

הקדמת בן המחבר ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי.

ושמעו את מילולי. פנת חק הוא להמחברי' בראש מחברתם להביע אמרים ולהודיע בשערים במחנה העברים.

מה ראו על ככה לחבר ספרי' ולא יספקו למו בספרי הראשוני' אשר מפז יקרי' ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורי' אמנם החיוב הזה הוא רק על המחבר בעצמו. כי הוא היודע טעמו ונימוקו אשר עמו.

לא כן אם המחבר נשמתו צרורה בצרור החיים והניח אחריו ברכה כתבי קודש מאירין את העינים. מלאים זיו ומפיקים נוגה כעצם השמים וודאי מצוה וחיוב על יוצאי חלציו אשר השאיר אחריו: להוציא לאור עולם את ספריו ודי בזה התנצלותו מוטל עליו להודיע גדולת אביו ותהלתו.

ולהראות לעיני כל כי האיר לארץ בחכמתו ובזה מכבדו אף לאחר מותו וכאשר האריך בזה באמרי שפר בהקדמת הספר הנחמד שו"ת חתם סופר וכל המרבה לספר במעלות ובמידות אביו הוא משובח ודבריו המה לריח ניחוח: אולם אנכי לא כן עמדי. כי אין עטי בידי לבוא באמרות טהורות פנים מסבירות ערוכות וסדורו' כי אנכי לא איש דברים להרבות אמרים לספר סיפורים מה נעשה בו אתו עמו באאמ"ו הגאון המובהק רבן של ישראל מוה' משה שיק צוקל"הה (יחוס משפחת שיק כתב ש"ב הרב הגאון המפורסם מוה' דוד טעבלי האפרתי נ"י בספרו תולדות אנשי בראש הב' ביחוס תולדות הגאון בעל תוספת יום טוב זצ"ל) מימי הנעורים עד אשר הי' לגבר בגברים אבל אקוה כי הרואה יראה בהספרים.

כי העת והזמן הי' אצלו מהדברי' היקרי' וכל שעשועיו הי' רק בפקודי ה' הישרים בעודו באבו הטא אזנו לקול מורים ויחזור עליהם להיותם בלבו חקוקים ושמורים כאשר שמעתי מפיו הקדוש שאמר בתוך הדברים. אלה הדברים אשר דיבר משה בטרם שקעה שמשו.

כי כל מה ששמע מפי רבו הגאון בעל חתם סופר זכר צדיק לברכה הן חידושי אגדה. והן חידושי הלכה הכל אצלו מסודר וערוכה ואף אחת מהם ממנו לא נשכחה והמה כולם על לוח לבו חרייתם ונזכרים זכים וברורים מאירים כסופרים: גם תיכף אחר חתונתו (עם אשת בריתו הוא אמי מורתי הצנועה הצדיקת המפורסמת הרבנית מרת גיטל נ"ע בת הרבני הנגיד מוה' פרץ ז"ל מק"ק האליטש והוא הי' מגדולי היחוס.

והי' מתיחס אחר רבינו פרץ המוזכר בתוס' כשרון מעשיה נודע בשער בת רבים. אשה כשרה עשתה רצון בעלה ובכל כחה השתדלה.

וזה הי' כל פעלה להברות כוחו וגופו למען יוכל לשקוד על התורה יומם ולילה נפטרה בשם טוב ביום ב' ג' ניסן תרל"ג לפ"ק תהא נשמתה צרורה באור החיים למעלה) שם כל מגמתו לעסוק בתורת ה' וביראתו אין לשער גודל התמדתו ושקידתו ובחורים יקרים ונחמדים התאספו אליו לשמוע בלימודים בדברי חריפים וחדודים וגדיים נעשו עתודים עוסקים בתורה ועל דברי ה' חרידים: בשנת תקצ"ח לפ"ק שמו על ראשו העטרה לקבלו לרב ולמורה בק"ק יערגין הסמוך לק"ק פ"ב המעטירה הורה להם הדרך הישרה בדרושו ומוסריו היקרים מתוקים מדבש בטעם וסברא הוא הי' להם לאב והמה לו לבנים קרוב לארבעה ועשרים שנים: ובשנת תרכ"א הביטו אחרי משה.

אנשי עיר חוסט קהלא קדישא בשמעם את שמעו הטוב בתורה ובקדושה. כי העיקר אצלו המעשה לא הדרשה.

ע"כ אזרו כגבר חלציהם וקבלו אותו לרב ומורה עליהם ועל סביבותיהם ורבים מבחורי חמד יודעי בין ולמד התקבצו אליו עדרים עדרים יקרים וישרים כלם אהובים כלם ברורים הוגים בתורת ה' ולילות כימים מאירים. ורבים מהם אשר גדלו והצליחו בתורה וביראה ונתעלו להיות למורים.

גם היתה ביתו פתוח לרווחה. וקיבל את כל אדם בסבר פנים יפות ובלב שמחה והשיב לכל שואל ממנו למעשה ולהלכה והי' גדול ליהודים ותהלתו בקהל חסידים במעלותיו ומדותיו הישרים והחמודים עד כי הכל היו מודים כי כלו מחמדים ומאוד מאוד ששו בו אנשי הקהלה והוא שמח בהם.

כי הטו אזנם לקול מוריהם אשר הוכיחם במישור מבלי שיעשה כל איש אשר בעיניו ישר: והי' לשם ולתהלה בכל המדינה ברה כחמה יפה כלבנה. כל אלה למשה היו למנה להנהיג בני הקהלה בחכמה ובתבונה בערך שמנה עשרה שנה: אף בעת אשר חוליינו הוא נשא איזה שבועות קודם פטירתו והיה מתהפך בחליו על מטתו לא השיב ריקם פני הדורשים תשובתו.

כל עוד בו נשמתו למד משפטים וחוקים לקרובים ולרחוקים עד בא יומו והרוח שב למקומו. ובשבת קודש נשבה ארון הקודש.

בחודש שבט באחד לחודש נפלה עטרת ישראל ציץ נזר הקודש בתורה ובמצות מלא וגדוש שנת הצדיק היה קדוש ונשמע קולו בבואו אל הקודש. אל הקרובים והרחוקים.

נקבצו יחד רבנים גאונים וצדיקים. כלם יחד באו לכבודו לבכותו ולספדו על כי פנה זיוו פנה הודו ובהספידם אותו ויספרו את תהלתו בקדושתו ובתורתו כלם פה אחד ענו ואמרו כי לא הנית כמותו.

ולמען לא תמות עמו חכמתו הזהירו הגאונים שליט"א לזכות את נשמתו להפיץ על פני תבל חידושי תורתו. המה יגידו באיים תהלתו ושם יראו מעשיו ומדותיו היקרים.

כזוהר הרקיע מזהירים לדורי דורים ישמחו התלמידים ויגילו הלומדים בדברים החריפים שנונים וחדודים. אשר ימצאו בלימודם בחיבוריו אשר חיבר ויהיו שפתותיו דובבות בקבר ולא יהי' כאחד האדם להבל דמה ימיו כצל עובר.

כי כאז כן עתה משה ידבר וכן יכבד אב כי כבודו גדול ורב קבלתי עלי למעמסה להיותי מפי הגאונים שליט"א מצוה ועושה ואת כל אשר בכחי אעשה אף כי ידעתי שההוצא' גדולה מההכנסה: ואתן תודה על העבר אשר חסדו ית"ש עלי גבר ועזרני עד כה כי נגמרו בעזהי"ת שמ"ה תשובת על חלק אורח חיים כמספר שמו כן אקוה לאל הרועה יעזרינו בקרוב לדפוס התשובות מחלק יורה דעה והנני קורא לאחי וריעי וידידי לבקש מהם להיו' בתומכי ידי היו נא לי לסעד ולעזר בכספכם.

והביאו ברכה אל בתיכם. וזכות אאמ"ו הגאון צוק"ל יגן בעדכם להצליחכם במעשה ידיכם ויאריך ימיכם ושנותיכם.

כאות יקרת נפשכם ונפש אהובכם: הק' יוסף שיק בן המחבר זצ"ל:הה:קצת חידושים ממר גיסי הרב המאוה"ג החריף ובקי וכו' מוה' יעקב פראגער נרו האב"ד ור"מ דק"ק אדא והגליל ישיש הנה התוס' בריש פ"ק דחולין הביאו בשם ה' א"י דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות והקשו דמזבחים דף ל"א דקאמר שם דטעמא דנקט במתני' כל הנשים ששחטו דיעבד משום דתני שם טמא ולדעת ה' א"י הוי לי' לומר דנקט משום נשים דתנא שם מקודם ולדעתי י"ל דהנה כתוס' בגיטין דף ב' ע"ב ד"ה ע"א כ' דאחד נאמן על השחיטה אע"ג דאתחזק איסורא משום דבידו ה' לשחוט ומה שאנו סומכין על הנשים בשחיטה אעפ"י שאינן יודעות הלכות שחיטה כיון שבידה ללמוד לשחוט או לשכור אחרים שישחטו לה כבידה דמי עיי"ש ולפי"ז י"ל דס"ל לה' א"י דדווקא בדיעבד יש לסמוך על זה אבל לכתחילה אין לסמוך על זה דכיון שדעתן קלות אפשר שתשחט אעפ"י שאינה יודעת ולא תטריח את עצמה ללכת לבקש שוחט בחנם או בשכר כדרך נשים עצלניות אבל בוודאי אם היא במקום שיש עמה שוחט לפניה בוודאי אם א"י הלכות שחיטה לא תשחוט בעצמה דחזקה לא שבקה התירא ואכלה איסורא ולא גרועה ממומר לתיאבון ולפי"ז התם בזבחים דאיירינן לענין קרבן דשכיחו שם כמה שוחטים והכהן עומד אצלה לקבל הדם וודאי אי לאו דידעה בנפשה בבירור גמור דבקיאה לא הוית שחטה וא"ל דלפי"ז אף בחולין אם אחרים היודעין ה"ש עומדים שם תהא מותרת לשחוט אף לכתחילה הרי ה' א"י אינו מחלק בזה די"ל דבחולין לא פלוג כיון דעל פי רוב אין אחרים עומדים ע"ג משא"כ בקדשים דא"א שלא יהיו שם אחרים היודעין לשחוט שפיר מותרת לשחוט אף לכתחילה: והבית יוסף ביו"ד סי' י"ט הביא דברי האלדד הדני שאם שחט ולא ברך שחיטתו פיגול והנה מלשונו משמע דאף לאחרים אסור ואחר זה הביא הב"י דברי הראב"י דאם הזיד ולא ברך על השחיטה אסורה לו ולא לאחרים ובהג"א תמה על דברי אלדד הדני דלא מצינו דמשום ברכה יהא נאסר השחיטה (ועיין בברכות דף ט"ו דמפורש שם דברכות דרבנן וברכה לא מעכבא) ולפי.

ענ"ד דהנה הנוב"י במהדו"ק חיו"ד סי' ב' הביא בשם הגאון או"ח זצ"ל דממתניתן ריש חולין דחשו"ק ששחטו מוכח דלא כאלדד הדני והנוב"י הוסיף להקשות מהפיל סכין ושחט וכן מכמה מקומות עיי"ש וכ' הנוב"י די"ל דטעם האה"ד הוא משום קנס או משום דחשוד לאותו דבר וזה שייך דווקא אם בכוונה שחט בלא ברכה אבל מי שלא הי' מחוייב לברך או שא"א לו לברך או שלא הי' אפשר לו לברך והיינו בגוונא דחרש או בהפיל סכין לא שייך קנס ולא טעמא דחשוד גם האלדד הדני מודה דאין הברכה מעכב ושחיטתו כשרה ולדעתי קצת קשה על מ"ש הנוב"י דהטעם משום קנס הי' לאלדד הדני לחלק בין אם הבהמה שלו לשל אחרים ומ"ש הנוב"י דס"ל לאלדד הדני לאסור גם לאחרינא קשה קצת להבין באין לו לשלם מה קנס הוא לו אם יאסרו בהמת חברו.

ומ"ש הנוב"י עוד משום דחשוד לאותו דבר זה צ"ע הלוא מבואר ביו"ד בסי' קי"ט דחשיד לדבר הקל לא הוי חשיד לחמור וכיון דברכה דרבנן ונבילה הוי איסורא דאורייתא הוי מקל על חמור גם בנבלה עובר על לפ"ע בכל כזית וזית והיותר תימה על הנוב"י דהרי הרא"ש הביא דהאלדד הדני אמר דינו בשכח ולא ברך וא"כ ליתא להנך ב' תירוצים של הנוב"י ושוב ראיתי שגם בפ"ת העיר בזה.

ולזה נראה לפי ענ"ד להשוות דעת האה"ד עם דעת הראב"י הנ"ל די"ל דאף דפשוט להלכה דשחיטה לא בעי כוונה היינו כוונת מצוה וכוונת מעשה שחיטה ועיין בפמ"ג בסי' ג' שהביא בשם

מהרש"ל ביש"ש דהיפוך הכוונה מזיק] אבל ברור דצריך השוחט להיות מיושב בדעתו להיות נזהר בכל הלכות שחיטה בכללותי ובפרטותי דאם אינו מיושב בדעתו ויש לו איזה דבר המטרידו אפשר לו לשכוח איזה מהדברים שצריך להיות נזהר בהם [ובפ"ת כ' דאפשר דמטעם זה אין לאבל לשחוט משום דטריד באבלו] לזאת כל ירא ה' בוודאי מסיר מלבו כל טרדותיו בעת שהולך לשחוט ובפרט בעת הברכה נותן בוודאי אל לבו יותר שלא יטרידו שום דבר ולזאת אם ראינו ששחט בלא ברכה והיינו ששכח לברך [וכמו שהעתיק הרא"ש דברי האה"ד] א"כ שוב י"ל שהי' טרוד במחשבתו כל עת השחיטה ואולי שהיה או דרס ולכן שחיטתו פיגול בין לו ובין לאחרים.

אבל בהזיד ולא ברך כיון שעשה כן במזיד א"כ הוא מחמת קלות והרי הוא רק חשיד שלא לברך והוא קל נגד איסור נבילות בזה ס"ל לראבי" דרק לדידי' קנסו אבל לא לאחרים אבל בשכח לברך י"ל דגם הראב"י ס"ל כהאלדד הדני דשחיטתו פיגול אף לאחרים וכנ"ל ומיושבים ג"כ קו' האור חדש והנוב"י הנ"ל די"ל דווקא היכא דצריך לברך ולא בירך מחמת שכחה ומוכח שמחמת טרדתו שכח וא"כ אפשר שקלקל בשחיטה ג"כ משא"כ במקום שלא הי' יכול לברך וכדומה דאין לנו הוכחה על טרדתו פשיטא דאין הברכה מעכב ומיושב קושית הגהות אשרי הנ"ל ואמרתי דבר זה זה רבות בשנים לפני אדמו"ח הגאון זצוקלה"ה והוטב בעיניו אמנם לפי"ז צריך טעם למאי דקי"ל בש"ע בסי' י"ט בשחט ולא בירך דהשחיטה כשרה ואפשר לומר עפ"י מ"ש בפרמ"ג בשפ"ד בסי' א' ס"ק י"א דבנטל קבלה ושכח וכו' אמרינן דמסתמא שחט כרגילתו.

א"כ אפשר לומר דגם לענין הברכה וכו' מ"מ סמכינן ארגילותי וצ"ע. בסי' ק"ב ביו"ד הביא הש"ע דיש אומרים דדבר שאין ההיתר יבוא בוודאי לא מקרי דשיל"מ והש"ך הקשה שם למה הביא דבר זה בשם י"א הלוא הדבר הזה מוכרח ומבואר בביצה דף ד' דקאמר אלא אי אמרת ספק טריפה דבר שאין לו מתירין הוא יעיי"ש ולדעתי י"ל עפ"י מאי שהביא הפליתי בשם הצ"צ שהקשה למאי נ"מ יקרא זה דשיל"מ הא ממנ"פ אם תמות תוך י"ב חודש והרי היא טריפה א"כ הרי נתבטל האיסור ואם תחיל י"ב חודש אפ"י בלא תערובות מותרת הביצה ות"י דניחא לן שיאכלנה בהיתר אף אם לא היתה בתוך התערובות משיאכלה רק ע"י היתר שנתבטלה וההיתר רק מכח דסמכינן אביטול והפליתי כ' דאין לזה הבנה (וכוונת הפליתי י"ל דהרי אפשר דהיום היא עכ"פ רק תערובת ספק טריפה ולאח"ז אפשר שיתוודע שיש כאן וודאי טריפה בתערובת: ולפי.

ענ"ד דיש לזה הבנה דאם נאמר דסד"א לחומרא א"כ היום אוכל איסור מה"ת ע"י תערובות וגנאי הוא עכ"פ כמבואר ברא"ש בפג"ה ובב"י ביו"ד סי' ק"ט אבל למחר אפשר שיותר לגמרי ואפילו אי יהא אסור לא הפסיד דגם היום אסור אלא שהוא בתערובות ואולי אם ימתין יהא מותר וירוויח וזה דווקא אם סד"א לחומרא יש מקום לומר דזה הוי דשיל"מ ולא קשה קושית הצ"צ משא"כ אם ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ הדרא קושיא לדוכתה דפשיטא שלא ימתין דהרי היום הוא מותר עכ"פ מה"ת בוודאי ולאח"ז אפשר שיתברר שהיא אסור מה"ת ואם דגם אפשר שיתברר שהוא היתר הרי גם היום הוא מותר מה"ת.

וא"כ להרשב"א לשיטתו דס"ל סד"א מה"ת לחומרא א"כ לדידי' הי' אפשר להגמרא לתרץ שם בביצה דביצה ס' טריפה בתערובת הוי דשיל"מ ומדלא מתרץ הכי ש"מ דזה לא נקרא דשיל"מ אמנם להרמב"ם ודעימי' דס"ל סד"א מה"ת לקולא א"כ ממילא אין שום קושיא על הגמרא וממילא לא מוכח דבכה"ג לא הוי דשיל"מ לענין דינים אחרים דלאו תערובות (וגדלה שמחתי

מאוד כי הראה לי אחד דמבואר בכ"מ פ"ז מהלכו עכו"ם דהרמב"ם ס"ל דדבר שיל"מ נקרא אף אם אין ההיתר יבוא בוודאי ודלא כהרשב"א ולכן המחבר לשיטתו כפי מ"ש שם בכ"מ שפיר הביא בש"ע דבר זה בשם יש מי שאומר דהוא ס"ל דהרמב"ם חולק על הרשב"א וא"כ צריך לתרץ קושית הש"ך מהגמרא ולפי ענ"ד מ"ש נכון הוא בעזה"י.

הנה, אדמו"ח הגחון זצוקלה"ה הניח בצ"ע בתשובותיו לחאו"ח סי' קפ"ב דמ"ש דלענין רבית לעכו"ם דאסרו משום שמא ילמוד ממעשיו התירו בזה"ז כמבואר ביו"ד סי' קנ"ט משום דא"א בזה"ז בלעדם לישא וליתן וא"כ גם לענין שכירות בתים מנכרים דג"כ נאסר שלא ידור בשכונתם משום שמא ילמוד ממעשיהם ולמה לא ניתר גם כן ואי משום דאפילו בטל הטעם לא בטלה התקנה א"כ גם לענין רבית הי' ראוי לומר כן יעוי"ש ולפי ענ"ד דמלבד די"ל דבשלומא ברבית אם לא יתירו לא יהי' שום אפשרות לשאת ולתת עמהם ע"כ הוכרחו להתיר משא"כ בשכירות בתים למה יתירו אם אם אפשר בלא שכירות ולא נעקר דברי חכז"ל בכדי: אבל י"ל עוד דהנה החו"י הקשה על הטו"ז שכ' דהיכא שריבחה התורה בפירוש א"א לחכז"ל לאסור א"כ ברבית דהוא מפורש בתורה לנכרי תשיך וכו' איך אסרו חכז"ל ועיין בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ס"ב שתי' כיון דכדי חייו התירו א"כ לא עקרו לגמרי ובתשובת חת"ס חיו"ד סי' ק"ט תי' דחכז"ל לא אסרו הרבית להדיא רק אמרו שיתרחק הישראל מהם שלא ילמוד מעשיהם ואסרו כל דבר המביא למשוך אחריהם והוא גדר וסייג ללאו דלא תלמד לעשות כתועבת הגוים כו' וגם דברי תורה מתקיימים כגון בכדי חייו ולת"ח עיי"ש והנה כ"ז הוא התנצלות אם הי' אפשר לכל ישראל להתרחק בכל מו"מ מהם גם דאסרו חכז"ל רבית נוכל לומר כתי' החת"ס דכיון דלא אסרו בפירוש רבית אלא דאסרו כל דבר הקרוב לזה אין זה נגד התורה כ"כ אבל בזה"ז כיון דעיקר מו"מ הוא עמהם וא"א לאסור כל דבר אשר מביא לידי התקרבות א"כ הדרא קושי' לדוכתה איך אפשר לחכז"ל לאסור נגד המפורש בתורה להיתר ע"כ התירו לקחת מהם רבית משא"כ בשכירות בתים שאינו נגד מפורש לתורה בהיתר והניחו האיסור על מקומו.

ויש לישב עוד קושיא הנ"ל בדרך צחות לדעתי דהנה מבואר ברא"ש בע"ז דף ב' דל"א שבמנין וכו' אפילו בטל הטעם ל"ב התקנה היכאשמתחילה לא היתה התקנה בכל המקומות וכגון לסחור ביום אידם משום דהשתא לאו עובדי ע"ז הם כגון במים מגולים שלא היתה התקנה אלא היכא דשכיחא נחשים אבל היכא דל"ש לא.

ולכן בזה"ז התירו מים מגולים משום דל"ש נחשים וכמו דבזמנא הותר בכה"ג. ולדעתי יש להסביר דהנה מצינו בפ"ז דף ל"ה דלא רצו לגלות הטעם אם גזרו איסור חדש אלא לאחר י"ב חודש שכבר נתפשט האיסור אלמא דחששו חכז"ל לפירצת העולם.

ומזה יכולין להבין שכמה פעמים יש לחכז"ל מתקני הדבר עפ"י סוד איזה טעם כמוס ולא רצו לגלות והוצרכו לומר טעם חדש וחששו אם ימצא שטעם חדש שאמרו יתבטל יתירו האיסור. אבל אם היינו יודעים טעם הכמוס לא היינו מתירין ע"כ אמרו אפי' בטל הטעם לא בטלה התקנה כי אולי יש להם עוד טעם כמוס: אמנם היכא דחזינן דבתחילת התקנה במקום שלא הי' שייך הטעם היו נוהגין היתר א"כ ע"כ דלא הי' להם טעם אחר כי אם זה דאם הי' להם טעם אחר הי' להם לאסור אף במקום דלא שייך הטעם (כמו בנחשים) וע"כ אמרינן בכה"ג דהיכא דבטל הטעם בטלה ג"כ התקנה.

והנה ברבית מתחילה כשגזרו התירו לת"ח ועל כרחך משום דאצל ת"ח לא שייך שמא ילמוד ממעשיהם. וא"כ הרי מבורר דעיקר הטעם הוא זה ושפיר השתא דבטל הטעם אמרינן דבטלה גם התקנה משא"כ בשכירות דלא התירו בתחילה לשום אדם שפיר יש לומר דהי' להם בגזירה זו עוד איזה טעם כמוס ובפשיטות י"ל הטעם למה חילקו בין ת"ח לע"ה אצל רבית ולא חילקו כן בשכירות בתים וראיתי שהרגיש בזה בפ"ת ביו"ד סי' קנ"ט יעויי"ש ולפי ענ"ד דבשלומא ברבית דהוא ענין מו"מ והבעה"ב בעצמו עוסק בזה וע"כ כשהוא ת"ח לא שכיח שילמוד ממעשיהם משא"כ לענין דירה שדר שם עם אשתו וכל בני ביתו דבהו עכ"פ שייך שמא ילמדו ממעשיו: אך זה פשוט וברור דקושית רבינו הוא רק לשיטת הר"ן המובא בשמ"ק דאך לאידך לישנא דר"נ לא אדחי לישנא קמא דהא אותבי' רבא לר"נ ור"ח ורבינא נמי טרו ושקלו בה אבל לפי שיטת התוס' ורוב המפורשים דאידך לישנא פליג על לישנא קמא עיין בתוס' ד"ה תשיך בלא"ה אין מקום לקושית רבינו דשאני רבית דספיקא הוא אם אסרו כלל אף בתחילה ומספיקא נאסר שפיר התירו עתה דלא שייך הטעם אבל בשכירות בתים דנאסר בוודאי אין מקום להתירו אף עכשיו אף שפסק הטעם.

גם אלה דברי גיסי הה"ג החריף והבקי צדיק ונשגב יפ"ת כש"ת מוה' יעקב פראגיר נ"י שליט"א חתן המחבר זצוקלה"ה בחולין דף קמ"א הביאו התוס' דברי הריב"א דאע"ג דאמרי' אין עשה דל"ת ועשה מיהו אם עבר על אותו לאו אינו לוקה דעיקר הטעם דלא דחי הוא מפני העשה אבל הלאו כמאן דליתא והקשו דהא הש"ס שם בחולין פריך הא שליח הקן עשה ול"ת ואיך נדחס העשה ומתרץ הגמרא ל"צ דלאו עברה משמע דווקא אם עברה אבל אם לא עברה ושקלה עדיין הוי בו עשה ול"ת ות"י התוס' דלענין מלקות דווקא קאמר הריב"א ולפי ענ"ד לולא דבריהם הי' אפשר לומר דהנה בסוף שאלות ותשובות נוב"י ח"ר נדפס שם קושיא בשם חתנו ע"ד הריב"א דכיון דלא הוי לי' למיעבד דבר זה דהא אין עשה דוחה עשה ול"ת א"כ הו"ל מצהב"ע ולא הוי מצוה וא"כ נשארה הל"ת במקומה ולא נדחית כלל יעו"ש ואמרת דלפענ"ד י"ל דע"כ לא מצינו מצהב"ע אלא בדבר שא"א להיות בהיתר גמור כגון בדבר הגזול ובלולב של אשירה לפי הרמב"ם במשנה ר"פ לולב הגזול דא"א לקיים מצוה זו אם לא אחר עבירות הלאו אבל באיסור זמן דאם יעשנה בזמן אחר לא יהי' עבירה בזה כ"ע מודו דלא הוי מצהב"ע והנה מצאתי סברא זו בירושלמי שבת פ' האורג על המשנה הקורע על מתו בשבת יצא והקשו מ"ש ממצה גזולה דלא יצא ומתרץ תמן גופה עבירה ברם הכא איהו עבר עבירה תדע דאם הוציא מצה ברה"י בשבת יצא עכ"ל ומובא בטור יו"ד סי' ש"מ ובפר"ח או"ח סי' תכ"ד.

ולפי ענ"ד ברור דכוונתו כמ"ש ואין זה ענין למ"ש התוס' בפרק לולב הגזול לחלק בין גזול ללולב של אשרה דבאשרה אפילו ג"כ הי' אפשר לו לצאת י"ח לאפוקי גזול אמנם לפי מ"ש הרמב"ם בפ"ה המשנה דגם באשרה י"ל מצוהב"ע היינו צריכין לומר דלא ס"ל כהירושלמי אמנם לפי מ"ש י"ל דמודה להירושלמי אלא דס"ל דבאשירה כיון דעכשיו א"א לעשות עוד מצוה באשירה אם לא אחר שיעבור עבירה הוי מצוהב"ע משא"כ באיסור זמן שאפשר בלא עבירה כלל ולפי"ז לא קשה מידי תמיהת הקרבן עדה שם בירושלמי על התוס' הנ"ל שלא הביא מהירושלמי הלזה דדבריהם ממש הוא ויותר קשה על הרשב"א בסוכה שהביא דברי הירושלמי וכתב ג"כ סברת התוס' ולא הרגיש שזה יוצא מהירושלמי ולפי ענ"ד חילוק יש ביניהם ועיין בשעה"מ פ"ח מלולב ולפי"ז לא ק"מ קושית חתן הנוב"י דהא הריב"א איסור יו"ט קאי ול"ש לומר מצוהב"ע דהא אפשר בהיתר גמור ודוק.

והנה לפי"ז נאמר דהריב"א באמת ס"ל כקושיא הלזו די"ל דמצוהב"ע אלא דביו"ט איירי דל"ש מצוהב"ע אבל לענין שליח הקן דשייך מצוהב"ע א"כ הדרא קושיא לדוכתא דהוי מצוהב"ע ובזה באמת לא אמרה הריב"א ומתורץ קושיית התוס'. שאלה אחת הצעתי לפני אדמו"ח הגאון המפורסם זצוקלה"ה ונהנה בפלפולי כי הוא הולך ע"ד האמת ומ"מ לא רצה להורות בזה לרוב חולשות עיניו והוא צוה עלי להציע הדבר לפני גדולי הדור הש"י ופקודתו שמרה רוחי וכתבתי עוד לגאון אחד אבל ג"כ השיב כהנ"ל והנה טירחא לי מלתא לכתוב לכמה מקומות והדבר נחוץ לדינא כי מילתא דשכיחא הוא ונשאלתי ע"ז זה כמה פעמים לכן אמרתי לבוא את דברי בדפוס ואבקש מאת גדולי הדור שיודעינו דעתם דעת תורה וזהו.

אשה אחת שיש לה כאב חולי ברחם והרופא ישראל עושה לה רפואות ע"י עטצע"ן וגם לאפי"ש (וא"ל) (אפשר דהוא ר"ת ואמר לה) שבכל פעם תראה כמו דם אבל יודע ברור שאין זה דם נדה שאינו מן המקור וגם אינו מטבע הדמים ורק משריפת הלאפי"ש והטבע דוחה לחוץ וא"א לו לעשות רפואות כ"א בשעה שהיא מסולקת דמים דווקא שלא בשעת ווסתה הנה מחלוקת ידועה בכאב אם היא כמכה שא"י שמוציאה דם בין הטו"ז בסי' קפ"ז וקצ"א והח"צ סי' ע"ג בתשובתו והסד"ט מכריע קצת בסי' קפ"ז אמנם הנוב"י סי' ראיתי שכ' אם באנו לדין כאב במכה נתת תורת כ"א בידו אמנם בנד"ז א"צ לזה ורק לעיין בנאמנות הרופאים.

והגה ענין נאמנות הרופאים מבואר בש"ע סי' קפ"ז דלאחר שנתחזקה יש מסתפקים אם לסמוך על הרופאים וכ' הב"ח משום דחזקת האיסור הוא נגד חזקת הרופא וגם י"ל כיון שחזקת האיסור הוא רק ספק שמא מן הצדדים וא"ס מוציא מידי וודאי כן הסביר הב"ח ולפי"ענ"ד עוד י"ל עפ"י מ"ש רש"י נדה דאפילו למ"ד ווסתות דאורייתא אינו וודאי שתראה אמנם בלא נתחזקה עדיין בבאהי"ט שם מביא בשם שבו"י ותשובת פ"י דנאמנים ועיין בפתח"ת שם שהרבה להביא תשובות המדברים בזה ובשו"ת חת"ס חיו"ד בהרבה תשובות כלל כלל חדש דהם נאמנים רק על הכללות ולא על הגוף הפרטי ולפי"ז בנ"ד שיצא לדון על הכלל כולו דדבר זה גורם לביאת מראה דם ובפרט לפי דברי תשובת הרדב"ז שהביא בחת"ס סי' קע"ה וכן הביא הפתח"ת דהיכא שיש רגלים לדבר שיש להאמין אפילו רופא עכו"ם ומכ"ש בזה שישראל הוא ורגלים לדבר שאומר כן לכתחילה שיהי' כן: אמנם בתשובה אחת מתשובות ח"ס וכן בחידושי פ' לולב הגזול דף ל"ב כ' לתמוה על כל ענין נאמנות הרופאים שלמדו מתוך ספרי עכו"ם דחביל גופייהו ואיך אפשר לדון מזה על גוף ישראל ואפשר לומר קצת דלא אמרו דכל נכרים חביל גופייהו דבוודאי נמצא ביניהם מעונגי' ומפונקי' דלא אכלו שקצים וגם פוסקים ברפואת גופם כישראל וא"כ באו גם לפני הרופאים הרבה מהם דלא חבלו גופייהו וא"כ בלי ספק יודעים הם שיש גופים משונים בטבעם ולפי דברי הרופא הנ"ל הדם יוצא ממכה הזו ואם הוא נאמן טהורה לכ"ע.

אך אי צריך בכה"ג שנדע שמכתה מוציאה דם יש לדון עפ"י דברי המרדכי המובאה בש"ע סי' קפ"ז דשלא בשעת ווסתה תולה בווסתה והש"ך מפרש דבריו דמיירי בלא מכה כלל אלא דתלינן מחמת מיעוץ התשמיש בצדדים משם בא הדם אבל הב"ח ועוד רבים מפרשים דמיירי ביש לה מכה שא"י אם מוציאה דם ולדינא מסיק הש"ך דרק לבעלה התירו אבל צריכה ז' נקיים אפי' אם יש לה מכה אבל הב"ח ורוב אחרונים מתירים אפילו בלא זיין נקיים ולקמן אות כ"ד כ' הש"ך דאם ראתה בלא תשמיש מיש צריך שיהי' לה מכה שמוציאה דם אלא שא"צ שתדע שעכשו יצא משם הדם ורבים תמהו על הש"ך דהוי לי' לומר לענין ז' נקיים צריכה כן דהא שלא בשעת

תשמיש אין דנין אלא לענין ז' נקיים וכבר כ' לעיל דלענין ז' נקיים לא מהני מכה אפילו שלא בשעת ווסתה ובסד"ט כ' שזה ראי' לדעת הכנ"י דיש לחלק אם אשה זאת רואה מחמת תשמיש אז מקילין אצלה ג"כ שלא בשעת תשמיש אבל אם אינה רואה מחמת כלל אז מחמירינין שצריכין מכה שמוציא דם והסד"ט אות י"ד והטו"ז חלקו ע"ז ונשארו דברי הש"ך ס"ק כ"ד בצ"ע: ולפי ענ"ד נכון מאוד לומר עפ"י מ"ש הסד"ט ומובא בלחם ושמלה אות ט"ו דספק מן הצדדים שייד דווקא בשעת תשמיש שע"י מיעוץ אבל שלא בשעת תשמיש לא ואם הש"ך ג"כ ס"ל כן אז נכונים דבריו דלעיל כדמייתי דברי המרדכי כ' בהדיא דסברתו לתלות שלא בשעת וסתו כמיעוץ ובא הדם מהצדדים ולפי"ז שלא בשעת תשמיש דל"ש ספק זה יש להחמיר ואי הוי נקט הש"ך בס"ק כ"ד דלענין זנקיים די במכה שמוציאם שם הו"א דהיינו דווקא בשעת תשמיש ויש ספק צדדים משא"כ שלא בשעת תשמיש לא סגי וצריך שתדע שממכתה בא הדם הזה ולכך אשמעי' רבותא דאפילו שלא בשעת ג"כ די שתדע שממכתה מוציא דם לפעמים.

ולפי"ז לדברי הש"ך בנ"ד שלא בשעת תשמיש צריכין שנדע שממכתה מוציא דם אמנם בסד"ט הביא מתשובת הב"ח סי' פ"ד ופ"ה דפסק דאפילו ראתה שלא בשעת תשמיש א"צ ז' נקיים אם יש לה מכה וראתה שלא בשעת ווסתה א"כ א"צ לנאמנות הרופא כלל דהרי יש לה מכה ובפרט דע"י מיעוץ הכלי ג"כ יש לחוש לדם צדדים ואפילו להש"ך אם נאמר כח"ס הנ"ל דנאמנים על הכלל א"כ נאמינהו עכ"פ שדרכה של רפואה זו להוציא דם וא"כ לכ"ע נאמן ובפרט ברגלים לדבר ורופא ישראל וליתר שאת יש לצרף קצת דברי תשובת ב"י סי' קט"ו מובא בסד"ט סי' קצ"ו קרוב לסופו שכ' דיש לספק אולי דם טהור הוא אע"ג דמה"ד רק ה' מיני דמים טמאים ואנן דלא בקיאיין מחמירינן בכל מראה דם מ"מ מידי ספיק לא נפקא והסד"ט הסכים והאריך שם בספק חסרון ידיעה לכל העולם יעוי"ש ואני אם אמנם שעלתה מחשבה זאת על דעתי זה זה עשר שנים די"ל כן מ"מ יראתי להוציא דברים עלי מן השפה ולחוץ דא"כ בכל רואה מחמת"ת שהוא רק ספק דאפשר אחר התשמיש ראתה ובפרט לדידן דמחמירינין אפילו בסמוך משום דאין בקיאיין בשיעור רמ"ת ואם נצרף עוד ספק דם טהור וא"כ כל רואה דם מ"ת הוי ס"ס ונצרף עוד חזקת טהרה דגוף וחזקת היתר לבעלה א"כ הי' ראוי להקל.

וע"כ.

צ"ל כמ"ש בר"ן בפסחים דף ל' לענין דשיל"מ אע"ג דחמץ לאחה"פ ג"כ אסור מדרבנן מ"מ הוי דשיל"מ דחכו"ל לא להקל אמרו דבר זה שיהא אסור אחר הפסח ועי"ז יפקע מיני' שם דשיל"מ וחומרא דפסח אלא להחמיר אמרו וכן בזה נאמר כן דלא להקל אמרו שאין בקיאיין במראית הדם ומסתמא גם בשו"ת הב"י צרפו רק לסניף בעלמא וגם אני אומר אחר שכבר צרפו מאור ישראל לשאר סניפים ואומר אע"ג דס' חסרון ידיעה לא הוי ספק מעליא.

אמנם הש"ך ביו"ד סי' נ"ה הביא ממשאת בנימין דבס"ס יש לצרפו ולהקל והש"ך חולק וכ' הפמ"ג דבהפמ"ר יש לסמוך על המ"ב להקל ובשו"ת שואל ומשיב ח"ב סי' פ"ט הביא בשם איסור והיתר דרק מדרבנן הוא דלא הוי ספק ואני הוכחתי במקום אחר מכח קושית מעין החכמה שהקשה על הרמב"ם דס"ל דספק מה"ת לקולא מקרא דעץ אשר תדע כי לא עץ מאכל משמע אבל אם לא תדע אלא הוא ספק לך דאפשר דעץ מאכל הוא אסור ומוכח דס' אסור מה"ת ואלא ע"כ צ"ל דספק כזה מה"ת אסור גם להרמב"ם וכעין זה כ' בחו"ד סי' ק"י בשם מהרי"ט דספק דאיכא לברורי מה"ת אסור ולפי"ז יש לדחות הראי' הנ"ל וא"כ ספק לכל העולם מותר מה"ת:

עוד יש לצרף דהנה הפליתי הקשה על דברי המרדכי איך הוא סומך על שלא בשעת ווסתה על חזקה דאורח בזמנו בא הלוא ק"ל ווסתות דרבנן ומה"ת אין כאן חזקה ואמרתי זה כביר דהרי עיקר סברא דווסתות דרבנן הוא משום דחזקת טהרה מנגד לה אע"ג דברישי נדה אמרי' דאשה כיון דמגופה קא חזיא ועלולה לראות איתרע לה חזקתה כבר כ' שו"ת פנ"י סימן א' דזה דווקא לטהרות ולא לבעלה ועוד דהתם ליכא מידי למתלי משא"כ בזה דאיכ"ל ויש מקום לתלות ול"ש רוב מן המקור עכ"ל וכל זה בשעת ווסת איכא עכ"פ חזקה אורח בזמנו בא משא"כ שלא בשעת ווסת דשני חזקות מחזקות זו לזו י"ל דלכ"ע חזקת טהרות מן התורה ואלימא טובא ובזה פרשתי עוד מה שתמה הפליתי על תשובת מהר"ם שכ' דשלא בשעת ווסתה טהורה אפילו אינה מרגשת דבאה מן המכה למ"ד ווסתות דרבנן ותמה הלוא אי ווסת מה"ת כ"ש דטהורה שלא בשעת ווסתה ותי' דצ"ל אפי' ווסת דרבנן עכ"ל ולפי ענ"ד י"ל דדווקא למ"ד דרבנן דא"כ חזקת טהרה אלימא וכנ"ל אבל למ"ד ווסת דאורייתא א"כ חזקת טהרה לייתא כיון דמגופה קא חזיא וגם חזקה דאורח בזמנו בא אינו אומר דאינו מקדים לבוא דאפשר דכוונתו דאם לא בא עד זמן הקבוע לו אז חזקה אלימתא דמסתמא יבוא אבל אפשר עכ"פ שיקדים א"כ אפשר דלא סמכי' שלא בזמנו: ועכ"פ להלכתא דקי"ל דווסתות דרבנן א"כ שלא בשעת ווסת חזקה אלימא דטהורה והנה מצאתי כעת סברא זאת בסד"ט שכ' שראה כן בפוסק אחד וגם משמע כן מרן שבועות דף ר"נ יעוי"ש בס"י קפ"ז אות י"ד וא"כ אפשר לומר כדעת תשובת ב"י הנ"ל דאפשר דם טהור ועכ"פ כיון שהרופא ישראל אומר ברי לי ראוי להאמינו בצירוף כל הנ"ל וגם בחת"ס הביא סברת הסד"ט אלא שהאריך שם לתמוה על חזקת טהרה כיון שוודאי עשוי' להשתנות ועכ"פ בין ווסת לווסת דאינו עשוי' להשתנות כלל מודה דחזקה אלימא הוא ולפי ענ"ד י"ל קושית החת"ס ס"י קס"ח על חזקת טהרה כיון דעשוי' להשתנות והביא ראי' מדברי הר"ן שהביא הב"י ביו"ד ס"י ר"א ובש"ע שם סעי' ס"ה מקוה שמימיה מתמעטין ועוד בקדושין דף ע"ט דכיון דאדם עלול להחלות לפרקים גריעא חזקת בריאת דידי' ולפי ענ"ד י"ל דבעינינו אלו אפשר כל רגע שנשתנה החזקה ואין שום זמן שנאמר עכשו תהי' המקוה שלימה זמן מה או האדם יהא ברי דכמו שאפשר שתחסר המקוה או שיחלה האדם למחר כן ממש אפשר שנחסר המקוה או שנחלה האדם עתה ואין כאן שום חזקה אלימא משא"כ בחזקת טהרה של האשה יש זמן מוגבל וקבוע אשר בה בוודאי תהי' טהורה אם לא באיזה סיבה אבל בדרך הטבע בוודאי טהורה אלא שיכול להשתנות לזמן קבוע דהיינו לסוף שלשים וכדומה וא"כ כיון שיש זמן שחזקה זו אלימא מחזיקין לה כ"ז שאפשר כמו חזקת חי אע"ג דסוף האדם כו' מ"מ כל זמן שאפשר מחזיקין בחזקה וה"ה חזקת טהרה: אלא שיש לחוש עפ"י מ"ש בנדה דף ע"א על מתני' דב"ש אומרים דכל הנשים מתות נדות ופריך הגמרא מ"ט דב"ש אילימא משום דכתי' ותתחלחל המלכה ואמר רב מלמד שפירס' נדה ה"נ אגב ביעתותא דמה"מ ראתה והא תנן חרד' מסלקת הדמים ומשני ל"ק פחדא צמית ביעתותא מרפיא וכו' ולבסוף מסיק טעמא אחרינא הנה היוצא מזה דביעתותא מרפיא דם המקור וא"כ גם כן י"ל דמחמת ביעתותא שהרופא עוסק בה בפנים אפשר דחזיא ולכאורה זה אינו דהא זה הוא רק אליבא דב"ש ואנן קי"ל כב"ה ובפרט דלמסקנא גם לב"ש לא צריכין לזה אמנם כבר כתבו התוס' שם דמרב לחודא הוי מצי להקשות אמתני' דחרדה מסלקת הדמים אלא וכו' וא"כ גם בלא מתני' קשה ממתני' על רב וצריך לתרץ כחילוק הנ"ל וא"כ הדרא חששא הנ"ל.

אלא דנראה לי לפי ענ"ד לתרץ קושית התוס' שהקשו למאי צריך לאתויי' הכא הקושיא מרב על מתני' דהנה דבר זה ידוע בטבע דבשורה טובה או בשורה כו' שנשמע בפתע פתאום יכולה להביא

לידי מיתה רח"ל לפעמים ואפשר דג"כ מביא דם והרמב"ן על התורה כ' גבי יעקב ויפג לבו שנשאר עומד מתנועתו כאלו מת אמנם ידוע גם כן דאם מקדימין אל האדם איזה הקדמ' קודם שמבשרין אותו הבשור' אז אין לידאג כיון שלא שמע הבשורה בפתע פתאום וכ"כ הגאון בעל פרי תואר בספרו אוה"ח עה"ת ע"פ ויגידו לו לאמור עוד יוסף חי שהקדימו לו דברים בכדי שיוכלו לאמר לו אח"כ עוד יוסף חי שלא תהא הבשורה פתאומיית וימות ולפי"ז י"ל דמרב לחודא לא קשה על מתני' דאף דחרד' מסלקת הדמים דגבי אסתר שהי' בפתע פתאום גרם לה לביאת הדם כמו שאפשר שיגרום למיתה ח"ו אמנם חרדה מסלקת אפשר בדבר שאינו באה פתאום כל כך.

אמנם כיון דעל מתני' דנשים מתות נדות אומר ג"כ כדרב והא חרדה דמהמ"ו ג"כ אינו באה בפתע פתאום דמסתמא קודם לכן כבר יודעת ומרגשת שמוכנת למות שמרגשת בעצמה גם קודם ואעפי"כ קאמר דגורם לביאת הדם א"כ שפיר מקשה ממתני' דחרדה מסלקת וא"כ כשמתרץ לחלק בין פחדא דהיינו דאגה מסלקת הדמים אבל ביעתותא גרמת להזלת הדם ואין חילוק בין פתאום לאינו פתאום וא"כ למסקנא דלא קשה ממתני' לא נשאר רק לתרץ מרב על מתני' דחרדה א"כ שפיר נוכל לתרץ כתירוצי הנ"ל לחלק בין פתאום לאינו פתאום וא"כ בנשים הללו שיודעין מקודם ואינו בא פתאום וא"כ אפשר דלא יגרום להזלת הדם.

עוד י"ל על קושית התוס' הנ"ל דהנה במגילה דף ט"ו מייתי הא דרב ור' ירמי' חולק ומפרש שנצרכה לנקבי' וא"כ לדידי' ל"ק ממתני' דחרדה ע"כ בלא מתני' דנדה דמוכרח כרב לא מקשה מרב דאפשר דלא קיי"ל בהא כוותי' כיון דלאו לענין דינא פליגו אמנם כיון דמתני' דנדה מוכח כרב א"כ מקשה ממתני' דחרדה ולמסקנא דלא קשה ממתני' לא תקשה מרב לחודא דאפשר דלא קיי"ל כוותי' והראי' דלא מובא בשום פוסק קדמון הך דינא דרב וצע"ג אמנם במג"א סי' ג' ס"ק י"ד הביא דדוחק לחלק בין פחדא לביעותתא היינו לענין בקיאות אין חילוק.

והנה בסוטה דף כ' מוכח ממתני' שאמרו דהוציאו את הסוטה משם שלא תטמא את העזרה ומפרש שמא תראה נידה כדרב א"כ ע"ב צ"ל דגם ר' ירמי' במגילה דף ט"ו לא יחלוק ע"ז אלא שעפ"י קבלתו גם אסתר לא הי' כן אמנם אפשר עכ"פ להיות כן לכן הוציא את הסוטה וקצת מוכח משם נגד סברתי הנ"ל דגם אם יודעת מקודם יש לחוש שתתחלחל ותפרוס נדה שהרי משמע שם אחר שכבר עיניה היו בולטות חששו שתראה דם ורש"י כ' שם שגם זה הי' פתאום שלא היתה חרדה עד עכשו ופתאום מרגשת בצערה ועכ"פ מוכח דהא דרב דינא הוא ואין חולק בדבר לדינא א"כ תמוה גדולה על הפוסקים שלא הביאוהו להלכה.

ע"כ.

נראה לי שלא הוצרכו להביא דין זה דממנ"פ אם מרגשת בעצמה שפירסה נדה מה לנו מאיזה סיבה בא הא אין שום חולק ואם לא הרגשה נאמר דבאמת לא ראתה כי גם רב לא אמר שמוכרח הוא שכן הוא אלא שלפעמים אפשר שנרתעת כ"כ וע"כ בסוטה שם חששו אולי תרגיש ותראה ובנדה שם נמי חששו אולי הרגישה ובאסתר נמי כן הי' אבל אם לא תרגיש נוקמה על חזקת טהרה שלה ולפי"ז בענין השאלה אם היא אומרת ברי שלא נרתעת או ברי שלא הרגישה נאמנת לפי ענ"ד דהתורה האמינתה ואין בזה לתלות בטעות הרגשות כמו בשמשה או בבדיקה דסברה הרגשת שמש ועד ויעויין בחת"ס סי' קפ"ג הביא מגמרא נדה הנ"ל דביעותתא מרפיא (ומ"ש שם פלוגתא דשמואל בגמרא שלנו לא נזכר שום חולק ואולי כוונתו על ש"ס דמגילה דף ט"ו) וגם

שם היא אמרה שהרגישה ע"י ביעתותא דמים קרים אבל בנידון זה אפשר דמודה ע"כ צ"ע בענין זה וגדולי הדור המה יורו בענין זה כדעת תורה אנא לי אחוי קידה החותם בברוך אומר לעומתם הק' יעקב פראגיר סג"ל.

וזה אשר כ' לי כבוד מו"ח הגאון זצוקלה"ה: בעזה"י פה חוסט ג' פ' דברים תרל"ח לפ"ק. מיגון ואנחה ישלח ה' הברכה וההצלחה.

לאהובי חתני הרב המאוה"ג המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' יעקב סג"ל נ"י האבדק"ק אדא יע"א ולזוגתו היא בתי הצנועה הרבנית מרת בריינדיל תחי' עם כל אשר לכם יאמר שלום. מכתבך קבלתי ושמחתי בו כי ראיתי מתוכו שאתם בעזה"י בקו הבריאה וגם השאלה שכתבת לי ראיתי פלפולך וראיתי ג"כ שהולך ע"ד האמת ונהניתי מזה מאוד והנה כבר כתבתי שאין אני מכניס עצמי להשיב הלכה למעשה.

כי ראשי ואברי כבדים עלי וכח הזכרון נחלש אצלי ולראות מקור הדין בכל המקומות אין אני יכול מחמת חולשת עיני ובפרט בדבר כזה שהיא איסור כרת כי בהראי' שהוא איכא חשש אי ראתה והוי נדה דאורייתא משום דהרי כ' הרמב"ם בפ"ט מאיסורי ביאה שגם הרעדת האברים הוי הרגשה ולא דווקא פתיחת הקבר.

והסברא שכתבת על הא דאמרינן דהביעתותא גורם שתראה דם נדה הוא דווקא בפחד פתאום אבל פחד שאינו בא בפתאום לא אמרי' דגורם לדם נדה זהו סברא האפשרי אבל אין לעשות מעשה על סברא וגם אין כל הטבעיים שווין ופעמים גבי אשה הבעיתותא קלה ולפי טבעה גורם מה שבאשה אחרת ביעתותא דפתאום גורם ואין כל המזגין שווין: גם על נאמנות הרופאים נהי דמרון הגאון בעל חת"ס זצ"ל כ' בתשובותיו דעל הכלל הם נאמנים בוודאי היינו דווקא גבי רופא מומחה גמור אבל אין כל הרופאין מומחין הם בפרט מומחין גדולים ואם רצונך לעשות מעשה בענין זה צריך אתה לשאול רבנים מובהקים ולפי ענ"ד לפי דבריך אין הלאפיש מתעכב שם במקור אלא מבחוץ ע"כ תוכל לעשות הבדיקה המבוארת בסי' קצ"א דהיינו בשעה שעושה לה רפואה תתן מוח לפנים מן המכה כ"ד הכותב בחיפזון ולא הלכה למעשה דברי החותם בברכה המשולשת יהי ה' עמכם ויברך אתכם ואת כל אשר לכם ותזכו לראות בטובת ובהצלחת בניכם ובנותיכם יחיו חמיד ואביך הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע עכ"ל הטהור ראה זה חדש מצאתי בתוס' רי"ד ב"ב דף כ"ד דבר חדש אשר הרבה אחרונים ובראשם בתשובת מעיל צדקה סי' ס"ה שכ' דבכל ספק ראיית דם נדה יש לחקור אולי מן העלי' אע"ג דרוב מן המקור מ"מ לשאר מיעוטים וספיקות ובתוס' רי"ד בהא דתנן דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור אע"ג דאיכא עלי' דמקרבא ותני ר"ח דם הנמצא בפרוזדור חייבין עלי' על ביאת מקדש ושורפין תרומה א"ר ש"מ מדר"ח רוב וקרוב הלך אחר הרוב וכו' והקשה התוס' רי"ד בכל נדה דאורייתא נימא הכי דלמא מעלי' נאמרה תורה שטמאה וודאי ונשמע מקרא י"ל כשיצא דם לחוץ קים לן שהמקור דרכו לזוב אבל העלי' אין דרכו לזוב אלא ימצאו בה טיפין ולא יזובו לחוץ אבל כשנמצא בפרוזדור י"ל הך טפה שנמצא בה מן העלי' אתי משו"ה אמר ש"מ מדר"ח עכ"ל.

הנה בלי ספק קבלה ביד התוס' רי"ד ונקבל אבל הקושיא הנ"ל אינה מוכרחת וי"ל כל דברי הגאונים שלא ראו זה דהנה פשיטא דהרגשה הוא במקור אבל דם שלא מן המקור אינו בא

בהרגשה ולפי"ז מקרא אין ראי' דמיירי שראתה בהרגשה אין ספק מעלי' אבל כאן בנמצא דם בפרוזודור דמשמע דלא ידעה מקודם עד שמצאה וא"כ בלא הרגשה אלא שחזקתו מן המקור וחזקתו שבהרגשה בא כמבואר ברמב"ם ומבואר בנוב"י מהדו"ק סי' נ"ו דלמד כן מהא דר"ח וא"כ שפיר הוכיח רבא דווקא מדר"ח ולא מקרא ואני אמרתי דאולי מרן בעל תוס' רי"ד אזיל בשיטת הרי"ף דלא הביא כלל הא דשמואל דאמר עד שתרגיש בבשרה וס"ל דאפילו בלא הרגשה טמאה וא"כ מקשה לפי האמת דמה"ת טמאה אפילו בלא הרגשה ונימא מן העלי' אמנם להלכתא דקי"ל כשמואל וא"כ אין הוכחה מקרא כלל ואין ראי' להתוס' רי"ד אמנם רב אחד אמר לי שהוא ראה בתוס' רי"ד שהביא הא דשמואל וא"כ צ"ע: על מ"ש בפת"ש ביו"ד סי' קפ"ד דאם עבר הווסת ולא ראתה אם הטילה מים ג"כ טמאה דאמרי' הרגשת מ"ר הוי וטמאה וסיים וצ"ע ואמרתי לפני מו"ח הגאון זצוקלה"ה דלפי ענ"ד ברור דבכה"ג טהורה דלא מצינו ארגשה וסברה הרגשת מ"ר הוי אלא בנמצא דם לפנינו אמרי' כיון שרוב דם מן המקור ובהרגשה כהרמב"ם הנ"ל דחקינן לומר שלא יצאה זו מן הרוב ואמרי' שגם זה מן המקור ובהרגשה אלא דסברה וכו' וגם בזה פלוגתא גדולה בפ"י אם נאמר באמת ארגשה ומה"ת טמאה או נימא דהיא סברה דארגשה ועיין פלתי סי' קפ"ג ובהרבה אחרונים ובתפארת צבי ונ"ש מובאים בלחם ושמלה סי' קפ"ד כ' דאם טוענת ברי לי שלא ארגשה בשעת הטלת מי רגלים נאמנת אע"ג דאנן מחמירינן עכ"פ היינו רק בראינו אבל בלא ראינו אמרינן מסתמא אילו יצא דם היתה מרגשת ויודעת כרוב נשים והש"ך סי' קפ"ד כ' דבזה"ז ווסת כל היום וא"כ לדעת הפ"ת מסתמא הטילה מים וטמאה אבל לפי ענ"ד דטהורה והסכים עמי אדמו"ח הגאון זצוקלה"ה דוודאי הדין בזה דטהורה והשי"ת יקדשנו ויטהרנו: תשובות מהר"ם שיק חיו"ד תשובה א' החיים והשלום וכל טוב לאהובי ידידי הרב הגאון הגדול המפורס' ע"ה פ"ה נר ישראל כש"ת מוה' אברהם שמואל בנימין נ"י האב"ד ור"מ בק"ק פ"ב יע"א: בשבוע העברה איקלע לאתרינן תלמידינו הרב המופלג מוה' וואלף סופר נ"י אבד"ק סגרוט.

והעיר אותי על השערורי' בדבר השוחטים ובודקים ואמר לי בשם פר"מ נ"י שראוי להמתיק סוד בזה ולדעתי טוב להעיר במכתב רונדשרייבען במודעא רבה לכל איש אשר דבר ה' נגעה בלבו כדברים האלה מכבר נודע בישראל מספרן של רבותינו ז"ל שראוי להשגיח על השוחטים והבודקים בעינא פקיהא ושאינן ליתן רשות לשוחט לשחוט אלא א"כ הוא יודע ספר לקרות מעצמו ורב זהירות ויראת שמים וישוב הדעת יתירה צריכין לבדיקת הסכין ולכל עניני שחיטה.

ולזאת כל ירא דבר ה' וחרד על דברו יפחד ויעמוד מרחוק מליתן רשות לשוחט ובודק שלא יבוא מכשול על ידו. ואם אמרו חכז"ל זאת בדורתם אנו מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק בפרוע פרעות בישראל והתורה ויראת ה' מתמעטים והקלות כציץ מן השדה כן יציץ בדורותינו ורבתה המכשלה וכמעט פסקה חזקת כשרות מסתם ישראל.

וכבר נשמע כמה קלקולים משו"ב ולעת כזאת שראוי לגדור עם כל זאת גם מקצת רבנים ידם במעל הזה שנותנים יד לפושעים וידם פתוחה לקבל זקנים עם נערים המנוערי' מן תורה ומצות ליתן רשות לשחוט ולבדוק לכל שואל ומבקש ולא שמים על לבם המכשלה אשר אפשר לבוא על ידיהם ושגגת תלמוד עולה זדון ולהסיר המכשול מדרך עמינו תרהב בנפשותינו עוז לפרסם דברי רבינו המובהק בעל ת"ש ושלא ירים איש את ידו ליתן רשות לשו"ב כי אם לפי דברי

התבו"ש כפי מ"ש בענין נתינת רשות לשו"ב וכפי מה שנבאר דבריו לגדור על פיהם עתה לפי הזמן.

א צריך שיהי' יודע ספר ולקרות מעצמו יודע מקצת גמרא. (וטעמו ונימוקו עמו דקי"ל אין מוסרין עדות לע"ה אלא למי שקרא ושנה וכדפסק הרמב"ם בפ"א מעדות ובח"מ סי' ל"ד) כאשר יעיד גם הניסיון ומילתא אלבישייהו יקרא אמרו חכז"ל בשבת דף יו"ד וכ"ש נערים ופנויים בלי אשה וודאי אם אין חכמה אין יראה כדתנן באבות ורק מי שמוצץ משדי התורה בו יציץ היראה וידוע מי שלא למד לכל הפחות עד ששה עשר שנים לא טעם טעם תורה כאשר תעיד על זה משנה פ"ה דאבות בן חמש עשרה לגמרא וכיון דטעם טעם מסתמא דומה לפרצודא דתותי קלא כיון דנבט נבט ולא יהי' מסתמא אינו יודע בתורה ולזאת אין ליתן לנער קבלה אלא א"כ הוא עוסק בתורה לכהפח"ו עד ששה עשר שנים ואם לא יהי' שנה ופירוש תשאר בו מקצת תורה.

ב צריך לחקור ולבדוק אחריו אם דרכיו מתוקנים ביראת ה' ושמירת מצותיו והואיל והאדם יראה לעינים ויש מראין תומה ותוכן טומאה והולכין למקום שאין מכירין אותן ולזאת אין ליתן קבלה רק הרב בעירו ליודעיו ולמכיריו השייכים ונתונים תחת דגלו כי עפ"י הרוב בקי בהן במעשיהן ובשמועותיהן.

ומי לנו גדול ממה רבינו ע"ה ואמר בפרשת דברים הבו לכם אנשים וכו' וידועים לשבטיכם ופרש"י שם אם בא לפני מעוטף בטליתו אין אני מכיר אותו אם הגון הוא ולכך אמר הבו לכם וידועים לשבטיכם ואם משה האדון הנביאים ירא וחשש שמא יטעה בדמיונו כ"ש שאנחנו צריכין לחוש ולזאת אין לרב אחר ליתן רשות למי שאינו מתחת דגלו ואם על פי איזה טעם וסיבה ילך לרב אחר צריך להביא כתב תעודה מהרב שבעיר המעיד על דרכיו הנכונים וטעמו ונימוקו עמו.

ג צריך ללמוד ולידע כל דיני שחיטות ובדיקות השכיחים וגם מקצת אינם שכיחים וגם צריך שיהי' לו שימוש בבית המטבחים לבדוק ולהכיר כל חלקי הריאה מבפני' ודיניה' ולהכיר ולהרגיש כל הריעותו' במשמוש היד מבפנים וזמן הלימוד לא קבעו חכז"ל דוודאי כל חד וחד לפום חורפי' רק שצריך שילמוד לידע הדברים על מכונם ולא יהי' רק כעוף המצפצף.

גם זמן השימוש להחזיק אותו במרגיש תוך הבהמה גם כן לא קבעו רבותינו ז"ל ומצינו במקום ולענין אחר דשלשים יום הוי חזקה עיין אהע"ז סי' י"ט ובירושלמי פ"ק דתענית המובא בטור וב"י באו"ח סי' קי"ד מבואר דאם הרגיל שלשים יום לומר מה"ר ומוריד הגשם הוחזק לרגיל ולפימ"ש הטור שם בשם הר"מ דבעינין צ' פעמים.

א"כ לכאור' ה"ה כאן ובעירות קטנות דשוחטין רק ב' או ג' פעמים בשבוע בעי' יותר מחצי שנה. ואפשר לדעת דבעינין ד' תקופות וכמו שאמרו חכז"ל טריפה אינה חי י"ב חודש משום דאור כל תקופה משונה מחברתה ומזג האור פועל על מזגי הבהמה ועל חוליה ואם עמדה בכולם הוא לסימן שאינה טריפה.

וא"כ נראה דהריעותות ג"כ טבעם בכמותם ואיכותם לפי זמני התקופה הפועלים עליהם ולפי"ז אם לא עסק בשימוש כל השנה לא עמד בכל טובי הריעותות השליחים מכל מקום לא ראיתי ולא שמעתי מעולם שרבנן קשישי חששו לזה ותו דהרי הידיעה להרגיש הכל בפנים אינה נצרך כל כך שהרי כבר הזהירו ספרי השוחטים שלא להתיר על בדיקת פרים לחודא והתבואות שור כתב

שראה גדולי ישראל נתנו חרם על זה ועוד לפי הנרא' השימוש אינו בכדי להרגיל עצמו להרגיש בפנים אלא הוא לימוד להכיר האיך הם חלקי הריאה בפנים.

וא"כ גם בזה י"ל דכל חד וחד לפום חורפיה מכל מקום כיון דא"א להרב הנותן רשות לנסות אותו בזה צריך לקבוע זמן על זה ונקוט מיהו פלגא בידך לפי דרך הבינוני צריך שימוש חצי שנה וצריך שיכתבו לו בקבלה שיקבל על עצמו שלא להסתפק ולסמוך עצמו על בדיקת הריאה בפנים לחוד אלא להוציא הריאה ולמראה עיניו ישפוט: ד דיני שחיטה ובדיקה שצריך לנסות אותו עליהם לא די לו בלימוד דיני השחיטות ממהרי"ו וכיוצא בו אלא צריך ללמוד ג"כ מה שהוסיפו האחרונים ובררו והוציאו הנצרך לידע לכל שו"ב וקיצורים האלו אין רשות לכל אדם לחבר להיות חובר חבר מחבר ספר כספר פרי יעקב בלי רשות והסכמה מגדולי ישראל וכי לית בזה רוח יתירה שהרי כל המחבר ספר כזה הוא מורה הלכה ומי נתן רשות לשוחט להיות מורה הוראה ואפילו יש לו רשות והוא מבעלי הוראה רשאי הוא להורות בעירו אבל לא להורות לעלמא לומר שזה צריך השוחט לידע ודבר זה לא צריך והוא כמור' הלכה בפני רבו ותו מי יעיד עליו כי בר סמכא הוא ושיש בו ידיעה והוא מיכשר לעבודה זאת שהרי צריך לזה ידיעה רבה לברר הצורך מן האיני צורך כ"כ ולזאת אין רשות ליתן לשוחט קבלה אלא אם למד ספרי שו"ב מה שהסכימו עליהם רבותינו האחרונים וגדולי זמנינו כמו מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל או הגאון רבן של ישראל מוהר"מ בנעט זצ"ל ספר אוהל יצחק או לכל הפחות ספר זבחי שלמים אשר הסכימו עמהם רבותינו או ספר שחיטות ובדיקות של הרב הדיין הגדול מוה' שלמה גאנצפריד נ"י ה צריך שידע הנותן רשות לשוחט שהשוחט מרגיש בפגימה דקה מן הדקה ושהוא בודק במתינות וישוב הדעת וצריך אזהרה רבה להלומדים שחיטות שיבדקו במתינות וישוב הדעת כי הרבה מהם אינם נזהרים בזה והעדויות הזאת שמעיד עליו הרב שהוא מרגישפגימה דקה לא די במה שהעמיד לפניו שלשה סכינים והיו טובים אלא צריך שיבורר לו זה כמה פעמים תוך משך זמן לימודו בנסיונו' שונים משונים וטעמו דהרי קי"ל ווסתות דרבנן ולא הוי חזקה מן התורה הואיל וראתה ג' פעמים וודאי שכן תהא לעולם אורח בזמנו ובשלמא הא דסמכינן על השחיטות ג' עופות להחזיקו שאינו מתעלף היינו משום דלעלופי לא חיישינן ורק מדרבנן מחמירין לברר וסגי בחזקה דרבנן להוציא מידי חשש דרבנן.

אבל להחזיקו שמרגיש בפגימה דקה אפשר דרובא דעלמא אינם מרגישים ולהוציא מידי רוב זה אנו מחזיקים אותו. על זה י"ל דלא סגי בחזקה שהעמיד שלשה פעמים סכין יפה לפי סברת נוב"י מהדו"ק חלק יו"ד סי' נ"ה דווסתות דרבנן משום שהוא נגד חזקת טהרה.

וא"כ ה"נ בוודאי לפי מ"ש המקור חיים סי' תס"ז אות ה' דלכך ווסתות דרבנן דאין כאן גורם המסתבר דנימא הזמן דווקא גורם דאורח יבא בזמן משא"כ ביש דבר המסתבר כגון הרגשה בסכין שהוא בא מישוב הדעת והבחנה והוא גרם המסתבר ולכ"ע הוי חזקה דאורייתא. מיהו גם לפי דברי המקור חיים יש לדון דתליא בפלוגתא דרבבתא דהרי ר"פ בטור או"ח סי' קי"ד והמג"א שם ס"ק י"ג הקשה דלא קיי"ל דריחוק נגיחותיו חייב קירב לא כ"ש וא"כ מה יועיל זה דביום אחד או שעה אחת יתחזק בהרגשה דלמא ביום אחר לא יהיה לו הרגשה ואפילו לפי מ"ש המג"א שם לתרץ בשור איכא למתלי בתונבא בעלמא יש לעיין דלמא גם כאן היום הי' לו ישוב הדעת טפי ממה שיש לו בימים אחרים.

זה קשיא לי על מנהגן של בתי דינין ישראל שמחזיקין לשוחט שמרגיש על ידי שמראה לפניהם שלשה סכינים טובים וצ"ע. ולזאת ה' נראה לי דעיקר הסמיכה לפי שכבר הראו הרבה סכינים תוך זמן משך לימודם או משום דשוחט המלמדו מעיד עליו בזה ועד אחד נאמן כשאינו נגד החזקה.

אלא משום בירור יתירה או הואיל שעל ידי זה יוסר חזקת שאינו זבוח חשבינן לי' כנגד חזקה ולכך החמירו מזרבנן וסמכו על חזקה של ג' פעמים בשעה אחת: ועכ"פ נראה לי דעיקר הסמיכה על מעיקרא (ומטעם זה ג"כ אינו ראוי שרב אחר שלא בדק מעולם סכיניו והשוחט בא לו ממקום אחר ליקח לו קבלה לדעתי אין ליתן במה שראה ממנו ג' סכינים) והנה בדיקת סכין קראו אותו כמו דין.

ולפי פי' הרז"ה בביצה דף כ"ח ע"ב אין מראין סכין לחכם ביו"ט דהוי כדן את הדין: והטעם לפי הנ"ל שצריך ישוב הדעת והבחנה יתירה ולפי"ז אפשר דלכך י"א ביו"ד סימן א' סעי' ה' דאין ליתן לשחוט עד י"ח שנה וכ' היש"ש ריש חולין ראי' ממ"ש סוף פרק במה בהמה דיאשי' החזיר מה שזן עד י"ח שנה והובא ג"כ דיעה בחו"מ סי' ז' לענין הדין דאין רשאי לזון עד שיהא הדיין בן י"ח שנה מיהו הסמ"ע כ' שם דאז הוא גבר בגוברין וקשה דא"כ למה החזיר יאשי'.

וע"כ משום דחשש דלמא עד י"ח אין דעתו שלימה. מיהו גם בדיני ממונות הוכיח התומים שם דבדיעבד בוודאי דינו דין וא"כ גם כאן שפיר מה שהקילו הפוסקים דהכל לפי מה שהוא איש אם הוא חריף ויש לו כח גברא אין מקפידין שיהי' בן י"ח שנה: ו השוחט צריך לחזור על לימודי הדינים כמבואר בספרי השוחטי' ויכתוב לו מפורש בכתב הקבלה שרק על אופן זה ניתן לו הקבלה ושצריך לבוא לפני הרב אשר הוא תחת דגלו להראות לו סכיניו מידי חודש בחודשו וגם הרב צריך שישגיח על השוחטים לנסותם לפעמים בזמנים ידועים לידע אם הוא חוזר על לימודו ואם יש לו הרגשה כראוי וכל המחמיר לבדוק אחר השוחטים הוא משובח ואותן הרבנים היושבים על מדין בתוך מקהלות עם ה' יתחזקו בעד תורת ה' להעמיד הדת על תילה ולעמוד בפרץ שלא למנות ולהעמיד שוחטים שאינם מתנהגים כפי דתי תורתנו ואליכם אישים עם ה' אקרא הלוא עם ה' אתם ורצונכם שלא להתגאל במאכלות אסורות קבלו ומנו לכם רק שוחטים הגונים ורק עי"ז תהיו לעם קדוש והייתם קדושים שמעו ותחי נפשכם הכ"ד: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ב' שיל"ת חוסט עש"ק כ"ב למב"י תרל"א לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב אל אצילי בני ישראל המחזיקים בתורת ה' המורשה לנו יראי ה' התורניים הקצינים ונגידים אלופי קרוט דק"ק פ' ובראשם הרה"ק הגביר איש יקר רוח מהולל בתשבחות מוה' פ' נ"י ולהרבנים הגדולים מורי הוראה ולכל מופלגי תורה.

ה' עליהם יחיו: הנה יד שלוחה אלי עם ספר ספירת דברים מאת יקרי רוח יראי ה' מקהלתכם ותוכו רצוף לשאול אותי בשם רבים ושלמים משלומי אמוני בני ישראל לחוות דעתי בענין רב ושוחט שרוצים בהם הכת הנעלאגין איך מחוייבים קהל הקודש המיוסדים עפ"י ש"ע להתנהג נגדם ידעתי גם ידעתי כי עמכם הכרתי והפליתי בי דינא רבא מופלגי התור' והחכמ' על כל זה לא יכולתי למנוע את עצמי מלהשיב כי משא דבר ה' הוא וחזיתא לדעתייהו דניחא למרייהו לשמוע דעתי בזה ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל וכו' לזאת אציע דעתי לפניכם ואשוב כאשר עם לבבי לכבוד מעלתכם הדבר ברור בעיני כי כל איש המאמין בתוה"ק כאשר היא נמסרת לנו מאבותינו אין הוא רשאי להחזיק בחוקי הקאנגרעס וסייעתם אני הגבר ראיתי

עני ועלבון תוה"ק בעוה"ר בהיותי בקאנגרעס הידוע ראה ראינו שהמיאיריטעט שקראו עצמם פארטשריטס פארטייא שחקקו חוקי און דקאנגרעס רובם בגדו בתורה ובמצות רבים מהם מחללי שבת בפרהסיא ומהם שהעיזו לומר שאינם מאמינים בתורה ושאר דברי אפיקורסת ופערו פיהם לבלי חוק נגד הש"ע והם הם כותבי פלסתר חוקי הקאנגרעס ואם ס"ת שכתבו מין ישרף והטעם כתב הרמב"ם בהלכות יסוה"ת שהמצוה לשורפם שלא להניח שם ושארית לאפקורסים ולא למעשיהם קו"ח שמצוה לשרוף ולאבד חוקי הקאנגרעס הנ"ל ולא לנגוע בקציהם ויותר מזה כל מי שישים עינו ולבו באמת לבחון תכלית החוקים ההם בעיניו יראה ובלבבו יבין כאשר כבר העידו רבים וכן שלמי' גאוני עולם שתכלית חוקי הקאנגרעס לחתור חתירה מתחת התור' המורש' לנו ולהפילה ולהורסה כדי לחצוב להם בארות בורות נשברים אשר לא יכילו לא תורה ולא י"ש להרפות ידי יראי ה' החרדים על דבריו ולומדים ומקיימים תורתו.

ואם החיוב עלינו באיסור לאו שלא להניח מכשולים ודברים המזיקים לחיי העוה"ז לא בבתינו אף לא בארצינו כמ"ש הרמב"ם במנין המצות מצות ל"ת רצ"ח והחיוב ומ"ע להסיר המכשולים ודברים המזיקים כמ"ש הרמב"ם מ"ע קפ"ה. ואם בדבר מכשול בחיי העולם הזה ואשר התועלת הוא רק לנו אנו מוזהרים בעשה ול"ת קו"ח במכשול שהוא מכשול לחיי נצחיי לנו ולזרעינו ולדורות הבאים שאנחנו מחוייבים בעשה ול"ת לעמוד על המשמר לגדור גדר שלא להניח החוקים ההם ולהרים המכשול מדרך בני עמינו וכל מבין יודע שאין מקום להסיר מכשול הקאנגרעס רק בקאנשטאטירונג על אדני ויסודי הש"ע ולחבר עם הקאנשטאטירונג דארטאדאקסען.

כי זה לעומת זה צריכין אנו לעשות. וגם צריכין לידע כי החוקים ההם הוא אשר החלו לעשות בעלי הקאנגרעס עדיין לא גילו רק טפה מן ההירוס של התור' אשר יחפצו לעשות ועוד ידם נטויל לבצע זממם לעת מצוא והחיוב עלינו לעשות מעקה למחתרת פרוצי עמינו שלא יפול הנופל וברוך ה' אשר לא עזב חסדו מעמנו והראה לנו הדרך לקיים המ"ע והל"ת הנ"ל ע"י הקאנשטאטירונג עפ"י יסודי ואדני הש"ע להטות לב השרים והיועצים עלינו לטובה והמעכבים מלהתחבר להקאנשטאטירונג דארטאדאקסען עתידין ליתן את הדין: ומעתה לפי האמור נבוא לבאר דין השוחט שהשכיר עצמו לכת הנעלאגין אשר נשאלתי עליו דזה פשיטא דקהל עם הב"ד שלהם שאסרו שחיתת איזה שוחט משום גדר וסייג שאיסורם איסור כמבואר ביו"ד סימן ר"ה וחייבים כל הקהל ההוא לשמוע וקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ג דאפילו הנשבע שלא יכנוס בכל תקנות הקהל הוי שבועת שוא אבל בנידון שלנו אין צריכין לאסור שחיתתו דבלא"ה הוא אסור מדינא על שלשה פושעי השוחט ההוא האחד משום שחיבר עצמו לאנשים המשתדלים להפר ולבטל הקאנשטאטירונג המיוסד על דרך הש"ע ועל ידי זה יהי' לבעלי הקאנגרעס מקום לבצע מעשיהם ומחשבותיה' שהם נגד התור' המורש' לנו וילפינן במס' מכות דף ה' מקרא דהנטפל לעוברי עבירה דינו כעוברי עבירה וחלקו עמהם.

והשני שהוא מסייע עוברי עבירה שעל ידו הם יכולין להחזיק בתרמותם ולסייע לעוברי עבירה אסור לנו מקרא דלפני עור וכו' והשלישית כל שהוא מומחה יותר יש בו חשש איסור יותר. כי כבר אמר שלמה המלך ע"ה במשלי אבן ואבן ואיפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם ופירשו המפורשים מי שמחזיק עצמו לשקול אבן שלימה כדי שיוכל לעות ולשקול באבן חסרה.

ולולא השלימה לא הי' יכול לרמות בני אדם. א"כ האבן השלימה הוא המסייע לרמות ע"ז אמר הקרא אבן ואבן תועבת ה' גם שניהם שנעשה גם האבן השלימה תועבה.

והנה ידוע כי הנעלאגין אין מהדרין אחר שוחט ובודק מומחה אלא א"כ הם יכולין עי"ז להסית ולרמות ולהמשיך בני אדם שאינם יורדים לסוף דעתם ושחיתת השוחט מומחה הוא הכלי המסייע להדיח רבים ומעשה כי האי קראו הכתוב תועבה וכתוב לא תאכל כל תועבה ועכ"פ השוחט הנ"ל בהשכיר עצמו לנעלאגין ועבר על איסורי תורה כנ"ל.

ואפשר דמקרי חשוד לאותו דבר כמ"ש הש"ך בסימן א' ואפילו אי מקרי חשוד לדבר אחר הרי הסכימו התבואת שור והפמ"ג דמומר לאחד משאר עבירות קי"ל כהרמב"ם בסי' ב' דאסור לאכול משחיתתו ובדיקתו כנ"ל וכבר הביאו חכז"ל דברי בן סירא כל עוף למינו ישכון ובן אדם בדומה לו ולכך אפילו בלא איסור הקהל אין לאכול משחיתתו: ומכל אלו הדברים נוכל ללמוד דין הרב שלהם דשייכים אצלו כל האסורים הנ"ל ועוד נוסף על זה שעובר בלאו דחילול השם כמ"ש הרמב"ן במל"ת ס"ג דאדם העומד במעלה והוא בחזקת תסקצת חידושים ממר גיסי הרב המאוה"ג החריף ובקי וכו' מוה' יעקב פראגער נרו האב"ד ור"מ דק"ק אדא והגליל יע"א הנה התוס' בריש פ"ק דחולין הביאו בשם ה' א"י דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות והקשו דמזבחים דף ל"א דקאמר שם דטעמא דנקט במתני' כל הנשים ששחטו דיעבד משום דתני שם טמא ולדעת ה' א"י הוי לי' לומר דנקט משום נשים דתנא שם מקודם ולדעתי י"ל דהנה התוס' בגיטין דף ב' ע"ב ד"ה ע"א כ' דאחד נאמן על השחיתה אע"ג דאתחזק איסורא משום דבידו הי' לשחוט ומה שאנו סומכין על הנשים בשחיתה אעפ"י שאינן יודעות הלכות שחיתה כיון שבידה ללמוד לשחוט או לשכור אחרים שישחטו לה כבידה דמי עיי"ש ולפי"ז י"ל דס"ל לה' א"י דדווקא בדיעבד יש לסמוך על זה אבל לכתחילה אין לסמוך על זה דכיון שדעתן קלות אפשר שתשחט אעפ"י שאינה יודעת ולא תטריח את עצמה ללכת לבקש שוחט בחנם או בשכר כדרך נשים עצלניות אבל בוודאי אם היא במקום שיש עמה שוחט לפניה בוודאי אם א"י הלכות שחיתה לא תשחוט בעצמה דחזקה לא שבקה התירא ואכלה איסורא ולא גרועה ממומר לתיאבון ולפי"ז התם בזבחים דאיירינן לענין קרבן דשכיחו שם כמה שוחטים והכהן עומד אצלה לקבל הדם וודאי אי לאו דידעה בנפשה בבירור גמור דבקיאה לא הוית שחטה וא"ל דלפי"ז אף בחולין אם אחרים היודעין ה"ש עומדים שם תהא מותרת לשחוט אף לכתחילה הרי הה' א"י אינו מחלק בזה די"ל דבחולין לא פלוג כיון דעל פי רוב אין אחרים עומדים ע"ג משא"כ בקדשים דא"א שלא יהיו שם אחרים היודעין לשחוט שפיר מותרת לשחוט אף לכתחילה: והבית יוסף ביו"ד סי' י"ט הביא דברי האלדד הדני שאם שחט ולא ברך שחיתתו פיגול והנה מלשונו משמע דאף לאחרים אסור ואחר זה הביא הב"י דברי הראב"י דאם הזיד ולא ברך על השחיתה אסורה לו ולא לאחרים ובהג"א תמה על דברי אלדד הדני דלא מצינו דמשום ברכה יהא נאסר השחיתה (ועיין בברכות דף ט"ו דמפורש שם דברכות דרבנן וברכה לא מעכבא).

ולפי.

ענ"ד דהנה הנוב"י במהדו"ק חיו"ד סי' ב' הביא בשם הגאון או"ח צ"ל דממתניתן ריש חולין דחשו"ק ששחטו מוכח דלא כאלדד הדני והנוב"י הוסיף להקשות מהפיל סכין ושחט וכן מכמה מקומות עיי"ש וכו' הנוב"י די"ל דטעם האה"ד הוא משום קנס או משום דחשוד לאותו דבר וזה שייך דווקא אם בכוונה שחט בלא ברכה אבל מי שלא הי' מחוייב לברך או שא"א לו לברך או

שלא היא אפשר לו לברך והיינו בגוונא דחרש או בהפיל סכין לא שייך קנס ולא טעמא דחשיד גם האלדד הדני מודה דאין הברכה מעכב ושחיטתו כשרה ולדעתי קצת קשה על מ"ש הנוב"י דהטעם משום קנס היא לאלדד הדני לחלק בין אם הבהמה שלו לשל אחרים ומ"ש הנוב"י דס"ל לאלדד הדני לאסור גם לאחרינא קשה קצת להבין באין לו לשלם מה קנס הוא לו אם יאסרו בהמת חברו ומ"ש הנוב"י עוד משום דחשוד לאותו דבר זה צ"ע הלוא מבואר ביו"ד בסי' קי"ט דחשיד לדבר הקל לא הוא חשיד לחמור וכיון דברכה דרבנן ונבילה היא איסורא דאורייתא היא מקל על חמור גם בנבלה עובר על לפ"ע בכל כזית וזית והיותר תימה על הנוב"י דהרי הרא"ש הביא דהאלדד הדני אמר דינו בשכח ולא ברך וא"כ ליתא להנך ב' תירוצים של הנוב"י ושוב ראיתי שגם בפ"ת העיר בזה ולזה נראה לפי ענ"ד להשוות דעת האה"ד עם דעת הראב"י הנ"ל די"ל דאף דפשוט להלכה דשחיטה לא בעי כוונה היינו כוונת מצוה וכוונת מעשה שחיטה [ועיין בפמ"ג בסי' ג' שהביא בשם מהרש"ל ביש"ש דהיפוך הכוונה מזיק] אבל ברור דצריך השוחט להיות מיושב בדעתו להיות נזהר בכל הלכות שחיטה בכללותה ובפרטותיה דאם אינו מיושב בדעתו ויש לו איזה דבר המטרידו אפשר לו לשכוח איזה מהדברים שצריך להיות נזהר בהם [ובפ"ת כ' דאפשר דמטעם זה אין לאבל לשחוט משום דטריד באבלו] לזאת כל ירא ה' בוודאי מסיר מלבו כל טרדותיו בעת שהולך לשחוט ובפרט בעת הברכה נותן בוודאי אל לבו יותר שלא יטרידו שום דבר ולזאת אם ראינו ששחט בלא ברכה והיינו ששכח לברך [וכמו שהעתיק הרא"ש דברי האה"ד] א"כ שוב י"ל שהי' טרוד במחשבתו כל עת השחיטה ואולי שהי' או דרס ולכן שחיטתו פיגול בין לו ובין לאחרים.

אבל בהזיד ולא ברך כיון שעשה כן במזיד א"כ הוא מחמת קלות והרי הוא רק חשיד שלא לברך והוא קל נגד איסור נבילות בזה ס"ל לראב"י דרק לדידי' קנסו אבל לא לאחרים אבל בשכח לברך י"ל דגם הראב"י ס"ל כהאלדד הדני דשחיטתו פיגול אף לאחרים וכן"ל ומיושבים ג"כ קו' האור חדש והנוב"י הנ"ל די"ל דווקא דצריך לברך ולא בירך מחמת שלחה ומוכח שמחמת טרדתו שכח וא"כ אפשר שקלקל בשחיטה ג"כ משא"כ במקום שלא הי' יכול לברך וכדומה דאין לנו הוכחה על טרדתו פשיטא דאין הברכה מעכב ומיושב קושית הגהות אשרי הנ"ל ואמרתי דבר זה זה רבות בשנים לפני אדמו"ח הגאון זצוקלה"ה והוטב בעיניו אמנם לפי"ז צריך טעם למאי דקי"ל בש"ע בסי' י"ט בשחט ולא בירך דהשחיטה כשרה ואפשר לומר עפ"י מ"ש בפרמ"ג בשפ"ד בסי' א' ס"ק י"א דבנטל קבלה ושכח וכו' אמרינן דמסתמא שחט כרגילתו.

א"כ אפשר לומר דגם לענין הברכה וכו' מ"מ סמכינן ארגילותיה וצ"ע בסי' ק"ב בו"ד הביא הש"ע דיש אומרים דדבר שאין ההיתר יבוא בוודאי לא מקרי דשיל"מ והש"ך הקשה שם למה הביא דבר זה בשם י"א הלוא הדבר הזה מוכרח ומבואר בביצה דף ד' דקאמר אלא אי אמרת ספק טריפה דבר שאין לו מתירין הוא יעיי"ש ולדעתי י"ל עפ"י מאי שהביא הפלתי בשם הצ"צ שהקשה למאי נ"מ יקרא זה דשיל"מ הא ממנ"פ אם תמות תוך י"ב חודש והרי היא טריפה א"כ הרי נתבטל האיסור ואם תחיל י"ב חודש אפי' בלא תערובות מותרת הביצה ות' דניחא לן שיאכלנה בהיתר אף אם לא היתה בתוך התערובות משיאכלה רק ע"י היתר שנתבטלה וההיתר רק מכח דסמכינן אביטול והפליתי כ' דאין לזה הבנה [וכוונת הפליתי י"ל דהרי אפשר דהיום היא עכ"פ רק תערובת ספק טריפה ולאח"ז אפשר שיתוודע שיש כאן וודאי טריפה בתערובת: ולפי ענ"ד דיש לזה הבנה דאם נאמר דסד"א לחומרא א"כ היום אוכל איסור מה"ת ע"י תערובות וגנאי הוא עכ"פ כמבואר ברא"ש בפנ"ה ובב"י ביו"ד סי' ק"ט אבל למחר אפשר שיותר לגמרי

ואפילו אי יהא אסור לא הפסיד דגם היום אסור אלא שהוא בתערובות ואולי אם ימתין יהא מותר וירויח וזה דווקא אם סד"א לחומרא יש מקום לומר דזה הוי דשיל"מ ולא קשה קושית הצ"צ משא"כ אם ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ הדרא קושיא לדוכתה דפשיטא שלא ימתין דהרי היום הוא מותר עכ"פ מה"ת בוודאי ולאח"ז אפשר שיתברר שהיא אסור מה"ת ואם דגם אפשר שיתברר שהוא היתר הרי גם היום הוא מותר מה"ת.

וא"כ.

להרשב"א לשיטתו דס"ל סד"א מה"ת לחומרא א"כ לדידי' הי' אפשר להגמרא לתרץ שם בביצה דביצה ס' טריפה בתערובת הוי דשיל"מ ומדלא מתרץ הכי ש"מ דזה לא נקרא דשיל"מ אמנם להרמב"ם ודעימי' דס"ל סד"א מה"ת לקולא א"כ ממילא אין שום קושיא על הגמרא וממילא לא מוכח דבכה"ג לא הוי דשיל"מ לענין דינים אחרים דלאו תערובות (וגדלה שמחתי מאוד כי הראה לי אחד דמבואר בכ"מ פ"ז מהלכו' עכו"ם דהרמב"ם ס"ל דדבר שיל"מ נקרא אף אם אין ההיתר יבוא בוודאי ודלא כהרשב"א ולכן המחבר לשיטתו כפי מ"ש שם בכ"מ שפיר הביא בש"ע דבר זה בשם יש מי שאומר דהוא ס"ל דהרמב"ם חולק על הרשב"א וא"כ צריך לתרץ קושית הש"ך מהגמרא ולפי ענ"ד מ"ש נכון הוא בעזה"י.

הנה אדמו"ח הגאון זצוקלה"ה הניח בצ"ע בתשובותיו לחאו"ח סי' קפ"ב דמ"ש דלענין רבית לעכו"ם דאסרו משום שמא ילמוד ממעשיו התירו בזה"ז כמבואר ביו"ד סי' קנ"ט משום דא"א בזה"ז בלעדם לישא וליתן וא"כ גם לענין שכירות בתים מנכרים דג"כ נאסר שלא ידור בשכונתם משום שמא ילמוד ממעשיהם ולמה לא ניתר גם כן ואי משום דאפילו בטל הטעם לא בטלה התקנה א"כ גם לענין רבית הי' ראוי לומר כן יעוי"ש ולפי ענ"ד דמלבד די"ל דבשלומא ברבית אם לא יתירו לא יהי' שום אפשרות לשאת ולתת עמהם ע"כ הוכרחו להתיר משא"כ בשכירות בתים למה יתירו אם אפשר בלא שכירות ולא נעקר דברי חכז"ל בכדי: אבל י"ל עוד דהנה החו"י הקשה על הטו"ז שכ' דהיכא שריבתה התורה בפירוש א"א לחכז"ל לאסור א"כ ברבית דהוא מפורש בתורה לנכרי תשיך וכו' איך אסרו חכז"ל ועיין בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ס"ב שתי' כיון דכדי חייו התירו א"כ לא עקרו לגמרי ובתשובת חת"ס חיו"ד סי' ק"ט תי' דחכז"ל לא אסרו הרבית להדיא רק אמרו שיתרחק הישראל מהם שלא ילמוד מעשיהם ואסרו כל דבר המביא למשוך אחריהם והוא גדר וסייג ללאו דלא תלמד לעשות כתועבת הגוים כו' וגם דברי תורה מתקיימים כגון בכדי חייו ולת"ח עיי"ש והנה כ"ז הוא התנצלות אם הי' אפשר לכל ישראל להתרחק בכל מו"מ מהם גם דאסרו חכז"ל רבית נוכל לומר כתי' החת"ס דכיון דלא אסרו בפירוש רבית אלא דאסרו כל דבר הקרוב לזה אין זה נגד התורה כ"כ אבל בזה"ז כיון דעיקר מו"מ הוא עמהם וא"א לאסור כל דבר אשר מביא לידי התקרבות א"כ הדרא קושי' לדוכתה איך אפשר לחכז"ל לאסור נגד המפורש בתורה להיתר ע"כ התירו לקחת מהם רבית משא"כ בשכירות בתים שאינו נגד מפורש לתורה בהיתר והניחו האיסור על מקומו.

ויש לישב עוד קושיא הנ"ל בדרך צחות לדעתי דהנה מבואר ברא"ש בע"ז דף ב' דל"א שבמנין וכו' אפילו בטל הטעם ל"ב התקנה היכאשמתחילה לא היתה התקנה בכל המקומות וכגון לסחור ביום אידם משום דהשתא לאו עובדי ע"ז הם כגון במים מגולים שלא היתה התקנה אלא היכא דשכיחא נחשים אבל היכא דל"ש לא ולכן בזה"ז התירו מים מגולים משום דל"ש נחשים וכמו דבזמנם הותר בכה"ג.

ולדעתי יש להסביר דהנה מצינו בע"ז דף ל"ה דלא רצו לגלות הטעם אם גזרו איזה איסור חדש אלא לאחר י"ב חודש שכבר נתפשט האיסור אלמא דחששו חכז"ל לפירצת העולם. ומזה יכולין להבין שכמה פעמים יש לחכז"ל מתקני הדבר עפ"י סוד איזה טעם כמוס ולא רצו לגלות והוצרכו לומר טעם חדש וחששו אם ימצא שטעם חדש שאמרו יתבטל יתירו האיסור אבל אם היינו יודעים טעם הכמוס לא היינו מתירין ע"כ אמרו אפי' בטל הטעם לא בטלה התקנה כי אולי יש להם עוד טעם כמוס: אמנם היכא דחזינן דבתחילת התקנה במקום שלא הי' שייך הטעם היו נוהגין היתר א"כ ע"כ דלא הי' להם טעם אחר כי אם זה דאם הי' להם טעם אחר הי' להם לאסור אף במקום דלא שייך הטעם [כמו בנחשים] וע"כ אמרינן בכה"ג דהיכא דבטל הטעם בטלה ג"כ התקנה.

והנה ברבית מתחילה כשגזרו התירו לת"ח ועל כרחך משום דאצל ת"ח לא שייך שמא ילמוד ממעשיהם. וא"כ הרי מבורר דעיקר הטעם הוא זה ושפיר השתא דבטל הטעם אמרינן דבטלה גם התקנה משא"כ בשכירות דלא התירו בתחילה לשום אדם שפיר יש לומר דהי' להם בגזירה זו עוד איזה טעם כמוס ובפשיטות י"ל הטעם למה חילקו בין ת"ח לע"ה אצל רבית ולא חילקו כן בשכירות בתים וראיתי שהרגיש בזה בס"ת ביו"ד סי' קנ"ט יעוי"ש ולפי ענ"ד דבשלומא ברבית דהוא ענין מו"מ והבעה"ב בעצמו עוסק בזה וע"כ כשהוא ת"ח לא שכיח שילמוד ממעשיהם משא"כ לענין דירה שדר שם עם אשתו וכל בני ביתו דבהו עכ"פ שייך שמא ילמדו ממעשיו: אך זה פשוט וברור דקושית רבינו הוא רק לשיטת הר"ן המובא בשמ"ק דאך לאידך לישנא דר"נ לא אדחי לישנא קמא דהא אותבי' רבא לר"נ ור"ח ורבינא נמי טרו ושקלו בה אבל לפי שיטת התוס' ורוב המפורשים דאידך לישנא פליג על לישנא קמא עיין בתוס' ד"ה תשיך בלא"ה אין מקום לקושית רבינו דשאני רבית דספיקא הוא אם אסרו כלל אף בתחילה ומספיקא נאסר שפיר התירו עתה דלא שייך הטעם אבל בשכירות בתים דנאסר בוודאי אין מקום להתירו אף עכשיו אף שפסק הטעם.

גם אלה דברי גיסי הה"ג החריף והבקי צדיק ונשגב יפ"ת כש"ת מוה' יעקב פראגיר נ"י שליט"א חתן המחבר צוקלה"ה בחולין, דף קמ"א הביאו התוס' דברי הריב"א דאע"ג דאמרי' אין עשה דל"ת ועשה מיהו אם עבר על אותו לאו אינו לוקה דעיקר הטעם דלא דחי הוא מפני העשה אבל הלאו כמאן דליתא והקשו דהא הש"ס שם בחולין פריך הא שליח הקן עשה ול"ת ואיך נדחה העשה ומתרץ הגמרא ל"צ דלאו עברה משמע דווקא אם עברה אבל אם לא עברה ושקלה עדיין הוי בו עשה ול"ת ות"י התוס' דלענין מלקות דווקא קאמר הריב"א ולפי ענ"ד לולא דבריהם הי' אפשר לומר דהנה בסוף שאלות ותשובות נוב"י ח"ר נדפס שם קושיא בשם חתנו ע"ד הריב"א דכיון דלא הוי לי' למיעבד דבר זה דהא אין עשה דוחה עשה ול"ת א"כ הו"ל מצהב"ע ולא הוי מצוה וא"כ נשארה הל"ת במקומה ולא נדחית כלל יעו"ש ואמרת דלפענ"ד י"ל דע"כ לא מצינו מצהב"ע אלא בדבר שא"א להיות בהיתר גמור כגון בדבר הגזול ובלולב של אשירה לפי הרמב"ם במשנה ר"פ לולב הגזול דא"א לקיים מצוה זו אם לא אחר עבירות הלאו אבל באיסור זמן דאם יעשנה בזמן אחר לא יהי' עבירה בזה כ"ע מודו דלא הוי מצהב"ע והנה מצאתי סברא זו בירושלמי שבת פ' האורג על המשנה הקורע על מתו בשבת יצא והקשו מ"ש ממצה גזולה דלא יצא ומתרץ תמן גופה עבירה ברם הכא איהו עבר עבירה תדע דאם הוציא מצה ברה"י בשבת יצא עכ"ל ומובא בטור יו"ד סי' ש"מ ובפר"ח או"ח סי' תכ"ד.

ולפי ענ"ד ברור דכוונתו כמ"ש ואין זה ענין למ"ש התוס' בפרק לולב הגזול לחלק בין גזול ללולב של אשרה דבאשרה אפילו ג"כ הי' אפשר לו לצאת י"ח לאפוקי גזול אמנם לפי מ"ש הרמב"ם בפ"ה המשנה דגם באשרה י"ל מצוהב"ע היינו צריכין לומר דלא ס"ל כהירושלמי אמנם לפי מ"ש י"ל דמודה להירושלמי אלא דס"ל דבאשרה כיון דעכשיו א"א לעשות עוד מצוה באשרה אם לא אחר שיעבור עבירה הוי מצוהב"ע משא"כ באיסור זמן שאפשר בלא עבירה כלל ולפי"ז לא קשה מידי תמיהת הקרבן עדה שם בירושלמי על התוס' הנ"ל שלא הביא מהירושלמי הלזה דדבריהם ממש הוא ויותר קשה על הרשב"א בסוכה שהביא דברי הירושלמי וכתב ג"כ סברת התוס' ולא הרגיש שזה יוצא מהירושלמי ולפי ענ"ד חילוק יש ביניהם ועיין בשעה"מ פ"ח מלולב ולפי"ז לא ק"מ קושית חתן הנוב"י דהא הריב"א איסור יו"ט קאי ול"ש לומר מצוהב"ע דהא אפשר בהיתר גמור ודוק.

והנה לפי"ז נאמר דהריב"א באמת ס"ל כקושיא הלזו די"ל דמצוהב"ע אלא דביו"ט איירי דל"ש מצוהב"ע אבל לענין שליח הקן דשייך מצוהב"ע א"כ הדרא קושיא לדוכתא דהוי מצוהב"ע ובזה באמת לא אמרה הריב"א ומתורץ קושית התוס' שאלה אחת הצעתי לפני אדמו"ח הגאון המפורסם זצוקלה"ה ונהנה בפלפולי כי הוא הולך ע"ד האמת ומ"מ לא רצה להורות בזה לרוב חולשות עיניו והוא צוה עלי להציע הדבר לפני גדולי הדור הש"י ופקודתו שמרה רוחי וכתבתי עוד לגאון אחד אבל ג"כ השיב כהנ"ל והנה טירחא לי מלתא לכתוב לכמה מקומות והדבר נחוץ לדינא כי מילתא דשכיחא הוא ונשאלתי ע"ז זה כמה פעמים לכן אמרתי לבוא את דברי בדפוס ואבקש מאת גדולי הדור שיודעינו דעתם דעת תורה וזהו אשה אחת שיש לה כאב חולי ברחם והרופא ישראל עושה לה רפואות ע"י עטצע"ן וגם לאפי"ש (וא"ל) (אפשר דהוא ר"ת ואמר לה) שבכל פעם תראה כמו דם אבל יודע ברור שאין זה דם נדה שאינו מן המקור וגם אינו מטבע הדמים ורק משריפת הלאפי"ש והטבע דוחה לחוץ וא"א לו לעשות רפואות כ"א בשעה שהיא מסולקת דמים דווקא שלא בשעת ווסתה הנה מחלוקת ידועה בכאב אם היא כמכה שא"י שמוציאה דם בין הטו"ז בסי' קפ"ז וקצ"א והח"צ סי' ע"ג בתשובתי והסד"ט מכריע קצת בסי' קפ"ז אמנם הנוב"י סי' ראיתי שכ' אם באנו לדין כאב במכה נתת תורת כ"א בידו אמנם בנד"ז א"צ לזה ורק לעיין בנאמנות הרופאים.

והנה ענין נאמנות הרופאים מבואר בש"ע סי' קפ"ז דלאחר שנתחזקה יש מסתפקים אם לסמוך על הרופאים וכ' הב"ח משום דחזקת האיסור הוא נגד חזקת הרופא וגם י"ל כיון שחזקת האיסור הוא רק ספק שמא מן הצדדים וא"ס מוציא מידי וודאי כן הסביר הב"ח ולפי ענ"ד עוד י"ל עפ"י מ"ש רש"י נדה דאפילו למ"ד ווסתות דאורייתא אינו וודאי שתראה אמנם בלא נתחזקה עדיין בבאה"י"ט שם מביא בשם שבו"י ותשובת פ"י דנאמנים ועיין בפתח"ת שם שהרבה להביא תשובות המדברים בזה ובשו"ת חת"ס חיו"ד בהרבה תשובות כלל כלל חדש דהם נאמנים רק על הכללות ולא על הגוף הפרטי ולפי"ז בנ"ד שיצא לדון על הכלל כולו דדבר זה גורם לביאת מראה דם ובפרט לפי דברי תשובת הרדב"ז שהביא בחת"ס סי' קע"ה וכן הביא הפתח"ת דהיכא שיש רגלים לדבר שיש להאמין אפילו רופא עכו"ם ומכ"ש בזה שישראל הוא ורגלים לדבר שאומר כן לכתחילה שיהי' כן: אמנם בתשובה אחת מתשובות ח"ס וכן בחידושי פ' לולב הגזול דף ל"ב כ' לתמוה על כל ענין נאמנות הרופאים שלמדו מתוך ספרי עכו"ם דחביל גופייהו ואיך אפשר לדון מזה על גוף ישראל ואפשר לומר קצת דלא אמרו דכל נכרים חביל גופייהו דבוודאי נמצא ביניהם מעונגי' ומפונקי' דלא אכלו שקצים וגם עוסקים ברפואת גופם כישראל וא"כ באו

גם לפני הרופאים הרבה מהם דלא חבלו גופייהו וא"כ בלי ספק יודעים הם שיש גופים משונים בטבעם ולפי דברי הרופא הנ"ל הדם יוצא ממכה הזו ואם הוא נאמן טהורה לכ"ע.

אך אי צריך בכה"ג שנדע שמכתה מוציאה דם יש לדון עפ"י דברי המרדכי המובאה בש"ע סי' קפ"ז דשלא בשעת ווסתה תולה בווסתה והש"ך מפרש דבריו דמיירי בלא מכה כלל אלא דתלינן מחמת מיעוץ התשמיש בצדדים משם בא הדם אבל הב"ח ועוד רבים מפרשים דמיירי ביש לה מכה שא"י אם מוציאה דם ולדינא מסיק הש"ך דרק לבעלה התירו אבל צריכה ז' נקיים אפי' אם יש לה מכה אבל הב"ח ורוב אחרונים מתירים אפילו בלא זיין נקיים ולקמן אות כ"ד כ' הש"ך דאם ראתה בלא תשמיש צריך שיהי' לה מכה שמוציאה דם אלא שא"צ שתדע שעכשו יצא משם הדם ורבים תמהו על הש"ך דהוי ל"י לומר לענין ז' נקיים צריכה כן דהא שלא בשעת תשמיש אין דנין אלא לענין ז' נקיים וכבר כ' לעיל דלענין ז' נקיים לא מהני מכה אפילו שלא בשעת ווסתה ובסד"ט כ' שזה ראי' לדעת הכנ"י דיש לחלק אם אשה שאת רואה מחמת תשמיש אז מקילין אצלה ג"כ שלא בשעת תשמיש אבל אם אינה רואה מחמת"ל כלל אז מחמירין שצריכין מכה שמוציא דם והסד"ט אות י"ד והטו"ז חלקו ע"ז ונשאר דברי הש"ך ס"ק כ"ד בצ"ע.

ולפי ענ"ד נכון מאוד לומר עפ"י מ"ש הסד"ט ומובא בלחם ושמלה אות ט"ו דספק מן הצדדים שייך דווקא בשעת תשמיש שע"י מיעוץ אבל שלא בשעת תשמיש לא ואם הש"ך ג"כ ס"ל כן אז נכונים דבריו דלעיל כדמייתי דברי המרדכי כ' בהדיא דסברתו לתלות שלא בשעת ווסתו במיעוץ ובא הדם מהצדדים ולפי"ז שלא בשעת תשמיש דל"ש ספק זה יש להחמיר ואי הוי נקט הש"ך בס"ק כ"ד דלענין זנקיים די במכה שמוציא שם הו"א דהיינו דווקא בשעת תשמיש ויש ספק צדדים משא"כ שלא בשעת תשמיש לא סגי וצריך שתדע שמכתה בא הדם הזה ולכך אשמעי' רבותא דאפילו שלא בשעת"ל ג"כ די שתדע שמכתה מוציא דם לפעמים.

ולפי"ז לדברי הש"ך בנ"ד שלא בשעת תשמיש צריכין שנדע שמכתה מוציא דם אמנם בסד"ט הביא מתשובת הב"ח סי' פ"ד ופ"ה דפסק דאפילו ראתה שלא בשעת תשמיש א"צ ז' נקיים אם יש לה מכה וראתה שלא בשעת ווסתה א"כ א"צ לנאמנות הרופא כלל דהרי יש לה מכה ובפרט דע"י מיעוץ הכלי ג"כ יש לחוש לדם צדדים ואפילו להש"ך אם נאמר כח"ס הנ"ל דנאמנים על הכלל א"כ נאמינהו עכ"פ שדרכה של רפואה זו להוציא דם וא"כ לכ"ע נאמן ובפרט ברגלים לדבר ורופא ישראל וליתר שאת יש לצרף קצת דברי תשובת ב"י סי' קט"ו מובא בסד"ט סי' קצ"ו קרוב לסופו שכ' דיש לספק אולי דם טהור הוא אע"ג דמה"ד רק ה' מיני דמים טמאים ואנן דלא בקיאיין מחמירין בכל מראה דם מ"מ מידי ספיק לא נפקא והסד"ט הסכים והאריך שם בספק חסרון ידיעה לכל העולם יעוי"ש ואני אם אמנם שעלתה מחשבה זאת על דעתי זה זה עשר שנים די"ל כן מ"מ יראתי להוציא דברים עלי מן השפה ולחוץ דא"כ בכל רואה מחמת"ל שהוא רק ספק דאפשר אחר התשמיש ראתה ובפרט לדידן דמחמירין אפילו בסמוך משום דאין בקיאיין בשיעור רמ"ת ואם נצרף עוד ספק דם טהור וא"כ כל רואה דם מ"ת הוי ס"ס ונצרף עוד חזקת טהרה דגוף וחזקת היתר לבעלה א"כ הי' ראוי להקל וע"כ צ"ל כמ"ש בר"ן בפסחים דף ל' לענין דשיל"מ אע"ג דחמץ לאחה"פ ג"כ אסור מדרבנן מ"מ הוי דשיל"מ דחכו"ל לא להקל אמרו דבר זה שיהא אסור אחר הפסח ועי"ז יפקע מיני' שם דשיל"מ וחומרא דפסח אלא להחמיר אמרו וכן בזה נאמר כן דלא להקל אמרו שאין בקיאיין במראית הדם ומסתמא גם בשו"ת הב"י צרפו רק לסניף בעלמא וגם אני אומר אחר שכבר צרפו מאור ישראל לשאר סניפים ואומר אע"ג דס'

חסרון ידיעה לא הוי ספק מעליא אמנם הש"ך ביו"ד סי' נ"ה הביא ממשאת בנימין דבס"ס יש לצרפו ולהקל והש"ך חולק וכ' הפמ"ג דבהפמ"ר יש לסמוך על המ"ב להקל ובשו"ת שואל ומשיב ח"ב סי' פ"ט הביא בשם איסור והיתר דרק מזרבנן הוא דלא הוי ספק ואני הוכחתי במקום אחר מכח קושית מעין החכמה שהקשה על הרמב"ם דס"ל דספק מה"ת לקולא מקרא דעץ אשר תדע כי לא עץ מאכל משמע אבל אם לא תדע אלא הוא ספק לך דאפשר דעץ מאכל הוא אסור ומוכח דס' אסור מה"ת ואלא ע"כ צ"ל דספק כזה מה"ת אסור גם להרמב"ם וכעין זה כ' בחו"ד סי' ק"י בשם מהרי"ט דספק דאיכא לברורי מה"ת אסור ולפי"ז יש לדחות הראי' הנ"ל וא"כ ספק לכל העולם מותר מה"ת: עוד יש לצרף דהנה הפליתי הקשה על דברי המרדכי איך הוא סומך על שלא בשעת ווסתה על חזקה דאורח בזמנו בא הלוא ק"ל ווסתות דרבנן ומה"ת אין כאן חזקה ואמרתי זה כביר דהרי עיקר סברא דווסתות דרבנן הוא משום דחזקת טהרה מנגד לה אע"ג דבריש נדה אמרי' דאשה כיון דמגופה קא חזיא ועלולה לראות איתרע לה חזקתה כבר כ' שו"ת פנ"י סימן א' דזה דווקא לטהרות ולא לבעלה ועוד דהתם ליכא מידי למתלי משא"כ בזה דאיכ"ל ויש מקום לתלות ול"ש רוב מן המקור עכ"ל וכל זה בשעת ווסת איכא עכ"פ חזקה אורח בזמנו בא משא"כ שלא בשעת ווסת דשני חזקות מחזקות זו לזו י"ל דלכ"ע חזקת טהרות מן התורה ואלימא טובא ובזה פרשתי עוד מה שתמה הפליתי על תשובת מהר"ם שכ' דשלא בשעת ווסתה טהורה אפילו אינה מרגשת דבאה מן המכה למ"ד ווסתות דרבנן ותמה הלוא אי ווסת מה"ת כ"ש דטהורה שלא בשעת ווסתה ותי' דצ"ל אפי' ווסת דרבנן עכ"ל ולפי ענ"ד י"ל דדווקא למ"ד דרבנן דא"כ חזקת טהרה אלימא וכנ"ל אבל למ"ד ווסת דאורייתא א"כ חזקת טהרה ליתא כיון דמגופה קא חזיא וגם חזקה דאורח בזמנו בא אינו אומר דאינו מקדים לבוא דאפשר דכוונתו דאם לא בא עד זמן הקבוע לו אז חזקה אלימא דמסתמא יבוא אבל אפשר עכ"פ שיקדים א"כ אפשר דלא סמכי' שלא בזמנו ועכ"פ להלכתא דקי"ל דווסתות דרבנן א"כ שלא בשעת ווסת חזקה אלימא דטהורה והנה מצאתי כעת סברא זאת בסד"ט שכ' שראה כן בפוסק אחד וגם משמע כן מרן שבועות דף ר"נ יעוי"ש בס"י קפ"ז אות י"ד וא"כ אפשר לומר כדעת תשובת ב"י הנ"ל דאפשר דם טהור ועכ"פ כיון שהרופא ישראל אומר ברי לי ראוי להאמינו בצירוף כל הנ"ל וגם בחת"ס הביא סברת הסד"ט אלא שהאריך שם לתמוה על חזקת טהרה כיון שוודאי עשוי להשתנות ועכ"פ בין ווסת לווסת דאינו עשוי להשתנות כלל מודה דחזקה אלימא הוא ולפי ענ"ד י"ל קושית החת"ס סי' קס"ח על חזקת כיון דעשוי להשתנות והביא ראי', מדברי הר"ן שהביא הב"י ביו"ד סי' ר"א ובש"ע שם סעי' ס"ה מקוה שמימיה מתמעטין ועוד בקדושין דף ע"ט דכיון דאדם עלול להחלות לפרקים גריעא חזקת בריאת דידי' ולפי ענ"ד י"ל דבענינים אלו אפשר כל רגע שנשתנה החזקה ואין שום זמן שנאמר עכשו תהי' המקוה שלימה זמן מה או האדם יהא ברי דכמו שאפשר שתחסר המקוה או שיחלה האדם למחר כן ממש אפשר שנחסר המקוה או שנחלה האדם עתה ואין כאן שום חזקה אלימא משא"כ בחזקת טהרה של האשה יש זמן מוגבל וקבוע אשר בה בוודאי תהי' טהורה אם לא באיזה סיבה אבל בדרך הטבע בוודאי טהורה אלא שיכול להשתנות לזמן קבוע דהיינו לסוף שלשים וכדומה וא"כ כיון שיש זמן שחזקה זו אלימא מחזיקין לה כ"ז שאפשר כמו חזקת חי אע"ג דסוף האדם כו' מ"מ כל זמן שאפשר מחזיקין בחזקה וה"ה חזקת טהרה.

אלא שיש לחוש עפ"י מ"ש בנדה דף ע"א על מתני' דב"ש אומרים דכל הנשים מתות נדות ופריך הגמרא מ"ט דב"ש אלימא משום דכתי' ותתחלחל המלכה ואמר רב מלמד שפירס' נדה ה"נ אגב

ביעותותא דמה"מ ראתה והא תנן חרד' מסלקת הדמים ומשני ל"ק פחדא צמית ביעתותא מרפיא וכו' ולבסוף מסיק טעמא אחרינא הנה היוצא מזה דביעותותא מרפיא ידה המקור וא"כ גם כאן י"ל דמחמת ביעתותא שהרופא עוסק בה בפנים אפשר דחזיא ולכאורה זה אינו דהא זה הוא רק אליבא דב"ש ואנן קי"ל כב"ה ובפרט דלמסקנא גם לב"ש לא צריכין לזה אמנם כבר כתבו התוס' שם דמרב לחודא הוי מצי להקשות אמתני' דחרדה מסלקת הדמים אלא וכו' וא"כ גם בלא מתני' קשה ממתני' על רב וצריך לתרץ כחילוק הנ"ל וא"כ הדרא חששא הנ"ל.

אלא דנראה לי לפי ענ"ד לתרץ קושית התוס' שהקשו למאי צריך לאתויי' הכא הקושיא מרב על מתני' דהנה דבר זה ידוע בטבע דבשורה טובה או בשורה כו' שנשמע בפתע פתאום יכולה להביא לידי מיתה רח"ל לפעמים ואפשר דג"כ מביא דם והרמב"ן על התורה כ' גבי יעקב ויפג לבו שנשאר עומד מתנועתו כאלו מת אמנם ידוע גם כן דאם מקדימין אל האדם איזה הקדמ' קודם שמבשרין אותו הבשור' אז אין לידאג כיון שלא שמע הבשורה בפתע פתאום וכ"כ הגאון בעל פרי תואר בספרו אוה"ח עה"ת ע"פ ויגידו לו לאמור עוד יוסף חי שהקדימו לו דברים בכדי שיוכלו לאמר לו אח"כ עוד יוסף חי שלא תהא הבשורה פתאומית וימות ולפי"ז י"ל דמרב לחודא לא קשה על מתני' דאף דחרר' מסלקת הדמים דגבי אסתר שהי' בפתע פתאום גרם לה לביאת הדם כמו שאפשר שיגרום למיתה ח"ו אמנם חרדה מסלקת אפשר בדבר שאינו באה פתאום כל כך אמנם כיון דעל מתני' דנשים מתות נדות אומר ג"כ כדרב והא חרדה דמהמ"ו ג"כ אינו באה בפתע פתאום דמסתמא קודם לכן כבר יודעת ומרגשת שמוכנת למות שמרגשת בעצמה גם קודם ואעפ"י"כ קאמר דגורם לביאת הדם א"כ שפיר מקשה ממתני' דחרדה מסלקת וא"כ כשמתרץ לחלק בין פחדא דהיינו דאגה מסלקת הדמים אבל ביעתותא גרמת להזלת הדם ואין חילוק בין פתאום לאינו פתאום וא"כ למסקנא דלא קשה ממתני' לא נשאר רק לתרץ מרב על מתני' דחרדה א"כ שפיר נוכל לתרץ כתירוצי הנ"ל לחלק בין פתאום לאינו פתאום וא"כ בנשים הללו שיודעין מקודם ואינו בא פתאום וא"כ אפשר דלא יגרום להזלת הדם.

עוד י"ל על קושית התוס' הנ"ל דהנה במגילה דף ט"ו מייתי הא דרב ור' ירמי' חולק ומפרש שנצרכה לנקבי' וא"כ לדידי' ל"ק ממתני' דחרדה ע"כ בלא מתני' דנדה דמוכרח כרב לא מקשה מרב דאפשר דלא קיי"ל בהא כוותי' כיון דלאו לענין דינא פליגו אמנם כיון דמתני' דנדה מוכח כרב א"כ מקשה ממתני' דחרדה ולמסקנא דלא קשה ממתני' לא תקשה מרב לחודא דאפשר דלא קיי"ל כוותי' והראי' דלא מובא בשום פוסק קדמון הך דינא דרב וצע"ג אמנם במג"א סי' ג' ס"ק י"ד הביא דדוחק לחלק בין פחדא לביעותותא היינו לענין בקיאות אין חילוק.

והנה בסוטה דף כ' מוכח ממתני' שאמרו דהוציאו את הסוטה משם שלא תטמא את העזרה ומפרש שמא תראה נידה כדרב א' ע"כ צ"ל דגם ר' ירמי' במגילה דף ט"ו לא יחלוק ע"ז אלא שעפ"י קבלתו גם אסתר לא הי' כן אמנם אפשר עכ"פ להיות כן לכן הוציאו את הסוטה וקצת מוכח משם נגד סברתי הנ"ל דגם אם יודעת מקודם יש לחוש שתתחלחל ותפרוס נדה שהרי משמע שם אחר שכבר עיניה היו בולטות חששו שתראה דם ורש"י כ' שם שגם זה הי' פתאום שלא היתה חרדה עד עכשו ופתאום מרגשת בצערה ועכ"פ מוכח דהא דרב דינא הוא ואין חולק בדבר לדינא א"כ תמוה גדולה על הפוסקים שלא הביאוהו להלכה.

ע"ב נראה לי שלא הוצרכו להביא דין זה דממנ"פ אם מרגשת בעצמה שפירסה נדה מה לנו מאיזה סיבה בא הא אין שום חולק ואם לאהרגשה נאמר דבאמת לא ראתה כי גם רב לא אמר

שמוכרח הוא שכן הוא אלא שלפעמים אפשר שנרתעת כ"כ וע"כ בסוטה שם חששו אולי תרגיש ותראה ובנדה שם נמי חששו אולי הרגישה ובאסתר ומי כן ה' אבל אם לא תרגיש נוקמה על חזקת טהרה שלה ולפי"ז בענין השאלה אם היא אומרת ברי שלא נרתעת או ברי שלא הרגשה נאמנת לפי עכ"ד דהתורה האמינתה ואין בזה לתלות בטעות הרגשות כמו בשמשה או בבדיקה דסברה הרגשת שמש ועד ויעויין בחת"ס סי' קפ"ג הביא מגמרא נדה הנ"ל דביעתותא מרפיא (ומ"ש שם פלוגתא דשמואל בגמרא שלנו לא נזכר שום חולק ואולי כוונתו על ש"ס דמגילה דף ט"ו) וגם שם היא אמרה שהרגישה ע"י ביעתותא דמים קרים אבל בנידון זה אפשר דמודה ע"כ צ"ע בענין זה וגדולי הדור המה יורו בענין זה כדעת תורה אנא לי אחוי קידה החותם בברוך אומר לעומתם הק' יעקב פראגיר סג"ל וזה אשר כ' לי כבוד מו"ח הגאון זצוקלה"ה: בעזה"י פה חוסט ג' פ' דברים תרל"ח לפ"ק.

מיגון ואנחה ישלח ה' הברכה וההצלחה לאהובי חתני הרב המאוה"ג המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' יעקב סג"ל נ"י האבדק"ק אדא יע"א ולזוגתו היא בתי הצנועה הרבנית מרת בריינדל' תחי' עם כל אשר לכם יאמר שלום. מכתבך קבלתי ושמחתי בו כי ראיתי מתוכו שאתם בעזה"י בקו הבריאה וגם השאלה שכתבת לי ראיתי פלפולך וראיתי ג"כ שהולך ע"ד האמת ונהניתי מזה מאוד והנה כבר כתבתי שאין אני מכניס עצמי להשיב הלכה למעשה.

כי ראשי ואברי כבדים עלי וכח הזכרון נחלש אצלי ולראות מקור הדין בכל המקומות אין אני יכול מחמת חולשת עיני ובפרט בדבר כזה שהיא איסור כרת כי בהראי' שהוא איכא חשש אי ראתה והוי נדה דאורייתא משום דהרי כ' הרמב"ם בפ"ט מאיסורי ביאה שגם הרעדת האברים הוי הרגשה ולא דווקא פתיחת הקבר.

והסברא שכתבת על הא דאמרינן דהביעתותא גורם שתראה דם נדה הוא דווקא בפחד פתאום אבל פחד שאינו בא בפתאום לא אמרי' דגורם לדם נדה זהו סברא האפשרי אבל אין לעשות מעשה על סברא וגם אין כל הטבעיים שווין ופעמים גבי אשה הבעיתותא קלה ולפי טבעה גורם מה שבאשה אחרת ביעתותא דפתאום גורם ואין כל המזגין שווין: גם על נאמנות הרופאים נהי דמין הגאון בעל חת"ס זצ"ל כ' בתשובותיו דעל הכלל הם נאמנים בוודאי היינו דווקא גבי רופא מומחה גמור אבל אין כל הרופאין מומחין הם בפרט מומחין גדולים ואם רצונך לעשות מעשה בענין זה צריך אתה לשאול רבנים מובהקים ולפי ענ"ד לפי דבריך אין הלאפיש מתעכב שם במקור אלא מבחוץ ע"כ תוכל לעשות הבדיקה המבוארת בסי' קצ"א דהיינו בשעה שעושה לה רפואה תתן מוח לפנים מן המכה כ"ד הכותב בחיפזון ולא הלכה למעשה דברי החותם בברכה המשולשת יהי ה' עמכם ויברך אתכם ואת כל אשר לכם ותזכו לראות בטובת ובהצלחת בניכם ובנותיכם יחיו חמיד ואביך הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע עכ"ל הטהור ראה זה חדש מצאתי בתוס' רי"ד ב"ב דף כ"ד דבר חדש אשר הרבה אחרונים ובראשם בתשובת מעיל צדקה סי' ס"ה שכ' דבכל ספק ראיית דם נדה יש לחקור אולי מן העלי' אע"ג דרוב מן המקור מ"מ לשאר מיעוטים וספיקות ובתוס' רי"ד בהא דתנן דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור אע"ג דאיכא עלי' דמקרבא ותני ר"ח דם הנמצא בפרוזדור חייבין עלי' על ביאת מקדש ושורפין תרומה א"ר ש"מ מדר"ח רוב וקרוב הלך אחר הרוב וכו' והקשה התוס' רי"ד בכל נדה דאורייתא נימא הכי דלמא מעלי' נאמרה תורה שטמאה וודאי ונשמע מקרא י"ל כשיצא דם לחוץ קים לן שהמקור דרכו לזוב אבל העלי' אין

דרכו לזוב אלא ימצאו בה טיפין ולא יזובו לחוץ אבל כשנמצא בפרוזדור י"ל הך טפה שנמצא בה מן העלי' אתי משו"ה אמר ש"מ מדר"ח עכ"ל.

הנה בלי ספק קבלה ביד התוס' רי"ד ונקבל אבל הקושיא הנ"ל אינה מוכרחת וי"ל כל דברי הגאונים שלא ראו זה דהנה פשיטא דהרגשה הוא במקור אבל דם שלא מן המקור אינו בא בהרגשה ולפי"ז מקרא אין ראי' דמיירי שראתה בהרגשה אין ספק מעלי' אבל כאן בנמצא דם בפרוזדור דמשמע דלא ידעה מקודם עד שמצאה וא"כ בלא הרגשה אלא שחזקתו מן המקור וחזקתו שבהרגשה בא כמבואר מרמב"ם ומבואר בנוב"י מהדו"ק סי' נ"ו דלמד כן מהא דר"ח וא"כ שפיר הוכיח רבא דווקא מדר"ח ולא מקרא ואני אמרתי דאולי מרן בעל תוס' רי"ד אזיל בשיטת הרי"ף דלא הביא כלל הא דשמואל דאמר עד שתרגיש בבשרה וס"ל דאפילו בלא הרגשה טמאה וא"כ מקשה לפי האמת דמה"ת טמאה אפילו בלא הרגשה ונימא מן העלי' אמנם להלכתא דקי"ל כשמואל וא"כ אין הוכחה מקרא כלל ואין ראי' להתוס' רי"ד אמנם רב אחד אמר לי שהוא ראה בתוס' רי"ד שהביא הא דשמואל וא"כ צ"ע: על, מ"ש בפת"ש ביו"ד סי' קפ"ד דאם עבר הווסת ולא ראתה אם הטילה מים ג"כ טמאה דאמרי' הרגשת מ"ר הוי וטמאה וסיים וצ"ע ואמרתי לפני מו"ח הגאון זצוקלה"ה דלפי ענ"ד ברור דבכה"ג טהורה דלא מצינו ארגשה וסברה הרגשת מ"ר הוי אלא בנמצא דם לפנינו אמרי' כיון שרוב דם מן המקור ובהרגשה כהרמב"ם הנ"ל דחקינן לומר שלא יצאה זו מן הרוב ואמרי' שגם זה מן המקור ובהרגשה אלא דסברה וכו' וגם בזה פלוגתא גדולה בפ"י אם נאמר באמת ארגשה ומה"ת טמאה או נימא דהיא סברה דארגשה ועיין פליתי סי' קפ"ג ובהרבה אחרונים ובתפארת צבי ונ"ש מובאים בלחם ושמלה סי' קפ"ד כ' דאם טוענת ברי לי שלא ארגשה בשעת הטלת מי רגלים נאמנת אע"ג דאנן מחמירינן עכ"פ היינו רק בראינו אבל בלא ראינו אמרינן מסתמא אילו יצא דם היתה מרגשת ויודעת כרוב נשים והש"ך סי' קפ"ד כ' דבזה"ז ווסת כל היום וא"כ לדעת הפ"ת מסתמא הטילה מים וטמאה אבל לפי ענ"ד דטהורה והסכים עמי אדמו"ח הגאון זצוקלה"ה דוודאי הדין בזה דטהורה והשי"ת יקדשנו ויטהרנו: תשובה א' החיים והשלום וכל טוב לאהובי ידידי הרב הגאון הגדול המפורס' ע"ה פ"ה נר ישראל כש"ת מוה' אברהם שמואל בנימין נ"י האב"ד ור"מ בק"ק פ"ב יע"א: בשבוע העברה איקלע לאתרין תלמידינו הרב המופלג מוה' וואלף סופר נ"י אבד"ק סנגרוט והעיר אותי על השערורי' בדבר השוחטים ובודקים ואמר לי בשם פר"מ נ"י שראוי להמתיק סוד בזה ולדעתי טוב להעיר במכתב רונדשרייבען במודעא רבה לכל איש אשר דבר ה' נגעה בלבו כדברים האלה.

מכבר נודע בישראל מספרן של רבותינו ז"ל שראוי להשגיח על השוחטים והבודקים בעינא פקיהא ושאינן ליתן רשות לשוחט לשחוט אלא א"כ הוא יודע ספר לקרות מעצמו ורב זהירות ויראת שמים וישוב הדעת יתירה צריכין לבדיקת הסכין ולכל עניני שחיטה ולזאת כל ירא דבר ה' וחרד על דברו יפחד ויעמוד מרחוק מליתן רשות לשוחט ובודק שלא יבוא מכשול על ידו ואם אסרו חכז"ל זאת בדורותם אנו מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק בפרוע פרעות בישראל והתורה ויראת ה' מתמעטים והקלות בציץ מן השדה כן יציץ בדורותינו ורבתה המכשלה וכמעט פסקה חזקת כשרות מסתם ישראל.

וכבר נשמע כמה קלקולים משו"ב ולעת כזאת שראוי לגדור עם כל זאת גם מקצת רבנים ידם במעל הזה שנותנים יד לפושעים וידם פתוחה לקבל זקנים עם נערים המנוערי' מן תורה ומצות ליתן רשות לשוחט ולבודק לכל שואל ומבקש ולא שמים על לבם המכשלה אשר אפשר לבוא

על ידיהם ושגגת תלמוד עולה זדון ולהסיר המכשול מדרך עמינו תרהב בנפשותינו עוז לפרסם דברי רבינו המובהק בעל ת"ש ושלא ירים איש את ידו ליתן רשות לשו"ב כי אם לפי דברי התבו"ש כפי מ"ש בענין נתינת רשות לשו"ב וכפי מה שנבאר דבריו לגדור על פיהם עתה לפי הזמן: א צריך שיהי' יודע ספר ולקרות מעצמו יודע מקצת גמרא.

(וטעמו ונימוקו עמו דקי"ל אין מוסרין עדות לע"ה אלא למי שקרא ושנה וכדפסק הרמב"ם בפ"א מעדות ובח"מ סי' ל"ד) כאשר יעיד גם הניסיון ומילתא ארלבישייהו יקרא אמרו חכז"ל בשבת דף יו"ד וכ"ש נערים ופנויים בלי אשה וודאי אם אין חכמה אין יראה כדתנן באבות ורק מי שמוצץ משדי התורה בו יציץ היראה וידוע מי שלא למד לכל הפחות עד ששה עשר שנים לא טעם טעם תורה כאשר תעיד על זה משנה פ"ה דאבות בן חמש עשרה לגמרא וכיון דטעם טעם מסתמא דומה לפרצודא דתותי קלא כיון דנבט נבט ולא יהי' מסתמא אינו יודע בתורה ולזאת אין ליתן לנער קבלה אלא א"כ הוא עוסק בתורה לכהפח"ו עד ששה עשר שנים ואם לא יהי' שנה ופירש תשאר בו מקצת תורה: ב צריך לחקור ולבדוק אחריו אם דרכיו מתוקנים ביראת ה' ושמירת מצותיו והואיל והאדם יראה לעינים ויש מראין תומה ותוכן טומאה והולכין למקום שאין מכירין אותן ולזאת אין ליתן קבלה רק הרב בעירו ליודעיו ולמכיריו השייכים ונתונים תחת דגלו כי עפ"י הרוב בקי בהן במעשיהן ובשמועותיהן.

ומי לנו גדול ממשה רבינו ע"ה ואמר בפרשת דברים הבו לכם אנשים וכו' וידועים לשבטיכם ופרש"י שם אם בא לפני מעוטף בטליתו אין אני מכיר אותו אם הגון הוא ולכך אמר הבו לכם וידועים לשבטיכם ואם משה האדון הנביאים ירא וחשש שמא יטעה בדמיונו כ"ש שאנחנו צריכין לחוש. ולזאת אין לרב אחר ליתן רשות למי שאינו מתחת דגלו ואם על פי איזה טעם וסיבה ילך לרב אחר צריך להביא כתב תעודה מהרב שבעיר המעיד על דרכיו הנכונים וטעמו ונימוקו עמו: ג צריך ללמוד ולידע כל דיני שחיטות ובדיקות השכיחים וגם מקצת אינם שכיחים וגם צריך שיהי' לו שימוש בבית המטבחים לבדוק ולהכיר כל חלקי הריאה מבפני' ודיניה' ולהכיר ולהרגיש כל הריעותו' במשמוש היד מבפנים וזמן הלימוד לא קבעו חכז"ל דוודאי כל חד וחד לפום חורפי' רק שצריך שילמוד לידע הדברים על מכוונם ולא יהי' רק כעוף המצפץ.

גם זמן השימוש להחזיק אותו במרגיש תוך הבהמה גם כן לא קבעו רבותינו ז"ל ומצינו במקום ולענין אחר דשלשים יום הוי חזקה עיין אהע"ז סי' י"ט ובירושלמי פ"ק דתענית המובא בטור וב"י באו"ח סי' קי"ד מבואר דאם הרגיל שלשים יום לומר מה"ר ומוריד הגשם הוחזק לרגיל ולפימ"ש הטור שם בשם הר"מ דבעינין צ' פעמים.

א"כ לכאור' ה"ה כאן ובעירות קטנות דשוחטין רק ב' או ג' פעמים בשבוע בעי' יותר מחצי שנה ואפשר לדעתי דבעינין ד' תקופות וכמו שאמרו חכז"ל טריפה אינה חי י"ב חודש משום דאזיר כל תקופה משונה מחברתה ומזג האזיר פועל על מזגי הבהמה ועל חוליה ואם עמדה בכולם הוא לסימן שאינה טריפה.

וא"כ נראה דהריעותות ג"כ טבעם בכמותם ואיכותם לפי זמני התקופה הפועלים עליהם ולפי"ז אם לא עסק בשימוש כל השנה לא עמד בכל טובי הריעותות השכיחים מכל מקום לא ראיתי ולא שמעתי מעולם שרבנן קשישי חששו לזה ותו דהרי הידיעה להרגיש הכל בפנים אינה נצרך כל כך שהרי כבר הזהירו ספרי השוחטים שלא להתיר על בדיקת פנים לחודא והתבואות שור כתב שראה גדולי ישראל נתנו חרם על זה.

ועוד לפי הנרא' השימוש אינו בכדי להרגיל עצמו להרגיש בפנים אלא הוא לימוד להכיר האיך הם חלקי הריאה בפנים וא"כ גם בזה י"ל דכל חד וחד לפום חורפיה מכל מקום כיון דא"א להרב הנותן רשות לנסות אותו בזה צריך לקבוע זמן על זה ונקוט מיהו פלגא בידך לפי דרך הבינוני צריך שימוש חצי שנה וצריך שיכתבו לו בקבלה שיקבל על עצמו שלא להסתפק ולסמוך עצמו על בדיקת הריאה בפנים לחוד.

אלא להוציא הריאה ולמראה עיניו ישפוט: ד דיני שחיטה ובדיקה שצריך לנסות אותו עליהם לא די לו בלימוד דיני השחיטות ממהרי"ו וכיוצא בו אלא צריך ללמוד ג"כ מה שהוסיפו האחרונים ובררו והוציאו הנצרך לידע לכל שו"ב וקיצורים האלו אין רשות לכל אדם לחבר להיות חובר חבר מחבר ספר כספר פרי יעקב בלי רשות והסכמה מגדולי ישראל וכי לית בזה רוח יתירה שהרי כל מחבר ספר כזה הוא מורה הלכה ומי נתן רשות לשוחט להיות מורה הוראה ואפילו יש לו רשות והוא מבעלי הוראה רשאי הוא להורות בעירו.

אבל לא להורות לעלמא לומר שזה צריך השוחט לידע ודבר זה לא צריך והוא כמור' הלכה בפני רבו ותו מי יעיד עליו כי בר סמכא הוא ושיש בו ידיעה והוא מוכשר לעבודה זאת שהרי צריך לזה ידיעה רבה לברר הצורך מן האינו צורך כ"כ ולזאת אין רשות ליתן לשוחט קבלה אלא אם למד ספרי שו"ב מה שהסכימו עליהם רבותינו האחרונים וגדולי זמנינו כמו מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל או הגאון רבן של ישראל מוהר"מ בנעט זצ"ל ספר אוהל יצחק או לכל הפחות ספר זבחי שלמים אשר הסכימו עמהם רבותינו או ספר שחיטות ובדיקות של הרב הדיין הגדול מוה' שלמה גאנצפריד נ"י: ה צריך שידע הנותן רשות לשוחט שהשוחט מרגיש בפגימה דקה מן הדקה ושהוא בודק במתינות וישוב הדעת וצריך אזהרה רבה להלומדים שחיטות שיבדקו במתינות וישוב הדעת כי הרבה מהם אינם נזהרים בזה והעדות הזאת שמעיד עליו הרב שהוא מרגיש בפגימה דקה לא די במה שהעמיד לפניו שלשה סכינים והיו טובים אלא צריך שיבורר לו זה כמה פעמים תוך משך זמן לימודו בנסיונו' שונים משונים וטעמו דהרי קי"ל ווסתות דרבנן ולא הוי חזקה מן התורה הואיל וראתה ג' פעמים וודאי שכן תהא לעולם אורח בזמנו ובשלמא הא דסמכינן על השחיטות ג' עופות להחזיקו שאינו מתעלף היינו משום דלעלופי לא חיישינן ורק מדרבנן מחמירין לברר וסגי בחזקה דרבנן להוציא מידי חשש דרבנן אבל להחזיקו שמרגיש בפגימה דקה אפשר דרובא דעלמא אינם מרגישים ולהוציא מידי רוב זה אנו מחזיקים אותו.

על זה י"ל דלא סגי בחזקה שהעמיד שלשה פעמים סכין יפה לפי סברת נוב"י מהדו"ק חלק יו"ד סי' נ"ה דווסתות דרבנן משום שהוא נגד חזקת טהרה וא"כ ה"נ בוודאי לפי מ"ש המקור חיים סי' תס"ז אות ה' דלכך ווסתות דרבנן דאין כאן גורם המסתבר דנימא הזמן דווקא גורם דאורח יבא בזמן משא"כ ביש דבר המסתבר כגון הרגשה בסכין שהוא בא מישוב הדעת והבחנה והוא גרם המסתבר ולכ"ע הוי חזקה דאורייתא מיהו גם לפי דברי המקור חיים יש לדון דתליא בפלוגתא דרבבתא דהרי ר"פ בטור או"ח סי' קי"ד והמג"א שם ס"ק י"ג הקשה דלא קיי"ל דריחוק נגיחותיו חייב קירב לא כ"ש וא"כ מה יועיל זה דביום אחד או שעה אחת יתחזק בהרגשה דלמא ביום אחר לא יהיה לו הרגשה ואפילו לפי מ"ש המג"א שם לתרץ בשור איכא למתלי בתונבא בעלמא יש לעיין דלמא גם כאן היום הי' לו ישוב הדעת טפי ממה שיש לו בימים אחרים.

זה קשיא לי על מנהגן של בתי דינין ישראל שמחזיקין לשוחט שמרגיש על ידי שמראה לפנייהם שלשה סכינים טובים וצ"ע. ולזאת הי' נראה לי דעיקר הסמיכה לפי שכבר הראו הרבה סכינים

תוך זמן משך לימודם או משום דשוחט המלמדו מעיד עליו בזה ועד אחד נאמן כשאנו נגד החזקה.

אלא משום בירור יתירה או הואיל שעל ידי זה יוסר חזקת שאינו זבוח חשבינן לי' כנגד חזקה ולכך החמירו מדרבנן וסמכו על חזקה של ג' פעמים בשעה אחת: ועכ"פ נראה לי דעיקר הסמיכה על מעיקרא (ומטעם זה ג"כ אינו ראוי שרב אחר שלא בדק מעולם סכיננו והשוחט בא לו ממקום אחר ליקח לו קבלה לדעתי אין ליתן במה שראה ממנו ג' סכינים) והנה בדיקת סכין קראו אותו כמו דין.

ולפי פי' הרז"ה בביצה דף כ"ח ע"ב אין מראין סכין לחכם ביו"ט דהוי כדן את הדין: והטעם לפי הנ"ל שצריך ישוב הדעת והבחנה יתירה ולפי"ז אפשר דלכך י"א ביו"ד סימן א' סעי' ה' דאין ליתן לשחוט עד י"ח שנה וכ' הי"ש"ש ריש חולין רא"י ממ"ש סוף פרק במה בהמה דיאשי' החזיר מה שזן עד י"ח שנה והובא ג"כ דיעה בחו"מ סי' ז' לענין הדין דאין רשאים לדון עד שיהא הדיין בן י"ח שנה מיהו הסמ"ע כ' שם דאז הוא גבר בגוברין וקשה דא"כ למה החזיר יאשי' וע"כ משום דחשש דלמא עד י"ח אין דעתו שלימה.

מיהו גם בדיני ממונות הוכיח התומים שם דבדיעבד בוודאי דינו דין וא"כ גם כאן שפיר מה שהקילו הפוסקים דהכל לפי מה שהוא איש אם הוא חריף ויש לו כח גברא אין מקפידין שיהי' בן י"ח שנה: השוחט צריך לחזור על לימודי הדינים כמבואר בספרי השוחט' ויכתוב לו מפורש בכתב הקבלה שרק על אופן זה ניתן לו הקבלה ושצריך לבוא לפני הרב אשר הוא תחת דגלו להראות לו סכיננו מידי חודש בחודשו וגם הרב צריך שישגיח על השוחטים לנסותם לפעמים בזמנים ידועים לידע אם הוא חוזר על לימודו ואם יש לו הרגשה כראוי וכל המחמיר לבדוק אחר השוחטים והוא משובח ואותן הרבנים היושבים על מדין בתוך מקהלות עם ה' יתחזקו בעד תורת ה' להעמיד הדת על תילה ולעמוד בפרץ שלא למנות ולהעמיד שוחטים שאינם מתנהגים כפי דתי תורתנו ואליכם אישים עם ה' אקרא הלוא עם ה' אתם ורצונכם שלא להתגאל במאכלות אסורות קבלו ומנו לכם רק שוחטים הגונים ורק עי"ז תהיו לעם קדוש והייתם קדושים שמעו ותחי נפשכם הכ"ד: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ב' שיל"ת חוסט עש"ק כ"ב למב"י תרל"א לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב אל אצילי בני ישראל המחזיקים בתורת ה' המורשה לנו יראי ה' התורניים הקצינים ונגידים אלופי קרוט דק"ק פ' ובראשם הרה"ק הגביר איש יקר רוח מהולל בתשבחות מוה' פ' נ"י ולהרבנים הגדולים מורי הוראה ולכל מופלגי תורה ה' עליהם יחיו: הנה יד שלוחה אלי עם ספר ספירת דברים מאת יקרי רוח יראי ה' מקהלתכם ותוכו רצוף לשאול אותי בשם רבים ושלמים משלומי אמוני בני ישראל לחוות דעתי בענין רב ושוחט שרוצים בהם הכת הנעלאגין איך מחוייבים קהל הקודש המיוסדים עפ"י ש"ע להתנהג נגדם ידעתי גם ידעתי כי עמכם הכרתי והפליתי בי דינא רבא מופלגי התור' והחכמ' על כל זה לא יכולתי למנוע את עצמי מלהשיב כי משא דבר ה' הוא וחזיתא לדעתייהו דניחא למרייהו לשמוע דעתי בזה ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל וכו' לזאת אציע דעתי לפניכם ואשוב כאשר עם לבבי לכבוד מעלתכם הדבר ברור בעיני כי כל איש המאמין בתוה"ק כאשר היא נמסרת לנו מאבותינו אין הוא רשאי להחזיק בחוקי הקאנגרעס וסייעתם אני הגבר ראיתי עני ועלבון תוה"ק בעוה"ר בהיותי בקאנגרעס הידוע ראה ראינו שהמיאיריטעט שקראו עצמם פארטשריטס פארטייא שחקקו חוקי און דקאנגרעס רובם בגדו בתורה ובמצות רבים מהם מחללי שבת בפרהסיא ומהם

שהעיצו לומר שאינם מאמינים בתורה ושאר דברי אפיקורסת ופערו פיהם לבלי חוק נגד הש"ע והם הם כותבי פלסטר חוקי הקאנגרעס ואם ס"ת שכתבו מין ישרף והטעם כתב הרמב"ם בהלכות יסוה"ת שהמצוה לשורפם שלא להניח שם ושארית לאפקורסים ולא למעשיהם קו"ח שמצוה לשרוף ולאבד חוקי הקאנגרעס הנ"ל ולא לנגוע בקציהם ויותר מזה כל מי שישים עינו ולבו באמת לבחון תכלית החוקים ההם בעיניו יראה ובלבבו יבין כאשר כבר העידו רבים וכן שלמי' גאוני עולם שתכלית חוקי הקאנגרעס לחתור חתירה מתחת התור' המורש' לנו ולהפילה ולהורסה.

כדי לחצוב להם בארות בורות נשברים אשר לא יכילו לא תורה ולא י"ש להרפות ידי יראי ה' החרדים על דבריו ולומדים ומקיימים תורתו ואם החיוב עלינו באיסור לאו שלא להניח מכשולים ודברים המזיקים לחיי העוה"ז לא בבתינו אף לא בארצינו כמ"ש הרמב"ם במנין המצות מצות ל"ת רצ"ח והחיוב ומ"ע להסיר המכשולים ודברים המזיקים כמ"ש הרמב"ם מ"ע קפ"ה.

ואם בדבר מכשול בחיי העולם הזה ואשר התועלת הוא רק לנו אנו מוזהרים בעשה ול"ת קו"ח במכשול שהוא מכשול לחיי נצחיי לנו ולזרעינו ולדורות הבאים שאנחנו מחוייבים בעשה ול"ת לעמוד על המשמר לגדור גדר שלא להניח החוקים ההם ולהרים המכשול מדרך בני עמינו וכל מבין יודע שאין מקום להסיר מכשול הקאנגרעס רק בקאנשטאטירונג על אדני ויסודי הש"ע ולחבר עם הקאנשטאטירונג דארטאדאקסען.

כי זה לעומת זה צריכין אנו לעשות וגם צריכין לידע כי החוקים ההם הוא אשר החלו לעשות בעלי הקאנגרעס עדיין לא גילו רק טפה מן ההירוס של התור' אשר יחפצו לעשות ועוד ידם נטויל לבצע זממם לעת מצוא והחיוב עלינו לעשות מעקה למחתרת פרוצי עמינו שלא יפול הנופל וברוך ה' אשר לא עזב חסדו מעמנו והראה לנו הדרך לקיים המ"ע והל"ת הנ"ל ע"י הקאנשטאטירונג עפ"י יסודי ואדני הש"ע להטות לב השרים והיועצים עלינו לטובה והמעכבים מלהתחבר להקאנשטאטירונג דארטאדאקסען עתידין ליתן את הדין: ומעתה לפי האמור נבוא לבאר דין השוחט שהשכיר עצמו לכת הנעלאגין אשר נשאלתי עליו דזה פשיטא דקהל עם הב"ד שלהם שאסרו שחיתת איזה שוחט משום גדר וסייג שאיסורם איסור כמבואר ביו"ד סימן ר"ה וחייבים כל הקהל ההוא לשמוע וקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ג דאפילו הנשבע שלא יכנס בכל תקנות הקהל הוי שבועת שוא אבל בנידון שלנו אין צריכין לאסור שחיתתו דבלא"ה הוא אסור מדינא על שלשה פושעי השוחט ההוא האחד משום שחיבר עצמו לאנשים המשתדלים להפר ולבטל הקאנשטאטירונג המיוסד על דרך הש"ע ועל ידי זה יהי' לבעלי הקאנגרעס מקום לבצע מעשיהם ומחשבותיה' שהם נגד התור' המורש' לנו וילפינן במס' מכות דף ה' מקרא דהנטפל לעוברי עבירה דינו כעוברי עבירה וחלקו עמהם והשני שהוא מסייע עוברי עבירה שעל ידו הם יכולין להחזיק בתרמותם ולסייע לעוברי עבירה אסור לנו מקרא דלפני עור וכו' והשלישית כל שהוא מומחה יותר יש בו חשש איסור יותר.

כי כבר אמר שלמה המלך ע"ה במשלי אבן ואבן ואיפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם ופירשו המפורשים מי שמחזיק עצמו לשקול אבן שלימה כדי שיוכל לעות ולשקול באבן חסרה. ולולא השלימה לא הי' יכול לרמות בני אדם א"כ האבן השלימה הוא המסייע לרמות ע"ז אמר הקרא אבן ואבן תועבת ה' גם שניהם שנעשה גם האבן השלימה תועבה.

והנה ידוע כי הנעלאגין אין מהדרין אחר שוחט ובודק מומחה אלא א"כ הם יכולין עי"ז להסית ולרמות ולהמשיך בני אדם שאינם יורדים לסוף דעתם ושחיתת השוחט מומחה הוא הכלי המסייע להדיח רבים ומעשה כי האי קראו הכתוב תועבה וכתוב לא תאכל כל תועבה ועכ"פ השוחט הנ"ל בהשכיר עצמו לנעלאגין ועבר על איסורי תורה כנ"ל.

ואפשר דמקרי חשוד לאותו דבר כמ"ש הש"ך בסימן א' ואפילו אי מקרי חשוד לדבר אחר הרי הסכימו התבואת שור והפמ"ג דמומר לאחד משאר עבירות קי"ל כהרמב"ם בסי' ב' דאסור לאכול משחיתתו ובדיקתו כנ"ל וכבר הביאו חכז"ל דברי בן סירא כל עוף למינו ישכון ובן אדם בדומה לו ולכך אפילו בלא איסור הקהל אין לאכול משחיתתו: ומכל.

אלו הדברים נוכל ללמוד דין הרב שלהם דשייכים אצלו כל האסורים הנ"ל ועוד נוסף על זה שעובר בלאו דחילול השם כמ"ש הרמב"ן במל"ת ס"ג דאדם העומד במעלה והוא בחזקת תמישיר ועושה פעולה שנרא' בעיני המון שהוא עבירה אפילו הוא היתר הוי חילול השם וכ"כ הרמב"ם בהלכות יסוה"ת אדם שהוא גדול בתור' ובחסידות העושה פעולה שהעם מרננים אחריו הוי חילול השם ואפילו אם יהי' דעתו וסברתו לחבר עמהם כדי לתקנם אולי יוכל להשיבם אל דרך הישר הא קי"ל דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך היכא דפשע ואין ספק אצלי שלא תצא תקלה כזאת לת"ח וצדיק ואם ח"ו יוזדמן כה"ג הרי כבר מלתי אמורה דאין לשמוע הוראה ממנו ואין ללמוד הימנו כמבואר ביו"ד סימן רמ"ו וה' רגלי חסידיו ישמור ואני שואל ומבקש מכם שאל תתחרו עם מנגדיכם ועם הרב כי לו ולהם בשגגה ואוהבי ה' כצאת השמש בגבורתו: ובזאת אסיים את דברי אתם עם ה' קהל הקודש פ' והעומד בראשם הגביר הנעלה חזקו ואמצו אל ירך לבבכם כתבו ידיכם לה' ועשו חיל ויהי ה' עמכם וחפץ ה' בידכם יצליח ואויבי תורת ה' המורשה לקהלת יעקב ילבשו בושת ועליכם אוהבי ה' יציץ נזרו ויאושר כוחכם וחילכם וחיים ושלום וכל טוב יהי' לכם.

דברי השוחר טובתכם והדורש שלומכם: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ג' החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג מוה' יצחק גליק נ"י האבדק"ק סענפעטער יע"א: מכתבו קבלתי וכו' ואשר ביקש ממני בשם שלומי אמוני בני ישראל ראשים וטובים דקהל ארטידאקסען דק"ק מיישקאלץ להסכים עמהם ולאסור איסור לאכול משחיתת השוחטים של כת הנעלאגין בעלי קאנגרעס הנה כבר ביארתי במקו"א (בתשובה הקודמת) באר היטב שאסור לסייע להנעלאגין בעלי הקאנגרעס בכל מפעליה' שהם כנגד קיום התורה המורש' לנו וא"כ אסור להחזיק ידיהם לחבר עמהם וכל הקונה בשר במקולין שלהם או מניח לשחוט משוחט שלהם הוא המחזיק ידיהם ומסייע להם לזאת מדינא אסור ליקח בשר במקולין שלהם או לשחוט אצל שוחט שלהם והעומדים בראש הקהל החיוב עליהם לעמוד בפרץ בכל מה דאפשר.

ואם אפשר זה ע"י הכרזה להכריז איסור על בשר שלהם חייבין הם לעשות כן ואיסורם איסור וחייב כל הקהל שלהם לשמוע בקולם כמו שכבר הבאתי במקו"א (לעיל בסי' ב') מיו"ד סי' ר"ה ואפילו בלי הסכמת חבר העיר כתב מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחלק יו"ד סי' ה' דמועיל האיסור אם הוא לסייג לתורה וקימ"ל ביו"ד סי' ר"ה ובסי' רכ"ח סעי' ל"ג דהנשבע שלא ליכנס בתקנות הקהל הוי שבועת שוא.

ועיין שם בטו"ז ס"ק מ"ב שכ' דהיכא דהוי סייג לתורה אין השבוע' חלה כלל וחייבין כל הקהל שלהם לשמוע בקולם והשומע יבוא עליו ברכת טוב דברי [ידידו הדוש"ת: . הק' משה שיק

מברעזאווע: תשובה ד שיל"ת חוסט יום ד' ב' תמוז תרל"א לפ"ק: לכבוד הרב האב"ד דקהל דירקהיים במדינת בייערן.

מכתבו קבלתי והנני להשיב על דבר ג' שאלות אחד אם שוחט שעובר עבירות אם מותרין לאכול משחיטתו הדבר הזה מבוא' ביו"ד סי' ב' לא מבעי' אם מחלל שבת בפרהסי' דדינו כגוי לכל דבר ואסור לאכול משחיטתו אלא אפילו אם הוא מועד לעבור על אחד משאר עבירות הסכימו האחרונים התבואת שור והפמ"ג כדעת הרמב"ם דאינו נאמן על בדיקת הסכין ואסור לאכול משחיטתו, ועל דבר השאלה השני' אם רשאי השוחט לשחוט אם אין הרב דגליל ההוא רוצה ליתן לו רשות גם זה מבואר ביו"ד סי' י"ח דדווקא ע"י רשות מהרב דהיינו שמחל לשוחט הוא רשאי לבדוק סכין ולשחוט בו וכל רב באתרי' אפילו רב אחר אין לו רשות להורות במקומו כנגדו כמבואר ביו"ד סי' רמ"ה וממילא מובן אם הרב דגליל ההוא אינו נותן לו רשות אסור לשוחט ההוא לשחוט ואם עבר ושחט בלי רשות הוא קלות ואפקרותא ואיתרע חזקת כשרות דידי' ואסור לאכול משחיטתו כמבואר נמי בתשובת ברית אברהם בחלק יו"ד המובא בפתחי תשובה שם אות ח' ועל השאלה השלישית אם צריכין לידע דווקא שהוא ירא שמים זה מבואר בדרכי משה ביו"ד סימן א' דבעינין דווקא שנדע שהוא מוחזק בחזקת כשרות.

וכן מבואר שם בתבואת שור סי' א' דבעינין שנדע שהוא ירא שמים. וכמו שכתב נמי הרא"ש בחולין דף י"ח וכן פסק הרמ"א ביו"ד סי' קי"ט סעי' א' ובבכור שור בע"ז דף ל"ט האריך וביאר דכל באיסור דאורייתא בעינין מן התורה שנדע שהוא מוחזק בחזקת כשרות ובאיסור דרבנן בעינין ג"כ מצד התקנה שנדע שהוא ירא שמים וא"כ בוודאי אין רשאיין לסמוך על שוחט אלא א"כ מכירין אותו ונודע לנו שדרכו בקודש וכל הדברים הנ"ל פשוטים והם מבוארים.

ולא באו אלא לפרסם ברבים שכל מי שנוגע יראת ה' בלבו לא יתגאל נפשו לאכול משחיטת שוחטים אלא משוחטים המומחים ונודעים ליראי ה' דברו ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ה' כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר ידידי הרב הדיין המצויין בהלכה המופלג בתורה מוה' פייש ווינטור נ"י: מכתבו מן י"ב אלול וכו' ועל אשר שאל ג' שאלות בענין שבקהלתו עוד משנים קדמוניות יש תקנה שילכו ב' שוחטים ביחד לבית המטבחים ואח"ז התקינו הבד"צ שראו קלקולים שגם בבדיקה יהיו יחדיו ועתה השוחטים עוברים על זה ונפשו בשאלתו א'.

אי הקהל יוצאין ידי שמים אם מניחים לבטל התקנה ההוא. ב' אם יש כח לבטל התקנה הזאת ג' משפט השוחט אשר יעבור על התקנה ולא ירצה לשמוע עכ"ל בקצרה ואען ואומר על הראשון אי יוצאין ידי שמים אם מניחים לבטל התקנה הנה כבר הביא הרמב"ן בפירוש החומש בסדר כי תבא על קרא דארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת דברי הירושלמי דמפרש דקאי על הב"ד שלמטה ועל הנשיאים העומדים בראש קהל ישראל.

אשר להם כח וממשלה להקים התורה ביד המבטלים ולהחזיק אותה ביד הרוצים לפרוץ פרץ עליהם החיוב להקים התורה ועליהם נאמר קרא הנ"ל ומטעם זה נמי אם צריך להקמת התורה והמצות גדרים וסייגים הם מחוייבים לעשות ומטעם זה פסק המרדכי ריש פ"ג דשבועות בשם רש"י וסמ"ג. דתקנה שהיא סייג לגדר אנו מושבעים עלי' מהר סיני דארור בו שבועה כדאיתא בפרק שבועת העדות דכיון דהב"ד מושבעין לתקן על כרחך דהקהל מושבעין לקבל עליהן והעובר בשאט נפש הם בכלל ארור אשר לא יקים וכמ"ש הרמב"ן בפירוש החומש והלכה פסוקה

בש"ע סי' רכ"ח סעי' ל"ג דמי שנשבע שלא יכנוס בתקנת הקהל הוי שבועות שוא דכבר מושבע ועומד על זה.

והיינו בתקנה שהוא לסייג וגדר וכמ"ש הטו"ז שם ס"ק מ"ב ולא מטעמי' שהוא קאמר משום ושמרתם וכבר הקשיתי (עיין בחלק או"ח סי' ש"ז ש"ח) מיבמות דף ק"א דקרא ושמרתם הוא רק אסמכתא עיין מ"ש בזה עכ"פ הדין הוא הלכה פסיקא בש"ע: ולהיות ב' שוחטים ביחד כבר כ' התבואת שור סי' י"ח סעי' כ' דהחרדים על דבר ה' ממלים דווקא ב' שוחטים ושראוי לתקן שיהי' השוחט מראה הסכין לחכם עיי"ש.

והפמ"ג סימן קי"ח בש"ך סקכ"ט כתב ואני הגבר ראיתי עני ופרצת הדור בעוה"ר וודאי טוב הי' שלא ישחוט השוחט עד שיראה. סכיננו לחכם גם שיהיו שנים אצל השחיטה ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס חלק יו"ד סי' י"ג האריך ג"כ בזה וכ' שהגאון ההפלא"ה תיקון בפ"פ דמיינ דאפילו עופות לא ישחטו רק אם יהיו הב' שוחטין ביחד לבדוק הסכין יעוי"ש וכיון שמבואר מפוסקים שצורך יש בזה ויש סיג וגדר א"כ בוודאי מי שיש לו כח וממשלה לאשר ולקיים ולהקים מוסדי התורה הוא מושבע ועומד ועל זה קרע יאשי' את בגדיו ואפילו מי שהוא צדיק גמור ואינו מאשר ומקיים התורה ביד המבטלים הוא עובר בקרא דארור אשר לא יקים וכמ"ש הרמב"ן וא"כ בוודאי אינם יוצאים י"ש אם מניחים לבטל תקנות טובות ומועילות כאלו: ועל השאלה השני' אי יש כח לבטל ממילא נשמע כיון דבררנו דאסור לבטל אדרבה החיוב להקים ואם כן אם עברו וביטלו אי עביד לא מהני כדקי"ל כרבא ובלא"ה כבר ביאור מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בסי' י"ג הנ"ל כל פרטי דין זה דאם פשט באותו קהלה שעליה הותקן הו"ל כפשט בכל ישראל כמ"ש התוס' בגיטין דף ל"ז ולרמב"ם בפ"ב מממרים כל שניתקן לסייג אפילו גדול ממנו אינו יכול לבטל כל זמן שעדיין צריכין לאותו סייג וא"כ תקנת ב' שוחטים לבדיקת הסכין שכבר כתבו הפוסקים דלא אכשיר דרא וכן כל זמן שיש לחוש גם בבדיקת הריאה ואיכא סייג שתהא הבדיקה דוקא על ידי ב' שוחטים.

אז אפילו גדול אינו יכול לבטל: ועל השלישית אם לא ירצו השוחטים. כבר כ' מרן זצ"ל שם בתשובה שקרוב הדבר שאם שחטו שחיתתן פסולה ושכן נראה מלשון הרא"ש בתשובה כלל ז' המובא בש"ך סימן א' סקל"ח דאם עבר ושחט שחיתתו פסולה והנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' א' כ' דווקא כגוונא דהרא"ש דהוי תקנה בחרם משא"כ בסתם תקנה: וקשה על דברי מרן זצ"ל ונראה עפ"י מאי שכ' א"ש דבכל תקנה שהוא לסייג הוא בכלל ארור אשר לא יקים וכו' ומושבע ועומד וארור בו נידוי כדאיתא בפרק שבועת העדות וכמבואר בלשון רמב"ן בחומש הנ"ל וא"כ בכל התקנה שהיא לסייג אית בי' חרם ושפיר יליף מרן זצ"ל מן הרא"ש לפסול שחיתתן וכן נראה מדברימהרא"י בפסקיו סי' קע"ז שהביא מרן שם דאין מחלק בין תקנה בחרם לסתם תקנה המהרא"י לשיטתו בתה"ד סי' רפ"א שג"כ הביא דברי המרדכי הנ"ל ללמוד ממנו דאין חילוק בין תקנה בחרם לתקנה בלא חרם ונכונים דברי מרן זצ"ל ונהי דהפ"ח בסי' א' הקשה על דבהי תשובת הרא"ש הנ"ל מכל מקום נראה בוודאי שוחט שלאחר התראה מבטל התקנה הנ"ל מעבירין אותו שהרי מן הדין צריך להראות הסכין לחכם אלא שהחכמים מחלו על כבודן ליראים ולזריזים ובתנאי שיהיה השגחות החכם עליהם כדאיתא ברמ"א ריש סימן א' ורק באופן זה מחלו וכמו שהאריך מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל ומי שאינו ירא את החכם ומבטל התקנה שהוא מושבע ועומד עליו א"כ אינו ירא את ה'.

וצריך מן הדין להראות הסכין להחכם ואם לא הראה מעבירין אותו לאחר ההתראה כן נראה לפיענ"ד פשוט ידידו הד"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ו' בעזהי"ת חוסט טבת תרל"א לפ"ק החיים והשלום וכל טוב לתלמידי האברך המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' וואלף הכהן נ"י ביישוב אודווארי' יע"א: מכתבך קבלתי וכו' ואשר שאלת בשוחט ששאלו אותו בענין סכין שאינה מחודד ולא ידע וגם אינו בודק אבישרא אם דינו להעבירו הנה דבר זה אין ראוי להורות בו אלא הרב מרא דאתרא ולפניו יבואו דבריו של השוחט אמנם לא ראיתי נפ"מ כולי האי בשאל' זאת ע"כ אמרתי להשיב לך דין אם השוחט אינו בקי במקצת דינים המבוארים בסידורי השוחטים ובודקים ומענה בפיו הואיל ואין דינים אלו מצויים אינו משים לבו עליהם הנה בודאי ראוי להחמיר על השוחטים שעליהם החיוב שיהי' שגורה בפיהם וחרות בלבבם דינים של השו"ב והתבואת שור בסי' א' בס"ק וי"א הסכים עם הבית הלל שהעביר שוחט אחד שלא ידע הרמז לאורך הסכין כי נראה שאין לימודו עולה יפה ואינו זריז לחזור את משנתו וכן הסכים הפמ"ג שהאינדא לא סגי במשיב שהי' מסתפק והי' שואל כיון שעתה הכל מסודר ומזומן לפניו ואפי"ה עיקר הדבר תלוי אם אנו רואין שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו וגדולה מזו קי"ל ביו"ד סימן קי"ט דאפילו ביצאה טריפה מתחת ידו ח"ו אם הוא ירא שמים נאמן לומר שהוא שוגג וכתב שם הפ"ח ס"קלא דאז אין להעבירו לא על יום או יומים אלא יקבל עליו להיות זהיר מעתה וזה קבלת דברי חברות שיקבל בפני שלשה להשגיח ולשים עיניו ולבו על זאת וכן כאן בפרט שנראה שגם התבואות שור מודה דממידי דלא שכיח ואפשר שלא יבוא לידו דבר זה אין מחזיקין למידי דשכיח ומקצת שוחטים אינם לומדים הדבר' דלא שכיחו ואפשר שלא יבואו לידם אם אמנם דעושי' בזה שלא כדין מכל מקום אין מחזיקין מלא שכיח להשכיח ולא איתרע' חזקתו בשאר דברים בעניני שחיטות ובדיקות כעין המועד לקטנים אינו מועד לגדולים עיין פ"ו מנזקי ממון ברמב"ם: ועל.

דבר שאינו בודק בבישרא הנה גם שוחטים מומחים אחרים אינם בודקים ומעידים שאין הרגשה בבישרא ושכל השוחטי' בפולין ובערים הגדולים אינם בודקים בבישרא ולא דבר חדש הוא וכבר כתב כן בפ"ת בסי' י"ח ס"ק י"ג שכל השוחטים במזרח ובמערב לפני גדולים אומרים וכו' ועושי' כן ואם אמנם שצוח טובא ודחק עצמו לישב המנהג ולבסוף כ' להעביר את מי שאינו מרגיש בבישרא אבל מי יאכילנו בשר כיון שרובם או כולם אינם מרגישי' ואין אחר הנסיון כלום וע"כ אנו צריכין לדחוק עצמינו לישב המנהג ולפענ"ד הרי מבואר בפמ"ג בטו"ז ס"קב בסי' י"ח דנראה דבדיקת בישרא הוא מעליא דהיינו שמרגישי' בה טפי אפילו דקה מן הדקה ונראה דוודאי רוב סכינין שאין בהם פגימה לאחר שבדק בטיפרא כדינו וודאי גם שאר פגימות דקות אין בהם לפי רובא דרובא אלא דאי איכא לברורי מבררין ולכך תיקנו חכז"ל לבדוק גם בבישרא אבל כיון דאין שום אדם מרגיש אין כאן איכא לברורי וכן נראה ממה דמנו פגימת סכין בחגירת צפורן ש"מ דהוא העיקר ונהי דמ"מ י"ב בדיקות בעינן כיון דאמרו רז"ל דאדם בודק לפעמים ואינו מרגיש וכשמשים טפי לבו ודעתו הוא מרגיש וכבר קבלו לבדוק י"ב פעמים ואולי ירגיש בפעם השנית ויהי' אתחזק טפי כל צד לכל הפחות בב' פעמים דהוי חזקה לדעת כמה מדאורייתא.

ואני תמה למה לא תיקנו בכל צד לכל הולכה ולכל הבאה ג' פעמים דהרי אנן קי"ל דדוקא בג' פעמים הוי חזקה ורק כספק נפשות החמירו בב' פעמים עיין בטו"ז סוס"י ק' וע"כ שזה רק חששא דרבנן דשמא לא שם לבו לבדוק בכוונה לזה בעינן עכ"פ ב' פעמים וא"כ מזה עצמו יש להוכיח דאין עיכוב אם הבדיקה בטיפרא תחת בישרא או בהיפוך למאן שיש לו הרגשה טובה בבישרא

ואחד יכול להשלים לחברו אלא דלכתחילה תיקנו חדא אבישרא נגד הושט וחדא אטיפרא נגד הקנה אבל כל שאינו מרגיש אבישרא יבדוק עבור זה בדיקה יתירה בטיפרא דהנה לכאור' קשה ממנ"פ אי בדיקת בישרא עדיף א"כ לבדוק רק בבישרא וכן להיפוך וכו' וצריך לומר במקצת אנשים טיפרא עדיף ובמקצת להיפוך או דבאמת טיפרא עדיף ורק כדי לעשות היכר דצריך לשחוט גם בעוף וושט וקנה לכתחילה ע"כ תיקנו כן אבל לדינא אינו מעכב כן נראה לפענ"ד דבי רבך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ז מעשה שו"ב שבדק בהמה בפנים ושו"ב אחר עמד ע"ג וראה את סכינא והסכין הי' יפה ואחר שבדק הסכין שאל את השו"ב הבודק הריאה מה יש בבהמה ומה ריעותא יש בה בהריאה והשיב לו כך וכך וכשפתחו הבהמה ולקחו ממנה הריאה נמצא שם סירכא גדולה אשר לא הזכיר אותה הבודק ושוב שחטו בהמה אחרת ובדק אותה גם כן הבודק הנ"ל בפנים ושוב אמר הריעותות שהרניש שהרגיש וכשפתחו, הבהמה ולקחו הריאה לראותה למראה עיניהם מצא השוחט השני סירכא גדולה מה שלא הגיד ממנה הבודק הראשון ונראה שלא נודע לו ממנה ומתחיל' לא הכחיש הבודק הא' ושוב אח"כ אמר הבודק הראשון דידע מהסרכא של הבהמה השני' רק ששכח להגיד ממנה בעת אשר שאלו לו מה טיב הריאה ומה מצא בה והנה בשו"ב הזה יש ספק או שאינו בקי בבדיקת הריאה בפנים אם אמנם יודע הדינים הכתובים בספרי שו"ב או אפשר שאינו חושש לבדוק כראוי ועושה מעשיו בחיפזון ופושע בבדיקת פנים והנה לאסור דברים ששחט למפרע אין לחוש דאפילו אי נימא כדעת התבואות שור בסי' ב' סעי' י"ח דחייש גם על למפרע בשוחט שהוציא טריפה מתח"י מכל מקום כאן לא מבעי' בבהמה גסה שנוהגין פה בקהלתינו שלעולם בשחיטת גסה מראה סכינא או לשוחט האחר או להרב דמתא.

א"כ לא גרע ממומר אוכל נבלות לתאבון דקי"ל בודק סכין ונותן לו ולא חיישינן שמא ניבל בשחיטה דאין פסול יוצא מבן דעת וכיון דלא שביק התירא מסתמא שוחט הוא כראוי ולא דמי לכותי שאינו חושש כלל לשחוט כראוי לאחרים. ולכך חיישינן שמא יצא פסול משא"כ במומר לתאבון וכל זמן שלא ידעינן שהוא להכעיס תלינן ומחזיקין לי' שהוא בחזקת לתאבון כמ"ש התבואות שור בסימן ב' סעי' ב' וא"כ ה"נ אפילו מחזיקין לי' בחזקת פושע לתאבון מ"מ כיון שהי' סכינא יפה וודאי שחט כראוי ואם ניחוש רק על אולי הי' טריפות בריאה לא גרע מנאבדה הריאה דקי"ל ביו"ד ריש סימן ל"ט דבמקום הפסד מרובה כשר וכאן אי ניחוש למפרע אין לך הפסד מרובה גדול מזה ולכך בהנך בהמות שבדקו לו סכין בוודאי אין לחוש: אלא אפילו בדקות שלא בדקו לו סכין מ"מ נראה אפילו חוששין עליו שפשע במזיד ואינו חושש על הטריפה ואפילו הוציא טריפה מתחת ידו במזיד מ"מ נראה דחשוד על הטריפה אינו חשוד על הנבילה דחשוד על הקל אינו חשוד על החמור כמבואר ביו"ד סי' קי"ט ונבלה חמירא וכן מצאתי בפמ"ג סי' א' ס' בש"ך בשם היש"ש פג"ה סי' ט"ז עיי"ש.

ובאמת בלשון תשובת הרשב"א סי' תרי"ט כ' רק דמי שהוציא נבלה מת"י יש לאסור למפרע אע"ג דאין מלשונו ראי' דמעשה שהי' כך הי' מכל מקום לא נמצא דחוששין למפרע אלא בחשוד לנבלה ואפילו לפי מאי דמבואר בש"ע בסי' ב' סעי' ו' ב' דיעות בזה דלהרמב"ם אפילו מומר לא' משאר עבירות בעי בדיקת סכין מ"מ מידי ספיקא לא נפקא.

וא"כ לענין לחוש למפרע הוי ס"ס ולא חיישינן. אמנם הב"ח בסי' קי"ט כ' דגם בהוציא טריפה מתח"י חוששין למפרע ועל כרחך גם לענין שחיטה וחייש מאיסור טריפה לאיסור נבלה.

מיהו י"ל הב"ח לשיטתו דס"ל בסי' קי"ט סעי' ב' דאם נחשד לדבר שאין רבים מקילין בו חשוד ג"כ לכל התורה ולכך ג"כ ס"ל דנחשד לטריפה נחשד לכל אמנם הש"ך שם בס"קב וסוסי. קי"ט השיג על הב"ח וסברת הב"ח נראה דס"ל כיון דנחשד לדבר אחד שאין רבים מקילין בו אם כן איתרע חזקת כשרות שלו ועל חזקה דאיתרע לא סמכינן: ולפי מ"ש בכללי ושורש חזקה ועיין בפמ"ג בפתיחה להלכות טריפו' דזה דלא סמכינן אחזקה דאיתרע היינו מדרבנן אבל מה"ת חזקה דאיתרע נמי מקרי חזקה ומודה הב"ח דנאמן מן התורה לדבר אחר ורק מדרבנן חוששין וא"כ י"ל דהיינו דוקא באיסור דאורייתא אבל באיסור דרבנן הוי תקנתא לתקנתא ותרי דרבנן ולא חששו ובזה מיושב קושית הש"ך על הב"ח עכ"פ לדידן לחוש למפרע כיון דתליא גם מכאן ולהבא בפלוגתא ממילא על המפרע הוי ס"ס אמנם מדברי התבו"ש סי' ב' סעי' י"ח נראה דסובר בפשיטות דגם אם לא נחשד רק להוציא טריפה חושדין אותו גם על השחיטה ובאמת מכאן ולהבא י"ל דלא גרע מדין המובא בש"ע שם סעי' ד' דטבח שנחשד על חלב קונסין אותו בכל הדבר שמסייע לזה אפילו מכירת אגוזים א"כ י"ל דלא גרע שחיטת הבהמה מאגוזים.

אמנם כיון דכל כה"ג הוי רק קנס א"א לאסור למפרע: ולכאורה. הוי אמינא סברת התבו"ש כמו שס"ל דחיישינן למפרע מטעם שכיון שהחזקה דשוחט איתרע אי אפשר לחזקה דאיתרע שתוציא הבהמה מחזקת איסור דלא איתרע וא"כ ה"נ כיון דנחשד לדבר אחד כבר איתרע חזקתו ונהי דאכתי מוקמינן לי' אחזקה בכל מה דאפשר מ"מ חזקה דאיתרע הוא ולכך א"א לחזקה דאיתרע שמוציא מידי חזקה דלא איתרע ולכך חיישינן.

וע"כ לא אמרינן דחשוד לדבר אחד אינו חשוד לכל התורה. אלא אם לא בא להתיר דבר דאיתחזק לאיסור.

אבל אם בא להתיר דבר אשר איתחזק לאיסור אז אמרינן אין חזקה דאיתרע קצת מוציא מידי חזקה דלא איתרע ויש לכאור' להביא רא' לזה ממה דאמרינן בסנהדרין דף כ"ז דמומר לנבלות פסול לעדות ואפילו חשוד לקל פסול לעדות לחמור וקשה הרי קי"ל דחשוד לדבר אחד אינו חשוד לשאר דברים וע"כ משום דהתם בעדות הואיל והוא בא להוציא בעדותו מחזקה לא מהני חזקה דאיתרע וא"כ ה"ה כאן: אמנם באמת מדברי הפוסקים לא משמע כן דבפ"ק דחולין דף ד' ע"ב שהרא"ש והרשב"א והר"ן כולם כתבו דגם גבי שחיטה לא אמרינן דמומר לדבר אחד הוי מומר לשחיטה.

אלא לענין בדיקת הסכין הביאו דעת הרמב"ם דגם דמומר רק לאחד משאר עבירות חזקתו דלא טרח בבדיקת הסכין דאיכא טרחא וגם בזה יש ב' דיעות ומזה עצמו לכאור' יש להוכיח דאפילו בחזקה דאיתרע נוכל להוציא מחזקה דלא איתרע וכן יש להוכיח ממה שהוכיח בתבו"ש סי' ב' סעי' ב' והבאתי לעיל דאם רואין מומר עובר עבירה מחזיקינן לי' דעובר רק לתאבון דכל דנוכל להחזיקו בחזקתו מחזיקינן לי' א"כ חזינן דאף חזקה דאיתרע מהני.

וא"כ מינה עצמו נוכיח דל"ח על למפרע דכל דנוכל להחזיק בחזקה דמעיקרא מחזיקינן לי': אמנם ע"ז יש לפקפק לפי הטעם שכ' התבו"ש בש"ח סעי' י"ח ושם בתבו"ש דבחזקה דאיתרע אין מוציאין מידי חזקה דלא איתרע נגד זה יש להביא ראיות הנ"ל ומה שהבאתי מסנהדרין דף כ"ז יש לדחות דהיכא דבעינן עדות ב' עדים צריך בירור טפי ולא סמכינן אפילו על חשוד לדבר אחד לדידן דקי"ל שם כאביי אליבא דר"מ אבל באמת לא ה' צריך התבו"ש לומר הטעם משום דחזקה דאיתרע והוי לי' לומר דאיכא חזקה דהשתא וגם חזקת בהמה והוי ב' חזקות נגד אחת

ונראה דבא להורות לן דאפילו מאן דלא ס"ל חזקה דהשתא מקרי חזקה אפי"ה יש לאסור מטעם הנ"ל וע"כ צ"ל כן דהרי שמואל בקידושין דף ע"ט לא ס"ל לפי פשטות חזקה דהשתא ולא קאמר מדהשתא בוגרת מעיקרא נמי בוגרת ואפי"ה מתרצין שם במקוה וטבל משום תרתי לריעותא וקשה הא לשמואל חזקה דהשתא לא מקרי חזקה כלל ומאי משני לשמואל וכבר עמד הפנ"י בזה בקידושין שם ועיי"ש מה שתי' אמנם להנ"ל א"ש דתירץ הש"ס דחזקה דאיתרע אינו יכול להוציא מידי חזקה דלא איתרע דהאי דלא איתרע עדיפא: ולפי"ז יש ליישב דברי הב"ח בתשובה דסובר דהא דמטמאין במקוה למפרע הוא רק מדרבנן וסייג והתבו"ש בסעי' י"ח הנ"ל תמה עליו בזה ולפי ענ"ד על פי הנ"ל דבוודאי למאן דס"ל דחזקה דהשתא הוי חזקה לדידי' מן התור' חיישינן למפרע משום דאיכא ב' חזקות נגד חדא וכך הי' סברת המקשן שם בקידושין דזה וקשיא לשמואל ואדרבה בזה מיושב מה שהקשו התוס' שם דגם תקשי ולהנ"ל י"ל כיון דלרב איכא למימר דחזקה דהשתא הוי חזקה ונהי דחזקה דמעיקרא עדיפא אבל במקוה יש תרתי במקום חדא ולכך מטמא למפרע ולא קשה לרב אבל לשמואל קשיא דלכל הפחות מוכח דחזקה דהשתא מקרי חזקה ועל זה מתרץ משום תרתי לריעות' והיינו דנהי דחזקה דהשתא לא מקרי חזקה מ"מ ריעותא מקרי ולכך החזקה דאיתרע לא תוכל לאפוקי מחזקה דלא איתרע וכסברת התב"ש הנ"ל ולזה סובר הב"ח דהרי בעלמא מוכח דאפילו חזקה דאיתרע מקרי חזקה מה"ת אלא מדרבנן לא מקרי חזקה וכמ"ש התוס' בכתובו' דף כ"ג גבי זרק לה וכו' ספק קרוב לה ספק וכו' ולכך סובר דלמסקנ' הוי רק מדרבנן ונהי דאנן לא קי"ל כשמואל אלא כרב עיין בע"ז דף ל"ז דיש אומרים דפסקי' כשמואל עיי"ש דעת הרמ"ה וגם כבר כתבתי וביארתי בקונטרס בשורש חזקה דגם לרב אינו מוכרח לומר לפי המסקנא לפי פי' התוס' דס"ל דחזקה דהשתא מקרי חזקה דהתוס' כ' דשאני שערות דרגילות לבוא מצפרא ותליא בפלוגתא דרבה ב"ב דף קנ"ג ע"ב וא"כ למאן דלית לי' חזקה דהשתא הוי חזקה ולא הוי אלא ריעותא לדידהו איכא למימר דהוי רק מדרבנן כמו בכל חזקה דאיתרע דרק מדרבנן לא אזלינן בתרה וכמ"ש הפמ"ג בפתיחה להלכו' טריפות ומיושב קושיות התבו"ש על הב"ח ואדרבה דיש לישב עוד בזה מאי דמקשה בקידושין דף ע"ט לאחר דמשני במקוה משום תרתי לריעותא פריך שוב מטבל מהבודק את החביות עיי"ש ולהנ"ל א"ש כיון דלפי תי' תרתי לריעותא הוא רק מדרבנן ושם גבי טבל לא משמע דהוי מדרבנן דקאי להקל ג"כ ומשני דמ"מ הטעם משום תרתי לריעותא או מיירי רק להחמיר או דהוי תרומה דרבנן ולכך אפילו לקולא סמכינן: עכ"פ לפי מ"ד הטעם משום חזקה דאיתרע דלית לי' חזקה דהשתא הוי רק חשש דרבנן וכבר כתבתי דנרא' לפי טעם זה דהחשוד לטריפה אינו חשוד לנבלה וכ"ש דאין לן לחוש למפרע וכבר ביארתי במקום אחר דיש בזה פלוגתא אי חזקה דהשתא מקרי חזקה כלל.

וא"כ עכ"פ כאן דלא הורעה על נבלה שפיר אין לחוש לכ"ע למפרע גם על שחיטה דהוי איסור נבלה והתבו"ש הנ"ל דחייש על כרחך לדעת הרמב"ם הנ"ל דגם במומר לאחד משאר עבירות בעינן בדיקת סכין כמו שביאר הרא"ש בפ"ק חולין דין ז' עיי"ש ולכך חייש גם על מעיקרא אבל כבר כתבתי כיון דבש"ע הביא ב' דיעות בזה מידי ספיקא לא נפקא ולענין למפרע הוי ס"ס אמנם אפילו אי חזקה דהשתא הוי חזקה נראה עיקר כפסק הש"ך והפ"ח בסי' א' ס"ק ח' דלא חיישינן למפרע ואע"ג דהתבו"ש האריך לאסור.

דבר גדול דיבר והכריח בשב שמתתא שמעתתא ג' לחלק דבמקוה אמרינן דאותה ריעותא עצמה שהיא חסרון המים חוששין שהי' כן עוד למפרע אבל כאן דנימא דכשם שהוציא טריפה עתה כן הוציא טריפה עוד פעם אחרת זה לא אמרינן והביא ראי' ברורה לזה מעדות מח"מ ומעד זומם

עיי"ש אע"ג דיש לדחות התם גם השתא לא אתחזק ברשע דבפעם אחד אינו נעשה מומר ואפילו אי נעשה ג"פ עיין לקמן שכתבתי די"ל כמו דאמרי' דווסתות דרבנן ג"כ הוי רק דרבנן עיין לקמן דיש סברות לכאן ולכאן מ"מ לענין נידון שלנו אין נפ"מ דממנ"פ גם בנידון שלנו גם כן לא אתחזק ואין חוששין למפרע וכל זה על למפרע אבל מכאן ואילך יש לדון דהרי כתבו האחרונים והובא בפמ"ג סי' ב' ס"ק י"א דאם נוטל רק מכשירות יש לחוש לפעם אחד וצריך לקבל תשובה בפ' זה בורר אלא א"כ נראין הדברים דלא הי' אלא שגגה דהוא מוחזק בכל הדברים בכשרות ואם לית בי' חשש חימוד ממון מכל מקום בג' פעמים אין לו תקנה אלא האי דפרק ז"ב ולהרא"ש הובא בפ"ח בסי' קי"ט אפילו בב' פעמים אפילו ליכא חימוד ממון מ"מ בב' פעמים מתחזק והשו"ב הנ"ל אשר בנ"ד אמרו עליו שכבר הוציא טריפה פעם אחד מתח"י בהיותו עומד ומשמש בשחיטות ובדיקות תחת דגל רב אחר וא"כ יש לעיין אם בנידון שלנו אפילו בג' פעמים אין לחוש אי דזה מקרי רק ב' פעמים או אפשר דאפילו בפעם אחד יש לחוש עליו זה נקדים דהטו"ז בסוסי' ק' כ' להשיג על הב"ח שכ' דבתרי זימני הוי חזקה והטו"ז כ' דהרי מבואר בהרא"ש פ' הבא על יבמתו דדוקא בספק סכנה אמרינן דבתרי זימני הוי חזקה אבל בעלמא אפילו בחשש דאורייתא ואפילו היכא דמיני' קרבו אמרינן דרק בתלתא זימני הוי חזקה וכ"כ שם הפר"ח ולכך השיג בסי' קי"ט ג"כ על הב"ח הנ"ל דפסק כהרא"ש אנ"ל דבב' זימני חיישינן: אמנם המנחות יעקב כלל מ"ו ס"ק כ"ט השיג על הטו"ז הנ"ל.

ואדרבה הוכיח מדברי הרא"ש בפרק הבא ע"י דמחשב לי' לספק וא"כ בכל איסור דאורייתא קי"ל להחמיר דבב' זימני הוי חזקה ואפשר לישב דברי הטו"ז לפי מאי דקי"ל ווסתות דרבנן וכ' הנוב"י מהדו"ק ביו"ד סימן נ"ה הטעם משום דיש נגד חזקת אורח בזמנו בא חזקת טהרה דמעיקרא עי"ש ולפי"ז גם בתולעים יש לומר חזקת דאין בו תולעי' מצד חזקה דמעיקרא או מטעם חזקה הבא מכח רוב שהרי מיירי בירקות דאין שכיח בהם תולעי' וא"כ באה החזקה להוציא מידי חזקה א"כ כמו דאמרינן שם דווסתות רק מדרבנן א"כ ג"כ בתולעים הוא רק מדרבנן ובדרבנן רק בג' זימני הוי חזקה וא"ש דברי הטו"ז אמנם קשיא לי דהרי באה"ע סי' קנ"ד סעי' י"ז קי"ל דנישאת לשני ולא ילדה שוב לא תנשא לשלישי וא"כ מבואר דקי"ל במצוה דאורייתא דבתרי זימני הוי חזקה עיי"ש בסעי' י"ב בב"ש וא"כ מוכח כהמנ"י ואפשר לחלק דהתם כל אשה עד שנעשית גדולה הרי היתה קטנה מקודם וקטנה אינה יולדת ולאח"כ אם נימא שע"י רוב נשים מתעברות ויולדת יצאה מחזקה מ"מ אין כאן חזקה דוודאי תלד דאוקי בחזקת שלא היתה יולדת בהיותה קטנה כעין שאמרו שם דאין לך אדם שאינו נעשה סריס סמוך למותו וא"כ כשהחזקה בב' אנשים שאינה מתעברות אינו נגד החזקה וא"כ שוב הוי דאורייתא ולכך קי"ל להחמיר מספק מיהו זה קשה לומר שהרי בריש פרק האשה בתרא (יבמות קי"ט) אמרו בפשיטת דרוב נשים מתעברות ולא אמרינן דיש חזקה אחרת כנגדה בהיותה קטנה וע"כ שאני התם דהזמן גרם לה כחישותא בקטנותא וידעינן שכבר יצאה מזמן זה אי אפשר לצרף חזקה זו ואין דנין אפשר משאי אפשר וא"כ הקושיא במקומה עומדת.

ואפשר לומר כיון דהאשה לא הי' לה רק חזקה מכח רוב וכיון דנישאת לשני ולא ילדה הרי יצאת מהרוב ואיתרע לה ולכך מהני חזקה ולפי"ז צ"ל בתולעים דידעינן שהי' זמן מה בלי תולעים וזה דוחק מנ"ל לומר כן ותו דגוף סברת נוב"י הנ"ל קשיא לי דבריש פרק חה"ב מוכח דחזקת ג"פ מוציא מידי חזקה ואפי"ה הוי מדאורייתא ולכך נראה יותר מ"ש המקור חיים בסי' תס"ז בביאוריו סק"ה דווסתות הוא דבר דתליא במקרים ולכך אין לה חזקה אבל בעלמא חזקת ג"פ הוי דאורייתא

וא"כ מוכח כדעת המנחות יעקב הנ"ל וא"כ ה"ה בשוחט מוכח כהב"ח לא מבעי' אם נימא דחזקת כשרות דשוחט הוי רק חזקה הבאה מכח רוב וא"כ כבר איתרע רובא וכמ"ש התבו"ש בסימן ל"א גבי מים במוח דבחזקה הבאה מכח רוב כיון דאיתרע אין כאן חזקה אלא אפילו לפי מ"ש מרן הגאון זצ"ל בכת"ס בחידושו לעדים זוממין דיש לומר דחזקת כשרות הוא משום שנולד מן הבטן ובימי קטנותו א"כ יש לומר לדעת הנוב"י הנ"ל דבכה"ג הוי דרבנן אמנם כבר כתבתי דמוכח דלא כהנוב"י אלא כהמקור חיים וא"כ כאן איכא למימר חזקה דאורייתא ובשני פעמים הוי חזקה וכ"ש שגוף הסברא דנימא דמחזיקינין מן הבטן אינו מוסכם עיון בשעה"מ פי"א מטומאת מת ובתוס' חולין דף י"א אי מחזיקינין עובר שאינו בחזקת בכור וכבר הבאתי לעיל מהא דאמרינן רוב נשים מתעברות משמע דלא דנין על חזקה בעת שלא ה' שייך בו כלל: מיהו יש לומר דאפילו להמקור חיים מכל מקום בב' זימני הוי רק ספיקא וכמ"ש המנחת יעקב וכיון דמעיקרא היה בחזקת כשרות וספק אם יצא מחזקתו אוקמי' אחזקה ומספק לא מפקינין מחזקי' ולכך א"ש כדמסיק הפ"ח דבב' זימני לא פסלינין לי' לגמרי ולפי מ"ש המשנה למלך ושאר אחרונים דבספיקא דדינא לא מוקמינין אחזקה א"כ עדיין יש לדון מיהו נראה לי דהאי ספיקא דדינא לא דמי לאחרינא ומכל מקום אע"ג דנראה העיקר כמנח"י י"ל דבנידן דידן לא מקרי ב' פעמים דכבר הקשה המג"א בסי' קי"ד ס"ק י"ג במה שפסק שם דאם הזכיר מוריד הטל בל' יום הוי חזקה כ"ש ביום אחד ואף דלא קי"ל דאם קירב נגיחותיו חייב מק"ו מריחוק.

ומ"ש הנוב"י חאו"ח סי' כ"ו דגם ר"י מודה קשיא לי טובא דהרי המג"א שם הביא ראי' ברורה מסי' תקע"ו והוא ש"ס בתענית כ"א וכן איתא בריש פרק חזקת הבתים דלר"מ דסובר קירב נגיחותיו ה"ה התם וא"כ מבואר דר"י לא ס"ל כן עיין שם בפרש"י וצ"ע על הנוב"י אלא וודאי העיקר כתירץ המג"א ביתר ביאור קצת דיש ב' מיני חזקות אחד מצד ההרגל ואחד שאנו מכריחין החזקה שיש שם איזה סבה המעוררת זה ומצד ההרגל בוודאי נשאר סברת ר"מ ור"י לא פליג אלא דסובר שור המועד אינו חייב מצד הרגלו ליזוק אלא מצד שאנו דנין מכח החזקה שיש בו רוח רע רוח מזיק ולכך אם נגזר ג"פ ביום ה' אמרינן דתונבא בעלמא נקטי' ה"ה כאן בשו"ב הנ"ל דבשעה חדא עשה תרווייהו אין מחזיקינין וקירב נגיחותיו לא מקרי אתחזיק וא"כ הוי רק כפעם אחד ומהני קבלת דברי חברות ועיין מ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה בחולין דף י"ד בשוחט בשבת דמחלקין השחיטה והוי לי' כאלו עשה ב' פעמים א"כ מוכח דכה"ג להרמב"ם חשיב כב' מעשות ויהי' ראי' להנוב"י וא"כ קשיא קושית המג"א וצריך לומר דהרמב"ם סובר דבפעם אחת נעשה מומר ולא בעינין אתחזיק אלא אם נעשה מומר קודם גמר שחיטה סגי לפסול משא"כ כאן דבעינין אתחזיק: אמנם אם יש ממש בקול שכבר הוציא טריפה מתח"י א"כ שוב הו"ל לכל הפחות כב' פעמים מכל מקום בנידון שלנו כיון דלא הוציא טריפה מתח"י לא איתרע דכל הפוסקים כתבו מי שהוציא טריפה מתח"י אבל כה"ג עדיין תח"י הוי ולא הוציא עדיין וכ"ש דיש לן לומר אפילו אתחזק דמזלזל בבדיקת פנים מ"מ לא איתרע חזקתו לומר דמזלזל גם בבדיקת חוץ או בבדיקת סכין ואולי סמך על בדיקת חוץ בפרט שאמר שיש בו ריעותא וצריכין לראות מבחוץ ולנפחה וא"כ אפילו נחשד על בדיקת פנים איכא למימר דווקא אם יש שם ריעותא בלא"ה שצריכין בבדיקת חוץ הוא מיקל בפנים ומנ"ל להוציא מחזקתו שגם בפעם אחר מקיל ונהי דעשה שלא כדין מכל מקום חשוד לא הוי וכ"ש דאין לנו לחושדו דמשום חימוד ממון עשה זאת שהרי ידע שיש שם עוד שוחט אחר העומד אצלו וגם הרי אמר שיש ריעותא דצריך להוציאה ולבדוק בחוץ וע"כ נראה דמהני קבלת דברי חברות וכן נעשה מעשה עפ"י ב"ד מומחין אלא שהחמרנו

עליו בדברי חברות יתירה גם חקרנו אחר הקול והרעש עפ"י רב מומחה ונודע דלית ב' מששא הכ"ד.

ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה ח' שיל"ת יערגען איסרו חג דסוכות תר"ד לפ"ק שלום וכל טוב וכו' לתלמידי הבחור המופלג בתורה וביראה חרוץ ושנון כש"ת כ"ה זלמן שפיץ נ"י ני"ה, קבלתי וכו' ועל ד"ת אשר באת להקשות על דברי הרשב"א במשמרת הבית והובא בש"ך ובטו"ז סי' ב' דמומר צ"ל מומחה פלוני שחט לי והקשית למה לי למימר פלוני לפימ"ש התויו"ט בבכורות פ"ה מ"ה דדוקא בדמאי צ"ל פלוני מומחה דאל"כ מצי לאשתמוטי למימר בעיני ה' מומחה משא"כ בעלמא כגון בבכור אינו צריך לומר פלוני מומחה וא"כ ה"נ גבי מומר אין חשש רק דלמא הוא בעצמו שחטו דאי נתנו לאחר לשחוט הרי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן וא"כ הוי רק חששא דלמא שחטו בעצמו זה עביד לגלויי ואין לחוש א"כ ק' למה צריך לומר פלוני מומחה עכ"ל בקיצור: ולכאורה לא קשיא דגברא אגברא קא רמית דהרי איכא למימר דהרשב"א סובר כהרא"ש שם וכן פסק הטור ביו"ד סי' שי"ד דצריך לומר ישראל פלוני וא"כ מוכח דאע"ג דלא מצי לאשתמוטי אעפ"י צריך לומר פלוני אמנם באמת קושיתך קושיא דמצאתי וראיתי ברשב"א במשמרת הבית דף ע"ז ע"א גבי גבינה מבואר מדבריו דסובר כדעת התויו"ט וסייעתו א"כ קושיתך בתוקפה ונראה לישב בעזה"י"ת ובתחלה נקדים דיש ג' חילוקי דינים בזה א' באומר לו קנה לי מישראל פלוני והוא אומר שקנה מפ' מומחה דוודאי לא מצי לאשתמוטי ואפי"ה כ' הב"י והרמ"א ביו"ד סי' קי"ט סעי' י"ט דדוקא בדרבנן נאמן ומהני כה"ג והש"ך שם ס"ק ל"ז תמה עליו מסי' ב' גבי מומר דאע"ג דדאורייתא הוא מהני פ' מומחה והמעייין ברש"א במש"ה דף ו' ע"א מבואר כרמ"א דכ' דמן הדין א"צ לומר כלל פ' מומחה דבסתמא אמרינן לא שביק התירא ואכיל איסורא כדאמרינן גבי חמצן של עוברי עבירה וכו' ומסתמא הניח לשחוט אצל מומחה דמומחין מצויין הן אלא דאנן חיישינן שמא לא ה' מצוי לו מומחה וע"כ צ"ל דזה רק חשש דרבנן בעלמא הוא לפי המבואר שם בלשונו ועל זה אמרינן כיון דחשש דרבנן בעלמא הוא מהני שוב הא דאמר פלוני מומחה כמו דמהני גבי דמאי אבל בדאורייתא ליכא למסמך על סברא זו דפלוני מומחה דלמא רק בדרבנן מהני עיי"ש דצריך ב' הסברות דהסברא דלא שביק התירא מהני מן התורה אבל עוד מדרבנן חוששין וע"ז מהני שוב הסברא דפ' מומחה ומיושב קושית הש"ך: ומה, שהקשה הש"ך עוד מהא דקי"ל ביו"ד סי' פ"ז גבי בצים מהני באומר משל עוף פלוני וטהור הוא כבר כתבתי בחידושי חזקוני דבבצים שלמים סמכינן על סברא דסימני בצ' נהי דסימנים ל"ד דאיכא דעורבא דדמי לדיונה מ"מ מהני לצרף להא דאומר של עוף פלוני וטהור הוא ואפילו בבצים טרופות י"ל לפי מ"ש הר"ן בחולין שם דרוב עופות טהורין הן רק דהקושי הוא דניחוש לתרי מיעוטי טמאות ומיעוט טריפות וזה הוי רק חששא דרבנן ולכך מהני באומר מעוף פלוני ובזה ישבתי קו' הרשב"א על שיטת הר"י דסובר בעוברי דגים בנמוחים לא סמכינן על מה שאמר דג פלוני וטהור ומ"ש בבצים דסמכינן אפילו בטרופות ולהנ"ל א"ש: השנית אפילו בדרבנן דעת הרא"ה בבדק הבית שם דמהני דוקא כשהוא מצוה לו קנה לי מישראל פלוני דומיא דמאי דאית לי' תובע ומירתת אבל אם בא הוא מעצמו ואמר ממומחה פלוני קניתי אינו נאמן דאכתי כיון דלית לי' תובע סובר דישתמט מני' והרשב"א במשהב"י וכן הפ"ח ביו"ד סימן קי"ט הקשה עליו מבכור דקי"ל ביו"ד סי' שי"ד והוא מהש"ס דבכורות דף דמהני מישראל פלוני אע"ג דלית לי' תובע ויש לישב עפ"י דברי הב"י בסי' שי"ד דבכור שאני דקיל דאפילו האמת הוא דהוא עשה המום מותר מדינא ורק דרבנן קנסו אותו וכיון דאמר מישראל פלוני לא

קנסו דקנסא קיל מממונא וממון מקנס לא ילפינן ואפילו קנסא מקנסא לא ילפינן ובזה יש לישב קצת מה דקשה על הב"י דמאי פריך הש"ס מהא דבכורו' שם על הא דרב דנאמן לומר ישראל נתן לי במומו ופריך מדמאי ומאי קושיא דמאי קנסא הוא ואף קנסא מקנסא לא ילפינן וי"ל דרב סובר בגיטין דף נ"ג דילפינן קנסא מקנסא: אמנם הנכון לפענ"ד לישב דקושית הש"ס שם קאי על הא דאמרינן שם אף אנן נמי תנינא ורצו להביא ראי' ממתני' דנאמן לומר שהראה מום זה למומחה ושם הוא איסור גמור ואפי"ה נאמן וע"ז פריך מדמאי אבל לפי האמת יש לומר דוקא בחשש שהוא הטיל המום דהוי רק קנסא סמכינן על ישראל פלוני אבל בעלמא בעינן דוקא שיש תובע דהיינו שצוה לו לקנות ממומחה ובמתניתן שם גבי מומחה נאמן מטעם דלא נחשדו לאכול בלא מום וכדדחי הש"ס ובזה מיושבים נמי דברי הרמב"ם ש"כ בפ"ב דבכורות דהטעם דנאמן לומר הראיתי למומחה מטעם דלא נחשדו והלח"מ שם תמה תיפוק לי' מטעם מלתא דעבידא לגלויי כיון דאנן קי"ל כרב ולהנ"ל יש לומר דסובר כהרא"ה ועיין עוד לקמן אי"ה מטעם אחר אמאי הביא הרמב"ם מה שדחה ש"ס ולכאור' יש להביא ראי' מהש"ס הנ"ל דאפילו בדאורייתא סמכינן על מלתא דעבידא לגלויי דהרי רצה הש"ס לומר דטעמא דמתניתן דנאמן לומר הראיתי למומחה הוא מטעם מלתא דעבידא לגלויי אע"ג דחששא דאורייתא הוא מיהו י"ל ג"כ לפי מאי דדחה במתניתן הטעם משום דלא נחשדו א"כ איכא למימר דבדאורייתא לא מהימן ולא סמכינן מדאורייתא על סברא זו דמלתא דעביד' לגלויי ובזה ג"כ מיושבים דברי הרמב"ם הנ"ל שהביא דיחוי דהש"ס: מיהו עדיין יש להביא ראי' קצת נגד הרמ"א כיון דלס"ד הי' מוכרח דאפילו בדאורייתא סמכינן ולפי הדיחוי אינו מוכח בהיפוך סוגית הש"ס דסברת הס"ד כדקאי קאי: החילוק הג' בדבר דלא שייך לאשתמוטי דעת הרשב"א וסייעתו דלא בעי' פלוני אלא מומחה או ישראל וכן משמע פשטות הסוגיא דלא אמר רב נאמן לומר ישראל פלוני נתן לי אלא אמר נאמן לומר ישראל נתן לי אמנם הרא"ש שם לא ס"ל כן וצריך לישב הסוגיא דפריך מדמאי דאינו נאמן לומר קניתי ממומחה ומאי קו' הכא שאני דאומר ישראל פלוני וצריך לומר דהרא"ש מפרש דזה בכלל תי' הש"ס דס"ל להרא"ש דמסתמא מאן דאית לי' בוכרא קלא אית לי' כמבואר סופ"ב דחולין וא"כ כל האומר ישראל נתן לי במומו הוי כאומר ישראל פלוני וזה הוא תירוץ הש"ס התם מצי לאשתמוטי כיון דאינו מזכיר שם המומחה אבל הכא לא מצי לאשתמוטי דמסתמא ידוע מי הוא הישראל והוי כאומר פלוני וממילא היכא דלא נודע צ"ל פלוני וזה דעת הרא"ש ועפי"ז באומר הראיתי למומחה דאינו נודע לאיזה מומחה צ"ל לפי תירוץ הש"ס הזה כדיחוי דלעיל דהטעם משום שאינו נחשד עליו ומיושבים נמי דברי הרמב"ם: ויותר נכון לומר דגם במומחה הי' ממנין אדם ידוע כאילא ביבנה ובאומר הראיתי למומחה הוי כמומחה פלוני דידוע מי הוא המומחה זהו דעת הרא"ש.

אמנם הרשב"א לא פירש כן בתירוץ הש"ס אלא מפרש כפרש"י התם מצי לאשתמוטי ולמימר דלדידי' הי' מומחה ועפי"ז פירש באומר ישראל נתן לי במומו אין צריך לומר ישראל פלוני ולפי הנראה לי מדבריו הוא כך דגבי ישראל נתן לי הוי מלתא דעל"ג ולא אמרינן דיכול להשתמט ולומר הלך ישראל שנתן לי למדה"י דהרי אנן אמרינן כאן נמצא וכאן הי' ובוודאי בכור זה מאנשי העיר ניתן לו וכיון שכן מסתמא אמרינן נמי כיון שאיש הזה שנתן לו מכאן הי' בוודאי עדיין בכאן נמצא ולא הלך מכאן דאזלינן בתר חזקה מאי תאמר שישתמט ויטעון נגד החזקה מכל מקום כיון דאנן מחזיקין האמת דמכאן הוא ועדיין כאן הוא א"כ כשנחקור אצל הישראלים שבכאן ויתברר מי הוא הנותן לו והוא יאמר שנתן לו בלא מום א"כ יתבדה הכהן ולא יהי' לו

מקום להשתמט לכך חשיב מלתא דעבידא לגלויי וכל זה בדבר שיוכל להתברר ע"י חקירה נגד טענתו אבל שם גבי פלוני מומחה אף דיתברר ע"י חקירה שלא הראה מום זה לשום אחד מהמומחים שבעיר וכן לענין מומר אפילו יתברר ששום אחד מהמומחין שבעיר לא שחטו לו עדיין הוא יטעון שמומחה אחר שהי' כאן באקראי בעלמא הראה לו המום ומומחה כזה שחט לו והלך אח"כ ומי יוכל להכחיש אותו ולהראות לו כי שקר טענתו וכי סגרו עירם שלא יוכל שום אדם לצאת ולבוא מבלי ידיעתם וכיון שא"א להכחישו אם ירצה לשקר ולומר מומחה שהי' כאן במקרה והלך לו הראיתי או קניתי לכך לא מקרי עבידא לגלויי עד שיאמר פלוני מומחה ולכך שפיר פסק הרשב"א דגבי מומר צריך לומר פלוני מומחה: ועפי"ז תבין שדברי הש"ך בסי' ש"ד ס"קז שכ' דלהש"ע דסובר בישראל נתן לי דא"צ לומר פלוני ה"נ במומחה א"צ פלוני עיי"ש ולפענ"ד לא דמי דאפילו אי בישראל א"צ לומר פלוני היינו מטעם הנ"ל דעבידא לגלויי ואפשר שיתבדה ע"י חקירה משא"כ במומחה דלא יתבדה עד שיאמר פלוני מומחה ואז עבידא לאגלויי אם אמר שקר וא"כ נראה דלכ"ע במומחה צריך לומר פלוני מומחה וצ"ע ונראה דא"ש דהרי המום לפנינו וע"א מעיד שמעצמו נפל ויכול חכם לבוא ולראות ואם יראה שהוא מום שאין ראוי להתיר עליו הרי יתבדה שבוודאי לא התיר לו החכם שאומר עליו שהלך למדה"י: עוד קשה לי טובא מאי דמסיק הש"ך שם בס"קז דבמום שאינו ידוע שהוא מום נאמן לומר שהרא' לחכם אפילו באינו אומר פלוני דלא נחשדו לאכול קדשים בחוץ וקשה לי דהנה לכאור' קשה אי אמרינן דע"א אינו נאמן נגד החזקה אע"ג דלא נחשד.

א"כ האיך נאמן להתיר נגד החזקה והרי הרא"ש בגיטין דף נ"ד ע"ב כ' י"ד חילוקים ובהם כ' דנגד חזקה אינו נאמן ומאי משני הש"ס מיהו בש"ס יש לפרש דכך מדחה דהש"ס רצה להביא רא' דאפילו בחשוד סמכינן על מלתא דעל"ג ודחי דאיכ"ל דע"ז לא נחשדו ולכך סמכינן במלתא דעל"ג ולעולם הטעם משום מלתא דעל"ג.

אבל להש"ך שכ"כ להרא"ש דסובר מלתא דעל"ג לא חשיב אלא א"כ אומר פלוני. ואפי"ה סובר דסמכינן על סברא זו דקדשים בחוץ לא היו מאכילין אע"ג דלא הוי על"ג וקשה אמאי נאמן נגד חזקה וכ"ת כמו שכ' הג"א בריש פ"ק דחולין דהיכא דאוכל גם הוא ממנו נאמן אפילו נגד חזקה וה"ה הכא מיהו הרא"ש ע"כ לא ס"ל חילוק זה דהג"א דהרי הרא"ש כ' בפ' אלו מגלחין סי' ע"ט דהא דע"א נאמן ילפינן מוספרה לה וא"כ ע"כ לא ס"ל הא דהג"א דלהג"א מוספרה לה לא מוכח מידי דשאני התם דגם לה הוי איסור.

ונראה דצ"ל דגבי מום כיון דהמום לפנינו ואין אנו דנין אלא אם הוא מום גמור או לא הרי חזקה ראשונה כבר איתרע וכיון דאיתרע חזקה דמעיקרא ע"א נאמן וכמ"ש הפ"י בקידושין דף ס"ג דהיכא דאיתרע חזקה ע"א נאמן ולפי"ז לדבריו צריך לומר דשחיטה לא מקרי אתחזק איסורא דהרי איתרע חזקתי וכמ"ש הפנ"י בחי' לחולין דף א' ופליג הרא"ש אתוס' גיטין דף ב' ע"ב והג"א הנ"ל ולכך שפיר איכא למימר דע"א נאמן ונכונים דברי הש"ך אליב' דהרא"ש: אמנם מבואר דלאו כ"ע הכי ס"ל ולדברי התוס' בגיטין ב' ע"ב שחיטה מקרי אתחזק ואינו נאמן אם אינו בידו וה"נ אינו נאמן לומר הראיתי את המום אם אינו על"ג ואין לומר דנאמן מטעם לא שביק התירא דהרי אצלו היתר הוא להטיל מום בבכור דהכהנים נחשדו ע"ז וא"כ למה צריך לאכול בלא מום לשדי' בי' מום אלא וודאי דזה שאומר שהרא' למומחה אמת הוא מיהו זה אינו דהרי פרש"י דצריך להביא עדים שנפל מאליו.

וא"כ א"א להטיל בו מום גלוי וידוע דא"כ צריך לו עדים שנפל מאליו ולא יהי לו עדים ע"ז ולכך ע"כ צ"ל שנאמן מטעם הנ"ל דלא חשוב חזקה וממילא לדעת התוספת דחזקה כזו חשובה חזקה אינו נאמן אלא א"כ אומר הראיתי לפלוני מומחה אפילו במום שאינו גלוי וידוע כן נראה לפענ"ד ואפשר דגם התוס' והרא"ש סברו כסברת הג"א ואפי"ה הביאו רא"י מוספרה לה דס"ל דהאי קרא דוספרה לה בטהרות משתעי דאינה מקלקלת לעצמה ויש עוד ליישב ועיין במ"ש בקונטרס מיוחד לסוגיא דע"א נאמן באיסורין וא"כ אינו מוכרח דהתוס' וסייעתם פליגו על הש"ך הנ"ל וא"ש דברי הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ט' יצו ה' את הברכה להרבני המופלג בתורה כש"ת מוה' מרדכי ליב קליין נ"י בק"ק מיקלאש: זה איזה שבועות קבלתי מכתבו וכו' וע"ד הקושיא שנתקשה מעלתו נ"י על הא דאמרינן מנחות דף מ"ה ע"א רבינא אמר כהנים אצטרך לי דלא נימא מדאשתרי להו מליקה אשתרי נבלה לגמרי קמ"ל קרא נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים והקשה האיך ס"ד דאשתרי נבילה לגמרי א"כ לפי מ"ש תוס' והרא"ש ריש חולין דנכרי ממעטינן מוזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול מזבחו וא"כ אי כהנים אינם מצווין על הזביחה א"כ אינם בר זביחה ואע"ג דקטן כ' הש"ך בסי' א' ס"ק כ"ז מקרי בר זביחה קטן אנו מצווין דלא למספי' לי' בידיים אבל כהן אי מליקה שרי אצלו וגם נבלה יהא מותר לו א"כ אינו מצווה ויהא השחיטה אסור ע"י כהן ויהי שחיטתו נבלה ואיך מושכחת לה שחיטת פרו של כה"ג דהוא דווקא בכהן וגם שחיטת פרה למ"ד דאסורה בזר זהו תוכן קושייתו: והנה גוף הקושיא יש לדחות בקל דאיכ' למימר דמ"מ אתי למטעי וכמ"ש התוס' במנחות שם על קושיא אחרת וגם כאן וכי פשיטא כולי האי דרש דוזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול מזבחו הרי הרמב"ם לא ס"ל ויליף שחיטת גוי דאסורה ממקום אחר וא"כ יש למטעי אמנם בלא"ה לא קשיא אפילו אי נבלה שרי לכהנים מ"מ לכל הפחות הם מחוייבים לשחוט קדשים לא מצד איסור נבילה אלא משום מצות קדשים דמצוותן בשחיטה וא"כ הוא מצוה לזבוח קדשים וא"כ לכל הפחות בקדשים הוא בר זביחה ושחיטתו כשרה ואינו נבלה ותו דהעיקר נרא' דאפילו לפי ס"ד זו הואיל ואשתרי אשתרי להו נבלה לכהנים ולא עליהם נאמר לאו דלא תאכלו כל נבלה: מכל מקום מצווים הם לשחוט מצד מ"ע אע"ג דמשמע לישנא דש"ס כשם דאשתרי מליקה לגביי' נבלה נמי אשתרי ואפילו איסור זבוח ליתא גביהו מ"מ אין זה מוכרח דלפי הנרא' אם מלק כדינו לא שייך איסור עשה זו של אינו זבוח דהקרא אמר וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך וכו' ואי אמרינן דגם בעוף איכא איסור עשה זו ע"כ דילפינן מהקישא דזאת תורת הבהמה והעוף ומ"מ ד"מבקרך אפשר דהוי כמ"מ הסיבה שמבקר תוכל למילף בכלהו דצריכין שחיטה או דיליף העשה מהקישא אבל לעולם צריכין לומר דהעשה הוא רק לזבוח כאשר נצטוה בע"פ כמו שדרשו חכז"ל או כמו שנצטוו בקדשים אבל אם עשה בעוף קדשים כאשר נצטוה במליקה מנ"ל איסור זה וא"כ לא אשתרי איסור עשה דאינו זבוח גבי מליקה לכהן ומנ"ל דאשתרי גבי חולין וע"כ איסור לאו דנביל' רק הוא הו"א דאשתרי לגמרי אבל לא איסור שאינו זבוח: וא"כ צריכין לשחוט ומקרי בר זביחה אלא אפילו אמרינן דלית בהו איסור שאינו זבוח מ"מ עשה איכ"ל דאית בהו דמצוה עליהן לתקן הבשר להכשירו לאכיל' ע"י שחיטה כדינו אלא דאם לא שחט כדינו ביטל מ"ע ומכל מקום אינו נאסר עליו ותו דהא וודאי דכהן מותר לחתוך כזית חי מבית טביחתו קודם שמת ורשאיין לאכול הריאה ושאר בני מעיים.

וא"כ ע"כ דגם הם בני זביחה וגם להם הועיל הזביחה ומחוייבי' לזבוח וגם עליהם נאמר וזבחת מבקרך ומצאנך וכו' ואכלת מיד דבזביחה תליא מלתא ואם לא שחט אלא נחר וחתך כזית חי

מבית טביחתה או אכל ממנה הבני מעיים מלבד איסור אבמה"ח איכ"ל דעבר באיסור שאינו זבוח: ואדרבה לכאור' קשה מנ"ל למילף מכאן דשחיטת גוי נבלה דלמא הפירוש רק מי שאינו בר זביחה אי אתה רשאי לאכול מיד בשחיטתה מיהו זה אינו דזיל בתר טעמא למה אינו רשאי לאכול מידוע"כ משום דשחיטתו לא הועיל ואית בי' עדיין איסור אבמה"ח וכשמת אח"כ הוי לי' כמתה מאליה וא"כ אסורה ממילא משום נבלה וכל זה בישראל אבל לפי ס"ד זו דלכהנים שרינן נבלה א"כ לאחר שיצאה נפשה הי' מותר מכח מיתה ומכל מקום הם מחויבים לזבוח להתיר להם מיד ואפילו לאו דלא תאכלו על הדם הוא איסור דאורייתא עיון ביו"ד בסי' כ"ז מ"מ נפ"מ לענין לחתוך ממנה או בני מעיים.

וא"כ לא קשה מידי: אבל היותר נכון לישיב קושיא הנ"ל הוא לפי ענ"ד דהרי הפר"ח בסי' ב' סס"קא הקשה על התוס' דבתוספתא ילפינן לה בלישנא אחרין' מה שאתה זובח אתה אוכל עיי"ש ולפי ענ"ד דזה תליא בפלוגת' דר' ישמעאל ורע"ק בחולין י"ו וי"ז דלר"י בא התור' להתיר בשר תאווה וא"כ אין זבחת מ"ע אלא היתר דמותר לך לזבוח ולאכול בשר תאווה ולדידי' לא דרשינן מי שהוא בר זביחה דהיינו מצות זביחה דמצוה מאן דכר שמי' אלא דרשינן כתוספתא מה שאתה זובח וכמ"ש שם הפר"ח אבל התוס' קאי למאי דקי"ל כרע"ק מחבירו ובא הכתוב לאסור נחירה וא"כ זבחת מ"ע כמו שמנו מוני המצות וא"כ כמו דדרשינן וקשרתם וכתבתם מי שהוא בר קשירה ומחוייב במצוה ה"נ זבחת מי שהוא בר זביחה ומחוייב במ"ע מותר לאכול מזבחו וא"ש: והנה ידוע דהתור' לכל ישראל נאמרה לכהנים ולישראל עד שיפרוט הכתוב בפירוש וכדאמרינן בקידושין דף ס"ח ע"א מי כתיב ותהיינה לכהן.

וא"כ לפי ס"ד דרבינא דלכהנים אישתרי מליקה. א"כ קשיא קרא דכי ירחק ממך וכו' זבחת ואכלת דגם על כהנים בוודאי ג"כ נאמרה בשלמא לאו דנבלה וטרפה איכ"ל בוודאי דס"ל הואיל ואשתרי אשתרי דווקא אם נחרה ועשה כעין מעשה מליקה אשתרי נבלה אבל לא במתה מאליה וכן טרפה דווקא טריפת מפרקת ולא טריפת אחרות.

ולכך שפיר סתם הלאו דלא תאכלו נבלה נבלה ממש וטריפה דרוסה או שאר טריפות דאין חילוק בין כהנים לישראל אבל קרא דכי ירחק קשיא: וע"כ דלפי ס"ד זו צריך לומר דמפרש קרא לכדר' ישמעאל ולא בא הכתוב לחייב לזבוח אלא אדרבה התיר לן לזבוח ולאכול בשר תאווה בין לכהנים ובין לישראל א"כ אי דרשינן עתה איסור שחיטת גוי ע"כ דרשינן כהתוספתא אבל כהנים אע"ג דאינם מחויבים בזביחה מ"מ שרי שחיטתן דזבחת לאו לחיוב ולמ"ע אתא וא"ש דשחיטה בכהן לפי ס"ד זו כשרה ומיושב קושיא הנ"ל: וע"ד הנ"ל המלצתי בדרך צחות מ"ש ר"י פרשה זו עתיד אלי' לדורשה דאיכ"ל דגם הוא ידע כתי' רבינא אלא דלפי"ז צריך לומר כר' ישמעאל וטעמא דר"י משום דסובר במות לא אשתרי בארץ ישראל אמנם אליהו התיר במות בהר הכרמל אלא שחכז"ל ביבמות דף צ' אמרו דלצורך שעה התיר ודרש כן מקרא דאליו תשמעון עכ"פ לזה אמר אלי' דמשמע מיני' לכאור' היתר במות גם בא"י וא"כ ליכא למימר כר"י הוא עתיד לדורשה שגם באמת במות אסורין אלא דצורך שעה שאני כדרשינן מאליו תשמעון וא"כ שוב איכא למימ' כרבינ': והנה התוס' שם הקשו מ"ש מבגדי כהונה ויש לישב דהנה כבר הקשו דלמא משום עשה דל"ת אמנם בנבילה איכא לאו וגם איסור שאינו זבוח ובטריפה איכא לאו דטריפה וגם עשה דחי' אכול שאינה חי' לא תאכל שדרשו חכז"ל ריש אלו טריפות ולא אתא עשה ודחה ב' עשה וב' לאוין וע"כ דאשתרי לגמרי והואיל ואשתרי אשתרי.

אבל בבגדי כהונה שהם כלאים הטעם משום עדל"ת כמו שכתב הרמב"ם סוף הלכות כלאים ולכך דווקא בעידן עבודה דאיכא עשה כמו בכל עשה דוחה ל"ת ועיין בזבחים דף ל"ג פלוגתא אי אשתרי אשתרי אמרינן ולא אי אדחי אדחי ומיושב קושית תוס' הנ"ל: תשובה יו"ד בעזהי"ת חוסט יום ג' פקודי תרל"ה לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לאהובי חתני המאוה"ג המופלג בתורה כש"ת מוה' יעקב פראגיר נ"י האב"ד דק"ק אדא יע"א: מכתבך קבלתי זה איזה ומים ובו נשאלתי לחוות דעתי בדין שוחט שיש עדים שידיו מרתתין גם אמרו עליו ששתה סתם יינם כבר ראית מ"ש הנוב"י מהדו"ת בהיו"ד סי' א' דמעבירין אותו אבל למפרע אין אוסרין מה ששחט אם אומר ברי לי אם אין בו שום ריעות' אחרת ובהגהת יד אפרים ביו"ד סי' א' מחמיר טפי ופליג על הנוב"י וכבר הבאת זאת במכתבך ובקשת ממני להודיעך דעתי.

הנה שורש הפסול של ידיו מרתתין אינו מבואר אבל פשוט הוא מסברא דהידי' מרתתין בא מצד חלושת גידיו או מחולשת כוחותיו וכן הא דאמרינן בגמרא דלעלופי לא חיישינן שורש עילוף גם כן בא על חולשת ורפיון וכן שורש מועף ומזה השורש עצמו מבואר דאם ידעינן שהוא חלוש ועיף דיש לחוש לקלקול בשחיטתו: ולפי הנראה יש לחוש לכמה קלקולים חדא ע"י חולשת גידיו וכוחותיו הוא אינו מרגיש בפגימת הסכין כמבואר גם בפליתי בסי' א' וכן הוא מסברא ואם ידיו מרתתין יש עוד סברא דאינו מרגיש בפגימה שהרי עי"ז שידיו מרתתין אינם נוחים במקום אחד וממילא כיון שאין ידיו נוחים נתבטל ההרגש' ולכל הפחות הרגשה שלו חלושה וגרועה וחשש השני שע"י חולשת גידיו וכוחותיו אינו יכול לשחוט בזריזות ובמהירות כעין דתנן במשנה ג' פ"ב דחולין השחיז את הסכין ועף שע"י שידיו חלושות יש לחוש לשיהוי וקי"ל דשיהוי במשהו וממשנה זו נוכל ג"כ ללמוד דהמלאכה לפעמים גורם עיפות וחלושת כ"ש מי שבלא"ה ידיו חלושים.

א"כ כשעוסק בהשחזה או בשחיטה דבעי כח גברא נחלשו ידיו ומרתתים טפי ואם בודק סכין אח"ז אינו מרגיש יפה ואם שוחט אח"ז יש לחוש לשהוי' שאין הסכין שוחט מצד חולשתו: ומטעם זה מובן אם יש אומרים שראו אותו וידיו מרתתין ויש אומרי' שראו אותו ואין ידיו מרתתין דאין זה סתירה ממש דאפשר דאם לא עשה מלאכה קודם זה וגם מה שהוא לוקח עתה בידו הוא דבר קל אז אפשר דאינו מרתת או דעתים יש בו חולשות טפי ועכ"פ אפשר דאין סתירה מזה להאומרים שראו ידיו מרתתין והנה מצד שידיו מרתתין נראה מדברי הנוב"י הנ"ל ושאר אחרונים דיש לחוש ג"כ לדרסה דהיינו מפני שצריך לחזק ולאמץ עצמו נגד חולשתו ועי"ז אפשר שידחק הסכין למטה ולא יעשה ההלכ' וההבא' בקלות ואפשר להסביר עוד דע"י חולשתו ולזה אין לו כ"כ חיות ביד ההוא ועי"ז ידו כבידה עליו כמו אדם מת שהוא כבד מן החי וה"נ אפשר שע"י חלישת האבר ממעיט חיות שבו עי"ז הוא כבד יותר וכיון שכבד עליו ביותר יש לחוש לדרסה כמו שחששו בשיכור זהו שורש וחשש של מי שידיו מרתתין: והנה נרא' פשוט כמ"ש הנוב"י דוודאי שוחט כזה צריכין להעבירו דהרי אנו קי"ל ביו"ד סי' א' סעי' ב' בהג"ה דאין אנו סומכין לא על רוב מצויין מומחין ולא על מה דאמרי' לעלופי לא חיישינן אבל אין השוחט רשאי לשחוט, אלא א"כ נטל קבלה מחכם ומומחה שבדקו שידוע הדינים על בוריו ושהוא אומן ואינו מתעלף גם יש חרם קדמונים על זה כדאיתא בתבואות שור.

וא"כ בשוחט ובודק הנ"ל שידיו מרתתין כבר אבד חזקתו ואפילו נימא דעדיין ברוב הפעמים הוא שוחט שפיר מ"מ הא אנן לא סמכינן על הרוב בזה אלא בעינן דווקא שיהא מוחזק שבוודאי

הוא מומחה וזה וודאי לא מקרי וודאי מומחה: ומטעם זה ג"כ בוודאי שוחט שהוא זקן מופלג וכוחותיו וחושיו הולכים ודלים ובא לימי ירידה שוב אין יכולין לסמוך ולקוראו מוחזק וכבר הביא בפ"ת סי' א' ס"ק בשם תשובת מאיר נתיבים דזקן של שבעים אינו ראוי לשחוט ואפילו אינו זקן כ"כ אלא שבא בשנים צריך השגחה רבה ונ"ל דאין זה מצד חומרא אלא מדינא דהרי קי"ל ביו"ד סי' ר"א סעי' ה' דמקוה שמימיה מתמעטין אין לסמוך על חזקתה והוא מדברי הר"ן בתשובה סי' ס"ו דחזקה העשויה להשתנות אינה חזקה להוציא מידי חזקה אחרת.

וא"כ ה"נ כיון שבשנים הנ"ל אז הולך ומתמעט ומשתנה שוב אינו נקרא מוחזק וכן"ל: ועוד. נראה לי טעם שני דהרמ"א סי' א' סעי' ג' פסק דמי שרגיל להתעלף ואומר ברי שלא נתעלפתי מהימן וכן הסכי' התבוא' שור דבעי' דווקא ברי לי דלא כש"ך דס"ל דסגי בשתיקה ומטעם זה התיר הנוב"י הנ"ל בדיעבד באומר ברי לי ולי צ"ע דשם גופי' קשיא אמאי נאמן בברי לי הא קי"ל ביו"ד סי' קכ"ז דנגד חזקה אין ע"א נאמן אלא א"כ הוא בידו וא"כ הכא שרגיל להתעלף אמאי נאמן נגד חזקת שאינו זבוח וכן שמעתי שהקשה כן הגאון מוה' אברהם צוועבנער נ"י שהי' אב"ד דק"ק קובערסדארף.

ועתה תקע אהלו אהל תורה בעיר ירושלים תובב"א מיהו אין זה קושיא כל כך דאפשר דבידו הוא לשמור את עצמו מעילוף ומתינות וזהירות מסייע לזה ועוד אפשר אע"ג דרגיל להתעלף מ"מ רוב פעמים אינו מתעלף וא"כ איכא רוב נגד חזקת שאינו זבוח אלא משום סמוך מיעוטא לחזקה הוי פלגא ושפיר נאמן בברי לי: וכל זה במי שרגיל להתעלף ואין בו ריעותא דידי מרתתין משא"כ אם ידיו מרתתין אפילו נימא שגם אצלו רוב השחיטות בלא שהי' ובלא דרסה מ"מ איכא ספיקא טובא לאיסורא שמא לא הרגיש בפגימה ושמא דרס ושמא עשה שהי' דכל זה אפשר לבוא מכח מה שידיו מרתתין כדלעיל וס"ס עדיף מרוב ואפילו לא הוי ספק ספיקא גמורה אלא ג' צדדים כבר כתב הש"ך בסי' ק"י לפי מ"ש התוס' בחולין דף יו"ד שכ' דסכין פגום יש כמה ספיקות ר"ל כמה צדדים הוי רוב לאיסור' א"כ ה"נ יש נגד הרוב כמה ספיקות והוי עכ"פ פלגא ופלגא ושוב איכא חזקת שאינו זבוח ונגד חזקה אין ע"א נאמן ואפילו נימא כמ"ש הפ"י בחידושו בריש חולין כיון דחזקה זו איתרע ע"א נאמן ובאמת רש"י ותוס' בגיטין דף ב' ע"ב וביבמות דף פ"ח ע"א והגה"א פ"ק דחולין לא ס"ל הכי מיהו בלא"ה לענין שמא הי' פגימה מאי מועיל ברי לי שהרי חיישינן שמא לא הרגיש משום חולשתו או משום דלא נתן מנוחה מקודם לידיו שלא יהיו כבדים עליו וכיון שלא הרגיש מאי יועיל לנו ברי שלו וצ"ע על הנוב"י ואפשר דכוונת הנוב"י שיאמר ברי לי שאז לא היו ידיו מרתתין כי קודם זה ניתן ניח לידיו בלי עשיית שום עבודה וברי כזה אפשר דס"ל להנוב"י דמהני: ועוד.

אני מסתפק לומר טעם שלישי דצריך להעבירו דהרי קי"ל בחו"מ סי' ש"ו דטבח אומן שקלקל אם אינו מומחה צריך לשלם וכבר כ' הש"ך סי' א' ס"ק דבזה לא אזלינן בתר רוב מצויין וכן נראה במי שיוכל רק לשחוט עפ"י הרוב אין רשאי להכניס עצמו לשחוט באופן שאפשר שע"י מיעט יקלקל לחבירו ויפסיד ממנו וברוב אין מוציאין ממון וה"נ ברוב אין רשאי להפסיד ממון ואם הוא שוחט שידיו מרתתין אפילו נימא שברוב פעמים אינו מקלקל מ"מ כיון שהמיעוט מקלקלין באמת צריך לשלם וא"כ הוא נהנה אם נעשה שחיטה בהכשר והוי כשוחט המוכר לעצמו ואנן קי"ל ביו"ד סי' י"ח סעי' י"ח דאסור לשו"ב ליקח כרכשתא מהכשרות וסיים שם רמ"א דמשו"ה נוהגין דאין רשאי השו"ב לשחוט ולמכור בעצמו וא"כ מטעם זה יש להעביר

שו"ב שידי מרתתין כן אני אומר ונראה לפי ענ"ד אע"ג דלדינא עדיין צ"ע בזה: וכל זה היינו בשו"ב שהוא מוחזק בחזקת כשרות וכבר כ' הת"ש סי' א' ס"ק ד' דנרא' מדברי הד"מ שם דבשוחט לא סמכינן על סתם אדם שהוא בחזקת כשרות אלא בעינן דווקא שאנו יודעים שהוא בחזקת כשרות ושכן צריך להיות בדור הזה ובריש סי' קי"ט פליגו המחבר והרמ"א בזה אי רשאי ליקח מסתם אדם והבכור שור בע"ז דף ל"ט כ' דגבי איסור דאורייתא בעינן מדינא מוחזק דווקא ובדרבנן הוא מצד התקנה יעוי"ש ובסי' י"ח ביו"ד הביא בשם הרא"ש ג"כ דהאידין דאין מראין סכין מפני שמחלו חכמיה לפי שממנים שוחטי ידועים שהם זהירים וזריזים וסיים שם דלבדיקת הסכין בעינן יראת שמים וא"כ בשוחט שנמצא עליו שעובר אפילו רק על איסור דרבנן כבר איתרע חזקתו ועיין בפ"ת סי' י"ח וא"כ בנידון הנ"ל לא מבעי' הואיל ונשמע עליו עניני קלות אלא אפילו במוחזק בכשרות הדין דצריך להעבירו אם יש עדים שראו כי ידיו מרתתין כמו שבררתי הכל לפניך ולענין למפרע ראיתי שכבר פסק הגאון מאונגוואר נ"י בתשובתו שכ' לך וכן דעתי נוטה ואחתום בברכה יהי ה' עמך דברי חותנך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה י"א בעזה"י יום ו' עש"ק פ' עקב תרל"ח לפ"ק פה מרחץ ווישק יע"א החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג מוה' אלכסנדר סענדיר פריד נ"י אבדק"ק ניר באכטע.

מכתבו קבלתי ע"ד השוחט שנתברר למעלתו ששחט הרבה פעמי' שסכין פגום במזיד ומצד קלות ראש ואין עליו עד אלא מעלתו נ"י וביו"ד סוסי' א' בש"ע איתא דאין ע"א יכול לפסול אלא שבספר דברי חיים סי' ז בח"א כתב דהרב דמתא יש לו נאמנות דכבר קבלו הקהל אותו לנאמן ושפיר הוא נאמן לפסול השוחט שהוא ושאל מעלתו אם צריך להעיד כן לפני הב"ד הנה גוף סברת של בעל ס' דברי חיים מבואר ג"כ בספר שיבת ציון תשובה כ"ג בנידון שלו והוא פשוט דמועיל ואין צריך לזה להעיד בפני ב"ד ואפילו היכא דנאמן ע"א אפילו לא קבלו עליה לא בעי עדות לפני הב"ד ועיין באהע"ז סי' קט"ו: וכנידון הנ"ל בלא"ה אפילו לא קבלו עליהם נאמן דפליגו הש"ך והטו"ז ושאר אחרונים על הש"ע וס"ל דע"א נאמן עיין בסוסי' א' הנ"ל ובנידון של מעלתו לפי מ"ש במכתבו הרי יש רגלים לדבר דהשוחט פסול הוא ואיתרע חזקתו ובכה"ג ודאי ע"א נאמן לפסולו כמבואר ג"כ בתשובות שיבת ציון הנ"ל וע"כ אסור לאכול משחיטת השוחט הנ"ל וכל בר ישראל לא יפגל את נפשו לאכול משחיטתו מכאן ואילך וגם למפרע יש לחוש טובא ופליגו הפוסקים בזה ובנידון הנ"ל דיש ריעות מעיקרא בוודאי יש לחוש מיהו על זה לא נשאלתי אין כאן מקומו דברי החותם בברכה המשולשת הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה י"ב בעזה"י יום ה' תצא תר"ה לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג מוה' דוד ליב זאלצער נ"י האבדק"ק טעוועל יע"א: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד השו"ב שהי' בעל מלחמה גם הי' קאנדאקטער אצל האייזען באן ומסתמ' אכל טריפות וחילול שבת ועתה הוא הולך בדרך הטוב והישר אם אפשר להכשירו לשוב למלאכתו להיות שו"ב ומעלתו נ"י האריך וגם פלפל בדברי האו"ז שכ' דכתב כמורים ושאר לשונות אינו אסור מה"ת בשבת.

והנ' באמת אין אנו צריכין לזה דדי לו גם ביתר הדברים ובס' אמרי אש ח"ב סי' כ"ה כ' דבעלי מלחמות רובם פסולים לעדות אינהו וגם מאכילת טריפות הרי הוא מומר לאכול נבלות וגם אומרים עליו שאינו נזהר מעריות וחילול שבת וגם הכתיב' בשאר לשונות הרי קי"ל דאסור מה"ת ואפילו האו"ז לא החליט דבר זה אלא שהביא כן בשם מי שפי' כן ויהי' איך שיהי' הנה השו"ב ההוא בוודאי פסול מה"ת ואינו נאמן על השחיטה ולדעת התב"ש בסי' ב' היכא דעבר ג'

עבירות יש לחשבו ולהחזיקו למומר לכל התור' כולה וא"כ בוודאי אם לא עשה תשובה שלימה אינו רשאי להיות שו"ב: אמנם אם עשה תשובה שלימה הביא הבאר היטב ביו"ד סי' י"ח דברי הכנה"ג בשם רש"ך דמותר לו להיות שו"ב אפילו אם המיר דתו אם שב אח"כ בתשובה שלימה וס' כנה"ג וס' רש"ך איננו בידי אמנם תשובה שלימה זו מאי הוא מבואר ביו"ד סי' קי"ט סעי' ט"ז ובחו"מ סוסי' ל"ז שילך למקום שאין מכירין ויחזיר אבדה או יטרוף לעצמו בדבר חשוב ובאמת גוף דברי המחבר ורמ"א קשים לי דבריש סי' קי"ט פליגו המחבר והרמ"א אם מוכר לאחרים צריך להיות מוחזק לכשר או אפילו סתם אדם מותר והנה ביו"ד סי' קפ"ט איתא דאם קבעה ווסת בג' פעמים אינו נעקר הווסת.

אלא א"כ קבעה הווסת ביום אחר שלשה פעמים זה אחר זה אם כן כאן שהחזיק ברשע כמה שנים איך יהא די במה שפעם אחד החזיר אבדה בדבר חשוב הרי צריך ג' פעמים עכ"פ שיוציא אבדה בדבר חשוב מתחת ידו וכוי ואפשר דזה דמי לווסת הקפיצות דבא מחמת אונס וכיוצא דקי"ל ביו"ד סי' קפ"ט דבפעם א' נעקר הווסת א"כ ה"נ איכ' למימר דיצרו אונסו במעשים רעים ונעקר החזקה בפעם אחד: אבל.

כל זה שפיר לדעת המחבר אבל לדעת הרמ"א בסי' קי"ט דצריך להיות מוחזק בכשרות הרי בפעם אחד לא הוחזק עדיין בכשרות וצ"ע לכאור'. ואפשר דמיירי התם שמכר רק פעם אחד דברים אסורים אלא שאין הלשון משמע כן ולפי"ז בשו"ב דקי"ל גם לדעת המחבר לפי מ"ש הש"ך ביו"ד סי' א' ס"קב דלא סגי בסתם אדם.

אלא בעינן דוקא מוחזק בחזקת כשרות ונהי דהפמ"ג כ' שם דמהמחבר בסי' ס"ה משמע דדוקא בשוחט לעצמו ומוכר לאחרים בעינן מוחזק מ"מ הב"י במחודשים סי' א' כ' דבעינן דוקא מוחזק והד"מ כ' שם דלכל הפחות האידנ' בזה"ז דאיכ' קלים טובא בעינן הוחזק וכן פסק בתב"ש סי' י"א ס"קז ובסי' י"ח קי"ל דלענין בדיקת סכין צריך להיות ירא שמים שירגיש עיי"ש וא"כ בעינן לכל הפחות שיתחזק בג' פעמים בכל מעשיו: והנה לפי מה שהבאתי לעיל בשם כנה"ג דתשובה שלימה מהני אפילו בהמיר דתו לכאור' קשה לי על זה מהא דכ' הרמב"ם בפ"ה מע"ז דין ה' ישראל שעבר עכו"ם וכו' וכן האפיקורסין וכו' אין מקבלין אותן בתשובה לעולם וכו' א"כ לכאור' משמע דבהמיר לא מהני תשובה אמנם כבר הביא שם הלח"מ להקשות על דברי הרמב"ם מפ"ג מה' תשובה הלכה י"ג שכ' דכל כ"ד שאין להם חלק לעוה"ב אם עשו תשובה מועיל ונרא' לי לישיב דהנה בלא"ה הקשה הלח"מ בפרק ג' מתשוב' דלמה לא מנה הרמב"ם שם מומר להכעיס בכלל המינים והאפקורסים עיי"ש.

ונראה לי לישיב דהנה הא דנחשב כמין היינו לענין דאנו אומדין דעתו כיון דעובר בשאט נפש ולהכעיס מסתמא אינו מאמין בה' ובתורתו וזהו הוא רק אומדנא אבל אפשר דרק מרוע נפש וזדון לבו הוא עובר אעפ"י שהוא מאמין וזהו החילוק דודאי אצלינו בני אדם כי האדם יראה רק לעינים צריכין לראות באומדן דעתם א"כ שפיר מחזיקין את המומר לכל התורה כמין משא"כ שם בפ"ג מתשוב' דמיירי לענין חלק לעוה"ב וה' יראה לבבות בודאי אפשר לומר דהשם יודע שאינו מין וכן נראה לענין הא דמקבלין תשובה דודאי לענין השי"ת בודאי מועיל התשובה אבל אנחנו אין יכולין להאמין לו שעשה תשובה שלימה וכעין זה תי' הלח"מ בפ"ב מע"ז וא"כ עדיין קשה לכאור' דברי כנה"ג הנ"ל דקאי לענין שאנחנו נחזיק אותו לבעל תשובה.

אלא נראה דאפשר הרמב"ם קאי רק על האפקורסים ולא על עובדי ע"ז שהרי בש"ס הביא הקרא הזה שהביא הרמב"ם כל באי לא ישובון על המינין ועל האפיקורסים אלא דמלשון הרמב"ם דנקט לשון וכן משמע דקאי גם על ע"ז מ"מ נראה דבעובד ע"ז יש ב' גוונים כמ"ש התוס' בחולין דף ז' ע"ב דאם הוא אדוק בע"ז הוא כמין דבהפקירא ניהא לי' אבל אם המיר דתו הוי מסתמא רק עובד ע"ז לתיאבון כמ"ש הכ"מ בפ"ג מתשובה הלכה י' דבהפקיר' ניהא לי' בכה"ג הוי רק כמומר ובכה"ג מיירי הכנה"ג ושפיר כ' דמועיל התשוב' וא"כ בנידון דידן אע"ג דמחלל שבת בפרהסי' מ"מ הוי רק כלתאבון ובוודאי מהני תשובה שלימה.

וע"כ דבר זה תלוי בראית עיני המורה וכבר ר' הרש"ל הובא שם בסי' קי"ט בש"ך ובטו"ז ובפמ"ג ביו"ד סי' ב' דהאידין' לא שייך ילך למקום שאין מכירין וכו' אלא שיקבל תענית וסיגופים עלעצמו ויתברר ע"י מעשיו שהם כעין מחזיר אבדה ומצטרף לעצמו בדבר חשוב ויוחזק ע"ז דוודאי עשה תשובה שלימה אפשר להתיר לו להיות שו"ב וכל זמן שלא יתחזק בזה אין מקום להתיר וכעין שכ' מרן בחת"ס בחיו"ד בסי' ד' דיש לחוש עד שיוחזק צדקתו בבירור גמור כי הרבה כיוצא באלו תוכן כפרעה וירא כי היתה הרוחה ויכבד לכו וצריך עומד ע"ג זמן רב עיי"ש וה' ידריכנו בדרך האמת למען שמו ויצלנו מכל מכשול דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה י"ג בעזהי"ת חוסט ח' אדר תרכ"ח לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לכבוד תלמידי הרב המאוה"ג המפורסם המופלג בתורה ובירא' כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י אב"ד בק"ק האלאש יע"א.

מכתבו קבלתי ואשר ביקש מעלתו ממני לחוות דעתי בדין א' שאירע לו שמשרת אצל קצב ישראל אמר על כבש אחד שכבר נאכל שראה בו מים בראש אם ע"א נאמן ושאל מעלתו נ"י אותי על הכלל כולו אי ע"א נאמן נגד הרוב כי הש"ש ש"ו פ"ז כ' דדווקא כנגד רובא דאית' קמן נאמן לפי מ"ש הפנ"י בקידושין דף ס"ג ע"ב אבל לא ברובא דליתא קמן וקשה למעלתו עליו א"כ למה נאמנת אשה לומר שאורח בזמנו לא בא אע"ג שהוא נגד חזקה ורוב וגם מיו"ד סוסי' מ"ח גבי אם מצא תינוק מסמר וכו' משמע דגדול נאמן עכ"ל בקיצור והנה באמת בגוף סברת הש"ש הנ"ל כבר כתבתי במקום אחר דאינו מוכרח ובנוב"י מהדו"ק חאה"ע סי' ס"ט כ' בפשיטות להיפוך שם בד"ה ועוד אני אומר דכ' דנגד רובא דליתא קמן לית דינא ולית דיינא דלא יהא ע"א נאמן דהרי אשה אפילו רואית ברוב ימים נאמנת לספור בעצמה וברובא דאיתא קמן מסתפק שם ומיהו זה כבר פשט הפנ"י מקידושין דף ס"ג ע"ב מדין קדשתי את בתי וא"י למי דבכה"ג ע"א נאמן דהוי רק מברר איסורא וכמ"ש הש"ש הנ"ל וא"כ איפשט דנגד רוב ע"א נאמן ומיהו להפמ"ג ביו"ד סי' א' במשבצות זהב ס"קא מצינו דיעה שלישיית דס"ל דנגד רוב אפילו הוא בידו אינו נאמן.

אמנם מכח קושיתו בעצמו מוכח דנאמן והטעם משום דאינו מעיד נגד הרוב דהרי גם הרוב מודה דאיכ' מיעוט ואם ה' אומר שרוב פעמים שוחט החרש שו"ק יפה ה' אומר נגד הרוב ולא היה נאמן אבל כשאמר שפעם זה שחט יפה אינו אומר נגד הרוב ונאמן אפילו אינו בידו וכן מוכח מכל הקושיות שהקשה הש"ש שם ובסדרי טהרה בסי' קפ"ד ס"ק"ב הקשה כיוצא בזה למ"ד ווסתות דאוריית' למה נאמנת האשה לומר דלא ראתה אם בדקה עצמה תוך שיעור ווסת הא הוי חזקה: ונראה ג"כ דהא דחזקה דאורח בזמנו בא הוא רק מכח רוב פעמ' וגם הרוב מודה למיעוט

פעמים שאינו כן ולכך היודע ואומר שהוא מהמיעוט נאמן וכל זה אפילו לשיטת הפוסקים דנגד חזקת איסור אין ע"א נאמן וכ"ש להפוסקים שהביא הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק ט"ז וכן הובא ברשב"א בחידושו ביבמות די"א דהאיבעי' איפשטא ויליף מאו הודע דע"א נאמן מצד נאמנות דמסתמא נאמר אפילו נגד חזקה וה"ה נגד הרוב ולדעת התוס' בגיטין דף ב' נראה דאפילו אי להתיר נאמן נגד חזקה כמו דאיבעי' לן ביבמות דף פ"ח אבל לאסור אינו נאמן נגד חזקת היתר והפנ"י שם הסביר משום לצעורי או דאמר בדדמי וכן מבואר ברא"ש בפ' אלו מגלחין סי' ע"ט וכו': ולכאורה יש להביא ראי' בהיפוך דנגד הרוב אין ע"א נאמן מדברי הרא"ש בתשובה כלל כ' סי' י"ט ופסקו בש"ע יו"ד סי' ל"ט סעי' י"ד דבודק שבדק ואמר שהי' סירכא המטרפת אפי' אח"כ בדק אחד אחריו ולא מצא נאמן הראשון הואיל והי' מסור בידו ומביאו שם הטו"ז סקי"ט וקשה למה לי הטעם משום דמסור בידו ת"ל דע"א נאמן באיסורין וע"כ דנגד רוב אינו נאמן אלא משום דשווי' בעלים או משום מיגו ושוב ראיתי שהעיר בזה שם הפרמ"ג ושם הוי נגד הרוב אבל חזקה דמעיקרא לא הי' לבהמה אולי מעולם היתה נסרכת ובלשון הפרמ"ג דנקט רוב וחזקה חזקה לאו דווקא אלא חזקה הבאה מכח רוב ודווקא משום דמסור בידו נאמן אבל לולא כן לא הי' ע"א נאמן ויהי' לכאור' ראי' לש"ש הנ"ל.

אמנם באמת אין ראי' דהרא"ש לשיטתו דהנ' לפי המבואר בתוס' בריש פ"ק דגיטין ולפי מ"ש הפנ"י שם להתיר נאמן טפי מלאסור דלהתיר הוא איבעי' ביבמות דף פ"ח אי נאמן ע"א אבל לאסור אינו נאמן ע"א לאסור. אלא א"כ שתקו הבעלים וכגון שאמר להם נטמאו בפניך דהוי כהודא' או שהי' מסור בידו דהוי כבעליו.

אבל לולא כן אינו נאמן או משום דחיישינן דלצעורי אמר או בדדמי עיי"ש בפנ"י או משום דהוי הפסד ממון וכממון דמי וכתיב לא יקים ע"א באיש וכו' וכן ע"כ דעת רא"ש בפ' אלו מגלחין סי' ע"ט שכ' דאע"ג דלהתיר נאמן ע"א לאסור אינו נאמן ולכך הוצרך הרא"ש בתשובתו לומר משום דמסור בידו: ומדברי הרא"ש בס' אלו מגלחין יש לכאור' להביא ראי' נגד הפרמ"ג ביו"ד סי' א' הנ"ל דלכאור' יש להקשות איך מושכחת לה דלהתיר יהא נאמן ולא לאסור הרי הרא"ש בגיטין דף נ"ד פסק דנגד חזקת איסור אינו נאמן להתיר וע"כ באין חזקה ויש ספק וא"כ למה לי ע"א שאומר לאיסור אמנם אי נגד רוב נאמן להתיר ע"ז שפיר קאמר דלאסור אינו נאמן משום טעמים שכ' למעל' וכיון דיש לחלק אין למילף מוספרה לה אלא להתיר ויש תימה על הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק ט"ז שכתב בפשיטות דאין סברא לחלק בין להיתר ולאסור דמדברי הרא"ש הנ"ל מבואר להיפוך וא"כ א"ש דברי הרא"ש בתשובה הלל כ' סי' י"ט הנ"ל דדווקא משום דמסור בידו נאמן לאסור וא"כ ה"ה בנידון שלו אם לא הי' מסור בידו ולא הימני' לא הי' נאמן ועיין בפרמ"ג בסי' ל"ט הנ"ל: א אמנם.

כל זה לשיטת הרא"ש והוא שיטת התוס' בקיד ושין דף ס"ו ובשאר מקומות דע"א האומר נטמאו טהרותיך דווקא משום דשתקו לו בעלים נאמן משום הודאה אמנם הרמב"ן והרשב"א והר"ן וסייעתם סוברים בהיפוך דלתוס' קולא וחומרא חומרא דלהתיר אין ע"א נאמן נגד חזקה וקולא דלאסור אין ע"א נאמן אלא א"כ שתק או שהי' מסור בידו ורמב"ן וסייעתו סוברים בהיפוך קולא וחומרא דלהתיר נאמן ע"א אפילו נגד חזקה זהו הקולא והחומר' דלאסור נמי נאמן ע"א אפילו באינו שותק ואפילו לא הי' הדבר מסור בידו אלא א"כ הוה פועל שאז חזקה ששמר כראוי ואינו נאמן נגד חזקה זו וא"כ לשיטה זו הי' נאמן בנידון שלנו משרת הקצב: והנה.

מעלתו נ"י כ' דבסוסי מ"ח משמע דגדול נאמן משמע דנגד הרוב נאמן ע"א ולדבריו לכאור' קשיא טובא דהרי שם בסוסי מ"ח יש מלבד הרוב חזקת הגוף שבלידת הפרה לא הי' לה נקב ממחט וכדאית' בכתובות דף ע"ה ונגד חזקה בוודאי אינו נאמן לדעת הרא"ש וסייעתו אלא א"כ הי' מסור בידו והנ' גוף התשוב' הוא מרשב"א סי' ר"ד ושם מבואר דרשב"א לטעמי' אזיל דס"ל דע"א נאמן לאסור אפילו נגד החזקה אמנם הש"ע שהעתיק כן יש לדייק שדבריו סותרין לסי' קכ"ז דפסק כהרא"ש ונרא' דהש"ע רק בדרבנן ביי"נ סתם כהרא"ש אבל בדאוריית' חייש לדברי הרשב"א ובאמת מלשון הרמ"א שם בסי' קכ"ז משמע דגם בשאר איסורין ס"ל כהרא"ש אבל אינו מוכרח: ואחרי כל האמור מבואר דבנידון שלנו לדעת הרא"ש וסייעתו אם לא הי' מסור בידו והמני' כבעלים אין ע"א נאמן לאסור וכוותייהו סתם הש"ע ביו"ד סי' קכ"ז מיהו הש"ך שם ס"ק ט"ז הקשה למה לא הביא דעת הרמב"ן וסייעתו הנ"ל עיי"ש שהאריך ולכל הפחות בדאוריית' בודאי יש לחוש לדברי הש"ך והנרא' לפענ"ד כתבתי דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברמזאווע: תשובה י"ד בעזהי"ת פה מרחץ ווישק יום ה' לסדר עקב תרל"ח לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלג בתורה כש"ת מוה' אליעזר לעוו נ"י אבדק"ק אוהעל יע"א: מכתבו קבלתי ביום חורבן בית אלקינו פה מרחץ ווישק ולא פתחתיו עד יום שלאחריו והי' לי צער מאז ועד עתה מן הדברים שנעשו בקהלתכם ועד עתה הייתי מונע עצמי מלהודיע דעתי אבל עתה שדחק מעלתו נ"י מאוד להודיעו דעתי ואם אמנם שאין אני בקו הבריאה ואנכי אדם חלוש מאוד ונסעתי לפה לעסוק ברפואות ולחזק גופי ואין לי פה ספרים ואפי"ה לא רציתי לאחר התשובה עד בואי לביתי על מה שנשאלתי ממעלתו נ"י על גוף הדין של האיסור שניתן בקהלתו גם ע"י גאונים אחרים ומקצת גאונים התירו אותו ואני עד עתה כתבתי שאין אני יודע לא איסור ולא היתר ובגוף הדבר פשוט הוא בעיני כמבואר באיזה תשובות דהציבור הם כשותפין ולא נמכרו ולא נשתעבדו זה לזה אלא נשתתפו כדי להקל.

עליהם צרכי הציבור וממיל' כמו שאר שותפין דקיימ"ל בחו"מ סי' קע"א בכל דבר שיש בו דין חלוקה שאין חלק אחד נפסד ע"י החלוקה אלא שאינו יכול ליהנות מחלק חבריו וה"ה שאין חברו יכול ליהנות ממנו בכה"ג רשאין לחלק וה"ה בקהלה שיש בה דין חלוקה רשאין לחלק מדינא ויעויין במג"א בסי' קנ"ד ס' בסופו מ"ש בשם המבי"ט וגם מרן הגאון בעל חת"ס זצל"ה בחלק חו"מ הביא ענין החלוקה בענין ביהכ"נ בארץ הקדוש' כ"ז מדינא: והנה אפשר לומר דנהי דהוי שותפין ולא קבעו זמן מ"מ כיון דהמנהג הוא להיות שותפין לעולם וכל העושה דבר אמרי' דאדעתא דמנהגא הוא עושה והוי כאלו הותנו וכן הביאו מדברי תשובת מהר"מ מיניץ תשובה ס"א דמשם מוכח כן וא"כ הוי כמוקבעו זמן וקי"ל בחו"מ סי' קע"ו סעי' ט"ו דאין רשאין לחלק בקבעו זמן מיהו שם בסעי' כ"ח מבואר דהיכא דאיכא פסידא רשאין השותף לחלק ואפילו בכה"ג עיין בתשובת מהר"מ מרוטנבורג בסימן תתקמ"ח דהביא ג"כ דאסור ליחיד להחלק מהקהל והיינו הכל היכא דהוי כדבר שאין בו דין חלוקה אבל בנידון דידן דנראה דהוי כדבש דיש בה דין חלוקה ובפרט לפי מאי דקי"ל דבמקום פסידא רשאין לחלק שלא מדעת חבריו ולפי טענות הספרדים יש להם טעמים הרבה ומכש"כ דלפי הנראה בענין כזה בנידון דידן לא שייך מנהג דלא שכיחא: ומכ"ש.

עתה מי שמקבל קאנשטאטירונ"ג אשר קיימו ואשרו המלכות יר"ה שרשאין לחלק ואפשר דגם בכה"ג דינא דמלכותא דינא כעין דקי"ל בחו"מ בסי' ג' וכ"ש כשרבנים מובהקים וגאונים מפורסמים הסכימו לזה והרבה יהודים יראים נעשו קהלה בפ"ע ונמלטו מן ידי רשעים ואם

שבקהלתו לא שייך זה מ"מ לא נתנו חכמים דבריהם לשעורין ומטעם זה כיון שהמלכות יר"ה הסכים לזה לא שייך ג"כ חשש של הכנה"ג שכ' שיש רשות להקהל למחות שע"ז יתרבה עליהם מסים וכיון דלפי הנראה לפענ"ד יכולין קהלה אחת להחלק לשנים אלא דקשה לי ע"ז מהא דקי"ל באו"ח סי' קנ"ג סעיף י"ז דאין רשאין לשנות מקום ביהכ"נ ובסי' שס"ו סעי' ג' סק"ז מקום הנחת העירוב משום דכבר נתחזק בזה מיהו על זה יש לתרץ דכבר קיימ"ל בחו"מ בסוסי' קמ"ט דאם לא הי' שם מעיקר' רק ספר אחד ועכשיו שיש שני ספרים ורוצים לקרות בא' אין להם טענות חזקה ולא שייך טענות חזקה אלא דווקא אם הי' מעיקרא ב' ספרים או ב' בתים וקראו ולמדו והתפללו באחד הרי זה ראי' שמחלו ואיכא טענה יעו"ש: אלא שעדיין לפי טעם דמשום חשדא המבואר במג"א סי' קנ"ג ס"ק מ"א דהוא הטעם המבואר בגמ' יש לומר דגבי הקהל שמחלקין יש ג"כ טעם משום חשדא מ"מ הרי קי"ל שם בסי' קנ"ג ובסו' הנ"ל דהיכא דיש טעם גדול דיכולין לשנות ומי הוא יכול לשער מה הוא טעם גדול והרי גם הכא טוענים הכת שכנגד הקהל שיש להם טעמים גדולים ומאן מפסי' וע"כ נראה לי לדינא שאין יכולין למחות בהקהל שרוצים להחלק אם יש בו דין חלוקה: תשובה טו להנ"ל ועתה נבוא לענין השני אם יש כח להקהל לאסור היין ושאר דברים מבואר בסוסי' ר"ה דלרבים יש כח לאסור עניני המורדים והפושעים ומבואר שם בב"י דהיינו דיעה השני' בחו"מ סי' ב' דיש לטובי העיר כח ההוא יעו"ש וכמו שנרא' ג"כ מדברי הרמ"א בסוף הסימן ב' בחו"מ דהמנהג כך ותימה על לשון הרמ"א דנקט סתם רבים דהא אמרינן לעיל דרק בטובי העיר וגם הא דסתם כאן ובחו"מ סי' רל"א כ' דווקא אם חבר העיר מסכים לזה.

וזה לכאור' ראי' לדעת מהרשד"ם המובא שם בש"ך דס"ל דבני העיר אין צריכין להסכמת חבר העיר ויעו"ש ויעו"ש מ"ש מרן הגאון זצ"ל בחיו"ד בתשובות הראשונות. ועכ"פ.

מבואר דדווקא למורדים ולפושעים יש כח לאסור ולהנ"ל שרשאין לחלוק א"כ אינם לא מורדים ולא פושעים ולא מצינו בכה"ג שיהיו יכולין טובי העיר לאסור את שלהן והרב דמתא לא מצינו שיוכל לאסור אלא למיגדר מילתא ולאפרושי מאיסור' ובזה אפילו קהל יכולין לעשות תקנה כדקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ג דהנשבע שלא יכנס בתקנות הקהל בכה"ג היכא דהוי למיגדר מילתא הוי שבועת שוא ובכה"ג מצינו דמרא דאתרא וגאונים עשו תקנה אבל במידי דמונ' הרב הוא רק בכלל טובי העיר ובתשובת ס' זכרון יוסף סי' ב' כתב דרבנים אפילו מצד טובי העיר איכ"ל שאין להם כח במידי דמונ' וגם תמה על הרבנים בעובד' דידי' דגם שמוע בין אחיכ' כתיב: ועוד מטעם אחר נראה דאין כח להאיסור לחול מטעמ' שכ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בסי' קי"ז דאפילו על החוצים אין כח להקהל לאסור כיון דהם כאגודה בפ"ע מדינא בוודאי אם הי' חשש איסור שהשוחט אינו מומחה הי' דין אחר אבל כיון שהשוחט יש לו קבלה מרבנים מובהקים ונתקבל מן בני אדם שיש להם דין קהל בפ"ע וצריך להראות סכינו בפני החכם ששייכים הם לו ועוד מטעם שלישי שהרי מצד מנהג טובי העיר יש כח להם לאסור ובכה"ג שנתפרדו להקהל אחר דבר דלא שכיחא לא שייך בו מנהג כמ"ש הזכרון יוסף הנ"ל בכיוצא בזה ויעו"ש בנוב"י חלק חו"מ סימן כ' דינים הרבה ששייכים ג"כ לנידון הזה: ועפ"י הדברים הנ"ל מצאתי שבין האוסרין ובין המתירין אינם סותר' זה את זה דידוע שלפעמי' היכא דנחלקה קהלה הקהל שנחלק' הם מזלזלין במקח הבשר כדי שיבוא לקנות מהם גם הצד השני ויש בזה פסידא אבל בנידון הנ"ל רבנים האוסרים האיסור חל על כל כת שלו דהיינו של הקהל שהם אסורים לילך לקנות מן שחיטת הספרדי' הרבנים המתירים כוונתם על הספרדיים עצמם

שנחלקו ואלו דברי אלקים חיים ואין טעות בין בדברי האוסרי' ובין בדברי המתירי': ועפ"י ג"כ נראה דבין האוסרים ובין המתירין כלם מאשרים ומקיימים ומחזיקים חלוקת הקהל שאם לא היו אוסרים הי' אפשר שאנשי הקהל יקנו מהספרדיים וא"כ עי"ז יבואו הקהל לידי פסידא גם בחלק והיו להם טענה עפ"י מה שהביא המג"א סוסי' קנ"ד הנ"ל דאוסר לחלק משום דעי"ז יפסידו הקהל שלא יהי' יכולין לגבות מכ"ש בנידון דידן והוי אז כדבר שאין בו חלוקה שיופסד חלק האחד אבל כיון שנתנו האוסרין איסור על קהל שלהן ואין מאנשי הקהל רשאים לקנות מהספרדיים וא"כ ע"י האיסור אין חלק הקהל נפסד וא"כ ע"י שני האיסורים מתקיים ומתחזק החלוקה כן נראה לפי ענ"ד ואפילו לפי מאי שצדדתי לומר עפ"י המנהג דהוי כמו הותנו לעולם כיון דנשתנה הענין כבר כ' המג"א בסי' תר"צ ס"ק כ"ב דהיכ' דנשתנה הענין מותר לשנות ובענין הזה כבר כתבתי דברי הנוב"י בסי' כ' ושם ימצא מ"ש מצד רוב דלדידן במקום דליכ' מגדר מילת' בעינן רוב מתוך כולו יעוי"ש: וכל זה לענין דין האיסור כתבתי דעתי אבל הצדקות ושאר עניני' שמפסיד הקהלה ע"י החלוקה בוודאי צריכין לפשר ויש להם דין על זה כעין שמבואר בחת"ס זצ"ל חלק ששי תשובה כ"ז וכתבתי דעתי.

וע"ז אמרתי שאין אני יודע לא איסור ולא היתר אבל אין אני מכריע ח"ו וגם מ"ש שאכתוב להרבנים האוסרים אין זה דרכי כי אין אני אומר קבלו דעתי ומעלתו נ"י הוא חכם ומבין מדעתו יוכל לכתוב להם אם נראה למעלתו נ"י תועלת בזה ויאמן לי שאין לי נטויל' לא לכת הזזה ולא לכת הזאת ולא להלכ' למעש' כתבתי אלא שאין לדיין אלא מה שענינו ראות וה' ישפות שלום בין ישראל ויהי ה' עמו דברי ירידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ט"ז בעזה"י יום ה' לסדר וישלח שנת תרל"ט חוסט יע"א: החיים והשלום וכ"ט לתלמידי התורני המופלג מוה' פ' יושב בשבת תחכמוני בק"ק אוהעלי יע"א: מכתבך קבלתי אתמול והוכרחתי להשיב לך בדבר שאין אני רוצה לדבר בזה ובלא"ה אין אני משיב כעת כי אם בדבר המוכרח מאוד אפילו אם אני בקו הברי'א' מכ"ש שאני מוטל על ערש דוי ואפי"ה שכתבת דתליא בזאת השאלה חיזוק לת"ת ברבים אזרתי להשיב לך וגוף השאלה הוא דבקהלתכם יש איסור מן הרב מרא דאתרא לאכול משחיטות השוחט של הספרדיים והש"ס חברה של הספרדיים עושי' סיום על מס' ברכות ואתה הוא באגודה אחת עם עושי המצוה ההוא ואם אתה לא תאכל עמהם על הסעוד' ההוא אפשר שתהא פוגע בכבוד החברה לימוד תורה ברבים ולכן אתה שואל אם תאכל או לא עכ"ל: והנה, כתבתי כבר שאין אני מכניס עצמי באיסור הזה לומר בו לא איסור ולא היתר ואין אני לא מן האוסרין ולא מן המתירין אמנם על שאלתך עתה אם להורות לך לאכול לכאור' יש לפשוט שאלתך ממה דקיי"ל באו"ח סי' קס"ח סעי' ה' דאם הבעה"ב נזהר מפת של עכו"ם ואורחין מסובין אצלו שאין נזהרין מפ"נ והפ"נ הוא יפה יותר מפת ישראל ישראל יברך הבעה"ב על פ"נ מפני כבודו של האורחין ומשום איבה יעיי"ש וכיון שנזהר בעה"ב מפ"נ הרי הוא כמו נדר ודבר הנדור הוא אסור לאדם לעשות ואפי"ה משום כבוד האורחים ואיבה שלהם מותר לעבור על נדרו וא"כ ה"ה הכא מכח כ"ש דגוף הדין קשה אמאי באמת מותר משום כבוד האורחים ואיבה שלהן לעבור על איסור נהי דקיי"ל בברכות דף כ' דגדול כה"ב שדוחה ל"ת שבתור' ומבואר שם דהיינו דווקא בלא תעשה שהוא בשוא"ת אבל כאן הוא בקום ועשה ואיך רשאי לעבור על נדרו ודוחק לומר דלכך מותר לאכול מפת גוי דאומדין דעתו דאדעת' דהכי לא נדר קשה מנ"ל לומר כן ונרא' לישב דהיתר הזה הוא מיוסד על מ"ש התוס' בברכות שם דל"ת שאינו שוה בכל כגון טומאת כהנים כבוד הבריות דוחה אף ל"ת שהוא בקום ועשה עיי"ש.

וא"כ ה"נ בפת של גוי אינו שוה בכל שאחד נזהר מפת של גוי ושלא לאכול והאחר אינו נזהר ולכן הוי ל"ת שאינו שוה בכל ושפיר כבוד הבריות דוחה את הל"ת אף שהוא בקום ועשה: וא"כ. ה"נ בנידון דידן אין האיסור שוה בכל דאיסור הרב אינו חל כי אם רק על בני קהלתו אבל לא על בני קהלות אחרות מיהו עדיין אין זה מספיק דהרי קי"ל ביו"ד סי' קי"ב סעי' ט"ו דהיתר הנ"ל משום אורחים שייך רק בפת.

אבל לא במאכלים אחרים ועוד דנהי דמשום כבוד המסובין בסעודת מצוה איכ"ל כדלעיל אבל הרי אנו צריכין לחוש לכבוד הרב כדקיימ"ל ביו"ד סי' רמ"ב הנ"ל מיהו זה אינו קושי' כלל דבנידון שלך לא שייך זה דהנ' ביו"ד שם קי"ל כשחכם אסר אין חבירו רשאי להתיר מפני כבודו ה"ה אף כשחכם התיר אין חבירו רשאי לאסור מפני כבודו וא"כ בשלומא מי שנוהג להניח לשחוט אצל שוחט הקהל אשכנזים אין זה נגד כבוד המתירשהרב שהתיר גם שחיטת הקהל מתיר אבל בנידון דהשתא שהוא ממה לאכול בסעודת מצוה וגם ברבים בפרהסי' ואם אתה לא תאכל גם עתה אתה פוגע בכבוד המתיר ואם תאכל אתה פוגע בכבוד האוסר.

וא"כ מאי חזית וכו' ולא שייך כלל האיסור לח משום כבוד האוסר ולא היתר משום כבוד המתיר: וא"כ צריכין אנו לראות על עיקר הדין מי שהוא בר הכי ויודע שדברי המתיר עיקר לדינ' יוכל בוודאי לאכול כדינו ואין לומר מפני כבודו של האוסר יהא אסור שהרי הוא ג"כ נגד כבוד המתיר אבל מי שאין בידו להכריע ומסופק אם דברי המתיר עיקר או דברי האוסר וא"כ הוי לכאור' ס' דאוריית' ובדאוריית' אמרינן דהיכ' שח"א אסר ואחד התיר חזינן מי שהוא גדול יותר בחכמ' ומי יכול להכריע בזה וממיל' הוי סד"א ויהי' אסור אפילו במקום מצוה מיהו איכ' למימר דנהי דבחז"מ סי' ב' יש ב' דיעות בטובי העיר שיהיו יכולין לאסור ולקנוס מ"מ ביו"ד סי' ר"ה בסופו ברמ"א הכריע דרבים הינו טובי הקהל יכולין לאסור עיי"ש בב"י שהאריך בזה וכיון שהכריע הרמ"א כדיעה האוסרת שוב אין אנו יכולין לצרף פלוגת' זו לס"ס כמ"ש הפרמ"ג בפתיח' לאו"ח: מכל מקום הרי כבר כ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בח"א באהע"ז .

בסי' ק"ח לאחר שהאריך בגוף הדין כ' דנרא' דהא דהפקר ב"ד הפקר איכ"ל דהוי רק מדרבנן וא"כ ה"ה הא דיכולין לקנוס הוא רק דרבנן וכיון דיש אוסרין ויש מתירין ובדרבנן אמרינן כדאי הוא רבי פ' או יחיד פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק כמ"ש הש"ך בסוסי' רמ"ב ביו"ד וצורך מצוה הוא כשעת הדחק ומכ"ש לפי מ"ש שיש בזה עוד חששות אשר חששת עליהן בוודאי יש להתיר לך כן נרא' לפי ענ"ד ויש לך מקום לסמוך עליו בעזה"ת: תשובה י"ז עוד להרבני תלמידי הנ"ל: וע"ד קושיתך על הרבינו יונה ז"ל קושי' זו כבר הקשו וקידמוך האחרונים ומובא בס' שאילת יעב"ץ על הא דרבינו יונה בברכות ר"פ כיצד מברכין שכלל לנו דלא אמרינן כל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל אלא גבי מעשר וערלה והקשו האחרונים עליו משבת דף קל"ט ע"א דגבי כשותא דהוא כלאים אעפי"כ אמרה שם הגמרא דאמרינן כל המיקל וח"ו אשתמט לתלמידי ר"י הגמרא הנ"ל ובימי חרפי כשלמדתי פ' כיצד מברכין כתבתי תי' על זה וזהו שכתבתי שם ואפשר ליישב דבכל מקום דהלכ' כהמיקל בח"ל דאמרינן נרא' לפי ענ"ד בתרי פירושים או משום דספק דרבנן ולקול' או משום היכ' דאיכ' פלוגת' לא גזרו רבנן או דלא נאמרה הלכה כה"ג ופירוש הראשון נראה דס"ל לר"י לקמן בשמעתין דנלף דמשום ספק דרבנן לקולא עיי"ש: והנפ"מ בין ב' הטעמים לטעם הא' משום ס' דרבנן אית' בש"ך יו"ד סי' ק"ו לפלפל דהיכ' דאתחזק איסור לא אמרינן ס' דרבנן לקול' עיי"ש שתל"י בב' תירוצים בגמרא בעירובין דף ל"ו עיי"ש

וא"כ היכ' דאתחזק איסור' אין הלכה כדברי המיקל ועוד נפ"מ אי הטעם משום ספיק' אין לעשות כן לכתחיל' רק היכ' דהוא הפסד דמקרי כעין דייעבד בכמה דוכתי אבל אם אינו הפסד לא ואסור לכתחיל': וא"כ זהו סברת תר"י דמתחיל' כ' בשם הר"י הזקן דבכאן לא פסקינן כהמיקל וטעמ' משום דמקרי אתחזק איסור' דערלה בוודאי נהג בהם לכ"ע.

וא"כ ע"כ טעמ' דכל המיקל משום ספיק' וע"ז הביא ראי' מגמ' קידושין דלא קאמר משום המיקל וע"כ משום דלכתחיל' הי' אסור עכ"פ ולכך אמר לי' דפסקינן לגמרי כר' יאשי' וא"כ מוכח דמשום ספיק' הוא וא"כ בנטע רבעי דהוי אתחזק איסור' לחומר' אבל בדיעבד גבי כלאים בוודאי קי"ל כל המיקל וכו' ובשבת דף קל"ט מיירי בדיעבד דקתני עירבבן לשון דייעבד ובדיעבד שפיר קיימ"ל כל המיקל וכו' וא"ש ואחתום בברכה בחלישת כח רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה י"ח בעזה"ת עש"ק פקודי תרל"ח לפ"ק.

הנה שמוע שמעתי שבקהלה אחת יש אנשים שיש להם מחלוקת עם הרב הגדול שלהם שהוא ת"ח גדול וזקן מופלג ומפורסם ויצאו אנשים מקרבם ולקחו להם שוחט למורה הורא' המורה להם איסור והיתר כששמעתי זאת תרגז בטני כי זהו עון פלילי כמ"ש המהרי"ק בתשוב' סי' ק"ע ופסקו הרמ"א סס"ה רמ"ה ביו"ד דאסור להורות באתרי' דחברי' אפילו הי' לו סמיכה ומכ"ש לפי הנשמע אין לאיש ההוא שום היתר הורא' ואסור להורות בלא היתר הוראה והמור' בלא סמיכה ובלא היתר הורא' פיגול הוא לא ירצה ורמ"א כס"י רמ"ב סעי' י"ד כ' ג"כ וז"ל וענין הסמיכה שנהגו בזה"ז כדי שידעו כל העם וכו' ונהי דכ' שם הרמ"א דמוריננו הוי סמיכה זה הי' בזמנו שלא היו נותנין מוריננו רק למי שהגיע להורא' אבל עכשיו שנותנין מוריננו אפילו למי שאין לו ידיעה בהורא' בעוה"ר בוודאי אין מוריננו סמיכה כידוע ומפורסם.

וא"כ אין לו סמיכה וכבר נהגו בכל תפוצות ישראל שחליל' לאכול ע"י הוראתו של מי שאין לו היתר הורא' וסמיכ' ושראו' להורות בדיני איסור והיתר וכ"ש על השוחט דקהלתכם דלפי הנשמע יש עליו קלא בישא דל"פ במקום שבא משם ממדינת פולין מאוד מאוד תמהתי על קהלה קדושה כזאת איך יתנו לאיש פורה ראש ולענה מעיז פניו להורות באתרי' דרב וגם בלא סמיכה ואתם תאכלו מהוראתו.

ואני אומר בפירוש שכל האוכל מהוראתו כל כליו אסורים כאלו בשלו בהם נבלות וטרפות וגם על שחיטתו יש לדון דהרי מדינ' צריך השוחט להראות סכיננו לחכם אלא שהחכמים מחלו על כבודם אבל אם החכם אינו רוצה למחול כבר נפסק הדין ביו"ד סי' י"ח סעי' י"ב ואם אינו רוצה למחול ומבואר באחרונים דגם עתה הדין כן דמנדין אותו וכ"ש זה דאיתרע חזקתו דהורה באתרי' דחברי' וכמבואר באבות פ"ד משנה ז' הגס לבו בהורא' שוטה רשע וגס רוח וא"כ החיוב עליכם שומרי התור' ומצות ה' לסלק הרעה הזאת מקרבכ' ומקהלתכם ולהזהיר ולהודיע כי אסור לאכול מהורא' שלו וגם על שחיטתו יש לחוש לסלקו עד שיבוא הדין לפני הרב או ב"ד הגדול שיחקרו היטב אחרי הדברים האלה ושמוע בין אחיכם כתיב דברי השוחר טובתכם ודורש שלומכם ושלום כל ישראל.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה י"ט בעזה"ת יום ב' בלק שנת תרל"ו פה חוסט. החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי המופלג בתורה כש"ת מוה' שמואל בראך נ"י.

מכתבך קבלתי ובו נשאלתי אם מותר לאכול משחיטת איש שהי' שליח ציבור וש"ב במקום שיש להם קאהר שיהל ואם רשאי בעל נפש לזוהר בעצמו שלא לאכול משחיטתו הנה אית' בסוף מנחות כהנים ששמשו בבית חונו אל ישמשו בביהמ"ק ומכ"ש אם שימש לדבר אחר ואפילו בעשו תשובה אמרינן בע"ז דף נ"ב ודף נ"ד משום קנס ומשום דמאיס לגבוה והנה שם קאי אי בית חונו לאו איסור ע"ז הוא אלא דאסור משום שחיטת חוץ דאסור לנו מה"ת בב' לאוין ובקאהר שילען לפי מה שרגילין לעשות הן הבנין עצמו והן המלבושי' של המתפללים והן הכריעות והן הניגונים כולן עושין לדמות לאוה"ע וכבר כ' הרמב"ם בפ"א מהלכות ע"ז שעוברין בזה על כמה לאוין וכבר האריך בספר מחולת המחנים למנות הלאוין וגם בהר תבור שם ובתוס' ע"ז דף י"א ד"ה והוא וכו': וא"כ בוודאי לא עדיפו קאהר שילען מבית חונו ובאו"ח סוסי' קנ"ג ועוד שם בסי' ק"נ וקנ"א מבואר דביה"כ דומה לענין זה לבית המקדש שהדברים שאסורים שם גם כאן בביהכ"נ אסורין וא"כ הרי שכשם שאמרו מי ששימש בבית חונו אל ישמש בבית המקדש ה"נ מי ששימש אצלם בקאהר שילען ואפילו אם הי' כשר ועשה תשובה אל ישמש אצלינו ואפילו אם עשה השימוש בהקאר שיהל מחמת דוחק הפרנסה שלא הי' יכול לפרנס א"ע בענין אחר אפי"ת הא קי"ל באו"ח סי' תרנ"ו וביו"ד סי' קנ"ו דצריך אדם לבזבז ממונו שלא לעבור על ל"ת ואפילו תימא דנהי דצריך לבזבז כל ממונו שלא לעבור מ"מ אונס מקרי והרמב"ם בפרק ה' מיסוה"ת כ' דאמרינן בעבירות שצריך למסור נפשו ולא מסר אפי"ה אינו נענש דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וא"כ הה"ד דאין ראוי לקונסו מ"מ הא אסור משום מיאוס והא מאוס לגבוה ואפילו כלים ששמשו בבית חונו דלא שייך קנס וכן בכהנים שאנסוהו מלכי ישראל לעבוד ע"ז פרש"י בע"ז דף נ"ד דקנסוהו ועיין במחזש"ק סי' קכ"ח סעי' ל"ז ס"ק נ"ד וע"כ משום דמאוס לגבוה ובמקום אחר כתבתי והתרת' הש"צ שלא התפלל בקאהר ע"ז גוים הנ"ל אלא שנשאלתי שאם נכנס לביהכ"נ שאין הבימה באמצע אם הוא ראוי להיות שוחט והתרת' ואף דבאסיפה יותר מעשרים רבנים אסרו ליכנס שם היינו מצד סייג וגדר ולא נתפשט בכל המקומות וגם אין כל הציבור יכולין לעמוד בזה במקצת מקומות שבנו וקבעו ראשי הציבור הביהכ"נ כן שלא ברצון המון ועכ"פ כיון שלא נתפשט האיסור לא עבר עבירה ושרי להיות שליח ציבור וש"ב: וא"כ אפילו אם נימא דחשבינן להו כאונס שא"א להם לוותר על פרנסתן שהי' להם ובמה יתפרנסו כנרא' גיטין דף ל' ע"א דאונס ממון חשיב אונס מ"מ כיון דגם הכלים ששמשו בהן בבית חונו אסורים לגבוה דלא פלוג וה"נ כאן: והנה.

מדברי הריטב"א בע"ז דף נ"ב נראה דס"ל דלדידן דקיימ', בעשה מעשה בה אסרה אף בשל אחרים לא איפשט' האיבעי'אי בכלים קנסו. וא"כ מדרבנן אפשר קיימ"ל לקול' מ"מ נראה דאפילו נחשב כה"ג לאונס היינו אם כבר הי' מושכר לקהל ואח"כ עשו הקהל הקאהר שיל.

אבל אם השכיר להם אחר שכבר הי' להם קאהר שיל כה"ג וודאי לא חשיב אונס וכמה קהלות יש שהי' אפשר לו שיזדמן פרנסתו וכעין דאמרינן בר"פ מי שהחשיך דאדם בהול על ממונו שהי' לו כבר ועתה יפסיד אותו ע"ז אדם בהול דוקא עיי"ש ועיין באו"ח סי' קכ"ח סעי' ל"ז בענין נשיאת כפים ב' דיעות בזה אע"ג דנשיאת כפים לא דמי לעבוד' כמבוא' במג"א הנ"ל אבל תפיל' דמי לעבוד' כמ"ש לעיל דמה שאסור בביהמ"ק אסור גם בביהכ"נ לא אדע היתר להם לכתחיל' (ובפרט דגם השכל מתנגד לקבל ש"צ כזה דהקריבהו נא לפחתך והרי בימים נוראים בר"ה ויוה"כ אנו באים להתפלל לפני הקב"ה עלינו ועל כל זרע ישראל ועל חיותינו ופרנסתינו והש"ץ

הוא כמליץ לנו לפני הקב"ה והאיך אפשר להעמיד שליח ציבור כזה שהוא ימליץ בעדינו שהוא כבר עבר על רצונו ית"ש והלוא אין קטיגור נעשה סניגור וכו').

ובוודאי בשעת הדחק כשר בדיעבד וכיוצא בו היכ' דא"א אלא בקישוי הרי פסק הרמב"ם בפ"ט מה' ביאת מקדש דאפי' בביהמ"ק בדיעבד אינו פסול כנ"ל ואפי"ה אפשר לומר כיון דיש אנשי' דלא משמע להו איסור של קאהרשיל נחשב להנך אנשי כמה דתנן במס' חלה פ"ב משנה ה' בהפריש קמח לחלה עיי"ש דזקן ההוא קילקל לעצמו ותיתן לאחרים שאחרים תולין בו ונעשים שוגגין וכל זה לענין להיות ש"ץ אבל להיות שוחט חמיר טפי דהרי פסקינן ביו"ד סי' י"ח סעי' י"ז דהא דמחלו חכמים שלא יצטרך השוחט להראות סכינו לחכם הוא משום דממנים אנשים ידועים על השחיט' והם זהירין וזריזין כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים וכו' וא"כ בוודאי צריך לידע ולחקור על השוחט' כי יש לחוש כשם שסמך בענין תפילה וש"צ על מקילו שהגיד לו ה"נ יסמוך בשחיט' ובד'ק' על המיקל ואפי' במקום דאסור לסמוך הכלל הוא דכל הדברים הכל עיקר צריכין אנו לראות על גברא ההוא אם הוא מוחזק לירא שמים ואם הוא מדקדק במצות ובמעשים טובים כראוי אז יכולין לסמוך עליו לדונו לכף זכות אבל אם זה חסר בוודאי ראוי לכל בעל נפש להחמיר על עצמו ובאו"ח סי' נ"ג ש"צ אפילו פירחו נאה בעינן והצנע לכת עם ה' אלדיך כתיב דברי רבך החותם בברכ' המשולשת יהי ה' עמך ויברך אותך ואת ביתך דורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה כ' עובדא בא לידינו בשוחט אחד שהי' מוחזק בחזקת מומחה ובדק חליף לשחוט בו הכפרות קודם יוה"כ ומצאו יפה ונתנו לבדוק להרב דמתא והי' נראה להרב שאינו יפה והחזירו ואח"כ שוב הראה את הסכין להרב אבל גם בפעם השני לא הי' נראה להרב לומר עליו כי יפה הוא אבל לא היה ברור להרב אם הוא פגימה ממש ואח"כ הסתכל הרב היטב על החליף במקום שהי' נרא' לו שהוא מרגיש שינוי וראה שנסדק שם החליף ואחרי שהוליכו את החליף אח"כ על הרבה ידים והרבה אנשים משמשו בו נרגש אח"כ היטיב הפגימה וגם הסדק הי' נראה היטב בחליף הזה ואם אמנם שהי' חליף ישן לזאת איזה ימים קודם לזה נתנו השוחט הזה לאומן להשחיזו ולשוחט ההוא הי' עוד חליף אחד ששחט עמו כפרות אבל לא הי' יודע איזהו כפרות נשחטו עם החליף שהי' בו הפגם ואיזהו עם החליף האחרת והי' תערובות גדול ונתבררתי גם אני בליל עיוה"כ להיות אחת מן הב"ד אשר יורו בדבר התערובות הזה ויצא הדין מאתנו כאשר יתבאר להלן: והנה אם לא הי' השוחט מרגיש ואבד הרגשה שלו דין זה כבר מבואר באחרונים אם זה שאינו מרגיש הוא מחמת קלות ורשעות ומבואר באחרונים פלוגת' בזה ודעת הפמ"ג ביו"ד סי' א' בש"ך ס"קח דאע"ג דלענין איסור דאוריית' אין לסמוך על דעת הב"ח ויש"ש וש"ך המתירין מ"מ הכלים שאינם ב"י יש להתיר ואם אבד ההרגש' מחמת חלושה עיי"ש בפמ"ג שהביא ג"כ דיעות להתיר בכה"ג דאמרינן השתא אבד ההרגש' אבל הפליתי שם מחמיר בזה מ"מ בנידון שלנו אין ללמוד מזה דיש להסתפק בשוחט הזה דיש לו הרגש'.

גם עתה כי ניסינו אותו עתה וע"כ שהי' סדק בלתי נרגש ואע"ג שהרב נ"י הרגיש הרי לא הי' ברור לו שיש פגימה אלא ע"י המישמושין או אפשר שהפגימה הי' דקה מן הדקה שאינה נרגשת אלא בכוונת הלב ובעיון במתון טובא ואם זה השוחט לא הרגיש לא בדק כראוי במתון מחמת פשיעה ואז דינו כמ"ש לעיל בשם הפרמ"ג אבל אם הוא כספק הב' יש לאסור למפרע דהנ' התבו"ש בסי' י"ח סעי' ג' כתב דאם נראה סדק בחליף אע"ג שהוא דק מאוד ואינו נרגש אפי"ה אסור ואפילו בדיעבד משום דיש לחוש דנהי דעתה אינו נרגש מ"מ ע"י דחיקת החליף על הסימנים נדחקים ונתרחבין הסדקין עיי"ש דאפילו בדיעבד יש לחוש: ואפשר להביא ראי' לדבריו

ממאי דקי"ל בסי' ו' בשוחט בקרומית של קנה דאסור לפירש"י משום דחיישינן דניצוצין נתזין ממנו עיי"ש בטו"ז ס"קא והנ' לפי דיעה זאת דסדק אפילו אינה נרגש אוסר א"כ יש לחוש אולי סדק הזה הי' בו מעיקר' זמן רב והוי כשוחט שלא נטל קבלה דקי"ל ביו"ד סי' א' סעי' א' בהג"ה לאסור מיהו י"ל הרי הד"מ שם והובא בש"ך שם ס"קא הקשה דניזול בתר רוב עיי"ש שתי' דהרי לא נולד מומחה אבל כאן יש לומר שפיר דאזלינן בתר רוב סכינים דאין להם סדק וא"כ הי' לסכין זה חזקה מכח רוב ואמרינן השתא הוא דאיתרע: וא"כ שוב נפלנו ברברכתא דלש"ך שם ס"קא יש להתיר ומטעם ס"ס ולטו"ז שם ס"קא אסור ונהי דהתבו"ש מקיל בכלים אבל הפמ"ג הניח בצ"ע אמנם בכאן גרע יותר דשם יש ס"ס שמא השתא איתרע ושמא שחט יפה אבל כאן כבר כתב הנקודות הכסף בסי' א' ובטו"ז שם ס"קא דבסכין אין ס"ס דמסתמ' שחט כנגד כולו מיהו משו"ה אין כאן גירעות' דחשש שחשש התבו"ש הנ"ל בסדק שאינו נרגש שמא עיי' דחיקת הסימנים נתרשב טפי וא"כ שוב הוי ס"ס ספק שמא לא הי' מעיקר' סדק כלל ואת"ל הי' שמא לא נתרשב מיהו עדיין להטו"ז בסי' א' ס"קי יהא אסור ותו אפילו להש"ך מ"מ כאן דאיזה ימים מקודם נתנו להאומן להשחיזו יש לתלות במצוי שיותר יש לומד שנסדק אז בשעת מלאכת האומן שדחקו על האבן להשחיזו ממה שנימא שנסדק אח"כ ממיל' ואנן קי"ל ביו"ד סי' נ"ז סעי' י"ג דתולין במצוי בין להקל ובין להחמיר וא"כ על קודם השחזה בוודאי יכולין לתלות ומותר אבל מזמן שנתנו להשחיזו להאומן אדרב' יהא כוודאי נסדק ויהיו כל העופות הנשחטים עמו מאותו יום ואילך אסורין.

ואפילו אם נימ' דזה שמא לא שחט כנגד הפגימה והסדק יהא ספק וכמו שהעיר הרב המופלג מוה' ישראל דוד האבדק"ק פעזונג נ"י שבתרנגולת הדרך לכל הפחות משוחט הנ"ל שלא לשחוט נגד כל הסכין וא"כ יש ס"ס מ"מ הא אנן קי"ל ביו"ד סי' י"ח כר"ה בשוחט בסכין ונמצאת פגומה דהנשחט אסור בין הוא עוף ובין בהמה ואי חשבינן זה לס"ס ע"כ צ"ל טעמא דר"ה דס"ס נגד חזקה לא מהני וכמו שפסק הש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"קא ובטו"ז שם ס"קא ומנ"פ אי אמרינן כדעת הפר"ח ופליתי בסי' ק"י ועוד פוסקי' הסוברים דס"ס נגד חזקה מהני א"כ ע"כ צ"ל דספק זה שמא לא שחט נגד הפגימה לא מקרי ספק וכמ"ש הש"ך בסי' ק"י ס"קא הנ"ל וא"כ כאן בנידון שלנו ליכ' ס"ס דאי ס"ל דזה חשיב ס"ס א"כ ע"כ מדקי"ל כר"ה דשוחט בסכין ונמצאת פגומה דאסור ע"כ משום דבמקום חזקה לא מהני ס"ס.

א"כ שוב אין להתיר בנידון שלנו: אמנם הואיל ויש לשוחט הנ"ל עוד סכין ויש ספק על כל תרנגולת אולי שחט בסכין האחרת א"כ י"ל לפי מ"ש הש"ך בס"ק הנ"ל דאם יש ג' ספיקות גם במקום חזקה מהני והנוב"י מהדו"ק בתקע"ג סי' מ"ג עשה סמוכין לדברי הש"ך וא"כ גם כאן יש לומר דיש ג' ספיקות אולי שחט בסכין היפה ואף אם שחט בסכין שיש בו הסדק אולי לא שחט נגד מקום הסדק ואף אם שחט נגד מקום הסדק אולי לא נתרשב הסדק.

וא"כ לדעת הש"ך יש מקום להתיר מיהו גם זה אינו מעלה ארוכה חדא ממנ"פ דלהש"ך דס"ל דג' ספיקות מהני במקום חזקה הא ס"ל דספק שמא לא שחט נגד הפגימ' לא מקרי ספק ולדעת הטו"ז בסי' א' ס"קא דס"ל דספק זה שמא לא שחט נגד הפגימה מקרי ספק הא ס"ל בסי' ק"י ס' דאפילו כמה ספיקות לא מהני נגד חזקה.

וא"כ צריכין אנו לגבב קולא דש"ך וקולא דטו"ז ועוד דאיכ' למימ' דזה דשמא לא שחט זו עם הסכין שנמצא בו ריעות' לא מקרי ספק כלל לפי דעת הש"ך בכללי ס"ס אות ח' לענין ס"ס ואות

כ"א לענין ספק דרבנן דאם נתערבו החתיכות חד בחד אפילו ס' טריפה לא מקרי ס"ס דחד בחד
הוי כוודאי איסור ואפילו חניות שנתערבו עיי"ש וא"כ כאן ג"כ שידענו שיש בתים ששחט שם
עם הסכין שנמצא בו הסדק וגם יש בתים ששחט בהן עם הסכין האחרת הו"ל כתערובת חד בחד
ואע"ג שכל אחד בא לשאול על עצמו מ"מ הוי לי' כמו מחבואה בכתובות כ"ז סע"א דחשבינן
לי' כאלו בא לשאול עליו ועל חברו עיי"ש בר"ן וא"כ ה"נ הדין כן: מיהו עיין במל"מ בפ"ב
מחמץ ומצה דין י"א שכ' דהיכ' דאין כאן וודאי איסור אפילו בא לשאול בב"א וודאי מותר עיי"ש
וא"כ אפשר לצרף זה לס"ס ובלא"ה הפר"ח שם בק"י פליג על הש"ך גם בזה במ"ש דאם נתערב
חד בחד לא חשיב ספק עיי"ש וא"כ אם נצרף כל הקולות דספק זה שמא לא נשחט עם הסכין
שיש בו סדק מקרי ספק וגם נימא דס"ס במקום חזקה מהני ונימ' דס' שמא לא שחט נגד הפגימה
מקרי ספק ונימא כדעת הש"ך דג' ספיקות מהני במקום חזקה יש להקל גם בנידון שלנו לכל
הפחות בתרנגולת דאין דרך לשחוט נגד כל הסכין.

מכל מקום מי יגבב קולות קולות להקל באיסור דאוריית' ואע"ג דכאן נודע הכל בב"א ולא נודע
ס' אחד קודם חברו ובספקא' בגופו וספקא' בתערובות כ' הש"ך בס"י ק"י ס' דיש להקל במקום
הפ"מ מ"מ בתערובות חד בחד כ' הפ"מ ג' בש"ך שם ס'קסג דאין להקל אפילו בהפ"מ לזאת יצא
מאתנו והסכמנו לאסור כל התערובות אמנם הכלים שאינם ב"י התרנו וסמכנו על המתירין ס"ס
במקום חזקה וחשבו לחד בחד לספק הואיל והי' הפ"מ ובדרבנן סמכנו להקל וכל זה בדין
התערובת ודין הסכין אבל דין השוחט כבר אמרנו דאפשר לתלות או בפשיעה ודינו אמור בפ"מ ג'
סי' ב' בש"ך ס"קיא וכו': תשובה כ"א כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר הרב המאוה"ג
המופלג בתו"י כש"ת מוה' מרדכי סג"ל הארוויץ אבדק"ק סימלויא יע"א: מכתבו קבלתי ובו
נשאלתי לחוות דעתי בענין שו"ב שהתנה עמו הרב שיראה לפניו סכיניו קודם שחיטה ואחר
שחיטה בכל יום ויום ואח"כ וויתר לו הרב שדי במה שיראה סכיניו לכהפ"ח מידי שבוע בשבוע
ומתחיל' עשה כאשר קיבל עליו ושוב חזר מדרכו הטוב ואינו מקיים התנאי ואינו חושש לדברי
הרב מאי דינו של השו"ב הזה על העבר ועל להבא ומעלתו פלפל באריכות והנ' גוף הדין מבואר
בש"ע יו"ד סי' י"ח סעי' י"ז דאם נמצא סכיניו יפה מנדין אותו על כבוד הרב ואם רצה החכם
למחול יוכל למחול ואם לא נמצא יפה מעבירין ומנדין אותו עיי"ש ברמ"א ושוב כתב דהאידינ'
מחלו חכז"ל על כבודם משום דממנים יראים ושלמים וכו' ואינו מבואר אם האידינ' אין החכם
רוצה למחול אם הדין נשאר כמקדם דמשמתין לי' או ניהוש דהוי כיהורא: מכל מקום מסידור
לשון הש"ע דמביא דין הש"ס ולמאי נפ"מ הביאו כיון דהאידינ' מחלו וממנים יראים ושלמים
וע"כ דמשום זה הביאו הש"ע להורות דאם אינו רוצה למחול משום שיש לו להחכם איזה טעם
בזה שוב נשאר הדין כמקדם ועזר הרי כתב התבו"ש בסעי' כ' שם ובפ"מ ג' הביאו וז"ל ובשמלה
חדשה כ' דראוי להחזיר הדבר ליושנה עיי"ש וא"כ חכם שיש לו שום חשש על השוחט ומחייב
אותו להראות לו סכיניו כדינו בוודאי אין זה יהורא וכדין עושה וא"כ בנידון הנ"ל שהתנה הרב
עמו ע"כ הי' לו איזה טעם בזה וא"כ בוודאי הי' ויהי' מחוייב להראות סכיניו כדין וכהוגן ודינו
מפורש בש"ע ועיי"ש ולפי הנרא' ממכתבו לא הי' באופן שלא נמצא סכיניו יפה וא"כ מבואר דעל
העבר יכול למחול וכמו שפסק שם בהג"ה אמנם הש"ך שם סעי' כ"ח הביא דעת הרמב"ם
וסמ"ג דכ' דיש ג"כ חשש איסור והש"ך השיג עלי' הלוא ע"א נאמן עיי"ש ובשמ"ח סעי' ל"ה
מיישב זה עיי"ש ולפיענ"ד הי' נראה דהרמב"ם לשיטתו דפסק כמובא בש"ע לעיל סי' ב' סע' ו'
דס"ל דמומר לאחד משאר עבירות ג"כ צריך לבדוק לו סכיניו וא"כ אפשר הכא כיון דעבר על

מה שאמרו דצריך להראות את הסכין ופגם בכבודו של חכם שאנו מצווין עליו מה"ת וכבוד התורה גדול דילפי' לי' מאת ה' אלדיך תירא וכבר איתרע חזקתו וצריך מכאן ואילך בדיקת סכין מאחר והש"ע דסתם לעיל סי' ב' סעי' ו' כדיעה הראשונה ולכך פסק כאן דיכול למחול ולפ"ז לפי מ"ש הפמ"ג לעיל בסי' ב' דראוי הי' לן לפסוק כהרמב"ם ג"כ ה"נ איתרע חזקתו מיהו גם לדברי הרמב"ם איכ"ל דרק לכתחיל' אבל מה ששחט כבר בלי בדיקת אחר כשר בדיעבד ומכאן ואילך צריך לקבל עליו דברי חברות וכעין דאית' בפמ"ג סוסי' ב' ושיעש' מכאן ואילך כפי אשר יצוה עליו החכם ואז יוכל החכם למחול לו כפסק הש"ע סי' י"ח הנ"ל זהו דעתי והנלע"ד כתבתי ואחתום בברכ' המשולשת ובאמיר' כוח"ט כאות נפשו ונפש ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה כ"ב החיים והשלום וכ"ט להרב המופלג בתורה כש"ת מוה' אברהם צבי וונג נ"י מכתבו קבלתי ואם אמנם קשה לי להשיב מ"מ שלא יסבור מעלתו נ"י שאין אני חושש לכבודו לזאת אשיב לו בקצרה על מה שהקש' על דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' שכ"א דקיים עם דינו של הב"ח דהגירס' ברמב"ם שאפילו גוי שאינו עובד ע"ז אסור שחיטתו דאל"כ קשה איך ילפינן מקרא דאיש איש דגוים נודרין נו"נ כישראל הא הוי מילתא דאיהו לא מצי עביד ולא משוי שליח והקש' מעלתו דהרי הרמב"ם בפ"ג ממע"ק הלכה ב' מבואר ברמב"ם דאפילו גוי עווע"ז מקבלין ממנו עולות וגוי עווע"ז בוודאי מה"ת אין שחיטתו שחיטה ואפילו לדעת הב"ח וא"כ קשה איך מקבלין וע"כ צ"ל דשחיטה שאני כיון דלא בעי' כהן ואינה עבודה או דאין השחיטה מצוה על הבעלים כמ"ש הפנ"י אלא דווקא בפסח דכתיב ושחטו אותו וא"כ אינו ראי' כנגד הש"ך עכ"ל ולפי ענ"ד דבר גדול דיבר מרן בעל חת"ס זצ"ל לפי שיטתו דלפי הלשון איש איש דילפינן מינ' דגוים נודרין נדרים ונדבות כישראל משמע דגוי וישראל שווין בזה והנ' הרשב"א ורמב"ן בקידושין דף כ"ג הביאו לתרץ הקוש' דאמאי לא פשט הש"ס מר"ה משום דאיכ"ל דהאיבעי' קאי מכהן לכהן או אשחיטה וכדומ' דכשרה בזר וא"כ לפי"ז הוי איבעי' דלא איפשט' והרשב"א הקשה בשם התוס' דהא רצה למפשט ממתני' דתנן קיני זבים וזבות וגם הבריית' דחטאות ואשמות מוקי הש"ס בחטאות ואשמות דמצורע וא"כ הרי הם טמאים ואינם יכולים להקריב וע"כ צ"ל דהוי שליח רחמנ' וזה באמת כבר נפשט מר"ה וא"כ ע"כ כמו שתירצו התוס' דלא רצו למפשט מר"ה רק ממתניתן או מברייתא ולפי ענ"ד א"ש תי' הרמב"ן.

דהנה שם בקידושין פריך על הא דמסיק דעבד מצוי למשוי שליח הא הוי מילתא דאיהו לא מצי עביד ומשני כיון דיכול לקבל גט מיד רבו של חברו הוי מלתא דמצוי עביד ומצי למיעבד נמי שליח וכבר הקשה על זה בס' אורח מישור במס' נזיר דף י"ב דמסיק הש"ס שם דבעי' דווקא מילתא דמצוי למיעבד השתא ואי אינו יכול לעשות עתה לא מצי למיעבד שליח.

אמנם כבר ביאר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל באה"ע סי' י"א וכן מבואר בשאר פוסקים דדווקא אם אינו שייך באותו דבר ואפילו אם רק עתה אינו שייך באותו דבר לא מצי למיעבד שליח דהרי הא דשליח מהני הוא משום דשלוחו כמותו ואם הוא בעצמו אינו שייך באותו דבר וודאי דאין השליח עדיף ממנו בעצמו משא"כ בעבד שהוא שייך באמת באותו דבר אלא שדבר אחר גורם לו משום דאין לו יד ואם עושה שליח הרי כאלו קשר אותו ידבירו ובאותו יד של האחר הרי אין לרבו רשות ממילא מצי למשוי שליח ולפי"ז מי שנקטע ידו או שהוא טמא עתה שרק מקרה ההוא מעכבתו בכה"ג בוודאי יכול לעשות שליח דמקרי מלתא דאיהו מצי עביד אלא דמקרה

מעכב וגורם והא ראי' דערל וטמא משלחין קרבנותיהן וכן מצאתי בהגהת הגאון המפורסם מהרי"ש זצ"ל בעל ס' שואל ומשיב במג"א סי' תרע"ט שתי' כן קושית הפרמ"ג עיי"ש ובאמת קשה לי ע"ז מב"ק דף ק"ט ע"א דאמרין שם דאם המשמר היו טמאים יכולין לעשות שליח בקרבנות ציבור ופרש"י דבקרבתן יחיד כיון דלא מצי למיעבד לא מצי למיעבד שליח משמע דטמא אקרי לא מצי למיעבד וצ"ע: ונראה דבקיודושין דף כ"ג שם מבואר שורש סברא זו דמחלק הש"ס דבעבד כיון דיכול לקבל גט מיד רבו של חברו ורק אצלו היא סיבה המעכבתו משום דידו אינו שלו אלא של רבו וע"כ שפיר יכול לעשות שליח וא"כ א"ש וכמ"ש לעיל.

וא"כ אדרבה מדוייק לשון הרמב"ם בפ"ג ממע"ק הנ"ל ויש ראי' לדברי מרן דזה הוא החילוק דאם נימא דשום גוי אינו כשר לשחוט א"כ מקרי שפיר מילת' דאיהו לא מצי עביד כיון דגוי בעצם אינו ראוי לאותו דבר אלא א"כ יתגייר וכבר כ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בעצמו דזה לא מקרי ראוי דמי יימר וכו' ובלא"ה כ' המהרש"א בקיודושין דף כ"ג דבעבד ונשתחרר אשי אי בידו נמי לא מהני דאי נשתחרר פנים חדשות בא לכאן וה"נ בגר הוי כקטן שנולד ואין מקרי שייך באותו דבר וכל זה אם נימא דגוי מצד עצמו פסול אבל אי נימא דגוי כשר בשחיטה אלא אם הוא ע"ז דאז שחיטתו נבנה א"כ גוי שייך באותו דבר כמו ערל וטמא דמקרי שייכים באותו דבר ואדרב' בערל הוי מחוסר מעשה ואפי"ה מקרי שייך באותו דבר אלא דיש סיבה המעכבת וה"נ מה שעובד הע"ז הוא הסבה המעכבתו ושפיר מקרי שייך באותו דבר ולכך כ' שפיר מרן זצ"ל דאם דווקא גוי עובד ע"ז אינו בר שחיטה אבל גוי סתם שחיטתו כשרה ילפינן שפיר בגמרא מאיש איש דנודרין נדרים ונדבות דיכול לעשות שליח כיון דשייך באותו דבר יכול לעשות שליח ואי תקשה הא אין שליחות לגוי כ' שם מרן זצ"ל דשאני קדשים דרוב מעשיהם ע"י שליח אבל אי נימא דאפילו גוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבלה ואז לא הוי שייך גוי באותו דבר כלל א"כ האיך יליף מאיש איש דנודרין נדו"נ כישראל ודינו כישראל ואיך יכול לעשות שליח כישראל הלוא ישראל שייך באותו דבר משא"כ נכרי ואלא ע"כ דגם נכרי בר שחיטה הוא ואדרבה מדוייק לשון הרמב"ם שם ש' אפילו גוי ע"ז דאשמעי' רבותא לאפוקי מקושית מעלתו ודברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל נכונים וברורים ומ"ש עוד על קושית הרב בעל יריעות שלמה תי' הזה קשה וא"צ לפנים ואין להאריך בזה דברי ידידו הדורש שלומו החותם בברכה המשולשת.

הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה כ"ג הטו"ז ביו"ד סי' א' ס"ק"ז כ' דברכת הפרשת תרומה הוא חיובת דמצותו בכך משא"כ שחיטה אינה חיוב והוי רק ברכת שבח והנה הפ"ח השיג על הטו"ז וכו' דשחיטה והפרשת תרומה שווין ולפי ענ"ד יפה כ' הטו"ז ויש להביא ראי' לדבריו וביאור הדברים עפ"י מ"שהנ"מ בפ"א מברכות דין י"א דיש ג' מיני ברכות המצות חלק א' מצוה שהיא חיובת כתפילין ומצות ומרור וברכת המצות אלו יכול אחד לצאת ואחר יוכל להוציא בברכה אם אינו בקי כדאית' ספ"ק דר"ה ובהג"ה שם ויש מהן מברכין בל' ויש בעל לפי הטעמים המבוארים ברא"ש ובר"ן בפ"ק דפסחים דף ז' וברמב"ם בפ"א מברכות הנ"ל חילוק בין מצוה שהיא חובה שמברכין בל' וחלק הב' הוא מצוה שאינה חובה אבל גם רשות אינה דמצוה קצת איכ' כגון עירובי חצרות ושיתופי מבואות אע"ג דאי בעי לא יערב ולא יוציא מ"מ איכא מצוה כדי שלא יבשל והפרשת תרומה ע"כ מחלק הזה דהרי בהפרשת תרומה כ' הרמב"ם שם דמברכין להפריש תרומה וכן איתא בתוספתא דברכות פ"ו ואו הוי רשות ממש הוי לן לברך בעל לפי כלל שכייל הרמב"ם שם וע"כ דלא הוי רשות גמור א' משום דשמא יכשלו בטבל ובלא"ה.

הרי להרמב"ם גם ציצית ע"כ לא הוי רשות גמור דהרי בפ"ג מה' ציצית פסק דמברכין להתעטף משא"כ שחיטה ע"כ רשות גמור דהרי מברכין בעל השחיטה כמבואר בפסחים דף ק' ואע"ג דקי"ל דציצית חובת גברא ואינו חיוב אלא א"כ רוצה ללבוש בגד ד' כנפות אז צריך ליתן בו ציצית מ"מ במצוה שהתורה תלה בהמצוה מצוה אחרת או מדה טובה אחרת אע"ג דאינו מחוייב לקיים מ"מ מצוה איכא כגון בציצית דכתיב בי' טעם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי ועוד האריכה בה התורה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ולא תתורו אחרי לבבכם וכפרש"י בחומש א"כ בוודאי מצוה להביא עצמו לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשי' וכן כ' הרמב"ם בסוף ה' ציצית דאע"ג דהוי רשות מ"מ איכא מצוה להתעטף בציצית ולכך מברכין בל'.

וזה נראה כוונת המג"א בסי' ח' ס"קא שכ' דציצית איכא מצוה טפי מבהפרשת חלה או תרומה ואע"ג דגם בתרומה תלה התורה במצות נתינה סובר המג"א דנהי דאיכא גם בהפרשה מצוה כדי ליתן מ"מ כיון דנתינה עצמה לית בה ברכה וכמ"ש הרשב"א בתשובה סי' י"ח משום דאולי לא ירצה לקבל ותלוי ביד אחרים שוב לא הוי ההפרשה אלא רשות ותיקון לטבל ודמי' לשחיטה זהו נראה לכאור' כוונת המג"א מיהו באמת הדבר תימה דהרי ברמב"ם בפ"א מברכות הנ"ל דמברכין להפריש וא"כ אינו רשות לגמרי כיון דתלי' בי' מצות נתינה ונהי דנתינה אינו בידו מ"מ ההפרשה הוא בידו ויכול שפיר לברך ואדרבה עיקר איסור טבל לאכול הוא מכח מצות הרמה דכתיב בהדיא והרימותם ממנו את כל תרומות ה' וא"כ האיסור בא מכח המ"ע כדכתיב בהדיא ולא יחללו את קדשי ב"י אשר ירימו ודרשו חכז"ל בעתידים לתרום הכתוב מדבר מבואר דמשום מצות הרמה אסר קרא וא"כ קשים דברי המג"א איך דימה תרומה לשחיט' ונראה דהמג"א מיירי בחלת ח"ל דאוכל והולך ואח"כ מפריש ולית כאן מצות נתינה דהרי לפרש"י בפ' עד כמה יוכל לבטלה גם לזרים ואין בה אלא מצות הפרשה כדי לתקן מאכלו ולכך דימה זה לשחיטה כן נראה לפיענ"ד כוונת המג"א ואפשר דהמג"א לאו דווקא קאמר דהפרשת חלה ותרומה דמיא לשחיטה אלא כוונתו דמצות ציצית הוי חיובא טפי דבשעת שהוא כבר מעוטף שאז מברך ואז הוא מחוייב בציצית משא"כ הפרשה ושחיטה אינו אוכל עדיין ומפריש רק משום שבדעתו לאכול ובחלק הב' הזה יוכל אחד לברך והשני עושה המצוה כדקיימ"ל בציצית במג"א סי' ח' ס"קה בשם הג"א והא דאמרין בתרומה דאלם לא יתרום ולא אמרינן דאחר יברך היינו כמ"ש הטו"ז בסי' א' ס"קיז כיון דאפשר שיוכל לברך ולפרוש עדיף שיהא עשיית המצוה והברכה באיש אחד היכא דאפשר והחלק הג' הוא מצוה דהוא רשות ממש כמו שחיטה ונטילת ידים דאע"ג דכתיב בי' מ"ע מ"מ היינו אם ירצה לאכול וכ"ש לדעת הריצב"א בתוס' בשבועות דף כ"ד דהאי זבחת ואכלת הוא לאו הבא מכלל עשה ולאסור באיסור שאינו זבוח וא"כ אין כאן מ"ע כלל וכמ"ש הנוב"י מהדו"ת האו"ח סי' ס' ונהי דמברכין מ"מ פליגו בזה הש"ך בסי' א' ס"קלב כ' דהוי כמו ברכת הנהנין דאין אחר יכול לברך אלא א"כ גם הוא שוחט והטו"ז כ' דאדרבה מצוה שהוא רשות וכ"ש אי נימא דשחיטה אינה מצוה כלל אלא לאו הבא מכלל עשה א"כ איך מברכין כלל וע"כ דהוי רק כברכת הודאה על מצות שחיטה וכע"י שכן התוס' בפסחים דף ז' לענין להכניסו וכו' וכמ"ש לענין ברכת אירוסין ולכך אפילו אחר יכול לברך לכתחילה ואין צריך שיהי' באיש אחד: ואין להקשות להטו"ז דשחיטה הוי כברכת הודאה ולא דמיא לשאר ברכת המצות א"כ מאי פריך הש"ס בפסחים דף ז' ע"ב מעל השחיטה הא שחיטה שאני זהו לא קשה לא מבעי' לפי מאי שפי' הכ"מ בפ"א מברכות דין י"א הנ"ל דקושית הש"ס הוא לר"פ דסובר על ביעור ומטעם דעל משמע דווקא לשעבר א"כ אפילו הוי ברכת הודאה מ"מ לא א"ש לשון לשעבר ועוד שזה באמת תי' הש"ס

דלא סגי דלאו איהו שחיט שמזה הוציא הרמב"ם כלל שלו בין רשות לחיוב ותו דלא הוי מצי למימר דשחיטה לית בי מצוה כלל דהרי איכ' שחיטת מצוה כגון לאכול בשר בשבת ויו"ט דאיכ' מצוה ואפילו בזה"ז פסק הרמב"ם דאין שמחה אלא בבשר ולכך משני משום דלא סגי דלא איהו שחיט וא"ש: ובכנה"ג הביא בשם הרדב"ז בגליון יו"ד סי' קצ"ו דלכך אין מברכין על ספירת שבעה נקיים משום דהוי רשות והכנה"ג הקשה הא גם על שחיטה מברכין דהוי ג"כ רשות והוי מצי להקשות ג"כ מטבילה ולפי ענ"ד כוונת הרדב"ז דשם מספקא לן בפירוש הקרא דוספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר אם הפירוש דמצוה איכ' בספירה או דהכתוב ביאר לן דאם תספור ז' נקיים תהי' טהור וע"ז אמר כיון דאם אין רצונה להזקק לבעלה או שאין לה בעל אין כאן מצוה למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה ולכך מפרשינן הקרא דאין כוונתו כלל למצוה אלא בא ללמדינו דאחר ספירת שבעה טהורה היא ולכך אינה מברכת כיון דלא כתיב מצוה כלל ובשלמא בשחיטה כתיב מצוה המוכרחת לפרש למצוה דכבר כתיב שם תזבח ואכלת בשר וכיון דכתיב מצוה נוכל לברך משא"כ בספירת נקיים וזה נראה ג"כ כוונת תי' הראשון של הרדב"ז דשמא תראה ותסתור והכנה"ג הקשה דמ"מ תספור בלא ברכה ונראה שכוונתו של הרדב"ז כיון דבקרא כתיב וספרה לה שבעת ימים ולשון שבעת ימים פרש"י בפ' בא דהיינו בלי הפסק רק שבעת ימים זה אחר זה בלי שום הפסק וזה אינה בידה דלמא תסתור ואיך אפשר שצוותה התור' ע"ז וע"כ דבאמת אין הפירוש וספרה למצוה אלא על הודעה שאם ספרה שבעה ימים נקיים טהורה וממיל' כיון דלא כתיב מצוה א"א לברך ואינה צריכה לספור.

ובזה, א"ש מה שהקשה הרבני הנ"ל הא אמרינן בירושלמי לענין שחיטה דחזקת בני מעיים כשרים ומברכין על החזקה ה"נ יברך על החזקה דבחזקת מסולקת דמים היא ולהנ"ל א"ש וכוונתו דהואיל ואינו בידה ע"כ לא צוותה התורה כלל על זה וא"ש (מיהו קושיא זאת בלא"ה לא קשיא חדא דיש לחלק בין שמא ראתה לשמא תראה וכמ"ש הנוב"י דלשמא תראה חיישינן דלא הוי נגד חזקה ותו דהרי כאן כל עיקר הספירה הכוונה שתבדק עצמה ותדע אם לא ראתה הרי חששה התורה על זאת והאיך נימא אנן דנסמך על החזקה) ולדברי הטו"ז הנ"ל דברכת שחיטה הוי רק כמו ברכת שבח והודאה היל' לן לומר דאפילו לאחר שחיטה אם שכח ולא בירך קודם שחיטה יברך אחר שחיטה וכמ"ש התוס' לענין ברכת להכניסו וברכת אירוסין וביו"ד סי' י"ט לא חילקו ואפשר כיון דיש שחיטה דמצוה דהיינו שחיטה דקדשים לא חילקו וקבעו לעולם קודם דלענין זמן הברכ' אמרינן לא פלוג כמ"ש התוס' וסייעתם בפ"ק דפסחים דף ז' ע"ב עיי"ש תשובה כ"ד בעזה"ת חוסט יום ו' עש"ק פ' נשא תרל"ו לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' יצחק אייזיק פרידמאן נ"י האבדק"ק באיאם יע"א: מכתבו קבלתי ובו ביקש ממני לחוות דעתי בענין שוחט אחד בישוב ראבע ששחט עוף אחד אצל בעה"ב והניח אותו בחזקת שנשחט יפה ובעה"ב בדק לאחר השחיטה ומצא שלא היו הסימנים נשחטים כלל אלא בשר המפרקת והבעה"ב ההוא קיבץ את אנשי הישוב ההוא והרא' להם ושלחו וקראו להשוחט ושאלו אותו ואמר אמתל' מחמת שהי' יום ע"ש והי' נחוץ לדרכו לחזור הפרשה לזאת שכח לבדוק בסימנים וכשהגיע הדבר לאוזן מעלתו נסע לישוב הנ"ל והעידו כן בפני השוחט ולא הכחיש אותם אלא שאמר אמתל' הנ"ל ואמר שרוצה לשלם ומעלתו נ"י הוכיח אותו על המעשה רע כזה והעיז פניו נגד מעלתו לדבר קשות ויצא משם בכעס ונשאל מעלתו מאנשי ישוב הנ"ל אם רשאי להחזיק השוחט הנ"ל מכאן ולהבא ושומן הרבה שיש להם מן שחיטות השוחט הזה ולפי דעת מעלתו נ"י שיש להעביר השוחט ודינו כעין הא דאמרינן בפ' ז"ב סנהדרין דף כ"ה

והכלים צוה להכשיר מה שאפשר וכלי חרס ינוחו להשהותם מעל"ע ועל השומן ביקש ממני לחוות דעתי.

והנה באמת קי"ל ביו"ד סי' קי"ט בשוחט שהוציא טריפה מתחת ידו שאינו נאמן לומר שוגג הייתי והפ"ח והפרי תואר שם האריכו בזה אימתי אפשר לדונו כשוגג או לפושע ומזיד והפמ"ג בסימן ב' בש"ך ס"קיא העתיק בקצרה חילוקי דינים א' טבח שיש בו חשש חימוד ממון גם בשוחט לעצמו ומוכר לאחרים או שנוטל מן הכשרות הכרכשות וכיוצא בזה בפעם אחד שהוציא טרפה מתח"י מעבירין אותו ואין לו תקנה אלא האי דפז"ב ב' אם אין לו שום חימוד ממון איכ"ל דפעם א' וב' די שיקבל עניו דברי חברות וכו' ושוב העלה לדינא דאם הוא מוחזק אדם כשר והגון בפעם א' וב' יש לדונו כשוגג אם נראים הדברים כן ואם הדבר שקול גם אינו מוחזק בכשרות והגון אם יש לחוש לחימוד ממון יש לדונו כמזיד ואם אין לחוש לחימוד ממון בפעם א' וב' די בקבלת דברי חברות ועוד האריך שם קצתוא"כ בשוחט הנ"ל שלפי הנראה מתוכן עניני הנ"ל לא די לו שהוציא טריפה מתחת ידו אלא העיז פניו ולפי מה שנראה לי מדבריו שאמר אח"כ שרוצה לשלם מזה איכ"ל דלכך לא הגיד מיד כדי שלא יהא צריך לשלם וא"כ אפילו אם אין משלמים לו מן הכשרות ולא מן הטרפות איכ"ל דהוי כחימוד ממון ודינו כמזיד להעבירו וכמו שהורה מעלתו נ"י: אמנם בענין להחזיק ריעות' למפרע בגוף הדין שוחט שקלקל ונדע שהוא רשע אם לחוש למפרע פליגו בי' הפוסקים דעת הש"ך בסי' א' ס"קח ופר"ח ועוד דעת היש"ש להתיר דלא ניהוש למפרע וטו"ז והתבו"ש בסי' א' ס' וסי' ב' סק"ב וסייעתם אוסרים למפרע וכ"כ הפמ"ג בש"ך ס"קח דיש להחמיר בדאוריית' והתבו"ש הביא רא' גדולה ממקוה שנמדד ומשוחט בסכין ונמצאת פגומה דקי"ל כר"ה ומקצת תשובת אחרונים המובאים בפתחי תשובה בסי' א' ס' המתירין ואין חוששין למפרע ודבר גדול דיבר בזה בש"ש שמעתתא ג' פ"ד שדעתו להסכים עם הש"ך להתיר והביא ראיות גדולות לזה וכ' כלל דוודאי על אותו מעשה בעצמו כגון במקוה או בסכין שאנו חוששין שאותו הריעות' עצמה שהיא עתה הי' ג"כ מכבר כיון דאיכ' תרתי לריעות' שפיר חיישינן על למפרע אבל כאן שוודאי ריעות' זאת לא הי' למפרע אלא שניחוש שכשם שעשה עתה ריעות' עשה גם באחרת כמו כעין זה זה לא אמרי' ודבריו נכונים וישרים: ולפי ענ"ד אפשר עוד ליישב מטעם אחר עפ"י הסבר' ששמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל לישב דברי הריף בפ' ז"ב שכ' עידי שטר שהוזמו דבעי' ראו חזימתן דאל"כ אמרינן עכשו הוא דחתמו לשקר והא דחיישינן גבי מקוה למפרע מסיק בש"ס משום דהוי תרתי לריעות' ואינו מועיל חדא במקום תרתי וחזקת כשרות של האדם נוכל לדונו לב' חזקות חדא מעיקר' שנולד בוודאי הי' כשר ואית ליה חזקה דמעיקר' ושעדיין הוא כך והשנית יש לכל אדם חזקה הבאה מכח רוב בני אדם כשרים ואינם מעידין עדות שקר וכיוצא בזה ולכך מועיל חזקת כשרות אפילו במקום תרתי לריעות' וכן אני אומר בשוחט בנתגל' שהוא רשע ואיכ' תרתי לריעות' דבהמה בחזקת אינו זבוח והוא רשע לפניך לא מחזקינן ריעות' למפרע כיון דהי' לו להשוחט מעיקר' ב' חזקות אמרינן השתא הוא דאיתרע וממיל' מה ששחט למפרע הפקיעו ב' חזקות שלו חזקת אינו זבוח דשם עדיין לא הי' האיסור ויצא בהיתר ונשאר בהתירו כדקי"ל ביו"ד סי' ח' בסכין שנאבד כן נראה לי ליישב: ונראה לי לדחות הראי' שהביא הפר"ח להיתר מלשון רש"י בחולין ל"ח ע"ב דאמרינן ישראל הוכיח סופו על תחילתו לא אמרינן ופרש"י דקאי הישראל בחזקתו ואמרינן דלמא אחר השחיט' נכנס בו היצה"ר וקשה על רש"י ממקוה שנמדד ונרא' דרש"י כיון על תי' התוס' לעיל דף י'

דמקוה חסר ואמאי ולכך פירש"י עתה נכנס בו יצה"ר מיהו זה שייך דווקא אליב' דר"ח בסכין שנמצא פגומה משא"כ לדידן.

א"כ אין ראוי להפרי"ח סי' א' סוף סעי' א' הנ"ל מיהו מהא דמסיק שם על רשב"ג דסובר גבי מתנה הוכיח סופו על תחילתו א"כ ה"נ בשוחט ולכאור' קשה מנ"ל דבשוחט דאיכ' חזקת כשרות שאני כפרש"י משא"כ במתנה מיהו אי אמרינן דרש"י כ' זה רק בדר"ח איכ"ל דרבינ' דמסיק זה ס"ל כר"ה דהוי תרתי לריעות' וליכ' חזקת כשרות אבל לפי מ"ש למעל' דגם לר"ה איכ' למימר בשוחט שנשאר חזקתו עדיין עמדה הקושי מנ"ל לדמות זה לרשב"ג במתנה לזה צ"ע לפי סברתי אבל לפי דברי הש"ש הנ"ל א"ש אמנם אע"ג דנ"ל כהש"ש מ"מ כיון דיש חשש איסור דאוריית' יש להחמיר כמ"ש הפמ"ג הנ"ל: אמנם נראה לי כיון שהסכימו האחרונים דבמקום שאין חשש חימוד ממון יש להקל בפעם אחד או ב' אלא שאני כתבתי דבנידון הנ"ל איכ"ל דהואיל ואירע לו תקלה שצריך לשלם הוי חימוד ממון והיינו באותו פעם ואנן ניהוש שמא גם בפעם אחרת אירע לו תקלה כזו והי' ירא שיצטרך לשלם ונימא שהכשיר אבל בוודאי לא חיישינן למפרע שבמיד כדי להכשיל לחברו שחט שלא כדין דגם עתה אמרינן דלא שביק התירא אלא משום חימוד ממון שלא יצטרך לשלם א"כ למפרע ג"כ אין לחוש ששחט שלא כדין.

אלא דניחוש שמא פעם אחרת אתרמי' לי' ג"כ תקלה כזו ואנן אמרינן שאין פסול יוצא מבן דעת כמ"ש הריטב"א בחולין דף ג' לענין כותי וא"כ הוי על למפרע ס"ס ספק שמא אמרינן כדעת הש"ך וסייעתו דאפילו מבורר שעתה הוא רשע לא מחזקינן על למפרע ואת"ל כדעת הטו"ז והתבו"ש וסייעת' דמחזקינן על למפרע דהיצה"ר בוער בקרבו מ"מ אין לנו לחוש דיש ספק דשמא לא אתרמי לי' תקלה דאינו נחשד אלא על התקלה שאיתרע לו והוי ס"ס: אלא די"א בסימן ק"י דבמקום חזקה לא אזלינן בתר ס"ס מיהו כבר כ' האחרונים דאע"ג דס"ס לא גרע מרוב אפי"ה לא סמכינן נגד החזקה משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והיינו מדרבנן והיינו אפי' לדעת הפוסקים שחששו על למפרע מ"מ ספק הוי והוי ס"ס ואינו אסור אלא מדרבנן וממיל' במקום איסור דרבנן איכא למסמך על דעת הש"ך והש"ש וסייעתם דמכשירין ולא חיישינן כלל ובפנים מאירות ח"ג סי' כ"ג כ' דעובדא דיד' נוכל לומר מחמת טרדות ומהירות עשה זה בשוגג אף ע"ג דקי"ל בסי' קי"ט סעי' יא דאינו נאמן לומר שוגג הייתי מ"מ בעובדא דידי הי' הוכחה שאם הי' רוצה להכשיל הי' לו לנתק הסיכא וה"נ י"ל הוכחה זו שאם הי' רוצה להכשיל לא הי' מניח את הסימנים שלמים עכ"פ נראה לפי ענ"ד דיש לסמוך בנידון הנ"ל להתיר השומן שהוא הפסד מרובה וכמ"ש מעלתו נ"י ובמקום הפסד מרובה נוכל לסמוך על המתירין הנ"ל כן נראה לפי ענ"ד: אלא שאני תמה על גוף הענין שאם הוא שוחט ובקי בדינים והוא אומן לשחוט איך יארע לו כזה כמ"ש מעלתו שתחב כמה פעמים באגודל עליו ולא הרגיש ולא ראה שלא נחתכו הסימנים ורק נשחט ממול העורף הבשר של המפרקת ולזאת יש לחוש שמא אין) לו כלל אומנות וידיעה בשחיטה וצריך לחקור על תחילת קבלתו שאם לא הי' אומן וודאי יש לחוש למפרע גם על השומן ומעלתו נ"י הוא מבפנים באותו דבר ולפי ראות עיניו יעשה דברי ידידו הדורש שלומו, והחותם בברכה המשולשת הק' משה שיק מברעזאווע תשובה כ"ה ב"ה יום ה' פ' נח תרל"ט לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכ"ט להרב המופלג בתורה כש"ת מוה' יוחנן ווייס נ"י רב דקהל ארטהדאקסען באיפאלישאג יע"א: אשר שאל על אשה אחת שהקצב אמר לה שיש לו בשר שתקנה ממנו ושאלה אותו איזה שוחט שחט אם השוחט דקהל ארטהדאקסען או השוחט של שטאטאסקווא שהשוחט ההוא קודם שנפרדו הב' קהלות הי' שוחט בקהלה ולא נשמע עליו שום

שמץ פסול אלא מכח הפרנסה שחסרה לו נשאר אצל השטאטסקווא ואמר הקצב שהשוחט של הארטידאקסען שחט והלכה האשה ולקחה מהבשר הזה ובישלה ואכלה ואח"כ נודע הדבר ששקר ענה הקצב הזה והבשר הי' משחיטת השוחט של השטאטסקווא.

ועתה שאלה האשה הנ"ל על הכלים שבישלו ושאלו בהם מאי דינם של הכלים האלו ודעת מעלתו לדמות למ"ש מרן הגאון בחת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' ג': ובאמת אין זה שייכות להכא ובגוף הנידון יש לדון עליו מצד ב', דברים א' מצד שהקצב הטעה אותה ואמר לה שהבשר הזה הוא משחיטת השוחט של הארטידאקסען ואם הקצב ההוא הי' בחזקת כשרות והאשה ההוא הי' מותרת להאמין לו ולאכול אותו הבשר ולא עשתה איסור וא"כ כאן השאלה הוא רק על הכלים כמ"ש מרן הגאון בעל חתם סופר זצ"ל סי' קי"ז שאם הבשר הי' מותר לאותו האיש שנתבשל אלא שהשאלה על הכלים לאנשים אחרים שיהיו אסור עליהם בכה"ג לית כאן איסור משום דהכלים מצד עצמם אין כאן שום איסור עיי"ש וא"כ ה"ה בנידון דהכא כיון שהבשר הזה הי' מותר כיון שאז לא נודע זאת לכן גם הכלים לא נאסרו אח"כ: אלא אפילו נימא דאין זה דומה לדברי מרן בעל חת"ס זצ"ל משום דכאן הי' רק טעות ולא שייך כאן דנימא דהוא היתר משום דע"א נאמן באיסורין מ"מ יש מקום להתיר מצד שהרי השוחט ההוא לא נשמע עליו שהוא קל אלא שאיתרע חזקתו עי"ז שנשאר אצל השטאטוסקווא מצד חוסר פרנסתו והשטאטוסקווא המה מסייעים י' עוברי עבירה דהיינו לבעלי הקאנגרעס וקיימ"ל לפי הסכמת הפוסקי' להחמיר כדעת הרמב"ם ביו"ד בסי' ב' דאפילו במומר לא' משאר עבירות צריך בדיקת סכין ואפשר שסיוע ידי עוברי עבירה הנ"ל נקרא ג"כ כמו לפני עור כמ"ש ג"כ המל"מ בהלכות מלוה ולוה ובהלכות רבית מ"מ הרי לא איתרע חזקתו אלא שנשאר שם מפני פרנסתו ואיתרע חזקתו שע"י ממון אפשר שיעשה שלא כדין אבל בדבר שאין בו חשש משום חימוד ממון לא איתרע חזקתו.

אבל מי יוכל להכריע זאת ומשו"ה אסרו משום לא פלוג וא"כ בכל' שכבר שהו מעל"ע איכ"ל דשרי ומ"מ כדי לצאת מכל החששו' נראה דצריך להגעיל ג' פעמים את הכלים במים חמים אפילו הן כל' חרס לדעת המחבר ביו"ד סי' קי"ג סעי' ט"ז בדבר שאינו עיקר מדאוריית' מותר בהגעל' שלש פעמים אף בכלי חרס כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה המשולשת דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה כ"ו בעזה"י יום ו' עש"ק מ"ג למב"י שנת תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב ומזלא טבא וברכה והצלחה להרב המופלא ומופלג בתורה מוה' ישעי' זילבערשטיין נ"י: מכתבו קבלתי ומה ששאל אותי במה שהמציא להקשות דאמאי אנו רשאים למכור לגוי בשר ממקום שחיטה ולא ניהוש למ"ש הב"ח והובא בטו"ז סי' יו"ד שהחזיק בדעת המרדכי שגם בכשרה צריך הדחה ועכ"פ בכל שחיטה יש לחוש במקום בית השחיטה להצריך הדחה או קליפה ואיך מוכרין לב"נ בלא קליפה או הדחה הא כשגומר השחיט' הרי פולט הסכין אבמה"ח שבלע כשמגיע לרוב דאז הוי עוד אבמה"ח בב"נ ויצטרך הדחה ואפילו קליפה כיון דנשחט הרבה פעמים טריפה צריך קליפה כמבואר בטו"ז שם ס"ק"ז ואפילו נימא כמ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' י"ט דספיק' שרי היינו היכ' דאיכ' חזקת היתר לגוי אבל כאן אי לב"נ דלא אזלינן בתר רוב ואיכ"ל דטריפה הוא ולישראל ג"כ לא שרי לא שייך כיון דלישראל שרי לדידהו נמי שרי עכ"ל.

והנה גוף הדבר כבר הארכתי בזה במקו"א על דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בתשובה סי' י"ט הנ"ל דכתב דגבי גוי אמרינן טע"כ דאוריית' הא קי"ל במשקין היוצאין מהן דאינם כמותן.

אלא היכ' דגלי קרא ובחולין דף ק"ך עביד הש"ס צריכותא וברמב"ם פ"ו (או פ"ח) מהמ"א פסק דהקדש וכיוצא בו הדין דמשקין היוצא מהן אינן כמותן ונהי דמהטמאים ילפינן לאסור רוטבן היינו בישראל אבל בב"נ רוטב מותר ואיך אפשר לומר טע"כ דאוריית' כיון דהמשקה אינו נאסר כלל מן התור' אצל ב"נ דלא כתיב הטמאי' כמ"ש האחרוני' דחלב אפילו הוי כאבהמ"ח מ"מ שרי דלא נאסר הציר והרוטב ואמדתי לישב עפ"י מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל חיו"ד סי' קי"ד ושם הביא ג"כ בקצרה מה דהוי קשיא לי על דברי הרמב"ם בפ"י ממ"א הנ"ל דבהקדש משקין היוצאין מהן אסורין ואין לוקין דמשקין היוצאין מהן אינן כמותן מה"ת ונתקשתי עפ"י מ"ש התוס' בחולין דף קי"א דבכל יום נעשה גיעול לחברו היינו מטעם דבטל ברוב והקשו דגם לאחר שנעש' נותר לא יהא צריך מריקה ושטיפה בכלי חרס וע"כ משום דאין מבטלין איסור לכתחיל' וכמ"ש בנקה"כ סי' צ"ג אי אמרינן משקין היוצאין מהן אין כמותן וכ' התוס' בחולין ובבכורות דף ו' דכה"ג שתי' לאו בכלל אכילה אלא לכשיבוא למאכל ויקרש יהא אסור וא"כ בעוד שבלוע עדיין בכלי אינו אסור כלל מה"ת ולמה יהא צריך שבירה וכן קשה במ"ש הר"ן סוף ע"ז דאפילו אי לינת לילה פוגם אפי"ה בעי שבירה משום דהבלוע עצמה בכלי צריך ביעור ג"כ קשה כנ"ל הא הבלוע אינו אסורה כלל אם משקין היוצאין מהן אינם כמותן.

וביאר לן מרן זצ"ל שם וכן כ' בס' באר יעקב דוודאי משקה היוצא ע"י בישול הוא כממש הדבר ואסור אלא דכל זמן שהוא מחוי איכ"ל דלא חשיב אכילה דבכה"ג שתי' לאו בכלל אכילה עד שיקפה ולכן צריך קרא לרבות את השותה וכ"כ בתוס' בנדה ובתו"ח בחולין דף ק"כ ע"א דהו"א דמחוי הוי שלא כד"א ולכך צריך קרא וממיל' בפליטה שיוצאת ע"י בישול שהוא כממש ואפילו קודם שבא לאוכל ואפילו ליכ' קרא מ"מ שם האיסור עליו לענין דשם נותר עליו כמ"ש הר"ן הנ"ל בסוף ע"ז וגם אסור לבטלו לכתחיל' אמנם משקין היוצאין רק דרך סחיטה ע"י מליחה זה מסברא אינו כממש ואיצטרך קרא כדאית' בחולין דף ק"ך ולולא קרא הוי אמרינן שאינו אסור אלא מדרבנן ובמשקין כה"ג מיירי הרמב"ם בפ"י מה' מ"א הנ"ל זהו תוכן דברי מרן הגאון זצ"ל: ונפקא מינה לדידן לנידון שלנו דחלב או ציר דלולא קרא הו"א דמותר ואין משקין היוצאין אסורין וא"כ בב"נ דבאמת לית קרא אינו כמותן ושרי להן אבל משקה הרוטב שיוצא ע"י בישול דהוי מצד הסברא כממש ואסור אלא דס"ד דלא מקרי דרך אכילה ולזה צריך קרא וממיל' בב"נ אפילו שלא כד"א אסור דהרי לב"נ אסור בח"ש דאין שיעורין לב"נ כמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים וכל היכא דח"ש אסור גם שלא כד"א אסור כמ"ש מהרש"ל בשבועות דף כ"ג ע"ב וא"כ שפיר כ' מרן הגאון זצ"ל גבי ב"נ אמרינן טע"כ דאוריית' היינו בבישול אבל בציר או בחלב אצל ב"נ מותר דלית להו קרא ע"ז וא"ש: וא"כ.

ה"נ כבר כתבו הראשונים דאפילו נימא דבית השחיטה רותח מ"מ אין רותח כזה מבליע ולא פולט רק משום דאיכ' נמי דוחקא דסכינא וא"כ פליטה או הבלעת הסכין נעשה רק ע"י הדחק ולא ע"י בישול שהרי חמימות אינו יכול לפלוט זה הממש וא"כ בגוי לא נאסר כלל המשקה ולא צריך לי' הדחה וכ"ש דלא צריך קליפה כן נראה לפי ענ"ד: אמנם אפשר לפקפק דדוחקא דהכא לא דמי לסחיטה דפירות וכיוצא בהן מ"מ צ"ל דלא קשה מ"ש דאצל ב"נ לא אזלינן בתר רוב דהנ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל ביו"ד תשובה ע' כ' דגם אצל ב"נ אזלינן בתר רובא יעויי"ש בסופו וכבר הקשה לי הרב הצדיק מוה' יעקב שלום מטאפלטשון זצ"ל סתיר' בזה דבסי' י"ט כ' מרן זצ"ל בעצמו דבב"נ לא אזלינן בתר רובא ואמרתי לישב דביטול ברוב ולילך בתר רוב הם

ב' ענינים וכבר חקרו הפמ"ג בפתיחה לתערובת מנ"ל מאחרי רבים להטות ביטול ברוב וזה לא קשה כיון דאם אחד .

אומר אינו יודע צריך להוסיף דיין אחר במקומו אבל אם אמר דעתו להיפוך מהרוב א"צ להוסיף ואע"ג דמנין כ"ג או ע"א מעכב ואלא ע"כ דהוא נתבטל וזה בישראל אבל בב"נ נהי דמסבר' ידעינן רוב אבל ביטול לא שמענו ולא אמרינן אצלם ואין כאן סתירה בדברי מרן דוודאי הא דנימא כל דפריש מרובא פרוש וכן דנימא דרוב מכוונין האמת יותר מן המיעוט זהו סברא וסברא הוא דאורייתא אבל דנימא דיתבטל ברוב זה אינו סברא ולזה צריך קרא וזאת בב"נ לא אמרינן כן נראה לפי ענ"ד בדעת מרן זצ"ל וא"כ בנידון של מעלתו גבי ב"נ אמרינן דרוב בהמות אינם טריפו' ומסתמא מסתבר דזה טפי מן המיעוט שהם טריפות אלא אפילו אי נימא כדעת הנוב"י דבב"נ לא אזלינן בתר רוב מ"מ כבר ביארתי במקום אחר דאפילו ספק שקול ג"כ מותר דדווקא גבי ישראל דגילה לן הקרא גבי אשם תלוי לכהפ"ח באיקבע איסורא אבל בב"נ דלא גלי לן קרא מצד הסברא גם אפילו איקבע איסור' מותר ואח"כ מצאתי בפרמ"ג בפתיחה כוללת בהלכות שואל ונשאל אות מ"ג שכתב כן וכן בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחלק ששי ג"כ כתב כן דלב"נ ספיקא שרי וא"כ מלבד דהתי' דלעיל נראה מלשון מקצת פוסקי' דהא דניחוש דלמא בלע אבמה"ח לכי חיימא מ"מ זהו הוי רק חשש דאיכ"ל דהדם שטף את הבלוע מן אבמה"ח או נתקנח ע"י העור והוי רק ספק וספק אצל ב"נ אפילו איקבע איסור' שרי וכ"ש כאן דלא איקבע איסור' כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכת מז"ט ויהי' בשעה מוצלחת ויהי' זיווגו עולה יפה דברי הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה כ"ז התבו"ש בסוף סי' ט"ו הסכים דנוכל לסמוך על סימנים אם יש להם שניים וקרניים קשים וחזים ומרן הגאון בחת"ס סי' י"ו וי"ז הסכים על ידו אפילו אי נימא כסברת הד"מ דהוי ספיקא דאוריית' עיי"ש טעמו אלא דאצריך דבהדי סימנים בעינן גם מסל"ת ולפי ענ"ד עדיין צ"ע וראשון נאמר לברר מה שפלפלו האחרוני' בזה אי הוי ספק דאוריית' בלא שהה ואומר הרמב"ם בפ"ד ממ"א דין ד' כ' אסור לאכול מבהמה שנולד' עד ליל שמיני וכו' והרי זה כנפל ואין לוקין עליו ומדסיים ואין לוקין עליו מוכח דמה"ת אסור וכ"כ הפמ"ג ביו"ד סי' ט"ו בשפ"ד ס"ק דמדברי הרשב"א בתשוב' שם מוכח נמי דספק דאוריית' הוא וכן הוכיח הדגו"מ מש"ס דר"ה דף ז' דפריך בע"מ אי מצי אכיל לי' ומ"ש הט"א שם דאיכ"ל שיעור שנה בבע"מ הוא רק מדרבנן ואתא דרבנן ומפקי דרבנן כבר הוכיח במהרי"ט אלגזי בבכורות ריש פרק עד כמה דמהרמב"ם ועוד פוסקי' מוכח דגם בבע"מ שנה הוא מה"ת ושם מסיק דפלוגת' דרבבתא הוא וא"כ להרמב"ם וסייעתו נשאר ראיות הדג"מ וכן דעת הרי"ט אלגזי שם דספק דאוריית' הוא: ועוד הוסיף הדגו"מ לומר מלתא בטעמא דיש לומר דבבהמה ספק הוא מטעם סמוך מיעוט' לחזקה לחזקת שאינו זבוח וסברא זו יש בה לפקפק טובא דנהי דבאמת אנן קי"ל באה"ע סוסי' קנ"ו בהלך בעלה וצרתה למדינת הים לא תנשא ולא תתייבם והיינו מטעם סמוך מיעוט' לחזקה מ"מ מבואר ברא"ש חולין דף י"א ובתוס' בכורו' דף כ' ע"ב דהיינו מדרבנן להחמיר ואפילו להרשב"א וריטב"א ונמוק"י שם וריב"ש סי' תקט"ז דמוכח דס"ל דמה"ת אמרינן סמוך מיעוט' לחזקה אפילו להקל מ"מ כבר הכריחו שם וביותר ביאור ברשב"א במשמרת הבית בהלכות שחיטה דפוס ווין דף זיין דווקא בחזקה שלא נעשה בה מעשה המסלקה אמרינן סמוך מיעוט' לחזקה ותו דווקא במיעוט המסולק מן הרוב משא"כ במיעוט שהוא נגד הרוב כמו הכא לא אמרינן סמוך מיעוט' וכו' והתם ג"כ במיעוט המצוי דנפלים מיירי ולא מחלקו בזה ותו יש להקשות דגם ביבמה נימא דנוקי הוולד בחזקת נפל ונימא סמל"ח באמת המהרי"ט

אלגזי כ' שם דחזקת קטנות לא חשיבה חזקה משום דעשויה להשתנות והביא כן בשם מהרי"ט ח"ב סי' א' אבל הש"ש שמעתתא ג' פי"ג הכריח דחזקת קטנות העשויה להשתנות מקרי חזקה וא"כ נוקי כאן בחזקת נפל ונראה דזה לא קשה דוולד שנגמר בשערו וצפרניו פנים חדשות בא לכאן ונהי דכל זמן שהי' עובר הי' נפל מ"מ בוולד נגמר שראינו שנשתנה ויצא ממה שהי' ובעת שבא לצורת וולד שלם לא הוחזק מעולם בתורת נפל מיהו אכתי קשה הא גם ביבמה כל זמן שלא נולד הוולד היתה בחזקת יבום אלא שהולד בשעה שנולד אם הוא בן קיימא מסתלק החזקה ואם הוא מן המיעוט אינו מסלק וה"נ בבהמה דבוולד בהמה בשעה ששחטה עשה בה מעשה המסלק החזקה אלא שאם היא מן המיעוט לא הועילה המעשה הזאת: וא"כ ממנ"פ אי אמרינן גם בחזקה שהורעה ונעש' בה מעשה המסלקת אמרינן סמוך וכו' א"כ גם ביבמה נימא כן ואי לא אמרינן ביבמה וע"כ היינו כסברת הרשב"א.

במשמרת הבית הנ"ל משום דהורעה החזקה ונעש' בה מעשה המסלק' וא"כ ה"נ בוולד בהמה ומצאתי בנוב"י ח"ב באה"ע סי' י"ט ששם ביאר דבריו יותר ושם ראיתי שעיקר יסוד סברא זאת בנוי על מ"ש בנוב"י קמא חאה"ע סי' ס"ט בד"ה ולכן אני אומר וכו' ששם כ' דאין לאשה חזקת יבום משום דמעיקר' היתה בחזקת שתתעבר וא"כ לא דמי לבהמה דביבמ' לא הי' חזקת יבום מעולם עיי"ש: מיהו סברא זו כולה מוקשה ולא זכיתי להבין דבריו דמה יענה הרי ביבמות דף קי"ט אמר רבא רישא חזקה ליבום ואמרינן סמוך וכן ביבמות דף ל' אמר אביי קידושין חזקה ליבום (ועיין שם בתוס' דף ל"ז ע"א ד"ה וזו וכו' יש ראי' להנוב"י) וע"כ צ"ל דבשעה שקידש' או נכנסה לחופה ולא נבעלה או אפילו נבעלה הרי אינה מתעברת מביאה ראשונ' אז היתה חזקה שנתבררה שאם ימית בעלה אז היא זקוקה ליבום וא"כ שוב לא נדע לחלק בין אשה לבהמה וראיתי בעלי שומר ציון במכתב פ"ט הקשו ג"כ על הדגו"מ הנ"ל מש"ס שבת דף קל"ו דפריך מולד בהמה על ולד אשה דר"ל דאכלו ארי לכ"ע וולד קיימא הוא ופריך שם מהא דשחטו ולד בהמה ולא אכל ר"פ ולדגו"מ מאי קושיא בהמה שאני וכבר הקדימו בקושי' זו בס' שלום ירושלי' בר"ה בירושלמי דף ג' ע"א ד"ה תמן תנינא וכו'.

ועוד האריך שם להקשות: ולפי מ"ש לעיל לאביי ורבא ס"ל דגם באשה יש חזקה ליבום א"כ שפיר מדמה לה הש"ס והנוב"י ע"כ לא ס"ל דקי"ל בזו כרבא אלא כדמשמע ביבמות דף ל"ז מכח קושית התוס' ד"ה וזו וכו' ואפשר דזה תליא אי חיישינן שמא ימות בזמן מועט דרבא ואביי ס"ל דבשעת קידושין אתחזק' ליבום ובאותו רגע צריכין אנו לדון אם ימות ואתחזק' ליבום אבל לדידן דלא חיישינן שמא ימות בזמן מועט א"כ באותו רגע אין לנו לדון על זה עד לאח"ז מרובה ואז שוב אין לו חזקה וכמ"ש הנוב"י ולפי"ז מדאמר אביי באבלו ארי לכ"ע חי ומנ"ל דלמא ס"ל לרשב"ג כמ"ד דחיישינן שמא ימות ואיכ' חזקת יבום וע"כ אפי' באיכ' חזקה ופריך שפיר מוולד בהמה ומ"מ דברי הנוב"י עדיין צ"ע דהרי בסוסי' קנ"ז באה"ע מבואר דקי"ל כרבא דמקרי חזקה: אמנם מטעם אחר יש לומר להחמיר בוולד בהמה שהיא מה"ת שהרי מבואר בתוס' בב"מ דף ק' ע"א ד"ה הא מני וכו' דאוקי בחזקת מעוברת ואמרינן דהשתא הוא דילדה וה"ה דאמרינן השתא הוא דעיברה והולד לא כלו לו חדשיו וכמ"ש הנוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' ו' ונהי דבאש' אדרב' אמרינן ביבמות דף קי"ט דרוב נשים מתעברות ויולדת מיהו כתבו התוס' שם ד"ה ר"מ דזהו באדם אבל בבהמה קי"ל כר"ה בבכורות דף כ' דרובא דתלי' במעש' לאו רוב ואיכ' חזקה דלא כלו חדשיו וגם חזקת אינו זבוח והריב"ש בתשובה סי' שע"ט כ' דב' חזקות עדיפו מרוב וא"כ בבהמה י"ל די' ש' נפל והש"ס בשבת דף קל"ו דלא מחלק בין אדם לבהמה ושם קאי אליב'

דאביי ורבא דלית להו בבכורות שם הא דר"ה (ועפ"י האמור יש לישב גם דברי הדגו"מ די"ל דבאדם י"ל השתא הוא דילדה כיון דלא שייך השתא הוא דעיבר' וא"כ הולד בחזקת שכלה ויש נגד חזקת יבום חזקה אחרת ושפיר סמכינן.

ארוב משא"כ בבהמה). אבל.

לדינא דקי"ל כרבינ' שפיר איכ"ל דוולד בהמה ספק גמור וכדמשמע מהרמב"ם ורשב"א הנ"ל ולשיט' התוס' דהוי חשש דרבנן אפשר דס"ל דחזקה דהשתא דהרי מעוברת לפנינו מסעי' לרוב ולכך עדיפ' או דס"ל כמ"ש בראש יוסף בחולין דף ט' בתוס' ד"ה ואסורה וכו' דיש מקום לומר דהא דרובא דתלי' במעש' לא חשיב רוב היינו מדרבנן ולשיטת תוס' בסוגי' דר"ה דף ז' איכ' למימר כתי' הט"א או דס"ל דנהי דבדיעבד סמכינן ארוב אם שחטו תוך ח' מה"ת מ"מ אסור מה"ת לשוחטו תוך ח' ולסמוך ארובא דומיא דאמרו דלא אמרה תורה שלח לתקלה לבטל איסור לכתחיל' ולסמוך ארובא וה"נ אין לנו לבטל הבירור ולסמוך ארובא וא"כ כיון דהשחיט' לכתחיל' אפילו לתוס' אפשר דאסור מה"ת נראה לפי ענ"ד דאין לסמוך לכתחיל' על הסימני' הנ"ל דקרננים ושיניים ובלא"ה כבר הביאו האחרונים שנתברר להם שאין הסימנים אלו מכוונים ואין לסמוך עליהם לכתחיל': וכיון שביררתי דעת הרמב"ם דנרא' לפי ענ"ד דס"ל דהוי ס' נפל דאוריית' א"כ נראה לפי ענ"ד בנידון השאלה המובא בשומר ציון במכתב פ"ח ופ"ט הנ"ל והרב אב"ד דק"ק ציפער נ"י דעתו להתיר בנוולדו תאומים ואחד חי יותר ח' ימים ואחד נשחט תוך ח' דמותר הנשחט תוך ח' דאמרין מדהאי נשלם וכלו חדשיו גם האי כלו לו חדשיו ולכהפ"ח לא הוי מיעוט המצוי וכשר בדיעבד ולפי ענ"ד אין להקל כלל דנהי דמלשון הר"ם המובא בטו"ז סי' שצ"ז ס"קב ד"ה שלישיית וכו' משמע כן אבל אנן הרי קי"ל בסי' שע"ד סעי' ט' בתאומי' כה"ג אינו מתאבל על זה שמת תוך ל' וע"כ הטעם משום דחיישינן דהאחד נגמר לז' ואשתהי והשני לא נגמר והוי נפל דהלשון משמע אפי' חי אחד יותר מג' ימים שיעור קליטה וע"כ היינו רק מטעם הנ"ל וחיישינן לזה מטעם דיש לן סיוע חזקה דבחזקת שלא נתעברה אלא במאוחר הקודם.

וכבר.

כ' התוס' בכמה דוכתי דהא דהקילו באבילות היינו כדי להחמי' בחליצה וא"כ בכה"ג ע"כ אם הי' נפ"מ בחליצה היינו חוששין למיעוט נפלים וממיל' בבהמה דיש לן עוד סברות להחמיר לדגוי מטעם סמוך מיעוטא וכו' ולדידי מטעם ב' חזקות א"כ בכה"ג יש לאסור ואין להקל כי אם בדיעבד אם נתבטל יש לצדד בתערובת או בכלים כיון דלשון הג"א בחולין דף י"א משמע דגם בבהמה יש להקל בשעת הדחק וזה משמע כתי' התבו"ש לאסור הולד לא מקרי שעת הדחק ואע"ג דלהרמב"ם הנ"ל משמע דהוא לגמרי כספק נפל מ"מ הא תוס' וסייעתם פליגו עלי' כן נראה לפיענ"ד והנה הרב דק"ק ציפער נ"י רצה לומר דהא דקי"ל בסי' שע"ד סעי' ט' הנ"ל הוא מטעם דיחוי וכמו שפסק בסי' שצ"ו בקטן ונתגדל בתוך ל' וזה אינו עיין ברא"ש בסוף אלו מגלחין סימן קמ"ג דהתם הטעם משום דהגברא דחוי ויש חילוק בין גוף דחוי למצוה דחוי ותו דכן מבואר מלשון רשב"א המובא בש"ך שם ותו אם הי' הדין דיהי' בירור ע"י חיות השני א"כ מעיקר' הי' מחוייב להתאבל אלא וודאי הטעם דפטור דתלינן דנפל הוא וא"כ ה"ה כאן: תשובה כ"ח מעשה בשוחט ששחט מסוכנת ואמר שלא פירכסה ואשה אחת הכחישה אותו ואמרה שפירכסה מאי דינה הנה הרמב"ם בפ"ד ממ"א פסק בשחט בלילה ואינו יודע אם פירכסה הוי ספק נבלה וראי' שלו מן המשנה וטעמו אע"ג דעד השתא היתה בחזקת כשירה ובריאה מיהו השתא שנולד בה

חולי מסוכנת שהיא קרובה למות ואינה יכולה לעמוד ומקצתן שיש להם חולי זה מתים ע"י משמוש השחיטה קודם גמר השחיטה ומקצתן אינם מתים אלא ע"י השחיטה ואיכ' פלגא מסוכנת דשחיטה מועלת להם אם הם במעמד זה ופלגא אין השחיט' מועלת להם כשהם במעמד מסוכנת כזו להתירם ואדרב' גורמת להם קירוב מיתה קודם גמר השחיטה ולכך הוי ספק השקול כן נראה להסביר מדברי התבו"ש והפמג"ד בסי' י"ז ולא מקרי ספק בשחיטה ולאוקמה בחזקת אינה זבוחה דהרי מעשה הזביחה בוודאי נעשה כהוגן ואין לנו ספק על השחיטה כי אם על הבהמה והעוף אם הי' אז במעמד שאפשר לה שתועיל לה השחיטה ולכך שפיר פסק דהוי ספק נבלה: אלא דמרן הגאון זצ"ל בכת"ס חיו"ד סי' כ' הקשה דנוקי אחזקת חי ורצה לומר לפי הנ"ל כיון דהספק הוא על הבהמה נוקי הבהמה על חזקתה כשם שהיתה באופן שמועיל בה שחיטה גם עד עתה היתה נשאת על מעמד ההוא ולא יצאה נשמתה אלא ע"י שחיט' ואע"ג דאיתרע החזקה הואיל ונעש' מסוכנת מ"מ הרי בפ"ה דטהרו' מ"ז הובא בר"ש התוספת' דגם במסוכן אמרינן דהשתא הוא דמת ואין לחלק בין אדם לבהמה דזיל בתר טעמא משום חזקה ה"נ חזקה וכן מוכח ברא"ש בפ' בהמה המקשה אות ה' דכ' דבן תשעה מת דמטהר ר"מ לפי' רש"י צריכין לידע אימתי מת ולכאור' הא קי"ל כרבנן דכל הטומאות כשעת מציאתן ולדעת הטו"ז בסי' שצ"ז אמרינן כן בעלמא מדהשתא מת מעיקר' נמי מת מיהו זה לא קשה דהרא"ש קאי לר"מ דאוקי בחזקת חי בנגע באחד בלילה ואין חילוק בין בהמה לאדם ושפיר קשיא לי' למרן זצ"ל: וע"ז שפיר תי' מרן זצ"ל דהא באמת איכא כאן חזקת אינו זבוח שלא נודע אם יצאה מחזקתה אלא משום דנעש' בה מעשה שאפשר לו להוציאה מחזקתה אע"ג שאנו מסופקים אם הי' באופן המועיל אפי"ה איתרע חזקתה נגד זה גם חזקת חי איתרע שהרי מסוכנת לפנינו ונולד בה דבר שלפעמים ממיתה קודם גמר השחיט' ולכך אוקי חזקה רעועה נגד חזקה רעועה' וא"ש דחשיב לי' ספק ולכאור' קשה דהרי בנדה דף ב' ע"ב פריך אדרב' נימ' העמד מקוה על חזקת' ופירש הר"ן בחידושו אע"ג דחזקת טומא' איכ' כאן מ"מ כיון דחזקת מקוה בא לסלק החזקת טומא' אזלינן בתר מקוה וא"כ ה"ה כאן ניזול בתר חזקת חי ונרא' דהכא שאני שנולד הספק בשעת שחיט' וע"י נדנוד השחיט' ולא יצאה שעה אחת להיתר והי' ראוי לדמות לעיקר דקי"ל בסי' כ"ד הואיל ואתעביד בשעת שחיט' הוי ספק בשחיט' וה"נ כן אלא משום דאיכ' גם חזקת חי נגד חזקת אינו זבוח ולכך הוי ספק שקול ודבר גדול דיבר: ועכ"פ כיון דספק הוא בוודאי ע"א נאמן לאסור שהית' מהנך שלא פירכסה ולא אמר נגד חזקה וע"א נאמן בכה"ג לכ"ע לאסור ולכאור' אפילו הוי נגד חזקה ג"כ נאמן הואיל ונתן בידו כדאמרינן בגיטין דף נ"ד ע"ב בטהרות שעשיתי עמך נטמאו לרבא אפילו לאחר שהוציאו מידו אלא שיש לחלק דהתם אמר שנעש' בו פסול בשעה שהי' עליו שומר או פועל אבל כאן אומר על לאח"ז מיהו זה אינו דגם כאן אומר על הזמן ששחט שכבר הי' בשעת שחיט' מת ושחיטתו הי' כמאן דליתא אלא שאומר שזה נודע לו עתה שאז הי' מת והבעלים האמינו אותו על שעת שחיט' שאם יאמר שלא הי' שחיטתו כראוי' יהא נאמן וה"נ כן ונפ"מ אם הע"א נאמן רק מטעם דע"א נאמן באיסורין היכא דלא אתחזק איסור' א"כ אם הבעלים או ע"א מכחישו אמרינן אוקי חד להדי חד והוי כאלו אין כאן עדות כדאית' ביו"ד סי' ל"ט סעי' י"ו וא"כ בנידון שלנו דבלא אמירה הוי ספק ה"נ הוי ספק נבלה אבל אם נימא דנאמן מטעם שבידו והוא מטעם שהאמינו אותו הבעלים אפילו אם הכחישו אותו בעלים אפי"ה נאמן וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז ס"ק: מיהו לפי מה שהקש' הש"ך שם בס"קג למה נאמן והפנ"י בגיטין דף נ"ד הסביר מטעם שהאמינו אותו נ"ל לפי מאי שהאריך והעל' הש"ך בחו"מ סי' ע"א ס"קב דסתם נאמנות מועיל רק נגד עצמו ולא נגד ע"א

א"כ אם ע"א מכחישו לא האמינו והוי שוב חד כנגד חד ואמרינן אוקי חד להדי חד והוי דינו כמעיקר' ולזה נראה שכיוון הרמ"א שם בסי' קכ"ז במ"ש ואם אין הבעלים שם מהני והש"ך בס"ק יג תמה הא אינו נאמן כלל ומ"ש בנקוה"כ שאם מתו הבעלים הוא נאמן זהו תימה הא הטור וש"ע ס"ל כדעת רש"י ותוס' דדווקא שתיקה בעינן אלא נראה דקאי על רישא דהי' בידו ומטעם נאמנות ומ"מ נגד ע"א אינו נאמן וכדברי הש"ך בחו"מ סי' ע"א הנ"ל: מיהו בנידון שלנו אין הדבר מוכרח אם הוא חשוב כמו הי' בידו דהש"ך בסי' קכ"ז ס"קא כ' דלהמחבר ס"ל בעי' מגו דבידו לעשות וכבר הקשו על הש"ך ועיין בחכ"צ סי' ע"ט ובדגו"מ ובס' אור הגנוז ובס' קדושת ישראל בגיטין שהקשו הא גם ביין מבושל מושכחת לה שעירב עמו יי"נ ולכך נראה דדעת הש"ך אם הטעם משום בעלים נאמן אפילו לא הי' בידו לאסור באותו דבר עצמו אלא בדבר אחר שווי' כבעלים ונאמן לאסור בכל ענין אבל אם הטעם הואיל ובידו לעשות הו"ל כאלו המנוהו לכך ודווקא במה שיוכל לעשו' המנוהו ולא על דבר אחר כשם דאמרינן בנאמנות בחו"מ סי' ע"א דדווקא למאי דהמנוהו בפירוש מהני ה"נ כאן ולכך אע"ג דבידו לערב יי"נ לא הוי נאמנות על נסך לומר שנתנסך קודם שבא לידו כן נראה לפי ענ"ד כוונת הש"ך: ולפי"ז גם כאן אפשר דלא האמינו לענין פירכוס ורק לענין שהי' חלדה וכו' ואינך פסולי שחיטה המנוהו ולפי"ז גם אם האשה הזאת המכחשת את השוחט הוא הבעל דבר עצמו הוי כחד לגבי חד והוי רק ספק נבלה ואם הבעל דבר שותק שוב אי נימא דאחר נאמן להכחיש את השוחט לכאור' תליא בב' דיעות שכתב רמ"א שם ס"א הנ"ל מיהו נראה דבנידון שלנו אין נפ"מ דטעם הפלוגת' נראה דס"ל לדעה הראשונ' דשתיקה חשיב כרגלים לדבר והרגלים לדבר מסלק החזקה וכאלו לא הי' כאן חזקה וכמו שביארתי בחי' לסוגיא ההוא דלכך לר"ת בכה"ג היכא דשתיק ע"א נאמן דהוי כאלו אין כאן חזקה דהרגלים לדבר מסלק להחזקה ובמקום שאין חזקה ע"א נאמן ואז אם בא אחד והכחישו לומר שלא נתנסך לא מהני דאע"ג דנימא אוקי חד להדי חד מ"מ כיון דשתיקה דבעל משוה כאלו אין כאן חזקה והוי חד נגד חד והוי ספק השקול ולכך אמרינן בטהרות פ"ה דע"א אומר נטמא וא' אומר לא נטמא הוי ספק: אבל לדעת הרשב"א והרמב"ן וסייעתם דלא ס"ל דשתיקה הוי כרגלים לדבר וא"כ עדיין נשאר להיין חזקת כשרות ונהי דכל זמן שלא בא ע"א להעיד כנגדו ע"א שאומר נתנסך נאמן גם נגד חזקה אבל אם ע"א מכחישו והוי חד נגד חד שוב אוקי היין על חזקתו ואינו נאסר וזה כוונת הרמ"א בשם הרשב"א די"א דע"א בהכחש' לאו כלום הוא היינו דעד הנכחש לאו כלום הוא משום דחברו מכחישו ואוקי אחזק' ומיושב קושית הש"ך שם בסי' קכ"ז ס"קיד: וא"כ בנידון שלנו אי נימא דחשבינן לשוחט כהמנוהו וכבעלי' אפילו הבעלים מכחישים נשאר וודאי נבלה ונאמן השוחט ולפי מה שצדדתי אני דלא חשוב השוחט כהמנוהו לענין פירכוס א"כ בין שהכחישהו בעלים ולעולם בהכחישו ע"א נשאר ספק נבלה כאלו אין כאן עד כלל וכיון דגם בלא שתיקת הבעלים אין כאן חזקה אין נפ"מ אם שתקו הבעלים ולעולם הוי ספק מיהו י"ל אם הכחישו אשה כמו בנידון שלנו לכ"ע השוחט נאמן והוי וודאי נבלה דהרי באהע"ז סי' י"ז סעי' ל"ח פסק בעד פסול נגד עד כשר הפסול או האשה כמאן דליתא וכ"כ בס' יריעו' שלמה בחלק בית יד שלו הלכה א' וכן במתניתן סוף פ"ה דטהרות ובכריתות פרק אמרו לו תנן אשה אומרת וכו' ואשה אומרת וכו' משמע אשה נגד ע"א כשר כמאן דליתא וע"א נאמן ולפי"ז בנידון שלנו או דהוי וודאי נבלה או עכ"פ ספק נבלה וכדלעיל: אמנם לפי מה שצדדתי לעיל לומר דהכא לא חשוב המנוהו י"ל אם הבעלים מכחישים אותו עדיף מהכחישו אחר דאם הכחישו אחר הוי רק חד נגד חד והוי כדמעיקר' אבל בעלים נאמנים על שלהם להתיר וא"כ אם

בנידון שלנו אם הוא האשה הוא הבעל דבר נאמנת להתיר אמנם זה דווקא לדעת הטו"ז ביו"ד סי' קכ"ז ס"קו דס"ל בעלים נאמנים להתיר אפילו היכא דאינו בידו וכן הביאו בשם הרמב"ן והתוס' רי"ד אבל הש"ך שם ס"ק כ"ח כ' דווקא היכא דבידו הוא נאמן להתיר והש"ש שמעתתא ז' פ"ו הקשה על הטו"ז מפ' האשה רבה דאמרי' גם בטבל בבעלים משום דבידו מוכח דגם בעלים בעי' בידו ובחי' לסוגי' שם ישבתי: עכ"פ היוצא מהנ"ל דיש בעלמ' ו' חילוקי דינים בהכחש' אם הבעלי' המנוהו לע"א והבעלים מכחישים הע"א נאמן והוי כוודאי ואם לא האמינו לו הבעלים ומכחישים העד הוי חלק ב' ותליא בפלוגת' לטו"ז בעלים נאמנים כוודאי אפילו אינו בידו ולש"ך דווקא אם הוא בידו ואם אחר מכחיש ע"א נגד ע"א הוי חילוק ג' ואוקי חד לכהדי חד אם באו כאחד והוי ספק כמעיקר' ואפילו האמינו לע"א הראשון אם יש חזקה להתיר מותר ואם לא אסור ואם הבעלים שתקו באופן דהוי שתיקה הוי חילוק ד' דאפילו הי' לו חזקה היתר תליא בפלוגת' ולדעה הראשונ' ברמ"א ע"י השתיקה אזדא חזקת היתר ושוב הוי ספק ולרשב"א לא אזדא חזקה וכל זה אם באו בב"א אבל בזה אח"ז חילוק ה' יש דלדעת רוב הפוסקים הראשון הוי כתרי ונאמן וכל זה אם שניהם עדים כשרים אבל אם אחד פסול הוי חילוק ו' דפסול נגד כשר כמאן דליתא ונאמן הכשר כוודאי הארכתי בחילוקים הואיל ולא נתבאר דין זה יפה בפוסקים כן נראה לפי ענ"ד: תשובה כ"ט מעשה בנערה משרתת אצל בעה"ב הביאה לפני המורה ושט קרוע ושאל המורה האיך נעשה קרע הזה והשיבה שגבירתה עשתה זאת בצפרניה ע"י שרצתה להסיר השחין שהי' שם ושלח המור' אחר גבירתה הנ"ל והשיבה כי שקר אמרה המשרתת הנ"ל כי הוושט נקרע ע"י הוצאה בחוזק מן האווזא ויש ב' עדים המכחישים ומאי דין האווזא והנרא' לפי ענ"ד דהאווזא כשרה: א דנהי דבכל עדות שע"א נאמן אשה דינה כמו איש דהרי עיקר עדות ע"א באיסורין לדעת התוס' ריש גיטין ילפינן מן וספרה לה אלא במקום ש"ש טורח או רק ספק החמירו וחשדו לסתם אשה שלא תבדוק אחר ריעותא זו כמבוא' ברמ"א ביו"ד סוסי' קכ"ז ובמג"א ושם בפמ"ג סי' תל"ז ס"קח ואשה מוחזקת בכשרות גם בכה"ג נאמנת כדאית' ר"פ בא סימן ר' ישמעאל מסר לאמו וכו' ולענין אשה לכ"ע יש לחלק כסברת הג"א בפ"ק דחולין אות י"ד.

וא"כ בכה"ג דינם כשאר ע"א: ב הנה ע"א נאמן לאסור ולהתיר היכ' דליכא חזקה כנגדו או היכ' שבידו אפילו נגד חזקה כן הוא לדעת הש"ע ביו"ד סי' קכ"ז וא"כ הנער' המשרתת הנ"ל בלא"ה אינה נאמנת לאסור דדווקא באומרת נתנסך בפניך נאמן וכדאית' ריש סימן קכ"ז ואוקי ג"כ בחזקת כשרות אפילו אווזות המפוטמות ואפילו לפי מ"ש הפליתי בס"ל ל"ג דספק בוושט מקרי אתחזק איסור' מ"מ היינו באיכ' ריעות' אבל נאבד הושט הא קי"ל כמ"ש בתשובת מהר"ם לובלין סי' כ"א דמותר והסכים עמו בתשובת בית אפרים והיכ' דליכ' ריעותא לא אמרינן סמלח"ז וכמ"ש הפמ"ג בש"ך יו"ד סי' כ"ה ס"קב והרי בנידון הנ"ל לולא שאמרה המשרתת שהי' שחין היינו מתירין והיינו תולין בהעברת יד האשה בכח להוציא הוושט ואע"ג שאותו חלק שהוא קרוע אינו ניכר ואינו באפשרות לבדוק הוי כנאבד אותו מקום אפי"ה מתירין וע"כ היינו כדעת מהר"ם לובלין הנ"ל שהאווזא בחזקת היתר וא"כ לפי דעת הש"ע בס"ל קכ"ז אפילו בלא הכחשת בעלת הבית לא היתה לכאור' נאמנת לאסור: איברא דלפי"ז לכאור' קשה שם על הש"ע ביו"ד סי' ל"ט סעי' י"ז למה יהא אחר נאמן לומר שהי' סירכא וכן קשה לי בס"ל א' סעי' י"ד דהוא מתשובת מהרי"ק אפילו בלי הכחשת השוחט למה יהא נאמן נגד רוב מצויין מומחין מיהו עיין בנוב"י מהדו"ק חלק אהע"ז סי' ס"ט כ' נגד רוב דליתא קמן נאמן דהוי רק בירור הדבר עי"ש אמנם

בש"ש שמעתתא ו' פ"ז כ' בהיפוך ובפמ"ג בסי' א' בטו"ז ס"קא כ' דרוב עדיף מחזקה ואפילו הוי בידו אינו נאמן ואינו מוכרח ומכח קושית הנ"ל נראה דנגד הרוב נאמן ע"א.

אלא דאכתי קשה הא דפסק בסוסי' מ"ח בקטן שאמר שמצא מחט ושם הי' חזקה ברורה דמעיקר' לא הי' מחט וכמ"ש הפנ"ש בשמעתי' דמומין בכתובות דף ע"ו ודין זה הוא מתשובת הרשב"א סימן ר"ד ושם כ' דמיירי או בשותק או לדעת הרמב"ן המובא בש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"קיו דנאמן אפילו נגד חזקה וא"כ הש"ע שפסק בסי' קכ"ז דאינו נאמן אלא בשותק קשה איך סתם הדברים וצ"ל דלמסקנת הרשב"א משום רגלים לדבר נאמן א"כ לא בעי' שותק ועפי"ז בנידון שלנו לדעת האומרים נגד הרוב לא גרע מחזקה.

א"כ בלא"ה אין המשרתת נאמנת איבר' לדעת האומרים דנגד הרוב נאמן וכ"ש לדעת הרמב"ן וסייעתו שהסכים הש"ך בסי' קכ"ז ס"קיו אם לא הי' הכחש' היתה נאמנת: ג אמנם היכא דהי' הכחש' לדעת המהרש"ל המובא בטו"ז וש"ך סוף סימן א' ס"ק מ"א אפילו בזה אח"ז ואפילו נתקבל דברי העד הראשון אמרינן אוקי חז' לבהדי חז' ולא אמרינן בכה"ג כלל מקום שהאמינ' תור' ע"א הרי כאן שנים וזו דעת הריטב"א המובא בנמוק"י ר"פ האשה רבה וא"כ גם בכאן אמרי' אוקי חז' להדי חז' והוי כנאבד הוושט וכשר לבאמת הש"ך בסי' קכ"ז הקשה ע"ז מסוט' דף מ"ז ע"ב דגם בעגלה ערופה אמרינן כל מקום שהאמינ' תורה ע"א הרי הוא כב' ולפי ענ"ד סברת הריטב"א נכונה דמנ"ל דמשום שהוא כב' דלמא לענין איסורין לא בעי' דבר ברור כולי האי אלא בסבר' ואומדנ' בעלמ' יכולין להתיר אם נוטה להתיר ואם נוטה לאיסור' אוסרין וע"א לא גרע מסבר' ואומדנ' ולכך ע"א נאמן באיסורין ומנ"ל דחשבה התור' לדבר ברור והודא' גמור' וכל זה באיסורין אבל בעגל' ערופ' דילפינן דע"א נאמן מיתור' דלא נודע מי הכהו ובע"א הרי לודע וכיון שקרא הכתוב ע"א נודע וידיע' דבר ברור משמע א"כ הרי חשבו התור' כב' וא"ש וא"כ לפי שיטות אלו בנידון שלנו כיון דבעלת הבית מכחשת ע"א בהכחשה לאו כלום והוי כנאבד' ושרי'.

אלא אפילו לדעת מהרי"ק בשורש ל"ג וסייעתו דכל מקום שהאמינ' תור' ע"א הרי הוא כשנים ולפמ"ש הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק ד' בשם התוס' היכ' דנאמן מן התור' אפילו אם באו בבת אחת ואפילו לא נעש' מעש' על פיהם הוי כב' מיהו זה שייך בעלמ' אבל באיסורין דבין להתיר ובין לאסור ע"א נאמן א"כ מאי חזית דהאוסר יהא כב' דלמא המתיר וכמו שהקש' הש"ך שם בסי' קכ"ז על הלבוש וע"כ אי נימ' דהאוס' או המתיר הוא כב' דווקא אם עשאו מעשה על פיו והוי כעין חזקה וכעין סברת הר"י בר ברוך בתוס' כתובות דף כ"ו ע"ב ד"ה אנן וכו' וכמו שהאריך הפנ"ש בכתובות דף כ"ב ע"א וכיוצא בזה מבואר בדברי הנמוק"י ריש בבא מציעא בין לחייב שבועה בע"א או לפטור בעד המסייע דווקא היכ' דאינו מחוסר מעשה וזכה הדבר בעצמו והשני בא להוציא הדבר אז הראשון כב' וזה ע"כ ג"כ כוונת הש"ך בסי' קכ"ז ס"קיד הנ"ל דאל"כ דבריו סותרין אהדדי עיי"ש וכ"כ הפמ"ג בכוונת הש"ך סי' ל"ט ס"קמא: וא"כ לפי שיטה זו דלשון דעול' כל מקום שהאמינ' תורה ע"א הרי הוא כב' הוא כלל בכל מקום א"כ בעינן דווקא נעש' מעש' על פיו ולעולם כללא הוא הא דהראשון יהא כב' או שנעש' מעש' על פיו או שהסבר' שהוא נאמן יותר כעין מעש' דמהרי"ק דשוחט נאמן טפי הואיל והוא בידו ורוב מומחין אבל היכ' דליכ' לא הא ולא הא לא שייך לומר דהוא כב' וא"כ בנידון הנ"ל דע"א נאמן לאסור ולהתיר ולא נעש' מעש' עפ"י המשרתת בוודאי גם לאידך פוסקים אוקי חז' להדי חז' והוי כנאבד הוושט ושרי' וכ"ש לפי דעת הפנים מאירות ח"ב סי' ק"ג דבנאבד אפילו אמרו דהוי בו ריעות' דשחין כשר ומטעם

זה איכ"ל דאפילו להמשרתת מותר דלא שווי אנפשי' חתיכ' דאיסור' דאפילו אם האמת כדבריה נהי דעל הבעלת בית הי' אסור אפילו לדעת הפ"מ הנ"ל דהוי כמאבד' בידים שכ' הש"ך בסי' ל"ט ס"קו אבל להמשרתת הי' מותר: ה ולענין היתר לבעה"ב יש עוד סברא לדעת הטו"ז בסי' קכ"ז ס"קו דהבעלים נאמנים על שלהם אפי' נגד החזקה ולדעת הש"ך שם ס'קכא היכא דהוא בידם נאמנים טפי מע"א ואע"ג דלכאור' אינו מובן טעם למה יהו נאמנים טפי נהי דלעצמם י"ל כיון דהוא טוען ברי לי שהוא מותר נאמן אפילו נגד חזקה וכמ"ש המהרש"א ביבמות דף פ"ח ע"ב ואפילו אם יש ב' עדים וטוען ברי לי שהעדים משקרים כ' הבכור שור ביבמות דף פ"ח דיש להתיר לו בצנעא לצורך גדול עכ"פ לעצמו יש סברא אבל לאחרים שיהיו הבעלים נאמנים טפי צריך ביאור ובש"ש שמעתת' ו' פ"ו האריך להקשות על הטו"ז ובחידושי ישבתי ואין להאריך בזה כיון דנידון הנ"ל א"צ לזה ולבעה"ב בלא"ה מותר מטעמים הנ"ל: ולהמשרתת הנ"ל נהי דפעם אחרת מותרת לאכול מבדיקתה וכמ"ש מהרי"ק בשורש ל"ג הנ"ל אבל מאותה אווזא נהי דלהפנים מאירות בסי' ק"ג הנ"ל מותר מיהו שם מתיר דווקא אם לא הי' השחין בעומק וכאן אם אמת שנקרע על ידי זה בהוושט ב' עורות א"כ הי' בעומק ודין דשווי אנפשה חיתוכא דאיסור' הוא דין תורה וכדאית' בר"ן סוף נדרים במשנה דטמאה אני לך ע"כ להמשרתת הנ"ל יש לאסור: תשובה ל החיים והשלום וכל טוב לבני הבחור המופלג החריץ כה' חיים שיק נ"י: מכתבך קבלתי וע"ד וכו' ואשר שאלת על דברי הטו"ז ביו"ד סוסי' י"ח דכ' בשם הר"ש היכ' דאתחזק איסור' אינו רשאי להורות לעצמו וקשי' לך א"כ למה ת"ח רואה דם אשתו כדמשמע כנדה סו"פ כל היד וכאשר הוא באמת מעשים בכל יום ואפילו בימי ספירה דאז הוא בחזקת טומא' והפוסקי' לא חילקו בזה זהו תוכן שאלתך והנ' גוף הדין נרא' מבואר בתוס' נדה דף כ' ע"ב ד"ה כל וכו' וברשב"א ור"ן בחי' שם ובר"ש ספ"ב דנגעים שכלם חקרו למה לא הראה ילתא דם לר"נ בעלה ולא תי' דלמא בימי ספירה הוי משמע דס"ל דאפילו בימי ספירה רואה דם לעצמו ואע"ג דהר"ש גופי' כ' לחלק בין אתחזק או לא וא"כ על הר"ש קשה שאלתך יותר ובש"ך סי' קפ"ח ס"קז הביא סתמ' דת"ח רואה דם לאשתו ולא חילק והנה בתוס' גיטין דף ב' ע"ב ד"ה ע"א וכו' מבואר דנדה או זבח אפילו בימי ספירה לא מקרי אתחזק שהרי כתבו דמוספרת ילפינן דע"א נאמן בלא אתחזק עיין במהרש"א שם משום דאינו בחזקת שתראה עיי"ש מיהו מזה אין ראי' דבלא"ה הקשה בש"ש שמעתת' ו' פרק ו' דמדברי התוס' ור"ן ורשב"א שכ' ג"כ כן מוכח דלא מחזקינן מאיסור לאיסור ולפי"ז לפי מ"ש בס' ש"ש שמעתת' ה' פ"ד דתוס' סוברים דמחזקינן קשיין דברי התוס' אהדדי כיון דמחזקינן מאיסור לאיסור א"כ כיון דהוא בחזקת טמאה להוי כחזקת ראתה ויהא מוכח דע"א נאמן אפילו באתחזק: אמנם לכאור' קשיא בהיפוך הרי אמרינן בנדה דף ל"ט דבימי זיבה היא בחזקת מסולקת מדמים ועיין בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל סי' קמ"ב ואפילו היכ' דראתה דאתחזקה לראות בימי זיבה מ"מ אמרינן בנדה דף ס"ט היכ' דבדקה ביום ראשון ואפילו בימי ספירה אתחזק ואוקי בחזקת שאינה רואה עיי"ש ואפילו היכ' דלא בדקה בשעת פסוקה דאז אמרי' שם דאינה בחזקת שאינה רואה מ"מ הא כל הדם מקומו במקור וא"כ כשאינה מסופקת אם יצא דם נוקי הדם בחזקת שהיא במקור ואע"ג דחזינן דיצא הא כל טפה וטפה דם בפ"ע הוא ואי מספקי' אי זב ממקורו נימ' דמוקי אחזק' ובחזקת שלא ראתה: ונראה דאפשר לומר דקושי' חדא מתורצת באיך דהתוס' לשיטתם דס"ל דמחזקינן מאיסור לאיסור וחשיב כאלו יש לן חזקת טומאה על הדם ונגד זה יש לן חזקת שלא ראתה ולכך הוי כאין בו חזקה וילפינן שפיר דע"א נאמן היכ' דליכ' חזקה ולכך ג"כ אמרינן בנדה דף ס"ט דאם לא פסקה בטהרה לא הוית בחזקת

שאינה רואה עיי"ש בפרש"י שהובא שם בתשובת מרן הנ"ל אבל אם פסקה יש לן חזקה מכח הפסיקה וגם מכח חזקת שלא יצא ממקומו וא"כ דברי התוס' א"ש וכל זה שם בתוס' שאנו דנין אם ראתה שפיר אמרינן דלא אתחזק כנ"ל ובלא"ה לא מסתבר לומר מכח דמחזקינן מאיסור לאיסור נימא דמכח חזקה זו ראתה דם אבל בנידון שלנו שראתה בפנינו אלא שאנו מסופקין אם היא מראה טמא או לא ובזה שפיר י"ל מכח חזקת טומא' נחזיק דגם דם זה טמא ול"ש חזקת שלא ראתה וכן כ' בתשובת נוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קכ"ז ומשם קשיא קצת על דברי מרן הגאון זצ"ל בתשובות הנ"ל שאפילו בוודאי מצאה דן אותה בחזקת שלא ראתה וקשי' א"כ קושי' הנ"ל ונראה דלא מבעי' אי לא מחזקינן מאיסור לאיסור וכמ"ש הש"ש שמעתת' ה' א"כ לית כאן חזקה ואפילו אי נימ' דכאן דסותר הנקיים בימי ספירה וחוזר וניער טומא' ראשונ' אפשר דמודי דמחזקינן וכ"ש למ"ד דלעולם מחזקינן מ"מ נראה אפילו אי מחזקינן לא דמי לחזקה דמעיקר' וכמ"ש הפוסקים אפילו אי ע"א אינו נאמן במקום חזקה היינו דווקא נגד חזקה דמעיקר' אבל נגד רוב או חזקה הבאה מכח רוב איכ"ל דע"א דאינו אומר נגד חזקה אלא מברר הדבר וה"נ כאן איכ"ל דדווקא בבכור דהוא נגד חזקה דמעיקר' אינו נאמן אבל ברואה דם אשתו אפילו בימי ספירה אינו אומר נגד חזקה דהרי על ראיית דם הראשון היתה סופרת וטובלת ומה שראתה בנתיים הוא רק מברר איסורו שלא הי' כאן מעולם דבר הסותר ובכה"ג גם לעצמו נאמן וא"ש ולפי מ"ש הרמב"ן ריש גיטין דמוספרה לה אין ללמוד דע"א נאמן באיסורין דלא נחשדה לקלקל על עצמה באיסור כרת וגדול כי האי ה"נ אצלו אין חשד א"כ י"ל עוד טעם זה וא"ש: ובאמת קשיא לי על דברי הר"ש הנ"ל דסובר בכור שאני הואיל ואתחזק מאי קאמר בחולין דף מ"ד ע"ב דרבא שרי טריפת' וזבין מינה וא"ל בת ר"ח אבא שרי בוכרא ולא זבין ומאי ק"ל הרי בכור שאני דהוא נגד חזקה דהרי במה שזבין מיני' י"ל דנוגע בהורא' ולא גרע מרואה טריפה לעצמו שהרי כל נוגע כ' הלבוש בח"מ סי' ל"ז דחשיב כבעל דבר וא"כ כיון דלעצמו שרי כ"ש לאחרים במקום דיש לחוש לנוגע משא"כ בכור דאינו רואה לעצמו גם לאחרים היכ' דיש לחוש לנוגע איכ"ל דאינו רואה משא"כ בטריפות ומאי ק"ל ובאמת יש לומר דמטעם זה פירש"י שם בד"ה משום חשדא היינו שיחשדנו שנוטל שכר על ההורא' וכ' מהר"מ לובלין משום דשמא יתיר שלא כדין לא חיישי' והיינו מטעם דהרי רואה טריפה לעצמו אמנם המהרש"א שם ד"ה משום חשדא לא כתב כן: והי' אפשר לומר דשם דהוי פסיקת הגרגרת דהוא נבלה ולא הועיל השחיט' הוי כמו בכור אמנם לפי מ"ש ברואה דם ה"נ כיון דשחט בוודאי עשה מעשה המסלק חזקת איסור אלא דמספקינן אי הי' כאן סיבה המבטלת איכ"ל דנאמן וכ"ש לשיטת רש"י דס"ל בעלמ' דחזקת איסור דאינו זבוח לא אמרינן אלא חזקת איסור אבמה"ח ומחזיקין מאיסור לאיסור א"כ לפי הנ"ל צריך לומר דקושית הש"סאי ותיפוק לי' משום חשדא הוא כפירש המהר"מ לובלין אמנם מה דשאלה בת ר"ח מבכור זה קשה ובחידושי בחולין כתבתי קצת ישוב בזה: ואפשר דרבא דשרי טריפתא מיירי בדבר שהי' וודאי טריפה כגון שנשבר למעל' מארכוב' במקום צה"ג ולרמב"ן המובא בסי' נ"ה אם נחתך אח"כ למעלה מן הצומות כשר וכזה התיר רבא וזה דמי' לבכור ועכ"פ הדרינן לדין דמעיקר' דת"ח רואה לעצמו אפילו בימי ספירה משמע מדברי הפוסקים הנ"ל ובזה אחתום בברכה אביך הדוש"ת הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ל"א בעזה"י"ת מוש"ק כה אדר ראשון תר"י לפ"ק החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג המופלג בתורה וביראה הדיין המצויין בהלכה כש"ת מוה' שמואל צילטץ נ"י דיין בק"ק ניקלשפורג יע"א: מכתבו.

קבלתי ביום ה' העבר ומעלתו נ"י בדק לן בדין שוחט שהוא מומחה ומוחזק בכשרות אלא שאינו ממונה מקהל לשחוט אבל מ"מ נוטל מכשרות וטריפות בשהו אי רשאי לשחוט שמעלתו נ"י התיר בשוחט כזה לשחוט וערערו עליו מהרמ"א ביו"ד סי' י"ח סעי' י"ח דדווקא ממונה מקהל ונוטל שכרו מקהל שוחט ופלוגת' תליא בלשון רמ"א הזה שמעלתו סובר דדווקא בשוחט לעצמו ומוכר לאחרים הוא דנהגו שלא לשחוט אלא ממונה מקהל אבל שוחט שהוא מוחזק בכשרות והוא מומחה ונוטל מכשרות וטריפות מן הטבחים בשהו ומראה סכינו להרב מרא דאתר' בוודאי מותר לשחוט לדעת מעלתו נ"י ואחרי' ערערו ואמרו דדווקא ממונה מקהל בעינן: והנה באמת הטו"ז שם בסי' י"ח ס"קטו ג"כ פירש לשון הרמ"א שאין אדם שוחט לעצמו היינו שוחט בהמתו ומוכר לאחרים כדמוכח מקו' וכן העתיק הרב המובהק בעל תבו"ש בשמלה חדשה סעי' כ"ב וממיל' כיון דאמרו רק בשוחט לעצמו ומוכר לאחרים א"כ בכה"ג שאין חשד חימוד ממון אין כאן מנהג כלל ולפי"ז דייק מעלתו דאם הוא ממונה מהקהל אפילו שוחט לעצמו ומוכר לאחרים מותר וצריך לומר אע"ג דלקיחת טבחי' מן הכשרות דווקא אפילו בממונה מקהל אסור כדמוכח מדברי הש"ך בסי' י"ח ס"קלא דס"ל דלקיחת טבחי' גרע טפי כמבואר בריב"ש סי' ת"ק דמחזי כנוטל שכר על מה שהכשיר עיי"ש ולפי"ז י"ל בנוטל מן הכשרות ומן הטריפות אין לחוש להרווחת ממון אע"ג דיש לפקפק ולומר כיון דנוטל שכר בעד השחיט' עצמה ניחא לי' שיוכשר דעי"ז יש קונים הרבה והוי זבינא חריפא וימכור מהרה ושוב ישחוט שנית משא"כ אם יטרף יהא זבינא דרמי על אפי' ויתמעטו הקונים ולא ישחטו שנית מ"מ מדברי הפר"ח סי' קי"ט ס' מבואר דבלוקח שכרו גם מטריפה אין לחוש לחימוד ממון וע"כ דלא חיישינן כולי האי ובדברי הפמ"ג בש"ד בש"ך סי' ב' ס"קיא יש לדייק לכאן ולכאן והדיוקים סותרים אלא שקיצר שם ולכך אין ראי' מהתם: ומכל.

מקום נהי דמדברי הפוסקים הנ"ל יש לדייק כן כמעלתו נ"י אבל הואיל ושורש ומקור דברי הרמ"א הם מהריב"ש והריב"ש בס"י ת"ק כ' והועתק בב"י שם והוא כ' ומן הפלא איך הניחו עד עתה לשחוט ולבדוק לשום אדם זולתי הבודקים הממונים ובכל קהלות ישראל יש בודקים שכירים מקהל ולא ירים איש את ידו לשחוט ולבדוק במקולין מבלעדיהם וא"כ מבואר דאפילו שוחט בחנם אין ראוי לשחוט מבלעדי שוחטים ממונים וביאר שם בתשובה סי' ת"ק ובסי' תצ"ח דאע"ג דעפ"י דין מי שהוא מוחזק בכשרות ומומחה רשאי לשחוט אפילו בהמתו ולמכור לאחרים מ"מ גדרו וגזרו שמא יבוא אחר שאינו מומחה ומוחזק והשוו את כולן מפני המחלוקת או שמא יבוא אחד ויטול מן הכשרות לחוד או לא יהא מוחזק בכשרות כולי האי וכל שאינו מוחזק בכשרות גמור יש לחוש אולי יקיל בספק איסור ובתקנה זו מקטע רגליהון דקצביא וכל זה מן התקנה ששיבח שם הריב"ש: ומטעם זה תמוהין קצת דברי הבית הלל בסי' י"ח ובסי' שי"ב לא הבנתי דבריו דמאי מייתי מדברי הריב"ש התם קאי מדינ' דש"ס ובוודאי נאמן אבל מצד התקנה איכ"ל דאינו נאמן ומ"מ דברי הבית הלל אמת שברבי"ש עצמו מבואר שרק לשחוט במקולין והיינו למכור לאחרים הי' התקנה והמנהג אבל בביתו נשאר על דין תורה ואפילו יש לו אורחים רשאים להאמינו ולסמוך עליו כמ"ש הבית הלל בסי' שי"ב וכדאמרינן בע"ז דף ל"ט ע"ב וברמב"ם פ"א ממא"ס דין כ"ו.

ובזה לא מצינו שתיקנו תקנה וא"כ אמת כדין הבית הלל אבל לשחוט במקולין למכור נהגו בקצת קהלות שלא ישחוט אלא הממונים וכיון שכן מבואר מדברי הריב"ש נראה דגם כוונת רמ"א שכ' שאין אדם שוחט לעצמו היינו ברצון עצמו בלי הורמנא מקהל וכלשון כשאני לעצמי

דהיינו ברשות עצמי: ומעיקרא כ' הרמ"א דאין לשוחט ליקח רק מכשרות וכ' הטעם משום שמא יבוא להקל וזה לכאור' תימה הא שורש דין זה מרמב"ם פ"ה המשנה דבכורות פרק עד כמה דף כ"ח ומהג"א מא"ז פרק אלו טריפות וכולם כ' הטעם משום חשד ולא משום שמא יבוא להקל וצריך לומר דס"ל כמ"ש היש"ש בא"ט סי' ח' דאין חשד שהשוחט אינו מורי' רק דבר ברור וטריפו' מבורר אין לחשוד אותו שיכשיר ואם לפעמי' יורה בספק איסור מזה לא ידעו העולם לחושדו ולכך כ' הרמ"א הטעם עפ"י הריב"ש משום גזירה שמא יבוא להקל ר"ל שיורה בספק איסור וע"ז שפיר מסיים הרמ"א דמטעם זה ג"כ הנהיגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט לעצמו היינו אם הוא ברשות עצמו ולא נתמנה בזה מהקהל ג"כ מטעם שמא יבוא אדם שאינו מוחזק בכשרות כ"כ ויבוא להקל וכמ"ש הריב"ש הנ"ל זהו הנראה לפי ענ"ד בכוונת הרמ"א: אמנם כל זה כשיש שוחטים ממונים מהקהל דכן מבואר מלשון הריב"ש בס"י ת"ק דאל"כ דברי רמ"א ודברי הריב"ש סותרין דברי רמ"א המובא בב"י אית' דכל קהלות ישראל שיש להם וכו' ורמ"א כ' קצת מקומות אמנם בלשון הריב"ש מבואר דצ"ל דכל קהלות שיש להם וכו' וא"כ דווקא הנך שיש להם ולכך כ' הרמ"א קצת מקומות דהיינו הנך שיש להם שוחטים מקהל ממונים אבל יש ג"כ הרבה מקומות כפרים וכיוצא בהן שאין להם זה ואם השוחט הוא ראוי לזה ישחוט וע"כ צריך לפרש כן דהרי לכאור' קשה איך כ' כאן קצת מקומו' שהרי שם ביו"ד סי' י"ח סעי' ז' כ' שממנים אנשים ידועים דאל"כ לא מחלו להם על בדיקת סכין וע"כ דכאן מיירי אפילו אנשים כאלו שהם ראויים לכך מ"מ כיון שיש בקהלה שוחטים הממונים מקהל ע"ז אסור לאחזר אפילו מומחה ומוחזק יותר מהם לשחוט במקולין משום לא פלוג: אבל בלא"ה לא נשמע איסור שיהא אסור לשחוט להראוי לכך וכ"ש אם נתמנה בהאי מקום מפי הרב ומרא דאתרא או ב"ד שלו ואפילו אינו מקבל פרס מקהל למה יאסור לשחוט ועיין בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' נ"ח וכעת אינו תח"י ולא מצינו חילוק בין ממונה מקהל או לא אלא בדברי הרא"ם המובא בפר"ח סי' קי"ט ס"קכח ובזה אסיים ואחתום בברכה ידידו הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה לב שנית בענין הנ"ל להרב הנ"ל נועם מכתבו קבלתי ומעלתו נ"י חזר והשיב ועומד בדיבורו ואין אני אומר קבלו דעתי והנרא' לפי ענ"ד כתבתי ובוודאי דברי הרמ"א הנ"ל הם סתומים ויש לפרשם בכמה גווני כמ"ש לעיל מ"מ דברי הריב"ש בס"י ת"ק מבוארין שכ' דבכל קהלות ישראל במקום שיש שוחטין ממונים מקהל לא ירים איש את ידו לשחוט ולבדוק מבלעדיה' וגם שיבח שם התקנה שעשו שרק השוחטים הממונים מקהל ישחטו א"כ מבואר אפילו אין להם רווח מזה ולוקחין מטריפות כמו מכשרות לא ישחטו כי אם שוחטים ממונים וכבר רמזתי שגם ע"כ דעת הרמ"א כן דאי נימא דמ"ש שמקצת מקומות נוהגין שאין אדם שוחט ובודק לעצמו אלא א"כ ממונה מקהל היינו כדי שעיי"ז יתברר שהוא מוחזק בכשרות כמו שפירש מעלתו: א"כ קשה דאיך כ' דקצת מקומות נהגו כן הרי שם סעי' י"ח כ' דממנים אנשים ידועים על השחיט' ובדיקה ולהן מחלו חכמי' שלא להראות סכיננו לחכם ואנשים שממנים צריכין להיות יראי ה' וכמ"ש שם וא"כ מי שאינו ממונה לזה אסור לו לשחוט משום בדיקת סכין שצריך להראות סכיננו לחכם ולמה כתב כאן הרמ"א דרק מקצת מקומות נהגו כך וע"כ כאן חשש אחר דכבר כתבתי הראשון דרמ"א שחשש משום שמא יבוא להקל הוא תימה דהרמב"ם בפ"ה המשנ' כ' משום חשדא וצ"ל דס"ל דעל חשד אין לחוש כיון דאינם מורים אלא דבר מבורר וטריפות מבורר לא יחשדו אותם כמו שכתב היש"ש בפ' א"ט ואי נימא שמחמת חימוד ממון יורה בס' איסור מזה לא ידעו העולם וע"כ דלאו משום חשד נאסר אלא משום דחיישינן דבאמת יקילו ויורו בספק טריפות ויקילו משום

חימוד ממון בספק איסור: והנה בשבת דף י"ב ע"ב אמרו כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע ופי' הריף דבשמש שאינו קבוע יש לחוש טפי שמא יטה דהואיל ומדקדק טפי כדי שימצא חן ואולי ישכירוהו ורש"י פי' בהיפוך ועכ"פ גם כאן יש לחוש כיון דיש לו ריווח משחיטה בין מטריפות ובין מכשרות והוא אינו שמש קבוע שהטבח יכול ליקח את מי שירצה יש לחוש שישתדל למצוא חן בעיני הטבח ולזאת יש לחוש שמא יקיל בס' טריפות.

ולכך לא מהני אף אם הוא מוחזק בחזקת כשרות דהרי מכשרים לחודא אסור לו ליקח גם לירא ה' ולרמ"א לעולם יש לחוש שע"ז גם בהממונים מהקהל יהא חשש כיון שאחרים יכולין לפגוע בנחלתם ופרנסתם לכך תקנה גדולה שנו כאן שלא יהא ראוי לשחוט שום אדם כי אם הממונה מהקהל.

ומעלתו נ"י תמה מה טעם יש בתקנה זו כיון דהוא עומד תחת דגל הרב והשגחתו למה בעינן שיהא ממונה מהקהל ולהנ"ל יראה שתקנה גדולה יש בזה דבאמת הרבה צריך לחוש לטבחי' כידוע גם מטבחי' זמנינו וכמ"ש בספרים ואם יהא השוחט צריך להשתדל שימצא חן בעיני הטבח שיקחהו לשרת אותו בשחיטות ובדיקות יש לחוש להרבה חששות ולכך וודאי טוב ויפה המנהג הזה שלא ישחוט אלא השוחט הממונה מקהל ואין לשוחט להשגיח כלל על הטבחים ואז טוב וישר הוא.

אבל בוודאי במקום שא"א למנות שוחט קבוע בכפרים וכיוצא אז נשאר הדין על עיקרו דאיש הממונ' על ידי ת"ח וב"ד המשגיחין עליו ויש לו רשות לשחוט במקום הזה שוחט כן נראה נכון לדינ' ולזה כיוון הרמ"א לאחר שכתב שחששו אולי יקיל בספק איסור כ' שלכך נהגו ג"כ במקצת קהלות שאין אדם שוחט ובודק אלא הממונה מקהל כדי שלא יבואו להקל בספק איסור כדי למצוא חן בעיני הטבחים והדין דין אמת.

ובזה אחתום בברכה ידידו הדוש"ת והחותם בחמירת שמחת פורים והחג. הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ל"ג הנה הפמ"ג בסוף סי' י"ח בטו"ז ר"ל באוונות שהלעיטו אין לראו' וושט לעצמו והניח בצ"ע דשם בוושט מקרי אתחזק איסור' ואין רוב כשרים ולכאור' דבריו צריכין עיון שהרי המהר"ם לובלין בתשוב' סי' כ"א התיר בנאבד הוושט והש"ך וגם הפמ"ג סוף סי' ל"ג הביאו בלי חולק ולאחר העיון אין כאן סתיר' דהרי הרמ"א בסי' כ"ה סעי' א' פסק בספק שמוטה ג"כ להכשיר ולפימ"ש הש"ך שם ס"קב הוא מיעוט המצוי ולכתחיל' צריך בדיקה ובדיעבד שרי ושם בוודאי קשי' למה לא אמרינן סמוך מיעוט' לחזקת אינו זבוח ואי ס"ל כמ"ש הרשב"א במשמרת הבית בית א' דף זיין דפוס וויען הואיל ואיתרע חזקת אינו זבוח לא אמרינן סמוך מיעוט' וכו'.

ועוד כ' שם טעם אחר עיי"ש א"ש ה"נ אבל באמת בתוס' בכורות דף כ' ע"ב ד"ה חלב ועוד בכמה דוכתי וכן מהרא"ש פ"ק דחולין וגם מהרא"ה וריטב"א מוכח דלא ס"ל לחלק בהכי ואפילו בכה"ג אמרינן סמוך מיעוט' וכו' וא"כ קשיא ובוודאי שיטת מהר"ם לובלין בתשוב' הנ"ל הי' אפשר לישב עפ"י מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' כ"ד וכ"ה כיון דמעש' השחיט' נעש' כראוי אלא שיש חשש נקובה לא מקרי אתחזק עיי"ש: אמנם על דברות הש"ך בסי' כ"ה עדיין לא עלתה ארוכה דאם הי' שמוטה מעשה השחיט' לא נעשה כראוי וראיתי בפמ"ג שם שהקש' כן ותי' הואיל ואין כאן ריעות' ברוב לא אמרינן סמוך מיעוט' עיי"ש ולכאור' דבריו תמוהין דהרי גם באינך רובא כגון רוב מתעברו' ויולדת לא איתרע ביבמות דף קי"ט וגם בכל הנך שכ' התוס'

בבכורו דף כ' ע"ב ד"ה חלב וכו' לא איתרע רובא ולכאור' כיון הפמ"ג הואיל שמחיים אנו אכלנו מחלבה וביציה והיו מחזיקין אותה בחזקת כשרות לכל הדברים נשאר הדבר על חזקתו דגדולה חזקה וכמ"ש התב"ש בס"י י"ח ס' הואיל ויצא בהיתר עיי"ש ועד"ז יש לישב קושית מהרש"א בתוס' בכורות דף כ' ע"ב ד"ה חלב וכו' דלמה לא אמרינן לענין שמא במקום נקב שחט סמוך מיעוט' וכו' עיי"ש אמנם עדיין לענין שמוטה קשה דשם לא יצא בהיתר דלענין מאי ה"ל מחזיקין אותה בחזקת אינו שמוטה כיון דחלב וביצים של שמוטה מותרים וזה דעת השואל בתשובת מרן חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' כ"ט: אמנם נראה דלכאור' יש ראי' גדולה להש"ך דאל"כ קשיא האיך אנו מברכין על השחיט' דלמא נשמט או ניקב הוושט או שנפסק הגרגרת דהרי הירושלמי בפ' הרואה הובא בפר"ח ביו"ד סי' י"ט נתן הטעם משום דחזקת בני מעים כשרים וקשה הא לענין שמוט' וניקב אמרינן סמוך מיעוט' לחזקה והוי פלגא ואיך יברכו ובאמת לדעת המהרש"ל הובא בש"ך סי' י"ט ס"ק הואיל ומטהר מידי נבלה מברכין י"ל הואיל דלענין טומא' אין כאן חזקת טומא' אדרב' חזקת טהרה וכמ"ש הנוב"י מהדו"ק חאה"ע סי' מ"ג, וא"כ אינו מטמא משום סמוך מיעוט' לחזקת אינו זבוח וכיון דמטהר מידי נבלה מברכין ובוזה יש לפרש הירושלמי וע"ד שפירש בפמ"ג בס"י י"ט שם ומוושט מיירי אמנם להש"ך שם עדיין קשיא וצ"ל כיון דמה"ל לא אמרינן סמוך מיעוט' לחזקה דהוא מותרת לאכיל' מה"ל שפיר נוכל לברך ולא חיישינן והואיל ולענין שחיט' מברך ואחזקי' בתורת אינו טריפה גם לענין אכילה לא מחמירין או הואיל ולא אפשר כדמסיק בחולין דף י"ב ריש ע"א לא אמרינן סמוך לענין לברך על השחיט' ולכך גם בדיעבד כשר ויפה כ' הש"ך בס"י כ"ה וא"ש תשובת מהר"ם לובלין כמו דסמכינן בשעת שחיטה לברך ה"נ בנאבד הוושט כשר וכיוצא בזה כ' בתשובות צ"צ סי' קט"ו לענין דאין חוששין לענין ברכת כיסוי הדם לבדוק הוושט מעיקר': אמנם כל זה בנאבד ולא נמצא בו ריעות' אבל בנמצא בו ריעות' ולא בדקו כבר כ' בחת"ס סי' כ"ד דטריפ' ואפילו אי נימ' דגם ברוב הוושטין הבאין לפני המורה הורא' עם ריעות' מ"מ רובן כשרים וכדאית' בלשון הצ"צ הנ"ל ומ"מ אין לדיין אלא מה שענינו רואות ובוודאי לפעמים יש ריעות' וחטטין גדולים שאין רובם להכשיר ובכה"ג קאמר הפמ"ג בסוף סי' י"ח בטו"ז דצ"ע דבכה"ג לא יהא רשאי לראות טריפה לעצמו ולכאור' מתוס' חולין דף מ"ג ע"ב ד"ה שאני וכו' מוכח דאפילו היכ' דאיכ' ריעות' תחייבת קוץ עדיין הוא בחזקת היתר וא"כ ע"כ או כסברת מרן הגאון זצ"ל הנ"ל הואיל ומעש' השחיטה נעש' כראוי.

אלא שהפסול בא לן ממקום אחר משום חשש נקב ולא מצרפין חזקת אינו זבוח או כמ"ש הנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' ח' בכוונת התוס' דחזקת אינו זבוח איתרע טפי ממה דאיתרע חזקת שאינה טריפה דזה הוי רק ספק איתרע או דעור שאנו מסופקין עלי' אם ניקבה לא איתרע כלל עיי"ש וא"כ אפילו יש בוודאי חשש ריעות' לא מקרי אתחזק ומוכח דלא כפמ"ג דהנ"ל ושפיר לן לבדוק ולראות וושט לעצמו: איברא מ"מ לאחר העיון אין מהתם ראי' דכבר כ' התב"ש בס"י כ"ט והסכים עמו בפמ"ג דבפתיחה לטריפות דהיכ' דיש ריעות' ברורה לפנינו שיצא מן הרוב א"א לומר דאוקי בחזקת שאינו טריפה ולכך בספק מים במוח אי אקיף טריפה וגבי קוץ שאני דיש חזקה ברורה דבשעת לידה בוודאי לא ה"ל קוץ וא"כ כוונת התוס' הנ"ל בפשיטות דלהכשיר יש ב' חזקות חזקה הבאה מכח רוב נהי דאיתרע מ"מ יש עוד חזקה דמעיקר' שלא ה"ל נקב מחמת קוץ ולכך כ' התוס' דמקרי חזקת היתר משא"כ בהנך חטטין שאפשר שהיו מתחילת בריית' ואין כאן אלא חזקה הבאה מכח רוב וא"כ שוב הוי כמו מים במוח כיון דיצא מרוב דרובם אין להם חטטין ואין כאן חזקת שאינו טריפה ויש לומר דאיכ' חזקת דאינו זבוח: אמת דדברי מרן זצ"ל

הם נראים לכאור' מצד הסבר' דהרי מעולם היתה בחזקת ראוי' לזביח' וא"כ עד"ז דהיינו אם יזבח אותה לא הי' לה חזקת איסור מעולם ולזה אפשר כיוון המהרש"א בבכורו' דף כ' ע"ב ד"ה חלב שכ' דגבי נקב הוושט לא הוי אלא חשש טריפה ומטהר מידי נבילה והפמ"ג בסי' ל"ג בש"ך ס"קה הקשה עליו דלכ"ע נקובת הוושט נבלה לאחר שחיטה ואפילו נימא דהש"ס קאי רק על פסיקת הגרגרת אכתי ניחוש שמא במקום שחיטה איפסק וצ"ע על מ"ש הפמ"ג הנ"ל לישב דברי המהרש"א.

וכן בחת"ס חיו"ד סי' כ"ד קשה ניחוש דלמא איפסק הגרגרת ולהנ"ל י"ל דהמהרש"א סובר כיון דהוושט או פסיקת גרגרת מצד עצמו רק טריפה מחיים והשחיט' איתעביד בה כראוי ועפ"י הרוב הוא כראוי והי' בחזקת ראוי לשחוט בכה"ג דאיכ' רוב להיתר אפילו מידי נבלה מטהר עיי"ש: איברא התוס' בב"מ דף כ' ע"ב ד"ה איסור' כ' בהדי' בכה"ג מקרי אתחזיק איסור' וגם הרשב"א במשה"ב בית א' דפוס וויען דף ק' כ' דהואיל ונקובת הוושט נבלה שייך לומר אתחזק ומ"ש מרן זצ"ל בסי' כ"ד הנ"ל לישב מדברי התוס' בב"מ דף כ' ע"ב לא זכיתי להבין לדעת וגוף סברת מרן זצ"ל קשה לי דהרי גם ביבמות דף קי"ט ריש ע"ב דאמרינן דסמוך מיעוט' דאינן מתעברות ויולדת לחזקת איסור לשוק הוי כיוצא בזה שהרי היתה בחזקת שתתעבר ותלד וא"כ לא היתה כלל בחזקת איסור לשוק וזה באמת דעת הנוב"י מהדו"ת סי' י"ט וגם בנוב"י קמא חאה"ע סי' ס"ט דלא שייך חזקת יבום כלל הואיל ורוב נשים מתעברות ויולדת וכבר הארכתי בתשובה במקום, אחר (לעיל תשובה כ"ז) שדבריו תמוהין מש"ס דיבמות דף קי"ט דאמרינן בהדי' דמקרי חזקת יבום ושם הארכתי קצת לישב דבריו עיי"ש: עכ"פ משמע דגם בכה"ג מקרי חזקת איסור כיון שמעיקר' ידענו פעם אחד שאותו דבר אסור לנו כ"ז שלא נתברר לנו דיצא מאיסורו אפילו אם עפ"י רוב יצא מאיסורו סורו נקרא חזקת איסור ואמרינן סמוך מיעוט' וא"כ ה"נ נהי דסמוך מיעוט' לחזקת אינו זבוח שהקש' הפמ"ג בסי' ל"ג בש"ך ס"קה הנ"ל לא קשה ומיושב עפ"י מ"ש לעיל הואיל ואחזיקינהו אותו מעיקר' בחזקת כשרה אבל אם נולד ריעות' במקום דל"ש רוב וחזקת כשרות י"ל דאוקי אחזק' דיש לחלק ולומר דלא דמי להא דיבמו' דף קי"ט דשם לא נעש' בוודאי המעש' המסלק החזקה אלא עפ"י רוב נעש' המעש' המסלק משא"כ כאן דבוודאי נעש' מעש' המסלק אלא שפסולו בא לו ממקום אחר ולכך שפיר אמרינן דאין כאן חזקת אינו זבוח: ועוד יש להסביר יותר כיון דמחיים היתה בחזקת ראוי' לזביחה ולא היו יכולין אז לומר סמוך מיעוט' וכו' דהרי התורה התירה לאכול חלבה וביצתה וע"כ הואיל ולא אפשר שאני וא"כ כל זמן שלא נמצא בה הריעות' בוודאי היתה בחזקת היתר ובחזקת ראוי' לזבוח ואיך אח"כ כשנמצא ריעות' יתעורר בה חזקת איסור משא"כ גבי חזקת יבום מעיקר' ועד סוף לא יצאה מחזקתה דלעולם היינו חוששין על המיעוט ואמרינן סמוך מיעוט' לחזקה ולעולם לא יצאה מחזקת יבום משא"כ כאן וזה נראה סברא ישרה ונכונה: ועפ"י"ז לישב סתירת התוס' בבכורות דף כ' ע"ב הנ"ל שהקש' המהרש"א דהוי לי' להתוס' להקשות על המקשן דלמה פריך על ר"מ האיך אכיל בשרא הא גם לדידן אמרינן סמוך שפיר תי' דהי' אפשר לן לומר דבכה"ג לא אמרינן סמוך הואיל ומעש' השחיט' נעש' דשם לא הי' המהרש"א יכול לתרץ הואיל והותר חלבה דזה גופי' קשיא וכמ"ש מרן זצ"ל בסי' כ"ט הנ"ל ולפי ס"ד באמת לא הי' מקרי חזקת יבום חזקה כדלעיל אבל לפי מאי דמסיק הואיל ולא אפשר שאני שפיר אמרינן ביבמות דף קי"ט דחזקת יבום מקרי חזקה אע"ג דמעולם היתה עומדת להתעבר והא דהתירה התור' חלב וביצים הוא משום דלא אפשר וא"כ מקולא שהקילה התורה לענין איסור היכא דלא אפשר דלא אמרינן סמוך מיעוט' לחזקת

אינו זבוח מוכח דאיסור קיל מממון דלענין ממון ס"ל לתוס' אפילו לא אפשר אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב וא"ש: ועכ"פ לפי האמת דכל דלא אפשר למיבדק לא אמרינן סמוך.

א"כ מעולם לא היל' לו חזקת אינו זבוח וא"כ גם אם נודע ריעות' ואחר מיתה א"א לומר חזקה למפרע דחזקה למפרע לא אמרינן ושפיר כתב מרן זצ"ל דספק נקב לא מקרי אתחזיק איסור' ושפיר יכול אדם להורות בוושט לעצמו ובלא"ה כבר כתבתי בתשובה אחת (לעיל סי' ל') להקשות על דברי הטו"ז מחולין דף מ"ד ע"ב דפריך מבכור על ח' טריפה וגם לפי הסבר' כתבתי שם לפי מאי דמוכח מתוס' נדה דף כ' דחזקה כי האי דאינו זבוח דוודאי איתרע והספק רק אי יש דבר המבטלה לכ"ע יכול אדם להורות לעצמו וכן אני נוהג בוושט להורות לעצמי: תשובה ל"ד בעזה"י חוסט יום ה' טוב טבת תרל"ג לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג כש"ת מוה' משה צבי פרידמאן נ"י מו"צ בקהל האדהאז יע"א: מכתבך קבלתי ובו נשאלתי ע"ד שוחט שנפל סכינו מפיו על מנעלו וממנעלו לקרקע קשה ונמצא הסכין פגום האם יש לתלות הפגימה בקרקע דהש"ך כ' ביו"ד סי' י"ח ס"ק הטעם דבספק נפל על חודו אסור משום דהוי ס"ס לאיסור' וה"נ הוי ס"ס להתיר' ספק בעור המנעול נפגם וספק אולי נפגם בקרקע והוי ס"ס נגד ס"ס ואוקמי' אחזקת בדוק ואפילו נימא דלא מקרי ס"ס דאין א' מתיר יותר מחבירו מ"מ אם הפגימה דקה עד מאוד שאינה נרגשת בצפורן שכ' הפמ"ג ססי' י"ח דבכה"ג אם יודע שנגע במפרקת ה"נ יש להקל בס"ס זו שמא כהרא"ש דאם אינה נרגשת בצפורן שרי' ואת"ל וכו' דלמא במנעול או בקרקע איפגם עכ"ל בקצרה: ולפי ענ"ד פשוט בכה"ג שנפל על מנעלו ומשם לקרקע קשה ואינו יודע אם נפל על חודו דקי"ל ביו"ד סי' י"ח דאסור ה"נ כאן אפילו הוא פגימה דקה ואפילו נימא דעור המנעול ס' פוגם מ"מ הא יש נגד כל אחד מהספיקות שנתלה בו יש נגדו ס"ס לאיסורא נגד ספק לפגם במנעול יש ספק שמא לא נפל על חודו ואם ת"ל נפל שמא אינו פוגם והס"ס הוי כרוב לאיסור ולא הוי הספק להקל אלא כמיעוט וכן נגד ספק נפגם בקרקע הוי ס"ס זו לאיסור ולא הוי הספק להיתר אלא כמיעוט ואי נצרף תרווייהו להדדי הוי רק כב' מיעוטין להיתר ולא הוי ס"ס אפילו לפי מ"ש הר"ן בפרק א"ט בסוגי' דבצים דתרי מיעוטא הוי כפלגא היינו להחמיר מדרבנן והס"ס מקרי דווקא אם הוי ספק השקול: ומטעם זה אפילו לפי מ"ש הפ"מג בפגימה דקה אם נגע וודאי במפרקת הוי ס"ס כאן דלא נודע ואיכא ס"ס לאיסור ונשאר רק ב' מיעוטים אי אפשר לצרפם לספק שמא כהרא"ש מטעם הנ"ל דהוי רק כמיעוט וגדולה מזו נראה לי אפילו ידעינן וודאי שנפל כ.

חודו אסור בנידון כעין הנ"ל דהא דקרקע קשה פוגם ותלינן בי' בנפל וודאי על חודו היינו באיכא חבטה מלמעלה למטה וע"י כח החבטה בקרקע קשה נפגם והוזק כעין דקי"ל בנפילה ביו"ד סי' נ"ח וכעין שכ' התבו"ש סי' י"ח אות כ"ט אבל בנפל ונתגלגל ממנעול על הקרקע קשה אין כאן חבטה ואין כאן הכאה ואין בו כדי להזיק ולא כדי לפגום: וכל זה כתבתי לשיטתו דס"ל דעיקר טעמו של הש"ך משום ס"ס לאיסור אבל באמת לא קי"ל כן אלא כמ"ש התבו"ש דעיקר טעמ' דתלינן הוא היכא דיצא בהיתר והוי כאתחזק בהיתר אלא דהש"ך הוסיף דאפילו יצא בהיתר לא תלינן היכ' דאיכ' ס"ס לאיסור וכן פסק הפמ"ג שם לדינא וא"כ בנידון שלו דלא יצא בהיתר ולא אתחזק בהיתר אפילו הוי שוה בשוה לא תלינן ואסור בנידון שלו ובאמת גוף הסבר' של כבר יצא בהיתר שכ' התבו"ש שם דהוי חזקה כדאמרינן בכתובות דף כ"ד ע"ב דהרי אתם בחזקתכם קשה לי טובא מהא דמקוה שנמדד ונמצא חסר דריש מס' נדה דאמרינן כל טהרות שנעשו ע"ג טמאות אע"ג דיצא בהיתר וצ"ע ואין כאן מקומו מ"מ הסכימו האחרונים דלענין סכין בעינן ג"כ

יצא בהיתר וזה לא הי' בנידון שלו וא"כ אסור משום ב' טעמים כנ"ל ואחתום בברכ' יהי ה' עמך דברי רבך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ל"ה בעזהי"ת חוסט אור ליום ו' עש"ק פ' תצוה תרל"ה לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המופלא ומופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' שמואל מארגינשטערן נ"י מורה הורא' בקהל ערדאטעלעק יע"א מכתבו קבלתי וביקש ממני לחוות דעתי אם רשאין להורות לעצמן בוושט באוונות שמלעיטין אותו שהפמ"ג והטו"ז סוסי" י"ח העלה הדבר בצ"ע ורבים מקילין בזה להורות לעצמן וביקש לידע דעתי בזה והנ' אמת הדבר שגם אני נהגתי להורות לעצמי וטעם הדבר נבאר לפנינו שורש הדבר מיוסד על מ"ש שם הטו"ז בשם הר"ש סופ"ב דנגעים על הא דתנן דאין רואין בכורות לעצמן דהעלה שם הטע' משום דאתחזק איסור' ומזה למד הטו"ז כל היכ' דאתחזק איסור' אין להורות לעצמו ובבאר היטב שם כ' דנעלם ממנו דברי התוס' בנדה דף כ' ע"ב שכ' דרואין דמים לעצמם ומביא ראי' מדלא תנן במתני' שם בנגעים דאין רואין דמים: ולכאורה תימה בעיני דהרי כ' התוס' רפ"ק דגיטין דף ב' ע"ב דנדה לא מקרי אתחזיק איסור' דלא הוחזקה לראות כל פעם ואם ראתה דאתחזק' טמאה מ"מ בידה לספור ולטבול דהוי בידה כמו שפ"י שם המהרש"א וא"כ בכה"ג גם הרא"ש מודה דנאמנת אפילו בימי טומאת' אדרב' בימי זובה היא בחזקת מסולקת בדמים וכבר כתבתי בזה במקום אחר (לעיל תשובה ל') וגם בלחם חמודות סו"פ עד כמה.

ובס' בית הילל ביו"ד סי' שי"ג השיג על הר"ש וכ' דהיכ' דבידו גם באתחזק נאמן ובתבו"ש סי' י"ח שם תמה על הלח"מ וס' ב"ה מאי השיגו על הטו"ז והר"ש מר"פ האשה רבה דאמרינן אי בתרומה דידי' נאמן משום דבידו להפרישו והתם שאני משום דבידו לסלק האיסור לכך נאמן אפילו באתחזק משא"כ הכא עיי"ש.

ולפי ענ"ד יפה הקשו הלח"מ והב"ה דהרי בתוס' גיטין הנ"ל ביארו דאפילו אם אין עתה בידו אלא שהי' כבר בידו ג"כ נאמן עיי"ש ואמרינן רפ"ק דבכורות דרשאין להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם עיי"ש וא"כ הרי בידו כבר להכשירו וא"כ בכה"ג אמרינן דבעלים נאמנים ושפיר הקשו דאיך אפשר לומר בבכור הטעם משום דאתחזק והוי בידו ואנן קי"ל כרבא ובזה הי' אפשר לישב קושית התוס' הנ"ל בנדה דף כ' למה לא נקט ראיית דמים לעצמם אסור דאיכ"ל דנקט לרבנות' אפילו בדבר שהי' כבר בידו אינו נאמן אלא דהוא גופי' תקשה למה באמת אינו נאמן דהא אמרינן כל שהי' כבר בידו נאמן בין אמרינן כפי מה שהביא בר"ן ריש גיטין וכ"כ במהרי"ק כיון דהי' בידו לסלק את האיסור לא מקרי אתחזק או כאידך פירוש' וכמ"ש מרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' ט': אמנם בטו"ז או"ח סי' תצ"ח ס"קט בהא דאין רואין בכור בזה"ז ביו"ט צידד שם הטעם משום דאתחזק איסור' ומינה יליף דגם ספק טריפות דבא לפני בעל הורא' אם הי' מעיקר' רק ספק איסור רואין ביו"ט אבל אם נתערב תערובות לח בלח באופן דלא נעש' נבלה או ביבש ביבש ואתחזק איסור' ביו"ט וניתוסף שם היתר בכה"ג אין רשאין להורות ביו"ט עיי"ש ובהגהת נתיב חיים אצל המג"א השיב עליו וכ' דמעולם לא נהגו בעלי הורא' כזה ופשט לכל בעלי הורא' להורות ביו"ט בכה"ג וע"כ הא דאין רואין מומי בכור ביו"ט הוא משום כיון דמעיקר' הי' של הקדש ואינו שלו וע"י ראיית המום להתיר ולשחוט ולאכול אותו הוא מכניסו לרשותו להיות כממון שלו ולכך הוי ממש כדן את הדין ומוציאין ממון מזה לזה ולכך אין רואין מומין ביו"ט משא"כ לענין הורא' בשאר איסורין עיי"ש ומהאי טעמא נראה ג"כ דאין רואין מומין לעצמו כשם שאין אדם דן דין לעצמו ה"נ ראיית בכור לעצמו דהוי כמוציא ממון מרשות הקדש לרשותו וחזקת ממון עדיף וכן מוכח מדברי המג"א סי' שכ"ג ס"ק י"ד דלא כתב שם אלא דאסור

להוסיף עליו ולבטלו ביו"ט אבל אם מעצמו ניתוסף שרי להורות וע"כ כסברת הנתיב חיים הנ"ל ולפי"ז גם השגות בה"ט מתוס' דנדה הנ"ל א"ש מדלא נקט המשנה רק בכור ולא נקט גוונא אחריו שהי' בו חזקת איסור כגון באופן הטו"ז בסי' צ"ט הנ"ל ושאר אופנים יהיו אסור וע"כ דווקא בבכור משום דהוי כמוציא מרשות הקדש לרשותו וא"כ אין דברי הר"ש והטו"ז מוכרחים גם הר"ש כ' רק בדרך שמא ובתוס' בבכורות דף ל"א ע"א ד"ה דחזי ג"כ תמהו על זה דלמה לי טעמא דחזי לימי טומאתו וכי אם לא חזי בימי טומאתו אינו נאמן והניחו בקושי עיי"ש.

ובאמת גם הא דלא נאמן גם בבכור לראות לעצמו קשה להבין לפי הנ"ל כיון שהי' בידו כדלעיל למה לא יהא נאמן והא אחר דלא הי' בידו קי"ל דרואין מומין ביחיד אע"ג דאתחזק איסור' אפילו לדעת הפוסקים הי' דאתחזק איסור' אין ע"א נאמן ואפי"ה בראיית מומין נאמן וע"כ או כדעת הר"א ממינץ בהג"א בפ"ק דחולין כיון דהוא מוחזק בכשרות נאמן או כמ"ש הפנ"י בריש חולין דהי' דאיתרע חזקתו לכ"ע ע"א נאמן והכא כיון דהמום לפנינו הרי איתרע חזקתו דראיית המומין הוי רק כבירור הדבר כמ"ש הר"ן והפ"י בדף ס"ג דהי' דרק מברר הדבר ע"א נאמן או דגזה"כ הוא דדיין נאמן ביחיד דהרי אמרינן בסנהדרין דף ל"ד ע"ב דהי' לן לומר ק"ו מממונו בשלש כ"ש גופו בנגעים דבעי' תלת אלא שהתור' כ' בפירוש והובא אל אחד מבניו הכהנים וכן אמרינן בסנהדרין דף ג' מקרא דבצדק תשפוט עמיתך וילפינן דדיין אחד ובדיין מומחה לכ"ע מוציאין ממון מחזקתו וע"כ כיון דנגמר הדבר על פיו וודאי לא משקר והתורה האמינתו: אבל לעצמו הי' דיש ריווח ממון או הוצאת ממון מרשות אחר כמו בבכורות הנ"ל דמוציא מרשות הקדש דאינו נאמן על עצמו אבל בעלמ' הי' דנאמן לאחריו ה"נ נאמן לעצמו אלא דבחולין דף מ"ד ע"ב אמרינן הי' דאפשר דיחשדוהו דלכך הקיל כדי שיתנו לו בזול או כדי ליקח ממנו וכו' ועושה דבר שאינו רגיל יש לאסור לכתחיל' משום הרחק מן הכיפור והיינו בדבר המפורסם ויש מקום חשד אבל מדינ' וודאי מותר ומסוגי' ההוא בעצמו מוכח דאין חילוק בין אתחזק איסור' או לא מדפריך מהא דר"ח שרי בוכרא ולא משני בוכרא שאני דאתחזק איסור' וצ"ע על הר"ש והטו"ז ועכ"פ אין סברת הר"ש מוסכמת אדרב' רבים פליגו עליו: ועתה נבוא לנידון דידן דאפילו לר"ש וטו"ז דהי' דאתחזק איסור' אינו נאמן לראות לעצמו מ"מ בוודאי בוושט של אווזות המלעיטין לא מקרי אתחזיק איסור' ותימה על הפמ"ג שהרי מעשים בכל יום שמברכין על כיסוי הדם של אווזות המלעיטין וכאן ביו"ד סי' כ"ח סעי' כ"א אית' דבחי' צריכין לבדוק מקודם הריאה ואח"כ לכסות דשמא אית בה ריעות' בריאה וכבר פלפל בצ"צ סי' קט"ו דאי הכי גם באווזות המלעיטים יהא אסור לכסות הדם עד שיבדוק הוושט דהרי אם העוף טריפה אינו חייב לכסות וביאר שם דוושט לא דמי לטריפות הריא' דאינו מצוי להטריף: והפמ"ג בעצמו ביו"ד סי' כ"ח בש"ך ס' הביא דברי הצ"צ וא"כ אי ס"ד דחיישינן גבי וושט לחזקת איסור שאינו זבוח אפילו אם רוב כשרים אמרינן סמוך מיעוט' לחזק' והוי פלגא ופלגא א"כ איך מצינו ידינו ורגלינו דמברכין על כיסוי הדם דהרי על ספק טריפה אין מברכין וע"כ דלא חשבינן חזקת שאינו זבוח לחזקת איסור כמ"ש מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' כ"ד וכ"ה כיון דעושה מעש' השחיט' בהבהמ' והעופות והם בחזקת שהם ראויים לזבוח ואין כאן חזקת איסור או משום דנגד חזקת איסור יש חזקת שאינו טריפה שלא ניקב הוושט או משום חזקת שאינו מטמא בנבלה וכנגד חזקת איסור שאינו זבוח דאי נימא דניקב הוושט א"כ לא היתה השחיט' מועלת והוי מטמא' וכתבתי בזה במקום אחר (לעיל תשובה ל"ג): ועכ"פ.

מוכח מכל הנ"ל דהא דמברכין על הכיסוי דליכ' כאן חזקת איסור שאינו זבוח וא"כ אפילו אית לן ריעות' לפנינו דהיינו שנמצא שחין בוושט אין כאן הורא' נגד חזקת איסור ומותר להורות לעצמו אפילו לדעת הר"ש והטו"ז כן נראה לפי ענ"ד פשוט וכן מוכח מהא דפסק המהר"ם לובלין בתשוב' המוב' בש"ך סי' ל"ג דאם נאבד הוושט דכשר אפילו למאן דמחמיר והובא בפ"ת שם בשם מהר"ם זיסקינד מ"מ מיקל במקום הפ"מ ובית אפרי' פליג עליו אפילו למהר"ם זיסקינד שרי במקום הפ"מ כמו בנאבד' הריא' ואי נימ' דיש חזקת איסור אמאי שרי וע"כ נראה דלא חשבינן זה לחזקת איסור ורשאי ת"ח לראות לעצמו בהנך וושטין ומשום הרחק מן הכיעור ודומ' דאית' בחולין דף מ"ד ע"כ נראה דלא שייך בדבר שהוא לעצמו ומאי יעשה אם יזדמן לו שום ספק או חשש' ע"כ לפיענ"ד שפיר עבדו דלא חיישי' לזה ויאכלו ענוים וישבעו והנרא' לפיענ"ד כתבתי ואחתום בברכה דברי הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ל"ו את חג המצות יחוג בדיעות ידידי הרב המופלג בתורה הבקי והחריץ מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י: מה שהעיר מעלתו נ"י על מה שנוהגין למכור האווזות שנטרפו בנקיבת הוושט ולנקיבת הוושט אינו מועיל השחיט' וא"כ אמרינן דבני מעיים הן כאבמה"ח ואסור להושיטם לב"נ כבר האריך מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' י"ט ללמד זכות ע"ז וכמו שהביא מעלתו נ"י ובספר פ"ת ביו"ד סי' כ"ז הביא בשם תשובת ברית אברהם חיו"ד סי' כ"ג שכ' הרבה טעמים להתיר יעווי"ש ותשובה זו אינה בידי ואני לא באתי אלא ללמד עוד זכות וטעם על זה עפ"י מאי דמספק' לי לדעת התוס' בחולין דף ל"ב ע"א ד"ה ורמינהו דמחיים אסור נקיבת הוושט משום טריפה אלא דאי שחט לא מהני השחיט' לטהרו מידי נבלה ונעשית נבלה ומספקא לי לדבריהם אי עלה קרום בוושט קודם השחיט' אי מהני לענין זה דלא נעש' נבל' לפי הסבר' שהביא הש"ך ביו"ד סי' ל"ו ס"קו ושם בפמ"ג ובסי' ל"ג בפמ"ג בטו"ז ס"קד די"ל קרום שעלה מחמת מכה הוא קרום חזק ואפי"ה אינו מועיל כיון שנטרפה פעם אחת אינו חוזר להכשרו וכל זה לענין טרפה אבל לענין להיות נבלה הוי סתימה דמעיקר' לדעת התוס' הנ"ל ואינה נעשית נבלה ואין לפשוט זה מדפריך לעיל בחולין דף ל"ב מתניתן דאל"ט דהא נבלה הוי דמאי פריך דלמא מיירי בעלה קרום ז"א קושיא חדא דנקובת הוושט לא משמע שנסתם ותו דאכתי תיקש' כמ"ש התוס' בחולין שם ד"ה ורמינהו וכו' דליתני עיקר הטריפות בלי סתימ' שהוא נבלה ואדרב' לפי הסבר' הנ"ל דהיכ' דנסתם הוי רק טריפה יש לישב קושית הראש יוסף בריש אלו טריפות דהקש' דמאי פריך על תנא דבי ר"י דהוי טפי מי"ח טריפות דדלמ' תנא דבר"י לא חשיב נקיבת הוושט ופסיקת הגרגרת משום דטרפות קא חשיב ולא נבלות אמנם להנ"ל פריך שפיר דאכתי הו"ל לממני נקובת הוושט היכ' דנסתם וכדלעיל דהוי רק טריפה וגוף הדין צ"ע וא"כ אי אמרינן בעלה קרום שהשחיט' מטהרת בגידי נבלה א"ש מנהגינו דהרי אותן הוושטין רובם אינם נקובים להדי' אלא דיש בהם קרום שעלה מחמת מכה ולהנ"ל איכ"ל דהועיל השחיט' לטהר מידי נבלה ושוב כיון דהועיל השחיט' לישראל לטהר מידי נבלה מועיל ג"כ להוציאה מידי אבמה"ח לב"נ ויותר מזה אין לי פנאי כעת להאריך וכבר ביאר מרן זצ"ל עוד סברו' להתיר דברי ידידו הדוש"ת הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ל"ז בצאת השנה תבוא ברכה וחיים לראש הרב המופלג חרוץ ושנוי צדיק ונשגב מוה' יעקב שלום נ"י יושב בשבת תחמוני בק"ק טאפלשון.

שכתבו הנעים קבלתי וכו' ובשלהי מכתבו העיר מעלתו מאי דמסתפק' לי' למעלתו בקטן שכיסה אי דינו כמו כיסהו הרוח ביו"ד סי' כ"ח סעי' י"א דבחזר ונתגל' חייב לכסות ולפי ענ"ד יש לפשוט זה מהרא"ש סוף מועד קטן סי' קמ"ג דימה קטן לדחי' עיי"ש. אמנם הואיל ודברי הרא"ש קשים

כמו שהקש' בק"נ שם ויבואר לקמן אמרתי להאריך קצת הפר"ח והתבו"ש שם כ' בכיסהו הרוח וחזר ונתגל' וכיסה בלא ברכה דבסוכה דף ל"ג ע"א ובע"ז דף מ"ז ע"א לא איפשט' אי יש דיחוי ומדברי הר"מ והרא"ש במ"ק הנ"ל מוכח דלאו ספיק' הוא דאי ספיק' הוי הוי ספק אבילו' ולהקל והנה בזה יש שיטות הנה הטו"ז בסי' תרמ"ו ס"קו הוכיח דר"פ פשיטא לי' דאין דיחוי במצות ע"ש וככה קי"ל ובאמת שכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם וטור ורא"ש וכן הוכיח הכפת תמרים בסוכה דף ל"ג מלשון ר"פ דאמר זאת אומרת דלר"פ פשיט' לי' ולכך לא הביאו הפוסקים הנ"ל כל האיבעי' לענין דיחוי אצל מצות אמנם הרמ"א בסי' תקפ"ו הביא דעת י"מ דסוברים דלענין שופר יש דיחוי והמג"א שם ס"קו באמת הקשה למה לענין כיסוי הדם סתם הרמ"א דחייב לכסות ולא כ' דחייב לכסות מספק (והחמד משה שם פקפק דלמה הקש' כן על הרמ"א דווקא ולא ראה דברי הטו"ז בסי' תרמ"ו הנ"ל ולא אסיק דברי הפ"ח ביו"ד סי' כ"ח) והנה דברי הרמ"א הי' אפשר לישב דנהי דס"ל להחמיר כדעת התוס' דסוברים דספיק' הוי אי יש דיחוי ושיטה זו מחמרת יותר מדברי הרמב"ן והר"ן בע"ז דף מ"ז דסוברים דלענין דיחוי מעיקר' מיפשט פשיטא לן דאין דיחוי ובנרא' ונדח' לא איפשט' ודעת התוס' והמרדכי דאפילו בדיחוי דמעיקר' לא איפשט.

מיהו י"ל בין לשיטת הרמב"ן וסייעתו ובין לשיטת התוס' וסייעתם מ"מ באמת קשיא לישנ' דר"פ כמ"ש הכפ"ת הנ"ל אלא נראה דס"ל כמ"ש הב"ח בסוסי' תרמ"ו דאפילו אי יש דיחוי היינו מדרבנן ולפי"ז בחזר ונתגל' מה"ת חייב לכסות ואפי' דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשוא"ת היינו היכ' דיש גדר וסייג אבל כאן למה יעקרו דין תורה ולכך חייב לכסות ושפיר אר"פ דזאת אומרת אין דיחוי ור"י ור"ד מספקא להו אי מדרבנן יש דיחוי ור"פ אפשר נמי מספקא לי' מדרבנן ואפשר נמי דפשיט' לי' דיש דיחוי מדרבנן והש"ס נקט רק מספקא לי' הואיל ולדידהו ספק ולכך לענין כיסוי שפיר קי"ל דיכסה ויברך אבל כאן החמירו מספק ואע"ג דהאיבעי' בדרבנן הוא ס"ל לשיטה זו להחמיר או כדעת הפוסקים בסי' ק"י בכללי ס"ס דבתיקו קי"ל להחמיר אפילו בדרבנן או משום כיון דבוודאי מחוייב וספק אי יצא ידי מצותו בשופר זהו הוי אתחזק ואפילו בדרבנן להחמיר או דחשוב כלכתחיל' ולכן צריך לתקוע שנית זהו הי' נרא' בדעת הרמ"א.

אמנם הרא"ש במוע"ק הנ"ל יש לו שיטה רביעית דקשי' לי' ג"כ קושית הכפ"ת הנ"ל ומכח זה סובר דלר"פ קשי' לי' לישנ' דמתניתן דמשמע חייב לכסות מהדין ומכח זה הוכיח דאין דיחוי אצל מצות והנה לישנ' דר"פ משמע דלעולם אין דיחוי אצל מצות אפילו היכ' דאינו בידו וקשי' לי' להרא"ש דלמא שאני התם דבידו וניחאלי' או דר"פ לא ס"ל לחלק בין בידו ואנן קי"ל כר' אשי בזבחים דף ל"ד ע"ב דמחלק בין בידו לאין בידו או דמשמע לי' מתני' אפילו בגוונא דאין בידו לגלות וכמ"ש התבו"ש סי' כ"ח סקט"ז אמנם ר"י ור"ד דמספק' להו אע"ג דלישנ' דמתני' משמע דמהדין חייב לכסו' וע"כ דמספקא להו דלמא דווקא התם משום דבידו ור"פ דאמר סתם אין דיחוי אצל מצות משום דמספקא לי' אמר סתם ולכך פסק הרא"ש היכא דבידו אמרי' אין דיחוי והיכא דאינו בידו אמרינן דיש דיחוי משום דהוי ספיקא: ובאמת עם כל זאת דברי הרא"ש תמוהין שכ' בהושחרו ביו"ט דיש דיחוי חזא דשם בפ' לולב הגזול והטור בסי' תרמ"ו לא מחלק וע"כ או כתירץ הב"י או כהב"ח וטו"ז מיהו זה יש לישב דהרא"ש דייק בלישנא דהושחרו ביו"ט והוריקו ולא נקט דמיעטן וע"כ מיירי דאינו בידו למעט רק שהוריקו וא"כ מוכח כתי' הב"י ולא כב"ח וטו"ז אמנם עדיין קשה הא אפילו בכה"ג הוי רק איבעי' וספק בנראה ונדחה אבל בדיחוי מעיקרא אין דיחוי ושם הוי כדיחוי מעיקרא וצ"ל דס"ל דבאמת אין חילוק בין דיחוי מעיקרא לנראה ונדחה לר"י ולר"ד דקא מבעי' להו בדיחוי מעיקר' וכ"ש בנראה ונדחה וקיי"ל כוותי'

ועכ"פ נראה דלכ"ע בכסהו הרוח ונתגלה חייב לכסות ולברך כנראה מסתימת כל הפוסקים הראשונים: ועתה בנידון שלנו בכיסהו קטן כבר כתבתי דהרא"ש והר"ם מדמה ל' לכסהו הרוח אמנם מדברי התבו"ש סי' כ"ח ס"ק ד' נראה דקטן יכול לכסות ואי נימ' דהוי רק כרוח א"כ אין רשאי להניחו לכסות כיון דהמצוה על כל ישראל כמו שדרשו רז"ל והוא מדחה מהן המצוה ואין להביא ראי' מהא דקי"ל ביו"ד סי' רס"ד דקטן יכול למול דהתם שאני כיון דהכל מצווין עליו למולו חשיב כבר מילה כמו שחשב לענין זביחה בר זביחה הואיל ומצווין עליו שלא להאכילו נבילות כמו שכתבו האחרונים מיהו לדינ' נראה דאינו יכול לכסות וכמ"ש המג"א סי' י"ד ס"ק ג לענין ציצית וכיון שהכל מחוייבין בדבר אין הקטן שהוא אינו מחוייב ואינו יכול להוציא ולהפקיע מצוות כיסוי מן המחוייבים דבר חיוב מדרבנן אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתן וכן משמע בחולין דף פ"ו ע"ב דזביחת חש"ו אחרים מכסין דמו ולא הקטן וא"כ אם כיסה ונתגלה חייבין לכסות כן נראה לפיענ"ד דברי ידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ל"ח החיים והשלום וכל טוב להבחור המופלג החרוץ ושנון כ"ה ישעי' נ"י: מכתבו.

קבלתי ומאי שהקשה על דברי הדגו"מ ביו"ד סי' כ"ט שכ' דהלמ"ס בשמנה טריפות אצטרך דאם הוא טריפה דחי יותר מי"ב חודש דאינו ממועט מזאת החי' והקש' מעלתו דא"כ קשי' בחולין דף ק"מ ע"א דקאמר טריפות מחיות ממועט וקשה הא אצטרך לוודאי טריפה וקושי' זו לאו לדגו"מ קשיא דווקא אלא אליב' דדינ' דקי"ל ביו"ד סי' נ"ז דבוודאי טריפה אין החיות סימן קשיא סוגי' הנ"ל וכבר הקשתי כן וביארתי בחי' חולין שם אמנם כעת נראה לפי ענ"ד דכיון דקים להו לחכז"ל דטריפה אינה יכולה לחיות י"ב חודש והיינו כמו שביאר בפליתי שא"י לעמוד בשינוי הטבע הנעש' תוך משך שנה מקור וחום ושאר תקופות השנה וכל טריפה בחזקת שאינה חי' חזקה מכח רובא דרובא הוא: וא"כ אפילו חזינן שחיתה ויצאה מן הרוב מ"מ עדיין לא נעקרה החזקה שטריפה אינה יכולה לעמוד בקשרי הטבע של י"ב חודש ובמה שיצא פעם אחד מרוב לא אמרינן דתצא לעולם ומאי דיצא' יצאה וא"כ לעולם וודאי טריפה אסורה לאכול משום דאינו חי' ושפיר קאמר הש"ס דטריפה ממועט מחיות אלא דהדגו"מ קאמר דהלמ"ס גלי לן דאע"ג דחזינן דבשנה שעברה ה' בה סימני טריפה וחיתה אפי"ה היא טריפה ונ"מ לחלב ובצים אבל לאכול לעולם אסורה בלאו הל"מ משום דאינה חי' ואפילו חיתה ג' שנים נראה דלא אמרינן דכבר אתחזקה ע"י ג"פ שתוכל לעמוד בשינוי הטבע ותחי' כשאר בהמות לא מבעי' לדידן דקי"ל דווסתות דרבנן וחזקה כי האי אינו חזקה ואפילו למ"ד דווסתות דאוריית' מ"מ כאן דהי' חזקה דמעיקר' חזקה מכח רוב ולא היתה רק על מעיקרא אלא על השתא ג"כ שלעולם א"א לטריפ' לעמוד בקשרי הטבע י"ב חודש ונגד חזקה בשעתה גם המ"ד ווסתות דאוריית' איכ"ל דמודה דחזקה דע"י ג' פעמים אינו עוקר חזקה דמחמת רוב שהי' גם על שעה זו וכבר ביאר בנוב"י בחאה"ע סי' ד' דחזקה בשעתה עדיפ' מחזקה דמעיקר' כן נראה לפיענ"ד נכון: ועפ"ז אמרתי לישב קושי' תוס' בחולין דף ק' שהקשו דשם קאמ' דלמ"ד טריפה חי' אינו ממועט מחיות ובע"ז דף ו' אמרי' דאפילו אי טריפה חי' ממועט מקרא דכל החי ועפ"י הנ"ל אמרתי דנרא' דמ"ד טריפה חי' הכוונה רק דאפשר לה לחיות ואינה רוב שאינה חי' אבל גם הוא מודה לפעמים חי' ולפעמים מתה ממכה זו וא"כ שוב אינה ראוי' לקרוא אותה מכל החי שאין כולן הם חיות אמנם אם חי' ג' שנים אז שפיר איכ"ל דמהני חזקה זו לברר שתחי' ומקרי שפיר חיות ופריך שפיר אבל בע"ז מיירי לענין ב"נ דלא אזלי' אצלם בתר רוב לדעת מקצת אחרונים ונהי דע"כ בתר רוב היכ' דלא אפשר ע"כ גם בבני נח אזלינן דאל"כ איך קיים כאן קרא מכל החי אלא וודאי דבב"נ נמי אזלינן בתר רוב דהיכ'

דלא אפשר הוא מסבר' אבל בתר חזקה זו להחזיק בג"פ זה דין תורה וא"כ אצלו לא מקרי חי דבב"נ לא אזלינן בתר חזקה כזו ושפיר נוכל למעט מכל החי וא"ש ואין להקשות א"כ גם מלחיות זרע נוכל למעט דאינו מקרי לחיות זרע זה אינו דשם דקרי לי' בשם התואר מכל החי שפיר י"ל דלא מקרי בשם הזה משא"כ לחיות זרע הוא נתינת טעם וכיון דאית לי' למ"ד טריפה יולדת וכ"ש אי איחזקה בזה נהי דבב"נ לא אזלינן בתר חזקה זאת מ"מ אפשר לה לחיות זרע ודלמא סגי גם בספק לחיות זרע ואיצטרך יתור' דקרא כן נראה לפי ענ"ד תשובה ל"ט עוד להנ"ל מה שהקש' עוד בבכורות דף ו' דיליף דחלב מותר מדאצטרך קרא לאסור בב"ח והקש' הא נפ"מ למ"ש הפמ"ג בפתיח' לתערוב' ח"ב פ"ב בחד סבר' דח"ש ע"י תערובת שרי וא"כ במבשל ח"ש חלב שרי הבשר דהוי ח"ש ע"י תערובת ולכך איצטרך לאסור משום בב"ח וכבר הקש' כיוצא בזה בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ל"ח ובהג"ה אלא דשם כ' נפ"מ לענין מלקות ומעלתו הוסיף דאע"ג דשם תירץ דהש"ס לא רצה לאוקמ' דלא יהא נפ"מ רק לענין מלקות מ"מ קשה לדברי הפמ"ג הנ"ל ואי משום הא לא ארי' דאיכ"ל דס"ל כשיטת הרשב"א שכ' דחלב בבשר מקרי טעמו וממשו ודווקא בב"ח מקרי טעמ' ולא ממשו וע"כ לא כ' הפמ"ג דח"ש ע"י תערובות אינו אסור מה"ת אלא בטעמו ולא ממשו אבל לא בטעמו ובמשו וא"כ שוב י"ל כתי' הנוב"י הנ"ל אמנם לפי ענ"ד בלא"ה אפילו אי אמרינן כסברת הפרמ"ג הנ"ל ע"כ טעמו משום דס"ל דח"ש דאסור דווקא היכ' דאחשבי' ולכך ע"י תערובת לא אחשבי' וכמ"ש החכ"צ בסי' פ"ו חד סברא דבעי' לח"ש דווקא אחשבי' ולפי"ז דווקא אם נתערב ממיל' אבל אם עירבו בידיים א"כ חזינן דאחשבי' א"כ כאן דמבשל חצי זית חלב עם בשר הרי אחשבי' ולכ"ע אסור מן התור'.

ובסברא זו אני מישיב ג"כ קושי' של העולם על הרבינו יקיר בע"ז דף ס"ז דכ' דהא דר"ש סובר כ"ש למכות היינו דווקא בעינ' אבל לא ע"י תערובת ומקשים העולם מש"ס דשבועות דף כ"ב ע"ב דהוכיח הש"ס דרע"ק לא ס"ל כר"ש מדקאמר נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית מוכח דלית לי' כר"ש ומקשינן הא ע"י תערובות מודה דבעי' צירוף ולעולם י"ל דס"ל לר"ע כר"ש ולהנ"ל אמרתי דטעמו של רבינו יקיר לר"ש משום אחשבי' כנ"ל וכאן דקאמ' נזיר ששרה פתו.

וא"כ שוב אחשבי' אע"ג דהוי ע"י תערובת הוי כבעין וא"כ ה"נ וע"כ בסוגי' שם נראה דעיקר הקושי' הוא דנקט לא תבשל גדי בחלב אמו ופי' המפורשים דהיינו דקרא אורחא דמלת' נקט שהי' הדרך לבשל באופן זה גדי בחלב אמו וע"ז מדייק שם הא לישראל בלא"ה אסור אי ס"ד דחלב אסור וא"כ אין זה אורח' דמלת' אצל ישראל וא"ש הכל.

תשובה מ' להבחור המופלג כהורר יעקב יחזקי' גרינוואלד נ"י: מה. שהקשה על הר"ן בע"ז דף ס"ד ע"ב שכ' דהמסוגי' מוכח דאין למכור כל דבר איסור לגוי היכ' דיש לחוש שמא יחזור וימכרנו לישראל ומכאן נשמע דלא ימכור טריפה לגוי והקש' הא סוגי' ערוכה בחולין דף נ"ג הוא דקאמר ולמכרנהו לגוים ומתרץ משום שמא יחזור וימכרנו ולפי"ענ"ד פשוט לפי המסקנ' שם דקאמר כדי לפרסומי מילת' א"כ אין מוכרח דאיכ"ל דלעולם דשרי למכור לגוי אלא משום לאפרסומי מילת' לא מכר לגוי ולכך הוכיח הר"ן מסוגיא דכאן ולכאור' הו"א לישיב בפשיטות דהר"ן בא לאפוקי מסברת הכ"מ המובא במג"א ר"ס תס"ז שכ' דקבא קבא מותר למכור לגוי משום דמסתמ' הגוי לעצמו קונה ולפי"ז גם בכל איסור מותר למכור לו דבר מועט דמסתמ' לעצמו קונה והמג"א השיג עליו מסוגי' דע"ז דכאן דאוסר למכור לגוי בהך כרי דחיטא דנפל עלי' יי"נ אפילו קבא קבא וזה כוונת הר"ן דמכאן מוכח דאפילו קבא קבא אסור: מיהו זהו אינו מספיק

דאכתי תקשה גם בחולין דף נ"ג לא הי' צריך לחניקונהו והי' יכול למכור חדא חדא לגוי אלא וודאי דגם חדא חדא אסור מיהו אפשר דאם נימא דימכור חד חד יש לחוש דלמאאדהכי והכי אתי לידי תקלה וענין בפ"ט דמעשר דין ב' במ"ל לפרש"י שם: ויש.

לישב עוד עפ"י מ"ש הטור ביו"ד סי' כ"ט בשם הרמב"ם דרק בספק דרוס' דמפורש בקרא חיישינן להחמיר משא"כ בשאר טריפות ולדעת הטו"ז שם אפילו בס"ס מחמירין בדרוס' עכ"פ מהתם בחולין דף נ"ג הוי אמינא בדרוס' קמ"ל דגם בשאר טריפות דמכאן מוכח דאפילו באיסור דרבנן חיישינן שמא יחזור וימכור דהרי לפי מ"ש הריטב"א בע"ז מיירי הא דכרי חיטא אפילו בסתם יינם.

תשובה מ"א עוד להנ"ל מה שהקש' עוד בב"ק דף קי"ב דאמרינן שם בשאל פרה ושחטה בשבת פטור משום דקלב"מ והקש' להרמב"ם בחולין דף י"ד דמיד בתחיל' השחיט' נעש' מומר א"כ מעיקר' נתחייב במית' ותשלומין אינו חייב עד דטבח כולו כדאית' בב"ק דף ע"ב ואע"ג דמיתה קדים והשמ"ק בב"ק דף ע' כ' דאם מיתה קודם פטור ופטר מתשלומין הבאין אחריו אבל הרמב"ם בפ"ג דין א' לא כתב כן לא קשה דכבר כ' הר"ן בחי' חולין דף י"ד דלהרמב"ם וודאי אם לא גמר השחיט' הרי קלקול בשחיטתו אלא משום דגמר שחיטתו ודעתו ליגמר הוי לי' מקלקל ע"מ לתקן ולכך כשיגמר למפרע נעש' מומר מעיקרו מ"מ כיון דלא נתחייב מיתה אלא ע"י הגמר וההתחל' צריכה להגמר א"כ עיקר חיוב מיתה ע"י הגמר ולכך א"א לחייבו מיתה ותשלומין על הסוף וכמו דאמרינן בריש אלו נערו דף ל"א עקירה צורך הנחה וא"א לחייב על עקירה וה"ה בהיפוך אדרב' אפילו ללישנ' דמחייב במעביר מ"מ שם אפשר להפסיק ויהא חייב על העקירה אבל כאן אם יפסיק השחיט' יהא פטור משום מקלקל: תשובה מ"ב שייך לה' שחיטה שיל"ת יערגין יום ה' ער"ח מנחם אב תר"כ לפ"ק: החיים והשלום וכ"ט להרב המופלא ומופלג בתור' חרוץ ושנון ובקי כש"ת מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י עכאל"ש רב בק"ק קאהט יע"א: מכתבו מיום ג' פ' פינחס קבלתי ועד"ת אשר העיר בחולין דף ג' ע"ב דנאמן לומר ברי לי שלא נתעלפתי למה יהא נאמן ע"א בדבר דאתחזק איסור' ואינו בידו באמת על הש"ס לא קשה דאיכ"ל דגם רבינא בהאי לישנ' מודה דרוב אינו מתעלפין אלא משום סמוך מיעוטי' לחזקה בעי' מוחזקים דהוי פלגא ופלגא וכיון דהוי רק פלגא ופלגא לכן ע"א נאמן מיהו הקושי' שפיר קשה על דברי הרמב"ם והש"ע יו"ד סי' א' ס"ג בהג"ה דמי שרגיל להתעלף מועיל אם אומר ברי לי על זה קשה והוא קושי' גדולה וכבר שמעתי להקשות וגם ראיתי אותה קושי' נדפסת בס' יריעות שלמה על יו"ד בחלק בית יד דין א' שהקשה כן והניח בצ"ע: ולפי ענ"ד אמרתי לישב דהנה הפנ"י הקש' מאי קשי' להו להתוס' והג"א בפ"ק דחולין למה יהא ע"א נאמן לענין שחיט' והוצרכו לומר משום דרוב מצויין אצל שחיט' מומחין הן דהא חזקת איסור של בהמה איתרע שהרי שחיטה לפנינו וחזקה דאיתרע כבר הוכיח הפנ"י בקידושין דף ס"ג דנגד חזקה דאיתרע ע"א נאמן וה"נ איתרע חזקת איסור דבהמה ולפי ענ"ד אי משום הא לא ארי' דאיכ"ל דגם תוס' מודים לזה אלא דאי לאו רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן אפילו ראינו אותה שחוט לא איתרע כלל חזקת איסור דהרי הסכימו הראשונים דחזקת איסור היינו חזקת אינה זבוחה ואם לא נשחטה כהוגן עדיין אית בי' איסור אינו זבוח ואי לא רוב מצויין אצל שחיט' מומחין אדרב' רובא דעלמ' אינם מומחין וגם יש לכל אדם חזקה שלא ידע ולא למד ומי שלא למד ואינו מומחה רוב מעשיו מקולקלין וא"כ אין כאן ריעות' דאינה זביחה כלל וע"כ אצטרך לומר משום דרוב מצויין מומחין: אבל אין זה מספיק אלא בראינו אותו שוחט אבל בלא ראינו אותו שוחט דיש לחוש דלמא הרגו בקופיץ וכמ"ש

הג"א שם א"כ לא איתרע האינו זבוח ובפרט אם נמצא אצל מי שאינו שוחט נימא חזקה כאן נמצא וכאן הי' ומנ"ל לומר דאיתרע חזקת האינו זבוח ושפיר הקש' הג"א והוצרך לומר או משום דבידו לילך אל השוחט או משום דאדם כשר נאמן וכל זה בעלמ' אבל בשוחט שרגיל להתעלף בוודאי אין הכוונה שרוב פעמים מתעלף אלא שרגיל להתעלף וממנ"פ אם לא ראינו ששחט בעצמו הא נאמן במגו שאלו רצה הי' אומר שמומח' ומוחזק שחט לו ואם ראינו ששחט הרי איתרע חזקת אינו זבוח דגם בלי עדותו לכל הפחות כיון דשחיט' לפנינו מידי ספק לא יצא דאולי לא התעלף ואיתרע חזקה ושפיר סמכינן על עדות ע"א כן נראה לפי ענ"ד נכון: ומה שהקשה על הפליתי במה שיישב ההלכות א"י לא קשה לפיענ"ד כיון דלדידי' לפעמים נשים שוחטות לכתחיל' היכא דהם מוחזקים אכתי תיקש' אם גם טמא במוקדשים כשר לכתחיל' א"כ הרי המשנה רצה לכלול כל הפסולים ששחטו טפי הו"ל למינקט באופן שכולם כשרים לכתחיל' דהיינו במוחזקים וכעין שכ' התוס' בחולין דף ט"ו ע"ב בד"ה אלא ציר וכו' וע"כ טמא במוקדשין לכתחיל' לא בשום אופן וא"ש.

ומה שהעיר על רש"י בסנהדרין דף ע"ג ע"ב ד"ה וחד דמוכח דס"ל דשבת לא חמיר כע"ז ובחולין דף ה' פרש"י דשבת חמיר כע"ז לפי ענ"ד אין סתירה דהרי רש"י בחולין פירש מלתא בטעמ' דע"ז כופר בכה"ת ומחלל שבת כופר במעשיו ועיי"ש (ובלא"ה י"ל ליישב לפי מ"ש התוס' שם בד"ה חד דהואיל דגם הוא מצילו בנפשו ומחלל שבת מאי אולמא האי חילול מהאי חילול וע"כ רק משום גז"ש וא"ש) ונראה דזה לאו כללא הוא דכל מחלל שבת בפרהסי' כופר במעשיו שבוודאי הרבה מחללי שבת מאמינים במעשי ה' ואפי"ה מחללין שבת לתיאבון ודוחק לומר דמצד ספק חשבינן לי' ככופר (וצריך לומר דנהי דהוא בלבו אינו כופר במעשיו מ"מ חילול שמחלל שבת המעשה מבטל אות ה' לששת ימים עשה ה' ובשביעי שבת וינפש ובחילול כאלו הוא מעיד עדות בהיפוך ואפילו אם בלבו הוא מאמין מ"מ כיון שמעשיו מוכיחים נגדו הוי כדברים שבלב שאינם דברים וכיון שיסוד כל התור' והמצות הוא בריאת עולם א"כ א"ש שבחילול שבת הוא פוגם בכל התורה והוי כמומר לכל התורה והיינו אצלינו אבל בעונש אם מאמין בה' ובמעשיו בוודאי לא גדול עונשו כמו העונש של מי שכופר בה' וא"כ א"ש לענין שחשיב כמומר לכל התורה להחמיר דיינין לי' כיון דהוא הוציא עצמו והפקיר עצמו למעשה כזה אשר לפי המעשה הוי כמומר לכה"ת לכך דיינין לי' כמוהו): ויותר נכון לומר כיון שהשי"ת קבע שמירת שבת לאות לפרסם אמונת בריאת עולם ואמונת בריאת עולם הוא יסוה"ת שאם השי"ת לא ברא העולם והעולם קדמון אין נסים ואין תורה והמחלל שבת הוא מבטל האות והפירסום והעדות שהם היסוד וכאלו התמוטט וערער יסוד כל התורה אע"ג שהוא לא כיון לזה ולא שם כזאת על לבו אנו לא אזלינן בתר המחשבה אלא בתר המעש' וכפוגם בכל מצות התורה ולכך נקרא מומר לכה"ת אפילו אם הוא לא כפר במעשי בראשית וכל זה לענין דין מומר אבל לענין מיתה והריגה יותר מסתבר להרוג על עע"ז ממחלל דהרי עע"ז הוא מין וכמו שהשיג הראב"ד על הרמב"ם בפ"ה מה' תשובה וכל הפורש ממינות מיית וא"כ ממנ"פ יש להרגו אבל מחלל שבת אם אינו כופר בלב ואינו מין נהי שעשה לפי מעשיו עבירה חמורה מ"מ אין ראי' להציל בנפשו ולהורגו אלא אי לפינן חילול חילול מע"ז וכיון דאימעט ע"ז א"צ קרא לשבת כן נראה לפי ענ"ד ומ"ש לתרץ דמומר לע"ז דמעטינן ממכס ולא מזבח רשעים היינו לתיאבון במומר לנסך יין לע"ז לא שייך לתאבון וכמו שהקשה הב"י ביו"ד סי' רס"ח והובא בתבו"ש סי' ב' ומ"ש לישב קושית התוס' בד"ה מכם דהוי כמומר לגזיל' אלו דברים אין להם שחר ואינם מובנים כלל ומ"ש מעלתו נ"י

לישב קושית התוס' חולין דף ג' ע"ב על רבינא ממצא תרנגולת דאיכ"ל דאתי' כמ"ד אין שחיט' לעוף המעיין בלשון הבריית' חזקתו שחוט משמע דוודאי הוא ולא משום ספיקא דרבנן אמנם מ"ש לישב בזה מצא גדי שחוט אינו מוכן הא התם בגדי מיירי הכ"ד ידידו הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה מ"ג אם נחסר קצת מחוט השדרא אינו מבואר בפוסקים אי טריפה ודינו כמו גרגרת בסי' ל"ד דגבי גרגרת אם נחסר כאיסור טריפה וכמו שדינו של חוט השדרה לענין נפסק ברחבו או נסדק לארכו כגרגרת או דלמא כשר ולא ילפינן מגרגרת ולכאור' לפי מ"ש הפ"ח בסי' ל"ב ס"קא דנראה לו דמצרפין האי רובא ק"ו מגרגרת דקיל דליכ' למ"ד דנקב פוסל ואפי"ה מצרפין כ"ש כאן בחוט השדרא וא"כ גם בהא איכ' ק"ו זה אבל לפי ענ"ד אם נחסר קצת מחוט השדרא כשר ויש בזה ג' טעמים.

א' דאין להוסיף על הטריפות וכמ"ש התבו"ש בסי' ל"ב ס"קב לענין נסדק לאורכו דאין לך אלא מה שמנו חכמים וכדאית' בחולין דף נ"ד ע"א אפילו אם רואין שמתה מדבר זה אמרינן אין לך אלא מה שמנו כ"ש אם לא ראינו. אמנם לכאור' יש לדחות דהרי כתבו התוס' בחולין דף מ"ג ע"א סוף ד"ה הנך דחסרון בגרגרת דטריפה ע"כ היינו משום דסופו לפסוק רובא וא"כ אי נימא דגם בשדרה טריפה בחסרון כאיסור אין זה הוספה על הטריפות אלא משום נפסק וילפינן רק גילוי מילתא כמו דחזינן בגרגרת בחסרון כאיסור סופו לפסוק רובו ה"נ בחוט השדרה וכעין זה כ' התבו"ש בסי' ל"ב ס"קא לענין לצרף הנקבים לרובא וזה יכולין למילף.

מיהו נראה דגם זה אין יכולין למילף דבשלמא גרגרת דפעיל בי'גמדא ופשטה לי' וכדאמרינן לענין וושט בחולין דף מ"ג ולכך איכ"ל דאם יש נקב כאיסור סופו לפסוק אבל חוט השדרה דמינח נייח אין ללמוד מגרגרת מיהו כיון דבפסיקת רובא טריפה וברש"י בחולין דף מ"ה ע"א ד"ה נסדקה משמע דגם טעם פסיקת רובא הוא משום דסופו ליפסק הכל משום דנמשך לכאן ולכאן גבי גרגרת וכיון דגם לענין חוט השדרה פסיקת רובא טריפה ונסדק כשר צ"ל דגם בחוט השדרה נמשך ע"י כפיפה וקומה ויש לחוש לפסיקת כולה וא"כ דלמא גם בחסרון כאיסור סופו לפסוק כולו: ומכל מקום נראה דכשר מטעם אחר כיון דרבי ורבי יעקב פליגו בחולין דף מ"ה וס"ל לרבי יעקב דאפי' ניקב טריפה ולשון נקב אינו דווקא נקב קטן אלא גם נקב כאיסור מקרי נקב וכמבואר מלשון רש"י דף נ"ד ע"א במתניתן נקבה הגרגרת ופרש"י בלא חסרון כאיסור וכדמפרש בו מבואר דלולא דפירש הי' בכלל ניקבה גם נקב באיסור וכן אית' בסוכה דף ל"ו ניקב נקב מפולש במשהו ואינו מפולש בכאיסור ולדעת ר"ח והראב"ד והרבה פוסקים מיירי שם גם בנקב שיש בו חסרון ועכ"פ מוכח דבכלל נקב גם נקב גדול אפילו בכאיסור בכלל ותו דהרי נקב כאיסור היינו בבהמה גדולה וממיל' בעוף גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו וכדאית' בש"ע סי' ל"ד סעי' ד' לענין גרגרת וא"כ אי נימא דנקב כאיסור פוסל בבהמה א"כ בעוף קטן פוסל נקב קטן ותו דבכלל נקב לאו דווקא נקב אחד אלא גם הרבה נקבי' והש"ס פסק סתמא בחולין דף מ"ה ע"ב דאין הלכה כר' יעקב דאין נקב פוסל בחוט השדרה וא"כ ע"כ דשום נקב אין פוסל: ואדרבה גם הא דחייש רבי לדברי ר' יעקב והורה לאסור בנקב נראה דהיינו דווקא בנקב כאיסור ומשום דסופו לפסוק רובו ובזה מיושב מה שדקדק הפליתי איך חזר רבי מקבלתו דהי' לו פסוקה ברובא ולהנ"ל א"ש וא"כ מוכח דאין נקב ואפילו נקב גדול פוסל בשדרה ותו דהרי בסי' ל"ד סעי' ב' דעת רמ"א דבחסרון יש להחמיר טפי ועי"ז הוכיח דאיסור קטן ואפי"ה רוב קנה העוף קטן מאיסור והשדרה אפילו בבהמה אינה גדולה יותר מקנה בעוף הגס ואכתי קשיא לדידי' קושי' על חוט השדרה וע"כ דבשדרה אין טריפות בכאיסור וזה יש לדחות מ"מ נראה לפי ענ"ד מטעם

הנ"ל דכל נקב אינו פוסל בחוט השדרה כן נראה לפי ענ"ד: ובדרך אגב אמרתי ראי' למ"ש התבו"ש בסי' ל' דהא דמצרפין השלם שביניהם הוא חומרא דאל"כ קשיא לי' בסוכה ל"ו דקא מבעי' לי' נולדה בה סימני טריפה ופריך אי ניקב תנינא ומאי קושי' דלמא מיירי לענין שלם שביניהם וע"כ דאין זה אלא חומרא ולא מצרפין לענין אתרוג השלם שביניהם והמג"א סימן תרמ"ח ס' ה"י יכול להקשות על הרדב"ז מסוגי' דסוכה דף ל"ו דהוי מצי לפרש דנולדו סימני טריפה היינו נקב מרובע וע"כ דזה פשיטא דהוא בכלל בכאיסור כן נרא' לפי ענ"ד: תשובה מ"ד נשאלתי ב' אווזות נפלו מן הגג אחת מתה מיד ואחת הלכ' ורצחה כמעיקר' כמעיקר' אי נוכל לסמוך בעוף על הילוכה דהדג"מר בסי' ל"ב כ' דבעוף אין הליכה סימן דשמא נפסק חוט השדרה עיי"ש, ולכאור' נראה ראי' מלשון הרמב"ם בפ"ט משחיטה דכ' בהמה שנפלה מן הגג והלכה משמע בעוף אינו מועיל אבל באמת מסתימת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים נראה דאין חילוק וכן מבוא' בהדי' בהגהת מיימוני שם פ"ט דבין בבהמה ובין בעוף ימתין עד שילך וכן הביאו בשם ספר בית לחם יהודה וכן מבואר בחכמת אדם ובדגו"מ עצמו דייק כן שלא כ' כן על נפילה אלא כתב אם יש חשש פסוקת חוט ובלא"ה הרבה פוסקים דבכה"ג לא מהני הילוך אלא שהדגו"מ סובר שם דבבהמה מועיל וע"כ כ' הדגו"מ דמכל מקום בעוף היכא דיש רק חשש חוט אינו מועיל הילוך אבל בנפילה דהחשש על כל האברים וע"י הילוך נתברר דאינך אברים לא נתרסקו והרי הוא בחזקתו כדמעיקר' וכן הסביר הר"ן שם בחולין דאע"ג דע"י נקובת הריאה אכתי יכולה לילך אפי"ה כיון דהלכה אין חוששין על שום אבר והיא בחזקת בריאה והא דדייק הרמב"ם בלשונו בהמה נראה משום דמלשון הרמב"ם יש לדייק דאם יש לחוש רק על אבר אחד אינו מועיל הילוך וזה בא לאשמועינן לכך נקט לרבותא בהמה וכ"ש עוף בכה"ג אין להתיר ע"י הילוך אבל נפילה לגמרי אין חילוק לענין הילוך אדרבה דעת הפרמ"ג שם בעוף כל זמן שלא נקשרו רגליה אין לחוש כלל על ריסוק שהיא נופלת על רגלי' עיי"ש ועכ"פ לענין הילוך אין חילוק כן נראה לפי ענ"ד פשוט תשובה מ"ה יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי וחביבי הרב המופלג בתורה הדיין המצויין בהלכה מוה' כ"ש ווינטור נ"י דיין בק"ק האליטש יע"א מכתבו קבלתי ביו"ט העבר ושמתתי בו ואשר בא מעלתו נ"י לשאול אותי בדבר הלכה בשאלה אחת שבא לפני מעלתו נ"י על אווזא אחת שהי' עור הצוואר תפור בתפירות במקום הסימנים וחוטי התפירה יוצאים מתחת השחין הגרוד והיבש אשר עלה עליו והטריף מעלתו נ"י כדעת האוסרים ביו"ד סי' ל"ג סעי' י"ח דכיון דנתפר בוודאי הי' נקרע ויש לחוש לנקיבת הוושט והוושט לא הי' בעולם והאשה בעלת האווזא לקחה האווזא והלכה אצל מורה אחר בקהלתו והכשיר האווזא ומעלתו שאל את המורה אם ראה שהי' נתפר והשיב שראה וידע ואפי"ה להיות שהשומן שתחת התפירה הי' ברור ולבן מאוד ולא הי' בו שום רושם דם וזה מוכיח שלא ניקב הוושט דאילו הי' ניקב או נקרע לא היו יכולין להלעיטה ולא היתה יכולה לחיות אלו דברי המורה ההוא: והנה מה שהשיב אילו הי' נקרע לא היו יכולין להלעיט' ולא היתה יכולה לחיות אלו דברי הבאי דאיך אסרו שם בסי' ל"ג סעי' י"ח עיי"ש הרי אפשר לבדוק ע"י הלעטה וטריפה אינה חיל' י"ב חודש אמרו ותו דלמא ניקבו העורות זה שלא כנגד זה בשיפוע אמנם מה שנתן טעם הואיל והי' תחת הגרד והתפירה בריא ולבן זהו לכאור' יש לו ראי' מדברי הטו"ז ביו"ד סי' כ"ג ס"ק מיהו גם בזה טעה התם איירי שאין כאן רק גרד אבל כאן שהי' תפירה א"כ בוודאי נקרע העור ואין לומר אולי לא נקרע כל העור דכבר כ' המהרי"ק בשורש ל"ד דבעוף ל"ש לחלק בין נחתך כולו למקצתו והובא בטו"ז שם וא"כ הרי נקרע כולו ואסור וכמ"ש הפרמ"ג ד שם ובלא"ה כיון שנתפר יש לחוש גם מכח

המחט שתחבו שם כדי לתפור כדחיישינן בסי' נ"א במחט שנתחב בחלל הגוף ואפילו בעוף שנסתרס הביא בפמ"ג בש"ך סי' מ"ו סק"ו דעות האוסרין משום חשש ניקב בבני מעים ואפילו לפי מ"ש הפמ"ג שם דלא חיישינן היינו משום דאומן הוא בקי במלאכתו ולא מרעי' אומנתו משא"כ כאן: מיהו אם הי' הוושט לפנינו אפשר דבכה"ג חשוב מקום ידוע ויש לוושט במקום ידיעה בדיקה בפנים במקום הפסד מרובה ודווקא כל הצוואר חשוב הרמ"א בסי' ל"ג סעי' ח' כמקום שאינו ידוע וכמ"ש הש"ך שם בס"ק י"ד וט"ו אבל אם תחוב קוץ בפנינו ואפשר כאן שנמצא גרד יבש ג"כ אין חוששין יותר ומהני במקום הפסד מרובה בדיקה וכמו שכתב הש"ך בסי' מ"ג סק"ו אבל כאן שלא הי' הוושט לפנינו בוודאי טריפה משום ספק נקב לכ"ע ותמהני על מ"ש מעלתו דאסרו כדעת י"א בסי' ל"ג סעי' ח' בהגה"ה דהא כיון דאין הוושט לפנינו הם לדיעה הראשונה טריפה: וא"כ עכ"פ מעלתו נ"י טוב הורה והמורה להכשיר נכשל והכשיל בדבר.

הלכה ותו דאפשר דאפילו הי' הוושט לפנינו בכה"ג דחזינן שנתרפא העור מ"מ חיישינן גם על הוושט שמא נתרפא אפילו לפי דעת הרמ"א שם בסעי' ט' דלא חיישינן שמא נתרפא אבל כאן כיון דחזינן שנתרפא העור גם הוושט איכ"ל שנתרפא וא"כ שוב אפילו אם הוושט לפנינו לא מהני בדיקה אפילו לדיעה הראשונה בסעי' ח' וא"כ וודאי אסורה וטריפה האוזה הנ"ל ואפילו על הכלים לא אדע הכשר ואין לומר הואיל וחזינן שהבשר בריא ושלם ואילו הי' ניקב הוושט לא הי' חוזר ומתרפא דכבר כ' הש"ך ביו"ד סי' נ"ג ס"ק ח' דהיכא.

דאין הטריפות מצד עצמו אין ראי' ממה שנדבק שבר אל שבר: ובלא"ה צריך לחלק עכר"ח דהרי בסי' נ"ה סעי' י"ב פסק המחב' מדנסדק שבר אל שבר יחדיו ידבקו מוכח דכשר ולא יצא לחוץ ובכאן גבי וושט בסי' ל"ג סעי' ט' פסק המחבר דחיישינן שמא הבריא ולא אמרינן אילו הי' נקב לא הי' אפשר לו להתרפאות כדמעיקרא וע"כ דיש חילוק ואין אומרים בטריפות זו דומה לזו וא"כ כ"ש בנידון הנ"ל כן נראה לפי ענ"ד פשוט דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה מו"ע ד' אשר בדק לן בחלק הוושט הנשאר עם הראש אם יש להקל משום דהבשר סותם ועד היכן מקום אשר נטרף בנקב הנה המנהג פשוט לאסור אם נקוב או הוכה ופצוע באופן המטריף בשאר הוושט גם בחלק הנשאר ודבוק בראש מטריפין וכמ"ש הפנים מאירו' בח"א סי' א' דהואיל וגמדא ופשטא ליה לית בי' סתימה וכ"כ הנוב"י מהדו"ק בחיו"ד סי' ט' מסברא וכן הסכים הפ"מ בסי' מ"ו בטו"ז דבכ"מ בשר סותם חוץ מבוושט וכן נראה מפשטות דברי הצ"צ סי' י"ז ומהר"מ לובלין בתשובה סי' ק"א דאין מחלקין בזה וא"כ אפילו בתורבץ הוושט אינו סותם וכן נראה מדלא אשמעי' בש"ס רבותא זו דקמ"ל מרה שניקבה וכבד סותם וריאה שניקב' ודופן סותם ולא אשתמט לאשמעי' כן בוושט אלא וודאי נראה דשם בוושט אינו סותם ואפילו בתורבץ וניקב או מכה האוסרת ומטריף עד מקום חיבור התורבץ בלחי ומקום שהתורבץ מסיים שם מתחיל החיך והלחי וסימן לידע מקומו כבר נתן הפ"מ הנ"ל שם דבחיך אין לו אלא עור אחד והוא לבן ונמוך קצת ומקום שמתחיל פי הקנה שם מתחיל התורבץ וקבלה ביד מורי הוראות מה שלמטה מן הבערשטל הוא התורבץ כשהיא מתוח בשוה ולמעלה ממנה הוא החיך: תשובה מז ועל דבר הריאה שיש בה כעין עצמות וא"א לקולפם שהם מבפנים הנה אפילו בנמצא עליו ואפשר לקלפו ונבדק בפושרין והי' יפה לא הקילו האחרונים אלא לצורך גדול כמ"ש התבו"ש בסי' ל"ט ושם ס"ק צ"ו אבל כל שנקלף עמו אפילו עור אחד מטריף בס' בית אפרים ובספר לבושי שדר כ' דאם נמצא תחת קרומי הריאה קשה כעצם רך ומראיתו ניכר למעלה יש לאסור משום חשש שנדבק שם עצם וניקב והעלה קרום עור עליו ולמעלה ושם סיים דהכל לפי ראות

עיני המורה ומורה אחד התיר אם דבוק על הריאה עצם כמו חסחום ע"ג הריאה ואמר שהוא מגידולי הריאה כמו עצם בלב וצריך לזה בקיאות גדול להבחין ומסתמ' אין לזוז מן הדין אם אפשר לקלוף ולבדוק בפושרין ונמצא יפה דווקא כשר.

תשובה מ"ח שיל"ת חוסט אדר השני תרכ"ד לפ"ק. את חג המצות יחוג בדיעות ידידי תלמידי הרב המאוה"ג המופלג בתורה וביראה החרוץ ושנון כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י האב"ד בק"ק האלאש יע"א.

מכתבו קבלתי וכו' ואשר ביקש ממני לחוות דעתי בשערות שנמצאו דבוקין בוושט וכאשר בדקו נראה שהם תולעים וניקב וריעות' לא הי' בו וגם לא היו תחובק בו הנה בשערות אפילו תחובין הסכים מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' כ"ה להתיר דאין כח בשערות לינקב וע"כ הי' נקב מעיקר' וא"כ יש בדיקה אבל בקוץ הכריע לאסור ואין לסמוך על בדיקה ואפילו לא ניקב מעבר לעבר חיישינן שמא הבריא ובנמלה וה"ה תולע כ' הפר"ח סי' ל"ג ס דלא חיישינן שמא הבריא ואי לא ניקב הפנימי מעל"ע כשר עיי"ש והוא מלתא דמסתבר אמנם באם רק מונחים באורך וברוחב תולעים ולא תחובים פשוט דלא גרע ממחט וקוץ דאמרינן בחולין דף מ"ג ע"ב בנמצאו קוצים בוושט דכשר דכל הני חיוי ברייתא קוצי אכלו וה"ה מחט אע"ג דלא שכיח כקוצי אפי"ה כיון דליכא ריעות' שרי' ודווקא במחט בריאה אמרינן דבעי בדיקה משום דרוב הנבלעין דרך וושט והראי' ע"ז שהרי מחט בכרס והמסס ובכה"ג קי"ל בסי' מ"ח סעי' ח' דכשר וכן מובא דברי הב"ח בש"ך סימן מ"ו ס"קיא מדברי האו"ה דכשר משום דעבר דרך וושט והרי כל הנמצאים בכרס ובדקין כבר עברו דרך וושט ואפי"ה שרי' וע"כ מחט בוושט שרי' וה"נ בתולעים דפסק בסי' מ"ח סעי' ב' דהתולעי' הנמצאים בכרס כשרין משום דתלינן דאכלו להו תולעים וא"כ כבר עברו בוושט וע"כ דתולעים בוושט שרי': ואדרבה תולעים עדיפ' ממחט וקוץ לענין דקין דקי"ל בסי' מ"ו ובש"ך שם ס"קיא דשלא במקום הפסד מרובה אסרינן במחט בדקין וביאר שם הטעם הואיל והולכין בעיקום יש לחוש טפי וזה שייך במחט וקוץ שאינם מתעקמים עמו אבל תולעים דכשרם שהדקין מתעקמים כך התולעים מתעקמים ג"כ וא"כ אין חשש בדקין יותר מבכרס ולא קשה למה בתולע במוח חיישינן וצריך בדיקה ולדידן דלא בקיין בבדיקה אסור התם שאני דמייא למחט וקוץ במרה דקי"ל ג"כ דטריפה והטעם כ' הש"ך בסי' מ"ו הנ"ל משום דאין לה מקום לצאת נקובי נקיב וה"נ בתולע במוח: והכלל דווקא תולעים בכרס ודקין וושט לא מבעי' אי שייך לומר דמפרש גדלו ושם נמצאו ושם היו ושם חיותן ומקומן ואינם ריעותא כלל אלא אפילו אי באים מעלמא מ"מ כל שאין עיכוב ויש מעבר לאוכלן וגם הטבע מושך ויש לו כח המושך כל דבר למקומו וכאשר בא כן הולך ואין כאן ריעות' כל זמן דלא חזינן ואפילו חזינן נקב לדעת הב"ח מובא בש"ך סל"ו ס"ק"ז ס"ל דתלינן דלאחר שחיטה פירש ובזה קי"ל כש"ך דאין לעשות מעשה להתירא אע"ג דיש לו כח המושך מחיים למקומו אבל אם אין כאן ריעות' דנקב ויש כאן מעבר בהדי אוכלין פשיטא דשרי אבל בנמצא תולע שמעלמא קאתי ואין לו מעבור לצאת כגון במוח בוודאי חיישינן כיון דמדרכו להיות באויר העולם הוא שואף אחרי מקומו ועושה כל התפעלות שאפשר לו כדי לצאת ולכך בעי בדיקה במוח משא"כ בשאר אברים והוא פשוט דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה מ"ט בעזה"י חוסט יום ד' לסדר בא תרל"ז לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' ברוך עקפעלד נ"י רב דקהל טשוס יע"א מכתבו קבלתי ובו ביקש ממני לחוות דעתי בענין וושט דפליגו בו ב' מורים שהי' בו כמו קוץ של חטה טורגימא (טענגרע) וחכם אחד רצה להטריף כמ"ש ג"כ מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' כ"ה דיהא המורה נזהר ברוחו שלא לסמוך על היש מכשירין ביו"ד סי' ל"ג דבקוץ שנתחב אפילו אינו ניקב צד החיצון של הפנימי וחכם אחד הורה בוושט הזה והתירו והראשון הרעיש על זה והמתיר אמר דהוי כעין נוצות שאין יכולין לינקוב וכמו שהתיר מרן זצ"ל בס' הנ"ל בשערות עיי"ש ומעלתו מסכים עם החכם הראשון המטריף: הנה לפי ענ"ד נהי דבקוץ ראוי להחמיר מ"מ אינו רק חומרא אם הופרד עור החיצון מן הפנימי ונמצא צד החיצון של הפנימי בריא ושלם ולא ניקב ובזה יש לו בדיקה ואנו רואין בפנינו שלא ניקב רק יש לחוש לשמא הבריא ונתרפא ובאמת קשה אמאי ניחוש לזה הרי אמרינן בריש נדה דהיכ' דיש תרתי לריעות' הוי כוודאי וא"כ ה"נ דאיכ' תרתי לטיבותא נימא דיהא כוודאי היתר ובכה"ג הרי הוי תרתי לטיבותא דכוודאי מעיקרא לא הי' ניקב ואיכ' חזקה דמעיקרא וגם עתה הוא אינו נקוב ואיכא חזקה דהשתא ולכאור' קשה מטעם זה איך מקשה בחולין דף מ"ג על עולא דאמר אין חוששין לשמא הבריא והקשה מ"ש מס' דרוסה ומאי קושיא הא בספק דרוסה ליכא תרתי לטיבותא וצ"ל כיון דנקובת הוושט הוי השחיטה נבלה והוא נגד חזקת אינו זבוח ואוקי חדא נגד חדא ולא נשאר אלא חדא חזקה ושפיר מדמה לה: מיהו בתשובת מרן הנ"ל לא שוה לו ספק נקובה לספק בשחיטה כיון דנשחט לפנינו כדינא.

וא"כ לכאור' קשה וצ"ל דהש"ס מפרש לדעולא באם לא הפריד עורות הוושטין וא"כ איכ"ל דהשתא ניקב החיצון ואין כאן חזקה דהשתא ושפיר מדמה לדרוסה ודרוסה עצמה קי"ל ביו"ד סי' נ"ז סעי' ט"ו וי"ח דאפילו לוודאי דרוסה מהני בדיק' אלא דאנן אין סומכין אבדיקה והיינו לענין בדיקת כל הגוף אבל במקום ידוע לענין נקב סמכין אבדיקה אפילו בזה"ז ואפי"ה כאן לא סמכין וחוששין שמא הבריא וא"כ אם הפריד עורות החוטטין וראה שהחיצון של עור הפנימי הוא שלם ויפה ולא ניכר שום ריעות' דאנן מחמירין רק משום חומרא ולפי"ז עפ"י מאי דקי"ל ביו"ד סי' ע"ג בש"ך ס"קט כדברי הת"ח בס' כ"ד דאם טעה מורה ופסק כר"ת דבכבד מהני מליחה אין להדר העובדא יעוי"ש אע"ג דלא קי"ל כוותי' עיי"ש וא"כ הי' נראה כי גם בנידון דהכ' דאם הפרידו הוושטין ונמצא שלם ויפה דבלא"ה דעת הראב"ן והרא"ש דאין חוששין לשמא הבריא וא"כ ראוי לפיענ"ד דלא למיהדר עובדא לולא שמרן בעל חת"ס זצ"ל בתשוב' הנ"ל שכ' דחלילה להתיר ונראה שהוא סובר דמדינא חוששין: אמנם כל זה בקוץ ממש אבל לא בבליטה של החיטה (טענגרע) טורגימ"א שמלעיטין בהן שצוה מרן הגאון זצ"ל לבשלם שיתרכך הבליטה ההוא דאם הוא ספק אם הוא מחמת חולה או מחמת קוץ יש להתיר וכיון שהמורה השני העיד שהי' רק נוצות ואפילו אי נימא כמורה הראשון שהי' הבליטה של חטה טורגימ"א מ"מ נראה דכבר נתרכך קודם ההלעטה ולא גרע מספק מחמת קוץ שכ' מרן בתשובה הנ"ל ובלא"ה הוי לכהפ"ח ס"ס דאפילו הוי מחמת קוץ הרי יש מכשירין ונהי דהוי כס"ס מחמת חסרון יריעה הרי קי"ל בס' נ"ג דבמקום הפסד"מ סמכין אפילו אס"ס דחסרון ידיעה מכ"ש היכא דנוגע לכבוד בעל הוראה וזילותא דמורה עדיף מהפסד מרובה וכ"ש לדעת הנוב"י דאפילו בלא הפסד"מ התיר בס"ס דחסרון ידיעה ומטעם זה נראה לי בנידון כה"ג דוודאי סמכין איש מכשירין: ואין לומר דיותר שכיח מחיטה טורגימ"א שמלעיטין בהן מדנתלה בנוצות או כיוצא בזה דבכל דבר אזלינן בתר שכיח ומצוי מ"מ גם זה לא שכיח שיפסק הבליטה ההוא מן חטין עצמן אלא נתרככו ומכ"ש

היכא דיש הכחשה וכדי להשוות אותם ששניהם אומרים אמת כדאמרינן בסנהדרין וכן בפסחים דף י"ג דאם א' אומר בב' בחודש וא' אומר בג' דמשווין את העדים שלא ישקרו אלא דא' טעה בעיבור החודש וה"נ נראה להשוות שניהם דרק ע"י הריכוך נשתנה ונדמה לעצם אחר כן נראה לי בנידון כזה במקום אחר אבל בנידון הנ"ל ה"ל ראויה למורה השני לחוש לדברי המורה הראשון דאז ה"ל עדיין לכתחילה וצריכין אנו לחוש ואין לעשות ס"ס בידים כן דעתי והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום בין ת"ח דברי ידידו הדו"ש וחותרם בברכה המשולשת: הק' משה שיק מברעזאוועתשובה נ' בעזהי"ת יום' ו' עש"ק פ' במדבר תרל"ח לפק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרב המופלא ומופלג בתורה כש"ת מוה' אברהם צבי יונג יושב בשבת תחכמוני ב' אויפאלוא יע"א: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד גרב או צלקת שנמצא על עור וושט החיצון דהוא טריפה לדעת הכרם שלמה וגם לדעת ספר בית יצחק והקשה מעלתו נ"י אמאי יהי טריפה הא לדעת הש"ך בסי' ל"ג משמע בניקב החיצון אף שיש לחוש לקוץ כשרה בבדיקת הפנים ואפילו אם ניקב הפנים י"ל דשכיח כמבואר בנקוה"כ סי' מ"ט סק"ג על קושית הטו"ז שם מדוע בספק ע"י קוץ ספק ע"י חולה טריפה דמ"ט משום דשכיח יעו"ש ומבואר בפמ"ג ובפליתי סי' ל"ג דזה דווקא מפנימי לחיצון דשכיח קוצים משא"כ בניקב החיצון דלא שכיח קוצים דכשר ע"י בדיקת פנים וא"כ אפילו ניקב החיצון מכשירין בבדיקת פנימי ומדוע אם נמצא צלקת בחיצון ובפנימי ליכא ריעותא כלל הוא טריפה עכ"ל: והנה יותר מזה ה"ל נכון לתמוה במ"ש הטו"ז סוסי' כ"ג דאם יש גרב בעור של עוף אם בפנים ניכר יש לחוש וכן קיי"ל שם דאם התחיל לשחוט ויצא דם ושחט כל העור של עוף חיישינן ג"כ שמא ניקבו ב' העורות ואנן קיי"ל ביו"ד סי' ל"ג סעי' ח' ברמ"א די"א כל העוף או בהמה דצווארה מלוכלך בדם דחיישינן לנקובת הוושט יעו"ש ובאמת הטעם של רמ"א דקי"ל כוותי משום דלא הוי מקום ידועה וכמ"ש הש"ך שם דכל הצוואר כולה אם צריכין לבדקו הוי כמקום שאינו ידועה ולא מהני בדיקה והא דכתב הש"ך כאן באם ניקב עור החיצון של הוושט אז כשר היינו שהקוץ והמחט עדיין תחובים שם אז אינו צריך לבדוק רק נגד מקום המחט והוי מקום ידועה אבל כשאין כאן מחט ואפי"ה ידענו שניקב החיצון דאז צריכין לבדוק כל הצוואר והוי מקום שאינו ידוע ואין אנו בקיאים בבדיקה אפילו בעור הפנימי כמ"ש התב"ש ופמ"ג שם: ועוד, מ"ש דבחיצון דלא שכיח דיהא ניקב ע"י קוץ ולא שייך סברת הנקוה"כ הנ"ל אדרבה הרי בנידון דידי' מיירי דהעור של העוף ה"ל שלם ולא כ"ל ניכר בו שום ריעותא וא"כ קשה האיך ניקב העור החיצון של הוושט ונעשה צלקת וע"כ או שעור העוף נתרפא או דעור הפנימי של הוושט נתרפא ורוב הנבלעים הם דרך הוושט ועכ"פ מידי ספק שקול לא יצא ושייך ג"כ סברת הנה"כ ועוד דהרי המחבר שם בסי' ל"ג פסק כדעת הרי"ף דחיישינן שמא נתרפא ונהי דדעת ה"ש מכשירין דל"ח לשמא נתרפא כבר האריכו המפורשים בזה: ולדעתי בנידון הנ"ל דצריך לומר או דעור העוף נתרפא או דעור הפנימי של הוושט נתרפא ואז בוודאי חיישינן שמא נתרפא וזה אין לו בדיקה ולכך נראה דכתבו הפוסקים הנ"ל בריש סי' בעור החיצון של הוושט שנקרע ואפילו אם בעור החיצון אינם רואין שום ריעותא מטרפינן דחיישינן שמא נתרפא הפנימי וזה אין לו בדיק' ויש מחמירין עוד יותר אפילו אם נמצא בעור החיצון של הוושט רק בועות ג"כ מטרפינן דנהי דבועות אינן אוסרות ואין ראי' שנקרע מ"מ חששו דמסתמא בועה בעור החיצון של הוושט לא שכיחא ומסתמ' מצד הפנימי בא ונלקה גם הפנימי רק שנתרפא ונראה דהוי רק חומרא בעלמא אלא א"כ נמצא קוץ בעור הפנימי איכ"ל דזה הוי כקורט דם אבל אם נמצא צלקת בעור החיצון היכא דמוכח דנקרע עור החיצון של הוושט לדעתי עפ"י הסברא

דטריפה מדינא והנראה לפי ענ"ד כתבתי ומ"ש עוד דהוי ס"ס דאולי קודם שנקרע החיצון וכו' היינו אם הי' נקרע עור של העורף ונודע שבא מן החוץ אבל כיון שקרוב לוודאי שהוא באה מן העור של הוושט שמלפנים דשכיח טפי כדלעיל לא אדע איך אפשר שיתרפא קודם שתינקוב את החיצון א"כ מאין בא הקוץ לעור החיצון של הוושט הרי הם דבוקים זה בזה ואחתום בברכה ושמחת יו"ט דברי ידידו הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה נא לתלמידי הוותיק וכו' כה' זלמן נ"י: שאלת דדברי הרשב"א סותרין אהדדי דבחולין דף נ"ה ע"ב גבי צמקה כ' דמספקא לי' אי איכא למתלי אי תלי' הואיל והריעותא בוודאי הי' מחיים (ר"ל ואמרינן מחזיקין מאיסור לאיסור) והוי ספק דאורייתא (ומבואר דסובר דאפילו אי מחזיקין מאיסור לאיסור לא הוי בחזקת איסור אלא איכא חזקת שאינה טריפה נגד חזקת איסור והוי ספק) ובדף נ"ו גבי נחמרו וכו' כ' להסכים עם הרי"ף דאפילו לא ידענו דנפל לאור אסור דאם אפשר לפעמים שיהא בתולד' א"כ אפילו נפל נימא דמתולדה או מחולי הוא אלא וודאי לא שכיח יעויי"ש א"כ מבואר דסובר דתלינן להקל אפילו בריעותא שהי' מחיים: .

ולפענ"ד נראה דאין כאן סתירה דהרואה ברשב"א לעיל דף י' מבואר דסובר כר"י דכל ריעותא בין ריעותא וודאי וספק בזמן אי מחיים וכו' או ספק ריעותא דהיינו שהריעותא וודאי אלא שהספק אי הריעותא מצד דבר הפוסל או מצד דבר שאינו פוסל ובפ' אלו טריפות גבי סירכא כ' דאפילו רק התחלת ריעותא כניקב עור אחד לא סמכינן אחזקה ולכאורה דברי הרשב"א סותרין לפי מ"ש בדף נ"ה דיש לחלק בין ריעותא שהי' וודאי מחיים גרע איך מביא לעיל ראי' לר"י מהא דשדרה כרעא בתר' דלמא התם שאני משום ריעותא מחיים משא"כ בגוונא דר"י דהוי הספק אימתי נשבר שמא לאחר מיתה וצ"ל דהרי הרשב"א ספוקי מספקא לי' אי מחזיקין מאיסור לאיסור כמבואר מלשונו בדף נ"ה ואזיל הכא והכא לחומרא לעיל חייש דלמא אין חילוק בין ריעותא דמחיים ומוכח כר"י (וטעמו דר"י ביארתי במקום אחר דסובר בכל חזקה דאיתרע לא סמכינן עלה מדרבנן והש"ש בשמעתתא ה' פ"ק כ' טעמא דר"י משום מחזיקין מאיסור לאיסור אפילו הוי רק חשש מחיים לית לן שוב חזקת היתר וברשב"א דף נ"ה לא משמע כן דכה"ג לא מקרי חזקת היתר אא"כ הריעותא וודאי הי' מחיים): מיהו כל זה אם לא נוכל לומר דהריעותא הוא בתולדה אבל אם אפשר לומר דהריעותא בתולדה אמרינן שכן נבראת ולא נשתנה כלל והוא בחזקת שלא נשתנית ויסוד סברא זו היא עפ"י מאי שכ' הרשב"א בחידושיו לחולין דף ט' ע"ב דכל ספק במקרה אפילו איכא חזקה נגד חזקה אמרינן להקל דאמרינן לא נעשה המקרה וה"נ כאן אע"ג דמחיים איכא חזקה נגד חזקה מ"מ אמרינן שלא נשתנית וכך נולדה ולכך מתיר הרשב"א אפילו בריעותא דמחיים וא"כ להרשב"א הכלל בריעותא דמחיים איכ"ל אפילו איכא מידי למתלי לא מהני ואם הוא ספק לאחר מיתה אי איכא למתלי תלינן ואי לא אסור: וכל זה אי לא הוי ספק שמא כך נולדה אבל היכא דאיכ"ל כך נולדה לעולם תלינן להקל אא"כ לא שכיח כלל מחמת תולדה (אמנם מלשון הרשב"א דנקט בדף נ"ו הנ"ל דתולין בתולדה או בחולי משמע עוד היכא דאיכ"ל בתולדה וליכא חזקה דמעיקרא אזלינן בתר חזקה דהשתא ואמרינן מדהשתא היא ירוקה כך מעיקרא גם קודם נפילה לאור וכו' וע"כ שהי' בתולדה או בחולי וא"כ אין דברי הרשב"א סותרין ונכונים וברורים ובזה יש מקום לקיים דברי הטו"ז רס"י מ"ג לענין נברא נקוב לא חיישינן שמא אח"כ נעשה ונתרפא דכל דאפשר למתלי בתולדה תלי' אלא א"כ לא שכיח: תשובה נ"ב כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר הרב המופלא ומופלג בתורה וביראה מוה' ישראל אפרים פישל שרייבר נ"י אב"ד בק"ק נאנאש יע"א: מכתבו קבלתי כו' ואשר ביקש

להודיע לו דעתי בקליפות שנמצאו בריאה ואחרי שהקלפו נמצא הריאה נגלד פורתא אי כשר דביד אפרים רס"י ל"ו אוסר ובב"י סי' ל"ט חי"א ת"ה אות ו' הביא להתיר דיש ג' ספיקות א' אי נגלד פורתא ב' אי בשר בלוי הוי ריעותא וג' שמא נגלד אחר השחיטה יעוי"ש ולזאת מסתפק מעלתו נ"י לדינא למעשה הנה כל הרואה בדברי יד אפרים יראה דאינו חולק על ב"י הנ"ל אלא במעשה של יד אפרים גרע מב' טעמים א' ששם הי' ידוע מעיקרא דנגלד פורתא ולא הי' מקום לתלות בלאחר שחיטה והב' ששם הי' לפי מ"ש שם קרום וחשבו לסירכא ממקום למקום דהוי ריעותא לכל הדיעות אבל בבשר בלוי וכ"ש בקליפת או ווארצלין שכ' האחרונים דקיל מיני' דלדעת הטו"ז וסייעתם סוף סי' ל"ט לא חשיב ריעותא כלל ולפי הסכמת לבושי שרד במקום הפ"מ לא מקרי רק ריעותא כל דהו וגם נגלד פורתא לדעת הש"ך ריש סי' ל"ו לא צריך בדיקה כלל ולא חשיב ריעותא כלל ולפי הסכמת בית אפרים וגם ללבו"ש במקום הפ"מ חשבינן לנגלד פורתא רק ריעותא כל דהו וקי"ל דריעותא כל דהו עם ריעותא כל דהו לא מצרפינן לתרתי לריעותא וא"כ לדבריהם במקום הפ"מ כשר וא"כ בהצטרף עוד שמא הוגלד אח"כ בוודאי כשר כמו שהביא בב"י ובכל זה אין לדיין אלא מה שענינו רואות: תשובה נג להנ"ל ואשר שאל עוד בדין אומה של ימין שגדולה ודומה לשמאל שהחמיר בב"י צ' לאסור שלא במקום הפ"מ ובספרו אהל יצחק לא הביא מזה הנה בזה אין לנו אלא דברי הרמ"א דאפילו בחילוף שהוא לכל הפוסקים היינו במנין האונות פסקינן להלכה פסוקה דאם הי' בצד שמאל כמו בצד ימין כשר כ"ש בחילוף צורות האונות והאומה דבלא"ה הפמ"ג והרבה אחרונים מתירים אפילו בהית' האומה של ימין גדולה משל שמאל להכשיר במקום הפ"מ ולסמוך על הפוסקים דבכה"ג לא מקרי חילוף ונהי דראוי לנו לפסוק כרמ"א שנתפשטה הוראתו וא"כ פה שאסר הוא פה שמתיר ואם היו שווין שרי לגמרי אפילו באין הפסד כלל כן נראה לפי ענ"ד נכון מסתימת הפוסקים דברי הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה נ"ד חוסט יום א' ח' טבת תר"ל לפק: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרבני המופלג מוה' חיים צבי ראזענפעלד נ"י: מכתבך קבלתי ואשר בקשת ממני לברר לך דין עגלים רכים לענין מיעוץ דדווקא לאחר שנה ממעכין כדאיתא ביו"ד סי' ל"ט אי גוי מסל"ת נאמן ע"ז ואם הפאס שרגילין הגוים להביא עם הבהמות למכור על השוק מקרי מסל"ת או דלמא בעי' בירור גמור והנה מסל"ת קי"ל דאינו נאמן אלא בדרבנן דלא אתחזק וכאן יש חשש דאורייתא דהרי בלי מיעוץ טריפה ומיעוץ קולא גדולה אלא דסמכינן על המנהג ובעלים הרכים דלא נהגו ממילא נשאר הדין ואיכא חשש וספק דאורייתא ואין גוי מסל"ת מועיל אלא בדרבנן וכ"ש דפא"ס (הוא מכתב תעודה) אינו מועיל דאיכ"ל דלאו בדווקא אמר דלא רמי עלי' לומר לענין פאס מספר שניו בדווקא ונהי דאינו מכוון להעיד ולא להתיר וגם שאלת הגוי השופט אינו מבטל מסל"ת כדאיתא באה"ע סי' י"ז סעי' ט"ו בהג"ה מ"מ לא דמי' לשאר מסל"ת שמספר דברים שהיו: איברא ששמעתי שהשוחטים מקילין כל שרואין שגדולים לערך בן שנה ואומרים להם שהוא לאחר שנה אינם מדקדקים יותר ונראה לפי ענ"ד שטעמם ונימוקם הוא עפ"י הדין לפי מ"ש הש"ך בסי' ל"ט סק"ט בשם הר"ץ דלכך אין ממעכין בעגלים הואיל ולא שכיח סרכות בעגלים ואם אית בי' על כרחך סירכא גמורה הוא וכו' וכ' הש"ך דזה כוונת רמ"א דלכך חוששין דע"י ריכוך מתנתקת וכתב הפמ"ג שם דס"ל להש"ך דלולא זה לא הי' לן לאחזוקי ריעות' ולי נראה עוד טעם דכמו דיש לחוש דע"י ריכוך מתנתקת ה"נ יש לחוש דע"י ריכוך נגלד עמו העור ואז יכולין לסמוך על בדיקת פושרין גם לדין כמ"ש הש"ך בסי' ל"ו גבי נגלד ולכך סובר הר"ץ דיש הכרח דסירכא גמורה הוא וכל זה שייך אם הוא וודאי תוך שנתו אבל אם הוא ספק יש

להכריח מהסרכא דלאחר שנתו הוא ומועיל מיעוץ ולא להחזיק ריעותא וא"כ ספק שרי: אמנם אפילו נימא דלא כהר"ץ ג"כ נראה דבכה"ג שרי דהרי בסי' ל"ט סעי' י"ג פסק בספק אם הסירכא אוסרת כשר דאוקי אחזקה וא"כ ה"נ כיון דאזיל ע"י מיעוץ הרי אם הוא לאחר שנתו בוודאי כשר ואם הוא תוך שנתו אז יש ספק ואוקי אחזקה וכשר כן הי' נ"ל נכון ואע"ג דלדעת הש"ש שמע' ג' פ"י חזקת קטנות הוי חזקה וא"כ לא מקרי ספק כלל מ"מ כ' שם בפ"א דאם יש חזקה אחרת כנגדה מועיל כנגד חזקת קטנות דעשויות להשתנות וא"כ ה"נ מועיל חזקת כשרות ועדיף מחזקת קטנות ושרי בספק אם הוא לאחר שנתו ולכל הפחות אם רואין אנו גידול ג' עגלים שידועים שהם לאחר שנה וזה כיוצא בו איתרע לה חזקת קטנות וה"ה דיש לומר דבכה"ג מועיל מסלפ"ת לאגרועי חזקת קטנות ושוב נשאר חזקת כשרות ושרי וע"כ שפיר נהגו השוחטים הנ"ל: איברא דיש בנידון הנ"ל עוד לפירוש הר"ן בחידושו בחולין דף קכ"ב ס"ל לר"י דהכל תלוי בהנקה אפילו תוך שנתו וזה נראה כוונת הב"ח המובא בש"ך סי' ל"ט סקל"ח אלא שיש שם ט"ס בב"ח וא"כ אם אינם יונקים רשאים למעך וא"כ אם הוא ספק לאחר שנתו וגם אינו יונק פשוט דיש להתיר וכן הביא בפ"ת סי' ל"ט בשם תשובת גבעת שאול סי' נ"ח שכ' ג"כ להתיר בכה"ג וכ"ש לפי סברת החכ"צ הנ"ל דיש לומר כן שהרי העיד התב"ש דסירכא תלינין בהנקה ולכך אם אינו יונק שכיח סירכות ומכ"ש לסברת הר"ן דתליא בשכיח: והנה בפ"ת שם הביא שם בשם תשובת הר הכרמל סי' א' קולא גדולה דאם אינו יונק כ"ד שעות מעל"ע מקרי אינו יונק ולי קשה עליו דהרי קי"ל בסי' פ"א סוף סעי' ב' בהגה"ה דאין סירכא פחות מג' ימים וא"כ מאי מועיל מה שלא ינק מעל"ע דהרי כבר סירכא זו הוא ג' ימים ועיין שם בטו"ז ולפי"ז י"ל דבעי' שלא יהא הנק ג' מעל"ע וראי' לזה דבסי' ס"ט סעי' י"ב ג"כ איתא דבג"פ מעל"ע נתיבש ונתקשה הדם ה"נ כאן כן נראה לפיענ"ד דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה נ"ה לשנה טובה יכתב ויחתם ידידי הרבני המופלג בתורה החרוץ ושנון מוה' פ': אשר דרש ממני איך לנהוג בהמסס ובית הכוסות שנסרכו לחצר הכבד הנה כבר ראו עיניו חילוקי דעות הפוסקים בזה ואני נוהג בזה כאשר שמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל דאם לא נמצא מחט או קוץ בפרש מתירין אפילו בלא הפסד"מ ואם נמצא בפרש אין להתיר כלל ואפילו בהפ"מ אלא א"כ יש ג"כ שעת הדחק וצורך יו"ט התיר פעם אחד וכמבואר נמי בתשובת חת"ס סי' מ"ה שלא יבדקו כלל בפרש אלא לאחר ששפכו הפרש במקום איבוד יבדקו בעור הכרס אם לא נמצא שם תחוב או שאר ריעותא ואעפ"י שאדמ"ו זצ"ל הי' מחמיר מ"מ כתב שבהיותו בק"ק מט"ד ושם נהגו היתר עפ"י רבנים קדמונים בנמצא על הפרש ואפילו תחוב בפליטרליך כ"ז שלא תחוב בעובי העור הניח להם מנהגם וגם הפמ"ג סוסי' מ"א כ' דבמקום הפס"מ באינו תחוב לא אומר בה לא איסור ולא היתר: ועיקר.

הדבר בנמצא קוץ או מחט וקו"ד בחוץ כ' התב"ש והפמ"ג בסי' מ"ח בטו"ז סקי"ד היתר במקום הפ"מ וכן נראה לפי ענ"ד דראיות הש"ך מוושט מסי' ל"ג י"ל הטעם דלעולם תלינין במצוי וקו"ד לא שכיח בחוץ לכן תלינין בקוץ אע"ג דגם זה לא שכיח דיחזור לחוץ ובוושט י"ל הואיל וגמרא לי' פשטא שכיח לחזור משא"כ כאן וכמו שהשיג בצ"צ סי' מ"ט ובפר"ח בסי' מ"ח שם אלא דיש לישב דברי הש"ך דנהי דזה לא שכיח בכרס מ"מ ק"ד בלא מכה לא שכיח וכיון דע"כ הי' כאן מילתא דלא שכיחא הוי ספק אלא דעדיין י"ל דגבי וושט אפילו הי' ספק יש להחמיר משום דלית כאן חזקת היתר דהוי כאן ספק בשחיטה ואע"ג שידעתי דברי מרן הגאון בחת"ס סי' כ"ה דנקב בוושט נמי לא מקרי ספק בשחיטה ואמרינין נשחט' הותרה וכן שמעתי ממנו כמה פעמים מ"מ

יש לדון דאיכא חזקה דאינו זבוח נגד חזקת ראוי לזבוח לכהפ"ח למאן דסובר מחזיקין מאיסור לאיסור כי מצאתי ברשב"א בתה"א במשמרת הבית דף ז' ע"א כ' כן דכל ספק נקב בוושט מקרי אתחזק איסורא ולכהפ"ח י"ל דלא מקרי אתחזק התירא מטעם מחזיקין מאיסור לאיסור ועיין בש"ש שמעתתא ה' מ"ש בזה: וא"כ יש לחלק דכאן אע"ג דהוי ספק י"ל דאוקי אחזקה כיון דדבר אחד מילתא דלא שכיחא אתעביד בה וא"כ יש להקל בנמצא קו"ד וקוץ בכרס אלא כיון דהיתר הוא מכח דאוקי אחזקה בזה כבר האריכו ביו"ד סי' נ' ובש"ך שם בס"ק ג' פלוגתא בזה אי אוקי אחזקה בנוולד ריעותא מחיים וא"כ אפילו אי נימא דלשון הרמ"א משמע דאם יש קו"ד אסור אפילו בנמצא וכמו שדייק הש"ך בס"י מ"ח ס"ק ל"א היינו הרמ"א לשיטתו בסימן נ' דלא אוקי אחזקה בנוולד ריעותא מחיים אבל הש"ך בס"י נ' סק"ג דלכהפ"ח יש הפ"מ י"ל דאוקי אחזקה אפילו בנוולד ריעותא מחיים וא"כ בנמצא מחט בהמסס וקו"ד בחוץ יש להקל בהפ"מ וא"כ בסירכא דלמד הצ"צ רק מקו"ד ה' ג"כ מקום להקל בהפסד מרובה ולכאורה יש לומר עוד דסירכא קיל יותר מקו"ד דנהי דהצ"צ שם כ' מילתא בטעמא דלא גרע מקו"ד הואיל ויש דעות המטריפין בסירכא בשאר אברים הפוסלין נקב במשהו מ"מ יש להקשות לכאורה הא דמטריפין היינו שחוששין לדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב וכמבואר בתבו"ש סוסי' ל"ט והיינו אם לא נסרך במקום שאין נקב פוסל אבל כאן דנסרך לחצר הכבד דיש ס"ס דלמא מחצר הכבד ושם נקב הנסתם מותר ואת"ל מכרס דלמא דלא כרש"י אלא דיש סירכא בלא נקב וא"כ לכ"ע בכה"ג שרי וא"כ יש לומר דעדיף מקו"ד: אמנם הא עקא כמו שכתב מרן זצ"ל שם דהרי המציאות מעיד דלעולם או רובא דרובא כשנמצא נסרך נמצא מחט בכרס וא"כ מוכרח דמינה הוא וכיון דוודאי שמכרס הסירכא הוא א"כ שוב י"ל אפילו אם נימא כמו שצידד הפליתי בס"י מ"א די"ל ע"י כאב שנתחב שם במקצת נעשית הסירכא והעלה ליחות מצד השני מ"מ כיון דע"כ מוכרח דהמחט ה' שם ויצא לחוץ והבריא ונתרפא א"כ הסירכא ריעותא גדולה ויש לחוש בה יותר מקו"ד ושפיר כ' דבמקום הפסד מרוב' נמי קשה להתיר ואפילו רק נמצא בפרש וא"ש דברי מרן זצ"ל דאם לא נדבק בפרש עדיף דיש לן מיעוט להצטרף עם חזקת כשרות דבהמה וגדולים דברי חכז"ל ולפי האמור דבסירכא יש להחמיר דהניסיון מלמד אותנו דהנך בהדדי שייכו וממילא מלמד הניסיון ג"כ דגם בכרס דרך לחזור המחט או הקוץ לאחריו בשעת טלטול או כיוצא דהרי זה שכיח בנסרך דנמצא על הפרש ומצד הניסיון אמרינן דחזר לאחוריו א"כ בנמצא קו"ד בחוץ ג"כ יש לאסור אפילו בהפ"מ לא נימא בה לא איסור ולא היתר דהרי חזינן דשכיח לחזור וא"כ יש לדמות לוושטוכמ"ש הש"ך בס"י מ"ח ס"ק ל"א כן נראה לפי ענ"ד ידידו הדוש"ת הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה נ"ו בעזה"י"ת עש"ק ה' שבט תרל"א לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' יחיאל מיכל קליין נ"י רב בק"ק סאקאס יע"א מכתבו קבלתי זה איזה זמן וכו' ומה שביקש ממני לחוות דעתי בענין תרנגולים שבבית או בשכונה אחת דשכיח דכל הכבדים שלהם מלאים צמחים לבנים קשים וברוב הימים לא נשאר מן הכבד מקום שאינו לקוי מצמחים כאלו ופשיטא לי' למעלתו דהן טריפה דאפילו מראה לחודא לדעת התבו"ש בס"י מ"ג כל שנשתנה טריפה אפילו בשאר אברים אלא שמספקא לי' למעלתו אם נשחטה התרנגולת בעודה קטנה ועדיין אינם בכבד רק איזה צמחים לבנים אם לא נאסור דהרי הניסיון מעיד שסופו לכלות לגמרי וכמה מיני טריפו' אסרינן משום סופן זהו תוכן הספק של מעלתו נ"י: ולדינא במראה שנשתנה בשאר אברים הסכמת האחרונים דלא כהתבו"ש אלא א"כ איכא עוד ריעות' אחרת וכמ"ש הפרמ"ג בס"י מ"ג ס"ק א' אז יש להטריף ובהני עיגולים וצמחים כל שלא נשאר

הזיתים דמרה וחיותא ברואים ונשתנו הוא טריפה כדקי"ל בסי' נ' ס"ג דחשבינן לי' לבשר שהרופא גררו וזהו ממש כעין שהביא התבו"ש סי' מ"א ס"קז דכל כבד דעוביא בנפיחה ונשתנה הבשר ללובן טריפה וכ"כ בפמ"ג סי' מ"א בש"ך ס"קה והיינו בלא נשתיירו הזיתים במקום מרה ובמקום חיותא: אמנם מה שחייש מעלתו נ"י הואיל ושאר תרנגולים של אותה אשה ברוב ימים מתקלקל כל הכבד וניזול בתר סופו ושדא תיכלא בכולו זהו לא נראה לי דאין לנו להוסיף על הטריפות וכ"כ הנוב"י מהדו"ק בחיו"ד סי' י"ח בכיוצא בזה דאין לנו להוסיף על הטריפות עיי"ש לא מבעי' לפי מ"ש הפר"ח בסי' מ"א ס"קה בלקתה לא אמרי' משום סופו אלא אפילו להפמ"ג שהשיג עליו מ"מ בנימק הכבד הסכימו האחרונים דאם נשתייר כשיעור כשר ול"א שדי תיכלא בכולו והטו"ז שם האריך לחלוק על הרמ"א וכן ביו"ד סימן נ"ב ס"קג ואפילו לדעת הרמ"א שפסק כהרוקח שמפרש הא דפרק מי שאחזו דאי מכבדא אתיא לית לי' תקנתא אפילו בנשתייר דווקא בנימק הכבד סובר כן אבל בשאר ריעות' מודה: מיהו בלשון הש"ס עצמו שם דף ס"ט ע"א הלשון דאימור אתמחוי איתמחוי קשה דמעיקר' אמר דלית לי' תקנתא בוודאי ושוב אמר אימור אתמחוי אתמחוי ונהי שכ' הר"ן בחולין דף נ"ג דאימור מצינו גם על וודאי מ"מ לשון אתמחוי אתמחוי משמע דכבר אתמח ונראה דמדינא אין לחוש משום ספק שמא נתקלקל הכל דאין מחזיקין ריעות' ממקום למקום וחלק הנשאר עדיין בחזקתו ולדעת הש"ך בסי' נ' ס"קג אפילו בנולד ריעות' מחיים במקום הפסד מרובה יש לסמוך על החזקה וזה ג"כ אין לומר הואיל וסופו להתקלקל יאסר מהשתא כמ"ש הפ"ח הנ"ל אלא כמו שכתב הטו"ז בסי' מ' ס"קג הואיל וסופו לינקוב אזדא לי' חזקתו וחיישינן שמא כבר ניקב יעויי"ש וזה כוונת הש"ס לדעתי לפי דעת הרוקח דאי מכבדא אתיא קים להו דלית לי' תקנתא דסופו לימוק הכל ושוב חיישינן שמא אתמחוי אתמחוי דגם השתא כבר התחיל בו הריעותא ושדי תיכלא בכולו ולכך אסור ודווקא בדבר שסופו להתקלקל: ובזה י"ל קושית הטו"ז בסי' נ"ב ס"קג על המרדכי דדווקא במסקנ' דאמרינן בידוע שנחמרו חיישינן גם על שדא תיכלא בכולו מצד הכבד ועכ"פ לפי"ז לכאורה גם בכאן אי ברי לן דסופו להתקלקל לגמרי ניחוש שכבר שדי תיכלא ובאמת דברי הטו"ז סי' מ' ס"ק ג' הנ"ל לכאור' קשים לי מגיטין דף כ"ח דשמא ימות חיישינן ושמא מת לא חיישינן נגד חזקה ויש לחלק שמא ימות אינו נגד חזקה דסוף האדם למות משא"כ כאן וא"כ לכאור' גם בנידון שלנו יש לחוש: מיהו נראה לחלק מג' טעמים חדא דדווקא בדבר שעצמות החולי לית לי' תקנתא כמו שמעיד בנימוק לדעת הרוקח י"ל כנ"ל אבל כאן דבשאר תרנגולים לא שכיח שיתקלקל לגמרי וע"כ דרק מקרה הוא או ע"י האוכלין או ע"י המקום של התרנגולין וכל צמחים הוא כל חדא ריעות' בפ"ע וחולי בפ"ע ואין צמח אחד גורם לחברו ואין כאן מקום לומר דנידון על שם סופו דצמח זה שהוא כבר כאן זה לא יגרום מיתה וכעין שכ' הפמ"ג בסי' מ' ס"קג לפרש שעדיין לא התחיל הריעותא.

והנראה עוד טעם ב' יותר דאפילו סופו להתקלקל מנ"ל דטריפה דהרי אמרינן בחולין דף נ"ד ע"א דאי מסדרא לה סמא חיי ואין להוסיף על הטריפות ואם העידה הגמרא לדעת הרוקח על נימוק דלית לי' תקנתא דלא מועיל סמא מה"ת נימא כן גם בשאר ריעות' ועוד הרי רובא דעלמא אין סוף הכבד להתקלקל מצמחין ההם והנך דנתקלקלו יצאו מן הרוב ולמה לא נאמר דהתרנגולת הבא לפנינו הוא מן רובא דעלמא שאין דרכן להיות מקולקל ורק מה דאיתרע איתרע ומה דלא איתרע לא איתרע: וכיון שבאנו לזה שוב יש לנו ס"ס על התרנגולת הבא לפנינו בצמחי' מועטים א' שמא לא תתקלקל לגמרי כרובא דעלמא ואת"ל שתהי' מתקלקל דלמא אי מבדרא לה סמא

חיי כן נראה לפי ענ"ד דמותרת וראי' מסתימת הפוסקים שלא חששו לזה ותו דנהי דהפמ"ג בסי' נ' סק"ג כ' דאפילו בהפ"מ אין להורות היתר בריעות' שנולדה מחים סמכינן גבי ספק על נשחטה הותרה דבחזקת היתר עומדת כמ"ש המהר"מ לובלין וש"ך מ"מ צד להקל וחזי לאיצטרופי לסברות הנ"ל להתיר בנידון שאנו דנין כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה יהי' ה' עמו ויברכהו ויאמצהו הכ"ד: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה נ"ז שיל"ת יערגין אדר השני תרי"ג לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג המפורסם כש"ת מוה' ישראל דוד נ"י אבדק"ק פעזונג יע"א: מכתבו קבלתי בש"ק העבר ובתוכו רצוף פלפול בדין כול' שהקטינו' שסתמו הפוסקים שיעורו בדקה עד כפול ובגסה עד כענבה בינוני ושיעור ענבה זו לא ידענו בבירור ומעלתו נ"י ביקש חשבונות רבים ורצה להוכיח ממשנה פי"ז דכלים משנה ז' דאמר ר"י דגרוגרת דא"י כבינונית המדינה דמשם מוכח דלא נתגדלו פירות א"י יותר מפירות ח"ל יותר מב' שלישי' ושלח לידי גם מ"ש על זה הרב המאוה"ג מוה' חיים הירש אבדק"ק שאטלסדארף ותמהני על כבוד מעלתו נ"י איך נתן כייל וקיצבה לפירות הארץ גם לפי שיטתו איך פרי אחת תעיד על חברתה ואם גדלה בא"י לפעמים אשכלות כעגלה כדאית' בסוף כתובות גם גרוגרות או שאר פירות דווקא בערך הזה נתגדלו ומי שם ממדי הארץ או עשה משקל ומי אמר עד פה תבוא ולא תוסיף ולפעמים פרי אחת מתברכת ולא אחרת וכבר קראו חכז"ל יושבי הארץ שבקיאין בישובה של ארץ וטעמו הארץ ואמרו מלוא מענה זו מעלי לזו וכך הוא בסגולת הארץ ובברכותי'.

סוף דבר אין לזה שורש וסברא מכ"ש להורות דין ושיעור בזה ובפרט שגם היסוד שעליו נתיסד חשבון מעלתו נ"י אינו הנה מעלתו נ"י חשב דמה שאמרו חכז"ל בדקה עד כפול הוא פול של גריס הקלקי המובא במשנה פ"ו דנגעים וזה אינו דהנה מצינו ג' מיני פולין במשנה פ"ק דכלאים משנה א' א' פול סתם ופול הלבן כל אחד מין בפ"ע ואפילו כלאים הם זב"ז לפי מ"ש בירושלמי זוגות זוגות שנו עיי"ש בר"ש ומלבד ב' מיני פולים אלו מצינו פול המצרי שם במשנה ב' ובשאר מקומות והנה הרמב"ם פי' על פול ופול לבן הידוע והנה פול הלבן הוא קטן מפול סתם ובברכות דף ל"ז ע"ב אמרינן דשיעור ענבה כשהם בוסר הם כפול הלבן והרא"ש בפרק כיצד מברכין והטור באו"ח סי' ר"ב כ' ואם מסופק הוא אם הוא כפול הלבן משמע דיודע לן גודל פול הלבן.

אמנם הש"ע שם סעי' ב' והלבוש כ' דשיעור פול הלבן אינו ידועה לנו והמג"א שם ס"קד כ' דאפשר דהוא גדול מענבה וא"כ ס"ל דלאו היינו פול הלבן המצוי בינוני ועכ"פ נראה דקטן הוא מפול סתם דהרי המג"א מסתפק בו: אמנם פול סתם יש בו ג"כ מינים שונים ואינם מסתמא פול הקלקי ופול הקלקי הוא הגדול שבמיני הפול וכמו ששינונו במס' כלים פי"ז מ' י"ב ממה שאמרו במדה גסה גריס נגעים בגריס הקלקי ושם ברע"ב וכאן לא אמרו במדה גסה אלא לכל היותר מידי בינוני וכמ"ש הפר"ח בסי' מ"ד ס"קט וכן מוכח דסתם פול אינו פול הקלקי דבמעשרות פ"ה מ"ח מנה הגריס הקלקי מן הדברים הפטורים מן המעשרות שחזקתן מן ההפקר ובפ"ח דפיאה מ"ג מוכח דסתם פול הוא בחזקת חיוב במעשרות וא"כ לא ידענו שיעור פול הזה ששיעורו בו הקטינה הכוליא בצמצום.

אלא דמ"מ עדיין י"ל נקוט מיהו פלגא בידך שאם נשתייר כשיעור גריס הקלקי בדקה בוודאי כשר ושיעור גריס הקלקי נודע לנו שיעורו בפ"ו דנגעים וטרח ומדד הגאון במעיל צדקה סימן כ"ז ובמחגיגה יתארהו אשר הוא כשיעור זילבערנרגראשין הישנים והוא קרוב לועכס קרייצר של כסף המצויים עתה וא"כ אם נשתייר בדקה באורך וברוחב ובעובי כעגול המעיל צדקה הנ"ל

כשר ואמנם אכתי לא אדע מנ"ל דגריס הקלקי הי' שוה באורך ורוחב וגובה הכל בשיעור הנ"ל דלמא הי' ארוך טובא אלא שהרוחב והגובה הי' שוה בשיעור המחינה הנ"ל ולכך כשנתחלק לגריסין באמצע הי' שטחו מחזיק ט' עדשים כשיעור ההוא או נאמר שהאורך והרוחב הי' לפי שיעור הנ"ל בט' עדשים אבל הגובה הי' טובא וכשנחלק לשנים דרך ארכו נחלק ולא דרך גבהו ובאמת אמרו בירושלמי פ"ה דמעשרות מ"ח דגריס הקלקי מרובע ואע"ג שאין ברי' מששת ימי בראשית מרובע באוכלין ישוכ"כ הרמב"ם בפ"ה המשנה שם דגריס הקלקי מרובע ובפ"ו דנגעים בפ"ה הרמב"ם משמע דמרובע היינו דנגע מרבעינן וכת' קמא בירושלמי מ"מ אפילו אי אמרינן דקאי על הגריס שהוא מרובע מ"מ גם הדבר ששוה ומרובע באורך ורוחב אפילו אם בגובה הוא גבוה יותר ואינו מרובע מכל הצדדים מקרי מרובע ואכתי לא נדע שיעור הפול אפילו פול הקלקי: אמנם בחולין דף קי"ט ע"א מוכח ומבואר כן שם ברש"י ד"ה קשיא סיפא דפול אינו גדול כמו חצי זית וא"כ תסתיים מיהו מהך שמעתתא דאם נשתייר כמו חצי זית בדקה שהוא כמו רביעית מביצה כשר בדקה וברש"י שם בד"ה הנ"ל ועוד שם בד"ה ור"י נראה דפול גדול יותר מרביעית הזית ולפי הנראה שם מדלא נקט בג' עצמות מוכח דפול גדול יותר משליש כזית עכ"פ נקוט מיהו לדינא דחצי זית בוודאי הוא יותר מפול ואם נשתייר בדקה כחצי זית בוודאי כשר: ועל פי הנ"ל מובן קושית הפוסקים שהקשו איך אמרו חכז"ל בדקה כפול ובבהמה גסה כענבה הא ענבה בינוני שלנו אינה גדולה כשיעור שלישי כזית וא"כ הפול הבינוני גדול מענבה בינוני שלנו וע"ז נאמרו תירוצים שונים ובוודאי עיקר הנראה בפשטות הענין דשם ענבה הוא כמשמעה שחכז"ל באו לפרש לנו השיעור וא"כ דברו בלשון המורגל להורות לנו ולא אמרו דבריהם בחידות ולא באו לסתום אלא לפרש: וכ"ש.

שאינן לפרש מה שעלה על דעת הרב דק"ק שט"ד נ"י דענב' מקרי השרביט של פולים וקאי ענבה על פול דנאמר מעיקרא והביא ראי' ממשנה ז' דפ"ז דפיאה ומלשון הרמב"ם בפ"י שם וזה אינו מלבד שהוא רחוק אין הדבר אמת שענבה לא מצינו שמונח על שבולת של פול ושיבולת של פול שרביט קרי לי' בפ"ק דעוקצין מ"ה והרמב"ם עצמו בפ"י פ"ט דפיאה מ"ב פי' ענבה היינו הגרגרים וכן מוכח מלשונו כאן שכ' רואין השבלים ואלו שבלים פי' לענבה צ"ל רואין כאלו היו שבלים ושל שעורים וגרגר מאן דכר שמי' ועכ"פ נראה דפי' ענבה כפשטא וא"כ עמדה הקושיא וצ"ל או שהענבים נתמעטו בזה"ז ומדלא תירצו כן ברש"ל וב"ח משמע שנודע להם שהפולים שבזמנם עדיין היו בערך גודל השיעור הנ"ל ולא נתמעטו הפולים וא"כ דוחק טובא לומר פולים לא נתמעטו וענבים נתמעטו: אמנם הב"י הביא בשם מהר"י חביב דענבים נתמעטו אלא שהוא כתב לפי' ענבה פיג"ן בלע"ז והב"ח כ' כן גם לפירוש הפשו' דשיעור כענבה דגפן אלא שנתמעט וא"כ משמע דגם פול נתמעט או דס"ל הדוחק דפול לא נתמעט ואין קצבה לארץ ואמנם הרש"ל סי' פ"ח ופר"ח כ' דענבה דא"י הי' גדולה יותר לפול ולפ"ז לא נודע לנו שיעור ענבה ונפל פיתא בבירא ומעלתו היה לחשוב דמ"מ אינה גדולה יותר מכזית ממתניתן פי"ז דכלים מ"ז דגרגרות גדולה שבא"י כבינונית שבמדינה וכו' ואין לדבר זה שורש ואפילו סברא ואומדנא אין כאן לחשוב כמ"ש מעלתו נ"י ולקמן אי"ה אבאר מתני' שם: ולכאורה יש להביא ראי' מירושלמי ר"פ כיצד מברכין והובא בתוס' שם דף ל"ט ע"א ד"ה בציר לי' שיעורא וכו' דקאמר שם הדא אמרה אכיל פרידה של ענב חייב לברך וא"כ מבואר דגם בא"י דתנא ירושלמי בא"י הוי וגם בזמנם לא הי' בגרגיר אחד של ענב כזית מיהו זה יש לדחות דהרי אמרו שם ג"כ פרידה אחת של רימון וידוע דרימון גדול מזית עין בתויו"ט בר"פ י"ז דכלים ועכצ"ל דפרידה היינו גרגיר קטן אשר

לפעמים יש באשכול וה"ה כרימון עיין בתויו"ט בפ"ז דכלים מ"ד מושכחת לה ותו דבימי ר"י אמרו בירושלמי פ"ז דפיאה על מתני' דאיזה פרט וכו' שנשתנה עלמא וירדו הפירות ממעלתן וא"כ אין ראי' מהתם.

והנה לכאורה יש להביא ראי' דאין שיעור ענבה בינונית גדול מזי' דאל"כ תקשה ביומא דף ע"ט ע"ב קושית הש"ס שם על ב"ש דאמרו חמץ בככותבת מכדי אשיעורא דנפיש טפי מכזית קא מהדרי א"כ ליתני חמץ כענבה בינונית ותוס' שם בד"ה לומר וכו' הקשו כיוצא בזה או גרוגרת ותי' שם לא שייך כאן וע"כ הוא גדול' מכזית וצ"ל דגדולה עד כביצה וכותבות וחדא מינייהו נקט או יותר מביצה ובמשנה ג' פ"ג דטהרות משמע דפשיטא דגרגר יחידי לית בי' כביצה וגם בפסחים דף ל"ד ע"ב פריך דלדרך פחות מכביצה הא ענבה בינונית הוי כביצה ואלא ע"כ דאינו כביצה וא"כ מוכח דאינו גדולה מזית דאל"כ תקשה הנ"ל על ב"ש דחמץ.

מיהו גם על זה א"א לבנות דין ויש לדחות עיין בתוס' הנ"ל ד"ה לומר וכו' ובלא"ה יש להקשות כן על ב"ש דנימא כאגוז שהוכיח התויו"ט בפ"ג דכלים מ"ב דגדול מכזית וקטן מביצה מיהו אפשר דשיעור אגוז מדרבנן לענין כלים עיין בתויו"ט שם ד"ה האלפס וכו' ואין להקשות אי ענבה קטן מזית א"כ למה לא פריך בחולין דף קי"ט על רב דאמר אין יד לפחות מכזית ממתניתן בפ"ק דעוקצין משנה ה' דנשתייר בפסוגי אשכול גרגר ענבה אחד הוי יד דזה אינו דידע דיש לישב דלפעמים יש ענב גדול וכ"ש דעדיפא פריך משרביטי קטניות וכדמשני בקולחא ג"כ לא קשה א"כ נראה מכל הנ"ל דענבה אינה גדולה יותר מכזית והיינו ענבה בינונית.

אמנם אפילו נימא דענבה שלהם הי' יותר הי' נראה לי דשרי דהנה לכאורה קשה לי לפי פ דמשמע בפ"ה הר"נ דענבה היינו ענבה דא"י וא"כ כל השיעורין דגרוגרות וכותבות ורימון בפירות א"י משערינין וזהו נגד המשנה פ"ז דכלים מ"ז דאמר ר"י הגרוגרת שבא"י היא הבינונית שבמדינה וכבר הביא מעלתו שהגאון מהר"א ווילנא זצ"ל הגי' הקטנה שבא"י שפירות א"י מסתמא גדולים יותר וכמ"ש הפ"ח כאן ומעלתו תי' בענין אחר שבא"י מתיבשין טפי וכבר נאמר גם הגהת רא"ו זצ"ל וגם תי' מעלתו בתשובת יד אליהו בסי' כ"ו יהיה איך שיהי' מוכח דבמדינה משערין בפירות שלהם ואע"ג דמלשון הרמב"ם בפ"ה המשנה שם ואין הלכה כר"י משמע דפליג ת"ק ע"כ לא פליג ת"ק רק מה דס"ל לר"י דגם בא"י משערין בערך פירות המדינה אבל הת"ק סובר דכל מקום ומקום משערין לפי מקומו ושעתו חדא דאפוי פלוגתא לא מפשינין ותו דהרי מתני' שם גם במדינה מיירי ובכל מקומות כמו במשנה שלפני זה בבצים בכל מקום ומקום ובכל שעה נאמר ה"ה באינך שיעורים כל זמן שלא פירש כמו במשנה ח' דפי' עדשים מצריות.

ותו דלא ידעתי איך אפשר לומר דרק בפירות א"י משערין בשלמא אם הי' משערין במדה גסה יש לומר כן אבל כיון שאמרו בבינונית ופשיטא דלא משערין בענב שאמרו סוף כתובות שהיא גדולה מאוד לחומרא כשם דלא משערין שעורה כשעורה דשמעון בן שטח בתענית דף כ"ג שהיו גדולים החטין עד כביצה והשומרים והעדשים כדנרי זהב וכו' התוס' בחולין דף קי"ט ע"ב שהי' להם כדי להשלים לכביצה וכיון שאמרו חכז"ל וקבלו דמשערין בכבינונית והיינו שמצרפין אותו מין מכל המקומות ורואין השיעור הבינוני הוא העיקר גידול של אותו דבר והגדול מזה או הקטן מזה הוא יצא מן הכלל ומן עיקר גידולו ועיקר גידולו הוא בבינוני וזה צריך לשער, לפי ראות עיני המורה בעיון ודיוק.

וא"כ.

מה שא"י מגדל פירותי הוא רק ברכת ה' ויוצא מטובתה לעיקר גדולה ולמה נשער בו וכי תימא משום דהיא עיקר הארץ וישוב העולם לזה בה משערין א"כ למה נשער דווקא בפירות שנמצאו בימי רבי שנשנית משנה זאת ובימיו כבר הי' לאחר החורק ונשתנו פירותיה ונתמעטו ולמה נשער לפי זמנו דווקא אלא נראה בהיפוך דכשם שצריכי' אנו לראות על אותו מין על גדלו במשך כל המקומות ולהוציא מזה השיעור הבינוני ה"ה שצריכי' אנו לשמר בזה כל הזמנים ולפי"ז אפשר לפרש מה שאמרו חז"ל ביומא דא' פ' ע"א שאפשר שיבוא ב"ד וירבה בשיעורין היינו אם ימצאו באורך הזמנים גודל הפירות אפשר שימצאו שזה עיקר שיעור הבינוני רוב הזמנים יהי' גדולים: ובירושלמי פ"ק דפיאה מבואר דמאן דס"ל דשיעורין אי לממ"ס לא ס"ל דאפשר לרבות בשיעורין דלעולם משערין בכל מקומו ושעתו לפי ראות עיני המורה ואפילו לפי ש דאפשר שירבו בשיעורין מ"מ אין לחוש לזה דאזלינין בתר מש דהשתא וכאשר נמצא עתה כן יהי' וכן הי' כל זמן שלא נדע שנשאר ובדין התורה דאזלינין בתר חזקה וכ"ש דנראה העיקר כאידך דא" שישתנה השיעור דהשיעור לעולם משערין לפי שעתו וכ"כ בס' אליהו בתשובה הנ"ל ואפשר דר' יהודא ות"ק פליגו בזה אם שירבו בשיעורין ועפ"י הדרך שכתבתי למעלה ולכך סובר ר"י ו דנודע לן מגודל פירותיה א"כ אם ניזול בתר רוב הזמנים וא הבינוני ביניהם אז צריך שיהי' הגדולה לשיעור בינוני: ואני תמה איך נימא דשיעור ענבה היינו לפי מאי שהיתה א הרי אמרו בירושלמי פ"ז דפיאה והבאתי לעיל דבימי אשתני עלמא ואשתנו הפירות וכ"ש בימי האמוראים ואיך הביא ר' ור"ה סתם דשיעור קיטון הכוליא הוא כפול וענבה מה שנשנה בתורה הראשונים או הלממ"ס וע"כ נ"ל לאמת דוודאי השיעורין לכל הא נאמרו ונתקבלו הלממ"ס לכל העתים ואין זה תימה למה היו צריך בדורת הראשונים שיעור גדול ועתה סגי בפחות דכשם שהפירות נשתנו ונתקטנו כך הבהמות ובירושלמי שם הביא דתמידין של השנה אם היו מרכיבין אותן על גבי גמל היו הרגלים מטין לא וא"כ דקה שלהם הי' בערך גסה שלנו ויותר וגסה הי' גסה מן מ והיו כליותיהם גדולים הרבה מאשר הם אצלינו ולכן גם ה צריך להיות גדול משלנו וכן כל השינויים בטבע על כרחך הם אחד וחוזרים חלילה על כל ברואי עולם התחתון וא"כ אין כאן היינו ולכך שפיר סתם הש"ס ושפיר סתמו הפוסקים: וזה נראה באמת כוונת הב"ח שהרי הא דהוכיח דלא כפי' לי הוא מדסתמו הפוסקים א"כ ע"כ כוונתו על ענבה ו וא"כ מינה נוכל להוכיח דה"ה דכוונתם הי' לשער בענבה ק שלנו ויפה כ' הפמ"ג בשם הש"ך וב"ח דס"ל לשער בשלנו ומעלתו הרי זה אינו מפורש בדבריהם ולהנ"ל שפיר יש להוכיח כן מדבריואלא שהפמ"ג תמה איך נימא דבזמנם היו צריך יותר לזמן שלנו וכבר הראיתי טעם וסברא דאין כאן תימה והוא נכון ונרא' שגם הד"מ בת"ח כלל פ"ט סובר כן אלא שהחמיר כפי' מהר"י ב"ח דמשמע לי' מדלא חילקו הפוסקים על שיעורו משמע דבזה סגי לכ"ע: ועכ"פ נראה לי נכון לפי מ"ש לעיל קצת ראיות דענבה גם בזמנם לא היתה גדולה מכזית ולכך נראה אם הוא גדול כחצי ביצה ששיעורו בו כזית דבוודאי מהני אליבא דכל הסברות וזהו אם יסכימו עמי בעלי הורא' לדינא.

והנ' הב"י בש"ע לכאור' דבריו תמוהין דבאו"ח סי' ר"ב כ' דאין אנו בקיאים בשיעור פול וביו"ד סי' מ"ד סתם שיעור פול וענבה ולא כ' דאין אנו בקיאים וממנ"פ אי ס"ל בפירות דידן משערין. א"כ גם התם נימא כן וע"כ נראה דמכאן למד הת"ח דהב"י ס"ל פי' קמא של מהרי"ח ולכך סתם דפול ידעינן שיעורו כדלעיל וענבה היינו בכוליא ומיושב קושית הש"ך ס"ק י"ג: והנה מעלתו נ"י הקשה למה לא אמרו בברכות דף מ"א באמרם דמקרא לשיעורין נאמר דגפן הוא לשער בה ענבה לכליות והרב דק"ק שאט"ד נ"י אמר אולי רב חנן לא ס"ל לקותא דרכיש בר פפי ולית לי'

כלל דין דנתקטנה וזה נכון אלא לפי מ"ש הדגומ"ר בסי' כ"ט דגם עולא סובר לקותא דרכיש אלא שאינו בכלל שאר טריפות דאפילו היתה טריפה עיי"ש אכתי עמדה הקושיא ונרא' דיש לומר דרב חנן סובר כמ"ש הרשב"א ריש כיצד מברכין דגפן דקרא הוא יין נהי דרשב"א שם מייתי ראיה מזית שמן דמיירי בשמן ורב חנן דמפרש לשיעורין נאמר מפרש זית שמן על הזית מ"מ י"ל דגפן דקרא משמע לי' דמיירי ביין ולכך מפרש דגפן לשער בו שיעור נזיר ולא לענבה דכוליא.

ואדרבה יש לישב בזה מאי דקשיא טובא דקאמר שם דפליגו אדרב חנן דרבי יצחק דאמר המקרא בא להורות המוקדם בקרא מוקדם לברכה פליג ארב חנן ומנ"ל וכבר דיבר הפנ"י בזה ולהנ"ל י"ל דכבר אמרתי בחידושי שם דרב יצחק דמפרש הקרא למוקדם בפסוק מוקדם לברכה ע"כ לא ס"ל כרשב"א הנ"ל דהרי הר"פ פסק ופסקו בש"ע סי' רי"א דגפן דיין קודם לזית וכותבות דיין יש לו חשיבות ברכה טפי וא"כ אמר המוקדם בקרא מוקדם לברכה ומפרש שם דארץ בתרא שדי ביניהם זית קודם לשיעורה וכותבת קודם ליין וע"כ דס"ל כמ"ש הרשב"א שם לאידך פירושא ורש"י סובר דעיקר גפן דקרא לענבים נאמר אבל רב חנן דסובר ע"כ דגפן היינו יין ופליג על ר"י וא"ש והנה הרב דק"ק שט"ז נ"י כ' דנראה לו לישב קושית הכל בו בכוליא שניטלה לגמרי מחמת חולי איכ"ל כרש"ל דכשר ולא קשה איך טריפה חוזר להכשירו דאיכ"ל כמ"ש הר"ן בפרק א"ט לרש"י דאע"ג דאין סירכא בלא נקב מ"מ נקב שראוי לקבל סירכא לא הטרף מעולם וה"נ מה שניטל בסוף לא הי' טריפה מעולם וא"כ יש עוד צד לסמוך עליו לשוי' כל טריפות הקטינה הכוליא לספק טריפה דשמא ינטל לגמרי ויהא כשר כדעת רש"ל ולכך לא הי' טריפה מעולם אלא ספק טריפה ויש עוד צד לצרף להקל במח"כ אין הנידון דומה שכבר רמז הטו"ז שם ס"ק"ג לזה וכ' בפשיטות דאין הנידון ואין הדמיון עולה בוודאי בנקב שהוא טריפה מחמת חסרון הנקב אם נשלם החסרון כשר וגם מעיקרא אם הי' נודע שיושלם החסרון לא הי' טריפה דחסרון שיש לתקן ואי בדרא לי' סמא חיי אינו טריפה: אבל הכא בכוליא דניטל הכוליא אע"ג דחסרה כולה אינו טריפה א"כ אין הטריפה מחמת החסרון אלא דקים לן לקותא כאב לה טפי ומחלה אותה ואינה יכולה לחיות ולכך אם נלקה ונימוס או נירקב עד שיעור פול בדקה וענבה בגסה קים לן דטריפה וע"כ אין טריפתה מחמת חסרון ולא הקוטן כאיב לה עתה שהרי אם הם כך בטבע קטנים כשרים וע"כ דמאי שהקטינה מאי שמטריפה הוא מכח מה שעבר עליה מהכאב ומדוה עד שבאתה לכלל מדה זו וא"כ שפיר יש ק"ו דכ"ש אם עבר עלה מדוה וחולי עד שנימס ונירקב גם הקוטן הזה והוא באמת ק"ו שאין עליו תשובה ואיך אפשר לומר דגם בשעת הקוטן כשר הי' אם היינו יודעים דיעבור עלי' עוד כוס מדוה להמם גם שיעור קטן הזה: ובכך הם מדוייקים דברי הכל בו שכ' ותלה דינו בדעת הראב"ד שכ' הפוסקים דהקטינה שלא מחמת חולי כשר לדבריו אמרינן ניטלה מחמת חולי טריפה ותלה זה בראב"ד והיינו מטעם הנ"ל דמוכח דבהקטינה שלא מחמת חולי כשר א"כ אין טריפות של הקטינה מחמת חסרון אלא מחמת מדוה וכאב שעבר עליה עד שהגיעה למדה זאת א"כ כ"ש אם עבר הכאב עוד יותר ונמסה ונירקב גם הנותר ודבריו ברור מללו וכל הדברים האלו כבר רמז הטו"ז בס"ק י"ג אלא שלא ביאר הסברא וא"כ אין שום סברא לומר כן ועכ"פ כבר ביררתי דעתי בזה והנראה לפי ענ"ד כתבתי ידיו הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: ועפ"י הנ"ל יש להבין למה לא שיערו כאן בכוליא גדול לפי גדלו שהרי הכוליא של דקה קטן לערך גסה עד יו"ד פעמים בקירוב ובשיעור פול נגד ענבה אינו כן אלא דהיינו מטעם הנ"ל שאין זה טריפות מצ"ע ולא די שנחשוב זה בערך הכוליא אלא

בערך שאר האברים וכחות גופו אם יש כח בכאב הזה להחליא אותו ורשב"א כ' שטריפות כוליא משום בני מעיים ולכך אין לו לשער בכוליא גדול לפי גדלו.

תשובה נ"ח שיל"ת חוסט יום ד' י"ג סיון תרל"ב לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג כש"ת מוה' אליעזר זוסמאן נ"י אב"ד בק"ק האלאש יע"א. מכתבו בא לכאן בעתו ועתה לקחתי מעט פנאי להשיב על איזה ענינים שהעיר במכתבו והנה בגמר דבריו אדם נתפס ובדבריו האחרונים הציע לפני שאלה דאתא לקמי' בתרנגולת שיצאו בני מעי' ולא הוחזרו ושחטו אותה כך ובגמרא איתא אם נהפכו בחזרה טריפה אבל אם לא חזרו כלל אינו מבואר הדין ובבהי"ט בשם הרש"ל הביא שא"א להחזירן בכסדרן יען שפי הטבעת צר ותימה על האחרונים שלא הביאו עכ"ל והנה גוף הדין לכאורה מבואר במשנה חולין דף נ"ב ע"ב ופסקו הרי"ף והרמב"ם דביצאו בני מעיים ולא ניקבו כשר והוא פשוט דהיינו בלא חזרו כלל וכן כ' בפ"י תפארת ישראל על המשניות וכן מוכח דאי ס"ד ביצאו לאור נמי טריפה איך תחזור להיות כשר אם חזרו הא קי"ל בחולין דף מ"ח דטריפה אינו חוזר להכשירו אלא וודאי דביציאה לחודא אינו טריפה כפשטא דמתני' אלא דאכתי איכ"ל דלכך אינו טריפה משום דאפשר לה לחזור בכסדרן וכל דמבדרו לה סמא וחיי אינו טריפה ולעולם אם היציאה היא באופן דא"א לה לחזור בכסדרן טריפה וא"כ מה שהעידו בשם רש"ל דאם יצאו ע"י נקב בית הריעה א"א לה לחזור בכסדרן איכ"ל דביציאה לחוד נמי טריפה אלא דגוף הדין קשיא דהרי דין דיצאו בני מעיים תני לה בהדי דאלו כשרות בעוף וקשה מ"ש בעופות דתנן דפשיטא דגם בבהמה הדין כן וע"כ כמ"ש בס' תפארת ישראל במשנה שם דנקט בעוף משום דאורחא דמילתא דשכיח בעופות ע"י הטלת בצים ולכך נקט בעופות וא"כ האי יצאו בני מעיים היינו באותו מקום במקום בית הריעה במקום צר ואפי"ה תנן דכשר ותו קשה דשם קאמר ל"ש שלא היפך בהן אבל היפך בהן טריפה והו"ל לאשמעי' רבותא בלא היפוך ויאמר ל"ש אלא שלא יצאו במקום צר אבל יצאו במקום צר טריפה אלא וודאי נראה דביציאה לחודא אינו נטרפה.

ומ"ש מעלתו בשם באה"ט לא מצאתי שם אלא הפמ"ג בש"ד סי' ה' מ"ו ס"קט הביא בשם רש"ל באו"ה שלו דאם יצאו דרך נקב בית הרעי והוחזרו טריפה דדרך מקום צר א"א שיחזרו בכסדרן ובלשון זה נראה דדווקא אם החזירן דאם אינו מקום צר דאם ידוע לו שלא נהפכו כשר כמ"ש בש"ך שם ס"קח ונהי דסתמא אסור אבל אם אומר דברי לו מהני וע"ז העיד מהרש"ל בשם מהר"א ספרדי דשם א"א או דס"ל בעלמא סתמא כשר וקמ"ל דבנקב קטן אסור סתמא ולכך לא הביאו הפוסקים כיון דא"א מסתמא לא יאמר ברי ואם אמר ברי שלא נתהפכו תליא בפלוגתא דפמ"ג בסי' א' ובנוב"י סי' ס"ט מהדו"ק בחאה"ע אי ע"א נאמן נגד רוב ואומדנא.

ומ"מ אי לא נתהפך ולא החזירו משום דיצאו לחוץ אין לנו להוסיף על הטריפות וסתמא תנן דיצאו לחוץ כשרים דאפילו לעדות מהר"א ספרדי הנ"ל נראה דהיינו אם החזירן בידיים א"א אבל אם הוחזרו ממיל' כעין האי עובדא דאיתא בגמרא דאיתנח וכו' נראה דהטבע עושה הדבר כסדר (ושוב ראיתי בפרי תואר שכ' ג"כ דגם ביצא בנקב אם חזרו ממילא כשר וא"כ ביצאו לחודא אפילו ע"י נקב בית הרעי אינו טריפה כיון דמושכחת לה רפואה אלא שהפרי תואר כ' ביצאו לחודא צריך בדיקה אם לא ניקבו וזה נכון ובדברי פ"ת הנ"ל א"ש דנקט הש"ע חזרו מאליהן כנ"ל).

ועכ"פ מדברי הרש"ל המובא בפמ"ג משמע נמי כן דאפילו יצאו דרך נקב ביציאה לחודא אינו טריפה אלא ע"י חזרה ומיהו אפילו לא החזירן והיפוך בהן נראה מדברי הש"ס דאסור ואיכ"ל דתליא בפלוגתא המובא בש"ך שם ס"קט אי מבפנים נהפכו אסור וא"כ להסכמת האחרונים דנהפכו לחודא אסור והא דנקטו נהפכו בחזרה אורחא דמילתא קתני וה"ה נהפכו בחוץ ג"כ אסור דהיינו אם נודע שהפך בהן ונהי דמדברי רש"י שם נראה דווקא היפך בשעת חזרה תרתי בעינן אבל כבר הסכימו האחרונים כהרמב"ם ועיין ביש"ש שם סי' צ"ח ואם לא נודע אם נהפכו בחוץ הוי ס"ס ועכ"פ ביצאו לחוץ ולא ראינו ריעותא דניקבו או דנתהפכו נראה דכשר לכ"ע כן נראה לפי ענ"ד ואם יצאה רק הכרכשתא חלחולת המעי האחרון נראה דבוודאי כשר חדא דהרי לקמן סעי' ה' אמרינן חלחולת במקום דביקותו קילמשאר מעיים וגם היפוך נראה דלא שייך בהן אלא במעיים המונחי' בעיגול כדמשמע מלשון רש"י והר"ן והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה נ"ט להרב הגדול הנ"ל ומה שהקש' על מ"ש הרשב"א דחליצה לא מהני עע"ג משום דא"א בחליצה שליחות והאשית ת"ל דשוטה א"א לעשות שליח ונרא' דא"ש עפ"י מ"ש הנקוה"כ בסי' ש"ה ס"קיא בד"ה ועוד נראה דכ' דב"ד יכולים להיות שליח לקטן אפילו במקום חוב קצת וה"ה בשוטה ובחליצה הב"ד הן העומדין ע"ג והי' מועיל שהב"ד יהיו כשליח ולכך אצטרך הטעם דבחליצה א"א בשליחות וא"ש ונהי דמין הגאון בעצת"ס זצ"ל ביו"ד סי' רצ"ה פקפק שדברי הנקוה"כ היינו במ"ש גבי גר ובאמת בר"ן ריש פרק האיש מקדש לא משמע דב"ד שאני דיהא כח ב"ד להיות שליח לקטן אלא בחילוק הארץ דהוי רק גילוי מלתא עיי"ש מ"מ הרשב"א איכ"ל דס"ל כנקוה"כ הנ"ל ומטעם הנ"ל דחליצ' א"א בשליחות לא מהני עע"ג כמ"ש הרשב"א וה"ה דאינו מועיל בחליצה דעת אחרת מקנה אותה דכבר כ' מרן זצ"ל בחת"ס בחיו"ד סי' שי"ג דאיכ"ל דדעת אחרת מועיל מצד זכי' ומתורת שליחות והיכא דלא מהני שליחות אינו מועיל דעת אחרת ולכך אפילו לדעת הח"צ סי' א' דכוונת חליצה היינו כוונת קנין מ"מ בעינן עד שיכוונו שניהם ולא קשה קושית הקצה"ח דדעת אחרת אינו מועיל בחליצה משום דליתא בשליחות: ומ"ש.

לחלק בגדול לא מהני דעת אחרת תמהני עליך הרי מקור סברא זו היא מהראב"ד בב"ב דף מ"א גבי רב ענן דשקיל בידקא דארעא ושם בגדול מיירי וגם הרשב"א עצמו אע"ג דשם דחה דברי הראב"ד מ"מ בחידושיו בגיטין דף כ' ע"ב כ' סברא זו על הא דמשני שאני זקן דידע לאקנויי והקש' הא הם אינם יודעים ותי' כסברת הראב"ד דדעת אחרת מועיל בגדול ועיין בדברי מרן חת"ס סי' שי"ג ובסי' ש"י מה שכ' בזה לענין בכור ומה שפקפק על דברי שאמרתי שצריך לעשות לשמה אי מועיל עע"ג לדעת רבינו יונה הוא משום דכל לשמה אין אחר יכול לעשות דכשם שאין אדם מקדיש דבר של חבירו ה"נ א"י לקבוע אותו לשמה וכבר ראית מ"ש שגם הפמ"ג באו"ח סי' י"א כתב כן אלא שהקשית מנ"ל ולא אדע למה לי ראי' ע"ז סברא הוא ועוד הרי לשמה דציצית ילפינן בסוכה דף ט' מלך לשם חובך ומשמע נמי שלך וגם ביבמות דף נ"ב אמרינן באומר ללבלר שיכתו' גט לאשה קודם שכינסה פסול וכ' הרמב"ם משום דהוי כשלא לשמה אמנם אפילו לפי דבריך דמועיל משום דניחא לי' א"כ היינו ממש זכי' וזכי' אמרינן דלא גרע משליחות ומועיל שוב מתורת שליחות ומ"ש דהרמב"ם פסק דבקטן אינו מועיל עע"ג הרי להרמב"ם בלא"ה כל הפלפול של רבינו יונה ליתא שהרי הוא פסק דגם בגט אינו מועיל עע"ג אלא בתופס דהוי מדרבנן ומאי שכ' טבילה שאני דומיא דכיבוס ראשון דסגי באחר עדיין תקשה נילוף מיני' בעלמא ואחתום בברכה יהי ה' עמך דברי רבך הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ס בעזה"י יום ה' כ"ו תמוז תרל"ב.

החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג כש"ת מהרר זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש. מכתבך קבלתי ואשר עוררת על דברי הש"ע ביו"ד סי' מ"ו סעי' ב' דמתחיל בלשון אם הפכן כשהחזירן וזה לשון רש"י אבל לשון הרמב"ם אינו כן אלא שנתהפכו בחוץ שוב אין להם תקנה והמרשים המקום רשם שזה לשון הרמב"ם וזה אינו ולפי ענ"ד יפה רשמו ונהי דבאמת רש"י בחולין דף נ"ז פירש אם היפו' היינו כשהחזירן ומשמע מלשונו בנתהפכו בחוץ כשר אבל הרמב"ם פליג על זה וסובר אפילו נתהפכו בחוץ טריפה וכבר כ' הפרי תואר שלשון הש"ס משמע כהרמב"ם דקאמר על לשון המשנה דלא מיירי כלל בחזרה אלא ביציאה דל"ש אלא שלא היפוך משמע בנתהפכו אפילו בחוץ טריפ' ויעוי"ש בפ"ת דראוי לן לפסוק בזה להחמיר כיון דס' דאורייתא הוא וגם דלשון הש"ס משמע כן מיהו הרמב"ם בפ' המשנה ביאר דבריו דהיינו דווקא בנתהפכו בחוץ ביד והוסיף הרמב"ם שם עוד דלא ניתקנו ונראה פירושו מלשון ניתך שלא המשיכן ונתקנן להרחיבן וע"ז סיים הרמב"ם דטריפה שא"א חזרתן ומבואר כיון דשינה אותם מסדר הטבעי א"א שיחזרו בעצמם ולכן מוכרח דאם אפשר שיחזרו בעצמם ויש להם רפואה ובדרי להו סמא חי' ואפשר דבכה"ג דמיירו הרמב"ם דהיפוך וניתקן גם רש"י מודה ועכ"פ יש בזה ג' גווני דטריפה א' בהיפוך בהן בידיים בחוץ וניתקן דאפש' דפליגו בזה רש"י והרמב"ם וקי"ל לחומרא ובכה"ג ע"כ א"א שיחזרו להיות כטבען אפילו כשיחזרו ממילא ואופן שלא נתהפכו בחוץ ממש אלא שהחזירן בידיים דאז יש לחוש שמא נתהפכו בשעת חזר' ואפילו לא ניתקנן בידיים אלא שנתהפכו ע"י חזרה וממילא טריפה אבל באומר ברי לי שלא נתהפכו וכן בחזרו מאילהן כשר ובדין זה איכ"ל דגם הרמב"ם מודה אלא שדרכו להעתי' לשון הגמרא דמשמע כפי' דלעיל: ואופן השלישי שנתהפכו מבפני' מבלי יציאה דלהרשב"א טריפ' והב"י שם מביא פירש"י ופי' הרמב"ם ונראה דס"ל ג"כ דאיכ"ל דלא פליגו ולכך הרכיבן בלשונו הקצר בתחילה כ' בלא היפוך בהן בחוץ אם חזרו ממיל' בוודאי כשר שהטבע עושה כסדרן כמ"ש הב"י שם מהש"ס ואם החזירן בידיים צריך לידע אם נתהפכו ושוב כ' לשון הרמב"ם בפ"ו משחיטה דין ט"ו שא"א שיחזרו לכמות שהיו אחר שנתהפכו והיינו בנתהפכו בחוץ ואם הי' הגירסא בו' ואי אפשר הי' הלשון מדוייק יותר וגם שא"א יש לכוון כך שזה שמחלקין בין ממיל' לבידיים היינו בלא נתהפכו בחוץ דבנתהפכו בחוץ א"א שיחזרו והיינו כהרמב"ם ולכך רשם על לשון זה שהוא לשון הרמב"ם וכן נראה שפירש הפר"ח יעי"ש ואני אמרתי שכמדומה שהש"ע דייק בלישנא מעיקר' נקט נתהפכו ואח"כ נקט נתהפכו ואם בשעת חזרה נתהפכו אפילו ממילא ע"י התחיבה או רק במקצת דנרא' כמהופך כלשון התפעל אבל בחוץ בעינן דווקא והפכו ממש כמ"ש הרמב"ם בפ' המשנה ולכך נקט נתהפכו כן נראה לפי ענ"ד ובאו"ה כלל נ"ה אות ד הביא לשון הרמב"ם בנוסחא אחרת וכל אלו החילוקים הם בהחזרו דיש לדון ולחוש על היפוכותן אפי' מעצמם אבל אם עדיין הם בחוץ כל שאין אנו רואים בו שינוי וחשש היפוך בידיים וגם אין רואין בו נקב כבר כתבתי דנרא' לפי ענ"ד דכשר וכן ראיתי בס' יריעות שלמה: אלא דשם כ' דאם הוחזרו מאליהן אפילו בדיקת נקב לא בעי וזה אינו מוכרח דהרי הב"י מביא רא' דחזר' ממילא אין חשש היפוך ממ"ש בש"ס ושם לא שייך חשש נקב ואם יצאו דרך נקב פי הטבעת כבר כתבתי דעתי ומעלתו נ"י העתיק לי לשון איסור והיתר כנוסחת הבאה"ט ולא כנוסחת הפמ"ג וא"כ נראה דהפמ"ג פי' וביאר כן דעת או"ה ויהי' איך שיהי' הנרא' לפי ענ"ד כתבתי ויהי' ה' עמו ויאושר כוחך וחילך אמיץ כח לתורה ולעבוד' כאות נפשך ונפש רבך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ס"א בעזהי"ת יום ג' פ' פינחס שנתרל"ו לפ"ק פה חוסטה יע"א: החיים והשלום וכל טוב לאהובי

תלמידי הרב המופלג מוה' משה צבי פרידמאן נ"י מו"צ בק"ק האטהאז יע"א: מכתבך קבלתי בעתו ובזמנו וביני וביני נשמט ממני ולא מצאתיו עד זה איזה ימים ושאלתך ע"ד תרנגולת שהי' בטנה צבה ואח"כ כששחטוה מצאו הבני מעיים תחת העור והעצם הנקרא בילע"ק הי' עקום והי' נראה שנשבר אלא שנתרפא ורצית לאסור מדברי הרמ"א בסי' מ"ו סעי' ב' אם לא ניכר שום ריעותא מותר אבל כאן די' ריעותא אסור אבל מדברי הש"ך שם שכ' דהריעותא צ"ל מחיים שאינה הולכות וכו' א"כ בריעות' הנ"ל שאין בו חשש ריסוק אברים לא מקרי ריעותא והי' מותר כיון דגם אם לא היו יכולין לבדוק כגון בנאבדה הי' מותר ה"נ ושכן יש לדייק מלשון הרמ"א שכ' מעיקרא אם לא נמצא שם תפירה וקרע ושוב סיים שום ריעותא וא"ה למה הוצרך לזכור תפירה וקרע וע"כ דבא לדמות דדווקא דומיא דתפירה וקרע שיש לחוש ע"י הקריעה שנתהפכו הבני מעיים אבל בריעותא דנשבר הביילע"ק אין שום ריעותא לומר שנתהפכו עי"ז הבני מעים וכן נראה מדברי הפליתי שכ' כיון דלא הוחזרו בידים אין חשש היפוך ב"מ כיון שאין קרע אלא שחששת מטעם אחר כי הכה"ג כ' שם בנשבר הביילע"ק אין חוששין לנקובת הריאה כיון שאין שם מקומה א"כ כאן בבני מעים יש לחוש לנקובה כמ"ש הפליתי לענין סירוס עכ"ל בקיצור: ולפי ענ"ד נראה בנידון כזה בוודאי יש לחוש ולהטריף מדינא כי נהי דאם הבני מעים בין עור לבשר אעפ"י שהיא שינוי גדולה שינוי מקום גדול ומצינו לענין ריאה בשינתה מקומה דחליף טריפה ואפ"י"ה מבואר כאן בדברי הפוסקים דאם שינה מקומה בבני מעים ממקום למקום אינו טריפה וכבר אמרו חכז"ל דאין מדמין בטריפות זו לזו שהרי חותכה מכאן וחי' וכו' ואין לנו להוסיף הטריפות ואע"ג שבאמת הוא בעיני לפלא גוף הדין שהרי הא דאם נתהפכו הבנ"מ דטריפה הוא חידוש גדול שע"י היפוך מעט אין יכול לחיות כמו שלמדו חכז"ל בחולין דף נ"ו ע"ב הוא עשך ויכוננך מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם שאם נחסר אחד מהם אינו יכול לחיות וא"כ בנהפכו קצת אינה יכול לחיות ובשינוי מקומו יכול לחיות אתמהה וזה ראי' גדולה דכל הטריפות הם הלממ"ס דגדולה מזו נראה ששעוף שיצאו בני מעי' כשר וע"כ משום דסופן לחזור כמו דאמרינן בחולין דף נ"ד גמירו להו דאי בדרי לה סמא חיי וגדולה מזו כ' הר"ן גבי טריפות הריא' דנקב באונות במקום רבותיהו כיון דאי נתעלה סירכא עליהן מתוקן אינו טריפה מעיקרא והנה הכנה"ג שם הביא בשם רש"ל והובא בבאה"ט דאם יצאו בני מעים דרך נקב הרעי וחזרו טריפה כיון דהנקב קטן א"א להם לחזור אא"כ נתהפכו קצת ונהי דאפ"י"ה ביצאו בני מעים אפילו דרך נקב הרעי נראה דכשר כמו שפירש ג"כ בס' תפארת ישראל על המשניות דאם נתרחב שפיר מקרי אי בדרי לה סמא חיי וגם אפילו בלא הרחבת הנקב איכ"ל דלפעמים חוזרין בלא היפוך והוי כמו אי בדרו לה סמא וכשר והנ' לפי המבואר שם בש"ע דאם חזרו מאליהן אין חשש שנתהפכו מסתמא אבל אם הוחזרו ע"י אדם מסתמא חיישינן דנתהפכו וע"י חור קטן אם חזרו ג"כ חיישינן דנתהפכו ולכך נראה דגם ע"י סדק שנעש' ע"י שבירת הביילע"ק יש לחוש כיון שהוא אינו רחב אלא ע"י נדנוד ע"י כח דבר שנפל עליו באו שם יש לחוש לנתהפכו ודווקא ביצאו מעצמן ע"י הטלת בצים שדרך לצאת לפעמים בעוף כמ"ש התפארת ישראל וגם לא שייך בכה"ג בדרא סמא להרחיב השבירה לכן נראה לי בכה"ג יש לחוש לנתהפכו: ועוד גם טעם השני שכתבת משום חשש נקב יש לחוש דהרי במתניתן תנן יצאו בני מעי' ולא ניקבו משמע דבעינן דנדע שלא ניקבו ובאמת בס' יריעות שלמה כ' דנרא' דלאו דווקא אבל לשון המתני' כפי הפשטות נרא' דבעינן דנדע דלא ניקבו וכן בנשברה הצלע ביו"ד בסי' נ"ד העלה הש"ך דאם יש עיקוץ יש לחוש לנקובת הבני מעיים בכה"ג כן נראה לפי ענ"ד, ומ"ש בדלדולים הנמצאים בבני מעי'

הקטנים הפחותים מאצבע ואין בהם פרש אלא חלולים חילול דק באלו מעשים בכל יום שנהגו להתיר והיינו כוותי' ואין זה בכלל יתור מעי' ואחתום בברכ' יהי ד' עמך ותעלה מעלה מעלה ויברך ה' אותך ואת כל אשר לך דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ס"ב בעזהי"ת עש"ק פ' וירא תרל"ט לפ"ק פק"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלג מוה' יצחק אייזק ווייס נ"י אבדק"ק סוואלווע יע"א: מכתבו קבלתי ומה שהעיר מעלתו נ"י על דברי הפמ"ג ביו"ד סי' מ"ו במשבצות אות ז בבועות בימות הקיץ מחמת שניזונות מתולעים שבימים ואח"כ הוא שכיח בבר אוזות וכ' הפמ"ג דזה שנוח יותר מסירכת הריאה ואין רשאין להשליך הב"מ בלא בדיקה ומעלתו נ"י כ' דנהי דעדותו של הפמ"ג נאמנה מאוד מ"מ תמוה בעיניו בזמן החורף שלא נמצאו כלל מן התולעים והבועות אנה הלכו הכי נבלעו ומכח זה נראה למעלתו נ"י להוכיח דלאחר שחיטה נעשה מן התולעים שהרגישו שנסתלק החום הטבעי ואז נדבקו כמ"ש הש"ך בסי' ל"ו ס"ק"ז דבכרס ודקין נמי אמרינן הכי וכמבואר סוסי' מ"ט לענין קורקובן וגם לענין מורנא שבריאה ואף לדעת הב"ח שהביא הש"ך שם סי' ל"ו שמחלק בין ריאה לכרס ודקין נראה דמודה בזה משום דהיינו רבתייהו וכנרא' מלשונו סי' ל"א שכ' דידוע דמעלמ' אתו דלאו הני רבתייהו וכו' עיי"ש ואף דבנידון דידן לאו מינייהו קא רבו מ"מ כאן ברור שבאו דרך הוושט מבחוץ באכילתם ולא ניקבו דרך כניסתן א"כ דומה לדברי הב"ח בסי' ל"א ובסי' ל"ו גבי עוף דתלינן דלאחר שחיטה פי' ואפשר דגם הדריש' מודה בזה כפי מה שהביא הש"ך בסי' ל"א ס"ק"ז ומעלתו נ"י מעיד שביחן הדבר שצוה להוציא הבני מעים מיד לאחר שחיטה בטרם יסירו אף הנוצות מהם ולא מצא בהם שום רושם מבועא או יבלת ומזה נתברר לו שלאחר שחיטה נעשה הכל עכ"ל: ולפי ענ"ד אם אמנם אמת הדבר שמצינו דהתולעים פורשים לאחר שחיטה כדלעיל מ"מ קשיא לי איך אפשר שיהיו נעשו הבועות הקטנות לאחר שחיטה שכבר פסק החיות כמחט בבשר המת ובאמת כמה דברים נפלאים ספרו לנו בעלי הטבע מהזבובים והתולעים שמרובים במאוד בימי הקיץ ואח"כ כולן נאבדו מן העולם וזבובים העוקצין בימיהו"ח ואח"כ נאבדו כאלו לא היו מעולם וחכז"ל אמרו בחולין דף נ"ח ע"ב לית בקא בר יומא וחכמי הטבע אמרו שהם משתנים ומתחלפים בכמה תמונות ומהם ישנים ומהם כאבן דומים ובקיץ הוי כאלו היו ברי' חדשה וגם מצינו חולאים רחמנא לצלן אפילו באדם משתנה ומחולי בני מעים נעשה לפעמים חולי שאר אברים והפליתי בסי' מ' הביא בשם הרופאים שלפעמים ע"י חסרון הלב בא הכח של חיות הלב לאבר אחר דנהי דבלא לב א"א לחיות אפילו זמן מיעוט אבל ע"י שהכח חיותו של הלב בא לשאר אברים אפשר שיח' זמן וכו' וה"נ בנידון הנ"ל אפשר שהתולעי' בימי החורף נפרכו ונסתלקו כמו שאר תולעים וזבובין ואם הבועא אינה כקרום שעלה מחמת מכה מיד נרפא דכיון דנסתלק דבר המעקיץ שבו הבני מעים למקומן ואם היו קרום שעלה מחמת מכה אפשר שחולי ההוא שנחלשו הבני מעים נשתנו לאבר אחר החולה ולכך נראה לפי ענ"ד כיון שאין אנו יודעין טבעי הדברים ואם הבני מעים נקיים ולא נמצא בהם שום תולע ובועות אחזוקי ריעותא לא מחזיקינן וכשרים: אבל אם נמצא תולע אדוק בבני מעים ובוועא על גביו צריכין אנו לחוש דלמא הוא כקרום שעלה מחמת מכה או כנתמסמס ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות ובוודאי אם מיד לאחר שחיטה לא נמצא שום ריעותא כמ"ש מעלתו מסתמא לא הי' קרום שעלה מחמת מכה כמ"ש מעלתו אבל אם נמצא בוודאי לדעתי הדין עם הפמ"ג הנ"ל דאין אנו בקיאים לבדוק הבועות אלא א"כ מי שהוא בקי ויודע שאין הבועא הולך בבשר הבני מעים ובדברים שהם סודות הטבע מי יוכל להכניס עצמו בזה להורות על זה באיסור והיתר כן נראה לי.

תשובה סג עוד להנ"ל מה שהעיר מעלתו נ"ל להקשות בב"ק דף ע"ה דאמרינן דייקא נמי לראי' דאם נתחייב בקרן עפ"י עצמו מקרי ואח"כ באו עדים על הקנס פטור והקשה מעלתו נ"ל איך יוכל להתחייב עפ"י עד אחד לפי ענ"ד הרי שם דף ע"ד ע"ב פריך על הא דע"א אינו מחייב פשיטא ומשני דלא בא אלא ללמד דהודה מפי עצמו הוי כע"א ועיי"ש ואני הקשיתי מאי כולי האי הרי התוס' בב"מ דף ה' ע"א ד"ה שכנגדו בחד תי' דחשיד וגזלן דמחוייב שבועה מקרי מתוך שאיל"מ אלא משום דלא שבקית חי לחשוד וזה לא שייך כאן וא"כ מסברא יהא חייב ומאי פריך וכעת ראיתי בים ש"ש שכתב בקנס אין ע"א מחייב שבועה כלל והיינו סברת התוס' לעיל דף מ"א ע"ב ד"ה מודה בקנס ובחידושי שם הבאתי דברי מלוא הרועים באות מודה בקנס שפקפק על דברי התוס'.

וכעת מצאתי ביש"ש בשמעתין בפרק מרובה סי' כ"ה שבאמת שיש שרוצים ללמוד מכאן דהיכא דע"א מעיד לא מקרי מרשיע עצמו וחייב אם מודה יעוי"ש והייש"ש כ' דע"כ מתני' לא בא לאשמעינן זה דא"כ הו"ל למינקט בהיפוך מפי עצמו ואח"כ עפ"י ע"א דהוי רבותא טפי ולפי ענ"ד נראה עוד כיון די"ל במתני' ב' טעמים או משום דגם להקנס לא מועיל ע"א או דע"א אינו מחייב שבועה כלל בקנס ואפשר נמי לומר דלכך ע"א אינו מחייבו דלא אמרינן כלל משאיל"מ כרב ושמואל ר"פ כל הנשבעין או כתי' התוס' בב"מ דף ה' הנ"ל וכיון דאיכ"ל הרבה טעמים לא נוכל למילף מיני' שום דין דאיזה דין שתרצה ללמוד מכאן נימא זיל הכא קא מדחי לי' וזיל הכא קא מדחי וע"כ דבאמת המשנה לא בא לאשמעינן רבותות אלו אלא לגלות על מודה בקנס וזה גילה כבר ע"י סידור לשון המשנה דאפסקי' בין הנך גווני לאינך ובוה א"ש ג"כ הדייקא נמי דלפעמים ע"י ע"א חייב קרן או ע"י מחוייב שבועה וא"י או אינו רוצה לישבע או בשתק שהרי המשנה לא בא לאשמעי' הדין של ע"א אלא לגלות על מודה מפי עצמו כן נראה לפי ענ"ד תשובה ס"ד עוד להנ"ל ומה שהעיר עודו בדברי הרמב"ם בפ"ח מה"ל מע"ש הלכה ו' בפרט על הכ"מ שכ' דפסק כת"ק בוודאי אמת הדבר שהרמב"ם בפ"ה המשנה לא פירש כן אלא שכמה פעמים מצינו שהרמב"ם ביד החזקה כ' דלא כמ"ש בפ"ה המשניות ובלא"ה המשניות האלו קשים וכמו שהעיר הרא"ש בפירושו שם וזה שכ' כת"ק אפשר דהיינו כר' יוסי דמשנה שלפני זה דלא צריך אמירה כן אפשר לדחוק ואני אדם טרוד מאוד וחלש ואי אפשר לי להשיב אלא בדבר נחוץ מאוד ואחתום בברכה המשולשת ידידו הדורש שלומו.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ס"ה החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב המאוה"ג המפורסם כש"ת מוה' ישראל דוד נ"ל אב"ד דק"ק פעזונג יע"א. בדק לן מעלתו נ"ל להודיעו דעתי בב' דקין היוצאין מן הדקין כענף היוצא מן הבד ובראשו סתום והמאכל שבתוך הדק היוצא מן הדקין קשה כאבן ואם דוחקים אותו לצאת ולכנוס לתוך הדקין א"א ליכנוס ומסתפק למעלתו אולי הואיל והמאכל הזה א"א לו לצאת וכיון דלית לה מפקא סוף שיתעכל המעי וינקוב וא"כ יטרף מהשתא משום דסופו לינקוב כמו שהטריפו בכמה דברים משום דסופו לינקוב ולמות ואין כמוה חי' ולבסוף כ' דנראה לו להורות להשרות המעי' כ"ד שעה אם תתרכך עד שתוכל לצאת כשר ואמלאו לא וכו' שמצא בס' כרם שלמה שכ' שחכמי פראג התירו כנ"ל אלא שמעלתו לא נודע לו טעם הדבר.

והנה.

לשי ענ"ד הדבר פשוט להיתר אם אמנם סוף הדין הדק היוצא מהדקין הוא דין מסופק ואפילו לפי מ"ש הש"ע בסי' מ"ז סעי' ה' להתיר כ' הש"ך בסק"ז דווקא אחד אבל לא שנים מכל מקום נראה דהיינו דווקא בבהמה אבל בעוף אפילו שנים כשרים דהרי חילוק הזה להטריף שנים ולהכשיר אחד הוא או מפרשי' הא דאמרינן שני דקין היוצאין ממקום אחד הנאמר בחולין דף נ"ח ע"ב היינו על ב' דקין יתירין וע"ז אמרו דכנגדו בעוף כשרה ולפי פירש זה בוודאי הפי' דבעוף כשר דאין לומר כפי' הב' מפרשינן כנגדו בעוף היינו על המעי היוצא מהקורקבן לזפק שהרי לפי פי' זה לא קאי כלל על היוצא מן הקורקבן וא"כ גם לפי חומרא זו דבהמה ב' טריפה מ"מ היינו בבהמה אבל לא בעוף ותו בגוף הדבר לחלק בין אחד לב' הוא דבר תימה דכיון דעיקר ההיתר הוא כמ"ש הש"ך בסק"ו דהוא רק דלדול בעלמא ולא מצינו דיתיר טריפה אלא בכיוצא בעומד ודברי הראב"ן הם לשיטתי' במרדכי בפרק אלו טריפות סי' תרל"ו ובריאה בדרא דאונה דאמרינן דהיינו רבותייהו אפילו הרבה יתירות כשרים וכ"כ באמת הרמ"א שם בסי' מ"ז סעי' דאפילו הרבה יתירות בעוף דמה לי חד או יותר ותו ה' נראה לי דאפילו אי הוי מטריפות דק היוצא מהדקין א"א להטריף מטעם דחשבינן כאלו נטלו כל הדקין כיון דהאי דק אינו משמש כניסה ויציאה כלל ואינו כיוצא בעומד לא מסתבר לומר דנימא בי' כל יתר כנטול דמי וא"כ דין זה דדק היוצא מהדקין שיהא טריפה תליא בג' פירושים שהביאו הרשב"א והר"ן בפ' אלו טריפות שם בפ"א כל יתר כנטול דמי ולפי מ"ש הש"ע בסי' מ"ג דהפי' כל יתר כנטול דמי היינו כאלו ניטל כולו א"כ דק היוצא מהדקין כשר וא"כ הא דהחמיר כאן בדק היוצא מהדקין ע"כ דחייש לשיטת הרמב"ן דסובר דהוי כאלו נטל ממקומו ואסור מטעם ניקב א"כ י"ל דגם דק מן הדקין אסור מטעם ניקב וממילא בהדרא דכנתא דפסק לעיל בסי' מ"ו דבנקב הדרא דכנתא חברו או הכנתא סותם א"כ במקום שיש לו סתימה דק מן הדקין כשר.

ובזה יש לישב סתירת הש"ע שהקשו עליו דבסי' מ"ו סעי' א' משמע דגם דק מהדקין טריפה ובסעי' ה' פסק דכשר דבסעי' ה' כ' בהדרא דכנתא דק מן הדקין כשר והיינו כנ"ל במקום שיש סתימה כן י"ל מ"מ יהי' איך שיהי' בעוף קי"ל דק היוצא מן הדקין אם אינו ארוך יותר מאצבע כשר אפילו שלא במקום הפסד מרובה ולא דווקא דק א' אלא אפילו ב' או יותר דיש לן סברות להתיר חדא בעוף פסקו אין טריפות כלל מצד יתר והב' דדק היוצא מן הדקין לא חשיב יתר וכיון שדק היוצא מן הדקין כשר נראה פשוט דאין חילוק בין המאכל שבתוכו קשה או לא ומה שחשש מעלתו נ' שלבסוף יתעכל המעי' לא שמענו כיוצא בזה מעולם וטינרא יוכיח שאדרבה הואיל ונתקשה כאבן עי"ז הדרא בריאתו.

וגם בנידון דידן שהמאכל נתקש' זה אינו מצד המאכל בעצמו אלא ע"י ליחה או מוגלא ולבסוף יחזור אל בריאתו ויתעכל המוגלא והמאכל יתפרד ויהא לעפר ואין רופא אומן מהטבע שהטביע ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות ועכ"פ ע"י סמים המועלים לזה יש רפואה לזה וכל שאפשר לה שיעלה לה רפואה ע' שום אופן אע"ג שאנו לא ידענו לה רפואה כשרה כדאיתא בחולין דף נ"ד ע"א גמירי דאי בדרו לה סמא חיי ומ"ש מעלתו נ' שישרו אותו מעל"ע לא ידעתי שרי' זו מה תועלת יש בה ולא מצינו שרי' זו אלא להבחין אם דבר זה שנתקשה אי בריא הוא או שנתקשה ונתיבש כדאיתא בנדה דף כ"ב ע"ב ואדרבה שם משמע כל דבר שאינו בריא אלא שנתבש מועיל ותחזור ע"י שרי' מעל"ע וכיוצא בזה מובא בתבו"ש סוסי' מ' גבי עצם בלב ושריית צמקה הריאה אין לו ענין לכאן ותו אפילו נימא דאינו חוזר ונעשה כעפר מ"מ לא מחזיקינן שיתעכל עי"ז המעי'.

וגדולה מזו אמרינן בגרעינה של תמרה הנמצא במרה וה"ה אבן כמבואר ביו"ד סוסי' מ"ב דכל שאינו יכול לינקוב כשר ולא אמרינן שיתעכל המרה עי"ז וגם הסני' דיביל בעופות שנקראין בני מעים הטריפים יש להם עיולי ולא אפוקי לפי סדר הנחתם נראה דהנכנס לתוכן אינו יוצא מהם ותו אפילו אם הי' חשש שיתעכל המעי נראה דכשר ואינו נטרף על שם סופו כיון דעתה עדיין אין שום חולשא וחולי רק שמעכב הכניס' והיציאה אין סברא להטריף דבר שאין בו שום חולשה וכמ"ש הב"י בסי' מ' והחזיק דבריו בספר תבו"ש שם דאין להטריף על שם סופו אלא א"כ יש כאן עתה התחלת החולי או החולש' וכן הכריח שם בפליתא: ולי נראה ראוי גדולה לזה דבהדי' אמרינן בחולין דף ל"ז דטריפ' מחסרא וטריפה כשמה דנטרף בה מידי וכי תימא דעל שם סופו נקרא מחסרא כיון דלבסוף ינקוב או יחסר ויתעכל דבר מה א"כ הרי כ' התוס' שם בדף ל"ז ע"ב בד"ה ומה וכו' כיון דמתה אין לך חסרון גדולה מזו א"כ גם מסוכנת דסופה למות מחסרה אם נימא דנידון על שם סופה וע"כ דטריפה בעי' שיהא השתא מחסרה וכל שאינה מחסרה עתה הוא כשרה והטעם נראה לי דאז אם הי' אדם יודע תחבולה להוציא המחט ההוא היתה חיל' וא"כ הקיצור רק מצדינו והוי כמו הנך דגמירי אי בדרי לה סמא וחי דכשר ומכח כל הנך טעמים נראה פשוט דאין חשש באלו דקין היוצאין מן הדקין אפילו אם המאכל שבתוכו קשה ראבן ובזה אחתום בשלום דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ס"ו בע"ה חוסט יום א' אסרו חג דשבועות תרכ"ד לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג בתורה וביראת כש"ת מוה' יצחק אייזיק פרידמאן נ"י אבדק"ק באיאם יע"א: מכתבו קבלתי וכו' וביקש ממני לחוות דעתי בנידון הלכה למעש' איש אחד עני בן טובים נחלה פרתו ועש' לה הרופ' רפוא' שניקב עם שטרימע"נט את הבשר שבין הצלעות הקטנות סמוך לחלק אחוריים עד הגיע לתוך הכרס ואז הוציאו השפוד ויצא כעין עשן רוח מן הבהמ' ונתרפאת ובשנה שעבר בסוף ימי הקיץ עשו כזה בגלילות שלו לערך בכ' מאות בהמות ונתרפאו וחיים, המה עד היום ולא שם איש על לבו לישאל דין זה על בהמו' האלו ע' שאירע מקרה זאת לעני הנ"ל ושאל את פי מעלתו נ"י ומעלתו נ"י דעתו להתיר לו למוכרה לגוי וטעמו ונימוקו עמו דגוף הדין דכרס הפנימי שניקב מן צד הצלעות הוא פלוגתא דרבבתא בש"ס ופוסקי וטור וב"י ביו"ד סי' מ"ח ותה"ד סי' קע"ח כ' דספק פלוגתא דרבבתא א' ורשאין למוכרה ואע"ג דהש"ך סוף סי' נ"ז כ' דווקא בספק פלוגתא רברתא דיש הרבה צדדין להתיר דומיא דספק דרוסה צידד מעלתו נ"י דגם כאן יש צדדים להתיר דנראה עיקר כמאן דמתיר והאריך בזה וקשה עלינו להכריע בין הפוסקים.

ולגוף הנידון הנה התה"ד בסי' קע"ח הנ"ל אתי עלה מכח תרי טעמא א' מכח ס"ס ושוב קאמר להתיר המכירה משום דמכיר' דרבנן ובדרבנן פסקינן וסמכינן אמאן דמקיל והמעיינן בדברי התה"ד יראה דבריו קשים יעוי"ש ובאמת יש נפ"מ גדולה בין הנך ב' טעמים דלטעם שני איכ"ל דבמקום הפ"מ אפילו יחיד במקום רבים או גדול נגד קטן איכ"ל דפסקינן בדרבנן להקל במקו' שעת הדחק והפ"מ כוותי' כמ"ש הש"ך בסי' רמ"ב ולכהפ"ח בשום בשוה נוכל לסמוך להתיר למכרו כיון דמדרבנן הוא קי"ל כמאן דמקיל וה"ה די"ל להאי טעמא דמותר להשהות דשהי' דרבנן לחוש לתקלה ובדרבנן קי"ל כמאן דמקיל ועל טעם זה נרא' דסמוך הפליתא בסי' פ"ד שכ' להתיר בקמח שהתליע במילבע"ן אם אין ניכרים למוכרה משום דיש דיעות דבריי' בטלה באלף ואע"ג שדיעה זאת היא דיעה יחידות ודחוי מ"מ כתב להתיר וע"כ מטעם שני שכ' התה"ד: אמנם לטעם הראשון משום ס"ס הא הסכימו האחרונים במנח"י בקונטרס הספיקות ובסוף כלל מ"ו דקי"ל כמ"ש המהר"ט ח"ב סי' ב' דאין עושין ס"ס ולא ספיקא דרבנן בידיים וא"כ יהא אסור

למכור ולעשות ס"ס אלא א"כ אם הספק הראשון או הספק השני עפ"י הרוב בחדא ספיקא ראוי להתיר ורק להחמיר לכתחלה בעי ס"ס אז רשאין לגורם בידים ולכך בעי' או שיהא ספק פלוגתא דרב רבתא שיהא מצד הדין ראוי לסמוך על מאן דמתיר או הספק השני המכירה קבא קבא דקרוב לוודאי דלעצמו זבין ורק לחומרא בעינן ס"ס וזה רשאין לגרום וזה דעת הש"ך ביו"ד סוסי' נ"ז כן נראה לפי ענ"ד להסביר הדברים ובמנח"י בקונטרס הספיקות במחודשים הביא דעת הש"ך בשם יש מי שאומר עיי"ש ואף ע"ג דיש על כל אחד מן הטעמים לכאור' פקפוקים על הטעם הב' משום ספיקא דרבנן הוא הביאו האחרונים דספק דאורייתא וע"י גלגול נעשה דרבנן לחשוב אותו לספיקא דרבנן והוא מדברי מהר"י בן לב ח"ג סי' ק"ג ועיין כללים וסברות בזה בפמ"ג בכלל ס"ס סי' ק"י אות י"ט מ"מ הכא שאני דכשם דהפלוגתא על האכילה כך הוא פלוגתא על המכירה ובמכירה קי"ל להקל כיון דרבנן הוא ולא חשיב ע"י גלגול: ועל טעם ראשון משום ס"ס קשה לכאור' מהא דקי"ל ביו"ד סי' ק"י סעי' ט ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות לא מקרי ס"ס ולדעת מקצת פוסקים אפילו בדרבנן וצ"ל דהכא שאני וספיק' דפלוגתא דרב רבתא עדיף בזה ועפ"י הקדמות הנ"ל יש לכוון דברי תה"ד בדרוסה הואיל ויש צדדים להתיר ואיכ"ל טעם ס"ס אמר טעמא דס"ס וכן בחשש שמא ניקב הוושט דעפ"י הרוב נשחט הקנ'תחלה ויש לומר טעם ס"ס ואפי"ה אינו מועיל וע"כ משום דהוי כס' אחד בגופו וספק אחד בתערובת וא"כ גם כאן לא נימא כן וע"ז חילוק בין ספק במציאות לספיקא דפלוגתא דלא נמשך דווקא על הגוף משא"כ בפלוגתא דמר עוקבא ושמואל דנראה דאין כאן יותר צדדים להתיר דנהי דשמואל גדול ממר עוקבא מר עוקבא הי' נשיא ושכיחו רבים אצלו כנראה מלשון הר"ש בפרק כל שעה דזה הוא הספק למען דמספקא לי' ולכך אתי עלה מכח ספיקא דרבנן וא"כ לפי"ז לא בעי' צדדים להתיר: אלא דאפשר דהתה"ד לא סמך על זה הטעם לחוד להתיר עד דאיכא גם טעם ס"ס ושוב בעי' צדדים להתיר וכדלעיל וכדעת הש"ך אמנם כיון דאנן קי"ל באו"ח סי' תס"ז סעי' ט' כדברי הרי"ף דנהי דמספקא לן אי כמר עוקבא או כשמואל היינו לענין החטה עצמה אבל לענין התערובת באיסור משהו דרבנן נוכל לפסו' כמאן דמתיר עיי"ש וא"כ גם כאן גבי מכיר' נוכל לסמוך אמאן דמתיר ואפילו אין כאן צדדים אחרים כן נרא' לפי ענ"ד לכאור': אמנם כל זה לפי הנחת התה"ד דמכיר' לגוי הוא רק איסור דרבנן אבל לא ידעתי איך פשיט לי' כולי האי דלכאור' נרא' לי דהוא מדאוריית' דמ"ש מהא דאמרינן בחולין דף קט"ו וק"מ ובקידושין דף נ"ז דלא אמרה תורה שלח לתקלה והאחרונים שם בשעה"מ ה' מ"א ובנוב"י מהדו"ת ובהפלא' שם עמדו בזה הא להצידי את הצפור מותר מה"ת דכל דפריש מרובא פריש והוכיחו מכאן דבכה"ג לכ"ע אין מבטלין איסור לכתחיל' וההפלא' שם תי' בענין אחר ועכ"פ כיון דאסור לשלחו דאולי ימצאנו ישראל מה"ת ה"נ אסור מן התור' אולי יחזור וימסרנו לישראל: ואני אמרתי מאז על מה שכ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שי"ד דמקרא דאו מכור לנכרי מוכח דאין מבטלין איסור לכתחיל' מה"ת והי' קשה לי אדרב' הרי כתבו התוס' בחולין דף צ"ה ובר"ן בחולין בשמעתין דמכריזין דמה"ת רשאין ליקח מהגוי במקום דרוב טבחי ישראל דכל דפריש מרובא פריש ואי מוכרין לגוי ויש לחוש שמא יחזור וימכרנו ואפי"ה התירה התור' ע"כ דרשאין לבטל איסור לכתחיל' אפילו בכה"ג וקשיא גם על דברי האחרונים הנ"ל.

אמנם כשנדייק בלשון הקרא דבגר אמר תתננה ואהלה ובגוי אמר סתם או מכור וכבר דקדק מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' י"ט ותי' עיי"ש ולהנ"ל אמינא דגוי שלא קיבל ז' מצות אסור להניחו לדור בא"י ולא מושכחת לה בשיד ישראל תקופה אלא בעובר ממקום למקום ובכה"ג אפי' בא"י

שרוב טבחי ישראל כיון שהגוי ממקום אחר שאינו נודע שרוב טבחי ישראל שם וממיל' אסור לקנות ממנו משא"כ בגר תושב שדר עם ישראל במקום שרוב טבחי ישראל אצלו יש לחוש וע"ז שפיר דייקא התורה דלגר אסור ליתן אלא א"כ ידוע שיאכלנה או ע"י מכריזין או קבא קבא או שיאכל בפני הישראל והיינו דקאמר לגר אשר בשעריך תתננה ויאכלנה בפניך או מכור לגוי דאצל גוי א"צ לאכול בפניך דאצל גוי אין חשש כדלעיל ושפיר קאמר מרן זצ"ל דמשם מוכח דאין מבטלין מן התור' עכ"פ נרא' שם מדבריו ועל פי מה שביארתי דבריו דמה"ת אסור וגם ברשב"א חולין דף צ"ג במתני' שולח ירך נראה דס"ל דחשש הזה הוא איסור דאורייתא אלא דמדבריו נראה דלא כדברי האחרונים הנ"ל דרק משום מבטל איסור לכתחיל' אתי עלה אלא משום לפני עור לא תתן מכשול ואע"ג דהמוצא רשאי לסמוך על הרוב ואינו עובר עבירה כדאיתא בתוס' ביצה דף כ"ה ע"ב דכ' דהיכא דסמכינן ארוב אפילו היו טריפה מן המיעוט לא בעי כלל כפרה דכך התירה התורה אפי"ה אפשר לומר דהיינו בדבר שלא נעשה ע"י אדם וכאונס הוא אבל מאן דגרם האונס אסרה התורה להביא האונס מכשול הזה מקרא דלפני עור: ועפ"י סברת הרשב"א יש להבין דברי תה"ד הנ"ל דהרי אמרינן בע"ז דף י"ד דאלפני דלפני לא מפקידינן ונהי שכ' התוס' בע"ז דף ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי דאצל ישראל גם אלפני דלפני מפקידינן עיין בחו"י סי' קפ"ה ובלא"ה קשה כיון דרק חד קרא כתיב בין בגוי ובין בישראל וא"כ ממנ"פ כיון דדייקינן מקרא דרק לפני ולא לפני דלפני נאמר קרא א"כ ע"כ דגם אצל ישראל א"א לעבור ואפשר דרק מדרבנן וכעין שכ' הש"ך ביו"ד סי' קנ"א ס"קו דבישראל מוזהר אפילו בלא תרי עוברי' נהרא ואיכ"ל דהיינו מדרבנן וא"כ א"ש ויש לחלק בין שלח לתקלה למכירה לגוי דבשלמא גבי שלח לתקלה דהוא שולח זה לעולם שפיר יש לחוש שיבוא ליד ישראל והוא בכלל ולפני עור לא תתן מכשול משא"כ במוכר לגוי דהוי לפני דלפני ואינו בכלל לפני עור ולכך ס"ל דאינו אלא מדרבנן וא"ש סברת התה"ד ולא קשה מהש"ס: ולכאורה הו"א רא' דטעמו משום לפני עור ולא משום מבטל איסור מלבד דקשה ע"ז הא אין כוונתו לבטל וכבר הוכיחו האחרונים דאם אין כוונתו לבטל אינו אסור ואפילו להטו"ז בסי' צ"ט ס"קז דבעינן א"א בענין אחר הרי גם כאן א"א בענין אחר בחולין דף קט"ו ובקידושין דף נ"ז אלא דקשה לי ביותר על הא דפריך בפ' כ"ש גבי האי ארבא דטבא בחישתא על רבא דהתיר למוכרו לגוי מבגד שאבד בו כלאים ומאי קושיא אי האיסור רק משום מבטל איסור והמג"א בסי' תמ"ז ס"קמז הביא דיעות דחמץ קודם זמן איסורו רשאי לבטל וא"כ בשלמא כלאים דאסור לבטלו משא"כ חמץ קודם הפסח ואע"ג דהמג"א שם כ' דלהאכיל אסור לבטלו גם קודם הפסח הוא גופי' תקשה מנ"ל ומנ"ל להקשות וע"כ כרשב"א הנ"ל.

מיהו אין זה כ"כ רא' דהנ' הפר"ח בסי' תס"ז הקשה על רבא למה לא צוה לערבו ולבטלו עיי"ש שדחק בזה אלא וודאי שתקנה זו עדיפא לי' דלא צריך כלל ביטול ועד שתאכלנו בביטול תעשה בלא ביטול וא"כ ע"כ דס"ל לרבא דחשש שמא יחזור וימכרנו לישראל אין חשש כלל פריך שפיר וכיוצא בזה יש ליישב קושית הנוב"י מהדו"ת האו"ח סי' ע' דמאי פריך בע"ז דף ס"ה על רבא הא רבא שם מיירי ביי"נ דרבנן עיי"ש והכוונה דבדרבנן יוכל לעשות ספיקא ולהנ"ל א"כ הו"ל לצוות לערבו או לכל הפחות גם לערבו דבב' דרבנן צידד הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קצ"ג דיש להקל וע"כ דאין חשש כלל שמא ימכרנו לישראל ופריך שפיר ובזה יש ליישב קושית התוס' בע"ז שם איך טעה רבא ב' פעמים דלהנ"ל כל חדא הו"ל מעלה בפ"ע.

וא"כ אין ראי' לרשב"א: אמנם אפילו יהא ראי' לרשב"א מ"מ אין ראי' דרק מדרבנן אסור ואפשר
זוה בכלל מה שהניח התה"ד בצ"ע בסוף דבריו וא"כ אין אנו יכולין לסמוך על טעם שני וא"כ
צריכין רק לטעם הא' וא"כ בעינן צדדים להתיר מלבד הס"ס הנ"ל ומ"מ בנידון הנ"ל יש לומר
כיון דהסכמת המנ"י ופמ"ג בסי' פ"ד כדעת הש"ך וטו"ז שם ס"קט דרשאין למכור קבא קבא
ומ"ש המג"א ריש סי' תס"ז להוכיח דבשאר איסורין אסור קבא קבא היינו היכא דליכא ס"ס
דומיא דהאי ארבא דטבע בחישתא דלא הוי ס"ס כמ"ש הראשונים דשם אפילו לשמואל אסור
אבל היכא דאיכא ס"ס הסכימו להתיר בקבא קבא וכמו שהסברתי לעיל דשוב לא מקרי עושין
ס"ס בידים ובנידון הנ"ל מכירת הפרה היינו כעין קבא קבא ורק מכירות החלב ראוי לכמה בני
אדם: מכל מקום אם נחלבה בשעת מכירה ואין לה חלב אז אע"ג דלאחר מכאן יהי' לה שוב חלב
או שמוכר להגוי בתנאי שהחלב שיש בה אז יחזור ויתן לישראל המוכר והמוכר ישפכנ' וא"כ
אין חשש על אותה חלב אלא על מה שיהי' לה אח"כ ואיכ"ל דלא חששו הן משום מבטל איסור
והן משום לפני עור וכמ"ש המג"א בסי' קס"ט סק"ו בשם הב"ח ועוד אפשר לומר דלהחלב
שנולד ברשות גוי אין אנו אחראין וכמ"ש הח"י בסי' ת"מ ס"קד בחמץ שלו ועוד אפשר לומר
סברא כיון שלאחר שיצאה מתח"י תהא מותרת אפילו לישראל משום כל דפריש א"כ אין החלב
שבא אז אסור משום יוצא מן הטמא טמא וע"ז יש לפקפק בפרט אם הבהמה ניכרת לבעלים מ"מ
טעמים הראשונים נראים היכא דאיכ' ס"ס אלא דיהא אסור, משום דאין עושין ס"ס בידים
ובכה"ג אין עושין ס"ס בידים כן נראה לפי ענ"ד לצרף עם טעם ב': ועוד סניף להתיר כי בטור
סי' מ"ח נדפס הג"הה אינו נודעת ממי שהכריע כדיעה המתרת מהניסיון שבארצות המערב כדי
שלא ימות השור מרוב העשבים קורעין בין הצלעות עד הכרס ויוצא פרש משם ונתרפא והגאון
הב"ח כ' דשארי לי' מרא למדפיסי הג"ה זו שכבר כ' הרשב"א בתשובה סי' צ"ח דכל טריפה
אפילו חיתה זמן הרבה אסור' ואני לא זכיתי להבין שהרי בש"ס סנהדרין דף ל"ג ע"א הביא ראי'
דנטלה האם כשר מתודוס הרופא וכו' וכבר כ' הש"ך ביו"ד סי' נ"ז ס"קמח דגם בפלוגתא
דרברתא החיות מכריע והפמ"ג מספקא לי' אי גם ברבים המסכימים מכריע יעוי"ש וא"כ בספק
כרס פנימי איכ"ל דמכריע החיות ואפשר דגם ריב"ח לא אמר אלא מדרבנן וכעין שכ' הפליתי
בסי' נ"ז וכדי שלא תחלוק בין חלק כרס לאידך ואפשר שיבוא לידי מכשול ולכך ס"ל דסתמו
לאסור בכרס הפנימי וא"כ אין הנסיון מעיד כנגדו: ומ"מ אי אמרינן כן א"כ פלוגתייהו אי אסור
מדרבנן ובדרבנן שמעינן להקל זהו איכ"ל כוונת ההג"ה לא להכריע שלא כריב"ח אלא ללמד
שע"כ מדרבנן הוא וקי"ל להקל ויש לישב בזה ומ"מ לסניף נוכל לצרפו דכבר כתבתי דהנוב"י
סי' קצ"ג כ' בדרבנן אם יש תרי דרבנן יש לצדד להקל וה"ה בס"ס כן נראה לפיענ"ד לצדד לעני
בדבר חשוב ובהפ"מ להקל ואם נוכל לסבב שתתעבר התיר בחכמת אדם כלל י"ד להשהות אותה
עד שתלד אם נודע שנתעבר' ועיין בתשובת מרן זצ"ל בחת"ס ח"מ סי' ל"ה דבספק פלוגת' מועיל
שהי' על כלל כולו הנרא' לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה ידידו הדוש"ת: הק' משה שיק
מברעזאווע:תשובה ס"ז שיל"ת חוסט עש"ק ר"ח אדר הראשון תרל"ב לפ"ק: החיים והשלום
וכל טוב לתלמידי הרב המופלא ומופלג ש"ב כש"ת מוה' שלמה שיק נ"י אב"ד בק"ק קארצוג
יע"א: מכתבך קבלתי ובו נאמר לשאול אותי בדבר הלכה למעש' באדם אחד שבשעת אכילתו
קורקובן של אווז מצא בפיו מחט ואינו נודע אם מהקורקובן בא וניקב מעבר לעבר או מעלמא
אתא ודעת מעלתך נ"י להתיר א' עפ"י מ"ש הש"ך בסי' נ' ס"קג דהיכא דנולד הספק לאחר
השחיט' והספיקות שווים יש להתיר במקום הפ"מ דנשחט' הותרה והבאת דברי הכנפי יונה שכ'

בסי' מ"ח לחלוק על הטו"ז שם ס"ק י"ח וכתב דגבי קורקבן רוב הפעמים אינו ניקב מעל"ע ואע"ג שלבסוף חזר בו וכו' לחוש דהרי גם בקורקבן יש מקום דק שבו שדינו ככרס שמסתמא ניקב מעל"ע הקשתי עליו דלמה לא אזלינן גם בזה בתר רוב שהרי אנו רואין רוב הפעמים כשבא קורקבן לפנינו אין המחט במקום הדק אלא במקום העב.

ועוד אמרת לסמוך על מ"ש הצ"צ בסי' ק"ז במחט שנמצא בכבד שפסק שיש לתלות דהשתא נפל בו והוי ס"ס ומותר ובקשת ממני לחוות דעתי: והנה בוודאי אם ידעינן שזה המחט הי' תחוב בקורקבן אלא שלא ידעינן אם ניקב לחוץ מעל"ע נראה הסכמת הפוסקים לאסור דכבר כ' הש"ך שם בסי' מ"ח ס"ק כ"ג וכ"ה וכן הסכמת האחרונים שכל שניקב מצד אחד בכרס ולא נודע אם ניקב לחוץ טריפה דדווקא אם נודע שלא ניקב מעל"ע אלא דלא בדקו על ק"ד מבחוץ הוא דכשר בהפ"מ ונהי דשם בס"ק ל"ח הביא דעת המהרש"ל שכ' דקורקבן דעב עדיף מכרס ולא חיישינן דניקב לחוץ כבר פליג עליו הש"ך שם וכן הסכים הנוב"י סי' ל"ג ושאר אחרונים ודבר גדול דיבר הרב בעל כנפי יונה הטעם שגם בקורקבן יש מקום דק ומה שהקשית למה חזר מדבריו הראשוני' דאזלינן בתר רוב לא קשה דניח' דרוב מקום הקורקבן הוא עב אבל גם הדק הוא קבוע בפנינו ובקבוע אמרינן כמע"מ אע"ג דרוב כנגדו ולכך כיון דיש ספק אם הי' תחוב במקום עב או במקום הדק ובמקום הדק הרי הוא אסור: ובלא"ה הרי הש"ך בסי' נ' ס"קג הסכים דאין לזוז מדברי הרמ"א וכל שאין אנו יכולין לתלות הריעותא שבאת לאחר מיתה ושחיטה אלא שבא מחיים אע"ג שלא נודע לן עד לאחר השחיט' אין אנו יכולין להתיר אפילו במקום הפ"מ והפמ"ג שם כ' דלכאור' ראי' מדברי הרשב"א שפסק הש"ך הנ"ל בס"ק כ"ג וכ"ה הנ"ל בסי' מ"ח דחיישינן שמא ניקב מעל"ע אלא שדחה דאיכא למימר דשכיח מעל"ע יעויי"ש ולי הי' נראה עוד טעם עפ"י מ"ש הטו"ז ביו"ד סי' מ' ס"קד לפרש דברי בה"ג דכל שסופו לנקוב אין כאן חזקה לאותו דבר וחיישינן שמא כבר ניקב וא"כ ה"נ כיון דאין המחט התחובה בקורקבן דרכה לשוב לפה ע"י שועל ע"כ סופה לנקוב הקורקבן ושוב אין כאן חזקה ואני כתבתי במקו' אחר דדברי הטו"ז הנ"ל לכאור' קשים הא קי"ל בגיטין דף כ"ח דשמא מת לא חיישינן אע"ג דשמא ימות חיישינן וצ"ע ואפש' לחלק כאן בדברי הטו"ז כיון שכבר התחיל הריעותא דסופו לינקוב שפיר י"ל כטו"ז הנ"ל וא"כ ה"ה כאן: ועכ"פ.

מצד ג' טעמים אסור אם נודע שהי' תחוב בקורקבן א' משום דהריעות' הי' מחיים והב' לטו"ז משו' דסופו לינקו' אין כאן חזקה והג' משום דשכיח והנ"מ בין הנך טעמים לטעם הא' וב' אם יש להסתפק דשמא לאחר שחיטה נתחב מותר משום דנשחטה הותרה ונוכל לתלות שבא הריעותא לאחר שחיטה וגם אין סופו לינקוב ושרי במקום הפ"מ וא"כ בנידון דידן שלא מצא המחט תחוב ויש לחוש דמעלמא בא שפיר איכ"ל כדבריך דאמרינן נשחטה הותרה אבל לטעם ג' שכ' הפמ"ג הנ"ל ששכי' דניקב מעל"ע א"כ בכרס אפילו איכא ספק דלאחר שחיטה נפל איכ"ל דאסור דאין כאן ס"ס לומר דשמא לאחר שחיטה ואת"ל מחיים תחוב שמא לא ניקב מעל"ע דכיון דמצוי ושכיח שניקב מעל"ע אין מצרפין לס"ס וכמ"ש המג"א בסי' תס"ז סקי"ח שכל שאינו מצוי לא מצרפין לס"ס מיהו כל זה בכרס אבל בקורקבן דמצד העב אינו מצוי ונהי דהוי מצד קבוע כמע"מ דדק הוי ספק ושוב הוי ס"ס.

איברא דיש לפקפק בזה דהרי הס"ס אינו יכול להתהפך בשלמ' בצ"צ סי' ק"ז י"ל דהוי מתהפ' דשמא בא מן הגרגרת ואת"ל לא בא מן הגרגרת אולי לאחר שחיטה בא משא"כ כאן אם נתחיל

שמא לא ניקב לחוץ ואת"ל ניקב לחוץ אין כאן ספק איסור מיהו י"ל דלפי כלל הש"ך בסי' ק"י בכלל ס"ס אות י"ד לא בעי' בנידון שלנו מתהפ' דהוי כמו ספק על יעו"יש ובפמ"ג ועוד דהרי לדברי הפמ"ג הנ"ל כל שנוכל לתלו' שלאחר שחיט' נעשה הריעותא יש לומר נשחט' הותרה ואפילו להפוסקים דמחמירים שם בסי' נ' בש"ך סק"ג היינו מדרבנן וכמ"ש הפ"מג בפתי' לטריפות.

והפמ"ג בסי' ק"י בכלל ס"ס אות י"ד כ' דברבנן סגי ס"ס אפילו אינו מתהפך וא"כ ה"נ מן התורה נשחטה הותרה ומדרבנן הא איכא ס"ס: ועוד בנידון הנ"ל שבעלת הבית פתחה הקורקבן דדרך נשים לבדוק ולראות בקורקבן אם אין בו קוץ או מחט וכיון שלא ראתה אז שום ריעותא איכ"ל בנידון כה"ג כ"ע מודים להציצ דהרי הפ"ח בסי' מ"א והתבו"ש שם שחלקו עליו מ"מ בסימן מ"ט בנידון שנמצא בקורקבן בשעת בישול מחט יוצאת עד קרוב לאצבע מודים, דמותר דתול"י דלאחר שחיטה ומליחה נעשה דאל"כ איך לא ראו: ונהי דשם איירי שבלט המחט טובא וכאן לא נדע מ"מ כיון שפתחו ולא ראו אז שום ריעותא וגם לא מצאו עתה ממש בקורקבן המחט כמ"ש מעלתך וודאי נראה דשרי לכ"ע הן הכלים הן השומן כ"ש לפי מאי שכתבת שהשומן ג"כ נתער' ברוב מיהו כל זה תליא בראו' עיני הדיין אם יש מקום לתלות ולספק שהמחט בא מעלמא דאל"כ לא מקרי ספק כמ"ש המג"א הנ"ל והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי רבך ש"ב הדו"ש: הק' משה שיק מברפזאווע: תשובה סח בעזה"י חוסט טבת תרל"ז לפ"ק החיים והשלם וכל טוב לאהובי ידידי הרב הגדול המופלג בתורה וביראה, כש"ת מוה' ישעיה כ"ץ ראבין נ"י אבדק"ק מיהאפאלי יע"א: מכתבו קבלתי ובו נאמר לחוות דעתי בענין השכיח בבר אווזות שסמוך לקורקבן שלהן יש להן כעין בועות וכשפותחין אותם הם מלאים תולעים וכתב מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' כ"ח שלדעתו התולעים שבבועות הנ"ל מני' גופי' קא רבו ולכך אם אין ריעותא ואין נקב בעור של בני מעיים מותר אבל אם נימא דיש לחוש דהתולעי' מעלמא קא אתי אפילו לא חזינן ריעותא בעור הפנימי אפי"ה תליא בפלוגתא ביו"ד בש"ך סי' ל"ו ס"ק י"ז ותמה מעלתו נ"י למה היא טריפה אם לא נמצא נקב בעור של בני מעיים הפנימי דהא שם אינו בעור הוושט שאין לו בדיקה והחלק העור ההוא שייך לקורקבן ואית בי' פורצי פורצי וגם איכא ס"ס דאפילו יש שם נקב שמא לאחר שחיטה וגם בוושט לדעת מרן בעל חת"ס זצ"ל לא נקרא ס"ס במקום חזקה עכ"ל בקיצור ועוד האריך מעלתו נ"י: ולפי.

ענ"ד דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בוודאי מוכרחים דהרי הב"ח והדרישה המובא בש"ך שם בסי' ל"ו סעי"ק י"ז דימה זה למאי דקי"ל ביו"ד סי' ל"א בתולעת שנמצא בקרום של מוח אפילו אין שם רושם אסור דאין אנו בקיאים בבדיקה ונראה דאע"ג דבעלמ' אמרינן דבמקום ידועה סמכינן על בדיקתינו ונראה דהטעם כיון דחזינן ריעותא דקרום עילאה ניקב כמ"ש הש"ך בס"קח שם לא נוכל לאוקמי' אחזקתי' שכבר יצא מחזקתו כמ"ש לקמן ביו"ד סי' מ"ח, ובש"ך שם בס"קלח שהעיקר הסמיכה משום דרוב הנבלעים דרך הוושט אבל על חזקה לא סמכינן על בדיקתינו כמו דלא סמכינן גבי קורקבן בכה"ג דהיכא דניקב אפי' מצד א' ונשתנה ממה שהי' ואצטרך עוד טעמים וה"נ כיון שיש כאן בועות מלאות תולעים ולפי הסברא שאין חוששין שמעלמא באו וא"כ ע"כ או שניקב חלק שבחוץ או שהחלק הפנימי ניקב ואיתרע חזקתה וזה עצמו נראה דהוא הפלוגתא המובא בש"ך סעיף קטן י"ז הנ"ל דהיכא דיש נקב לפנימי לא אמרינן דלאחר שחיטה פירש כיון דיש ריעותא לפנינו לא סמכינן אחזקת כשרות ואידך דיעות סברו דאפילו בכה"ג סמכינן אחזקת כשרות ושפיר כ' מרן זצ"ל דאי אמרינן דמעלמא קאתו ע"כ נעשה

ריעותא בבני מעים ואיתרע ולכך לאותה דיעה דלא תלינן לאחר שחיטה משום דאיתרע לפנינו
א"כ ה"נ איתרע לפנינו כמו במוח ושפיר כ' מרן זצ"ל דכאן לא שייך ס"ס שמא לאחר שחיטה
נעשה דא"א שתהא נעשה בועא לאחר שחיטה ואין כאן ס"ס: ובאמת לדידי הי' קשה אפילו למ"ד
אפילו יש נקב בפנינו תלינן להקל דפי' לאחר מיתה ואפי"ה כאן יש לאסור מן דינא ואפילו אי
מינייהו קא רבו קשה לי ג"כ דיהא טריפה אפילו אי לא חזינן נקב בעור של בני מעים דהרי בסוף
סי' מ"ב ביו"ד במחט שנמצא במרה קי"ל דטריפה וכו' שם הש"ך אע"ג דקי"ל בסי' מ"ו במחט
בבני מעים כשר זה דווקא התם שיוכל לצאת אבל הכא דלא מצי נפיק בשום מקום מן המרה
טריפה ולא סמכינן על בדיקתינו דאין שם שום נקב א"כ קשה לי הרי התולע הוא כמו מחט
דניקב וכמו שנרא' בדברי הטו"ז בסוף סי' ל"א דדימה זה למחט בחלל הגוף ובמחט היכא דלא
מצי נפיק רק ע"י נקב חיישינן דנקב וא"כ ה"נ אפילו אי מינייהו קא רבו כיון דלא מצי נפיק הוי
לן למיחוש לנקב כמו דחמרינין במרה ומרן הגאון זצ"ל לא כתב כן ואפשר לומר דטע' דסברא
הנ"ל הוא כעין שכ' הטו"ז בסי' מ' במחט בחלל הלב דאם המחט באופן דלא מצי נפיק וסופו
לינקוב כבר נאבדה החזקה דאין יכולין לסמוך על חזקת הבהמה כיון דסופו לינקב בוודאי ויצאה
מחזקה ואין אנו יודעין אם כבר יצאה או לא ולכך מספקא הוה טריפה וכן הוא נמי הטעם במרה
וא"כ אפשר בהנך תולעים אי מינייהו קא רבו אפשר דסופם דוהין כעפרא בעלמא ויאבדו
כדאמרינן דף נ"ח כל דבר שאין בו עצם אינו מתקיים י"ב חודש והוי כעפרא בעלמא וא"כ אפשר
דאין סופו לינקוב ושפיר סמכינן אחזקה דהיינו אי חזינן אם עור הפנימי דשייך לבני מעים יפה
סמכינן על בדיקה דהוי חזקה בהדה: ועוד, אפשר לישב הקושיא דלפי הנראה דעור של הבועא
הוא רק קרום שנעשה מחמת מכה ודברי מרן זצ"ל נראה דמסתמא הוי כנתמסמס ובאמת מדברי
האמרי אש חלק יו"ד סי' כ"א משמע דגם עור העליון אפשר דהוי סתימה אם היא שלימה עיי"ש
ובנוב"י מהדו"ק סי' י"ד אבל באמת לפי הנראה עור ההוא הוי רק קרום מחמת מכה וא"כ אפשר
שיצאו התולעים מצד ההוא שאין העור שעלי' מתקיים וקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום
ואפשר שהתולעים יצאו משם ועדיין לא איתרע חזקת הבני מעים אם אנו רואין שעור הפנימי
של הבני מעים הוא שלם ויפה ולא נתמסמס ולא ניקב איכ"ל דכשר ואינו טריפה משום דסופו
לינקוב כן אמרתי לישב דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל וא"כ הא דמטרפינין אי אתו מעלמא
אפילו עור התחתון שלם שפיר כתב מרן זצ"ל דהוא רק מטעם הפלוגתא שבש"ך סי' ל"ו סקי"ז
וכיון שהסכימו האחרונים שם להחמיר ע"כ בבועות הסמוכין לקורקבן הנ"ל נראה דטריפה
אפילו אם מה שתחתיו שלם ויפה כן נראה לפי ענ"ד וא"ש לדינא אם אין כאן צד אחר להקל:
תשובה ס"ט עוד להנ"ל ומה שהקשה מעלתו נ"י על דברי הדגו"מ בסי' ק"ט שכ' על הש"ך בסק"ח
שכ' דמושכחת תערובות מבשא"מ ואיננו ניכר כגון שיש כאן ב' או ג' מינים ונודע שאחד מהם
אסור וא"י איזה מהן והקשה הדג"מ הא בכה"ג הוי קבוע לפי דברי הטור הביאו הש"ך בסי' ק"י
סעי' קטן י"ד והקשה מעלתו נ"י עליו לפי דברי הר"ן בחולין דף צ"ה דכל שמעורב לא נקרא
קבוע כיון שבטל ואין כאן איסור כלל והאריך מעכ"ת נ"י בזה ולפי ענ"ד דבר גדול דיבר הדגומ"ר
דהוא גופי' תיקשה הא איך אפשר שיתבטל כיון דידעינן קבוע מוארב לו וקם וכו' דמוקמינן
בסוף פ"ק דכתובות בט' ישראל ועכום אחד ביניהם דפטור משום דחשבינן את העכו"ם האחד
כמו ט' הישראלים: וא"כ ה"נ אם יש כאן בתערובות שנתערב אווזא וב' תרנגולים הרי קבוע כאן
אווזא והוי כמע"מ וכאלו הי' כאן ב' אווזות וב' תרנגולים ואיך אפשר שיתבטל כיון דקבוע מחשב
אותו הדבר כמו אלו שהם עמו בתערובת אפילו הם רוב ובשטמ"ק שם בכתובות פי' דע"י הקבוע

הוי כאלו הי' כוונתו להרוג את העכו"ם אפילו אם נמצא שהנהרג הוא ישראל אפי"ה הוא פטור כ"כ לחד פירושא וא"כ לכאורה שפיר הקשה הדגמ"ר דבשלמא אם הכל מין אחד ובטל לגמרי כל חתיכה וחתיכה אינה שייך קבוע כיון דנתבטל אבל כאן שהמינים נקראים על שם מינו א"א שיתבטל וקבוע דמקומו ונשאר על שמו וממילא נחשב כמחצה ע"מ ואיך אפשר שיתבטל.

ולי הי' קשה בלא"ה לדעת הרשב"א המובא בסוף סי' ק"ט באריכו' דס"ל דיבש ביבש אסור לאכלו בבת אחת דלא נתבטל כמו לח בלח אלא דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ותלינן דהחתיכה שהוא נוטל הוא מרוב של היתר ונהי דמבואר שם מדבריו דזהו רק חומרא דרבנן מ"מ כיון דמדרבנן לא בטל ונעשה היתר שהאיסור נהפך להיות היתר ועדיין שמו עליו וא"כ להוי כאיקבע איסורא והוי כמחצה על מחצה ולא שייך כל דפריש מרובא פריש אלא דברשב"א איכ"ל דס"ל כדעת הפוסקים דדבר שאינו ניכר לא מקרי קבוע ולכך לא גזרו אלא בדבר חשוב אם אינו ניכר אבל בנידון שתי' הש"ך באינו מינו שדבר ההוא ניכר שפיר איכ"ל דמקרי קבוע וממילא לא נתבטל ושפיר הקשה .

הדגומ"ר: גם דברי הטו"ז שהביא מעלתו נ"י באו"ח סי' תרע"ג ס"קו שכ' דאם כבר דיבק הנרות של חנוכה ובאותו עת נתערבו דאין בטלים כיון דקבוע במקומו והקשה מעלתו נ"י עליו ולפי ענ"ד דהטו"ז ס"ל כמו דאמרינן במס' תרומות פ"ט מ"ה ובמס' ערלה פ"א מ"ו דאמרינן שם דמאה לגנה של חולין שנתערב בהם חד תרומה לא שייך ביטול ואמרינן שם בירושלמי מובא בתוספת יו"ט דקרקע בקרקע לא בטל דלא נתערב כלל וכן מהא דערלה נראה אפילו הוא עומד לתלוש דכתלוש דמי דלא נתבטל כיון דהאי לחודא והאי לחודא קאי ומחובר לקרקע כקרקע וה"ה נר המחובר לשלחן או למנורה כשם דא"א לומר דחלק מנורה זה נתבטל באחר דכל חד הוא בפ"ע כמו קרקע בקרקע דמחובר לו כנ"ל כן נראה לי להסביר דבריו אעפ"י שאין מוכרח מ"מ כתבתי הנראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה המשולשת יהי ה' עמו ויברך אותו ואת ביתו דברי ידידו הדוש"ת וטובו וברכה ושלום פה חוסט עש"ק פ' שמות תרל"ז לפ"ק: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ע"ו להבחור המופלג בתורה חרוץ ושנון כש"ת כה' אברהם נ"י: מעלתו הקשה על דברי הר"ן בחולין דף נ"ו דמוקי הא דקא מבעי' לי' הוריקה כבד נגד בני מעים דליתא ב"מ לפנינו והקש' הא הר"ן סובר דהאיבעי' דווקא בידוע שנפלה לאור וגם סובר בידוע שנפל ולא בדקה טריפה וא"כ למה לי הוריקה ת"ל הואיל ואינם לפנינו טריפה עכ"ל זהו לא קשה דהנ' אפילו נימא דטריפה אם אינם לפנינו ולא בדקה מיהו היינו ספק טריפה ולא וודאי טריפה וכמ"ש נמי הנקוה"כ בסי' נ"ב משא"כ כשהוריקה נגד בני המעיים אמרינן בידוע שנחמרו בני מעי' והוי וודאי טריפה: ועפי"ז הי' אפשר לישב דעת המרדכי המובא בטו"ז בסי' נ"ב שכ' דבהוריקה הכבד נמי טריפה משום דיש לחוש שמא תנטל כולה עיי"ש והקשה מהש"ס דא"כ מ"ש דאמרינן דווקא נגד בני מעים עיי"ש ולהנ"ל כיון דמהמרדכי משמע דרק ספק איכא.

וא"כ י"ל דמספק בלא"ה טריפה הואיל ואין הבני מעים לפנינו ולכך קא מבעי' לי' רק נגד בני מעים אם הוא וודאי טריפה אמנם באמת המעיין במרדכי יראה דלא ס"ל כהר"ן אלא מיירי בבני מעים לפנינו ועוד נראה לפי ענ"ד דלפי המבואר מדברי הב"ח בסי' מ' וכן משמע ברשב"א בפ' אלו טריפות גבי תרתי אונא דסרוכי וכו' וכפי מה שביאר הב"ח מבואר דבכל טריפות שהוא משום סופו דווקא טריפה ובוודאי סופו לינקוב או לסתור אבל כ"ש ספק אפילו אם אח"כ ניקב או נסתר מ"מ אינו טריפה רק מכאן ואילך: ובזה ישבתי קושית הר"ן בחולין דף מ"ח ע"א על

ר"נ דריאה הסמוכה לדופן כשר דהקשה לדעת התוס' דטריפה משום דסופה להתפרק דלמא יתפרק מצד הריאה ואמרתי דלא קשה לפי דברי הב"ח דאפילו אם הי' מתפרק מצד הריאה כיון שאפשר להתפרק מכאן או מכאן אינו טריפה משום סופו להתפרק אלא א"כ יש צמחים דאז בוודאי תפרק מהריאה ולכך טריפה משום סופו להתפרק ועוד מבואר מדברי הב"ח דאפילו אם כמו שהיא עתה לפנינו סופו להנטל או להתפרק אבל אפשר שתעלה ארוכה ג"כ כשר ולפי"ז תקשה הא דקי"ל סוסי' מ"א דחצר הכבד שניקב טריפה אע"ג דאם נסתם כשר וצ"ל כמ"ש הר"ן בחידושו גבי סירכות דאין כל הנקבי' מקבלים סירכא והוי ספק טריפה ולפי"ז הוי טריפות של חצר הכבד רק ספק טריפה ומיושב בזה מה שהקשה הפליתי למה לא תנן במתני' טריפות זה לפי ס"ד בחולין דף מ"ח עיי"ש ולהנ"ל לא קשה דהוי רק ספק.

אמנם מסתימת הש"ע משמע דהוי וודאי טריפה וכ"כ הפמ"ג שם בהדיא וצריך לומר דלא קי"ל כהר"ן בזה אלא כמ"ש היש"ש סי' פ"ח דע"י שמים אפשר שתעלה רפואה גם לוודאי טריפה וא"כ גם לענין סופו מבואר בזה דלא כדמשמע מדברי הב"ח עכ"פ בזה שפיר אמרינן כב"ח אם אינו בוודאי שתנטל או תינקוב או תתפרק אינו טריפה וכן אם יש לו רפואה ע"י האדם ג"כ אינו טריפה וא"כ כאן אם הוריקה הכבד במקום אחד כיון שאם ינטל זה יהא כשר א"כ מושכחת לה ע"י אדם מומחה ברפואה אפשר שיחתוך מקצת מן הכבד שהוריק כבר ולא יהא סופו להנטל וא"כ אפילו לא חתך או לא הזדמן מומחה מ"מ אין כאן טריפות משום דסופו להנטל וא"כ קשים בלא"ה דברי המרדכי: ונראה דהמרדכי סובר דכבר נתפשט הארס והחולי הוא בכולו חיישינן ואע"ג דאינו ניכר מ"מ אמרינן סופו שיוכיח ויוריק ותנטל אלא דקשה כיון דאין זה וודאי אלא ספק דשמא כבר נתפשט נוקמי' אחזקה ונראה לענין בני מעים קים להו לחכז"ל שכך הוא שבוודאי נחמרו בני מע' ואע"ג שמלשון המרדכי משמע דגם בבני מעים הטריפות משום סופו מ"מ לפי מה שביארתי ולפי לשון הש"ס ע"כ הכוונה שכבר נפל בבני מעים החולי.

אלא משום דעדיין אינו ניכר אע"ג שהם לפנינו הסביר המרדכי דסופו יהי' שיוריקו אבל החולי כבר שלט בהם ע"כ אפילו אם יטול אותו מקצת כבד יוריקו הבני מעים וסובר המרדכי כעין סברת הטו"ז בס"י מ' דכיון דסופו שינקוב או ינטל כבר אזדא לה החזקה: ולכך גם כאן כיון שסופן שיטרף משום בני מעים כ' המרדכי דחיישינן שמא גם הכבד כבר שדי בה החולי בכולו ואע"ג דכבר טריפה משום בני מעים ומאי נפ"מ דגם משום הא מטריף לחזק הטריפות אמר כן ולעולם דווקא היכא דהוריק נגד בני מעים וכמ"ש הב"י בכוונתו והטו"ז הקשה מ"ש ועפ"י הנ"ל שפיר הסברתי ומשמ' למד דה"ה בחצר הכבד י"ל דטריפה משום סופו דהיינו דחיישינן ג"כ שמא כבר שלט החולי מכח כ"ש הראי' דהתם לית לי' רפואה בידי אדם ועכ"פ נראה דהמרדכי לא כתב כן אלא היכא שהוא נגד בני מעים שבוודאי סוף בני מעים להוריק דהשתא לא חזינן מידי א"כ כיון שטבע בהמה זו כן אפשר לספק שגם כל הכבד הוריקה אבל בעלמא גם המרדכי מורה דכשר כן נראה לפי ענ"ד ובזה אחתום בשלום: או סובר דבאמת גם בהוריקה נגד בני מעים אינו וודאי שנחמרוהב"מ כדמשמע לשון המרדכי אלא ספק הוי וקשיא לי' כנ"ל דלוקמא אחזקה וע"כ ישב דיש עוד ספק שמא ינטל כל הכבד וכבר פשטה החולי בכולו ולכך הוי ס"ס לאיסור חזא שמא נחמרו בני מעי' ואת"ל לא נחמרו שמא נכמר כל הכבד והוי ס"ס לאיסור נגד החזקה ועדיף לכל הפחות הס"ס כחזקה או עדיף מיני' דהוי כרוב ועדיפא מיני' ולכך הוי טריפה וכל זה מד בני מעים אבל בשאר מקומות דהוי רק חד ספק א"א להטריף דאוקי אחזקה והבל מעים פשיטא שלא נחמרו אם נכמר הכבד שלא כנגד בני מעים דלהמרדכי מיירי שהב"מ לפנינו כדלעיל וא"ש ותו

לא מידי כעת רק החיים והשלו' ידידו הדוש"ת הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ע"א החיים והשלום וכל טוב לבני הבחור המופלג כה' חיים שיק שיחי': מכתבך אשר בו באת לשאול בד"ת ושם נאמר לשאל אותי בדבר הלכה אי חימור שייך גם במתכת מלובן הואיל וכתב מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' נ"ד במים רותחין לית בי' משום חימור מיהו התבו"ש בסו' נ"ב כתב בשם הרוקח דגם במים רותחין אית בי' משום חימור וא"כ אור לאו דווקא והבאת קצת ראי' לזה והנה גוף הדין כ' מורי זצ"ל בחת"ס סי' נ"ב דבמתכות מלובן אות בי' משום חימור ולכאור' דבריו סותרין למ"ש בסו' נ"ד ובלא"ה דבריו בסו' נ"ד תמוהין שלא הביא דברי הרוקח הנ"ל שגם במים אית בי' חימור ולפי'ענ"ד לישיב דבריו אע"ג שלשונו אינו משמע כן מ"מ נרא' שלא יצא מכשול מתחת ידיו הטהורים אע"ג דלדינא נראה לפי ענ"ד דבין במים ובין במתכות ובין בסיד רותח אית בי' משום חימור דהרי איתא בפסחים דמתכות רותח וסיד רותח ומים חמין אית בי' משו' מכות אש ובאש תשרף ונראה שם דהנך מסתברא טפי לכלול בכלל אש ממים חמין ולכך אע"ג דרבה הנך צריך גוד לרבו' מים חמין ומסתמ' לא זו אף זו קתני וא"כ כיון דכתב הרוקח דמים רותחין אית בי' משום חימור כ"ש במתכות מלובן וסיד רותח: ועוד.

איתא בהדיא בסנהדרין דף נ"ב ע"א דפתילה של אבר שהיא מתכת כדאיתא בפסחי' הנ"ל דזורקין פתיל' לגוף והיא חומר' בני מעיו ומכאן הביא הרמב"ם בפ"י המשנה בחולין שם דחומר היינו שריפה א"כ מבואר דמתכות מלובן שורף ואית בי' משום חימו' בכל דבר השורף ולא קשה מאי שנא דנקט במתניתן לענין חימור נפלה, לאור חזא דלפי מה דמרבנין גבי מכוה ושריפה דכל הנך בכלל אש הם ילפינין מיני' דה"ה בכל מקום דכתיב אש וכמ"ש התוס' בפסחים שם ד"ה הא לא"ה ושני כתובים לא שייך כאן כעובן אלא אפילו לאידך תירוצא מ"מ נראה דאור דנקט כאן לאו דווקא אלא חזא מינייהו נקט ואורחא דמילתא קתני ואפי' באבר מעיקרא דאינו בכלל אש נראה לפי ענ"ד דמ"מ כיון דשורף אית בי' משום חימור וזיל בתר טעמי' ואפי"ה לא קשה מ"ש דנקט דין חימור בעוף דאיכ"ל כהרא"ש דבבהמה לא שכיחא ולא שייכא דעור וצלעות מגינים: ומה שכתבת במתכות מלובן לא שייך זה דמתכות מלובן מעביר האור זה אינו דמ"מ מתמעט החום כיון דהבני מעים הם רחוקים טסי מן המתכות בבהמה ע"י הפסקת העור והצלעות ואע"ג דהעור נשרף מ"מ מתמעט והולך החום ונתקרב ע"י שריפת העור ואי זורקין האבר לתוך פיו מסתמא מת שהרי בזה ממתין הנשרפין ולא שכיחו דקיימו בבריאות' ולכך לא מושכחת בבהמה כמ"ש הרא"ש מיהו כל זה אם נפלה לחמים או לסיד או מתכות ע"י אחרים: ואבל בשתו מעצמם יש לומר דאין בהם משום חימור דהרי גבי ריסוק אברים אמרינין בחולין דף נ"א בהניחה למעלה ומצא' למטה לית בי' משום ריסוק אברי' דאמרינין אמודי אמד' נפשה ואם סמכינין כזה גבי ריסוק אברים דאיסור נפילה הוא וודאי טריפה מכ"ש שנסמוך ע"ז בחשש חימור דהוא רק ספק טריפה ואיך תשתה הבהמה דבר ששורפת בה את פיה אלא וודאי דלא הי' חשש טריפ' ובכה"ג הוא דהתיר מרן הגאון בחת"ס סי' נ"ד ובכה"ג הוא שהוכי' דאי נימא דגם בכה"ג טריפה הו"ל לאשמעי' רבותא טפי ואפילו בבהמה ואע"ג שאין לשונו משמע דווקא בכה"ג אמר מ"מ נראה לפי ענ"ד לכוונן דבריו להיותן מסכימי' לדינא ולא יהיו דבריו סותרין זה את זה ואלו ואלו דברי אלקים חיים ולא יצא מכשול מתחת ידו כנ"ל נכון דברי אביך הדורש ש"ת: ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה ע"כ בעזה"ת יום א' לסדר בא תרל"ו לפ"ק פה חוסט יע"א חיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרבני המופלג מוה' חיים צבי הירשענפעלד בפעקעט ארדויא: מכתבך קבלתי ובו שאלתי ע"ד אשר בגליל שלך רגילים הנכריים למכור אווזים לעוטים ותוחבים במחט תחת

הכנפים כדי שתראה שמינה ביותר אי צריכים בדיקת הריאה עי"ז כדאיתא ביו"ד סי' נ"ג וגם אם מועיל בדיקה דשם בסעי' א' כ' הרמ"א דאם רואין שנצרר הדם שעברה המכה תוך הגוף וכ' הטו"ז שם דאם רואין שיש עוקץ בשבר העצם החיצון אז ראוי וחיוב לעיין בצלעות וכו' כיון שיש ריעותא גדולה בפנינו עכ"ל ואם יש שם אין מועיל בדיקה ושם בסוף הסימן סעי' ה' פסק המחבר דאם יש מכה עמוקה מועיל הבדיקה עיי"ש איך יבדוק וכ' שם הטו"ז דאפילו לדין מועיל שם בדיקה ומקצת אחרוני' חולקים עליו בזה והפמ"ג כ' דמהש"ך נראה דלא פליג וס"ל ג"כ כטו"ז: והטעם באמת מועיל כאן בדיקה ולעיל בריש הסימן אינו מועיל בדיקה היינו טעמא דכאן מיירי במכה שעל ידי חולי ולא ע"י עוקץ או מחט או שבירה שיש בו עוקץ ולא חיישינן דגם שלא במקומו הוא נלקה דאזלינן בתר מציאתו כאשר נמצא כן הי' משא"כ בסעי' א' דיש לחוש על עוקץ או שבירה דדרכו לילך ולהזיק גם במקום אחר ולכך לדין דאין אנו בקיאים בבדיקה אין אנו יכולין לסמוך על הבדיקה וכיון שכן בנידון הנ"ל בוודאי חזינן ריעותא תחת הכנפים ונצרר הדם כיון דבגליל שלך רגילין הנכרים לינקב שם במחט אינו מועיל אפילו בדיקה דהוי כמו דסעי' א' דחיישינן כיון דיש שם שבירה חיישינן לעוקץ הואיל ונצרר הדם ה"נ חיישינן שניקבו שם במחט ואין אנו בקיאים בבדיקה ולית לה בדיקותא.

וכל זה אם רואין דנצרר הדם שם וממילא ה"ה אפילו אם אין רואין כיון שכ' הטו"ז לעיל דאם יש עוקץ חיישינן וצריך לבדוק ולראות אם יש שם דם ה"ל כיון שרגילין לתחוב במחט צריך לבדוק השומן עד הצלעות לראות אם יש שם ריעותא וכל הנ"ל דחיישינן ואין לה בדיקה היינו אם רואין ריעותא בשומן ובצלעות אבל אם אין רואין שום ריעותא לאחר שבדקו בשומן ובצלעות ולא נראה שום היכר שנתחב שם מחט נראה דכשר דהוי ס"ס כשם דמתירין שם בנשבר הגף היכא דאיכא ס"ס ואע"ג דאינו מתהפך מ"מ הוה כמו ספק על ספק לא על ומראה אודם לבד לא הוי ריעותא אלא א"כ רואין שהוא משונה דשכיח אדמומות והכל לפי ראות עיני הדיין ובזה אחתום בברכה דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ע"ג בעזה"ת חוסט עש"ק בחקותי תרל"ח לפ"ק: יצו ה' את הברכה להרב המופלג בתורה מוה' יעקב צבי נ' ווייס יושב בשבת תחכמוני בק"ק דאראג יע"א: מכתבו קבלתי ואם אמנם שאני מונע א"א מלהשיב בדבר שאינו מוכרח כ"כ אפי"ה לכבודו השבתי לו כעת על דבר עצם הקוליות שנמצאה בשעת אכילה שהי' שבור ולא נקשר שבר אל שבר יחדיו ידובקו אלא שנקשר אחד על חבירו וקודם הבישול לא הי' ניכר שום ריעותא שכבר כתב הש"ך ביו"ד סי' נ"ה סעי' ה' בסקי"ד הדין דבכה"ג אפילו אם לא נקשר שאשי"י אלא שנקשר כך מותר בכה"ג ומדברי הטו"ז שם סעי' י"ב סקי"א לא משמע כן דלענין איסור דרבנן דווקא מהני וגם באותו הראי' שהביא הש"ך מלשון הרמ"א שכ' סתם נקשר ולא כ' שאשי"י אינו ראי' דהרי שם ברמ"א כתב כמו שיתבאר ורמז על מ"ש בסעי' לקמן ובתשובות פנים מאירות סי' ק"ט וסי' ק"כ האריך בזה: והכלל דכ"ע מודים דמן הדין כיון דלא חזינן ריעותא בבשר ובעור בוודאי מותר ואין כאן שום ספק לדינא ולא שייך לומר דמלתא דלא רמי' עלי' דאינש עביד ולא הוי אדעת' כמ"ש מעלתו דהכא כל זמן דלא חזינן ריעותא קי"ל דליתחזק איסור או ריעותא לא מחזיקינן כמבואר בשם הדרכי משה שם וכמו דקי"ל ג"כ בניקב הכרס בסימן מ"ח ביו"ד סעי' ח' ואפילו בניקב מצד אחד ואפילו מלחו והדיחו כשר בהפס"מ משום דמוקמינן אחזקה וכאן גם כן ולכך לכ"ע אין מקור לאיסור כמו שהאריכו האחרונים אלא שמצד המנהג אנו מחמירים לאסור כל זמן שלא נקשר שאשיאי והוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בן איסור שאין רשאים להתיר כיון דאיכא משום סייג וגדר כמו שהאריך

הפמ"א הנ"ל ולכך במקום הפסד"מ או לצורך מצוה ולצורך שבת ובכה"ג ל"ש מנהג דלא שכיחא זה ולכך מותר כמו"ש בתורת חטאת בהקדמ' דכל דבר שאנו מתירין לצורך הוא משום דעיקר הלכה הוא כמאן דאמר להיתר אלא שנהגו להחמיר ובכה"ג לצורך מצוה ל"ש להחמיר מצד מנהג ובהפ"מ לא נהיגו להחמיר: וזה נראה ג"כ טעם הש"ך שכ' בנקשר אפילו בלא שאשי"י מותר בכה"ג משום דגם בכה"ג אין אנו יודעין אם יש מנהג לאסו' ומדינא הוא מותר אלא פעל דברי הש"ך יש מחמירין ש בהפס"מ .

לכ"ע מותר ומה נקרא הפ"מ אינו מבורר כל כך ועיין בפ"ת סי' ל"א ס"קב פלפול כמה הוא הפס"מ ושם הביא דיעה אחת דווקא אם מפסיד שתות ועיין בתשובת ר' עקיבא איגר זצ"ל סוסי' מ"ג עיי"ש וסוגיא דעלמא דמקרי הפס"מ הפסד דלא שכיח ולכך בכה"ג לא תיקנו מנהג בדבר דלא שכיח לא שייך מנהג: והנה בנוב"י תנינא בחיו"ד סי' כ"ג הביא בשם תשובת באר עשק .

דצריך להגעיל הכלי נחושת וכלי חרס צריך להשהותם עד אחר מעל"ע ולפי ענ"ד קשה כיון דכבר הסכימו האחרונים וביתר ביאור בתשובות פמ"א הנ"ל דהוא רק חומרא בעלמא והרי המג"א בסי' תפ"ט הביא שם לענין חדש בשם תשובת רמ"א שכ' כיון דהוא רק חומרא אין לאסור פליטת הכלים וכ"ש לענין דברים האסורים משום מנהג וחומרי המקום שיצא משם דפליטת הכלים אינו נאסר וא"כ בנשבר ואין כאן שום ריעותא בבשר ובעור ואינו אסור רק משום חומרא או מנהג למה נאמר דפליטת הכלים נאסר' ובפרט אם אינו ב"י ועד כאן לא חששו בסי' ק"ב לענין כלים זהוי דבר שיל"מ לדעת י"א אע"ג דשם סתם הרמ"א דבטעם ל"ש דבר שיל"מ ואפי"ה החמיר בנידון שלנו דהוא רק חומרא בעלמא וניחוש לאסור גם הכלים מפני פליטתן דהוא ליש אומרים טע"כ לאו דאורייתא: ובפתחי תשוב' סוף סי' נ"ה ס"קטז הביא בשם רדב"ז סוף סי' שצ"ג שכ' דאפילו אי לא נקשר שאש"י מסתבר ליה שאין לאסור אם לא ראו שום ריעותא בעור ובבשר דכ' דמסתבר לי' דהא דאסור אם לא דבוק היינו דווקא אם יש שום שינוי בבשר ובעור אבל אם אין כאן שום שינוי אז האוסר הוא מכלה ממונן של ישראל עיי"ש בפתחי תשובה וא"כ אפשר דגם התשובת בחר עשק שכ' דצריך להגעיל כנ"ל מיירי ג"כ אם יש כאן שינוי בעור ובבשר וגוף הספר באר עשק אינינו בידי לעיין בו: ועכ"פ אפילו אי נימא להחמיר להגעיל הכלי אבל מ"מ אם בישל בתוכו בלי הגעלה בוודאי המאכל מותר דאי נימא דהמאכל אסור שוב א"צ להגעיל הכלי משום דגוף הטעם דצריך הגעלה כ' הנוב"י משום דבר שיל"מ ובסימן ק"ב קי"ל דאם יש פסידא לא מקרי דבר שיל"מ ואם המאכל נאסר אין לך פסידא גדולה מזו וכמו דאמרינן דהמבשל בכלי שאינו בן יומא מותר המאכל והכלי אסור וה"נ גם כן כן הוא ועכ"פ היכא דליכא שום ריעותא בעור ובשר והפ"מ או לעני בדבר חשוב או לצורך שבת ויו"ט המאכל מותר וא"צ הגעלה גם להכלים דהוי כרתתי דסתי אהדדי והיכא דיש שום צד או סברא עוד להתיר ונקשר בלא שאש"י ג"כ הרבה מתירין ואין מזניחין למתיר והמחמיר תע"ב כן נראה לפי ענ"ד: תשובה ע"ד עוד להנ"ל ומה שפלפל עוד על הא דקי"ל באו"ח סי' רס"ט דעושינן קידוש בביהכ"נ דאין לו טעם דלא להוי ברכה לבטלה והקשה הא אפשר לתקן ליתן לאחד מן התינוקות לשתות רביעית ובסי' רע"ג קי"ל דאם שתה רביעית לדעת הרבה פוסקים יצא גם בקידוש שלא במקום סעודה וא"כ אין כאן ברכה לבטלה ולפי ענ"ד פשוט לפי מה שכ' הרא"ש בברכות דף כ' דהא דאמרינן מי שאכל כזית דגן יכול להוציא אחרים שאכלו כדי צורכן הוא משום ערבות ואלה אינן בכלל ערבות עיי"ש וממיל' נראה פשוט דמי שאינו מחויב אפילו מדרבנן אם נימא שיוצא ממי שמחויב מדרבנן הוא ג"כ משום ערבות ופשיטא דמשום קטנים לא נתערבו ישראל וכבר

נסתפק הפמ"ג בחו"א בפתיחה כוללת ובאשל אברהם אי קבלו ישראל ערבות על מידי דרבנן וכ"ש בקטן לא מבעי' לשיטת רש"י בברכות דף מ"ט דקטן לא נתחייב כלל חלא שהאב מחוייב לחנכו אלא אפילו להתוס' דמחוייב הקטן אעפ"כ לא נתערבו בשביל הקטנים וא"כ ממיל' נראה פשוט דמי שאינו מחוייב בדבר א"י להוציא את הקטן וא"כ ה"נ בנידן דידן כיון דהגדול המקדש אינו טועם ואינו מחוייב בקידוש ההוא כלל ואם יטעום הקטן בכדי יהי' הקטן מחוייב מדרבנן והמקדש אינו מחוייב וא"כ לא הי' יכול להוציא את הקטן ואם כן הי' ברכה לבטלה: אלא שעדיין מושכחת לה להקשות שהמקדש הגדול ישתה כמלוא לוגמיו רביעית ויש שיטה דאם שותה רביעית לא צריך סעודה וא"כ לא ברך ברכה לבטלה וקושיא זו הקשה כבר הב"י בס"י רס"ט והמג"א שם ולא תי' הטעם למה אין עושין כן ולפי ענ' פשוט דגם בכה"ג הי' ברכה שא"צ אלא שהוא עצמו רוצה לחייב א"ע בברכ' ולכך הוא שותה בלא צורך וקי"ל באו"ח סי' רט"ו ובמג"א שם דהמברך ברכה שא"צ הי' כמו ברכה לבטלה ואמרינן ביומא וכן פסקי' בש"ע ביו"ד בהלכות ס"ת דלכה"ג היו מביאין ס"ת וקרא בעל פה כדי שלא יצטרך לברך ברכה שא"צ ואנן קיי"ל דאסור וא"כ עמדה הקושיא על הקידוש שאומרים בביהכ"נ: ואין לנו שום תי' אלא מ"ש מקצת פוסקים שחכז"ל מעיקר' תיקנו אפילו אם אין כאן אורחים יקדשו בביהכ"נ כדי שיהא הקידוש נאמר ברבים ובפרהסי' וכמו שמדליקין נרות של חנוכה בביהכ"נ שהוא רק לפרסם הנס והאמונ' ב"ד ית"ש כי כל אדם צריך להדליק בביתו וכמו שאנו אומרים מגן אבות שלא תיקנו אלא משום מזיקין שהיו אז ועתה כל זאת איננו אעפ"כ אומרים וכדומ' ועכ"פ קושית מעלתו לא קשה כלל וכמו שכתבתי: ובחידושי אמרתי בסברא הנ"ל לישב קושית השאגת ארי' בס"י י"ב על דעת הגאונים שהובא בטור או"ח סי' רע"ג דס"ל דמי שקידש כבר א"י להוציא למי שלא קידש והוא תמוה הא קי"ל כל המצות אעפ"י שיצא ג"כ יכול להוציא אחרים ואמרתי דדעת הגאונים אפשר דטעמם עפ"י מה שהקשה הגאון מוה' עקיבא איגר זצ"ל במשניות דהאיך אמרינן דקא מבעי' לי' לרבינא בברכות דף כ' אי נשים חייבות בבהמ"ז מדרבנן אינן יכולין להוציא הא רבינא סובר הרהור כדיבור דמי וא"כ כבר יצא בהרהור כיון דשמע מן האשה הרי הוא מהרהר ותוס' בפ' אלו נאמרין כתבו דהא דמוציאין דווקא אם מי שרוצה לצאת מבין לשון הקודש ואיכא לתרץ דאינו רוצה לצאת בהרהור אלא בשמיעה דקי"ל מצות צ"כ: אמנם לפי מאי שנסתפק הפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח דאיכ"ל דצריך כוונה הוא רק מדרבנן אכתי עמדה הקושיא ומכח זה הוכיחו דהגירס' ר' אבינא ולא רבינא או דקי"ל מצ"כ דאורייתא אליבא דרבינא דהרי פליגו בזה בגמרא אבל לעולם שאפשר להיות הגירסא רבינא וכבר כתבתי דבמצוה דרבנן איכ"ל דלא שייך בי' ערבות וא"כ א"ש דהגאונים אפשר דס"ל כמ"ד דהרהור כד"ד אלא שאינו מתכוון לצאת בהרהור וס"ל כהפמ"ג דמצות צ"כ הוא רק מדרבנן וא"כ חיובא דאורייתא אזלא לי' ולא נשאר אלא חיוב דרבנן ובחיוב דרבנן אין כאן ערבות ולכך מי שאינו מחוייב בו אינו יכול להוציאו והגמרא אזלה אליבא דרבינא דסובר מצ"כ מדאורייתא ושפיר אמרו אפילו אי יצא ג"כ יכול להוציא כן נראה לפי ענ"ד ע"ד פלפול ואחתום בברכ' המשולשת בחיפזון רב מפני טרדות שונות דברי הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ע"ה שיל"ת חוסט יום ה' כ"א מנחם אב הרכ"ו לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להדיין המצויין בהלכה המופלג בתור' מוה' נחמן גרינבערגיר ממייידאן נ"י: מכתבו קבלתי ושם נשאלתי על דבר עדר של שמונים טלאים בדיר אצל בית אחד בישוב ורועה נכרי רועה אותם ובערב הכניסם לדיר ולא הי' שם ישראל והרועה לא לן אצלם ובבקר הלך ישראל ומצא ד' טלאים מתים רחוק מן הדיר לערך מאה אמה מונחים ע"פ השדה ובהדיר מצא

ב' או ג' מתים וד' מפוצעים אשר עודנה חיים ובהנשארים לא נמצא שום רושם ונראה למעלתו נ' להתיר משום דתלינין בכלבא ואפילו לדעת הרשב"א אזלינין בתר המצוי ובישוב כלבים שכיחו טפי ואע"ג דזאב מצוי לדרוס טפי מכלב לא אזלי' בתר מצוי אלא בתר רובא כדקי"ל בפ"ב דמכשירין כחכמים ועוד י"ל שלא הי' זאב בדיר ואלו שנפצעו ונלקו הי' בחוץ קודם שהכניס' נדיר שהרי מצאו בשדה ד' מתים ואם נאמר כאן נמצא וכ"ה הרי גם להתיר יש כאן נמצא בשד' ומסתמא לא דרס רוב ומדאוריית' ברוב' בטל ולכך דעת מעלתו נוטה להתיר מטעמים הנ"ל ע"כ לשונו בקיצור: והנה אמת ונכון הדבר דאמרינין בחולין דף נ"ג ספק כלבא ס' שונרא אימר כלבא ובש"ע ס' נ"ז סעי' י"ג אמרינין ס' ארי ס' כלב אימר כלב ובתשובת האחרונים מבואר דס' כלב ס' זאב אמרינין אימר כלב ולכאורה קשה לפי מ"ש התוס' שם בד"ה ספק ובזבחים דף ע"ד ע"ב דס' כלב ס' זאב יש לברר וא"כ הוי ס' חסרון ידיעה וספק חסרון ידיעה לא מקרי ספק וא"כ מנ"ל דלמא דווקא ס' כלב ס' שונרא דא"א להכיר כמו שכ' התוס' שם לכך אוקי אחזקה הבאה מכח רוב כשרות וכמ"ש הרשב"א בתה"א אבל בס' חסרון ידיעה דלא מוקמינין אחזקה כמבואר בש"ך בסי' נ' סק"ב, מנ"ל דתלינין כאן בכלבא דכל מזאב ולמעלה כ' התוס' דיכולין לברר ולכאור' מוכח מכח קושיא זו כשיטת הרא"ה דלאו משום ספק תלינין בכלבא אלא אפילו לחומרא אמרינין כן דדרוסה מילתא אחריתא הוא אע"ג שהסברא קשה להבין וא"כ לשיטת הרשב"א דדווקא ביש קמן תרתי או משום דתולין במצוי וא"כ מתורת ספק אתא' עלה ועמדה קושיא הנ"ל שסתמו דין זה לכ"ע ס' כלב ס' ארי וה"ה ספק כלב או זאב תולין בכלב ובפר"ח ס' נ"ז סק"ב כ' דהרשב"א טעמו משום דשונר' לא שכיח דדריס וא"כ קשה האיך הובא דין זה בש"ע גם על כלב וארי ובבדק הבית להרא"ה כ' בהיפוך דשונרא מצוי טפי שידרוס מכלב וא"כ קשיא ג"כ לרשב"א: ולכך נראה לפי ענ"ד דהטעם הוא כמ"ש בהגהות דרישה והובא בתשובת מרן זצ"ל בחת"ס ס' נ"ז דיש חזקה שאין הנדרס נמלט מידי הדורס ולכך כשקטע רישא דחד מינייהו לא חיישינין על הנותר דאינו מצוי שיהיו נמלטים מידו אבל בלא קטע ואינהומקרקרין ע"כ דנמלטו ממנו וזה אינו מצוי ואפי"ה ע"כ חוששין אי ידעינין שהי' הדורס כאן אבל כשאפשר לומר דלא הי' כאן אלא כלב אע"ג שאינו מצוי שכלב ידרוס מ"מ הרי ג"כ אינו מצוי שהנדרס ימלט מיד הדורס וע"כ נעשה כאן דבר שאינו מצוי ולכך שוב תלינין ברוב השכיח כאן אי כלב אי זאב ואתי שפיר מה טעם תלינין בכלב אם הוא ספק כלב או ספק זאב עכ"פ זהו הדין מוסכם דתלינין בכלב לדעת הרא"ה לעולם ולדעת הרשב"א לכל הפחות אם מצוי כאן טפי כלב וא"כ בנידון הנ"ל א"ש דתלינין בכלבא ושרי: אמנם זה שייך אם לפעמים הכלב ג"כ פוצע או הורג טלאים או כבשים איכ"ל דתלינין בו לכל מר כדאית ליה א"כ מעיקרא צריכין אנו לחקור אם באמת לפעמים כלב הורג טלאים ואפילו לפצוע טלאי' וכ"ש כבשים לא שמעתי שהכלב עושה בשום פעם כן וזה אין לנו ללמוד מדברי חכז"ל שהם אמרו לפי מקומם ושעתם אבל דבר זה אפשר שעתה הכלבים בני תרבות כמו שאמרו גבי שונרא וא"כ אם הזמן הזה אצלינו אין שום כלב הורג ופוצע א"כ אין כאן ס' כלב ס' זאב אלא וודאי זאב ואפילו תימא דלפעמים כלב רע עושה כן מ"מ כלבים רעים כאלה אינם מצויים וא"כ להרשב"א א"א לתלות בו שהרי לדבריו תלינין במצוי ובשלמא להרא"ה והר"ן אפשר דתולין בכלב רע ולדידהו בדרוסה אין תולין אפילו מצוי טפי זאב ולכך קשה לסמוך על סברא זו וצריך חקירה רבה לזה אם לפעמים כלבים דיזן הורגין ופוצעין ומעיקרא הו"א דאפילו בזמן חכז"ל לא מצינו רק דפיצוע תולין בכלב אבל הריגה לא שמענו אבל ראיתי בתשובת האחרונים דגם הריגה ס"ל דתולין בכלב ותמיהני

מאוד שהרי בזמנינו דברו ועכ"פ נראה דכלבים רעים כאלו שפוצעים והורגים אינם מצויין וא"כ לרשב"א אין לתלות בו וא"כ אין בסמך הראשון כדי להתיר: לזאת יבוא לסברא השני' שכ' מעלתו דתלינין שהי' הדרוס' מחוץ לדיר וא"ל כ"נ וכ"ה הרי גם להיתר יש כ"נ וכ"ה ותמיהני עליו וכי ב' הסברות סותרין זה את זה והרי אפשר לקיים שניהם המתים בחוץ נדרסו בחוץ ואלו שמבפנים נדרסו בפנים וכי הזאבים עצלים כל כך לבוא פעמים ולתלות זו בזו מנ"ל ובלא"ה אפילו נדרסו מבחוץ בשדה במקום האב אין בנידון דידן היתר ברור דהרי הביא הטו"ז בשם מצאתי כתוב בסוף סי' נ"ז דאם ג' נדרסים חוששין ובאמת הטו"ז פליג על המ"כ ואמר דנהי בדבר דמינה קא רבו יש חזקה באם נמצא ג' אבל אין דבר זה מוסכם עיין במג"א סי' תס"ז סקי"ב שכ' ג"כ כן והח"י שם אות כ"ה פליג עלי' והביא א ראי' משכונת קברות דמתחזק בג' אע"ג דלאו מני' קא רבו ובש"ך ביו"ד סי' פ"ד סקל"ב הביא הפמ"ג בשם א"מ ג"כ להקשות על זה מס"ת שנמצא בו ג' טעותים והפמ"ג תי' דדווקא היכא דיש חזקה להתיר לא חיישינן על ג' ואכתי אין תי' משכונות קברות: ונראה דאפ"ה גם לדעת הח"י כאן שרי במקום רחב אפילו מצאנו ג' נדרסים והטעם דנהי דאמרינן כשם שנמצאים ג' כן נמצא יותר מיהו צריכין היותר שיהיו באותו פצע שהי' הג' וא"כ כיון דחזינן דהנותרים אינם מפוצעים כהנך ג' וד' מה תאמר דניחוש דנדרסו הנותרים באופן אחר בלי פצוע ע"ז שוב לא הוחזקו ולא חיישינן וכעין זה כ' שם הח"י גבי חטים שנמצאו וכו' חיישינן מיהו אמרינן כשם שאלו לא נתבקעו גם האחרים לא נתבקעו וה"נ הוי חיישינן על הפצוע אבל על הדריס' בלא פצוע לא חיישינן דאין לנו חזקה על זה ולפי"ז שפיר יש לתלות אותן שבפנים שנדרסו מבחוץ דחי' דלעיל שייך על אותן שאין אנו רואין פצועין אבל הנמצאים באמת פצועים ומוכים אמרינן כבר מבחוץ נדרסו ואזדא כבר מבחוץ חזקתן: והנה הא דאמרינן כ"נ וכ"ה ולא מחזיקין ריעותא ממקום למקום כ' המקו"ח בסי' תס"ז ובנוב"י מהדו"ק בתקע"ג סי' ל"א הטעם משום דהריעותא גורם לסלק חזקה הראשונה וכיון דמקום זה איתרע אבל המקום הראשון לא איתרע ולכך אמרינן דממקום אחר מחזיקינן כדמעיקרא והנוב"י ביאר יותר דכשם דלא מחזיקינן ריעות' ממקום למקום ה"ה החזקה דמעיקרא לא מחזיקינן ממקום למקום ולכך באותו מקום שנמצא בו ריעותא אמרינן דלא הי' לו חזקת היתר מעולם ועכ"פ לפי סברת הנ"ל וכן ראיתי בשטמ"ק בכתובות בשמעתי דמומין דכ"נ וכ"ה אינו חזקה בפ"ע אלא מכח חזקת הגוף או חזקת היתר דמעיקרא לא מחזיקינן על מקום אחר דשם לא איתרע ואפילו נימא דחזקה דכ"נ וכ"ה הוא חזקה בפ"ע הא כתבו התוס' בכתובות דף ע"ו ע"א ד"ה וחזא דחזקה דמעיקרא עדיף מחזקה דכ"נ וכ"ה וא"כ בנידון שלנו דיש לדיר חזקה שלא הי' שם דורס מעיקרא ולהטלאי' יש חזקת כשרות דמעיקרא וזה עדיף מכ"נ וכ"ה מה תאמר הרי אם תאמר שמחוץ נדרסה אתה מסלק חזקת המקום מבחוץ שלא הי' בו דורס זה אינו שהרי כבר החזקת שבו הי' דורסים מכח הנך שמתו בחוץ: ולתי' התוס' בכתובות דף ע"ו הנ"ל יש עוד טעם שהרי אם תאמר שלא הי' בדיר נשארו הבהמות בחזקת כשרות וזה עדיף ודוחה חזקה דכ"נ וכ"ה וא"כ מצד ב' טעמים לא אמרינן על המתים ופצועים שמבפנים כאן נמצא א' לפי סברת המפורשים הנ"ל דסברת כ"נ הוא רק משום חזקה דמעיקרא דבמקום הראשון עדיין החזקת כשרות בתקפו וזה שייך בעלמא אבל כאן כבר אמרנו שהפצועים אבדו חזקתן מעת הראשון ואפילו לפי שאר המפורשים דחזקת כ"נ הוא חזקה בפ"ע כבר כ' התוס' דחזקה דמעיקר' עדיף וא"כ מצד חזקת היתר דמעיקר' מסלקינן חזקת כ"נ ואמרינן שכבר מבחוץ נדרסו וספק על ספק לא על קי"ל דמותר וא"כ לפי סברות הנ"ל הי' אפשר להתיר: אמנם אי אמרינן דכ"נ

וכ"ה הוא חזקה בפ"ע לא אמרינן כתי' ב' של תוס' כתובות דף ע"ו ד"ה וחד' הנ"ל דחזקת כ"נ עדיף מחזקה דמעיקרא אזדא לה היתר זה בוודאי אם יתברר דבר הנ"ל דגם כלבים לפעמים פוצעים והורגים שפיר יש לצרף ב' הסברות והוי ס"ס ספק כלב ואת"ל זאב שמא מבחוץ בשדה ומותרין השאר אבל אם לא יתברר הדבר שבמקומות הסמוכין שם כלב נמי פוצע לא נראה לי להתיר אותם אלא לשהותם י"ב חודש או למכור לגוים מעט בוודאי אם הי' נודע שהדורס שהה רק שעה מועטת שם הוי אפשר לומר רובם לא נדרסו וכמ"ש בחת"ס סי' ס"ה ועוד תשובות אבל כאן לא נוכל להחליט ולומר דרובם אינם נדרסים דלפי השאל' משמע דלא ידעינן כמה זמן אפשר דשהה וגם נראה לפי הצעת השאלה דלא הי' המקום רחב ולכך לא מצאתי להתיר יותר והנראת לפי ענ"ד כתבתי ויהי ה' עמו הכ"ד ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ע"ו בעזה"ת ער"ח תמוז תרכ"ז לפק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג שלשלת היוחסין מוה' אלכסנדר צבי נ"י אבדק"ק וואלאווע יע"א: מכתבו קבלתי וביקש ממני לחוות דעתי להלכה למעשה בעדר כבשים ג' מאות שבאו הבעלים בבוקר אל העדר וראו שכבש אחד נפצע מאוד ושאל את הרוע' והשיב שבלילה הי' ער ועשה גבינות ופתאום שמע קול יללה מכבש אחד ורץ שמה ולא ראה מאומ' וכלם היו שלמי' ושקטי' ובבוקר ראה הנפצע ואינו יודע מי עשה שמזיק.

לא ראה והבעלים אומרים שסברא גדולה הוא אשר עוד בהיותם בשדה נפצע מכלב שומר הצאן והרועה ירא לומר שנטש הצאן על שמירת הכלב בפרט כי גדר העדר הוא גבוה מאוד אשר א"א לזאב לעלות ומעלתו דן שהגוי נאמן במסל"ת שתיכף ומיד רץ בשמעו היללה וא"כ קודם שמיעתו אפילו הי' זאב היו שניהם שותקים וכששמע רץ מיד וא"א לו לדרוס יותר מהנפצע והגוי אינו יודע שאו"ה תלוי בזה לכבשים אחרים ושגם שלא שייך שאמר כן להתפארות זהו תוכן דבריו בקצרה: והנה פשוט דדברי גוי לא מעלין ולא מורידין ואפילו במסל"ת אינו מועיל בספק דרוסה ואפילו להפוסקים דחולקין על הסכמת הפר"ח בסי' ס"ט סק"מ דס"ל דאפילו בדרבנן אינו מועיל לדינא אבל בספק דאורייתא וספק דרוסה אפילו להרמב"ם הוי מה"ת אפילו הוי מסל"ת אינו נאמן לכ"ע וכ"ש דבנידון הנ"ל אינו מסלפ"ת דהרי הרועה מחוייב להיות לו עינא פקיחא על העדר ולהשגיח על שמירתו ולהשביח שמירתו הוא אומר כן וכל דנוכל לומר שעושה כן להשביח אינו נאמן אפילו בדבר שבידו וכדאיתא ביו"ד סי' ט"ו ובסי' ט"ז ובלא"ה מדברי הגוי לא נשמע כלום אלא מיד כששמע קול יללה רץ להתם וקרקר ויללה תרתי מילתא ניהו ואפשר דזמן רב מכבר כרכרו שאינו קול הנשמע לעומד מרחוק עד שנתגדל קול יללה שמע והוי ספק קרקר ולפי מ"ש רמ"א בסי' נ"ז סעי' י"ב אסור וכללא הוא דדברי הגוי לא מעלין ולא מורידין בזה: וא"כ.

נחזי אנן בלי הגדת הרועה אם מצאו כבש אחד נפצע ולא נודע ע"י מי נפצע פסקינן בש"ע יו"ד סי' נ"ז סעי' י"ג ספק כלב' ס' ארי אמרינן כלב' וביארתי טעם הדבר במקו"א (עיין תשוב' ע"ה) עיי"ש וכבר ביאר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' ס"ד ג' שיטות בזה ואפילו להרשב"א דמחמיר מ"מ באין כאן לפנינו במה לתלות תולין במצוי בבית בכלב וכלב מצוי בבית ולא זאב וארי וא"כ בנידון הנ"ל תלינן בכלב או בדבר אחר ולא בזאב ושרי אי כאן כלב או דבר אחר שאפשר שנעשה פצע זה על ידו [וכמ"ש בתשובה הקודם לזה] מיהו כבר כתבתי [לעיל בתשובה הקודמת] דכלבים רעים אינם מצויים שיתלשו ויפצעו כבשים אלא שלפי הנראה מלשון השואל יש לתלות בכלב שומר הצאן שהוא מלומד בכך והוא אינו רק אחד ואולי יש לתלות ברוב זאבים ורוב וקרוב אזלינן בתר הרוב: אלא שבנידון הנ"ל י"ל דבלא"ה שרי דהרי הבעלים לא ראו את

הכבשים לעת ערב בבואם מהשדה לפי הנראה מדבריה' הנ"ל וא"כ אפילו אי נדרס מזאב מ"מ אפשר דנדרס בהיותם בשדהואז בשדה לכ"ע הוי מקום רחב ואפילו נדרס הא' השאר מותרין כדאיתא בש"ע סי' נ"ז ובש"ך שם ס"ק כ"ג וכ"ד אלא דקי"ל דאמרינן כ"נ וכ"ה מיהו כ' המג"א בסי' תס"ז בס"ק ט"ז ובס"ק י"ח דאפילו נגד חזקת כ"נ וכ"ה אמרינן תולין במצוי וא"כ מסתבר יותר דנעש' בהיותם בשדה דשם מצוי יותר וכ"ש לפי אמירת הבעלים דהגדר גבוה וא"א לזאב לעלות ולכלל הפחות אינו מצוי שזאב יעלה על גדר גבוה כזה ושרי דתלינן במצוי דנעשה בהיותם בשדה והותרו האחרים: ובלא"ה כבר כתבתי שם (בתשובה הקודמת) דחזקת כ"נ לא שייך בנידון ההוא וה"ה הכא וא"כ כולם מותרים רק אותו הנפצע אסור כדין ספק דרוסה כיון שהיא בירך ויש לומר עוד דאפילו הנפצע שרי דתלי' בכלבא ותלינן בכלב שהוא שומר הצאן וקרוב ואע"ג דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואפשר דזאבים רובא מיהו היכא דנמצא במקום הקרוב עצמו הוכיח הסמ"ע בסי' רנ"ט סק"ו דתלינן בקרוב עיי"ש מיהו אין זה מוכר' כולי האי ולכך הנפצ' איכ"ל דאסור אבל האחרים מותרין מטעמים הנ"ל ולכלל הפחות הוי ס"ס ספק ע"י כלב ומותרין כולם ואת"ל ע"י זאב אולי בהיותם בשדה ומותרין האחרים וכדאמרינן בכתוב' דף ט' ע"א ספק תחתיו וספק אינו תחתיו ואת"ל תחתיו שמא באונס ואע"ג דהוי נגד חזקת הגוף כדאיתא בתוס' שם וה"נ כן כן נראה לפי ענ"ד פשוט: וכ"ש דיש לומר ג' ספיקות ספק נפצע מכלב ואת"ל מזאב אולי בשדה ועדיין האחרים בוודאי מותרין ואת"ל מזאב בבית אכתי הוי ספק אולי האחרים לא נדרסו וג' ספיקות כ' הש"ך בסי' ק"י בכלל ס"ס אות כ"ח דאפילו נגד חזקה מועיל ואע"ג דס' הג' א"י להתהפך כבר כ' הש"ך בכללי ס"ס דספק על לא בעי' יכול להתהפך וא"כ י"ל דהאחרים מותרין כנ"ל דברי הדו"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה עז עוד להנ"ל ועל, אשר שאל בבהמ' שהשתינו' דם ובדקו כיס השתן ולא הי' נקוב ונמצא שם מים והתיר רב אחד ולמדן אחד חלק עליו הנה בנמצא מים בגוף ראש המדברים בזה הוא הב"ח בתשובה סי' קנ"ז וכתב דעוף אין לו כיס השתן ואם נמצא מים בגוף צריך לבדוק כל הבני מעים והריא' ואם ניקבו או נשתנו מראה או נתמסמס אחד מהן טריפה עיי"ש והסכים עמו בתשובת שבות ועקב ח"ב בחיו"ד סי' ס"ה אפילו בבהמה והפר"ח בסי' נ' הביא ג"כ תשובת פ"מ שהתירו שם הדבר והוא השיג עליו ואפי"ה במקו' הפס"מ הסכים להיתר: וכן הסכים התבו"ש בסי' נ"א ובתנאי שיבדוק עד מקום שאפשר שהגיע שם המים ובסי' מ"ה הקשה ע"ז למה באמת נסמוך על בדיק' הא קי"ל בסי' נ"א דעל בדיקת כל הגוף אין אנו בקיאים והניח בצ"ע ואפי"ה הסכים בהפסד מרוב' להתיר ובתנאי שיבדקו ומשמע דצריך לבדוק כל המקומות וכן מסתבר כמו בנמצא מחט בחלל הגוף ואפי"ה סמכינן על בדיקתינו או משו' דהוי רק ספק טריפ' כמו שהאריך בס' פני משה המובא בפ"ח הנ"ל דאולי מזיעת הריע' או מבשר בלי משא"כ בקוץ ומחט הנמצא רוב הנבלעין דרך הווש' ורק הנוב"י מהדו"ת סי' כ"ה חייש לאסור אפילו בהפסד מרובה והשבות יעקב בסי' הנ"ל כ' דאין לאכול מבהמ' שהוא אפילו נבדק' משום הלכות הרופאים דסכנ' הוא לאוכלים דגם האוכל יחל' ח"ו בחולה שהוא וואסער זאכ"ט ומכ"ש אם רק מועטים הם המי' דיש לתלות בזיעא וכיוצא ושרי בבדיק' במקום הפסד"מ וכן בהמה שהשתינה דם הסכימו האחרונים דבעי' בדיקה בכיס השתן ואם נמצא יפה מותר: אמנם אם נמצא תריוויהו רעיתות להדדי י"ל דטריפ' דהרי בספר בית לחם יהודא כ' שם דאם נמצא עוד ריעות' גבי משתנת דם אפילו בריא' ואפילו ריעותא שאינו מטריף אפי"ה טריפ' מכח תרתי לריעותא וא"כ אם נמצא מים אפילו מועטים בוודאי ריעותא מקרי וכן נראה מדברי הב"ח הנ"ל שכ' שצריך לבדוק אם אין שינוי מראה והרי שינוי מראה

אינו פוסל בבני מעים וע"כ הואיל ויש ריעותא דמים מצרפין בהדדי והוי ריעותא דשינוי מראה אעפ"י שאינה ריעותא המטרפת וכיוצא בזה כ' הפמ"ג בסימן מ"ו ובשא' מקומות דאם יש ריעותא מצרפין בהדי שינוי מראה וא"כ ה"ה בריעותא דהשתינ' דם הוא ריעו' ומצרפינין בהדי ריעותא דמים בגוף ואפילו המים אין בהם תערובת דם ומוגלא ואיכ"ל שהתמצו מכיס השתן והוי תרתי לריעותא ואין להתיר הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה עח שיל"ת שושן פורים תרכ"ח לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להרב המופלא ומופלג בתור' שלשלת היוחסין כש"ת מוה' אלכסנדר צבי נ"י אבדק"ק וואלאווע והגליל יע"א: מכתבו קבלתי ע"ד עובדא שהי' בקהלתו שעמדו ב' אווזות נקיבות וזכר א' בבית החיצון שהוא לערך ה' אמות אור' וג' וחצי רוחב ונעשה שם קול רעש וינס הבעה"ב חוצה וראה שם שועל ובפיו אווזא אחת ונשאל מעלתו נ"י על הנשאר' והור' למוכר' לגוי וימיתם בפניו ומור' אחד חולק עליו ושאל דעתי בזה ולדינא הלכה פסוק' דבזמן מועט לא חיישינין לתקלה והא דחששו בהא דאין לשין עיסה בחלב ביו"ד סי' צ"ז אפילו בזמן מועט לתקל' התם שאני כיון דלא בדיל מני' ואוכל אותו חיישינין שמא ישכח ומטעם בביצ' דף ח' גבי כלי לתקלה משום דמשתמש בו חולין משא"כ כאן וכמ"ש נמי מעלתו בשם הש"ך בסי' נ"ז סק מ"ז ולא דווקא כ"א יום אלא אפילו מעט יותר כדמוכח מהרא"י שהביא הש"ך שם בסי' פ"ו סעי' ט' דצריך לשהות עד שיפסוק מלהטיל ביצים ושוב להמתין כ"א יום: והרמ"א.

לא הגי"ה שם דלדידן אסור אע"ג דבסי' נ"ז כ' דמנהגינו שלא להמתין ושאסור להשהות וכ"כ הטו"ז בסי' פ"ו שם וא"כ ע"כ אפילו מצד המנהג אינו אסור ואע"ג שכ' בחכמת אדם כלל י"ד וגם מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' נ"ז דגם ה' חדשים בכדי עיבור בהמה דקה אין להשהות מ"מ כ"א יום לאו דווקא וכן סוגיא דעלמא דלא כס' בית הילל שכ' בסי' פ"ו דאיכ"ל דגם זמן מועט ג"כ אסור לרמ"א: ולכאורה יש להביא רא' דנ' יום מקרי זמן מרוב' מדברי הקרבן נתנאל והצל"ח בביצ' דף י"ח דכ' דלכך כתב הרמב"ם בה' שבת איסור טבילת כלים משום מתקן ובפ"ד מה' יו"ט כ' משום שמא ישהה דשב' דאיכא זמן מועט לא חיישינין לתקל' ומשמע דמפסח לשבועות הוי זמן מיהו אינו מוכרח דהתם יש לחוש טפי ותו דבנידון הנ"ל י"ל מטעם אחר דלא חיישינין לתקלה דהרי באיסור ביו"ד סי' קי"ז ובש"ך שם סק"א הביאו האומרים דהיכא דאינו עם הדבר לאכיל' לא חיישינין לאכיל' עיי"ש וכל שכן אם השתא לפי הזמן הזה אינו עומד לאכיל' והדבר ידוע בעופות ובפרט באווזות שאינן מטילין ביצים רק פעם אחת בשנה בסוף החורף והמחזיקים אותם כל ימות החורף לצורך ולהטיל ביצים אז אינם עומדים לאכיל' א"כ ממנ"פ אם יטילון הרי הם מותרין ואם לא יטילו הרי נודע שהם טריפה ואז בוודאי ימכרם לגוי וימיתם בפניו ותו דהרי כ' מרן זצ"ל בסי' נ"ז הנ"ל דהיכא דנמצא טרפו בפיו אע"ג דאי הוא הוי כמו קטע רישא דחד מיניהו דלא חיישינין לאחרינא מטעם דחזקה דאין הנדרס מציל עצמו מיד הדורס וכיוצא בזה כ' בתשובת הר המור מטעם אחר עיי"ש: וכן מסתבר דכיון דאין ריעותא על האחרים לא חיישינין ואע"ג דהם צידדו עוד צדדים להתיר בנידון שלהם מ"מ לכל הפחות להתיר לשהות אותם נוכל לסמוך על זה וגדול' מזו כ' בחכמת אדם כלל י"ד דהיכא דיש עוד צד להתיר נוכל לסמוך לשהות אותם י"ב חודש וכ"ש לענין מכירה או להחליף עם הגוי דקיל יותר לדעת מרן זצ"ל הנ"ל לא חיישינין בכה"ג שלא יחזור וימכרנ' לישראל: וטעם שלישי דהרי העלה הש"ך בסי' נ"ז ס"ק כ"ד דכל שהמקום רחב אע"ג שיש מחיצות נוכל להתיר למכור לגוי ונהי דלא דלא נתנו שיעור איזה מקום רחב ובס' מ"ב כ' כל דמטא לי' בחד שחיא לא הוי מקום רחב אבל יותר הוי מקום רחוק ונראה דשיעו' מקום הנ"ל לג' אווזות הוי מקום רחוק מכ"ש שיוכלו לפרוח

באוויר נהי דלא שמעו שפרחו היינו משום דלא בא אצלם המזיק רק תפס אחת אבל אם הי מתקרב להם אפשר שהי פורחים באוויר שהרי לא הי שם בעת שנשמע הקול רק זמן מועט וקודם שנשמע הקול לא חיישי דהוי שניה שותקי וכה"ג נרא' דדינו כמקו' רחב ושרי למכור: ולדעת האמרי אש בסי' כ"ב שכ' דנרא' דהיכא דשרי מכיר' ה"ה דשרי שהיה י"ב חודש דאי נימא כדברי מרן זצ"ל א"כ למאן דלא חייש לתקלת מכירה א"כ מאי פריך בע"ז דף ס"ה ע"ב על רבא דהתיר למכור לגוי מהא דתנן לא ימכרנו לגוי הא רבא עצמו אמר ביומא דף ע"א דתקלה תנאי הוא וא"כ איכ"ל דרבא סובר כמאן דלא חייש לתקלה ומתני' אתיא כתנא דחייש: ובאמת יש לכל חשש מעלה וריעותא במכירה לגוי כ' הרשב"א בחולין דף צ"ג במשנ' שולח אדם ירך וכו' דהוי קרוב לוודאי דע"כ היינו משו' דדרך למכור והישראל לא ידע להזהר משא"כ בתקלת שהייה שיודע להזהר ומה"ת ניחוש שישכח ומכ"ש אם עושה סימן למה ניחוש שישתנה ונגד זה חשש תקלת שהי' אם ישכח יהי' חושש טפי וכ"ש לפי מ"ש במקום אחר עיין סימן ס"ו לעיל] דאם מכרו לגוי וישראל קונה ממנו לאו איסורא עביד דמה"ת שרי דכל דפרישמרובא פריש ולכך אין למילף חדא מאידך ואפשר דזה כוונת הכ"מ המובא במג"א ר"ס תס"ז דבדבר מועט לא חיישינן שמא ימכור לישראל משום דאין דרך וממילא לא גרע מחשש תקלת שהי' ותליא בפלוגת' אי חיישינן ועכ"פ בנידון הנ"ל לא מבעי' דמותר למוכרו אלא נראה דגם מרן מודה דמותר להשהותו והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי ידידו הדור' שלומו הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ע"ט בעזהי"ת ה' ויקרא תרל"ו לפ"ק פה חוסט יע"א: את חג המצות יחוג בדיצות הרב המופלג בתורה מהו' מרדכי נ"י מו"צ בישוב מיידאן והגליל: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי על מה שבא לפניו בפרה אחת של עני יצאה לחוץ כעלות השחר ואחר איזה זמן בא ערל אחד ואמר שלולא הוא בא והציל' מן הזאב הי' דורסה ומיד יצא הבעה"ב לחוץ ומצא צווא' פרתו כנגד הסימני' הי' ניכר כמו אדמימו' מעט והי' ניכר שהי' כמו גרר בצפורן בכמה מקומות אבל לא האדלי' אלא במקום אחד ובדק מיד בהעור ולא הי' שום נקב שיהא חשש שניקב מעל"ע רק למעלה נגררו השערות ומעט מן העור והזאב לא ראהו שום ישראל וגם הגרירות נתרפאו באותו היום ולא הי' ניכר שום דבר וכ' מעלתו דלדעת הפליתי ולדעת קצת האחרוני' רי' סי' נ"ז נוכל לסמו' על הפוסקים דאין לזאב דרוס' בגסה ואפילו להחולקי' מ"מ כאן יש ס"ס דאין הגוי נאמן ואולי הי' שועל דשכיחי שם או כלבים או דנתחככה בקנים ובקוצים ואע"ג דלא שכיח שיעש' כלב מעשה כזה מ"מ גם זה לא שכיח שיבוא זאב במקום ישוב בפרט סמוך לאור היום שכבר בני אדם הולכים ושבים ואפילו להפמ"ג דפוסק שם להחמיר אפילו בס"ס היינו בידוע שהי' שם דורס אבל כאן גם זה ספק גם הפמ"ג מוד' להתיר אלא שחש מעלתו לאסו' משו' חשש ניקוב הוושט והש"ך ביו"ד סי' כ"ג כ' לאסו' אפילו חתך מקצת העור ויצא דם וכאן שהי' המקום אדום אפשר דחשוב כיצא דם מיהו המהרש"ל והפר"ח הקילו אם לא נחתך כולו וכאן שבדק ולא ניקב יש להתיר לפי דיעות הללו ולזאת נסתפק מעלתו למעשה ע"כ תורף דבריו והנה בש"ע יו"ד סי' נ"ז סעי' י"ג קי"ל דאם בא בהמה וכו' ואינו נודע אם נדרס' או ע"י כלבא קי"ל ספק כלבא ס' שונר' מותר ואם אינם לפנינו תולין גמצי בין להקל בין להחמיר ולדע' הרא"ה והר"ן בחולין דף נ"ג לעול' תלינן שלא נדרס' דדרוס' מילת' אחרית' הוא ולדידהו בנידון שלנו שניהם אינם מצויים כמ"ש מעלתו הי' ג"כ שרי והפר"ח ביו"ד שם סקל"ב כ' בספק השקול לאסור ומרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' ס"ג כ' דהיכא דאינם לפנינו דשניהם שווין לענין מצוי אזלינן לחומרא וכן בתשובה שם סי' ס"ה חשש לדעת הרשב"א הנ"ל דהיכא דהספק שקול אסור וא"כ ה"נ בנידון הנ"ל שכ' מעלתו שניהם אינם מצויין אלא

שגוף דברי הרשב"א צריכין טעמא שהרי בחולין דף מ"ג ע"ב בד"ה קסבר וכו' הקשה דנימא דנוקי בחזקת היתר ות"י בסוף דדרוסה שכיחא וא"כ בכה"ג היכא דהוי ס' השקול לפי התי' של תוס' ה"י נראה להתיר וצ"ל דרשב"א ס"ל כסברא ראשון' שהביאו שם התוס' משום דהספק נולד בה מחיים ומחזיקין מאיסור לאיסור וכסברא זו פסק הרמ"א בסי' נ' או אפשר דטעמא דרשב"א דכבר הביא בחולין דף י' דכל היכא דאיכא ריעותא לא מוקמינן אחזקה אמנם לפי ב' סברות אלו ה"י אפשר לומר דהיינו דווקא בבהמ' עצמ' אבל החלב שרי דלא שייך גבי' מחזיקין מאיסור לאיסור דהרי החלב מצד אבמה"ח היא מותרת ומצד איסור הרי הוא בחזקת היתר וא"כ איכ"ל לכאורה דהחלב שרי וגם אי נימא כטעם השני דהרשב"א סובר כרבינו יונה דהיכא דיש מקום לתלות ויש ריעותא לא סמכינן אחזקה וא"כ גם על החלב שייך זה לכאורה מיהו בספר בכור שור בחולין דף י' הקשה דברי רשב"א אהדדי דשם פסק הרשב"א והר"ן כרבינו יונה ובסוגיא דרוב הביא דברי ר"ש בגבינות שנעשו מבהמה ואח"כ נמצאת הבהמה טריפה סמכינן ארוב וחזקה ואמרינן השתא איתרע ות"י דאיכ"ל כתי' הש"ס בחולין דף י' סכין אתרעי בהמה לא אתרעי וא"כ ה"נ בהמ' איתרע חלב לא איתרע וא"כ בנידון הנ"ל היכא דשניהם אינם מצויים דלא סמכינן ארוב וחזקה דבהמות כשרות משום דאיתרע היינו דווק' הבהמה עצמה אבל החלב לא איתרע וא"כ לפי סברת הנ"ל איכ"ל דהחלב שרי גם לדעת הרשב"א מיהו ראיתי בפתחי תשובה שהביא בשם ברית אברהם שאין לחלק בין החלב ובין הבהמה וגוף התשובה אינה בידי.

ובאמת לי נראה דאין דברי הבכור שור מוכרחים דלא קשה כלל מגבינות דכבר כ' התוס' בריש נדה וביתר ביאור בדברי הר"ן והריטב"א שם דאע"ג דספק ברה"י ספיקו טמא וודאי היינו מכאן ולהבא אבל על למפרע לא והיינו משום דעל למפרע אין כאן ריעותא וא"כ לא קשה דברי הר"ן ורשב"א אהדדי דגבי גבינות אנו דנין על למפרע ועל למפרע עדיין לא ראינו ריעות' ולכן שפיר כ' גבי גבינות דמותרין ולעולם דאין חילוק בין חלב ובין גוף הדבר דאיתרע וממילא בנידון הנ"ל לפי טעם השני אין לחלק מיהו עדיין לפי טעם הראשון משום דנולד מחיים א"ש החילוק בין נולד מחיים ובין לאחר מיתה במקום הפס"מ יש להקל וא"כ בנידון הנ"ל אם הוא הפ"מ ה"י מקום להתיר ועוד דכבר הוכיח הפמ"ג בפתיחה להלכות טריפות דהא דפסקו הרשב"א והר"ן ושאר ראשונים דהיכא דאיכא ריעותא לא סמכינן אחזקה היינו ע"כ רק מדרבנן וא"כ כיון דבנידון הנ"ל שניהם אינם מצויין והוי ספק השקול אלא דאיכא ריעותא והוי לאיסור מדרבנן בוודאי יכול לסמוך על דעת הפוסקי' דאין לזאב דרוס' בגסה.

וכל הנ"ל הוא מיוסד על הסבר' דאין הגוי נאמן במסל"ת בין להקל ובין להחמיר מיהו לכאור' דברי המהר"ם לובלין המובאים בטו"ז ביו"ד סוסי' מ"ח ובנקוה"כ שם משמע דהיכא דיש רגלים לדב' איכ"ל דגוי נאמן במסלפ"ת. ועוד ביש"ש פרק כל הבשר סי' ס"ה כ' היכא דליכא חזקה חיישינן לדברי הגוי לאסור והטו"ז בסי' קכ"ב והש"ך שם בסי' קכ"ז ס"ק י"ט השיגו עליו ולדעתי יש לקיים דבריו דלעולם דס"ל כרשב"א אלא דס"ל דווקא נגד חזקה כנגד חזקה או רוב כגון באומר של ערלה הן אינו נאמן אפילו לאסור אבל גבי סתם כלים של גוי דמותר רק מטעם ס"ס ואלו אמר נגד הס"ס איכ"ל דאין חוששין לדבריו אבל באומר רק נגד ספק א' שבישל בו היום ובזה אין אומר נגד החזק' ולא נגד הרוב איכ"ל דנאמן במסל' לפ"ת ומסלפ"ת מושכחת לה ע"ד שכ' הכריתי ופליתי בסי' צ"ח באין יודע שאיסור והיתר תלויים בו ובמקום אחר הארכתי בזה: וא"כ גם כאן יש לדון לפי השט' דמחזיקין מאיסור לאיסור והעל' בש"ש שמעתתא ד' דהיכא דמחזיקין מאיסור לאיסור הוי רק בליכא חזק' כלל וא"כ לכאור' אם נימא כיש"ש הנ"ל ה"י הגוי

נאמן דכאן ג"כ הוי מחזיקין מאיסור דהוי חזקה מיהו באמת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בסי' ס' ובשאר תשובת כתב בפשיטות דהגוי אינו נאמן וכן מסתבר לי דהרי הגוי אומר נגד החזקה שאינו טריפ' ואפילו בע"א ישראל יש פלוגתא אי נאמן לאסור נגד חזקה ביו"ד סי' קכ"ז וכ"ש גוי מסלפ"ת דאינו נאמן ועוד בנידון הנ"ל י"ל דהגוי אמר כן להתפאר שיחזיק לו הישראל טובה ובכה"ג לא הוי מסלפ"ת: ועכ"פ מצד חשש דרוסה יש להתיר ואע"ג דכאן ראינו שאותו מקום הי' אדום וזה סימן דרוסה כדקי"ל ביו"ד סי' נ"ז דהוי כוודאי דרוסה מ"מ גבי סימנים קי"ל דלא מהני שיתאדם הבשר נגד הסימנים אלא שיתאדמו הסימנים עצמם וא"כ הי' רק חשש דרוסה והוי ספק השקל כדלעיל וא"כ יש להתיר מצד טעמים הנ"ל: ועתה נבוא לחשש השני נקובת הסימנים שכ' מעלתו שבדקו העור יפה ולא הי' נקוב בפנים אלא שלדעת הש"ך אפילו בנחתך מקצת העור ויצא דם חיישינן שמא ניקב ולפי ענ"ד אפילו להש"ך דווקא ביצא דם ממש דאז יש לומר דאם לא ניקב מהיכן בא הדם כמ"ש הטו"ז שם בסק"ז ואע"ג דבתשו' שבו"י ח"ב סי' ס"א השיג עליו מהש"ס דגם בעור יש דם מ"מ לא שכיח וחיישינן והיינו דווקא ביצא אבל אם רק האדים אדרבה יש ראי' מדלא יצא שאין כאן נקב ועוד נראה דגם הש"ך לא קאמר אלא בשחט באותו מקום שיש בוודאי שם איזה דבר העומד לחתוך ולסלק העור אבל בנידון הנ"ל דחיישינן שמא נתחככה בקנה ולא הי' שם שום דבר המנקב כלל כיון דיש ספק דלא הי' שם דבר המנקב איכ"ל דגם הש"ך מוד' ובלא"ה כבר כ' הפמ"ג שם להלכה דאם נחתך רק מקצת עור אע"ג דיצא דם יש להקל בהפס"מ אע"ג דהכא יש תרי מיעוטי לחוש עליהם א' חשש ניקבו הסימנים לדעת הש"ך וא' חשש דרוסה ותרי מיעוטיא כתב הר"ן ב"פ אלו טריפות בסוגיא דסימנים דמצרפינין תרי מיעוטי' מ"מ הרבה פוסקים לא ס"ל כן וגם היכא דאיכא חזקת היתר איכ"ל א דגם הר"ן מודה: אלא שאני מסתפק האיך הי' אפשר לו לבדוק מחיים אם לא ניקב העור דבמהרי"ק שורש ל"ד נראה דווקא לאחר ששחטו מהפכין אותו העור ומנקין אותו ואז יש לידע אם אין שם נקב אבל מחיים לא אדע אם אפשר לומר ברי לי שלא הי' נקב משהו ע"כ צריך חקירה גדולה על אמירתו לידע בבירור שלא הי' שם נקב אלא נקלף קצת למעלה ואם ברי למעלתו שלא הי' שם נקב יש להתיר החלב מטעם שכתבתי במקום הפס"מ והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה פ' בעזה"י חוסט יום ג' פ' משפטים תרל"ז לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' מאיר הראב"ד בישוב בילקע יע"א: מכתבו קבלתי על דבר ס' דרוסה שאירע בגבולו שישבו אווזים בגינה רחבה ובלילה שמע הבעה"ב קול צעקה ויצא לחוץ ומצא שם ג' מתים ואחת נפצע על ראשה ומעלתו נ"י התיר הנשאר' מצד ג' טעמים א' לפי מ"ש הגאון מוהר"ש קלוגר בספרו טוב טעם ודעת אע"ג דקי"ל ביו"ד סי' נ"ז דאם א"י מי הי' שם תולין במצוי והדורסים מצויין טפי לעשות כן מכלבים מ"מ כיון דכבר כ' הפוסקי' תשובת מ"ב ושאר פוסקים דלכך בקטע רישא לא חיישינן לאידך משום דאינו מצוי דהנדרס יהא יכול להציל עצמו מן הדורס וא"כ נהי אם ידענו בוודאי שהי' דורס שם חיישינן אפילו בכה"ג אבל אם החשש רק משום דמצוי הדורס ממנ"פ אם הי' מהמצוי הרי אין הנדרס הי' יכול להציל עצמו וע"כ הוא משאינו מצוי ומה חזית בכה"ג איכ"ל דמותרין והב' משום דהי' הגינה רחבה ובמקום רחב הרבה דיעות המתירין ועוד טעם ג' דבאותו העת הי' שכיח הדבר ומגפה באווזות ואפשר שמתו מעצמם ומצד אלו הג' טעמים התיר מעלתו נ"י וביקש ממני דעתי בזה והנה כיון דכבר יצא בהיתר ויש דעות המתירין לא אשיב על גוף הנידון ולא באתי אלא על גוף הסברות של ספר טוב טעם ודעת: הנה הרמב"ם בה' מאכלות אסורות פרק ז' הלכה ו' כ'

דרוסה הוא מפורש בתורה ולכך אזלינן בספיקה להחמיר וכבר הקשו ע"ז ולפי ענ"ד לבאר דברי הרמב"ם שהוא מפרש בשר בשדה טריפה דכתיב בקרא דהיינו בהמה אחת נדרסה ולא מתה עדיין כמ"ש הטור והאריך ביו"ד סי' כ"ט אפי"ה העידה לנו התורה דסופה למות ותהא עומדת לכלב והיינו דבוודאי סופה למות ונקט הקרא בשדה למימר דדווקא הא דאמרינן דרק אותה שנדרסה היא בלא יאכל אבל אחרים מותרין משום שהיו בשדה ובמקום רחב ולכך רק אותה שנדרסה היא אסורה בלא יאכל משא"כ האחרים וממילא מלשון בשדה משמע דווקא מקום רחוק ורחב אבל במקום קצר וצר חיישינן גם לשאר הבהמות או האווזות והעופות וע"כ ספק דרוסה אסורה ואע"ג דיש לן הסברא של ספר מ"ב הנ"ל אפי"ה אסורה וא"כ מוכח ע"כ דלא סמכינן על הסברא ההוא.

ולפום רהיטא באמת קשה אפילו בידעינן שהי' דורס ביניהם הרי הקשו התוס' בחולין דף מ"ג ע"ב דלמה ניחוש לספק דרוסה נוקמא הבהמה בחזקת היתר ותירצו משום דשכיח שדורס והיינו דמצוי ואי נימא כסבר' המ"ב הנ"ל עמדה אכתי קושיא נוקמא אחזקה וכ"ת משום דמצוי ושכיח הא נגד זה איכא ג"כ מצוי אחר להיתר והיינו דאינו מצוי שהנדרס יהא יכול להציל עצמו וא"כ נוקי אחזקה ועמדה קושית התוס' ובוודאי אי אמרינן כסברא הב' של התוס' הואיל והספק נולד מחיים לא מקרי חזקת היתר א"ש אבל כבר הוכיחו שם התוס' דלא אמרינן כן וא"כ קשה ובפרט הרשב"א לשיטתו והובא בש"ע יו"ד סי' נ"ז סעי' י"ג דהא דאמרי' ספק קניא או שונרא תלינן בקניא היינו בשניהם מצויים אבל אם אינם בפנינו תלינן במצוי בין לקולא ובין לחומרא וא"כ קשה ממנ"פ כדלעיל: והי' נראה לי לכאור' דזה באמת טעם הרא"ה והר"ן שם דס"ל אפילו אם הדורס מצוי אבל אינו מצוי שהנדרס יציל עצמו וזה כוונת הר"ן שכ' דדרוס' מילתא אחרייתא הוא והיינו כוונתו כדלעיל דנימא דנדרס וניצל זה לא שכיח כדלעיל אבל הש"ע הא סתם כרשב"א קשה ממנ"פ כיון דבשניהם לפנינו מותר והיינו ע"כ משום חזקה וא"כ סמך גם הוא על חזקה וא"כ גם כשאינם לפנינו ואחד מצוי דפסק דאזלינן בתר המצוי בין לקולא ובין לחומרא ולמה ניזול לחומרא דהרי כשם שמצוי לפנינו דבר הדורס שוב יש נגדו דאינו מצוי שיציל עצמו והוי מצוי נגד מצוי וא"כ נימא דאוקמי' אחזקה: ולכאורה.

יש לישב דברי הרשב"א והש"ע עפ"י דברי המג"א בסי' תל"ז דמסיק שם דהיכא דאינו רוב אלא חזקה צריכין אנו לברר היכא דאיכא לברורי ועיין שם הפי' במחצה"ש וכעין זה שמעתי מפי מרן הגאון זצ"ל"ה דדווקא ברוב דהוי כב' חזקות א"צ לברר אם אינו נגד חזקה אבל כאן דאינו אלא חזקה הי' ראוי לנו לומר דצריך לברר ולבדוק אלא דאיכא למימר דהחזקה יש לה ג"כ סיוע מן המצוי ושאינו מצוי שתציל עצמה דהוי כשני חזקות אבל אי מצוי יותר האיסור אפילו יש ג"כ נגדו דאינו מצוי שיציל מ"מ הוי שוה בשוה ואין לנו אלא לומר דאוקמא אחזקה ובחזקה צריך לברר ולכך צריך לבדוק כדיני דרוסה אלא דלפי"ז לפי מ"ש הרמ"א לקמן דאנן אין בקיאין בבדיקה ואין אנו יכולין לבדוק ולא הוי מילתא דאיכ' לברורי וא"כ מזה יצמח לנו לכאורה קולא דשרי ועכ"פ אם נשהה אותם עד י"ב חודש או עד שילדו או בעוף עד שתטיל ביצים יהא מותר ואין לחוש לתקלה שהרי בדיעבד מותר ורק לכתחילה הוי צריך בבדיקה.

ולפ"ז בנידון הנ"ל אפילו לדעת הרשב"א י"ל דמותר עכ"פ בשהיה כן י"ל לכאור'. אבל באמת מלשון הש"ע לא משמע כן וא"כ עדיין צ"ע קושיא דלעיל ואפ"ל דחזקה ההוא דאין הנדרס יכול להציל עצמו אינו כלל גמור אלא דהכל תלוי לפי רוגז וקצף של הדורס דדווקא אי חזינן דקטע

רישא מחד וחזינן דהדורס הוא חזק ואמיץ לקטוע ראש להרוג בזה שפיר אמרינן כיון דהדורס ההוא הוא חזק כולי האי ויש לו קצף גדול אלו היו אחרים באים לידו ג"כ לא היו יכולין להציל עצמן ממנו וכיון שהם נשארו בחיים ע"כ נח רוגזו וחזקה זו הוא דווקא בדורס אשר ראינו דכוחו וקצפו גדול אבל במקום אחר אין לבנות על זה דאפשר דהדורס הוא חלוש ואין לו כח להרוג ולעולם דדרס את אשר מצא כן איכא למימר וא"כ נהי דלהרא"ה והר"ן בכה"ג מותר אבל לפי שיטת הרשב"א לפי מ"ש בש"ע נראה מבואר דאין לו היתר מטעם הנ"ל.

וצריכין אנו לבוא לצד השני משום שהי' מקום רחב. ובזה כבר מבואר דאנו באין לפלוגתא שהובא בטו"ז ס"קט ובש"ך ס"ק כ"ד סעי' ט' עיי"ש ולפי מ"ש למעלה הפי' בדברי הרמב"ם נראה גם מדברי הרמב"ם דלכך נקט בתורה בשר בשדה שאז האחרים מותרים א"כ גם לדידן בעינן דווקא בקעה ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל כ' אע"ג דהסכים דגם חצר נקרא מקום רחב מ"מ למעשה לא סמך על זה וגם על הסברא דמצוי לא סמך מ"מ בנידון הנ"ל דהיו עופות שיכולין להשמט אנה ואנה נהי דאווזות שלנו אין רגילים לפרוח לגבוה מ"מ קרוב הדבר דעל גדר הסובב לגינה שפיר היו יכולין להמלט בקל ואיכ"ל דלכ"ע מועיל בכה"ג מקום רחב כגינה ועל הסברא הג' שכ' שהי' בעת שהי' הדבר ומגפה באווזות לכאורה לא אדע מה מועיל זה הרי אווזא אחת נפצע' על ראשה ואכתי הוא דמיא להאי בר אווזא דאתא לקמן כי ממסמס קועי' דמא דאיתא בחולין דף כ"ח ולכך צריכין אנו לומר כדלעיל ואפשר דהי' מקום לתלות בגדר הנ"ל דהי' מקום טפי לתלות דבגדר נפצע ראשה ע"י פריחה והצלה שהיו רוצים להציל עצמם ועכ"פ בנידון הנ"ל לפימ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בתשובה נ"ז בחיו"ד ושם בתשובה ס"ג ס"ד ס"ה לא התיר לגמרי בנידון כעין זה אלא או בשחי' כבסימן ס"ה או ע"י נכבשינהו דניידו ואינך שצירף זה בשאר הסימנים וע"כ גם בעובדא הנ"ל יש מקום לפלפל אם יש להתיר לגמרי ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות והנראה לפי ענ"ד כתבתי הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה פ"א החיים והשלום וכל טוב לתלמידי וכו' כה' זלמן נ"י.

הנה יקרתך הגיעני וכו' והנה על דברי תורה אשר באת על דברי הפ"ח ביו"ד סי' ס"ב הנה באמת דין זה צל"ע הנה הש"ך ביו"ד סי' נ"ה ס"קיא הביא דעת הפוסקים בנשבר הירך במקום שאינו עושה טריפה וכן בנשבר הגף מותר להושיטו לב"נ וכ"כ שם הפר"ח לדינא וכו' ולענין אבר המדולדל עיין בסימן ס"ב ושם הביא ראי' להרמב"ם מתוספתא דתניא דאבר מדולדל אסור לב"נ וכיון דמביא דאבר מדולדל אסור לב"נ א"כ גם נשבר הגף אסור לב"נ דמבואר בש"ס בפרק בהמה המקשה בחולין דף ע"ו ע"ב דהנך אבר מדולדל קרי לי': והנה.

אתה כתבת דמתוספתא אין ראי' להרמב"ם דאיכ"ל דתוספתא מיירי במתה או בשחיטת גוי דמתה עושה ניפול ויפה כתבת דוודאי כך הדין דהיכא דמתה אסור' לב"נ מן התור' כדמסיק בחולין דף קכ"ט ע"ב וברש"י ד"ה אלא וכו' ובמהרש"א שם ויש לי בזה תימה גדולה על מרן זצ"ל בתשו' חת"ס סי' י"ח דכ' דאם לא נשחט כל הוושט אפילו נפסלה בשחיטה מותר למכור לגוי משום דאבר מדולדל מותר לב"נ ותימה כל שנפסלה בשחיטה הו"ל מתה ומיתה עושה ניפול ואסור לב"נ מה"ת כמבואר בש"ס הנ"ל וצ"ע והנה כתבת עוד להרמב"ם דאסור מה"ת לישראל א"כ י"ל דאסור לב"נ אפילו בכשירה דהרי בגוי לעולם במיתה תליא מילתא ורק משום מי איכא מידי וכיון דאותו אבר אסור לישראל ממיל' אסור גם לגוי משום אבמה"ח דלגוי במיתה תליא ופלפלת שבזה תקשה לכאור' בפסחים בר"פ כל שעה דפריך על ר"א דאבמה"ח יהא אסור בהנאה מהא

דתניא דלא יושיט אבמה"ח לב"נ וקשה דלמא מיירי מאבר המדולדל ות"י כיון דלישראל שרי בהנאה שוב אמרינן מי איכא מידי ובגוף הדבר שיהא להרמב"ם אסור לב"נ מה"ת הי' נראה שהדין עמך דכן מבואר לכאור' לקמן דף קכ"ט ע"ב בת"י הראשון דר"ל דקאי ר"ש על המציעותא ועיין במהרש"א הנ"ל ואי נימא בשחיט' הוי לב"נ רק איסור דרבנן איך נימא להקל דלא ליטמא טומאת אוכלין אלא וודאי דאסור מה"ת מטעמים שלך: אמנם לפי"ז יהא ג"כ הכרח לדעת הרמב"ם דאבר מדולדל מה"ת אסור כיון דלפי ת"י זה הוא מוכרח דאיך ת"י לא פליג עלי' והש"ס פריך עליו רק דאפשר לומר דטעמא דר"ש מטעם אחר וזה הוא סוגית הש"ס כל היכא דמוכרח הדבר לתרצן או למקשן ואינו מוכרח דלאיך ת"י פליג קיי"ל כן אמנם המעיין בתבואת שור סי' כ"ו יראה דכל זה ליתא דאפילו בטריפ' אמרינן מי איכא מידיכיון דלענין הטומא' הועילה השחיט' וסילק' ממנה אבמה"ח כדאית' בחולין דף קכ"ח ע"ב דאינו מטמאה וכיון דלישראל לענין טומא' סילקה אבמה"ח גם לב"נ מסולק אבמה"ח וטריפה לישראל איסור אחר הוא עיי"ש שביאר היטב והכי קיי"ל ומורין בי' מדרשא וא"כ גם כאן כן וא"כ באמת קשה ת"י הראשון שתי' דעל מציעות' קאי: ותו קשיא לי מדף קכ"ח ע"א דאמר ר"פ בהכשר קודם מחשבה פליגו וכו' ופרש"י בד"ה בהכשר וכו' דאסור לב"נ ודברי רש"י מוכרחים דאל"כ למה לי מחשבה הא הוה כבשר דעלמא ולא בעינן מחשבה עיין פ"ג דעוקצין משנה א' וב' וא"כ קשיא על הש"ך הנ"ל אמנם לאחר העיון ראיתי כי שפתי כהן ישמרו דעת ושפיר כ' הרשב"א והר"ן דמותר אבר מדולדל לב"נ דלכאור' הא דאמרינן שחיט' אינו עושה ניפול אבל מיתה עושה ניפול לכאור' גז'ה.

אמנם כד מעיינין נמצא בזה טעם לשבח בחולין דף קכ"ב ע"ב מבואר לר"י בחותך מן המפרכסת בטמאה חייב משום אבמה"ח וביאר שם הר"ן בשם הרמב"ן דטעמו דהא דכתיב בשר בנפשו היינו אפילו מקצת נפש בתוכו אסור משום אבמה"ח והנה אבר מדולדל מדלא מסרח ע"כ הוא מחובר עדיין במקצת חיות עם הבהמה וא"כ כששוחט או שמתה הבהמה יוצא מן אותו המדולדל מקצת חיות ומקצת לא יצא וא"כ כיון דבנפשו אפילו מקצת נפש בכלל יהא אסור משום אבמה"ח.

אמנם בשחיטה גלי קרא וזבחת ואכלת כיון שזבח אפילו עדיין מפרכסת ואית בי' מקצת חיות מותרת אבל ע"י מיתה אם לא נשאר אלא מקצת חיות נמי אסור משום אבמה"ח ולכך אבר מן המדולדל גבי נשחטה ויצא ממנה מקצת חיות בשחיט' הרי קי"ל דמהני בשחיטה אם יצא מקצת חיות ולכך גם אותו אבר מותר מה"ת משא"כ במיתה דבעינן שיצא ממנה כל החיות וכאן לא יצא רק מקצת חיות ולכך עושה ניפול ואסור.

וכל זה לישראל אבל לב"נ אין חילוק ולעולם אבר המדולדל אסור משום אבמה"ח כיון דנשאר בו מקצת חיות וכל זה קודם מ"ת אבל משנתנה התורה ונתחדשה הלכה לישראל אמרינן לב"נ מי איכא מידי ושרי גם לב"נ ע"י שחיטה וכל זה למאן דסובר מי איכא מידי אבל ר"פ לשיטתו דסובר בחולין דף ל"ג ע"א הא טעמא קאמר וסובר דלענין שחיטה לא אמרינן מי איכא מידי ולכך סובר בחולין דף קכ"ח ע"א דאבר המדולדל אפילו נשחטה אסור מה"ת לב"נ וכן לפי הת"י דר"ל דר"י על המציעותא קאי צ"ל דל"א מי איכא מידי ולכך אסור לב"נ אבל לפי ת"י בתרא שפיר סובר מי איכא מידי וכדמשמע מלשון ר"י דף קכ"א ע"ב דווקא בטמאה איכא אבמה"ח במפרכסת ולכך ג"כ פריך בפסחים לר"י שם מאבמה"ח ולא מוקי לה כראב"י בחולין דף ל"ג ועכ"פ לדינא דקי"ל מי איכא מידי שפיר פסק הש"ך דאבר מדולדל מותר לב"נ וא"ש וגם התוספתא הנ"ל דמייתי הפר"ח מלבד שתי' לעיל תירץ נכון יש לומר עוד התוספתא מיירי מה

שנאסר לב"נ והיינו קודם מ"ת ואז אפילו אבר מדולדל הי' אסור לב"נ כמו שאר אבמה"ח והתוספתא בא רק לאשמעינן דבנפשו נמי אפילו מקצת נפש בכלל וא"ש הכל.

והנה ראיתי אותך מסתבך בפ"י מהו בשר מה"ח ומהו אבמה"ח עיין בלשון רש"י בחולין דף ק"ב ע"ב כיון דכתיב לא תאכל הנפש משמע דומיא דנפש שאינו חוזר אבל בשר גזעו מחליף עיין בחולין דף קכ"ח ע"ב ולכך אפילו בחותך כזית בשר מאבמה"ח שיש בו בשר וגידין ועצמות אם לא הי' בשר מה"ח נאסר הי' מותר כיון דעושה חליפין ולא מקרי נפש ויפה כ' הרמב"ם בחותך מקצת מן הטחול וכיוצא דחייב משום אבר מה"ח דהנך אין גזעו מחליף כדמוכח בחולין דף נ"ה ע"א דעושה טריפה בנחתך וע"כ לא הדרא בריא ולכך שפיר מקרי אבר מה"ח ולפי"ז נראה בחותך ניב שפתים נמי אבמה"ח מקרי עיין בחולין דף קכ"ח ע"ב: תשובה פ"ב עוד להנ"ל ומה שהקשית בהוריות דף ג' ע"ב דאיך פסק הרע"ב כר"א הא ר"א לטעמי' דמחייב א"ת על חתיכה אחת כדמשמע מלשון הש"ס שם אר"ז משל דר"א וכו' לפי ענ"ד לא קשה מידי דנראה דבכה"ג איקבע איסורא דהרי קודם שהורו הב"ד בוודאי היו מחוייבין עליו קרבן ואחרי שהורו לא היו מחוייבין עליו קרבן ועכשו שחזרו ולא שמע עדיין ולא ידענו אי הדרא לאיסורא קמא או לא הוי איקבע והראי' דהרי רע"ק סובר שם כר"א בהוריות אע"ג דסובר בכריתות פ"ה משנה ד' ובתוס' יו"ט שם דאיקבע בעינן וע"כ דזה הוי איקבע וא"כ אי נימא דלשון הש"ס דווקא דמדמה לה לחתיכה אחת היינו לר"ז שהוא מרא דהאי מימרא ור"ז סובר בכריתות דב' חתיכות בעינן משום אפשר לברר איסורו וכאן א"א לברר ודמיא לחתיכה אחת אמנם לדידן דקי"ל כר"נ בכריתות דטעמא משום איקבע.

א"כ גם כאן איקבע ושפיר מחייב עלה ובזה אסיים ידיך הדו"ש תמיד: הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה פ"ג החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג מוה' נפתלי סופר נ"י אבדק"ק קאדעלבורג יע"א: מכתבו קבלתי ומה שביקש ממני חות דעתי בענין שומן אווז שהשאיר חולה אחד בביתו ומסר המפתח לגוי ונסע לבית החולים שבפ"ב ושם מת ומיד שלחו ולקחו המפתח מיד הגוי ועתה אומר ישראל אחד ששימש את החולה שהוא מכיר את השומן בט"ע אם נוכל לסמוך עליו שהוא ע"ה הנה כיוצא בו הביא בפמ"ג בס"י ס"ג בש"ך ס"קיא בשם נ"ש דאם הוא ת"ח סגי לי' בט"ע כ"ד ובע"ה בעינן ט"ע גמור ובפמ"ג כ' דאין חילוק ולעולם בעינן קודם שנמסר ביד גוי ששבעתן העין מכיר אותן וכ"כ בנוב"י מהדו"ת חלק אהע"ז ס"י ס"ב שזה כוונת המחבר ולעולם גם המחבר ס"ל כמ"ש הנוב"י מהדו"ק בחאהע"ז ס"י ל"ט דיש לסמוך גם על ט"ע כ"ד והוא דעת התוס' בחולין דף צ"ה ע"א ובפר"ח סוסי' קי"ח הביא ג"כ בשם האגודה כיוצא בזה בשומן דנאמן בט"ע וא"כ נראה דגם בנידון הנ"ל נוכל לסמוך על טביעת עין: אמנם הרשב"א כ' דבעינן ט"ע גמור ואולי לא הי' לו ט"ע גמור מ"מ הא קי"ל בס"י קי"ח סעי' יו"ד כל שאין לגוי הנאה מהחליפין לא חיישינן לחליפין מיהו המהרי"ט בח"א ס"י ג' וח"ב ס"י י"ב הביא ראיות להחמיר ולומר דחוששין לחליפין אפילו אינו נהנה עיי"ש והפר"ח דחה דבריו וכן במנח"י כלל ל"ב האריך והנרא' לפי ענ"ד מלשונו דגם הוא לא ס"ל דחיישינן בכדי להכשיל החליף אלא משום דלפעמים צריך דבר לצורך שעה וקשה עליו לטרוח להביא מעלמא דבר זה ולוקח ממה שהופקד אצלו ושוב משלימו אח"כ מן השוק ולוקח מגוי עיי"ש בלשונו מיהו זה חוששין דווקא אם אין שום חותם וא"כ נראה כל שהופקד אצלו במדה ידוע ומזה הוי ג"כ ס"י בינוני ונהי דאין להתיר עליו אבל הגוי יפחד שמא יתברר הדבר ומתירא אולי יכירו הגניבה ולזאת צריך שוב טרחא להביא מדה במדה ולהשוות אותה כמו שהיתה כדי שלא יהא ניכר בט"ע

דהחליף וכל שאין לו הנאה לא חיישינן לאחלופי במקום ובאופן שצריך לזייף ולהטריח להשוות הערך בט"ע: וא"כ גם למהרי"ט כאן דכאן הי' וכאן נמצא ואין כאן ריעותא והגוי מרתת לאחלופי אין חוששין שמא החליף ומדברי הב"ח בסי' ר"א סעי' ח' נראה דאזיל בשיטת המהרי"ט דאפילו בלא הנאה חיישינן לאחלופי היכא דלא צריך להשוות מיהו הש"ך שם בס"ק כ' גם בכוונת הב"ח דבעינן דווקא הנאה ורווח ועכ"פ הוי בנידון הנ"ל ס"ס ס' אי סמכינן על טב"ע כ"ד ושרי ואת"ל לא סמכינן דלמא לא קי"ל כמהרי"ט אלא כל דלית לי' הנאה לא חיישינן ולפי מ"ש נראה דגם מהרי"ט מודה בכה"ג עיי"ש ושרי הא דלעיל לכ"ע והנרא' לפי ענ"ד כתבתי תשובה פ"ד עוד להנ"ל ומה שביקש ממני להודיעו דעתי בעובדא שבא לפניו דאחד נשבע בחלום שלא ילך לבית אמו שחלם לו שאמו הכתה אותו ועי"ז נשבע בחלום אם צריך היתר אע"ג דהוי נשבע לבטל את המצוה הואיל ומשמים השביעוהו חמיר טפי וכמ"ש הטו"ז בסי' ר"י ס"קד ולפי ענ"ד פשוט בנשבע לבטל מצוה דעלמא אפילו אם נשבע בכולל דבהקיץ חל וכן הך שלא לילך לבית אמו הוי כולל דגם אם אין אמו בביתה בכלל אפי"ה נראה דא"צ היתר דנהי דבנשבע לבטל מצוה בכולל חל מ"מ עבירה קא עביד ומצוה לאתשולי עלה ומן השמים אין משביעין לעבור עבירה דאפילו נביא שבא ואמר דנצטוה לעבור עבירה הורגין אותו דוודאי נביא שקר הוא ואפילו נביא מוחזק וצוה לעבור לשעה על אחת ממצות דקי"ל דשומעין כדכתיב אליו תשמעון אפי"ה אמרינן ביבמות דף צ' ע"ב דהטעם משום מגדר מלתא הוא אבל בלא"ה אין רשות לעבור ואין מצווין מן השמים לעבור וע"כ דאין החלום מן השמים אלא משד או מהרהורי דיומא ולא ניחוש לחלום המצוה לעשות דבר עבירה: מיהו היינו במצוה דעלמא דהוא חיובת בכל אופן אבל במצות כיבוד אם כמו בנידון שלנו דהש"ע ביו"ד סי' ר"מ סעי' י"ח הביא ב' דיעות אם האב אינו עושה מעשה עמו אם הבן חייב בכבוד אביו ולפי"ז אפשר דקמי' שמיא גליא דהאם הוא רשעה ואינה עושיית מעשה עמה ואינו חייב בכבודה ולכך השביעוהו משמים שלא יכבדה ושפיר איכ"ל דבכה"ג לדעת הרמ"א דאינה חייב בכבודה ולא הוי נשבע לבטל מצוה ואיכא למימר דחיישינן על דברי החלום אולי משמי' השביעוהו וצריך להתיר לו כדין נשבע בחלום וכמו שפסק מעלתו נ"י דברי ידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה פ"ה בעזה"י עש"ק פ' חקת תרל"ז לפ"ק חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המאוה"ג כש"ת מוה' יחיאל מיכל קליין נ"י אבדק"ק סאקאס יע"א: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד דיר גדול שהי' שם ג' מקומות חלוקים הזקנים שאין להם טלאים הי' להם מקום בפ"ע ולהזקנות שיש להם וולדות ג"כ מקום בפ"ע ומקום הג' הי' שם רק טלאים שאינם צריכין לאמן ובא שם זאב למקום הטלאים שא"צ לאמן לפי אמירת הרועה נכרי ועוד שאר נכרים ופצע שנים ואחד המית והלך עמה והפצועים נמצאו מחוץ לדיר ושאל מעלתו נ"י אם הזקנים שלא נמצא בהם שום ריעותא מותרין באכילה ועל הטלאים שדרס מהם ונמצא המקום ההוא מקצת הגדר נפרץ שמשם לפי הנראה בא הזאב לשם ומסתפק מעלתו נ"י אם רשאין למכור שאר הטלאים לנכרים ועל הכבשים הזקנים אם מותרין לאכילה כיון שהיו בחלוקה בפ"ע ומחיצה קטנה ביניהם ע"כ השאלה: ולפי ענ"ד בזה הדין אמרינן בפסחים דף י' בהלכות פסוקות בספק על ספק לא על אמרינן שם דהיינו בקעה שנחלקו בה ר"א ורבנן ויש בזה הרבה פירושים ולפי ענ"ד ס"ל להטור והרמב"ם בפ"י האיבעי' הזאת דקא מבעי' לי' אם ראינו עכבר הולך בסמוך לבית אחד כיון דבעלמא רובא דאורייתא וקורבא דאורייתא אם אין הרוב נגדו וה"נ ראינו עכבר קרוב לבית אחד הפתוח אי נימא דהוי כרגלים לדבר וע"ז אמרו דפליגו בזה ר"א ורבנן דלר"א ספק ביאה טהור ולא חשבינן לי' כקורבא ולרבנן אזלינן בתר רגלים

לדבר ולא חשיב ס"ס ובוזה י"ל לשון הטור והרמב"ם יעויי"ש ואין כאן מקומו אמנם במג"א סי' תל"ח פסק בהדיא בספק על וספק לא על אפילו נסמוך לחד בית ואפילו דלתות פתוחים מ"מ חשבינן לה לספק אם על: א"כ.

ה"ה בנ"ד דהזקינות מותרות כיון דאין כאן ריעותא ואפילו ראינו אותו סמוך לשם הוי ס"ס ודינו כדין ספק על ספק לא על ומותרין אפילו באכילה אמנם בהטלאים שמצינו שם שנחסר מהם וגם אנו רואין שנפרץ מקצת מהמחיצה בכדי שיוכל הזאב לעבור שם ומזה נראה דהזאב הי' שם ודרס הג' ולא אמרינן שמצא אלו השלשה מבחוץ או סמוך למבחוץ וא"כ כיון דוודאי על ספק דרוסה אסור ואפילו למוכרו לעכו"ם ואפי' לשהותן מ"מ אפשר לצדד כיון דחזינן דפרצה לפנינו אם הפרצה בכדי שיוכלו הטלאים לצאת לחוץ ולהצ"ל עצמן מן הדורס ובש"ע ביו"ד סי' נ"ז סעי' ט' איתא דאם ראו ארי שנכנס לבין השוורים במקום צר שאינן יכולין לברוח מפניו כגון שנכנס לדיר שלהם או עוף כו' עיי"ש חוששין שמא דרס וא"כ מבואר בלשון זה דבעי' ראה שנכנס הארי או הזאב לשם.

וגם שיהי' המקום צר שאין יכולין לברוח ובנידון הנ"ל לא ראינו שנכנס הדורס אלא שהרועה והגוים אומרים כן מיהו אם יש רגלים לדבר אפשר דמהמנו אם אומרים שהי' שם מיהו אכתי כיון דנפרצה פירצה ויכולין לברוח אם הפירצה הוא כ"כ גדול שיכולין לברוח א"כ י"ל אולי ברחו חוץ ושם טרף אותם הדורס ואיכא שוב קצת ספק: ומ"מ דא עקא בנידון זה דהטו"ז בססי' נ"ז הביא בשם משאת בנימין דאפילו בבקעה רחב' אם נמצא שלשה נדרסים חיישינן על כולן כיון דאיכא שם חזקה והטו"ז כ' דטעות הוא מ"מ הביא הפתחי תשובה שם בס"ק יו"ד בשם מקום שמואל סי' ס"ז ומתשוב' יע"ב ח"א סי' כ' שהאריכו בזה והעלו כדברי המ"ב דאסור אפילו בבקעה רחבה ביש ג' נדרסים משום דהוי חזקה וא"כ גם הכא אפילו נימא כיון דהפרצה נפרצה ויכולין לברוח וחשבינן כבקעה ומקום רחב מ"מ כיון דחזינן ג' נדרסים הוי חזקה דחיישינן שדרס גם אחרים שאין מכירין בהם שנדרסו כדברי המ"ב והוי ס' דרוסה ולהחמיר אלא דאפשר דע"כ לא פסק המ"ב הנ"ל דבג' נדרסים חיישינן רק אם כל השלשה נדרסו ואין ביניהם אפילו אחד מת אבל אם אחד מהג' הומת לגמרי ואמרינן בקטע רישא דחד מינייהו דנח מרוגזי' וכתבו הפוסקים דהיינו אם לא דרס עוד אחרים אבל אם דרס עוד אחרים ממנ"פ אם דרס לאחר שהמית א"כ חזינן דלא נח מרוגזי' ואם נימא דדרס מקודם שהמית א"כ דלמא דרס גם אחרים וזה שהמית הי' בסוף וא"כ נהי דספק הוי מ"מ חזקה אין כאן דדלמ' דרס תרי קודם שהמית ואכתי לא הוי חזקה למ"ד תלתא זימנא הוי חזקה והג' שהמית הוא עוד אדרבה מעליותא דאז אנו רואין דנח מרוגזי' וא"כ בכה"ג אם הי' בבקעה דתלינן שהצילו עצמן ואין כאן חזקה מכח שדרס והמית והכל בצירוף הסכום שלשה וא"כ בכה"ג אפשר דהמ"ב הנ"ל מודה להטו"ז: וא"כ אפשר לצדד כיון דהיו במקומות מיוחדין בהדיר וגם לא הי' רועה ישראל שם שראה שנכנס הזאב רק שרועה נכרי ושאר נכרים אומרים כן אפשר דאיכא למתלי שהזאב לא הי' שם כלל או שהטלאים הצילו עצמן ע"י הפרצה ויצאו לחוץ והוי אכתי ספק ואיכ"ל דמותר להשהות' או למוכר' לעכו"ם שידוע לו שהם לא ימכרו אותם אח"כ לישראל כן הי' אפשר לומר: מ"מ אין לסמוך על זה לחוד אע"ג דהוי הפס"מ ולכך דעתי שיצרפו עם הקולא מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' נ"ז דע"י רועה נכבשינהו דנינידו ושנים האחרונים שישארו במקומן ימכרם או יתנם לנכרי שימיתם בפניו והשאר שפירשו יכול למכור לגוי או ימשכן אותם על שנה ויהרהינם אצל הנכרי כמ"ש מרן זצ"ל שם בס"ס א"א יעויי"ש בב' התשובות האלו כן נראה לפי ענ"ד ובפרט שהוא הפס"מ

יש לצדד ולעשות התיקונים ההם והנרא' לפי ענ"ד כתבתי וחתמתי שמי: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה פ"ו בעזה"י יום ו' עש"ק פ' יתרו תרל"ח לפ"ק חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב לתלמידי ש"ב הבחור המופלג כה' איצק ברעזניטץ נ"י מוואכטליץ יע"א: מכתבך קבלתי וע"ד השאלה שהיו ששה תרנגולים במקום אחד מתו ארבעה ונשארו ב' והשניים האלו נתערבו בהרבה תרנגולים ומהרבה תרנגולים הנ"ל מתו שנים אם יכולין לתלות שאותן שנים שנתערבו הם מתו או לאו ואם מתו שנים אי שאר העופות מותרים וגוף הזין כבר מבואר בש"ע יו"ד סי' ק"י ס"ק דאם נפל אחד מהם לים הגדול וה"ה מת אחד מהם כמבואר בתשובות פנים מאירות ח"א סי' ק"ה אלא דהתם ביו"ד בעי' שיאכל תרי ותרי דהיינו אם נתערב אחד ואם נתערב שנים יאכל ג' שיהא אחד וודאי היתר ועוד התנה שם שלא יאכל אדם אחד כולם וזה נראה לי דזה דווקא התם דנפל וודאי איסור אבל דלא הוי רק ספק אפילו הוי ספק דרוסה מ"מ מידי ספיקא לא נפקא והוי ס"ס גם יכול להתהפך כדיני ס"ס ועד כאן לא אמרינן דלא יאכל אדם אחד וגם שיאכל אחד של היתר עמו אלא דווקא היכא דצריך לומר דזה היתר וצריך להיות עוד אחד שנאמר עליו דזה היתר אבל כאן דהוי ס"ס בעצמו ואין צריך לאכלן לשני ב"א וגם לא צריך לאכול עמו עוד אחת של היתר וא"כ אם מתו שנים שיש עליהם חשש בוודאי הותרו האחרים: אלא שעדיין יש לפקפק לכאור' דבסי' ק"ב פסק המחבר בשם יש מי שאומר היכא דאין המתיר יכול לבוא וכו' והקשה הש"ך שם מגמרא עיי"ש ות' הפליתי שם ת' נכון דאיכ"ל דזה רק לפי ס"ד אבל לפי מאי שחידש רב אשי דבדבר שיל"מ ספק אסור ה"ה דאיכ"ל דספק שיל"מ אסור עיי"ש וא"כ אי נימא דגם דאם אין המתיר יכול לבוא מ"מ מקרי שיל"מ ובדבר שיל"מ אפילו ס"ס נמי אסור כדקי"ל ביו"ד סי' ק"י סעי' ח' עיי"ש בש"ך ס"ק צ"ח דבדבר שיל"מ לא אזלינן בתר ס"ס וא"כ לא סגי היתר הנ"ל דהרי כאן אנו איירינן בתרנגולת ובתרנגולת קי"ל דיכול להשהותן זמן מועט עד שתוליד בצים ביו"ד סי' נ"ז ובזמן מועט יכולין לידע אם הוא מותר והתרנגולי רגילים בחדש אדר להטיל בצים ולאותו הדיעה הנ"ל מקרי שיל"מ ודבר שיל"מ לא מהני ס"ס: אמנם לדינא נ"ל דאפי"ה הנשארים מותרים חזא דאפילו ספק דרוסה אין בשנים הנשארים דוודאי אפשר לומר דמתו מחמת חולי דלא ראינו שועל והיי ספק על ס' לא על ומותר ועוד הרי כתבת דאותן שמתו ראו במ ריעותא שראו שקודם שמתו היו אדומין כל בני מעיים ובוודאי יש רגלים לדבר שהם הן ולכך נראה לי דהנשארים מותרין אפילו בלי שהי' ומיהו מהיות טוב באין הפס"מ טוב להמתין עד שיטילו ביצים כן נראה לפי ענ"ד החותם בברכה משולשת דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה פ"ז בעזה"י חוסט י"א שבט תרל"א לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לאהובי הרב המאווה"ג המופלג בתורה מוה' נפתלי סופר נ"י אבדק"ק קאדעלבורג יע"א: מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממני לחוות דעתי על דברי הטו"ז ריש סי' ס"ה ס"ק דהוכיח דמותר לכוון כבד בנייר ולא לאלותה והפמ"ג שם השיג דאיכ"ל דהוי הנייר ככלי שאינה מנוקבת יעוי"ש וע"ז כ' בספר כרם שלמה דאי מנקיב הנייר בנקבים שרי לצלות עליו ומעלתו נ"י כ' דמכ"ש דיש להתיר אם מניחים נייר על האסכלא שהוא משופע כדרך שרגילים שבאמצע היא גבוה ומשם משפע והולך ויש מקום לדם לזוב ולא הוי ככלי שאינו מנוקב ולפי ענ"ד אין להתיר ע"י נקבים גם לא ע"י שהוא משופע דהנה בהג"ה אחת בספר באר היטב בסי' ס"ה בשם הגאון מוה' עוזר השיג ג"כ על הטו"ז וכ' דלכאור' אין צריך ראי' דהרי מולייטא שרי כדאייתא בפסחים דף ע"דוהתוס' שם כ' דאפילו בכבדא בתוך גוף הפסח מוכח שם דשרי לריה"ג אלא דאין ראי' מזה אלא בשר בהדי בשר דכבולעו כך פולטו ופועל האש או חמימות

האש גם על מה שהוא מונח בתוך חלל העוף או הבהמה אבל נייר איכ"ל דהוי כמו טיפול דקי"ל ביו"ד סי' ע"ח דכל טיפול אסור דאין אנו בקיאין עיי"ש. ולכאורה.

קשה לי על השגתו דאפילו אי מדמינן לי לטיפול הרי הוכיח שם הפר"ח מלשון הרמב"ם דרק הטיפול בכה"ג אסור אבל העוף מותר וא"כ ה"נ בכבד והפמ"ג שם בסי' ע"ח בטו"ז ס"קב הביא דברי הפר"ח והשיג עליו דהפר"ח סובר כן גם במולייתא וזה אינו מוכרח דהרמב"ם מיירי בטיפול עיי"ש עכ"פ בטיפול מודה וא"כ מה השיג הגאון מוה' עוזר הנ"ל.

מיהו לאמת נראה דדברי הפר"ח אלו תליין בפלוגתא דנהי דהרמב"ם מוכח כן אבל מדברי האו"ה והובא בת"ח כלל כ"ד ובש"ע שם סי' ע"ח דמתיר למשוך העוף בשומן ולא הוי כטיפול ואינו מעכב הפליטה משמע להדיא מדבריו דס"ל דטיפול מבטל את הפליטה וגם בהג"ה הנ"ל הביא לשון או"ה הזה וא"כ השיג דדלמא נייר כטיפול ומבטל הפליטה וממילא העוף ג"כ אסור עיין בפמ"ג סי' ע"ח בטו"ז סק"ב הנ"ל.

וא"כ ליתא לדברי הכרם שלמה הנ"ל שהרי בפסחים דף ע"ד ע"ב אמרינן למ"ד מולייתא אסור ולא אמרינן כבכ"פ אפילו פירש לתחת אסור וכ' התוס' שם בד"ה מאן דדווקא בית השחיטה דחללו רחב ביותר אמרינן דחלחולי מחלחל עיי"ש וא"כ מאן מפיס לעשות כאן נקבים כבית השחיטה: איברא סברת מעלתו נ"י במונח משופע בוודאי לא גרע מחלל בית השחיטה מ"מ זה סגי אי אתאינן עליה מכח כלי שאינו מנוקב כמ"ש הפרמ"ג אבל אי נימא דחשיב כטיפול ומעכב את הפליטה א"כ אפילו משופע יש לאסור ובלא"ה לפי מ"ש הסולת למנחה בכלל י"ב דין ב' על הנשים שמולחין בבגד פשתן דאפילו יש לו חלל יש לאסור משום לא פלוג ועוד כיון דחששו משום דנייר הוי כטיפול ושהדם סביך ב' והיכא דהדם סביך נראה דלא מהני משופע כיון דלא משריק וראי' לזה מדברי הצ"ח שחקר בריש פ' כיצד צולין אי רשאין לצלות כבד באויר תנור ומביא ראי' מאסכלה שאינה מנוקבת וקשה דלמא מיירי באסכלה משופע וע"כ היכא דסביך ומבליג מחמת חמימות אינו מועיל משופע (ונראה ראי' לזה מלשון המשנה ביצה דף ל"ב ע"ב דנקט אין שוברין החרס ואין חותכין נייר לצלות מליח עיי"ש בפרש"י ומ"ש דנקט גבי נייר מלוח אלא להורות דבשר שאינו מליח אסור לצלות בו): והנה בהג"ה הנ"ל כ' דבכבד יש מקום טפי להתיר דאוסרת ואינה נאסרת ולא זכיתי להבין דבריו כיון דמדמה לי לטיפול או לכלי שאינו מנוקב.

א"כ מונע את הפליטה ואיך יהא בכבד מותר ולדעתי אדרבה בכבד יש לאסור טפי דהרי בכבד בעי מדינא קורעו שתי וערב וחתיכה לתחת ונהי שהקילו קולא בתר קולא דסגי בהסרת המרה עם הגידין מ"מ חתיכה לתחת בעינן ולפי ענ"ד היינו ע"פ האש דמשאב שאיב והנייר אם מתדבק ב' ע"י לחלוחית אפשר דסותם הנקב ולכך לפי ענ"ד אין להתיר להניח נייר על האסכלה והנראה לפיענ"ד כתבתי: תשובה פ"ח עוד להנ"ל ומ"ש מעלתו לענין מחט שנמצא בדקין דקי"ל דשרי בהפס"מ וכ' מעלתו דאם נמצא בדקין שקורין טרייפצע גידערם [קישקעליך] יש לאסור דהוי כנמצא במרה דאוסר בסי' מ"ג אפילו במקום הפסד יפה דיבר ואמינא לי' משמי' דמעלתו בבי מדרשא ואע"ג דיש במרה עוד טעמים מ"מ נראה דזה הוא עיקר הטעם ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה פ"ט בעז"ה חוסט יום ו' עש"ק פ' בראשית תרל"ז.

החיים והשלום לתלמידי הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' אלכסנדר אדלער אבדק"ק יאנקאטי יע"א. מכתכך קבלתי בעתו ובזמנו וע"ד חידושי תורה שכ' דקשה לך על דברות הר"ן בפרק בהמה המקשה שכ' דלכך דם השליל אסור דבקרא דילפינן מיני' היתר שליל כתיב בבהמה תאכלו והיכא דאפשר לפרש קרא דווקא אכילה קאמר מפרשינן דווקא אכילה וא"כ מאי פריך ביומא דף פ"א דלמה לא כתיב גבי יוה"כ לאו דלא תאכלו הא אצטרך למכתב תענו למכלל גם שתי' והארכת בסברות לכאן ולכאן והנה בשבועות דף כ"ג מבואר דבכלל לא יאכל גם שתי' בכלל והובא בריטב"א דיש מסתפקים באם נשבע שיאכל ושתה אי יצא ידי שבועתו והכריע דל"ש ובגוף הספק צריך לבאר הכוונה עפ"י מ"ש התוס' בפסחים דף כ"ב דלר' אבוה דקי"ל כוותי' דלא תאכל גם הנאה ככלל רק היכא דגלי קרא דמותר בהנאה דהיינו דווקא היכא דכתיב לא תאכל אבל היכא דכתיב אוכל כגון כי כל אוכל חמץ וכו' אין הנאה בכלל ובעינן דווקא אכילה וע"כ הטעם דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ותפשת מועט תפשת דבמקום שאמרה התורה לא יאכל אסרינן ג"כ הנאה דדלמא גם הנאה בכלל והרי הוא עובר אבל היכא, דכתיב אוכל אמרינן דווקא מה שהוא וודאי אכילה ולא הנאה: וא"כ.

לכאורה יש לנו ג' סוגי' אכילה ושתי' שהוא כעין אכילה אבל מ"מ אין זה אכילה ממש וגם הנאה בכלל אכילה וא"כ אפילו אם גילה לן התורה דאין הנאה בכלל אכילה מ"מ שתי' דעדיף מסתם הנאה לא נתמעט ואם כן בכל מקום דכתיב לא תאכל בוודאי גם שתי' בכלל כדמוכח בשבועות שם בהסוגיא וכל זה היכא דנכתב בלשון לאו וכן אם אמר שבועה שלא אוכל דילפינן מאיסור תורה לדידן דקי"ל כרבנן דרע"ק ר"פ שבועות שתיים אבל אם אומר שבועה שאוכל שבלשון אכילה דקרא דווקא אכילה ושפיר יש מסתפקים שהביא הריטב"א אי אמר שבועה שאוכל ושתה אי יצא ידי שבועתו משום דשמא דווקא קאמר: ומטעם זה אני מסתבך בדברי התוס' בחולין דף ק"כ שהקשו דלמה לי קרא על המחזהו לחמץ וגמעו דחייב כרת ת"ל דשתי' בכלל אכילה דדלמא דכי כל אוכל חמץ דווקא אכילה ועכ"פ נראה לי דס"ל להתוס' כשיטת הרי"ף והרא"ה דכתבו דאין סברא לחלק לאוכל ללא אוכל אבל הר"ן בחידושו הנ"ל נראה דס"ל כיש המסתפקי' הנ"ל דגבי אוכל אם נשבע דווקא אכילה דתפשת מועט וא"כ ה"ה בקרא דכל בבהמה תאכלו דכתב הר"ן דדווקא אכילה התירה התורה ותפשת מועט תפשת אבל דם לא התירה התורה: ובזה אמרתי לישב קושית האהל דוד בשבועות שם דפריך בגמרא כיון דשתי' בכלל אכילה נימא דאם אמר שבועה שלא אוכל הוי נמי שתי' בכלל וכי הדר אמר שלא אשתה נימא דיהא חייב שתיים ומפרק הרי אם אמר שלא אשתה ב' פעמים מי חייב שתיים וכו' עיי"ש והקשה הנ"ל לפי דברי הב"י באו"ח סי' קצ"ז סעי' ב' דבשתיית מים אין מצרפין לזימון וא"כ מאי פריך בגמרא שם דאם אמר שלא אשתה אחר שלא אוכל לא יהא חל לפי דברי הב"י הא אם אמר שלא אוכל לא כלל מים ואי הדר אמר שלא אשתה כלל ג"כ מים וא"כ שפיר חל עיי"ש ולהנ"ל מיושב דע"כ לא קאמר הב"י דעל מעט מים לא יכול לומר שאכלנו משלו דהיינו כיון דאמר אכלנו לא הוי הנאה בכלל דמים מיזן לא זיין אלא הנאה סתם ובלשון אכלנו לא הוי הנאה בכלל אבל בגמרא שבועות הנ"ל מיירי בדאמר שלא אוכל ובכלל לא אוכל הוי גם הנאה בכלל והוי נמי מים בכלל ופריך שפיר בגמרא דלא יהא חייב דבכלל לא אוכל הוי שתי' נמי בכלל דשתי' הוי עדיף מהנאה וכמ"ש לעיל וילפינן לשון ב"א מלשון תורה אליבא דרע"ק ומתורץ קושית האהל דוד הנ"ל ושפיר הוי בלשון שלא אוכל גם שתי' כן נראה לפי ענ"ד דברי רבך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה צ' החיים והשלום לתלמידי הוותיק וכו' כה' זלמן נ"י.

הנה באגרת השני עוררת שוב מה שהקשית על דברי תה"ד המוב' בב"י ביו"ד סי' ס"ט סמך על שיעור שעה למליחה מפסחי' דף נ"ח והקשית הא פסח בעי כ"צ דאסור לאכלו נא וא"כ ע"כ במשך שעה נצלה כ"צ וא"כ לענין דם דסגי כמאב"ד דהוא חצי צלייתו לכל היותר א"כ אדרבה משם ראי' דסגי בחצי שעה ויפה הקשית ובאגרת השני כ' דאפשר דגם פסח היו צולין רק בכדי מאכב"ד קודם חשיכה ושוב לא גזרו ובאמת גם אני הייתי אומר כן אבל ראיתי בירושלמי ספ"ק דשבת על מתני' דמשלשלין וכו' דהי' נצלה ע"ג אש במשך שעה נצלה בתנור בחצי שעה: והנה.

נהי די"ל דל"ד נקט אמנם כל כמה דאינו מוכרח אמרינן דלשון חכמים משיעור עם דקדוק וברוה"ק נאמרו והנס רותח דמליחה כרותח דצלי כיון ששמענו שיש ב' מיני רתיחות דצלי לאיזה רתיחה דמליחה דמיא נראה פשוט דדמיא לרתיחה דע"ג האש ולא בתנור לא מבעי' אי אמרינן דסגי במליחה מצד אחד א"כ דמינן לאש אלא אפילו אי בעי מליחה מכל הצדדים מ"מ לא דמיא לתנור דמכניס החום על מקום אחד משא"כ מלח מתמעט ומתפזר רמימותו ואינו פועל אלא במקומו וא"כ א"ש דברי תה"ד כיון דחזי' דפסח בתנור נצלה כ"צ בשעה ממילא על גבי גחלים נצלה חצי צלייתו בשעה ושפיר סמכו במליחה על שעה: אמנם לברר שורש הדבר וגם הבכור שור בפסחים דף נ"ח השיג עלי' דאין ראי' מפסחים דשם קאי רק שעה אחת להכין וללקט עצים אבל הצלי היו משלשלין הפסח עם חשיכה וא"כ אין ראי' לשיעור צלי וכ"כ התוס' יו"ט שם ריש תמיד נשחט ויש שם ט"ס בתויו"ט וכוונתו כדברי הבכור שור והקול הרמ"ז השיג עליו ולדבריו א"ש דברי תה"ד וכדי לברר זה וממילא מיושב נמי קושייתך דהנהלא ראיתי מבואר אי נצלה כמאכב"ד חשיב נא או לא וברמב"ם פ"ח מה' ק"פ כ' דנא היינו אם אינו נאכל לאדם ואפשר מב"ד מקרי נאכל לאדם: ומריש הו"א דהוא פלוגתא בין תוס' ורש"י שהתוספת הקשו בפסחי' דף ע"ו ע"א בד"ה אלא כו' למה לא פירש"י דנאסר מכח נא והנה מדלא אסר מכח דם ע"כ כבר נצלה כמאב"ד דפסח לא היו מולחין ושוהין ולדעת הצ"ח בריש כיצד צולין הי' אסור למולחו משום צלי מחמת ד"א וא"כ כיון דלא הי' דם סובר רש"י דשוב לא מקרי נא והתוס' סוברים דהוי נא אמנם בפסחים דף ל"ז דקרי למצה הונא ופרש"י דהיינו לישנא דקרא נא כו' ומצה הונא היינו כל שאין חוטין נמשכין והיינו הרימת פנים כמבואר באו"ח סי' תס"א וקרימת פנים וכמאב"ד כחזא משוי לי' בסוף פ"ק דשבת וכן מבואר מירושלמי ספ"ק דשבת אשר יבואר לפנינו אי"ה וכיון שכן דמאב"ד חשיב נא והיו צריכין לצלות הפסח כ"צ קשיא כנ"ל: אמנם לכאורה קשה למה נתנו טעם שהקדימו ע"ש משום צלי ולא אמרו משום דמצוה להוסיף על שבת ועיין במג"א סי' רנ"ו שכ' דיש להוסיף בכדי שעה אמנם לאחר העיון לא קשה מידי דמבואר בפסחים צ"ג ע"ב דזמן שחיטה הי' בע"פ עד תחילת שקיע' ועיין בתוס' זבחים דף נ"ו ע"א ד"ה מנין וכו' וכיון שכן גם בחול היו צריכין לשחוט ולזרוק קודם תחילת שקיעה והפשט והקטרה אפילו אי יתעכב חצי שעה מ"מ עדיין נשאר בכדי שעה עד הלילה דהרי קי"ל דתחילת שקיעה עדיין יום הוא ויש עוד עד הלילה או שעה ומחצה ועוד יותר עיין במג"א סי' רס"א וכל המלאכה משחיטה עד הקטרה נעשה הכל לכל היותר בכדי שעה כמבואר ריש תמיד נשחט וא"כ עדיין נשאר לתוס' שבת וע"כ הטעם כדי לצלותו וכיון שכן איכ"ל דבאמת בשעה נצלה רק חצי צלייתו ובשעה שהוא מוסיף לתוס' שבת נצלה אידך חציו קודם הלילה ועיין במג"א בס"י רנ"ג ס"ק שהוכיח דאין איסור אם נצלה תוך התוספת: ועפ"י האמור נראה לבאר דברי הירושלמי ספ"ק דשבת על מתניתן דמשלשלין תמן תנינן חשכה יצאו וצלו ומשני בני חבורה רוזין מחזירין פסח כשהוא שלם ולא כשהוא מחותך ומסיק משום ופסולו ואמר ר"י ויאות דלאכלו א"א משום נא ולצלי אי אתה יכול

דהוי כצלו בשבת ולכך אסרו כדי שיצלה כ"צ מבעו"י עיי"ש לשונו והמפורשים נדחקו טובא בזה ולפי ענ"ד עפ"י הנ"ל דהירושלמי מקשה קושית התוסיו"ט ר"פ תמיד נשחט הנ"ל דהרי אפילו בשבת היו נגמרים קודם הלילה מכ"ש בע"ש שהניחו עוד שעה אחת פנוי' ולמה אתה אומר משלשלין עם חשכה ומתרץ בני חבורה זרוזין ולכך תנן התם דנגמרו מ"מ מושכחת לה אם אירע שנתעכבו ומ"ש מחזירין כשהוא שלם נראה שהוא תי' אחר דמפרש האי משלשלין היינו מחזירין ובאמת כבר נתנו מבעו"י דמחזירין עם חשיכה ועם חשיכה היינו תחילת השקיעה שהתחיל להחשיך עיין בתוס' יו"ט על לשון עם.

והא דנקט שלם דווקא נראה דאין זה ענין לדין שבת אלא לדין פסח שמצותו לצלותו שלם ועיין ברמב"ם בפ"י מקרבן פסח דין וע"ז אמר אפילו בשעת חזרה צריך להיות שלם כיון שלא נצלה עדיין כל צרכו וע"ז משיג ר"י טעמא דיאות דאמרת דווקא מחזירין אבל לא תחילת צלי דבשלמא אם רק מחזירין שפיר נצלה הפסח קודם שבת כ"צ שעה אחת קודם התוס' ושעה אחת בתוספת אבל אם נימא דמותר לשלשל בתחילה א"כ אפשר להביאו לידי פסול אם לא יצלה כ"צ קודם השבת ויהי' אסור לאכלו משום נא וע"כ דהיינו חזרה ואז שפיר נצלה קודם השבת ועכ"פ לפי"ז שפיר כ' התה"ד ראי' דצריך לשיעור צלי שיצא ממנו הדם דהיינו כמאכב"ד בכדי שיעור שעה ודברי התה"ד נכונים מצד תרי טעמים הנ"ל וא"ש דברי הדוש"ת.

הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה צ"א בעובדא שאירע שלקחה אשה בשר שחוטה ומלחה כדינא וחתכה אחת לא מלחה אלא מעט ולא שהא משום שהיתה צריכ' לשפחתה ובהסח הדעת נתנה הבשר שסברה שנמלח כדינא לקדירה כשרה והאיך לקדירה טריפה והשפחה כבר אכלה וכשהובא הבשר על השלחן בעלת הבית הוא בעצמה מספקא לה וכמדומ' בעינה שטעתה ושפחתה הגוי' אמרה שיש לה טב"ע שזה הוא הכשר ונשאל השאלה מאי דינו של בשר זה לכאור' הבשר כשר לכל הפוסקים דאם אמנם מצינו פלוגתא בין הש"ך והפר"ח בסי' ק"י הש"ך בכללי ס"ס אות כ' והסכימו עמו האחרונים השעה"מ בסוף מקוואות והחזו"ד בסי' ק"י וקי"א דספק דרבנן באתחזק איסורא אסור והפר"ח והסכים עמו בפלתי דאפילו באתחזק ס"דר להקל וכר"מ וא"כ לדעת הש"ך באתחזק אסור מ"מ הא דעת הש"ך בסי' קי"א בס"ק דהיכא דלא נתערבו החתיכות לא מקרי אתחזק איסורא: וא"כ בנידון שלנו ממנ"פ מותר לדעת הש"ך דאוסר ס"דר באתחזק מ"מ הרי כאן לא נתערבו החתיכות ולא נולד הספק אלא לאחר שהושם בקדירה וגם כבר נאכל אחד מהם וא"כ לא מקרי אתחזק וא"כ לדעת האחרונים דדם שמלחו מדרבנן הוי סד"ר ולא אתחזק ושרי ולדעת הפר"ח דפליג על הש"ך בסי' קי"א וס"ל דגם בלא נתערבו מקרי אתחזק דהא איקבע איסורא וא"כ גם הכא נהי דהשתא נאכל אחד מהם מ"מ הרי לא על השתא נולד הספק אלא על שעת נתינת הבשר להדירה ואז הי' איקבע איסורא ולהפר"ח הוי כמו אתחזק מ"מ הרי להפר"ח גם באתחזק ס"דר להקל ואין לומר דניחוש לחומרא דתרווייהו דנימא לא נתערבו ג"כ מקרי אתחזק ונימא כדעת הש"ך דבס"דר באתחזק ספיקא להחמיר ז"א דהרי הלכה פסוקה בש"ע ביו"ד סי' קי"א סעי' א' בב' חתיכות וחד קדירה אמרינן שאני אומר בדרבנן וע"כ או כקולת הש"ך שם ס"ק דלא מקרי אתחזק או כקולת הפר"ח דאפילו מקרי אתחזק גם באתחזק סד"ר להקל וא"כ אם ניחוש לתרווייהו הוי תרי חומרא דסתרו אהדדי וא"כ נידון הנ"ל מותר ממנ"פ: איברא דלכאור' יש לדחות זה דהנ' השעה"מ סוף הלכות מקוואו' בכללי ספיקא דרבנן כלל ב' כ' דאיכ"ל דאפילו בנתערבו ואע"ג דהוא פסק כש"ך דס"דר באתחזק ספיקא להחמור מ"מ כאן נגד חזקת איסור איכא חזקת היתר דקדירה ולכך שרי וזה שייך התם אבל בנידון שלנו

שניכר הבשר ואנו דנין על הבשר וממיל' גם הרוטב דכוותי' בכה"ג לא שייך חזקת היתר דקדירה וא"כ יהא אסור אי חשבינן לא נתערבו כחזקת איסור ואין כאן ממנ"פ מיהו דברי השעה"מ קשים דכבר כתבו התוס' ביבמות דף פ"ב ע"א ד"ה שתי קופות כיון דוודאי נפל שם דבר ולאותו דבר אין לו חזקת היתר א"כ שוב לא שייך לומר דאוקי אחזקתי' וזה גרע מהנך ענינים דהביא השעה"מ שם דמי שטבל במקוה שנמדד ונמצא חסר דטמא ואפי"ה בנגע בטהרות מוקמינן הטהרות בחזקתן דנהי דאיתרע חזקתן מ"מ אית להו חזקה אבל כאן שיש בו חלק מדה או חצי מדה או רביעי דלית לי' חזקת היתר ועי"ז ממילא גם השאר אסור ולפי"ז אין ראי' נגד הפר"ח בלא נתערב איכ"ל דחשיב חזקת איסור ואפי"ה שרי בפ"ב בדידים מ"ד בספק ידיים משום חזקת טהרה וא"כ מהא דהלכה פסוקה בש"ע ביו"ד סי' קי"א בב' חתיכות וחד קדירה מותר בדרבנן מוכח או כקולת הש"ך או כקולת הפר"ח ואכתי איכ"ל דבנידון שלנו מותר ממנ"פ: אמנם לאחר העיון נראה דכאן לכ"ע מקרי אתחזק איסורא דהרי גם הבשר שנמלח מ"מ קודם מליחה ידענו דאתחזק בי' דם ועכשו איקבע חד דלא נמלח וא"כ על כל חתיכה שאנו מסופקי' אם נמלח אוקי אחזקתי' והוי אתחזק איסורא וממיל' לפי הסכמת האחרונים השעה"מ והח"ד דס"דר באתחזק להחמיר א"כ גם כאן אסור ואע"ג דהטו"ז בסי' קכ"ז ס"קו חשיב ניקור כלא אתחזק זהו לענין נאמנות ע"א וגם שם באמת אינו מוכן דהרי בענין מעשה ניקור והי' בחזקת שאינה מנוקרת וצ"ל כיון דלהטו"ז שם מיירי בחתך לחתיכות קטנות והע"א אומר שחתיכות אלו בשר הן ועי"ז שפיר כ' הטו"ז דחתיכות אלו לא הי' להם חזקת איסור אבל חתיכה כמעיקרא ואנו מסופקים אם נמלחה הרי הוא בחזקת שלא נמלחה וכמבואר בלשון הטו"ז בעצמו באו"ח סי' תכ"ב ס"קא: ואפשר לפי מ"ש הטו"ז שם באו"ח סי' תכ"ב דאם זכר זמן קודם אמירת יעלה ויבוא שהוא ר"ח לא חיישינן ששכח והכי נמי כאן נימא נגד חזקת אינו נמלח איכא חזקה כיון שמעיקרא ידעה שהחתיכה המליחה היא זאת או זאת וודאי גם בשעה שנתנה לקדירה ידעה וזכרה מיהו הדבר קשה לסמוך על זה דהרי השכחה מצויה וגם לענין אמירת יעלה ויבוא המג"א והא"ר לא חילקו בזה וא"כ שוב הוי חזקת לא נמלח מס"דר באתחזק יש להחמיר ולאסור ולכאור' יש להביא ראי' לזה מהא דחיישינן בפ"ג דדמאי מ"ד לאחלופי ובגיטין דף ס"א הקשו בזה אלא וודאי חששו בס"דר באתחזק מיהו הכ"מ בפ"א דין י"ג הלכות מעשר כ' בדמאי דתיקנו על הספק החמירו.

וא"כ אין ראי' מהתם ואדרבה יש לישב בזה קושית רשב"א בחולין דף ו' דלמה לא חששו אשביעי' לאחלופי ולהנ"ל איכ"ל שביעית בזה"ז הוי סד"ר ולהקל משא"כ במעשר החמירו או משום אתחזק או בדמאי החמירו: ועכ"פ לפי הנ"ל דמקרי אתחזק ובסד"ר באתחזק יש להחמיר כדעת האחרונים דספיקא להחמיר וא"כ לא מהני מה שנאכל דמ"מ הוי סד"ר דאתחזק ואפילו להפר"ח לשיטתו קשה להבין מה שהתיר בנתערב חד בחד ואח"כ נאכל דמה מועיל נאכל כיון דחד בחד גם להפר"ח נעשה כגוף האיסור ומה יועיל נאכל אח"כ וכן השיג עליו בחו"ד וא"כ נידון הנ"ל אסור ועוד אפילו נימא סד"ר להקל אפילו באתחזק היינו אם אין כאן תרתי דסותרו אבל אם יש כאן תרתי דסותרו וצריכין אנו לדון על השני גם כן כבר כ' השעה"מ שם והח"ד בסי' קי"א דאסור ולפי ענ"ד על זה כיון בת"ח כלל ל"טכשהביא דעת הא"ז דחד בחד מותר להאכיל לב' בני אדם וכ' שהרא"ש בפ"ק דביצה פליג עי"ז והמנ"י שם תמה דלא מצא זה ברא"ש ולפי ענ"ד כיון על מ"ש הרא"ש בביצה דף י"ד בתרי לישנא גבי תבלין הואיל ויש לכל חד קולא וחומרא לא פסקינן להקל דמאי חזית וכמ"ש בשעה"מ בכללי סד"ר סוף מקוואות כלל ד' וכיון שקודם שנאכל הי' אסור דמאי חזית אפילו נאכל אח"כ נשאר באיסורו.

וא"כ גם בנידון שלנו נהי דהכא עדיף דנאכל קודם שנולד הספק מ"מ הא יש לנו לדון על הכלים ואע"ג דהכלי הי' טריפה מ"מ הא סתם כלי אינו ב"י ועכשו נעשית ב"י ובחו"ד סי' קי"א כ' אפילו אי מאיסור דרבנן נעשה דאורייתא מקרי דבר שצריכין לדון עליו וא"כ ה"נ באינו ב"י לב"י איכ"ל דמקרי דבר שצריכין לדון עליו והא דתנן בפ"ז דתרומות דאפילו נפל השני למקום אחר אינו מדמעת כבר כ' החו"ד או בנאכל הראשון או דדמוע שאני ועל כן לפי ענ"ד אין להתיר בנידון הנ"ל ועל אמירת השפחה גוי' אפילו לפימ"ש בנוב"י חלק אה"ע סי' ל"א דהכא דישי רגלים לדבר בדרבנן גוי' נאמן אפילו בלי מסלפ"ת אין להאמין כאן בט"ע דאפי' בע"ה חששו דאומר בדדמי עיין באה"ע סי' י"ז סעי' כ"ח בהג"ה וכו"ש כאן דבעלת הבית הישראלית אומרת דנראה לה בהיפוך וגם שהקיפו לחתיכה המליחה הנשארת ולא דמי והקפה מילתא הוא כדאית' ביו"ד סי' ק"א כן נראה לפי ענ"ד: תשובה צ"ב בעזה"י"ת חוסט א' משפטים תרל"ה לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי האברך המופלג מוה' מאיר נתן נ"י מלוק: מכתבך קבלתי ואשר שאלת על דברי הש"ך ביו"ד סי' ס"ט ס"קכו שכ' ע"ד רמ"א שם דבדיעבד שרי אם שהא רק שיעור מיל וכו' הש"ך דהיינו דווקא אם נתבשל והדגמ"ר שם כ' דאף הש"ך אינו מחמיר אלא בלא שהא אלא שיעור מיל אבל בג' רביעי שעה גם הש"ך מודה ובסוף מסיים הדגמ"ר דבדיעבד אם רק שהא יותר מחצי שעה והודח שרי בדיעבד אפילו לא נתבשל עכ"ל וכתבת דדבריו סותרין דמעיקר' התחיל בג' רביעי שעה ולבסוף מסיים חצי שעה גם שאלת איך נידון להאי דינא לענין דין המבואר שם סעי' כ' בנתן לאחר שיעור מליחה בכלי שאינו מנוקב המחבר מתיר בדיעבד ולרמ"א מותר עכ"פ בהפס"מ ולצורך מצוה ואינו מבואר שם אי גם שם סגי בשיעור מיל ובאמת דברי הדגו"מ הם סתומים ולא ביאר הטעם אבל השאלה הב' איך דנים שם בסעי' כ' אין זה שאלה כלל דהרב בתו"ח בהקדמה שלו ביאר הכלל מדוע התיר בדיעבד או בהפ"מ וכל מקום משום הפסד ומצוה נשתנה הדין אלא דבכל מקום דמתירין בכיוצא בזה הוא משום דבאמת הי' נראה להרב לפסק הלכה דמותר אלא לחוש להאוסרין ולהמנהג חיישינן ועל זה שפיר איכ"ל דבמקום הפסד וצורך מצוה אוקמי' אדינא ולא נהגו בכה"ג כלל וא"כ כיון דעיקר הדין דסגי בשיעור מיל בדיעבד א"כ בכל מקום מקרי שיעור מליחה מיל בין לקולא בין לחומרא: איברא יש קצת ספק בהאי דסעי' כ' די"א דאעפ"י דלאחר שיעור מליחה נחשב כרותח וצירו אוסר וא"כ בלא שהא רק שיעור מיל י"ל דהוי ס"ס לחומרא ואפילו בדרבנן הסכימו האחרונים דאסור וא"כ ה"ה הכא כיון די"א אפילו לאחר שיעור מליחה נחשב כרותח ואת"ל דלא הוי כרותח מ"מ דלמא אמרינן כי"א דלאחר מיל הוי עדיין תוך שיעור מליחה כן יש לשאול לכאורה וכן בסמ"ע ע' סעי' ו' בהג"ה דפסק דבמקום שאין הפסד אם נפל לתוך הציר לאחר שיעור מליחה אסור במקום שאין הפסד מרובה וא"כ בלא שהא רק שיעור מיל איכ"ל דהוי ס"ס לקולא חדא דלמא עדיין לא שהא שיעור מליחה ואת"ל דהוי לאחר שיעור מליחה מ"מ שמא אפילו אח"כ כיון דפולט ציר לא בלע דם זה יש לכאור' להסתפק: אבל האמת יורה דרכו דהרמ"א כ' הג"ה על המחבר והמחבר הרי החליט דינו דשיעור מליחה היא מיל וע"ז סובבין דבריו בסי' ס"ט סעי' ב' ובסי' ע' סעי' ו' ומבואר מזה מדסתם הרמ"א אדברי המחבר דבין לקולא ובין לחומרא חשבינן שיעור מליחה מיל והטעם דלא חשיב ס"ס כיון דהעיקר כדעת הפוסקים דבשיעור מיל סגי ואפילו איכ' מיעוט לא מצטרפין לס"ס וכיוצא בזה כ' הפמ"ג בסי' ס"ט סעי' כ"ו עיי"ש ובזה אפשר לישב דברי הפר"ח שם דהקש' על דברי הש"ך שכ' דלכתחיל' דווקא אם נתבשל דהא איתא בסי' ס"ט דבהודח לאחר שיעור מליחה נסתמו ניקבי הפליטה ואינו פולט ואם יחזור וימלחנו יש לחוש דיבלע דם ומאי

מועיל והשיג עליו הפליתי ממנ"פ דהא אמרינן יחזור וימלחנו היינו דחיישינן לדעת האומרים דיש בו עוד דם ולא אמרינן לדיעה זו דנסתמו ניקבי הפליטה וא"כ שפיר כ' הש"ך לכתחילה דווקא אם נתבשל וכ"כ הפמ"ג שם: ולפיענ"ד הפר"ח שפיר קאמר דאם נישחש דשיעור מיל לא סגי ע"כ דחיישינן דדלמא בחתיכה עבה לא סגי במיל דהרי זה הטעם של תה"ד דביאר טעם למנהג העולם שממתינין שעה משום דבריש פ' כיצד צולין דשיעור צליות הפסח הוא שעה.

וא"כ חזינן דלחתיכה עבה כ"כ סגי שעה ולכך לא פלוג דגם בחתיכ' קטנה הדין כן דאל"כ נתת דבריך לשיעורין עיי"ש וממיל' דלפי שיטה זו תליא בחתיכה אם היא עבה או דקה וא"כ אפילו בחתיכה אחת יש לחוש דבצד אחת היא דקה ויצא ממנה כל הדם ונסתמו הנקבים ובצד האחרת שהיא עבה עדיין פולט דם ויבלע צד הדקה מצד העב ושפיר הקשה הפר"ח לכאור' ונהי די"ל דהוי ס"ס ואין צריך לחוש לזה דשמא יצא כל הדם מב' צדדים ואם לא יצא שמא מב' הצדדים לא יצא מ"מ אפשר להסביר עוד דגוף סברת הש"ך ע"כ היינו כמו דבעלמא באיכא לברורי מבררין וה"נ איכא לברורי ע"י מליחה והנוב"י כ' בכמה תשובות דהיכא דגם לאחר הבירור ג"כ יהיו צריכין לסמוך על הרוב א"צ לברר.

א"כ שפיר הכא דגם אם יחזור וימלח יהא צריך לסמוך על הס"ס דהוי כרוב א"צ למלח זה נ"ל כוונת הפר"ח: אמנם הנוב"י נ"ל דמטעם אחר אתי עלה דהרי כל הטעם של הרמ"א הוא דברי תה"ד הנ"ל דמפסח מוכח כנ"ל והפוסקים כתבו דשיעור מליחה כשיעור צלי וע"כ נהגו להמתין שעה וע"ז הקשה הפליתי דהרי פסח צריך להיות נצלה כ"צ וזה הי' נעשה בשעה וא"כ מפסח עצמו מוכח דסגי בחצי שעה דשיעור מליחה אינו אלא כמאב"ד וזה לכל היותר כחצי שעה ולכמה פוסקים מאכב"ד הוא שליש שיעור צלי ואז כבר יצא כל דמו ונשאר בקו' עיי"ש וזה קושיא גדולה ועצומה ואני אמרתי לישב דדברי תה"ד נכונים דאיתא בירושלמי פ' כיצד צולין סוף הלכה א' דמה שנצלה בחוץ לתנור בשיעור שעה נצלה בתוך התנור בחצי שעה משום דהתנור מצרף החום של כל שריפת העצים והחום גדול ומלא על כל גדותיו ודברי חכז"ל ברוה"ק נאמרו ובדווקא נאמרו וא"כ שפיר כ' התה"ד כיון דצליית פסח בתנור הוא כמבואר בסוף פ"ק דשבת משלשלין הפסח בתנור וזה הי' צורך שעה ובחוץ הי' צריך שתי שעות וחצי צלייתו הוא שעה חוץ לתנור והא דשיעור מליחה כצלי נראה כיון דבמליחה לא שייך זאת דההבל בא מכל הצדדים ודמי רק לצלי מחוץ לתנור א"כ מסתמא שיעור צלי דאמרו כוונתם חוץ לתנור ולכהפ"ח מידי ספיקא לא נפקא ולכך החמירו והנהיגו העולם להמתין שיעור שעה: וא"כ גם דברי הדגו"מ הם נכונים דוודאי אם שהא באמת יותר מחצי שעה ראוי לנו להקל דהרי אפילו לתה"ד י"ל דסגי וכקושי' הפליתי הנ"ל אלא אפילו אם נימא לישב דברי תה"ד כמו שכתבתי לעיל לתרץ אפי"ה וודאי שיעור שעה אינו בדווקא דהרי בשעה סגי אפילו לגדי שלם וע"כ הוא לאו בדיוק אלא קרוב לשעה ולכך קאמר דביותר מג' רביעי שעה שרי אפילו לדעת הש"ך ולדינא כיון דלהנ"ל זה בעינן רק משום דמספקינן אי השיעור כשיעור צלי היינו חוץ לתנור ספיקא דרבנן לקולא ולכך סיים דאם שהא יותר מחצי שעה בוודאי שרי בדיעבד ועכ"פ לדינא נראה דבדיעבד בכל מקום בין לקולא וה"ה לחומרא אם שהא שיעור מיל חשיב שיעור מליחה כדעת המחבר וכמו שסתם הרמ"א לדעתו כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה המשולשת דברי רבך הדורש שלומך.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה צ"ג החיים והשלום וכל טוב להבחור המופלג החרוץ כה' משה ליב נ"י: מכתבו הראשון גם השני קבלתי ואין לי פנאי להשיב על כל קושיא וקושיא אמנם הואיל והפציר טובא וגם אביו הרב המאוה"ג ביקש ממני על זאת לא אוכל להשיב פניו ואשיב לו כפי אשר יורונו מן השמים מה שנתקשה איך פסוקה מילתא בטו"ז ביו"ד סי' ע' ס"קט ובש"ך שם ס"קח דאם ספק אי אמלח בשר שחיטה בהדי בשר נבלה הו"ל ספק דאורייתא דמלוח כרותח דלמא הא דמלוח כרותח הוא רק מדרבנן כשם דמסתפק לאחרונים בכבוש הובא בפליתי סי' ק"ה ס"קב דלמא הא דכבוש הוא כמבושל הוא מדרבנן וגם בפרמ"ג שם במשבצות סי' ק"ה ס"קב כ' בשם בית ישראל בכבוש בחומץ בכדי שירתיה הוא רק מדרבנן ונהי דהפמ"ג פליג עלי' מ"מ למה לא העירו גם על מליחה כרותח דדלמא רק מדרבנן הוא עכ"ל בקצרה: הנה בוודאי הא דמליח כרותח מן התורה ומהקבלה אתיא לן דהרי אפילו להקל סמכינן ע"ז דעל זה נתייסד כל המליחה ושיעור שהי' במליחה כשיעור צלי דמליח כרותח כמבואר בב"י סי' ס"ט ובתה"ד סי' קס"ז ור"ת רצה להתיר אפילו כבד במליחה מטעם מליחה כצלי כמבואר בשמעתין דכבדא והא דאנן לא קי"ל לכתחילה כר"ת גבי כבד נראה דהיינו משום דע"י שפע דם נתבטל כח המלח משא"כ בצלי נשאר האש ואי נכבה מבעיר וכו' וכן מוכח בש"ס במנחו' דף כ"א ע"א דפרי' למה לי קרא למעט דדם לא בעי מליחה ת"ל דמלח מבטלו לדם דאר"ח דם שבישלו אינו עובר ור"ז אמר דם שמלחו אינו עובר ומדנקיט ופריך גם מדם שבישלו ע"כ גם מדם שבישלו קשיא לי ומאי ענין בישול למליחה וע"כ כפרש"י שם משום דמליח כרותח א"כ מוכח דמן התורה וקבלה הי' זה בידם מהללמ"ס וכבר נשאל גם בנוב"י מהדו"ת חלק או"ח סי' כ"ג ע"ז ושם השיב מסברא וע"כ מן התורה דממנ"פ אי נותן טעם הרי אסור מה"ת דטע"כ בין בשרי' בין בבישול ואין לחלק ביניהם כ"א בכ"ח דחידוש הוא אבל בעלמא פשיטא דכל נתינת טעם אסור וגם מהטמאים ילפינן לאסור צירן ורוטבן וציר היינו ע"י מליחה ואי אינו נותן טעם למה יאסרו וכי מליחה חמיר מבישול דמותר אם אינו נותן טעם עיי"ש אלא וודאי מליח כרותח מן התורה הוא עיי"ש: איברא דלפי"ז גם בכבוש יש להביא ראי' זו דמן התורה הוא ומאי פלפלו בו ונראה לי שב דוודאי אם אינו נותן טעם שרי ואפילו במליחה דכבר אמרתי לעיל דמן התורה הוא אפי"ה אמרינן בחולין דף קי"א ע"ב באיכא קפילא מועיל קפילא וע"כ הא דמליח אוסר רק מכה סתמא ורוב פעמים נותן טעם בכדי קליפה ואע"ג דמליח כרותח דצלי מה"ת כדלעיל מ"מ בצלי עצמו נהי דבעינן קליפ' או נטילה מה"ת דאפילו בקדשים אמרינן רקיק ברקיק יטול את מקומו ונטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו מ"מ אי משכחת לה בצלי טעימה נראה ג"כ דמועיל וא"כ כל כמה דלא טעמו איכ"ל דאינו אסור מה"ת דהוי ספק אי נתן בו טעם אם לא ואוקי החתיכה על חזקת היתר ואע"ג דאיתרע חזקתה וכמ"ש הנקוה"כ בסי' ק"ה על קושית הטו"ז שם ס"קב מ"מ הא דעת הפרמ"ג בפתיחה לה' טריפות דהא דחזקה דאיתרע אינו מועיל היינו מדרבנן ואז לא הי' האיסור רק מדרבנן וא"כ אין ראיות הנוב"י הנ"ל ראי' ושפיר איכ"ל דרק מדרבנן אסור ומנ"ל לומר דרוב פעמים נותן בו טעם דלמא רק פלגא ופלגא הוי.

ונראה לי שב דאי ס"ד דהוי רק ספק נתינת טעם א"כ באיסור דרבנן הוי לן למימר ספיקא להקל ואנן אמרינן בכמה דוכתא גם באיסור דרבנן מליח כרותח כדאמרינן בחולין דף צ"ז ע"ב גבי אטמהתא דנמלחו בגידא דנשיא וע"כ היינו משום שומן הגיד דהא קי"ל אבכנ"ט ובחולין דף קי"ב גבי בר יונה דנפל לכמחא אם לא הי' נאכל מחמת מלחו הי' אסור ואע"ג דבשר עוף דרבנן ובדף קי"ג ע"א גבי דג טמא שמלחו עם דג טהור אע"ג דציר דגים דרבנן אמרינן מליח כרותח

וכן בכמה דוכתא אמרינן בדרבנן נמי מליח כרותח ואמאי הא ספק דרבנן שרי וע"כ דוודאי או לכהפ"ח רוב הוי דנותן טעם בכדי קליפתו וא"כ באיסור דאורי' הוא מה"ת ושפיר הוכיח הנוב"י: וכל זה במליחה אבל כבוש כמבושל דלא שמענו דגם בדרבנן אמרינן כבוש אדרבה משנה שלימה שנינו בפ"י דתרומות מ"י דכל הנכבשין מותרין ודחקו בו טובא והנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' כ"ו כ' דספיקא הוי דאין כל הדברים מקבלין כבישה ולפי הנ"ל דהוי ספק אם יש בו בכדי נתינת טעם ותרומה בזה"ז דרבנן י"ל באמת טעמא דמתניתן דבדרבנן כבוש שרי ולכך מסתפק לאחרונים דלמא כבוש רק מדרבנן אסור בדאורייתא משום דמדרבנן לא מוקמינן על חזקה דאיתרע וע"ד אנ"ל ועפ"י"ז מיושב דלא קשה מאי שהקש' הפליתי בסי' ק"ה על הכה"ג מהא דתרי לי' כולי יומא וכו' עיי"ש וק"ל וכ"ש בכבישה כדי שירתח דאיכ"ל דחשש הרא"ש רק להחמיר דאולי נותן הוא בו טעם עפ"י מיעוט פעמים ולכך אסור ולעולם רק מדרבנן הוי ולא קשה ממנ"פ של הנוב"י הנ"ל ועפ"י"ז יש לישב דברי הטו"ז בסי' צ' ס"ק"ב דכ' כבוש גבי חלב שחוטה עיי"ש בדגו"מ מה שהקש' מיהו הטו"ז לאו מטעם זה אתי עלה: וזה כתבתי לפי הנראה מדברי האחרונים אבל לפי ענ"ד אם נבלע טעם איסור בחתיכת היתר ולא ידענו אי נתן בו טעם אסור מן התורה ולא שייך חזקת היתר דחתיכה דכשם דיש לחתיכה חזקת היתר יש לבלועה שנבלע בו חזקת איסור ולא ידענו אם נתבטלה או לא וא"כ הוא אוכל דבר דאתחזק בי' איסורא וראי' לזה מדברי התוס' ביבמות דף פ"ב ע"א ד"ה שתי קופות.

ובזה השגתי על הפליתי ובפמ"ג ביו"ד סי' א' בטו"ז ס"קו דיש לכלים חזקת היתר דהא הבליעה אין לה חזקת היתר ובכמה דוכתי יש להעיר בזה ועכ"פ בנידון שלנו דברי הנוב"י לפי"ז מוכרחין כיון דמליח כרותח מן התור' כדלעיל וע"כ נבלע בו ואפילו מסתפק לן אי יש בכדי נתינת טעם אתחזק איסורא של האי בליעה ואסור מן התורה מכ"ש דמסתבר דאין כאן ספק אלא רוב וגם הוי ספק חסרון ידיעה ואינו ספק וא"כ הדרינן לכלל דמליח כרותח אסור מן התורה ואדרבה מצינו מבואר בדברי הראשונים פלפול אי גם לענין שאר דברים אמרינן מליח כרותח דצלי: והנה בצל"ח ריש פרק כ"צ מסתפק אי לענין פסח מותר למלוח או לא דחשיב כצלי מחמת דבר אחר ובנוב"י מהדו"ת בחאו"ח סי' כ"ג הנ"ל מסיק בפשיטות דלענין שבת ופסח לא חשיב כבישול ואשתמט מיני' במח"כ דכבר פלפל בזה ברמב"ן ור"ן סוף ע"ז גבי נעוה ארתחו דהרמב"ן הביא ראי' דלית בי' משום מבשל בשבת והר"ן הקשה עליו דמנ"ל זה דאע"ג דאמרו בשבת דף ע"ה דלית בי' משום מעבד דלמא משום מבשל אית בי' והפר"ח בסי' ס"ח ס"ק"ה הקשה עליו דבשבת משמע דא"ח משום מבשל ולפי ענ"ד בלא"ה אפילו הוי מבשל הרי אינו תולדת אש ואפילו מבשל בחמי טבריא אמרו בפסחי' דף מ"א דפטור וא"כ דברי הר"ן תמוהים וע"כ דכוונת הר"ן רק דאית בי' משום מבשל אבל לעולם דפטור כיון דאינו תולדת אש ואינו דומה למלאכת המשכן וראיות הפר"ח ממי מלח עזין נראה דאין ראי' דמים מבטלין כח המלח ומנחות דף כ"ד הנ"ל גבי דם שבישלו משמע לכאורה כהר"ן דמליח כמבשל: אמנם המג"א בסי' תקכ"ז ס"ק"ג דייק דלענין עירוב תבשילין מליח אינו כמבושל ודייק לה מדנקט שמואל מליח כרותח ולא אמר מליח כצלי כשם שאמר כבוש כמבושל משמע דמליחה רק לענין בליעה ומפליט דינו כצלי אבל אינו כצלי עיי"ש והמחזה"ק נתקשה בפירושו אבל האמת הפירוש בו כמ"ש והוא מדברי הצל"ח בביצה שם והצל"ח האריך שם ודעתו נוטה להקל בשעת הדחק להניח עירוב תבשילין ממליח עיי"ש ועפ"י דיוק המג"א קשיא האי דמנחות הנ"ל דמשמע דהוי כמבושל וצ"ל דאפילו הוי רק כרותח דצלי כבר נשתנה הדם ואינו ראוי לזריקה ועכ"פ נקוט כללא בידך לענין שאר דברים אי מקרי

כצלי הדעת נוטה לדיוק המג"א וא"כ רק לענין בליעה דינו כצלי ומ"מ צ"ע אבל לענין בליעה בוודאי מה"ת מבליע ומפליט ואין בו ספיקא: תשובה צ"ד עוד להנ"ל ועל.

מה שהקשה בפסחים דף מ"ז ע"ב דפריך על מתניתן דיש חורש תלם וכו' דעל חרישה ביו"ט לא לחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור והקשה מעלתו לפי מ"ש הש"ג בסנהדרין דף מ"ח דאע"ג דקבר דווקא קבר בנין אסור אבל בית הקברות כולו אסור בהנאה וא"כ דלמא ס"ל לרבה כמאן דאמר מצות ליהנות ניתנו ואין מכסין בעפר איסור הנאה ולכך לוקין עכ"ל בקצרה הנה בש"ס סנהדרין דף מ"ז ע"ב אמרינן דווקא קבר בנין נאסר בהנאה והטור ביו"ד סי' שס"ד הביא בשם ר' ישעיה דגם עפר שנתלש מן הקבר וחזרו ונתנו אותו לכסות המת ג"כ נאסר דהוי תלוש ולבסוף חברו והש"ג הוסיף עוד דאם הקצו מקום לביה"ק דרבים נאסר והקצה למצותו כמו בית הכנסת והנה מש"ס דעירובין דף ל"א דסתם שם דביה"ק ואפילו קבר יחיד אסור בהנאה אין ראי' לאחת מן השיטות דאיכ"ל ביה"ק היינו בבנין ומסתמא בקבר בנין אפשר להניח עירוב: אמנם בפ"ב דכלאים משנה י' דתנן דקבר עולה במדת בית רובע ופריך הירושלמי והובא בר"ש שם דהא קברו אסור בהנא' יש לכאורה להביא ראי' לשיטת ר' ישעיה דעפר הקבר נאסר דאל"כ מאי פריך מש"ס דקבר אסור בהנאה דמנ"ל להקשות דמיירי בקבר בנין אלא ע"כ דגם בסתמא נאסר אמנם יש לדחות דלמא לעולם סתם קבר אינו נאסר ואפי"ה פריך שפיר דאי מיירי בקבר שאינו נאסר בהנאה מאי קמ"ל דעולה ולומר דזה גופי' קמ"ל דאינו נאסר בהנאה זה ס"ל דפשיטא הוא וע"כ דקמ"ל דאפילו קבר בנין עולה ופריך שפיר אבל לכאורה יש להביא ראי' גדולה לשיטת ר' ישעיה ולא מטעמי' ואפילו נימא דעפר הנתלש והוחזר לשם מצא מין את מינו וניעור והוחזר להיות כמחובר מעיקר' דעל זה יש להביא ראי' נגד ר' ישעיה מע"ז דף מ"ו ע"א דקאמר דלכך לא מוקי ברייתא דעבד זרעים וירקות דנאסרו בנטעו מתחילה לכך דא"כ אינו דומיא דהר והקשה הת"ח שם הא גם אם מוקמינן בנטען ולבסוף עבדן אינו דומיא דהר ות"י דגם הר מושכחת לה שעשה הר ונתן עפר ע"ג עפר ועשה הר לצורך דבר אחר ואז אינו נאסר א"כ מוכח דבכה"ג מחובר מקרי וחוזר וניער ולא דמי לתלוש ולבסוף חברו: מיהו קושית הת"ח לפי ענ"ד אינו מוכרח עיין בחי' ע"ז שם ויהי' איך שיהי' אפילו אי אמרינן דהוחזר להיות כמחובר מ"מ י"ל דנאסר דלכאור' קשה טובא דהרי אמרינן בע"ז דף נ"ד ע"ב דחפר בקרקע בורות לשם ע"ז נאסר כיון דעשה בה מעשה והא דקבר אינו נאסר במחובר הוא משום דקבר איתקש לע"ז וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנידון כיון דבע"ז בחפר בה בורות נאסר וצ"ע וכמדומה לי ששמעתי כבר קושיא זו ולכאורה הו"א דרק מדרבנן אסרו בחפר בה בורות שיחין ומערות כמו דאמרינן בעלמא דדבר שאינו שלו נאסר ע"י מעשה וגם כן יש אומרים דרק מדרבנן נאס' ועיין בזה בפלתי בסי' ד' וה"נ י"ל דמדרבנן נאסר ומשום חומרא דע"ז וכיון דרק מדרבנן נאסר לא למדו קבר מע"ז דרק משום חומרא דע"ז אמרינן כן אמנם בריטב"א בע"ז דף נ"ד ע"ב נרא' דמן התורה הוא כן בע"ז וגמרא גמירו לה אע"ג דבקבר אין הדין כן וא"כ הוא גופי' קשיא כיון דקבר דאינו נאסר במחובר רק מע"ז אתי' וא"כ דיו לבא מה"ד להיות כנידון ותימה על הריטב"א שם דלא ביאר זה דאיך אפשר לחלק בזה: ונראה לישב עפ"י שיטת הרמב"ם המובא בב"י ביו"ד בסי' קמ"הדס"ל דמיד בשעת חפירה נאסר אם חפר לשם ע"ז ולפי"ז איכ"ל דווקא אם אפשר שנאסר ע"י המעשה אמרינן עשה בו מעש' נאסר ובשלמא בע"ז דנאסר מיד אם עשה לשם ע"ז א"כ אם חופר בה בורות לשם ע"ז ונאסר מיד ע"י מעשה וע"י מעשה יוכל לאסור משא"כ בקבר דקי"ל כרבא שם בסנהדרין דע"י הזמנה לא נאסר וא"כ בשעת חפירה לא נאסר ושוב כשמשים בה המת אין כאן מעשה ולכך

בקבר לא נאסר ממנ"פ וכל זה בעפר המחובר אבל כעפר שמחזיר ונותנו למלאות גומת המת אז באותו שעה עצמה שעושה בה מעשה הוא תאסר שפיר אמרינן דנאסר וכו' ישע' ואפילו אי חשבינן העפר למחובר אמנם תי' זה א"ש לדעת הרמב"ם אבל לדעת הריטב"א עצמו דס"ל כדעת הרא"ש המובא בב"י שם דצריך השתחוואה אח"כ וא"כ לא ס"ל כנ"ל וגם ס"ל דהוי דאורייתא עמדה קושי' הנ"ל: ונראה לישב קושיא זו בדרך אחר ולפי"ז לא יהא רא' לדינו דר' ישע' דלפי הנראה מדברי הריטב"א שם דע"י חפיר' זו לשם ע"ז עשאו אותו כתלוש וזה צ"ע להסביר איך נעשה עי"ז תלוש ונראה להסביר דמחובר חשוב ואינו נאסר הואיל ואינו עומד לכך לא חל עליו שם ע"ז דמחובר אינו עומד לע"ז ולא חל עליו שם ע"ז לבטל חשיבתו שהי' לו מעולם ולכך אם חופר בו בורות לשם ע"ז הו"ל כאלו עשה מעשה לבטל חשיבתו ולהעמידו בגדר תלוש וכיון דהמעשה הזה דאקצי' במעשה לשם ע"ז נעשה כתלוש ונתבטל חשיבתו ושוב נאסר ע"י השתחוואה וכל זה שייך בחופר לע"ז דאז רוצה לבטל שם מחובר מיני' דמחובר אינו ע"ז אבל בחופר בור לקבר אינו רוצה לבטל שם מחובר מיני' להיות אותו קרקע לו לדבר אחר שאין קרקע עומד דאדרבה רוצה להניחו בגדר מחובר ולהוסיף עפר על עפרו שאדם תחילתו עפר וסופו עפר: וא"כ בחפירה זאת אינו מבטל שם מחובר מיני' ואינו נעשה תלוש בזה ולכך א"ש דאינו נאסר ולא דמי לע"ז דמחשבתו ניכרת מתוך מעשה חפירתו דמבטלי' משם מחובר משא"כ בקבר ולפי"ז איכ"ל דגם עפר שהי' תלוש באותו רגע שמחזירו ומחברו לקבר מצא את מינו וניעור ולעולם נקרא בשם מחובר ולכך להרא"ש דס"ל ג"כ כדעת הריטב"א דבעינן השתחווי' אח"כ וא"כ ע"כ ס"ל ג"כ כסברת הריטב"א דמבטלי' ממחובר והיינו ע"ד הנ"ל וא"כ יש חילוק בין קבר לע"ז ושפיר כ' הטור דהרא"ש פליג על ר' ישע' ואכתי אין רא' לר' ישע' דאפש' דגם לדעת הרמב"ם יש להסביר כן: אמנם מע"ז דף ס"ב ע"ב ד"ה ליקלינהו ולבדירנהו מכח קושית התוס' שם יש להוכיח דלא כר' ישע' דתוס' תירצו דלכך לא אמר לבדירנהו בי קברי דקרקע עולם אינו נאסר מוכח דאפילו העפר אינו נאסר דאל"כ אכתי קשה לבדירנהו ע"ג קבר וגם יש להביא רא' דלא כהש"ג דהרי התם משמע דמיירי בביה"ק דרבים ואי לא מיירי בשל רבים הוא גופי' תקשה דהול"ל דליבדירנהו בביה"ק של רבים דאין נהנין ממנה וע"כ דרק משום כבוד המתים ביה"ק אסור בהנאה אבל ליקח משם עפר למקום אחר אינו אסור: ואפילו לפי דברי הש"ג דנאסר משום דאתקצי' למצותו והוי כבית הכנסת הרי בביה"כ"נ עצמו כ' הר"ן ריש פרק בני העיר דרק מדרבנן הטילו חכמים עליהם קדושה ואיסור וא"כ ג"כ בביה"ק רק מדרבנן אסור וא"כ לא קשה קושיא הנ"ל דשפיר פריך הא חזי לכסוי' דם צפור מן התורה ואם כיסה בה יצא ידי מצוה דאורייתא עשה דול"ת ואינו לוקה עלה ואם נימא דס"ל לש"ג כדעת הרמב"ן המובא בר"ן בפרק בני העיר דקדושת ביה"כ"נ הוי כמו איתקצאי למצוותו ומשום ביזוי מצוה ואכחושי מצוה אתאינן עלה דאין מרצי' מעות נגד נר חנוכה וא"כ היינו לדבר הרשות אבל לצורך מצוה ככיסוי דם צפור וליכא ביטול מצוה אין כאן ביזוי ולא אכחושי מצוה ואפילו מנר לנר קי"ל דמדליקין וא"כ אפילו הוא מה"ת מ"מ מותר לכסות בו וגם כאן לא קשה: אמנם אפילו הי' איסור דאורייתא וכשיטת ר' ישע' וע"ג קברו עצמו אפי"ה לא קשה דהרי שם הא דאין מכסין באיסורי הנאה או שאין תוקעין בשופר של איסור הנאה למ"ד מצות ליהנות ניתנו קשה אמאי לא תיתי עשה ולדחי ל"ת דאיסור הנאה וכבר הקשה כן בטעם המלך בהלכות לולב פ"ח וכל מה שתי' מלבד שיש לפקפק עליהן אין להם מקום בנידון כיסוי וע"כ דמיירי ביש לו עפר אחר ואפשר לקיים וכו' ואין עשה דל"ת אבל כאן דפריך הש"ס אחרישה איו"ט לא לילקי הואיל וחזי לכיסוי

דם צפור ע"כ מיירי בלית לי' עפר אחר דאז עשה דכיסוי דל"ת דיו"ט וכיון דלית לי' או הואיל דמושכחת לה דלית לי' ואז עשה דל"ת דיו"ט והוא הדין דדוחה איסור דאיסורי הנאה ומותר לכסות בו ופריך שפיר כן נראה לפי ענ"ד: תשובה צ"ה שילת חוסט יום עש"ק כ"ג תמוז תר"ל לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג ומופלג בתורה וביראה כש"ת מוהרר יחיאל מיכל קליין נ"י רב בק"ק סאקאס והגליל מכתבו קבלתי ושם נאמר לבקש ממני דעתי בענין דם שנמצא בחלב שהועמד לחמאה וכבר בישרו מאותו חלב ואז כל ראו בתוכה דם ואפי"ה בשעת שתי' הרגישו שהי' החלב משונה בריחה וטעמה מהו הדין של אותן הכלים שבישרו בהן ומעלתו נ"י פתח בכחא דהתירא להתיר הכלים ולדינא כיוון מעלתו כי הלכה לדעת והטעמים יתבארו לפנינו אי"ה הנה מעלתו נ"י טעם אחד משום דדם שבישרו מדרבנן והוי ספק דרבנן שמא לא הי' דם בכלים ההם וספק דרבנן להקל ושוב דחה זה דהא הוי רק ע"י גלגול דרבנן ומטעם זה קשה לו גם על הפליתי סי' ס"ו סק"ג דהא כבר וסכימו האחרונים דספק דרבנן ע"י גלגל לא מהני והנה אי משום הא לא ארי' הא כבר כ' הפמ"ג בסי' ק"י בש"ך בכללי ס"ס אות א' דאם לא נודע עד אחר שנעשה דרבנן יש להתיר במקום הפס"מ עיי"ש ונהי דהפמ"ג בעצמו הביא חולק ע"ז וכן דעת הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' נ'.

מ"מ נראה דהיינו בנתערב במבשא"מ ברוב ועי"ז נעשה דרבנן ס"ל כיון דגזרו חכז"ל במין במינו אטו שאינו מינו להצריך ס' ה"ה לענין זה אבל היכא דנעשה איסור דרבנן ע"י דבר אחר איכ"ל אם נעשה ספק שרי משום ספיקא דרבנן אם לא נודע עד עתה כיון שלא מצינו שגזרו בכה"ג ובלא"ה הרי הנוב"י סי' נ' הנ"ל הקשה קושיא ג"כ כעין קושיא שהקשה מעלתו בחטה שנמצאת בתבשיל אם לא נתבקעו כ' הרי"ף והמג"א להתיר משום ספק משהו הא הוי ספק ע"י גלגול וכ' הנוב"י כיון דאיסור הראשון שהי' עליו סד"א נסתלק בכה"ג מועיל אפילו ע"י גלגול ועוד כיון שזה שהי' עליו ספק דאורייתא אינו בעולם ואין לנו לדון עליו כלל והוי כפנים חדשות כשם שכ' הרשב"א בקדושין דף ס"ו לרש"י דחזקת אם מועיל לבתה היינו אם היא חי' דיש לדון עלי' וא"כ ה"נ י"ל לקולא דהוי כדבר בפ"ע והוי ספיקא להקל: וכל זה לפי מ"ש מעלתו שדימה זה לגלגול דרבנן אבל באמת כבר כ' הש"ך בכללי ס"ס בסי' ק"י בדין י"ט ושם בפר"ח דהיכא דיש ספק שמא לא הי' כאן האיסור כלל לכ"ע מועיל אפילו ע"י גלגול דרבנן ובמנח"י בקו"ה סקל"ג ביאר יותר כיון דהספק אם נפל אם לא נפל הוי האי ספק מצד התערובת ולכך בוודאי מועיל אפילו ע"י גלגול כמו בנשפך ועוד יש להתיר אפילו אם הי' בוודאי.

בו דם מ"מ יש ספק אולי הי' ס' נגדו והי' מותר כיון דדם שבישרו דרבנן והס' לא מכח דאורייתא אלא מכח התערובות כמ"ש המנח"ה הוי מותר כמו בנשפך דמה לי נשפך ההיתר או נעלם האיסור דלא נודע אם הי' ס' וכ"כ להדיא בפמ"ג בש"ך סי' צ"ח סק"ז בשם תשובת אמונת שמואל בדם שנפל וספק אם הי' ס' שרי מיהו עדיין יש לפקפק ע"ז דהתם בתשובת אמונת שמואל מיד בשעת תערובת הי' דרבנן משא"כ הא דידן שהי' מעורב קודם בישרו ואז הי' דאורייתא ושוב באנו לפלפול הנ"ל הואיל ולא נודע מ"מ לא נראה לחלק בזה דחנ"נ בלח בלח לא אמרינן ואיכ"ל כיון דקודם הבישרו הי' הדם מוצלל ומופרד מהחלב כמו שנעשה ביתר החלב שהועמד לחמאה כדרך וכל דבר שאפשר להכיר האיסור לא חשיב כמעורב כמ"ש המל"מ ממעילה ובמקום אחר הארכתי בזה: איברא דעל כל הנ"ל יש להקשות עפ"י מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ק"ו דדם מן החי אסור לדידן נמי משום ציר אבמה"ח ולא שייך היתר הנ"ל ובמקום אחר ביארתי דברי מרן זצ"ל מ"מ נראה בנידון הנ"ל הא הוי ס"ס ספק שמא לא הי' בו דם וספק הי' בו ס' ולא הוי

שם אונס חד ולא ס"ס שאינו מתהפך דהוי לי' כספק על ספק לא על דהוי ס"ס כמ"ש הש"ך בכללי ס"ס אמנם גם על זה יש לפקפק לכאורה דהרי כ' המרדכי סוף חולין דהיכא דמתחילת ביאתו לעולם בתערובות לא בטיל וה"נ הוי תחילת ביאתו בתערובות וכמ"ש המל"מ בפ"א ממטמאי משכב ומושב ועיין בפמ"ג ביו"ד לש"ך סי' י"ד סקי"ב בזה מיהו הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' נ"ד כ' דלענין ספק לא שייך דברי המרדכי דספק עושה האיסור כמאן דליתא עיי"ש וא"כ יש להתיר בנידון הנ"ל גם מטעם ס"ס ועכשו נבוא לטעם שני שכ' מעלתו נ"י להתיר דהרי מקור הדין הזה הוא מתשובת חינוך ב"י המובא בפ"ת סי' פ"א ס"קז דיש לחוש להכל משום דדם נעכר ונעשה חלב וע"ז הקש' מעלתו דהא ביו"ד סי' קפ"ט לא קי"ל כר"מ דדם נעכר ושוב כ' כיון דקי"ל כרבנן דעד עתה לא הי' דם ועכשו נעשה דם איכ"ל כל זמן שהי' מעורב הוי כדם האברים שלא פירש ושרי זהו דעתו ולכאור' זה אינו דאם לא אמרינן דם נעכר תלינן האי דם שבחלב בדם שבמכה או שנפצע הדד וזה כבר פירש והוי דם אברים שפירש ובנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ל"ה כ' סמוכין דרבינו יונה פוסק דם נעכר ונעשה חלב ויש לקיים דברי מעלתו נ"י עפ"י מה ששמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל וכן הוא בחידושו לשבת ר"פ חביות דלא פליגו במציאות אלא דר"מ סובר דמדם נידות נעכר ורבנן סברו מדם האברים ולכך לר"מ אמרי' בבכורות דף ו' דהוי חידוש דחלב שרי משא"כ לרבנן ולפי"ז לדידן דקי"ל כרבנן הי' אפשר לומר כמ"ש מעלתו דהוי דם אברים שלא פירש: אמנם מרן עצמו כ' שם דיותר נראה לו דגם לרבנן נעכר אפילו מדם גידין שהוא בעין אלא דפליגו אי דם נדה נעכר וכי תימא א"כ איך אמרינן בבכורות דף ו' דלרבנן אין חלב חידוש מצד דם ע"ז כ' מרן לישב עפ"י מ"ש הר"ן בע"ז דף ל"ט ע"ב הא דאמרו שם גבי דבש אי משום איערובי מסרי סרי דלעולם העדר הוי קודם הוי' וקודם שנעש' דבש הבישר מתעפש ומסרי סרי וה"ה בדם ובשלמא לר"מ דנעכר מדם נדות לא מהני העיפוש דבטומא' בעינן שיופסל אפילו מכלב ועכ"פ לפי פ' זה גם כן יש להתיר לדידן דנהי דדם לדידן דם נעכר אבל לא דם נדות וממיל' הא דחלב שרי משום דההעדר קודם להוי' ונתעפש ומטעם זה בנידון שלנו י"ל הטעם להתיר דאפילו אם הי' דם שם בעת הבישול אולי נתעפש: ואני אמרתי ג"כ על דרך הנ"ל לישב קושית המג"א בס"י רט"ז ס' דהקשה על ר"י שפסק דאזלינן בתר השתא א"כ מאי קאמר בבכורות דף ו' דלמ"ד דם נעכר ונעשה חלב הוי חידוש הא איכ"ל דאזלי' בתר השתא עיי"ש ולהנ"ל אמרתי לפי מ"ש הר"ן בע"ז דף ל"ט קשה מאי קאמר בבכורות דף ו' דלר"מ נעשה החלב מדם והוי חידוש הא דינא הוא והואיל ומתעפש ונראה לישב עפ"י מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס סי' ע' דמים של דם אסורים משום ציר דם ואלו לא נתעפשו ובזה מיושב גם כן קושית המג"א סי' רט"ז ס"קג הנ"ל דמים שבדם מיהו יאסרו ואלו לא נשתנו ולא נתעפשו.

ובזה מיושב ג"כ קושית המג"א דלענין מי הדם לא שייך לומר בתר השתא דמעירבא מיא והשתא מיא כדמעיקרא דמה לי מי דם או מי חלב כן נראה לפי ענ"ד נכון ולפי"ז גם בנידון שלנו י"ל דס"ל לחינוך ב"י דאפוי פלוגתא לא מפשינן ורבנן פליגו רק על ר"מ דס"ל דדם נעכר ורבנן ס"ל כמ"ש התוס' חדשים בפ"ק דנדר משנה ד' דנהי דההנקה גורם לסילוק דם אבל לא דם נעכר אלא אלו הליחות שמהם נעשה בשאר זמנים דם נעשה ע"י ההנקה חלב ומרן זצ"ל שיבח דבריו בסימן ע': וממילא איכ"ל דרבנן לא פליגו לגמרי וגם הם מודים דלפעמים בא החלב מדם אלא שאין לנו הכרח והוכחה לזה ואפי"ה לרבנן לא הוי חידוש כיון דרוב או ספק והתורה התירה דרוב פעמי' רק מהליחות נעשה הדם דלפעמים גם מדם נעשה מ"מ אין לאסור מספק ולא הוי חידוש ולפי הסברא הזאת יש לומר בנידון שלנו ג"כ חשש עיפוש דהוי נותן טל"פ ובפרט שלפי

מה שהעידה האשה הי' בו טעם לגריעותא ואין לאסור מצד מי דם דהוי ציר דם דנגד זה יש מי חלב וסלק את אינו מינו ומינו מבטל ברוב מן התורה והוי ספיקא דרבנן כמו בנשפך ושרי: ועיקר.

נראה לי הטעם דאחזוקי ריעותא לא מחזקינין וממקום למקום לא מחזקינין ריעותא ואמרינין בחולין דף קי"א ע"ב דדמא דבישרא שכן למטה וביו"ד רי"ס קפ"ח באשה שראתה מראה ולבסוף נעשה אדום לא מחזקינין ריעותא ובחכ"צ סי' מ"ו רצה לומר אפילו נעשה אח"כ אדום אזלינין לעולם בתר שעת יציאה מגופה דדרכי דרכי נועם וה"נ י"ל כן ואע"ג דהתם פליגו עלי' דח"צ מ"מ סברא יש לומר בנידן שלנו דלא מחזקינין ריעותא וכן אני מורה להכשיר הכלים שלא ראו בהם דם והנראה לפי ענ"ד כתבתי ידידו הד"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה צ"ו בעזהי"ת יום ג'פ' בא תרל"ז לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב הגאון הגדול המפורסם כש"ת מוה' דוד ליב זילבערשטיין אבדק"ק טרעבעשאף: מכתבו קבלתי ושם העיר מעלתו נ"י ע"ד חלב שנמצא בה דם ואדמימות איך הדין של שאר החלב שאין בה דם ואם יש ששים נגד הדם והביא פר"מ נ"י דברי הפ"ת שמביא בסי' פ"א דברי הנחלת שבעה לאסור ובשם חינוך ב"י כ' ג"כ לאסור משום דדם נעקר ונעשה חלב וכיון דיש בו אדמימות מוכח דעדיין לא נשתנה לגמרי וע"כ יש לאסור משום דם ממש וכן יש לאסור החמאה שנעשה ממנה וגוף התשובות הנ"ל אינם בידי לעיין בהם וגוף הסברא של החינוך ב"י הנ"ל ניתן להאמר דמצינו כן בכמה דברים שאין מתהפכין בפעם אחת ובחולין דף קכ"ה ע"ב מצינו עכבור שחציו אדמה וחציו עכבר ובכל דבר שהוא חידוש אמרינין אין לך בו אלא חידושו ובאמת קשה על זה דהרי אנן קי"ל ביו"ד סוסי' קפ"ט כרבנן דר"מ דלכך נסתלק דמה כיון דאבריה מתפרקין ולפי מה דמבואר בבכורות דף ו' ע"ב נראה דרבנן דסוברים דאבריה מתפרקין לא ס"ל דם נעקר ונעשה חלב וא"כ גוף הסברא קשה וכן שמעתי להקשות ובאמת לפי מ"ש הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ל"ה לישב דברי הרבינו יונה וכ' דבאמת הר"י איכ"ל דסובר כר"מ דדם נעקר ונעשה חלב עיי"ש וא"כ איכ"ל דהחינוך ב"י קאי להאי שיטה: וביותר נראה לישב עפ"י מה ששמעתי מפי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל וכ"כ בחידושו למס' שבת ר"פ חביות דאיכ"ל כסברת התוס' חדשים בפ"ק דנדה מ"ד דהיא אמיתות וכבר שיבח מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל את דבריו בחיו"ד סי' ע' דר"מ ורבנן אינם חולקין במציאות אלא דפליגו מה גורם הסילוק דמים ר"מ סובר דההנקה גורם דהיינו שע"י ההנקה נעשה מהדם חלב ורבנן סברו דאפילו בלי הנקה ע"י הלידה אבריה מתפרקין ונתמעט דמה ולא נעשה מכל ליחות הטבעיים שקודם הלידה הי' נעשה ממנה דם ועתה ע"י הלידה אבריה מתפרקין ולא נעשה דם אלא ממעט ממנ' ולזאת היא מסולקת דמים אלא שההנקה גורמת לשנות הליחה לחלב והוא נכון אלא שמרן הגאון אמר דמ"מ איכ"ל דרבנן ג"כ סברו דמהדם נעשה חלב אבל לא מדם הנדה שזה נתמעט ע"י פירוק אבריה אלא מדם האברים שכל זמן שלא נפרש הא קי"ל דם האברים מותר ולכך אצטרך לומר בבכורות דף הנ"ל דחלב דמותר הוא חידוש משום אבמה"ח ומרן הגאון האריך להסביר את זה ואכמ"ק ועכ"פ יש לישב דברי חינוך ב"י הנ"ל דאע"ג דקי"ל כרבנן דאבריה מתפרקין אפי"ה כיון דמדמה קא אתו נהי דנתהפך לדבר אחר שאינו נאסר מ"מ השתא כשנתפרש ועדיין לא נחלף והיות חלב צלול שפיר יש לחוש לדברי חינוך ב"י הנ"ל וא"ש: אלא שעדיין יש לפקפק ע"ד החינוך ב"י לפי מה שהשיג בס' שיירי כנה"ג על המג"א בס"י רי"ז גבי מוסק שכ' דלפי דברי הר"ן בע"ז דף ל"ז שכ' שם גבי דבש דאמרינין מסרי סרי דהיינו דכל דבר הנתהפך לדבר אחר לעולם הוי העדר קודם הוי' ונעפש מעיקרא

ונתבטל צורתו ואח"כ נעשה דבר אחר וגם החלב אם נימא דדם נעכר ונעשה חלב ע"כ קודם שנעשה חלב ע"כ נתעפש הדם ונפסל מאכיל' וא"כ קשיא מאי חידוש איכא בחלב ולכאורה אמרתי מאן שמעת לי' האי סברא דדם נעכר ונעשה חלב ר"מ הוא דס"ל הכי והרי הוא סובר דנוטלפ"ג אסור וגבי נבלה ס"ל דהקרא דילפינין מיני' שאינו ראוי לגר היינו בסרוח מעיקרא וא"כ אף בנתהפך ונתעפש מ"מ אסור והוי שפיר חלב חידוש ואף לרבנן ג"כ חידוש דהא עכ"פ הוא יוצא מהחי יהי' מה שיהי' דנתעפש נפסל מ"מ הוא יוצא מהחי והי' מיושב בזה קושית המג"א שהקשה לדעת ר"י דס"ל דהיכא דנשתנה מותר משום דאזלינין בתר השתא וא"כ מאי חידוש איכא בחלב ולהנ"ל מיושב: ובמקום אחר כתבתי לישב באופן אחר עפ"י מה שהחליט מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' ע' דדבר ידוע דדם אם מניחין אותו לקרוש נשאר הרבה מים ממנו וכ' שם לאסור אותו מים כמו דררשינין הטמאים לאסור צירן וכו' וה"נ גבי דם הוי זה המים ציר דם ואסור וא"כ אם נימא דדם נעכר ונעשה חלב נעשה רק אותו דם אבל אותו המים שיש בדם אינו נעכר ונעשה חלב אלא דמעיקרא כשהי' מעורב בדם הי' צורתו כדם ועתה כשהדם נעכר ונעשה חלב גם אותן המים קבלו צורת החלב ונקראו מי חלב אבל עתה שהוא חלב התירה התורה לשמות והוא החידוש נהי' דחלב נשתנה העדר קודם הוייתו אבל אלו המים לא נשתנו ולא נתעפשו ואפ"ה התירן התורה והוי שפיר חידוש ומיושב קושית המג"א הנ"ל ועפ"י' אפילו למ"ד דם נעכר ונעשה חלב מצד עצמו אין שום חידוש שהרי הי' העדר קודם הוייתו אלא משום תערובת המים הציר של דם וא"כ אין סברא לומר כחינוך ב"י הנ"ל כיון דאכתי דם בעין דנימא שע"י' גם מה שיש צורת חלב יהא נאסר: ובגוף הדבר של חלב מבואר בכמה דוכתי דחלב נעשה ע"י מאכל כמבואר בפוסקים לענין חלב בפסח שאכלו הבהמות חמץ יש לאסור והניסיון מעיד דהמאכל גורם על חלב ואני מסתפק אי לר"מ דס"ל דם נעכר ונעשה חלב אי סובר דגם המאכל מתהפך מעיקרא לדם ואח"כ נתהפך לחלב או שהמאכל עצמו נעשה ממנו ליחות ונתהפך אח"כ לחלב וא"כ אפשר לומר דגם לר"מ חלב הי' רק ספק איסור אפילו אם לא התירה התורה דמי יודע אם החלב הבא מן המאכל יותר או הבא מן הדם יותר ובוודאי זה תליא לפי בריאות הגוף של אותו דבר ולפעמים לפי המאכל של אותו דבר וא"כ הי' נ"ל אפילו אם לא התירה התורה הי' רק אסור מספק ונקרא ג"כ איקבע איסורא לר"מ נהי' דלא בעי איקבע איסורא מ"מ לדידן נראה דג"כ איקבע כמו שכ' הרמב"ם בס' יש בו כזית ס' אין בו כזית מקרי איקבע: ובזה אמרתי לישב חקירת הפליתי בסי' פ"א שחקר דלב"נ יהא חלב אסור למאי דאסיק דאתיא מאבמה"ח והאיך האכיל אברהם אבינו עה"ש חלב למלאכים שנדמו לו כערביים ותי' באמת דציר לב"נ שרי שלא נאמר להם הטמאים וא"ש לפי מ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת באו"ח בהנהגת שואל ונשאל אות י"ג ובתשובת מרן חלק ששי סי' כ"ה דאיכ"ל בב"נ ספיקא לא נאסר ובלח בלח גם להמיש ביטול ברוב וא"כ איכ"ל דלב"נ בלא"ה מותר משום ספק דלמא האי חלב בא מכח האכילה והוא הרוב ועכ"פ הי' נ"ל דהחלב אפילו אי לא חידש לן הקרא דחלב שרי הוי רק ספק תערובת איסור דלפי הנסיון רוב החלב בא מכח המאכל וא"כ לרבנן לא נעשה ג"כ כל החלב מציר אבמה"ח וגם לר"מ לא נעשית כולה מדם: ובלא"ה נראה לי עוד אליבא דר"י דס"ל דאתא מדם אי אמרינין דם שבישלו אינו עובר עליו ואמרינין במנחות דף כ"א דהוא מטעם דלא חזי להקרבה וא"כ כ"ש אם נתהפך לחלב דבוודאי אינו ראוי להזות על המזבח כדאמרינין בחולין דף פ"ז ע"ב ובזבחים דווקא אם יש לו מראית דם ראוי לכפרה ואמרינין בנדה דף י"ט דמראה דם דווקא אדום הוא דכתיב ויראו את המים אדומים כדם וא"כ חלב בוודאי אינו ראוי להזות על המזבח ונשתנה טובא

יותר מדם שבשלו או שמלחו וא"כ למ"ד דם שבשלו אינו עובר עליו ואינו אסור מן התורה א"כ כ"ש חלב ובזה אמרתי לישב הקושיא שהובא בנוב"י מהדו"ת חיו"ד שהקשה למ"ד דם שבישלו אינו עובר עליו מאי מייתי ראי' בבכורות דף ו' ע"ב מדאצטרך למיסר בב"ח ש"מ דחלב שרי הא התם הוי דם שבישלו ולדעתי עפ"י הנ"ל מאן דסובר דחלב ראוי להיות אסור משום דם נעכר ונ"ח ע"כ ס"ל דם שבשלו עובר או כפי' הרמב"ם שם והרבה מהראשונים שאין בו מלקות אבל איסור דאורייתא הוי ושפיר הוכיחו ממנ"פ: ועפ"י הקדמות הנ"ל נבוא לנידון הנ"ל דחלב שנמצא בה דם בוודאי הדם אסור כמו שהי' וממילא אם נשתהא בכלי מעל"ע או נתבשל בוודאי הכלי אסור אבל אם לקחו מן החלב שהי' לו מראית חלב אלא שנחוש משום חשש חינוך ב"י הנ"ל לאסור נראה דהוי הרבה ספיקות מלבד גוף הסברא הוא רק ספק אם בכה"ג שלא נשלם ונגמר החלב לגמרי אם גם זה התירה התורה וגם יש ספק הרי לא קי"ל כר"מ דדם נעכר לפי מאי דקי"ל בש"ע נהי דהבאתי לעיל דס"ל כר"י או כפי מה שצייד מרן זצ"ל דמדם האברים נעשה מ"מ מידי, ספיק' לא נפק' דלמ' לא נפרש עד שנשתנ' ממראי' הדם וגם כבר כתבתי דיש ספק אולי רוב' מהמאכל ולדע' הסוברי' ביו"ד סי' י"ד ובש"ך ובפמ"ג שם אפילו נולד בתערובות שייך ביטול ונהי דכל הספיקות הנ"ל אין יכולין להתיר מחמת ס"ס משום דהוי ספק חסרון ידיעה מ"מ אם נטלו מהחלב ונתערב באחרים ויש הפס"מ הרי פסקינין ביו"ד סי' נ"ג דס"ס במקום הפס"מ יכולין להתיר אפילו בחסרון ידיעה: וכ"ש.

לשיטת הנוב"י דס"ל דאפילו בלא הפ"מ יש להתיר וא"כ ה"נ נראה להתיר התערובות וכן אני מורה וכ"ש דיש להתיר הכלים דהרי ביו"ד סי' ק"ז עסק הרמ"א דאם יש ספק אם נתבטל או לא דהכלים מותרים משום דמוקמינין הכלים בחזקת כשרות אבל הבלוע הרי הוא ספק אם מה שנבלע הוא איסור או לא ובלא"ה כבר האריך הפמ"ג ביו"ד סי' א' סק"ו בטו"ז דהכשר הכלים קשה כיון דוודאי נגע וא"כ יהא דין הכלי כדין המאכל וכמ"ש הריטב"א בעירובין דף ל"ו בענין מקוה שנמדד וכו' מ"מ כיון דכלי שאב"י בלא"ה אינו אסור אלא מדרבנן נראה דבכה"ג סומכין לומר דאוקי אחזקה ולכך גם בנ"ד נראה לי דהכלים שלא נתבשל בהם או נכבש בהם הדם בעין ההוא אלא החלב נ"ל דמותרים והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה יהי' ה' עמו ויברך אותו ואת ביתו דברי ידידו הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה צ"ז שנית בענין הנ"ל בעזה"ת יום ב' לסדר משפטים תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם מוה' דוד ליב זילבערשטיין אבדק"ק טרעבעשאף: מכתבו קבלתי ואם אמנם שאני אדם חלוש לראות בעיני ואני חלוש מאוד וגם אני טרוד ואין לי פנאי להשיב ואני לא אמרתי קבלו דעתי כי אם כתבתי מה שאפשר לומר דרך ספק וגם אני יודע שתורה שבע"פ א"א לברר בכתב ולעולם נשארו פקפוקים וסברות חלוקות אעפ"י כ' אשוב למעלתו נ"י ע"ד השגתו על מכתבי הראשון מעלתו נ"י האריך טובא דא"א שיתהפך דם הנדה לחלב שהוא ארסיי וגם מן המאכל אינו נעשה חלב אלא שנעשה ממנו דם ומהדם נעשה החלב שכן הוא עפ"י חכמת הטבע והחיימו ואני בתומי אלך אפילו הייתי יודע דבריהם ידוע שכל דבריהם הוא רק אומדנא כמ"ש והאריך מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד ס' קע"ה שאין אנו יכולין לסמוך עליהם אלא אצלינו הוא בכלל ספק ומעלתו נ"י שקים לי' בגוייהו ואפי"ה כתב דהוי ספק חסרון ידיעה לכל הוא תימה בעיני הרי לדבריו יש יודעים ונאמנים עלי דברי אדמ"ו הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחידושו למס' שבת שהוא הי' באמת חכם גם בחכמת הטבע וברוה"ק שבו וכ' דלרבנן נהפך הדם האברים לחלב וקודם מזה נפגם משא"כ דם הנדה דטמא ובעינין שיופסל מאכילת כלב ופגם

כזה אינו נעשה בו ואם הרופאים יכולים להבדיל הארס מהדברים הארסיים ק"ו שהשי"ת היכולת בידו לתקן בטבע שיבדל מן הדם חלב רק הטוב והיפה והמותר יצא לפסולת: ועכ"פ זה אמת דאפילו אם רק נפגם מאכילת אדם אפילו אם נשתבח ע"י איזה דבר ונעשה ראוי למאכל הוי לי כנבילה מוסרחת ואינו חוזר לאיסורו כיון דפרח האיסור מיני' כמ"ש הריטב"א בע"ז דף ל"ט מיהו נראה דזה דווקא לרבנן אבל לר"מ בע"ז דף ס"ח דאין מחלק בין פגם זוטא לפגם מרובה וגם פ"ה הקרא לגר אשר בשעריך תתננה דמיירי בסרוחה מעיקרא ופרש"י שם דלר"מ דווקא אם לא חל עלה איסור נבלה מקודם הוא דמועיל פגם וכו' מבואר דלר"מ כל שחל עליו שם איסור שוב אינו נפקע ממנו ואפילו נימא דגם לר"מ נפקע ממנו מ"מ נראה דהיינו דווקא אם אינו עומד להשביח אבל דבר שעומד להשביח כגון בדם שנעשה ממנו חלב ור"מ סובר בכמה דוכתי בב"מ דף ק' דעומדין לבצור כבציר דמי וכה"ג ה"נ כיון דעומד להשביח כמושבח דמי ובוודאי לא נפקע ממנו בכה"ג האיסור ונראה דמשום זה דחק ר"מ לאוקמא הקרא בסרוחה מעיקר' משום דקשיא לי איך אפשר לומר דהקרא בא ללמד מה דאינו ראוי לגר אינו קרוי' נבלה הא מושכחת לה דקרוי נבלה כגון חתיכת נבילה בדבש ונפגם ועומד להשביח וכמושבח דמי וע"כ דקרא דחיק ומוקי אנפשי' דאיירי בסרוחה מעיקרא ואע"ג דגם ר"ש סובר בעלמא כל העומד לזרוק כזרוק דמי מיהו היינו דווקא היכא דהוי מצוה לזרוק ונהי דהתוס' בסוטה דף כ"ה כתבו דאין לדמות הפלוגתו' של כל העומד וכו' זה לזה מ"מ נראה דבנידון הנ"ל לר"מ עומד להשביח מקרי והוי כמשובח דלא מקרי בכה"ג עפרא בעלמא ורק דלפי"ז לכאורה קשה מה שאמרו בתמורה דאפרוח שנולד מביצה טריפה מותר משום דעפרא בעלמא הוא ואע"ג דעומד להשביח ולהעשות ממנו אפרוח דבר חשוב ובאמת רבא שם לא ס"ל הכי וקשיא עלי' מברייתא דתניא נמי הכי ולפי הנ"ל א"ש דבאמת תליא זה בפלוגתא אי נימא כל העומד להעשות הו"ל כאלו נעשה: ואפי"ה, נראה דר"מ שפיר איכ"ל דס"ל דאפרוח מביצה טריפה דמותר וכעין דאמרין שם בתמורה גבי וולד טריפה והטעם נראה דפנים חדשות הוא ואינו אותו דבר וכמו"ש התוס' בע"ז דף מ"ט בד"ה שאם נטע וכו' שהקשו מאי בין גידולי ערלה לתרומה ותירצו דדבר שהוא אסור בהנאה גם הגידולים, הם בכלל הנאה משא"כ במידי דאכילה אין הגידולין בכלל שאינו אוכל אותו האיסור בעצמו ואפשר דיליף זה מחלב עצמו דהתורה התירה אע"ג דלר"מ הוא בא מהדם וכל זה בדבר שאסור רק באכילה אבל דבר שאסור בהנאה דבכלל האוכל ההוא גם איסור הנאה כבר כ' התוס' הנ"ל כיון דאסר לן הקרא הנאה שהוא בכלל האכילה כל הנאה שבא ממנו הוא בכלל ונראה מתוס' שם דאפילו אפרין אסור מה"ת וכבר חקר הפנ"י בפסחים דף כ"ו דהוי שלא כדרך הנאתן והצל"ח בפסחים דף כ"ד כ' דאזלינן בתר השתא כיון דהשתא אסור לאכלו ואינו חזיא אלא לדבר שעומד עתה לכך וזה הוי השתא כדרך הנאתן ולכך הוצרכו התוס' בסוף תמורה לומר דהא דאפר הנשרפין מותר היינו מטעמא דנעשה מצוותן: ומטעם זה קשה לי עליהם מדברי הירושלמי המובא ברמב"ן בע"ז דף מ"ט דכ' דלרבנן מותר אגוז של ערלה שנטעה משום שנעש' עפר וקשה דנהי דהנשרפין מותר משום דנעשה מצוותן אבל אגוז של ערלה שהוא מן הנשרפין כיון שנטעו ולא קיים המצוה יהי' גם העפר אסור ונראה מזה דלהירושלמי הוי רק מדרבנן איסור העפר וזה נראה גם טעמו דר"י שם בסוף תמורה דאמר דמותר לשרוף הנקברים ולא חייש לתקלה באמת גוף הלשון של ר"י דאמר הנקברין מותר לשרוף משמע דקאי על כל המתני' וגם בב"ח בכלל ובב"ח אם שרף הוי כמבשל ועובר משום בישול דהא לענין בב"ח קי"ל דיש בישול אחר בישול וצ"ע ולא כתבתי זאת רק מפני שראיתי במכתבו של בנו הבחור המופלג מוה' ישעי' נ"י שכ' לענין

אפר שאסור משום דהוי לא לפגם ולא לשבח וזה אינו אלא כמ"ש התוס' בע"ז הנ"ל: ומה שהקשה עלי על תי' הראשון שכ' במכתבי הראשון על קושית המג"א בסי' רי"ז דאיכ"ל דחלב אסור משום ציר של דם והקשה א"כ חרוצי חלב יהי מותרין ומאי ראי' מייתי בבכורות דף ז' אשתמיטת' מה דאמרו במס' ע"ז דף ל"ה דבגבינות קיימו ביני ושם נשתייר מן החלב מן הציר וזה אסור דאינו בטל דלחודא קאי כמ"ש בטו"ז ביו"ד סי' ק"ד: ומה שהקשה עלי מעלתו נ"י על מ"ש דלרבנן דאיסור חלב חידוש משום אבמה"ח לא שייך בי' הקושיא של השיכנה"ג והקשה מעלתו עלי מתוס' חולין דף ס"ד ד"ה וכו' שכ' דלכך ואלא דחמורתא מותר דמשכבת זרע הוא והוי פגום וזה בוודאי אם נשאר פגום לא עדיף ציר של איסור מאיסור עצמו ובזה מיירי התוס' בהנך ואלא דחמורתא בעור הבא ממנו דנקרש והוא פרשא בעלמא וכן לפי ס"ד דתוס' גם הבצים הם פירשא בעלמא כעין דאמרינן ס"פ כל הבשר גבי קיבה דנקרש דהוי פירשא בעלמא ואח"כ דחו התוס' זה אבל חלב שנעש' בבהמה ואז כבר אינו מעופש אפילו מי רגלים דחמור דעכירו אסרו משום שיצא מטמא ולא אמרינן דהוי רק פירשא ופגום מכ"ש בחלב דנתעלה ונשתבח יותר ויותר דמקרי מן אבמה"ח כן נראה לפי ענ"ד והארכתי בזה אעפ"י דאין נפ"מ לדינא מ"מ כיון שהקיפוני בחבילות תשובות אמרתי לברר דברי ואחתום בברכה יהי ד' עמכם דברי ידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה צ"ח שיל"ת יערגין יום ב' ח' אדר תרכ"א לפ"ק: בימי הפורים יברכהו ה' המאיר לארץ ולדרים לידידי הרב המאוה"ג המופלג בתורה מוה' פסח נ"י אבדק"ק שאטעלסדארף יע"א: על דבר אשר בדק לן מעלתו נ"י ע"ד העופות אשר זה זמן לא כביר הובאו למדינתינו והם גדולים יותר משאר תרנגולים שלנו וגם יש בהם איזה שינוי שיש להם נוצות על רגליהם ומקצתם קורין אותן ענגלישע הינער ומקצתם קורין אמערקאנישע הינער והן מטילין בצים ומתערבים בתרנגולים שלנו ומתרבים טובא בכל המקומו' ומקצת חכמים אוסרין אותן ומקצתן מתירין ואין אתנו דבר ברור בזה וכבר סגר עלינו בש"ע ביו"ד סי' פ"ב סעי' ג' וכתב שאין עוף טהור נאכל אלא במסורת וכן נהגו ואין לשנות וא"כ כבר קבלו כל ישראל עליהם את זה ואין לנו דרך אחר להתיר אלא ע"י מסורת ועדיין אין כאן מסורת ברורה וכבר דברתי עם הרב הגאון האבדק"ק פרעשבורג נ"י עבור זה וגם שם עדיין לא נקבע הלכה ואחד משלוחי א"י אמר שאוכלים אותם באה"ק וכ' הרב הגאון נ"י מפרעשבורג להתם עבור המסורת ועדיין לא בא העדות עליהם ועדיין הם לנו בספק ומעלתו נ"י כ' בכחא דהתירא.

א'.

דהא דאסרינן בלא מסורת אע"ג שיש לו ג' סימנים ולא ראינו שדורס הוא רק משום חשש שכ' רש"י בחולין דף ס"ב ע"ב דחיישינן שמא יתגלה דדורס כמו שהוא בתרנגולתא דאגמא וכ' מעלתו נ"י שזה רק חשש מיעוט כיון שאנו רואין שאינו דורס ורוב הדורסי' טבעם שוה בכל הזמנים והוי רק חשש מיעוט ומדרבנן חיישינן ושוב כ' שם באות ג' כיון דהוי רק חששא דרבנן א"כ נהי דקי"ל בסימני' בצים דהם רק מדרבנן ולא דאורייתא היינו דלא סמכינן באיסור דאורייתא עליהם וא"כ אמרי' שפיר שמנה ספיקות הן אבל בנידון הנ"ל כיון דחשש דרבנן הוא סמכינן על הבצים ובצים של אלו אמעריקאנישע הינער הנ"ל הם שווים לבצים שלנו אלא שהביצים של התרנגולת שלנו הם לבנים יותר ואולי רש"י שהחמיר היינו באין בצים לפנינו עכ"ל בקצרה הצריך לנו: והביא.

ראי' דהוי חששא דרבנן חדא מלשון רמ"א בדרכי משה והשני' מלשון המשנה בחולין דף כ"ט
דכל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקרקבנו נקלף טהור והיינו אם אינו דורס וקשה למאי הלכתא
הא אם אין לנו מסורת אינו נאכל ואם יש מסורת א"צ ג' סימנים אלא וודאי דסמכינן על זה
ומיעוטא הוא לפע"ד י"ל דמן התורה צריכין אנו לחוש עפ"י מה שכ' הריב"ש בתשובה סי' קצ"ב
דהוכיח דלענין סימני טומאה לא אזלינן בתר רובא דכיון שצוותה התורה לנו לבדוק וכמו שכ'
הרמב"ם בפ"א מהלכות מאכלות אסורות מקרא דזהבדלתם בין עוף טמא לטהור א"כ צריכין אנו
לחוש אפילו למיעוט' ומביא ראי' מהא דאמרינן בחולין דף נ"ט ע"א הי' הולך במדבר ומצא בהמה
וכו' יבדוק בבשרה וכו' ובלבד שיכיר ערוך הא ערוך הוא מיעוט' דמיעוט' לגבי שאר בהמות ה"נ
בנידון שלנו: ונהי דלכאור' י"ל כיון דהריב"ש למד זה ממה שצוותה התורה לבדוק והיינו מקרא
דזהבדלתם כמ"ש הרמב"ם והיינו בדבר שיכול להכיר ולהבדיל משא"כ בדבר שא"א לבוא עליו
כגון סימן שאינו דורס אי ניחוש על העתיד מ"מ מדברי הריב"ש ולמאי דמייתי ראי' מערוך ושם
אינו יכול לבדוק משמע דלעולם חיישינן למיעוט מיהו זה ליתא דבערוך נהי דאיהו אינו מכיר
מ"מ אחרים יכירו ובלא"ה הא שם איכ"ל דמדרבנן הוא הואיל וחיישינן מן התורה למיעוט
במקום דאפשר להבדיל ולכך אפילו בדבר שאינו יכול להבדיל חיישינן מדרבנן וכן נראה לפי
דעת הרמב"ם הזה דכיון דהכתוב צוה לנו לבדוק בסימנים א"כ ע"כ אפשר הדבר בבדיקה: מיהו
אין ראי' מזה דמדברי הפליתי בקונטרס פני נשר נראה דלרבתינו חכז"ל הי' להם מקום להכיר
גם האינו דורס וא"כ אין ראי' ובלא"ה לפי מ"ש לעיל אין ראי' ועכ"פ אפשר לומר כדברי מעלתו
נ"י גם לדעת הריב"ש מטעם הנ"ל דבדבר שא"א להכיר גם להריב"ש הא דחיישינן למיעוט זה
הוא רק מדרבנן והתוס' והרשב"א והר"ן בחולין דף ס"ג ע"ב בד"ה ודלמא שהקשו ניזול בתר
רובא לא ס"ל כהריב"ש איברא דיש לעיין על התוס' הקושיא מהראי' מהא דאמרינן דף נ"ט
ובלבד שיכיר ערוך: ונראה לומר דאפשר דהא דאזלינן בתר רובא היינו בדבר שהוא ספק לכל
העולם וא"א לברר הדבר אבל אולי יש אחד בסוף העולם שמכיר בדבר זה ואפשר שמכיר אותו
לדבר איסור ואנו אינם מכירין לא שייך דניזול בתר רובא וכעין שכ' ההפלאה לענין הא דאמרינן
לא אמרה תורה שלח לתקלה עיי"ש וא"כ ה"נ אולי יש אחד בסוף העולם המכיר התרנגולים
האלו דהם דורסים ואז לא שייך לנו ליזול בתר רובא וא"כ שוב איכ"ל דהוי ספק דאורייתא ואין
מוכרח דהא דבעינן שיהא נאכל במסורת יהא רק משום חשש דרבנן: אמנם הראי' שהביא מעלתו
נ"י ממתניתן הנה אפילו לא נימא כפליתי הנ"ל שהי' להם שום היכר גם על אינו דורס אפי"ה
הרי כתבו הגאונים כל שחרטומו רחב וכנף רגלו רחבה בידוע שאינו דורס א"כ מועילים סימני
הגוף להתיר העוף שחרטומו וכנף רגליו רחבים ונהי דאנן חוששין להחמיר אבל חומרא זו דלא
נסמוך על קבלה זאת אינה יכולה לעשות לנו היתר להוכיח דהוא רק מדרבנן וממיל' גם הראי'
מהמרדכי בזה אינו דהוא לשיטתו דאוסר גם בחרטום וכנף רגלו רחב וע"ז אמר דהוי מיעט
ועיי"ש ואכתי אין ראי' לנידון שלנו אלא בדרך ממ"נ דהד"מ לא ס"ל סברת הפלאה הנ"ל וגם
על תוס' חולין דף ס"ג ע"ב הנ"ל יש לעיין: אמנם מעלתו נ"י כ' עוד סברא ג' להתיר דהא אמרינן
בחולין דף ס"ה ע"א שכן ונדמה עם הטמאים טמא ועם הטהורים טהור ותרנגולים אלו ששוכנים
ונזקקין זה לזה וגם נדמים במראה נהי דיש שינוי קצת כבר כתבו הראשונים גבי סנונית דדווקא
בזה לבן וזה שחור לא הוי נדמה וכ"ש אם נאמר נדמה בסימנים וכ"ש מה שנזקקי' ונהי שכ' מרן
זצ"ל בחת"ס שמא בעופות לא נאמר כלל זה שאין מתעברות טהורות מטמאים מ"מ נדמה מקרי
עכ"ל הצריך ולפי ענ"ד אפילו נימא דבכה"ג נקרא נדמה וגם זה אינו ברור ועיין ר"ן בחולין דף

ס"ה דגם גודל וקוטן לא מקרי נדמה וגם הא דנוצות יש להם על רגליהם למטה אמרו שגם לאויער האן יש לו כן ולתרנגולים שלנו אין להם.

אך אפילו נימא דחשיב נדמה הא בחולין שם אמרו אם חולק את רגליו שתים לכאן וכו' טמא שלש לכאן טהור ושוב אמרו אחרי' אומרים שכן עם טמאים טמא עם טהורים טהור וכו' הר"ן שם כל דשתים לכאן טמא הוא ברור אבל שלש לכאן ואחד לכאן טהור אינו כלל אלא אפשר שיהא טהור וה"נ האי כללא דשכן ונדמה לטמאים טמא הוא כלל אבל שכן ונדמה לטהורים טהור אינו כלל אלא אפשר שיהא טהור וכן מוכח מדברי הרמב"ם בפ"א ממאכלות אסורות דין כ' שכ' רק הכלל דשכן ונדמה לטמאים טמא אבל אידך כלל דטהור לא כתב כלל ועיי"ש וכן מוכח מטור וש"ע שלא הביאו כלל זה וא"כ גם על זה אין לסמוך ואין לנו אלא מסורת עד שיתברר הדבר ובפרט שכתבתי שיש מקום לומר דהוי חשש דאורייתא כן נראה לפי ענ"ד: ובאמת היש"ש בסימנין והפר"ח הביאו כלל זה דשכן ונדמה דגם אם הוא שכן ונדמה עם הטהורים הוא טהור מ"מ כבר כתבתי דאינו ברור דזה יהא מקרי נדמה ובפרט לפי הכלל דעוף טהור אינו נאכל אלא במסורת ויליף לה רש"י מתרנגולתא דאגמא שהיתה לפי הנראה מהשם שלה דמיא לתרנגולתא ואפי"ה כללא כייל דאינו נאכל אלא במסורת כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה צ"ט בעזה"י סיון תרכ"ג לפ"ק פה חוסט: החיים והשלו' וכל טוב לידידי ידיד ה' הרב הגאון הגדול המפורסם שלשלת היוחסין עה"י כש"ת מוה' מנחם א"ש ני' אב"ד ור"מ דק"ק אונגוואר יע"א: אחדשה"ט דפר"מ ני' באתי לשאול הסכמתו בדבר התרנגולים החדשים אשר יש אוסרין ויש מתירין ומאז צויתי על השוחטים אשר הם תחת דגלי שלא לשוחטם עד שיתברר דינם וכשאני לעצמי חזרתי על צדדי התירים אלו ולא מצאתי דהנה האחד מצדדי ההיתר על הא דאמרינין בחולין דף ס"ה ע"א בשכן ונדמה גם לרבנן מועיל ודברי אחרים אלו הביאם הרי"ף והרא"ש אמנם הטור וש"ע לא הביאו הכלל הזה דשכן עם הטהור טהור והרמב"ם כבסופ"א ממאכלות אסורות הביא הרישא של אחרים דהשוכן עם הטמא טמא ולא הביא הא דשוכן עם הטהור טהור ולכאורה הו"א דטעמם כמ"ש הר"ן שם לענין החולק את רגליו טמא זהו ברור.

אבל אידך כלל דהאינו חולק טהור הכוונה רק דלפעמים טהור כן יש לפרש נמי דברי אחרים לענין שכן ונדמה לטהורי' רק אפשר שיהא טהור אמנם אין הנידון דומה לראי' דכאן הוא דבר והיפוכו כיון דכללא הוא דנדמה ושכן לא מושכחת בטהור עם טמא גם להיפוך יהא סימן: ואפשר לישב דעל השלחן ערוך י"ל דהנה לכאורה קשה לי דבב"קדף ק"ה ע"א אמריין כאן שנה רבו תרנגול וטווס ופסיוני כלאים ואמרינין דקמ"ל אע"ג דרבו בהדי הדדי ובירושלמי פ"ק דכלאי' הובא בר"ש שם מ"ו איתא דתרנגול וטווס אע"ג שדומין זה לזה ההו' כלאים ומב' התלמודים יש להוכיח שהם דומים ורבו בהדדי היינו שכן ואפי"ה הם ב' מינים ואיך אמרו בחולין דשכן ונדמה גם לרבנן מועיל ולפי הנראה דטעמייהו משום דהם חד מין וצ"ל דזה רק סימן דאינו טמא אבל חד מין לא הו' אע"ג דרבנן לא ס"ל דשכן הוא אות ומופת רק משום דנדמה א"כ משמע משום דחד מינא הוא ויש לדחו' וצ"ע ויותר תימה על ר"ש הנ"ל שכ' לישב קושית התוס' בב"ק דף נ"ה על לשון מכאן וכו' דהכוונה ממשנה דכלאים דתנן אעפ"י שדומין וקשה אכתי לא אשמעי' אלא דומין לחודא אבל הנך תרנגול ועונה: ופסיוני שהם שכן ונדמה אכתי מנ"ל כיון שלפי הש"ס בחולין דף ס"ה יש חילוק בזה וצ"ע: ועכ"פ כיון שהוכחנו דאפילו שכן ונדמה איכ"ל דב' מינים הן.

וכיון שמין אחר הוא ואינו אותו מין עצמו ועל מין הזה לא קבלנו מסור' וכבר קבעו בש"ע סי' פ"ב שאין עוף נאכל אלא במסור' וא"כ לדידן אינו מועיל שכן ונדמה מ"מ דעת הרמב"ם לא סגי בזה דהרי הוא לא פסק דבעי' דווקא מסורת ונראה לישב דוודאי אין להביא רא'י מסי' ק"א סעי' ח' דפסק שם אם דומה לגמרי הדומין כשרין אפילו אם הפירוש שם דלא בעי' דומין ומתאימין מ"מ התם שאני דמספקא לן אם הוא חלק מזה או מזה שפיר אמרינן ע"י הדמיון תולין דומה בדומה משא"כ כאן דאיכא דעורבא דדמיא ליונ' כדאמרינן נמי לענין ביצה: מיהו נהי דאין רא'י מהתם להכשיר אפשר לדון בהיפוך לפי מ"ש שם הכו"פ דלמאי דקי"ל סימנים דרבנן אין לסמוך על זה עיו"ש אף אני אומר בכאן האי כללא דשכן ונדמה לטהורים אפשר דלא הוי אלא סימן בינוני וכעין שאמרו ר"פ אותו ואת בנו גבי כודנייתא דעיין בהנך דדמיא להדדי והוכיח שם ש"מ סימנים דאוריית' ופרש"י דהיינו סימני אבידה וכיוצא והר"ן בחידושו פ'י באופן אחר וכבר האריך בזה בנוב"י מהדו"ת בתקע"ג עכ"פ לפרש"י איכ"ל דה"ה הכא וא"כ אין רא'י מש"ס דחולין דף ס"ה דדלמא התם קאי ללישנא דסימנים דאורייתא או שמא אחרים סברו סימנים דאורייתא אבל.

לדינא דקי"ל סימנים דרבנן ולא סמכינן בדאורייתא לכך שפיר לא הביאו דשכן ונדמה עם הטהורים טהור: אמנם עדיין יש לפקפק על זה עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"ז מנחלות דין ג' דדווקא באיסר כרת לא סמכינן על סי' בינוני בדאורייתא וא"כ כאן אכתי יש לסמוך ונראה דהרי הכלל הזה נראה בחולין שם דאינו הלכה למ"מ ס' כיון דפליגו בי' וכיון שכן איכ"ל דרק על הרוב נאמר.

וכמו שכ' המפורשים בכיוצא בזה ובכל התור' כול' אזלינן בתר רובא אמנם הריב"ש בס' קצ"ב כ' דבר חדש דלענין הבדלה טהורים מטמאים לא אזלינן בתר רובא והביא ראיות לזה ויבוא' לקמ'י דתוס' פליגו על זה: ולפי דבריו ביאר המעין חכמה טעמו של הרמב"ם בפ"א ממאכלו' אסורות דמנה זה למ"ע לבדוק במיני הטהורים וטמאים משום דבעינן הבדלה דכתיב והבדלתם בין וכו' והבדלה לא מקרי אלא א"כ ברור הדבר בוודאי לא עפ"י רוב וא"כ א"ש בשלמא לענין איסור אזלינן בתר רובא ושכן ונדמה עם טמאים טמא אבל לענין התירא לא סמכינן ארוב וע"כ הפירוש כמ"ש לעיל בשם הר"ן לענין חולק את רגליו ולכך כ' הרמב"ם ב' דינים אלו חולק את רגליו ושכן ונדמה בהדדי וא"ש שלא הביאו הפוסקים הכלל הזה להתיר דשכן ונדמה עם טהורים טהור: ותו אפילו להפר"ח שהביא הכלל הזה דשכן ונדמה הניחא אם הפירוש נדמה כהרשב"א בסימנין א"כ גם אלו תרנגולים יש להם אלו סימנים של תרנגולים שמוחזקין לן לטהורים אבל לפרש"י המובא בר"ן שם דבעי' נדמה במראיתו וגדלו ומנהגו וכבר העידו שאלו התרנגולים החדשים מנהגם משונה דהם לנין ע"ג קרקע ואינ' עזין וקולס משונה ואין להם כרבלתא גם הנהגתן עם האפרוחים משונה א"כ אינם דומים וא"כ אין להתיר התרנגולים החדשים מפני ג' טעמים שאינם דומים לגמרי וגם בלא"ה כלל הזה אינו מועיל להתיר וכמ"ש למעלה ואין להתיר מבלי מסורת: ועתה נבוא לצד היתר השני מהא דאמרינן בבכורות דף ז' דאין טהור מתעבר מטמא והאנשים העידו דלפי הנהגה דתרנגולת שלנו מתעברות מתרנגולים החדשים אמנם בזה אין סמך שהרי כבר כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ע"ד דאולי לא נאמר הכלל הזה בעופות וכן הרמב"ם לא הביאו בעופות וכן מוכח עפ"י דברי התוס' בחולין דף ס"ג ובנדה דף נ' לפירושם תרנגולא דאגמא הזכר טמא והנקיבה טהורה ומתעברה.

וכיוצא בזה כ' היש"ש באלו טריפות סי' קט"ז והרי בבכורות דף ז' מוכח דכלל הזה הוא דווקא ואפילו מיעוט' אינו מתעבר דפריך שם ומי מיעברא טהור מטמא עיי"ש וע"כ דבעוף לא נאמר כלל זה. ואי נימא גבי גוונא דתוס' טעמא אחרינא משו' שהם מין אחד' והכלל נאמר דאין מין טמא מיעבר למין טהור כבר כ' הסמ"ג בסי' ס"ב בש"ד סק"ח דזה: תימה שיהא מין אחד טמא.

וטהור והיוצא בזה תמה הפליתי בסוף קונטרס פני נשר: ואם נרצה להסביר זה ולומר שהרי אלו עופות טמאים המפורשי' בתורה הם כסוגים אשר תחתיהם מינים חלוקים דהיינו בדברים הרבה יש להם שייכות ושויין ויש בהן חילוקין. ואמרינן בחולין דף ס"ג מאה עופות טמאים וכולן מין איה וכן כ' התוס' שם ד"ה ודלמא וכו' ואיכ"ל אותו צד שהן חלוקין גורם הטומאה והאיס' ומכח שהן שויין בהרבה דברים.

הם מתעברין זה מזה א"כ אם זה טעמא דתוס' א"כ שוב נפל כל הסמך הנ"ל בבירא דאיכ"ל גם בתרנגולים החדשי' כן דבאיזה דברים הם שווים ומכח זה מתעברין זמ"ז: וע"כ אין לנו אלא דברי הרמ"א ויפה כ' דאין שום עוף נאכל אלא במסורת ושאיין לשנות: ואפילו ביונים ותורים שנראה מפשטות ההלכה בחולין דף ס"א דכלם טהורים וכ"כ האו"ה בסופו דאין בהם טמאים ואפי"ה בסלת למנחה כלל ס"ו שאלה א' לא התיר אלא כלים מטעם ס"ס וכיוצא בזה פסקנו בוולדע טאבע"ן וטורט"ל טאבע"ן שהם ביער וכ"ש בתרנגולים שיש לחוש טפי שהועד לו בש"ס חולין דף ס"ב הנ"ל דאיכא תרנגולתא דאגמא דטמא ולכאורה.

הרי רק כ"ד עופות טמאים וגלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאין יותר מאלו כדאיתא בחולין שם וע"כ דתרנגולתא דאגמא בכלל אחד מעופות טמאים הנפרטים שהם כעין סוג להרבה מינים ולפי הנראה הם מין דוכיפת שמתרגם תרנגול הבר והיודעים בטבעיים מנו האויע"ר הא"ן וסימנו אותו שיש לו נוצות גם על הרגלים ואלו התרנגולי' החדשים שיש להם ג"כ נוצות על הרגלים יש לחוש טפי דאינו נאכל אלא במסורת: אמנם אם באנו לדין אם דברי הרמ"א אלו דאין שום עוף נאכל אלא במסורת דין תורה ומחשש דאורייתא או רק חששא דרבנן כבר כתבתי במקום אחר דנהי דהד"מ כתב דהוי רק חששא למיעוטא ומשמע דמדרבנן קאמר נראה דהיינו בכפ רגלו רחבה וחרטומו רחב אבל באינך אפשר דחשש דאורייתא הוא מיהו נראה כמו דאמרינן בקידושין דף ס"ד בלית לי אחין מקרי חזקה.

וביאר מרן הגאון בעל חת"ס בח"ר מהאע"ז סי' מ"א דאפילו רק לא שמענו ולא ראינו ממנו שיש לו אחין מקרי חזקה עיי"ש שהאריך ה"נ כיון דמאז שבאו למדינה זו וישראלים מתעסקין עמהן. ולא ראינו מהם שום מעשה דרוסה הרי הם בחזקת שאינם דורסים מן התורה ואינו רק חשש דרבנן משום שמצאו בתרנגולא דאגמא: ויש להביא ראי' לזה מדברי רש"י בחולין דף ס"ב ע"ב ד"ה חזי' וכו' שכ' עוף הבא לפנינו יש לומר וכו' ושוב כתב ושלא מסרו יש לחוש וכו' ועפ"י הנ"ל א"ש אם בא לפנינו ולא הכרנו אותו י"ל דהוי ספק דאורייתא אבל, אם הוחזק לפנינו שאינו דורס יש לחוש והיינו מדרבנן ולכך שינה לשונו כן נראה לפי ענ"ד כוונת רש"י וא"כ י"ל דהוי רק בתרנגולים אלו חשש דרבנן מיהו בלא"ה כתבתי כבר דהריב"ש בסי' קצ"ב כתב דאין הולכין בתר הרוב וא"כ ה"ה בתר חזקה אלא דהתוס' בחולין דף ס"ג ד"ה ודלמא כו' מוכח דפליגו וכן הרשב"א והר"ן שם עיי"ש וא"כ תליא חשש זה אי דאורייתא או דרבנן ברברבת' ועכ"פ אין לאוכלן בלי מסורת: אמנם אם יתברר להם מסורת יש לדון דהפר"ח והפמ"ג בריש סי' פ"ב כ' בשם תשוב' מהרי"ל סי' ק' ק' דהאידינא אין סומכין על מסורת והצ"צ בסי' כ"ט הסתפק עליו

דאין לסמוך על מסורת מקום אחר דדלמא הורה להם גברא כהרז"ה ולפי"ז ה"ה דיש לחוש בנידון שלנו דלמא הורה להם כרמב"י דג' סימנים סגי מיהו לפי ענ"ד לא הבנתי דא"כ גם באותו מקום יש לחוש על מסורת של אבותינו דלמה הורה להם כעין כרמב"י או כיוצא בזה וכעין שאמרו ספ"ב דר"ה וע"כ שאין חוששין משום שאמרו סוף ברכות דאין לומר דלמא מדעת' עביד שנאמר אל תבוז כי זקנה אמך וא"כ שפיר סומכין על מסורת ואם יש עדים שבמקום אחר אוכלין למה לא נסמוך על זה לפי הסכמת אחרונים דמסורת מקום אחר מועיל לנו בפרע בעופות שלא היו מצויין עד האידנא: ואי דחיישינן דאמרו בדדמי הא גדולה מזו קא מבעי ולא איפשטא ספ"ב דנדה אי אשה נאמנת לומר כזה התיר לי פלוני ואם אמרה כזה ראיתי ואבדתי קי"ל דנאמת ונידון שלנו אע"ג שהם לפנינו מ"מ נראה דדמי לאבדתי דאין כאן ריעותא דהא דאנו מסופקין היינו רק משום דלית לן מסורת וא"כ אם אומר כזה ראיתי שאוכלין ויש להן מסורת למה לא נאמין ואפילו אי נדמהו לכזה התיר לי חכם נראה דווקא היכא דמספקא לן אבל בב' עדים לא חיישינן.

אפילו במדי דשייך לומר בדדמי ואפילו במידי דלא הי' שכיח מעיקרא דהרי דווקא בע"א במלחמה קא מבעי לי' בפ' האשה שלום וכ' שם הרא"ש דשנים וודאי נאמנים דבתר תרי עדים לא דייקנין ונאמנים אפילו יש מקום לחוש לבדדמי וא"כ לא הבנתי למה לא נאמין כאן לב' עדים מוחזקים בחזקת כשרות וכמ"ש הרמ"א בריש סי' קי"ט דלדין בעי' מוחזק ואם מאמינים להם להתיר אשת איש כ"ש באיסורין ולמה החמיר המהרי"ל ואין ראי' מדאמרינן בחולין דף ז' דאמרינן חזי מאן גברי דקא מסהיד עלה דמשמע דווקא גברא וכו' דהתם שאני דהיו נוהגין איסור בדבר אבות אבותינו משא"כ כאן דבאו מעלמא ואין אנחנו יודעי' לא אם טהורים או טמאים הם למה לא יהיו נאמנים ואפשר דגם מהרי"ל בב' עדים מודה וספר מהרי"ל איננו בידי ואפשר דמהרי"ל חייש להרי"ף שם בריש פ' האשה שלום וגם בב' עדים חיישינן לבדדמי אבל אנן קי"ל באהע"ז סי' י"ז סעי' נ' ובב"ש שם ס"ק קנ"ו דנאמנים א"כ ה"ה כאן: ועכ"פ.

הרי הב"י והרמ"א שרגילין לפעמים להביא דברי תשובת מהרי"ל וכאן סתמו דלא כדבריו וע"כ נראה דאין לנו אלא דברי הרמ"א ופה שאסר לן לאכול בלא מסורת הוא התיר לן לאכול במסורת וא"כ הני תרנגולים החדשים שנתראו קאקי חין"א או אמערקאנישע הינער אם יתברר ע"י ב' עדים כשרים ומוחזקים ושדייקו לראות אותם התם והכא שאוכלין אותם בא"י או בשאר מקומות שבאו מהתם לפי ענ"ד שנוכל לסמוך עליהן כן נראה לפי ענ"ד.

והנה בתרנגולים הנ"ל לפי הנשמע קיבל הרב הגאון החסיד מסאנץ נ"י עדות מב' אנשים המסבבים ובאים מא"י להכא והעידו שאוכלין אותם בא"י ונקראים שם קיבריצר הונער והתיר על פיהם וגם בפני העיד אחד מא"י כן אבל הי' נראה לי שרק באומדנא אומר כן וכן כבר צווחו על קבלת עדות הנ"ל ואמרו שבשקר העידו ושאותם עצמם העידו אח"ז במקומות אחרים שרק באומדנא העידו וגם דמי' למלתא דלא רמי' עלי' אז בשעה שראו אותם לפי דבריה' בא"י הוי מילתא דלא רמי' עלי' ולדעת התוס' בכריתות דף י"ב ע"ב בעינן מטעם זה בכל עדות כוונה לעדות ונהי דהתם לא קי"ל כן מ"מ בנידון שלנו יש לחוש וא"כ אכתי אין לנו מסורת ברור ואסורים לאכלן: תשובה ק' החיים והשלום וכל טוב לידיד ה' הרב הגאון הגדול המפורסם עמוד הימיני נ"י פה"ח כש"ת מוה' אברהם שמואל בנימן נ"י אב"ד דק"ק פרעסבורג יע"א: נפשי.

בשאלתי להודיעני דעתו והסכמתו בענין המורכבים מתרנגולי החדשים אשר עדיין אין עליהם מסורת ברורה והרב' נתערבו והורכבו עם שאר התרנגולים ובהרבה יש ספק עליהם ועל הבצים ולדעתי יש בזה ד' חלוקי דינים א' אם אינו ניכר ריעותא ושינוי כ' מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ע"ד דאין לחוש דאחזוקי איסורא לא מחזקי' היכא דלא חזינן ריעותא וא"צ לזה טעם ס"ס וכיוצא בזה כ' הפמ"ג בסי' פ"ו בש"ד סק"ז היכא דשכיחא ווילדע ענטין וגענז אין לחוש לביציהן ונראה עוד דמטעם ס"ס יש להתיר דשמא אין זה מן המין המסופק ואת"ל שהוא מהמין שהוא דלמא גם המין שהוא מותרין ואין זה כשם אונס חד הוא דלא מקרי ס"ס דגדולה מזו כ' הש"ך בכללי ס"ס אות י"א דאם רק מוסיף מציאות והכא הרי אחד מתיר יותר מחברו בס' אחד אמרינן דלמא כולם מותרים וכמ"ש עוד שם הפמ"ג בשם המנחת יעקב בוילדע טאבען וגם על כלל דשם אונס חד פקפקו מקצת אחרונים הפר"ח והפליתי והפמ"ג במקום הפס"מ הניח בצ"ע עכ"פ באין שינוי כלל אין לחוש: אמנם אם נראה שינוי יש לחוש שהוא מבני התערובות ובזה לא ביאר לן מרן זצ"ל שם כל הצורך אלא שכ' דתליא בפלוגתא דחוששין לזרע אב וזוז"ג וצריכין אנו לבאר בזה החילוקים אם נודע לן שהנקיבות מהכשרים והזכר מהחדשים באנו לחילוק ב' ולכארו' ה' נראה דכשרים הבני התערובת והביצים מהם דהטו"ז והש"ך בריש סי' ט"ז ובס"ק י"ז הסכימו להלכה דספיקא הוא אי חוששין לזרע האב וא"כ כשרים מס"ס דלמא א"ח לזרע אב ואת"ל חוששין דלמא כלם כשרים וכעין ס"ס זו כ' הפמ"ג ביו"ד סי' ט"ז בטו"ז סק"ב לענין החלב עיי"ש: ועל גוף בני התערובת יש לדון דלמא בא רק מהאם ואת"ל דיש בו גם חלק האב דלמא חלק זה ג"כ טהור הוא ועיין בש"ך בכללי ס"ס באות ד' אמנם על היתר זה יש לפקפק דזה שייך אי נימא כדמשמע מדברי חידושי הר"ן בחולין דף ס"ט גבי מאי לחוש לזרעו וברש"י ובדברי מרן זצ"ל הנ"ל דגם אם אחד איסור ואחד היתר תליא בפלוגתא דחוששין לזרע האב אבל התוס' בחולין דף נ"ח ד"ה מכאן וביתר ביאור בסנהד' דף פ' ריש ע"ב בתוס' ד"ה אלא דהיכא דחד איסור וחד היתר לכ"ע חוששין עיי"ש ומ"מ הא פריך בסנהדרי' שם למ"ד זוז"ג מותר יהא מותר וא"כ הא הלכה רווחת בישראל בכמה דוכתי דזוז"ג שרי א"כ שוב מותרין בני התערובות וגם על זה רמז מרן זצ"ל איברא דלכאורה קשה טובא ע"ז דהרי בבכורות דף ז' ע"א יליף ר' יהושע משה כשבים ושה עזים עד דאתי מכולו טהור עיי"ש ואמרינן שם אע"ג דבעלמא סובר זוז"ג מותר כאן גילה קרא ומסתמא יליף עוף מבהמה עיין בתוס' בחולין דף ס"ד ד"ה שאם ריקמה וכו': ולכאורה הו"א לפי מ"ש בתשובת יד אלי' סי' ב' בשם חכם אחד הטעם דהבא מטמא אינו מועיל לו שחיטה והוי נבלה ולכך אסור אפילו נשחט דהוי כבן פקועה הבא על בהמה דעלמא בחולין דף ע"ט דהוי רק כסימן א' שחוט ולכך אסור ולפי"ז יש לחלק לכאורה בין בהמה לעוף דעוף דסגי' לי' בסימן אחד שחוט גם לר"י כשר מיהו ז"א דהרי כ' התבו"ש סימן י"ג אות ו' דהאי סי' א' שחוט לאו דווקא אלא מקצת וא"כ כל מקצת ומקצת יש בו נמי מה שאין מועיל לו שחיטה וא"כ גם בעוף שייך החשש הזה ודא עקא שאם אסור מטעם זה ואיכא חשש נבלה אפי' ס"ס אינו מועיל לדעת מקצת הפוסקים ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס דאם הספק על השחיטה ואיכא חשש נבלה אינו מועיל ס"ס: אמנם דברי החכם הנ"ל קשים לי דהרי גם בבן פקועה הקשה הראש יוסף כיון דהוי זוז"ג יהא מותר ותי' כיון דשניהם היתר לא שייך זוז"ג וא"כ כאן דחד הוא איסור שפיר נוכל לומר דזוז"ג שרי ולמ"ד זוז"ג מותר כיון דחלק האיסור אינו אוסר דהוי כנתבטל וכמ"ש הר"ן סוף פרק כל הצלמים א"כ שוב הדין שיועיל בו שחיטה וע"כ צ"ל דלר"י גלי קרא כאן בטמא וטהור דזוז"ג אסור וא"כ שוב אי אפשר לומר הטעם כדברי החכם הנ"ל ועכ"פ קשיא איך כ' מרן זצ"ל דלמ"ד

זו"ג שרי מותר הא כאן גלי קרא זוז"ג אסור: ולכאורה אמרתי לישב דהרי קי"ל דאין טהור מתעברת מטמא וכמו דמסיק נמי שם בבכורות אלא דקאמר שם דלר"ש דסובר דקלוט בן פרה אסור מושכחת דנתעבר מקלוט ואיכא למימר דהתורה בא לאסור הבא ממנה כדדרש ר' יהושע וכיון דאנן לא קי"ל כר"ש א"כ לא מושכחת כלל דרש דר"י וא"כ ע"כ הדרן לכללן דזו"ג מותר אמנם עדיין לא יצאנו בזה לכל הדיעות דהיד אלי' שם בתשוב' צידד לומר דגם בטהור הנולד מן הטמא דקי"ל דיוצא מטמא טמא מ"מ כיון דיש לו סימני טהרה איכ"ל דמתעבר ממנו הטהור א"כ גם לדידן מושכחת לן דרש דר"י ואכתי עמדה הקושיא הנ"ל ומ"מ נראה כיון דלא הביאו הרמב"ם ושום פוסק זה הדין דר"י וגם מסוגיא עצמו דדחק שם לומר דר"י סבר כוותי' דר"ש בחדא ופליג עלי' בחדא ולהיד אלי' לאוקמי' כרבנן כנ"ל וצריך לדחוק לדידי' וגם בלא"ה כ' שם התוס' דתי' זה אצטרך דווקא למ"ד טריפה אבל לדידן דקי"ל דטריפה א"מ איכ"ל דבאמת טעמא דר"י משום דס"ל גם בעלמא זוז"ג אסור ובזה מיושבי' דברי התוס' בב"ק דף ע"ח ע"א ד"ה לטעמי' שכ' טעמא דר"י משום זוז"ג אסור שם תמה על התוס' דהא גזה"כ הוא ולהנ"ל א"ש דלדידן טעמי' דר"י משום זוז"ג אסור וגם יש לומר לפר"ש וכן נראה מלשון הרמב"ם בפ"ב מבכורים דין ח' דהא דרבא יליף בנין אב דשה למעט כלאים היינו מהא קרא דשה כשבים ושה עזים דר"י א"כ נ"ל דר"י סובר כר"א דפודין בכלאים ולא אצטרך לשה כשבים לבנין אב ולכך דרש מיני' לאסור אבל אנן דקי"ל כת"ק דר"א דאין פודין בכלאים וגם קי"ל כרבא דאצטרך שה כשבים לבנין אב ולא דרשי' מיני' דרשה דר"י ולכך לא אשתמט שום פוסק להביא זה דבטהור וטמא אמרינן זוז"ג אסור כן נראה לפי ענ"ד.

ובלא"ה תי' זה דהש"ס דשאני הכא דגלי קרא צע"ג דקשיא ונילוף מיני' וצ"ל לפי תירוץ זה ס"ל לר"י דסברא חיצונה זוז"ג אסור ועל איסורא לא בעינן קרא וע"כ מהכא ילפינן דווקא בטומא' אמרינן זוז"ג אסור אבל בעלמא שרי וגם בזה יש לישב דברי התוס' בב"ק דף ע"ח מקושיא פנ"י הנ"ל ולפי"ז במידי דחמיר טובא כגון ע"ז וודאי ליכא למילוף מדיוקא דשה כשבים דגבי טומאה דגם בע"ז דכתיב לא ידבק בידך מאומה יהא זה וז"ג שרי ולפי"ז לדידן דקי"ל גם בע"ז זוז"ג שרי ליכא למימר כר"י וא"ש שלא הביאו הפוסקים ועכ"פ א"ש מה שאמרנו דבחילוק הב' מותר משום זוז"ג וכנ"ל.

אמנם אכתי יש לפקפק על היתר הזה לפי מ"ש הב"ח המובא בש"ך ביו"ד בסי' ט"ז סקי"ז דלהרמב"ם ס"ל דחוששין לז"א והפליתי בסי' נ"ז אות ח' כ' למ"ד חוששין לז"א איכ"ל עיקרו מן האב ולא חשיב זוז"ג והר"ן בחידושי חולין דף נ"ח בחד תי' כ' ג"כ סברא זאת בוודאי פשטות הסוגיא בבכורות דף ז' דתלה זה בקלוט שבא על פרה בפלוגתא דזו"ג ר"א ס"ל ריש אותו וא"ב חוששין מוכח דלא כהפלותי וגם בסנהדרין דף פ' הנ"ל שכ' התוס' דמספק אי חוששין וגם שם קאי לרבא ורבא סובר בב"מ דף צ"ה כר' יונתן והתוס' בחולין דף ע"ט ד"ה עייל כתבו דמאן דס"ל כר"י סובר כחנניא דחוששין ואפי"ה קאמר בסנהדרין דהוי זוז"ג וראיות הפליתי מחולין ס"ט מהו לחוש לזרעו עיין בת"ח שם מישב בטוב ועכ"פ נראה דלא כסברת הפליתי, אמנם אפילו לדבריו היינו בנולד דאיכ"ל מאוירא קא רבי כדאיתא בתמורה דף ל"א ורק ההתחלה מאב ואם ואז יש לצדד כנ"ל כהפליתי אבל ביצה דמגופי' קא רבי כדאיתא התם בוודאי עיקרו מאם ודי לקרוא לאב גורם ונראה דבמקומו הוא מוכרע דהרי התוס' בנדה דף נ' פרשו דתרנגול דאגמא ותרנגולתא דאגמא הם זכר ונקיבה וקשה איך מעיקרא התיירו התרנגולתא הא קי"ל דספק חוששין ולפליתי אי חוששין לא הוי זוז"ג וע"כ דבביצה מודה הפליתי ובפרט לדברי הש"ס

בחולין דף ע"ט ופ' ליכא למ"ד דס"ל דוודאי אין חוששין וא"כ אי נימא כהפליתי קשיא תרנגולתא וע"כ דמודה הפליתי בביצה ומדברי מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ש"ה דהתיר בפשיטות להכניס בכור לעדר ולא חייש להרבעה משום דהוי זוז"ג ע"כ לא ס"ל כדברי הפליתי הנ"ל. ואע"ג.

שכתבנו בחלק הב' דמותר מ"מ אין רשאין לגדל תרנגול כזה לכתחילה דבלא"ה אין לגדל דברים האסורים בוודאי לפי הסברא שכתבנו בסימן ש"א דהוי רק איסור דרבנן ובאיסור דרבנן קי"ל בסי' קי"ז דמותר לעשות סחורה אבל להשיטות דאסור מה"ת א"כ אסור לגדל אותן אלא א"כ נאמר סברות אינהו מיכל אכלו וכו' כמ"ש מרן זצ"ל בתשובות הנ"ל מיהו בנידון דידן הוא עצמו הספק ע"כ ראוי שלא לגדלן עכ"פ כך נראה להלכה אם הזכר מן הספיקות והנקיבות וודאי מכשרים.

אמנם אם הוא בהיפוך האם מן הספיקות והזכר מן הכשרות הוא חלק הג' דנראה דהביצה והנולדים מהם אסורים ואין לומר דגם כאן הוי ס"ס חדא אולי כולם כשרים ואת"ל דהחדשים אסורים אולי חוששין לז"א והוי זוז"ג כדאיתא בסנהדרין דף פ' וכ"ש לפי מ"ש דעת התוס' בסנהדרין וסייעתם היכא דחד איסור וחד היתר לכ"ע חוששין והוי זוז"ג וקי"ל דשרי ז"א דדוקא בוולד שייך זוז"ג אבל בביצה כיון דמגופי' קא רבי כיון דהאם טריפה או טמאה מסיק בתמורה דף ל"א דגם הביצה טריפה ונהי דבביצת טריפה מסיק שם דלבתר דגביל הוי עפרא בעלמא אבל בטמאה מ"מ כיון דהביצה טמא האפרוח הנוצר משם מצד עצמו טמא כמ"ש ההמ"ג בפ"ג ממ"א והובא בפר"ח סי' פ"ו סקי"ח וה"נ לא שנא וא"כ בכה"ג אסורין הנולדים.

חלק הד' היכא דמספקא לן ולא נודע אם האם מהישנים או הזכר מיהו זה דבוודאי אחד הי' מן הישנים המותרים עפ"י דינים דלעיל לכאורה נראה דמותר משום ס"ס ספק אולי הי' הנקיבה מהישנים וכשרים משום זוז"ג ואת"ל דהאם הי' מהחדשים דלמא כלם כשרים אמנם מלבד דעל ס"ס קשה להתיר כמ"ש הש"ך בסימן ק"י סוף כללי ס"ס יש כאן ריעותא כמ"ש לעיל דהרי אם הם טמאים אין שחיטה מועיל וא"כ כיון דמחיים ממנ"פ אסורות או משום טמאה או משום איסור אינו זבוח והשתא כששחטם יש ספק אם התירה השחיטה אותם מצד ס"ס הוי ס"ס במקום דאתחזק איסורא ולדעת הרבה פוסקים במקום דאתחזק איסורא אין ס"ס מועיל ואפילו לדעת הש"ך שם בסי' ק"י דווקא ג' ספיקות מועילין ובחלק הראשון יש ג' ספיקות אבל כאן אינם אלא ב' ספיקות איברא דלפי מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' כ"ה דספק בשחיטה מקרי דווקא אם הספק במעשה השחיטה א"כ ה"נ לא מקרי ס"ס נגד החזקה שהרי המעשה השחיטה בוודאי נעשה ועפ"י ס"ס הועיל מ"מ הפליתי לא ס"ל כן ע"כ חלק הד' הזה קשה להתיר אלא א"כ נצטרף סברת יש המתירין לגמרי מ"מ נראה דרוב המצויין הנקיבו' הן מן הישנים והזכר מהספיקות דזכר אחד מעבר הרבה ואזלינן בתר רובא ואכתי להריב"ש בסימן צ"ב דלא אזיל בתר רוב בטהורה וטמאה וממיל' גם ס"ס אינו מועיל ולדידי' היתר שכתבתי בחלק הד' אינו אלא א"כ נימא דוודאי היו הנקיבות מן הישינה והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה ק"א לאהובי תלמידי הוותיק המופלג וכו' כה' זלמן נ"י: נפשך בשאלתך לפי מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס סי' צ"ד דגם מחיים שייך כבישה א"כ איך קונים דגים מגוים הא ידוע דיש להם בכלי אחד בקאלטער דגים טמאים וטהורים הנה מסברא הי' נראה דמחיים לא שייך כבישה וכמ"ש הריב"ש בסי' שמ"ט דבחלב אשר בדופני החביות לא שייך כבישה דדרך המים ויין לרחק מחלב ה"נ בעל חי כל אימת שרוצים המים לפעול בו הוא

מתנועע והולך ממנו ומהרא"ש שהביא מרן שם אין כ"כ ראי' דזבוב מיד מת תוך זמן מועט ואמנם מי ירהר אחר מרן זצ"ל מסברא וע"כ שיש לחלק בין הריב"ש להא דידן אמנם באו"ה כלל למ"ד דין א' כ' בהדיא שרץ מת שנכבש וכו' מבואר דסובר דבבע"ח לא שייך אצלו כבישה והקושיא שהביא מרן שם לא קשה אפילו לפי דבריו דכיון דנפל שרץ או עכבר לשומן או במים בטל ממנו חזקת חיים והנה לכאור' יש להכריע ממקומו דהנ' בע"ז דף ל"ט ע"ב אמרינן איזה ציר שיש בו דגה כל שכלכית משוטטת בו וכולכית פרש"י דהיינו דג טמא ואפילו מאן דפליג לא פליג רק במציאות אבל בגוף הדבר לא פליג דאם יש שם דג טמא אפי"ה שרי מדכלל כל שכולכית משוטטת שרי משמע דלא בעי' ס' לבטל הכולכית וכל מלתא כי האי א"א לסתום וקשה הא כבוש כמבושל אלא וודאי דמחיים לא שייך כבישה ולכאור' הי' אפשר לומר ולהביא ראי' משם בהיפוך דשם פריך השתא באחת שרי ק"ו בשתים וכו' הא כתבו התוס' בשבת דף ס' ע"ב ד"ה השתא וכו' היכא די"ל דקמ"ל אפילו טובא אמרינן דאחד ושתים כדאמרי אינשי וא"כ ה"נ דלמא קמ"ל דאפילו טובא דלית בציר ס' ואפי"ה שרי משום דאין כבושה מחיים וע"כ דיש כבישה מחיים וכדברי מרן זצ"ל.

אמנם אי משום הא לא ארי' דהרי כבר אמרנו דזה יש לדייק נמי מרישא מדסתם כל שכלכית משוטטת בו משמע אפילו לית בי' ס' וגם איכ"ל דמסברא פשיטא לי' כך וא"צ לאשמעי' מטעם סברת הריב"ש הנ"ל אדרבה אי נימא דיש כבישה מחיים ומיירי דאית בי' ס' תיקשה מאי פריך הא קי"ל ביו"ד סי' פ"ד דלרבי דבב' זימנא הוי חזקה אם נמצא ב' צריך לבדוק דלמא אית בי' יותר וא"כ דלמא הא קמ"ל דכרשב"ג אמרינן ולכך קמ"ל דאפי' אית בי' ב' שרי ולא צריך לבדוק דלמא יש בו עוד עד דליכא ס' אלא וודאי נראה דמחיים לא שייך כבישה וקשיא למרן זצ"ל [והנה ראיות האלו לכאור' אינם דנהי דרש"י כ' דכלכית היא דג טמא מ"מ כשר דבכלים לא בעי' סנפיר וכ"כ הב"ח והפמ"ג בסי' פ"ג וא"כ ראי' הנ"ל ליתא מ"מ יש להביא ראי' מדלא משני דקמ"ל זה במאי דנקט בכרייתא אחת או ב' וע"ד המבואר בפנים].

וע"כ צ"ל דבדגים דחיותן במים איך אפשר שהמים יפעלו עליהם להוציא את כחן לחוץ ולבשל אותם מחיים וזה בוודאי לא נשמע וגם מרן מודה בזה ולא פליג אלא בדבר שא"י לחיות במים וא"כ בנידון דידן א"ש מנהג דידן ומנהג ישראל תורה הוא ולית בי' חששא כלל אמנם אם כבר מתו ונשתהו מעל"ע פשוט לאיסור כמבואר בש"ך ביו"ד סי' פ"ג ס"ק י"ד ובמשנה פ"י דתרומות מ"ח בהדי' ובת"ח כלל כ' אמנם אי כבוש אסור מן התורה או לא בנוב"י ח"א ביו"ד סי' כ"ו פקפק עלינו כל דין כבוש בג' דברים חזא כ' דהוי ספיקא דדינא וקי"ל כר"י דכבוש אסור רק כדי קליפה ותו דאין כל דברים אסורין ונאסורין בכבוש ותו דאפילו האוסר לא הוי כמבושל ממש עיי"ש שהאריך ולפי ענ"ד הלכה פסוקה דכבוש אסור בכולו וליכא מאן דפליג כדמוכח בפ"ז דשביעית גבי וורד חדש וכו' ובפ"ט דשביעית גבי ג' כבשים דאסורין וסתם אסור היינו בכולו ובאמת המשניות דבפ"י דתרומות משנה ז' וח' וי' הם תמוהות וקשה להבין טעמם והבאר יעקב בחאו"ח דף כ"ג ודף ל' האריך בזה והעלה דכבוש אינו מפליט ומבליע כא' אא"כ בדבר חריף ובזה רצה לישב כל המשניות אם אמנם שנרא' נכון לכאור' עדיין לא עלתה ארוכה לכל המשניות עיי"ש וגם תקשה תינח אי לקחן לאחר מעל"ע אבל אי הניחן שם ב' פעמים מעל"ע יהא אסור דבפעם הראשון פלטו ושוב יבלעו: ולפי ענ"ד דהעיקר והאמת דיגיד עליו ריעו שם במשנה הסמוכ' משנה י"א דתנן גם גבי בישול כה"ג וגם כבד אינה נאסרת וכו' וכשם שבאלו ידענו דהטעם משום איידי דטרוד לפלוט לא בלע אפילו מבשלים יום או יומים קים להו לחכמים דאינם

בולעים איידי דטרידו לפלוט ה"נ לא יקשה עלינו לקבל דבריהם גבי כבוש אמנם עדיין צריך לדברי הרמב"ן המובאים בר"ן בחולין דף ק"ח ע"ב ובריטב"א דאין טבע כל הדברים שווים דמים דרכן להפליט ולא להבליע וחלב וכיוצא בו ממשקים דרכן להבליע ומבלע בלע ומפלט לא פליט עד דנח מבלוע עיי"ש בר"ן וא"כ אף אנו נאמר זה הוא טעמא בנכבשין דהיינו ירק דסתם נכבשין היינו ירק כדאית' בנדר' פ' הנודר מן המבושל ולכך כשנכבשין במים דדרכן להפליט מדבר קשה וגם הנך הם קשים ומפליטים מהם ואידי דטרודי למיפלט לא בלעו ולכך אינם נאסרים אפילו אם שהו בתוכן כמה ימים כשם שאמרו בכבד ואע"ג דאח"כ נעשה ממנו ציר ובציר איכ"ל דדרכו להבליע מ"מ כיון שהתחיל לפלוט שוב אינו פוסק ולא בלע: ובזה יש לישב קושית הר"ש שם במשנה ח' ובמהרי"ק שורש קנ"א על הירושלמי דמחלק בין כבש בב"א אינו בולע אבל בזה אח"ז בולע ותמהו מ"ש ולהנ"ל מובן דאם נכבש מין א' קודם ופלט הרבה כדרכו ונעשה המים ציר שדרכו להבליע ולכך מעולה אינו מתחיל הכבוש השני להפליט אדרבה מיבלע בלע מפלט לא פלט עד דנייח ולכך שפיר אוסר בזה אח"ז אבל בב"א מתיר שם במשנה ז' מטעם הנ"ל גבי זתים אלא א"כ זית חולין פצועים דאז אע"ג דטרודי לפלוט מ"מ נמשך לתוכן טעם האיסורין דאפילו בצונן נאסרין כדןדבר דאית בי' פילי וגם משניות דשביעית א"ש דוורד בשמן ראוי שיאסור וכקושית הירושלמי שם דנהי דיש לדקדק לפי האמור דלמא טבע השמן כחלב דאמרינן מבלע בלע ומפלט לא פליט ולכך שמן של שביעית אוסר הוורד משא"כ הוורד של שביעית אינו אוסר השמן דהיתר וזה כעין קושית הר"ש שם: אמנם לא קשה חדא הן בקיאיין ולא אנן ותו דמ"מ כשנח הדר מפלט פליט וכקושית הש"ס בחולין דף ק"ח ע"ב וע"כ כתי' הירושלמי דוורד אינו אוסר או משום דהוא חדש ואין לו עדיין פליטה רק משהו ובטל והיינו כפי' הרמב"ם או כפירוש הר"ש הואיל ועדיין אינו זמן הביעור וכבר נתבטל קודם זמן הביעור וכן משנה פ"ט דשביע' דג' כבשים וא"ש דברי הירושלמי עיי"ש ואין להאריך: ועפ"י האמור נראה מבואר דלכ"ע אמרינן כבוש כמבושל רק בזה נשתנה דמבושל הוא מרכך טפי משא"כ כבוש במלח וכיוצא הוא מתקשה ולכך בבישול מבליע טפי יותר מבכבוש ונראה דאע"ג דהרמב"ם לא ביאר בהדי' דכבוש כמבושל מ"מ מוכח כן מדבריו מהנך מקומות דפ"ז דשמטה וגם בה' מ"א ספ"טו וגם כתב בהדי' בה' שבת פכ"ב דין י' דכבוש כמבושל ואסור לעשות בשבת נהי דחייב לא שייך בשבת דבעינן דווקא מבשל באש ואפילו מבשל בחמה פטור מ"מ מדאסר כבישה ולא מליחה מבואר דמחלק בין כבישה למליחה וכן פשוט בפסחים דף ל"ט ע"ב ושם מוכח דמפליט בכולו דאי רק בכדי קליפה עדיין הי' ראוי לצאת בו אחר שיטול ממנו כקליפה דקה מן הדקה כדרך וכן פסק הרמב"ם והש"ע בס' תע"ג סעי' ג' וכן קי"ל בס' תרמ"ח סעי' ט"ו.

וכי תימא דא"ה תקשה על ר"י לפי ענ"ד עפ"י מאי שדייק המג"א בס' תקכ"ז סעי' ג' דבמליח אמרו כרותח ובכבוש אמרו כמבושל ולא אמרו כרותח דמבושל אלא וודאי מוכח דכבוש לגמרי כמבושל משא"כ מלוח אינו לגמרי כצלי אלא כרותח דצלי עיין בצל"ח רפ"ב דביצה דף י"ו ע"ב מ"ש בזה וא"כ נראה דרק בזה פליגו דשמואל סובר דכבוש כמבושל ממש ור"י סובר אינו כמבושל אלא כרותח דמפליט בכולו: ובזה מיושב היטב קושית התוי"ט בפ"י דתרומות על הירושלמי שהובא שם בר"ש מ"ח דאמר ר"י לית כאן נכבשין וכו' וכבוש כרותח דר"י סותר ולהנ"ל אדרבה זה כוונת ר"י דכבוש כרותח היינו לטעמו וכי תימא מאי נפ"מ י"ל דנפ"מ לענין עת"ש אי מערבין בכבוש דווקא עיין צל"ח בביצה י"ו או אפשר דנפ"מ לענין דם שכבשו אי אסור מה"ת עיין בפמ"ג ס' ק"ה ולכך הרמב"ם לא הביאו דלענין ע"ת כבר ביאר בפ"ו מהלכות

יו"ט דרק בכבוש מערבין ולענין דם שכבשו הרמב"ם פסק אפילו אם בישלו הוא אסור מה"ת ועכ"פ לפי האמור דלכ"ע כבוש כרותח דמבושל ואפילו תימא דלא קי"ל אלא כר"י א"כ לכאור' הי' מוכח כש"ך בסי' ק"ז דלענין דגים שכבשו צירן אסור מה"ת כשם שבבישול מסיק הש"ך דהיא מה"ת ה"נ בכבישה.

אמנם המנה"י בכלל כ' ס"ק האריך בראיות ברורות דכבוש ס"ל להפוסקים דהוא מדרבנן ואפילו תימא דהוא מה"ת מ"מ היינו להפליט לחוד אבל להפליט ולהבליע בדג אחר דיש לן ספק אחר דמתוך שהוא טרוד להפליט אינו בולע וכדמוקי ירושלמי בפ"י דתרומו' מ"ח דווקא בזה אח"ז וא"כ בכה"ג הוי שפיר ס"ס ומסתפק לן אי נישרו דגים טמאים עם טהורים מעל"ע ולכך שרי וכ"ש דגים שאינם מלוחים דידוע דאין דרך להניח לשרות דגים מתים במים זמן מרובה דהמים מקלקלין ולכך פשוט דשרי לקנות מקאלטער אפילו דגים מתים ואין לחוש שמא נשרו עם דגים טמאים מעל"ע ותו לא מידי רק החיים והשלום מנאו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה ק"ב הפר"ח ביו"ד סי' פ"ג ס' הביא ראיות גדולות ונכונות דגם חיות שיש בים הם בכלל דגים ואם יש להם סנפיר וקשקשת פשיטא דטהורים וסנפיר בלא קשקשת פשיטא דטמאים אמנם אם יש להם קשקשת ולא נראה בהם סנפיר דבדגים קים לן מדברי חכז"ל דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ואע"ג שאין אנו רואין סנפיר ע"כ נפלו מהם או עתיד ליגדל לאחר זמן אבל בחיות שבים נסתפק בס' מעדני מלך ס"פ אלו טריפות אולי לא נאמר עליהן כלל זה והפר"ח חולק על זה שגם על חיות שבים נאמרה הלכה זו וכל הרואה יראה דפשטות הסוגי' מוכח כהפר"ח כיון דזה מבואר דאם יש סנו"ק לחיות שבים טהורים וא"כ הא דכתיב את זה תאכלו מכל אשר במים ע"כ על חיות שבים נמי קאי וא"כ ממיל' גם האי כללא דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר נמי עליהו קאי דאל"כ מאי פריך הש"ס בחולין דף ס"ו ע"ב לכתוב קשקשת ולא בעי סנפיר הא אצטרך משום חיות שבים: ותו דהרי בנדה דף נ"א לא מזכיר לא דגים ולא חיות אלא סתם כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וא"כ מסתמא כולל בין דגים ובין חיות שבים ותו דהרי אמרו בע"ז דף מ' דאם נמצא חתיכות דג שיש בו קשקשת אע"ג דלא נמצא בו סנפיר הוא מותר וכן קי"ל ביו"ד סי' פ"ג ואי יש חיות בים שיש להם קשקשת ולא סנפיר א"כ אולי מחיות שבים הוא ובהדי' אמרינן בע"ז דף מ' ע"א חזא דאית בי' קילפי ושרי' ואי ס"ד דבחיות יש קשקשת וטמא ואיך התיר על קילפי וכ"ת דלא שכיח ולא חיישינן זה אינו דכבר הוכיח בריב"ש בתשובה סי' קצ"ב דלענין דברים טמאים לא אזלינן בתר רובא מדאמרינן בחולין דף נ"ט בהיה הולך במדבר ומצא בהמה וכו' ובלבד שיכיר ערוך ואע"ג דמיעוט' הוא.

ומדברי הריב"ש האלו מסולקין גם דברי הפליתי רסי' פ"ג שכ' דהאי כללא דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר רק על הרוב נאמר ולדברי הריב"ש זה אינו דכאן לא מהני רוב וכן מוכח עוד מדברי הרי"ף והרא"ש בע"ז דף ל"ט דלאחר שהביאו חמרא דימא שרי ותורא דימא אסור כתבו כללא דמלתא כל דאית לי' קלפא שרי' מבואר דהאי כללא גם על חיות דימא נאמר וזה בא הרי"ף והרא"ש לאשמעינן וא"כ גם בחיות הים אם רואין קילפי ע"כ אית להו סנפיר ואפילו אינם נראים אולי נשרו או יגדלו.

וגם קרוב בעיני לומר דרגלים של החיות ההן בכלל סנפיר שהרי אמרו דסנפיר היינו כל שפורח ופרש"י ששט בהן וכבר כ' הרמב"ן במנין המצות בשורש ט' דרגלי החיות הולכין ושטין בהן וזה נראה שהשמיענו חכז"ל בחולין דף ס"ז ע"ב דלויטן דג טהור ופרשו תחתיו חידודי

חרס אלו סנפירין שלו ופרש"י באיוב מ"א שהם בבטנו וא"כ נראה שהם כרגלים וזה שהשמיעוני חכז"ל דהן סנפיר ונהי דאין לסמוך להתיר לגמרי מ"מ יש לצדד לצרף להקל אם יש עוד צדדים אחרים כן נראה לפי ענ"ד: תשובה ק"ג שלום וכל טוב וכו' מוה' יעקב שלום נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק טאפלטשון יע"א.

יקרתו הגיעני על נכון ומ"ש על דברי מרן בסי' ק"ו שנ' דדם מן החי יהא אסור משום ציר אבמה"ח וכ' מעלתו נ"י א"כ אם בישראל דם הנפש נהי דאיסור דם אזיל איסור ציר אבמה"ח איכא ותי' בזה קושי' התוס' בפסחים והנה להביא ראיות מדברי הפוסקי' דלא ס"ל כן הוא שלא לצורך והוא מוכח מתוס' חולין דף ק"ט גבי לב דלא קרעו אינו עובר עליו והשיגו תוס' על רש"י דמפרש דווקא בלב עוף הואיל ולית בי' כזית ותוס' פליג דהא הוי דם שבישלו יעוי"ש ומאי קושיא הא מ"מ אסור מציר אבמה"ח ומדברי ב"י סי' פ"ז על מ"ש הרמב"ם אם בישראל דם בחלב דאינו לוקה משום דבב"ח ודייק דמשום דם לוקה ומנ"ל דלמא משום אבמה"ח ונהי דיש לדון דהרי הרמב"ם כ' בפ"ג ממ"א דבחלב.

טעמא הוי רק כמו ח"ש ואין בו מלקות ולא די שמשמע כן מסתימת כל הפוסקים גם דברי מרן יסתרו תשובה זו עם תשובה סי' ע' שהאריך לפלפל אם מים הצלולים אסורין משום ציר של דם ולא פשט לאסור משום ציר של אבמה"ח. ובאמת כל הדברים האלו לק"מ דדם שיצא לאחר שחיטה איכ"ל דשחיטה התירו ולפי ענ"ד העובר קודם צאתו לאויר העולם יש לו דם הנפש ואז עדיין אינו אסור משום אבמה"ח כדאיתא בחולין דף ק"ג ע"א דבשע' לידה בא האיסור אבמה"ח וא"כ אותו דם אינו אסור משום ציר אבמה"ח ואין לומר דמ"מ אסור משום ציר אינו זבוח דהוי גם במעי' של האם דהא מנ"ל דציר של אינו זבוח יהא אסור דליכ' למילף מכל איסורים שבתור' בחולין דף ק"ך דהא יש לו היתר בשחיטה ואי יליף ע"כ מתרומה יליף ובתרומה הא קי"ל כר"י דדווקא זיתים וענבים המשקין היוצאין מהן כמותן ואבמה"ח יש לילוף מדאתקש לטריפה כמ"ש מרן זצ"ל שם אבל אינו זבוח לא שמענו: ובלא"ה לפי מאי דקי"ל ביו"ד סי' ע"ט דחלב אדם שרי הואיל ואין בשרו אסור רק בעשה ה"ה באיסור אינו זבוח וא"כ נהי דאח"כ מתרבה דמו מ"מ קמא קמא בטיל ואיך אפשר לאסור משום ציר אבמה"ח ואפילו למאי דקי"ל דאפילו במב"מ אמרינן חוזר וניעור מ"מ אינו מוכח דמה"ת הוא ולכך נראה דמרן זצ"ל כתב כן רק לגבי ב"נ דבב"נ לא שייך ביטול כמו שיתבאר לקמן (בתשובה ק"ד) בשם הפמ"ג בסי' ס"ב ויש לאסור משום תערובת ועוד דהא דאמרינן דאיסור אבמה"ח מתחיל משעת לידה היינו לדידן דגלי לן קרא כל בבהמה תאכלו אבל בב"נ נראה דאיסור אבמה"ח מתחיל במעי' של האם ולכך שפיר איכ"ל דדם אסור משום ציר אבמה"ח אלא וודאי שפיר הכריח מרן זצ"ל דציר אינו נאסר לב"נ אבל לישראל ליכא למיסר דם משום ציר אבמה"ח דכבר הי' כאן דם קודם שנעשה איסור אבמה"ח ולכך אין נפ"מ לדידן דלעולם דם שבישלו אינו עובר עליו למאן דס"ל כן ולית בי' אפילו איסור אבמה"ח.

תשובה ק"ד עוד להרב הנ"ל ועל מ"ש עוד מעלתו נ"י בענין הא דאין הולכין אצל ב"נ בתר רובא והקשה בזה דברי מרן זצ"ל בחת"ס אהדדי בסי' ע' משמע דאזלינן בב"נ בתר רובא ובסי' י"ט כ' בעצמו דלא אזלינן בתר רוב בב"נ והנראה לפי ענ"ד פשוט דגם בב"נ אזלינן בתר רובא דליתא קמן לא מבעי' לפי מאי דיליף בחולין דף י"א דאזלינן בתר רובא ממכה אדם יומת ודלמא טריפה הוי וא"כ זה שייך גם כן למידק גבי ב"נ דכתיב שופך דם האדם יומת ודלמא טריפה הוי אלא

ע"כ דאזלינג בתר רובא דספק נפשות להקל סברא הוא ובוודאי גם בב"נ הדין כן ואפילו לפי מה דדחה בחולין דדלמא לא אפשר שאני מ"מ ב"נ דחייב על העוברין ויליף משופך דם האדם באדם ודלמא נפל הוא אלא ע"כ דאזלינג בתר רוב ורוב וולדות בני קיימא נינהו וכיון דאזלינג בתר רובא דליתא קמן ומכ"ש רובא דאית' קמן ותו דאצל ב"נ דנידון בדיין אחד רובא סברא הוא היכא דשנים מחייבין ואחד מזכה דיהא חייב דאוקי חד לבהדי חד ושניהם כמאן דליתא ונשאר דיין אחד המחייבו ונהרג על פי דבריו וה"ה שנים מזכין ואחד מחייב והלך והרגו נהרג עליו בדיין אחד שנוסף המזכין על המחייבין והנשאר חד לבהדי חד וזה סברא ושייך אפילו בגוי כמ"ש מרן זצ"ל בס"י ש"י"ז ואין מזה קושיא על מ"ש הפמ"ג בס"י ס"ב ובכמה מקומות דבגוי לא אזלינג בתר רובא דהנה דברי רש"י בחולין דף צ"ח ע"ב דמפרש דביטול ברוב ילפינג מאחרי רבים להטות צריכין ביאור מה ענין ביטול להתם התם אמרינג מסתמא הרוב כיוונו האמת ולכך אמרינג אחרי רבים להטות והנשאר המיעוט כמאן דליתא אבל כאן שמיעוט איסור בוודאי נתערב בתוכו מנ"ל דבטיל ונראה דכוונת רש"י כיון דבעינג דווקא ג' דיינים או לנפשות כ"ג ואם נסתלק אחד מהם אין כאן דיינים ואפי"ה ביש מזכין ומחייבין אזלינג בתר רובא וע"כ דאין הטעם דמיעוט כמאן דליתא דא"כ אין כאן כ"ג סנהדרין וע"כ דהמיעוט בטל אצל הרוב ונתהפך להיות כמוהו וא"כ שפיר ילפינג ה"ה לענין ביטול איסורין אע"ג דבוודאי יש איסור מ"מ בטל האיסור אצל ההיתר וכל זה בישראל אבל בב"נ נהי נמי דילפינג דאזלינג בתר רובא מ"מ אי אפשר למילף דיתבטל המיעוט אצל הרוב ואיכ"ל דגבי ב"נ הואיל ונידון בדיין אחד לכך אזלינג בתר רובא דאיכא חד לבהדי חד ונשאר דיין אחד ונידון על פיו אבל לעולם דאין איסור בטל ברוב כן נראה לפי ענ"ד ועיין בנוב"י מהדו"ת סי' מ"ב שהביא ג"כ פלפול בזה וכו' לחלק בין לקולא ובין לחומרא ולדידי לא מסתבר וכי אנו מחמירין בגוי אדרבה מקילין ביה: תשובה ק"ה בעזה"י חוסט פ' שמות תרל"ו לפ"ק: החיים והשלום וכ"ט להרבני המופלג בתורה מוה' שלמה קליין נ"י בק"ק קליין ווארדנין יע"א: מכתבו קבלתי זה איזה שבועות ומתוך שאין אני מכיר אותו הנחתיו אולי יתוודע לי מי הוא השואל.

אמנם כיון דהוא לאפרושי מאיסור' לזאת לא ארצה להמתין עוד מלהשיב על שאלתו הזה מעלתו שאל על מה שראה בספר הברית שהרבה להזהיר על החומץ שלא לשום אותו בתבשיל כי הוא מלא תולעים רק צריך לבשל תחילה החומץ ואח"כ מועיל הסינון ותמה מעלתו שלדעתו הוא נגד הדין המוזכר בש"ע יו"ד סי' פ"ד בש"ך ס"ק' שהביא בשם רי"ו דחומץ שיש בו תולעים אם פירשו לאויר נקרא פירשו אבל חומץ להתבשיל לא הוי פירשו ומותרים אלמא שאין בו חשש דהיינו רביתיהו עכ"ד: והנה הטו"ז בס"י פ"ד סק"ה כ' לאסור בשואב מכלי תלוש לכלי תלוש דחיישינג שמא קודם שכאו המשקין אל כלי השני נפרש התולע לתוכו ואז עדיין לא הוי רביתיהו ובפרי תואר סי' פ"ד ס"קו כ' דהא דאם עירה אל כלי אחר שרי היינו אם אין בתוך הכלי שני אוכלין אבל אם הי' מאכל בכלי השני חיישינג דלמא השריץ התולע על גבי אותו דבר והא דכתב הרי"ו חומץ שהתליע ועירה ממנו לתוך התבשיל שרי דהיינו רביתיהו מיירי בתבשיל לח כמשקה והפרמ"ג בס"י פ"ד ס"קה כ' שם לחלוק על פרי תואר הנ"ל וכו' דאפילו יש שם מאכל ג"כ מותר לערות לתוכו: ולפי.

ענ"ד פשוט דגם הפמ"ג מודה דאז ליכא למימר היינו רביתיהו והראי' ממ"ש הפמ"ג שם בש"ד סוף ס"קח דאם לש קמח כמשקה שיש בו תולעים אם פירש על הקמח אסור דלאו היינו רביתיהו וא"כ כ"ש אם נטל המאכל מן המשקה כדרך שנוטלין הקריין מן החומץ בכה"ג בוודאי יש לחוש

על התולע שנפרש עליו וא"כ לא מבעי' בחומץ שעושין כדרך שעושין עתה החומץ ששופכין הרבה פעמים וחוזרין ושופכין הרבה פעמים זאח"ז שיש לחוש שפירשו למעלה במקום השריפה כעין דאית' ביו"ד שם סעי' ג' שלא לסנן ע"ג קסמין דלמא פירשו עלייהו והדר נפלו שוב לתוכו אלא אפילו אם עושין חומץ מעט ואינו שואב מכלי אל כלי דאין לחוש דלמא פירשו מ"מ כיון שדרך ליתן החומץ ע"ג המאכל ואוכלין המאכל ע"י שנוטלין המאכל במזלג ואז עומד המאכל בפ"ע והחומץ בפ"ע אז וודאי לא שייך לומר דהיינו רבתייהו ונעשה כשרץ השורץ על הארץ ולכל הפחות הוי ספיקא דאורייתא: ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל כשאכל איגערקין הכבושים אפילו במים לא אכלן אלא קילפן מתחילה הקליפה החיצונה קליפתן זרק ומה שבתוכו אכל דכל דבר הנכבש ונעשה מחומץ יש בו חשש תולעים כמ"ש בס' הברית הנ"ל וע"כ בוודאי יש לחוש ולעשות התקנה לבשל ולסנן ע"י בגד שלא יוכל התולע ליפול לתוך הכלי כן נראה לי ואחתום בברכה דברי הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ק"ו יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם הרב הגאון המפורס' לשם ולתהלה כבוד מוה' מכתבו קבלתי וכו' ועל אשר בדק לן מעלתו נ"י בקושיא אחת והיא דמנ"ל למילף מג"פ לא תבשל לאסור הנאה הא אצטרך לא תבשל הג' ללמד דרך בישול ואין לומר דזה ידעינן מל"ת הב' דזה אינו דמהתם אין ראי' דלעולם אפילו שלא כדרך בישול נמי אסור והא דכתיב לשון לא תבשל כדי לאסור שלא כדה"נ עכ"ל בקצרה ולפיענ"ד לא קשה דהרי אמרו בע"ז דף מ"ו ע"ב דכל מקום דיש לדרוש לחומרא ולקולא לחומרא דרשינן א"כ כיון דנוכל לדרוש הקרא על ב' אופנים דרשינן לחומרא דיתורא דל"ת הג' בא לאסור הנאה וא"כ שוב קשיא ל"ל הל"ת הג' לכתוב רק לא תאכל בשר בחלב או לא יאכל ונדע דאסור דיאכל נמי הנאה במשמע וע"כ צ"ל דהקרא בא ללמד לאסור גם שלא כד"א והנאה וכמ"ש וביאר כל זה הרמב"ם במנין המצות ל"ת קפ"ז ובחינוך מצוה קי"ג ושוב קשה א"כ לכתוב רק חד ל"ת בשר בחלב פן יקדש או יקבר הואיל והוא מהנקברין כשם דכתיב בכלאי הכרם וע"כ דבא ללמד דהאכילה רק דרך בישול אסור: ועוד בלא"ה וכי קצרה יד הלשון מלאסור לן אכילה בלשון אחרת דלא לכתוב אכילה או כדרך שנאמר ביחזקאל והובא בחולין דף ל"ז ע"ב לא יבוא אל פיך ובמכות י"ד ע"ב אמרו דלא יגע אזהרה לאכילה ואז נימא כיון דלא כתיב אכילה בגופי' אסור אפילו שלא כד"א ולמה אפקי' בלשון בישול וע"כ דאתא להורות דדווקא דרך בישול אסור ואי משום דרך בישול לחודא אכתי הו"ל למכתב לא תאכל בשר מבושל בחלב וע"כ ללמדינו לאסור אפילו שלא כד"א ולמה לי הג' ע"כ לאסור בהנאה וכל זה כתבתי לפי מה דפשיט' לי למעלתו נ"י דמכח יתורא או שינוי, ילפינן זה ולדידי קשי' בחולין דף קי"ד ילפינן מלא תבשל לפטור או לחייב חלב בחלב וא"כ מנ"ל דרך בישול ולכך הי' נראה לפיענ"ד פשוט דלאו מיתורא או שינוי בקרא ילפינן אלא אפילו אין כאן יתור מ"מ אין ל' לאסור טפי ממה דאסרה תורה וכיון דלא אסרה התורה רק בישול לא תוכל לאסור טפי וכיון דאסר בישול מסתמ' דרך בישול כמו דאמרינן בעלמא אכילה דרך אכילה בעי' ונהי דכאן רבי' קרא ואפילו שלא כד"א היינו משום דאכילה לא כתיבא אבל מאי דכתי' מסתמא מיירי בדרכו בכך וא"כ לא נוכל לאסור טפי אלא כדרך בישול כן נראה לפי ענ"ד נכון: ובלא"ה קשה לי למה הוצרך רבא לומר משום דרך בישול הא אמרינן דבב"ח חידוש הוא ורבא סובר דכל מאי דנוכל למעט חידושו ממעטינן דהרי בע"ז דף ס"ח ע"ב אמר רבא נטל"פ בשרצים מותר הואיל ושרצים חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו וכיוצא בזה סובר רבא בסנהדרין דף כ"ו דעד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל דכל שנוכל למעט החידוש ממעטינן וא"ל דאביי לא ס"ל סברא זו כדמשמע גבי עד זומם דסובר למפרע הוא נפסל

דאכתי קשיא למה הוצרך רבא לשנות דרך בישול אסרה תורה הא רבא לשיטתו בלא"ה לא קשה ודוחק לפרש דזה באמת כוונת רבא: ונראה דהרי אמרו בפסחים דף מ"ד דלכך בב"ח אינו חידוש מכח דלחודא שרי דהרי בכלאים נמי כן הוא ובכלאים קי"ל כרבנן בכלאים פ"א מ"ז דירק באילן אסור והתוס' יו"ט שם הביא בשם הירושלמי דירק באילן אינו משנה את הפרי ואפי"ה אסור ומסתמ' כשם דאמרינן בכלאי אילן ה"ה בכלאי הכרם וא"כ ראוי לן לומר דגם בב"ח הדין כן דאפילו אינו משנה טעמו אפי"ה אסור כדי לדמותו לכלאים ועי"ז יתמעט החידוש ולכך פריך אפילו ליכא נ"ט נמי והוכרח רבא לומר הטעם דדרך בישול אסרה תורה: ועפי"ז אמרתי לישב דברי רש"י בחולין דף ק"ה ע"א דמפרש החידוש בב"ח משום דבלחודא שרי ובהדדי אסור והתוס' תמהו דבפסחים מסיק דאין זה החידוש ואמרתי לישב דהנה בלא"ה כבר תמהו איך אמרינן דבב"ח החידוש מכח דתרו לי' כולי יומא שרי א"כ החידוש הוא לקולא ויכולין למילף מיני' החומרא עיין בנוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' וכבר העירו התוס' בסנהדרין דף כ"ז ע"א ד"ה חידוש ע"ז ולכך נראה דהרי לכאור' קשה איך אמרי' דבב"ח דמיא לכלאים לענין האי לחודא שרי הא לפי מ"ש לעיל לדידן כלאים אוסר אפילו אינו משנה טעמו ובב"ח בעינן דווקא שיסנה טעמו א"כ לא דמי לכלאים: ונראה דהרי בלא"ה קשה לרבנן מנ"ל דכלאים אוסר אפילו אינו משקה וצריך לומר דכלאים סתמא כתיב וקשה נילוף סתמ' מן המפורש בב"ח דגלי קרא דווקא דרך בישול ויהא כלאים דמי לבב"ח ולא יהא חידוש מיהו זה אינו דהרי בב"ח בלא"ה חידוש מכח דתרו לי' כ"י בחלבא שרי וא"כ ליכ' למילף כלאים מיני' ולכך שפיר אמרי' כלאים סתמ' כתיב ואפילו ירק באילן דאינו משנה וכל זה למסקנ' דבב"ח חידוש מכח דתרו לי' שרי אבל לס"ד דרק מכח האי לחודא שרי הוי חידוש פריך הרי כלאים נמי וא"ל כלאים שאני דאסור אפילו בלי שינוי טעם דהוא גופי' נילוף מיני' ולכך משני דהחידוש הוא משום דאי תרו לי' כולי יומא בחלבא שרי וא"כ שוב אין ללמוד כלאים מיני' ונשאר החידוש מכח דלחודא שרי ובהדדי אסור והוי חידוש לחומרא וא"ש קושית הנוב"י: ועפי"ז מיושבין דברי רש"י דכל זה לפי האמת דאית לן קרא דרך בישול אסרה תורה.

אבל לפי מאי דלא ידע דרך בישול אסרה תורה שפיר קאמר אביי אי חידוש הוא לחומר' ע"ד הנ"ל מכח דלחודא שרי נימא אפילו ליכ' נותן טעם שרי ויהא שוה לכלאי' ויתמעט החידוש ולא יהי' חידוש רק מכח דתרו לי' ומשני דרך בישול וא"ש כנ"ל ובזה אחתום בברכה ידידו הדורש שלומ: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ק"ז החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרבני המופלג בתורה וביראה החרוץ כש"ת מוה' נפתלי שרייבער נ"י.

מכתבו קבלתי וכו' וע"ד הרטי' שנעש' מחלב אילים או כבשים וחמאה ושמן זית ושעוה וחלמון ביצה וצריף הנקרא אלויין ועשב יבש כתוש ומטגנין זה עם זה אחר שנתערבו וטרפם יחד ורטי' זו אתמחי ושאל אם רשאיין לעשות רטי' זו לחולה שאב"ס דיש לאסור חדא משום בישול חלב בחלב דקי"ל חלב בחלב לוקיין על בישולו ונהי דזה נקרא טיגון "והסולת" למנחה סי' פ"ה והפמ"ג בפתיחה, לבב"ח ושם סימן פ"ז כ' דלצורך ומקום הפ"מ יש להתיר טיגון וא"כ ה"ה במקום מכה מ"מ שאר אחרונים מחמירין וגם מדברי מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' צ"ב וסי' צ"ד נראה דאסור טיגון וטעם ב' כיון דאסור בישולו אסור גם בהנאה ובב"ח אסור אפילו שלא כדה"נ מן התורה כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מיסוה"ת ובמל"מ שם ואפילו ח"ש אסור מה"ת בהנאה כמ"ש הצ"ח בפסחים דף כ"ב אדרבה אית' בירושלמי בפ"ו מתרומות דבאיסור הנאה אפילו ר"ל מודה דאסור בהנאה מן התורה ואע"ג דנתערב בי' האלויין קודם שנעשה בב"ח לא נפסל עי"ז להיות ראוי

לאכילת אדם דהרי לאחר שריפת האלוין מערבין אותו והרי אז לוקחין אותו נמי למעשה אופה ולכך נראה דאסור לעשות רטי' זאת לחולה שאב"ס ומצד אלו הטעמים אסר מעלתו נ"י לעשות זאת בבית חמיו.

והדין עמו לפי ענ"ד דהיתר טיגון בב"ח מקורו עפ"י סוגית הש"ס בסנהדרין דף ד' למ"ד יש אם למסורת דהקש' מנ"ל בחלב היינו חלב ומשני דא"א דחלב דכתיב בקרא היינו חלב דאין דרך בישול בזה מזה הוכיחו דטיגון אינו דרך בישול עיי"ש ברש"י ותוס' וכל שאינו דרך בישול אינו אסור בב"ח מה"ת זהו ראיות הסולת למנחה והפמ"ג אמנם קשיא לזה מהירושלמי ר"פ הנודר מן המבושל דקא מבעי' לי' מעושן אי אית בי' משום איסור בב"ח ואין לתרץ דאולי הירושלמי קאי למאן דאמר יש אם למקרא דהא הרמב"ם בפ"ט ממאכלות אסורות פסק מעושן פטור אבל אסור וכ' הה"מ והב"י דטעמו מירושלמי הנ"ל וכיון דגבי מעושן מספקא לי' אי חשוב כדרך בישול ע"כ טיגון לא גרע מני' אדרב' וודאי עדיף מני' וא"כ מוכח דאסור מן התורה וכדי שלא יהא סתירה נראה לישב דהנ' הוא גופי' טעמא בעי וכמ"ש הפר"ח הרי גם צלי בישול מקרי כדכתיב ויבשלו את הפסח ולמה לא יקרא טיגון בישול.

ולכאורה אמרתי לישב עפ"י מ"ש הר"ן בחולין בסוגי' דירך בשם הרא"ה דצלי אינו מפעפע ולכך לא שייך בי' לשער בס' ובחולין דף ק"ח אמרו דלכך כתיב לא תבשל להורות דרך בישול דהיינו בכדי נתינת טעם להורות דיתר מס' שרי וא"כ להרא"ה זה שייך בבישול משא"כ בטיגון וצלי וא"כ לכאור' קשה מנ"ל כלל למעט טיגון דלמא אדרבה לכך כתיב בישול דבטיגון אפילו יתר מס' אסור ואפשר דזה באמת הפירוש בש"ס סנהדרי' הנ"ל וא"כ אין ראוי להתיר טיגון מיהו איכ"ל כיון דהקרא לא מיירי בי' הו"ל כמו מליחה דשרי מה"ת ואפי"ה י"ל דמכל מקום אם בישל שיעור מצומצם גבי בישול דמפעפע בשוה אסור משא"כ בצלי וטיגון דאינו מפעפע בשוה ואפשר דיש בו חלקים דלית בהו טעם א"כ אין ללקות עליו דנתמעט עי"ז שיעורו וכיון דהלממ"ס דקרא גם בכז' מצומצם איירי לכך לא הוי מצי התורה לינקוט טיגון ובכי ה"ג באמת אין לוקין ושפיר קאמר הש"ס בסנהדרין דאי אפשר דקרא בחלב מיירי דא"כ אינו דרך בישול ואינו נותן טעם בשוה וא"א לחייבו על שיעור מצומצם ולעולם אם טיגון הרבה בב"ח נמי חייב וקא מבעי' לי' שפיר בירושלמי במעושן ואין כאן סתירה ותסתיים מיני' כי טיגון ג"כ אסור אמנם בת' זה לא א"ש אלא להרא"ה ואנן קי"ל בצלי בשמן נמי מועיל בס' ותו אפשר בטיגון גם הרא"ה מודה: ולכך נראה לישב מטעם אחר די"ל עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"ו ממא"ס לענין קרומי חלב דאסורין מן התורה כמו ח"ש חלב ומזה נלמד דח"ש מושכחת לה"ח"ש בכמות דהיינו חצי זית וח"ש באיכות דהיינו שהוא הרבה יותר מכזית אלא שאינו חלב גמור אלא מקצת חלב באיכותו עיי"ש וכך אני אומר דאפילו נימא דטיגון לא מקרי בישול גמור מ"מ מקצת בישול הוא דהרי בלא"ה כ' הפר"ח כמ"ש לעיל דמצינו צלי מקרי בישול וע"כ אי כאן לא אסר הוא בוודאי כמ"ש הרמב"ם בפ"ט משבת כל המרפה גוף קשה מקרי בישול וזה נעשה גם ע"י צלי אבל לשון הקרא לא תבשל גדי בחלב משמע דמרפה ומרכך הגדי ע"י החלב וזה שייך רק בבישול משא"כ בצלי וטיגון מ"מ מידי מקצת בישול אפשר דלא נפיק והוי כח"ש ותרווייהו עולים בקנה אחד דבסנהדרין קאמר דאינו בישול גמור אבל מקצת בישול הוי ואסור כמו חצי שיעור מה"ת ובירושלמי קא מבעי' במעושן אי חשיב כמקצת בישול ואסור כמו ח"ש מן התורה וקימ"ל להחמיר וא"כ לדינא קי"ל טיגון אסור מן התורה וא"כ בנידון הנ"ל אין להתיר מכח דהוי טיגון וכיון דטיגון אסור ממיל' נעשה בב"ח מן התורה ואסור בהנאה וכבר כ' מרן זצ"ל בחת"ס סי' צ"ב הנ"ל דחלב בחלב אסור

בהנא' ונהי שכ' דהסומך על הדגו"מ בסי' פ"ז דמתיר בהנא' אין מזחיחין אותו הפמ"ג לא הסכים לזה ונהי דלכאור' מש"ס דכריתות דף כ"ג דפריך למ"ד אין אחע"א בקדשים מכל חלב לה' ולכאור' קשה הא מעילה הוא איסור הנאה ואפילו אי אינו חל איסור ע"א מ"מ אסור בהנאה ומאי פריך והוי לכאור' ראי' מוכרחת דאי אינו חל מותר בהנאה וצ"ע על רש"י מיהו אפשר לדחות דגבי מעילה גם איסור לאו דאכילה איכא כמ"ש המל"מ בפ"א ממעילה דין ג' ומשמע לי' דאתרבי מכל חלב לה' לכל איסורי מעילה גם לאיסור אכילה ומ"מ עדיין קשה לרש"י דס"ל דהוי איסור מוסיף ומוסיף חל אפילו קל חמור כמ"ש התוס' ביבמות דף ל"ג ע"ב וא"כ לפרש"י מאי פריך וצ"ע.

ומ"מ משום קושיא אין לנו לדחות שיטות הראשונים דהם ידעו טפי מינן וכיון דלרש"י ורשב"א וריטב"א בחולין ק"א וקי"ג איסור הנאה איסור מוסיף ואפילו לתוס' דס"ל דהנאה אין איסור מוסיף מ"מ אפשר דס"ל דחלב בחלב הוי כולל מגו דחייל על החלב חל על החלב עיי"ש ולא נשאר סמך אלא לשון הרמב"ם בכריתו' דף י"ב בנקודה הנפלאה בפ"א המשנה להרמב"ם ושם דבריו סתומים ויש בו הרבה פירושים ולפיענ"ד אפשר דגם הרמב"ם מודה דחלב בחלב אסור בהנא' אלא דס"ל כיון דאיסור אכילה והנאה שיעורן שוה בכזית איכ"ל דהנך דאיסורין בהנאה משום סרך אכילה נאסרו שלא יבוא לידי אכילה דאכילה הוא הנאה הגדולה ולולי דאסור באכילה לא הי' אסור בהנאה ואיך נימא מגו דחל אהנאה חל אאכילה דכיון דהנאה טפילה לאכילה ודווקא בקדשים דמעילה דשיעור הנאה בשוה פרוטה ואכילה בכזית וא"כ ההנאה מצד עצמה אסור איכ"ל דהנאה מקרי מוסיף משא"כ בשאר איסורין דשיעורן שוה ונראה דשניהם נאסרו מטעם אחד א"א לומר דמקרי מוסיף דההנאה נגדרת אחר האכילה: ולפי"ז לפי האמת איכ"ל דגם הרמב"ם מודה דאסור בהנאה דהרי אמרו ביבמות דף ל"ב ע"ב לר"י נפ"מ לקברו בין רשעים גמורים וכמו שהקשה נמי בפמ"ג ואע"ג דר"ש פליג עלי' הא קי"ל בעירובין דף מ"ו דר"י ור"ש הלכה כר"י ואפי"ה א"א לחושבו מוסיף כן נראה לפי ענ"ד בכוונת הרמב"ם ואינו מוכרח דהרמב"ם סובר דמותר בהנאה וממיל' אסור משיחה ורטי' הנ"ל בהנאה אפילו שלא כדרך הנאתן ואפילו חצי זית כדלעיל אלא א"כ נפסל קודם בישול מאכילת אדם או ע"י האלוין הנ"ל או ע"י העשבים או שמן מוסרח וכיוצא ובכה"ג כ' הפליתי בסי' פ"ז ס"קטז כל שנפסל קודם בישול אינו דרך בישול ובב"ח דווקא דרך בישול נאסר ומותר אבל לולא זאת אין להתיר כן נראה לפי ענ"ד: ועפ"י הסברא הנ"ל דהנאה משום סרך אכילה נאסר אמרתי להסביר סברת התוס' שכ' דווקא לא תאכל כולל גם הנאה אבל כי כל אוכל אין הנאה בכלל והיינו כיון דמשום שלא יבוא לאכלו וזהשייך אם כתיב לשון עתיד שלא יבוא לאכלה אבל בלשון עבר או בינוני דווקא אכילה דברי רבו וידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ק"ח בעזה"י יום ג' פ' דברים שנת תרל"ז לפ"ק חוסט: החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג כש"ת מוה' אייזק נ"י ווירטהיימער נ"י: מכתבו היקר קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בדין עצם שנמצא בקדירה חולבת שבשלו בה תפוחי אדמה הנקראים ער"ד עפע"ל וכבר אכלו המאכל רק השאלה על הכלים שלא הי' ס' בקדיר' הזה ומעלתו נ"י כ' לצדד כיון דקי"ל בסי' צ"ט דעצמות האיסור אין מצרפין לאיסור וא"כ ע"כ דלית בהו ממש ואין חשש אלא משום בליע' שבלע העצם מהבשר וכיון שהי' ב' ימים בין הזמן שבישלו בשר לבשעת מציאה יש לדון בו משום נוטל"פ ויש שחלקו עליו שביו"ד סי' פ"ז מבואר דגם עצמות אית בהו לכל הפחות מדרבנן איסור בישול בב"ח ועוד האריך מעלתו נ"י ולפי ענ"ד באמת הפמ"ג בסי' פ"ז סעי' ז' הקשה מזה על המנח"י בתשובה סי' ו' ובבית לחם

יהודא בתשובתו פלפלו רק אם ניחוש שהי' מוח בחלל העצם והמנח"י חייש והבלח"י כ' שאין לחוש אבל מצד העצם עצמו פשיטא להו דאין לאסור הרי בסי' פ"ז מבואר לאיסור: ולפי ענ"ד בלא"ה הדבר קשה מאוד להבין אמאי באמת אוסר כיון דקי"ל בריש סי' צ"ט שם ביו"ד עצמות האיסור אין מצרפין לאיסור ואפילו לדעת הרמ"א שהחמיר כדעת הא"ז דאין מצטרפין עצמות האיסור להיתר אפי"ה עצמות האיסור אין מצטרפין לאסור וכיון שכן בכל איסורי תורה בוודאי גם באיסור בב"ח לא חמיר מיני' ואפילו אם נימא דבסי' פ"ז מיירי ברכים.

אפי"ה קשה על המחבר דהמחבר בסי' צ"ט לא חילק וצ"ל דס"ל דנהי דהליחות שיש בעצמות יש לו טעם קלוש ואינו אסור מ"מ גם טעם קלוש אסור מדרבנן לכהפ"ח לכתחילה דאפילו נ"ט בר נ"ט דהוא קלוש קי"ל ביו"ד סי' צ"ה דאסור לכתחלה ואם בישראל במזיד הוא כמבטל איסור לכתחילה דאפילו באיס' דרבנן כל שעיקרו דאורייתא אפילו לדעת המחבר בסי' צ"ט אם בישראל במזיד אסור וא"כ בסי' פ"ז דמיירי לענין חיוב ופטור וע"כ איירי במזיד ולכך אם בישראל בדיעבד נמי אסור דהוי כמבטל איסור לכתחיל' אבל המנח"י והב"ח איירי דנפל שם עצם ובכה"ג וודאי אינו אוסר מצד העצם ולכך פלפלו רק אי חיישינן שהי' בהם מוח: ולפי"ז לכאורה מוכח דעת מפורשים המובאים בפמ"ג סי' צ"ט סק"א בטו"ז דגם בעצמות יש ליחות מצד עצמם רק דנקל' הטעם מיהו יש עוד לישב בדרך אחר דבריהם דהנה כבר הקשו המפורשים לדעת הרמ"א דכתב כהא"ז דעצמות האיסור אין מצטרפין להיתר דקשה ממנ"פ אם יש להם ממשות יצטרפו גם לאיסור ואם אין בהם ממשות למה לא יצטרפו גם להיתר ולפי ענ"ד י"ל דהאו"ז חייש דנהי דמן הסתם אין בעצמות איסור ליחות אבל זהו רק עפ"י הרוב כמו כל דברים הטבעיים הם רק על פי הרוב אבל לפעמים או לאיזה מן העצמות יש בהם ליחות האוסר אלא דאזלינן בתר רוב וכל זה אם הנידון הוא דהעצמות יאסרו המאכל דיש לו חזקת היתר ואיכא רוב וחזקה להיתר ובכה"ג לכ"ע אין חוששין למיעוט אבל אם אנו דנין אם העצמות האיסור יצטרפו להיתר לבטל האיסור שעומד בחזקת איסור בכה"ג אין סומכין על הרוב מדרבנן ולכך אין מצטרפין לא לאיסור ולא להיתר כן נ"ל להסביר כאן דברי האור זרוע: וא"כ י"ל דלכך בסי' פ"ז אוסר לבשל עצמות עם חלב משום דחיישינן למיעוט עצמות דיש בהן ליחות מבשר והיינו ג"כ לכתחילה דאין מבטלין איסור ברוב אבל אם מעצמו נפל כעובד' דמנח"י שפיר איכ"ל דשרי וסמכינן ארובא ולפי תי' זה איכא למימ' דרוב העצמות שאינם אוסרים הוא משום דאין בהם שום לחלוחית וכדעת המפורשי' המובאים בפמ"ג סי' צ"ט הנ"ל ואיכ"ל דאפשר דהוי נוטל"פ וכסברת מעלתו נ': אמנם באמת דעת המחבר דפסק בסי' צ"ט דגם מצטרף להתיר ולבטל האיסור א"כ ע"כ לא ס"ל דאיכא מיעוט עצמות דיש בהן לחלוחית האיסור ולא שייך תי' הזה וע"כ ס"ל כתי' הראשון ולפי תי' הראשון נראה דבעצמו' יש בהם לחלוחית רק דיש בהם טעם קלוש וא"כ לא דמי לכלים דנפגם הטעם בו ולא שייך להתיר משום נטל"פ מ"מ נראה דוודאי אם הי' עצם של דבר איסור שפיר יש לחוש בו מטע' הנ"ל אבל בנידון זה שהי' עצם של בשר כשר וגם הקדירה שבישלו בה לא הי' בה חלב וא"כ הוי במאכל הזה נ"ט בר נ"ט ומשמ' נכנס להקדיר' הטעם הג' בקדירה וקי"ל בסי' צ"ה דאפילו בבישול שרי.

ונהי דיש לפקפק על זה דהרי הפמ"ג בסי' צ"ה בט"ז הביא דנ"ט בר נ"ט לא מקרי אלא אם טעם הראשון הי' בכלי ושם איקלש אבל בבא הטעם הראשון להאוכל לא איקלש מ"מ בנידון הנ"ל שבא הטעם הראשון אל העצם דיש בהן לחלוחית קלוש ונתערב הטעם שבלע העצם ע"י הבישול עם הבשר בלחלוחית הקלוש שבתוך עצם בכה"ג לא עדיף מטעם ראשון הנבלע בקדירה ושפיר

איכ"ל דמותר משום נ"ט בר נ"ט וא"כ כיון שבררנו אשר בנידון זה אין איסור משום עצם מצד עצמו כדמוכח מדברי מנח"י ובלח"י ואין חשש רק משום דבשלו העצמות בהדי בשר כשר ולא שייך חנ"נ אלא דהבלוע של בשר שנכנסה מתחילה בהעצמות ומשם להמאכל וממאכל להקדירה והוי נ"ט בר נ"ט דשרי בדיעבד: ובפרט לפי מה שצייד הפמ"ג בפתיחה להלכות בב"ח דאפילו אי טכ"ע דאורייתא מ"מ נ"ט בר נ"ט לכ"ע מדרבנן וכן צידד מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' פ"ו דבטעם שני למ"ד טע"כ דאורייתא דיליף מגיעולי עכו"ם אין למילף לטע"כ בדבר המותר שיהא נעשה איסור ונהי דדחה הפמ"ג לגמרי דין זה מ"מ סברא גדולה הוא ושמואל דסובר דנ"ט בר נ"ט שרי וקיל טעם דאיקלש וכו' ולכך נראה לפי ענ"ד בנידון הנ"ל להתיר הכלים שאינם ב"י והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי ידידו החותם באהבה רבה ודורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע, תשובה ק"ט בדין כלים הבלועים מבב"ח שהאו"ה כלל כ"א כ' דמותר למוכרם לגוי הנה לשון הטור וש"ע בסי' צ"ד סעי' ג' דכ' דאסורי' בהנאה נראה דצריכים דווקא שבירה וכמ"ש הבאר היטב שם והטור לטעמי' אזיל שאוסר באו"ה סי' ת"נ להשכיר כלי חמץ לגוי וה"ה מכירה משום דהכלי אסור בהנאה אבל טעמא דהא מילתא צ"ע דהא הסכים הטור וש"ע עם הר"ת בתוס' ע"ז דף ל"ב ע"ב ד"ה והא וכו' דאין איסור בכלים הבלועים מאיסור הנאה משום רוצה בקיומו ע"י ד"א ולכך התיר ליתן בו דבר יבש ולהטור אפילו צונן לח ולהש"ע דאסור צונן לח הוא רק משום גזירה שמא ישהא מעל"ע כמ"ש היש"ש פ' כ"ה סי' מ"ו: ונהי דזה שרי רק באקראי בעלמא כמ"ש הש"ך והפר"ח בסי' צ"א ובמנח"י כלל פ"ה משום חשש שמא ישכח וישתמש בחמין מ"מ מדמותר באקראי צריך לומר דאינו אסור משום רוצה בקיומו ע"י דבר אחר וגם קי"ל כהסכמת האחרונים ביו"ד רס"י ק"י דרשאין למכור שאר איסורי הנאה שנתערבו ונאסרו מותר למכור חוץ מדמי איסור שבו וא"כ אמאי יהא אסור למכור הקדירה לגוי וה"ה אם נתערב איסור בליעת בב"ח בפת וכיוצא יהא מותר למכור לגוי חוץ מדמי איסור וכמ"ש הפמ"ג בפתיחה לה' בב"ח ובפר"ח באו"ה סי' תס"ז פסק נמי כהמרדכי דאפילו אינו מפורש בהדיא חוץ מדמי איסור כיון דאינו אלא בלוע וטעם וידוע דאין הגוי נותן מעות עבור זה מותר למכרו עיי"ש וא"כ למה יהא כאן אסור למכור הקדירה הבלוע מבב"ח: אמנם בדגו"מ סי' צ"ד סק"ג נראה דס"ל דחמץ שאני כיון דרוצ' לאחזה"פ ליהנות מן הכלי חשוב טפי כרוצה בקיומו ע"י דבר אחר דומיא דחרס הדריינוס ונראה דהיינו כפי' הסמ"ג המובא ביש"ש פ' כ"ה סי' מ"ו הנ"ל ולדבריו נראה דס"ל בכלי חמץ גם להשתמש יבש אסור להטור וכ"ש להחם חמין ולכך הביא בש"ע סוסי' ת"נ דיש חולקין ומתירין להחם ומיושב בזה קושית המג"א שם סקי"ב דהדגו"מ לשיטתו ולפי"ז נראה דדווקא בחמין אסור להשכיר או למכור אבל בכלי שנבלע מבב"ח באמת מותר למכרו לגוי ומה שכתב דאסור בהנאה היינו שאר הנאות: אבל הלשון לא משמע כן דנקט אסור בהנאה וכן משמע בלשון הב"ח בסי' צ"ד וקשיא כנ"ל וצריך לומר כמ"ש המג"א בסי' ת"קנ ס"ק י"ב הנ"ל דהטעם משום דכשם שאסור ליהנות כך אסור להנות לגוי איסור הנאה ולכך במידי דאכילה אסור עיי"ש אפילו למכו' הכלי לגוי ונהי דהנאה שייך רק כשהוא ב"י מ"מ בסתמא לא חילקו משום גזירה אטו ב"י דכשם שאסור ליהנות כך אסור להנו' אמרו זהו טעם שכ' המג"א: ולפי"ז צ"ל הא דהתירו למכור חוץ מדמי איסור שבו היינו באיסור משהו דלא שייך בי' הנאה שמשוהו אין בו הנאה ואינו מהנה הנכרי בזה ואפילו ביבש ביבש דהיינו חביות בחביות קי"ל ביו"ד סי' קל"ד דשרי והיינו משום דמה"ת ברובא בטל ואין כאן אלא איסור דרבנן ובדרבנן אמרינן לא אפשר ולא קמכוון שרי ואפילו בפסיק רישא לדעת התה"ד המובא במג"א סי' שי"א אבל היכא דאסור

מה"ת דהיינו בכדי נתינת טעם י"ל דאסור להנות כן נראה לפי ענ"ד להסביר סברת המג"א ולדידי' אסור למכור כל שנבלע מבליעת בב"ח או אוכל שנבלע בו בכדי נתינת טעם: ולדבריו צריך לומר הא דע"ז דף ס"ה ע"ב דהתיר רבא בכרי של חטים שנפל עליו יי"נ מיירי בסתם יינם או רבא לשיטת רש"י דסובר טע"כ דרבנן וכן אנו מורין הלכה למעשה היכא דנאסרבבליעת בב"ח דאסור לגמרי אפילו למכור לגוי אא"כ יש הפס"מ או שאר צדדים להתיר יש להקל דהרי מלבד השיטות הנ"ל המתירין למכור הכלי הא גם לטעם המג"א הא הרבה מהאחרונים דפליגו וס"ל דמותר להנות איסור הנאה ודווקא בחמץ וכמ"ש המקו"ח בסס"א תמ"ח והובא שם בפ"ת ביו"ד בס"א צ"ד סעי' ג' עוד הרבה אחרונים שכתבו כן וכן נראה לפי ענ"ד: תשובה ק"י החיים והשלום וכל טוב לאהובי הדיין המצויין בהלכה הרב המופלג בתורה כש"ת מוה' מאיר נ"ל: בהיותי יחד עם מעלתו נ"ל שאל ממני בדין טיפת חלב שנפלה על הקדירה מבחוץ שלא כנגד הרוטב ואין שהות להניחו להצטנן כגון בערב שבת וקי"ל ביו"ד ס"א צ"ב ובש"ך שם סק"ל שאם יש ס' נגד הטפה יערה בצד האחר אם צריך מיד ושאל מעלתו נ"ל אם עבר ועירה כנגד הטפה מאי דינו דנהי דיש ס' נגד הטיפה מ"מ כשמערה לבסוף לא נשאר ס' ברוטב שבקדירה נגד הטיפה ואסור והנה כבר אמרתי והשבתי לו אז פא"פ אבל הואיל ומעלתו נ"ל ביקש ממני להשיבו בכתב צריך אני להאריך קצת כי דין זה הוא מן הלכו' עמימות והנה אם נפל הטפה נגד הרוטב מצינו בו ד' שיטות הובאו בפוסקים: דעת הסמ"ג דמפעפע בכולו ונחסרו החרסים ונעשה כל הקדיר' נבלה וצריך ס' נגד כולו אם הי' אפשר כמו שהביא הש"ד ס"א נ"ה ומהר"מ הוצרך ס' פעמים ס"א דהבליע' נ"נ אמנם הראב"ן והסמ"ג התירו הראב"ן התיר משום דהוי כמו נפלה לתוך הרוטב דפשיטא לי' דמפעפע לפנים כמו שהביא המרדכי והשערים הנ"ל והסמ"ק התיר משום ממנ"פ דאם מפעפע מותר ואם אינו מפעפע א"כ הוא עומד במקומו ופליגו בכוונתו הש"ך בס"ק י"ח והטו"ז בס"ק י"ט ולפי ענ"ד נראה לכאורה אם הקדירה מליאה מלא וגדוש ע"ד שצריכה להיות מליאה אם רוצין להגעילה כמבואר בס"א תנ"ב באו"ח לכ"ע שרי דהרי כיון דמהני וחשיב כה"ג כהנעל' אם כן חזינין שהרוטב והמים שבפנים פועלים על בליעה שבחרסי הקדירה אפילו מבחוץ להוציאו כשם שאם מכניסין הכלי בתוך המים מפליטים ממנה רק המים שמבפנים פועלים על מאי שבדופן הקדירה מבחוץ וא"כ הא חזינין דהדופן הוי כאלו הוא בתוך המים וא"כ פשוט דהטפה הנופלת הוי כנפלה לתוך המים ונתבטלה ואפילו בכ"ח שאינו יוצא מידי דפיו מ"מ הא גם באוכל הרי אין הגעלה באוכלין ואפי"ה אם הוא בתוך המים מבלבלין ומתבטל בס' וה"נ המים שבפנים דהיא נמי כמבחוץ מבלבל הכל ונתבטל וא"כ תימה לכאור' איך סתמו הגאונים הסמ"ג ומהר"מ וסייעתם וחששו שמא אינו מפעפע מבפנים ומ"ש מהגעלה (ואפילו אי אינו מליאה מ"מ הא משמע בזבחים דף צ"ו דאי אינו מפעפע בכולו מהני הגעלה באותו מקצת והוי כאלו אותו מקצת לגמרי במים וא"כ ג"כ קשיא): ולבאורה הי' אפשר לישב דס"ל כדעת הרמב"ן המובא ברשב"א בתהבה"א ריש שער רביעי בית רביעי בבדק הבית ובמשמר' הבית וביתר ביאור בר"ן בחולין בשמעתי' דטיפת חלב דסובר דחלב ושמן ורוטב וכיוצא מבלע בלע מפלט לא פליט ולכך אין מגעילין בשאר משקין והבאר יעקב באו"ח ס"א תנ"ב הביא להקשות א"כ שמן של גוי למה אסרו משום זליפתן של כלים ורצה לתרץ דגם לרמב"ן פלטי אלא שאינם פולטים לגמרי וזה אינו דהרי הרמב"ן יליף לה מהש"ס דחולין דף ק"ח ע"ב דאמר' מבלע בלע מפלט לא פליט משמע דאפילו משהי לא פליט וא"כ עמדה הקושיא מיהו לא קשה מידי דהרי מסיק שם בש"ס בחולין ק"ח ע"ב כשנח הדר פליט והפי' כשנח מבליעתו הדר פליט או כשנח מרתיחתו ועכ"פ שפיר נאסר שמן

של גוי: ועכ"פ לפי דעת הרמב"ן שפיר פסק הסמ"ג ומהר"מ ורש"ל שמא אינו מפעפע אפילו מליאה ולכך נעשה הקדירה נבלה ולבסוף כשנח הוא מפליט לתוכו וא"ש א"נ חששו לדעת הרשב"ם דבעינן גבי הגעלה שהי' כדי שתפליט וכיון שאינו מפליט מיד נעשה נבלה וכיון דאנן רק לכתחילה חיישינן לרשב"ם לכך שפיר קי"ל כאן דהוי כנפלה לתוכה אלא דפליגו דסמ"ג סובר דאפילו החרסין נעשה נבלה ומהר"ם סובר דרק הבליעה נעשה נבלה: ובאמת דעת הסמ"ג לכאורה תמוה דאיך אפשר דהחרסין נעשו נבלה גבי טיפת חלב דהרי כיון דיש ס' טיפין נגד הך טיפה א"כ אין כאן איסור בב"ח וא"כ החלב היתר ובהיתר לא שייך נעשה נבלה וצריך לדחוק מ"מ כיון דגם בליעת בשר יש כאן נהי דהבשר ס' מ"מ אמרינן לא פלוג ונ"נ ועכ"פ לדעת הר"א דסובר דבשאר איסורין לא אמרינן חנ"נ פשיטא דלא שייך לומר כאן דחרסין נעשו נבלה דהחרסין לא עדיף משאר איסורין וא"כ פשיט דניחא לשון השערים בסי' נ"ה שכ' דבין לר"א ובין לר"ת בטיפת חלב שנפלה וכו' דמותר, וכו' והקשה המב"ש דהא כאן בב"ח מיירי ומאי ענין זה לפלוגתא דר"ת ור"א ולא ק"מ דלענין החרסין שפיר אפשר לתלות בפלוגת דר"ת דכשם שגזרו שאר איסורין אטו בב"ח הה"ד החרסין וע"ז מסיק דאפילו לר"ת החרסין אינם נאסרים וא"ש: ועכ"פ כיון שאמרנו בהיתה הקדירה מליאה א"א לאסור א"כ לדעת הרמב"ן וסייעתו או לרשב"ם וסייעתו וא"כ לדידן דקי"ל באו"ח סי' תנ"ב סעי' ה' ברמ"א דבדיעבד מהני הגעלה גם בשאר משקין ודלא כהרשב"ם וא"כ כיון דגם שאר משקין מפליטין א"כ פשוט אם הקדירה מלא וגדוש ונפלה טפה דהוי כנפל לתוכה ושרי הכל אפילו הקדירה והנה בזבחים דצ"ו קא מבעי' לי' אי בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי ופי' דקא מבעי' לי' אי מפעפע בכולו או לא וביארתי זה במקום אחר ועכ"פ נאמר אי בישל במקצת כלי מפעפע בכולו דהיינו שהרוטב דלמטה יש לו כח גם למעל' כמו לשיטת הר"י במקצתה בתוך הרוטב אמרינן דהרוטב פועלת גם במה שחוץ לרוטב ה"נ אי בישול מפעפע בכולו אמרינן שהרוטב שלמטה דהוי כאלו מקצת דופן הקדירה ברוטב מפעפע בכולו וא"כ כיון דהוי כאלו מליאה א"כ שוב פשוט דהוי כאלו נפלה בתוכה ונתבטלה אמנם אי אינה מפעפע בכולו דעת הראב"ן דמ"מ כיון דאמרינן התם דאם אינו מפעפע מהני מריקה במקצת וא"כ מבואר דכנגד הרוטב חשיב כאלו הדופן בתוכה ושפיר מהני והה"ד הכא: אמנם הסמ"ק מספקא לי' דלמא ע"י שמקצת הדופן למעלה אינו ברוטב גם האי מקצת שכנגד הדופן דלמא אינו מפליט ולכך כ' ההיתר בדרך ממנ"פ אי הרוטב שבתוכו מועלת על דופן שמבחוץ א"כ הוי כאלו נפלה בתוכה ואי אינה מועלת על מה שבחוץ א"כ כיון שאין כאן רוטב וחלב אינו איסור שמן ואינו מפעפע וא"כ לא יאסור כלל ולפי זה הקדירה מיהו אסורה משום האי ספק דלמא אינה מפעפע בפנים ועפי"ז מיושב נמי קושית המנח"י בכלל נ"ה אות ב' דהתו"ח חייש בסי' נ"א לומר דהחרסון נעשו נבלה ולמה לא חייש כאן ולהנ"ל א"ש דבחלב סובר כיון דהיתר היא פשיטא דלא שייך דיעשה נבלה ובשאר איסורין הא חרסין נעשו נבלה מדרבנן וא"כ כאן דיש ספק דלמא מפעפע בכולו ואז לא שייך דיעשה נבלה לכך הוי ספיקא דרבנן ולהקל משא"כ הסמ"ג ומהר"מ חיישו אפילו בדיעבד להרמב"ן ולכך שפיר אסרו: ולפי האמור א"ש נמי מאי דנתקשה לי על האו"ה דהביא דין הסמ"ק וסברתו גם על שאר איסורין ודלמא דווקא בטיפת חלב קאמר הסמ"ק דשם שפיר יש ממנ"פ אי בישול מפעפע בכל הכלי והוי כמליאה הוי כנפלה לתוך הרוטב וכשר ואי אינו מפעפע ונימא דמים שמבפנים אינם פועלים למעלה וה"ה לחוץ א"כ הרי חלב הוי איסור כחוש כדקי"ל בסי' ק"ה בטו"ז ס"קטו ואינו מפעפע כלל בפנים רק כדי קליפה מבחוץ כמו איסור כחוש בלי רוטב אבל איסור אחר ושמן דלמא מודה

דחיישינן דאין הרוטב פועלת על מה שמבחוץ ואפי"ה מתפשט מעצמו משום דהוי איסור שמן וכיון דאין הרוטב מבלבל נ"נ אמנם להנ"ל בשאר איסורין דהוי ספיקא דרבנן שרי בחד ספק ובחלב דהוי ספיקא דאורייתא שוב שרי מכח ממנ"פ וא"ש מיהו עדיין בחמאה גם הסמ"ק מודה דבעינן ס' פעמי' ס' א"א דחיישינן שמא אינו מפעפע מכח הרוטב אלא מכח עצמו: אבל העיקר נראה דהסמ"ק לרווחא דמלתא נקט הך ממנ"פ אבל העיקר דנגד הרוטב בוודאי חשוב כמו נפל בתוכה דהרי חזינן בזבחים דף צ"ו דאם אינו מפעפע בכולו מהני הכשר במקצתו וע"כ דגם באינה מליאה מ"מ המים פועלים על מה שמבחוץ וא"כ ה"ה הכא בוודאי חשוב כנפל בתוכה ולכך לא העתיק הטור הך ממנ"פ אלא וודאי מפעפע בפנים ושרי כסברת הראב"ן שבמרדכי סו"פ גיד הנשה ובתה"ד סי' קפ"ג וא"כ הקדירה מן הדין שרי אפילו בשל חרס דלא גרע מחתיכה בשר כל שהוא בתוך הרוטב ויש ס' שרי וגם א"צ לערות ממנה התבשיל מיד והא דפסק ביו"ד סי' צ"ב סעי' ו' דהקדיר' אסורה וגם יערה שלא כנגד נפילת הטפה הוא רק חומרא בעלמא וכמ"ש הטו"ז שם ס"ק י"ז בשם הרש"ל וכ"כ המנח"י בכלל נ"ה וא"כ פשוט דבכה"ג אם עיר' כנגד הטפה כשר: אך נראה דהא דכתב המהרש"ל דחומרא בעלמא הוא לאו כללא הוא אלא דווקא אם כבר קודם שעירה המים ממנה נבלע בחרסי הקדירה הטיפה ואין ממנה על הקדירה אז העירו ממנה מיד לצד אחר הוא חומרא וגם לאסור הקדירה הוא חומרא אבל אם מיד קודם שנבלע בה כל הטיפה בדופן הקדירה אפשר לו לערות זהו חייב מן הדין ואם עירה מיד אח"כ נאסר הקדירה מן הממש מן הטפה שעדיין בעין על הקדירה מן הדין וזה יש ללמוד מדברי הטו"ז בסי' צ"ב ס"קו דכל זמן שממשות הטפה בעין על החתיכה בעינן עדיין ניעור וה"ה כאן לענין הקדירה מיהו לענין הקדירה תליא אי חשבינן הקדירה ככלי ראשון לאחר שעירה ממנה הרוטב עיין בטו"ז סי' צ"ב ס"קל אבל לערות עכ"פ צריך בכה"ג מיד שלא כנגד הטפה ואמעירה נגד הטפה בכה"ג והי' ס' אלא שלבסוף נתמעט גם בזה נשאר לנו ספק שהתחלנו בו ויבואר לקמן אי"ה: והנה החילוק הב' הוא בנפל שלא כנגד הרוטב השערים מתיר לגמרי ולא הוצרך אפילו ס' נגד הטפה וכתב דמאי איכפת לן בה דאינו מפעפע וזה קשה הא בזבחים הנ"ל קא מבעי' אם מפעפע בכולו ולסמ"ג האבעי' איפשטא דמפעפע בכולו א"כ הרוטב שלמטה מפעפע ג"כ למעלה ואפילו אי סובר כמהר"מ הובא בב"י בסי' צ"ב דסובר דאינו מפעפע איפשט דווקא בקדשים דאיכ' קרא ע"ש מ"מ איכא למימר דהיינו בחלב שאינו שמן אבל באיסור שמן מפעפע אמנם זה אינו דאיכ"ל דלעולם השערים סוברים כמהר"מ דאינו מפעפע ואפילו באיסור שמן סובר דאינו מפעפע דהרי הראי' מש"ס דזבחים מביישל קדשים הוא באיסור שמו וע"כ דגם באיסור שמן אינו מפעפע (והטעם או דמה שלמעלה מהרוטב חשיב ככלי שני כמו כלי ראשון שעירה ממנה הרוטב בטו"ז סי' צ"ב ס"קל ולכך אינו נאסר ואפילו נגד מקומו לא בעינן ס' ויותר נראה הטעם דטבע הדבר כך דבכלי אפילו דבר שמן אינו מפעפע מהצדדים אלא נבלע במקומו אי אמרינן דבכלי אינו מפעפע ולפי"ז אפילו בחום גמור אינו מפעפע וכן דעת הש"ך בסי' צ"ז ס"קב) ודע הא דכתב בשם מהר"מ דבעינן ספ"ס היינו אי עובי הדופן מקום נפילת הטיפה הוא טפי מספ"ס אז סגי בס"פ ס"א או שאינו ניכר מקום נפילתה אבל אם ניכר ואם נשער חרס קטן זה יהא ס' נגדו אפילו אינו ס' פעמים ס"א מ"מ שרינן דהרי למהר"ם הטיפה נבלעת רק במקום נפילתה ואינה מפעפע לצדדין: אמנם דעת הר"י מובא בטור דסובר דנפל נגד הריקן מותר מיהו בעינן ס' נגד הטיפה וטעמו או דסובר נמי כמהר"מ ורק בזה סובר דלא כמהר"מ אלא כשערים דנגד הרוטב הוי כאלו נפל בתוך הרוטב מטעמים הנ"ל אבל שלא כנגד הרוטב אינה מפעפע ונשארת במקומו אלא דחיישינן שמא עלה

הרתיחה וכמ"ש האו"ה כלל ל"א דין ב' ולכך בעי' ס' נגד הטיפה אמנם לפי"ז צריך לומר דסובר או כטעם הראשון שכל לעיל דלמעלה מהרוטב חשיב רק ככ"ש ואינה נבלעת כלל או דסובר כדעת הרמב"ן דאין בלועה נ"נ דאל"כ לכל הפחות נגד עובי הדופן של מקום נפילה נבעי' ס' ואי לא חייש שמא עלה הרתיחה אפילו ס' לא לבעי' וכיון דנימא דסובר כהרמב"ן א"כ י"ל דלעולם דס"ל דמפעפע אלא דלא ס"ל חנ"נ בבלועה ולכך לא בעי' רק ס' או די"ל אדרבה דסובר כסמ"ג דמפעפע בכל הכלי וס"ל דאי אמרינן מפעפע הוי כמו חתיכה וכשם שבחתיכה מקצתה כרוטב קי"ל כר"י דאפילו מה שלמעלה ממנה הוי כאלו הוא בתוך הרוטב ומצטרף הכל ה"נ כן: איברא אף דלהר"י יש לומר ג' טעמים הנ"ל אבל לפי דעת הש"ך בסי' קכ"א ס"ק"ז דלרוב הפוסקי' אינו מפעפע אלא במקום נפילתה אוסר א"כ לא שייך לומר טעם הג' ע"ש וגם לפי מ"ש בסי' צ"ז ס"קב לא משמע דסובר כטעם הראשון דלמעלה מהרוטב חשוב ככלי שני דא"כ מנ"ל דגם בתנור הוי ספק דלמא כלי שאני ובכלי הוא דמספקא לן משום די"ל דהוי ככ"ש משא"כ בתנור ולפי מ"ש בסי' צ"ח ס"קא דקי"ל בכ"ח אפילו במקום הפסד דנעשה הבלוע נבלה א"כ קשיא למה קי"ל ביו"ד סי' צ"ב סעי' ז' דבמקום הפסד כר' יחיאל וצ"ל כיון דהוי רק משום חשש שמא עלה סמכינן במקום ספיקא על דעת רמב"ן דבלוע לא נעשה נבלה דהוי כעין ס"ס אבל אי ידעינן כוודאי שעלה הרתיחה או שאח"כ בפעם שני מילא אותו באמת אפילו בשעת הדחק בעי' ס"פ ס"א או כנגד עובי מקום הנפילה ועיינן בפמ"ג סי' צ"ח בטו"ז ס"קח ובסי' צ"ז בש"ך ס"קב (ובאמת המעיין בש"ך סי' קכ"א ס"ק"ז יראה דלהש"ך אפילו בחם סובר כן דאל"כ לא הי' צריך לדחוק בטור דצריך טעם כבכ"פ אמנם אי אמרינן כהפמ"ג אפשר דטעם רבי' יחיאל הוא משום דהוי כחתיכה שמקצתה בתוך הרוטב ומיירי שהקדירה חם כדרך סתם קדירה העומדת על האש): ודיעה.

ג' הוא דעת הסמ"ק דסובר דמפעפע דהרי הסמ"ק סובר דמספקא לן אי מפעפע ולכך כנגד הריקן יש להסתפק אולי מפעפע וס"ל דבלוע נעשה נבלה מיהו אינו סובר דאי מפעפע חשיב כמו חתיכה שמקצתה ברוטב דכמו דלהצד דאינו מפעפע אמרינן דטבע הכלי משונה מחתיכה ה"ה אם מפעפע ואפילו באותה קדירה איכ"ל דאינו מפעפע בכל הקדירה אלא שאין אנו יודעין עד היכן מקום הפעפוע ולכך בעי' מריקה ושיטיפה בכולו משא"כ כאן אי פעפוע עד לתוך הרוטב לא נ"נ כיון דהולך ומתפשט והי' סופו לילך עד תוך הרוטב ושם יש ס' אלא דאנו חוששין דאולי לא התפשטה עד תוך הרוטב אלא עד סמוך לרוטב ואם יגע בה יאסרנה עתה וצריך ס"פ ס"א אי חיישינן שמא עלה הרתיחה אפילו אם מניחה כן: ומ"מ נראה לדעת הסמ"ק פשוט לפי ענ"ד אם עירה בדיעבד שלא כנגד הנפילה מותר דהא יש ספיקא דשמא אינו מפעפע ונבלע במקומו ואת"ל מפעפע שמא הי' ס' כנגדו או שמא פעפע לתוך הרוטב והא דאסר הסמ"ק היינו לכתחל' דאסור ס"ס לכתחילה אלא דזה ניחא שלא במקום הפסד ולא בשעת הדחק אבל הסמ"ק דאוסר אפילו בשעת הדחק קשה למה הא קי"ל דשעת הדחק כדיעבד דמי וכמ"ש מהרי"א בכתביו בסימן קצ"ז דכ' שאין אפשר אלא ע"י טורח חשיב כדיעבד ע"ז ישב הש"ך בס"ק כ"א דחיישינן שמא יערה נגד מקום נפילת הטיפה ושם אפילו בדיעבד אסור זהו הנראה לפי ענ"ד כוונת הש"ך והמנח"י בכלל נ"ה סק"ח תמה עליו דלהסמ"ק הא כל המקומות אסורין ולפי ענ"ד כוונתו על שאוסר אפילו בשעת הדחק ולפי"ז נראה דזה הוא דעת הר"י דבשעת הדחק מתיר ע"י צינון ולא חייש שמא עלה הרתיחה ואם א"א בצינון מתיר אפילו לערות ולא חייש אפילו לגזירת הסמ"ק שמא יער' כנגד מקום הנפילה ומ"מ בעי' ס' משום דמספקא לן דלמא מפעפע: ולפי"ז אפשר

בדיעבד אם עירה נגד מקום הטיפה בע"א אפילו בדיעבד ס"פ ס"א בכ"ח כדלקמן בס"ח צ"ח ס"ק כ"א ואפשר אפילו עירה שרי בס' נגד הטיפה משום דהא יש ספק דלמא מפעפע בכלול ובמקום ספק איכ"ל דפסק כרמב"ן דאין הבלוע נ"נ דהוי כעין ס"ס ובזה ה"א א"ש דלכך לא גזר שמא יערה נגד הטיפ' דאפי' יערה בדיעבד שרי אמנם להש"ך בס"י קכ"א ס"ק י"ז הנ"ל דאפילו להקל פשיטא ל"י דאינו מפעפע וא"כ ע"כ אם עירה כנגד הטיפה בע"א ס"פ ס"א בכ"ח אפילו במקום הפסד ובשאר כלים תליא בפלוגת' דלקמן ס"י צ"ח: ואחר שביררנו בעזה"י הדינים שאם נפלה כנגד הרוטב ועדיין הטיפה ניכרת בעין מבחוץ צריך מן הדין לערות שלא כנגד הטיפה וכן בנפל במקום הריקן צריך מן הדין לערות שלא כנגד הטפ' ואי עירה כנגדה צריך ס"פ ס"א עתה נבוא למה שנשאלתי אי אפילו יש ס' נגד הטיפה או בנפל נגד הריקן ועירה ויש ס' פעמים ס"א אי אפי"ה אסור ונהי דמעיקרא ה"י ס' מ"מ בסוף כשנתמעט הא אין ס' הנה בשאר איסורין וליכא הפס"מ הדבר ספק לכאורה אמנם המעיין בלשון הפוסקים בב"י וש"ע ושאר אחרונים לקמן ס"י ק"ז דחיישינן לקמן בכה"ג שמא כשנתמעט נשאר האיסור מבואר שם דווקא בשתי עירות דהיינו שעירה זה אח"ז ופסק בין זה לזה אבל בלא פסק בנתיים לא מבע"א ברוטב וכיוצא בה שעירה הקילוח מחבר והכל מצטרף כל זמן שהיא מחובר וניצוק חיבור וכמ"ש התה"ד ס"י קפ"א לענין דחשיב חיבור להיות עירווי וכן מוכח מדברי האחרונים הפר"ח בס"י צ"ב ס"ק כ"ג והפמ"ג בס"י צ"ח סק"ח במ"ז בפשיטות שאם עירה נגד הטיפה וה"י ס' שרי ואפילו בדבר גוש שאינו מחובר ה"י נראה מלשון הפוסקים לקמן ס"י ק"ז דשרי ושם בדגים וביצים אינם מחוברים ואפי"ה כ' דווקא בעירה זה אחר זה והטעם י"ל כיון דהכל מעשה אחד חשיב כמו הכל מעורב יחד ואע"ג דהא דקי"ל ביו"ד ס"י קי"א סעי' ז' דכל שסופה להערב הוי כמעורב כ' האחרונים דהיינו דווקא במין במינו דהוי רק מדרבנן ואי אפשר לברר מ"מ כאן דהוי מעשה חדא לא נ"נ.

וגדולה מזו אמרינן בשבת דף קל"ג ע"ב דכל זמן שלא סילק ידו מן המילה חוזר אפילו על ציצין שאינם מעכבים דהכל מעשה אחד ה"נ כן נראה מסתימת הפוסקים והטעם משום דסופו להתפשט אפילו בב"ח לא נעשה נבלה וכמ"ש התוס' בחולין דף ק' ע"א ד"ה כשקדם כו' אבל בדבר גוש ואין רוטב כלל אין סופו להתפשט ופשיטא דאסור דהאי לחודא והאי לחודא וגם אם יש לדון הא כשעירה הוי כ"ש רק בשעת עירווי מבליע כדי קליפה ואין סופו להתפשט ולכך נראה דווקא ברוטב י"ל דשרי משא"כ אם יש דברים גושיים כן נראה לפי ענ"ד ולשער ס"פ ס"א קבלנו ממרן זצ"ל דברביעית של תורה יש תתק"פ טיפין בינונים עפ"י צלוחית של הרוקחין טראפין גלעזיל ולזה לס' פעמים ס"א שהם ג' אלפים ושש מאות וששים צריך שיהא בקדירה לכל הפחות קרוב לד' רביעיות של תורה והוא פחות מגרוי"ש עסטרייכש זיידעל: והדרן לנידון שלנו דברוטב נראה להקל אבל בדבר יבש כל שנתמעט מס' או שלא כנגד הרוטב ס"פ ס"א בכ"ח יש לאסור ובשאר איסורין דחנ"נ רק מדרבנן ומדרבנן כלי שהוא בכלל ספק מטרף ה"נ כאן יש להתיר ולצרף הכל ובדבר גוש לא שייך סופו להתערב דאין בלוע יוצא מחתיכה בלא רוטב והרוטב נעשה כ"ש ואינו מפליט ומבליע והעירווי ג"כ אינו אוסר רק כדי קליפה ולכך בגוש אם לא נשאר בסוף בכדי ששים אסור ובלח בשאר איסורים בוודאי שרי לא מבע"א בהפס"מ דקי"ל בלח אינו נעשה נבלה ואפילו בלא הפס"מ יש להתיר להלכה ולמעשה צ"ע עדיין דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאוועתשובה קי"א שי"ל חוסט יום ה' ב' שבט תרל"ג לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי המופלג בתורה כש"ת מוה' משה צבי פרידמאן נ"י מו"צ מהאטהאז יע"א: מכתבך קבלתי ואשר שאלת בדבר הלכה שאירע שזב על השפאר חלב תחת קדירה של בשר וה"י ס' ומיד עירו

המאכל בשר לקדירה אחרת ופסקת דהקדירה הראשונה אסורה והמאכל והקדירה השני' מותרת ולמדן אחד חולק עליך ואומר דהרי פסק הרמ"א שם בס"י צ"ב והש"ך בס"ק י"ט דצריך שיערה שלא בצד הטיפה וס"ל הטעם דחיישינן שמא בסוף ישאר שם רוטב פחות מס' ונעשה נבלה ותאסור הכל ובנידון הנ"ל שזב תחתי' א"א לערות מצד אחר ע"כ צריך להניח להצטנן וכיון שעירו מיד אסור כן דעתו ואתה אמרת דעירו לצד אחר הוא רק לכתחילה מחשש שמא עתה יפעפע בפנים ומבטל איסור לכתחילה אבל משום שמא ישאר פחות מס' אין לחוש כיון דאינו מפסיק ומערה בפעם אחת וכיון דזה רק לכתחילה אם א"א שרי וכן הורית והלמדן הנ"ל מרעיש עליך שאתה מאכיל טריפות ולזאת בקשת לכתוב לך דעתי: הנה הדין עמך וכן מורין בבי מדרשא כל בעלי הוראה דאם נפל במקום שא"א לשפוך נגד צד אחר מערין אותו ג"כ מיד והרמ"א בסעי' ו' שכתב נגד הרוטב יערה מיד לצד האחר לשניהם טעם אחד משום חשש שמא יפעפע ומשום מבטל איסור לכתחילה ויגיד עליו ריעו ואם א"א לטרוח מיד או בצד אחר מותר וכ"כ בהדיא בס' חררת אדם כלל מ"ה דין א' דהטעם משום מבטל איסור לכתחיל' והלמדן הנ"ל שטעה וביזה אותך מחוייב לפייסך ומה שהביאו לטעות הנ"ל דק"ל למה לא חיישינן דנשאר בו מעט ונעשה נבלה כמו דחיישינן בס"י ק"ז לא קשה כיון דמערה בלי הפסק לא אמרינן חתיכ' נ"נ לא משום ניצוק חיבור דקי"ל דניצוק חיבור רק להחמיר אלא דהטע' כמ"ש התוס' בחולין דף ק' ע"א בד"ה כשקדם וכו' כיון דסוף הטפה להתפשט לא אמרינן הנ"נ וה"נ כיון דמערה בלי הפסק וסופו להתפשט לא אמרינן הנ"נ ובס"י ק"ז מיירי במערה מעט מעט.

ועוד מטעם אחר לא שייך לאסור דהוי ס"ס דהרי יש ספק דאולי כבר נתפשט עד ס' כמ"ש הש"ך שם ס"ק כ"ז וס"ק י"ח ולטו"ז אולי עומד לגמרי במקומו כמ"ש שם ס"ק י"ט ואפילו הקדירה מותרת לדעת הרש"ל והטו"ז שם ס"ק י"ז ועכ"פ לחוש על זה שמא נשאר מעט עד שלא הי' ברוטב ששים הוי ס"ס אולי נתבטל כבר לגמרי ואפילו הקדירה שרי ואת"ל שנשאר בו מעט אולי לא נשאר שם פחות מששים ותו דהרי דעת י"א בס"י ק"ז ג"כ דלא חיישינן לזה וכ' הרמ"א הטעם דאחזוקי איסורא לא מחזקיבין ואע"ג דאינך פוסקים חולקים ע"ז נ"ל עיקר טעמם כמ"ש הנקוה"כ בטו"ז סק"ה דאפילו בדרבנן יש לאסור משום דאתחזק איסור שם וודאי איתרע חזחתו משא"כ כאן דיש ספק אולי אין כאן איסור כלל דוודאי לכ"ע אחזוקי איסור לא מחזקינן ואין כאן מקום לחוש שמא פסק באמצע העירוני ונשאר פחות מס' דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אליבא דכ"ע וע"כ הטעם דצריך לערות בצד האחר הוא משום חשש מבטל איסור לכתחילה והיכא דאפשר אפשר אבל היכא דלא אפשר לערות מצד אחר צריך לערות מיד והכלי נשאר באיסורו והמאכל והכלי האחרון שרי כמ"ש מעלתו נ"י וטוב ויפה הורה ולכך כתבו האחרונים דאם הוי כלי שמשמשין בו בשפע שלעולם יהא ששים הקדירה שרי והיינו משום דהאיסור הוא רק משום דאין מבטלין איסור לכתחילה היכא דאפשר וצריך לחוש לזה וא"ש ואחתום בברכה יהי' ה' עמך דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קי"ב בנודע ביהודא מהדו"ת בחיו"ד סי' נ"א רצה לומר דמצד הדין נראה לו דבאיסור דרבנן כלי שאב"י שרי דעיקר הגזירה אטו ב"י ובאיסור דרבנן הוי גזלג"ז ומ"מ מצד המנהג מסיק דאין חילוק אמנם הפמ"ג בס"י ק"ג בש"ך סקי"ז ובס"י צ"ג בש"ך סק"ג כ' לאסור וראי' מפינכא דר"א בחולין דף קי"א ובאמת בריטב"א ור"ן בחולין קי"א כ' דמהתם מוכח דנטלפ"ג לכתחילה אסור וכ' הראש יוסף שם לפרש דקמ"ל דאפילו בדרבנן נטל"פ אסור לכתחילה ולי נראה כוונה אחרת דס"ל דבכלי ישראל לא שייך גזירה דלמא אתי למיעבד ב"י בוודאי בכלי גוים דנשארו באיסורן יש לחוש

לזה אבל כלי ישראל שבמקרה נאסר והשתא כבר נשתאה ואינו ב"י איך נגזור דלמא יתרמי לי עוד מקרה כזה ויעשה בו ב"י זהו מלתא דלא שכיחא וס"ל דלא גזרו או ד"ל כוונתו עפ"י מה שרצה לומר הבדק הבית בדף ס"ה דטע"כ בג"מ דווקא בכלי גוים אסור מן התורה אבל בכלים שלנו י"ל דהוא מדרבנן וא"כ הו"א דבכלים שלנו הוי גזלג"ז קמ"ל או יותר נראה לי שכוונתם להביא ראי' אע"ג שצריך שבירה מקרי לכתחילה וכן הביא הר"ן בפסחים דף ל' גבי קדירות בפסח ישברו ומע"ז דאסרו י"ל דווקא בכלי מתכות או בשל גוי דאין פסידא לישראל אבל היכא דצריך שבירה אינו מוכרח דגזרו במקום פסידא כאשר באמת יש דיעות מובאים בפמ"ג סי' ק"ג סקי"ז לכך קמ"ל מפינכא דר"א דאפילו בכה"ג מקרי לכתחילה וא"כ אינו מוכרח דכוונתם לאסור אפילו מדרבנן מ"מ הדין אמת דמוכח מהתם דאפילו בדרבנן אסור כיון דלא ס"ל דחומרא בעלמא הי' כמ"ש הפר"ח רסי' צ"א דהי' רק חומרא שהחמי' ר"א וכיון שהר"ן והריטב"א הביאו ראי' מהת' א"כ מוכח שפיר דאפילו בדרבנן נותן טלפ"ג אסור וכן מוכח מדברי הריטב"א בע"ז דף ס"ז ע"א בד"ה וכן קדירות בפסח וכו' דמסיק דדווקא באיסור דרבנן כמו חמץ שעבר עליו הפסח שבטל ברוב אפילו בלח ודווקא אם אית בי' ג' מעלות דנטלפ"ג והוי רק משהו והתירא בלע אז מותר בקדירות שעבר עליהם פסח ועכ"פ מוכח בשאר איסור דרבנן מכ"ש היכא דאיסורא בלע אפילו בדרבנן אסור: באמת מדברי הריטב"א אלו שכ' כן בע"ז שם ובחולין דף צ"ז קשים לי טובא דהרי ראיות אלו הם מדברי המקשן דפריך לרב וליעבד בהו שלא במינן וע"ז תי' הרשב"א והרא"ה והר"ן תירוצי' כדאיתא בתה"ב דפוס ווין דף פ' וא"כ מוכח דגם באיסור דאורייתא מותר וצ"ע לכאורה אמנם כשראיתי דברי הרשב"א במשה"ב נ"ל לישב דכ' דרב אמר קדירות בפסח ישברו כולל כל הקדירות בין שבליעתן משהו ובין שבישל בהן דייסא וקושית הש"ס על רב אמאי ישברו כולן אותן שבליעתן משהו והתירא בלעו הנך יהי' מותרין וא"כ מהתם אין ראי' רק אם באמת בלעו משהו דשרי בהתירא בלע אבל לא בכלע טובא ואפי"ה סובר הרא"ה דחשיב כמשהו דאפילו בבישל בהן דייסא מ"מ כיון ששהו מעל"ע נפחת בליעתן והוי רק משהו: והרמב"ן בחידושיו כ' שאם הורק ושוטף בחמין אפילו בכ"ח נשאר בהן רק משהו וזה אינו מוכח מרב אלא מדשמואל דהתיר כל הקדירות אפילו של דייסא וזה הי' ראי' להרא"ה דהתיר בכלי חולבת ועל זה שפיר דחי דאיכ"ל דווקא באיסור חמץ לאח"ז דקיל איסורי' ועפי"ז מבואר דאינו מוכרח דברי הפמ"ג בסי' צ"ג סק"ג שכ' דאנן קי"ל כתי' הרשב"א ומשמם הוכיח דאדם שאסר על עצמו דבר מה לאחר שעבר איסורו כלי שאב"י שרי אינו מוכרח דאיכ"ל כסברת הריטב"א בעינין דווקא תלתא למעליותא בדאורייתא בעינין דווקא שבלע משהו ונטלפ"ג והתירא בלע ובדרבנן כגון חמץ בפסח אפילו בישול דייסא ובלע טובא כיון שאינו ב"י חשבינן לי' כמשהו וסמכינן על סברת הרא"ה אם הוא נוטל"פ והתירא בלע שרי ומדברי הריטב"א נמי משמע דאם נתבשל בפסח חמץ אסור לאחזה"פ וא"כ אנן דקי"ל באו"ח סי' תמ"ז סעי' א' דאפילו בלעו בפסח חמץ שרי וקשה מנ"ל וע' דשמואל דאמר אל ישברו אלא משהו להו עד לאחזה"פ משמע דקאי ג"כ על קדירות שנאסרו בפסח דאיסורא בלעו וכיון דשמואל מיירי גם בבלעו איסור' בפסח וכבר מבואר מרשב"א ומריטב"א דמיירי שמואל בכל הקדירו' אפילו בבלעו טובא ואפילו דייסא וא"כ מוכח שפיר כמ"ש הבאר היטיב בסי' תמ"ז אות ד' דאפילו בלעו טובא דייסא בפסח שרי והפמ"ג שם ס"קג השיג עליו ואינו מוכרח: ולכאורה יש להביא עוד ראי' לדבריו עפ"י מ"ש הפמ"ג בעצמו סוסי' צ"ט דאי ס"ד דבבלעו טובא לא א"כ אפילו בלע משהו מ"מ נעשה שאר הבלוע נבלה לדידן דקי"ל בכל האיסורין חנ"נ וא"כ שוב נאסר בכדי נתינת טעם וע"כ כהבאר היטב ועכ"פ כיון

דביררנו דגם באיסור דרבנן אסור צריך טעמא למה ונראה דלכך כתב הר"ן והריטב"א דאיסור פגום עצמו אסור לכתחילה והוי כמו מבטל איסור לכתחילה לא מבעי' לדעת הרשב"א ור"ן דס"ל דאיסור בתוך הקדירה אינו נעשה פגום לגמרי אלא שבתוך המאכל אינו נהנה ממנו ולא אסרה תורה טע"כ כזה כמו שביאר הר"ן בע"ז דף ס"ז וא"כ הוי כמבטל איסור לכתחילה: אלא אפילו להרא"ה דס"ל דנפגם בתוך הקדירה עד שאינו ראוי לגר אפי"ה סובר דלכתחילה אסור וא"כ אפי' באיסור דרבנן ראוי שיאסור ולפי"ז קשיא בע"ז בסופו דלמה לי' להש"ס לומר הטעם משום גזירה אטו ב"י ת"ל מכח דאסור לכתחילה והג"א שם ישב זה וכ' דמיירי בכ"ח וחשיב כדיעבד וע"כ הוכרח משום גזירה אבל כבר כתבתי דהר"ן בפסחים בשמעתין דקדירות בפסח ישברו לא כתב כן ועיין בשעה"מ בזה בה' חמץ ומצה וא"כ טעמא בעי ונראה דהתם מיירי בתשמוש בצונן או בתשמיש חמין שלא לצורך אכילה ואפי"ה אסור דלמא ישכח גזירה אטו ב"י כן נראה לפי ענ"ד: ויותר נכון לפי ענ"ד לומר דלכאורה קשה אי אמרינן כהרשב"א במשמרת הבית דפוס וויין דף ע' דעיקר טעם נטל"פ בקדיר' שאב"י הוא מטעם ביטול ברוב ולכך לכתחילה אסור א"כ נימא אם עבר ובישל בכלי שאב"י ליהוי כמבטל איסור לכתחילה אפילו באיסור דרבנן הואיל ויש לו עיקר בדאורייתא לכ"ע אם עבר וביטל במזיד אסור להמבטל וא"כ ה"נ ואמאי סתמו הפוסקים והוא מהש"ס ע"ז דף ע"ו דבעבר ובישל בכלי שאב"י מותר ומשמע אפילו להמבטל ומיהו י"ל כיון דאין כוונתו במזיד לבטל האיסור אלא כוונתו לבשל והוא מוכרח על הביטול והוי כמו אנוס כיון דהבישול מצד עצמו אין בו איסור ורק מכח הבלוע שבתוכו נעשה איסור ממילא הוי לי' כמו אנוס ושוגג דכל היכא דאמרינן דמחוייב משום קנס אמרינן היכא דלא נתכוון לא קנסו כמו דאמרינן בדיני דגרמי דהיכא דלא נתכוון לא קנסו: מיהו זה אי אמרינן [דלא] קנסו שוגג ואנוס אטו מזיד אבל עדיין תיקש' לר"מ דס"ל בגיטין דף נ"ד גבי נפלו ונתפצעו דבדרבנן קנסו שוגג וה"ה אנוס (עיין בפר"ח סי' צ"ט ס"קיא) אטו מזיד א"כ גם כאן יאסור כדיעבד לר"מ ובע"ז דף ע"ו מוכח דווקא הואיל ואית לי' לר"מ דנטל"פ אסור אסור ונראה לי דקושי' חדא מתורצת באידך באמת הקו' הש"ס מכאן ואילך לשתרי הואיל ומוקמת דווקא כר"מ דאוסר נטל"פ ת"ל דקנסו שוגג וע"כ דכאן לא מקרי כמבטל איסור ופריך א"כ מכאן ואילך לישתרי ומשני משום גזירה ובאמת בדרבנן יש לומר דשרי אבל הר"ן והריטב"א ס"ל דר"א דתבר פינכא באיסור דרבנן ע"כ פליג על הסוגיא ההוא וס"ל דנטל"פ חשיב כמבטל איסור ולכך אפילו באיסור דרבנן אסור לבטל ושוב א"צ לומר גזירה אטו ב"י כן י"ל חשובה קיג בעזה"י יום ו' לסדר שלח שנת תרל"ח לפ"ק פה חוסט: החיים והשלום וכל טוב וברכה והצלחה לתלמידי התורני המופלג בתורה חרוץ ושנון מוה' פישל איצקאוויטש מזאדנע.

מכתבך קבלתי ואם אמנם אין אני משיב בכתב אלא בדבר המוכרח מ"מ לכבודך אני משיב בקצרה ע"ד שאלתך שבבית אביך נשפך חלב רותח שכריסו של תינוק נכוות בו על קערה של בשר והקער' הוא פארצליון וצדרת לומר דהקערה מותרת עפ"י תשובת נח"י שמובא בפמ"ג סי' ק"ג דבכ"ח דצריך שביר' הוי כדיעבד ועוד כיון דהקערה הוה סתם כלי דקי"ל סתם כלים אינם ב"י ובאינו ב"י קיל יותר וא"כ כדיעבד מותר וגם מצד שלא נאסר אלא כדי קליפה אפשר להקל כמו דקי"ל בסי' צ"א ביו"ד דדבר דצריך קליפה אם בישלו בלא קליפה מותר עכ"ל בקצרה: והנה דבר זה אין צריך תשובה כלל דוודאי גם קדירה שלא נאסרה אלא כדי קליפה אסור לבשל בה דהרי מבטל בזה איסור לכתחילה ובסי' צ"א הנ"ל מיירי כדיעבד אבל לא לכתחילה ועוד מיירי שם לפי הסכמת הש"ך דדווקא אם אינו ניכר הקליפה מותר כדיעבד ומ"ש שהקערה הי'

אב"י זה ג"כ אינו מועיל להתירנו להכשיר כדאית' בש"ע יו"ד סי' צ"ג סעי' א' ברמ"א דאפילו אינו ב"י אעפ"י כ' אסור לבשל בה בשר או חלב אבל ירק או שאר דברים מותר לבשל בה דהיינו שכלי הזה אינו אסור בהנאה דלא נעשה נבלה אם אינה ב"י: מ"מ לפי הנראה משאלתך שהחלב שנשפך על הקערה ה' העירוני שלה נפסק בקילוח ובנפסק הקילוח קי"ל דהוי ככלי שני ובכלי שני קי"ל אינו אוסר אפילו כדי קליפה אלא כדי גרידה כדאית' ביו"ד סי' צ"ב סעי' ט' ובטו"ז ס"ק ו' בטיפת חלב רותח שנשפך על כלי לא צריך אלא גרידא משום דנפסק הקילוח ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד פסק בכמה דוכתי דכלי שני אינו נאסר אפילו בדבר גוש אלא שהחמיר שצריך לשפוך לשם לתוך הכלי ג' פעמים מים רותחים על כל צדדים שהיא כהגעלה וירתיח ג"כ לדעת בעל העיטור מועיל ג"פ הגעלה בכלי חרס ומכ"ש בפארצליין אם הוא פארצליין מובחר והוא דינו ככלי זכוכית לאיזה שיטות וה"נ בנידון הנ"ל יעשה כמ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל להגעיל ג"פ ע"י עירוני: ומה שכתבת להסתפק אם בסתם כלים דאמרינן דאינן ב"י ולדעת הפוסקים הוא מצד ס"ס דשמא לא נשתמש ואם ת"ל שנשתמש דלמא נשתמש בדבר הפוגם בעין או שמא נשתמש בדבר שאין בו איסור כגון מים וירקות וכיוצא בזה ויעויין מג"א סי' תמ"ז סעי' ה' ס' שכ' דמטעם זה בחמץ אסור ולא אמרינן סתם כלים אינם ב"י משום דאין רגילות להשתמש בו דבר שפוגם בעין וא"כ כ"ש אם יודע שלא נשתמש בו דבר אחר לא דבר המותר ולא דבר הפוגם בעין וא"כ בכה"ג וודאי לא אמרינן סתם כלים אינם ב"י ואין כאן ספק דברי רבך החותם בברכה המשולשת בהחפזי הדורש בשלומו: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה קי"ד לתלמידי הוותיק וכו' כה' זלמן נ"י: ע"ד חידו"ת אשר כתבת בדברי הפמ"ג בפתחה לתערובת ח"ג פ"א בד"ה נסתפקתי וכו' ובסי' צ"ח במ"ז ס"ק ג' הנה אכתוב לך דעתי בזה הנה באמת דין זה מן הלכות עמימות קשה הבנה דלכאור' הנך ב' הלכות סתרו אהדדי דהלכה פסוקה נראה מדברי הפוסקים דכזית נבלה וכזית שחוטה שנתערב בפחות מס' הוא איסור מן התורה כדמוכח מלשון הרשב"א והטור בסי' צ"ח גבי נתערב במינו ואינו מינו ונשפך דאם אין מינו דהיתר רוב הוי איסור מן התורה למ"ד טע"כ מן התורה ואע"ג דגם אפילו לא ה' כאן נבלה ה' טעם בשר ברוטב זו מ"מ מקרי כה"ג טע"כ מן התורה והטעם נראה דאינו דומה טעם הבא מזית אחד לטעם הבא מב' זיתים וקפילא יכול להבחין כמה זיתים יש כאן והוי כניכר וכטועם האיסור ולכך אסור מן התורה: ושוב נראה דקי"ל כמ"ש הכרתי בסי' צ"ח ס"ק ח בפשיטות דאם נתערב זית נבלה וזית שחוטה בס' זיתים ירקות שרי אע"ג דאז מרגישינן הטעם ובאמת הפמ"ג הנ"ל נסתפק בזה מ"מ נראה הדין דין אמת דבכה"ג שרי חזא מכח הראי' שהביא הפמ"ג שם ממתני' סופ"ב דכלאים דהיינו לדעת הר"ן דמילתא דעביד' לטעמ' כ"ז שנותן טעם מן התורה חשוב כטעם גמור (ומ"ש אתה דמשם אין ראי' דהוי זוז"ג ולכך שרי ז"א דא"כ גם בב' זיתים שהם אחד היתר ואחד איסור נימא כן אלא עיקר הדבר כמ"ש הר"ן בתשובה סי' ע' דכללא דזוז"ג לא שייך אלא א"כ נתבטל עיקר וגוף הדבר ורק מטעם גורם אתאי' עלה אז מהני זוז"ג אבל כ"ז דעיקרו וטעמו כאן לא שייך זוז"ג וא"כ א"ש ראיותיו לדעת הר"ן כיון דטעמו כאן אי ס"ד דכל כה"ג מקרי טע"כ א"כ לא שייך זוז"ג אלא ע"כ כה"ג לא חשיב נתינת טעם וממיל' שרי מטעם זוז"ג וגם מהא דאמרינן בע"ז דף ע"ג ע"ב דב' כוסות שמוזגן ועירבן מוכח דא"צ ס' רק נגד ההיתר וכן מוכח מהא דרבא דאמרינן למ"ד מין במינו לא בטיל סלק וסגי ברוטב ס' נגד האיסור והפמ"ג דחה זה דאיכ"ל דרבא לטעמי' דסובר טכ"ע לאו דאורייתא וכוונתו או כיון דל"ד היכא דבא הטעם גם מכח היתר לא גזרו רבנן והוי כוז"ג כיון דעיקר הדבר נתבטל וטעם לאו כעיקר או דכיון דהעיקר

הדבר נתבטל מן התורה ונשאר רק איסור דרבנן ובדרבנן אמרינן שוב דגם מבשא"מ מבטל: ועפ"ז יש לישב קושית התוס' בחולין דף ק"ח ע"א ד"ה והאמר רבא וכו' דלמה לא הקשו רב אדרב ובחידושי הארכתי ודו"ק אמנם באמת דבריו תמוהים דהרי בחולין דף ק"ח מיירי לענין בב"ח ושם לכ"ע טעכ"ע מן התורה וגם מלשון הרמב"ם בפט"ו דין כ"ב מבואר כן וע"ז ג"כ דחה הפמ"ג דהרמב"ם סובר דטע"כ ל"ד וע"כ דבכה"ג לא גזרו ועכ"פ מוכח מכח הראיות האלו כמ"ש הכרית וקשה למה באמת יהא שרי נהי דס' איכא מ"מ ניכר האיסור ויכולין אנו להבחין בטעם שיש טעם מב' זיתים והאחד הוא נבלה א"כ נרגש טעם נבלה: ולכאורה ה' אפשר לדחות הראי' מהא דסלק בחולין דף ק"ח די"ל הא קי"ל בשבת צ"ג היכא דזה יכול וזה יכול וה"ה שניהם אינם יכולין נקרא הפעולה על שניהם אבל אם האחד יכול והשני אינו יכול נקרא האיני יכול רק מסייע וא"כ ה"נ הפעולה שבא כאן היינו נתינת טעם אם אין כאן ס' והי' כל אחד יכול ליתן טעם נקרא הפעולה על האיסור ג"כ ואסור מן התורה אבל סלק מסתמא נגד האיסור יש ס' ואינו יכול ליתן טעם ברוטב ס' אבל המינו דהיתר מיירי דליכא ס' בהאינו מינו נגדו והוי לי' זה יכול דהיינו ההיתר יכול ליתן טעם בלחודא אבל האיסור אינו יכול והוי רק כמסייע ולכך שרי אבל אם יש ס' נגד כל א' וא' והוי זה א"י וזה א"י לא מוכח דשרי מ"מ לפי הסברא שכתבתי שנרגש הטעם אין סברא לחלק בזה בין א"י ליכול כיון דמ"מ נרגש פעולת שניהם האיך אפשר לומר דהוי רק כמסייע זה שייך היכא דלא הוי רק פעולה חדא אבל כאן שנרגש מזה ומזה אין זה מסייע וא"כ שני הדינים סותרים זה את זה: ונראה דלא קשה דלעולם כנ"ל זה חשיב הרגשת טעם ואפי"ה אי יש ס' נגד האיסור שרי דכיון דלולא שהי' כאן ההיתר ה' האיסור נתבטל שהרי יש כאן שיעור ביטול רק השתא שיש כאן היתר ובגרמת ההיתר נרגש דמצא מין את מינו וניעור ההיתר א"א לגרום לו איסור כמ"ש בבכורות דף כ"ג ע"א אפילו אי חו"נ מ"מ דווקא טומאה עוררת טומאה אבל טהרה אינה עוררת טומאה ה"נ א"א להיתר לגרום איסור וטע"כ אמרינן וכשם שבעיקר א"א להיתר לגרום איסור ה"נ בטעמים כן נ"ל ע"כ למ"ד רואין אמנם חזקי' בע"ז ע"ג באמת פליג וסובר דהיתר אפשר לגרום איסור אבל אנן לא קי"ל בזה וכסתמ' דבכורות כ"ג הנ"ל דטהרה אי אפשר לגרום טומאה: וכיון שבאנו לסברות הנ"ל מובן היטב השגת המהרש"ל על הרשב"א דכ' דבנתערב במין ושא"מ ונשפך אמרינן סלק א"מ כמי שאינו והקשה הא נרגש הטעם והטו"ז ופר"ח ומנח"י והפליתי כלם השיגו הא לא מורגש טעם איסור וכל אחד כתב בשינוי לשון אמנם להנ"ל שפיר קשיא לי' כיון שאנו מפוסקים אי יש ס' או אין ס' א"כ בלא גרמת היתר ה' האיסור נ"ט בהיתר וגם השתא מרגישינן אנו שאינו דומה טעם הבא מב' זיתים לבא מג' זיתים וא"כ הא מרגישינן אנו טעם איסור ואין לן היתר רק דנימא דהאיסור עצמו כיון שיש רוב נתהפך להיתר ואפילו מרגישינן אנו הזית הג' גם הוא היתר הוא: וזה קשה מנ"ל להרשב"א לא מבעי' הרשב"א לשיטתו בסי' ק"ט לית לי' איסור נהפך להיתר וכך פסק שם בש"ע ואפי' לפי מ"ש הרמ"א בשע"הד יש לסמוך על הרא"ש דנהפך להיתר היינו בנודע מעיקרא ונעשה היתר אבל כאן כל התערובת בא בפעם אחד וצ"ל דהא דאיתא בסי' ק"ט דלא אמרינן נהפך להיתר היינו מדרבנן וממיל' כאן דיש ספק ס' הוי ספק דרבנן ולהקל עכ"פ השיגו המהרש"ל והש"ך דמנ"ל לרשב"א זה ויש לחוש לדבריהם.

אמנם זה דהוצרך הרשב"א והטור לידע שיש רוב היתר דמינו צ"ע דאפילו הוי רק ספק רוב מ"מ הא הוי ס"ס דוגמא דקי"ל בסי' פ"ג סעי' ה' ובש"ך בכללי ס"ס אות י"ו דהיכא דהספק השני הוא שאין כאן א"ד נמי הוי ס"ס בדאורייתא וה"נ ספק הוי ס' דלמא הוי מינו רוב ואין כאן א"ד וכיוצא

בזה קשה במאי שהקש' הפמ"ג בש"ד סי' צ"ח סק"ה דניחוש דלמא לא פלטי כולם בשוה דמ"מ ס"ס הוי מיהו דבריו בלא"ה לא קשה דכיון דלענין יבש ביבש הוי רוב ונעשה היתר רק דניחוש דלמא האיסור פולט וחוזר ונאסר ע"ז מוקמינן לה בחזקת היתר דאחזוקי איסורא לא מחזקינן: וגם, מ"ש שם על הצ"צ סי' מ"ג לא הבנתי דדברי הצ"צ ברור מילליו כיון דהבשר לפנינו וידענו שאין כאן ס' נגד החלב אין כאן רק ס' דאורייתא שמא נמלח החלב עם הבשר או לא ואין לומר דיהא כמו ס"ס ספק לא נמלח כלל עמם ואת"ל נמלח עמם שמא עם השומן דהוי מין בשא"מ ואיכא רוב ואין כאן איסור דאורייתא ז"א דמ"מ היו צריכין אנו לאסור דיש ג"כ ב' ספיקות לאיסור שמא נמלח על הבשר ואת"ל שלא נמלח עם הבשר שמא נמלח עם השומן והשומן נגע בבשר דהא לא רמי' עלי' לשמור כיון שהיתה סוברת שאין כאן חלב וכל זה כשהוא לפנינו אבל אם אינו ואיכ"ל דהוי ס' שפיר הוי ס"ס שמא לא נמלח ואת"ל נמלח שמא הי' ס' וזה פשוט ולא ידעתי כוונת הפמ"ג בזה: ועפ"י האמור למעלה יש לישב נמי קושית המנח"י בכלל פ"ה אות ס"ב מה שהקש' אי נימא דמב"מ לא אמרינן מילתא דעבידא לטעמא לא בטל א"כ למה ציר בציר בעי' מאתים ובאמת העיקר נראה מלשון האו"ה בכלל כ"ה וכלל כ"ג כמ"ש הפליתי דמב"מ ממש דהיינו השוה עמו בטעמא בטל בס' אבל אם נתן לקדירה שרגילין לתבל בה וזה נקרא ג"כ מין במינו וכמ"ש הת"ח שם בכה"ג לא בטל אבל נפלו למקום שאין דרכו לתבל בטל בס' וא"כ קשיא הא דציר ונראה עפ"י הנ"ל דבציר מבואר בבכורות דף כ"ג דדרכן הי' ליתן מים מחצה או רוב והוי כאן נתערב במינו ובאינו מינו היכא דדרכו ליתן כמו בהנך מים בעינן מאתים ולכך בעי' מאתים ולעולם במין במינו ממש בטל בס' ותו לא מידי כעת רק החיים והשלום וכל טוב מעתה ועד עולם דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה קט"ו שילת יערגין אור ליום ב' כ"ה טבת תרכ"א לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לאהובי ידידי חתן אחי הרב המופלא בתור' וביראה החרוץ כש"ת מוה' יעקב סניידערס נ"י עם כל אשר לו: מכתבו קבלתי יום ג' העבר ושמחתי בתורתו ושלוותו ויהא ה' עמו ויאשר כחו וחילו לתורה ועבודה והחיים ושלום וכל טוב במעונו וגבולו וחדשות אשר עמנו הוא אשר כתבתי לאחי חמיו שיחי' שקבלתי זה ימים שטר רבנות מק"ק חוסט יע"א וע"ד תורה אשר העיר מעלתו נ"י בשמעתי דמין במינו איזה קושיא א' על הריטב"א בחידושי לע"ז דף ע"ג דכ' דרב ושמואל דאמרו מב"מ לא בטל גם לרבנן אמרו כן ומדרבנן וע"ז הקשה איך אמרו תניא כוותי' דרב ושמואל מבריייתא דלמא כר"י אתיא זה י"ל דכבר פליגו לר"י אי גם באיסורי דרבנן ס"ל מב"מ לא בטל ותוס' בחולין דף צ"ט פירשו ציר זיעא בעלמא והוא מדרבנן אבל הריטב"א בחולין שם כ' דווקא ציר דגרע משאר איסור דרבנן וזיעא בעלמא אבל דרבנן מב"מ לא בטל וכוודאי היינו לר"י אבל לרבנן אפילו לרב ושמואל נראה דהיינו בדאורייתא כדאמר רב ושמואל כל איסורין שבתורה אבל באיסורי דרבנן הוי גזלג"ז וא"כ ברייתא דנקט ג"כ כל איסורין שבתורה שפיר הוי תניא כוותי' דע"כ אליבא דרבנן אתי' דלר"י אין חילוק בין דאורייתא לרבנן וא"ש: ועפ"י"ז יש לישב ג"כ גם קושיא הב' דקשיא לי' למעלתו נ"י על הא דאמרינן בחולין דף ק' וק"ח בהדיא מכדי רב כמאן אמרה לשמעתי' כר"י ולהריטב"א מנ"ל דאתיא כר"י ולפי הנ"ל יש לישב דשם בחולין כללא כ"ל רב למילתי' אפילו באיסורי דרבנן בדף ק"ח כגון בחלב שחיטה ובדף ק' בבשר עוף למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת או בבן פקועה שהפריס ע"ג קרקע דנתבלה הוי רק דרבנן ואפ"ה כ"ל רב דמין במינו לא בטל והיינו ע"כ כר"י: מיהו זהו דוחק קצת אבל בחי' לחולין הקשיתי גם כן כן ואמרת לישיב דהרי דברי רב לכאורה תמוהים דהרי מתני' דחולין בחתיכת

נבלה שנתבשלה דתנן דנ"ס קשיא לרב ושמואל דלדידהו גם לרבנן מב"מ לא בטל ואמאי תנן
בנ"ט מיהו זהו לא קשה דהתם הרוטב מבטל ומטעם סלק וכל זה למאי דמסיק סליק אבל לס"ד
דמקשה דפריך מכדי רב כמאן אמרה לשמעתי דלית לי סלק ע"כ מוכח דלרבנן מב"מ לא בטיל
ולכך לס"ד זו שפיר קאמר מכדי רב כמאן אמר לשמעתי כר"י וכ"כ בחידושי וא"ש: וע"ד
הקושיא בתוס' במנחות דף כ"ב ע"ב ד"ה ור"י דר' יוחנן גבי ב' כוסות שנתערבו ס"ל כר"ח
דאזלינין בתר מבטל והקשה מעלתו א"כ מנ"ל לר"י דגבי דם שנתערב בדם חולין פליגו דלרבנן
מב"מ בטל דלמא טעמא דרבנן משום דסברו כר"ח ואזלינין בתר מבטל ולא הוי דם חולין מב"מ
ומנ"ל דפליגו לגמרי ולפיענ"ד לישוב הנה כבר ביאר הר"ן בנדרים דף נ"ב ע"א דלרבנן אזלינין
בתר איכו' דהיינו טעמא משום דתרווייהו עולין ולכך היתר בהיתר או איסור באיסור לא בטיל
ולר"י אזלינין בתר עצמות הדבר אי מב"מ או לא ולרבנן החמירו הדבר בדבר שיל"מ דרמי קצת
כהיתר בהיתר וכמו שהסביר הר"ן והיינו שורש סברת ר"ח דכל דאפשר למהוי כוותי' איכ"ל
לרבנן מדרבנן לא בטיל דחשיב כמו היתר בהיתר או איסור באיסור למ"ד בתר מבטל אזלינין:
וכ"ז לרבנן אבל לר"י דאזיל בתר עצמות הדבר וקאי על דין תורה דברי ר"ח קשים להבין דמה
יתן ומה יוסף הא דאפשר למהוי ובמקום אחר ביארתי בעזה"י דבריי עכ"פ זה שחידש ר"ח ושאר
תנאים ואמוראים פליגו עליו וכל זה אליבא דר"י וגם אליבא דרבנן אי מה"ת קא אתינן עלה אבל
מדרבנן לרבנן כשם שהסביר הר"ן בדבר שיל"מ דאינו בטל מדרבנן ככה ס"ל לתוס' דתרומה
אם נפלו לחולין שאינם מתוקנים דאפשר למבטל להיות כבטל והוי כאיסור באיסור מדרבנן אינו
בטל וא"ש תי' התוס' אבל בדם קדשים ובדם חולין דמה"ת אתאינין עלה לר"י שפיר ס"ל לר"י
דלא כר"ח וא"ש: ומאי שהקשה עוד על לשון הרמב"ם בפ"א מאבות הטומאה דלישנא דידי'
קשיא בוודאי הלשון קשה ואני אמרתי קצת עפ"י מאי שנראה לי בסוגיא שם דשורש פלוגתא
דר"ח ורב חנינא הוא במה שחקרנו אם הא דאיסור בטל אם נתהפך גם למעלת ההיתר או לא
למשל חמץ שנתערב עם מצה נתהפך למצה ויוצאין בו או דע"י ביטול חשוב רק כאלו אינו חמץ
אבל עדיין אינו מצה רב חסדא סובר דדינו כמצה והמבטל עושה פעולתו לעשות כיוצא בו ולכך
בעינין דווקא בדבר שהמבטל א"א לו להיות כבטל כי דבר שהוא בעצמו אפשר שיבוא לידי מדת
הבטל אין כחו יפה כל כך לבטל ולהפך את הבא בקרבו ולכך מדה זו שאין המבטל יכול להיות
כבטל הוא סברא גם לרבנן לאשר כח המבטל וכמו כן אם אפשר לבטל להיות כמבטל הוא מגרע
כח הבטל ומאשר ומחזק כח המבטל להפוך את הבטל זה נראה סברת ר"ח אבל ר"ח סובר דענין
הביטול הוא דהאיסור פסק ממנו כיון דאינו בעין וכאלו אינו אבל לא נתהפך למעלת המבטל
וכיון דרק כאלו אינו נחשב אין אנו מביטים כלל על ענין המבטל ולכך לא אזלינין בתר מבטל
אלא אדרבה כל שהבטל אפשר שיופסק אם ישתנה מוכח יותר שאיסורו וענינו תליא בטעמו
ועצמיותו וכל שהאיסור תלוי בעצמיותו וטעמו ס"ל לר"י דמב"מ דנשאר טעמו ועצמיותו הוי
כאלו הוא בעין ולפי"ז סברת ר"ח שייך דווקא לר"י משא"כ סברת ר"ח שייך למעלה גם לרבנן
לר"ח אזלינין בתר חיזוק האיסור או חיזוק ההיתר ולר' חנינא אזלינין בתר טעמו של איסור
ולהנ"ל נפ"מ בין ר"ח לר' חסדא גם לדידן וגם במבשא"מ ומובן בזה מה שמדמה הש"ס מצה
שתבלה בתבלין ובזה יש לכוון קצת דברי הרמב"ם הנ"ל וק"ל וסמכתי על המעיין ואחתום
בברכה.

ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה קט"ז להרבני המופלג בתורה וביראה החרוץ והשנון זית
רענן כש"ת מוה' אברהם פראגער סג"ל נ"י מכתבו קבלתי ואשר העיר בדברי תורה לדון אם

בהתירה כמו נדר רשאי לסמוך על קפילא גוי או בעינין דווקא ישראל דכיון דאפשר לברורי טפי בידי ישראל עדיף או דלמא גם בהתירה סגי בקפילא גוי ורק בתרומה א"א ע"י גוי וכתב דנראה לו דתליא בפלוגתא דרש"י וטור דרש"י פירוש בטעמא ע"י בר ישראל משמע דווקא בר ישראל בעינין ולטור ולרמב"ם גם ע"י גוי שרי ומעלתו האריך הנה בוודאי מדיוקים כאלו אין לדייק כלל וכאשר יבוא לפנינו אי"ה דהרי רש"י סובר דבעינין דווקא קפילא דסתם אדם אינו בקי בטעמא ואפי"ה בישראל שאומר שבקי בטעם סמכינין עלי' ומהימן והיינו שכ' רש"י דבעינין ב"ב אבל קפילא אפילו גוי מהימן: וגוף.

הדבר צריכין אנו ללמוד ממקום אחר לפי הכלל שכ' וביאר לן המג"א בסי' תל"ז סק"ד דגבי חזקה אמרינן דאי איכא לברורי מבררין אבל ברוב אז אם בא הרוב להוציא מחזקת איסור דמעיקרא צריך לברר אם אפשר ואם לא בא הרוב להוציא מחזקה אין צריך לברר וא"כ ה"נ הא דקפילא מהני למ"ד מהני הוא משום דחזקה דלא מרע אומנתי' דהיינו חזקה הבאה מכח רוב פעמים וכיון דלא בא נגד החזקה אינו צריך לברר טפי וכן קיי"ל בכמה דוכתי דסמכינין על סברא זו דאומן לא מרעי' אומנתי' אפילו לכתחילה ואפילו איכא לברורי וכדקי"ל ביו"ד בסי' ש"ב בהגה"ה: אמנם לכאורה י"ל לפי מ"ש התוס' ביבמות דף פ"ב ע"א ד"ה שתי קופות היכא דנפל לכאן וודאי איסור א"כ אתחזק כאן איסורא והוי נגד חזקה ובעי' בירור וראיתי בפלתי סי' צ"ח סק"ג שכ' לישב דכשם שאתחזק איסור ה"נ אתחזק התירה וזה לא הבנתי דזה מצינו ביבש ביבש ושם מובן היטב דהאי לחוד והאי לחודא אבל בלח בלח דקי"ל יש בילה ובכל טפה יש ג"כ מן.

האיסור שהי' אסור ולא נודע אם נתבטל מאיסורו ע"י ביטול ס' א"כ אפילו בנשפך במב"מ יהא אסור לדעת הש"ך ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות כ' וכ"א דהיכא דאתחזק אפילו ספיקא דרבנן להחמיר ואפילו יבש ביבש בחזקת אחד: מיהו י"ל כיון דרוב הוי בוודאי ונתבטל מאיסור דאורייתא שהי' מעיקרא ומספקא לן אם נעשה עתה איסור דרבנן ע"י שלא הי' בו ס' ולאיסור דרבנן זה לא אתחזק ולכך שפיר פסקינן ביו"ד סי' צ"ח סעי' ב' בנשפך ואיכא וודאי רובא וספקא אם יש ס' שרי ולא מקרי אתחזק דהרי חזקת איסור שהי' לו כבר אזדא לי' ע"י ביטול ברוב ומספקא לן אם בא עתה איסור מדרבנן ולפי"ז תמוה לי במאי דפשיטא לי' להש"ך שם בסק"ז דגבי איסור דרבנן אפילו במבשא"מ אמרינן ספיק' להקל אמאי הא הוי אתחז' איסור' ונהי דבמאי שהקש' על התו"ח בבש' עוף בחל' שפי' הקש' בב"ח לא אתחז' איסור' דשניה' היתר ותו כי מסלקינן לי' והספק רק על הטעם ולזה לא אתחזק דלמא מעולם לא בא לתוכו בכדי נתינת טעם אמנם הש"ך והאחרוני' דכללא כייילו אפילו בלח בלח באיסור דרבנן אמרינן סד"ר לקולא בנשפך עמדה הקושי' הנ"ל: מיהו יש לישב עפ"י מ"ש הנוב"י מהדו"ק חאה"ע בתק"ע סי' ל"א כשם דאמרינן דממקום למקום לא מחזיקינן ריעות' ואמרי' כאן נמצא וכ"ה ה"נ לא מחזיקינן חזקה ממקום למקום וא"כ במקום זה שנפל בו האיסור בכאן על תחילת נפילתו אנו דנין אם הי' בו שיעור ביטול ובקדירה זו מעולם לא הי' איסור או לא הי' בו שיעור ביטול והי' איסור והוי ספיקא דרבנן ולא אתחזק שפיר כתבו האחרוני' דבאיסור דרבנן בנשפך אפילו במבשא"מ אמרינן להקל אמנם עדיין יש לעיין לפי המבואר ביו"ד סי' ק"ט ובש"ך שם ס"ק י"ב דבנתערב ולא נודע התערבות לא בטל ולדעת הש"ך שם מן התורה לא יתבטל ונהי דדברי הש"ך קשים בזה וכתבתי בתשובה (לקמן סי' קכ"ה) מ"מ מדרבנן הדין עמו דכל זמן שלא נודע לא נתבטל א"כ בשעת נפילתו לא נתבטל עדיין אם לא נודע מיד ברגע נפילה וא"כ כבר אתחזק כאן איסור וכשנודע ונעשה ספק דרבנן יהא מקרי שוב אתחזק איסור'.

אך נראה הא דאמרי' שם ביו"ד דתליא בידיעה והידיעה גורם ההיתר היינו במין במינו ברוב אבל ביטול מבשא"מ בששים כיון דהי' ששים נתבטל וכאלו אינו בעולם ונתבטל אפילו לא הי' נודע כלל כן נראה לפי ענ"ד נכון וא"כ א"ש כאן במין בשא"מ בדרבנן ומספקא לן אם יש ס' שפיר הוי ספיקא דרבנן ולא אתחזק כאן במקום הזה בחזקת איסור ודברי הפוסקים האחרונים קיימים ועפ"ז כיון שבררתי דבכה"ג לא מקרי חזקת איסור א"כ לא מצרכינן לברר וא"כ גם בנדר הי' ראוי להאמין קפילא גוי אלא שאנן בלא"ה קיימא לן ביו"ד רסי' צ"ח דלא קי"ל לסמוך אקפילא גוי ולכך בוודאי בעינן ישראל באמת רש"י דס"ל דבעינן ס' וגם קפילא או טעימא ישראל וביארו דטעם רש"י משום דהיכא דאיכ' לברורי מבררין משמע דרש"י סובר דמקרי אתחזק או דס"ל אפילו בלא אתחזק מחמירין באיכא לברורי וא"כ י"ל דה"ה באיכא ישראל וקפילא צריך לברר ע"י ישראל בהיתרא אבל לדידן הדין נראה כמו שכתבתי כן נראה לפי ענ"ד.

ועפ"י האמור ג"כ מבואר דליתא למ"ש לתרץ הטור שכ' בשם הרשב"א דתולין לומר דמינו רוב ולשון תולין תמוה הא בעי' וודאי רוב ותי' עפ"י מ"ש הש"ך בסי' ק"י בכללי ס"ס אות ט"ז בדגים מלוחים ה"נ על הדאורייתא יש ס"ס ועל הדרבנן סגי בחד ספק וזה בלא"ה אינו מובן וכבר כ' הפר"ח בסי' ק"ד וכן ביארו האחרונים דביטול שייך רק יבש ביבש או לח בלח אבל לח ביבש או יבש בלח לא שייך ביטול כיון דניכר וא"כ כאן דמין במינו לפי מ"ש הש"ך שם ס"קח דמיירי רק להתיר מינו ע"כ מיירי באפשר לסלק דהיינו ביבש וא"כ אפילו הי' ס' באינו מינו הלח אינו מועיל וגם לטו"ז דקאי על הכל ומטעם דהאיסור נתהפך להיתר והיינו בנודע ונקרא עליו שם היתר ולא אמרינן דנתהפך להיתר וגם לפי מ"ש לענין מין במינו איכ"ל דנקרא אתחזק כיון דבעינן ידוע ובאתחזק ספק דרבנן לא אמרינן להקל: תשובה קי"ז שיל"ת חוסט יום ג' כ"ה אדר ראשון תרל"ב לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לתלמידי האברך המופלג בתורה כש"ת מוה' דוד נייוויטש נ"י בק"ק אויברווישע: מכתבך קבלתי באיזה קושיות שקשים לך ולהראות לך כי יש לי ניח נפשי בראותי תלמידי עוסקים בתורת ה' הנני להשיב לך בקצירת אומר על מה שקשה לך בע"ז דף ס"ו ע"א לאביי חמרא לגו חלא חשיב חלא הואיל וריחא חלא ומאי בכך שנקרא חלא כיון שטעמו כחמרא ואביי אזיל בתר טעמא ואי משום דסופו להיות חלא כמ"ש הרמב"ן בשאור לתוך העיסה דגם העיסה סופו להיות שאור א"כ קשיא לרבא מאי בכך דריחא חלא מקרי חמרא מ"מ סופו להיות חלא ומ"ש משאור בעיסה עכ"ל בקיצור הנה גוף הקושי' הקשה הריטב"א שם בע"ז בקיצור ואתה ביארת והרחבת הדיבור והריטב"א תי' בדברים סתומים וצריכין ביאור עי"ש והנראה לפי ענ"ד לבאר גם דברי האו"ה המובא בדגו"מ סי' צ"ח דכ' דשאור ועיסה ב' מינים וכ' הפר"ח דטעה בדבר משנה דשאור ועיסה הנ"ל.

והנראה לפי ענ"ד בזה דשאור שבא לתקן העיסה להחמיצה כדי צרכה ואז נעשה משאור עיסה ועיסה מקבל חלק החימוץ מן השאור ושניהם מתוקנים ואחד מתקן לחברו ונעשים גוף אחד ועומדים להתערב וליתן אחד בחברו לעשות אותם גוף אחד וכל העומד לזרוק לזרוק ולכך שפיר כ' הרמב"ן להסביר דלכך שאור ועיסה הם מין אחד משא"כ חומץ ויין נהי דחומץ בא מיין וכשמתחיל להחמיץ סופו להחמיץ לגמרי אבל אין זה תיקונו ואינו עומד לזה וממיל' ה"ה עיסה שכבר החמיצה כראוי כצורכה ואח"כ נפל שם שאור שאינו עומד לתקן ולערב איכ"ל כאו"ה וכן כ' בפלתי כיוצא בזה ואי נימא דתליא בפלוגת' דכל העומד לזרוק אי הוי כזרוק איכ"ל דמתני'

כר"ש ולדין' אי קי"ל כר"ש בזה יש פלוגתא באהע"ז סי' קכ"ד בב"ש ס"ק ובפר"ח שם: עכ"פ לפי הסברה הנ"ל מובן דחומץ ויין אינם דומיא דשאור ועיסה וא"ש סברת רבא דס"ל כיון דריחא חלא עדיין שמו חמרא כיון דטעמו חמרא א"כ מצד שמו הוא אינו מינו ובטל אמנם אביי דס"ל בעלמא דאזלינן בתר טעמא היינו משום דס"ל דעיקר עצמיות הדבר הוא הטעם וחמירא דחיטי וחמירא דשערי עצמיותם אינו שוה ומה לנו בשם חמירא שאין השם הזה על העצם אלא תואר שלו שיש לו עוד איכות מלבד עצמיותו יש לו עוד איכות שהיא חמירא ואין שם חמירא ועצמיותו חטין סותרין זא"ז ואזלינן בתר העיקר אבל בריחא חלא וטעמא חמרא אלו ב' דברים הם שני הפכים בנושא אחד ואם ראוי לו שם חלא ע"כ טעם חמרא דידיה מחשיבים אנו כמאן דליתא ונטפל בעלמ' וכדבר שאינו מתקיים ולכך בכה"ג גם אביי מודה דאזלינן בתר שמא זהו כוונת הריטב"א שם וא"ש.

ומאי דקשה לך בחולין צ"ז ע"א בתוס' ד"ה אמר רבא דר"ת כ"י דרבא דאמר מב"מ דליכ' למיקם אטעמ' היינו דשוה בשמא ובטעמ' וכתבת דזה נגד הש"ך בסי' צ"ח דדווקא למעלה מס' אזלינן בתר שמא זה אינו דגם הש"ך מודה דלרבא אמרינן דשם מין במינו העיקר תליא בשמא אלא דס"ל כמ"ש הרשב"א בשמעתין דזרוע בשילה דלכך טעמא לא בטל משום דהוי כניכר האיסור וכאלו לא נתערב כלל ולא שייך לומר ביטול וא"כ הא דאמרי' ברובא בטל מב"מ ע"כ היינו שוה בשמא ובטעמא דאל"כ לא שייך כלל ביטול דהרי ניכר וא"כ הא דאמר רבא בע"ז דלענין ביטול אזלינן בתר שמא ואי שווין בשמא ולא שווין בטעמא לא בטיל ע"כ היינו בטבל וי"נ שהיא למעלה מס' דאי בפחות מס' ניכר הטעם ולא שייך כלל ביטול אבל רבא בחולין דף צ"ז דאמר תרתי מב"מ וליכא למיקם אטעמי' מב"מ היינו בשמא וליכא למיקם אטעמי' והיינו דשווין בטעמי' וא"כ שווין בשמא ובטעמ' וזה כוונת ר"ת וא"ש ובזה אחתום בכרכה יהי ה' עמך דברי רבך הדורש שלומך.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קי"ח בעזה"י חוסט יום א' פ' לך תרל"ה לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' משה הלוי פאלאק אבדק"ק באינהאד יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נדרשתי לחוות דעתי בהא דקי"ל טע"כ דאוריית' אי גם בבא מח"ש הדין כן דנהי דמרש"י בפסחי' גב' נזיר ששרה פתו מוכח דאפילו בבא מח"ש הדין כן מ"מ מתוס' נזיר דף ל"ז ד"ה טע"כ משמע דדווקא טעם הבא מכזית וכן מתוס' ע"ז דף ס"ז ד"ה ואידך ומה שהקשה ר' פרץ על ר' יקיר משמע כן ומעלתו האריך בזה הנה הדבר פשוט דגם בבא מח"ש נמי טע"כ דאורייתא כסתימת כל הפוסקים ואין שום סברא לחלק בזה אלא דשינוי לשון התוס' תליא בפלוגת' דר"ת ושאר תירוצי התוס' ופוסקים דר"ת דס"ל טע"כ דאוריית' והיתר נהפך לאיסור א"כ אפילו נבלע פחות מכשיפו' איסור בהיתר ונותן בו טעם חייב עליו וזה דעת רש"י גבי נזיר ששרה פתו שם בפסחים והתוס' בנזיר קאי דלא אמרינן היתר נהפך לאיסור' א"כ אם אין באיסור כזית לית בי' לאו וע"כ אי מוקמינן לאו דמשרת לטע"כ היינו שנבלע בו כזית: ובחידושי אמרתי להסביר סברת ר"ת דהוא לכאור' מוכרחת אליב' דר"י דהרי ר"י סובר בסו"פ גיד הנשה דתליא בהנאת גרונו ואי אכל ח"ז וחזר והקיא וחזר ואכלו חייב על ח"ז כיון דלעסו ב' פעמים ונהנה גרונו ממנו ומזה הטעם עצמו אם טעם ח"ז ע"י בישול מתפשט גם בח"ז היתר ועשה הבישול פעולתו של הלעיסה כאלו לעסו ב' פעמים הרי נהנה גרונו בכזית ובזה ישבתי קושית התוס' ביומא גבי אחזו בולמוס דאמרינן דתוחבין לו כוש ברוטב דלר"ת הרי גם הרוטב היא איסור גמור

ולהנ"ל גבי בולמוס דאינו נהנה גרונו גם ר"ת מודה ועכ"פ לדינא דקי"ל כר"י איכ"ל שפיר כרש"י בפסחי' וכר"ת דהיתר נהפך אבל להמקשן שפיר כ' התוס' בנזיר דהקושי' דווקא בטעם רבא מכזית וכן התוס' בע"ז דקאי על נזיר ששרה פתו ביין ויש בו לצרף דהיינו במה ששרה שפיר כתבו כיון דטכ"ע דאורייתא הרי חשוב אפילו אינו נהפך מ"מ הוי כבעין ולפי האמור לענין קיום מצוה של אכילת מצה וכיוצא אי נימא כספק מקצת אחרונים דלענין קיום המצוה בעינן ג"כ הנאת מעיו גם ר"ת מודה דלא אמרינן היתר נהפך ואין ההיתר מסייע לקיום המצוה.

ועוד אמרתי דאפילו לר"ת דהיתר נהפך מ"מ הא אמרינן בר"פ המוציא יין דרביעית יין לכשיקרוש יעמוד על כזית דכזית קרוש כשנמתה נעשה לערך ג' פעמים כמותו והובא בר"ן בסוגיא דירך בשם הרא"ה להסתפק בענין איך לשער דבר קרוש נגד דבר מחוי א"כ אפילו אי היתר נהפך לאיסור מכח הטעם מ"מ אם נמחה למשל מחצי זית בשר טעם וחצי זית חלב ונרגש בו טעם הבשר אפילו אי חשבינן לי' כבשר מ"מ אין בו שיעור כזית דלא עדיף מנמחה שהרי מח"ז בשר נעשה ע"י מחוי ג' חצאי זיתים וא"כ אפילו לר"ת באכל ח"ז בשר וח"ז חלב א"א לצרף ללקות עליו א"כ א"ש.

ומיושב בזה קושית הראש יוסף שהביא גם מעלתו מה שהקש' בחולין ק"ח על הא דאמרינן דלא אסרה תורה חלב מהא דאמר רב אכל ח"ז בשר וח"ז חלב והקש' הראש יוסף דלר"ת מאי פריך דלמא לעולם החלב לא אסרה התורה ואפי"ה אסור החלב משום דהיתר נהפך ולהנ"ל א"ש דבשלמא אם החלב מצד עצמה אסור ואסרה התורה לח"ז חלב וכפרש"י שם דאע"ג דבעלמ' אמרינן דבמשקין השיעור ברביעית מ"מ כאן דכתיב לא תבשל וחד אתא לאכילה בכלל החלב והגדי בהדדי א"ש דחייב על ח"ז בשר וח"ז חלב אבל אם החלב היתר ורק משום שיש בו טעם מהבשר בוודאי לא עדיף מאלו הי' הדבר המחוי בעין שאין במחוי שהוא ח"ז כשיעור ח"ז בשר אלא שלישי מח"ז וא"ש.

ומעלתו כ' דאוכל ושותה אין מצטרף ובזה מתרץ קושית הראש יוסף הנ"ל וזה אינו דוודאי הא דמרכיבין בחולין דף ק"כ מהנפש עם שאר ריבויים לרבות המחזהו וגמעו בוודאי כיון דמחד קרא נפקא אם הי' ח"ז אינו מחוי וח"ז מחוי בוודאי מצטרפין כמו בב"ח דאמרינן דמצרפין החלב בהדי בשר כיון דמחד קרא נפקא כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה קי"ט עוד להרב הנ"ל ומה שהעיר מעלתו על דברי מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' י"ט שכ' דבב"נ אמרינן ג"כ טע"כ דאורייתא לפי"ז אם נפל אבמה"ח להיתר ופלט בו אסור למכור גם לב"נ והקשה הא טעם אינו אסור אלא משום דמרכיבין מן הטמאים לאסור צירן ורוטבן ואצל ב"נ לא נאמר הטמאים ואין הציר והחלב אסור כמ"ש בפלתי סי' ק"א ושאר אחרונים עכ"ד בקצרה הנה אמת הדבר דמרן זצ"ל ביאר כל זה בתשובתו חיו"ד סי' קי"ד ושם הביא ג"כ בקצרה מה שהי' קשה לי על דברי הרמב"ם פ"י ממאכלות אסורות דבהקדש המשקין היוצאין מהן אסורין ואין לוקין דמשקין היוצאין מהן אינם כמותן מה"ת ונתקשיתי לפי מאי שכ' התוס' בחולין דף קי"א דכל יום נעשה גיעול לחברו היינו מטעם דבטל ברוב והקשו דגם לאחר שנעשה נותר לא יהי' צריך מריקה ושבירה בכל"ח וע"כ משום דאין מבטלין איסור לכתחילה כמ"ש בנקה"כ סי' צ"ג ואי אמרינן משקין היוצאין מהן אינם כמותן וכתבו התוס' בחולין ובבכורות דף ו' דבכה"ג שתי' לאו בכלל אכילה אלא לכשיבוא למאכל ויקרוש יהא אסור וא"כ בעוד שבלוע עדיין בכלי אינו אסור כלל מן התורה ולמה יהא צריך שבירה וכן קשה במ"ש הר"ן סוף ע"ז

דאפילו אי לינת לילה פוגם אפי"ה בעי שבירה משום דהבליעה עצמה בכלי צריך ביעור ג"כ קשה כנ"ל הא הבליעה אינו אסור כלל אם המשקין היוצאין מהן אינם כמותן וביאר, לן מרן זצ"ל שם וכן הוא בספר באר יעקב דבוודאי משקה היוצא ע"י בישול הוא כממש הדבר דאסור אלא דכ"ז שהוא מחוי איכ"ל דלא חשיב אכילה דבכה"ג שתי' לאו בכלל אכילה עד שיקפה ולכך צריך קרא לרבות את השותה וכ"כ בתוס' נדה ובתו"ח בחולין דף ק"כ ע"א דהו"א דמחוי הוי שלא כד"א ולכך צריך קרא וממיל' בפליטה שיוצאת ע"י בישול שהיא כממש ואפילו קודם שבא לאוכל ואפילו ליכא קרא מ"מ שם האיסור עליו לענין דשם נותר עליו כמ"ש הר"ן הנ"ל סוף ע"ז וגם אסור לבטלו לכתחילה.

אמנם משקה היוצא רק דרך סחיטה ע"י מליחה זה מסברא אינו כממש ואצטרך קרא כדאית' בחולין דף ק"כ ולולא קרא הוי אמרינן דאינו אסור אלא מדרבנן ובמשקין כה"ג מיירי הרמב"ם בפ"י ממא"ס הנ"ל זהו תוכן דברי מרן הגאון זצ"ל והיוצא מזה לנידון שלנו דחלב או ציר דלולא קרא הו"א דמותר ואין משקין היוצאין כמותן א"כ בב"נ דלית להו קרא אינם כמותן ושרי להם אבל משקה הרוטב שיוצא ע"י בישול דהוא מצד סברא כממש ואסור אלא דקא ס"ד דלא מקרי כדרך אכילה ולזה צריך קרא ממיל' בב"נ אפילו שלא כד"א אסור דהרי לב"נ אסור בכל שהוא דאין שיעורין לב"נ כמ"ש הרמב"ם בהלכו' מלכים וכל היכא דכ"ש אסור גם שלא כדרך הנאתן אסור כמ"ש המרש"ל בשבועות כ"ג ע"ב וא"כ שפיר כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס גבי בב"נ אמרינן טע"כ דאורית' היינו בבישול אבל בציר או בחלב אצל בב"נ מותר דלית לן קרא ע"ז וא"ש ויהא ה' עמו וחפץ ה' בידו יצליח דברי החותם בברכה המשולשת הדורש שלומו.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ק"כ יתענג על רוב שלום וכו' כש"ת מוה' פייבל נ"י. על דבר דברי מרן זצ"ל בסי' צ"ז בתשובת חת"ס שכ' דמסתפק לי' בכוונת הר"ן בנדריים דף נ"ב שהסביר טעם של דשיל"מ דאינו בטל אתאי' עלה מטעם מב"מ איכ"ל דד"ת הוא יעויי"ש ולפי ענ"ד מלשון הר"ן מבואר דאינו אלא חומרא בעלמא שהרי כתב דמשום חומר' נטו רבנן להא דר"י וכו' עכ"ל וכיון דאמר דרק משום חומרא נטו מבואר דחומר' דרבנן הוא ומעלתו נ"י כ' להקשות אי ס"ד דמדאוריית' הוא א"כ ע"כ גם לרבנן ס"ל מעלה דמב"מ א"כ עמדה קושית הש"ס במנחות דף כ"ב ע"ב וגם מב"מ אלא ע"כ לא ס"ל כלל מעלת מב"מ.

ולפי ענ"ד אי משום הא לא ארי' דאיכ"ל או דרבנן ס"ל דדם הפר ודם שעיר לא הוי כמב"מ ממש כמ"ש מרן זצ"ל שם סי' פ"ז דאיכ"ל כיון דדם הפר סומק טפי וגם בטעמ' איכ"ל דאינם שווין יעויי"ש ולכך ס"ל לרבנן דהטעם משום עולין ותו נראה והוא הנכון למעיינן בלשון הר"ן שם דרבנן ור"י בהא פליגו ר"י סובר דמעלה זו דהוי מב"מ ראוי שיגרום שלא יתבטל הואיל ואחד מחזק חבירו ורבנן סברו דנהי דגם זו חשיב מעלה וסברא שלא יתבטל אבל מעלה האחרת הואיל ושניהם עולין היא עדיפ' לגרום שלא יתבטל ולכך ס"ל לרבנן היכא דב' הסברות סותרין אהדדי היינו דתרווייהו עולין ואינם מינו וא"כ מצד מעלת עולין ראוי שלא יתבטל ומצד שהוא מבשא"מ ראוי שיתבטל אמרינן דסברא זו עדיפ' והיא הנוצחות שלא יתבטל אבל לעולם גם סברא זו דמב"מ מעלה וחזי לאצטרופי עם המעלה דתרווייהו עולין כגון בדבר שיל"מ דסברא זו דתרווייהו כמו עולין אינה חזקה כ"כ הואיל ואינם שווים לגמרי מסייע הסברא דהוי מב"מ לומר שלא יתבטל ולעולם מטעם הזה הי' אפשר לומר דמה"ת הוא.

אמנם לפי ענ"ד נראה רא"י ברורה ממנחות דף ל"א ע"א גבי ר"ש דנתערב לו טבל בחולין דאמרינן מדאוריית' ברובא בטל ועיי"ש בפרש"י דע"כ בטבל גמור מיירי ומה"ת בטל וא"כ טבל דהוא דבר שיל"מ כמבואר בנדרים דף נ"ז ע"א ואפי"ה אמרינן דמה"ת בטל ומעלתו כ' דמשם אין רא"י דאיכ"ל דהתם ביבש מיירי וביבש לא שייך סברת הר"ן דהוי כמו מב"מ דהרי ביבש אפילו לר"י מב"מ בטל כמו שהוכיחו התוס' במנחות דף כ"ב ואם הי' האמת כן הי' מיושב היטב קושית הר"ש בחלה פ"ג מ"ט גבי זיתי מסיק שנתערבו בזיתי ניקוף דתנן אם יש להם פרנסה ממקום אחר מפריש לפי חשבון והקשה הר"ש איך יקח טבל גמור להפריש ממנו עיי"ש ולהנ"ל א"ש גמרא דמנחות הנ"ל מיירי ביבש לכך הוצרך להביא דווקא דמאי או משל גוי אבל מתניתן שם כ' הר"ש דמיירי בעשה מהזיתים שמן ובלחמן התורה לא בטל ויכול להפריש ממקום אחר אפילו מטבל גמור ובוזה הי' מיושב דברי רמב"ם בפ"ב מתרומה שהביא משנה זו וסתם ולא כ' דדווקא טבל מדרבנן בעינן אמנם להרמב"ם זה ליתא דהרי כ' מהרי"ט בח"א סי' י"ח דלהרמב"ם לא מיירי בעשה שמן וא"כ לא שייך תי' הנ"ל והרמב"ם במתק לשונו ששינה לשון המשנה ונקט שנתערבו זתי ניקוף בזיתי מסיק וכו' גילה לן דהחיוב הוי רוב ע"ד שכ' התוס' בשבת דף מ"ב ע"א ד"ה נותן דמה שנותנין לתוכו הוא רוב וא"כ שפיר יוכל להפריש אפילו מטבל גמור: איברא לפי מ"ש לעיל בכוונת הר"ן אפשר דאפילו יבש ביבש סברת הר"ן סברא דנהי דסברא דמב"מ ביבש א"י לגרום שלא יתבטל אפילו לר"י מ"מ אפשר דחזי לאצטרופי לסברת היתר (ויש לדחות דלענין זה ביבש סברא אחרת איכ' דכל דפריש מרובא הוי ותלי' דהאי דהתירא הוא וא"כ אפי' יש ב' סברות מב"מ וגם עולין איכ"ל דתלינן דהאי דהתירא הוא ושרי) ואפילו נימא דביבש ל"ש סברת הר"ן מ"מ נראה דרא"י שלי ממנחות רא"י ברורה חדא דהטו"א בר"ה דף י"ג ע"ב הוכיח דמעשה זו במנחות מיירי בקמח בקמח דאל"כ מאי פסק שם הלכתא כר"ש שזורי הרי לא מצינו מאן דפליג ואע"ג דבחד תי' כ' שם דאיכ"ל דזה גופי' קמ"ל דביבש לא פליג ר"י ק' דבעלמא אמרינן הלכה מכלל דפליגו וא"כ דבקמח מיירי א"כ א"ש רא"י הנ"ל: ואפילו נימא דביבש מיירי מ"מ הא הר"ן סוף גיד הנשה פסק כדעת הרשב"א בטויו"ד סי' קי"ט דאם נעשה לח מיבש אמרינן דחוזר וניעור ולפי ענ"ד אליב' דר"י לכ"ע חוזר וניעור דבשלמ' לדידן דביבש בטל יש לומר לרא"ש דנעשה היתר לגמרי אבל לר"י דמין במינו אינו מטבל ואפי"ה יבש שרי דתלי' דהיתרא הוא א"כ כשנעש' לח בוודאי חוזו"נ עכ"פ הר"ן כ' כן בהדי' דחו"נ א"כ כמו דקי"ל דיבש ביבש בשא"מ אינו בטל ברור מטעם שמא יבשלם ויעשה לח ויאסור וא"כ ה"נ מאי אמר לו ר"ט שיעשר עליו מטבל דרבנן וליחוש שמא יבשלם ויחזור ויניעור ויעשה טבל דאורייתא ולא מהני המעשר שעושר עליו מטבל דרבנן ויהי' שוב איסור דאורייתא אלא וודאי דגם בלח בטל מן התורה ומהני המעשר מטבל דרבנן ותו אי ס"ד דרק ביבש בטל מה"ת א"כ לפי מה ששמעתי ממרן הגאון זצ"ל דמשונה דשיל"מ זה דטבל משאר דשיל"מ דהרי אינו מפריש עליו רק מטבל דרבנן וא"כ איסור דאוריית' להיכן אזיל וצריך לומר שוב שנתבטל וא"כ לעולם צריך לסמוך על הביטול ואיך יקרא דשיל"מ (ולפי' הר"ן יש להסביר הואיל וקודם הביטול הי' דשיל"מ כבר נקרא המב"מ והיתר בהיתר כמ"ש התה"ד לענין דבר שבמנין דאם קודם ביטול הוי דבר שבמנין אע"ג דע"י ביטול לא הוי דבר שבמנין מ"מ אינו בטל): עכ"פ כיון דאיסור דאורייתא ע"כ צריך לסמוך אביטול תקשה באמת יהא צריך לעשות ממנו לח בלח שלא יהא בטל מה"ת ויכול להפריש מטבל דאוריית' וגם איסור דאוריית' לא יהא צריך לסמוך אביטול ואין זה דומה למ"ש הפוסקים דדבר שע"י טורח לא חשיב דבר שיל"מ דכאן עומד הדבר מחטים לעשות קמח מענבים וזתים

לעשות שמן ויין וכיון דע"כ עומדים לזה וסופם לזה א"כ להוי זה עצמו דבר שיל"מ אלא וודאי לפיענ"ד פשוט דגם בלח בטל מן התורה ולעולם צריך להפריש עליו מטבל דרבנן ואיפשט לן ספיקא הנ"ל והנראה לפי ענ"ד כתבתי: ולכאורה יש להביא ראיה דלהר"ן הנ"ל מה"ת דשיל"מ לא בטל בלח בלח דהנה ביו"ד בסי' שכ"ד סעי' י"א בנתן שאור בעיסה שלא הורמה חלתו לעיסה שהורמה במב"מ אם יש לו וכו' יפריש ממנה ע"ז וכו' ובש"ך שם ס"ק"יח ובסק"כ מבואר דה"ה בעיסה שנתערבה הדין כן וכן הוא שם בד"מ והוא מדברי הרא"ש בה' חלה סי' ו' מבואר כן ולכאור' קשה מדברי הרא"ש בתשובה כלל ב' שהקש' איך יכולין להפריש ממקום אחר הא הוי מחיוב על הפטור וכמ"ש במנחות דף ל"א ע"ב דאסור להפריש ממקו"א (ואע"ג דחלה בזה"ז דרבנן גם תרומה בזה"ז דרבנן כדפסק הרמב"ם ספ"א מתרומות אפי"ה פסקינן במנחות שם דדוקא מדמאי רשאי לעשר עליו וכן כ' הגה"מ בתשובה השייכות לסדר זרעים דאפילו בדרבנן אסור) ותירץ דהשאור כיון דעביד לטעמא לא בטל: ומשמע דהתם מה"ת קאמר ועיי"ש עוד מ"ש גבי ככרות שנתערבו הטעם דבדבר שבמנין לא בטל (משמע דמה"ת לא בטל וקשה דהרי הא דד"ח לא בטל היינו מדרבנן כמ"ש הרא"ש בעצמו בפגיה"נ סוסי' ל"ה ונראה דאי משום הא לא קשיא דהנה הא באמת גם חלה בזה"ז דרבנן רק דאסור דמחז דרבנן על תרי דרבנן מחזי כמאן דמפריש מהחיוב על הפטור וכיון דלא בטל מצד תרי טעמא משום טבל ומשום דבר חשיב שוב הוי כמו בעין והוי רק חד דרבנן זה נראה כוונת הרא"ש וא"כ אין ראיה מהרא"ש דסובר דמחמץ מה"ת בטל): ועכ"פ לפי"ז קשה איך פסק הש"ך דה"ה עיסה בעיסה הא בכה"ג שפיר בטל דהוי כמפריש מהחיוב על הפטור ואיך יכול להפריש ובשלמא הא דפסק המחבר שם סעי' י"ב גבי ככרות נמי כהרא"ש י"ל חדא דשם לא משמע דהאיסור הרוב ובאו"ח סי' תנ"ז דכ' הרמ"א נמי בנתערבו יפרוש ממקום אחר דהיינו מטעם הרא"ש דמצות דבר שבמנין אבל להש"ך קשה אמנם אי אמרת דבלח מה"ת דשיל"מ לא בטל הי' א"ש דברי הש"ך דשפיר יכול להפריש ממקום אחר.

איברא דזה לא סגי דהרי עדיין דברי הרא"ש סותרין אהדדי וצ"ע עוד קשיא לי דהנה הרמב"ם כ' הטעם דנאסר כולו כמו טבל משום דמב"מ במשהו ולכאור' קשה הא בלא"ה שאור לטעמא עביד וכיוצא בזה קשיא קצת על הר"ש בפ"ג דחלה כ' ג"כ כן מיהו הר"ש איכ"ל דקאי על זיתי ניקוף וכו' וצ"ל דהרמב"ם מיירי בלית בי' כדי לחמץ ולכך האיסור הוא רק מטעם טבל במב"מ ולפי"ז עמדה קושית הרא"ש הא הוי מחיוב על הפטור וצ"ל דהרמב"ם נשמר מזה שהרי הרמב"ם כ' דיקח קמח כדי לצרף עם השאור וא"כ ממנ"פ גם הקמח של השתא אין בו חיוב יותר ממה שהיתה העיסה מחוייבת.

אמנם הרא"ש לא כתב כן דיקח רק לצרף אלא שיפריש ממקו"א וע"כ היינו להרא"ש לטעמי' מטעם מחמץ לא בטל ולפי"ז אין חילוק בין מב"מ לאינו מינו דמחמץ אפילו בא"מ לא בטל כמו שהוכיח הפר"ח בסי' צ"ח ואע"ג דמדברי הרא"ש בה' חלה משמע ג"כ דגבי מב"מ דווקא אמר ולהנ"ל אי מטעם מחמץ מ"ש מב"מ המעייין בדברי הרא"ש יראה דאינו מוכרח דווקא במב"מ קאמר ולפי"ז קשיא על הש"ע שכ' דווקא במב"מ והיינו כרמב"ם וע"כ דהיינו באין בו כדי לחמץ וא"כ הא הוי מן התורה בטל וא"כ הי' לו להעתיק שיצרף קמח משיעור חלה רק עם השאור יהא שיעור חלה כדי לחייבו אותו חיוב שחייב השאור ולא יותר ואיך שינה בזה בדברי הרמב"ם וצע"ג תשובה קכ"א להרב המופלג בתורה החרוץ מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י ע"ד הקושיא ע"ד הרשב"א המובא ביו"ד סי' ק"ג דספק טריפה אע"ג דאפשר להשהותו י"ב חודש או עד שתטעון לא חשיב דשיל"מ דאין המתיר עתיד לבוא בוודאי וכ' מעלתו נ"י לדברי הרש"ל

המובאים בש"ך סי' נ"ז ס"קמח דהא דטריפה אינה חי' הוא רק רוב וא"כ אפילו ישהנה צריך לסמוך על הרוב וא"כ לא שייך עד שאתה סומך על ביטול הרוב תמתין ותהא מותר בלי רוב הא גם אח"כ מותר רק משום רוב ומה לי האי רוב או האי רוב וא"כ לדידי' בלא"ה לא חשיב ספק טריפה דשיל"מ עכ"ל.

ולי, לא קשה מידי דנהי דבאמת הרשב"א בתשובתו בסי' צ"ח המובא ג"כ בסי' נ"ז בש"ך הנ"ל משמע דלא ס"ל כרש"ל דשם תלה החיות בנס מ"מ אפשר גם לכוון בדבריו דברי מהרש"ל והמיעוט נס קרוי לי' ואפ"ה לא קשה קושית מעלתו נ"י דהרי כ' הצ"צ סי' ס"ט והובא בפר"ח סי' ק"ב ובשאר אחרונים דאפילו אם גם אח"כ צריך ביטול כגון ספק טריפה הנולד ביו"ט אפי"ה מקרי ביו"ט דשיל"מ דאם רק לאח"ז הוקל האיסור אמרינן נמי עד שתאכלנו בב' איסורין תאכל אותו בחד וה"נ השתא אין לן רק היתר מכח ביטול ברוב ולאחר השהי' יהא לנו שני היתרים ח' מכח ביטול ברוב והשני מכח השהי' ואמרינן עד שתאכל בחד היתר תאכלנו ע"י ב' היתרים ואדרבה עפי"ז יש להסביר דברי הרשב"א ממה שהקשה עליו הצ"צ שם דהא ממנ"פ אי יחי' לא הי' אסור מעולם ולא בעי ביטול והנה הצ"צ תי' דאפילו אם יתברר אח"כ מ"מ השתא אסורה כיון דאינו נודע לנו וספק אסור לנו ובעי ביטול אפילו אי קמא שמיא גלי' דהיתר הוא והפמ"ג בפת' לתערובות קלסה לסברא זו.

אמנם אני אמרתי דיש לומר גם בהיפוך דבספק טריפה אפילו אם היא טריפה אם תשהה י"ב חודש או תתעבר היא מותרת לנו כיון דעפ"י הרוב שרי והתורה אמרה דניזול בתר רובא ואפילו אם היתה באמת טריפה לא צריך כפרה וכמו שהוכיח בתשובות פ"מ מדברי התוס' בביצה דף כ"ה ע"ב ד"ה דרך ארעא וא"כ שפיר נקרא דשיל"מ דהשתא אם היתה טריפה אין לנו היתר אלא מכח הביטול אבל אם תשהה מלבד ההיתר דביטול יש לן עוד היתר דשהי' דד"ת דאזלינן בתר רובא.

ועפ"י אחד מב' צדדים יש לפרש בדברי הרמ"א במ"ש על או"ה או דס"ל כמ"ש הצ"צ דאפילו קמא שמי' גלי' להיתר מ"מ לן ספק טריפה אסור כל י"ב חודש ואתחזק בספק איסור זה וא"א השתא להתיר אלא ע"י ביטול ורק ע"י הזמן יולד לנו ההיתר ולכך אפשר לקרוא אותו דשיל"מ כמו כל איסור התלוי בזמן משא"כ תיקו אין האיסור וההיתר תלוי בזמן ולעולם הי' אפשר שיתברר ההיתר והיינו כדברי הצ"צ וגם יש לכוון בדבריו התי' כמו שכתבתי ועכ"פ דברי הרשב"א נכונים ולכאורה הבאתי ראי' לדבריו מגוף הדין למה אנו אוכלין ביצים וחלב שהתורה התירה והיינו מטעם רוב כמ"ש רש"י בחולין אתמה אכלנו מחלבה ואמאי לא נצטרך להמתין עד לאחר י"ב חודש כדי לאכול בהיתר גמור ולא נצטרך לסמוך על רובא דכשרות ונסמוך רק על טריפה אינו חי' שהיא לרשב"א אפילו מיעוט ליכא ואף אם הרשב"א מודה להרש"ל כמו שכתבתי למעלה מ"מ איכא שוב עד שתאכלנו בחד היתר תאכלנה בב' רוביי בוודאי לדעת המרדכי דדווקא היכא דאתחזק איסור' בהאי תערובות אמרינן כן לא קשה וכמ"ש נמי הר"ן ס"פ אין צדין אמנם להמג"א בסי' תקי"ג ס' שגם בכה"ג לא אזלינן בתר רובא יש להקשו' הנ"ל וע"כ כסברת הרשב"א הואיל ואין המתיר עתיד לבוא בוודאי: ואפשר דרובא דכשרות כיון דסמכה התורה על הרוב במקום דא"א לבדוק כדאית' בסוגי' דרוב גם במקום דאפשר לבדוק סמכינן על הרוב בזה משום דהתורה עשאו כוודאי כמ"ש הרשב"א בחולין דף ט' דאפילו ר"מ לא חייש בכה"ג למיעוט' אפילו אפשר וא"כ י"ל גם בדבר שיל"מ מ' כן דכוודאי עשאו התורה: ובחקירה הזאת ג"כ יש לדון בהא

דאמרינן בביצה דספק טריפה אסור והקשו התוס' שם למה בנתערבה באלף כולן אסורות הא
הוי ס"ס ות' ר"ת דנתערבה אוודאי קאי ולכאורה כל ביצה אפילו מיעוט טריפה דרובא כשרות
הוי רק רובא וא"כ ביצה הנולדת מעוף שלא נודע לן כשרותה היה כשר רק מכח רוב ואם נולד
לן אח"כ באותו עוף ספק טריפה ברגל או בגף וכיוצא בו הוי לן לומר סמוך מיעוט' לפלג' והוי
לי' רובא כדאית' בכיוצא בזה ביבמות דף קי"ט ובסו"פ בהמה המקשה וא"כ שוב הוי טריפה מצד
הרוב והוי כוודאי ואין כאן ס"ס ולא קשה קושית התוס': מיהו בזה איכ"ל לפי מאי דמוקמינן בס'
טריפה או ספק מוכן מה"ת אבל למאי דמתרין ר"א דמשום דשיל"מ אתאי' עלה א"כ אפילו הוי
מיעוט טריפה מ"מ נתבטל דאינו דשיל"מ כמ"ש הרשב"א ולא נשאר רק ספק נולד ביו"ט וע"ז
קשיא דהוי ס"ס ובזה מיושב היטב קושית הפר"ח בס' ק"ו ס"ק מ"ג על הר' שמחה המובא
במרדכי דמתרין דבדשיל"מ לא מהני ס"ס ותמה הפר"ח ממנ"פ אם לא ס"ל כתי' ר"ת דאוודאי
קאי א"כ עמדה הקושיא על הת' הראשוני' ולהנ"ל א"ש דגבי ספק טריפה איכ"ל דחשיב כוודאי
הואיל ואיכא סמוך מיעוט' לפלגא ולפי אותו ת' אמרינן הטעם משום דביצה חשיב ולא בטיל
אבל לרב אשי שפיר קשיא לי' לר' שמחה ות' דס"ס לא מועיל בדבר שיל"מ וא"ש ולפי"ז מוכח
דלא כמו שדחיתי לעיל די"ל דרובא דכשרות הווי כוודאי ממש הואיל וגבי א"א אזלינן בתר
רובא לא חיישינן למיעוט' כלל אפילו לר"מ וה"ה דלא אמרינן סמוך מיעוט' לפלגא לפי סברא
זו וע"כ לפי ת' זה מוכח דלא אמרינן כן: ולפי"ז יש לישב קושית הש"ך ביו"ד סי' ק"ב ס"ק
דלמה כ' ש"ע על רשב"א יש מי שאומר הא מוכח כן מהש"ס ולהנ"ל יש לומר בוודאי לפי
איקומתא קמייתא מוכח כן דלפי איקומת' דספיק' היינו ספק טריפה וקשיא אמאי נתערבה אסור
הא הוי ס"ס וצ"ל כנ"ל ואמרינן סמוך מיעוט' לפלג' וא"כ ע"כ דמיעוט' דטריפות הוי כשאר
מיעוט' וא"כ קשיא האיך התירה התורה חלב וביצים שמעשים בכל יום דסמכינן בבצים ארוב
ואמאי הא הוי דשיל"מ דנשהה אותם י"ב חודש וע"כ דבכה"ג לא מקרי דשיל"מ ולכך לפי ת'
זה מוכח לומר כרשב"א אבל עפ"י ת' ר' אשי דאיכ"ל כתי' רבינו שמחה דס"ס אינו מועיל
בדשיל"מ ואינו מוכח דינו דרשב"א ואפי"ה פסק הרשב"א כן ולכך הביא בשם יש מי שאומר
וא"ש: תשובה קכ"ב עוד להנ"ל ומה שהקשה ע"ד המג"א בס' תרע"ז דחשיב לנר חנוכה
דשיל"מ משום דיוכל להשהותו והקשה דהא לנר של חול לא יהא לו היתר כבר הקשה בחמד
משה על דבריו ויעויין במחהש"ק שת' ופי' דברי המג"א ובלא"ה דברי המג"א צריכין ביאור
הרי דשיל"מ אינו בטל כלל ואיך אוסר משום זה רק להוסיף כמו שעמד בזה שם במחהש"ק ואני
אומר לישב דברי המג"א עפ"י שאמרתי לישב דברי הרא"ש בפ"ק דביצה דף ז' ע"ב דת' מקלי
קלוי איסור' קאי גם אין מבטלין איסור לכתחילה וצריך ביאור ואמרתי דהא דאין להוסיף יש
לאסור משום דשיל"מ דהיינו מכח הטעם של דשיל"מ משום עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול
תאכלנו בלא ביטול וה"נ התוספת שייך עליו עד שתאכלנו בביטול ולא תוסף תאכלנו בלא ביטול
וזהו קושית הש"ס כיון דאפילו בדרבנן אמרינן דשיל"מ ומשום עד שתאכלנו וכו' א"כ גם להוסיף
יהא אסור מטעם זה אפי' בדרבנן וע"ז משני מקלי קלי: והנה הרמב"ם וסייעתו לא ס"ל כן וס"ל
דבדרבנן מוסיפין ולא אמרינן עד שתאכלנו וצ"ל עד שתאכלנו אמרינן רק היכא דלית לי' פסידא
אבל במאכל המתקלקל אלא יש בו צורך הוצאה לא חשיב דשיל"מ ולא אסרינן בכה"ג משום עד
שתאכלנו וכו' וכיון דכאן אם לא יוסף יהא לו פסידא בהיתר שכבר נתערב בו ולכך לא אסרינן
כאן משום עד שתאכלנו וכל זה בעלמא אבל בנ"ח כ' המג"א כיון דאין לו פסידא דיוכל להניחו
לשנה הבאה שוב אין להוסיף משום עד שתאכלנו והיינו משום דשיל"מ כנ"ל: ומה שנתקשה

בדברי האו"ה כלל כ"ד דין י' דכ' דאם נתרבה ממיל' בעצים דתנור אין כאן דשיל"מ דחום התנור לא ישאר עד למחר וקשה הא גם במאכל אם יאכלנו היום לא ישאר למחר נראה כוונת האו"ה במאכל דהאיסור הוא האכילה ולכך אסור התחלת האכילה אע"ג שאח"כ כאשר היא כבר בפה לא שייך תו עד שתאכלנו מ"מ התחלת האכילה אסורה וממיל' נשאר האיסור גם על סוף האכילה וכדאית' ברמ"א באו"ה סי' תקי"ג סעי' א' גבי ספק מוכן דאסור ג"כ משום דשיל"מ אבל כאן ההיסק אינו אסור דנהי דהיסק שלא לצורך אסור מ"מ הרי התוס' בביצה דף י"ב ריש ע"ב כ' דהיכ' דדעתו ליהנות אפילו באיסור חשיב צורך קצת ואמרינן מתוך: (ובלא"ה, לפי ענ"ד י"ל דווקא באיסור אכילה והנאה אסרו עד שתאכלנו באיסור וכו' משום דאכילת איסור הוא גנאי טפי וכמ"ש התוס' בחולין דף ה' ס"עב ובכמה דוכתי דרק באכילת איסור אמרינן דאין הקב"ה מביא תקלה ליד הצדיקים וא"כ דווקא באכילה אמרינן גם הא דשיל"מ לא בטיל משום עד שתאכלנו אבל בשאר איסורים לא ואפשר אפילו בהנאה לא אמרו ושבח עצים ניכר בפת והוי כאכילה ויותר נכון דהנאה בכלל אכילה ולא חילקו בין הנאה לאכילה אבל לענין שאר איסורים לא אמרינן דשיל"מ לא בטל כן י"ל לפי ענ"ד): ועכ"פ יהא מטעם זה או מטעם אחר אין בהיסק איסור וע"כ כשבא ליהנות מהחום שפיר כ' האו"ה דרוב אין כאן דשיל"מ דאם לא יהנה היום לא ישאר עד למחר וע"ד זה צריך ג"כ לפרש דברי המרדכי ס"פ דשבת דביאר סברת מקלי קלי דהוא כעין ענבים בגיגית דביאתן לעולם בתערובת דהיינו משום דבעצים בשעת הסקה אין איסור ובשעת הנאה ביאתו לעולם ע"י תערובת וא"ש דברי ידו הד"ש הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה קכ"ג הנה בספר פתחי תשובה בסי' ק"ב ביו"ד אות יו"ד הביא בשם ס' בית יעקב דאע"ג דקי"ל ביו"ד סי' ק"ב דדבר הנדור שנתערב מקרי לדידי' דשיל"מ דזה דווקא בנדר אבל לא שבועה דאין מצוה לתשולי לשבועה אלא מדוחק ולכאורה דין זה ליתא לדעת הרמ"א שם בסי' ק"ב סעי' ג' דכ' כלי שנתערבה לא מקרי דשיל"מ משום דצריך הוצאות משמע אע"ג דמחוסר מעשה ואין מצוה לעשות אפי"ה מקרי דשיל"מ והש"ך שם סק"ח הביא דמהרש"ל פליג על הרמ"א בזה וס"ל דדבר שמחוסר מעשה לא מקרי דשיל"מ וע"כ ס"ל למהרש"ל כמ"ש הפמ"ג דנדר שאני דמצוה לאתשולי וממילא הדין דשבועה לא מקרי דשיל"מ: ולכאורה דברי מהרש"ל מוכרחים מנדרים דף נ"ט ע"א דאל"כ גם תרומה יהא דשיל"מ מיהו אי משום הא ליכא קושיא על הרמ"א לפי מ"ש הפליתי בסי' צ"ט סקי"ב די"ל תרומה הואיל וצריך להעלות ולהרים סאה אחת ואז האיסור כמאן דליתא ולית בי' חשש משום דשיל"מ והש"ס לרווחא דמילתא תי' בע"א מיהו דברי הפליתי לכאורה ליתא לדעת הרמ"א לשיטתו דאי נימא קודם הרמה הי' דשיל"מ ולא נתבטל ממילא אסור להעלות דהוי לי' מבטל איסור לכתחילה ודברי הפליתי אפשר שהם לדעת הרמב"ם והש"ע דס"ל דגבי איסור דרבנן אפילו יש לו עיקר בתורה מבטלין איסור לכתחילה וכיון דמה"ת נתבטל רשאין להעלות ולבטל לכתחילה אבל הרמ"א לשיטתו דס"ל בסי' צ"ט סעי' ו' דאפילו באיסור דרבנן אין מבטלין א"כ ליכא למימר כתי' הפליתי: ונהי די"ל דקושית הש"ס בנדרים נ"ט לכאורה בלא"ה לא קשה לפי מ"ש החק יעקב בסי' תנ"ז סק"י דהיכא דכבר אכל החולין לאחר שהפריש תרומה שוב אינו יכול לשאול על התרומה קשה דהו"מ הש"ס לשנויי דהבעלים אכלו החולין וא"ל דקושית הש"ס מדסתם דהא מוקי לה בגוונא חדא בתרומה ביד כהן ודחי והוי מצי לאוקמא בכה"ג וצ"ע מיהו מסתימת הפוסקים משמע בכו ענין וכן פסק ביו"ד סי' שכ"ג סעי' א' ברמ"א דחלה בטלה בק"א ושם לא שייך תי' הפליתי וקשיין דברי הרמ"א אהדדי

מיהו הש"ך שם בסי' שכ"ג סק"ז תירץ דחלה דהוי נדרי הקדש אין נשאלין אלא מדוחק ולכך לא הוי דשיל"מ וא"כ נשמע דה"ה שבועה וכמ"ש בס' בית יעקב הנ"ל וקשיא על הפמ"ג המובא שם דס"ל דשבועה הוי דשיל"מ.

ויש לעיין לפי מ"ש במנחות דף ל"א ד"ה קסבר דדווקא מדמאי יכולין להפריש על טבל שנתערב ברוב וגם רוב ע"ה מעשרין אבל משאר איסורי דרבנן אסור להפריש דהוי כמחויב על הפטור א"כ טבל טבול לתרומה דע"ה אינו נחשד על התרומה לית לי' תקנה להאי לישנא קמא שם אלא להפריש מיני' ובי' ואז צריך להפריש כנגד כולו כדאיתא בפ"ג דדמאי וא"כ יש לו הפסד ולא מקרי דשיל"מ כמ"ש הר"ן בע"ז דף ע"ג סוף ע"ב ומאי פריך בנדריים דף נ"ט מיהו י"ל דסוגיא דנדריים קאי לאידך לישנא במנחות ל"א דאמר לי' לך קח מן הגוי ויש קנין לגוי בא"י ולהאי לישנא משמע דה"ה מכל טבל דרבנן יוכל להפריש וא"כ חלה דלא מושכחת לה לפרוש מדמאי דאין ע"ה נחשד על חלה א"כ חלה לא מקרי דבר שיל"מ ולא קשה קושי' הש"ך בסי' שכ"ג סק"ז וא"כ איכ"ל כשיטת הפמ"ג דשבועה הוי דבר שיל"מ: (ולכאורה הו"א לישב קושיא הנ"ל דלפי הנראה מדברי הרע"ב בפ"א מ"ה גם מטבול לתרומת מעשר יכול לתרום מיהו נראה דמדטבול לתרומת מעשר אינו יכול ליתן תרומה גדולה עיין בפ"ה דתרומת ברמב"ם דין י"ג ובראב"ד ובמל"מ מיהו גם להר"ש ולהרע"ב פ"ב דתרומות נראה דמודו היכא דכבר ניטל ממנו תרומה גדולה דשוב אין מקדשו ממנו ואינו יכול לתרום ממנו תרומה גדול' והר"ש והרע"ב בפ"א מתרומות מ"ה מיירי בהקדימו בשיבולים ועדיין לא הפריש ממנו תרומה גדולה נהי דפטור מתרומה גדולה מ"מ כיון דטבול לתרומת מעשר ותרומה גדולה לא ניטל ס"ל דיכול להפרי' ממנו תרומה גדולה וע"ז פליג הרמב"ם והראב"ד לפי מ"ש המל"מ אבל אם הפריש כבר ממנו ת"ג נראה דלכ"ע א"י להפריש ממנו ת"ג א"כ מדמאי שכבר ניטל ת"ג א"א למצוא שיפרישו ממנו על טבל לת"ג וע"כ צ"ל כנ"ל:) ועכ"פ כיון דללישנא קמא במנחות ל"א לכאורה לא קשיא מתרומ' ואין צריך לתרץ דקונמות מקרי דווקא דשיל"מ משום מצוה לאתשולי א"כ איכ"ל כרמ"א דכל דבר דמושכחת לה היתר מקרי דשיל"מ וא"כ גם שבועה הוי דשיל"מ ומ"מ יש לפקפק על שיטת הפמ"ג הנ"ל ולכאורה בין נדר ובין שבועה לא יהא דשיל"מ לפי מאי דקי"ל ביו"ד סי' ק"ב סעי' ב' דהיכא דאין המתיר עתיד לבוא בוודאי לא מקרי דשיל"מ ובנדר דלמא לא ימצא היתר פתח לנדרו ובוודאי לפי שיטת הפוסקים החולקים על הטו"ז בסי' שכ"ג סק"ב דלטו"ז מה שנתערב לא מקרי פתח דבעינין פתח מגופי' ובפ"ת שם הביא דבס' בית יעקב חולק ואין ספרו בידי וא"כ לדידי' לשיטתו אדרבה י"ל כפ"מ דהרי בשבת דף מ"ו ע"ב אמרינין דבנדר לא שייך מי יימר דמזדקק לי' חכם וכיון דנתערב ויש לו פתח המתיר עתיד לבוא בוודאי אם נתערב בשלו ויש לו פסידא וא"כ לפי הנ"ל להרמ"א איכ"ל כהפמ"ג: ואפשר לישב בזה לשון הרמ"א ביו"ד סי' ק"ב סעי' ד' בהגה"ה שכ' דנדר אם נתערב מקרי לדידי' דשיל"מ ולשון לדידי' כבר דקדקו עליו ולהנ"ל איכ"ל כיון אם נתערב לדידי' דאית לי' פסיד' ויש פתח לפנינו עכ"פ לשיטת הטו"ז הנ"ל לכאורה עמדה הקושיא למה יחשב נדר דשיל"מ כיון דאין המתיר עתיד לבוא בוודאי וצ"ל דכיון דמצוה לתשולי וזה עצמו נוכל לעשות לפתח דכל הנודר כאלו בנה במה כדאיתא ר"פ ד' נדריים ולכך הוי מתיר עתיד לבוא בוודאי ולפי"ז בעינין דווקא מצוה לאתשולי ושבועה לא הוי דשיל"מ לטו"ז ולשיטת בית יעקב לשיטתו איכ"ל דהוי דשיל"מ כהפמ"ג ותליא בפלוגתא הנ"ל וספר בית יעקב אינו בידי לעיין בו כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה קכ"ד בעזה"י יערגין מנחם אב תרי"ג לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלג בתורה החרוץ כש"ת מוהרר מרדכי ליב קליין נ"י בק"ק מיקלאש.

מכתבו קבלתי כו' ועל אשר ביקש ממני לחוות דעתי בדין והלכה שאירע בביתו שאשתו חלבה פרה אחת שהקשו דדיה ויצא החלב אדום ושהו אותה החלב בכלי מעל"ע ושוב הוריקו ודחו את הקדירו' ונתנו בהן חלב לבן ושוב שהה בהן החלב לבן מעל"ע ומסתפ' לי' למעלתו דנהי דהכלים ששהה בהן החלב האדום אסורין מ"מ על החלב הלבן ששהה בהם מספקא לי' ומקום הספק הוא דאינו ברור לו אם מיד ותיכף אחר שהוריקו האדום נתנו הלבן וא"כ יש ספק אולי כבר בשעה שנכבש השני הי' מעל"ע בכבישת הראשונה וא"כ אפילו למג"א בסי' תמ"ז סקט"ו דפגימה ובליעה באין כאחד שרי ודם שכבשו נראה לו דהוי כמבושל והוי רק ספיקא דרבנן עכ"ל בקצרה: הנה זה דם שכבשו הוא מדרבנן כבר ראו עיני מעלתו דברי הפמ"ג ביו"ד סי' ק"ה וטו"ז סק"א שכ' דכבוש רק מבליע ומפליט לא מבשל ממש ואני כתבתי במקום אחר דעפ"י הדיוק שדיוק המג"א בסי' תקכ"ז סק"ג יש לדייק דכבוש כמבושל ממש מ"מ האו"ה בכלל ל' דין א' כ' בהדיא דם שכבשו הוא מן התורה שכ' דבשר תפל שנכבש בתוך דם הוא מה"ת וכן דייק הפמ"ג בסי' ק"ה בש"ך סק"ב מאו"ה אע"ג דהוא עצמו הא דביצה דדייק מינה המג"א הנ"ל דכמבושל הוא מיהו באמת לא הבנתי ראיות הפמ"ג מאו"ה דהתם הדם לא נכבש בד"א אלא הבשר נכבש בדם וא"כ הבשר נשתנה ודינו כמבושל אבל הדם לא נכבש בבשר דכבישה שייך רק בלח ולא מקרי כבישה מה שנכבש ונבלע בבשר וא"כ נשאר הדם כמו שהי' ואסור מה"ת וממילא ה"ה אם נכבש דם בכלי נאסר הכלי מן התורה שנבלע בו ע"י כבישה ולא נשתנה ע"י ד"א אבל דם שיצא ע"י כבישה למשל בשר שלא נמלח ששהה במים ויצא דם ע"י כביש' שלמד הפמ"ג דהוי מה"ת אין ראי' דשפי' איכ"ל דנשתנ' כמבושל: ומ"מ בנידון שאלתו אין נפ"מ לפי"ז דנהי דגם בחלב אדום הי' גם חלב לבן מעורב עם דם ליכא למימר דם נכבש בחלב דכבר דייק הפמ"ג ביו"ד סי' ק"ה בטו"ז סק"א דכבישה הוי רק בדבר גוש בדבר לח אבל לח בלח לא מקרי כבוש וא"כ נשאר הדם בלי שינוי ואיכ"ל דאסור מה"ת לכ"ע וכ"ש דגם דם שמלחו האריכו האחרונים שהוא מה"ת מיהו נהי דהכלי נאסר מה"ת אבל אח"כ כשיצא ע"י כבישה שוב ע"י כבישה נשתנה ונעשה דם שנכבש ואסור רק מדרבנן אי אמרינן כבוש כמבושל לגמרי כדייק המג"א הנ"ל אמנם הטור או"ח סי' תקכ"ז באמת לא פסק לענין ע"ת דכבוש כמבושל משמע דפוסק כר"י בחולין צ"ז וסובר דגם ר"י מודה דמבליע ועפ"י"ז ממילא לא הבנתי מ"ש עוד מעלתו דאפילו אי דם שכבשו מה"ת מ"מ האי דם לא חזי לכפרה וא"כ הוא מדרבנן זה אינו מובן דלכאורה כוונתו הואיל והוא מעורב או שהוא דם מגפתו אינו ראוי לכפרה וזה אינו דכל דם אסור מה"ת אפילו אינו ראוי לכפרה אלא א"כ נשתנה וע"י השינוי אינו ראוי לכפרה בזה מקרי כדם שבישלו וי"א דהוא מדרבנן: מיהו בלא"ה גם מטעם אחר הוא איסור דאורייתא וכמ"ש מעלתו בשם הרב הגאון דק"ק מיקלאש נ"י דדם מן החי לא גרע מציר אבמה"ח דאסור מה"ת וכיוצא בזה כ' אדמ"ו הגאון בעל חת"ס זצ"ל בתשובה סי' ק"ו ואני כתבתי במ"א דאצל ישראל לא שייך זה מיהו כאן ל"ש זה ומעלתו פקפק על זה מדברי הש"ך בסי' פ"א סקי"ב שכ' דהתורה גילה לן דניר אבמה"ח שרי מדהתירה התורה חלב אמנם באמת לא קי"ל כדברי הש"ך ואדמ"ו בחת"ס סי' ע' ובסי' ע"ג השיג על הש"ך והביא ראי' מתוס' חולין ס"ד ע"א ד"ה שאם כו' וכ"כ הראשונה דצריכין לימד בבצים דמותרין א"כ מוכח דציר אבמה"ח בעלמא אסור מיהו זה יש לדחות דיש לישב דברי הש"ך דלטעמי אזיל דמשמע דס"ל בסי' פ"ז ס"ק ט' דביצה המעורה יש לקרוא אבמה"ח וא"כ לאו מכח

ציר אבמה"ח אתאי' עלה אלא מכח אבמה"ח ממש ומיהו גם על זה פקפקו וכבר כ' הפמ"ג בסי' פ"א סקי"ב דלא קי"ל כש"ך אלא ציר אבמה"ח אסור מה"ת ואפילו להש"ך י"ל דווקא מי חלב שהי' לו שעת הכושר בעודנו מחובר עם החלב אי אפשר למילף מהטמאים ואסור צירן ורוטבן דשאני התם דלא הי' לו שעת הכושר משא"כ ציר אבמה"ח ומי חלב וכדפריך בהדיא בחולין ק"כ ע"א שאני חמץ דהי' לו שעת הכושר וזה אפשר לכוון בלשון הש"ך כיון שדבריו בלא"ה אינם מדוקדקים ובזה מיושב גם קושי' הפליתי שהביא שם הפמ"ג ועכ"פ דם מן החי שפיר יש לאסור משום ציר אבמה"ח וא"כ בוודאי חלב אדום אסור מה"ת.

ומ"מ יש להתיר מטעם שכ' הש"ך בסי' ק"ה סוס"ק ב' דבשעה שנעשה הב' כבוש כבר נפגם הראשון אפילו לפימ"ש המג"א והפמ"ג דהפגימה ובליעה באים כאחד מ"מ כבר כ' המנח"י כלל ג' סק"ז והסכים לש"ך וטו"ז כיון דנתן זה אח"ז וכ"ש כאן שהדיח בנתים א"כ סוף מעל"ע למאכל שני הוא לאחר מעל"ע לראשון וכ"כ בפליתי וכ"כ בא"ר סי' תמ"ז סקל"ה דאם שהה רגע בנתים מותר גם למג"א] מיהו לפי ענ"ד יותר יש לחוש לדברי החו"י ופליתי שם ר"ס ק"ה שכ' מלתא דמסתבר דבכבוש אין הפליטה באה דווקא סוף מעל"ע אלא פולט מעט מעט עד שסוף מעל"ע יש בו כדי ליתן טעם וא"כ לענין פגם נהי דמטפה אחרונה יצאה כשהי' פגום מ"מ חוזר וניעור הטפה שיצאה כשהי' עדיין לשבח ונעשה הכל לשבח ובזה מיושבים היטב סתירת או"ה שהביא הש"ך שם ולכאורה יש להבי' ראי' נגד חו"י ופליתי דמקר' מלא כתיב את אשר לא יבוא באש תעבירו במים ואמאי הא דרך דנשמשו מעל"ע ובשלמא לדברי הרי"ף לא חיישינן או דמדרבנן הוא עיין בפמ"ג רס"י ק"ה וק"ג וע"כ או ע"י כבישה נבלע רק כדי קליפה או כש"ך הנ"ל דנעשה לפגם וכיון דהאחרונים הסכימו לש"ך אלא א"כ יש לחוש דפגימה ובליעה באים כא' והגוב"י בחי"ד מהדו"ק סי' כ"ו מסתפק על כל דין כבוש וגם יש אומרים דאין נאסר הכלי ע"י כבישה אלא בכדי קליפה ויש ס' נגדה עיין בר"ן פ' אין מעמידין דף שמ"ב וגם יש דעת רמב"ן הובא בר"ן בשמעתין דטיפת חלב דאין דרך חלב להפליט ולכך בוודאי יש לסמוך על דברי הש"ך כן נראה לפי ענ"ד:והיינו.

אם מעיקרא בלע רק ע"י כבישה וגם עתה שוב נכבש בו לפי ענ"ד יש לסמוך אהש"ך דמקרא מלא כתיב אשר לא יבוא באש תעבירו במים ולא בעי הגעלה וצ"ל חדא מתרתי או כבישה אוסר הכלי רק בכדי קליפה ויש ס' ואין כוונתו לבטל ולכך לא בעי הגעלה או כסברת הש"ך דבשעת כבישה נעשה לפגם ולכך בנידון הנ"ל מותר ממנ"פ אבל אם נכבש בכלי ששמשו בו איסור בחמין יש לחוש לדברי החו"י ופליתי דדבריהם דבר המסתבר הוא ונהי דמהא דקי"ל באו"ח סי' תס"ז סעי' י"א וי"ב ובמג"א שם סקי"ט ובסי' תמ"ז סק"ט רק חומרא הוא לאסור בצונן וא"כ מוכח דקודם שיעור מעל"ע אינו מבליע ומפליט מ"מ מסתבר טעמייהו כן נלפיענ"ד: תשובה קכ"ה נשאלתי אווזא אחת בין י"ג אווזות שנמצא לאחר שנמלחו והודחו על ד"פ פעם אחד נמלחו ה' וב"פ בכל פעם ג' ופעם א' ב' ושוב הופשטו העורות והשומן וחלקום לחלקים כדרך הביילקין ודיכטין ושאר חלקי האווז ואח"ז מצאו בקורקובן אחד בליטה קצת שהי' עליו מקצת שומן וכשסילקו השומן ופתחו הקרום מן הבליטה מצאו מחט קטנה ובצד הפנימי לא נראה שום רושם מצד קורקובן הפנימי ואחר שנפשט הומלחו הדיכטין בהדדי וכן שאר חלקי האווז מלבד הביילקין שלא הומלחו יחד לאחר ההדחה ונשאלתי על בשר האווזות ועל השומן: והנה השאלה נחלקת לג' חלקים א' חתיכות כגון פליגעל ואינך חלקי האווז שאינם חתיכת הראויים להתכב' נתבטלו כדין יבש ביבש דנהי דיש לחוש אולי בין הה' האווזות הי' הטריפה ונאסרו ממנה ע"י המליחה

כל הה' אווזות ונגד ה' נשארו שמנה אינך הכשרים ואין כאן חד בתרי ולדעת המנח"י כלל ל"ט וכלל נ"א בעינין דווקא חד בתרי מיהו הפרמ"ג בפתיחה לתערובות מסיק דגם המיקל אפילו בדאורייתא ברוב משהו ואינו כפול אין גוערין בו ובנידון הנ"ל נראה דגם למנח"י מותר דהרי לדעתו מה"ת בטל ברוב משהו ומדרבנן בעי' כפול וא"כ בנידון הנ"ל כיון דהוי ספק אולי הטריפה בין הב' או הג' והוי כפול ההיתר וא"כ הוי כמו נשפך ביו"ד סי' צ"ח דהא איסור דאורייתא בוודאי נתבטל ברוב משהו ויש ספק אולי נתבטל גם מדרבנן דאולי הי' כפול והוי ספיקא דרבנן כמו בסי' צ"ח גבי לח דיש ספק אולי הי' ס' בלח וה"ה ביבש ברוב כפול ושרי וכיון שכבר נתבטל ע"י תערובות כל החתיכות אחר הפשטות העור התיר לגמרי ואף ע"ג שלאחר ידיעתו חשש איסור הומלחו כל החתיכות בהדדי כדלעיל מ"מ לא גרע מאלו בישראל כלם יחד דפסק הרמ"א סוסי' ק"ט דקי"ל במקום הפס"מ כהרא"ש דאם בישל יבש ביבש לאחר שנודע שרי וכ"ש הכא אם נמלחו יחד אח"כ דמותרין כולם כמו שנתבטלו מעיקרא ביבש אלא דצריך להשליך לכתחילה כל חתיכות מאוואז אחת: איברא דזה א"ש אם כל החתיכות היו אינם ראויים להתכבד אבל בנידון הנ"ל דמקצת החתיכות ראויין להתכבד והם נשארו באיסורן לפי ההיתר הנ"ל ואיך נתיר מקצת אוואז ומקצת נאסר ובאנו למחלוקת הטו"ז בסי' ק"י סק"ה שאוסר היכא דיש חהר"ל גם האיניו ראוי להתכבד אסור ופר"ח פליג מיהו במקום הפ"מ כ' הפרמ"ג שם דיש להקל כהפר"ח וכן מסתבר א"כ כבר נתבטלו החתיכות והותרו ולכך אפילו מולחן אח"כ בהדדי שרי כדעת הרא"ש אם נודע שנמלחו ואע"ג דצריך לצרף ב' קולות שהקילו משום הפ"מ קולות הרא"ש שפסקו הרמ"א סוסי' ק"ד דווקא בהפס"מ וכקולות הפר"ח דפליג על הטו"ז ופסק הפמ"ג להקל בהפ"מ וא"כ כיון דצריך לצרף ב' דיעות המקילין בזה ואיכ"ל ס"ס להחמיר אולי כהטו"ז בסי' ק"י סק"ה הנ"ל ואולי כהרשב"א דפליג על הרא"ש הנ"ל ובס"ס להחמיר אפילו בדרבנן ספיקא להחמיר וא"כ צ"ע אם נקיל בכה"ג בהפס"מ מ"מ הא כאן לענין מליחה יש לן עוד סברות להקל סברת הראב"י המובא ברמ"א סי' ק"ה סעי' ט' והובא שם בפמ"ג וש"ך סקל"ד הסכמה לדעת השבות יעקב ח"ב סי' ק"ט לצרף דעת הראב"י לס"ס וא"כ ג"כ נוכל לצרף ולטו"ז דאוסר בסי' ק"י הנ"ל הוא סובר שם דעיקר כראב"י עיי"ש בסי' ק"ה ס"ק כ"ד: ועתה נבוא לחלק הב' בחתיכות שהם ראויין להתכבד מה דינם הנה הביילעק פליגו בי' האחרונים אי מקרי ראוי להתכבד לאחר הפשט והפמ"ג בסי' ק"א סקי"א בש"ך כ' דיש להקל בהפס"מ לומר דביילעק לא מקרי ראוי להתכבד ולפי מנהגינו נראה דחשיב ראוי להתכבד ומ"מ אפילו נאמר כהפמ"ג מ"מ כאן דיש בלא"ה צדדי איסור וכמו שכתבתי לעיל מחלק הא' אין לסמוך על זה והדיכטען בוודאי מקרי ראוי להתכבד וכן הקורקבן קי"ל דמקרי ראוי להתכבד ואינם בטלים וא"כ אם באנו לברר דינם צריכין אנו להקדים אי טריפה הנמצא באוואז הנ"ל הוי וודאי טריפה או ספק טריפה: הנה כבר הסכימו האחרונים דמחט בחלל הגוף ועור החיצון שלם ואינו ניכר בו ריעותא שנראה דמהתם בא ובעופות שאין להם זפק א"כ רוב הנבלעים דרך הוושט ומסתמא ניקב אחד מאברים הפנימיים והוי וודאי טריפה עיין בפמ"ג בש"ך סי' מ"ט סק"ה ושמוננית שהי' עליו לא הי' באופן שיהא לצדד בו שיסתום אפילו לדעת הסוברי' דשומן מעוף מפוטם סותם מ"מ כיון דמצד פנימי של של הקורקובן הי' שלם ולא ניכר שום רושם ותו העידו בפני שהמחט עם הקשר קטן שדרך להיות למחטין הנקראין שטעקנאדלין הי' לצד הפנימי של הקורקבן באופן שנראה שמצד פנימי של הקורקבן בא ואפי"ה לא ניכר שום רושם וע"כ הבריא: והנה.

הפמ"ג בסי' מ"ח בטו"ז ס"ק י"ח כ' דאם נרפא צד הפנימי קודם שניקב עד לחוץ הוי סתימה וכשר ולבסוף הניח בצ"ע ובסי' ל"ג בטו"ז סק"ד כ' כיוצא בזה לענין וושט בפשיטות דאם נתרפא קודם שניקב לחוץ דכשר וכ"כ מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' נ"א דזה ברור וא"כ נידון הנ"ל הוי רק ספק טריפה וא"כ לפי מה שהכריע הש"ך בסי' ק"י בכללי ס"ס בקיצור ס"ס דין א' כדעת המנ"י דספק טריפה שנתערב בדבר שאינו בטל מכח ראוי להתכבד ולא נודע הספק טריפות מותר לאכול ב' ב' ובסעודת מצוה עיי"ש מכח ס"ס אם נתערב קודם שנודע הספק טריפ' דבכה"ג סמכינן על המ"כ המובא בב"י סי' נ"ז דבלא נודע מועיל ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות ועיי"ש בפמ"ג שהביא דברי המנח"י שהקיל עוד יותר אפילו בלא הפס"מ עיי"ש ועכ"פ במקום הפס"מ וסעודת מצוה הסכמת האחרונים דנוכל להתיר וא"כ גם בנידון הנ"ל יש להתיר כן נ"ל: ונראה דבדבר שמותר לצרוך מצוה והפס"מ רשאי להוסיף עליו כדי לבטלו בס' כמו דקי"ל ביו"ד סי' ק"ט סעי' ב' גבי יבש ביבש ושוב מותר לאכול אפילו חד חד ואפילו בלי סעודת מצוה ולכך אמרתי שיחלקו החתיכות הראויים להתכבד ולחתכם באופן שלא יהיו ראויים להתכבד ואז מותרים לאכול אמנם זה אם לא הי' ריעותא אחרת אלא ריעותא הנ"ל איברא בחתיכות אווזות הנ"ל מלח אחר הדחה הדיכטען בהדדי ונהי דיש כאן שוב היתר היתר השבות יעקב ח"ב סי' ק"ט שהבאתי לעיל מיהו גם זה רק בהפס"מ סמך על ס"ס דהראב"י וא"כ גם לאכול בב' יש ס"ס לאיסורא אולי האי דאכיל איסורא הוא ואת"ל דהוא היתר דלמא כש"ע ומליחה בס' ובלע מאיסורא וא"כ קשה לסמוך על זה.

וא"כ גם לזה אין לנו היתר אלא מה שנבאר לחלק הג' שבשאל' הנ"ל דהיינו לשומן שנתערב דלא שייך בי' כל הסברות והיתרים אלא שכבר כ' הפמ"ג בסי' ק"י בכללי ס"ס דין א' הנ"ל דהיכא דלא נודע עד שנתערב ברוב במב"מ ספק טריפה י"ל דמותר לפי דעת המ"כ בב"י סי' נ"ז הנ"ל משום דהוי ספיקא דרבנן ולהקל אע"ג דהוי רק ע"י גלגול דרבנן כיון דלא נודע עד השתא שנעש' כבר דרבנן מותר לדעת המתירין בלא נודע ס' אחד בגופו וספק א' בתערובת עיי"ש אמנם מלשון המ"כ הנ"ל בתי' לא משמע כן וכן שם מדברי המ"ב וכ"כ הנוב"י מהדו"ת סי' נ' בחיו"ד ובפמ"ג עצמו שם הביא בשם תשובת מהר"מ דחולק ע"ז ושמעתי שבתשוב' לבושי שרד הנקרא נאות דשא האריך בזה ועיקרו מהא דתשובת הרא"ש כלל ק' סי' כ"ד המובא לעיל ביו"ד סי' ס"ו ו סעי' ד' ועיי"ש בש"ך סק"י דדווקא בדם בצים הקיל מטעם זה עיי"ש וא"כ קשה לסמוך על היתר הזה אפילו בדרבנן: אמנם בנידון שלנו נראה לי להתיר ואיכ"ל דכ"ע מודים בזה דהנה מסברא נראה כמ"ש הפמ"ג בכללי ס"ס דין א' דכשם דלא נודע מועיל לענין ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות ה"נ דיועיל לענין זה אלא דאפי"ה א"א להתיר במב"מ שנתערב בו ספק טריפה ורוב משום דהרי חכז"ל גזרו בלח מב"מ אטו מבשא"מ דליבעי' ס' ומצד אותו טעם בעצמו ראוי לן לומר דאפילו בספק איסור במב"מ אסור אטו אינו מינו וכ"כ הנוב"י הנ"ל וכל זה בלח בלח אבל ביבש ביבש דמב"מ בטל ברוב ולא גזרו אטו אינו מינו א"כ אפילו אתרמי דמדרבנן לא נתבטל כגון שהי' חתיכה ראוי' להתכבד מ"מ זה הוי רק מדרבנן וא"כ בספק טריפ' שלא נודע עד אותה שעה אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כיון דרוב כנגדו ובטל מן התורה וא"כ בנידון הנ"ל אפילו הוי ראוי' להתכבד מותר משום ספיקא דרבנן: ומ"ש הש"ך בסי' ק"א סק"ב וטו"ז סי' ק' סק"א דספק איסור וודאי חתיכה ראוי' להתכבד אינה בטילה היינו בנודע או למאן דלא מחלק בין לא נודע דהרי הש"ך מביא ראי' מק"י ושם קאי להאי שיטה והשתא דאתית להכא ממילא נראה אפילו נעשה אח"כ מן היבש כמו בנידון הנ"ל לענין שומן ואפילו לא נודע עד שנעשה לח

וכבר כתבנו דמתשובת הרא"ש כלל כ' הנ"ל מוכח דבלח אפילו ספיקא אסור מ"מ הא דאמרינן בלא נודע לא נתבטל נהי דהש"ך בסי' ק"ט סקי"ב כ' דמה"ת אינו בטל כבר הקשה המנח"י והובא בפמ"ג שם דמבואר ברא"ש דרק מדרבנן אינו בטל עיי"ש ואני הבאתי ראי' מוכרחת מהקושיא שהקשה השואל בתשובת הרשב"א סי' רע"ב בורע"ג דאיך מושכחת לה אשם תלוי דהגדולה תבטל להקטנה ועיין בפתיחה לתערובת ח"ר חקירה ג' בפמ"ג מה שפירש ברשב"א עכ"פ מוכח דגם לא נודע לרשב"א בטל מה"ת והב"ח המובא בש"ך הנ"ל לרשב"א קאמר וא"כ צ"ע על הש"ך: וכיון דהא דלא בטל בלא נודע היינו מדרבנן א"כ הכי דהוי ספק איסור אפילו ספק איסור דאורייתא ולא נודע מ"מ כיון דמה"ת בטל הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא ורשאין אז כשהי' יבש לאכול שמא תאמר לאחר שנעשה לח חוזר ונאסר ע"ז בוודאי לכ"ע אמרינן דאיך אפשר שתעשה איסור הא אז הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא ואיסור הראשון הא כבר נתבטל אפילו מדרבנן ושוב א"א שתחזור לאיסור היכא דהוי ספק איסור והרשב"א לא קאמר דחוזר ונאסר כשנעשה לח אלא בוודאי איסור אבל לא בספק איסור כן נראה לפי ענ"ד נכון: והשתא דאתינן להכא מיושבים היטב דברי הב"ח שהקשה עליהם הש"ך ק"ט סקי"ג הנ"ל דהב"ח נראה דס"ל דמה"ת אפילו בלא נודע בטל אלא שהב"ח הוסיף על דברי הנ"ל דאפילו בוודאי איסור שנתערב יבש ביבש ולא נודע ונחלק לב' מותר אח"כ אפילו להרשב"א וטעמו דס"ל כיון דבלא נודע מה"ת בטל אלא דרבנן אמרו דלא בטל ולפי הנראה א"א לומר דרבנן יאמרו אם אכל בתערובת יבש ברוב ולא נודע שיהי' האוכל עובר איסור דרבנן דעל מי שלא נודע לאיזה נפ"מ יגזרו עליו שיהא עובר עבירה בדבר שא"א לו לתקן: ומהאי טעמא ג"כ אין סברא שיגזרו חכמים אם נודע אח"כ בזמן שא"א שוב שיתבטל שיהא חוזו"נ לאיסור למפרע דאיסור למפרע למה לי וע"כ דהדרבנן הוא על מכאן ואילך להרא"ש כיון שלא נקרא עליו שם היתר ולהרשב"א אפילו נקרא עליו שם היתר יהא חוזו"נ לאיסור מכאן ואילך כמו אם נפל וכי תוסף עליו עוד מן האיסור דאסור מכאן ואילך וזה שייך בוודאי איסור אבל לא בספק איסור ולכך קאמר הב"ח דאם חלקו לב' ובכל הקדירה ספק איסור הוי ס' דרבנן וכבר נתבטל ואתחזק התירא ולא דמי לשאר חז' בחד דאתחזק איסורא משא"כ כאן דכבר נתבטל פעם אחת ונכונים שפיר דברי הב"ח: וא"כ לפי סברא זו ולפי סברא שכתבתי למעלה הא דנידון שלנו אפילו הוי ראוית להתכבד ס' איסור הותרה אפילו נעשה שומן אינו חוזו"נ דספק איסור וכ"ש שקודם שהותך חלקו וחתכו השמן לחתיכות קטנות וגרי"וון לפי הנראה כל חדא לעצמה אינה ראוי' להתכבד וכן נראה הסכמת הפמ"ג בסי' ק"א וא"כ כבר נתבטל קודם ההיתר אלא דלא נודע וכבר כתבתי דבספק איסור נתבטל אפילו לא נודע וא"כ יש להתיר לפי ענ"ד החתיכות והשומן של כל האוונות הנ"ל רק ישליך או ימכור לגוי חתיכות כדי אוונא אחת כן נראה לפי ענ"ד נכון לדינא אלא הואיל והש"ך סי' ק"ט הנ"ל סובר דבלא נודע אסור מה"ת אולי יש לחוש לדברי רשכבה"ג ושלא להתיר אלא במקום הפס"מ וצורך מצוה ולכך מהיות טוב אמרתי שיבטלו השמן בס' והחתיכות יחלקם ויחתכם לשנים וכבר כתבתי דבכי האי גוונא לכ"ע מבטלין לכתחילה כן נראה לפי ענ"ד נכון: תשובה קכ"ו הנה המנח"י בשער הספיקות במחודשיו דין י"א הביא דס"ס אשר אפשר שיזדמן גם להיפוך ס"ס ויהא הס"ס סותרין זא"ז לא סמכינן אס"ס להקל והביא כן מדברי התוס' נדה דף כ"ו ע"א ד"ה חומר וכו' ומבואר בתוס' שם דאפילו אם רק חז' ספק סותר מ"מ לא אזלי' בתרי' להקל ופשוט ומבואר נמי במהרי"ט חיו"ד תשובה ב' דאין זה דין תורה אלא מחשש אולי יזדמן גם כן הס"ס השני וניקול גם בשני' ויעשה ב' דברים הסותרין זא"ז ואז יהא איסור דאוריית' כמו שהאריך והוכיח בפר"ח בסי' ק"י

בכללי ס"ס מהש"ס דשבועות דף י"ט והנה השעה"מ פ"ט מטומאת מת כ' להוכיח מב"ק דף י"א דווקא אם ב' הספיקות יסתרו זה את זה ותימה שלא העיר מדברי התוס' נדה כ"ו וגם בב"ק שם הביאו התוס' האי דנדה והראי' שהביאו יש לדחות דמה קשיא להו דמאי הוכיח הש"ס מדחוששין מראשון ע"כ אין מקצת שלי' בלא וולד דאל"כ יהא מותר מכח ס"ס שמא לא יצא וולד ושמא לא יצא ראשו.

והקשה השעה"מ הא ביום ט"ו יהא לן ספק בהיפוך שמא יצא ושמא זכר ואם נטהר בשניהם יהא תרתי דסתרו אהדדי דהיינו שיעשה ספק איסור דאוריית' אלא ע"כ לזה אין חוששין אלא א"כ יעשה דבר הסותר לגמרי ול"ק כיון דכבר כ' התוס' ביום ט"ו א"א להתיר אפילו אם לא נתיר בראשון משום דיהא הספק סותר לאם תראה ביום מ"א וא"כ ע"כ צריכין לטמא ביום ט"ו וממיל' נתיר בראשון שאין כאן חשש שיעשה ב' דברים הסותרין זה את זה ולעולם דלא כשער המלך אלא אפילו רק סותר בחד ספק לא אזלינן בתרי' להקל מדרבנן: ולכאורה, קשה כמו דאמרינן בס"ס ה"נ יש לנו לומר בספק טומאת ברה"ר היכא דמושכחת תרתי דסתרו לא נטהר וא"כ קשה אמאי קי"ל גבי ב' שבילין והלך באחד דטהור ואמאי הא יש לחוש שמא ילך גם בשני ואז יעשה ממנ"פ טומאה וכדאית' בשבועות דף י"ט וכדפסק הרמב"ם בפ"י מאבות הטומא' וצ"ל בטומאה לא החמירו דאפוי טומאה לא מפשינן או הואיל והתירו התורה בפירוש או הלכה לממ"ס לא גזרו בי' חכמים: אמנם זה דווקא אם אפשר שיזדמן תרתי דסתרו באדם אחד אז אוסר בתשובת מהרי"ט הנ"ל אפילו בשני בני אדם אפילו בתרי נשי או בחדא הוי תרתי דסתרו אסור גם באחרינא עיי"ש כגון טומטום שהי' לו ב' נשים שניהם חולצות ולא מתיבמות אבל אי לא מושכחת לה תרתי דסתרו באדם אחד רק בשני ב"א בכה"ג כל שלא באו לשאול בב"א שרי ומטעם זה התירו בפסחים דף י' גבי ציבור של חמץ ולפניו ב' בתים דהיינו של ב' בני אדם שניהם מותרים בלא באו בבת אחת דא"א תרתי דסתרו בחד גברא אלא א"כ ימכור לו זה את ביתו ולזה לא חיישינן דמלת' דלא שכיחא וכ"ש לזמן מועט של זמן הפסח: והא דחששו היכ' דאפשר שיעשה תרתי דסתרו אהדדי היא דווקא באיסור דאוריית' אבל באיסור דרבנן אפילו אם יעשה בוודאי תרתי דסתרו אהדדי הוא רק חומר' דאסרו בסי' ק"י סעי' ז' וח' לאדם אחד אבל לחששא בוודאי לא חששו ולכך התירו בסי' ק"י בנפל אחד לים מטעם ס"ס הואיל וכבר נתבטל ברוב וכן מצאתי בפמ"ג בסי' ק"י בסופו במחודשין מיהו כל זה אם לא באו לשאול בב"א או עליו ועל חברו אבל בבא לשאול עליו ועל חברו או שהדבר שלו או בב"א אסור בין ברה"ר ובין בתרי גברי ובין באיסור דרבנן אמנם יש בזה קולא לפי מ"ש המל"מ בפ"ב מחו"מ דין י"א דהיינו דווקא אם בין שניהם נעשה וודאי איסור אבל אי אפילו בין שניהם לא נעשה וודאי איסור אפילו אי אין אנו מקילין מצד ספק זה מ"מ אין כאן תרתי דסתרו אהדדי לגמרי ולא מחזי כחוכא ולכך שרי בכה"ג אפילו בבאו בב"א או שהוא של אדם אחד: ועפ"ז יש לישב דברי מהרי"א בפסקים סי' ק"ל והובא בטו"ז ביו"ד סי' שי"ו ס"ק דרצה להתיר בכה"ג אי הוי ס"ס גמור וקשה עליו תרתי חדא הא הספיקות סותרין ואפילו לא באו לשאול בב"א הי' אסור כנ"ל ותו הא התם של אדם אחד והוי כבא לשאול בב"א ואסור אפילו הוי ס"ס גמור ולהנ"ל יש לישב דמהרי"א סובר דאפילו אי חלב אינו פוטר היינו משום דחיישינן למיעוט' והיינו מדרבנן מיהו שם באותו תשובה מוכח דמה"ת אסור וחיישינן מה"ת שלא ביכרה עדיין שהרי כ' שם דאינו נאמן במסלפ"ת מטעם שהוא דאוריית' וע"כ דסובר דלא כתוס' ועמדה קושית התוס' ואפשר כיון דע"כ ההיתר של מהרי"א הוא רק לב' גברי דלחד גברא קי"ל בסי' ק"י דכל כה"ג אסור וא"כ אין כאן רק איסור דרבנן

ושוב סמך על מסלפ"ת או דסובר כמ"ש הפמ"ג בהלכות תערובות בפתיחה להקשו' דיהא מותר
בחד בחד מכח א"א לצמצם ודלמא ההיתר רבה ובטל ונהי דספק הוי אבל היכא אפשר להביא
אשם תלוי: אמנם קושית הפמ"ג לא קשה לפי מ"ש התוס' בחולין כ"ח בשם הר"ש דא"א לצמצם
מ"מ ספק הוי שמא מצומצם הוא ולכך יש לן ב' צדדים לאיסור חדא דלמא האיסור הוא הרוב
ואת"ל דאינו רוב דלמא שוה בשוה והוי ב' סברות לאיסור וחד להיתר והוי כרוב לאיסור ולכך
שפיר איקבע מקרי אמנם כאן גבי הא דמהרא"י דיש בלא"ה רק ספק איסור ויש לן סברא להיתר
נמי אולי ההיתר ואמרינן סמוך מיעוט זה דהיתר רוב לפלג' והוי רק איסור דרבנן מצד שב"ח לא
בטלו ולכך סמכינן אס"ס אע"ג דסותרו אהדדי וקושי' שני' דהוא מקרי בא לשאול בב"א אפילו
בדרבנן אסור כיון דהוי רק ספק איסור מותר אפילו בבאו לשאול בב"א וכמ"ש המשל"מ הנ"ל:
ועפ"י האמור אמרתי לישב בדרך פלפול קושי' מאי שמקשין על הרמב"ם דסובר דספק מה"ת
שרי איך יליף בסוגי' דרוב דאזלינן בתר רובא דלמא הטעם משום ספק וכבר כתבתי בזה במקו"א
ועתה אני אומר דהרי המהרי"ט כתב זה י"ל אי אזלינן בתר רובא אבל אי לא אזלינן בתר רובא
לא מהני ב' הצדדים דהוי כס"ס וכרוב למחשבי' כמו איקבע איסור' וא"כ ע"כ א"ת אפילו בלא
איקבע וממיל' מוכח דספק מה"ת אסור ולכך שפיר יליף דאזלינן בתר רוב דאי לא אזלינן בתר
רוב לא חשיב ב' חתיכות איקבע ומוכח דספק מן התורה אסור ואיך שרינן בהנך דמייתי בסוגי'
דרוב וע"כ מטעם דאזלינן בתר רובא וא"ש.

והנה לפי האמור היכ' דיש ספק אפילו בב"א מותר קשי' למה אסרו ביו"ד סי' ק"י סעי' ח' בספק
טריפה שנתערב ולא חשיב ס"ס דהוי ספק א' בגופו וקשה מאי בכך מ"מ יהא מותר מטעם ספק
דרבנן לקולא הואיל וכבר נתבטל מן התורה ברוב ונהי דבא לשאול בב"א דאסור מ"מ הא בספק
מותר אפילו בב"א ואע"ג דאתחזק כאן ספק איסור דאוריית' הא הרמב"ם פ"י ממקוואות פסק
אפילו באתחזק אמרינן ספיקא להקל בדרבנן וצ"ל כיון דרבנן אמרודמדרבנן חשיב כקבוע
וכמע"מ לך הוי כמו חז' בחד וחשיב כל אחד כגופו של איסור וכמ"ש הש"ך בסי' ק"י בכללי
ס"ס ובמקו"א כתבתי עוד ישוב לקושי' זו: והנה לענין ספק טומא' ברה"ר לכ"ע מה"ת ספיק'
להקל אמנם התוס' בסוטה דף כ"ח ע"ב סוברים דהיינו מטעם דמוקמי' אחזקה וכזה סובר הפר"ח
ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס וכן דעת הר"ש בפ"ה דטהרות ולא קשה קושית הש"ש ש"א פ"ח
אמנם דעת התוס' בשארי מקומות בנדה ובחולין דאפילו בלא חזקה ברה"ר טהור מהלמ"ס ואפילו
באיקבע איסור' ואפילו בס"ס לאיסור' אמרינן דטהור ברה"ר כדאית' בפ"ו דטהרות מ"ד ומזה
לכאור' סתירה לדברי התוס' סוטה הנ"ל דאי מטעם חזקה הרי הספק הראשון מדחה החזקה
והספק השני הוי בלא החזקה וכמו שהאריך בנוב"י בחאה"ע סי' מ"ג ונראה דזה ג"כ מסוטה
ילפינן דברשוה"ר טהרי' רחמנא אפילו ביש ס"ס דהיינו אם נסתרה ב' פעמים ברה"ר בתרי גברי
ויש ספק מזה ומזה דהוי ס"ס ואפי"ה שרינן ברה"ר וה"ה בטומאה בס"ס: ובזה יש לישב קושית
התוס' בחולין שהקשו ממנ"פ אי סוטה ליכ' חזקה מנ"ל דברה"י טמא אפילו באיכ' חזקה ואי איכ'
בסוטה חזקה א"כ מנ"ל דברה"ר דטהור אפילו בליכ' חזקה ולהנ"ל י"ל מדטהור ברה"ר אפילו
בס"ס וספק הראשון מסלק החזקה ואפי"ה טהור א"כ מוכח דאפילו בלא חזקה דטהור ומדטמא
ברה"י אפילו רק בספק אחד מוכח דאפילו איכא חזקה להיתר טמא ברה"י כן נראה לפי ענ"ד:
אמנם הרמב"ם בפ"ו מאבות הטומאה דין א' משמע דטעמא דמטהרין ברה"ר הוא משום דכל
הספיקות אסורין רק מדבריהם עיי"ש ובאמת קשה למה יהא טהור בס"ס להחמיר דנראה
דהרמב"ם מודה דאסור מה"ת וכמ"ש האחרונים וכבר הקשה ג"כ בש"ש בש"א פ"ט אמנם הכפת

תמרי' בסוף ספרו כ' דכוונת הרמב"ם וודאי נמי מהלממ"ס מטהרין ברה"ר רק אלמלא דמצינו בעלמ' דספיקו' מה"ת שרי הוי גזר כן כאן אבל הואיל ובעלמ' נמי ספיקות מה"ת שרי נהי דבאיבע אסור מה"ת בעלמא מ"מ לא גזרו בכאן להחמיר מדרבנן: או הא דהרמב"ם בפ' י"ו מאבות הטומא' מיירי כגון דהוי ספק שרץ וסובר דווקא היכא דהוי דווקא שרץ וס' נגיעה מדמינן לסוטה וכמ"ש התוס' בסוטה כ"ח אבל ספק שרץ סובר הרמב"ם דדינו כספיק' בעלמא בין ברה"י ובין ברה"ר וכן הא דכתב בפ"ט מטומאת מת דטומאה נמי הוי בכלל שאר ספיקות מיירי נמי בספק שרץ וסובר דבספק שרץ ברה"י נמי טהור מן התורה מיהו טמא מדרבנן ולכך בעינן ס"ס ומהני ס"ס דס"ס סובר הרמב"ם דמהני הוא מטעם דספק הראשון מה"ת להקל וספק שני הוי ספיק' דרבנן ולהקל ובזה מיושב מה שהשיג הראב"ד על הרמב"ם שם דהוי לי' למימר הטעם משום ס"ס דזה עצמו הוא הטעם משום דספק דאוריית' מה"ת להקל: והנה בספק טומא' ברה"י לכ"ע אסור מה"ת דהלכת' גמירי לה ולא מבעי' דאסור מספק אלא דחשיב לי' בוודאי איסור כסוטה והא דמשמע מדברי מהרי"ט חיו"ד סי' א' דזה הוא מדרבנן צ"ל כוונתו כמ"ש הכפ"ת בסוף ספרו דהא דס' טומאה ברה"י אסור מה"ת היינו דווקא ביש קצת רגלים לדבר אבל ספק השקול אפילו ברה"י מותר מן התורה אבל שאר הפוסקים לא ס"ל כן ואפילו ס"ס להקל לא מהני ברה"י לרבנן דר"א וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מאבות הטומאה מיהו הקרית ספר כ' שם דנראה דהיינו דווקא מדרבנן אבל מה"ת גם ברה"י מהני ס"ס: ובפרק ט' מטומאת מת כ' הרמב"ם דכל הספיקות מדרבנן אסורי' וכ' האחרונים דסובר כמ"ד בפ' ספק אכל דחתיכה א' מב' חתיכות שנינו וכשם דלא באה חטאת או אשם תלוי על חתיכה אחת ה"ה דמותרת מן התורה אע"ג דזה אינו מוכרח מ"מ בהיפוך בוודאי יש הכרח מאן דמחייב בחתיכה אחת ע"כ סובר סדא"ו מן התורה להחמיר ולכאור' קשה לי טובא על הרמב"ם דפסק בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה דין ז' דאפילו לא הוחזקה מעוברה והפילה ולא ידעה מה הפילה וכו' מביאה קרבן ואינו נאכלת וכן ב' נשים וכו' וקשה לי הא בנזיר דף כ"ט ע"א ילפינן דחטאת עוף בא על הספק מלזכר ולנקבה כשם שזכר מביא קרבן על הספק כך נקיבה וא"כ כיון דמזכר ילפינן א"א לחייב אלא דומי' דחייב בזכר וכיון דהרמב"ם פסק בפ"ח משגגות דאין לחייב אשם תלוי א"כ הוי איקבע איסורא א"כ גם חטאת העוף לא יביא א"כ איקבע והנה.

המהרי"ט והפר"ח הקשו מסברא מחטאת העוף ות' דטומא' שאני אבל להנ"ל דהש"ס עצמו מפיק חטאת עוף מא"ת א"כ צ"ע ובשלמא באיכא כאן ב' נשים שהפילו ויש לפנינו כאן ב' מיני נפלים על אחד מחוייבים קרבן שפיר מקרי איקבע כיון דיש כאן לידה בפנינו אשר חייבים עליו קרבן ואין אנו יודעין אם זו המחוייבת קרבן היא ממנה או לא הרי איקבע דכשם שבאכילה אם האכילה מחייבת ויש כאן לפנינו דבר שאם אכל חייב מקרי איקבע ה"ה אם הלידה גורם החיוב ויש כאן נפל מקרי איקבע וראי' לזה מדברי הפמ"ג ביו"ד סי' ק"י שכ' דב' נזירים שנטמא אחד מהן מקרי איקבע יעווי"ש אבל באשה אחת קשה: וצ"ל כיון דהרמב"ם פסק דאוריית' מה"ת להקל א"כ אם אנו מסופקין אם הוא מחוייבת קרבן והיא מביאה קרבן והוי ס' חולין בעזרה אין כאן איסור דאורייתא דספק מה"ת שרי אפילו אי חולין בעזרה דאוריית' וא"כ כיון דמה"ת שרי י"ל כמ"ש הרמב"ם פי"א משגגות דין ב' דהואיל ואסור לאכול בקדשים עד שיטהר ויביא כפרתו לא גזרו בו חכמים וכי תימא הוא גופי' תיקשה למה אסרו מה"ת לאכול בקדשים י"ל לענין זה מקרי אתחזק איסור' דהרי קודם טבילה בוודאי היא אסורה דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ולא ידעין אי התיר (ובמהרי"ט אלגזי כ' דבס' מ"ע מודה הרמב"ם להחמיר מה"ת ולכך אסורה

בקדשים) וכיון דאסורה בקדשים לא גזרו חכמים על הקרבן ולא צריך כלל לקרא דכי אצטרך קרא באתחזק כאן ב' נשים שהאחת פטורה ובכה"ג יש איסור דאוריית' להקריב קרבן ואצטרך למילף מזכר וכיון דאתחזק שפיר ילפינן מזכר כנ"ל: והנה הרמב"ן הובא בר"ן ספ"ק דקידושין כ' דאפשר לדייק כהרמב"ם מהא דדרשינן ממזר וודאי ולא ממזר ספק ומלשונו משמע לי שכוון לדברי הגאון חו"ד שכ' דסברת הרמב"ם דהתורה לא נאמרה אלא על הוודאי וזה היא דדייק לה מדדרשינן ממזר וודאי וכו' אע"ג דלית לן לזה שום יתורא ובשלמא קהל וודאי וכו' יש לן יתור אבל ממזר לא מייתר ולא ס"ל כמ"ש התוס' בקידושין דהכוונה אם אינו ענין ומזה דייק כיון דכתיב ממזר משמע דווקא וודאי והא דאצטרך קרא קהל וודאי תי' המהרי"ט דאתא להתיר אפילו תרתי דסתרו: והשב שמעתתא ש"א פ"א הקשה תרי קראי ל"ל ולפי ענ"ד המהרי"ט לא סובר כמ"ש אלא דגם ממזר איכא יתורא כמ"ש הת"י וע"ז לא קשה למה לי קרא דממזר מותר בשתוקי וזה שפיר איצטרך דהא מסתמ' רוב כשרים אצלה וא"כ באמת יהא אסור וצריך לומר כגון בהלכה היא אצלם וכמ"ש הרמב"ן והריטב"א בחידושיו שם בקידושין ואפילו בכה"ג הי' נראה הוולד או הזרע הנפרש מהן מקרי פ'י ואכתי לא יהא קבוע וצ"ל דשדי וולד אחר אמו וכיון דאנו באין לדון על האם מקרי קבוע גם הוולד מקרי קבוע וכמ"ש הנוב"י קמא חאע"ה סי' ז' וזה גופא אצטרך קרא לאשמעינן: ולולא דברי המהרי"ט הי' נ"ל לישב גם הא דאצטרך להתיר שתוקי בישראל למאן דסובר יתורא היא כגון ברוב פסולים אצלה והלכה אצלם וכנ"ל ומהרי"ט סובר דאי ידעינן בחד דשדי הוולד בתר אם לא אצטרך אידך ולכן הוצרך לתרץ דאצטרך להתיר אפילו תרתי דסתרו עכ"פ מיושב קושית הש"ש דתרתי ל"ל זה ליתא דחזא איצטרך וא"ש ומאי שקשה על מהרי"ט איך הביא הרמב"ן ראי' משם מישב היטב בשעה"מ בפ"ט מטומאת מת אבל לפי ענ"ד נראה מלשונו לכוון לדברי החו"ד הנ"ל: והנה הפליתי בסי' ק"י בבית הספק הקשה על הרמב"ם מהש"ס פ"ק דר"ה דף י"ג ע"א דפריך אי ס"ד לא קים להו לחכמי' אי עייל או לא עייל איך הביאו עומר כשבאו לא"י ודלמא עייל ביד גוי והקשה הפליתי הא ספיקא להקל ולפי ענ"ד לישב ויתיישב בזה ג"כ ראיות הב"ח ביו"ד סי' רצ"ג רצה להביא ראי' דחדש אינו נוהג בשל גוי ממה דדייק בר"ה שם דמעיקר' לא אכל דאקריב עומר והדר אכיל ולמה לי' לארוכי אלא וודאי דלא תדחה דלמא משל גוי אכלו לכך הוכרח לדייק דמעיקר' לא אכל ולפי ענ"ד אין כאן ראי' עפ"י הנ"ל דהנה לפי ענ"ד אפילו לאינך פוסקים דסד"א להחמיר מ"מ היכא דאיכא חזקה מודים דאמרינן להקל א"כ התבואה יש לה חזקת קטנות והיא חזקה מעליא כמ"ש הש"ש שמעתתא ג' פי"ג וא"כ יהא שרי וקשיא ג"כ לשיטת הרשב"א והר"ן.

אבל נראה דלא קשה דהרי העומר בא להתיר החדש וזה הוא המתיר כשם ששחיטה מתיר האיסור שאינו זבוח כך העומר בא להתיר האיסור חדש וא"כ עד השתא הי' בחזקת איסור ועתה בא להתיר וא"כ אפילו אי איכ' חזקת קטנות מ"מ אוקי חזקה להדי חזקה ושפיר פריך הגמרא וא"כ ממיל' ג"כ להרמב"ם מיושב דכל דאיכ' חזקה נגד חזקה מקרי איקבע איסור' והוי סד"א ואסור מה"ת אפילו להרמב"ם וא"ש דלכך דייק הגמרא מעיקר' לא אכל וא"כ יש חזקת איסור ואפי"ה אקריב עומר והדר אכיל וקשה שפיר דלמא לא עייל דהא איכ' חזקת איסור אפילו תימא דאיכא חזקת קטנות הוי חזקה נגד חזקה ומידי סד"א"ו לא נפקא וא"ש: ובשב שמעתתא ש"א פ"ג הקשה על הרמב"ם מפ"ק דמציע' דקאמ' ספק בכור יהא קדוש ולא שכבר קדוש ולדעת הרמב"ם הא מותר מה"ת בגיזה ועבודה וכוונתו בספק בכור ע"כ היינו בילדה זכר ונקיבה וא"י איזו היא ראשון דבלקחו מן הגוי ואינו ידוע אם נתעברה כבר וילדה הא אמרינן בבכורות י"ט דרוב

מתעברות ויולדת ורק למיעוט חיישינן וזה הוא מדרבנן ואפילו לרבינא דקאמר דהוי רובא והנה אבלתליא במעשה משמע מדברי הרשב"א פ"ק דחולין דף ט' ע"א דהוי רק מדרבנן וא"כ אפילו לדעת הרשב"א וסייעתו דסדא"ו מה"ת להחמיר מ"מ ספק בכור בכה"ג הוא רק מדרבנן וקשה מאי פריך: מיהו אי משום הא לא ארי' דאיכ"ל כגון שאינו ידוע גם מנין השנים וא"כ אדרבה מוקמינן הבהמה בחזקת שלא נתבכרה וכמ"ש התוס' בבכורות דף כ' ע"ב ד"ה חלב וכו' וא"כ גם להרמב"ם לא קשה דהיכ' חזקה מודה הרמב"ם וע"כ צ"ל דהש"ש מקשה דמנ"ל להש"ס לאוקמ' דווקא בפדיון פטר חמור דלמא לעולם מיירי בספק בכור אלא דמיירי בילדה זכר ונקיבה דאין שייך חזקת שלא ביכרה והוי ספק השקול ולהרמב"ם מה"ת להקל אמנם א"כ קשה לפי מ"ש בבכורות שם די"ל דיש לוולד חזקה שבמעזי האם לא נתקדש א"כ שוב תיקשה גם להרשב"א יהא מותר מן התורה ומאי פריך וע"כ צ"ל דהש"ס משמע לי' מדנקט סתמא משמע כל עניני ספיקות או בבכור בהמה טהורה בכל הספיקות השייכים ואי קאי על בהמה טמאה ג"כ מיירי בכל עניני ספיקות השייכים וכיון דמיירי בכל הספיקות א"כ ממיל' קאי גם כן על ספק כגון שלקח מגוי ולא ידע שנותיה ואי נתבכרה או לא ובכה"ג נהי דיש לוולד חזקה שלא נתקדש יש לאם חזקה שלא ביכרה והוי חזקה נגד חזקה וספק השקול ואסור מה"ת להרשב"א.

ומינה נוכל לומר דגם לשיטת הרמב"ם פריך שפיר דהיכ' דאתחזק איסור אלא דיש חזקה כנגדו גם הרמב"ם מודה דאסור מן התורה דכה"ג איקבע מקרי דאיקבע מקרי בב' חתיכות דיש חזקת היתר ואיסור וא"כ מינה כל מקום שיש חזקה נגד חזקה מקרי איקבע וכיון דהספיקות כוללין כל הענינים פריך דמשמע לי' דמיירי בכל עניני ספיקות מדנקט סתם הספיקות ועיין בחידושי לב"מ דף ז' ע"א שם ועוד נראה לי דהרי בלא"ה פי' שם הש"ס דקושית הש"ס דיהא קודש ולא שכבר קדוש' היינו דאיך פוטרין לדיר דלמא קמי' שמיא גלי' דבכור הוא והוא כבר קדוש ועומד וא"כ אינו חל עליו שם מעשר אלא אי קמי' שמי' גלי' דלאו בכור וא"כ עדיין הדיר ספק אינו מעושר וא"כ ע"כ כוונת הקושי' של הש"ס הנ"ל לשיטת הרמב"ם אפילו אי קמי' שמיא גלי' דבכור הוא מ"מ כיון דאצלינו הוא ספק ומותר בגיזה ועבודה מן התורה א"כ אצלינו בכל אופן אינו קדוש: והנה הפר"ח הכריח דאפילו להרמב"ם היכא דאיתו איסור ממנ"פ אסור מה"ת וא"כ בספק בכור זה אי השתא קורא לו שם מעשר אפילו אי רק קורין לו שם מעשר על תנאי אם אינו בכור מ"מ אסור הוא בגיזה ועבודה ממ"נ אי בכור הוא נתעורר השתא איסור הראשון משום בכור ואי לאו בכור הוא הרי הוא אסור משום מעשר וא"כ כיון שעתה מתעורר האיסור אפילו אי לא קרי לי' שם מעשר אלא על תנאי וממיל' אפילו אי רוצה לקרות שם מעשר עליו אפילו אי בכור הוא זה אי אפשר כיון דאפילו בלי אותו שם מעשר הוא אסור וקדוש וא"כ אינו חל עליו שם מעשר אלא בספק ובתנאי ואיך פוטר לדיר לגמרי ופריך שפיר והוא נכון לפי ענ"ד: עוד הקשה הש"ס על הרמב"ם מיבמות דף פ' ע"א דאמרינן דלרב דחייב דנעש' סריס למפרע וקשה הא אז באותו זמן הי' ספק והי' רשאי לאכול (ומ"ש שם עוד דגם ליתר הפוסקים יש לדון דהי' רשאי לאכול דרוב אינם סריסים עיין ב"ש באהע"ז סי' קנ"ה ס"ק"ג דבכה"ג היכא דהגיע לשנים ואין לו שערות איתרע לי' רובא ושפיר חיישינן לסריסים) איברא דאפשר דיש חילוק בין אם הספק על החפץ לבין אם הספק רק על הגברא אבל החפץ הוא בוודאי אסור לאחרני' א"כ זה עצמו מקרי איקבע וא"כ לא קשה קושיתו אמנם נראה לתרץ בעז"ה בסברא מוכרחת יותר דהנה אנו קי"ל דלעונשין צריך שיהי' בן י"ג שנים ויום א' וב"ש ואפילו חזינן דהוא בר דעת והשכל לא מהני קודם ועיין ברא"ש פרק המגרש סוסי' י"א מה שהביא בשם ר"ח דמשמע

דאלמלא היינו חכמים ויודעים גדולים והי' אפשר לנו להכיר זה אם יש לו דעה שלימה בכל הענינים באמת הי' דינו כגדול אפי' קודם לשיעור הנ"ל אלא דהללמ"ס הוא לנו הואיל ואין אנו יכולין לברר זה ולפי"ז הי' מקום לחוש ולומר דגם בקטן הנרא' כגדול הוא אפשר שיחולו קידושיו וגירושיו אלא דהלממ"ס גילה לנו דאין לנו לחוש לזה: ויותר נראה כוונת הר"ח הנ"ל ע"ד שאמרו בירושלמי פרק הנודר מן המבושל והובא בש"ך יו"ד סי' קפ"ט ס"ק י"ג דאל גומר עלי ויש כח לשיעורי תורה שעל פי הדינים הקב"ה משנה הטבע של בני ישראל וא"כ כוונת ר"ח כיון שאין אנו יכולין לברר זה וע"כ נתנה התורה הלממ"ס שיעור קצוב וממילא כך הוא באמת בטבע ואפילו חכם שבחכמים אין דעתו שלימה ולענין עונשין התורה קצבה אפילו הוא חכם מ"מ גילה לן הלכה לממ"ס דאין דעתן שלימה ואין לו כח גדול לעמוד על נפשו נגד יצרו וכאונס נחשב לו וכל זה כ"ז שאין לו השיעור הנ"ל אין דעתו שלימה אבל כשנתגלה דהי' גדול וא"כ באמת הי' אז דעתו שלימה והי' אסור לו לאכול בוודאי ולא הי' אנוס מיצרו דכבר הי' בו יצ"ט ואי אכל שפיר ראוי לעונשו על זה וא"ש ולכך הקשה רק דהוי התראת ספק ולא קשה קושי' הש"ש: והנה.

בזה אפשר להבין דברי הרמב"ם בפ"ב מסוטה שעמד עליהן הש"ש שמעתתא א' פט"ז שפסק דמקנא לקטנה לאוסרה וע"כ דקטנה מקרי יש לה דעת לישראל והרי בטהרות פ"ג תנן דשרץ שנמצא במבוי שיש בו ח"ש הרי אלו בחזקת טהרה עיי"ש ולפי ענ"ד נראה דהרמב"ם סובר דנהי דהתורה לא חייבה לקטנה ולקטן וקמי' שמיא גלי' דלית להו דעת שלימה עדיין כדלעיל מ"מ מזה עדיין לא ממועט ולא נשמע דאפילו כעתים חלים ועתים שוטים לא חשבי' לי' דדלמא לעתים יש להם דעת שלימה וכדס"ל לר"א ביבמות פרק חרש לגבי חרש דהוא כעתים חלים וה"נ איכ"ל גבי קטנה ולכך לא חשבינן לקטנה כאונס ממש ולזה אם קינא לה נאסרה על בעלה ואע"ג דס"ס הוי שמא לא זינתה ואת"ל זינתה שמא לא הי' לה דעת שלימה מ"מ הא ברה"י אפילו ס"ס אסור וכמ"ש לעיל ודלא כמבי"ט דאין זה אלא מדרבנן כדלעיל ועיין בזה בתשובת מרן חת"ס זצ"ל סי' קמ"ד: ועפ"י הנ"ל יש לישב ג"כ על דרך מרן זצ"ל והנה ברשב"א בתהבה"א בבית א' שער א' דף ח' דכל שבידו נאמן קטן אפילו בדאורייתא וזה דלא כה"ד סי' רכ"ז דמוכח מדבריו דווקא אי טבילת כלים דרבנן נאמן קטן אבל בדאורייתא אפילו כל שבידו אינו נאמן הרשב"א פליג ולפי"ז נראה כיון דקטן יש לו דעת להבחין במה שבידו א"כ מקרי לענין זה יש בו דעת לישאול שהר' אמרינין דלענין זה דעתו שלימה להבחין מה שנעשה על ידו אמנם דבר הנעשה ע"י אחרים או ממילא ע"ז אינו נאמן שאין דעתו שלימה להבחין ולחקור תוכן הדבר וא"כ א"ש לענין סוטה דהיינו דבר שנעשה ע"י הקטן מקרי יש בו דעת לשאול ולכך ספיקא להחמי' אבל לענין שרץ שנמצא במבוי דע"כ החשש לפי שיטת הרשב"א הנ"ל שמא נטמא ממילא ואינו בידו דאם ניהוש שמא על ידו נעשה טומאה הרי קטן נאמן אפילו בדאורייתא לרשב"א וכיון דהוי דבר הנעשה ממילא לכך חשיב אין בו דעת לשאול וספיקו טהור ולפי הנראה מלשון הרמב"ם בפ"ו מאבות הטומאה בלא"ה לא קשה דוודאי יש קטן דאין בו דעת לשאול והא דפסק הרמב"ם בפ"ב מסוטה דקטנה נאסרה היינו קטנה שאנו רואין שדעתה שלימה וכמ"ש בתשובת מרן זצ"ל סי' שי"ז אבל כאן לענין טומאה מיירי בקטן כמ"ש הרמב"ם שאינו יודע להשיב עיי"ש לשון הרמב"ם שדייק כן בלשונו ולכך שפיר מקרי אין בו דעת לשאול וא"ש: והנה הש"ש בשמענת' א' פ"ד הביא דהרשב"א סוב' דלא כרמב"ם ומ"מ לענין ספק הבא במקרה כתב הרשב"א בחולין דף ט' דאמרינין ספיקא להקל והקשה עליו א"כ מאי יליף בחולין דף י"א מפרה אדומה דאזלינין בתר

רובא דלמא התם הטעם משום דהוי ספק הבא במקרה ולפי ענ"ד סברת הרשב"א הוא בספק הבא במקרה כיון דפעם אחד לא ה' אותו מעשה אמרינן דעדיין הוא בחזקת שלא נעשה בו אותו דבר ולכך אפילו יש לן חזקה נגד חזקה כגון גבי מקוה שנמדד דיש לן חזקת טומאה נגד חזקת שלימות המקו' אפי"ה מותר מן התורה דמוקמינן המקוה בחזקת שלא נעשה בה מעשה החסרון וכל זה אי אזלינן בתר חזקה: והנה הרשב"א בחידושי' חולין י"א הקשה דלמא בפרה אדומה הטעם משום חזקה ותי' דהש"ס סובר דאי מוכח דאזלינן בתר חזקה כ"ש בתר רובא וא"כ כיון דשם ע"כ סובר דלא אזלינן בתר רובא ולכך שפיר סובר שם הש"ס דספק הבא במקרה להחמיר דאי נימא להקל ע"כ היינו מטעם חזקה א"כ מוכח דכ"ש דאזלינן בתר רובא ומטעם הנ"ל ג"כ לא קשה מה שהקשה הש"ש שם בפרק ה' מנדה דף ט"ו דנמצא על שלה טמאים מספק וחייבין באשם תלוי וקשה הא הוי ספק הבא במקרה ולהנ"ל לא קשה דהרי בשבועות דף י"ח מוקי למתניתן בסמוך לווסתה וא"כ אין כאן חזקת שלא נעשה המעשה אדרבה חזקה אורח בזמנו בא ואף דלמ"ד ווסתות דרבנן לא הוי חזקה ממש מ"מ חזקת שלא נעשה ליכא למימר דאדרבה רגיל' היא לראות בזמן כזה: תשובה קכ"ז הנה ביו"ד סי' קי"א הביא בשם רשב"א בב' קדירות ונפל איסור לתוך אחד מהם אפילו אם ה' האיסור איסור דאורייתא אם הקדירה עם האיסור הוא מב"מ ויש רוב היתר נגד האיסור בקדירה הוי סד"ר להקל והקשה הפליתי שם דהרשב"א עצמו מפרש הא דפריך בפסחים דף מ"ד ע"א אי אית בי' כזבא"פ דאורייתא נגזור מב"מ אטו מבשא"מ ולא נימא שאני אומר כ"ז דאיכא בכא"פ ואיך פסק הרשב"א להקל ובאמת הרשב"א בעצמו בחי' ליבמות דף פ"ב הקשה כן ותי' דאנן לא קי"ל כש"ס דפסחים עיי"ש שהוכיח כן מיהו הוכחנו שם ע"כ שמפרש כפירוש הר"ש בפ"ב מטבול יום דכזבא"פ דאורייתא אפילו במ"ב וזה שפיר הוכיח דלא קי"ל כוותי' אבל לפי מה שמפרש בתוהבה"א דקו' הש"ס דלגזור עמדה הקושיא: ונראה לפי ענ"ד לישב עפ"י מ"ש המהרש"א בחולין דף צ"ט ע"א לפרש דלמה הקשו כן דווקא אי כזבא"פ דאורייתא ולא הקשו כן אי טע"כ מה"ת ותי' דבשלמא לענין אכ"פ דשייך נמי במב"מ ולא ידעו העולם חילוק בין מב"מ דבטל למבשא"מ לענין כזיבכא"פ אבל לענין טע"כ כיון דבטעמא תליא מילתא לא שייך גזירה והנה כבר הוכחתי בחידושי וכבר ביאר כן גם במקור חיים רסי' תמ"ב דהש"ס שם בפסחים דסבר אביי לפי ס"ד זו דטע"כ ל"ד ואפי"ה סבר כבא"פ"ד ומינה הוכיח הש"ס דכזית ברא"פ אפילו ליכא טעם כלל אם אינו בטל ברוב כגון בכותח דהוא לקיזא אע"ג דלא נגרש בו טעם כלל מ"מ כיון דאינו בטל מטעם שהוא יסוד מיסודי המינים אמרינן בי' כבא"פ דאורייתא וכיון דהוי אפילו בלי טעם דאורייתא שפיר יש לגזור מב"מ אטו מבשא"מ אבל אנן לא קי"ל כהאי סוגיא דפסחים וכמ"ש הפר"ח באו"ח סי' תמ"ב ובמקו"ח שם דס"ל כר' יוחנן דאמר טעמו וממשו אסור ולוקין והיינו כבא"פ וא"כ חזינן דכדי א"פ דווקא מן התורה אם נרגש הטעם וכיון דבעינן טעמא שוב לא שייך לגזור וכמ"ש המהרש"א הנ"ל ושפיר פסק הרשב"א דמב"מ אם יש רוב שרי ולא גזרינן אטו אינו מינו והנה בדרבנן קי"ל בסוסי' קי"א דכל שנכנס בספק מצרפין לבטל ומטעם שכ' הש"ך בסי' צ"ב סק"ח דהיכא דלא נודע רשאי לנער והפליתי שם הקשה דהא שם בסי' צ"ב גבי בב"ח מיירי וחנ"נ מה"ת ובדאורייתא לא מהני כל שנכנס בספק ותי' דהש"ך מיירי שיש חתיכות הרבה וא"כ ממילא נתערב ומותר מה"ת עיי"ש ולפי ענ"ד אפילו איכא רק ב' חתיכות מ"מ א"ש דברי הש"ך כיון דספק הוא אי נפל על חתיכה זאת שהוא חוץ לרוטב או על חתיכה שני' א"כ ראוי לן לומר כל חד מוקי אחזק' וכל חתיכה וחתיכה יהא

מותר דמ"ש מצבור א' של חמץ ולפניו ב' בתים דאמרינן בפ"ק דפסחים דאוקי כל בית אחזקתי אלא דאסור כיון שהוא של אדם אחד והוי כבא לשאול בבת אחת דאסור בפסחים שם: ועוד.

אסור מטעם אחר דכמו שכתב הרשב"א בתה"א כיון דאתחזק כאן נפילת איסור הוי כאתחזק איסורא מיהו נראה דסברא זו הוא רק מדרבנן שהרי הרשב"א בחידושו ליבמות יליף לה מהא דאמרינן דכל שנכנס בספק מצרפין וחזי' ב' כלים ככלי אחת א"כ הוי כאתחזק וזהו הוא סברא דרבנן וא"כ כיון דמדרבנן הוא וכן האי דבבא לשאול בבת אחת אסור היינו מדרבנן וא"כ כיון דכל עיקר האיסור הוא מדרבנן ובדרבנן שפיר סמכינן דכל שנכנס בספק מצרפין וא"ש דברי הש"ך ונראה.

עוד די"ל דהא קי"ל בסי' צ"ח דכלי נחושת דיש לו הכשר בהגעלה לא שייך חנ"נ ולפי"ז י"ל אם הי' רשאי לבטל מן התורה ואמרינן אפשר לסוחטו א"כ לא הי' לן לומר חנ"נ דהרי אפשר להכשירו וע"כ הא דאסור ואמרינן חנ"נ היינו הואיל ואסור לבטל לכתחילה או משום דא"א לסוחטו ואין הגעלה באוכלין וא"כ אי אמרינן דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו מדרבנן וגם אפשר לסוחטו א"כ לא שייך מה"ת חנ"נ וא"כ קשה על לשון הפוסקי' שמבואי מהם דחנ"נ מה"ת גבי בב"ח: ואפשר לישב דסוברין א"א לסוחטו עי' בב"י סי' ק"ו או דס"ל כיון דהשתא מדרבנן אסור לבטל א"כ א"א לסוחטו ולהוציאו וממילא נעשה נבלה מה"ת ומצינו כיוצא בזה סברת הפוסקים וא"כ לפי הנראה דהסכמת המחבר דא"א לסוחטו היינו מדרבנן ולכך הקיל בסי' צ"ב סעי' ד' ועיי"ש בש"ך סקי"א ולפי הנ"ל נראה דהש"ע קאי על סעי' ב' דהיינו היכא שהוא ספק אם נפל עליו איסור והוי ספיקא דרבנן אפילו החתיכה עצמה חוזרת להיות היתר וא"כ אינו נעשה נבלה אלא משום דאסור לבטל לכתחילה והיכא שנכנס הכל בספק הא רשאי לבטל לכתחילה וממילא לא נעשה נבלה מה"ת ושפיר כ' הש"ך דרשאי לנער לכתחילה ועיין לקמן סי' קי"א סקי"ז מ"ש לחלק בין הא דסי' צ"ט סקט"ו להא דכאן ולפי הנ"ל הדבר מובן יותר דכאן שייך דאפשר לבטל משא"כ בסי' צ"ט האי מעט חלב שנבלע נהי דאינו נודע איזה מ"מ אי אפשר לבטלו לסוחטו ולהוציאו וא"ש.

והנה הרשב"א בתוהבה"א הובא בב"י הוכיח דהא דתלי' דרבנן בשאני אומר הוא דווקא אם אין כאן טפי ממע"מ איסור אבל אם יש רוב איסור לא אמרינן אפי' דרבנן שאני אומר והפר"ח הקשה מפסחים דף י' דב' בתים לפניו תלינן בשאני אומר ולפי ענ"ד דהנה הפליתי תמה למה בטבעת של ע"ז לא תלי' להקל לומר דהאי דנפל דהתירא הוא כשם שתלינן בב' חתיכות וחדא קדירה ולפי ענ"ד דהא פשיטא דאם יש ב' חתיכות חדא איסור דרבנן וחדא היתר ולא נודע איזה לא אמרינן סד"ר להקל ושניהם מותרים כל אחד בפ"ע אפילו אם הוא של ב' גברי דכיון דכאן איקבע ואתחזק איסורא ונחשב כל אחד כאיסור ולכך אסור אפילו דרבנן מלבד דעת האו"ז דמתיר אפילו בכה"ג עיין בסי' ק"ט: וכיון שכבר נאסרו אפילו פי' אחד מהם כבר נאסר ועומד באיסורו אבל כשנתערב לתוך קדירה ופנים חדשות בא לכאן ואנו דנין על הקדירה תלי' דהאי היתרא הוא והנשאר במקומו שאין אנו צריכין לדון עליו שכבר הוא עומד באיסורו וכבר דנו עליו תולין הקלקלה במקולקל שהיא איסור ולא גזרו שמא יקח מהקבוע במקומו דאסור דבחד בחד לא יטעה ליקח מהקבוע אבל גבי טבעת אסור שמא יקח מהקבוע דהא אפילו רוב היתר לא תלינן דפריש מרובא כ"ש אם נתיר מצד ספיקא דרבנן דיש לגזור שמא יקח מהקבוע כיון דאיכא רוב היתר ותו נראה דהא דתלינן בשאני אומר היינו בלא פירש לפנינו אבל בפירוש לפנינו

והחזקנו לאיסור שוב אפילו נפל לקדירה נשאר באיסורו ובטבעת שמיירי בפירש לפנינו אסור: וכל זה בב' חתיכות וחד קדירה דלא אתתזק בקדירה איסור אבל בב' קדירות וב' חתיכות דאתתזק בחדא קדירה אסור וכ' הרשב"א בחידושו ביבמות דף פ"ב דכמו דחזינין דלהקל אמרו דב' קדירות מצרפין וא"כ חזינין דב' קדירות הם כחדא ולכך גם להחמי' חשבינן כחדא קדירה ולכך בעי' מחצה ע"מ או רוב היתר ואז תלינין דנפל לגוי איסורא מטעם דמוקמינין האיסור על חזקתו וכמו שהי' עד עתה איסור לא פקע ממנו האיסור ואי נפל לגוי היתר לא מבעי' אי היתר רוב הרי נתבטל אלא אפילו אי חד בחד מ"מ נראה כיון דמעיקרא נתערב חד בחד ועתה בחד מצרפין והוי רוב וכ"ז בכלים דהוי כחדא משא"כ בתים דלא הוי כחדא גם הרשב"א מודה דתלינין ומיושב קושית הפר"ח וזהו ג"כ טעמו דרשב"א דהיכא דב' היתר אפילו בב' גברי ובאו בזה אח"ז אסור דב' הכלים כחדא ומיושב קושית הש"ך הנ"ל שפיר.

תשובה קכ"ח הבחור המופלג וכו' כבוד שמו ר' אהרן שמואל נ"י הקשה בש"ס סנהדרין דף פ' איך אמר ר"י כונסן לכיפה נימא אם אחד מת יהא מחוייב להמית האחרים כדין שור אחד שלא נגמר דינו נתער' באחר' שלא וגמ' נימא האי דמית היינו האי דלא ניגמר זה בוודאי לא קשה מידי דהא דאמרינין בזבחים דף ע"ד דתלי' דהאי דאיסור' נפל יש בו ב' טעמי' בתשוב' הרשב"א סי' שכ"ה כ' משו' דתלינין בשאני אומר הואיל ואין לו לדון עליו והרא"ש סו"פ גיד הנשה כ' הטעם משום ס"ס וא"כ להרשב"א תלינן מספק להקל בספק דרבנן אבל לא להחמיר ואפילו להרא"ש דמטעם ס"ס אתאי' עלה איכ"ל הא ר"י לטעמי' לית לי' בזבחים ע"ד ס"ס וא"כ לכך לא מהני אם מת אחד אמנם זה נוכל לומר לאיקומתא ראשונה: אמנם בהיפוך גם לאידך איקומת' דמיירי בהיפוך חד דנגמר דינו שנתערב עם לא נגמר דקאמר ר"י כונסין לכיפה ל"ק דנימ' אם מת אחד דנימא דהאי דאיסור' מת דזה אמרינן דווקא היכא דלית לן מידי לדון על אותו דמת או נפל וכמ"ש הרשב"א בתשובה הנ"ל וכמ"ש הטה"ק דלכך אמרינן שם בזבחים דנוכל לתלות שם דהאי דמת הוא דאיסור' הואיל ואין נפ"מ אבל כאן דנפ"מ לדון גם על המת אם הוא שור שנגמר דינו הוא אסור בהנאה משא"כ אם הוא שור שלא נגמר דינו וכיון דצריך לדון עליו אין לתלות בו: ומה שהקשה ביומא דף פ"ז דפריך אי דתשעה גוים וחד ישראל הוי לי' קבוע והקשה לפי מ"ש הר"ן והובא בש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק דקבוע למפרע לא אמרינן וא"כ דלמא גם כאן מיירי דלא נודע שהי' שם ישראל עד לבסוף ולכך לא מקרי קבוע לפי ענ"ד לא קשה הר"ן מיירי אם פירש קודם שנודע אז אמרינן כיון דנשתנה עתה ממה שהי' מעיקר' ועתה אינו קבוע ואז לא הי' נודע אבל זה שלא נפרש ועדיין הוא כמו שהי' מעיקר' אע"ג דלא הי' נודע מעיקר' ועתה כבר הוא מופרש משם מוקצתם ואינו קבוע שם ישראל מ"מ כיון שזה האיש עדיין הוא כאן מקביעות דמעיקר' שהי' כאן ישראל קבוע עדיין נשאר שם קביעת עליו: ומה שהקשה בביצה דף י' בזימן שנים ומצא שלשה דהקשו התוס' דליבטל והקשה דלמא אתיא כר"י דס"ל מב"מ לא בטל וכשיטת התוס' במנחות דף כ"ב דגם ביבש ס"ל לר"י דאינו בטל לא קשה חדא גברא אגברא קא רמית ותו דהמעיינן בתוס' מנחות דף כ"ב יראה דהא תלי' מאן דסובר דגם ביבש מב"מ לא בטיל סובר ע"כ כר"ח דבעי' דלהוי כוותי' וא"כ אי אזלינן בתר מבטל והיתר א"א להיות מוקצה אפילו אם יתקצה ביומו אין מוקצה לחצי שבת ואפילו אי אזיל בתר בטיל ג"כ אי אפשר למהוי כוותי' דמוקצה אפילו אי מוסרח ונעשה עפרא נשאר מוקצה וא"כ א"א למהוי כוותי' ולא מיחשב מב"מ ולכך שפיר בטל ושפיר הקשו התוס'.

תשובה קכ"ט ע"ד קושית הפמ"ג שהקשה בפתיחה לה' תערובות לרש"י בחולין דף צ"ט ע"ב דביטול ברוב ילפינן מאחרי רבים להטות הא התמלא שמענו אלא דאמרינן מסתמ' הרבים כווננו האמת ואזלינן בתר הרוב ותלינן האמת בהם וא"כ ה"ה כל דפריש מרובא פריש נוכל למילף דיש לן לתלות ברוב אבל היכא דיש וודאי איסור דנימא דהרוב מבטל המיעוט לא שמענו מהתם ונרא' לפי ענ"ד דהנה כבר כתבתי במקו"א ע"ל תשוב' סי' ק"ד] בקצר' הנרא' לי בזה דוודאי הא דניזול בתר רוב דיעות ודנימ' שהם כיווננו האמת הוא סברא וא"צ קרא וכדפריך בכתובות דף כ"ב ע"א ל"ל קרא סברא הוא מכ"ש למ"ד בחולין י"א דרובא דלית' קמן ילפינן מקרא או מהלכה לממ"ס וא"כ כ"ש רובא דאית' קמן ונהי דקושי' זו יש לתרץ בכמה גווני אבל האמת הנראה לי בעז"ה בזה הוא דחידוש גדול אשמעי' קרא בזה דהנה הסנהדרין בעינן מנין מסויים דווקא לגזילות וחבלות ג' ולנפשות כ"ג כדיליף בפ"ק דסנהדרין ואי חסר מינייהו אחד אינם רשאינן לדון ואי איתנייהו כלהו יכולין לדון אפילו י"ב אומרים זכאי וי"א חייב נשאר זכאי אבל אם י"ב אומרים זכאי ועשרה אומרים חייב ואחד אומר אינו יודע לא אמרינן דהוא זכאי דזה שאמר אינו יודע כמאן דליתא כאן כמבוא' כל זה ברמב"ם בפ"ח ובפ"ט מסנהדרין: וא"כ.

תימה הוא אי אמר אינו יודע הואיל והוא כמאן דליתא אינו מועיל אע"ג דיש כבר עדה שופטת ועדה מצלת שע"י חלקי הסותר יתברר הדין יותר וא"כ למה אם אמר א"י אינו מועיל ובאומר חייב יועיל שנשאר זכאי וע"כ דחידש לן הכתוב כיון דאמר חייב והוא כמאן דאית' וסותר הרוב ולעולם היכ' דרוב והמיעוט סותרין ומבטל הרוב את המיעוט וכאלו המיעוט נתהפך לרוב ולכך שפיר ילפינן מיני' לכל התורה דרוב מבטל את המיעוט ועד"ז מובן היטב קושית המרדכי הא הסנהדרין קבועים ואיך שייך ביטול ות' דהדיבור נייד ולכאור' אינו מובן לא הקושי' ולא התירוץ דמה קושיא הוא זו שהם קבועים ומאי איכפת לן בקבועתם הרי הסבר' נותנת דהרוב השיגו האמת טפי מן המיעוט אמנם להנ"ל דהתורה אמרה שדיעות המיעוט מתבטל ברוב וכאלו גם הם אמרו כמו הרוב שפיר קשי' הא הם קבועים וקיימים ונכריים בדעתם ואיך שייך ביטול לשוי' כמאן דאית' ושפיר תי' דאין זה דומה לשאר קבוע דניכר במקומו אבל כאן דיבורם נייד ואע"ג דהשתא הם אומרים כך למחר אומרים כך נהי דעד השתא לא חזרו אולי יחזרו למחר וליומא אוחרא ושייך לומר דהרוב יבטל המיעוט שאינו ניכר: ועפ"י הנ"ל מיושב לי נמי מאי דקשי' לי למה לי כלל קרא דוארב לו וקם פרט לזורק אבן לגו לומר דכל קבוע כמחצה על מחצה הא פשיטא כיון דיש סברא לחלק בין קבוע איסור ללא קבוע ולא גלי לן קרא דגבי קבוע אמרינן נמי דאזלינן בתר רובא א"כ נימא מאי דגלי גלי דהרי בש"ס בחולין דף י"א פריך כן דמנ"ל דברובא דליתא קמן דאזלינן בתר רובא דלמא דווקא ברובא דאית' קמן וה"נ י"ל דלמא דווקא ברובא דאית' קמן היכא דלא שייך קבוע ובוודאי לפי חד תי' ברש"י חולין דף י"ב דלמסקנ' ילפינן גם רובא דליתא קמן מאחרי רבים להטות וע"כ מפרשינן דאחרי רבים להטות כללא הוא בכל מקום אחרי רבים להטות ואפילו בליתא קמן וא"כ ה"ה דהו"א דכללא הוא גם לגבי קבוע ואצטרך מיעוט' ולפי"ז יש לישב קושית הפמ"ג בסי' ק"י שהקשה על הרמב"ם דפסק כר"ש בסנהדרין דף ע"ט ע"א דבעינן שיתכוון לו ולדידי' איצטרך וארב שעד שיתכוון לו וא"כ קבוע מנ"ל ואמינ' לפי הנ"ל דכבר אמרו דשמואל דסובר דאין הולכין בממון אחר הרוב ברובא דליתא קמן ע"כ לא ס"ל כתי' זה של רש"י דמאחרי רבים תרתי ש"מ דהא רובא דאית' קמן אפילו בממון איתא ורובא דליתא קמן בממון לא אמרינן וע"כ דסובר כתי' האחר של רש"י דמהלממ"ס או מאינד קרא דנפקא לה התם יליף רובא דליתא קמן וא"כ לדידן דקי"ל כשמואל וליכ' למימר כתי' הא' של

רש"י וא"כ עמדה קושיא הנ"ל ולא צריך קרא כלל על קבוע דכיון דלא שמענו דבקבוע אזלינן בתר רובא ממיל' אמרינן מה דגלי גלי וא"ש: אמנם עפ"י הנ"ל יש לומר עוד הואיל וגלי לן בסנהדרין דאזלינן בתר רובא ושם קשיא קושיית המרדכי הנ"ל דנימא קבוע ות' הנ"ל דניידו ולפי מה שביארתי משום דאפשר בחזרה איכ"ל כיון דחזקה דאוריית' א"כ איכ' חזקה דלא יחזרו וא"כ ניכר וקבועים הם במקומם ואפי"ה גלי לן קרא דאזלינן בתר רובא א"כ גם בעלמ' בקבוע נימא כן קמ"ל וארב לו דבקבוע לא אזלינן בתר רובא וחיידוש הוא דבקבוע לא אזלינן בתר רוב וכיון דחיידוש הוא אין לך בו אלא חיידושו וכ' בספר שלום ירושלים במס' שקלים כיון דחיידוש הוא דווקא אם הקבוע הוא מצד עצמו אבל אם הקבוע עצמו צריך סיוע מרוב וכ"ש מחזקה לא אמרינן קבוע ולכך בסנהדרין דמיעוט הקבוע צריך לסיוע מחזקה שלא יחזרו כדלעיל ולכך לא חשבינן להמיעוט מסנהדרין קבוע והיינו לבתר דגלי קרא דקבוע חיידוש הוא אבל לולא דגלי קרא בוודאי אין לחלק ומנ"ל לעשות חיידוש לולא דגלי קרא וא"כ שפיר איצטרך קרא וארב לו ללמד דקבוע כמחצה על מחצה ומיושב קושי' הנ"ל ועיין בשלום ירושלים בשקלים פ"ו דף כ"ז עיי"ש.

תשובה ק"ל. בעזה"י יום ה' במדבר תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א, החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרבני המופלג בתורה מוה' דוד קליינהענדלער נ"י בק"ק טארנוי בגאליציען: הנה מכתב מעלתו קבלתי ואם אמנם שאין אני מכיר אותו ולא אדע אכנהו אם הוא מורה הוראה או צורבא מרבנן מ"מ לאשר ראיתי שהוא בן תורה וסידר לפני איזה קושיות בעניני' שונים אמרתי להשיבו בקצרה ואם כי אין אני משיב על קושיות ותירוצים ומסתמ' יש שם ת"ח ולומדים מופלגים ובפרט בקהלתכם יש למי שישאל שם אפי"ה כיון שהנני רואה שהוא מופלג בתורה לא אשוב כעת פניו ריקם הנה מעלתו הקשה על דברי התוס' חדשים בסוף מעילה שישב שם קושיית התוס' דאמאי לא אמרינן דהפרוטה שאמר עלי' שהיא הקדש דיתבטל ברובא ות' בת"ח כיון דאפשר לפדות הפרוטה ההוא דיש פדיון להקדש א"כ הוי כמו ניכר האיסור עיי"ש ולא בטל מן התורה והקשה מעלתו א"כ איך אמרינן בב"מ דף נ"ג דגבי מע"ש פלפול שם דלבטל ברוב' והא למע"ש יש פדיון וכל היכ' דאיכ' פדיון הוי לדעת הת"ח ניכר האיסור וא"כ מה"ת לא בטל ולמה שקלו וטרו שם אי הוי דשיל"מ הא בלא"ה כיון דאפשר לפדות הוי ניכר האיסור ול"ב מה"ת ע"כ תוכן קושיתו: ולפי ענ"ד בלא"ה דברי הת"ח צריכין ביאור דהנה איך אפשר לומר דאינו בטל משום דיש לו פדיון דלפי ענ"ד נראה בדבר שנתבטל לא שייך פדיון דנהי דלענין שאלה בנדר או שבועה ק"ל אפילו אי אכלה כולה נשאלין עליה היינו משום דעדיין נשאר חיוב מלקות או לכל הפחות איסור שעשה נשאר עליו אבל אם נתבטל כבר לא אדע ולדעתי דאין לו שאלה דאפילו אם נימ' דמדרבנן לא נתבטל לכן מהני שאלה היינו אם יש איזה טעם וסיבה שלא נתבטל ונשאר עדיין עליו איסור דרבנן איכ"ל דמהני שאלה אבל אין לומר דלכך לא נתבטל כיון דיש לו שאלה דהרי אם יתבטל לא יהי' לו שאלה ואיך איכ"ל דזה יהא סיבה שלא יתבטל וזה צ"ע לי בכמה מקומות: אבל לענין פדיון קשה לי עוד יותר דלפי מאי דאמרינן בב"מ דף ס"ח ע"ב דאם נגזל ממנו המע"ש אי אמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדישו וה"ה דאינו יכול לחללו ודמי פדיון מע"ש להקדש ויעויין בתוס' שם ד"ה הוא דאמר כצנועין וכו' שכתבו לחלק דאפילו אם נימ' דבהקדש יכול אדם לחלל את של חבירו אבל במע"ש אינו יכול לפדות של חבירו ולפי דעתי ה"ה בדבר שכבר נתבטל וא"כ ק"ל טובא איך אמרינן בב"מ נ"ג ע"א ושם שקיל וטרי בזה במע"ש אי בטל או יכולין לפדות כיון שאינו בעולם בוודאי גרע משאינו ברשותו וצ"ע: וע"כ

לומר בכל אלו הדברים דאפילו אם נתבטל לא מהני פדיון בשאלה מ"מ הרי הטעם של דשיל"מ הוא משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר כפרש"י ריש ביצה ולכך איכ"ל דאין ההיתר מועיל כלל אם נתבטל ואפ"ה עדיף יותר שישאל או יפדה אותו בדבר שיש לו פדיון כדי שיהא ניכר שאוכל בהיתר וכל זה שייך לענין דשיל"מ אבל לומר דזה מה"ת דהוי דבר הניכר והוי כקבוע זה אינו מובן כיון שכבר נתבטל מה"ת ואינו בעולם כלל אם נימא דיתבטל ואיך נימא זה לטעם דלא יתבטל כיון דיש לו פדיון ולכך נראה דדברי הת"ח שייכים שפיר על הבבא דמתני' דאמר פרוטה אחת בכיס זה הקדש דבכה"ג הרי לא הקדיש הפרוטה עצמה שהרי לא ייחד הפרוט' אלא ליתן להקדש שיעור פרוטה וא"כ כיון דנותן פרוטה אחת מסתלק לגמרי האיסור וכן נראה מלשון הת"ח עצמו דאע"ג דהוא נתן טעם זה על כל המשנה נראה ג"כ דטעמו וסברתו כיון דקי"ל דממון בממון של חבירו אין הממון מתבטל אלא האיסור שעל הממון הוא דנתבטל וכמ"ש המל"מ בפ"ז ממעילה ויעויין בפמ"ג ביו"ד סי' ק"ט מ"ש בענין ממון בממון.

וא"כ אפילו אם נימא דנתבטל היינו האיסור אבל הממון לא נתבטל וצריך ליתן לחברו וה"ה בממון של הקדש צריך ליתן אחד להקדש וממיל' הוא עומד לפרוש וכפרוש דמי ושפיר כ' הת"ח כיון שעומד לפרוש ולשלם להקדש הוי כניכר האיסור דהפדיון הוא מסלק האיסור וזה שייך בהקדש אבל במע"ש שאין לו בעלי' או שהוא עצמו בעליו משום דמע"ש הוא ממון גבוה ובכה"ג לא כתב הת"ח דיהא נקרא ניכר האיסור ולא יתבטל בשביל זה דהוי ניכר האיסור דזה אינו דאינו ניכר האיסור משום דצריך לפדותו קודם אלא דשיל"מ אפשר לקרותו משום דיהא לו היתר אבל ניכר האיסור לא הוי בוודאי לכ"ע ובלא"ה לפי מ"ש התוס' במרובה דף ס"ח ע"ב הנ"ל דאחר אין יכול לפדות מע"ש של חבירו וא"כ אם אין הבעלים כאן אין לו פדיון וא"כ לאחרים לא מקרי דשיל"מ רק לבעלים וביו"ד סי' ק"ב ובמג"א סי' שי"ח סק"ב פלפלו בזה אי דבר שלאחד הוא דשיל"מ ולאחרים לא הוי דשיל"מ אי מקרי דשיל"מ לכ"ע יעוי"ש וא"כ קשה מכאן מב"מ דף נ"ג ע"א דאיך מושכחת לה דמע"ש יהא בטל וצ"ע מ"מ אפילו לדעת האומרים דהוי דשיל"מ כיון דלהבעלים הוי דשיל"מ מ"מ ניכר האיסור בוודאי לא הוי לאחרים דהרי לדידהו א"א להוציא האיסור ע"י פדיון ולכך מקרי דשיל"מ רק אם יבואו הבעלים וירצו לפדות משא"כ בהקדש דיכול כל אדם לפדות כמ"ש התוס' הנ"ל ושפיר איכ"ל כתוספת חדשים הנ"ל כן נראה לפי ענ"ד ובס' תפארת ישראל פי' על המשניות רוצה לישב קושית התוס' הנ"ל עפ"י דברי המרדכי סוף חולין דהיכא דנולד בתערובות מה"ת אינו בטיל ותמוה הוא בעיני מלבד דאינו מתורץ אלא בבא א' של המשנה דאמר פרוטה אחת מן הכיס יהא הקדש אבל הרישא הרי מיירי שנפל שם פרוטה של הקרש ולא נולד בתערובת אלא דאפילו על הסיפא ג"כ אין תירוץ מובן דכבר כתבו האחרונים ומובא בפלתי סי' ק"ב דהיינו דווקא אם האיסור וההיתר לא היו בעולם ונולדו בפעם אחת אבל היכא דההיתר הי' כבר בעולם אלא שהאיסור נולד אח"כ בתוך תערובות ההיתר בכה"ג בוודאי אפילו לשיטת המרדכי בטל ואדרבה הפלתי בס' ק"ב הקשה בהיפוך דבכה"ג היכא דהאיסור נולד בתערובת וההיתר הי' כבר בעולם ואפילו בדשיל"מ פסק המרדכי בפ"ק דשבת וכן הוא ביו"ד בס' ק"ב דבטל ואיך כ' התוס' במעילה הנז"ל דלכך לא בטל משום דהוא דשיל"מ הרי האיסור נולד בתערובות ואז לכ"ע בטל אפילו בדשיל"מ: מיהו אפשר לישב קושית הפלתי דהרי סברת המרדכי בשבת הוא כיון שנוולד האיסור בתערובות לא נקרא עליו שם איסור כלל דמיד כשנוולד נתבטל ולא שייך עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר דהרי לא הי' כאן מעולם שום איסור וז"ש באיסור דעלמא אבל כאן באומר פרוטה בכיס זה הקדש ע"כ חל האיסור על הפרוטה

האחת שהרי הוא נדר וע"כ אחת מהן הוא של הקדש אלא שלא הוברר האיסור ובכה"ג איכ"ל דאפילו אי נולד בתערובות אפי"ה דשיל"מ לא בטיל לדעת המרדכי כן נראה לפי ענ"ד: תשובה קל"א עוד להרבני הנ"ל ומה שהקשה בקידושין דף ט"ו דת"י הגמרא דהא דכתיב העניק תעניק לו הוא לו ולא ליורשיו ופריך ליורשיו אמאי לא שכיר קריא רחמנא עיי"ש ובספרי פ' ראה דריש בהדיא בלי שום פלוגתא לו ולא ליורשיו וא"כ עמדה קושית הגמרא בקידושין הנ"ל ולפי ענ"ד נראה לישב דבקידושין דף י"ז פליגו ת"ק וראב"ע דלת"ק דרשינין העניק תעניק מ"מ ומשמע אפילו לא נתן לו רבו שפחה כנענית או שאינו רשאי ליתן לו שפחה כנענית וזה נראה ג"כ דעת הת"ק דהכי ס"ל דאע"ג דאין מוסרין שפחה כנענית במוכר עצמו אפי"ה ה"א דמעניקין לו לכן צריך קרא דלו ולא למוכר את עצמו והפנ"י שם הקשה ל"ל קרא כיון דאינו נותן לו שפחה והכתוב אומר דלכך מעניקין דמשנה שכר שכיר הוא וא"כ כיון דמוכר עצמו אין מוסרין לו שפחה וא"כ פשוט דאין מעניקין עיי"ש שהאריך: ולפיענ"ד.

לא קשה דהגמרא סברה כאן דהת"ק סובר כאן כהת"ק דלקמן בקידושין דף ס"ז דדרשינין העניק תעניק מ"מ וא"כ אמרינין אפילו במוכר א"ע ג"כ חייבין להעניקו וגם היכא דאין רשאי ליתן לו שפחה כגון אם לא הי' לו מקודם לכן אשה דקי"ל דאסור ליתן לו שפחה ואעפ"כ אמרינין שם להת"ק דשם בדף י"ז דצריך להעניק לו וא"כ לא קשה מידי קושית הפנ"י משום דאפילו אם אינו רשאי ליתן לו שפחה אעפ"כ חייב בהענקה לפי דברי הת"ק דהתם וא"כ הי' סברת הגמרא דת"ק דכאן סובר כת"ק דהתם ולכן צריך קרא למעט וגוף הקושיא של הגמרא דפריך על יורשין שכירות קריא רחמנא נראה דזה שייך לאידך מ"ד דסובר דהעניק תעניק הוא כי דברה תורה בלשון ב"א והיינו היכא דשייך לו הענקה כגון אם נתן לו שפחה אבל אם אין לו אשה אז אינו חייב בהענקה ולכן שפיר הקשה הגמרא שכירות קריא רחמנא והש"ס לא רצה לומר דבאמת פליגו בזה ת"ק ור"א כיון דאפושוי פלוגתא לא מפשינין ולא פשיטא לבעלי הש"ס היכא סובר ר"א כמ"ש התוס' במנחות דף י"ז ע"ב ד"ה מה האכל יאכל דאינו מוכרח זה מר"א אלא אדרבה כמה פעמים דורש הכפילות לשון וכמה פעמים ס"ל דדברה תורה בלשון בני אדם וא"כ אינו מוכרח כאן אי סובר ר"א העניק תעניק מ"מ או לא ולכך פריך הגמרא שפיר שכירות קרי' רחמנא אבל הספרי אזיל אליבא דמ"ד דסובר דהעניק תעניק לו מ"מ משום דהיכא דאיכא למדרש דרשינין ונהי דסתם ספרי ר"ש כבר כ' התוס' שם במנחות דגם ר"ש אינו סובר רוב פעמים ד"ת כלשון בני אדם אלא היכא דאיכא הוכחה ואם כן קושית הגמרא לא קשה מידי דנהי דמחוייב להעניק לו אבל ליורשיו בוודאי אינו חייב ולא הוי רק מ"ע כשאר מצוה ולא הוי כשכירות כמ"ש לעיל כן נראה לפי ענ"ד [ומ"ש דבתוס' שבת דף כ"ב ע"ב מצויין בטעות זה מצינו כמה פעמים ואפשר שצ"ל כן כמ"ש במנחות דף מ"א ע"ב דבפ"ק דכתובות אינו מוזכר בתוס' כלל מזה עיי' דברי תוס' שבת ד"ה כל מילי]: תשובה קל"ב עוד להנ"ל ומה שהקשה על הש"ך הלכות רבית סי' קנ"ט שכ' דאין זה מבואר לענין רבית דקראים האידנא יהיו חשובים כתינוק הנשב' לבין הנכרים והקשה מעלתו הרי ברמב"ם בפ"ג מהלכות ממרים הלכה ג' כ' בהדיא דהקראים נחשבו כתינוק הנשבה לבין הנכרים ואיך כ' הש"ך דמותר להלוותן ברבית ע"כ קושיתו הנה הש"ך כוון על דברי הרמב"ם בפ"ה המשנה בחולין דף י"א על מתני' השוחט במגל יד דהאריך שם דתחילת הקראים הי' שכפרו בתורה ממש ובכל מצותיה אלא שלא הי' להם חברים ולכך הוכרחו להלביש הדברים ולומר שכופרין רק בדברי קבלה ואפי"ה מותר להורגן ולהורידן לבור וע"כ משום דהדברים ההם דאפילו אם כופרין רק בהקבלה ממילא ג"כ עוברין על דיני התורה בכריתות

ומיתות ב"ד ואפילו אם שמצוה להמשיך לבם שיחזרו בתשובה כמ"ש הרמב"ם שם משום תולדותי הוא רק כתינוק שנשבה וצריך להשתדל שישבו ובאמת דברי הרמב"ם שכ' דהווי כתינוק שנשבה ואונס סותר את עצמו במה שפסק בפ"ב מהלכות שגגות הלכה שם כ' הרמב"ם דתינוק שנשבה הוי כשוגג וחייב חטאת וה"ה כרת אם עשה במזיד מיהו אין ענין ונידון לרבית ואפי"ה כיון דלענין רבית לא כתב הרמב"ם כן אלא שאנו מחוייבין להחזירו בתשובה כיון שהוא אינו רק כאונס אבל לענין רבית נראה כמ"ש הש"ך כיון דלענין גוף הדין אי רשאי להרגו כפי מ"ש בפ"י המשניות להרמב"ם רשאי להורגן כיון שהם תקלה לבני ישראל ומפסידי העולם ואפילו אפשר שלבסוף ישיבו אל דת ישראל מ"מ אזלינן בתר חזקה דהשתא וגם כיון דדין רבית תליא בסיפא דקרא דכתיב וחי אחיך עמך וכיון דהם ספק אם ישיבו בוודאי אין מוזהרין עליהן על וחי עמך וא"כ מותר להן להלוות ברבית מצד ב' טעמים או משום דחזקתן שלא ישיבו או משום דספק הוא אם שייך בהו וחי עמך כנ"ל לפרש דברי הש"ך: תשובה קל"ג עוד להנ"ל ומה שהקשה על דברי הרמב"ם פ"ג מהלכות ביכורים הלכה ט"ז שכ' אשירה שבטלה אין מביאין ממנה ביכורים משום דהוא כקדשי שמים והקשה דמכאן משמע דלא אמרינן כיון דנדחה נדחה רק משום דהוא כקדשי שמים אבל במצוה בעלמא לא אמרינן דיחוי אף לקולא והרי במס' ע"ז דף מ"ח ע"א ובסוכה ר"פ לולב הגזול סלקא הגמרא בתיקו אי אמרינן אף לקולא דיחוי אצל מצות יעויי"ש ולפי ענ"ד פשוט דדברי הרמב"ם נכונים דהנה באו"ח סי' תרמ"ו סק"ו בטו"ז שם דלא חלקו שם הפוסקים בין אשחור מעיו"ט או ביו"ט ותמה הטו"ז למה לא חילקו והרי קי"ל לפי הגמרא דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי ודיחוי דנראה ונדחה הוא איבעי' דלא איפשטא והפנ"י האריך בזה בסוגיא זאת ובסוכה דף ל"ג וכו' הטעם משום דבידו ולכן לא הוי דיחוי עיי"ש והטו"ז כ' דמה"ת דווקא לענין קרבן הוי דיחוי אבל לענין מצוה לא כתיבה בתורה אלא דילפינן מקרבן ומצוה מקרבן א"א למילף וא"כ לא הוי אלא דיחוי דרבנן ולכן שפיר הקיל הרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים בזה: ואני אמרתי בחידושי עוד סברא דוודאי לפעמים ילפינן מצוה מקדשים ועיין בירושלמי פ"א מבכורים הלכה ב' גוף דברי הרמב"ם וקושית הטו"ז אמרתי לישב דבוודאי לפי ס"ד דגם בדיחוי מעיקר' הוי דיחוי אז בוודאי ילפינן מצוה מקדשים אבל לפי המסקנ' דמסקינן דדיחוי מעיקר' לא הוי דיחוי וא"כ בוודאי לא ילפינן מצוה מקרבן משום דאי הי' יליף הי' דיחוי מעיקר' ודיחוי מעיקר' הרי לא הוי דיחוי וא"כ גם נראה ונדחה ג"כ לא ילפי' מקדשים וא"כ לא הוי אלא דרבנן ולכן הקילו משום דא"א למילוף ולמה אע"כ דהמצוה הוא קיל מקדשים וא"כ גם קושיתו לא קשה מידי דהרמב"ם הוצרך לכתוב מפני שהן קדשי שמים משום דמצוה קיל יותר מקדשים וא"כ הי' ספק אי הוי דיחוי או אפילו בוודאי לא הוי דיחוי כמ"ש בירושלמי ביכורים הנ"ל לענין אשרה וא"כ צריך הרמב"ם לכתוב מפני שהוא קדשי שמים ולכן הוי דיחוי כן נראה לפי ענ"ד כ"ז השבתי לו מפני הכבוד שאין אני כב"ע שאמר כל מי שיש לו קושי' שיבוא ויפרקנה ואני אדם טרוד ומוטרד ומונע א"ע מלהשיב כל מה דאפשר ועל שאר פלפולים שכ' מעלתו אין לי פנאי להשיב דברי ידידו הכותב בהחפזי וחותרם בברכה המשולשת הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קל"ד הנה הרמ"א ביו"ד סי' קי"ב סעי' ד' פסק פת של גוי שנתערב ביןבלח ובין ביבש בטל ברוב ולי הדבר צ"ע דדין זה דפת בטל ילפינן מתערובות דמאי דכמו דלא גזרו על תערובת דמאי ה"נ לא גזרו על תערובת פת של גוי ולכך כ' באמת הב"י רס"ב קי"ב דבשאור של עכו"ם אם הי' בו איסור משום פת עכו"ם אסור אפילו בתערובו' דהא לענין דמאי אמרינן בחולין דף ו' דבשאור ותבלין גם בתערובו' דמאי אסור ומינה לענין פת של גוי וא"כ קשיא דהנה

לכאורה קשה סתירה איך מסיק בחולין דף ו' דלא גזרו על תערובת דמאי הא תנן בפ' ב' דמכשירין משנה י' באוצר אפילו כולם נכרים ואחד ישראל מטיל בתוכו היא דמאי משום חלקו של ישראל והטעם דטבל לא בטל כמ"ש התו"ח שם וקשה הא לא גזרו על תערובת דמאי וע"כ צ"ל דיבש ביבש שאני דנהי דלא גזרו בלח ביבש אסור ומינה דה"ה לענין פת של גוי וא"כ דינו של הרמ"א צ"ע: ואפשר דס"ל לרמ"א לפרש דיבש במב"מ הוא דלא בטל אבל יבש ביבש בא"מ ומושכחת לה כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ק"ט ס"ק"ט ומהטעם שחמור מב"מ כמ"ש הת"ח הביאו האחרוני' בסי' ק"ב ולפי"ז בפת של גוי שנתערב ביבש במב"מ לא בטל ברוב ואע"ג דבלא"ה יבש במב"מ בטל ברוב מ"מ מושכחת לה ככר בככר שהוא חשיב ולא בטיל אבל מצד שלא גזרו הי' מותר אבל אי נימא כמו שהוכחתי דלכל הפחות יבש ביבש במב"מ גזרו על תערובות דמאי וה"ה על תערובת פת גוי וצ"ע והנה הנמוקי יוסף בפ' הערל רצה להקל בתערובת פת גוי מטעם אחר דאין האיסור שוה בכל מיהו גם משום זה קשה להקל יותר מבתערובת דמאי דג"כ אינו שוה בכל דהרי הדין הוא דמאכילין העניינים דמאי ועיין בתשובת מרן חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' ק' עיי"ש: תשובה קל"ה החיים והשלום וכ"ט ורפואה שלימה להתורני המופלג מוה' יהודא ליב בקהל מיקלאש יע"א: מכתבו בא ליד אדמ"ו כשבא מעיר מלוכה ווין וכו' ועדיין לא עלתה לו שום רפואה לעיניו וכו' ואך לאשר מעלתו שאל בדבר ששייך לרפואת גופו צוה עלי לכתוב את כל אשר יקרא מפיו אלי והוא ע"ד אשר שאל שזה ארבעה שנים שנחלה ע"י גילדנע אדער וכבר עסק ברפואות ע"י רופאין מומחזין ולא עלתה לו ארוכה וכעת אמר לו ערל אחד ממכיריו כי גם לו הי' חולה זאת ועלתה לו ארוכה ע"י ששתה מי רגליו ומעלתו שואל אם רשאין לעשות רפואה זאת א' משום בל תשקצו ושנית שאין רפואה זאת בדוקה הנה בש"ע סוסי' קי"ו כ' שאכילת ושתיית דברים המאוסים אסור משום בל תשקצו ולדעת הטו"ז וסייעתו שם הוא איסור תורה ולדעת הרמב"ם הובא בפ"ח שם הוא רק מדרבנן ולפי"ז הי' נראה דאסור לרפואות עמהם חולה שאב"ס רפואה שאינה בדוקה דמבואר ביו"ד בסי' קנ"ה דאין מתרפאין בדבר איסור אפילו באיסור אכילה דרבנן אלא רפואה ידועה או עפ"י מומחה: אמנם ביו"ד רסי' פ"א מבואר דשתיית מי רגלים של אדם מותר ובש"ך שם ס"ק"ג כ' דלכתחילה יש לאסור משום בל תשקצו ובמרדכי לא התיר רק לחולה שאב"ס והקשה הפמ"ג אמאי מותר לחולה שאין ב"ס הא בל תשקצו הוא איסור תורה ות"י כיון דאינו אסור אלא משום שיקוץ הנפש וזה דווקא בשותה לרצונו אבל אם שותה לרפואה לא שייך לאסור משום שיקוץ ודברי המרדכי הנ"ל הם מוכרחים בש"ס שבת דף קי"ג דקא מבעי' להו אם שותה מי רגליו לרפואה בשבת ודייק המרדכי דע"כ מיירי בחולה שאב"ס דאי בחולה שיש בו סכנה פשיטא דמותר דהרי כל האיסורים מותרין לו אלא וודאי דמיירי בחולה שאב"ס ובשבת הוא דקא מבעי' לי' אבל בחול וודאי דמותר אף לחולה שאב"ס וקשי' קושית הפמ"ג הנ"ל וע"כ לומר כתירוצו של הפמ"ג ואמנם עדיין הי' מקום לומר דדווקא במקום שהיא רפואה בדוקה היא מותר אך ז"א דזיל בתר טעמא כיון דגם אם הוא רפואה בדוקה אינה מותר אלא משום שאינו עושה זאת ברצון רק מכח הכרח לרפואתו ולתכלית בריאתו לא שייך בזה שיקוץ א"כ מסתבר דאף אם היא ספק רפואה ג"כ אין בו משום שיקוץ: וראי' לזה מדברי המרדכי בעצמו שלאחר שכ' דבחול שרי לשתות מי רגלים לרפואה כ' דמזה מוכח דאם השתין תינוק לתוך מאכל אינו אסור והקשה הפמ"ג מנ"ל להביא ראי' לזה דלמא דווקא לחולה שאב"ס מותר אבל אם נפל שתן לאוכל אסור ות"י שם דהמרדכי מפרש האיבעי' הנ"ל דאפילו באינו חולה ממש אלא שירא שיחלה וא"כ מבואר דכ"ש אם כבר הוא חולה אלא דהרפואה אינה

בדוקה דשרי ובאמת לכאורה הי' נראה דאין פירוש הפמ"ג מוכרח במרדכי דנראה דדברי המרדכי נכונים כפשוטו די"ל דס"ל כמ"ש הרמ"א בסי' קנ"ה דאפי' איסור אכילה דרבנן אינו שרי לחולה שאב"ס אלא שלא כדרך הנאתן ואמאי שרי כאן וע"כ לומר דאפילו איסור דרבנן לית בי' וע"כ מתיר אפילו אם השתין תינוק לתוך האוכל: אמנם אחר העיון דברי הפמ"ג נכונים ומוכרחים שהרי מי רגלים אינם ראויים לשתי' וגרועים משלא כד"א ובשבת שם אמרו דאינה קרוי' משקה ושלא כד"א התיר לחולה שאב"ס וקשי' קושית פמ"ג הנ"ל וע"כ מוכרח דאפילו בספק רפואה מותר וכן משמע מדברי הש"ך הנ"ל סימן פ"א ס"קג דכ' דרק לכתחילה אסור ועל כן אם עושה כן לרפואה וודאי מותר ולית בי' משום שיקוף כל זה נראה לדינא אבל טוב לחקור אם יש נאמנות לאותו ערל גם אין כל האנשים שווים באיסטנותם וה' ישלח לו רפואה שלימה לחליו ישלח עזרו מקודש הכ"ד: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה קל"ו בעזה"י חוסט יום ו' עש"ק פ' אחרי תרל"ו לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלא ומופלג בתורה שלשלת היוחסין כש"ת מוה' שלמה סופר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק דערעטשקע יע"א: מכתבו קבלתי בשבוע העבר ואני אדם חלוש וטרוד מעול הקהלה ועול הגליל ועול הישיבה ה' יברכם וראות עיני חלושים ואין אני יכול להשיב על כל דבר ודבר רק בדבר המוכרח והנה מעכ"ת נ"י שאל ע"ד הקצבים שאם אין להם שוחט הם מניחים לנחור כדי שיהא להם בשר למכור לנכרים אם יש למחות בידם ביד רמה כי אולי לא ישמעו כלל עוד שאל מי שיש לו פועלים נכרים וקונה בשר חזיר או משלם לנכרי להאכיל לפועליו חזיר אם יש היתר לזה שברמ"א סי' קי"ז מבואר דאסור לקנות אלא שהש"ך שם פקפק בזה דמנ"ל זה הנה הדברים הנ"ל אין צריכין שאלה דהרי הם מבוארים כל הצורך בפוסקים לענין לנחור כבר כ' הטו"ז שם אע"ג דהוא היותר מקיל משאר האחרונים בזה סיים דאם ישראל מניח לנחור כדי למכור לנכרי בוודאי אסור דהוא עושה סחורה בנבלות וטריפות בלי שום היתר ולענין לקנות דברים אסורים להאכיל לפועליו ג"כ כבר מבואר באחרוני' ובפר"ח בסי' ק"ד האריך בזה ורוצה לנטות גם דעת הרמ"א לדעת המתירין וא"כ בוודאי ירא שמים לא יעשה כן אבל מי שעושה כ' וסומך עצמו על המתירין אין אנו מחוייבין למחות בידו והיינו בנידון השני אבל בנידון הא' שמניחין לנחור כדי למכור לגוים בוודאי לא נמצא מי שמתיר וצריכין למחות אם יש בידו למחות וישמעו לו ואם לא ישמעו כבר כ' בש"ע או"ח סי' תר"ח סעי' ב' דדבר שאינו מפורש בתורה אפילו הוא דאוריית' כיון דלא ישמעו לו מוטב שיהיו שוגגין ואצלינו מי שהוא מהקצבים שאינו שומע ומניח לנחור אין נותנין לו נאמנות למכור בשר כשר: וכיון שהתחלתי בדין זה אמרתי להציע מקור הדין דפליגו בי' הרבה מהאחרונים אם עושה סחורה בנבלות וטריפות הוא איסור דאוריית' או רק איסור דרבנן ומרן הגאון בעל חת"ס כ' דאיסור סחורה בנו"ט הוא מה"ת והנוב"י חיו"ד סי' ס"ב וכן בס' באר יעקב ביו"ד סי' קי"ז כתבו להכריח דהוא רק מדרבנן מכח כמה קושיות ובאמת אין ראייתם ראי' כ"כ לסתור בזה דברי הפוסקים הראשונים והרמב"ם בפ"ח מהלכות מא"ס פסק בהדי' דאסור לעשות סחורה רק בחלב שהתורה התירה בפירוש שנאמר וחלב נבלה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ועיין במל"מ שם ובנוב"י ובבא"י ובדגו"מ שם הקשה א"כ מנ"ל בפסחים דף כ"ג דאיפלגו התם ריה"ג ורע"ק דקרא דיעשה בא להתיר הנאה ומזה מוכח דסובר כר' אבוה ואי איתא דהוא איסור דאוריית' וא"כ איצטרך הכתוב להתיר סחורה כמ"ש הרמב"ם הנ"ל ועוד הקשו מנ"ל להרמב"ם מקרא זה היתר סחורה בחלב דדלמא הקרא מיירי בחלב שנזדמן בביתו.

ואני אמרתי בחי' לישב מדמסיים הקרא ואכול לא תאכלהו דהאי ואכול הוא מיותר הומ"ל לא תאכלו או לא יאכל מאי ואכול ואמרתי מכבר דהנה בש"ע רסי' קי"ז כ' דאיסור סחורה הוא דווקא בדברים העומדים לאכילה וראויים לאכילה והנה חלב אינו עומד בכל עת לאכילה לבני אדם אלא עומד לנרות או למשוח בו עורות ואפי"ה מבואר בסוף עוקצין דחלב בשווקים מסתמא עומד לאכילה ואינו צורך לחשוב עלי' וכו' ולזה.

י"ל דכתבה התורה ואכול ללמד אפילו עומד לאכילה וראוי לאכילה אפי"ה יעשה רק לכל מלאכה אבל לא תאכלהו וא"כ שפיר כתב הרמב"ם מדאצטרך למכתב ואכול ויעשה לכל מלאכה ולמה לי האי ואכול להורות דמיירי בחלב שראוי ועומד לאכילה ואם בא הקרא רק להתיר הנאה א"כ למה הוצרך הכתוב לגלות שהוא עומד לאכילה וע"כ שבא ג"כ ללמד שמותר ג"כ לסחורה ובזה מצינו בעלמא חילוק בין עומד לאכילה ובין אין עומד לאכילה לכך אצטרך לגלות דלענין סחורה חלב מותר אפילו בעומד לאכילה וממיל' מוכח ג"כ דאפי' באינו מזדמן מותר לסחור בו: ובזה אמרתי דאפשר לישב ג"כ מה שהקשה הנוב"י והבא"י על הפ"ת דכתב דבדם מותר לעשות סחורה מדגלי קרא על הארץ תשפכנו כמים מה מים מותר בסחורה אף דם מותר בסחורה והקשו עליו דא"כ מאי פריך בפסחים דף כ"ב על חזקי' למה הקיש דם למים הא איצטרך להתיר סחורה ונ"ל דהרי בפסחים דף כ"ג יליף איסור סחורה בדברים טמאים מקרא דשקץ יהיו לכם ואי ס"ד דקרא הקיש דם למים בא להתיר סחורה א"כ יש לן ב' כתובים להתיר סחורה בחלב ובדם וא"כ הו"ל שני כתובים ה"כא ואין מלמדין וא"כ למה איצטרך קרא לאיסור סחורה הא בלא"ה ידעינן לאיסור מדכתיב ב' כתובים להתיר וממיל' אין מלמדין ואין לומר דאצטרך משום דשקצים לית בהו כרת דהרי אמרו ביבמות דף קי"ט מאי לי איסור לאו מה לי איסור כרת בשלומא אם ההיתר סחורה ממילא נשמע וההיקש דם למים אצטרך לדבר אחר ל"ק דלמה לי בחלב יתורא להתיר סחורה דהא נוכל למילף מדם דיש לומר דמדם לא נוכל למילף משום דדם יש לו קולא דיש לו היתר ע"י בישול או ע"י מליחה כדאמרינן בזבחים דף י"ט דדם שבישלו אינו עובר עליו וא"כ מדם לא נוכל למילף על חלב לכך אצטרך בחלב היתר סחורה ולעולם משם הוי ילפינן לכל איסורין היתר סחורה ולכך אצטרך טמאים יהיו לכם לאיסור סחורה בשאר איסורין ולעול' דאיסור סחורה הוא מן התור': גם מה שהקשה המרש"ל והמרש"א אי נימ' דאיסור סחורה מן התורה א"כ מאי משני שם בפסחים מדאיצטרך לכם יליף חזקי' דלא יאכל משמע גם איסור הנאה הא איצטרך לכם להתיר הנאה כדי דלא נילוף מטמאים יהיו וכו' בהוייתן יהו לאסור בהנאה ועיי"ש שדחקו בזה ומזה רצו האחרונים להוכיח דטמאים יהיו וכו' אינו אלא אסמכת' ואינו אלא מדרבנן ולפי ענ"ד לישב עפ"י מ"ש בספר התורה והמצות על התורת כהנים דבאמת הקרא הזה דטמאים הם לכם כתיב ב' פעמים בשרץ המים וכו' לבאר דאיסור סחורה ילפינן מדכתיב קרא להתיר הנאה ב' פעמים ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כמו שביאר שם להגביל ולמעט ההיתר וגם בהיתר תנאי שנכתב לכם להתיר אפי"ה הדבר מוגבל דאין הדבר אלא בנזדמן אבל לא לעשות עמו סחורה בקביעות שאפילו לענין היתר הנאה ראוי להרחיק מהם כמו משאר דבר טמא ולא לעשות עמו סחורה אלא בנזדמן יעוי"ש: וממילא יש לישב קושית מהרש"ל ומהרש"א דאי אמרת דיאכל נמי משמע רק איסור אכילה ממיל' לא הי' צריך רק פעם א' טמאים יהיו לכם ואפי"ה הוי ידעינן דבא להגביל ההיתר הנאה דמרומז בלשון לכם שצריך להרחיק מהם כמו מדבר טמא ורק בנזדמן שרי בהנאה ולמאי צריך ריבוי אחר ריבוי בפ' שקץ הם לכם וע"כ שפיר יליף חזקי' דיאכל משמע איסור הנאה ג"כ ואצטרך חד לכם להתיר הנאה ואין כאן ריבוי אחר ריבוי ולכך איצטרך ב'

פעמים שקץ וכו' או טמאים להגביל ההיתר הנאה דסחורה אסור א"כ נזדמן לו ועכ"פ נראה דשפיר איכ"ל דאיסור סחורה הוא מדאורייתא: גם הקושי שהקשה התוי"ט בשביעית פ"ז מבכורות דף ו' דפריך ג"כ מנ"ל דחלב שרי דלמא לסחורה וכו' יעוי"ש מלבד התירוץ שכבר נאמרו ומיושב היטב י"ל ג"כ אפילו אי נימא דאיסור סחורה הוא מה"ת איכ"ל דווקא איסורי לאו כמו שקצים ורמשים אבל בדבר האסור רק באיסור עשה או מרבוי איכ"ל דמותר בסחורה דנהי דאמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת מ"מ הא כתב הנוב"י מהדו"ק חאו"ח סי' כ"א דאיסור עשה קיל יותר ואפשר דלכ"ע הוא רק מדרבנן ושפיר פריך שם בבכורות דלמא לסחורה: אלא דלכאורה ק"ל גם על נבלות וטריפות דתנן במתני' פ"ז דשביעית דאסור לסחור בהן הלוא בקרא שכ' הרמב"ם דמיני' ילפינן היתר סחורה בחלב שם כתיב חלב נבלה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ומיני' ילפינן דיבוא איסור נבלה וטריפה ויחול על איסור חלב א"כ באיסור חלב יש ג"כ נבלה וטריפה ואפי"ה יעשה לכל מלאכה ואיך אמרו במתני' דנו"ט אסור לעשות בהם סחורה ואין לומר דחלב שאני משום דאינו עומד לאכיל' ולכך מותר לעשו' בו סחורה ואפילו בנו"ט הא פירשתי לעיל דברי הרמב"ם מדכתיב ואכול דגילה לן התורה אפילו בעומד לאכילה אפי"ה יעשה לכל מלאכה וגם גילתה לנו התור' דאיסור נו"ט חל על איסור חלב ואפי"ה מותר כנ"ל א"כ קשה אמאי אסור לסחור בנו"ט וספר תשובת חו"י אינו בידי אלא שראיתי בדברי מרן הגאון חת"ס חיו"ד סי' ק"ה שכ' בשמו דאיכ"ל בדבר שהי' לו שעת הכושר כטריפה באמת אין איסורו רק מדרבנן והמשנה דאסרה לעשות סחורה בנו"ט אינו אלא מדרבנן ואפשר דהיינו מטעמ' דקושי' הנ"ל ואע"ג שכ' הטו"ז דמה שכ' בתורה בפירוש להיתר אין כח ביד חכמים לאסור איכ"ל דזה אינו חשוב כמפורש בקרא רק חכז"ל דרשו כך דאיסו' נבלה וטריפה חל על איסור חלב לזאת שפיר איכ"ל דסחור' בנו"ט הוא רק מדרבנן: ועכ"פ לענין מה שקונין חזירים להאכיל לפועליהם בחזיר כבר כ' מרן הגאון זצ"ל דאיסור סחורה בשקצים ורמשים לרוב הפוסקים הוא מן התורה ומדאורייתא היכא דאית' ב' דיעות ואין הכרעה צריכין אנו להחמיר ואם יש עמי הארצים שמקילין כיון שיש דיעה המקילת אין אנו אחראין להם כמבואר בב"י או"ח סי' תמ"ב לענין נוטל"פ בפסח אבל לענין מה שמניחים לנחור ומוכרים נו"ט אפילו אם נצדד דבכה"ג הוי רק איסור דרבנן אפי"ה צריכין למחות להן ואם ידענו שאינם שומעים כבר כתבתי לעיל דאפילו למ"ד דאיסור סחורה דאורייתא אפי"ה קי"ל באו"ח בסי' תר"ח דכל שאינו מפורש בקרא אפילו בדאורייתא בכה"ג אין אנו חייבין למחות וכיוצא בזה כ' בפ"ת שם בשם תפארת ישראל ובנוב"י מהדו"ת סי' ס"ב בחיו"ד כתב ג"כ כעין זה ועתה באתי להעיר אם ע"י שותפות עם הגוי מותר לעשות סחורה בנו"ט ובספר אמרי אש בחיו"ד סי' נ' כ' דאפילו עם גוי בשותפות אסור חדא משום דסחורה אסורה משום הנאה כמו שמבוא' בירושלמי והשנית דלפי פרש"י בב"מ דף ע"א וכן פסק הש"ע ביו"ד סי' קס"ט דיש שליחות לחומר' ולי נראה עוד טעם שלישי לאסור דבב"מ דף צ' איבעי' אי אמירה לגוי שבות בכל מקום ופסקו להחמיר יעוי"ש ברא"ש ובאמת גם הראב"ד כ' ריש פרק א' מכלאים להחמיר ועיין בפמ"ג בפתיחה כוללת ובאו"ח סי' ש"ז א"כ אי אמירה לגוי שבות יש להחמיר בשותפות עם הגוי וכ"כ בתשובת מנחם עזרי' דאפילו אריסות הגוי יש להחמיר וכן פסק הפר"ח ובתשובת מרן בעל חת"ס זצ"ל סי' ק"ה וק"ו ואפי"ה כבר כ' מרן זצ"ל בתשובות הנ"ל דמשכחת לה אם הישראל אינו רוצה לקנות כלל אותו דבר מותר יעוי"ש בנידון שלו וה"נ אני אומר אם הישראל נותן מעות לגוי להתעסק עמהם והוא אינו רוצה לקנות אלא שיהא לו חלק ברווח מצד הנאת הלוואת ממנו שפיזר לו ויהא שכר בטילה ממעות אשר אצל

הגוי דבכה"ג כיון דאין הישראל יש לו שום קנין בהדברים האסורים ובע"כ אין קנין וא"כ ה"נ אם הישראל משתתף עם גוי באופן הזה שלא יהא לו להישראל חלק בהדברים האסורים ואינו נוטל אלא שכר מעותיו לשליש ולרביע וכיון דלפי ערך הרווח גם כן הוא שותף בערך ההיזק אבל בגוף דבר האיסור אין לו בו חלק בכה"ג אינם שייכים ג' טעמי' הנ"ל לאיסור מצד הנאה ואין זה אלא גרמא דגרמא וזה לא אסרה התורה ואי משום דאמירה לגוי שבות וגם בשאר שבותים פסקו רוב הפוסקים להחמיר מ"מ הרמב"ם ריש הלכות כלאים הובא בכ"מ בשם הר"י קורקוס דהרמב"ם סובר דבשדה הגוי אפילו להנאת ישראל אין אומרים אמירה לגוי שבות ומותר דבכה"ג לית בי' שבות ואע"ג דיש בזה פלוגתא יעויין במג"א באו"ח סי' ש"ז סעי' כ"א וביו"ד סי' רצ"ז סעי' ד' וכיון שגוף דין אמירה לגוי אי הוי שבות בשאר איסורים הוא איבעי' דלא איפשטא בעת הצורך אפשר לסמוך ע"ד המיקל בדבר שהוא שייך לנכרי: אלא שאכתי י"ל דאסור לדעת רש"י דיש שליחות לגוי לחומר' מיהו לפי ענ"ד בכה"ג לא שייך לומר דע"י שליחות הגוי יקנה הישראל בעכר"ח ואפילו בישראל דשלוחו כמותו בכה"ג בכל התורה לא עדיף מעצמו ואפילו בעצמו אם הגביה לעצמו ע"מ שלא לקנות אינו קונה דאין קנין בעכר"ח והבאתי ראי' לזה מדברי המג"א בסי' ת"ן סעי' קטן ט' דלכאורה קשיא לן עליו מריש פרק המדיר דף ע' ע"ב דפריך ופרנס לאו שליחותי' קא עביד כ' המל"מ בפ"ה ממלוה דין י"ד דלכאורה מאי פריך הא אין שליח לדבר עבירה וכ' דכאן לאו מתורת שליחות אתאינן עלה דאפילו לא עשה מעשה כיון דע"י המדיר בא להמודר הנאה א"כ הרי נהנה ממנו עיי"ש שביאר היטב ולכך פריך שפיר ולפי"ז י"ל קושית התוס' ד"ה יפרנס וכו' מהא דאמרי' בע"ז דמותר לומר צאו ואכלו ואני פורע דלהנ"ל בשלמא התם דאין שליח לד"ע וגם אין שליחות לגוי א"כ הפירות שביעית או היי"נ אינו שייך לבעל הבית ואע"ג שבא להם מצדו ומה בכך הרי הם גוים משא"כ כאן כיון דבא לה הנאה והיא נהנית אף דבא ע"י אחר מ"מ הרי הוא נהנית ממנו ולא קשה קושית התוס' וראיתי בשיטה מקובצת בשמעתין שתי' כעין תי' זה ולפי"ז בחמץ בפסח בתינוק שאינו יכול לאכול מצה ה' מותר לצוות לגוי ליתן חמץ וכמו"ש המג"א בסי' ת"ן ס"קט אמנם אי יש שליחות לגוי לחומר' איכ"ל דהוי נעשה שלוחו ויהא אסור מדרבנן ולפי"ז איכ"ל דלכך לא ס"ל להתוס' בשמעתין תי' זה כמו"ש דאפשר דקאי לשיטת רש"י דסובר בב"מ דף ע"א דיש שליחו' לגוי לחומר' א"כ גם שם ביי"נ אסור ולכך הוכרחו לתירוצי' אלו: אלא דלפי"ז כיון דמחלקינן בין הא דע"ז להך דהכא דהתם אינו מצוה ליתן איסור משא"כ כאן כל שהוא נותן הוא איסור ולכך אסור כאן וממיל' הוא הדין אם מצוה ליתן יי"נ יהא אסור לכ"ע וא"כ שם בדינו של המג"א דמצוה ליתן חמץ קשיא מנ"ל דשרי דהרי ביו"ד סי' קס"ט סעי' ה' ברמ"א מביא פלוגת' אי יש שליחות לגוי לחומר' ובגוי אין שייך אין שלד"ע וא"כ אי יש שליחות לגוי לחומר' ע"כ צ"ל כתי' התוס' וא"כ אם מפרש יי"נ או חמץ אסור ואיך התיר המג"א אפילו מפרש ליתן חמץ ומכח זה הוכחתי כמו"ש למעלה דלענין קנין לא שייך לומר דיש שליחות לחומר' בע"כ של הבעלים כן נראה לי ולכך אופן הנ"ל נראה לפי ענ"ד דשרי ע"י גוי והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה יהי ה' עמו ויברך אותו דברי ידידו הדור"ש: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה קל"ז בעזהי"ת חוסט יום ג' לסדר וארא תרל"מ לפ"ק החיים והשלום וכ"ט להרב המאוה"ג כש"ת מוה' לעמיל וואלנער נ"י אבדק"ק שאמבאקארעט: מכתבו, קבלתי ואם אמנם שאין אני מכיר אותו אפי"ה כיון ששאל אותי בדבר הלכה צריך אני להגיד חו"ד בזה על הנידון שלו שנכרי אחד שיש לו למכור י"ש וע"י שמוכר ג"כ בשר חזיר עיי"ז ממשיך כל הערלים הבאים

שם מהכפרים ומבטל עי"ז כל פרנסת בני עירו ומכ"ש להשכנים הסמוכים הדרים אצלו ורוצה אחד מהסמוכים לו ליקח נכרי אחד שימכור בשר חזיר בביתו ואינו רוצה שיהא לו שום רווח מהבשר חזיר אלא שע"ז יהא יכול להמשיך את הערלים לשתות שם י"ש ועי"ז יהא מסולק הנכרי הראשון לגמרי ודעתו כיון דסחורה בדברים אסורים הוא רק מדרבנן יש להתיר והנה גוף הדין לעשות סחורה בנו"ט או בבשר חזיר פליגו בזה הפוסקים ראשונים ואחרוני' אי הוי דאוריית' ובפרט בחזיר דיש בו ג"כ משום ארור ודעת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחלק יו"ד סי' ק"ה וק"ו נוטה לדעת הסוברי' דהוא איסור דאוריית': והנה בנידון של מעלתו נראה דלכ"ע אין בו איסור דאוריית' ונהי דבספר אמרי אש חיו"ד סי' נ' כ' דאפילו לעשות עיסקא למחצה או לשליש עם הגוי אסור מ"מ היינו אם יש להישראל חלק בו ומרן הגאון זצ"ל שם כ' דאם אין הישראל רוצה לקנות כלל הבשר האסור אינו קונה בע"כ ואפילו לוקח רווח היינו רק שכר מעותיו הוא נוטל עיי"ש וא"כ מכ"ש בנידון של מעלתו דבאמת אין הישראל רוצה ליהנות בשום דבר ואינו רוצה ליקח שום רווח מהבשר חזיר אלא שיהא נהנה עי"ז דהגויים יבואו אצלו לשתות והנאה כזו דהוא הגרמא דגרמא בוודאי אין בו איסור דעושה סחורה בדברים אסורים ואפילו לענין איסור הנאה נראה דהגרמא כזו שרי אלא דבנידון הנ"ל אסור משום מ"ע משום דהוא בביתו של ישראל ומראית העין אסור אפילו באיסור דרבנן ונהי דבחדרי חדרים כ' המג"א סי' ש"ג דמותר בדרבנן אבל מילתא דפרהסי' כנ"ל בוודאי אסור אפילו לדעת האומרי' דסחורה בדברי' אסורי' אסור רק מדרבנן מ"מ אסור משו' מראי' העין: ומכל מקום כיון שכ' מעלתו דיש בזה הזיקא דרבים נראה לי אם יעשה לוח הנקרא פירמ"א על פני הבית ויהא הפירמ"א כתוב על שם הגוי שהוא מוכר בשר חזיר שיש לו רשות על זה מהשררה ועל ידי זה מסתלק האיסור מראית העין משום הזיקא דרבים אפשר להתיר בכה"ג וכעין דהתירו לטלטל קוץ ברה"ר ולכבות גחלת של מתכות משום הזיקא דרבים כמבואר באו"ח סי' של"ד סעי' כ"ז אע"ג דיש לחלק (וגם כיון שע"ז מציל מידם ומכח מציל מידם התירו באו"ח סי' רמ"ד גבי מכס כיוצא בזה) מכל מקום עם הפירסו' של הפירמא הנ"ל נראה לפענ"ד להתיר בתנאי שהישראל יהא מרוחק מהגוי בכל מה דאפשר ואם הגוי אינו שם לא ימכור הישראל כדי שיתפרסם גם בין הנכרים עצמם שאין לישראל שום עסק בזה גם שלא יקנה הישראל הבשר ההוא ואם צריך הישראל ללות להגוי מעות יהא רק בהלוואה ולא יהא לו שום קנין בבשר וירחק עצמו מהמקום ההוא וטוב לעשות מחיצה לדברים האסורים הנ"ל כן נראה לפי ענ"ד דברי הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קל"ח בעזה"י יום עש"ק לסדר תולדות תרל"ט לפ"ק חוסט החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג המופלג מוה' מרדכי נ"י אבדק"ק אסאנפא והגליל יע"א: מכתבו קבלתי בשבוע זאת בענין סחורה בנו"ט שאיש אחד אדם כשר הי' לו קצבות בהרענדא ועתה קם ערל אחד שהשיג ג"כ רשיון לקצוב בשר והערל מוכר במקולין שלו גם בשר חזיר ועי"ז הנכרים כולם קונים בשר אצל הערל והישראל נשאר מבלי פרנסה ובא לשאול אם רשאי ליקח ערל וליתן לו מעות שהערל יקנה לו חזירים ושאר דברים טמאים ויקצוב במקולין שיעשה לו הערל למחצית שכר עם הישראל ההוא אם חשוב זה כנושא ונותן בנבילות וטריפות או לא ומעלתו האריך בפלפול אם איסור לעשות סחורה בנבילות וטריפו' הוא מה"ת או דרבנן או משום גזירת הכתוב וכבר פלפלו בזה גדולי האחרונים אלא שלבסוף הביא דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל ביו"ד סי' ק"ח שכווצא בעובדא כזה שמרן ז"ל התיר שישראל ילוה להגוי והגוי יקנה לעצמו הדברים הטמאים או החזירים ואח"כ יגבה הישראל את חובו מהדברים הטמאים דאז לא קנה הישראל את החזיר וכמ"ש מרן ז"ל שם

וזה התיר במקום הפס"מ ואפי"ה כ' דשומר נפשו ירחק מזה ומעלתו נ"י כ' דיש לחוש בדור הפרוץ הזה להתיר כזאת דהפושעי' יכשלו במ ובאמת משום הא אין חשש שהרי אמרו בכה"ג על ר"י שאמר אוי לי אם אומר שמא ילמדו הרמאים ואפי"ה אמרו מהאי קרא דכתיב צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו וכו' ועוד הביא שם בשם חכמת אדם בבינת אדם שלו סי' ס"ד שכ' גם כן שאפשר שיתן לנכרי מעות בהלוואה לקנות עופות טהורות וטמאין ובכה"ג לא הוי כנו"נ בנו"ט כמ"ש בשם מרן חת"ס זצ"ל אלא שמעלתו מסתפק דאפשר דהבינת אדם הנ"ל לא התיר אלא בעופות טמאות אבל לא בחזיר דחמיר משאר טומאות: והנה בספר אמרי אש חלק יו"ד סי' נ' האריך לאסור כל שהישראל נהנה מהדברים הטמאים ועוד מטעם אחר לפי שיטת רש"י המובא בש"ע ויו"ד סי' קס"ט דיש שליחות לגוי לחומרא וא"כ הוי הגוי שליח של ישראל וא"כ הוי הדברים הטמאים והחזיר של ישראל המשלח וא"כ אפשר דאין ראי' מאו"ח סי' רמ"ה לפי מ"ש הב"מ באה"ע סי' ה' דלענין שבת לא שייך שליחות אפילו ע"י ישראל עיי"ש וא"כ לטעם השני של האמרי אש דיש שליחות לחומרא א"כ החזרים של ישראל הם אפילו אם לקחן הגוי וקשה על דברי מרן הגאון בעל חת"ס הנ"ל שהתיר מיהו לפי ענ"ד יש לישב כיון דהישראל המשלח אינו רוצה שיהי' לו קנין בהחזרים והדברים הטמאים ואין קנין בע"כ דקנין קי"ל דצריך כוונה וא"כ שפיר כ' מרן ז"ל מ"מ לפי טעם הראשון של האמרי הא"ש הנ"ל דאסור לישראל ליהנות מן החזיר וכיוצא בזה הי' עדיין ראוי להיות אסור ולא סגי בהיתרו של מרן זצ"ל: אמנם נראה לפי ענ"ד בנידון של מעלתו די"ל דהגוי ע"י מה שמכר הבשר חזיר הפסד הרבה לישראל שלא הי' יכול למכור הבשר שהי' לו מבהמות כשרות ואולי כיחש הגוי המוכר בשר חזיר לומר לפני הערלים הקונים שאין כאן בנמצא בשר בהמה כלל וא"כ הדברים הטמאים עשו לו היזק והרי הוא כמו דאמרינן ביו"ד סי' קי"ז ברמ"א ובש"ך וטו"ז בשם רשב"א דמותר ליקח בעד חובו אפילו דברים טמאים עיי"ש ומשום דאינו יודע הפסידו כמה הפסידו הגוי ע"י מכירת הבשר חזיר ולכך רשאי ליקח אם יעלה גם מן החזיר הריווח ובפרט שע"י זה החזיר או הדברים טמאים צריך ליתן לגוי הקצב שלו מן הבהמות הכשרות ופעמים שזה מרובה ופעמי' שזה מרובה לא חשיב הנאה כנ"ל: וכל.

היתר מרן הגאון זצ"ל הוא דווקא בכה"ג גם צריך שיהי' המקולין של גוי כי מלבד האיסור הנ"ל יש בו משום מראית העין וכל הדברים האסורים מלבד האיסור ממש צריך ג"כ שלא יהא בו איסור משום מ"ע ע"כ צריך להיות על מקולין שלו לוח הנקרא פירמ"א על שם הגוי ואם רוצה להיות בטוח על חובו צריך קאנטראק"ט להיות חובו בטוח אצל הערל לגבות ממנו מאיזה מקום שירצה אבל דברי החכמת אדם הנ"ל קשה לי להבין דעליו בוודאי קשה מה שהקשה בספר אמרי א"ש הנ"ל ועכ"פ מי שרוצה לסמוך על ההיתר הנ"ל צריך שיפרסם על פתח המקולין להיות עליו פירמ"א ושם הגוי יהא חרות וכתוב על הלוח ואז שוב לית בי' משום מראית העין וגם צריך להיות דווקא הפס"מ ושעת הדחק ואי אפשר בבנין אחר ורק בכה"ג התיר מרן בעל חת"ס זצ"ל והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה המשולשת ידידו הדו"ש:

ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה קל"ט בעזה"י בחוסט יום עש"ק פ' נח תרל"ח לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי התורני המופלג מוה' פישעל נ"י מישוב זאנדע. מכתבך קבלתי וע"ד האיש הידוע שכ' שהודיע שאמר על טריפ' כשר מה דינם של הכלים הנה האיש ההוא כשם שאינו יודע מה הוא כשר כן אינו יודע מה הוא טריפה ואין בהודעתו כלום מלבד שאין אדם משים עצמו רשע והודעתו לא הי' בדרך וידוי או תשובה אלא בדרך חוצפה ונשאר עדיין הדין

דאין אדם משים עצמו רשע ובפרט שאין נפ"מ אלא לענין הכלים והם אינם בני יומן והנתבשל בהם בדיעבד מותר ואין נפ"מ אלא לכתחילה וא"כ לא הי' לו להודות כי אצל האנשים ההם הוי כדיעבד וגם הרי הכלים נתערבו מסתמא ובטלים ברוב וא"כ הא דהודיע הי' רק לעשות עצמו רשע ואינו נאמן לאסור הכלים: ומה שכתבת שאתה ואביך ני' שווייתם אנפשכם כחתיכה דאיסורא הלשון עצמו אם הוא כוודאי שוי' אנפשי' חתיכא דאיסורא או רק מספק אין אני יודע באיזה לשון אמרתם ושמא בדרך ספק אמרתם ומכל מקום אפי' אם בלשון וודאי אמרתם ושויתם אנפשכם חד"א הכלים שהשתמש בהם בכלי שני מותרים ומה שנשתמש בכלי ראשון אם אינם מעורבים עם שאר כלים שהם רובם כנגדן אז הכלי ראשון אסור ותו אין אתי חדשות דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע:תשובה ק"מ שיל"ת מוש"ק פ' תצא תרל"ג לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לחתני הרב המאוה"ג כש"ת מוה' יעקב פראגיר ני' עכאליש האבדק"ק אדא והגלילות.

מכתבך קבלתי ואשר שאלת בענין קדירות של ברזל המצופין בפנים גליזיר"ט איך דין הכשירן וכבר ראית דברי מרן הגאון בעל חת"ס חיו"ד סי' קי"ג ודעתך הי' נוטה למה שראית תשובה בשומר ציון מכתב קצ"ז מרב אחד דמתיר בהגעלה ג' פעמים וכבר כתבתי בתשובה אחת (עיי' בחאו"ח תשובה רל"ח) להשיג עליו ולדינא אנו קימ"ל כמ"ש מרן זצ"ל הן אמת דאז לא הי' עדיין נודע ציפוי הגליזיר"ט מה הוא אבל עכשיו כבר העידו הפרעפעסארן מפאקלאטעטין והובא בעלי האיזראליט זה יותר משה שנים עדות ההוא ונהי דאין גוי נאמן ואפילו תגר ואומן נראה דבכה"ג אינו נאמן וכמ"ש המג"א בריש סי' כ' דכל דלא הוי זיוף לא שייך מרעי' אומנתו והא דכתב בסוף סי' ת"ב בד"מ דישאלו לאומני' בענין עשיית כלי התם קשה לזה מכל מקום בפאקאליטעטין הוי כמו שטרות העולין בערכאות דאיתא בחו"מ סי' ס"ח דלא נחשדו לשקר וכמו שהאריך מרן זצ"ל בחלק אהע"ז סי' מ"ג לענין עדות אשה וכיוצא בזה והם העידו שהציפוי גליזיר"ט של הנך קדירות ברזל הוא משל חרס ואם יש שם אתך עלה ההוא ראה בו וא"כ ברור הוא דהוא של חרס ואין להתיר בהגעלה ואין לומר דמ"מ הציפוי הוי רק כקליפה וסתם כלי יש בה ס' נגד קליפתו וכדעת הרשב"א ביו"ד בסוסי' צ"ט חדא דהאחרוני' הסכימו דלא כהרשב"א ותו דאפילו נימא דאין הציפוי חרס מעכב גוף הקדירה של ברזל להפליט כמו דאיתא באו"ח סי' תנ"א סעי' י"ג בקדם טלאי לבלועה שאינו מונע מלהפליט וגם זה אינו ברור דיש לחלק מכל מקום אפילו נימא כן הא הברזל אין לו מקום לפלוט אלא ע"י הציפוי וכיון שהציפוי הוא של חרס הרי הכל נשאר בהציפוי דכ"ח אינו יוצא מידי דופיו לעולם וא"כ אין לנו מקום להתיר בהגעלה אלא שבירושלמי ר"פ אלו עוברין איתא בשם רב דבקדירות חמץ מועיל בכלי חרס גיעול ג' פעמים והביאו שם בשומר ציון וכבר הקשה כן בקרבן העדה שם ופשוט דש"ס דידן פליג על זה וס"ל דרב ס"ל דקדירות בפסח ישברו כמבואר בפסחים דף למ"ד.

וכן מוכרח ע"כ דהרי אמרינן שם בפסחים דף ל' ע"ב דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו שהרי אמרה תורה וכלי חרס כו' תשבר וע"כ דאינו מועיל ג' פעמים הגעלה ואך גם אם נימא דמועיל הרי מ"מ בוודאי משהו נשאר בתוכו דהרי בירושלמי שם בעצמו אמר דאפי' לאחר הגעלה ג"פ אסור לבשל בו במינו וא"כ ע"כ נשאר בו משהו וס"ל דלא כרשב"א סוסי' צ"ט הנ"ל ולכך כלי חרס נשאר לעולם באיסורו ואינו מועיל גיעול ג"פ כי אם באיסורי דרבנן ורב דהתיר בחמץ איכ"ל דחמץ שאני כדפריך גם בש"ס דידן וליעבד בהו שלא במינו והקשה בתוס' הא אין מבטלין איסור לכתחילה ותי' דבליעת חמץ בכלי לא הוי אלא משהו והרא"ה תי'

דחמץ מקרי התירא בלע וא"כ בשאר איסורין דאית להו עיקר בדאורייתא אפי' לדעת הירושלמי אינו מועיל ג"פ הגעלה: ועוד יש לישב קושית הקרבן עדה דהרי אמרו חכז"ל שהתורה העידה שאינו יוצא מידי דופיו לעולם אלא שיוצא מעט מעט אמנם לכאורה יש לומר כיון דהגעיל ג' פעמים מה שלא יצא בג' פעמים שוב לא יצא לעולם דהרי ג"פ הוא חזקה בכמה דברים ואולי דכן ס"ל להירושלמי דנוכל לסמוך על זה וא"כ י"ל דזה דווקא למ"ד ווסתות דאורייתא והנה ר"ה ס"ל בנדה דף ט"ו דווסתות דאורייתא ובריש מפנין פריך מר"ה על רב וא"כ גם רב סובר ווסתות דאורייתא וחזקה דג"פ מועיל להוציא מידי חזקה ולכך ס"ל להירושלמי אליבא דרב דמועיל הגעלה ג"פ אבל לדידן דקי"ל דווסתות דרבנן וחזקה דג"פ אינו יכול להוציא מידי חזקה וא"כ לענין הגעלה נמי כן אין הגעלה ג"פ מועיל ולכך ס"ל דאינו מועיל הגעלה ג"פ אלא באיסור דרבנן ובלא"ה האי הלכה פסוקה ומבוארת בטור בסי' קכ"א ובש"ע סוסי' קכ"א דדווקא באיסור דרבנן דלית לי' עיקר בדאורייתא מועיל הגעלה ג"פ ומי יוכל להקל כנגדן וא"כ בהנך קדירות של ברזל המצופים כיון דהציפוי של חרס די לן בקולא שכ' מרן זצ"ל להכשיר בליבון דמילוי גומרא ולא חיישינן דחייס עלה דהרי החיצון נשאר והכא מסתבר: תשובה קמ"א עוד להרב הנ"ל.

נמה ששאלת עוד בדין כלי זכוכית הנקחין מן העכו"ם האידך יש לנהוג בהם דהנה לענין חמץ פסק המג"א בסי' תנ"א סקמ"ט דמן הסתם לכתחילה אסור ובדיעבד מותר ואם שמשו בהן בחמין או בכבוש מעל"ע אפילו בדיעבד בעינן הגעלה דווקא וכ' שם הפמ"ג דמהטו"ז משמע דבדיעבד כשר אפי' בלא הגעלה אע"ג דשומש בהן בחמין או בכבוש מעל"ע וביו"ד בסי' ק"ה כ' הפרמ"ג דכלי זכוכית שנכבש בהן דבר איסור יש להתיר במקום הפסד מרובה ולענין שימש בהן בחמין לא גילה דעתו ונראה לפי ענ"ד דגם כן כשר בדיעבד דהרי קי"ל דכלי זכוכית שיע ואינו בולע כמו שכ' הטו"ז בסי' קל"ה סקי"א ואפילו לפי מאי שכ' הש"ך שם סקכ"ג דבולע מעט ובאמת הם הולכים לשיטתם דהרי הראשונים דימו זה ללב דאמרינן דשיע ולא בלע ובסימן ע"ב יש שיטות אי קי"ל כתי' דלב שיע ומ"מ כ' שם הש"ך בסק"ג דבולע רק מעט כ"א בבישול וא"כ בכלי זכוכית דלא שייך תשמישו בחמין אלא ע"י עירווי וקי"ל כר"ת דעירווי מבשל כדי קליפה וא"כ בכדי קליפה הוי עירווי כבישול ובבישול אמרינן בלב דאף דשיע בולע והכא נמי כן.

מיהו כיון דאינו מבשל אלא בכדי קליפה וכדי קליפה הוא מיעוט ומן הסתם יש ס' כנגדו וכמו שהובא בטו"ז סי' צ"ט סעי"ק ט"ו וא"כ שוב מותר בדיעבד מיהו אכתי אינו מוכרח דהרי גם יותר מקליפה ע"י עירווי הוי עכ"פ ככבוש ואפשר דמקרי ס"ס דאולי כהטו"ז דכבוש אינו בולע כלל וכשיטת המחבר בסי' תנ"א ואולי כרש"ם דעירווי אינו אלא מבליע וכל זה בנודע אבל בלוקח סתמא מגוי כלי שתי' שיש לחוש אולי שימש בהם בחמין או בכבוש פסק ביו"ד סי' קכ"א סעי' ה' בקונה סתם כ"ח מותר להשתמש בהם מיהו שם כתב הטעם משום דא"א בהגעלה וא"כ בזכוכית שהכריע המג"א בסי' תנ"א סקמ"ט הנ"ל דמועיל הגעלה בכה"ג בכלי זכוכית וכוונתו וודאי ע"י עירווי דעל גבי אש ממש לא מושכחת בזכוכית דפקע ואם כן בקונה זכוכית מגוי ויש לחוש דשימש בו ע"י חמין או בכבוש יש להגעילם ע"י שיערה עליהן חמין באופן שלא יובקעו כגון שמניחין בו כף או דבר אחר ובאמת הא דאיתא ביו"ד סי' קכ"א דכ"ח דאין שייך בהן הגעלה משמשינן בהן כן ואמאי יערה עליהן ג"פ מעל"ע וצ"ל דהרמ"א מיירי ביש לחוש ששימשו בהן חמין וא"כ צריך כבולעו כן פלטו והרי אין כלי חרס יוצא מידי דופיו וא"כ אין תקנה אבל להש"ך שכ' שם שה"ה באם יש לחוש שנכבש מעל"ע לכאורה כיון דבליעתו בצונן יהא צריך עירווי ג'

מעל"ע ועכ"פ בכלי זכויות נראה לדינא כמו שכתבתי ואחתום בברכה דברי חמיך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קמ"ב כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר האברך תלמידי המופלג בתורה וביראה החרוץ ושנון כבוד שמו תפארתו מוהרר משה הלוי נ"ל.

יקרתו הגיעני וכו' ומה שהקשה בדברי הש"ך ביו"ד בסי' קכ"ב סעי' ו' סק"ד הביא הטעם דהא דסתם כלים של עכו"ם אב"י הוא משום ס"ס ולענין לכתחילה אינו אלא ספק אחד דכלי שאב"י אסור לכתחילה והקשה דהרי לענין לכתחילה אפילו ספק אחד אין לו דהרי הספק שמא דבר פגום בעינא בישראל בה וגם לטעם זה אינו מותר אלא בדיעבד ולכאורה לא קשה מידי דהרי התוס' בסו"פ אין מעמידין כתבו הס"ס שמא בישראל בו דבר הפגום בעין וכ"כ הר"ן דשמא בישראל בו דבר שאינו נותן טעם ובדבר שהוא פגום לגמרי בעינא שפיר יש לומר דבכה"ג שרי לכתחילה וכדעת הפר"ח ריש סי' ק"ג שהתיר דדבר הפגום מה"ת ומדרבנן שרי' ורק משום מיאוס ובל תשקצו ודווקא בעינא אבל לערב לכתחילה שרי עיי"ש וא"כ א"ש דברי הש"ך: אמנם מ"מ שפיר קא קשיא לי' לכאורה דהרי בלשון הרא"ש בסוף פרק אין מעמידין משמע דעיקר הספק שמא בישראל בו דבר הפגום בעינא ר"ל שאינו פגום בעצם אלא שפוגם התבשיל ובכה"ג שוב אינו מותר אלא בדיעבד וכמבואר כל זה במנח"י כלל נ"ט סק"ד וכן מ"ש הר"ן דבר שאין בו טעם אין כוונתו על דברים כגון רגלי הדבורי' שאין להם טעם כלל וכלל דהרי בכה"ג קי"ל בסוסי' פ"א דשרי אפילו לכתחילה אלא כוונתו דשמא בישראל בו דבר שאין בו בכדי נתינת טעם אלא משהו וכעין שכ' התוס' בפסחים דף ל' ע"א גבי קדירות של חמץ והא דלא נקט האיבעי' על דבר הפגום ממש כ' המנח"י הנ"ל דזה לא שכיח כלל וע"כ הש"ך בסי' ק"י בכללי ס"ס אות י"ב סובר הפי' כתוס' וכלשון הרא"ש דאל"כ לא תי' כלום וא"כ כיון דהחשש על שמא בישראל בו דבר הפגום את התבשיל שפיר קשה כמו שהקשה מעלתו: אך נראה דהש"ך סובר דבאמת יש למינקט נמי הס"ס בדבר שפוגם לגמרי והא דנקטו הרא"ש וכו' רק משום שמא בישראל בו דבר הפגום את התבשיל היינו מטעם קושית הש"ך בסי' ק"י אות י"ב הנ"ל כי היכא דלהוי ס"ס דעל ספק שמא בשל בו דבר שפגום לגמרי אין ספק הראשון מתיר יותר מאידך ספק אלא א"כ נהפוך הס"ס ואז הוי ס"ס שא"י להתהפך דאם יהפך ויהא ספק הראשון שמא אינו ב"י אז אינו מותר לכתחילה ואי אמרינן כדעת הרא"ה בבדה"ב דף ס"ט ע"ב דפליג על הרשב"א וסובר דבלוע בקדירת שאב"י הוא פגום לגמרי שנפסל א"כ בכה"ג הויין הספיקות שם אונס חד הוא ולכך נקט הס"ס על דבר שאינו פגום בעצם אלא שפוגם התבשיל אבל לענין לכתחילה שפיר ס"ל להש"ך דמ"מ יש ספק א' שמא בדבר הפגום בעצם בישראל בו ואז אפילו לכתחילה שרי כן נראה לפי ענ"ד: תשובה קמ"ג עוד להנ"ל מה שכ' עוד להקשות על הש"ך ביו"ד סי' ק"ב סקי"ד שכ' דבאו"ח מיירי שיש בב' חתיכות ס' ובאינו מינו וכו' והקשה מעלתו למה לי' להש"ך לדחוק כולי האי הא הש"ך שם סק"ג כ' דלענין דשיל"מ אזלינן בתר שמא ואם אינם שווים בשמא אע"ג דשווין בטעם בטל וא"כ בכה"ג משכחת לה וזה לא קשה דנהי דלדינא שפיר קאמר אבל הש"ך הא קאי לישב דעת הרמ"א שהביא כן דעת הרמב"ם דחמץ מקרי דשיל"מ ושם באו"ח לא הגי"ה והרמ"א הא ס"ל בסי' צ"ח סעי' ב' ובש"ך שם בשם או"ה דגם לענין יבש ביבש דבטל ברוב נמי אזלינן בתר שמא וא"כ אכתי תיקשה איך קאמר שם דחמץ במצה בטל ברוב וע"כ נמי מיירי דיש ס' וא"כ אין נפ"מ אי שוה נמי בטעמא או לא: ודברי הש"ך דאתא לידן אמינא בי' מילתא לישב קושי' שהקשה הפר"ח דלשון הש"ך תמוה דכיון דאחת קטנה וב' גדולות נהי אי ידיענין דהקטנה האסורה אית בי' ס' אבל הרי אינו ניכר ואולי הגדולה היא האיסור ולית בי' ס' ונראה לישב עפ"י מה שכתבתי

להקשות ומה שתימה על דברי הש"ך בסי' ק"ט סק"ח דבאם יש בשר שור ושה ועז ואינו נודע איזה מהן האיסור מושכחת לה יבש ביבש דלא בטל ברוב באינו מינו משום שמא יבשלם ויתן טעם וצ"ע הרי צריך ליתן טעם למה באמת לא אמרי' דאחרי רבים להטות גם באינו מינו וכפרש"י בחולין דף צ"ח ע"ב למ"ד טע"כ לאו דאורייתא רק כבר הסביר הרא"ש סו"פ גיד הנשה וכ"כ הרשב"א דכיון דאנו מרגישים הטעם הוי כניכר האיסור דלא שייך ביטול וכל זה בנודע איזה הוא האיסור אבל אם לא נודע איזה הוא האיסור מ"ש מ"ג חתיכות של בשר שור ואוכל כל אחת בפ"ע אעפ"י שהוא מרגיש טעם בשר שור ואפשר שהוא האיסור מ"מ כיון דלא נודע ורוב הוא היתר שרי ה"נ לא נודע ורוב הטעמים הם של היתר שרי ויש לחלק: מיהו אפשר דבאמת רק משום לא פלוג ומדרבנן אסור בכה"ג והטו"ז בסי' ק"ט סק"ב סובר באמת דבכה"ג שרי וכיון דבכה"ג הוא רק מדרבנן ולכך היכא דיש ספק אולי יש ס' שפיר איכ"ל דשרי דדמי לנשפך בסי' צ"ח סעי' ב' דה"נ לא נוכל לשער ס' ובלא"ה י"ל לפי מ"ש הש"ך בסי' ק"ט סק"ט דאפילו אינו מינו בטל מן התורה ברוב ביבש וא"כ הוי רק דרבנן וא"כ אי הוי ספק אולי הקטנה הוא האיסור ואיכא ס' הוי ספק דרבנן ולהקל כמו בנשפך ואע"ג דהש"ך הביא בסי' צ"ח סק"ז בשם הת"ח דבאינו מינו אפילו באיסור דרבנן לא תלינן בנשפך כבר כ' הטו"ז בסק"ה שם דדווקא בבשר עוף בחלב גזרו טפי מיהו לפי מ"ש הטו"ז שם בסק"ו היכא דיש לו שיעור ידועה לשער כנגד כולו לא תלינן להקל יש לפקפק על זה מיהו אין זה מוכרח ובזה אסיים בברכת שלום מנאי: הק' משה שיק מברעאווע: תשובה קמ"ד שאלה במאי דנהיגי עלמא הקונין יין אצל גוים לטעום בפיהם ולפלוט אי שפיר עבדי כיון דרק איסור דרבנן הוא או לא: הנה דין זה יש ללמוד מדברי הצ"צ בסי' מ"ז שהתיר לטעום בורית משום דטעימת איסור דרבנן כמ"ש הריב"ש בסי' רפ"ח ובאיסור דרבנן לא גזרו וא"כ הה"ד לנידון זידן אמנם גוף דברי הצ"צ הנ"ל הם מיוסדים על דברי הריב"ש הנ"ל וצריכין ביאור ואבאר בעזה"י דיש ג' מיני טעימות הראשון טועם ובולע ורק שאין כוונתו לאכול וליהנות וכוונתו רק לטעום אי חסרי מלח או יתיר ולכ"ע הוא לכל דיני תורה אסור מן התורה ואם יש בו שיעור לוקין דלענין אכילה אין חילוק אם מכוון לאכול וליהנות מידי דהוי המתעסק בחלבים ועריות וכן ביאר הר"ן בשמעתין דריחא מילתא בבגיה"נ בפירושו על הרי"ף חוץ מלענין ברכה לדעת הרמב"ם בפ"א מברכות דאפילו טועם ובולע אינו מברך עד רביעית הואיל ואינו מכוון ליהנות ולענין ברכה בכוונה ליהנות תליא מלתא אז ראוי להודות ולהלל ולברך כמ"ש הטו"ז בסי' ר"י באו"ח וא"כ ברכה משונה בזה מכל דיני תורה ועפ"י"ז קשה על דברי הריב"ש שם דמייתי ראי' דטעימה לא חשיב כאכילה מטעם שא"צ ברכה וקשה הא ברכה שאני וכן ראיתי שהקשה בפמ"ג בטו"ז סי' צ"ח סק"ב: ולפיענ"ד, לא קשה דראיות הריב"ש אינו מטועם שאינו מכוון ליהנות דשם איכ"ל כנ"ל אלא מטועם ופולט דנקרא מטעמת אפילו במכוון ליהנות כיון דפולט ואי חשיב אכילה כמו ח"ש ליבעי' ברכה כיון דמכוון ליהנות וע"כ דלא מקרי כמו ח"ש אבל בטועם רק להבחין ואינו מכוון ליהנות בזה בוודאי יש חילוק דלענין או"ה הוא אסור מה"ת משא"כ לענין ברכה: וטועם הב' הוא טועם ופולט בזה כ' הריב"ש הנ"ל דאסור רק מדרבנן דגרע מח"ש דל"ש חזי לאצטרופי וגם ראי' הנ"ל מברכה אלא אסור מדרבנן דשמא יבוא לבלוע מעט והפמ"ג שם בסי' הנ"ל הקשה כיון דבשאר איסורים אסרו משום שמא יבוא לבלוע מעט מ"ט לא אסרו ג"כ בתענית לטעום ולפלוט משום שמא יבלע מעט ועוד הקשה הא בסוף פגה"נ קי"ל כר"י דחייב על הנאת גרונו ויהי' חייב על הטעימה ובוודאי בטועם שטועם רק להבחין ואינו מכוון ליהנות לא קשה דכיון דטועם ופולט הוי רק הנאה כדאמרי'

בברכות דף י"ד ובהנאה כבר כ' הר"ן בשמעתין דריחא מילתא הנ"ל דאם אינו מכוון שרי ולא שייך למיסר משום פ"ר עיי"ש אלא אפילו בטועם ופולט ומכוון ליהנות לא קשה מסו"פ גיה"נ כי בוודאי טועם ופולט לא חשיב אכילה ולא מקרי אכילה אלא מה שבולע ובא לתוך מעיו ואפי"ה סובר ר"י דמצרפין מה שבין החנוכיים משום כיון דאכל מעט א"כ מן הדין יהא חייב רק הללמ"ס דבעינין שיעור חשוב וס"ל לר"י דהלממ"ס הוא שיעור חשוב לענין הנאת גרונו שיהנה גרונו מכזית אז אפילו לא אכל רק מעט ופחות מכזית חשוב אכילה וחייבין עליו כן מוכח מסו"פ גיה"נ וכל זה כשיש אכילה קצת אז הנאת גרונו בכזית אבל על הנאת גרונו לחוד שפיר איכ"ל דאפילו איסור ליכא דנהי דחזי לאיצטרופי לענין אכילה בפחות מכזית אבל אינו חזי לאיצטרופי להנאת גרונו בכיוצא בזה ושאני אכילה דמחשיבו לכך חשיב להריב"ש כה"ג לא חזי לאיצטרופי: ולפי"ז איכ"ל הא דגזרו רבנן משום שמא יבלע מעט לא גזרו משום אותו מעט שיהא כמו ח"ש דאסור מה"ת דאיכ"ל משום איסור לא גזרו ולא עשו סייג וכמ"ש הנוב"י מהדו"ק האו"ח סי' כ"א די"ל דמשום איסור לא עשו הרחקה ותיקון רק כאן אם יבלע מעט יהא עובר בלאו ולכך גזרו (ואע"ג שאפשר לחלק דדווקא שבין החנוכיים מצטרף שכן דרך אכילה מ"מ מלשון הנאת גרונו משמע דאין חילוק ועפ"י האמור כל זה בשאר איסורין אבל לענין עינוי אפילו ביוה"כ כבר כ' בש"א בהלכות יוה"כ דלכ"ע תלי' בהנאת מעיו וא"כ אפילו אם יבלע מעט לא יהא רק ח"ש ולכך שפיר בתעני' שרי ולא אסרו טעימה ולפי"ז אפילו בת"צ ואפילו ביוה"כ שרי וכן באמת הרמב"ם בפ"א מתענית אינו מחלק ולפי"ז יהא ראי' לתשובת צ"צ הנ"ל דכ"ש דבאיסור דרבנן לא גזרו: אמנם לשון הש"ס בברכות דף י"ד ע"א הנאה לא קיבל עלי' והכי קי"ל באו"ח סי' תקס"ז דדווקא היכא דבעי קבלה וא"כ משמע בהיפוך שאפילו משום איסור גזרו וא"כ עמדה קושית הפמ"ג דלמה לא חששו שמא יבלע מעט אמנם כבר ביאר בריב"ש סי' פ"ז להסביר זה דהואיל ותלי' בקבלתו ולא קיבל עליו כזה אפילו אם יבלע מעט לא יעבור על נדרו שהרי לא אסר על עצמו כיוצא בזה ולפי"ז אין ראי' מתענית לשאר איסור דרבנן וגם בהיפוך נגד הצ"צ אין להביא ראי' דאיצטרך בתענית דתלי' בקבלתו דהא יש תענית דאוריית' אם קיבל עליו בלשון נדר הרי הוא אסור מה"ת ולכך איצטרך לטעמ' דתלי' בקבלתו דבשאר איסורי דאוריית' טועם ופולט אסור עכ"פ מהא דקי"ל באו"ח סי' תקס"ז דבת"ל אע"ג דהוי רק מדרבנן אפי"ה טעימה אסור בטועם ופולט א"כ מוכח דלא כצ"צ הנ"ל ומוכח דאפילו בדרבנן אסור: מיהו בזה אפשר לומר דהתם נהי דבטועם ופולט מיירי מ"מ מיירי במכוון ליהנות וכיון דרוצה ליהנות יש לחוש טפי דלמא יבלע קצת מיהו מהא דפסק שם בס"ב דאפילו להדיח פיו אסור בת"צ אע"ג דאינו מכוון ליהנות ופולט ואע"ג דת"צ הוא רק איסור דרבנן מוכח דלא כצ"צ הנ"ל אלא אפילו איסור דרבנן אסור לטעום ולפלוט ואפשר לדחות דבת"צ גם הנאת רחיצה וסיכה גזרו עליו ואפילו בהנך שהתירו יתר העינויים מ"מ הנאת רחיצת גרונו אסרו וכדמעיקר' קיימא אבל בשאר איסורי דרבנן איכ"ל דמותר וכצ"צ אמנם הטעם שכ' שם משום שמא יבלע לא משמע כן מיהו הא"ר הביא שם בשם מהרי"ל להתיר להדיח פיו לטעום ולפלוט והסכים עמו עיי"ש אפילו בת"צ א"כ י"ל שוב כצ"צ: והנה.

בהג"ה מה מבנו של הצ"צ הובא בקונטרס אחרון שם ראי' לאסור מחולין דף קי"א ע"ב דקאמר בקערה שמלח בה בשר דא"א למטעמי' אלא ע"י קפילא והנה לפי לשונו שם אינו מובן ראיתו דנהי דהרמב"ם אוסר הקערה לעולם היינו לכתחילה דגזרו קדירה שאב"י אטו ב"י אבל בדיעבד אם נתן שם מאכל אם אב"י פשיטא דשרי למטעמי' דאפילו תימא אם נתן במזיד אסור אינו אסור אלא למישנותן בשבילו אבל לאחרינ' שרי ולא בעי' קפילא גוי וע"כ הרמב"ם דאוסר לעולם

היינו לכתחילה והוא פשוט ולא זכיתי להבין דבריו וע"כ ראיתו הוא משום דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן ויהי' שרי למטעמי' והפרמ"ג בסי' צ"ה בטו"ז ס"קטו כ' לדחות דלענין טעימת איסורין בעינן טעימה ובולע עיי"ש וכמ"ש הריב"ש שם בתחילה אמנם מלשון הריב"ש שם משמע דל"צ לתרץ כן דטעימת איסורין היא בבולע רק לס"ד אבל לפי מאי דמסיק דטעימ' ופולט ל"צ לתרץ כן וא"כ עדיין מוכח מהריב"ש ומהש"ס הנ"ל דאפילו באיסור דרבנן אסור לטעום ולפלוט: מיהו הראי' הזאת אינו מוכרחת לדעת הרמב"ם ורש"י דסוברים דדם שמולחו עוברים עליו אליב' דרבא במנחות דף כ"א וכאן מרא דשמעתתא הוא רבא ונראה דמשו"ה הביא בנו של הצ"צ הראי' מלשון רש"י והרמב"ם דמיירי אפילו באינו ב"י וראיתי בפ"ח סי' ק"ח ס"קכב שכ' נמי כן והוא תימה לפיענ"ד דהרי בעבר ובישל בכלי שאב"י קיי"ל ביו"ד סי' קכ"ב סעי' ו' דשרי וע"כ דכאן לכתחילה מיירי וא"כ אין ראי' מהתם וכדלעיל אמנם יש לכאורה ראי' לאסור מדברי התוס' ביבמות דף פ"ט ע"א דקאמר בתורם קישות ונמצאת מרה דהי' לו למטעמי' וכ' התוס' היינו שהי' לו להפריש מינ' ובי' ואח"כ למטעמי' וקשיא הא תרומת ירק הוא רק מדרבנן ואי אמרינן דבדרבנן שרי למטעמי' אפילו בלא שיפריש עליו שרי למטעמי' וע"כ דס"ל להתוס' שאסור לטעום ולפלוט אפילו איסור דרבנן מיהו גם זה יש לדחות דנראה דע"כ לא שרי הצ"צ באיסור דרבנן אלא באיסור אכילה דאין הטעימה אסור אלא משום שמא יבלע וס"ל דבכה"ג הוי גז אבל באיסור הנאה יש לאסור הטעימה מכח ההנאה ופשיטא דאסור מה"ת כמבואר נמי מלשון הריב"ש שם.

ובזה יש להקשות על דברי הפלתי ברסי' צ"ח שכ' לישב דסמכינן אקפילא גוי דלאח"כ כשיתן הישראל אל פיו אם לא יטעום א"כ יש כאן טעימת ישראל ואם ירגיש יפלוט ואין כאן רק איסור דרבנן בטעום ופולט ולפיענ"ד זה ליתא דעיקר הקושי' למה סומכין על הקפילא הוא בבב"ח ושם אסור בהנאה וטעימה לכ"ע אסור מה"ת וכי תימא לישב דברי הפלתי עפ"י דברי הר"ן בפ' גיה"נ בשמעתי דריחא מילתא דלענין הנאה לא שייך פס"ר מיהו זה ליתא דהרי הוא בא לישב הדין דאוכלין אח"כ אם מכוונים ליהנות אחרי טעימת הקפילא ובפרט שכל כה"ג אפילו אם בתחילה אינו מכוון ליהנות מ"מ יש לחוש דסופו לרצון ועפ"י"ז ישבתי קושי' התוס' בחולין דף צ"ז ע"א דהקשו על מאי דקאמר שם הא דתנן קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט מאן טעים לה למה לא הי' קשיא להש"ס במתניתן דירך וכן במשנה דטיפת חלב ועל פי הנ"ל ישבתי דבעלמ' הוי דבר דבמידי דאכילה טעימה ופולט שרי ושרי לי' לישראל למטעמי' ולפלוט ולכך לא קשיא לי' לש"ס על מתני' דירך וכסברת השואל בריב"ש שם וכן במתניתן דט"ח אפשר לומר מה שהוא חוץ לקדירה אינו דרך בישול ואינו אסור רק מדרבנן ומותר בהנאה ושרי למטעמי' אבל בקדירה שבישל בה בשר וכו' דהוי בב"ח דאוריית' ואסור בהנא' קשיא לי' אבל השתא הא דר"י דטועמי' קפילא ה"נ בב"ח מהני וא"ש.

ובאמת לפי מ"ש הפלתי הנ"ל יש להקשות האיך פשוט מר"י דקפילא מהני בב"ח דלמא דווקא במידי דאינו אסור אלא באכילה מהני קפילא כסברת פלתי הנ"ל משא"כ בב"ח דאסור בהנא' דל"ש סברת הפלתי דאיכ"ל דלא סמכינן אקפילא וצ"ע עכ"פ באיסו' הנאה בוודאי טעימה אסור אפילו באיסור דרבנן אפי' לפי סברת הצ"צ וא"כ י"ל דטבל דאסור בהנאה של כילוי כמ"ש התוס' בשבת דף כ"ו ע"א לכך אסור למטעמי' אפילו באיסור דרבנן אבל מידי דאסור רק באכילה מדרבנן שרי למטעם ולפלוט אמנם מלשון הרמ"א ביו"ד סי' ק"ח סעי' ה' נראה מסיודור לשונו דאפילו בסתם יינם המותר בהנאה אסור למטעמי' מדמפליג לענין זליפה ולא מפליג לענין טעימה

עיי"ש א"כ אין לנו מי שמתיר בדרבנן לטעום ולפלוט והצ"צ יחיד בדבריו ואפשר דמהרי"ל הנ"ל דמתיר בת"צ ס"ל ג"כ כהצ"צ וכדלעיל: העולה מהנ"ל דטעימה ופולט באיסור דרבנן אין ראי' להתיר מיהו גם אין ראי' ברורה לאסור ואפי"ה נראה דרמ"א ושאר האחרונים הסכימו לאסור אמנם טעימה בלשון באיסור דרבנן הסכי' הפמ"ג בטו"ז סי' צ"ה ס"קטו הנ"ל להתיר ועיין בתבואת שור סי' מ"ב סעי' ג' ס"קד דלפי הראיו' שהביא משמע דאפילו בדרבנן אסור והפר"ח מתיר שם אפילו באיסור דאוריית' והטו"ז בסי' צ' ס"קב מתיר בספק איסור דאוריית' ללחוך בלשונו ולא בוודאי איסור דאוריית' וראיות מהרש"ל דאוסר ללחוך בלשונו אם מסופק אם הבשר נמלח מהא דאסרינן בקערה שנמלח בה למטעמי' אין ראי' כ"כ דבזה א"א להקל בטעימה בלשון אבל כשטועמין בשר המובא וא"י אם נמלח היינו להחמיר אם לא נרגיש בעי מליחה דגדולה מזו כ' הריב"ש הנ"ל די"ל דבעי' טעימה ובולע להקל באיסורין מיהו לא ידעתי בבשר המובא וא"י אם נמלח מה פלפלו כולי האי הרי יוכל לנקות לו מקום אחד שיהא המקום נקי מבלי דם בעין ואח"כ יכול ללחוך דדם אברים שרי והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה קמ"ה אשר שאל ביין אדום שדרכו שמניחים אותו על חרצנים ואחר איזה ימים או שבועות מעצרין אותו ובתוך אותן הימים אם עמד בבית הגוי והחרצני' עומדים עליו למעלה כעין כסוי ולפעמי' הגוי שואב משם יין בכוס ואפשר לחוש שלקח משם יין ונתן סל לתוכ' ואפי"ה יהודים קונים אותו אם ראוי לאסור להם הנה כבר ראו עיניו שמבואר בש"ע יו"ד סי' קכ"ג סעי' י"ט רגיגית העומדת בבית הגוי חיישינן שמא המשיך הגוי ואפילו בדיעבד אסור כמ"ש הצ"צ בסי' י"ב ומה שהקשה מעלתו נ"י למה לא סמכינן על חזקת כשרות דיין וגם ספיקא דרבנן (ומה שרצה לתלות זה בפלוגת' דפ"מ ח"א סי' ט"ו ובפמ"ג בפתיחתו לטריפות אי אזלינן בתר חזקה בספק השקול אין הנידון דומה לראי' אפילו לפ"מ דווקא היכא דאיכ' ריעות' בפנינו ס"ל דלא סמכינן אחזקה משא"כ כאן דאין שום ריעות' לכ"ע אזלינן בתר חזקה ומ"ש ראי' מכבוש ורצה לומר דאפילו תוך מעל"ע יש דברים שנכבשים אלא מטעם ספק מתירין ז"א אדרבה הנוב"י במהדו"ק חיו"ד סי' כ"ו הוכיח דאין כל הדברים נכבשים אפילו שהו כ"ד שעות וא"כ כל כבוש הוא ספק ומספק אסרו ולא אוקי אחזקה ובמ"א הארכתי בזה ואכ"מ): עכ"פ בנידון שלנו חזקה כי האי מועיל לכ"ע ואפי"ה לא קשה קושית מעלתו נ"י דכבר כ' הראב"ד הובא ברשב"א תה"א בית ג' שער ו' דבשל גוי לא אזלינן בתר רובא וגם הר"ן בע"ז דף ל"ה גבי קיבה כיון דיש חשש לא חילקו שמא יפרצו בדבר וכיון דלא אזלינן בתר רובא ורובא וחזקה רובא עדיף א"כ כ"ש דלא אזלינן בתר חזקה בדברים של גוי ועוד דהתוס' ב"ב דף נ"ה ע"ב בד"ה ר"א בסופו כ' דיי"נ דימו חכז"ל לטומאה ברה"י וא"כ כשם דהתם בטומאה ברה"י אינו מועיל חזקה ה"נ כאן ועפי"ז מיושב קושית הפנ"י בריש חולין דף ג' דפריך שם ויוצא ונכנס לא מהני הא תנן המניח גוי בחנותו והקשה איך פריך מיי"נ דרבנן על שחיטה ותו יי"נ איכא חזקת יין אבל להנ"ל א"ש כיון דביי"נ לא אזלינן בתר חזקה ורוב וע"כ הא דיוצא ונכנס מהני לאו מטעם רוב אלא הדבר ברור דמירתת מהני וא"כ גם בשחיטה יש לסמוך עליו: ועכ"פ גם כאן בגיגית ל"ש לומר דניזול בתר חזקה ואין לן לומר אלא כמ"ש הצ"צ שם ודי לן להקל במה שהקל דווקא בכרמי' והיכא דלא שכיח דימשיכו ממנו לא גזרו ולא חששו ועל מעט השואבי' בכוס אין לחוש לאסור הכל משום זה אבל היכא דשכיח למשוך ממנו בסל חיישינן שמא משך יעויי"ש וכך הוא ביין אדום כמו ביין אחר ואין לן היתר אלא במה שצדדו התוס' בע"ז דף נ"ה ע"ב בשם ר"י דירושלמי קאי למשנה ראשונה ולאחר המשכה וכיון שהתוס' והרא"ש לא סמכו על זה וסיימו דהמחמיר תע"ב ובשלחן ערוך פסקו

להלכה לאסור אין לן להקל אלא כמ"ש הצ"צ: תשובה קמ"ו נשאלתי הלכה למעשה נכרי אחד הביא ענבים למקום דריכה ושם זורקין אותם לעריבה קטנה המיוחדת לזה שהיתה רקנית ושני נערי בני ישראל שעמדו שם לדרוך ראו ביד הגוי אשכול אחד שמטפטף ממנו יין ואומדנ' דמוכח שנפל מהגוי הזה האשכול לעריבה גדולה שעמדה שם שהי' בה יין שנמשך והגוי נטלו משם והגוי מכחיש ונבהל מאוד כי ירא שיצטרך לשלם כל היין שהפסיד ואפשר ג"כ שנפל האשכול על חרצנים וזגים שיש בהם טופח ע"מ להטפוח לאשכול ואת האשכול זרק הגוי בין שאר הענבים לתוך העריבה ונשאלתי מאי דינו של היין שביו"ד סי' קכ"ד סעי' י"ג פסקינן בגוי שפשט ידו ליטול מה שנפל שם צריך לאחוז ידו ואם לא חיישי' דמנסך בשעת הוצאה ונדנדו וא"כ כאן שלא אחזו היין אסור או דלמא התם שאני שאינו טרוד בהוצאות ידו כמ"ש הטו"ז משא"כ כאן שהי' טרוד בהוצאה למהר ולהחיש מעשהו שלא ירגישו בו הנערים והוי דומי' דמדדו ביד דמכשיר הרמ"א בסעי' י"ט במקום פסידא בהנאה ולדידן אפילו בשתי' או דלמא אין לדמות הטרדות זה לזה כמ"ש הרמ"א שם: ולי'.

נראה להתיר מצד ג' טעמים חדא דלפי הנראה לפי ענ"ד דין זה דפסק בש"ע סעי' י"ג הנ"ל תליא בזה"ז ברברבתא דהרי הרא"ש פ' ר' ישמעאל אות י' כ' חז תי' דהאי עובדא דאתרוגא קאי לר"נ דאוסר מדדו וממיל' לדידן א"צ אחיזה וכן לשיטת רש"י והרמב"ם המובא בש"ך שם ס"ק דס"ל דנגיעה בלא שכשוך אינו אוסר ובהכנסה ובהוצאות אתרוג אין כאן שכשוך אלא דחיישינן שמא ישכשך וכן להר"ן שם דס"ל דנגיעה לחודא אוסר אלא דשם טרודבהוצאה רק' דחיישינן שמא יראו ממנו מעשה המוכיח לנסך וגם לשיטת התוס' בע"ז דף נ"ט ע"ב ד"ה נקטוה וכו' דנראה מדבריהם דבהוצאה והכנסה לחודא יש לאסור אלא דמיירי שלא ידעו שהוא יין או שיגעו ביין ועל ההוצאה חיישי' שמא יתן דעתו לשכשך ולכאורה דבריהם תמוהים כיון דדעתם דבהכנסה וה"ה בהוצאה אם יודע שהוא יין נאסר למה הוצרכו לומר משום שמא יתן דעתו לשכשך ונראה דס"ל כראב"ד המובא ברא"ש שם דבהונאה אינו נאסר כיון שידו כבר הוא שם הוי כאלו יין נוגע בידו וזה אינו אוסר וכיוצא בזה מבואר בנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' ל"ט ולכך הוכרחו לומר דיתן דעתו וישכשך והוי נגיעה חדשה ודברי הש"ך בסי' קכ"ד סק"כ שלא כתב כן לא הבנתי אותם וצ"ע: עכ"פ לכל הנך פוסקים דאוסרים משום חשש שמא יתן דעתו וישכשך זה שייך בזמנם דהוי חיבת ניסוך אבל בזה"ז דאין כאן חיבת ניסוך וקי"ל בסי' קכ"ח סעי' ד' דבזה"ז אפילו לא נתפס לגנב לא חיישי' אם לא שרוצה לגנוב או לשתות וא"כ נראה דכאן לא חיישינן שמא יתן דעתו לשכשך ואע"ג שכ' רמ"א שם דהיכא דיש לחוש דיגע במתעסק גם כן חיישינן וא"כ גם כאן נחוש מיהו דבר זה לכאורה קשה הא הש"ך בסי' קכ"ד סעי' ל"ג הוכיח דספק שרי ביי"נ וכוונתו היכא דל"ש חיבת ניסוך וא"כ איך נחוש למתעסק אבל המעיין בב"י שם יראה שכ' דרגיל ליגע במתעסק אם הכלי פתוח ורחב יעוי"ש והיינו מטעם ספק הרגיל וזה אינו שייך כאן ולכך הי' נ"ל דבזה"ז לדעת הפוסקים הנ"ל דהאיסור הוא רק משום שמא יתן דעתו וישכשך בזה"ז אפילו לא נקטו לידו שרי: מיהו הש"ע בסעי' י"ג הנ"ל סותם לאסור ומשמע אפילו בזה"ז ויותר תימה שבהגהת אשר"י כ' דבזה"ז אסור בשתי' וע"כ דהב"י חייש לדעת הא סריך דהוצאה גופי' הוי שכשוך וס"ל דבהוצאה לא טריד וכמ"ש הטו"ז שם ס"קיא ועלינו לשמוע הכרעת הש"ע: אמנם נראה בנידון דידן יש להתיר מטעם אחר מטעם שכ' השואל דכאן ע"כ טריד גם בהוצאה כדלעיל דרוצה למהר כדי שלא יצטרך לשלם ואע"ג דקי"ל דאין מדמין בטרפות נידון וענין זה אינו חדש דהטו"ז בס"קכח כ' דאם שיבר הגוי מקרי טרוד כי היכא דלא

לשלם וה"נ מה לי שבירה או קלקול דניסוך דקרו לי בש"ס מקלי קלי אמנם ברמ"א שם סעי' כ"ד כ' דאין לפרסם בכה"ג ונראה דבנידון שלנו יש עוד טעם ג' דהרי לא ראו שנטל מן היין ואפשר שנטלו מהחרצנים ואז אפשר שלא נגע בהיין עצמו אלא ע"י האשכול ושרי וכיון דמספקא לן כבר הבאתי דברי הש"ך שם בסק"לג דספק שרי וא"כ בין היין ובין החרצנים שרי וכמ"ש דיש כאן לצרף עוד צדדי היתר הנ"ל: ולכאורה נ"ל דגם בש"ע סעי' י"ג הנ"ל צירף צדדי היתר דלכאורה ק"ל עליו הרי הא דלא נאסר ע"י הכנסת יד מצינו בתוס' ורא"ש או משום דטריד או משום דלא ידע שהוא יין או שנוגע ולהש"ע כל הג' טעמים לא שייכו דהוא פסק בסעי' י"ט דדווקא מודדו בקנה שרי וגם לא כתב דמיירי בלא ידע שהוא יין ואיך סתם הדבר וצ"ע וע"כ דצירף סברת הרמב"ם ורש"י הנ"ל דבעינן דווקא שכשוך ובהכנסה והוצאה אין כאן שכשוך וא"כ גם בנידון שלנו נראה להתיר בהפ"מ ובס"י קכ"ח קי"ל דחביות מקרי הפס"מ עיי"ש והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה קמ"ו בש"ע ביו"ד סי' קכ"ז סעי' ג' בהג"ה, בדבר דאיכא לברורי צריך לחוש לדבריו והש"ך שם ס"ק כ"ד תמה למה כ' זה בשם י"א דהוא ש"ס מבואר אפילו מכחיש לי בע"ד ועיין בתשובת מרן הגאון בחת"ס סי' ג' שביאר היטב דרבא בקידושין שם לא פליג ע"ז והנה הסמ"ע בחו"מ סי' ל' ס"ק כ"ב הביא זה לענין ממון והש"ך שם ס"ק"ג פקפק דמשם אינו מוכח רק לענין איסור אבל לא בממון והתומים כ' דשבועה הוי כמו איסור אלא שכ' דרבא בקידושין דף ס"ו פליג ע"ז עיי"ש ס"ק"ב אלא שכבר כ' שמרן בחת"ס בתשובה ג' ביאר היטב דאין כאן מחלוקת וגם קרוב לומר דרבא מפרש בע"מ פסולו ביחיד היינו דומיא דפלוגת' דר"ט ורע"ק על למפרע ומפרש רבא דע"א אומר דכבר הי' בו מום וזה אינו יכול לברר אבל לעולם באומר דאית בי' מום מכאן ואילך אפוי פלוגתא לא מפשינן ומלתא דא"י לברר עתה אלא שעתיד ועבידא לגלויי ג"כ פליגו הריב"ש בס"י קנ"ה עם התשב"ץ ובח"מ סוסי' ל' סתם הרמ"א כהריב"ש דאין חילוק בין מלתא דעבידא לאגלו"י לענין ממון אבל לענין איסור איכ"ל דגם הריב"ש מודה וכן איתא בירושלמי ר"פ אמר להם הממונה לפי הק"ע לכך נאמן ע"א לומר דנולד בשבת והנוב' במהדו"ק בתקע"ג סי' ל"ג האריך להוכיח דבמלתא דעל"ג בעדות אשה מן התורה נאמן ע"א: ומזה תראה דמה שהביא בש"צ מכתב קכ"א בשם הרב אבדק"ק טשערניעווא נ"י דאפילו הוי המילדת כע"א מ"מ הא אין דבר שבערוה פחות מב' וזה אינו דבדבר דאיכ' לברורי או עבידא לגלויי תלי' באשלי רברבא אי נאמן ע"א אפילו בדבר שבערוה אמנם בתשובת נוב"י שם סי' כ"ח הביא ראי' הסותרת לכאורה את דבריו שכ' בס"י ל"ג דהנה שם בס"י כ"ח הביא ראי' היכא דאתחזק איסור' אפילו במלתא דעל"ג אין ע"א נאמן וראי' ממה דאמרו ביבמות דף מ"ז באומרת נתגירתי בב"ד פלוני אפי"ה אינה נאמנת עיי"ש מיהו לפי ענ"ד אין ראי' מהתם אלא איכ"ל התם כיון דמוחזק לן בי' דגוי הוא וגוי א"נ אפילו במלתא דעל"ג כדמוכח ממ"ש הש"ע בסוסי' רצ"ד דאפילו באומר מאיש פלוני לקחתים אינו נאמן ולכך גם כאן אין מאמינים לו שאינו גוי אבל לעולם בישראל.

נאמן במלתא דעל"ג אמנם גם הא דאינו נאמן בגוי במלתא דעל"ג קשה ל' הרי קי"ל ביו"ד סי' פ"ו סעי' א' דלוקחין בצים מגוי באומר מעוף פלוני וטהור משום דהוי מלתא דעל"ג ונהי דרמב"ם וש"ע שם לא פסקו כן אבל על הרמ"א קשה דשם הגיה דגם בגוי נאמן ואיך סתם בסוף סי' רצ"ד כש"ע דאפילו להחמיר אינו נאמן ומצאתי שהפר"ח בס"י פ"ג ס"קכב הקשה כן ותי' דבסוף סי' רצ"ד איכא למיחוש דלמא עבדו קנוניא בהדי הדדי וזה לא הבנתי הא ע"א נאמן באיסורין ול"ח לקנוני' אלא א"כ מפרש הפר"ח איש פלוני גוי וכן באמת הגי' בתוספת' אבל הרא"ש בקידושין

פ"ק סי' ס"ב לא פי' כן ועיין שם בק"נ ואפילו בתולה בישראל מיירי וא"כ קשיא: וצריך לומר דהתם בסוסי' רצ"ד מיירי באינו עביד לגלויי מיד אלא כשיבוא אותו מומחה או אותו פלוני אבל בס"פ פ"ו מיירי שיכול לברר מיד דאז גם גוי נאמן וכמ"ש הש"ך בס"פ צ"ח דלכך נאמן לטעום או אפשר דהתם משום דשואלין וחוקרין אותו מאיזה מין הוא יודע הגוי דיחקרו אחריו ויתברר שקרו ולכן אינו מבדה אבל בסוף סי' רצ"ד מיירי באומר כן מעצמו ולכך סובר שלא יחקרו אחריו עכ"פ מזה מבואר דהיכ' דאיכ' לברורי או עבידא לגלויי גם לדברי גוי יש לחוש ועוד מושכחת לה דמאמינים לגוי היכא דיש רגלים לדבר יש לן להאמינו כמבואר בתשובות מהר"מ לובלין הובא בטו"ז סוסי' מ"ח ובנקוה"כ שם ואפילו היכא דלא עביד לאגלויי וגם אין רגלים לדבר דעת הראב"י והרא"ש במוע"ק פ' אלו מגלחין סי' ע"ט דקיי"ל דנאמן להחמיר והובא דבריהם בש"ך סי' קכ"ז ס"קב ובפר"ח סי' ס"ק מ' מיהו היכא דשייך לומר דגוי מתכוון לצעורי' או לקלקל ולהכעיס נראה דלכ"ע אינו נאמן וכדמסיק המרדכי בשם הר"מ דא"כ ימלא כל בגדיו קרועים עיי"ש אבל אם הוא שלו מיהו נראה ל"ד אם הוא שלו אלא אם הוא מסל"ת אפילו בשל אחרים תליא בפלוגתא דלמאן דפסק כרשב"ג דתלי' שאומר כן להשביח מקחו וא"צ לחוש לדבריו וה"ה דנוכל לתלות בשאר אמתלא ואפילו במסל"ת אמרינן דאומר מאומד ובכזב כדרכו כן מוכח מהרא"ש במ"ק פרק אלו מגלחין דמיירי במסלפ"ת ואפי"ה תלי' לי' בפלוגתא דרשב"ג וע"כ דס"ל דבשל אחרים מסלפ"ת ושלו אינו מסלפ"ת שווין אבל לרבי דחייש לדבריו ולא תלי' דלהשביח מקחו ה"ה דלא תלי' בשאר אמתלא וחיישינן לדבריו אלא שהר"מ הובא ברא"ש שם פליג על זה מטעם דנהי דחוששין בכה"ג לדברי הגוי כמו לשאר ע"א מ"מ גם ע"א גופי' אינו נאמן לאסור או לחייב חברו וכמו שהביא שם הרא"ש שהר"מ גמגם בדבר אבל נהי דגמגם מ"מ לפי האמת דנוהגין וקיי"ל דנאמן ע"א לחייב באבילות ה"ה בגוי מסלפ"ת ולכך לפי האמת גם הר"מ מודה וכמו שהביא המרדכי בשמו ואין כאן סתירה: ולפי"ז כיון דפסק בש"ע סי' שצ"ז דגוי נאמן במסלפ"ת לחייב אבילות על פיו ומבואר ברא"ש דהיינו דווקא אי קי"ל כרבי נהי דאיכ"ל דווקא התם הואיל והוא מלתא דעל"ג במעיד על מיתה מ"מ קשה איך פסק בסוסי' רצ"ד אפילו באומר מאיש פלוני דהוי על"ג אינו נאמן ואין לומר דהתם משום כדי להשביח דטעם זה עדיף דאפילו להחמיר א"צ לחוש ואף דהרא"ש הנ"ל לא מחלק בזה מ"מ הש"ע הכריע כן דלפי"ז תקשה בס"פ י"ו סעי' י"א דפסק דא"נ לומר שהם אותו ואת בנו ובאמת י"ל דזה כוונת הלבוש המובא בש"ך שם ס"ק כ"ב דסובר דגם שם שייך טעם דלהשביח מקחו אבל להש"ך וסייעתו דס"ל דשם ל"ש להשביח מקחו עדיין קשה אלא נראה דדעת הש"ע דאפילו במלתא דעל"ג ואפילו היכא דל"ש להשביח אומר כן א"צ לחוש לדברי הגוי אפילו להחמיר כי אם באבילות שאני די"ל דהואיל והאמינו לגוי מסל"ת לענין עדות אשה ומכח עגונה ומכח דייקא כו' שוב לא חלקו והאמינו גם לענין זה אבל בעלמא אין חוששין לדבריו: לפי"ז נראה דאפילו הוא שלו ובידו אנו צריכין לחוש לדבריו וכמו דס"ל לרשב"ג ואי משום דהבעלים נאמנים על שלהם גם היכא דשייך להשביח מקחו נימא דבעלים נאמנים על שלהם ובזה באמת פליגו הרא"ש ורשב"א הרא"ש סובר דטעמא דלהשביח אינו עדיף משום שאר אמתלא או שקר מצד שאינו חושש באמת וסובר דקי"ל כרבי להחמיר ולכך סובר דדווקא לענין אבילות נאמן מצד הואיל שנאמן לענין אשה ובזה איכ"ל דגם רשב"ג מודה אבל בעלמא פליגו וסובר רשב"ג דלעולם א"נ אפילו אם הוא בידו מטעם שום אמתלא או שאומר בדדמי ואין כאן שום מגו אבל הרא"ש פוסק דל"ח לזה אלא דעל של אחרים לא עדיף משאר ע"א אבל בשלו נאמן להחמיר ולכך גם בסוף סי' י"ו ג"כ אינו נאמן ולכאורה

הי' אפשר לומר דהרא"ש כ' כן רק במלתא דעל"ג אבל בעלמא גם להרא"ש דפוסק כרבי א"נ דרבי מיירי באומר של פלוני וכמו שגורס הרא"ש בפ"ק דקדושין סי' ס"ב.

מיהו לפי"ז איכ"ל דגם הרא"ש סובר סברת הרשב"א דלהשביח מקחו הוי חשש טפי אלא משום מלתא דעל"ג לא ס"ל לחלק מיהו לרשב"ג ליכא למימר הכי ומנ"ל להרא"ש דלרשב"ג גם בעדות אבילות נימא דא"נ דלמא התם שאני משום דלהשביח מקחו עכ"פ כך הוא הדין להרא"ש דעל שלו נאמן אפילו היכא דשייך לומר דאומר כן להשביח מקחו מ"מ שוי' אנפשי חד"א והודאות ב"ד כמאה עדים דמי ולא תלי' באמתלא אבל אינו שלו אפילו ל"ש אמתלא מ"מ אינו נאמן לאסור נגד חזקה או רוב ודעת רשב"א ג"כ לענין אבילות אינו מבוא' אבל לענין שאר דברים אפילו על שלו סובר רשב"א דקי"ל כרשב"ג דא"נ משום דתלינן דלהשביח מקחו אומר כן ולא אמרינן בגוי הודאת בע"ד כמאה ע"ד ונאמן על שלו אבל לולא הטעם דלהשביח מקחו גם הרשב"א מודה דנאמן על שלו אבל על של חבירו א"נ אפי' היכא דל"ש להשביח מקחו ושום אמתלא מ"מ אין גוי נאמן נגד חזקה ואפילו למ"ד ע"א נאמן היינו מטעם חזקה דא"א חוטא ולא לו ואוקי חזקה מול חזקה אבל לענין גוי גם הרשב"א דסובר בעלמא דע"א נאמן נגד חזקה אבל בגוי דל"ש חזקה דאחול"ל אינו נאמן לאסור מצד הדין: מיהו משמע דווקא נגד חזקה אבל שלא במקום חזקה איכ"ל בין להרא"ש ובין לרשב"א גוי מסלפ"ת היכא דאין לן לחוש דאומר לצעורא או להכעיס ולקלקל נאמן ובאותו וא"ב חשיב נגד רוב והוי כחזקה וא"כ לפי ענ"ד הדין עם מהרש"ל פרק כ"ה סי' ס"ה והטו"ז בס"י קכ"ב סק"ד והש"ך שם ובס"י קכ"ז השיגו עליו ולפי ענ"ד יפה כ' דשם בכלי דנהי דאנן מכשירין המאכל מכח ס"ס מ"מ אין כאן חזקה ולא רוב דהיינו שהגוי לא אמר נגד הרוב ולא נגד החזקה וא"כ בכה"ג ע"א ישראל בוודאי נאמן לכך גם גוי אם מסלפ"ת דאין בו חשש לצעורא נאמן להחמיר ומ"ש אם שאל עכו"ם היינו כגון שלא אמר לו דאו"ה תלוי' בו שאז חשיב עדיין מסלפ"ת וכדאיתא ביו"ד סי' צ"ח ומ"ש היש"ש שם ועוד דהא דאין סומכין על הגוי דווקא אם שייך להשביח מקחו אפשר כוונתו דמערלה אין להביא ראי' אלא בכה"ג וע"כ הא דפשיטא לן דאין הגוי נאמן היינו מטעם אחר וכמ"ש הרשב"א בתשובה סי' קי"ח ומשם מוכח רק נגד חזקה אבל לא בלא חזקה או חזקה דאיתרע כנלפע"ד נכון כוונת מהרש"ל ובפסקי מהרא"י סי' ק"ל דייק מהרא"ש פ"ג דבכורות סי' ג' דאפילו להתיר י"ל דנאמן היכא שייך להשביח מקחו אומר כן והיינו ג"כ היכא דליכא חזקת איסור ועיי"ש בפמ"ג וטו"ז רס"י צ"ח ובזה מסולק ג"כ מה שהקשה עלי' במנח"י סי' וכלל נ"ט סק"ז ורצה לומר דהיש"ש מיירי שהוא בידו לא נראה לפי ענ"ד אלא דעתי' כנ"ל וזה עצמו כדעת הטו"ז בס"י קכ' סק"ד דמסלפ"ת נאמן והיינו בכה"ג היכא דליכא חזקת היתר וסובר דגם בס"י שי"ג טעמי' הוא משום זה וא"ש ולא קשה מה שהקשה עליו במנח"י שם: וכל זה אי אינו מהימן לי' אבל אי מהימן לי' בוודאי בכל אופן חיישינן לדבריו וכמ"ש הטו"ז בס"י קכ"ב סק"ד ומ"ש בס"י מ"ח דווקא במסלפ"ת והמנח"י הנ"ל הקשה דדבריו סותרין אהדדי לפיענ"ד בלא"ה הוא ג"כ נגד הסברא כיון דמהימן לי' גם אי לא מסלפ"ת אפילו באומר ומכוון לעדות מהימן לי' ויודע בו דאינו אומר לצעורי' או לקלוקולי' או להכעיסו א"כ בוודאי מקרי מהימן לי' והוא עצמו נקרא מסלפ"ת ואין חילוק בזה וזה ג"כ כוונת הטו"ז וראיתי בש"צ מכתב הנ"ל שהביא בשם הרב וכו' דמהימן לי' שייך דווקא באומר לו כן לאפרושי מאיסורא וזה דבר תימה לא מבעי' בגוי שאינו עובר על לא יקום ואינו מצוה ע"ז למה לא יהא שייך מהימן לי' ואפילו בישראל דעובר וכי משום דעובר בהאי דאומר בע"א מלתא דלא מהימן בי' והוא לא ידע דאיכא איסורא בהא מילתא נחשידנו דמשקר ואפילו בידע דיש איסור לומר

ביחידות ואפי"ה אמר ג"כ אי מהימן לי דאינו משקר וכי משום דעובר חדא איסורא נחשד על כל התורה ואפילו באשה שזנתה איתא באעהע"ו סי' קט"ו אם מאמינה צריך להוציאה ולכך אין לדברים אלו עיקר כלל.

תשובה קמ"ח (אמר המסדר אם כי רובן ועיקרן של תשובה זאת הן הן הדברים שנאמרו למשה רבינו הגאון זצוקלה"ה בתשובה הקודמת ורק כאן באו הדברים יותר מסודרים גם יש בראשון מה שאין בהעתק שני ואין ביה"מ בלא חידוש לזאת העתקתי שניהם.) כללא הוא דגוי אינו נאמן לא לאיסור ולא להיתר ואפי"ה אין למדין מן הכללות דלפעמים נאמן.

א' במלתא דעל"ג פסק הרמ"א ביו"ד סי' פ"ו סעי' א' ובש"ך שם סק"ב דנאמן אפילו להתיר והיינו אם יכולין לברר מיד דהרי גם מיתה מקרי מלתא דעל"ג ואינו נאמן אלא לעדות אשה וע"כ היינו דווקא היכא שיכולין לברר מיד אבל הרמב"ם וב"י לא פסקו כן אלא דבגוי אין סומכין עליו אפילו בכה"ג מ"מ היכא דיכולין לברר וגם מסלפ"ת גם הב"י מודה דהרי בריש סי' צ"ח פסק דסמכי' אגוי מסלפ"ת וכ' שם הש"ך סק"ב ובפר"ח הטעם הואיל שיכולין לברר והי"א דס"ל דבעינין קפילא ומסלפ"ת נראה טעמייהו דחיישו דגוי אמר בדדמי ולא מהני מלתא דעל"ג לא משקרו ולכך צריך קפילא עכ"פ הב"י דס"ל דסגי במסלפ"ת לחודא ע"כ ס"ל כנ"ל ואדרבה להרמ"א קשה למה לי כאן בסי' צ"ח מסלפ"ת וצריך לומר דהי' יכול לאשתמוטי ולומר שלא הרגיש בטעם ולא מתבדה כולי האי לכך בעינין לכ"ע גם מסלפ"ת עכ"פ לרמ"א וסייעתו אפילו אינו מסלפ"ת ואפשר להשביח מקחו נאמן להתיר א"כ כ"ש לאסור וקשה בסוף סי' רצ"ד סתם הש"ע בגוי שאומר שפירות אלו של ערלה א"נ לאסור ואפילו באומר שמפלוני לקחן ומצאתי בפר"ח סי' פ"ג סקכ"ז הקשה כן ות' דבסי' רצ"ד איכא למיחוש לקנוניא ולא זכיתי להבין דבריו אלא א"כ הוא מפרש במ"ש איש פלוני היינו גוי וכן באמת הגירסא בתוספתא שלנו אבל הרא"ש בפ"ק דקידושין סי' ס"ב לא פי' כן ועיי"ש שם בקרבן נתנאל וכן משמע פשוט הלשון דמישראל קאמר וקשה איך ניחו' לקנוניא הא ע"א נאמן: ולכאורה יש לישב ולומר דווקא בסי' פ"ו נהי שכ' התוס' בחולין דף ס"ג ע"ב דרוב עופות טמאים הם מ"מ איכא סימני בצים אלא דאינם מחוורים מ"מ רוב ליכא ואינו אומר נגד הרוב אז נאמן בכה"ג אבל בסוסי' רצ"ד רוב פירות אינם של ערלה ונגד רוב אינו נאמן אפילו ביכול לברר מ"מ לא מסתבר שלא לחוש לדבריו אפילו לברר ומ"ש ממה דאמרינין בקידושין דף ס"ו ע"ב דהיכא דיכול לומר שלח ואחוי לכ"ע חוששין לדברי הע"א אפילו לענין ממון ודבשבע"ר מסתבר דצריך לחוש דהרי בכל מלתא דעל"ג יש פלוגתא אי נאמן מן התורה גבי דבר שבערוה עיין בריב"ש סי' קנ"ה והנוב"י בתקנע"ג סי' ל"ג האריך והוכיח דמה"ת נאמן ואפילו מאן דפליג וכ"פ בח"מ סוסי' ל' מ"מ נרא' דמה"ת צריך לברר ונאמן לזה וכן פסק הסמ"ע בח"מ סי' ל' ס"ק כ"ב גם לענין ממון ונהי דהש"ך שם פקפק עליו לפיענ"ד אינו מוכרח לפי מאי דמשמע בקידושין שם ועיין בתשובת מרן חת"ס סי' ג' משמע דנאמן משום שיכול לומר שלח ואחוי ואין חילוק: ובשו"ע סי' קכ"ז בשם הרב דק"ק טשערניווע ני' לא נחית לזה ולפי"ז נראה דגם בגוי ראוי לנו לחוש גם נגד חזקה רוב וקשיא הא דסי' רצ"ד וצריך לומר דהתם מייירי דפלוני זה אינו לפנינו או דווקא אם שואלין אותו ואומר של עוף פלוני דהוא רואה שאנו מדייקין אחריו ואז הוא ירא שמא יתבדה אבל באומר מעצמו מפלוני הוא אפשר שסבר שלא דייקן אחריו ואינו חושש עכ"פ כללא הוא דהיכא דמסלפ"ת וגם יכול לאגלויי מיד נאמן לכ"ע ואפשר דנגד רוב או חזקה א"נ וביכול לגלות בלבד תליא בפלוגתא הנ"ל: ב) אומן איתא ביו"ד סי' קי"ד סעי' ה' דלא חיישינין שיזייף דלא מרעא אומנתו וראי' מאו"ח סי' כ' גבי ציצית

דתגר נאמן והפר"ח שם הקשה הא הר"ן בפ"ק דחולין כ' זה רק להלכה ולא למעשה ועיין במג"א רס"י כ' תמצא דלא קשה בהאי דחולין לא מרעא אומנתי' שאין בו זיוף כי אם לענין או"ה וכן מוכרח לכאורה ממאי דקשיא לכאורה בסי' צ"ח י"א דלא סמכינן אקפילא לחודא ומ"ש מתגר וצ"ל כמ"ש המג"א דבסי' צ"ח אפילו אם ישקר לא יהא זה ריעותא לאומנתו אלא יאמר ששיקר שבאיסור לא איכפת ליי ולכך י"א שבעי' תרתי דעל מסלפ"ת נמי אין לסמוך בכה"ג אע"ג דעל"ג מ"מ ישתמט ויאמר שאינו בקי בטעימה ולכך בעי' קפילא ועי"ז מהני עביד לגלויי והנה הש"ך בסי' ש"ב ביו"ד סק"ד כ' באומן לא חיישינן הואיל ויכול לברר וקשה הא יכול לברר בלא אומן מהני לרמ"א בסימן פ"ו ונהי דאומן אפשר דלא מהני התם מטעם הנ"ל ועיין עוד בח"צ סי' ל"ט עוד טעם אבל היכא דמהני אומן מהני אפילו ליכא למיקם עלי' דמלתא וכמ"ש ביו"ד סי' קי"ד והפמ"ג סי' מ"ו סק"י לענין המסורסים: ג) היכא דלא שייך מעלות הנ"ל דהדין דאינו נאמן אפילו אפשר שעתיד להתגלות דהרי מיתה חשיב עשוי להתגלות לבסוף ואפי"ה אינו נאמן אלא בעדות אשה ובמסלפ"ת מ"מ היינו להתיר אבל לאסור מושכחת לה דנאמן אם הוא חפץ שלו ובידו ולא שייך להשביח מקחו לכ"ע נאמן ולא אמרינן אשר פיהם דיבר שוא דהרי חזינן דהוא בא לשוי' דבר איסור ונאמן על שלו מגו דאי בעי קלי' וכמ"ש הרשב"א בתשובה סי' קי"ח אבל היכא דשייך לומר דאינו אומר אלא לפנים משום להשביח מקחו אע"ג שהוא שלו פליגו הרשב"א פסק כרשב"ג דאינו נאמן והרא"ש פרק אלו מגלחין סי' ע"ט פסקרבי דחיישינן לדבריו לאסור דהרי כיון לתלינן להשביח לא שייך מיגו מ"מ חיישינן לדבריו לאסור: והרא"ש שם במוע"ק הביא מזה ראי' דה"ה דנאמן לאסור בשל חבירו היכא דמסלפ"ת עיי"ש אע"ג דהכא הוא שלו מ"מ ס"ל מעלה זו שהוא שלו לא מהני היכא דלית ליי מגו וכיון דתלינן דלהשביח הוא אומר כן ואפי"ה חיישינן לדבריו ה"נ במסלפ"ת בשל חבירו וודאי אם אינו מסלפ"ת חזקה שהוא משקר כדי להכעיס לחבירו וכמ"ש המרדכי במוע"ק דף פ"ג אות תק"ך דא"כ יתמלאו כל הבגדים כולם קרעים אבל במסלפ"ת בשל חבירו הוי כמו שלו אפילו אינו מסלפ"ת דאז אין כאן חשש רק דנימא דמשקר משום ה איזה טעם או שאינו חושש על שקר א"כ לכך מספיקא מחמירין ואע"ג דלכאורה הרא"ש חייש רק במלתא דעל"ג דהרי התוס' מיירי בכה"ג באומר מאיש פלוני מ"מ משמע דלא ס"ל לחלק והנה הש"ע בסוסי' רצ"ד פסק כרשב"א להקל וכן הא דפסקי' בסי' י"ו סעי' י"א הוא כרשב"א אבל להרא"ש אפילו לאחר שיצא מתח"י אם מסלפ"ת נאמן להחמיר ואפי"ה פסק בסי' שצ"ז לענין אבלות דנאמן גוי במסלפ"ת ואע"ג דהרא"ה יליף זה מרבי וצ"ל דלפי המסקנא טעמי' לכ"ע הואיל והאמינו מסלפ"ת לענין עדות אשה נאמן גם בעלמא על מיתה וגם הר"מ סובר כן לפי האמת כמ"ש המרדכי בשמו אלא דגמגם גם על ע"א ישראל אבל כיון דלזה מאמינים גם על זה נאמן: ד) כ' היש"ש פ' כ"ה סי' ס"ה דהיכא דליכא חזקה חיישינן לדברי גוי לאסור והטו"ז בסי' קכ"ב סק"ד והש"ך שם ובסי' קכ"ז סקי"ט השיגו עליו ולפי ענ"ד דבריו נכונים דס"ל כרשב"א אלא דסובר דדווקא נגד חזקה או רוב כגון באומר של ערלה שאומר נגד הרוב וכן באותו ואת בנו בכה"ג סובר הרשב"א דאין חוששין לאסור אבל גבי סתם כלי של גוי דמותר מטעם ס"ס ואולי אמר נגד הס"ס ג"כ אין חוששין אבל באומר רק נגד חד צד שבישל בו היום ובזה אינו אומר נגד הרוב ולא נגד חזקה לכך נאמן והיינו במסלפ"ת ומושכחת לה בשואל מסלפ"ת כגון שא"י שאו"ה תלויים בו כמ"ש הכו"פ בסי' צ"ח וס"ל דהיינו טעמא דנאמן לאסור ביו"ד סי' שי"ג סעי' ב' בהגה"ה וזה ג"כ דעת הטו"ז בסי' קכ"ב סק"ד במסלפ"ת נאמן והיינו היכא דליכא חזקה ומיושב נמי קושית המנח"י בכלל נ"ט סק"ז: ה) היכא דיש רגלים לדבר גוי

נאמן לאסור כמ"ש המהר"ם לובלין בתשובה והובא בטו"ז סוסי' מ"ח ובסי' שי"ז סעי' ג' בהגה"ה כ' דאפילו להתיר נאמן אם יש לך צירוף למסלפ"ת גם שהיתה חולבת והיינו ג"כ רגלים לדבר אלא ששם הם רגלים לדבר טובא כמבואר בתה"ד סי' קע"א: תשובה קמ"ט בעזיה"ת חוסט עש"ק פ' נח שנת תרל"ו לפ"ק: החיים והשלום וכ"ט לאהובי תלמידי הרב הגדול בתורה וביראה כש"ת מוה' וואלף סופר נ"י רב בביהמ"ד בעיר פעסט יע"א: מכתבך קבלתי וד' יברך אותך ואת ביתך ואת כל אשר לך ויצליח מעשיך וישר כוחך וחילך לתורה ולעבודה ומה שהערת על דברי הרא"ש על הי"ד כללים בגיטין דף נ"ד שבאות ג' ואות ד' כ' דבעלים אינם נאמנים אלא משום דבידם לתקן ובאות י"ד כ' דבעלים נאמנים משום שהם בעלים והקשית סתירה בזה ואעתיק לך גרגיר אחד מחידושי שכתבתי דהא דבעלים נאמנים כ' הרא"ש בי"ד כללים והש"ך ביו"ד בסי' קכ"ז סקכ"א כ' דאפילו נגד חזקה הבעלים נאמנים ודווקא אם הוא בידם לעשות והיינו היכא דאתחזק אבל בלא אתחזק הבעלים נאמנים אפילו הם לא הי' בידם לעשות טפי מעד אחד ולהתיר בעינין שיהא בידם לעשות אבל לאסור נאמנים אפילו אין בידם לעשות לדעת הרא"ש וסייעתם ובזה מובנים דברי הרא"ש באות ג' ואות ד' דשם מיירי להתיר ובאות י"ד מיירי לענין לאסור אלא דמייתי ג"כ רא"י מיבמות דף פ"ז לענין הפרשת תרומה דמיירי גם להתיר זה עדיין ק"ק אמנם הטו"ז בסק"ו סובר דאפילו נגד החזקה וגם לא הי' בידם לעשות אפי"ה הבעלים נאמן והנה לענין לאסור אותו דבר שפיר מובן דהבעלים נאמנים לאסור את שלהם אבל דנימא דהבעלים נאמנים להתיר קשה נהי דעל עצמם א"ש כיון דהוא אומר ברי לו שהוא מותר אפילו נגד חזקה כ' המרש"א ביבמות דף פ"ח דנאמן באומר ברי אפילו יש ב' עדים האוסרים וברי לו שהם טועים ומשקרים כ' הבכור שור ביבמות דיש להתיר לצורך גדול לעצמו אבל לאחרים צריך סברא ויש להסביר דאי לימא דע"א אינו נאמן משום דאומר בדדמי וכמ"ש הפנ"י לחד טעמא איכ"ל דבדבר שהוא שלו רמי אנפשי' טפי ומדקדק וכדאמרנין בעירובין דף ל"ב פ"ב עיי"ש בתוס' הביאם המג"א בסי' תל"ו דאפילו קטן בשלו אפילו להתיר נאמן לפי סברא זו יש מקום לומר דאפילו יצא מידי הבעלים נאמן על האחר ג"כ דידע אינש בשלו ומדקדק ובש"ש שמעתא ו' פ"ז נסתפק ושם בפ"ו הקשה טובא על הטו"ז מיבמות דף פ"ח דמבואר דבעלים נאמנים משום דבידם לאיתשולי ותו קשיא מדברי רש"י בחולין דף י' דיליף מדכתיב וזבחת מבקרך דע"א נאמן וקשה.

התם קאי בבעלים וגם האשה הוא כבעל דבר ואיך יליף מוספרה לה ורש"י ביבמות דף פ"ח כ' רא"י דע"א מהימן ממעשים בכל יום שאדם רשאי לאכול אצל חברו וגם מהג"א בחולין מכולם לכאורה מוכח דגם הבעלים אינם נאמנים אלא דהג"א כ' דאם הבעלים אוכלים נאמנים גם על האחר וביארתי מזה במקום אחר ואפשר לישב דגם הטו"ז סובר דלהתיר א"נ נגד החזקה גם הבעלים אלא דבלא"ה יש לדקדק דביבמות שם הוי מצי למימר דבעלים נאמנים משום דבידם לבטל ברוב דהתם על דין תורה אזלינין ומן התורה מבטלין איסור לכתחילה וגם מדרבנן יש לדייק כיון דהוא על עצמו נאמן א"כ לדידי' הוי היתר ורשאי לבטל א"כ בלא טעמא דיכול לאיתשולי עלה יהיו הבעלים נאמנים דבידם להתיר ע"י ביטול אלא די"ל דגמרא עדיפא מיני' משני דבידם לאיתשולי ובידם להפריש א"כ איכ"ל דהטו"ז דמיירי שאין ניכר בחתיכות אם מנוקרים הם או לאו א"כ בידם לבטלם כיון דלדידי' שרי א"כ באמת גם הטו"ז מודה דאפילו הבעלים אינם נאמנים אלא א"כ היכא דבידם לעשות והיינו לאחרים אבל לעצמו איכ"ל דנאמנים הבעלים: ובזה מיושב קושית הש"ש הנ"ל וגם דברי הרא"ש דמייתי רא"י באות י"ד איכ"ל דלעצמו קאמר דאפילו להתיר א"צ בידו לעשות וממילא אם הי' אפשר בביטול נאמן גם על

אחרים כנ"ל כדלעיל וכל זה לענין להתיר אבל לענין לאסור נראה דהבעלים נאמנים אפילו בלי מיגו אפילו נגד חזקה וממילא גם אם נתנם ליד שומר עשאוהו כבעלים והמנוהו ג"כ לענין לאסור אפילו בלי מיגו ואם יצא שוב מתחת יד הבעלים מסתמא אין לשני כח יותר מן הראשון ובלא"ה י"ל דלענין שני לא מקרי כלל נגד חזקה כדרך שכ' הנוב"י מהדו"ק בתק"עג סי' ל"א דכשם שאין מחזיקין ריעותא ממקום למקום כך אין מחזיקין חזקה ממקום למקום ובזה אפשר לקיים דברי הש"ש הנ"ל שכ' דאף לאחרים נאמן: ואין להקשות על זה מהא דאמרינן אם אינו בידו א"נ לאחרים הא דלעיל שייך בחזקה דמעיקרא חזקת הגוף אמרינן דאין מחזיקין אבל לגבי סופר דאיכא חזקה אחרת מצד מנהג העולם כמ"ש גם כן הש"ש דאין חבר מוצא מתח"י דבר שאינו מתוקן וחזקה כזו מועיל אף בכל המקומות ואינו נאמן נגדו אלא א"כ הוא בידו ועוד הארכתי בזה אבל אין לי פנאי להניח להעתיק יותר מזה וגם ההעתקה לא עשיתי אלא לכבודך וחיבתך ושאר דברים שכתבת הם פשוטים וא"צ לפנים ואחתום בברכה יהי ה' עמך ויסיר ממך כל צער ויגון ותראה בהצלחת בניך ובנותיך דברי רבך הדו"ש.

ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ק"נ בעזה"י זך תמוז תרי"ג לפ"ק פה יערגין יע"א: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרב המאור הגדול המפורסם המופלא ומופלג בתורה וביראה החרוץ כש"ת מוה' זלמן שפיצער נ"י מורה בעיר מלוכה ווין יע"א: מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממני לכתוב לו פס"ד אם סתם יינם בזה"ז מותר בהנאה אפילו שלא לצורך ובלא הפסד כלל או אסור שע"י עובדא שבא לידו בתערובות יי"נ וצוית לאיש השואל שהוא ירא ה' שטוב שלא ליהנות ממנו ולהשליכו לנהר ומורה אחד ערער כנגדך ואמר שמעולם לא הי' זה ספק אצל בעלי הוראה ולא עלה על דעת אדם מעולם לאסור יי"נ שלנו בהנאה וכי לא נזכר זה בשום פוסק עכ"ל בקיצור וכבר הבאת דברי התוס' בע"ז דף נ"ז ע"ב בד"ה לאפוקי והרא"ש והרמזים כ' רק משום מוטב שיהיו שוגגים וכו' אין למחות ולאסור בהנאה והד"מ בסי' קכ"ג והש"ך בסי' קכ"ד ס"ק ע"א כ' כן בשם גדולים והסכים כן דרק במקום צורך או במקום הפסד מותר לסמוך על כלל זה דגוים בזה"ז לאו עע"ז הן ובס' חכמת אדם ג"כ כתב כן כל זה כתבת וגוף הדבר א"צ אריכות בוודאי יש דעות המקילין ומתירין יי"נ בזה"ז בהנאה אפילו שלא במקום הפסד וזה דעת הרשב"ם המובא בתוס' שם וכמ"ש בתשובת מהר"ם פאדווי סי' ע"ז והובא בתשובת מהר"ם לובלין סי' נ' ומ"מ הרבה מהראשונים והריב"ש בתשובה סי' רנ"ה כ' שצווחו כל המפורשים על זה ודאין להתיר סתם יינם בהנאה ואפילו במגע גוי כ' דלא התיר הרמב"ן והרשב"א וכל האחרונים וכן הביא הב"י בסוף סי' קל"ב בשם הרשב"א בתה"ק שכ' שאין אנו סומכין על דברי הגאונים בהוראה זו להתיר יינם ומגעם בהנאה וגם מהר"ם פאדווי הנ"ל לא התיר אלא במקום הפסד ובימי חכמי ד' ארצות תיקנו וגדרו שלא לסחור עם סתם יינם וגם מהר"ם לובלין בתשובה הנ"ל טרח מאוד שלא למחות בעושי מסחרלרמב"ם ג"כ ביזרא כמו בגזרא דרודף ומותר נגד ביזרא דש"ד וא"כ נראה דבכה"ג ג"כ הרמב"ם מודה דסגי ביחודו כן הי' נראה לי: אלא דלכאורה ק"ל גוף הסברא הנ"ל דלפי הנראה ממשנה דאהלות ומעירוכין דף ו' ומאו"ח סי' ש"ל דגם אם חותכין בין האם להציל הוולד ובין וכו' א"כ ל"ד זה ליחודו כלל דהתם ע"כ כלם מתים אבל כאן אפשר להציל האם ע"י הוולד ואפשר להציל הוולד ע"י האם א"כ שוב קשים דברי הגאונים הנ"ל וצ"ע ואפשר שע"ז כ' הגאון ר"י מיא זצ"ל כיון דאפשר דלא כלו לו חדשיו אפילו אי הוי מיעוט מ"מ אין רשאין להמית האם להציל הוולד דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב דכיון דעפ"י המיעוט אין רשאין להמיתה א"כ ע"כ ימית הוולד שוב שפיר איכ"ל כסברת הגאונים הנ"ל דרשאין להמית הוולד

להציל האם כמו שהסברתי לעיל כן הי' נ"ל בכוונתם: אלא דכל זה אפשר לומר אם אנו יודעין
בבירור שימותו שניהם אמנם הרי זה אינו נודע אלא עפ"י אמירת הרופאים ואנן קי"ל דאמירת
הרופאים אנן חשבינן לספק כמבואר בדברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד הלכות נדה וא"כ
אכתי אין מקום להנ"ל מיהו לפי מה דאמרינן בכתובות דף כ"ב ע"ב דברי לי מהני ופי' רש"י
שם דאפילו ברי לי דאיו לבו נוקפו מהני וא"כ אפשר דאיכ"ל דאם הרופא בעצמו אומר שברי
לו והוא רוצה לעשות כפי ברי שלו הי' מותר לדעת הגאונים ואפשר דאין אנו מחוייבין למחות
בו כ"ז כתבתי לא ח"ו להורות בדבר חמור כזה אלא לעורר שדברי הגאונים הנ"ל נכונים אלא
שצריך עדיין להתישב בדבר הזה כן נראה לפי ענ"ד תשובה קנ"ו עוד להגאון הנ"ל ראיתי עוד
בספרו בסימן מ"ט שנשא ונתן הדר"ג נ"י בדין א' שגנב תורה שחידש ת"ח אחד והוא כ' זה בשם
עצמו ופלפל או פסול משום זה להיות סופר או כיוצא בזה ומעלתו נ"י הביא דברי הספרי בפרשת
שופטים על פסוק לא תסיג גבול רעך דקאי ג"כ על האומר דברי ר"א בשם דברי ר"י ודברי ר"י
בשם ר"א לומר על מי שאומר טהור טמא וכן להיפוך ומעלתו נ"י האריך בזה דאיכ"ל ודווקא
בכה"ג איכא משום לא תסיג ותמהני על שלא הביא מימרא דגמרא יבמות דף צ' וירושלמי
דשקלים סופ"ב דמייתי עובדא דר"י כעס על ר"א שלא אמר שמעתתא בשמו ור"י בר אידא
פייסו שממיל' נשמע ופריך בגמרא מאי כולי האי ומאי נפ"מ דר"י בזה ומשני משום מ"ד אגורה
באהליך עולמים עיי"ש ואי נימא דיש בזה משום גזל או משום לא תסיג גבול א"כ ר"י דלא ידע
פיוס דר"י בר אידי דממיל' יודעין זה א"כ שפיר כעס אי נימא דיש לחוש משום גזל או משום
לא תסיג: ובאו"ח סי' תקפ"ו סעי' י"ב קי"ל דבגזל שופר ותקע יצא וכן קי"ל במגילה סי' תרצ"א
משום דאין בקול משום גזל ובירושלמי ר"פ לולב הגזול יש ב' מ"ד חד אמר כתיב יום תרועה
יהי' לכם מ"מ וח"א וכו' וכן כ' הטו"ז ומזה נראה דפליגו בזה ולפי"ז לפי מאי דקי"ל דאין גזל
בחול דהוי דבר שא"ב ממש כשם דאמרי' קול ומראה וריח אין בו משום מעילה א"כ כ"ש בזה
שאומר חיד"ת שת"ח אחר חידש והוא אומר אותם בשם עצמו דלא חשיב גזל ובתוס' ר"פ איזה
נשך ס"ל דאפילו בקרקע אינו עובר משום לא תגזול ובמ"ל הקשה מספרי ולפי ענ"ד י"ל דספרי
מקשה משום כיון דמסיג גבול ולוקח פירות ובשעת לקיטתן נעשה גזלן כדאמרינן גבי אוונכרי
ריש לולב הגזול ולעולם בדבר שנשאר ברשות בעלים לא נקרא גזל אלא אפילו לדעת מ"מ
וסייעתו מ"מ בדבר שא"ב ממש נראה דלא חשיב גזל ומאן דס"ל בסנהדרין דף נ"ט דהביא מעלתו
דב"נ הלומד תורה חייב משום גזל אי נימא דלשון גזל דווקא אפשר דס"ל כאידך מ"ד בירושלמי
הנ"ל: אמנם הגונב חידו"ת דהיינו שאומר משמו מאי דחידש ת"ח אחר זה אסור משום מדבר
שקר תרחק או משום גניבת דעת אסור כמו כל מרמה שמרמה לאדם אחר וכעין הנאה כמו שכ'
הרמב"ם בפ"ב מה' דיעות ופ"א מהלכות מכירה וחז"מ סי' רכ"ח כנ"ל ובירושלמי שם משמע
דמי שאומר דבר בשם מי שלא אמרו אינו אלא שעיי"ז גורם טעות בדין שאחד בר סמכא וא' אינו
בר סמכא כדאמרו גבי רב ששת דהי' גברא פטיחא ולא הי' בקי בבעל השמועה והיינו כעין ספרי
הנ"ל ובוודאי האמת אהוב אצל השי"ת בכל העניני' כ"ש בעניני' תורה אבל שיהא בזה משום לא
תסיג גבול אינו מוכרח כמש"ל כן נראה לפי ענ"ד ואסיים בברכה וכו': הק' משה שיק
מברעזאווע: תשובה קנ"ז יערגין יום ב' יוד ניסן תר"ך לפ"ק: את חג המצות יחוג בדיצות ידידי
הרב הדיין המצויין בהלכה מופלא ומופלג בתורה וביראה החרוץ ושנון כש"ת מוה' שלמה קליין
נ"י בק"ק פאקש יע"א: גי"ה מיום ב' ויקרא קבלתי בשעה שאני עמוס התלאות ושאלנא להו
ומעלתו נ"י ביקש ממני לחוות דעתי בדבר הצ"ע טובא וקשה אבקה של רבית ואיסורו גדול

וכאשר אמרו זהו ככופר באלקי ישראל וביציאת מצרים ראוי למנוע ממנה ובלא"ה הרי הרב הגאון האב"ד דקהלתכם נ"י בעירכם וכבר הביא בש"ע יו"ד סי' רמ"ה בשם מהרי"ק דאין ראוי להורות או"ה באתרא דחברי' וכ"ש מילתא דפרהסי' וצרכי ציבור ואחריות דאחריו' לא קבילנא עלי אמנם הואיל ותורה הוא אמרתי להשיב לא להלכה ולא למעשה אלא להעיר על דברי כבוד מעלתו נ"י ועל דברי תלמידי הרבני המופלג מוה' יואל צבי בלעט נ"י ולמעשה כאשר יסכימו הרב אב"ד נ"י והבד"צ יעשו.

וגוף השאלה הוא דבקהלתכם התעוררו לעשות חברה כדרך שפארקאסע וזה משפטה שכל איש הרוצה להסתפח בה יתן תיכף זהב אחד ואח"כ מידי שבוע ושבוע אגורת כסף ובעת אשר אחד מהן יהא נצרך למעות בא יבא עם משכן אל האיש אשר יבחרו בו להיות בראש ומהמעות המקובץ ינתן בהלוואה על ששה פארצענט ונפשם בשאלתם אם יש מקום לעשות באופן שלא יהא בו איסור רבית והנה הדבר פשוט אם ראש החברה הממונה מלוה ברבית על ששה פארצענט הוא רבית קציצה ועוברין על כמה לאוין שמנו חכז"ל סו"פ איזהו נשך דמ"ש רבים מיחיד ולפעמים זה לזה ואחרים הן מלוין ולפעמים בהיפוך מ"מ האיסור נעשה בין כולם וגדול חטא הרבים מן חטא הנעשה ביחידות וכדאית' פ"ק דמכות גבי עדים זוממין וכ"ש אם נעשה האיסור לחוק ומשפט וכמ"ש העקידה בשער כ': ומ"ש.

תלמידי המופלג מוה' יואל צבי בנעט נ"י כיון דלפעמים זה מלוה ולפעמים זה והכל בא לחברה בשותפות הוי כבני חבורה שאינם מקפידין ובת"ח אמרו שמותרין ללות וכ' הב"י בסי' ק"ס בשם בעה"ת משום דהוי כבני חבורה שאינם מקפידים הנה אין הנידון דומה דהתם קאי בלא הותנו ואינו מוכרח ליתן וגם בלי הלוואה רגילין זה ליתן לזה אבל כאן הרי חזינן דמקפידין דהרי מוכרח ליתן עבור הלוואתו את הפארצענטע ואפילו להדיעות שהביא הד"מ והרמ"א בסי' ק"ס סעי' י"ז דגם בקצץ בת"ח שרי היינו כיון דמן הסתם אפילו בלא הלוואה אינם מקפידין ונותנין זה לזה וכעין שכ' הש"ך רס"ו קס"ו אבל כאן הרי לולא הלוואה מקפידין אלא שאין מקפידין הואיל וזה נותן הרבית ולמחר חבירו יתן כיוצא בו וכולם שווין א"כ הרי כלם לוויין ומלוין ברבית ובשותפות החברא ההוא בלזה אחד מהחברותא הוי כאלו כולם מלוין לזה ברבית ומיד עוברין ואע"ג דהוא נותן בשמחה ובנפש חפצה לא שנפשו חפצה ליתן מתנה להחברותא אלא הואיל שע"ז גם בהגיע עת שחבירו ילוה מהחברותא ויהא הוא מן המלוין וגם לו ינתן: ולכאורה הו"א דאפילו בלי רבית תלי' בפלוגת' המובא בש"ע יו"ד סי' ק"ס סעי' ט' הלוה לי ואני אלוה לך לדעת י"א ולזמן יותר לכ"ע אסור וא"כ גם בסברא הזאת הוא מלוה לו שאח"כ אם יצטרך הוא ילוה לו ואע"ג דהתם דווקא בהתנו אסור מיהא גם כאן בחברה הזאת הנימוסים והתנאים אשר עלי' אדני החברה נוסדו יש להם משך זמן וכאלו כל פעם נתחדשו דכל הנותן והלוה והמלוה ע"ד תנאים הראשונים הוא סומך מיהו אי משום הא לא ארי' דהרי מי שצריך בכל עת ללות מחברה זו ולא יהא זמן ועת שממונו יהא פנוי בהחברותא כדי ללות לאחרים רשאי הוא לעשות כן ואינו כנגד תנאי החברה א"כ אינו נעשה מחוייב ע"י מה שמלוין לו שגם הוא ילוה להם וא"כ בלא רבית בוודאי מותר אבל ללות ברבית נראה לפי ענ"ד פשוט דהוי כמו שאר רבית קציצה: ועוד אמרתי דאפילו למאן דמתיר בת"ח אפילו בהתנו טעמם כיון דת"ח הם נותנים המעות שהלוו במתנה וכמו דאמרין באהע"ז סי' כ"ח סעי' י"ט גבי משאיל טבעת לקדש בו דאמרין דמסתמ' הקנה לו במתנה ע"מ להחזיר ועיין במג"א סי' תרנ"ח ס"ק ו"ה"נ י"ל כן בת"ח ובזה יש להבין היטב דברי הג"א שהביא

הב"י בסי' ק"ס ונתקשה בו וגם הטו"ז שם בס"ק י"ג ולהנ"ל יש לכוון דבריו וא"כ בעלמא בוודאי בהותנו גרע ואסור וה"נ בנידון שלנו ולכאורה.

הו"א כיון דהממונה ואפטרופס לזה הוא רק כשליח של החברותא א"כ למ"ד רבית ע"י שליח שרי ומלשון הרמ"א בסי' ק"ס סעי' י"ו בהג"ה משמע דגם בשליח המלוה לדעת הפוסקי' האלו שרי ונהי דהרבה מהאחרונים צווחו על תשובת רש"י שהוא מ"מ גם רבים מהאחרונים החזיקו בדיעה ההוא ואם אמנם הטו"ז שם הרבה להקשות ע"ז וגם השעה"מ בפ"ה מה' מלוה הקשה מפ' שום היתומים וגם החוות דעת פקפק עמו במקצת מיהו המל"מ בפ"ה ממלוה דין י' ירד להציל ולפי סברתו יש לישיב כל הקושיות יעו"ש שכ' הטעם כיון דאין שלד"ע לא היתה ההלוואה ללוה אלא לשליח שלא ברבית שהרי הוא לא הבטיח לשלם רבית אלא שהלוה ישלם וכיון שההלוואה לא היתה ללוה שניהם פטורים מרבית והחוות דעת הקש' שם בס"ק דא"כ גם מהאחריות יהא השליח פטור כיון שאמר שלוה זה לצורך משלחו וכעין שכ' הש"ך ביו"ד סי' קס"ט ס"קלד: וזה יישב ג"כ המל"מ בלשונו דכיון שאין ידו כידו והרי מעיקרא אדעתא דהכי בא ללות שמיד שיבוא לידו יהא באחריות בעל היד שזכה בו אלא שהוא סבר דידו כיד משלחו אבל כיון דקי"ל דאין שלד"ע א"כ ידו הוא של עצמו והרי אדעתא דהכי הלוה שיהא באחריו' בעל היד וא"כ הוא באחריות' משא"כ שם בסי' קס"ט דאדרבה הישראל נעשה שליח של המלוה וידו כיד המלוה כדאית' שם בש"ע וא"כ הוא באחריות בעל היד ונשאר באחריות המלוה וא"כ כיון שסברא זו נכונה דהמעות של.

הלוואה הוא באחריות השליח אבל מה שקצץ רבית זה לא קצץ אלא שהלוה יתן שהרי הרבית לא בא החיוב מיד אלא לאח"ז וא"כ כיון שהוא פטור ונהי שאח"כ כשיתן המעות ליד הלוה ע"ד ליתן רבית למלוה נתן לו מ"מ אין כאן איסור כיון דאין המעות בא לו מיד המלוה וגם אינו נותן עבור השליח שהשליח לא נתחייב ולפי הנראה אין המלוה יכול לתבוע רבית לא משליח ולא ממשלחו לא משליח כנ"ל שהרי לא נתחייב וגם לא ממשלחו שהרי לא בא מעות שלו לידו וכיון ששניהם אינם מחוייבים אם נותן לו אין כאן רבית ולכך כיון שאין כאן חיוב על הלוה ליתן לא תיקנו כן באפטרופס דיתמי ומיושב הקושי' של הטו"ז אפי' אם נימא דגם בשליח המלוה הדין כן ובחות דעת ובחכמת אדם כ' בשליח המלוה אין הדין כן: מ"מ בנדון הנ"ל אינו מועיל זה ואיכ"ל דלכ"ע עוברין לא מבעי' לפי הנראה דהממונה להלוות גם הוא מבני החבורא ואית לי' שותפות בגו' א"כ הוא עובר בוודאי ולא עוד אלא דאכ"ל היכא דאית לי' שותפות בגו' לכ"ע יש שליח לד"ע דהרי בקידושין דף מ"ב ע"א פריך ודלמא שאני התם דא"ל שותפות בגו' משמע דאפי' אי בעלמא אין שליח שותפות שאני וא"כ אפשר גם בד"ע כן ויעויין שם בעצמות יוסף ומגו דזכה לעצמו זכה לחברי' אלא אפי' אם אין להממונ' להלוות שותפות או יותר טוב שממנים שליח ללות ואז לדעת רש"י וסייעתו בעלמא שרי מ"מ כאן לענין חברה זו זה אינו מועיל שהרי כל בעלי החברה מעיקרא קבלו עליהם לעשות ולתקן החברה והשותפות הוא ע"ד זה שכג מי שיגיע מעות החברה לידו לשלם הרבית וקי"ל בב"ב דף ח' ע"ב ובחזו"מ סי' רל"א דרשאינ בני העיר ובני אומנות להתנות ולהסיע על קיצתן וכן בחזו"מ סי' קע"ו לענין שותפין כיון שנתנו מעות והתחילו בשותפות נגמר לכ"ע ונתחייבו בכל התנאים וא"כ כאילו כ' הלוה למלוה שיתן לשלוחו מעות ברבית דלכ"ע הוי רבית גמור והשליח מעשה קוף בעלמא עביד והמשלח מתחייב למלוה וא"כ בנידון שלנו נראה דאין מקום לצדד להתיר עפ"י תשובת רש"י גם שאר עניני היתר עפ"י היתר עיסקא יפה כ' מעלתו נ"י דאין מועלים ומסוגלי' לתקן ולהתיר בכה"ג לבעלי החברה כי

החברה אינה יכולה להשתתף בזה בעסק כל איש ואיש ובקרב הימים הכל נשכח וכ' מעלתו נ"י שלפי הנראה לו הדרך היותר נכון ומקובל כדין הש"ע סי' קע"ג סעי' ד' ובעל חו"ד שם ס"קד מראה עצה באופן שכל אחד יכול ליהנות מן ההיתר ולפי"ז יהא בחוק ונימוסי החברה למשל אם א' יצטרך למעות יבוא אל, אחד קצין עשיר מפורסם אשר שטרותיו בחזקת חזק ובטוח אשר יהא ממונה מהחברה על זה ויתן לו משכנות כפי סך הנרצה שילוו לו והעשיר הנ"ל יתן לו שט"ח על עצמו כפי סך ההוא ובזה יבוא אל ראש החברה ויוזיל גבי' מעט מסך הכתוב בו וכאשר יושלם זמן ההלוואה יתבע ראש החברה את הקצין העשיר בעל השטר והוא יחזור על הלוח עכ"ל: והנה היתר זה של חו"ד כ' ג"כ בקונטרס בעל הסמ"ע על הלכות רבית המועתק בקיצור בחכמת אדם כלל קל"ח דין ח' וכ' שם בפירוש בין שטר שיש לו על חברו או שטר שיכתוב על עצמו ואע"ג דבשטר שיש לו על אחרים הוא משתרשי לי' עי"ז שיפטור מאחריות השטר מ"מ עי"ז שוב יהי צריך להיות באחריותו שט"ח זה שנותן לו זה שרוצה ללות ואפילו יתן לו משכון וא"כ אכתי מרוויח מ"מ הא דיכול ליתן לו שט"ח דאחרים היינו דמקנה לו בקנין בכתיב' ומסירה שיוכל הוא למכור לאחר אבל אם משאיל לו רק שט"ח שיש לו על אחרים זה אינו מועיל דזה א"י למכור ובזה מיירי החכ"א בכלל קל"ד דין ט' אלא שנראה שיש שם ט"ס וכיון שמקנה לו א"כ אפילו משתרשי לי' הרי הוא מכר ורשאי להרוויח והיינו אם זה האיש הקצין והעשיר מוסר לו שט"ח שיש לו על אחרים בכתיב' ומסירה כדינו אמנם אם, נותן לו רק שט"ח על עצמו למשל שיגבה ממנו ר"ח אייר ק"כ ונגד זה נותן לו זה שט"ח ומשכון ג"כ לגבות ר"ח אייר ק"כ א"כ נהי דבשעת גבי' אין כאן רבית ושניהם שווין אבל קודם זמן גבי' שיש אחריות על השט"ח אשר בלי משכון טפי מעל השט"ח או החוב אשר על המשכון וא"כ בשעת שומה אם היו רוצין למכור השט"ח שיש עליו אחריות טפי הי' צריך להוזיל יותר ממה שיצטרך להוזיל על החוב שיש עליו משכון ובב"י סי' ק"ס יש פלוגתא אי אזלינן בתר שעת שומה ובשעת שומה אפשר שהחוב שיש עליו משכון שוה יותר למכור מהשט"ח שאין עליו משכון מכל מקום אין חשש בזה אפילו אם הוא' כך שהרי העשיר הנותן לו שט"ח על עצמו אינו מלוה לו ואין זה הלואה אלא שמקנה לו ע"י שט"ח זה שיעבוד בנכסיו והשיעבוד הזה יוכל למכור לאחד והרוצה ללות מקנה לו נגד זה שיעבוד בנכסיו ואין זה הלואה אלא חלופין יעויין רס"י קס"א בטו"ז ובחו"ד שם שביאר דבריו וא"כ אפילו הי' שוה יותר הי' מותר מה"ת וכשיבוא זמן הגבי' הרי שניהם ואין חשש וא"כ שפיר י"ל ההיתר שכ' הסמ"ע והחו"ד הנ"ל גם אם נותן לו משכון על החוב ההוא.

: ואע"ג דלרש"י וש"ג המובא בש"ך חו"מ סי' מ' ס' קב דאין אדם יכול להשתעבד בדבר שאינו חייב לא א"ש היתר זה מ"מ הרי גם לענין ממון הסכימו הפוסקים דלא כדבריהם ואפילו לאפוקי ממונא וא"כ ה"ה לענין איסור מיהו דווקא בשטר גמור או כ"י חתום בחת"י יוכל להתחייב עיין בתומים סי' מ' וא"כ גם כאן בענין דווקא גם ח"י בכ"י אבל בלי חתימת יד לא מהני ולזה נראה שכיוון בקיצור סמ"ע המועתק בחכ"א בכלל קל"ח דין ח' וספר קונטרס הסמ"ע אינו כעת תח"י הארכתי לברר שההיתר הזה של קונטרס סמ"ע והחו"ד אין בו פקפוק לפי ענ"ד אמנם זה בעלמא אבל בנידון שלנו צ"ע דנראה דהיתר זה שייך אם מוכר שטח"ז לאחרים בפחות אבל אם מוכר לעשיר זה שנותן לו שט"ח בזול נהי דקי"ל ביו"ד סי' קע"ג סעי' ד' דאפילו ללוה יוכל למוכרו בזול היינו אם הוא שט"ח באמת אבל בכה"ג שנותן לו שט"ח משום שהוא צריך ללות א"כ לכאורה לא עדיף ממקנה לו חטים דקי"ל בסי' קס"ג סעי' ג' באומר הלויני ומוכר לו אח"כ בזול אסור משום הערמת ריבית וכ"ש במקנה לו שט"ח דנראה דגרע וא"כ בנידון הנ"ל שלפי הנראה

גם העשיר הנותן שט"ח הוא מבני החברה וא"כ אז יהא אסור לכאור' משום הערמת רבית דהרי הממונ' להלוות הוא ג"כ שלוחו וכאלו הוא קונה המגיע על חלקו ממנו בזול ואפשר דכאן לא מקרי הערמת רבית שאינו אומר כלל לעשיר הלוני ועוד יש לחלק כעין החילוקים שכ' הש"ך בנקוה"כ סוסי' קס"ז מ"מ עדיין יש לפקפק על היתר הזה דהרי פסק בש"ע שם ברמ"א דאם התנה מעיקר' שיתן לו בזול ובפחות הוי רבית וה"נ נהי דהאיש העשיר המקנה לו שיעבודו אינו מתנה שיתן לו בפחות מ"מ הרי כבר כתבנו דמה שעשו חוק והתנו מעיקר' בשעת עשיית החברה הוי כאלו מתנה השתא וא"כ אם האיש העשיר הזה מבני החברה וגם בשליחותו נעשה והוא נמי כקונה חלקו ממנו בפחות והבעל השטר מוכרח לזה עפ"י תנאי החברה וא"כ אכתי יהא אסור לדידי' אם הוא מבני החברה ונראה דמ"מ יש לקיים היתר הזה דהרי כ' הרמ"א שם בתחילת הסעי' דדווקא אם בשעת מכירה בפחות הוא שוה אסור משום הערמת רבית וע"ז קאי גם הרמ"א בהתנו אסור משום רבית אבל אם בשעה שקונה בפחות באמת אינו שוה יותר אין כאן ריבית: וא"כ גבי שט"ח קודם זמן גבייתו וקודם שבא לכלל גבי' באמת אינו שוה כמו הסך הנכתב בו וכדתנן במכות דף ג' גבי מעידין אנו באיש פלוני שחייב אלף זוז ליתן לשלשים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים אומדין ובפרט כאן בשט"ח שצריך הקונה לקבל אחריו' כדקי"ל ביו"ד סי' קע"ג סעי' ד' א"כ בוודאי לא יתן שום אדם עבורו סך הנכתב בו ואינו שוה בכדי כולו וא"כ כיון דהשתא אינו שוה בכדי כולו נהי כשיבוא לזמן גבי' יהא שוה מ"מ השתא אינו שוה כולי האי ואם מוכר בפחות אינו רבית ובפרט לפי מ"ש הש"ך בשם הב"ח דהוי רק כמו רבית ובכה"ג אינו כמו רבית נראה לפי ענ"ד דנוכל לסמוך על זה אם יסכימו ת"ח מופלגים לזה יש לקיים ההיתר ותקנה הנ"ל שכ' מעלתו נ"י: והנה אנשי החברה לפי הנראה לא לבצוע בצע ולהרבות הונם בנשך ותרבית התעוררו לעשות חברה הזאת אלא לעשות חסד ולהקל מוטות הנגשים התחברו על זאת בוודאי לא יהיו חיבור עצבים אלא חברים מקשיבים לקול ה' ולקול חכמים ורכנים וכאשר יורו להם יעשו ויתקיים בהם כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושי אלה לא ימוט לעולם יהי ה' עמו ויעל דברי ידידו הדו"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה קנ"ח בעזה"י חוסט יום ב' בהר תרל"ו לפ"ק: נשאל נשאלתי כמה פעמים על דבר השפארקאסטע הנמצאים במדינתנו שנתייסדה בשותפות ישראלים וגוים אם מותר לישראל ללות משם כיון דיש גם לישראל חלק בממון השותפות של השפארקאסטע וראיתי בתשובת שואל ומשיב ח"ג סי' ל"א שכ' להתיר ואתי עלה מב' טעמים א' למ"ד ביו"ד סי' ק"ס דע"י שליח מותרכדאיתי' שם בסעי' ט"ז בשם רס"י ועוד אתי עלה מטעם ברירה יעווי"ש ושני טעמים אלו אינם מובנים לי: של ברירה לפי דעת הרמ"ר בתוס' תמורה דף ל' פ"א בד"ה ואידך לישתרו וכו' דהיכ' דנולד האיסור בתערובות בכה"ג לכ"ע יש ברירה ל"ש כאן דכל אחד מבני השותפות של החברה ההוא נותן חלקו ודמי' לגמרי להא דאמרי' ביומא דף נ"ה ע"ב לר"י וסובר דאין ברירה לכך לא היו שופרות לקיני חובה שיתן כל אחד שם דמי קן שלו משום חטאות המתות ובאמת גם שם לכאור' קשה כיון דכל אחד נתן ממונו ונתערב בכה"ג לכ"ע אין ברירה כמ"ש התויו"ט בט"ו דדמאי משנה ז' עיי"ש וכן שמעתי מפי מרן הגאון בעלואניס זצ"ל וצ"ל דאדעתא דהכא נתן כל אחד ואחד לא שיקח דווקא חלקו אלא שיהא שותף ויטול לפי ממונו ואם כן שפיר אם חלקו יש בריכה למאן דאית לי' והכא נמי בעינן דהשפארקאסטע לאחר חלוקה אבל אם נשאר שותף אלא שלוקח ממנו על זמן עדיין בשאר שותף בכלל ואיך שייך לומר בכה"ג ברירה דיטול חלקו דהא בכל פרוטה ופרוטה יש חלק לכל השותפין גם לזה הוא בעצמו צריך לשלם לבני החברה: וגם היתר הב' משום רבית ע"י

שליח עפ"י דעת רש"י בסי' ק"ס ובש"ך שם ס"ק טז כבר האריכו האחרונים בזה ועיקר הדבר כמ"ש המל"מ פרק ה' מה' מלוה דין י"ד ובדבריו נסתלקו כל הקושי' שהקשו על רש"י מיהו כבר כ' האחרונים דזה דווקא אם הלוח עושה השליח ואינו חותם שטר על שמו אבל בחותם על שמו או שליח שעושה המלוה להלות לא שייך ההיתר ההוא וא"כ בשפאר קאסע מקרי שליח של המלוה דהשליח הוא שליח של המלוה בהדי שותפות של החברה ובכה"ג לא שייך היתר של רש"י א"כ צ"ע ותימה על שהעולם נהגו בו היתר: ושמתי אל לבי לעיין בענין הזה וקודם שאבוא לדון בדין הזה צריך אנו להציע ענין החברה והשותפות ההוא עפ"י מה ששמעתי אנשים הרבה או מעט משתתפין וכל א' וא' נותן מעות לפי ערכו ומקבל ע"ז שטר ונקרא אקציע והוא כעין שט"ח ובעלי החברה ההוא קובעין זמן שעד אותו הזמן אין רשות לשום אחד ליקח המעות מהחברה ויכול הוא למכור האקציע אם ימצא לו קונה אבל ליקח המעות שנתן ולהיות נפרד מהם א"א לו ובתוך אותו הזמן מלווין לבני אדם ע"י איש מיוחד לזה שמשלמין לו ובעד דירה מיוחדת לזה ובסוף כל שנה נחשב מה שנשאר מהרווח לאחר כל הוצאות וזה נחלק בין השותפין לפי הערך ע"ד זה הוא ענין החברה כפי אשר שמעתי ולפי הנראה לכל בעלי השותפות הלוח כל אחד ואחד את ממונו לכלל החברה וכל א' וא' הוא מלוה ולוח שהוא מלוה מעותיו ומשעבדו לכל החברה להוציאם עפ"י התקנות שלהם וכן אחרים מלווין לו והמעות והחפצים הנמצאים שם הם משועבדים לכל בני החברה ולדעת הסוברים דמכירת שטרות דרבנן יעוי"ש ש"ך רס"י ס"ו ובתומים שם שהארינו בשיטות ההם א"כ מן התורה אין לבעלים זכות בהם למכור וליתן את המעות שהניחו לתוך השותפות ההוא אפי' הכי נראה דעדיין נקראו להבעלים נכסים שלהן וגדולה מזו מצינו בביצה דף ל"ט ע"ב דאי אמרינן דבור דגולה מקרי בירא דשותפא יכולין לאסור אחד על חבירו לרחוץ בו ומסתמא אינו יכול למכור חלקו ובאמת קשה לי מהתם על מ"ש רש"י בסוכה דף כ"ו ע"ב ד"ה כל האזרח כו' דאי הסוכה של כל ישראל ולא מטא על כליא' שוה פרוטה לא מקרי שלו ורש"י בגיטין דף י"ב פ"ב ד"ה פחות משו"פ כ' דעל פחות משו"פ אין הקדש חל ויותר מזה קשה על לשון הרע"ב בפ"ד ממע"ש משנה ח' שכ' דפחות משו"פ אינו אסור בהקדש ולפי מ"ש רש"י בסוכה דאם הסוכה של כל ישראל לא מטא שו"פ לכל חד כ"ש בבאר הגולה וודאי לא מטא שו"פ וא"כ חל איסור קונם שהוא משום הקדש ובמקום אחר כתבתי לישב קושית ספר מנחת חינוך בפ' אמור על דברי רש"י הנ"ל שהקשה הרי גם בערבי נחל בעי' לכם ולית בי' שו"פ ואמרתי דוודאי פחות משו"פ הוא שלו כמבואר בהדיא בגיטין דף כ' בעלה של הדס אע"ג שאין בו שו"פ מקרי שלו והטעם שם בגמרא משום דחזי לאיצטרופי וא"כ אין חשיבות מצד עצמו אלא מכח חזי לאיצטרופי והוי כאין גופו ממון וכן מבואר בלשון הפוסקים לענין רבית והובא בטו"ז רס"י קס"א דמקרי אין גופו ממון ול"ש בי' קנין כעין שטרות זה כוונת רש"י שם בסוכה דל"ש בי' שותפות דמקנה זה לזה חלקן כיון דאין בו שו"פ ולעולם דאקרי בעליו ומ"מ על דברי רש"י בגיטין דף י"ב ועל הרע"ב הנ"ל צ"ע ועכ"פ מוכח דאפילו דבר שא"י למכור מקרי שלו דהוא בעלים שלו ונקרא שמו עליו וא"כ ע"ד האקציע"ן שהם של ישראל שפיר נקרא ממון של ישראל ושייך בהן את כספך לא תתן בנשך וכו': ובאמת קשיא לי ג"כ על הרא"ש ריש פרק איזה נשך ושאר פוסקי' שהרא"ש הביא שם דמכלל ופרט וכלל גבי רבית דכתיב לא תשיך הוי כלל נשך כסף הוי פרט כל דבר אשר ישך חזר וכלל וממעטין קרקע וכו' וכו' הרא"ש דשטרות ליכא למעט דבשטר לא שייך הלוואה דאם מחזיר אותו בעינא הוי שאלה ולא הלוואה ואם אינו מחזיר בעין שלקח המעות הכתוב בתוכו א"כ הלוח לו מעות א"כ

הוי גופו ממון עיי"ש וק"ל על הרא"ש דלמה הוצרך לומר דבשאלה לא אסור רבית אפילו אי שייך הרי הרא"ש בתשוב' כלל ס"ט וכן בכתובות דף פ"ו והובא בש"ך הנ"ל ונראה מדבריו דס"ל דקנין שטרות רק מדרבנן אפילו אי משאיל אותו לחבירו לא קנה אותו חבירו ויכול ליטול ממנו בכל רגע שירצה ובכה"ג וודאי אין איסור רבית דאינו אסור אלא כשבא מיד לזה ליד מלוה וא"כ למה צריך להרא"ש לומר הטעם משום דבשאלה ל"ש איסור רבית הרי אפילו הי' שייך לא קנה אותו השואל כלל ואין נקרא שם שואל עליו וצ"ע ואפשר דלרווחא דמילתא קאמר הרי הרא"ש קאי על הקרא דנהי דאיכ"ל דמדרבנן יש קנין אבל הרא"ש על הקרא קאי ועכ"פ אם גם באקציע"ן הוי לגמרי כמו באינך שט"ח דאם משאיל אותו לחבירו להניח בקאוצי"ע או לשאר דברים שהוא צריך כבר כ' הרא"ש דאפי' אם נותן מזה לחבירו רווח הוי רק שכירות ושרי ואם לזה אותם על סך דמיהם הרי הלזה לו המעות שבתוכם ואם נותן לו טפי משוי' נותן רבית גמור.

וכיון שביררנו שכל בעלי השותפות הם רק כמלוין ולווין א"כ אפילו אם עדיין המעות בעין מה שהניחו הא קי"ל דמלוה להוצאה נתנה ואינה בעין ולדעת הרמב"ן ר"פ שור שנגח ד' וה' מקרי מלוה דבר שלב"ל אבל בוודאי גם לדידי' לא מקרי שלו וברשותו ותוס' כ' בב"ב דף ע"ו ע"ב בד"ה קני וכו' דאין יכול להקדיש אפילו מדרבנן נהי שהתוס' הביאו רא' לזה מפסחים דף ל"א דאמרי' לרבא דמכאן ולהבא הוא גובה ואקדיש מלוה אינו מועיל קשה להבין הרא' דהתם הא מיירי בהקדיש הקרקע אבל בהקדיש השיעבוד אפשר דחל וכבר הקשה כן בקצה"ח עליהם רס"י ס"ו: ובמקום.

אחר כתבתי אני לישב כוונת התוס' דאי נימא במקדיש או מוכר השיעבוד מועיל שאם לא יפרע לו יגבה משדהו ה"ה אם הקדיש השדה לכשיבוא לכלל גבי' מועיל ג"כ דהרי מסיק ב"פ אעפ"י דף נ"ט ע"א דכל שבידו להקדיש ולמכור מעתה אפילו אי מוכר על לאחר זמן לא מקרי דשלב"ל ולכך יכול לומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה תיקדוש וא"כ ה"נ אם בידו להקדיש ולמכור השיעבוד ה"נ יכול להקדיש ולמכור השדה לכשיבוא לידו ומאי טעמא דרבא וע"כ דשיעבוד הקרקע חשיב כמו שאינו ברשותו דהרי הוא ברשות הלזה דעיקר הקרקע שלו הוא ובזה מיושב הגירסא בפסחים דגרסי' משום דאינו ברשותו ומרן הגאון זצ"ל הגיה משום דאינו שלו דהרי טעמו דרבא משום דאינו שלו ולהנ"ל א"ש דעל השיעבוד כוון רש"י דליכא למימר בידו להקדיש השיעבוד משום דאינו ברשותו וא"ש, וא"כ כיון דבנידון הנ"ל גוף הממון של הבעלים אינו בעין אלא דכל מה שבשפארקאס"ע הוא משועבד להם וא"כ לא מבעי' לרבא דקי"ל כוותי' בפסחים דף ל"א דמכאן ולהבא הוא גובה בוודאי אינו שלו ולא מקרי כסף ישראל אפי' לענין חמץ דתליא בלא ימצא וכ"ש ברבית ואפי' נימא כמ"ש הפנ"י שם דבאפותיקו מפורש איכ"ל דגם רבא מודה לאביי דלמפרע גובה ועניני השפארקאס"ע הוי כאפותיקו מפורש באמת דברי הפנ"י גופי' קשים לי שהם נגד הש"ע באו"ח סי' רמ"ו סעי' ה' דמבואר דאפילו באפותיקו מפורש לא אמרינן דהוי כשלו אמנם אפילו לדברי הפנ"י ואפילו לדברי אביי עצמו דס"ל לעול' למפר' הוא גובה אפי"ה נראה דאין זה שייך לומר בשפארקאס"ע דוודאי בדבר העומד בעין משעת הלואה עד שעת גבי' איכ"ל כנ"ל אבל כעין שפארקאס"ע דלעולם זה לזה וזה פורע והמעות הראשוני' כבר אזדו לי וממון אחר בא לפי ענ"ד לא שייך בכיוצא בזה למפרע הוא גובה וא"כ אין זה הממון של השותפין אלא שהוא משועבד להשותפין ולא חשיב ממון ישראל והי' נראה לכאורה דבכה"ג ליכא איסור רבית להישראלים המשותפים בו.

איברא דיש להקשות על זה מהא דקי"ל ביו"ד סוסי קס"ט סעי' כ"ד דאפילו מעות הגוי שהישראל אפטרופס עליהן אם הם באחריות ישראל אסור ללות אותן לישראל ברבית א"כ ה"נ הרי המעות שבשפארקאסס"ע הוא גם על אחריות הישראל וא"כ אפילו אינו שלו אלא באחריותו הרי ג"כ מקרי כשלו מיהו באמת גוף הדבר הזה קשיא דווקא גבי חמץ ילפינן מקרא דלא ימצא דאחריות משוי כשלו בעלמא בשביל אחריות לא מקרי כשלו וכבר הקשה כן הדגו"מ על המג"א בס"י תקפ"ו סק"ה על מ"ש כיון שהוא אחריותו הוי כשלו ובאמת מרן הגאון בעל חת"ס כ' בתשובתו תאו"ח סי' ס"ב ובחידושו לפ' לולב הגזול דף ל"ב דאיכ"ל דאחריות אונסין אפילו בלי קרא חשיב כשלו והנראה לי דזה תליא בב' שיטות באו"ח סי' רמ"ו סעי' ד' וסעי' ה' דשם הביא ב' שיטות אם אחריות אונסין וגם יוקרא או זילא אחריות כה"ג יש שם דיעה דמיחשב כשלו אבל בלי יוקרא וזולא אפילו מאחריו' אונסין לא מקרי כשלו ועכ"פ עדיין קשה כיון דלענין איסור שבת הביא ב' דיעות בזה למה סתם לענין רבית משום אחריות דחשיב כשלוונראה לי דהרי מבואר בשיטה מקובצת ב"מ דף.

ע"א טעם של התוספת דבאחריו' תליא מלת' הוא דווקא אם המלוה תובע מהאפטרופס והאפטרופס תובע ללוה וא"כ הרי הבעל הממון הלוה זה להאפטרופס והוא הלוה אל הלוה ונהי דבש"ע סתם דבריו ואפשר לומר דלא ס"ל כהשמ"ק מ"מ נראה טעמא דמסתמ' דמלת' כך הוא וכיון שהאפטרופס קיבל האחריות של הממון שאם ילוה לאחר והלוה לא ישלם יהא הפסדו הוי כאלו פירש כן שהוא לוח מן הראשון ומלוה להשני אבל לעולם אין להביא ראיה משם דע"י אחריות יהא נקרא ממון שאינו שלו כשלו וא"כ תליא הדין בב' שיטות שהבאתי מאו"ח סי' רמ"ו הנ"ל ועלה בידינו דלכל הפחו' לשיטה אחת בס"י רמ"ו ס"ל דמשום אחריות אונסים ויוקרא וזולא לא מחשב כשלו וא"כ לפי שיטה ההוא גם בנידון השפארקאססע לא מקרי משום השיעבוד ואחריות אונסים ויוקרא וזולא כשלו א"כ לפי שיטה זו י"ל דלית בי' איסור רבית: אמנם כיון דיש לחוש לאיסור רבית עדיין אין זה מספיק ונרא' לפי ענ"ד לומר עוד טעם להיתר דהנ' מבואר בתוס' חולין דף קל"ה ע"ב בד"ה איב"א וכו' דלמ"ד דדגנך למעוט' דיגון נכרי ולית לך קרא גבי תרומה למעט של נכרי אפי"ה אמרינן שם דשותפות הגוי פוטר מראשית הגז מקרא דצאנך אע"ג דאצטרך צאנך למעט של גוי לגמרי ע"כ צ"ל כיון דממעטינן של גוי ה"ה אם יש רק שותפות לגוי ואע"ג דלענין תרומה לא אמרינן כן פרש"י התם משום דתבוא' שאני דעומד ליחלק וכמאן דנחלקה דמי ועפי"ז ק"ל דהא אנן קי"ל כמ"ד בגיטין דף מ"ז ע"א דאין קנין לגוי להפקיע מתרומו' ומעשרו' ולדידי' אמרינן שם דדגנך בא למעט דיגון נכרי וא"כ לפי"ז צ"ל דאם נתמעט של גוי בדבר דל"ש בי' חילוק ממועט גם שותפות הגוי א"כ לפי"ז קשה לי על הש"ע או"ח סי' רמ"ו סעי' ה' הנ"ל דפסק שם כהריב"ש דאם יש לישראל בהמות בשותפות אית בי' משום שביתת בהמה והרי בקרא כתיב למען ינוח שורך וחמורך.

ולאחר שנתקשה לי דבר זה מצאתי בתשובת שואל ומשיב ח"ב סי' קע"ח שהעיר בזה ותירוצו לא הבנתי שכתב דמ"מ חלק הישראל אינו שובת ועובר והרי בכל מקום דממעטינן שותפות גוי גם חלק הישראל פטור וגם בראשי' הגז אמרינן דחלק הישראל פטור וכן באינך דממעטין שם ואפשר לומר כיון דלענין עבודה יש דרך לחלק שעובד את ישראל יום א' ואת הגוי יום א' כעין דאמרינן בגיטין דף מ"ג ע"א בעבד כנעני ואיכ"ל הואיל וחשיב כשלו וא"כ כנידון הנ"ל של השפארקאססע שאינו נותן לחלק א"כ י"ל כיון דדרשינן בתורת כהנים פ' בהר את כספך לא תתן בנשך למעט כסף של אחרים ה"ה דממעטין שותפות דלכאור' על כסף של גוי לא צריך קרא

דהרי לא אסרי' אלא רבית הבא מיד לזה מלוח מיהו הרא"ב בפירושו שם כ' דיש לפרש בגוונא דמבואר בב"מ דף ע"א ע"ב ועכ"פ לפי הנ"ל הי' אפשר לומר דבכה"ג כיון דממעט מכספך כסף של גוי לפי מ"ש התוס' בחולין הנ"ל גם שותפות ממועט במקום שא"א לחלק: אלא שצריך לי עיון שהרמב"ם פ"י מביכורי' וכן בש"ע יו"ד לא הביאו כלל שותפות הגוי פטור מראשית הגז ובמנחת חינוך האריך בזה וגם קשה לי דלפי דעת הרמב"ם בפ"א מתרומו' דהא דאין קנין לגוי לפטור מתרומות היינו דווקא בחזר ישראל ולקחה וכן פסק בש"ע יו"ד סי' של"א וא"כ שפיר איצטרך דגנך למעט דגן נכרי כ"ז שלא מכרו לישראל ולא איצטרך למימר דדגנך למעט דיגון נכרי ובאמת צ"ע לדבריהם הסוגי' דש"ס גיטין דף מ"ז ע"א הנ"ל ואין כאן מקומו ועכ"פ לפי שיטות האלה אינו מוכרח כסברות התוס' חולין דף קל"ה הנ"ל וא"כ גם ברבית אפשר דאסור אפילו בשותפות הגוי אפילו במקום שא"א לו לחלק מ"מ כיון דכל פרוטה ופרוט' של גוי ושל ישראל אפשר דגם בשותפות כה"ג אית בי' משום איסור רבית: ומכל מקום נ"ל כיון דכבר כתבנו דהמעות והחפצים אינם של השותפים אלא שהם משועבדי' להשותפי' והמעות המשועבד לישראל אותה פרוטה עצמה משועבד גם לגוי ורמב"ם בפ"ב מרוצח ובפ"ה מעבדים פסק כר' אלעזר בב"ק דף צ' דעבד שאינו מיוחד לו אלא גם לאחר לא מקרי כספו וא"כ נראה דה"נ כיון שאותו המעות אשר הם משועבדים לישראל משועבדים גם לגוי לא מקרי כספך לא תתן לו בנשך ונהי דשותפות ישראל אסור כל ישראל נקראו בלשון יחיד וכפרש"י בחולין דף קל"ה אבל בשותף עם גוי נראה בכה"ג כיון דמשועבד לשניהם לכ"ע משום אחריות לא מקרי שלו ולפי הנרא' לענין אחריות גם מאן דפליג על ר' אליעזר מודה בזה כן נראה לפי ענ"ד: ועוד.

אני מסופק כיון דהשותפות ההוא לא נעשה עיקרו לטובת בעלי החברה להרויח ממון אלא עיקרה נתייסדה לטובת בני אדם הצריכין מעות ובני החברה שוכרים להם מקום מיוחד וסופר מיוחד ושאר מתעסקים שצריכין לדבר זה וקוצצין עמהן שכר לחודש או לשנה ואפילו אם לא יבוא שום אדם ללות מהם צריכים הם לשלם בעבור המקום ולהסופרים ויפסידו זה משלהם ואם יבוא אחד ללות הרי קי"ל דהלוה צריך ליתן שכר הסופר וא"כ הרבית שנותן אם באמת לא יזדמנו הרבה אנשים ללות לא ישאר שום רווח לבעלי השותפין: וא"כ אפשר דדמי למאי דקי"ל ביו"ד סי' קס"ו בהג"ה דאם הלוה מעות וגם לומד עם בנו ובעבור זה נותן לו רווח הוי כהלוני ודר בחצרי דהוי רק אבק רבית ונהי דאם אח"כ מתרבין הלווין לאחר אשר כבר הרוויחו השיעור על הוצאות הנ"ל מ"מ הרווח ההוא כבר זכו בו השותפין כיון דאולי לא יבואו יהי' להם היזק וא"כ אין כאן רווח ברור ולא הוי אלא רבית דרבנן ובדרבנן שפיר יש לסמוך על היתר הנ"ל כ"ז צדדתי ללמד זכות על בני ישראל שנוהגים היתר בזה והנרא' לפי ענ"ד כתבתי: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קנ"ט החיים והשלום וכל טוב לידידי הרבני המופלג החריץ מוה' דוד לאקינבאך נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק פרעשבורג יע"א: אשר בדק לן מעלתו נ"י ע"ד השטרות שיש בהן רבית (פארצענטיגע פאפירע) אם מותר ללוותן ע"מ לפרוע לאחר זמן כיוצא בהן או דמיהן אשר יעלו אז ונסתפק מעלתו ב' ספיקות א' אם יש לדמו' זה להלוואת סאה בסאה ואינו רק איסור דרבנן או דלמא שאני שטרו' אלו דרבית קציצה הוי שבכל יום ויום מוסיפין וא"כ למ"ד דגם בשטרות יש רבית דאוריית' או לפי מ"ש מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' קל"ד דבאנקינאטין לא חשיבי כשטרות ושייך רבית דאוריית' בקציצ' וא"כ מסתפק לי' אי חשיב דאוריית' וגם אם נימא דהוי רק איסור דרבנן נ"ל דלא מהני יצא השער דהוי לי' כקבע זמן כיון דבין היום או מחר יתרבה ואם קבע זמן כ' הש"ך ביו"ד סי' קס"ב דלא מהני יצא השער ואפילו

יש לו מסתפק לי אם יש לו שטר קטן כיוצא בזה אם שייך כאן דין דעל סאה אחת לזה כמה סאין דהתם הוא דבר שראוי לחלק לחלקים קטנים כמות שהוא אבל שטר אינו ראוי לחלק עכ"ל בקיצור: והנה מעלתו רצה לומר דכל סאה בסאה דאין בו איסור דאוריית' הוא משום כמ"ש שם דף ס"ג ע"ב אטו חיטי קדחו באכלבאי ולית לי רווח וא"כ גם כאן י"ל כן ובאמת גם הרא"ש בא"נ סי' ס"א כ' כן מיהו לכאור' בריש איזה נשך משמע גבי אוזיף מאה במאה אי בתר בסוף אזיל חשיב נשך ורבית ואע"ג אטו חיטי קדחו באכלבאי משמע דאפילו בכה"ג חשיב נשך ורבית אלא דהרשב"א כ' דאזלינן בתר מעיקר' אבל כאן דגם מעיקר' קציץ דיתן לו טפי א"כ משמע דחשיב רבית ונשך והנ' מעלתו לפי מאי דפשיט' לי' דהוי כסאה בסאה ס"ל דאם יש לו בוודאי שרי ולכאור' יש לדון דלמא דווקא בסאה בסאה איכ"ל אם יש לו חשיב כנקנה לו זה שיש לו בחלופין לא מבעי' לרב ששת ואפי' לר"ל דס"ל בב"מ מ"ז דפירי לא עבדו חלופין מ"מ הא כ' ר"ת בב"מ שם דשוה בשוה גם ר"נ מודה וא"כ שפיר איכ"ל כיון דמשך זה סאה זו נקנה זו בחלופין ושלו הוא דאתייקר א"כ בהנך שטרות דשטר לא נקנה בחלופין אפילו בשטר שכתוב בו שנתחייב לכל המוציאאו כמו שהוא בשטר' אלו מ"מ דעת הש"ך בחו"מ סי' ס"ו ס"קי דגם בכה"ג אינו נקנה בחלופין והתומים שם מסכים דנקנה בחלופין דכיון דאין דינו כשאר שטרות לענין דצריך למיכתב קני לך איהו וכו'.

וזה לא הבנתי דמ"מ לא עדיף ממטבע דאמרינן בב"מ דף מ"ה ע"ב דאינו נעשה ונקנה בחלופין משום צורתא עבידא דבטלה וכו' הנמוק"י דהוי כאותיו' וא"כ כיון דאינו נקנה אפילו שוה בשוה א"כ ליכ' למימר דקנה שטר זה בחילוף זה ומ"מ הדין אמת דאם יש לו שרי אפילו בכה"ג וראי' מב"מ דף מ"ד ע"ב דאמר שם בדינר זהב אם יש לו שרי' אע"ג דחשיב כפרי ואע"ג דאינו נקנה בחלופין כמ"ש הרמב"ן במלחמות ריש הזהב וע"כ דאפי"ה נהי דמן הדין לא קנה מ"מ רבנן תיקנו דחשיב כקני והואיל ואיסור סאה בסאה דרבנן הם אמרו והם אמרו וכמו שפרש"י ור"ן שם ובזה יש לישב קושית התוס' שם בב"מ דמאי מספקא לרב ולמה לא פשט ממשנה וגם קשה מעיקר' מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר ולהנ"ל י"ל דמעיקר' סבר דדינרי זהב הם לגמרי כפירות וכדעת הגאון הובא ברי"ף ורמב"ם הנ"ל אבל לבסוף סבר דאינו נקנה או דמעיקר' סבר כדס"ל מעיקר' לר"פ בב"מ דף מ"ה סע"ב ולבסוף הדר בי' כדהדר ר"פ עכ"פ מבוא' דגם בכה"ג מהני יש לו וה"ה בשטרות וזה איכ"ל שחידש רש"י והר"ן שם ועיין בטו"ז בסי' קס"ב ס"קג.

אמנם מ"ש מעלתו דאיכ"ל דאפילו בדאוריית' מהני יש לו הואיל ותיקנו חכמים שהוא שלו וכוונתו דהפקר ב"ד הפקר וזה אינו דהרי כאן אינו של מלוה ולא הקנו לו רבנן וכמו שפרש"י ב"מ דף ע"ה ע"א ד"ה כמה כורין וכו' והתוס' ביבמות דף פ"ט ע"ב ד"ה שהפקר ב"ד הפקר וכו' כ' דהיכא דשוב הוא שלו ל"ש הפקר ב"ד הפקר וא"כ ע"כ דהוי רק דרבנן וכיון דיש לו מהני גם על שערשבשוק לוויין ומהני וא"כ הני שטרות דחשיבי כשער שבשוק א"כ שרי ומה שרצה מעלתו לומר דמ"מ אם אין לו מעות אע"ג דבעלמ' קי"ל דמותר דימכרו לו באשראי וזה אינו שייך כאן וראי' לזה דאל"כ למה מספקא לי' לרב גבי דינרי ועיין בשמ"ק דף ע"ה בלשון הרמ"ך דגבי דינרי לא ידוע תרעיהו ומשמע אם ידוע מותר ומסידור לשון הש"ע דבסעי' א' כ' דאסור ללות שום דבר ואפילו דינרי זהב בכלל ובסעי' ג' התיר סתמא ביצא השער ואפילו באין לו מעות ואפילו בדינרי משמע ואדרבה המהרי"א בסי' נ"ד כ' בהיפוך דגבי דינרי יש להקל טפי דמסתמ' יש לו מטלטלין שיוכל למוכרם ויקבל דינרי וכמו שהביא הטו"ז בס"קב ונהי דהש"ך הביא שם טעם אחר שניהם ישנם במהרי"א אלא שם הוא הכלל שאם יש ב' טעמים או יותר בתשובה

המתרת אין לסמוך על חדא מינייהו ולכך העתיק הש"ך הטעם הב' הכולל יותר ומ"ש מעלתו דהש"ך כ' בקבע זמן אסור לא ידעתי מה כוונתו הרי רשאי לשלם אימת שירצה וכמ"ש הש"ך שם ס"קיא דאפילו בו ביום שעדיין אין כאן רבית ולכך גם על שער שבשוק שרי מיהו אם יש לו רק שטר קטן בזה אפשר לחלק ולא מצינו בו היתר כמ"ש מעלתו עכ"פ כ"ז אם הי' דין שטר זה כמו סאה בסאה אמנם כבר כתבתי דבריש איזה נשך משמע דכל כה"ג רבית ונשך מקרי ורק סאה בסאה שרי מטעם דאזלינן בתר מעיקר' וכמ"ש הש"ך שם והטעם דאזליא בתר מעיקר' משום דבקרא כתיב את כספך לא תתן לו בנשך וכו' וגם לא תשימון עליו נשך וכמ"ש הש"ך שם וכל דמעיקר' לא הוי רבית הוי רק רבית מאוחרת ואסור רק מדרבנן וא"כ בשטר' הנ"ל דגם מעיקר' הוי רבית איכ"ל דאסור מן התורה: ומכל מקום נראה לפי ענ"ד דשרי מב' טעמים וממנ"פ אם חשבינן שטרות אלו רק כשט"ח א"כ בעינן מסירה ואית' ביו"ד סי' קס"ח סעי' י"ח בחובות של אשראי צריך שיעשה תיקון לזה במוסר שטר חוב לאחר דנימ' דהחוב הוא סילוק לגמרי ולא יהא מלוה ראשון מלוה ונהי דבשטר שכתוב בו שמחויב לכל המוציא קיי"ל בחו"מ סי' ס"ו סעי' א' דלא בעי' כתיבה מ"מ קי"ל שם סעי' ט' ובש"ך שם ס"ק כ"ה דבעינן מסירה ודעת אחרת מקנה אותו וא"כ זה שמלוה לו השטר ואינו מחנה לו החוב רק שמלוה לו השטר וא"כ עדיין המלוה הראשון הוא המלוה ואצלו נתרבה הרבית רק זה השני צריך למסור ולשלם לו השטר להיות לראי' בידו ומשלם שטרו כשטר שהלוה לו ומ"ש הטו"ז בסי' קס"א ס"סקא כשמלוה לו השטר מלוה לו הממון לא הבנתי וקשה לי מהאי דסי' קס"ח וא"כ ל"ש זה גם כן בסאה בסאה ואפי"ה שרי.

אמנם אם נימא דשטרות אלו לא דמי לשטרות וכמ"ש מרן הגאון בעל הת"ס זצ"ל בתשובה סי' קל"ד דשטרות כאלו אין דינם השט"ח וכן נראה עיקר דבשטרות כאלו לא בעי' דעת אחרת מקנה אלא דכך הוא דינא דמלכות' דכל מי שיש לו השטר בידו מחוייבין לו ולכך שפיר מקרי גופן ממון ובזה עצמו מובן הדבר יותר למה בשטרות אלו חשבינן כגופן ממון וא"כ לא שייך סברא הנ"ל מ"מ נראה לי כיון דכך הוא דינא דמלכות' דשטר כזה יהא היום שוה מאה ולשנה אחרת מאה וד' א"כ יש לבעליו בו ב' זכיות א' המנה ואחד הזכות שיש לו עפ"י דינא דמלכות' דלשנה אחרת יהיו מחוייבין לו עוד ד' ואפילו דבר שלב"ל לא מקרי לדעת המל"מ בפ"ד מאישות דין ז' דזמן ממיל' קאתי ובמג"א סי' רמ"ד סעי' ח' בסופו דהוי כמוכר הורמנא דמלכא הכא נמי אם ירצה למכור זה יכול וכן כשמלוה זה לאחר הוא מלוה לו ב' דברים המנה וגם הזכות הזה ולא דמי זה ליוקרא דזה הוא דבר ברור אלא שעדיין לא בא וכי אם אדם מלוה לחברו דבר שהיום אינו שו"פ רק עד אחר שנה יהא שוה ממון וכי א"צ לשלם וא"כ כשמשלם לו לשנה מאה וד' אינו שהלוה לו ואין כאן תוספת ואע"ג שהוא לא עשה לו מזכות זה צורך ונתנו עבור המנה איהו דאפסיד אנפשי' וכעין זה אית' בב"מ דף ס"ד כיון דממיל' קא רבו חשיב כיש לו ה"נ חשיב כאלו גבר הוא בידו ואין כאן רבית לא דאוריית' ולא דרבנן כן נראה לפי ענ"ד ובזה אחתום בשלום ידידו הדורש שלומו הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ק"ס ב"ה עש"ק פ' וישלח תרל"ח לפ"ק פה חוסט.

החיים והשלום וכל טוב ומזלא טבא וברכה והצלחה לכבוד הרב המופלג בתורה החרוץ ושנון כש"ת מוה' ישעי' זילבערשטיין נ"י: כעת שמעתי שבשבת אחים נאמר שמעלתו נתקבל לרב ומורה בק"ק טרעבשאוף ושמחתי בבשורה ההוא ואמינא מזלא טבא וברכה והצלחה ביציאתו ובביאתו ואשיב ג"כ בקצרה על המכתב שכ' לי זה איזה שבועות אם אמנם שאני חלוש ולא

יכולתי לקרות אריכות דברים אבל מקני הכבוד ומפני שגוף הדבר נוגע ללמד זכות על בני ישראל שאינם מוזהרים להיות ערבים על ישראל אחר שלוח מגוי ושכיח זה ביותר אצל הלויין בשפאר קאסע ולכאורה לפי המבואר בש"ע יו"ד סי' ק"ע סעי' א' דלדיעה ראשונה זה אסור כיון דהגוי המלוה יכול לילך מיד אל הערב הישראל וזה אסור לדיעה הראשונה ומעלתו האריך בענינים שאינם שייכים לכאן ובגוף הדבר אמרתי סמך למנהג העולם שאין נזהרים בזה ולא שמעתי מי שימחה בידם.

ולפיענ"ד.

ג' מיני ערבים הם ערב שלוף דוץ ערב קבלן וסתם ערב וב"ב דף קע"ג ע"ב ילפינן מקרא דאנכי אערבנו מידי תבקשנו דערב משתעבד וגם אמרו בטעמא אמאי לא הוי הערבות אסמכתא משום דבהאי הנאה דמהימן לי' משתעבד נפשי' ואף דהראי' מקרא הוא רק על סתם ערב וצ"ל דממילא נלמד גם ע"ק וערב ש"ד כיון דיוכל אדם לשעבד א"ע לסתם ערב ה"ה או כ"ש ע"ק או ש"ד מיהו מהתם מוכח רק דיכול אדם לשעבד עצמו לשלם עבור חבירו אבל בשמעתינ דב"מ דף ע"א וע"ב נשמע עוד דערב יכול לשעבד ולמיעבד עצמו כאלו הוא קיבל מעות ההלוואה אע"ג דלא קיבל דאל"כ איך יכול לשעבד עצמו על רבית הרי קי"ל ביו"ד שם סי' ק"ע דאם שיעבד עצמו רק על הרבית לא מהני דהוי כערב שלא בשעת מתן מעות ובעינינ קנין דווקא ובגוי אי מהני קנין עיין בתוס' קידושין דף ג' ע"א ד"ה ואשה ובש"ך או"מ סי' ק"ל הסכים דבגוי לא מהני חלופין קנין סידור.

וא"כ אמאי נשתעבד אם נעשה ערב לו על הקרן ועל הרבית וע"כ משום דחשבינן לי' כאלו הישראל בעצמו הוא הלוח וכאלו בא המעות לידו ועליו נתרבה הרבית כשכירות דלא בעי קנין דהרי אם הרבית עלה על הלוח והערב נשתעבד לשלם עבורו אז אין כאן איסור רבית וע"כ הא דאית כאן איסור רבית משום דחזינן כאלו הערב קיבל המעות ועליו נתרבה הרבית ואח"כ הלוח ללוח לשלם לו הרבית ושפיר מקרי כה"ג נשך ותרבית דלא כמו שהאריך מעלתו ולכך שפיר פריך איהו דקשקיל רביתא כיון דע"כ דבעדים מחייב א"ע גם הרבית ומועיל משום דחשבינן כאלו הערב קיבל המעות והוא הלוח ואח"כ הלוח אותם לישראל וא"כ הערב הוא דשקל רביתא מה דהוי צריך לשלם לגוי נוטל מלוח שלו: ומיהו איך אפשר לומר דהערב הוי כאלו נטל המעות מהגוי הרי לא קיבל וע"כ צ"ל שלוח ישראל ונעשה כשלוחו וקיבל בעבורו אלא דזה שייך אם אין איסור בזה אבל אם זה אסור אם נעשה שליח הא קי"ל דאין שלד"ע ובזה אמרתי לישב מה שהקשה הש"ך וטו"ז שם על הרמ"א דס"ל דאפילו בערב שלוף דוץ אינו אלא רבית דרבנן ואין מוציאין מידו והא בש"ס פרכינן איהו הוא דקשקיל רבית ולהנ"ל אמרתי לישב דקושית הש"ס הוא על הא דדרשינן על מה דכתיב אל תיקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב וזה הוי היתר ואין עבירה ושפיר איכ"ל דהלוח נעשה שלוחו וע"כ כדלעיל כיון דנעשה ערב גם בעד הרבית וע"כ הלוח נעשה שליח גם לקבל המעות ואין כאן עבירה ושפיר פריך הא איהו שקיל רביתא אבל לפי מאי דמסיק דמיירי בקיבל עליו לדון בדיני ישראל ואז דווקא הוא דשרי אבל בע"ק אם נעשה ערב גם בעד הרבית אי אפשר לאוקמי' לקרא בכה"ג דיהא מותר להיות ערב ג"כ בעד הרבית וע"כ בכה"ג דאיכא עבירה ואינו נעשה שלוחו אע"ג דהוא ע"ק ובאמת לענין רבית הוי כשלא בשעת מתן מעות ולא נתחייב הערב כלל בעד הרבית וממילא אין כאן איסור רבית דאורייתא וכמ"ש שם הרמ"א והוי כאלו נתערב בעד הקרן והוא אינו לוח וא"כ אין איסור

רק מדרבנן דהוי כקנין באיסור דאינו מועיל לדידן דקי"ל כרבא דאם עבד לא מהני א"כ אין כאן איסור רבית מן התורה רק מדרבנן דמחזי כאלו הי' ערב של הלואה ולכך אם נטל שפיר כ' הרמ"א דאין מוציאין ממנו לפי האמת כן נראה לפי ענ"ד לישב קושית הש"ך והטו"ז.

אמנם לכאורה אפילו נימא דיש שליח לד"ע וקנין באיסור מועיל אכתי לא ידעינן האיך אפשר לומר דהוי רבית דאורייתא דהרי אפילו להנ"ל אין רבית דאורייתא אלא א"כ נאמר דהלואה נעשה שליח לערב לקבל המעות להערב והרי דבר זה אינו מבורר אז אם הלואה ישלם או הערב שהרי רצה מזה גובה רצה מזה גובה וע"כ צ"ל דאם יגבה מהערב לבסוף אז יתברר למפרע דהוא הלואה והלואה נעשה שלוחו ואיך אפשר לומר כן והא קי"ל אין ברירה ואפילו למ"ד דצד אחד ברבית דאורייתא וא"כ מוכח מכאן דיש ברירה ונראה דדוקא לענין רבית גזירת הכתוב הוא מקרא דלא תשימון וכו' משעת שימה חייב אבל לענין דנימא דנעשה שליח הוי ככל התורה כולה ואי אמרינן דאין ברירה לא נעשה הלואה שלוחו של הערב כמו דשאר קנין אינו חל ה"ה קנין דשליחות שיהא מקנה לו כח שיהא כמותו וא"כ כיון דכתבנו דלדינא הוי רק רבית דרבנן וגם דקי"ל דברירה הוי רק ספק ומדרבנן לקולא וא"כ לא נעשה שליח ואפילו איסור דרבנן ליכא אלא משום דאין אנו רשאים לעשות ספיקא דרבנן בידיים דהוי כמבטל איסור לכתחילה ולכך לכתחילה אסור שיהא נעשה ע"ק עבור ישראל לגוי וזה דיעה הראשונה למ"ש רמ"א דרקלקתחילה אסור אבל בדיעבד שרי וכ"ז אם לא הי' רק דיעה ראשונה של המחבר אבל באמת המחבר עצמו הביא גם דעה שני' דדווקא בערב שלוף דוץ הוא אסור וא"כ על לכתחילה עצמה יש ב' דיעות אם אסור ולכך נהגו העולם שפיר להתיר לעצמם אפילו לכתחילה כן נראה לפי ענ"ד דהעולם סומכין על הרמ"א ולדידי' בע"ק אפילו לכתחילה שרי רק בערב ש"ד הוא דאסור לכתחילה זהו הנראה לפי ענ"ד ללמד זכות על מנהג העולם והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה המשולשת דברי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה קס"א בש"ע יו"ד סי' קע"ג סעי' ד' פסק דישאל המוכר שט"ח לחברו צריך הלוקח לקבל אחריות עליו ומשמע שם בב"ח וטו"ז דמדינא הוא ואם אינו מקבל עליו אחריות הוי רבית דאורייתא וראיתי בפני משה על הירושלמי שהביא לשון ספר בעה"ת שער מ"ו ח"ד סי' י"ג שכ' רק שיש להחמיר שיהא אחריות על הלוקח וספר בעה"ת אינו בידי והיינו אם קיבל רק אחריות דמי זביני וגם מהרי"ט ח"ב סי' ל"ט הביא בשם מהר"י בן לב שהביא שיטה אחת המתרת וגם הש"מ בב"מ דף ס"ד הביא שי"א שכן הסכים הריטב"א דאין צריך שיהא על אחריות הלוקח והביא ראי' מהא דאמר שם אביי דשרי לאינש למימר הא לך ד' זוזי אחביתא דחמרא או תוקפה ברשותך וכו' עיי"ש מ"מ הפוסקים לא הביאו דבריהם להלכה וגם דברי הריטב"א אינם מובנים ותמוהים הם דהביא ראי' לסתור דאדרבה מהרי"ט העלה להלכה כפסק הש"ע הנ"ל והביא ראי' לאיסור מהא דאביי דהרי מסיק שם דלכך התיר הואיל ואי זולא ברשותי הוי קרוב לזה ולזה וזה ל"ש במכירת שט"ח א"כ אסור.

ונהי דיש לדחות ראיות מהרי"ט עפ"י חד תי' בתוס' שם בד"ה אי תקפה וכו' שכ' דמיירי בלא משך אבל אם משך ומכר וקנה כדינו אפילו כל האחריות על המוכר מותר דהוי כמוכר על תנאי דאם יופסד לא יהא מכירה מ"מ ראי' לא שמענו מהתם וצ"ע על הריטב"א וכל הנ"ל שייך אם המוכר מקבל רק אחריות להחזיר דמי זביני אבל אם מקבל עליו אחריות להחזיר כל דמי השטר בוודאי אסור כרבית גמור ול"ש סברות הנ"ל ותו דגם לפי"ז הדבר תלוי ברברכתא בפלוגת' אי

מכירות שטרו' דאוריית' או דרבנן והתומי' בריש סי' ס"ו כ' דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ועוד פוסקים ס"ל דמכיר' שטרות דרבנן ומה"ת אין קנין וכבר פליגו הפוסקי' אי קנין דרבנן מועיל לדאוריית' וכמו שהאריך בשעה"מ סוף הלכות לולב ובאבני מלואים בסי' כ"ח ס"קלג כ' ראיות לכאן ולכאן וגם מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שי"ד ודעת הרמ"א באה"ע סי' כ"ח נוטה ג"כ לדעת הרי"ף וכמ"ש הב"ש שם סקל"ה דקנין דרבנן לא משוי' לי' דאוריית' וא"כ כל מכש"ט דרבנן ומה"ת הוי רק הלוואה ויהי' אסור וקשי' איך התיר בש"ע והוא מהירושלמי והרמ"א אינו חולק ע"ז: ואין לומר כיון דהשתא דינא דמלכות' דקנה וגם מנהג דנקנה מועיל מכח סתומת' דכבר כ' המרדכי ס"פ כל הגט והובא בב"י ביו"ד סי' רס"ד דבדבר דלא שייך בי' קנין דאוריית' גם סתומת' לא קני' בי' והוא הדין דינא דמלכות' דלא עדיף מדינ' דרבנן דגם להם נתן השי"ת לדון ולהורות לפי הזמן והמקום ואי קנין דרבנן לא מהני לאפוקי איסור דאוריית' נראה דה"ה דינ' דמלכות' באמת הרש"ל בתשובה סי' ל"ו כ' דסתומת' ודינ' דמלכות' מועיל בכל מקום אפילו בדבר שלב"ל וכיוצא בו דל"ש בי' קנין מיהו הב"י והרמ"א ביו"ד סי' רס"ד לא הביאו ופסקו כדברי המרדכי הנ"ל ואפילו קונה מטעם סתומת' מ"מ יש בזה פלוגת' אי סתומת' קונה מה"ת או דהוי רק קנין דרבנן עיין בתשובת מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שי"ד וכן מוכח מחו"מ סי' ס"ו דגם האידנ' דין מכש"ט כמו שהי' הדין בזמן הש"ס וא"כ עמדה הקושי' הנ"ל ולפי הפוסקים דקנין דרבנן אינו מועיל לדאוריית' ולמה יועיל מכש"ט לאפוקי איסור רבית: מיהו לפי האמת דבעינן שיקבל הלוקח על עצמו אחריות א"כ אין כאן חשש איסור רבית דאוריית' כיון דמושכחת בי' תיוהא וכמ"ש התוס' בב"מ דף ס"ד ע"ב בד"ה ולא ימכור דכל דאית בי' תיוהא לא הוי רבית דאוריית' ואם כן אין כאן אלא חשש רבית דרבנן ולכך א"ש דקנין דרבנן מפקיע איסור דרבנן דגדולה מזו דעת החו"ד שם דאפילו קנין דכתיבה ומסירה לא בעי' וסגי במסירה לחודא דכל שעושה דרך קנין אין כאן רבית ונהי דלפי ענ"ד אין ראיותיו ראיו' דגבי מכירת שט"ח דמעות יהיב ומעות שקיל וטפי ממה שנתן מחזי טפי כרבית וגם מחו"מ סי' ס"ו סעי' י"ז הביא ראי' וגם מהתם אינו מוכח אלא בדיעבד שכבר נתן הוי מחילה וכיון שכבר נתן אפילו אי הוי מחזי כרבית אינו יוצא ממנו אבל לעשות כן לכתחילה לא שמענו וכ"ז אם אינו מקנה בקנין דרבנן אבל קנין דרבנן בוודאי מועיל לאפוקי איסור דרבנן והיינו אם הלוקח מקבל אחריות אבל אם לא הי' הלוקח מקבל עליו אחריות ואיכא חשש איסור דאוריית' למ"ד דמכש"ט דרבנן וס"ל דקנין דרבנן אינו מועיל לדאוריית' לא הי' מפקיע איסור רבית ולכך שפיר הכריע הש"ע דדווקא אם האחריות על הלוקח שרי למכור שט"ח: אמנם שמעתי שיש נוהגין היתר למכור שט"ח באחריו' המוכר אלא שכותבין מאחוריו שנמכר שט"ח זה עפ"י היתר ותקנות מהר"מ ותולין היתר זה בהוראת מרן הגאון זצ"ל בעל חת"ס ואני לא זכיתי לשאול את פ' מרן זצ"ל ולשמעו ההלכה מפיו בנידון הזה ותקנה זו קשה להבין מאי ענין תקנת מהר"מ שהתיר בהיתר עיסקא לכאן באמת גם בגוף ההיתר ותקנת מהר"מ בענין עיסקא ונוסחת שטרו המובא בדפוס הגליון יו"ד סי' קע"ז אני מסופק קצת אם מועיל בזה"ז במקום שהדת ניתן מהמלכות שאין רשות לב"ד ישראל לדון בדיני ישראל וכתב הנכתב בלשוה"ק אינו מועיל בדיניהם ויש לחוש דלמא נפיל קמי' יתמי ויבוא בדיניהם כדחיישינן ביו"ד סי' קע"ז סעי' כ"ד ולפי מ"ש שם הטו"ז ס"ק ל"ג כל שהתנאי אינו מבורר כמו השט"ח אסור וא"כ ה"נ אם התנאי נכתב באופן שאינו מועיל בדיניהם לא יועיל להתיר את הרבית: מיהו י"ל וכן נ"ל דברי חכמים שרירין וקיימין ותקנתם מועיל גם בזה"ז שהרי אין המלכות גוזרת שלא יהא רשות לבר ישראל לילך לדון בדיני ישראל שהרי בשניהם רוצים לילך

לדין ישראל אין המלכות מונעת וכיון שהחיוב על כל בר ישראל לשמוע דברי חכמים ולעשות כדבריהם עפ"י הוראותיהם ואם אינו שומע הוא עושק וכממון שאינו שלו א"כ שפיר מועיל תקנת מהר"מ בענין עיסקא גם בזה"ז אבל לענין מכירת שט"ח לא ידעתי תקנה בזה חדא דהרי לפי מה שהבאתי לעיל אם אין האחריות על הלוקח יש לחוש לאיסור דאורייתא והטו"ז בסי' קס"ז ה' דהיכא דיש לחוש לדאו' אינו מועיל תקנה כזו שנית דלא אוכל לצייר כאן כלל תקנת מהר"מ שהרי גם לפי תקנתו צריך הנותן לקבל עליו כ"ז שנוטל רווח שיהא באחריותו אלא שיוכל להתנות שיברר לו ההפסד באופן שקשה לברר אבל כאן בשט"ח ההפסד הוא מבורר בערכאות וא"כ צריך שוב שיהי' באחריותו של הלוקח ולא אדע התקנה הזאת אם יצאה ממרן הגאון זצ"ל ולא מרן זצ"ל חתם עלה: והנראה לפי ענ"ד למצוא תקנה דהנה אחריות שצריך הלוקח לקבל על עצמו היינו מה שיזדמן משעת מכירה ואילך צריך שיהא באחריותו דהיינו אם ייעני או שאר מקרה הפסד משעת מכירה ואילך אבל אם בשעת מכירת שט"ח כבר לא הי' ללוה לשלם הוי מקח טעות ואפילו אם לא הי' אז עני ממש אלא שהי' נכסיו מתמוטטין וראוי לחוש עליו שלא יוכל לשלם ואולי היינו אנו אז יודעין מעמדו ומצבו היו מבדיל בדילי אינשי משט"ח דג"כ חשיב מקח טעות וכמ"ש הר"ן באלו טריפות גבי ספק טריפה ופסקו בש"ע חו"מ סי' רל"ב סעי' י"ב בהגה"ה דגם.

ספק טריפה הואיל ומיבדל בדילי אנשי מיני' הוי מקח טעות וה"נ ל"ש וכדאמרינן נמי בב"מ דף ע"ג ע"ב גבי רבנן דמבחירי יין בטבת דאתמר' יהבי דמי' ולא אחלא ומעיקרא חלא חלא והשתא הוא דמבחרי וכן מדוייק בלשון הש"ע: וא"כ. ה"נ נראה בנידון שלנו לפי מאי דשכיחא דסוחרים גדולים שסוגרים חנותם שאינם יכולים לשלם שקורין פאללאמענ"ט על כמה אלפים ורבבות ומסתמא לא בפתע פתאום אבדו מעותס ובוודאי כבר איזה חדשים יש אשר נכסיהם מתמוטטין בלא שלא הי' נודע זה מאז ורק עתה נתגלה א"כ בכה"ג הוי מקח טעות או אונאה וזה א"צ הלוקח לקבל לפי מאי דמשמע לי מלשון הש"ע והטור שכ' ביו"ד סי' קע"ג צריך הלוקח לקבל שאם יעני הלוה שלא יחזור על המוכר וכן הוא בלשון הרמ"ך המובא בשמ"ק ב"מ דף ס"ה ונהי דמלשון הרשב"א המובא בב"י שם שכ' שאם לא יוכל לגבותו סתמא משמע דאין חילוק מ"מ מסברא ומהכרח לשון הטוש"ע נראה לפי ענ"ד דעיקר דאם הי' זה כבר עני א"צ לקבל: וכל זה אם נודע שכבר הי' עני אבל אם הדבר ספק לכאורה הדין דהמע"ה ואפילו נימא כמ"ש לעיל לפי המורגל האידנא רובא דרובא כבר התמוטט נחלתם זמן זמנים טובא מ"מ הא קי"ל כשמואל ר"פ המוכר פירות דאין הולכין בממון אחר הרוב וכדקיי"ל בחו"מ סוסי' רל"ב מ"מ יש לדון דהרי התוס' בכתובות דף ע"ו ד"ה על בעל החמור וכו' כ' בסופו בשם הריב"א דזה אמרינן דווקא היכא דיש למחזיק טענה ברורה וטענות ברי אז מועיל חזקת ממון נגד הרוב וא"כ בכאן שאין למחזיק טענה ברורה אזלינן בתר רובא ונהי דדברי ריב"א נראה דאינם מוסכמים ותליא בפלוגתא דתקפו כהן אי מוציאין או לא מ"מ היינו אם לא הותנו אבל נראה דרשאי להתנות ע"ז כיון דמידי ספיקא לא נפקא רשאי הלוקח להתנות שאינו מקבל עליו אלא אחריות שיהא מבורר שנעשה עני לאחר זמן המכירה ושלא היו בשעת מכירה נכסיו מתמוטטין אבל אם לא יתברר ויהי' ספק אם הי' בשעת מכירה עני או שהי' נכסיו מתמוטטין וקודם גבי' יתגלה הדבר אז יהי' באחריות המוכר: מיהו באופן זה אין המוכר רשאי לקבל אחריות כל השטר אלא אחריות דמי זבינו שנתן לו הלוקח שאם יש לחוש שכבר כשעת מכירה הי' עני יהא באחריותו של מוכר דהיינו דמי זבינו של השט"ח שקיבל מן הלוקח אבל אידך אחריות יהא באחריות הלוקח אלא דאחריות

ספק לא קיבל עליו הלוקח ואין זה מבטל המכירה עמרי אלא דלא מחית נפשי' לספיקא כדקי"ל בקידושין דף ס"ד ובנדירים דף ס"א כן נראה לפי ענ"ד: ולכאורה הי' מקום לידון היכא דהוי מקח טעות רשאי ליקח דמי כל השטר עפ"י מ"ש המל"מ פ"ה מאישות דין ז בד"ה הכלל העולה כו' להוכיח מהירושלמי דגבי מקח טעות המעות גזל בידו וא"כ אין כאן רבית דדווקא בהלוואה אסור רבית מיהו כבר נסתפק המל"מ שם אי שייך זה בכל מקח טעות ולכאורה קשיא לן עלה מהא דאמרינן בב"מ דף י"ד ע"ב במוכר שדה ונמצאת שאינו שלו דמעות יש לו ושבח אין לו ואמרינן שם דהואיל וקרקע אין לו מחזי כרבית מיהו משום הא לא תברא דאדרבה הא קי"ל שם דף ט"ו ע"ב דיש לו מעות ויש לו שבח א"כ משמע דלא חיישינן לרבית וברי"ף שם משמע הטעם משום דגבי מקח טעות המעות כגזל א"כ עדיין מידי ספיקא לא נפקא והיינו ללמוד ממנו במקום אחר.

אבל בנידון שלנו דוודאי אין רשאי המוכר לקבל אחריות דמי כל השטר ואפילו אחריות דמי זבינו אין רשאי לקבל דאם יעני יהא באחריותו אבל זה יוכל המוכר לקבל שאם קודם גבי' תברר שהעני ויהא ספק אם לא כבר גם בשעת מכירה הי' עני יהא דמי זבינו באחריותו להחזיר ללוקח כן נראה לפי ענ"ד להלכה ולא למעשה עד יסכימו עמי ת"ח מופלגים בתורה גם צריך לחקור בתוכן ענין השזיר"א ודיניהם בזה: תשובה קס"ב שיל"ת יערגין יום ה' י"ט מרחשוון כתר לפ"ק יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם שלשלת היוחסין ע"ה פאר הדור נ"י כבוד שם תפארתו מוה' אברהם שמואל בנימין נ"י האב"ד ור"מ דק"ק פרעשבורג יע"א.

מכתבו הנעים ותוכו רצוף אהבה ותשובה על מה ששאלתי את מר פר"מ נ"י בענין מכירת שט"ח לענין איסור רבית קבלתי זה איזה שבועות ונהניתי מאוד מדבריו המאירים אור בהיר ואם אמנם הם השגות על מה שכתבתי דין היין לי כי מגמתי רק להוציא הדין לאמתו וכך הוא דרכה של תורה זה בונה וזה סותר וממילא רווחא שמעתתא וההלכה תתבררה והנה ענוותו של מר פר"מ נ"י הרבני לפתוח לי פתח והרשני להודיע דעתי בזה אמנם הואיל וכתב מר נ"י שטרוד בלימוד הו"ת איחרתי עד אח"ז הלכה תוספות למען לא יהיו דברי אלה עליו למשא ועתה באתי לחוות דעתי כפי הנראה לפי ענ"ד ע"ד השגות אשר השיג פר"מ נ"י עלי שאפשר לכוללם בג' השגות: א] השנה גדולה על מה דהוי פשיטא לי במכתבי דאם קנה שט"ח והי' הלוה עני ונכסיו מתמוטטין דבדילי אינשי מינ' ליקח ואילו ידע לא קנה הוי מקח טעות דהרי עיקר מכירת שט"ח הוא שיעבוד נכסים וכיון שהי' לו טעות בעיקר המכירה הוי מקח טעות וכ' מר פר"מ נ"י דלפי הנראה נעלם ממני אז דברי הטוש"ע בחו"מ סימן ס"ו סעי' ל"ד דאם מכר שט"ח והי' אז הלוה עני לא הוי מקח טעות אלא אונאה ואין אונאה לשטרות וביאר הש"ך שם דאפילו לא ידע הלוקח לא הוי מקח טעות ודלא כמבי"ט והטעם משום דהוי לי' לשאול ולכאורה לא הבנתי השגה זאת דאדרבה מהתם מוכח כדברי דלולא דהוי לי' לשאול הוה מקח טעות אלא מדלא שאיל חזינן דלא קפיד א"כ בנידון שלנו דהוא באמת שואל וחושש ודורש אולי הוא עני ורוצה שהמוכר יקבל עליו אחריות א"כ חזינן וא"כ שוב א"צ לקבלת אחריות והוי מקח טעות ותו בנידון שלנו לפי המורגל אין שייך דהוי לי' לשאול ובנידון של הרמב"ן ע"כ דהי' אפשר לברר אבל עתה ברוב הפעמים הוא מדברים שבסתר ואין אדם יודע מטמוניות של חבירו ולא שייך הוי לי' לשאול דלמי שאול וא"כ כיון דל"ש טעם זה מוכח מהתם דהוי מקח טעות: אמנם לאחר העיון ראיתי שיש מקום להשגות מר פר"מ נ"י דהנה ראיתי בב"ח ובפרישה שם בשם רש"ל דפליגו וס"ל דהטור מיירי בלא נודע לאחרים אבל אם נודע לאחרים שהי' אז עני הוי מקח טעות וזה לכאורה אינו מובן דלכאורה הוא

להיפוך ואמרתי להסביר הדבר דס"ל דזה שהי' עני אינו טעות בעיקר המקח כיון דגם אם עני הוא שט"ח הוא שט"ח וכל שאינו טעות בעיקר המקח לא הוי מקח טעות כדאיתא בס"י רל"ב סעי' ה' ואפי"ה בנודע לרבים שהוא עני ואין אדם קונה אותו שט"ח ממילא נעשה השטר חספא דאין קונה אותו ואינו שוה כלום ושוב הוי טעות בעיקר המקח ולכך ס"ל בנודע לרבים הוי מקח טעות ולפי"ז י"ל הרמב"ן דלא מחלק ס"ל ממנ"פ אי לא נודע לאחרים א"כ אין טעות בעיקר המקח ואי נודע לאחרים שוב י"ל דהוי לי' לשאול ומדלא שאל חזינן דלא קפיד והרמב"ן כ' הטעם דהוי בדרך ממנ"פ ואם הפירוש ברמב"ן כן יש מקום להשגת פר"מ נ"י דגם בנידון שלנו לפי המורגל אינו מקח טעות.

ומכל מקום אפילו לפי דברי מר' נ"י נראה לפי ענ"ד דהדין שכתבתי הוא נכון אלא לא מטעמא דידי אלא משום דהוי לי' אונאה ונהי דאין לשטרות דין אונאה מ"מ לאו דלא תונו איכא וכמ"ש הב"ח שם בשם רש"ל וכמ"ש הרמב"ן בפ"י החומש בפ' בהר והמל"מ בס"ד מהלכות מלוה דין א' לענין קרקע וכיון דאיכא חשש איסור לאו דלא תונו לפי ענ"ד פשיטא לי' דרשאי ומצוה להתנות דאם הוא עני או נכסיו מתמוטטין דבדילי אינשי מיני' אית בי' אונאה דיחזיר לו מעותיו וא"כ א"ש מה שדקדקתי מדברי הטוש"ע ביו"ד סי' קע"ג סעי' ד' דדווקא אחריות אם יעני צריך הלוקח לקבל אבל אחריות שאם הי' כבר עני א"צ הלוקח לקבל ורשאי להתנות שיהא זה האחריות על המוכר כדי שלא יהא איסור אונאה ואין זה מבטל המכר אדרבה כך ראוי מיהו דדווקא להחזיר לו דמי זבינו וגם במכתבי הראשון לא כתבתי אלא משום מקח טעות מותר המוכר לקבל עליו אחריות בדמי זביני וזה א"ש גם משום אונאה.

ואין להקשות א"כ דאם הי' עני רשאי להיות האחריות על המוכר למה כ' הטוש"ע שם דאחריות דאתי מחמת המוכר רשאי להיות על המוכר כגון בנמצא השטר פרוע ות"ל דבנמצא השטר פרוע הרי הוי מקח טעות ובכה"ג אפילו הי' דבר דלא אתי מחמת המוכר מותר המוכר לקבל עליו דזה אינו דאחריות הבא מחמת המוכר רשאי לקבל אפי' ביותר מדמי זביני בכדי שיווי השטר ואחריות אם יעני אפילו בדמי זביני אינו רשאי לקבל וכמ"ש הש"ך שם אבל אחריות אם הי' עני זה רשאי לקבל רק בדמי זביני שקיבל כן נראה לפי ענ"ד: ב השיג פר"מ נ"י עלי על מה שהבאתי עוד לצדד דאפשר לומר לדעת מקצת פוסקים שהביא המל"מ בפ"ח מה' אישות דין ז' דבמקח טעות הוי המעות גזל ביד המוכר ובגזל אין בו איסור רבית ולשיטה ההוא אפילו אחריות כל השטר רשאי המוכר לקבל היכא דהוי המקח טעות ופר"מ נ"י השיג עליו דמבואר בש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק ח' כ' במקח טעות הוי המעות כהלוואה והסכים עמו שם בקצה"ח וכן הרמ"א בחו"מ סוסי' רל"ב והיכא דלא נודע גם למוכר איכ"ל דכ"ע מודים דהוי כהלוואה אלו דברי פר"מ נ"י בקצרה: ולפי ענ"ד אין הדבר פשוט דקי"ל במקח טעות דהמעות הלוואה ואכתי הוא ספיקא דדינא דהרי דברי הש"ך שם תמוהין וכמ"ש התומים שם ונהי דהקצ"ח הסכים עם הש"ך במקצת לענין מקח טעות מ"מ הרי עיקר טעמא מכח הראי' שהביא הש"ך מפרדיסא בב"מ דף ע"ב ולפי ענ"ד לא זכיתי להבין ראייתו דהרי התם גבי פרדיסא פרש"י דמיירי בקיבל אחריות וכיון שקיבל אחריות הרי מתנה שומר חנם להיות כשואל אפילו בדברים בעלמא מועיל כדקי"ל בחו"מ סי' רצ"א סעי' כ"ח ולכך דינו כהלוואה ואע"ג דהתם מהני בדברים משום דנהנה דמהימן לי' וזה לא שייך במקח טעות מ"מ גבי פרדיסא ג"כ נהנה דניצל ממנו כדאיתא התם ולכך הוי כהלוואה אבל בעלמא איכ"ל דהמעות ברשות הלוקח וכדפשיטא לי' לי' להירושמי שהביא המל"מ הנ"ל ופסקו הטור באהע"ז סוסי' כ"ח דהוי גזל ונהי דהב"י בבדהב"י שם בש"ע כתב דהוי ספק גזל ובבדק הבית כ'

עוד דמסתבר כמאן דאומר הלוואה דהרי ניתנה ע"ד להוציא קשה להכריע נגד הירושלמי בסברא בעלמא ובפרט.

שיש להסביר היטיב דהרי הנתנה ע"ד להוציאם ה' בטעות וקי"ל בב"מ דף ס"ו ע"ב עפ"י פ"י התוס' שם בד"ה התם וכו' מחילה ונתנה בטעות לא הוי נתנה ואע"ג דהגהת אשרי שם פליג הרי פסק בש"ע חו"מ סי' רמ"א סעי' ב' בלא חולק דמחילה בטעות לא הוי מחילה וא"כ במקח בטעות הנתנה ע"מ להוציאם הוי בטעות ומטעם זה אין סברא לחלק בין נודע למוכר או לא נודע ובין איסור הנאה לשאר מקח טעות וכן דעת ר"י ור"ח ותוס' ב"ב דף צ"ג ע"ב ד"ה אי ותלי' בחילופי גרסאות שם וכן נראה מדברי הרי"ף בפ"ק דב"מ בשמעתין דשבח דכ' דלכך בהכיר בו שאינו שלו אין לו שבח משום דהמעות הלוואה והוי רבית וא"כ ממילא בלא הכיר בו דהוי מקח טעות דקי"ל דאית לי' שבח ע"כ אין המעות הלוואה ומדברי הרמ"א בסוף סי' רל"ב לפי ענ"ד אין ראי' אדרבה אני דקדקתי ממנו בהיפוך דכ' דכל מקח טעות דצריך להחזיר דמיו הוי כחוב ולשון זה דצריך להחזיר דמיו ממש משמע דלא הוי כהלוואה אם הם בעין וכמ"ש התוס' בב"ב שם אפי"ה אם הוציאם דינם כהלוואה לענין זה דאם אית לי' זווי צריך לשלם זווי דהרי המוצא לא על דעת לגזול הוציאן ונהי כיון דהמקח טעות והוי כשואל שלא מדעת והוה כגזול היינו להחמיר אבל לא להקל בפרט זיל בטר טעמא משום דזווי שקיל צריך לשלם זווי וה"נ ל"ש וכן משמע בחידושי רמב"ן כב"ב שם שהביא דיעות בזה דלאו הא בהא תליא ולא מצאתי דין זה מבורר ועדיין הוי ספיקא דדינ' אי במקח טעות המעות כגזל ולכאורה הו"א דממקומו הוא מוכרע ממה שפסק הטוש"ע בסי' קע"ג סעי' ד' באחריות דאתי מחמת המוכר כגון שנמצא פרוע או שטרפו בע"ח מוקדם וק"ל ממנ"פ אי איירי בקיבל רק אחריות דמי זביני גבי נמצא פרוע זה לא צריך קבלה וזה לא מקרי אחריות דהרי הוא מקח טעות וכמו שדייק הב"י בחו"מ סי' ס"ו סעי' ל"ד מלשון הטור ואם איירי בקיבל אחריות נגד כל שיווי השטר וכן משמע הלשון וכן משמע דומיא דטורפו בע"ח מוקדם דמיירי באחריות כנגד כולו כדאי' בחו"מ שם א"כ קשה כיון דנמצא פרוע הוי מקח טעות אי הוי כהלוואה ונותן לו טפי ממה שקיבל הרי הוי רבית אלא מוכח דבמקח טעות הוי המעות גזל ולית בי' משום רבית ויהי' מוכח וראי' למ"ש לעיל מיהו לאחר העיון עדיין קשה דהרי הש"ע ג"כ הביא זה ובש"ע פסק באהע"ז סוסי' כ"ח דהוי רק ספק גזל ואיך הקיל כאן כהטור וצ"ע ואפשר לומר דהוי כמו קנס וכל שהוא דרך קנס אין בו משום רבית וכמו שפסקינן ביו"ד סי' קע"ז סעי' י"ח.

וכל זה על גוף הדין בעלמא במקח טעות אי נחשב המעות כגזל או כהלוואה תלי' לפי ענ"ד בהנ"ל אבל לנידון שלנו יפה כ' פר"מ מר נ"י שאין נפ"מ בזה הנודע לו מעניני מכירת שט"ח האידנ' עיקר סמוכתי' על המוכר שכותב לו אחריות שקורין לו שירא וגם בלא"ה נראה היכא דכותב לו אחריות בכדי כל השטר לא שייך דהוי מקח טעות וכגזל בידו דהרי מאי איכפת לי' כיון דלעולם מקבל בכדי כל השטר והיינו אם מקבל אחריות כדי כל השטר אבל אם מקבל אחריות רק בדמי זביני נרא' לפי ענ"ד כמ"ש למעל' דאחריות אם הי' אז כבר עני רשאי המוכר לקבל עליו ומר פר"מ נ"י כ' להתיר טפי אפילו אחריות אם יעני ישלם לו דמי זביני דהואיל ובכה"ג נראה דלית בי' משום איסור דאוריית' אלא משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד וכיון דאורח' בהכי לא מחזי כרבית וכמ"ש הפנ"י בב"מ דף ס"ד ע"ב גבי חביו' דמשו"ה פוסקין על המכר אע"ג דאחריות זולא נמי עלי' דמוכר כיון דדרך מכירה כך הוא וה"נ בנידון שלנו אפשר כיון דהאידנ' אין אדם

לוקח שט"ח כענין אחר זה הוי דרך מכירה ואם אין מקבל אחריות רק דמי זיבוני אפשר דשרי ודפח"ח.

מיהו יש לפקפק קצת וודאי אם הוא דרך מכירה באחריות דמי זביני איכ"ל כן אבל האידנ' אין דרך מכירה אלא בקבלת המוכר אחריות כל השטר וזה לא מקרי מכירה אלא הלוואה מדינא וא"כ באחריות דמי זביני גם כן לא נודע לן דדרך מכירה האידנ' כך הוא ואין ראי' מפנ"י הנ"ל. ג מה שהשיג פר"מ נ"י עלי על מה שאמרתי מכירת שטרות דרבנן ולדעת האומרים דקנין דרבנן אינו מועיל לדאוריית' אינו מועיל המכיר' אם יש חשש רבית דאוריית' דהיינו אם מקבל המוכר אחריות וכ' פר"מ נ"י שהרי אפילו קנין למי שפרע מועיל כמ"ש התוס' בב"מ דף ס"ב ע"ב ד"ה אעפ"י וכו' דשוב אין כאן מעות הלוואה ואם כן כ"ש בקנין דרבנן ולפי ענ"ד אין הנידון דומה לראי' דהתם מה"ת מעות קונה וגם מדרבנן לכל הפחות נשאר קנין למי שפרע ולכך לא חשיב המעות הלוואה אבל כאן אי מה"ת אין קנין לשט"ח והמעות הלוואה ואם מוכר ומוזיל גב' הוי מה"ת רבית קציצה א"כ א"א לרבנן לתיקונו קנין דרבנן אי קנין דרבנן אינו מועיל להפקיע איסור דאוריית' ממיל' אין כאן קנין דרבנן כנ"ל והנראה לפי ענ"ד כתבתי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קס"ג שיל"ת חוסט יום ב' כ"ו תשרי תרכ"ב לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי האהוב הרב המופלג בתור' ובירא' החרוץ והשנון כש"ת מוה' וואלף סופר נ"י אב"ד בק"ק סאנגרוט יע"א: מכתבו הנעים קבלתי עוד קודם ר"ה העבר ושמחתי בתורתו ובשלוותו וברוך השם גם אצלינו לא חסר ואל יחסר לעולם ועד וב"ה אני יושב פה בשלום ובכבוד אבל הטירח' מרובה ואין לי פנאי ומכתב מעלתו נ"י בא בעת שהז"ג לכל איש להיות טרוד במילי דשמיא ובמילי דעלמ' ולזאת הנחתיו עד לאחר החג ועתה באתי להשיב על שאלתו ג"כ בקצירת האומר על אשר בדק לן מעלתו נ"י בשאלה אשר אירע בקהלתו באחד שהי' לו בתחילת הקיץ לערך אלף ככר קנוי פרען והמוכר לא ידע כי עלה השער ובא אחד ליקח ממנו בזול ושאל לו בכמה אתה נותן והשיב בתשעה זהובים ומיד נתחרט על דיבורו ואעפ"י כ לא רצה לחזור מדיבורו אבל כדי להשיב להלוקח אמר שצריך ליתן לו מחיר כספם מיד והלוקח אמר שצריך להמתין לו ג' חדשים ואמר המוכר שצריך להוסיף לו ב' למאה כדרך שנהגו התגרי' וע"ז נתן לו הלוקח דראהן גאבע והלוקח אמר לו הלוא אין אתה לוקח רבית והשיב שיהא בעד שכר המאגיזין ושאל המוכר אי רשאי ליקח הב' למאה או דהוי רבית ודעת המוכר הוא לאשר הי' אז השער הרבה יותר ביוקר ממה שלקח ממנו ועוד הוסיף בשאלתו שגם מקח טעות הי' במקצת שהמוכר אמר ללוקח שיש שם ד' מאות ככרים טובים ושש מאות גרועים ובאמת נמצא אח"כ להיפך שהי' ששה מאות טובים ודעת מעלתו נ"י שהדין עם המוכר מצד ג' טעמים: א) אם אמנם שהלכה פסוקה בב"מ דף ס"ה וביו"ד סי' קע"ג דאין מרבין על המכר דאפילו בדבר שאין שומתו ידוע אם אמר מעכשו ביו"ד ולאחר"ז ביותר אסור מ"מ כאן הואיל וגם האידנ' הם שווין הרבה יותר וכמ"ש החכמת אדם כלל קל"ט דין ה' ואע"ג דהמל"מ בפ"ח מהלכו' מלוה ולוה כ' בהדי' דאפילו בכה"ג אסור אפי"ה נראה למעלתו נ"י להורות דרבנן כמאן דמיקל וגם הואיל ופשטא דש"ס משמע דתלי' בזה אי שוה כמעיקר' זהו טעם הא' דנרא' לו להתיר דכיון דשוה גם השתא יותר אין כאן אגר נטר ב) כ' מעלתו דלהרמב"ם בפ"ח ממלוה יכול המוכר לחזור בהוסיף על המקח וכמ"ש המל"מ שם ואפילו להש"ע כ' הסמ"ע בסי' ר"ח משום דל פסיקתן אין המוכר יכול לחזור וכאן ששוה יותר אי דל פסיקתן הדין עם המוכר ג) משום דמכר ב' מאות ככרים טובים בתורת גרועים והוי מקח טעות.

ולפי ענ"ד דברי החכמת אדם תמוהין לכאור' דהרי אנן לא קי"ל כטרשא דרב פפא אלא אפילו אם לא נתרבה מעות המוכר דהוא אינו צריך למעות והסחורה לא פסיד ולזמן ההוא בוודאי יתייקר ויהא שוה כמו שמכר וא"כ לדידי' להמוכר הוי כמו שוה השתא במעות שמכר ואפי"ה אמרינן מאי חזית דאזלית בתר המוכר אזיל בתר הלוקח ואולי הוי לי' זוזי הוי קונה בזול כדאית' בב"מ ובשו"ע שם וא"כ ה"נ כיון דאמר לי' אם אתה נותן מיד יהא בעשרה א"כ אם הי' לו מעו' הי' קונה בזול בעשרה ומיד כשמושך וקונה החפץ אינו מתחייב לו אלא עשרה דהרי בידו לשלם מיד וא"כ כיון שאינו חייב לו אלא עשרה אם אח"כ משלם י"ב שפיר הוי כאגר נטר ובשלומא בשוכר אע"ג דאולי הוי לי' זוזי הוי יכול לשכור בעשרה מ"מ אי אפשר לומר דמיד כשהחזיק בו נתחייב רק עשרה שהרי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואז הרי הוא צריך ליתן י"ב ולא הי' עליו מעולם חוב פחות מי"ב אבל במכר מיד כשמשך נתחייב לו המעות עבור הסחורה ולא נתחייב אלא עשרה הואיל ובידו לשלם מיד ולכך כשמשלם י"ב הוי כאגר נטר וכן משמע לשון הגמ' והרי"ף דגבי מכר לא קאמר טעמ' משו' דשוה עשרה אלא משום דמיד חייב לשלם והוי כחוב אצלו ואגר נטר וכן נ"ל מדיוק לשון רש"י שם: ובשיטה מקובצ' שם הביא בשם הרמ"ך דבר תמוה דהא דשרי בשכירו' דווקא אם החזיק או עשה קנין על י"ב דינר אז שרי דהוי כמוכר לו חוב וזה תימה הא בכה"ג גם במכר שרי כדאית' בירושלמי שהביא הרי"ף וטעמ' דרמ"ך דס"ל אם מקדים לו עשרה דינר הו"ל רק הלוואה וצ"ל וודאי הא דמרבין דהיינו ליתן י"ב זה בוודאי שרי אפילו לא החזיק ובכה"ג במכר אסור אפילו ליתן יו"ד גבי שכירות ומזה לא מיירי מתניתן וזה ס"ל לרמ"ך דדווקא אם החזיק שרי אבל לא ראיתי מי שהביא דעת הרמ"ך אלא דלעולם שרי בשכירו' בין ליתן י"ב ובין ליתן י' ועכ"פ במכר נרא' הטעם דאסור משום דמתחייב מיד ליתן כפי הפחות ומתחייב י' ומשלם י"ב לא הוי אגר נטר וזה שייך ג"כ אפילו אם הי' שוה י"ב משום דאזלינן בתר הלוקח וכדלעיל וכ"כ הרמב"ן במלחמות ה' שם בפשיטו' דמתניתין דבין בשוה ובין באינו שוה מיירי וכן הביא בפתחי תשובה בשם ספר תפארת למשה וזה כוונת הנמוק"י שם בב"מ וכן מוכח לפי ענ"ד דעת הש"ע שם סי' קע"ג סעי' ב' דהעתיק לשון הרמב"ם בדבר ששום י"ב אלא שרוצה למכור בשוק הוא מוכר בי' שרי למכור בי"ב משמע דווקא אם לא פי' אם מעכשו בי' דהרי גוף הדבר פשיטא דהרמב"ם לשיטתו דפסק דלא כר"ל הוצרך לאשמעי' זה אבל הש"ע דכל שאין השומא ידועה בפחות שרי מכ"ש אם ידוע ביוקר דשרי ומאי ונרא' דלדיוקא אתי דאפילו בכה"ג אסור אם פירש ודברי החכ"א לכאור' קשים: ונראה לישב דבריו דס"ל כיון דהוא שוה י"ב אע"ג דאמר אם מעכשו בעשרה ומחל לי' הב' דינר מיהו הוי רק כמחילה על תנאי ואם לא יתן לו מיד אדעת' דהכ' לא מחל וכמחיל' בטעו' או יותר יש לומר דהמחיל' תלי' דווקא בשעה שנותן לו מיד הי' והוי האי אם תתן לי מיד כקביעת זמן וכמ"ש הר"ן בשבועות פ"ג גבי שבועה שלא אוכל ככר זה אם אוכל זה עיין שם וא"כ מי' נתחייב י"ב ומ"מ נראה דשפיר קאמר המל"מ אליב' דהרמב"ם דמשו"ת נתן הרמב"ם שם טעם שזה דומה כמו שנוטל עשרים בשביל שנתן לו ק' עיי"ש וכיון דמשום דדומ' אסרו גם בכה"ג י"ל דדומה כאלו נתחבר לו רק ק' שהרי הי' ביד הלוקח לשלם לו ק' וכמו שהסברתי לעיל וכיון שהרמב"ן במלחמו' כ' בפשיטו' כן מי אשר חיילים יגבר אפילו בדרבנן לחלוק עליו: וא"כ בנידון שלנו גם כן אע"ג שהיו הקנופערן שווין יותר כיון שאמר אם מעכשו בתשעה ואם לאחר ג' חדשים ב' זהובים למאה יותר אסור וכ"ש בנידון שלנו שפירש ב' למאה כדרך התגרים הרי פירש ששום אגר נטר רוצה בהוספה ואע"ג שבלבו הי' מטעם אחר דברים שבלב אינם דברים ואסור משום אגר נטר מיהו כל זה אם

משך ולקח הקנופרען מיד אבל אם נתן רק דראהן גאבע והתנה עמו אם יתן מעות מיד יהא בתשע' ואם יתן לאחר זמן או בשעת משיכה יתן ב' למאה יותר איכ"ל דשרי דהוי כמו בשכירו' דאינה משתלמת אלא לבסוף ולא נתחייב מעולם וגם לא מחזי כהלואה לו וא"כ ה"נ כל זמן שלא משך לא נתחייב ליתן וכן נרא' מדברי הסמ"ע בסי' ר"ח ט"ק דפשיט' לי' דרישא מיירי במשך נרא' דבלא משך אין כאן אגר נטר וכתבתי זאת הואיל דלפי לשון מעלתו נ"י לא נתברר לי נידון של מעלתו נ"י באיזה אופן הי': ועכשו נבוא לטעם השני שכ' מעלתו נ"י בכחא דהתירא משום דמקח שנעש' באיסור אפילו לאחר קנין ומשיכה לדעת רמב"ם לפי מ"ש הלח"מ ומל"מ רפ"ח דמלוה דיכול המוכר לחזור בו וכ' מעלתו ואפילו לדעת הטוש"ע ובח"מ סי' ר"ח כ' הסמ"ע שם ס"ק הטעם משום דדל פסיקתן שהי' באיסור ונשאר בשער שבשוק ולכך אין המוכר יכול לחזור משא"כ בנידון הנ"ל אי דל פסיקתן אדרב' היו אז שווין יותר ויכול המוכר בוודאי לחזור ולפי ענ"ד אי משום הא לא אוי' דע"כ לא אמר הסמ"ע דאמרינן דל פסיקתן אלא בלא פירש אבל באמר אם מעכשו בפחות לא אמר דאפילו אמרינן דל פסיקתן נראה היינו הפסיקה באיסור משא"כ מה שפסק הוא דאם מעכשו בי' זה נשאר ואע"ג שאמר אם יתן מיד הא זה חשבינן לאגר נטר ונשאר הפסיקה בי' ואפשר דהרמב"ם נמי לא יחלוק על זה ומ"ש הרמב"ם דיכול לחזור מהמכירה כבר כ' המל"מ דהיינו שהמוכר יכול לתבוע ממון שלו מיד וא"צ להמתין וממיל' עי"ז יכול הלוקח לחזור ולומר אדעת' דהכי לשלם מיד לא קניתי וא"כ אין ראי' דמוכר יכול לחזור בו לדעת הרמב"ם: ומכל מקום יראה לי די"ל כסברת מעלתו דהיכ' דשוה יכול לתבוע בכדי שויו ולא מטעם חזרה אלא מטעם שכתבתי לעיל שהרי ידע דשוה יותר אלא דאם יתן לו מעות מיד מחל ומוזיל גבי' אבל אם לא יתן מיד לא מחיל לעולם דהוי כמחיל' בטעות או דקבע זמן למחילה וא"כ איכ"ל דבכה"ג יכול המוכר לתבוע בכדי שויו או חפצו ונרא' לפי ענ"ד להביא ראי' מדברי הרמב"ם שכ' רפ"ח דהלכו' מלוה וכשיתבענו צריך ליתן בכדי שויו או יחזיר לו ממכרו וכבר עמד המל"מ שם למה נקט הרמב"ם בכדי שויו ודחק בזה אבל להנ"ל א"ש דבא לגלות לן דהיכ' דפירש אפילו שוה יותר הוי כאגר נטר והפסיק' הזאת בטילה ויכול לתבוע מיד ואפי"ה אם שוה יותר מי' צריך ליתן שויו שלו דאדעת' דהכי לא מחל ונהי דבנידון שלנו כתבתי דגרע דהוי כאלו פי' הב' למאה הם אגר נטר מ"מ הא דעמד בדיבורו ומחל אף ע"ג דשוה ות' לא מחל אלא אם יתנו לו המעות מיד אבל אם לא יתנו לו המעות מיד הוא חוזר מדיבורו: מיהו דאע"ג דבטלמ' נראה שהדין כן מ"מ בנידון הנ"ל נראה דלא חזר מדיבורו כלל וגם אם לא יתן מיד נשאר בדיבורו אלא שתלה עצמו באגר נטר הסוחרים וזה הוי פסיקה באיסור' ובטל וא"כ גם מטעם זה אין להצדיק את המוכר ואע"ג שבלבו הי' לחזור מ"מ דברים שבלב אינם דברים אמנם כל זה לאחר שמשך אבל אם רק נתן המעו' לא קנה ויכול לחזור במקח שנעש' באיסור' כדאית' בפוסקי' ובסמ"ע סי' ר"ח: ומ"ש מעלתו שהמקח נעש' ע"ד דיניהם אין בזה נפ"מ לדעתי לא מבעי' אם רק נתן דראהן גאב שגם בדיניה' אין הדראהן גאב קונה אלא הם מתהפכים בזה כחומר חותם כרצונם אלא אפי' נתן כל המעות שקונה בדיניהם מ"מ היינו אצל גוי וישראל שקנה או מכר לגוי וכמאן דאמר המובא במג"א סי' תמ"ו דאזלינן בתר דיניהם אבל ישראל מישראל הלכה פסוקה דאין מעות קונה ואפילו התנו שיקנה הסכים הש"ך בח"מ סי' קצ"ח ס"ק דאינו קונה עי"ש מילת' בטעמ' וה"נ ישראל מישראל עליהם לפסוק כדין תורה וכתקנו' חכז"ל ואם אמרו שיהא כמו בדיניה' לא עדיף מהתנו דהסכים הש"ך דאינו מועיל ולכל הפחו' בנידון שלנו לענין רבית דרבנן יכול לחזור כן נרא' לפי ענ"ד: ועתה נבוא לטעם השלישי משום דנתאנה המוכר שסבר שיש ב' מאות נכרים

טפי גרועים ומסתפק למעלתו נ"י אם מועיל זה על הכל נראה דעל ב' מאות ככר שאמר שהם גרועים והיו טובים שיכול לחזור כדאית' בחו"מ סי' רל"ג במכר לו רעות ונמצאו יפות דיכול לחזור אפילו אין שיעור אונאה ביניהם דבשמא תלי' מילת' אבל י"ל דלשון יפות ורעות שפיר איכ' קפיד' אבל גרועים היינו רק שנגרעו מערך היפות טפי וא"כ אפילו אינם רעים כיון שאינם יפים כולי האי אפשר למקרי אותם גרועי' וא"כ בכל כה"ג יש לתלו' אי אמר בלשון אשכנז שלעכטע או שלעכטערע וכל זה אם אין שיעור אונאה אבל אם יש שיעור אונאה יכול לחזור ושיעור אונא' מחשב על המקח כולו שהרי שיווי כל ככר ערכו לפי ערך כל רעים וטובים שבהם ערכו וא"כ הכל מקח אחד וא"כ צריך לחשוב שיעור אונאה כנגד כולו ואין זה ענין למאי דקי"ל בחו"מ סי' ר' דכור של שלשים סאה ראשון ראשון קנה דכאן כל המכר נערך לפי כולו ונעש' מקח אחד ועיין במל"מ בפ"ב מה' זכי' ומתנה דין י"ג שהביא סתירה בזה אי קנין חל על מקצתה ועיין בפנ"י בגיטין דף כ"ב שכ' סבר' גדולה בזה דעל המקצת הוא כאלו לא פסק דמים וה"נ הוא הפסיקה בכולו ויש לחשוב אונא' כנגד כולו ולכך בנידון הנ"ל אם לא משך יכול לחזור מצד ב' טעמים הנ"ל אבל אם משך נהי דבעלמ' נראה דבשוה טפי יכול המוכר לחזור אבל כאן גרע שתלה בפירוש באגר נטר אלא א"כ יש שיעור אונא' או שאמר שיהיו רעים ונמצאי' טובי' כן נראה לפי ענ"ד ויהי' ה' עמנו ועם מעלתו נ"י ויאושר כוחו וחילו לתורה ולעבוד' ויברך ה' אותו ואת ביתו כאות נפשו ונפש ידידו ורבו הדורש שלומו תמיד.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה קס"ד בעזהי"ת עש"ק פ' כי תשא תרל"ח לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המופלא ומופלג בתור' ובירא' החרוץ ושנון הבחור כש"ת מוה' ישעי' זילבער שטיין נ"י אבדק"ק טרעבעשאוו ועכשו הוא חונה בק"ק וואיצען יע"א: מכתבו קבלתי הראשון והשני על נכון וכבר כתבתי לו שאני חלוש ואני בעצמי אין אני סומך על דעתי הקלושה בדברים חדשים אבל כיון שכבר דחק עלי השורה אמרתי להשיב בקצרה מה שביקש ממני לחוות דעתי בענין הסוחרים גדולים גם קטנים סוחרים אניות יהלכון וכדומ' שקונים בחנות ובפאבריק והסוחרין הגדולים שמוכרין לקטנים עושין טאריף והנה בנוסח הטאריף נכתב אם בהקפה דהיינו הנקרא שקאנטא וכו' ואם במעות מזומנים דהיינו קאססע וכו' ובקאססע בזול יותר וא"כ לפי מאי דקי"ל ביו"ד סי' קע"ג אפילו באין שומתן ידוע וכו' שרי אב' אם מפרש אם בהקפה ביוקר ובמעות מזומנים בזול אז אסור ועיי"ש א"כ ה"נ כך ומעלתו נ"י צידד בסברות חלושו' למצוא להם היתר ורוצה לומר דעיקר השומא הוא ביוקר רק דמוזיל גביהו אם נותנים לו מעות מזומנים וזה תמוה דמדכר דכירא וכי לא חקר על לשון "שקאנטא" שפירושו משום שנותן בהקפה וגם מה שפלפל אי כתיבה מקרי אמירה זה אין לו שום שייכות לכאן דכאן לא תלי' רק בידוע כמבואר בטוש"ע יו"ד וא"כ מדינ' בוודאי אסור רק דלדעתי לאדם כשר ולבעל נפש הרוצה לעשות בהיתר יש לו מקום לעשו' תקנה לעצמו דהנ' פשיטא לי דאם הי' הדין דמקח שנעשה באיסור ע"י טרשא מפורשת כהנ"ל הי' בטל כדין דאי עביד לא מהני וא"כ לא נתחייב כלל הלוקח להמוכר שום מעות אלא שהוא אצלו כעין עיסקא וכל מה שמוכר ויש לו רווח הכל הוא של המוכר ומה שמרויח יותר הוא משום שכר טרחתו ולא הוי שום פקפוק איסור רבית רק דהלכה פסוקה הוא ומבוארת בש"ע חו"מ סי' ר"ח בסמ"ע ובש"ך שם דמקח שנעשה באיסור דהיינו טרשא מפורשת מהני וא"כ נהי דקי"ל שם דמה שהבטיח לו ליתן יותר משום דממתין לו המעות זה אינו צריך לשלם ולכאור' אם המוכר נוטל ממנו ע"י ערכאו' הוי גזל ואין הנותן עובר אבל אם נותן לו אפילו אם כוונתו שנותן לו בתורת מתנה הא קי"ל ביו"ד סי' ק"ס סעי' ה' ובש"ך

ס"קו יע"ש דאפילו בתורת מתנה אסור ליתן אפילו רבית דרבנן כמו שהביא הש"ך בשם הטור וא"כ גם בנ"ד אפילו במתנה אסור מ"מ נראה כיון דקני"ל דקנין בעי כוונה והעודר בנכסי הגר וקסבר שהוא שלו לא קנה ואפילו למאי דס"ל לרוב הפוסקים דבדעת אחרת מקנין אותו ל"ב כוונה היינו בדבר שהוא זכות לו וגם שאין הלוקח מכוון בהיפוך שאינו רוצה לקנות אבל קנין בע"כ לא שמענו וא"כ לכאור' אם הלוקח הוא אדם כשר ואינו רוצה לעבור על איסור רבית ומכוון עצמו שלא לקנות המקח ההוא ושיהא אצלו רק כעין עיסקא ויהא לו שכר עמלו בכה"ג אין כאן איסור רבית כן נראה לכאורה: אלא דלכאור' זה אינו מועיל דהא קי"ל דדברים שבלב אינם דברי' כמו דהוכיח הש"ס בקידושין דף נ' ע"א מהא דכופין עד שיאמר רוצה אני ולכאור' הסוגי' דשם הוא סתירה לסוגי' דב"ב דף מ"ח דמוכיחין שם מזה דאגב אונסא בדבר הראוי לעשות גמר ומקנה ומדברי הריטב"א בקידושין נראה דבא להשוות ב' הסוגיות דהנה בדברים שבלב כבר כתבו התוס' ריש פרק השולח דאם מוכיחין הוי כפירש וא"כ אם לא ה' הדין דאגב אונסא גמר ומקנה הוי כדברים שבלב המוכיחין והי' מהני וא"כ אמאי כופין וע"כ צ"ל דלרוב פעמים אגב אונסא גמר ומקנה ורק עדיין קשה האיך מקריבין קרבנו דלמא הוא מהאנשים שאינם מקנים אגב אונסו ובפרט שמעיקר' הי' בחזקת שאינו רוצה ואלא ע"כ משום דרוב אגב אונסם גמר ומקנה וא"כ שוב לא הוי דברים שבלב מוכיחין ואף אם רוצה שלא להקנות מ"מ הוי דברים שבלב שאינם מוכיחין ולא מהני וא"כ צריך הני תרי טעמא.

וא"כ יש לדון בנידון דידן אם אדם כשר ומוחזק במצוות והוא בחזקת שאינו נותן רבית אפשר דהוי כדברים שבלב מוכיחין דמועיל ומיהו לכתחילה אין לסמוך על זה רק שיאמר בפירוש בפני שני אנשים שאין דעתו לזכות רק כנוטל עיסקא ושכר עמלו ואע"ג דאם המוכר הי' יודע מזה לא ה' נותן לו זה אינו מזיק והוי המקח בטל ואין כאן איסור רבית כן נראה לפי ענ"ד תקנה לאיש כשר שלא לעבור ונראה לפי ענ"ד שמצוה לפרסם זאת כן נראה לי ואחתום בברכה המשולשת דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קס"ה שיל"ת ער"ח אדר תרי"ו לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג המפורסם חרוץ ושנון כש"ת מוה' ישראל דוד אבדק"ק פעזונג נ"י. מכתבו וספרו כ"י קבלתי ביום ה' ואשר ביקש ממני לחוות דעתי בזה אשיב בקצרה דוודאי האמת בפי מעלתו נ"י דכל העושה דבר מעשה או עבודה כדי לדמות עצמו לאומות וגוי הארץ עובר בכמה לאוין וע"כ הבונים ביהכ"נ ומעמידים הבימה למעלה בקצה המזרח לפני ארון הקודש ומכוונים מעשיהם וקול זמריהם למנהגי עבודות שאר האומות לדמו' עצמם להם עוברים בכמה לאוין ב' לאוין של ובחקותיה' לא תלכו ולא תלכו בחקת הגוי שנאסר שלא לדמות להם וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' ע"ז ובש"ע יו"ד סי' קע"ח ונכפל בפ' ראה השמר לך פן תנקש אחריהם ואמרו בספרי השמר ל"ת ופן ל"ת וכו' וגם אמרו שם בספרי שלא תאמר הואיל והן יוצאין וכו' אני יוצא וכו' עיי"ש והיינו כפירוש רמב"ן בחומש שם דהכוונה על איכה יעבדו הגוים האלה ואעשה כן גם אני לגבוה וע"ז בא הכתוב להזהיר וכמו שאמר עוד שם בספרי שמא תמשך אחריהם או שמא תדמה להם או שמא תעשה כמעשיהם: אמנם מ"ש מעלתו נ"י אפילו בעושה כן משום רווח המקום וכו' עובר ג"כ משום בחקותיה' לא תלכו ומייתי ראי' מסנהדרין דף נ"ב ע"ב דלולא דכתיב סייף באוריית' אע"ג דמרויח דלית בי' ניול כולי האי ולא צערא כולי האי כמו בקופיץ אפי"ה ה' אסור משום בחקותיה' לא תלכו זה לא נראה לפי ענ"ד לדינא כן דהרי מבואר בש"ע יו"ד סי' קע"ח סעי' א' בהג"ה דכל שעושה כן משו' כבוד או רווח ותועלת לו לית בי'

משום בחקוטיה' לא תלכו והוא מדברי מהרי"ק שורש פ"ח שכ' בד"מ וביאר שם דלאו זה סובב על ב' ענינים או בעושה מעשה תמוה כמו דרכי אמורי או בעושה דבר שאינו ראוי לישראל כגון בלובש בגד של שחץ ושניהם טעם אחד להם שעי"ז ניכר ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שעושה כן כדי לדמות להם וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשנה בפ"ק דע"ז והובא בב"י סי' קע"ח שזה איסור בלורית כדי שלא לדמות וכ"כ החינוך במצוה רס"ב שכל שעושה אחד מאלו שזכר שם כדי להדמות אליהם חייב מלקות מבואר דווקא בעושה כדי להדמות: ואין להקשות הא הו"ל התראת ספק דמי ידע אם עושה כדי להדמו' אלא א"כ אומר כן זה אינו כיון דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו וכמ"ש מהרי"ק הנ"ל ותו כיון דקיבל התראה שפיר מחייבין לי' ולעולם אינו עובר משום בחקוטיה' לא תלכו אלא א"כ עושה כדי להדמות אבל בעושה משום הרווחה או שאר תועלת לו לית בי' משום בחקוטיה' אלא מדברי מהרי"ק שם משמע דבעינן דווקא שיהא מוכח מתוך מעשיו ויהי' ניכר שאינו עושה אלא משום הרווחה דאם אינו מוכח יש לאסור משום מראית עין אבל מדברי הרמ"א ביו"ד סי' קע"ח הנ"ל נראה מבואר דלא חייש לחשדא ולמראית עין מכ"ש בנידון שלנו וכו' וכדאית' בע"ז דף מ"ג ע"ב גבי בי' כנישתא דשף וייתיב בנהרדעא דהוי מוקמי בי' אנדרטא כן הי' נראה לכאורה: איברא דעל דברי מהרי"ק ורמ"א הנ"ל יש תימה מהאי דסנהדרין דף נ"ב הנ"ל דמוכח אפילו אם אינו עושה כן כדי לדמות ג"כ אסור ומדברי מעלתו נ"ל נראה לחלק דוודאי אם עושה דבר מעניני חולין אינו אסור אלא בעושה כדי להדמות אבל אם עושה עניני דתיי דנראה כמדמה דת לדת גרע טפי וא"כ י"ל המשפט דין הורג הוא ג"כ ענין דתיי דבר משפט כי המשפט לאלקים הוא ונאמר לפנייהם ולא לפני עכו"ם ולכך אסור טפי ואפילו אינו עושה כדי לדמות אלא שעל זה קשה דא"כ בסנהדרין דף נ"ב ע"ב הוכיחו רבנן דסייף מותר הואיל וכתיבי דאלת"ה הא דשורפין על המלכים אמאי אינו אסור משום ובחקוטיהם וע"כ הואיל וכתיבי מותר ומאי ראי' מהתם התם שאני שאינו מדמה דת לדת משא"כ בסייף וע"כ דהש"ס אינו מחלק וגם ממקומו הוא מוכרע שהרי כל מוני המצות לא מנאו לאו זה של השמר פן תנקש אחריהם וכו' ופן תדרוש לאלהיהם וכ' דמיירי במרמה דת לדת וגם רמב"ן שפירש בחומש כן לא מנה זה ללאו בפ"ע וכן הרמב"ם וספר החינוך שכ' דנכפל הלאו בקרא דפן תנקש כו' ואי יש חילוק בין מדמה דת לדת או שאר חוק הו"ל תרי לאוין כיון דאין דינם שוה וע"כ כיון דמנו זה ללאו אחד ע"כ הכל בכלל לאו של בחקותי' לא תלכו ותו קשה טובא על דברי רמ"א שכ' ולכן שורפין על המלכים ותלה טעמא משום שהוא כבוד וקשה הרי הגמרא תלה טעמא משום דלאו מינייהו ילפינן וא"כ מוכח בהיפוך דלולא טעם זה דלאו מינייהו ילפינן דהוי מלתא דכתיבי בקרא אפילו הוא דבר של שבח אסור לעשות כמעשיהם: ובאמת דברי הרמ"א מועתקים מדברי הר"ן בע"ז דף י"א וכ"כ בדרכי משה מיהו דברי הר"ן יש לישב ולכוון ע"ד שכ' התוס' בע"ז דף י"א ע"א בד"ה ואי חוקה וכו' אבל הרמ"א א"א לישב כן ועכצ"ל דהר"ן והמהרי"ק ורמ"א ההולכים בשיטה זו ס"ל דסוגיא דע"ז דף י"א דתלה טעמא דשורפין על המלכים משום חשיבות וסוגיא דסנהדרין דף נ"ב דתלה טעמא משום דכתיבו בקרא פליגו וכמ"ש הריטב"א בע"ז שם אלא דהריטב"א כ' דקי"ל כסוגיא דסנהד' והר"ן וסייעתו ס"ל דאדרבה סוגיא דע"ז הוא הסוגיא שהיא במקומה דאיסור בחקותיהם בע"ז שייכא וכמ"ש הר"ן שם וכן קבעו הרמב"ם בהלכות ע"ז פ' י"א ואע"ג דלפי"ז תוס' ד"ה אי חוקה הנ"ל פליגא על זה דהר"ן אפי"ה פסק הרמ"א כוותי' דרבים נינהו כדלעיל דגם הרמ"ם במהרי"ק וחינוך ס"ל כוותי': או יותר נכון לומר דכבר כ' מהרי"ק דאפילו דבר שהוא לכבוד או לשאר תועלת אם הוא דבר שאינו ראוי לישראל מצד

צניעות או טעם אחר א"כ מוכח דעושה כן כדי לדמות ואפילו אי לאו כוונתו כדי לדמות דברים שבלב כה"ג אינם דברים ומוכחא מילתא דעושה כן כדי לדמות ועובר משום בחוקותיהם וא"כ י"ל שריפה על המלכים נהי דהוא לכבוד אינו ראוי לישראל משום בל תשחית וכמו שאסרו חז"ל לזרוק כלים על המת וכן סייף שהוא ניוולו כמו שאמר ר' יהודא וכפרש"י שם בסנהדרין דאינו ראוי לישראל ליטול ממנו פניו וראשו שהוא צלם אלקים והדרת פניו וטוב יותר הי' להורגו בחנק ככל סתם מיתה האמורה בתורה וא"כ גם בהורג חבירו נימא דראוי לו כן וע"כ יאמרו הרואים שהורגין בסייף הוא משום דילפינן מינייהו וכן הרואין ששורפין על המלכים יאמרו דמינייהו ילפינן ולכך הוכרחו רבנן לומר ההיתר משום דכתיבא בקרא ומייתי שפיר ראי' משורפין ואתיא שפיר סוגיא דסנהדרין אפי' לדעת מהרי"ק וסוגיא דע"ז יש לפרש כפי' התוס' הנ"ל (ובזה מיושב היטב בסנהדרין דף נ"ב דקאמר ר' יהודא הטעם אסור משום דניוול הוא לו וקשה הא עיקר הטעם משום בחוקותיהם אבל להנ"ל א"ש דהנך תרי צריכי להדדי וא"ש) אמנם הר"ן (הביא ראי' למהריק) סובר נהי דגוף הסייף כתיבי בקרא מ"מ להתיז ראשו אכתי מינייהו ילפינן וע"כ כיון דאית בי' טעמא על זה לא נאמר בחוקותיהם וכן שריפה נהי דכתיבא מ"מ לא כתיבא לשרוף על המלכים ולפניהם ממש רק במשרפות אבותיך ישרפו לך אבל לא לפניהם ממש וע"כ כיון דמינייהו ילפינן ואכתי יהי' אסור ולכך הוכרח הש"ס בע"ז לומר דהוא מותר משום דהוי מלתא דחשיבא לשרוף בפניהם [דעל זה לא שייך לאסור משום דבר שאינו ראוי לישראל] ושני הסוגיות עולים בקנה אחד ולפי"ז איכ"ל דאין חולק על דברי מהרי"ק ועכ"פ לפי"ז הדרן לנידון שלנו דאם מעמידין הבימ' באמצע כדי לדמות לבתי תיפלה שלהם בוודאי אית בי' כמה לאוין ואף אם עושין כן משום הרווחת מקום אם כי אינו ברור אם אית בי' איסור דאורייתא של ובחוקתיהם אבל וודאי כיון דכך נהגו מעיקרא לעשות הבימה באמצע ואין ראוי לשנות מנהג אבותינו אשר מעולם וע"כ מוכח מילתא דעושה כן כדי לדמות ואפי' אי אין כוונתם לדמות מ"מ דברים שבלב אינם דברים: וכ"ש דיש לומר דלכל הפחות אית בי' משום מראית עין ונהי דכבר כתבתי לעיל דמדברי הרמ"א משמע דאפילו מראית עין אינו היינו בדברים אחרים אבל בענין שינוי מקום הבימה שרוב העושין כן עושין רק כדי לדמות וא"כ אפילו יארע קהלה שעושה כן משום כדי להרויח מקומות בוודאי איכא לחוש למראית עין ואסור ואף ע"ג דאמרו דברבים ליכא חשדא הכא שאני דהרי חזינן דרבים עושין כן ברבים כדי לדמות ולכך גם ברבים איכא חשדא (וגם אסור משום דע"ז גם אחרים ילמדו מהם ויעשו כמוהם כדי לדמות ויעברו על לפני עור וכו') ויהיו ממחטיאי הרבים שאין מספיקין בידם לעשות תשובה) ולכך בוודאי לכ"ע שינוי הבימה אסור כדברי מעלתו נ"י ונכונים דברי מעלתו בזה אך לא מטעמי'.

מיהו כל זה שייך בדבר שלא עשו אותה חוק לע"ז אפילו אם הישראל עושה כדי להרויח או לתועלת אחר אסור לעבודאת ה' בדבר ההוא וראאיממצבה יממצבה שנאמר לא תקים לך מצבה וכפרש"י שם וכמו שביאר הרמב"ן בחומש ומעלתו כ' דאשר שנא הוא כלל וזה דוחק אלא כפי' הרא"מ בחומש שם דהוא נתינת טעם ומ"מ הס"ד בדברים אחרים איכ"ל דאסור וראי' מדברי התוס' בע"ז דף י"א ד"ה ואי חוקה וכו' שכתבו לפרש כן דכל שהוא חוק לע"ז אפילו אי כתיבא אסור וכן מצאתי בתשובת הב"ח סי' קכ"ז דאותן ניגונים שמיוחדים לפ"ז אסורין מהאי טעמא.

ולכאורה יש להקשות על זה מהא דאיצטרכה התורה לאסור ולצוות ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עלי' אפי' לשמים וכן הא דאסרה התורה וצוותה לאו דלא תטע לך אשירה אצל המזבח ובהנך כלם כ' הרמב"ם בפ"ו מע"ז דהטעם משום שעשאו אותה חק לע"ז וא"כ למה

לי קרא ע"ז וכ"ש דקשה למה באמת אבן משכית מותר במקדש ובחינוך סי' שמ"ט השיג מטעם זה על הרמב"ם שכ' הטעם משום דהם חוק לע"ז מיהו אין ראי' מזה דאיכ"ל דבא ללמד למלקות דאי נילוף רק מבנין אב או ממה מצינו לא היו לוקין עליו והא דהותר במקדש אין קושיא כל כך אפילו לטעם הרמב"ם דהרי גם מזבח הותר במקדש ועיין בחינוך שם דבאמת פליג על טעם הרמב"ם בזה.

אמנם מה שרצה מעלתו לומר דלאו דהשמר לך פן תנקש אחריהם הוא ביזרא דע"ז וא"כ לפ' מאי דקי"ל ביו"ד סי' קנ"ז בהגהה דאפילו על ביזרא דע"ז יהרג ואל יעבור ה"ה על לאו זה לא נראה לפי ענ"ד דכבר כתבתי דמבואר מרמ"בם ומכל מוני המצוות דלאו זה לא נמנה ללאו בפ"ע והוא בכלל לאו של בחקותיהם לא תלכו והר"ן פ"ק דע"ז דף י"א דלאו של בחקותיהם הוא משום סרך ע"ז ואפי"ה מוכח ומבואר בב"י סי' קנ"ז ובכ"מ בפ"ה מיסהו"ת דשינוי ערקתא דמסאני אסור להרמב"ם ולהרי"ף משום בחקותיהם לא תלכו ואפי"ה אם אינו בשעת הגזירה או בפרהסיא הדין דיעבור ואל יהרג וע"כ דכל כה"ג לא מקרי ביזרא דע"ז ונהי דמשום סרך דע"ז נאסר סרך דבר אחר הוא מביזרא דביזרא היינו מקצת ממנו למשל חיבוק ונישוק ונודר ומקיים בשם ע"ז שהן מקצת מן עבודה וכחצי שיעור וכן בעריות אפילו חיבוק ונישוק בערוה מקצת מן גילוי ערוה הוא אבל דבר שאינו בגופה או מגופה אלא בדבר אחר האסור משום סרך ע"ז זה לא מקרי ביזרא: וגדולה מזו צריכין אנו לומר בהא דשרי בסנהדרין דף ע"ד ע"ב למישאל לגוי ביום אידם קוואקי ודימונקי אע"ג דמבואר האיבעי' בדף ו' במס' ע"ז אי אסור משום דקאזיל ומודה והר"ן רפ"ק דע"ז במתני' שם הוכיח דבשאלה בוודאי האיסור משום דקאזיל ומודה אסור משום לאו דלא ישמע על פיך ואפי"ה אינו בכלל ע"ז באמת דברי הרמב"ן והנמוק"י והר"ן שכ' בקוואקי ודימונקי אינו אסור אלא משום לפני עור לא תתן מכשול וכ"כ הש"ך בסימן קנ"ז הם תמוהים מפ"ק דע"ז ומדברי הר"ן הנ"ל מ"מ כך נראה דכל כה"ג לאו ביזרא דע"ז הוא: ומה שהקשה מעלתו נ"י דדברי הש"ע סותרין דביו"ד בס"י קנ"ה הביא דעת הרא"ש דאם לא אמר דווקא עלין של ע"ז מותר להתרפאות אפילו בעלין של ע"ז במקום סכנה והנמוק"י והר"ן חולקין על זה ואסרו משום דהוי ביזרא ובס"י קנ"ז פסק הרמ"א דאפילו על ביזרא יהרג ואל יעבור ולדידי לא ק"מ דהרי זה מבואר בש"ס דסנהדרין דף ע"ה דאסרו חכמים בעריות אפילו לראות אותה ערומה ולספר עמה וא"כ מוכח דביזרא דעריות אסור ויהרג ואל יעבור וע"כ דהרא"ש סובר דביזרא מקרי דווקא באותה דבר בעצמה כגון בעריות דהאיסור הוא ליהנות ממנה בביאה או הנאה ממנה בראיה או לספר עמה הוא ביזרא וחלק ממנה וכיון שעל גוף ההנאה יהרג ואל יעבור הוא הדין בביזרא ממנה והה"ד בע"ז דאסור לעבדה זלכבדה ואם כיבדה בעבודה חייב מיתה ואם כיבדה רק בחיבוק ונישוק אסור רק בלאו ומ"מ הוא ביזרא דע"ז שהוא ג"כ חלק ומקצת מעבודה מענין אחד: אבל איסור הנאה מע"ז ותקרובותיה זה אינו ענין ע"ז אלא איסור ולא אחר הנאמר אצל ע"ז ומשום סרך והרחקת ע"ז נאמר בזה פליגו המפורשים הנמוק"י וסייעתו ס"ל דגם זה בכלל ביזרא אבל הרא"ש סובר דדווקא מה ששייך לחלק ע"ז או עריות הוא בכלל ביזרא כגון ראי' וסיפור דברי עגבים עם עריות שהוא חלק מעריות משא"כ הנאה מע"ז ותקרובותיה אינו חלק מעבודה לע"ז ולכך הביא שפיר בש"ע סי' קנ"ה גם דעת הרא"ש אע"ג דבס"י קנ"ז פסק גם על ביזרא דיהרג ועיין ברמב"ן בפרק אין מעמידין גבי מעשה דדמא שנראה מדבריו דלאו דלא ישמע על ש"ך אינו בכלל יהרג ואל יעבור ובירושלמי עצמו לענין מתרפא בעצי אשירה שהביא הרא"ש דמותר אם אינו מייחד דווקא עלין של ע"ז כבר כ' הר"ן בפסחים ר"פ כל שעה דיש ב' גירסאות

ועכ"פ הדרן לנידון שלנו דנלפיענ"ד פשוט דעל לאו של בחקותיהם לא תלכו ושל השמר לך פן תנקש וכו' לא נאמר יהרג ואל יעבור ואחתום בברכה ידידו הדוש"ת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קס"ו בעזה"י יום ה' פ' ואתחנן שנתרל"ו לפ"ק פק"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי ש"ב הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מו"ה שלמה שיק נ"י אבדק"ק קארצאג יע"א מה שהעיר מעלתו בדברי אגדה בחולין דף ק"י דע"י מים הראשוני' האכילו בשר חזיר וכו' והאריך בקושיות וסברות שונות ובגוף הדבר הנה קשה להעמיד דברים על דברי אגדה ואמרו חכז"ל אין למדין הלכה מפי אגדה ואמנם אפי"ה המהרי"ק בשורש פ"ח הביא ראי' וכן פסק בש"ע ביו"ד סי' קע"ח דמותר לישראל לילך במלבוש שאינו של יהודי אם אינו חוק לע"ז ואם אינו מלבוש של פריצות ובש"ך הקשה עליו דמבואר במדרש שהי' שעת הסכנה וגם הראבי' הובא בב"י קי"ז כ' דמוכח משם לכאורה דסחורות בנו"ט אינו אסור מה"ת והבית יוסף ג"כ הקשה עליו דהתם שעת הסכנה הוי עיי"ש ונראה דמהרי"ק ס"ל דממעשה החנווני בוודאי אינו ראי' כי אולי טעה בדין ואומר מותר וכמו שעשה סימן לעצמו דמי שאינו נוטל ידיו אינו יהודי אע"ג דבוודאי יש אפשרות שאפילו אם הוא יהודי לא הי' צריך ליטול ידיו וכמו שהאריך מעלתו נ"י אלא וודאי שמאדם חנווני אין להביא שום ראי' ולכך א"ש דלא הביא המהרי"ק ראי' כי אם על המלבושים שהוא דבר של פרהסיא שבוודאי ידעו הב"ד מזה ואם הי' אסור לישראל ללבוש בגד כזה היו הב"ד מוחין בידו ואלא ע"כ מוכח שהוא מותר.

ומה שהקשה מעלתו א"כ למה אמרו דאין למכור טלית מצוייך לגוי כיון דגם בלא"ה יש לחוש זהו לא קשיא דוודאי כיון דמותר לא יביא אדם ראי' מזה שהוא ישראל כיון דרובא דעלמא גוים נינהו והם ההולכין במלבושים כאלו אבל בטלית מצוייך יביאו ראי' ויהיה הישראל הגורם להביא קלקול ועכ"פ באמת בין דברי הראבי"ה ובין דברי מהרי"ק קשי' דמאי' ראי' מהת' דהוי שעת הסכנה ואמרתי לפרש דבריה' עפ"י מה ששמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל על מה שאמרו חכז"ל איזה חכם הרואה את הנולד ודקדק למה בחרו חכז"ל לשון נולד הרי בנדרי' פ"ד איכ' פלוגת' בנודר מן הנולדים אי משמע לשעבר או להבא אבל בילודים לכ"ע הוי לשון עתיד א"כ למה לא אמרו הרואה את הילוד: ותי'.

מרן זצ"ל דהנ' במקום א' מציינו דמדת הפחד הוא מדה גרוע דכתיב פחדו חטאים בציון ושלמה אמר במשלי אמר עצל ארי בחוץ וכו' ומציינו בהיפוך בקרא אשרי אדם מפחד תמיד ואמר דהכלל הוא כך דבוודאי צריך האדם לתת לב ולהתבונן ממה שעבר בעולם למה שאירע בו עתה ואז אם כבר אירע מעשה כזה או כיוצא בזה בזמן העבר וגרמה רעה לעולם או לאנשים פרטיים בוודאי אם אירע לו ג"כ מעשה כזה יש לפחד ולידאג אולי ח"ו תגרום מעשה זאת גם עתה רעה אבל אם מתבונן במה שעבר ולא ראה ולא מצא דעובד' כזה או כיו"ב או דומה לדומה גרמה שום פעם איזה מיחוש וקלקול וצער אז אם הוא בפחד שזה יוגרם לו רעה הוא מדה מגונה וכמו שאמרו מן הזריזות שלא תרבה להזהר וזהו כוונת חכז"ל איזה חכם הרואה את הנולד היינו שרואה מה שעבר בעולם ולמה שהוא בו עתה וממעש' העבר יביא ראי' על המעשה שהוא בו ולזה קודם שהתחילו חכז"ל בפרק הניזקין לספר ממעשי החורבן הקדימו מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד דלולא נודע מהמעש' לא הי' עולה על דעת שום אדם שדבר קל כזה במה שלא הניח האי גברא את בר קמצא שונאו להיו' בסעודתו יוכל לגרום שעיי"ז יחרב עיר גדולה לאלק' ונהרגו כמה אלפים ורבבות מישראל אבל עתה שנודע מה יוכל דבר קל כזה לגרום אשרי אדם מפחד תמיד ובאם ח"ו יבוא לידו מעשה כזה או כדומה לזה יהא נזהר וזהיר כן פירש מרן הגאון זצ"ל:

והנה לכאור' יש מקום להקשו' לאיזה צורך הביא הש"ס בחולין שם מעשים האלו שע"י מים ראשונים האכילו בשר חזיר או טריפה וע"י מים אחרונים קטלה או אפקה ומאי נפ"מ בזה ועפ"י דברי מרן זצ"ל מובן היטיב דהש"ס רוצה להאיר עינינו איך ראוי להיות' זהיר ונזהר אפילו אם יש לו איזה טעם וסיבה שלא יטול ידיו או כיו"ב כמה צריך להיות' נזהר דאפ"ה יטול ידיו או יגלה סיבתו למה אינו נוטל ידיו וכן צריך להיות' נזהר בכל ענינים כיוצא באלו דהרי אנו רואים שאם אינו עושה כן יכול לבוא לתקלו' רבות וכמו שכבר אירע מעשה כיוצא בו ופוק חזי מה עלתה בהם ולכך צריך מעתה להיות נשמר וניזהר ולראות את הנולד מכבר וזה נראה כוונת מהרי"ק דוודאי גם מהרי"ק ידע מהמדרש דהמעש' הי' בשעת הסכנ' אלא דהוי ק"ל לאיזה תכלית ולאיזה נפ"מ הביא הש"ס מעשים אלו דא"ל דנפ"מ לשעת הסכנה הא הוא מילת' דלא שכיח ול"ח לזה ואל תפתח פה לשטן ואלא ע"כ דגם שלא בשעת הסכנה מותר לבר ישראל ללבוש בגד שלובשים הגוים וא"כ גם שלא בשעת הסכנה אפשר שיתרמי קילקול כזה ושפיר הביא הש"ס מעשים אלו והראב"י הביא עוד יותר רא"י דס"ל לראב"י דגם זה לא שכיח אם נבלות וטריפות אסורין בסחורה מה"ת דיטעה ישראל לסחור בהם ואי דאז הוי שעת סכנה שוב קשה למאי נפ"מ הביא הש"ס המעש' הזאת הא הוא מלתא דלא שכיח ואלא ע"כ דסחורה בנו"ט אינו אסור אלא מדרבנן ושכיחו גברא דלא חיישו לדרבנן וא"כ שוב אפשר דיתרמי קלקול גם כעת אבל המהריק כבר כתבתי לעיל דס"ל דוודאי אין מביאין רא"י מעם הארץ כן נראה לפי ענ"ד להסביר דבריהם שלא תקשה עליהם קושית הב"י והש"ך ועיין בתשובת מרן חת"ס חאו"ח סי' קנ"ט בסופו שכ' כיון דהותר משום סכנה דישראל שוב לא מקרי חקות העכו"ם וכיון דהותר הותר: תשובה קס"ז עוד להרב הנ"ל ומה שהעיר מעלתו בענין אי נשים מצווין על לשבת יצרה הנה כבר ראית מ"ש בגליון מצות השם מצוה א' וגם כ' דשמעת ממני שיש לכאור' להוכיח כן מסוגי' דב"ב דף קי"ט ע"ב דפריך דהא אמר מר בת מ' שוב אינה יולדת ופי' רש"י דהקושי' איך המתינו וקשה הא אין האשה מצווה על פו"ר ונראה מזה רא"י למג"א דנשים מצוות על לשבת יצרה אלא דלכאור' קשה לפי"ז מאי מתרץ הגמר' דהמתינו לישא להגון הא כ' הרדב"ז והובא בחכ"צ סי' ק"ו דאין מעבירין בכה"ג על המצוה ואפילו לתה"ד בסי' ל"ה לזמן מרובה וודאי חיישינן למיתה ועיין בס' חיי אדם ונשמת אדם כלל ס"ה דהאר"י בזה וא"ל דבאמת לגרמייהו עבדו ושלא כדין עשו מ"מ קשה דבדף ק"כ דרשו חכז"ל דמה שאמר השי"ת למשפחות מטה אביהן וכו' דעצה טובה אמר השם שלא ינשאו אלא להגון וא"כ הסכים הקב"ה עמהם וקשה אמאי הא שהיי' מצוה לא משהינן וצ"ע: ונראה לישב קצת די"ל באמת הם לגרמייהו עבדו ושלא כדין כיון שהמתינו עד שעברה עליהן מ' שנה ושוב אינה יולדת אלא עפ"י נס וא"כ אין שוב אצלם מצוה דלא לתוהו בראה ורק הקב"ה הסכים שאם ינשאו להגון להם שיהיו בעליהן צדיקים אז זכותם יסייע להן שיעשה להם נס ולעולם גם למסקנ' אמרינן דאשה מצווה על לשבת יצרה אלא שכבר הוכיח בס' בית מאיר שאין כופין אותה על כך: ובזה.

לא קשה מה שהקשית מדברי הרשב"א בשבת דף ז' שכ' דבחצי' עבד וחצי' ב"ח לית בי' עשה דלעולם בהם תעבודו והקשו עליו מההיא אמתא בפ' השולח דף ל"ח ואי לאו דאמר ר"י המשחרר עבדו עובר בעשה הי' כופין לשחררה הרי לרשב"א אין כאן עשה דלעולם בהם תעבודו ולמה לא כפו אותו לשחררה ועלה בדעתך לתרץ דבעבד איכ' פו"ר ולכך אין בו עשה דלעולם ב"ת משא"כ באשה ומכח זה הקשית על הסוברים דנשים נמי מצווים על לשבת יצרה ובאמת אפילו לפי דעתך לא קשה כיון דאין כופין האשה א"כ אף דנשים מצווין מ"מ דלמא אפילו אם ישחררה

לא תנשא לאיש ואין ספק מוציא מידי וודאי אבל באמת אין הכוונה ברשב"א כמו שכתבת דהרי קושי' הרשב"א הי' איך משום פו"ר של העבד נכוף לאדונו לעבור על עשה דלעולם ב"ת ואין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו ואיך אפשר שרשב"א יתרוץ דמשום פו"ר לית בי' עשה דלעולם בה"ת הרי זה הוא הקושי' ושמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל לפרש דברי הרשב"א דטעמו דבח"ע לית בי' משום לב"ת משום דכשם שיש בחלק עבדות שלו עשה דלב"ת כן ה"נ יש בחלק החירות שלו לאו דל"ת בו עבודת עבד וע"כ ל"ש בח"ע וחב"ח העשה דלב"ת מיהו זהו דווקא בב"ח שמתנהג כשורה אבל באנשי' דלא מעלו דילפינן בב"ק דף ע"ז מואחיכ' וכו' דרשאין לעבוד בהם וא"כ שוב נשאר העשה דלב"ת ולכך בהאי אמתא דעבדו בה איסור' דלא היתה מתנהגת כשורה ורשאין לעבוד אף בצד חירות שבה שפיר נשאר בה העשה דלבית ודפח"ח ואחתו' בברכה דברי רבך הדוש"ת: תשובה קס"ח עוד להרב הנ"ל ואשר שאל על דבר ישוב אחד שהרבה מבני הישוב נתנו לו שטר רבנות וביני וביני כדי לעשות דבר המועיל לכלל ישראל מחל להם ועתה אם ישיב להם השטר ההוא יש לחוש לקולקולא ושאל ממני עצה כדת מה לעשות הנה בגוף הדין אם מועיל מחילה בדברים בעלמא על דבר שיש לו שטר עליו והשטר נשאר עדיין בידו יש בזה פלוגתא יעיי' בחו"מ סי' י"ב סעי' ח' בסמ"ע וש"ך וסי' רמ"א סעי' כ' ובש"ך ס"ק ד' כ' דהוי ספיקא דדינא ואין בעל השטר יוכל לתבוע דהממע"ה וכן להיפוך שאין יכול לתבוע השטר בחזרה יעוי"ש ובנידון שלו אפשר לומר דנהי דלא מקרי מחילה בטעות כיון דפעל עי"ז דבר הנרצה לו מ"מ כיון דמעיד מעלתו שאם הי' תח"י הי' אפשר לפעול דברים טובים הוי מחילה באיסור ויעוי"ן בב"מ דף ס"ז ע"א דאמר רבא שם לא אונאה הוי תיובת' ולא איילונית מסייע וכו' דניחא לה דתיפוק עלה שמא דאישות יעוי"ש וא"כ ה"נ כן.

ולכאורה, קשה לי על הסוגי' דהתם דרבא אמר דמאונא' לא הוי תיובת' משום דלא ידע דמחיל והא רבא לשיטתו בתמור' דף ה' דס"ל דכל מלת' דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני א"כ באונא' דא"ר לא תונו בלא"ה לא מהני ול"ל טעמ' משום דלא ידע דמחיל וצ"ע לכאור' ולפי מ"ש המל"מ בפ"ה מהלכו' מלוה ולוה דין י"ד אפשר לישב זה דהדבר מצד עצמו אינו אסור אלא האונא' אסור וכיון שמצד עצמו אינו אסור ובכה"ג כבר כ' הסמ"ע והש"ך בחו"מ סי' ר"ח דל"א לא מהני וא"כ גם בנידון דידי' אפשר דיש לדון אי הוי מחילתו באיסור כיון שהי' יכול לפעול דברים טובים או אפשר לומר דדומה לדברי המל"מ ועכ"פ לפי דברי הש"ך הוי ספיקא דדינ' ואינו מחוייב להחזיר וא"כ לפי דבריו שאפשר לבוא קלקול אם יחזיר אסור להחזיר כי באמת הב"ד השני שהתירו מה שאסרו ב"ד הראשון עשו מעשה אשר לא יעשה כי חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ואפילו בדיעבד אם התירו אינו מותר כדקי"ל יו"ד סי' רמ"ב וע"כ דעתי לפי מ"ש מעלתו הדברים וודאי שב ואל תעשה עדיף כן נראה לי דברי רבך הדוש"ת וחזתם בברכה: ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה קס"ט בעזה"י יום א' נצבים תרל"ח לפ"ק חוסטה יע"א: לשנה טובה יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקני' ה"ה התורני המופלג כש"ת מוה' מאיר קאליש נ"י: אם אמנם שאין אני יודע לכנות אותו מ"מ ראיתי שראוי להשיב על הדבר אשר שאל שיש בני אדם שמכנים עצמם בשם הגוים ומעלתו נ"י הוכיח אותם דהרי אמרו במדרש שבזכות זה שלא שינו את שמם זכינו לצאת ממצרים והם משיבים שלזה די במה שיש להם שם יהודי לקרוthem בו לעלות לתורה וזה דבר הבל וטפשות כי בוודאי יש בזה איסור דאוריית' כמ"ש הרמב"ם בפ' י"א מהלכו' עי"ז דמקרא מלא נאמר בסוף פ' קדושים ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ומשם ילפינן בספרי דאין רשאין לדמות להם בשום אופן וכל שהוא עושה לדמות להם עובר על מה שנאמר בתור' דאסור

לנו לדמות להם וכשם שאסור לנו להדמות להם במלבושם ובהילוכם ובשאר מנהגיהם ה"ה וכ"ש דאסור לדמות להם בשמם ועלינו לעשות כמו שעשו אבותינו שנאמר בהם ויהי שם לגוי גדול ודרשו חכז"ל מלמד שהיו ישראל מצויינים שם: וביותר ביאור אמרתי הכוונה דהנ' בהיותי רב דק"ק יערגין סמוך לפרעשבורג ופעם נזדמן לי כשמסרתי המאטריקעל להשר המיועד לזה התרעם לפני ואמר כי לא נאה מה שיהודים קורין עצמם בשם הגוים ושאר כל האומות מחשיבין השמות הבאים להם מראש האומה דהיינו אונגארי' פראנצעזיא וכדומה כולם מחשיבין הלשון והשמות שלהם ואינם משנים בשום אופן כי מחזיקי' זאת להם לכבוד ולתפארת והיהודים אשר הם מקדמוני האומות קיומי העולם המה בושים עצמם להקרא בשם העצם ומשנים שמם לשם האומו' וזה להם גנאי גדול ולא הי' בפי מענה להשיב לו אבל דחיתי אותו בדברים שהגלות גורם זאת.

אבל באמת גם בזה נתקיים בנו הקרא כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן במ שאבותינו וכל הדורות אשר לפניהם הי' עליהם עול הגלות בתקפו ומ"מ לא שינו את שמם ולא הי' להם שם הישראלי לביוש ולבזיון ואדרבה הי' להם שם הישראלי לכבוד ולתפארת וכמו שאמרו חכז"ל על הקרא איש יהודי הי' בשושן שהי' מוכתר בנימוסין שעשה לעצמו כתר שהוא יהודי וקיימו בחקותיהם לא תלכו ואבדיל אתכם מן העמים ועכשו שהוקל כובד הגלות ואין הישראלי' מבזים בין האומו' הם משנים שמם ולשונם כדי לדמות עצמם לאוה"פ ויש להמליץ זה בקרא כי דור תהפוכות המה וז"ש בנים לא אימון במ היינו שאינ' רוצי' בשם המגדלי' אותם ומהתימ' שהרי אמרו ביומ' דף ל"ח ע"ב דאסור לקרו' בשם איש שהוא רשע דרשעי' לא מסקינן בשמייהו שנאמ' שם רשעי' ירקב עיי"ש ואותן אנשי' קוראין עצמם בשם הגוים והרי בזה הם מראים שהם מחשיבים את הגוים יותר מהישראלים והרי מעולם הי' הדרך לקרוא שם בניהם ובנותיהם על שם אבותיהם או על שם צדיקים קדושים וגאונים גדולים שהם היו החשובין והחדשים מבזים אבותיהם וגדוליהם וקדושיהם ומחשיבין ומשבחין ומפארין שם הגוים לקרוא שם צאצאיהם על שמם והרי זה בזיון גדול לאבותיהם כל אחד מישראל שהביא ביכורים הי' קורא בקול גדול וירד מצרים שם ויהי שם לגוי גדול וגדול הוא לשון חשיבות והיינו דדרשו בספרי שהיו מצויינים שם דהיינו מלשון שם והיינו שהיינו מצויינים ג"כ בשם אעפ"י שעבדו עמנו עבודת פרך אפי"ה לא נתנו לקרות לעצמם בשם הגוים ושם היהודי לא הי' להם לבוז ולקלון וזהו שעמדה לאבותינו ולנו בצאתינו ממצרים.

וכ' התוס' בגיטין דף ל"ד ע"ב בשם ר"ת שח"ו להזכיר שם נכריבגט ואפילו בגט שאינו צריכין להיות נזהר לכתוב כל השמות ומטעם זה בפולין אין כותבין בשום גט כינוי שם גיות שיש ליהודי כדאיתא בס' חידושי אנשי שם ונהי דמרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל כ' בתשובת אה"ע סי' קי"ח דכיון שקרא עצמו בשם ההוא צריכין להזכיר גם בגט יעיי"ש וטעמו ונימוקו עמו ואני מזהיר כמה פעמי' גדרשותי על האיסור ההוא וכל ימי הזהרתי את בני ובנותי על האיסור ההוא ובעזה"י לא שמעתי שילמדו ח"ו לעשות כמעשים של הקלים הנ"ל וראוי לכל בר ישראל הנאמן לה' ולתורתו להזהיר את ב"ב ואת הסרים למשמעתו על ככה והשומע ישמע ותבוא עליו ברכת טוב דברי הדו"ש וחותרם בברכת כוח"ט: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ק"ע נ"ה יום ג' לסדר האזינו יום דסליחות תרל"ח לפ"ק פה חוסט: כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר הרב הגדול המופלג כש"ת מוה' יונה צבי נ' בערינפעלד אבדק"ק דעברעצין יע"א מכתבו קבלתי ובו ביקש ממני לחוות דעתי בעובדא שאירע באחד מהחדשים שהביא מצבת אבן להעמידו על

קבר חותנו וחקק על ראש האבן תמונת הנפטר בצורה בולטת הראש וחצי הגוף ושאלו אותו החברא קדושה על זה והשיב להם מעלתו דאסור להציב אבן כזה ואעפ"י שהוא רק ראש וחצי גוף אפי"ה אסור דהרי הסמ"ג שהובא בש"ך סי' קמ"א סק"ב אוסר וגם שאר אחרונים הביאו דאין להקל ושאלת יעבץ מובא בפתחי תשובה ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחלק השישי סי' ד' כ' גם כן דבבית הקברות בוודאי אסור כיון דמתפללין שם הוי כבית הכנסת עכ"ל בקצרה.

בוודאי יפה פסק מעלתו נ"י והדין דין אמת וכן פסק ג"כ המהרי"ט ביורה דיעה ח"ב סי' ק"ה וכן נראה לי ג"כ מסברא דהרי האיסור ילפינן מקרא דסוף פ' יתרו דלא תעשון אתי ודרשו חכז"ל לא תעשון אותי משום דהאדם נברא בצלם אלקים ויש בו חלק אלוה והיינו בהראש שהוא חלק העליון של האדם כמ"ש בס' החינוך מצוה מ"ט א"כ אדרבה עיקר האיסור הוא משום הראש ונהי דעיקר האיסור הוא העשי' הרבה דיעות יש בר"ן ע"ז דף מ"ג דגם השהיי' אסור ולכ"ע אסור משום חשדא ותמהני על מ"ש מרן הגאון בתשובה הנ"ל דאנן קי"ל דברבים ליכא חשדא לחד דיעה ביו"ד סי' קמ"א ותימה דמדן הגאון זצ"ל כ' בעצמו בתשובת חת"ס חאו"ח סי' ס' דזה דווקא דבר שהוא לרבים משא"כ נידון דהכא דהוא של יחיד וצ"ע ובפרט במקום שמתפללין כמ"ש מעלתו נ"י בשם מרן זצ"ל: ובלא"ה ג"כ אסור להעמיד המצבה הנ"ל על קבר המת דהרי אנו מצוין עפ"י התורה לחוש על כבוד המת כמו דאיתא בברכות פ' מי שמתו ובש"ע בכמה דוכתי ואם מעמידין על קברו דבר שאסור ואין רשאים להתפלל שם הוי ביזוי להמת וא"כ החיוב למחות וכ"ש שהרי בית הקברות הוא כמו חצר השותפין ובחצר השותפין אין רשאים להעמיד דבר שהשותף חברו מקפיד עליו וא"כ בוודאי יש בביה"ק ההוא אנשים שהיו חייהם בדרכי התורה ובוודאי לא ניחא להקברים אשר הם קרובים ושכנים לקבר ההוא שהרי למדו חכז"ל מקרא דאין לקבור צדיק אצל רשע וכו' והה"ד אצל קבר שאסור להתפלל שם ובוודאי לא יעשה כן בישראל ואסור לעשות כן עפ"י דיני התורה ובוודאי אנו מחוייבין למחות למי שרוצה לעשות נגד דת של תורה ולבזות המת ושאר המתים: ומה שאמר האיש הנ"ל שבשאר מקומות ראה ג"כ כזה ואפילו אם הוא אמת הראי' הוא שטות וכי אם אדם אחד רואה בחברו שעובר על איסור דאורייתא יביא לו ראי' ממנו שהוא מותר ומה שאמר שיניח לעשות מכסה קאפסע"ל על ציור הנ"ל זה אין בו ממש שהרי מבואר לעיל דהשהיי' אסור וכל הקהל עוברים על זה וחלילה לשתוק שלא למחות בדבר ההוא ושתיקה כהודאה דמיא ויש חילול השם בזה בפרהסיא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה מהיסוה"ת ועוברין ג"כ משום לא תחללו וכיון דביה"ק הוא כחצר השותפין ע"כ כולם עוברין ומבזין את המתים הקבורי' שם ולכך בוודאי מחוייבים למחו' בכל מה דאפשר ומה שהעיר בסוף מכתבו על פאטאגראפי"ע כל החדשות כאלה אחת מביאה חברתה עבירה גוררת עבירה וכבר כ' מרן הגאון זצ"ל על ענינים כאלה באו"ח שאלה כ"ח דחדש אסור מה"ת בכל מקום כי היכא דלא לגררו בתרייהו כדאמרינן בברכות יהי' ה' עמו וחפץ ה' בידו יצליח הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קע"א בעזהי"ת יום ב' לסדר ויצא תרל"ט לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלג בתורה וביראה הישיש כש"ת מוה' יהודא ליבוש ספיר נ"י האב"ד ור"מ דק"ק הומנא יע"א: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד מצבה אחת שהעמיד איש בלא רצון הגבאים דחברא קדישא והמצבה ההוא נכתבת בלשון עכו"ם וגם פרט השנה הוא באופן כמו שהאווה"ע מונים להנוצרי ושאל מעלתו אם רשאים להניח המצבה ההוא שם או אם לטוחו בטיט בפרט מה שכתוב בו הזמן להנוצרי או להשליך את המצבה החוצה והנה גוף הדבר הוא תימה בעיני איך העיזו האנשים ההם להעמיד מצבה בלי רשות הגבאים הרי ביה"ק הוא חצר

השותפין וקי"ל דבחצר השותפין אין רשאין להעמיד שם דבר שחברו השותף מקפיד עליו כמבואר סו"פ חזקת הבתים וא"כ ביה"ק שהוא חצר השותפין וגם כל מת קונה מקומו ואין רשאין להניח רשע אצל צדיק כדאיתא בגמרא ברכות ובש"ע ורק הגבאים דחברא קדישא הם מחוייבים להשגיח על זה ומי שעשה שלא ברשותם שלא כהוגן מחוייבין הם לתקן: והנה.

הקמת מצבה למת הוא המנהג שנהגו ב"י מימו' עולם ומפורש בקרא דיעקב אבינו עה"ש הוא שהעמיד מצבה על קבר רחל שנאמר בפ' וישלח ויקם יעקב מצבה על קבורת רחל עד היום הזה ומבואר דאבותינו הי' מדברים בלשון הקודש ולזה נקרא מצבה דהיינו לקיים בנו האמונה מלבד השארת הנפש אבל גם הגוף לא יכלה לגמרי אלא שיעמדו ויקימו בתחיית המתים המבואר בספרים שנשאר מן הגוף איזה עצם מה שממנו יצמח להקום בתחיית המתים וזה הוא מצבת קבורת רחל אפילו מה שנקבר הוא ניצב וקיים עד היום ואם כותבין על המצבה בשם לע"ז או שאר לשון לאומים הם תרתי דסתרי אהדדי דהמצבה הוא אות ולומד על עולם התחי' ואז יתוקן העולם במלכות שדי ומלכי זדון יעברו מן הארץ ורשעים ינערו מן הארץ וישראל יהיו עם אחד ולשונינו לשון התורה הקדושה הטהורה והאמונה יהי' לישראל ויהיו גוי אחד בארץ ואיך יכתבו על המצבה לשון לאומים שלא כמנהג המקור בעל המצבה שהוא יעקב אבינו עליו השלום ולא כמנהג הסוף של המצבה שמרמז על עולם התיקון והם עצמן מביישינן את המת: ועל כאלו וכיוצא בהם אמר הפסוק בסוף ישעי' ורבים מישני עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפה ולדיראון עולם ולכך המנהג אצל בני ישראל לכתוב על המצב' תהא נפשו צרורה בצה"ח להחיותו עם כל מתי עמך ישראל ויש מקצרים והפירוש ידוע שהכל מרמז על עולם התחי' וחיי עולם אבל הכותבין בשאר לשונות שאין כותבין תנצב"ה וגם אין כותבין להחיותו עם מתי כל ישראל יש עליהם לומר שהם מהכת אשר לדיראון יקימו והם מבזין את המת ומרמזין זאת במצב' ההוא שהוא בלשון לאומים שהיא תעמוד וניצב ג"כ לחרפה ולדיראון עולם וא"כ הקרובים ושאר בני ישראל שאנו מצווים שלא לבזות מת הי' ראוי מצד המת עצמו לסלק המצבה ההוא שלא להוציא שם לע"ז עלי' וגם על הקבורים אצלו ובלא"ה הרי אין אנו רשאין לשנות בתכריכין ושאר דברים הנוהגין וצריכין אנו להלביש בין גדולים החשובים ובין הפחותים בשוה וא"כ ה"נ לענין המצבה כן נראה לפי ענ"ד והנה.

כל זה כתבתי על גוף הדבר מה ששינוי לשון המצבה ללשון לע"ז אבל מה שעשו עוד שכתבו מספר השנים כדרך החדשים ג"כ בלשון לע"ז זה עבירה כפולה ומכופלת דמספר החדשים שלהם אינם מכוונים למספר ב"י ומה שסיימו במספר השנים למספר הנוצרי לדעת זה איסור דאורייתא שהרי בתורה בפ' משפטים נאמר ושם אלקים אחרים לא תזכירו ואמרו חכמים וכן כתבו הפוסקים דאסור לומר לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלוני' ומדנקט בלשון הפעיל תזכירו משמע שאפילו אינו מזכיר ממש ג"כ הוא בכלל איסור והמונה במספר נראה לפי ענ"ד דעובר באיסור ההוא על ושם אלקים אחרים לא תזכירו דנהי דתזכירו היינו בפה או בכתב לפי מאי שכו', המנחות חינוך מ"מ כיון דע"י המנין עולה על הזכרון מחשבה נראה דאסור דזיל בתר טעמא כמ"ש החינוך סי' פ"ו ופ"ז דלא ישמע על פיך וגם גרם אסור שע"ז ניזכר זמן של ע"ז: וא"כ בני אדם ההולכים על הקברות וקוראים מה שכתוב שם א"כ המצבה ההוא גורמת לכמה עבירות וא"כ דבר שגורם עבירה וודאי ראוי להשליך חוצה כמ"ש צא טמא תאמר לו שדבר שנעשה בו עבירה מאוס הוא למצוה כמ"ש הלבוש באו"ח בסי' תרמ"ח ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל תי' בטוב טעם ויפה קושית המג"א כן נראה לפי ענ"ד פשוט שכבוד המת הזה וכבוד שאר המתים אם אפשר להוציא

אותה חוצה מהטוב ולכל הפחות להטיח את המצבה בטיט הדבוק מאוד ואינו נופל כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה בהחפזי רב וחפץ ה' בידו יצליח ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברפזאווע.

תשובה קע"ב בעזהי"ת יום ה' לסדר נשא תרל"ח לפק פה חוסט הפועל ישועות ישמחהו בחג השבועות להרב המופלג בתורה וביראה חרוץ ושנון שלשלת היוחסין מוה' שמעון סופר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק פרעשבורג יע"א: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בענין אחד שעלה בזקנו שער לבן והוא עדיין אינו זקן והשער לבן מגנין אותו וקי"ל ביו"ד סי' קפ"ב דהתולש שער אחת לבנה מתוך שחורות עובר בלאו דלא ילבש גבר שמלת אשה אמנם היינו בתולש אבל מספקא לי' למעלתו אי רשאי לסרוק זקנו דהרי בנזיר קי"ל דנזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אי משום דסורק הוי פס"ר כדפרש"י או משום דמכוון להשיר נימין המדולדלין וא"כ הוא הדין גם כאן בנ"ד אפשר דסורק אסור וכבר נשאל כיו"ב מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' קל"ט וסי' ק"מ אודות היתר סריקת הפיאות ומעלתו צידד ופלפול לכאן ולכאן שאם נאמר דשער אחד הוי רק ח"ש ואי ח"ש אינו אסור בשער איסורין רק מדרבנן ואמרינן כדעת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בתשובה הנ"ל דבדרבנן פ"ר מותר בשאר איסורין א"כ יש היתר בנידון הנ"ל וגם צידד לומר אם נימא דשער א' הוי ח"ש ואסור רק מדרבנן וכיון דגנאי גדול הוא לו לילך בלא סריקה וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת אפילו בקום ועשה וכמבואר במג"א סי' י"ג ס"ק ח' ועוד האריך בפלפול: ולפי ענ"ד בוודאי לפי הסכמת הפוסקים אנו קיי"ל בכל איסורין שבתורה ח"ש אסור מן התורה ואפילו בשבוע' פסק הרמב"ם והמחבר בסי' רל"ח סעי' א' ס"ק א' ובש"ך דאם נשבע שלא אוכל סתם אסור בכ"ש וכ' שם הש"ך משום דח"ש אסור מה"ת והר"ן רפ"ג דשבועות נתן הטעם כיון דהש"ס מסיק בטעמ' דח"ש אסור מן התורה משום דחזי לאיצטרופי וחזי לאיצטרופי שייך בכל האיסורין וא"כ מסתמ' בנ"ד נמי ובאמת מכח זה קשה לי על המל"מ בפ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז' שכ' בשם רמ"ך דחמץ בעי קרא בפ"ע לא יאכל מפני שיש היתר לאיסורו ולהרמב"ם לשיטתו זה אי אפשר דהרי הרמב"ם סובר דגם לענין שבועה הוי ח"ש בכלל ואף דהתם ג"כ יש היתר לאיסורו ואעפ"כ כ' הר"ן הטעם שבכל איסורין שבתורה חזי לאיצטרופי וא"כ משמע לדינ' דקי"ל בכל איסורין ח"ש אסור מן התורה: ובלא"ה נראה בנ"ד דמיירי דאינו אלא שער א' לבינה בין השחורו' וזה הוא שמגנה אותו ואם הוא לוקח אותה הרי הוא שיעור שלם דהרי הרמב"ם בפ"ב מהלכות עכו"ם פליג עם הראב"ד דלהראב"ד בשער א' אפילו איסור אין בו ולהרמב"ם יש איסור אפילו בשער א' וע"כ פלוגתתם ביש שם שערות הרבה ולפי ענ"ד הרמב"ם והראב"ד לא פליגו כלל דהרמב"ם מיירי בשאין לו אלא שער א' לבינה בין השחורות ולכך אם תולשו עובר בלאו אבל הראב"ד מיירי שיש שם הרבה לבנות ותלש רק אחד מהם ואז בוודאי אינו עובר בלאו ואז גם הרמב"ם סובר דאינו עובר בלאו ואפשר דלפי"ז אין כאן איסור כלל לפי דעת הראב"ד וכן מסתבר וכ"כ המנחת חינוך שם במצוה זו שהרי כל האיסור שלא ילבש גבר שלא יתלוש שערות לבנות מתוך השחורות מפני שהוא מתיפה עצמו כנשים ואז שייך הל"ת דלא ילבש וכו' אבל אם מיירי שיש שם שערות הרבה לבנות ואם תלש אחד מהם אז בוודאי אינו מתיפה במה שלקח אחת לכן אפשר כסברא השני' של הראב"ד דאפילו איסור אין בו ויהי' איך שיהי' טעם שכ' מעלתו אינו מספיק בין אם נאמר כמ"ש הב"ח דהוי רק ח"ש ובין אם נאמר כסברתי דבכה"ג אפשר דהוי לאו דלא ילבש וכו' וא"כ הוא בוודאי אסור ולא סגי בטעם שכ' מעלתו.

ולפי ענ"ד כיון דמבואר מלשון הפוסקים בסי' קפ"ב הנ"ל וגם שאר דברי הפוסקי' דעיקר האיסור של לא ילבש גבר שמלת אשה הוא משום דלא יתקשט האיש קישוטי אשה וא"כ אם אינו מכוון לקישוט אלא סורק שערו משום נקיות וכן המנהג שאנשים סורקים את ראשם ואת זקנם ומשו"ה אפילו אם ע"י הסריקה נתלש גם השערה הלבנה הוי דבר שאינו מתכוון ודבר שאינו מתכוון מותר בכל התורה כולה ואין לומר דהוי פ"ר כמו דאמרינן גבי נזיר חופף אבל לא סורק דזה שייך דווקא לענין נזיר דכל שער ושער שתולש הוא עובר אבל כאן דאינו עובר אלא א"כ תולש השער לבן ורוב השערות אינם לבינו' אפילו אם נימא דמקרי קבוע וכמחצה ע"מ דמי והוי כמחצה לבנות ומחצה שחורות מ"מ וודאי לא הוי פס"ר דמאי חזית לומר דיתלוש יותר מן הלבנות ממה שיתלוש מהשחורות והוי דבר שאינו מתכוון ושרי אם הסורק אינו מכוון לתלוש הלבנה דווקא ושרי ממנ"פ אם אין בראשו רק שער א' לבנה ואיכ"ל דעובר בלאו כמ"ש איכ"ל דהוי דבר שאינו מתכוון ואם יש כמה שערות ויתלוש אחד מהן כבר כ' הראב"ד דבכה"ג דאינו מתיפה עצמו בזה א"כ אפשר דאפילו איסור' ליכא ואני כתבתי לעיל דאפשר דגם הרמב"ם מודה בזה לסברת הראב"ד וגם המנחת חינוך כ' דסברת הראב"ד הוא נכונה: אמנם, זה א"ש לפי מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' קל"ט וק"מ דעיקר הטעם הוא דאסור משום פס"ר ומאי דאמ' בגמ' דכל הסורק לתלוש שערות מדולדלין מתכוון לא בא אלא לומר דהוי פס"ר דניח' לי' אמנם אם נימא דגמ' הוא טעם אחר דכל התולש מכוון להסיר הדלדולין ואין זה אלא אומדנ' אבל אם אומר על עצמו ברי שלא כוונתי לתלוש שערות המדולדלות הי' נאמן על עצמו ולא היו יכולין לעונשו דאדם נאמן על עצמו כמ"ש הפנ"י בקונטרס האחרון בכתובו' דף כ"ב ולכך כ' רש"י דאפילו בכה"ג חייב בשבת משום פסיק רישא ואיכא ב' טעמי' ואפי"ה נראה כיון דהשערו' המדולדלו' אינם קבועים ואינם נכרים ורוב השערות אינם מדולדלים וא"כ החשש של השערות המדולדלים אינה קבוע ורוב שערות הם שאינם מדולדלים ולא הוי קבוע ואזלינן בתר רובא ולפי מ"ש השמ"ק בסופ"ק דכתובו' דהא דילפינן קבוע מוארב לו וקם עליו בט' ישראל' וגוי אחד אפי"ה פטור ופרש"י דאי הוי כרוב ישראל אמרינן דכוין על הישראל וחייב מיתה אבל אי אמרינן קבוע הוי כמע"מ ואמרינן מאי חזית שכיוון על ישראל דלמא כיוון על הגוי וא"כ אפילו נמצא אח"כ דהנהרג הוא ישראל מ"מ פטור משום דאמרינן במחשבתו מאי חזית דכיוון על ישראל כיון דהוי מחצה על מחצה וא"כ שערות המדולדלין לא הוי קבוע ורוב שערות אינם מדולדלים וא"כ כוונתו על הרוב שאינם מדולדלים כמ"ש רש"י הנ"ל שהובא שם בשמ"ק וא"כ בוודאי פטור אפילו אם נתלשה השערה הלבנה כן נראה לפי ענ"ד ונהי דבנזיר שייך פס"ר אבל בנ"ד רשאי לסרוק אם אינו מכוון: ועוד.

אמרתי טעם אחר להתיר עפ"י מ"ש הר"ן בחולין בסוגיא דריח' מילת' דגבי הנאה ל"ש פ"ר וכו' וה"נ בכלאים דכתיב לא תלבש וכו' והיינו דרך לבישה וה"נ דכתיב לא ילבש גבר שמלה וכו' אמרינן ג"כ אם הוא מכוון ליפות א"ע כנשים נהי שעל הר"ן הקשה הטורי אבן ר"ה דף כ"ח ע"א בנדר הנאה ממעין דאסור לטבול בו בימות החמה משום דהנאה הוי פס"ר ושמעינן דבהנאה ג"כ אמרינן פס"ר ואני אמרתי במקו"א די"ל דס"ל להר"ן כרשב"א המובא בב"י ביו"ד סוסי' קכ"ג דרחיצה הוי כשתי' ושתי' הוי כאכיל' ובאכיל' מודה הר"ן דאמרי' דדבר שאינו מתכוון אסור ולכן אסור בימוה"ח כן אמרתי אלא שגוף הדין של הרשב"א הקשה עליו המגינת שלמה בשבת דף מ"ב גבי רחיצה בשבת עיי"ש ובמקו"א הארכתי בזה ועכ"פ נראה לפי ענ"ד דאם אינו מכוון להסיר השערות המדולדלות אלא כוונתו לסרוק כדרך שסורקין האנשים משום נקיות מותר

אפילו בנידון הנ"ל כ"נ לפענ"ד ואחתום בברכה המשולשת ידידו הדור"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קע"ג בעזה"י עש"ק פ' חקת ובלק שנתרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א, החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הבחור המופלג כהורר גרשון שטערין מק"ק ה' מאדא יע"א מכתבך קבלתי ואם אמנם שלא הי' ראוי להשיב לך משום שאין אתה בעל הוראה שאתה כותב סברות בדין שהוא איסור דאוריית' אלא שלא יהא נשאר מארק גזול בידי אמרתי להשיב לך על ששאלת בחור אחד שנתלבנו שערותיו ורוצה לצבוע אותם שחור וכבר אסרו זה בספר דברי חיים סי' ס"ב ובשו"ת שואל ומשיב סי' ר"י ועל לבך עלה להתיר ולהכניס ראשך בין הרים גדולים ורצה לומר דלא קי"ל כראב"י אלא במתניתן אבל זה הוא ברייתא דראב"י מחייב ורבנן לא מחייבו ורק מדרבנן אסור ואמרת דלפעמים נמצא ברמב"ם שכ' דלוקה וכוונתו על מכות מרדות דכן מצינו כמה פעמי' דלוקה הוא מכות מרדות וגם כתבת כיון דאין זה מום בכהנים ולפי מה שהוכחת והיינו משום דרשאי לצבוע ועוד הארכת בדברים שאין ראויין להאמר וכ"ש להכריע בדברים כאלה בדין איסור דאורייתא ולבחור אין תכלית רק שילמוד סוגי' עם פוסקים ראשונים להבין עומק דברי חכז"ל אבל לא לדלג על ההרים וגבעות ממקום למקום מבלי שום לב אל עומק הענין. ובגוף.

הדבר בוודאי דעת רוב הפוסקים וכך הוקבע בש"ע דלצבוע שערות לבנות לשחורות הוא איסור דאוריית' כראב"י ואף דמצינו לוקה היינו מכת מרדות והיית יכול להביא מסוגי' זו עצמה דאמרי' בנזיר דף נ"ח דלוקה היינו מכות מרדות אבל זה אפשר לומר בדברי המפורשים או אפילו בגמר' אבל בדבר הנאמר לספק הלכה ובפרט בס' הרמב"ם הוא לידע אם הוא איסור דאוריית' או איסור דרבנן והם בוודאי כתבו בדיוק ולוקה היינו בוודאי מלקות דאוריית' וכראב"י וכן דעת התרגום אונקלוס כדעת ראב"י והתרגום אמרו ריש מגילה שהוא מפי ר"א ור"י וכן משמע פשוט הלשון במכות דף כ' ע"ב שם אמרינן דאסור אף בחול ללקוט לבנות מתוך שחורות משום לא ילבש וכו' ונהי דהריטב"א שם מסתפק לי' אם רק איסור הוא או מלקות מ"מ כיון דהביא הגמר' הקרא נהי דנקטה הלשון משום לא ילבש הרי בנזיר דף נ"ט ע"א מדייק מהברייתא נמי נקט לשון משום דהוי איסור דאוריית' וצ"ע על הריטב"א בזה וגם מ"ש משום דלא הוי מום בכהנים ונכנסת בפירצה דחוקה להביא לך ראיות לזה ובאמת פשיט' דאין זה מום והרי אמרינן בברכו' דף כ"ח ע"א דראב"י ע"ע נעשה לו נס שהי' בן י"ח שנים וגדלו לי' תמני סרי דרי חיורתא וכי נעשה ראב"י ע"ח"ו בעל מום ע"י הנס ובפרט דבע"מ פסול להיות נשיא דכלך יפה רעייתי ומום אין בך כתיב ועיין בקידושין דף ע"ו ומהיכ' הוכחת לך זה דזה יהא מום אצל גבוה דבנשים ואצל המון עם בנראה כאלו הוא זקן מגנים אותו בזה ועכ"פ זה הלכה פסוקה דלצבוע לבינות לשחורו' קיי"ל דהוי איסור דאוריית' ונהי דבשו"ת שואל ומשיב סי' ר"י הנ"ל צידד ג"כ בזה אי קי"ל כראב"י והביא שם בקיאות ולבסוף סיים דהוא אינו מתיר ומי שרוצה לסמוך על המתירין הוא אינו מוחה וזה ג"כ דבר תמוה וכי רשאי ליתן רשות ביד אדם להכריע ואדם קרוב לעצמו וכיון שלפי הסכמתו שם נראה דהוי וודאי איסור דאוריית' או לכהפ"ח איסור דרבנן והאיך נתן רשות למי שרוצה להתיר: והנה הרמב"ם במנין המצות ל"ת מ' כ' וז"ל שהזהירנו מהתקשט האנשים בתכשיטי הנשים באמרו לא ילבש גבר שמלת אשה וכל אדם שיתקשט או ילבש מה שהוא מפורסם במקום ההוא שהוא תכשיט מיוחד לנשים לוקה עיי"ש ומבואר מזה דדווקא במעשה המפורסם באותו המקום ובזמן ההוא עושיין הנשים ליפות עצמן אז אסור לאנשים לעשות וגוף המנהג הזה דאמרו דנהגו הנשים לצבוע שערותיהן אינו ברור לדעתי לא ראיתי ולא שמעתי שעושיין כן וע"כ והכוונה

על מה שנוהגין הנשים למשוח שערותיהן בשמן טוב שיש לו ריח טוב וכיו"ב ומטעם זה קשה לי הא דאמרין בברכות דף מ"ג ע"ב דלת"ח הוא גנאי שיצא מבושם לשוק משוח בשמן ולכך הוא אסור למשוח ראשו בשמן ולמאי צ"ל דגנאי הוא הלוא הוא איסור דאוריית' לראב"י ולרבנן הוא עכ"פ איסור דרבנן משום לא ילבש משום דנשים עושין זה לנוי וצ"ע ועכ"פ לפי הנראה מה שאמרו דדרך הנשים לצבוע שערותיהן שיהיו שמירות הוא מטעם הנ"ל דהשמן גורם שחרות וא"כ אין היתר לפי הנראה אלא שבעלי התשוב' הנ"ל פלפלו מטעם אחר שאפשר שיש איזה מקום קצת להתיר משום דאינם מכוונין ליפות רק לחלק הגנאי והצער שנראה כזקן ולא לשם נוי ובתשובת הרשב"א מובא בב"י שם סי' קפ"ב ובב"ח ובטו"ז שכ' דאפילו בבגדים הדין דאנשים לובשין בגדי נשים או להיפוך אם כוונתן רק משום גשמים או כיוצא בזה אם אינו מכוון ליפות עצמו שרי אלא דבתשובת שואל ומשיב כ' והוא רק באיסור דרבנן דהיינו שמשייר שער של בית השחי וכיוצא אבל באיסור' דאוריית' הא הוי פס"ר ואע"ג דהוי פס"ר דלא ניחא לי' מדאוריית' אסור ואני לא הבנתי איך אפשר לקרות זה פס"ר דלא ניחא לי' דדווקא בארעא דחברי' אמרינן בשבת דף ק"ד ע"א דמקרי פס"ר דלא ניחא לי' אבל כל שהוא בארעא דידי' נהי דאינו מכוון ליפות מ"מ מקרי פס"ר דניחא לי' אלא שאני אמרתי דאפשר לומר כסברת הר"ן בסוגי' דריח' מילת' דעל הנאה ל"ש פס"ר וכיוצא בזה כ' המג"א סי' שי"ח ס"ק ל"ו לענין תיקון כלי בעינן דווקא שיתכוון ול"ש לומר פס"ר כיון דאינו מתכוון לתקן הכלי וה"נ אפשר לומר כן אלא שראיתי בספר יד הקטנה שהאריך מאוד להשיג על גוף הסבר' דנימ' דהוי דבר שא"מ דמלבד הסבר' דפ"ר קשה על זה א"כ בטלו כמה ל"ת שבתור' וכי ס"ד דלובש איש בגד אשה או להיפוך בלא מתכוון שהתיר הטו"ז והב"ח ולמה לא יעבור על לאו דכתי' בהדי' בקרא והתורה לא פירשה לנו הטעם וכי אנו רשאים לומר טעמא דקרא והיכ' דלא יהא שייך אותו הטעם יהא מותר ובוודאי למאן דפסק כר"ש דדריש טעמ' דקרא אפשר דיש מקום לומר כן אבל הרמב"ם וסייעתו דלא פסקו כר"ש קשה כנ"ל ואפשר לישב עפ"י מאי דכ' הרשב"א בחידושו בשבת דף קל"ג דהקשה על הא דאמרין שם בשר אעפ"י שיש בהרת ימול והקש' הש"ס הא הוי דבר שא"מ ול"ל קרא והקשה רשב"א מאי שייכו' זה לדבר שא"מ זה הי' צריך לקרות מלאכה שאצ"ל אבל לא דבר שאינו מתכוון ות"י הרשב"א שם כיון דכתיב בקרא לטהרו או לטמאו משמע דהאיסור הוא דווקא אם מתכוון לטהרו ולכן נקרא דבר שאינו מתכוון וא"כ נראה ג"כ לומר ה"נ כן כיון דמסיים הקרא כי תועבת ה' אלקיך כל עושי אלה נראה דזה טעמא דקרא כיון דדברים אלו מביאים לידי תועבה וזימה ולכך אפי' מקצת מהם מביאים לידי תועבה והוא תועבה ואסרה הקב"ה וא"כ ביארה לנו התורה טעם האיסור דהוא משום דמביא לידי תועבת וחזי לאיצטרופי וכ"כ הרמב"ם במנין המצות בל"ת מ' דאע"ג שכתב בל"ת ל"ט דאפילו בדבר א' מן התיקונים השייכים לאיש אסור לאשה אפי"ה סיים שם בל"ת מ' הטעם משום דזה מביא הטבע לידי זימה לתועבה וא"כ אפילו א' מביא לידי זימה וכו' וכמו שעושין קצת וכו' וכמו דגילה לן הקרא משום תועבה והוי כמו שכ' הרשב"א בהא דלטהרו או לטמאו דמשום זה מקרי דבר שא"מ וה"נ אם אינו עושה לנוי הוי דבר שא"מ כמ"ש הטו"ז והב"ח.

ולכאורה הבאתי ראי' לשיטת הטו"ז וסייעתו מהא דאמרין בעירובין ר"פ המוציא תפילין דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ואשתו של יונה הי' לבושה ציצית ולא מיחו בהן חכמי' וקשה הלוא כתיב לא יהי' כלי גבר על אשה והתרגום יונתן שם כ' שזה באמת כוונת הקרא דלא ילבשו תפילין וציצית ולהנ"ל א"ש לפי הטו"ז משום דהם לא עשו זאת לנוי ולכן שפיר מנחת ומה שהביא, ראי'

מאכילה בלא"ה ל"ק דהרי אמרו המתעסק בחלבים ועריות חייב ומ"מ קושי הראשונה דהוי פס"ר קשה עדיין ואעפ"י שכתבתי לעיל דיש לתרץ עפ"י דברות הר"ן והמג"א אעפ"י כ אין לסמוך על זה לחודא דהרי אמרינן בפשיטות בשבת קל"ג הנ"ל דאע"ג דכתי' לטהרו או לטמאו והוי דבר דא"מ אעפ"י כ הוי פס"ר וא"כ ה"נ כן וא"כ אין שום מקום להתיר לצבוע השערות לבנות לשחורות: מ"מ כיון דהרמב"ם התנה כמ"ש לעיל מ"ש בלא תעשה ל"ט ובלא תעשה מ' וכן ביאר בקיצור בהלכו' ע"ז הנ"ל דאם באותה מדינה נהגו הנשים לעשות זאת לנוי אז אסור לאנשים לעשות כן א"כ אפילו נימא דלצבוע לבנות לשחורות זהו לנוי לנשים אבל לצבוע אותם, אדומות בצבע אדום מאור לא שמענו שזאת יהי' מעשה הנשים לצבוע לנוי דאין זה נוי לכן נראה לפי ענ"ד דאפשר להתיר לצבוע שערות לבינות לאדומות דזהו אינו לנוי לנשים כן נראה לפי ענ"ד ואין להאריך יותר רק אל תרגיל עצמך בדרך זה רק תלמוד סוגי' עם המפורשי' ואין לבחור עסק בנסתרות דברי רבך הדו"ש ומצפה להרמת קרנך: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קע"ד שיל"ת בעזה"י שלום וכ"ט וכו'.

זה.

איזה שבועות קבלתי אגרת מאת מעלתו נ"י ובתוכו רצוף חידו"ת מותיב ומפרק צלל במים אדירים בדברי הטור בסי' קפ"ד והשייכים לזה ואני בתומי אלך לברר וללבן השיטות וממיל' ירווח שמעתת' בעזה"י הנה בנדה דף ט"ז סובר שמואל בהגיע שעת ווסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה אפילו מצאה טהורה טמאה אורח בזמנו בא ופרש"י לעיל דף ט' ע"א בד"ה ווסתות דהלכה לממ"ס הוא דאי לא בדקה מחזיקינן לה בטומא' וכ"כ הרא"ש בריש מכילתין להך מ"ד ולכאור' קשה ל"ל למימר דהלכ' לממ"ס הרי חזקה שנתחזקה, ע"י ג"פ הוי חזקה דאוריית' כדאית' ר"פ חזקת הבתים דף כ"ח אר"י וכו' מנין לחזקה ג' שנים משור המועד וכו' ובתוס' שם ע"ב ד"ה אלא מעתה וכו' ואפילו להוציא מידי חזקה קמיית' שהרי גבי חזקת ג' שנים בא להוציא מידי חזקת מרא קמא (אמנם לפי מה שיתבאר לקמן אי"ה האי חזקה דווסתות גריעי משור המועד וא"ש).

ויש.

לישב דהנ' הפליתי הביא בשם תשובת ש"י להקשות על דברי תה"ד דסובר בסי' רמ"ו בהרגש' שנפתח מקורה הוא טמאה אפילו בלי ראי' א"כ ממנ"פ במאי מיירי שמואל אי ארגשה הרי לכ"ע טמאה מצד הרגש' ואי לא ארגש' הא מה"ת בלא"ה טהור כשמואל ר"פ הרואה כתם (והפליתי תי' בטוב טעם או דמיירי שאח"כ כשבדקה מצאה מראה לכן ובכה"ג מצד הרגש' אינה טמאה דהי' הרגש' ממרא' טהור וכמבואר שם בתה"ד או דמיירי בלא הרגש' ומדרבנן או לטהרות דלא בעיא הרגשה דמקור מקומו טמא): ולפי ענ"ד נרא' לישב דהנ' הנוב"י בחיו"ד סי' נ"ה רצה להכריח דזיבת דבר לח חשיב הרגש' דהרי מקרא דבבשר' ילפי' דמטמא' בפנים והיינו חוץ מבין השניים וא"כ הה"ד הרגש' דילפינן מקרא דבבשר' הוא באותו מקום ושם אין שייך פתיחת פי המקור שהרי הוא מן המקור לחוץ עיי"ש ומרן הגאון זצ"ל בתשובתו בחת"ס סי' קס"ז השיג עליו טובא בזה ואני אומר דאפילו אי אמרינן כדברי הנוב"י דהרגשת זיבת דבר לח הוי הרגש' היינו אם הי' מרגיש שהך זיבת לא הוא דם דהרי בקרא כתיב דם יהי' זבה בבשרה ודרשינן שמטמא בפנים כבחוץ וכיון שעדיין לא יצא לחוץ ע"כ כל שמרגיש בשנים שהזב הוא דם והנה זה הוא דבר שא"א שתרגיש שדם זב ממנה אלא ע"י הרגשה שנפתח מקורה וממיל' ידעה שהאי דבר שהוא זב הוא דם שחזקה שדם הוא בא מן המקור וא"כ מוכח מקרא דהרגש' היינו הרגשת

פתיחת פי המקור ולזה קאמר הקרא דם יהי זובה בבשרה שאפילו כשהיא עדיין בפנים בבשרה צריך שתרגיש שדם זב ממנה אלא דלולא שמואל ריש הרואה כתם הו"א דווקא אם לא יצא לחוץ בעי' שתרגיש בבשרה שדם הוא אבל ביצא לחוץ טמאה אפילו בלא ארגש' ובא שמואל וחדש לן מיתור' דבבשרה דהוי מ"ל בבשר אלא קמ"ל דלעולם אפילו יצא לחוץ אינה טמאה אלא א"כ הרגיש' בשעה שהי' בבשר' דהיינו בבית החיצון שדם זב ממנה והיינו ע"י פתיחת פי המקור: ועפי"ז יש לישב מה שעמד הר"ן על מאי דמשני ר"פ הרואה כתם דמבבשר' תרתי שמעת מינ' דקשה איך אפשר למישמעמינה תרתי ולהנ"ל א"ש כיון דקפיד קרא דבשע' דבא הדם לבית החיצון שהוא מקום התחלת טומאת' צריך שתרגיש כדי שתטמא מיד דאם אז לא נטמא' כיון שהותר' הותרה ולכך צריכה שתרגיש בתחיל' וא"כ הה"ד אם ראתה דם בשפופרת או בחתיכה ואז בשעה שהי' בפנים לא נטמא' שהרי הי' הפסק ביניהם ולכך ממיל' גם כשיצא טהור דהואיל והותר' הותר' עכ"פ לפי הנ"ל נרא' לומר דהרגש' לאו דווקא דאטו הרגש' כתי' בקרא אלא דילפינן מדם יהי' זובה דבפנים תרגיש דהיינו שתדע וא"כ נראה למ"ד ווסת' דאוריית' דחזקה דאורח בזמנו בא א"כ מיד כשתרגיש בשעת הווסתות זיבת דבר לח הוא יודעת שהוא דם ושפיר קרינן בי' דם יהי' זובה בבשר' וטמא' אפילו לא הרגיש פתיחת פי המקור דזה לא צריך רק שתדע שהאי זיבה דם הוא בעודה בבית החיצון וממיל' בשעת הווסת כיון דידעה שהוא דם מטעם חזקה דבזמנו בא הך זיבה הוי הרגש' לכ"ע ומיושב קושית המפורשים הנ"ל: ועפי"ז מיושב נמי מה שהשיג הד"מ על התה"ד דמייתי ראי' מפרק הרואה כתם דקאמר אי דארגש' אמאי במצאה לאחר זמן פטורה מקרבן והקשה הד"מ מנ"ל ראי' משם דהרגש' בלי ראי' מטמא התם הוי ראי' עם ההרגש' ולהנ"ל א"ש דעיקר קפיד' דקרא דבשעה שהוא בפנים צריך שתטמא ואז עדיין לא נודע אם זאת הזיבה דם הוא רק מכח ההרגש' וזה כדברי התה"ד אמנם כל זה למ"ד ווסתות דאוריית' והוי וודאי כמבואר בתוס' דף ט"ו ע"א ד"ה ואפילו אבל ר"ה סובר בל"ק אליב' דרב בדף ט"ז ע"א דווסתות מה"ת אבל רק ספק הוי וחוששת לווסתה ולראייתה ולר"ה אליב' דרב בל"ב הוא דיעה שלישית דהוי ווסתות רק דרבנן וקשה למה לא ילפינן משור המועד דהוי חזקה מעלי' כדאית' בב"ב דף כ"ח ע"א: והנה נאמרו בזה ב' טעמים א' המבואר בהרבה אחרוני' והנוב"י בתשובתו סי' נ"ה תקע בה יתד דטעמ' הוא דנגד חזקה אורח בזמנו בא יש לן חזקת טהרה דמעיקר' עיי"ש וטעם זה באמת קשיא לי דמלבד דהוא נגד הסבר' דכיון דבשעת הווסתות יש לן חזקה שישתנה מן החזקת טהרה והו"ל כמו דאמרינן בקידושין דף ע"ט ביומ' דמשלם שית דלית לה לא חזקת נערות ולא חזקת בגרות דהרי היא בחזקת שתבגר וה"ה בשעת הווסתות לית לה חזקת טהרה תו קשיא דהרי ר"י סובר בנדה דף ט"ו דווסתות ל"ד ור"י אמר בב"ב דף כ"ח אר"י מנין לחזקה ג' שנים משור המועד וכו' א"כ מבואר דחזקה דאתחזק ג"פ מוציא מידי חזקת ממון דמעיקר' דאלימ' טובא וא"כ גם כאן תוציא מידי חזקת טהרה דמעיקר' ולמה קסבר ווסתות ל"ד: ותו קשיא לי דדברי הנוב"י בעצמו סותרין אהדדי דהרי הנוב"י בעצמו כ' בחאה"ע סי' נ"ד דהחזקות אינם שווים וחלקם שם לג' חלקים והמבורר שם דחזקה שהוא בשעתה אלימ' מן חזקה דמעיקר' וכיוצא בזה קשה עוד על הנוב"י שם באותה תשובה עצמה שכ' שכנגד חזקת דם שבא בהרגש' יש חזקה דמעיקר' ג"כ קשה כנ"ל דחזקה שהוא בשעתה עדיפ') ואפילו נימא דיש לאשה ב' חזקות לקולא בחזקת שלא ראתה ובחזקת טהורה לבעלה מכל מקום הנוב"י בעצמו ע"כ לא ס"ל כן כדמוכח שם בפנים באותה תשובה.

אמנם טעם אחר נאמר במקו"ח בסי' תס"ז סק"ה דאין חזקה למקרים דלעולם בעינין שיוחזק כאן סיבה הגורמת לזה ובווסתות ס"ל למאן דא"ל ווסתות ל"ד דאין כאן סיבה הקיימת למקרה זה עיי"ש וביאורו נראה דהנה ידוע דדמים נתרבו בימי עלי' ונתמעטו בימי ירידה והאשה הולכת ומשתנית מיום ליום ומחודש לחודש הן לענין ריבוי דם והן לענין חיזוק האברים ומקורה להחזיק דם ולכך א"א להחזיק ווסת על להבא דהרי כשתגע לימי הווסת בימי החודש האחד כבר זקינה הוא יותר מבחודש העבר ולכך ס"ל למ"ד ווסתות ל"ד דאין ללמוד מעלמא דנתחזק בשלשה פעמים וכ"ש לפי מ"ש מרן זצ"ל בתשובתו סי' קמ"ב דגם האכילה והשתני' וכל העסקים גורמים על הדם ולכך אין כאן חזקה כלל ומרן זצ"ל אתי עלה מטעם חזקה נגד חזקה וזה לא זכיתי להבין מטעמים הנ"ל אלא העיקר נראה לפיענ"ד כסברת המקור חיים ולפי מאי שהסברתי אין כאן אפשרות להחזיק על להבא וכיון שכן דאין כאן חזקה שתשתנה בשעת הווסת ולכך שפיר אפילו בשעת הווסת הוא טהורה מה"ת דאוקי אחזקתה.

אמנם נראה דאע"ג דלפי הנ"ל אין כאן חזקה דבא בזמנו מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וספק יש אולי לא הגיעה השינוי לשנות כל כך מזג גופה ויבוא בזמנה או קרוב לו או אפשר לומר דהוי כאלו אין כאן ריעותא כלל ואפילו ספק השקול לא הוי ובה נראה דפליגו לישנא קמא ול"ב דר"ה אליבא דרב לל"ק סובר דמידי ספיקא לא נפקא והוי ספק השקול ואיכא ריעותא כמו בשרץ שעובר בין הככרות בחולין דף ט' ע"ב וס"ל לר"ה דלא מוקמינין אחזקה בחזקת טהרה או דס"ל כרבא בחולין שם ועיין שם ברשב"א הטעם או דטעמא דר"ה משום דחזקת טהרה דאשה הואיל ועלולה לראות לא סמכינין עלי' והא דאמרינין בחולין לכ"ע די' שעתה לאו היינו מטעם חזקה כלישנא קמא ריש מכילתין אלא כאידך לישנא שם דף ג' משום דאם איתא דהוי דם מעיקרא אתי וכפירוש הרמב"ן שם בחידושו אבל ל"ב סובר דאפ"י נימא דהוי ספק השקול מ"מ אוקמא אחזקת טהרה ולכך סובר ווסתות הוויין דרבנן ובאמת צ"ע לי דברי התוס' שם דף ט"ז ד"ה אלמא ווסתות דרבנן דר"ה דלעיל ט"ו קאי ללישנא קמא וקשה הא גם כלישנא קמא לא אתא דהרי ג' מחלוקת בדבר כמ"ש התוס' דף ט"ו ד"ה ואפילו וכו' דלעיל ע"כ סובר דכודאי רואה הוי וכאן סובר דספיקא הוי וצ"ע.

וכל זה כל זמן שלא נודע אם ראתה או לא יש ג' מחלוקת אבל כשבדקה לאח"ז ומצאה טמאה לכ"ע מחזיקינין למפרע אמנם אי זה מה"ת או מדרבנן מדברי הרמב"ם ספ"ג ממטמאי משכב ומושב ופ"ח מא"ב דין י"ג מבואר דזה רק מדרבנן אך מדברי הר"ן בחידושו דף ט' נראה דמן התורה הוא ושורש פלוגתא זו נראה דתלי' דהר"ן סובר כנ"ל דמידי ספיקא לא נפקא וסובר ג"כ כסברת הנוב"י בחאה"ע סי' מ"ג דספק אשר העמדתי על חזקתו שוב הוי כאלו אין כאן חזקה דמעיקרא וה"ה הכא כיון דווסתות ל"ד מטעם דאוקי אחזקה א"כ שוב הוי כאלו אין כאן חזקה דמעיקרא ונשאר חזקה דהשתא והיכא דליכא חזקה דמעיקרא לדעת הרבה פוסקים אזלינין בתר חזקת דהשתא ועיין בבכו"ש במו"ק דף כ' ולכך סובר הר"ן דמחזיקין בכה"ג למפרע וזה כדעת הנוב"י בסי' נ"ה.

אמנם הרמב"ם ע"כ סובר דאפילו ספק השקול לא הוי או דסובר דחזקה דהשתא אפילו ליכא חזקה דמעיקרא כנגדה לא אזלינין בתרה ותוס' בדף ט"ז בד"ה אלמא ווסתות מה"ת וכו' שסיימו דדווקא לטהרות מחזיקינין למפרע וכו' ושם קאי למ"ד ווסתות מן התורה ולכל הפחות סובר דהוי

ספק השקול ואפי"ה לא סמכינין על חזקה דהשתא וא"כ ע"כ סוברין התוס' דלא אזלינין בתר חזקה דהשתא הלל ובמקום אחר יתבאר זה אי"ה.

והנה בפלוגתא הנ"ל דהרמב"ם והר"ן נראה דתלי' שוב בפלוגתא דהרמב"ם לטעמי' דסובר דאפילו נמצאת טמאה לא מחזיקינין מה"ת למפרע טמאה לכך סובר הרמב"ם כשעבר שעת הווסת ולא ארגשה א"צ בדיקה ובש"ס דאמרינין תבדק קאי בשעת ווסת או דר"י וחכמים סוברין דאזלינין בתר חזקה דהשתא היכא דליכא חזקה דמעיקרא כנגדה אבל הרמב"ם פסק בקידושין דף ע"ט כמ"ד דלא אזלינין בתר השתא ולכך סובר דלא בעי בדיקה אבל הר"ן וסייעתו דסובר דאם נמצאת טמאה מחזיקין אותה למפרע פשיטא דלכך בעי בדיקה והנה לדינא קי"ל לרוב הפוסקים דווסתות דרבנן ומטעם הנ"ל: אמנם דעת ספר התרומות ותוס' ורא"ש ביבמות סובר דסמוך לווסתה דאורייתא ובשעת ווסתה דרבנן והטעם עיין בנוב"י סי' נ"ה בחיו"ד ויש עוד לישב גם לדברינו דלעיל דווסתות ספיקא הוי וס"ל דספק דאורייתא מה"ת להקל ולכך הוי ווסתות דרבנן אמנם היכא דיבוא לידי בירור ספיקא הוא מה"ת להחמיר כדאיתא בפ' ס' אכל בב' חתיכות ספיקא להחמיר מטעם הואיל ואפשר לברר האיסור וא"כ קודם הווסת דאפשר לברר האיסור לכך אז הוא מה"ת אבל כשעבר הווסת ולא מצאה שפיר אמרינין ספיקא להקל והנה.

כל זה אם אין כאן דבר המסלק דמה אבל אם יש כאן דבר המסלק דמה כגון בשעה שהיא מעוברת או חרדה א"כ אין כאן לא חזקה ולא ספק כלל וע"ד הקושיא שהקשה הב"י על הטור דפסק לענין חרדה שלכתחילה תחוש לווסתה ורק בדיעבד מותרת בלא בדיקה וגבי מעוברת פסק להקל לגמרי ונראה לישב דלכאורה קשה מאי הוכיח הש"ס בפ"ק דף ט' מר"מ דסובר ווסתות דאורייתא דלמא לעולם רבנן ובאמת אשה אחרת שהגיעה שעת ווסתה ולא ארגשה ועברה ולא בדקה בשעתה טהורה מדלא ארגשה בוודאי לא חזי' אבל בהיתה חרדה שגופה ואבריה דא לדא נקשן וזה עצמה הוא טיב וסיג הרגש' כדמוכח מרמב"ם פ"ה מ"ה א"ב דין י"ז וכמ"ש המ"מ שם ומבואר כן בס"ט ריש סימן ק"ץ וא"כ כיון דעתה יש ספק אי זעזוע אברים בא מחמת החרדה או מחמת הזדמנות נמי בא הזעזוע כהדרך בשעת יציאת דם מהגוף והוי כהרגש' הו"א דחוששין קמ"ל דנגד זה יש לן מעלה דחרדה מסלקת דמים אמנם לפי מ"ש לעיל בשם הפליתני גם בשאר נשים מיירי דהרגיש' אלא דמצאה מראה טהור' וגם לפי דברי התוס' שם א"ש דבאמת אין הראי' מדברי ר"מ אלא מרישא עיי"ש.

והנה הרשב"א הביא בשם הראב"ד דסובר גם במעובר' דווקא לאחר ווסתה טהורה בלי בדיקה שלאחר ווסתה יש לן הכרח מדלא ארגש' עיי"ש ולכאור' י"ל גם לדבריו א"ש דאפילו קודם שעבר ווסתה מותרת דהרי כתב הפליתני וביארו מרן הגאון בתשובתו סי' קמ"ב דאין דרך לבוא דם בשעת תשמיש ממש אדרב' השמש מעכבו אלא קודם לה מחמת חימוד או לאחר' א"כ שוב ממנ"פ מותר כיון דמעוברת סמכינן על סברא זו מדלא ארגש' א"כ קודם נמי מותרת מדללא ארגשה לא ראתה ותחתיו הא לא חיישינין דאדרבה השמש מעכבו וכל זה מעוברת אבל בחרדה שכתבנו שזה עצמו הוי הרגשה ואין כאן הכרח שלא ראתה שפיר אסורה בשעת ווסתה עד אחר ווסתה וא"ש: וכל זה בלא מצאה דם אבל במצאה דם א"כ חזינין דהיא יצאה מכלל דאחרדה מסלקת הדמים או שלא הי' אצלה חרדה כלל א"כ אינ"ל דאפילו בחרדה חיישינין למפרע ובוזה מיושב קושית התוס' דף ט' ע"א דהקשו דלמא מיירי ר"מ במצאה לאח"ז טמאה וכו' עיי"ש ולהנ"ל איכ"ל דפשיטא לי' דאם מצאה טמאה לא הי' ר"מ אומר דחרדה מסלקת דמים אמנם

באמת עדיין קושית התוס' קשיא דלאו דווקא במצאה טמאה קשיא להו להתוס' אלא באשה דעלמא דכל זמן שלא בדקה טמאה מספק דהתוס' סוברים כדעת הר"ן שהבאתי לעיל משא"כ בהרדה אע"ג דלא בדקה טהורה ושפיר עמדה קושית התוס' ובזה ג"כ מסולק תי' הנוב"י בסי' נ"ה עיי"ש אמנם לדעת הרמב"ם שהבאתי לעיל שפיר איכ"ל כתי' הנ"ל ויש ראי' להרמב"ם מכאן: תשובה קע"ה החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג וכו' מוה' יעקב שלום נ' מטאמלשון יע"א: יקרתו מיום ה' פ' וארא הגיעני עש"ק פ' בשלח וכו' וע"ד ד"ת אשר בא בשולי מכתבו קושיא בשם הרב מוהרר אברהם בבלוי"א נ' לפי מה שאמרו בנדה דף י"ג סע"א ושם דף מ"ב דפולטת ש"ז רואה הוי וסותרת וא"כ לפי מאי שאמרו דף מ"א ע"ב דטמאה מחמת תשימיש רואה הוי וא"כ למה הוצרכו לומר בנדה דף ס"ו ע"ב שמא תראה דם ותסתר דת"ל דהשימוש עצמו הוי כרואה ש"ז וסותר יום א' וכן בנידה דף ע"ב ע"א אמרו בשומרת יום דבעילתה תלי' והא השימוש סותר ומא' דקשיא מצד הפליטה כבר הקשו כן הרמב"ן והר"ן בחידושיהם שם דף מ"ב וברא"ש בדף ל"ג אבל להרב הנ"ל קשיא לי' דת"ל מכח השימוש וקושיא זו לא ק"מ ולא אדע אנה ראה דמשמשת רואה הוי ונראה דלשון הרמב"ם בפ"ה מאבות הטומאה אטעיי' שכ' דמשמת כרואה אבל רואה לא אמר אבל פולטת מסיק הש"ס דרואה הוי וזה פשוט: ולא מבעי' אליבא דר"ש דסובר די' כבועלה וא"כ נהי דאם פולטת לחוץ מסיק הש"ס דסותר אבל הביאה בפנים פשיטא דלר"ש א"א ליחשב כרואה ולא לסתור אלא גזיה"כ שתהי' טמאה אע"ג דבעלמא נגיעת בית הסתרים אינו מטמא כאן גזיה"כ דמטמא וכן מבואר בלשון הקרבן אהרן בפ' מצורע שם אלא אפילו לרבנן הוא פשוט ומבואר דדווקא פליטתה אפשר שתסתור כפרש"י בנדה דף מ"ב ע"א ד"ה ואפילו לרבנן וכו' ומבואר דווקא פולטת דלמדו מיהי' דהוי כזיבה אפשר לה לסתור וכן מבואר מפרש"י שם ד"ה לסתור וכו' דווקא טומאה הבא לה מגופה אפשר לומר דסותרת ולא קרינין וספרה לה ופליטה חשיב כמגופה אבל טומאה הבא לה ע"י שימוש מכח בעלה פשוט דחשיב הטומאה הבא לה מעלמא ואינו סותר כלל ואין זה ספק כלל דהא דכ' הרמב"ם דהוי כרואה הוא רק לענין שיהא טמאה וחשיב מכח גזיה"כ דלא כמגע בית הסתרים אבל לא לענין סתירה ולא ק"מ: ואדרבה גם קושית הראשונים על הא דר"ש דאמאי מותרת לטבול ולשמש ניחוש שמא תפלוט לא ידעתי מאי קשיא להו הרי דברי ר"ש שגויים בת"כ פ' מצורע לענין טהרות דמה"ת מותרת לטבול ולעסוק בטהרות אלא שהחכמים אסרו משום שמא תראה ותסתור והר"ן בחידושו בדף ס"ז בעצמו וא"כ מאי קשיא להו דיהא אסור משום פליטה ואפשר דקשיא להו משום דהש"ס בנידה דף.

כ"ט ודף ל' מייתי לא לענין שימוש מיהו גם זה לא קשה דשם שפיר איכ"ל כגון שלא נתהפכה וכמ"ש הרא"ש שם ודווקא הקרא דחיקא לי' לאוקמי' בכה"ג וכמו שפירש הס"ט בסי' קצ"ו סק"ד דמשמע תטהר לגמרי משא"כ הש"ס הנ"ל מיהו אפשר לישב דאחר תטהר משמע לי' לגמרי בכל עניני טומאות הן לטהרות והן לבעלה ועל זה הקשו דלבעלה ניחוש שמא תפלוט וא"ש: והואיל ואתא לידן אמינא לישב קושית התוס' בנדה דף ס"ז ע"ב אי ר"ש אשימוש קאי א"כ איך אמר שמא תבוא לידי ספק הרי כבר באת לידי ספק ונראה לישב דבאמת קי"ל דבי"א ימים שבין נדה לנדה הוא בחזקת מסולקת מדמים ובכל התורה אזלינין בתר וחזקה ואין לנו לחוש לשמא תראה וזה דלא כב"י בסי' קפ"ג אמנם נראה דהא דהוי בחזקת מסולקת בדמים היינו בי"א ימים שבין נדה לנדה אבל אם ראתה וסתרה ושוב סתרה וצריכה שנית ז' יקיים א"א לומר דהיא מסולקת בדמים כיון דכבר היא מרוחקת מימי ראייתה נהי דכל שלא נטהרה פעם אחת עדיין הוא

בשם זבה לדעת הרמב"ן וסייעתי מ"מ מסולקת בדמים לא הוי ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בפירושו להלכות נדה נסתפק בזה ולפי ענ"ד כמו שכתבתי וא"כ כיון דאינה בחזקת מסולקת בדמים יש לחוש שמא תראה ותסתור וזה שאמרו דמן הדין בכה"ג דמיירי קרא דראתה וספרם הי"א תטהר לגמרי שיהא בחזקת מסולקת דמים אבל אסרו חכמים לעשות כן שמא תבוא לידי ספק ר"ל שמא יבואו ימי נקיים שלא בשעת י"א שבין נדה לנדה ואז יש לחוש שתבוא לידי ספק ולכך אסרו לעולם כן נראה לפיענ"ד לפרש לשון ר"ש: תשובה קע"ו עוד להרב הנ"ל עוד העיר מעלתו נ"י על דברי החו"ד בסי' קפ"ד ס"ק ז' דאם שימוש סמוך לווסתה ונזכר באמצע תשמיש דצריך לפרוש באבר מת כיון דאסור בתשמיש ומעלתו פקפק לפי מ"ש הנוב"י ח"א ביו"ד סי' נ"ה דעונה סמוך לווסתה דאורי"א ע"ג דווסתות דרבנן דשמא ראתה לא חיישינן אבל שמא תראה חיישינן א"כ י"ל דאדרבה י"ל בהיפוך שצריך להיות זהיר לפרוש באבר חי דלשמא ראתה לא חיישינן אבל שמא תראה עכ"ל מעלתו ובאמת שגם אני סובר כן אפילו בלא דברי הנוב"י הנ"ל שאינם מוסכמים לפי ענ"ד כאשר יבואר לפנינו אי"ה והנה על פקפוק מעלתו נ"י י"ל דמה בכך שמא תראה כיון דקי"ל כרבא בשבועות דף י"ח ע"א דמשמש מת בעריות פטור וכן פסק הרמב"ם בפ"א מא"ב דין י"א דאפילו מלקות לית בי' וע"כ דגרע אפילו מחיבוק ונישוק שהרי הרמב"ם בפ' כ"א מא"ב פוסק דבחיבוק ונישוק איכא מלקות וא"כ אפילו תראה כיון שאינו דש ונועץ צפרניו עד שתמית האבר אין כאן איסור דאורייתא ואיסור דרבנן הא איכא לפרוש באבר חי ואין ספק מוציא מידי וודאי ולא יפרוש ושב וא"ת עדיף.

ותו דהא הראב"ד והרשב"א בתוה"ב הארוך ותוס' ביבמות דף ס"ב ע"ב ס"ל דאי ווסתות דרבנן גם סמוך לווסתה דרבנן לא ס"ל כסברת הנוב"י הנ"ל ולא חילקו בין שמא ראתה לשמא תראה והטעם נ"ל דכל דבר שהוא בטבע אינו בא פתאום ובקפיצה אלא בהדרגה וקודם ראיית האשה כבר גופה ומהלך דמה נשתנה עד שעפ"י טבעה היא עומדת לראות בתוך זמן קרוב וא"כ אי מוקמינן אותה בחזקתה שהי' מזג גופה ע"ד שלא תראה בזמן קרוב כך עדיין עוד מזג גופה שלא תראה בזמן קרוב ולכך שפיר לא חילקו הראשונים ז"ל בין שמא ראתה ובין שמה תראה ומיתה שאני שאינה באה בטבע אלא ע"י מקרה החולה ולא הי' גופו בחזקת שאינו ראוי או עומד לחולי לכך חיישינן שמא יקרה בו מקרה החולי וימות וע"ז לא הי' לו חזקה ואפילו הי' לו חזקה לא הי' חזקה מבוררת משא"כ בראיית דם וזה שורש הסברא לחלק בין מיתה לזמן מועט למיתה לזמן מרובה דחששו ועיין בלח"מ ריש פ"א מנזירות ובשעה"מ פ"א מסוכה: ואפילו אי חיישינן לשמא ימות איכ"ל דהיינו מדרבנן וכ"ש להרמב"ם דסובר דספק מה"ת להקל וה"ה לרשב"א דס"ל בפ"ק דחולין דף ט' ע"ב דספק הבא במקרה אמרינן דספיקא להקל מה"ת א"כ לפי"ז יש לישב קושית הלח"מ עיי"ש דיש לומר דתרומה מקרי איקבע איסורא וחששו לספק משא"כ בעלמא ואין כאן מקומו וא"כ לפי האמור גם שמא תראה הוא רק דרבנן.

ומכל מקום נראה כיון דחששו בשעת ווסתה והצריכו לפרוש מאשתו סמוך לווסתה איכא למיחוש לשמא ראתה ושמא תראה וא"כ אם פורש באבר חי איכא למיחוש לשמא ראתה והוא משמש עמה ביצאתו שהנא' לו כביאתו מ"מ לא מבעי' להראב"ד והרשב"א דס"ל דלצורך מצוה בשעה שיוצא לדרך או כיו"ב שרינין בסמוך לווסתה א"כ ה"ה דשרי יציאה זו לצורך מצוה ליזהר משום שמא תראה עדיין שהרי גם ע"ז נאמר והזהרתם ואולי לא יתאפק בעצמו בלי דישה ולא גרע מצוה זו דוהזהרתם ממצוה שחייב לפקוד את אשתו אלא אפילו אי נימא דאפילו לצורך מצוה אסורה הביאה בסמוך לווסתה מ"מ אין נרא' לאסור לפרוש באבר חי כיון דהאיסור ילפינן

מוהזהרתם מכה זריזות ועדיין איכא זריזות: וכ"ש לפי מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס בתשובה סי' קמ"ב בד"ה אבל באמת וכו' שאין דרך דם לבוא בשעת תשמיש ממש אלא או מקודם מחמת חימוד או לאחריו מיד וא"כ כאן שבדקה קודם תשמיש וגם לא ארגשה דדרך דם לבוא בהרגש' א"כ ע"כ עיקר מה שציותה התור' והזהרתם מכה הראי' של אחר תשמיש מיד דשמא בסוף תראה במשך השהי' עד שימות האבר ושפיר דהיא זהירות לפרוש באבר חי וכן נרא' להביא ראי' מדברי התוס' בשבועות דף י"ח ע"א ד"ה המשמש שפירשו דהא דתנן במתניתן דשניהם חייבין בקרבן היינו דווקא בפירוש באבר חי' וקשה האיך סתמה המשנה וע"כ כיון דמיירי בסמוך לווסתה ראוי לפרוש באבר חי' כן נראה לפי ענ"ד על פי מהו שסתמו הראשונים שנראה מדבריהם דיכול לפרוש ומצוה עליו לפרוש באבר חי' וספר חו"ד אינו כעת תח"י לעיין בו והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה קע"ז בעזה"י יערגין י"א מנחם אב תר"ו לפ"ק.

לתלמידי הוותיק המופלג בתורה וביראה חרוץ ושנון כש"ת כ"ה זלמן נ"ל: יקרתך הגיעני זה שלוש פעמים וכו' והארכת בחי' תורה בענין רואה דם מ"ת וכו' והנה בדין זה כבר האריכו האחרונים בתשובותיהם הרבה וגם אין לי כל התשובות המדברים בענין הזה ולזאת לא אאריך כי אם בדבר הנוגע לדינא ובדבר הנוגע להשיב על דבריך וזה החלי בעזה"י"ת א) הלכה פסוקה ברמב"ם בפ"ט דין א' ובטוש"ע דאין אשה מטמא בין בנדה ובין בזיבה ושתהא אסורא מה"ת לבעלה א"כ הרגישה ותראה דם ויצא בבשרה וכו' אמנם מה הוא הרגשה יש בזה פלוגתא המהרא"י בפוסקים סי' מ"ז ובתה"ד סי' רמ"ו נקט בפשיטות דהרגשה היינו פתיחת פי המקור אמנם וודאי ל"ד פתיחת פי המקור דהרי הרמב"ם בפ"ה מא"ב דין י"ז כ' הרגשה הרגש גופה ונודזע וא"כ הוא הדין שאר שינוי הגוף הרגילין להיות בשעת ביאת הדם וכמ"ש הס"ט ריש סי' ק"ץ ס"ק א' אמנם הנוב"י בתשובה סי' נ"ה ר"ל דזיבת דבר לח חשיב הרגשה ומשמע לפי דבריו דווקא זיבת דבר לח אבל פתיחת פי המקור לחודא לא מקרי הרגשה וא"כ יש לפי דבריו קולא וחומרא וזה אינה ממש כדעת מקצת האחרונים המובאים בס"ט ריש סי' ק"ץ דס"ל דבין הרגישה פפה"מ או זיבה חשיב הרגשה אמנם כבר הסכימו האחרונים ומרן זצ"ל בחת"ס סי' קס"ז האריך לסתור דברי הנוב"י עיי"ש ואני כתבתי עיין במקו"א [לעיל תשובה קע"ד] דאפילו אמרינן כהנוב"י מ"מ בעינין שתדע עפ"י רוב או עפ"י חזקה דהאי זיבה הוא דם והידיעה הזאת צריך שתהא בשעה שעדיין הדם בבשרה דבעינין קרא כדכתיב דם יהי' זובה בבשרה ודרשו חכז"ל שתרגיש בבשרה וא"כ יש לישב דברי הנוב"י מ"מ הסכמת האחרונים כדברי התה"ד הנ"ל.

ב' אם הרגישה פתיחת פיה"מ ולא מצאה דם סובר התה"ד בסי' רמ"ו דהרגשה סברא דאורייתא ופסק כן בש"ע רסי' ק"ץ והד"מ בסי' קפ"ח השיג עליו דמהש"ס אין ראי' דשאני התם דמצאה דם אחר אות יום ותלי' דיצא בשעת הרגשה ולפי ענ"ד נראה ראי' ברורה דהתוס' לא ס"ל כתה"ד עפ"י הקושיא שהקשתי בתוס' נדה דף ג' ע"א ד"ה מרגשת וכו' דס"ל דשמא מיירי כגון שהרגישה והקשה תלמידי הנ"ל הרי הש"ש הוכיח בשמעתתא ג' פ"ד דהא דחיישינן למפרע זה דווקא אם נוכל לומר זה שנמצא או נודע עכשיו הוא הי' למפרע אבל זה אין סברא לומר דכשם שעכשו ראתה גם מעיקרא ראתה טפת דם אחר כמ"ש שם התוס' ע"ב ד"ה לאביי וא"כ כיון דהשתא הרגישה דם יוצא א"כ הרי גם להלל לא חיישינן למפרע.

אמנם הדבר פשוט דלא הרגישה דם יוצא ממנה ותוס' כ' רק שאשה מרגשת בשעה שהדם יוצא ממנה בפתיחת פה"מ או זיזוע אברים וכיוצא אבל אין הדבר מוכרח דבשעת הרגשת אלו דם

יוצא וא"כ השתא שמצאה דם אינה מוכרח שיצא דם ממנה השתא אם נודע שגם בפעם אחר הרגישה ולזה סובר שמאי דע"כ השתא יצא אפ"ל סייג אינו צריך דאם איתא דהוי דם מעיקרא כבר הרגישה ולחוש להרגשת מ"ר או עד ושמש ופשוט דחשש זה הוא רק מדרבנן ולסייג דמן יצא אלא מעיקרא בשעת הטלת מ"ר או עד ושמש ופשוט דחשש זה הוא רק מדרבנן ולסייג דמן הדין אמרינן כדאמרינן בחולין דף י' ע"ב וודאי פוגם כו' אין ספק מוציא מידי וודאי דתלי לעולם בוודאי ה"נ תלינן בהרגשה וודאי ולא חיישינן להרגשת ספק וזה כוונת התוס' שם ע"ב ד"ה א"ב וכו' דלהלל החשש מדרבנן דתוס' ע"כ שם קאי בהרגשה השתא דאי לא הרגישה ממנ"פ אי לענין טהרות נמי בעינן הרגישה ולא ס"ל כמ"ד לקמן דף ט"ו מקור מקומו טמא א"כ פשוט דאין לחוש מן התורה דלמא אדרבה בשעת מ"ר או עד יצא דהואיל וחזקת דם בא בהרגשה דאיכ"ל משום חזקה דמעיקרא וגם חזקת טהרות דלא איתרע כלל דאם בא שלא בהרגשה היא טהורה לגמרי אפילו השתא ולא קשיא ממקוה: ואפילו אי אמרינן לטהרות מקור מקומו טמא מ"מ יש לדון דחזקה דלבעל מהני גם לטהרות ואי לא מהני אם כן בוודאי אין מקום לת' התוס' דכיון דהשתא לא ארגשה א"כ איך נימא דטעמ' דהלל מן התורה משום דלא ארגשה מעיקר' אדרבה מכח הטעם ההוא יש לחוש טפי דמעיקר' בשעת מי רגלים יצא כי היכ' דלא תצא מחזקת דם בא בהרגש' והארכתי בזה לישב קושית הסדרי טהרה בחידוד שהוכיח דגם להלל לא תלינן מן התור' בהרגשת עד ושמש מדברי התוס' והקשה סתירה בזה ולפי ענ"ד פשוט כמו שכתבתי ואין כאן קו' כלל ואין כאן הכרח דלעולם קי"ל דתלינן בהרגשת עד ושמש הוא סברא דאוריית': עכ"פ מבואר דלפי פי' התוס' מוכרח לומר דלא כתה"ד דאין הכרח שיצא דם בשעה שהרגישה ויש הרגשה בלא דם ותה"ד נראה דס"ל כפרש"י המובא שם וראיית התה"ד יש לישב דלא תקשה עליו קושית הד"מ דהנה לכאורה קשיא באמת למה מאחר אחר אותיות טהורה מה"ת מעיקרא דהרי מבואר ברמב"ם רפ"ט מא"ב דחזקת דם בא בהרגשה ובוודאי יצא לו הדין מסוגיא דפ"ק דאמרינן דטעמי' דשמאי דאשה מרגשת וכו' וא"כ מכח חזקה זו נימא כיון דבשעת תשמיש ארגשה והשתא לא ארגשה בוודאי בשעת תשמיש בא וכי תימא דיש חזקה דמעיקרא ואמרינן השתא הוא דראתה אפילו נימא כן מ"מ הוי חזקה עד חזקה ותו הרי חזקה דמעיקרא איתרע וחזקת דם שבא בהרגשה לא איתרע וצריך לומר דיש לן ב' חזקות חדא חזקת שלא ראתה ותו חזקת טהרה לבעלה וחזקה זו לא איתרע אי נימא דהשתא ראתה ומסתמא באותה רגע לא שייך לומר ארגשה ולא אדעתה וא"כ ראתה בלא הרגשה והיא טהורה מה"ת לבעלה וא"כ לכך י"ל טפי דהשתא ראתה ובלא הרגשה והנך ב' חזקות עדיפו מחזקת דם שבא דם בהרגשה: וזה הוא דק"ל לבעל תה"ד אי האי סברא דהרגשה לא הוי וודאי א"כ אפילו היכא דמצאה דם אח"כ אפילו לפי ס"ד דלא ידע דיש לתלות בהרגשת שמש מ"מ לא מקשה מידי אי דארגשה אמאי טהור דאיכ"ל דטהור משום דיש לן ב' חזקות חזקת שלא ראתה והשתא איתרע וחזקת טהרה לכך אמרינן דאע"ג דארגשה לא הי' דם אלא השתא הוא דאתאי אלא ע"ש דהרגשה סברא דאורייתא דוודאי היכא דארגשה אמרינן ראתה ופריך שפיר זה נראה כוונת התה"ד ועיין בס"ט סימן ק"ץ ס"ק ג' שהביא עוד ראיות לתה"ד והסכים עמו עיי"ש ואפשר דגם התוס' הנ"ל לא פליגו עלי' אלא דס"ל דנהי דרוב פעמים אי מרגשת היא רואית דם מ"מ מיעוט איכא שלא תראה אף אם הרגישה ויש לעשות סייג ולחוש שמא לא ראתה עתה אלא מעיקרא וע"ז אמר שמאי כיון דלא ארגשה מעיקרא בוודאי השתא ראתה.

ג' אם הרגישה בשעת הטלת מ"ר או בדיקת עד או שמש או נוכל לתלות ההרגשה במ"ר או אינך התה"ד כ' בפסקיו סי' כנ"ז בפשיטות דאי ארגשה בפתיחת פה"מ פשיטא דלא תלינן בשימוש והנה בש"ס ריש פרק הרואה כתם איתא לכאורה להיפוך דאמרי' שם לעולם דארגשה ואימור הרגשת שמש וכן בעד אמרינן כן אימור הרגשת עד ולענין מ"ר פסק הרמב"ם בפ"ה מה' א"ב דין י"ז בהדיא דאפילו ארגשה שנזדזע אביר' תלי' בהרגשת מ"ר ובאמ' קשה לי למה לא הביא הרמב"ם חידוש הזה גם גבי עד בפ"ד דין י"ח מא"ב ואי ס"ל דלמסקנא לא צריך לומר דארגש' וכמ"ש הס"ט בסי' קפ"ג ס"ק ב' או דס"ל דמאי דאמרינן ארגש' אין הכוונה שוודאי ארגש' אלא דאיכ"ל ארגש' אלא שסבר' דהרגשת עד הוא וכמ"ש הפליתי ריש הלכות נדה א"כ גם במ"ר לא הוי לי' להביא הדין הזה דאפילו ארגש' תלינן וכיון דפסק כן במ"ר גם גבי עד הו"ל לכתוב דאפילו ארגש' אפי"ה אם הוא עגול תלינן במאכולת ואמרינן דהרגשת עד הוי.

ונראה לפי ענ"ד דאין כל ההרגשות שוות בזה דוודאי אם האשה ידעה שנפתח מקורה אין מקום לתלות לא בשמש ולא בעד ואינך וכמ"ש התה"ד הנ"ל וא"כ לתה"ד הנ"ל אפילו לא מצאה טמא' וכ"ש אם מצאה אלא דהי', מקום לתלות דלא תלי' בשום דבר כיון דוודאי ראתה והש"ס לא קאמר אלא דארגש' באופן שיש לתלו' ולענין מ"ר ביאר לן הרמב"ם דארגשה היינו שנזדזעו אבריה וה"ה לענין שימוש יש לפרש כן ולענין בדיקת עד דמשני נמי דארגש' היינו ע"כ דהיינו הרגש' קלה וקטנה כפי המקור עד שא"א לה לידע אם היא מהעד או מהמקור ובדבר זה אין לדיין אלא מה שענינו רואות לפי החקיר' מפיל' ולכך לא הביא הרמב"ם דין זה דאין בזה שום חידוש דין דדינו שוה לאם לא ארגש' דג"כ חיישינן שמא הי' הרגש' קלה וקטנה ומתוך שהיתה טרודה בדבר אחר סברה הרגש' עד ושמש הוא ויתבאר דינו לקמן דין ה' אי"ה.

ד כיון שביררנו דלאו דווקא פתיחת פי המקור הוא הרגש' אלא ה"ה נזדזעה גופה ואבריה כמ"ש הרמב"ם א"כ נראה בשימוש לעולם הוי הרגש' וא"א לה לידע אי מצד השימוש או ראי' דם וכן נראה מדברי הרמב"ם ה' שגגות פ"ה דין ו' שכ' סתם בראתה דם בשעת תשמיש אותיום דהיינו תוך שיעור ווסת חייבין בקרבן חטאת וקשה הא בראש פרק הרואה כתם מסיק דמיירי בארגש' אמנם להנ"ל א"ש דלעולם בשימוש הוי הרגש' ולכך סתם וכ' דלעול' חשיב הרגש' וכן נראה מדברי הנוב"י ח"ר סי' נ"ה דבשימוש לעולם הוי הרגש' אמנם בשמעתין דר"פ הרוא' כתם מוכח דגם בשימוש לא הוי הרגש' בכל עת כדפריך אי דארגש' וכו' ואפשר לישב דהמקשן סובר דבעי' דווקא הרגש' שא"א לתלו' בדבר אחר וא"כ בעינן דווקא הרגשת פתיחת פיה"מ ומשני לי' דאפילו מאי דאפשר לתלות בדבר אחר חשיב הרגש': ויותר נכון בעיני לישב עפ"י מה שמביא מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' קמ"ב דאין דרך האשה לראות בשעת תשמיש ממש וא"כ מסתמ' ראתה אח"כ קודם פריש' או לאחר פרישה וא"כ זה אינו מוכרח שיהי' אז הרגש' וע"ז פלפל הש"ס אי דארגש' וכו' ולפי"ז קשיא הא דסתם הרמב"ם וצ"ל דאזיל לשיטתו בפ"ט מה' איסורי ביאה דין א' דחזקת דם בא בהרגש' וגם כאן אפי' לא ידעינן דארגש' כיון דאפשר דארגש' וסברה דהרגשת שמש הוא אמרי' מכח חזקת דם שהוא בא בהרגש' דוודאי ארגש' ולכך שפיר חייב בקרבן וכל זה באשה שלא הוחזק' להיות רואה דם מ"ת אבל באשה הרואה דם מ"ת א"כ בשעת תשמיש ממש בוודאי הי' הרגש' וא"כ רואה דם מ"ת חמורה משאר אשה המוצאות דם ובזה מיושב הא דלא מקשה הש"ס ר"פ הרואה כתם על שמואל מבריית' דהרוא' דם מ"ת דגם שמואל סובר כוותי' כמבוא' בנדה דף ס"ו והוי קשיא שמואל אדשמואל ולהנ"ל א"ש.

ה) היוצא לנו ממה שאמרנו דמוכרח מדברי הרמב"ם הנ"ל דאשה שבדקה או שימשה אפילו לא ארגש' מ"מ הוי וודאי איסור דאוריית' מצד חזקת דם שבא בהרגש' ואמרי' ארגש' וסבר' וספת' שהרגש' עד או שמש הוא וכן הוכיח הס"ט נמי מלשון הרשב"א בתשה"ב דף קי"א עיין בס"ט ריש סי' קפ"ג ואפי"ה ס"ל לרשב"א שם דאם יש מקום לתלות דהיינו שהוא פחות מכגריס ואפילו בעד הבדוק אלא שהוא טחתו בירכה תלינן במאכולת אם הוא עגול וכ' הה"ט הטעם דאפילו אמרינן וודאי ארגש' מיהו היינו מצד חזקת דם שבא בהרגש' והיינו מצד הרוב וזה היכא דליכ' למתלי אבל היכא דאיכ' למיתלי אמרי' דסמוך מיעוט' לפלגא דמעלמ' אתא עיי"ש והב"י בסי' ק"ץ כ' דהואיל ולא ארגש' רגלים לדבר דמעלמ' אתא ולפי"ז משמע לדברי הב"י אפילו ליכ' למתלי בעלמ' מ"מ לא הוי וודאי בא בהרגש' דנגד חזקת דם בא בהרגש' יש לן רגלים לדבר דבא בלא הרגש' מדלא ארגש' והוי אומדנ' נגד אומדנ' והוי ספק ולכך כשיש מקום לתלות שפיר הוי ס"ס ולפי"ז הרמב"ם דס"ל בפ"ט מאי"ב דוודאי בא בהרגש' פליג על הרשב"א דס"ל דתלי': והנה יש נפ"מ בין הנך ב' טעמים דלפי טעם הס"ט א"כ אפילו ארגש' אלא שיש לה ספק אם הי' הרגשה ממש או הרגשת עד והה"ד בשימוש לפי מ"ש לעיל דחשיב ג"כ כהרגשה אלא די"ל דהוי הרגשה מכח השימוש ורק מכח חזקת דם שבא בהרגשה א"כ אם בא ממקור הוא בחזקת שבא בהרגש' א"כ לפי טעם ב"י לא תלינן אמנם לטעם ס"ט תלינן והנה לכאור' קשה למה לי להב"י ולס"ט לומר טעמים למה תלינן הרי קי"ל נמי בעלמא בריאה ביו"ד בסי' ל"ו דכל היכא דחזקת כשרות ואיכא למתלי תלינן ותלינן בזאב ובטבח וה"נ האשה בחזקת טהורה קיימא ולכך וודאי ראוי לתלות בכל מאי דאפשר ובאמת ברשב"א שם בתוהב"א משמע קצת דכל זמן דאיכ' למיתלי תלינן אלא א"כ יש רגלים לדבר שלא לתלות וא"כ איכ"ל דטעמו מטעם חזקת טהרה אמנם בתהה"ק כ' בהיפוך דהא דתלינן בכתם עגול הוא מטעם כיון דעגול הוא ע"כ לאו מגופה הוא וזה תימה וכבר הקשה הס"ט שם מלשון תוהה"ק גם על הטו"ז ביו"ד סי' ק"ץ ס"ק נ"ג שכ' דאפילו במשוך תלינן אם יש מקום לתלות ולי קשיא בהיפוך מטעם הנ"ל דמ"ש מריאה: אמנם לאחר העיון לא קשה מידי דהתם בהתירא יש מקום לתלות אבל באיסור' אין לן דבר לתלות בו ולכך תולין להקל אבל כאן נהי דבהיתר יש מקום לתלות גם באיסור יש לן לתלות דלמא ממקור הוא לא מבעי' באשה דלית לה ווסת אלא אפילו ביש לה ווסת קי"ל דווסתות דרבנן מטעם שיתבאר לקמן בדין ד' בסוף וא"כ יש לחוש שמא מגופה הוא והוי ספק השקול וס"ל כר' יונה המובא בפר"ח ובתבו"ש דבספק השקול לא סמכינן על החזקה מדרבנן ואפילו לפי מה שהסכים הפרמ"ג שם מ"מ כ' היכא דאיכ' איסור מיתה מכ"ש איסור כרת לא מוקמינן על החזקה בספק השקול ולכך גם כאן לא היו תולין אם לא מטעם שכ' הב"י או הס"ט.

איברא דקשי' דלכאור' נהי נמי דתלינן מ"מ האי בדיקת עד שנמצא עליו הדם כמאן דליתא וכאלו נאבד וכמו"ש הנוב"י מהדו"ת סי' קי"ט והא דקי"ל בריאה דתולין אפילו למאי דקי"ל דנאבד' טריפה ע"כ היינו מטעם שכ' הש"ך יו"ד סי' ל"ט ס"ק מ"ב ובטו"ז שם ס"ק נ"ז אבל כאן קשה לכאור' הא קי"ל ביו"ד סי' קפ"ו דאם נאבד העד שבדקו בו אחר התשמיש אסורה לשמש וכאן אמרינן דבעגול תולין במאכולת ומשמע דהיינו נמי אחר התשמיש כמבואר בהדי' בלשון הרמב"ם בפ"ד מאיסורי ביאה דאל"כ מאי ענין עד תחת הכר ונרא' דזה הוא דקשי' לרשב"א בתוה"ק ומישב דבעגול הוי הכרה דהוא ממאכולת וא"כ הו' שפיר כבדקה ולעולם דגם הוא מודה היכא דיש לתלות תלינן אפילו במשוך ומן התור' אפילו ליכ' ס"ס תלינן כיון דהוי ספק השקול ומדרבנן בעינן ס"ס או סמוך מיעוט' לפלגא ומיושב היטב קושית הס"ט על הטו"ז: ועפ"י האמור דגם

בשימוש הא דפריך לעיל בנדה דף י"ד וניחוש דלמא דם מאכולת הוא לפי סברת הס"ט א"ש לפרש דאפילו לטהר נתלה במאכול' אמנם להב"י דסובר דווקא ס"ס בעינן וכיון דשם ע"כ מיירי דליכ' ריעות' מדחייב קרבן א"כ ע"כ הקושי' רק דלמה נחחייב הקרבן דהרי מה"ת תלינן במאכולת כדלעיל דהוי ספק השקול ואוקמה אחזקה והרשב"א שלמד דין עד מהך קושיא דוניחוש וכו' או דסובר כסברת הס"ט וא"כ גם בכה"ג תלינן אם לתלות אפילו לטהר או דיליף מני' כיון דמוכח התם דספק מקרי ממיל' הוי כאן ב' ספיקות: ועכ"פ לפי האמור וודאי מבואר באשה דארגש' ומצאה בבדיק' בעד שאינו בדוק מראה ליחה טהורה וגם דם פחות מגריס אפי"ה לא תלינן במאכולת כמ"ש מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' קס"ז דכאן לא שייכי טעמים הנ"ל לא של הס"ט ולא של הב"י ולכך לא תלינן וגם הנוב"י סי' קי"ט הנ"ל כ' דלא תלינן מיהו שם כ' מטעם אחר משום דהוי כנאבד ונפ"מ אם בדקה בב' עדים להנוב"י טהורה אם ע"א נקי מדם רק ליחה לבינה ויש לפקפק על זה והעיקר כמרן זצ"ל ולכאורה הי' אפשר לומר דדם כ"ש יותר מסתבר לתלו' במאכול' מבמקור שהרי דם כ"ש אין דרך לבוא ממקור ונהי דהיכ' דבא גם ליחה לבינה לא שייך זה אבל בנמצא בעד ולא הרגיש' יש לומר דמסתבר יותר לתלו' במאכול' משום דאין דרך לבוא דם כ"ש וכמ"ש הס"ט סי' קפ"ג ס"קד מיהו הא דתלינן בעד שאינו בדוק במאכולת קבלתי ממרן זצ"ל לאו היינו כשיעור גריס הנאמר בכתם דבכתם אפילו בזה"ז תלינן עד דאיכ' שיעור גריס שהוא קרוב לזילבערן גראשין שלנו כיון דאצלם הי' שכיח מאכולת כזה לא גזרו בזה וא"כ נשאר מותר גם לדידן וכמ"ש המעיל צדקה בסי' כ"ז משא"כ בעד שאינו בדוק תלינן רק בדם המאכולת כפי המצוי עתה והוא שיעור קטן בכ"ש: ו) ואחר שביירנו דיני הרגשות ומה שתלי' בד"א נבוא לדין רואה דם מ"ת והנה כ"ז שלא הוחזקה אצל בעל הא' הוא מותרת לו מטעם חזקת טהרה כיון דליכ' ריעות' עדיין לכ"ע סמכינן על החזקה ומה דראתה א' או ב' כיון דאינו נקבע עדיין לא חיישינן עלה כיון דאין דרך אשה לראות בכה"ג ויש בזה ג' טעמים אע"ג דבעלמ' גם בווסת שאינו קבוע חוששין כאן לא חיישינן או משום דהוי כווסת קפיצת שכל זמן שאינו נקבע לא חיישינן אם אינו ביום ידוע וכמ"ש הנוב"י סי' מ"ג או משום אינו קבוע לא אסרינן על בעלה לעולם או משום דהוי ס"ס שמא לא תראה ואת"ל תראה שמא הוא מהצדדים וכמ"ש הסמ"ג הטעם הוא דשרי' לבעל הב' וג': אמנם גוף הספק הזה דחיישינן שמא הוא מהצדדים הקשו הפוסקי' הא קי"ל במשנה פ"ב דנדה דף י"ח דחזקת דם הוא מן המקור ולא מן הצדדים עיין בטו"ז רסי' ק"ץ ובמנח"י שם ומ"ש המנח"י הטעם הואיל ורוב נשים אינם רואין דם מ"ת זה אינו מספיק לפי ענ"ד דהרי באשה שאין לה ווסת לא שייך זה דאדרב' כ' הרמב"ן והר"ן סו"פ אלמנה ניזונית דדרכה לראות גם מ"ת אלא נראה הכוונה דנהי דרוב דמים באין מהמקור אמנם בנשים הרואים דם מ"ת אין רוב שבא להם הדם מהמקור אדרב' אפשר שרוב נשים הרואין מ"ת הדם בא להם מהצדדים ועכ"פ מידי ספיק' ופלגא ופלגא לא נפקא וכיוצא בו אמרינן במס' מכשירין פ"ב מ"ט דאזלינן אחר רוב אוכלי בשר ולא אחר רוב בשר ובתשובת מעיל צדקה סי' ס"ח כ' דמצרפין גם דם עליו לצדדים והוי פלגא.

ועכ"פ סיבת ראיית דם מ"ת או מחמת חימוד וחימום טובא רואו' כמ"ש הס"ט בסי' קפ"ו או מחמ' חבטת השמש וכמ"ש הרמב"ן בפ' אלמנה הנ"ל או מחמת הצדדים ובזה תלי' נמי אי נימא דווסת הרואו' דם מ"ת חשיב כווסת הקפיצות או כאוכלי שום ופלפלין עיין בש"ך סי' קפ"ז ס"קלה ובנוב"י סי' מ"ג דאי מחמת חימוד א"כ הוי כאכלה שום ואי מחמת חבטה הוי כווסת הקפיצות וממ"ש הש"ע לקמן סעי' י"א כרשב"א בתשובה דחוששין אפילו באינה קבוע אם הוא

ליום ידוע או הפלגה ידוע קשה אמאי לא תהי' מותרת מטעם ס"ס (ואפשר כיון דהי' ביום ידוע מוכח דאינו מן הצדדים ולפי"ז בכה"ג אפילו נישאת לאחר אינו מותרת בהם) וצריך לומר דהוי כעושה ס"ס בידים וכיון דאפשר להמתין בעונה אחרת ודווקא לענין שלא לאסור לגמרי סמכינן על ס"ס וא"כ צ"ל הא דלא חיישינן אפילו ביום שאינו קבוע צ"ל מטעם הנ"ל דהוי כווסת הקפיצות וכמ"ש הש"ך) אמנם לפי הנ"ל אי נימא כהש"ך א"כ אפילו קבעה ג"פ הוי רק כאילו קבוע וכמ"ש הנוב"י שם והוי ספק וא"כ להוי ס"ס שמא לא תראה ושמא מצדדי' ואמאי אסרו לראשון ונראה מכח זה דלא כש"ך אלא דהוי כווסת הגוף והא דלא אסרי' בפעם אחת הוא מטעם הט"ז שם ס"קו דמשום חשש אין אוסרין אותה לעולם וכמ"ש לעיל: ז) ברואה ג"פ מ"ת בבעל הראשון אסורה לו ומותרת לאחר עד ג"פ והטעם דאסירה לו כיון דהוחזקה בוודאי תראה בכל פעם ואע"ג דאכתי איכא ספק שמא מן הצדדים וא"כ שוב הי' לן להעמיד האשה על חזקתה ולתלות שהוא מן הצדדים אמנם כבר ביררנו בדין ה' דבספק השקול לחודא לא מטהרין ולא אוקמא אחזקה לכל הפחות מדרבנן אמנם עדיין קשה לפי מ"ש הרשב"א בתשובה סי' תתל"ט דווסת זה גם לדידן מדרבנן לפי מאי דקי"ל ווסתו' מדרבנא"כ עדיין תקשה ממנ"פ מה"ת הוי רק ספק והוי ס"ס ומדרבנן דחשבינן לה כוודאי תראה מ"מ שוב הוי ספק דרבנן שמא מן הצדדים וספק דרבנן להקל (ואי משום אפשר לברר אסורה לראשון א"כ גם לשני תאסור דאפשר לברר ע"י ג' שפופרת) וצ"ל כיון דמדרבנן חשבי' לה כוודאי תראה ובוודאי אם תראה הדם יהי' טמא דאז הוי ספק דאורייתא ולא תלינן להקל וא"כ כיון דחשבינן לה כוודאי תראה א"א להתירה דהוי כתרי דברים סותרין זה את זה (ולא קשה מה שהקשית דיהא ס"ס שמא מן הצדדין ושמא לא תרגיש חדא דחזקת דם בא בהרגשה אפי' נימא דעד השתא ידעה וטענתה ברי שלא הרגישה אי נימא דנאמנת מה שאין מוכרח אי נאמנת מ"מ נהי דעד השתא ידעה וטענתה ברי שלא הרגישה אפי' אי נימ' דנאמנות מה שאינו מוכרח אי נאמנות מ"מ נהי דעד השתא יצאת מחזקתה מ"מ מהשתא חיישינן דתהא בחזקתה דהא ווסתות וחזקה כזו דרבנן ותו כבר אמרתי בשעת תשמיש בוודאי אשה מרגש' דהיינו אם היא רואה דהמ"ת ולא שייך זה כלל:) וכל זה לבעל הראשון אבל לבעל שני מותרת ודעת הב"ח דמותרת מטעם דאין כל האצבעו' שוות ומכח זה אמרינן דהוא מן הצדדים והאחרוני' תמהו עליו בזה טובא דמ"ש בעל ראשון מבעל שני אבל לפי מה שבייררתי הכל נכון דס"ל כנ"ל בוודאי אם מצאה דם נהי דספק השקול הוא א"א לה לאוקמא בחזקת טהרה דקי"ל בספק השקול היכא דאיכא ריעותא לא מוקמי' אחזקה וכ"ז אם כבר ראתה והוי ריעותא אבל לשני הוא מותר כל זמן שלא הוחזקה שתראה ואמרינן אין כל האצבעות שוות ולא תראה כלל ואין כאן ריעותא ושפיר מוקמינן אחזקה משא"כ לראשון כיון דמדרבנן הוחזקה כוודאי תראה א"כ הוי כראתה ואיכא ריעותא ולכך אסורה לראשון ומותרת לשני ובוודאי אם תמצא דם אצל שני שוב צריכה שתספור ז' נקיים כיון דהוי ריעותא לא סמכינן אחזקה כנ"ל ודברי הב"ח נכונים.

אמנם הסמ"ג לא ס"ל כב"ח בזה (ואפשר שטעמו דס"ל דאין זה ספק השקול שמא מהצדדים דהרי במקור אתחזק דם משא"כ בצדדים וכעין דאמרינן בסי' קצ"א דחזקת דם מהמקור נהי דר"י פליג מ"מ ל"ה ס"ס) אי משום דס"ל דגם אצל בעל שני מקרי ריעותא מה שראתה אצל הראשון ויותר נכון דס"ל כיון דמטעם חזקה אתא' עלה להב"ח והא קי"ל בחזקה לחודא אמרינן כל היכא דאיכא לברורי מבררין כמ"ש המג"א בסי' ח' ס"ק י"ב ולכך כ' דבאמת הטעם שאין כל האצבעות שוות הוא שייך גם אצל המקור וא"כ הוי ס"ס ועפי"ז מבואר דגם הסמ"ג אפשר דס"ל

דס"ס צריך לברר משא"כ כאן דאפילו בלי ס"ס מותרת ורק משום בירור ולכך מותרת לשני לגמרי ואפ"ל בפעם הב' נהי דחזינן דאצבעו ג"כ מוציא דם מ"מ דלמא אין כל הכוחות שוות ואיכ' שוב או כטעם הב"ח כולקמן בסי' קצ"א משמע דגם לר' יוסי ס"ל דאין זה ספק השקול הואיל ובמקור הוי וודאי דם משא"כ בצדדים אמרי' אין ספק מוציא מידי וודאי ורק לס"ס מצרפינן) או כטעם הסמ"ג: והנה טעם דווסתות דרבנן ביררתי כבר במקום אחר דלא נראה מ"ש הנוב"י סי' נ"ה אלא כמ"ש המק"ח באו"ח סי' תס"ז ואני ביארתי דבריו (לעיל תשובה קע"ד) דהרי אנו רואין דהאשה נשתנית בענין דמי' לפי השנים והדם עולה ויורד עמה לפי שנותי' וחזקה שייך רק אם הדבר הוא עדיין מה שהי' כבר בעת קבועת הווסת אבל כאן לענין דמיה כשבאים שלשים יום אחרים כבר הזקינה יותר ממה שהיתה עד עכשו ואינה קובעת חזקה כה"ג מועיל ושם הארכתי ועכ"פ זו הסבר' הוא ג"כ כאן לענין רואה דם מ"ת דתלי' ג"כ בווסתו' דרבנן וכמ"ש הרשב"א סי' תתל"ט וכשם שאסרי' בבעל הראשון ה"נ בבעל שני ומטעמים הנאמרים למעל' ולכך מותרת לג' עד שתתחזק אצלו ג"כ אז אסורה לכ"ע: ח) הנה חכז"ל התירו אע"ג שהוחזקה לראות מ"ת אם בדקה בשפופרת ולא מצאה בראש המכחול כמבואר ביו"ד סי' קפ"ז סעי' והנ' בוודאי אם בדקה ומצאה בצדדין מוכחא מילתא דמהצדדין בא וטהור' (ואפ"ל ז' נקיים לא צריכי' והנוב"י שם בסי' מ"ג ובשאר סימנים שם חשש לחומר' לענין ז' נקיים ולא משמע כן דרק לענין חומר' דקדשים אמרינן דכותלי בה"ר אוקמוהו וכדאמרי' נמי בנדה דף ס' אבל הכא מאן עכבה ואי אית' דם מעיקר' הוי אתא) וכן אם כבר הוחזקה בג' פעמים בג' אנשים דמחזיקינן לה דתראה בכל אצבע יש ג"כ להקל אפילו לא מצאה כלל דע"כ נתרפאה וכמ"ש הנוב"י בסי' מ"ג אמנם כל זמן דלא הוחזקה בג' אנשים ואפ"ל מהני ואפילו לא מצאה דם כלל קשיא דאימור דלכך לא מצאה משום דאין כל האצבעות שוות כן הקש' הב"י ות"ל הואיל ורוב נשים אינם רואות מ"ת תלינן להקל והס"ט הקשה עליו באשה שאין לה ווסת אדרב' רגילה לראות גם מחמת תשמיש וכמ"ש הרמב"ן סו"פ אלמנה ניזונות ועוד האריך הס"ט טובא בסי' קפ"ז ס"קו: ולפיענ"ד נראה לישב בעזה"י דהנ' ראיית דם מחמת תשמיש אפשר שיבוא מכח ג' סיבות א' מחמת חימוד וחימום טובא היא רואית מ"ת ולפי"ז נראה דאין לחלק בין אצבע זה לאצבע אחר או כח זה וכח אחר אמנם יש סיבה ב' ע"י דוחק וחבטת השמש תראה וכמ"ש הרמב"ן במלחמות סו"פ אלמנה ניזונות על הרי"ף שם דפסק כר"ח בן אנטיגנוס ובדוחק הזה שפיר י"ל דאין כל האצבעות.

שוות ואין כל הכוחות שוות אלא דקשה הדבר דהרי כ' הרמב"ם בפ' י"ב מ"ה אי"ב דין דאין האצבע מגיע למקור אלא בגמר השימוש ולפי אורך האבר נוגע במקור ומאי ענין דוחק לכאן ונראה דבאמת לאו בענין רוחב האבר אנו תולין אלא בענין אורך האבר ובזה אמרינן אין כל האצבעות שוות וכן אין כל הכוחות שוות דע"י הכח הוא הולך ודוחק עד המקור וסיבה ג' הוא שבא מן הצדדים ואז בוודאי אין כל הכוחות והאצבעות שוות וא"כ מיושב קושית הב"י דמאי מהני שפופרת הא אין כל האצבעות שוות ולהנ"ל ממנ"פ אי משום חימוד חימום אין חילוק בין אצבע זה לאחר וקים להו לחכז"ל דגם בשפופר' יש לה חימוד וכמ"ש מרן זצ"ל בתשוב' סי' וע"כ דחיישינן בדוחק ובחבטה במקור ואיכ"ל דזה שייך באצבע אדם אבל בשפופרת שכ' הרמב"ם והש"ע שם דתכניס אותו עד מקום שיכולה א"כ הוא מכניס אותו עד המקור והולכות ומגיע יותר ממה שיוכל להגיע השמש באצבע וא"כ שוב אין לחוש לאצבע הדוחק במקור: ולא.

נשאר כי אם אי בא מן הצדדים ואז שייך שפיר דאין כח ודוחק השפופרת דומה לאצבע ואז בלא"ה טהורה ולכך שפיר אמרינן דמן הצדדים הוא וזה שאמרו בידוע דהוא מהצדדי' אע"ג

דאפשר דהי' מן המקור ונתרפא מ"מ כיון דלעולם מוקמינן הדבר בחזקה דמעיקר' ואמרינן שעדיין הדבר לא נתרפא אלא שבא מהצדדי' ולענין צדדים בוודאי אין מעלות ופעולת השפופרת כפעולת השמש שהוא בכח טפי ובזה מיושב מה דקשי' לי' למהר"ח בתשובת נוב"י סי' מ"ו דלמה סגי בפעם אחד למיעקר ווסת קבוע ולהנ"ל בוודאי אם הי' ההיתר רק מכח נתרפא הי' בעינן ג"פ אבל כאן דתלינן בצדדים ולא הי' חזקה כלל סגי בפעם אחד ובזה מיושב דעת האפי רברבא המובא בש"ך ס"ק דס"ל בעבר ושימש בעי' ג"פ דשם ליכא למתלי בצדדים דבשימוש לעולם הוחזק בכל הכוחות ולכך צריכה ג"פ למיעקרה.

אמנם הרמ"א פליג וקושית מהר"ח יש לישב דהנ' מסבר' נראה די"ל דלעולם פ"א עוקר פעם אחד וא"כ אי לא הוחזקה רק בג' פעמים ועקרה פעם אחד שוב ראוי שיהא דינו כווסת שאינו קבוע וא"כ צריך טעם למה אמרי' בסי' קפ"ט דדינו כווסת קבוע רק דווסת קבוע יש לדונו לב' חזקות א' חזקה דהשתא דתראה באותו זמן שקבעה עוד אפילו עקרה פ"א ונעשה ספק מ"מ יש לן חזקה דמעיקר' דעד השתא הוחזקה שתראה באותו עת ולכך בעי' שתעקור' ג"פ משא"כ ברואה מ"ת אם נעקר פ"א שוב הוי ספק אם תראה נמי דחזקה דמעיקר' הוא שתראה מ"מ כיון דאינו קבוע הוא הוי ס"ס ספק לא תראה ואת"ל תראה שמא מהצדדים ואע"ג דהוי נגד חזקה מ"מ נראה אפילו אי בעלמ' לא אמרי' ס"ס נגד חזקה כאן דיש לן גם חזקה להתיר חזקת טהרה לכ"ע אמרינן ס"ס מהני כן נראה לפי ענ"ד לישב קושית מהר"ח אפילו לדעת האוסרין וכמו"ש לעיל בדין ו' דהאי רואה מ"ת הוי כווסת הגוף כווסת קבוע אפי"ה נעקר בפ"א ולפי"ז דווקא אם לא הוחזקה רק ג"פ ועוד דווקא אם לא הי' ביום ידוע אבל אם הי' ביום ידוע שכתבתי שם דנרא' דל"ש סברת צדדים א"כ הרי צריך עקירה ג"פ וצ"ע ומסידור לשון הש"ע יש לדייק כן.

ט) ברואה. מחמת תשמיש ויש לה מכה המוציאה דם לכ"ע תולין בה כדתני' בכריית' בנדה דף ס"ו ותולה במכתה וכו' לא מבעי ביש לה ווסת א"כ שלא בשעת ווסתה אינו מצוי שיבוא דם ממקור א"כ תולין במצוי אלא אפילו באין לה ווסת ונהי שכ' הרמב"ן הנ"ל שיש לחוש שהתשמיש יגרום לה ראי' מ"מ אין זה אלא ספק אם התשמיש יגרום לה והתלי' במכה המוציאה דם הוא וודאי ואמרינן א"ס מוציא מידי וודאי כדאמרינן בפ"ק דחולין דף י' עצם וודאי פוגם ועור ספק ותלינן בעצם ולפי"ז לא מבעי' שהיא מותרת לבעל' כשתטהר אלא אפילו טביל' לא צריכה דתלינן הדם במכה במצוי כדמוכח במרדכי שמפרש לה האי תולה במכה באשה שאין לה ווסת שהרי מפרש ואם יש לה ווסת היינו אשה שיש לה ווסת וסובר באשה שיש לה ווסת אפילו בלי מכה אמרינן מצדדין הוא וע"כ הא דתולה במכה היינו אפילו באין לה ווסת ואפילו בלי ספירת ז"נ מדכ' המרדכי דבשעת ווסתה אין תולין וכו' מוכח דשלא בשעת ווסתה תולין אפילו בלי ספירת ז"נ ולפי האמור י"ל אפילו בימי ליבונה קודם שתטהר תולין במכה כה"ג מטעם האמור למעל' ואע"ג דאין כאן חזקת טהרה וזה הוא דלא כהנוב"י בסי' מ"ב ועיין לקמן דין י"א מזה דכיון דלפי האמור מלבד הטעם דיש לה חזקת טהרה י"ל כיון דזה וודאי מוציאה דם ומקור עתה ספק אין ספק מוציא מידי וודאי ובלא"ה נרא' כסבר' מרן זצ"ל המבואר לקמן דין י"א.

מיהו במאי נדע זה דמכתה מוציא דם נראה דא"צ שנדע זה ע"י בדיקת שפופרת כמו שהוכיח הרשב"א בתוה"ב הארוך דףקט"ז אלא אם כבר נתחזקה ג"פ שבעת שבא לה כאב במקום המכה שיש לה מכה המוציאה דם והח"צ בסי' מ"ז הרבה להקשות טובא ופי' בכוונת רשב"א שבעינן שנדע שמכה מוציאה דם והאחרונים דחו פירושו עיין בנוב"י סי' מ"ב ובתשובת מרן סי' המ"ב

אמנם עפ"י האמור היו דברי רשב"א נכונים וברורים דס"ל נמי שבעי' שנדע שמכתה מוציאה דם אלא שגילה לו שלא בעינן שנדע שמכתה מוציאה דם ממש עפ"י בדיקת שפופרת אלא באומדנ' ועפ"י אומדנ' ורגלים לדבר הנאמר' למעלה סגי זהו כוונת הרשב"א הנ"ל והי' מדוייק בזה לשון הבריית' בנדה דף ט"ז הרואה דם מחמת מכה ר"ל כנ"ל בשעת כאב ולשון רבי דקאמר אם יש לה ווסת חוששת לווסתה ומפרש הש"ס דהבא קאמר דאם חיישית לווסת אשה נמי טמאה ואם לא איישית לווסת מקור מקומו טהור הוא והוא לשון תמוה ועיין מ"ש מרן שם ולהנ"ל הקשה לרשב"ג אי חיישית לווסת רצ"ל הא שתולין במכה הוא מטעם ווסת שבשעת כאב בא לה ואם זה ברור לך א"כ גם דם נדה ברור וא"א לתלות ואם לא חיישית ואינו ברור לך אלא ספיקא הוא ואתה מטהר מכח ספק משום דמוקמי' אחזקה א"כ ע"כ סבירא לך מקור מקומו טהור דאי סבירא לך מקומו טמא א"כ אזדא לה חזקת טהרה וכמ"ש הנוב"י בסי' נ"ה ואע"ג שבאמת זה ליתא וכמ"ש מרן בסי' קס"ז להשיג עליו דהרי עדיין נשאר לה חזקת טהרה לבעל' מ"מ אפשר בזה פליגו רבי ורשב"ג דרבי סובר מחזיקין מטומא' לטומא' וכדאמרין בעלמ' לענין מחזיקין מאיסור לאיסור ורשב"א פליג דלעולם מקור מקומו טמא ואפי"ה תלינן במכה משום חזקה חזקת טהור' לבעל' ולא מחזיקין מטומא' לטומא' וקיי"ל כרשב"ג כן הי' נראה לפי ענ"ד נכון בכוונת הש"ס ובכוונת הרשב"א בתוהבה"א הנ"ל אמנם בתוהבה"ק מבואר מלשונו דלא כהח"צ ודלא כמ"ש לעיל אלא כמ"ש הב"י בכוונתו יוד) הדין במכה שאינו ידוע שמוציאה דם מיהו זהו בוודאי ברור כמו שכ' מרן זצ"ל בסי' קמ"ג דבעי' שתהא מכה שיש שם דם ושדרכ' לכל הפחות בשאר נשים להוציא דם שכן כ' הרשב"א בתוה"ק שתלינן במכה שאפשר שדם בא ממנה וא"כ ע"כ סובר הרשב"א דאומדנ' הנ"ל של הס"ט לאו כידיע' חשובה ולכך סובר אי ס"ד שבעינן דנדע דמכתה מוציאה דם ע"כ היינו ע"י בדיקת שפופרת וע"ז קאמר שפיר בנדה דף ס"ו מוכח דל"ב שפופרת וע"כ דלא בעי' רק מכה שדרכה להוציא דם ואז תלינן במכה מטעם דמוקמי' אחזקה חזקת טהר' ובאמ' מדברי הרשב"א בתוה"ק הי' נרא' דווקא לענין שלא לאוסר' על בעל' מצד רואה דם מ"ת הוא דמתיר וא"כ זה הוא רק חשש דרבנן כמ"ש הרשב"א בתשוב' סי' תת"לט דווסתו' דרבנן אז תלינן בכה"ג במכ' אמנם המעיין ברשב"א בתוה"ב הארוך גם לענין איסור דאורייתא סמך דהיינו שלא להצריכה טבילה וז"נ דהרי מפרש האי דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור וכו' היינו רק מכה שאפשר שיבוא ממנה דם ושם ע"כ גם לענין לטהרה לגמרי מיירי דהרי פליגו בה אי מקור מקומו טהור וא"כ ע"כ גם לענין שלא להצריכה טבילה ס"ל לרשב"א דתולין במכה אפילו אינו ידוע שמכתה מוציאה דם וכמ"ש הפוסקים בשמו: אמנם מה שהביאו בשמו שאפילו בשעת ווסתה לא בעינן שנדע שמכתה מוציאה דם ואפי"ה תולין בה מוכח בתוה"ב הקצר דלא ס"ל כן דא"כ הי' לו להביא חידוש דין זה ושם אין כאן שום רמז מזה ותו תמהני אי נימא כסברת הפוסקים הנ"ל מנ"ל לרשב"א באמת דין זה דהרי אין להרשב"א ראי' רק מהאי דנדה דף ס"ו ומשם אינו מוכח אלא שלא בשעת ווסתה ומנ"ל לרשב"א דאפילו בשעת ווסתה לא בעינן שנדע שמכתה מוציאה דם ובפרט שלשון הרואה דם מחמת מכה משמע דבעי' שנדע שמכתה מוציאה דם ומנ"ל להוציא הלשון מפשטי' ואין לרשב"א שום ראי' לזה ועוד תמהני דהרי הרשב"א סובר כדעת רבינו יונה בפ"ק דחולין דף י' דהיכא דאיכ' ריעות' לא מוקמינן אחזקה וכ"ש באיסור כרת ומיתה כבר כתבתי למעלה בשם הפרמ"ג בסי' כ"ט דלכ"ע לא מוקמינן אחזקה ואיך נטהר כאן אפילו בשעת ווסתה משום חזקה: ומכח זה נראה לפי ענ"ד בוודאי בשעת ווסתה גם הרשב"א מודה דבעי' שנדע שמכתה מוציאה דם ושדם זה בא מן המכה דהיינו דהשתא מוציאה דם כדמשמע

הלשון הרואה דם מחמת מכה ואפשר דלרשב"א בעי שתדע זה דווקא ע"י בדיקת שפופרת ולכך לא הביא זה בתוה"ק דל"ש כלל שתדע זה ומ"ש הרשב"א ומסתברא דלא בעי שתדע שמכתה מוציאה דם זה קאי רק על רואה דם מ"ת בין לענין שלא תהא אסורה לבעל לעולם ובין לענין שא"צ טבילה וא"כ מיושבים הקושיות הראשונות ומאי דקשי עדיין אמאי א"צ טבילה ובשלמא הא דמותרת לבעל י"ל דלא חשיב ריעות' כיון דתולין דמחמת מכה קא אתי אין כאן חזקה שתראה כל עת דדרך מכה להתרפאות אבל הא דמותרת בלא טבילה ע"כ הוא מטעם חזקה אע"ג דאיכ' ריעות' ומכח זה נראה דרשב"א מיירי באשה שיש לה ווסת ומכח שאין דרך המקור להוציא דם תולין במצוי טפי: ואפשר דאפילו באשה שאין לה ווסת כיון דמיירי באשה שנשאית כבר וכבר אתחזקה שאינה רואת דם מ"ת ע"כ מסתבר ומצוי טפי שמחמת מכה הוא ותולין לעולם במצוי ומבואר ברשב"א דהיינו אפילו לענין שא"צ טבילה וא"כ לפי האמור דרשב"א מיירי באשה שיש לה ווסת דהוא מפרש כפי הרמב"ם דאם יש לה ווסת תולין בווסתה היינו הפי' סמוך לווסתה וא"כ משמע דברייתא באשה שיש לה ווסת מיירי וע"ז קאי הרשב"א ולכך תולין אפילו באינה יודעת שמכתה מוציאה דם ואפילו בלי טבילה וכדפסק הרמ"א והמרדכי מיירי באין לה ווסת ולכך בעי שנדע שמכתה מוציאה דם כן נראה לפי ענ"ד נכון בכונת הרשב"א הנ"ל: אמנם אפילו אי נימא כפי מ"ש בשם הרשב"א דאפילו בשעת ווסתה תולין במכה נראה ברור דהיינו דווקא אדום מעט כגון טפה דם שאין דרך המקור להוציא דם כזה עיין בס"ט סי' קפ"ג ס"קד ולכהפ"ח על זה לא קבעו ווסת כיון שאנו רואין שאין רואית דם בשפע כדרך ווסתה א"כ ע"כ האי לאו מווסתה הוא ולכך ס"ל תולין אבל בנמצא דם כדרך ראייתה בשעת ווסתה לא אמר אדם מעולם דנתלה במכה ובזה מיושבי כל הקושיות שהקש' החכ"צ (וכבר כתבתי במקו"א דקו' מר"ע יש לישב בלא"ה דאיכ"ל רע"ק לטעמי' דס"ל חיישינן למיעוט' אפילו מה"ת וכמ"ש התוס' בחולין דף י"א ולדידי' כשם דלא סמך על רוב ה"נ א"א לסמוך על החזקה כדמוכח בחולין דף פ"ו ולכך התלמודים הסתכלו בו ולא השיבו עליו ורק לשיטתם קשיא להו וא"ש אפילו אם נפרש כפי הב"י והב"ח אליב' דהרשב"א אבל האמ' לולא שאינו כדאי הי' נ"ל בכונת רשב"א כמ"ש יא) וכיון שכל ההיתר הוא מכח דאוקי אחזקה כ' הנוב"י בסי' מ"ו דהיינו דווקא בשעת טהרתה אבל בעת ספירתה וכיוצא דאית לה חזקת טומא' אין תולין במכה ומרן הגאון בסי' קמ"ב הרבה להשיב עליו אמנם אני מצאתי בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קכ"ז שנשאל כבר על זה ויישב בטוב טעם לחלק דהא דמוקמי' אשה אחזקתה גם בימי ספירתה היינו בחזקת שלא תראה אבל זו שראתה אלא שספק לן אי מכח מכה או מכח מקור אין לן לומר רק דנוקי אחזקה דמעיקר' בחזקת טהרה ובימי ספירה אדרבה איכא חזקת טומא' אמנם מרן זצ"ל אתי עלה מכח חזקה הבאה מכח רוב דרוב נשים אינם רואית והם בחזקת מסולקת בדמים בשעת ספירתן ואע"ג שכ' התבו"ש בסי' כ"ט דגבי חזקה הבאה מכח רוב צ"ל דע"כ אין לה ריעות' דהרי זו ע"כ יצאתה מן הרוב עיי"ש גבי מים במוח.

אמנם כאן כיון דיודע דיש לה מכה שדרכה להוציא דם ולענין זה ידעינן דיצאתה מן הרוב אין לנו לומר דכשם שיצאתה מרוב זה יצאתה ג"כ מרוב אחר שנשים אינם רואים דם מהמקור בשעת ספירתם וכיון דרוב זה מסלק לחזקה דמעיקר' חזקת טומא' א"כ לא מבעי' דל"א כמ"ש הנוב"י שם בתשובותיו דמקרי אתחזק איסור' ואפילו ס"ס כ' שם דלא מהני דזה ליתא דהרי יש לו רוב נגד החזקה אלא דעדיין הי' אפשר לומר מ"מ חזקת טהרה לא מקרי דאנן קי"ל דאמרינן סמוך מיעוט' לחזקה והוי פלגא ופלגא ועיין ברשב"א במשה"ב ריש שער א' שכ' כללים בזה מ"מ אינם

מוסכמים בזה ולפי תי' הרא"ש בפ"ק דחולין ורא"ה בבדהב"י משמע דלעולם אמרינן סמוך מיעוט' היכא דאיכ' מיעוט וא"כ גם בכאן עדיין הוא ספק מ"מ לענין שתהא מותרת לבעל' איכ"ל כיון דזה רק מדרבנן אמרינן סמלח"ז ואנן קי"ל ווסתות דרבנן א"כ איסור רואה דם מ"ת מדרבנן כמ"ש הרשב"א בתשוב' סי' תתל"ט והוי ספיקא להקל ומותרת ואע"ג.

שכתבתי לעיל דין ז' דאיכ"ל דכאן לא אפשר להתיר מכח ספק דרבנן מיהו כבר כתבתי לעיל דאיכ"ל דס' צדדין לא מקרי ספק גמור הואיל ובמקור קבוע דם ורק לצרף לס"ס חשבינן לי' לספק וא"כ אין סברא הנ"ל מוכחת אמנם אכתי לא עלתה ארוכה דהרי בימי טומא' ע"כ יש לן לדון אם תצרוך ק"נ חדשים וזה הוי ס' דאוריית' אמנם לפי מ"ש לעיל בדין ט' וי' דמטעם מצוי אתאי' עלה א"כ יש לומר שפיר דאפילו בימי טומא' תולין במצוי כיון דאתחזק איסור' לא מקרי מכ"ש לפי דעת הרבה פוסקים לא אמרינן סמוך מלח"ז בכה"ג עיין ברשב"א במשה"ב הנ"ל ואפילו למ"ד סמלח"ז היינו מדרבנן ויש לשמוע להקל בדרבנן אם יש לה ווסת קבוע ושלא בשעת ווסתה ועיין בנוב"י שם היכא דהמכה וודאי מוציא דם גם הוא התיר אפילו בימי טומאתה עיי"ש: יב) היכא דאין לה ווסת ומכתה אינו וודאי שמוציאה דם דלא תלינן לדידן להקל מיהו זהו דווקא אם יודעין שהוא מן המקור אבל באינה מרגשת יש לן ס"ס ס' מהמקור ספק מהצדדין ואפילו את"ל מהמקור אולי מהמכה כך פסק הרמ"א בסי' קפ"ז והש"ך תמה וכבר יישבו האחרונים כולם בזה דאין זה משם אחד דנפ"מ לענין מקור מקומו טמא עיין שם אמנם לפי ענ"ד לענין לטהר אותה לבעלה אם היא רואה דם מ"ת בלא"ה לא קשה דהוי ס"ס דספק הראשון מתיר יותר מהספק הב' בוודאי אם אנו דנין על הדם שלא להצריכה טבילה הוויין ב' הספיקות שם אחד אבל כאן אנו דנין על האשה אם היא מותרת לבעל' ומצד ספק הראשון דשמה מן הצדדים אנו מתירין אותה לבעל' לעולם בכל עת שתראה: אבל בספק השני אנו מתירין אותה לבעל' רק בעת שעדיין היא מרגשת במכה אבל כשתתרפא ואפי"ה תוציא דם תהא אסורה וא"כ הספק הראשון מתיר טפי מהשני ולכך פשוט דהוי ס"ס וע"כ הש"ך שתמה הוא רק לענין להתיר אותה בלי טבילה או בימי ספירתה ובזה צריכין אנו לתי' האחרונים הנ"ל ועפ"י האמור לענין לבעל' בוודאי היכא דאיכ' ס"ס דהיינו היכא דאין אנו יודעין אם הוא מהמקור או מן הצדדים הוא מותרת לבעל' אבל לענין שנטהרה לגמרי בימי טומאתה צריכין אנו לסברת הנוב"י והס"ט וא"כ צריך להיות מתון בדבר ולצרפו לצדדים אחרים וה' יורינו נפלאות מתורתו: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קע"ח החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המופלג המאור הגדול כש"ת מוה' זכרי' שפירא נ"י אב"ד בק"ק דאראג יע"א: מכתבו קבלתי ושם נשאלתי לחוות דעתי באשה זקינה שחדל להיות לה אורח כנשים זה שנה וזה איזה חדשים נתחדש לה איזה מקרה שאינה יכולה לטהר עצמה לבעל' כי תמיד מוצאת כתמים ורואה מראות הנוטים לאדמומית בלי הרגש פתיחת פיה"מ ורק זיבת דבר לח וכשבדקת העד אינה מוצאת על ראש העד רק מהצד ואינה מרגשת לא במקור ולא בצדדים שום כאב ודעת מעלתו נ"י נוטה להתיר עפ"י דברי הש"ע ביו"ד סי' קפ"ז אות ז במרגשת או מצאה רק בחד צד יש לתלות במכה ופי' הגאון מהר"י הלוי בנוב"י סי' מ"ד דהכוונה אפילו אינה מרגשת מכה ואע"ג דהטו"ז והש"ך וגם שאר אחרונים לא פירשו כן כ' מעלתו בזקינה שהוא בחזקת מסולקת דמים ועי"ז יש לה חזקת טהרה דאלים שהוא חזקת הגוף דעדיף משאר חזקות ואיכ"ל דכ"ע מודים דתלינן במכה וגם כיון דאינה מרגשת פתיחת פי המקור ולדעת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל אין זה הרגשה והוי דרבנן וליתר שאת תעשה הבדיקה המבוארת בסי' קצ"א וסמך עלה בנוב"י ובחת"ס סי' קמ"ח עכ"ל בקיצור מאי דצריך לגוף הנידון

ומעלתי נ'י האריך בפלפול בדין דתול'י במכה ואני אשיב בקצרה דלפי ענ"ד אין לחלק בזה בין זקינה לרכה בשנים דיש לה ווסת: ומ"ש מעלתו נ'י דאית לה חזקת הגוף ולכך יש לתלות במכה תמהני אדרבה הרי יש לה חזקת הגוף דאין לה לא מכה ולא פצע וחזקת מסולקת דמים לדידן דקי"ל ווסתות דרבנן נראה דכשם דקביעות ווסת אינו אלא מדרבנן ה"נ סילוק ווסת אינו אלא חזקה דרבנן כיון דקבעית הואיל וראיית דמים תלויין במקרה ומזג הגוף ע"י אכילה ושתי' ולא חשבי' לי' לחזקה גמורה לפי דעת המקו"ח בסי' תס"ז אות ה' ה"נ סילוק דמים בוודאי לפי סברת הנוב"י דווסתות דרבנן מוכח דאיכא כנגדו חזקת טהרה ל"ד אפיקו לעיולי אבל הרי איכ"ל כסברת מקצת האחרונים משום דתל'י במקרה וא"כ הסברא נותנת בהיפוך ויש לתלות טפי דבא מן המקור ממאי דנימא דתולין דיש לה מכה כיון שחזקת הגוף דעדיפא משאר חזקות מכריע לומר דאין כאן מכה.

ואין לומר דנסמוך על סברא ואומדנא זו מדלא מצאה רק בצד אחד ע"כ אינו מהמקור זה אינו רק סברא ואומדנא ובב"ב דף צ"ג ע"א מדמה אומדנא לרוב וכיון דלדעת הפנ"י בסוגיא דמומין דהכריח שם דחזקת הגוף עדיף מרוב א"כ כיון דחזקת הגוף דאין לה לא מכה ולא פצע הוא נגד אומדנא הואיל וניכר רק מן הצד אזלינן בתר חזקת גוף וגם הרי לא קי"ל שם כרב אחי דאזיל בתר אומדנא להוציא ממון ולכך נראה דווקא באית לה מכה אלא דאין לה ווסת קבוע וכפי' והאומדנא משלמת מעלות דאורח בזמנו בא.

ובזה מיושב קושית הטו"ז כמ"ש הנקוה"כ אבל בלא מכה אין להתיר כיון דאיכא חזקת הגוף כנגדה וכ"ש דהרי מהרא"י חייש לדעת המרדכי דבעינין דווקא שנדע שמכתה מוצא דם ובאשה דאי לא נודע מקום המכה כמ"ש החו"ד או שנמצא למטה מהמכה שלא במקום המכה ולכך צירף עוד סברא דיש לה ווסת קבוע ואז מטהרינין ובפרט שהרי אנו רואין ממהרא"י דלא אלימ' לי' אומדנא זו דאינו נמצא אלא בחד צד להכריע ממנה ואפילו באיכא מכה אלא שאינו ידוע אי מוציאה דם דנימא ע"י אומדנא זו הוי כוודאי מוציא דם אלא דלא ברירא לי' כולי האי האי אומדנא ולכך צירף עוד סברא להתיר משום דיש לה ווסת כמבואר מלשון מהרא"י וכמ"ש הנקוה"כ וכיון דלדידהו לא ברירא להו האומדנא האיך נימא דסמך הש"ע עולה אפילו נגד חזקת הגוף: ובאמת יותר נראה לי בכוונת הש"ע דלא פליג על המרא"י וס"ל ג"כ דבעינין תלת מעלות מכה ואומדנא דאינו בנמצא אלא מן הצד וגם יש לה ווסת ואי משום קושית הטו"ז סק"י דהרי הרמ"א פסק שם דסגי ביש לה ווסת ויש לה מכה אפילו אינה מוצאת דם מיהו כבר כ' האחרונים דמ"מ בעינן שנדע שיש במכה ההוא דם ואז תולין בה כדרך דתלינין בזאב לענין ריאה ובני מעיים והרמ"א מיירי במכה שידעי' שיש בה דם אלא דלא ידעינין אי מוציא דם אז פסק הרמ"א דאם יש לה ווסת קבוע סגי אבל אם ידעה דיש לה מכה ואינו נודע דיש בה דם לתלות בה בעי' אומדנא דיש בה דם ואז בעי' עוד מעלה ווסת קבוע זה נראה כוונת מהרא"י וא"כ איכ"ל דהש"ע סעי' ז' מיירי ג"כ בכה"ג ואין כאן קושיא ודעתו לגמרי כמהרא"י.

והחו"ד שם אות ז' כ' ראי' דבלי מכה עפ"י הוכחה ואומדנא אין להתיר מכה דחיישינין בנמצא דם במ"ר אע"ג שאנו שמבלי השתנה אינה רואית ויש לה כאב ואפי"ה אינו מועיל למתלי ולומר שיש לה מכה במקום השתן ומשם בא ושם לענין משתנת ודם במ"ר לא אשתמט בגמרא ובפוסקים לומר דדין זה אינו נוהג בזקינה אפילו זקנה ממש וכ"ש בנידון שלנו מכה סברא הנ"ל נראה דאם אין לה מכה אע"ג דיש הוכחה ואומדנא אין להתיר כן נראה לפי ענ"ד.

ובפרט שגוף הדין שתולין במכה אפילו אינה יודעת דמוציאה דם פלפלו הרבה הראשונים והאחרונים בפ"י הרשב"א ולפי ענ"ד לכאורה קשה דכבר האריך הפר"ח והתבו"ש בסי' כ"ט ביו"ד שדעת רבינו יונה והרשב"א וסייעתם ס"ל דבמקום ריעותא לא סמכינן אחזקה אלא א"כ יש דבר למתלי ב"י בהיתירא ואין כאן דבר למתלי ב"י באיסורא וא"כ כאן בנמצא דם דתולין במכה ואמאי והרי איתרע חזקתו בשלמא במכה שידוע שמוציאה דם אין כאן ריעותא כלל דאמרינן אין כאן דם כלל מה שלא נודע לנו אבל במכה שאינה מוציאה דם ואיכא ריעותא ויכולין למתלי בין במקור ובין במכה ואע"ג דלא חיישינן למימר דראוי למתלי טפי במקור שרוב דמים מן המקור וניזיל בתר רוב משום דאדרבה דרוב פעמים אורח בזמנו בא באשה שיש לה ווסת קבוע ואפילו באין לה ווסת קבוע אינה רגילה למחזי כל שעה והיא בחזקת שאינה רואית כל שעה וכמ"ש התוס' בפ"ק דגיטין והביאום האחרונים בכאן ואיכא נגד רוב דמים שרוב פעמים אינו בא שלא בשעת ווסתה מן המקור ומכל מקום מידי ספיקא לא נפקא אלא דמוקמי' אחזקה כמ"ש הפוסקים עיין בנוב"י בתשובה סי' מ"א ובתשובת מרן זצ"ל בחת"ס סי' קמ"ב ואמאי הא איכא ריעותא ובשלמ' על הש"ע איכ"ל דסתם כדע' התוס' וכמ"ש הפר"ח אבל הרשב"א לשיטתו קשיא ולכאורה ה"י ראי' לפירוש החכ"צ סי' מ"ו שגם להרשב"א בעינן שהמכה מוצאת דם מיהו גם על הש"ע קשיא לפי מה שהכריח הפמ"ג בפתיחה לה' טריפות לתרץ קושיות הפמ"א ח"א סי' ט"ו דבמקום דאיכ' מיתה או כרת לא סמכינן אחזקה דאית לה ריעות' וא"כ קשיא למה סמכינן כאן מיהו לפי מ"ש הפמ"ג שם דוודאי מה"ת סמכינן על חזקה אפילו איכא ריעותא ורק מדרבנן חששא באיכא ריעות' ואי מיירי כאן כמ"ש הש"ך דרק ברואה מ"ת דהוי ווסתות דרבנן לא החמירו רבנן בדרבנן אבל לדעת הפוסקים דמכשירין גם לבעלה קשה ואפשר דלבעלה לא גזרו רבנן וצ"ע ועכ"פ אפילו נימא דסמכינן אחזקה מ"מ היינו לדידן דאזלינן בתר רובא אבל לר"מ דחייש למיעוט' אמרינן כיון דספק שקול ופלגא ופלגא הוא אמרינן סמח"ז לפלגא ואידך פלגא לא גרע ממיעוט וכמ"ש המהרש"א בתוס' בחולין דף פ"ו ע"א ד"ה מאי טעמא וכו' ור"מ הא חייש למיעוט' וה"נ כן לר"מ ובזה מיושב קושית החכ"צ סימן מ"ו מהא דאמרינן בנדה דף נ"ח כשהסתכלו תלמודיו בו כשתלה במכה ואמר הרי אמרה תורה דם ולא כתם מזה הקשה החכ"צ דמוכח בדם לא תלינן במכה שאינה מוציאה דם ולהנ"ל א"ש דהרי כ' התוס' בחולין דף י"א ע"ב דרע"ק חייש למיעוט' מהא דאמרינן ספ"ק דמכות אלו היינו בסנהדרין לא ה"י אדם נהרג וכו' א"כ כיון דחייש למיעוטי שפיר הסתכלו ב"י ברע"ק לשיטתו דחייש למיעוטי והוצרך לתרץ להם משום דכתם אינו אסור אלא מדרבנן אבל לדידן תולין במכה אפילו בראי' גמורה וכל זה ביש מכה אבל להוכיח דיש מכה לפי הנ"ל לא שמענו להתיר אפילו בדרבנן כיון דחזקת הגוף עדיף וכוודאי חשבינן ל"י ואפילו בדרבנן לא תלינן ולכך אפילו לא הוי הרגש' אלא זיבת דבר לח והסכים מרן זצ"ל בסי' קס"ז דלא מקרי הרגש' אפי"ה אין להקל ובפרט שהחוו"ד בסי' ק"ץ כ' דזיבת דבר לח סמוך לפי המקור הוי הרגש' וזה אפשר דגם מרן זצ"ל מודה כמ"ש במקו"א (עיין לקמן סי' קפ"ג וגם בנידון הנ"ל נהי דהראי' ה"י בלי הרגש' אבל מה שמוצאת בעד האיכא למימר הרגשת עד הוא מיהו זה לא אמרינן ולא חיישינן להרגשת עד אלא משום דחזקא דבא בהרגש' כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מא"ב אבל דם זה שבא בלא הרגש' גם בעד לא חיישי': ומכל מקום נ"ל דיש לסמוך על האי בדיקה דסי' קצ"א שהסכי' עמה מרן זצ"ל אפילו בלי כאב ונהי דשם התיר דווקא הואיל ויש צדדים להתיר בלא"ה מ"מ הא גם נידון כזה דימה החוו"ד סי' קפ"ז ס"קז לרואה במ"ר וגם יש לצרף לזה הואיל ואינה מרגשת רקזיבת דבר לח ולכך אני מסכים עם

מעלתו נ"י בבדיקה זו אם באמת יש לה אומדנות דבא הדם מן הצדדים כי אנכי מסתפק לפי לשון מעלתו נ"י אינו דומה לנידון מהראי' שזה שנמצא בצד העד ולא בראש העד אולי זה ע"י תפיסתה העד באלכסון ולכך צריך לכל אלו הדברי' מתונות וחקירה רבה ואם יש לו אומדנות והוכחות ברורות שנרא' שבא מצדדים אני מסכים עם מעלתו נ"י לבודקה בבדיקה הנאמרה בסי' קצ"א ולבדוק ג"פ הנראה לפי ענ"ד כתבתי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קע"ט יתענג על רוב שלום הרב המאוה"ג שלשלת היוחסין כש"ת מוה' סענדיר צבי נ"י אב"ד דק"ק וואלווא יע"א: מכתבו קבלתי וכו' ואשר שאל על דבר בתולה שנישאת שלאחר טבילה שני' היתה עם בעלה ולא מצאה דם ואמרו שכמדומ' להם שלא הי' ביאה גמורה ובליל שני' שוב בעל ומצא דם על עד שלו וטבלה ושוב מצאה דם בביאה בליל טבילה ובשניהם הרגיש' צער ושוב טבלה ונבעלה ומצאו דם ולא הרגיש' צער וכ' מעלתו נ"י דנהי דהנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' צ"ד התיר בכיו"ב התם מיירי שאמרה ברי דבביא' שני' לא הי' ביאה גמורה משא"כ כאן והדין עמו בזה ובלא"ה כאן גרע מנידון הנוב"י דשם צירוף דעת המנח"י דתלינן בליל טבילה והותר לבעול לילה שני' עיי"ש אבל בנידון הנ"ל הג' ראיות האחרונות לא היו כולם בליל טבילה: והנראה לפי ענ"ד בעזה"י להתיר אפילו בכה"ג דהרי הנוב"י שם סי' צ"א התיר היכא דהוי ספק אם הי' בשעת ימי דמי טוהר משום דרואה מ"ת אסורה משום ווסת ווסתות דרבנן ולכך ספיקא דרבנן הוא אם מסתפק לן אי חשיבא רואה מ"ת עיי"ש וא"כ ה"נ כיון שבב' פעמים שלאח"ז הי' לה צער וראוי לתלות בדם בתולים כמו שהכריע הרמ"א בסוסי' קפ"ז רק מכח ספק ביאה נתלה ונימא דלאו דם בתולים הוא הוי ספיקא דרבנן ולקולא אמנם לכאור' יש ראי' נגד זה ממה שהכריחה חו"ד שם בסי' קפ"ז אפילו באם לא בדקה לאחר ביאה שני' שוב אין יכולין לתלות בדם בתולים אע"ג דהוי ס' א"כ מוכח דלא כהנוב"י ודלא כדברי דלעיל אמנם דברי החו"ד לא הבנתי דמ"ש להביא מנדה י"א לרואה מ"ת התם בנדה מספקא לן על הדם לאחר ראי' והוי ספק גמור אבל כאן דמיירי לענין ווסתות דהוי דרבנן איכ"ל כנוב"י וכו"ל: מיהו אפשר דלא אמרינן סד"ר לקולא לפי מ"ש הה"מ בפ"ב מחמץ ומצה דין י' דבדיקת חמץ דניתקן על הספק אמרינן בי' ספיקא להחמיר או משום דאתחזק איסור' דהרי בכל הרואה מ"ת הוי ספק שמא בא מן הצדדים כמ"ש הב"י שם ואע"ג דחזקת דמים מן המקור הכא יש רוב כנגד חזקה זו דרוב נשים אינם רואים מ"ת ואפי"ה אסרו אף שהוא רק ספיקא דרבנן מ"מ כשיש עוד ספק מחמת בתולים איכ"ל דשרי כיון דיש רגלים לדבר ע"י הצער ומוכיחה קיים ואיכא ס"ס ואע"ג שכ' הנוב"י מהדו"ק בחיו"ד סי' מ"א אות ו' עוד שם בסי' נ"ז דהיכא דהמכה מן הצדדים לכ"ע לא הוי ס"ס נראה דכאן עדיף דכאן צריכין להתחיל תחילה אולי הוא עדיין דם בתולים כמו בלילה הראשון' ובשני' לא בעל בעילה גמורה שהרי בחזקת דם בתולים הוא וראוי להתחיל בזה כעין שכ' הש"ך בסי' ק"י בכללי ס"ס אות י"ג ולכך לא צריך להיות יוכל להתהפך וממיל' ג"כ לא מקרי שם אונס חד דהרי דם בתולים בעי' טבילה מדרבנן משא"כ דם צדדים ואף ע"ג שכ' הר"ן בפסחי' כ"ט ע"ב דחומרא דחמץ במשהו אינו יכול לגרום היתר מ"מ לענין שם אונס חד הוא נראה נכון דלא מקרי שם אונס חד: וגדולה מזו כ' הש"ך שם בסי' ק"י אות י"א בכללי ס"ס וגם המנח"י בקונטרס הספיקות האריך דלא מגרעת משום שם אונס חד הוא וכן כ' הפליתי והפמ"ג שם מסתפק אם אפשר לסמוך עליה' במקום הפס"מ ומכל הטעמים הנ"ל נראה דיש להתיר בספק אם הי' ביאה גמורה מכ"ש אם לא בדק כלל ועפ"י מ"ש בלא"ה אין ראיות החו"ד מגמרא נדה י"ח ראי' לכאן דהש"ס קאי היכא דליכ' ס"ס ובפרט לדינא דמתניתן דגם דם בתולים א"צ נקיים הוי שם אונס חד משא"כ לדידן

הוא שפיר ס"ס ולכך נראה נהי דע"ז לחודא אין לנו לסמוך מ"מ אם יש לאשה ההוא ווסת קבוע שפיר יש לסמוך כמ"ש הרמ"א בסי' קפ"ז בדין מכה שאינה מוציאה דם ה"ג יכולה לטבול ולשמש כן נראה לפיענ"ד ידידו הד"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה ק"פ בעזה"י"ת יום ה' וישלח תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב להרב המאווה"ג המופלג מוה' יוסף וואלדמאן אבדק"ק העלמין יע"א. מכתבו הראשון גם השני קבלתי ואני איחרתי מלהשיב לו עד שבא שנית מכתבו כי אין אני יודע היתר להאשה העלובה הלזו ואין נפ"מ בהקדם מכתבי הנה מעלתו פתח להתיר מדברי הנוב"י חיו"ד סי' נ"ה ובמהדו"ת סי' קי"ד וגם משו"ת תפארת יוסף חיו"ד סי' כ"ה וגם משו"ת אמרי אש בחיו"ד תשובה ס"ג שכ' כה"ג להיכא דהאשה בלא"ה מסולקת מדמים כגון זקינה או מינקת ואפילו אשה שיש לה וסת קבוע לאחר ווסת דהוי מסולקת בכה"ג אי"כל דתלינין במכה שנעקר המקור ואע"ג דלא ידעינין דמוצא דם כמ"ש בתשובות הנ"ל וכיו"ב הה"ד בנידון זה דהאשה מינקת ומסולקת מדמים איכ"ל דתלינין לקולא שבא מחמת מכה דנעקר המקור ע"כ תוכן דבריו ובגוף הדבר אין אני מכניס א"ע כי לדעתי בלא"ה אין לדיין תועלת בזה מסברא הנ"ל וחילוק הנ"ל דבזה הי' מקום אי נימא בסברת ר"ש כדעת נוב"י וסייעתו דס"ל דתלינין במכה אבל מרן הגאון בעל חת"ס ז"ל בתשובה סי' קמ"ה בחיו"ד הסכים דעיקר הפירוש כפירוש התומים בספרו תפארת ישראל על הלכות נדה ובתשובות מעיל צדקה סי' ל"ד דלא מיירי שיש מכה אלא שנשתרבב המקור ע"י חולשת חיבור הרחם ואין הספק אם בא מן המכה אלא וודאי בא מן המקור ואפי"ה יש לומר לר"ש דאינה טמאה דאין דרך דם לראות בכה"ג ולא אסרה התורה אלא בדם הבא כדרכו וכטבעו כמו שהסביר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל שם אלא שכ' דאין לסמוך על דעת ר"ש בלבד והרמב"ם פליג על זה וסבר דאם ראתה דם אפילו בחתיכות נמי טמאה דאעפ"י דאין דרכה בכך וכמבואר ברמב"ם בפ"ה מהלכות איסורי ביאה דלא כהר"ש הנ"ל וא"כ כיון דוודאי מהמקור בא הדם אע"ג דהיא מסולקת מדמה א"כ מה יועיל במה שהיא מניקה או זקינה אם בא להדם מהמקור היא טמאה וגם לי נראה הפירוש בדברי הר"ש כדברי התפארת ישראל וכדברי מרן זצ"ל: והי' נראה לי להביא ראי' לשיטת הרמב"ם מהא דקי"ל דנדה מטמאה אפי' בראתה באונס כמבואר בהדיא בש"ע יו"ד סי' קפ"ג ובאונס וודאי אין דרכו בכך ואפי"ה הלכה פסוקה דרק זיבה אינה מטמא באונס אבל נדה מטמא באונס וע"כ לכאורה משמע כשיטת הרמב"ם אבל אין מזה ראי' דכבר הסביר מרן זצ"ל שם דגם אם ראתה ע"י קפיצה איכ"ל דעי"ז נתרבה ונתחמם הדם במקור ומרגשת שוב והדם יוצא בטבע ולעולם י"ל כר"ש ועכ"פ כיון דפלוגתא הוא וגם בהרגשה יש פלוגתא אם זיבת לח מקרי הרגשה דאורייתא וחיוב כרת ומרן הגאון ז"ל לא הכריע וצייד שם בכמה צדדים ובתשובה סי' קע"א כ' שמעולם לא יצא דבר זה ממנו להיתר ואני מה אענה בתרי' ולכך לא השבתיו ובלא"ה דבר גדול כזה צריך לשאול לכמה רבנים מובהקים ואם יסכימו רבנים מובהקים להיתר אין אני אוסר וכמ"ש שם מדברי מרן הגאון זצ"ל בסי' קע"א ומן השמים ירחמו על האשה העלובה ההוא ולדעתי טוב שתתעסק ברפואות ואפשר שמועיל אם תשים באותו מקום טבעת של שעוה עפ"י הרופאים ושלא תעשה מלאכה כבדה ועצה טובה קמ"ל ואחתום בברכה המשולשת ידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה קפ"א יום ד' פ' בחקותי תרל"ח לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכ"ט לכבוד הרב המאור הגדול המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' עקיבא אייגר נ"י אבדק"ק סוידטץ יע"א:

מכתבו קבלתי ואם אמנם שאני מונע עצמי בכל האפשר שלא להשיב שואלי דבר כי אני אדם חלוש מ"מ לככודו אמרתי להשיבו בקצרה במה ששאל על דבר אשה שפסקה ווסתה ואינה יכולה לטהר עצמה לבעלה שכמה פעמים שופעין ממנה דמים בלי הרגשה אבל קודם שנישאת בימי נעוריה הי' לה איזה מכה בבטנה שצבתה בטנה ואח"כ נתרפאה והי' לה זמן ווסת כשאר נשים ועתה זה איזה חדשים נפלה מן הסולם וחזרה להיות שופעת דם ואינה יכולה לטהר עצמה ושאל לה דינה אם יכולה לתלות במכה דבש"ע יו"ד סי' קפ"ז קי"ל דאשה שיש לה ווסת קבוע ושלא בשעת ווסתה אם ראתה דם אז יכולה לתלות במכה וא"כ האשה הלזו שהיא זקינה ופסקו דמיה וא"כ איכ"ל ששפיעת הדם הוא מחמת המכה אלא דפלפל קצת אי זקנה עדיף משלא בשעת ווסתה או גרע ועוד האריך באריכות גדול בענין הזה: והנה גוף הדין לענין זקנה בוודאי נראה דזקנה לא גרע מאשה שלא בשעת ווסתה וכבר כ' כן בספר בית מאיר בסופו שנקרא צלעות הבית בסימן י"ג דחולק על הפ"י סי' ו' דס"ל דזקנה כ"ש מאשה שיש לה ווסת שלא בשעת ווסתה ובתשובות גאונים בתרא סי' כ"ח כ' דכ"ש כשהיא מניקה דדמיה מסולקין ומובא בספר לחם ושמלה להגאון מוה' שלמה ג"פ נ"י בסי' קפ"ז סקל"ח וא"כ כ"שזקנה וא"כ בוודאי אם הי' לה מכה אעפ"י שאין מוציאה דם בבירור הי' נכון לתלות בהמכה כמו שהסכימו כל האחרונים כהרמ"א אלא שהש"ך שם כתב הא דתלינן במכה אע"ג דלא ידעינן בירור שמוציאה דם היינו דווקא לענין שלא נחשיבנה לרואה דם מ"ת אבל לענין ז"נ בוודאי צריכה לספור וגם הנוב"י סי' מ"א מסיק כן דלענין לטהר לבעלה צריכה לספור ז"נ: וא"כ גם בנידון זה אפילו תלינן במכה אינו מועיל לטהרה לבעלה דהרי צריכה ז"נ אלא ש"ל כיון שלפי מה שכ' דהאשה רואת בלא הרגשה וזה אינו אלא דרבנן כמו רואה מ"ת דהתם מהני וא"כ גם כאן מהני וראי' לדברי הש"ך נראה מגמרא נדה דף ס' באשה שבאתה לפני רע"ק ושאל אותם אם יש לה מכה שיכולה להתגלע והביטו בו התלמודים ותמהו והקשו על הרשב"א הנ"ל דסובר דיכולה לתלות אפילו במכה שאין בה דם ולהנ"ל לדברי הש"ך א"ש דהם לא ידעו דכתם רק מדרבנן והשיב להם זאת דזה הוי רק מדרבנן ועוד אמרתי לישב דאיכ"ל דע"כ לא קאמר הרשב"א דתלי' במכה אלא משום דתלי' במצוי דהוא כרוב אבל ר"ע הרי כתבו התוס' בחולין דף י"ב ע"ב דרע"ק חייש למיעוטא אפילו מדאורייתא ולכך תמהו אבל לדינא דאיכ"ל דאזלינן בתר רוב ול"ח למיעוטא וא"כ אפשר לסמוך אפילו לטהרה לבעלה אפילו ברגילה להוציא דם משום דסמכינן ארגילתה ואפילו באיסור דאורייתא מיהו על מה שפירשתי לא אוכל לסמוך לדינא כי בוודאי צריכין אנו לחוש לדברי הש"ך אלא שעדיין אפשר לומר כיון שהיא רואית בלא הרגשה אסורה רק מדרבנן ולא גרע מראתה דם מ"ת דסמכינן על המכה בכה"ג מיהו אני מסתפק וצ"ע לי ואע"ג דדרשו חכז"ל בבשרה עד שתרגיש בבשרה וגם הרמב"ם כ' כלל דחזקת דם נדה בא בהרגשה מ"מ איכ"ל דהיינו אם אין לה חולי אבל אשה שיש לה מכה וחולי באותה מקום אפשר דאין זה כלל דאיכ"ל מה שלא הרגישה הוא מצד המכה והחולי וזה צ"ע: מיהו בנידון הנ"ל בלא"ה א"א להתיר לפי דעתי דהרי לפי מאי שכתב במכתבו לא נודע שיש לה מכה אלא כאב וכאב הסכימו האחרונים דאינה כמכה ועוד דהרי הפמ"א ח"א סוסי' כ' דהא דתלינן במכה היינו דווקא במקור אבל במכה בדופן או בבטן לא תלינן במכה משום דמאי ענין הדם שאינו במקור לתלות בו וכמו שהסביר שם והובא גם כן בסד"ט שם במקומו ע"כ לפי מ"ש מעלתו שבימי נעוריה הי' צבה ובכה"ג אין לה שייכות למקור וע"כ אין אני יודע היתר להאשה ההוא ומן השמים ירחמו עלי' ולדעתי ע"י מרחצאות המסוגלים לזה תעלה לה ארוכה ורפואה שלימה מן השמים ישלח דברו וירפאה דברי

החותם בברכה המשולשת ידידו הדור"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קפ"ב בעזה"י יום א' לסדר בהעלותך שנתרל"ח לפ"ק חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד אהובי ידידי הרב הגדול המפורסם מוהר דוד יהודא זילבערשטיין נ"י האבד"ק וואציע"ן יע"א מכתבו קבלתי ובו העיר אותי כי יש מקום להתיר אותה אשה עיין בס"י הקדום) לבעלה והחששות שכתבתי יש לדחות מ"ש דיש לחוש כיון שהוא חולנית ואינה מרגשת כולי האי י"ל דאין לסמוך על מאי שלא הרגישה וסברה שאין זה הרגשה אין כוונתו דהיא אינה נאמנת דהרי התורה כתבה וספרה לה לעצמה שאשה נאמנת לטמא ולטהר וגם אמרינן בבשרה עד שתרגיש בבשרה ואם לא הרגישה נראה מלשון הגמרא דהדם הזה טהור ואעפ"י שזה דבר רחוק בעיני דעיקר ההיתר אם לא הרגישה כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מאיסורי ביאה דחזקת דם באה בהרגשה ומדלא הרגישה בוודאי אינה דם נדה ע"ז אמרתי אולי דזה שייך רק באשה בריאה משא"כ באשה שהיא חולנית ול"מ לדעת הנוב"י דס"ל דזיבת דבר לח נקרא הרגשה ולדעת החו"ד נהי דלא ס"ל כהנוב"י אבל מ"מ אם הרגישה זיבת דבר לח היוצא מהמקור הוי הרגשה ואפ"י לפי מה שהסכימו האחרונים דדווקא פתיחת פיה"מ נקרא הרגשה זה וודאי לאו דווקא אלא כל שנזדעזעו אבריה ונראה דה"ה שאר שינוי דהרי אמרינן והובא ברש"י בפ' תזריע דכל אשה שרואית דם אבריה וראשה כבד עלי' ומטעם זה נראה דמ"ש הרמב"ם בפ"ה מה' איסו"ב הלכה י"ז דהרגשה מקרי אם האברים מזדעזעים דזה לאו דווקא דוודאי ה"ה אף שאר שינוי בגוף ולכן אני חושש באשה שיש לה חולי וכאבים דאפשר דהם הרגשת דמי המקור או אפשר הרגשת דם המכה ולכך אין ברור לי שדם ההוא הוא רק דם בלא הרגשה שיהא טהור מן התורה: והטעם השני שכ' להחמיר משום שבאשה ההוא אין יודעין כלל שיש לה מכה שאפשר שמוציא דם מהמקור ומה שהביא שקודם נישואין הי' לה מכה בבטנה ועי"ז צבתה בטנה אבל הרי גם אז לא הי' יודעין בבירור שיש לה מכה שיוצא ממנה הדם ומכ"ש עתה האיך אנו יודעין שיש לה מכה ומבואר בש"ך ביו"ד סי' נ' לענין טריפות דאפילו אי איכא חזקת היתר אין מקילין אלא במקום שיש בוודאי לתלות וכאן אין מקום לתלות בוודאי דאפילו הכאב שהי' לה בנערותי' קודם הנישואין כבר הביא בסד"ט דברי הפמ"א דאם המכה למעלה מן המקור ואפשר שנבלע הדם באברים ואח"כ היא באה אל המקור וא"כ יש ג' ריעותות ואני לא מצאתי מי שמקיל אם מתחברין ג' ריעותות כאחד להתיר אפ"י באיסור דרבנן וכ"ש כאן דיש לחוש לאיסור תורה זה הי' טעמי שחששתי להחמיר וכן עתה אין אני יכול למצוא היתר להאשה הזאת משום טעמים הנ"ל מיהו אפשר שדם של האשה הזו אינה בא מן המקור כלל ואפשר שבא מן העלי' ומשאר מקומות כיון שבא בלא הרגשה לדבריה וזה אפשר להבחין ע"י בדיקה הנאמרת בסוף סי' קצ"א ואז יש מקום להתיר כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה המשולשת בהחפזי דברי ידידו הדור"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קפ"ג החיים והשלום וכל טוב לידיד תלמידי הרב המופלג חרוץ ושנון זית רענן כש"ת מוה' וואלף סופר מפ"ב נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק קאמרין וכעת מצו"פ לק"ק נאג"י וואשאן יע"א.

מכתבו קבלתי ואמינא ברוך לעומתו מז"ט וחיים ושלום וכל טוב לכל ביתו וע"ד אשר שאל ממני שאלה וז"ל בקיצור אשה אחת הפסיקה בטהרה וספרה ז"נ וביום הז' קודם טבילתה אמרה לה גיסתה שאתמול עמדה אצל המראה וכשהלכה משם נמצא דם במקום ההוא ועדיין ניכר מקום הדם וגיסתה צוותה אז לקנח הדם משרתת ישראל ואשה המטהרת אמרה שלא עמדה כלל אצל המראה באותו מקום וגוף השאלה יש לדון בזה ד' דברים (א אם האשה שהיא רק ע"א נאמנת

בזה משום דהוית ע"א נגד החזקה שהרי הפסיקה בטהרה והיא בחזקת שאינה רואית ואע"ג דבתוך ימי ספירתה פליגו האחרונים אי חשיב חזקת אינה רואית וודאי איכא הואיל וכבר עברו ג' ימים הראשונים ב) הואיל ואשה מכחשת הוי הכחשת בע"ד ואין ע"א נאמן ואפילו אי לא חשבינן כבע"ד כדמשמע מתוס' גיטין דף ב' ע"ב שהביאו ראי' מוספרה לה דע"א נאמן ולא כ' כרמב"ן דהיא נאמנת מצד בעל דבר מ"מ הוי כע"א נגד ע"א.

מיהו על זה יש לפקפק דכיון דביום ז' אמרה לה שאתמול עמדה אצל המראה ואז הי' הדבר מלתא דלא רמי' עלה א"כ אין הכחשתא כלום ג) כיון שלא הרגישה כ' הש"ך בסי' ק"ץ אפילו דם בעין הוי רק כתם א"כ נתלה הדם שבא מהמשרתת דאולי עמדה שם מקדם דנהי שאמרה שכבר הי' לה ווסתה זה זמן ב' שבועות הרי לא הפסיקה בטהרה וגם עדיין בגדיה מלוכלכים ולזאת המטהרת בדקה שחרית וערבית ולא מצאה כלום ואם ממנה הוי גם על בגדיה הי' צריך להיות נמצא דם ד) כיון שלא מצאה רק על הקרקע הרי אינה מקבל טומאה אכן יש להסתפק הואיל והקרקע מרוצף מנסריה ואע"ג שמתחילה שפעם לחבר בקרקע עולם מ"מ הלוא יש בהם יתדות ברזל והם לא נעשה מתחילה לכך אלא שמ"מ הרמב"ם בפ"ו מכלים כ' דמסמורים שעושים לתקוע בעצים אינם מקבלין טומאה כל אלה הם הספיקות ואשר העיר עליהן הרב הנ"ל ואמינא בעזה"י דעתי על כל הד' ספיקות הנ"ל.

א) על הספק אם ע"א נאמן הנה לענין איסורין אין חילוק בין איש ואשה ולעולם ע"א נאמן ואפילו נגד החזקה דעת הרבה פוסקים הובאו בש"ך יו"ד סי' קכ"ז סקי"ו דע"א נאמן בין לאסור ובין להתיר ואע"ג דלפי מ"ש הנוב"י בסי' נ"ד בהאהע"ז דווקא נגד חזקה דמעיקרא איכ"ל דנאמן אבל נגד חזקה בשעתו איכ"ל דלכ"ע אינו נאמן מ"מ גם כאן אפילו אי חשבינן לחזקה בחזקת שאינה רואית רק חזקה דמעיקרא שהפסיקה איכא אבל חזקה אחרת ליכא ואפילו אית' לה ווסת ידוע וחזקה אורח בזמנו בא הא קי"ל ווסתות דרבנן משום דעשוי' להשתנות וא"כ ה"נ להנ"ל אין כאן סמיכה על חזקה דאורח בזמנו ואם כן אין כאן רק חזקה דמעיקרא ולדעת מקצת הפוסקים ע"א נאמן נגד החזקה ואפילו אי אמרינן כדעת הפוסקים דע"א אינו נאמן לאסור נגד החזקה אלא א"כ שתק וכן פסק בש"ע סי' קכ"ז מ"מ נראה דכאן נאמנת דהרי אין אנו צריכין לנאמנותה נגד החזקה דהרי הי' הדם ניכר באותו מקום רק אנו צריכין להאמין לה שהאשה המטהרת עמדה באותו מקום ועל זה אין כאן חזקה ולא אמרה נגד החזקה וזה שפיר צריכין אנו להאמין לה שהיא עמדה שם וזה מקרי בירור הדבר שגם בלא אמירתה היינו יכולין לידע שדם זה מאשה שעמדה שם והיא רק מבררת שאשה זו עמדה שם: ובכה"ג נראה דלכ"ע נאמן עד אחד אע"ג שממילא יהי' הדבר נגד חזקתה וכעין שאמרו באהע"ז סי' קנ"ו סעי' ו' ובב"ש שם סקי"א ותו דהרי כאן שמצאה והי' ניכר דם ולפי הנראה מלשון השאלהלא הי' מקום לתלות הדם בשום דבר אחר אלא או באש' זו או באשה אחרת וא"כ מציאת דם זה ע"כ יצא מחזקה שהרי אפילו הי' מאשה המשרתת הי' נגד חזקה דחזקת דם שבא בהרגשה כמ"ש הרמב"ם רפ"ט מה' איסו"ב וגם כיון שכבר עברו ב' שבועות מזמן שהי' לה ווסתה ורוב נשים לא שופעת כולי האי וכמ"ש מרן הגאון בחת"ס זצ"ל בתשובה בסי' קמ"ב וא"כ מציאת זה הדם ע"כ יצא או מרוב וחזקה.

ואפילו אי אמרינן כמ"ש הנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' נ"ז וביארו היטב במהדו"ת חיו"ד סי' קכ"ז ומרן הגאון זצ"ל לא הביאו דלכאורה נראה שעפי"ז כל ראיותיו של אדמו"ר הגאון זצ"ל אינם ועכ"פ לדבריו אינו מבואר דנחזק זה אפילו לרוב אלא כל זמן ששופעת דם פעם אחת כל זמן

שלא הפסיקה בטהרה יש לחוש אולי עדיין ראתה עיי"ש וא"כ הכא אם נתלה באשה המטהרת יהי' נגד חזקה מ"מ הרי היא לא איכפת לה וממנ"פ אם מצד של המטהרת יש חזקה ולמשרתת אין חזקה נוכל לתלות בה מזה לא אמרה האשה המעידות ולא איכפת לה ואם עפ"י דין לא נוכל לתלות בה וחזקה כמאן דלית' בענין זה בא לה ממקום אחר ולא עפ"י עדותה עכ"פ עיקר הדבר נראה כיון שאין אנו צריכין לעדותה לענין הדם רק לענין שהיתה עומדת שם וע"ז אין חזקה ואפילו אי העידה גם על הדם פלגי' דיבורה ונאמנת על עמידתה שם וא"כ מטעם ספק הראשון אין להתיר: ב) עתה נבוא להיתר שכ' מטעם שהאשה המטהרת מכחשת נהי דפשיט' לן דאשה מקרי בעל דבר ומדברין משמע דפשיט' לך דהכחשת בע"ד עדיף מהכחשת ע"א דעלמא וזה אינו אדרב' הכחשת בעל דבר אינו פשוט כל כך וכבר כ' הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז ס"קוד דברש"י בקידושין דף ס"ה ע"ב לא משמע כן משמע דבעינן דווקא הכחשת ע"א ועיין בפנ"י בקידושין שם דמישב מ"מ לא עדיף מהכחשת ע"א וכן דעת הש"ך שם ס"ק כ"א דהכחשת בע"ד היכא דאינו בידו ואיכ' חזקה לאסור אינו נאמן וא"כ לא עדיף הכחשת בע"ד להתיר מהכחשת ע"א באמת הטו"ז בסימן קכ"ז ס"קו ס"ל דבע"ד נאמן להתיר אפילו נגד החזקה וכבר הקשו עליו ונהי דמהא שהביאו התוס' מוספרה לה דע"א נאמן ולא אמרינן התם משום דבעל דבר הוא והואיל ונאמנת לעצמה נאמנת לאחרין' אין ראי' דאיכ"ל הרי הקרא מיירי גם לענין טהרות ואפילו באשה שאין לה בעל ואדרב' על הרמב"ן בחי' שתי' כן תמה והאריך בזה הגאון מרן בעל חת"ס זצ"ל בסי' קמ"ז: ונהי.

שדברי מרן הגאון זצ"ל קשים שלא העיר שגם הג"א בפ"ק דחולין דע"א דשוחט דנאמן כ' סברא זו דהואיל ונאמן לעצמו אם אכל ממנו נאמן וכו' מ"מ מהא דהביא רש"י בחולין דף י' ע"ב דע"א נאמן באיסורין ילפינן מושחט את בן הבקר או מוזבחת מבקרך ומצאנך מוכח דס"ל דאין לחלק בין בע"ד וגם דברי הטו"ז כתבתי במקום אחר לישבם מ"מ כאן נהי דלא עדיף מע"א מ"מ הא הוי ע"א נגד ע"א וכמאן דליתא ומוקמי' אותה בחזקת אינה רואית מיהו זה הוי אי הוי מלתא דרמיא עלה אבל כאן דהעמידה אצל המראה לא הוי' מלתא דרמי' עלה א"כ בוודאי ברי שלה לא חשיב ברי כדקי"ל ביו"ד סי' א' סעי' ג' וש"ך שם ס"ק י"ב ואפילו אי מכחישינן עדים דבר כזה קי"ל בחו"מ סי' ע"ט סעי' י"א דלא הוחזק כפרן ועיין בצ"צ סי' ס"ה אפי' הי' לה שום כוונה כ' דחשיב מלתא דלא רמי' עלי' וא"כ אין הכחשתה הכחשה וא"כ שוב ע"א נאמן ולא נוכל להתיר גם מטעם הספק השני: ג) אמנם מטעם ספק הג' נוכל להתיר ולומר דנוכל לתלות דהרי בגמרא אמרו [נדה דף כ"ז ע"ב] וכן הוא בש"ע סי' קץ סעי' י' אמרי' בדקה קרקע עולם וכו' מבואר דאם לא בדקה תלינן אולי עברו שם עם דם של בהמות או עופות שחיטות ולא אדעתא או שאר מקראות שאפשר שיארע אפילו אם הי' המקום שנמצא בו הדם מקום שא"א לתלות שעברו שם עם דם ולא אדעת' מ"מ נוכל לתלות בהמשרתת לא מבעי' אם המשרתת לא הפסיקה בטהרה ואפשר שדמים מצויין בה אלא אפילו הפסיקה כיון שלא התחיל' למנות כלל משמע מלשון המל"מ פ"ט מה' איס"ב דין כ"ט בד"ה ודע שהתוס' וכו' שאשה הסופרת תוכל לתלות באשה שלא התחילה עדיין לספור מיהו נראה דנהי מלשונו משמע כן ולכאור' כך ראוי לתלות הקלקלה במקולקל כיון שזו אינה מפסדת כלום ואין אנו צריכין לדון עלי' מ"מ נראה כיון שהפסיקה בטהרה והרי כבר מפסדת שצריכה להפסיק מחדש וגם היא בחזקת שאינה רואית ולכך אם הפסיקה בטהרה לא קאמינא: מיהו זה דווקא באשה הרוצית לטהר דהוי מלתא דרמיא עלה אבל אם אינה רוצית לטהר דהוי לא רמיא עלה ועיין תשובות צ"צ הנ"ל שוב מקרי כלא הפסיקה אבל

אם הפסיקה כדי לטהר אפילו לא ספרה עדיין כלל נראה דאשה אחרת הסופרת אינה יכולה לתלות בה ואע"ג דקי"ל כרשב"ג דאפילו באשה הסופרת יכולה לתלות בה אשה הטהורה לגמרי אע"ג דמקלקלין אותה מ"מ כיון שזו טהורה לגמרי וזו רק בחזקת שאינה רואית וכיון שנמצא עתה דם ואחת יוצאת מחזקת שאינה רואית ואיכא חזקה דהשתא נגד מעיקר' וכאלו אינה כאן ולא נשאר לן שוב רק לאוקמה אחזקת טהרה ולכך סופרת דאין לה עדיין חזקת טהרה טמאה וממיל' האחרת טהורה ואוקמי' אחזקת טהרה ולכך שפיר ס"ל לרשב"ג דתולין ובאמת לפי מ"ש רש"י בזבחים דף כ"ז ע"א דזב וזבה בימי טהרתן מקרי חזקת טהרה וע"כ היינו משום דאין מחזיקין מאיסו' לאיסור וחזקת טהרה לענין טומאה זו קשה סברת רשב"ג ואפשר דזה טעם הרמב"ם דפסק להחמיר כרבי ולרש"י דס"ל בעלמא מחזיקין מאיסור לאיסור כדמוכח מדפי' בהמה בחי' בחזקת איסור אבמה"ח וכו' ופי' הרשב"א משום מחזיקין מאיסור לאיסור וא"כ איך פי' דזבה בחזקת טהרה בימי ספירתה ובאמת נראה שמטעם זה קשיא לי' לר"ת שם עלי' דגם ר"ת סובר מחזיקין מאיסור לאיסור ומטומא' לטומא' כמ"ש בש"ש בשמעתתא ה' פ"ד מתוס' פ' המזיר דף ע"ה ע"ב ודעת רש"י נרא' דס"ל דחזקת טהרה דרע"ק היינו דהיינו מחזיקין אותה בחזקת מסולקת בדמים די"א יום שבין נדה לנדה הוא בחזקת מסולקת דמים וכמו שאמרו בנדה דף ל"ט די"א יום הוא בחזקת טהרה והיינו בחזקת מסולקת דמים ולכך אע"ג שראתה מעיקר' מ"מ לאחר שפסחה אמרינן מקרה הי' והוא שוב בחזקת מסולקת אא"כ סתרה אז אמרינן איגלאי מלתא דאדרב' הפסיקה מקרה היתה ועפי"ז יש לכיון גם דברי רש"י בנדה דף ס' שפי' דלרשב"ג לכך תולין בשני בה ר"ל אע"ג דהי' ראוי לן לומר שהיא בחזקת מסולקת דמים מ"מ כיון דכבר ראתה והוחזק מעיין פתוח וצריכין אנו לספור ז"נ ואם ראתה איגלי בהתיי' דהפסיקה היה רק מקרה לכך תלינן בה ומיושב מה שהקשו על רש"י בזה עיין במהרש"א שם ובמל"מ הנ"ל.

ועכ"פ הדרן להנ"ל דאם גם זו הפסיקה אע"ג דלא ספרה כלל א"א לתלות בה דמנ"ל לקלקל אותה שתהא צריכה לפסוק מחדש אם היתה רוצית לטהר דלימא דמזו הוא ובחזקת מסולקת שניהם שויים וגם בחזקת טומא' שניהם שווין אבל אם לא הפסיקה שפיר נוכל לתלות בה מטעם דתולין הקלקל' במקולקל וגם מהראי' שהביא המל"מ לא מוכח אלא בלא הפסיקה כן נראה לי נכון לדינא אמנם עדיין קשה דאין הנידון דומה לראי' אפילו לתלות אי לא הפסיקה דעד כאן לא שמענו דיכולין לתלות אלא התם ששניהם לבשו החלק הזה דהנ' ביו"ד בסי' ל"ו סעי' ה' דקי"ל דתלינן בידא דטבחא כ' שם הטו"ז ס"ק דדווקא אם ידעין שהי' שם יד הטבח דאל"כ הוי ס"ס וא"כ ה"נ לפי לשון השאל' משמע דלא נודע לן שהאשה המשרתת עברה שם והאשה המטהרת לפי עדות גיסתה עמדה שם א"כ איכ"ל דלא דמי' להא דמל"מ והש"ס הנ"ל דהתם שניהם לבשו החלק אבל כאן אצל המשרתת הוי כעין ס"ס אולי לא עברה שם ואולי לאו מינה מיהו התבו"ש השיג שם על הטו"ז והפרמ"ג הניח שם בצ"ע לדינא.

ומ"מ בנידון שלנו נראה להתיר ובכתם דרבנן תלינן לכ"ע אפילו בכהאי גוונא שהרי קי"ל ביו"ד סי' ק"ץ סעי' ל"ט דבנמצא כתם בחלק שאינו בדוק לה טהור וכן אמרינן בגמרא בדקה קרקע עולם וכיון דלכל הפחות אפשר מהמשרתת לא הי' הקרקע בדוקה וכל שנמצא על מקום שאינו בדוק לא גזרו טומאת כתמים כיון דהוי תרתי דרבנן וגם נגד חזקה ונהי שכאן הוא בימי ספירה יש לה חזקת שאינה רואית ואע"ג שהטו"ז שם החמיר קצת בענין אינו בדוק דדווקא לקחו מן השוק גם בזה השיג עליו הסד"ט וכיון דלא גזרו טומאת כתמים אלא בבדוק א"כ כאן לפי הנרא' לי מלשון השאלה לא הי' בדוק ואפשר מהמשרתת ל"ג מטומאת כתמים ומותרת מן הדין: (ד)

ולרווחא דמילתא נדון שגם מכח מה שנמצא במקום שאינו מקבל טומאה היא מותרת והנה גוף הדבר אי נסרים חזיין למדרס וחשיבו מקבלי טומאה יש בזה פלוגתא בתשובו' האחרוני' והטו"ז באו"ח סי' תרכ"ט ס"ק כ' וביו"ד סי' קצ"ח ס"ג ל"א ס"ל דסתם נסרים כל זמן שלא ייחדן ותיקנן למשכב או למושב אין להם טומא' מה"ת וטומא' דרבנן משום פשוטי כלי עץ כיון דחברן לקרקע אמרינן בדרבנן דכל המחובר לקרקע כקרקע אפילו לא נעש' מעיקר' לשם כך כדאית' בפ' המוכר את הבית אמנם הסד"ט בסי' קצ"ח סעי' ל"א ס"ק ס"ג הסכים עם תשובות ת"ח דכל שתיקנם לעמידה ונרא' דה"ה להילוך חשיב כמו משכב ומושב דחזי למדרס דכל שגוף האדם נתלה עליו חשיב כמשכב ומושב ואיכא טומאה מה"ת מ"מ כאן אינם מטמאים כיון דבשעת תיקון למדרס עשאם עם הקרקע שוב גם לרבנן דר"א אינם מקבלים טומא' כמו שביאר שם בסד"ט היטיב וה"נ כאן: אלא שמעלתו חשש משום היתידות של ברזל ושוב כ' שמצא ברמב"ם מכלים דאין המסמורים מקבלים טומא' מיהו באו"ח סי' תרכ"ט סעי' ח' משמע דמסמורי ברזל מקבלין טומא' מיהו שם יש לדחות דמקבלי טומא' קאי על בבלאות ומסמורים אין מסככים משום דאינם גידולי קרקע אבל בתשובת רשב"א סימן רי"ג כ' בהדי' במסמורים דמקבלו טומאה וצ"ע אמנם בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קל"ז כ' דיש ב' מיני מסמרות ובוודאי סתם מסמרות אינם מקבלים טומא' מיהו אם מסמרות ישנים שכבר היו קבועים בכלים בתלוש אז מקבלים טומא' ובזה יש לישב דברי הרשב"א הנ"ל וא"כ בנידון שלנו אם היו מסמרים שנעשו לתקוע בדברים ולא שמשו עדיין בתלוש פשיטא דאין מקבלין טומאה וא"כ לית בהו מיחוש: ואפילו נעשו ונקבעו כבר בתלוש דנימא הואיל והמסמרי' מקבלי' טומא' ניזול בתר המעמיד מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' ר"ו הוכיח דלא קי"ל דהכל הולך אחר המעמיד ואפילו נימא דקי"ל דהולכין אחר המעמיד וא"כ יקבלו הנסרים ע"י קביעת זה דין קבלת טומאה כאלו נעשו של מתכות השתא מ"מ כיון דנעש' העמד' זה לשמש עם הקרקע וא"כ אפילו נעשו עתה של מתכות הרי נעשו לחבר עם הקרקע ואינם מקבלין הטומא' אפילו המסמרים מקבלין טומא' ועוד נראה הא דלא מהני חיבור לקרקע היינו דכל זמן שלא נעשה בו שינוי מעשה ואפשר להפרידן מהקרקע חזינן להו כמופרדין: וא"כ י"ל ממנ"פ אי חשבינן לי' דבר המעמיד והיינו בעת חיבורו א"כ מהראוי שלא לקבל טומא' כלל אפילו המסמרים וע"כ הא דמקבלו טומאה הוא מטעם הואיל ואפשר להפרידן הוי כאינו מחובר ולכך מקבלו המסמרים טומאה א"כ שוב אי חזינן להו כמופרדין אינם דבר המעמיד להנסרים ולכך א"א להחשיב הנסרים כמקבלי הטומא' מכח המסמרים ושם בנידון הנוב"י הנ"ל אין להתיר מכח זה דמ"מ הוייתו ע"י המסמרים ושם בעינן דדבר המקבל הטומא' לא יסמוך הדבר להויות המקוה משא"כ כאן לחשוב גם הנסרים למקבלי הטומא' וסברא זו נראה לפיענ"ד נכונה וראי' לזה שהפוסקים בסימן קצ"ח ס"ק ל"א שפלפלו בדין אם רשאי לעשות במקוה נסרים כולם כתבו דאם מחובר במסמרים דעדיף טפי ולא חששו לדבר המעמיד של מסמרים ולכך נראה דהאשה הנ"ל אינה צריכה לחוש לדברי גיסתה.

ומלבד.

כל הטעמים הנ"ל נ"ל עוד דהרי זו גיסתה וזו בת חמותה שחזקה שהם שונאות זו את זו כדקי"ל באהע"ז סי' י"ז סעי' ד' שאין מעידין זו לזו וקי"ל שם סעי' מ"ו דאין נאמנות גם לאסור דלצעורי קא מכוונה ולדעת הרמב"ם דבריה אין מעלה ולא מורידין כלל אפילו באיסור דאורייתא כמ"ש המל"מ פי"ב מגירושין דין י"ו אלא א"כ יש רגלים לדבר משמע דנאמנת כדקי"ל בפ"א מסוט' והכא אין רגלים לדבר שעמדה שם ולכך הוא מותרת מכל הטעמים הנ"ל מיהו טעם זה דגיסתה

אינה נאמנת נרא' דלאו מילתא דפסיק' הוא דהרי זה ששונאת זו את זו הוא רק חזקה הבא מכח רוב ובוודאי איכא מיעוט דלא שונאות ונהי דלע פליג רבנן לענין היתר אבל לענין לאסור וכן לענין להקל כגון לענין לאכול תרומה שכ' הרמב"ם בפ"ט מתרומה דין ד' ונראה דטעמו של הרמב"ם הוא דס"ל דמה"ת אין ע"א נאמן ורק מדרבנן האמינו אותו ואפילו לדעת הנוב"י בתקע"ג סי' ל"ג דע"א כשר מה"ת נאמן היינו איש אבל אשה רק מדרבנן וגם לאוסר' בתרומה נגד חזקה אינה נאמנת מה"ת ורק מדרבנן האמינה ודווקא נשים דעלמא אבל חמש נשים אלו דלא האמינו שוב הדרא אל דין תורה ואינה נאמנת אפילו לא שנאה אותה ולא פליג ובזה יש לישב מה דפסק הרמב"ם בפ"א מסוטה דין ט"ו דלענין סוטה גם חמש נשים נאמנות לאוסרה ושלא תשתה משום דמה"ת נאמנת גם היא חיישינן לדבריה ועיין בש"ש שמעתתא ז' פ"ב דיש לישב קושית הגהות מל"מ הנ"ל ועכ"פ זה נראה דלאו מילתא דפסיקא הוא ומ"מ בנידון שלנו יש להתיר מכח יתר הטעמים כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה דברי רבך וידידך הדו"ש תמיד.

הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קפ"ד החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמודי הבחור כו' כש"ת כ"ה זלמן שפיצער נ"י. בענין הרגשת נדה הארכת ודין הזה הוא מקרא מועט והלכה מרובה בדברי האחרונים וגם אין לי כל האחרונים המאריכין בזה ולזאת לא אאריך אלא אכתוב לך האיך דעתי עפ"י דעת תורה נוטה.

א) פלפלו האחרונים מה הוא הרגשה דעת הנוב"י מהדו"ק סי' נ"ה הכריח להחמיר אפילו במרגשת רק זיבת דבר לח ואפילו אינה מרגשת שהדבר לח יוצא מהמקור אלא בפרוזדר מרגשת זיבת דבר לח הוי הרגשה וראיתו דהרי ילפינן מבבשרה דמטמאה מבפנים כמבחוץ דהיינו בפרוזדור וא"כ ה"ה אידך דרשה דעד שתרגיש בבשרה היינו בפרוזדור יעו"י"ש ומה שהבאת להקשות בשם החו"ד ריש סימן ק"ץ דאיך לאחר שיצא לפרוזדור ונטהר יהא חוזר להיות טמא זה לא קשה כיון דלהנוב"י הוא בכל משך הפרוזדור א"כ קאמר קרא דם יהי' זובה בבשרה שאם תרגיש בפרוזדור יהא טמא א"כ בשעת יציאתה מהמקור הוא מתלי תלי וקאי ולא נטהר עד שעבר כל הפרוזדור ולא הרגישה בבשרה אז נטהר הדם.

אמנם על דיעה זו כבר הקשו האחרונים והביאו ראיות שממש אין עליהן תשובה דלא כנוב"י דאי ס"ד דזיבת דבר לח אפילו במשך הפרוזדור הוי הרגשה א"כ מאי אמרו בריש פרק הרואה כתם גבי אשה שהשתינה ומצאה דם אי דארגשה כו' הרי וודאי ארגש' לכל הפחות זיבת דבר לח וזה הרי ג"כ מקרי הרגשה ולכך טמאה ומה שכ' המרשש"ך בזה אינו מובן כמ"ש הסד"ט בריש סי' ק"ץ סק"ב וגם מ"ש גם אתה אינו מובן ואין להאריך כי האמת עד לעצמו ונכרין דברי אמת ולזאת הסכימו האחרונים בסד"ט ריש סימן ק"ץ וגם מרן הגאון בחת"ס בתשובה סי' קס"ז כשיטה הב' דדווקא פתיחת פיה"מ מקרי הרגשה ולא דווקא פתיחת פיה"מ אלא ה"ה נזדעזעו אבריה כמ"ש הרמב"ם בפ"ה דין י"ז וה"ה שארי מקרי הגוף הרגילין בעת הווסת נקראין הרגשה.

ובזה מבואר דאין עדות הנשים שמעידין שהרבה אינם מרגישים פתיחת פי המקור הכחשה לדברי הרמב"ם רפ"ט מאיס"ב שכן דחזקת דם שבא בהרגשה דנהי שפתיחת פי המקור הרבה אין מרגישיין אבל שאר מקרה מרגישיין כמו שאמרו חכז"ל אין אשה רואה דם אלא א"כ ראשה ואבריה כבדין עליה והיינו הרגשה ולקו' הנוב"י כ' מר' זצ"ל דהרי פתיחת פי המקור הוא הבין השנים עד הפרוזדור וכשם דדרשינן בבשרה כשתצא מבין השינים לבשרה היינו פרוזדור אז תטמא ה"נ צריך שתהא ההרגשה אז כשתצא לפרוזדור והיינו פתיחת פי המקור ואידי ואידי חדא

מקום ניהו: אמנם עדיין אינו מיושב א"כ מנ"ל דנזדעזעו אבריה ושאר מקרי שבגופו קרויים הרגשה ותו דמנ"ל דבעינין הרגשה במקור דאפשר לפרש כמ"ש מרן מ"מ מנ"ל דלמא סגי הרגשה בפרוזדור ולכך הי' נ"ל לישב דהא דדרשינן עד שתרגיש בבשרה ומסיק דתרתיה שמעת מינה היינו מדכתב הקרא לשון עתיד דם יהי' זובה בבשרה משמע דאם אשה תטמא בנדה צריכין שנדע מעיקרא שדם יהי' זובה בבשרה דהיינו בפרוזדור ואיך נדע מעיקרא שדם יהי' זובה וע"כ דרשו חכז"ל שתרגיש או פתיחת פיה"מ או שארי הרגשות מקריים שרגילין בזמן יציאת דם ועי"ז יודעת שיהי' דם זבה בבשרה והיינו בפרוזדור ושפיר ילפינן הרגשה בגופה ולעולם בבשרה היינו פרוזדור ואפי"ה מוכח בקרא דשינויים בגוף נקראין הרגשה וכן"ל איברא דעדיין לשון חכז"ל עד שתרגיש בבשרה קשיא וגם לת"י מרן זצ"ל לא א"ש שהרי אין ההרגשה בבשרה וצריך לפרש לשון חכז"ל שתרגיש כשיבוא הדם לבשרה וא"כ העיקר חסר וגם לפי מה שפרשתי יש בלשון חסרון ותו דלשון תרתיה שמעית מינה משמע מלשון בבשרה תרתיה שמעית מינה. לכך.

נראה לבאר יותר דהנה לשון בשר נמצא בכלל ובפרט לפעמים הוא מדבר על כל הגוף ולפעמים כינוי על הגיד כמו שכ' הרמב"ן בחומש בפ' לך והראב"ע בפ' כי תזריע זוב בשרה וכן בשר ערלתו וכמו כן שערות האיש נקראו בשר ה"נ פרוזדור שהוא מקום שהשמש דש כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מאיס"ב דין ב' ודין ד' נקרא בשרה וזה שדרשו חכז"ל שמטמאה בפרוזדור שהיא הנקרא בשר אמנם כל זה אם הי' נקרא בשרה בלי מפיק ה' וכמו שפרש"י ריש פ' כי תזריע גבי ימי טהרה לא מפיק ה' משמע שם דבר ימי טהרה אמנם דמי טהרה דמפיק ה' היינו דם טהור שלה וה"נ אם נכתב בלא ה' או אפילו בה' בלא מפיק הוי ילפינן רק דמיד שיבוא הדם בבשר דהיינו פרוזדור תטמא אמנם לפי המקרא דנקרא במפיק ה' דהיינו בשר שלה דמשמע מיעוט לאפיקו בדבר אחר והיינו למעוט שפיר וחתיכה.

וכיון דממעטינן שפיר וחתיכה וע"כ היינו מטעם דאין דרך לראו' דם בחתיכה וכיון שאין הראי' כדרכה טהורה ה"נ דרשינן שאם לא הרגיש' שום שינוי בגופה טהורה דזה ג"כ אינה כדרך ראייתה ולכך טהורה עד שתרגיש דם זובה בבשר שלה דהיינו שתרגיש שדם יש בבשר שלה בפרוזדור בפנים ואיך תוכל לידע שדם יש שם אלא ע"י שתרגיש אחד מהשינויים בגוף שדרך שינוי כזה להיות לה בשעת יציאת הדם ואיכ"ל נמי דלשון חכז"ל עד שתרגיש בבשרה היינו בגופה כשם שמצינו הרבה פעמים שם בשר על הכלל של הגוף ואע"ג דלשון בבשרה בתורה היינו פרוזדור מ"מ יכולין למילוף שצריך שתהא הרגש' בכל הגוף מכח הלימוד דלא בשפיר הואיל ולא יצא כדרכו וה"נ לא יצא כדרכו אלא שזה שיצא בשפיר ניכר לכל שיצא שלא כדרכו לכך לא גזרו משא"כ מה שיוצא בלא הרגש' אינו ניכר לכל שיצא שלא כדרכו ולכך גזרו: ועכ"פ לפי הסברא הנ"ל נראה עיקר כדיעה הזאת דבעינן שום שינוי בגופה אמנם החו"ד כתב שיטה ג' דזיבת דבר לח מהני ובתנאי שתרגיש שיצא ממקורה ובאמת לפי ענ"ד נראה כדיעה הנ"ל דבעי' שינוי בגופה מ"מ יש להחמיר בכה"ג דהרי אין לפתיחת פיה"מ שיעור וכיון שמרגשת שיצא ממנה א"א שלא נפתח מקורה קצת (ואתה כתבת דאיכ"ל ארגשה וסברה זיבת דבר לח הוא וזה אין לו סברא דלעולם פתיחת פיה"מ קודם לזיבה ואיך תתלה הקודם במאוחר ובלא"ה בשלמא עד אפשר שגורם לפעמים כעין צער ועקיצה ואפשר להתחלף ולטעות מזה בזה משא"כ הרגשת זיבת דבר לח להרגשת שינוי שאין לה שום פעול' שיהיו שווים בהם שיהא אפשר

להתחלף ולטעו'): ב דין אם הרגישה אך יש לתלות ההרגש' בדבר אחר נרא' לפי ענ"ד שהוא פשוט דמקרי הרגש' לפי מה שהסברתי לעיל דכל שבא הדם בדרך הרגיל לבוא דהיינו בהרגש' וכיון שהרגיש' טמאה וכן הסכים בסד"ט סי' ק"צ ס"קא ומה שהביא שם להוכיח מהר"ן בחידושו דס"ל דכל כה"ג לא מקרי הרגשה לפי ענ"ד אין כן דעת הפוסקים והכי מוכח מכריתות דף י' ע"א דפריך בלידה ת"ל משום נדה ומשני בלידה יבשתא ומוכח דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם ומנ"ל להוכיח דלמא לעולם א"א בלא דם ואפי"ה לית בי' משום נדה משום דאותה הרגשה הוא מכח הוולד וכן מוכח לעיל בנדה דף נ"א ע"ב דקאמר ר' יהושע בקשתה שנים ובשלישי הפילה דמביאה קרבן ונאכל משום דא"א לפה"ק בלא דם וגם כן קשה כנ"ל הא גם בזיבה בעינן הרגשה וא"כ שמא לא הרגיש' וע"כ דזה חשיב הרגשה: ולכך, לפי ענ"ד אין לי בזה ספק דכל כה"ג שבאו שני דברים בב"א מן המקור חשיב הרגשה וא"כ דברי הר"ן צ"ע וצ"ל דהר"ן מיירי דווקא בנמצא הדם בחתיכה בפנים ואז וודאי לא הוי הרגשה אלא מכח החתיכה בכה"ג חשיב לי' כבא בלא הרגש' אבל אם באו ב' דברים בבת אחת חשיב הרגש' וזה לפי ענ"ד פשוט ובזה נסתר מ"ש בתשובת שבות יעקב הובא שם בסד"ט שאשה שראתה טיפת דם מעורב עם ליחה לבינה מרובה יש לתלות בליחה ולפי ענ"ד זה צ"ע טובא מהש"ס הנ"ל: ג) אם לא הרגישה אבל בדקה בעד שאפשר שהרגיש' פסק הרמב"ם רפ"ט מאיסו"ב דאמרינן דחזקת דם בא בהרגש' ובסימן ק"ץ ס"קב כ' הסד"ט ראיות לזה ולפי מ"ש לעיל באות א' זה שורש מאי דאמרינן אין אשה מטמא' עד שתרגש היינו הואיל וכן דרכה וראי' להרמב"ם והנה אתה במכתבך הקשית לפי"ז למה לי קרא ולמאי למד הש"ס מקרא עד שתרגש ת"ל כיון דכל דמים באשה איכ"ל מן העלי' אלא דאזלינן בתר רוב דמים באין בהרגש' וא"כ אשה זאת בע"כ היא מן המיעוט וא"כ איכא ספק השקול או מן מיעוט עלי' או מן מיעוט שבא שלא בהרגש' ומספיקא נמי להקל או משום ספק דאורייתא להקל להרמב"ם מה"ת או משום דמוקמי' אחזקה זהו תוכן קושיתך והארכת בזה: ובוודאי יש לישב זה על כמה גיוני חזא בימי טומאה דהיינו דאתחזקה בטומאה ועוד י"ל דנהי דזיבת דבר לח לא מקרי הרגשה מ"מ א"א להכחיש החוש שגם בבא מן העלי' לכל הפחות מרגשת זיבת דבר לח וזו שלא הרגישה אי נימא דהוא מן העלי' צ"ל דהוא מן ב' מיעוטי מן מיעוט עלי' ומן המיעוט שלא הרגישה אפילו זיבת דבר לח מוטב שנימא דהיא רק מחז מיעוט שבא שלא בהרגשה ובא ממקור ולכך איצטרך בבשר' עד שתרגיש ואם לא הרגיש' טהור' ועוד יש כמה נפ"מ אמנם גוף הקושיא לפי ענ"ד לא קשה עיין בב"ב דף כ"ד ע"א דקאמר רבא רוב ומצוי קאמרת כו' ולפי"ז מבואר דדם מקור נגד דם עלי' הוא רוב וגם מצוי ולפי"ז הא דחזקת דם שבא בהרגשה היינו שכך הוא מצוי וחזקה מכח רוב וא"כ נגד זה כאן שבא שלא בהרגשה ויצא מן המצוי אי נימא דבא מן העלי' שהוא ג"כ אינו מצוי אכתי נשאר לן דמים מן המקור וכל דפירש מרובא פריש והי' טמא לכך איצטרך בבשרה עד שתרגיש ואז אם מצאה דם אע"ג דאזלינן בתר רוב דמים והוא מהמקור טהורה לבעלה הואיל ולא הרגישה ואע"ג דשם בב"ב מסיק דהדר בי' רבא נראה מדברי התוס' בנדה דף י"ז ע"ב ד"ה ואין שורפין כו' דלא הדר מזה אלא מאידך מאי דאמר ש"מ תלת כו' ואפילו לפי מאי דמבואר בהגה"ה בתוס' ב"ב שם ד"ה דתנאי ר"ח כו' דמהא דרוב ומצוי חזר בו איכ"ל דלא חזר בי' משום דפליג במציאות הזה אלא משום דהא דנמצא בפרוזדור ע"כ איירי בלא ארגשה דאל"כ בלא"ה טמאה משום הרגש' לדעת התה"ד המובא בב"י בש"ע רסי' ק"צ אלא דבדקה בעד ותלינן דארגשה וסברה הרגשת עד הוא והב"י בסי' ק"צ כ' דזה ג"כ לא שכיח שתרגיש והיא לא תשים אל לבה כלל וכלל ותשכח כל ההרגשה ותתלה בעד

וא"כ זה ג"כ אינו מצוי וא"כ בין אי תלינן במקור וסבר' הרגשת עד ובין אי חיישינן לדם עלי' הוא אינו מצוי וע"כ הא דלא תלינן בעלי' הוא משום רובא בלחוד ושפיר מסיק דרבא חזר בו לפי דעת ההגה"ה וסובר דדם המקור לא מקרי מצוי והיינו כנ"ל שתבוא בלא הרגש' אפילו בהרגשת עד זה אינו מצוי אמנם לכאורה קשה לפי סברת הב"י הנ"ל גם זה לא שכיח שתרגיש ותתלה בעד ותשכח כל ההרגשה א"כ איך מחייב ר"ח חטאת על ביאת מקדש משום דאזלינן בתר רוב דם הבא מן המקור מ"מ הא אכתי הוי רק ספק וספק בא שלא בהרגשה כלל וטהורה והיא מהמיעוט או שסברה שהרגשת עד הוא שהוא מן המועט וטמאה והוי פלגא ופלגא ואפילו נימא דמיעוט עלי' לא נוכל לצרף לפלגא דמיעוט של רובא דאיתא קמן כמאן דליתא ואפשר לכ"ע לא אמרינן סמוך מיעוטא לפלגא (והיינו אי לא אמרי' כדעת התוס' בב"ב שם ד"ב הג"ה וש"מ דחשיב לי' רובא דליתא קמן) עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ואפילו אי לא אמרינן דאוקי אשה אחזקתה מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ואיך סובר ר"ח דחייבין על ביאת מקדש מיהו זהו אפשר לישב דר"ח דמירי לענין ביאת מקדש איכ"ל דס"ל מקור מקומו טמא ולכך אפי' בא שלא בהרגשה הדם אב הטומאה והוא ראשון לטומאה וחייבת על ביאת מקדש: אמנם מתני' שם דתנן ספיקו טמא משמע דקאי נמי לענין בעלה דשלא בהרגשה טהורה וא"כ אכתי קשיא דהוי לי' ספיקא בהרגשה או שלא בהרגשה כיון שבין הוא בא בהרגשת עד והיא לא ידעה או שבא בלא הרגשה כלל היא מן המיעוט והוי ספיקא וא"כ נוקי אשה אחזקתה מן התורה כמ"ש התוס' בנדה ד"ה ואין חייבין וכו' וגם מדברי הרמב"ם רפ"ט מאיסו"ב משמע דחזקת דם שבא בהרגשה משמע שהוא וודאי וא"כ ע"כ דלא ס"ל כהב"י דהא דתלינן בהרגשת עד שהיא סברה עד היא ומכח זה לא רמי' אנפשה ושכחה לגמרי אינו דבר שאינו מצוי כמו שתצא דם שלא בהרגשה וכ"ש לפי מה שביארתי לעיל דכל מקרה ושינויי הגוף נקראין הרגשה לענין שיהא הדם מן התורה וא"כ אפשר שהרגישה זעזוע אברים וכיוצא וסברה שהרגשת מי רגלים הוא ולא רמי עלה ושכחה ולכך אמרינן במצאה דם אח"כ שהיא בחזקת שבא בהרגשה: אלא דלפי טעם זה אפילו לא בדקה בעד חיישינן אם ידעינן שוודאי מגופה וכן ס"ל למקצת האחרונים בתשובותיהם מובאים בסד"ט סוסי' ק"ץ אמנם לפי דעת רוב המפורשים דווקא בעד ומטעם שסברה הרגשת עד והרגשה ולא אדעתה ובאמת זה דבר תימה הא ע"א נאמן באיסורין וכיון שהיא אמרה ברי לי שלא הרגשתי איך לא תהא נאמנת ולדעת הנוב"י בתשובה דס"ל דנגד רוב אין ע"א נאמן והי' אפשר לומר שלא הרגישה נגד נגד חזקת דם שבא בהרגשה אמנם לפי מה שהסכים הפמ"ג בריש סי' א' דנגד רוב נאמן וכ"כ בש"ש וא"כ אמאי ניחוש לה וגם להנוב"י ע"כ אשה נאמנת נגד חזקה זאת דארגשה דאל"כ אפילו לא בדקה תהי' טמאה מה"ת וע"כ נדה שאני דכתיב וספרה לה וכו' וא"כ קשיא: וצריך לומר דטעמם משום דהוי מלתא דלא רמי' עלה דארגשה וסברה הרגשת עד הוא וא"כ לא רמי עלה ושכחה וזה בוודאי מלתא דלא שכיחא וכמ"ש הב"י בסו' ק"ץ וא"כ שוב עמדה הקושיא הנ"ל כיון שיצאתה מרוב נשים דלא תלי' בהרגשת עד א"כ מה לי מהאי מיעוט או מהמיעוט דלא הרגישה כלל ויהי' ספיקא ואוקמינן אחזקה וצריך לומר כיון דחזקת דם שבא בהרגשה דהיינו לפי טבעו וא"כ אנו החזקנו הדם שתצא ממקורה ומרגיש בה ועתה שיצאה מחזקתה ולא הרגישה ואפשר שיצא לגמרי שלא הרגישה כלל ואפשר לומר ג"כ שהי' הרגשה קלש כל כך דנתחלף לה וסברה דהרגשת עד הוא וכמו דאמרינן בכל חזקה אם יצאה מחזקתה אמרינן השתא הוא דאיתרע דכל דנוכל למעט יציאתה נגד החזקה ממעטינן ה"נ ממעטין דלא

יצאת לגמרי מחזקה זו והרגישה הרגשה קלה רק שנתחלף לה וסבר' שהרגשת עד הוא זהו הנראה סברת הרמב"ם ז"ל.

ואין..

דבר זה תלי' בפלוגתא דהתבואת שור והחוו"ד דהנה התבו"ש בסי' כ"ט כ' גבי מים במוח אי אפשר דנימא ונוקי אחזקה הבא מכח רוב כיון דרוב אין להם מים במוח וא"כ זו שיצאת מהרוב דלמא אין מוח מקיפו ולכך פסקינן מספיקא להחמיר והחוו"ד משיג עליו בסוף ספרו דאי משום דיצא בדבר אחד מרובא ל"ח דיצא מהכל עיי"ש ובזה לפי ענ"ד התבו"ש דבר גדול דיבר דוודאי בעלמא אמרינן דאע"ג דיצא בדבר אחד מרוב למאי דיצא יצא ולמאי דלא יצח אכתי מחזיקינן מרובא אבל שם אין אנו דנין על אותו ריעותא של מים במוח אי מקיפו או לא שבזה יצא מהרוב א"כ אי אפשר להחזיקו מרוב ואם הי' רוב שיש להם מים במוח המוח מקיפו הי' רוב אבל באמת ז"א רוב וכיון שצריכינן אנו לדון על אותה ריעותא עצמה ועל זה אין לנו רוב כלל וכיוצא בזה אמרינן במכשירין פ"ב מ"ט דאם הנמצא הוא בשר מבושל הולכין אחר רוב אוכלי בשר וכן שם לענין פת קובור ובאמת גם על ריעותא אחרת מצינו בהדיא פלוגתא בש"ס אי אמרינן הואיל ואישתני אשתני והוא בבכורות דף מ"ב ע"ב דאמרינן הואיל ואשתני להיות טומטום חיישינן נמי דאשתני להיות סריס ולענין פסק הלכה אינו מבואר כ"כ עיין ברמב"ם פ"ה מבכורות דין ה': עכ"פ אין זה ענין לכאן דכאן כל דם אשה בטבע יש בו הרגשה כמו שאמרו אין אשה רואה דם וכו' והוי כמו דבר דידעינן בי' חזקה דמעיקרא דגם התבו"ש מודה כדאיתא שם וה"נ אי השתא לא ארגשה אמרינן דהשתא יצאה מחזקתה וכ"ש אם כבר זו עצמה קבעה ווסת והרגיש' ואצלה עצמה הי' החזקה ולכך ראוי לומר למאי דיצאה יצאה ולמאי דלא יצאה לא יצאה ולכך אפשר לומר כנ"ל דנהידצ"ל דלא הי' לה הרגש' גדולה וניכרת כדרכה מ"מ הרגש' קלה הי' לה וסברה הרגשת עד הוא: איברא שיש להקשות מנ"ל להרמב"ם זה דאפילו בלא ארגשה נאמר דארגש' וסבר' הרגשת עד ושוב שכחה ונימא דלא הי' רמי עלה מנ"ל כל החומרות האלו מה"ת ומה שהביא הסד"ט רס"י ק"ץ סס"קא ראי' להרמב"ם מקטנה וגם יתר ראיות אין הנדון דומה לראי' דשם אין לנו ריעות' משא"כ כאן לפי מ"ש הב"י בסי' ק"ץ הנ"ל ולפי מה שנרא' כן מסברא דזה אין דרך שתרגיש האשה ותסבור דלא ארגש' וגם תשכח וא"כ יש לן ריעותא לומר דלא ארגש' וא"כ מנ"ל ותו קשיא לי טובא אם כן מנ"ל שם ב"ב דף כ"ד להוכיח דהדר בי' רבא דלמא הא דמשני דמקור רוב ומצוי היינו היכא דארגש' איכ"ל דהוי רוב ומצוי בכה"ג מן המקור משא"כ ברייתא דר"ח מדנחית לפרושי בין מן העלי' לפנים וכו' ולא מפרש ג"כ חילוק בין ארגשה או לא משמע לי' דאפילו בלא ארגשה אפי"ה מחייב ומטעם הרמב"ם דבא בחזקתה בהרגשה ועכ"פ כיון שבא שלא בהרגשה אין זה מצוי ולכך מודה רבא דלא הוי מצוי.

ונראה לישב בעזה"י דהרמב"ם הוציא דין זה מהש"ס בנדה דף י"ד דפליגו רבי ור"ח בבדקה בעד שאינו בדוק דרבי מטמא נדה ור"ח מטמא משום כתם ובתחילה רצו לומר דמטהר לגמרי וזה קשה אי ס"ד דארגשה איך אפשר דטהורה לגמרי ואפילו משום כתם קשיא נהי דקי"ל ביו"ד סי' ל"ו דהיכא דיש מקום לתלות תלינן ואפילו באיסור דאורייתא מיהו מבואר שם דהיינו דווקא היכא דיש בוודאי כאן דבר לתלות בו דידעינן בוודאי שהעביר שם ידו בכח אז אפשר לתלות בו נקב וכיוצא משא"כ כאן בעד שאינו בדוק שביאר הרשב"א והריטב"א דלא מיירי במונח במקום התורפה ובמקום ששכיחו דמים דבכה"ג לכ"ע טהורין וע"כ מיירי שאין דמים מצויין שם

וא"כ קשיא איך תלינין בי' ותו קשיא טובא דמדמה התם פלוגתא זו לפלוגתא דר"מ ור"י גבי אשה שעשתה צרכיה וקשה מאי ענין זה לזה הא גבי מי רגלים טעם אחר יש דאין דרך לראות דם בשעת הטלת מ"ר ובשעה שזה נפתח המקור נסתם כמבואר לקמן בר"ן ר"פ האשה שעושה צרכיה ומכח זה הכריח הרמב"ם דמיירי בעד שלא הרגישה כלל וזה לא שכיח כמ"ש הב"י בסי' ק"ץ: וזה טעמו דר"ח דתולין בעד שאינו בדוק דיש הכרח ורגלים דע"כ מעד הי' מדלא הרגיש' ונהי דאם אין מקום לתלות טמאה מה"ת ואמרינין דע"כ יצאתה מן הרוב וארגש' הרגש' קלה כ"כ עד שלא הרגיש' ואחלפה לה וסברה שהיא הרגשת עד ורק למאי דיצאת יצאת אבל לא אמרינין דיצאה לגמרי ולא הרגישה כלל כ"ז באין מקום לתלות אבל ביש מקום מכריחין דע"כ הדבר בא מן העד וגם רבי סובר סברא זאת רק דס"ל דחזקת דמים מן המקור ואע"ג דגבי עשתה צרכיה מיירי בהרגיש' כדמסיק לקמן ר"פ הרוא' כתם מ"מ הואיל ואין דרך לראות דם בשעת השתנה זה עושה הרגש' כמו בעד שלא הרגיש' ור"מ ור"י נמי ממש בסברת רבי ור"ח קא מפלגו ר"מ הולך בתר חזקת דמים מן המקור דהיינו רוב דמים ור"י הולך בתר המצוי ועפ"י האמור שב' הפלוגתות שווים לגמרי אפי"ה יש לישב היטב דעת הש"ע בסי' ק"ץ סעי' ל"ו דפסק רק טהורה משום כתם ולקמן סי' קצ"א קי"ל כר"י דטהור לגמרי ומ"ש דכאן אמרינין דטמא' משום כתם אמנם לפי מה שביארתי דעיקר הטעם דר"ח דתולה בעד שאינו בדוק הוא משום דלא הרגיש' וכמ"ש הב"י בסי' ק"ץ ולפי"ז י"ל לפי מאי דמסיק לקמן ר"פ הרואה דחכמים גזרו ועשו הדין בלא הרגיש' כמו בהרגיש' ולכך גם בזה אמרינין דכמו דבהרגיש' לא הי' תולין בעד שאינו בדוק ה"נ בלא הרגיש' מדרבנן ולכך פסק כהרא"ש דטמאה משום כתם: וגם דעת הרמב"ם דפסק בפ"ד דין י"ט מאיסו"ב דטמאה משום נדה וכרבי אע"ג דקי"ל לענין אשה שעשתה צרכיה כרבי יוסי ונראה דיש לחלק דגם בהשתינה אין לן סברא להחמיר רק משום דחזקת דמים מן המקור ונגד זה יש סברא דאינו מצוי לבוא בשעה שהשתינה כדלעיל אבל בבדקה בעד שאינו בדוק יש לן עוד טעם דניזול בתר קורבא דמוכח כיון דבדקה שם אמנם הש"ס קאי למאי דס"ל לר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ויש לן למיזול בתר רובא דעלמא יותר מבקרוב אבל הרמב"ם בפ"ט מרוצח דין ו' לא הביא כיושבת בין ההרים ומזה הוכיחו האחרונים דרמב"ם סובר קורבא עדיף מרובא דעלמא ולכך ס"ל דבעד שאינו בדוק יש לתלות יותר כמקור משום חזקת דמים וגם משום קורבא ולכך פוסק בעד דטמאה נדה ובהשתינה פסק כר' יוסי.

ונחזור לענינינו דהוכחת הרמב"ם מסוגיא הנ"ל ולפי האמור י"ל דגם התוס' בפ"ק דנדה דף ג' ע"א ד"ה אשה מרגשת כו' שהוכיח הסד"ט דהתוס' פליגו ע"ד הרמב"ם והרשב"א הנל ממה דסיימו דלשמאי אין אשה חושש' לתלו' בעד וכן ס"ל להלל מה"ת עיי"ש בסד"ע ולהנ"ל כיון דגם הרמב"ם מודה דזה לא שכיחא א"כ היכא דהשתא הרגישה לכ"ע לא חיישינין למעיקרא ותלינין הדם שבא השתא הוא מכח ההרגשה דהשתא ותוס' שם מיירי בהרגישה השתא ובזה גם הרמב"ם מודה דהרמב"ם מיירי רק אם לא הרגישה כלל עדיף יותר למימר דבא בהרגשה קלה מדנימא דלא הרגישה כלל אבל לא בכה"ג אפילו אם גם השתא לא הרגישה כלל מ"מ כיון שכבר ביארנו שבזה עצמו דלא הרגישה יצאה מרוב נשים דעלמא וא"כ אמרינין השתא הוא דיצאה כמו דאמרי' בכ"מ השתא היא דאיתרע וא"כ נהי דמכאן ואילך טמאה מן התורה מ"מ לא חיישינין למעיקרא ולנך כ' התוס' שם דאפילו מדרבנן אי משום סייג דלא אמרי' השתא הוא דאיתרע וחיישי' למעיקר' מ"מ כאן לא פלוג כמו דלא גזרי בהרגישה השתא ה"נ לא גזרו בלא הרגיש' השתא זה הנראה לפיענ"ד בכוונת התוס' ולעולם דהתוס' נמי ס"ל כהרמב"ם וליכא מאן דפליג

על דבריו: ועל פי האמור יש לישב נמי מאי דקשיא למה בפרק הרוא' כתם מתרץ לעולם דארגש' ולא תי' לעולם דלא ארגש' אלא די"ל הא דלא ארגש' משום מ"ר או משום עד אמנם להנ"ל ס"ל להש"ס דא"כ יש ב' אומדנות דלא בא מן המקור א' מדלא הרגיש' ושנית מכח דאין דרך לבוא בשעת הטלת מ"ר ולכך לכ"ע היא טהור וגם הר"מ הי' מודה ולכך מוקי לה בהרגיש' ואידי שתי' קושיא הראשונ' בארגש' שוב תי' כן על הכל: ד) אם יש מקום לתלות אי תלינן אפילו בהרגיש' או לא הנה כבר ביררתי דיש הרבה מיני הרגשות וגם הרגשת פתיחת פיהמ"ק אינו שוה בכל אופן דוודאי אם הרגיש' ממש שנפתח מקורה א"א לתלות בעד ושימוש ובכה"ג מיירי התוס' בשבועות דף י"ח ע"א דהקשו לפי מאי דמוקי לה דהרגיש' בשעת שימוש דנטמאת וע"כ היינו דהרגיש' ממש פפיהמ"ק א"כ אפילו אח"כ תהי' טמאה דבכה"ג א"א לתלות בשימוש אמנם בר"פ הרואה כתם איירי דלא היתה הרגש' חזקה כולי האי דיש לתלות בעד תלינן ועכ"פ מבואר שם דהיכא דיש לתלות תלינן אפילו בהרגש' וא"כ לכאור' קשיין דברי הב"י בסי' ק"ץ והובא שם בטו"ז ס"ק כ"ג דדווקא בלא ארגש' ומדלא ארגש' רגלים לדבר לתלות ותו קשיא הא באמת קי"ל ביו"ד סי' ל"ו דאפילו בעלמא תלינן מיהו זה דביו"ד.

סי' ל"ו מיירי דיש לפנינו דבר ברור לתלות בו דידיעין דהעביר הטבח ידו שם בכח וכיוצא בו מאי שא"כ כאן שאין דבר ברור לפנינו לתלות בו דיש הרבה מי יימר דהי' שם כנה ואת"ל הי' מי ימר דנהרג' שם ועוד אפשר כאן גבי דם מקור שהוא חזקת דם דבא מן המקור ומצוי יותר וגם איכא רוב דמים במקור לכך לא תלינן בדבר אחר אם הרגיש' מיהו קושיא הראשונ' קשיא דבש"ס מוכח דאפילו בהרגש' תלינן ונרא' דס"ל להב"י דזה באמת כוונת הרשב"א בתוה"ב הקצר שכ' דטעמא דתלינן בכנה הוא דיש רגלים לדבר הואיל והוא עגול יש חזקה שהוא ממאכולת דס"ל דהש"ס מיירי בארגש' כדלעיל לדעת הרמב"ם ולכך סובר דלא תלינן א"כ יש הכרח אבל במקום שלא הרגיש' שפיר אמרי' דזה עצמו יש הכרח לתלות מדלא ארגש' וכנ"ל: ובזה מיושב קושית הסד"ט על הטו"ז בסימן ק"צ סעי' כ"ג מדברי הרשב"א הנ"ל דלהטו"ז לעולם תלינן אפילו במשוך אם י"ל שבא מכח קינוח בית הרעי עיי"ש ולהרשב"א דווקא בעגול ולהנ"ל א"ש הטו"ז קאי בלא ארגשה לעולם תלינן והרשב"א מיירי בארגשה ובזה מדויק לשון הש"ע בסי' ק"צ סעי' ל"ד והוא מלשון הרמב"ם בפ"ד מאיס"ב דין שכ' במשוך טמא שחזקתן שהוא מהקנוח ובעגול כ' הטעם שטהור שאין זה אלא דם מאכולת וקשיין דיוקא אהדדי מהא דכתב דחזקה מהקינוח משמע דמספיקא תולין ואח"כ כתב בעגול שאין זה אלא ממאכולת כו' משמע דווקא שיש רגלים לדבר אבל מספיקא אין תולין ולהנ"ל א"ש דלכך סתם הרמב"ם דבין ארגשה ובין לא ארגשה לעולם הוי בזה מלתא דפסיקא דלעולם משוך אינו תולין אפילו בלא ארגשה ואע"ג דבלא ארגשה יש לתלות מספק ולכן קאמר הטעם דחזקה דמהקינוח ובסיפא כ' דאין זה אלא ממאכולת להורות דאפילו בארגשה טהור ויש הכרח שהיא ממנה מכח שהוא עגול: ולפי"ז מ"ש הרמ"א דאפילו במשוך יש לתלות אם יש מקום לתלות ע"כ מיירי בלא ארגשה ואע"ג דרמ"א קאי על לשון הש"ע בעגול וכבר ביררנו דזה מיירי אפילו בארגש' מ"מ מ"ש הרמ"א על זה דאפי' משוך אם יש מקום לתלות תולין מיירי בלא ארגש' ולכאור' הי' אפשר לומר דלעולם הרמ"א מיירי נמי אפילו בארגש' ומיירי שיש מקום לתלות היינו שיש לפנינו דבר ברור לתלות בו ובכה"ג ס"ל דאפילו בהרגשה תולין כדאיתא ביו"ד סי' ל"ו מיהו כיון דמקור הדין הזה הוא מהב"י וב"י כ' דינו דתולין גם במשוך אם יש דבר לתלות בו דווקא אם לא ארגשה וגם הא דמסיים הרמ"א כמו דתולין בכתמים משמע דמיירי בלא ארגשה ודווקא בלא ארגשה תולין דיש

הכרח מדלא ארגשה זהו עצמו כוונתו דיש מקום לתלות בו וכמ"ש הטו"ז הנ"ל אבל בארגשה אין תולין דרוב דמים באים מן המקור וחזקה דווסתות אינה חזקה מעלי' כמו רוב בהמו' כשרו' לכך אין תולין אא"כ לא ארגש' או בעגול דמוכחא שהוא ממאכולת אז תלינן אפילו בארגשה ובזה מיושב נמי הא דלא ביאר הרמב"ם דמיירי אפילו בהרגישה כמו שביארכן בפ"ה דין י"ז גבי מ"ר דתלינן אפילו בהרגישה ולהנ"ל א"ש דכבר נשמע זה מלשונו דבעגול לעולם תולין ובמשוך לעולם אין תולין במאכולת אמנם לכאור' עדיין קשה איך פסק הרמ"א דגם במשוך אם יש מקום לתלות ובררנו דהיינו בלא ארגשה ולא אמרינן דלפי האמת דגזרו על כתמים בלא הרגשה ועשו שלא בהרגשה כהרגשה הרי לכאורה דין זה תליא בפלוגתא דהרא"ש ורשב"א דגבי בדקה בעד שאינו בדוק להרא"ש דטמאה משום כתם וביררנו לעיל סברתו דלפי מאי שעשו שלא בהרגשה כהרגשה ה"נ לענין זה הוי כהרגישה ואז לכ"ע אין תולין בעד שאינו בדוק ולהרשב"א שם לא אמרינן דעשו לא הרגיש' כמו הרגיש' ולכך בלא הרגיש' טהורה לגמרי וא"כ לפי מאי דפסק בסעי' ל"ו כהרא"ש דטמא' משום כתם ה"נ י"ל אפילו לא ארגש' אין לתלות וצ"ל דס"ל להרמ"א דלא לענין כל הדברים אמרינן דבלא הרגיש' חשיב כהרגיש' ובכמה דברים תולין משום דשומעין בכתמים להקל וה"נ כאן אם יש מקום לתלות עדיף מעד שאינו בדוק או משום דמצד הדין אפילו בארגש' יש לתלות נהי דלא הקיל בארגש' מ"מ אין לגזור לא הרגיש' אטו הרגיש' ולכך פסק לכל הפחות בלא ארגש' דתולין וא"ש ובזה אסיים ואחתום בברכה אוה"נ הדוש"ת.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קפ"ה שיל"ת יערגין יום ו' עש"ק כ"ב אלול תרי"ז לפ"ק: כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר אהובי תלמידי הרב המופלא ומופלג בתורה ובירא' החרוץ מוה' זוסמאן סופר נ"י האב"ד דק"ק האלאש יע"א: מכתבו קבלתי ביום ד' העבר ושמחתי בו ובשלוותו יהי ה' עמו ויעל ועל דבר השאל' אשר שאל קדמנא אין העת מסכים עמדי וימים נוראים באים לקראתינו וטרידנא בפרקי דכלה לזאת אשיב בקצרה נידון אשה אחת שזה יותר משנה מצאה לאחר טבילה ושימוש בבוקר דם עם ליחה על הסדין ויש לה ווסת בכל חודש ונודע למעלתו שבעל' משתין דם ואמר מעלתו נ"י ששמח בו שיש לה תקוה עי"ז כמבואר בש"ע אלא משום דהסד"ט כ' לתלות רק ג' ימים ולזאת שאל דעתי בזה עכ"ל הנצרך לנו והנ' אם לשון מעלתו נ"י בדיוק שמשתיין דם לא נמצא בש"ע שתולין בו ונהי שפסח בש"ע יו"ד סי' ק"ץ סעי' כ' שאם רגיל האיש להוציא דם מפי האמה תולה האשה בו כבר כ' הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' פ"ז לדייק מדברי רשב"א דווקא ברגיל לראות שלא בשעת הטלת מ"ר וכ"כ בסד"ט ואע"ג שבשב יעקב חיו"ד סי' מ"ה פסק גם ברגיל לראות עם השתא אמרינן דנשאר בגיד ויצא עם הש"ז דבר זה קשה דהרי קי"ל בסי' קפ"ז ובש"ך שם ס"ק י"ז דווקא באותו מקום שממנו יוצא בעי' מכה ולא אמרינן שקיבל הדם דרך הליכתו וה"נ וודאי בעלה לא עדיף ממנה: אמנם הסד"ט בסוסי' קפ"ז ישב דברי השב יעקב דמיירי דווקא בקרטין דאינה רגיל לצאת אלא בשתן יעויי"ש ומ"מ לפי ענ"ד דבריו תמוהין דהרי אמרינן בבכורת דף מ"ד ע"ב דנקב מ"ר לחוד וש"ז לחוד ואם ניקב אחד לחברו אמרינן שם וביבמות דף ע"ה ובש"ע אהע"ז סי' ה' דהוי עקור ואוקי גברא אחזקתי וא"כ איך נימא דהזרע קלט מה שנשאר מן השתן ובלא"ה הרי כבר הסכימו דווקא ביוצא ממנו דם גם בלא שתן וכ"ש לדידן שכ' הש"ך בסי' קפ"ז ס"ק לענין ז"נ בעי' שנדע שמכתה מוציא דם אפילו ביש לה ווסת א"כ בוודאי לא תלינן בספק שמא נשאר מהשתן וא"כ אם רק בשעת הטלת מ"ר מוציא דם אין לתלות בו אמנם אם מוציא דם בלא"ה או זרעו אדום בזה פסק ומבואר בש"ע דתלי' בשעת תשמיש בו דהוי לי' כאית לי' מכה באותו מקום אמנם

המהרי"ט בח"ב סי' ל' חידש דגם עד ג' ימים זמן פליטה תלי' ובסד"ט סימן ס"קמו כ' שלמד זה מרבא בנדה דף מ"א ומכח זה פקפק עליו: ולפי ענ"ד הדבר בלא"ה תמוה איך אפשר לומר דהוציא דין זה מרבא הלוא לפי גירסא שלנו בש"ס שם דווקא בנטבלה ועודה במטה אבל הלכה לא הוי וודאי שפלטה אלא דחיישינן ותו בלא"ה הדבר קשה לי דנהי דבשעת תשמיש נודע לן שהי' לה מכה באותו מקום דהיינו בבעל והי' באותו מקום וודאי דבר שמוציא דם ונוכל לתלות בו אבל לאחזר תשמיש אין כאן דבר ברור שנשאר שם דבר שדינו כמכה והרי באשה בעי' דווקא שיש לה עתה בשעת ראי' מכה כלשון הש"ס ופוסקים וכי סגי אם הי' לה מכה שמוציא דם באותו מקום ועכשו אינו נודע אם יש לה עדיין אותה המכה והרי אין תולין בה ואיך יהי' כאן עדיף לתלות בכה"ג ואע"ג שמהרי"ט כ' שם להסביר זה דאמרינן זה שבלע זה הוא שפלט ותולין במצוי ואין ספק מוציא מידי וודאי דנהי דבסי' קצ"ט ביו"ד בש"ך ס"ק י"ו דאפילו בנתעסקה אין תולין במצוי התם משום חזקת טומא' שהי' לה משא"כ כאן דאיכא חזקת טהרה מ"מ גם הא דאמרינן זה הוא שאבד זה הוא שנמצא רק בדרבנן .

סמכינן עלה באור"ח סי' תל"ט וברמב"ם פ"ב מחומ"ל אינו מחלא מיהו בלא"ה דבריו קשים ואין כאן מקומו ולא הזמן מסכים וא"כ בשלמא בכתם דהוי רק מדרבנן שפיר י"ל סברות דתלי' והיינו כמו שהסכים עמו הסד"ט ולא מטעמי' אמנם גבי בדיקת עד דהוי חשש הרגש' וחשש דאוריית' קשה לסמוך ובאמת במהרי"ט שם אינו מבואר רק בכתם תלי' רק האחרונים העתיקו דבריו סתמא (וי"ל עוד דסברת מהרי"ט משום כ"נ וכ"ה ומעיקר' הי' כדאמרינן גבי מומין ואפילו אי בעלמא לא אמרינן ולא מחזיקין מחזקה דהשתא על מעיקר' אבל כאן דנודע לן מעיקרא שהי' בה דם מזרעו אמרינן מדהשתא מעיקר' נמי וא"ש).

מיהו המעיין שם במהרי"ט יראה דעובדא דידי' הי' רגלים לדבר שהי' מפליטת זרע כמ"ש שם וגם שאותה אשה היתה רגילה לפלוט ומאז ואילך לא היתה פולטת ולכך שפיר יש לתלות כעין שכ' בתה"ד סימן מ"ז ופסקו בש"ע סי' קפ"ז סעי' ז' דהוי כאלו ידענו ובוזה נסתלק פקפוק הסד"ט דהאיך פסק שיעור פליטה ג' ימים הא פוסקי' חולקים עיי"ש דבאמת רק בגוונא דידי' התיר מיהו בכתם דרבנן לפי ענ"ד יש להקל מטעם הנ"ל דאמרינן זהו שנבלע זהו שנמצא וגם הסד"ט פסק להתיר בכתם אבל יותר מג' ימים כיון דלא מצינו בש"ס ולא שמענו מנשים דרגילה למיפלט יותר מסתמא לא תלינן: וא"כ בעובדא דידי' לא ידעתי לפי לשון מכתבו נפ"מ בזה לפי מ"ש מעלתו שמצאה בסדין בבוקר א"כ עדיין אינו בכלל רואה מ"ת כדאיתא רסי' קפ"ז ואם בעלה רק בהטלת מ"ר מוציא דם נהי דאינו תולה בו וצריכה ז"נ מ"מ אינה נאסרת עליו כל זמן דלא אתחזק' ותבדוק סמוך לשימוש ג"פ אמנם הואיל והיא צריכה לבדוק עצמה סמוך לשימוש וכדי שלא תאסר על בעלה טוב לה שתתעסק מעיקרא ברפואת כי אח"ז נודע הפלוגתו' אם נסמוך ארופאים וקודם דאתחזק' הוא רשאי לשהות עם בעלה וכמ"ש הנוב"י שם וגם לכל הפחות טוב לה שלא תשמיש בליל טבילה אולי זה גורם ועכ"פ אם תראה סמוך לשימוש אחת או שתים מדינא הוא צריכה לפרוש ליל טבילה וחכם עיניו בראשו ודי לחכימא ויברכהו ה' ויכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ויזכירני ג"כ בתפלתו ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קפ"ו בדין כתם שנמצא מראה כשר ובתוכו או בצדדי הכתם נראה אדום יש בזה ד' חילוקי דינים א) אם הרגיש' שנפתח מקורה או שנזדזע גופה א"כ הוא בחזקת איסור עד שתבדק א"כ אם בדקה נהי אם נמצא כל המראה מראה כשרה תלינן ההרגש' בה כמבואר ביו"ד סימן קפ"ח מתה"ד מ"מ כיון דבעי' בדיקה ואם נמצא על העד או על החלוק שבדקה בו מראה אדום אפילו פחות מכגריס

נהי דיש לתלות במאכולת מ"מ אותו מקום לא נבדק א"כ בלא"ה יש לחוש אולי הי' שם דין דסתם הרגשת פי מקור וזעזוע הוא מחמת דם ולא מחמת מראה כשרה ולכך אפילו נמצא שם דם עגול נרא' דיש לטמא וכן כ' מרן זצ"ל בחת"ס סי' ק"ן: ולזה נראה שכוון הרמ"א בתשוב' סי' צ"ז שרצה להביא רא' דאם נמצא מראה אדום אצל ליחה לבנה אמרינן כשם שלחה לבנה מן המקור כך המראה אדום והמשוך אבל בעגול יש הכרח בהיפוך ולכך טהור ולפי"ז מאי פריך שם על שמואל מעד הנתון תחת הכר דממנ"פ וכו' דלמא מיירי שפיר בארגש' אלא דאפשר לתלו' ההרגש' במראה לבן ואפי"ה המשוך טמא משום דאמרינן כשם שהלבן מגופה כך המשוך משא"כ בעגול אלא וודאי דאין תולין אחד בחברו וע"ז תי' הרמ"א דלמא לעולם תולין ונהי דהלבן מגלה על המשוך שבא מגופה מ"מ כיון דליכא הרגש' ונוכל לתלות ההרגש' בלבן הוי האדום המשוך כאלו בא בלא הרגש' ולשמואל בלא הרגש' טהור אפילו בא מגופה וה"ה הכא כיון דמהרגש' אין רא' לדם ונוכל לתלות במראה לבן תולין ההרגש' בה ואפי' גם הדם מגופה יהי' טהור וע"כ אם מטמאין הוא משום דמסתמא ליחה לבנה באה בלא הרגש' זעזוע או עקיצה כמ"ר או פתיחת פיה"מ וא"כ כיון שהרגיש' הרגש' כזו הוי לי' כאלו נודע שמדם הוא: ולכך, א"ש דמשוך טמא דנהי דאם לא מצאה אלא לבן תולין בה ולא תלינן שנאבד משום דגם זה מלתא דלא שכיחא וא"כ לעולם יצאה מרוב אי נאבד יצאה מרוב ואי בא לה הרגש' ע"י לחה לבנה יצאה מרוב ולכך מוקמינן אחזקת טהרה אבל בנמצא דם שפיר תלינן ואמרינן רא' ע"י הרגש' והוי שפיר כהרגיש' שיצאה ממנה דם והוי בחזקת איסור וכמו שהסביר מרן זצ"ל הנ"ל וכיון דיצאה מחזקת' ובעינן דווקא בדיקה לטהרה הוי לן לומר אפילו עגול טמא דלמא במקום אדום מכבר נמצא המאכולת וא"ש זהו הנרא' לפי ענ"ד כוונת הרמ"א.

והרב הגאון בסד"ט סוף סי' ק"ץ אות צ' עמד בכוונתו ולפי ענ"דכנ"ל וכמ"ש מרן זצ"ל וממילא אפילו אין כאן כגריס טמאה אמנם החילוק הב') אם לא הרגיש' אלא מצאה כתם על חלוקה מראה לבן ובתוכה או בקצוותי' מראה אפילו נראה שהכל בא ממקום אחד אפי"ה אם הוא פחות מכגריס לא גזרו חכמים אפילו אם בא מגופה ומשערין שיעור כגריס בכה"ג כמ"ש בתשובת מעיל צדקה סי' כ"ז שהוא לערך זעקס קרייצר ע"וו זילבער מינץ אע"ג דמאכולת האידינא אינו גדול כמוהו מ"מ לא גזרו רבנן על פחות מזה אבל אם בדקה בעד שאינו בדוק או בכתונת בדקה עצמה אז יש חילוק ג) אם נמצא אדום כשיעור מאכולת דשכיחא השתא נוכל לתלות במאכולת אבל אם גדול יותר אע"ג דאינו כגריס או אפילו גדול רק כשיעור מאכולת אבל לפי ענין הכתם נראה שהכל בא ממקום אחד והכל בא מגופה כיון שהי' בדיקה ויש לחוש להרגש' אלא שהיא סברה הרגשת עד הוא נראה דיש להחמיר ואין לדיין אלא מה שענינו רואות.

אמנם אי לא בדקה אלא מצאה על חילוקה ולא הרגיש' זעזוע או עקיצה או פתיחת פיה"מ ק"א אלא שהרגיש' זיבת דבר לח כיון שהעיקר נראה דזה לא מקרי הרגש' כמ"ש מרן זצ"ל בתשוב' סי' קס"ז וגם אני כתבתי במקו"א (עיין לעיל תשובה קע"ז קפ"ג קפ"ד) בזה אלא שהנוב"י החמיר ונרא' כהכרעת החו"ד דאם הרגיש' מבחוץ זיבת דבר לח ל"ח הרגש' וממיל' אפילו בנמצא אדום בקצוותי' כל זמן שהיא פחות משיעור גריס דמעיל צדקה הנ"ל היא טהורה אבל בהרגיש' בפנים בפרוזדור אם הוא כשיעור מאכולת דידן יש להקל אפילו אם היא בקצוותי' ונראה הכל אחד וכמו שהסכים המעיל צדקה סימן כ' והסכים עמו בסד"ט הנ"ל די"ל הטבע דחה אותו אבל אם הוא גדול יותר ממאכולת דהשתא אע"ג דאינו כגריס יש להחמיר כן נראה לפיענ"ד ועיין בתשוב' מרן זצ"ל בסימן ק"פ.

תשובה קפ"ז החיים והשלום וכל טוב לתלמידי האברך התורני המופלג בתורה כש"ת מוה' וואלף כ"צ יושב בשבת תחכמוני ביישוב אודווארי יע"א. מכתבך קבלתי ואשר שאלת נשים שנוהגות שאינם לובשים לבנים אם מצאו דם בשחרית אפילו פסקה ומצאה טהורה בערב ומנהג זה אין לו שום טעם ועי"ז בא הטבילה בליל שבת אי רשאי לטבול דהרי קי"ל בסימן קצ"ז דדווקא אם לא הי' אפשר לה לטבול קודם רשאי לטבול ובפ"ת סי' קצ"ז סק"ג כ' דאשה שהחמירה על עצמה שלא למנות עד אחר ה' ימים במקום שלא היתה צריכה להמתין אינה רשאי לטבול בליל שבת הנה לפי ענ"ד נראה מלשון תה"ד המובא ג"כ בד"מ והוא בתה"ד סי' רנ"ה משמע דדווקא אם לא טבלה משום טרחת עצמה וכיוצא וכבר כתבת שמלשון ד"מ משמע כל שלא טבלה מחמת שהחמירה על עצמה מקרי טבילה בזמנה וכן נראה לפי ענ"ד מלתא בטעמא דהדבר קשה כיון דבעל' בעיר והטבילה אז מצוה ובמקום מצוה לכ"ע שרי לטבול א"כ למה כשהי' לה אפשרות לטבול מקודם ליל שבת לא יהא מותר וכי משום שעברה ולא עשתה המצוה בלילות הראשונות שוב תהא נדחית מן המצוה הלא כל שעתה ושעתה זמנה הוא.

וצריך לומר או משום קנס או אפשר לומר מדחזינין דהי' אפשר לה לטבול מקודם ולא טבלה ע"כ דאינה חוששת למצוה וגם עתה אינה עושית לשם מצוה ומצוות צריכות כוונה ולכך חשבינין לה כאלו אינו מצו' ונוהגין שלא לטבול וא"כ כל זה אם הי' העיכוב לצורך הנאת עצמה אבל כל שעשתה כן לשם שמים יהי' מצד איזה חומרא שיהי' שהחמירו על עצמם אינה ראוי' לקונסה כעין דאמרינן בגיטין דף נ"ד גברא לכפורי מכוון ואנן נקנסו' וכן אין שייך טעם הנ"ל דאינה מכוונ' למצוה דאדרב' מעיקרא ועד סוף כוונת' לשמים והיינו שכ' הרמ"א בד"מ כן שהחמירו על עצמה ועוד כיון שסוברת שראוי להחמיר לא גרע משוגגת ואנוסה שכ' הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קל"א וזה שייך אפילו בטועות בעצמה שסבירא לפי דעתה שראוי לה להחמיר ואפילו אם באמת אין שום טעם: אמנם בחומרא ומנהג של מקצת נשים שהבאת אם אמנם שאין המנהג ההוא חוב ואינו מובא בפוסקים מ"מ וודאי יש בו גדר וסייג לפרישות חזא דהרי האריך הב"י בסי' קצ"ו בטעמא על דברי הרא"ש המובא בטור שם דהפסק טהר' יהא סמוך לביהש"מ שהוא משום גזיר' אטו יום הראשון וה"נ לדעת הה"מ אליבא דהרמב"ם בראותה שחרית ביום הראשון אינו מועיל להפסק בטהר' באותו יום ולא פלוג ותו נראה הרי עיקר הפסק טהרה תהי' בין השמשות או סמוך ואי אפשר לצמצם כדומה לי שהורה להם ת"ח אחד שאם פסקה גם בשחרית והוחזק אותו היום בטהר' וב' זימני הוי חזקה בדרבנן ונשי דידן ספירה דידיהו דרבנן ולכך החמירו מקצת נשים שאם ראתה שחרית שוב אינה פוסקת לערבית משום לא פלוג ועכ"פ זהירות הוא כמו מוך דחוק וכל המחמיר בזה תבוא עליו ברכה וזהו גופא מצוה לעשות סייג לתורה וא"כ ממילא הוי טבילה זו בשבת מצוה.

וכ"ש.

אם החכמים צוו והנהיגו המנהג דאיכא מלבד הנ"ל מצוה לשמוע דברי חכז"ל ולשון הדגו"מ שכ' שהחמירו החכמים נראה דלאו דווקא דזיל בתר טעמא אלא שכ' כן לאפוקי מהש"ך ולפי ענ"ד איכ"ל בכעין נידון שלנו דהיינו הסייג הוא ע"י אותה טבילה עצמה שתהא באופן היותר טוב גם הש"ך מודה דדווקא בדם טוהר דהוא רק מחשש לפעם אחרת וסייג לפעם אחרת אפשר דלא ס"ל אבל בנידון שלנו שטבילה זו עצמה כדי להזהר מכל חשש כמצוה עלינו ושמרתם את המצות או מקרא קדושים תהיו לדעת רמב"ן בחומש עי"ז זמנה בא בליל שבת נראה דמודה הש"ך

ודווקא אם דבר אחר גרם לה לטבילה שתבוא לליל שבת מקרי שלא בזמנה אבל העיקר לדינא נראה כדברי הדגו"מ וכדאיתא בד"מ וכדמוכח מדברי תה"ד כל ששהתה משום זהירות מקרי מצוה והוי היום זמנה ורשאית לטבול ובפרט שכל ענין חומרא זו הוא חומרא יתירה כמ"ש הב"י והנוב"י הנ"ל ולזאת שומעין להקל.

ומה שכתבת ששמעת דנוהגות הנשים שטבלו ולא באו בעליהן תוך ג' ימים חוזרים וטובים מאי טעם יש בזה לא ראיתי ולא שמעתי מנהג הזה ולא טעמו ואפי"ה אמרו חכז"ל הנח לישראל כו' ופשוט דטבילה זו אינה לצורך טבילת טהר' אלא טבילת קדוש' כעין הנא דמייתו ב"י ורמ"א בסוף סי' קצ"ח בפגעה כלב או שאר דבר טמא דהטבילה לקדושה הנ"כ כן דהאשה אז משתוקקת אל בעלה אם לא בא חוששת לשום הרהור רע וטובלת מחדש ואחתום בברכה הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה קפ"ח בעזה"י"ת חוסט יום ד' בראשית כ"ו תשרי תרל"ה לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להבחור המופלא ומופלג החרוץ ושנון כש"ת מוה' שלמה זלמן ברייער נ"י: מכתבו קבלתי ואם אמנם אני טרוד מאוד וגם ראות עיני חלושים מאוד אפי"ה לקחתי מעט פנאי להשיב מפני הכבוד ע"ד אשר ביקש ממני ופלפל בעצמו בהלכה זו לחקור אם אשה שנטמאה ע"י מציאת כתם אם רשאית לטבול בשבת ושורש הספק הוא בש"ע יו"ד סי' קצ"ח פסק הרמ"א דאשה שהיתה יכולה לטבול קודם שבת דאינה רשאית לטבול בשבת וב"י הביא זה בשם המרדכי וביאר טעמו בתה"ד סי' רנ"ה דאע"ג דאמרינן דאדם רשאי לטבול בשבת משום דנראה כמיקר מ"מ כיון דנהיגו שלא לרחוץ בשבת משום חשש סחיטה א"כ אם טובל עצמו לא שייך דנראה כמיקר דהרי למקיר נהיגו איסור ע"כ דטובל לטהר הוי מתקן אלא שאם הוא במקום מצוה היינו בזמנ' דטבילה בזמנה מצוה לא חיישינן למתקן משא"כ בעבר זמן ובביצה דף י"ח אמרינן דבנטמא בוולד הטומאה טובלין ביו"ט ופרש"י משום דלא הוי רק מדרבנן לא חשיב תיקון וא"כ בכתם דטמא רק מדרבנן לא חשיב כמתקן נהי דהה"מ בפ' כ"ג מה' שבת כ' דטבילת כלים אפילו הוי רק מדרבנן אסור בשבת וביו"ט דדווקא וולד הטומאה דחזי גם בלא טבילה בחולין ולא חשיב מתקן א"כ ה"ה בכתם אף ע"ג דהוי רק מדרבנן מ"מ כיון דהש"ע או"ח סי' שכ"ג הביא המחבר ב' שיטות בזה וכו' די"א מותר לטבול ונהי דהמחבר מסיק לאיסור היינו משום דיש תקנה למסור לנכרי ולשאול ממנו כמו שמבואר אבל בלא"ה משמע דלא הי' אוסר וגם בכתם דהוא דרבנן איכ"ל דשרי עכ"ל בקצרה.

ולפי.

ענ"ד פשוט דגם בכתם אסורה אשה לטבול אם עבר הזמן דהנה הפ"י הקשה בביצה שם על התה"ד דכ' דבזמנה מותר משום מצוה א"כ עמדה קושית התוס' בשבת דף קי"ד דמנ"ל לש"ס דרבא הדר בי' מברייטא מהא דתני' טובלין ביוה"כ וכו' דלמא אתיא האי ברייתא כמ"ד דטבילה בזמנה מצוה ולכך שרי ומ"ש מעלתו דתה"ד כ' כן רק משום דאינו אסור אלא משום מנהג ובכה"ג במקום מצוה לא נהגו זה אינו דרחיצת רשות דהיינו להקיר הוא אסור משום מנהג וממילא לא שייך לומר על טבילת מצוה דמחזי כמיקר דהא להקיר אסור וממילא הוי כמתקן מדינא ועמדה קושית הפנ"י.

ויש לישב לפי ענ"ד דהרי זה גופי' טעמא בעי מדוע לא יהי' המצוה דוחה השבות דמחזי כמתקן וע"כ צ"ל הטעם משום דיו"ט עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וכעין דאמרינן בר"ה דף ל"ב ע"ב ואפילו רבא סובר דיו"ט הוי עשה ול"ת ועיין בתוס' בשבת דף כ"ד סוף ע"ב ותוס'

בקידושין ד"ה מעקה וכו' כ' דאשה אינה מחוייבת במ"ע שהז"ג והוי יו"ט ושבת אצלם רק ל"ת וא"כ אפשר למצוה לדחות הל"ת דיו"ט ושבת ונהי דהתוס' הסכימו דמ"מ הלאו אלים ע"י העשה דכתיב גבי' מ"מ שבות דיו"ט נהי דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו וכמ"ש הר"ן בר"ה שם מ"מ לא אלים הל"ת ואיכ"ל דהעשה דוחה הל"ת גבי אשה וכ"ש לפי סברת הראשונים דלא ס"ל סברת הרר יו"ט דאלים וקושיא משריפת קדשים תי' הפנ"ד שריפת קדשים הוי ג"כ מ"ע שהז"ג ואינה נוהגת בנשים וא"כ איכ"ל דהמרדכי הנ"ל סובר כהתוס' ולכך א"ש דתה"ד מיירי באשה ולכך שפיר כ' דבזמנה אע"ג דהוי כמתקן באשה דאינה אלא ל"ת ואתי עשה ודחי הל"ת אבל הא דכל חייבי טבילות טובלין דמיירי אפילו בגברי שפיר הוכיח הש"ס דע"כ לא חשיב כמתקן איברא דקשה לי דבזמנה רשאי לטבול א"כ גם שלא בזמנה לא יהא מחזי כמתקן דהוי אפשר למתלי דהוי טבילת מצוה בזמנה דהא דלא תלו העולם דהוי נטמא בוולד הטומאה כבר כ' המפורשים שם משום דוולד הטומאה לא שכיחא ולא מתלי בהו אבל טבילה בזמנה וודאי שכיחא ויתלו בו וצ"ל דאפילו בזמנה איכא למיחוש משום מחזי כמתקן שאפשר לחוש שיטעו עי"ז לתקן כלי ואפי"ה לא דחי מהאי חשש דספק למצוה וודאית ולפי"ז הי' מקום לדון דבכתם אפילו בזמנה לא תטבול משום דמחזי כמתקן והמצוות טבילה אינה וודאית וא"א לה לדחות וע"כ צ"ל דבכתם דהוי דרבנן לא חשיב כלל כמתקן ואפי"ה אסרו משום לא פלוג דמאן מפסי ודווקא בוולד הטומאה דלא בעינן הערב שמש וניכר לכל דהוי וולד משא"כ בכתם נראה דלא פלוג ועוד נראה לי מלשון רש"י בביצה דכ' דוולד הטומאה אין כאן טומאה דאורייתא ולשון כאן מיותר ותו יש לדקדק מאי שנא וולד הטומאה דנקט הא איכא גם אבות הטומאה שאינם אלא מדרבנן ויעויין תוס' יו"ט רפ"ב דמקוואות פלוגתות הרמב"ם בזה והצל"ח הקשה מתרומות ומעשרות דרבנן למה יהיו אסורים משום מתקן אי דרבנן לא חשיב כמתקן ונראה דזה בא רש"י לישב במתקן לשונו דוודאי בדבר דשייך דאורייתא וגם דרבנן לא פלוג רבנן בין דאורייתא לדרבנן דדווקא בוולד הטומאה דלא שייך בי' דאורייתא התירו וכעין דאמרו ר"פ כל הבשר גבי חלת ח"ל וממילא בטבילת נדה מושכחת דאורייתא ודרבנן בכתם ולכך לא פלוג וזה שכ' רש"י דאין כאן דאורייתא דהיינו דלא מושכחת בהו כלל דאורייתא וכן בטבילת כלים חדשים למאן דאמר טבילת כלים דרבנן אבל בכתם וודאי אין חילוק כן נראה לפי ענ"ד ועוד הרי בשאלתות כ' עוד טעם אחר דלא לטבול בשבת כי היכא דלא להרחיק החפיפה מן הטבילה וזה שייך גם בכתם ובלא"ה נראה דספק כתם הוי כגופו של איסור דהרי אסרו משום דלמא ארגשה ולא אדעתה ובכללי ס"ס כלל י"ז הביא הש"ך בשם או"ה היכא דאסרו משום חשש איסור בגופה לא מקרי ספק כלל ומטעם זה הי' קשה מאי שהביא הטו"ז בריש סי' ק"צ סק"ב להקשות דכתם יהא ס"ס ובאמת לפי הטעם שאמרו בריש פרק הרוואה כתם דטמא חכמים משום דלמא ארגשה לא קשה כמ"ש הש"ך בכללי ס"ס הנ"ל וה"ה הכא לענין מתקן נראה דאיסור כי האי חמיר טפי: תשובה קפ"ט עוד להנ"ל: מה שכתב להקשות משבת דף ק"ט דאמרינן דבמים הרעים אסור לרחוץ ולא אמרינן דמחזי כמקיר והאריך בזה לא ידעתי מאי קשיא לי' אדרבה מבואר שם בוודאי במים הרעים ג"כ פעמים שאדם בא מן השרב או מטונף ומקיר עצמו אפילו במים רעים והיינו דנקטו לשון לטבול אבל שם בשבת אמרו לרחוץ דמסתמא היינו במשהה עצמו שם כדרך רחיצה וע"ז אמרו דבמים רעים אין דרך לרחוץ ולשהות שם והרשב"א שם דכ' דבים הגדול אסור אפילו בלא אשתהי היינו משום דאית בי' תרתי לריעותא מים רעים ומאיסי מוכחא מילתא דלרפואה קא עביד וגם זה לא קיי"ל אבל להקיר מסתמא משמע אפילו במים הרעים הדרך להקיר כש"ס דביצה.

ומה שהקש' בשבת דף מ"ב בתוס' ד"ה אפילו שכ' דסברת המקשן הי' דדבר שא"מ תליא במלאכ' שאצ"ל יעויי"ש והק' איך אפשר דתליא זה בזה הא תנן סוף כלאים מוכרי כסות מוכרין כדרך ובכלאי' לא שייך מלאכה שאצ"ל הנה קושיא זו כבר הקשה במגיני שלמה שם ות' דבאמת הומ"ל ולטעמך כדמצינו בכמה דוכתי ולפי ענ"ד יש לישב דכבר עמדו בזה המפורשים מ"ש מלאכה שאצ"ל לר"ש דפטור אבל אסור ומ"ש דבר שא"מ דמותר לגמרי וכשם שגזרו באצ"ל אטו צריכה ה"נ לגזור אינו מתכוון אטו מתכוון ואפילו נימא דאינו מתכוון אטו מתכוון לא גזרו דמוכחי מילתא מ"מ לגזור אטו שיהי' פס"ר מיהו בכלאים איכ"ל כמ"ש הר"ן בסוגיא דריחא מילתא דגבי הנאה כלאים דאסור משום דרך לבישה כדאמרין ביבמות דף ה' ובהנא' לא שייך פס"ר א"כ א"ש בשלמא אי ס"ל לשמואל מלאכה שאצ"ל פטור א"ש ומוכן דאינו מתכוון מותר לגמרי ולא גזרינן אטו פס"ר משום דפס"ר נמי הוי מלאכה שאצ"ל ופטור ובכלאים נמי א"ש דשרי דאפילו הוי פ"ר גבי הנאה לא שייך פס"ר ואע"ג דהתוס' לא ס"ל סברת הר"ן מ"מ לס"ד דמקשן איכ"ל כן ולכך לא הקשו אלא כיון דשמואל סובר דמלאכה שאצ"ל חייב ופריך שפיר דבא"מ נמי אמאי מותר לגזור אטו פס"ר דחייב ומשני דאפי"ה מותר ולא גזר ובזה ישבתי קושית התוס' בשבת דף ק"ט ד"ה בארצך שהקשו על השאלות דס"ל בשאר איסורין דבר שא"מ אסור והקשו מבכורו' ל"ג דפסק שמואל כר"ש דמותר בבכור שאחזו דם להקיזו משום דאינו מתכוון ופריך ל"ל לשמואל לאשמעי' הא הרי כבר אשמעי' בשבת דהלכ' כר"ש בגרירה ואי ס"ד דיש סברא לחלק בין שאר איסורין לשבת מאי פריך הא משבת אינו מוכח לשאר איסורין ולהנ"ל יש לישב דוודאי לשמואל ס"ל מלאכה שאצ"ל חייב ואין לומר הטעם דאינו מתכוון מותר ולא גזרו אטו פס"ר דהא גם בפס"ר פטור דהרי לשמואל חייב וא"כ לדידי' אין חילוק בין שבת לשאר איסורין אבל לדידן דקי"ל מלאכה שאצ"ל פטור איכ"ל דדווקא בשבת לא גזרו אטו פס"ר דאפילו הוי פס"ר דמלאכ' שאצ"ל מותר אבל בשאר איסורין דלא שייך אצ"ל פטור ואיכ"ל דבאמת אינו מתכוון פטור אבל אסור ומיושב היטב קושית התוס' כן נראה לפי ענ"ד נכון.

ומ"ש לישב קושית התוס' בנדה דף מ"ה דבריו נכונים וראויין למי שאומרם ובזה אסיים ואמינ' יאושר כוחו וחילו לתורה ולעבוד' ומשום זה הטרחתני להשיב לו אעפ"י שאין לי פנאי כדי להלהיב אותו לעסוק בתורה יהי ה' עמו ויברך אותו דברי החותם ודו"ש הק' משה שיק מברעזאווע, תשובה ק"ץ בעזה"י יערגין י"א אדר הראשון תר"ה לפ"ק.

מאלקי המערכו' ישיג ברכות והצלחות הרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם חרוץ ושנון כש"ת מוה' יהודא אסאד נ"י האב"ד דק"ק סעמניטץ יע"א. יקרתו הגיעני ועד"ת אשר העיר מעלתו נ"י בדבר הפלפול אשר הי' בינינו בקיץ העבר בענין שיעור מקוה אי מן התור' הוא או אסמכת' וכ' מעלתו נ"י שמבואר בלבוש יו"ד סי' ר"א שיש מפורשי' דשיעור מ' סאה דרבנן אפילו במקוה ואפילו לאדם באמת שכן כ' נמי הב"ח ביו"ד סי' ק"כ והאריך להביא ראיות לסלק כל מה שקשה לשיטה זו ומכל מקום הוא מלתא דתמוה לא מצאתי לשום אחד מהראשוני' שיאמר כן כי אם שכן הי' דעת השואל בהריב"ש סי' רצ"ד וכבר הכריח הריב"ש שם שאין ספק דשיעור מקוה מ' סאה לאדם מן התורה בעינן ואמרין בהגיגה דף י' טהרות הן הן גופי תורה ואמרין למאי ואמרין היינו למ' סאה וכבר ביאר בריב"ש גם כוונת השר מקוצי כן וכמו שביארתי לפר"מ נ"י בר"ש פ"א דמקוואות ואין בזה ספק דמקוה מ' סאה מן התור' בעינן לדעת רוב הראשוני' ולא פליג על זה כ"א דעת יחיד כמו שכתבתי אמנם לכלים הוא דרבנן ומה"ת סגי ברביעית כדאית' ברש"י

בפסחים דף י"ז ע"ב והוא מוכרח ומה שהק' על זה מדברי רש"י בנדה דף ב' ע"ב כבר ביארתי במקו"א כאשר אמרתי למעלתו נ"י פא"פ.

ולא נשאר בזה פלוגתא כי אם במעייני דעת הרמב"ם והראב"ד דמטהר בכל שהוא אפילו לאדם והר"י הביא הרבה ראיות נגד הרמב"ם עיין ברשב"א תה"א ריש שער הטביל' והב"י הביא נמי מקצת שהקשו מהא דאמרינן בפ"ה דמקוואות גל שנתלש ובו מ' סאה א"כ מוכח דבעינן מ' סאה והרמב"ם עצמו כ' כן ויותר תמהו מחגיג' דף כ"ב דאמרינן ארעא חלחולי מחלחלא ובעי' מ' סאה והיינו ע"כ במעייני והנ' לפי ענ"ד הי' נראה פשוט דעת הרמב"ם כדעת הראב"י הובא במרדכי בשבועות בהלכות נדה סי' תשמ"ז דאם יש נקבים דקים מצטרפין לש"ה וקשיא לי' מהא דארעא חלחולי מחלחלא ופי' דהתם איירי כגון שחפר ב' או ג' מקוואות סמוכים ורואים חלחול ביניהם אבל בחופר אצל הנהר או מקוה שלם באמת הוי חיבור והב"י הביאו סוסי' ר"א וא"כ נראה דגם הרמב"ם סובר דמעין בעינן מן הדין מ' סאה אלא הא דטיהר מעין בכל שהוא היינו כיון שידוע שכל מעיין חלחולי מחלחלי הוי כרואין החלחול וא"כ ממילא מחובר למעינות אחרים ולכך מטהר בכל שהוא דהיינו כל שגופו עולה בו מצד שהמעין מחובר למעינות אחרים וכל זה המעין או הנהר מטהר בכל שהוא אבל גל שנתלש ונפסק החיבור ממעינו' אחרים לכך גם הרמב"ם מודה דבעינן מ' סאה ושפיר פסק הרמב"ם דבגל שנתלש אעפ"י שדינו כמעין צריך מ' סאה: ואין להקשות על זה א"כ למה צריך למעט בת"כ מאך דמקוה לא ילפינן ממעין דמטהר בכ"ש ת"ל דבמקוה ל"ש סברא הנ"ל י"ל דהיינו לבתר דגלי אך אבל אי הוי לן הקישא מקוה למעין בכ"ש באמת הי' מוכרח דמעין לא בעינן רק כ"ש ועוד יש לישב ולדחות זה בדרך אחר וק"ל כן הי' נראה נכון לכאור' (ועפ"י האמור מבואר דהתוס' והר"ש והרשב"א והרא"ש ושאר הראשונים שהביאו ראי' מהא דחגיגה דארעא חלחולי מחלחלי דבמעין בעינן מ' סאה כולם לא ס"ל כפי' הראב"י במרדכי הנ"ל וא"כ תמיה גדולה על הב"י דבסעי' א' סתם להחמיר כדעת הר"י וסייעתו דבמעין בעי' מ' סאה ואע"ג דמחובר למעינות שיש בהם שיעור מ' סאה אפי"ה לא מהני ואיך פסק בסעי' נ"ב כדעת הראב"י דמהני ובאמת כבר חולק החכ"צ בתשובה סי' מ' על פסק הש"ע כהראב"י אלא לפי המבואר התימה ביותר וא"ל דהתם רואין החלחול משא"כ במעייני דמבואר מדברי המרדכי דמעייני כיון שנודע דכל מעיין חלחולי מחלחלי א"כ מאי לי ראי' או ידיעה ועיין לקמן שיש לישב קצת מ"מ מבואר דהרבה ראשונים שהביאו ראי' מהא דארעא חלחולי וכו' פליגו עלי' דהראב"י ה' ותימה איך סתם הב"י כוותי' להקל באיסור תורה וצ"ע): אמנם נראה להביא ראי' דלדעת הרמב"ם לא בעי' מ' סאה במעייני דהנ' הש"ך בס"ק ב' הביא דברי הב"י דמעייני שהוא זוחל מצטרף מראשו לסופו ומותר לאדם לטבול בו בכל מקום שרוצה ולכאור' תימה הא מבואר ברשב"א ריש שער הטבילה ראי' להר"י מהא דאמרינן ביומא דף ע"ח כיון שהגיעה לפתח ב"ד הי' זבין וזבות ונדות טובלת ואמאי מקודם לא הטבילו (אם הי' גופה עולה בה) וע"כ דבעינן מ' סאה ותמהני לדברי הב"י מה הועיל בזה אכתי קשה כיון שע"כ הרשב"א סובר דקודם שבא לפתח ב"ד הי' גוף מקצת זבין עולה בה דאין כל הגופין שווין דאל"כ אין ראי' וכיון שכן אפילו תימא כהר"י דבעינן מ' סאה קשיא למה לא הטבילו קודם פתח ב"ד הרי כל הנהר מחובר להדדי לדברי הב"י ותו קשיא דהרי מבואר במרדכי שם בשם הראב"י קשיא איך טובלין בנהר הא קטפרוס אינו חיבור ותו דלמטה שפיר טובלין דסוף המים לרדת וא"כ קשיא איך כ' הב"י דמותר לטבול בכל מקום וממיל' גם הרא"י שהביא הב"י מתוספת' ליתא דשם ב"ש לשיטתי' דקטפרוס חיבור אבל לדידן א"א לטבול בנהר אלא א"כ עד מקום הטביל' יש מ' סאה וכמ"ש הרשב"א

וראי' שני' מהר"ש בלא"ה לא הבנתי דמשם אין הכרח כלל לא להקל ולא להחמיר להמעייין שם וצ"ע: אבל ראיתי דהב"י לשיטתו דכ' על דברי הראב"ה דפריך דנהר הוי כקטפרוס ות' למטה טובלין וכ' דאנן קי"ל דגם למטה אינו חיבור וא"כ עמדה הקושי' ות' דשיפוע מעט לא נקרא קטפרוס ובאמת בעינן שיהי' מ' סאה למטה מן הקטפרוס יעויין שם וכ' הד"מ אות ו' דלפי"ז מ"ש הב"י רס"י דכל המעיין מצטרף היינו במקום שהוא שוה ואינו מדרון או לב"י שהוא משופע רק קצת וא"כ כיון שכן א"ש ואין כאן סתירה דהמרדכי מיירי היכא דהוי קטפרוס וב"י היכא דהקרקע אינו קטפרוס וממיל' אין קושי' מרשב"א דהרי הרשב"א קאי על הנחל היורד מבית ק"ק והמקדש בהר והנחל קטפרוס גמור ולכ"ע אין מצטרפין והנ' הא דכ' הב"י בענין שיפוע גדול נראה דזה במחלוקת שנוי' דהר"ש סו"פ ח' דטהרות פ"א כן אבל הרמב"ם בפ"א המשנה כ' שם כל מקום שהמים זוחלין ממנו נקרא קטפרוס וכן כ' הריב"ש בתשוב' סי' רצב דכל שהמים זוחלין ממנו היינו קטפרוס וכן נראה דעת הראב"ה במרדכי הנ"ל ואין להקל נגדם וא"כ הי' לו להש"ך בס"ק ב' לפרש דהא דמצטרפין דווקא אם הקרקע שוה אבל סתם נהר מקרי קטפרוס) ועפ"י האמור א"כ לפי מאי דפסק הרמב"ם בפ"ח דמקוואות גבי ג' גממיות דאפילו בתחתונ' אין טובלין בו ומינה למד הב"י דאפילו בסופו לירד לא אמרינן קטפרוס חיבור וכן פסק ס"פ ח' מה' מקוואות דלא כר"י דאפילו רגליו של ראשון במים אינו חיבור דלא אמרינן גוד אחית אפילו בסופו לירד וא"כ אי ס"ד דבעינן במעיין מ' סאה קשיא איך קאמר מקרא דטבלו בנהר היוצא מבית המקדש כשהגיע לפתח ב"ד איך הי' אפשר לטבול בו הרי הי' קטפרוס ואינו חיבור וכמו שהקש' הראב"ה על כל הנהרות אלא שתי' כיון שסופו לירד הוי חיבור משא"כ לדעת הרמב"ם דאפילו בכה"ג אינו חיבור עמדה הקוש' וע"כ מוכח דלהרמב"ם באמת מעיין או נהר א"צ מ' סאה והא דלא הטבילו בנהר היוצא מבית המקדש מקודם שהגיע לפתח ב"ד היינו שעד התם לא הי' כל גוף מכוסה והקרא באדם בינוני קאמר וא"כ עמדה שוב הקושי' דלעיל מגל שנתלש דבעי' מ' סאה ואפשר דהרמב"ם סובר דמה"ת לא בעינן מ' סאה אבל מדרבנן אפילו במעיין בעינן אלא משום החילחול דארעא חלחולי מחלחלי והוי חיבור אפילו מדרבנן לא בעינן ולכך בגל שפיר אמרינן דבעינן מ' סאה מדרבנן דומי' דכלים דהוי מדרבנן וא"ש הכל כנ"ל: ועפ"י"ז יש לישב הא דפסק הש"ע דבעינן גם במעיין מ' סאה ואע"ג דחלחול מחלחלי והוא בעצמו בסעי' נ"ב כ' דחלחול מהני כדעת הראב"ה היכא דניכר וכאן כיון דנודע הוי כניכר ולפי הנ"ל א"ש דאיכ"ל דלא מהני דשמא יש קטפרוס עד מקום המעיין שיש שם מ' סאה ואינו חיבור ובאמת אם נודע דאינו קטפרס הי' מותר (וכן צ"ל ע"כ דאל"כ יסתרו דברי הראב"ה דהרי הראב"ה עצמו סובר דמעייין בעי' מ' סאה מקושיא שהקשה דאיך טובלין דנהר הא איהו סובר דמהני חיבור למעיין מיהו משום הא לא אריה דהנה נראה הא דשייך דארעא חלחולי היינו במקום המעיין בעצמו אבל בנהר שפושט ממנו שם אין שום חלחולי דארעא וא"א לטהרו רק משום שמחובר למעיין ושפיר ק"ל הא הוי קטפרוס): וכיון שזכינו למה שאמרנו למעל' עכ"פ כך נראין הדברים לדעת הרמב"ם מעין מן התור' מטהר בכ"ש כמו שהוכחתי מהא דטבלו גבי פתח ב"ד מיהו מדרבנן איכ"ל דמודה הרמב"ם דצריך מ' סאה כמו שבטלו רביעית דמקוה לענין כלים אמנם לענין דין דרבנן אמרינן שוב קטפרוס חיבור כמ"ש הרא"ש פ"ו מ"ח וכן פסק הרמב"ם בפ"ח ממקוואות והכ"מ הביאו שם על הרמב"ם ומשמע דסובר כן ולכך רשאי לטבול בין במעיין בכ"ש משום דארעא חלחולי וכו' ובין בנהר דלרבנן קטפרוס חיבור אמנם בגל שנתלש בעי' מ' סאה כ"ז דעת הרמב"ם אבל דעת הר"י והראב"ה דמה"ת בעי' מ' סאה וממיל' לא מהני חלחול דמי יודע כמה קטפרוס יש ובנהר מותר

משו' דסופו לירד וא"ש הכל: ועפי"ז נתיישב לן מאי דקשה לי על מה שכ' הש"ך בסי' ר"א ס"ק קכ"ט דוודאי בג' גממיות אין המים הזוחלין מערבין דווקא מי גשמים אבל מעיין מערב אף בזוחלין וקשה הא ב' טעמים מצינו על הא דאין הזוחלין מערבין הריב"ש בסי' רצ"ב כ' דהיינו מטעם שאין הקטפרוס חיבור וכן הביאו הב"י והכ"מ ומשמע דהכ"מ והב"י רצו לומר עוד אפילו הזוחלין בלי קטפרוס אין מצטרפין ומערבין וכטעם שני דיש עוד טעם שכ' מרן הגאון בחת"ס סי' ר"ט כיון דזוחלין אין מטהרין גם מחברין אין מחברין והפנ"י בגיטין דף ט"ו כ' דאין הזוחלין מערבין מטעם דסופן לפסוק והנפ"מ בין הנך ב' טעמים דאי הטעם משום דאין קטפרוס מערב א"כ גם בימי מעיין ג"כ אינו חיבור ואפילו לפי מה שהסביר מרן זצ"ל שם בתשוב' סי' ר"ח דווקא אין מערבין אבל מחברין דהיינו לאותו משהו דמעין בכ"ש זהו אפשר לומר אם מעין מטהר בכל שהוא לאדם: אבל לדעת הר"י וסייעתו דבעי' מ' סאה ולא סגי אלא אם נימא שכולן מעורבין ומחברין וכיון שקטפרוס אינו חיבור ולדעת הרמב"ם אפילו סופו לירד וא"כ אפילו במעיין אסור ואינו חיבור משא"כ אי הטעם כטעם השני משום דזוחלין אינם ראויין להתערב ולטבול בהם לכך אינם חיבור משא"כ במעיין שפיר מערבין וא"כ קשה נהי דהש"ך דייק כן מלשון הש"ע אבל תמהני כיון דהב"י משמע דסובר טעמי' דריב"ש דעל דברי המרדכי והראב"י הנ"ל שתי' דנהר מצטרף אע"ג קטפרוס הואיל וסופו לירד כ' דלפי מה שפסקינן כהרמב"ם דג' גממיות וכו' מוכח דאפילו בסופו לירד ג"כ אין קטפרוס חיבור ואע"ג דנהר מעיין וקטפרוס סופו לירד אינו חיבור וא"כ קשה האיך העתיק בסעי' ס' דווקא מי גשמים נהי דהרמב"ם לטעמי' דסובר מעיין מטהר בכ"ש וא"כ במעיין נהי דאינו מעורב מ"מ מתחבר וכמ"ש מרן זצ"ל אבל הב"י דפסק כר"י דגם מעיין בעי' מ' סאה ופסק קטפרוס אינו חיבור אפילו סופו לירד וא"כ קשה טובא למה נקט דווקא במי גשמים אפילו במעיין נמי נימא הכי כיון דקטפרוס אינו חיבור ובעי' מ' סאה א"כ לא יהא רשאי לטבול אפי' בתחתונ': ואפשר דלכך פי' הש"ך בס"ק קכ"ח דנחל היינו בקעה ואינה קטפרוס ואע"ג דנקט עליונה ותחתונה מ"מ המה לטעמייהו דבשיפוע מעט אינו קטפרוס וכיון דאינו קטפרוס ע"כ הא דאין זוחלין מערבין היינו מטעם שכ' מרן זצ"ל כדלעיל וזה שייך במי גשמים משא"כ במעיין ולפי"ז היכא דהוי קטפרוס גם הב"י והש"ך מודה דאפילו במעיין אין מתערבין ועפי"ז הי' מיושבין דברי הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סימן קל"ו דפסק אפילו במעיין אין הזוחלין מתערבין ותמה עליו מרן הגאון בסי' ר"ח ור"ט ולפי הנ"ל דבריו מיושבין דשם איירי שהי' זוחל בקטפרוס או ניצוק ולכך שפיר אפילו במעיין אינו חיבור אלא דהנוב"י ס"ל דאפילו בדרבנן קטפרוס אינו חיבור וזה אינו מוכרח כמ"ש לעיל בשם הר"ש בפ"ו מ"ח דמקוואות דרבנן חיבור: אמנם אין מזה תפיסה כולי האי על הנוב"י שהרי בש"ע שם סעי' נ"ג הביא רק דחיבור כשעורה מהני בדרבנן אבל זה דקטפרוס מהני לא הביא וא"כ אפשר דלא פסק כוותי' ולכך החמיר בתשובה אפילו בשאובין ומכ"ש מה שכ' בדגו"מ ס"ק פ' ניחא] ובלא"ה לא ידעתי מה החרדה הזאת על הדגו"מ ס"ק פ' דנהי דשם מיירי בנהר דדינו כמעיין מ"מ הא קיי"ל לעיל סעי' י"ב דמעיין שהעבירוהו ע"ג כלים ואפילו על גבי ספסל בטל ממנו תורת מים ואינו מטהר בזוחלין והאי גלגל בוודאי לא גרע מספסל וא"כ בטל מינה שם מעיין והוי כמקוה ובמקוה לכ"ע אין הזוחלין מערבין ולפי ענ"ד דברי הדגו"מ נכונים ולא זכיתי לירד לסוף דעת רבותי: אמנם הבאר הגולה כ' טעמא דאין הזוחלין מערבין היינו מטעם קטפרוס וכן מוכח מדברי הב"י עצמו ממה שהשיג על הראב"י ומזה נראה שלמד מרן זצ"ל שאפילו בקטפרוס מעיין מחבר בזוחלין וקשה למה אמנם לפי הנ"ל א"ש וליישב כיון שאמרתי דלהרמב"ם דסובר קטפרוס אף אף שסופו לירד

אינו חיבור קשיא מפתחי ב"ד וע"כ דסגי בכ"ש וא"כ הרי תלי' זה בזה אי אמרינן כה"ג אינו חיבור אמרינן דכ"ש מטהר ואי אמרינן כ"ש אינו מטהר ע"כ הוי חיבור ונהי דהב"י פסק בתרווייהו להחמיר דאזיל הכא והכא לחומרא מספק אבל אם יש קטפרוס שסופו לירד למטה ויש מ' סאה מותר ממנ"פ אי אינו חיבור א"כ לא בעינן מ' סאה ואי חיבור הא איכאסאה וא"כ בכה"ג א"א להחמיר דהוי תרי חומרי דסתרו אהדדי ולכך שפיר פסק דווקא מי גשמים אבל מעיין אפילו בקטפרוס מחבר ומתערב ממנ"פ כנ"ל וא"ש דעת מרן דבמעיין זוחלין מערבין אפילו בקטפרוס יעוי"ש ונהי דהב"י ממה שהקשה על ראבי"ה הנ"ל מוכח דסובר נמי תרתי חומרי ולא אסיק אדעתיה הא מ"מ נראה דבש"ע הכריע כן כן נראה לפי ענ"ד וא"ש דברי מרן מה שהשיג על הנוב"י: והנה היוצא מדברינו אלה א) דשיעור מ' סאה במקוה מה"ת לאדם ולכלים סגי מה"ת ברביעית ומדרבנן בעינן מ' סאה ב) מעיין לדעת ר"ת ור"י לאדם מה"ת מ' סאה ורמב"ם סובר דסגי בכ"ש כל שגופו עולה מיהו נראה לפי מ"ש דרמב"ם מודה דמדרבנן בעינן מ' סאה אלא דמטהר בכ"ש מצד חולחולי ואע"ג דהוי קטפרוס בדרבנן קטפרוס חיבור ג) קטפרוס בדרבנן איכ"ל דחיבור והנוב"י נראה דמחמיר אפילו בדרבנן או התם שאני דהוי ניצוק ובדאורייתא אפילו סופו לירד אינו חיבור קטפרוס לדידן דקי"ל דלא כראבי"ה מיהו במעיין אם יש בקטפרוס מראשו ועד סופו מ' סאה מהני לפי ענ"ד ממנ"פ אמנם הב"י נראה דסובר דאפילו בכה"ג אסור וזה כדעת הנוב"י ד) ואפילו אי במעיין הוי חיבור אבל אם העבירוהו ע"ג כלי עץ אפילו פשוטי כלי עץ הוי כמקוה ושוב אין הזוחלין מערבין ה) דאם נקבים דקים מצרפין לכש"פ לא מהני וכמ"ש החכ"צ דקשה לסמוך על הראבי"ה ושאר הראשונים פליגו עלי' דאי סברו דחיבור למעיין לא מהני מטעם חשש קטפרוס א"כ מאי פריך בש"ס חגיגה דף כ"ב ואי סברו דהש"ס מיירי בחופר סמוך למעיין ולנהר א"כ פשיטא דפליגו עלי' ובלא"ה אי מפרשינן בחופר סמוך למעיין א"כ היו יכולין לפרש ג"כ סמוך למקוה וע"כ שהן סוברין דהש"ס מיירי במעיין עצמו דווקא שייך חלחול וא"כ קשה למה באמת הא יש חיבור לכמה מעינות גדולות ואי סברו דאיך איכא למיחוש דהחיבור נעשה ע"י קטפרוס א"כ לא פריך הש"ס מידי וע"כ דלא ס"ל כראבי"ה.

ובלא"ה אני תמה הא תוספתא מפורשת בפ"ק דמקוואות הובא בר"ש שם משנה דהחופר סמוך לנהר ולימים המים הבאים לתוך חפירה הוי כמו תמצית ולא כמקוה באמת החופר סמוך למעיין מבואר שם בתוספתא דגם אלו דינם כמים וגם זה לא מטעם חיבור אלא מטעם שהמים ממשיך לתוך החפירה ומקרי שם נובעין עיין בכ"מ בפ"ט ממקוואות וצ"ל דהראבי"ה מיירי דיש חלחול טפי ממה דמיירי בתוספתא וא"כ מאן מפיס ונפל האי דינא בבירא ותימה על הש"ע איך הביאו לפסק הלכה ותו לא מידי כעת רק החיים והשלום מנאי ידידו הדור"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: והנה לעיל הבאתי דהרשב"א ריש שער הטבילה הביא ראי' מהא דאמרו ביומא דף ע"ח כיון שהגיעו לפתחי ב"ד וכו' טבלו בו ולכאור' קשה הא זה בעצמו הוא הוכחת הש"ס שם דמכאן דנדה צריך שתשב במים צווארה וכו' עיין רש"י שם דעד אותו המקום לא היו המים עמוקים כ"כ שהיו מגיעים עד צווארה והיינו כהרמב"ם וצ"ל דהרשב"א קאי לפי מה דמסיק דלית הלכתא כוותי' והטעם סובר הרשב"א דהוא דטעמא לאו משום דבעינן שתשב עד צווארה דבזה לאו כל נשים שווין ויש נשים גיצות שגם מעיקרא היו המים מגיעין עד צווארן וע"כ הא דלא טבלו הוא משום שלא הי' מ' סאה וכמו שפרשתי לעיל בכונת רשב"א ואתי שפיר: אמנם לדעת הרמב"ם דלעיל שפיר קשיא אי ס"ד דבעינן מ' סאה א"כ הא קטפרוס אינו חיבור אפילו סופו לירד להרמב"ם ואיך טבלו וכמו שכתבתי לעיל ואין לומר דבאותו מקום שטבלו הוי אמה

על אמה מקום שלא הי' קטפרוס דאם כן איך הוכיחו בש"ס מדלא טבלו מעיקרא דבעינין שתשב עד צווארה במים וכו' ומנ"ל דלמא הא דלא טבלו מעיקרא הוא משום שהי' קטפרוס ואיכ"ל דבזה באמת כוונת הדיחוי שמדחה דלית הלכתא כוותי' וע"ד שפירשתי להרשב"א הנ"ל ולפי"ז אין הכרח למ"ש למעלה דהנך ב' דינים תלויין זה בזה אמנם לישנא דקרא והש"ס שם לא משמע כן דטבלו כאן משום דלא הי' קטפרוס אלא משום דכאן הי' מקור נפתח וכו' דהיינו שמתגבר ועולה והעקור גורם ולא המקום ומן זה הי' הוכחה דלעיל והנה מהא דאמרינין דהיו נשים טובלת בנהר היוצא מבית קדשי קדשים קשה על דברי רשב"א בתשוב' סי' תתי"ט שכ' דבעי' לכתחיל' שיהיו המים למעלה מהטבור זרת וקשה הא אמרינין שם ביומא דאסור לעבור בנהר למעלה ממתניים וא"כ ע"כ הא דטבלו נשים בו שם לא הי' למעלה ממתניים ואיך משתבח קרא בי' דיהי' מקור נפתח הא לכתחיל' אסור תשובה קצ"א שיל"ת יערגין יום ג' כ"א אדר תרי"ז לפ"ק.

את חג המצות יחוג בדיצות תלמידי האברך הרב המופלג ומופלא בתורה וביראה החרוץ כש"ת מוה' זוסמן סופר נ"י רב בק"ק האלאש יע"א: מכתבו קבלתי ועל אשר ביקש לחוות לו דעתי בענין מקוה בקהלתו שיש תיבה גדולה על מעיין וניקב כשפה"נ והי' שם ברזא מהודק רק בין נסר לנסר סדקים אשר המים יוצא ונכנס בו וכאשר בא שם לקהלתו צוה לפתוח הברזא כי חש לדעת הנוב"י מהדו"ת סימן קמ"ג אבל ע"י זה א"א להחם מימי המקוה והמקוה קר מאוד והנשים צועקות על זה ויש לחוש לקולקולא לכך נפשו בשאלתו אולי הואיל ויש כמה להבים בין נסר לנסר מלבד הנקב כשפה"נ אולי יש להקל והנה בגוף הנדון אין להאריך כיון שכבר האריכו בו בתשובות האחרונים ואדמ"ו הגאון זצ"ל בחת"ס סי' רי"ז כ' דאסור לפקפק ולהרהר על הוראה זו דקבעו ולבסוף חקקו ומותר לטבול בו ואע"ג דקשיא סוגיא מפורשת דב"ב דף ס"ו ע"ב דקאמר שאני שאיבה דרבנן וכמו שהקש' וחולק בזה בנוב"י סי' קמ"ב הנ"ל כבר האריכו בישובים ומרן זצ"ל שם בתשוב' סי' קצ"ח וסימן ר"ה כ' תירוצים בזה עיי"ש.

ולפענ"ד לישב דבריו דכבר הקשה מרן זצ"ל שם בסי' קצ"ח מנ"ל באמת בב"ב דף ס"ו דרבנן ס"ל תלוש ולבסוף חברו דינו לעולם כתלוש דלמא רבנן ג"כ לא מיירי אלא בהי' עליו תורת כלי מעיקרא אז החיבור אינו מבטלו מתורת כלי מה"ת אבל אם לא הי' כלי אינו בא לעולם במחובר לכלל כלי והרשב"ם שם בד"ה וחכמים מטמאים רמז לישב זה מדנקט סתמא משמע בין תיקנו מעיקרא קודם חיבור או לאחר חיבור עיי"ש בלשונו מכל מקום עדיין לא א"ש דהרי לשון דף של נחתומין שקבעו משמע שכבר הי' מתוקן קודם קביעות וא"כ עדיין קשה מנ"ל ונראה דהרי כ' הרמב"ם בפ"כ מכלים משנה ד' דאם תיקנו מעיקרא לקבעו עם הקרקע הוא טהור א"כ בכה"ג מעולם לא ירד עליו שם כלי וא"כ איכ"ל דלשון דף של נחתומין שקבעו בכותל משמע סתמא בין שעשאו מעיקרא לקבעו בכותל או שעשאו מעיקרא להשתמש בתלוש ואח"כ קבעו: ובפרט שאיכ"ל דזה תליא בפירוש דף של נחתומין שפירש בו הרשב"ם שם ב' פירושים שם בד"ה דף של נחתומין דאם הפירוש הוא מיוחד ללוש עליו א"כ סתמא אינו נעשה לקבעו אבל לפירש הב' שדף נחתומין היינו כדי למכור עליו א"כ סתמא הוא לקבעו בכותל א"כ מ"ט דרבנן דמטמאו וע"כ צ"ל דסתמא נעשה לקבעו בכותל מיהו הכותל עצמו הוא מסתמא תלוש ולבסוף חברו וס"ל לרבנן דדינו כתלוש ואע"ג דצרורות ואבנים לאו כלי נינהו ואפי"ה דינו כתלוש וא"כ כ"ש עמוד וקורה שחקקו בו צינור דינו כתלוש ופריך שפיר והוכרח לתרץ שאני שאיבה דרבנן וע"ז פריך א"ה אפילו חקקו ואח"כ קבעו נמי ולשון א"ה קשה דמנ"ל להקל כולי האי והרשב"ם שם מישבו עיי"ש בד"ה א"ה וכו' דמשמע לי' דאין חילוק אמנם להנ"ל א"ש טפי כיון דעיקר הכרח

הש"ס לא פליג משום דקשיא לי' דדף נחתומין נעש' לקרקע וע"כ דלעולם ס"ל דינו כתלוש וא"כ בשאובה דדינו כמחובר א"כ גם כך בחקקו ולבסוף קבעו דמשמע אפילו בחקקו ע"ד לקובעו וא"כ לא חל עליו שם כלי ויהא דינו כקבעו ולבסוף חקקו וכמו שהקשה באמת בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ק"ט וע"ז משני התם שאני הואיל ואיכא תורת כלי עליו בתלוש ר"ל אע"ג דאינו כלי ואינו מקבל טומאה אם נעשה לקרקע מ"מ יש לו חשיבות זה שיש עליו תואר כלי ואינו בטל לגבי קרקע והוי לי' כאלו לא קבעו ואם לא קבעו בוודאי יש בו משום שאובין דהרי שאובי' הם מדעתו.

ועפ"י האמור יש לישב היטב קושית הנוב"י סי' קמ"ב הנ"ל עפ"י מאי דאיתא בירושלמי (והובא בס' גידולי טהרה ס' ו') ריש פ' רע"ק ופ"ג דע"ז דפריך ממתני' דשוק דדווקא כלי א"ב אבל קבעו ולבסוף חקקו הוי כקרקע ומ"ש ממשתחווה לבית דאוסר ומשני דהסתות האבנים הוי כגמר מלאכה וא"כ בכותל דהוי כגמר מלאכה וכתורת כלי על האבנים אינם בטלים לגבי קרקע והוי כתלוש אבל קבעו ולבסוף חקקו לא הי' תורת כלי ולא גמר מלאכה הוא בטל לגבי קרקע וא"כ השתא דאתית להכי דלאו בכלי תלי' אלא בתורת כלי לפי פי' הירושלמי בגמר מלאכה א"כ תו אין צריך לתרץ ולומר דשאיבה דרבנן דאיכ"ל אפילו בדאורייתא בטל לגבי קרקע דבר שאין בו תורת כלי ולא גמר מלאכה והא דדף של נחתומין אינו בטל הוא הואיל ואיכא עליו תורת כלי והא דלא טהור משום דנעשה לשמש קרקע משום דנעשה רק לשמש כותל וכותל נעשה מאבנים משום דסיתותם הוי גמר מלאכה כתואר כלי דהכא והוי כתלוש וא"ש דצינור שקבעו ולבסוף חקקו דינו כקרקע גם לענין דאורייתא כן נראה לפי ענ"ד נכון ואע"ג דהש"ס לא אמר השתא דאתית להכי וגם לא אמר לשון אלא מצינו הרבה בש"ס דלא אמר אלא וחוזר מת' הראשון כיון דלא מזכיר אמורא בת' ראשון.

ועפ"י"ז מיושב לשון הר"ש בפט"ו דכלים מ"ב דמוקי לה, אף בדף של מתכות והנוב"י בס' ק"ט הנ"ב תמה הא דווקא במתכות ולהנ"ל למסקנ' אינה מוכרח לחלק בין דאוריית' לדרבנן ואע"ג דהרמב"ם מחלק לאו מכח תי' הש"ס דשאובה דרבנן אלא מכח ריב"ח דמוקי לה בדף של מתכות למד לחלק דע"כ ס"ל לחלק בין דאוריית' לדרבנן ובדרבנן לכ"ע קרקע מבטלו מתורת כלי אבל הר"ש סובר דאף בשל מתכות קאמר ריב"ח מיהו בלא"ה תמהני על הנוב"י דמאי קשיא לי' על הר"ש דנקט אף בשל מתכות דנהי דאמרינן בשאיבה דרבנן הרי אמרו באיכ' תורת כלי עליו גם בשאיבה דרבנן לא הקילו ולמה נקט בדף של עץ או איכא תורת כלי עליו בתלוש וצ"ע על הנוב"י עכ"פ נראה לפי ענ"ד לקיים דברי הגאונים דקבעו ולבסוף חקקו שפיר למסקנ' דינו כמחובר ואפילו לטבול בתוכו מותר וכמו שקבעו בו אדמ"ו הגאון זצ"ל מסמורת בחת"ס לפסק הלכה אמנם בנידון הנ"ל גם להנוב"י יש לדון הא כ' שם בדין ג' אם ניקב נקב קטן גם לדידי' מותר לטבול בו לכתחיל' ובאמת לא ביאר שם טעם וראיתי בס' גידולי תרומה סי' ד' שכ' דטעמו משום ס"ס ספק שמא כדעת הרא"ש דסגי בנקב משהו וספק שמא כר"א קיי"ל דתלוש שחיבר הוי כקרקע ותמה עליו איך סמך על ס"ס במקום דרוב חולקין וגם תליא בפלוגת' אי מועיל ס"ס במקום חזקה ולפי ענ"ד דלאו מטעם ס"ס אתא עלה אלא דמבואר בב"י בס' ר"א דמדינא בוודאי סגי בנקב משהו אלא משום גזירה בעינן כשפה"נ וא"כ כיון דמדרבנן הוא ובדרבנן הא מועיל חיבור לקרקע לכך שפיר כ' אם יש נקב משהו דינו מקבל מים וטהור מה"ת א"כ שוב מדרבנן מועיל קבעו ולבסוף חקקו וא"ש דבריו וא"כ כיון שכבר הסכימו הגאונים שהביא מרן זצ"ל בכמה תשובות דאם ניקב כראוי אפילו חזר לסותמו בהיותו בקרקע חשיב כקבעו ולבסוף חוקקו

ומותר לטבול בו ואפילו לנוב"י דס"ל בפתח הברזא על דעת לסותמו ולחזור וליתנה שם אפילו בשעת פתיחה דינו ככלי מ"מ כאן הרי מעלתו צוה לפתחו ולא הי' בדעתו להחזיר הברזא א"כ אפי' אם המורה הראשון לא הי' נזהר בזה מ"מ השתא ע"י צווי מעלתו נ"י לפתוח לגמרי נתבטל מתורת כלי אפילו לדעת הנוב"י וא"כ אם יסתמו כעת אפילו הוי ברזא כסתימה וכעשאו כלי הוי ל"י כקבעו ולבסוף חקקו וכיון שיש מלבד הנקב הזה עוד נקבים הרי הותר גם להנוב"י וא"כ מותר גם לפי מ"ש מרן זצ"ל בתשובה סוף סי' ר"ה שלא יסמוך על דבריו הואיל ונוב"י פליג בנידון הנ"ל לא פליג: ואע"ג דמרן זצ"ל התנה דבעינן שלא נעשה מעיקר' לקרקע מ"מ כ' שם בסי' קצ"ח דרק מהיות טוב חייש לדברי נוסחא אחת בפירוש הרמב"ם וא"כ כאן דיש מעלה עוד דיש בה נקבים מלבד הנקב הגדול בוודאי יש להקל ובפרט שבפי' הרמב"ם פ"ו דמקוואות מ"י שאמר שלא נעשה אלא לשמש קרקע יש לפרש דהתם היו ב' עשיות א' התכה ועשיית אבוק להיות אבוק והשני הקביעות בתוך האמבטי ומ"ש שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע היינו עשיית שני הקביעות שלא שינה שום דבר מן האבוק אלא עשאו לשמש עם הקרקע ולכך כיון שהי' כלי קודם היותה נותן או ניתך לארץ לא נתבטל תורת כלי ממנה ובלשון הרמב"ם נראה דט"ס הוא וצ"ל ולהיותו קודם שניתך לארץ לכך עדיין הוא כלי שלא שינה בי' והיינו כדין המשנה בפ"כ מכלים משנה ד' גבי אבוס וזה כוונת התוספת' שלא נעשה אלא לשמש ר"ל שלא שינוי וקיצץ בה דבר או דאבוק הוא אינו מחובר בחיבור גמור לארץ ואינו מתחבר שם אלא בבדיל ובעץ וזה אינו חיבור כדאית' במשנה פ"י דכלים מ"ב דבדיל ועופרת אינו מקרי צמיד פתיל וזה כוונת הרמב"ם בפ"ה המשנה להיותו ניתך לארץ היינו בבדיל ועופרת לכך לא נעשה לחבר ורק שימוש בעלמא שמוש ארעי ולכך לא נתבטל מתורת כלי זה נראה לפי ענ"ד נכון יהי' איך שיהי' כיון שאין אנו יודעין פי' התוספת' הלזו בבירור אין לעשות בה מעשה מ"מ לפי הנ"ל הי' מקום שלו כשר בין לדעת מרן זצ"ל ובין לדברי הנוב"י אמנם הא קשיא דנהי דמדברי מרן זצ"ל בסוסי' ר"ה ובסוסי' רט"ו נראה דסגי בשפה"נ וגם באם ניקב כשפופה"נ רשאי לסתום אבל באמת תמהני הא בכלי עץ אם ניקב כשפופה"נ מעולם לא יצא מתורת כלי ולא נתבטל ואע"ג דתנן בפ"ו דמקוואות בשידה ותיבה שבים דסגי בשפופה"נ התם איירי שהם פתוחים ומחוברים כשפופה"נ לים והו"ל כאלו טבל בים אבל אם סותם אפילו בסיד וחרסית כיון שאינו מחובר ולא נתבטל מעולם מתורת כלי איך יהא רשאי לטבול בו והרמב"ם בפ"ו דמקוואות דין ג' שכ' נקב כשפופה"נ באמת לא כתב סתימה ובסעי' ז' שכתב סתימה כ' נקב המטהרו וקשיא על דברי מרן זצ"ל ושאר תשובות אחרונים דמשמע דסגי בשפופה"נ: אמנם נראה באמת המעיין בדברי הב"י בסי' ר"א ובדברי הכ"מ בפ"ו ממקוואות דין ז' מבואר דאפילו כלי עץ ונחושת אם ניקב כשפופה"נ נתבטל מתורת כלי וכן מוכרח לפרש עפ"י מה שפירש הכ"מ דברי הרמב"ם בדין ג' דניקב כשפופה"נ כשרה ואינה פוסלת דכשרה היינו לטבול בו אע"ג שאינה מחובר למעיין ומקוה וע"כ דס"ל שנתבטל מתורת כלי בנקב כשפופה"נ אפילו בכלי עץ ונחושת וכן מוכח מדברי הרמ"א בסי' ר"א סעי' ז' שכ' די"א דבעינן נקב כשפופה"נ ויש להחמיר והקשה בספר גידולי טהרה הא סתם חביות הוא של עץ ונקב המטהרו הוא גדול משפופה"נ דבעי' כמוציא רימון והוא כראשו של קטן אמנם באמת המעיין בב"י יראה דס"ל דגם לכלי עץ סגי לבטלם מתורת כלי בשפופה"נ: והטעם נ"ל כיון דבאמת הוא מיוחד למשקין ולמים ושיעור ביטולו בכונס משקה אלא כיון שהוא ראוי להשתמש בכלי נקוב כזה על גבי מעיין במקוה ובפרט שהוא מיחדו למקוה וא"כ ראוי למלאכתו ס"ל דלא סגי לבטלו בכונס משקה אדרבה זה תשמישו אבל אם ניקב כשפופה"נ דהלכה למשה

מסיני דהמים שבתוכו כאלו הם מבחוץ ומה שבחוץ כאלו הוא בתוכו ואין הכלי מפסיק כלל וכאלו אין בכאן הפסק וכיון דבכה"ג אין הכלי מפסיק וכאלו אין כאן ע"כ נתבטל מתורת כלי ולכך אפילו בכלי עץ ונחושת סגי בשפוח"נ אם הוא מיוחד למים ולמקוה ובוה א"ש משנה דמקוואות פ"ד משנה ה' כמה יהא בנקב כשפה"נ דלפי' הרמב"ם קאי אלמעלה לענין לפסול המקוה ומביא המשנה ע"ז מעשה בשוקת יהוא שהיה בירושלים וביבמות דף י"ד מפורש שוקת יהוא לענין עירוב מקוואות והכס"מ דחק דשני שוקת הוי אבל להנ"ל א"ש דחד טעמא דמתניתן מיירי אפילו בכלי עץ ונחושת וא"כ קשיא למה סגי בשפה"נ ולכך מייתי מעשה משוקת יהוא לענין חיבור מקוואות וכיון דלענין מקוה חיבר ומה שבתוך הכלי כאלו הוא חוץ ומה שהוא חוצה לו כאלו הוא מבפנים א"כ אינו כלי לענין מקוה וכן מבואר מלשון הרמב"ם בפ"ה המשנה שם דמייתי ראיה דאינו כלי וא"כ י"ל דהכל עולה לענין אחד: ולולי שאינו כדאי הי' נ"ל כיון דלכ"מ וב"י ע"כ האי דין שכ' הרמב"ם בה' ד' קיל מדין שכ' בדין בהלכ' ג' יהיה מאיז' תי' שכ' הכ"מ וב"י וע"כ הי' נראה לי דלשון זה ניקב בנקב המטהרו כיוצא בזה כ' הרמב"ם לענין נט"י בפ"ו מברכות דין י"א דאם נשבר בשבירה המטהרתו וכוונתו שניקב בכונס משקה וכמ"ש הטו"ז באו"ח סי' קנ"ט סק"א א"כ גם כאן מיירי בנקב המטהרו והיינו ככונס משקה ומפורש גם דברי התוספתא דאמר בשוליו כמלוא מחט היינו בכדי כונס משקה וא"כ א"ש הכל כיון דניקב קודם שיחדו למקוה א"כ ניתר בכדי כונס השקה אבל בהלכה ג' דמיירי ביחדו מעיקרא למקוה וחברו מעיקרא בעינין כשפוח"נ או דבאמת גם בהלכה ג' הפ"ה בניקבה היינו נקב קטן בכדי כונס משקה ורק מן הצד בעינין שפה"נ וכפ"ה גידולי טהרה: וא"כ הי' דעת הרמב"ם כדעת הרא"ש דסגי בנקב קטן אלא הואיל וחזי ליחדו לדבר שאינו משקה בפרט בכלי עץ ומתכות דדמיהן יקרים ולכך אפילו קודם יחוד חשיב ככלי וכמ"ש התוס' בזבחים דף צ"ה ע"א ולכך בעינין קבעו בארץ דאז כיון דחיברו בארץ אפילו יחדו לדבר אחר הו"ל כמו קבעו ולבסוף חקקו וטהור לדעת הרמב"ם הנ"ל וא"כ אינו מועיל יחוד ולכך סגי בנקב ככונס משקה או בשפ"ה לב"י וכל זה הואיל וחברו בארץ אבל יש"ש איכ"ל דלא הוי קבוע בארץ וא"כ אפשר ביחוד ולכך בעינין כמוציא רימון דאז אין שם כלי עליו כלל אפילו לענין צמיד פתיל כדאייתא ס"פ המצניע וכמ"ש בספר גידולי טהרה ואין דרך ליחד לדבר אחר גדול מזה כן הי' נראה לפענ"ד אבל הב"י לא פ"ה כן דנראה דלא ברירא לי' האי דינא דבכלי עץ ומתכות אם הוא מיוחד למשקין אי סגי בנקב כשפוח"ה וגם הפמ"ג בטו"ז באו"ח סי' קנ"ט ס"ק א' מסתפק בזה וכ' דתליא בב' תירוצים שבב"י שם סי' קנ"ט על דברי הרמב"ם הנ"ל שנקט בשבירה המטהרתו עיי"ש: מיהו בזה עדיין לא ניחא כיון דהב"י מפרש דברי הרמב"ם דמיירי בהלכה ד' בכלי חרס ומפרש במוציא זית ואמאי ומנ"ל הא כיון דמיוחד למשקה הו"ל לפרש דכדי טהרתו היינו בכונס משקה כמו שם גבי נטילת ידים וצ"ע עכ"פ בשפה"נ לדעת הרא"ש והטור והב"י ורמ"א לפי דעת הרמב"ם אם ניקב אפילו של עץ כשפ"ה נתבטל מתורת כלי לענין מקוה ולכך רשאי אפילו לסותמה אח"כ לא מבעי' בסיד וצוררות אבנים ומעלתו כ' שאינו מתקיים ולמה לא יתקיים בפקק של אבן ולדעת מרן זצ"ל אפילו בברזא גם הי' יכול להניח לעשות עליו כיסו' רפוי בטס של מתכות ומסמרים שנעשו מעיקרא לקרקע וכעין שהביא בפ"ת מסימן ר"א בשם תשובת רע"ק איגר סי' מם אמנם בספר גידולי טהרה פליג וס"ל דבעי' דווקא כמוציא רימון וכן משמע פשוט לשון הירושלמי וכן כ' בס' באר יעקב ובאמת מש"ס לא מצאתי סמך מבורר דמוכרח דסגי בגיגית או תיבה של עץ כשפה"נ אלא א"כ הוא פתוח ומחובר לים ולמקוה כמו שידה שבים וגם זה לדעת קצת פוסקים

דווקא לטבילת כלים אבל לאדם אינו מועיל חיבור וגם בתשובות בית אפרים וספר מאיר נתיב שהביא מרן זצ"ל בתשובה ס' ר"ו חששו לנקוב ב' נקבים א' כמוציארימון ולסתמו בצורות ואבנים ונקב שני כספוח"נ ולסתמו בברזא ולפתוח בכל שעת טבילה: ועכ"פ.

הדרן לנידון שלנו מקוה דאיירי בי' מעלתו אפילו אי סתמו בברזא הוא כשרה בין לדעת מרן זצ"ל ובין לדעת הנוב"י מטעמים הנ"ל אמנם הואיל והם סמכו על הב"י כדלעיל וגוף דינו נהי דיש לישב אין לו סמך מבורר לסמוך עליו ראוי להחמיר כמו שהחמירו בספר בית אפרים ולכל הפחות יניח לעשות ברזא ארוכה שבולט עד למעלה שיוכלו בקל לפתוח בשעת טבילה ולחזור ולסותמה אח"כ ומועיל משום חיבר לדעת הרבה פוסקים כן נראה לפי ענ"ד נכון דברי ידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווה תשובה קצ"ב שיל"ת יערגין יום ד' טוב אדר תרי"ח לפ"ק: יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי הרב המאוה"ג המפורסם ערוגות הבושם החורץ מוה' ישראל דוד נ"י האב"ד דק"ק פעזונג יע"א: מכתבו בשבוע העבר קבלתי וביקש ממני לחוות דעתי בענין מקוה שהוא תח"י הגוי ואינם משגיחין אם יש בה שיעור מקוה אי לא ויש בה פלומפ"ף להכניס החמים ולהוציא הקרים והמתקנים סמכו על שהמקוה ההוא סמוכה להנהר ומחובר בנקב כשפוח"נ מתחת המקוה למטה וחיבור כשפוח"נ מטהר אפילו הוא כולה שאוב והנה מעלתו נ"י שלח לידי מכתב מאת בנו הרב המופלג החרוץ מוה' מרדכי נ"י שכ' שיש לו על מקוה הנ"ל ג' פקפוקים א) שבספר כרם שלמה הביא בשם לבושי שרד לאסור לטבול במקוה שאין בה מ' סאה והוא סמוכה לנהר והב') משום דהש"ך בס"י ר"א ס"ק י"א הסכים לדעת מהרי"ק דאפילו ברבו הזוחלין אין מטהרין בזוחלין אלא במקום שהוא מהלך בתחילה וא"כ במקוה סמוך לנהר הוי כמו נתרחב הנהר ופסול והג') כיון שהנקב למטה וזוחל משם הוי לי' זוחלין לא בהשקה אלא ברבי' כמ"ש התה"ה ס"י רנ"ד וא"כ במקוה הנ"ל שבמקום טבילה המים השאובים והחמים הם רוב לא מהני החיבור לטהר בו בזוחלין ומביא ב' ראיות א' מלשון הש"ע שם סעי' ב' שכ' היו הזוחלין מן המעיין מתערבין עם הנוטפין משמע דבעי' עירוב ממש ולא חיבור ב' מכח קו' מע"מ המובא בש"ך שם סקל"ב עכ"ל בקיצור והנראה לפי ענ"ד בעזה"י"ת דלכתחילה לא קא מבעי' לן דפשיטא אין לתקן מקוה באופן הנ"ל והמתקן אולי הי' לו שעת הדחק וא"א בענין אחר וחשבו כדיעבד אבל לכתחילה בוודאי אם אפשר לתקן באופן שכשר יותר לכ"ע מהדרין דבמקוה הנ"ל ע"כ כל ההיתר הוא על דעת ר"ת וסייעתו הפוסקים דמותר לטבול בנהר וחשבו לה כמעין וכבר כ' מהרי"ק בס"י קט"ו ובתה"ד ס"י רנ"ד ופסקו ברמ"א שם סעי' ב' דדווקא במקום הכרח סמכין על ר"ת אבל העיקר דאין טובלין בנהרו' וכ"ש בנהרות קטנים שיש לחוש שהם מכזבין עוד מטע' אחר יש להחמיר לכתחיל' דהרי לפי הנראה לולי המים חמין שהן שאובין לא הי' במקוה שיעור שכל גוף הנטבל עולה בהן וא"כ אפילו נחזי דשפוח"נ מחברו והוי כאלו הוא מקוה אריכתא וכמו מקו' מרדדתי דאין המים מכסין גוף הנטבל בפעם אחת ולדעת הרא"ה בבדה"ב ריש שער שביעי אין להוסיף עליו שאובין והיינו כעין דעת השאלות המובא ברמ"א שם סעי' מ"ב דגם במעיין כ"ש פסול שאובה והרא"ה החמיר טפי דאפילו איכא מם סאה מ"מ כיון דמרודד וא"א לטבול בו לולי שיוסף עליו כיון שאין גוף עולה בו אסור להוסיף שאובין עיי"ש ולזה כיוון בעל לבושי שרד בטעם הד' אמנם כל הפוסקים לא הביאו דעת הרא"ה והרשב"א שם במשה"ב פליג עליו והפוסקים לא הביאו מ"מ כ' מרן זצ"ל בחת"ס ס"י רי"ב דיש לחוש לדבריו לכתחילה.

ועוד טעם השלישי נראה לי דיש לחוש לכתחילה מלעשות מקוה כנידון הנ"ל דלפי' הר"ש בפ"ה דמקוואות מ"ג דמעין שהי' מושך וריבה עליו והמשיכו לא מיירי בהוסיף עליו מים אלא שחפר

ברכה לפניו והרחיבה וס"ל דמקום שחפר ובא ע"י מעשה בני אדם אין דינו כמעין ואינו מטהר בזוחלין וכן הביא הב"ח רס"י ר"א אם הי' נהר הולך מצד מזרח העיר וחפרו סביב כל העיר ומשכו הנהר כל העיר דלפי מ"ש המרדכי בשם תשובת מהר"מ שמפר' ג"כ כר"ש הנ"ל אין לטהר במקום שחפרו בזוחלין והניח בצ"ע וא"כ גם המקוה בנידון שלנו לא עדיף מזה ואינו מטהר בזוחלין מיהו יתר הפוסקים לא הביאו גם לדידי קשה מה שהביא מחופר בצד המעיין שפסק הרמב"ם בפ"ט דמקוואות דין ד' דכל זמן שבאין מחמת המעיין דינם כמעין ומ"ש חופר בצד המעיין או מרחיב המעיין ותו קשיא מים של שלמה שאמרו בירושלמי פ' אמר להם הממונה דרגלי שוורים היו נקובין כמוציא רימון א"כ הוא זחולין ואפילו היו מי המעיין זוחלין שם מ"מ להר"ש איך היו הכהנים מטהרים בו בזוחלין דהא לא עדיף מהרחיב המעיין שגם זה נעשה בידי אדם ובס' גדולי טהרה תשו' ב' ראיתי שכ' שהר"ש כ' כן דווקא במעיין שמושך כנדל אמנם הב"ח הנ"ל לא ס"ל כן ונהי דהפוסקי' לא הביאו ולא ס"ל כן מ"מ לכתחילה יש לחוש מטעמי הנ"ל: אבל בשביל החששות שחשש בנו הרב שי' משום דברי לבושי שרד ספר הנ"ל אינו בידי מ"מ הדבר פשוט לפע"ד שהוא אינו חולק אלא על מה שהתיר הרמ"א סוף סעי' נ"ד אפי' בלית בי' נקב שפוח"נ משום דאין רואין החלחול וע"ז כבר השיג בחכ"צ סי' מ' אבל אם יש נקב כשפה"נ ומחובר בו למקוה לא השיג אדם מעולם דהוא הלכה פסוקה דנקב כשפה"נ מערב המקוואות והיינו שוקת יהוא ביבמות דף י"ד וגם מה שחשש עוד הרב בנו שיחי' לדעת המהרי"ק והש"ך דבמקום שלא הי' הולך מתחילה אינו מטהר בזוחלין לדעתי פשוט דעד כאן לא אמר המהרי"ק אלא אם הי' התערוב' הנהר ע"י מי גשמים והם גרמו שיהי' מים במקום הזה אז דינם כמי גשמים כמבואר בלשון מהרי"ק וגם זה אינו רק משום מ"ע כמ"ש הריטב"א בנדרים דף מ"ב אבל כאן שהתרחב הנהר קודם שבאו שם מים שאובין מעת שנעשה המקוה שם והי' דינו אז כמעין וזה מקומו אם באו אח"כ מים שאובין לא גרמו התרחבות והרי הוא במקום הילוך המים דמטהר בזוחלין באמת ראיתי בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קל"ו דמשמע דבכה"ג מקרי שלא במקומו מיהו הרי דבריו שם בלא"ה צ"ע שכ' לדעת הר"ן כיון שלא הי' הולך עד כאן צריך מ' סאה ושם לא מיירי דנתרבה עליו מים שאובין דבנתרבה כ' שם לבסוף וכיון דלא נתרבה עליו אדרבה להר"ן אפילו שלא במקומו מטהר בזוחלין ולא בעי' מ' סאה וצ"ע.

עכ"פ הסברא נראה ברור לפי ענ"ד דבכה"ג מקרי מקומו כיון דלא נתרחב מחמת השאובין וראי' לזה דאל"כ גם בסעי' יו"ד גבי מעיין שהמשיכוהו ע"ג בריכה יהא כמו שלא במקומו ואמאי מטהר בזוחלין וע"כ כל שנתרחב שלא ע"י גשמים או שאובין דינם כמקומו וכן מוכח במהרי"ק עצמו בס' קנ"ו שכ' לפרש משנה ג' פ"ו דמקוואות שלשה מקוואות של כ' כ' וא' שאוב שאפילו הטובל בשאוב עלתה לו טבילה ואמאי אפילו אי מכח חיבור מקרי ע"י ב' מקוואות שהם מי מעיין כרבו מי מעיין מ"מ הא הוי שלא במקומם ושלא במקומם למהרי"ק אינה מטהר בזוחלין והתם גם מה שבתוך המקוה כזוחל לדעת י"א ברמ"א סעי' נ' כיון שזוחל מלמעלה ומהרי"ק שם ביאר גם לשיטה זו וע"כ כל שלא נתרבה או שלא נתרחב ע"י מי גשמים או מים שאובין לא מקרי שלא במקומו ואם רבו מים של מעיין שפיר מטהר בזוחלין.

אמנם על החשש הג' שחשש בנו הרב נ' צריכין אנו לדון לכאורה י"ל כיון דיש כשפ"ה בין המקוה להנהר והלמ"מ ס' דכשפוח"ל מחבר המים וכאלו כל מי הנהר היו כאן והיא מקוה אריכתא וא"כ רבו מי המעיין מ"מ כיון דהא דמהני רבו מי המעיין משמע מלשון תוס' פ' במה אשה ומדברי מרן זצ"ל בחת"ס סי' ר"ב דמתורת ביטול ברוב אתאינין עלה וביטול לא שייך אלא בדבר

שנתערב אבל אם נודע מקומו ושלא נתערב בדבר אחר אינו מועיל דבר אחר דהיינו מי הנהר שלא נתערב בהם ואיך יועילו לבטלו וא"כ מסברא לכאורה י"ל דבעי' דווקא רבו במקומן אמנם ממשנה א' פ"ה דמקוואות דמעיינן שהמשיכו ע"ג בריכה והפסיקו דינו כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבין ולמצורעין ודייקו הפוסקים דדווקא לזבין ולמצורעין פסול אבל לענין זוחלין חשיב כמעין וכן פסק בטוש"ע סעי' י"ד וע"כ התם מיירי שלא רבו מי המעיין בבריכה דאי רבו אפילו לזבין ומצורעין הם מטהרין כעדות ראב"צ בזוחלין שרבו על הנוטפין דכשרין ואפילו לזבין למצורעין וכמ"ש הכ"מ בפ"ט דמקוואות דין י"ג וע"כ דלא רבו המי מעיין ואפי"ה נטהרו המי בריכה לטהר בזוחלין וזהו קושית המע"מ המובא בש"ך ס"ק ל"ב וע"ז על כרחך צריכין לומר לפי תי' הש"ך דוודאי במקומן לא רבו אבל הם מחוברין למעיין שרוב מבריכ' לענין מקוה וזוחלין דהלממ"ס דעירוב מקוואות כשפוח"נ והוי כאלו הי' כאן והוי כרבו משא"כ לענין זבין לא שמענו הלממ"ס זאת וא"ש ועכ"פ מוכח דלא בעינין רבו במקומן ודין זה דסעי' י' הוא הלכה פסוקה ואיפשט ספיקא דידן ומכל מקום טעמא בעי דמאי ביטול שייך בכה"ג כמ"ש לעיל ונראה דהא דבטל המיעוט ברוב הוא משום דרוב חשוב יותר מן המיעוט ולכך יוכל לבטלו ולכך לאו דווקא רוב בכמות אלא ה"ה רוב באיכות ולדעת קצת פוסקים גבי אחרי רבים להטות אזלינין בתר רוב חכמה וא"כ י"ל הכא נמי אפילו אם במקומם מי המעיין מועטין מ"מ כיון שמחברים בשפוח"נ לנהר או למעיין אחר ואמרה הלממ"ס שע"ז מי המעיין המועטים דינם כמרובים א"כ כיון דחשיבו כמרובים ה"ה דיוכלו לבטל השאובין דבאיכותם הם רוב כן נראה לפי ענ"ד להסביר הדבר ולולי דמסתפינא הו"א דגבי זוחלין ונוטפין לאו ביטול כביטול בעלמא אלא כמ"ש הטו"ז באו"ח סי' תרל"ב סק"ג דכך הכשר מקוה ומעיין דהמיעוט אצלם כמאן דליתא עיי"ש.

עכ"פ יהיה הטעם איך שיהי' הדין נראה לפיענ"ד כמו שכתבתי דמוכח דבכה"ג שרי וכן משמע ממה דהגיה הרמ"א דבריו בסעי' י"א ולא הגיה כן בסעי' י' ע"כ דדווקא בסעי' י"א דנקט מי מעיין מועטים ולכך כיון דכל המעיין מיעוט כ' הרמ"א דהוי כמו רבו נוטפין אבל בסעי' י' דלא נקט דמעיינן מועט איכ"ל דמי המעיין מרובים וע"י החיבור הוי כמו רבו זוחלין וכמ"ש לעיל: וכן מוכח מדברי מהרי"ק בשורש קנ"ו שמפרש מ"ג פ"ו דמקוואות שהבאתי לעיל אפילו לדעת י"א ביו"ד סי' ר"א סעי' נו"ן דאם זוחל למעלה הוי הכל כזוחלין ואפי"ה הטובל במקוה שאוב נטהר ע"י חיבור הב' מקוואות והוי כמו רבו זוחלין וקשה הא לא רבו במקומן וע"כ ע"י חיבור מקרי רבו ובאמת שם בלשון מהרי"ק מעיקרא שכ' בעובדא דידי' דיש לחוש שמא תפסוק המעיין וכו' ושוב כשיחזור המעיין לא יטהר בזוחלין וכו' משמע בהיפוך וצ"ל דמעיקרא חייש דלמא שוב יפסק החיבור למעיין עיי"ש ותבין וגם כבר הביא הרב בנו שיחי' שבדברי מרן זצ"ל בחת"ס סי' ר"ח נראה דאפילו לא רבו במקומן ע"י חיבור מטהרין בזוחלין וכן מבואר מדברי התוס' בבכורו' דף נ"ה ע"ב בד"ה שמא וכו' בסופו כ' ונראה שהם בטלים ברוב שהרי כל הנהרות מחוברים לים הגדול ביותר מעירוב מקוואות עיי"ש מבואר דאם מחובר לנהר מימיו מרובין מנוטפין דהכא חשיב כמו רבו במקומו ולכאורה הו"א לשדות נרגא דע"כ אגן לא קי"ל כתוס' בכורות הנ"ל דנהי דע"י דברי תוס' אלו יש לישב היטב דקדוק הראשונים דבמשנה פ"ה דמקוואות זוחלין שרבו על הנוטפין כשרין משמע דבעינן רוב זוחלין ומהש"ס דקאמר חיישינן שמא רבו נוטפין משמע דמעמ"ח כשר ולהנ"ל אמרתי כיון דהנה רוב נהרות מחוברים לים הגדול א"כ מן התורה לעולם הוי רובא והא דאסור הוא רק משום מ"ע כמ"ש התוס' הואיל ואין החיבור נראה וכמ"ש המרדכי בהלכות נדה לענין חלחול שפסקו הרמ"א בסעי' נ"ב זה שייך בנהר אבל במעיין דעלמא דאינו

מחובר לים הגדול איכא חששא דאורייתא וא"כ א"ש ראב"צ העיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין לעולם כשר אפילו אינו מחובר לנהר וליים הגדול אבל במחצה עמ"ח אסור אם אינו מחובר לים הגדול וכיוצא אבל הש"ס קאי על נהרות שהם מחוברים עם ים הגדול ולכך הוכרח לומר דחיישינן שמא רבו הנוטפין אבל מעמ"ח כשר כיון דמה"ת כשר מכח חיבור הים ורק מדרבנן אסור ובדרבנן סגי במעמ"ח וא"ש הדיוקים אלא דקשה לן על זה עפ"י מאי שכתבתי לישב קושית מרן זצ"ל בחת"ס סי' ר"ב הא שמואל ס"ל מב"מ לא בטל וא"כ אפילו אי מכיפי' מתברך מ"מ מים הנוטפין אינם בטלים בו עיי"ש וא"כ מנ"ל דפליג שמואל אשמואל ונראה לישב דהנה התה"ד סי' רנ"ד הקשה למה לא אמרינן גבי זוחלין שנטהרו ע"י השקה ותי' וכן כ' הב"ח והריטב"א בנדרים דף מ' דדווקא לענין שאיבה דרבנן סמכינן על השקה אבל לא לענין זוחלין דאורייתא ויש לכאורה להביא ראיה דהש"ע סובר כן מדפסק בסעי' ח' דאפילו מי מעיין מועטים מעלים להתיר והקשה הא בעינן רבו והש"ך בס"ק ל"ג כ' הואיל ובא ממעיין עדיף וזה אינו מספיק דהרי גם בנוטפין שבאו מן המעיין כ' הרמב"ם בפ"ט דין י"ג דבעי' ריבוי אבל לפי הסברא הנ"ל א"ש דהרי כ' הר"ש והרא"ש רפ"ה דמקוואות גבי שוקת רק משום גזירה נפסל וכיון דהוי איסור דרבנן סמכינן על השקה וא"ש כן הי' נ"ל לכאורה והריטב"א בע"ז דף ע"ג ע"ב כתב דרב ושמואל סוברים רק מדרבנן מב"מ לא בטל דאל"כ הוי להו למימר הלכה כר"י עיי"ש ולפי"ז פריך שפיר שמואל אדשמואל דאי ס"ל נהרא מכיפי' מתברך א"כ הוי רוב זוחלין ומה"ת בטל ברוב ומדרבנן שוב מועיל השקה בדרבנן ולמה אמר דאינו מטהר אלא פרת וא"ש: ולפי"ז לכאורה ע"כ לא פסקינן כדברי התוס' בכורות הנ"ל דא"כ אפילו רבו נוטפין בכאן מ"מ מה"ת חשוב כרבו זוחלין ע"י חיבור לים הגדול ושוב ניתר ע"י השקה מיהו זהו אינו מוכרח חדא דמראית עין גרע משאר איסור דרבנן בענין זה וכיון דהעולם יטעו ולא ידעו שמחובר לים יסברו דנוטפין מטהרין בזוחלין ותו דאפשר דלא קי"ל כתי' זה דתה"ד אלא כאינך תירוצים והאי דסעי' ח' יש לחלק בפשיטות הואיל ומעיין הולך על שפתו לא נשאבו מעולם ורק משום גזירה אין טובלין בשוקת וכיון דיצאו ופסק החשש והגזירה שוב הם ממילא מטהרין בזוחלין כמעיקרא ואפשר שלזה כוון הש"ך.

וגם קושית מרן זצ"ל יש לישב בענין אחר בפשיטות דנהי דלשמואל מב"מ אינו בטל מ"מ אי איכא רוב זוחלין ויש בו שיעור לטהר בו אין הנוטפין יכולין לפוסלן וא"כ כיון דנהרא מכיפי' מתברך דטפחיים עולים כנגדו וא"כ לעולם יש ב' שלישים זוחלין וא"כ במקום שבנהר ב' שלישים הם בכדי לכסות גופו בו יכולין לטבול ואמאי אמר שאינו מטהר אלא בימי תשרי אלא ע"כ פליגו ולא ס"ל מכיפי' מתברך ולא נודע כמה יש כאן זוחלין אלא עפ"י מאי שהי' בימי תשרי וזה כוונת שמואל דאינו מטהר אלא פרת בימי תשרי וא"ש ותו דלחומרא בוודאי אמרינן מב"מ בטל ולכך כיון דלא ס"ל נהרא מכיפי' מתברך ויש חשש ריבוי נוטפין אין טובלין בו כלל ולעולם קי"ל כסברת התוס' בכורות הנ"ל וא"כ כל שיש ע"י חיבור ריבוי זוחלין אפילו במקום אחר מועיל ובפרט שיש לנו עוד לצרף דעת הראב"ד וסייעתו הרשב"א והרא"ה דס"ל דגם ברבו מטהרו בזחילה במקום שהיו מהלכין בתחילה בזוחלין וכבר כתבתי דבנידון מקוה הנ"ל הוי כמו מקום שהיו מהלכין בתחלה וטעם הראב"ד מבואר בריטב"א בנדרים שם היטב דס"ל כקושית תה"ד סי' רנ"ד הנ"ל דמועיל השקה ורק משום מ"ע נפסל במקום שלא הי' מהלך אלא ע"י גשמי' א"כ בנידון הנ"ל שרי וכל.

שכן לפי הנראה מדברי הכ"מ בפ"ט דמקוואות דין י"א ובב"י בסי' ר"א שדבריו צ"ע טובא שכ' דפשוט דאם עירב שאובין מרובים בתוך זוחלין אפילו שלא במקום גומת המעיין לעולם לא נפסל המעיין והרמב"ם לא בא למעט אלא בריבוי מבחוץ שרק נגע במעיין והיוצא מדבריו קולא וחומרא חומרא דנגיעה לא מהני ומשמע אפילו ריבה זוחלין וקשה מסעי' ח' משוקת ומסעי' י' גבי בריכה וצ"ל בשוקת כמ"ש למעלה כיון דמחוברין כל שהן במעיין לא נשאבו כלל רק משום גזירה וחוז' לשוקת אין כאן חשש גזירה ומסעי' י' גבי בריכה התם לאו מכח נגיעה אלא מכח הזוחלין שמתערב בו אלא דבזה פליגו הרמב"ם סובר דמעייין שבא לבריכה אם אינו זוחל משם ואילך פסק שם מעייין מיני' וא"כ במאי יטהרו דבנגיעה לא מבעי' לכ"מ הנ"ל נגיעה אינה מטהר אלא אפי' לולא דברי הכ"מ כיון דנגיע' וחיבור מטהר הואיל ומחובר הו"ל כאלו המעיין הי' כאן ולרמב"ם כיון שאינו זוחל משם אפילו הי' כאן פסק שם מעייין מיני' לטה' במי' שנתערבו עם זוחלין משם ולהטור וש"ע אפילו אינו זוחלין מבריכ' כיון שזוחלין לבריכ' ומחוברין למעיין עדיין שם מעייין עליהן ומטהרין ע"י העירוב וזה כעין סברת הרא"ה בשמ"ק ביצה י"ח ובריטב"א מכות דף ה' המובא בבדה"ב בב"י סי' ר"א דלמעייין אינו מועיל נגיעה ולזה נרא' שכוון הש"ע בסעי' ב' שכ' אם הזוחלין מן המעיין מתערבין עם נוטפין דייק דבעי' עירוב וגם כתב זוחלין מן המעיין ללמד דלא בעי' דווקא עוקה לגומת המעיין וכמ"ש בכ"מ הנ"ל עכ"פ חומרא זו דכ"מ יש לישב.

אבל מה שכתב קולא דשאובין נטהרו לטהר בזוחלין ע"י המעיין אפילו אם הרוב נוטפין ואפילו במקום שלא היו זוחלין בתחיל' כמבואר שם דלא ס"ל דקי"ל כתוספתא וא"כ קשה טובא איך מפרש דין י"ג של הרמב"ם שאם רבו הנוטפין נפסל באמת לשון הכ"מ הוא רק דאינו נפסל המעיין וא"כ איכ"ל נהי דאינו נפסל מ"מ גם כן אינו מטהר את הנוטפין אבל זה אינו דהרי הכ"מ דימה דין זה למקום שרבו עליו שאובין והקש' משאובין לזוחלין וברמב"ם בפ"ד דמקוואות דין ו' מבואר דגבי שאובין מצרפין והכ"מ הקשה ודימה זה לזה וא"כ אפילו אם מעיקר' לא הי' כדי לכסות גופו מצרפין א"כ תימה איך מפרש הא דרבו נוטפין פסול וצ"ע: ובאמת גם לשון הש"ע קשיא כן דלפי הנרא' בסעי' ב' ס"ל דאם רבו זוחלין כשר אפילו במקום שלא הי' מהלך בתחילה דלא פסק כהתוספתא וכמ"ש בכ"מ וגבי רבו נוטפין ס"ל דפסול אפילו במקום שהי' מהלך בתחילה וא"כ עמדה קושית הראשונה בר"ן בנדרים דף מ' מפ"ה דמקוואות מ"ג להא דאבא דשמואל והנרא' לפי ענ"ד דהכ"מ ס"ל כמו שרצה התה"ד בסי' רנ"ד לחלק דשאובין דפסולין לגמרי ופסלו ולא חשיבו נטהרו ע"י השקה אבל נוטפין דכשרין לטבילה אינם נטהרים בהשקה הואיל וחשובים לטהר את המקום עיי"ש שדחה סברא זו מהרא"ש אבל הכ"מ אליבא דרמב"ם ס"ל כן דשאובין שאני וא"כ א"ש דברי הכ"מ דבדין י"א קאי על השאובין ולכך סובר דאפילו נתרבו נטהרו ואפילו במקום שלא הי' מתהלך בתחילה אבל בדין י"ג דמיירי בנוטפין נפסלו אם רוב נוטפין ואם האמת כן מדוקדק היטב לשון הש"ע בסעי' י' לא כ' דמי המעיין מועטין ובסעי' י"א כ' דאפי' מי המעיין מועטים ולהנ"ל א"ש דבסעי' י"א מיירי בשאובין ולא בעי' ריבוי ולכך כ' דאפילו מי המעיין מועטי' אבל בסעי' יו"ד דמיירי בנוטפין ומי מקוה דבעי' ריבוי והיינו ע"י חיבור למי המעיין כמ"ש לעיל ולכך לא כ' דמי המעיין מועטים וא"ש והרמ"א פליג דגם בשאובין בעינן רבו: ועפ"י הנ"ל מיושב ג"כ מה שהשיג הד"מ באות י"ד על הב"י שהקש' על הטור דהו"ל לחלק ולפרש אי בעי' ריבוי זוחלין או לא והד"מ תמה הא כבר פי' לעיל גבי ריבוי נוטפין ולהנ"ל א"ש דהב"י לשיטתו דס"ל דיש לחלק בין נוטפין לשאובין ושפיר הקשה דהוילשרש כאן האיד דעתו נוטה עכ"פ להב"י גבי שאובין לא בעי' רבי' ואיכ בנידון מקוה שלנו שהוסיפו שאובין יש

עוד סברא להקל וא"כ עאסיהנ"ל מבואר דלענין שאובין ס"ל לב"י בכ"מ קולא טפי מהראב"ד וענין נוטפין ס"ל להחמיר אפילו במקום שהיו מהלכין בתחילה פוסל ואינו מטהר בזוחלין והנרא' לפי ענ"ד מדברי ב"י וכ"מ וש"ע דס"ל חם הא דרבו נוטפין דנפסלו הוא רק מדרב ומשום מ"ע וכמ"ש הראב"ד לפי שיטתו במקום שלא הי' מהלך בתחילה וכמו שביאר הריטב"א כו ס"ל לב"י ואפילו במקום שהי' מהלך איכא חששא זאת וכיון דרק מדרבנן הוא לכך ס"ל דסגי במעמ"ח ורק לענין זבין ומצורעין דדאוריית' הוא בעינו רובא ובזה מיירי הרמב"ם.

ובל בזה"ז דלית לן נפ"מ לטנין זבין ימצורעין לכך שינה והשמיט המחבר דבעינן רובא דלענין זוחלין דהוי דרבנן דמה"ת מועיל השקה וסני במתעמ"ח ומיושב קושית הש"ך בסי' ר"א ס"ק' וכיון שרק משום מ"ע הוא חרוב בעיני לומר כמ"ש הפרישה דאם ניכר שהוא מחיבר למעיין לא בעינו רובא כלל ובזה מישב הפרישה דיו דסעי' י' דברכה דסתם דלא כתב דבעי' רבי' ונהי שכבר כתבתי דמהש"ע נראה דס"ל לחלק בין שאובין לנוטפין מ"מ על הטור דלא גילה דעתו בזה כלל שפיר איכ"ל כתירץ הפרישה וגם מסברא דעתו נכונה: ומ"כ בנידון שליו דהחיבור למעיין ניכר הוא יש לנו עוד סברא להקל וגם לפר דעת הטו"ז בס"ק ג' וס"ק כ"ב גה כן כמו בנידון שלנו לא בעינן ריבוי מכל הלין טעמים נראה לפי ענ"ד יהי ולכתחילה בוודאי אין לתקן מקוה כזו כמ"ש לעיל וטוב לתקן אם אפשר בקל אבל אם אי אפשר בענין אחר והוא במקום ובאופי דנורגין וטבול בנהרות וכמ"ש הרמ"א בסעי' ב' גם מקוה הנ"ל מקוה טהרה הוא באופן ובתנאי שיהי' מושגח לכל הפחות בשעת טבילה דאית בי' מ' סאה ושיהיו מי הנהר זוחלין לתוך המקוה לעולם כי יש לחוש שמא תקלקל הזחילה ולזאת צריך השגחה על זה והנרא' לפי ענ"ד כתבתי וחתמתי שמי בברכת חיים ושלום וכל טוב לו ולביתו יחזקהו ה' וירפאהו דברי ידידו הדור"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה קצ"ג עוד להרב הנ"ל מכתבו קבלתי ביום ה' לעת ערב לאחר שכבר שלחתי מכתבי הא' ושם הודיע לי מעלתו נ"י שהרב המתקן מקוה הנ"ל אמר שסמך על הטו"ז בסי' ר"א ס"ק כ"ב וביקש מעלתו נ"י ממני שהואיל והש"ך בס"ק ל"ב ול"ג פליגו עלי' דטו"ז ושלכאור' תליא בפלוגתא בפ"י הרמב"ם ופ"י הר"ש בפ"ה דמקואות דהרמב"ם מפרש משנה מעיין מושך כנדל כפ"י הטו"ז ושאם יש בידי רא"י לסמוך על הטו"ז עכ"ל חלילה חלילה לסמוך על דיעה יחידית במקום שרוב הראשונים והאחרונים חולקין ומכ"ש באיסור נדה החמור וגם מ"ש מעלתו נ"י שדעת הרמב"ם כטו"ז לא ידעתי מנ"ל הא הא פשטות לשון הרמב"ם דלא כטו"ז כי אם לדעת הכ"מ פ"ט דין י"א י"ל דס"ל כטו"ז והנה יש במשנה זו דפ"ה מג' דמקואות דמעייין המושך כנדל ד' פי' בדבר הראשונים וכולם לא פירשו כטו"ז אלא הראב"ד וסייעתו שהבאת לעיל בתשובה שלפ"י הראב"ד והר"ן ס"ל דמשנה מיירי שריבה על המעיין עד שהנוטפין רוב ואפי"ה תנן דהרי הוא כמו שהי'.

ולפי מ"ש הר"ן בנדריים דף מ"א היינו אם לא נתרחב ע"י הנוטפין וסיפא דמעייין שהי' עומד וע"י הנוטפיו נעשה זוחלין ולכך במקום שנתרחב דינו לטהר באשבורן ומשמע לדבריהם אין חילוק בין מעיין מושך כנדל לעומד אלא לעולם במקום שהי' המעיין מתחילה רשאי לטבול בו בזוחלין ובמתום שנתרחב או שנמשך להלן שם אינו מטהר אלא באשבורן וא"כ לאו דווקא עומד אלא ה"ה זוחל אלא שנתרחב טפי ומתניתן מלתא דפסיקא נקט בעומד לעולם נתרחב ומ"ש הראב"ד גבי פרת אצל בבל הוא פוסק וכו' ולא פי' בפשיטות במקום שנתרחב נראה דבא לישב קושית מהרי"ק בשורש קט"ו המובא בב"י דלמאי הוצרך אבוה דשמואל למיעבד לבנת' מקיאות הא יכולין לטבול באמצע הנהר זה מישב הראב"ד דשם בבבל פסת פרת לגמרי והי' הולך רק מכח

הנוטפין אבל באמת הראב"ד ופי' הר"ן חדא הוא וחד שיטה כמ"ש הר"ז בנדרים דף מ"א על פי שכן פי' ג"כ הראב"ד: וגם משמע מדבריהם דגם במעין העומד במקום שהי' מעיין בתחילה גם השתא מטהר בזוחלין וא"כ אין שום חילוק בין עומד למושך כנדל אלא לעולם במקום שהי' הולך מתחילה מטהר מוחלין ובמחום שלא הי' הולך מתחילה אינו מטהר בזוחלין וממילא אוכח דהיינו דווקא ברבו נוטפין אבל רבו זוחלין אפילו הי' מעיקרא עומד כיון שלא הי' זוחל כלל ועתה הוא זוחל דינו בכל המקומות למעין דאי ס"ל דמעין עומד כיון שלא הי' זוחל כלל גרע א"כ מנ"ל לראב"ד דפרת שפסק גבי בבל ועד התם הי' זוחל דינו כמעין עומד וע"כ לא ס"ל לחלק וממילא כיון דגבי פרת מחלק בין רבו נוטפין א"כ ע"כ אפילו בעומד ברבו זוחליו מטהר בזוחלין ומטעם זה ק"ל דברי רטו"ז בס"ק וס"ק כ"ב דס"ל דעומד גרע ואפילו רבו זוחלין אינו מטהר בזוחלין וזהו כפי' הר"ש שיבואר בסמוך אי"ה וא"כ שוב אין ראי' למ"ש בס"ק ג' דנוטפין נטהרו ע"י זוחלין ממשנה דמעין שמושך כנדל דאפילו הר"ש לא מיירי כלל שריבה מים וא"כ הטו"ז אחז החבל בב' ראשין וצ"ע: ופירוש השני הוא פירוש הרמב"ם והרמב"ן שמתריתן מיירי שרבה לתוך גומת המעין ומקום מקורו ושם נתבטל אפילו רבו נוטפין ודעת הר"ן בנדרים שם אליבא דהרמב"ם דווקא במקום שהי' הולך מתחילה מטהר ולדידי' היכא דרבו זוחלין מטהר בכל מקומו אפילו במקום שלא הלך מתחילה ואם רבו נוטפין שאר מקומות אפילו במקום שהי' מהלך בתחילה אינו מטהר אבל אם רבו נוטפין בגומת המעין אז יש חילוק בין מקום שהי' מתחילה למקום שלא הי' ולדידי' ג"כ יש לומר דמעין שהי' עומד לא גרע מזוחל וג"כ דווקא במקום שנתרחב אינו מטהר וכו' מבואר בלשון הרמב"ם בפיה"מ ובחיבורו פ"ט דין י"א ומתניתן מילתא דפסיקא נקט ואפילו אי נימא כמ"ש הכ"מ שם דהרמב"ם לא פסח כהתוספתא ולגבי מעין שמושך אין חילוק בין מקום למקום וא"כ היינו כטו"ז ס"ק כ' וכ"ב מ"מ ברבו זוחלין אין ראי' מהתם דבעומד לא יהא רשאי לטבול וגם להא דס"ק ג' אין ראי' לדעת הרמב"ם בגומת המעין שאני: אמנם לפי מ"ש הכ"מ לפי שיטתו דאין חילוק בין גומת המעין ולעולם רשאי לטבול בו אם לא נימא כפי' וכתירוץ שכתבתי בתשובה הקודמת יהא ראי' להטו"ז ולטו"ז מיושב הקושיא שכתבתי שם על הב"י אמנם תי' הטו"ז קשה שכ' דלכך ברבו נוטפין אסור משום גזירה שמא יטבול במקום קטפרס וקשה שהרי בחולין דף ל"א ע"א מסיק דלא גזרינן רישין אטו כיפין ותו אם נגזור אפילו אם זוחלין רבו שייך האי גזירה וצ"ע: הפי' הג' הוא פי' מהרי"ק המובא בב"י ובש"ך ס"ק דס"ל כפי' המובא בראב"ד בספר בעל הנפש וביותר ביאור בריטב"א נדרים שם בשם ר' פינחס הלוי דמעין שהי' מושך כנדל וריבה עליו וכו' לא מיירי שריבה שהנוטפין הם יותר אלא ריבה היינו הוסף והזוחלין רוב אפי"ה אינו מטהר אלא במקום שהי' מהלך בתחילה וגם לדידי' אינו מוכרח דמעין שהי' עומד גרע אלא מלתא דפסיקא נקט ולפי' זה וודאי אינו מוכרח מ"ש בס"ק ג' ופירוש הד' הוא פירוש הר"ש דרובה עליו והמשיכו אין הפירוש דריבה מים אלא שחפר בריכה לפניו ולדידי' אפילו בכה"ג אינו מטהר בזוחלין במקום שלא הי' מהלך בתחילה ולדידי' קשה מאי חילוק יש בין עומד וצ"ל בעומד אפילו במקום שהיו המים מעיקרא אי הר בזוחלין כיון שמעיקרא הי' שהי' שם מים אבל לא הי' זות משמע בר"ש ולפי"ז נהי דמוכרח דס"ל דיש חילוק בון עומד למושך וכמו שכ' הטו"ז בס"ק כ' וס"ק כ"ב אבל אין ראי' למ"ש בס"ק ג': והנה הב"י והש"ע לא הביאו דין מעין שהי' עומד וצ"ע למה דאפילו ס"ל כג' פירושים הראשונים ואין מוכרח לחלק בין עומד למושך מ"מ מוכח דאינו מטהר אלא במקום שהי' מהלך בתחילה והרי הב"י בש"ע לא הביא זה בשום מקום לחלק בין מקום שנתרחב למקום שהי' הולך מתחילה

וממנ"פ אי ס"ל כפי' הראב"ד וסייעתו הוי לי' לחלק גבי רבו נוטפין ואי ס"ל כפי' מהרי"ק הו"ל לחלק כן גבי רבו זוחלין ואפילו אי ס"ל כפי' הרמב"ם או כפי' הר"ן ברמב"ם הו"ל שוב לחלק גבי רבו נוטפין בתוך גומת המעין יש חילוק בין מקום שהי' מהלך בתחילה דדווקא שם מטהר בזוחלין ואי ס"ל כפי' הכ"מ דגומת המעין לאו דווקא ואין חילוק בין נתרחב ואפי' נתרחב ואפילו רבו המים שאובין שלא במקום המעין נטהרו וכמ"ש לישב דבריו בתשובה דלעיל מ"מ לפי"ז ע"כ יש חילוק בין מעין עומד למעיו מושך וא"כ שוב הו"ל לאשמעינן דזה דווקא במעין מושך ולא במעין עומד וצ"ע עכ"פ לפי הנ"ל מבואר דדברי הטו"ז אינם מוכרחין לרוב הפירושי' של הראשונים והם חולקין עליו ומוכח דלא כוותי' וגם הרמ"א והב"ח והפרישה והש"ך כולם חולקין עליו בוודאי אין לסמוך על דבריו מ"מ כבר כתבתי בנידון הנ"ל דהמקוה כשרה בדיעבד ומ"מ אם אפשר לתקן יתקנו כמ"ש בתשובה הקודמת דהרי כולם צווחו על טבילה בנהרות ואיך נתקן מקוה ומ"מ יהי' עיקר ההיתר על טבילה בנהרות ועוד שיש לחוש אולי יתקלקל הזחילה ולא יהי' נקב כשפונה"נ שיתמלא מרפש וטיט וחול ולכך הזהרתי בתשובה דלעיל דישגיחו על זה ולכך אם אפשר לתקן דבשעת טבילה ישגיחו שיהי' שם מ' סאה ויסתמו נקב הזחילה בוודאי עדיף טפי דברי ידידו הדור"ש תמיד.

הק' משה שיק מברעזאווע. ולפי מ"ש לעיל בתשובה הקודמת דגם למהרי"ק דהיינו לפי פי' ר' פינחס הלוי המובא בריטב"א דגם ברבו זוחלין אינו מטהר במקום שנתרחב דזה רק מדרבנן משום מ"ע דמדינא אין סברא לחלק כיון דיש בילה בלח בלח עפי"ז יש לישב דברי הב"י ממה שהקשההש"ך עליו בס"ק י"א דכ' להוכיח דגם הרא"ש והר"ש ס"ל לדינא כדעת הר"ן דהיינו בחד צד דברבו זוחלין מותר אפילו נתרחב דאי ס"ל דאסור משום מ"ע מנ"ל דראב"צ בא להעיד ברבו זוחלין דמצרפין גם הנוטפין הרי במשנה זו יש לפרש ב' רבותות או דבא ללמד כתי' הר"ן דאפילו במקום שנתרחב או דהו"א דאין מצרפין ואי הו"א דאין מצרפין ע"כ היינו מה"ת אבל הו"א דבמקום שנתרחב אסור הוא רק מדרבנן וא"כ מנ"ל להקל באיסור דאורייתא דלמא בא רק להעיד ולהקל נגד חשש מ"ע ואין לומר דפשוט להם דחיישינן למ"ע מנ"ל זה דהרי מהרי"ק למד זה מכח משנה דמעין שהי' מושך כנדל וריבה דמפרש כפי' ר' פינחס הלוי והרא"ש לא פירש כן וא"כ לכהפ"ח אינו מוכרח לומר כן ואי ס"ד דיש הו"א דיש לחוש למ"ע הא איכא למימר דנגד זה קמ"ל ראב"צ ומנ"ל דבא להקל בדבר שהוא מה"ת לצרף מי גשמים אם יש סברא או הו"א דלא מצרפין דלמא נשאר הו"א זו לאמת קיים אלא דקמ"ל נגד הו"א של סברת מראין עין אלא וודאי ס"ל דזה פשיטא כיון דאינו מוכרח בשום מקום לפי פירושם דניחוש למ"ע ולאסור במקום שנתרחב אפילו ברבו זוחלין וכיון דאינו מוכרח גם הו"א אינו ולמאי הוצרך להעיד על זה אלא א"כ נימא דלא מצרפין המי גשמים וזה בא לאשמעינן וא"ש: תשובה קצ"ד בעזהי"ת יערגין אלול תרי"ח לפ"ק כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר יחידי הרב המופלג ומופלג בתורה וביראה מו"ה זוסמאן סופר נ"י רב בק"ק האלאש יע"א.

מכתבו קבלתי ועל אשר ביקש ממני לחוות דעת בענין מקוה בקהלתו שעתה רוצה מעלתו נ"י הואיל ולפעמים מימי' מתמעטין רוצה לצפה בטס נחושת ולנקוב כמוצא רימון ולעשות בה ברזא וביקש ממני הואיל ומרן זצ"ל בחת"ס כ' בתשובה סי' רי"ז שאין להרהר על הורא' זו דקבעו ולבסוף חקקו ומותר לטבול בו ובתשוב' ר"ו חש לדברי הנוב"י ולסתום בסיד ובאבנים אינו מתקיים הואיל ומעיינן הוא לזאת ביקש ממני לחו"ד הנה כבר גיליתי דעתי בזה [לעיל תשובה קצ"א] ועשיתי ג"כ סמוכין לדעת הפוסקים דקבעו ולבסוף חקקו מותר לטבול בו ומכל מקום

הואיל ובנוב"י סי' קמ"ב במהדו"ת מחמיר והרבה מגאונים בתראי הבאים אחריו חששו לדבריו כמו שהביא בפתחי תשובה סי' ר"א סק"ה בשם הגאון רע"א זצ"ל וגם בספר בית אפרים חש לכתחילה א"כ צריך עיון לעיין בנידון הנ"ל ולכאורה לא אדע הנקב הנ"ל למה לי כלל ממנ"פ אי סמכינין על הפוסקים קבעו ולבסוף חקקו דינו כקרקע ומותר לטבול בו וא"כ הרי גם אם אין בו נקב הו"ל כקבעו ולבסוף חקקו דכבר כ' מרן הגאון בחת"ס סי' רי"ז דה"ה אי החקיקה והקביעות באין כאחד נמי שרי ואי חיישינין לדעת הנוב"י הרי גם נקב עם ברזא לא מהני: ולכאורה הו"א דבנידון שלנו לענין ציפוי בטסין של נחושת קיל יותר מניגית דהרי הרמב"ם פסק בפ"ד מכלים דין ד' דכל כלים שצפן טהורין דבטלן וכמו שהאריך שם הכ"מ בשם הר"י קורקוס דלא מקרי כלי ובטל שם כלי ממנו ונהי דבש"ס סוף חגיגה לא משמע כן מ"מ גם לפי תי' בתרא הציפוי בטל לגבי כלי וא"כ אם התיבה שבמקוה של קהלתו שבורה ונתבטל מתורת כלי מצד עצמו והטסין שעליו לא מקרי סתימה כמ"ש מרן זצ"ל בתשובה סי' צ"ח אפילו סתימה כאינו מינו איכ"ל דלא הוי סתימה וא"כ הציפוי שבטל לגבי כלי ולא חשיב כלי מיהו לזה י"ל ממנ"פ אי בטיל לגבי כלי א"כ אין התיבה שהציפוי מכסה הנקבי' והוי כאלו הוי' מכסה זאת מעצמו ואינו נקוב מעבר לעבר ואי אינו בטל א"כ הוא כלי מצד עצמו וא"כ לפי פרש"י ז"ל דבמצפה בטסין אם לא באנו משום קבעו ולבסוף חקקו אסור אבל להרמב"ם הנ"ל דסובר דע"י הציפוי נתבטל שם כלי מכל וכל וכמו שהסביר הר"י קורקוס הוי' נראה דגם לענין מקוה אין כאן איסור ולולי דברי הר"י קורקוס לכאורה הו"א לחלק בין הציפויין אם הציפוי הוא משום חומר וגריעות התחתון המצופה אז איכ"ל כרמב"ם דהציפוי מבטל התחתון וגם מצד הצפוי אינו כלי שאינו כלי בפני עצמו אבל אם הציפוי לא בא משום גריעות התחתון אלא להדרו ולפארו ולנוי אז אין הצפוי מבטל התחתון ולפי"ז בשלחן של מקדש ושאר כליו לא בא הצפוי משום גריעות התחתון אלא לנוי ואז הו"א דאינו מבטל התחתון ולא קשה מש"ס דחגיגה מיהו הר"י קורקוס שפיר חזי דהרי בש"ס שם בחגיגה דפריך מחופה בשיש מוכח דלא מחלק בזה וא"כ ע"כ צ"ל כדברי הר"י קורקוס ולכאורה הו"א דיש להביא ראי' לזה דהרי קי"ל ביו"ד סי' קמ"ה דציפוי הר אינו כמחובר וכדאייתא בע"ז דף מ"ה ועיין בתוס' חולין דף מ' ע"א ד"ה הא וא"כ מוכח דציפוי אינו בטל לגבי כלי המצופה וא"כ קשה מ"ש כאן לענין טומאה אמרינן לרבנן שם בתי' בתרא דציפוי בטולי בטל ודוחק לחלק בין מחובר לתלוש כדמוכח מדברי תוס' חולין הנ"ל וע"כ ראי' לפי' הר"י קורקוס דבאמת אין הכוונה דציפוי בטל לגבי המצופה דאדרבה בין המצופה ובין הציפוי לא הוי כלי כיון דהאי לחודא והאי לחודא לא עבדו לי' וזה ל"ש לענין הר ולכך שפיר אמרינן דהר אינו נאסר והציפוי נאסר כן נראה לפי ענ"ד ראי' להרמב"ם: ויש לדחות עפ"י דברי התוס' בחולין דף מ' הנ"ל דגבי ע"ז הוא גזיה"כ מלא תחמוד כסף וזהב עליהם עיי"ש עכ"פ נראה לפי ענ"ד דלא ברירא לן ותליא בפלוגתא דרב רבתא אי ציפוי כה"ג חשיב כלי אמנם אפילו אי אמרינן דציפוי חשיב ככלי מ"מ כיון דקביעותו למחובר משוי לי' כלי כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רי"ז דלא עדיף תקבעו ולבסוף חקקו ולפי ענ"ד דעדיפא מיני' הוא דאיכ"ל ממנ"פ טעמא דמ"ד מחובר לקרקע לאו כקרקע וע"כ דחשיב לי' כאלו הוא ונפרד ממנו ואינו מחובר וכיון שאינו מחובר הרי הטסין הן כנפולין ואינם כלים כלל ומותר וכן נראה בפשיטו' מתשובו' פמ"א ח"ג סי' מ"ב והסכים עמו בסד"ט ט' קצ"ח ס"ק ס"ג ועיין בספר גידולי טהרה סי' ט' שלכתחילה יהיו מחשי' לקבוע בקרקע עיי"ש ואפילו נימא דחשוב כקבעו ולבסוף חקקו בוודאי בכה"ג נוהגין להתיר דהרי מעשים בכל יום דהמקוואות מרוצפין באבנים וא"כ נעשה כלי לפי מה שהסביר מרן זצ"ל שם

וע"כ דבכה"ג נוהגין להתיר או מטעמא דידי דלא חשיב כלי מטעמים שכתבתי לעיל או דאפילו חשיב כלי הוי כקבעו ולבסוף חקקו וס"ל דבקבעו ולבסוף חקקו רשאיין לטבול בו עיין במהרמ"פ סי' ל"א וביארו בסד"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג ובכה"ג לא חש מרן זצ"ל להחמיר דאיכ"ל דגם הנוב"י מודה לזה אמנם כדי לצאת בטהרה אליבא דכל הדיעות בפשיטות יש לעשות עוד תקנה שכ' בספר גידולי טהרה בתשובה סי' ד' דאם עושה הברזא ארוכה ותוחב אותה בתוך הנקב עד שבוקעת ועוברת בתוך עומק הקרקע כמין יתד בכה"ג אינו סתומה אלא דרך בנין והביא שם שעשה מעשה בפירוד"א ע"ד זה ויוצא בזה דגם לנוב"י אפשר דמודה בכה"ג כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה הד"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה קצ"ה כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר תלמידי הרב המופלא ומופלג בתורה וביראה החרוץ ושנון כש"ת מוה' וואלף סופר נ"י אב"ד בק"ק סאנגרוטה: מכתבו הנעים קבלתי וע"ד השאלה האריך מעלתו נ"י אם אמנם ראיתי בדבריו סברות טובות ויש אשר יש להשיב עליהן ולהשתשע בדברי תורתו מ"מ הזמן גורם דימים קדושים ממשמשים ובאים ואנכי טרידנא טובא ולהניח אותו עד שיהא לי פנאי לא רציתי הואיל ונוגע לאיסור נדה החמור ומעלתו נ"י כ' שימתין עד בוא דברי לזאת אמרתי להשיב בקצרה רק על תוכן ענין השאלה בענין מקוה באופן שבחצר עומד פלומפף ושואבין ומושכין ממנו מים מתחת הקרקע במקום שראוי לבלוע ובאין לארגז בחפירה המועד למקוה והואיל והם שאובין נעשה להם השקה ע"י צינור שעומד בארגז דאם יגיעו בארגז לשיעור מקוה נופלים לתוך הצינור ויורדין לבאר מעין בזקיפה ואח"כ סותמין הצינור ומטילין לתוכן חמין ומעיקרא ע"י גדול א' ניתקן המקוה הלז ואז היו המעיין גבוה עד הארגז והי' השקה טובה אבל עתה נתמעט המעיין ונתרחק מן המקוה לערך ב' קלאפטער ויש לדון אי מועיל השקה זו ע"י צינור שהוא או ניצוק. או קטפרס: והנה. כבר ראו עיניו דברי מרן זצ"ל בחת"ס סי' ר"י דחלילה.

להקל בכולו שאוב דלכמה פוסקים הוא דאורייתא אפילו בסופו לירד בגוד אחית וכ"ש בגוד אסיק כי מאן ספין וחשיב להגיס דעתו בהוראה להכריע בזה וא"כ אנן מה נענה בתרי' אפי' אי האי צינור הוא קטפרס ומעלתו נ"י מסתפק בזה אי נימא ניצוק דווקא באוויר משא"כ כה"ג בצינור או כיון שאין המחיצות מועילות למים הוי רק ניצוק וכן נוטה דעתו ולפי ענ"ד מקרי קטפרס לענין זה בוודאי המים שבאמצע צינור הוי רק ניצוק אבל מאי שאצל המחיצות ויש לו שום אחיזה בכדי טופח ע"מ להטפח אצל דופני הצינור נראה דחשיב קטפרס וכמו שקראו תוס' בגיטין דף ט"ז ובחגיגה דף י"ט הא דרגליו של ראשון במקוה קטפרס הואיל ויש לו שום אחיזה בגופו וה"נ כן אמנם לדינא אין נפ"מ בזה לנ"ד דנהי דלענין שאובין אמרינן דאפילו חיבור כשערה מועיל כבר כ' הש"ך בסי' ר"א ס"ק קי"ז דווקא בג' לוגין מים שאובין אבל כאן דכולו שאוב בעינן כשפה"נ ומאי מועיל טופח להטפח וגם בלא"ה הא כבר כתבתי בשם מרן זצ"ל דגם קטפרס אינו חיבור לכולו שאוב ואפילו בדרבנן קשה לי דסוגיא בגיטין ט"ז דפריך בידיים טהורות לחצאין מטופח אינו חיבור משמע דאין סברא לחלק אפילו בדרבנן דהרי ידים דרבנן וצ"ע.

עכ"פ בכולו שאוב אפילו קטפרוס אינו חיבור כמ"ש מרן זצ"ל ואפילו במעין נראה דקטפרס אינו חיבור נהי שיש לדון בזה מכל מקום תליא ברברכתא וכבר כתבתי בזה באריכו' לעיל בתשובה(סימן ק"ץ) דדברי הב"י בש"ע סוסי' ר"א בסעי' ס' דמשמע דווקא מי גשמים אבל מעין הוי חיבור סתרו למ"ש הב"י דגם בנהר קטפרס אינו חיבור כמ"ש המרדכי והראב"ה אלא א"כ

סופו לירד ולהב"י אפילו בסופו לירד ואפילו במעין אינו חיבור אלא א"כ הוא בשיפוע מעט לא מקרי קטפרס עיי"ש שהארכתי בזה וכיון דתליא ברברכתא וא"כ בכולו שאוב דאפילו בהמשיכו י"ל דהוי דאורייתא כמבואר מלשון כמה פוסקים ובנוב"י מהדו"ת חלק יו"ד סי' קל"ו כ' ג"כ דניצוק אינו חיבור בשאובים וא"כ צינור הנ"ל אינו מועיל להשקה לכולו שאוב אפילו המשיכו אמנם לכאורה אמינא דמטעם אחר יש להקל בנידון הנ"ל עפ"י מ"ש בתשובת זכרון יוסף חיו"ד סי' י"ג שרצה להקל בפלומפף שלא נעשו מעולם שאובין דלעולם הוא מחובר למעיין אלא דאפי"ה הוא פסול למקוה כמבואר ביו"ד סי' ר"א סעי' ל"ט אפי' בממלא בחפניו וברגליו אלא דע"ז שוב כ' דיש לסמוך על מ"ש הטו"ז שם ס"ק מ"ז דאם ניקב כשפוח"נ יש להקל יעוי"ש לעשות ע"י כלי זה מקוה בשעת הדחק אמנם על זה ג"כ כבר השיג בספר גידולי טהרה סי' י"ד והכריח דאין לסמוך על הטו"ז בזה ואין להתיר דאפילו המתיר דווקא אם נמשכו בלא כוונה עיי"ש שהאריך ובלא"ה נראה לפי ענ"ד דאינו ברור דפלומפף לא יהו שאובין דהנה הפמ"ג בהלכות נט"י באשל אברהם נסתפק לענין נט"י אי נוטלין בו אי חשיב כלי וראיתי בסידור דרך חיים שכ' דאם מניח ידיו על הקרקע ויוצק עליו מפלומפף מותר ממנ"פ אי כלי הוא הרי הותרו בנט"י ואי אינו כלי הרי הותרו בטבילת ידים דמחובר למעיין בניצוק: ולפיענ"ד לפי הנודע לי קצת מענין הפלומפף אין כאן ממנ"פ דהברזל ששואבין בו יש לו בתחתיתו דוגמת כלי וכן למעלה אלא שיש לכלי זה למטה בתחתיתו שקורין ווענטיל שהוא פותח וסוגר ע"י דחיקה ואוויר דוחק אותו למעלה ושוב נסתם וא"כ לכאורה כיון דנעשה לקבלה על אופן זה הוי מקרי כלי קבלה וכעין דקי"ל באו"ח סי' קנ"ט סעי' ה' לענין טיטרוס שנעשה לקבלה באופן זה ואז כשקיבל שוב אין לו חיבור למעיין ואי נימא דכה"ג לא חשיב כלי בשעה שנתמלא ושופך לחוץ ועדיין צריך לחקור בתוכן הכלי הזה מ"מ לפי הנראה הוא כלי ואינו מחובר למעיין וא"כ נעשו שאובין גמורין וא"כ הוי שאובה שהמשיכו כולה ואין להתיר השקה בניצוק או קטפרס כדלעיל: ומ"ש מעלתו נ"י תקנה שיעשה למטה בצינור ברזא וע"י שיתקבצו בו המעיין ויהי' חיבור ואז יוציא הברזא ויהי' השקה טובה עכ"ל הצריך ולא אדע מה הועיל בזה דאז כשהי' הברזא סתימה לא הי' חיבור למעיין וכשנפתח והוציא את הברזא נעשה ניצוק או קטפרס וכדלעיל שהרי ניצוק אינו חיבור הואיל ואין לו מקום לנוח ועומד לפסוק וא"כ ברגע שהוציא הברזא ואין לו מקום עמידה נעשה ניצוק והוא פשוט לפי ענ"ד ואדרבה גרע בזה שעיי"ז באנו לפלוגתא דלדעת הנוב"י מהדו"ת חלק יו"ד סי' קמ"ב אם נעשה בברזא לפתוח ולסגור אפילו כשהיא פתוח חשיב כלי ובכלי קי"ל ביו"ד סי' ר"א סעי' ח' דאינו מועיל חיבור כשפוח"ל וכמ"ש הר"ש ריש פ"ה דמקוואות ונהי דמרן זצ"ל בסי' קצ"ח פליג על דברי הנוב"י הנ"ל וכ' כשהיא פתוח דברזא לא חשיב כלי מ"מ בברזא גרע מבלא ברזא לפי ענ"ד כנ"ל ולדעתי אין תקנה למקוה זו אלא א"כ יעשו מקוה אצלה או יחליקנה לשנים אם אפשר וימתינו עד שתתמלא אותה המקוה במי גשמים ויתחברו בהשקה גמורה על אופן שכ' מרן זצ"ל בחיו"ד חת"ס סי' ר"ג ורי"ב כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה קצ"ו החיים והשלום וכל טוב לתלמידי האהוב המופלא ומופלג בתורה וביראה המאור הגדול המפורסם כש"ת מוה' זלמן שפיצער נ"י מורה בעיר מלוכה ווין יע"א. אם אמנם לא ידעתי ממש תוכן הענין מ"מ את נדרי אשלמה אשר נדרתי למעלתו נ"י שאי"ה אכתוב לו דעתי בענין מקוה שנעשה באופן שהמים באים לחפירה אחת מהנהר ע"י גלגל המסבב ע"י שבני אדם מסיקת תחתיו וע"י קיטור מסבב הגלגל ומוליך מים עמו לצינורו ומן הצינורות לחפירה גדולה ומן הבור ההוא נמשך ע"י צינורות למקוה ובכל אלו אין לחוש משום הווייתו ע"י דבר המקבל טומאה

שכל הצינורו' נעשה לקרקע וגם אי משום חשש שאובין ע"י כלי אלא דיש לדון לפסול מכח שהוויות המקוה ע"י ואנו דרשינן בתורת כהני' פ' שמיני דלכך נאמר מעין ובור מקוה מים ללמד מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים וכך כ' הרמב"ם בפ"ב מ"ו דמקוואות ופסק כן בחיבורו פ"ה דין ז וכן הוכיח הראב"ד בס' בעל הנפש שער המים מכמה משניות וכן כ' הרא"ש בהלכות מקוואות וכך הביא הב"י בס' ר"א בשם הרשב"א ופסק כן בש"ע יו"ד סימן ר"א סעי' ל"ט דכל שבא ע"י ידיו ורגליו של אדם ואפילו ע"י דבר שאינו נעשה לקבל מים אם נעשה מקוה על ידיהם ואפילו בג' לוגין פוסל אם באו ע"י אדם ועיי"ש.

אמנם הקשו על זה מהא דכ' הפוסקים דאם רוצים לנקות המקו' ישאבו המים ע"י כלי מנוקב וקשה מאי הועילו חכמים בתקנתן וכבר הקשה כן בתשובת הרשב"א המיוחסת להרמב"ן בס' רל"א ומזה הוכיח הטו"ז שם בס"ק מ"ב דהיכא דלא נפסק אפילו מחובר רק ע"י ניצוק הוי כאלו כל המים עדיין במקוה ולכך אפילו נשפך מפי הכלי אינו פוסל מכח שבא ע"י אדם שהרי גם קודם שפיכה מכח חיבור הניצוק חשיב כאלו ה' במקוה ואע"ג דלא קי"ל ניצוק חיבור ולא גוד אחית מ"מ לענין שאובין דרבנן י"ל גוד אחית וכ' עוד הטו"ז אפילו אי שאובין מה"ת איכ"ל דנהי דלא אמרינן בדאוריית' גוד אחית ולמחשב העליון כאלו ה' בתחתון מ"מ חיבור מקרי וזה קשה להבין הרי קי"ל ניצוק וקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה: מיהו לענין ג' לוגין שאובין דהוי מדרבנן ה' אפשר לומר כטו"ז דאפילו ניצוק חיבור אלא דקשיא ע' זה דהרי הראב"ד עצמו מפרש הא דפ"ז מ"ו דמקוואות הטביל בו הסגיס והפלוה מקצתו נוגע במים טהור דהיינו לענין שאובין אבל אם אינו נוגע אע"ג דהוי מחובר ע"י קילוח הניצוק פוסל המקוה משום דבא ע"י אדם וא"כ מוכח דאפילו אם אינו מופסק פוסל באמת הרמב"ם בפ"ח ממקוואות דין י"ב מפרש המתניתן לענין צירוף וקאי על הטובל אי טהור אבל הטור וש"ע סעי' ג' פ' לענין שאובין ומטעם זה נמי קשיא לי על הב"ח והובא בטו"ז שם ס"ק ע"ז דכ' דלכך פוסק הטור כר"י ותימ' הא הטור מפרש לענין שאובין וכבר הביא הראב"ד בס' בעל הנפש והובא בב"י שם תוספתא דשאובין מודים רבנן וצ"ע וכיון דלהטור וש"ע מיירי לענין שאובין א"כ מוכח דאפילו אם מחובר ע"י ניצוק פוסל אם בא מידי אדם ובאמת הטו"ז בעצמו הרגיש בזה שם ות' דסגיס שאני ובס"ק ע"ז דחק שוב לחלק והדבר קשה דהרי שם בסגוס מיירי על הזב ממנו בעצמו ואיך כ' הטו"ז הטעם הואיל ואינו זב אלא ע"י סחיטה.

וגדולה מזו דעת הרוקח המובא בש"ך שם ס"ק מ"ו דאפילו בלא העלוה אם סוחט ממנה ובא ע"י אדם פוסל ולפיענ"ד זה נראה ג"כ כוונת הרמב"ם בפ"ה דין ב' המועתק בש"ע סעי' ט"ו הסוחט כסותו והגביהה והמים שבה נופלים ממקומת הרבה ולכאורה הלשון קשה כיון דהגביהה שפירש הכ"מ דהיינו שהעלוה מן המים א"כ למה נקט סוחט ולכך נראה לי דהו' של והגביהה הוא ו' המחלקת וסוחט אפילו בלא הגביהה כיון שבא עיקרו ע"י אדם פוסל וכהרוקח וכן מוכח לפי פ' הב' של הר"ש במ"ו בפ"ב דמקוואות על התוספתא דהי' בראשו ג' לוגין דאע"ג דמצטרף לפי פ' הר"ש שם ואפי"ה סוחט פוסל ועכ"פ נראה לפי ענ"ד עיקר דאפילו אם אינו נפסק אם בא ע"י אדם פוסל וכן דעת הש"ך בס"ק מ"ו שכ' לישב קושיות הנ"ל מהא דמנקין המקוה בכלי נוקב בתי' אחת וא"כ ע"כ לא ס"ל כטו"ז.

ובאמת גם תי' הש"ך צריך ביאור שכ' הואיל שלא ברצונו נשפך למקוה ואדרבה הוא רוצה לנקות המקוה והוי כמו נפל ממילא וקשה הרי בכלי אפילו שלא ברצונו פוסל וכבר כ' הראב"ד

דא"א דכלי גרע מבא ע"י אדם וכמו שיבואר אי"ה בסמוך ונראה כוונת הש"ך כל דבר שאינו מתכוון קיי"ל כר"ש דהוי כאלו לא נעשה על ידו אלא דכאן איכ"ל דהוי כעין פס"ר מ"מ כיון דלא ניחא לי' אדרבה ניחא לי' בהיפוך וכענין דאמרינן בשבת דף ע"ה ע"א לא חשיב כאלו עשה והוי כנעשה ממילא ואינו פוסל אבל אם הכלי אינו מנוקב דאפילו בנפל ממנו ממילא פוסל גם אם אינו מכוון ואפילו ניחא לי' בהיפוך לא גרע מנשפך לתוכו ממילא דפוסל וא"ש וא"כ אין ראי' לטו"ז ואיכ"ל דאפילו אם הוא מחובר למקוה או לנהר ולמעין או בא ע"י אדם פוסל וא"כ בנידון הנ"ל שבא ע"י גלגול יש לומר דפוסל אפילו אם אינו נפסק מן הנהר ואין נראה לחלק הואיל ונפלו ונחו מעיקרא לחפירה ובור ואח"כ הלכו למקוה שיהא זה כמו פנים חדשות כיון דבעינין שלא יהא ביאת המים ע"י אדם דומיא דמעין ודינם כשאובין כשם דגבי שאובין אין חילוק בזה כמבואר בכמה דוכתי ה"נ לא שנא.

ובוודאי לדעת הראב"ד המובא בב"י סי' ר"א ובס' גידולי טהרה בסי' י"ד הכריח שזה אינו מדברי הראב"ד אלא מדברי השגות הרז"ה דס"ל דכל שלא הי' בכלי אלא דפוסל מכח תפיסת האדם עד מחצה כשר ויתר ממחצה או כולה מהני המשכה אפילו למ"ד שאובה שהמשיכה כולה פסול מ"מ בכה"ג מותר והטו"ז בס"ק מ"ז רצה לדייק מש"ע דאפילו לדעת הש"ע דלא פסק כהגהת הראב"ד הנ"ל וס"ל דאפילו לא הי' בכלי אלא שבא ע"י אדם פוסל בג' לוגין מ"מ מודה להגה"ה זו במקצת שאם לא נפסק ועודנו מחובר לנהר או למקוה ומעין אפילו רק בניצוק דאז אינו פוסל לדעת הטו"ז בג' לוגין גם קולא זו אמרינן דאפילו כל המקוה אם נמשך כשרה אם נעשה כה"ג וטעם הטו"ז למה צריך שלא יהא נפסוק מובן עפ"י דברי הטו"ז בס"ק כ"ח שתלה זה בזה במקום דאינו פוסל בג' לוגין מועיל להמשיך כולו יעיי"ש ולכך להש"ע דפוסק בסעי' ל"ט כהרא"ש והרשב"א דפוסל בג' לוגין ודלא כהגהות הרז"ה הנ"ל הוכרח הטו"ז לחלק בין נפסק או לא ולדברי הטו"ז הסכים ג"כ בתשובת זכרון יוסף חיו"ד סי' כ"נ מיהו כבר השיג עליהם בספר גידולי טהרה סי' י"ד הנ"ל וגם כבר כתבתי דהיסוד של הטו"ז דהיכא דמחובר ע"י ניצוק אינו פוסל בג' לוגין הש"ך בס"ק מ"ו פליג עלי' וכ"ש מה שהטו"ז רוצה בזה להתיר גם בכולו שאוב דאז הוא לדעת רמ"א וסייעתו אסור מן התורה זה בוודאי קשה וכ"ש כבר למעלה דבדאורייתא ניצוק וקטפרס אינו חיבור ומדברי הש"ע אין הכרח וכמ"ש בספר גידולי טהרה הנ"ל מ"מ לפי דברי ההגה"ה בספר בעל הנפש שהוא לפי מ"ש בס' גידולי טהרה דברי הרז"ה כדמוכח מדבריו לענין שלג יהי' מקוה בנידון שהתחלנו מותר מיהו לכתחילה צריך להמשיך המים ע"ג קרקע שאפשר להבליע וכמו שכ' בזכרון יוסף הנ"ל כי אם בשעת הדחק מיהו מדברי מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ר' נרא' דלרז"ה לא בעי' המשכה ממש דהרי כתב שם דבכל שהוא סגי ולא בעינין ג' טפחים ובלא"ה גבי שלג לא שייך המשכה ממש דאינו יכול להבליע.

מיהו הרז"ה בזה דעה יחידית ולא מצינו מאן דמסייע לי' ונהי דלגבי שלג בשו"ע סי' ר"א סעי' ל' נראה דס"ל כוותי' וגם בלא"ה נראה דגוף הסברא תליא ברברבא דכבר כ' התוס' והר"ש בפ"ב דמקוואות מ"ג בשם ר"י דכולו שאוב מדרבנן וקשיא למה גזרו ותי' גזירה אטו יטבול בכלי אמנם הר"ש ס"ל כולו שאוב מן התור' וס"ל שם משום דהוייתו ע"י טהרה בעינין והראב"ד בס' בעל הנפש והביאו הרמב"ן בחי' ב"ב דף ס"ו דעיקר הטעם דבעינין הוייתו בידי שמים כמו מעין והנ"מ י"ל לדעת הר"י דעיקר הגזירה משום טבילה בכלי א"כ לכאורה אינו אסור אלא א"כ נשאב בכלי וכן רצה הגה"ה הנ"ל בספר בעל הנפש לומר מעיקרא אלא דקשיא הרי חכז"ל אסמוכ' על קרא דמה מעין בידי שמים וא"כ ע"כ כל דבא ע"י אדם פוסל וצריך לומר דגזרו אטו

שאוּבִין מִמֶּשׁ וְאִ"כ כִּיּוֹן דְּלֹא נִשְׁאֵב בְּכָלִי אֵינן מִקּוֹר לְגִזְרָה אֵלֶּא שְׁלֵא לְהַחֲלִיף אֵטוּ שְׁאוּבִין שְׁפִיר י"ל דָּאֵם נִמְשָׁכוּ עִם הַקְּרָקַע וַיֵּשׁ הֵיכֵר לֹא גִזְרוּ כִּלְל וְזֶה כּוּוֹנַת הַגְּהֵ"ה הַנִּ"ל וְזֶה מוּבֻנִים הֵיטֵב וּמִיּוֹשְׁבִים כָּל דְּבָרֵינוּ מִמָּה שֶׁהִקְשָׁה עֲלֵינוּ בְּסִפְרֵי גִידוּלֵי טְהָרָה הַנִּ"ל אֲבָל לְשִׁיטַת הַרָאב"ד דְּעֵיקָר הָאִיסוּר הוּא דְּבַעֲיָנָן שְׁלֵא יִהְיֶה הוּוּיֵיתָּ הַמְּקוּהָ ע"י אָדָם א"כ כָּל שְׁבָא ע"י אָדָם לְהַקְלֵי בִּי טְפִי מִנְשֵׁאֲבוּ בְּכָלִי וְכַמ"ש הַרָאב"ד בְּס' בְּעַל הַנֶּפֶשׁ שְׁלֵא יִהְיֶה הַטְּפֵל חֲמִיר מִהַעֲיָקָר וְעַפִּי"ז מוּבֻן הֵיטֵב דְּבָרֵי הַב"י שְׁכ' עַל הַר"ש שְׁכ' בְּפ"ב דְּמִקְוֹאוֹת מ"ח וּמ"ט דְּעַם הַקְּרָקַע קָאֵמַר דְּכַשֵּׁר בְּזִילֵף דְּהֵינּוּ הַמְשַׁכָּה וְכ' הַב"י לְמ"ד הַמְשַׁכָּה כַּשֵּׁר אֲפִילוּ בְּכוּלוּ שְׁאוּבֵי וְהַטּו"ז בְּסִי' ר"א ס"ק כ"ח תִּמָּה עַל זֶה הָאֵ הַרָאב"ד הֵינּוּ הַגְּהֵ"ה הַנִּ"ל כ' דְּבַכָּה"ג לְכ"ע מוּעִיל הַמְשַׁכָּה וְלִהְנִ"ל א"ש דְּהַגְּהֵ"ה זֶה שְׁפִיר כ' דְּאִיכ"ל דְּס"ל כּוּלוּ שְׁאוּבֵי דְּרַבְנָן וְרַק גִּזְרָה מִשּׁוּם כְּלִי וְא"כ יֵשׁ לְחַלֵּק כְּנ"ל אֲבָל הַר"ש לְשִׁיטַתוֹ דְּס"ל שֵׁם בְּמִשְׁנֵה ג' דְּכוּלוּ שְׁאוּבֵי אֲסוּר מִה"ת מִשּׁוּם דְּבַעֲיָנָן הוּוּיֵיתָּ ע"י טְהָרָה וְע"י אָדָם שְׁזִילֵף נְמִי אֵינן הוּוּיֵיתָּ ע"י טְהָרָה וְאֲסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵינן סְבָרָא לְהַקְלֵי טְפִי ע"י כְּלִי וְכַמּוּ שְׁכ' הַרָאב"ד בְּס' בְּעַל הַנֶּפֶשׁ וְע"כ בְּרִייתָּ אֲתִיא כְּמ"ד לְכוּלוּ שְׁאוּבֵי מוּעִיל הַמְשַׁכָּה וְא"ש דְּבָרֵי הַב"י: וְעַפ"י הָאֵמוּר אֲפִילוּ אִם נִדְיֵיק מְדַבְרֵי הַב"י וְהַש"ע דְּס"ל כְּהַגְּהֵ"ה הַנִּ"ל וְכַמּוּ שְׁדֵיֵיק הַטּו"ז בְּס"ק מ"ז מ"מ אִיכ"ל דְּהַש"ע לְשִׁיטַתוֹ דְּס"ל בְּמַעֲיָן ל"ג דְּכוּלוּ שְׁאוּבֵי אֵינּוּ פְּסוּל מִן הַתּוֹרָה וְהֵינּוּ כְּר"י שְׁפִיר י"ל כְּסִבְרַת הַרְז"ה הַנִּ"ל אֲבָל לְדִידָן דְּקִי"ל כְּרַמ"א וְכַמּוּ שְׁכ' הַש"ךְ בְּסִי' ר"א בְּס"ק י"ב דְּכוּלוּ שְׁאוּבֵי אֲסוּר מִה"ת אִם מִטְעָם הַר"ש אִם מִטְעָם הַרָאב"ד א"כ כָּל שֶׁהוּוּיֵיתָּ ע"י אָדָם אֵינן לְהַקְלֵי בּוּ טְפִי מַע"י כְּלִי וְא"כ אֵינן מִקּוֹם לְסַמוּךְ עַל דְּבָרֵי הַרְז"ה וְדְּבָרֵי טו"ז הַנִּ"ל אֲמַנָּם לְפִי עַנ"ד נִרְאָה דְּמִקְוֵה הַנִּ"ל יֵשׁ לְהַכְשִׁיר גַּם לִיתֵר הַפּוֹסְקִים דְּהַנָּה הַרְמַב"ם נְהִי דְּגוּף הַדִּין דְּבַעֲיָי שְׁלֵא יִהְיֶה הוּוּיֵיתָּ ע"י אָדָם ס"ל כְּהַרָאב"ד וְכַמ"ש לְעֵיל אֲפִי"ה פְּסַק בְּפ"ה דְּמִקְוֹאוֹת דִּין ח' גֵּיִס הַעוּבֵר מִמִּקּוֹם לְמִקּוֹם וְכּו' וְזַלְפוּ בִּידֵיהֶם ג' לּוֹגִין כַּשֵּׁר וְלֹא עוֹד אֵלֶּא אֲפִילוּ עָשׂוּ מִקְוֵה לְכַתְחִילָה ה"ז כַּשֵּׁר וְכ' הַכ"מ שֶׁהוּא סוּבֵר כָּל שְׁנִיתָּזוּ בֵּין ע"י אָדָם בֵּין ע"י אָדָם כַּשֵּׁר וְר' יוֹסִי דְּפוֹסֵל דּוּקָא בְּשַׁנְטַל בִּידֵיו וְרַגְלֵיו ג' לּוֹגִין וְנִתְנָם לְמִקְוֵה א"כ מְבוּאֵר דְּלִהְרַמְב"ם דּוּקָא בְּנִתָּן בִּידֵים פּוֹסֵל אֲבָל כָּל שְׁבָא ע"י נִתִּיזַת הָאָדָם מוֹתֵר וְלִכְאוּרָה קִשָּׁה מִנ"ל זֶה הָאֵ נִתְּזָה חֲשִׁיב כְּחוֹ וְכַחוֹ כְּגוֹפּוֹ וְכַדְמִסִּיק בְּב"ק דָּף י"ז ע"כ דְּצִרִירוֹ כְּחוֹ כְּגוֹפּוֹ וְהָאֵ דְּחִיִּיב רַק ח"נ הוּא מִהַלְמַמ"ס וּמִנִּיזְקִין יֵשׁ לְלַמּוֹד גַּם לְשֹׂאֵר דְּבָרִים וְכַמּוּ שְׁלַמַּד הַרְשַׁב"א בְּתוֹה"ב הָאֲרוּךְ בֵּית א' סוּף שְׁעַר א' בְּנִפְלָה סָכִין לְעַנִּין שְׁחִיטָה וְעֵינָן בְּתַבּוּ"ש סִי' ג'.

וְנִרְאָה בְּעִזְהֵי"ת לִישֵׁב דְּהַרְמַב"ם הוֹכִיחַ דִּינוּ דְּלִכְאוּר' קִשִּׂיא לָן מִפ"י מ"ג וּפְסַקוּ הַרְמַב"ם פ"ו וּבִטּוֹר ש"ע סִי' ר"א סְעִי' נ"ה דְּג' מִקְוֹאוֹת שֶׁל כ'כ' וְאַחַד שְׁאוּבֵי וִירְדוּ ג' וְטַבְלוּ וְנִתְעַרְבוּ הַמִּקְוֹאוֹת עִי"ז הַמִּקְוֹאוֹת טְהוּרִין וְהַטּוֹבְלִין טְהוּרִין וְקִשָּׁה לִי אֵמָא הִרִי הוּי הוּוּיֵיתָּ ע"י אָדָם וְגַם הָאֵ דְּתַנָּן פ"ז מ"ז מַחֲטָה שֶׁהוּא נִתְּנָה ע"ג מַעֲלוֹ הַמְעַרָה הִי מוּלִיךְ וּמְבִיא בְּמִים כִּיּוֹן שְׁעַבֵר עֲלֵיהֶן גַּל טְהוּרָה קִשִּׂיא הָאֵ הוּוּיֵיתָּ ע"י אָדָם מִיְהוּ בְּזֶה כְּבֵר כ' הַתּוּי"ט שֵׁם דְּבִלְא"ה קִשָּׁה הָאֵ בְּעֵינָן הוּוּיֵיתָּ ע"י טְהָרָה וְתִי דְּמִירֵי בְּלֹא נִתְּלַשׁ הַגֵּל וְא"כ ה"נ אֲתִי שְׁפִיר דְּלֹא קִשִּׂיא מִשּׁוּם הוּוּיֵיתָּ ע"י אָדָם יַעוּי"ש אֲבָל מִפ"י מִשְׁנֵה הַנִּ"ל קִשִּׂיא לִי טוֹבָא.

וְנִרְאָה.

לִישֵׁב עַפ"י מ"ש הַרְמַב"ם בְּפִי' הַמְשַׁנָּה פ"ב דְּמִקְוֹאוֹת מ"ז בְּרִייתָּ דִּת"כ דִּיכּוּל יִמְלֹא בְּכַתְפוֹ וַיַּעֲשֶׂה מִקְוֵה ת"ל מַעֲיָן וְכּו' יְכוּל מַה מַּעֲיָן שְׁאֵינן בּוּ תְּפִיסַת אָדָם ת"ל בּוּר מְזֵה יִלְפִינָן דְּרִשְׁאֵין לְכַפּוֹת קְנָקְנָיִם שְׁנִתְּמַלְאוּ מִים שְׁלֵא מִדְּעַתּוֹ וְלֹא נִחְשְׁבוּ לְשְׁאוּבִין וְרִשְׁאֵי לְכַפּוֹתָן וַיִּגְרְרוּ הַמִּים

למקוה לעשות מהם מקוה לכתחילה כמבואר שם וקשה הא אם כופה הקנקנים כדי שירדו המים למקוה א"כ הרי באו למקוה מכח אדם וע"כ כיון דאית לן ריבוי ומיעוט אמרינן דהמיעוט בא שלא למלא בידים והריבוי בא ללמד דרשאי לעשות ע"י כוחו דאע"ג דאם יכפה הכלים יבואו המים ע"י כוחו אל המקוה אפי"ה שרינן לה וע"כ דילפינן זה מריבוי דקרא ושפיר אמרינן בפ"י משנה ג' הנ"ל דאם נתערב ע"י בני אדם הטובלין שם טהורין דדווקא אם הוא בידי אדם אסור אבל כל שבא רק מכחו ומעיקרא לא נעשו שאובין מותר: וא"כ שפיר פסח הרמב"ם דהנתיזה ע"י ידי ורגלי האדם שרי דהנתיזה אינה אלא כח כדאיתא בש"ך הנ"ל ומקרי רק תפיסת האדם ולכך למדנו בתורת כהנים דתפיסת האדם מותר ודין זה לא מסברא הרמב"ם מדמה אלא שהוא תוספתא מפורשת והביאו הר"ש בפ"ב מ"ח וט' דאיתא בתוספתא גבי מניח קנקנים בראש הגג לנגבן דר"י בשם ר' יהושע אומר אף יטה ובלבד שלא יטול ביד וכן הי' ר"י אומר המזלף בידי ורגליו פסול הוליכו עם הקרקע כשר לגיון העובר ממקום למקום וזלפו בידיהן וברגליהן ג' לוגין כשר וקשה מאי ענין דין מזלף לדין קנקנים ומאי וכן דתני אלא ע"כ הוכיח הרמב"ם דקאי על הסיפא דלגיון העובר דבא רק מכחו ורישא דפוסל היינו בבא מידי ממש וכמו שכ' הכ"מ והיינו דומיא דלא יטול בקנקנים וכיון שע"י התזה וכפייה מותר א"ש האי דג' מקוואות פ"ג מ"ג דבא ג"כ רק מכחו.

ולכאורה הדבר מוכרח עד דקשיא לי על הרא"ש ועל הטוש"ע והראב"ד בה' מקוואות דפסקו בקנקנים יכפה ובזילוף בידו ורגלי אדם פסקו דפוסל ולגיון פירשו דמיירי דווקא ברגלי בהמה וקשיא הא הברייתא מדמה להו ונראה דבהא פליגו הרמב"ם גבי קנקנים דפסק דיכפה אין ההיתר משום המשכה דהרי משוכה כולו פסול וע"כ כיון שלא נשאבו ולא באו ליד אדם לנקותן ולשוין שאובין ואין אלא משום הוייתו ע"י אדם ולכך ע"י כפי' דהוי רק כחו ילפינן מבור דשרי תפיסת האדם ולכך סובר דהתזה שרי אפילו לא הוליכו על הקרקע ועל זה קאי וכן דתוספתא הנ"ל ור"י דאסר במזלף היינו בידי וכמ"ש הכ"מ אבל הרא"ש וסייעתו ס"ל דגבי קנקנים דרשאי לכפות ההיתר הוא משום דהולכין עם הקרקע ונהי דשאובה שהמשוכה כולו פסול היינו אם היו שאובין ממש לא נתבטלו אח"כ ע"י קרקע אבל היכא דבאו רק מכחו ולא תלשן ולא שאבן ולא החשיבן בתלוש מהני הולכה עם הקרקע אפילו כל המקוה נעשה באופן זה וע"ז דימו התוספתא ואמרה וכן נמי בזילוף דהולכה עם הקרקע שרי' ונראה דאפילו אינו ג' טפחים ואינו כהמשכה ממש מדסתמו הפוסקים גבי קנקנים דאל"כ פשיטא ומאי קמ"ל התוספתא וסיפא דלגיון היינו מרגלי בהמה ומצד הסברא ולא מקרא דמעין ובור כן נראה לפי ענ"ד נכון לישיב הב' שיטות ולפי"ז מים שלא הגבהו בידי אדם אלא שבאו מכח אדם להרמב"ם מותר אפילו לא הוליכן עם הקרקע ולהראב"ד והרא"ש כה"ג שרי אם הוליכן עם הקרקע וזה שלא כדברי הטו"ז בס"ק כ"ח שכ' דלהרא"ש והטור בזילוף ע"י אדם אם רוב וכ"ש כולו לא מהני הולכה עם הקרקע ולפי ענ"ד זה א"א כיון דהתוספתא מדמה זילוף לקנקנים וזילוף ע"י בהמה אין לה ענין לקנקנים וע"כ זילוף ע"י אדם דימה לקנקנים וא"כ כמו דשרינן בקנקנים ה"נ גבי זילוף ע"י אדם ודברי הטו"ז בס"ק כ"ח הנ"ל צ"ע לפי ענ"ד ועפ"י האמור מבואר דלדינא כיון דפסק בש"ע סעי' מ"ב גבי קנקנים דרשאים לכפותן והתוספתא מדמה לזה דין זילוף ה"ה בזילוף להרמב"ם כשר אפילו בלא הולכה עם הקרקע.

אמנם כל זה א"ש לדעת הרמב"ם והראב"ד והרא"ש וסייעתם דס"ל דגבי קנקנים מותר כפי' מטעם ת"כ דילפינן מבור דרשאי להיות תפיסת ידי אדם ולא מטעם שאובה שהמשיכה כולה

ולא קשה קושי' התויו"ט במשנה ז' פ"ב שם וכמ"ש התוס' חדשים מקצת דכל שלא הוחשבו ע"י אדם מתבטלין אגב קרקע אבל הר"ש שם במשנה ז' כ' בהדיא הא דיכפה גבי קנקנים הוא משום שאובה שהמשיכו כולו וכיון דהתוספתא מדמה לזה זילוף ה"ה בזילוף דווקא למ"ד שאובה שהמשיכו כולו כשר ושפיר כ' הב"י דלר"ש אתיא כמ"ד שאובה שהמשיכה כולו כשר ומיושב נמי קושית הטו"ז ס"ק כ"ח על הב"י וכעין שכתבתי למעלה.

ועתה בנידון שלנו כיון דבגלגל אין שם שום כלי רק ע"י הגלגל המסבב המים באים לצינורות נראה דדמי לגמרי ליכפה דקנקנים שהרי האדם אינו מגביה ולא נשא בו המים אלא שהגלגל רואה את המים הבאים עליו שילכו משם ולהלן וא"כ לפי האמור להרמב"ם שפיר שרי לגמרי וליתר הפוסקים לכל הפחות בהולכה הקרקע ולפי"ז נקטינן דברי הטו"ז במקצת שהוא סובר אפילו בשאבו והגבהו ע"י אדם אלא שהכלי נקוב מהני המשכה ולדידן ככה"ג אינו מועיל אבל אם נשאבו אלא שכפו והטו וע"י כח האדם באו למקוה אז להרמב"ם שרי לגמרי ולהראב"ד והרא"ש והטור ושו"ע שרי ע"י הולכה עם הקרקע אפילו אין בו לגמרי דין המשכה וא"כ נידון דידן אינו אסור אלא לפי שיטת הר"ש הנ"ל דסובר דגם ע"י כח אדם תליא בפלוגתא דשאובה שהמשיכו כולו והי' אסור אמנם אן דלענין קנקנים פסקו הפוסקים בפשיטות והלכה רווחת דשרי לדידן ע"י כפיה ואפילו לעשות מקוה בתחילה ולא חשו לדברי הר"ש א"כ גם המקוה שנעשית על אופן ונידון שהתחלנו בו יהא כשר מנ"ש שדברי הר"ש קשים שהם נגד הת"כ הנ"ל דיליף לה מקרא דבור ואי שאובה שהמשיכו כולו גופי' יליף מבור א"כ מ"ש קנקנים א, שהניחן לנגבן דנקט וצ"ע על הר"ש.

ובתשובת מהרי"ט סי' י"ז ג"כ על ענין מקוה שנעשה ע"י גלגל שהתירו הגאונים ומהרי"ט פלפל בזה מיהו האם היו כלים בגלגל עיי"ש אבל אי ליכא כלים אלא שבא ע"י אדם להביא ראי' ממהרי"ט דהנה לכאורה נראה דבנידון שלנו יש לומר אפי' להר"ש שרי דכל כה"ג איכ"ל דלא חשוב כבא מכח אדם אמרינן בסנהדרין דף ע"ז ע"א דסוף חמה או סוף צינה לבוא פטור דכיון דהשתא עדיין אינו כאן לא הוי מעשה דידיה ונהי דהתוס' שם ד"ה סוף חמה הקשו הא קי"ל דאשו משום חציו הא כבר תי' התוס' בתי' שני דדווקא בניזקין ומשום דאיכא נמי משום ממונו ואפילו לפי תי' ראשון מכל מקום היכא דלא הי' בעולם כמו בהשיך נחש למ"ד מעצמו מקיא פטור ולא חשיב מעשה דידי' ה"נ איכ"ל אם בשעה שהסיק אדם לא הי' שם קיטור אלא אח"כ נולד וסוף לבוא כה"ג לכ"ע פטור לפי מ"ש התוס' איברא דיש לשדות כרגא בזה דהרי אמרו שם האי מאן דאכניס חברי' בביתא דאשישא ואדליק שרגא במזי' ומת חייב כיון דמיד שהדליק מתחיל ההבל הוי מעשה דידי' אלא דלכאורה י"ל ר"ז לטעמיה דס"ל שם כפה עליו גיגית חייב וביאר הר"ן בחידושו דפליגו היכא דהתחיל מקצתן והוא מתרבה וממית לר"ז חייב ולרבה פטור וקי"ל כרבה ולכך ר"ז לשיטתו ס"ל גם בהדליק שרגא בביתא דאשישא חייב וכן נראה קצת שם בדברי הר"ן בחידושו.

אמנם הרמב"ם פ"ג מרוצח פסק להא דר"ז בהדליק שרגא אע"ג שפסק בכפה עליו גיגית פטור כרבה ונראה דס"ל לחלק נהי דגם בהדליק שרגא אמרינן בברכות דף נ"ג ע"א דאיכא תוספת במה שמתרבה אח"כ ופנים חדשות מ"מ האי תוספת ג"כ בא מכח השלהבת דהשתא והכל ממנו משא"כ בכפה עליו גיגית אין המתרבה בא מכח ההבל של השתא ולכך קי"ל דפטור.

ומה שקשה עוד על הרמב"ם שם שמחייב בבנה עליו בית כבר תי' הה"מ שם ועכ"פ לפי"ז הה"ד
כאן הוי כמעשה דידי' מ"מ י"ל דלא הוי טפי מכח כחו שאפילו חשבינן לקיטור הבא ע"י היסק
אדם ככחו ואפילו אם מסיק גם אח"כ לאחר שיש כאן כבר קיטור הוא מוסף אש ועצים אפי"ה
יש לומר דהוי רק כח כחו דהקיטור הבא שם חשבינן ואז כח זה פועל על הגלגל ומנענו ומביא
המים בכח כחו ובכח כחו כ' התבו"ש בסי' ג' אות ד' דהוי ספיקא והזכרון יוסף בתשובה סי' י"ג
הנ"ל כ' ג"כ גבי פלומפי"ן הסברא דהוי כח כחו וע"ז יפה השיג בס' גידולי טהרה סי' י"ד דכל
שעדיין כח ראשון והשני ביד האדם המושך תרתי לא חשיב כח כחו וזה אינו שייך כאן וא"כ י"ל
כיון דכח כחו אפשר דלא חשיב מעשה האדם ודעת הר"ש הרי לא הובא בטוש"ע לענין קנקנים
ולא חשו עלי' וא"כ לכהפ"ח יש להתיר בכח כחו דאיכ"ל דמודה הר"ש והרא"י יש להביא קצת
ממה שהתיר בש"ע סי' ר"א סעי' ל"ט בניתזו מרגלי בהמה אפילו רוכב אדם עלי' וע"י גרמתו
באו מבהמה: וגם מדברי מהרי"ט סי' י"ז הנ"ל יש להביא מקצת רא"י שהרי עד כאן לא פלפל
שם אלא משום שהי' לגלגל בית קבול כלי וגם בזה נטה להתיר אם מחובר לנהר אבל אם לא הי'
לגלגל בית קיבול הי' פשוט להם להתיר ואמאי דנהי דהמים מגלגלין שם במעשה דמהרי"ט את
הגלגל מ"מ המביא את הגלגל ומתקנו בתוך המים הוא הגורם סיבוב הגלגל דהרי כ' התוס'
בסנהדרין דף ע"ג ד"ה סוף דאין חילוק בין מקרב האש אצל דבר ושרפו או מקרב הדבר לאש
שהי' כבר לעולם נקרא מעשה דידי' וא"כ ה"נ נהי דהמים אזלו והנהו אחרינא מ"מ לפי תי'
הראשון שבתוס' שם כל שסוף לבוא לבוא הוי כאלו הוא שם כבר והוי ע"י אדם אמנם אי חשבינן
ככח כוחו המים מסבבין את הגלגל והגלגל מוליך את המים א"ש דברי מהרי"ט ונהי דאין לסמוך
על זה מ"מ בנידון מקוה הנ"ל שנראה דלכ"ע כשרה אלא לדעת הר"ש יש לפסול שפיר י"ל
דבכה"ג כ"ע מודים ולכך המקוה אשר אנו דנין עלי' אם אמנם שאין דעתי מכרעת מ"מ כתבתי
הנראה לפי ענ"ד שאם אין בגלגל כלי בית קיבול ובאו באופן הנ"ל ע"י המשכה למקוה והמקוה
כשרה לפי ענ"ד ובלבד שיהיו הצינורות נעשים לקרקע וגם בברזא צריך לזוהר כמ"ש בגידולי
טהרה סי' ט"ו שיהי' קביעות גמור וגם החמיר שם שיעשו הברזא לאחר שקבעו הצינור המביא
המים בקרקע והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה קצ"ז מבואר בש"ע יו"ד סי' ר"א סעי' מ"ח
לפסק הלכה דהבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה וזה כדעת הרא"ש
בנדה בהלכות מקוה וגם בתשובה סי' ל"א אות ו' והוא שיטה הג' לפי מה שביאר מרן זצ"ל
בחת"ס חיו"ד סי' קצ"ט המחבר בש"ע פסק לחומרא ככל הפירושים איברא שקשה לי דהרי
הרא"ש בתשובה הנ"ל הקשה על שיטתו הנ"ל חדא מהא דס"ל לר"י כלו שאוב כשר מן התורה
ושר"ש באמת פסק מטעם זה דכולו שאוב פסול מן התורה וא"כ לר"י ולרמב"ם ולרשב"ם
וסייעתם דס"ל דכולו שאוב כשר מן התורה עמדה הקושיא וע"ז תי' דהם ע"כ ס"ל לפרש הך
משנה דפ"ה דמקוואות דנוטפין שעשאן זוחלין כפירוש הרמב"ם שהוא שיטה הא' או השיטה הב'
המובא במרן שם עיי"ש ולפי"ז קשה על הש"ע דפסק שם סעי' נ"ג דכולו שאוב מותר מן התורה
וא"כ ע"כ סובר כשיטת הרמב"ם ואיך פסק בסעי' מ"ח כשיטת הרא"ש הנ"ל בשלומא הרא"ש
לטעמי' דנראה מדבריו בה' מקוואות דהסכים להר"ש אבל להמחבר קשה בוודאי הרמ"א באמת
פסק שם בסעי' נ"ג ובסעי' ג' דכולו שאוב פסול מן התורה אבל להמחבר קשה וצ"ל דלדעת
המחבר באמת הא דבעינן הווייתו ע"י טהרה הוא רק מדרבנן דגזרו אטו כלים שיש להם בית
קיבול וכגזירת שגזרו בשאובין וכמו שהבאתי לעיל בתשובה (סי' קצ"ו) דשיטת הגהות הראב"ד
(ולפי דעת הגידולי טהרה בסי' י"ד הוא להרז"ה) דבא ע"י אדם הוה רק מדרבנן אסור וכן הווייתו

ע"י טהרה והוא משום דאתא לאחלופי בנעשה ע"י כלי קיבול ועפ"יז שביררנו דלדעת הש"ע ע"כ גבי מקוה הא דבעינין הווייתו ע"י טהרה הוא רק מדרבנן יש לישב מה שהקשה הדגו"מ שם בסעי' מ"ח וכ' ביתר ביאור בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קל"ז שהשו"ע שסתם וכ' דסגי במחוברים לקרקע קיצר במקום שהי לו להאריך דבעינין דווקא שנעשו מתחילה לקרקע וכמ"ש הרא"ש בהלכות מקוואות ובתשובה כלל ל"א אות ז הנ"ל ולפי הנראה לי שם כוונת הרא"ש עפ"י מ"ש התו"ט פ"א דכלים מ"ב דקשה מ"ש דפרט הני ות"י דמיירי בנעשו לקרקע וצריך עדיין ביאור מ"ש הני וצריך לומר דהני צורתן מוכחת דסתמא נעשו לקרקע ולכך אפילו מדרבנן אינם טמאין אפילו קודם שקבען אבל באחרים אתא לאחלופי ומי מעיד עליהם שנעשו לכך וא"כ צינור אינו מהנך הנפטרים ואיכ"ל דבעי' דווקא מחובר לקרקע אבל מחובר לחודא לא מהני אם כבר הי' עליו תורת כלי לקבל טומאה בתלוש אינו בטל בלי שינוי מעשה וכדאיתא במשנה פ"ו דכלים משנה ה' דבעינין בקופת שאור דווקא חיבור במסמורים ובנו עליו עיי"ש בתו"ט מיהו כ"ז בדאורייתא אבל בדרבנן אמרינן ב"ב דף ס"ו שאני שאובה דרבנן וסגי בחיבור לקרקע ולפי מ"ש למעלה בדעת המחבר פסול דהווייתו ע"י טהרה בעינין לענין מקוה הוא רק מדרבנן ולכך לש"ע סגי בצינור וסילון שהוא מחובר לקרקע וא"ש להמחבר: ואכתי עמדה הקושיא על הרמ"א דכבר כתבתי דפסק דשאובה כולו מה"ת וא"כ איכ"ל דגם הווייתו ע"י טהרה הוא ג"כ מה"ת ועמדה הקושיא של הנוב"י עליו דהוי לי' להגיה דבעינין תרתי נעשה לקרקע וגם מחובר לקרקע וצריך לומר כיון דבפ"א מ"ב דכלים פרט צינור בהדי הנך דסתמן נעשו לקרקע וכיון דרובא הכי הוי ויכולין לסמוך על זה לכך סתם ועיין בגידולי טהרה סי' י' שכ' ג"כ דרובן נעשו לקרקע וא"ש מיהו גוף דברי הדגו"מ צ"ע לי ויתבאר אי"ה במקום אחר והנה הרא"ש בתשובה הנ"ל הקשה עוד על שיטה שלו דגם במקוה בעינין הווייתו ע"י טהרה מהא דאמרינן בתוספתא פ"ב דמקוואות והובא בר"ש שם במשנה ח' וט' דלגיון העובר וזלפו בידיהם ורגליהם כשר עיי"ש וקשה הא לא הוי ע"י טהרה עיי"ש וע"ז לא נמצא תי' שם ברא"ש ועמדה הקושיא לשיטתו מיהו כבר כ' הר"ש שם דמיירי בהעבירו עם הקרקע וכבר ביארתי בתשובה (סי' ק"ץ) דגם להרא"ש מיירי בהעבירו עם הקרקע אלא דלא בעינין שיעור המשכה עיי"ש דפסול שאיבה דווקא שהי' בכלי לא נתבטל בקרקע עד שהי' ג' טפחים כדי לבלוע משא"כ כפסול שנעשה ע"י אדם או ע"י דבר שמקבל טומאה וא"כ לא קשה קושית הרא"ש: ובלא"ה תמהני טובא על הרא"ש בתשובה שהרי הרא"ש גופי' מסיק מהא דאמרינן בזבחים דף כ"ה ע"ב דמוכיח אוויר כלי ככלי מוכח כל שיש הפסק קצת אפילו אוויר כל שלא בא ממש מדבר המקבל טומאה ממש מקרי הווייתו ע"י טהרה וא"כ בזלפו בידיהם ורגליהם הרי אזיל ע"י אוויר וכך הם באים למקוה וא"כ לא מקרי ע"י טומאה וכמו שמסיק הרא"ש בתשובה שם וצ"ל באמת לפי מסקנת הרא"ש שם ובא לישב גם קושיא הנ"ל מזלפו בידיהם ואפשר דגם הקושיא מכולו שאוב נוכל לישב בזה ומושכחת כולו שאוב כשר מן התורה במטיל מרחוק דרך אוויר מיהו מהא דסתמו סתם כולו שאוב כשר מה"ת צ"ל כנ"ל דדוחק לאוקמא דווקא על כה"ג בהטיל דרך אוויר: והנה הא דמועיל גבי הווייתו ע"י טהרה הפסק קצת אפשר דילפינן זה מקרא דאך בור ומקוה מים יהי' טהור ודרשו דבעי' הווייתו ע"י טהרה והקשה התו"ט לדעת הרמב"ם והרא"ם דס"ל דקרא רק אמעין קאי א"כ איך פסקינן לקרא בסכינא חריפא דלא קאי על מקוה מעין ונראה דהנה בתו"כ יליף ממעין דבעינין דווקא בידי שמים ומבור מקוה מים יליף דרשאי להיות תפיסת ידי אדם והיינו דאע"ג דבידי אדם ממש אסור מיהו היינו דווקא בסמוך למים אבל עשיית בור שהוא רחוק מגמר הדבר רשאי להיות ע"י

אדם אע"ג דמקבל טומאה וזה קרי ליה בת"כ תפיסת ידי אדם דהוי רק כאחיזה מאדם שרי ואם כן חזינן לענין ידי שמים התיר מקצת ע"י אדם ולא כולו וזה ילפינן מקרא דאך מעין ובור מקוה מים וע"ז סיים הקרא יהי טהור דהיינו הווייתו ע"י טהרה בעינין ג"כ באופן הזה דרחוק מנפילת מים שרי ובמקום נפילת מים אסור וא"ש דאע"ג דקאי רק על מעין צריך לכתוב בקרא לאחר בור מקוה מים ומיושב קושית התויו"ט.

ועכ"פ.

לפי הנ"ל מרומז בקרא דאם יש הפסק שרי גם לענין מעין ומדסתם משמע גם לענין מים חיים הדין כן (דהרי לענין מים חיים לא כתב דבעינין ע"י טהרה רק דיליף מכאן ודון מינה ומינה) ובספר לחם ושמלה מסופק אי גם לדעת הרמב"ם והרא"ם מועיל הפסק ולהנ"ל מועיל ולפי האמור מבואר דיש דברים בשאובין שנשאבו בכלי אפילו בכלי גללים חמירו יותר מאם נקוו ע"י דבר טמא דהמשכת שאובה בעינין ג' טפחים משא"כ לענין דבר המקבל טומאה ובשאובין לדעת רוב הפוסקים אם הומשכו כולן פסולין וע"י דבר המקבל טומאה אם הפסיק כל שהוא ולא בא ממש למקוה ע"י הדבר המקבל טומאה מותר אפילו כל המקוה נעשה בכה"ג ולא גזרו וצריך טעם וכ"ש לדעת ר"ש הנ"ל דשאובין נאסרו משום גזירת אטו הווייתו ע"י טהרה וכבר הקשה הראב"ד בס' בעה"נ על הרז"ה בהגה"ה הנ"ל שסובר דבא ע"י אדם אינו פוסל בג' לוגין ובשאובין פוסל הקשה כיו"ב דלא יהא הטפל חמור מן העיקר: אמנם לפי מ"ש לעיל דהתורה הקישה הווייתו ע"י דבר טהרה להווייתו ע"י אדם ופירש בהווייתו ע"י אדם קולא דתפיסת ידי אדם שרי דהיינו מקצת מעשה אדם דהיינו בתחילת עשייתו שרי וה"נ לענין הווייתו ע"י דבר טהרה דשרי מקצת הווייתו ע"י דבר טומאה דכיון דהתירה התורה בפירוש לא גזרו חכז"ל אפילו כל המקוה נעשית ע"י דבר המקבל טומאה רק שהפסיק בנתיים דכשם דרשאי אדם לחפור בור אע"ג שע"י החפירה באו ובצבצו המים ובאו לגומא זאת ע"י מעשה אדם מ"מ ביאת המים לכאן הי' מעצמו וה"נ כאן בהפסק וכ"ש דיש להסביר ולהביא ראי' לשיטת הרא"ש המובא שם ביו"ד סי' ר"א סעי' נ' דהחזקת המים וגדרי המים רשאי להיות אפילו ע"י דבר המקבל טומאה כשם דגבי צבור רשאי המחזיק להיות ע"י אדם ה"נ המחזיק מי המקוה רשאי להיות דבר המקבל טומאה ולכך לענין ב' דברים אלו בנעשה מקצת ע"י אדם וכן בהווייתו במקצת ע"י דבר המקבל טומאה לא גזרו בדבר שהותר בפירוש משא"כ בשאובין בכלי דלא הותר בפירוש דיש גם חשש של הר"י המובא בר"ש פ"ב דמקוואות משנה כו' אטו יטבול בכלי גזרו טפי ובזה אני מסביר סברת הגידולי טהרה בנחל ס"ק ל"ח דכ' דאיכ"ל דאינה נפסלת המקוה ע"י ג' לוגין שבאו שם ע"י דבר המקבל טומאה אע"ג דאם באו שם משאובין פסלו דכשם שלא גזרו על מקצת ביאה ה"נ לא גזרו על מקצת מים מן מי המקוה ולכל הפחות למ"ד שאוב כולו מדרבנן דהיינו לדעת המחבר דלדבריו נראה דלענין מקוה הוה זה דבעינין הווייתו בטהרה מדרבנן י"ל דלא גזרו בג' לוגין מיהו מלשון הפוסקים לא משמע כן וכמו שכ' הש"ך בס"ק ק' והא ראי' דגם בבא ע"י אדם אפילו שלא ע"י כלי פוסל ע"י ג' לוגין כמבואר בסעי' ט"ו בהגה"ה וטו"ז וש"ך שם ובסעי' מ' ובטו"ז שם וכבר כתבתי דב' דינים אלו שווין והקרא משהו אותם ונהי דגם שם יש דעה והוא הגה"ה מהרז"ה על ספר בעל הנפש שהבאתי לעיל בתשובה (סי' קצ"ו) ביתר ביאור דג' לוגין לא פסלו בבאו ע"י אדם וא"כ ה"ה בבאו ע"י דבר המקבל טומאה אבל הראב"ד וסייעתו חלקו עליו וא"כ ה"ה כאן וכן הסכים בספר לחם ושמלה אע"ג דלפי מ"ש מקצת קושיות שלו מיושבים מ"מ לדינא נראה מדברי הפוסקים כדבריו.

איברא הא דקי"ל בסעי' ל"ה שאפילו עברו ע"י דבר המקבל טומאה אם הי' אפשר למים לבוא גם בלי דבר המקבל טומאה דכשר וכ"כ הש"ך בס"ק ק' ועוד כמה פעמים והוא מדברי הרא"ש קולא זאת לא ידענו מנ"ל וגם לפי סברתי דהנך ב' דינים דהיינו באו ע"י אדם ובאו ע"י דבר מקבלי טומאה דיניהם שוה משום דהכתוב הקישן וכתבם בחד קרא ובבאו ע"י אדם אפילו הי' אפשר לבוא בלא אדם אם באו ע"י אדם פסול א"כ ה"נ כאן וצ"ע ואפשר דרק במקוה הקיל כן משום דמסתבר לי כהרמב"ם אלא דחש להחמיר ועדיין צ"ע.

ועכ"פ לפי הדברים הנאמרים למעלה מבואר דהרוצה להמשיך מי גשמים ע"י צינור וסילונות יש ב' תקנות או שיחברם לקרקע בחיבור גמור בחיבור ע"י בנין ולדעת התויו"ט פ"כ דכלים מ"ה בעינן דווקא חיבור ע"י מסמרים ולפי מ"ש הדגו"מ ונוב"י בעינן ג"כ שיהא תחילת עשייתן לשם כך לחברן לקרקע דהיינו שיאמר לאומן לעשות לשם כך ואז אינם מקבלין טומאה ורשאיין להביא מים על ידיהן למקוה והתקנה הב' שיוכל להביא מים ע"י סילונות אפילו אינם מחוברים אלא שלבסוף לא יקלחו לתוך המקוה ממש אלא יהא הפסק מעט או שישומו צינור קטן של עץ בסופו ולפי מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' קצט צריך שלא יהא הצינור של עץ תחוב בצינור של מתכות דא"כ שוב נסמך הצינור של עץ ע"י דבר המקבל טומאה ואנן הא קי"ל דגם סמיכה אסור ולכך בעינן שיהא עומד בפ"ע וגם כ' שם בסי' רי"ד דלכתחילה לא יהא הצינור של עץ חקוק אלא מחובר מדפין כמ"ש מהרי"ק ואז צריך שישגיח שלא יהיו המסמרים אם הם של ברזל מסמרים ישנים שהיו בכלי כמ"ש הנוב"י מהדו"ת סי' קל"ז: והנה בלשון הש"ע סי' ר"א סעי' מ"ח שכ' שיחבר צינור של עץ יש לפרש כפירוש מרן זצ"ל אבל בלשון הרא"ש בתשובה שכתב שישים בפי הצינור צינור של עץ קשה לפרש כן וגם קשה לפי מ"ש הטו"ז שם בס"ק מ"ג דצינור הוי כפשוטי כלי עץ ולפי מ"ש מרן זצ"ל בתשובה סי' קצ"ט דיש להחמיר לכתחילה שלא יביא אפילו בדבר המקבל טומאה מדרבנן גם לענין מקוה קשה איך התיר בצינור של עץ בוודאי מדברי הש"ך ס"ק ק"ד מבואר דסובר דווקא לענין מעין אמרינן דאם הביא ע"י פשוטי כלי עץ בטל ממנו שם מעין וכמו שביאר ג"כ שם מרן זצ"ל בתשובה אלא שבתי' ראשון הקיל יותר וכ' דאפילו לענין מעין דווקא אם היו רק טיפין וקי"ל לעיל סעי' י"ג דאז אין עליו שם מעין ואנו רוצים להביאו ולעשותו מעין דווקא בכה"ג בעינן הווייתו בטהרה לגמרי ובתי' הב' מחמיר לעולם לענין שיהא מעין אפילו לא נפסל ממעין צריך הווייתו בטהרה אפילו מטהרה דרבנן וכן פסק לעיל ס"ק ע"ו אבל לענין מקוה אינו פוסל אבל לדברי מרן הנ"ל קשה וצ"ל דהרי הרא"ש בתשובה כלל ל"א כ' דנראה אפי' אין הצינור מחובר כיון דנעשה לשמש קרקע אינו מקבל טומאה וצינור הוא ג"כ מדברים שמשמשין הקרקע כעין דתנן בפ' י"א מכלים משנה ב' אלא דיש חולקין ולא ברירא לי' מ"מ לענין טומאה דרבנן איכ"ל דסמכינן ע"ז הואיל ומשמש קרקע בטל לגבי קרקע ואין עומד לעשות ממנו בית קיבול ולכך אינו מקבל טומאה כלל ולכך שרי ע"י צינור של עץ גם לדעת מרן: והשתא דאתית להכי יש לישב מה שהקשה מרן בחת"ס הנ"ל דלמה סתם הש"ע ולא ביאר דאסור לתחוב הצינור של עץ בצינור של מתכות דאיכ"ל דס"ל דנהי דאנן קי"ל כר' יוסי דגם סמיכה אסור היינו מדרבנן בעלמא דמקרא נשמע רק הווייתו ממש כדלעיל דומיא דבור וכיון דרק מדרבנן אסור נוכל לסמוך על הפוסקים דאפילו אינו מחובר רק נעשה לשמש קרקע אינו מקבל טומאה וא"כ גם הצינור של מתכות חשבינן לי' כאינו מקבל טומאה כן י"ל מ"מ עיקר הדבר כמ"ש מרן זצ"ל דאסור לסמוך וליתן הצינור של עץ בשל מתכות ולכך שינה לשון הרא"ש ועכ"פ מדינא מועיל א' מב' תקנות הנ"ל וכן סתם בש"ע סעי' מ"ה הנ"ל: אמנם הרא"ש בתשובה

הנ"ל כ' הואיל ויש גדולים חולקין עצה טובה שלא יסמוך על תקנה הראשונה לחבר הצינורות לחודא אלא יעשה גם צינור קטן של עץ ותמהני שהש"ע לא הביא זה וגם ברא"ש בפסקיו בהלכות מקוואות כ' כן בדרך עצה טובה וכן נוהגין אע"ג דמחברין לסילונות של מתכות אפי"ה עושין צינור של עץ ג"כ ועבדינן תרתי אע"ג דבתקנה זו של צינור קטן של עץ סגי לכ"ע מ"מ מהיות טוב עבדינן תרתי והמחמיר תבוא עליו ברכה אבל בוודאי סגי בתקנה זו לחודא אפילו אם הצינורים של מתכות אינם קבועים בקרקע כשר ע"י צינור של עץ כדלעיל והנראה לפיענ"ד כתבתי:תשובה קצ"ח החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג המאוה"ג המפורס' כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י האב"ד בק"ק האלאש יע"א: מכתבו קבלתי ועל דבר השאלה הלכה למעשה אשר שאל ממני אשר בעירו יש ב' מקוואות מי גשמים וכדי לנקות ממלאים ומוסיפים על שיעור מ' סאה עד שנתמלא ממנה האחרת ועכשו ניקבה המלאה ונעשה זוחלין ונסתפק מעלתו אם מקוה הפסולה מצד זוחלין אי רשאי להוסיף מים שאובין דנטהרין ע"י זריעה או חיבור וכיון ופסולה איך תועיל או דלמא כיון דאין פסולו אלא מצד אחר מטהר השאובין ובש"ך סי' ר"א ס"ק ק"ך משמע מלשונו זוחלין מטהר וחותנו הגאון נ"י הביא ראי' מסעי' כ"ה מנפסלה מחמת שינוי מראה ואפי"ה לשפוך שאובין ואולי יש לחלק עכ"ל בקצרה הנה ברשב"א כתובה"א ריש שער הטבילה פליגו הרשב"א והרא"ה לדעת הרא"ה שם ארה"ה מקוה מרודדת דיש בה מ' סאה אינו רשאי לשפוך שם שאובין והרשב"א במשה"ב דחה וכו' דפשיטא דמותרין לשפוך וליתן בה שאובין ולהגביה עד שיוכלו לטבול ולדעת הרא"ה דאוסר נראה דכ"ש הזוחלין (ומרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' רי"ב קלסה להא דהרא"ה): אמנם לרשב"א דמתיר עדיין לא שמענו בזוחלין דמרודדת דאין הפסול רק משום דאין גופו עולה בהן משא"כ להשקה להן יש שיעור אבל בזוחלין דפסולין לכל ואין תורת מקוה עליהן לשום דבר גם להשקה איכ"ל דאינו מועיל וראיתי בספר מי השילוח סי' ב' אות ב' מסתפק לי' אי מ' סאה זוחלין נפסלו בשאובין ומעיקרא פשיט לי' מלשון הרמב"ם בפ"ח דמקוואות דין ח' בג' גממיות דאין הזוחלין מערבין משמע כאלו אין כאן שיעור דאינו חיבור ושכן משמע מתשב"ץ מ"ש סי' ל"ד שכ' שאין המים הנצפין משלימין שאין חיבור כזה משלים משמע דבכה"ג אינו חיבור כלל ושוב כ' דמדברי הר"ש והרא"ש המובאים בתויו"ט פ"ג מ"ג בבור שהיא מליאה שאובין והאמה נכנסת וכו' וכ' שאם האמה מ' סאה מי גשמים מטהרים את מי השאובין מוכח דמ' סאה זוחלין אפילו מי גשמים אין שאובה פוסלן אלא אפילו מטהרת את השאובין והש"ך בס"ק נ"ה ג"כ מביאם וסיים ועיין בסעי' סמך והיינו דמשם ראי' דאין הזוחלין מערבין והש"ך שם לשיטתו דפי' שם דהיינו דווקא במי גשמים והסכים עמו מרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' ר"ה וכו' דזוחלין מערבין והוי כחד עם הזוחלין אבל אין מערבין לגרום הכשר מזה נראה שהביא הש"ך ראי' שזוחלין אינם מטהרין בהשקה דמחברין להן והוי כמו הם ודבר פסול אינו גורם טהרה: אמנם לפי דעת הדגו"מ ונוב"י מהדו"ת סי' קל"ו ולפי מ"ש הריב"ש בסי' רצ"ג דהטעם משום דהוי קטפרס ואינו חיבור וא"כ אין ראי' מהתם נגד מה שנראה מדברי הר"ש והרא"ש וכן דעת ספר גידולי טהרה שם ולכאורה הו"א ראי' מפ"ו דמקוואות מ"ח דתנן דאם הי' בעליון מ' סאה ואין בתחתון מ' סאה ממלא בכתף עד שירדו לתחתונה וביו"ד סעי' נ' הביא הרמ"א דעת י"א דאם נפרץ הכותל של מקוה אפילו אם נשאר מ' סאה למטה נעשה הכל כזוחלין דהכל מתנוענע לצאת ולא אדע חילוק בין אם נפרץ הכותל לבין הגבהו המים למעלה מן הכותל וכן מבואר במהרי"ק שורש קנ"ו שאין חילוק בזה וא"כ קשה כיון דהגבהו המים ע"י שממלא בכתף א"כ נעשה הכל זוחלין ואיך יטהרו השאובין ואפילו הפוסקים החולקים על שיטה

זו לא הקשו עליו כן אלא וודאי דמים שאובין מוטהרין ע"י מ' סאה מים זוחלין של מי גשמים (ודוחק לומר דמקוואות היינו מעין ואפ"ל לפי מאי דפליג הש"ך שם ס"ק ק"ך על המהרי"ק וס"ל אם יוצא בע"כ גם המרדכי מודה מ"מ גם לדעת ר"ש אינו ברור דמים שאובין נוגעין עם תחתון המים ואפשר דנגע עם חלק העליון דהוי זוחלין ונהי דכשר מכח ס' שאובין מ"מ אסור לעשות ספק דרבנן בידיים וע"כ דגם זוחלין מטהרין): אך מה אעשה שהמהרי"ק עצמו בתשובה ההוא כ' דאין הזוחלין יכולין לטהר את השאוב אלא א"כ הזוחלין מועטין שבטלו לגבי רוב מקוה שאינו זוחל עיי"ש וע"כ צ"ל דתליא בב' שיטות דסעי' נ' הנ"ל וגם בספר לחם ושמלה ראיתי דפסיקא ל"י דזוחלין אינם מטהרין שאובין ומסעי' כ"ה דמקוה שנשתנה בשינוי מראה דמכשיר שאובין אינו ראוי דשינוי מראה הוא רק פסול דרבנן כמ"ש הראב"ד דמתחזי נמי פירות ועוד תי' שם בספר לחם ושמלה ולפי ענ"ד רא"י מפ"ק דמקוואות דמונה שש מעלות ואי ס"ד דמ' סאה מי גשמים מטהרין שאובין הו"ל לתני עוד מעלה זו דמי גשמים זוחלין במ' סאה מטהרין שאובין אפ"ל כולו שאוב דאורייתא כשם דתנא ומנה מי תמציות שלא פסקו שמטהרין מים טמאין וצ"ע ועכ"פ מידי פלוגתא לא נפקא ותליא בפלוגתא דרברבתא וכבר כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רי"ב דאם יש ב' ריעותות דמרודדין וריעותא דרוקח וודאי יש לחוש וכ"ש בנידון הנ"ל כן נראה לפי ענ"ד לדינא: (ולכאורה נראה רא"י גדולה מלשון הת"כ דזוחלין אינו מועיל לטהר שאובין דאיתא בת"כ פ' אות קמ"ה מנין אם טמא יטהרנו ת"ל מקוה ומעין יהי' טהור אין לי אלא מעין המקוה מקוה את המקוה ומקוה את הבור וכו' ומה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה ת"ל אך וכו' ולשון אם טמא יטהרנו הוא כעין לשון המשנה פ"ו דמקוואות משנה ח' ושם קאי או על חסר משיעורה או שהוא שאובין ולדעת הרמב"ם בפ' ט"ו מטומאת אוכלין דין א' דפחות ממ' סאה מקבל טומאה ברצון הלשון בדווקא והא דמסיים הת"כ אי מאי מעין מטהר בזוחלין כ' בקרבן אהרן דיש להגיה דמקומו לעיל לפני זה.

ולפי הנ"ל נראה דאדרבה דבא ללמד דגם לענין השקה בעינן מקוה אשבורן וגם משמע בת"כ הנ"ל דדווקא מקוה מ' סאה מטהר מים בהשקה ומישוב קו' ספר אמרי אש סי' פ"ו כיון דמה"ת סגי לכלים רביעית דמקוה יהי' מועיל השקה ברביעית כמו דמועיל לדידן במעין לאדם דלהנ"ל הוא גזה"כ דיליף מקרא בת"כ דאך מיעוטא קאי גם על השקה ולהרמב"ם פט"ו מטומאת אוכלין הנ"ל בלא"ה לא קשה שהרי פחות ממ' סאה מי גשמים מקבלין טומאה לרצון משא"כ מעין וגם לאידך שיטות הא דמים המבצבצין דתנן במשנה ו' פ"א דמקוואות אפילו אינם מ' סאה אם באו להם מים המבצבצין מועיל השקה הוא הלכה לממ"ס וא"כ כל מעין חולחולי מחלחלא ולא גרע מביצבץ ולכך מועיל השקה משא"כ במקוה והשתא דאתית להכי י"ל מסברא דכיון דבעי' רק השקה ומעין מחולחל הוי כהשקה לכל המימות משא"כ במידי דבעי' טבילה בתוכו וכיון דביצבץ הוי כהשקה שפיר מועיל אפילו במעין כ"ש: והדרן להנ"ל דמת"כ נראה דגם לענין השקה בעינן אשבורן וא"ש ראיות הש"ך בס"ק נ"ה מסעי' ס' וכמ"ש דהיינו כדעת מרן זצ"ל בחת"ס סי' ר"ח ודרך אגב ראיתי להעיר שלא זכיתי להבין שם דברי מרן זצ"ל דנהי דמעין מטהר בזוחלין מ"מ בעי' שיהי' מונח ע"ג קרקע דהרי קי"ל דאין מטבילין באוויר א"כ הא דמטבילין בזוחלין דווקא במאי דמונח בקרקע וכפרש"י בחולין דף ל"א ע"ב דמטבילין בראשון בגל שנתלש היינו במאי דמחובר בקרקע אבל בנידון מרן זצ"ל שהיו הזוחלין באוויר א"כ אפילו במעין אינה ראויים לטבילה וצ"ע (ואפשר כיון דקי"ל בשבת דף ה' ע"ב מים ע"ג מים היינו הנחתן ומיד שבאו ע"ג מים הם כמונח בארץ ורשאיין לטבול בהם ולכך מועיל השקה): והנה לדעת הרמב"ם בפט"ו

מטומאת אוכלין הנ"ל א"כ לאחר שגזרו ב"ח דבר דמשקין מטמאין כלים א"כ איכ"ל דמה"ט בטלו לרביעית דמקוה למחטין דהמים היו לרצון ויקבלו טומאה ושוב יטמאו להכלי והי' א"ש לשון בטלו רביעית דמקוה שנתבטל מיהו הרמב"ם לשיטתו סובר בפ"ז מטומאת אוכלין דווקא משקין שנטמאו משרץ מטמא כלים: לנ"ד דלכל הפחות במחלוקת תליא אי זוחלין מטהרין שאובין ולכך בוודאי אין לסמוך לעשות מקוה בכה"ג כנ"ל ומ"מ לא ידעתי מהו כל החרדה הזאת בנידון מקוה שלו דנהי דנעשו זוחלין היו יכולין להגביה מי המקוה שנעשו זוחלין על ידי שישליכו לתוכן אבנים ויגבהו המים וילכו למקוה החסרה כעין דקי"ל ביו"ד סי' ר"א סעי' ס"ו והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי ידידך הדו"ש ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה קצ"ט בעזה"י יום ה' ב' דחנוכה תרל"ג פה ק"ק חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג כש"ת מוה' מרדכי נ"י האבדק"ק אסענפ"א יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נשאלתי אם יש לסמוך בשיעור מקוה שכ' בספר כרם שלמה שכ' שהוא ששה עממע"ר ורביע שאם נשער באצבע שהוא ז' שעורים נמצא יותר וגם מסתפק לי' אם אצבע של ז' שעורים הוא של שיעור מצומצם או מרוחקות וגם לבאר לו צמצום שיעור אצבע והנה אמת נכון הדבר שיצאה שגגה מלפני הרב כרם שלמה שחשב שיעור מקוה עפ"י חשבון ט' קבין שכ' הטו"ז באו"ח סי' תר"ו וחלילה לסמוך על זה שהרי כבר כ' הצל"ח בפסחים דף קי"ו וטרח ומדד שיעור דרביעית עפ"י בצים דהיינו ביצה ומחצה ושוב מדד רביעית עפ"י אצבעות ב' אצבעות על ב' אצבעות ברום ב' אצבעות וחצי וחומש אצבע כמ"ש הרמב"ם בפ"י מביכורים ומצא שהוא כפול וכבר האריך מרן זצ"ל בעל חת"ס בתשובה הנדפסת אצל חידושי הרמב"ן על קידושין ג"כ לישב סתירה זו עכ"פ גם מרן זצ"ל הסכים דשיעור רביעית הוא בכפלים לערך ג' בצים והטו"ז כ' חשבונו לפי חשבון הבצים וע"ז עלה ט"ו קוואר"ט תשעה קבין שהם ל"ז וחצי זייד"ל מעהרי"ש אסטרייכע"ר זייד"ל.

אבל באמת מה שאנו צריכין לשער במקוה ע"י אצבעות הוא בכפלים. ע"ה זיידע"ל שיעור ט' קבין ומעהרי"ש ואסטרייכע"ר זיידע"ל הם בערך אחד ואונגאריש"ע הם גדולים מהם קרוב לחלק רביעי והזיידע"ל אונגאריש"ש קרוב לח' בצים וא"כ גם שיעור מקוה עולה בכפלים ממ"ש הכרם שלמה ובענין י"ב עממע"ר וחצי עסטרייכער מא"ס לכל הפחות אמנם גם זה לא סגי לשיעור שכ' הרמב"ם דזה שיעור אצבע מצומצם דמה"ת משערינין באצבע מצומצם רק לחומרא צריכין אנו להחמיר בדאורייתא באצבע שוחקת והרמב"ם כ' לשער בזה בכל מקום והיינו מה"ת דלפעמים בענין לחומרא שוחקת כדאיתא בפ"ק דעירובין דף ג' וכבר כ' הש"ך ריש מקוואות דלענין מקוה בנמדד בשוחקות עולה יותר ב' סאין וחצי ולוג וחצי שהוא לפי ערך כל סאה ו' קבין וקב ד' לוגין שהם ד' זייד"ל עסטרייכער: אלא שצריכין לחשוב בכפלים כדלעיל וא"כ קב ח' זייד"ל וא"כ ניתוסף עוד קכ"א זייד"ל וחצי וא"כ שיעור מקוה י"ג עממע"ר ורביע עממע"ר וזייד"ל וחצי ועיקר למדוד גובה המים אורך ורוחב וגובה באצבעות שיה' מ"ד אלף וקי"ח אצבעות וחצי דהיינו כשיחשוב במולטיפליצירע"ן צירע"ן אצבעות האורך עם האצבעות שעולה הרוחב ושוב יחשוב במולטיפליצירע"ן עם האצבעות שעולה הגובה ומשך המדריגות ארכם ורחבם וגבוהם צריך שיחשב בפני עצמם לפי ערכם ושיעור אצבע שציין מעלתו הוא פחות משיעורו ויש בידי קנה מפי"ן שציין עליו שיעור אצבע וטפח ושיעור חלה ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל לפי מה שמדד הוא כמ"ש בתשובה הנ"ל ואני שולח פה לוטה שיעור אצבע וטפח ואם אמנם שצריך לזה לדקדק בצמצום ולא יכולתי לצמצם כולי האי מ"מ ידע ויבין ממנו

שיעור אצבע: ומה ששאל אם בדיעבד כשר באצבע שאינו משוער כדינו אינני מבין שאלתו הרי אמרו בר"ה דף י"ג וביו"ד סי' ר"א חסר קורטב אינו טובל בו ולכך צריך להרבות שיעורו ולא בצמצום ואם אמנם שלא חדשתי כאן דבר הטרחתתי לכתוב מבואר כפי האפשר לי שימצא מעלתו נ"י בו את מבוקשו ואם יהא לאל ידי לעשות לו טובה בוודאי לא אמנע אבל יחזיקו עשרה אנשים בכנף קהלה אחת ואצלינו ב"ה כמו אז ואחתום בברכה דבר ידידו הדו"ש.

ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ר' שיל"ת חוסט יום א' ז' אייר תרל"ג לפ"ק. החיים ושלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג כש"ת מו"ה סענדער אדלער נ"י אבדק"ק יאנקאוואטי יע"א.

מכתבך קבלתי ובשלוותך שמחתי בהודיעך לי שכבר פעלת טוב בקהלתך להדריכם ע"ד התורה והיראה כן תרבה וכן תוסיף ויהא ה' עמך ויאושר כוחך וחילך חזק ואמץ להרחיב גבול התורה והקדושה וחפץ ה' בידך יצליח ובמה שכתבת לשאול ע"ד המקוה שבקהלתך שנעשית מצופה בטסין הארגז מבחוץ והי' נקב כמוצא רימון ואח"כ סתמו בכיסוי וציפוי טס על הנקב מחובר בבדיל ועופרת הנה גוף דין זה כבר מבואר בספרים ואם רצית לשאול דעתי הי' לך לשאול קודם מעשה כי לכתחילה בוודאי אין לעשות כן דהנה כבר האריך הנוב"י סי' קמ"ב מהדו"ת דאין רשאים לסתום בדבר דהוי סתימה דאף ע"ג דמעיקרא נתבטל מתורת כלי מ"מ השתא דנסתם חזר שוב להיות כלי ואע"ג דהוי קבעו ולבסוף חקקו מ"מ הא בב"ב דף ס"ו ע"ב איתא דדווקא בשאובין דרבנן יש לסמוך על זה אבל לענין לטבול בכלי דהוא איסור דאורייתא וכמו שהאריך ג"כ בתשובת אמרי אש סי' פ"א אפילו קבעו ולבסוף חקקו אינו דמי למעין ובחקיקה זו אחשבה לבטל שם קרקע מינה ונהי דמרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל האריך לחלוק עליו בזה בסי' קצ"ח ולישב הסוגיא ואסיק בקבעו ולבסוף חקקו מותר לטבול בו ממילא כיון דהכלי הוא הארגז ניקב כמוצא רימון נתבטל מכלי ואפילו אם ע"י סתימה נעשה שוב כלי הוי לי' חקקו ולבסוף קבעו ושרי: מ"מ האחרונים בתשובותיהם רע"ק איגר זצ"ל ובבית אפרים חששו לדברי הנוב"י לענין סתימה ומרן עצמו בתשובה שם סי' ר"ו הביא דברי בית אפרים וחשש לדבריו ואע"ג דשם בתשובה סי' רי"ז כ' דאין להחמיר ולהרהר בקבעו ולבסוף חקקו אין זה סתירה דוודאי לענין קבעו ולבסוף חקקו אין להחמיר אבל אם נקבו כדי לסתום כסתימה ממש החמיר או משום חששה שחשש הנוב"י דבנקב ע"מ לסתום אח"כ אפילו קודם סתימה י"ל דהוי ככלי או כמ"ש בס' גידולי טהרה תשובה ז' דמכל מקום גם קודם סתימה הי' לו מקצת תואר כלי וא"כ בנידון שלו אם הי' קובע ציפוי הטסין במחובר כשהיה הארגז ניקב במחובר לקרקע וכבר נתבטל לקרקע ושוב ציפיהו בטסין איכ"ל דהוי כפנים חדשות ובתחילת קביעות הטסין לא הי' כלי אלא לבסוף נעשה כלי יש לדמות זה למ"ש מרן זצ"ל בס' רי"ז דמתיר לכתחיל' והוי כעין תשובת פמ"א ח"ג סי' מ"ב דמתיר ג"כ בפשיטות והסכים עמו בסד"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג.

אבל בנדון דילך לפי מה שכתבת דציפוי הטסין הי' בתלוש אדעתא דלסתום אותו באופן הנ"ל דהוי סתימה מין במינו דהוי סתימה וכמו שרמז נמי מרן זצ"ל בחת"ס סי' קצ"ח ואפילו לדעת הרמב"ם פ"ד מכלים דין ז' דכלים מצופין טהורים והאריך הר"י קורקוס בכ"מ שם דס"ל דהציפוי בטל איכ"ל היכא דהארגז של עץ שבר כלי והצפוי כלי שלם אי אפשר שכלי שלם יהא בטל לשבר כלי והוי הציפוי כלי בפ"ע ועוד הא בש"ס זידן סוף חגיגה לפי הגירסא שלנו לא ס"ל כן ואפילו להרמב"ם אין למילוף דין טבילה בכלי מהא דאינה מקבל טומאה דלא שווין ולא בחזא מחתה מחתינהו וכמ"ש מרן שם ובספר אמרי אש דהרי כלי אבנים והבאים במדה אעפ"י שהן

טהורין ולענין קבלת טומאה לא חשיבו כלי ואפי"ה לענין טבילה בתוכו חשיבו כלי ואסור מה"ת וא"כ הרי דמי למ"ש מרן זצ"ל בסי' ר"ו דיש להחמיר שלא לסותמו ושלא לעשות ברזא וא"כ במקוה דקהלתו נמי כן ובס' גידולי טהרה ג"כ החמיר אלא שכ' שיוכל לעשות ברזא ארוכה ההולכת תוך הקרקע ולחברה דבלא"ה הרי צריכה להיות גם במחובר לקרקע וכנראה לפיענ"ד במקוה דקהלתו יעשו כן כי כל האחרונים החמירו לעשות מקוה אליבא דכל הדיעות כפי האפשרי באיסור כרת כפי חומר הענין ולא חדשתי בזה כאן שום דבר אלא הוצעתי הדברים הנראים לפי ענ"ד ואחתום בברכה יהי ד' עמך ויברך אותך כאות נפשך ונפש רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ר"א בעזה"י חוסט יום ה' לסדר ויחי תרל"ה לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' משה צבי פרידמאן נ"י מורה בקהל האטהאז יע"א: מכתבך קבלתי ובו נשאלתי ע"ד המקוה בעירו שנטלו הנסרים מקרקעות המקוה ויש שם טיט ועתה מצד רדיפת המים א"א לקבוע שם נסרים ומה יעשו משום חשש טיט דפסק ביו"ד סי' קצ"ח סעי' ל"ג דלא יטבלו במקום טיט ואע"ג שכ' הש"ך שם דהיינו דווקא כעין טיט היום מ"מ כ' שם הדגו"מ אפילו בשאר טיט צריכה האשה שתגביה רגליה כשהיא תחת המים ומשו"ה כ' בנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קל"ו דיש לתקן מקות כאלה משום דנראה לו דאין הנשים נזהרות בזה ודעת מעלתו כיון דבעירו א"א לתקן עתה וברש"י שממנו מקור הדין משמע דווקא בטיט עבה כמ"ש הש"ך גם הנוב"י מסכים להתיר בזה עכ"ל בקיצור ולפי ענ"ד דבר גדול דיבר הדגו"מ הנ"ל וצריכה להגביה רגליה דלפי המבואר במשניות דמקוואות מצינו דג' טיטין יש דבפ"ט דמקוואות מ"ב מבואר דטיט היום וטיט היוצרים ויתידות הדרכים הם חוצצין ואין טובלין בו וביאר שם הר"ש דהכוונה דאין טובלין בו אע"ג דהמים מקדימין ברגליו ולכך מתיר בפ"ו דמקוואות לטבול מטה אע"ג שרגליה שוקעת בטיט העבה אפי"ה בטיט כאלו אם הם במקוה אין טובלין בהן משום דהוי חציצה: ודבריו מבוארים ומובנים היטיב דהרי כל היתר דמועיל אם מים מקדימים הוא משום דהוי כהא דתנן שם במשנה פ"ו דאם הדיחה אשה ידיה במים מותרת לאחוז באשה הטובלת דהמים שתחת ידיה שהם טופח להטפוח והם חיבור לשאר המקוה ובטופח להטפוח הוי חיבור וכמו שביאר זה התויו"ט בפ"ב דמקוואות מ"י וזה שייך אם אין שם טיט החוצץ אבל אם יש שם טיט החוצץ ויש לחוש שנדבק ברגלים ומפסיק בין המים שתחת רגליה לבין המים של גוף המקוה ואין כאן חיבור ולכך א"ש ומובן היטיב דלכך אין טובלין במקוה כזאת שיש בה טיט עבה כטיט היום ומטעם זה קשה לי על מ"ש הש"ך לפרש הא דמבואר בסי' קצ"ח סעי' ל"ג דאין לטבול במקום הטיט שכ' דהיינו כעין טיט היום דאין אפשרי דמיירי בכה"ג דא"נ למה הוצרכו להביא זה משמי' דרש"י ועיין בטור דמכשיר אפילו לכתחילה הא בטיט כה"ג מבואר בפ"י במשנה דאין טובלין ועוד.

נראה דגם לפי מ"ש הש"ך הנ"ל ללמד זכות על הנשים הטובלות במקום הטיט דווקא בטיט כעין טיט היום אסור לכאורה אינו מספיק לפי מ"ש הב"ח והובא בספר ס"ט סי' קצ"ח סעי' י"ד בס"ק ל' דאין אנו בקיאים בטיט היום ולזה יש לחוש על כל הטיטין וא"כ גם בשאר טיט יש לחוש אמנם אפשר לומר דקושיא חזא מתורצת באידך דמסתמא גם הב"ח מיירי דווקא בטיט עבה שהוא כעין טיט היום וגם הש"ך לא מפרש לשון הש"ע אלא בסתם טיט עבה שיש לחוש ולגזור אטו טיט היום ובזה פליגו רש"י ושאר פוסקים אי גזרינן כה"ג וא"ש ועכ"פ לפי המבואר בטיט היום וכיוצא בו מבואר במשנה שאין טובלין ובטיט עבה שיש לחוש או לגזור אטו טיט היום פסקינן ג"כ דאין טובלין בו כדעת רש"י: ויש טיט שני שאין בו חשש כלל דהיינו שהוא כעין טיט הנירוקהמבואר

במשנה י' בפ"ב דמקוואות טובלין בו ולכאורה ה' נראה לי דבטוט כזה רשאי לטבול בו אפילו אם אין המים מקדימין ותימה הוא בעיני על מ"ש הרע"ב והתויו"ט במשנה הנ"ל שהטעם שמטבילין בו הוא משום דהמים מקדימין שהרי במשנה שם אמרינן דטיט כזה מצטרף לשיעור מקוה וא"כ הוא כמים וא"כ ל"ל שיהיו המים מקדימין וצ"ל כיון דרגלי האדם דוחקות וכובשות את הטיט שהיא במקוה ההוא הו"ל כמו שהמים נפרדין מן הטיט והרי איתא שם במשנה הא דמטבילין בטיט כי האי היינו דווקא שהמים על גבי הטיט ולכך היה מקום לחוש ולכך הוכרחו לומר משום שהמים מקדימין: ועכ"פ.

בטיט כה"ג לכ"ע טובלין בו ונהי דבמשנה נקט לשון מטבילין ואיכ"ל דקאי על כלים אבל באדם דיש לו כובד ויש לו אצבעות ומשו"ה חייש הראב"ד בס' בעל הנפש והרשב"א ואינך פוסקי' כמו שהביא הב"י שם גבי אין טובלין בנמל מ"מ בטיט כעין טיט הנירוק המבואר במשנה הנ"ל נראה דלכ"ע טובלין בו אפילו אדם דהרי בש"ע ביו"ד סי' ר"א סעי' ל"ב כ' סתם דטובלין בו היינו אפילו אדם ובכל הני ב' טיטין דלעיל אין נפ"מ בהגבהת רגלים דבטיס הראשון לעולם אין טובלין שהוא דבוק ומתדבק טובא ברגלי הטובל ובטיט השני א"צ להגביה כיון שהמים מקדימין והוא מחובר למים דינו כמים כדלעיל אמנם יש טיט שלישי שאינו עבה ודבוק כ"כ כטיט היון וגם אינו כטיט הנירוק ככה"ג מיירי מתניתן פ"ו דמקוואות דמטבילין מטה בטיט עבה וסבירא להו לרשב"א ולראב"ד ושאר פוסקים המובאים בב"י שם דדווקא מטה אבל אדם אינו טובל בו דאדם יש לו כובד או משום שיש לו אצבעות ונכנס הטיט בין האצבעות לזה אין טובל בו: והרא"ש וב"י הקשו עליהם כיון שהמים מקדימין מאי איכפת לן בכובד האדם או שנכנס באצבעות ולפי ענ"ד להסביר את דבריהם דהרי בסעי' ד' שם פסק ברמ"א דגם שאר טיט אם אשה מקפדת עליהם הוי חציצה וצריך טעם למה ומבואר בספר סד"ט דס"ל דאף בשאר טיט כל זמן שהטיט דבוק אין המים באין שם ומפסוק אלא שמסתמא כיון שהטיט לח הוא הוא נימוח במים ועובר ע"י המים ולכך מן הסתם אינה מקפדת וא"כ אם יש כאן טיט במקוה וההיתר לטבול כבר כתבתי לעיל בשם הפוסקים משום דהמים מקדימין ונשארו הרגלים לחים ממים דטופח להטפיה שהם מחוברים להמקוה וקשה כיון דיש שם טיט וכל זמן שהטיט דבוק הא אמרינן דאין המים באים שם א"כ הטיט מפסיק בין המי מקוה למים שתחת רגליו ואנן בעינן שיהי' כל גופו עולה במים בב"א ואיך יכול לטבול ולכן כ' באמת הראב"ד דדווקא במטה שאין לה כובד ואין לו סדקים דמסתמא אין הטיט מתדבק לרגלי המטה ולכך מועיל מים מקדימים אבל באדם שיש לו כובד וסדקים יש לחוש שהטיט מתדבק בו לפי שעה ומפסיק בין מי המקוה למים שתחת רגליו ולכך ס"ל דאין טובלין: אלא דלפי"ז לכאור' קשה ממשנה דמקוואות פ"ט דתנן דווקא בטיט היון וכיוצא אין טובלין אבל בטיט אחר טובלין והתם איירי מתניתן באדם וקשיא לכאור' על שיטת הראב"ד וסייעתו ולזה תי' הרשב"א לפי הנ"ל דבשאר טיט מועיל הגבהת הרגלים ומיד באותו רגע נימח הטיט וכדלעיל אבל בטיט היון דמתדבק אינו נמחה בידיים ולכך אסור אבל בשאר טיט מושכחת לה היתר ע"י הגבהת הרגלים וא"כ דברי הדגו"מ הם מוכרחים ונכונים ולזה ג"כ אין ראי' מדברי הר"ן שרצה להביא הסד"ט ראי' להש"ך שכ' דווקא בטיט עבה וכו' דאיכ"ל דהיינו בטיט עבה אינו מועיל הגבהת הרגלים אבל בטיט שאינו עבה כ"כ מועיל היתר ע"י הגבהה.

וא"כ בוודאי במקום שיש טיט יש לחוש שצריך להגביה רגליה וא"כ אם אפשר בוודאי צריך לתקן מקוה כזו ולפי שעה צריך להזהיר אותם שיגביהו רגליהם דהיינו כשהן תחת המים יסמכו גופם בכותל שתחת המים כדי שיוכלו להגביה רגליהם בשעה שכל גופם תחת המים ולפי ענ"ד

יוכלו לתקן לפי שעה ע"י אבנים אם יש שם אבנים חלוקות או בלבנים שרופים במשך ד' טפחים או יותר באופן שלא יהא בו משום ביעותתא לעמוד הרגלים עליהם בשעה שהן טובלות כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה יהי ה' עמו דברי החותם בברכה המשולשת רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ר"ב בעזה"י יום ב' שמות תרל"ה לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לידידי הרבני המופלג ומופלא בתורה וביראה הנגיד כבוד שמו תפארתו מוה' יהודא גרינוואלד נ"י יושב בשבת תחכמוני בשיראוויץ יע"א: מכתבו קבלתי בשבוע העבר וביקש ממני לחוות דעתי בענין מקוה שנעשה עפ"י השתדלותו וציפיה מתכות בענין שדבקו כל טס וטס בפני עצמה שלא יהא כלי עד לאחר שיקבעו הכל אבל לא נעשה לגמרי עצתו וחייש מעלתו אולי דבקו במקצת הדופן הד' שהי' פרוד מהג' דפנות קודם שנקבעו לגמרי קביעות הג' דפנות אע"ג שאיש אחד בר ישראל שהי' עומד שם אומר שלא נקבע מ"מ חייש מעלתו נ"י אולי לא דקדק וחש בזה ויותר חשש שבתשובת יהודה יעלה סי' רכ"ו כ' דבעינן שיגמר הקביעות לגמרי ובנידון דידי' שרוציץ להחזיק הקביעות עוד בשאר דברים ובלא"ה כיון שמצאו הגאונים האחרונים פקפוק על היתר דקבעו ולבסוף חקקו והצריכו לנקוב נקב כמוצא רימון לכן דעתו להניח ג"כ לנקוב נקב כמוציא רימון המבואר בספרים וביקש לחוות דעתי בכל זה: והנה בברייתא המובא ב"ב דף ס"ה ע"ב צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל ודייק הברייתא למתני לבסוף דהיינו אם חקקו ולבסוף קבעו משמע דווקא שחקקו לגמרי ונגמר הכלי ואח"כ קבעו הוא דפסול וכל זמן שלא נגמר הכלי לגמרי לא חשיב כלי לענין טומאה כמ"ש הרמב"ם בפ"ה דכלים וא"כ גם בסיפא דקבעו ולבסוף חקקו היינו דווקא שקבעו לגמרי בקביעות גמור באופן המתקיים ואח"כ חקקו הוא דאינו פוסל ובאמת לפי"ז הדיוקים סותרים אהדדי דמרישא משמע דאם בא החקיקה בפעם אחד עם הקביעות אינו פוסל ובסיפא משמע דווקא קבעו ואח"כ חוקקו אבל אם הי' בפעם אחד פוסל ונהי דלענין שאובה דהוי דרבנן איכ"ל לקולא מ"מ לענין טבילה דהוי דאורייתא יש לן לומר לחומרא: ובאמת הכריח מרן בחת"ס חיו"ד סי' רי"ז דאם בא החקיקה והקביעות בפעם אחד ממש מותר לטבול בו וע"כ הלשון לאו דווקא דבוודאי יש לדייק מהתם דבעינן קביעות גמור המתקיים דאל"כ לא מקרי תבעו אם הוא רק קביעות עראי אבל אם נקבע בקביעות גמור המתקיים אלא שאדם רוצה להחזיקו ולעבות הקביעות ביותר אין שום סברא לומר ע"י שרוצה לחזק הקביעות עוד ביותר מגרע גרע והרי קבוע במסמרים קי"ל דמקרי קבוע כמ"ש הרמב"ם בפ"כו מכלים וכו' התויו"ט בפ' כ' מכלים משנה ה' דהוא הקביעות היותר טוב וכן מבואר בסד"ט בשם מהר"מ פאדווא בסי' קצ"ח ס"ק ג' ונהי דבתשובת הרא"ש כלל ל"א סי' ד' כ' גבי סילונית לקבוע בבנין היינו דבסילונית שייך קביעות זה אבל מ"מ זה מבואר דבקביעות במסמורים היא קביעות גמור וא"כ אין סברא אם רוצה להכפיל ולחזק הקביעות עוד יותר דנימא כל זמן שלא הוסיף לחזק לא יהא מקרי קביעות ותו דהכפל והחזוק ביותר אינו מחברו וקבעו אלא להבריחו מהיזק ממקום אחר ואברוח ארי בעלמא וא"כ כשכבר קבעו וחזקו במסמרים של קיימא בוודאי הוא בכלל קבוע אפילו לבסוף חקקו ומסתמא גם כוונת תשובת מהרי"א בתשובת יהודא יעלה הנ"ל הוא למעט קביעות ארעי וא"כ הדרינן לנידון הנ"ל אם היו הג' דפנות הנ"ל קבועים במסמרים בדופן הכותל של עצים בקביעות גמור דררכו להתקיים וודאי מקרי קביעות וא"כ אם נודע שהדופן הד' לא נקבע במסמרים עד אחר שנקבעו הג' דפנות ולא הי' כלי קודם שנקבע בקביעות גמר הי' המקוה כשרה לדעת הפוסקים המתירים קבעו ולבסוף חקקו: אלא שהאמת כמ"ש מעלתו שיש לחוש דלא סגי באמירת איש אחד שאומר שלא נקבע

במסמר דאפילו אם נימא דע"א נאמן במקום דאתחזק איסורא גם זה אפשר שהוא בידו להשגיח על זה ולצוות להאומן לעשות כך שלא לקבוע המסמרים עד שיגמר קביעת הג' דפנות מ"מ הא קי"ל מלתא דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעת' ואינו נאמן להעיד אח"כ כשנודע לו שיש קפידא בדבר להעיד שנעשה מעיקרא כך א"כ האי גברא דלא הוי רמי עלי' ולא ידע שיש קפידא בדבר ההוא איכ"ל דאינו נאמן מדינא ושייך החשש שחשש מעלתו שנעשה כלי קודם שנקבע בקביעות גמור כמ"ש מעלתו נ"י וג"כ באמת האחרונים יש מהם שהחמירו ובפרט הגאון בנוב"י מהדו"ת סי' קמ"ב: ואני אמרתי במקום אחר לישב הקושיא ושיש לחלק אם רק מחובר לקרקע או שנעשה לשמש גם הקרקע וגם נקבע דמקוואות כנידון הנ"ל עיקר הוא החפירה למקוה אלא משום רפש וטיט שאין המים מתקיימים שם עושים לשמש הקרקע אותן הנסרים או ציפוי מתכות וכיון דנעשה הכל לשמש הקרקע לא נעשה כלי כדאייתא בכמה משניות במס' כלים ובפ"ח מ"ט יעויין בנקוה"כ ביו"ד סי' שע"א ס"ק ג' ואין כאן מקום להאריך וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה ומרן הגאון בעל חת"ס אע"ג שקבע מסמורת דהעיקר בקבעו ולבסוף חקקו דכשר למקוה ושאין לפקפק בזה מ"מ בתשובה סי' רט"ו חשש ג"כ לדברי הנוב"י וסייעתו לעשות נקב גדול כמוציא רימון כמ"ש מעלתו לעשות וכוודאי אין נפ"מ אם עושין אותו תחת השליבות כדעת מעלתו וכ"כ בספר תניא ויסתום הנקב ההוא בסיד ואבנים שלא יהיו המים זוחלין ואם הוא תחת השליבות יכול ג"כ להניח לבנה או אבן שלא יהא חשש זוחלין והחכם עיניו בראשו והנראה לפי ענ"ד כתבתי יהי ה' עמו וחפץ ה' בידו יצליח דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע:תשובה ר"ג בעזה"ת יום א' לסדר יתרו תרל"ו לפ"ק חוס"ט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' שמואל רויזענבורג נ"י אבדק"ק טשאבא יע"א: מכתבו קבלתי וכו נשאלתי ע"ד המקוה שבקהלתו שכתחיתיה יש קנים לנקוה ולפי שא"א לצמצם הרבה פעמים לתחוב הברזא באותה קנה בחוזק ועי"ז יש לחוש לזחילה ולכך רצה מעלתו לעשות תקנה שיחברו את המקוה להנהר שסמוך לה שהיא מי מעיין שאין לחוש לרבו נוטפין על הזוחלין כדי שתהא המקוה בשעת טבילה מחובר לאותה נהר ולסמוך על הטו"ז בסי' ר"א ס"קב שאם המעין הי' זוחל ונמשך מעיקרא אז כשמחברו למקוה המקוה ג"כ מטהר בזוחלין והש"ך שכתב שם בס"ק ל"ב סעי' י' דסתם דאם מחובר למעין דינו כמעין משמע לטהר בזוחלין היינו כשרבה מי המעיין וכ' שזה קשה להבין ולפי ענ"ד הנה באמת לכאורה סעי' י' וסעי' י"א הם סותרים זה את זה דבסעי' י' משמע דאם מחובר למעין מטהר בזוחלין ובסעי' י"א כ' רמ"א דאינו מטהר בזוחלין אם רבו הנוטפין: והנה בסי' ר"א סעי' נ"ב ועוד שם בכמה דוכתי דאם מחובר מקוה חסרה למקוה אחרת שהיא ג"כ חסרה אם מחוברת כדינה רשאיין לטבול בכל אחת מהן וא"כ ע"כ ע"י חיבור אמרינן שהמעין שבאידיך מקוה הי' גם כן כאן והוי כאלו המים היו במקום אחד וא"כ נחזי אנן אם מקוה של מי גשמים מחוברים למעין כדינו א"כ חזינן כאלו המים שבמעין הם כאן במקוה וא"כ אם כל מי המעין רבו על הנוטפין שבמקוה א"כ לכאור' חשבינן כאלו רבו מי המעין על הנוטפין וראוי שיטהר אפילו בזוחלין דדווקא בנהר שרבו נוטפין על הזוחלין בכל משך הנהר אמרינן דאינו מטהר בזוחלין משא"כ כאן דהמעיין לחודא והנוטפין לחודא ונתחברו והוי כאלו כולן במקום אחד וכיון שמי המעיין רוב שפיר מטהר בזוחלין וא"כ א"ש הא דסעי' י' דבריכה שמחוברת למעין דמטהר אפילו בזוחלין מסתמא משא"כ בסעי' י"א דכתב בפירוש דמיירי שמי מעיין מועטים לכך שפיר כ' רמ"א ע"ז דאינו מטהר בזוחלין דהוי כמו רבו נוטפין על הזוחלין: ועוד יש לישוב הסתירה הזאת דהנה לקמן בסעי' ס' פסק בג' גממיות שמצטרפין שאם הם בגובה

זה מזה אין הזוחלין מערבין וכ' הש"ך שם דהיינו דווקא אם הם מי גשמים אבל במעין אפילו בזוחלין מערבין וכבר תמהתי על זה (לעיל סי' ק"צ) דהא יש ב' טעמים על זה הריב"ש בס"י רצ"ב כ' דהיינו מטעם שאין הקטפרוס חיבור וכן הביאו הב"י והכ"מ ומשמע דהכ"מ וב"י רצה לומר עוד אפילו הזוחלין בלא קטפרס אין מצטרפין ומערבין וכטעם שני דיש עוד טעם שכ' הגאון מרן הגאון בעל חת"ס סי' ר"ט כיון דזוחלין אינם מטהרין גם מחוברין לא מחברין והפנ"י בגיטין דף ט"ו כ' דאין הזוחלין מערבין מטעם דסופן ליפסק והנפ"מ, בין הנך ב' טעמים דאי הטעם משום דאין הקטפרס מערב א"כ אפילו במי מעין ג"כ אינו חיבור ואפי' לפי מאי שהסביר מרן זצ"ל שם בתשובה סי' ר"ח דווקא אין מערבין אבל מחברין דהיינו לאותו משהו דמעין בכל שהוא זהו אפשר לומר אי מעין מטהר בכל שהוא לאדם אבל לדעת הר"י וסייעתו דבעינין מ' סאה ולא סגי אלא אי נימא שכולן מעורבין ומחוברין וכיון שקטפרס אינו חיבור ולדעת הרמב"ם אפילו במעין אסור ואינו חיבור משא"כ אי הטעם כטעם הב' משום זוחלין אינם ראויים להתערב וליטבל בי' לכך אינם חיבור משא"כ במעין שפיר מערבין: וא"כ קשה נהי דהש"ך דייק כן מלשון הש"ע אבל תמהני כיון דהב"י משמע דסובר דטעמא דריב"ש דעל דברי המרדכי וראבי"ה הנ"ל שתי' דנהר מצטרף אע"ג דהוא קטפרס הואיל וסופו לירד כ' דלפי מה שפסקינן כרמב"ם דג' גמיות וכו' מוכח דאפילו בסופו לירד ג"כ אין קטפרס חיבור ואע"ג דנהר מעין הוא מוכח דאפילו מעין וקטפרס סופו לירד אינו חיבור וא"כ קשה האיך העתיק סעי' ס' דווקא מי גשמים נהי דהרמב"ם כ' כן הרמב"ם לטעמי' דסובר מעין מטהר בכל שהוא וא"כ במעין נהי דאינו מעורב מ"מ מתחבר וכמ"ש מרן זצ"ל אבל הב"י דפסק כר"י דגם במעין בעי' מ' סאה ופסק קטפרס אינו חיבור אפילו סופו לירד וא"כ קשה טובא למה נקט דווקא במי גשמים אפילו במעין נמי נימא הכי כיון דקטפרס אינו חיבור ובעינין מ' סאה א"כ לא יהא רשאי לטבול אפילו בתחתונה.

ואפשר דלכך פי' הש"ך בס"ק קכ"ח דנחל היינו בקעה ואינה קטפרס ואע"ג דנקט עליונה ותחתונה מ"מ המה לטעמייהו דבשיפוע מעט אינה קטפרס וכיון דאינה קטפרס ע"כ הא דאין זוחלין מערבין היינו מטעם שכ' מרן זצ"ל כדלעיל וזה שייך במי גשמים משא"כ במעין ולפי"ז היכא דהוי קטפרס גם הב"י והש"ך מודה דאפילו במעין אין מתערבין ועפי"ז היו מיושבין דברי הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' ל"ו דפסק אפילו במעין אין הזוחלין מתערבין ותמה עליו מרן הגאון בס"י ר"ח ור"ט ולפי הנ"ל דבריו מיושבין דשם איירי שהי' זוחל בקטפרס או ניצוק ולכך שפיר אפילו במעין אינו חיבור אלא דהנוב"י ס"ל דאפילו בדרבנן קטפרס אינו חיבור וזה אינו מוכרח כמ"ש לעיל בשם הר"ש פ"ו מ"ח דמקוואות דבדרבנן חיבור וכעת מצאתי בס' גידולי טהרה עמד בזה והשיג על הש"ך ובקטפרס עצמו יש פלוגתא מאי הוא קטפרס הב"י בס"י ר"ח השיג על המרדכי שכ' דנהר מקרי קטפרס וכ' הב"י כיון דאין מדרון גדול לא מקרי קטפרס אמנם מדברי הרמב"ם בפ"י המשנה סוף פ"ח דטהרות נראה דכל מדרון נקרא קטפרס ואין כאן מקומו ועפ"י האמור מיושב סתירת הש"ע הנ"ל דבסעי' י' כ' מעין שהוא משוכה לבריכה משמע שהוא שוה ע"כ קאמר סתם דמטהר בו כמעין אבל בסעי' י"א קאמר מקוה שהיא מי שאובין ומשוכה מעין עליו משמע שהמעין למעלה וא"כ הוי קטפרס או ניצוק וקי"ל בדאורייתא אינה חיבור ולכך שפיר פסק דאם רבו הנוטפין על הזוחלין אינו מטהר דבשלמא לענין מים שאובין דהוי דרבנן מטהר משא"כ לענין זוחלין דהוי דאורייתא ועפ"י הדברים הנאמרים למעלה לכאורה בנידון הנ"ל אם החיבור מהנהר אינו ע"י מדרון וקטפרס וניצוק ומסתמא מי הנהר מרובין מן המים שבמקוה הי' מקום להתיר אמנם חלילה לנו לסמוך על זה שהרבה ראשונים ואחרונים שחלקו על גוף הדין

הלוא המה הר"ש פרק ה' ממקוואות מ"ג במתני' דמעין המושך וכו' דאם רבה עליו דאינו מטהר בזוחלין ופ"ה הוא ז"ל דאפילו לא הוסיף מים שאובין אלא שחפר ועשה חריץ כדי שימשוכו המים משם למקום אחר ג"כ אינו מטהר בזוחלין וא"כ בנידון הנ"ל דנהי דהנהר מושך מ"מ המשכה זו אל המקוה נראה דלהר"ש אינו מטהר בזוחלין וכמו שהביא הטו"ז שם בסי' ר"א סק"ג בנהר פרת וגם לדעת הרמב"ם פ"ה מ"א המים שנמשכו לבריכה כ' דדווקא אם אינו נשאר שם בהבריכה אלא שזוחל שם גם למקום אחר אבל אם נשאר שם במקומו ואינו הולך וזוחל משם ולהלן אינו מטהר.

וא"כ גם לדעת הרמב"ם בנ"ד אין להקל כהנ"ל וגם בתה"ד בסי' רנ"ד הביאו הטו"ז הנ"ל שכ' דווקא לענין שאובה מהני חיבור אבל לא לענין זוחלין והסברא בזה דדווקא בשאובה שהיא פסול מקריי שנעשה שאוב לכך המקרה ההוא יש לו תקנה ע"י חיבור אבל פסול עצמיי שאין לו חיות שאינם מים חיים ע"ז לא מהני חיבור והב"ח כ' שם חילוק אחר דדווקא לענין שאובה שהוא רק מדרבנן מהני חיבור אבל לענין זוחלין שהיא דאורייתא לא מהני חיבור וא"כ לכל הנך טעמים לא מהני התקנה שרוצה מעלתו לעשות ובלא"ה קשה לסמוך על חיבורים דיש לחוש דברוב הימים יתמלא כל הצינור ההוא באבנים או בטיט ועפר ולא יהי חיבור לפעמים כשפ"ה וע"כ בוודאי אין לעשות תקנה כאלו אלא צריכין להתאמץ שבאותה חפירה שטובלין בה לא יהי שום חשש שהמים זוחלין שם או יסתמו לגמרי או שיהא הדק היטיב מהודק ולא יפתח אלא לזמן מרובה ובהשגחה גדולה שלא יהי חשש זוחלין ולא חשש שיתמעט השיעור הנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי ידידו הדור"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ר"ד בעזה"י חוסט יום ו' עש"ק לסדר ויגש תרל"ז לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג בתורה כש"ת מוה' וואלף סופר נ"י רב בבהמ"ד דעיר פעסט יע"א.

כבר הבטחתי לך שאשוב לך בדין ברזות של מקוואות לאחר שאראה מ"ש בזה הגאון מסאנז זצ"ל בתשובתו דברי חיים והנה עיקר שאלתך ע"ד הברזות שנעשים בפאבריקען ולא נתיחדו לשום תשמיש אלא תחלת עשייתן שהקונה יקבעם לתשמיש שיצטרך לו אם כלים כאלו נקראים להשתמש בתלוש וגם במסמורים יש האי ספיקא כו' וכ"ש היכא דרוב תשמישן ע"י קרקע וכ' שדבר זה יהא תלוי דאם צריך שיהי תחילת עשייתן דווקא לשם מחובר ואז הוא טהור ולפי"ז יהא תלוי בברירה ובדאורייתא אין ברירה או אומרי' דבסתמא אינו טמא אא"כ עשאו לצורך תלוש בפ"ה ואז אינו תלי' בברירה עכ"ל בקיצור: והנה השאלה הזאת הי' אפשר לפשוט מדברי הרא"ש ספ"ק דסוכה גבי מחצלת דהביא בשם ר' ישעי' מטרנאני דאזלינין בתר הקונה אע"ג דהעולם לוקחין אותן לשכיבה.

והרא"ש השיג עליו משם וסובר דאזלינין בתר מנהג העיר למאי הן צריכין אי לשכיבה או לסיכוך ועוד חולק עליו דאפילו אם הוא קנה לסיכוך כיון דהעולם לוקחין אותן לשכיבה אסור לסכך בה משומיא"ע ובש"ע או"ח סי' תרכ"ט סעי' ו' שם נראה דפסק כדעת הרא"ש דאזלינין אחר מנהג ורוב ומשמע דאפילו עשה דבר שעומד לשכיבה או לסיכוך והי' כוונתו בהיפוך א"י לבטל ונראה דס"ל דבטלה דעתו כמ"ש המאשש"ק סק"ו וא"כ גם בנידון הנ"ל י"ל דאזלינין בתר רוב תשמיש התיר למאי משתמשין באותן ברזות דמסתמא אם אדם עושה לדעת הרוב הוא עושה ואין זה תלי' בברירה ואם הוא עושה עד הרוב דהיינו שמצוה לאומן לעשותו לשמש לקרקע בכה"ג לרבינו ישעי' בוודאי מהני ולרא"ש דכ' משום מ"ע איכ"ל דדווקא במחצלאות גזרי' אבל לפי דעת הרמ"א

כפי מה שביאר מחהש"ק דדעתו משום דבטלה דעתו זה בוודאי תמוה: והיותר קשה לי דבפ' כ"ו מכלים מ"ח אמרינן דעורות של בעה"ב מחשבה מטמאתן אבל של עבדן אין מחשבה מטמאתן וכן פסק הרמב"ם כיון דעשוי למכור אין מחשבתו מחשבה וזה ראי' לכאור' לרבינו ישעי' דתלי' דווקא בלוקח וצ"ע אמנם ראיתי בגידולי טהרה שאלה ט' דפשיטא דאם אמר לאומן לעשות לצורך מחובר מהני אפילו נגד הרוב והביא ראי' מתוספתא דב"מ פ"א גם הרמב"ם הביאה בפ"ח מכלים וז"ל התוספתא אמר לאומן עשה לי שתי זגין אחת לבהמה וא' לדלת שתי מחצלאות א' לשכיבה וא' לסיכוך טמאין עד שיפרש ר"ש מטהר עד שיפרש אומן העושה מחצלאות לשכיבה אם רוב מן הטמא טמא עד שיפרש לטהרה ואם רוב מן הטהור טהור וכו' ומכאן הקשה ג"כ בס' גידולי טהרה הנ"ל על הרא"ש ור"י הנ"ל מתוספתא דמחלק בין רוב קשיא על רבינו ישעי' ועל הרא"ש קשיא דלמה ניהוש בדבר המותר מדינא וקושיא זו לא קשיא דנהי דלדידי' שרי כיון דאמר לאומן לעשות מחצלת זו לסיכוך אבל לכ"ע אסור ואתא כ"ע לסכיכי בהו אבל קושיא שני' דגם בסילונית נימא כן גם בזה יש לחלק דסוכה לכל מסור דכל אדם מישראל מחוייב לעשות לו סוכה בין חבר ובין ע"ה ושפיר איכא למיחוש דלמא אתא לסוכי בהו אבל גבי מקוה דפסקינן ביו"ד סי' ר"א דרוב מצויין אצל מקוה מומחין הן א"כ ליכא למיחוש כלל למ"ע א"כ לא נשאר קושיא רק על רבינו ישעי': ובאמת נראה לי דרבינו ישעי' בעצמו מתרץ קושיא זו דנקט בלישנא תגרים מוכרים וע"כ דלא מיירי דהאומן עצמו מוכר ובכה"ג נראה דהאומן אינו יודע אם רוב הקונים הוא לסכך ואפשר דהתצר מוליך הסחורה ממקום למקום על השוק ולכך ס"ל דאפילו אם הרוב עושין לסיכוך אפי"ה אין האומן עושה אותן על דעת ההוא ולכך כ' ר"י דתלינן בלוקח אלא דלכאור' עדיין קשה דאיך נימא דאם לקחו לסיכוך יהא מותר לסכך בה הא דין זה דאין מסכיין בדבר המקבל טומאה הוא דאורייתא ובדאורייתא לא אמרינן ברירה וע"כ נוכל למילף מר"י ורא"ש דלא פליג עלי' בזה דאם נעשה סתמא ולא יחדו לא לתלוש ולא למחובר סגי במה שמיחדו אח"כ למחובר ול"צ לומר דאיגלאי מלתא למפרע כיון דמעיקרא לא הי' חל עליו שום שם וכשמיחדו למחובר סגי ומוכח כאן דדווקא אם עשאו לתלוש אז חל עליו שם כלי לטומאה משא"כ אם עשאו סתמא וכ"כ הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קל"ז לענין מסמרים שאם קנה מתגר רשאי לקבעו במחובר ושרי: ועוד נראה לי לישב דברי ר"י דלכאור' קשה לי לדעת הרי"ף בקידושין דף נ' בסוגיא דסבלונות שכ' הר"ן ורשב"א וריטב"א דטעמא דהרי"ף דפסק דאפילו אם רובא מסבלו והדר מקדשי אפי"ה חיישינן לקידושין דדווקא ברוב התלוי בטבע אזלינן בתר רובא משא"כ ברוב התלוי במנהג רוב ברוב דתלוי ברצון דעשוי להשתנות לא אזלינן בתר רובא א"כ קשיא על התוספתא ועל הלכתא דרמב"ם שם פסק ג"כ כהרי"ף ועיין באה"ע סי' מ"ה דפסק כן ועיי"ש בב"ש וצ"ל דדווקא בא"א החמירו כמ"ש הר"ן והרשב"א שם ולכך סמך הרא"ש כאן על הרוב והמנהג אבל ר"י איכ"ל דס"ל כהריטב"א שם דמשמע מדבריו דרוב התלוי במנהג לא אזלי' בתרי' מצד חומרא וזה אפילו מדוקדק מדבריו דכ' דרוב מחצלת אינם עשוין לשכיבה כמ"ש וא"כ לא צריך שיפרש לסיכוך וע"כ דס"ל דלא סמכינן על האי רוב לקולא לכך אמר דאזלינן בתר הקונה: ובזה מובן הרמ"א הנ"ל שהקשינו עליו שכ' אפילו אם מפרש לסיכוך בעינן דווקא שיהא רובא לסיכוך דלפי הנ"ל א"ש דנגד הרוב וודאי אינו מועיל אפילו אם מפורש האומן לסיכוך דכבר הבאתי לעיל דמחשבת האומן לענין עורות אינו מועיל כיון דעל דעתו למכור למאן דאתא לידי' ולכך אינו מועיל מחשבת האומן אלא א"כ גם הרוב מסייע לו אבל לעולם אם הקונה שרוצה לקנות אומר לאומן שיעשה אותה לחברה בארץ בכה"ג וודאי מועיל גם להרמ"א כן נרא'

לפיענ"ד נכון: ועכ"פ בברזות שאנו דנין עלי' אין היתר אחר אלא א"כ מצוה לאומן לעשות אותן לחבר עם הקרקע דהיינו חיבור גמור או בבנין ע"י מסמרים ושיעשה טס של הברזא רחב שיוכל לחברה בחיבור גמור או במסמרים או בהיתוך אבר חיבור המתקיים ובוזה אפשר לישב התוספתא במקוואות פ"ו מ"ה אבק של בית המרחץ טמא והביאה התוספתא משום דאינו נעשה אלא לשמש את הקרקע ותמהו על זה דאדרבה ע"י שנעשה לשמש את הקרקע הוא טהור כדמוכח מכמה דוכתי במס' כלים ולהנ"ל אמרתי דאפשר לומר הכוונה דאינה אלא לשמש את הקרקע דאינו חיבור גמור אלא שימוש עראי דתיבת את מצינו הרבה פעמים דקאי על הטפל וכדדרשינן את בשרה את הטפל לבשרה: ועפ"י הנ"ל אפשר לישב הקושיא שהקשה הנוב"י בס"י קמ"ב במהדו"ת דהא אמרינן ב"ב ס"ו ע"ב דחיבור לקרקע מועיל בשאובה דווקא בשאובה משום דהוי רק מדרבנן משא"כ בעלמא והיינו דבר שהוא עפ"י הרוב מועד ומיוחד לתלוש והוא רוצה ע"י החיבור לבטל הרוב זה אינו מועיל רק לרבנן אבל דבר שלא הי' עליו שם כלי ומעיקרא ועד סוף הי' עומד לחבר ולא אחשבה לשמש עמה בתלוש וחיבר אח"כ בחיבור גמור ככה"ג שפיר איכ"ל דגם רבנן מודו דמחובר לקרקע כקרקע דמי אפי' בדאורייתא ואין כאן מקום להרחיב הדיבור בזה.

ועתה נבוא לגוף דין הברזא מצד עצמה הנה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל ביו"ד סי' רי"ח כ' בפשיטות דלא מקרי כלי כלל ואינה דבר המקבל טומאה אפילו אם לא חיברה לקרקע ונראה דס"ל דהוי רק כמסמרים דקי"ל דטהורים ועיין ברמב"ם פ"י דכלים בזה. אמנם דעת הגאון בס' גידולי טהרה בס"י ט' פשיטא לי' לאידך גיסא דברזא הוא כלי גמור דנהי דס"ל דהא דאמרי' גבי כלי מתכות אפילו פשוטיהן טמאין היינו אם עשה כלי אע"ג דאין לו בית קיבול טמא אבל דבר שאינו כלי כגון טסין של מתכות זה אינו מקבל טומאה וא"כ קשה עליו אמאי ס"ל במסמרים דכל טהרתן משום דעשויין למחובר ובשלמא בברזא איכ"ל דחשיבא חלק מן הצינור וע"י תרווייהו נעשה כלי הראוי להשתמש והוי כעין מספורת של פרקים עיי' בשבת דף נ"ח ע"ב אבל במסמרים לכאורה נראה דלא חשיב כלי מיהו במשנה והרמב"ם עצמו בפ"י מכלים משמע ג"כ כן דכ' דאם תקע מסמר בכותל אינו טמא וע"כ משום דהוי כמחובר לקרקע דהכותל אע"ג דהוי תלוש ולבסוף חברו היכא דביטל הוי כמחובר לענין זה וכן מוכח לכאורה מדברי המג"א בס"י תרכ"ט סעי' ח' מיהו התם איכ"ל דקאי אבלאות מיהו בתשובת הרשב"א סי' רי"ג כ' להדיא דמסמרים מקבלי טומאה א"כ מוכח דגם רשב"א סובר כגידו"ט הנ"ל וכיון דבמסמרים ס"ל כן מכש"כ בברזות והגאון מסאנז בתשובתו בד"ח ח"א סי' מ"ה האריך ויש לו שיטה ג' דס"ל ג"כ דברזא הוא כלי ואפי"ה אינו כלי מ"מ נראה מדבריו דפשוטו כלי מתכות אפילו אינם כלי כגון טסין של מתכות ס"ל שם דמקבלין טומאה וכבר האריך בספר גידולי טהרה והכריח אע"ג דפשוטי כלי מתכות מקבלו טומאה מ"מ כלי מיהו בעינין עיי"ש שביאר הכל על מכונו (וגם ס"ל דהחיבור בעינין דווקא לקרקע ולא לכותל דהוי כתלוש ובס' גידולי טהרה בתשובותיו כ' בהדיא דגם חיבור לכותל מהני וכן מוכח מדברי הרמב"ם פ"ו דכלים לענין מסמר שתחבו בכותל אינו מקבל טומאה וכן נראה לי ועוד צווח שם על המקוואות במרחץ אפ"ען שהן תחת יד גוים ולפעמים הבלנים נוטלים ברזא מן המיועד ומיוחד לתלוש ונותני' למחוב' ובוזה הדין עמו ובוודאי צריך שמיר' וזהירו') ועכ"פ בנידון הברזות ומסמרים בוודאי אם מצוה לאומן לעשותן לצורך מחובר בקרקע מועיל אליבא דכל הדיעות בתנאי שנעשו לקרקע ונתחברו בחיבור גמור דשרויפ"פען כבר ביאר בג"יטהרה דזה אינו חיבור וצריך לעשות בברזות ההם טסין או טבעות באופן שיוכלו לחברם

בחיבור גמור לקרקע אז רשאי לקבוע הברזא בתחתית המקוה כדי לנקותה וכבר כתבתי בשם הנוב"י שכ' בשם המל"מ והגידולי טהרה כ' שהוא בתוספתא דאם נעשה דבר סתמא לא לצורך תלוש ולא לצורך מחובר אזלינן בתר לוקח אותם למחובר לעשות מקוה וכיוצא בהן שרי באופן הנ"ל בחיבור גמור וכן אם רוצה לקבוע ברזא בסוף הצינור באופן הנ"ל בוודאי שרי ובצינורות המחוברין לקרקע בחיבור גמור ויש להן ברזא והם מחוברין מצד אחד למעין או לנהר והנקב שבצד המעין הוא כשפנ"ה וחברה למים הקיל ג"כ בספר גידולי טהרה דהרי אין החשש אלא בשביל המים שבתוך הצינור והן מחוברין למעין לא נעשו שאובין ע"ש שכ' צדדים לזה ועכ"פ בררתי הנראה לפי ענ"ד בענין הברזות והמסמרים לעשות מקוה לכתחילה בוודאי טוב ויפה לצוות לאומן לעשות דברים הנ"ל לצורך מחובר ואם לא חדשתי בדברים הנאמרים למעלה אפי"ה כדי לעשו' מבוקשך הארכתי קצת בזה ואחתום בברכה המשולשת יהא ה' עמך ויברך ה' אותך ואת ביתך וגם אמינא לכם מזל טוב דברי רבך הדו"ש ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ר"ה חוסט חודש אב תרכ"ד לפק ישאו הרים שלום להרב המאוה"ג חרוץ ושנון כש"ת מו"ה אפרים פישל שרייבר נ"י האב"ד בק"ק נאנאש יע"א.

מכתבו קבלתי וביקש ממני לחוות דעתי בענין מקוה דקהלתו שנעשה בתיבה נקובה בב' נקבים א' כמוציא רימון וסתום באבן והב' סתום בברזא של עץ ונפתח בשעת טבילה והתיבה נקבע בבנין מונחת בבאר מי מעין על הארץ ומי הבאר מקיפה ומעצמו יבאו המים למעלה משיעור ע"י הנקב וכששופכין לתוכה מים חמין ופותחין הברזא יזחל ממנה עד יהי' שוה וא"א להמתין עד שיהי' שוה שאז יהי' המים פחותין משיעור זרת למעלה מטבור הנטבל ולכך מוכרחין לטבול בשעה שעדיין המים זוחלין וא"כ יש חשש זוחלין כדאיתא בס' אמרי חש בתשובה פ"ב ובנוב"י סי' קמ"ג וע"ז דן מעלתו דאיכ"ל דזוחלין מקרי רק אם זוחל ע"ג קרקע וכ"ש היכא דזוחל לאשבורן לא חשיב זוחל והביא תשובת תשב"ץ ח"ג סי' ד' דזוחל לתוך הבית וכותלי הבית מעכבין לא מקרי זוחל וכ"ש ענין הנ"ל ועוד טעם ב' דבתיבה הנ"ל מלבד ב' הנקבים הנ"ל יש נקבים קטנים ב' או ג' ככונס משקה וא"כ מחובר לעולם למעין ואיכ"ל דדינו כמעין לטהר בזוחלין ולבסוף סיים מעלתו לסלק חשש זוחלין רוצה לסלק ולבטל הברזא אלא לעשות על שפו"ה כיסוי אבן שלא יצטרך להוציא בשעת טבילה שלעולם יתבטל מתורת כלי עכ"ל בקצרה כפי המצטרך: והנראה לפי ענ"ד בזה בעזה"י דכל זוחל שניכר זחילתו בין על המים ובין על הארץ מקרי זוחלין דכללא נאמר דמקוה אינה מטהרת אלא באשבורן וכ' שם הרמב"ם בפ"א מ"ז דמקוואות דאשבורן היינו במקום מקושר יניחו בו המים ויעמדו ובפ"ה דטהרות מ"ט כ' אשבורן הוא מקום המקוער שיניחו בו דבר הנוזל ואפילו זוחל לאשבורן אחר או לבית לא מקרי אשבורן דכל שזוחלין אינם חשובים וכאלו נזחלו כבר וכן נראה מדברי הריב"ש סי' רצ"ב וכמו שביאר מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ר"ט שלכך אם מחיצות החיצונות מעכבין הזחילה לא חשיב זוחל הואיל והמים הם שבין למקומן וכן נראה מדברי הר"ש פ"ד דמקוואות מ"ז במ"ש שם בזוחלין לבית עיי"ש וכן מסתבר וזה דלא כתשב"ץ הנ"ל וספר התשב"ץ אינו בידי לעיין בו טעמא דידי' ומיהו הי' נראה דזה דווקא אם אין חיבור כשפו"ה בין אשבורן זה לאשבורן שבמקום שזוחל דאם יש כשפו"ה שניהם כחד חשיבו והלכה לממ"ס דכל שיש בזה הוא כמו שהוא בזה ושניהם כאחד ולא שייך למקרי זוחלין מ"מ גם זה אינו מוכרח וכן משמע לי מלשון מרן זצ"ל סי' ר"ט הנ"ל דמשמע דווקא נגיעת מים במים לא חשיב זוחלין אבל זוחל ממש מן המקוה העליונה לתחתונה המים של מעלה הזוחלין כאלו אינם וכאלו כבר כלו ולא יהא חיבור גם מעתה אינו מועיל והיינו כטעם

הרמב"ם פ"ח ממקוואות דאין הזוחלין מערבין ופסקו ג"כ בש"ע סי' ר"א סעי' ס' דאין הזוחלין מערבין אלא א"כ עמדו ואיכא למימר הטעם כנ"ל: ובוה מובן דברי הש"ך שם ס"ק קכ"ט שכ' דווקא במי גשמים ולהנ"ל מובן דגבי מעין אין זוחלין ריעותא דזה דרך הווייתו וחיותו דאי טעם זוחלין אין מערבין כמ"ש הריב"ש בס"י רצ"ב משום קטפרס אין סברא לחלק בין מעין למי גשמים ולש"ך צ"ל דמיירי שאינה קטפרס וגובה רק מעט וכמ"ש הב"י בשם המרדכי מיהו מרן זצ"ל בס"י ר"י סובר דאפילו קטפרס אפילו במי גשמים אם נשארו בגומא התחתונה דהיינו סופה לירד הוי חיבור ואפילו זוחלין מערבין מיהו ניצוק שהוא באוויר נראה לכ"ע אינו חיבור אפי' במעין ואפילו סופו לירד וכמ"ש התוס' בגיטין דף ט"ז ד"ה הניצוק ובוה מישב המג"א בס"י קנ"ט ס"ק י"א קושית הש"ך סי' ר"א ס"ק פ' כמ"ש המחשה"ק שם ותימה ממ"ש מרן שם סי' דהש"ך שפיר מקשה משמע דאפילו ניצוק חיבור במעין ולא משמע כן וכמ"ש בפשיטות המג"א הנ"ל וצ"ע מ"ש בתשובה (סימן ק"צ) לעיל: ועכ"פ באינו מעין זוחלין אין מערבין שגם מרן זצ"ל לא סמך על דבריו וא"כ בנידון הנ"ל הוי זוחל ועתה נבוא לטעם הב' הואיל ויש נקבים ולעולם מחובר למעין דינו כמעין הנה מצד חיבור אינו מועיל נקבים ככונס משקה אפילו לדעת הר"ש במקוואות ספ"ד ופ"ה דסובר דסגי בכונס משקה היינו לבטלו מתורת כלי אבל לחבר בעינן כשפו"ה כי אם בשאובין דרבנן כדקי"ל בסעי' נ"ג דסגי בחיבור כשעורה וא"כ בכונס משקה לכ"ע לא חשיב חיבור מ"מ י"ל דהוי כמעין דלפי הנראה אופן התיבה הנ"ל שבאו שם המים ממעין אלא שהופסק ובטל דין מעין ממנו כדאיתא ביו"ד סי' ר"א סעי' י' ועיין בתשובות מרן זצ"ל סי' ר"ט וכל זה בהופסק לגמרי אבל אם לא נפסק לגמרי אפילו כניסת המעין והנביעה הם נקבים קטנים לא מקרי נפסק המעין דהרי כל נקבי נביעת המעין הם קטנים וביומא דף ע"ז ע"ב אמרינן דמעין היוצא מבית המקדש הנביעה כקרני חגבים ואח"כ נתרבה ואפי"ה כשר לטבילת נדה כדאיתא התם כן נראה לפיענ"ד: וגם אפילו הופסק לגמרי והשתא חיברו בשפו"ה שוב חוזר לדין מעין כדאית' שם סעי' מיהו לפי מ"ש הש"ך שם ס"קב היינו ברבו מי המעיין ונראה אפילו רבו מי המעין מחוץ לבריכה רק ע"י החיבור חשבינן לי' כאלו ה' המעין בבריכה והי' רוב מטהר בזוחלין ותלי' בפלוגתא המובא בש"ך שם ס"ק י"א אי גם שלא במקום שהי' מהלך בתחילה מטהר בזוחלין וזה ביארתי בתשובה (לעיל סי' קצ"ב) וא"כ בנידון הנ"ל לא הבנתי לשון השואל הנ"ל עד שיהי' שוה וימתין עד שיהי' שוה ולכך צריך אני לפרש בב' אנפי אם מי המעין אינם נמוכים ונוגעים ממש בתחתית התיבה ובנקבים דלמטה ומובן שאין מי התיבה מוכרחין ומופסקין מן מי המעין לעולם י"ל דגם מי התיבה דינם כמעין כדלעיל אלא שאין לסמוך על זה דתלי' בסברא ובפלוגתא כדלעיל.

מ"מ כיון דמי המעין נוגעין ממש בנקבים של התיבה לא מקרי זחילה הניכרת דהוי רק נגיעת מים במים כמ"ש הריב"ש ומרן סי' ר"ט הנ"ל ואמרינן בשבת דף ה' ע"ב מים ע"ג מים היינו הנחתן ופרש"י אע"ג דאזלו וניידו ובכה"ג סתם מרן זצ"ל בתשובה היכא דמורה לטהר ע"י פתיחת הברזא היינו דמיירי בכה"ג כמבואר מעניינו רק בס"י ר"א שם אינו מיירי במחובר למעין הוא דחש דיהא ניכר זחילה תחת הקרשים אבל אם המי מעין הם נמוכים מתיבה א"כ נפסקה מנביעת המעין רק עתה כשפותחין הברזא הוא נתחבר ע"י זחילה וניצוק והוי זחילה הניכרת עד שיתמלא המעין ויהא שוה עד תחתית התיבה ובכה"ג מקרי זוחלין ואין טובלין בו עד שיהא שוה לו ויתמלא ויתחבר בנגיעה כלי ניצוק ובכה"ג מיירי בנוב"י סי' קמ"ב והאמרי אש סי' פ"ב הנ"ל ואופן מקוה דקהלתו ואין לדיין אלא מה שענינו רואות ודינה לפי ענ"ד כאמור למעלה: והנה

בתקנה שרוצה מעלתו לתקן לסתום באבן שלא יהי' כלי לשון זה לא הבנתי אפי' אם נסתום בברזא כיון דמלבד אותו נקב של שפופרת הנוד יש נקב כרימון הוא בטל מתורת כלי לכ"ע ומרן זצ"ל התיר בתשובה אפילו רק בשפ"ה ואני כבר כתבתי (לעיל סי' קצ"א) בתשובה דבעי' כמוציא רימון וכן ראיתי כעת באמרי אש שם אבל במקוה דידי' כיון דניקב כמוציא רימון כשר לכ"ע כי אם להראב"ד פ"ו דמקוואות דין ד' נראה דסובר דאפילו בטל שם כלי בעינן דווקא חיבור ע"י שפוח"נ ולחוש לדבריו תיקנו תרווייהו כי ירא שמים יוצא ידי כל הדיעות שאפשר והיינו אם הוא פתוח ומחובר למעין אבל אם מכסים אותו כמ"ש מעלתו אין נפ"מ אם בברזא או באבן דכבר נתבטל מכלי ע"י מוציא רימון וא"כ אם יש לחוש לזוחלין עפ"י האמור למעלה בוודאי עדיף שיהי' מכוסה כיון דהסכמת הרמב"ם וטור וש"ע וממש כל האחרונים ס"ל דסגי בנקב כמוציא רימון אפילו אם מכסין אותו עם התיבה מחובר בבנין כנ"ל הוא מקוה טהרה כראוי הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ר"ו לתלמידי הבחור המופלג בתורה כה' דוד נ"י: מכתבך קבלתי ואשר שאלתני אם אחד לא ה"ל דעתו ללמוד עוד בישיבה ונסע מישיבה אמנם בבוא הזמן שהוכרח להיות לו מכתב תעודה ע"ז מכח יראה הלך שוב ללמוד ולא רצה הרב ליתן לו מכתב עד שתקע כפו שילמוד עוד שם שנה אחת ואח"ז בא הפקודה שמכתב תעודה לא יועיל אם הוא מחוייב לקיים התקיעת כף ודין זה מסתפק ומתחלק א) אם מהני התרה אי חשיב כנודר בעת צרה דקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעי' מ"ה דאין מתירין אלא לצורך מצוה והב') אי רשאין להתיר לו דהא קי"ל ביו"ד סי' ר"ג סעי' ג' דנדרי הקדש ומצוה אין מתירין אלא בשעת הדחק והבאת סמוכין לזה מלשון הש"ס בנדריים דף ח' ע"א האומר אשכים ואשנה פ"ז נדר גדול נדר לאלקי ישראל וקשה לשון נדר גדול נדר לאלקי ישראל אלא להורות כשם שאין נזקקין לאלקי ישראל לרב אסי דהוא תלמודו דרב כמ"ש התוס' במגלה דף ה' ע"א ד"ה הוי עובדא וכו' וס"ל בנדריים דף כ"ב ע"ב דאין לו התרה ה"נ נדר זה של מצוה וטעם הג'] דהוי כנודר או נשבע לחברו דקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעיף ב' דאין מתירין אלא מדעתו וכאן היה תועלת הרב ועשה לו טובה: (שוב יש ספיקות בהיפוך א) אי צריך כלל התרה כיון שלא הועיל המכתב והוי כתולה נדרו בדבר המכתב דאם בטל דבר בטל התקיעת כף כמבואר ביו"ד סי' רל"ב סעי' י"ט מי שפירוש בשעת נדרו על מה נדר הרי זה כתולה נדרו בדבר כגון שאמר שאינו נושא את פלונית שאביה רע ועשה תשובה א"צ התרה והב') אפשר בשעה שתקע כפו אז כבר ה' בטל תועלת המכתבים אלא שלא נודע ונדר טעות מעיקרו ה' והג') שהת"כ ניתן רק מכח שהסיבות אנסוהו ליתן ת"כ והוי כנדרי אונסין הד') ביו"ד סי' רל"ט סעי' ב' בהגה"ה פסק בנותן ת"כ ותלה בדעתו א"צ רק מחילה מן זה שתלה בדעתו ונהי דפסק שם בסי' רל"א דאם חל פעם אחד שוב אין כח באחד להתירו וא"כ מצד מחילת הרב לא מהני כיון שחל פעם אחד אבל מ"מ רצונך להתיר לך מטעם דאומדנא דמוכח הוא לך דלא נדרת אלא ע"ד אבותיך משום דא"א לך להתקיים שם בישיבה אם לא יספיקו אותך והם לא רצו מתחילה ועד סוף לכן אפשר דבטל מעיקרא ולא דמי למ"ש הר"ן בנדריים דף ע"ג ע"ב דע"ד לא מהני ואע"ג דלאפירש זה מ"מ מסתמא כמאן דפירוש דפשיטות הוא בעיניך ובפרט פירש כל נדרים להקל כל אלה הסברות העולות על לב המתחרט: והנה לזאת אשיב ואתחיל מספק האחרון דאתי עלה מכח נדרי שגגות דלפי ענ"ד אין להתיר מטעם נדר שוגג ואין טעם לומר דפירושו להקל דאין ענין לזה כלל לכאן התם מיירי בנדר בדבר שיש לו ב' כוונת נאמן הוא לפרש ולומר דבכוונה זו אמר למלתי' כדמסיק בנדריים דף י"ח ע"ב ושם דף כ' נדר בחרמו של ים אבל הכא הדבר של הנדר הוא מפורש אלא דנאמר דהוי שוגג אם הוי ידע דהאבות לא

יסכימו לא נדר אפילו אם נימא דזה אומדנא דמוכח כבר כ' הר"ן בנדרים דף כ"ה ע"ב ופסקו בש"ע סי' רל"ב סקי"ו בש"ך דהיכא דאין טעות בעיקר הנדר צריך שיאמר בפירוש כדאיתא בנדרים דף כ"ה ע"ב קונם אשתי שגנבה כיסי וכן הביא שם הטו"ז ס"ק י"ג ובס"ק י"ו ובאמת הרב מהרי"ט בתשובה סי' כ"ז כ' שמדברי הרמב"ם פ"ח מנדרים משמע דאפילו לא פירש אם הדבר מוכיח שאילו ידע זאת לא הוי נודר הוי נדרי שגגות וכן הביא בפ"ת סי' רל"ב סק"ב בשם תשובת ראש יוסף תשובה ה' וא"כ אם אמת שאבותיו לא הסכימו לזה מעיקרא ועד סוף איכ"ל דהוי כדבר המוכיח: וגדולה מזו רצה הרב מהרי"ט בתשובה שם להוכיח דאפילו אם אינו דבר מוכיח כיון שהנודר אומר אילו ידע זאת שהי' אז דבר זה לא הי' נודר מהני ומותר וא"צ התרה הקשה דברי הרמב"ם אהדדי דהרמב"ם בפ"ב מנזירות פסק דאם ענבה בהמה כבר בשעה שנדר הוי נדר טעות וכן בפ"א דנזיר פסק הא דאמרינן בנזיר דף י"א ע"א יודע אני שנזיר אסור ביין אבל הייתי סבור דחכמים מתירין לי משום שאין אני יכול לחיות אלא ביין או שאני קובר מתים דא"צ התרה לדעת הרמב"ם משום נדר טעות אע"ג דאין הדבר שמוכיח ויותר מזה תמה על הר"ן דבעי' דווקא מפרש ולפי"ד ליישב דברי הרמב"ם דאיכ"ל דגם הרמב"ם מודה כיון דהי' טעות בשעת הנדר הוי לי' שוגג מה לי מוכיח או לא כיון שהוא מעיד על עצמו שאילו הי' יודע זאת לא הי' נודר וא"כ הי' הנדר בטעות ואין לומר דברים שבלב אינם דברים דזה שייך דווקא אם הוא מחשב בלבו דבר שהוא סותר דיבורו ורוצה הוא בדיבורו אבל אם הדיבור בטעות לפי מאי שהי' מחשב בלב או דברים שבלב דברים כדקי"ל ביו"ד סי' ר"י א"כ ראוי שנימא דאדם נאמן על עצמו אלא דכל זה אם הדבר נוגע רק לעצמו כמו בנזירות אבל כאן בנדרים פ"ח דמיירי הרמב"ם דאוסר זה על חברו ואסר לחברו ליהנות ממנו כל זמן שאין הדברים שבלב מוכרחים אין חברו רשאי לסמוך על מה שאמר שבלבו הי' כך ואע"ג דהרמב"ם סובר דאין המודר עובר בבל יחל מ"מ אסור לו משום לפני עוור כמבואר מלשונו בפ"ה דנדרים הלכה א' כיון שבפ"א אסר הנאתו עליו אין יכול לסמוך על דיבורו אע"ג דבעלמא ע"א נאמן באיסורין אבל כאן לא מהני כמו דאמרינן בעלמא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לכך בעינין שיהיו הדברים מוכיחין וא"כ בנידון הנ"ל דהדבר נוגע רק לעצמו איכ"ל אפילו אינו מוכיח מותר וחשוב כנדר שוגג אמנם נהי דלהרמב"ם י"ל כן והעיקר נראה כמ"ש הלח"מ בפ"ב מנזירות דין ב' דגם התם גבי נגנבה בהמה מיירי במוכיח דהרי בפ"א מנזירות דין י"ד פסק אם סבור דנזיר מותר ביין לא מקרי נדר טעות וע"כ משום דאינו מוכיח ואם מוכיח הוי נדר טעות ומ"מ הש"ך וטו"ז כולם העתיקו דברי הר"ן גם המג"א בס"ה כ"ה ס"ק ג' פליג מטעם זה על מהר"מ לובלין שם עיי"ש במחהש"ק וא"כ מי ירים ראש להקל נגדם אמנם הרי המהרי"ט הקשה קושיא גדולה על הר"ן הנ"ל מנזיר י"א הנ"ל ומנזיר דף ל"ב דאמרינן אם חרב ביהמ"ק כבר בשעת נזירתו הוי נדרי שגגות אע"ג דלא הי' טעות בעיקר הנדר: ונראה ליישב דהרי הר"ן טעמא בעי כדלעיל הא מ"מ הוי נדר טעות כדלעיל ולא מקרי בכה"ג פיו ולבו שווין ולא אדם בשבועה ונראה דכוונת הר"ן הוא התם דהי' הסבה של נדר דבר שאינו ידוע לכל א"כ הי' לו לפרש הסבה ומדלא פירש ע"כ גמר ונדר אפילו אם לא היתה היא הגנב דאיך נתן מקום לטעות בנדרו לכל השומעים דלא יעלה על דעתם דמשום גניבה אסרה ובפרט דהסבה הוא חלק מהנדר גם לענין לפרט הנדר דעת הש"ע ביו"ד סי' רכ"ח סעי' י"ד דצריך לפרט אלא ע"כ דבאמת לגמרי אדרה ולכך אינו נאמן לומר נגד סברא זו לכך בעינין פירש אבל היכא דהסבה נודע או היכא דלא אסיק אדעת' והטעות בא ממקום אחר לא שזה הדבר סבה כגון ביהמ"ק בעודו בבנינו אינו סבה לנזירתו אלא חורבנו סבה לבטל ולכך

בשעת הנדר כיון שלא הי' סיבה לא הי' צריך לפרש וממילא אין כאן אומדנא דגם על דעת חורבן נדר ולכך שפיר מקרי בכה"ג נדר טעות אע"ג דלא פירש וזה כוונת הר"ן שהי' טעות בעיקר ולא בסיבת הנדר ולא הי' צריך לפרש אם אין אביו שהרי זה לא אסיק אדעתיה כלל ולפי"ז גם בנידון הנ"ל אפשר לדמות להאי דנזיר כיון דרצון אביו לא הי' סיבה לזה הנדר לא אסיק אדעתיה וא"צ לפרש ובזה יש לישב דברי המהר"מ לובלין המובאים במג"א סי' כ"ה סק"ג הנ"ל דהתם ג"כ לא הי' הטעות בסיבה אלא ממקום אחר ולכך סובר דא"צ התרה ולא קשה קושית המג"א עיי"ש.

אמנם אפילו נימא כנ"ל זה אפשר אם נדר מעצמו אבל בנידון הנ"ל שנדר לחברו נראה דבכה"ג לא יכול לומר אדעתא דהכא לא נדרתי וכעין שכ' הר"ן ריש פרק האומר היכא דתלה ג"כ בדעת אחרים אינו יכול לומר לזה נתכוונתי ואע"ג דיש חילוק בין זה לנידון דידן מ"מ כיון שנדר ע"ד חברו אין יכולין להתיר לו אע"ג דע"י היתר ופתח חרטה נעשה כמו נדר טעות אפי"ה לא מהני ה"ה דלא מהני לומר דהוי נדר שוגג ואדעתא דהכי לא נדרתי דהא תלה בדעת אחרים וכל זמן שחברו לא יסכים הרי לא מהני לדעת י"א שם ביו"ד אפילו בדיעבד כיון דעשה לו טובה ויש לו תועלת בזה הוי כשכרו ושכירות לא בעי קנין ולא שייך לומר טעיתי ששכרתיך ועיין בנוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' קי"ז ועכ"פ הרווחנו בזה דאם ימחול מי שנדר על דעתו שוב אין צריכין לחוש להתיר הואיל והוא כנדר בעת צרה באמת כה"ג כיון שלא נדר משום צרה ושבזכות זה יצילהו ה' לא מקרי נודר בעת צרה באמת כה"ג כיון שלא נדר משום צרה ושבזכות זה סי' פ"א הובא בפ"ת בסי' רל"ב ס"ק י"ג דימה ג"כ זה לנודר בעת צרה ועיין בש"ג ר"פ שבועות שתיים בתרא דכ' דנודר בעת צרה דווקא היכא דאיכא מצוה וא"כ כאן דבלא"ה הוא מצוה א"כ בכל נדר מצוה אין להתיר אלא מדוחק ועיין בש"ג שם ובאמת הראי' מנדרי לה' אשלם שהביא הרמב"ם וסמ"ג יש לפקפק דהתם בנודר בעת צרה מיירי וכמ"ש הש"ג כמבואר ברד"ק שם בתהילים ומנ"ל בנודר בעת צרה אא"כ נאמר דנודר בעת צרה גופי' הטעם משום דהוי מצוה לידור כמ"ש הש"ג מכל מקום הדין דין אמת וא"כ בנידון הנ"ל לא הי' יכול להתיר אלא מדוחק אבל לפי מה שאמרנו דהוי נדר שוגג אלא הועיל ותלה בדעתו גמר שלא להתיר אלא אם יסכים וכיון שהסכים ואין לן רק משום נדר מצוה או נדר בעת צרה שוב איכ"ל דהוי נדרי שגגות.

וא"כ כיון דביטל הרב דעתו מועיל וא"צ שוב להתיר בפניו אמנם באמת אני חוכך דנראה לי דגם אבותיך אם היו יודעין אז בשעה שהיו סוברים שהכתב מועיל הי' ניחא להו בת"כ הזה ועוד נראה אפילו הי' אז ספק אי יועילו הצייגני"ס אפי"ה משום ספק הרווחה ג"כ היית נודר וא"כ אין כאן טעות ול"ש מה שכתבת דהוי כתולה נדרו בדבר דהרי לא תלית בתועלת המכתב אלא בנתינת המכתב ותו דאפילו אם היית יודע אז שספק הוא אי יועיל או לא אפי"ה מספק נדרת א"כ אין כאן שוגג דהרי באמת הי' אז ספק והוי כקונה דבר על הספק וכקונה כתובה בטובת הנאה וכמו דקי"ל בחו"מ סי' ר"ז סעי' י"ג בהגה"ה דמספק גמר ואקנה ולא הוי אסמכתא וה"נ לא שנא וא"כ לא אדע שום היתר אלא אם כן אין אבותיך רוצים ליתן לך די מחסורך להחיות אותך בישיבה וא"כ אפשר דהוי כנדרי אונסין דקי"ל ביו"ד ס' רל"ב סעי' י"ב בחלה בנו או עכבו נהר אע"ג דאפשר ע"י הפסד ממון יוכל לקיים נדר מ"מ אמרינן אדעתא דהכי לא נדר וכמ"ש הר"ן בנדרי דף כ"ז: ואע"ג שזה גופי' קשיא למה גבי נדרי אונסין מהני אם אח"כ נולד אונס ובשוגג בעינן דווקא שהי' אז מקום טעות כדאמרינן בנזיר דף ל"ב דווקא שכבר נגנבה יש לחלק בין אונס לשוגג מיהו גם על זה אין לסמוך דבעינן דווקא אונס דלא שכיח או שכיח ולא שכיח כמ"ש הש"ך שם בסי' רל"ב ס"ק כ' ומי יכריע בזה אם הוא לא שכיח ובלא"ה גם לענין נדרי אונסין

העיקר ג"כ דבעי דווקא שיהא האונס בשעת חלות הנדר וכמו שכ' במקו"א (לקמן בתשובה סי' ר"ז) ומ"ש דהסיבות אנסוך זה אינו דכבר פסק הרמ"א בסימן רל"ב סעי' י"ב בהגה"ה דאם עושה כדי לקבל טובה לא מקרי אונס וכאן אם לא נדרת לא הי' מגיע אליך רע אלא אתה רצית להרוויח תועלת המכתב ואין כאן אונס.

ולזאת אין אני יודע לך היתר אלא שקלקלתך תקנתך דהרי נדרת ללמוד שם שנה וקי"ל ביו"ד סי' ר"כ סעי' ז' דסתם שנה היינו שנה זו מעת לעת וכ' הר"ן בנדרים דף ס"ג דאין תשלומין וכיון דעתה הלכת לביתך ועדיין אתה בבית אביך א"כ עברת כבר במקצת על נדרך וכל יום ויום איכא איסור בל יחל וא"כ צריך אתה להניח להתיר לך נדרך אפילו אם תשיב לכעת לישיבה וממילא כיון שהותר הותר ולכך אע"ג דכבר כתבתי דנדרים מצוה אין מתירין אלא מדוחק כיון שעברת אין לך דוחק גדול מזה לצאת מבלי יחל ואולם אם לא התיר לך הרב נ"י והי' על העתיד עדיין תועלת הרב נ"י א"כ הותר רק העבר שאין בו תועלת הרב וכמו שכ' אדמ"ו בתשובת חת"ס חיו"ד סי' י' אבל כיון שהסכים להיתר הותר לגמרי: ומה שכתבת אי בעי' בפניו באמת הר"ן בנדרים דף ס"ה סובר דבעי' תרתי מדעתו ובפניו אבל בש"ע סתם כדעת הרא"ש וסייעתו דבפניו היינו מדעתו ואי הסכים לא בעי' בפניו וכדאי הש"עלסמוך עליו בדרבנן דהרי הא דבעי' בפניו, הוא רק מדרבנן כדי שיתבייש טפי ומטעם זה אפשר דאינו מועיל אפילו אם הי' קודם היתר אצל חברו ופייס אותו להתיר לו אפשר דבשעת הפרת נדרו בייש טפי מ"מ זה מדרבנן ונוכל לסמוך על הש"ע מיהו אפשר דהב"ד שיתירו לו אינם רשאים להאמין שמחל לו ונתן לו רשות להתירו אע"ג דע"א נאמן כאן שאני הואיל שבדיעבד מועיל אלא שהב"ד עבדו איסורא כדמסיק ביו"ד סי' רכ"ח ולכך הם מחוייבים להתיר על תנאי ומ"ש להקשות על הש"ך ביו"ד סי' רכ"ח ס"ק מ"ג דכתב אם אין תועלת אין חשד שהר"ן בנדרים דף ס"ה כ' דגם באין תועלת איכא חשד איכ"ל דהש"ך סובר כריטב"א ונמוק"י בנדרים דף ס"ה כ' כן דאם אין תועלת אין חשד ובזה אחתום רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ר"ז שילת יערגין יום ו' עש"ק ז' מנחם אב תרי"ו לפ"ק בין המצרים יתברך מהמאיר לארץ ולדרים האברך הרבני המופלא ומופלג בתורה החרוץ מוהרר אהרן שמואל אסאד נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק ניקלשבורג יע"א.

זה איזה שבועות קבלתי ומה ששאל א' ע"י מכשול שבא לידו מתכבו זה על עצמו בנדר שלא ישתה יין אלא א"כ יבוא לידו מאיש כשר שמוחזק בו שאינו יי"נ ועתה נחלה וצוו הרופאים עליו לילך למרחץ ולשתות שם יין ושם לא ימצא כ"א יי"נ אי רשאי לשתות הנה כבר כ' הש"ך ביו"ד סי' קנ"ה סק"י נהי דביי"נ ממש יש ב' דיעות בזה שם אבל בסתם יינם לכ"ע שרי במקום סכנה וא"כ אם יש לחוש בנידון הנ"ל לסכנה שרינין משום סתם יינם והה"ד משום נדר לא גרע משאר איסור אם א"א להתיר נדרו רשאי אי אית בי' חשש חשש סכנה אבל א"א להתיר נדרו צריך להתיר נדרו דהרי דעת הרמב"ם בפ"ח משבת דפוק"נ רק דחוי' אצל איסורין וכ' הכ"מ שם דכן דעת הרשב"א והר"ן ועיין בהרא"ש סוף יומא ובש"ע או"ח סי' שכ"ח ובמג"א סק"ט וכיון דלרוב הפוסקים רק דחוי' צריך להדר בתר התירא ואם אפשר ע"י התרה צריך להתיר אמנם י"ל שבועה שאני דהוי לי' מד' נדרים שהתירו חכמים בלי שאלה כדאיתא ריש סימן רל"ב והוא נדרי אונסין דתנן חלה הוא או שחלה בנו מותר דאדעתא דהכי לא נדר מיהו זה אינו ומהתם אין ראי' דהרי אפילו באונס ממון הביא הגה"ה מסימן רל"ב סעי' י"ב דמותר אע"ג דבסימן רנ"ו באו"ח פסקינן דבשאר עבירות צריך לבזבז כל ממונו וע"כ כמו שכתב המג"א שם דאדעתא דהכי לא נדר מיהו כ' הריב"ש בתשובה סי' שפ"ו וכך ביאר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחידושו לנדרים דווקא

התם דהי' תנאי שיאכל אצל חברו ואז חלה וקי"ל בשבועות כ"ח בשעת קיום התנאי חל הנדר ואמרינן שם בשבועות דף כ"ו דבשעת אמירת הנדר או חלות הנדר בעינן שיהא אדם בשבועה פרט לאנוס אבל אם בשעת אמירה וחלות הנדר הי' אדם ולא אנוס אפילו נאנס אח"כ דינו כשאר איסורין.

וא"כ ה"נ כיון דבשעת הנדר לא הי' אנוס אע"ג דאח"כ נאנס הוי כמו שאר איסור ורק דחוי' אצל פקו"נ מיהו בסימן רל"ב סעי' י"ו פסק הרשב"א דמוכח מיני' דאפילו נאנס אח"כ אמרינן דאדעתא דהכי שימות ברעב לא נדר מ"מ כיון דמן הריב"ש הנ"ל לא משמע כן וגם אין ראי' לרשב"א קשה להתיר אם בא אנוס אח"כ אלא במקום פ"נ ושאי אפשר לשאול על נדרו וגם לענין נדרי שגגות קי"ל דבעינן שיהי' השגגה בשעת החלות הנדר וכמ"ש לעיל (בתשובה סי' ר"ו) מש"ס דנזיר דף ל"ב וא"כ ה"נ לא שנא: אמנם מ"ש מעלתו דנימא דעל יי"נ לא כיון לידור כמ"ש הסמ"ק הובא ביו"ד סי' רט"ו זה אינו דהרי עיקר ענין הנדר הי' על יי"נ ובלא"ה הא קי"ל ביו"ד סי' רל"ח סעי' ו' כרש"י דנשבע שלא יאכל גם נבלה בכלל וכ"ש יי"נ בכלל ובאמת דברי הסמ"ג בלא"ה קשים דהרי הכריח הרמב"ן והר"ן סו"פ שבועות שתיים בתרא דאפילו להרי"ף דסובר בנשבע שלא יאכל אין נבלה בכלל היינו אי משום דמאיסה או משום דבלא"ה לא מתאכיל לי' אין כוונתו עליו אבל בוודאי בנשבע שלא יאכל גם יום שמצוה בו לאכול בכלל והא ראי' בנשבע שלא לאכול מצה פסק כהרי"ף דגם ליל פסח בכלל וקשיא לסמ"ק מיהו אפשר דסמ"ק פסק כהר"ז"ה דלא פסק כירושלמי בנשבע שלא לאכול מצה אבל הטור דפסק בסי' רל"ו כהירושלמי ומ"מ הביא בסימן רט"ו דברי הסמ"ק קשיא לפי פי' הטו"ז מ"מ אין ענין זה שייך כלל לנידון שלנו כדלעיל ולכך יש להתיר נדרו כנ"ל: תשובה ר"ח הנה מצוה לישא אשה כ' ברמב"ן בתשובת רשב"א המיוחסת לרמב"ן סי' רב"ע דוחה למצות כיבוד אב ואם ופסקו בש"ע יו"ד סי' רל"ט סעי' ח' אלא דשם ברמ"א משמע דטעמו משום כולל ולכך הביא דגם במי שנשבע לאשתו שלא יקח אשה אחרת עלי' חל משום כולל עיי"ש והש"ך הקשה בדין הראשון אין הטעם משום כולל עיי"ש שדחק עצמו בכוונתו ולפי ענ"ד פשוט נהי דאם אי אפשר לקיים שניהם נדחו כיבוד או"א אבל כל שאפשר לקיים שניהם אם נשבע שידור דווקא בעיר חמיו ה' שנים אם לא יתנו לו באופן אחר כ' הרשב"א הנ"ל דשבועה חל דמצות פו"ר קודמת אבל לפי הנראה אם הי' רק מתרצה לישבע על ד' שנים או כיוצא לא היו מעכבין לו וממנו האשה וא"כ בזה השנה האחרון הוי נשבע לבטל מצוה וצ"ל דחל בכולל וע"ז שפיר הביא הרמ"א הא דנשבע לאשתו וכו' והנה הש"ך הקשה שם בס"ק הא הב"י הביא לעיל בסי' רכ"ח דאפילו נשבע שלא לישא אשה זקינה הוי עבירה וא"כ אין כאן כולל: ולפי ענ"ד לא קשה מידי דהתם בסי' רכ"ח מיירי בנשבע באשה שהולכת למות שלא ישא לאחר מותה אשה אחרת ע"ז שפיר קאמר כנ"ל דהרי אסור לדור בלא אשה שהיא משמרתו מחטא וא"כ אפילו אשה זקינה הוי מצוה ושפיר הוי נשבע לבטל המצוה משא"כ כאן דמיירי שנשבע לאשה שלא ישא עלי' עוד אחרת ואז אם האחרת זקינה אינו בכלל נשבע לבטל מצוה שהרי יש לו אשה המשמרתו מחטא ולכך אפילו לדעת הב"י סי' רכ"ח דס"ל דלשהות בלא אשה הוי מדאו' אסור עיין בריש אהע"ז מ"מ כאן לא הוי מצוה וחל השבועה לכ"ע עלי' ואמרינן שוב כולל ומגו: והנה גוף הדין שכ' הרמב"ן הנ"ל דפו"ר קודם לכיבוד אב ואם ומביא ראי' מיעקב אבינו שאמרו חכז"ל ספ"ק דמגילה דגדולה ת"ת מכיבוד אב ואם דלא נענש עליהן ופו"ר דמיא לת"ת דהרי אמרו אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה עיי"ש וקשה הרי אדרבה ממקומו מוכרח בהיפוך מדנענש כ"ב שנה שהי' בבית לבן ובדרך שביניהם השנים שהי'

מוכרח לישא אשה מוכח דכיבוד עדיף ונהי דבלא"ה קשה שם הא הי' מוכרח משום חשש הריגה מעשו אחיו וגם הרי אבותיו נתנו לו רשות ובמהרש"א ח"א שם תי' קושיא זו דמיד בבואו לבית לבן שלחה לו אמו שכבר ניחם עשו מיהו עדיין תוך י"ד שנים שהי' בבית עבר שהי' בחשש סכנה א"כ מנ"ל דמשום חשיבו' ת"ת לא נענש דלמא משום דהי' בחשש סכנה לא הי' נענש וצ"ע: ואפשר דהש"ס לא חשיב זה לסכנה משום שהוא בעצמו הסיב וגרם לעשו שישנאהו וגרם לעצמו סכנה וכזה לא חשיב סכנה ממש וכעין דקי"ל גב' תינוק דאשתפך חמימי' לדעת הרז"ה בפרק ר"א דמילה וכן באו"ח סי' רמ"ח דאין מפליגין בספינה לפי' הריב"ש מטעם זה עיי"ש מיהו אכתי קושיא הנ"ל על הרשב"א קשה וצ"ל דס"ל דאם הי' יעקב רוצה לשוב לביתו גם כן הי' לבן נותן לו בתו אלא שיעקב גירה על עצמו את לבן במה שאמר לו אעבדך שבע שנים ברחל וכו' וכיון שגרם לעצמו אין מצות פו"ר מגין עלי' כיון דהי' אפשר לו לקיים שניהם ולכך נענש על זה ולעולם מצות פו"ר קודם כמו שהוכיח הרמב"ן הנ"ל וא"ש: תשובה ר"ט יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי הרב המופלג הבקי החרוץ מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י: על דבר אשר שאל באחד שנשבע לשלם עד שבת שסבר שיגבה ממון שהי' לו לגבות מאיש אחד ביום ו' ולכך נשבע על זה אבל זה לא פרע לו עד שבת אי עדיין לא עבר על שבועתו אי נימא עד ועד בכלל הנה לענין שבועה קי"ל דאזלינן בתר לשון בני אדם ובלשון בני אדם עד ולא עד בכלל וכמ"ש הר"ן בנדרים דף ס"א ע"א בד"ה עד הפסח וכן הביא הב"י בחו"מ סי' ע"ג בשם תשובת הרשב"א ומ"מ עדיין נשאר עליו שבועה לשלם דשבועה זו כולל ב' שבועות א' שישלם והב' עד השבת וכמו דקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעי' מ"א ובחו"מ סי' ע"ג סעי' י' ועובר בכל יום על שבועתו ואין לומר דכה"ג דלעיל חשיב נדרי שגגות דסבר דיגבה מעות כיון דלא פירש ואין טעות בעיקר הנדר כדקי"ל ביו"ד סי' רל"ב סעי' ו' ובש"ך שם ס"ק י"ו ובטו"ז שם סעי' י' ס"ק י"ו והוא פשוט: תשובה ר"י שיל"ת חוסט יום ד' י"א אלול תרל"ג לפ"ק: כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר ידידי הרב הגדול המופלג המפורסם כש"ת מוה' נפתלי סופר נ"י אב"ד בק"ק פעטשיניאדארף והגליל יע"א: מכתבו קבלתי ואם אמנם שעניי חלושים מאוד בעוה"ר וכתבתו הי' מלאה מחקים וכתבא דקשה למקריא מ"מ דחקתי לקרותו ומצאתי בו את שאלתו באשה אחת שבעלה הי' מסוכן וקיבלה עליה להתענות ב' וה' כל השנה ושאלתה לבתה הגדולה אם תרצה ג"כ לקבל כמוה ואמרה הן ונתרפא בעלה ובאו לשאול אם צריכין להתענות ודעת מעלתו נ"י נוטה כי להאשה יכול הבעל להפר כמ"ש מהדו"ת חיו"ד סי' נ"ט דאפילו בנודרת בעת צרה יכול הבעל עד לה ובתה אפשר דהוי כתלתה באמה וכעין דאיתא ביו"ד סי' מ"ד סעי' נ"ד ועוד דהרי בב' וה' יחולו ג"כ יום טוב וצריכין התיר ואע"ג דאיתא ביו"ד סי' רכ"ח סעי' מ"ה ברמ"א דאין היתר חד בעת צרה כיון דהותר מקצת הותר הכל ועוד האריך קצת: ענ"ד נראה דדברי הנוב"י הנ"ל תמוהים דכ' בפשיטות בלי ראי' דבעל יוכל להפר כמו בנדרה עד"ר ותימה הרי הרא"ש גיטין דף ל"ה בסוגיא דנודרת העלה מעיקרא דאשה שנדרה עד"ר של הבעל להפר כדמוכח מסוגיא דהתם ואפי"ה אח"ז הקשה על הא דפריך ודלמא תיזול לגבי חכם וכו' הא הנודר לחבירו אין מתירין לו אלא בפניו בין בעל ובין חכם הרי מבואר דאע"ג דעד"ר הבעל להפר אבל בנדרה לחבירו א"י להפר וכן נקטו התוס' טז ושאר מפורשים בלשונם וכן מסתבר והרי הרמ"א בתשובה שחג ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' י' האריך וביאר אסח דעיקר טעם של נודר בעת צרה הוא משום דהוי כנודר כע ועשה לו טובה דבעינן התרה דווקא מדעתו ומרצונו וכן ראיתי שכ' כן והאריך בזה הש"ג בריש פרק שבועות שתיים בתרא: דהיא נדרה וה' עשה לה טובה אח"ז

להחיות את בעלה לכך אין התרה וא"כ איך יוכל הבעל להפר בשלמא אם נדרה ע"ד שכ' הרא"ש שם בפ"ד דגיטין אות ח' דאין לה כח לעקור רשותו ב שיש לבעל עלי' וזה שייך בעלמא אבל בעת צרה שנדרה להציל ה או בעלה וכיוצא שבשביל הצלה נדרה וכעין ע"ד המקום ודעת שוה היא והוא חייבין וכ"ש בדבר שזכות הוא לו וזכין שלא מח ואכן סהדי דניחא ליי ואיך אפשר שיפר לה כח כזה שלא רשאי להציל עצמה או בעלה ובוודאי אין לו כח על זה ודברי הנוב"י צריכין עיון: הטעם השני דבכלל הנדר ב' וה' גם יו"ט איתא הנה לפי הדרך של לשון בני אדם מסתמא לא אמרה עלי ולא לשון שה אלא שקבלה על עצמה להתענות ובקיבלה קי"ל באו"ח סי' ובסי' תק"ע דא"צ התרה והטעם דקבלה הוי כנדר הוא מטעם זו צדקה שכ' הר"ן בנדרים דף ח' וכן הש"ג הנ"ל דכל דבר פ' בכלל ולכך קבלת תענית הוי נדר אבל אם יש ביניהם שבתות טובים לא התחיל שום נדר דיו"ט אינו מצוה אדרבה עבירה התרה ואפילו מיירי שהאשה אמרה בלשון קונם או בשבועה דחל וצריך התרה כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' י' הנ"ל לישב נ" דבכה"ג לא שייך הותר כולו יעיי"ש הטעם והסברה.

אדה הי' אפשר לומר דקלקלתה תקנה לה דהרי כ' הר"ן בנדרים ס"ג ע"א דבנדר שנה סתם צריך להתחיל הנדר מיד וכן פסק ביו"ד ר"ך וכ' הר"ן דנראה לו אם לא התחיל מיד אין לו תשלומין אשה זו שלא התחילה נדרה מיד עברה על כל יחל ואיכא מצוה לאתשולי וא"כ כיון דהותר הותר כולו: לפי מ"ש מרן זצ"ל דלא אמרינן כאן הותר כולו נראה דלא אמרו אלא בשבתות וימים טובים דאיכא עבירה ואין רוצה בה וכאלו לא חל מעיקרא והוא כדבר בפני עצמו וכאן בעת צרה דרוצה להרבות זכותו וא"כ כל ב' וה' דימי החול לאו הוי בכלל הנדר ונהי שעברה מ"מ הנדר הי' באחד עם כל ל אל כל השנה ואם הותר מקצת הותר הכל כדיליף מקרא בריש דף ד' איברא דגם זה אינו מעלה ארוכה דהרי דעת רשב"א א בר"ן שם נראה דלא ס"ל כן ולא עברה עדיין על כל יחל ליהוי כשאר נודר בעת צרה דאין לה התרה בוודאי אם יש לחוש של כבר כ' הרמ"א שם בתשובה וכן בחשש חולה דאין כל תעניות מצוה ועיין במהרי"ט חיו"ד סי' כ"ה: איברא דלפי ענ"ד וכבר כתבתי כן במקום אחר דאפילו במצטער צריך לפדות (עיי' בחאו"ח סי' רצ"א) שהרי באו"ח סי' אא קיה סעיף ב' הביא הרמ"א בשם י"א דמצטער יכול לפדות תו עיי"ש ורא"ש פליג עליו דאין דמי צער זה לצער זה וכ' הד"מ ראב"ד מישיב זה דאומדן דעת הוא ועיי"ש במחהש"ק ס"ק י"ג ד דבנידון כזה גם הרא"ש מודה דלכל הפחות מועיל בכה"ג התרה אם התירו לו מקצת שכ' מרן זצ"ל דמה שהיא לתועלת אינו וכיון דהיא רוצה לפדות וקעבדה מצות צדקה מאי תועלת שיצטער טפי שנחשב זה לתועלת כביכו"ל להשי"ת ומאי תועלת אם מצטער טפי אע"ג שהש"ך בסי' רכ"ח סעיף כ' השיג על ד"א שכ' דבעינין דווקא תועלת הא כבר כ' השעה"מ פ"ו משבועות מהרי"ט והובא בפתחי תשובה שם דאדרבה דדברי הש"ך קשים כיון דבלא"ה נדר הנ"ל צריך להתיר כדלעיל אלא שכתבתי זצ"ל כתב כה"ג לא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו כיון דבזה תועלת לחבירו ובזה יש תועלת היינו לפדות התענית.

י"ל אבל דווקא להתענות י"ל דלא חשיב תועלת: בנידון הנ"ל לדעת הנוב"י מועיל הפרת הבעל לאשה אלא שהקשתי עליו כדלעיל וזהו אם רוצה להפר לגמרי אבל אם רוצה להפר רק התענית בפועל אבל לפדות התענית אינו רוצה להפר א"כ איכא למימר דיוכל להפר דבזה נדרה על דעתו אם בפועל או בפדיון אלא דזה אכתי אינו מועיל לדעת הר"ן הנ"ל כבר עברה על כל יחל ובעל מיגז גיז וא"כ צריכה גם היתר חכם כדלעיל והותר הכל מה שאינו תועלת צריכה לפדות ובזה יצאנו גם חשש הסכנה מיהו הבת דווקא אם קשה עליה ומצטערת ויש חרטה ופתח אפשר לה

להתיר ע"י פדיון כן נראה לפענ"ד ובשה"ג נראה דס"ל הותר מקצתו הותר כולו ומישב דברי ר"ח באופן אחר והרבה דברים יש ללמוד ממנו עיי"ש ואם לאחר העיון נראה גם למעלתו כן.

כן יעשה ואמטינא שיבא דברי ידידו הדו"ש וחותרם בברכת השנים לאלתר יכתב ויחתם לחיים טובים עם כל ב"ב: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רי"א בעזה"י חוסט יום ה' שלח תרל"ה לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרבני המופלג בתורה וביראה מוה' יואל צבי באנעטה בק"ק פאקש יע"א: מכתבך קבלתי ועל דברי שאלתך ע"ד הרעש באה"ק נגד החיבור תשובת ב"י החדש ושאלת אם יש לחוש על החרם שנתנו על הספר הזה.

שנית שאלת שרבים הבטיחו להרב המחבר הנ"ל לתומכו בממון ליישבת ארץ הקדושה וכעת מכח הוצאות הקול והלע"ז עליו אינם רוצים לשלוח וליתן לו אם המה רשאים לחזור מנדרם: והנה ספר הנ"ל לא ראיתי ולא בא לידי ואם אמנם שהרב המחבר הנ"ל מוחזק בכשרות ולירא ה' בכל זה כשנשלח לידי מירושלים תוכן ענין הספר שנתנו עליו חרם בב"ד דשם חששתי לדבריהם כמבואר ברמב"ם בפ"ז מה' ת"ת היכא דנידו משום איסור או חילול השם צריך לחוש ועיין בתשובת מרן חת"ס בחחו"מ סי' מ"א כו' והיום שבא לידי קונטרס נדפס בירושלים בשם חרב פיפיות וגם בסופו נדפס קונטרס קטן בשם צעקת הדל מהרב המחבר הנ"ל שצועק חמס שרודפין אותו שלא כדין ושאין ממש בלעז שהוציאו עליו ומי יודע ויבין זאת עכ"פ צריכין אנו לחוש עוד עד דיצא האמת לאמיתו ויתבררו הדברים ולמשמע אוזן דאבה נפשי ויהי' איך שיהי' ה' יראם על שארית עמו בית ישראל במהרה הגאווה והגובה ישפלו גם הקנאה והשנאה יתבטלו ויבוא מבשר שלום וטוב בב"א אמנם על שאלה הב' בוודאי לא מבעי' כ"ז שאין דבר ברור כדלעיל בוודאי הנדר קיים אלא אפילו אם הי' ח"ו הלעז אמת מ"מ לדעתי א"א להנודרים לחזור ולומר אדעתא דהכי לא נדרנא עיין במרדכי ר"פ אעפ"י דאין כל האומדנות שווין וכבר האריך מרן הגאון בחת"ס בחיו"ד סי' רל"ז דתליא בפלוגתא דרשב"א ורא"ש ולפי ענ"ד בנידון שלנו לכ"ע לא אמרינן אדעתא דהכי לא נדרנא שאפילו אם ח"ו פלטתה הקולמוס של המחבר דבר שאינו ראוי להשמע וראוי לשתקו אפי"ה כיון דמוחזק בחזקת כשרות והי' איש חי ורב פעלים בוודאי הי' רק טעות ולבו אנסו ושגגה יצאה מפיו ות"ח שעבר עבירה ביום אין מהרהרין אחריו בלילה שבוודאי עשה תשובה אמרו חכז"ל והכא נמי אם יתברר לו טעותו בוודאי ישיב אל ה' וא"כ איך אפשר לומר בכה"ג אדעתא דהכי לא נדרנא ותשובת הרא"ש מיירי דווקא בהעשיר או מת או נשתמד ח"ו ס"ל דאמרי' אדעתא דהכא לא נדרנא והמג"א באו"ח סי' כ"ה סק"ג כ' דאם קיבל על עצמו דבר שסבר שהוא מצוה גדולה ואח"כ נודע לו שאינה גדולה כל כך אפי"ה צריך היתר וראייתו מטו"ז ביו"ד סי' רל"ב סעיף י' מכ"ש בנידון הנ"ל.

וגם ע"י התרה שכ' הטו"ז והמג"א דמועיל מ"מ בנידון שלנו נראה דהוי כנולד דמילתא דלא שכיחא הוא וקי"ל דאין פותחין בנולד ותו דמסתמא עשו הנודרין כדרך שמבטיחין למי שנוסע לא"י סמיכה שהן כותבין כן לתוך פינקס ויש לספק אי מועיל התרה כפי מ"ש הש"ך בחו"מ סי' רנ"ה בשם רבינו בצלאל דלכך אם בא ליד גזבר אינו מועיל התרה משום דלא אתא דיבור ומבטל מעשה א"כ אפשר דה"נ כן ושוב ראיתי בדברי מרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' רכ"ז שכבר עמד בזה וכו' דבגדר דעוקרין הנדר מעיקרא לא שייך זה מיהו מדברי הש"ך בחו"מ סי' רנ"ה הנ"ל קשה ונהי דגם לדידי נראה דגם בכתב הנדר מועיל התרה דהכתב מצ"ע אינו נדר אלא שעומד לקרוא אותן הדברים וכל העומד לקרות כקרוא דמי ומועיל רק מצד דיבור שאפשר לקרותו

ממילא שוב מועיל התרה וראיה מהאי דחו"מ סי' רנ"ה ובכמה דוכתי דמשמע דכל נדר יש לו התרה משום דאי בעי מתשיל עלה נאמן ע"א וכיוצא בזה שסמכו על הואיל דאי בעי מתשיל ולא חילקו בין כתב לנדר ע"פ מ"מ בנ"ד אני חושש משום האי דיו"ד סי' רכ"ח סעיף ק' דהנודר לתועלת חברו בפניו אין להתיר לו אלא מרצונו: ובפרט לפי הנראה מדברי מעלתך שהבטיחו לו זאת משום שעשהתועלת בספריו שחיבר להשיב רבים מילדי בני ישראל מדרכיהם הרע משטי כזב והוי כמו עשה להם טובה ואפילו במוחרם קי"ל ביו"ד סי' של"ד סעי' ב' דמפרנסין אותו בכדי חייו ומותר להנותו בכדי חייו וחיי אשתו ובניו התלויים בו וודאי הסמיכות שעושין ליושבי א"י הוא מצומצם ובכדי חייו ואדעתא דהכי נסע לא"י ולכך לדעתי אפילו היתר אינו מועיל וכ"ש שהדברים נראים כמ"ש למעלה שרק טעות ושגגה הוא שורש לדברים בענין ההוא כן נראה לפי ענ"ד ויהא ה' עמנו אל יעזבנו ואל יטשנו ויעזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו והגאווה והשנאה ופירווד הלבבות יסולק מן העולם דברי החותם בברכה ויהי ה' עמך ויברך אותך ואת ביתך ואת כל הבוטחים בשמו באמת דברי רבך הדורש שלומך.

ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה רי"ב ע"ד הקושיא שהביא השאגת אריה בסי' ס' להקשות בנזיר דף ד' דפריך שם לרבנן מנ"ל לאסור יין מצוה כרשות והקשה הא לרבנן מכח דס"ל בעלמא דבכולל איסור חל על איסור עיי"ש ועוד האריך שם בדברי הראב"ן שהקשה דנזיר מיתסר חפצא א"כ מאי פריך בנזיר דף ד' הא מושבע ועומד מהר סיני הא נדר חל לבטל מצוה ותי' דהיינו דווקא בפירוש והתם מיירי בסתמא והשאגת אריה הקשה עליו טובא ולפי ענ"ד יש לישב דבלא"ה קשיא לפי שיטה זו דנזירות מקרי מיתסר חפצא עמדה קושית התוס' בשבועות דף כ"ה ע"א ד"ה חומר דל"ל קרא ע"ז מיין ושכר יזיר ולפי המסקנא דמשני לה באומר שבועה שאשתה והדר אמר אהי' נזיר יש לפרש דמיירי באמר שבועה שאשתה היום והדר אמר הרני נזיר דאפשר לקיים שניהם דהיום ישתה ולמחר יהי' נזיר ובשבועות דף כ"ב ע"ב מסתפק לי' אי אהתירא קא משתבע וא"כ איכ"ל דדעתו שיהי' נזיר למחר כשם שאם קיבל עליו ב' נזירות אמרינן בנדרים דף י"ח דצריך למנות ב' נזירות וע"כ אמרינן דכוונתו לקבל עליו נזירות לאחר שישלם נזירות הראשון ה"נ אפשר לומר דהרני נזיר ר"ל וכוונתו למחר אהיתרא: ואע"ג דבשבועות שם מסיק דלאו אהיתרא קא משתבע היא גופי' מנ"ל ואיכ"ל דהכא קמ"ל קרא מיין ושכר יזיר דאע"ג דקא משתבע לשתות אפי"ה הוא נזיר מעכשו וא"כ שפיר איצטרך קרא דאע"ג דאשמעינן מידור נדר לה' דנדר חל לבטל מצוה היינו אם א"א לקיים שניהם וע"כ כוונתו לאסור דבר מצוה אבל היכא דאפשר לקיים שניהם אולי מיישבין דבריו ולכך אצטרך קרא ולעולם איכ"ל דנזירות מיתסר חפצא אמנם לס"ד קשה מיהו י"ל דזה באמת קושית הש"ס ממנ"פ אי נזירות מיתסר חפצא למה לי קרא וע"כ מדאצטרך קרא מוכח דלאו מיתסר חפצא וא"כ קשיא הא מושבע ועומד (ואין לומר דזה גופי' קמ"ל דהוי מיתסר חפצא דזה לא נשמע מכאן דדלמא מטעם כולל חל ונשמע מכאן כמאן דאמר כולל) וע"ז שפיר משני דמיירי בשבועה שאשתה ואיצטרך לאשמעי' דלא נימא אהתירא קא משתבע כנ"ל ולעולם דהוי מיתסר חפצא וא"ש ומיושב קושית השאגת ארי' ולכך פריך לרבנן מנ"ל הא דאהיתרא משתבע וא"ש: ועפי"ז יש לומר דהראב"ן לא ס"ל לפרש דקושית הש"ס ממנ"פ דמושבע ועומד הוא דחיקא לי' דמשמע דפשיטא לי' דלא חל ולכך ניחא לי' יותר לפרש כמ"ש התומים בסי' ע"ג ס"ק ג' דמוקי לה כגון שנדר בשבת ויו"ט בשעה שכבר זמן וחיוב קידוש עליו וא"כ בכה"ג נמי י"ל אהיתרא קא משתבע ואיכ"ל דאין כוונתו על היום אלא הרני נזיר למחר וכעין דאמרינן בשבועות כ"ג דאע"ג דשת' בכלל אכילה כיון דאמר שלא

אוכל ושלא אשתה גלי דעתי דבכלל שלא אוכל לא כוון על שתי' וה"נ י"ל כיון שאמר שבועה שאשתה יין היום ואח"כ אמר הריני נזיר או כיון דהשתא זמן קידוש מסתמא לא כוון אלא על למחר.

ואע"ג דמסקינן בשבועות דף כ"ב ע"ב דלא אמרינן אהיתרא קא משתבע היינו היכא דאינו סותר בשבועה דבר שהי' אסור מעיקרא כגון נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן אבל כאן כי היכא דלא יהא סתירה או כי היכא דלא יהא לבטל המצוה אמרינן מסתמא כך הי' דעתו וכדאמרינן ר"פ קונם יין עד הפסח לא כוון על לילי פסח וה"נ אין סברא שיתחיל הנזירות מיד בביטול מצוה וע"ז משני בשבועה שאשתה ואז איכ"ל בכולל וכמ"ש התומים באומר שאשתה לאחר ג' או כ"ה ימים ושפיר אשמעינן דחל בכולל ומאי דקשיא קושיא הראשונה של שאגת ארי' לפי"ז מאי פריך לרבנן מנ"ל הא אית להו בעלמא כולל כתבתי לישב בחידושי: תשובה רי"ג הרמב"ם בפ"ד מנזירות דין י"א פסק האומר הריני נזיר ביום שב"ד בא בו אם בחול נדר ה"ז אסור לעולם ואם בשבת ויו"ט נדר אותו שבת ואותו יו"ט מותר מכאן ואילך אסור לעולם שהדבר ספק אם יבוא בשבת או ביו"ט והואיל והוא ספק ביום שנדר חלה עליו נזירות שספק נזירות להקל וכו' והכ"מ והלח"מ שם תמה עליו שהוא נגד הש"ס בעירובין דף מ"ג ע"ב וכלל קושייתם הם קושית א) שהרמב"ם נתן טעם אחר ממה שאמרו בגמרא בעירובין שם אמרו דלכך מותר משום דאין אליהו בא בע"ש ובעיו"ט וא בוודאי לא יבוא בן דוד בשבת ויו"ט והרמב"ם כ' טעם אחר משום דספק נזירות להקל ולדבריו גם להש"ס הו"ל לתרץ כן ב) הא הש"ס לא הוי ספק ואיך חשבו הרמב"ם לספק והג') קשה כטעם הרמב"ם א"כ גם ביום א' הוא ספק דלמא יש תחומין למע מי' וא"א שיבוא אלי' בשבת וממילא א"א שיבוא ב"ד ביום ראשון עיי"ש בכ"מ ובלח"מ: וקושיא ראשונה אפשר לישב ולומר דטעם הרמב"ם דספק נזירות תלי' בב' הפירושים בלשון שאמר הריני נזיר ביום שבת בא אם הפירוש ביום שיבוא ממש או דפירושו ביום שראוי לבוא וכמ"ש התוס' בעירובין שם דאם הפירוש ביום שיבוא ממש לי למימר כטעם הרמב"ם משום דספק נזירות להקל דהטעם דספק נזירות להקל אמרו בנדרים דף י"ח דהוא משום דלא מחית איניש נפשי' לספיקא וכאן הרי מחית נפשי' לספיקא שהרי כוונתו ש יבוא יהא נזיר למפרע וע"כ טעם הרמב"ם הוא אי מפרשינן שם שראוי לבוא אז שפיר איכ"ל דכוונתו ביום שוודאי ראוי לבוא משא ביום שהוא ספק אי ראוי לבוא וממילא בשבת ויו"ט אולי יש למעלה מי' ואינו ראוי לבוא ולכך אמרינן דלא מחית נפשי' לספיקא וא"ש טעם הרמב"ם: ובזה עצמו נראה דפליגו הס"ד והמסקנא שם בעירובין בס"ד ע"כ הפירוש ביום שב"ד בא כוונתו ביום שיבוא ממש מ דקשיא לי' קושיא דמקשה לבסוף דלמה מותר בשבת ויו"ט כיון ד,, חל מאתמול דאכתי לא אסיק דמיירי בנדר בשבת ויו"ט וגם לש לא משמע כן ולכך סובר דכוונתו ביום שיבוא ממש ולכך ס"ל לו דלשמא בא לא חיישינן ולשמא יבוא חיישינן כמו דאמרינן לענין מת לא חיישינן וכו' וכמ"ש נמי הטורי אבן בר"ה דף י"אן לשמעתינן כן ולכך מותר בשבת דשמא בא לא חיישינן רק שמא והיום א"א לבוא ולכך הקשה א"כ אי אין תחומין גם היום או לבוא אבל כשמשני דהואיל ולא בא אלי' אתמול א"א שיבוא ק אבל בחול חיישינן שמא בא לבית דין הגדול א"כ ע"כ גם שמא חיישינן כאן והטעם יבואר לקמן אי"ה וא"כ שוב קשיא לי' שבת ויו"ט יהא אסור משום שמא בא אתמול והוכרח לתרץ דמיירי בנודר בשבת ויו"ט ולפי"ז חזר ממאי דסבר מעיקרא דהפי ביום שב"ד בא בפועל ממש אלא דהפירוש הוא ביום שב"ד לבוא והרמב"ם רמז זה במה שהוסיף ביום שב"ד בא בו לשן משמע הכי ושוב איכ"ל כטעם הרמב"ם דלא מחית נפשי' לספיקא (תי' זה על הרמב"ם

וכמו שנתבאר בסוף בכל פרטיו מצאתי בפ' סוסי' ק"י ביתר ביאור): אמנם אינך ב' קושית אכתי קשיא ונראה בעזיה"ת דהנה הן בעירובין דף מ"ג ע"ב ד"ה ואסור לשתות וכו' הקשו שם חיישינן בכל יום שיבוא ומ"ש בתענית דף י"ז אמרינן שהם מותרין לשתות יין ולא חיישינן שמא יבנה משום דתקנתם קלק הואיל וזה זמן רב ולא בא עיי"ש אמנם להרמב"ם בפ"א מב מקדש לא קשה זה ששם פסק באמת כהנים שיודעין מאיזה מ ומאיזה בית אב הן אסורין לשתות אבל אותן שאינם יודעין מום לשתות משום דאפילו מהרה יבנה ביהמ"ק יהא צריך שעות שיקבעו המשמורת וא"כ אין זה ענין לש"ס דעירובין אמנם הרו השיג על הרמב"ם בזה ואמר דהרי אי יבנה ביהמ"ק יהא שם הא והמטהר וע"כ דלא חיישינן לשמא יבנה א"כ לדידי' תקשי ולפי ענ"ד נראה לישב קושית התוס' דהנה הטורי אבן ברי י"א הקשה איך חיישינן בכל יום שיבוא הא אמרינן שם נגאלו ובניסן עתידין ליגאל וחד אמר בתשרי עתידין ליגאל מלבד ניסן או תשרי אי אפשר שיבוא ות' דהרי אמרו בפ' חלו ב' קיצין לא זכו בעתו זכו אחישנה ולפי"ז הא דאמרינן בביא בתשרי יגאלו זה הקץ של בעתו אבל הקץ של אחישנה אין לו ידוע ובה אמרו בעירובין דבכל יום חיישינן שיבוא עיי"ש שה בסוגיא דעירובין הנ"ל אמנם לפי ענ"ד ת' זה קשה דבפרק דף צ"ח ע"א אמרו דמשיח אמר שיבוא היום אם בקולו ישמעו הא לא אתא אלי' אתמול וע"כ בקץ של אחישנה לא בעי' אלי' אתמול וגם קרא הכי דייק הנני שולח את אלי' הנביא לפן יום ה' הגדול וכו' משמע יום ה' היינו קץ של בעתו וא"כ קושית הטורי אבן: ונראה דלא קשה דהרי מלשון הרמב"ם בפ"א ובפ"ב מה"א משמע דמלך המשיח הוא יקבץ נדחי ישראל ויגאלם א וא"כ לא יהי' זה ביום ביאתו וא"כ ביאת ב"ד הוא דבר אחר והו שיגאלו ישראל ע"י מיד צר הוא בזמן אחר וע"ז אמרו שם בניסן או בתשרי אבא על ביאת ב"ד לא נאמרה זמן ידוע אלא אדרבה על אותו עת הקבוע בעתו צריכין אנו לחוש בכל יום שהרי עת אחת קבע ה' לביאתו וכמ"ש המג"א בס"י שד"מ דשבת נגד ימי חול הוי אספ ולא שייך למיזל בתר רובא ה"נ עת אחת קבע ה' לביאתו והוא טבוע וה' יודע עתה וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם כן אדרבה מ איכא בנייהו בין ב' הקוצין דעל קץ של בעתו צריכין אנו לחוש לכל יום שהוא ספק קבוע ולכ"ע הוא מה"ת להחמיר ואפילו להרמב"ם וסובר דספק דאורייתא מן התורה להקל בספק קבוע מודה וא"כ בוודאי צריכין אנו לחוש לו מה"ת אבל בקץ של זכו אחישנה אין לנו לחוש מן הדין שהרי אנו רואין קלקול הדור בעוה"ר ואם לא ישנה האי"מ דבר מה בעולם לא נראה ששיבו וכל זמן שלא שבו אוקי אחזקתייהו ובכל התורה אזלינן בתר חזקה: ונראה דיש עוד איכא בנייהו בין קץ של אחישנה לקץ בעתו דהנה הרמב"ם בפ"א מהלכות מלכים כ' שמלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות ב"ד ליושנה ויבנה ביהמ"ק"ד ויקבץ נדחי ישראל וגם בפ"ב דין ג' כ' בימי מלך המשיח כשתתישב מלכותו והתקבצו כל ישראל יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שעליו מכל הדברים האלה נראה שלא יהי' ברגע אחד כל זה או בשעה אחת ובאמת קשה על זה מהא שאמרו בר"ה דף ל"א דיום הנף כולו אסור וחיישינן מהרה יבנה ביהמ"ק ופרש"י שבנין דלעתיד יבנה ע"י שמים והרמב"ם כ' דיבנה ע"י משיח מיהו לזה אפשר לומר דהרמב"ם סובר דמ"י שם דמתרץ ת' אחר פליג ע"ז מיהו עדיין קשה עליו מדברי הירושלמי פ"ה דמע"ש והובא בתוס' יו"ט שם מ"ב דבנין ביהמ"ק יהי' קודם מלכות בית דוד ואז עדיין לא יהיו גדולי ישראל כאן ואיך קאמר הרמב"ם דמלך המשיח יבנה ביהמ"ק ויש לישב זה עפ"י מ"ש הרמב"ם שם בפ"ב דין י"ב שאין לחכז"ל קבלה ע"ז איך יהי' ולפי משמעות דקרא דרשו ופליגו בהו ולכך יש לחוש לכל החששות ואולי יהי' כך או כך ויותר נראה דזה עצמו תליא בב' קיצין הנ"ל דאם יהי' קץ של בעתו יהי'

הכל כסדר וכמו"ש הרמב"ם בהלכות מלכים הנ"ל אבל אם יהי' קץ של אחישנה אז יהא הכל במהירות ומהרה יבנה בית פמקדם ביד"ש ויבוא משיח צדקינו והנה החשש לאסור לכהנים לשתות וכן הוא רק אי מהרה יבנה בית המקדש אבל אם יהי' ע"י מלך המשיח כנ"ל צריך לזה שהי' זמן וכבר יצא יינם מהן וא"כ שני הגמרות א"ש דשם בתענית דע"כ החשש הוא על מהרה יבנה ביהמ"ק והיינו ע"י קץ של אחישנה וע"ז שפיר אמר רבי דתקנתו קלקלתו וקלקול הדור הוא תקנתם דלא צריך לחוש ע"ז דהוא נגד חזקה הנ"ל אבל אכתי צריכין אנו לחוש בכל יום שיבוא ב"ד ע"י קץ בעתו אמנם אז שוב לא כל כך במהרה יבנה בית המקדש ושוב אין חשש לכהנים לשתות יין אבל אם אמר שיהי' נזיר ביום שב"ד בא צריך לחוש לקץ בעתו ולכך אסור לשתות בכל יום וא"ש (ועפ"י הנ"ל יש להחמיר ג"כ כוונת הרמב"ם בפ"א מביאת מקדש הנ"ל להצילו מקושית הראב"ד שהוא סובר ככל האמור למעלה אלא דס"ל דגם לקץ של אחישנה יש לן לחוש אע"ג דקלקול הדור הוא העומד לנגדנו מ"מ אין אנו יודעין והנסתרות לה' אלקינו ולכל הפחות לכתחילה אין סומכין על החזקה ולכך כ' הרמב"ם טעם אחר דאם יבנה ביהמ"ק במהרה וכדעת הירושלמי הנ"ל עוד קודם ביאת ב"ד א"כ יהי' צריך עת לקבוע משמורת ואם יהי' כסדר בלא"ה ישהא זמן וא"ש): ועפ"י האמור י"ל עוד (וכן מצאתי בפליתי סוסי' ק"י עיי"ש שהאריך בסוגיא ההוא) נפ"מ ג' בין קץ של אחישנה לקץ בעתו לענין ביאת אלי' כדלעיל דלקץ אחישנה לא צריך שיוקדם ביאת אלי' משא"כ לקץ בעתו ואפי"ה שפיר אמרו בעירובין דף מ"ג ע"ב דהואיל ולא אתא אלי' מאתמול א"צ לחוש לביאת ב"ד דאז א"א שיבוא אלא ע"י אחישנה ולקץ זה א"צ לחוש ואפי' לפי מ"ש לעיל דאפילו לקץ זה חש הרמב"ם היינו לכתחילה בעלמא אבל לא מצד הדין וכ"ש לפי מה שיבואר אי"ה לקמן (סימן רי"ד) דדווקא לענין שתיית יין לכהנים דכתיב ולהבדיל לא סמכין על רוב או חזקה וא"כ אין לחוש לזה לכך שפיר אמרו דאי ידעין דלא אתא אלי' מאתמול מותר לשתות יין היום וא"ש: אמנם כל זה אם הפירוש ביום שב"ד בא הוא ביום שיבוא ממש בפועל אבל אם הפירוש ביום שב"ד בא היינו יום שראוי לבוא אז אפילו לא אתא אלי' אתמול מקרי שפיר יום שראוי שאפשר שכן דוד יבוא בו ע"י קץ של אחישנה דנהי דא"צ לחוש לזה מ"מ ראוי ואפשר הוא וכמו שאמר משיח עצמו היום אם בקולו תשמעו וא"כ א"ש הכל בוודאי לפי ס"ד דס"ל הפירוש ביום שב"ד בא היינו שיבוא בפועל ממש ולכך ניחא לי' לתרץ דלכך מותר בשבתות ויו"ט דאז א"צ לחוש דע"י קץ של בעתו א"א לבוא הואיל ולא אתא אלי' ועל קץ של אחישנה אין לחוש בכה"ג אבל כדמסיק לבסוף שנדר בשבת ויו"ט עצמו וכתבתי לעיל דלפי המסקנא אז לא מפורשין ביום שכ"ד בא שבא בפועל אלא ביום שראוי ואפשר לו לבוא וא"כ אפילו לא אתא אלי' מאתמול מ"מ מקרי יום ראוי ואפשר לו לבוא ע"י קץ של אחישנה וא"כ ליכא למימר כטעם הש"ס וע"כ צ"ל כטעם הרמב"ם דאולי יש תחומין למעלה מי' והוא ספק אי שבת ראוי לבוא ולא מחית נפשי' לספיקא אבל ביום א' שפיר מקרי יום הראוי ע"י קץ של אחישנה וא"ש (תי' כעין זה מצאתי בפליתי סוסי' ק"י ע"ש אבל ביתר ביאור) יהי רצון שיבוא משיח צדקינו בב"א: תשובה ריד הנה בשתיית יין אמרו בתענית דף י"ז ע"א כמאן שתו הכהנים חמרא האידנא כמאן כרבי דאמר שם דתקנתן קלקלתן א"כ מבואר דנהיגו לשתות ואע"ג דהר"ן בחידושי' בסנהדרין כ"ב מפרש לשון הש"ס דקאמר שם הא לרבנן אסירו דמשמע דאין הלכה כרבי מ"מ משום הדחק נהגו וסמכו על רבי והיינו נמי כמ"ש הריטב"א בתענית דף י"ז ביתר ביאור משום דהוי גזירה שאין יכולין לעמוד בה ומכ"ש דכדאי הוא רבי לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דמידי וחששא דרבנן הוא למיחוש למהרה יבנה ביהמ"ק ויהי' צריכין אותן

לעבוד העבודה דהא אפשר באחרונא וכמ"ש התוס' בעירובין דף מ"ג ע"ב ד"ה ואסור לשתות יין וכ"ש לפי מ"ש לעיל (סי' רי"ג) דגם החשש מהרה יבנה ביהמ"ק הוא חששא דרבנן ובדרבנן איכ"ל דכדאי הוא פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק וכמו שהאריך בש"ך ביו"ד סי' רמ"ב בכללי הוראה: מיהו לפי"ז י"ל דזה דווקא בכהן שאינו יודע משמרתו וא"כ אסור לשתות יין לעולם והוי כא"י לעמוד בו אבל כהן שהוא יודע משמרתו ומשמרת בית אב שלו א"כ אינו נאסר אלא בשעת משמרתו שבוע אחת וזה יכול לעמוד בו ואין הדבר קשה כל כך א"כ איכ"ל דאין לסמוך בכה"ג על רבי וכן פסק הרמב"ם בהדיא בפ"א מביאת מקדש דכהן שידוע משמרתו אסור לשתות יין אלא שהוא פסק כן מטעם אחר הואיל וצריך שהות לקבוע משמרתו וכבר הבאתי לעיל כי הראב"ד השיג על טעם זה שהרי המצרף והמטהר יהיה עמנו והכ"מ תי' עיי"ש וכבר כתבתי בסי' (רי"ג) לישב דעתו וטעמו של הרמב"ם עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"ב מהלכות מלכים דין י"ב דאין לחכמינו ז"ל קבלה ע"ז איך יהי' אלא לפי משמעות הפסוקים דרשו ופליגו בי' ולכך צריכין אנו לחוש לכל החששות עיי"ש (ובסי' רי"ג ביארתי בעזה"ת): מיהו לענין גידול פרע אמרו שם בסנהדרין ובתענית לכל השינויים דכהנים בזה"ז מותרים לגדל פרע אפילו לרבנן דרבי וא"כ אפילו יודעים משמרתם לתי' הראשון משום דאפשר דמספרי ועבדו עבודה ולתי' ר' אשי משום דדווקא בשתויי יין דמחללי עבודה גזרו אבל גידול פרע דלא מחללו לא גזרו ואפשר להסביר זה לפי מ"ש הריב"ש בסי' קצ"ב דהיכא דכתיב להבדיל כגון בעופות טמאים לא אזלינן בתר רובא וא"כ כיון דכתיב גם גבי שתויי יין להבדיל ולהורות לא סמכינן ארובא וחיישינן טפי וכ"כ הריטב"א בתענית דגידול פרע שרי לכל השינויים אלא שראיתי במכתבי שומר ציון מכתב שמביא להקשות דאכתי בשבת ויו"ט לתי' ראשון יהיו אסורים לכנוס בגידול פרע דלא שייך דמספרי ועבדו וכו' דהא שבת ויו"ט אסור ומכח זה רצה להתיר לאבל לגלח בעיו"ט אם יהי' יום ל' ביו"ט עיי"ש.

וזה אינו מלבד דקיי"ל כתי' רב אשי אלא דאפילו לתי' ראשון לא קשה קושינו דנהי דליכא למימר דאם יהי' צורך עבודה יהא עשה דעבודה דוחה ל"ת דמלאכת גילוח דבשבת דף קל"ב ע"ב מוכח דאין עשה דעבודה דל"ת דאם אינו בעידנא ולכך אסור לכהן לגלח צרעתו אע"ג דהשיבולי לקט המובא במג"א סי' תמ"ו כ' דבעשה דרבים ל"ב בעידני' וקשיא לי' סוגיא הנ"ל מ"מ מוכח דאינו דוחה וקושיא על שיבולי לקט כתבתי לישב במקום אחר מ"מ לא קשה דהרי הגילוח אינו אלא מלאכה שאצל"ג כיון דא"צ לשער א"כ איכ"ל דאין שבות במקדש ובעירובין דף ק"ג ע"א משמע דמסיק אביי שבות דמקדש אפילו במדינה מותר ודלא כרב יוסף שם: ואפילו להריב"ש בסי' שצ"ד והובא במג"א סוסי' ש"ג דסובר דגיזה חייב אפילו א"צ לגופי' ואפילו להרמב"ם דמחייב אפילו במלאכה שאצל"ג דלדידי' אפילו לא אמרינן כהריב"ש קשיא וגם לפי מ"ש במקו"א (סי' קנ"ח בחאו"ח) דרוב הפוסקים הסכימו כהריב"ש אבל לא מטעמי' אלא כיון שרוצה לגלח כדי ליפות שוב הוא צריך לגוף המלאכה אבל באשה המטהרת הגוזזת רק כדי שתהא ראוי' לטבילה חשוב אין צריכה לגופה וה"ה בכהן המגלח עצמו רק כדי שיהא כשר לעבודה איכ"ל דחשיב אצל"ג מ"מ להרמב"ם דמחייב אפילו באצל"ג קושיא.

מיהו גם זה לא קשה מידי דהרי אפשר לגלח ע"י גוי דהוי רק שבות במקדש ואפילו אי אמרינן מסייע יש בו ממש מ"מ לענין שבת ויו"ט לית בי' אלא איסור דרבנן כמו שבררתי בתשובה הנ"ל דלא גרע משנים שעשו מלאכה דפטורין וא"כ לכ"ע מותרין לגדל פרע אפילו יודע משמרתו אמנם לענין לשהות בטומאה הביא שמבמכתב ש"צ הנאמנים בשם ספר יד דוד דיש להם להחמיר

לשהות בטומאת קרי שלא הותרה בציבור ויש לחוש שבמהרה יבנה ביהמ"ק ובזה אפשר לעמוד וג"כ בטומאה מחללו עבודה וגם אפשר אפילו לפי טעם הרמב"ם דיהא צריך שהות לקבוע משמורת אפשר דיש לחוש דגם לטהר מטומאתו יהא צריך שהות וע"ז יש לפקפק מ"מ לפי טעם הר"ן והריטב"א יש לחוש לכהן שלא ישהא בטומאת קרי: אלא דיש לעיין דהרי בלא"ה הם טמאי מתים אלא שהתוס' שם כתבו דטומאת מת הותרה בציבור אלא שצריך עיון איך מושכחת לה קרבן ציבור לפי מ"ש מרן הגאון זצ"ל בכת"ס סי' רל"ו בשם תשובת יעב"ץ דדווקא פסח אפשר להקריב אבל שאר קרבנות ציבור בעינין שקלי ציבור מכל ישראל א"כ בשאר כל ימות השנה למאי נחוש לה וקשיא לי' סוגיא דסנהדרין ותענית הנ"ל וראיתי ברש"י בתענית דף י"ז ע"א דאולי יהיו מקריבין קרבן חינוך ואפילו אי אמרי' דשבט אחד אקרי קהל ומקרי קרבן ציבור משבט אחד לא ידעתי איך יקבצו ביום אחד כל השבט כולן ואפילו אם אפשר שנחוש גם לזה שיהי' גם קיבוץ גליות ביום אחד מ"מ תמהני על היעב"ץ הנ"ל מר"ה דף ל' ע"א דאמרו דיום הנף אסור מטעם דבמהרה יבנה ביהמ"ק ויקרבו העומר ביום ט"ז הרי כולם טמאים וע"כ רק משום קרבן ציבור ומנא יהא להם שקלים וביו"ט בוודאי לא יהי' קיבוץ גליות דהא איבעי' ולא איפשטא אי יש תחומין וצ"ל דחיישינן דקיבוץ גליות יהי' בט"ז או בליל ט"ז ויתנו שקלים והאיר המזרח לא יתיר כיון שהי' העומר עומד להקרבה כל זה צריכין לדחוק לדבריו: אבל לא אדע למה לא אפשר להביא משל יחיד ולמוסרן לציבור לזכות אותם לכל ישראל שיהא לכולם חלק בו וא"כ הוי קרבן ציבור ודוחה שבת וטומאה ונהי דחיישינן שמא לא ימסרם יפה ואיכא מ"ד כן ב"מ דף קי"ח מיהו כבר בררתי במקום אחר שחשש הזה אינו אלא מדרבנן כיון שהוא בפנינו ואומר שמסר יפה ופי' וע"א נאמן באיסורין ובזה מיושבים כל הקושיות שהקשה על החשש הזה דשמא לא ימסור יפה ועכ"פ שפיר מושכחת לה קרבן ציבור דדוחה טומאת מת אבל לא טומאת קרי ולכך א"ש דלדברי הר"ן והריטב"א הנ"ל אסור לכהנים לשהות בטומאת קרי וטהרה מביאה לידי קדושה תשובה רט"ו בעזיה"ת כ' תמוז תרי"ו לפ"ק יערגין בין המצרי' יתברך מהמאיר לארץ ולדרים הרב המאוה"ג המפורס' החרוץ מוהרר ישראל דוד נ"י האב"ד דק"ק פעזוע יע"א.

מכתבו וגם ספרו מחולת מחניים קבלתי זה כשבועות שתיים והנה כבר כתבתי למעלתו את הנראה לפי ענ"ד בקצרה ולא באתי אלא להרחיב דברי בענין קבלת רבים ותקנותיה' וגזרותיה' ומנהגיהם אם הם מן התורה (א) הנה מלך ישראל או נשיא הדור והסנהדרין יכולין לתקן דבר בחרם והעובר עליו חייב מיתה כמ"ש הרמב"ן במשפטי החרם והובא בריב"ש סי' קע"א והוא מבואר במקרא בכמה מקומות בחרם יהושע ביריחו וחרם פילגש בגבעה וחרם שאול ביערות הדבש וכולם במקרא דדברי קבלה וכיון שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה וכדפריך בסנהדרין דף כ"ב ע"ב עד דאתי יחזקאל מאן אמרי' וע"כ דהלכה לממ"ס הוא וגם כיון דחייבו מיתה ע"ז בוודאי דין תורה הוא ואפילו בלי חרם מצינו שקבלת רבים חלה עליהן ועל זרעם מדברי קבלה במגילה מצינו קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם ולא יעבור כמ"ש הריב"ש בס"י שצ"ט ופסקו בש"ע יו"ד סי' רי"ד וכיון דאין הנביא רשאי לחדש ע"כ מן התורה או מהלממ"ס הוא: (ב) מה שתיקנו הסנהדרין הב"ד הגדול שבירושלים וכל מה שגזרו מצוה לשמוע להם להרמב"ן מדרבנן ולהרמב"ם בפ"א מממרים הוא מה"ת מלא תסור עיי"ש ובמנין המצות בשורש א' בכל מה שתמה הרמב"ן עליו בזה מישב בספר קרית ספר בהקדמתו והובא ג"כ בקיצור בלח"מ פ"א מממרים דהרמב"ם נמי מודה דהדברי' עצמן שתיקנו העובר עליהן מחמת תאוותו ויצרו הוא עובר על

איסור דרבנן אבל החולק עליהן וממרה בהן ובתקנתן ובגזרתן הוא איסור דאורייתא עיי"ש שהאריכו בזה ועיין ג"כ במגילת אסתר: ולפי ענ"ד גם הש"ע סתם כהרמב"ם דהנה בש"ע ביו"ד סי' רל"ט סעי' ו' דפסק הנשבע לעבור על ל"ת אפילו הוא דרבנן אין השבועה חלה וכבר תמה הש"ך שם ס"ק כ' מכמה מקומות ויותר תמוה דבסי' רל"ו סעי' ב' פסק הרמ"א וכן משמע שם במחבר כדעת הר"ן דדבר שאינו מפורש בקרא אפילו אסור מן התורה כגון נשבע להרע לעצמו השבועה חל אפילו בקום ועשה ולכך נראה דלעבור על ל"ת אפילו הוא דרבנן הכוונה שהוא רוצה לעבור בשאט נפש לחלוק עליהן וע"ז אם נשבע הו"ל לעבור על דבר מפורש בקרא באיסור לאו ומדוייק לשון הש"ע לעבור על ל"ת אפילו הוא דרבנן שגוף הדבר דרבנן ואפי"ה הוא ל"ת מן התורה וע"ד הרמב"ם הנ"ל ולכך אין השבועה חלה כמו נשבע לבטל ל"ת דאורייתא: (ג) זה בזמן שבית המקדש קיים ואפילו בזמן שאין ביהמ"ק קיים נראה דאם תיקנו אז או גזרו אפילו בעת שכבר אינם יושבים בלשכת הגזית מ"מ נשאר החיוב ההוא דקרא עפ"י התורה אשר ירוך ולא תסור דמחוייב לשמוע בקולם לא כתיב מן המקום ההוא ודווקא לענין זקן ממרה ודיני נפשות המקום גורם כדאית' בפ"ז דף ח' ע"ב בתוס' שם בד"ה מלמד וכו' וראיתי בכוזרי משנה ג' ס' ל"ט דדווקא היוצא מן המקום ההוא אית בי' לא תסור ואילו היו חקיני יוצאים לאחר הגלות אין אנו יכולין לברך אשר קדשנו במצותיו עיי"ש ולדידי דבריו תמוהים ואינם דהרי אמרינן בביצה ד' ז' דשלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם וזה שלחו לאחר שפסקו לקדש עפ"י הראי' והרמב"ם בפ"ה מקידוש החודש כ' דעד אביי ורבא קדשו עפ"י הראי' ואביי ורבא היו אחר הגלות יותר ממאתים וחמשים שנה ואפי"ה אלו מברכין על יו"ט שני עפ"י תקנותיהם ואמרו בשבת דף כ"ג והיכן צונו ומשני מלא תסור: וגם מסברא מוכח כן דהרי ב"ד הגדול כוחם הוא משום שהיו ראשי כל ישראל והם כאפטורפסים של ישראל ומשום הכי כ' הרשב"א בתשובה סי' תשס"ט דכל קהל בעירם הם כסנהדרין לישראל וגם בתקנותיהם וגזירותיהם נהי דמצוה איכא ומחוייב לשמוע בקולם ומ"מ אם לא פשטה ולא קבלו ישראל עליהם בטל התקנה כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מממרים א"כ אם כל ישראל תיקנו דבר כוחם כסנהדרין של לשכת הגזית וכבר כ' הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה וכל הדברים של הגמרא בבלי חייבין כל ישראל ללכת בהן וכופין כל עיר ועיר לנהוג מנהגייהן שנהגו חכמי הגמרא וכו' הואיל וכל אותן הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל עיי"ש בלשונו הזהב וא"כ כיון שכל הנאמר בגמרא הסכימו עליהן כל ישראל הרי הם כב"ד הגדול שבירושלים וכל הנאמר בגמרא אית בי' משום לא תסור לכל מר כדאית ליי: (ד) תקנה וגזירה שתיקנו או גזרו רק קהלה אחת לקהל עדתם אם גזרו בחרם ונידוי כ' היש"ש בחולין פ"ק סי' ל"ו שהוא מן התורה ופסקו כן בש"ך ביו"ד סי' רי"ח סק"ג ובטו"ז ס"קד ובנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קמ"ו כ' דהוא מדברי קבלה מיהו לפי ענ"ד נראה עיקר דעת הש"ע אפילו בלי חרם ונידוי כל תקנת הקהל הוא מה"ת וכמו שפסק הש"ע יו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ג הנשבע שלא לכונוס בתקנת הקהל הוי שבועת שוא וסתמא קאמר אפילו בלא חרם והטו"ז שם ס"ק מ"ב כ' דדווקא בתקנה שהוא לעשות סייג וגדר הוא מן התורה מקרא דושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרתי איברא דדברי הטו"ז קשים דהרי ביבמות דף ק"א ע"א מסיק דדרשה דושמרתם עשו משמרת אסמכתא הוא עיי"ש וכ"כ בקרית ספר בהקדמתו באמת הרמב"ם בהקדמתו לזרעים הביא דרשה דושמרתם ובש"ס מ"ק דף ה' ע"א משמע דדרש דאורייתא הוא וצ"ע: והנראה לי מלשון המרדכי ר"פ ג' דשבועות דתקנה שהוא לסייג מה"ת מקרא דארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותה והכוונה עפ"י מאי דהביא הרמב"ן בפ' כי תבוא בשם הירושלמי

דקאי על ב"ד להחזיק התורה והיינו לנער רשעים מן הארץ ובוודאי בכללו לעשות גדרים וסייגים וכיון שהב"ד מצווים לעשות גדרים וסייגים ממילא הקהל מצווים לקבל וארור בו שבועה והם מושבעים ועומדים מהר סיני ולכך מי שנשבע שלא לכנוס בתקנות הקהל שהוא לסייג הוא שבועת שוא ועדיף מדבר שאינו מפורש בתורה שזה מקרא מפורש ומן התורה חייבים לעשות גדרים וסייגים לתורה ואתי שפיר כדברי הטו"ז ולא מטעמי' ובזה יש לישיב מדוע הרמב"ן בתשובת הרשב"א המיוחסת לרמב"ן בס"ר ר"פ אע"ג דפסק דמושבועין ועומדין לשמור תקנות הקהל מ"מ פסק דבעי התרה ואין כאן מקומו ועכ"פ כולם מושבעין ועומדין לשמור תקנות הקהל אם הוא לסייג והרשב"א בתשובה ס"י תש"ט כ' דקהל בעירם הן כב"ד הגדול לכל ישראל (ולדבריו נראה אפילו תקנה שאינו לסייג אפי"ה מועיל מה"ת כמו שחייבין לשמור תקנות ב"ד הגדול באילו אינה לסייג וא"כ לדבריו כל תקנות הקהל הוא מה"ת): ה) אמנם כל הנ"ל היינו בתקנה שעשו בציוו ב"ד הגדול או הסכמת הקהל או רוב ישראל אבל מנהג דהיינו שהנהיגו כן מעצמם ולא התחייב אותם אדם לנהוג כן אלא מעצמם או מהתעוררת ע"י אחרים הנהיגו כן בלי חיוב ובלי הסכמת הקהל הוא נקרא מנהג וכחו אינו כמו תקנה וכמ"ש הרא"ש בתשובה כלל נ"ה חילוק בין תקנה למנהג וגבי מנהג הי' נ"ל דלית בי' משום לא תסור אפילו הוא מבואר בש"ס שהרי הב"ד לא חייבו את הציבור לנהוג כן אלא למדו כי טוב וישר הוא ואשרי למי שעושה כן וכיון שלא חייבו ל"ש לא תסור וכן מצאתי ברש"י ז"ל בהדיא בסוכה דף מ"ד ע"א ד"ה מנהג נביאים וכן מוכח שם הסוגיא והמנהג חייבין להזהר בו משום בל יחל וכמו נדר כדאיתא בנדרים דף י"ד ע"א דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור שאסור להתיר בפניהם מדרבנן משום לא יחל ואפילו הבנים מחוייבין לשמור המנהג משום אל תטוש תורת אמך כדאית' בפסח' דף נ"א וא"כ ק"ק על הרמב"ם בפ"א מממרים שכ' דגם במנהג אית בי' משום לא תסור: ולכאורה הו"א דיש להרמב"ם ראי' עפ"י דברי התוס' בסוכה דף מ"ד ע"ב ד"ה כאן במקדש כו' שהוכיחו דמברכין על מנהג וא"כ ע"כ אית בי' לא תסור כדאמרין בשבת דף כ"ג ע"א והיכן צונו וכו' מלא תסור ומוכח כהרמב"ם אבל באמת זה אינו דהרמב"ם בעצמו בפ"ג מה' חנוכה ופורים דין ז כתב דאין מברכין בהלל בר"ח דאין מברכין על מנהג וע"כ משום דלית בי' לא תסור וכפרש"י בסוכה דף מ"ד הנ"ל ואיך כ' בפ"א מממרים דאית בי' לא תסור וצ"ע ולכך נראה לפענ"ד דהרי כ' הרמב"ם בפ"ה מקידוש החודש דין ה' שתקנת חכמים היתה שיזהרו במנהג אבותינו לעשות ב' ימים טובים וכן משמע הלשון דשלחו מתם וא"כ יש ב' גווני מנהגים א' שהעם הנהיגו כן ולא חייבו אותם החכמים לנהוג כן ויש מנהג שלאחר שנהגו חייבו חכמים לנהוג כן ובמנהג כזה כיון שכבר חייבו חכמים אית בי' לא תסור ושייך לברך משא"כ במנהג שנהגו מעצמם וכן כתב בהדיא הריטב"א בסוכה דף מ"ד שם: אלא דהריטב"א סובר דגם הלל תיקנו והרמב"ם סובר כיון דלא מצינו שתקנו א"א לברך אולי לא תיקנו והא דפסק בפ"א ממרים דאית בי' לא תסור היינו שהנהיגו כן החכמים שתקנו ורצו לנהוג כן וכן משמע מלשונו שם בהלכות ממרים פ"א דין ב' מנהגות שיורו בהם לרבים ועפ"י הדברים האלה אני אומר תשובה נצחית על הפוערים פיהם נגד יו"ט שני דהרי מוכח לפי הנ"ל מדמברכין וצונו על יו"ט שני או דתקנת חכמים הוא כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מקידוש החודש ואית בי' לא תסור או אם הוא מנהג גרידא ע"כ מדמברכין וצונו דגם על מנהג גרידא שפשט בכל ישראל אית בי' לא תסור וא"ש.

ובדברי הריטב"א בסוכה דף מ"ג ע"א מבואר יותר דהלל הנשיא האחרון שקידש לנו את המועדות רק ע"מ זה קידוש שיעשו ב' ימים וא"כ אם אין עושין כתקונו וכאשר קידוש הוא אין

לנו מועד כלל ומבטלין כל המצוה עיי"ש גבי אינהו דידעו) ועפ"י הדברים הנאמרים למעלה בכל מנהג שפשט בכל ישראל יש להסתפק אולי תקנו לנהוג כן ואית בי' לא תסור ולהרמב"ם פ"א מה' ממרים יש להסתפק אולי הוא ספק דאורייתא ועפ"י"ז יש להסביר דברי המהרש"ל בתשובה סי' ו' והובא בש"ך יו"ד סי' רי"ד סק"ד דמנהג שנהגו כל ישראל בוודאי אין להתיר דלכאורה קשה דגם מה שנהגו בקהל אחד ג"כ יהי' דינו לענין קהל עדתם כמו מנהג שנהגו כל ישראל כמ"ש לעיל בשם הרשב"א ולהנ"ל יש לישב דנהי דקהל יכולין לתקן מ"מ מה"ת לא מציינו כ"א במקום סייג לפי דעת הטו"ז אבל ב"ד הגדול לעולם איכא לא תסור וכבר פסק בס"ח רכ"ח סעי' כ"ח דדבר שהוא לסייג ולגדר אין יכולין לבטל וא"כ הא דסי' רי"ד ע"כ מיירי דהשתא ליכא סייג כגון שהוא חולה והפר"ח באו"ח סי' תצ"ו נתקשה בזה ולא קשה דע"כ מיירי דהשתא אינו מצוה דומיא דחולה וא"כ מצד קהל לא מהני ומצד כל ישראל מהני.

אבל באמת העיקר נראה לפי ענ"ד דאפילו מנהג שקבלו עליהם קהלה אחת אין היתר בשאלה לחכם דהרי כבר הביאו דברי הרשב"א בתשובה סי' תשס"ט דקהל בעירם כב"ד הגדול ומשמע אפילו דבר שאינו משום סייג יכולין ב"ד וה"ה קהל בעירם מה"ת לתקן ומהני מן התורה וא"כ מנהג דחיישינן אולי קבלו ג"כ אין לו התרה ואפילו ידעינן דלא קבלו הרי כיון דמדרבנן איכא בל יחל וחשבינן להנוהג כאלו דיבר וקיבל על עצמו וחייבין הבנים לעשות משום אל תטוש תורת אמך ואי חשוב כל יחיד ויחיד כאלו קבל בפני עצמו פשיטא דנדר שקיבל עליו אביו אין הבן צריך אפילו משום אל תטוש לעשות וע"כ דמדרבנן חשבינן לי' כאלו כולם יחד קבלו זאת עליהם וכשם שאם קבלו בפירוש מהני הקבלה גם לדורות כמו שהבאתי כבר בשם הריב"ש בס"י שצ"ט וזה דין תורה ה"ה מדרבנן חשבינן למנהג כקבלה וחייבין הבנים לשמור משום אל תטוש וממילא בין להבנים בין לאבותם אינו מועיל ההתרה עפ"י ב"ד וזה כדעת הרמב"ן וסייעתו ודלא כדעת הרא"ש ר"פ מקום שנהגו ופסקו כן בפר"ח סי' תצ"ו דמועיל התרה דעיקר נראה דאינו מועיל במנהג מקום רק במנהג שנהגו רק יחידים ולא רוב הקהלה אז מועיל התרה אפילו אם נעשה לסייג אם השתא אינו דבר מצוה לעשות כן כן נראה לפי ענ"ד עיקר וכן פסק בספר גידולי טהרה בתשובה סי' כ"ד דהעיקר כהרמב"ן וסייעתו וא"כ בהתרת שאלה לחכם אינה מועיל אבל מ"מ מועיל מנין אחר להתירו אבל צריך שיהי' גדול בחכמה ובמנין ועיין בתשובה אחת הנדפסת במכתב שומר ציון מכתב קכ"א שכ' דזה הלכה לממ"ס ולי נראה להוכיח כן דהרי מדברי קבלה מוכח כן וחרם פילגש בגבעה שעשו הצטדקאות להתיר ואמאי לא התירו במנין אחר ואין לנו תי' ע"ז אלא תי' שכ' העקידה בשער ע"א משום דמתו הרבה מהם ולא היו גדולים בחכמה ובמנין כראשונים ולכך לא יכלו להתיר וכיון דמדברי קבלה מוכח דצריך מנין אחר הגדול ממנו בחכמה ובמנין ואין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ע"כ הלממ"ס הוא ובזה אחתם ידידו הדורש שלומו ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה רט"ז עוד להרב הנ"ל מ"ש מעלתו נ"י בספרו בס"י ט' דאם כ' שם הקודש לעיקר במקומות שאינו קורין האיש בשמו לתורה הוי הוולד ממזר ואשתו איש גמורה אין זה הלכה פסוקה כי באמת העיקר נראה לפי ענ"ד דאפילו באותן מקומות השם הקודש עיקר כיון דבשעת הנחת שם הקודש כבר ידעו שיקראו בשם אחר ושם הקודש הזה הונח להשתמש בדברים דתיים ככתובה וגיטין ולמי שבירך או פדיון נפש כשיזדמן וא"כ לדברים אלו שם הזה הוא עיקר וכן הסכים בשומר ציון מכתב קל"ט ולא מבעי' לדעת רמ"א בד"מ אלא אפי' לדעת הב"ש בס"י קכ"ט סקל"א דפקפק עליו באשה שנקראת בשם הלידה שמחה ואח"כ נקראת פריידל דאין לחשוב שם הקודש עיקר מ"מ כאן עדיף טפי שלכך הונח שם זה ומעיקרא ניתן רק

לזה ואם כי למעשה עדיין צריך בירור וחקירה ואין כאן מקומו מ"מ הי' למעלתו לכתוב שיש לחוש ויש ספק אבל לא לכתוב לדבר ברור.

ומ"ש מעלתו בסי' ט' בחיוב הכאת המן וכ' דפועלי המנהג לפי הנראה א"א זולת שהיו הסנהדרין יושבי לשכת הגזית והאריך עוד שם בזה כמדומה לי שלא עיין במקור הדברי' בד"מ סי' תר"צ שם הביא מאבודרהם שנהגו בצרפת ובמגענצ"א להכות המן ובב"י בשם או"ח דבצרפת וכפרובינצי נוהגין מנהג הזה נראה דרק באלו מקומות היו נוהגין כן אז וגם הב"י אע"ג שהביא מנהג זה בב"י אבל בשלחן ערוך לא הביאו ונראה דבספרד שנוהגין כדבריו אין מנהג הזה והרמ"א שהביא שמזה נשתרבב המנהג מבואר מלשונו דרק אשתרבובי אישתרביב.

גם מ"ש מעלתו נ"י לפרש דברי מהרי"ל שלא הי' חושש להכות המן היינו שהוא לא הכה כבר אמרתי לו פא"פ דמאי הו"א יש שמהרי"ל יכה והיכן נמצא מנהג זה בגדולים (המנהג רק בתינוקות ותו איך יפרש מעלתו דברי המג"א בסי' תר"צ סקי"ט לאחר שהביא דברי מהרי"ל כ' ועכ"פ כשמכין וכו' ואין לזה פי' אלא ע"כ הפירוש בזה פשוט שמהרי"ל הי' ש"צ כמ"ש הטו"ז בסי' תרי"ט באו"ח ואם הי' המנהג הזה חשוב בעיני מהרי"ל אפילו היו התינוקות שוכחין להכות הי' הוא נשאר עומד ומפסיק שם שיתעוררו התינוקות להכות וכו' אבל תלמידיו ראו שלא הי' מעורר התינוקות להכות מזה היו מבינים שלא הי' חושש כ"כ על המנהג הזה שלא הי' חשוב בעיניו חיוב כל כך ונהי דאין להלעיג עליו ולא לבטלו מ"מ ג"כ לא חשש להחזיקו כי לא הי' קים לי' בגווי' אם המנהג הזה כשר וישר כל כך או שיצא שכרו בהפסדו ולכך אם לא התעוררו התינוקות מעצמם גם הוא לא הי' מפסיק מלקרות כדי שיתעוררו וכבר אמרו חכז"ל אל תהי מפליג לכל דבר וק"ל.

תשובה ריז בעזה"ת חוסט יום ה' לסדר ויגש תרל"ז לפ"ק חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג כש"ת מוה' זוסמאן אליעזר סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א מכתבו קבלתי בשבוע העבר ובו נשאלתי בעובדא דאתא לידו באחד שהי' בסכנה בחליו והלך מעכ"ת נ"י לבקרו ויעורר אותו ואת ב"ב שיפשפשו במעשיהם ונדרה אשתו שלא תלך עוד בגילויי שער ובעלה קם מחליו זה ועתה הפיר לה שתלך בגילויי שער וכ' מעלתו נ"י אעפ"י שהנוב"י מהדו"ב סי' קנ"ט כ' שהבעל יכול להפר מה שנדרה אשתו בעת צרה אבל נדר כזה מסופק מעלתו נ"י אי יש כח לבעל להפר ובגוף הדבר כבר כתבתי תשובה במקום אחר (לעיל תשובה סי' ר"י) לאחיו הגדול מוה' נפתלי נ"י האבדק"ק פעטש"י חדש דלפי ענ"ד דברי הנוב"י תמוהין דהתיר בפשיטות להפר לבעל נדר שנדרה אשתו בעת צרה דהרי ביאר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' י' והאריך וביאר באריכות דהעיקר טעם של נודר בעת צרה הוי כמו נודר לחברו ועשה לו טובה דבעינין דווקא התרה מדעתו וברצונו וכן מצאתי בש"ג ר"פ שבועות שתיים בתרא וכיון דהיא נדרה וה' עשה לה טובה עבור זה ולכך אינו יכולה להתיר לה וא"כ איך יוכל הבעל להפר לה ומה שהביא ראי' מנודר עד"ר כבר ביאר הרא"ש בפ"ק דגיטין אות ח' דאין לה כח ורשות לעקור רשותו וכחו של בעל וזה שייך בעלמא אבל בנדרה בעת צרה שנדרה להציל עצמה או בעלה וכיו"ב שלהציל הי' נדרה וכעין ע"ד המקום ודעת המקום היא והוא חייבין וכש"כ שנדרה זכות הוא לו וזכין לאדם שלא מדעתו ואנן סהדי דניחא לי' ואיך אפשר שיפר לה כח כזה שלא תהא רשאי להציל עצמה או בעלה וכיוצא בוודאי אין לו כח כזה ודברי הנוב"י צ"ע והבאתי עוד שם ראיות לזה: והיינו בעלמא אבל בנדר שבנדון הנ"ל שנדרה שלא תלך בגילויי שער מבואר בנזיר דף כ"ט פלוגתא דת"ק ורבי אם בגילוח דטהרה יכול הבעל להפר ופסק הרמב"ם בפ"ד

מנזירות דא"י להפר משום דאפשר בפיאה נכרית ולא מקרי דברים שבינו לבינה אמנם אפילו לרבי דהתם דס"ל דא"א בפאה נכרית אידי דזוהמא וכו' וכן בנידון הנ"ל אם אי אפשר בפיאה נכרית מ"מ בוודאי לא מקרי דברים שבינו לבינה שהרי כבר ביאר שם בתפארת ישראל על המשניות דלכאורה קשה האיך סד"א דיוכל הבעל להפר הא מבואר בפרק המדיר דפרוע ראש הוא איסור דאורייתא אפילו אינה הולכת לגמרי בפ"ר אלא במקצת שער איכא דת יהודית ותצא בלא כתובה ותי' דמושכחת לה בביתה ואין רבים מצויין שם כמ"ש בב"ש בס"י קט"ו סק"ט עיי"ש וכן הוא בוודאי דכבר מבואר ביו"ד סוסי' רל"ד דדווקא בדבר שהיא משועבדת וגנאי לו מקרי דברים שבינו לבינה אבל אם נדרה שלא לכנוס לבית אחיו א"י להפיר וכן אם נדרה שלא תתן תבן לבקריו ג"כ א"י להפר כיון דאיכא חשש רחוק לרביעה עיי"ש וא"כ כ"ש דברים שאסורים משום מנהג יהודית בוודאי דאינו נקרא דברים שבינו לבינה ואדרבה היא אסורה לעשות כן ואין זה גנאי לו אדרבה גנאי לה לצאת בפרועי ראש ובשער שהוא ערוה ואין אדם רשאי לברך נגדה ועוד נראה להסביר בלא"ה לפי מ"ש הרמב"ם בפ"ג מהלכות גירושין דלכך כופין אותו עד שיאמר רוצה אני כיון דמצוה לשמוע דברי חכמים ומצוה זה היא עליו כיון שהוא בר ישראל שקיבל עליו זה וא"כ אנן סהדי דנשמתו ופנימיותו בוודאי רוצה בזה אלא שיצרו אונסו לעשות נגד זה ולכך כופין כן ביאר הרמב"ם וכאן דהתורה נתנה לו רשות להפר דברים שבינו לבינה אבל לא דברים שבינו לבין יצרה שהרי היא אינה אלא אשה שלו ולא אשת יצה"ר שלו ומטעם זה נראה שכתבה התורה בפ' מטות לאסור איסור על נפשו והביא רש"י שם הספרי לאסור דבר המותר ולא להתיר דבר האסור ואע"ג דנדר חל גם על דבר האסור ואפילו בשבועה עיי" כולל ואיך כ' דווקא לאסור איסור וע"כ משום דבתר הכי כתיב בקרא דהאב והבעל יוכלו להפר ובכה"ג אין האב והבעל יכולין להפר ועכ"פ סבר מבואר הדבר בס' תפארת ישראל דבכה"ג אין שום הו"א דיוכל להפר אלא שאני הסברתי הדברים: וגם עפ"י חכם כבר מבואר ביו"ד סי' רכ"ח סעי' י"ב דאין רשאים להתיר נדרי איסור כגון לשחוק ואפילו בדיעבד איכא מ"ד דלא מהני ולי קשה על מאן דאמר דבדיעבד מהני באיסור ומשמע שם בש"ך בנשבע על דברים האסורים מדרבנן אין השבועה חל דהוי כדבר המפורש בתורה דכתיב לא תסור כמו שביאר שם הש"ך וא"כ לית בי' משום בל יחל דברו וכיון דהא דיש רשות לחכם להתיר ילפינן מקרא דלא יחל הוא אינו מחלל אבל אחרים מוחלין לו וא"כ היכא דלא שייך לא יחל נראה דאפילו אם נדר והנדר חל כגון במיתסר חפצא או בכולל אבל על האיסור מצ"ע ל"ש בי' בל יחל א"כ גם ההיתר של החכם בכה"ג אמאי יועיל בכה"ג: ונראה דהיא הנותנת כיון דעל האיסור מצ"ע א"א לו לחול כלל אלא מכח כולל או מוסיף וממילא כיון דמתיר בהתרה וחל על ההיתר ממילא גם האיסור נפקע ומטעם זה אמרתי לישב מה שהקשה הש"ך שם מהא דאמרינן בגיטין דף ל"ה דפריך מכהן דאמרינן דנודר ועובד יורד ומגרש ופריך דלמא אזיל לגבי חכם ויתיר לו והקשה הש"ך שם דאי נימא דנדר באיסור אינו מועיל ההיתר ומאי פריך ולהנ"ל א"ש דע"כ צ"ל דהנדר הי' באופן דחל והיינו עיי" כולל או מוסיף דמיתסר חפצא ובכה"ג ממילא נפקע ובחידושי אמרתי לישב באופן אחר ואין להאריך כאן ועכ"פ בנידון הנ"ל אם האשה היתה הולכת בגילוי שער ממש דאיסור דאורייתא הוא ולא הו' הנדר חל כלל ומאי שייך הפרה וע"כ שנדרה גם על דבר שהוא דת יהודית דעל זה נראה דנדר חל דאפשר דלא הוי כדבר שאסרו חכמים בדבריהם דאיכא לא תסור ותליא בפלוגתא דהרמב"ם ורמב"ן בריש הלכות ממרים דלהרמב"ם גם במנהג איכא לא תסור ורש"י בסוכה מ"ד ד"ה וכי פרש"י דליכא לא תסור במנהג וא"כ אפשר דהשבועה חלה אפי"ה כבר

ביררנו לעיל דאין כח לבעל להפר דזה לא מקרי דברים שבינו לבינה כן נראה לפענ"ד ואחתום בברכה יהי ה' עמך דברי החותם בברכה המשולשת ידיך רבך הדורש שלומך.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה רי"ח יערגין שנת תר"ד לפ"ק.

יתענג על רוב שלום וכו' מוה' יעקב שלום נ'י יושב בשבת תחכמוני ק"ק טאפלשון יע"א. ניה"ק הגיעני זה שבועות שתיים ואשר בדק לן מעלתו נ"י במצות כבוד שמחלו לבניהם אי יכולין לחזור או לא כיון דאפקע אפקע וכ' מעלתו דבצער הגוף תליא בפלוגתא שהביא המל"מ בפ"ו מה' אישות דין י"ד ורק בדבר שבממון מסתפק ל' למעלתו עכ"ל בקיצור ולפי ענ"ד הנה מצינו מחילה על ב' אנפין חדא דמוחל לבעלים החיוב הגוף ושיעבוד כעין שכתב הרמב"ן בפ' המוכר את הספינה בענין הא דשמואל המוכר שט"ח וחזר ומחלו דיוכל למחול לו הואיל ויש ב' שיעבודים שיעבוד הגוף ושיעבוד הנכסים וקשמוחל השיעבוד, הגוף שיעבוד הנכסים ממילא נפקע ומהרי"ק בשורש פ"ט כ' דיוכל למחול שט"ח אפילו לא הגיע זמן פרעון והוי כדבר שלא בא לעולם אפי"ה יוכל למחול השיעבוד שהוא כבר בעולם אמנם מצינו עוד מחילה בענין אחר שמוחל ואומר הרני כאלו התקבלתי וכדאיתא בנדריים כ"ד ע"א ועיין בר"ן שם דגם בדבר שאינו ממון אלא שהוא להנאתו ולרצונו יוכל לומר זה הוא רצוני והנאתי ובמחילה כזו אינו מוחל לו החיוב אדרבה הרי הוא כאלו נתקיים החיוב.

ויש ג' נפ"מ בין ב' מחילות אלו חדא דבמוחל החיוב כיון דפקע פקע וא"א למחול למשל במזונות שיעבוד הגוף של מזונות חודש דכיון דפקע פקע ובמאי ישתעבד וגם בכה"ג שייך רק אם מוחל כלל החיוב ולא על פרטי דברים איזה מלבוש או איזה ממון והנ"מ הב' במוחל השיעבוד בכל ענין א"י לחזור בו שכבר זכה הלה בגופו אבל במוחל לו ע"ד התקבלתי נהי דבממון כיון שהוא מוחזק בממונו א"י לחזור אבל מילי דלאו ממונא כמ"ש הר"ן הנ"ל במה יזכה זה שזה לא יוכל לחזור והנפ"מ הג' במוחל השיעבוד יוכל למחול דבר שלא בא לעולם אע"ג דקי"ל בחו"מ סי' ר"ט סעיף ד' דאין אדם יכול למחול דבר שלא בא לעולם מ"מ הגוף הוא בעולם וכמ"ש המהרי"ק הנ"ל אבל במוחל דווקא ע"ד הרני כאלו התקבלתי ואינו רוצה למחול השיעבוד אז לא יוכל למחול דשלב"ל: ולכאורה ה' נראה דיש עוד א"ב במוחל ע"ד הנני כאלו התקבלתי אם נשבע לפרוע לזמן פלוני ואמר לו הרני כאלו התקבלתי יצא ידי שבועתו כדקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעיף ל"ט אבל במוחל לו החיוב והשיעבוד כאלו לא נתחייב מעולם לא יצא ידי שבועתו מיהו זהו ליתא דגם בכה"ג יצא ידי שבועתו דהרי פסק הרשב"א בתשובה סי' תשע"ה בנשבע לפרוע לזמן והגיע שמטה בנתיים שנפטר ויצא ידי שבועתו שלא ה' כוונתו אא"כ יהא חייב וא"כ ה"ה הכא ולפי"ז לכאורה קשה איך פסק הרשב"א שם שאם מאריך לו הזמן אינו יוצא ידי שבועה ואמאי פשיטא שהרווחה זו מהני כאלו הלוה לו מחדש שהרי זה נותן לו רשות להחזיק בממונו עוד זמן והמחזיק זכה בהלוואתו וא"כ הוא פטור כעת לשלם לו כשמטה ויהי' יוצא ידי שבועה ולכאורה ה' אפשר לומר דהא דמהני הרווחת הזמן היינו אם הגיע הזמן אבל קודם שהגיע הזמן פרעון והוי ממון כדבר שלב"ל ושיעבוד הגוף אינו מוחל לו לא יוכל למחול ובשלמא באומר התקבלתי שכתבתי ג"כ דא"י למחול דשלב"ל היינו אם אינו נפקע באמירה זאת השיעבוד הגוף אבל שם בממון דממילא נפקע שיעבוד הגוף באמירתו התקבלתי כיון שאומר כל חיובו הוא כאלו קבלו וממילא נפטר שיעבוד הגוף וזוכה בגופו אפילו בתוך זמנו: אבל בהרווחת הזמן נראה לפי ענ"ד דלא מהני תוך זמנו והי' אפשר לומר דהרשב"א מיירי תוך זמנו אבל באמת זה ליתא דהמעייין

בלשונו שכ' אלא א"כ הותנה וקשה לפלוג ולתני בדידי' וע"כ אפילו בהגיע זמנו או לאח"ז אין ההרווחה פטרו וא"כ קשה מ"ש משמטה וצריך לומר לחלק כיון דמ"מ נשאר החיוב עליו ולשון לפרוע לזמן וכו' כולל ב' שבועות כדאיתא שם סעיף מ"א באותו זמן ולאחר אותו זמן וכשם שהשבועה על אחר אותה זמן קיים כך על אותה זמן לא נתבטלה אך כל זה צריכין לומר לרשב"א אמנם האו"ח המובא שם בב"י ובש"ך ס"ק סובר באמת דעל אותו יום נפטר ע"י הרווחה כמו בשמטה וממילא נפטר גם על אח"כ ששבועה שבטלה מקצתה בטלה כולו וא"ש ומיושב היטב קושית הש"ך ועכ"פ נחזור לנידון שלנו אם האבות והחכמים ורבנים וכהנים מחלו רק דבר פרטי ולזמן פרטי ואינם מוחלים החיוב לגמרי רק עד"ז הוא רצונו א"כ פשיטא שיכולין לחזור ואין אדם מוחל דשלב"ל וזכר לדבר אמרי' בברכות דף ז' כשרציתי לא רצית ועכשיו שאתה רוצה אין אני רוצה ומחילה דמהני ילפינן בקידושין דף ל"ב מהשי"ת ואיברא כשמוחלין לגמרי על כל הדברים החיוב שיש עליהם עדיין הי' הדבר ספק: אמנם אני אומר לא מצאנו שאנו משועבדים לאבותינו וחכמינו ורבנינו וכהנינו ושיהא על הבן שיעבוד הגוף לאבותיו אנו משועבדין לבוראינו כמאמר הכתוב כי עבדי הם וה' צוה לכבדם כדרך שצוה לנו להניח תפילין וכל יום ויום מצוה בפ"ע הוא ואלמלא הי' שיעבוד לא הי' ת"ת קודם ועוד איך אנו חייבים במצות כבוד לאחר מיתתם כדאיתא בסי' ר"מ ולאחר מיתה נאמר ועבד חפשי מאדוניו אלא וודאי לפי ענ"ד פשוט דאין כאן שיעבוד הגוף וא"כ ל"ש באבות ואינך מחילה כי אם ע"ד הריני כאלו התקבלתי וזה הוא רצוני וא"כ א"י למחול כלל ע"ד שלב"ל ורק כל זמן שאינם חוזרין היא מחילה חדשה אבל פשיטא לי דיכולין לחזור והוא פשוט לפי ענ"ד איברא דלכאורה להביא ראיה בהיפוך מדברי המרדכי המובא בטו"ז באו"ח סי' קכ"ח סקל"ט שכ' שעבד כהן מושכחת לה מטעם מחילה ומה שהקשה שם הטו"ז א"כ גם יהי' לו אפשר למחול על כהונתו ולישא גרושה ולפי ענ"ד פשוט בוודאי הקדושה א"י למחול רק הדבר שהוא להנאתו יכול לומר זה הוא רצוני כדברי הר"ן הנ"ל וכעין זה כ' שם הא"ר ולפי הנ"ל אי ס"ד דיכול לחזור ממחילתו א"כ איך נמכר בעבד עברי שמא יחזור אלא נראה שא"י לחזור מיהו זה ליתא דלעיל שפיר אמרנו דבמה יקנה זה אבל כאן שמוכר ומשעבד גופו ואפילו לדבר שלב"ל יוכל לשעבד כדקי"ל בחו"מ סי' ר"ט ובדברי רשב"ם ב"ב דף קנ"ז א"כ בוודאי א"י לחזור.

והמל"מ בפ"ג מעבדים דין ח' הקשה על המכילתא דתנא ר"מ דאינו נרצע ושוב תנא דאינו נמכר וכיון דאינו נמכר איך יהא נרצע ועפ"י דברי המרדכי לא קשה דברוצה למחול על כבודו שפיר נמכר ואפילו במכרוהו ב"ד ואומר רוצה אני אבל במכרוהו ב"ד וא"ר למחול תנא דאינו נמכר בע"כ וא"ש: והנה בשאר וכסות שפיר שייך מחילה דהיינו שיעבוד הגוף אבל בעונה סובר רש"י דאין מחילתה מהני וטעמא נראה דהנה לאו מפורש הוא ועונתה לא יגרע ופי' הרמב"ם והחינוך היינו כשמבטל עונתה לצערה ולכך אע"ג דהיא מוחלת השיעבוד מ"מ עדיין נשאר עליו מצות ל"ת שלא לצערה ועוד יש להסביר דמחילה שייך רק בדבר שהאדם מוחזק בו אבל אם היא מוחלת לו גופה שיהא רשאי לצערה לזה לא מהני דגופה אינו בידו וממילא פשיטא דמ"מ מהני מחילתה על דעת הריני כאלו התקבלתי וזהו רצוני אלא דבזה הוא יכולה לחזור ולכך שפיר אמרו בפ' אעפ"י דרשותה מהני ומיושבים קושיות המל"מ בפ"ו מאישות הנ"ל מיהו יש לכוון זה בת' המל"מ: והנה מעלתו נ"י הקשה ע"ד הרשב"א ר"פ אעפ"י שכ' דר"מ דסובר ע"מ שאין לך עלי שאר וכו' לא מהני דסובר דכוונתו לבטל ר"ח ור"י ס"ל דכוונתו ע"מ שתמחול והקשה מעלתו הא ר"מ סובר בפ"ק דעירובין דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ומישבים דבריו ה"נ נימא דכוונתו

על מחילה ולפי ענ"ד ר"מ לטעמי דבעי' ת"כ ולא ס"ל מכלל הן נשמע לאו אע"ג דודאי פשיטא דמודה דנשמע מכללא כדס"ל לר"מ עצמו באיסורא כדאיתא ס"פ שבועות העדות מ"מ סובר ר"מ מאי דנשמע מכללא לא אליהו כולי האי כמו שמפרש ולכך מאי דנשמע מכללא לא סגי לבטל המעשה ולא סגי להשביע בו עדים ולחייב עליו משום מקלל לחברו עכ"פ סובר ר"מ מה דאינו מפרש אע"ג דממילא נשמע אין לו כח לבטל המעשה וה"ה מה שאנו מוכיחין מלשונו מטעם דא"א מוציא דבריו לבטלה אין לו כח לבטל המעשה והוא פשוט ונכון: איברא דלפי סברא זו תקשה באמת לדעת הרמב"ם וסייעתו דפסק בפ"ו מאישות כר"מ דבעי' ת"כ א"כ איך פסק כאן כר"י הרי אין התנאי מבואר כראוי ונראה דהרמב"ם שוב לטעמי' דפסק בע"מ לא בעינן ת"כ וא"כ א"ש הכל: ועפי"ז אפשר לישב ע"ד פלפול קושיא הנ"ל דהנה אם נימא דכוונתו על מחילה ואין אדם מוחל דשלב"ל א"כ ע"כ כוונתו ע"מ שתמחול כשיבוא לכלל החיוב ולפי"ז לר"י דסובר בגיטין דף ע"ה דע"מ לאו כאומר מעכשיו ודווקא לכשתתן א"כ ממנ"פ הא תנאי סותר למעשה והוי כמתנה בדבר שא"א לקיימו שהרי הקידושין לא יחולו עד שתמחול והיא א"א לה למחול כל זמן שלא חלו הקידושין מיהו י"ל לר"י דסובר כרבי שם דע"מ כאומר מעכשיו אמנם לר"מ דכתב השעה"מ בפ"ו מאישות דמשמע דסובר דע"מ לאו כאומר מעכשיו ממאי דבעי' ת"כ גם בע"מ א"כ תקשה כנ"ל ת"ל דתנאי בטל מטעם שאי אפשר לקיימו וכי תימא ר"מ לטעמי' סובר אדם מקנה דשלב"ל זה אינו לפי מ"ש הפנ"י ר"פ הכותב דמחילה דהוי דיבור בעלמא מודה ר"מ דלא מהני על דבר שלב"ל וע"כ צ"ל דבאמת אין כוונתו על מחילה ורק כוונתו שמתנה שלא יהא עליו שום דין שאר וכו' א"כ הוי מתנה על מה שכתוב בתורה וא"כ שפיר סובר ר"מ דהוי מתנה עמשכ"ב וא"ש ואמנם עיקר הדבר כמ"ש מעיקרא והוא נכון ואמת לפי ענ"ד: תשובה רי"ט שיל"ת חוסט יום כ"ד שבט תר"ל לפ"ק יצו ה' את הברכה וחיים ושלום לקהל עדת ישורון דק"ק פלוני וכו': הנה יד כתובה אלי במגילה עפה הגיעה לידי בשבוע העברה שמעתי ותרגז בטני מקול מחצצים מגרי מדון במרא דאתרא היושב על כסא הוראה בצדק ובמשור חמשה עשר שנים בקהלתכם וקמו מאנשי עירו החייבים בכבודו וימירו את כבודו בקלון ודורשים לגנאי את אמרי פיו כאלו נגע בכבוד הרב הצדיק וכו' שליט"א לזאת החרימו אותו ואת כל המבקשים תורה והוראה ממנו והרב נ"י עומד וצווח דיעמדו עמו לפני ב"ד הנרצה ואין שומע לו כאשר הועד לפני מהרבה יחידי סגולה מקהלתכם וכאלו עולם הפקר ואם אמנם שמוע בין אחיכם כתיב מכל מקום מי רשאי לעמוד מנגד לשמוע זילותא דמרא דאתרא בהרמת יד נגדו והנה אפילו לפי דעתם ושיטתם דפגע בדיבורו כנגד כבוד הרב הצדיק וכו' שליט"א איך היו רשאים להחרים ומנדין על כבוד הרב אמרו אבל לא מחריםין כדקי"ל ביו"ד סי' של"ד סעי' י"ח והוא מהריב"ש ואע"ג דש"ך שם בס"ק כ' מסברא דווקא יחיד אבל ב"ד שרי דבריו לכאורה תמוהין דהרי הריב"ש הקשה על עצמו מהא דברכוהו לר"א הגדול וס"ל דהיינו חרם ות"י משום דהרבה במחלוקת וכן פסק ביו"ד ברמ"א ואי ס"ד דווקא יחיד והלוא אצל ר"א רבים הוי ותו דבנידון הנ"ל דכלהו תלמידי הרב הן שמנדין לכבודו וביאר שם ביו"ד בסעי' ט"ז דהוי גם כפגע בכבודם וכולם הוי כבעלי דברים ואינם נקראים ב"ד: ובזה נראה לישב דברי הש"ך הנ"ל דסובר דגם גבי ר"א צד שכנגדו כולם בעלי דברים הוי ואינם בכלל ב"ד וה"ה בנידון שלנו והשנית לפי מה שהועד לפני שעי"ז אין להרב לחם פרנסתו לא לו ולא לביתו שהעמידו להם מורה אחר שלא הגיע להוראה וסילקו את הרב מרבנות שלו ומחיותו החרימו ואם נתחייב נידוי אבל חיותו וחיות ביתו לא הפסיד ואליו נושאים את נפשם אשתו וביתו המנוקים שהרי אפילו למוחרם אמרינן דעושה חנות

בכדי חייו ועוסקים עמו בכדי חייו במשא ובמתן ומוכח דאין רשאין לפסוק חיותי' והשלישית כיון שעומד וצווח דרוצה לציית דין לפני ב"ד לא מבעי' אם אמר כן קודם שהחרימו הדין פשוט ומבואר לפסק הלכה בש"ע יו"ד סי' של"ד סעי' י"ח דבכה"ג אין הנידוי והחרם חל כלל וכלל אלא אפילו אם אמר כן לאחר שכבר החרימו שאז חל עד שיתקן וא"כ הם צריכים לעמוד עמו בדין לידע במה יתקן שהרי זה תכלית כל הנידוי והחרם כדי שיקבל עליו ויעשה כראוי ובדבר שאינו ידוע מי יאמר לו מה ראוי ומה אינו ראוי לעשות וע"כ צריך שיעמדו בפני ב"ד וכדקי"ל בחו"מ סי' י"א סעי' ד' במי שנידוהו משום דלא ציית דינא ועיין שם בסמ"ע ואע"ג שכ' הפנים מאירות ח"א סי' צ' להוכיח דאפילו בעשה תשובה מנדין מדברי התוס' ביבמות דף כ"ב ע"ב ד"ה בעשה תשובה ע"כ לענין נידוי לכבוד הרב דפסק רמ"א הנ"ל כמהרי"ק דמהני פיוס ע"כ או דפליג אתוס' או דהכא שאני (והרי"ף והרמב"ם והובאו במרדכי שם פליגו על התוס' וס"ל דבלא עשה תשובה מיירי ובזה מיושב מה שהעיר הלח"מ בפ"ה מה' ממרים דין י"ג עיי"ש ותמהני על הפמ"א שלא העיר ע"ז שתלי' במחלוקת) ולענין נידון דידן בלא"ה אין נפ"מ בזה שהרי כבר עברו יותר מז' ימים מזמן הנידוי והחומרא רק ע"כ כדי שיציית דין וכיון שעומד וצווח שרוצה לציית דין מה לו לעשות עוד וסופם מוכיח על תחילתם שלא הי' הנידוי לכבוד הרב הגדול הקדוש שלכם אלא לנקום נקם ולצערו א"כ הרי בכה"ג קיי"ל דאין הנידוי חל כלל כמבואר ביו"ד סי' של"ד סעי' י"ט וכל זה הארכתי הואיל ולא שמעתי טעות הצד שהם כנגד הרב אבל לפי מה ששמעתי לא פגע הרב מרא דאתרא בכבוד הרב הצדיק הקדוש נ"י הנ"ל חלילה ומה שהוכיח ואמר שאין זה דרך העבודה על אחד שגיזם לא עשה אלא כפי מה שמחוייב עליו מצות תוכחה והוכח לחכם ויאהבוך כתיב וא"כ לפי דבריהם נידו אותו שלא כדין ואינו נידוי והוא כדבר שאין בו ממש ורק שנאה תעורר מדנים.

ועליכם.

קהל הקודש קהל פ' אקרא עד מתי תאכל חרב ותלהט אש בחרמות ונידויים אין זה כבוד לרבכם הרב הקדוש שליט"א ולא ניחא לי' למרייהו לומר כן ומורי הגאון בעל חת"ס זצ"ל פי' הקרא במשלי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו דהכוונה שאם המתנגדים כל א' רוצה בדבר אחר והם רחוקים בתכליתם שזה לעומת זה קשה לעשות שלום ביניהם אבל אם שניהם רוצים בתכלית אחד אלא שזה סובר דדרך זה עדיף וזה סובר דדרך אחר עדיף כבר הם מיוחדים לתכלית אחד באלו קרוב מאוד לעשות שלום ביניהם וע"ז אמר ברצות ה' דרכי איש ואמר גם אויביו ר"ל גם אויביו רוצים דרכי ה' ולעשות רצונו חפצים אז ישלימו וכן אני קורא לכם לשלום הלוא עם ה' אתם הביטו אל צור חוצבתם הלא כלכם וודאי רצונכם לעשות חפץ ה' ואם האחד טועה הלוא כל הלבבות דורש ה' והרב המאוה"ג וכו' מרא דאתרא עומד וצווח כי גדול בעיניו כבוד הרב הקדוש כו' שליט"א וחלילה לו לעשות כנגד כבודו ואם בכל זאת לא סגי יעמדו עמו בפני ב"ד הנרצה לשניכם או בזה בל"א וזה בל"א והדין יברר וכה יהי' וכה יקים ואם בכל אלה לא תשמעו הרי אני מוכן ומזומן לצרף עצמי עם שאר רבנים המפורסמים להציל עשוק מיד עשוקו והשומע לדבריני יבוא עליו ברכת טוב דברי השוחר טוכם ומבקש שלומכם ה"ק משה שיק מברעזאוועתשובה ר"כ בעזה"י פ' חי' תרל"ז לפ"ק חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלג מוה' קאפל קונשטאט נ'י אבדק"ק ווערבויא יע"א.

מכתבו קבלתי וראיתי מתוכו שרוצה תשובה ממני מיד לזאת הנני משיב בקצרה וחלילה לי להורות הלכה בדבר שצ"ע ותלי' בכמה פלוגתות רק באתי לעורר את מעלתו נ"י על מה שכ' לפלפל בענין שנבחר לב"ד על רב אחד שיש עליו ערעור מבני תורה יראים בענין מעשיו והוראתו והנה מעלתו נ"י כ' כיון דקי"ל דאב"ד שסרח אין מנדין ואין מלקין אותו ואין מורידין אותו מגדולתו כדאיתא בירושלמי פ' אלו מגלחין דנמנו באושא כ"ש שאין מעבירין אותו.

גם גוף הדבר דאין מנדין קשה לי דביבמות דף קכ"א ע"א איתא דרב ושמואל בעי לשמתי' לרב שילא משום דהתיר אשה שנטבע בעלה במים שאין להם סוף אלא משום דאתגלי מלתא דהודה רב שילא דטעי ומזה למד שם היש"ש דמי שמוחזק להוראה וטעה לא זה שאין מנדין אותו אלא גם אין מורידין אותו מגדולתו והובא בברכ"י ביו"ד סי' רמ"ג משמע דווקא בטעה כעין מעשה דהתם אבל בעלמא מנדין וכ"ש שמורידין אותו וקשה למה פסק הרמב"ם וש"ע בס"י של"ד סעי' מ"ב כר"ל וכו' הכ"מ משום דהוא מרא דתלמודא טפי ולפי הנראה ביבמות דף הנ"ל גם רב ושמואל ס"ל הכי דמנדין ומדברי יש"ש הנ"ל משמע דכ"ש דמורידין: והכ"מ פ"ז מהלכות ת"ת כ' דווקא בחכם גדול אין מנדין שכן מוכח מדברי הרמב"ם אבל בצורבא מרבנן אחר מנדין אם הוא חייב נידוי וכ"ש האידנא דקי"ל דאין דין ת"ח בזה"ז כדאיתא שם בס"י רמ"ג ובשבות יעקב סי' קכ"ט הובא בברכ"י ס"ל דצורבא מרבנן גם האידנא איתא ובברכ"י חחו"מ סי' ט"ו חולק עליו ועכ"פ גם בזמן הזה צריכין אנו לחוש טובא לכבוד התורה ואדרבה האידנא צריכין יותר לחוש לכבוד התורה מה שאפשר ואפי"ה אפילו נימא דגם בזה יפתח בדורו כשמואל בדורו מ"מ הנידון שלנו ברב שמקבל פרס מהקהל וכמבואר בש"ע חו"מ סי' ט' וביאר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחחו"מ סי' קס"ד וקס"ו הטעם דהוא קיום התורה וא"כ אם הרב אינו נוהג כשורה מסתמא אין חייבין ליתן לו פרס ואפילו כהן שנאמר יורו משפטיך ליעקב ואמרינן בפ' ראשית הגז דאין נותנין לכהן ע"ה שנאמ' בד"ה לתת מנת כהנים ולוים למען יחזיקו בתורת ה' ודרשו כהנים המחזיקין בתורת ה' וכו' ומדברי הרמב"ם סופ"ו מסנהדרין דפסק ראש הישיבה שחטא ונלקה אינו חוזר לשררותו והובא בדברי מרן חחו"מ סי' הנ"ל הטעם בשם הכ"מ משום דלא ינהגו בו כבוד ובוודאי אין הטעם משום דנלקה אלא משום שחטא ועבר עבירה בפרהסיא שידעו בו רבים והתרו בו דמלקות ה"י אפשר להיות בצנעא ודווקא בסרח וכיוצא בזה אמרינן דאין מלקין אבל אם באמת עבר עבירה דאורייתא נראה מדברי הרמב"ם דמעבירין אם יש עדים ואפשר דווקא אם התרו בו שאז מוכח שעבר במזיד שהרי לדין אפ"י חבר צריך התראה: מיהו אפילו נימא דאין מעבירין נראה דהיינו דווקא במקום שאין לחוש שיבוא מכשול על ידו אבל האידנא דהרב הוא המורה הוראה ואם הוא מזלזל במצות ויש לחוש שיכשלו רבים ע"י מעשיו וע"י הוראתו בוודאי במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' וקי"ל ביו"ד סי' רמ"ג דת"ח המזלזל במצות הרי הוא כקל שבקלים ובספר ברכ"י שם כ' דת"ח שיש בידו חילול השם אסור לשמוע את דבריו ולסמוך על הוראתו ועיין ברמב"ם פ"ה מיסודה"ת דין י"א: וכל זה אם נתברר הדבר עפ"י עדים ומעלתו הביא דברי הגאון מרן בחת"ס בחו"מ סי' כ"ה שכ' דהעדים צריכין להיות ממקום אחר דהעדים הדרים בעירו הם נוגעין ופסולים לעדות ולדיינים כדקי"ל בגונב ס"ת מן העיר שצריכין עדים ודיינים דווקא ממקום אחר ושם בס"י כ"ה לא מצאתי זה אלא בחאו"ח סי' מ"א כ' מרן כן דלהעבירו הם נוגעין בעדות אבל להענישו הם נאמנים גם אם העדים הם מעירו עיי"ש ואפשר אם העידו להעבירו גם לענין להענישו אינם נאמנים דעדות שבטלה מקצתו בטלה כולה ומיהו הא קי"ל בחו"מ סי' ל"ז בסופו דבכה"ג יכולין

לסלק עצמן מן הנגיעה בעדות וגם שיש מנהג לקבל עדים אפילו מעירו ובכל הנך יש דינים ופולפולים א"כ בנידון הנ"ל אם העדים רוצים לקבל על עצמן בקנין שרוצים לשלם מה שמגיע עליהם מתשלומין הם ישלמו לרב אחר הסמוך להן א"כ אינם נוגעים בעדותן: מיהו גם בזה יש פלפול בש"ך שם אי לא בעינן הסילוק דווקא קודם התחלת העדות דבעינן תחילתן וסופן בכשרות דפליגו בזה הראשונים וא"כ אם לא סלקו עצמן בקנין מקודם אלא עתה רוצים לסלק עצמם יש בזה פלוגתא והוי ספיקא דדינא אי כדברי הפוסקים שם דיכולין לומר קים לי א"כ אין יכולין לפסול את הרב מ"מ היוצא לנו מזה דהבני תורה וסייעתם שמעריין על הרב אם יכולין להעיד עליו בבירור אפילו אם עדותם לא יועיל לפסול את הרב מ"מ מהני עדותם לפטור עצמן מתשלומין ממה שעבר וממה שיהי' להבא וגם אסורים לאכול בדבר שהורה בו ובלא"ה הוא פלפול בין הפוסקים אי שייך בכה"ג שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא כיון שאינו ברור איסורו אבל לפי האמור דעל עצמן הם נאמנים כיון שאמרו קים לי בוודאי אין לחייבן לשלם לפרס הרב ההוא וכל זה כתבתי רק לעורר אבל על גוף הדבר שמעלתו נ"י דן עלי' הנני אין אומר דבר בהלכה זו כי אין אני יודע גוף הענין גם צריך עיון לפסוק בדבר שחיינו תלויין בו ולהעביר האדם מפרנסתו ואחתום בברכה המשולשת: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רכא בעזה"י עש"ק פ' תזריע תרל"ח לפ"ק.

דין רב שמתרעמים עליו באיזה דברים אם אפשר לסלקו כבר מבואר באריכות בדברי מרן חת"ס זצ"ל בחחו"מ סי' קס"ב וקס"ג וסי' ר"ז שאין עידי אותו העיר נאמנים עליו אפילו אם יש עדים אין ראוי להעבירו עיי"ש כמה אנפין בזה ולי הי' נראה דאע"ג דמרן הגאון זצ"ל כ' סתם לפי ענ"ד נראה דנהי דיש ראי' דאין יכולין להעבירו מנשיאתו אבל הא דהמנהג דנותנין לו פרנסתו כמבואר בחו"מ סי' ט' דזה אינו מדינא אלא שכן מנהג ישראל ליתן להרב העובד עבודתם בענין איסור והיתר ובשאר ענינים שיהי' לו פרנסה בכבוד ולזה אין ראי' מהירושלמי שהביא מרן בחת"ס דכיון דאין ראוי לעבוד את עבודתם מצד התרעומות שיש להם עליו עפ"י עדים וא"כ אין צריכין ליתן לו את פרנסתו ואין ראי' משם וצ"ע: תשובה רכ"ב בעזה"י יום ב' לסדר מצורע שנת תרל"ח לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב המאוה"ג המופלג בתורה וביראה מוה' שמואל פראנקיל נ"י האבדק"ק דאראג יע"א: מכתבו קבלתי אתמול ועל אשר נשאלתי על דבר הידוע והביא מעלתו דקי"ל בחו"מ סי' ק' סעי' ט' שכל מי שאינו ראוי להיות עד אינו ראוי להיות דיין ובסי' ל"ד משמע דאפילו בעבר עבירה מדרבנן פסול לעדות מדרבנן והא דאמר' ת"ח שעבר עבירה אל תהרהר אחריו היינו באקראי פעם או אפשר אפי' ב' פעמים אבל אם החזיק בכך או עבירה הנמשכת זמן רב לא אמרו זה ולענין הוראה חמור מבעדות דבעדות אפשר לו לומר אומר מותר ועוד שאינו נפסל עפ"י עדותו אבל לא לענין הוראה בקביעות דהוי כמו למסור לו עדות לכתחילה כמבואר ברמ"א שם סי' ל"ד סעי' כ"ה ועוד שבעדות כיון שלקה חוזר לכשרותו אבל אב"ד שלקה יורד מגדולתו כמ"ש בתשובת מרן בעל חת"ס זצ"ל בסימן קס"ב מהרמב"ם בה' סנהדרין סו"פ י"ז ועוד למסור לו לכתחילה בקביעות אפילו הכרזה אינה צריך ונראה דבלא"ה הוי הכרזה דהרי מבואר שם סעי' כ"ג דאם הענישן ברבים על עבירות הוי כמו הכרזה ושם הוי נמי פרסום עכ"ל בקיצור.

והנה גוף הדין דמי שעבר עבירה פסול להיות עד ודיין הוא תמוה דהא קי"ל חשוד לדבר אחד לא הוי חשוד לכה"ת כולה כדקי"ל ביו"ד סי' קי"ט סעי' ד' וסעי' ה' וז' ודעת הש"ך שם בס"ק י"ב דאינו חשוד אפילו אם הוא חשוד לדבר חמור אינו חשוד לדבר קל אא"כ הוא בענין אחד

ומביא כן בשם רמב"ן בתשובה סי' ק"ע ורשב"א סימן ס"ד ולמה אמרו כאן דנפסל וצריך לומר דגזיה"כ הוא דפסול לעדות וכבר האריך הרמב"ם בהלכות עדות פ"י וי"א דסתם ע"ה הוא בחזקת פסול ות"ח הוא בחזקת כשרות וסיים שם דכל זה לענין עדות ממון אבל לענין איסור ע"א נאמן באיסורין אעפ"י שהוא פסול לשאר עדות דהרי רשע בעבירה ששחט שחיטתו כשרה ונאמן לומר דכהלכה שחט כן כ' בפ"י מעדות הלכה ז' ובהלכה ח' נתן טעם משום דחזקה דאין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים יעוי"ש: וכן הובא ביו"ד סי' קכ"ז ועיין בטו"ז רס"י צ"ח שכ"ג"כ סברא זו דאפילו בגוי מסלפ"ת הי' אפשר להקל דאזלינן בתר אומדנא וא"כ מבואר הא דקי"ל בחו"מ סי' ז' סעי' ט' ובסימן ל"ד הנ"ל דהוא רק לענין ממון אבל לענין איסור אפילו הוא רשע כמ"ש רמב"ם הנ"ל נאמן ובש"ע יו"ד סי' ב' סעי' ו' פסק דמומר לא' משאר עבירות אין צריך לבדוק לו סכין ולהרמב"ם צריך ולכאורה דבריו סותרין זה את זה למ"ש בפ"י מהלכות עדות הנ"ל וצריך לומר דדווקא לענין בדיקת סכין שהוא טרחא מרובה חיישינן שמא יזלזל להרמב"ם אבל לענין שאר עדות איסור והיתר נאמן וכ"ש בענין הוראת או"ה דאמרינן דאין חשוד להכשיל חבירו דאין אדם חוטא ולא לו ובפרט שלא עבר אלא בדברים שאפשר שמורים היתר לעצמם וע"כ משום חשד הנ"ל אינו נפסל להוראה ודוק: תשובה רכ"ג עוד להרב הנ"ל בענין הנ"ל מה שהביא מעלתו נ"י שאיש נאמן העיד שהיו מסובין בסעודה וחסף אחד עוגה הנהוגה בסעודת נישואין ונשבע הרב דאסור לברך עלי' ואח"כ ברך הרב עצמו על החתיכה ממנה גם בזה יכולין להפוך בזכותו כמצוה עלינו להפוך בזכות צורבא מרבנן דסמך על הא דאיתא באו"ח סי' תרמ"ט סעי' א' בגזל או אם אפי' אם קנה בשינוי אפי"ה אין לברך על אתרוג ההוא ונקרא בוצע ברך ומביא שם המחבר הדיעה דדווקא הגנב עצמו אבל לאחרים מותר ולא הוי מצוה הב"ע דהוא לא עשה העבירה וא"כ להגנב עצמו שפיר נשבע הרב דאסור לו לברך אבל לאחרים הוא מותר ויעויין שם במג"א שפקפק קצת בזה מ"מ לדינא אין לתפוס עליו גם בזה.

ונהי דאין זה דרך הישרה דרך תלמידי חכמים ומצד התנהגות עצמו בא לכל הדברים מ"מ אין לפסלו על ידי זה וע"כ לדעתי אפילו אם יתרצה לילך מיד משם אם יתנו לו מעות הנקצב מ"מ אין אני מסכים כי גנאי הוא לתורה ויאמרו שפסלו אותו וגם אם באמת פסלו אותו הי' ראוי לפסול גם הכלים מה שהורה בהן מאז שהתחילו לחשוש עליו החששות והיו כולם אסורים והוי כתרתי דסתרו אהדדי ונהי דאדרבה קלקולתו הוא תקנתו דע"כ יהיו יודעים שלא פסלוהו משום דאם היו פוסלים אותו היו הכלים אסורים למפרע מיהא עמא דארעא לאו בני תורה נינהו ויוציאו עליו לעז שפסלוהו וגנאי הוא לתורה ואנו צריכין לחוש לכבוד התורה: ולכך אם אפשר בדרך פשר יהי' עוד שם רב איזה חדשים או חצי שנה כפי ראות עיני הדיינים וגם האנשים שאסרו עליהם הוראתו אם מצד נדר הרי יש התרה ואם מצד שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא מהני אמתלא כדאיתא בכתובות דף כ"ב וכמבואר בפוסקים מ"מ טוב כדי לתוך השלום שיתרצה הרב לזה ליתן רשות להורות לאיש אחר הראוי לזה וברשותו בוודאי מותר והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי ידידו הדורש שלומו: ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה רכ"ד בעזה"י תמוז שנת תרל"ג לפ"ק חוסט.

נשאלתי ע"ד גלילות שהתאספו יחד לקבל להם רב ונמנו וגמרו על רב אחד שעלה עפ"י רוב דיעות וכתבו כן בפנקס הקהל בפראטקא"לל שלהם ושלחו והודיעו להרב ההוא וביני וביני חזרו אנשים מגליל אחד ונסוגו אחור לקבל להם רב בפ"ע ולאחר שכבר בא הרב הראשון למכון שבתי קבלו להם הגליל רב אחר והתרו בהם שאר הגלילות שלא יעשו כזאת אלא יעמדו עמהם

לפני ב"ד צדק ולא שמעו לקול התראתם ונשאלתי על זה אי יכולין למחות ולאסור להרב ההוא שבא בגליל ההוא או לא והנה שמוע בין אחיכם כתיב ובלי שמוע ב' הטענות אין להורות אבל כיון שהתרו בהן ולא אבו שמוע צריכין אנו להציע הדין אם האמת הוא כדברי התובעין שהסכימו מתחילה לקבל עפ"י הרוב וכן קבלו: הנה בחו"מ סי' קע"ו סעי' ג' הובא ברמ"א שם י"א דשותפין בדיבור בעלמא קנו לאהדדי ואפילו ע"ד שלב"ל דהואיל מהנים זה לזה גמרו ומקנו והישובים והגלילות זה לזה הם כשותפין לענין קבלת רב וא"כ תלי' בפלוגתא ההוא ולכאורה יש ראייה לשיטה זו מקרא דפ' שופטי' דכתיב חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות וקרא הכתוב המשמורת ע"י תנאם שהתנו ביניהם ממכריו על האבות ואפילו בדבר שלב"ל מיהו אפשר התם הוי רבים ודינם כקהל דקי"ל דא"צ קנין וכן פסק הרמ"א בתשו' סי' נ' מדברי הגהות מרדכי פ' האומנים דקהל שקבלו עליהם רב אינם יכולין לחזור דדברי קהל אינם צריכין קנין ועיין בתשובת מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רל"א ובתשובת שואל ומשיב ח"ב סי' ל"ג דאפילו בדבר שלב"ל כהכנסות גיטין וקידושין הוי השגת גבול עיי"ש ועיין בספר זכור לאברהם בחו"מ אות ד שהביא גם כן דבציבור מועיל אפילו בדבר שלב"ל: ונראה דאע"ג דהדרך עתה ליתן כתב רבנות וגם עדיין לא קצוב דמים ובשאר קנינים בעינין קציצה זהו אפשר אם כל הקהל חוזרים יש להסתפק בזה אבל מצד טעם הראשון דהשותפין משועבדים להדדי לפי דעת י"א לכל הפחות בדבר הנעשה ברבים כדלעיל נראה דלא יוכלו לחזור חד גליל מיתר הגלילות כן נראה לי והנה אם אין הקהל יכולין לחזור בו הוי הבא בגבולו משיג גבול וכמ"ש מרן הגאון בחת"ס סי' רל"א הנ"ל דהוי גזל ובספרי הקשה דלמה לי קרא דלא תשיג ת"ל משום גזל ותי' לעבור בב' לאוין וא"כ אפי' בגזל דרבנן קי"ל ביר"ד סי' ל"ד דפסול לעדות ושם בסי' ז' קי"ל כל שפסול להעיד פסול לדין ובלא"ה הרב הבא בגבולו העולם מרננין אחריו ואיכא חילול השם: והרמב"ם במנין המצות ל"ת ס"ג כ' דאפילו דבר שהוא מותר אלא שהעולם סוברים שהוא איסור הוי בכלל חילול השם ובברכ"י ביו"ד סי' רמ"ג הביא בשם זקן אהרן דכל שיש בו אילו השם אסור לשמוע הוראה שלו ואמרינן בפרק אין מעמידין דף ל"ז תשתעי מיני' דאיכו דאכיל פת ארמאי כו' ופירש הר"ן דע"כ משום שלא שמע וזלזל בדבריהם לא יאמרו שמועה מפיו ובש"ע יו"ד סי' רמ"ו איתא שת"ח שאינו הולך בדרך טובה אין לומדין ממנו עד שיוחזר למוטב ומכל הנ"ל נשמע כדברי ספר זקן אהרן וא"כ בנידון שלנו נהי דגוף הדין והמשפט בין הגלילות צריך לשמוע טענת שניהם אבל הרב שבא לגבול מה שהמון עם אומרים עליו שהותרה הרצועה להשיג גבול ואיכא חילול השם יפה כ' ברכ"י הנ"ל ואין לשמוע הוראתו עד יציית דין תורה וכאשר יאמרו הבד"צ יקים והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה רכ"ה בעזה"י חוסט שנת תרל"ב לפ"ק מה ששאל ממני עצה בענין הליכה להיות רב בקהל הידועה לא אדע כוונתו וסיבת ספיקתו ומה שאלה שאל אי כוונתו לשאול אי עדיף שיסע לא"י או ישאר בכאן לעסוק בצרכי ציבור הנה ע"ז כבר אמרו כללים הרב במעיל צדקה סי' כ"ו האריך וביאר היטב דוודאי גם בזה"ז ישיבת א"י מצוה אלא שכללא כייל דהיינו אם יוכל להסתפק שם ע"י ממונו אבל להטיל עצמו על הציבור על הצדקה לא שמיעא לי' וכיו"ב דעת מרן זצ"ל בחת"ס ח"ר מאהע"ז סי' קל"ב ובחיו"ד סי' רל"ד כ' עוד דוודאי ללמוד התורה ולתפוס ישיבה וודאי עדיף משיבת א"י דהרי אמרינן סופ"ק דמגילה דעזרא לא סליק לא"י כל זמן שרבו קיים ומטעם זה לא קשה מה שהקשו להנוב"י מהדו"ת סי' ר"ה מדוע לא נסעו בעלי התוס' לא"י בפרט שהן הקשו בסוטה דף ה' דליחשב מתי ח"ל בין הנך דלית להו בעולם התחי' ולהנ"ל לתי' הב' הם עסקו בתורה ובישיבה דעדיף משיבת א"י וא"כ אם א"י מזכה

כ"ש לימוד התורה ותפיסת ישיבה ולכלל הראשון אפשר שבעלי התוס' היו אנוסים מאיזה טעם וחישב לעשות מצוה ונאנס הוי כאלו עשאה א"כ הרי הי' להם גם מ"ע של ישיבת א"י ושפיר זוכין לעולם התחי': ואם שאלתו מצד חולשתו לב יודע מרת נפשו ואיהו קים לי' בגוי' טפי והי' הטוב ידריכנו בדרך הטוב והאמת וכאשר ישים הי' בלבו בלי שום נטי' לשום צד כן יעשה וד' יצליח בידו דברי ידידו ורבו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רכ"ו נדרשתי לאשר נשאלתי מאת הנגיד התורני וביקש ממני לכתוב לך דעתי בענין נסיעתך וכל התקלות והמכשולים שיכולים לבוא עי"ז ואם אמנם שקשה לענות וליעץ בדבר הזה שאתה מבפנים ואני מבחוץ אפי"ה לא אוכל למנוע להעיר אם אמנם שאתה יודע מעלת זכות הרבים ומקרא מלא נאמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים ותוס' בשבת דף ד' ע"א כתבו כדי שיזכו רבים או כדי שלא יבוא מכשול לרבים אמרי' אפי' חטא כדי שיזכה חבריך ולכאורה קשה לי ע"ז מהא דיליף בסוף פ"ק דמגילה דגדולה ת"ת מבנין ביהמ"ק מעזרא והא בנין ביהמ"ק צורך רבים הוא: ונראה דוודאי גם בלי עזרא לא הי' חשש ביטול הבנין שכבר היו שם נחמי' וחבריו אלא כדי שיזכה עזרא ג"כ בבנין וע"ז שפיר אמרו גדולה ת"ת ועל ברוך בן נרי' גופי' שהקשה המהרש"א שם מדוע לא הי' עולה לדעתי אצלו הי' ת"ת דרבים ורבים צריכין לו דהיינו כל ישראל שנשארו בבבל ות"ת דרבים דעדיף מהכל פשיטא דאינו נדחה מפני בנין ביהמ"ק כדאיתא במגילה דף ג' דת"ת דרבים עדיף מעבודה רק בעזרא שהי' רק ת"ת דיחיד ואין רבים תלויים בו נגד זה גם בנין בהמ"ק אצלו הי' רק של יחיד כדלעיל: אלא דעדיין קשה לי מנ"ל לש"ס לומר דטעמו של עזרא דלא עלה משום דגדול ת"ת דלמא משום דכבר עסק בו והעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת ופירש"י בסוכה דף כ"ה ע"ב בד"ה שחל שביעי שלהן וכו' דאף מצוה קלה קודמת עיי"ש ולכך לא הניח עסק התורה וצריך לומר דבכל בוקר מתחיל חיוב חדש עסק התורה ומצות בנין ביהמ"ק אלא דאכתי קשה הא אין מעבירין על המצות ולדעת הח"צ סי' ק"ו אפילו כדי לעשות גדולה ממנה וצ"ע: ומטעם זה נמי אצלך איך תניח מצוה דרבים שאתה עוסק בה לעשות מצוה לימוד התורה ועוד שלדעתי זה הוי כמו אין ספק מוציא מידי וודאי וגדולה חזקה אמרו חכז"ל לכך הי' נ"ל שאין ראוי להניח מקום שזכות רבים תלי' בי' למקום שנראה שיהא יכול לקנות שלימות יותר אמנם הואיל ואין אני יודע תוכן הדברים ממש ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות מה שיוכל לתקן ומה שיש עוד חששות וכו' לזה אין הדבר מוכרע אצלי בבירור והי' עמך וידריכך בדרך הטוב והישר בעיני הי' וזכות אבותיך יהי' בסעודך דברי ידידך ורבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רכ"ז שיל"ת חוסט יום ה' ד' תשרי תרל"ד לפ"ק: גמר חתימה טובה וברכה והצלחה יהא לראש גבר תלמידי הרב הגדול המופלג המפורסם כש"ת מוה' זלמן שפיצער נ"י רב בקהל הקודש בוויין יע"א: מכתבך קבלתי בער"ה ונהניתי בו ובו שאלתני ליעץ אותך אם תקבל המשרה על שכמך להיות רב בק"ק מאטרסדארף יע"א הרוצים בכך כי שם תוכל להרביץ תורה ונפשך חשקה ללמוד וללמד ובוודאי בזה צדקת דמעלת הלימוד גדול מאוד ובלבד גדלה אם נהנה ממנה ולולא תורתך שעשועי וכו' אבל לעמוד על המשמר ולעמוד בפרץ אברוחי ארי בעלמא הוא וגם אינו נוח לאדם ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל המליץ על לשון התרגום בפ' חקת התורה דא גזירת אורייתא אשר צוה הי' לאמור ולהוכיח: ואעפי"כ צריכין אנו לדון באשר הוא שם דאמרינן בפ"ק דמ"ק דף ט' על הסתירה דבקרא א' נאמר אורח חיים פן תפלוס כו' ומסיק דמצוה שא"א לקיים ע"י אחר אזהר אורח חיים פן תפלוס אפי' וכו' ובנידון הזה כבר כתבת בעצמך שא"א לעשות כמעשיך ע"י אחר א"כ אפילו מצוה קלה קודמת כפרש"י שם היינו אם

רוצה לברר א' מהם וכ"ש אם כבר הוא יושב ועוסק בה דעוסק במצוה פטור ממצוה אפילו חמורה ממנה כפירש"י בסוכה דף כ"ה וממילא אסור משום אין מעבירין על המצות והיינו אפילו אם מעמדך הוא מצוה קטנה אבל הרי כבר אמרו מוציא יקר מזולל כפי יהי' והקב"ה גוזר והוא מבטל ואמרו גדול המחטיאו יותר מהרגו ואם להציל נפשות מסכנות הגוף אין לך דבר שעומד בפני פ"נ ק"ו מפני סכנת הנשמה.

ואע"ג דתלמוד תורה הוא גדול אמרו מבטלין ת"ת להכנסת כלה כו' ורשעים בחייהן קרויים מתים ולהרבות להכניס המון בני ישראל לתורה אין לך הכנסת כלה גדול מזה וכבר נשאלתי על אותה ברייתא עצמה דמפלגת במצות הכנסת כלה ואידך ומסיים ות"ת כנגד כולם ואנן איפכא תנינא מבטלין ת"ת ואין כאן מקומו (עיין בחאו"ח סי' ב') וכיוצא בזה נשאלתי מאת תלמידי הרב המאה"ג מוה' זוסמאן נ"י האבדק"ק האלאש והשבתי לו כעין זה ואפי"ה כיון דדבר גדול הוא ודיני נפשות מתחילין רק מן הצד ישאל בזה גם את הגאון הצדיק מסאנז נ"י וגם לפעמים ע"י מעמד כזה מתבטל ונלכד בשגיאה ולחטוא בשביל שיזכה חבירו אין בכלל הנ"ל ואם אמנם שכתבתי דעתי הוא רק אומדנא לזה ישאל גם את הגאון מסאנז נ"י או להגאון מלעמבערג נ"י וכיוצא אמנם בנידון דמעלתו נ"י יש לדון עוד דבר אחר הרי הוא עומד באמצע המלחמה ואם דהתורה התירה בתחילה לילך לדבר מצוה אבל בעת המלחמה נאמר ופקדו שרי צבאות בראש העם ובנסיעתו יניע את לב המון בני ישראל וגם יש לחוש ח"ו לחילול השם ועתה אנו מתפללים יגדל נא כבוד ה' זהו דעתי ואם רצון ה' להגדילך להרביץ ולהרבות תורה עוד חזון למועד וה' ידריךך בדרך אמת וטוב ומישרים למען שמו ויאושך כוחך וחילך לתורה ולעבודה ולעמוד בפרץ וחיים ושלום וכל טוב יהי' לך ולכל אשר לך וגמר חתימה טובה דברי רבך הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. ע"ד ד"ת קשה עלי לראות בעוה"ר וד' ירחם וזכרני בתפילתך ואפי"ה ראיתי בהעברה בעלמא כי טרוד אני מאוד ועוסק בענין אחר ולא גברא רבה אני ולזאת אני מעיר רק בקצרה להראותך שראיתי את אשר חדשת דבבע"מ לכ"ע יש דיחוי דהתורה גילתה כיון שעבר ולמדין מזה לכיוצא בזה ויש להסביר דהוי כנעבדה בו עבירה דלגבוה פסול אפילו נשתנה ועיין במג"א סוסי' תרמ"ח ואע"ג דהוי דיבור כיון דע"י דיבורו מתעביד מעשה כמעשה חשיב אלא דהא דמפרש מדנקט לא תקריב מוכח זה א"כ מאי פריך בתמורה דף ה' ע"ב על רבא ממקדיש בע"מ אמאי חל נימא מדגילה דאינו בר הקרבה ע"כ דחל מיהו יש להסביר דבריו עפ"י תי' הש"ס ולסברתו א"צ לימוד דהרי מוכח כן מסברא דחולין דף קט"ו ויהי' ה' עמו מנאי הנ"ל.

תשובה רכח יתענג על רוב שלום תלמידי ש"ב המופלג בתורה כש"ת מוה' שלמה שיק נ"י מכתבך קבלתי ומה שבקשת ממני לחוות דעתי אם יש להבן של הרב דמתא ז"ל קדימה לקבלו לרב דמתא וכבר ראית דברי מרן הגאון בעל חתם סופר באו"ח סי' י"ב דהחזיק בדעת האומרים דבכתר תורה אין שייך בו ירושה ושם בסי' י"ג חזר קצת מדבריו דבזה"ז איכא למימר דיש בו משום ירושה והנראה לפענ"ד כיון דבספרי מבואר דבכל המנויין שבקרב ישראל הבן קודם והרמב"ם בפ"א מהלכות מלכים פסקו בפשיטות והרמ"א בסי' רמ"א סעי' ק"ב פסק כן אלא שמהרשד"ם סי' פ"ה ובעשרה מאמרות מאמר חיקור דין פי"ט הביאו ראי' בכתר תורה אין כאן קדימה דכתר תורה הוא הפקר לפענ"ד קשה לדחות הלכה רווחת ולכאורה יש להביא ראי' לזה מש"ס דידן דיליף ביבמות דף ק"ב דאין גר ראוי להיות דיין מהא דכתיב שום תשים עליך מלך

מקרב אחיך שכל משימות שאתה שם אינו אלא מקרב אחיך ומנא לן להביא ראי' משאר משימות לדין דלמא תורה שאני שכל הרוצה ליטול יבוא ויטול ותו הא דקי"ל דבנו יורש המלוכה.

דווקא בממלא מקום אבותיו כדאיתא בכריתו' דף ה' ומנא לן הא הרי בכה"ג איתא בתורת כהנים פ' אחרי הלכה פ' ובפ' צו הלכה נון תחת אביו יכול אפילו אינו ממלא מקומו ת"ל ואשר ימלא את ידיו לכהן תחת אביו וכיון דבכה"ג אצטרך קרא א"כ מנא לן גבי מלך וע"כ דיליף מכה"ג ואי ס"ד דיש לחלק בין מינוי קדושה לשאר מנויים דלמא דווקא כה"ג בעינין ממלא מקום אבותיו ובאמת גם בלא"ה קשה הא כה"ג בן כה"ג צריך משיחה ומלך בן מלך א"צ משיחה א"כ כיון דמלך לא דמי לגמרי לכהן גדול דלמא גם בזה לא דמי דיהא בעי ממלא מקום אבותיו וע"כ דילפינין מהוא ובניו בקרב ישראל שכל המנויים שווין וילפינין חד מחברי' ולא נתמעט אלא משוח מלחמה דאין גדולתו בקרב ישראל אלא במלחמה ועפ"י מקרה ומה שהביא מרן זצל שם בתשובה סימן י"ב ממשא רבינו לא זכיתי להבין אדרבה באבות דרבי נתן פי"ז איתא על מתניתן דהתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכו' כיצד בשעה שראה משה את בניו שאין בהם תורה שיעמדו בנשיאות אחריו אמר רבש"ע מי יכניס וכו' א"כ נראה מבואר מצד שלא הי' בבניו כראוי לכך לא היו בירושת הנשיאות.

ואפילו לפי המדרש שהביא מרן זצ"ל איכא למימר תלמידו שאני שהוא כבנו ומשמע שזכה בזה ע"י שימושו וכבוד תלמידו חביב עליו כשלו. ומ"מ נראה דבעי' הסכמת הציבור לזה כדאי' בר"ה דף ב' ע"ב דאמנו עלי' ומלך בן מלך הוא מבואר דאע"ג דהוא בירושה אפי"ה בעינן דעת העם והשרים בזה.

ואמרינן בברכות נ"ה ע"א אין ממנין פרנס על הציבור אלא א"כ נמלכי' עם הצבור וכו' שיקבלו הם אותו עליהם ויסכימו עמו ועליהם המצוה שלא ליקח ירושתו מה שזכתה לו התורה עפ"י מנויים הראשון והטעם נראה לי להסביר דהתורה זכתה למלך ולשאר פרנסי ישראל שיורישו זכותם לבניהם הראויים והמלכות והשררה זכות אם העם רוצים בו אבל אם מורדים בו ואינם רוצים בו אין השררות זכות וממילא בכה"ג אינו מוריש ולכך אמרו דרמז לן הקרא בלשון בקרב ישראל משמע שרוצים בו ואין מחלוקת אבל כשיש מחלוקת צריך למשוח מחדש עפ"י נביא ועפ"י ב"ד ואכתי לא אתא שפיר על המלך לשון בקרב שאין המלך בקרב ישראל אלא הוא על ישראל כמו שהתחיל שום תשום עליך וכו' ולכך דרשו בקרב על כל המנוין ולפי"ז אין חילוק בין התמנות בעניני דעלמא לעניני תורה דזה משכר פרנסי ומנהיגי ישראל שיזכו שבניהם אחריהם יהיו ג"כ מנהיגים כאלו זכה שיהי' עם ד' חלקו ונחלתו דזכות הרבים תלוי' בו כן הי' נראה לי לולא שמרן זצ"ל לא כתב כן איברא שקשיא לי, טובא על האברבנאל בהקדמתו לספר שופטים שביאר החילוקים שבין שופט למלך שמלך מוריש לבניו משא"כ השופט וקשיא מספרי הנ"ל ואפילו לדעת הפוסקים דכתר תורה אינו מוריש מ"מ השופט לא הי' רק דיין לחוד אלא הי' ג"כ לוחם ומושל ולפי ספרי הנ"ל הדין שירש ובאמת הראיות שהביא הבארבנאל מכל השופטים שעמדו על ישראל שלא היו מורישין הן מכריאות כן וקשיא מספרי ונראה שמעיקרא כך הנהיגו ואדעתא דהכי נתמנה השופט שלא יהא מוריש זכותו לבניו לאחריו ואפשר דמשום כבוד משה רבינו הנהיגו כן הואיל והוא לא הוריש לבניו שלא יהא גנאי לו וכל מאן דמוקמינין לי' אדעתא דמנהגא מוקמין לי' וכאלו התנו עמו משא"כ מלך שיש לו כח אפילו על ממונם וגופם כנאמר בשמואל בפ' מלך וכו' וא"כ לפי"ז אינו מוכרח לומר כמו"ש העשרה מאמרות דכתר תורה אינו

בירושה וראי' מכל הנשיאים ואב"ד שהיו מימות שמעון הצדיק שנמנו במס' אבות היינו משום דכן הנהיגו עד הילל ובניו אחריו שמשם ואילך חזרו לדין תורה אצל נשיאים מבית דוד ומטעם שכתב בס' עשרה מאמרות ורשב"א בתשובה סי' שין הביא שהי' המנהג שבנו קודם ובזה"ז שלא נודע מנהג קבוע בזה שוב חוזר הדין לדין תורה ובנו קודם שהרי א"א לומר דאדעתא דמנהגא אוקים וכאלו התנו וא"כ נהי דצריך רצון הציבור והעמדתם והסכמתם ואם אין רוצין בו אי אפשר שיעמוד בע"כ כמו שהבאתי ראיות לעיל דאין להכריחם על זה ביד חזקה מ"מ הציבור עשו שלא כדין תורה שאם הוא הגון וממלא מקום אבותיו החיוב עליהם למנותו והמסייע לזה הוא מסייע לעושים שלא כדין והמשתדל שימנו אותו הוא בכלל עני המהפך וכו' ולא תשיג וכו' וכ"ש אם הבן שימש אפילו שלא בקביעות שם במקום אביו דהאידינא מקבל הרב שכר כדאיתא בח"מ סי' ט' סעי' ג' והוי כמלמד דמבואר בח"מ סי' רל"ז עיי"ש כן נראה לפענ"ד אמנם אפילו לדעת הפוסקים שאין כתר תורה בירושה נראה דהיינו דווקא באיכא דעדיף מני' אז דוחה כבוד התורה דאחרים את כבוד התורה של המת אבל אם אינו עדיף מני' רק שאינם רוצים בו מחמת מעלות אחרות בנוי ובכח ובדיבור פה וכיוצא בזה לא מצי למדחי דמהיכא תיתי יגרע ממנויים אחרים בשלמא אם זה זה עדיף, ות"ח גדול דחיוב ומצוה להקדים המופלג יותר איכא למימר דאדרבה ממעלות התורה הוא זה אבל בשוין לכ"ע בנו קודם ולא גרע ממצרן וקרוב וכן נראה מלשון מרן זצ"ל בח"ס דרק בכה"ג מיירי ולכך כלך מדרך הזה ובשמך יקראוך וכו' ויהי' ה' עמך דברי רבך הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רכ"ט הלכה פסוקה ברמב"ם וטוש"ע יו"ד סי' רמ"ח סעי' א' דכופין על הצדקה ויורדיו לנכסיו ודין זה למדו הר"ן בכתובות דף מ"ט ע"ב מסוגיא ערוכה שם דף מ"ח ע"א דמי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו לגבות ממנו צדקה ותמה שם מזה על הרשב"א דסובר דאין יורדין לנכסים לגבות צדקה וכמדומה שהי' זה בהעלם עין מאת הרב אבדק"ק נאדש ני' בעלי שוצ"ה מכתב ע"א שדחק למצוא שורש לדין זה וכ' דלמד זה מלשון אפיק בדבר שאינו מוכרח כדידוע לכל בלשון לאפוקי ואפיק מלשון חכז"ל ובב"ב הגירסא שקיל מיני' והנה דעת הב"ח והש"ך שם ס"ק ד' דאפילו שלא בפניו יורדין לנכסיו וכ"כ הטור שם סתם יורדין לנכסיו והביא הש"ך שם ראי' מסי' רמ"ה סעי' ג' והרב אב"ד דק"ק נאדש ני' הגיה דברי הש"ך וכ' דצ"ל סי' ר"מ עיי"ש ולא כוון יפה בהגהתו אלא הגירסא נכונה רע"ה ותחת סעי' ג' צ"ל סעי' ד' והיינו שמביא ראי' גדולה מדברי הרמ"א שם שהביא דברי הגהות מיי' בשם הר"מ דללמד בניו לת"ת ב יורדין לנכסיו שלא בפניו: ובזה מסולק טענת הרב הנ"ל דדווקא משום נעילת דלת יורדין לנכסיו שלא בפניו דמהתם מוכח דל"ש דז"א והא דבעי טעמא דנעילת דלת היינו בחוב שאפשר לומר דפרע ויש לו שובר ואפי"ה משום נ"ד גובין שלא בפניו וכן מוכח בעירוכין דף כ"ב ע"ב ומה שהוכיח הרב הנ"ל מכח קושי' הרשב"א בב"מ דף קי"ז כבר הקדימו בתוס' יו"ט פ"י מ"ג ואפילו התוס' יו"ט לא כ' רק בשיעבוד בעלמא אבל היכא דאית לי' ממון עלי' ע"כ מודה מכח דברי הגהות מיי' שהגיה כן על הרמב"ם ועכ"פ ראיות הש"ך גדולה מדהגיה הגהות מיי' כן על הרמב"ם ורמ"א על הש"ע וכאן בסי' רמ"ח לא הגי' כלום ע"כ דעתו דלאו דווקא בפניו כן נראה כוונת הש"ך: ומ"מ לדינא כבר כ' הבית מאיר באהע"ז סי' ע"א ס"ב דמשם מוכח דבצדקה שאני מלימוד ת"ת ובצדקה אין יורדין לנכסיו שלא בפניו ותמה על הש"ך דאשתמט מני' האי דאהע"ז סי' ע"א ס"ב דמוכח דבצדקה אין כופין שלא בפניו וכ"כ הב"ש שם ס"ק ג' ויש לישב קצת דברי הש"ך עפ"י הנ"ל דכוונתו רק על הרמ"א ששם באה"ע הביא דעת

הטור דאפילו בצדקה כופין שלא בפניו וכן ס"ל באמת להטור גם ביו"ד סי' רמ"ח לענין צדקה והרמ"א ביו"ד סי' רמ"ח לא הגיה לכך כ' מה שכתב: ואפשר.

לישב דלא שמעינן מאהע"ז סי' ע"א הנ"ל אלא דאין מחייבין אותו שלא בפניו אבל אם כבר נתחייב כאן ופסקו עליו ואח"כ הלך למדינת הים שפיר איכ"ל דהדין נכון כהב"ח והש"ך שאפילו הרמב"ם מודה שיורדין לנכסיו אפילו שלא בפניו וכיון שכאן מיירי רק לענין ירידה לנכסיו משמע אפילו נתחייב כבר אפי"ה דווקא בפניו לכך שפיר כ' הב"ח והש"ך דלאו דווקא בפניו והראי' דבאהע"ז סי' ע"א הגיה הרמ"א על המחבר וכאן לא הגיה ונכונים דברי הש"ך לדינא: תשובה ר"ל בימי הפורים ישיגהו ברכת הורים ומורים.

להרב המופלג וכו' מוה' יעקב שלום סופר נ"י מק"ק טאפלשון יע"א. יקרתו הגיעני ואשר בדק לן מעלתו נ"י לפי המבואר ביו"ד סי' רמ"ט דבמעוה מעשר אין לקנות ממנו ספרים כי הוא לעניים אי רשאין ליקח ס"ת מעני ת"ח וליתן לו ממעות שלו בכדי שווי' הס"ת בשער הזול והמותר יתן לו ממעות מעשר בתורת צדקה אי רשאי לעשות כן ודעתו דעת תורה נוטה לעשות כן ונחזי אגן בעזה"י במעשר עני כה"ג איך לידינו להאי דינא הנה בפ"ד דדמאי משנה ד' תנן ואם היו לימודים לאכול אצלו יבואו ויאכלו ובלבד שיודיעם וכו' ופי' הרמב"ם בפ"ה המשנה שם דאם לא מודיעם נראה כמאכיל אורחיו מעשרותיו ועושה בהן צרכיו נראה מלשון הרמב"ם דזה דווקא אם קורא אותם להאכילם בביתו צריך להודיעם דאל"כ שייך החשש הנ"ל אבל בשולח להם א"צ להודיעם שמעשר עני הוא וכן מוכח מדברי הגהות מרדכי ריש ב"ב סי' תרנ"ח דכ' על התוספתא דמעשר עני נותנין אותו לחבר העיר ופי' דהיינו ששולחין לו מן הגורן ולא מינכרא דמעשר עני הוא אלא מחזי כמנחה ודורן וכו' יעווי"ש וקשה ממשנה דמאי הנ"ל וע"כ היכא דמשלח מביתו א"צ להודיע ואפילו לפי מאי דמשמע שם בדמאי מירושלמי דהטעם משום גניבת דעת נראה ג"כ היכא דמשלח לו אינו אסור משום גניבת דעת דאיהו הוא דקא מטעי' נפשי' וכדאיתא בפ' גיה"נ.

ולפי"ז נראה בנידון דמיירי מרן בחת"ס סי' רל"א יהי' אסור משום גניבת דעת וצריך להודיע וזה לא שמענו אלא נראה דוודאי זה שמחזיק לו טובה אין בזה משום גניבת דעת דכך ראוי שגם עבור מעשר עני צריך להחזיק לו טובה וכ"ש עבור מעשר כספים אלא דשם דמיירי דמכניסן לתוך ביתו לאכול על שלחנו דעל זה הם מחזיקין לו טובה עבור קורבא והכנסה זאת והוא באמת אינו עושה זאת אלא משום איסור שבת שאסור ליתן להם לתוך ביתם וע"ז צריך להודיעם אבל בעלמא א"צ להודיע.

וא"כ בנידון שלנו אין לאסור מטעם שלא נודע לו שהוא מעשר עני דאין צריך להודיעו וגם אין לאסור מהא דאמרינן בחגיגה דף ח' ע"א דאין טופלין מעות למעות ואפילו לר"י דמתיר והכי קיי"ל יליף לה מקרא אבל בעלמא לא. דהתם שאני דבשעה שהוא יוצא בו מעורב חולין במעשר אבל כאן לפי דעת הלוקח אין כאן תערובת כלל אלא כל הס"ת קונה ממעות חולין ומה שנותן לו יותר משער הזול בתורת נדבה וצדקה הוא נותן לו בוודאי אם הי' נותן כפי שווי' של ס"ת שאינה מהודרת כל כך ממעות חולין ומה שמהודרת טפי ביוקר הי' נותן מן מעות מעשר זה הי' דומה לטופל ונראה פשיטא דאסור מהש"ס הנ"ל.

ויש להביא נמי ראי' מדלא פי' שום אחד מהמפורשים פ"ק דב"ק דף ט' ע"ב דאמרו שם הידור מצוה עד שליש זה משלו מכאן ואילך משל הקב"ה ודחקו בפירושו ולא פירשו דמיירי דטפי רשאי ליתן ממעות הקדש או מעות מעשר וע"כ דלעולם אסור בכה"ג אפי' מוסיף על ההידור

טפי מחיוב ובפירוש הידור מצוה עד שליש עיין באו"ח סי' תרנ"ו דיעות בזה והמג"א שם סק"ה כ' דאם קנה אתרוג כשר ואח"כ מצא מהודר יותר לכ"ע א"צ לקנות האחר ותמהני איך נעלם מהם דמבואר בירושלמי פ"ק דפיאה דאפילו לקח מצוה ומצא נאה ממנה מטריחין עד שליש אמנם נראה מבואר דאפילו כנידון שלנו דנותן כל המעות כשער שבזול מחולין אפי"ה במעשר עני עצמו פשיטא דאסור דאינו יוצא בזה ידי נתינה: וגדולה מזו מבואר בב"מ דף י"א ע"ב דאין להקנות מעשר עני לעני בחליפין דמחזי כמכירה דהיינו עבור מה שמקנה לו הקונה הסודור נותן הוא לו המעשר עני אעפ"י דהמעשר שוה הרבה יותר מהסודור וגם סודור הדרא למרא מ"מ לא מקרי נתינה אלא מכירה ה"נ מכ"ש דבכה"ג לא מקרי נתינה אלא מחליף ואינו יוצא בזה ידי נתינה וא"כ במעשר עני כה"ג אסור ועדיין יש לדון דלמא מעשר כספים דאינו חיוב כ"כ כמ"ש מרן בסי' רל"א באמת השמ"ק בכתובות דף נ' כ' דהטעם דקרא חלקו לב' מעשרות דהחומש שיפריש יחלק לב' מעשרות מעשר אחד רשאי לעשות בו מצוותיו ומשמע אפי' מצוה מחוייבת והמעשר הב' הוא דוגמת מעשר ראשון דהוא לכהנים ולמחזיקים בתורת ה' ועניים ועפ"י"ז הי' אפשר לומר דמהר"מ שהובא בש"ך בסי' רמ"ט ומהרי"ל לא פליגו דמהר"מ מיירי בחומש דהיינו חלק הא' כנ"ל ומהרי"ל מיירי במעשר השני ומהר"מ בר ברוך בתשובה סי' ע"ד כ' דמעשר כספים זכו בו עניים שכבר נהגו כן ליתנו לעניים יעווי"ש ומ"מ כיון דבזה אינו משנה אפשר לומר דבמעשר כספים דלא כתיב בי' נתינה יהא מותר בכה"ג.

מ"מ לא נראה לי להתיר דמיד כיון דפוסק דמים עם המוכר ועושה קנין על הס"ת בדמים הקצובים ביניהם הוא מחויב ליתן סך הנ"ל ואפילו אם יאבד ממנו מעות מעשר אח"כ הוא מחוייב בכך ואע"ג שכוונתו הי' וכו' ממעות מעשר דברים שבלב אינם דברים ואפי' פי' בינו לבין עצמו ואפילו בפני עדים נראה דלא מהני דמסירת מודעא בעינין שיהא ניכר אונסו וכאן מאן אנסו וא"כ כל שלא פי' לו למוכר הוא מחוייב ליתן סך הפסוק ביניהם וא"כ פורע הוא חובו ממעות מעשר וזה בוודאי אסור וכמ"ש מרן שם בסי' רל"א [אמנם לפי מ"ש הטו"ז שם דהיכא דנתחייב אדעתא דמעשר רשאי לפרוע אין איסור מטעם זה ומיהו דבריו קשים מביצה דף י"ט סוף ע"ב] ומ"ש מרן בתשובה סי' רכ"ט דהך תקנת אושא דאל יבזבוזו יותר מחומש הוא רק מצד התקנה אבל מן התורה כיון שנשאר לו להחיות את נפשו צריך ליתן הנשאר בירושלמי פ"ק דפיאה משמע דהלממ"ס הוא ושכחו וחזרו ותיקנו.

ועוד פון דהס"ת מסתמא נמכר בשטר שבשוק אלא שהי' אפשרלו לדחוק להמוכר הצרוך למעות והי' מוזיל גבי' משום אונס ממון וזה הוי רק כאלו מצד אונסו מותר ומוחל על מעט משווי' של הס"ת כדי שיהי' זיבונא חריפא שכל הנאה של לוקח כדאיתא בנדרים דף ל"א אבל כל שלא נדחק הוא מוכר הס"ת בשויו וכל המעות דמי ס"ת הן ואינו נותן לו כלום רק שאינו מדחיק אותו שיוותר לו משלו א"כ נהי דאינו מחוייב בזה מ"מ לא עדיף מטופל דלעיל וע"כ לפי ענ"ד בכה"ג אסור לעשות כן כן נראה לפי ענ"ד דאין כאן רווחא לעניים רק מה שאינו דוחק אותו לוותר משלו ולמחול משלו דע"י אונס ממון הוא מותר משלו וכמ"ש בב"ב דף מ"ז ע"ב ולא רווחא כי האי בעי' שיעשה במעות מעשר רק רווחא חדשה ועיין בתשובת חכ"צ סי' ק"כ כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה רל"א בעזהי"ת חוסט יום א' לסדר לך תרל"ה לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' משה הלוי פולאק אב"ד דק"ק באניהאד יע"א.

מכתבו קבלתי ומה ששאל אותי לחוות דעתי בדין מומרת אחת שנשואה לגוי ורוצית לנדב איזה מעות לבנין ביהכ"נ ויכתב שמה לזכרון אם רשאין לקבל ממנה וכ' מעלתו דנהי דבוודאי אין לכתוב שמה שם דגנאי הוא מ"מ על גוף הדין אם רשאין לקבל לביהכ"נ הוא מסופק הואיל והרמ"א ביו"ד סי' רנ"ד כ' דאין מקבלין מן המומר לביהכ"נ והש"ך שם סק"ה הביא בשם תשובת מבי"ט שמקבלין ומסופק מעלתו אם יש לסמוך על המבי"ט ושאין בידו ספר המבי"ט לעיין בו עכ"ל ולפי ענ"ד הנה במג"א סי' קנ"ד ס"ק י"ח הביא בשם ס"ח דמותר לקבל מן המומר ממון לכתוב ס"ת וגם הביא שם דברי המבי"ט ודעת הא"ר שם די"ל דלא פליגו ורמ"א מיירי בשעוה דווקא דשעוה לנר אסור ליקח מהמומר דהוי כקרבן אבל שאר דברים מותר והמחזה"ק שם פליג עליו וכ' דביו"ד סי' רנ"ד כ' הרמ"א שום דבר אין מקבלין לביהכ"נ ממומר מוכח דפליגו.

ובאמת דברי הרמ"א שם נוגעים בדברי המצאתי כתוב המובא בב"י סי' רנ"ט ושם משמע כדברי הא"ר דווקא שעוה ונר וגוף דברי התוס' שכ' דלכך מקבלין לביהכ"נ משום דהוי כקרבן ונכרים נודרים נדרים ונדבות נראה דטעם זה שייך דווקא למ"ד במנחות דף ע"ג ע"ב דנדרים ונדבות מקבלין אבל הרמב"ם בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות ספק כרע"ק דווקא עולות מקבלין מהן א"כ קשה לומר דעניני ביהכ"נ דמיין לעולות וגם הרמב"ם בפ"ח מהלכות מתנות עניים דין ח' שכתב דלביהכ"נ מותר לקבל מהגויים וכ' הכ"מ דיליף מקורה דאמרינן בעירוכין דף ו' דמקבלין משמע דהיינו לבנין ביהכ"נ הוא דבר שבחובה וקשה לדמות לנדרים ונדבות ובהג"א ב"ב דף י' כ' טעם אחר דלכך אין מקבלין צדקה משום דמכפרת משא"כ נונ"ד ובנין ביהכ"נ גם כן לא דמי לזה לצדקה דמכפרת ולכך שפיר יש לדמות כל עניני ביהכ"נ לנדרים ונדבות וא"ש סברת הרמ"א הנ"ל.

מ"מ להרמב"ם לא אוכל לכוון טעמים אלו ואדרבה עולה מכפרת קצת משא"כ אינך נדרים ונדבות ואפי"ה אין מקבלין מהן א"כ עדיין תקשה למה לביהכ"נ מקבלין וע"כ להרמב"ם מאי דאיתמעט אתמעט דווקא לקרבן א"כ אפשר דאיכ"ל דגם ממומר מקבלין לביהכ"נ וכדעת המבי"ט וכ"כ המבי"ט בתשובה שם דרק מקרבן נתמעט ולא לענין שאר דברים ולא הביא שום ראיה ואפשר דכוונתו להראיות שכתבתי אליבא דהרמב"ם ולכאורה הי' נ"ל להביא ראיה מהירושלמי פ"ק דשקלים הלכה ד דפליגו ר"י ור"א ר"י פ"א דמתניתין בין בנכרי בין בכותי מיירי ור"א סובר דרישא מיירי דווקא בנכרים וביאר הרא"פ בפ"א דלר"א רישא מיירי דווקא בנכרי אבל בכותי אין מקבלין ממנו אפילו נודר ונודב משום דכותיים הם כמומרים דאין מאמינים בתורה שבע"פ ולכך אפילו דבר הנידר והנידוב אין מקבלין מהם כמו דדרשינן מקרא אדם כי יקריב מכם מכם ולא מן המומר וכו' ובספר שלום ירושלים כ' דע"כ הפירוש כן ודלא כקרבן העדה יעוי"ש וכן לפיענ"ד ג"כ נראה כן פשטות לשון הירושלמי דמייתי עלה מברייתא דת"כ דאדם לרבות את הגרים ומכם להוציא את המומר שאין לו שייכות שם וע"כ כפי' הרא"פ ולזאת מייתי הברייתא דמאדם ילפינן לרבות את הגרים וע"ז דריש מכם למעט את המומרים ואע"ג דבגוי אין חילוק בין גוי למומר והו"א דגם בגרים אין חילוק דנימא הוכיח סופו על תחילתו ולא נתגייר בלב שלם כלל והוי כגוי ואפילו מן המומר יקבלו קמ"ל דגם בגרים יש חילוק בין מומר ובזה מיושב שם קו' הרא"פ דלמה לי לרבות גרים ולהנ"ל א"ש.

ועכ"פ לפי' הרא"פ קשה לר"א דסובר דכותיים הם כמומרים א"כ לדעת הרמ"א הנ"ל דממומר אין מקבלין לביהכ"נ כיון שהם מכשירי תפילה ותפילה כקרבן ודינם כקרבן ואין מקבלין ממומר

א"כ כ"ש בביהמ"ק שבוודאי מכשירי קרבן כקרבן א"כ בוודאי אין מקבלין ממומר לבית המקדש א"כ קשה על מתני' שם דיליף כל שאין נידר וצידוב אין מקבלין מן הגוים דמקרא מפורש בעזרא כי לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו א"כ מאי ראייה הא קרא דעזרא בכותיים מיירי וכותיים דינם כמומרים לר"א ומן המומרים לא מקבלין לקרבן ולא למכשירי קרבן ולכך שפיר אמר נחמיה דלא לכם ולנו אבל גוים דמקבלין מהן קרבן אפשר דמקבלין מהן שקלים.

ואפשר דבאמת עיקר הראיה משום דלנכרים לא צריך קרא למיעוטא דבר שאינו נידור ונידוב דהרי דרשינן במנחות דף ע"ג בין לרע"ק ובין לריה"ג דווקא בדבר הנידור והנידוב מרבי' מאיש איש דמעיקר הקרא דעזרא מביא על הכותיים לכל מר כדאית ליה בין לר"י ובין לר"א ונהי דבעירוכין דף ו' ע"ב מביא רבא ראי' לר"מ דאין מקבלין מגוי לבדהב"י מקרא דלא לכם ולנו ואפי' נימא דרבא כר"י ס"ל דאין דין כותיים כגוי עד שגזרו עליהן מ"מ הא שסקאי על ר"מ ור"מ חייש למיעוטא ומיעוטים היו ע"ז כדאיתא בחולין דף ו' וכדכתיב בקרא את ה' היו יראים ואת אלקיהם היו עובדים מיהו גם זה אינו ראייה דקודם גזירה נראה בחולין דהי' דינם כגוי רק ר"מ חייש למיעוטא ורבא אליבא דנפשי' קאמר ולעולם איכ"ל כדעת הרמ"א הנ"ל מ"מ אפילו לרמ"א אין זה אלא מדרבנן: ולכאורה הי' נ"ל דדווקא אם הוא דבר בפ"ע הוא דאין מקבלין אבל אם בא בתערובות עם חלקי ישראל לכ"ע מותר דבטל ברוב כמ"ש הקצוה"ח בס"י רמ"ג לחו"מ וכן באבני מלואים באהע"ז ס"י כ"ח סעי' י"ג דהא דמקבלין שקלים מן הקטן אע"ג דקי"ל דקטן לאו בר אקנויי מה"ת ואפילו כשהגיע לעונות הפעוטות ותל' דבטל כיון שהוא קדוש מדרבנן אין לו שם בעלים עליו ולכך בטל ברוב וע"כ בכה"ג לא מקרי מבטל איסור לכתחילה שהרי אין האיסור עדיין אלא שבשעת הקרבה יהי' משל ציבור וא"כ לכאורה גם בנכרים ומומרים יש לומר כן: א"כ קשיא מנ"ל מקרא דעזרא דלא לכם ולנו דאין מקבלין שקלים דלמא דווקא בעזרא לענין שלא קבלו מהם לבנות את המקדש שהוא דבר הניכר וקבוע במקומו לא שייך ביטול אבל שקלים או בעירוכין דף ו' דמיירי מעות לבדהב"י מנ"ל דאין מקבלין דלמא מקבלין כמו מן הקטן משום דבטל ברוב וצ"ל דס"ל לש"ס דקרא מלתא דפסיקא נקט לא נכס ולא לנו לבנות אפילו באינו ניכר ונתערב אחד עם האחרים ושפיר יש ראי' מהתם דאפילו בנתערב אין מקבלין אלא דלפי"ז לכאורה גם גבי גוים צריכין להביא ראי' מלא לכם דבמנחות דף ע"ג אינו מוכח אלא כשהוא בפ"ע א"כ עדיין קשה מה שהקשיתי לעיל דלר"א דס"ל דכותיים הוי כמומרים דלמא מומר שאני וצ"ל דס"ל לש"ס דאין סברא לחלק בין מומר לגוים וא"כ כיון דכל הראי' מלא לכם והרי כתב הרמב"ם בפ"ח ממתנות עניים דין ח' דדווקא לבדק הבית ילפינן לאסור מלא לכם אבל לביהכ"נ מותר ולא ילפינן מלא לכם וא"כ נראה דאפילו לדעת הרמ"א דכ' דאין מקבלין ממומר לביהכ"נ היינו דווקא דבר שעומד בפ"ע אבל ע"י תערובת לכ"ע מותר ובפרט כפי מ"ש לעיל וכפי הנראה גוף הדבר אינו אלא מדרבנן ואם אינו דבר מסויים הרי הרמב"ם בפ"ח ממתנות עניים הנ"ל כ' דבדיעבד אם קיבלו ממנו דבר שאינו מסויים אין מחזירין ורק לכתחילה אסור ובוודאי ביהכנ"ס לא חמור מבדק הבית ע"כ.

נראה לפי ענ"ד דע"י תערובות מותר וממילא נשמע דאסור לרשום שם המומר מדינא מלבד מ"ש מעלתו דהוי גנאי אלא דמדינא איכ"ל דאסור דאז שם בעלים עלי' וממון בעלים לא בטיל כמבואר בפוסקים ובביצה דף ל"ח וע"כ סברא שלי הנ"ל היינו אם היא נותנת ע"ד הקהל או ע"ד הרב ולא נשאר להם שום זכות בממון ההוא כן נראה לי אמנם כל זה כתבתי לפלפל בגוף הדין אצלכם בעובדא דידי' הרי בלא"ה קי"ל ביו"ד ס"י רמ"ח וברמב"ם פ"ו מ"ד ממתנות עניים דאין

מקבלין צדקה מהנשים אלא דבר מועט דגד דבדבר מרובה איכא חשש גזל והרי קי"ל דגזל גוי אסור ויעויין במג"א סי' תרל"ז ונהי דנכסי מלוג שלה מסתמא בגוי אין לו פירות ממנה וזו תקנת חכז"ל בנשא ישראלית אבל לא בנכרים מ"מ מי יודע ומאן מפיס והקב"ה שונא גזל בעולה ולדעתי קשה לעמוד ע"ז בבירור אם הוא באמת מעות שלה כיון דאינה נאמנת על זה ומי יהי' לעד לה ואין לדין ין אלא מה שענינו רואות והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה ויהי' ה' עמו וחפץ ה' בידו יצליח דברי החותם בברכה המשולשת הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רל"ב בעזה"י יערגין שנת תרל"ח לפ"ק: יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי הרב המופלג בתורה הדיין המצויין בהלכה חרוץ ושנון כש"ת מוה' חייש נ"י: גי"ה הגיעני ועל דבר הלכה ששאל ממני לחוות דעתי בדין שנחלק הוא עם הרב הגאון אב"ד דקהלתו נ"י בהלכה למעשה הרבהנ"ל רוצה לעשות מעשה בקהלתו שנתמעטו כעת הכנסות לחברא דת"ת ואין מספיק לשלם עבור הבני עניים ורוצה ליקח ממצות קרן קיימת אשר ישנם בעירו לקרן קיימת והפירות הם לת"ת ורוצה הוא ליקח גם הקרן להספקת בני עניים לת"ת וראי' שלו מדברי המרדכי בפ"ק דב"ב סי' תפ"ו שכ' דכל מה דאיתא ליד גבאי אדעתא דידי' קא אתי וכו' ורשאין בני העיר לשנותו וה"נ הגבאים דת"ת יכולין לשנותם והרב גבאי ראשון וביותר שבקיץ הבעל רוצים לעשות שם קונדער שול ויקחו מעות זה תח"י ובלי ספק לא ניחא לי' להנודר בזה ע"כ דטבא לי' עבדינן לי' לבטל קרן קיימת ומעלתו שהוא ג"כ גבאי דת"ת סובר שאין לו לשנות הקרן ולבטל הקרן קיימת דמבוא' ביו"ד סי' רנ"ט סעי' ב' בהג"ה שאם התנה המקדש שלא לשנות הקדישו אסור לשנות ובסי' רנ"ו סעי' ד' פסק אם פ"ה הנותן לעניי העיר או לעניי פלוני אין לשנות וכן בסי' רנ"ט סעי' א' ברמ"א משמע כן שאין לשנות הקרן והמרדכי לא קאי אלא על הפירות ומי יודע אם יגמר הדבר שיעשו הקינדער שוהל הנ"ל ואפילו יגמר הדבר יקחו רק הפירות כ"ז דברי מעלתו נ"י: והנה לדינא לפי ענ"ד פשוט כמעלתו נ"י ומטעמא דמעלתו ועוד מטעמים אחרים כאשר יתבאר בעזה"י ובאמת יש לפקפק על ראיות מעלתו מה שהביא מסימן רנ"ו סעי' ד' באומר לעניי עירו או לעניי פלוני אסור לשנות התם מטעם דקני לי' העניים ואין לגבאים רשות לעשות ולשנות מה שכבר קנו העניים ולהם רק רשות במה שמסגלים עבורם משל בעל הבית וכן הראי' מסי' רנ"ט סוסי' ב' באם פ"ה שלא לשנות דאין לשנות אין ראי' (דזה גופי' מחלוקת שלכם הרב נ"י סובר דזה לא חשיב פירש מה דאמר קרן קיימת ורק לזרוזי או מראה מקום הוא כדאיתא בכיוצא בזה בגיטין דף ס"ו דגילה דעתו אבל לא שמקפיד דווקא ותו) דהתם מיירי היכא דמעיקר הדין אין לשנות אלא דהמנהג לשנות וכל הנותן ע"ד מנהג נותן ע"ז אמרו שפיר כיון שפירש שלא נתן ע"ד המנהג חזר הדבר לדינ' אבל במקום שרשאין לשנות מן הדין אין ראי' משם דמהני מה שפירש ומ"מ כך מסתברא מלתא בטעמא וכיון דהא דרשאין הגבאי' או בני העיר לשנות במה שנדר ונתן יחיד אע"ג דביהכ"נ דכרכים או היכא דבנה יחיד משלו ושייר לעצמו כח אפילו ז' טובי העיר אינם יכולים למכרו כמבואר בהג"א בפ"ד דמגילה ר"פ בני העיר מ"מ כאן כיון שמסר יחיד זה לבני העיר או לגבאי מסתמא מסרה למיעבד בו מה שנראה שוב וישר בעיניהם כמבואר ברא"ש פ"ק דב"ב דף ח' ע"ב ובלשון הש"ך ביו"ד סי' רנ"ו ס"קט והיינו דווקא על הפירות אבל מנ"ל דגם בקרן דניחא לי' במעשיהם כן מסתבר: אמנם באמת בנידון שלכם אין אנו באין כלל לפלפול הזה חזא דהרי בק"ק אשר היא בעירכם לא מסרו הקרן ליד בני העיר ולא לגבאי דת"ת אלא מסרו לאפטרופס לו ולירשיו והם יתנו הפירות לגבאי דת"ת וא"כ רק הפירות באו ליד הגבאי ורשאי לשנותם אבל הקרן שלא נמסר ליד גבאי אלא מינה גזבר אחר הרי מבואר ביו"ד

סי' רנ"ו סעי' ד' בהג"ה דאם מינה לעצמו גבאים אין כח אפילו ביד בני העיר לשנותם וא"כ בנידון שלכם הקרן שלא נמסר ליד גבאי מאיזה כח יוכלו הגבאים דת"ת לשנות: אמנם אפילו אם הי' נמסר גם הקרן ליד גבאי דת"ת פשוט דאין ענין זה כלל לדין שיוכל לשנות דהתם קאי בצדקה אבל כאן הקרן לא הקדיש כלל וכמ"ש בהדיא במהרי"ט חיו"ד סי' מ"ה והובא ג"כ במל"מ והסכים עמו בפ"ד ממלוה ולוה בד"ה עוד כ' הרב וכו' בדין י"ד עיי"ש דהקרן עדיין הוא קנין הגוף של הנודר והנותן לו ולירשיו אחריו ואין לעניים רק קנין הפירות ולכך כ' המהרי"ט דאסור ליתן מהקרן לעניים אפילו בדלא ספקא וא"כ אין ענין זה כלל לדין דרשאין הגבאין לשנות הצדקה כמ"ש המהרי"ט: אך במהרי"ט ח"א סי' קי"ו כ' בהיפוך מזה דאם אינו מספיק רשאי ליתן מהקרן וכבר הקשה המל"מ שם על דבריו וסברת מהרי"ט בסי' קי"ו אפשר לישב עפ"י מ"ש הר"ן בשם הרשב"א בנדרים דף פ"ה דאם אחד אסר נכסיו על עצמו רשאין אחרים שיבואו ויקחו אותם מעצמם דכיון דאסרן בהנאה וה"נ כיון דהקדיש מעות זה עולמת לצדקה לפירותיו א"כ א"א שיהנה מהם לעולם לא הוא ולא אחרים אלא עניים וא"כ אין הממון נקרא שלו ורשאין ליתן לעניים דהו"ל כאלו הקדיש ג"כ הממון ולכך לכ"ע אמרינן ק"פ כקה"ג ולזרוזי בעלמא אמר: איברא דיש לדון ע"ז דנהי דמצות לאו ליהנות נתנו ולא חשוב זה הנאה מה שממעות הרווח של הקרן הזה יפרנסו עניים או יחזיקו בזה הת"ת מ"מ זכות הוא לו שצדקתו עומדת לעד אם הקרן נשאר שלו וזכות הזה עצמו הוא שוה ממון ולא דמיא לאיסור הנאה שאין לו שום זכות (וגם באיה"נ כ' הריטב"א בסוכה דף ל"ה דחשיב לכם) וגם המצוה חשיבא דמים כדאיתא בב"ק דף צ"א ע"ב שורי הרגת וכו' באנא בעינא למיעבד מצוה אמנם נראה פי' במהרי"ט סי' קי"ו דכוונתו דאם הוא רוצה לעשות המצוה א"כ הגזבר הוא שלוחו וא"כ אסור משום רבית וע"כ שאתה צריך לומר שסילק עצמו ממנו לגמרי ואין הגזבר שלוחו א"כ אין המצוה שלו ולית לי' הנאה מינ' ויש לישב סתירת מהרי"ט דבסי' קי"ו מיירי דרוצה ליקח רק מקצת מהקרן קיימת שעדיין נשאר מצותו דאחד המרבה וא' הממעט וכו' ומכל מקום כבר כ' המל"מ דמסתבר כמהרי"ט בסי' מ"ה והעיד שם על מעשים מגאונים המוכיחים כדבריו וא"כ בנידון שלנו למהרי"ט בסי' מ"ה בוודאי אסור וכן עיקר וכן משמע מסוף סי' רנ"ז סעי' י"א ובטו"ז שם ואפילו למהרי"ט בסי' קי"ו דגם הקרן בכלל ההקדש מ"מ כיון שהוא אמר לקרן קיימת אפילו נימא דלא הוי כפירש שלא ישנה מ"מ כיון דלא מסר לגזבר של ת"ת לכ"ע אין להם לשנות: ומה.

שכ' הרב נ"י דכאן יש לחוש שיעשו הקינדער שול וכוונתו וא"כ אז כיון דלא ניחא להו למארייהו בזה ויתבטל דעתו ומצותו לגמרי ומוטב לשנות לזה אפי' הי' כן משמע במרדכי ר"פ בני העיר סי' תתכ"א אפילו הי' חשש שלא יוכלו לקיים נדרו אין רשות לציבור לשנות אם הוא מבני העיר והכא מי שנמסר לו ונתמנה לגזבר עליו הוא במקומו של הנודר וכ"ש הא לכל הפחות בוודאי לא ישקוט ולא יניח הרב נ"י ומעלתו נ"י עד יקיימו להם ויקבלו עליהם ללמד גמרא להילדים אשר ראויין לכך ויוכל להנתן זה לגמרא מלמד וגם בגוף השוהל שיש בה להיטיב ולהרע לפי המבקשים חדשות בזמנינו ועיקר הענין הוא אם המלמדים אינם יראי ה' ורצונם רק להרים ידיעת שאר המדעות ולעזוב דת תוה"ק ולמעט עונתה ולהושיבה בפאת המטה ואם המורים והמלמדים אינם יראי ה' ומבקשים תורתו כאשר הוא בעונותינו בדור הזה רבים חללים הפילו אבל אם יש מנהיגים טובים ויראי ה' אוהבי תורתו וחפצים להרים קרן התורה ולפארה ולהאדירה ולהחשיבה יותר משאר המדעים והחכמות לא יניחו ידם ובכל מאמצי כוחם יבקשו מורים אשר יורו הטוב בתום וביושר וכאשר כתיב בעלי שומר ציון הנאמנים שבהרבה קהלות קדושות במדינות אשכנז

עושים פרי עץ חיים אין פרץ ואין צווחה וא"כ בקהלתכם בוודאי מעלת הרב נ"י ומעלתו נ"י ושאר יראי ה' לא ישקטו ולא יעלימו עיניהם מזה להשתדל ברוב עוז וכח ולהתמצע ולפקח בעינא פקיקא שלא יבוא המשחית אל גבולכם ולא יחבלו מעשי ידיהם ואז יציץ ויפרח אך טוב ואפשר שיקויים בזה ג"כ כוונת הנודר ולכל הפחות כדי לצאת מחששא כבר אמרנו שנוכל לקבוע ק"ק זה למלמד הגמרא ובזה אחתום בברכה דברי ידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רל"ג בעזה"י חוסט יום ג' שמות תרל"ו לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג מוה' דוד נ"י אב"ד דק"ק פאסטהא יע"א: מכתבו קבלתי בשבוע זו ובו נשאלתי בעובדא דאתא ליד מעלתו באחד שמת והניח מעות לק"ק לערך ב' אלפים ביד בניו שמהפירות מה שירווחו מהם יתנו ויחלקו ביום היאצ"ט עשרים זהובים כסף לעניי העיר ומאה לנישואי יתומה ויהי הנישואין ביום היאצ"ט וכן עשו זה ב' שנים ובשנה זו שהיאצ"ט שלו בי"ט טבת לא מצאו יתומה הצריכה לנישואין ורוצים הבנים לשנות המעות ההוא ליתן לעני' אחת שהיא אחותם שירדה מנכסיה והיא עני' אומללה מאוד ושאל מעלתו אם רשאים לשנות ודעת מעלתו דאין לשנות דמבואר ברמ"א ביו"ד סי' רנ"ו דאם פ"ה הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעני פלוני אין להם לשנות אפילו לת"ת וא"כ ה"נ כיון דקבע ליתן לנישואי יתומה אין לשנות דאמירה לעני כמסירה דמי עכ"ל בקצרה: והנה באמת המעיין בדברי מהרי"ו שממנו נובע הדין הזה מבואר שדווקא באמר לעניים אלו וכן כ' שם דכיון דגבו לעני זה אין ליתן לעני אחר וכו' ובעובדא דא כיון דהאשה מקני קניא להו ליתן להם בכל שבוע קצבה כבר זכו בהם עניי העיר וכו' ומייתי ראי' משלהי החובל בהאי ארנקא של צדקה דקאמר שאני עניי דסומבדווא דמיקץ קייצו ופ"ה האשר"י והוי כאלו הפקיד כל אחד שלו בידו ואי יוכל לשנות אמאי הוי כאלו הפקיד וכו' ומ"ש דניזול בתר אומדנא כיון דכבר זכו מאי אומדנא שייך כאן וכו' וכ"ת דשאני התם דקייץ כמה לכל עניים וכו' מ"מ נראה כיון דאמרה לעניי העיר כבר זכו וכו' וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"ה משומרים דאם אמר לעניים אלו מקרי שלהן וכו' מכל אלה הדברים מבואר דווקא ליתן לעניי העיר שהם ממילא ידועים ואיכ"ל דזכו בהם אבל בנידון הנ"ל שאמר להשיא יתומה שאינו ידועה לא שייך דזכתה בהן וא"כ משמע דבכה"ג יכולין לשנות.

ובירושלמי, פ"ב דשקלים הלכה ה' מהא דמותר עניים לעניים מייתי דאין ממחין ביד הפרנסים והיינו כשאנו נגבה לעניים ידועים אבל כשנגבה לעניים ידועים או לעניי העיר אין יכולין לשנות והש"ך שם ס"ק נ' האריך בזה והנה בדברי מהרי"ק שורש ה' והובא בב"י שם סי' רנ"ו איתא ממש כעין נידון הנ"ל בא' שהניח מעות לק"ק שיתנו הרווח לעניי ירושלים תוב"ב כ' שם כיון שאמר שהרווח יתנו לעולמות ואין העניים ידועים יכולי' הגבאי' שמינה שדינם כבני העיר לשנות משום דאמרינן כיון שמינה אותם הגבאים שהם יטריחו מסתמא אדעתם נתן יעויי"ש שהאריך בענין הזה וא"כ ג"כ בנידון הנ"ל הי' מקום לומר שהאב שמינה את בניו לקרן קיימת הזה והם כגבאים מבני העיר לדעת המהרי"ק הנ"ל יכולין לשנות אמנם אפשר דיש לחלק ולומר דווקא התם שלא פי' איך ומה יעשה נראה שסמך על הגבאים ואדעתא דידהו נתן.

אבל בנידון הנ"ל שפירש כמה יתנו לצורך נישואין ודווקא ביום היאצ"ט וגם נשואי יתומה הוא מצוה רבה אע"ג דבריש סי' רנ"ט סעי' ג' משמע דהיכא דרשאינן לשנות אפילו מחמירתא לקילתא ועיי"ש בש"ך דלא קשה מסעי' ב' דשם מכל מקום אפשר דיש לחלק דשאני התם דכבר קיים המצוה ואתעביד מחשבתו ורצונו על זמן קצר או ארוך אבל בנידון הנ"ל דאם ישנו לדבר אחר לא אתעביד מחשבתו כלל ובכל שנה ושנה הוא כנדר בפני עצמו ובסעי' ב' שם מסיים הרמ"א

שם דהיכא דאמר שלא לשנות אין משנין וכיון דפי' למצוה רבה להשיא יתומה איכ"ל דקפיד והוי כפי' ואין יכולין לשנות הצוואה (ולדעת המג"א בסי' קי"ג ס"ק ט"ו כ' נראה ג"כ דהטעם משום דאיכ"ל דקפיד ואסור לשנות דעתו ובזה יש חילוק עיין סעיף ב' וסעי' ג' כמו שרמזתי) מ"מ נראה דהיינו דווקא אם אפשר לקיים לעשות רצונו אבל בנידון הנ"ל דבשנה זו בלא"ה אין יכולין לקיים צוואתו ופקידתו על אופן כזה אם לא יזדמן יתומה לא פירש וע"כ דסמך באופן כזה על דעתא דידהו ושפיר דמי לתשובת מהרי"ק הנ"ל דבכה"ג יכולין לשנות וליתנו לדבר מצוה אחרת כן נראה לי ועוד מטעם אחר דאמרנין בירושלמי הנ"ל דהיכא דגבו לצורך עניים כסבור שאין לו ונמצא שיש לו לפי פי' הקרבן עדה ושאר מפורשים יכולין לשנות וחוזר לירושיו ויעוין בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' רל"ו ורל"ח שהאריך בזה וא"כ ה"נ כיון דבשנה זאת לא איתרמי להן יתומה שצריכה יש מקום לומר דאדעתא דהכי לא קפיד דווקא למצוה נישואי יתומה.

וע"כ נראה לפי ענ"ד בנידון הנ"ל אם הא דלא מצאו יתומה להשיאה אינה מחמת עצלותם ופשיעתם לעבור על המצוה לקיים דברי המת אז רשאי עפ"י דעת מעלתו נ"ל לחלק המעות ביום היא"צ למצות שצריכין בקהלתו וביותר לת"ת או לשאר דבר מצוה וליתן גם לבתו העני' הנ"ל כראוי לה ומבשרך אל תתעלם כתיב כן נראה לפי ענ"ד אבל מכאן ואילך יעמדו על המשמר לקיים מצות אביהם כמאמרו ומעלתו נ"ל יעשה כחכמתו וכפי הנראה לו והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה משולשת יהי' ה' עמו.

דברי ידידו הדורש שלומו: ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה רל"ד בעזה"י יום ב' פ' בהעלותך תרל"ז לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב לאהובי בן חורגי הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' ישראל מרדכי אבד"ק קרעסטיהר יע"א: מכתבו קבלתי וכו' נשאלתי לחוות דעתי בענין צוואת אביו המנוח הרב המאוה"ג זצ"ל שצוה להניח קרן קיימת לחלק באופנים הנאמרים שם דהיינו חציו לחתנו שהי' דר בא"י ואעפ"י שמתה אשתו בחיי אביה אפי"ה לא חייש ובתוך הצוואה נאמר ג"כ שחתנו ילמד עבורו ויתאמץ בכל מה דאפשר עבור נשמתו ובשנה זו מת ג"כ חתנו המנוח מוה' מנחם אהרן זצ"ל והשאר אחריו בנים מאשתו השני' והגדול שבהם בן ח' או בן ט' שנה ורצון מעלתו נ"ל לשנות הצוואה שיהא החלק שהי' להמנוח מוה' מנחם אהרן ז"ל לשאר עניי העיר הקודש בעבור שהבנים קטנים אינם יכולין ללמוד עבור נשמתו ועוד שאר טעמים ונראה דדמי' למאי דקי"ל ביו"ד סי' רנ"ג ובחו"מ סי' רנ"ג נדר אחד ליתומה מעות כדי להשיאה ומתה אינו ניתן ליורשיה וה"נ ובלא"ה אפי' אם הי' המנוח הרב הנ"ל בחיים ואיכ"ל דלא הי' יכול המצוה לחזור דהרי לא נתן לו אלא הפירות מה שהרוויחו מן המעות ואם מקדיש אדם דבר שלב"ל או לצדקה תליא בפלוגתא בין הרמב"ם והרא"ש בחו"מ סי' די"ב דלהרמב"ם נהי דאינו חל מ"מ הוי נדר על הנודר לכשיבוא לעולם מחוייב מצד תורת נדר ליתן והיינו כשהוא בחיים אבל ליתומים אין החיוב נדר עליהם ממה שנדר לאביהם ועוד האריך מעלתו נ"ל ויבוא בתוך דבריני: ולפי ענ"ד המניח מעות שמה שיסגלו פירות או רווח מן הקרן ההוא הקרן נשאר עדיין ביד בעליו וכמ"ש המל"מ בפ"ד מה' מלוה ולוה ד"ה ועוד כ' הרב וגם בדין י"ד עיי"ש וכו' ושם מסיק דהקרן נשאר הגוף להבעלים ורק הק"פ הוא שנדר לצדקה וע"כ הכוונה דהקנה הגוף לצדקה לצורך הפירות כעין דקל לפירותיו דמהני אפילו לרבנן דר"מ וכבר הוכיח הקצה"ח בחו"מ סי' ר"ט דמקנה מעות לפירות ג"כ מועיל כמו דקל לפירותיו וכבר כ' המהרי"ק בשורש ה' ובמהרי"ו סי' נ"ו דהמניח קרן לעניים ידועים ליתן להם הפירות אין רשאי לשנות וכן קי"ל

ביו"ד סי' רנ"ו וביאר בתשובה הטעם משום דכבר זכו בו העניים ומזה עצמו הוכיח הקצה"ח הנ"ל דלא כמהר"מ אלשיך אלא מעות לפירותיו הוי כמו דקל לפירותיו כך זכו העניים בקרן קיימת וכן ביאר בהדיא בקצה"ח שם להוכיח דבריו מזה: עכ"פ בכה"ג אם עשה אדם ק"ק לעניים שינתן להם בכל שנה הפירות שיעלה מן המעות בכה"ג לא תליא בפלוגתא דהרמב"ם והרא"ש המובא בסי' רי"ב הנ"ל אלא לכ"ע בכה"ג חל הנדר ושזכר כבר העניים ואין יכולין לחזור בחיי הנודר ולא לאחר מותו וא"כ גם בנידון דלעיל לא הי' הנודר יכול לחזור: אלא לפי מ"ש מעלתו נ"י דהצוואה של אביו המנוח הרב המאוה"ג זצ"ל נעשה לאחר שכבר הי' מונח המעות ההוא בשפאר קאססע א"כ כבר הי' מלוה ומלוה הוי כמו דבר שלב"ל או גרע מיני' ועדיין לכאורה תליא בפלוגתא דסי' רי"ב הנ"ל אמנם זה נראה דתליא בב' שיטות בר"ן בנדרים דף כ"ט דמאי המכוון במאי שאמרו חכמים אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי דלדעת הרשב"א המובא בר"ן שם הוא רק כמסירה להדיוט ובדבר שאינו מועיל מסירה להדיוט כגון אם אי אפשר לקנות עד לאחר ל' יום א"כ גם באמירה.

לגבוה יכול לחזור קודם ל' אבל הר"ן סובר דאמירה לגבוה הוי כמסירה המועלת להדיוט וכאלו אמר מעכשיו ויש כמה איכא בנייהו דהמרדכי ר"פ שור שנגח דו"ה כ' דאפילו אסמכתא מועיל מטעם זה כיון דהוי כמסירה המועלת ועיי' בסמ"ע בחו"מ סי' ר"ז ס"ק נ"ג שהביא גם דברי הריב"ש שפלפל בזה וביו"ד סוסי' רנ"ח כ' דאם הקדיש שטר בעי' כתיבה ומסירה ולא הוי כאלו כתב קני לך הוא וכל שיעבודי' והיינו דלא כהמרדכי הנ"ל ובש"ך חו"מ סי' ס"ו כ' בשם הריטב"א קידושין דף כ"ח דאם הקדיש שט"ח הוי כאלו כתב ומסר דהוי כמסירה המועלת וכבר הקשה עליו ובש"ע יו"ד לא פסקי' מיהו בחו"מ סי' ר"ז סעי' י"ט נראה דפסק כדעת המרדכי וא"כ לכאור' הוי כדברים סותרין וצ"ע ועיי' בריטב"א בשמעתתא הנ"ל ובסוגי' דאגב דהאריך בזה דאמירה לגבוה הוי כמסירה המועלת והרשב"א בנדרים דף כ"ט הביא דבירושלמי הוא פלוגתא דאמוראי בזה אי הוי כמעכשיו או לא ולדינא נראה דהוי ספיקא: וממילא בנידון דידן דהי' המעות בהשפארקאסע ושם נותנין שטר ופינקס על הממון וא"כ תלי' בפלוגתא הנ"ל דלמ"ד דאמירה לגבוה כמסירה המועלת כאלו כתב ומסר קנה המנוח מוה' אהרן ז"ל את הקרן לפירות ומ"מ לפי מ"ש מעלתו נ"י דמר אביו הרב המנוח זצ"ל הקדיש המעות לקרן קיימת ההוא קודם שנתנו לשפארקאססע וא"כ כבר הי' המעות לעניים עד אחר פטירתו אלא דבשעת צוואה בירר העניים למי ינתן וא"כ בכה"ג לפי הנראה לא שייך כלל אמירה לגבוה שהרי כבר הי' לגבוה אלא שמעיקרא לא בירר ועכשיו בירר והקנה לעניים ידועים ובכה"ג נראה דלא שייך אמירה לגבוה אלא הוי רק קנין או מסלק שאר עניים ממנו: ולכאורה נראה ראייה לזה דבכה"ג לא מקרי אמירה לגבוה דהנה בב"מ דף מ"ט איתא ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי יכול הלוי לעשותו תרומה ומעשרות ומוכח משם שאסור לחזור בו ותוס' ביבמות דף צ"ג ע"א ד"ה קני לך כתבו דגם בתרומות ומעשרות שייך אמירה לגבוה וא"כ קשה האיך מוכיח מזה דאסור לחזור דלמא התם שאני משום דאמירה לגבוה וע"כ כיון דכבר הפריש אלא שעתי' בירר לא שייך אמירה לגבוה וא"כ ה"ד בנידון דידן ודוחק לחלק וצ"ע: אלא השתא דאתית להכי דהיכא דהוי מתנה מועטת הוי באמירה בעלמא כמו קנין וגדולה מזו אמרינן בב"ב דף קכ"ג דבכור נוטל פי שנים בזרוע ולחיים ופריך הגמרא ה"ד אי דאתית לידי' דאבוהון פשיטא ואי דלא אתי ליד אבוהון ראוי הוא ואין הבכור נוטל בראוי וכו' ותי' במכירי כהונה עסקינן ופי' בתוס' דאסור לחזור בו אפילו בדברים בעלמא ואעפ"י שאם רצה לחזור חוזר מ"מ אם לא חזר הוי כמוחזק

וחשבינין לי' כאלו הי' מוחזק בידו להוריש אפי' לבכור דבעי' מוחזק דווקא וא"כ הה"ד ה"נ דהרי לא נשאר להנודר רק טובת הנאה ליתן לכל עני שירצה והוי מתנה מועטת וא"כ באמירה בעלמא סגי לי' וקנה המנוח מוה' מנחם אהרן זצ"ל המעות לפירות להורישו לבניו ובאמת גוף הדבר שנאמר שע"י אמירה אע"ג דיכול לחזור יהא כמוחזק הוא קשה להבין והקצה"ח בסי' רע"ח למד מדברי התוס' הנ"ל שאם אחד נשבע או נדר ליתן כיון דאסור לחזור קנה ומקרי מצוי והקשה על מהרי"ו בתשובה נ"ו הנ"ל שכ' משום דאסור לחזור לא קני והביא ראי' מאחר"ך ועיי"ש ולפי ענ"ד דהרי באמת הקשההקשה בשמ"ק מאי הוה דלא חזר מ"מ כיון דיכול לחזור אינו שלו ונראה הכוונה כיון דהתורה זכתה מתנות כהונה לכהנים ויש לכל אחד ואחד חלק ואם כהנים אחרי' מתייאים מחלקם ממילא הוא נשאר לכהן שהוא מכירו ולכך במכירי כהונה הוי כשלו אלא הוא גופי' טעמא בעי' למה מתייאים ומסחו דעתייהו כהנים אחרים ע"ז כתבו התוס' כיון דאסור לבעלים לחזור בהן והכהני' מחזיקין את הבעלים בחזקת כשרות שבוודאי לא יחזרו לכך מסחו דעתייהו וממילא נשאר לכהנים וללוים שמכיר להם או שהבטיח להם וזה שייך דווקא במתנות כהונה ולוים אבל במעשה דמהרי"ו דלא הקנה תורה להם בכה"ג שפיר כ' מהרי"ו משום הא דאין רשאי לחזור עדיין לא קני ומיושב קושית הקצה"ח כן נראה לפי ענ"ד: וא"כ גם בנ"ד נראה לי דכבר זכה המנוח מו"ה מנחם אהרן ז"ל ובירושלמי בגיטין דף ל"א בסוגיא דהמלוה לכהן איתא דאין מכיר לעני משמע דמחלק בין כהנים שזיכתה התורה להם בתרומות ומעשרות ובין עניים ואפשר דס"ל להירושלמי דלענין עניים לא אמרי' דיהא חשיב אמירה כמסירה לגבוה ועיין בתשובות מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רל"ז שפי' דברי הירושלמי ועכ"פ לדידן דקי"ל דאמירה להדיוט כמסירה לגבוה דמי קנה העני כן נ"ל כמ"ש נכון: והנה מעלתו כ' עוד עפ"י מאי דפסקינן ביו"ד סי' רנ"ג סעי' ו' ובחו"מ סי' רנ"ג סעי' י"ו דהנודר מעות לנדוניא ולנישואי יתומה ומתה אין יורשיה יורשים וה"נ כיון שאביו הרב המנוח נתן זה לחתנו כדי שיתחמץ ללמוד ולזכות נשמתו א"כ כשמת ונשארו בנים קטנים שאין יכולין להתאמץ עבור נשמתו אינם יורשים ובאמת לדעתי אין הנידון דומה לראי' הרי לא הי' זה תנאי שגילה דעתו שזה רצונו ודמיא טפי למאי דקי"ל בחו"מ סי' רנ"ג סעי' י"ב דהאומר אנו ד' מאות זוזי לפלוני וישא את בתי דלא חשיב זה תנאי אלא אם ב' דברים נפרדים ובעל המאור ורמב"ן האריכו בזה בביצה דף ב' ואפשר דלדברי הרמב"ן אף אם הי' אומר אם יתאמץ הי' התנאי בטל משום דכאן הי' המעשה מיד דאמירה כמסירה והיכא דהנתינה הי' מיד בעינן דיני תנאי והם לאו התנאי בטל וזה לא הי' בנידון הנ"ל: ובלא"ה אפילו הי' דמי לגמרי לנודר ליתומה להשיאה וכיוצא בזה גם בזה יש כמה חילוקי דינים כמו שהאריך מרן הגאון זצ"ל בחת"ס בחיו"ד סי' רל"ז ובחו"מ סי' רמ"ו ורמ"ז וגם בלא"ה האומדנא בנידון הנ"ל אינו מוכרח דלגדל יתומים ולשלם עבורם לת"ת היא מצוה רבה ע"כ לדעתי ראוי למעלתו נ"י למנות ב' אנשים בא"י וכמו שכתב במכתבו שהם ישגיחו על זה שישלמו מן הק"ק לסיועת תלמוד תורה ליתומים לזכות נשמת המנוח מוה' מנחם אהרן זצ"ל וזה עצמו הוא תיקון לנשמת אביו הרב המנוח זצ"ל וטוב ג"כ להיות משגיח ומתאמץ ע"ז בארץ הקדושה שיהי' איזה הכנסה מן הפירות השייכים להיתומים להיות לעזר ולהועיל לצורך היתומים ואם יגדלו ולא יהיו צריכין להרווחה זאת אז יתחכמו ע"ז לפי הצורך והשעה כן נראה לפי ענ"ד והבוחר יבחר דברי אבי חורגך הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רל"ה בעזה"י יום ו' עש"ק פ' שלח תרל"ז לפ"ק חוסט: החיים והשלום וכ"ט לכבוד הרב הגדול המופלג בתורה וביראה כש"ת מכתבו קבלתי ובו נשאלתי

לחוות דעתי בענין צוואה של המנוח הרבני היקר שהניח אחריו כמה דברים טובים ואת ביתו הניח לק"ק לחברא קדישא שישכירו אותו בכל ג' שנים ומה שיעלו השכירות יתחלק לעניים וגם להשיא בהם בתולות עניות ואשתו השני' השתדלה בערכאות לבטל הצוואה וע"י סיבות שונות מתרצית עתה לפשר שתתן בעבור הבית ששוה לערך עשרת אלפים כסף שהניח לק"ק רצונה ליתן ארבעה אלפים ואיזה מאות זהובים כסף ומעלתו נ"י חקר ופלפל בזה אי רשאיין לפשר עמה כיון שהעניים יפסדו הרבה גם פלפל אם לשון הצוואה הוא כראוי ומועיל עפ"י דין אוה"ק ושאלת חכם הוא חצי תשובה ורובו ככולו וביקש מאתי להודיע לו הסכמתי: והנה על לשון הצוואה איתא כיוצא בזה בנוב"י מהד"ת חחו"מ סי' מ"ד ולפי דבריו מבואר כיון דבצוואה הנ"ל מבואר ונאמר בתחילתו דאס הויז גיהערט אן דיא חברא קדישא ולשון הודאה הוא ועפ"י הדין נקנה הבית ההוא ע"י הצוואה דהרי הודאה מועיל אפילו לדבר שלב"ל וכ"ש לדבר שבא לעולם ואפילו במתנה נקנה בית וקרקע בשטר אלא דאח"כ שוב פרט מה יעשו החברא קדישא בהפירות שיעלו מן הבית ההוא וכ' שיהי' לעניים על אופן שצוה א"כ הוי דבר שלב"ל ומ"מ הרי הוי כאלו התנה ואמר שרק ע"ד כן הוא מקנה אותו להם שיתנו השכירות לעניים וקי"ל בס"י ר"ט בחו"מ דיכולין להתנות על דבשב"ל וה"נ נקנה הבית להחברא קדישא על תנאי הזה שצריכין ליתן הפירות דהיינו השכירות שיעלו מן הבית לעניים ועוד אפשר לדון דאע"ג דהוי השכירות דבר שלב"ל ופליגו בזה הרמב"ם והרא"ש בחו"מ סי' רי"ב דלהרמב"ם מועיל וביארו הטעם באופנים שונים ולהרמ"א אינו מועיל דס"ל כהרא"ש ומדברי מרן הגאון זצ"ל בחת"ס בחו"מ סי' קי"ד וסי' קט"ו שכ' באומר אתן לעני לכ"ע הוא נדר ונתחייבו כל הנכסים לגבות מהן ולפי הסברא כשאדם אומר או מצוה לכתוב שיתנו זה לעני כבר הסכים בזה בדעתו ליתן דסוף מעשה במחשבה תחילה: וא"כ לדעת האומרים בחו"מ דבמחשב ליתן לצדקה כבר נתחייב וא"כ הרי הי' במחשבתו ליתן וכבר נעשה נדר עליו ונשתעבדו כל הנכסים ובשיעבוד קיי"ל בב"ב דף קמ"ז דלשעבד יוכל אפילו דשלב"ל והפנ"י בגיטין דף י"ג מספקא לי' אי גם לדבר שלא בא לעולם יוכל להשתעבד א"כ ה"נ אם נימא שע"י מחשבתו כבר נתחייב ליתן דהוי כאומר אתן ובאתן לכ"ע נתחייב לדברי מרן זצ"ל ונשתעבדו נכסיו ושיעבוד הוי אפילו על דבר שלא ב"ל ואפשר דגם לדבר שלב"ל מהני וא"כ בנידון הנ"ל נשתעבד הבית עם כל הפירות שיעלו לאח"ז לצורך הנדר של עניים ולנישואי בתולות: ובסברא הנ"ל דע"י המחשבה הוא לעולם באתן ישבתי שם בחו"מ בס"י רי"ב דברי המחבר ע"ד שביאר שם הבאר הגולה ואכ"מ ועכ"פ נראה לפי ענ"ד כמו שכתב מעלתו נ"י דהנדר חל ליתן הפירות לצורך עניים לכל הפחות אף דהוי כמתנה על דבר שלב"ל וזה מועיל כמ"ש הנוב"י הנ"ל ומעלתו נ"י כ' עוד טעם משום דינא דמלכותם מועיל דהוי כמו אסטימתא דקונה גם בדבר שלב"ל וזה אינו מספיק דהרי הקצה"ח בס"י ר"א הביא דעת רבינו יחיאל בסתם דסטימתא לא מהני בדבר שלב"ל ובב"י ביו"ד סי' רס"ד הביא פלוגתא זו במי שהבטיחו להיות מוהל או סנדק אצל בנוי הביא פלוגתא אם חייב מצד אסטימתא אי קני בדבר שלב"ל ופסק בש"ע דאינו קונה וגם מטעם דינא דמלכותא רק בדבר שנהגו כן איכ"ר דהוי כאסטימתא כמבואר ג"כ מלשון הרמ"א בחו"מ סי' ק"ד ולענין שאר דינא דמלכותא במה שהוא כנגד הדין תליא בפלוגתא המבואר בחו"מ סי' שי' ט וביו"ד סי' קס"ה ובש"ך ס"ק שם די"א דדווקא בדברים שהם שייכים למלך כגון מסים ושאר דברים כיוצא בהם אמרינן דינא דמלכותא דינא ועכ"פ בוודאי עפ"י דיני התורה הצוואה ההוא מועלת וצריכין לקיימה: ועתה נבוא לפלפול השני אם רשאיין לוותר ממעות עניים או של יתומים כדי להנצל מריב ושאר חששות וכבר הביא גם מעלתו נ"י דברי מרן זצ"ל

בחחו"מ סי' קי"ב דאפילו האפטרופסין מותרין לוותר באופנים ההם וכ"ש היכא דאיכא למיחוש כמה ספיקו' וספיקי ספיקות כמ"ש מעלתו נ"י על שהתחילו בערכאות ומי יודע אם לא יפסדו ח"ו כל הדברים טובים מרק"ק ועוד שאר חששות שכ' מעלתו נ"י ובוודאי כל מה שיכולין להוציא הוא כמו השבת אבידה ואפי"ה נראה דנהי דיכולין לפשר עצמם להציל עשוק מיד עשוקו בכל מה דאפשר אבל מ"מ אין הנשאר בידי המעררים נמחל והוי גזילה בידם וכעין שכ' התה"ד בסי' ש"ו וביש"ש פ' שור שנגח סי' י"ח וכן פסק בש"ע דאם כופר בחתימת ידו או כיו"ב כדי שיפשר עמו אין הדבר ההוא נמחל וה"נ נשחר הגזל ביד המעררים ואולי יבוא העת שיהיו יכולין להוציא מתחת ידם יד עושי עול ואפשר שטוב שימסרו מודעא בעדים שיהי' כתוב וחתום בידם לעת מצוא: ועכ"פ לכתחילה בוודאי יצרפו הב"ד עם האפטרופסים ובתשובת מהרלב"ח המובא בפ"ת בחו"מ סי' י"ב ס"קג אות ז שהביא בשם חכ"צ בליקוטים דיש לחלק בין מותר מלהוציא מאחרים החיוב שיש עליהם ובין להוציא מידם דלענין להוציא מידם בעי' דווקא ב"ד וה"נ כיון דהבית בחזקת ק"ק ולהוציא מידם איכ"ל דבעי' הפקר ב"ד כן נראה לפי ענ"ד וראוי להשים על לב הרוצים לבטל הצוואה גודל מעשה הרע לבטל רצונו של מת המצוה ולגזול דלים ועניים וב' פעמים כתיב במשלי אל תגזול דל כי דל הוא וכו' ואבן מקיר תזעק וכו' וה' יתן בלבכם שישבו מדרך הזה רק בצדק ובמשפט יקים בית דברי החותם בברכה המשולשת ידידו הדורש שלומו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רל"ו בעזה"ת חוסט יום ג' כ"ד כסלו תרל"ג לפ"ק: נשאלתי מאיש אחד מקהל ארטדאקסין בעיר פ' שאמו הניחה ק"ק ב' מאות זהובים כסף והרווחים שיעלו לי"ב זהובים לכל שנה יחלקו והקרן ישאר חוב ביד בני' בשיעבוד על הבית שלהם והיא צוותה בצווחה הנעשית בשנת תרכ"ה ואופן החלוקה יהי' ב' זהובים או להרב אם יקבלו להם רב או לדיין ראשון כל זמן שלא יקבלו להם רב והושלשה הצוואה ביד הדיין הראשון ואז הי' כל הקהל באחת אבל כעת שנחלקה הקהל והדיינים נשארו אצל הקאנגרעספארטייא והכת הארטדאקסין נתפרדו מהם לקהל בפ"ע וגם האשה בעלת הצוואה הלכה איזה זמן מועט קודם פטירתה לביה"כ דארטידאקסין ועתה קבלו עליהם קהל ארטדאקסין רב אב"ד ת"ח הטוב והישר בעיניהם לתת המשרה על שכמו ולזאת יורשי בעלת הצוואה הנ"ל ההולכים בתום וביושר ואין רצונם לעשות עולתה הם שואלים למי יתנו עפ"י דת תוה"ק אותן השני זהובים בכל שנה ובקשו ממני להורות להם עפ"י התורה את המעשה אשר יעשון.

והנראה לפי ענ"ד פשוט דעכשיו שנתחלקה הקהלה אם מצוה אחד מהקהל ארטדאקסען ליתן מתנה לרב ויש לכל קהל רב בפ"ע והנותן צוה התם מסתמא ינתן להרב מהקהל שהוא בחברתם והראי' לזה מהא דקי"ל ביו"ד סי' רנ"ח סעי' ד' ובחו"מ סי' רנ"ג סעי' כ"ג בנודר דבר לביהכ"נ ויש ב' ביהכ"נ ינתן לביהכ"נ שהוא רגיל בשל עירו וכשם שאזלינן התם בתר ביהכ"נ ועיר שרגיל בה כ"ש בקהל שנפרדו לגמרי זה מזה והנה בצוואה הנ"ל שצוותה לחלק הרווח ולכאורה הרווח הוי דבר שלב"ל והש"ך ביו"ד סי' ד"ר ס"קט הביא בשם מהר"מ מינץ שאם נדר ליתן מעשר מן הרווח ומטה ידו יכול לחזור דהוי דבר שלב"ל ובאמת דבריו תמוהין דהרי קי"ל בחו"מ סי' רי"ב סעי' ז' וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מעירוכין דמקרא מלא הוא דכל אשר תתן לי עשר אעשרנו והוי נדר ובמקום אחר ביארתי: מיהו בנידון צוואה הנ"ל אין אנו צריכין לזה שהרי האשה הקדישה לזה ב' מאות ר"כ שיהא הרווח לק"ק ואפילו לדעת מהר"מ אלשיך שפלפל עליו בקצה"ח סי' ר"ט וס"ל דמעוות לפירות גרע מדקל לפירות מ"מ הכא עדיף דגם הנ' מאות הקדישה לזה וכעין שכ' הסמ"ע בסי' רי"ב ס"ק י"ט וביו"ד סי' רנ"ו סעי' ד' בהג"ה פסק דאם אמר הנותן שינתן

לעני פלוני אין הגבאי יכול לשנותו דהוי כאלו זכה בו העני ההוא כמ"ש הטו"ז שם מיהו בנידון שלנו נראה דלא זכה בו הרב דהרי הוא הי' אז בשעת הנדר לדבר שלב"ל ועדיין אינו מבורר ואין ברירה ולא זכה בו וא"כ לכאורה דינו כמ"ש הרמ"א בחו"מ סי' רנ"ב בהג"ה דמי שנדר ליתן לפלוני ומת אין היורשין מחוייבים כדאיתא בחו"מ סי' רי"ב סעי' ז' ומשעה שקבלו הרב גם לדיין ראשון א"צ ליתן דהרי לא נדרו לו אלא בשעה שאין רב ומתנין בדבר שלב"ל וכמ"ש בכה"ג בחו"מ סי' רנ"ג סעי' ל"ג ויכולין היורשים לשנות אם לא היו אצל הצוואה ולא צוותה אמם להם דאז גם משום מצוה לקיים דברי המת לית בי' כמ"ש הרמ"א בתשובה סי' מ"ח מיהו אם צוותה להם או בפניהם מחוייבים היורשים משום מצוה לקיים דברי המת וכמ"ש הש"ך בס"י רנ"ב ס"ק כ"ז: ובאמת לכאור' יש לפקפק על ראיות הש"ך שם מלשון הסמ"ע די"ל דמשו"ה נקט שלא צוה להם דאי צוה להם ושתקו הוי כאלו הם נדרו וכמ"ש הסמ"ע בס"י רי"ב ס"ק י"ט בשם הב"י ואפשר דקאי שם על הסמ"ע והפרישה כ' שם בס"י רי"ב ס"ק י"ט טעם אחר ויותר נראה כוונת ראיות הש"ך מלשון המובא בב"י דשם לא נקט נדר אלא נשבע ואפי"ה אמר משום דלא צוה להם מוכח דאם צוה להם הם מחוייבים עכ"פ נראה דאם לא צוותה להם ולא בפניה' לא זכה בהם הרב ואינם מחוייבים ליתן לא לרב ולא לדיין ואין להקשות על זה מלשון המובא במרדכי פ"ק דב"ב בשם תשובת מהר"מ וגם בב"י סי' רנ"א ביו"ד שכ' בנידון כזה שצוה לקבל רב שכ' שזכה דשם מיירי בנדר ליתן לקהל כמבואר שם והקהל זכו בהם ולא הרב אבל בנידון זה שלא נדרה ע"ד הקהל ומינתה את בני' לגבאים אין לקהל עמהם שום דבר: והשתא דאתינן להכא נראה דאפי' היתה מצוה להם כיון דאין הציווי חל עד שעת קבלת הרב וכאלו צוותה כאשר יגיע זמן קבלת הרב תעשו כן והשתא בשעת קבלת הרב כבר נעשו לשתי קהילות וכל כוונת דברי' שהרב שיבחרו לקהל שלהם יתנו ולכאורה הו"א דזה תליא בפלוגתא שהביא הר"ן בנדרים דף ל' גבי נודר מיורדי הים אם אמר לאחר למ"ד יום ונשתנו תליא בפלוגתא אי אזלינן בתר שעת אמירה או בתר שעת חלות הנדר אזלינן מיהו הר"ן בנדרים דף פ"ד גבי נדרה שלא ליהנות מבריות הוכיח הר"ן דבנדרים אזלינן נמי בתר החלות הנדר משום דבנדרים אזלינן בתר לשון בני אדם והם אזלו נמי בתר החלות עיי"ש ובאמת לכאור' קשה טובא דיש סתירה בזה בש"ע דבסי' רי"ז סעי' ל"ה גבי נדר מיורדי הים פסק דאזלינן בין לקולא ובין לחומרא בתר אמירה ובסי' רל"ד סעי' ס"ה פסק גבי נדרה מבריות דאזלינן בתר חלות ולאחר שנתגרשה מבעלה נקראת גם היא בריות וחל עלי' הנדר וצ"ע שוב מצאתי שבס' שמלת בנימין הניח זה בצ"ע: ועל כורחך צ"ל היכא דיש מלתא בטעמא לנדר ההוא כעין נדר שלא ליהנות מבריות אזלינן בתר טעמא וממילא אזלינן ג"כ בתר חלות הנדר משא"כ בנדר מיורדי הים וכיוצא דאין הטעם נודע אזלינן בתר שעת אמירה וא"כ הוא הדין בנ"ד דיש לה טעם לנדר לרב וממילא אזלינן בתר חלות וכאלו אמרה כן עתה ואם אמרה כן עתה בוודאי הוא לרב של הקהל שהיא שייכא בגווייהו וא"כ צריכין היורשים ליתן הב' זהובים להרב שלהם אע"ג דעד עתה לקחם הדיין שאז זכה בהם מדינא משא"כ עתה: עוד נראה טעם ב' שהם מחוייבים ליתן להרב דארטדאקסין שהרי כ' הגהות המרדכי פ"ק דב"ב והובא בב"י סי' רנ"א דהנודר מעות לצדקה סתם יכול ליתן לקרוביו דכל הנודר ע"ד תורה הוא נודר והתורה אמרה עניך קודמין וכשם שקרוביו קודמין עפ"י התורה ה"ה שכניו וב"ב וכל הקרוב קרוב קודם כמבואר שם בס"י רנ"א וא"כ הרב דקהלם שבכל ענינים הוא עומד עמהם והוא עומד על צדם קודם דשכן עמהם לכל דבר מצוה ועוד הרי הסכימו האחרוני' כהר"ן דבעל מעשה קודם לאינו בעל מעשה כולי האי: וידוע דבעלי קאנגרע"ס רובם

עוברי תורה ועל חקיהם הסכימו הרבנים היראים כי הם חוקי און ותכליתם להשכיח תורה מישראל ח"ו כי שמו אותותם ג' אותות א) שהשולע"ן יהי' בידם לגדל בני ישראל כמו שאנו רואין את בניהם בלי תורה ועבודה ובלי שום ניצוץ יראת שמים.

ב) הקימו שידע"ס געריכ"ט שישפטו בשרירות לבם הרע כרצונם לעקור את כל הקורא בשם ה' להוכיח או יעמוד בפרץ אחת דתו להמית ולהעבירו במשפט השידעים געריכ"ט כדי לסתום כל פה הרוצה להחזיק התורה ג) שיהיו גם רבניהם כיוצא בהם להעמיד להם סעמינאר"ר ומשם יצאו רועי העם ומי לא ידע דרכי הסעמינאריסטע"ן הן אלה קצות דרכי חוקי הקאנגרע"ס שראוי להבדל מהם והנטפל עמהם הוא מסייע עוברי עבירה וחלילה לי לחשוך להמוחזקים בחזקת כשרות שיהיו עוברים ועושים כן במזיד ובשאט נפש אלא מסתמא הם טועים ושוגגים או שאר אמתלאות שיש להם להתחבר עמהם מ"מ בוודאי גם החוטא בשוגג לא מקרי בעל מעשה וא"כ בוודאי הרב שאינו רוצה להתחבר עמהם אלא הוא חבר ליראי ה' ושלומי אמוני בני ישראל בוודאי הוא בעל מעשה טפי ומחוייבים להקדימו וגדולה מזו כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רל"ג דהדר בירושלים הוא בעל מעשה טפי מהדר בשאר עיירות בארץ הקדושה וא"כ כיון שעפ"י דין התורה ראוי ליתן להרב הזה וכל הנודר ע"ד תורה הוא נודר וא"כ הוי כאלו פירשה כוונתה שהכוונה שלהרב שלהם היא נדרה ועוד אפילו אם אמרה לשון שהוא מורה שלא כוונה על הרב הזה אפי"ה אמרינן דאדעתא דהכי שיהיו לשני מחנות ויתחברו לעוברי עבירה לא נדרה וכבר הביא מרן זצ"ל בחת"ס סי' רל"ז פלוגתא בזה אם גבו לצורך עני ונתקלקל דהרא"ש סובר דיכול לומר אדעתא דהכי לא נדרתי וכ' דאפילו לרשב"א וסייעתו דפליג איכ"ל דהיינו דווקא בגבו עבורו זכה בו ואין מוציאין ממנו באומדנא וכן נראה לי מהמרדכי פ"ק דב"ב ובב"י בסי' רנ"א שהביא שני עובדות מהמרדכי דסותרין אהדדי בתחילה כתב באחד שנדר בשעת מיתה צדקה ושוב העני קרובו דלא אזלינן בתר אומדנא לומר דאדעתא דהכי לא נדרנא משום דיש ג"כ אומדנא להיפוך אבל לולא זאת הוי אזיל בתר אומדנא.

ושוב הביא תשובת מהר"מ והיא מובאת גם בתשובת מהר"מ מר"ב באריכות שכ' שכבר זכו הקהל ולא אמרי' אומדנא ובתשובה שם האריך להביא ראיות לזה שאינו מועיל אומדנא עיי"ש סי' תתקמ"ב וא"כ הדברים סותרין ונראה דמהר"מ מוסיף על דעת הרשב"א הנ"ל דאפילו בלא גבו כל שאמר לאדם ידוע הוי אמירה כמסירה ושוב אינו מועיל אומדנא להוציא דאומדנא הוי כרוב ואין הולכין בממון אחרי' להוציא אבל במרדכי מיירי שלא פרט ולא פירש למי ינתן הצדקה ולולא האומדנא הי' שייך גם לעניי העולם ורק ע"י האומדנא נימא שהוא לעניי עירו נגד זה יש שוב אומדנא שהוא לקרוביו ולכך צ"ל שיש ג"כ אומדנא בהיפוך כנ"ל.

וא"כ ה"ה בנ"ד שלא זכו עדיין כמו שכתבתי לעיל אזלינן בתר אומדנא. ובפרט שלפי מאי שכתבתי עיקר חיוב היורשים ליתן דווקא למי שצוותה אמם הוא מכח מצוה לקיים דברי המת ואנן קי"ל אם צוה דבר שהוא עבירה אין לעשות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מזכ"ל והרשב"א בחידושו פ' השולח ובתשב"ץ ח"ג סי' ק"ץ דאפילו אם צוה לבנות ביהכ"נ ויותר הי' ראוי ניתן לעניים לומדי תורה אפשר לומר דא"צ לקיים דאין זה מצוותו ובהא סלקינן מכל הלין טעמי בוודאי יורשי האלמנה הצדיקת מ' צארטיל עה"ש מחוייבים לקיים צוואת אמן על אופן הנ"ל ליתן הב' זהובים המיועדים להרב לרבם שקבלו הקהל דארטדאקסי"ן ומסתמא הרב הדיין הראשון אל ישכון באהלו עולה וימסור הצוואה לבעלי' ליורשי האלמנה הנ"ל ויהי' ה' עמו והוא

ידריכנו בדרך אמת למען שמו דברי ידידו הק' משה שיק מברעזאוווע תשובה רל"ז בעזה"י חוסט יום א' פקודי תרל"ו לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלא ומופלג בתורה חרוץ ושנון שלשלת היוחסין כש"ת מוה' שלמה סופר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק דערעטשקע יע"א.

מכתבו קבלתי ואשר שאל מעלתו נ"י ע"ד קהלה אחת שעד עתה הרבה בני עניים שלא הי' סיפק ביד אבותיהם לשלם למלמד והסכימו לעשות חברה שיתנו איזה סך מהקהל ושאר יחידי סגולה ידרו נדרים ונדבות ולפי ראות עיניהם שכל זה לא יספיק לשלם עבור כולם והשתדלו שיהי' להם סיוע ממקום אחר שהבטיח להם פלוני אלמוני איזה סך לצורך ת"ת ועי"ז אפשר שישאר מותר מן הצורך לתשלומי בני עניים ורוצים עתה בני העיר דדחיקא לקהל שעתא וע"י הוצאות שונות ממיתת הרב המאוה"ג מרא דאתרא זצ"ל אין להם לא רב ולא מורה ואין ביכולתם עתה לשלם לרב ומורה ע"כ רוצים לשנות המעות המיועד לת"ת או כולו או מקצת אם רשאי לעשות כן.

ונראה לי דמבואר ביו"ד בסי' רנ"ו דהציבור יכולין לשנות מקופה לתמחוי ומתמחוי לקופה וכ' הש"ך והטו"ז שם בשם הרא"ש דהיינו דווקא אם לא יהי' חסרון לעניים שאם יצטרכו יגבו עבורם ופסק שם הרמ"א בשם מהרי"ו סי' נ"ו שאם אמרו לעניים אלו או לעניי העיר כבר זכו בהם העניים וכבר האריך בזה המהרי"ק בשורש ה' ובשורש קכ"ח והסכים ג"כ שכל שנודבין לעניים ידועים אפילו ציבור אינם יכולין לשנות ואמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי וא"כ ה"נ בנידון הנ"ל זכו בהו ונראה לי דבכה"ג אין יכולין לשנות אפילו למצוה רבה יותר מזו כיון דזכו בהו.

ובזה אני מישב דברי הרא"ש בתשובה כלל י"ג שהקשה עליו הש"ך ביו"ד הי' רנ"ט סק"ד שכ' הרא"ש דלכך יכולין לשנות אם גבו לביהכ"נ יכולין לשנות לביהמ"ד ולת"ת משום דגביית המעות הוי בטו לארוג דכ"ע ס"ל דהזמנה לאו מלתא והקשה הש"ך אמאי צריך לטעם זה הרי התם מיירי ברוצים לשנות מקדושה קלה לקדושה חמורה עיי"ש ולהנ"ל אמרתי לישב דשם איירי מסתמא שגבו מעות לביהכ"נ ממקום ידוע או לקהלתם ולביהכ"נ יש זכי' וקנין לכל הנכנסים שם וא"כ קשיא לי דנימא דהוי כמו אם נדר לעניים ידועים דזכו בהו ואפילו לצורך חמיר א"י לשנות בשביל אחרים שאינם אותן אנשים עצמן כיון שכבר זכו וע"ז משני הרא"ש שפיר דכמו דאמרינן בטווי לארוג דלא תפסה הקדושה דהוי עדיין כדבר שלב"ל ה"נ לא זכו בה בני ביהכנ"ס ולכך שפיר יכולין לשנות מקילתא לחמירתא.

אמנם אפילו לא זכו בהם לפי מה שמבואר בסי' רנ"ט סעיף ב' ולפי מה שביאר המהרי"ק בשורש קכ"ח הנ"ל דהיכא דיתבטל המצוה הראשונה אין הציבור רשאיין לשנות אלא מקילתא לחמירתא דכיון שנדר למצוה אין רשות לציבור לשנות לבטל ולהפסיד למצוה ההוא שנדרו בשבילה וליתנה לדבר אחר שהרי הנדר על הנותן אא"כ אם משנה לחמירתא אז מתקיים שפיר נדרו כדמוכח כ"ז מהסתירה שיש מסי' רנ"ט סעיף ב' לסעיף ג' וא"כ בנידון הנ"ל לא מבעי' המעות שהבטיח אחד ליתן לת"ת ע"י ההשתדלות מהקהל והוי כזכו בו בני עניים הצריכין לשכר לימוד מיד כשיבוא ליד הקהל או הגבאים שנתמנו על זה שהם כידי עניים לזכות בשבילם וצריכים ליתן זאת על שכר לימוד כי אדעתא דהכי נותן ואדעתא דהכי קבלו שלוחי בני העניים ואמנם שאר הכנסות שהתחייבו עצמם או מה שתיקנו דהנדרים ונדבות יהיו שייכים לת"ת עבור בני עניים כיון שלא גבו עדיין ואיכא למימר דהוי רק כטווי לארוג כסברת הרא"ש הנ"ל ולא זכו בו

עדיין בני עניים אפי"ה כבר הבאתי דאין רשאין לשנות אלא מקילתא לחמירתא ובוודאי מצות ת"ת לבני עניים הוא גדולה וחמירה מכל ות"ת כנגד כולם והזהרו בבני עניים אמרו חכז"ל ואין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן ואין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין ביהמ"ק וכיוצא בזה מה שהפליגו חכז"ל במעלות תינוקות של בית רבן וקי"ל ביו"ד סי' רמ"ה דעיר שאין בה מלמדי תינוקות מחריבין אותה.

ואע"ג דגם צורך מורה הוראה הוא צורך גדול וקי"ל באו"ח סי' נ"ג סעיף כ"ד דת"ח מופלג בתורה וגדול קודם לקבלת ש"ץ ובס' ברכ"י ביו"ד סי' רמ"ה הלכה ז הביא עשרה דברים שאין לת"ח ראוי לדור בעיר ההוא וא' מהם הוא שצריך להיות שם ת"ח וב"ד וכמו שמנו שצריך להיות שם מלמד תינוקות מ"מ בוודאי אינם במדרגה אחת כמו שהבאתי למעלה מכמה מקומות מש"ס ופוסקים ושמעות ת"ת ש בני עניים בוודאי אינו רשאי לשנות כי הלימוד לתינוקות של בית רבן הוא בוודאי דאי קודם: וא"כ אם יש חשש ביטול מקצת מן לימוד התינוקות בני עניים בוודאי אינם רשאים לשנות המעות ליקח מהם מורה הוראה אבל אם יש שם מותרות שא"צ עתה ללימוד בני עניים התם נלענ"ד דבכה"ג רשאין הציבור לשנות מן הנדירים ונדבות או שאר הכנסות שעדיין לא גבו ולא זכו בהן עניים ולא נתבטלו זכותם בזה שפיר יש רשות לציבור ולהפרנסים שהם משתדלים לגבות הכנסות האלו וכיוצא בהם לשנותם לקבלת מורה הוראה מופלג בתורה ובכה"ג נראה דמיירי הירושלמי בפ"ג דשקלים דבמותר מעות עניים רשאין הפרנסים לשנות והובא בש"ך יו"ד סי' רנ"ו סק"ז שהד"מ הקשה ע"ז ולפי ענ"ד כעין גוונא הנ"ל ומטעם שכ' המהרי"ק הנ"ל כיון שהם פרנסים המטריחים ומשתדלים בקיבוץ ההכנסות ההם לכך בידם ג"כ לשנות אפילו מחמירתא לקילתא כן נראה לפי ענ"ד בדין הנ"ל שנשאלתי עליו דוודאי המעות שבא להם ממקום אחר לת"ת אינם רשאים לשנות ואפילו מה שבא ממקומם ואפי' העתיד להיות אינם רשאין לשנות אלא לחמירתא אבל אם יש די סיפוק ללימוד בני העניים רשאין מהמותר לשנות ואדרבה חיוב עליהן ליקח מורה הוראה ואני מעורר את הקהל עם הקודש שישתדלו בכל עוז ליקח להם רב מופלג בתורה אע"ג שקשה עליהם וידעתי כי ההוצאות הם מרובים עליהם אפי"ה אין מעצור לה' להושיע ברב ואחתום בברכה המשולשת ויהא ה' עמו ויברך אותו ואת ביתו דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רל"ח בעזהי"ת פק"ק חוסט שנת תרל"ד לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לידידי הגאון מוה' חיים סופר נ"י האבדק"ק מונקאטש יע"א מכתבו קבלתי ומה שהעיר פר"מ נ"י שיש להשתדל אצל הממלכה שיתנו רשות שאם אין האב רוצה למול בנו שיהי' רשות לב"ד למול כדי שלא יעברו כולם על מ"ע דהמול לכם כו' לדעתי אפילו ניתן רשות מהממשלה מ"מ אי אפשר להתגרות באיש רע כזה שפוקר במצות מילה כי סכנה הוא שיפגעו בו ואפילו ממונו קי"ל באו"ח סי' תרנ"ו דא"צ למסור עבור מניעת מ"ע כ"ש גופו מיהו בלא"ה נראה דאין בכה"ג מ"ע על הב"ד דמומר כזה מסתמא הוא מין ואפיקורס וממעטינין לי' למומר לענין קרבן מקרא וכשם שאינו נקרא ובכלל מכם ה"נ אינו נקרא ואינו בכלל לכם וביו"ד סי' רס"ד איתא דמומר פסול למול ואינו בכלל ברית מילה והמג"א בסי' קפ"ט הביא דברי תוס' סנהדרין דמומר אינו בכלל ב"ב וכן כ' הב"ש באהע"ז סי' קמ"א בסעיף ל"ג: ונהי דהאהעו"ז באו"ח סי' קפ"ט האריך לחלק על התוס' מיהו אני מצאתי וראיתי בת"כ בפ' ויקרא גבי דרש דמכם דלכך ממעטי' משום דאין מקבל ברית והיינו כתוס' ולענין שחיטה וכתובת ס"ת וכיוצא אמרינן דאינו בר זביחה ובר קשירה והש"ך ביו"ד סי' ב' ס"ק י"ו כ' דהוי כגוי מן התורה והביא

ראי' מהרמב"ם פ"ד משחיטה דאפיקורס כגוי ונהי דבמומר להכעיס שאינו מניח למול פלפל התבו"ש בסי' דאיכ"ל דלא חשיב כמומר לכל התורה בשב ווא"ת היינו באתרמי כן אבל האינדא סתמא דמלתא מי שאינו מניח למול בנו הוא מסתמא מומר לשבת ואפקורס גמור ובמדרש מדמה מילה לקרבן ואם כן נראה דאינו בכלל המול לכם וכו' ומיהו לכאורה ז"א אלא אם היינו דנין על המומר עצמו אבל כאן האנו דנין על בנו והילד אינו מומר מ"מ נראה דאינו בכלל המול לכם כל זכר דנהי דהשתא עדיין אינו מומר מ"מ כיון שיתגדל אצל אבותיו על דרכיהם בוודאי יהי כמוהם ומעתה אין אנו מצווין עליו והראי' מדברי מרן הגאון בעל חת"ס חיו"ד סי' שכ"ב שכ' שרשאין לנדות ולשמת מומרין אפיקורסים ואין לנו לחוש שמא יצאו מן הדת ויטמעו גם בניהם עמהם דבלא"ה בניהם יהיו כמוהם ואין לנו לחוש עליהם וה"נ ומרן זצ"ל מייתי ראי' מקטני עיר הנדחת דנהרגין להרמב"ם דפסק כמ"ד כן ובדתן ואבירם כתיב ובניהם וטפם ורש"י בפ' קרח שכ' שקשה המחלוקת צריך ביאור שגם בשאר מקומות ושאר עבירות מצינו שהבנים נענשים והרמב"ם בהלכות תשובה כ' בפ"ו הלכה א' דהבנים הקטנים שאין בהם דעת הם כנכסיהם ועוד לדעת הב"י ורמ"א והעט"ז ביו"ד סוף סי' רס"ג אסור למול גוי שלא יהי ברית קודש בבשרו של גוי וה"נ איך יתנו ברית ה' באיש שוודאי יפר ברית וחזקה מצד מנהג הוא מן התורה והורגין עלי' וכיון שסופן להיות מפירי ברית הרי הם נקראים על שם סופם.

ולכאורה יש לפקפק לפי מאי דפסקינן ביו"ד סי' קנ"ט דבן מומרת לא חשבינן לי' כגוי וכמו שכ' הרמב"ם לענין בני צדוקים וקראים דלא כנמוק"י ולכאורה הו"א דהרמב"ם כ' כן רק לענין קראים שאינם מאמינים בקבלת רז"ל ובקבלה שייך דווקא מאב לבן וכיון שאבותיהם פקרו הם אנוסים ולקבלה של שאר ישראל לא נצטוו משא"כ לבן מומרית איכ"ל דגם הרמב"ם מודה להנמוק"י אמנם אפילו לדעת הב"י שדימה זה לאהדדי וס"ל שהם כאונסים אפ"ה הרי לפי מאי שהאריך הש"ך בחו"מ סי' כ"א דאמרינן אונס פטור וכמאן דלא עביד דמי אבל לא אמרינן דאונס כמאן דעביד וא"כ מצד שהוא אונס עדיין אינו חשוב בן ברית ותימה שהש"ע לא הביא דין זה של בן מומרית רק לענין רבית אבל לענין שחיטה ואינך לא חילק ואפשר דווקא ברבית כיון שגם הנותן עובר וכיון שחשבינן רשעתו לאונס איך ישראל יגרום לו לעבור וצ"ע ואין לי כעת פנאי לעיין ומ"מ לענין שלנו נראה לפי ענ"ד דאין אנו מצווין עליהם למול אותם והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה רל"ט בעזה"י יום א' לסדר חקת ובלק תרל"ח לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרבני המופלא ומופלג בתורה מוה' יעקב שלום סופר נ"י יושב בשבת תחכמוני במונקאטש יע"א: מכתבך קבלתי ועל דברי תורה אשר כתבת גוף הדברים א"צ לפנים ואינם צריכים תשובה כלל ובפרט לאדם כמוני שאני חלוש ומוטרד בהרבה מיני טרדות בוודאי לא הייתי צריך להשיב ואפ"ה קשה עלי למנוע בר ולזאת אשיב לך בקצרה הנה בוודאי מצות מילה על האב אם יש לו או לפי מאי שצידד בתשובת רע"ק איגר זצ"ל דגם אבי האב חייב דבני בנים הם כבנים וגם פשוט לפי ענ"ד דלכ"ע יכול האב לעשות שליח אפילו לדעת האו"ז המובא בד"מ סי' רס"ד דכ' בשם האו"ז דאין האב יכול לעשות שליח אני עיינתי באו"ז הגדול בסוף הלכות מילה שכ' הלשון כך והיכא שהאב יודע למול אסור לו להניח לאחר שימול לבנו וגם האחר אינו רשאי אלא ברשות האב עיי"ש הלשון ולפי ענ"ד דגם האו"ז מודה מדדייק אסור לו להניח אחר שימול לבנו דהיינו אם האב יכול למול ואפשר למוהלו ועומד שם ואעפ"כ עושה שליח וא"כ חזינן שיש לו איזה טעם משום שחס על בנו וכדומה וזה אסור לעשות שליח אבל היכא דאפילו האב יכול למול אבל המוהל האחר הוא מוהל טוב ומובחר יותר ממנו אז יכול

לעשות שליח וכמו בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוcho ואם עומד ואפשר לו לעשות המצוה ואעפ"כ אינו עושה אז הוא נראה כביזוי מצוה שהוא מבזה את המצוה שאינו עושה אותה בעצמה אעפ"י שיכול לעשותה זהו הוא דאסור לעשות שליח כנ"ל: ונהי דיכול לעשות שליח לפי הנ"ל ושליחו כמותו אבל בוודאי אם השליח עושה אדעת' דנפשי' לא קיים האב המצוה כמו דילפינן בפ"ב דקידושין מן ושחטו דפסח דשלוcho של אדם כמותו והיינו דהמצוה שהשליח עושה בעבורה הרי הוא כאלו הם עשו המצוה בעצמם ומסתמא עושה המוהל אדעתא דאב שלא להפקיע ממנו המצוה כעין דנראה גבי פסח דעושה על דעת כל החבורה וה"נ הוא כן ולכאורה דנתי דהי' אפשר לומר דאין אדם יכול להיות שליח של אב למול דהרי קי"ל גיטין דף י"ג התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה אפילו עשאו שליח ופי' הרא"ש שם דאע"ג דקי"ל דשלוcho של א"כ היינו אם אינו חב לאחרים אבל לעשות שליח במקום שחב לאחרים א"י לעשות שליח וא"כ גבי מילה דקי"ל דאם אין האב מוהלו אז החיוב מוטל על הב"ד ועל כל איש ואיש מישראל למוהלו וא"כ כשעושה שליח למול בעבורו הוי תופס לבע"ח במקום שח"ל דהיינו שהוא חב לכל העיר וא"כ הוי חב לאחרים וא"כ איך אפשר לעשותו שליח למול את בנו מיהו אפשר לומר מגו דאם הי' רוצה הי' אפשר לו למוהלו על דעת' דנפשי' ולא אדעת' דאביו וא"כ שוב י"ל מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' וכמו דאמרינן התם אם הלוח גם להתופס חייב ממון והתופס בשביל אחר אמרינן מגו דזכי לנפשי' דאפשר הי' לו לזכות בדבר הזה לנפשו משום שגם לו חייבין על החפץ הזה זכו נמי לחבריה וא"כ ה"נ כן דהי' אפשר להשליח לעשות המצוה אדעתא דנפשי' וא"כ שוב אמרינן מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' כן נראה לי הטעם שיכול לעשות שליח למול: ובזה אמרתי לישב קושית הש"ך ביו"ד סי' רס"ד דכתב שם המחבר בתחילת הסעי' דגם אשה כשרה למול ורמ"א כ' אח"כ דאין ליתן לאשה למול והש"ך תמה על זה ולהנ"ל אמרתי דהרי כ' ההפלאה בקידושין דף כ"ט דמאותו ולא אותה ממעטינן דאפילו ע"ד ב"ד ג"כ אינה יכולה למול לא מבעי' דאינה חייבת למול אלא אפילו שליח א"א לה להיות משום אותו ולא אותה עיי"ש וא"כ מיושב קושית הש"ך דלכאור' קשיא כנ"ל למה אפשר לעשות שליח במילה הא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים כנ"ל וצריך לומר משום דאמרי' מגו דזכי לנפשי' דאפשר לו לעשות המצוה אדעת' דנפשי' זכי נמי לחברו להיות שליח של האב והא תינח מי שיוכל לזכות לנפשי' אבל הכא באשה אין שום מצוה וחיוב למול וא"כ ל"ש כאן סברא מגו דזכי לנפשי' ואינה יכולה להעשות שליח כמו שדנתי לעיל וא"כ שפיר כ' רמ"א דאשה לא תמול דהיינו דאין רשאי לעשות לאשה שליח למוהלו משום דלגבי דידה ל"ש הסברא מיגו דזכי לנפשה וכנ"ל וא"כ שוב הוי תופס לבע"ח במקום שח"ל לזאת אינה יכולה להיות שליח למול משום דאז יאבד ויפסד המצוה מן האב וא"ש כן נראה לפי ענ"ד נכון: והכלל העולה מדברינו הנ"ל דוודאי אם רוצה האב שיזכה במצוה שמוטל עליו צריך לעשות שליח אבל אין זה תליא בזה דאפילו אם לא נעשה המוהל שלוcho אלא שעשה המצוה אדעת' דנפשי' מ"מ המצוה נעשה והמילה כשרה אלא שלא עשאה האב ומטעם זה לא הבנתי קושית המנחת חינוך דהקשה למה אמרינן דנכרי ולדעת הרמב"ם אף קטן נעשה שליח למול הלא נכרי אינו בר שליחות וכן קטן וא"כ איך נעשה שליח למול ולהנ"ל א"ש דאין מצות מילה תליא בשליחות דאפילו אי המוהל עשה המצוה בלא שליחות האב מ"מ המצוה נעשית וא"כ אין זה תליא בשליחות אלא שאם האב רוצה שהמצוה יהי' לו ויקרא על שמו אז צריך לעשות שליח שיעשה ע"ד האב אבל עיקר המצוה לא תליא בשליחות דאפילו לא עשה המוהל המצוה

ע"ד אביו אלא ע"ד עצמו מ"מ המילה כשרה וא"כ אין שום שייכות לשליחות ולא קשה קושית המנחת חינוך וכיוצא בזה כ' מרן בעל חת"ס חיו"ד סי' שכ"א יע"ש.

ומה שכתבת דקטן מושכחת לה דהוי לי' אב לאחר ט' שנים ולמעלה ומחוייב בבנו באותו מצוה וא"כ יכול להיות גם קטן שליח זהו דבר תימה חדא דבאמת קיי"ל דקטן כל זמן שאינו בן י"ג שנה אינו מוליד אע"ג דאית לי' ביאה כדאיתא בסנהדרין דף ס"ט ע"א ובאמת אפילו אם הי' מוליד בן אין שום הו"א לומר דקטן חייב במצות מילה דהתורה לא חייבה בשום מצוה לקטן עד שיהי' איש גדול בן י"ג שנים והרי גם בתרומה אם התבואה הוא שלו הוי כבן שלו ואפי"ה התורה פוטרתו מליתן תרומה וגדולה מזו אמרינן בנדרים דף ל"ה דזב קטן אע"ג דאסור לאכול בקדשים עד שיביאו עליו קרבן שלא לדעתו אבל חיוב עליו לא שייך כלל: ומה שכתבת דמושכחת לה בבני קטורה אי נימא דגוי לגוי נעשה שליח גוף הדין אינו ברור ולרוב הפוסקים גם גוי לגוי לא נעשה שליח ועיין בב"ש באהע"ז סוסי' ה' עיי"ש בברכי יוסף אלא אפילו לשיטת הסוברים דגוי לגוי נעשה שליח נראה דהיינו דווקא במלתא דשייך בי' כגון לענין קנין או כיוצא בזה אבל לענין מצוה דל"ש בי' זה א"צ למעט מאתם גם אתם כיון דליתא בתורת אותו דבר מסברא ידעינן כיון דליתא באותו דבר לא שייך בי' שליחות באותו דבר בלא"ה כדאיתא בר"פ האיש מקדש מסברא וא"כ ממנ"פ מבן קטורה לבן קטורה הרי קרינן בי' המול ימול וגוי אחר לבן קטורה פשיטא דאינו בר שליחות כנ"ל ומ"ש לענין אי בב"נ אזלי בתר רובא ג"כ א"צ לפנים וגם הארכתי בזה במקום אחר וגם בתשובה לאביך הגאון [עיינן בס' או"ת סי' קמ"א וקמ"ב] כתבתי בענין זה וע"כ אין להאריך בזה ואחתום בברכה המשולשת.

הק' משה שיק מבראזאווע: תשובה ר"מ בעזהי"ת חוסט אור ליום עש"ק פ' חקת תרל"ה לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' משה הלוי פולאק האבדק"ק באנהאט יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד תינוק אחד שלא עלה להמול אותו כהוגן ועי"ז היתה הפריעה בלילה אם צריך להטיף ממנו דם ברית כמבואר בש"ע יו"ד סי' רס"ב ומעלתו נ"י האריך מאוד בזה ולבסוף כ' די"ל בנידון הנ"ל כיון שמל ביום ביום אלא שהפריעה היה בלילה איכ"ל דלכ"ע א"צ להטיף ממנו ד"ב עכ"ל בקצרה ובגוף הדין כבר האריכו האחרונים בזה ולדעת השאג"א סי' נ"ב אין הטפת הדם לא מעלה ולא מורדת אם נימול תוך זמנו או נפרע בלילה וכן הסכימו הרבה מהאחרונים וכן מרן הגאון בעל חת"ס בחידושו כ' כן וכן הרבה מהראשונים ס"ל כן והטו"ז ביו"ד כ' דרוב הפוסקים ס"ל כן ואני אין בידי להכריע ולזאת לא באתי אלא לחוות דעתי בגוף הנידון הנ"ל במ"ש מעלתו נ"י דבנידון איכ"ל דלכ"ע א"צ להטיף ולכאורה נראה כן אבל אחר העיון קשה שהרי אנו מברכין קודם הפריעה אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א וכו' הרא"ש סו"פ ר"א דמילה להכריע שלא נברך אחר עשייתה שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן ולכן כ' דמברך קודם הפריעה משום דמל ולא פרע כאלו לא מל וע"י הפריעה נכנס לברית א"כ ע"כ דע"י החיתוך לחוד עדיין לא נכנס לברית א"כ מאי יועיל הטפת דם שלא בשעת החיתוך.

אמנם אפשר לישב דבריו דבלא"ה צריך ביאור דלמה צריך הכנסת ברית הלא כל וולד הנוולד לישראל הוא בכלל בן ברית ישראל ולמאי צריך להכניסו בברית ואע"ג דגם בקרא נאמר וערל זכר אשר לא ימול כו' את בריתי הפר אדרבה מהתם משמע שכבר הוא בברית אפילו בלא מל אלא שאם אינו רוצה למול ולגלות הפטרה חשבו הכתוב כאלו הפיר הברית שמתבייש להראות

כי הוא בן ברית ולכך חשבו הכתוב כאלו הפיר ברית אבל הנוסח שאנו מברכין להכניסו בברית זהו לכאורה קשה להבין ועיין בחת"ס חיו"ד סי' א' שכ' ג"כ דאצל גר המילה עושה אותו ישראל משא"כ בתינוק ישראל וראיתי בדברי המפורשים הראשונים ובביאור במאירי ובריטב"א שבת דף קל"ה שכ' דההכנסה היינו תחת כנפי השכינה ונראה הכוונה דאע"ג דהשי"ת הבטיח אותנו ע"י המילה והייתי לך לאלקים אפי"ה על הערל אין השכינה שורה כמו שאמרו על נופל וגלוי עינים שכ"ז שהוא ערל א"א לו להשיג הנבואה והוא עומד והיינו שהמילה מכניסו תחת כנפי השכינה ובברית ה' שאמר והייתי לך לאלקים: ובזה אני מישב מה שהקשה מרן הגאון בחת"ס ובחי' למס' שבת ובתשובתו בחיו"ד סי' רמ"ח דאיך כ' הרא"ש דמברכין להכניס בברית קודם הפריעה הרי לכמה מ"ד לא נצטוה אברהם אבינו עה"ש על ולפי ענ"ד אדרבה דלכך תיקנו הברכה קודם הפריעה הואיל דנהי דאברהם אבינו לא נצטוה על הפריעה מ"מ כבר כתבו התוס' בפ' הערל דאע"ה ה' מקיים מצות פריעה אע"ג דלא נצטוה כמו שקיים אאע"ה כל התורה כולה וממילא קודם שפרע כבר נכנס לברית ע"י המילה והי' בן ברית אלא שאברהם אע"ה השיג סוד הפריעה וראה והבין שבלא פריעה אינו עוד תחת כנפי השכינה ולזה קבעו חכז"ל הברכה קודם הפריעה ללמדינו שהמילה אינה כדי לעשותו להיות בן ברית שכבר הוא בן ברית אלא להכניסו תחת כנפי השכינה וכמו אברהם אף שכבר ע"י המילה הי' בן ברית אלא להכניסו תחת כנפי השכינה והיינו בבריתו של אאע"ה שהי' ג"כ הפריעה כדי להכניסו תחת כנפי השכינה כדלעיל ועכ"פ זה נגמר ע"י הפריעה דמל ולא פרע כאלו לא מל אלא דבסוף סי' רס"ו פליגו אי רשאין ב' מוהלים למול בשבת ושורש הפלוגתא שם עיין בב"י אי חשבינן לחיתוך פלגא דמצוה וא"כ לפי מנהג המוהלי' שמקילין שימולו ב' מוהלים בשבת ע"כ צ"ל דחיתוך הוי פלגא דמצוה ושוב שפיר יש לומר כדברי מעלתו: אמנם אכתי יש לפקפק בדברי מעלתו במ"ש רש"י בחולין דף מ' ע"ב ד"ה מחתך בעפר בעלמא דאפילו למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף היינו דגמר השחיטה כהלכתה אבל אי לא גמר כהלכתה גם ההתחלה לא מקרי שחיטה וא"כ אפשר ה"נ אם לא פרע כדינו גם התחלת המילה לא הוי מילה ואכתי אינו מוכרח דהתחלת המילה הוי הכנסת ברית בכה"ג אם פרע בלילה אמנם נראה מטעם אחד דבנידון דידן שפיר י"ל דא"צ להטיף ממנו דם ברית אפילו לדעת האומרים דמל בלילה צריך להטיף ד"ב משום דמדמו לי' להא ואמרינן ביבמות דף ע"ג דאפילו של"ב צריך למול ביום מדכתיב וביום השמיני ומו' דוביום ילפינן אפילו שלא בזמנו בעינן יום כ"כ היש"ש בפ' הערל סי' ו' דזה טעם הסוברים דמל בלילה צריך להטיף וז"ב (וזה שלא כמ"ש מעלתו דפריעה אינו בכלל) וכ' שם היש"ש דדלמא דווקא על לכתחילה ילפינן אבל בדיעבד אפשר דמהני מילה בלילה כמו דאמרינן גבי נקצר ביום דלדעת הרמב"ם כשר אף דבעי' לכתחילה קצירת העומר בלילה וא"כ גבי מילה מנ"ל דגם בדיעבד פוסל בשלא בזמנו בלילה וק"ל: וא"כ נראה לפי ענ"ד לדידן אף דקי"ל כרבא דאמר כל מלתא דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ ומוכח שם בתמורה דף ה' דאפילו בתרומה דכתיב חלב ומינה ילפינן דצריך לפרוש מן היפה ואם לא גילה לן קרא דמהני הו"א דלא מהני וא"כ ה"נ במילה דכתיב וביום ואם מל בלילה לא מהני עיין בתוס' שכ' בתמורה דף ד' ע"ב ד"ה רבא דהא דאי על"מ היינו דווקא בדבר דאם נעשה ממילא אינו מועיל הוא דאם עשאו באיסור לא מהני אבל בדבר שאם נעשה ממילא מועיל אם עשאו באיסור ג"כ מועיל ולא אמרינן בזה אעל"מ והנה לכאור' יש להסתפק בדבר דלפעמים עושה המוהל החיתוך ועור הפריעה אינו בנמצא כלל ע"כ או שע"י החיתוך נחתך עמו גם עור הפריעה או שנתרכך ונפלה למטה מעצמו אם זה מועיל והנה לא שמעתי מעולם פוצה פה ומצפצף

זוהי יהי' כמל ולא פרע ואע"ג דהפריעה נעשה ממילא דאפילו אם חתך גם עור הפריעה המוהל לא נתכוון לזה שהוי כמתעסק או כדבר שאינו מתכוון והוי כאלו נעשה ממילא אפי"ה פשיטא לכ"ע דהוי מילה מעליותא.

וראי' לזה נראה לי מאברהם אע"ה שפרש"י סוף פ' לך לך דלכך לא נאמר באברהם תיבת את כמ"ש בישמעאל את בשר ערלתו משום דכבר נתמעך האבר ונתרכך עור הפריעה ונפרע ממילא וא"כ מוכח דאפילו למ"ד אאע"ה נצטוה על הפריעה אפי"ה סגי בהכי כיון בעיקר התכלית של הפריעה הוא כדי שיתגלה העטרה של הגיד וכיון דאם נפרע ממילא ג"כ יוצא וכבר כ' התוס' דגם אם נעשה באיסור ג"כ מהני ולכך אם מל ביום ופרע בלילה יצא לכ"ע כן נראה לפי ענ"ד וממילא בנידון שלו שהוא כעין זה ע"כ לדעתי לכ"ע א"צ להטיף ממנו דם ברית: ובפרט שבלא"ה קשה להפוסקים דס"ל דצריך להטיף איך לא משתמע שום תנא או אמורא בש"ס ללמדנו דקטן הנימול שלא כדין דצריך להטיף דאע"ג דבגר אמרינן דצריך להטיף הרי כבר כ' הרמב"ן במלחמות בשבת דף קל"ה דגר שאני דצריך להטיף כדי אימוס לברית ושיהא נעשה כישראל אבל מזה אכתי אין אנו יכולין ללמוד דגם תינוק ישראל יהא צריך להטיף ממנו ד"ב מכ"ש אם כבר נימול ונפרע לשם מצוה ולשם שמים לקבל עליו בריתו של אאע"ה שנעשה בזמן שאינו ראוי ומה"ת נימא דצריך לקבל שנית בריתו אברהם אבינו עה"ש ולכל הפחות הו"ל להשמיענו דין זה וביבמו' דף מ"ו כ' הרמב"ן דאבותינו שמלו כשהיו בני נח לשם מצוה איכ"ל ולא הוצרכו להטיף דם ברית מחדש בעת קבלת התורה וכ"כ ביש"ש פ' הערל בסי' ו' דאם נימל לשם מצוה י"ל דלא צריך להטיף ועכ"פ חידוש הוא ולא מצינו כן בשום מקום: ולזאת.

הדעת נוטה דא"צ להטיף אעפ"י שאין בידינו להכריע מ"מ הדבר עצמו צ"ע איך רשאי להטיף ממנו דם ברית בס' ערלה כבושה דהרי קי"ל ב"ק דף צ"א דמה"ת אסור לאדם לחבול בעצמו וכ"ש לאחרים והר"ן כ' בשבועות דף כ"ו דהא דשבועה חל להרע לעצמו משום דאינו מפורש בקרא אע"ג דמן התורה הוא וא"כ איך רשאי להטיף מספק ויש לישב עפ"י מה שכ' התוס' ב"ק שם דנזיר טהור המצוה מגין עליו וה"נ במקום ספק הוי מצוה אבל במקום שרוב הפוסקים סוברים דא"צ לא נתברר לי אם מותר להטיף וצ"ע ועכ"פ בנידון שלנו נראה לענ"ד דלכ"ע א"צ להטיף והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה רמ"א עוד להרב הנ"ל ומה ששאל על דבר שהגאון המנוח בתשובת יהודה יעלה הביא בשמי שאין לפרוע או להטיף דם ברית כל זמן שלא נרפא החיתוך דהיינו אם לא עלתה הפריעה ביום השמיני והגאון המחבר ז"ל הרבה להשיג עלי והביא כמה ראיות דיכולין לפרוע אע"ג דעדיין לא נתרפא שכן מוכח מדברי המחשה"ק סי' של"א וגם מעלתו כ' שמשם באמת ראי' נגד הנ"ל אע"ג דיתר הראיות אינם מוכרחות והנה גוף הוראה הנ"ל לא הי' מפי עצמי אלא שכך שמעתי מפה קדוש מרן הגאון בעל חת"ס ז"ל כשלמדתי אצלו בימי בחורתי וכן מבואר בחידושי למס' שבת דף קל"ה שכ' לישב בזה קושית הר"ש שהביא הרא"ש דאיך אמרינן במל את של שבת בע"ש דלא ניתן שבת לדחות והקשה הא ניתן לדחות להטיף ממנו ד"ב וכ' הש"ך לישב דהטפה אינו דוחה שבת וכ' שם מרן זצ"ל דהוי מצי למימר מרגניתא דבשבת מסתמא הוא עדיין חולה ממילתו תוך ח' שנימול בע"ש ולכך אין רשאי להטיף בשבת זהו שמעתי מפיו הקדוש וכן מסתבר לי: ובתשובת.

מהרי"א הנ"ל נראה דעל דעתו עלה להשיג מב' פנים א' דנראה שם דאינו חולה מסוכן כלל וזה תימה דהרי הלכה ברורה דמרחיצין התינוק אפילו ביום השלישי מפני הסכנה ואע"ג דבשבת דף

קל"ד אמרינן דבקטן חי' טפי המכה ופרש"י דנתרפא במהרה ולכך אינו אלא זכר לדבר מ"מ הדין הוא הלכה פסוקה כיון דהוי סכנה איך אפשר לומר דזה לא מקרי חולה וראיתי בחי' מרן זצ"ל בשבת דף קל"ה שהביא דברי ספר המכריע דין וסי' נ' שכ' דהרחיצה דלאחר המילה דמיא לרחיצה דלפני המילה וע"י גוי דווקא מותר אבל ע"י ישראל לא דאין כאן שום סכנה דלאו מכה של חלל הוא דנחלל עלי' שבת ומ"ש סכנה הוא רק סכנה קלה שנוכל להתיר לו עבור זה שבות דרחיצה ומרן ז"ל תמה עליו דהרי הגיד יורד חדרי בטן וא"כ הוי מכה של חלל ואפילו לא יהי' כן הרי קי"ל בסי' שכ"ח דמכת חרב מחללין עליו וגם מכה שע"ג היד קי"ל שם דמחללין והניח דבריו בצ"ע: ובאמת כבר כ' מרן זצ"ל בתשובה חיו"ד סי' רמ"ה דבוודאי רוב וולדות הנימולים חיים וקיימים אע"ג דקי"ל דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב איכ"ל היינו היכא דהוקבע סכנתא וא"כ אפשר לישב דברי המכריע ומ"מ מקרי חולה וכבר קי"ל ביו"ד סי' רס"ב דכל שיש בו שום נדנוד או מקצת חולי אין רשאים למולו וא"כ ע"כ צריכין אנו לומר כפי השגות הגאון הנ"ל בהשגה הב' דדווקא במילה אמרי' כן אבל בפריעה או הטפת דם לא אמרו ואין לדמות זה לזה דבחיתוך יש צער טפי והנה אפ"י אם יהא כן מ"מ כיון דאינו דוחה מילה משום מקצת שום חולי כמ"ש הרמב"ם ושאר פוסקים וכן הוא בש"ע א"כ ה"ה הכא דיש חולי גדול וחשש סכנה ראוי למנוע אפ"י צער קטן ממנו כגון פריעה והטפת דם וחכז"ל אמרו בחולין דף ס"ז ע"ב דנוקף אצבעו מרצה עליו כקרבן ודווקא בנקף שני ופרש"י דזה מצער טפי: ועובדא ידענא שפעם אחד עשה המוהל תיקון וקריעה קצת בעור הפריעה וביום השני מת התינוק מחמת אותו מעשה אע"ג דאפשר משום דלא הי' נזהר ליתן עליו מים קרים וכיוצא בזה להיות נשמר שלא יהי' שם בראנד מ"מ נראה כל שהאבר נחלה צריך זהירות טובא והרמב"ם סוף פ"א ממילה כ' הטעם דממתינין במילה אם התינוק חולה ואין מלין אותו עד שיתרפא משום דאפשר למול אותו לאח"ז וא"א להשיב נפשו אחר שמת ומרן הגאון ז"ל בחת"ס בתשובה הנ"ל עמד בזה ולפי ענ"ד פשוט דכוונתו שכ' למ"ש לעיל דטעם דאפילו במקצת חולי אסור למול אע"ג דעפ"י הרוב לא יהי' סכנה אפ"י ה"ה כיון דאפשר להמתין לזה אסור ח"ו להכניס התינוק בשום חשש אפילו למעוטי דמעוטיא ומטעם הזה נראה דגם המחשה"ק הנ"ל לא כתב כן אלא מטעם שיש לחוש שלא יוכלו לפרוע כמ"ש שם אבל בדבר שאפשר להמתין איכ"ל דגם המחשה"ק מודה דאין לנגוע בו להכניסו ח"ו לשום ספק כל זמן שלא נתרפא.

ועוד.

אני אומר דלכאור' י"ל דאדרבה דמחוייבים לתקנו גם ביום הראשון וכן ביום הג' אע"ג דעוד לא נתרפא ומרן הגאון ז"ל בחת"ס סי' רמ"ה הנ"ל כ' דהא דאנו רואין דוולדות הנימולים בעזה"י תחיים וקיימים ואפילו מיעוטיא דמיעוטיא אין המילה מזקת להם ומאי דאמרו חכז"ל בגיטין דף נ"ז ע"ב כי עליך הורגנו כל היום דקאי על מצות מילה היינו עפ"י הטבע אבל זכות מצות מילה מגינת ומצלת ובזה אמרתי לישב קושית הש"ך סי' רס"א על הרמ"א דסובר מל תוך ח' דיצא א"כ אמאי מילה דחי שבת נימא דנימול אותו מערב שבת כמ"ש במנחות דף ע"ב דבנקצר ביום כשר ולא דחי שבת עיי"ש ואמרתי בוודאי אם מל תוך ח' לא עשה מצוה שהרי עדיין אין כאן מצוה וע"כ עד שיבוא זמן השמיני ואז קיים המצוה במאי שעשה אתמול במאי שמל מקודם כדי שיחול לאח"ז דזמן ממילא קאתי וכן איתא בירושלמי בפ' כיצד צולין וא"כ כיון שהמילה היא סכנה אלא שהמצוה היא מגנת ודווקא בעידנא דעסיק בי' הוא מגינה ולכך א"ש דאין רשאים למול בע"ש דמביא התינוק לידי סכנה דאז עדיין אינו מצוה שיגן עליו וא"כ א"ש: וא"כ בנידון

דין אם מל ולא פרע או שנשאר עליו ציצין המעכבין ואין לו דבר שיגן עליו כיון דלא קיים המצוה והסכנה גדולה דלא מגין וא"כ טוב ומחוייב הוא לפרוע לסלק הציצין המעכבין והוא קיום המצוה ויהא המצוה מגין עליו א"כ לכאור' נראה כסברת הגאון הנ"ל ולא מטעמי' ואמנם ביום שני פליגו הפוסקים אם יש סכנה כמבואר בב"י באו"ח בסי' של"א וא"כ אפילו נימא דביום הראשון מותר מ"מ ביום השני יהא אסור וא"כ בנידון שלו שכבר הי' לילה ולענין סכנה קי"ל דמקצת היום ככולו גבי' יוה"כ ואינך וא"כ אפילו נימא כסברא זו מ"מ עושה שלא כדין ובוודאי בדיעבד מהני בכה"ג מטעם זה ולפי מ"ש הק"נ בשבת שם דכיון דבדיעבד מהני ניתן שבת לדחות אצלו וא"כ גם קושית הר"ש שברא"ש הנ"ל אינו מוכח נגד סברא הנ"ל וביבמות דף ע"א ע"ב דמוקי לה בטומטום קשה ג"כ לזה דכיון שנקרע הרי הוא חולה ואינם רשאים למולו ובאמת אין כל הילדים ואין כל המכות שווין ולפעמים נרפא מהר.

ועכ"פ אם נראה שהגוף כבר נתפח והבשר לקה אין רשאים ליגע בו ובכל חשש משום ספק נתן הרמב"ם לנו הכלל דאפשר למול או לתקן אח"כ אבל נפש א"א להחזיר וא"כ בוודאי צריך המוהל להיות נזהר בדבר כזה אם אפשר שאם רואה שם חשש כאב באותו מקום כן נראה לפי ענ"ד נכון ואחתום בברכה ויהי ה' עמו דברי הדו"ש וטובו הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רמ"ב ע"ד המילה שאינה מתוקן כל צרכה כראוי והרופא אומר שהוא בעצמו צריך לעשות האפאראציאן ההוא הנה ביו"ד סי' רס"ד קי"ל דמומר לא ימול במומר לכל התורה כולה וקיי"ל נמי מומר לחלל שבתות הוי מומר לכל התורה וא"כ צריך לחקור ולידע טובו ומהותו של האומן הרופא אמנם בענין אשר נשאלתי עליו יש לצדד דהנה אנו קי"ל לענין שחיטה רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן וביו"ד סי' ר"א סעי' ד' קי"ל דרוב המצויין אצל עשיית מקוה מומחין הן ובסי' ס"ה קי"ל דרוב המצויין אצל ניקור מומחין הן אלא יש לברר לכתחילה וא"כ נראה גם במילה אמרינן רוב המצויין אצל המילה מומחין הן וא"כ מסתמא בשעת מילה הי' נעשה כתיקון וכראוי ובוודאי היתה כל העטרה בגילוי כדינו אלא שאח"כ נמשך ונדבק למעלה: ובתה"ד סי' רס"ד כ' שאם כבר הי' מתקנת אלא שאח"כ נמשך א"צ מה"ת לתקן מחדש אלא משום מראית העין וכמו שפסק ג"כ בש"ע יו"ד סוף סי' רס"ד דאם נראה בעת הקישוי שוב ח"צ לחתוך ולתקן ופסק הרמ"א שם דאפילו אם לא נראה רוב העטרה רק מיעוט מהעטרה שנתגלה סגי וא"צ למולו שנית מ"מ מאי שאפשר לתקן ע"י שנמשך העור למטה יתקן וא"כ בנ"ד דלפי הנראה ניכר ונגלה העטרה אלא שבמקום אחד נמשך על רוב גבהו א"כ אם נסמך על רוב מצויין אצל מילה מומחין הן א"כ וודאי הוי נתגלה פעם אחד וא"צ אלא משום מראית עין תיקון וא"כ מסתמא כשר לתקן זה ע"י כל אדם בכה"ג אלא דיש לעיין דלמא הא דאמרינן רוב מצויין היינו דווקא אם לא ראינו ריעותא וכדקי"ל ביו"ד סי' א' בשוחט שבדקו ואינו מומחה חיישינן למפרע וא"כ דלמא הכא נמי דחזינן ריעותא ליחוש על למפרע ועיי"ש בש"ך דאין לדמות זה לבהמה שנמצאת טריפה דאמרינן דהשתא הוא דנטרפה דהכא שאני דרוב מצויין גרע וא"כ ה"נ י"ל כן: מיהו באמת הכא לא איתרע כלל חזקת רוב מצויין דמסתמא רוב מצויין עושיין המילה בשעת מעשה המילה כראוי ומה שנמשך אח"כ למעלה זה אינו מצד ריעות המוהל אלא מכח שלא השגיחו אח"כ שלא ימשך שוב למעלה אך אכתי י"ל דהריעותא בא מצד המוהל דאם הי' עושה החיתוך כראוי לא הי' נשאר מן הערלה ולא הי' אפשר שימשך ויתדבק למעלה מ"מ זה שכיח דאפילו המומחין לפעמים צריכין הילות נזהר לעשות חיתוך קטן מצד האבר שהוא קטן ויש לחוש שמא יחתוך לתוך הגיד וא"כ אין ריעותא מכח שהמוהל אינו מומחה ולא איתרע רובא ונשאר עדיין הרוב דמומחין הן במוהלים

וודאי מל כראוי ונתגלה העטרה כדינה ושוב אין צריך תיקון אלא משום מ"ע וכ"ש לפי מאי ששמעתי דנהי דנדבק בנמשך למעלה מ"מ למטה נראה הפרש וא"כ עין בעין נראה שכבר הי' העור ההוא למטה והעטרה נתגלה אלא שאח"כ חזר למעלה ונדבק שם וכיון שהי' מתוקן פעם אחד כראוי הכל כשרים לתקן דבר שהוא משום מ"ע ופשיטא ג"כ דא"צ ברכה בשעת תיקון: ואע"ג דקי"ל ביו"ד בסי' רס"ה מתקנין הציצין המעכבין את המילה וצריך לברך הברכות כמעיקרא ואצ"ל תפלת קיים את הילד וכו' מ"מ הכא כיון שהוא רק משום מ"ע ובדברים שהם רק משום מ"ע א"צ לברך כדאיתא באו"ח בהלכות חנוכה סי' תקע"ה דלכל הפחות לענין ברכות קי"ל ספק ברכות להקל ובנידון הנ"ל דנראה שהוא מהול א"כ בוודאי רק תיקון לכתחילה בעינן מה דאפשר לתקן כמבואר ביו"ד סי' רס"ד ובתה"ד באופן דליכא חשש סכנה מ"מ טוב לחקור מי הי' המוהל אי מוחזק למומחה כראוי כדאיתא ביו"ד סי' ס"ה דהיכא דיש לברר צריכין לברר מה דאפשר לברר וה"ה מה דאפשר לתקן צריך לתקן כן נראה לפי ענ"ד פה חוסט יום ד' שנת תרל"ז לפ"ק וחתמתי שמי ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה רמ"ג כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר ידידי מחו' הרב המאוה"ג הבקי המופלג החרוץ מוה' אהרן שמואל נ"י אסאד אב"ד בק"ק קאטא יע"א: מכתבו קבלתי ואשר שאל ממני בדין ילד שנולד משונה מצורת אדם ושפטו הרופאים עליו שא"א לחיות י"ב חודש אי צריכין למולו ודימה זה לטריפה ומספקא לי' בטריפה אי חייבין למולו והעלה דחייבין למולו והביא ראי' מדמוהלין תינוק בשבת ודלמא טריפה ובטריפה ל"ש תי' הש"ס שבת דף קל"ו ואין לומר דסמכינן ארוב הא כתיב ערלתו ודרשינן ערלתו וודאי והשמ"ק כ' בב"מ דף ו' דהיכא דבעי' וודאי לא אזלינן בתר רובא ושוב כ' דגם מטעם אחר צריך למולו כי נאמנות הרופאים כ' בתשובות שב יעקב סי' מ"א ומ"ב דהוי רק כספק יעיי"ש עכ"ל בקצרה הצריך לענינינו והנה אי משום ראי' זו לא ארי' דהרי אפילו לפי סברת השמ"ק שהביא כן בשם הרא"ש כ' להכריח בסוף ספר אמרי אש ח"ר.

בהשמטה דגבי רוב דטריפה לא אמר או משום דדווקא ברובא דאיתא קמן אמרינן כן וכן אמר לי בימי בחרותי מרן הגאון בעל חת"ס ז"ל ותוס' שם בשבת דף קל"ה ע"א ד"ה ולא ע"כ נמי לא ס"ל כן דאל"כ הא אצטריך קרא אלא שאין זה ראי' דהתוס' לטעמייהו גם בב"מ שם לא ס"ל כן. מיהו גם לדעת התוס' הומ"ל ראי' דהרי התוס' ביבמות דף ל"ו ע"ב כ' דרשב"ג רק משום דחייש למיעוטה בעי שלשים יום וא"כ הא דפריך מימהל היכא מהלינין היינו דליחוש מדרבנן וא"כ בלא"ה הוי מצי להקשות מכח טריפה ול"ש תי' הש"ס דמהלינין ממנ"פ דהרי מבואר שם דטריפה כחי לענין שבת וע"כ דטריפה חייב למימהליי' מיהו לדעת הרשב"א הקושיא היכא דאיכא ריעותא ויעויין תשובת מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רמ"ז ולדינא נראה לפי ענ"ד פשוט מסתימת הפוסקים דטריפה חייב למימהלי' דהרמב"ם בפ"א ממילה מנה הנך דאין למולן ולא אשתמט לומר דטריפה אינו בר מילה וכן מלשון רש"י שבת דף קל"ה ורמב"ם בפ"א ממילה שכ' טעם דבן ח' אינה חיוב למולו מפני דהוא כמת משמע דווקא מטעם זה אבל אי הוי כחי חייבין למולו אע"ג דאינו חי זמן מרובה.

ושוב ראיתי בחידושי מרן זצ"ל בשבת שם דכ' בפשיטות דטריפה חייב למולו מסברא חיצונה בלי שום ראי' ואדרבה העיר שם מאי פריך דלמא רשב"ג דווקא לענין פדיון בעי' ל' יום דלענין פדיון לדעת התוס' בב"ק דף י"ח וכן לדעת רמב"ם טריפה פטור ואיכא חשש תרי מיעוטה חיישינן אבל למילה דרק חשש דאינו בן קיימא חד מיעוטה איכ"נ דגם לרשב"ג לא חיישינן עיי"ש וכן נראה בנדה דף: כ"ד ע"ב דתנא למעט גוף אטום מסמיכות כי תזריע ליום השמיני:

דבעי ברית שמנה עיי"ש בפרשי' דדווקא ביכול לחיות שמונה ונראה מזה דאם יכול לחיות שמונה וחי מהלינין עיי"ש ואדרבה מלשון רש"י קשה לי דא"כ בן ח' שחי שמנה לבעי' מילה ומבואר בשבת דף קל"ה דבן ח' אינו בר מילה וגם קשה הא בתו"כ מרבינין דנפל אמו טמאה לידה ובי' מיירי קרא דאשה כי תזריע א"כ גם נפל לבעי' מילה אי ילפינן מסמיכות ולכאורה יהי' מוכרה מסוגיא דנדה דף כ"ד כמ"ש הפמ"ג ביו"ד סי' ט"ו בטו"ז אות ג' דגם באדם תלי' בשמנה ימים מוכח דאינו עפ"י רוב נפל והנוב"י מהדו"ת סימן ז' תמה עליו.

והנראה לפי ענ"ד כיון דהקפידה התורה דקודם שמנה לא ימולו יהי' הטעם כמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' רס"ה ס"ק י"ג דבעי'שיראה קודם פני המטרנותא או כפי שכ' הפשטנים הטעם כי היכא דליתחזק גופו התורה שימתין שמנה ימים כל זה שייך דווקא בחי משא"כ במת ומזה מוכח דלא צותה תורה מצות מילה אלא בחי וממילא נשמע דבעי' ג"כ מי שאינו חשוב כמת דוולד כזה אינו שייך בי' רואה פני מטרנותא וגם אינו שייך דמתחזק אדרבה מתמעט והולך ובשלמא טריפה וכיוצא הולך ומתחזק כדאמר' בחולין דף נ"ז דאיכ"ל טריפה מושכחת אבל מי שחשיב כמת ל"ש חיזוק ועפ"י"ז הא דאמרינן בשבת דף קל"ו כתנאי וכו' איכ"ל באמת למ"ד הוא כחי גם לענין מילה חייב ועיי"ש ברשב"א ונפל לכ"ע לא בעי' מילה מה"ת ומאי דקי"ל בס"ג דמלין אותו על קברו היינו משום תקנת פושעים דעפ"י דברי המדרש ואגדה וא"כ כיון דבעי' במילה דווקא מי שהוא חי וחשיב כחי ולענין אמו טמאה לידה ילפינן בת"כ ריש פ' תזריע דאפילו נפל אמו טמאה לידה וקשיא הסמיכות וההיקש ועיין בשבת דף קל"ה דיש פלוגתא בזה אי תליא זה בזה וע"כ ס"ל לש"ס בנדה דההיקש הוא לענין שיהי' מין בר קיימא וראוי להתקיים בעי' באמו טמאה לידה כן נראה לפי ענ"ד להסביר הדברים ושפיר מוכרח דטריפה חייבין למולו ויש לומר ג"כ דהראשונות ישמיעונו דהרי מילה ניתנה קודם מ"ת ולדעת האחרונים אז לא הי' עוד הדין דאזלינן בתר רובא עיין בפמ"ג בפתיחה להלכות תערובות ובנוב"י מהדו"ב חלק אהע"ז סי' מ"ב ולדעת מהרש"ל ביש"ש הובא בש"ך יו"ד סי' נ"ז ס"ק מ"ח הא דאין טריפה חיל' הוא רק עפ"י הרוב וא"כ אז הי' הדין דחייב למולו ואע"ג דאמרינן בשבת דף קל"ה דניתנה תורה ונתחדשה הלכה היינו במה דפי' הקרא בהיפוך אבל לענין זה לא מצינו קרא בהיפוך וא"כ נשאר הדין דטריפה חייבין למולו כן נראה לפי ענ"ד פשוט איברא לענין מילה בשבת אכתי צ"ע דהרי רש"י בנדה דף כ"ג ע"ב בוושט נקוב למ"ד טריפה אינו חיה אינה מטמאה לידה ואינו חשוב וולד ואינו כמין בר קיימא וכיון דבדף כ"ז ע"ב יליף זה דאטום אינו מטמא ממילא ע"כ לשיטת רש"י טריפה לדין אינו בר מילה ונהי דהחכ"צ סי' ע"ז וכן הסדרי טהרה פליגו עלי' הכ"מ בפ"י מאיסורי ביאה דין י"א כ' דגם הרמב"ם סובר כרש"י ותמהני שלא ראו הרמב"ן והר"ן בחידושיהו שכולם פליגו על רש"י מ"מ לרש"י טריפה לא מקרי וולד וא"כ אינו נימול לשמונה ובאמת דברי רש"י תמוהים לשיטתו דס"ל במנחות דף ל"ז ע"ב דטריפה מחוייב בפדיון הבן ואפילו נולד טריפה ופרש"י שם דהשתא מיהא חי וקרינן בי' כל בכור בניך תפדה וכיון דבנו מקרי אע"ג דלשון בן משמע בן קיימא כמ"ש המפרש לת"כ פ' תזריע כדפירש"י בפ' בראשית דבן הוא לשון ממנו בנין ואמרינן בנזיר דף י"ב ובסוטה דף י"א בן דהיינו הגון עיי"ש א"כ כ"ש דגבי טומאת לידה דלא כתיב בן אלא זכר דוודאי אף טריפה מקרי זכר (וטעמי' דרש"י גבי פדיון הבן אפשר ג"כ מטעם מהרש"ל ביש"ש הנ"ל וס"ל גבי מתנות כהונה לא חשיבו בעלים כמוחזקים אדרבה מעני ורש הצדיקו ילפינן דהעני חשיב כמוחזק כדאיתא סופ"ז דפיאה ואכ"מ) מ"מ צ"ע ממנ"פ רש"י

לשיטתו וכבר כתבתי דהראשוני פליגו עלי' וא"כ לדינא וודאי חייבין למולו רק לענין שבת עדיין צ"ע אליבא דרש"י.

ולענין נידון הנ"ל איתא בנדה פ' המפלת דף כ"ג ודף כ"ד כמה גוונים דאינם בני קיימא כלל ואין אמם טמאה לידה וכ' הרמב"ם בפ"י מאיסורי ביאה דין י"א ואם הוולד מהנך מינים א"כ כיון דאין אמו טמאה לידה ג"כ אינו נימול מיהו הטור והב"י ביו"ד סי' קצ"ד הסכימו דגם בוושטו אטום טמאה לידה דאין אנו בקיאים איזה הוא ראוי לקיימא א"כ ג"כ לענין מילה שוב חייבין למולו בחול ולענין סמיכות על הרופאין שכ' בשב יעקב סי' מ"א ומ"ב דאין נאמנים מצד וודאי גם מרן בהרבה תשובות האריך בזה ובחיו"ד סי' קנ"ג וקנ"ח הביא פלוגתא וכ' דעל גוף פרטיי אינם נאמנים מצד וודאי מיהו תמהני עליהם דהרי זה כבר מבואר באהע"ז סי' קמ"ה סעיף ט' מוכרח דסמכינן על רופאים אפילו להקל רק דהרמ"א כתב שם דבזה"ז חשיבו כאינם בקיאים עיי"ש ועיי' ברמב"ם בפ"ב מרוצח דין ח' משמע שרופאים בקיאים ומשמע מלשונו קצת דטריפת אדם משונה מטריפת בהמה ועכ"פ לענין טריפה הדין דמחוייב למולו ולענין ברי' שנשתנה מהלינין מצד ספק והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה רמ"ד יתענג על רוב שלום תלמידי הרבני המופלא ומופלג בתורה מוה' אהרן משה נ"י שוטשקא בק"ק גאייע.

מכתבו קבלתי ועל שאלתו שבקהלתו עשו תקנה שלא למצוץ ומעלתו נ"י הוא מוהל ועד עתה לא מיחו לו למצוץ ונפשו בשאלתו אם ימחו בו למצוץ אי מוטב לו שלא יקבל המצות מילה להיות מוהל אצלם או ימול ולא ימצוץ עכ"ל בקצרה. תמהני על לשון מעלתו נ"י שכ' שעשו תקנה דבר כזה יקרא תקנה אנשים שהרימו יד והעיזו בדבר המפורש בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים שחייב יש למצוץ ושאיכא חשש סכנה בדבר והם חכמים בעיניהם יותר מחכמי הש"ס וכל הפוסקים ולבטל דברי הש"ס ופוסקים מפני הבל הבל פיהם של מקצת רופאי זמנינו שאומרים שאין סכנה בלא מציצה ואין זה אלא רמיות רוחא הוא דנקוטא להו וקלות דעתם להרוס ולבטל דברי חכז"ל הכזה יקרא תקנה אין זה אלא עיוות וביטול ופורצי פרץ לזאת יקרא שמה פרץ עזה ולו חכמו ישכילו זאת שאפילו הרופאים שאומרים שאין בו סכנה רק על הרוב אמרו ואנן קי"ל דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואפילו יאמרו הרופאים שאפילו א' מיני אלפי אלפים וריבי רבבות לא יבא לידי סכנה ע"י חסרון מציצה ולית בה חששא א' שבאמת אין יכולין להעיד ע"ז ורז"ל חששו אך למיעוט פעמים כדקי"ל דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואם יבוא לאחד מאלפי אלפים וכו' תינוקת סכנה כבר מותר לחלל שבת עבורו ומחוייב למצוץ דבפק"ל כתיב וחי בהם ואין הולכין אחר הרוב ותו דכל יסודי הרופאים הם מיוסדים על דבר שכבר היו ונעשו בעולם וכל יסודותיהם על החיפוש והחקירה והבטה והניסיון (וועלכ"ע זי"ך נא"ר או"ף ערפארונגי"ן געגרינדע"ט) ודבר זה אינו מוכרח ואפשר דברים שיצאו מן הכלל וא"כ כל דברי הרופאים א"א ליתן להם קיום אלא עפ"י הרוב.

אבל דברי חכז"ל מיוסדים הרבה מהם על הלכה לממ"ס איש מפי איש עד מרע"ה אשר כל דברי אלקינו יקום לעולם ואיך נבטל דברי אלקים חיים ואפשר שהוא הלכה לממ"ס מפני אומדנא וסברת הרופאים עפ"י החיפוש והניסיון שאינו עפ"י הרוב וכ"ש שכבר הובא אין ציונ"ס וועכטי"ר עדות פא"ן פרעפאסארי"ן שאין המציצה מזקת למכה אדרבה לפעמים טובה והעיד שם אין ציונ"ס וועכטי"ר 2 יאהר גאנג 5600 נומר 48 שמוהל אחד העיד שבאו מעשים לידו שע"י ביטול המציצה בא התינוק לידי חולי ומכאובים הרבה וגם הביא בשו"צ מכתב י"ב לברר

דהמציצה חיוב עיי"ש וגם שם במכתב צ"ה וצ"ו האריך בזה ועכ"פ הדבר מבואר ועומד דהמציצה חיוב הוא.

ועתה נשוב לשאלתו הדבר פשוט בעיני שאם לא יניחו לו למצוץ לא יקבל מעלתו להיות מוהל אצלם מצד ג' טעמים א) הרי מעלתו נ"י עד עכשיו פרע ומצץ אפ"ל בשבת וחילל שבת איכא במציצה כמבואר בשבת דף קל"ג ע"ב ואיך יעשה תרתי דסתרו אהדדי דממנ"פ קא עביד איסור או שחילל שבת במציצה או שעתה שאינו מוצץ ואפשר שיבוא התינוק לידי סכנה והוא עובר על ל"ת על דם רעיך או והשבות לו ואפילו למ"ד ספיקא דאורייתא מה"ת להקל כ' הפר"ח ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס דאסור לעשות תרתי דסתרו אהדדי עיי"ש: אמנם ב אפילו במוהל חדש שלא מצץ מעולם בשבת וליכא תרתי דסתרו אהדדי מ"מ יש מה דמבואר בש"ס דף קל"ג ע"ב דמחללין שבת על המציצה וראיתי בש"צ מכתב צ"ה שכ' בשם הרב הגאון בעל שערי תורה זצ"ל דאם ליתא מצוה במציצה שוב אין כאן חילול שבת מן התורה דהוי מקלקל ולפי ענ"ד זה אינו דכבר הבאתי לעיל בשם הרופאים דאפילו אי ליכא סכנה מ"מ הוא מועיל וטוב לפעמים להמכה וא"כ שוב אינו מקלקל ואי לא בעי' למצוץ ועביד כן בשבת כיון דאמרו חכז"ל חבורי מחבר הו"ל חילול שבת דאורייתא ומדשרי' לי' לעשות כן בשבת ע"כ דיש מצוה דאורייתא לפקח על עסקיו ובזה ג"כ נדחה מ"ש בש"צ שם כיון דרק מיעוטה הוא דיש לחוש לסכנה אין כאן איסור משום ל"ת על דם רעך או משום והשבות לו דע"כ מצוה מה"ת איכא להשתדל שלא יבוא לידי סכנה אפ"ל במיעוט פעמים דאם לא כן איך מחללין שבת מה"ת עליו ונדחה כל התורה כולה עבור זה וע"כ דמצוה מן התורה איכא יהי' מצד לא תעמוד או והשבות או וחי בהם וכיון דמצוה מה"ת איכא א"כ איך רשאי אדם לקבל עליו למול ולא למצוץ כיון דמשום חשש סכנה אפילו במיעוט פעמים צריכין אנו לבטל כל מצות התורה אפילו בקיום ועשה כ"ש לבטל מ"ע זו בשב ואל"ת וזה פשוט וכי תימא דאולי נשתנו העתים ועתה ליכא סכנה שהרי בכמה דברים מציינו כן שנשתנו העתים עיין תוס' ע"ז דף כ"ד ע"ב ד"ה פרה שכ' ג"כ שנשתנו העתים וכ"כ המג"א בסי' קע"ג סק"א ובאה"ע סי' קנ"ו סעי' ד' לענין דברים הרבה שנשתנה הענין זה ג"כ אינו דא"כ איך סמכינן על כל הדברים שנמסרו לנו מאבותינו וע"כ הכלל כך הוא דשינוי העתים א"א לומר בב' אנפין א) בדבר שהוא הלכה לממ"ס א"א לומר שינוי עתים שדברי אלקינו קיים לעולם וא"כ כיון שנמסר לנו עפ"י ה' לכל הזמנים ולכל המקומות כמבואר במקומות הרבה מה"ת א"כ השם הוא היודע אם יהי' עתיד שישתנו העתים איך מסר הקב"ה דבר זה הלממ"ס לאסור לעולם וע"כ או שלא נשתנו או שאפילו נשתנה מ"מ אסור כגון שמנה טריפות שנאמרו למשה מסיני א"א שנשתנו ואפילו אם אנו רואין שינוי שהוא חי וחכז"ל אמרו טריפה אינה חי' מוכח רק שהטריפות אינם תלויים בחיות ואפילו חי כיון שיש בו חסרון וריעותא זו היא טריפה והראי' שיש לחכז"ל האומרים דטריפה חי': והשנית דבדין תורה אזלינן בתר חזקה וכל דיני התורה מיוסדים על רובא וחזקה וא"כ כיון שידענו שכן היה בזמן שנמסר לנו נשאר הדין על מה שהי' מצד חזקה ובחזקת שלא נשתנה אא"כ נתברר לנו שנשתנה הדין וכיון דכבר בררנו ואמרנו למעלה דדבר המנוסה מצד הניסיון והחקירה א"א לה שתעייד אלא עפ"י הרוב וא"כ שייך זה כדבר דסגי לי' ברוב ולא הוי הלכה לממ"ס א"כ אם הניסיון מעיד שעפ"י רוב נשתנה ואין דבר זה הלכה לממ"ס שפיר י"ל דנשתנה אבל דבר שהוא הלממ"ס או ספק הלכה לממ"ס או דבר דצריכין לחוש אפ"ל למיעוט א"א להחליט דנשתנה דאולי המיעוט לא נשתנה ושוב מוקמינן אחזקה וא"כ בגוונא דתוס' בע"ז דף כ"ד ע"ב דמוכרח דנשתנה וכן באה"ע סי' קנ"ו דמוכרח דנשתנה וע"כ דלא הי' הלכה לממ"ס

אבל בטריפות דמבואר בש"ס ריש אלו טריפות דהלכה לממ"ס וכן בנידון שלנו במציצה דהוי לענין פיק"נ דאין הולכין בתר רוב ע"כ אי אפשר להעיד שנשתנה ושוב אזלינן בתר חזקה ובחזקת שלא נשתנה.

ומטעם זה גם דברי המג"א בסי' קע"ג ס"ק א' הנ"ל שכ' דאפשר שנשתנה לא נראה לי ודבריו צ"ע דגם שם איירי בדברים האסורים משום סכנה ואין הולכין בו אחר הרוב בפיק"נ ועל המיעוט א"א לרופאים להעיד כדלעיל וא"כ מנ"ל לומר דנשתנה אדרבה אזלינן בתר חזקה והוא בחזקת שלא נשתנה וכ"ש דא"א להתיר משום ספק שמא נשתנה וספק איסור תורה או ספק סכנה מספיקא להחמיר ואיך כ' המג"א דאפשר שנשתנה וצ"ע עכ"פ בנידון שלנו א"א לתלות בשינוי מצד ב' טעמים א) משום דאפשר דמציצה הוא הלכה לממ"ס וה"ב) דעל המיעוט אין מופת וניסיון דנשתנה וכיון דמיעוט אפשר שיבוא לסכנה אין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואסור למול כיון דצריכין לבטל כל מצות התורה עבור חשש פיק"נ דמיעוט אמנם אפילו נימא כמו שהביא בש"צ במכתב הנ"ל דאיכ"ל דרק תקנה תיקנו חכז"ל משום חשש סכנה שהי' תיקנו כן לעולם ג"כ נראה דעדיף לבטל מצות מילה מלכנוס בענין הזה למול ולא למצוץ ונהי דאין להביא ראי' מהא דאמרו ערל הזאה ואזמל העמידו חכמים דבריהם במקום כרת דהתם עובר מעיקרא על איסור דרבנן משא"כ כאן העבירה נעשית ממילא בשב"א"ת לאחר המילה ובפרט שהוא אנוס לבסוף מצד פרצת הציבור מ"מ כיון דמצינו דעל שינוי ערקתא דמסאני אמרו חכז"ל בסנהדרין דף ע"ד דצריך למסור נפש אנו רואין שאם מכוונים לבטל דברי התורה ולהפחית כבודה אפילו בענין דרבנן נוגע הדבר לכלל התורה והיום אומרים לו עשה, כך ולמחר כך וחייב למסור נפשו וכ"ש כל התורה וא"כ גם אם רשעי הדור מכוונים לבטל דברי חכז"ל ג"כ הוא דבר שנוגע לכל התורה לחלל כבוד התורה ונהי דהתם עובר בקום ועשה וכאן בשב"א"ת הא גם דביטול העשה הוא בשוא"ת ולפי ענ"ד שוא"ת עדיף בזה מיהו כתבתי טעם השלישי הזה לרווחא דמילתא ולצדד בדבר אבל באמת בנידון שלנו אין אנו צריכין לזה והעיקר כמ"ש בטעם הב' דאין לו לקבל עליו למול ולא למצוץ כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה דברי ידידו ורבו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה רמ"ה שיל"ת יערגין יום ב' ט' כסלו כתר לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המופלג בתורה וביראה החרוץ מו"ה דוד ניימאן נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק פרעשבורג יע"א.

מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממני לחוות דעתי בענין מצות מילה שכ' הגאון בעל חכמת אדם בתשובה שאם חתך מהערלה חיתוך קטן ופרע כדין עד שנתגלה העטרה כדינה ולאחר שנתרפא חזר וכסה עור הערלה מקצת העטרה והעלה דאם לא חתך כל הערלה לא נימל מן התורה יעו"י"ש הנה באמת כן נראה פשטות לשון הש"ס והפוסקים וזה לשון הרמב"ם בפ"ב מהלכות מילה דין ב' כיצד מוהלין חותכין את כל העור המחפה את העטרה עד שנתגלה כל העטרה ואח"כ פורעין כו' וכן העתיק הטוש"ע ביו"ד סי' רס"ד וכן מבואר מלשון רש"י בשבת דף קל"ג ע"ב גבי ציצין המעכבין את המילה וכן מבואר מפרש"י ורע"ב בשבת דף קל"ז סוף ע"א בד"ה אם הי' בעל בשר וכו' לאחר שחתך הערלה כולה מזה נראה מבואר דצריך לחתוך כל בשר הערלה המחפה על העטרה ובאמת לולא הפריעה א"א בענין אחר שאפילו דוחקין אותו הוא עומד וחוזר לחזור וכחזר דמי אלא ע"י הפריעה שפורעין עליו הקרע מכאן ומכאן אפשר לתקן זה שיהא מעוכב

ויעמוד מלמטה אם לא נשאר מן עור הערלה רק מעט וגם על זה ראיתי שהביא בספר פתחי תשובה בשם חמודי דניאל תימה על יש מוהלים שחותכין מעט מהעור ומתקנין זה ע"י הפריעה דמנ"ל שזהו מועיל ועיי"ש ומסתמא קודם שניתנה הפריעה הי' הדין דצריך לחתוך מעור הערלה עד שיתגלה העטרה שזה הוא הנקרא מילה וא"כ לאחר שנתן הקב"ה מצות פריעה לא להקל ממצוה ראשונה נאמר וזה נראה באמת כוונת הש"ס ביבמות דף ע"א ע"ב דילפינן משוב ומול לפריעה ומשנית לציצין המעכבין.

ולפי פשטות הש"ס דמייתי מתני' דבשר החופה וכו' לשון בשר משמע דקאי על ציצין המעכבין החיתוך ומאי ענין זה לפריעה וכן התוס' שם פי' לחד פי' דקאי על החיתוך ומאי ענין זה לפריעה. וגם מעלתו נ"ל דקדק יפה מאי לשון סוף מילה אמנם להנ"ל מובן דהו"א השתא דאיכא פריעה דאפשר לתקן זה להעמיד עור הערלה ע"י הפריעה הו"א דאין חיוב לחתוך הציצין המעכבין את המילה אלא לתקן אותם ע"י הפריעה שלא יחזרו למעלה קמ"ל דסוף מילה כתחילתו כשם שמעיקרא הי' מצוה לחתוך כל עור הערלה ואין להקשות מאי נשתנה מצות מילה מפריעה דהרי אמרו מאוסה היא הערלה ואית בי' זוהמא טפי ומי עמד בסוד ה' וה' אמר לחתוך עור הערלה וצוה בהלכה לממ"ס לפרוע את הקרום הרך ושאין צריך לחתוך את הקרום הזה אלא לפרוע שע"כ אינה מאוסה כ"כ שהרי לפשטות הש"ס יבמות ע"א לא נצטוה אאע"ה עלי' אבל עור ובשר הערלה מאוסה וצוה לחתוך כן נראה לי לפיענ"ד לכאורה בפשטות הענינים.

אמנם מ"מ אפילו לפי"ז דעיקר מצוה לחתוך הכל מעור הערלה ואם לא חתך הכל ונשתיירו ציצין דאמרינן בשבת דף קל"ג ע"ב הנ"ל דחייב כרת והוא ערל כמו שהי' היינו אם לא תיקנו ע"י הפריעה שנשאר העטרה מגולה אבל אם תיקן שנשאר ע"י דחיקה. ופריעה העטרה מגולה כל העטרה עם החוט נהי דלא קיים מצות מילה כראוי מ"מ גם ערל אינו כיון דעל מקום העטרה שקבלנו עלי' שנקרא ערלה ומעכב אין כאן ערלה ובערות דבר אמרינן בראי' תליא מלתא וכ"ש הכא דאפילו נשתייר מקצת ממנה כיון דאינה במקומה לא נקראת ערלה דהרי פירש רש"י בחומש בפ' וארא פי"ב דערלה היינו אטום ומכוסה כיון שדחק העור למטה באופן שאין כאן ערלה לא גרע מכסהו הרוח לענין כיסוי הדם דאינו חייב יותר לכסות וכן נראה לי מלשון המשנה שבת דף קל"ז דתנן איזהו ציצין המעכבין בשר החופה עם רוב העטרה משמע דווקא החופה ממש ולא אמר בשר שהי' חופה את רוב העטרה אלא וודאי דבתר השתא אזלינן ונראה לפי ענ"ד ראי' ברורה לזה מלשון הש"ס בשבת דף קל"ג ע"ב מהלקטין את המילה ואם לא הלקיט ענוש כרת ומסיק דהיינו האומן אם עשה זה בשבת עיי"ש וקשה לשון מהלקטין היינו מחתכין פשיטא אי בציצין המעכבין כבר תנא לי' התם אי בציצין שאינן מעכבין פשיטא דהמל אינו חייב וגם למה שינה הלשון תחת מחתכין לומר מהלקטין לכך נראה לפי ענ"ד הואיל ואמרינן בשבת דף קנ"ה ע"ב מהלקטין היינו שמכניס הדבר למקום שאינו חוזר ואע"ג דאנן קי"ל כר"י ולדידי' גם הלקיט למקום שחוזר עיין בתשובת רמ"א סי' ע"ט דס"ל דאם א"י לאכול שרי להלקיט למקום שאינו חוזר עכ"פ מהתם נראה דהלקיט היינו דמדחיקין ומכניסין הדבר למקום שאינו נראה ואינו חוזר והיינו דתנא הכא מהלקטין היינו דקמ"ל דאפילו אינו חותך ממש.

אלא מתקן ע"י הפריעה ג"כ יצא ידי המילה ולא חילל שבת אבל אם לא הלקיט למקום שאינו חוזר חייב משום שבת ולא יצא ידי המילה כן נראה לפי ענ"ד נכון בכוונת הש"ס וא"כ מבואר לפי הנ"ל אע"ג דלפי פשטות לשון הש"ס ופוסקים משמע דמצוה לחתוך כל הערלה כדלעיל מ"מ

גם אם מתקן ע"י הפריעה שפיר דמי וגדולה מזו נראה מדברי מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רמ"ח וביתר ביאור שם בסי' רמ"ט דאפילו אי מעיקר הדין אינו מחוייב לחתוך שהרי הוכיח שם מהא דמברכין גם על הפריעה בלשון מילה דמילה לאו דווקא חיתוך וכריתה אלא הסרה ופי' ימול בשר ערלתו היינו שיסיר הערלה מבשרו עיי"ש וא"כ לפי"ז אפילו לכתחילה אפשר דרשאינ לעשות כן לדחוק העור למטה ולתקן שיהא נשאר למטה ע"י הפריעה וא"כ אין לפרש בש"ס דיבמות ע"א להקיש סוף מילה לתחילה אלא אם לא תיקן כלל ועמדה הקו' הנ"ל שהקשיתי מאי ענין זה להא דפריעה וצ"ל דקא משמע לן דגם בציצין המעכבין הפריעה צריך לחזור וכמו שתי' התוס' בשם ר"ת: ועפי"ז י"ל דלכל שיטה יש קולא וחומרא לשיטה הראשונה שנראה מדברי רש"י ואינך פוסקים דעיקר מצוה לחתוך כל עור הערלה ואפילו לציצין המעכבין אלא שבדיעבד אם תיקן ע"י הפריעה מועיל ולפ"ז יש לפרש ש"ס יבמות על ציצין המעכבין מעור הערלה וא"כ איכ"ל דציצין המעכבין מעור הפריעה אינו מעכב בדיעבד וכמ"ש בתוס' חדשים סו"פ ר"א דמילה כיון דלא ילפינן פריעה מקרא ולא עלה קאי המול ימול דמיני' ילפינן לציצין המעכבין ופריעה רק מהלכה לממ"ס אתי איכ"ל דלא מעכב בי' ציצין המעכבין ועפי"ז יש לישב לשון רש"י מה ששמעתי לדקדק ממרן הגאון הנ"ל זצ"ל שבשבת פירש"י ציצין המעכבין על עור הערלה וביבמות דף מ"ז ע"ב גבי גר פרש"י על עור הפריעה ונראה לפי ענ"ד דכבר הקשה הרא"ם בספר יראים על מאי דמסיק דף ע"א דפריעה לא ניתנה לאברהם מהא דאמרין במדרש דאצל אברהם לא כתיב את בשר ערלתו משום דלא הי' צריך פריעה שכבר נתמעך הקרום משא"כ בישמעאל וא"כ נראה דנצטוה וגם מרן זצ"ל הקשה בתשובה הנ"ל הא"כ כ' הרא"ש סו"פ רבי אליעזר דמילה דקודם הפריעה יברך להכניסו בבריתו של אאע"ה הא אברהם לא נצטוה על הפריעה: ואמרתי עפ"י מ"ש מרן זצ"ל שם בתשובה חיו"ד סי' א' וכן הוא ברמב"ן במלחמות פ' ר"א דמילה גבי גר שמל ולא טבל דיש ב' מיני מילות דבגר הוי המילה להכניסו בברית שע"ז נעשה יהודי אבל בישראל אפילו מבלי מילה הוא ישראל ומצות מילה אצל ישראל כשאר מצות שבתורה וזה החילוק הי' בין מצות מילה שאצל אברהם וב"ב אז לדורות הבאים אחריהם שאצלם הי' הכנסת ברית משא"כ לדורות שאחריהם ולפי"ז אני אומר דוודאי גם אברהם נצטוה על מילה שהי' מצוה כפולה דהיינו להכנסת ברית ולמצות מילה באמת גם אברהם הי' מצווה בכפל דהיינו על מילה ועל פריעה וכדדרשינן בירושלמי בשבת פ' ר"א דמילה מהמול ימול או מונמלת את ערלת והיינו את הטפל להערלה אבל במילה לדורות שהיא רק משום מצות מילה הי' מצוה רק על מילה בלא פריעה ומדוקדק שם הלשון בכל פרשת מילה עד שבא משה רבינו ונצטוה גם אצל ישראל על מצות מילה אפילו אינו להכנסת ברית שיהי' דווקא מילה ופריעה כעין המילה שהי' להכנסה וא"ש דמברכין על הפריעה להכניסו בבריתו כן נראה לפי ענ"ד נכון ומיושבים קושיות הנ"ל ועפי"ז מדוקדק לשון רש"י אצל ישראל דפריעה רק הלממ"ס ס"ל לרש"י דציצין המעכבין שנשתיירו אינו מעכב דעלה לא כתיב קרא דהמול ימול אבל בגר שהוא להכנסת ברית ומה"ת נצטוה על הפריעה שפיר כ' רש"י דגם בציצין שנשתיירו עם הפריעה מעכב כן נראה לפי ענ"ד: עכ"פ מלשון רש"י בשבת דף קל"ז סוף ע"א משמע ציצין מעור הערלה דווקא מעכבין וכן נראה שדייק הרמב"ם בפ"ב מה' מילה דין ב' שם קרא לעור הערלה עור הערלה ולעור הפריעה קרא קרום ושוב שם בדין ג' כ' דאם נשתייר ציצין מעור הערלה משמע דעור הערלה דווקא אמנם לפי מ"ש מדברי מרן זצ"ל דלדידי' ס"ל בהיפוך קולא וחומרא דפריעה לגמרי דינה כמילה וציצין מעכבין מיהא ס"ל לקולא דבעור הערלה נמי מהני חזרה לאחוריה ובטור וש"ע נראה דפסק

לחומרא בתרווייהו דבסי' רס"ד סעי' ג' פסק כהרמב"ם דמצריך לחתוך כל העור הערלה ובסעי' ד' פסק מל ולא פרע כאלו לא מל ואח"כ בסעי' ה' פסק דציצין המעכבין היינו אם נשתייר מעור וכיון דהטוש"ע שינו לשון הרמב"ם דכ' מל ולא פרע בסוף והם העתיקו קודם וגם השמיטו לשון עור הערלה וכ' רק עור סתמא נראה דס"ל בתרווייהו לחומרא וכן ס"ל לתוס' בשבת דף קל"ז ר"ש ע"ב ד"ה מל ולא פרע וכו' בפשיטות דגם בעור הפריעה ציצין מעכבין והכי נקטינן לחומרא: מכל מקום אם נשתיירו ציצין מעור הערלה ותיקן זה ע"י הפריעה שדחק את העור והחזירו למטה והעטרה והחוט הכל נתגלה כראוי נראה לכ"ע אין כאן ערלה ויצא ידי מילה כדלעיל והנה כל זה אם נשאר כך אבל אם חזר למעלה וכסה את רוב העטרה כעובדא דנידון של חכמת אדם הנ"ל יש להסתפק לכאורה אי נימא כיון דיצא כדי מילה לפי הנראה וכמו שכתבתי למעלה א"כ דינו כתינוק שבשרו מדולדל המבואר שם ביו"ד סעי' ו' וסגי רק אם נראה מהול ונהי שהגאון בחכמת אדם הנ"ל הביא ראיות דמעכב הרואה שם יראה דאפילו ראי' אחת לא הביא דכל ראיותיו הם רק דגם בעור הערלה שייך ציצין מעכבין ועל זה לא נסתפק אדם אם לא הי' העטרה מגולה דצריך תיקון אלא אנן מספקינן אי תיקון זה מעיקרא א"כ כבר קיים מצות מילה כיון שהי' פעם אחת מגולה כדינו מאי דינו אי סגי בנראה מהול או דלמא כיון דאותו עור עצמו שדחק למטה או עור הפריעה שהחזיר למטה חזר למעלה ואיגלאי מלתא למפרע דהי' עומד לחזור וכאלו לא נתגלה העטרה מעולם ולא קיים מעולם מצות מילה דכל העומד לחזור דמי וא"כ בעינן תיקון גמור חתיכה ופריעה כדמעיקרא עד שיתגלה החוט של העטרה: וכן נראה לפי ענ"ד עיקר דבכה"ג צריך תיקון עד שיתגלה חוט העטרה ואפילו להטו"ז בסי' רס"ד ס"קט דמסתפק בנולד מהול אבל כיון שנוולד ערלה זו מודה ואפילו להשאג"א בסי' נ"ה דפליג על הטו"ז וס"ל בנולד מהול א"צ תיקון מה"ת אבל בכאן בנידון הנ"ל מודה ולא קשה קו' דבכה"ג גם בשעת עשי' הי' כערל וכן גם לא קרוא כה"ג משוך דזה ערלתו דמעיקרא: ונראה ראי' לזה דבמתני' דשבת דף קל"ג סוף ע"א תנן דאין עושין בשבת חלוק ופרש"י לדחוק למטה שלא יחזור העור למעלה ואי ס"ד דאפילו אי חזר אין כאן ערלה מה"ת ואין מחללין שבת עלי' וכ"ש דאין מחללין לעשות חלוק שלא תחזור אלא וודאי דאם חזר הו"ל ערל ועוד ראי' מדלא נקט במתני' בשבת דף קל"ז אלא בבעל בשר מתקנו משום מ"ע וכן שמואל וכן בכרייתא כולם נקטו הדין בקטן מסורבל ולא קמ"ל רבותא טפי אם חזר העור למעלה אם נראה מהול א"צ לתקנו וכוחא דהתיירא עדיף אלא וודאי בכה"ג אם חזר העור למעלה בין עור הפריעה או עור הערלה חוזר וניעור ודינו כמו מעיקרא ואפילו כבר הי' פעם אחד כראוי וכהוגן מ"מ אם חזר וניעור צריך תיקון כדמעיקרא בעור הפריעה לפרוע ואם הוא בעור הערלה לדעת החכמת אדם צריך לחתוך חיתוך כראוי ולדעת מרן זצ"ל סגי ג"כ בדחיקת העור למטה עד אשר יתגלה חוט העטרה וכ"מ דאית בי' חשש צער או סכנה פשיטא דכדיעבד דמי: אמנם כל זה אם העור בין של פריעה ובין של ערלה חזר למעלה כמו שהי' מעיקרא אבל אם העור שהוחזר ושנפרע למטה קצוותי' נשארו מתחתיו כמו שנעשה בשעת מילה אלא שע"י שהי' החיתוך קטן ונדחק העור למטה עי"ז יש למטה הרבה מהעיר ועי"ז נעשה עור דלמטה מדולדל ורפוי ונתהפך מלמטה ומכסה מקצת העטרה אבל קצוות העור של הערלה והפריעה נשארו למטה מן החוט כראוי [א"כ הרי קיים כבר פעם אחד מצות מילה כדלעיל] ובוזה נראה דהוי בכלל קטן מסורבל שפי' הרמב"ם דהיינו גם שבשרו ועורו רך ורפוי ודינו כדשמואל וכדפסק ביו"ד סי' רס"ד סעי' ו' כן נראה לפי ענ"ד נכון שהרמב"ם מפרש קטן מסורבל או שהי' שמן או שהי' מסורבל בעור דהיינו ע"י דחיקת העור למטה עי"ז נעשה העור

רך ורפוי דאל"כ אין דרך הרמב"ם להביא דבר שאינו מפורש בגמרא וא"כ בכה"ג מפורש בגמרא וש"ע דינו והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה רמ"ו החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרבני המופלא ומופלג בתורה מוהרר פישל פעלדמאן נ"י בכפר ביטשקוף יע"א סמוך לעיר סיגוט יע"א מכתבו קבלתי והנה מעלתו שואל ממני בענין א' שנימול ונמצא עתה שנמשך ערלתו למעלה מחוט העטרה ומעלתו האריך בזה אם חייבין לתקן וצייד לכאן ולכאן שאפשר לצרף רוב מצויין אצל מילה מומחין הן והיא פעם אחת מתוקן ומה שהיא פעם אחת מתוקן ונמשך ערלתו אז לא הוי רק דרבנן ועוד כיון דכבר יצא בהיתר קי"ל ביו"ד ס' י"ח דמועיל וא"כ איכא ספיקא טובא והאריך בכל זה בענינים שונים והנה לולא שהיא הדבר נוגע למצוה גדולה שנכרתו עלי' שלש עשר בריתות לא הייתי משיב לו כי אני אדם חלוש ואין אני משיב אלא לדבר נחוץ מאוד וגם דבר זה צריך רא' להראות דבר זה למוהלים מובהקין כי לדעתי כפי הנראה אפשר לתקן זה בקלות.

והנה אשוב בקצרה דנ"ל דוודאי אמרינן רוב מצויין אצל מילה מומחין הן כמו דמצינו ביו"ד סי' ס"ה סעי' י"ג לענין ניקור דרוב מלויין אצל ניקור מומחין הן וגם ביו"ד סי' ר"א סעי' ד' בהגה"ה בשם מהרי"ק שורש קט"ו דאם ידוע דהמקוה נעשית ע"י ישראל כשר דאמרינן רוב המצויין אצל מקוה ועושין כדי להכשירה בקיאי הן וכ"ש במצוה גדולה כזאת והיא מצוה דשכיחא טובא בוודאי אמרינן רוב מצויין מומחין הן מיהו אין זה מספיק דכל זה אי לא חזינן ריעותא אבל כעין הנידון דידן דחזינן ריעותא א"כ יש לומר בהיפוך הרוב הרוב הנימולים ע"י בקיאי אין עור הערלה נמשכת למעלה א"כ מאי חזית דניזול בתר האי רוב נימא דניזול בתר האי רוב וכעין דאמרינן בריש פרק האשה שנתארמלה דרוב הנישאת בתולה וכל בתולה יש לה קול וזו אין לה קול והוי ספק וה"נ י"ל כן וא"כ לא סגי בטעם הנ"ל.

ומה שצדד מעלתו שוב לתלות להיתר עפ"י מאי דקי"ל ביו"ד סי' י"ח כיון דיצא בהיתר ונאבד הסכין אמרי' אח"כ נפגם ומותר גם זה קשה לצרף להיתר נהי דהתבו"ש שם האריך בזה וכ' שהוא חזקה מעליותא כדאמרינן בכתובות דף כ"ו גדולה חזקה שהרי אמר נחמי' לכהנים שלא הי' נמצא ספרי יוחסין שלהם הרי אתם בחזקת כשרות דמה שהחזיקו עד עתה לאכול בקדשי גבול עי"ש שהאריך מ"מ גוף הדבר קשה וכבר כתבתי גם כן בחידושי דבנדה דף ב' ע"ב אמרינן דמקוה שנמדד ונמצא חסרה כל טומאות שנעשה על גביו טמאות והקשו שם מזה וקשה על גוף הדין אמאי יהא באמת טמא כיון שיצא בהיתר והסכימו דטהורות וכבר יצא ונימא אוקי' אחזקתייהו שכבר יצאו בהיתר ובחידושי הארכתי.

וגם אמרתי שרש"י שם בא לישב זה שכ' שכל טהרות שנעשו בכלים שנטבלו במקוה ההוא וזהו דבר תמוה לכאורה הא קי"ל מה"ת יכולין לטבול מחטין וצינורות ברביעית שכל גופן עולה בהן וה"ה כל הכלים שכל גופן עולה בהן וא"כ הרי במקוה זו שמצאו עתה שהיא חסרה הרי כל הכלים כל גופן הי' עולה בהן וכבר אזלא הטומאה מהם מדאו' וא"כ שוב לא הוי רק ספק דרבנן ור"מ בעצמו במשנה שם אמר הנ"מ בטומאה חמורה אבל בטומאה דרבנן שרי והאי ג"כ לא הוי ברישאלענין כלים רק טומאה דרבנן ואמאי אמרינן ברישא כל טהרות ע"ג טמאות.

ואין לזה דמיון למאי דקי"ל ביו"ד סי' ק"י דאם נעשה רק ע"י גלגול כמובא בש"ך יו"ד סי' ק"י אות י"ט דהכא נולד הספק לאחר שנעשה דרבנן כיון דלפי תי' הש"ס שם דמסקינן דהוי תרתי במקום חזא והוי כוודאי איסור ולכך אפילו דרבנן מחמירין וכן הוא לפי דעת הרמב"ם דכוונת טומאה חמירה דכל שהוא אב הטומאה אפילו בטומאה דרבנן מחמירין אבל כ"ז בלא נמצא המקוה

חסרה דא"צ להתיר משום חזקה רק משום דהוי ספק דרבנן: והנה הא דאמרינן דיצא בהיתר מועיל היינו היכא דהוי סמכינן על החזקה אז כיון דכבר היו סומכין להתיר בשביל חזקה דמעיקרא כבר יצאת מחזקת איסור אבל במקום דהוי מתירין מצד ספק.

ועתה נתגלה דחסר או כיוצא בזה בכה"ג אפשר דלא מהני הא דיצא פעם אחת בהיתר ועכ"פ דגוף הסברא דכבר יצא בהיתר צ"ע וא"כ אין לסמוך ג"כ על טעם זה וצריכין אנו לבוא אל עיקר הדין. והנה בגוף הדין יש ג' שיטות א' דעת הר"מ וטור וש"ע דמשמע דס"ל דציצין המעכבין הם המקיפין את רוב העטרה או רוב גובה העטרה במקום א' ולפי הנראה מדבריהם הוא החוט וגם הבשר שלמעלה מהחוט נקרא עטרה ואע"ג דהטור באהע"ז סי' ה' כ' דרק החוט נקרא עטרה היינו לענין כרות שפכה ולפ"ז אינו מעכב אלא א"כ הי' רוב גובה ואפילו אחד ואפילו רק ציץ דק מאוד או רוב הקיפה וזה א"צ להביא כלל דזה פשוט דלא מקרי מילה אלא א"כ נתגלה הרוב כמ"ש שם אמנם דעת החכם הספרדי המובא בב"י ושאר אחרונים שם דעיקר העטרה הוא החוט ואם עור הערלה חופה היקף החוט הרי הוא כאלו לא נימול אפילו אם כל גובה העטרה שעלי' נתגלה ב') אף אם נשאר רק במקום אחד אפילו חוט דק שהוא חופה החוט וגם רוב גובה הבשר שעלי' ג"כ מעכב המילה מן התורה וזה שאמר כל החופה רוב גובה העטרה אמנם דעת הג' הבכור שור בשבת דף קל"ז דס"ל דבין אם חופה העור רוב הקיפה של החוט או חופה רק גבהו של החוט כבר מעכב המילה והרי הוא כאלו לא נימול משום דסבירא ליה דרק חוט של העטרה הוא הנקרא העטרה ולא הבשר שעלי' וכמו שנראה מלשון הטור באהע"ז סי' ה' ואפילו אם נאמר כדעת הבכור שור דהעטרה מקרי רק החוט לפי ענ"ד מ"מ גובה העטרה בוודאי נראה דגם הבשר שעל החוט מקרי גובה העטרה אע"ג דאינו נקרא בשם עטרה לחודא ולעולם דאיכא למימר כדעת החכם הספרדי ובלא"ה קשה לי לדעת הבכ"ש מאי קמ"ל דהיקף רוב החוט מעכב כיון דאפילו במקום אחד גובה החוט מעכב ונהי דאין אני בר הכי להיות מכריע בין הרים גדולים וכבר האריך בזה בספר יד הקטנה מאוד לברר דעת החכם ספרדי ע"ד שהבאתי לעיל יעיי"ש ובאמת לדינא אין חילוק בין אם הערלה או עור הפריעה יהי' נשאר מהם הציצין המעכבין על אופן הנ"ל וכן נראה מכל הפוסקים וגם ממשנה עצמה דשבת דף קל"ז דסיים כל מי שלא פרע כאלו לא מל כיון דהלממ"ס הי' כל שלא נפרע כאלו לא נימול א"כ גם לענין זה דציצין המעכבין נאמר.

ועכשו אנו באין לנידון דמעלתו נ"י דכבר כ' שדברים אלו צריכין להראות בראיית עין בפני מוהלים מומחים מ"מ לפי הנ"ל מכל דבריהם נראה דחוטי העטרה מעכב או מעור הערלה או מעור הפריעה ולדעתי יש נפ"מ אם אמנם כבר כתבתי דאין חילוק בין פריעה למילה בעצמה דלתרווייהו מקרי מילה מ"מ ממה שנראה מלשון המשנה שבת דף קל"ז ע"ב ומדברי המפורשים דצריך לחתוך כל עור המילה עד למטה מהעטרה ואם נמשך אח"כ מעור שלמטה למעלה הוא הנקרא נמשך ואסור מדרבנן כדאיתא ביבמות דף ע"ב אבל אם נשאר מעור הערלה שלמעלה נהי דאם דחקו למטה ונשארת למטה הסכים מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל דמהני וגם אני הארכתי (בתשובה הקודמת) בזה (ועיין ג"כ בתשובה רמ"ב לעיל) אבל אם נמשך העור שלמעלה מן הערלה אלא שנדחק למטה ואח"כ שוב חזר למעלה וא"כ איגלאי מלתא למפרע שמה שדחק למטה לא הי' עומד להתקיים וכאלו לא הי' שם למטה.

נ"ל מלשון המשנה והפוסקים דבכה"ג צריך תיקון מה"ת (ונהי דביבמות ע"ב מוכח דמשוך דרבנן דאל"כ הו"מ לאוקמי' שם בכה"ג וכמו שמקשין גם על הטו"ז דס"ל בנולד מהול הוי משוך דאורייתא מ"מ לפי הנראה מלשון המשנה והמפורשים דבכה"ג משוך דאורייתא וצ"ע) וכל זה בעור הערלה אבל בעור הפריעה שא"צ לחתוך אלא שפורעין אותו ומושכין אותו למטה א"כ עשה כדין וכדת בכה"ג נראה דאם נמשך אח"כ למעלה צריך רק תיקון מדרבנן אם הי' מתוקן מעיקרא כדינא כן נראה לי סברא לחלק וא"כ מי שבוודאי לא הי' מתוקן מעולם ועתה הקיף החוט הערלה או החוט הפריעה או שבמקום אחד רוב גובה העטרה נשאר ציץ צריך לחתוך באזמל מה שאפשר לתקן.

אכן אם יש ספק אם הי' כדינו נ"ל דיש סברא לחלק דאם עור הפריעה מקפת החוט איכ"ל דהוי ס"ס אבל בעור הערלה שרגילין לעשות חיתוך קטן אלא שדוחקין אח"כ העור למטה זה צ"ע אי מקרי ס"ס ולכך בנידון שלו בוודאי צריך להראות למוהלים מומחים ולדעתי יכולין לתקן זה בלי חיתוך באזמל אבל אם עור הערלה שצריכין לחתוך עלה למעלה לא נוכל לסמוך על ס"ס וצריך לישאל שאר רבנים מובהקים ולעשות עפ"י רופאים ג"כ אם הוא דבר שיש לחוש אם אין בו סכנה שאין לך דבר כו' וכתוב וחי בהם כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה המשולשת דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברפזאווע תשובה רמ"ז במכתב שוצ"ה מכתב קכ"ה הביא שם להסתפק בנכרית מעוברת שנתגיירה אי רשאים למול את בנה בשבת וכ' שם הרב.

הגאון מו"ה יעקב עטלינגער נ"י דאע"ג דהריטב"א מפרש ביבמות דף ע"ח נכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה שגם מילה א"צ הבן כדי לכנוס בברית אלא שדינו כבן זכר ישראל ולדבריו שפיר נימא דמוהלין אותו בשבת מ"מ הא הרמב"ן בחידושו לביבמות פליג על זה וסובר דצריך מילה אח"כ ורק הטבילה עלה לו במעי אמו ומכאן הוכיח דטבילה קודם מילה נמי מהני לגר וא"כ לדבריו אסור למולו בשבת והואיל ואין הדבר מוכרע אין למול מספיקא.

עכ"פ פשיטא לי' דלהריטב"א מהלין אותו בשבת. ולענ"ד יש לדון לכאורה דגם לדעת הריטב"א אין למול אותו בשבת דהנה התוס' בכתובות דף י"א ע"א ד"ה מטבילין כ' ב' תירוצים אי גירות גר קטן מהני מן התורה או רק מדרבנן וכ' הב"ח ביו"ד סי' רס"ח סעי' ט' דאין להקל לענין מעשה לחשבו כגירות מה"ת להקל ונהי שכל' התוס' שם דבנכרית מעוברת שנתגיירה בנה גר מן התורה לכ"ע מיהו נראה דהיינו אי עובר ירך אמו וכן מבואר בלשון הריטב"א בכתובות שם אבל למ"ד דעובר לאו ירך אמו א"כ שוב צריכין לומר דאמו זכתה עבורו א"כ שוב לפי תי' הראשון של תוס' דמהני רק מדרבנן וכ"כ בהפלא"ה שם וא"כ אפילו א"צ מילה לגירות מ"מ כיון דהוא רק מדרבנן איך נימול אותו בשבת וממילא אסור למולו בשבת גם להריטב"א ונהי דהריטב"א מסיק שם בכתובות דגר קטן מהני מן התורה מ"מ לפי מ"ש הב"ח הנ"ל לדידן יהי' אסור.

אמנם גוף הדבר קשיא דא"כ אכתי תקשה למ"ד עובר לאו אמו האיך מפרש לקרא דואם אין לאיש גואל דהרי דרש זה שדרשו חכז"ל דאיש אתה צריך לחזור אבל קטן אין אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואל הוא דרש גמור לכ"ע (עיין סנהדרין דף ס"ח) ועיין בהפלא"ה ויותר תמהני שמצאתי בלשון הרא"ש המובא בשמ"ק שם דכתב דמושכחת לה במעוברת דמהני בכה"ג מה"ת והוא תמוה כיון דרק אמו זכתה עבורו ואין זכי' מה"ת לקטן א"כ איך.

מהני זה מה"ת. ונראה דיש לישב אי נימא כמ"ש המשאת בנימין המובא במג"א סי' תמ"ח דגוי לגוי נעשה שליח וגם בגוי י"ל דאין שייך קטנות דאין שיעורין לב"נ וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט

מהלכות מלכים דין ט' ונהי דהיכא דבעי דעתו כל זמן שאין בו דעת לא שייך בי חיוב עיין בתשובת מרן הגאון חת"ס סי' שיי"ז אבל היכא דלא כפי דעת שוב תליא בכלל שיעורים ולב"נ לא נאמרו שיעורים וא"כ שוב איכ"ל דאמו הנכרית זכתה עבור העיבור ונכנס עי"ז לדת ישראל אע"ג דשוב אין שליחות לו מ"מ כיון דמעיקרא הי' לו שליחות מהני לפי ענ"ד מכח כ"ש ממ"ש התוס' דאפילו אם אח"כ כשבא לכלל ישראל יש זכי' אמרינן דתרוויהו בהדדי קאתו מכ"ש הכא ואדרבה י"ל דמכאן הוכיח המ"ב הנ"ל דינו וא"כ תליא בפלוגתא דעובר ירך אמו וא"כ י"ל קושית המג"א שם סק"ד מהירושלמי דאיכ"ל דהמ"ב קאי אי עובר לאו ירך אמו וא"ש.

ועוד, אפשר לישב דברי הרא"ש דיש לומר דהנה מבואר בקידושין דף מ"ב דהיכא דאית לי שותפות בגוי' מסתבר טפי לומר דיש שליחות וא"כ נהי דממעטין מגם אתם גוי וקטן אכתי מנ"ל למעט גם באית לי שותפות בגוי ואפשר דאז י"ל מגו דזכי לנפשי זכי נמי לחברי' דהוא סברא אלומתא ומהני בהרבה מקומות וא"כ דלמא אפילו בקטן מהני ולכך אפשר לומר דטבילת אמו דכי היכא דזכתה לנפשה זכתה נמי לעוברה.

ועכ"פ לפי האמור מבואר דגם שרא"ש ס"ל דמיד נעשה העיבור גר מה"ת וא"כ עכצ"ל דס"ל כהריטב"א הנ"ל וכ"כ הנמוק"י בפרק החולץ בשם הרא"ה וא"כ מבואר דהריטב"א לאו יחידאה הוא בדבר זה. אבל לפי ענ"ד מוכרחין לומר דגם להרמב"ן העובר מיד נעשה ישראל עוד במעי אמו דלכאורה קשה לי טובא הרי מבואר במס' בכורות דף מ"ו ומ"ז דנכרית מעוברת שנתגיירה אם היתה מבכרתבנה חייב בפדיון וכן פסקו כל הפוסקי' ואי ס"ד דאינו נעשה גר עד שימול וא"כ הוא כגר שנתגייר מחדש וכקטן שנולד דמי ואין האם אמו כלל ואיך נחייבנה בפדיון ואע"ג דאמו ישראלית לא שייך לומר דקרינן בי' פטר רחם בישראל דכשם דצריך להיות אמו ישראלית כך העיבור בעי' שיהי' ישראל והוא פשוט וכן ראיתי דפשיטא לי' למהרי"ט אלגז"י בפרק יש בכור וגם יש רא' לזה דהרי גם שותפות הגוי במקצת עובר פוטר דלא מקרי כל פטר רחם בישראל ותוס' בכורות דף ג' ד"ה ור"י כ' דבישראל משמע כולו ישראל וא"כ ע"כ דעוד במעי אמו לעשה ישראל ותו קשיא לי דהרי מבואר ביבמות דף צ"ז ע"ב דשני אחים תאומים דהורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבין משום אשת אח ואי ס"ד דבשעת מילה נעשו גר א"כ כקטן שנולד דמי ואין להם קורבה ודין זה פסקו כל הפוסקים וא"כ קשיא טובא על הרמב"ן דסובר דבשעת מילה נעשה גר ואי נימא דהש"ס קאי למ"ד עובר ירך אמו א"כ מוכח מכל הפוסקים מבכורות ומדין דחייבים משום אשת אח דהלכה פסוקה דעובר ירך אמו: או דמוכרחין לומר דגם רמב"ן מודה דעובר כל זמן שהוא במעי אמו וגם כשנולד תוך ח' כל זמן שאין עליו שם ערל מודה הרמב"ן להרא"ה כיון דאכתי אינו ראוי למול הוי כנקובה ומהני לי' להיות ישראל בטבילה לחוד אבל ביום הח' שכבר הוא ראוי למול בזה פליגו הרא"ה סובר הואיל ואשתרי אשתרי ורמב"ן סובר דלא אמרינן כן אלא השתא דאפשר צריך למול ולהכניסו בברית ושלא יהא כמוחה ואי נימול באמת הוא גר מעיקרא כן נראה לפי ענ"ד מוכרח: וראיתי בב"י חו"מ סי' ל"ג דמסתפק לי' בנתגיירה מעוברת אי חשיבו כאחים לענין עדות ותמה הש"ך שם ס"קז עליו מסוגיא הנ"ל דחייבין משום אשת אח וכן הסכים באו"ת שם ותו נראה לי רא' מת"כ ריש פרשת תזריע דרשינן ואשה כי תזריע לרבות זרת ומשוחזרת וכן הביאו בש"ס יבמות דף ע"ד ופסקו הרמב"ם וע"ז נאמר דוביום השמיני ימול ודרשו אפילו בשבת א"כ מבואר דנכרית מעוברת שנתגיירה בנה נימול בח' ואפילו בשבת ומטעם זה נוכל להבין הא דפסק הרמב"ם בפ"א ממילה דין י' דלענין מקנת כסף להיות נימול בשבת בעי' דווקא שאמו טמאה לידה ומכל הראיות הנ"ל נראה לפי ענ"ד

דגם הרמב"ן מודה שהוא גר במעי אמו ומטעם הנ"ל דעד היותו ראוי לימול גם הרמב"ן מודה להרא"ה דחשוב כאשה ואם לא נימא כן צריך לומר ע"כ דפסקינן עובר ירך אמו ובגוף הדין אי קי"ל עובר ירך אמו אין ההלכה מבוררת ברמב"ם שדבריו סותרין זא"ז ועיין בלח"מ בפ"ז מה' עבדים דין ה' ואין כאן מקומו כל הנ"ל נראה לפי ענ"ד להלכה ולא למעשה בפרט שראיתי בש"צ הנ"ל שכ' שבס' נחלת בנימין האריך לאסור המילה בשבת וספר זה אינו בנמצא פה ולא אדע מה כ' בזה ועל מה ראיותיו הטבעו והנראה לפי ענ"ד כתבתי: שוב בא לידי ספר נחלת בנימין וראיתי שהרב הגדול מהר"ם קארגוי זצ"ל הביא ג"כ ראי' זו מיבמות דף צ"ז ע"ב ודחה דאיכ"ל דלעולם בעינן גירות בשעת מילה ומ"מ אית בי' מקצת דין ישראל מכה אמו שנתגיירה ואיכא מקצת קורבה ולפי ענ"ד א"א לומר כן דאי ס"ד דמכה אמו מקרי מקצת ישראל ומקצת קורבא ונימא דאחיו גם מקצת אחיו בכלל אם כן קשיא מאי פריך ביבמות דף ע"ח ע"א למה מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שני נימא דגם מקצת בכלל דמקצת מצרי שני נימא דאסור כמו דאמרינן ריש אותו ואת בנו דשה אפילו מקצת שה: ועוד יש להביא ראי' מת"כ פ' קדושים והובא בירושלמי פי"א מיבמות הלכה ב' פלוגתא דריה"ג ורע"ק אי חייב בן גירות על קללת אמו ומוקי לה שם בירושלמי בהוראתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ופשוט דיש שם ט"ס בירושלמי וצ"ל דבהורתו ולידתו שלא בקדושה מודה ריה"ג דאינו חייב על קללת אמו דאיך נחייבנו על אמו ובכל דיני תורה ולענין קורבא אמרינן דאינה נקראת אמו כלל ודברי הפני משה תמוהין שם עכ"פ כיון דמוכח משם דבלידתו בקדושה חשבינן לה כאמו מוכח דמיד נעשה גר במעי אמו ונראה דמטעם זה נקט הפלוגתא בגירות ולא בשפחה שנשתחררה בעודה מעוברת לרבותא דאפילו בגירות העובר נעשה גר ועכ"פ גם מזה מוכח דמיד בשעת טבילה נעשה גר ופסקו הרמב"ם בפ"ז מממרים ובטור וש"ע וא"כ מוכח דקי"ל דנעשה גר מיד וראיתי בס' הנ"ל שלא הביא שום ראי' לאסור אלא שהרב הגאון מוה' וואלף זצ"ל כ' ראי' ממה שאמרו בכתובות בישראל למעט גר שהורתו שלא בקדושה וזה אינו דאפילו חשבינן לי גר במעי אמו מ"מ לא הוי כולו ישראל מעלי' שהרי נזרע בגיותו נהי דלדינא דינו כישראל מ"מ לא נקרא כולו ישראל והוא פשוט: תשובה רמ"ח בש"צ מכתב קכ"ד וקכ"ה כ' לפלפל אי רשאין לימול בניו של ישראל שיש לו מנכרית שנשאה לו לאשה אבל אינו מבואר שם כל הצורך מקדם הספק וכללי הספיקות ולכן אבאר הנה דין זה נתחלק לכמה ספיקות (א) אם אביו מביאו לימול וליטבול כדין מ"מ יש לדון ולומר דאין רשאין למולו עפ"י מ"ש התויו"ט בסוף פ"ג דקידושין משנה י"ג דלכך נקט שם ממזר נושא שפחה ולא נכרית משום דאין בידו לגייר דאין מטבילין גר קטן ע"ד ב"ד כמ"ש התויו"ט בפ"ד דכתובות מ"ג דדווקא באם אמו הביאתו לגייר וא"כ שמא ישאר נכרי ואע"ג דבכתובות דף י"א ע"א מבואר דאם האב מביאו לגייר לא גרע מאמו וצריך לומר כוונת התויו"ט דישאל הבא על הנכרית דלא נקרא כלל בנו וכבמעי בהמה דמיא ולא חשיב הוא כאביו גם לענין זה וכיון דלא חשוב כלל כאב לא מהני הבאתו ואין הב"ד רשאין לגיירו כל זמן שלא הביאוהו אבותיו או אם בא בעצמו לתבוע גירות ואפילו בדיעבד לא מהני הגירות לדעת המרדכי בכתובות שם וכן הסכים הב"ח בס' רס"ח ותמה על הר"ן שכ' בכתובות שם דבדיעבד מהני עכ"פ לפי דעת התויו"ט הנ"ל לכתחילה אין לגיירו וכ"כ הפנ"י שם דמסתמא בתר אמו גרור מיהו כוונת הפנ"י י"ל כיון דיכול למחות כשיגדל וכיון דמסתמא בתר אימי' גרור וימחה לכשיגדל ואין ביד הב"ד לגיירו בע"כ וא"כ אין ראיות התויו"ט מוכרחת ולעולם דחשיב לענין זה כמו אביו: מיהו אם האם ג"כ מרוצה למולו אפילו להתויו"ט י"ל דרשאין אע"ג דהאם נשאת נכרית כ' השמ"ק בכתובות דף

י"א דמהני אם אמו הביאתו לגייר וגם מהראיות שהביאו התוס' בסנהדרין דף ס"ח ד"ה קטן גירות קטן מהני ממאי דדרשינן מהחיו לכם דגירות פחותה מבת ג' מותרת לכ"ג ואע"ג דאבותיהם לא הביאו אותם לגייר ופחות מבת ג' לא שייך דהם שאלו מעצמן ובקשו להתגייר וע"כ דאפילו בכה"ג מהני בדיעבד וזה נראה ראיות הר"ן ולא קשה מאי שהקשה הב"ח מנ"ל והא דאין מגיירין לכתחילה נראה משום דחשיב לי' כגזל גוי דגם לגוי יש דין על בניו דגוי יורש אביו ובגירות כאלו נוטל ממנו וממשפחתו לכך לכתחילה לא יעשה זה בלא רשותם וא"כ בנידון שלנו דהוא ברשותם שפיר יוכל לגיירם: אמנם עדיין יש לדון מטעם ב) שהשמ"ק כ' בכתובות שם לחד תי' דווקא מטבילין אבל מילה איכ"ל דחשיב חוב משום צערא דגופא וכ"כ בהפלאה שם וא"כ אין מלין מיהו הטור והש"ע ביו"ד סי' רס"ח שינו לשון הש"ס וכ' דקטן מגיירין וכללו גם המילה וכן הביא הטור בשם בה"ג דקטן מלין אותו עפ"י דעת אבותיו וא"כ ג"כ לא חילק בין מילה לטבילה וגם לא מסתבר כלל לומר דמשום צערא דגופא לא חשיב לי' זכות דהרי ערלה מאוסה היא שנתגנו בה הרשעי' וכמו דמבואר בנדרים דף ל"א ע"ב ומי שעלה לו נימה הרי זכות הוא לו לחתכו ואדרבה המילה פשיטא דזכות הוא מטעם מאוסה ולכך איכ"ל דנקט מטבילין וא"כ גם מטעם זה אין ראי' לאסור: ועתה נבוא לחילוק הג' [לברר אי בעי' ג' הרי אמרו ביבמות גר צריך ג' דמשפט כתיב בי' וכ' הטור כל עניני גירות הקבלה ומילה וטבילה צריך בפני ג' והוא מדברי הרמב"ן וכ' הב"ח שם בסי' רס"ח דמדברי הרי"ף והרמב"ם וסמ"ג נראה דלא בעי' במילה ג' ושנים איכ"ל דבעי' לעדים הואיל והכרנוהו בגוי (ומ"ש בש"ע שם סעי' ג' דלהרי"ף והרמב"ם אי מל בפני ב' לא מהני קשה וצ"ע) ולבסוף מסיק דלכתחילה יש לחוש להרמב"ן וטור להצריך גם במילה ג' והנה אי הנך ג' צריכין להיות גמירי הנה כבר הוכיחו התוס' ושאר ראשונים דלא בעי' מומחין או משום דשליחותן של קמאי עבדינן או משום דכתיב לדורותיכם עיי' בזה בתוס' קידושין דף ס"ב ד"ה גר אבל אי בעי' גמירי הש"ע בסי' רס"ח סעי' ג' כתב דבעינן ג' הכשרים לדון ובחו"מ סי' ג' סעי' א' פסק דג' הדיוטות כשרים לדון וכ' הרמ"א שם דבעינן שיהא חד מינייהו גמור והטור הביא שם בשם הרמ"ה דבעי' ג' גמירי: אמנם פי' גמירי נראה דצריך שיהי' גמיר ויודע סברות באותו דבר שאנו דנין בו וראי' ברורה לזה מלשון רש"י בסנהדרין דף ג' ע"א ד"ה דגמר ששמע מחכמים הלכות דין מלוה וא"כ הה"ד כאן צריכין שידעו דין גירות וצריכין שידעו מה צריך להודיע לו בעיקרי המצוות וא"כ צריכין שיהיו לומדים ת"ח ולכך שפיר אמרו בקידושין דף ס"ב מי יימר דמזדקקו לי הני ג' וזה כוונת הרשב"א ביבמות דף פ"ח ומיושב מאי שהקשה עליו השעה"מ פי"ג מאיסורי ביאה וכיון דבעינן לכתחילה ת"ח שפיר שייך מי יימר דמזדקקו לי מיהו כל זה בקבלה ובשעת טבילה דצריך שוב להודיע שנית המקצת מצוות אבל בשעת מילה אם כבר הודיעו לו וקיבל עליו מקודם לפני ג' או בגר קטן דלא שייך קבלה ואינו מעכב כמ"ש השמ"ק בכתובות דף י"א א"כ צריכין רק שיהא גמיר דין למול כראוי לשם גירות ולברך הברכות הראויות כן נראה לפי ענ"ד: והנה כל זה לכתחילה אבל בדיעבד הביא הש"ע סי' רס"ח סעי' ג' דיעה הראשונה בסתם דאפילו בפני ג' דאפילו בפני קרובים ולפי"ז ע"כ סובר הרמ"א דשנים לאו דווקא וכמ"ש הש"ך שם ס"ק וילכאורה יש להביא ראי' לזה דהרי גירות ילפינן ביבמות דף מ"ו מאבותינו דכשם שנכנסו הם בברית כן אנו ואצל אבותינו ללא הי' שייך ב"ד שהרי כולם היו עדיין כגוים ובפני מי יקבלו ויכנסו בברית מיהו יש לדחות דנהי דאין דנין אפשר משאי אפשר מ"מ היכא דא"א כגון בזה"ז שפיר מקבלין ולפי"ז מאי קשיא להו לתוס' קידושין דף ס"ב ד"ה גר וכו' וכן הקשו שאר הראשונים דבזה"ז דליכא מומחין האיך

מקבלין הא אי אפשר שאני וצ"ל דהתוס' ס"ל דגם באבותינו היו חשיב ב"ד אע"ג שכולם היו בני נח מ"מ הי' ב"ד שלהם חשיב כב"ד או בשעת קבלת התורה הכל בהדי הדדי קאתי מ"מ לפי מאי שתי' התוס' בשם ר' נתנאל משום דכתיב לדורותיכם אכתי אינו מוכרח רק לדורות דאי אפשר אבל לעולם אם הי' אפשר במומחין ליבעי' מומחין ובזה מיושב קושית השעה"מ פ"ג מאיסורי ביאה על רבינו נתנאל דאיך ס"ד ביבמות דף מ"ו ע"ב דקאמר דש"מ דבעי' מומחין הא כתיב לדורותיכם ולהנ"ל לא קשה דלדורות אי אפשר שאני וא"ש: ועדיין נשאר לן לברר אם נימול אותם לפי המבואר שם בשאלה היינו שאין האבות מניחין אותם לטבול רק למול א"כ עדיין הן כגוים דאין גר עד שימול ויטבול ובוודאי הא לא קא מבעי' לן אפילו לפי מ"ש הרמ"א סוסי' רס"ג דאין למול לגוי שלא לשם גירות מ"מ הכא שאני דהרי לשם מצוה מל ובלא"ה הש"ך הכריח דזה אינו ומותר למול מ"מ נראה דלא מברך דנהי דמ"ו הגאון בתשובת חת"ס סי' רנ"ג העלה דעל טבילת ומילת גר קטן נוכל לברך אע"ג דבידו למחות מ"מ סמכינן ארוב וחזקה כיון דזכות הוא לו בוודאי לא ימחה משא"כ כאן דהרי בכל מילה של גר יש להקשות איך מברכין ניחוש דלמא יחזור וכמו שחששו קצת פוסקים שלא לברך קודם קידושין כמו שהובא באהע"ז סי' ל"ד וצריך לומר כיון דכבר קיבל על עצמו המצוות והניח עצמו למול חזקה שלא ישנה את דעתו ושפיר מברכין אבל כאן אם לא נדע אם יניח לטבול את בניו אין לברך ואם מניחם לטבול מברכין כמו בשאר טבילות גרים כדאיתא ביו"ד סי' רס"ח ולא כמו שמברכין במילת בן ישראל כן נראה לפי ענ"ד תשובה רמ"ט בעזה"י אור ליום ה' פ' בלק תרל"ה לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב לאהובי ש"ב תלמידי הרב המאוה"ג המופלג מוה' שלמה שיק נ"י אבדק"ק קארציג יע"א: מכתבך בשבוע העברה הגיעני ובו נשאלתי לחוות דעתי בעובדא דאתא לידך באשה אלמנה אחת נישאת לגוי בחוקיהם ציפילעהע וכמה התראות שהתרו בה מקודם ולא הועיל כלום להפריצה ההיא ויש לה ג"כ בן מבעלה הראשון ופלפל מעלתו נ"י לדעתך שלא להניח למול אם יהא לה בן מן הערל ולא מבעי' בשבת דנראה לך דאסור וכמ"ש הש"ך וטו"ז ביו"ד סי' רס"ו במומר שיש לו בן ממומרת אלא דאפילו בחול אין למולו מדנקט דווקא מומר משמע אבל גוי שיש לו בן מישראלית אפילו בחול אין למולו והאריך מעלתך בזה ועוד דאפי' אם עפ"י ד"ת מלין אותו מ"מ הרי החיוב לעמוד בפרץ נגד אותה מרשעת ובפרט בדור פרוץ הזה שיש לחוש טובא שגם אחרים ילמדו ממנה לעשות התועבה הזאת אין לנו לחוש אפילו אם תשתמד לגמרי כמבואר ביו"ד רס"י של"ד וראוי לגרשה מביהכ"נ ושללא ליתן לה שוחט וכל מאי דאפשר להרחיקה מדת ישראל כי אין לה חלק ונחלה בקרבינו ובהתלהבות גדול כ' דברים כאלה והארכת בזה והאמת נכון הדבר שהתועבה הגדולה הזאת ראוי' שתעורר לבני ישראל לעמוד בפרץ כאשר יבואר לקמן אי"ה: ולדינא אני אומר הנה מבואר בש"ע אה"ע רס"י ט"ז דנישאת לגוי בדרך חיתון לוקית מן התורה ורמ"א שם שכ' דיש חולקין בשאר אומות כבר כתבתי במקו"א דוודאי גם הטור מודה דישראלית לגוי וגוי' לישראל הם אסורים מן התורה דהרי מבואר בעזרא ט' שהרעיש כל ישראל על זה ואמר שחטאו לה' ולא שמרו מצותיו בנותיכם לא תתנו לבניהם ובנותיהם אל תקחו לבניכם ואמרינן בסנהדרין דף כ"ב ע"ב דפריך שם בכיוצא בזה עד דאתא יחזקאל מאן אמרה הא אין נביא רשאי לחדש מעתה דבר אלא דהוי הלכה לממ"ס אתי נביאים ואסמכינהו אקרא וכבר ביאר הרמב"ן במנין המצות שורש כ' דכל שנאמר בנביאים דרך ציווי הוא מה"ת והלכה למשה מסיני וישראל שנשא נכרי' מכל האומו' קנאים פוגעים בו ואם לא פגעו בו קנאים חייב כרת וישראלית לגוי ג"כ דעת רבינו אברהם בהגהות מרדכי פ' החולץ דקנאים פוגעין בו ועיין

בברכ"י באה"ע סי' ד' סעי' י"ט שהביא פלפול ארוך בזה שהשיגו על ר"א הנ"ל משום דאשה קרקע עולם והברכ"י כ' לתרץ דזה דאמרינן קרקע עולם הוא דווקא אם נאנסה וברמב"ן וחי'דושי הר"ן ונימוקי יוסף סו"פ סורר ומורה האריכו בזה מ"מ כיון דקי"ל דלא ענש אלא א"כ הזהיר ודעת הרמב"ם אפי' בכרת אמרי' כן ואי ס"ד דלא תתחתן קאי רק אז' אומות איך אפשר דחייבין כרת בבא על הנכרית הרי לא הזהיר וע"כ לדעת הרמב"ם דילפינן לכל האומות מלא תתחתן ועכ"פ לדעת הטור הלכה לממ"ס הוא ועל התועבה הגדולה ההוא כבר צווח הנביא מלאכי בגדה יהודה וכו' ועכ"פ לכ"ע הוא איסור דאורייתא ועבירה חמורה.

ובגוף דברי הברכ"י הנ"ל אמרתי לזה שורש הפלוגתא ביבמות דף מ"ה אי הוולד כשר דלמ"ד כשר ס"ל דבעינין דומיא דאשת אב דלכ"ע תפסו בה קידושין רק למי שאסורה וקשה דהא מ"מ גם היא מוזהרת כמו הוא אם נעשית מרצונה דלה יש קידושין ולגוי אין קידושין וע"כ נראה לי דבזה גופי' פליגו מאן דסובר דהוולד ממזר ס"ל כקושיין ומ"ד הוולד כשר סובר דהיא קרקע עולם והגוי אינו ב' קידושין כן אמרתי להסביר הפלוגתא ולכ"ע האיסור ההוא גדול מאוד שהרעישו עליו הנביאים מלאכי ועזרא כמבואר שם.

ולדינא קי"ל דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר אלא שהוא פגום לכהונה והרמב"ן מספקא לי' ואומר דאסור מה"ת ודינו כחלל וכן אם היא בת היא חללה ולי"א הוא רק פגומה לכתחילה שראוי לישראל כשר להרחיק עצמו מבנים כאלו כמו שהאריך הב"ש בס"ד ס"ק ב' ומבואר בש"ס דאפילו בנישאת דרך חיתון במקום שעוברת לכ"ע בלאו אפי"ה הוולד כשר כמבואר בקידושין דף ס"ח ע"ב דמקרא דלא תתחתן עצמו ילפינן דמקרי בנך והוולד כשר אע"ג דנישאת ועיברה בעבירה אלא שכבר האריך בשעה"מ פט"ו מאיסורי ביאה דין ג' שם הביא דעת רש"י ותוס' דצריך גירות דהוולד כשר היינו אם יתגייר וכן כ' רש"י בקידושין דף ס"ח ע"ב וכו' שם הרש"א דדברי רש"י סותרין אהדדי ומ"ש בדף ע"ו גבי עבד ושפחה שנתערבו בין הכותיים כ' דעיקר האיסור מצד השפחה ומצד העבד הוולד כשר גם דברי התוס' שם בדף ע"ה ד"ה ר' ישמעאל כ' דשמא י"ל דאם הוולד כשר אין כ"כ חשש כיון דהולד הולך אחר הגוי וכבר האריך הרש"א בדבריהם.

ולענ"ד לישב דאין כאן סתירה וגם דברי התוס' נראים לי נכונים דשורש פלוגתא זו נראה לי דתליא בספק שכ' הפמ"ג בה' תערובות אי היתר שנתערב בתוך האיסור אי נימא דנהפך להיות איסור כגון מצה שנתערב בתוך חמץ וכן הוא בספר מנחת חינוך וכו' גם קי"ל דדבר שיש לו בעלים לא שייך בי' ביטול וזה נראה סברת רש"י דנהי דזרע דידה כשר אבל הזרע דאתי מדידי' לולא דאפקירנהו רחמנא לזרעי' דגוי לא הי' שייך ביטול אבל כיון דאפקרי' רחמנא נתבטל זרע דידי' בזרע הכשר ופקע מיני' שם נכרי ועבד ומ"מ לא נעשה בזה זרע ישראל ולכך ס"ל לרש"י דצריך גירות מצד שתהי' חלק הנכריות זרע ישראל וא"כ א"ש דברי רש"י דף ע"ו דמיירי בעבד וזרעו לא נעשה זרע הגוי ושפיר כ' רש"י דהאיסור הוא משום שפחה ובזה א"ש גם דברי תוס' הנ"ל דכתבו דשניא דאם הוולד כשר א"כ הוולד הולך אחר הנכרי והכוונה שהחצי של הוולד הולך אחר הנכרי ונהי דאינו נכרי מ"מ גם ישראל אינו והוי כחצי שיעור כדאמרינן ר"פ יוה"כ ביומא גבי כוי דמדמה לה לח"ש ואינו אלא איסור ולכך אין לחוש לכל הספיקות שחששו רק מדרבנן.

ויש לישב עד"ז גם מה שהביא השעה"מ עוד מדברי התוס' פ"ק דיבמות שכ' ג"כ דינו ישראל ואין קידושין תופסין ויש לישב באופן הנ"ל דהוי כמקדש חצי אשה עיין בגיטין דף מ"ג ותוס' בחולין דף ע"ט ע"א ד"ה מהו דתימא וכו' דמצד שהוא ישראל תפסי ביה קידושין ומצד האחר דלא תפסי בה קידושין כ"ז שלא נתגייר יש לחוש למשתמש בצד אשת איש ולכך לא תפסו בה קידושין ואין להאריך בזה בכאן.

עכ"פ יש דיעות בזה דצריך גירות. ובפתחי תשובה אבן העזר סי' ז' סק"א הביא ג"כ בשם יערוט דבש והגאון בעל חו"ד ג"כ הסכים דצריך גירות ועיין שם שהביא שחולקין עליהן ומ"מ כיון דפלוגתא הוא ולמ"ד דצריך גירות אפ"ל לפי מ"ש דבחד צד הוא נקרא ישראל גמור ורק מחד צד צריך גירות.

מ"מ הרי מבואר בשבת דף קל"ה דממעטינין מערלתו אנדרוגינוס דאין מוהלין אותו בשבת וכן קי"ל ביו"ד סי' רס"ו ולמ"ד דאנדרוגינוס חצי זכר וחצי נקיבה ולהכי, ממעטין אותו בע"כ דלענין שבת בעינין דווקא כולו זכר וה"ה דבעי' כולו ישראל וממילא בן הנוולד מנכרי שבא על ישראלית לדעת מקצת הפוסקים הוי רק חצי ישראל כ"ז שלא נתגייר וא"כ אין מלין אותו בשבת וכבר הביא שם בפ"ת דהא דכתב בתפארת למשה ביו"ד סי' רס"ו דבן הנוולד לישראלית מגוי דמלין אותו בשבת היינו לדעת הפוסקי' דא"צ גירות מחדש א"כ מכלל ספיקא לא נפקא ומספק אין רשאיין למולו בשבת: אלא דלכאורה ודאי נראה דעת רוב הפוסקים דהוולד כשר לגמרי ולא בעי גירות כלל א"כ לדידהו הי' לן לומר דמלין אותו אפ"ל בשבת אמנם בזה יפה כ' מעלתך נ"י דלדעת הש"ך והטו"ז בסי' רס"ו דמומרת שהוליד ממומר אין מלין אותו בשבת דמסתמא גם הבן יצא לתרבות רעה וא"כ ה"ה הכא כיון שהעידה התורה כי יסיר את בנך מאחרי ולא כתיב פן יסיר משמע שהוא ודאי וא"כ לדידהו הוי כבן הבא ממומר ומומרת ואין מלין: ובלא"ה אפשר לומר לפי מ"ש התבו"ש סי' ב' אות ו' דאם עבר אדם על ג' עבירות מפורסמות שבתורה איכ"ל דהוי כמומר לכל התורה כולה וא"כ זו שנישאת לגוי ומסתמא עברה ג"כ על איסור נדה וגם על איסור חילול שבת אפ"ל אינה בפרהסיא כיון דהוי ג' עבירות הוי כמומרת לכל התורה כולה ובאמת גוף דסוברים כן צ"ע מנא להו זאת דאם נימא דחזקה דהבן יהי' ג"כ מומר לא נימול אותו בשבת כיון דהוא דינו כישראל וחייב במילה וב"ד מחוייבים אם אין לו אב כמ"ש חכז"ל מפסוק המול לכם כל זכר ודווקא צדוקים ובייתותים שנעשו קהל ועמים בפני עצמם הם אינם בכלל לכם דהכוונה רק על השייכים לכם וכן מי שיצא מן הדת לגמרי אבל האיש אשר הוא עדיין מחובר לכלל ישראל והב"ד הם שופטים שלו ועליהם החיוב למול א"כ אפ"ל אם נימא דמיחזק לן שיהא הבן מומר למה לא נחייב למולו ונראה דס"ל כיון דמילה אקרי ברית ונכרתו עלי' י"ג בריתות והתוס' בפ"ג דנדרים כ' דמכוון נגד י"ג מדות והשל"ה הקדוש ריש שער האותיות כ' דמכוון נגד שלש עשרה עקרים ועכ"פ נראה דבי"ג בריתות כולל דנכנס בכללן לברית תורה וכיון שזה בחזקת שיהא מומר א"כ הוי לדיד' מצות מילה כאלו לא נכרתו עלי' י"ג בריתות ובשבת פ' ר"א דמילה משמע דהא דמילה דוחה שבת משום דנכרתו עלי' י"ג בריתות דכולל כל התורה ולכך במומר דבמצות מילה שלו דלית בי' חשיבות לא דחי שבת ועוד נראה להסביר דהרי פיק"נ דוחה מילה ומילה דוחה שבת וגבי מומר דאין רשאיין לחלל שבת משום סכנת נפשו וא"כ קו"ח דאין דוחה מצות מילה שלו שבת: ובאמת הב"ה בב"י שם פליג על גוף הדין וכ' כיון שמחוייב במילה אפ"ל אם שניהם מומרים דוחה שבת וראיתי בס' העיטור כהנים וכ' דאין אנו מחזיקים שיעשה מעשה אבות ולא עוד אלא כיון שהוא מישראלית אפשר שילך אחריה משמע שמעיקרא כתב דאפילו

אינה מישראלית ג"כ אפשר שלא יהא מומר ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ומספק אין מחללין עליו שבת ומכ"ש דלפי האמור למעלה הוי ה"ה דשמא כשיטת רש"י ותוס' הנ"ל דצריך עדיין גירות וכל זמן לא שלא נתגייר הוי רק במקצת ישראל ואת"ל כאידך פוסקים מ"מ דלמא הטו"ז וש"ך הנ"ל דבכה"ג הוא בחזקת שיעשה מעשה אב ואין מחללין עליו שבת וא"כ בוודאי אין אנו רשאים למולו בשבת.

וכל זה בשבת אבל בחול נראה לי דחייבין למולו והב"ד מחוייבין למול למי שאין לו אב וכן מבואר במל"מ בפ"א מה' מילה וס"ל ג"כ כש"ך וטו"ז הנ"ל דמחזיקין לי' שיהי' מומר ואפי"ה כ' שם להשיג על האומר דגם בחול אין מלין וכן נראה לי וגדולה מזו אמרו בברכות דף י' גבי חזקי' דאמר לי' הנביא מות תמות ולא לעוה"ב משום דלא עסק בפו"ר ואמר חזקי' משום דחזא ברוה"ק דנפקו מיני' לא יהי' טובים והשיב לו הנביא בהדי כבשא דרחמנא לך מאי דאתפקיד עליה עשה והקב"ה מאי דבעי ליעבד ורק לדון על שם סופו כמו שצונו לענין סורר ומורה וגם אם התנה כמה תנאים עד שבאמת לא הי' כמעט מן המציאות שיהי' לו דין בן סו"מ וכמו דאיכא באמת מ"ד דסורר ומורה לא הי' והקב"ה צוה כן רק למען ישמעו וייראו ודרוש וקבל שכר ועיין בחינוך מצוה רפ"ח ובמצוה פ"ב ואם בפקו"נ דגוף לא אזלינן בתר אומדנא ורוב קו"ח בפיקוח הנשמה ומי יוכל לומר דאפי' מיעוט ליכא שיעמוד באמונתו ושמענו כמה מעשים שאפי' מאלו שנשתמדו בנערותם וע"י מילה נזכרו שנולדו יהודים ועי"ז שבו לחמונתם והכלל כמו שאמרו בש"ס הנ"ל מאי דנתפקדנו עלינו לעשות וא"כ מדינא כיון דקי"ל בגוי ועבד הבא עב"י אפי' בדרך חיתון הוולד כשר ורוב הפוסקים ס"ל דאפי' גירות א"צ א"כ אנו מצווין למוהלו.

אבל כל זה מדינא אמנם בוודאי הב"ד והקהל רשאים מחייבין לעשות סייג לתורה אם רואין שיש לחוש לפרצת הדור ואנו מושבעין לעשות גדרים וסייגים ולעמוד בפרץ כמו שנאמר ארור וכו' אשר לא יקים את דברי התורה הזאת וכמ"ש הרמב"ן בחומש על מקרא זה דהקהל ובני אדם שיש בידם לקיים ולעשות גדרים לחזק הדת ואינם עושי' עלי' קאי קרא הנ"ל ולזה נידו והחרימו דורות הראשונים כמבואר סי' של"ד שיכלו להוסיף אפי' שלא למול ואפי' יש לחוש שישתמד העובר עבירה ובזה"ז שאין רשות לנדות כבר כ' הבעל עקידה בפ' קרח ששורש הריחוק לעוברי עבירה הוא מקרא שצוה ה' סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה פן תספו בכל חטאתם עי"ש.

וזה החיוב נשאר בכל עת ובכל זמן: ואין ראוי לפריצה כזאת לבוא לביהכ"נ להתפלל הלוא זבח רשעים תועבה ותפילה הוא במקום קרבנות וכיון דתפילתה תועבה אין ראוי להניח לעשות תועבה במקום קדוש ואפי' אם אי אפשר למחות בידה מלבוא שמה אבל איך ישבו אחרי' אצלה הרי כתיב אוי לרשע אוי לשכנו לזאת תשב לחודה שכולה וגלמודה כאבלה והרי מעשיה כמעשי סדום ההפוכה כמו רגע וביאר הבעל עקידה בפ' וישלח דחטא הגדול של סדום הי' שעשו הדברים הרעים לחוק וכן האשה הנ"ל לזאת החיוב על הב"ד ועל כל הקהל ואמנם צריך להיות מתון בדברים אלו כמבואר בפ"ת ריש וסוף סי' של"ד והחיוב להרחיקה בכל מאי דאפשר ולכל הפחות מבית התפלה לזאת בהשכל ובדעת צריך לעשות כל המעשים לשם שמים ויצליח ה' דרככם ואתה אהובי ש"ב עשה מה שבכוהך ואפשר לעשות הכל במתון ויהי' ה' עמך וחפץ ה' בידך יצליח דברי החותם בברכה המשולשת אוהבך ורבך ש"ב הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה ר"ג בעזהי"ת פה חוסט בחדש מנחם אב תרל"ז לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להתורני והרבני המופלג בתורה כש"ת מוה' יהודא גרינוואלד נ"י יושב ביישוב שיראוויץ יע"א: מכתבו קבלתי בענין שני ילדים הנצרכים להמול בין של איש אחד או של ב' אנשים איך ראוי לנהוג בשעת מילה אם לברך על כל אחד ואחד בפ"ע על מילתו כמו שהסכים הב"ח ומקצת מן האחרונים או טוב יותר לעשות כדברי הש"ע והרמ"א ביו"ד סי' רס"ה דיברך ברכה אחת לשתייהן ויהי' דעתו בברכת הראשון גם על השני וברכת אשר קידש יאמר אחר השני ויכוון גם על הראשון ובתפילת הפיוט יאמר קיים את ילדי וכו' והנה לפי ענ"ד הא וודאי לכ"ע אין איסור לברך על כל אחד ואחד בפ"ע דהרי בסוכה דף מ"ו אמרינן היו לפנינו מצוות הרבה לת"ק הדין דמברך על המצות בב"א ולר"י מברך על כל או"א ורש"י פי' שם לת"ק יברך על מצות דהיינו כגון לולב וסוכה ותפילין ונראה כוונתו דווקא במצות שונות כמה מיני מצות הוא דס"ל לר"י דמברך על כל או"א אבל אם המצות הם מין אחד כגון מילה ומילה אע"ג דכל חדא וחדא מצוה בפ"ע גם ר"י מודה דמברך רק ברכה אחת אמנם מלשון הש"ס דסוכה דף מ"ו נקט אליבא דר"י בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו ובברכות דף מ' אמרינן על כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו משמע לר"י דקי"ל כוונתו לענין מצות לאו במין תליא מלתא.

מיהו באמת מלשון מעין ברכותיו ומקרא דיליף כל יום ויום מדכל יום הוא פנים חדשות וענין אחר דווקא וכה"ג קי"ל כר"י דצריך לברך על כל אחד בפ"ע אבל בשני תינוקת אין חוב לברך על כל אחד בפ"ע מ"ה נראה דדווקא לענין דחייב לברך על כל מין ומין הוא דבעי' ענין אחר אבל לענין רשות דרשאי לברך על כל תינוק במילתי' ואינו כגור' ברכה שא"צ גם במין א' רשאי לברך ע"כ א' דכשם דלת"ק דסובר אפי' על לולב סוכה ותפילין יוכל לברך על כולם ביחד ובוודאי גם הת"ק מודה רק דס"ל דאינו מחוייב לברך על כל מצוה אלא שיכול לפטור בברכה אחת אבל לא דיהי' זה מקרי ברכה שאינה צריכה עיין טו"ז סי' ר"ט ובמנ"א סי' רט"ו הביא פלפול אי רשאי בשבת להרבות בברכות והסכים דיכולין לצוות שלא יביאו פירות עד לאחר הסעודה ואפילו מאן דפליג שם נראה דבמצוות שכל אחת מצוה וחייב בפ"ע בוודאי רשאי לברך דזה לא מקרי ברכה שאינה צריכה דהרי צריכה וצריכה ואיכא חיוב מצוה ויכול לברך עלי' לעורר אותו להיות עשייתה לשמה ולדידן דקי"ל מצוות צ"כ ע"י הברכה הוא עושה ומכוון לשמה ושפיר רשאי לברך על כל א' וא'.

מיהו אם מכוון לפטור בברכה אחת את שניהם ג"כ מועיל כל שאין הפסק ביניהם אבל נראה דלכ"ע בעי' דיהי' דעתו וכוונתו בפירוש גם על השני כמבואר ביו"ד סי' רס"ה דבעי' שיכוון בפירוש גם על השני והש"ך שם תמה הא קי"ל באו"ח סי' ר"ו דלא בעינן בפ"ע דעתו אלא אפילו בסתם נמי א"צ לברך.

ולפי ענ"ד במצוות שאני דמצוות צריכות כוונה ואפילו דברים שאינם מצוה חיובת כגון שחיטה ולבישת בגדים בציצית שפיר י"ל דבסתמא נמי א"צ לברך והנה המג"א בסי' ח' כ' לישב קושי' הש"ך ביו"ד סי' רס"ה דדווקא בדבר דאית לי' קבע ורגילות להבי' עוד ממין הזה כגון שחיטה אז אף בסתמא א"צ לברך אבל בדבר שאין רגילות ואינו נוהג בוודאי שיביא עוד אז אמרינן דסתמא הוי כנמלך אא"כ הי' דעתו בפירוש עיי"ש ולפיענ"ד הדבר קשה להבין דלפי הנראה היכא דאיכא כמה תינוקות למול והמוהל יודע זה הוי כקביעות וראוי ורגיל לבוא וכ"ש באיש א' שיש לו ב' תינוקות למול א"כ לא סגי תי' המג"א אבל לסברא דידי ניהא דמצוה חיובת שאני

דבעי' כוונה משא"כ בשחיטה ואכילת פירות דלא בעי' כוונה כללן של דברים בדבר שאין רגילות לבוא בעי' בפ' דעתו ובדבר שרגילין ואינו מצוה דצריכה כוונה לשמה אמרינן מסתמא הוי דעתו אבל במצוה חיובת אפילו רגילות להביא צריך דווקא בפירש דעתו לכוון ובירושלמי ר"פ כיצד מברכין ילפינן מקרא דחייב לברך על המצוות.

ועתה נבוא לנידון שאלתו אי טוב יותר לכוון להוציאם בברכה אחת או טוב יותר לברך על כל א' וא' בפ"ע והנה באה"ע"ז סי' ס"ב לענין ב' חתנים פסק הרמ"א דאין להביא ב' חתנים בפעם אחד לחופה משום עין הרע ולכך יברך על כל א' וא' והב"ח הקשה שם א"כ גם במילה נימא כן והטו"ז מחלק שם בטוב טעם עיי"ש בסי' רס"ה מיהו במג"א בסוסי' תמ"ז כ' דלדעת התוס' בסוטה אין להביא ב' תינוקות למול ולדעת הרמב"ם בהבאה אין איסור אלאשלא למול שתיהן בפעם אחד ואפילו בשני מוהלים ג"כ אסור דאין עושין מצות חבילות חבילות והמג"א שם תמה על הש"ע דלכאורה סותר עצמו דשם לענין ס"ת פסק שם דמביאין ב' ספרים ובאה"ע סי' ס"ב משמע דאין להביא ב' כוסות בפעם אחת לברה"מ"ז ואחת לשבע ברכות ויעויין שם במחהש"ק ואין אני מבין הסתירה דהרי לדעת התוס' בתרי גברי ליכא חבילות חבילות והספרים מוליכין ב' גברי ובאבה"ע"ז מיירי אם אותו איש בעצמו מביא ב' כוסות וצ"ע וא"כ לפי"ז גם בשני תינוקות היו רשאים להביא הב' תינוקות ע"י ב' גברי מיהו למול בפעם אחת לדעת הרמב"ם אסור אפילו בתרי גברי וזה נראה כוונת בעל העיטור דסובר דצריך לברך על כל א' וא' ס"ל כהרמב"ם דאסור שימול בפעם אחת וכיון דבאותו רגע דמל זה אינו רשאי למול את התינוק האחר ואין אז עליו מצוה אדרבה איכא עבירה ואיך יברך וצונו ומטעם זה נראה לי דדברי הב"ח נכונים וא"כ במקום שיש לחוש שיפסוקוהו בוודאי טוב שיברך על כל א' וא' כמ"ש הטו"ז אלא אפילו במקום שאין לחוש לזה מ"מ כיון דאינן רשאי למול להרמב"ם אז אין ראוי לברך ברכה אחת לשתיהם ואפשר דבברכה גופי' אם מברך ברכה אחת על שתי מצוות חבילות דווקא במצות שחיטה או בלבישת ציצית דאין המצוות חיובת וכבר הביא המג"א בסי' קמ"ז בשם הפרישה דבמצוה שאינה חיובת אינו שייך חבילות חבילות ואמרינן דיכול לברך ברכה אחת על כמה שחיטות ועל כמה מלבושים בציצית אבל מצוה חיובת איכ"ל להרמב"ם דכשם שאין רשאים לעשות אותן בפעם אחת הנ"ל אין לברך אותן בברכה אחת וממילא לפי מ"ש המג"א בסי' קמ"ז דנראה דדעת הש"ע הוא כדעת התוס' דדווקא על ההבאה שייך חבילות אבל על העשי' לא שייך חבילות לכך פסק שפיר דיכולין לברך ברכה אחת על ב' מילות אבל אנן חיישינן לדעת הרמב"ם דגם למול בפעם אחת אין רשאים ולכך א"ש מנהגינו שיש לברך על כל מילת תינוק ותינוק בפ"ע נראה לפי ענ"ד ובלא"ה אין ראוי לשנות שום מנהג שנהגו ב"י שכבר קבלו עליהם כדיעה ההוא כמ"ש המג"א בהלכות מגילה והבוחר יבחר.

תשובה רנ"א עוד להנ"ל מה שהקשה על דברי התוס' בשבועות דף כ"ג בד"ה מוקי לה כו' דהוכיחו דעל מ"ע אין השבועה חל מדפריך דף כ"ה אי מתנה לעני מושבע ועומד מנתן תתן והקשה מעלתו נ"י הא איכא גם לאו דלא תתאמץ ולא תקפוץ דבשלמא בש"ס איכ"ל אף דנקט רק נתון תתן מ"מ י"ל דהכוונה גם על הלאו דשם אבל על התוס' קשיא וכבר הקשה כן הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה לפי ענ"ד לא ק"מ לפי מ"ש בספר מנחת חינוך דמצות עשה ההוא איכא גם בגר תושב משא"כ הל"ת דכתיב בי' אחיך וק"ל ולי הי' נראה דהמצות עשה דנתון תתן היינו שיתן בשמחה כמאמר הכתוב ואל ירע לבבך בתתך וע"ז קאי קושית הש"ס דבלא"ה הי' אפשר לומר דבנשבע לזרוזי השבועה חל אף על עשה והנה בכלל הלאו דלא תתאמץ ולא תקפוץ וודאי

אם הוא נותן אף שלא בשמחה אינו עובר על הלאווין האלו אבל לענין העשה אינו מקיים רק אם הוא נותן בשמחה וממילא במצוה כזו נראה דאינו חייב קרבן שבועה אף אם נשבע על הזירוז כיון דגם על הזירוז הוא מושבע ועומד וא"כ שפיר הוכיח התוס' דגם על מ"ע אין השבועה חל כן נראה לפי ענ"ד: תשובה רנ"ב עוד להנ"ל: ומה ששאל ע"ד ס"ת אחת שיש בקהל עדתו שכתובין הנונין הנזורין כדעת מהרש"ל בנ' של ויהי בנסוע ואידך של ובנחה יאמר או של מתאוננים הם מהופכים ואנן קי"ל לעשות כדברי האור תורה שבהפסק הפרשה עושין הנונין המנוזרין כמו שהאריך בזה הנוב"י חיו"ד סי' ע"ד הנה באמת המנהג הוא לעשות כדברי האור תורה ואין לעשות המנין של ויהי בנסוע או ובנוחה או של מתאוננים הפוכים וא"כ לדעת והסכמת האחרונים הוי כאלו חסרו אלו הנונין מיהו מלשון ספר בני יונה מבואר דדווקא לכתחילה אנו פוסלין אבל בדיעבד כיון דכבר נכתוב ויש דעות הפוסקים דראוי לעשות כן אף לכתחילה ולכך בדיעבד אין הס"ת פסול כן כ' בספר בני יונה וכן נראה בנוב"י שם בסופו וכן ראיתי בספר קסת הסופר חקירה יו"ד שפסק כן אפילו קודם שהתקינו ואחתום בברכה המשולשת דברי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רנ"ג החיים והשלום לכבוד הרב המאוה"ג המפורסם ערוגת הבושם מוה' ישראל דוד נ"י אבדק"ק פעזונג יע"א: גי"ה. קבלתי על נכון והנה בדק לן מעלתו נ"י להודיע לו דעתי אי רשאי להאכיל לגר קטן בידים איסור דאורייתא לפי דעת הר"י בכתובות דף י"א דהוי רק מדרבנן ישראל ובפרק מי שמתו אמרינן דשיעור דרבנן ובר חיוב דרבנן שווין וא"כ לדעת הר"ן והרשב"א ביבמות דף קי"ד דאיסור דרבנן רשאי למספי לי' בידים לקטן א"כ יש להסתפק דלקטן שהוא ישראל רק מדרבנן אפשר דאפי' איסור דאורייתא רשאי למספי לי' עכ"ל בקיצור ואע"ג דהתם איסור דרבנן לקטן הוי כתרי דרבנן אד"ר ובר חיוב דרבנן דהיינו קטן משא"כ כאן מ"מ מסתפק לי' למעלתו נ"י הואיל והגר קטן הוא בר חיוב רק דרבנן משום תרי טעמא חדא מפני שהוא קטן ואפילו הוי גדול מ"מ הא הגירות לא מהני רק מדרבנן וא"כ שוב הוי כתרי דרבנן (וזה אינו מוכרח ונראה דתליא בפלוגתא שהביא המג"א סוסי' קס"ו) ומסתפק לי' למעלתו אי רשאי ליתן לו איסור דאורייתא: ולפי ענ"ד פשוט לפי מ"ש התוס' בכתובות דף י"א שם דאפילו להקל דינו כישראל דהיכא דאיכא טעם יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפילו בקום ועשה וע"כ שהתורה נתנה כח להחכמים שאם יראה להם לעשות מגוי ישראל ויקרא שמו בישראל יהא דינו לגמרי כישראל וא"כ כיון שהשי"ת אמר שכל שנתנו לו חכמים דין ישראל הוא ישראל א"כ שוב הוא כמו ישראל גמור מן התורה ע"י דרבנן על דרך שאמרו בגיטין דף נ"ה ע"ב כרת שע"י דבריהם באת לו וראי' לזה דלקמן בכתובות דף מ"ד ע"א אמרינן דהגירות שנתגייר בתה עמה היא בחנק ופירשו בתוס' דמיירי בנתגיירה בקטנותה ואפי"ה ע"י דרבנן נתחייבה חנק ודינה לגמרי כישראל ואי אכל כשהוא גדול נבלה חייב מלקות וממילא כשהוא קטן דינו כשאר קטן: ואמנם עדיין יש מקום להסתפק דהנה נהי שהתוס' כ' דסובר כמ"ד ביבמות דף פ"ט דיש כח ביד חכמים אמנם עדיין לא קי"ל כר"ח בזה כנראה מדברי הרמב"ם בפ"ב מממרים דין ד' דבזה יש לישב דברי הבה"ג שפסק דלא כר"ה והביאו הטור יו"ד סי' רס"ח והשיג עליו דמ"ט לא פסק כר"ה ולהנ"ל אמרתי פשוט דכבר הקשה הפנ"י מהיכן הוכיחו התוס' דר"ה אפי' להקל לישא בת ישראל נמי דינו כגר ונראה דס"ל להתוס' דאי ס"ד דרק להחמיר שלא לישא שפחה או לענינים דרבנן דינו כישראל אבל להקל אין דינו כישראל א"כ אסור בשפחה ובבת חורין וא"כ באמת לא הוי זכות כדמשמע בגיטין דף י"ג דאי לאו דמתירו בב"ח

הוא לו חוב וכ"ש היכא דכל הגירות מהני רק מדרבנן ולהחמיר וא"כ הוא כחוב ולכך ר"ה דסובר דזכות הוא ע"כ סובר כמ"ד דיש כח ביד חכמים וכו' ושפיר כ' התוס' דהוה לובלישב דקמ"ל כהאי מ"ד וממילא שפיר עביד הבה"ג לדידן דלא קי"ל כבהאי מ"ד לא פסק כר"ה אלא א"כ הביאוהו אבותיו דהוי זכות לו מטעם אחר דניחא לי' במעשה אבותיו וכמו שהסביר מרן זצ"ל בחת"ס סי' רנ"ג וא"כ לפי זה הי' עדיין מקום ספק היכא דהביאוהו אבותיו דמהני ג"כ רק מדרבנן לפי סברת התוספת וגם אין דינו כישראל פבמץ רק מדרבנן א"כ יש לחקור בזה אי רשאין להאכילו איסור דאורייתא: אבל כיון שכן ממילא איפשט דהרי למ"ד הנ"ל קשיא הך משנה דכתובות דף מ"ד ע"א דתנן דחייבת בחנק וא"כ מוכח דחשיבא כישראל וקשיא למ"ד דאין כח לחכמים בקו"ע וע"כ צ"ל דנהי דכל זמן שהוא קטן הוא מהני רק להיות גר מדרבנן מ"מ אח"כ כשנתבדלה אמרי' מי לא טבלה לנידתה ובאיש מי לא טבל לקריו והוי גר גמור כדאיתא ביבמות דף מ"ה ע"ב וכמ"ש נמי ההפלאה בכתובות דף י"א ולכך שפיר מושכחת לה לדין הגיורת שנתגיירה בתה עמה שתהא בחנק כגון שטבלה לנדתה לאחר שהביאה סימני נערות וכיון שבאנו לידי מדה זו א"כ מבואר דגר קטן לכשיגדל יהא דינו כישראל גמור ויהי' חייב על כל איסורי דאורייתא וא"כ ממילא אסור למספי' לי' בידיים בהיותו קטן דדווקא איסור דרבנן ס"ל לרשב"א דמותר למספי' דלמאי ניחוש לה דלמא מסרך וגם בהיותו גדול יעשה זאת הא לא הוי רק מדרבנן משא"כ בגר קטן באיסור דאורייתא אם יעשה כזה כש יתגדל יהי' איסור דאורייתא ולכך פשוט דאסור למספי' לי' כשהוא קטן איסור דאורייתא: ועוד מטעם אחר יש לאסור דמבואר ברשב"א ביבמות דף ק"ד שם דלמד דינו מש"ס דשבת דף קל"ט ע"א דפריך וליתן כפיו ישראל ושם קאמר דליתן לגוי גדול ומשני אתי לאחלופי עם ישראל גדול וא"כ ממילא כיון דאסור לקטן ישראל למספי' לי' איסור דאורייתא ואפילו מה"ת אסור לדעת רוב הפוסקים א"כ פשיטא דאסור למספי' לגר קטן דלמא אתי לאחלופי עם ישראל קטן הגר קטן עם ישראל קטן מיחלף טפי ממאי דמחליף ישראל גדול בגוי גדול: והנה מעלתו נ"י רצה להביא רא' דאסור למספי' דאי ס"ד דמותר למספי' א"כ מאי קאמר מהו דתימא חוב הוא לו וכו' דקשה אימתי הוא חוב אי בהיותו קטן הא רשאי אפילו למספי' לי' ובהיותו גדול הרי רשאי למחות אלא ע"כ דאסור למספי' לי' ולזה ס"ד דהוי הוא לו עכ"ל והנה רא' זו ליתא ותימה על מעלתו מאי עלה דעתו לפי הנראה מדבריו דאפילו אי הוי חוב לגדול אפ"ה עע מוחה מהני הגירות וזה ליתא דבחוב אפילו אי אח"כ שמע בהם דבר וניחא לי' בחובי' לא מהני כמ"ש המ"מ בפ"ד מה' זכי' בדין ב' ולכך כאן בשמעתי' אי הוי אמרינן דלגדול חוב הוא שיהי' ישראל אפילו אי ניחא לי' כשנתגדל בגירות אפי"ה לא מהני הגירות בקטנותו וצריך לגייר מחדש בגדולתו ואי נגע ביין קודם שנתגייר מחדש הוי נסך ולכן קמ"ל ר"ה דזכות הוא לגדול דהיינו כל זמן שלא טעם טעמא דאיסורא דהיינו שנתגדל בקטנותו בגירות ולא הניחו לו לטעום טעמא דאיסורא זכות הוא לו אפילו לכשיגדיל ולכך מהני הגירות אפילו מקטנותו וכבר ביאר היטיב מרן זצ"ל בתשובת חת"ס סי' רנ"ג ואין מכאן רא' דאסור למספי' לי': ומ"מ האמת כנ"ל דאסור מטעמים דלעיל דדינו ממש כדין קטן ישראל לכל מר כדאית לי' מכ"ש לפי מ"ש דאנן דלא קי"ל דיש כח ע"ד חכמים לעקור בקו"ע ואפי"ה קי"ל כר"ה וקשה כנ"ל הא לא הוי זכות כיון דאינו כישראל רק להחמיר וע"כ דס"ל כאידך תי' דזכי' מה"ת אית להו או כשיטת התוס' בסנהדרין דף ס"ח ע"ב (ויעויין בחידושי' לסוגיא זו) ועכ"פ לדידן פשוט דדינו לגמרי כקטן ישראל וגם לתוס' הנ"ל נפשט הספק הנ"ל ובזה אחתום בברכה דברי ידידו הדו"ש ה"ק משה שיק מברעזאווע.

תשובה רנ"ד יערגין תר"ה לפ"ק: בימי הפורים ישיגהו ברכת הורים ומורים להרב המופלג וכו' מוה' יעקב שלום סופר נ"י מטאפלשון יע"א: יקרתו הגיעני ועל דברי תורה אשר בדק לן מעלתו נ"י בשאלתו אי הכותב ס"ת או קונה לעצמו ס"ת מברך שהחיינו והנה מעלתו נ"י הביא דברי המג"א בסי' רכ"ג ס"ק דעל קניית ספרים חדשים אינו מברך שהחיינו דמצות לאו ליהנות נתנו ומעלתו הקשה דמ"ש מברכת לולב אע"ג שכבר בירך שהחיינו על היום שוב מברך גם על ה"ד מינים שהחיינו ואפילו במצוה דרבנן כמו בנר חנוכה ואמאי נימא דמלל"נ ואי לא אמרינן סברא זו יברך על כל מצוה חדשה בשעת שהוא מתחיל להניח תפילין וכיוצא בזה כיון שהוא שמח ובפרט במצוה כזו לקנות ס"ת ומעלתו נ"י האריך בזה ובאמת זה אחד מן ההלכות שנאמר על כיוצא בהן בירושלמי כל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר כאשר יתבאר לקמן אי"ה וראיתי בספר לקט הקמח שהביא תשובת מהר"י בי רב ושאר גדולים הסכימו שלא לברך הטוב ומטוב אבל שהחיינו יברך בכתב ס"ת לעצמו והספרים האלו אינם מצויים אצלי ונחזי אנן בעה"ת.

הנה הרמב"ם בפ"א מברכות דין ט' התנה דמצוה שהיא מזמן לזמן או שהיא קנין לו כמו ציצית ותפילין ומזוזה או מצוה שאינו מצוי כמילה ופדה"ב צריך לברך שהחיינו וא"כ לדבריו פשיטא דעל קניית ס"ת יברך מב' טעמים א) משום שהוא קנין לו ב) משום שהוא מצוה שאינו מצוי ולא כל אדם זכה אמנם הטור באו"ח סי' כ"ב לענין טלית פסק שיברך שהחיינו אבל לענין תפילין ומזוזה לא פסק כן ועמ"ש בב"י הטעם דבטלית מברך משום שקנה כלים חדשים וע"כ לענין תפילין דמצות לאו ליהנות ניתנו סובר דאינו מברך משום הקנין וכמ"ש המג"א הנ"ל ולכך פסק דלא יברך ועדיין אפשר לומר לדבריו דמודה בקנין ס"ת דיברך דנהי דמשום קנין פליג אבל מטעם ב' דהוי כמו פדה"ב דאינו מצוי ואע"ג דלענין מילה ג"כ לא ס"ל לטור ביו"ד סי' רס"ה כהרמב"ם מילה מצוי' טפי מפה"ב ומס"ת וכמ"ש הסמ"ג או מטעמים אחרים שהביא הב"י שם ביו"ד פסק במילה דלא יברך אבל בס"ת אפשר דסובר דיברך.

אמנם הר"ן בפ' לולב וערבה דף מ"ו כ' כדעת התוס' בסוכה דף מ"ו שהביא בשם רב שרירא דאין מברכין על המצוה אלא א"כ היא מזמן לזמן ופה"ב כיון דצריך שיהוי שלשים יום הוי כמזמן לזמן ולפי דבריו מבואר דסובר דווקא מצוה שבא מזמן לזמן ואי אפשר להקדים המצוה ולאחריה שייך לברך לזמן הזה דהזמן גורם למצוה שיבוא ולכך מברכין על הזמן אע"ג שכבר בירך על המצוה אבל מצוה שאין הזמן גורם לא מברכין שהחיינו ואפשר דטעמו שהרי על המצוה כבר בירך ונתן הודאת ושבח להשי"ת שזיכה אותנו במצות ואז הוא מראה כי הוא שמח בהמצוה ואין מברכין ב' ברכות על מצוה אחת ולכך א"צ לברך שהחיינו אלא א"כ הזמן גורם אז מברך על הזמן שהחיינו עד הזמן הזה.

ובזה מיושב למה מברכין לפי דעת הר"ן בקנה כלים חדשים שהחיינו (ואפשר שבאמת פליג הר"ן וסובר דעל כלים חדשים נמי אין מברכין וכמ"ש התוס' בסוכה דף מ"ו וכן סובר הב"ח בכוונת הר"ן באו"ח סי' ד"ב) אבל להנ"ל אין אנו צריכין לזה ומודה בקנה כלים חדשים אבל במצוה דייק דוקא בבא מזמן לזמן ומטעם הנ"ל ועכ"פ מבואר מהר"ן דאפילו במצוה שאינו מצוי כפדיון הבן אפי"ה אינו מברך אם אינו תלוי בזמן וממילא בס"ת דאינו תלוי בזמן אין מברכין ועדיין י"ל דדווקא בפדיה"ב וכיוצא שכבר בירך על המצוה עצמה ומטעם הנ"ל אבל בס"ת דלא מצינו ברכה על המצוה עצמה אמנם זה גופא טעמא בעי ובכל הטעמים שכ' הרשב"א בתשובה

סי' י"ח ובאבודרהם בתחילתו על כמה מצות שאין מברכין עליהן לא נודע טעם מדוע לא יברכו בס"ת ולפי אותן טעמים הי' ראוי לברך ומכל מקום לא מצינו בשום מקום ברכה לזה ויתבאר לקמן אי"ה וא"כ אפשר עדיין לומר אולי גם להר"ן מברכין שהחיינו.

אמנם הרז"ה כ' סוף פסחים דאין מברכין שהחיינו אלא במידי דאיכא הנאה לגוף ובתשובה אחת הובאה ריש ס' אבודרהם ביאר זה בארוכה בשם תשובת גאונים דכל הנך שמצינו שמברכין שהחיינו איכא הנאת הגוף והביאור לזה וטעמו הנה מצינו כיוצא בזה בהנאת הריח שאין מברכין שהחיינו והביא הא"ר בשם חכם אחד בסי' רי"ו משום דהוי הנאת הנשמה ואין מברכין ע"ז שהחיינו יעוי"ש בטעמו: ועוד דהנשמה הוא כמוכרחת בגוף כמו שדרשו רז"ל על כל נשימה ונשימה תהלל וכו' דיפה לה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב וכו' ולכך לא תיקנו ברכת שהחיינו אלא א"כ אית בי' באותה מצוה הנאת הגוף ובכל הנך מצות אית בהו הנאת הגוף וכמו שביאר האבודרהם.

ואפשר להרכיב הנך ב' טעמים כנ"ל דבמידי דתליא בזמן אפילו לית בי' הנאת הגוף מ"מ זה עצמו שנתן לו ה' את החיים עד אותו זמן הוא הנאה משא"כ במצוה שאינו תלוי בזמן אין החיות תלוי במצוה וטעם זה של הרז"ה סובר ג"כ הרשב"א בתשובה סי' קכ"ו ובסי' רמ"ה כ' דאדרבה אינו תלוי אפי' בשמחה דאפי' אם אינו שמח מברך אם יש לו תועלת (ובנוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' קמ"א הביא דאבל רשאי לברך שהחיינו ממג"א סי' תקנ"א ס"ק מ"ב ותימה עליי' דהוי להו להביא מהא דרשב"א דסוגיא ערוכה הוא במת מורישו מברך שהחיינו) עכ"פ מבואר לפי דעת הפוסקים האלו דבעי' דווקא הנאת הגוף אין לברך על כתיבת ס"ת שהחיינו וא"ש דברי המג"א בסי' רכ"ג סק"ה אמנם המעיין בלשון המג"א יראה דכוונתו להר"ן הנ"ל דסובר דווקא במצוה שהוא מזמן לזמן מברכין ע"ד שביארתי לעיל והנה מלבד כל אלו הטעמים יש לנו בס"ת עוד טעם דהרי השאג"א בסי' ל"ו פטר את כל העולם מדין כתיבת ס"ת מטעם דאין אנו בקיאים בחסרות ויתירות יעוי"ש אם אמנם שבאמת דבריו אינם מקובלים לנו וחלילה לנו לומר כן דא"כ איך נברך על תפילין ומזוזה אפי' אי נימא דקריאת התורה אין ראוי דמותר לקרות אפ' בס"ת פסול כמבואר דעת הרבה פוסקים באו"ח סי' קמ"ג מ"מ מתפילין ומזוזות מוכרח דע"כ דהתורה לנו ניתנה וכתוב ובאת אל השופט אשר יהי' בימים ההם וכיון שנכתב הס"ת עפ"י הסכמת האחרוני' בחסירות ויתירות ושאר דינים הוא ס"ת כשר ויכולין לברך עליו אבל מ"מ אמת הדבר שהדבר קשה ואינם מצויין ס"ת שלא יהי' בהם טעות בחסויות וכיוצא בהן וכדאיתא ברמ"א באו"ח סי' קמ"ג וכמ"ש בכוונתו הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קע"ח: ואם שגוף הדבר ג"כ תמוה כיון דמחזיקין שגם בס"ת אחרת יש טעותים בחסויות א"כ פסול הוא ואפי' יש בס"ת שקורין בו יותר טעותי' גדולים מה לי טעות כזה או כזה וס"ת שחסר בו אות אחת פסול מ"מ כך הוא הדין וצריך להסביר שטעות כזה שאינו ניכר בקריאה אינו פוסל בקריאה וכעין הכרעה בין דעת הרמב"ם בתשובה לס' יד החזקה כיון דבציבור בקריאה תליא מילתא בעי' שלא יהי' בו שינוי וכיוצא: עכ"פ זה נראה הטעם שאין מברכין על כתיבת ס"ת דעדיין אין המצוה גומרת וצריך הגה"ה אחר הגה"ה וכולי האי ואולי וכל מצוה שאינה גמר מצוותה אין מברכין עלי' ומטעם זה נמי איכ"ל דטעמא דשהחיינו דהאבודרהם כ' בשם הרמ"ה דכל שאינה גמר מצוה אין מברכין שהחיינו מכל הנך טעמים יש לדון לענין שהחיינו (ועיין ברשב"א סי' קס"ו שהביא דעת האומרים שאין לברך שהחיינו במילה משום חשש נפל ודבריו צ"ע מ"ש מברכת על המילה

דמברכין והרשב"א הביא רא"י מחילול שבת וזה תימה דהרי מותר ממנ"פ כמבואר בשבת דף קל"ו וצ"ל שכיון ע"ד התוס' בשבת שם).

אמנם כבר כתבתי שהלקט הקמח כ' בשם גאונים שמברכין ואע"ג שהב"ח באו"ח סי' כ"ט כ' בשהחיינו אין אומרים ספק ברכות להקל ורשות לברך מ"מ בסימן תל"ב החמיר שלא לברך מספק וירא שמים יוצא ידי שניהם ולובש בגד חדש או מניח לפניו אז פרי חדשה ומכוון לפטור ויוצא כל הדיעות והנראה לפי ענ"ד כתבתי ושוב בא לידי ספר מהר"י בי רב וראיתי שהסכימו כן לברך שהחיינו מצד דברי הרמב"ם הנ"ל ולא הביא דעות החולקים בזה וגם כתב טעם דלא מברכין אקב"ו לכתוב ס"ת משום דעיקר המצוה ללמוד בתוכה ולפי ענ"ד כמו שכתבתי: והנה ברכת שהחיינו שבא לידן אמינא בה מילתא הנה באו"ח סי' רכ"ה במג"א ס"ק"י הביא דעת ס"ח דב' מינים אגסים ותפוחים יש לברך שהחיינו על כל א' וא' ובאמת דין זה קשה וראיתי שכבר קדמוני בזה בתשובת פנים מאירות ח"א סי' י' דהרי הרמב"ם פסק בפ"ה מתרומות דין ג' דתאנים לבנים ושחורות חד מינא הוא ומ"ש שם דהוי סתם ואח"כ מחלוקת זה ליתא דהוי סתם במתני' ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם ומדברי הרמב"ם פ"י מביכורים דין י"א משמע נמי דסובר דשחורים ולבנים חד מינא לכך כ' בחד בבא עם גיזיזכרים ונקיבות דוודאי חד מינא נינהו ועצה טובה קמ"ל ודברי הכ"מ שם תמוהים דמשמע דסובר דלהרמב"ם תאנים לבנים ושחורים ב' מינים נינהו וקשה מהרמב"ם הנ"ל ובפ"א משבת דין ט' כ' דתאנים לבנים ושחורות ב' מינים נינהו וכן איתא בש"ס בכריתות דף י"ט וא"כ דברי הרמב"ם סתרו אהדדי: מיהו יש לישב דהתם לענין שבת ל"ד דהוי מין אחד או לא אלא כיון דיש קצת שינוי בין מה שעשה לבין מה שרצה הוי מתעסק אמנם לנידון דידן בעינן דווקא מין אחד ועכ"פ כך הוא דס"ח פוסק כדעת הר"ן סו"פ ראשית הגז דנראה מדבריו דתאנים לבנים ושחורות הוי ב' מינים אמנם הרמב"ם פליג על זה וסובר דחד מין הוא והנה ראיתי במג"א ובלבוש שם שכ' דתאנים לבנים ושחורות אין טעמם שוה ולפי"ז ה' אפשר להקשות על הרמב"ם איך פסק דחד מין הוא הרי מבואר בפ"א דכלאים מ"ה דהלכו אחר הטעם ואם אין טעמם שוה הוי ב' מינים ועיי"ש בתוס' יו"ט: ונראה דהתם בכלאים הם באמת ב' מינים בטבעם ולכך אזלינן בתר הטעם אע"ג דלענין העלים והפרי הם דומין אבל אם הם מין אחד אפילו אין טעמם שוה חשיב מין אחד וכן יש לדייק מלשון הרמב"ם פ"ג מכלאים דין ו' דאם ה' הפירות שווין או העלין שווין חשיב כחד מין והיינו שווין לגמרי אבל אם רק דומין אז אם הטעם חלוק הם ב' מינים וא"כ לדנא דין דתה"ד סי' ל"ג לענין וויינקסיל וקירשין אמת דצריך ב' פעמים שהחיינו כיון דאינם שווין לגמרי רק דומים בטעם חלוק אמנם תפוחים מתוקים וחמוצים א"צ לברך ב' פעמים שהחיינו וה"ה על ב' מיני תאנים לבנות ושחורות וכיוצא לדעת הרמב"ם אינו מברך שהחיינו וס"ח סובר כהר"ן לשיטתו וכדעת הכ"מ בפ"י מביכורים וכיון דספק ברכות להקל אין לברך כן נראה לפי ענ"ד נכון: תשובה רנ"ה עוד להנ"ל עוד בדק לן מעלתו אם יכול לקנות ס"ת שכ' סופר אומן מופלא אי מוטב להניח לו לכתוב ע"י סופרי זמנינו ומעלתו דעתו דעת תורה נוטה דעדיף טפי לקנות מסופר אומן מופלא והנה הרמ"א ביו"ד סי' ע"ר כ' דהקונה ס"ת ולא הגיחה בה אות אחת אינו יוצא ידי המצוה והטו"ז שם סק"א העיר דברש"י מבואר דיוצא אלא דעדיף טפי שיכתוב אבל גם בקנה ס"ת יוצא וע"כ דעתה כתבו לכם אין הפי' דווקא כתיבה אלא הה"ד קני' בפרט להרא"ש דדרשינן טעמא דקרא משום לימוד וכן מוכח מדסגי בהגיהה בה אות אחת ואי כתיבה דווקא מאי מהני הגיהה אות אחת וע"כ דקרא מצוה מהמובחר נקט וכן נראה מדברי הנמוק"י אמנם בספר בני יונה נראה מדבריו שהסכים

דאינו יוצא בזה וסובר דעיקר מצוה נעשה בכתיבה שמרבה ס"ת כשר בעולם וא"כ אין ראיות הנ"ל ראיות: ובאמת דברי הבני יונה קשים במאי שרצה לומר שם בס"א דאם אין לו ספרים ללמוד א"צ לכתוב ס"ת מקו"ח דאם יש לו כבר רשאי למכור הס"ת כדי ללמוד תורה מכ"ש דפטור מכתובה ולדבריו האי קו"ח פריכא הוא דבשלמא למכור כיון שקיים כבר המצוה ואפי' מוכר מצוה דילי' נשארת בכתיבה ולכך רשאי למכור ללמוד תורה דהרי מצות כתיבה נעשית ומצות לימודה הרי לצורך לימוד הוא מוכר אבל כשלא כתב עוד כלל כדי ללמוד תורה א"כ אין לו מצות כתיבה כלל ומבטל מצוה זאת ומנ"ל שיהי' רשאי לבטל וא"כ דברי הבני יונה סותרים זה את זה וצ"ע.

והנה מצאתי למעלתו תנא דמסייע לי' דהנה ראיתי בדברי הרמב"ם במנין המצות מצוה י"ח חידוש שכ' דמצוה מהמובחר שיכתוב בעצמו ואם א"א לו לכתוב בעצמו צריך שיקנהו או ישכור מי יכתבהו וכו' מבואר מדבריו דמשה קניית ס"ת או לשכור סופר והי' אפשר לדחות בדוחק שיקנהו הכוונה אם יזדמן מגוי וכמו שכ' הטו"ז בשם מהרש"ל ושפיר קיים המצוה או ע"ד שכ' מעלתו לקנות מהודר טפי ותו דלפי הטעם שכ' המרדכי דהוה כחוטף מצוה דמחסר המצוה לחברו ואם כן בקונה ס"ת שירש פלוני מאבותיו דלא קיים בי' מצוה שפיר דמי ובכה"ג אפשר לומר שכיוון הרמב"ם אבל האמת יורה דרכו והראי' שהרמב"ם בחיבורו לא הביא כלל דבקה הוי כחוטף מצוה מן השוק וע"כ דכוונת הש"ס דלא הוי מצוה כולי האי כאם כתב בעצמו וא"כ עכ"פ להרמב"ם בוודאי מחוייב הוא לקנות ס"ת המיופה ומכתב מפואר מסופר אומן ואפילו לשיטת רש"י ונימק"י יש לדון כיון דס"ת מהודר ומיופה טפי וזה דאורייתא ויליף לה הש"ס מקרא (בשבת קל"ג ע"ב) מואנהו לבלר אומן ויש הידור מצוה שאפי' בדיעבד מעכב כמו שביאר הכפ"ת ריש פרק לולב הגזול וזה להניח לכתוב לעצמו לדעת רש"י וסייעתו כיון דסובר ע"כ דעתה כתבו לכם אין הפירוש לכתוב אלא הכוונה לקנות לכם ורק למצוה מן המובחר מטעם הנמוק"י או המרדכי זה אינו סברא דאורייתא והידור מצוה מה"ת וגדולה מזו אמרו אע"ג דמצוה בו יותר מבשלוחו מ"מ קי"ל באו"ח סי' רצ"ח דברוב עם הדרת מלך ואיכא הדור טפי מלצאת בעצמו: וכ"ש בס"ת דיש לחוש ע"י סופר שאינו אומן גדול לביטול מצוה כמו שאמרו פ"ק דעירובין דף י"ג ע"א בני הוי זהיר במלאכתך וכו' וא"כ דמיא להא דקי"ל באו"ח סי' תכ"ו והוא מתה"ד סי' ל"ה דהיכא דיש לחוש לביטול מצוה לא חיישינן למצוה מן המובחר ולפ' דברי התה"ד הנ"ל יש לדון לעולה אפילו בסופרים שקולים ושווים אם אתרמי לן השתא ס"ת שלם לקנות ויכול לשכור סופר שיכתוב לו הי' לן לדון אם לא נימא שיקנה השתא ולא ימתין לזמן מרובה כל שהויי מצוה לא משהינן ואפילו כדי לעשות מן המובחר יותר ויש לחלק קצת וצ"ע: עכ"פ בנידון דידן דאיכא הידור בוודאי עדיף כנ"ל וכל זה לדעת רש"י ולפי הנראה מדברי הנמוק"י והמרדכי אמנם לפי מ"ש הרמ"א ולפי מאי שהחזיק אחריו הרב המובהק בס' בני יונה דסוברי דאינו יוצא בס"ת קנוי דצריך שירבה ס"ת כשר בעולם א"כ לא סגי בכל המעלות האלו ולכאורה יש להביא ראי' לדעתם דהרי לפי מ"ש מרן בתשובת חת"ס סימן רנ"ד ודעת השאלות רשאי למכור ס"ת שהניחו לו אבותיו כדי לכתוב ס"ת אחרת וקשה אי יוצא בקנוי א"כ הפוכי מטרת' ל"ל שימכור הוא ס"ת שהניחו לו אבותיו ויקח אחרת מה ל' הן ומה לי דמיהן אלא וודאי בכתיבה תליא מילתא מ"מ נראה לי דמלתא דלא שכיחא הוא אם מגיה ספר הזה מרישא לסיפא דלא ימצא בו שום דבר הצריך תיקון ואז יעלו בידו שניהם ויהי' יוצא ידי שניהם שיגיהה ס"ת הזה מרישא

לסיפא וחפץ ה' בידו יצליח ויהי' כאלו קבלו מהר סיני הנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה רנ"ו שיל"ת חוסט עש"ק פ' ויצא תרל"ב לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב הגאון המפורסם כש"ת מו"ם סופר נ"א אבדק"ק מונקאטש יע"א. הנה קבלתי מכתב מאת פר"מ נ"א וגם ספרו מחנה חיים ב"מ וכו' הנה בח"ש תשובה ז' פשיטא לי' לפר"מ נ"א דדיו ע"ג צבע מהני והוי כתב כשר ואפילו אזכרות רשאי להעביר ע"ג צבע דיו אלא על מקצת אות נראה דלא מהני והביא קצת ראי' מלשון רש"י ופר"מ נ"א האריך בזה.

ולפי ענ"ד פשיטא לי' לאידך גיסא דדיו ע"ג צבע פסול ולא מהני והוא דבר מבואר באלי' זוטא ורבא באו"ח סי' ל"ב סעי' ג' כ' שם המחבר אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים פסול וכו' הא"ר וזוטא מדנקט פסול מוכח דאין לו תקנה ולא מהני להעביר עליו דיו ושכן כ' בספר ע"ת יעוי"ש ופשוט דטעמו משום דאמרי' בגיטין דף י"ט ר"י לר"ל דלא מהני בכה"ג גבי עדים וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכ"כ מרן זצ"ל ביו"ד סי' רנ"ו וראיתי שפר"מ נ"א מביא ראי' ממאי דפסק בפ"א דשבת דדיו ע"ג סקרא חייב שתים ולפי מ"ש וכי מפני שאנו מדמין וכו' פרש"י דגם חטאת הוי ספק וע"כ דהרמב"ם לא פסק כר"י: וזה אינו דהרמב"ם בפ"א מהלכות גירושין דין כ"ג פסק כר"י דאסור לרשום להם בדבר המתקיים ובאמת בס' קדושת ישראל על גיטין שם תמה על הרמב"ם בזה אבל לדידי תימה לי עליו מאז דהוא עצמו מביא דברי הרשב"א בגיטין דף כ' גבי גט שנכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס וכו' ושם ברשב"א מבואר מפורש דלא כפירש"י אלא דכך השיב ר"י דאע"ג דבשבת חייב משום כותב אין ללמוד גם ממנו יעוי"ש וכן ראיתי שכ' ג"כ בתשב"ץ לפרש כן בח"א סי' קכ"ז וא"כ דברי הרמב"ם נכונים דלענין שבת פשיטא דחייב אלא דאין למילף גט ושאר ענינים מיני' ולי' ה"י נראה הטעם דהרי בשבת הוא חייב על רושם אפי' אינו כתב כדאיתא בפ' הבונה דף ק"ג ובפ"א המשנה ובפ"א משבת וכן מבואר בב"י סי' ק"ל דדיו ע"ג סיקרא הוי ספק ולהרמ"ה הוי וודאי אינו גט: וכן נראה מלשון הירושלמי דפריך על הא דאמר רב מקרעין להם נייר והלוא כתב הראשונים הוא ופי' במרדכי שם דהוי כתב ע"ג כתב ודיו ע"ג חק יריכות ונראה דלא גרע מדיו על גבי סיקרא ואפי"ה פריך בפשיטות ומזה נראה דהוי ראי' להרמ"ה דוודאי לא הוי כתב מיהו הרמ"ה לשיטתו דמפרש שם בטור מקרעין כפי' התוס' לעיל דף ט' א"כ איכ"ל קושית הירושלמי כפי' התוס' שם משום דאינו יכול לקיים ואני אמרתי דגם הרמ"ה סובר דהוי ספיקא אלא כיון שע"ז הוי ס' מגורשת אמרינן דלתיקוני' שדרי' ולא לעוותי ונתבטל שליחותם לגמרי ולכך אינו גט ומיושב קושית הב"י ועכ"פ מידי ספיקא לכ"ע לא נפקא וא"כ דיו ע"ג צבע לענין ס"ת ותפילין ומזוזות פסול מספיקא דאורייתא.

אמנם יש לומר דהוי פסול וודאי דהרי הצבע חוצץ בין הדיו והקלף ואנן בעינן שיכתוב על הספר בדיו ובתשובת מרן חת"ס בחיו"ד סי' רנ"ו הביא מרן זצ"ל בשם הגאון מוה' שלמה קליגער זצ"ל בדיו שנתאדמה לפסול משום חציצה וכו' מרן זצ"ל דנראה דרושם אינו חוצץ אבל על הצבע שיש בה ממש נראה דפסול בוודאי בשלמא בגט דלא בפ"א קלף וכשר הכתיבה על כל דבר המתקיים וכיון דסיקרא כדבר המתקיים הוא לא שייך פסול דחציצה ופלפלו רק אי כתב העליון דדיו הוי כתב אבל בס"ת ות"מ פסול משום חציצה כן נראה לפיענ"ד: ועתה אבוא למה שפלפל פר"מ נ"א אם לא העביר דיו על כולו ונהי דלהנ"ל אין נפקותא לענין ס"ת מ"מ נפקא מינה לענין גט

אי הוי וודאי אינו גט ומעלתו נ"י שלא הביא ראי' ברורה לזה דפסול אלא שלשון רש"י משמע כן ולכאורה בס' גט פשוט באה"ע סי' קכ"ה אות ל"ד נראה דס"ל דכשר דכבר מבואר בש"ע שם סעי' ד' דאפילו מקצת מן האות הוא חק תוכות כיון שנגמר בהכשר כשר והב"ש שם ס"קה כ' דאפשר גם בהתחיל הפסול הדין כן לדעת הב"י וסייעתו אמנם הרד"ך ומהר"מ אלשקיר חולקין והאריכו לאסור וגם הפר"ח שם הסכים לאיסור והגט פשוט האריך וכ' בס"ק ל"ד דאם כתב בכשרות שיעור אות שלם איכ"ל דכ"ע מודים דכשר ואין זה המקצת הנכתב בפסול פוסל ומגרע השיעור אות שנכתב בכשרות וא"ב נראה דגם כאן ס"ל כן וא"כ גם מרש"י אין ראי' דאיכ"ל דמיירי במאי דצריך לשיעור השלמת האות וכעין תשובת מהרד"ך וסייעתו אמנם לדינא י"ל כדעת פר"מ נ"י דאם לא העביר על כולו לכ"ע פסול אי מסברא או מגמרא דהרי אפילו העביר על כולו יש דיעות וסברות דכתב הראשון הוא עיקר והכתב השני כמאן דליתא וא"כ נראה מאן דפליג דווקא אם העביר על כולו דיו הפנים חדשות ביטל התחתון אבל אם רק על מקצתו אפילו הוא שיעור אות מ"מ כיון שהתחתון עדיין רישומו וצורתו ניכר לכ"ע הוא עיקר ומבטל המקצת שעליו וזה נראה לפי ענ"ד הפירוש בירושלמי בפ' הבונה דמוקי הא מתני' דכתב ע"ג כתב פטור אפילו למ"ד כתב העליון דמיירי בכתב ע"ג כתב כנ"ל ובס' ק"ע לא ביאר שם כל הצורך ולפי ענ"ד היינו כנ"ל ומטעם הנ"ל ובס"ת תומ"ז נראה מסברא דפסול נמי מטעם אחר משום דכל יתר כנטול דמי והרי לפי"ז נחלק אות אחת לשנים ולשלשה ומטעם זה נחלקו על הראב"ד המובא במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ג וס"ל דיתר חיבה פסול משום דכל יתר כנטול דמי ולפי ענ"ד נראה ראי' מדברי ראב"י שבמרדכי בגיטין על הא דמקרעין להם שמפרש הירושלמי הנ"ל ומשני בממלאים הקרעים דיו דכ' דאינו ממלא אלא עד הרשימה נראה דאם מעביר גם על הרשימה דפסול משום כתב ע"ג כתב ונעשה כולו עי"ז פסול ופסוקי אותיות לא מפסיקינו מקצתו כשר ומקצתו פסול ואפילו פסיקי תקיעה לא מפסיקינו לדעת הרבה פוסקים דאי הוי ס"ל להירושלמי דכה"ג כשר אמאי צריך לתרץ בממלא הקרעים לתרץ דהרי הרשימה הוי רק קו דק והוא מרחיב הכתב כדרך כתיבה וממילא מקצתו אינו כתב ע"ג כתב וכשר בו דהרי בלא"ה כ' התוס' בגיטין דף ט' ע"ב ד"ה מקרעין וכ' לפי פי' ר"ח דקושית הירושלמי הוא משום קיום וא"כ צריכין או להרחיב או לקצר ואי כה"ג כשר הוי מצי לשנויי לפי פי' המרדכי הקושיא דהוי כתב ע"ג כתב וגם בתוס' שם פלפלו בזה למה אינו פסול לפירש"י משום כתב ע"ג כתב ולא תי' כנ"ל וע"כ נראה מהתם דבכה"ג פסול מכ"ש בגוונא ונידון שלנו דיש עוד טעמים שכתבתי לעיל וא"כ בדין זה גם לי נראה כמ"ש פר"מ נ"י דבכה"ג פסול בוודאי: אמנם מאי דפשיטא לי' לפר"מ נ"י דגם בשמות הקדושים רשאין להעביר דיו ע"ג סיקרא משום ב' טעמים א) דבכה"ג לא חשיב מחיקת השם ב) דהשם לא נתקדש דאדעתא דהכא לא אקדשי' לדידי פשיטא לי' לאידך גיסא ומבואר כן מדברי מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רנ"ו בד"ה היוצא וכן כ' בתשב"ץ ח"א סי' קכ"ז בוודאי למ"ד מוחק ע"מ לתקן לית בי' איסור דלא תעשון כן שרי' וכבר פלפלו בזה וגם בתשובות מרן זצ"ל שם סי' רס"ד ורס"ז כ' חילוקים בזה ובנוב"י מהדו"ת סי' קפ"א כ' ג"כ חילוקים בזה וגם בנידון כזה הוי כתחילתו מכבה ואי פוסק הוי מוחק לגמרי רק בסוף הוא מתקן ודעתו לתקן וא"כ תליא בפלוגתא הנ"ל: מ"ש עוד דהשם לא נתקדש אדעתא דהכי באמת שגם אני הקשיתי כן במקום אחר בכל השמות שנכתבו מעיקרא בטעות בחסר יחיר או שאר פסולין שלא יהיו קדושים וכל הפוסקים והתשובות זלאים מזה איך לעשות תקנה אבל כולם מודים שהשם בקדושתו וע"כ כל שכיוון לכתוב את השם וקידשו השם קודש ואפילו אם אין ראוי ע זה באותו מקום בס"ת מ"מ הוא קדוש

קדושת עצמו דכל שם בס"ת יש בו ב' קדושות קדושת ס"ת וקדושה מצד עצמו שהוא שמו על השי"ת הגדול והנורא וא"כ נהי דלענין קדושת ס"ת יש בו טעות כל בהשם עצמו אין טעות וקדוש ובלא"ה כיון דטעותים שכיחו ובמידי דשכיח כל שלא הותנה הוי כסבר וקיבל ומאי לי טעות אחר או זה כ"ש לדעת הפוסקים דשם סתמא קדוש לענין איסור ובדבר דסתמא הוא לא מצינו דנאמר דאדעתא דהכי לא נעשה ויש עוד חילוקים ונ"פ זהו הנראה לפי ענ"ד פשוט דמדברי כל הפוסקים מוכח דאפילו נכתב בטעות אית בי' קדושה והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה רנ"ז עוד להגאון הנ"ל בעובדא דקטן העביר דיו ע"ג כתב שכ' בהכשר דעת פר"מ נ"י שם בשאלה ו' דנפילת טיפה שאני מכתב וכתב לא מקרי כיסוי וכשר ותמה על הפמ"ג באו"ח סי' ל"ב בטו"ז אות ט"ו שכ' דזה תליא בפלוגתא באה"ע סי' קל"א סעי' ה' אי מועיל כתב ע"ג כתב ופר"מ תמה עליו ועוד הרי מרשב"א גיטין דף נ"ד שביקש למצוא אופן שלאחר שנשלם יוכל הסופר לפסלו ולא מצא אא"כ גרד ואי נימא כהפמ"ג הא מושכחת לה בכה"ג ועוד האריך פר"מ נ"י ולפי ענ"ד דברי הפרמ"ג מוכרחים דהרי מקור דין זה הוא לפי מ"ש הב"ש סי' קכ"ה ס"קיא מדברי מהר"מ בסדר הגט אות פ"ז שפירש פי' זה בלבוש ועתה שזכינו לספר ברכת המים שהוא פי' דברי מהר"מ באורך ושם שהכריח פירושו מלשון הלבוש שכ' שזה דינו כמי שביאר בלבוש התכלת בהשליך עפרות זהב על הדיו ושם באו"ח כ' משום דהוי כתב ע"ג כתב מבואר דטעמו משום דכתב ע"ג כתב הוא ותליא בפלוגתא בסי' קל"א סעי' ה'.

ובאמת כבר הקשו בספר תורת גיטין ובספר גט מקושר המוכח בפתחי תשובה דהא קי"ל דדיו ע"ג דיו דכתב התחתון כתב ואפילו לדעת הי"מ בסי' קל"א סעי' ה' כ' התוס' דווקא כשהכתב השני עדיף ובפתחי תשובה על סדר הגט כ' תי' יפה על זה ובלא"ה הי' נראה לי כשם שנקנה לדבר עצמיות ע"י מעלות כן נקנה ע"י הרע והפחיתות עצמיות בקנין לרעה וע"כ לא אמרינן לתי' התוס' דדיו ע"ג דיו השני דליתא אלא כששניהן שווין והראשון חשוב במקומו ואין השני יכול לבטלו אבל כל שיש לדיו השנית פנים חדשות הן למעליותא והן לגרעיותא תליא בפלוגתא דסי' קל"א סעי' ה' אם הפנים חדשות יכול לבטלו כן אמרתי אני להסביר שוב ראיתי בפ"ת על דרך זה: ובלא"ה אין כאן קושיא כ"כ דהרי הרמב"ן בחידושיו לגיטין שם דף י"ט והריטב"א לא ס"ל כתי' התוס' ותי' הקושיא משבת באופן אחר וא"כ איכ"ל דגם הלבוש ס"ל כוונתייהו ובאו"ח סי' ל"ב סעי' כ"ז בשערי תשובה שם הביא עוד דעות בזה אמנם טעם שכ' הטו"ז בסי' קכ"ה ס' טעם הלבוש משום כיסוי ומדמה לבור ולא זכיתי להבין הרי מב"מ אינו חוצץ ואפילו בח"מ כ' המעיל צדקה בסי' כ"ה דאין שייך לפסול משום כיסוי ובפרט בגיטי נשים וגט מקושר הי' דווקא מכוסה ותפור ודברי מרן בחת"ס חיו"ד סי' רנ"ו שכ' דמינו דפסל בי' חוצץ יותר לא זכיתי להבין דהרי הלכה מפורשת בש"ס בר"ה וכן קי"ל באו"ח סי' תקפ"ו סעי' ט"ו דאם קדח שופר בזכרות הקרן כשר משום דמין במינו אינו חוצץ וצ"ע ולפי ענ"ד דיפה כיוון הפמ"ג דוודאי טעם הלבוש אליבא דסדר מהר"מ הוא דחייש לפלוגתא דאה"ע"ז סי' קל"א הנ"ל וא"ש כל דבריו: אלא דלפי"ז עמדה לכאורה קושית פרו"מ נ"י על הרשב"א גיטין שהרי רשב"א הוא דעה המחמרת באה"ע סי' קל"א אמנם נראה לפי ענ"ד דנהי אם העביר עליו הקטן דיו פסלו מ"מ אם אח"כ שוב העביר עליו כשר דיו לשמה כשר לכ"ע אפילו לדעת המחמיר בסי' קל"א דכיון דשוב העביר עליו דיו כשר ממנ"פ אי הוי כתב האי כתב האחרון לא מבעי' בשאר תיבות אלא אפילו בשם הקודש דפסול לפי שיטה זו משום זה אלי ואנוהו ובכה"ג כשר הן לדעת התוס' בר"פ לולב הגזול דמשום זה אלי ואנוהו פסול רק לכתחילה ובכאן בכה"ג אין לך דיעבד גדול מזה אלא אפילו לדעת רש"י

שם ולפי מ"ש מרן הגאון זצוק"ל שם בחידושו בכונתו היכא שעצמיות המצוה אינו מהודר אפילו בדיעבד פסול בנידון שלנו כיון דנכתב מעיקרא בהכשר וכדבר אחר גורם לה דמי ובלא"ה כיון דהתחתון והעליון בהכשר האמצעי נתבטל והוי כחסרון בפנים ואפילו באתרוג דבעינן הידור י"א באו"ח סי' תרמ"ח סעי' ד' דכשר וא"כ בכה"ג ששוב העביר כשר דיו עליו נראה דכשר ולכל הפחות מותר מטעם ס"ס: אמנם לכאורה אם כל האזכרות כתובות כן אמרינן בגיטין דף נ"ד דפסול משום מנומר לא סגי בת"י הנ"ל ואפי"ה נ"ל דבכה"ג שכ' לא שייך זה דהנה בימי חרפי שמעתי ממרן הגאון זצ"ל שכ' לו א' קושיא מדוע פסל כאן משום מנומר ובהקומץ רבה דף כ"ח ע"ב אמרינן דבס"ת שיש בדף ד' טעותים אסור נתקן משום מנומר ואמרינן דאם יש בו דף א' שאין בו טעות מציל על כולם ורשאים לתקנו וא"כ גם כאן הא יש כמה דפין בס"ת שאין בהם שם הקודש ולמה לא יציל זה על כולם: ונהירנא.

שאני הייתי יושב אצל מרן זצ"ל הי' אז הרב שהוא כעת הרב הגדול ר' משה קאמארן אב"ד דק"ק מילכדארף נ"י ואמר לישיב דהתם במנחות דהאזכרות נתקדשו וא"כ כדי שלא יהא צריך גניזה התירו אבל כאן שכל האזכרות כ' שלא לשמן לא חששו ולא התירו משום דף אחד וקלסי' מרן זצ"ל ולי הי' נראה דגם פסול מנומר דהתם הוא משום זה אלי ואנוהו בשאר תיבות לא הקפידו סגי בדף אחד אבל מנומר בשם הקודש לא התירו על סמך דף אחדא"כ הן לת"י הראשון הן לת"י שלי כ"ז אם מעיקרא לא נכתב לשמן אבל בכה"ג שנכתבו האזכרות לשמן אלא שהעביר פסול דיו עליהן דהשם מ"מ נשאר בקדושה ואין לגרוד ולמחוק ומשום זה אלי ואנוהו כבר כתבתי בכה"ג לפי ענ"ד דאין לאסור א"כ אפילו כל ס"ת שנכתבו האזכרות לשמן והעביר עליהן דיו שלא לשמן מועיל העברת דיו ולכן לא הי' יכול הרשב"א בגיטין לומר דבידו לפסול השתא דפסול זה אפשר לתקן כקושית הש"ס שם ולכך הוכרח לומר חשש אחר דבידו לגרוד כן נראה לפי ענ"ד נכון ובתשב"ץ ח"א סי' קכ"ז שכ' להסביר טעמו של הרמב"ם דפסול פרשיות קשה ג"כ להבין מהש"ס דמנחות הנ"ל ועפ"י מ"ש למעלה מיושב קושית פר"מ נ"י שם בתשובה ע"ד מרן בהגהת קסת הסופר שכ' משום ואנוהו פסול אפילו בדיעבד דקשי' עליו מדברי מהרש"א ותוס' בשבת דף ק"ד ע"ב ד"ה אמר ר"ח דלהתוס' פשיטא להו בריש פ' לולב הגזול דאנוהו הוא רק לכתחילה ולדידי שפיר כ' מהרש"א ובלא"ה דברי מהרש"א אינם מוכרחים בתוס' דאיכא למימר דס"ל כמ"ש הר"ן שם חק תוכות דאע"ג דפסול לענין ס"ת אבל לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והוא כוון למלאכה ההוא א"כ אי מקרי כתב אפילו בס"ת מ"מ לענין שבת מלאכת מחשבת עביד.

וכיוצא בזה כ' התוס' בשבת דף ק"ו ע"א ד"ה בחובל דאפילו באיסור הנאה אע"ג דאין רשאי ליהנות מ"מ כיון דדעתו הי' ליהנות מקרי מלאכה ומטעם זה ג"כ לא קשה מאי שהקשה פאר ר"מ נ"י על התוס' דלמא משום כל מילתא דארל"ת לא מהני וממילא אינו מלאכה ובאמת גם אני כתבתי בחידושי כן וכן מצאתי בס' בן אורי ולפי הנ"ל תוס' לשיטתם אפילו פסול מ"מ מקרי מלאכה ובלא"ה בחידושי כתבתי דתוס' לשיטתם דהשעה"מ בפ"ג מגירושין הוכיח דהתוס' לא ס"ל כמהרי"ט אלא ס"ל בשבת גלי קרא היא קודש ואין מעשיה קודש ואי עביד מהני וא"ש דברי התוס' והנראה לפי ענ"ד כתבתי.

ומ"ש פר"מ נ"י לדחות הראי' שכתבתי דבע"א יש לחוש שאומר בדדמי מריש פ' האשה שאם מע"א במלחמה וכ' דמלחמה שאני יעיין פ"ה הלח"מ בפ"ג מגירושין דין י"ט בפ"ה הראשון שכ'

כדברי ובפנ"י ריש גיטין ובתשובת מרן זצ"ל בחת"ס חאהע"ז סי' ס"א ייחס ג"כ זה למ"ש לשיטה ולפירש"י ומ"ש פר"מ נ"י לישב קושיא שלי על הא דמספקא ל"י לפרמ"ג אי רוב חכמה דאורייתא אם אמנם דמאי שתי' משום דאלקים נצב בעדת וכו' ומטעם זה המיעוט כמאן דליתא לא אדע מאי ענין זה לתרץ קושי' ההוא הרי בסוף כ' בעצמו על דברי התומים דהיינו בב"ד שיושבין לדון על דבר אחד אבל אם חכם אחד מטהר וחכם אחד מטמא לא על המעשה לא שייך זה ובכה"ג הי' הקושיא שלי מנאי הנ"ל.

תשובה רנ"ח בעזהי"ת יום ב' פ' בהעלותך תרל"ז לפ"ק חוסט החיים והשלום וכ"ט לאהובי בן חורגי הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' ישראל מרדכי נ"י אבדק"ק קרעסטוהר יע"א: מה ששאל ממני לחוות דעתי בספר תורה שהכתיבה אדומה שמרן הגאון ז"ל בחת"ס כ' דאם הוא מחמת רושם כשר ושאר אחרונים הפרמ"ג באו"ח סי' ל"ב גם בספר בני יונה וחמודי דניאל פוסלין ולזאת מסופק מעלתו נ"י כיון שיש בקהלתו ספרים שאין בהם שום חשש אין ראוי להכניס עצמו בספק לכך נראה לו שלא יקראו בביהכ"נ בספר הזה שהדיו אדומה ובאמת גם שאר אחרונים בספר קסת הסופר גם בספר מלאכת שמים חולקין על זה וחולקין ג"כ על דברי מרן הגאון וכ' שקשה לסמוך על זה ובספר קסת הסופר חקירה ז' כ' להוכיח שהתה"ד שממנו הדין באו"ח בסי' ל"ב סעיף כ"ז ובתה"ד סי' מ"ח ובמג"א ס"ק ל"ט נראה מבואר כדברי מרן זצ"ל ולדברי ס' יראים סי' י"ו שכ' בנקרע בתוך האות אם תינוק דל"ח ול"ט יכול לקרות כשר משום דהוי שירי מצוה נראה דהוא כעין הטעם שכ' מרן הגאון זצ"ל בתשובה ההוא בשם השואל והגאון ר' שלמה קליגער זצ"ל כ' דהוי כאגרדומי מצוה ומרן זצ"ל השיג וכ' דהוי רק כאגרדומי תשמישי קדושה דפסולין ומדברי ס' יראים משמע ג"כ דהוי כתשמישי מצוה והטעם נראה דהקדושה גם בעודה כשר או שנפסלה קדושתה עליהם אלא שהמצוה שיהא כתיבה תמה וגם שיהי' הדיו שחור ולענין זה הוי רק כתשמישי מצוה: ומה שכ' מעלתו דאיכא חשש ברכה לבטלה לזה אין לחוש דהרי הב"י ביו"ד סי' רע"ט הביא תשובת הרמב"ם ושאר גאונים דאפ"י בקורא בס"ת פסול יוצא וע"ז אנו סומכין בדיעבד והבאר היטב באו"ח סי' ל"ב שם הביא דביתר תיבה א"צ להוציא ס"ת אחרת משום דלא נפסל ע"י יתיר תיבה דדווקא בחסרון או בשינוי דהי' צריך לקרות התיבה בע"פ אסור לקרות דברים שבכתב בע"פ ולכך אנו מוציאים לכתחילה ס"ת אחרת אבל לא ביתיר ובנידון דידן דאיכא ס"ס א) אולי כדעת המתירין בנעשה אדום מחמת ישנו ואפ"י את"ל דאינו כשר ב דלמא אמרינן כתשוב' הרמב"ם דכל הדינים נאמרו רק לענין מצות ס"ת בכתיבה ואינו מקיים המצוה אלא אם כל הדינים הנאמרים יש בו אבל לקרות בו בציבור רשאים לקרות בו וא"כ בס"ס בודאי יכולין לברך לכתחילה אע"ג דאין עושין ס"ס בידים אבל כדי שלא יבייש ס"ת אין זה נקרא עושה בידים דהא כבר נעשה.

מ"מ בנידון דמעלתו נ"י שאחד קנה ס"ת חדשה שהדיו בו אדום ואינו נודע אם זה הוא מחמת יושנה או שהדיו לא הי' מתוקן כראוי וכתיקונה בכה"ג לכ"ע פסול ונראה לי כמעלתו נ"י ובכה"ג גם מרן מודה דאין להכניס עצמו בספיקות הואיל ויש ספרים מתוקנים יותר ממנה ובעינין זה אלי ואנוהו דמצוה בס"ת נאה וגם זה הוא דאוריית'.

שכן צוה השי"ת להתנאות לפניו במצוות להיות ס"ת נאה ומשובח בכל האפשרי כן נראה לפי ענ"ד הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רנ"ט בעזהי"ת יום ב' פ' נשא תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה חתן בן מרן

הגאון חת"ס זצ"ל כש"ת מוה' יהודא גרינוואלד נ"י היושב בשבת תחכמוני בישוב שיראוויץ יע"א: מכתבו קבלתי בעת אשר לא הייתי בקו הבריאה וגם עתה אני חלוש מאוד ואעפ"כ לא רציתי להתמהמה עוד ואשיב בקצרה כאשר יורני ה' והנה שאלתו שקרה בעירכם שסופר אחד תיקן ס"ת והי' צריך להניח מטליתים ולכתוב על המטליתים ולא שירטוט המטליתים אעפ"י שכ' בהן ב' או ג' תיבות וכן עשה בס"ת השני ושואל מעלתו כיון דקי"ל דאין כותבין בלא שירטוט א"כ מאי דינם של אותן ס"ת והנה מדברי מעלתו נ"י נראה דהא דאמרינן בגיטין דף ו' ע"ב לר' יצחק שתים כותבין בלי שרטוט אבל שלש לא ולמתני' אפי' ג' כותבין בלי שרטוט אבל ד' לא ולפי הנראה מדברי מעלתו ס"ל דפלוגתא זאת הוא גם לענין ס"ת וזה אינו דס"ת לדעת הרמב"ם לפי מה שפסק בש"ע סי' רע"ח הוא הלכה לממ"ס דצריך שירטוט דווקא וממילא אם כ' תיבה בלי שירטוט כאלו לא נכתב כדינו וכאלו חסר תיבה אחת מן התורה ולכך פסול אפי' בתיבה אחת לדעת הרמב"ם וסייעתו ולכך בוודאי גם אם גרד תיבה או אות אחת או אם דבק שם מטלית ותיקן כדי לכתוב עליו וכ' בלא שירטוט הוי כאלו לא נכתב כלל והוא פסול עדיין וכן מבואר בספר מלאכת שמים והעתיקו ג"כ הרב הגאון מוה' שלמה גאנצפריד נ"י בספרו קסת הסופר בס"י ג' סעיף ה' שמביא שם דברי המלאכ"ש שהוא בכלל כ"ה סעיף ו': ומטעם זה אני תמה על הספר בני יונה שכ' ואם גרד וע"י הגרידה ניכר כאלו הי' משורטט לכתוב ביושר סגי דזה שייך בשאר ספרי קודש דאסור בלא שירטוט משום שמא לא יכתוב ביושר אלא מעוקם וכיוצא בזה כדאיתא ביו"ד סי' רפ"ד אבל בס"ת דלדעת הרמב"ם הוא הלכה לממ"ס ופסול נראה בעינין דווקא שירטוט ואינו מועיל היכר אחר במה שיוכל לכתוב על ידו כתב מיושר וא"כ אני מסופק אם גרידה מועיל להיתר שיכתוב ישר ולא יוצרך שירטוט או דלמא כיון דהלכה למשה מסיני ואין אנו יודעין טעמא דקרא לכן צריך דווקא שרטוט וצ"ע.

ועכ"פ בנידון הנ"ל בוודאי צריך לתקן וליטול המטלית ולגנוז ולשרטט על מטליתים אחרים ולכתוב את החסר וכל זה בס"ת אבל בשאר ספרי קודש דאסור לכתוב ג' לר"י או ד' למתניתא בלא שירטוט זה נראה לי רק מדרבנן או משום כבוד התורה שאנו מצווין ג"כ או מאת ה' אלקיך תירא ומקדשי תיראו או מקרא לגדל ולרומם את בית חלקינו וה"ה כל דבר שבקדושה ע"כ אנו צריכין לעשות שירטוט כדי שלא לעקם הכתב ויהי' גנאי ח"ו לספרי הקודש ולכך לר"י תיבה אחת או אפי' שתים נמי הוא יכול ליישר הכתיבה אף בלי שירטוט ויוכל לצמצם שיהא כתב ישר ולא מעוקם אבל שלוש הן תיבות מרובים ויש לחוש שלא יוכל לכתוב כתב מיושר בלא שירטוט דג' מקרי הרבה כדילפינן גבי זבה דכתיב ימים רבים ודרשינן ימים שלש רבים ולמתניתין אפי' שלשה מותר רק ד' ומשם ואילך אסור בלא שירטוט דאז יש לחוש טפי שישכח מלצמצם ויהי' הכתב מעוקם וכיון דהוא אינו רק חשש ולכך פסק הרמב"ם כמתניתא.

ובזה אפשר לומר הא דבהלכות יבום פסק הרמב"ם דאפי' שלוש תיבות אין כותבין היינו אם הב"ד כותבין השט"ח למקום אחר אמרינן סו"פ מצות חליצה דאיכא למ"ד דחיישינן לב"ד טופין ולכך צריך ליזהר שלא יעשו דבר שאפשר לחושדם שטעו ולא יסמכו עליהם וכמו דחשדו בגיטין דף ו' ע"ב על ר' אביתר שאינו ת"ח משום שכ' ג' תיבות בלא שירטוט כן נראה לפיענ"ד: תשובה ר"ס עוד להנ"ל בעזה"י יום ו' פ' חקת תרל"ח לפ"ק חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' יהודא גרינוואלד נ"י: מכתבו קבלתי ושם העיר על מה שכתבתי (בתשובה הקודמת) דלפי הנראה צריך להסיר המטליתים

שלא היו משורטטים וצריך לעשות מטליתים חדשים ולשרטטן ולכתוב על המשורטט ומעלתו פקפק על זה והביא ראיות נגד זה ואני לא אמרתי קבלו דעתי ואנא אמינא לי' יאושר כוחו אם ישאל לרבנים אחרים ויעשה עפ"י דעת הרוב כי כבר כתבתי שאני מונע את עצמי בכל מקום שאפשר ודי לי באחריות דנפשי.

ובגוף הדין כבר כתבתי דעתי דדבר זה תלי' בפלוגתא דלדעת ר"ת וסייעתו דס"ל דס"ת ל"ב שרטוט רק בשיטה העליונה אבל לדעת הרמב"ם והרמב"ן ושאר פוסקים דס"ל דבעינין שירטוט מצד הלממ"ס ובירושלמי במגילה הביאו הראשונים שאין כותבין על הנייר הוא הלכה לממ"ס ומאי דבעינין שירטוט בס"ת הוא ג"כ הלממ"ס לדעת הרמב"ם ומסתמא כשם דהלכה לממ"ס דפסול על הנייר הנאמר שם בוודאי אם כתב אפי' אות אחת על הנייר הוא פסול וכמו שביאר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחת"ס חלק יו"ד סי' רע"ח שכמו שאם נכתב על הנייר אפי' אות אחת הוא פסול וא"כ גם הלממ"ס שצריך לכתוב על השירטוט ואם כתב בלי שירטוט אפי' אות אחת הוא פסול ג"כ כן נראה לי פשוט דלדעת הרמב"ם וסייעתו צריך לכתוב כל אות ואות על השירטוט ואין אנו יכולין ורשאיין לומר דהלממ"ס הוא כדי שיכתוב מיושר דמי ירד לסוד ה' וכן כיוצא בזה כ' בתשב"ץ סי' ג' ח"א וכן מצאתי בספר מלאכת שמים מהגאון מווירצבורג וכן דעתי דאין אפשר לחלק בין אות או תיבה אחת לבין הרבה פסוקים כיון דהוא פסול בלא שירטוט ולא קיים בזה מצות כתיבת ס"ת כמ"ש הב"י ביו"ד סי' רע"ט בשם הרמב"ם בתשובה לה' ס"ת ואפי' באות אחת שחסר ממנו פסול וא"כ מ"ש מאות הנכתב על הנייר לאות הנכתב בלא שירטוט: ובאמת מצאתי בלשון הרמב"ן בגיטין דף ו' בשם הגאון רב נטרונאי כך ראינו כל דבר שהוא משום קדושה צריך שירטוט ואסור לכתוב פסוק אחד בלי שירטוט חוץ מן התפילין וכו' עיי"ש ולשון זה של הגאון לא הבנתי דכתב פסוק אחד מ"ש פסוק או אות אחת ופסוק אחד מאן דכר שמי' בכל האי דינא ואי אמרינין פסוק ח' דווקא הי' אפשר לומר טעמו של ר' יצחק דמחלק בין ב' או ג' תיבות דהרי כ' המג"א בסי' תר"צ דלא מצינו פסוק מב' תיבות אבל מג' תיבות מצינו בפ' ויחי לישועתך קויתי ה' וא"כ אפשר לומר בטעמו דר"י דגזר שמא יכתוב פסוק אחד מתורה דנמצא מג' תיבות וג"כ הי' סברא לחלק בין ס"ת לשאר ספרי קודש דשם בעינין דווקא ד' אבל לא אבין שום טעם וסברא מה לי פסוק או תיבה ואפי' למהרי"ק שהביא מרן בתשובה הנ"ל.

וע"כ לפי ענ"ד לשיטת הרמב"ם וש"ע וסייעתו דס"ל שיך שירטוט דאורי' ובס"ת אין סברא לחלק דאין אנו יודעין טעמא דהלממ"ס כמ"ש התשב"ץ הנ"ל ודווקא לשיטת התוס' ורש"י דס"ל דס"ת לא בעי שירטוט אלא משום זה אלי ואנוהו אפשר לחלק מסברא וכיון דבש"ע פסק כהרמב"ם לכך כתבתי כדלעיל והנראה לפי ענ"ד כתבתי והיינו לכתחילה אבל בנידון דמעלתו דכבר דבק המטליתים בלי שירטוט ואם נסירם משם הוי אפשר לפי הנראה איסור דרבנן ואפשר איסורא דאורייתא יתא וכמ"ש התשב"ץ הנ"ל במוחק דברי קודש אלא משום כדי לתקן שרי יעוי"ש וא"כ בנידון דידן לפי הנראה דמקרי לתקן שיהי' מתוקן אליבא דכל הדיעות אע"ג דלר"ת וסייעתו כשר בלא"ה מ"מ כדי לתקן אליבא דכ"ע הי' נראה דשרי לתקן: מ"מ גוף הדבר פשיטא לי' להתשב"ץ דהוי רק איסור דרבנן ולא ברירא לי דלפי מ"ש המל"מ בפ"ט מהלכות כלי המקדש גבי המעיל דכתיב בי' לא יקרע דכל דבר קדוש אסור לקרוע והנה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל חיו"ד סי' ס"ד הסכים דלא כהש"ך דגם בלקיחת מטלית מקרי סתירה אלא מ"מ כיון שהוא לתקן מותר לסתור ולכאורה זה דווקא בוודאי תיקון אבל בנידון הנ"ל דלר"ת א"צ תיקון א"כ אין ללמוד מהתם מ"מ כיון דקי"ל כהרמב"ם דהלממ"ס הוא ופסול וא"כ הוי כרוב הדיעות ואנן קי"ל

כרוב ואני כתבתי בזה במקום אחר וגם מעלתו נ"י פשיטא לי' דאסור והוי כעין שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ולכך ישאל ג"כ לרב אחר וכמש"ל דברי החותם בברכה המשולשת: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רס"א בעזה"ת יום א' פ' משפטים תרל"ו לפ"ק פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג בתורה מוה' משה פאלאק נ"י אבדק"ק אורטדאקסי"ן באניהאד יע"א. מכתבו זה שבועות שתיים קבלתי ובעש"ק העבר קבלתי שנית ואני טרוד מאוד בעול הציבור ובעול הגליל ובעול הישיבה ה' יברכם והנה נשאלתי במכתב הראשון על דבר הסופרים שאינם מניחים למטה גליון בס"ת טפח ולמעלה ג' אצבעות ובין דף לדף ב' אצבעות ומדוע שתקו רבנן לזה ובאמת גם בעיני הי' קשה על הסופרים שעושים נגד ש"ס מפורש מנחות דף למ"ד ובשו"ע יו"ד בס"י רע"ג ולכאורה הי' נראה לי ליישב מנהגם דלפי המבואר בנמוקי יוסף בריש הלכות ספר תורה כ' דלכך בעינין למטה טפח מלמעלה ג' אצבעות משום משמוש ידים שהכל ממשמשין בה ולמטה איכא למיחוש בי' טפי ולכך בעינין יותר ונראה מדבריו דלאו הלכה למשה מסיני הוא אלא להשמר הס"ת מקלקול וכעין דאמרינן גבי גט באה"ע דף קכ"ה דבעינין למטה בגט שינוח חלק כדי תפיסת היד והיינו נמי טפח והנה כבר כ' הרא"ש בהלכות ס"ת ובב"י בס"י ע"ר הביאו בריש הלכות ס"ת ופסקו בש"ע דבזמנא היו לומדים בס"ת אבל האידנא דהדפוס מצוי אין לטלטל ס"ת ללמוד מתוכו: והפרישה דעתו שם דבזה"ז אין כלל מצות ס"ת וכבר השיגו האחרונים על זה ובשאג"א סי' ל"ו כ' מטעם אחר לפקפק האידנא על מצות כתיבת ס"ת משום דאין אנו בקיאים בחסרות ויתירות וכבר כתבתי (לעיל תשובה רנ"ד) דא"כ איך אנו מברכין על תפילין ועל ס"ת ובכל הדברים מצינו פלוגתא וצריכין אנו לפסוק כבתראי או כרוב הפוסקים וכיון שאנו עושין כהסכמת הפוסקים הרי אנו מקיימין כמו שצוה אותנו בוראינו והחיוב עלינו גם בזה"ז לעשות המצוות כפי הסכמת הפוסקים אמנם אע"ג דגם האידנא איכא מ"ע בכתיבת ס"ת מ"מ האמת כמ"ש בספר בני יונה דמעיקרא היו לומדים בח"ת והי' עיקר מצות כתי' ס"ת כדי ללמוד מתוכו ועי"ז שלמדו בו הי' הקלקול שכיח טפי א"כ שפיר איכ"ל דע"כ לא אמרו בגמרא והצריכו להניח גליונות גדולות ובין עומדי' הרבה חלק רק בזמנא אבל בזה"ז דאין לומדים מתוך ס"ת אלא עומד בהיכל לקרות בו לפעמים בציבור ואין חשש קלקול כולי האי אפשר דא"צ להניח כ"כ רווח: אמנם לאמת זה אינו מספיק דהרי הטור וש"ע הביאו דברי הרא"ש דיש חילוק לענין זה בין זמנא לזמנינו ואפי"ה פסקו בש"ע דצריך להניח למטה ד' אגודלין ולמעלה ג' אגודלין ובין דף לדף ב' אגודלין א"כ עדיין צריך טעם ולפי ענ"ד דשורש הדבר הוא משום הידור מצוה עד שליש כדקי"ל באו"ח סי' תר"ץ וגם כאן לפי ערך הס"ת שכ' הרמב"ם שהוא לערך י' טפחים ואם נחשב מה שמשירין בהגליונות מלבד שהוא מוכרח להניח כמו אטבי דספרא יהא לערך שליש מן הכתב וכיון שהוא משום הידור מצוה נהי דהחיוב מן התורה כמו שדרשו חכז"ל זה אלי ואנוהו התנאה לפניו בס"ת נאה וכו' מ"מ הוא רק לכתחילה ועיין בכפ"ת ריש פרק לולב הגזול דלפעמים הוא גם לעכב ומכל מקום הא דהכא הוא רק לכתחילה: ובאו"ח סי' תכ"ו פסקינן היכא דיש לחוש לביטול מצוה ע"י ההידור מוטב לבטל מצות הידור והוא מבואר בתה"ד ולכך נראה כיון דמצות כתיבת ס"ת הוא חיוב על כל האדם ובצוק העתים האלו שהפרנסה בקישוי ובצמצום ואם יתרבה מחיר שיווי הס"ת ע"י שהוא מוכרח להניח גליונות ארוכים מעלה ומטה ובין העמודים ויצרכו לזה קלף הרבה עי"ז יתמעטו הלוקחים ולא יהי' להסופרים במה להתפרנס ויפסקו ממלאכת שמים ויש לחוש לביטול המצוה ולכך הם ממעטים הגליונות שלא יצטרכו כל כך קלף ועי"ז יוכלו למכור והקונים לקנות במחיר השווה

ויהיו הקונים מרובים כן נראה לי ללמד זכות על הסופרים אמנם מי שידו משגת ואפשר לו בוודאי ראוי לו לשלם לסופר ולהתנות עמו לעשותו בהידור מצוה כראוי ע"פ הדין של השו"ע: תשובה רס"ב עוד להרב הנ"ל מה ששאל עוד ממני אם רשאים לעשות ב' שרטוטין לצורך שורה אחת כדי לצמצם הכתב הנה גוף הדבר לא מצאתי גם אין אני יודע צורך לדבר זה דסתם סופר הוא בקי לכתוב כתיבה מיושרת גם בחד שירטיט ובגוף הדין בתפילין קי"ל דא"צ שירטוט ואיתא באו"ח סי' ל"ב סעי' ו' דאין לשרטט והרמ"א הגיה"ה דאין צריך לשרטט ועיי"ש במג"א סק"ו הביא בשם הב"ח וכו' לחלוק על הרמ"א ושאינ לשרטט משום דכל הפטור מדבר ועשאו נקרא הדיו"ט ועיי"ש בכלל הזה במג"א סק"ח: ולפיענ"ד נראה דהנה בלא"ה קשה מהא דקי"ל באו"ח רס"י קי"ג שצריך לשחות בשמונה עשרה תחילה וסוף ואם בא לשחות בכל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא לשחות שכ' הטו"ז שם הטעם שאם ישחה במקום שא"צ לבסוף ישתכח איזה רשות ואיזה חובה ואתי לזלזולי בה וא"כ קשה גם בתפילין נימא כן וה"ה הכא בנידון שאלתו כיון דשרטוט שורה אחת חובה אם יעשה עוד שרטוט שהארשות לבסוף יהי' גם השרטוט החובה כמו רשות אצלו ואפשר לחלק דשרטוט אחד שהוא צריך כדי שיכתוב כתיבה מיושרת לא ישכח שהוא תיבה מ"מ בוודאי אם יוכל לכתוב בלא שרטוט כתיבה מיושרת בוודאי לא יוסף לשרטט ובפרט בספר תורה שלא לעשות בו דברים חדשים כן נראה לי ואחתום בברכה יהי' ה' עמו דברי הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רס"ג הנני לברר בעזה"י איזה חילוקי דינים בדיני חק תוכות ואקדים איזה הקדמות א') חק תוכות אסור מן התורה וכמבואר בגיטין דף כ' והיינו בגוונא דמיירי שם בגמרא ובשבת דף ק"ד ע"ב תנן הגיה אות אחת חייב ומוקי ר"ש דנטל לגגו דח' ועשאו ב' זייני"ן ורבא מוקי לה כגון שנטל לתגו דד' ועשאה ר' ופירש"י שם אע"ג דלא הוי אלא הגהת אות אחת אפי"ה חייב הואיל וזה תיקון הספר עיי"ש ברש"י והקשו הא כה"ג אסור משום חק תוכות ומזה הוכיח הרשב"א שם בחידושו דזה הוי רק כנפל טפה על האות ומעבירה והר' שסכ' דאין ראוי מהתם לדברי הרשב"א דשבת שאני דתליא במלאכ' מחריבת והבית מאיר באה"ע סי' קכ"ה תמה על דברי המרדכי שכ' ג"כ כעין תי' הר"ן שהרי אליבא דרבא ע"כ הטעם משום תיקון הספר וכפרש"י וא"כ ע"כ כשר ובתשובת פמ"א ח"א סי' ס"ז תמה ג"כ על זה והאריך עיי"ש להכריע כהרשב"א וכוונת הר"ן נראה לי לישב כמ"ש התוס' בשבת דף ק"ו ע"א ד"ה בחובל כו' ואפילו באיה"נ כיון שעושה זאת כדי ליהנות מקרי מלאכה הצריכה לגופה אע"ג שבאמת אסור ליהנות וא"כ ה"נ כיון שלפי דעתו וטעותו הוא רוצה לתקן בזה חשוב לי מלאכת מחשבת: והנה הבית מאיר הנ"ל שהוכיח ג"כ כהרשב"א כ' אע"ג שהרשב"א עצמו כ' לאסור אפילו להפריד בין האותיות הדבוקות בתחילתן משום חק תוכות וצריך לומר דמדרבנן גם להרשב"א אסור עיי"ש שהאריך ואם כן יש לן פלוגתא בזה להרשב"א כל שהאות נכתב אע"ג שנפסל ונשתנה לאות אחר אם חוזר ומתקנו על ידי גרידה אינו אסור אלא מדרבנן נקרא חק תוכות אבל הר"ן והמרדכי ס"ל דאיכ"ל דהוי חק תוכות מה"ת וכן נראה מלשון הרא"ש והגהות אשרי בגיטין דף כ' בפ"ב אות י"ט בסופו דגם זה חשיב ח"ת מדינא וכן נראה מדברי הסמ"ק המובא בב"י אהע"ז סי' קכ"ה שכ' וכתב ולא וחקק ומכאן שאם נפל טפה בתוך ד' ועשאה ה' שאינו רשאי לגרור עיי"ש ועכ"פ יש לן פלוגתא בכתב האות אלא שנפסל וגורר אח"כ כדי להכשיר אי מקרי ח"ת מה"ת: ואם אמנם שלפי הנראה הרא"ש והסמ"ק שווין בזה אבל פליגו בפלוגתא אחרת (ולכל אחד יש קולא וחומר) דלהרא"ש בעינן דווקא אם האות נשתנה שמו ואינה ניכרת ואז שמא גרם דנתבטל שמו והוי כאות אחרת וכאלו כולו נעשה אות אחר ולכך אם

גורר מקצת אם עי"ז יוכשר ויקראו אותו שוב בשם הראשון הוי כפנים חדשות שנעשה ע"י הגרד והוי ח"ת ולכך לפי שיטת הרא"ש אפילו נעשה בהכשר לגמרי ושוב נפסל ונשתנה או נוטל שמו הוי כפנים חדשות ואי אפשר להתיר משום דכל שבידו קי"ל דאין דיחוי דהרי לדידי' הוי כפנים חדשות (וכמין אחר דוגמא דאמרי' לרבא דאזיל בתר שמא לשווי' מב"מ) זהו החומרא להרא"ש ולכך אתא ג"כ קולא לדידי' דאם נדבק אות לאות אפילו בתחילת האות כיון דניכר ושמו עליו מועיל גרירה ואין דיחוי ויש עוד קולא דאם עשה במקום ר' ד' ועשה בקולמוס ובדיו אח"כ מהד' ר' מהני דאע"ג דנכתב בפסול אפי"ה אם ע"י הוספת דיו עשאה ר' עגולה כשר וכמבואר בטו"ז בסי' ל"ב ס"קטז ובמג"א ס"קכד.

וכן מבואר בלשון הרא"ש שהביא הר"י אכסנדרי שהביאו הב"י באו"ח סי' ל"ב דלענין תפילין הוי כה"ג שלכ"ס ולכאורה קשה על זה למה כשר בכה"ג בס"ת הרי רובו נעשה בפסול וכמו שהקשה באמת הרד"ך בתשובה אמנם להנ"ל נראה להסביר דכשם שע"י גרידה במקצת מקרי כאלו נעשה כל האות בח"ת הואיל ועי"ז נקרא בשם אחר הנ"ל בהיפוך אם נעשה ע"י כתיבה אות אחרת הוי כאלו כולו נעשה בכתיבה חדשה כיון שבא לו שם חדש עי"ז ולכך מועיל ג"כ במ"ם פתוחה שנסתמה גרירת חרטומה שנתבטל שמה ונקראת מחדש ע"י הכתב שהוסיף אח"כ מ"ם פתוחה ובאמת קשה לפי סברת הרא"ש ברגל הקוף שנוגעת בגוף הקוף למה לא יועיל גרירה שהרי לא נתבטל שמה וכן ביודין שבאלפין וצ"ל כיון דבעינן בכתב של ס"ת שיהא נכתב בהפסק הרגל דזה הוא כתב אשורית ולכך אם נוגע נהי דשם קוף עדיין עלה ותינוק קורא אותה ק' מ"מ שם קוף של כתב אשורית נתבטל ממנה ולכך כ' הב"י בשם מהרי"ק הכלל שאם הפסול כגוף האות לא מועיל גרירה רק בדיבוק אלא צריך לגרור כל הרגל כל זה לדעת הרא"ש וסייעתו וכן פסקינן בש"ע: אמנם דעת הסמ"ק יש בו ג"כ קולא וחומרא דס"ל דכל שנכתב בפסול א"א להכשירו ונדחה לגמרי אפי' רק ע"י נגיעה אות באות בתחילת כתיבתו שהרי האות נכתב בפסול ואין לו הכשר אלא למחוק הכל מקודם כל מה שנעשה בפסול דכיון דנעשה בפסול לא חל עליו קדושת ס"ת וצריך לתקנו לגמרי ולדעתי לדעת הסמ"ק אינו מועיל אם עושה מד' ר' ע"י הוספת דיו בקולמוס דמ"מ נעשה בפסול יתר חלקי הר' ונגד ב' חומרות אלו יש לו קולא דאם כבר נכתב כדינו ואח"כ נפל עליו טפת דיו אפילו אינו ניכר כשר אם מסלק דבר הפוסל ואין דיחוי וכן לדבריו אם רגלי הה' או הק' נוגעין ונגיעה זו נעשית לאחר שכבר נקרא עליהם שם ה' וק' כגון שהתחיל לעשות הרגל מלמטה למעלה סגי בגירוד ולדידי' אין חילוק בין ניכר או לא ניכר או נתבטל שמו או לא אלא תלי' בנעשה בפסול ובאמת דברי הסמ"ק שהביא בב"י באהע"ז סי' קכ"ה דאם נפל טפת דיו לתוך ד' דאסור לגרר צ"ע דדבריו סותרין למ"ש הטור בשמו באו"ח סי' ל"ב דלהסמ"ק אם נעשה מעיקרא בהכשר מועיל גרירה וצ"ע שוב ראיתי בס' גט פשוט בסי' קכ"ה ס"קלב שהקשה כן: ויש עוד דיעה שלישית הוא דעת הרשב"א דסובר ג"כ כדעת הסמ"ק דאם נעשה בהיתר שוב אין איסור מיהו אינו מבואר בדבריו אלא לענין דיבוק שבין אות לאות וס"ל קולא יותר מהסמ"ק דלאחר שכבר נגמר אם נדבק באות אחר אפילו בלא גרירה כשר משום דראוי לבילה וכו' אמנם אם נתקלקל האות בעצם משמע ברשב"א דאפילו לאחר שכבר נגמר בהיתר ס"ל דפסול ועיין בגט פשוט שם סס"קלט ג' דיעות בזה לדעת הרשב"א ולפי מאי שנראה וכן הסכים שם הג"פ ס"ל להרשב"א בזה כהרא"ש וסייעתו ולכאורה קשה לפי מ"ש למעלה בשם הבית מאיר לדעת הרשב"א דאפילו ד' שנעשה במקום ר' מהני מן התורה גרירה והרשב"א ס"ל כל היכא דמועיל גרירה אמרינן כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכשר בלא גרירה וא"כ

קשה על רבא בשבת דף ק"ד ע"ב דפ"י דהגיה אות אחת היינו שעשה מד' ר' והואיל ותיקן ס"ת חשיב כאלו כ' ב' אותיות וקשה מאי תיקון בזה הרי מה"ת גם בלא תיקון כשר ומדרבנן הא מודה רשב"א דפסול משום ח"ת וכמ"ש למעלה בשם ס' בית מאיר וא"כ מאי תיקון וצ"ע לכאורה: ואפשר לומר דהסברא דראוי לבילה כ' הרשב"א רק לענין מוקף גוויל דיליף מוכתבתם כתיבה תמה והיינו בשעת כתיבה מעכב אבל אם נעשה דיבוק אח"כ לא הוי הפירוד רק למצוה אבל היכא דיש פסול בגוף האות וכ"ש במקום שנשתנה צורתו לאות אחר מודה הרשב"א דלא מהני הסברא דראוי לבילה וא"כ שפיר איכ"ל כמ"ש לעיל בשם הגט פשוט דלהרשב"א איכ"ל דס"ל בפסול בגוף האות כהרא"ש אפילו אם נכתב בכשרות ואח"כ נתקלקל אינו מועיל גרירה מדרבנן ויש חילוק בין פסול בגוף האות לבין דביקות אות לאות אלא דס"ל גם חומרת הסמ"ק דאם יש דביקות לאות אחר מתחילת כתיבתו אז נפסל גם האות הואיל ולא נעשה בהכשר וס"ל בחדא לקולא יותר מסמ"ק ובחדא ס"ל להחמיר יותר מהסמ"ק ובחדא ס"ל כהסמ"ק אלא דס"ל דבכל אלו ענינים מן התורה לא מקרי ח"ת אלא מדרבנן (ואם הי' הנגיעה רק בהקוצין נראה דרשאי לגרור לפי שי' הרא"ש והרשב"א ודווקא בגוף האות אבל הקוץ שאינו מעכב אינו בכלל וכ"כ המג"א בס"ל ל"ב ס"ק כ"ט והסכים עמו הא"ר ופמ"ג מיהו גרירה צריך) ועיין בגט פשוט שם ס"ק כ"ד שהביא בשם מהרלב"ח דהדיבוק באות עצמה יש לומר דקיל יותר ממה שנדבק אות לאות אחר אלא א"כ ע"י דיבוקו נשתנה קצת צורת האות עיי"ש: ועתה נבוא לבאר בענין זה בשם הקודש פסק בש"ע סי' רע"ו סעי' י"א דאם יש נגיעה או מחק ע"י טפה רשאי לגרור לתקן הן בנגיעה בין האותיות ובין בנגיעה באות עצמה במקום שאין לו ליגע ובין אם נמחק ע"י טיפת דיו אלא אם הנגיעה באות עצמה דקם מאוד ותינוק קורא אותו כתיקונו כ' דיש לספק ואין מחלק אם נעשה הנגיעה מתחילה או לאחר שנגמר בהכשר כל שנתקלקל האות רשאי לגרור כל כך עד שיוכשר וראיתי בספר שערי דעה שם שהביא בשם הרדב"ז ח"א סי' תמ"ו ב' טעמים על דברי הרמ"א (א) דהוי כדיו שנשפך על השם דרשאי למחוק כדאיתא במס' סופרים וב' משום דלא נתקדש האות וכ' שם בשערי דיעה דאם נכתב מתחילה בקדושה ואח"כ נעשה תליא בב' טעמים אלו ובש"ג סוף פרק שבועות העדות האריך בענין זה ולפי הסברתו נראה דס"ל דאפילו אם כבר נמחק ע"י דיו אמרינן מדרבנן יש מחיקה אחר מחיקה והוי כמטיל מום בבעל מום דאסור ג"כ מדרבנן אלא משום לתקן את השם בקלקול שנעשה בעצמותו בוודאי רשאי לתקן אפי' ע"י מחיקה עיי"ש: ועפ"י דברי הש"ג האלו נראה לישב דברי הרמ"א שהם מהר"י אסקנדר"י שכ' באם נדבק רק בחוט דק דיש להסתפק אי רשאי למחוק ובשערי דעה הביא בשם תשובות חינוך ב"י בשם מהר"ל מפראג דאינו יודע שום סברא לחלק כיון דנוגע מה לי אם בחוט דק או קו עב וכיוצא בזה הביא שם בשם הרדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו דתמה דאין סברא לחלק בזה והעלה לדינא דאם הדיבוק נעשה אח"כ ומעיקרא נעשה בהכשר יגרור את הקו המדבק אבל אם נעשה כן מעיקרא אוספק אי מעיקרא יגרור כל הרגל ויקדש אותו מחדש דע"י המחיקה נתבטל הקדושה עיי"ש ויבואר עוד לקמן אי"ה עכ"פ קשה על הרמ"א שכ' לחלק בין קו דק לעב.

אמנם לפי מ"ש השלטי גבורים דהחילוק גבי מחמץ אחר מחמץ המעשה השני מחזק ומאלים לגמר מעשה החימוץ הא' לכך חייב מן התורה אבל במטיל מום בבע"מ שאינו מוסיף שום דבר בהטלתו מום מחדש וה"ה במוחק אחר מוחק ולכך אינו אסור אלא מדרבנן ובמקום תיקון שרי עיי"ש ולפי"ז איכ"ל דזה שייך בנמחק או שדבוק לגמרי אבל אם רק קו דק מקלקל ומחיקה ראשונה הי' מחיקה קלה ועדיין ניכר היטב ובמחיקה שני' שמוחק לגמרי מוסיף הוא הוי כמחמץ

אחר מחמץ וי"ל דחייב מה"ת באיסור דאוריית' ומסופק אי רשאי למחוק מחיקה כזאת משום תיקון כן נראה לפי ענ"ד כוונתו של הרמ"א והש"ך רצה לישב קושיא הנ"ל וכ' דבאמת רק משום מראית עין מספקא לי' אי אסור (ועיין מש"כ בתשובה לקמן סי' ע"ר): אמנם מ"ש הרדב"ז הנ"ל דע"י שנפסל פקע קדושתו זה תימא ובטור סי' רע"ו כ' ואם יש דיבוק יש לגרור וא"צ להעביר עליו קולמוס לקדשו כי כבר נכתוב כהלכתו בקדושת השם אלא שהאותיות היו שלא כהלכתן וכיון שתיקן האותיות הרי השם כהלכתו וכן מוכח מהא דקי"ל בהי' רוצה לכתוב השם וכ' יהוד' דקי"ל שם בסי' רע"ו סעיף י"ב דיעשה מהד' ה' וכ' בפתחי תשובה ס"ק כ"ד בשם תפארת למשה ובשם הלבוש דמיירי בקידוש מעיקרא את השם ואע"ג דאיתרע טעות לא פקעה קדושתו: מיהו גם להרדב"ז דווקא הרגל שנכתב בפסול לא נתקדש [או אחר שנמחק ועשה רגל מחדש צריך לקדשו] או דס"ל כמ"ש הבני יונה והרמ"ע מפאנו סי' ל"ו שבמה שמקדש המקצת לבסוף חל הקדושה על כל השם ובגמר נתפס והובא דבריהם בפת"ש סי' רע"ו סק"ג ובר"י אסקנדרי שבב"י שם ס"ל דאם הטעות בתחילת השם לא נתקדש אבל כשכתב י"ה מהשם וכן א"ל מאלקי"ם שוב הבא אחריו אפי' בטעות נתקדש עיי"ש ובאמת מלשון הפוסקים משמע דע"י טעות אין כאן קדושה וכבר כתבתי בזה בתשובה (עי' לקמן סי' ע"ר) וכאן לא באתי אלא לברר איזה דברים כפי הנראה לפענ"ד.

תשובה רס"ד בכנסת הגדולה סי' רע"ו בהגהות הטור וב"י הביא הרבה דיעות דשם שלא נכתב לשמה לית בי' איסור מחיקת השם וכדעת הרא"ם המובא בהגהות מיימוני פ"ו מיסוה"ת וכ"כ הש"ג סו"פ שבועות העדות בשם סמ"ג דהכל תלוי בכוונה וגדולה מזו כ' אפי' קידוש שם שאינו ראוי לקדשו מ"מ עפ"י כוונתו נתקדש וכן מוכח מדברי הרמב"ם בפ"ו מיסוה"ת דין ח' דשם שלא נכתוב לשמה אינו קדוש ולית בי' איסור מחיקה וא"כ מה שאמרו שם שנכתב על בשרו ועל ידות הכלים ע"כ היינו שכתבו אותן לשמן וכ"כ שם בס' סדר למשנה וכבר האריכו בזה עיין חו"י סימן י"ו והרב הגאון בספר בני יונה הביא ראי' ממס' סופרים פ"ה מ"ג שכ' בהי' צריך לכתוב שם ונתכוון לכתוב יהודה מוחקו וכותב אחר ומזה מבואר דשם שנכתב שלא לשמה רשאי למוחקו.

מיהו לכאורה אין ראי' רק דרשאי למוחקו לצורך תיקון וכבר הביא הב"י בסי' רע"ו מקצת הפוסקים דלצורך תיקון לית בי' איסור מחיקה ולעולם איכ"ל דאית בי' קדושת השם אלא דנראה לפי ענ"ד ראי' מירושלמי סו"פ הבונה דפריך שם על רבנן דאמרו דאין השם מן המובחר משמע מן המובחר ליכא הא רבנן ס"ל כתב ע"ג כתב אינו כתב ותי' דלדבריו דר"י קאמרו וקשה אי שם שלא נכתב לשמה אית בי' קדושה ורק אינו מהמובחר וכ"ש לסברת בעל קרית ספר המובא לקמן דפסולו דאינו מהמובחר הוא משום דצריך ואנוהו א"כ למה צריך לומר דלדבריו דר"י והאיסור משום ואנוהו הא גם לדידהו אינו אסור אלא משום ואנוהו ואית בי' קדושה רק שאינו מן המובחר אלא וודאי שכל שנכתב שלא לשמה אינו שם כלל ורק המחשבה עושה אותו לשמה והלאו של מחיקה קאי על קרא דואבדתם את שמם מן המקום ההוא דהיינו מקום המיוחד לע"ז ונכתב לשם ע"ז.

וע"ז כתיב לא תעשון כן לה' וכו' אמנם מה שהעיר בשצ"ה מכתב צ' הרב מהר"א נ"י דמנ"ל דבעי' לשמה. הנה הרמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' כ' מקרא דעתה כתבו לכם היינו לשם חובתכם והריטב"א כ' שם דבכל דבר שבקדושה כגון כתיבת ס"ת [וה"ה כתיבת האזכרות] לא צריך קרא

ופשיטא דבעי' לשמה כמו כל הקדשים עד דגלי לן קרא בהיפוך ובלא"ה מבואר במנחות דף ל"ד גז"ש כתיבה כתיבה מסוטה או מגט ואין גז"ש למחצה ובסוטה וגט בעי' לשמה ובס' קרית ספר בפ"א מתפילין כ' דהאזכרות דבעינין לשמה הוא רק משום ואנוהו נזהר בזה שכ' והא דלא ילפינין מגט היינו משום דסתם אשה לאו לגירושינן עומדת משא"כ השם וא"כ מבואר דגם הוא מודה דבעי' לשמה מה"ת אלא דס"ל דסתמא קאי מה"ת אבל בכותב בפירוש שלא לשמה כגון לשם יהודה גם הו' מודה דלי' בי' איסור מחיקה וכמו שהסכימו האחרוני' אבל בנכתב השם סתמא קי"ל דאית בי' איסור מחיקה לאו מכח וודאי קי"ל כן אלא מכח ספק דאולי הדין דסתמא ג"כ כשר אבל באמת דעת התוס' במנחות דף מ"ב בד"ה ואל ימול וכו' בסופו דמה"ת פסול בכותב השמות סתמא וכן דעת הר"י והר"ש המובא במרדכי פ' התכלת והר"ש הביא ראי' מהא דנתכוון לכתוב יהודה והאחרונים תמהו עליו בזה התם שאני דהי' לו כוונה הפכיית ולפי ענ"ד ס"ל אי ס"ד דשם סתמא לשמה לא יהא כח לעקור בכוונה בעלמא דדברים שבלב אינם דברים כמו בפיוגול דפשיטא להו דבעי' אמירה וע"כ דסתמא לאו לשמה קאי ומטעם זה פסק הב"י בש"ע סי' רע"ו דצריך שיפרש שכותב השם לשמו משום דכיון דסתמא לאו לשמה א"כ דברים שבלב אינם דברים ובעינין פירש והב"ח השיג עליו דסגי במחשבה בעלמא: ואני אומר אפי' אי שם סתמא קאי לשמו מ"מ השתא דכתבו הפוסקים דצריך שיפרש לשמו אם לא פירש יש גילוי דעת שלא כתב לשמו ואיכ"ל דסתמא לאו לשמו קאי ולכך יש לפסול וכמ"ש הב"י מ"מ לענין מחיקה אסור מספיקא ולכך כ' הש"ך בכותב סתמא בלא כוונה כלל יש להקל למחוק לצורך תיקון ועיין בבני יונה שביאר היטב הכל והרב מהר"א הנ"ל הביא ראי' מסוטה דף י' דפריך אלא מעתה לא ימחה וסבר הרב הנ"ל דקאי על שם שמשון וזה אינו כמבואר ברש"י שם ד"ה מעין שמו וכו' דשם קאי על שם שמש והיינו בקרא דשמש ומגן ה' דשם קאי על השי"ת ונכתב לשמו בזה פריך דלא ימחה ותו לא מידי.

תשובה רס"ה הנה בתשובת חינוך ב"י סי' ע"ב הביא באחד שכ' פסוק ויאמר ה' אלקים אל הנחש והשמיט תיבת אלקים ומספקא לי' אם כיון לקדש תיבת אל לצורך שם אלקים ורק כאשר גמר תיבת אל והצריך עוד לכתוב אותיות ה'י"ס טעה וסבר שכבר גמר תיבת אלקים וגם תיבת אל שאחריו ופסק שם דאסור להעביר קולמוס וגם דלא מהני העברת קולמוס אסור להעביר קולמוס משום אולי קדשו א"כ אסור להעביר עליו קולמוס דהוי כמוחק כדמוכח מדברי הש"ך בס' רע"ו סק"ו וגם לא מהני העברת קולמוס דאף אם לא קדשו מעיקרא לא מהני הע"ק וכמ"ש שם בש"ך בסק"ב עיי"ש והנה הדין הראשון אינו והוא תמוה דמביא בשם הש"ך בסק"ו דסובר דאסור להע"ק והיינו מדכתב דבאזכרות אין תקנה ואמאי יעביר עלי' קולמוס ומכח זה הכריח דאסור להע"ק וזה תמוה דהרי הש"ך כ' בסק"ב דלא מהני העברת הקולמו' ואיך נימא דקשיא לי' דיעביר עלי' קולמו' ותו דאפי' אי קשיא דיעביר קולמוס אלא משום דאסור דהוי כמוחק דכתב עליון כתב זה יש לומר בדיו ע"ג זהב דהוי כדיו ע"ג סיקרא וזה איכא למימר דחשיב כמחיקה כדאיתא בגיטין דף י"ט אבל דיו ע"ג דיו אדרבה סוגיא מפורשת בגיטין דף י"ט ע"א דלא הוה כמוחק ואין לומר שבת שאני דהרי בשבת דף ק"ד ע"ב מוקי למתני' דכתב ע"ג כתב פטור דלא כר"י דאמר בכותב שם ולא קידשו דמעביר עליו קולמוס וא"כ מדמה להדדי: מיהו באמת כוונת הש"ך נראה דטעמא כמ"ש מעיקרא משום דהע"ק לא מהני ואפי' בתיבה שאינה אזכרה דאי טעמא משום דאסור להע"ק משום מחיקה למה צריך לומר בתיבות שאינם אזכרות יש תקנה ע"י גרירה ת"ל דיש תקנה ע"י העברת קולמוס אלא וודאי סובר דזה אין תקנה ומשמע אפי' דיו ע"ג זהב לא

מהני הע"ק וכן באמת דעת הא"ר באו"ח סי' ל"ב סק"ה דאפי' בדיו ע"ג זהב וה"ה סיקרא לא מהני הע"ק ולא אמרינן בכה"ג כתב עליון כתב ומה שהקשה עליו הפרמ"ג בסקט"ו בטו"ז שם ובס"ק ל"ו במג"א כבר יישב אדמ"ו הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רנ"ו דאע"ג דאמרינן בגיטין דף י"ט דדיו ע"ג סיקרא כתב העליון כתב מ"מ הא אמרינן שם וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וא"כ מידי ספיקא לא נפקא וא"ש דברי הא"ר מיהו הראי' שהביא הא"ר לכאורה תמוה שכ' שם דאי ס"ד דמהני העברת קולמו' בדיו ע"ג זהב א"כ גם אזכרה יש תיקון ואמאי כ' שם דאין לו תיקון וקשה אי דיו ע"ג זהב מהני הע"ק היינו משום דבכה"ג כתב העליון כתב וא"כ הוי כמוחק התחתון ולזה באזכרה אסור לעשות כן.

ונראה לישב דהרי הפרמ"ג בסק"ב בטו"ז בסי' ל"ב הקשה אמאי אסור להעביר העפרות זהב לפי מ"ש הש"ך בכתב שם ואזכרה שלא לשמה אין בו משום איסור מחיקה והרי הכא העפרות זהב לא ניתן לשם קדושה עיי"ש: ולפי ענ"ד היינו טעמא דאסור דידוע דכשנותנין עפרות זהב מערבין דיו עם העפרות זהב וכשמעבירין וגורדין העפר גורד ומעביר ג"כ קצת מן הדיו ולכך אסור והוי כמוחק וכיון שאין האיסור משום העפרות זהב לכך שפיר כתב הא"ר אי ס"ד דיש תקנה גם באזכרה יעביר עליו קולמוס דאין אסור משום מחיקה דדיו על גבי זהב דהזהב לא נתקדש ואי משום מיעוט הדיו הא דיו על גבי דיולא הוי מחיקה ומותר ממה נפשך אלא וודאי אין תקנה בהעברת קולמוס אפילו דיו ע"ג זהב או ע"ג סיקרא ועכ"פ כולם סוברים דשם שנתקדש אין איסור להעביר עליו קולמוס בדיו ע"ג דיו אבל בדיו ע"ג סיקרא וה"ה ע"ג זהב אם נתקדש אסור להעביר עליו קולמוס דהוי כמוחק התחתון ואם לא נתקדש לא מהני לו העברת קולמוס לקדשו לא מבעי' בדיו ע"ג דיו אלא אפילו בדיו סיקרא או זהב לא מהני העברת קולמוס וכ"כ אדמ"ו הגאון זצ"ל בתשובה שם סי' רנ"ו דמותר להעביר עליו קולמוס על שם שנתקדש בדיו ע"ג דיו וגדולה מזו כ' שם בסי' רע"א דאפילו אם יש לחוש על ידי שהכתב נושן אולי ע"י הע"ק יפול קצת מן הדיו הישן אפי"ה מותר דהוי רק כגרם כיבוי ושרי ועכ"פ מבואר דאין קיום למקום לדברי החינוך ב"י הנ"ל.

ויש.

להביא עוד ראי' נכונה מדברי תה"ד בסי' מ"ח שכ' דמותר להעביר קולמוס על תיבות בתפילין ומזוזות כדי לחדשן ולהאירן כל זמן שרישומן ניכר ואי ס"ד דכתב העליון מבטל כתב התחתון והוי ככותב מחדש א"כ יהא אסור בתפילין משום שלא כסדרן אלא וודאי דלא חשיב כמו מוחק התחתון ולכך שרי וא"כ ה"ה באזכרות ודין של תה"ד הוא הלכה פסוקה בש"ע בסי' ל"ב סעי' כ"ז ולא העיר עליו שום אחד מהאחרונים לומר דיש לחוש משום מוחק כתב התחתון ויהי' שלא כסדרן אלא וודאי דאין ספק דדיו ע"ג דיו אין כתב העליון מבטל את התחתון לא מבעי' לפי מ"ש התוס' בגיטין דף י"ט ע"א ד"ה דיו כו' דלכ"ע דכתב עליון דיו ע"ג דיו לא מקרי כתב אלא א"כ מתקן דהיינו התחתון הי' שלא לשמה והשני מעביר עליו קולמוס לשמה בזה סובר ר"י דמהני כתב עליון וא"כ לשמה על לשמה פשיטא דלא הוי מחיקה אלא אפילו אי אמרינן כמאן דאמר דר"י או ר' אחא ב"י אליבא דכ"ע סובר דכתב העליון לעולם כתב עיין ברמב"ן וברשב"א בגיטין שם ובש"ע אהע"ז סי' קל"א סעי' ה' הביא מאן דפסק כר' אחא ב"י בזה ולדידהו הי' מקום לומר דאי כתב עליון כתב אפילו דיו ע"ג דיו ולדידהו צ"ל דגבי שבת שאני דמלאכת מחשבת בעי' והש"ס בשבת דף ק"ד קאי לר"ח וא"כ לפי השיטה הזאת הי' אפשר לומר כדברי חינוך ב"י הנ"ל

מ"מ לא נראה כן דנהי דהואיל ומחדשו ומאירו לשמה חשבינן לי' כאלו נכתב בפנינו לשמה אבל לחשוב זה מה שהוא מאירו מיפהו ומאנוהו יהי' כאלו מוחקו ויהי' עובר בזה על לא תעשון כן וכו' זה לא מסתבר שהחיפוי והיפוי יהא בכלל איבוד וכבר הבאתי ראי' מדברי תה"ד סי' מ"ח ומהש"ע וא"כ אפילו איכא דיעה זו בעולם מ"מ אנן לא חיישינן לה וא"כ מותר להעביר בקולמוס דיו ע"ג דיו בשם שנתקדש כבר וא"כ אין לחוש לאסור בנידון של חינוך ב"י ואמנם גם הדין הב' של החינוך ב"י שכ' דלא מהני העברת קולמוס אם אמנם שזה הדין אמת וכן פסקו הש"ך שם בס"ק ב' מ"מ בנידון שלו דמיירי במספקא לי' אי קידשו בפעם ראשון וגם יש ספק אולי קי"ל כר"י דמהני העברת קולמוס וכדעת הרשב"א לר"א דהביא בש"ע אהע"ז סי' קל"א סעי' ה' וא"כ י"ל דמהני מטעם ס"ס וכעין שכ' המג"א בסי' ל"ג ס"ק ז' וכמו שביארו בדגו"מ שם מיהו הדג"מ שם פליג עלי' דמג"א א"כ גם כאן יש להחמיר דלא מהני העברת קולמוס וכחינוך ב"י.

והנה הא דמהני לר"י העברת קולמוס לפי הסברא שהביא בתה"ד סי' מ"ח הנ"ל דווקא גבי לשמה דכיון דמקצת לשמה סגי אבל אם כתב פסול כגון מומר מסור או כותי ואינך פסולים דגם לר"י לא מהני העברת קולמוס וכיוצא בזה הביא הגט פשוט בסי' קכ"ה סקל"ג בשם ס' התרומה דאם נכתב האות בח"ת והעביר עליו קולמוס איכ"ל דגם לר"י לא מהני כיון דנעשה האות שלא כתיקונה לא מהני העברת קולמוס וא"כ אפשר נמי אם כתב פסול לא מהני לכ"ע הע"ק ונפ"מ דלא חשבי' לי' לס"ס אפילו לדעת המג"א כנ"ל דחשיב לי' לס"ס מ"מ כאן פסול מיהו הגט פשוט כתב שם דלפי הטעם שכ' התוס' בגיטין דף י"ט ע"א ד"ה דיו וכו' דהואיל ותיקן בכתב העליון חשיב ככתב לפי"ז משמע דאין חילוק ואפילו בח"ת והה"ד בכתבו פסול מהני לר"י הע"ק: מיהו י"ל אפילו אי אמרינן דווקא בלשמה מהני הע"ק איכ"ל בכתבו פסול דממעטינן מוקשרתם וכתבתם היינו מטעם זה דכיון דהוא אינו מאמין ומחזיק בי' אינו יכול ליתן להדבר קדושה ולהחזיקו בקדושה וכמו אם נכתב שלא לשמה דאין לו קדושת הדבר וראי' לזה דבאו"ח סי' ל"ג הובא סברת בעל התרומה דפוסל ברצועות שהשחירן גוי מטעם שלא לשמה והקשה בתשובת מהר"מ לובלין סי' ס"ח ות"ל משום וקשרתם וכתבתם דכל תיקונים יש ללמוד מזה אמנם להנ"ל א"ש דזה דווקא אם בעי' לשמה והוי כאלו לא נעשה לשמה בוודאי לדעת ר"ת דסובר בכל עניני המצות ילפנין מוקשרתם וכתבתם ילפנין מי שאינו בתורת אותו דבר כגון בשמירת מצות ציצית או לולב א"י לעשותם לדידי' אין הטעם משום לשמה אבל לשיטות יתר הפוסקים איכ"ל דטעמייהו דחשיב כמו שלא לשמה וא"כ לר"י מהני הע"ק ולפ"מ להמג"א הנ"ל יש לצרף זה לס"ס כן נראה לפי ענ"ד תשובה רס"ו שיל"ת יערגין אור ליום ו' אדר השני תרט"ז לפ"ק.

החיים והשלום וכ"ט להרב המאוה"ג הגאון המפורסם ע"ה פה"ח נא ישראל כש"ת מו"ה יעקב עטלינגער נ"י האבדק"ק אלטונא יע"א. אחרי דרישת שלומו וטובו דמר פר"מ נ' באתי בדברים הנאמרים למטה והמה נראים לפי ענ"ד נכונים ומר פר"מ נ"י ישים עיניו הטהורים עליהם לתת להם מקום למען יצא כנוגה צדקה בס"ת שטעה וכו' אלקינו במקום שהי' צריך לכתוב אלקיכם אי רשאי למחוק נ"ו שבאאלקינו ולכתוב במקומם כ"ם וכדי לבאר דין זה הניני אומר הנה הב"י ביו"ד סימן רע"ו הביא בשם הר"י אסכנדר"י ספק בזה אי רשאי למחוק השם לצורך תיקונו ורצה להביא ראי' מאבני מזבח ששקצו אנשי יון שבית חשמונאי נתצו וגזו מוכח דלצורך תיקון מותר לנתוץ ואדמ"ו הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רס"ח תמה עליו הרב הגאון השואל שם דכוונת ר"י אסכנדר"י מס"ד דש"ס ואדמ"ו שם דחה זה ולפי ענ"ד קושית אדמ"ו זצ"ל בנוי על אדני פז דהנה הר"י אסכנדר"י דחה הראי' מהש"ס הנ"ל דמזבח שאני דא"א בענין אחר: וכבר.

תמה אדמ"ו הגאון זצ"ל שם וכי אי אפשר בענין אחר מאי הוי הא איסור נתיצה הוא איסור ולא דאורייתא ות"י שם משום דעשה דבנין מקדש דוחה ללא תעשה ולפי"ז בס"ד בע"ז דף נ"ב דהאיסור של אבני מזבח ה"י רק משום קנס ומאוס לגבוה ומוכה ומבואר שם עיי"ש ברש"י ותוס' דאינו אלא איסור דרבנן דא"א אוסר דבר שאינו שלו אלא שקנסו א"כ קשיא איך משום איסור דרבנן דחה לאו דאורייתא וע"כ דמסקנא הוי ראיית הר"י אסכנדר"י וא"כ שפיר קשיא עליו ממנ"פ והא דבאמת לא אייתי ראי' מס"ד ושם לא שייך דחיותו ונראה דהנה לר' ישמעאל שהביא רש"י בחומש בפ' ראה על פסוק דלא תעשון כן לה' ובספרי הביא זה בשם ר"ג אומר וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבח בוודאי מוכח דס"ל דנתיצה לצורך תיקון שרי וכמו שהוכיח הא"ר באו"ח סי' קנ"ב עפ"י פ"י ר"א"ם בפ' ראה אמנם לת"ק דס"ל דקאי על הנתיצה וגם על המחיקה הוא דמספקא לן דלמא כמו שבמחיקה אף לצורך אסור ה"נ בנתיצה ובזה מיושב קושי' הא"ר הנ"ל על הטו"ז דאנן קי"ל כת"ק דר"י וכמ"ש הר"ן ולדידי' שפיר איכ"נ דנתיצה אפי' לצורך תיקון אסור ולדידי' אוסר הטו"ז ומחלק דאפילו אי נתיצה לצורך בנין מותר דהאי לאו נתיצה מקרי אלא בנין אבל לצורך תיקון איכ"ל לת"ק אסור וא"ש דברי הטו"ז וממילא אין להביא ראי' מס"ד דע"ז דדלמא בס"ד הוי ס"ל כר"י ור"ג דספרי הנ"ל.

ובזה מובן שממילא נדחה ג"כ הראי' שהובא במכתבי שומר ציון מכתב ר"ט ור"י מהרב מוהרר בער אופענהיימער אב"ד דקק אייבעשיטץ יע"א מפ"ק דב"ב דף ד' דבבא בן בוטא נתן עצה להורדס לנתוץ ביהמ"ק ולבנותו ולהנ"ל ממי יהא הראי' מהורדס פשיטא שאין ראי' דאפילו ממלכי ישראל אמרו בירושלמי פ"ח דכלאים דאין מביאין ראי' מן המלכות ואי מבבא בן בוטא מאי ראי' ודלמא בבא בן בוטא כר"י ור"ג בספרי ס"ל דהלאו לא קאי כלל על נתיצת הדברים קדושים ומאי אולמא דבבא בן בוטא מר"י ור"ג אבל לדידן דקי"ל דהלאו קאי על נתיצה דלמא נתיצה לצורך תיקון נמי אסור ואין ראי' ברורה ע"ז מ"מ מבואר מדברי הרמב"ם בפ"ו מיסוה"ת ובפ"א מבית הבחירה דין ז' דדווקא נתיצה דרך השחתה אסור וכ"כ הסמ"ג והחינוך בפ' ראה וכ"כ המרדכי בפ' בני העיר.

אלא דהמרדכי כ' להתיר דווקא נתיצה לצורך בנין דזה חשיב בנין וזה עדיף מנתיצה לצורך תיקון אחר וכמ"ש הטו"ז בס"י קנ"א הנ"ל וגם בזה יש לדחות הראי' מבבא בן בוטא הנ"ל דשם הוי נתיצה לצורך בנין יפה ממנו אבל בנתיצת אבני מזבח לא ה"י הנתיצה לצורך בנין יפה ממנו אלא נתיצה לצורך תיקון ממיאוס ע"ז והרא"ם בס' יראים בעמוד היראה אות ט' גם כן כתב דווקא נתיצה דרך השחתה אסור והראי' נראה נכונה כמ"ש הגאון מרן זצ"ל בחת"ס סי' רס"ד מדאצטרך גבי מעיל לא יקרע ע"כ לצורך תיקון אינו אסור משום לא תעשון ואצטרך לאו במעיל ובשו"צ הנ"ל השיג על מרן זצ"ל בזה ואמר דאין איסור בבגדים וביריפות לקרוע ובמח"כ אשתמיט להו דברי הרמב"ם בפ"ט מכלי המקדש דין ג' שכ' בכל בגדי כהונה אסור לקרוע דרך השחתה וכ' הכ"מ דנלמד מהא דנותץ ממזבח וע"כ הפסוק דלא תעשון כן לד' אלקיך קאי אכל דבר שקדוש ועומד ל"ד אלקיך אסור להשחיתו ולהאבידו וכן כ' הרא"ם בס' יראים הנ"ל ראי' מש"ס סוף מ"ק דמבואר דס"ת שנשרף צריך לקרוע ב' א' על הכתב וא' על הגוויל מוכח דגם הגוויל אסור להשחית ולאבד וגם אין חילוק בין קריעה או שאר איבוד כלשהוא משחית ומאבד אסור אבל לצורך מותר: מיהו מבואר דהאי צורך בעי' שיהא דווקא לצורך תיקון אותו דבר קודש בעצמו או לתיקון שאר דבר קדוש כמוהו אבל למרך חול או אפי' לצורך שאר דבר מצוה שאינו קדוש כמוהו לא חקרי לצורך תיקון וכיון שהוא משחית דבר קודש לצורך חול מקרי תשחית דבר קודש

ועובר בלאו דלא תעשון כן דהרי בפסחים דף מ"ה שיא אמרו כשורף עצי הקדש לצורך בישולו עובר משום לא תעשון אן דלצור' עצמו עביד כן למדתי מדברי הפמ"ג באו"ח סי' קנ"א בטו"ז ומדברי הרמב"ם בפ"ט מכלי המקדש יש ג"כ השגה לדברי מהר"ם שק פדווא שהובא במג"א ססי' קנ"ב דרצה לומר דאין איסור מצה אלא במחובר והפרמ"ג שם תמה עליו הרי בפסחים דף מ"ח ואמרו בשורף עצי הקדש עובר משום לא תעשון ולפי ענ"ד הפ"ד בפסחים פדווא הוא דווקא בתשחתה גדולה כגון לתלוש ולנתוץ בפחובר אבל נתיצה בתלוש אין כאן הריסה גדולה כל כך והריסה קטנה כזאת איכ"ל דאינה בכלל איסור משא"כ התם בשורף הוי וסם והשחתה גדולה וא"כ אין סתירה לדבריו מפסחים הנ"ל אבל מ"מ דבריו הם עד דברי הרמב"ם הנ"ל: ולכאודה, קשה לי לפי דברי הרמב"ם הנ"ל דקורע בגדי כהונה עובר משום לא תעשון וא"כ ע"כ דלא תעשון כן לד' אלקיך סטונה כל דבר המקודש ומשמש ועומד לשם השם אסור להשחיתו וא"כ ספרי קודש דהם מקודשים להשם בקדושת גופן מסתבר בפשיטות שהם בכלל ל"ד אלקיך וא"כ לפי"ז אסור לאבד ספרי קודש מן התורה ולמה כ' הרמב"ם בפ"ו מיסוה"ת דין ה' ודין ח' דאין איסור לאבדם אלא מדברי סופרים וראיתי במנין המצות להרמב"ם לית ס"ה כ' דהזהרנו מלינתוץ ומלאבד בתי עבודת ה' וספרי הנבואה עיי"ש וגם בספר החינוך מצוה תל"ז כתב בתחילה שלא לאבר הדברים ששם הקב"ה נקרא עליהן כגון ביהמ"ק וספרי הקודש ולבסוף כ' שמה שאמרנו שכל כתבי הקודש בכלל הזה הוא מדברי סופרים עיי"ש והדבר תמוה למה יגרע שם ספרי קודש משאר דברים קדושים אשר הם מיוחדים לשמו כמעיל ובגדי כהונה זאיל מדאצטרך לאו למחיקת השם מכלל דספרי קודש מותר ז"א דאוכ"ל דבעי לאו למחיקת השם אפילו לנכתב שלא במקומו וכמו שכתב בספר יראים הנ"ל וכ"ש לפי מאי דמשמע דיש חילוק בין מחיקת השם לאיבוד שאר אמא קדושים לענין צורך תיקון וצע"ג לפי ענ"ד וכל הנ"ל באיבוד דברים קדושים אבל למחוק שמו איכא לאו אפילו באות אחת כדאיתא בספרי ונראה מדברי הרמב"ם דאפילו לצורך תיקון דהרי בהשחתת דברים קדושים כ' דווקא דרך השחתה אבל במחיקת השם סתם ואסור וכן בחינוך מצוה הנ"ל וכן מחלק הרא"ם אליבא דר' ישמעאל בספרי וכן נראה מדברי הרא"ם בס' יראים הנ"ל ואע"ג דתרווייהו מחד קרא נפקא מ"מ יש לחלק דדברים המקודשים אינם קדושים אלא מכח שימושם שהם מיוחדים לשימוש גבוה א"כ אם יש צורך גבוה בשבירתן א"כ עדיין לא נתחללו מקדושתם ועדיין בשימושם הם עומדין וזה כבודם ואין כאן הריסה ממעמדם ולכך אינם בכלל לאו לא תעשה כן לד' אלקיך להרוס דבר המיוחד לשמו שהרי אינו נהרס בזה שזה שימוש אבל שם השם שהוא קדוש מצד עצמו ואינו עומד לשימוש אפילו אם מחקו לשם שימוש צורך גבוה מ"מ הריסה מקרי ממעמדם ואיכא בי' לאו דל"ת כן לד' אלקיך: וא"כ כיון דגם לצורך תיקון נראה מדברי הפוסקים שיש איסור דאורייתא למחוק השם א"כ קשה להתיר כי אם מה שהתיר בש"ע יו"ד סי' רע"ו סעי' י"א בנגיעה או טיפת דיו שנפל עליו שבנגיעה אין כאן מחיקה וטפת הדיו כבר מחק וכמו שביאר הש"ג ס"פ שבועות העדות כיון שנמחק אית בי' איסור מדרבנן ובזה יש להתיר לצורך תיקון ובכה"ג מיירי המס' סופרים פ"ה אבל אם אינו מחוק אין ראי' ואפילו בנטפל לשם מאחריו נהי דהטו"ז ומקצת אחרונים כ' שהוא מדרבנן הלבוש כ' שהוא מה"ת וכן משמע מלשון הרא"ם בס' יראים הנ"ל וכ"ה מרן הגאון בתשובות חת"ס סי' רס"ג אמנם בס"ר ר"ס כ' והסכים דהוא רק מדרבנן: והנראה לפי ענ"ד להכריע כיון דכבר כתבתי דנראה מדברי הפוסקי' דמחיקת השם אפילו לצורך תיקון הוא אסור מה"ת ולוקין והסברתי הדבר הואיל וקדושתו מעצמו ואינו לשימוש וזה שייך בשם עצמו אבל בנטפל שאין קדושתו

מעצמו אלא משום שימושו שוב לצורך תיקון מותר מן התורה אלא דאסור מדרבנן הואיל ונטפל לשם קידשו השם ואז אסור רק מדרבנן לצורך תיקון ובזה יש לישב דברי תשובת מרן הנ"ל דלא סתרו וא"כ בנידון שלנו עדיין אין היתר למחוק נ"ו ולכתוב כ"ם וראיתי בס' סדר למשנה פ"ו מיסוה"ת שהביא משם הרשב"ץ ח"א שאלה ב' דכ' דמחיקת השם לצורך אין בו אלא איסור דרבנן ורשב"ץ אינו בידי ועפ"י הנ"ל אין לנו לסמוך למחוק אלא על סברת הבני יונה שכ' דהא דנטפל אינו נמחק הוא דווקא בנטפל הראוי לו ובס' פ"ת ביו"ד סי' רע"ו הביא גם מתשובות פני ארי' סי' מ"ה שכ' כן ומ"מ אע"ג שמורי הגאון זצ"ל בתשובה סי' רע"ד לא מחה לסמוך על הבני יונה בזה בס' רס"ד לא סמך עצמו ע"ז וכ' דטוב לקלוף כיון דהוי רק ספק מחיקה: ובס' רס"ג כ' לגדור דעיקר נראה דקדירה אין איסור מן התורה וכן נראה לפי ענ"ד דהרי השם נשאר בקדושתו ובכבודו ואע"ג שאם הוא דבוק ומחובר לסיפור הכתוב הוא לכבוד לו יותר מ"מ זה המעלה אינה באה לו מצד עצמו אלא מצד הענין שדיבר בו הכתוב וא"כ שוב לצורך תיקון שרי מה"ת דמה לי אם מוחק שאר תיבות עד השם דשרי לצורך תיקון או דקודר השם מן הפסוקים מ"מ כאן דיהא צריך לכתוב הנטפל היינו כ"ם על המטלית טוב יותר לקלפו כן נראה לפי ענ"ד ובזה אחתום בברכה: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה רס"ז ע"ד ס"ת שהשמיט הסופר בפ' וישלח בפסוק ויקרא את המקום אל בית אל השמיט אל הראשון וכ' בית בסוף שיטה ואל בתחילת שיטה והדבר ספק על איזה דרך יתקן דיש בזה אופן תיקון על ג' פנים א) שיכתוב תי' אל בין המקום לבית על השיטה בתלי' ב) למחוק תי' בית ויכתוב במקומו תיבת אל ותיבת בית יתלה ע"ג אל שבתחילת השיטה ג) שימחוק תי' בית וגם תיבת המקום וימשוך תיבת המקום עד סוף השיטה ואח"כ ימחוק לאחר תי' אל תיבות כי שם נגלו אליו ויכנס שם במקום הגרד גם תיבות בית אל כמובן: הנה אופן זה האחרון וודאי פשיטא דאסור לתקן דהרי בית אל פליגו בי' הפוסקים אי צריך לקדש תי' אל שבבית אל ובספר מאיר נתיב כ' שהוא חול כיון שהוא שם מקום ובס' עבודת הקודש להגאון מהר"א פלעקעלש זצ"ל הביא פוסקים שהוא קודש וכ' לקדש על תנאי ובספר בני יונה בס' רע"ו כ' דכל השמות שהם ספק אם הם קודש אם קידשם הסופר בוודאי חל הקדושה עליהם ולא הוי כמקדיש בע"מ וכן מסתבר וא"כ מי יודע אם הסופר קדשו או לא ולכך פשיטא דאין למחוק שם בית אל דאולי קדשו וגם אי אפשר למחוק תי' בית ואותיות אל יהיו תחת שם אל הצריך דאולי לא קדשו ושם שלא נתקדש בס"ת הספר פסול ואין מועיל להעביר עליו קולמו' לקדשו כמבואר ביו"ד סי' רע"ו וא"כ לא נשאר לנו כאן ספק אלא או יתלה שם הקודש אל בין תי' המקום לתיבת בית או ימחוק תי' בית ויכתוב במקומו אל במקום הגרד ותיבת בית יתלה על תיבת אל שבריש השיטה.

והנראה לדינא דאופן האחרון דהיינו שיכתוב תי' בית ועל מקום הגרד יכתוב תי' אל ותי' בית יתלה על תי' אל שבראש השיטה הוא היותר טוב מב' טעמים א') דהרי קי"ל דיותר טוב שיכתוב השם על מקום גרד מלתלות על השיטה וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' רע"ו סק"ח וכן הוא פשטות לשון הש"ס במנחות דף ל' ע"ב כמ"ש התוס' שם בד"ה ר' יוסי שכן מבואר בירושלמי ומה שהקשו התוס' שם ממס' סופרים פ"ה ה"ד דס"ל לר' יהודא גם תולין וא"כ ע"כ ר"י דאמר תולין דווקא תולין אמר נראה לפי ענ"ד די"ל דהנה וודאי אם צריך למחוק תיבה אחת כדי לכתוב השם על מקום הגרד צריך לגרור התיבה שהי' ראוי להיות אחר השם ולא התיבה שמקומה קודם השם שהרי התיבה שלפני השם היתה כתובה בלי שום פסול ולעולם האחרון נדחה וכיו"ב תנן במס' סופרים פ"ד ה"א.

וא"כ קשה על לשון מס' סופרים שם בה"ד למה נקט ר"י מוחק משלפניו הול"ל מוחק משלאחריו וצ"ל דמיירי באופן שא"א למחוק מלאחריו כגון שכ' שם שם או בראש הדף ולכך אם יגרד צריך לגרד ממה שלפניו וא"כ איכ"ל דלכך ס"ל לר"י דיותר טוב לתלות השם ממה שיגרד תיבה שנכתב בהכשר וזכה להיות נכתב על הקלף וחכו"ל אמרו קרש שזכה להיות בצפון לעולם בצפון ואין לו הורדה מקדושתו עיין במג"א סי' מ"ב סק"ג ולכך ס"ל דבכה"ג עדיף לתלות השם ולא להוריד תיבה מקדושתה ומעלתה אבל היכא דיכול לגרוד התיבה שראוי לבוא אחר השם שנכתב בטעות ובפסול ולא זכתה באותו מקום כלל בכה"ג ס"ל לר"י דעדיף לגרוד התיבה ולכתוב על הגרד מלתלות ובכה"ג מיירי במנחות דף ל' ע"ב שם ומ"ש התוס' דגם אליבא דר"מ מצינו במס' סופרים דלא כגמרא דידן תמהני שהרי שם מביא גם דברי רשב"א משמ"א דר"מ דרשב"א אומר משום ר"מ דאין לו תקנה עיי"ש עכ"פ מטעם זה הנידון דידן טוב יותר לגרד תי' בית ולכתוב על הגרד תי' אל ותיבת בית יכתוב על תיבת אל שבראש השיטה.

וטעם ב) דצריך לתקן על אופן זה שאם יניח תי' בית בסוף שיטה א"כ שם בית אל נחלק בית בסוף שיטה ואל בתחילת שיטה וזה אסור וכמו שהביא מרן הגאון בחת"ס סי' ע"ר ביו"ד ואפילו בדיעבד נראה דפסול דהרי במס' סופרים בפ"ה הלכה י' כלל שם בית אל עם שם ידידיה והללויה לת"ק נחלקים ולר"י אין נחלקים ולענין שם ידידיה קי"ל באהע"ז סי' קכ"ט סעי' ל"ג דפסול בב' שיטין וכמו שהאריך הב"ש בסוף ליקוטי שמות וכבר האריכו בזה בספר גט פשוט וטיב גיטין וכן הוא פשוט לשון הש"ס בחולין דף ס"ה ע"א דכללא כל שם אחד שכולל ב' תיבות נהי דבשיטה אחת רשאין לחלקן כיון דבאמת הם ב' תיבות והקורא השם בוללן ועושה מב' שמות שם אחד אבל בב' שיטין פסול ואסור לחלקן כיון דבאמת שם אחד הוא וא"כ גם בשם בית אל כן הוא.

ולכאורה לפי מ"ש מרן הגאון צ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ע"ח ד"ה דפסק לי' גבי בת היענה מכח דכתיב ה' הידיעה באמצע מוכח דכותבין אפילו בב' שיטין וא"כ גם בשם בית אל י"ל כן דמצינו בית האלי כמ"ש רש"י בחומש פ' וישלח ל"ה פסוק כ"ז גבי ממרא קרית הארבע כל ששמו כפול בא ה' הידוע בתיבה שני' כמו בנה חיאל בית האלי מיהו י"ל בית האלי הוא שם היחס וכמ"ש בטיב גיטין אות א' סקט"ו גבי שם אביעזר וכן בית האלי שיחוסו משם: ובפ"ת ביו"ד סי' רע"ו ס"ק י"ד הביא בשם נחלת עזריאל בחולין דף ס"ד שכ' דגבי בית אל בדיעבד כשר בב' שיטין היכא דא"א לתקן דאם ימחוק תיבת בית יש לחוש שישאר שיעור פרשה לדעת הטור דג' אותיות הוי שיעור פרשה ושם אל שלפניו א"א להמשיך אבל בנידון שלנו ששכח שם אל שלפניו אפשר לתקן כמ"ש הרשב"ץ המובא בבדהב"י בב"י ביו"ד סי' רע"ו גבי כס י"ה שיכתוב כס ע"ג השם וה"נ יכול לכתוב תי' בית על שם אל ויכתוב שם הקודש על מקום גרד והוא התיקון הנכון מב' טעמים הנ"ל כן נראה לי פשוט: תשובה רס"ח בעזה"י אור ליום ב' י"ב שבט תרי"ט לפ"ק פה יערגין יע"א: החיים והשלום וכל טוב לידידי תלמידי הרב המופלג בתורה וביראה החרוץ כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י רב בק"ק האלאש יע"א: מכתבו זה איזה שבועות קבלתי וכו' ומאי דמספקא לי' למעלתו נ"י בס"ת ישן שכמה אותיות משמות הקדושים נחלקו אי רשאי להעביר קולמוס עליהן ובכלל הספק יש ג' דברים א) אי רשאי להעביר קולמוס על שם קודש דלמא זה עצמו שמעביר קולמוס הוי כמחיקה וזה נראה לפי ענ"ד פשוט דזה לא מקרי מחיקה וכבר הארכתי בזה (עיין לעיל תשובה רס"ה) דהרי אמרו בגיטין דף י"ט דיו ע"ג דיו לית בי' משום מחיקה לענין שבת והכי מוכח ממאי דקי"ל באו"ח סי' ל"ב סעי' כ"ז דתפילין אם נמחקו אם עדיין רישומן

ניכר רשאיין להעביר עליהן קולמוס ולחדשן ולהטיבן ואי הי' מקום לומר דכתב העליון הוי כמחיקה לכתב התחתון א"כ הוי שלכס"ד וכמו שביאר זה בתה"ד סי' מ"ח וע"כ דכתב ע"ג כתב לית בי' משום מחיקה.

וראיתי בשע"ת שם באו"ח שהביא בשם התשב"ץ סי' קכ"ו דאוסר להעביר קולמו' על השם וספרו אינו בידי וכו' שם דמדברי הרמב"ן ור"ן וריטב"א בגיטין דף י"ט משמע כן ואני לא מצאתי שם שום משמעות ולא מסתבר לומר דכה"ג הוי כמחיקה מכ"ש לצורך תיקון וכן ביאר מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רס"ז ושם בתשובה סי' רנ"ו התיר בפשיטות בשם הקודש דיו ע"ג דיו וגדולה מזו כ' בנוב"י מהדו"ת סי' קפ"א בחיו"ד תשובת בן המחבר שכ' שכל שעושה כדי שיהא השם ניכר ביותר א"א שיהא בכלל לא תעשון כן לד' אפי' אם מעביר מין על שאינו מינו ונהי שנראה לכאורה במח"כ דאישתמט מיני' דברי הפרמ"ג בסי' ל"ב סק"ב מ"מ מדברי הא"ר שם סק"ה נראה ראי' לדבריו דשרי אפי' באזכרות מין על מין אחר ועכ"פ בדיו ע"ג דיו בוודאי קי"ל כדעת מרן זצ"ל הנ"ל דשרי: אמנם מסתפק לי' למעלתו ספק ב) אי יש לחוש שלא כסדרן אצל השם דבנוב"י חיו"ד סי' ע"ו הובא בלשון השואל דבעינין כסדרן ובדברי מעלתו נ"י נראה שאם מעביר קולמוס על כל השם שוב אין לחוש וזה אינו ולפי מ"ש למעלה דדיו ע"ג דיו אינו מבטל כתב התחתון וא"כ אם נחלק או נקפץ הדיו מהאותיות ראשונות של השם ותיקנו אפי' אם מעביר דיו גם על האחרונות עדיין הוי שלכס"ד אמנם דין זה דבעינין כתיבת השם כסדרן דווקא לא נמצא בפוסקים ראשונים ואחרונים אלא שבס' גינת וורדים האו"ח כלל ב' סי' י"ב כ' והכריח כן ובפ"ת ביו"ד סי' רע"ו ס"ק כ' הביאו ושם בס"ק ו' כ' דאם אותיות ראשונות של השם צריכין תיקון אין תקנה לפי"ז: ואפשר לפי דעה זו ובפרט לפי מ"ש בס' גינת וורדים ראי' מזוהר פ' ויקרא דף י"ז משמע דאפילו בבת אחת אין לכתוב וגם בלא"ה הרי אמרו בקידושין דף נ"א כל שאינו בזה אח"ז אפילו בב"א אינו וא"כ גם בב"א אסור לכתוב אותיות השם וביומא דף ל"ח גבי בן קמצר שהי' קושר ד' קולמוסין וכותב השם בן ד' אותיות בב"א מוכח דכשר ואע"ג דבש"ס שם הגירסא תיבה בת ד' אותיות מ"מ עיין בתוס' ישנים שם משמע דבשם הקודש מיירי וכבר הובא ראי' זו נגד הגינת וורדים הנ"ל בספר סת"ם מהרב הגאון מהר"ש קלוגר ובשומר ציון מכתב ע"ה דאפילו נימא דבבת אחת כשר מ"מ הא קי"ל דאפילו בידי אדם א"א לצמצם וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מרוצח דין ח' ויש לחוש לשלא כסדרן וגם זה יש לדחות לפי מ"ש התוס' בחולין דף כ"ח ע"ב ד"ה לפי וכו' בשם הר"ר שמעון דהוי כס"ס אולי בבת א' ואולי אותיו הראשונ' נגמרו מעיקר'.

ובאמת הי' נראה לי ראי' גדולה ממגילה דף י"ז דקאמר רבי אויא דע"כ אסור לומר הלל שלא כסדרן משום דכתיב יהי שם ה' מבורך ועיין רש"י אבל אי אמרינן דהשם צריך להיות נכתב כסדרן מובן היטיב דמקשינן הברכה וההלל לשם ה' וזה יהי שם ה' מבורך והיינו כסדרן וא"ש ויש לכוון זה שם בלשון רש"י ועוד אמרתי סמוכין לזה ממה דפסק הרמב"ם בפ"ט מכלי המקדש דין ב' שכ' בציץ שהי' כתוב עליו קודש לה' שהי' חופר האותיות והראב"ד השיג שהי' עושה בדפוס ועיין שם בכ"מ ובספר גט פשוט סי' קכ"ה כ' שגם בגיטין משמע כהראב"ד וא"כ צריך טעם להרמב"ם למה שינה אמנם להנ"ל איכ"ל דבדפוס א"א לצמצם וכיון שבס"ת פסול שלא כסדרן בוודאי גם בציץ הקודש הי' בעינן כסדרן ולכך א"א לעשות בדפוס בבת אחת והש"ס אפשר דס"ל להברייתא דאפשר לצמצם אבל לדידן כיון שצריך לעשות כל אות בפני עצמו שפיר הוצרך הרמב"ם להיות חופר האותיות שאז יוכל להיות כסדרן בלי שום חשש כלל: מכל מקום אי אפשר לומר דבעי' כסדרן ושיהא אסור לתקן אותיות הראשונים של השם דזה הוא כנגד

משמעות כל הפוסקים וכן מוכח מתשובות זכרון יוסף חיו"ד סי' י"ז שכ' מה שכ' הא"ר בשם אדוני שכ' יתיר ו' באמצע ימחוק הו' וימשוך הד' וכ' הז"י דהיינו בס"ת אבל בתפילין פסול משום שלא כסדרן ולא עלה על דעתו דגם בס"ת יש לפסול השם משום שלא כסדרן ונראה לפי ענ"ד דאפילו אי בעינן כסדרן מ"מ רשאי לתקן אותיות הראשונות של השם הצריכין תיקון דהרי מבואר בזוהר טעמא דכתיבה דבעי' כסדרן משום דלעולם אות השני של השם נמשך ונשתלשל מהראשון דוגמא למעלה עיי"ש וא"כ עיקר החשש שלא יהיו אותיות האחרונים נכתבים קודם הראשונים.

והנה אם נמחק י"ה מן השם ונשאר ו"ה הדין דאין רשאי למחוק הו"ה כמ"ש בספר בני יונה בס"י רע"ו משום דקדושתו נשאר עליו דוגמא שאמרו והשימותי מקדשיכם אפילו כשהן שוממין קדושתן עליהן ודלא כס' סתם הנ"ל סי' י"ט דכ' בפשיטות דאם לא נשאר רק וה' מן השם יהיו רשאי למחוק וכן דיין לשון הרמב"ם בפ"ו מיסוה"ת דין ד' שכ' כ' צב מצבאות נמחק משמע דווקא אם לא הי' מעולם נגמר השם כולו אבל כל שנגמר ונתקדש פעם אחת שוב אפילו לא נשאר ממנו אלא צ"ב אסור למחוק ואפשר שעל זה השיג הראב"ד וס"ל כס' סת"ם הנ"ל וכמו שהביא בס' בני יונה בשם חו"י אבל לדינא הדין כהרמב"ם וכמו שכתב וביאר היטיב בספר בני יונה בארוך ואיכ"ל דלזה כיוון המר"מ אלשקיר המובא בכ"מ שם והכ"מ תמה עליו ולהנ"ל א"ש וכיון ששם שנתקדש פעם אחת נשאר בקדושתו א"כ אפילו אי בעינן כסדרן משום דאחרונות מושכות קדושה מהראשונות אפי"ה אי נמחק י' הראשונה שפיר יכול לתקן דעל הו"ה נשאר הקדושה והי' הוא מקדש עתה כן נראה לפי ענ"ד נכון דלכ"ע רשאי לתקן כל אותיות השם ודלא כגינת וורדים ופ"ח הנ"ל וכיון דבלא"ה הראשונים וממש כל האחרונים לא הביאו מזה דבר דבעינן כסדרן ובספר סת"ם הנ"ל וכ"כ עוד רב אחד בשצה"נ עלה ע"ה בפשיטות דל"ב כסדרן ע"כ נראה לפי ענ"ד דלענין תיקון אותיות השם נוכל לסמוך להתיר לתקן גם אותיות ראשונות של השם גם למ"ד דבעינן כסדרן: ועפ"י דברי הזוהר שהבאתי דמהאותיות ראשונות נמשך הקדושה לאותיות שאחריהם כמו שנשתלשל מעילות כל העילות ומהאין סוף לכל העולמות שלמטה ולכך להנטפל מהשם מלאחריו נשתלשל קדושה מאות האחרון של השם אבל למה שלפניו לא שייך שלשול קדושה ולכך הנטפל מלפניו אפילו אם נכתב לאחר שנכתב השם לפי ענ"ד לא נתקדש ובזה נדחה ראיות הגינת וורדים הנ"ל המובא בש"צ הנ"ל דאי לא בעי' כסדרן מושכחת לה נטפל מלפניו שיתקדש ולפי ענ"ד כמו שכתבתי: ועתה נשאר עדיין ספק הג' אם רשאי להעביר קולמוס על שמות שמחמת יושנן אם יעביר עליו קולמוס יקפוץ הדיו וימחק השם הנה בתשובת מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רס"ו התיר זאת דהוי רק גרם מחיקה ושרי ובשבת דף קל"ג ע"א מבואר דגרם שרי אפילו בפס"ר אמרינן דאתה עושה בסיב עיי"ש וראיתי בנוב"י מהדו"ת האו"ח סי' י"ז שרצה לעקור הלכה פסוקה דגרם מחיקה שרי וכ' שם ראי' דאסור משום דקי"ל דצריך לגנוז ס"ת פסול דווקא בכלי חרס למען יעמוד ימים רבים ויעויין בפ"ת סי' רע"ו סק"ט ואי משום הא לא ארי' דהרי קי"ל בס"י של"ד סעי' כ"ב דגרם כיבוי אסור מדרבנן שלא במקום פסידא וכן על קושית מג"א סי' תקי"ד ס"ק ז' כ' בחמד משה דגרם כיבוי מדרבנן אסור ביו"ט והש"ס בשבת דף ק"ך מדמה זה לזהוא"כ צריך ביאור הא דפריך הש"ס שם רבנן אדרבנן דבעי' שיכרוך נמי ומאי קושיא הא מדרבנן אסור וצ"ל דמשמע לי' אי לא הי' חשש ביטול טבילה לא הי' מתיר ר"י וע"כ דיש חשש ביטול טבילה ופריך ומשום פסידא דממון התירו כ"ש משום פסידא דמצוה וא"כ נהי דבעי' גניזה בכלי חרס ואסור לגרום הפסד מדרבנן אבל לצורך מצוה

ותיקון ס"ת שרי: ובלא"ה נראה דאפילו מה"ת אסור דבכלל יראת ת"ח שלא לסתור דבריהם ושלא לבזות אותם דזה בכלל יראה ואם כן נשאר ק"ו שאמרו על עמידה בפני ס"ת בפני לומדיה עומדין לפנייה על אחת כמה וכמה וה"נ ג"כ ילפינן אזהרה להוציא שם שמים לבטלה בתמורה דף ז' מאת ה"א תירא ומזה עצמו נוכל ללמוד שאסור לבזות וגרם מחיקה הוא בזיון והיינו אם אינו עושה לצורך מצוה ולכך צריך לגנוז בנ"ח אבל איסור דלא תעשון לית בי' ולכך באינו מכוון לבזות וכ"ש כעושה לצורך מצוה שרי וא"ש דברי מרן זצ"ל דגרם מחיקה לצורך תיקון וודאי שרי: איברא הא קשיא לי דנראה דכל העושה מעשה בידים שמעביר בקולמוס ועי"ז קופץ הדיו לא הוי כגרם דמה לי בידו או בכלי שבידו ואפילו ביורד למים ושם כתוב על בשרו נראה לי דס"ל להרי"ף דהוי כמעשה בידים ומטעם זה אפשר לישב מה שהקשה כנוב"י הנ"ל על הא דלא הביא הרי"ף סוגיא דשבת הנ"ל דהנה כבר הקשה הרשב"א שם כיון דיורד להדיא למים עם השם הוי לי' כמחיקה ולכל הפחות כמקרב כיבוי דאמרינן ס"פ כירה דגם לרבנן אסור וניחא לי' להרי"ף לתרץ קושיא זאת דהסוגיא שם קאי לר"י אמר שמואל דהוא מרא דשמעתתא שם בתחילת הסוגיא דטלית שאחז בו האור ונותן מים עליו אבל הרי"ף שם לא פסק כוותי' וכ' הרמב"ן משום דס"ל דבכה"ג כיון שאין הפסק בינו ובין האש הוי טפי מגרם וה"נ ביורד למים עם השם אבל אם כורך גמי נהי שע"י המים נתרכך הגמי ונעשה רפה ועי"ז בא שמה מים ואין חציצה ואפילו ימחוק כיון דעשה הפסק שפיר לא הוי רק גרם מחיקה ובזה מיושבין גם דברי רש"י ביומא דף ח' וסוף יומא דפירש באמת הטעם משום מחיקה ובס' תוס' יוה"כ עמד בזה ולהנ"ל א"ש: אמנם אפילו אי נימא דהתם לא מקרי מעשה בידים מ"מ כאן שעושה בקולמוס שלו נראה דהוי כמעשה בידים וקשיא על דברי מרן זצ"ל הנ"ל ויותר תימה שמרן זצ"ל עצמו כ' שם בס' רס"ג שכל שעושה מעשה בידים לא הוי גרם וא"כ צ"ע לחלק ואין לן היתר רק משום דאינו מתכוון וא"כ כיון דהוי פס"ר אמאי אינו אסור ונהי דלדעת הארוך דסובר פס"ר דלא ניחא לי' שרי ה"נ כן אבל בש"ע או"ח סי' ש"ך סעי' י"ח פסק הש"ע דאין לסמוך עליו ואיך נתיר כאן: ונראה עפ"י מאי שכ' רש"י בשבת דף ע"ה ע"א ד"ה טפי ניחא לי' וכו' ועיין שם בתוס' ד"ה טפי שהקשו על רש"י ובמג"ש שמישב שם ונראה לפי ענ"ד לבאר רש"י סובר דלא כערוך ופס"ר דלא איכפת לי' שרי רק משום דהוי כמלשאצל"ג והיינו בשבת דווקא דבעי' מלאכת מחשבת ואפילו בשבת גבי מלאכת חבורה דמקלקל חייב דלא בעינן מלאכת מחשבת פס"ר דלא איכפת לי' חייב ולכך פירש"י הרי טעם פס"ר הוא הואיל דהוי פס"ר הוי כאלו נתכוון וזה אפשר לומר אם לא צריך דווקא בהיפוך אבל אם הוא צריך דווקא בהיפוך א"א לומר דהוי כמתכוון ולכך פטור בכל ענין: וא"כ.

ה"נ כיון דהוא צריך בהיפוך א"א לאסור משום פס"ר והוי רק כגרס ועד"ז נראה לי ליישב דברי מרן זצ"ל שלא יהיו סותרים ושיהיו מכוונים להלכה ועיקר הטעם נראה לי ע"ד שכ' הנוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' פ"א הנ"ל שכל שעושה כדי להאיר וליפות השם כדי שיהא ניכר ביותר אי אפשר שיהא בכלל איסור לא תעשון כן להשם ולדינא כיון דלדעת הערוך וסייעתו שרי ולדעת המתירין מחיקה לצורך תיקון ג"כ מותר וגם ליתר הדעות יש לומר דשרי כמו שכתבתי לזה נראה לפי ענ"ד לסמוך להתיר כמ"ש מרן זצ"ל מ"מ יהא הסופר נזהר להעביר הקולמוס בנחת ובמתון על השמות הקדושים שלא יהא פס"ר ויהא שרי לכ"ע: וכל זה אם נשאר דף אחד שלם דלא צריך העברת קולמוס דאל"כ בלא"ה אסור משום מנומר וכדאיתא במנחות דף כ"ט וכדפסק כיו"ד סי' רע"ט סעי' ד' ודווקא שרובו כתיקונו כן נראה לפיענ"ד ואחתום בברכה וכו' דברי

ידידו הדו"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווה: תשובה רס"ט כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובי
בס' ידידי מחותני הרב המאוה"ג הבקי המופלג החרוץ מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י אבדק"ק
קאטה יע"א: מכתבו קבלתי ומה שביקש מעלתו נ"י לחוות לו דעתי הלכה למעשה בס"ת שנמצא
בו ויגש אליו יהודה ששכח הסופר ולא הטיל בתיבת יהודה הד' ונמצא שם כתוב במקום יהודה
ובא איש אחד וגרד את הנקודה שבתוך הה' ועשה ממנה ד' והוסיף עוד ה' כדי שתהא תיבת יהודה
בשלימות ושאל מעלתו נ"י אם הס"ת כשר (א) אם הי' רשות למחוק הה' הואיל והוא לתקן וגם
מסתמא לא כוון הסופר לקדשו ואת"ל דלא הי' רשות למחוק מספקא לי' השתא שעבר ומחק
ועשה ממנו תיבת יהודה דלמא אמרינן דבכה"ג מילתא דא"ר לא תעביד א"ע מהני לפי הסברא
שכ' המהרי"ט המובא בש"ך חו"מ סי' ר"ח הואיל ועבירה נשאת אפילו אי לא מהני לזה אמרינן
דמהני וא"כ הכי נמי עכ"ל בקיצור הצריך לענינינו ומעלתו האריך בזה: והנה כללי דינים אלו
(א) למחוק השם כדי לתקן הסכימו הפוסקים דאסור דנהי דמרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי'
רס"ד ורס"ז האריך דאין איסור מה"ת כדי לתקן אבל מ"מ אסור מדרבנן וכמ"ש והאריך בש"ג
בסו"פ שבועות העדות ואני כתבתי (בתשובה רס"ו) שיש הרבה פוסקים הסוברים דיש איסור
לאו מה"ת במחיקה אפילו לצורך תיקון אלא א"כ נמחק כגון בנפל עליו טפה ועכ"פ לצורך תיקון
אסור או מה"ת או מדרבנן (ב) שם שלא נתקדש יש הרבה פוסקים שאין בו איסור משום מחיקת
השם כמו שהביא בכנה"ג סי' רע"ו וכן בש"ג סו"פ שבועות העדות וכבר כתבתי בזה (בתשובה
לעיל סי' רס"ד) דאין זה הלכה פסוקה (ג) שם שלא נכתב לשמה רשאין למחוק לצורך תיקון
דהרי בספר בני יונה בסי' רע"ו הביא ראי' בשם שלא נכתב בקדושה דרשאין למחוק ממס'
סופרים פ"ה מ"ג בכתב והי' צריך לכתוב שם ונתכוון לכתוב יהודה מחקו וכותב אחר: מיהו
מהתם אין ראי' דלמא התם שאני משום דהוי לצורך תיקון וא"כ מ"מ נקוט מיהו פלגא בידך
בנכתב שלא לשמה מותר למחוק לצורך תיקון והבני יונה שם האריך וביאר היטיב וראיתי בשב
יעקב סי' נ"ד שג"כ החליט בנכתב שם בלא כוונה שמותר למחוק והוכיח עוד דטעם דמס' סופרים
הנ"ל אינו משום דעושה לתקן וראיתי בפמ"ג באו"ח סי' ל"ב בטו"ז ס"ק ג' הביא ראי' בהיפוך
דאפילו בלא נתקדש אסור למחוק מהא דקי"ל שם בזרק עפרות זהב על האזכרות אסור להעבירו
עיי"ש ולפי"ז יהא מוכח דאפילו לצורך תיקון אסור וזה נגד המס' סופרים הנ"ל ויש לחלק: מיהו
לפי ענ"ד אין ראיות הפמ"ג ראי' וקושיא על הפוסקים הנ' דבמעביר עפרות זהב גם הדיו שבא
בין העפר נמחק ונמעט מן הדיו שנתקדש ונמחק ביחד עם העברת העפרות זהב והוא פשוט ועכ"פ
נראה הדין אמת אם לא נתקדש יכול למחוק לצורך תיקון וא"כ ה"ה בנידון הנ"ל אם הי' הסופר
לפנינו והי' אומר שלא קידש השם ושהי' כוונתו לכתוב יהודה אלא שנזדקר טעות לפניו ונשמט
הד' הי' רשאין למחוק כדי לתקן אבל בנידון הנ"ל שאין הסופר לפנינו מי יוכל להעיד שלא כוון
הסופר לקדשו אולי שכח באיזה מקום עומד וכוון לקדשו וכבר פליגו וצדדו בסברא הזאת בס'
יוסף סי' ט"ז וי"ז שדעת השואל שם סי' ט"ז במעשה דהרשד"ם שהי' צריך לכתוב יהיה וכל השם
וחייש שם אולי קידשו עיי"ש: וזה טעם ספר תשובה מאהבה סי' שצ"ו וספר מחנה אפרים סוף
הלכות ס"ת שמסתפקים בכה"ג וא"כ ה"נ אולי קידש הסופר את השם ואז אפילו לצורך תיקון
אין רשאין למחוקו לפי הסכמת הפוסקים לכל הפחות מדרבנן ובכל הדברים הנ"ל כבר האריכו
הפוסקי' בכל חלקי הסותר לב' הצדדים וא"כ עיקר השאלה כאן רק הואיל ועבר ומחק ותיקון
מאי דינו אי מהני או לא ובזה יש לדון: ולכאורה נראה לי ראי' דלא מהני מדברי הריב"ש שכ'
בתשובה סי' ז' אם כ' האזכרות בזהב וגרדן ושוב כ' מחדש כשר והב"י ביו"ד הביא דבריו על

דברי הנמוק"י שמפרש דמיירי בזרק עפרות זהב וכן פירש הל"ח והא"ר בסי' ל"ב ס"ק ז' הקשה אי ס"ד דקאי הריב"ש על פי' הנמוק"י א"כ למה צריך לגרדן הא אם מעביר רק הזהב סגי ולפי ענ"ד אין ראי' דלעולם דמפרש כלח"מ דקאי על נמוק"י ואפי"ה אם מעביר העפרות זהב ועבר על לאו דמחיקה אמרינן אי עביד לא מהני וס"ל דלא כסברת מהרי"ט המובא בש"ך חו"מ סי' ר"ח אלא כסברת אינך מפורשים שם דאפילו אי לא הוקל האיסור עי"ז דאמרינן דלא מהני אפי"ה לא מהני: ומיהו יש לפקפק ע"ז דאכתי עמדה קושית הא"ר דכבר הוכיחו התוס' בתמורה דף ה' ע"ב דדבר שאפשר שנעשה ממילא ומהני אפילו עבדו באיסורא נמי מהני דאל"כ קשיא צורם און בכור עיי"ש אמנם נראה מטעם גם אחר דלא מהני דהרי בעינן שיכתוב ס"ת לשמה לשם קדושת ס"ת ואם כותב באיסור איך אפשר שיכתוב לשם קדושת וחיוב התורה ומעשיו שכותב באיסור סותר את כוונתו ולא מקרי בכה"ג לפי ענ"ד לשם קדושת ס"ת והוי כמו אינו כותב לשמה ופסול וכיו"ב כ' בפמ"ג בטו"ז סי' י"א סק"ח בשזור חוטין גזולין לא חשיב לשמה עיי"ש וא"כ לפי סברא זו נראה בכותב סתם באיסור לא מקרי לשמה: אלא דלכאורה קשיא לי הא דאמר בשבת דף ק"ד ע"ב אמר רבא בהגיה אות אחת דחייב בשבת היינו בנטל תגי דד' ועשאה ר'או בנטל חטוטרות דח' ועשאה שני זיינין ועיין ברש"י שם הואיל ותיקן עי"ז וקשה לדעת מהרי"ט הנ"ל הא רבא לשיטתי' ס"ל אי עביד ל"מ ושם אי נימא לא מהני יש תיקון דעי"ז לא יהי' עבירה דחיוב שבת ולפי סברא שלי אמאי כשר הא לא מקרי לשמה וראיתי בפמ"ג סי' ל"ב בטו"ז שם ס"קטז שהקשה בלא"ה הא קי"ל בש"ע שם דבכה"ג דעושה מד' ר' הוי ח"ת ופסול וכ' דלא מיירי בס"ת אלא בספר אחר אלא משום דאסור לשהות ספר מוטעה בתוך ביתו (וראיתי שגם מרן הגאון זצ"ל בחת"ס האו"ח סי' קע"ח עמד בקושית הפרמ"ג ותי' דאפילו בס"ת תיקון שלא ישכון עולה בתוך ביתו ונראה דתליא בפלוגת' דטו"ז ביו"ד סי' רפ"א ס"ק דכה"ג אסור לשהות ועיי"ש בנקוה"כ) מיהו הרשב"א בחידושו שבת שם לא כ' כן והוכיח מהתם דבכה"ג לא חשיב ח"ת וא"כ ס"ל דמיירי בס"ת והדרא קושיא לדוכתה: מיהו גם לשיטת הרשב"א לק"מ כיון דכה"ג לא חשיב כח"ת ע"כ היינו משום דחשבינן האות כאלו כבר נכתב ואינו מחוסר רק תיקון ולכך ג"כ אינו פסול משום שלא לשמה ומשום דאי עביד לא מהני וא"כ הדרינן לנידון דידן דה"ה זה שמחק נקודת הה' ועשאה ד' אי לא חשיב כה"ג ח"ת ע"כ דחשבינן כאלו הד' כבר נעשית ונכתב וא"כ שוב אין לפסול לא משום דלא מהני ולא משום דלא נכתב לשמה דהרי כבר נכתב האות לשמה וא"כ י"ל דזה שעבר ומחק מועיל ובפרט שלפי הנראה התוס' שם בשבת דף ק"ד ע"ב ד"ה אמר ר"ח נראה דפליג על סברא דידי דכ' שם דהא דאמר ר"ח מתני' דלא כר"י דמשמע לי' דמתניתן מיירי דכתב השני הי' לשמה והועיל ובאמת בחידושי כתבתי לישב בזה קושית התוס' על ראב"י דלדידי' מתני' דלא כמאן דאיכ"ל דראב"י ס"ל כמהרי"ט וס"ל כרבא דבכה"ג לא מהני וממילא לא תיקון ולא הוי כתב ופטור ור"ח ס"ל או כאביי או דלא כמהרי"ט וא"ש עכ"פ מתוס' מוכח דלא ס"ל סברא דידי הנ"ל וממילא בעובדא דידי' שעבר ומחק מועיל: אמנם יש לעיין בנידון הנ"ל עוד מטעם אחר שהרי הרב ב"י ביו"ד סי' רע"ו בשם הר"י בן הרא"ש ביריעה שקדרו בה האזכרות שיש לגנוז כל היריעה משום שנעבדה בה עבירה וא"כ גם בכאן בעובדא הנ"ל יש לחוש מטעם זה ועל חשש הזה אין ראי' מהנ"ל משבת דגילה בהדיא מעשה שבת דשרי לגבוה וגם להדיוט בדיעבד ילפינן בחולין דף קט"ו דאינו אסור משום תועבה עיי"ש מיהו מלשונו משמע דרק טוב להחליף היריעה הואיל ונעשה בה עבירה: ובגוף הדין אי נימא הואיל ונעבד בה עבירה יהי' אסור למצוה הביא כן המג"א בסוסי' תרמ"ח ס"ק כ"ג לענין

אתרוג המורכב והקשה ע"ז א"כ למה לי קרא לאסור כלאים לגבוה ותו קשה דיהיו הקרניים של כלאים אסורין לשופר ולפי ענ"ד משום הא לא אר"י דהרי בע"ז דף מ"ז ע"א בעי ר"פ במשתחוה לבהמה אי צמרה אסור לתכלת דציצית והיינו דקא מבעי' לי' אי מצוה דינה כגבוה וכן בירושלמי פ"ק דביכורים הלכה ב' קא מבעי' לי' אי מצוה כגבוה עיי"ש וא"כ ה"נ כיון דגלי רחמנא דכלאים דנעבדה בו עבירה אסור לגבוה שוב איכ"ל דאסור גם למצוה מיהו כ' התוס' בחולין דף קט"ו ד"ה חורש בסופו דדווקא דבר הניכר איכ"ל דאסור משום לא תאכל כל תועבה עיי"ש וא"כ זה שייך בכלאים עצמן אבל הקרניים אינו ניכר ושרי כן נראה לפי ענ"ד לישב קושית המג"א וממילא מיושבים גם דברי הר"י בן הרא"ש הנ"ל ולפי"ז בנידון הנ"ל דלא ניכר איכ"ל דמודה הר"י דשרי: ואפשר עוד לישב דברי ר"י בן הרא"ש מקושית מג"א דלכאורה קשיא לי על הש"ס חולין דף קט"ו דהוכיחו מדאסור רחמנא כלאים לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ולפי מ"ש החוות דעת בסי' ק"י להרמב"ם דסובר סדא"ו מה"ת להקל דהתורה נאמרה על הוודאי וכו' גידל בסוטה דף כ"ח והנה אי אסרינן מלא תאכל כל תועבה היינו דווקא וודאי אם נעשה בה תועבה אז אסור אבל אם מספקא לן מה"ת שרי משא"כ השתא דכתיב או כשב או עז למעט כלאים דבעינן דווקא או שה דווקא או עז דווקא א"כ ספק כלאים אסור וא"כ אכתי נשאר קושית הש"ס דלמא כלאי וודאי אסור מלא תאכל כל תועבה וצ"ע: ואפשר לומר דבאמת דרב אשי דסובר בב"ח ילפינן מלא תאכל כל תועבה דכל שתעבתי לך בבל תאכל ועמדה הקושיא מכלאים ס"ל כמ"ד ספיקא מה"ת להחמיר דהרי זה תליא בפלוגתא כמ"ש המהרי"ט והפר"ח בסי' ק"י דדין הרמב"ם תליא בפלוגתא ר"פ ספק אכל אי בעי' איקבע איסורא או לא וחייב אשם תלוי על כוי ושאר ספיקות ולדידי' ע"כ גם ספיקא בכלל איסורי התורה ושפיר הוכיח הש"ס אבל לדינא אנן באמת לא קי"ל כר"א ולדידן באמת אין הכרח מהא דאסרה התורה כלאים דאיכ"ל כקושיין ולעולם דבר שנעבדה בו עבירה אסור למצוה מסברא דהוי כמצוהב"ע או מאיזה שום לימוד ואפי"ה איצטרך קרא לאסור ספיקא: וגם לתי' זה נראה בנידון הנ"ל שאנו דנין עלי' אין לאסור משום דלפי"ז דווקא וודאי אסור אבל ספיקא איכ"ל דבעלמא כל שאינו לגבוה מותר וא"כ בנידון הנ"ל אם אין הסופר לפנינו והוי רק ספק עבירה שוב יש לומר דשרי בדיעבד אף דיש לחוש שמא קידש דהוי ספק ונראה דשרי אמנם כל הנ"ל אם אין חשש אלא משום דתיקן באופן האסור ולא הי' חשש אלא משום אעל"מ או משום שנעבדה בו עבירה או שלא מקרי לשמה עבור החששות האלה כבר כתבתי שיש מקום להחמיר מספיקא אבל באמת בנידון הנ"ל בלא"ה לא מועיל התיקון שהרי הב"י באהע"ז סי' קכ"ה הביא בשם הסמ"ק אם עשה מה' ד' ע"י שמחק הנקודה שבתוך הה' הד' פסולה משום ח"ת וכ"כ שם הג"פ וכן הוכיח הפמ"ג באו"ח סי' ל"ב בטו"ז ס"ק י"ז ומה שמשמע בספר תשובה מאהבה הנ"ל וכן בספר בני יונה בסי' רע"ו שנראה מדבריהם דרשאי לעשות מה' ד' היינו ע"כ אם מוחק גם מקצת מן הד' ולשונם צ"ע וכיון שהתיקון בנידון שלנו אינו מועיל וצריך לתקן מחדש ולגרוד גם הד' עד שיתבטל צורת ד' לגמרי ויעשנה מחדש א"כ שוב אנו באין לספק אולי קידשו הסופר ואסור למחוק שם הקודש ואפילו כבר נמחק ונשאר ממנו רק שיריים וכמו שהוכיח בס' בני יונה שם דמוחק אחר מוחק חייב מיהו משום זה הי' נראה לי דבכה"ג שכבר נמחק מותר למחוק הנשאר כדי לתקן וכמ"ש הש"ג ס"פ שבועות העדות וכדמוכח במס' סופרים שהביא שם וכן נראה מס' בני יונה עצמו שכ' שם בעובדא דידי' שאם שכח והשמיט מיהודה הד' יכתבנה למעלה והוי כנמחק השם ושוב יוכל למחוק וק' הא מחיקה בתר מחיקה חייב וע"כ דכדי לתקן שרי וכן הוא לפי הסברא שהסברתי בתשובה (לעיל סי' רס"ו) דהשם גוף הקדושה הוא

מעצמו ולכך אסור למוחקו משום תיקון משא"כ כאן בשיריים שקדושתו משום שהי' שימוש להשם: מ"מ נ"ל דמטעם אחר אסור לתקנו לגרוד הד' ולכתוב אותה מחדש שהרי קי"ל דהשם אפילו שלא במקומו דהיינו בטעות קידש מקומו וכ' התוס' בעירוכין דף ו' ד"ה יגוד דאסור לכתוב על מקום שהי' כתוב השם אף אם גרדו וביאר בס' בני יונה הנ"ל דהיינו אם נכתב בטעות דאם נכתב במקום המצטרך קידש כל היריעה וא"כ כיון שאנו חוששין שקידש הסופר השם א"כ אם גרד הה' אסור לכתוב במקומו ד' ומוריד בקדושה וא"כ אין תקנה אלא א"כ יקדור ג' תיבות אלו ויגש אליו יהודה ויתן מטלית באותו מקום ויכתוב ג' תיבות אלו מחדש על המטלית שכבר כ' הבני יונה והסכים עמו מרן זצ"ל בחת"ס בכמה תשובות בשם שנכתב בטעות רשאי לקדור עם איזה תיבות לצורך תיקון כן נראה לפי ענ"ד דברי הדורש שלומו וכו': הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ע"ר יצו ה' את הברכה להרב המופלא ומופלג שלשלת היוחסין כש"ת מוה' אלכסנדר צבי נ"י אבדק"ק וואלאווע יע"א: מכתבו קבלתי ואשר שאלני בדין ס"ת שיש בו שמות הקדושים שאותיות השם הראשונים נדבקו אם רשאי לתקן דהא: עי"ז לא יהא נכתב השם כסדרן ולדעת הרבה בעי' כסדרן ושאלה ב' הי' שבאלף נדבק פני' בגג אי רשאי למחוק הי' או לקדור או דמוטב לסלק היריעה ועוד דנמצאו אותיות נכתבים על מקום הגרד והמה נפסקים אי יש לחוש שהי' זה קודם כתיבה הנה מה ששאל משום שלא כסדרן דין הזה כבר ביררתי (לעיל בתשובה סי' רס"ח) ושם כתבתי דלכ"ע מותר לתקן שלא כסדרן דהקדושה שחלה עלה כבר לא זזה ונשארת עיי"ש מיהו זהו שייך אם האות הי' מעיקרא כתיקונו ואח"כ נפסל אבל אם האות נפסל משעת כתיבה אפילו לא בעינן כסדרן צ"ע לדינא: באמת מבואר להדיא בב"י בס"י רע"ו בפשיטות בדברי ר"י אכסנדר דאם אות ה' הראשונה נעשית כח' רשאי לתקן דלא נתקדש כלל עיי"ש וקשה לי אדרבה כיון דלא נתקדש כלל א"כ גם וה' לא נתקדש ואם אח"כ יתקן ה' ראשונה במאי יתקדש הו"ה ואין מועיל אפילו אם מעביר עליו קולמוס כמ"ש הש"ך רס"י ע"ו ומ"ש הטור סוסי' רע"ו דאין צריך להעביר עליו קולמוס אין הכוונה דאי מעביר מועיל אלא לרווחא דמילתא כ' כן ולפי מ"ש הבני יונה שאם שכח הסופר לקדש השם בתחילתו וקודם גמרו נזכר וקדשו ג"כ מועיל וכשר וגמרו וקידושו באין כאחת א"כ אפשר כאן חשיב זה כגמרו אבל ליתר הפוסקים קשה ונראה כיון דבאמת כ' השם בכוונה ובקדושת השם נהי דאז לא הי' ראוי לגמרי מ"מ הא קי"ל כל שבידו אין דיחוי אצל מצות ואפילו לענין קדשים ודיחוי דמעיקרא כל שבידו אין דיחוי וחל על אח"כ ומאי דאפשר למתפס תופס מיד וה"נ חל הקדושה אאינך אותיות השם ועל אותו אות המקולקל לכשיתקן אז תתפשט הקדושה בכולו וראי' מהא דקי"ל ביו"ד סי' רע"ו סעי' י"ב בהי' רוצה לכתוב שם וכ' יהודה דמחק וה' אחרונה ועושה מהד' ה' וכ' הלבוש הטעם משום דמיד כ' בקדושה ובכוונה וחלה עליו ועל הד' ע"כ דלא נדחה משום דבידו והכא נמי כן.

ומטעם זה נראה דאפי' למ"ד דבעי' כסדרן כשר בכה"ג כיון דכתבן כסדרן והי' כוונתו לכסדרן אלא שנתקלקל צורת האות מ"מ מחשבתו מועלת וחל מעכשיו דדבר שבידו לא מקרי דבר שלב"ל ונמשך קדושת השם בכסדרן כן נראה נכון ומוכח מסתימות לשון הפוסקים הראשונים והאחרונים שכ' דרשאים לתקן ולא חששו משום שלא כסדרן אם הקלקול הי' באותיות הראשונים של השם כן נראה לפי ענ"ד נכון והיינו בדבר שרשאי לתקן והוי בידו אבל דבר שאינו בידו או אינו רשאי אלא ע"י קטן וגרמא אסור דלא חשיב בידו ואמרינן מי יימר דמזדקק וכדאייתא בקידושין דף ס"ב בגר מיהו זהו שעושין ע"י קטן הוא רק חומרא וא"ש כנ"ל וא"כ נפשט שאלה הראשונה דרשאי לתקן כדקי"ל ביו"ד סי' רע"ו סעיף י"א בנדבוק ואפי' מחמיר

לעשות בקטן וגרמא אינו חשש משום שלא כסדרן ומותר ועתה נבוא לשאלה ב' הנה אם האות נשתנה לאות אחר ואינו נקרא כשם הוי' כ' הר"י אכסנדר"י המובא בב"י הנ"ל דלא נתקדש כלל ורשאי למוחקו אם הה' הראשונה נעשית כח' ומדברי הש"ך שם סקט"ו נראה דאפי' אם הדיבוק הוא דק ואינו נראה להדיא מ"מ רשאי למוחקו מדינא ורק משום מ"ע אסור ונראה טעמו משום דלא חלה הקדושה על אותיות השם אם לא נכתבו כדין וקשה הרי בקרא כתיב ואבדתם את שמם וכו' לא תעשון כן לד' וכו' והאומות מסתמא לא כתבו בכתב אשורית וכתיבה תמה וע"ז כתיב ואבדתם שמם ולא תעשון כן לד' וא"כ משמע אפי' בשאר כתיבה אפי' אינה כשירה מ"מ יהא מחיקת השם אסור ובאמת מלשון הטור סס"י רע"ו משמע כן שאפי' האות אינה כתיקונה חל עליו קדושת השם.

מיהו י"ל הש"ך כ' כן דווקא בה' שנדבקה בחיבור דק נהי דאינה נראה להדיא מ"מ קמי' שמיא גלי' ואינה ה' כלל אלא ח' וא"כ לא נכתב כאן השם כלל ולכך רשאי למוחקו מדינא ורק משום מראית עין אסור וכנ"ל. ולפי"ז לכאורה קשה על הא"ר באו"ח סי' ל"ב סקל"ג שכ' בנדבך פני היו"ד בא' דינו כמו בנידבך דיבוק דק הה' הא יש לחלק דלמא ה' דרמ"א שאני דנשתנה לאות אחר ואין כאן שם כלל וממילא אין כאן איסור מחיקה מדינא משא"כ בי' שעל פני האל"ף שלא נשתנה האות לאות אחר ועדיין שם א' עלי' ואיכא איסור מחיקה מדינא ואין כאן ספק ואיך דימה הא"ר זה לזה ונראה דהא"ר סובר כמ"ש הנוב"י במהדו"ת חיו"ד סי' קע"א כל שהאות לא נכתב כדין לא נתקדש כלל ואין איסור מחיקה וטעמם צ"ל כיון דכתיב לא תעשון כן לד' וכו' ובעי' דווקא ז' שמות הקדושים שנתעלו בקדושתן והה"ד דבעינין דווקא כתב אשורית וכתיבה תמה שע"ז נתעלו יותר: וא"כ להא"ר ונוב"י אין כאן איסור מחיקה מה"ת בנגעו יוד"י האל"ף ואפשר לסמוך להקל על המהר"ל וחב"י שהביא הפ"ת שם ס"ק כ"ג שכ' דאין חילוק בין דיבוק מעט או עב ולעולם מותר וא"כ גם בנ"ד הנ"ל מותר ובפרט שמרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' רס"ז התיר בפשיטות גבי יוד"י האל"ף שנגעו דס"ל דלצורך תיקון אינו בכלל איסור לא תעשון ואע"ג שאני בתשובה אחת (סי' רס"ג לעיל) חששתי להחמיר בזה אבל כאן שיש סברא להתיר ג"כ עפ"י דברי הנוב"י והא"ר דהוי רק ספק דרבנן אפשר לסמוך להקל במוחק ע"מ לתקן והוי כעין ס"ס ושרי: איברא דעדיין יש לחוש אולי דיבוק הזה הי' בפני הא' נעשה אח"כ כשכבר הי' נכתב כדינו והי' חל עליו קדושת השם וכן בדיבוק ה' יש לחוש כן אלא שבגוף הדבר אני מסתפק למה לא אמרינן דאדעתא דהכא לא קידש השם וכמו דפריך הש"ס בב"ק דף ק"י בחטאת שנאבד או שנתכפרו בעליו דנימא דאדעתא דהכי לא קידש ומשני דהתם באמת הלכה לממ"ס הוא א"כ כאן באיתרע בי' מילתא נימא דאדעתא דהכי לא קידש השם ויהי' רשאי לגוררו או לתקנו וצ"ע ולפי מ"ש בחי' למס' ב"ק דבדבר דשכיח הוי לי' לאתנויי לא אמרי' אומדנא מדלא אתני יש לדון אי אמרינן דקלקול אינו שכיח דאין פסול יוצא מבן דעת וע"ז סמכינן ריש פ"ק דחולין גבי מומר בפרט בשם הקודש דבעינין זהירות יתירה וא"כ יש אומדנא ובשלומא אם נתקלקל אח"כ אין לומר אומדנא דא"כ הפסיד למפרע המצוה שלו אבל אם נתקלקל בשעת כתיבה נראה דהוי לן למימר דאדעתא דהכי לא קידש וצ"ע וא"כ בנידון הנ"ל כיון דבלא"ה יש דעות המתירין הי' ראוי לצרף גם סברא זאת אלא דזה אי אפשר דא"כ צריכינן גם שאר האותיות מחיקה כיון דלא נתקדש ולכך נראה בנידון א' שנוגע בו הי' או יגרום ע"י קטן מחיקה או יקדור השם הזה עם עוד איזה תיבות של חול: ומה שנסתפק אי חוששין שבעת כתיבה כבר הי' נפסק מסתמא סמכינן על רוב הסופרים המצויין אצל כתיבת ס"ת מומחין הן וחזקה לחבר שא"מ מתח"י דבר שאינו מתוקן

ועיין בדברי מרן אש חיו"ד סי' רמ"ח ואם נשאר רושם אדמימיות בין אותיות הדבוקי' אם אין ממשות דיו אין קפיידא ומחששא אולי נשאר מקצת דיו יגרר גם האדמימיות ממנ"פ אם יש שם דיו א"כ צריך פירוד ורשאי כמו דפסקי' בסי' רע"ו סעיף י"א ואם לא נשאר דיו א"כ אין איסור לגרור והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה וכו': הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ער"א שיל"ת חוסט יום א' ער"ח שבט תר"ל לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב הגאון המופלג בתורה כש"ת מוה' יעקב קלוגר אבדק"ק סאנדאווע ווישנא יע"א במדינת גאליציען מכתבו קבלתי זה איזה שבועות בדבר השאלה שנשאלתי מאת חתנו הרב דק"ק וואלאווע נ"י ומעלתו נ"י הביא השאלה קצת באופן אחר וצייד בכל פרטי השאלה כשאלת חכם חצי תשובה או רובה והאריך מאוד וז"ל השאלה ס"ת ששם אלקים תחתונה של הא' נוגע בגג גם בצד ימינו כזה א מה דינו והנה באות של השם הדבוק לחבירו פסק בש"ע ביו"ד סי' רע"ו סעיף י"א ובאו"ח סי' ל"ב סעיף כ"ו יגרר ויפריד בין הדבקים ומדמחלק בסי' ל"ב סעיף י"ד בנפסק בין נעשה אח"כ ולענין דיבוק אותיות שם בסעיף כ"ו אינו מחלק משמע דהש"ע מתיר לגרור אפ"ל בנדבוק אחר כך אמנם הנוב"י מהדו"ת סי' קמ"ט כ' כיון דהב"י בסי' ל"ב מביא דעות דכשר אפילו בלא גרירה א"כ באותיות השם אם נדבק אחר הכתיבה בהכשר כיון דלדעת מקצת פוסקים כשר בלא גרירה אסור לגרור מן השם: ולפי ענ"ד אפילו חיישינן לשיטה זו הרי כ' אהעו"ז בסי' ל"ב דע"כ הטעם משום דראוי לגרור ואין בילה מעכבת א"כ אם בשם אסור לגרור א"כ שוב מעכב וצריך לגרור ואע"ג שבס' ביאור מרדכי על המרדכי השיג עליו וכ' דבספר התרומות איתא דלא משום עומד לגרור אלא משום דרואין אותו המקצת כאלו אינו הרי הוא בעצמו מסיק דזה שייך בנפסק בנקב אבל בדיבוק באות חבירו אין טעם להתיר משום פירוד אלא משום דראוי לגרור דאפילו אי האי וכתבתם דבעי' כתיבה תמה רק לכתחילה ולמצוה נאמר הא כ' התוס' בכה"ג בנידה דף ס"ו ע"ב כיון דלמצוה בעינן מעכב אם אינו ראוי וגם בכאן רשאי לגרור לקיים המצוה אפילו אם נעשה הדיבוק אח"כ ועוד משום דאם אינו רשאי הא מעכב והש"ע סתם דבין בדיבוק מתחילה ובין בסוף לעולם רשאיין לגרור אפ"ל בשם.

וכן בדין השני שכ' הרמ"א בסי' רע"ו סעי' י"א דה' שנדבקה הרגל לגגה עד שנראה כח' יגרור הרגל משמע דג"כ אין חילוק בין נעשה מתחילה או אח"כ וכ"כ בס' שערי דיעה בכוונת הרמ"א והביא שברדב"ז סי' תמ"ו כ' ב' טעמים על היתר זה בנכתב בהכשר ואח"כ נפסל דרשאי לגרוד עיי"ש ונראה דהרמ"א סובר כטעם הראשון דהרי ע"ז שמחלק הרמ"א בין דיבוק כחוט לדיבוק עב הקשה עליו החינוב"י בשם מהר"ל מפרא"ג עיי"ש בסי' ע"ה ובתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תקצ"ו דמ"ש כיון דגם חוט דק באמת דיבוק הוא ולפסול ונראה להסביר טעמו עפ"י מאי שכ' הש"ג סו"פ שבועות העדות דיש לחקור מ"ש מחמץ אחר מחמץ ומסרס אחר מסרס דחייב ומ"ש מטיל מום בבע"מ דקי"ל כרבנן בבכורות דף ל"ג דאינו אסור אלא מדרבנן ות"ל דגבי מחמץ אחר מחמץ או מסרס א"מ מוסיף על הפעולה הראשונה וגומר את מעשה הראשון משא"כ במטיל מום בבע"מ כו' ולכך גם במוחק את השם אחר שנמחק שאינו מוסיף אינו אסור אלא מדרבנן ולצורך תיקון שרי וזה נראה סברת ר"י אסכנדר"י והרמ"א דלכך אם דבוקה לגמרי והכל קורין אותה ח' אינו מוסיף ואין מגרע במחיקה ואינו אסור רק מדרבנן ולצורך תיקון שרי אבל אם הוא רק דבוק כחוט השערה ותינוק קורא אותה ה' וכשמחקה לגמרי הוא מוסף על המחקה הוי כמחמץ אחר מחמץ והוא אסור מן התורה ואע"ג דהוי ע"מ לתקן מספקא לי' לר"י אסכנדר"י אי שרי כמבואר בלשונו וא"ש וממילא נשמע כיון דטעמו משום דהוי כמו נמחק אפילו אי חיישינן לדברי

הסמ"ק דסובר אם נעשה בהכשר ושוב נפל דיו ונמחק מועיל גרירה אפי"ה לית בי' משום מוחק השם דכל כמה דלא תיקון אותה הוי כמחיקה ומן התורה בכה"ג אין מוחק אחר מוחק ולכך אפילו נעשה בהכשר ונדבק אח"כ משמע מסתימת הרמ"א דשרי למחוק הרגל: איברא דעדיין צריך טעם דהרי גם במוחק אחר מוחק מותר רק לצורך תיקון ולדעת הסמ"ק א"צ למחוק כלל אלא אדרבה כיון שנעשה בהכשר מפריד רק בין הגג והרגל וזה אינו מחיקה כלל וא"כ לדעת הסמ"ק אין המחיקה צורך תיקון ויהי' אסור אם ניחוש לדעת הסמ"ק ואכתי איך סתם הרמ"א ונראה כיון דרוב הפוסקים לא פסקו כוותי' והטוש"ע סתמו נגדו א"כ ממילא דהדין לגרור כל הרגל א"כ אפי' אי קמי' שמיא גליא כהסמ"ק עלינו החיוב לתקן ע"י גרירת הרגל ובוודאי חשיב לדידן ע"מ לתקן ושרי בפרט לפי מ"ש הש"ג דבכה"ג הוי מוחק אחר מוחק ואסור רק מדרבנן ובכה"ג שרי: והנה ראיתי בשערי דעה בסי' רע"ו שהעתיק דברי הרדב"ז ח"ב בסי' תקצ"ו שכ' כללא דמילתא שאם אחר שסיים וגמר האות כתיקונו ונתדבקה אח"כ יגרור רק הדיבוק ואם קודם תיקון או אפי' רק מספקא לי' אם קודם גמרו האות נעשה הדיבוק יגרור כל הרגל וכו' עיי"ש יראה דזה לא קאי אנראה לגמרי כעין ח' אלא דזה קאי על חילוק דין הג' באם נדבק רק כחוט השערה והתינוק קורא אותה ה' שם פסק כן ונראה לי טעמו ונימוקו חדא דהרי המג"א בסי' ל"ב ס"ק כ"ז בשם מהרלב"ח דאם נדבק כחוט השערה מאן דמתיר לגרור אינה מוחה בידו ומשמע אפי' בנעשה מתחילה וא"כ אם נעשה בהכשר יש ס"ס אם כהרלב"ח אם כהסמ"ק ועוד דעד כאן לא שמעי' דהרא"ש פליג על הסמ"ק אלא בנפל דיו ואינה ניכרת ואז הוי כנשתנה לגמרי וכשגורר הוי פנים חדשות ולכך הוי ח"ת אבל אם נדבק בדיבוק דק ועדיין תינוק קורא אותה ה' איכ"ל דגם הרא"ש מודה להסמ"ק וכן מוכח מלשון הטור באהע"ז סי' קכ"ה ובש"ע שם סעי' ח'.

ונהי דהרמ"א הביא שם אפי' בניכרת הסכימו האחרונים להקל לכל הפחות במקום עיגון ושלא לגנוז שמות הקדושים הוי כמו מקום עיגון ולכך היכא דהאות ניכר הרא"ש מודה להסמ"ק לפענ"ד ובספר גט פשוט סי' קכ"ה אות ל"ב כ' דרשאין לסמוך במקום עיגון חדא דלמא בנעשה הפסול אח"כ הדין כהסמ"ק ואולי בנדבק לאות עצמה קי"ל כדעת הרדב"ז ומהרלב"ח ורשאין לגרור ומטעם זה נראה לקיים פסק הגאון מהר"ש קלוגר זצ"ל בס' סת"ם סי' ד' שכ' באות פ"א שנדבקה היוד למטה להכשיר אם מעיקרא נכתב בכשרות ואם אמנם שלשונו שם [עיי' בהלכות תפילין סי' ד' שם] תמוה ולא רישא סיפא דמרישא משמע דס"ל כסמ"ק אפי"ה הוראתו א"ש מטעמים הנ"ל וא"כ אם נדבק רגל הה' כחוט השערה א"ש הוראת הרדב"ז דאם נעשה אח"כ יפריד בין הרגל והגג ואם הוי ספיקא אם הי' מתחילה נדבוק רק כחוט השערה לדעת הרמ"א מספיקא אין לגרוד ולדעת הש"ך מדרבנן משום מ"ע ובזה מיושב קושית מהר"ל מפראג הנ"ל ולפימ"ש יש חשש דאורייתא ואין תקנה לדעת רמ"א אלא לקדור עם איזה תיבות מלפניו או מלאחריו או לגרום ע"י קטן וזה קשה.

ועתה נבוא לנידון שלנו בדין א' שהיוד נוגע במקום שאין לה לנגוע כ' הא"ר בסי' ל"ב סקל"ג דדינו כדין הג' הנ"ל והוא שנגע בנגיע' דקה כחוט השערה שגם עתה קורין אותה א' ושכ' תקנה שיעבה הירך ויעשה מכל היו"ד ירך עיי"ש מיהו היכא דלא אפשר אין לו תקנה אלא או בקדירה או בגרם מחיקה ע"י קטן מיהו כ' המג"א שם בס"ק כ"ט דאם נגע רק בעוקץ הי' אינו פוסל דאין זה מן האות והוי רק כאות שנדבק לאות דמהני גרידה וכן הסכים עמו הא"ר ופמ"ג שם אמנם בנידון שלנו נראה דהי' עצמו נדבק בקו האמצעי ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות זהו הי' דעתי במכתבתי הראשון איברא לפי מ"ש מעלתו נ"י עתה במכתבו דברירא לי' דנעשה אחר

הכתיבה בהכשר הי' נראה לי בכה"ג נוכל לסמוך לגרור להפריד הנגיעה והדבוק שהוא אם הא' גם עתה נקראת וניראית יפה א' וכדעת הרדב"ז ושאר פוסקים הנ"ל שהבאתי לענין הא' הדבוקה כחוט השערה וכיוצא בזה כ' בתשובת זכרון יוסף סי' ב' וכ' שם דליתר שאת יעביר עליו קולמוס מחדש לאחר הגרירה כן נראה לפי ענ"ד: תשובה רב"ע עוד להרב הגאון הנ"ל ומה ששאל מעלתו ני' עוד בס"ת שב' אותיות האחרונות של השם נדבקו ע"י רוק לאחר שנכתבו בהכשר וכמה תינוקות היו מכירין שזה ו' וזה ה' וכדי לתקן הניחו ע"י תינוק גמי לח על הב' אותיות ועי"ז ניכרו האותיות לגמרי אלא שהקלף שביניהם מטושטש ומספקא למעלתו ני' כיון שא"א להניח כך דהרי האותיות נעשו ממילא והוי חק תוכות והביא שבבית אפרים הביא כיו"ב חיו"ד סי' ס"א והורה למחוק ע"י גרמא ובס' סת"ם פסק בכיו"ב קדור והנראה לפי ענ"ד הנה זה בוודאי פשוט דאסור למחוק ואפי' לש"י דמתיר למחוק שם של ח"ת מ"מ הא כבר הוכיח הבית מאיר כסי' קכ"ה דכל כה"ג לא מקרי מה"ת ח"ת אלא מדרבנן ואע"ג דנראה לי לישב קו' על הר"ן שכ' לישב הא הוי תיקון לענין שבת משום מלאכת מחשבת ותמה הא תיקון אין כאן דהא אכתי פסול ויש לישב עפ"י מה שכתבו התוס' בשבת דף ק"ו ע"א ד"ה בחובל וכו' דאפילו באיסור הנאה כיון דמחשבתו ליהנות מקרי מלאכת מחשבת ה"נ הוא סבר שמתקן בזה ודעתו לתיקונו מקרי מלאכת מחשבת אע"ג שבאמת אינו נכשרת עי"ז וא"כ אין ראי' מסוגיא דהתם מ"מ הא הרשב"א שם לא כ' כן וגם הסברא נראה כך וקרינין בכה"ג וכתב שהרי נכתב.

וגם בספר גט פשוט סי' קכ"ה ס"ק ל"ת צידד לומר כן והביא ראי' מדברי הסמ"ג ומס' התרומה ומהר"י חביב ומהרלב"ח וא"כ כיון דמה"ת כשר הוא וקדוש בקדושת השם בוודאי אית בי' לאו דמחיקת השם ותו דאפילו נקרא ח"ת נראה דאסור למחוק וכעין שכ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל סי' רנ"ו בנכתב בשאר צבעים אית בי' איסור מחיקה דשם לא כתיב וכתבתם אלא לא תעשון כן לה' וכו' ואפי' נעשה ע"י ח"ת ואע"ג דלדעת הש"ך בסי' קע"ט שם שהגויים קוראין אותו בו אינו בכלל איסור המחיקה התם שאני דרק שבעה שמות שאינם נמחקים נאמרו אבל שמו הגדול אם נחקק פשיטא דקרינין ב' לא תעשון כן לה' וכיון שלדעת הבית מאיר ורוב הפוסקים ס"ל דרק מדרבנן מקרי ח"ת וכבר כתבתי למעלה דנראה דאפילו לדעת הרא"ש וסייעתו דס"ל טיפת דיו שנפל על האות אפי' הי' נכתב בהכשר אם גורר ומתקן הוי ח"ת היינו דדווקא אם לא היתה ניכרת אחר נפילת הדיו אז נתבטל שם האות ואם גורר הוי פנים חדשות אבל בנידון דידן הנ"ל שכ' מעלתו ני' שכמה תינוקות הכירו האותיות הו' ו"ה א"כ אפשר שגם הרא"ש בכה"ג מודה לסמ"ק דלא מקרי ח"ת ובנוב"י מהדו"ק חלק אהע"ז סי' פ"ה צידד לומר דאם הקלף שחור וכ' עליו אותיות שהאותיות נראים יותר שחורים משחרות הקלף חשיב מוקף גוויל וכשר יעויי"ש וכמדומה לי שענין אותיות ס"ת בעובדא דמעלתו כך היו והנה בזה אין לדיין אלא מה שענינו רואות ואם היו האותיות נכרים על אופן זה נראה דהוי ספיק ספיקא אי כהסמ"ק או אפשר דגם הרא"ש מודה כה"ג ובפרט כיון דלדעת הרבה פוסקים הוא רק איסור דרבנן ויכולין לסמוך ע"ז וכעין שכ' הגט פשוט בסי' קכ"ה סקל"ב לענין מקום עיגון אמנם כיון דקדושת והכשר ס"ת דבר גדול נראה לי דיעביר עליו קולמוס לשמה מחדש וזה מועיל דהנה באה"ע כ' הטור דלא מהני העברת קולמוס ובש"ע שם סעי' ה' הביא גם דעת י"א דחוששין לדעת רב אחא דרק משום זה אלי ואנוהו לא מהני לכתחילה בשם הקודש ובסי' קכ"ה כ' הבית מאיר דנראה לו מסברא דלענין ח"ת איכ"ל דלכ"ע מהני הע"ק דלא כס' התרומה וכן יש להסביר לפי מ"ש הפרישה בסי' קל"א טעם למה אינו מועיל העברת קולמוס דכיון שכבר נכתבה מה יועיל אם כותב שוב עליו לא

נתבטל כתב התחנות והוא עיקר ולא קרינין ב' וכל לה אבל אם חקק הא אמרינין דחקיקה לא מקרי כתיבה וא"כ כשכותב עליו שפיר מקרי וכתב לה ונראה לי ראי' גדולה לדבריו מדברי הטור בסי' רע"ו שכ' ואם יש דיבוק יש לגרור בקדושת השם והוא מעותק מלשון הרא"ש בתשובה כלל ג' והלשון קשה הרי הטור פסק דהעברת קולמוס לא מהני וע"כ כבית מאיר (ולכל הפחות יש להוכיח מלשון הרא"ש והטור לענין חשש כתיבת שם שלא כסדרן מועיל העברת קולמוס כסדרן דהרי האותיות כתובות כדינו אלא דלדעת האומרים דבעינין בכסדרן הוא עפ"י זוהר שתמשוך קדושת אותיות השם משלפניו על של אחריו וכוונה ההוא איכ"ל דגם בסוף סגי) והנה המג"א בסי' ל"ג סק"ז כ' דהשחרת הרצועות אם נשארו שלא לשמה והשחיר אותם שנית לשמה מהני והביא ראי' מאה"ע סי' קל"א והמפורשים תמהו עליו שהביאו ראי' לסתור ות' הדגו"מ וכ"כ בנוב"י סי' א' דס"ל כיון דגוף הדין דבעינין השחרת הרצועות לשמה איכא פלוגתא לכך אם מעביר פעם אחרות לשמה הוי ס"ס עיי"ש ולכך בנידון שלנו אם היו האותיות נכרין מעיקרא קודם נתינת גמי ע"ד שכתבתי לעיל יכול לסמוך על הסמ"ק וסייעתו דבכה"ג איכ"ל דהרא"ש מודה לו כדלעיל ויעביר עליו קולמוס מחדש אמנם אם לא היו נכרין האותיות של השם קודם נתינת הגמי א"א להכשיר דכבר סתם הש"ע כהרא"ש ודלא כהסמ"ק וגם אין למחוק דלענין מחיקה גם שם הנחקק אסור למחוק ולאבד ואין תקנה אלא כמ"ש האחרונים או ע"י גרם מחיקה או ע"י קדירה אם איזה תיבות של חול וזה נלפע"ד דעדיף ומעלתו נ' יבחן הדברים ויעשה כהסכמתו דברי וכו' הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רע"ג עוד להגאון הנ"ל וע"ד השאלה שבס"ת נמצא אות כ' על מקום הגרד ונפסק בנקב ואינו ידוע אם כי קודם כתיבה או אח"כ ואינו פוסל כהכרעת הש"ע באו"ח סי' ל"ב סעי' ט"ז וכבר הביא מעלתו נ' דברי הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קי"ט דבכה"ג הוי ס"ס להקל ושרי' אלא שמעלתו נ' חשש אולי כאן שהי' גוררין הקלף גרירה רבה מאוד ונעשה כגלד אזיל לי' חזקה דמעיקרא אזלינין בתר השתא ולפי ענ"ד חזקה הראשונה נשאר בתוקפה דחזקה אומן בקי באומנתו ונזהר בו וכמ"ש הפמ"ג ביו"ד סי' מ"ו ושלא בכוונה אין פסול יוצא מבן דעת ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' כ"א ג"כ כתב סברא זאת וא"כ ה"ה דהוי חזקה דלא קרע את הקלף בגרד ותו דחזקה הראשונה עצמה מחזקה דרק מה שהי' מוכרח לגרוד גרד לא יותר והקלף נשאר בחזקת שהי' כשר לכתוב עליו וזה לא איתרע בגרידה ועדיין הוא בחזקת כשרות והשתא הוא דאיתרע: ואמנם אפילו לא הי' חזקה דמעיקרא אלא חזקה דהשתא כבר כתבתי דיש לן לומר דרוב מצויין אצל כתיבת ס"ת מומחין דלאו דווקא בשחיטה דכ"ש בשאר דברים דאמרינין כן וכמ"ש הרא"ש בפ' גיד הנשה סי' י"ט בשם הראב"ד וכיוצ"ב פסק הרמ"א ביו"ד סי' ר"א סעי' ד' כהתשב"ץ דרוב המצויין לעשות מקוה מומחין הן וגם לענין מלמד כ' כן המרדכי בפ' מי שמת אות תרכ"א ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס בחיו"ד סי' רמ"ד לענין מילה וא"כ הרוב מסלק חזקה דהשתא כמו דמסלק חזקת איסור בשחיטה וכ"ש הוא ואפילו הי' שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקה הא זה רק מדרבנן ובדרבנן סגי בחד ספק דלמא כשר בנקב ואפילו הי' מעיקרא ובלא"ה הא כתבו הראשונים שם בשחיטה דלא אמרינין בכה"ג סמל"ח והרשב"א בתוה"ב הארוך ריש ה' שחיטה האריך בזה: ובאמת הא דפשיטא לי' להב"י דבניקב י"ל דאינו פסול משום מוקף גוויל קשה לי דבפ"ק דמגילה בירושלמי הלכה ט' מדמה שם נקב לעירוב אותיות ונהי דשם משמע דאפילו אם נעשה הנקב אח"כ פוסל ובוזה ע"כ ש"ס דידן חולק מיהו זה יש לדחוק אולי הפי' בירושלמי וניקב נקב היינו מעיקרא או דחייש אולי הי' הנקב מעיקרא ורב לשיטתו דס"ל בקידושין דף ע"ט דאלים לי' חזקה דהשתא דהרי בוגרת

לפנינו ואפשר דלא ס"ל להירושלמי דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין וכן מוכרח לכאורה בירושלמי דאל"כ איך קאמר דאשיאן סובר כר"י ודוחק לומר דסובר כר"י ועדיף מיניה דאפילו בסוף פוסל וא"כ הרי אשיאן דלא כר"י: וראיתי בקרבן עדה שכ' שהרשב"א לא ראה דברי הירושלמי במגילה וחלילה לומר כן ואני מצאתי שהרשב"א עצמו בתשובה סי' הרי"א מביא הירושלמי דמגילה ואפי"ה סובר כפירושו וע"כ דצ"ל כנ"ל ועכ"פ מוכח מהירושלמי דנקב מעיקרא פסול וע"ז לא מצינו דהש"ס דידן חולק וצ"ע ועכ"פ לדידן דקי"ל רוב מצויין בוודאי אין חוששין ומעלתו כ' לחלק דמרשות לרשות לא מחזקין הנה זה לא מצינו רק לענין ממון אבל איסור דקאי על הגוף דאיתרע לא שמענו לחלק דהבשר גם החלב למאן דאוסר אין חילוק בין רשות לרשות: עוד האריך מעלתו בדברי הר"ר יונה בנמצא גף שבור ולפי ענ"ד אפילו נימא כהר"י טעמו וסברתו דס"ל דתלינין ריעותא ברוב הזמן יותר ממה דנימא דנעשה במיעוט הזמן דלאחר שחיטה דכל החשש מצד רוב הזמן כאן בס"ת רוב הזמן לאחר כתיבה ועוד דאפילו נימא דטעמו דר' יונה משום דס"ל כקושית התוס' בחולין דף י"א מנ"ל בחזקה דאיתרע ות' התוס' דבנגע ג"כ איתרע וס"ל כמו שכ' הר"ן רפ"ק דנדה דהא דהוכיחו התוס' שם דגם בספק טומאה ע"ה לענין למפרע אזליזון בתר חזקה הוא משום דעל למפרע לא איתרע וא"כ ה"נ לפי פרש"י בחולין ראי' מנגע מן למפרע ושם ליכא ריעותא אבל מכאן ואילך ס"ל דלא אזלינין בתר חזקה דאיתרע דאין ראי' מנגע ובזה מיושב מה שמקשינין עליו ממה דמתיר חלב דעל למפרע ליכא ריעותא מ"מ אפילו נימא כן הוי ספק וא"כ שוב הוי בנידון שלנו ס"ס נמי שכתב הנוב"י ועוד דהפמ"ג בפתיחה לטריפות כ' דרק מדרבנן סגי בחזק ספק וכדלעיל ומצד כל הטעמים הנ"ל נראה פשוט דס"ת הנ"ל כשר והנראה לפי ענ"ד כתבתי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רע"ד יום ו' עש"ק לסדר בהר שנת תרל"ח פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכ"ט לאהובי חתני הרב המאודה"ג המופלג מו"ה יעקב פראניר נ"י אבדק"ק אדא יע"א מכתבך קבלתי שבוע זאת ומה ששאלת אותי בס"ת שהלמ"ד מן השם שבשיטה תחתונה הולכת לתוך ק' של אלקיך שבשיטה העליונה ועי"ז נראה הך' כמו ה' ונראה לך להתיר לגרור מקצת מן הך' העליונה שהוא מן הנטפלים שאינו אסור רק מדרבנן ולגרור מקצת ממנה הוא רק חצי שיעור וכ"ש ליש אומרים הוא רק מדרבנן בשאר איסורין והוי תרי דרבנן ואפשר להתיר לצורך תיקון הס"ת עכ"ל בקצרה לדעתי פשיטא לי דחצי שיעור אסור בכל התורה כולה ואפי' בשבועה דבדה הוא האיסור מלבו ויש היתר בשאלה אפי"ה ח"ש אסור כמ"ש הר"ן רפ"ג דשבועות דכיון דהגמרא מסיק הטעם דחזי לאיצרופי וזה שייך בכל האיסורין קי"ל בש"ע יו"ד בה' שבועות ובלא"ה אפילו למ"ד דבעלמא א"ש דרבנן כאן לענין מחיקת השם כתב בס' בני יונה דבוואי אפילו מקצת מן השם אסור דהרי בע"ז ילפינין מקרא דחייב לשרש אחרי' כל שורש ואף מקצת מע"ז וע"ז נאמר הלאו לא תעשון כן ל"ד אלקיכם למחוק אפילו מקצת מהשם ואפילו ח"ש אסור כאן לכ"ע ועוד הנוב"י מהדו"ת סי' קס"ט בחיו"ד כ' סברא גדולה דמקצת לא גרע מנטל להשם כיון דקי"ל דהנטפל מלאחריו אסור למחוק הה"ד דמקצת ג"כ אסור ואין זה תרי דרבנן אלא חד דרבנן.

ולכאודה דרשאי למחוק הך' משום דכבר הוא מחיקה ועומדת כמו דקי"ל ביו"ד סי' רע"ו דאם רגל של הה' דבוקה למעלה לגמרי רשאי למחוק דכבר הוי כנמחק וזה ילפינין במס' סופרים ובש"ג בסוף פ' שבועות העדות האריך בזה אלא דגוף הדין אינו ברור דאפילו אם הולך האות לתוך הד' כ' המג"א בס' ל"ב בס"ק מ' דיש מתירין ואפשר בנידון דידך נשתנה האות לגמרי

ותינוק דלא חכים ול"ט אינו יוכל לקרותו ואפילו אם נכתב תחת כ' ה' גם כן אינו נשתנה השם לגמרי כי אפשר לקרותו בה' ומכח זה לא ידעתי שום תקנה לא לקדור עם שאר תיבות כמ"ש איזה אחרונים דזה דווקא אם הפסול בשם משא"כ כאן ואפשר דע"י הגרמה דהיתר דהיינו ע"י תינוק שהתיר בתשובת בית אפרים סי' ס"א ונהי דהנוב"י נראה דפליג כמבואר בפ"ת סי' רע"ו ס"קט (ועיין בפ"ת ס"ק י"ט) באות הנטפל אפשר להתיר וגם זה קשה ולדעתי יכולין להמשיך הל' באלכסון ולעשות הו' שעל הל' עבה כדי שתמשוך הו' לחוץ לאות הך' ולא תדמה הך' לה' כן נראה לי אם סופר מומחה יוכל לתקן על אופן זה ולא יצטרך לסלק כל היריעה כן נראה לפי ענ"ד דברי חמ"ך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאוווע תשובה עה"ר בעזה"ת חוסט אור ליום ג' פ' ראה תרל"ו לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב הגדול המופלא ומופלג בתורה כש"ת מוה' יהושע ברוך רייניטץ אבד"ק טשעטשוויץ יע"א. מכתבו קבלתי וגם הקונטרס ששלח לי פר"מ נ"י ואם אמנם שאין לי פנאי ומעלתו נ"י ביקש ממני להשיב לו ועד מהרה יריצו דברי לזה לקחתי מעט פנאי וראיתי בהם דברים נכונים וישרים למוצאי דעת ובאגרת שכ' לי מעלתו נ"י עיקר הפלפול על מ"ש בתשובת מהרי"א סי' רפ"ז ולזאת אמרתי להשיב בקצרה בענין הזה הנה בדין דיו ע"ג דיו איתא בתשובת חינוך ב"י סי' ע"ב באחד שכ' פסוק ויאמר ה' אלקים אל הנחש והשמיט תיבת אלקים ומספקא לי אם קידש תיבת אל או לא ופסק שם דאסור להעביר קולמוס דאולי קידשו והוי כמחיקה והביא רא' מדברי הש"ך בסי' רע"ו ס"ק ו' ואם לא קידשו מעיקרא לא מהני העברת קולמוס כמ"ש הש"ך בס"ק ב' ובאמת הראי' שהביא מס"ק ו' דהוי כמוחק תמוה כיון דבס"ק ב' כ' דאינו מועיל שוב א"א לו בס"קו להקשות דיעביר עליו קולמוס ובלא"ה שם בסק"ו דמיירי בדיו ע"ג זהב דהוי כדיו ע"ג סיקרא דחשבינן בגיטין דף י"ט דחשוב כמוחק משא"כ בדיו ע"ג דיו מפורש שם בהיפוך ובלא"ה תמוה הדבר לומר שבזה שהוא מיפה הכתב שיתקיים יותר יהא חשוב כמחיקה וגדולה מזו כ' הנוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' קפ"א דאפילו צבע על צבע אחר כל שהוא לנאותו א"א לומר שהוא בכלל ואבדתם את שמם ול"ת כן לה' אלקיך וכן פסק מרן הגאון בעל חת"ס ז"ל בחיו"ד סי' רנ"ו וכן פסק בפ"ת ביו"ד סי' רע"ו ס"קו: אמנם בתשב"ץ בח"א סי' קכ"ז שהביא ג"כ הגאון מהרי"א שם כ' בדרך ספק דאפשר לומר דאפילו דיו ע"ג דיו הוי כמוחק והוא עצמו שם הקשה א"כ מאי פריך בגיטין דף נ"ד דלעבור עליו קולמוס הא הוי כמוחק ות' דסתמא פסול מהדין דהרי אמרו שם כל ס"ת שלא נכתבו האזכרות לשמן אינה שוה כלום וא"כ מותר למחקו כמו שתי' מעלתו נ"י ותימה על מהרי"א הנ"ל שהביא דברי התשב"ץ ואפי"ה קשיא לי כנ"ל ובאמת שם בתשובת מהרי"א הביא בקצרה רק בר"פ וכך הקשה מעלתו נ"י דמדיו ע"ג סיקרא אין רא' ובפנים בתשב"ץ באמת צידד בכל זה ועפ"י האמור מבואר מה שתי' עוד מעלתו נ"י שאפילו מוחק ע"מ לתקן אסור בשם אפי"ה אם מתקן מיד ע"י המחיקה מותר והוא סברא ישרה וכן הביא בפ"ת ביו"ד סי' רע"ו ס"קט בשם ספר משנת חכמים כן וכ"כ בש"ג ספ"ד דשבועו' אבל לישב דיעות פוסקים הנ"ל אינו מספיק שהרי החינוך ב"י ותשב"ץ הנ"ל ס"ל דאפילו אם מתקן מיד ע"י המחיקה איכא חשש מוחק השם (ומ"ש מעלתו נ"י במכתב האגרת אם כתב העליון אינו כתב לא חשיב מוחק לא מסתבר לי דנהי דאינו כתב הואיל וכבר הי' כתב מ"מ אפי"ה מקרי ביטול דדבר אחר ניתן עליו על כתב התחתון וכן נראה מבואר מדברי התשב"ץ הנ"ל): ולי הי' נראה לומר כיון דהדבר מצד עצמו קשה להבין כדלעיל איך יקרא זה מעביר דיו ע"ג דיו והאירו האותיות עי"ז יותר יהא חשוב כמחיקה כקושיא דלעיל ונראה לי

להסביר דכיון דכבר כ' השם באופן שהוא כשר ואם מעביר עליו קולמוס אח"כ הדיו ההיא אינה מצוה אלא רשות וכשם שאמרינן אפילו למ"ד מצות אין מבטלות זו את זו אבל רשות או מצוה דרבנן מבטלת מצוה דאורייתא ה"נ הדיו העליון שהיא רשות מבטל הכתב התחתון שהוא מצוה וממילא כיון שנתבטל הוא כמוחק ולפי"ז אמרתי דלר"י דס"ל דמב"מ לא בטל כיון דעצמות שווין ואדרבה אחד מחזק לחברו ולדידי' אפילו רשות למצוה אינו מבטל אם הוא מב"מ ולכך ר"י לשיטתו פריך שפיר בגיטין ולעבור עליו קולמוס ולקדשו אפילו אי נימא סתמא כשר מן התורה לית בי' חשש מחיקה משום דמב"מ אינו מבטל אלא מחזק אחד לחברו והתשב"ץ והחינוך ב"י כתבו זה רק לדידן דקי"ל מב"מ אם אינם תרווייהו עולין מבטלין זה את זה וא"כ ה"נ: ואעפ"י שכתבתי סברא להסביר דברי התשב"ץ הנ"ל מ"מ נ"ל דאפילו לדידהו היינו דווקא אם אין הכתב העליון מועיל ומיפה כתב התחתון אבל אם הכתב התחתון כבר ישן ומיושן וזה הכתב העליון מהדרו ובא להנאותו והידור מצוה דאורייתא ולדעת רש"י ריש פרק לולב הגזול אפילו בדיעבד מעכב לפעמים ההידור כמבואר שם בכפ"ת לישב קושית תוס' וכן הוא בחידושי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל וא"כ שניהם מצוות ומצוות אין מבטלות זו את זו ובמצות שוות נראה דאפילו רבנן דהילל מודים כמו דאמרינן תרווייהו עולין נינהו ובכה"ג לכ"ע אם מעביר קולמוס כדי ליפותו לית בי' משום מחיקה וכמו דקי"ל באו"ח בסי' ל"ב סעי' כ"ז בשם תה"ד דכדי ליפות מותר להעביר הקולמוס אפילו בתפילין ובשע"ת כ' שם דתשב"ץ חולק ע"ז ולפי ענ"ד כמ"ש דאין כאן מחלוקת וכל הנ"ל כתבתי בדיו ע"ג דיו היכא דשניהם נכתבו לשמה העליון והתחתון: ועתה נבוא לחלק השני באם נכתב התחתון שלא לשמה דאיתא בגיטין דף כ' דתליא בפלוגתא אם מועיל העברת קולמוס וכן הוא באה"ע סי' קל"א הביא דיעות בזה וראיתי בקונטרס של פר"מ נ"י שהחזיק בדברי הפוסקים המובאים בס' גט פשוט סי' קכ"ה דאפילו למאן דס"ל בעלמא לענין לשמה דמועיל העברת קולמוס מ"מ אם הכתב התחתון מעדים פסולים או שנכתב במחובר בכה"ג איכ"ל דגם לר"י אינו מועיל ומעלתו נ"י הביא ראיה לזה מקושית המהרש"א ומהר"מ שיף בגיטין דף י"ט בתוס' ד"ה דיו ע"ג דיו שהקשו לפי תי' התוס' דהיכא דהעליון נכתב לשמה מקרי כתב א"כ איך אסרו שם בעדים שאינם יכולים לחתום להם למטה בסיקרא וע"כ כתירץ מהר"ם שיף דדווקא לענין לשמה מועיל זה דלענין לשמה סגי הן בתחילתו והן בסופו ולכך מועיל משא"כ היכא דיש פסול במכתב התחתון מצד עצמו ובאמת גם אני צידדתי כן בחידושי שם: אלא דקשה לי דאם נימא דאפילו בכה"ג שהכתב עצמו נכתב לשמה אינו נחשב הכתב העליון דכתב העליון לא מקרי כתב כיון דכבר כתוב ועומד וכעין דאין איסור חל על איסור וקדושה חל על קדושה אלא לענין לשמה מועיל הכוונה האחרונה דא"כ עיקר ההכשר ע"י כתב התחתון וקשה איך יועיל זה הא קי"ל מדכתיב וכתב ונתן דבעי' שלא יהא מחוסר שום דבר בין כתיבה לנתינה אפילו אם מחוסר רק קציצה בין כתיבה לנתינה הגט בטל כדקי"ל באה"ע"ז סי' קכ"ד וא"כ בין כתב התחתון לנתינה הא מחוסר תיקון שיעשנה לשמה וא"כ פסול הכתב מן התורה ומאי יועיל הכתב העליון וע"כ דבכה"ג בכותב כתב העליון לשמה אמרינן דכתב העליון הוא כתב הגט ובה מתכשר וא"כ עדיין נשאר קושית המהר"ם שיף הנ"ל.

ולכאורה ה"ל לומר דבסברות הנ"ל פליגו ר"ח ור"א בר יעקב בגיטין דף כ' דלר"ח ס"ל אליבא דר"י כתב עליון כתב היכא דכותב לשמה לפי תי' התוס' אמנם לר"א ב"י דס"ל דאפילו לרבנן אינו פסול אלא משום ואנוהו וקשה אי כתב העליון כתב ובו נתכשר והוא נאה מאוד למה לא נקרא ואנוהו בשלמא אם נימא כתב העליון אינו כתב גם לר"י אלא שמועיל להכשיר כתב

התחתון שהי' פסול מעיקרא ועכשיו מכשירו כיון שהי' עליו שם פסול אינו נאה להכשירו אבל אם באמת כשר רק בכתב העליון והוא כשר מתחילתו ועד סופו נראה דחשיב ואנוהו ג"כ ובאמת לא קאמר ר"א ב"י אבל הכא בגט כשר לכ"ע אלא אמר אבל הכא לא ואיכ"ל דבאמת פליג על ר"ח וסובר קושיא שלי לאמת דבגט יש לפסלו מדכתיב וכתב ונתן וא"כ גט אינו דומה לס"ת דס"ת אפילו מחוסר תיקון אין בו פסול ואינו פסול לרבנן רק משום ואנוהו ור"י ס"ל דגם משום ואנוהו אין לפסול אבל לענין גט איכ"ל לר"א ב"י פסול לכ"ע אפילו לר"י כיון דס"ל כתב העליון אינו כתב גמור כיון שהי' כבר כתוב ועומד ורק לענין לשמה דמועיל אפילו מקצת כתיבה ומקצת כתיבה מיהו נקרא אבל העיקר הכשרו בכתב התחתון וא"כ בגט דבעי' וכתב ונתן שלא יהא מחוסר בין כתיבה ונתינה איכ"ל דאפילו לר"י פסול ובזה מוכן היטב דברי ההמ"ג בפ"ג מהלכות גירושין דכ' דבגט לכ"ע פסול להעביר עליו קולמוס ותמהו עליו שהוא נגד הש"ס ולהנ"ל יש להסביר סברתו וא"ש: ועכ"פ לענין להעביר קולמוס על גט הנכתב במחובר איכ"ל דגם לר"י לא מהני וכמ"ש מעלתו נ"י וכמו שהביא ג"כ מגט פשוט סי' קכ"ה ומיושב שפיר קושית חמיו הגאון זצ"ל וכמו שכתבתי ולענין ח"ת דג"כ תליא בזה קשה לפי מ"ש הרמב"ם בפ"ט מכלי המקדש דהי' על הציץ כתוב בדיו קודש לה' וגם נחלק מצד הפנים בחקיקה וכמ"ש הכ"מ שם ב' מדכתיב בקרא ויכתבו עליו מכתב פיתוחי חותם קודש לד' וא"כ קשה מאי פריך בגיטין דף כ' מציץ דתניא דחקקו בו כדינרי זהוב ומאי קושיא דנהי דחקיקה לא מקרי כתב מ"מ מאי דכ' בדיו שפיר מקרי כתב ומנ"ל להקשות וכבר העיר בזה בגט פשוט הנ"ל וצ"ע: ומה שפלפל מעלתו נ"י על הקושיא הנדפסת משם הגאון מוה' עקיבא איגר זצ"ל דלתוס' משום דכתב השני לשמה מקרי כתב לא תיקון א"כ מאי פריך בשבת דף ק"ג דלר"י יהא חיוב בכתב ע"ג כתב ומאי קשיא דלמא ס"ל כרבא ומלתא דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ ולדעת מהרי"ט בכה"ג כיון דהוקל האיסור עי"ז לא מהני וא"כ לא חשיב תיקון ופטור ומאי פריך ובאמת השעיה"מ בפ"ג מנדרים הוכיח דתוס' ס"ל כמהרי"ט: אמנם לפי ענ"ד נראה לפי מ"ש התוס' בביצה י"ב גבי מבשל גיד הנשה בחלב דהוא רוצה לאכול כזה הוי צורך קצת ותיקון ולכאורה דברי תוס' הנ"ל סותרין לדברי התוס' שכ' בשבת דף ק"ו ע"א בשורף דבר האסור בהנאה כדי ליהנות ממנו חשיב מלאכה הצריכה לגופה אבל מקלקל הוא ונראה דהתם מיירי בשוגג ולכך לא מקרי תיקון אלא קלקול שהרי אין רצונו לאכול איסור אלא שטעה אבל בביצה דמיירי לענין מלקות וע"כ היינו במזיד וכיון דבמזיד רוצה ליהנות ממנו באיסור הוי מלאכת מחשבת וחייב עלה בשבת וא"כ שפיר פריך בשבת דף ק"ג דכתב ע"ג כתב פטור דמיירי בין בשוגג בין במזיד וא"כ קשיא כיון דכתב העליון כתב או תיקון אע"ג דעל פי הדין לא מהני מ"מ לדידי' הוי מלאכת מחשבת כן נראה לפיענ"ד ואחתום בברכה וכו': הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רע"ו בעזה"י חוסט יום ב' לסדר שלח שנת תרל"ז לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' משה סג"ל פאלאק נ"י האב"ד לעדת היראים דק"ק באניהאד: מכתבו קבלתי וכו' נשאלתי לחוות דעתי באחד שכותב ס"ת לעצמו ובתחילת הכתיבה אמר שהוא כותב התורה לשם קדושת ס"ת והאזכרות לשם קדושת השם ושכח לקדש שם אלקים והפוסקים חולקים בזה ולדעת הטו"ז בסי' רע"ד כיון שאמר בתחילה שכותב כל האזכרות לשם קדושתם בדיעבד סגי אם שכח ובס' מלאכת הקודש האריך לחלוק דלא מהני מה שאמר בתחילה ומספקא לי' למעלתו נ"י אם רשאי להחמיר כיון דע"י חומרא זו אתא לידי קולא שצריך לגנוז יריעה שלימה שיש בה כמה שמות ומעלתו נ"י חקר עוד כמה חקירות אי כל האזכרות בעי' לשמה ואם זהו הוא דאורייתא או דרבנן ולפינו יבואר אי"ה ובגוף

הדבר שהוא פלוגתות הפוסקים אין אני רוצה להכריע ואינני כדאי להכריע ובפרט שרוב האחרונים החמירו בזה וגם בספר ברכ"י בסי' רע"ו הסכים כן להחמיר ולא באתי אלא לכתוב דעתי את שנראה לי בשורש הדברים: הנה הפרמ"ג באו"ח סי' נ"ב סעי' ל"ב מצדד ג"כ לומר שהוא רק מדרבנן ובס' קרית ספר פ"ח מתפילין כ' שהוא רק משום ואנוהו ולכאורה נ"ל ראי' מדברי הירושלמי דמן התורה בעי דבירושלמי פריך על הא דאמרו חכמים אם צריך לכתוב השם והי' דעתו לכתוב יהודה וטעה ושלא לכתוב ד' ואמרו חכמים דאין השם מן המובחר והקשה בירושלמי איך שייך אינו מן המובחר ות' דלדברי ר"י קאמר והובא ג"כ דברי הירושלמי ברשב"א גיטין דף כ' ותי נימא דכתיבא השם לשמה הוא רק משום ואנוהו מאי פריך וע"כ דגוף הכתיבה של שם בוודאי בעי' לשמה וכוונת קרית ספר הוא דווקא בכותב סתמא וס"ל דסתמא לשם לשמה הוא ולכך ברצה לכתוב יהודה דווקא בכה"ג וודאי פסול מן התורה רק בגט אמרינן בפ"ק דזבחים דסתמא אשה.

לאו לגירושין קאי ובתוס' מנחות דף מ"ב יש ב' תירוצים בזה משום דק"ל למה אצטרך למעט גוי מוקשרתם עיי"ש והסכימו הראשונים: והאחרונים דסתמא פסול בס"ת. ובאמת גוף הקושיא של התוס' קשה לי הא אצטרך כגון שאמר הגוי בפירוש שכותב לשם קדושת ס"ת או קדושת השם וא"כ דברים שבלב אינם דברים וכו' הר"ן בנדרים דף כ"ח דאפילו אצל אונסין אם אומר בפיו דנדר לעולם אינו מועיל המחשבה לבטל דדברים שבלב אינם דברים ואפשר דהחשש דלמא אמר בפיו בחשאי לבטל ויש בזה פלפול ואין כאן מקומו ונראה דהיכא דבעי' לשמה בכה"ג דברים שבלב הוי כמו דברים דנהי דלא חשיב לבטל הדיבור מ"מ גם לשמה אינו.

ועדיין קשה הא קי"ל ביו"ד סי' קי"ח דהיכא דגוי לא מתהני מהחליפין לא נחשד שעושה כדי לקלקל ולמה ניחוש כאן שמא אמר בפירוש ונראה דדווקא מעשה אמרינן דלא עביד היכא דאין לו הנאה אבל שב ואל תעשה דהיינו שיכתוב סתמא ולא יחשוב לשמה שפיר איכ"ל דחיישינן וא"כ שפיר הקשו התוס' כיון דסתמא פסול למה אצטרך קרא דוקשרתם.

והכ"מ באמת כ' דאם מצד לשמה הוא רק ספק חשש משא"כ בקרא דוקשרתם אמנם מאיזה קרא ילפינן דבעי דווקא לשמה וסתמא פסול זה אינו מבואר והנה הרמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' הביא דילפינן מקרא דועתה כתבו לכם ודרשינן לכם לשם חובתכם והריטב"א שם כ' דכל דבר שבקדושה כגון כתיבת ס"ת פשיטא דבעי לשמה ולא צריך קרא על זה ובמנחות דף ל"ד אמרינן דילפינן כתיבה מכתובה מסוטה או מגט ואין גז"ל שלמחצה דאע"ג דבקדשים אמרינן בפ"ק דזבחים דסתמא כשר היינו כיון שכבר הקדיש בפה אבל אם אינו מקדיש בפה כמו כתיבת ס"ת או האזכרות נראה דלא שייך סתמא כשר וכיון דילפי' כתיבה כתיבה דבעי' לשמה או מלכם וכן אצל מלך ישראל כתיב וכו' לו את משנה התורה נראה פשוט דבאזכרות דאיכא קדושה יתירתא דשבעה שמות אינם נמחקים וקדושים יותר משאר תיבות שבס"ת בוודאי בעי' לשמה בפני עצמם וכמו דקי"ל באו"ח סי' ל"ב: ובשאגת אריה סי' מ"ז האריך בזה דאם נתעבד לשמה לשם מזוזה אסור לכתוב עליו ס"ת דהיא קדישתא יתירה ובעי' לשמה יותר ממזוזה א"כ כ"ש בכל שמות הקדושים שאינם נמחקים בוודאי בעינן לשמה בפני עצמם ושם האזכרה כיון דילפינן מקרא דס"ת בעי' כתיבה לשמה כ"ש מאי דקדיש טפי כגון האזכרות בוודאי בעינן לשמה בפ"ע כן נראה לי א"כ כל השמות בכלל [וכן אלקים] וכן נראה דבעי' מן התורה לשמה ובשמות הקדושים בעינן נמי לשמה מצד יראת ה' כמו דילפי' דאסור להוציא שם שמים לבטלה מקרא דאת ה'

אלקיך תירא וגם מקרא דאם לא תשמור וכו' ליראה את השם הנכבד והנורא כדאיתא בתמורה דף ד' והתם נמי נראה דמצד יראת ה' צריך לכוין בשעה שכותב את השם הקודש בחיל ורעדה שלא יקלקל את השם כן נראה לי וא"כ אם לא אמר בתחילה שכותב לשם קדושת השם פסול מצד טעם הא' אבל מצד זה הטעם משום יראה צריך להיות כותב לשמה בשעת כתיבה ממש ואפשר דגם משום יראה הוא רק חיוב מצוה דאת ה' אלקיך תירא אבל פסול לא הוי: ועכשיו נבוא לפלפול הטו"ז והחולקים עליו דהטו"ז כ' בסי' רע"ד דברי הסמ"ק וגם דברי התוס' בע"ז דף כ"ז דיש לומר בתחילת כתיבת ס"ת שהוא כותב לשם קדושת ס"ת והאזכרות לשם קדושת השמות וכו' הטו"ז דנפ"מ אם שכח לקדש שם אם אמר בתחילה כשר וע"ז חלקו עליו ולפי ענ"ד גם מדברי הטו"ז אינו מוכרח כלל זה הדין דהנה מסברא אינו מוכן מה יועיל שאומר בתחילה שהרי אין אדם מקדיש דבר שלב"ל ואינו בידו עתה לכתוב השמות עד שיבוא מקומם וע"כ נראה דהטו"ז לשיטתו בסי' רע"ו ס"ל דצריך להקדים ולומר קודם כל שם ושם שיכתוב יאמר בפיו שכותב לשמה ולא סגי במחשבה בעלמא וע"ז שפיר אמרינן דאם אמר מתחילה בפירוש בפיו מועיל אח"כ בכל שם ושם מחשבה בדיעבד כדאמרינן בריש זבחים דכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה: ולכן מדברי הסמ"ק ותוס' הנ"ל אין ראי' דלפי הנראה בתוס' יש ב' תירוצי' אי סתמא כשר בשמות וכבר כתבתי לעיל בשם הריטב"א דשמות הוי כמו קדשים אע"ג דבקדשים אמרינן בסתמא כשר היינו משום דסתמא כבר הקדיש וא"כ ה"נ אם כבר קידש כל השמות מעיקרא אז מועיל הסתמא לכ"ע לכל הדיעות וא"כ גם בנידון הנ"ל אם בשעת כתיבת השמות ידע שהוא שם וחשב לשמה אם מעיקרא בתחילת הכתיבת ס"ת אמר שכותב כל האזכרות לשמה) מועיל.

אבל אם כתב רק סתמא דנימא דסתמא (ג"כ) לשמה קאי לפי הסכמת רוב הפוסקים לא קי"ל הא דחשב בסתמא (דיועיל) ואין סמך מדברי הסמ"ק והתוס' דאיכ"ל דהם (נמי) קאי (ס"ל) סתמא פסול ורק באופן הזה (כנ"ל) מודים דכשר ואפשר לא פליגו רוב פוסקים עליהם ומ"מ האחרונים בס' מלאכת שמים וקסת הסופר כ' דע"כ בסתמא אין לסמוך על זה אלא א"כ בשעת הכתיבה ידע שהוא שם וחשב לכתוב השם אלא שלא הוציא בפה מהני מה שאמר בתחילת הכתיבה ולצאת ידי כ"ע צריך לסלק היריעה ההוא.

אמנם מה שהעיד הסופר הזקן שיש לחוש בזה בכל ס"ת שהסופרים עושין כן (הנה) לענין קריאה בס"ת שהרבה פוסקים סוברים כתשובת הרמב"ם כמבואר בב"י סי' רע"ט וא"כ הוי ס"ס ורשאין לקרות בהן אפי' לפי דבריו מ"מ לענין מ"ע של כתיבת ס"ת או במקום שיש ספרי תורות אחרים הידועים שנכתבו כדין אין לקרות בהן לא משום חומרא אלא משום שכך הסכימו האחרונים וקי"ל כבתראי ואע"ג שצריכין לגנוז היריעה מ"מ הרי כך צוותה התורה דניזול בתר רובא ודהלכה כבתראי.

ומה שהעיר עוד דידוע דבין שם לשם באו בני אדם אל הסופר ועי"ז הסיח דעתו אי חשיב כמתעסק הנה זה אינו יודע רק הסופר בעצמו אם בשעת כתיבה ידע שכותב השם אלא שכ' סתמא או כתב רק כאלו ה' כותב תיבה אחרת והוי כמתעסק דהיינו בה' צריך לכתוב שם חל והסיח דעתו ככותב תיבת אל שאינו שם בכה"ג וודאי דלא מהני אפי' אמירתו בתחילתו קודם שהתחיל לכתוב שיכתוב האזכרות לשמה והנני חותם בברכה המשולשת דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה רע"ז להרבני המופלג בתורה החרוץ ושנון כש"ת מוה' משה ליב ליטש נ"י מכתבו קבלתי וע"ד הקושיא אשר כ' מעלתו בגיטין דף נ"ד ע"ב דאמרינן בכתב כל האזכרות שלא לשמן לא מהני להעביר קולמוס משום מנומר והקשה הא אמרינן במנחות דף כ"ט ע"ב ואם יש שם דף אחד שאין בו טעות מצלת על כולן ורשאי לתקן כל הדפין אע"ג דטפי משלש מחזי כמנומר ואפי"ה דף אחד שאינו מנומר מציל על כולן וא"כ ה"נ נימא כן והרי בסדר תרומה לא נמצא בכל הסדרא אלא שם אחד בתחילתו וא"כ הרי יש בוודאי מסדר תרומה יותר מדף אחד דאין בו שם ואין בו נימור ויהי' זה מציל על כולן זהו תוכן קושייתו וקושיא זו כבר שמעתי בימי חרפי ושמעתי גם תי' ד"ל דווקא היכא דהשמות נכתבו בקדושה כדי שלא להביאם לידי גניזה הוא דאמרינן דדף אחד מציל על כולן אבל היכא דנכתבו השמות שלא בקדושה איכ"ל דלא הקילו לומר דדף אחד יציל על כולן: ולי נראה עוד תי' דאיכ"ל דווקא מינו מגין אבל שלא במינו אינו מגין וא"כ דווקא התם דהפסול בא שהדפין נכתבין בטעות ויש אחד שכתוב בהכשר וכראוי בלא טעות אז האחד מגין על כולם וא"כ ה"נ אם ה' דף אחד שיש בו שמות הנכתבים בקדושה ה' אפשר לדמות להתם דחד דף יגין על כולם אבל הא דגיטין מיירי שכל האזכרות נכתבות שלא לשמן מה נאמר הרי יש בו דף שאין בו שם דף שאין בו שם א"י להציל על דף שיש בו שמות: ובלא"ה הרי לדף שאין בו שם כל מעליותא דידי' הוא שאין בו חסרון משום שאין בו שמות ויש בו רק שלילות חסרון וא"כ יש לישב עוד דעד כאן לא שמענו התם במנחות אלא דמעלת דף אחד שנכתב בזהירות הוא מגין על חסרון דפים אחרים שנכתבו שלא בזהירות אבל כאן גם לאותו דף שאין בו שמות לית בי' מעליותא ושוה לאחרים אלא דכאן כל מעליותא דידי' דמשולל משמות ושלילת חסרון אינו יכול להגין על חסרון ותו דדף זה עצמו ג"כ שוה לאחרינא דגם הדפין האחרים כל התיבות שאין בהם שם נכתבו כראוי וגם דף זה אין בו מעליותא יותר שגם אלו ה' בדף זה שם ה' שוה לאחרינא בחסרונם אלא שאין בו שם וכיון שהוא שוה לאחרינא איך יגן עליהם והוא פשוט לפי ענ"ד דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רע"ח בעזה"ת חוסט יום ד' פ' בא תרל"ו לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג מוה' מרדכי פריעד נ"י אבדק"ק אסאנפיא יע"א: מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד ס"ת שעשה בו הקורא נקודות בסוף פסוק ובסוף פרשה גם ציין בו טעמים הנגינה בכדי שיוכל לקרות וקי"ל בסימן רע"ד דס"ת המנוקד פסול אפי' אם הסיר הנקודות ונסתפק מעלתו אם גם בבלי"א פעד"ר הדין כן כי הקורא הנ"ל ציין זאת בבלי"א פעדע"ר ושוב כ' לי מעלתו במכתב השני לשאול אם גם ברשימה בצפורן הדין כן אלא שכ' מעלתו לפי הטעם שהובא בטו"ז משום מקרא ומסורת וזה דווקא שייך אם הסופר עשה כן אבל אם כתבן אחר אחרי כך הדין אם מוחקן כשר ועוד האריך: והנה גוף הסברא שכ' מעלתו נ"י כבר נאמרה בנוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' קמ"ז וכ' בפשיטות דדווקא אם עשה הסופר כן אז יש לחוש דכיון שנקד לא כ' אלא עפ"י המקרא והוי כמזוייף מתוכו יעוי"ש והיינו כמ"ש מעלתו נ"י ולפי הטעם הזה אין חילוק בין אם עשה ע"י דיו או בלי"א פעדע"ר או אפי' בחריצת צפורניו לעולם נשאר בפסולו אפי' אם הסיר הרשימות שעשה שלא יהי' נכרין ובאמת לפי"ז לכאורה קשה אמאי אם הניח רווח כשר הרי ג"כ כ' הס"ת על הדעת והכוונה שיש שם פסוק מיהו בתשובת הריב"ש סי' רפ"ו ששם מקור הדין זה ביאר הדברים שבהנחת רווח אין הכרח שהניח כן שלא עפ"י המסירה לפי שלפעמים גם באמצע הפסוק אם הניח הסופר קצת רווח בין תיבה לתיבה וכו' יעוי"ש.

וע"כ כוונתו דכיון דאינו מוכרח אין מוציאין הסופר מחזקתו או דהכוונה דכיון דאינו מוכרח אם חישב באמת הפסיק הוי כדברים שבלב כיון דאין המעשה מוכיח ולכך אם הניח רווח עדיין הס"ת כשר ולכך דווקא אם נקד בדיו הוי כדבר המוכיח וממילא מובן דאין חילוק בין דיו לבלייא פעדר או רשם בצפורן שמוכיח שעשה כן במזיד כדי להפסיק פסול ואפשר שאם רשם בצפורן י"ל שעשה כן בלי דעת ורצון להפסיק אלא כמתעסק וקיל בזה רשימת צפורן מדיו או בלייא ווייס: והנה הטו"ז דייק שם בסעיף רע"ד דאם עשה הפסק בין פסוק לפסוק ואח"כ העביר הדיו או הרושם כשר משום דע"י הפסק בין פסוק לפסוק לא נשתנה הענין בין למקרא ובין למסורת ואינו פסול אלא שכ' הנוב"י מהדו"ק בחיו"ד סי' ע"ד דלהמרש"ל הפסול בנקודה ההוא משום יתיר ולפי הסכמת הנוב"י הטעם משום דכל פסוק דלא פסקי' משה אנן לא פסקי' לי' דאין אנו בקיאין בפסוקים כדאיתא בקידושין בסוף פ"ק והובא במג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ה ולכך בדיעבד אם סילק הנקודה אפי' אם הסופר עשה הנקודה בשעת כתיבה מ"מכשר ובספר בני יונה סוסי' רע"ד השיג על הטו"ז דגם במקצת פסוקי' יש נפ"מ אם הם פסוק אחד או לא וכיוצא בזה הקשה המג"א הנ"ל על לשון רמ"א באו"ח סי' ל"ב על הא דפסק שם הרמ"א דיש להניח רווח בין פסוק לפסוק בתפילין עיי"ש.

ולפי ענ"ד יש לישב מהאי טעמא גופי' סתירת הש"ע דבס"ת איכא פסוק אחד דראשית הפסוק אין לו הכרע כדאיתא ביומא דף נ"ב דמהפסוקים שאין להם הכרע הוא הפסוק ארור אפם וכו' דיש ספק אי קאי על שלאחריו או דקאי על פסוק שלפניו וברצונם עקרו שור ארור וכפירש"י שם ולכך אין רשאי לעשות פסיק בין הפסוקים אבל בתפילין דאין שם החשש הזה ואין בו שום פסוק שאין לו הכרע ומסתמא קבלנו הפסוקים כמו שהן ולכך בתפילין שפיר רשאי להניח הפסק מעט כן נ"ל ועכ"פ כיון דההפסק בין פסוק לפסוק מצד הדין אין בו חשש אדרבה ה"י ראוי לעשות כן אלא משום חשש הנ"ל וכיון שהוא רק חשש וכעין מראית העין ולכך שפיר מועיל תיקון כן נראה לי להסביר דברי הטו"ז.

ועכ"פ לפי האמור לפי מ"ש הנוב"י בסי' קמ"ז הנ"ל הכלל הוא דאם עשה הסופר הנקודות והסימנים בין בדיו ובין בבלייא ווייס או בצפורן אם עשה זה כדי שידע לקרות איני מועיל תיקון אבל אם רק בין פסוק לפסוק עשה לו סממניות מועיל תיקון הן אם נעשה הסי' ע"י דיו וכ"ש ע"י שאר דברים אמנם כל הנ"ל לפי מאי דפשיטא לי' להנוב"י דאין שם שום חשש אחר אלא משום מקרא ומסורת אמנם הלחם חמודות בהלכות ס"ת אות ע"ד כ' דנראה לו הטעם משום מנומר הוא דפסול ובדרך הזה דרק מיעוט תיקון (אינו מובן ונראה חסר) לפי"ז גם אם עשה איש אחר את הנקודות ג"כ פסול אם הנקודות מרובין ולפי הטעם הזה יש לחלק בין אם עשה בצפורן או בדיו ולכאור' כיון דהרמב"ן ורבינו ירוחם המובאים בב"י שם ס"ל דהטעם משום מקרא ומסורת ולא משום מנומר יש לסמוך עלייהו אלא דלכאורה י"ל דלא פליגו דטעמא דמנומר לפעמים מותר לתקן לפי מ"ש ביו"ד סי' רע"ט סעי' ד' דאם רוב הספר מתוקן ויש דף א' שאין בו טעות מותר לתקן אפילו ד' טעותים מותר לתקן אע"ג דיש לחוש משום מנומר כיון דרוב הספר מתוקן וגם דף א' שלם מותר לתקן ואין חוששין על מנומר א"כ ה"ה אם הטעם כאן משו' מנומר בכה"ג היו רשאי לתקן ולכך איכ"ל כיון דבמס' סופרי' סתמא תנינן דספר מנוקד פסול לכך הוכרחו לומר הטעם משום מקרא ומסורת ולעולם דחוששין נמי לטעם מנומר וא"כ אפילו לא עשה הסופר בעצמו הסימנים אם עשה כן ברוב הספר ואין בנמצא אף דף אחד שלא נעשה בו סימנים אפשר דיש לאסור משום הטעם של הלחם חמודות וכמו שחשש ג"כ בס' בני יונה על הטעם של הלחם

חמודות אמנם י"ל כיון שלטעם מקרא ומסורת בנידון הנ"ל שנעשה אח"כ מועיל תיקון רק משום חשש מנומר יש לפסול בזה ושפיר איכ"ל דאם עשה בצפורן או בבלייא ווייס דיש לתקן או למחוק ע"י פומזי"ן שטיין שלא ישאר שום רושם ומותר לב' הטעמים כן נראה לפי ענ"ד.

ומ"ש במכתב השני שהתרה בהקורא שהוא ואפי"ה עבר והתריס ולא שמע אל מעלתו בוודאי ראוי לקנסו דשוחט שאיתרע קצת חזקתו לא מחלו חז"ל על כבודם שלא להראות סכיני קודם השחיטה כמבואר ביו"ד סי' י"ח דדווקא לירא ה' מחלו חכמים את כבודם ולכך לדעתי ראוי להושיב ב"ד לדון על דבר השוחט הזה ואין לדיין בנידון כזה אלא מה שענינו רואות דברי ידידו וכו' הק' משה שיק מברעזאווע תשובה רע"ט בעזה"י"ת יום ה' ערב שבועות תרל"ח לפ"ק חוסט.

החיים והשלום וכל טוב ושמחת יו"ט לאהובי בן חורגי הרב הגדול המופלג בתורה מוה' ישראל מרדכי נ"י אורינישטיין אבדק"ק קרעסטוהר יע"א ע"כ אל"ש. מכתבו קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בענין שאירע בקהלתו בס"ת שנמצא בו בפ' קרח בפ' וידבר ה' וכו' וירם שצ"ל סתומה וטעה הסופר והתחיל לכתוב וידבר בראש השיטה השני' שסבר שצריך להיות פתוחה וכשנזכר גרר התיבה וידבר שבראש השיטה וכתבה בסוף השיטה שלמעלה ממנה בכדי שיהא סתומה אבל עי"ז נשאר חלק מקום הגרידה מתי' וידבר לזאת עשה הסופר במקום הגרד נקבים זהו תוכן שאלתו וגוף השאלה כבר פליגו בזה הנוב"י מהדו"ת סי' ק"ע והפנים מאירות ח"ב סי' כ"ד דלהפנים מאירות אפילו לכתחילה מותר לתקן כן כיון דהמקום הפנוי אינה שיעור פ' ואפילו למ"ד דשיעור פרשה סגי בעשר יודי"ן מ"מ התיבה של ויאמר שהי' בעובדא זידי' הי' רק בערך שמנה יודי"ן אלא שהנודע ביהודא כ' לפקפק בשם הרב הגדול מהר"ז אבדק"ק לאקענבאך ששם הי' הס"ת לפי שבאותו ספר עצמו במקום אחר עשה הסופר ג"כ שיעור פרשה שאינה רחבה יותר מן החמשה אותיות של ויאמר והוי תרתי דסתרו ולכך כ' דראוי לתקנו ע"ד אחר דהיינו שימחוק בשורה השני' תי' ויאמר וימשוך המכתב בשורה שלפני זה באופן שלא ישאר כמו ט' אותיות אלא פחות מט' אותיות ותיבות ויאמר ידחוק לכתוב אותיות קצרות ודחוקות באופן שתשאר גם בתחילת השיטה השני' מקום פנוי בערך ג' אותיות ויצטרפו זה עם זה ויהי' סתומה כדינו לדעת הרמב"ם וסייעתו עיי"ש שהאריך.

והנה בנידון הנ"ל ג"כ אם הי' הסופר בא לשאול איך יתקן היו מורים לו כדעת הנוב"י דיניח בשיטה הראשונה מקום פנוי פחות מט' אותיות ויגרור תיבת וידבר וידחוק האותיות של וידבר כדי שיהא גם בשיטה השני' מקום פנוי בערך ג' אותיות להצטרף לשיעור סתומה עם שורה העליונה והי' כשר לדעת הרמב"ם אלא שהפמ"ג במשבצות זהב באו"ח סי' ל"ב אות כ"ו כ' דהטור פליג על זה ואפי"ה מנהג העולם לענין תפילין בשמע וא"ש לעשות פשרה הנ"ל אמנם בנידון שלו יש עוד ספק דהנה הסופר הרגיש בטעותו ונקב נקבים במקום שהי' כ' תיבת וידבר וסמך עצמו על הב"י שהביאו האחרונים שכ' שאם המקום פנוי ואינו ראוי לכתובה לא חשיב לצרף לפרשה ומעלתו נ"י פקפק דאין ראי' להבני יונה וגם אולי יש חילוק בין אם היו הנקבים או הקרע מעיקרא או שעשה אותם הסופר בידים עתה לזה דעת מעלתו לחתוך הנקבים וליתן על אותי מקום מטלית וימשוך בשיטה הראשונה שלא יהא נשאר מקום פנוי ט' אותיות שהוא פרשה ובשטה שני' יכתוב וידבר באותיות קצרות באופן שיהא נשאר גם בשיטה שני' מקום פנוי פחות מט' אותיות וכו"ל וכדעת הנוב"י ממני לחוות דעתי כיון דגוף הסברא של הב"י אינו מוכרח ולא נמצא בפוסקים משא"כ צירוף מקום פנוי מב' שיטין מבואר ברמב"ם וגם בשאר פוסקים.

וא"כ תיקון זה עדיף ועוד האריך: והנה אנן קי"ל ומבואר ברמב"ם פ"ו מה' יסוה"ת דגם תיבות קדושות אפילו אם אין בהם שם מ"מ הוא אסור מדרבנן לגרור ולמחוק אותם ולכך אם יש דעה המתרת באופן הזה כמו שהוא כתוב לפנינו סומכין על הדעה ההוא דלא לבוא לידי איסור גרידה על חנם תיבות מקודשות כיון דלמקצת דיעות הוא מותר כמו שהוא עתה ואין צריך תיקון והוי הגרידה או המחיקה שלא לצורך תיקון והוי איסור דרבנן: והנה אמת סברת הבני יונה לא נמצא בפוסקים והוא עצמו לא כתבו אלא בדדך אפשר ולא הביא שום ראי' לזה ואפי"ה נראה דסברתו נכונה כמ"ש התשב"ץ בח"ג סי' קנ"ה דאם מיעט בדף אחד שורה אחת ולא כ' רק מ"א שורות ובדפין אחרים כ' מ"ב שורות דהוי לדעת מקצת פוסקים המקום הפנוי פ' פתוחה סתומה אפי"ה כ' להכשיר בשעת הדחק כיון דבכל מקום שמניח שיטה פנוי במקום שצריך להיות פרשה המקום משורטט וכאן אין השיטה הפנוי משורטט ניכר דלא הניח אותה לפרשה אלא ששכח וכיוצא בזה כ' הפמ"א ח"ב סי' קע"ט ומבואר מזה כיון דיש איזה היכר דלא הניח לפרשה את המקום הפנוי אין קפידא בדיעבד ואע"ג דההיכר הזה של שרטוט בא אח"כ.

וא"כ ה"נ בנידון של הבני יונה כיון דהמקום הפנוי יש בו נקבים זה עצמו היכר דלא הניח המקום פנוי כדי להיות פרשה ואפי' אם לא נסמוך על סברא זו מ"מ אפשר כיון דקודם המקום הפנוי לא נכתב אלא תיבה אחת ותיבה אחת לא מצינו בכל התורה כולה שהיא פרשה בפ"ע והמג"א בס"י תצ"ד כ' דלא מצינו פסוק מב' תיבות וא"כ יש היכר דהמקום הפנוי הוא רק מצד השכחה ולא גרע מהיכר של תשב"ץ הנ"ל כיון דאינו משורטט הוי היתר והכא נמי בפרט לחתוך ממנו הנקבים ולהניח במקומו מטלית שיש פוסקים שאוסרין זה ולדעתי מ"ש מעלתו שיש גם במקו"א פרשה שאינה רחבה יותר מן המקום הפנוי הזה והוי תרתי דסתרו הנה אם אין שם שם שם יוכל לגרור התיבה ההוא ולדחוק מה שאפשר שיהא שם מקום פנוי להיות שיעור ק' ברווחה ולא יצטרך לגרוד רק במקום אחד משא"כ בתיקון מעלתו יהא צריך בשני מקומות למחוק ולגרוד כן נראה לפי ענ"ד אבל בוודאי גם התיקון שכ' מעלתו אין בו חשש ואין לו לדיין אלא מה שענינו רואות והנראה בעינינו יעשה כאשר יורינו השי"ת דברי החותם בהחפזי וכו' אבי חורגו ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ר"פ בעזה"י חוסט יום ב' ברכה תרל"ו לפ"ק החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הרב המאוה"ג מוה' אלכסנדר' אדלער נ"י אב"ד דק"ק יאנקאוויטץ יע"א.

מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממני לחו"ד בס"ת שנכתבו החתי"ן עם חטוטרות כדעת ר"ת אלא שהחוטרא שהיא ראוילעשות בצד שמאל עש גם לדעת רש"י עשאה לצד ימין וכ' מעלתו דיש להסתפק בזה כיון דלרש"י כתבו כל הפוסקים בשמו דעשו אחוטרא לצד שמאל א"כ אפשר דאם עשאה לצד ימין גרועי גרועי והאריך קצת בפלפול בדברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל ולדינא ה"י נראה לי לכאורה דבכה"ג אינו פוסל דהרי כ' המג"א בס"ק ל"ו ס"ק ג' בשם ס' יראים דיש לצאת ידי שניהם לעשות חטוטרות לצאת לדעת ר"ת וגם חוטרא לצאת לדעת רש"י ואין בזה משום תרתי דסתרו ואע"ג דלדעת ר"ת לא בעי' חוטרא כלל אפי"ה לא אמרינן דהחוטרא מגרע תמונת האות ואע"ג דלא צריך לא אמרינן דיהא בזה כל יתר כנטול וא"כ ה"נ בתמונה הנ"ל אם עשה החוטרא לצד ימין ולא צריכא כשר לכל הפחות לדעת ר"ת והרי הסכימו הפוסקים האחרונים דאם נ' ח"י"ת כדעת ר"ת ג"כ הס"ת כשר וא"כ ה"נ בנידון הנ"ל דכיון דיש להחתיך חטוטרות כדעת ר"ת אע"ג דהוסיף עליהן חוטרא מצד ימין דאינה צריכה מ"מ לא מגרע דמ"ש מצד שמאל דג"כ אינה צריכה: והנה בוודאי לדעת רש"י דס"ל דחוטרא הוא חטוטרות לומר דחי הוא ברומו של עולם אפשר דווקא בעי' מצד שמאל שהוא רמז של מי שלא שב בתשובה כדאמרינן בפ'

הקומץ רבה על ה"ה תג מצד שמאל שאם חוזר בתשובה ע"י פתח ההוא הקב"ה קושר לו כתר משא"כ נ' שאין בו פתח תשובה ונשאר בחטאו והחוטרא בו לרמז דחי הוא ברומו של עולם לענוש את החוטא מצד מדת הדין שהוא מכונה בשם שמאל וא"כ איכא למימר דהוי צד שמאל לעיכובא אבל לדעת ר"ת הי' נ"ל דכיון דגם בלא"ה החוטרא לא צריכה כלל וכבר הוא מרומז דחי הוא ברומו של עולם ע"י החטוטרות: ולכאורה הי' נראה לי להביא רא' מדברי חידושי רע"ק איגר זצ"ל הנדפסים אצל המג"א עם הגהות רבינו אליהו ווילנער זצ"ל שכ' שם מעשה שכתבו בס"ת חתין בלי חטוטרות רק באמצע הח' כתבו חוטרא כעין שפירש רש"י והאריך שם והעלה להכשיר דאפילו לא עשה לח' חטוטרות ולא חוטרא נקרא ח' יעוי"ש שהאריך בזה ופליג על הפמ"ג שכ' שאם לא עשה לח' חטוטרות ולא חוטרא אפשר דפסול דאינו לא כדעת רש"י ולא כדעת ר"ת ועכ"פ נראה מדבריו דאם אין החוטרא עומד מצד שמאל מ"מ אינה משנה צורת האות וחשבינן לי' כאלו לא הי' כלל וא"כ ה"ה בנידון הנ"ל דעדיפא דהרי יש להחתין חטוטרות הנעשה לסימן חי הוא ברומו של עולם ולר"ת בוודאי היא כשר גם בלי החוטרא וכבר מוכח מדברי הגאון רע"ק איגר דהחוטרא אינו מגרע צורת האות ולזה הי' נ"ל דכשר.

מכל מקום למעשה אין לסמוך על זה שהברכ"י הביא בשם מהר"מ חביב והובא בשע"ת שאם עשה חטוטרות בה' ות' אין להחליט למעשה להכשיר ולא ראינו ולא שמענו מי שעשה כך וה"ה בחתין כנידון כנ"ל לא ראינו ולא שמענו מי שעשה כך וכ"ש בנידון הנ"ל שכ' כל החתין"ן כן כאלו קבע שיטה בפ"ע דיש לחוש לרואים שיטעו ולכך צריך תיקן כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה כו' דברי רבך הדו"ש: .

ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה רפ"א שיל"ת חוסט יום י"א אלול תרלא לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב לידידי הנגיד הרבני המופלג בתורה וביראה כש"ת מוהרר מרדכי לעווי נ' בפעטרי ואסעלי יע"א מכתבו קבלתי ושם נאמר לבקש ממני חו"ד בענין ס"ת שלו שנמצא כתוב בו בעל חנון בב' שיטין שכ' בתשובת מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' רס"ב דצריך תיקון ונסתפק למעלתו ג' ספיקות א) דשמא איכ"ל דאפילו לדעת הרמ"ה דחשיב לי' בפרשת מקץ בהדי צפנת פענח ואינך דכתובין תרי וקריין תרי והן חד שמא כ' מעלתו דאיכ"ל דהנך כתיבין וקריין תרי אינו פסול בב' שיטין כיון דרשאי להפסיק ביניהם והביא רא' לזה מדברי שערי אפרים שער ו' אות מ"ט בשם ס' אש דת שכ' שם בית אל אינו נפסל בב' שיטין עכ"ל בקיצור.

ולפי ענ"ד מחולין דף ס"ד דמוכח דבת היענה היינו ביצת היענה מדפסק לי' בב' שיטין וכ' מהרי"א בפסקיו סי' קפ"ח דהיינו אם ירצה פוסק בב' שיטין ומזה הוכיח שם הר"ן דכל שם אדם לא יפסיק בגיטין ופסקו בש"ע סי' קכ"ט סעי' ל"ב ובב"ש סוף דיני שמות נשים ובב"י כ' שם דנראה דאפילו בדיעבד פסול והנה לפי האמת בת היענה בוודאי קריין תרי ומנ"ל א"כ דבת היינו ביצה דלמא כך שמה בת היענה אלא דקריון תרי ולכך נכתב בב' שיטין וע"כ כל שהיא שם אחד אסור לפסוק בב' שיטין מיהו בטיב גטין שם בסוף דיני שמות נראה דס"ל כן דכל דמקרי תרתי רשאין לכתבו בב' שיטין וכל שקריין ב' רשאין לפסוק ביניהם וקשיא לי' מחולין הנ"ל ומסיק דכל שם עצם של אדם אין רשאין להפסיק בו כיון דשייך רק לאהדדי אבל שם התואר שיש לכל מלה כוונה בפני עצמה כגון בית אל יכול להפסיק וכשר בב' שיטין.

ובזה מיושב קושיא מהא דאמרינן בערבי פסחים דף קי"ז דרב ס"ל דידידיה בב' שיטין נמי כשר עיי"ש ויש עוד סברות במפורשים שם אבל עכ"פ לדידי' יש מקום לדברי מעלתו ואפי"ה מידי

ספיקא לא נפקא דמי יודע אם שם בעל חנן הוא לו לשם העצם ואין מפסיקין בו וצריך להיות בחד שיטה או דלמא כמו שציידד ברמב"ן דבעל חנן הוא שם תואר שהי' אדון עיר חנן ואיכ"ל דמשום התואר הזה נקרא שמו בעל חנן ואפי"ה אינו פוסל בב' שיטין כמ"ש הטיב גיטין הנ"ל הואיל והוא רק שם תואר ויש לכל אחד פתרון וא"כ מספיקא צריך תיקון כמ"ש מרן זצ"ל אלא שכ' מעלתו נ"י ספק ב') לפי מ"ש מרן זצ"ל שם בתשובה סי' רס"א דאם הניח פ' פנוי' בספר במקום שאין בו פרשה אין רשאי לתקן דהואיל ולב"ח כשר הוא בלי תיקון אסור לו לגרוד ולכתוב עליו שנית דבעינין מעלין בקודש ושזה כוונת הריב"ש בס"י ז' לכאורה ה"ה הכא דאפשר דלא בעי תיקון ממילא אסור לגרור וא"כ ליבעי' גניזה כמו התם ועוד קשיא לי' גוף הסברא שכ' מרן להריב"ש דמשום מעלין הוא דהא זה בעינין רק לכתחילה וכאן הוי כדיעבד כיון דבעי גניזה ובאמת טעם הרמב"ם דפסק בפרשיות בעי' גניזה אינו נודע בבירור ובתשב"ץ סי' קכ"ה כ' דהוי כיון דהטעות במקום אחד הוי כד' טעיות דאמרינין במנחות דבחסירות אין לתקן וצריך גניזה: ולכאורה קשה הא אמרינין שם במנחות דף כ"ח דאם יש שם דף אחד שלם רשאי לתקן וכן פסק ביו"ד בס"י רע"ט סעי' ד' וא"כ גם כאן שיש דפין כשרין יהא מותר לתקן וצריך לומר דכוונתו דטעות גדול של הרבה אותיות במקום אחד גרע מ"ד חסרות דמועיל להם דף אחד מתוקן ולא נקט ד' אלא לדוגמא אמנם מרן זצ"ל שם בס"י רס"א כ' משום דבעי' מעלין בקודש וכוונתו דלמ"ד דכשר בלי תיקון אסור לגרור משום מעלין ולמ"ד דפסול צריך לגרוד ולתקן ולכך לדידן דמספיקא אסור לנו לגרוד דזה חשיב להאי דיעה כלכתחילה וא"כ לכאורה גם כאן נימא כן: מיהו נראה דגם לדעת מרן זצ"ל דווקא בטעות פרשיות דלא שכיחא כ' כן אבל בטעות חסרות דתיבות וכיוצא דשכיחו בכל הספרים דצריך לגרור ולתקן הוי לי' כאלו התנה כן שאינו מקדש הגוויל אלא על דעת כן וכמ"ש הטו"ז באו"ח סי' קנ"ג ס"קא ויש להביא רא' לזה שהרי מבואר במנחות דף הנ"ל דבחסירות ויתירות מתקנים ואמרינין בקידושין דף ל' אינהו הווי בקיאיין בחסרות ויתירות אנן לא בקיאיין וא"כ אפשר דאינו פסול ואיך גוררין וע"כ דמעיקר' לכך הוקדש והשאג"א בס"י ל"ו רצה לפטור כל העולם מכתבת ס"ת מטעם דאנן אין בקיאיין וזה אינו נראה דכיון דכותב עפ"י הפוסקים שאנו נגררים אחריהם הוי תורה שלימה שכך צוה הקב"ה לקיים ולעשו' כדברי השופט שבימך וא"כ שפיר מקיים מ"ע של כתיבת הס"ת: ומאי דקי"ל באו"ח סי' קמ"ג דאין מוציאיין ס"ת אחרת משום חסרות ויתירות ג"כ קשה וצריך ביאור וכתבתי במקום אחר (עין לעיל תשובה רנ"ד) מכל מקום נראה מזה דשכיח והוי כהותנה ובלא"ה בנידון שלנו בבעל חנן דאפילו לדעת הרמב"ן לכתחילה יש לכתוב בחד שיטה וכל שלכתחילה יש לעשות כן כ' מרן שם דהוי כמעלין וא"כ שפיר בכ' בעל חנן בב' שיטות מגררין וכותבין כתיקונו: אמנם מאי דמספקא לי' בספק ג') איך יתקנו מסברא הו"א לעולם אם אנו מגררין צריך לגרור מה שנכתב מטעות ואילך ולא ממה שלפניו שלא נכתב בפסול אמנם בש"ע סי' רע"ט סעי' ד' בהג"ה נראה דאין חילוק אם גורר מלפניו או מלאחריו וכן משמע עוד מלשון הפוסקים ובנידון דידן יגרר התיו של וימת בעל וימשוך הת' עד סוף השיטה ובשיטה שלאחר' יגרר תיבת חנן ועוד ב' או ג' תיבות לאחריו בכדי שיהא יכול לכתוב שם בעל חנן וכו' אבל לא יניח פנוי במקום שהי' כתוב תיבת בעל כמ"ש הנוב"י סי' ק"ע מהדו"ת שהשיג על הפנים מאירות ח"ב סי' כ"ד ומ"ש מעלתו דכאן בסוף השיטה אין חשש יעיין בטו"ז סי' עה"ר ס"ק ה' הביא דיש פוסקים דגם בפתיחה סגי בשיעור ג' אותיות וא"כ גם בסוף שיטה השירור עושה אותה פתוחה וע"כ יתקן כמ"ש לעיל כן נראה לפי ענ"ד דברי ידידו: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רפ"ב בעזה"י יערגין אור

ליום ו' עש"ק ה' אייר תרי"ג לפ"ק: בס"ת שנמצא בו טעות ואח"ז נתערב באחרים וחפשו ובדקו ולא נמצא הטעות דין הזה כבר מובא בתשובות האחרונים בס' יד אליהו סי' פ"ח פסק דבטל ובס' בית לחם יהודא ביו"ד סי' רע"ט פסק דבשעת הדחק יש להתיר מטעם ס"ס אולי אינו זה ואולי כדיעה המתרת בשעת הדחק ואם יש ספק באיזה חומש הוי הטעות יש ג"כ ס"ס ובתשובת מרן הגאון בעל חת"ס בס' רע"ז השיג על ספר יד אליהו מצד ב' טעמים א) בדבר שאפשר להכיר האיסור לא שייך ביטול והב') דהוי כדבר חשיב אלא שהיד אליהו כ' כיון דהפסול מחמת הטעות והטעות אינו חשוב הו"ל כחתיכה הראויה להתכבד שנאסרה ממקום אחר ובטל מטעם דהבליעה אינו חשוב ומרן זצ"ל השיג דהוי לי' כחתיכה הנאסרת מבב"ח ומקרי ראוי להתכבד דהוי לי' כגוף האיסור: וראיתי במכתבי שצה"נ מכתב ק"נ שהסכים עם היד אליהו וכ' דמטעם הראשון אין לומר דלא בטל משום דאיכא לברורי דהרי בנידון שלו בשעה שבא לקרות בו לא הי' יכול לברורי וכמ"ש בחת"ס שם דאע"ג דס"ס דאפשר לברורי לא סמכינן אס"ס מ"מ כיון דא"א לברורי בזמן מועט אין לבטל קריאת התורה בברכה בשביל זה וכמ"ש המג"א לענין בדיקת ציצית עכ"ל שם ולא כוון יפה בזה במח"כ דבשלמא הא דבס"ס בחזקה דאיכא לברורי מבררין היינו משום דאין עושין ס"ס בידים וכן בחזקה ורוב אין מבטלין לכתחילה לסמוך ארוב וחזקה וכיון דלא אפשר השתא לא מקרי לכתחילה וכ"ש לפי מ"ש המג"א בס' תרכ"ו ס"קג דלצורך מצוה מבטלין איסור לכתחילה אבל הא דאמרינן במקום דאפשר להכיר לא שייך ביטול היינו משום דאפשר להכיר לא הוי כנתערב כלל וכקבוע במקומו דמי וקבוע כמע"מ וכ' הפמ"ג בש"ך סי' ק"י ס"קיד דאפילו ניכר רק לאחד בסוף העולם הוי ג"כ קבוע וא"כ כיון דבכה"ג לא שייך ביטול וכאלו לא נתערב דמי מאי נפ"מ דהשתא אינו יכול להכירו: ועוד דהרי כ' הפמ"ג בפתיחה לתערובת סוף פ"ב לחלק א' דהיכא דבעי לברורי מה"ת אין חילוק בין צריך טורח או לא וכבר הביא מרן בחת"ס שם מדברי הטו"ז בס' תרל"ב ס"ק ג' (תל"ב הוא ט"ס) ושם מה"ת קאמר ותו דהרי הביא מרן שם ראוי דאפילו ביש טורח לברורי לא בטל משא"כ לענין ס"ס ורוב וחזקה היכא דיש טורח לא צריך לברורי וע"כ היינו מטעם הנ"ל דכאן לא חשיב כנתערב כלל וכ"כ הרא"ה בבדה"ב סוף שער רביעי בית ד' דהיכא דאפשר להוציא האיסור הוי כניכר דלא בטל וכ"כ המל"מ בפ"ז ממילה דין ו': וכבר אמרתי בימי חרפי להוכיח כן ממאי דק"ל על דברי האו"ה כלל ז' דין ג' הובא בפמ"ג בש"ך סי' ק"א ס"קא בדבר חשוב שנוולד איסורו בתערובות בטל אפילו הוא חהר"ל וקשיא לי' א"כ הא דאמרינן בתמורה דף ל' באחד נטל עשרה טלאים ואחד תשעה וכלב שכנגד הכלב כולם אסורין דאמאי דהרי עמדה קושית הש"ס דר"פ התערובת דליבטל ברובא ותי' הש"ס דבע"ח חשיבו ולא בטל ל"ש הואיל ונעשה איסור בתערובות ותרצתי ממ"נ לס"ד הא מוקמינן למ"ד יש ברירה ויש להוציא האיסור וחשיב כניכר ולא בטיל וכדפריך שם ולפי תי' הש"ס הרי מיירי דמשך בכלהו ונקרא על כל א' מחיר כלב וכעין שאמרו בע"ז דף ס"ה ע"א באומר מאה חביות במאה פרוטות כולי אגרא שייך בי' ובזה מיושב קושית המג"א בס' קנ"ג ס"ק מ"ז על הרמב"ם דפסק כתי' הש"ס משום דשם הברירה להחמיר דלא ליבטל ולהחמיר אמרינן דיש ברירה: ועכ"פ מוכח אם יכול להוציא לא בטיל וכ"כ הפר"ח בס' ק"ב סק"ח ובשאר דוכתי דבמין בשא"מ ביבש הואיל ואפשר לברר ע"י קפילא הוי כאיסור ניכר ולא בטיל אע"ג דליתא השתא לקפילא וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' רנ"ט בכלאי בגדים היכא דאפשר להכיר ע"י צביעה דכיתני ועמרא לא סליק צבעא בהדי הדדי היכא דליבטל חוט של כלאים (ובמל"מ בפ"א ממטמאי משכב דין י"ד כ' דהקושיא הוא על ד"ת וא"כ רשב"א מה"ת ס"ל דלא בטל)

אע"ג שכן יש הרבה דיעות מ"מ נראה שדין זה תליא ברברבתא ולא כ"ע ס"ל דהיכא דאפשר לברר לא שייך ביטול דהרשב"א בתשובה סי' רע"ב הקשה איך חייב אשם תלוי בב' חתיכות המונחות לפניו אם אינם ניכרות עיי"ש מ"ש ומ"ש הפמ"ג בפתיחה לתערובת חלק א' פרק א' וקשה נהי דאינו ניכר מ"מ הא כל זמן שהי' מונח כאן הי' אפשר להכיר ולברר עיי' קפילא וכדאיתא בכריתות דף י"ז ע"ב דזה מקרי אפשר לברר איסורו ועיי"ש בפירש"י דאפשר דיבוא בקי ויכיר מיהו הפוסקים כתבו דשומן וחלב טעמם שוה עיין בפמ"ג רס"י צ"ח: ואפשר דתליא בפלוגתא דהנך אמוראי בכריתות שם אי חשיב אפשר לברר איסורא ואין מכאן ראי' מ"מ הרי הפמ"ג בס"י ק"ב בש"ך ס"ק ח' פליג עלי' דפ"ח וסובר אע"ג דאפשר לברר עיי' קפילא מ"מ בטל דמה"ת גם מין בשאינו מינו בטל ברוב ובס' אפילו מדרבנן בטל והאו"ה כלל כ"ג דין ח' סובר בא"מ ביבש לא בטל הואיל ואפשר לברר הוי לי' יש לו תקנה אבל אם יש ס' קשה לברר מזה נראה דמדרבנן הוא כמו כל דבר דאיכא לברורי וה"ה אם יש קפילא ונהי דאם ניכר האיסור ממש בוודאי מן התורה לא שייך ביטול כמ"ש הרשב"א בעצמו בחידושו לשבת דף כ"ט גבי מסיקין בכלים ודלא כמ"ש במשמרת הבית סוף שער רביעי בית ד' הנ"ל אבל כיון שאינו ניכר השתא בטל ואפילו אם יש אפשרות לברר לא הוי אלא כשאר איכא לברורי ברוב וחזקה ולפי"ז הי' הדין כמ"ש בשצ"ה הנ"ל: ולכאורה יש להביא ראי' לזה דגם היכא דאפשר לברר שייך ביטול מפרק ט' דכלאים מ"א דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה דאזלינן בתר רוב דהמיעוט בטל ברוב וכיוצא בזה כ' הרמב"ם פ"י מכלאים דין ז אפילו לענין צמר ופשתים אע"ג דאפשר לברר ולהכיר האיסור מסתמא ואפשר דכלאים שאני דתלי' על מי נקרא הבגד וצ"ע על דעת הפוסקים הנ"ל הסוברין דהיכא דאפשר להכיר ולהוציא את האיסור דאינו בטל: אמנם טעם ב' שכ' מרן זצ"ל הוא נכון ומוכרח ובמכתב שצ"ה הנ"ל השיג עליו דדווקא בב"ח דהאי לחודא שרי ובהדי הדדי אסור משא"כ בשאר איסורין אפילו אי חתיכה נ"נ מ"מ לא מקרי ראוי להתכבד וה"ה הכא וזה אינו ודבר גדול דיבר רבינו הגדול והמקום הי' בעזרו דמ"ש בב"ח דהאי לחודא שרי ובהדי הדדי אסור והשתא הוא בהדי הדדי ולכך חשיב כגופו של איסור וה"נ בס"ת האי לחודא והאי לחודא אסור ובהדי הדדי שרי אפילו כל פרשיות של תורה תבותי' ואותיותיה נכתבין מ"מ כל שהאי לחודא והאי לחודא אפילו כל פרשה ופרשה כתובה בפ"ע ואפילו מונחים זה אצל זה אפי"ה אסור לקרות בהן וכדקי"ל ביו"ד סס"י רע"ח וא"כ האי לחודא והאי לחודא אסור ובהדי הדדי שרי והשתא הוא האי לחודא וא"כ הוא איסור מחמת עצמו ויפה כ' אדמ"ו הגאון זצ"ל דפשוט דכל כה"ג דמי' לבב"ח וא"כ כיון דס"ת חשוב לא בטל וא"כ ליתא להיתרו של היד אליהו והיתר של שומר ציון הנאמנים הנ"ל.

אכן ההיתר של ס"ס א"ש היכא דשייך ואע"ג דלענין דבר חשוב אמרינן ביו"ד סי' ק"י סעי' ח' דלא מהני ס"ס ובעי' ג' ספיקות מ"מ עיין ש"ך שם ס"ק נ' דעיקר דגם בב' ספיקות שרי ועיי"ש בס"ק נ"ב דמידי דאינה לאכילה לא בעי' ג' תערובות וסגי בס"ס וכ"ש במידי דרבנן וא"כ הדין דין אמת כמו שפסק אדמ"ו מרן זצ"ל בחת"ס: תשובה רפ"ג החיים והשלום וכל טוב לידידי התורני המופלג הדיין המצויין בהלכה מוה' אורי מילער נ"י דיין בק"ק שוסבורג יע"א: מכתבו קבלתי ועל דבר השאלה אשר הובא במכתבו שבקהלתו ניתן ס"ת לאיש רע מעללים אשר איננו מוחזק מעולם לסופר סת"ם שהוא יתקן הספר והוא איש כל פה דובר נבלה אלא שמעולם לא הוגבה עדות עליו לפסלו אבל זה ברור שמסר את הציבור פעם אחת אצל הקריגסגעריכט והי' להם צער וחרדה וברוב השתדלות שלא נענשו אלא בעונש ממון קנס ומעלתו נ"י אסר ליתן לו

לתקן ס"ת ורב שכנגדו התיר ועתה מעלתו נ"י עומד בהוראתו לפסול הס"ת אף בדיעבד והאריך מעלתו נ"י בזה ולפי ענ"ד שהדין עם מעלתו ויפה הורה מתחילה ועד סוף ולזאת אשיב בזה רק בקצרה: הנה סופר צריך שיהא מוחזק בחזקת כשרות וכמ"ש הטור באו"ח סי' ל"ב שצריך שיהא ירא וחרד לדבר ה' ולא סגי לי' בסתם ישראל בחזקת כשרות לחודא אלא שצריך שנדע בבירור שהוא מוחזק בחזקת כשרות וכמ"ש המג"א סי' ל"ט ס"ק י"ג לענין ליקח ממנו תפילין בעינין מוחזק בכשרות ואע"ג דביו"ד סי' קי"ט לא הביא המחבר דיעה זאת נראה פשוט שהמג"א סובר כמ"ש הבכור שור בע"ז דף ל"ט דכל בדאורייתא בעי' שיוחזק בכשרות ושגם המחבר מודה לזה יעו"ש והמחשה"ק שם דחק במג"א וכו' דס"ל דמשום דדיני סופר מרובין דקשה הא שם קאי לענין להעיד שמאדם גדול הן אלא וודאי סובר כבכור שור הנ"ל דכל בדאורייתא אם יש לו רווח בעי' שיהא מוחזק והא דאמרו ריש פ"ב דר"ה דף כ"ב שהי' בראשונה מקבלין עדות מכל אדם ואפילו לאחר שקלקלו הביתותים והי' חשש שיש להם רווח ואפי"ה הוי רק תקנה התם ליכא רק חשש רווח ועדות החודש קיל כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מקידוש החודש דין ב' ויש לישב בזה קושית הלח"מ שם עיי"ש ועכ"פ לענין סופר שיש לו רווח מזה בעי' מוחזק בכשרות: וא"כ בנידון שלנו דאדרבה הוא ידוע לאיש רע מעללים אינו נאמן לתקן ס"ת וא"כ הספרים שהיו בחזקת פסול אינו נאמן במאמרו שתיקנם ואפילו אם הגיהו אחריו ומצאו שתיקן הכל אולי לא קידש השמות ואולי לא כתב לשמה שהרי צריך שיאמר קודם כתיבה והגהת הספר וקודם האזכרות שהוא כותב לשם קדושת הספר או אולי חקק בח"ת ולא שייך להתיר משום רוב מצויין אצל ס"ת מומחין הן שהרי ידענו שאינו מומחה ואיננו מוחזק עיין בטו"ז סי' י"ח ס' ובפמ"ג שם (ועיין בספר גט פשוט באהע"ז סי' קכ"ג ס"ק מ"ש בזה לפסול לכה"פ מדרבנן בסופר שפסול בעבירה עיי"ש) אמנם אפי' יודעין דליכא חששות הנ"ל שתיקן והגיה לפנינו מ"מ פסול מטעם שני מטעם שהוא מסור ובזה בוודאי פשוט כמ"ש מעלתו שאפי' מסר מחמת שצערו אותו כמ"ש הרי"ף בפ' הגוזל בתרא ממעשה דמר עוקבא וכמ"ש בפ"ח מה' חובל ומזיק ברמב"ם וביארו בתשובת עבודת הגרשוני סי' מ"ח וכן מובאים עוד ראשונים בזה בשיטה מקובצת שמבב"ק (ולזה נראה שכוון גם הרמב"ם שם דין י"א שכ' בצער ליחיד אסור למסרו) וגם מה עלה על דעת מר עוקבא שרצה למסרו עיי"ש שביאר אלא די"ל דנהי דוודאי לדינא גם מחמת צער נקרא מסור אבל מ"מ המסור הזה שהמסיר אפשר דסבר דרשאי ובהיתר עביד בכה"ג והיכא דאומר מותר אינו נפסל וכדאיתא בחו"מ סי' ל"ד סעי' כ"ד ובש"ך שם סק"ח דאפשר דנאמן לומר שוגג הייתי ועיין בשמלה חדשה סי' ב' סעיף י"ז שכ' בכיוצא בזה דלא נפסל מ"מ היינו אם הי' עד עתה מוחזק בחזקת כשרות אבל איש רע מעללים דלית לי' חזקת כשרות מהיכא תיתי נידון להיתירא ומטעם זה אפי' מסר רק פעם אחד ונהי דבלא"ה אע"ג שכ' התב"ש בשמלה חדשה סעיף כ"ו דבפעם אחד יש להתיר שחיטתו כבר כ' הפמ"ג בש"ך ס"ק כ"ו דבתפילין וה"ה ס"ת יש לפסול אפי' בפעם אחד וכן מוכרח.

אמנם להנ"ל יש לומר דווקא באיש כשר אינו נפסל בפעם אחד אבל באיש רע כ"ע מודים דנפסל אפי' בפעם אחד וכמ"ש התבו"ש והפמ"ג בש"ך סי' ב' ס"ק י"א לענין הוציא טריפה מתחת ידו ובלא"ה הש"ך בחו"מ סי' שפ"ח ס"ק נ"ה כ' להוכיח דאפי' בפ"א מותר להרגו וגם משמע ס"ק נ"ג דאפי' אם עושה משום שציערו דינו כמסור לכל הדברים וכ"ש בנידון שלנו שס"ת הי' בחזקת פסול איך יותר ע"י תיקון איש כזה כן נראה לפי ענ"ד נכון דברי ידידו וכו' הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רפ"ד לשנה טובה יכתב ויחתם ידידי הרב המופלג בתורה וביראה המאור הגדול מוה' נפתלי סופר נ"י אבדק"ק קאדלבורג יע"א.

מכתבו קבלתי ואשר העיר במכתבו בסופר שלא כ' האזכרות לשמן אי צריך לשלם לבעלים עבור הגוויליו לפי דעת הטו"ז בסי' רפ"א דהס"ת צריך גניזה וכ' מעלתו נ"י שלשון הש"ס גיטין דף נ"ד דקאמר מתוך שנאמן להפסיד שכרו נראה דאינו מפסיד יותר ואינו צריך לשלם עבור הגווילין והטעם איכ"ל דהוי היזק שאינו ניכר בשוגג פטור והנה הטעם הזה אינו מספיק לפי מ"ש התבו"ש בסי' י"ח ס"ק כ"ד דשומר חייב אפ"ל בהיזק שא"נ דלא עדיף מיכול להציל ברועים ומקלות דחייב עיי"ש וכל האומנים שומרי שכר הם: לזה נראה לפי ענ"ד טעם אחר עפ"י מ"ש הר"ן בע"ז דף נ"ט ע"ב גבי הא דאמרינן דשרי למישקל דמי מהאי גוי דמקלי קלי וכ' הר"ן שאם הי' האיסור משום בנותיהן הי' פטור שהרי היין היתר אלא שחכז"ל אסרו ואע"ג שנעשה בגרמתו ע"כ בכה"ג בהיזק שא"נ פטור וה"נ נהי דלהטו"ז אסור משום חשש תקלה מ"מ זה לא עשה הוא היזק זה ונהי דיש לפקפק גם על זה דאפילו נימא כהר"ן מ"מ שומר שאני וכסברת התבו"ש מ"מ גזירת תקלה על זמן מועט לא חיישי לתקלה והיו רשאים להשהותו זמן מועט ואין ההפסד בא על ידו ועדיין צ"ע: ומה שחקר עוד למה הפסיד שכרו לימא כדי שיודיעו כיון דעדיין בידו ונאמן לפי ענ"ד מעולם לא חששו חכז"ל על אדם שהוא מוחזק בחזקת כשרות שיכשיל אחרים כדי שירויח ואפ"ל טבח השוחט לעצמו ומוכר לאחרים ומוחזק בחזקת כשרות שרי ונהי דפסק בש"ע כהרמב"ם דבעי' מוחזק הרי גם סופר צריך להיות ירא שמים חלילה לן לחוש ואפשר דאפ"ל בסתם אדם לא חששו אלא דאשתמוטי קא משתמיט לומר לחבר'י מיד ואיחר מלהודיעו וביני ביני אפשר שיבוא מכשול אבל להכשיל אחרים כדי להרוויח לא חששו וכן אמרינן בפ' מי שהחשיך דאדם בהול על ממונו דאית לי' כבר אבל לא על מציאה דלא זכה בה: ועוד נראה שהרי הרשב"א והרמב"ן כתבו דפועל גרע דאינו נאמן דמסתמא אין פסול יוצא ממנו והוי מלתא דלא שכיחא ודווקא לענין תשלומין דשייך גם באדם שאינו פועל אמרו לא פלוג גם בפועל אבל שכרו דשייך רק בפועל הא מלתא דלא שכיחא ולא חששו: ומ"ש הש"ך ביו"ד סי' רע"ו ס"ק י"ב דאם יש הרבה שמות שלא נכתבו לשמן אפ"י"ה לא ימחוק אותן לצורך תיקון משום מנומר ולא הביא ראי' לזה וגם לא כ' שיעור הרבה ובוודאי בתשובתו ביאר ואנו לא זכינו לתשובתו ונראה דכוונתו על מה שאמרו במנחות דף כ"ט ע"ב שלש יתקן ד' לא יתקן משום דמחזי כמנומר אלא אם יש דף אחד מצלת ובימי חורפי שמעתי להקשות בגיטין דף נ"ד דפוסל בכל האזכרות שלא לשמן משום מנומר הא יש כמה דפין דלא כתיב בהו אזכרה ובפ' תרומה לא כתיב בכל הסדרה אזכרה רק בתחילתה ובמקום אחר [עיי' לעיל סי' רע"ז וסי'] והעיקר נראה דשם הקודש אם יהא כשרותו תלוי באחרים בדף אחד שיציל עליו זה עצמו גנאי הוא ובוודאי אינו מן המובחר ונשגב שם ד' לבדו כתיב וזה נראה כוונת הש"ך והרבה היינו ד' ואין למחוק ולהציל ע"י אחרים ופסול משום דמחזי כמנומר כן נראה לפי ענ"ד דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה רפ"ה שאלה מי שבדק מזוזות שבבית ומצאן פסולים וקובע ומניח אחרים אי צריך לברך ואי הדין דצריך לברך איך הדין אם מצאן כשרים ומחזיר וקובען שוב בביתו אי חייב לברך.

הנה בדין הראשון פשוט הדבר דחייב לברך כשקובע מזוזות מחדש דאנן קי"ל באו"ח סי' כ"ה תפילין כל אימת שמניחין מברך ואם נשמטו ממקומן קי"ל שם דצריך לחזור ולברך כשמניחין במקומן וה"ה בכל המצות כדאיתא נמי בטור ובב"י או"ח סי' ח' לענין טלית וא"כ ה"ה במזוזה כיון שנפסלה בפסול גמור לא גרע מנשמטה ממקומה וצריך לחזור לברך אמנם בנמצאים כשרים וחוזר וקובע אותן המזוזות דין זה תליא ברברכתא וכך הכלל בכל מצוה קי"ל כשנגמר וחוזר ועושה חייב לברך שנית דהוי מצוה אחרת אמנם מאי הוא הגמר הנה הטור בסי' ח' באו"ח מסתפק

אי פשט הטלית על דעת ללבשו מיד אי צריך לחזור ולברך והב"י פשט מרבא דבירך בתפילין כשפשטן כדי לכנוס לביהכ"ס וחזר ולבשן ולכך פסק בש"ע בסי' ח' ובסי' כ"ה דהפשיטה הוי גמר והד"מ והטו"ז השיגו על הב"י דמרבא אין ראי' דהתם שאני הואיל וצריך לסלקן: ולפי ענ"ד דבזה הב"י לשיטתו והד"מ לשיטתו דהנה בסי' ס"ה באו"ח פליגו נמי בזה בהפסיק באמצע ק"ש גם הב"י שם הוכיח מהרי"ף והרמב"ם דאין חילוק להחשיבו הפסק בין אם מחוייב לפסוק או לא והד"מ שם פסק כהתוס' והרא"ש דיש חילוק בין היכא דמחוייב להפסיק דאז חשיב טפי הפסק וכו' שם דהכי נהוג ולכך גם אין ראי' מרבא דצריך לחזור ולברך ולכך פסק דא"צ לברך אמנם הב"י לשיטתו שפיר הכריח מרבא.

אמנם נראה דזה שייך דווקא בתפילין ובכיוצא בהן אבל בסוכה דהמצוה תשבו כעין תדורו ואין המצוה שיהא אסור בסוכתו ולא יצא החוצה אלא גם זה שייך להמצוה לצאת ולחזור ולכך גם הב"י מודה גבי סוכה דכשיוצא מהסוכה ודעתו לחזור דא"צ לחזור ולברך דלא חשיב עדיין גמר והש"ס פושט שפיר סוכה מתפילין דכשיגמר המצוה וסילקה צריך לחזור ולברך אבל הגמר האי כי אורח'י והאי כי אורח'י וא"כ מיושב קושית המג"א בסי' מ' ס"ק י"ח על הב"י מסוכה עיי"ש.

עכ"פ לדעת הב"י נהי דבסוכה פסק דא"צ לחזור ולברך ולא הוי גמר אבל במזוזה נראה דדומה לתפילין וציצית וצריך לחזור ולברך לדעת הב"י וסייעתו: אמנם הרמ"א בסי' כ"ה לענין תפילין פסק דפשט ע"ד ללבוש ולובש א"צ לחזור ולברך ולענין טלית הביא מתחילה דעה זו שא"צ לברך ושוב כ' לחלק בין נשאר עליו ט"ק וסיים והכי נהגו ומשמע דסובר דאם לא נשאר עליו ט"ק צריך לחזור ולברך א"כ דבריו סותרין דמ"ש מתפילין וכן הקשה המג"א שם ס"ק י"ט.

והנראה לפי ענ"ד להסביר סברת החולקין האלו הסוברין דפשט ע"ד ללבוש לא חשיב גמר ע"ד שאמרו חישב לעשות מצוה וכו' מעלה עליו כאלו עשה ולכך גם כאן שדעתו ללבוש מיד רק שצריך לו מצד איזה טעם לפשוט ולכך הוי כאלו עשה ולכך אין המצוה עדיין נגמרת ועדיין כולה חדא מצוה הוא וא"צ לחזור ולברך.

אמנם נראה כל זה שייך במצוה שהיא חיובת אבל במצוה שאינה אפ' חובת גברא רק כשהוא לבוש הוא מחוייב בציצית וממילא כשפושט אין הבגד ולא הוא מחוייבין כלל בציצית והוי כעין לילה דהוי הפסק אפ' הם מונחים עליו אי לילה פטור ה"נ כשפושט ממילא אין כאן חיוב כלל וליכא למימר דהוי כאלו עשה ולכך אפ' מאן דסובר דבתפילין א"צ לחזור ולברך איכ"ל דמודה בציצית דהפשיטה הוי גמר וממילא צריך לברך מחדש ולכך הכריע הרמ"א דדווקא אם נשאר ט"ק עליו דעדיין לא נסתלק ממנו המצוה לגמרי אבל בלא נשאר עליו ט"ק הרי נגמרה המצוה הראשונה צריך לחזור ולברך: וממילא כאן במזוזה דמי לתפילין וא"כ לדידן דקי"ל כהרמ"א שם בתפילין גם כאן אין לו לחזור ולברך מיהו נראה דהיינו בקובע שוב אותה המזוזה בעצמה אבל כשאינו קובע המזוזה הראשונה אלא אחרת נראה דצריך לחזור ולברך דהנה הרמ"א באו"ח סי' ח' סעי' י"ב פסק דאם הי' דעתו להתעטף עוד טלית ופשט הראשון צריך לחזור ולברך שנית והמג"א שם השיג עליו דמ"ש משחיטה וגם הקשה מ"ש מהא שכ' לעיל בשמו דאם פושט ע"ד להחזירו א"צ לחזור ולברך ולעיל סעי' משמע אפ' נשאר עליו ט"ק צריך לחזור ולברך: והתירוץ הפשוט כן הוא דהיכא דדעתו גם על טלית שני יש מעלה וריעותא מעלה כיון שבירך על שניהם הוי כאלו ברך גם על השני וכאלו ברך על כל אחד בפ"ע דכיון דבשני מתחיל כעת המצוה לכך הי' ראוי דלא יהא צריך לחזור ולברך אמנם יש ריעותא שוב דאי נימא דחשיב כאלו ברך על

השני הרי הפסיק בין ברכה ללבישת הטלית השני רק דהראשון דהיינו עשיית המצוה לא חשיב הפסק אבל כיון ששוב סילק ופשט הראשון קודם לבישת השני לא מתחזי דהברכה שעשה יעלה גם לבגד השני ולא יהא נגרר אחר הראשון והואיל וכבר סילק המצוה הראשונה כעין דקי"ל באו"ח סי' מ"ז לענין ברה"ת דאלמלא תורה אין לה שיעור ומצותה כל היום דווקא ה"ל צריך לחזור ולברך וממילא כיון דלא ברך על השני לכך צריך לחזור ולברך דליכא למימר כולו חדא מצוה א"כ א"ש דווקא בפושט ע"ד ללבוש סובר דעדיין לא פסקה המצוה כדלעיל והיא נמשכת משא"כ כשפושט ולובש בגד אחר ופנים חדשות בא לכאן סובר הרמ"א שפיר דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך ואין זה דומה לשחיטה דשם מעשה השחיטה נשאר בהעוף דעל השחיטה היינו נמי שיהא העוף שחוט משא"כ כאן שסילק וגמר לגמרי המצוה הראשונה שפיר איכ"ל דכל כה"ג חשיב הפסק זה דעת הרמ"א מיהו המג"א והא"ר חולקין עליו בדין זה אמנם בנ"ד שקובע מזוזה חדשה שלא ה"ל בשעת ברכה דעתו עלה נראה דצריך לחזור ולברך לכ"ע וא"כ לפי האמור ג' חילוקים יש אם נשמט ממילא המצוה כשעושה שוב צריך לחזור ולברך.

מיהו היינו דווקא אם היתה כבר נגמרת איכ"ל דהוי גמר ועתה פנים חדשות בא לכאן אבל אם לא היתה עדיין נגמרת לא שייך להחשב כגמר ולכך פסק בסי' כ"ה דאם נפסק הקשר קודם ההידוק לכ"ע לא שייך לומר דכבר נגמר וא"צ לחזור ולברך והוסיף שם הראב"ד המובא בש"ע אפילו הותר קודם הנחת של הרא"ש כיון דשל ראש שייך לשל יד נהי דאינן מעכבין מ"מ בעינן שיהיו בהדי הדדי ואסור להפסיק ביניהם אפילו בחוה"מ כמ"ש שם המג"א ע"כ ליכא למימר דכבר נגמר ולכך א"צ לברך: אבל החילוק הב' היינו כשסילק מדעת על דעת להחזיר תליא ברברכתא הנ"ל וכשסילק הראשון ומחזיר אחרת אם היה דעתו פליגו הרמ"א והמג"א אבל כשלא ה"ל דעתו נראה דלכ"ע צריך לחזור ולברך אע"ג דגבי מזוזה לכאורה הבית חשיב ככגד והמזוזה כציצית וא"כ הוי עדיין אותו בגד לפי ענ"ד דמי לבגד אחר והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה רפ"ו שיל"ת יערגין יום א' יו"ד אדר השני תרי"ג לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם עה"י פה"ח נ"י כש"ת מוה' יעקב עטלינגער נ"י האב"ד ור"מ בק"ק אלטונא יע"א: אחד"ש וטובו דמר פר"מ נ"י באתי בדברים הנ"ל וכו' למען יצא כנוגה האמת והצדק הנה בשצ"ה מכתב קל"א הובא תשובה מאת הרב מוה' ליב עטלינגער נ"י באחד שה"ל לו בית ועלי" ע"ג והיתה תמיד מושכרת ועתה אינה מושכרת והבעה"ב רוצה להשתמש בה ח' או י' ימים מחמת שהוא נע ונד מדירה שלו אם הבעה"ב מחוייב לקבוע שם מזוזה עתה שהוא דר בה והרב נ"י פסק שם דחייב לקבוע מזוזה ולברך עלי" אע"ג שהוא תוך ל' הנה גוף הדין נכון כמ"ש הרב נ"י ולא באתי אלא בשביל ב' קושיות שהקשה שם א' על תי' ראשון בתוס' מנחות דף מ"ד ע"א בד"ה טלית שאולה וכו' שכ' בת"י הראשון דהשוכר חייב במזוזה מה"ת דביתך דכתיב דרשינן ביאתך והא דפטור כל למ"ד משום דלא מיחשב דירה וע"ז הקשה למה אמרינן ביומא דף י' דלישכת פרהדרין חייבת במזוזה משום דאית בה דירה לכה"ג ז' ימים ומשמע שם דמה"ת חייבת והרב נ"י דחק בזה דסוגיות חלוקות הן: ולפי ענ"ד נראה דתוס' לא כתבו דדירה פחות מל' לא מקרי דירה דכבר כ' הרשב"א בתשובה סי' תרס"ז דדירה זמן מועט נמי מקרי דירה ובחו"מ סי' רי"ב סעי' א' בהג"ה פסק דהאומר פלוני ידור בחצרי אפילו שעה ויום אחד סגי דמקרי דירה ואע"ג דהרשב"א שם כ' דנרא' דבעי' ז' ימים היינו בדרך אפשר ולכך יד המקבל על התחתונה ואפילו לפימ"ש הג"פ סי' קכ"ח ס"ק כ"א דהוי ספק דדינא דהב"י באהע"ז שם הביא בשם הראב"י דבעי' שלשים יום וביו"ד סי' רי"ז סעי' ל"ב פסק בנודר מהדרים שם אפילו

אינם דרים שם ל' יום מקרי דירה דווקא אם נדר מיושבי העיר בעי' ל' יום מ"מ כאן גבי מזוזה לא כתיב דירה בקרא אלא ביאתך וביאה פשיטא דחשיב מיד וגם התוס' לא כ' דלא מקרי דירה אלא דלא מקרי בית דירה דידי' וכוונתם מבוארת כמו דאמרינן דיושבי העיר מקרי דווקא בל' יום אע"ג דדירה מקרי מיד אבל אינו מיושבי העיר דנהי דהיום דר שם אולי למחר יסע ואינו נקרא מיושבי העיר אלא א"כ נתחזק שנתישב שם להיות חושב ולכך בנודר מדרים עתה אסור אפילו במי שדר שם זמן מועט אבל באומר ונדר מיושבי העיר כוונתו על מי שנתישב שם ואינו עומד לצאת לכך בעי' ל' יום כמו בכל חזקה הבאה מכח המנהג באהע"ז סי' י"ט ואז נקרא על שמם.

ובזה מיושב היטב התניא כוותי' שהביא במנחות שם מציצית אע"ג דציצית דווקא בטלית שלו מ"מ מביא שפיר ראי' דבל' יום נקרא על שמו וה"נ נקרא ביתך לביאתך לצורך שימושו וכל זה אם בעי' שיתחזק ע"י השימוש שיהא נקרא על שמו ביתך אבל אם הוא באמת שלו כמו נידון השאלה שלנו או אפילו אינו שלו אם הבית מצד עצמו הוא מוחזק ועומד שהוא בית דירה של פלוני ונקרא ביתו לביאתו כמו בית דירה של כה"ג שכבר הלשכה מצד עצמה הוחזקה מעולם שהיא דירה של כה"ג אשר יהי' בימים ההם שפיר קרינן בי' ביתך לצורך שימושו וביאתו ולכך חייבת במזוזה מה"ת לפי תי' הא' של התוס' במנחות הנ"ל ולא קשיין הסוגיות אהדדי וגם הנידון של השאלה בוודאי חייבת במזוזה: אמנם כל זה לפי תי' הא' אבל לתי' השני דבעי' דווקא תרתי ביתו וגם דירתו הקשה הרב נ"י כיון דשוכר פטור מה"ת לפי תי' הא' א"כ למה כה"ג חייב ואפילו נימא דסוגיות חלוקות הן קשה מאי פריך שם ביומא על ר"י מסוכות החג שאני סוכת החג שהוא שלו ובאמת זה יש לישב ע"ד שתי' התו"י שם קושיא כיוצא בהן שהקשה דלמה לא אמר דטעמי' דר"י דלשכת פרהדרין פטור וכו' משום דלא נתחלקה לשבטים ותי' דאם כן לא שייך גזירה וה"נ י"ל על קושית הרב נ"י אלא דזה בעצמו דוחק גדול לומר דהסוגיות חלוקות ומ"ש הרב נ"י שם דכל שאין רשות אחר עליו להוציאו כל ימי חייו חשיב כשלו זה אינו מספיק דהרי התוס' ביומא דף י"ב ע"ב ד"ה כה"ג כ' דכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה א"כ יכולי' לסלקו.

ולכך.

נראה לפי ענ"ד לישב עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"ה המשנה בפ"ה מ"ד במה שאמרו שם דאין יכולין לאסור זה על זה בדבר של עולי בכל כגון הר הבית והעזרות וכו' הרמב"ם דאע"ג דההוצאה והבנין הי' משלהם וכל אחד יש לו זכות בו מ"מ הוא זכות מעט וכו' עיי"ש ואע"ג שבנו אותם משירי הלשכה והיו של הקדש צ"ל דהרמב"ם לטעמי' דפסק דשירי הלישכה אין בה משום מעילה וכמ"ש בפ"ו ממעילה דלכך נתנו מתחילה וכדאיתא בקידושין דף נ"ד ואפילו היכל ועזרות פסק הרמב"ם בפ"ד משקלים דין ח' דבא משירי הלישכה והכ"מ תמה למה פסק כהירושלמי ונראה לפי ענ"ד דהיה להרמב"ם ראי' מכאן דלא חשבינן לי' של הקדש והא דפסק הרמב"ם בפ"א מנדרים כמתניתן דנדר' דף י' ע"ב דהאומר כהיכל כירושלים הוי נדר היינו מטעם דמפרש הירושלמי שם דדעתו לתפוס בקרבנות ירושלים והיכל ובוהן מובן דהירושלמי לטעמי' דס"ל דגם היכל משירי לשכה ולכך מוכרח לומר דדעתו לתפוס בקרבנות שלהם והא דממעטינן ביבמות שם הר הבית והעזרות ממזוזה משום שהם קודש הפירוש שהם מיוחדים לדברים קדושים כמו דמעטינן ביהכ"נ אע"ג דגופו לא קדיש עיין בר"ן ר"פ בני העיר וכן כלל הרמב"ם בפ"ו ממזוזה דין ו' העזרות וביהכ"נ מחד טעמא אלא דבש"ס פליגו בביהכ"נ הואיל ושייך.

בי' מכירה פליגו אי חשיב מיוחד לקדושה: ובאמת תוס' ישנים בסוגיא ההוא אם אמנם שדבריהם משובשים מאוד מ"מ נראה מדבריהם דס"ל דהר הבית ממעטינין משום שהוא עצמו קודש ולפי"ז באמת לא אתיא כר"י אבל לפי ענ"ד לא נראה כן אלא דטעמא דמעטינין משום דמיוחדים לקדושה אבל לשכת פרהדרין שהי' שם דירה אי חשיב דירת בע"כ דירת כיון דאינו מיוחד לדברים קדושים חייב במזוזה וא"א לפטור משום שאינו שלו כיון שיש לכולם זכות בו הוי כבית השותפין דמרבין מלמען ירבו ימיכם וממילא חייב מיד כשידור בו כמו בת' הראשון שביארתי לעיל ואיש.

וכן כתב הר"ר יהונתן בשיטה מקובצת בב"מ דף ק"א דאפילו אינו בא שם אלא א' בעשרה שנים חייב וכן נראה מדברי הנמוק"י סוף הלכות מזוזה דלתי' הא' של תוס' המשכיר חייב במזוזה ואפילו דאינו דר שם ודווקא לתי' השני חידשו התוס' מכח דקשיא להו הא דאמרינן מזוזה חובת הדר הא לתי' הב' השוכר פטור וע"ז חידשו דבעינין תרתי שיהא שלו וגם שידור בו וזה דלא כנראה מדברי הרב נ"י ועכ"פ בנידון השאלה לכ"ע כיון שדר בו חייב במזוזה מיד כמו שבארתי וכמו שפסק הרב נ"י תשובה רפ"ז בעזה"י אור ליום ו' אדר השני תרי"ו לפ"ק יערגין הנה מבואר בש"ע ביו"ד סי' רפ"ו סעי' י"ג דבית שאין בו ד' על ד' פטור מן המזוזה מיהו הביא בש"צ במכתב ר"ה בשם הש"ג סוף הלכות מזוזה שאם הי' בית גדול פתוח לבית קטן שאין בו ד' על ד' אפי"ה חייב במזוזה משום דפתחו של גדול הוא נחשב וכאלו פתוח לרה"ר ואפילו אם היו היכר ציור מבחוץ ולפי"ז צריך לקבוע המזוזה בימין הכניסה לבית הקטן אפילו בהיכר ציר מבחוץ ואם הי' הבית הקטן ד' על ד' הי' צריך לקבוע בכניסה בימין הבית הגדול והסתפק הרב הגאון מהר"י עטלינגער נ"י האבדק"ק אלטונא אם הבית הקטן הוא ארוך ויש בו כדי לרבוץ ד' על ד' דהש"ע שם כ' כהרמב"ם דחייב במזוזה ולפי"ז צריך לקבוע המזוזה אם היכר ציר בבית קטן בימין הכניסה לבית הגדול אמנם הש"ך שם ס"ק כ"ג הביא דעת הרא"ש וסייעתו דבעי' דווקא ד' על ד' מרובע והכריע שם לקבועו בלי ברכה וא"כ גם בנידון הנ"ל הספק אי לקבוע המזוזה בצד ימין של כניסה לבית הקטן או לצד ימין של כניסה לבית הגדול הואיל וההיכר ציר הוא בבית הקטן ושם העלה שיניח על ב' המזוזות לצאת אליבא דכל הדיעות.

ולפי ענ"ד דהנה לפי הסברא דברי הש"ג תמוהים כיון דאין הבית קטן ראוי לדירה אמרינן דהמחיצה המפסקת בין קטן לגדול הוא עומדת לסתור וכמאן דליתא דמי וכל העומד לפרוץ כפרוץ דמי וכ"כ התוס' שבת סי' שס"ו סק"ט דאע"ג דבבית שאין בו ד' על ד' אין מניחין בו את העירוב אבל בית המפסקת חזינין כאלו אינו אבל אינך מחיצות למה יגרע וא"כ בנידון של הש"ג ראוי ג"כ שיהא המחיצה המפסקת כמאן דליתא והפתח שבתוכו כאלו אינו ואינו חייבת מזוזה אלא בפתח האחרת שיש בבית הקטן לצאת לרה"ר או לחצר ונהי דהתוס' שבת לא הביא רא' לדבריו מ"מ מסתבר כן.

ולכן נראה שהשלטי גבורים לא כתב כן אלא בחזר קטן שאין בו ד' לא באורך ולא ברוחב וא"כ אין הריעותא בא מכח מחיצה המפסקת לבד אלא הוא גרוע ועומד מצד עצמו וחשבינן לי' כאלו אינו וכפרוץ לחצר דמי והמחיצה המפסקת שפיר נשארת והפתח הוי פתח לגדולה. אבל בנידון הנ"ל שהוא ארוך ואינו רחב ואין הגריעותא בא אלא מכח המחיצה המפסקת ולכך אי חשבינן לי' לאותו חדר כמאן דליתא מסתבר דרק לאותה מחיצה המפסקת חזינין כאלו אינה וא"כ אי חיישינן בכה"ג לשיטת הרא"ש וסייעתו כיון דהציר בקטן עושה המזוז' בימין הכניסה מבית

גדול לקטן ואז יוצא ממנ"פ להרמב"ם חשיב מקום דירה בפני עצמו וחייב לעשות שם המזוזה ולהרא"ש אין כאן חיוב מזוזה כלל: אמנם אפ"ל אם החדר קטן אין בו ד' על ד' בין באורך ובין ברוחב אין דברי הש"ג מוסכמים דראיתי בפ"ת ביו"ד סי' רפ"ו סק"ט הביא בשם חמודי דניאל כ"י דבסהר ומרפסת וכן בית גדול שיש לו חדרים קטנים אפ"ל לית בהן ד' על ד' חייבים במזוזה ולא הביא רא"ל לדבריו ולפי ענ"ד להביא רא"ל לדבריו ותליא ברברבתא דלכאורה קשה הרי ריש פ' המוכר את הבית דף ס"א ע"א אמרינן ביציע שאצל הבית אם אין בו ד' אמות בטל לגבי הבית הרי דלא אמרינן דהוי כפרוץ לחצר אלא אדרבה בטל לגבי בית והרא"ש כ' שם דחדר דינו כיצוי ע מיהו המרדכי בפ' המוכר פירות האריך דחדר היינו קיטולית הפתוח לטרקלין וחזי לתשמיש אפ"ל פחות מד' אמות שהוא עשוי להצניע בו חפצים ולתשמיש אדם וא"כ חייב מזוזה דלא גרע מבית התבן ובית האוצר דכל דחזי לתשמיש אדם חייב במזוזה וכדעת המרדכי סתם המחבר בחו"מ סי' רי"ד סעיף ב' אלא שהרמ"א הביא הרא"ש בשם י"א והכ"מ בפ' כ"ה ממכירה דין ב' הקשה על הה"מ שכ' דהא דכתב הרמב"ם דבגג בעינין דווקא ד' למד מיציע והקשה כיון דחדר לא למד מיציע איך למד גג מיני' ולפי ענ"ד פשוט דהרמב"ם למד גג מהירושלמי שהביאו ופסקו הרמב"ם בפ"ד ממעשר דין ג' דגג שאין בו ד' על ד' בטל לגבי בית וחשיב כמקצת אויר בית וא"כ מכל הנ"ל נראה דהדין של חמודי דניאל תליא בפלוגתא דלהמרדכי הנ"ל שפיר חזי חדר לתשמישו אפ"ל אין בו ד' על ד' וממילא חייב במזוזה אבל לאינך פוסקים איכ"ל דגם בכה"ג לא חזי לתשמיש ואינו מחויב במזוזה אלא דבטל לגבי בית וא"כ ע"כ דחשבינן המחיצה המפסקת כאלו אינה וכסברת תוספות שבת הנ"ל ואפשר דכוונת הש"ג דחשבינן לי' כפתחו של גדול היינו דחשבינן החדר קטן כבית שער דהש"ג מיירי דמחדר קטן יש פתח לרה"ר או לחצר וא"כ לא קשיא מדברי תוס' שבת הנ"ל דשם איירי בלית בי' פתח ר ולכך סובר דחשבינן המחיצה המפסקת כאלו אינה משא"כ הש"ג מיירי בכה"ג ולכך חשיב לי' כבית שער וכיון דקי"ל ביו"ד סי' רפ"ו סעי' ח' דבית שער כה"ג חייב בב' מזוזות נראה דג"כ אזלינן בתר היכר ציר וכמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' רפ"ט גבי חצר דמ"ש בית שער מחצר: וא"כ בנידון הנ"ל נראה אם ההיכר ציר בחדר הקטן לעשות המזוזה בימין לחדר הקטן ויוצא שפיר דאפ"ל הוי ספיקא הוי ספיקא ספיקא חזא דשמא כהרמב"ם כיון דיש בו כדי לרבע ד' על ד' חייב ואפ"ל את"ל כהרא"ש דלמא כספר חמודי דניאל וכ"ש לפימ"ש נראה דגם להש"ג שפיר דמי למיעבד כן ואפ"ל בברכה יש לקבוע מזוזה כן נראה לפי ענ"ד נכון.

אבל לעשות ב' מזוזות לא נראה לפי ענ"ד דלאו שפיר דמי למיעבד הכי דאית בי' חשש דבל תוסיף ואע"ג דאינו מתכוון לעבור אלא משום ספיקא מ"מ למ"ד לעבור בזמנו א"צ כוונה עובר וכדמוכח בר"ה דף כ"ח ע"ב דאסור ליתן מתן ד' על גבי מזבח אפ"ל משום ספיקא ואע"ג דרשאין להניח ב' זוגות תפילין דרש"י ודר"ת כמבואר בש"ע או"ח סי' ל"ד התם חז מינייהו לאו תפילין הם כלל דבתפילין אי אפיק גווייתא לבריותא פסולין ואין להם דין תפילין וכאלו הניח חפץ אחר על ראשו ולכך אין כאן איסור בל תוסיף וכמ"ש המג"א שם בסק"ג אבל כאן דהמזוזות שניהם כשרים אלא שאין צד מזוזות שמאל חייב במזוזה ולכך אם הניח גם בצד שמאל אפשר דעובר על ב"ת דמ"ש ממטיל חמש ציצית שפי' רש"י בפרשת ואתחנן בשם ספרי דעובר על ב"ת ומסתמא היינו שהטיל החמישית במקום שאין שם חיוב כגון בטלית שיש לו ה' כנפות שאין שם חיוב אלא בד' מרוחקות ואם נסמוך הואיל ואין מכוון להוסיף ואינו עושה אלא מצד ספק לא עבר על ב"ת באנו למחלוקת דמצ"כ הנ"ל עיין בטוש"ע או"ח סי' תרנ"א ושם במג"א ס"ק נ"ז

ועיין בפמ"ג בפתיחה כוללת בחלק הא' וכאן אגידו כמו מזבח וגם אני כתבתי בזה בהערות למנין המצות בלאו דב"ת עיי"ש ואין בזה דבר ברור לכך נראה לפי ענ"ד נכון לעשות כמו שכתבתי לעיל: תשובה רפ"ח יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי הרב הדיין המצויין בהלכה המופלא ומופלג בתורה וביראה חרוץ ושנון כש"ת מוה' שלמה קליין נ"י בק"ק פאקש יע"א.

הנה נפשו בשאלתו על מה שראה בש"ע עם פ"ת ביו"ד סי' רפ"ט בשם הגאון מוה' אליהו ווילנא זצוק"ל שהי' נזהר שלא הי' כורך המזוזה בקלף שלא יהא חציצה ואיך יש לנהוג ואם יש חילוק בין ארגז לקלף עכ"ל הנה בין ארגז לקלף אין נראה סברא לחלק ואני נוהג כאשר ראיתי ממורי ורבותי זצ"ל וכאשר פשט המנהג בכל ישראל לכרוך המזוזה בקלף או ליתנה בארגז המיוחד לה ולקבוע במסמרים ולפי ענ"ד אין חשש משום חציצה לא מבעי' לשיטת הרשב"א והר"ן והריב"ש המובאים באו"ח סי' ק"ז דס"ל דגם בתפילין אין לחוש אם חוצץ דבר בינם לבשר וכ' הר"ן במגילה שם דווקא היכא דיש גילוי בקרא דלא יהא חציצה כגון היכא דיש יתור או שינוי בקרא כדכתיב בבגדי כהונה ילבש על בשרו ללמוד דלא יהא חציצה הוא דקפדינן על חציצה אבל בתפילין דכתיב וקשרתם לאות על ירך הוא לקבוע להם מקום ולא ללמוד דחציצה פוסל בכה"ג אין חשש על חציצה וא"כ ה"נ במזוזה דכתיב על מזוזות ביתך לקבוע מקום ולא לומר דחציצה פוסל: אלא אפי' לדעת הרא"ש וסייעתו דס"ל דבתפילין פוסל חציצה נראה דבמזוזה מודים דלכאורה קשה לי על דברי הר"ן וסייעתו דסבירא לי' דהיכא דלא גלי קרא לא אמרינן דחציצה פוסל וקשה ממנחות דף צ"ח ע"א דאמרינן בנתן על המערכת הלחם ז' לחמים כשר ופריך הא בעינן על הלחם ופירוש רש"י דהוי חציצה ומשני רבי ס"ל על היינו בסמוך ולשיטת הר"ן מאי פריך הא בעינן על הלחם הא היכא דליכא גילוי דחציצה פוסלת לא אמרינן דחציצה פוסל והכא גבי לחם ג"כ בעי' על לקבוע מקום (ובאמת בלאו הכי קשה מאי פריך הא אמרינן ביומא דף נ"ח ע"א מין במינו אינו חוצץ ומאי פריך וצ"ע מ"מ על הר"ן קשה יותר) ונראה דהר"ן כ' כן למסקנ' דעל איכא לפרש בסמוך ולזאת ס"ל אפילו היכא דעל הפירוש על ממש מ"מ חציצה אינו נשמע מיני' דפוסל כיון דלשון על אפשר לומר דהיינו בסמוך כן נראה לישב לשון הש"ס לפי שיטת הר"ן וסייעתו ודוחק קצת: והנה התוס' בסוטה דף ל"ז ע"א בד"ה מאי על הוכיחו דלשון על מפרשי' על ממש אא"כ יש סברא לומר על בסמוך כגון בזיכי לבונה על הלחם דאיכא כבוד שמים טפי לומר דלא יהא מונח על הלחם ממש ולכך מפרשים על בסמוך ולפי"ז נראה דגם זה כבוד המצוה להיות המזוזה נכרכת בקלף או נייר דאפילו תפילין דהם בבתים הלכה לממ"ס שיהיו נכרכים א"כ מסתבר דמודה הרא"ש דאין הפירוש על מזוזות על ממש בלי חציצה אלא סגי בעל בסמוך דהיינו שאין חציצה פוסל בו ונראה לי להביא רא' לזה דהרי אמרינן במנחות דף ל"ב ע"ב תלאה במקל סכנה ואין בה מצוה משום דכתיב בשעריך וקשה ת"ל משום דבעי' על מזוזות ועיין בשמ"ק ב"מ דף ק"ב ע"א גבי אפשר בגובתא דקנה דפרש"י דתלאה במזוזה וכ' דבעינן קביעות במסמרים עיי"ש עכ"פ קשה הא בעינן על וגם חציצה הוי וע"כ דעל איכ"ל על בסמוך.

אמנם נראה עוד מטעם ב' אין חציצה פוסל דהנה במנחות דף ל"ד אמרינן דוכתבתם על מזוזות יכול על מזוזות ממש ת"ל כתיבה לג"ש דבעי' בספר ושוב אמרינן דלמא כתיבה על אבנים כדכתיב וכתבת על האבנים ומסיק דכתיב וכתבתם כתיבה תמה ועיי"ש שכ' דתרתני בעינן ולא ביארו כל הצורך ונראה לבאר הכוונה בש"ס דוודאי מגז"ש נוכל למילוף דבעינן בספר אלא דגז"ש שייך רק היכא דלא פירש קרא אמרינן ילמוד סתום מהמפורש אבל היכא דפירש קרא לא שייך ללמוד מג"ש בהיפוך ממאי דכתיב והכא הא מפורש בקרא וכתבתם על מזוזות ולכך

הוצרך לומר דזה א"א דהרי כתיב וכתבתם כתיבה תמה ועל מזוזות אינו כתיבה תמה: וכי תימא
הא אפשר דהמצוה לחקוק וחק תוכות הוי ככתיבה מיהו הא כתיב על מזוזות וחק תוכות אינו על
מזוזות אלא תוך המזוזות וא"כ כבר א"א לפרש הקרא כפשטי' לכתוב על מזוזות ממש אבל מ"מ
הו"א דלחקוק בתוך אבן ולחבר אח"כ אבן זה על המזוזה וזה נראה דהוי עדיף משום דמין במינו
אינו חוצץ והוי כמו על מזוזות ממש אמנם כיון דכתבתם אינו מבואר על מה יכתוב אלא הפי'
מעיקרא וכתבתם ואח"כ על מזוזות ועל מאי נכתב לא כתיב בקרא שוב הוי סתום ונשאר לן
הג"ש ללמוד סתום מן המפורש דבעינן על ספר וקלף וא"ש השקלא וטריא: וממילא כיון דילפינן
בג"ש דיכתוב על קלף אפילו נימא דיקבע על המזוזה בלי כריכה בקלף או בארגז מ"מ הא בקרא
לא כתיב ונתתם או תקבעו על מזוזות אלא וכתבתם על מזוזות וכיון דכתובין על הקלף הרי
הקלף מפסיק בחציצה בין הכתב ובין המזוזה וע"כ דעל לאו דווקא על ממש לפסול בחציצה אלא
על בסמוך וא"כ ה"ה דרשאינן לכתוב בקלף או בארגז: או מטעם ג' דאפילו נימא על ממש ע"כ
צ"ל כיון דקבעינן אותן במסמרים הוי חיבור עם המזוזה והכל חד וקרינן בי' וכתבתם על מזוזות
וכדאמרינן בסוכה דף ל"ז ע"א כיון דחיברו כגופו דמי א"כ אין נפ"מ אי כרכינן בקלף או מניחה
בארגז המיוחד לה: ותו משום טעם ד' דהרי אמרו כל לנאותו אינו חוצץ ומסברא כמו דאמרינן
כל לנאותו אינו חוצץ ה"ה מה דהוא לשמרו ולהחזיקו הרי הוא בטלה לאותו דבר ואינו חוצץ
וה"ה הקלף לכתוב והכרך למזוזה ואין כאן חציצה כלל מכל הלין טעמא נראה לי דמנהגן של
ישראל תורה הוא ושפיר למיעבד לכורכן בקלף או בנייר ולקבוע על המזוזה כן נראה לפיענ"ד:
תשובה רפ"ט בעזה"י יום ב' נשא תרל"ח לפ"ק חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרבני
המופלא ומופלג בתורה וביראה (חתן בן מרן הגאון בעל חת"ס זצוקל"הה) כש"ת מוה' יהודא
גרינוואלד נ"י היושב בשבת תחכמוני ביישוב שיראוויץ יע"א: מכתבו קבלתי ומה ששאל בענין
שליח הקן אם מברכין על מצוה זו וכו' והנראה לפי ענ"ד על השאלה אם מברכין הובא בפ"ת
סי' רצ"ב ספק בזה אמנם הרשב"א בתשובה סי' י"ח כ' בפשיטות דאין מברכין מיהו נראה
דהרשב"א לטעמי' דהנה החוות יאיר בסי' מ"ז מספקא לי' אם אינו רוצה ליקח לא האם ולא
הבנים אם הוא מחוייב דווקא לעשות מצוה זו ולפי הנראה הוא פלוגתת ראשונים דהנה בחולין
דף קמ"א פריך שם בגמרא איך ידחה עשה דמצורע לל"ת דשליח הקן הרי שלה"ק ע"ולת הוא
והכ"מ הקשה על זה דהרי העשה הוא קודם שלקח ואין כאן אלא עשה ומדברי הכ"מ נראה דלא
ס"ל כחוות יאיר הנ"ל דלהחוות יאיר לא קשה קושיא הנ"ל של הכ"מ דהרי לרבנן לדבריו אע"ג
דהוי ניתק לעשה מ"מ מעיקרא נמי משמע ועיין בתו"ח מה שמישב קושית הכ"מ: ומלשון רש"י
משמע דסובר בזה כחוות יאיר בד"ה הא לא"ה וכו' אמנם שם לקמן ע"ב בד"ה עד כמה משלחה
אם עבר ונטלה וכו' משמע דווקא אם עבר ונטלה יש מצות שילוח וכדעת הכ"מ ובאמת לדינא
קי"ל ביו"ד סי' רצ"ב הנ"ל דהאי עד כמה משלחה הוא אפילו בלא עבר ונטלה וצ"ע בזה והנה
בתוס' ד"ה לא עבר וכו' נראה דסוברין כפי' הכ"מ ותו"ח מהא דהקשו בשמעתין על דברי הריב"א
וכו' דבשמעתין משמע דאפילו הל"ת אינה נדחית ולא ידעתי שום משמעות לזה בשמעתין ונראה
דכוונת התוס' דבשמעתין כיון דהאי שלח לרבנן הוא רק לנתוקי ולתקן הלאו וכיון דהעשה דוחה
הלאו ממילא אין כאן עשה ולא דמי זה לשאר ל"ת ועשה דשפיר י"ל כריב"א משא"כ כאן
בשמעתין דהעשה הוא רק לנתק ולתקן ואם אין כאן לאו אין כאן עשה כן נראה לפי ענ"ד כוונת
התוס' וקושייתם וממילא מוכח דהתוס' סוברים כמ"ש הכ"מ והתו"ח אמנם הריב"א אפשר דס"ל
כהחוות יאיר הנ"ל וממילא דלא קשה עליו משמעתין וכן הא דפריך שם בגמרא בדף קל"ח ע"ב

במוקדשין מאי טעמא ומפרש הרשב"א והריטב"א דקושית הש"ס ה' אמאי רשאי ליקח הבנים ומזה משמע דמפרשי מתני' דתנן שלה"ק נוהג וכו' היינו ברוצה ליקח הבנים והיינו דלא כחוות יאיר דאי כדעת החו"י א"כ דלמא באמת אסור ליקח ומתניתן דתנן אינו נוהג היינו דא"צ לשלח האם אע"ג דאינו רוצה ליקח ועכ"פ מבואר דלא ס"ל כהחוות יאיר וכן מוכח מדברי הרמב"ם בפ"ג משחיטה דין י"ד שכ' הרי זה לא יקח וכו' וקשה מאי בכך הרי עדיין הוא ספק אי עובר והוי ל' להרמב"ם לומר ישלח אע"כ דהרמב"ם סובר דלא כהחו"י וכן מבואר בהדיא ברבינו בחיי בפ' כי תצא וכבר הבאתי דלשון הרשב"א נמי מוכח כן וכבר הביאו דבחידושי הר"ן בשמעתיך לקמן דכתב דשלוח הקן היא מצוה שאינה מוטלת עליו ולכך לא דחי אפילו לאו גרידא ומבואר דלא כהחו"י: ונהי דלא דמי זה להא דאמרינן בכתובות דף מ' דהואיל ואי אמרה לא בעינא לא הוי עשה וכו' התם הכוונה דהמצוה היא רק לטובתה ואפשר לה לומר אי אפשר ומצוה כי האי לא חשיב כלל אפילו לברך עליו אבל מצוה כשליח הקן נהי דאינו מחויב שיטול אבל כשנוטל מחוייב הוא לשלח האם ושפיר ה' אפשר לברך אשר קדשנו דלקדושה ניתנה ולא להנאותינו לכך הוצרך הרשב"א בתשובה סי' י"ח לומר הטעם דלכך אין מברכין על מצוה זו משום שלא צונו ליקח ולחזור ולשלח ולעולם הרשב"א סובר דלא כא"י והוא פשוט ועכ"פ מבואר בתשובת הרשב"א דאין מברכין ותליא בשיטה הנ"ל אי שלח מעיקרא נמי משמע ולכן הוי ספק ברכה ולכך יש לברך בלא שם ומלכות או אפשר דיוצא בהרהור לפי מ"ש במקום אחר (עיין במהר"ם שיק חאו"ח סי' מ"ב) ולפי מ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח לדעת הרמב"ם דלענין ברכה הרהור כדיבור דמי ויוצא עכ"פ בהרהור לפי דעת הרמב"ם ז"ל: תשובה ר"צ עוד להנ"ל על הספק השני אם מברכין בעל או בל' כבר כ' מעלתו דאין לברך בל' מטעם שכתבו הרא"ש והר"ן בפ"ק דפסחים דף ו' ולכאור' הדבר מבואר ברמב"ם בפ"א מה' ברכות דין י"א דכל ברכה דהוי על מצוה שהיא רשות מברכין בעל והכ"מ האריך שם ולבסוף העלה דיש ג' מיני מצות דיש מצוה שהוא חובה ויש מצוה שאינה לא חובה ולא רשות ויש מצות שהם לגמרי כרשות ובמצוה שהיא לא חובה ולא רשות דהיינו מצוה מצד עצמה אינה חיוב גמור אלא שאם לא יעשה אפשר שיבוא לידי תקלה אז לא הוי רשות אלא מצוה וכ"כ הכ"מ ג"כ גבי עירוב ובזה אמרתי לפרש דברי המג"א ריש הלכות ציצית דכ' לחלק דמצות ציצית בעי' הברכה והעטיפה בעמידה וחלה מותר לברך ולהפריש בישיבה ותמהו עליו מ"ש ציצית ומ"ש חלה הלוא שניהם מצות רשות.

ולדברי הכ"מ הנ"ל יש לישב דבריו דחלה בזה"ז או חלה טמאה הוא רק רשות לגמרי דהרי בחלה טמאה אמרו בפ' ב' דחלה דעושין קבין קבין והוא בא רק להתיר האיסור סור טבל ואם אינו רוצה לאכול העיסה אין כאן שום איסור טבל משום דאין צריך להפריש כלל אבל במצות ציצית אע"ג דקי"ל דציצית הוא רק חובת גברא מ"מ כבר כ' הרמב"ם והשו"ע סוף הלכות ציצית דחייב האדם להביא א"ע לידי חיוב ציצית דהיא מצוה למען תזכרו ועשיתם וכו' ומצות רשות כה"ג דאינו לא חובה ולא רשות ושפיר כ' המג"א לחלק דמצוה כה"ג צריך להיות בעמידה אבל בחלה דאם אינו רוצה לאכול אין כאן שום מצוה להפריש והוי רשות לגמרי ובכה"ג כ' המג"א דמותר לברך אפ"י בישיבה (ומטעם זה ג"כ דחק עצמו בטו"ז סי' א' ביו"ד במצות שחיטה שאינה רק ברכת הודאה עיי"ש שחלקו עליו ולדעתי הטעם דס"ל דגם שחיטה הוי רשות לגמרי ועל הרשות ס"ל דאין חיוב לברך): וא"כ גם מצות שלוח הקן לפי דעת הרשב"א והכ"מ ושאר פוסקים דשלח אינו משמע מעיקרא כלל ואין כאן שום מצוה ואפילו להאומרים דגם מעיקרא משמע איכ"ל

דהיינו דווקא אם רוצה ליקח הבנים והוי רשות לגמרי ואפילו אם נימא דמברכין בוודאי מברכין בעל לדעת הרמב"ם הנ"ל והפתחי תשובה סי' רצ"ב הביא שם די"א דבעידן ריתחא מענשינן עלי' ולפי ענ"ד דווקא בציצית דאיכא מצוה למען תזכרו נהי דהוא רשות אבל אינו רשות לגמרי אבל בשלוח הקן דהוא רשות לגמרי בוודאי לא מענשינן עליי' כן נראה לפי ענ"ד: תשובה רצ"א עוד להנ"ל ומאי דמספקא לי' אי מברכין על מצות שלה"ק או רק על שלה"ק בזה לא מצאתי שום כלל בדברי הראשונים והאחרונים ויש מצות דמברכין על מצות כמו בתפילין וציצית ויש מצות שמברכין בלי תיבת מצות כגון על השחיטה ועל אכילת מצה וכדומה ולי נראה דאם המצוה היא ידועה ובכל הזמנים ומכ"ש אם מברך בה' הידוע כמו על השחיטה או בשאר מצות הידועים ושנקראים בלשון בני אדם רק על שם זה א"צ להזכיר בנוסח הברכה תיבת מצות.

אבל מצות שאינן נוהגת בכל הזמנים ואינה מצוה בכל עת תיקנו לפרש בהדיא על מצות כגון ציצית או תפילין דאינן נוהגת בכל עת דלילה לאו זמן תפילין וציצית וכו' בשבת ויו"ט לאו זמן תפילין במצוה כה"ג טוב לפרש על מצוה וכן בשאר ברכות על מצות שאינן מבורר דהוא מצוה וכן בנ"ד שלה"ק האם מעל הבנים דאינו מבורר דאם אינו רוצה ליקח הבנים אין בו מצוה וכן אם הוא מזומן אין בו מצוה ובמצוה כי האי גוונא בוודאי מברכין בנוסח על מצות שילוח הקן כן נראה לפי ענ"ד.

ומ"ש שאין העולם נזהרין בשם הקודש של אדני לקרות הד' בחולם אני לא שמעתי דבוודאי לכ"ע צריכין לקרות הד' של זה השם בחולם כמבואר במהר"מ לובלין בתשובה סי' ה' ואם שומע כזאת מפי מי, שאינו יודע שקורא שלא כדין בוודאי מצוה שילמדנו אם יודע בו שישמע כן נראה לפיענ"ד ואחתום בברכה וכו' הכותב בחיפזון רב ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע:תשובה רצ"ב הנה התה"ד הובא בש"ך יו"ד סי' רצ"ג כ' דאם נזרע קודם ג' ימים אמרינן דלפרש קודם לעומר והנקודת הכסף השיג עליו ולפי ענ"ד ראי' ברורה מדברי הרא"ש בפ' המשנה פ"ב דכלאים מל דאיתא ימתין לה עד שיתליע ואיתא בירושלמי עד כמה מתלעת עד שתהא בארץ ג' ימים במקום הטיט ולא במקום הגריד ופירש ברא"ש שם דפירושו דבארץ לח מתפשטין הימנו שרשים דקים אדומים כתולעת ולכך כשמהפכין מתים השרשים וכן נראה הדבר מוכרח שם לפרש במשנה דאל"כ למה מהני היפוך ושם פסק הרמב"ם והש"ע כהאי ירושלמי וע"כ דיש חילוק בין זריעה לנטיעה ובפרט בשעורים שכ' רש"י בע"ז דף ח' ע"ב ד"ה אסינתי וכו' שממהרין לצאת מכל אמאה ומזה נראה שאין כל הזרעים וכל התבואות שווין ואין כל המקומות שווין ולכה"פ מידי ספיקא לא נפקא כן נראה לפי ענ"ד: תשובה רצ"ג .

בעזה"י חוסט יום ב' חי אלול תרכ"ד לפ"ק כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר ידידי הרב המופלא ומופלג בתורה וביראה חרוץ ושנון המאוה"ג כש"ת מוה' זוסמאן אליעזר סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממני לחוות דעתי בדין ישראלים החוכרים שדות מגוים ושוכרין להם גוים לחרוש בקבלנות והגוים חורשין בשור וחמור והשכירות הוא בקבלנות וגם נקרא על שם הגוים וגם שם הדרך והמנהג לשכור החורשים בקבלנות ונודע שכן הוא ואין בו משום מראית עין ולכך דעתו נוטה להתיר אלא שיש לחוש שלא לילך אחר העגלה אולי ירים קולו ויגרום הליכה עכ"ל בקצרה וביקש ממני לומר דעתי בזה.

הנה בעיקר הדברים גם דעתי מסכמת כן דנהי דקי"ל ביו"ד סי' רצ"ח ובאה"ע סי' ה' ובשאר דוכתא דאמירה לגוי שבות גם בשאר איסורין כמו בשבת מ"מ דיו לבא מן הדין להיות כנידון

ובשבת קי"ל כל שאין הישראל מצוה לו לעשות בשבת והוא מושכר בקבלנות אפילו ישראל נהנה ג"כ שרי אלא דגבי מחובר ומילתא דפרהסיא קי"ל דאסור במרחץ ומותר בשדה לדעת הרמב"ם והש"ע דווקא באריסות מ"מ היכא דמפרסמא מילתא ונודע ששכרם בקבלנות שרי כמבואר כל זה בש"ע או"ח סי' רמ"ג ורמ"ד וא"כ ה"נ בכה"ג שרי: אלא דלכאורה יש לשדות בי' כרגא דהרי הפתחי תשובה באהע"ז סי' ה' ס"ק י"ב הביא בשם הברכ"י ביו"ד סי' רצ"ז סק"ו דאפילו הגוי עושה בעצמו אם הישראל עומד שם ורואה הוי כאומר לו ובאמירה לגוי אפילו לצורך הגוי אסור כל שהוא במידי דישראל או שהישראל נהנה כמבואר בש"ך ביו"ד סי' רצ"ח ונהי דהחוי"י בסי' ק"נ כ' דהכא כיון דאין הישראל נהנה מן הדבר עצמו דהיינו מהשור והחמור מותר כבר כ' בפ"ת ביו"ד בסי' רצ"ח דצ"ע: ולפי ענ"ד נראה דמוכח מדברי המג"א סי' ש"ז ס"ק כ"ט דאפילו אין הנאה מן אותו דבר דמצוה ואומר לו כל שנהנה ממנו אסור לומר לו לעשות דבר איסור וא"כ אי נימא כהברכ"י הנ"ל דעומד ורואה הוי כמצוה ואומר לו וא"כ יהא אסור מ"מ נראה דשרי דע"כ לא אמר הברכ"י אלא בדבר שאין שייך לומר דהגוי אדעתיה דנפשי' קעביד אבל בקבלנות לא אמר דהרי קי"ל בסי' רל"ב במג"א סק"ט דבקצץ לו שכר שרי ברואה ואפילו אי נימא דרואה ועומד גרע מ"מ הרי בסוף סי' רמ"ד התיר הטו"ז אפילו ביושב שם אם הוא מחשב גניבה וה"ה הכא דצריך לישב שם משום חשב רמאות או כיוצא השייך בדבר זה ואפילו לדעת המג"א ולשון הרמ"א דאוסר אינו אוסר אלא משום מ"ע וא"כ בנידון הנ"ל שכ' שנודע ואין בו משום מ"ע משמע דשרי כיון דלא אסרו משום דהוי כאומר לו לעשות ואסור משום אמירה וע"כ כיון דהגוי אדעתיה דנפשי' קא עביד ואין הישראל יושב שם אלא שלא יבוא לו פסידא בחלקו לא חשיב כמו אמירה וא"כ ה"נ וספר ברכ"י אינו בידי לעיין בו: אמנם מ"ש מעלתו שלא ילך אחר העגלה דאולי ירים קולו ויגרום לילך על ידו לשון זה משמע שממילא ילך על ידו ובזה אין חשב כמ"ש התה"ד בסי' רצ"ח דהרי קי"ל דדבר שאינו מתכוון שרי בכל מקום ואע"ג דחיישינן כן בע"ז דף ט"ו התם בבהמה דידי' דמצוי שתלך ע"י איכ"ל דהוי כפסיק רישא או דהש"ס באמת קאי למ"ד דשא"מ אסור ובזה ניחא דהרמב"ם לא העתיק טעם זה דניסיוני ואפילו אי הטעם משום פס"ר זה שייך רק בבהמתו משא"כ בבהמת אחרים דלא ידעה ואינה מכירה בקולו וכדאיתא שם בע"ז אלא דאפי"ה כ' התה"ד שם לחוש דאולי ישכח ויצעק עלי' כדי שתלך.

אלא שלשון התה"ד שם קשה דמעיקרא כתב דאם המשא של ישראל יש לזוהר שלא ילמדו איך יעשה שילכו האופנים דאז כשעוסק הוא בתיקון חיישינן שמא ישכח ויצעק כו' ושוב כ' שטוב שילך רחוק שרגילות שהעגלה כובשות או מתעכבת או בגומא עיי"ש משמע שמצד עצמו חייש ולכאורה נראה כמ"ש מעיקרא דווקא היכא דעסק בי' חיישי' שמא ישכח וכמ"ש הפרמ"ג בטו"ז יו"ד סי' פ"ח סק"ב להשיג על בית יעקב דדווקא היכא דעוסק חיישי' דלמא מנשי וה"נ מבואר בפסחים דף י"א באיסור דבדיל מיני' לא חיישינן אא"כ עסיק בי' אבל אם אינו עוסק בו לא חיישינן שמא ישכח.

וכן מוכח לכאורה מהא דאיתא בע"ז דף ט"ו ופסקה בש"ע יו"ד סי' קנ"א סעי' ד' דע"י ספסר שרי דלא ידעה לקלי' ולא חיישנן שמא ישכח ויצעק ונהי דהתה"ד כ' מעיקרא לשון יש לזוהר ולבסוף כתב רק טוב מ"מ הא גבי ספסר שרי לגמרי ונראה כוונת התה"ד דלפעמים העגלה כובשת ויש לחוש שתתהפך ויפסיד המשא אשר על העגלה ואם כן שפיר י"ל אדם בהול על ממונו וישכח האיסור כדאמרינן בשבת בפרק כל כתבי ובשאר דוכתי היכא דשייך לחוש דבהול

על ממונו חיישינן שמא ישכח וא"כ ה"נ ולכך דווקא במשא של ישראל שייך זה ונראה דווקא
בבעל המשא אבל אחר אפילו שלוחו לא מצינו דניחוש דבהיל וישכח ולכך כ' התה"ד דין זה
במשא של ישראל ומשמע דבבעלים איירי עיי"ש: איברא דלפי"ז יש כאן ב' חששות א' שלא
ילמדנו לעשות תיקון הליכה דעי"ז ישכח והב' משום חשש דתתהפך ויפסיד ולכאורה נפ"מ
דמשום טעם ראשון אפילו בלא משא ישראל יש לחוש וקשה למה לא פסק כן בש"ע וגם בתה"ד
עצמו משמע דדווקא במשא ישראל ואפילו לטעם ראשון ומ"ש מהא דחיישינן בפסחים דף י"א
אפילו באחר וצ"ל משום דשם עוסק באותו דבר עצמו משא"כ כאן דמיירי רק בעוסק בלימוד
הליכה ולכך סבר מעיקרא דדווקא באיכא ב' סברות חיישינן ולבסוף כ' שטוב לחוש אפי' אי
איכא רק חד חששא והיינו מחשש בהול לחודא ולפי הנראה זה שייך במשא אבל בחרישה אין
לבעל השדה הפסד אפי' יתהפך העגלה וא"כ נראה דלא שייך שמא ישכח ומותר לפי ענ"ד אפי'
אם לא יתרחק מן העגלה ומ"מ אומרים לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ומהיות טוב בוודאי
טוב לעשות כמ"ש התה"ד לילך מרחוק אפי' אחר שאינו שייך לזה והמחמיר ת"ע ברכה ידידו
הדורש שלומו: ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה רצ"ד בעזה"ת יום ו' עש"ק פ' ראה שנת
תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרבני המופלג מוה' יקותיאל ווייס נ"י בעיר שאללא יע"א. מכתבו
קבלתי ואם אמנם לא ידעתי אכנהו ואינני מכיר את מעלתו נ"י מ"מ הנה דרכי להשיב להשואל
בדבר הלכה למעשה ולזאת אכתוב דעתי על אשר שאל ממני על דבר הדרע"ש מאשי"ן בלי
דאמפ"ף רק סוסים מושכין אותה ויש לו ארבע קרניים מפורדים ואם יקשרו ב' סוסים בקרן
אחד וב' שוורים בקרן השני אם שייך בזה איסור כלאים דלא תחרוש וכו' דאין זה דומה למה
שהובא בהמחבר בסי' רצ"ז סעיף ט"ו עגלה המושכת בקרון שאין לקשור שם מין אחר לא בצידו
ולא אחר הקרן ולא דמי אלא לפלוגת הרמב"ם והרא"ש המובא סעיף י"א דלרכינו אפרים אסור
אפי' אינם קשורים והב"י צידד דגם הרמב"ם סובר כן לפי הנראה מדברי הטור והראב"ב כ' דבעי'
דווקא קשורים עכ"ל בקיצור.

ובאמת לפי ענ"ד השיטות האלו הולכים כל א' לשיטתו דהרי מובא בר"ש פ"ח דכלאים וברע"ב
מ"א בסוף הירושלמי דאסור לרכוב על פרידא מקו"ח ומה אם בגדים שאתה מותר ללבוש זה
עג"ז אתה אסור בתערובתן בהמה שאתה אסור להנהיג זה בזה מכ"ש שאתה אסור בתערובתן
וא"כ מזה מוכח כדעת הרמב"ם שאפי' אינם קשורים אסור.

אמנם הרא"ש שם וכן כ' בסוף מס' נדה דהק"ו מעיקרא ליתא דאף בכלאי בהמה בעינין יחדיו
קשורים כמובא בתויו"ט שם והנה באמת דקשה לפלוג על הירושלמי ונראה לי דהרא"ש לשיטתו
כמ"ש שם בתוס' חדשים דהרא"ש לטעמי' אזיל דס"ל בהלכות כלאי בגדים וכן הובא בש"ע סי'
רצ"ט בסופו דבכלאי בגדים אם בצד אחד של בגד נארג בו חוטין של צמר ובצד השני נארג בו
חוטין של פשתן אז אין בו משום כלאים אבל בכלאי בהמה אפי' יש הפסק ביניהם כיון דמחוברין
אפי' יש הפסק ביניהם וזה בצד הקרון שלפניו והמין הב' בצד הקרון לאחריו כיון דשניהם
מקושרין בקרון מחברם והוי כקשורים זה בזה ואסור וכן מבואר בב"ח ובטו"ז שם דאסור
לקשור פרה אחורי הקרון והקצבים הרגילין לקשור פרה בסוף או בצד הקרון עושים איסור
ומבואר בב"ח שם דאפי' לדעת הרא"ש אסור א"כ שפיר אתיין דברי הירושלמי ואתא שפיר
הקו"ח ולעולם כדעת הראב"י והרא"ש דבעי' דווקא קשורים אלא שאפי' קשורים בדבר אחר זה

בצד זה מקרי יחדיו ומקרי קשורים וכדאיתא בהדיא ספ"ח דכלאים מ"ד ואין קושיא מן הירושלמי כמ"ש התוס' חדשים והרא"ש שדחה הקו"ח של הירושלמי אעפ"י שלפי הנ"ל הוא קו"ח טוב כמ"ש התו"ח מ"מ נראה דיפה כ' הרא"ש וכוונתו דלפי המסקנא של הירושלמי יש לן ראי' דפרידא שרי ממילא איכ"ל דאין כאן קו"ח כיון דלפי הנ"ל בין בכלאי בגדים ובין בכלאי בהמה בעינן קשורים אלא שבכלאי בגדים מועיל הפסק ולענין כלאי בהמה שעושין מלאכה אחת וההפסק צריך למין זה ולמין זה כולם צריכים אחד לחברו וכולם כאחד כמב"מ שכ' התוס' בביצה דף ל"ט ע"א לענין דשיל"מ דדברים הבאים לתקן הוי כמב"מ ולכך כלאי בהמה העושים מלאכה אחת אין הדבר המפסיק שהם צריכים לו מחלקן אדרבה לכ"ע חשיבו כאחד זהו הנראה לי כוונת הרא"ש לסלק ממנו הקושיא במה שמדחה הקו"ח שכ' הירושלמי והרמב"ם לשיטתו דס"ל לענין כלאי בגדים דאפילו יש דבר המפסיק אפי"ה לענין כלאי בגדים אסור אפילו אם בצד אחד יש צמר ובצד הב' פשתים ודבר אחר מפסיק ביניהם מקרי יחדיו וא"כ אין כאן קו"ח ואיך קאמר הירושלמי קו"ח וע"כ דבבהמה אפילו אם אינם קשורים כיון דעושין מלאכה אחת הוי כלאי בהמה ואסור ולפי הנראה בנידון הנ"ל כיון דהקרנות הם עכ"פ בחד כלי דהיינו הרחיים והכלי מחברן מקרי ג"כ יחדיו ואסור לכל הדיעות משום כלאי בהמה.

ומ"ש הרא"ש דבעינן קשורים משום יחדיו זה ג"כ תימה בעיני דכבר מבואר בתוס' ר"פ אותו וא"ב דף ע"ח ע"ב בד"ה עד שיפרוט וכו' דלר"י הא דבעינן מחוברים לא משום דכתיב יחדיו דהא ר"י אמר דמשמע ג"כ כל אחד בפ"ע ממילא בעי' יחדיו ללמד דבעינן בבת אחת והא דבעינן מחוברים הוא מסברא דנפשי' ושם דף ע"ט בד"ה אבל וכו' הוכיחו התוס' דקי"ל כר"י וא"כ מיחדיו לא מוכח כלל דבעינן קשורים וא"ש דעת הרמב"ם וסייעתו ובכלאי בגדים ע"כ דבעינן קשורים ילפינן שעטנז משוע טוו ונוז כדדרשינן בפ"ט מ"ח מכלאים דבעינן ארוג משעטנז דהא כתיב יחדיו ג"כ תימה בעיני מדברי תוס' חולין דף ע"ח הנ"ל.

וא"כ שפיר י"ל כדאיתא בירושלמי הנ"ל דאפילו באינם קשורים איכא איסור כלאי בהמה אבל ע"י שהם קשורים כעין נידון הנ"ל דשניהם קשורים ברחיים זה מצד זה וזה מצד זה נראה לפיענ"ד דלכ"ע אסור ולכך אסרו גם כן לקשור בהמות אחורי הקרון כמבואר בטו"ז הנ"ל ואין בנו כח לחלוק על הירושלמי ואם דבסי' רצ"ט פסקינן דנוהגין כהרא"ש לענין כלאי בגדים אבל כאן איכא לכל הפחות ס"ס דלמא אפילו בכלאי בגדים חיבור ע"י הפסק מקרי יחדיו כהרמב"ם ואת"ל כהרא"ש מ"מ איכ"ל דהיינו דווקא בכלאי בגדים דבעינן ארוג מלשון שעטנז אבל בכלאי בהמה גם הרא"ש מודה דאפילו חיבור ע"י הפסק או דבר אחר מקרי חיבור ומקרי יחדיו כיון דהמלאכה נעשה ע"י שניהם ולכך בנידון הנ"ל נראה לפי ענ"ד דלכ"ע אסור כן נראה לי פשוט דברי וכו' הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה רצ"ה בעזה"י חוסט יום ו' עש"ק לסדר שופטים שנת תרל"ז לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלא ומופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' שמואל דוד נ"י אבדק"ק פ' יארמוט יע"א מכתבו קבלתי ובו נשאלתי על דבר הציגינן ששכיחים האינדא ונותנים מהם במנעלים ויש מהם מצמר ופשתים שהם שעטנז ויש מהם שאומרים שהם מצמר בוים מחלל או מציגען הא"ר ושלח לידי עדות של התגר של הפאבריקאנט ושאל אותי אם נאמן הגוי במסלפ"ת בדבר'י כאלה והנה גם אנכי השתדלתי לשאול פה ע"י חייטים ישראלים הבקיא' קצת בענינים

כאלו לנסות את הצייגין ההם ואמרו לי על מין אחד שהוא של צמר ועל אחד אמרו לו שהוא צמר גפן בוים וואלי וכעת אין מוכרין אלא זאת שאומרים עליו שאינו שעטנז.

וגוף הדין אם הגוי נאמן ביו"ד סי' פ"ו פסקינין באומר עוף פלוני וטהור נאמן כיון דמלתא דעל"ג וביו"ד סוסי' רצ"ד לענין ערלה פסקינין אפילו באומר במקום פלוני אינו נאמן ונהי דהרמב"ם והש"ע לא פסקו כן אבל על הרמ"א קשה דשם הגיהה דגם בגוי נאמן ואיך סתם בסוף סי' רצ"ד בש"ע דאפילו להחמיר אינו נאמן ומצאתי שהפר"ח בסי' פ"ג ס"ק כ"ב הקשה כן ותי' דבסי' רצ"ד איכא למיחוש דלמא עבדו קנוניא בהדי הדדי וזה לא הבנתי הא ע"א נאמן באיסורין ולא חיישינין לקנוניא אלא ע"כ דהפ"ח מפרש איש פלוני גוי וכן באמת הגירסא בתוס' אבל הרא"ש בקידושין פ"ק סי' כ"ב לא פסק כן ועיי"ש בק"נ ואפילו בתולה בישראל מיירי ואפשר לחלק בערלה איכ"ל דמקרי אתחזק איסורא כיון דכל אילן קודם ג' שנים הי' ערלה ועיין בנוב"י באהע"ז סי' כ"ח דמחלק בישראל ג"כ בין אתחזק ללא אתחזק (עיין לעיל סי' קמ"ח) ומיהו במסלפ"ת עדיין לא שמענו ובש"ך רס"י צ"ח כ' דהיכא דאפשר לברר נאמן במסלפ"ת ולכאורה יש סתירה לזה מהא דאמרי' בב"ק דף קט"ו דאינו נאמן אלא בעדות אשה לבד וגם עדות אשה עביד' לגלויי וע"כ צריך לחלק דגבי אשה אתחזק איסורא וראי' להריב"ש ונראה לחלק דאין כל הבירורים שווים דגבי אשה אינו וודאי דאיכא לברר וא"כ בצייגע"ן בנ"ד דוודאי איכ"ל דנאמן במסלפ"ת ואפילו בדאורייתא מיהו דברי הש"ך אינם מבוררים כל כך ועוד אני מסתפק אי זה מקרי מסלפ"ת דנהי דהש"ך ססי' ס"ט כ' דמושכח מסלפ"ת אם שואלין אותו עיי"ש אבל הכא אפשר אינו מסלפ"ת שהרי הוא יודע שיש בזה נפ"מ לאיסור והיתר ובוודאי שואלין אותו מכמה מקומות: אמנם לפי הנראה דבלא"ה נאמן כיון דהוא מסתמא לא מרעא חזקתי' כדאמרינין בכמה דוכתי ובפמ"ג ביו"ד סי' מ"ז סק"י בש"ך לענין התרנגולים המסורסים ולענין קפילא אפילו במקום דא"י לברר וביו"ד סי' קי"ד קי"ל דאומן נאמן שהוא יין רימונים דלא מרעא חזקתי' ובמג"א סי' כ"א כתב בתגר שמוכר טלית שנאמן והמג"א הקשה שם למה הוא באמת נאמן דשם אי אפשר לברר ולבוא על שקרותו עיי"ש שדחק בזה ולפי ענ"ד דגם שם האומן מתירא אולי יש להישראל היכר נסתר בעשיית הציצית ואם יעשה ע"י גוי יכיר הישראל כמבואר בסי' ל"ב וכן ביו"ד סי' ש' בנותן לגוי לעשות לו בגדים דאם נותן לו חוטי קנבוס לתפור בהן כיון שאפשר להכיר בין חוטי קנבוס לחוטי פשתן יכול לסמוך והוא מדברי הר"ן בחולין דף ב' ואע"ג דהר"ן כ' להלכה אבל לא למעשה וכבר הקשה ע"ז הפר"ח הובא בחכ"ל סי' ל"ט דשם אינו ברור דהישראל יקרע הבגד כדי לבוא על האמת דזה לא שכיח.

ועכ"פ בנידון שהתחלנו בו בוודאי אפשר לברר וגם הגוי הוא אומן והוא מסלפ"ת בוודאי יכול לסמוך עליו אפילו באיסור דאורייתא וכ"ש לפי מאי שבדקתי מין אחד שהוא של צמר ששרה במים ונפל ממנו הפשתן וא"כ הוא מחובר אך ע"י דבק וא"כ הוא לרוב המפורשים רק כלאים דרבנן ואם בוודאי גם בהנך של צמר צריך זהירות לעושי המנעלים שלא לדבק הצמר בפשתן הניתן במנעלים רק ע"י הפסק כמ"ש הרא"ש המובא ביו"ד בסי' רצ"ט כן נראה לפי ענ"ד והנה פה עירינו יש להם בחנות צייגע"ן שמעידים עליהם חייטים ישראלים שנעשה העליון והתחתון מבו"ם וואל"ע או מציגע"ן הא"ר וצייגע"ן ששלח מעלתו לכאן אומר האומן שנעשה משאפו"אלע רק התחתון הוא מבו"ם וואל"ע וא"כ צריך אזהרה לסנדלר שלא יתפור אלא בהפסק עור ידידו החותם בברכה וכו' ה"ק משה שיק מברעזאווע.

תשובה רצ"ו שאלה אם אין כאן כהן אלא איש אחד שמינהו כהן א' לקבל עבורו מתנת כהונה או שיש כהן קטן אי רשאים לפדות הבכור ע"י שליח הכהן או ע"י הקטן הנה דין הראשון לפדות ע"י שליח הכהן יש לפשוט לכאורה מדברי הפר"ח ביו"ד סי' ס"א סק"ג דכתב להוכיח דמותר ליתן המתנות לשליח כהן מיהו הביא שם ספרי דווקא מדעתו דכהן דנתן לכהן היינו מדעתו יעוי"ש וא"כ הוא הדין לכאורה רשאים לפדות הבכור ע"י דאין נראה לחלק בין פדיון הבן לשאר מתנות כהונה וה"ה ע"י קטן יכולין לפדות דהא איתא ס"פ לולב הגזול דקטן היודע לישא כפיו חולקין לו מתנות בגורן וא"כ ה"נ אלא דלכאורה קשיא לפי מאי שהוכיח הש"ך בחו"מ סי' רמ"ג סק"ו דאפילו בדעת אחרת מקנה אותו אין לקטן קנין כי אם מדרבנן וא"כ איך קיים מצות נתינה דאורייתא כיון דהקטן לא קנה המתנה.

ונראה עפ"י מאי שאמרו בנדרים דף פ"ה ע"א דמתנות כהונה נהי דיש לבעלים זכי' בגווייהו דהיינו טובת הנאה אבל כשנדרו הנאה מכהנים ואי אפשר להם ליתן א"כ ממילא הוא לכהנים מצד שד' זכה להם חלקם ועיין בתוס' בסנהדרין דף ס"ח ע"ב ד"ה קטן כו' דבירושה גם לקטן יש זכי' ועיין ברש"י גיטין דף ל' ע"א ד"ה מכירי כהונה כו' וא"כ ה"נ כשנתן לקטן אפילו תימא דאין זכי' לקטן מ"מ הכהנים מסחי דעתייהו מיני' וגם לבעלים אין כאן טובת הנאה אחרת כיון שכבר נתן וא"כ ממילא הוא שלו מטעם שהוא חלקו כמו ירושה דיש לו זכי' וה"נ יש לו זכי' ושפיר קיים מצות נתינה וא"כ לפי"ז יש לומר דווקא תרומה וכיוצא דממילא הוא לכהנים היכא דלית לבעלים טובת הנאה אבל מעות של פדיון הבן בוודאי צריך האב לזכות את הכהן דההפרשה לא משוי ליה למתנות כהונה.

ואי בעי נותן ה' סלעים אחרים כסף או שוה כסף וא"כ עיקר הוא הנתינה וכיון שאין לקטן זכי' אפילו דעת אחרת מקנה אותו לדעת הש"ך לא מהני מה"ת א"כ לא קיים מצות נתינה מן התורה וא"כ איכ"ל דאין לפדות ע"י כהן קטן. מיהו בתשובת הרשב"א סי' י"ח משמע דגם בפדיוה"ב יוצא ידי מצוה בהפרשה בעלמא אפילו אם אין הכהן רוצה לקבל מ"מלא נפגע המצוה וא"כ משמע דעיקר בהפרשה תליא מילתא ויש לדחות דכוונתו רק דלא נפגע ועדיין נשאר החיוב עליו אבל בוודאי לא קיים ידי המצוה כל זמן שלא ממסר לו וא"כ איכ"ל כיון דהקטן לא זכה במעות הפדיון שפיר אין לפדות ע"י כהן קטן ועיין בתשובת הריב"ש סי' קנ"ו: אמנם בלא"ה יש לשדות נרגא לפדות בין ע"י קטן או ע"י שלוחו של כהן עפ"י דברי המרדכי פ"ק דמציעא סי' רמ"א דגבי מתנות כהונה לא חשיב הנתינה כדעת אחרת מקנה אותו וא"כ הא קי"ל התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה היכא דאין דעת אחרת מקנה אותו דהרי כ' המרדכי דחשיב כמו מציאה וגבי מציאה אי לאו דהוי שייך מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לאחרינא לא מהני למתפס בשביל אחרים וא"כ לכאורה גם כאן לא יהיו רשאים ליתן מתנות כהונה ע"י שלוחו של הכהן ובשלומא בשאר מתנות כהונה י"ל סברא הנ"ל דממילא הוא של הכהן כיון דכהנים אחרים מסחי דעתייהו מיני' אבל לענין פדיון הבן איכ"ל דלא מהני לפדות ע"י שלוחו של הכהן דאין אדם יכול לזכות מציאה לחברו מצד תופס לבע"ח וה"ה כיון דלא מקרי דעת אחרת מקנה אין לפדות ע"י קטן דבמקום שאין דעת אחרת מקנה בוודאי אין לקטן זכי' (ומטעם זה אפשר להסביר סברת השואל שבר"ש דסובר דאי אפשר לשלוח שליח לפדות בנו ופסקו הרמ"א ביו"ד סי' ש"ה והאחרונים השיגו עליו דמ"ש דבכל התורה אמרינן שלוחו ש"א כמותו ולהנ"ל י"ל עפ"י דברי הרא"ש בפ"ק דגיטין אות י"ג דלאו כל כמיני' לשויא שליח לחוב לאחרים וא"כ י"ל דלא דמי לשאר תרומה ומעשרות דעיקר השליחות על ההפרשה ובזה אינו חב לאחרים אבל כאן עיקר המצוה הנתינה והרי בזה

הוא חב לכהני' אחרים ובזה שפיר י"ל דאי אפשר לעשות שליח ואין כאן מקומו): ועכ"פ הדרן לנ"ד דאין לפדות ע"י שליח כהן וגם לא ע"י כהן קטן ושוב שאלתי את פי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל ועיין בחת"ס סי' רצ"ב מה שהשיב לי בזה: תשובה רצ"ז שאלה אי רשאין הבכור בשבת במתנה ע"מ להחזיר הנה דין זה פשוט באו"ח ס' של"ט וביו"ד סי' ש"ה דאין פודין בשבת ופשוט ביו"ד סי' ש"ה סעי' ח' דאם פדה במתנה ע"מ להחזיר בנו פדוי ובמג"א סי' ש"ו ס"קיד משמע דמתנה ע"מ להחזיר בשבת שרי וכן הביא ההפלאה בפ"ק דקידושין דף ו' בשם המג"א אבל לפי ענ"ד אין הפירוש כן במג"א וכוונתו פשוט דבאתרוג אין קונה האתרוג כלל ואפילו לשעה ואינו אלא אתרוג הקהל כמו שהי' והוא קונה רק זכות הקדימה להיות זריז במצוה וזה הוא דשרי עיין במחצית השקל שם אבל לקנות או ליתן ע"מ להחזיר נראה לפיענ"ד פשוט דאסור בשבת ויו"ט וגם מסברא לא מסתבר כיון דלענין כל הדברים מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה גם לענין שבת ויו"ט לא שנא ונהי די"ל כיון דלא נאסר רק משום כתיבה ובע"מ להחזיר מ"מ אין זה מוכרח וגם לא פלוג החכמים בתקנתיהו כן נראה לפיענ"ד דמתנה ע"מ ל בשבת ויו"ט אסור ואין ראי' מדברי המג"א: ואפילו אי נימא כדמשמע לי' להפלאה ז"ל מ"מ אין זה ענין לפדיון הבן דפדיון אסור אפילו אם רוצה לפדות במאכל הצורך לשבת ויו"ט דשרי הנתינה אפי"ה אסור כמבואר באריכות בריב"ש סי' קנ"ו ושם נותן שוה כסף הרשאי בשבת ויו"ט אדרבה זה עצמו הוא דמי' למקח וממכר ואסור מלבד הפדיון והואיל וצריך לומר בפדיון בני וגם דהוי כפרעון חוב ולכך אסור ולכך אפילו כפודה במעמ"ל אסור וזה פשוט ולא כתבתי אלא משום שראיתי מי שעמד בזה: ומדברי קשים קצת דברי המג"א בסי' ש"ו ס"ק י"ו דמשמע מדבריו בנתינת שוה כסף בלי שומא אין כאן איסור והנה בגוף הדין אי יכולין לפדות במתנה ע"מ ל הקשה בשעה"מ סוף פ"ו מה' אישות לסברת השואל בריב"ש דאין האב יכול לעשות שליח לפדיון בנו א"כ הא אמרינן בכתובות דף ע"ד דכל מידי דאי אפשר לקיים ע"י שליח א"א להטיל בו תנאי: לפי מ"ש מרן זצ"ל בתשובת חת"ס סי' רצ"ז דהא דא"א ע"י שליח היינו אם רוצה למנות שליח שהשליח יתן המעות אבל אם האב נותן המעות רק השליח ממטי אותו לכהן השליח מעשה קוף בעלמא עביד ונהי דכבר כתבתי לעיל ומבואר נמי כריב"ש סי' קנ"ו דבפדיון לא תליא בהפרשה אלא עיקר הזכי' לכהן מ"מ נראה דלא צריך לזה שליחות וא"כ המעות אפשר ליתן ע"י שליח ולכך יוכל להתנות עליו וכן לפי הטעם שכתבתי אני למעלה (תשובה רצ"ו) דא"א למנות שליח לחייב כהנים אחרים נראה דהיינו נמי כמ"ש מרן זצ"ל דאז ע' התמנות שליח מחייב לאחרינא אבל בשולח מעות ליד פלוני כהן אין כאן שליחות רק מעשה קוף בעלמא ושרי ע"י שליח ושפיר יוכל להתנות וא"ש.

תשובה רצ"ח הנה הלכה פסוקה ברמב"ם פי"א מהלכות בכורים דין י"ט ובש"ע סי' ש"ה סעי' י"ג דמי שהוא ספק אם חייב בפדיון או לא פטור שהמוציא מחברו עה"ר ובין בספק במציאות כדאיתא בבכורות דף מ"ח ע"א ובין בספיקא דדינא כדאיתא שם דף מ"ט דרע"ק מספקא לי' ומספיקא פטור דמתנות כהונה כשאר ספק ממון דקי"ל בכל ספיקא הממע"ה ועיין בקיצור תקפו כהן ובמ"ש הר"ן בנדרים דף ז' ע"א דספק מתנות כהנים ועניים לא מקרי כספק איסורא וגם מטעם עני ורש הצדיקו אין לחייב כדאיתא בחולין דף קל"ד דדווקא כגון ספק לקט לקט דקמה בחזקת חיובא קיימא עיי"ש: ובלא"ה.

נראה דאנן קי"ל כמ"ד בחולין דף קל"ד ע"ב דקמה אקמה רמי לי' וללשון זה ס"ל דבמתנות כהונה לא שייך כלל עני ורש הצדיקו ועיין מזה בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס סי' ר"מ ותו

דנראה לפי ענ"ד דכוונת הש"ס קמה בחזקת חיוב דהתורה צוותה שהחלק העני וכ"ש חלק הכהן לא ניתן לו בתורת צדקה חסד ורחמים אלא בתורת צדק ומשפט ושהוא חלקו בכל מקום שהוא וכאלו הוא שותף עמנו וזהו עני ורש הצדיקו וא"כ כאלו הוא השדה בשותפות וכחצר של שניהם ולכך כל היכא דאיתא ברשותי דעני וכהן הוא ולכך לא שייך בי' הממע"ה אלא שהוא ספק אם הוא של עני וכהן וברשותו או של בעלים ולכך משום ספק מצוה מחוייב ליתן וכל זה שייך בשאר מתנות כהונה אבל בפדיון שהוא נותן מממון שלו בוודאי לא שייך לומר דברשותו דכהן הוא ואין כאן מקום להאריך ואי"ה אבאר במקו"א בלי נדר מ"מ זהו הלכה פסוקה: וא"כ כיון דטומטום ואנדרוגינוס סוגיא דעלמא דהם ספק זכר או נקיבה וכן דעת רוב הפוסקים כאשר יתבאר לקמן אי"ה א"כ הם פטורין ואפילו להרא"ש דדעתו נוטה דאנדרוגינוס זכר לכל דיניו מ"מ ביאר היטב הב"ח ביו"ד סי' רס"ה סעי' ז' דס"ל לענין ממון יוכל המוחזק לומר דקים לי' כהנך דספק הוא ופטור ליתנו לכהן ואפילו בטומטום שכציו מבחוץ דנראה דזכר הוא צ"ע ולפי ענ"ד נראה דעפ"י דברי הרמב"ם דפטור מלפדות דהנה בחגיגה דף ד' ע"א אמרינן דזכורך ממעט טומטום שבציו מבחוץ והרמב"ם בפ"ב מחגיגה דין א' לא הביא זה וכ' רק דטומטום ואנדרוגינוס פטורין מראי' מספק וביבמות דף ע"ב פריך נשים לטומטום מנא לי' ותי' אביי שבציו מבחוץ ורבא דחק שם והרמב"ם בפ"ז מתרומות דין י"ד לא הביא תי' אביי שבציו מבחוץ ועיי"ש בכ"מ ובמל"מ ולפי ענ"ד טעמייהו דס"ל דרבא סובר כמסקנא בבכורות דף מ"ב ע"ב דאמרינן הואיל ואישתני אישתני וחיישינן אפילו למיעוט סריס הה"ד דחיישינן על מיעוט אנדרוגניס ולכך אפילו בציו מבחוץ הוי ספק דלמא אנדרוגנוס הוא ולכך פסק דבכורות דין ה' אפילו במטיל מום במקום זכרות הוי רק ספק בכור והקשו עליו ולהנ"ל טעמי' דס"ל למסקנא שם כיון דאשתני אשתני הוא סברא דאורייתא דחוששין כל החששות וחוששין על מיעוט אנדרוגינוס: וא"כ גם כאן פטור מפדיון דכיון דמשום ממון עפ"י דין תורה יוכל לומר הממע"ה לא חייבה אותו התורה וממילא אין כאן מצוה ולא שייך לפדות בלא ברכה ולא כמ"ש בעלי ש"צ מכתב בשם הרב מהר"י עהרליך נ"י אבדק"ק נאדאש דיפדרנו בלא ברכה דזה אינו: ומ"מ אע"ג דספיקא הוא בכור מבהמה טומטום ואנדרוגנוס אסור בגיזה ועבודה לפי הכרעת הש"ע ביו"ד סי' רט"ו סעי' ב' וג' ועיי"ש בש"ך וראיתי במכתב ש"צ הנ"ל שהרב הנ"ל.

הקשה דנוקי אחזקת שהי' בכור במעי אמו קודם לידה ותי' משום ספיקא דדינא וחזר והקשה להפר"ח תקשה על ר"ט עיי"ש ולא ידעתי איך שכח מטומטום דוודאי הוי ספק מציאות ואפי"ה אסור בגיזה ועבודה ומאי יענה בזה דנוקי אחזקה שהי' במעי אמו אמנם הדבר פשוט דלא קשה מידי חדא דנהי דתוס' בבכורות דף כ' ובחולין י"א ובכמה דוכתי כ' חזקה זו נגד חזקת האם מ"מ פשט דהאי חזקה חזקת מעי אמו הוא חזקה דאיתרע דהרי כבר יצאה ממעי אמה ואחזקה דאיתרע לא סמכינן עלה להקל כמבואר בתוס' כתובות דף כ"ג ע"א ד"ה תרווייהו וכו' ובתוס' יבמות דף קי"ט ע"ב ד"ה סיפא היינו מדרבנן לא סמכינן עלה מ"מ היא מועלת לאוריעו חזקת האם.

ועוד נראה לפי ענ"ד דהתוס' לא כתבו חזקה זו אלא היכא דמספקא לן אם הוולד הוא פטר רחם או שכבר נפטר רחמה בזה שפיר כ' דמוקמינן בחזקת עובר במעי אמו לא הי' פטר רחם גם עתה הוא בחזקתו אבל אם ידענו שהוא פטר רחמה בשעת לידה ונשתנה מחזקת עובר במעי אמה אלא דמספקא לן אם הוא זכר או לא אין לזה שום שייכות חזקת עובר אח"כ נימא מחזיקין מהיתר להיתר וזה לא שמענו ועיי' בזה בשעה"מ פ"ט מטומאת מת דף י"ב ד"ה איך שיהי' וכו' וא"כ הדבר מבואר וא"ש דספק אסור בגיזה ועבודה ומ"ש הרא"ש בבכורות דף מ"ב דאי אמר נין ברי'

הוא מותר בגיזהועבודה הדבר מבואר כמ"ש המעדני מלך והרא"ש נמשך בזה אחר לשון הרמב"ן בהלכות בכורות שכ' דלשון בר' לאו היינו ספק אלא בר' בפ"ע ועיין לקמן בזה ולכך לדידי' מותר בגיזה אבל לדידן דמספק' לן פשוט בכל דיני בכורו' דספיקא אסור בגיזה ועבודה מספק.

והנה דין אנדרוגינוס היאך דנין אותו יש בזה ד' שיטות א' דעת הרמב"ם סוף הלכות ציצית ומילה ובפ"ב דחגיגה ובכמה דוכתי מבואר דסובר אנדרוגינוס ספק זכר או נקיבה דס"ל דקי"ל כר"י ביבמות דברי' הוא ולא הכריעו בה חכמים ומפרש בר' כמ"ש התוס' שם דהיינו דהוא ספק ונקט בר' דהיינו דכלם שווים דלא נימא דיש שהוא זכר ונקיבות בו מקרה ותוספת ויש בהיפוך שהזכרות בו תוספת קמ"ל דכולם שווין.

ועכ"פ ספק ואפי"ה פסק הרמב"ם כר"א דחייבין על זכרות שלו סקילה כמ"ש וביאר הנמוק"י ביבמות דף פ"ב ע"ב דהתורה גילה לן זה וגזה"כ הוא דילפינן מקרא ואת זכר לא תשכב משכבי אשה דלמדה לן התורה אפי' אם אשה היא מ"מ זכרות שלו דינו כזכר וחייבין עליו ונראה דלר"א ביבמות דף פ"ב דאמר את זכר כתיב דמשמע דווקא זכרות משמע אפי' הוא זכר אפי"ה נקבות שלו הוא לכל דיני התורה כמו נקיבה וכן מוכיח שם בירושלמי ואע"ג דרמב"ם סובר דספק הוא מ"מ סובר דאנדרוגינוס נושא כדפסק בפ"א מאיסורי ביאה: ונראה ראי' גדולה להרמב"ם מהא דמסיק ר"י ביבמות דף פ"ב ע"ב מדנקט נושא משמע לכתחילה וסוף בכורים דתני שם דיני אנדרוגינוס ותנן שם דאנדרוגינוס מטמא בלובן האיש מספק וכולה כר"י הוא וכמ"ש התוס' ביבמות דף פ"ג ע"א ד"ה בר' וכו' דאנדרוגינוס ספק ואפי"ה תנן דנושא וע"כ דאפי' אי אנדרוגינוס ספק אמרי' דנושא לכתחילה וע"כ היינו מטעם כמ"ש הה"מ בפ"א מאיסורי ביאה הואיל וקיי"ל דחייבין על זכרות וא"כ זכרות שלו כזכר ולכך נושא והש"ס ביבמות דף פ"ב ע"ב דפריך לר"ל דס"ל ספק למה נושא היינו לת"ק דר"א דלא ס"ל דחייבין על זכרותו אבל לדידן מוכח כהרמב"ם ועיין בנוב"י מהדו"ת חאהע"ז סי' א'.

ועפ"י האמור יש לישב ג"כ דברי הרמב"ם בפ"ב דבכורות דין ה' דפוסק דאנדרוגינוס אינו קדוש בבכורה א"כ מוכח דסובר דהוא בר' בפ"ע ולא ספק וקשיא לכל המקומות דפסק דאנדרוגינוס ספק אמנם להנ"ל כיון דקי"ל כר"א וכבר אמרתי לר"א מוכח דצד זכרות עפ"י דין תורה דינו כזכר אפי' אם הוא באמת נקיבה וצד נקיבות דינו כנקיבה אפי' אם הוא זכר ולפי"ז בבכור דקי"ל בבכורות דף ג' דבעינן כל בכור דאפי' אם יש לגוי שותפות באוון לא מקרי כל בכור וה"נ כיון דהנקבות שלו דינו כנקיבה לא מקרי כל בכור הזכרי' דליכא כולו בכור ולכך ממעטינן אנדרוגינוס ודווקא אנדרוגינוס אבל טומטום דלא שייך טעם זה שפיר פסק הרמב"ם דהוי ספק וליכא למעטו מהזכרים דאולי זכר הוא.

וכל זה בבכור אבל בשאר מקומות דממעטינן אנדרוגינוס מקרא דהזכר או אם זכר אע"ג דספיקא הוא אולי זכר הוא ואפי"ה מיעטי' קרא דבעינן זכר וודאי מכח יתורא וא"כ גם טומטום ממועט ולא אמרינן סמי טומטום. אך כל זה לדידן אבל ר"ח דסובר בבכורות דף ג' לענין שותפות גוי אם הוא רק שותף באזנו עדיין מקרי כל בכור ובעינן דווקא שיהא לו חלק בדבר שעושה אותו נבלה וא"כ ליכא למימר דממעטינן אנדרוגינוס משום דאית בי' צד נקיבות וליכא כל בכור וע"כ הא דממעטינן אנדרוגינוס הוא משום דברי' בפ"ע הוא ואינו ספק דאי ס"ל ספק נמי ממעטינן א"כ גם טומטום ממעטינן ולמה אומר טומטום לא וע"כ דס"ל דלא ממעטינן ספיקא ואנדרוגינוס משום בר' וא"כ בכל מקומות דממעטינן אנדרוגינוס טומטום לא אימעוט ושפיר אצטריך למימר

סמי טומטום משא"כ להרמב"ם לדינא א"ש דווקא בבכור יש לחלק בין אנדרוגינוס לטומטום משא"כ בשאר מקומות ומיושבים היטב כל קושיות הלח"מ בפ"ד מאישות דין י"ד וגם זה לא קשה אצטריך קרא למעוטי ספיקא כיון דקיי"ל כר"א דאית בי' צד זכרות א"כ אפי' אי כלפי שמיא גלי' דנקיבה הוא אצטרך למעט משום צד זכרות והא דפריך אצטריך למעוטי ספיקא היינו אי לא אמרי' כר"א הדיעה הב' היא דעת הראב"ד נראה בפ"ב מהלכות שופר דין ב' דס"ל דאנדרוגינוס דינו כח"ז וחצי נקיבה ונראה דס"ל טעמא דר"א דמחייב על הזכרות שלו היינו משום דס"ל דהוא באמת חציו זכר וכן מפרש לירושלמי וכן פסק בפ"ז מתרומות דין י"ז.

ולפי"ז לכאורה קשה למה לא השיג על הרמב"ם בכל המקומות שפסק הרמב"ם דהוא ספק ולהראב"ד ראוי שיברכו על ציצית ומילתם יהי' וודאי וגם יטמאו בלובן ואודם מצד וודאי ובשום מקום לא ס"ל להראב"ד כן. וצריך לומר דמכל מקום הם ספק לענין דיני תורה איך פסקה התורה ברי' זאת דח"ז וח"נ אי דינם לכל דבר כזכר והצד נקיבה בטל לצד זכרות או בהיפוך או דינם כזכר ונקיבה וגם זה בכלל ספק וכמ"ש הפרמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח וא"כ גם להראב"ד פטור מפדיון ובכור בהמה אנדרוגינוס מותר בגיזה כיון דאינו כולו זכר ואין נפ"מ אלא במקום שגילה הראב"ד דעתו לענין תקיעת שופר ולפסול ע"י ביאתו.

הדיעה השלישית דעת הרמב"ן אליבא דהרי"ף קיי"ל דאנדרוגינוס ברי' בפ"ע ואינו בוודאי לא זכר ולא נקיבה אלא מין בפ"ע הוא וכבר האריך הרמב"ן סוף יבמות לברר דיעה זו ואפי"ה נראה דלענין חיובי תורה מ"ע ול"ת דינם כספק דמספקא לן אי חייבה התורה ברי' כזו כמו איש או דנו אותו כאשה וכעין שכ' הרמב"ן לענין כוי ומ"מ נראה דרמב"ם לא ס"ל כדיעה זו מדכתב ופסק בפ"א מטמאי משכב ומושב אנדרוגינוס שראה לובן ואודם מטמאי' ושורפין עליו תרומה ממנ"פ ולהרמב"ן האיכא ספק דלמא אין דינו לא כאיש ולא כאשה אלא כברי' בפ"ע ואפשר דמ"מ יש לטמאות משום ס"ס ספק איש ואת"ל אינו איש דלמא דינו כאשה מ"מ הרמב"ן עצמו שם לא כתב כן ודעת הרמב"ם מבואר שם דדינו כטומטום וע"כ היינו דלא ס"ל כהרמב"ן ודיעה הרביעי' הוא דעת רש"י והר"י ודעת הרא"ש נוטה להם דאנדרוגינוס דינו לכל מילי כזכר ועיין בב"ח יו"ד סי' רס"ה סעי' ז' שביאר והאריך בזה וכו' דאע"ג דדעת הרא"ש נוטה להר"י מ"מ לענין בכור נאכל במומו לבעליו דבעלים יוכלו לומר קי"ל דנקיבה או ברי' בפ"ע הוא ולכך פטור מה"ת וממילא לא כתבה התורה מצות נתינה לכהן עליו וה"ה בפדיון הבן ועכ"פ לרוב הפוסקים פטורין מפדיון ואין כאן מקום לפדיון וכמ"ש כנלענ"ד נכון בדעת הרמב"ם: תשובה רצ"ט לברר דין בן ישראליית שנתעברה מגוי ואמו לוי' ולקח אשה בת לוי' שנתעברה מגוי מאי דינם לענין פדיון הבן: הנה מבואר בש"ע יו"ד סי' ש"ה סעי' י"ח דלוי' שנתעברה מגוי בנה פטור מפדיון אלא דשם מבואר רק דבנה פטור אבל בן בנה אי גם הוא פטור אינו מבואר ובעלי שצה"נ מכתב צ"ח וצ"ט הביא שם בשם הרב הר"ש באנדי נ"י דמסיק להלכה דגם בן הבן פטור דלוי פסול מקרי כדס"ל לר"פ בבכורות דף מ"ז ע"א וגם לוי פסול פוטר ולפי"ז אפי' לקח בת ישראל נמי פוטר ולא דווקא בלקח בת לוי' שנתעברה מגוי אלא גם בכה"ג לפי דבריו פוטר דהרי מסיק דלוי פסול מקרי וגם לוי פסול פוטר דהקשו כל הלויים זה לזה עיי"ש ומאי דפשיטא לי' להרב נ"י ראיתי במהרי"ט אלגזי ברמב"ן בהלכות שם דפשיטא לי' לאידך גיסא דס"ל דגם לר"פ אין הטעם דלוי פסול פוטר אלא משום דפטר רחם דלוי פטר בבן שאין לו חייס מצד החב ונגרר אחריו ודווקא בנתעברה מישראל דהבן נגרר אחר אביו ס"ל לר"פ דאין פטר רחם דלוי פוטר משא"כ בגוי דאין לו חייס גם הוא מודה דפטר רחם דלוי פוטר וכן נראה מבואר מחידושי הרמב"ן

יבמות מ"ה גבי גוי שבא על ב"י הוולד כשר וכן משמע לכאורה לשון הש"ס בבכורות דף מ"ז ע"א דקאמר לוי בקדושתו קיימא וכו' א"כ נראה דגם בנתעברה מגוי מצדה פטור: אמנם רש"י שם בד"ה בקדושתה וכו' משמע בהיפוך שפירש ואי שדינין בנה בתרה לוי פסול מקרי משמע דלכך בעי שתעמוד בקדושתה ועי"ז מקרי בנה לוי פסול ופטור וכן מוכח מלשון הרא"ש בפסקיו שם וכו' ראי' דמאי דפסקינן בהזרוע והלחיים דהלכה כרחב"א היינו ע"כ אליבא דרבא ולא אליבא דר"פ דלר"פ מאי ענין פסק זה להתם וע"כ כרבא ומשום לוי פוטרת ולכך פסקינן התם כמו דמסיק שם כהן ואפי' כהנת ה"נ לוי ואפי' לוי ואי נימא כפי' המהרי"ט דגם לר"פ הטעם משום דאמו לוי' פוטרת א"כ שפיר קאי הסוגיא גם לר"פ וע"כ דהרא"ש סובר דלר"פ אין הפטור משום אמו אלא דהבן לוי פסול מקרי ופטור: איברא דטעם בעי איך באמת לוי פסול יפטור דהרי בהנך דפטרו בכור ישראל מבואר פקוד בני לוי לבית אבותם א"כ דווקא מצד האב פוטרה ועמדה קושית הש"ס בבכורות ד' ומאי שכ' הרב הנ"ל בש"צ שם דאמרינן כתי' הש"ס דהקשו כל הלויים ואפי' לוי פסול הוא בכלל זה אינו מוכן דנאמר דקרא והי' לי הלויים גם לוי פסול בכלל ונאמר שהקשו כולם זה לזה דהרי בכלל לויים גם כהנים כדמסיק שם וכהן פסול אינו בכלל א"כ גם לוי פסול אינו בכלל ותו דמבואר מדברי הרא"ש דלר"פ לא שייך כלל קושית הש"ס בבכורות ד' ואמאי, ונראה דס"ל דווקא אם יש צד או מצד אביו או מצד האם שאינו כהן או לוי וצד של כהנת לוי תפקע ותפטור את החלק האחר ע"ז צריכין נלמוד מק"ו מלוי' מדבר אבל אם אין בוולד שום צד: אחר המחוייב כגון בנתעברה מגוי שצד חלק מהאב גוי פטור לגמרי וצד אם הוא מלוי' וצד לויים לא נתחייבו בחיוב פדיון הבן א"כ לא קשה לר"פ אליבא דראב"א דלוי' פסול לא יפטור באמת אינו פוטר לאחר אבל הוא פטור ממנ"פ דמאיזה צד יתחייב וע"כ קו' המקשן: הי' לרבא אליבא דראב"א דאפי' בישראל היא פוטרת משום פטרדתמה וע"ז הקשו לו ו' דהקשו כל הלויים או כפי' התוס' עכ"פ לפי תי' הרא"ש מבואר דק"ל לר"פ הפטור משום דלוי פסול מקרי: אמנם הרמב"ן בהלכות בכורות נראה דס"ל כפי' מהרי"ט הנ"ל דהרי ס"ל דסוגי' וקושית הש"ס דבכורות דף ד' קאי בין לר"פ ובין לרבא ומ"כ דגם תי' הש"ס בפטר רחם תלוי או הקשו כל הלויים קאי גם לר"פ ולוי פסול מעולם לא שמענו דהקשו כלוי וע"כ דהאם פוטר וא"כ לרמב"ן מבואר דווקא בנה פטור אמנם בן בנה מחוייב אך להרא"ש לכאן משמע כדברי הרב הנ"ל אמנם לפי מאי שבררתי דהרא"ש ע"כ סובר דלר"פ לא הי' קושיא כלל וע"כ היינו משום דלר"פ אין צריך לומר דהלוי' פוטרת אלא שאין כאן שום צד שחייב בכורה שחלק הגוי פטור וחלק האם הלוי' נמי פטור לכך פטורין לגמרי וזה שייך בבנה אבל לאחר שנולד ונתגדל בישראל א"כ אפילו חלק הגוי לא גרע מנתגייר ונעשה ישראל כמו שאמרו ביבמות דף מ"ה ע"ב מי לא טבל לקריו וכו' וכאן עדיפא מיני' שאפילו טבילה לא צריך שכן הדין שנעשה ישראל וא"כ כשנולד לו בן ע"כ צריכין אנו לומר דצד לוי' שבו פטור צד החיוב שבו מחלק הגוי שנתגייר וע"ז שוב אמרינן פשוט דלוי פסול אינו יכול לפטור חלק המחוייב שבו ולכך נראה לפי ענ"ד נכון דגם להרא"ש בן בנה של לוי אפילו נולד לו בן מבת בת לוי' שנתעברה מגוי כיון דכבר נתגדלה בישראל ונתגיירה ונתחייב חלק הבא מגוי אצל הצד לוי' יוכל לפטור כדלעיל: ובלא"ה לכאורה יש תימה איך אפשר לומר דלוי' שנתעברה מגוי הבן לוי מ"ש מהא דאמרינן בת"כ כפ' אמור והובא ברש"י שם ויצא במתניתא תנא מבית דינו של משה יצא מחויב שרצה ליטע אהלו בתוך מחנה דן א"ל באתות לבית אבותם כתיב וא"כ כיון שאינו מקרא מבני דן איך יקרא בן לוי והכתוב צוח והוא בן איש מצרי ודוחק לחלק בין ליטע אהלו אצל דגל שבט או ליחסו אחר שבט וגם אין לומר

דהתם שאני שהרי אמרו בת"כ וברש"י שם מלמד שנתגייר ולדעת מקצת מפורשים הי' צריך גירות אע"ג דלדידן גוי הבא על בת ישראל הוולד כשר וא"צ גירות מ"מ קודם מ"ת שאני לדעת מקצת מפורשים עיין ברמב"ן בחומש שם ובס' גור ארי' וא"כ לכך לא נקרא על שם מטה דגר שנתגייר כקטן שנולד: אמנם מלשון ת"כ מבואר דלאו מטעם זה אלא משום דאזלינן בתר בית אבותם ועיין ברמב"ן בחומש שם שנראה מבואר כן מדבריו ותו דהרי מוכח ומבואר בב"ב דמשפחת אם אינו קרוי משפחה וכאלו אינו קרוב אצלם ואפילו לית לי' יחוס מצד האב כגון בנתעברה מגוי מוכח דס"ל לש"ס שם דאינו נקרא על שם משפחת האם דגזה"כ הוא למשפחותם לבית אבותם משפחת האב קרוי משפחה אבל משפחת האם אינה קרוי' משפחה דאל"כ מאי פריך בב"ב דף ק"י ע"ב למה לי אחוה אחוה תיפוק לי' ממשפחתו דמשפחת אם אינו קרוי משפחה וקשה הא אצטריך היכא דלית לי' יחוסא דאב כגון דנולדה מגוי דהו"א דיורשין זה את זה קמ"ל וע"כ דגם בכה"ג משפחת האם אינו קרוי משפחה והא דהבן נגרר אחר אמו היינו מה שתלוי' בה אבל מה שתלוי' ליחוסא ומשפחה אינה מתיחס אחריה וכמ"ש הרמב"ן בחומש שם: וא"כ לפי הרא"ש הנ"ל יש כאן קושיא על ר"פ דס"ל דהיכא דאין יחוס האב מתיחס אחר משפחת האם וע"כ צ"ל תו דהסוגיא שם לא קאי לר"פ וא"כ לא קי"ל כר"פ אלא כסתם הש"ס או יותר נכון כמו שכתבתי שגם הרא"ש אליבא דר"פ מודה דאינו נקרא לוי אלא שיש בו צד לוי ואין בו שום צד המחייבו למצות פדיון ולכך בבן בנה של לוי' שנתעברה מגוי אפילו לקח ג"כ בת בת לוי' שנתעברה מגוי אפי"ה חייבין כדלעיל כן נראה לפי ענ"ד נכון וברור: תשובה ש' להבחור המופלג בתורה החרוץ כה' אהרן שמואל נ"י: מכתבו קבלתי וע"ד הקושיא שכ' על דברי הטו"ז ביו"ד סי' ש"ה ס"ק י"ח שפסק לאסור לפדות הבן ע"י ב"ד שיזכו ממון הנה"כ השיג עליו ומעלתו גיבב סברות לכאן ולכאן חדא על הנ"כ הפליג על הטו"ז דכ' דזה עצמו שאין הקטן עושה המצוה מקרי חוב קצת והקשה הנה"כ א"כ גם גר נמי ולמה קי"ל כר"ה גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד דזכות הוא לו והקשה מעלתו נ"י דגירות שאני שאם יתגייר עתה ויהי' טעים טעמא דאיסורא שוב לא יתגייר ועוד דאין מצוה וחיוב עליו לגייר משא"כ פדיון הבן וגם דלמא ימית מקודם ואולי לא יזדקקו לי' תלתא וסברו' הראשונו' כבר הקשה על הנ"כ בתשובת אדמ"ו הגאון חת"ס בס' רצ"ה בד"ה איברא וכו' שוב הקשה על הטו"ז דחשיב תרומה לקטן אפילו מכרי של גדול חוב איך בגדול לא חשבינן לי' חוב ובקטן נחשבי' חוב ובזה לא ראה דברי הטו"ז שכ' בעצמו הסברא ועוד הקשה אפילו אי תרומה חוב מ"מ פדיון אולי ימית או אולי לא יהי' לו מעות והוי' ס"ס ואיך לומד הטו"ז פדיוה"ב מתרומה ושוב כ' להקשות איך אפשר לומר דתרומה חוב הוא הא אפשר לאשולי ואם ירצה לכשיגדיל יתשל עלה ויפריש בעצמו ואיך למד הצדה לדרך פדיון מתרומה להתיר כל אלה הסברות לקוטות ליקוטי בתר ליקוטי: והנה שורש דברי הטו"ז הוא דבאמת יש בזה ג' שיטות דעת הר"ן ריש פ"ב דקידושין שם הסכים לדעת האומרים דאין זכי' לקטן כשם שאין שליחות לקטן כי אם מדרבנן יש זכי' וזה סברת תי' ראשון בתוס' כתובות דף י"א ולפי"ז גר קטן מטבילין רק מדרבנן עיי"ש בר"ן שהאריך ולפי"ז גם בתרומ' הא דמפרישין מה שהוא להאכיל הוא רק תקנה דרבנן לטובת היתומים והפקר ב"ד הפקר כמ"ש הרמב"ן ורשב"א בגיטין דף נ"ב ולפי"ז גם בפדיוה"ב אי אפשר ע"י ב"ד כיון דהחיוב על הקטן לפדות עצמו ואיך יוכל לפדות אותו אחר כי אם מתורת שליחות או זכי' וכיון שאין זכי' לקטן מן התורה א"כ אין פדיון לקטן מה"ת ואע"ג דיש לומר ב"ד שאני וכמו שהקשה בנה"כ כבר כ' הר"ן רפ"ב דקידושין דזה י"ל גבי חלוקת הארץ דווקא דהוי רק גילוי מלתא לברר הדבר ולשפוט ע"ז אופן החלוקה לכך יש

לב"ד כח כי החלוקה משפט כתיב בי' ולו משפט הבכורה וכמו שאמרו לכך יש לב"ד כח אבל מנ"ל שיהי' לב"ד כח לזכות לאיש ולקטן למשוי נפשיהו שלוחים ובזה מיושב מה שהקשה הנה"כ על תוס' כתובות גבי גר קטן הא ב"ד שאני ולהר"ן הנ"ל לא קשה ועכ"פ להר"ן וסייעתו אין לפדות בכור יתום עפ"י ב"ד.

אמנם דעת הריטב"א וסייעתו דסוברים דיש זכי' לקטן מה"ת ולדידהו גר קטן מטבילין מה"ת וגם רש"אין להפריש תרומתן מן התורה דזכות הוא להקטן כיון דממון דידי' מפרישין תרומה טוב לתקן מיד שלא יוציא דבר שאינו מתוקן ומקרי מצוה דילי' והא דאין תורמין להניח הוא רק מדרבנן וכמ"ש הרשב"א בחי' בגיטין בחד תי' ועיין בריטב"א ריש פ"ב דקידושין כו' ולדבריהם הי' אפשר לומר דה"ה דפודין לבכור יתום ומזכין לו ממון כדי לפדות לפי דעת הרמב"ם דפסק בפ"ד דתרומות דאיבעי' דנדרים דף ל"ו דתורם משלו על של חברו תרומתו תרומה נפשט דזכות הוא לו ולשיטתו זו הא זוכין לקטן מה"ת וא"כ מהני הפדיון: ולכאורה קשה גם לפי דיעה זו הא דיש זכי' לקטן היינו משום דאתא לכלל שליחות כדאיתא בב"מ דף ע"ח וכ"ז אם יתגדל אבל אגן הא קי"ל לזמן מרובה חוששין שמא ימות וא"כ אם ימות לא יבוא לכלל שליחות וגלוי' מילתא למפרע אי יש ברירה דלא הוי חתי לכלל שליחות ולא עדיף מגוי ואין לו זכי' ואיך סמכינן עליו לענין תרומה להפריש להניח אולי ימות וכן לענין גר קטן משמע מתוס' דמהני לפי גירסא זו מה"ת ובאמת אני כבר כתבתי במקום אחר דנראה הא דחיישינן שמא ימות היינו רק מדרבנן ולכל הפחות לדעת הרמב"ם דסובר בעלמא סדא"ו מה"ת להקל א"כ מה"ת לא חיישינן שמא ימות ומקרי אתי לכלל שליחות וא"כ הא דקי"ל כמ"ש המג"א בסי' תקס"ח ס"ק י"ג דלזמן מרובה חוששין שמא ימות היינו מדרבנן: ובמקו"א כתבתי דאפילו אי ספק דאורייתא מה"ת להחמיר נראה דכאן התירה התורה להמתין עד רגל ראשון ולא חיישינן למיתה ובאת שמה והבאת שמה כתיב ובנוב"י ח"ר סי' נ"ה וסי' נ"ו ביו"ד לא ס"ל כן ועכ"פ להרמב"ם דסובר ספק מה"ת להקל חשש מיתה מדרבנן וא"כ א"ש דמה"ת אין חוששין למיתה ומדרבנן דחיישינן למיתה י"ל בדרבנן אין ברירה ולכך ממנ"פ סומכין עליו וא"ש ואפשר דאפילו אי חיישינן למיתה מ"מ שם קטן אתא לכלל שליחות ואפילו אי קטן הלזה לא יבוא לכלל שליחות מ"מ החסרון שגרם לו הוא מטעם קטנותו וזה אפשר שיבוא לכלל שליחות לדעת הנוב"י דסובר חשש מיתה הוא מה"ת והתוס' סוברים בכמה דוכתי דלא כהרמב"ם לענין ספק דאורייתא וא"כ ע"כ צ"ל כן והנה הנה"כ כ' שנראה שהטור והרמב"ם סוברים כשיטה זו דיש לו זכי' מה"ת ולכך אינו מביא בהלכות תרומות דאסור להפריש להניח ולפי הנ"ל הי' אפשר לישב בענין אחר די"ל דהרמב"ם לשיטתו דסובר ספק מה"ת להקל ולכך יש לקטן זכי' מה"ת ומותר אפילו להניח וברייתא מוקי לה כמ"ד דספיקא מה"ת להחמיר דפלוגתא דתנאי הוא וכמ"ש המהרי"ט והפר"ח בסי' ק"י דלר"מ דמחייב א"ת אפילו לא איקבע איסורא סובר מה"ת להחמיר: אבל היותר נראה לי לומר דהטור והרמב"ם סוברים כדעת הר"ן ותוס' הכ"נ דמה"ת אין זכי' רק מדרבנן יש זכי' וסובר דלכך דווקא לאכול ומשום הפקר ב"ד משא"כ להניח וכמ"ש הרמב"ן בחידושיו בחד תי' אלא דסובר דברייתא לפי"ז ע"כ סוברת דתרומה בזה"ז דאורייתא אבל לדינא דפסקינן דתרומה בזה"ז דרבנן אתי' זכי' דרבנן ומפיק מצוה דרבנן ורש"אין להפריש אפילו להניח זה נראה דעת הטור ואף הרמב"ם איכ"נ דסובר כן והא דפסק בהלכות נחלות דאין מפרישין כדי להניח היינו משו' זלזול או אי משכח' לה דאוריית' כן נראה גם ענ"ד אמנם דעת התוס' בתי' השני הוא דעה ממוצעת דלעולם דקי"ל דיש לקטן זכי' מה"ת אלא דזה דווקא היכא דהוא זכות גמוראצל כל אדם ואין בו שום חוב וכאלו כ"ע

משוי שליה אבל היכא דיש קצת חוב נהי דזכות גדול מחוב ומסתמא ניהא ליי' שוב הוי רק מצד ניהותא ושליחותא ואין לקטן שליחות כה"ג ולכך אין האפטרופס תורם להניח דיש בו קצת חוב דאולי ניהא ליי' להפריש בעצמו כדי להרבות בשיעור תרומה משא"כ גירות הוא זכות גמור ולתי' זה דן הטו"ז והש"ך פליג עלי' הטו"ז סובר דפדיון וה"ה תרומה אי תורם משלו על של חברו נהי דבגדול מהני ומקרי זכות דהזכות גדול מחובתו אבל בקטן לא מהני דמקצת חוב איכא כדי לעשות המצוה בעצמו ובממונו וא"כ צ"ל הא דהוצרך התוס' לומר דבתרומה איכא מקצת חוב משום שמא רוצה להרבות היינו אי משום כיון דלעולם בזכות נהי דזכין לאדם שלא בפניו אבל כבר כ' הה"מ פ"ד מזכ' דאין חבין לאדם בע"כ ואם שמע בו ומחה ואינו רוצה יכול למחות והה"ד כאן כיון דקטן כשלא בפניו מקרי לכשיתגדל ונעשה כאלו הוא בפניו אם רוצה למחות בו יוכל וא"כ המצוה שלו וממונו וה"ה גירות כיון דאי בעי למחות יוכל למחות אם אינו מוחה המצוה דילי': וכל זה בתרומה משלו על שלו או בגירות אבל בתרומה משל חברו על שלו וכן בפדיון נהי דמצד שאינו מוחה המצוה דילי' אבל אינו בממונו נהי דזכה לו הממון אבל הרי לא זכה לו אלא אדעתא ליתן בתרומה או בפדיון אבל אם לא יתן בפדיון אינו שלו וא"כ אין המצוה דילי' אדרבה בשעת מצותו וקנינו באין כאחד ואין ממש בסברא הנ"ל דאולי לא יהי' לו ממון אנו אטו בגברא ערטילאי מיירי ותו כיון דמושכחת לה חוב מקרי מקצת חוב וכל זה דעת הטו"ז ולא קשה עליו מידי לפי זה וכן י"ל דגם לתוס' בתי' שני הזה מודים לדין דתי' ראשון לענין פדיון וכן נראה לי הלכה למעשה וכמ"ש הגאון אדמו"ר בחת"ס ס' רצ"ה דהוי רק ספק פדוי ויכתוב לו על טס.

אמנם דעת הש"ך בנה"כ דכל כה"ג משום חסרון דאין המצוה נעשה בשלו לא מקרי אפילו קצת חוב דאל"כ גם בתרומה בשלו נימא כן דאע"ג דיכול למחות מ"מ אינו עושה המצוה בקום ועשה ואינו דומה עושה מצוה בקום ועשה לעושה בשב וא"ת ומטעם זה לא קשה מה שהקשה דיוכל ליתשל עלה וא"כ עדיין לא עשה המצוה אלא בשב ואל תעשה ובאמת גוף הסברא דפשיטא ליי' דיוכל למתשל עלה לא אדע מנ"ל הא דיוכלו היתומים לאתשולי עלה על מה שתרם האפטרופס שלא כתב שום ראי' בוודאי לפי מ"ש מרן הגאון בחת"ס ס' ש"ך בעושה שליח לתרום שניהם יכולים ליתשל עלה השליח והמשלח א"כ ה"נ דהאפטרופס מיחשב כשלוחם ושניהם יכולין למיתשל היינו דווקא אם לא אכלו כלל מאותה תבואה אבל אם אכלו מקצת ממנה נראה דשוב אינם יכולים ליתשל עלה דהרי כתבו התוס' חדשים ספ"ג דגיטין דאם כבר נאכל אינו יכול להפריש ואם יתשל עלה הא אכל טבל למפרע ועל מקצתה לא יכול למיתשל דהוי ליי' כמו נדר שהותר מקצתה הותר כולו לכל הפחות למ"ד דגם במעמיד יש דין הותר כולו בנדר' דף כ"ה וא"כ דין דמתשל אינו ברור מיהו בלא"ה א"ש זהו סברת הש"ך.

והקשה הש"ך עוד דגם בגר קטן תקשה כה"ג איך מגיירין אותו האיכא קצת חוב דלא קעביד המצוה בעצמה והכוונה דלכך טוב הי' לן לגיירי' ע"ת עד שיגדל דנראה דיוכל לגייר ע"ת כיון דהשתא קיימא דאפשר ע"י שליח אפשר בו תנאי דהרי הזכ' הוא מטעם שליחות ויש לדחות אע"ג דאית ליי' זכ' כיון דלית ליי' שליחו' ל"ד לבני גד ולבני ראובן ולכך נראה דבאמת הש"ך לא חילק בין הסברא הזאת ואינה מוכרח דבאמת איכ"ל לחלק וכהטו"ז וכבר כתבתי שעיקר הדין באמת נראה כהטו"ז ולכל הפחות הוא ספיקא ותליא באשלי רברבא הנ"ל.

תשובה ש"א יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם ידידי הרב המופלג הרבני החרוץ מו"ה אהרן שמואל אסאד ניי': מכתבו קבלתי וכו' ועל דבר השאלה אשר שאל בבכור שחל יום ל"א שלו

בשבת והיא זה בכפר שאינם בני תורה ושגגו ופדאו אותו בש"ק אם מועיל עכ"פ בדיעבד הפדיון וכ' שיש שחששו להצריך לפדות שנית הנה הדין הזה פשוט לפי ענ"ד שמועיל הפדיון וא"צ לפדות שנית וכן מצאתי בתשובת שבות יעקב סי' ק"ז והתם אי' המעשה שפדאו במשכון וע"כ כוונתו כמ"ש בפ"ת סי' ש"ה סק"ז.

בשם ס' ברכ"י ששמו לו ונתנו לו בתורת פרעון דאל"כ משכון אינו פרעון ולא פדיון וכיון ששמו לו המשכון אית בי' טפי משום מקח וממכר מפדיון במעות וכמ"ש הריב"ש בתשובה סי' קנ"ו וכן ממקומו הוא מוכרע דהרי באו"ח סי' של"ט סעי' ד' מנה דברים האסורים משום שבות ובתוכם ג"כ שאין פודין הבן ומסיים וכלם שעשו בין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין מה שעשו עשו וכן מוכח ממשנה פ"ב מתרומות דהמעשר בשבת יאכל ובביצה דף י"ז ע"ב אמרו בלית לי' פרי אחרונא אפילו במזיד יאכל אע"ג דמעשר נמי אסרו משום מקח וממכר וכמ"ש הרמב"ם בפ' כ"ג משבת דין ט"ו והצל"ח בביצה דף י"ב ע"ב במשנה אין מוליכין חלה ומתנות האריך בביאור דברי הרמב"ם ועכ"פ מוכח דבכל הני מועיל מה שעשו.

ומאי דקשה על זה מהא דקי"ל כרבא דכל מלתא דא"ר ל"ת אעל"מ כבר האריכו המפורשים בזה ונהי דטעם שכ' המהרי"ט בסי' ס"ט והובא בשעה"מ בפ"ג מגירושין דין י"ט באריכות דדווקא אם עי"ז שנאמר לא מהני הוקל האיסור אז אמרינן לא מהני אינו מעלה ארוכה לנידון שלנו דהרי כאן אם נימא לא מהני הוקל האיסור ובזה באמת ישבתי קושית הש"ג בפ' משילין על הרי"ף בביצה שם על מתניתן דאלו אסורין משום שבות שהביא הירושלמי דמה שעשו עשו קאמר הרי"ף דמכאן ילפי' מקח הנעשה באיסור מועיל והק' הא הוי מצי להוכיח כן מפ' מרובה דף ע' ע"ב ממכר בשבת דאמר זרוק גניבותך לחצרי דמוכח אעפ"י שחילל שבת דמועיל המקח ולהנ"ל יש לחלק מהתם אין ראי' אלא היכא דהאיסור נשאר בכל אנפין משא"כ בנידון הרי"ף דאם לא מהני הוקל האיסור אין ראי' מהתם ודלמא כתי' מהרי"ט הנ"ל ולכך הביא מירושמי הנ"ל דמוכח דאפילו אם הוקל האיסור אמרינן דמהני והטעם באמת עיין בסמ"ע וש"ך וטו"ז בחזו"מ סי' ר"ח ובשעה"מ פ"ג מגירושין דין י"ט הנ"ל שכ' כמה סברות וטעמים מספיקים בזה ועכ"פ זה ברור דבכה"ג מהני (וגם משום מצוה הב"ע אין לומר דלא מהני דרש"י בפסחים דף ל"ד ע"ב ד"ה טבל דאפילו באיסור דרבנן פסול משום מצוה הב"ע דכבר מבואר בירושלמי פ' האורג הלכה ג' גבי קרע בשבת יצא דעבירת שבת לא מקרי מצוה הב"ע דאין גופן עבירה עיי"ש וגם לפי מ"ש תוס' בסוכה דף ל' ד"ה משום מבואר בכאן לא הוי מצוה הב"ע וא"ש) וכבר כ' גם בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ק"ז הנ"ל לצרף עוד דהרי לדעת ר"ת ב"פ משילין דף ל"ו ע"ב ד"ה והא מצוה וכו' במקום מצוה ל"ג ומעלתו נ"י הקשה ג"כ למה לענין פדיון אסר הריב"ש וקי"ל כוותי' דאין פורעין אע"ג דהוי במקום מצוה ולענין אם נשבע לפרוע בז' בניסן ואירע בשבת פסק בש"ע חזו"מ סי' ע"ג סעי' ז' והביאו המג"א בסי' ש"ו ס"ק י"ו דיתן בשבת משכון וישימו משום דחפצי שמים הוא וא"כ גם בפדיון נימא דחפצי שמים הוא ולכאורה הו"א לישב דהרי הר"ן בכתובות דף ז' גבי אתפסו' מטלטלין רצה לומר ולהוכיח מר"פ הזורק דת זול ותפתח דבמקום מצוה קונין אמנם הרמב"ן והרשב"א מובאים שם בשמ"ק כ' לחלק דווקא גבי מצוה דחוקה מותר לקנות וכוונתם מצוה דחוקה נראה דהיינו מצוה עוברת והיינו החילוק בין שבועה אם לא יפרע היום יעבור על שבועתו בל יחל בכה"ג מקרי חפצי שמים ומותר לקנות משא"כ בפדיון הבן דאינה מצוה עוברת מוטב לקיים שניהם ובזה ה"י מיושב גם קושית המג"א בסי' ש"ו סקי"ו הנ"ל דלהב"י אמאי מותר לשום ולהזכיר סכום מקח הא גבי תינוק ללמדו לא התיר סכום

מקח ולהנ"ל הכא שאני דמצוה עוברת מיהו הרא"ש לשיטתו ר"פ הזורק נראה מדבריו דאפילו במקום מצוה עוברת אסור לקנות והתם שאני הואיל והוא שכ"מ חיישינן שמא תטרף דעתו וכן נראה דעת הר"ן שם וסותר לדבריו ר"פ בתולה נישאת הנ"ל וא"כ עמדה קושית המג"א הנ"ל ונראה לפי ענ"ד לישב בענין אחר דלדעת הרא"ש וסייעתו דלצורך מצוה דווקא הפיקוח וההעסקות והקירוב לענינים האסורים משום מקח וממכר הוא דהותר במקום מצוה וכמ"ש המג"א בס"י ש"ו סקי"ב והטעם דממצוא חפציך ילפינן דאפי' להמציא חפציו אסור לילך לשדה לעיין מה צריכה או להחשיך על התחום וכיוצא ושם כתיב חפציך ודייקינן מיני' חפצי שמים מותרים והיינו להמציא ולפקח.

אבל קנין ומקח אסור אפי' לצורך מצוה ואפי"ה סובר דרשאי ליתן לו משכון בתורת פרעון דהרשב"א בחידושיו בגיטין דף ע"ה כ' דאפי' אם מתנה בע"כ לא שמה מתנה אבל פרעון בע"כ שמי' פרעון אבל קנין בע"כ לא שמי' קנין וא"כ אם שם לו חפץ בפרעונו והמלוה אינו רוצה בו אפי"ה יצא ידי פרעונו והמלוה לא קנה וממילא לית בי' משום קנין ומקח וממכר והוי רק כהזדמנות ופיקוח שיוכל וכל המלוה ע"י משכון זה לפרוע ולקנות אותו לאחר השבת וכיון דהוה רק כהזדמנות ופיקוח בעלמא לכך שרי במקום מצוה דוודאי אגן לאו ברשיעי עסקינן דרוצה לזכות במשכון הזה משא"כ בפדיון הבן דצריך להכניס לכהן דמי פדיונו כמ"ש הריב"ש שם והוי קנין בשבת ואסור אפי' במקום מצוה: ובזה א"ש לישב גם קושית מג"א דלכך רשאי כאן להזכיר אפילו סכום מעות דווקא לעיל אם מזכיר סכום הרי גומר השכירות והוי כקנין משא"כ כאן דאין המלוה קונה והסכום המעות הוא רק לצורך הלואה לקיים שבועתו ואין קנין נגמר עי"ז ולכך שרי עכ"פ לענין פדיון הבן נכונים דברי הריב"ש וכמו שביארתי שאסור מ"מ איכא דעות דשרי מלבד הר"ת שהרי הר"ן וסייעתו גבי אתפסו' מטלטלין סובר דקונים לצורך מצוה ושפיר כ' השבות יעקב הנ"ל דבדיעבד מי שפדה בשבת פדוי אלא שכ' דיש לאיים על העושים שיתענו שני וחמישי ושניאו כיוצא בזה וכן והחכם עיניו בראשו דברי הדו"ש.

ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ש"ב שיל"ת יערגון יום ד' כ' טבת תרכ"א לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב לאהובי ידידי תלמידי הרב המאו"ג החרוץ והמופלג בתורה וביראה כש"ת מו"ה זלמן שפיצער נ"י בעיר מלוכה ווין יע"א בהיותי בצל קורתו ביקש ממני מעלתו נ"י לחוות דעתו בכתב ע"ד המנהג הפשוט בישראל לפדות בן בכור ביום ל"א ולדידהו אפילו נולד בסוף היום ולא כלו לו ביום ל"א בבקר כ"ט י"ב אשא והרב הגדול מו"ה זלמן באניהאד זצ"ל דיין דק"ק פ"ב פסק והוציא במכתבו למעלתו נ"י דבכה"ג צריך להמתין עד יום ל"ב ולא כמנהג העולם והאמת שגם מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחידושיו לקונטרס מס' שבת המפותקת בידי מלשונו הטהור כתב ודע דלדידי מספקא לי טובא בתינוק הנולד באמצע היום אי סוף היום עולה מו להו ואם כן כשהגיע תחילת יום ל"א שלו עדיין לא הגיע לכ"ט י"ב תשצ"ג ואין העולם משגיחין על זה ואם נאמר שצריך להמתין עד כלות כ"ט י"ב תשצ"ג באמצע היום ל"א קשה הא אין מונין שעות לחדשים ויהי' צריך להמתין עד תחילת יום ל"ב ולא שמענו זה ואולי אין סוף היום עולה בתחילתו אלא מחשבין שעות מעת לעת הואיל וכתוב ומעלה וא"כ גם בכל שנות האנשים יהי' כן וכתוס' עירוכין ועיין מג"א סי' נ"ג ס"ק י"ג ובמל"מ פ"ב מהלכות אישות הלכה כ"א ונמי אהובה שם וצ"ע ובגליון מג"א סי' נ"ג הנ"ל הסכים מרן זצ"ל למג"א וכתוספת הנ"ל דאין מונין מעת לעת.

ונוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קפ"ז חש ג"כ לזה שיהי' לכתחילה הפדיון לאחר כלות כ"ט י"ב תשצ"ג אבל לא חש לומר דא"כ גם ביום כלות כ"ט י"ב תשצ"ג לא נפדה משום דאין מונין שהות ושצריך לשהות דווקא עד יום ל"ב ולכך נראה דרק לכתחילה קאמר לחוש וגם מרן זצ"ל כ' שלא שמענו להמתין עד יום ל"ב והרב הגדול מו"ה זלמן זצ"ל הנ"ל אעפ"י שהביא תשובה כתר כהונה ופרח מטה אהרן סי' פ"א וסידור מגדל עוז מהגאון יעב"ץ זצ"ל שכ' בפירוש דאין לחוש כלל לכ"ט י"ב תשצ"ג ולעולם פודין ביום ל"א ושגם פשטות לשון הש"ס בבכורות דף מ"ט ודף נ' שמחלק בין יום ל' ליום ל"א ולא חילקו בין יום ל"א גופי' וכל הפוסקים העתיקו ולא חילקו וא"כ משמע דאין לחלק ואפ"ה מביא ראיות ופסק למעשה דבכה"ג צריך להמתין עד יום ל"ב ולפי ענ"ד מנהג של ישראל תורה הוא וכדי לברר זה אמרתי לבאר דפשיטא לן דמבן חודש האמור בבכור היינו חודש של מיום ליום ולא חודש דעלמא דהיינו שלעולם ראש החודש לאחר לידתו יהא זמן פדיונו זהו לא אמרינן ואע"ג דלית לן קרא על זה ותו דאולי כמו כבש בן שנה דגם בתוך שנתו מקרי בן שנה ה"ה תוך החודש מקרי בן חודש ואפ"ה פשיטא להו להתוס' בעירובין דף י"ט ד"ה לעירוכין דמבן חודש היינו חודש דידי' ובאמת לא הבנתי מ"ש מבן שנה ונראה דהתם שאני דבא למעט לאחר שנה משא"כ כאן דלא בא למעט לאחריו וא"כ ממעט לפניו ומ"מ עדיין לא נשמע מנ"ל דחודש דידי' קאמרו ונראה דהתוס' ס"ל כפרש"י בחומש בפ' כי תשא דמכריח שם במנין ישראל דמונין ע"כ לשנות העולם וא"כ גם בעירוכין יש לילוף מהתם שנה שנה משא"כ חודש לא ס"ד ופשטא דקרא היינו חודש דידי' ולכך כ' התוס' דשנה מחודש יליף וא"ש.

או אפשר לומר כוונת התוס' דנהי דגם בשנות העולם אפשר דמקרי בכלל בן חודש מ"מ כיון דחודש דידי' גדול מחודש דעלמא דממנ"פ אם הוא נולד ביום ר"ח הם שווין ואם נולד אח"כ חודש דידי' גדול ואם דנין אם דווקא בחודש דידי' חייבה התורה בעירוכן אמרינן תפסת מועט תפסת ועפ"י דברי התוס' בסוכה דף ה' ע"ב ד"ה תפסתה וכו' אליבא דר"נ דטעמא הוא משום דהמיעוט הוא הוודאי ובכיוצא בזה תירצתי קושית הטו"א בר"ה דף י' ע"ב על הא דלמ"ד יום בשנה חשיב שנה משום דמה חודש למנויו ה"נ שנה למנויו והקשה הא גם חודש חסר הוא מנויו ונימא תפסת מועט תפסת ואמינא דאדרבה חודש מלא הוא הממעט הדין הזה והוא הוודאי ואין כאן מקומו.

וא"כ ה"נ חודש דידי' הוא המיעוט משא"כ בשנה דקדשים ובתי ערי חומה דאי אמרינן שנה דידי' הוא המרבה בהכשרו ובזמן פדיון וכן בעירובין בשנה ששית אי נימא שנה דידי' מרבה בחיובו ולא נימא תפסת איצטרך לימוד ושפיר הק' התו' בעירוכין מנ"ל ותי' מבן חודש דשם חודש דידי' הוא התפסת מועט מיהו מתוס' נראה דלא כיוונו לזה דאם זה הי' כוונתם הוי מצו למימר דילפינן משנת עשרים ואינך דהוי ג"כ שנה דידי' תפסת מועט אמנם הדבר מצ"ע הוא נכון והנה הרמב"ן בפ' כי תשא תי' בענין אחר קושית התוס' ותי' משום דכתיב ומעלה חשבינן לשנה דידי' ועיין בטו"א בר"ה דף י' ע"ב דלענין שנות דורות קודם מ"ת גם הרמב"ן מודה לרש"י דלשנות העולם מנינן ועדיין צריכין לבאר אי בחודש מלא או חסר מנינן לבן חודש ותוס' ביבמות דף מ' ע"ב ובכתובות פ' המדיר דף ע"א ע"א כ' והוכיחו דסתם חודש דקרא הוא מלא אלא דאכתי על הש"ס גופי' קשיא מנ"ל ומרן זצ"ל בחת"ס האו"ח סי' פ"א כ' משום דכתיב ומעלה ועיין ברש"י בתענית דף כ"ט ע"א ד"ה אמר דס"ל דחודש סתמא חסר ותוס' שם ד"ה עד חדש ימים ס"ל דחודש מלא.

ובאמת דברי רש"י תמוהין דמבואר בנזיר דף ה' ע"א דהאי חודש מלא וצ"ע ועיין במזרחי ריש פרשת דברים שכ' דחדש חסר ורש"י בחומש שם פירש דהאי חדש מלא כמ"ש התוס' אלא דהמזרחי שם כ' דלא סלק ל' חושבנא וכן הקשה המהרש"א בתענית וצ"ל דאמרינן ב"פ מקצת יום ככולו עשרים אייר וכ"ב אייר חשבינן מקצתו לחדש ימים מלא ובזה יש לכוון קצת גם דברי התוס' בתענית הנ"ל מיהו לבר פדא בנזיר קשיא ממנ"פ דלדידי לא סליק החשבון כנ"ל וגם מה שהקשו על תי' מרן הנ"ל והי' אפשר לתרץ דקאי לבר פדא אמנם להנ"ל קשה ממנ"פ דהרי הקשו על מרן הגאון בעל חת"ס בזה דמומעלה אינו מוכח יום שלם דלמא מיד אחר כלות כ"ט אפי"ה בעי' ומעלה למעט מקצת היום של כ"ט.

ונראה דמרן קאי לבר פדא המובא לקמן דס"ל בנזיר דף ה' דלא אמרינן מקצתו ככולו ולדידי הקשה הרי"ט אלגזי בבכורות דף מ"ט למה לי ומעלה על יום שלשים כלמטה וע"ז אתי שפיר תי' מרן וצ"ל וכוונתו אם אין ענין למעט מקצתו מרבינן כל היום חודש מלא ועיין עוד מ"ש לקמן בסמוך אמנם למ"ש למעלה קשה ממנ"פ מיהו בלא"ה י"ל משום תפסת מועט תפסת.

ועתה נבוא לחקירת מרן וצ"ל דלמה לא בעינן כ"ט י"ב תשצ"ג וע"ז נראה לפי ענ"ד לישב דהרי כשם שחודש לא ניתן ונאמר בעצם אלא על חודש משום המוליד וכמ"ש ביראים סי' שנ"ג וברש"י ר"ה דף כ"א סע"א ובסנהדרין דף י"ג ע"ב ה"נ שם שנה ניתן בעצם וראשונה על סיבוב החמה ובואה שנית לנקודה שהיתה בה אז למשל במזל טלה ובבואה שוב למזל טלה נקרא שנה מלשון שנית וכשם שא"א להיות מוליד חדש פחות מכ"ט י"ב תשצ"ג ה"נ א"א להיות שנה פחות משס"ה ימים ה' שעות ור"ד חלקים.

ואפי"ה כיון שקבלו חכז"ל ודרשו בפ"ק דמגילה דף ה' מקרא דימים אי אתה מונה לשנים אלא חדשים כנאמר לחדשי השנה וע"כ דמנו רק החדשים על ב' אופנים או י"ב חדשים דהיינו בין שנה לשנה אין ביניהם חדשים שלמים אלא י"ב ועל הפרטים לא חשו כמו שמצינו בהרבה מקומות והיינו שנה פשוטה ולשנה מעוברת י"ג דהיינו כמו עובר שאינו אלא מקצת וולד ה"נ הימים י"א מקצת מן החודש חשובים כחודש וא"כ יש בין שנה לשנה י"ג חודש ועד"ז קבעו השנים וא"כ יש לן ב' מיני שנים א' שנה האמתי בעצם ששיעורו שס"ה ימים ה' שעות ור"ד חלקים ושנה הסכמי עפ"י דיני התורה הוא או י"ב או י"ג חדשים ע"ד שקבעו חכז"ל: וכן הוא בחדשים כיון שקבלנו מהא דכתיב חודש ימים דשעות אי אתה מונה לחדשים צריכין אנו למנות או הימים מלאים דהיינו כל יום חודש חסר או חודש מלא הואיל ומקצת שעות אלו ומקצת היום ככולו והוי ממוליד למוליד ל' יום והיינו בדרך העברה והוי ב' מיני חדשים א' חדש האמיתי שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג וחודש ע"ד העברה אבל הוא עפ"י הסכמת התורה והדת היינו או כ"ט או ל'.

וא"כ דון מינה ומינה כשם שבשנים כל מקום שנאמר שנה אפילו בבתי ערי חומה דכתיב שנה תמימה אין אנו חוששין אלא על שנה הסכמי ואין חוששין למלאות י' ימים היתירים לשנה האמיתי אלא לרבי בעירו כין דף ל"א ולא קי"ל כוותי' וה"נ כן הוא בחדשים כיון שעבר חודש הסכמי שוב אין אנו חוששין על העצמי ואפילו בחודש חסר מעט כשעברו כ"ט ימים נקרא בן חודש ואין צריך להמתין על י"ב שעות ותשצ"ג חלקים כמו דאין צריכין להשלים הימים היתירים בשנה וכ"ש אם הם באמת שלשים יום אלא שמקצתו מקצת היום ההוא בוודאי חשיב בן חודש מטעם הנ"ל וכן ילפינן בעירו כין דף י"ח ע"ב בן חודש משנים לענין למעלה ה"נ ילפינן כשם שא"צ למלאות לבן חמש שנים ימים היתירים לשנות החמה לשנים ה"נ אין צריכין למלאות

לחודש שעות דידי': ובזה מיושב למה למדו שם משנים ולא למדו בן חודש מבן חודש דלויים כדי ללמד גם על הנ"ל וכן מדמה הש"ס בנזיר דף ו' ע"ב יום שלשים דחדש קרא לי' מלאת הימים משום דצריך למלאות ופריך דלמא שנים דג"כ צריכין למלאות יעויי"ש מכל זה נראה לפי ענ"ד נכון דשנים וחדשים שווין ואין חוששין על היותר אלא לעולם אזלינן אחר שנים וחדשים עפ"י הסכמת התורה הן הן חדשיו והן הן שניו ולפי ענ"ד ראי' גדולה לזה מהא דאמרינן בר"ה דף כ"א סוף ע"א ובסנהדרין דף י"ג ע"ב מקרא דשמור חדש האביב דתקופת טבת דמשכה עד ט"ו ניסן מעברין ופרש"י שם דאזלינן בתר המוליד והקשובסנהדרין דליעברי' לאדר ולכאור' תמוה מאי מועיל העיבור חודש אכתי מן המוליד הוא יותר מחציו ולא קרינן בחידושו (דהרי על יתר מחציו אין עיקר שם חודש שייך כפרש"י שם) וע"כ כיון שקבעו עליו שם חודש אזלינן בתר הסכמת בית דין ונקרא שפיר חודש הסכמי וכ"ש בנידון דידן ושפיר מיושב חקירת מרן זצ"ל ומתוקן מנהג העולם דמיד שכלה יום השלשים ובא יום הל"א מקרי בן חודש לענין פדיון ופודין בו ביום: ואכתי נשאר לבאר דכל הנ"ל א"ש אי אמרינן מקצת היום ככולו ומנ"ל זה אמנם גם זה פשוט חדא דכבר כתבתי דכל חודש מלא מיוסד על מקצת היום ככולו ושנית דכך מבואר בנזיר דף ה' ודף ו' דלרב מתנא דקי"ל כוותי' אמרינן לענין נזירות מקצתו ככולו בין בתחילתו ובין בסופו ואפילו לבר פדא מ"מ מתחילתו מודה כמ"ש התוס' שם דף ה' ע"ב ד"ה ואת השני ור"ה דס"ל בפסחים דף נ"ה דל"א ב' פעמים מקצתו ככולו ע"כ דסובר כבר פדא וא"כ לא קי"ל כוותי' וזה דלא כהנוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' פ"ד ובנזיר דף ו' ע"ב קרי ליום שלשים דנזיר מלאת הימים היינו יום ל' של חודש וא"כ כמו דאמרינן בנזיר מקצתו ככולו ה"נ בחודש ולכך איצטרך ומעלה בבכורות דף מ"ט ע"א דלא נימא ב"פ מקצתו ככולו וקושית מהרי"ט לבר פדא כבר תירצתי לעיל ויש לישב עוד דבר פדא קאי לאמת דכתיב ומעלה וס"ל לרבנן דלא הוי ב' כתובים דיש צריכתא כמ"ש הר"י"ט אלגזי שם (ובאמת לי צ"ע הא יש בלא"ה ב"פ מבן חודש ומעלה א' גבי פקוד בני לוי מבן חודש ומעלה והשני פקוד כל בכור זכר מבן חודש ומעלה והוי ב' כתובין ולמה לא מייתי להו הש"ס וצ"ע) עכ"פ לבר פדא י"ל דיליף מהתם דלא אמרינן בסופו מקצתו ככולו אבל בתחילה לכ"ע אמרינן וא"כ מדאצטרך ומעלה ג"כ מוכח דאמרי' מקצתו ככולו וכן נראה לי עוד ראי' מהא דאמרינן בר"ה דף י' ע"ב לר"מ יום שלשים עולה לכאן ולכאן ואמרינן מקצתו ככולו ואמרינן שם דשניהם למדוהו מדכתיב באחת ושש מאות שנה באחר לחודש וא"כ ס"ל לר"מ באחד היינו מקצתו ולר"א דמאי חודש למנוייו גם שנה למנוייו ובעינן שלשים והוכיח הטו"א בר"ה דף י' ע"א ד"ה רא"א דלענין שלשים יום לא אמרינן מקצתו ככולו מנדה דף מ"ד ע"ב גבי בן כ' שלא הביא שערות וקשה מ"ש דלענין ל' יום לשנים לא אמרינן מקצתו ככולו ולר"מ יום א' בשנה חשוב שנה ואמרינן מקצתו ככולו וצ"ע וע"כ דמינוי חודש אפילו מקצת יום הוא ומנ"ל וע"כ היינו אצל בן חודש.

ועכ"פ נראה לפי ענ"ד נכון מנהג העולם שכן יום ל"א הוא בן חודש אפילו נולד בסוף היום דאם נימא דצריכין להמתין עד יום ל"ב כבר הוא יותר מבן חודש והתורה אמרה ופדוייו מבן חודש ולא מצאתי נגד זה אלא שדברי ס' יראים סי' שנ"ג משמע דבכ"ט י"ב תשצ"ג תליא מילתא אבל לפי ענ"ד יש לכוון גם לשונו להנ"ל אלא שבא לישב קושיא הנ"ל מנ"ל דבעינן חודש מלא וע"ז תי' דלשון חודש עיקרו על כ"ט י"ב תשצ"ג וזה הוי למד יום הואיל וקי"ל מקצתו ככולו וא"כ עיקר הנחת שם חודש על שלשים יום ובו תופסין בכל דיני תורה ואע"ג שבתחילתו אמרינן מקצתו ככולו בסופו לא אמרינן דילפינן דבעי' מעת לעת.

וגם דעת מג"א בסי' של"ט ס"ק נראה דאיכ"ל דס"ל הכוונה בש"ס דבכורות מ"ט ע"א הא דפריך מ"ט דת"ק הוא דנימא מקצתו ככולו וכמ"ש לעיל אלא דס"ל כמ"ש הנוב"י סי' פ"ד הנ"ל דמקצתו ככולו אמרינן רק בימים אבל בשבוע לא וה"ה היכא דבעינן מספר ידוע כמו כ"ט י"ב תשצ"ג לא אמרינן מקצתו ככולו וא"כ קשה ממנ"פ הב"ח לשיטתו דחודש דבכור היינו כ"ט י"ב תשצ"ג לא שייך מקצתו ככולו וע"כ הקו' דלאחר כ"ט י"ב תשצ"ג יועיל הפדיון וע"ז משני דבעינן ומעלה ואינו מועיל וא"כ שוב מוכח דלא כב"ח וכן נראה לדינא ביום ל' אינו מועיל הפדיון וביום ל"א לעולם פודין ואם אפשר מהיות טוב ימתין עד אחר כלות כ"ט י"ב תשצ"ג וכמ"ש הנוב"י סי' קפ"ז הנ"ל והנראה לפי ענ"ד כתבתי ידידו הדורש שלומו.

הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ש"ג יתענג על רוב שלום תלמידי המופלג בתורה האברך החרוץ מוה' סענדיר אדלער נ"י יושב בשבת תחכמוני ישוב דויטאווא. אשר שאלת בתינוק שמת ביום ל' והוא בכור אי מחוייבין לפדותו ולהתאבל עליו ובסי' ש"ה סעי' י"ב מבואר דביום ל' אין מחוייבין לפדותו ולאחר ל' מחוייבין לפדותו וכן פסק ביו"ד סי' שע"ד סעי' ח' לענין אבילות והכי קי"ל אלא שראיתי במכתבך עירבוב דברים לכך אני מפרט הדברים כהווייתן בלי שום חידוש והדין נחלק לג' חלקים.

א' הא פשיטא דלמד יום הנ"ל דלאחר ל' מחוייב בפדיון אמרינן בי' מקצת יום ראשון ככולו ואפילו נולד סמוך לחשיכה יום ההוא עולה לו למנין ל' דכבר הכריעו האחרונים בש"ך חו"מ רס"ל ל"ה ובתומים שם ובמל"מ פ"ב מאישות דין כ"א ובמג"א סי' נ"ג ס"ק י"ז דלא בעי' מעת לעת ואין מונין השעות וה"נ כאן ואפילו ב' פעמים מקצת היום ככולו הוי אמינא דגם ביום ל' אמרינן מקצת יום ל' ככולו קמ"ל בבכורות מ"ט מקרא ומעלה דבעינן יום ל' כולו אבל ביום ראשון לא נתמעט וכן אמרינן בנזיר דף ה' ודף ו' ע"ב לכ"ע בתחילה אמרינן מקצת היום ככולו לענין נזירות וה"נ כאן וכבר הארכתי בזה לעיל (בתשובה הקודמת).

וחילוק ב' באם נתמלאו לו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ל' דעת הב"ח בתשובה סי' קכ"ה וכ"כ הש"ך בסי' ש"ה ס"ק י"ט דמיד שעבר כ"ט י"ב תשצ"ג אפילו ביום ל' חל עליו מצות פדיון וממילא אם מת אח"כ לדידהו חייבין לפדותו ולהתאבל עליו דאבילות ופדיון תליא בהדדי כדאיתא בשבת דף קל"ו אמנם המג"א בסי' של"ט ס"ק וחכ"צ סי' קי"ח פליגו עלי' וכ"כ מרן זצ"ל בתשובה סי' פ"א דדווקא בעינן שיעבור עליו יום ל' וכשיצאו כוכבי ליל ל"א אז מתחיל החיוב וכן נראה עיקר מלשון הש"ס ופוסקים וש"ע סי' ש"ה סעי' י"ב וסי' שע"ד סעי' ח' לענין אבילות ואפילו עבר עליו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ל' אין חיוב להתאבל עליו ביום למד וה"ה דאז אינו בר פדוי' ובלא"ה ספק אבילות לקולא ומספק ולדעת צ"צ סי' קכ"ה אפי' איכא רוב אינו מחוייב בפדיון דהמוציא מחברו עליו הראי' ואין הולכין בממון אחר הרוב וכ"ש הכא שכן הסכימו האחרונים וכבר הארכתי בדין הזה דדברי המג"א נראים עיקר (לעיל בתשובה הקודמת).

וחילוק ג' אם בתחילת יום ל"א לא נשלם כ"ט י"ב תשצ"ג כגון שנולד סמוך לחשיכה איכא ג"כ פלוגתא דלדברי הב"ח והש"ך הנ"ל נראה דהעיקר תליא בכ"ט י"ב תשצ"ג וכ"כ הפ"ת בסי' ש"ה ס"ק י"ד בשם ס' תיבת גומא וכן נראה קצת מדברי נוב"י מהדו"ת סי' קפ"ז ולפי"ז אפילו מת ביום ל"א כל זמן שלא נתמלאו לו כ"ט י"ב תשצ"ג אין צריך לפדותו וא"צ להתאבל וכבר הבאתי (בתשובה הקודמת) דבסידור מגדל עוז מהגאון יעב"ץ ובס' כתר כהונה וס' פרח מטה אהרן כ' דלעולם תליא ביום ל"א אפילו לא עבר כ"ע י"ב תשצ"ג חייב בפדיון וממילא ה"ה במת

ובאמת כך נראה עיקה מסתימת לשון הפוסקים בסי' ש"ה סעי' י"א וי"ב ושע"ד סעי' ח' וכבר הסברתי שם מלתא בטעמא: אמנם לכאורה לפי מ"ש הצ"צ סי' קכ"ה הנ"ל אפילו מיעוט כנגד רוב פטור מפדיון ואמרינן הממע"ה וא"כ אפשר דה"ה כאן דנימא הממע"ה ואולי בעינן דווקא כ"ט י"ב תשצ"ג מיהו זהו אינו כיון דסוגיא דעלמא ומנהג פשוט לפדות ביום ל"א ואין משגיחין אם כבר עבר כ"ט י"ב תשצ"ג ומברכין ברכת פדיון הבן וע"כ דחשבינן זה לוודאי וא"כ נראה במת ביום ל"א אפילו קודם שעבר עליו כ"ט י"ב תשצ"ג חייבין להתאבל עליו ולפדות אותו כדאיתא בסי' ש"ה סעי' י"ב כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה ד"ש הנה ביו"ד סי' ש"ה סעי' י' הביא הרמ"א בשם הריב"ש סי' קל"א דאין פודין ע"י שליח ורוב האחרונים חלקו עליו בזה והסכימו דפודין ע"י שליח וגם מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד נהי דבתשובה שם סי' רצ"ה מישב דעת הריב"ש הנ"ל וחס לדבריו מ"מ בשאר תשובות כ' ג"כ דקי"ל דפודין ע"י שליח ובסי' רצ"ח פסק דהשליח מברך ב' ברכות גם ברכת שהחיינו וע"ז פליג הצ"ח סוף פסחים ובפ"ת ובס' ברכ"י הביא ג"כ דיעה זו דאין להשליח לברך שהחיינו וצריך להניח פרי חדשה או כיוצא בזה והיכא דאפשר לא יפדה ע"י שליח ומ"מ לדינא עיקר לפי ענ"ד דפודין ע"י שליח ואית' בס' יד אליהו שהכריע בתשובה סי' נ"א דאין פודין ע"י שליח והביא איזה ראיות לזה א' ממה דפליגו ר"י ורבנן בקידושין דף כ"ט ע"ב אם צריך לעלות לרגל ולפדות את בנו איזה קדים וכו' וקשה יעלה לרגל ויעשה שליח לפדות את בנו אלא ע"כ דאין פודין ע"י שליח: ובגליון ס' אלי' שבא לידי מאת אא"ז הרב הגדול מוה' עריץ זצ"ל אבדק"ק געדינג כ' דאיכ"ל דהסוגיא מיירי שאין לו מעות הצריך להוצאה לשניהם ואני ראיתי שכ"כ בהדיא הרמב"ם בפ"א מבכורים דין ד' שאין לו כדי שניהם ולכאור' קשה לי לפימ"ש מרן זצ"ל בחת"ס סי' רצ"א דהרמב"ם סובר דלענין פדיון בכור רשאי אפילו לכתחילה לפדות במתנה עמ"ל ולא הוי משום שחתם ברית הלוי א"כ הא מצוי לפדות במתנה עמ"ל לו לאחר שעה ואח"כ יעלה לרגל ואפשר לקיים שניהם ואע"ג שמרן זצ"ל כ' שם דמ"מ יש עדיפות לפדות בלי מתנה עמ"ל היינו בעלמא אבל כאן שעושה כן כדי לעלות לרגל פשיטא דרשאי לעשות כן ודוחק לומר שאין הכהן רוצה לקבל במתנה ע"מ להחזיר דמאי פסידא לי' הרי גם לדידי' לכהן יש מצוה בקבלתו וכמ"ש בחת"ס סי' רצ"ב ובוודאי מזדקק לי' ונראה דפלוגתייהו מיירי בהגיע זמן הפדיון ברגל או סמוך מאוד לרגל שאם ישהה בביתו עד יום ל"א אינו יכול לעלות שוב לרגל מיהו אם יש לו מעות כדי שניהם יוכל לפדות תוך זמנו וליתן המעות לכהן ע"מ שיחול בזמנו ואפילו לשמואל יכול ליתן לו כן ע"מ ובתנאי שיהא המעות ההוא בעין בזמנו ביום ל"א כדקי"ל ביו"ד סי' ש"ה סעי' י"ג אבל כאן שרוצה לעלות לרגל וצריך להאי ממון להוצאות הדרך ולהוצאת הרגל אם יתן לו ע"מ להחזיר ויחזור לו קודם שיגיע הזמן לפדותו אז אפילו לרב לא מהני הפדיון וכמ"ש האבני מלואים באה"ע סי' מ' ס"קב לכך שפיר מושכחת לה דצריך לבטל משום הכי עלייתו לרגל והנה לכאור' לפי"ז בלא"ה ליכא ראי' לס' יד אלי' דהרי איכ"ל אפילו יכול לעשות שליח היינו בהגיע זמנו אבל קודם זמנו דאיהו לא מצוי עביד לא מצוי משוי שליח וכיון דקודם עלי' אכתי לא מטא זמני' אינו יכול לעשות שליח מיהו הדגו"מ סי' ש"ה סעי' י' העלה דגם בכה"ג מועיל משום דנהי דשליח לא הוי אבל מתור' זכי' יכול לפדות עי"ש ולכאורה יש להקשות על זה הא בנדריים דף ל"ו ע"ב אמרינן אי בתורם משלו על של חברו מועיל מצד זכי' אפי"ה המצוה אינה של בעלי' ויש לדחות היינו בתורם משלו ואפילו זכי' מצד תורת שליחות מ"מ הממון לא הקנה לבעליו ולא נעשה המצוה בממון בעליו ולכאורה.

יש להקשות על דברי הדגו"מ שהרי הביא דברי התוס' בנזיר דף י"ב ע"א ומהתם מוכח דגם מתורת זכי' לא מצוי לעשות שהרי הקשה על הא דעושין שליח להפריש חלה קודם ליישה וצ"ע עליו מיהו מרן הגאון חת"ס זצ"ל בתשובה לאהע"ז ח"א ס"ל כן בענין שלו ויישב דברי התוס' ג"כ לדבריו ובאהע"ז שם בחת"ס ס' ד' הביא השגה מדברי הר"ן ר"פ האומר ויישב דאין השגה וא"כ גם בנידון שלנו י"ל כן וכן נראה מדברי תה"ד סי' קפ"ח מיהו ברשב"א בנדרים דף ל"ו ע"ב נראה דפליג על התה"ד דכל שתורם משל בעל הכרי בעינן דעתו ושליחו ועיין במל"מ פ"ד מבכורות שהביא דברי התה"ד ורמז בסוף ראי' מאהע"ז סי' ל"ה סעי' ד' וה' ולדברי הרשב"א י"ל דהתם במקדש בממון של השליח כמ"ש ההפלאה שם בחידושו לאהע"ז סי' ל"ה מיהו בנידון הנ"ל י"ל דגם מטעם אחר אפשר דיכול לעשות שליח השתא על לאחר ל' יום משום דזמן ממילא קאתי וכמ"ש המל"מ בפ"ד מהלכות אישות דין ז' לענין דבר שלב"ל איכ"ל דזמן דממילא קאתי לא מקרי דבר שלא ב"ל ושם כתב דתליא בפלוגתא ובתוס' יבמות דף נ"א ע"ב בכותב גט ליבמתו כ' דתליא בפלוגתא דאדם מקנה דשלב"ל ובתוס' נזיר דף י"ב חלקו קצת וא"כ בנידון שלנו מידי ספיקא לא נפקא (אי יכול לעשות שליח תוך ל' על אחר ל' דלפי הסכמת הדגו"מ ומרן זצ"ל בחת"ס מועיל משום זכי' ולדידי איכ"ל משום דזמן ממילא קאתי מועיל) ועיין בקונטרס ח"ת שלי על סוגיא דאדם מקנה דשלב"ל מיהו תי' ראשון על פי דברי רמב"ם בוודאי נכון ואין ראי' לחלוק על הכלל דשליחו כמותו והנה בס' יד אלי' שם כ' עוד ראי' דאי אמרינן דמועיל שליחות ראוי שיועיל גם לפדות שלא מדעתו וכמו דאמרי' גבי פדיון פטר חמור בבכורות דף י"א דפודין שלא מדעת בעלים וזה לא אשתמט שום דיעה לומר כן ולפיענ"ד אפילו אי קי"ל בתורם משלו על של חברו דמועיל היינו משום דזכות הוא לו כדאיתא בנדרים דף ל"ו אבל בפדה"ב איכ"ל דלכ"ע אמרינן דבוודאי ניחא לי' לאב לפדות בנו הבכור והוא שמחה ומצוה החביבה לו ולכך מברכין בה שהחינו וכמ"ש מרן זצ"ל בתשובה סי' רצ"ג ורצ"ד דאין דרך לעשות פדיון ע"י שליח.

ולכך במצוה כה"ג לכ"ע לא דמי לפדיון פטר חמור ולהפרשת תרומה לענין שיהא אחר יכול לפדות שלא מדעתו ותו דהרי למ"ד דרשאין לתרום היינו משום דבעל הכרי מרוויח בתורם משלו משא"כ בפדיון דאפשר בפדיון במתנה עמ"ל לדעת הרמב"ם הנ"ל ואפילו לפי"ש בש"ע דלא יפדה לכתחילה במתנה עמ"ל הרבה פעמים מתרמי דהכהן מחזיר ואיכ"ל דלא מקרי רווח וכמו שאמרו בירושלמי הובא בתוס' כתובות דף ק"ח ע"א ד"ה ועל וכו' דלכך פורע חובו שלא מדעתו לא מקרי הנאה ורווח משום דאמר מפי"ס הוינא ליה וכו' ומפודה פטר חמור שלא מדעתו בלא"ה אין ראי' כמ"ש התוס' בבכורות דף י"א וכמו שביאר מרן זצ"ל בחת"ס יו"ד סי' רצ"ה דלא כתיב פטר חמורך תפדה אלא פטר חמור לכך אמרינן דאין המצוה דווקא על הבעלים עיי"ש משא"כ בפדיה"ב: מיהו בתוס' ב"ק דף ס"ח ע"ב ד"ה הוא דאמר כצנועין משמע דלא ס"ל תי' זה וכו' שם סברא אחרת משום דפטר חמור אסור בהנאה וכאלו אין לו בעלים עיי"ש וא' מב' תירוצים מוכרח לומר דאל"כ קשה בבכורות שם דקא מבעי' לי' אי הפטר חמור לאחר פדיון של הפודה או לבעלים וא"כ ע"כ לאו מטעם זכות כמו בתרומה אלא מטעם שכ' התוס' בב"ק או כמ"ש מרן זצ"ל ותמהני דהמל"מ בפ"ד מתרומות הביא דברי התוס' בב"ק ואפי"ה רצה לומר שמפטר חמור נפשט בעיין דתורם משלו על של חברו ולהתוס' בב"ק אין ענינם דומה ועכ"פ אפילו ס"ל להרמב"ם דתורם משלו על של חברו מועיל בפדיון הבן אינו מועיל אפי' דפודין ע"י שליח כן נראה לפי ענ"ד נכון: ומ"ש עוד בס' יד אליהו ראי' דאין פודין ע"י שליח דכמו דילפינן בב"מ דף צ"ו שאולה בבעלים

דאין שלוחו כמותו כמו דלענין הפרה דאין שלוחו כמותו משום דכתיב יתורא אישה יקימנו וה"נ כתיב בעליו יתורא ומינה גם לפדיוה"ב דכתיב בכור בניך יתורא ולפי מ"ש למעלה כבר מבואר דלולא דכתיב בניך הוי אמרינין כמו בפטר חמור יכול לפדות בלא דעתו ואפילו פטר חמור של הפודה משום דלא כתיב חמורך ה"נ הוי אמינא כן דהמצוה על כ"ע נאמר לכך אצטרך חד בניך ולא בנותיך וחד למעט אחרים.

ובלא"ה אין לנו לעשות דרשות מעצמינו מה שלא נאמר בש"ס ולענין שאולה בבעלים נראה עיקר כמ"ש התוס' שם דשם בעלים לא שייך על השליח דנהי דשליח כיד אריכתא של המשלח מ"מ בעליו לא מקרי כשם דהשליח לא מקרי אישה דעל היחוס הזה שהוא בגופו לא שייך למיעבד שליחות אבל בעלמא אמרינין שלוחו כמותו בכל מידי דאינו מעשה בגופו דווקא כי אם היכא דמיעט קרא בפירוש לפי קבלת חכז"ל.

והנה בשעה"מ פ"ו מהלכות אישות הביא ראי' ג"כ דפודין ע"י שליח מדאפשר להתנות על פדיון במתנה עמ"ל ואנן אמרינין בכתובות דף ע"ד מילתא דא"א בשליחות ליתא בתנאי וכבר כתבתי במקום אחר דלכאורה לפי מ"ש מרן זצ"ל בחת"ס עסי' רצ"ו לעיל] דבשלח האב שליח עם ממון שלו לפדות לכ"ע איתא בשליחות דאז השליח מעשה קוף בעלמא עביד שהודיע רק לכהן שהאב שולח לו זה לפדיון בנו ונשא את הכסף לו והפלוגתא הוא דווקא אם השליח פודה בממון עצמו ולפי"ז איכ"ל דחשיב שפיר נעשה ע"י שליח ואכתי לא איפשט בעיין אי רשאיין לשלוח שליח לפדות בממון שלו והראי' שכ' השעה"מ זה יש לדחות כיון דהוי מעשה קוף לא מקרי ע"י שליח.

אלא שבאמת לא זכיתי להבין דברי מרן זצ"ל בזה ולא ידענא בכה"ג אי יכול שליח לברך כיון דעושה רק מעשה קוף בעלמא ומסברא הי' נראה דגם בכה"ג כיון דגם פדיון הבן לאו בהפרשת חמש סלעים תליא מלתא דהרי חייב באחריותן ועד דמטא לרשות כהן בתורת פדיון לא נפדה והנתינה הוא המצוה שזכה הכהן בפדיון והבן נפדה וזה עושה השליח מקרי ע"י שליח כמו קידושין ע"י שליח דגם בקידושין סגי אם עסוקין באותו ענין כן הי' נ"ל לולא שכ' מרן זצ"ל בהיפוך ובטלה דעתי נגד דעתו מ"מ נראה דהשליח הגומר המצוה גם כן יכול לברך גם לדעת מרן זצ"ל.

ואדרבה אם הדין בכה"ג דא"י לברך ואנן סהדי דשלח אותו לפדות כדינו וע"כ שלא בתורת מעשה קוף שלחו אלא להיות פיו כפיו ומעשיו כמעשיו וכמה פעמים מצינו בש"ס לענין שליחות מגו דזכה לנפשיה זכה לי' לחבר'י וה"נ אם רצה להיות כמעשה קוף הי' יכול לפדות אפילו מינה אותו תוך למ"ד זכה נמי לחבר'י בתורת שליחות ושוב איכ"ל כסברת מרן וא"ש ג"כ תי' הנ"ל על קושית שעה"מ והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה ש"ה שיל"ת יום ט' אלול תרכ"ז לפ"ק חוסט יע"א: כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר תלמידי הרב המאוה"ג המופלג בתורה מוה' וואלף סופר נ"י אבדבק"ק סנגרוט יע"א מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממני לחוות דעתי הלכה למעשה במה שבא לידו באשה שהפילה בתחילת עיבור בששה שבועות לאחד עיבורה ושוב נתעברה והפילה שוב לאחר שמונה שבועות לעבור' שפיר מלא דם בפעם הראשון והשני מלא מוגלא וכמראה ביצה כן אמרה אשה המשרתת ושוב ילדה בן זכר ונשאל אם חייב בפדיון ובגוף הנידון כבר האריכו בתשובת מהרי"ק סי' קמ"ג וחכ"צ סי' ק"ד ונוב"י מהדו"ב חיו"ד סי' קפ"ח ובתשובת מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רצ"ט וש"ח ואני לא באתי אלא לסדר הדברים בעזה"י שלפי הנראה הדין מתחלק לד' חלקים.

החלק הא' שהוחזקה מעוברת והפילה ולא בדקו הנפל כלל אז נרא' דגם המהרי"ק מודה דפוטר הבא אחריו וראי' מנדה דף כ"ט דקאמר ריב"ל דאם הפילה וולד לתוך הנהר ולא ידעה מה הפילה מביאה קרבן ונאכל וא"כ ע"כ מחזיקינין לי' בחזקת וולד מעלי' ושנתרוקם דאל"כ איך מביאה קרבן ונאכל והאי ריב"ל מוקי לה בהוחזק' עוברת וגוף סברת ריב"ל קשה דנוקמה אחזקה בחזקת שלא נתרוקם ובחזקת שלא נפטרה בבכורה וכמ"ש המהרי"ק שם.

מיהו גם לדעת החכ"צ קשה לי אפילו הוי ספק השקול אי נתרקם או לא מ"מ הא אמרינין בבכורות דף כ' ובחולין דף ע"ז דאמרינין סמוך מיעוטא לפלגא מיעוט דנדמה לפלגא דנקיבות וא"כ ה"נ אפילו נימא כהח"צ דהוי ספק השקול ס' נתרקם ס' לא נתרקםנימא סמוך מיעוטא דאימא גוף אטום או רוח לפלגא דלא נתרקם והו"ל רובא.

והנה הריב"ש בסי' שע"ב כ' דדווקא כגון פלגא דנקיבות דהוי פלגא בטבע בי' אמרינין סמוך מיעוטא לפלגא מיהו תוס' בנדה דף י"ח ד"ה שליא ס"ל דלעולם אמרינין סמוך מיעוטא לפלגא וכן הקשה הפנ"י בכתובות דף ט' בשמעתין דפתח פתוח בתוס' ד"ה ואבע"א דלפי מ"ש הרשב"א דס"ס מועיל מטעם רוב גם אי הוי ספק ראשון פלגא ופלגא יוכל הספק השני להיות אפילו מיעוט ואמרינין סמוך מיעוטא לפלגא וכ"כ בס"ט בס"ט קפ"ג ואפילו לפי מ"ש בחידושי כתובות דף ט' דדווקא בס' שני נוכל לצרף מועט וא"כ לפי מאי דקי"ל בס"י ק"י בכללי ס"ס דבעינין דס"ס יהא יוכל להתהפך א"כ שוב בעינין גם ספק שני דיהי' ספק שקול.

מיהו מושכחת לה לפי מ"ש הש"ך בכללי ס"ס בס"י ק"י דהיכא דהספק השני ניגדר על הראשון שלפי טבע הענין צריך להקדימו כגון ספק על ספק לא על ואת"ל על שמא לא דרס דהדרוסה אפשרי רק אם נחליט שעל ובכה"ג ראוי להקדים הספק על וממילא אין צריך להיות מתהפך וא"כ ה"נ אם לא נקרם ליכא למימר שגוף אטום או צורת בהמה וכיוצא הי' וא"כ צריך להקדים הספק אי נקרם ואם כן אכתי עמדה הקושיא הנ"ל דנימא סמוך מיעוטא לפלגא וצריך לומר דכיון דעבר עליו מ' יום רוב פעמים נתרקם וא"כ מן הראוי ליזול בתר רוב ולא חיישינין למיעוטא ולכך שפיר קאמר ריב"ל דאם עברה בנהר והפילה אזלינין בתר רוב דנתרקה והי' בן קיימא ולכך מביאה קרבן ונאכל: אלא דאכתי יש לדייק ולהקשות לפי מ"ש הר"ן בחולין בשמעתין דסימני בצים די"א דב' מיעוטים מצטרפין והוי כפלגא ופלגא וא"כ אכתי יש להקשות דניצטרף ב' מיעוטים מיעוט דעדיין לא נתרקם ומיעוט שמא גוף אטום או צורת בהמה הי' והנראה לפי ענ"ד לישב ואדרבה בזה נתישב החילוק שמחלק הש"ס בנדה דף כ"ט בין הוחזקה מעוברת או לא ועמדו המפורשים בזה מ"ש ונראה דעל י"א שבר"ן אלו טרפות הנ"ל מקשין העולם איזה קושיות חדא מנ"ל בכתובות דף ט"ו למילף מוארב לו פרט לזורק אבן לתשעה ישראלים וחד גוי דפטור ומטעם קבוע ודלמא הטעם משום דמצטרפין ב' מיעוטים א' שמא גוי וב' שמא טריפה הוא הנהרג ונראה דהנך י"א רק מדרבנן ס"ל דמצטרפין הנך ב' מיעוטים והתם על הקרא קאי.

ועוד נראה דע"כ לא אמרינין דמצטרפין הב' מיעוטים אלא היכא דנולדו בפעם אחד אבל אם מעיקרא הוי רק חד מיעוט ואז הי' המיעוט כמאן דליתא אפי' אם בא אח"כ עוד מיעוט כיון שמיעוט הראשון כבר הי' כמאן דליתא לא מצרפין לי' ולכך מיעוט טריפה לא מצטרפין בהדי אינך מיעוטא וא"ש ומטעם זה נראה דמחלקינין בין הוחזקה מעוברת דאז כבר הוחזקה שוולד מעלי' נתעברה שעומד להתקיים והמיעוט גוף אטום וכיוצא הוי כמאן דליתא ואפי' נזדמן שהפילה

ויש לנו לדון למיעוט שלא הוקרם לא חיישינין למיעוט גוף אטום וכיוצא ולא מצטרפין להדדי ולכך מביאה קרבן ונאכל.

אבל במתניתין מוקי לה בלא הוחזקה עד שעה שהפילה ובאו ב' מיעוטים בפ"א ולכך מצרפין וחיישינין מדרבנן גם לנדה אבל מה"ת הוא בחזקת וולד ולכך תשב לזכר ולנקיבה וממילא מבואר בנידון הנ"ל. החלק הב' בלא הוחזקה מעוברת והפילה ולא בדקו אותו השפיר הולד הבא אחריו פטור מבכורה כך נראה דמודה המהרי"ק בכה"ג להחכ"צ ולא פליג על זה אלא דהנוב"י מהדו"ת סי' קפ"ח דס"ל דווקא בהוחזקה עוברת היינו שכבר הרגישה האשה נענוע הוולד ולפי הנשמע אין האשה מרגשת נענוע הוולד אלא בחודש החמישי וא"כ א"א לומר כהנוב"י דווקא אז הוא בחזקת נתרקם אלא לעולם כל לאחר מ' יום מחזיקינין לי' בחזקת נתרקם ואפי' לדעת מהרי"ק שכ' דאיכא חזקה בחזקת שלא נתרקם היינו אם אינו רוב דנתרקם אבל כיון דאיכא רוב רובא עדיף.

ואע"ג דלענין טומאה וטהרה חששו בנדה דף כ"ט בלא הוחזקה מעוברת שמא אינו וולד ולכך אמרו דחיישינין גם לנדה היינו מדרבנן דחיישינין לב' מיעוטים דמצרפין והיינו לענין איסור והיתר או טומאה וטהרה אבל לענין ממון דמאי דהוי חומרא לזה הוי קולא לזה. לא החמירו ולא חששו מדרבנן וכמ"ש המהרש"א בכתובות דף כ"ו ע"ב ד"ה אנן וכו' לענין תרי ותרי עיי"ש: ועתה נבוא לחילוק הג' שבדקו השפיר ולא נראה בו שום ריקום אלא דניחוש או דנימוק הוולד ונעשה למים לדם ולמוגלא או דניחוש אולי יש בו ריקום אלא שאינו ניכר בזה פליגו הח"צ והמהרי"ק דבנדה דף כ"ה ע"א אמרינן דס"ל לשמואל דבהפילה שפיר חיישינין לוולד ומעולם לא דכו לשפיר בנהרדעא ולדעת רוב הפוסקים קיי"ל כשמואל בזה.

אלא דפליגו דלמהרי"ק זהו רק מכוח חומרא בעלמא חששו או לנימוק ונימוח הוולד וזה וודאי רק חומרא בעלמא דהרי איכא חזקת לא נתרקם ואפי' נימא דרוב פעמים נתרקם היינו אם לא נמצא עתה אינו מרוקם אבל השתא דנמצא אינו מרוקם ונימא דמעיקרא לא נתרקם ושוב נתרקם ושוב נימח הוולד ונתבטל הריקום בכה"ג מדינא בוודאי אין לחוש וכעין שכתב הש"ך ביוורה דעה סי' א' סק"ח לענין שוחט שלא נטל קבלה והשתא אינו יודע כיון דהשתא אינו יודע וגם מעיקרא לא ידע לא אמרינן דלמא ידע בנתיים אף על גב דאיכא רובא ולכך סבירא ליה למהרי"ק דהוי רק חומרא מדרבנן לענין טומאה אבל לענין ממון לא גזרו וכמ"ש לעיל וכן הא דמטמאין כל שפיר בנהרדעי ואפילו מלא מים ודם ומלא גוונים דבמים ודם אמרינן בנדה דף כ"ד ע"ב דוודאי לא חיישינין לוולד נימח.

וגם במלא מוגלא וגוונים לא חיישינין לנימח כיון דמלא הוי וגם כיון דאיכא גוונים הרבה ואי הוי נימח הוולד לא הי' מלא ולא הי' בו גוונים הרבה מ"מ לא טיהרו בשפיר בנהרדעא אולי הי' באמת ריקום אלא שלא בדקו היטיב שדבר קטן כעין עיני זכוב קשה להכיר ולכך אפילו במלא מים ודם דאין חשש נימח מ"מ ריקום מושכחת לה בגווה וכמו שפי' הרע"ב במתני' שם כ"ד גם במלא מים ודם ואם הי' ריקום חוששין אמנם ס"ל למהרי"ק דזהו רק חומרא בעלמא דנהי דרוב פעמים נתרקם לאחר מ' מיהו אם הוא נתרקם רוב פעמים ניכר להדיא וא"כ השתא דאינו ניכר ע"כ הוא מן המיעוט או ממיעוט דלא נתרקם או ממיעוט שלא ניכר והוי ספק השקול ושוב יש לאוקמא אחזקה בחזקת שלא נתרקם ובחזקת שלא נפטרה מבכורה ומשו"ה הוא בחזקת שאינו וולד ולענין טומאה חששו מדרבנן ולא סמכו אחזקה כיון דאיתרע וכ"ש באיסור טומאה דאיכא

חשש כרת ואמרינן בחולין דף קכ"ד באיסור מיתה לא סמכינן אחזקה דאיתרע עיין בפמ"ג בפתיחה להלכות טריפות רק מחומרא דרבנן ובממון הניחו על דין תורה ולכך ס"ל למהרי"ק דחייב בפדיון מדינא ולא שייך לומר הממע"ה דמן הדין אוקמינן אחזקת הגוף ובגמרא דנדה דף כ"ה דאמרינן גבי פדיון הממע"ה היינו היכא דאיכא ספק שקול משא"כ כאן דהוי רק חומרא מאי דחיישינן לחשש מחוי או לחשוש לריקום שאינו ניכר.

וכל זה לדעת מהרי"ק אבל החכ"צ סובר דבכה"ג אפילו בדקו ולא מצאו ולא ראו ריקום חיישינן ואיכא ספיקא מדינא ס' השקול אולי נימוח ואפילו אין לחוש לנימוח כגון במלא ואיכא גוונים אפי"ה חיישינן לריקום מדינא כיון דרוב פעמים מתרקם ולא ס"ל סברת מהרי"ק אי הוי מתרקם הי' ניכר ועיקר פלוגתייהו נראה דפליגו אי חזקה העשוי' להשתנות אי מקרי חזקה כמו דפליגו המהרי"ט והש"ש לענין חזקת קטנות דדעת המהרי"ט דחזקת קטנות העשוי' להשתנות לא מקרי חזקה והש"ש שמעתתא ג' פ' י' ופ' י"ג ועוד בשאר פרקים דחזקת קטנות אע"ג דעשוי' להשתנות מקרי חזקה: ובוודאי ע"א וה"ה אשה נאמן נגדה כמ"ש התוס' בקידושין דף ס"ד כיון דעומד ליגדל הוי כמו בידו ונאמן ע"א אבל מ"מ חזקה הוי וזה דעת מהרי"ק כאן דהוי בחזקת שלא נתרקם וא"כ הוא בחזקת שלא הי' וולד ונשארה בחזקתה וממילא אפילו לענין פדה"ב דהוי דבר שבממון נשארה בחזקתה וכמו שהביא בהפלא"ה בפ"ק דכתובות בכמה דברים כל שתחילת הנידון לא הי' על ממון אפילו ברוב כיון דאחזקי' לענין דבר אחר ממילא גם ממון מוציאין על ידי זה וכ"כ התוס' בבכורות דף כ' ע"א והחכ"צ סובר דזה לא הוי חזקה וכדעת מהרי"ט בחזקת קטנות.

ואפשר ג"כ לומר לפי הספק האחרון דאולי נתרקם ולא ניכר שאין אנו בקיאים הו"ל ספק חסרון ידיעה וכמו שהביא הש"ך ביו"ד סי' נ' ס"קנ בשם הפוסקים ואפילו נאבד אותו דבר או נשפך אח"כ כיון שבשעה שנולד הספק הי' חסרון ידיעה לא סמכי' אחזקה כן מוכח שם וא"כ איכ"ל דיש להכריע כהחכ"צ דלא מוקמינן בכה"ג אחזקה אליבא דכל הדיעות וממילא הוי ספק ובא אחריו פטור מפדיון ודוחק לחלק הואיל והשתא על הבא אחריו דיינינן ואצלו לא הי' לברר בשום פעם ולכך נראה לדינא דבכה"ג דנבדק הנפל ולא נראה בו ריקום יש לפדות בלא ברכה ויוכל ליתן במתנה ע"מ להחזיר וכמ"ש מרן בסי' ש"ח בחת"ס חיו"ד.

ובנידון שלנו שכ' מעלתו דדרך הנשים לחשוב מליל טבילה מיהו אפשר שנתעברה סמוך לווסתה ואז הוי ההפלה תוך מ' אפי"ה נראה דיפדה בלא ברכה דס"ס לא הוי דשם אונס חד הוא ואין לומר דאוקי אותה בחזקת שלא היתה מעוברת דהרי אדרבה רוב נשים מתעברות ויולדת א"כ אדרבה יש להחזיק העיבור מזמן טבילה והוי ספק וולד ולכך נראה דאפילו בכה"ג פודין בלא ברכה והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה ש"ו בעזה"י חוסט יום ב' פ' בשלח תרל"ז לפ"ק.

יצו ה' את הברכה להמופלג בתורה כה' דוד צבי קאצבורג כ"ץ נ"י מכתבו קבלתי ואם אמנם גוף הענין אין כדאי להשיב עליו מ"מלא רציתי למנוע בר וכו' ולזאת אשיב בקצרה וגוף הענין הוא שבחור אחד הבטיח לו שאם ישא אשה ויזכה ה' אותו בבן בכור פטר רחם יהי' לו משפט הבכורה החמשה סלעים וע"ז עשו קנין ונתן לו ד' צ"ל לחזק הקנין וגם הבחור נתן לו כתב על זה שיפדה רק אצלו את בכורו ועתה נשא אשה והיא מעוברת ושואל אם יהי' בן זכר אם יהא מוכרח דווקא לפדות אצלו והאריך בדבריו אם הקנין הוי קנין והנה מצינו בב"י ביו"ד סי' רס"ד מי שהבטיח לאחד שיתן לו את בנו למולו אם יוכל לחזור או לא והביא בשם ר"ת דכיון שנוהגין דמי שהבטיח

לאחד אינו חוזר הוי כמו סיטומתא וקניא ורבינו יחיאל כ' דאם נדר זה בעודה מעוברת אינו מועיל דסיטומתא קניא דווקא בדבר שבא לעולם ושוב הביא שם תשובת מהר"ם בענין כזה ושם מסיים בשם ר"ת שאינו ראוי לחזור דלא גרע ממכירי כהונה ואם חזר אין כופין אותו וכו' יעיי"ש: ובש"ע יו"ד סי' רס"ד סעי' א' בהגה"ה כ' דאם נתנו לאחר אסור לחזור בו מיהו אם חזר בו הוי חזרה ואין מועיל בזה קיבול קנין וכו' יעויין שם והטעם דקנין אין חל על דבר שאין בו ממש אלא טובה"נ ולא שייך ג"כ שיעבוד גופי' דבמאי יחול השיעבוד עליו ובחז"מ סוסי' רע"ו כ' ג"כ דאין היורשין יורשין דברים שאין בהם ממש אלא טוה"נ דאפילו ירושה לא שייך בהו והאיך יחול עלייהו קנין או מכר אם מוכר אדם דבר שאין בו ממש כמ"ש הש"ך שם דאין יכול ליתן או למכור אפילו אם עושה קנין סודור הא קי"ל בחז"מ סי' רמ"ג ס"ק"ב בסמ"ע שם דקנין דברים לא הוי קנין ואין לומר דמחייב עצמו ומשעבד גופי' על חמשת שקלים דא"כ הוא חייב מעתה ה' שקלים ואם נתן לו אבי הבן אח"כ חמשת שקלים לפדיון בנו אין בנו פדוי כדקי"ל ביו"ד סי' ש"ה וכ"ש כאן דלא הוי קנין סודור וכבר אמרנו דטוה"נ ודבר שאין בו ממש קי"ל דאין מקנין.

ובזה אמרתי לישב שיטת הרמב"ם שהאריכו המפורשים להקשות עליו דבבכורות ריש פרק עד כמה אמרינן דדווקא בתרומות ומעשרות אמרינן דיש בהן טוה"נ משא"כ בשאר דברים והרמב"ם לא חילק ומהרי"ט אלגזי האריך דלכך אין לו טובת הנאה דהיינו דאסור ליקח מאדם מעות שיתן לבן בנו כהן דמיחזי כחילוף ואתי לזלזולי בי' ולפי הנ"ל נראה דזה שייך אי טובת הנאה הוי ממון ושייך בי' קנין וחילוף אבל הרמב"ם לשיטתו בפ"ח מה' אישות דס"ל שם דטוה"נ אינה ממון ורק לענין נדר משום וויתור אסור במודר הנאה כיון דלא שייך בי' קנין לא מחזי כחילוף.

ובאמת ה' קשה לי מאוד למה באמת מותר לאדם לתת מעות לבעה"ב שיתן לבן בנו כהן הרי מבואר בב"מ דף י"א ע"ב דמתנות כהונה כתיב בי' נתינה ולכך אסור להקנות לא ע"י סודור שמקנה לו דמתחזי כהנאה ואינו כנתינה אלא כמכר ואסור למכור כפרש"י שם ואמרינן בקידושין דף ח' אם אחר נותן מעות לפלוני עבור אחר לענין קידושין הוי כנותן הוא כדאמרינן בעבד כנעני שנפדה ע"י שנותן אחר ממון לבעליו כאלו הוא פדה את עצמו עיי"ש וא"כ אם אחר נותן דמים לבעלים שיתנו מתנות כהונה לכהן ידוע הוי כנותן הוא בעצמו והוי כמכר ובמתנות כהונה נתינה כתיב בי' וגם גבי בכור אדם כתיב בפ' משפטים בכור בניך תתן לי וילפינן שם במכילתין בכור אדם הקשו לשאר בכורים ושאר מתנות כהונה ובעינן דווקא נתינה ולא דרך מקח וממכר וא"כ קשה טובא אמאי יהיו רשאים ליקח ממון מאחר הא הוי דרך מקח וממכר והתורה אמרה דצריך ליתן דווקא דרך מתנה כמבואר בב"מ דף י"א הנ"ל וצ"ע.

ונראה לישב דהרי קי"ל דקנין בעי כוונה ועודר בכספי הגר וקסבר שהוא שלו אינו קונה וכיוצא בזה וכיון דאין הנותן ולא הכהן רוצין לקנות אותו דבר אינם קונים והוי רק כנותנים זה לזה מתנת חנם וכעין דאיתא במתניתין בריש מע"ש גבי מעשר עני ולכך מוכן ג"כ כיון דאם ה' להם כוונה לקנות היו קונים על ידי טובה"נ אחד כמחליף וקונה ואתו לזלזולי למאן דאמר טובה"נ ממון ועכ"פ המבואר אין רשאים לקנות מתנ"כ אפילו ע"י אחר וכ"ש ע"י כהן עצמו ובזה מבואר טעם השני דאין הקנין שקנה הפדיון בכור ע"י איזה פרוטות ושטר אדרבה ע"י השטר מגרע גרע והוי כמכר ממש ומבטל מצות נתינה ואסור לכהן לעשות כן כמבואר בפרש"י בב"מ הנ"ל ולפי מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רצ"ב דגם הכהן המקבל מתנות כהונה הוא עושה

מצוה ובטור יו"ד בסי' ש"ה לא משמע כן ועכ"פ אי הי' המכר קיים הי' מבטל מצות נתינה והוי מקח שנעשה באיסור ואינו מועיל ואפילו.

אם לא הי' מקח אלא הוי כהן המסייע בבית הגרנות ג"כ אין לעשות כן דכבר כ' התוס' בבכורות דף נ"א ע"ב בד"ה הלכך וכו' דגם לענין פדיון בכור אסור היכא דהוי מסייע בבית הגרנות וגם הרא"ש שם כ' כן וכן הובא ביו"ד בטוב"י רסי' ש"ה וכן הקשה בכ"מ בה' בכורים פי"א על הרמב"ם שלא הביא זה ובהג"ה שם תי' דהרמב"ם סובר דגבי פדיה"ב לא גזרו כהן המסייע ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא והיינו לענין מסייע אבל לקנות לכ"ע אסור לקנות מה"ת דנתינה בעינן וא"כ בוודאי אין הקנין מועיל: ועדיין יש לעיין אולי מ"מ טוב שלא יחזור בו וכמו שהבאתי מתחיל' בשם המרדכי והובא ברמ"א שם ביו"ד בסי' רס"ד משום שארית ישראל לא יעשו וכו' ולא ידברו וכו' מיהו ראיתי בס' פ"ת שם שכ' בשם ר"י ותשובת הרדב"ז דבדבר שלב"ל יכול לחזור וגוף הדבר לכאורה קשה דברבינו יחיאל המובא בב"י שם אינו מבואר אלא דעשה קנין ולא הוי כסיטומתא אבל שיהא יכול לחזור אינו מבואר שם ונראה דשם קאי אם עשה קנין דע"י קנין אדרבה גרע טפי דנהי דאם הבטיח או נדר לאדם סנדקאות או למול בנו או לפדות בנו אמרינן דבאמירה בעלמא הוי כמו מתנה מועטת דאינו יכול לחזור היינו אם לא עשה קנין וגילוי דעתא דבקנין ניחא לי' דליקני ולא באמירה א"כ אדרבה גרע כמו דאמרינן בב"מ כיון דנפל עלי' גרע וכו' וכן קי"ל באו"ח סי' שס"ט לענין עירוב ועוד דבדבר שלב"ל דאמרינן בב"מ דף ט"ז דאינו קונה משום דלא סמכי' דעתא וכ"ש היכא דהוי אסמכתא דלא ידעינן אם יהי' זכר שפיר איכ"ל כפ"ת הנ"ל דאפילו לכתחילה יכול לחזור וא"כ לפי ענ"ד במאי שלקח בקנין הפדיון לפדות דווקא אצלו אין בו ממש: ומה שהביא מסוף פרק הזרוע דתנאי לא מהני דהוי כמתנה על מש"ב אין זה ענין לכאן דזה שייך בתנאי ולא בנידון כדלעיל ובאמת במשנה פ"ו מדמאי מ"ג ככהן ולוי שלקחו בקבלנות שדות ס"ל לר"א דבעמ"ל מועיל והירושלמי המובא שם בר"ש דנראה דגם לרבנן אם הותנה מועיל הוא דבר תמוה דאיך יטלו בשכרם תרומות ומעשרו' דשם הוי מסייע ממש וכנוטל בשכרו וצ"ע ואין כאן מקומו להאריך בזה ועכ"פ בנידון הנ"ל כבר ביארתי דמדינא אין בו שום חיוב ע"י המכר שעשה והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום וכו' הדו"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה ש"ז יצו.

ה' את הברכה לתלמידי הבחור המופלג כה' יצחק ברעזניץ נ"י: מכתבך קבלתי ובו נשאלתי ע"ד בכור שפודין ע"י שליח אם השליח מברך הנה כבר כתבתי לך וכו' ומי שיש לו קצת שאלה צריך לשאול מרבנים הסמוכים וגם השאלה לא כתבת בבירור דברים והאיך אפשר פדיון ע"י שליח אם הוא בכור יתום שאביו מת הרי אין אמו יכולה לעשות שליח ואם עשתה אין השליחות מועיל ואינו פדוי כי אמו אינה מחוייבת וע"כ שהב"ד פודין אותו וב"ד הוי כאביו של יתום ובוודאי מברכין ואם יש לו אב רק שאינו בעיר ועשה שליח עבירו בזה יש פלוגתא בין הפוסקים אי מועיל ואין מכניסין עצמו לספק לכתחילה ומ"מ בכל שליח קי"ל דשליח מברך כמ"ש המג"א באו"ח סי' תל"ב ס"קו והדגו"מ שם והיינו הברכה על פדיון הבכור.

אבל לברך שהחיינו יש קצת לפקפק דאין ראי' מאו"ח סי' תקפ"ה ובמג"א שם ס"קג כמ"ש המג"א בסי' תל"ב דהתם מוציא את המחוייב משא"כ הכא דאין הבעל כאן דהרי שהחיינו הוא רק על מצוה שהוא שמחה לאיש שכן כתבו הראשונים כללים ואין להאריך כאן וכבר כתבתי בזה במקו"א וכאן השליח אינו בשמחה שהוא רק שליח וא"כ אפשר דהשליח אינו מברך אבל

מ"מ מסתימת הפוסקים נראה דשליח ג"כ מברך שהחיינו דאל"כ מכח זה עצמו הי' ראוי שלא לעשות שליח דמבטל עי"ז ברכת שהחיינו: ועוד דהרי המג"א כ' בס"י תקפ"ה סימן י"ג דהא דכתב הרמ"א דיברך התוקע אעפ"י שיצא מ"מ יברך הב' ברכות דשם מיירי בנשים שאינם יודעין לברך בעצמן דאלו באנשים היו יכולין הם בעצמם לברך ומשמע סתמא אפילו אינם מבינים בלשון הקודש ובכה"ג הביא המג"א ס' קצ"ג ס"קב דברי התוס' בסוטה דאינו יוצא מ"מ סתם דאם אינם יודעים מברך התוקע שתי ברכות אע"ג דיש לחלק בין מצות תקיעה למצוה דפדיון בדוחק ונראה דכיון דגם השליח עושה מצוה גם הוא שמח ושפיר מברך שהחיינו גם השליח כן נראה לפי ענ"ד דגם השליח יברך הב' ברכות: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה ש"ה בעזה"י חוסט יום ו' עש"ק פ' שופטים שרל"ח לפ"ק: כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר תלמידי הרבני המופלג בתורה כש"ת מוה' יעקב שלום נ"י סופר יושב בשבת תחכמוני בק"ק מונקאטש יע"א: מכתבך קבלתי וע"ד ד"ת כבר כתבתי לך כמה פעמים שאין אני משיב אלא מה שמוכרח וכבר הדפיסו זאת במכתב העתי שבת אחים ורק כדי שלא להשיב פניו ריקם הנני כותב על מקצת דברים במה שהביא דברי תשובת יד אלי' תשובה סי' ל"ז שהאריך לפלפל אם פדה אחד בנו בכורו אצל הכהן ואח"כ נמצא שהכהן ב"גוב"ח מאי דינו אח"כ והאריך שם בזה ומסיק לבסוף דאין הכהן צריך לחזור דמי הפדיון וגם הבכור א"צ פדיון שנית דהממע"ה וגם מעלתו נ"י האריך קצת בזה ולפי ענ"ד חייב הכהן שהוא שנודע שהוא ב"ג וב"ח להחזיר הדמים וגם האב צריך לחזור ולפדות את בנו שנית הנה במכות דף י"א פליגו אמוראי אליבי' דר"י דס"ל אם נמצא ב"ג וב"ח אינו צריך לחזור כל דעבד עד שנודע שהוא ב"ג וב"ח ופליגו התם בכהן גדול שנודע שהוא ב"ג וב"ח חזד אמר בטלה כהונה וחזד אמר מתה כהונה ובס' ערוך לנר שם הקשה ע"ד הרמב"ם דס"ל בפ"ו מהלכות ביאת מקדש דאפילו אחר שנודע שהוא ב"ג וב"ח אם הקריב גם אח"כ לא חילל וא"כ איך שייך לומר מתה כהונה דהרי אפילו לאחר שנודע כשר מה שהקריב: ובאמת בלא"ה קשה להבין הפלוגתא הזאת והנראה לפי ענ"ד להסביר דלמ"ד בטלה ס"ל דלר"י ס"ל דלא נפסל למפרע מגזיה"כ דבאמת גם מעיקרא הי' דינו כחלל ואפי"ה התיר הכתוב וס"ל להרמב"ם דאין סברא לחלק בין קודם שנודע לאחר שנודע דהרי קמ"י שמי' ידוע דיתגלה ואפי"ה רצה השי"ת פועל ידיו וה"ה לאחר שנעשה חלל ולדידי' בוודאי אין יכולין להביא רא' כר' טרפון בקידושין דמקוה שנמצא חסר ר"ט מטהר למפרע ומביא רא' מנודע שהוא ב"ג וב"ח וכבר תמהו שם בזה המפורשים יעו"ש אמנם לדעת אידך מ"ד דס"ל מתה כהונה הוא סבר דכל זמן שלא נודע אע"ג דקמ"י שמיא גלי' דהוא ב"ג וב"ח מ"מ כיון דהוא מעורב בין שאר כהנים ואין אדם מכיר אותו ונתבטל ברובם ביניהם כמו שאר איסור שמתבטל ברוב וכמאן דס"ל דנעשה איסור היתר וה"נ כל זמן שמעורב זה החלל בין שאר כהנים כשרים ואינו נודע נתבטל ולכך הותר עבודתו וכעין דאמרי' בפרק עשרה יוחסין לר"י כל משפחה שנשמעה בה ספק ממזר כיון שנשמע נשמע כן ס"ל להך מ"ד דס"ל מתה כהונה דעד אותה שעה הי' כהן גמור וכשנודע שהוא ב"ג מיד באותו רגע הופסקה הכהונה ומכ"ש בכה"ג ונעשה כאיש אחר ולדידי' בוודאי אין לומר כהרמב"ם דגם לאחר שנודע תהא עבודתו כשרה דמאי ענין זה לזה דקודם שנודע הי' כהן גמור ולכך הי' עבודתו כשרה מתורת ביטול וכן נראה שזו הוא דעת ר' טרפון בקידושין הנ"ל שלמד מב"ג דכמו ב"ג אמרינן דמעיקרא נתבטל בשאר כהנים ה"נ במקוה קודם שנודע פסולה נתבטלה בין שאר מקוואות הכשרות וממילא מיושב קושית הערוך לנר דהרמב"ם פסק כמאן דאמר בטלה כהונה וכדלעיל אבל למ"ד דמתה כהונה גם הרמב"ם מודה דלאחר שנודע מחלל עבודה ועל פי מ"ש

א"ש ג"כ דפסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות רוצח כמ"ד דבטלה כהונה ולהנ"ל א"ש דהרי לא קיי"ל כר' טרפון בקידושין וכמו שהשיב עליו רע"ק ממילא אין אנו מוכרחין לומר דמת' כהונה כיון דמצד תורת ביטול אתאינין עלה: והנה לכאורה קשה לי דהרי כאן כלל ב"ג וב"ח וב"ח קי"ל דאינו חלל מה"ת רק מדרבנן וא"כ איך אפשר לומר דמתה כהונה שהרי עדיין הוא כהן מן התורה ועוד קשיא לי מאי מדמה הש"ס כה"ג לשאר כהנים דהרי הביאו התוספת ביומא דף י"ב ע"ב דלר"י כהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה ע"י מנויי המלך והכהנים ובוודאי אם הי' המלך והכהנים יודעים שהוא ב"ג בוודאי לא היו ממנים אותו לכה"ג וא"כ הוי כמו מינוי בטעות ודבר שנעשה בטעו' הן בקנין והן במחילה והן בנתינה חוזר וא"כ גם מינוי כה"ג אם נודע שהוא ב"ג בוודאי חוזר דהוי כמו קנין בטעות והאיך אמרי' דמתה כהונה אפילו אמרינין דכל זמן שלא נודע חשיב ככהן מצד ביטולו כדלעיל מ"מ הא אמרינין בב"ק דף ק"ט ע"ב דכל היכא דאיכ"ל דאדעתא דהכי לא הקדיש או לא קידש ולא גירש וכדומה חשבינין לי' כטעות ואמרינין אדעתא דהכי לא הקדיש עיי"ש וא"כ גם הכא נימא דאדעתא דהכי לא מינוהו ונראה דהכא ליכא למימר כן דהרי הכה"ג עבד ביוה"כ ועובד ביוה"כ עבודה שאין כשרה אלא בכה"ג וכן הוא עובד בכל השנה בשמנה בגדים דכהן הדיוט אסור ללבוש יותר מד' בגדים וא"כ אם יהא המינוי רק על ספק וא"כ אם יתברר לבסוף שהוא ב"ג ויתברר למפרע שלא הי' כהן וא"כ חילל יוה"כ וכן עבר לעבוד בבגדים יתרים ובא לכמה איסורים לכך א"א למנות כמוהו על ספק וע"כ דגמרו ואימנו אותו להיות כה"ג על כל אופן האפשרי וכיון דעד שנודע הכשיר הקב"ה את עבודתו ופועל ידיו הורצה הן מצד חילול והן מצד דהוי ככהן גמור משום ביטול ולכך רק כשנודע שהוא ב"ג אז בוודאי פסקה המינוי, וא"כ קושיא חדא מתורצת בירך חברתה דכל זה קודם שנודע אבל ברגע שנודע אפילו נודע עליו רק איסור דרבנן אדעתא דהכי וודאי לא מנו אותו כיון דאפשר לבוא לידי תקלה עיי"ז ושפיר אמרי' דמתה כהונה גדולה כן נראה לפי ענ"ד: ולפי"ז נהי דקי"ל בעלמא דאין הגזה"כ דפועל ידיו תרצה אלא בענין עבודה ואפילו אם נימא דגם בענינים שאינם צורך עבודה ג"כ ככהן מ"מ היינו דווקא בדבר שאנו דנין עלי' אבל אם נותנין לו ה' סלעים לפדיון הבן וכיוצא בזה שבוודאי אלו הי' יודע האב שהוא ב"ג או ב"ח לא הי' נותן לו בשום אופן ואפילו אי יש מ"ד שמתה כהונה מ"מ כל אב משתדל לפדות בנו ע"י כהן כשר וירא שמים מרבים ובית ומשפחה מיוחסת וא"כ בוודאי אדעתא דהכי לא נתן לו דאלו הי' יודע שהוא ב"ג או ב"ח או שיתוודע או שלא יתוודע בוודאי לא הי' נותן לו הה' שקלים וא"כ לא זכה הכהן במעות וא"כ בוודאי צריך לחזור לאב הה' סלעים והבכור לא נפדה כן נראה לפי ענ"ד.

והנה בשעה"מ פ"ו מה' ביאת מקדש האריך וגם בהא דפסק הרמב"ם דחלל אינו מחלל העבודה הביא שגם התוס' ס"ל כן והקשה שם קושיו' ע"ז ולפי הנ"ל דין הרמב"ם הנ"ל תליא בפלוגת' דאמוראי וגם בפלוגתא דר"ט ורע"ק וכ"כ השעה"מ בעצמו שם מיהו בלא"ה לא קשה כיון דלהרמב"ם העבודה כשרה בדיעבד א"כ הה"ד האכילת קדשים אינו חייבין עליה בדיעבד דהאכילה ג"כ עבודה הוא כדקרי ליה בב"ק דף ק"ט ע"ב.

ולפי מ"ש הכ"מ בפ"י הרמב"ם בפ"י ה"ב מתרומות ס"ל דגם אכילת תרומה מקרי עבודה ועיי"ש בכ"מ מה שפ"י בדברי הרמב"ם ודבריו תמוהין להבין שכ' דמשום שהוא עבודה אינו פטור אלא מן החומש אבל משום שאר טעמים משום דבהיל פטור אף מן הקרן ודבריו קשים מאוד להבינם אם אכילת תרומה מקרי עבודה אמאי משלם הקרן וזה ראייה גדולה למ"ש לעיל דאם נתנו לו דבר בחזקת שהוא כהן ואם היו יודעין שהוא בן גרושה או ב"ח לא היו נותנין לו הוי מתנה זו

בטעות ולא הוי מתנה זו כלום וא"כ נהי דהבעלים נותנין לו התרומה כיון דהוי הנתינה בטעות צריך להחזיר הקרן אע"ג דמזיק נכסי כהונה פטור אבל לצאת י"ש חייב ואפשר דהכא למ"ד טוה"נ ממון לכך צריך לשלם להם הקרן וראיה גדולה למ"ש לעיל אבל חומש בוודאי פטור משום דחשיב כעבודה וכל זה אם אינו בערב פסח אבל בע"פ דבהיל אז גם הקרן א"צ לשלם אע"ג דבעלמא אדם מועד לעולם אפי' בשוגג לענין ממון ואפי' באונס מ"מ כיון דחייב הקרן הוא רק לצאת י"ש (וכן אם הטעם דחייב לשלם הקרן משום טוה"נ דבעלים אבל בע"פ דאדם טרוד ובהול שלא יעבור עליו על ב"י בכה"ג אין אדם מחזיק טובה ולא שייך כלל טוה"נ ולכך בין אם הטעם משום טוה"נ ובין אם הטעם משום לצאת י"ש בע"פ פטור משום דטרוד ובהול מחמת מצוה) וכיון דהוא בהול ושגג בדבר מצוה דהמקום פטור לכך גם לצאת יד"ש אינו חייב כן נראה לענ"ד להסביר דברי הרמב"ם בפ"י מהלכות תרומות ועיי"ש בשעה"מ מה שהאריך.

וגם בטעם המלך שם ולפיענ"ד לפי מ"ש מיושבים כמה קושיות יעוי"ש והנראה לפי ענ"ד כתבתי שהכהן צריך להחזיר הממון שקיבל והבכור צריך פדיון שנית כן נראה לי: ומה שנתקשה על לשון הרמב"ם ש"כ דאינו פסול אלא בב"ד הכוונה דהדבר הנעשה בע"א א"צ להיות בב"ד אבל דבר דצריך ב' עדים אין מועילין העדים אא"כ נתקבל עדותן בב"ד ובדברים שצריכין דרישה וחקירה אין העדות מועיל אלא לאחר דרישה וחקירה אבל לאחר שאמרו בבית דין ודרשו וחקרו נפסל למפרע לולא גזירת הכתוב (תיבות, אלו אינם מובנים כלל ובוודאי יש כאן טעות מהמעתיק הראשון) ואני אמרתי דאפשר עוד לומר אפי' אם נתקבלו בב"ד מ"מ.

הרי גם קודם ביאתו אל העבודה הי' נבדק בב"ד כדאי' במשנה דתמיד וגם סוף קידושין אמרינן דאין בודקין מן המזבח ולמעלה כיון דכבר נבדקו בב"ד וחקרו ודרשו ומצאו שהוא כשר וא"כ לכאורה הני תרי בתי דינין סתרו אהדדי וע"כ העדים בתראי הם פסולים ושקרנים שהרי ב"ד הראשון העידו שהוא מיוחס והוי כמו בעדים דתרי מזכים ותרי מחייבים למ"ד דתרי ותרי ספיקא דרבנן ונשאר מה"ת כשר ולכך אפשר דבכה"ג כוונת הרמב"ם לפסוק אם עבד לאחר שנמצא ב"ג וב"ח דלא חילל דהוי כמו תרי ותרי וצ"ע אבל בזה כ"ע מודים שאם בא לפני ב"ד וקבלו העדות במקום שמועיל הוא כחלל לענין שאר דברים ורק לענין עבודה גזה"כ הוא דכשר כן נ"ל תשובה ט"ש ומה שהאריך עוד מעלתו נ"י בדין אי פודין ע"י שליח בזה לא אכניס א"ע כי כבר פליגו בזה הרבה פוסקים וסוגיא דעלמא דפודין ע"י שליח ולענין ברכה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל פסק דהשליח מברך הב' ברכות והוא על הדרך שהסביר המג"א והדגו"מ בסי' תל"א דגם השליח שנעשה על מצוה גם הוא קעביד מצוה דהנטפל למצוה נותנין לו שכר כמו לעושה מצוה עצמו כדררשינן מקרא והרב בברכ"י שם לא נראה לו כן וכל זה אם האב נותן המעו' להשליח אבל אם השליח נותן המעות לפדות הבכור אם זיכה המעו' עבור האב א"כ כשכא ליד כהן זכה האב בו וכעין שכתב הריטב"א הובא במל"מ רפ"ה מהלכות אישות אבל אם לא זיכה המעות אלאנתן לכהן עבור האב של הבן ע"ז קשי' לי לכאורה על מ"ש היד אליהו הנ"ל (המובא בתשובה הקודמת) דפשיטא דאינו מועיל הפדיון ההוא.

ולדעתי לכאורה צ"ע מ"ש מהא דאמרינן בקידושין דף ז' ע"א אמר ראובן לאשה הילך מנה והתקדש לשמעון ופירש"י כגון דעשה אותו שליח אלא שלא נתן המעות ואפי"ה אמרינן כיון דראובן נתן הוי כאלו נתן שמעון וגבי פדיון נמי נימא הכי ובוודאי אם האב לא עשאו שליח לפדות בוודאי אינו מועיל כיון דהמצוה על האב ואם אחר פדאו אפי' נימא דמועיל אבל עכ"פ

האב לא עשה המצוה ולא דמי להא דאמרינין נדרים ל"ו דאם אחד תרם מתבואתו על של חברו דהוי זכות ומועיל שלא מדעתו דזכין לאדם וכן גבי פטר חמור אמרינין הכי דדווקא התם דנהי דאין המצוה שלהם מ"מ הטבל שהי' עד עתה אסור לאכול וע"י שתרם חברו בשבילו נעשה לו מותר לאכול והוי לי' הנאה וכן פטר חמור משא"כ פדיוה"ב דכל הזכות הוא לעשות המצוה ושיקיים האב המצוה המוטלת עליו ואם אחר פודה בלא ציווי האב אין המצוה של האב בוודאי אין שום הו"א שיהא מועיל מה שנותן האחר הה' סלעים כן נראה לפי ענ"ד פשוט ודלא כמ"ש בספר יד אליהו.

אבל לפי הנ"ל דאם עשה אותו האב שליח והשליח נתן המעות שלו לכאורה ראוי מקידושין הנ"ל דמועיל אפילו לא זיכה לו אבל לפי ענ"ד יש לחלק בין קידושין לפדיון דבקידושין סגי בהנאת פרוטה וכיון שע"י שהיא מקודשת יש לו הנאה ע"י הבעל והוי כאלו הבעל ג"כ מהנה אותה לכל הפחות בפרוטה ומקודשת ע"י שליחות דידי' אבל כאן גבי פדיון נראה דעל האב מצוה לפדות את בנו וגם החיוב דווקא ליתן לכהן ה' שקלים ואם פיחת לא הוי פדיון וא"כ אם השליח נותן ממעות שלו נהי דבא לכהן ע"י גרם האב הנך ה' שקלים והוי כנהנה ממנו מ"מ בוודאי לא חשיב כאלו נהנה מן האב ה' שקלים ולא קיים האב המצוה וכיון שלא קיים האב המצוה אינו זכות לו ואינו מועיל ע"כ לפי ענ"ד נראה הא דמועיל אם נותן השליח המעות דווקא אם זיכה החמשה שקלים לאב דאז גם המצוה של האב דיצא י"ח פדיון אבל בלא זיכה השליח לאב או שלא עשאו האב שליח אינו מועיל הפדיון כן נראה לפי ענ"ד כ"ד רבך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ש"י בעזה"י פה חוסט יום א' מקץ ב' דחנוכה תרל"ט לפ"ק: הנה נשאל נשאלתי ע"ד המומר והמומרת המחללים שבת בפרהסיא כשנולד להם בכור אם חייבין בפדיון הבן ובש"ע יו"ד סימן ופ"ה לענין מילה בשבת לבן מומר מבואר דדווקא אם יש לו אשה ישראלית אז מילת הבן דוחה על הש"ע אמאי ס"ל דאם האם ג"כ מומרת דוחה ג"כ שבת ובאמת גוף הדבר תמוה על הש"ע אמאי ס"ל דאם האם ג"כ מומרת לא דחה שבת שהרי לכל דיני התורה הם כשאר בני ישראל וחייבים בכל המצוות ונהי שאין מקיימין ככל הכתוב אבל מה שרוצים לקיים בוודאי הם כישאל ולמה לא ידחה שבת: ואמרת להסביר הדבר עפ"י מה שהובא בפסקי הגאון רע"ק איגר זצ"ל בסי' מ"ב שהביא הפירוש על הא דאמרי' בנדרים סוף פ"ג גדולה מילה שאלמלא הוא לא ברא הקב"ה עולמו שנאמר אם לא בריתי וכו' שמים וארץ לא שמתי ואמרי' שם דף ל"ב גדולה תורה שאלמלא התורה לא נתקיימה העולם שנאמר וכו' והקשה הא תינח בתורה דכתיב בה והגית יומם ולילה אבל במילה הא פסקינין דאין מלין בלילה עיי"ש וכו' עפ"י מ"ש בעוללת אפרים מאמר שצ"ב שמילה חיצונית הוא סיבה למילה פנימיות שהוא ערלת הלב ושע"י המילה יבין וישכיל בתורה וא"כ מילת הערלה מביא מילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ובמצוות וא"כ י"ל דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דעי"ז בא בשערי תורה להגות בה יומם ולילה עיי"ש.

וא"כ היכא דהאב והאם מומרים מסתמא כמוהם יהיו גם זרעם כמ"ש ג"כ מרן בעל חת"ס בתשובה אחת על הא דאיתא ביו"ד סי' של"ד דיש דעות שאין לנדות האב משום דיש לחוש שישתמד וגם הבנים לא יהיו טובים אבל אם נשאר בכני ישראל אפשר דיצאו מהם בנין דמעלי וכו' דגבי אפקורסים מסתמא גם בניהם כמותן ואם הוי כך גם במומרים מסתמא גם בניהם לא ילמדו התורה וא"כ לא נאמר עליהם גדולה מילה כהנ"ל וא"כ אפשר דמשו"ה ס"ל להנך שיטות דלא דחי שבת זהו הנראה לי בטעמו של הש"ע וכל זה במילה שפיר איכ"ל דלא דחי שבת אבל

בפדיוה"ב בוודאי הבן ישאר בישראל ושפיר צריך לפדות אותו אפי' אם שניהם מומרים וכ"ז אם האב לפנינו ורוצה לפדותו אבל אם האב אינו בכאן ורוצה לעשות שליח זהו תליא בפלוגתא אם מומר יכול לעשות שליח עיי' באו"ח במג"א סי' תקפ"ט ולדעת המג"א מומר לא הוי בכלל ב"ב שיהא יכול לעשות שליח ולדעת האהעויוז שם יכול לעשות שליח וכמו שהאריך שם בראיות דהוי בן ברית.

ובלא"ה לענין פדיון הבן איתא פלוגתא ביו"ד סי' ש"ה אי יכול לעשות שליח וסוגיא דעלמא דעושין שליח ומרן בעל חת"ס ז"ל בתשובה כ' דהפלוגתא הוא דווקא באם אין אבי הבן נותן להשליח מעות של הפדיון רק השליח נותן משלו אבל אם אבי הבן נותן המעות להשליח ואז מעשה השליח הוא רק מעשה קוף בעלמא ובזה יכול לעשות שליח אליבא דכולי עלמא: וזה.

הוא בישראל כשר אבל במומר עדיין תלי' בפלוגתא הנ"ל ולכאור' הו"א דאפילו אי נימא כדעת האומרים דמומר א"י לעשות שליח הי' נראה לי דמכל מקום דבר שהוא זכות לו זוכין לו לפי דעת האומרים רפ"ב דקידושין ובב"מ דף ע"א דיש זכי' לקטן מה"ת אע"ג דשליחות אין לו מ"מ זכי' יש לו משום דאתא לכלל שליחות והוא ג"כ פלוגתא בין הטו"ז והש"ך ביו"ד סי' ש"ה בנקוה"כ אם יכולין הב"ד לפדות בכור יתום שאין לו אב עיי"ש שהאריכו בזה וגם אני כתבתי כבר בזה בתשובתי (עיי' לעיל סי' ש') וא"כ אפשר דבמומר ג"כ יש לו זכי' כיון דבידו לחזור בתשובה ולפי מ"ש במקום אחר (בחאו"ח סי' ק"מ וקמ"ג) דבמומר לחלל שבת לתיאבון יש לו' מסתמא דמלתא כשיחלה קודם מותו ויראה כי אזלת יד ושאין ביד אדם להושיע לו כי אם השי"ת אז בוודאי יהרהר בתשובה וגם אמרינן בקידושין המקדש את האשה ע"מ שהוא צדיק גמור ונמצא רשע גמור הרי זו מקודשת דאמרינן שמא הרהר תשובה בלבו ולזה אם עושה שליח לפדות את בנו הבכור איכ"ל דמסתמא עשה תשובה.

ועכ"פ נראה דלא גרע מקטן דמשום דאתא לכלל שליחות ובמומר איכ"ל כיון דבידו לשוב איכא למימר דאתי לכלל שליחות וא"כ בנ"ד בפדיוה"ב שהוא זכי' לאביו שיקיים המצוה וא"כ לא מבעי' אם הוא נותן להשליח המעות איכ"ל דמועיל כיון דיש ב' סברות חדא דלמא קי"ל דמומר יכול לעשות שליח ואת"ל דאינו יכול דלמא זכי' יש לו וה"ה אי נימא כסוגיא דעלמא דיוכל לפדות ע"י שליח אפילו אם השליח נותן המעות נראה דגם במומרים אי מזכה השליח המעות ואבי הבן עשאו שליח איכ"ל דהשליח יכול לפדות הבכור וכבר כתבתי במקום אחר (לעיל סי' ד"ש וש"ז) דמרן הגאון בעל חת"ס כ' דהשליח יכול לברך ב' הברכות והברכ"י חולק וס"ל דאינו מברך שהחיינו וכבר הסברתי זה דהשליח צריך שיזכה המעות לאבי הבן ואז המצוה של אבי הבן ואפי"ה השליח הוא נטפל למצוה וקי"ל דהנטפל למצוה הוי כעושה המצוה כן נראה לפיענ"ד: וכל זה אם האב עושה שליח לאחר אבל בלא שליחות או שהב"ד רוצים לזכות אותו לפדות הבכור זה כבר כתבתי דתליא בפלוגתא ביו"ד בסי' ש"ה שבין הטו"ז ונקוה"כ הנ"ל ולכאור' הו"א דאפשר דבן בכור של המומרים דמסתמא לכשיגדל לא יפדה את עצמו וא"כ אפשר לומר דכ"ע ס"ל דזכות הוא לו ואפילו הש"ך מודה בזה כן נראה לפי ענ"ד. ולכאורה.

הו"א דאבי אבי הבן גם אבי אבי האם גם עליהם החיוב לפדות את הבכור דהרי ילפינן בכמה דוכתי דבני בנים הרי הם כבנים וא"כ הי' אפשר לומר דבכור בניך תפדה החיוב גם עליהם מיהו מדאצטרך קרא בקידושין סוף פ"ק דאבי אביו נמי חייב ללמדו תורה לבן בנו דכתיב והודעתם

לבניך ולבניך בניך ממילא מוכח דבשאר דברים אין דין בן הבן כבנו וכ"מ בפסקי רע"ק איגר זצ"ל בתשובה מ"ג לענין מילה דאין אבי אביו מחוייב במילת ב"ב יותר משאר אדם מישראל ואפי"ה הביא שם בתשובה הנ"ל בשם ספר צידה לדרך דיש לאבי האב זכות יותר במילת ב"ב משאר כל אדם עיי"ש ומ"מ לענין פדיוה"ב נראה דהוי רק כשאר אדם דעלמא כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה שי"א שיל"ת יערגין יום ב' ח' אדר תרט"ו לפ"ק בש"ך ביו"ד סי' ש"ך ס"קח מבואר דבין אם קנה ישראל בהמה מגוי במעות ובין שקנה הגוי בהמה מישראל במעות וילדה חייבות מספק בבכורה עיי"ש ואני לא באתי להכריע כי אין הכרעתי מכרעת רק הואיל וראיתי במכתב שצה"נ מכתב קפ"ח שהביא בשם הרב דק"ק מניסטיר נ"י שדעתו להכריע באיסור כרת נגד גדולי הפוסקים הראשונים ואחרונים והעלה דישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו דפטורה מבכורה ואמרתי פן יראה הרואה במכתב ההוא ויסמוך עליו לכך באתי להעיר ולהגיד כי אין הכרעתי מכרעת ודברי הש"ך הנ"ל קיימים דכבר הביאו הראשונים דעת רש"י דס"ל דקיי"ל כר"ל ובישראל משיכה קונה ובגוי מעות קונה ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס ביאר היטיב שיטת רש"י ונהי דר"ת פליג עלי' מ"מ חיישו התוס' בע"ז דף ע"ח לדברי רש"י ובהגה"א בפ' חזקת הבתים הביא בשם האו"ז ג"כ לפסוק דבגוי מעות קונה וכו' והרמב"ם בפ"א מזכ"י ומתנה דין י"ד פסקדגוי קונה ומקנה בין במשיכה ובין בדמים וכו' וה"מ שהרמב"ם מפרש לאמימר בע"ז דף ע"א דמשיכה קונה בגוי היינו אף משיכה (וכן נראה דעת הר"י"ף בב"מ דף מ"ז ע"ב במ"ש דר"י מעות קונו' מק"ו וכו').

וכן פ"י הרשב"א בתוה"ב הארוך בבית חמישי סוף שער ב' בשם הרמב"ן ופסק שם הרשב"א כוותי' ובתשובת הרשב"א המיוחסת לרמב"ן בסי' רכ"ה הביא לאמת כן אלא שנדפס שם בטעות וכן פסק בש"ע יו"ד סי' קל"ב בטו"ז שם ס"קד ואע"ג דבסי' ש"ך לא הכריע מ"מ באיסור דרבנן סמך על הרמב"ם דגוי קונה בין במשיכה ובין בדמים ואיך לא ניהוש לדבריו באיסור דאורייתא להחמיר וראיתי בדברי הרב דק"ק מניסטיר נ"י שלא נזהר בלשונו וכו' על הרמב"ם שדבריו מעורבבים ושהם שגגה בזה מכח מאי דקשיא לי' אי נימא דאמימר אף משיכה קאמר א"כ מאי פריך בבכורות דף י"ג ע"ב אי אמימר סובר כר"ל לעמיתך ל"ל הא איצטרך ללמד דבגוי או כסף או משיכה ובאמת כן מקשים העולם על הרמב"ם ועיין בחת"ס סי' שי"ח שביאר דווקא לר"י יש לומר דלעמיתך הכוונה דלגוי או הא או הא וא"כ מיושב הקושיא.

ולפי ענ"ד י"ל דאדרבה דמהתם יש להביא רא' גדולה להרמב"ם דאמימר אף משיכה קאמר דלכאור' קשיא טובא מאי משני דאמימר סובר כר"ל ודרש לעמיתך לאונא' וקשה הרי ר"ל קאמר שם בבכורות בהדיא דבגוי מעות קונה ואיך אפשר דאמימר ס"ל כר"ל וכיון דלא סבר בהא כר"ל מאי איכפת לן אי סבר כאידך ר"ל אלא נראה דראיתי ברשב"א בתוה"ב הארוך בית חמישי סוף שער ב' לשון תמוה שכ' דאמימר סובר אף משיכה ודרש לעמיתך לאונא' וקשה א"כ משיכה וכסף בגוי מנ"ל ועוד דגם בלא"ה יש לתמוה על דברי התוס' בבכורות דף י"ג ע"ב ד"ה דבר תורה וכו' שכ' בתי' ב' דר"ל יליף דבישראל מעות אינו קונה מן לעמיתך מדעכו"ם בחדא וכו' וקשה א"כ איך מסיק שם דאמימר יכול לסבור כר"ל אלא דדרש לעמיתך למעט אונאה וקשה א"כ עמדה קושית התוס' מנ"ל בישראל דאין מעות קונה.

ולכך.

נראה דהרי בב"מ דף מ"ז ע"ב אמרו דר"ל תרתי ש"מ ועיין שם בפרש"י דאי יד קאי רק על אונאה הו"ל למיכתב כי תקנה מעמיתך או תמכרו ליד עמיתך ואי קאי רק על קנין הו"ל למיכתב כי הקנה מיד עמיתך או תמכרו ממכר לעמיתך ומדאסור יד לקנין ולאונאה מוכח דקאי על תרווייהו ונראה דגם ר"י סובר הכרח זה אלא דס"ל כיון דלעמיתך בא לדייק דבגוי קונה משיכה הוצרך למסמך יד גם אצל קנין להורות דבמטלטלין בגוי קנין מיד ליד ורק משמעות דורשין אי קאי על מאי דמפורש בקרא או על הדיוק איכא בינייהו ועוד נראה כשם דהדיוק דיד קאי על תרווייהו וה"ד עמיתך הנאמר אצל יד קאי למעלה ולמטה על קנין ועל אונאה והנה הא דמשמע לן דעכו"ם בחדא פרש"י בבכורות שם י"ג ע"ב ד"ה אף עכו"ם בחדא משום דהכי משמע עמיתך במשיכה ולא עכו"ם וכוונתו דעמיתך משמע מיעוט דממעט גוי מדין המפורש בקרא ולא דממעט ישראל מדין הנשמע במקום אחר דלכ"ע מצינו בעלמא ב' קנינים קנין כסף וקנין משיכה כמ"ש התוס' שם בד"ה מיד עמיתך ולכך בשלומא אי נימא בגוי חדא י"ל דממעט בגוי דאין לו קנין המרומז כאן לר"ל משיכה ומדלא ממעט לי' אלא מקנין זה ממילא דייקא דקנין אחר הנמצא בעלמא אית ליה אבל אי נימא בגוי או הא או הא וע"כ דעמיתך בא לגלות למעט קנין אחר הנמצא בעלמא ולאשמעי' דווקא קנין משיכה איתא בעמיתך ולמעט קנין כסף הנמצא בעלמא אינו אצל קנין ישראל זה אינו במשמעות הקרא דנימא עמיתך קאי למעט קנין הנאמר בעלמא דהיינו לר"ל קנין כסף והוי לי' למיכתב המיעוט בדרך אחר או במקום אחר: אמנם כל זה נראה דיש לדייק כן אם עמיתך האי רק על קנין אבל אם קאי על אונאה אלא מדאסמכי' לקנין דייקנין כן גם על קנין שפיר איכא למימר דבגוי או הא או הא ומדאסמכי' עלה גלי לדייק דבא ללמד גם על קנין וללמד דאצל ישראל רק קנין זה המרומז כאן ולא קנין הנמצא בעלמא ולא כתב המיעוט בלשון אחר או במקום אחר כדי לקצר ולאשמעי' מתיבה חדא ב' דינים וא"כ לשון הרשב"א בתוהב"א מדוייק היטיב דאמימר דריש לעמיתך לאונאה דנהי דתרתי ש"מ מ"מ שפיר איכ"ל דבגוי או הא או הא ומסמיכות ילפינן למעט בישראל אחר של מעות וא"ש תי' התוס' מלעמיתך ילפינן דבישראל מעות אינו קונה ומיושב היטב הקושיא שהתחלנו דאמימר שפיר מצי סבר כר"ל דבכורות דמעות קונה בגוי מיהו גם משיכה ואף משיכה קאמר וראיה גדולה לרמב"ם תשובה שי"ב החיים והשלום וכל טוב לתלמידי המופלא ומופלג בתורה השנון מוה' נפתלי שרייבר ני': מכתבו קבלתי ועל דבר אשר שאל בענין בכור ועובדא הכי הוי שלילה קודם המכירה אמר נער אחד המשרת שראה ג' טלאים שנולדו בגדרות צאן ולמחרת כשהלכו למוכרם לא ראו כי אם שנים מאינם מבכירות והרועה ג"כ אמר שלא הי' נולדים אלא ב' והרפת הי' באופן זה שהי' אפשר להם לצאת חוצה והנער לא רמי עלי' ואפשר שהשלישי שראה חוץ לגדרות הי' מן אותן שנים שהי' יכולין לצאת והנה כשתי שעות אחר מכרם בא הרועה ואמר שביכרה אחת והלכו בני הבית לשם והי' הוולד יבש והדרך להיות אחר לידה לח והטלה הזה נתערב בין כמה טלאים וא"א להכירו כי אם ע"י הגדת הרועה שאינו ישראל ולברר הדין הזה צריכין אנו לבאר ג' חילוקים: א' מה דין הטלה הזה הנמצא אם לא הי' כאן נער המעיד וגוי הרועה והי' ספק לן אם נולד לאחר מכירה או קודם והנה בב"מ בדף ק' ע"א במתני' המחליף פרה בחמור וא"י אם קודם המשיכה ילדה אמרינן יחלוקו וחשבי' לי' לספק והתוס' שם בד"ה הא מני הקשו דלוקמי בחזקת מעוברת והשתא הוא דילדה ותי' דחזקת מרא קמא עדיפא ובש"ש שמעתתא ד' פי"ב תי' עד"ז דברי הרמב"ם דפסק יחלוקו אע"ג דבעלמא פסק דלא כסומכוס וכ' דס"ל להרמב"ם דחזקת מרא קמא לא עדיף מחזקת מעוברת והרמב"ם לשיטתו דתרתי לריעותא חשיב כספק עיי"ש.

ולכאורה הו"א כמ"ש נמי מעלתו הואיל ורוב מתעברות ויולדת לזה אדרבה אמרינן דמעיקרא נתעברה וכעין שכ' התוס' ביבמות דף ל"ז ע"א ד"ה וזו וכו' וא"כ לא הקשו תוס' כלום. ונראה דקושית התוס' לרבינא בבכורות דף כ' דרובא דתליא במעשה לא הוי רוב והמיעוט דלא תליא במעשה שווין לו או עדיף מיני' והא דהוי שם ספק בכור ולא אוקמי' אחזקה דמעיקרא דלא ביכרה או משום דנגד חזקת שלא ביכרה יש חזקת עובר במעי אמו וחזקת שלא פטר רחמה והוי חזקה נגד חזקה והוי ספק דאורייתא ואפילו להרמב"ם איכ"ל דאמרינן גבי חזקה נגד חזקה ספק דאוריית' מה"ת להחמיר דהוי כמו איקבע איסורא כיון דיש חזקה נגד חזקה וזה דלא כמ"ש בס' זכרון יוסף חיו"ד סי' י"ט דבכה"ג להרמב"ם הוי רק מדרבנן או דלעולם חזקת וולד עיבור לא חשיב חזקה ואפי"ה לא חשבינן לי' לוודאי בכור משום דלענין להוציא ממון לא אזלינן בתר חזקה וכמ"ש הרמב"ן בהלכות בכורות עיי"ש פ"ג דבכורות וכמו שציידד והאריך בזה ברי"ט אלגזי שם.

ועכ"פ כיון דרובא דתליא במעשה לא חשיב רובא שפיר מוקמינן בחזקת מעוברת והשתא הוא דילדה וכמ"ש התוס' בב"מ דף ק' הנ"ל אמנם השתא דאתית להכי דכל קושית התוס' הוא דווקא לרבינא א"כ אין כאן קושיא כל כך דהא רבינא הוא דחידש זה אבל לרבא ומכ"ש דורות שלפניו כולם סוברים דגם בכה"ג הוי רוב וא"כ איכא למימר התם בב"מ דף ק' קאי לרבא ולא הוי חזקה דהשתא חזקה ולכך איצטרך לאוקמא כסומכוס אבל הרמב"ם פסק כרבינא ואיכא חזקה לומר דהשתא ילדה נגד חזקת מרא קמא ואיכ"ל גם לרבנן יחלוקו וא"ש דברי הרמב"ם ע"ד שתי' הש"ש הנ"ל ולא מטעמי'.

ומטעם הנ"ל ישבתי קושית הפליתי בס"י ק"י בבית הספק למה אמרינן ספק בן ט' או ז' אינה מתיבמת נימא השתא הוא דנתעברה וכן ז' הוא ולהנ"ל י"ל דהנה כבר כ' התוס' ביבמות דף קי"ט ד"ה הא מני ר"מ דבאדם לא הוי רובא דתליא במעשה ואם כן אדרבה איכא רוב אלא דעדיין קושית הפליתי קשה לפי מ"ש התוס' ביבמות דף ל"ז ד"ה וזו דהיכא דשהתה כמה שנים ולא ילדה לא שייך רוב מתעברות ויולדת מיהו זה באמת בכלל קושית התוס' ביבמות דף ל"ז ד"ה וזו הנ"ל ותוספת הרא"ש המובא בס' ערוך לנר תי' דגם בכה"ג אמרינן רוב נשים מתעברות אלא אפילו לפי מ"ש התוספת דבכה"ג אין הרוב מתעברות מיהו לפי מ"ש הנוב"י מהדו"ק חאה"פ סי' ס"ט דאפי"ה גם רוב אינו מתעברות לא הוי אפילו שהם עשר שנים וא"כ קשה כיון דמעיקרא היתה בחזקת רוב נשים מתעברות א"כ אזדא לה חזקת יבום ואפילו אח"כ שהה עשר שנים ולא ילדה פסק הרוב מ"מ חזקת יבום ליכא למימר דלא עדיף מחזקה שלא נתעברה ולא קשה קושית הפליתי וקושית התוס' ביבמות דף ל"ז ד"ה וזו הנ"ל מיהו על זה קשיא איך אמרינן בכמה דוכתי וביבמות דף קי"ט דאיכא חזקה ליבום הא לעולם י"ל כנ"ל וכבר כתבתי בזה במקו"א ואין כאן מקומו ועכ"פ לפי האמור בנידון שלנו נמי הוי אמרינן השתא הוא דילדה ולאחר מכירה נולד ואינו בכור מיהו דבר זה תליא ברברבתא דהרי הרשב"א בחולין דף ט' ס"ל דהא דלא אזלינן בתר רובא דתליא במעשה היינו מדרבנן וא"כ מן התורה איכא רובא דנתעבר' כבר ואין כאן חזקה דהשתא ילדה ונהי דראש יוסף בחולין שם הוכיח דהש"ע ביו"ד סי' שי"ו ע"כ לא ס"ל כרשב"א דאל"כ דס"ל כרשב"א א"כ הוי רק ספק בכור מדרבנן ויהא גוי מסלפ"ת נאמן ואיך פסק שם סעיף א' דאין גוי מסלפ"ת נאמן: אבל אי משום הא לא ארי' ואדרבה יש לישב בזה דברי הב"ח והלבוש שהביא הש"ך שם סק"ב דכ' דהטעם משום דאמרינן להשביח מקחו אמר עיי"ש ולולא כן הי' נאמן אבל האמת שפיר הכריח הש"ך שם דלהרמ"א ע"כ הטעם משום

דמסלפ"ת אינו נאמן וא"כ מוכחה דהרמ"א לא ס"ל נושא ועכ"פ להרשב"א לא קשה קושית התוס' בב"מ ויש לן לחוש לדבריו ועוד מטעם אחר בנידון שלנו י"ל דלא שייך לומר השתא הוא דילדה דהנה ביו"ד סי' פ"א פסק המחבר כדעת הרשב"א בהוגלד פי המכה דחיישינן למפרע ומבואר ברשב"א חולין דף י"א ראי' שלו מכתם יבש דמחזיקינן עד שעת כביסה הואיל ונתיבש ויצא זמן מה מחזקתו חיישינן למפרע וא"כ ה"נ כיון דהי' הוולד יבש וצריכין לומר שכבר יש זמן שנולד בכדי שיתיבש חיישינן למפרע והוי לדעת המחבר וסייעתו ספק בכור ונהי דהרמ"א שם הכריע במקום הפס"מ דלא כהרשב"א מ"מ יש להחמיר בספק בכור ובפרט שבמקום אחר כתבתי דיש עוד דיעות דס"ל דחוששין למפרע ועיי' מה שכתבתי בקונטרס לחזקות שלי וא"כ ה"נ בנידון שלנו הוי ספק בכור: ואין לומר בנידון שלנו איכ"ל דעדיף דיש תרתי לטיבותא חזקה דמעיקרא וגם חזקה עיבור דאינו בכור במעי אמו כמ"ש התוס' לדעת הר"י בבכורות דף ק' ע"ב ובחולין דף י"א ובכמה דוכתי חדא דהרי השעה"מ בפ"ט מטומאת מת תמה בזה דא"כ גם לענין חלב נימא דאוקי עובר בחזקת דלא הי' החלב אסור עיי"ש ואמרתני אני דלפי הנראה דעד כאן לא כ' התוס' חזקת עיבור אלא לענין אם אנו מסופקין אם הוולד הזה פטר רחמה ע"ז י"ל דאוקמי' בחזקת דלא פטר רחמה כמו במעי אמה אבל בנידון שלנו דידיענין דפטר רחמה ואינו כמו שהי' במעי אמו אלא דממקום אחר נולד הספק אם הי' אז כבר מכור לגוי או לא איכ"ל דלכ"ע חזקת עובר אינו מועיל: ועוד דאפילו אי מועיל עדיין אפילו הוי תרתי לטיבות' כיון דלהרשב"א בכה"ג היכא דיצא זמן מה מחזקתה חזקה דהשתא עדיפא כחזקה דמעיקרא ואפשר אפילו איכא תרתי לטיבותא לדעת הרמב"ם דסובר דתרתי לריעותא משוי לי' ספק ה"נ תרתי לטיבותא מיהו בזה יש חילוק פשוט כיון דבלא חזקת עיבור הוי שקול שוב חזקת עיבור מכריע להקל מיהו מטעם הראשון י"ל בנידון שלנו גם תוספת מודים דחזקת עיבור אינו מועיל וא"כ מידי ספיקא לא נפקא לדעת הרשב"א והש"ע.

וכל זה אם לא הי' כאן עדות כלל אמנם עתה נבוא לחקירה הב' שהרי הנער אמר שהיו שלשה אלא דאנן נימא דהשלישי שראה הנער הוא א' מהב' אלא שיצא ובכה"ג נראה דבוודאי אמרינן כאן נמצא וכ"ה הוי כחזקה כדאיתא בתוס' בסוגיא דמומין דאפילו לקולא סמכינן ע"ז וא"כ מה שראה חוץ לגדרות בוודאי אינו מן השנים שהיו בתוך הגדרות אצל אמותם ואע"ג דבפסחים דף י' ע"ב אמרינן באת"ל היינו האי דעל היינו האי דנפק התם ל"ש כאן נמצא משא"כ בנידון שלנו ובא"ח סי' תס"ז איתא ממקום למקום לא מחזקינן ריעותא ואפילו בב"ח אמרינן בסוגיא דזימן שחורים בביצה דלולא דיש שינוי אמרינן היינו הני דזימן ולא חיישינן דבא ממקום אחר.

אלא דלכאור' יש לדחות דהרי כשהלכו הב"ב למכור לא ראו אלא שנים וא"כ נימא מדהשתא אינם אלא ב' גם מעיקרא לא הי' אלא ב' ובע"כ אתהפוכי אתהפך ויש חזקה נגד חזקה וא"כ אין דברי הנער מעלין ולא מורדין אלא דלפי הנראה מלשון השואל לא מקרו אח"כ בשעת מכירה אם אין אחד חוץ לגדרות אלא שלא ראו ולא ראינו אינו ראי' אלא א"כ חקרו וחפשו אח"ז.

וא"כ כיון דביררנו דנראה דהוי ספק בכור לכל הפחות נבוא לחקירה הג' אי דברי הגוי מועיל וזה כבר מבואר ביו"ד סי' קכ"ז דאין הגוי נאמן לא לאסור ולא להתיר וכ"ש היכא דיש לחוש להשביח או להתפאר או לטובת עצמו אומר כן וא"כ אין הגוי נאמן בנידון שלנו ויש כאן ספק בכור שנתערב בין שאר טלאים וכולם אסורות מיהו כיון דהרועה מכיר אותו אלא שאינו נאמן ומן התורה כיון דנתבטל ברובן אין כאן איסור תורה ובדרבנן גוי מסלפ"ת נאמן נהי דהפר"ח

בסי' ס"ט העלה דגם בדרבנן אינו נאמן בדרבנן יש להקל וכן הוא סוגיא דעלמא דבדרבנן גוי נאמן במסלפ"ת וא"כ אי מושכחת לה דהרועה יאמר במסלפ"ת איזה מן הטלאים שאנו מסופקין בו מכל לסמוך עליו והשאר מותרין וזהו האחד נשאר בחומרו דבכור אלא דקשה לצייר באיזה אופן יאמר הרועה עליו במסלפ"ת ועיין בחו"י סי' ל"ז דע"י אחר ישתדלו ויאמרו לו שאחרים המרו זה עם זה למשל איזה נולד ראשון מן הטלאים הביכורים וכיו"ב שלא יהי' יודע דאיסור והיתר תלוי בי' ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ש"ז התיר בנידון כזה דליכבשינהו דניניידו עיי"ש והנרא' לפי ענ"ד כתבתי דברי רבו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה שי"ג החיים והשלום וכ"ט להרבני המופלג בתורה מחותני החרוץ מוה' אברהם פראגיר נ"י. הנה מכתבו קבלתי וכו' ואשר העיר במכתבו ללמוד היתר על אנשים שיש להם עדר צאן ואינם חוששין לסמן את הצאן המבכרת ונתערבו דאיכ"ל דלפימ"ש התוס' בבכורות דף כ' ע"ב דיש לעובר חזקת שאינו בכור ודין דבע"ח חשובים ולא בטלו והוי לי' קבוע מדרבנן ואמרינן בי' דאין לך בו אלא חידושו דווקא רוב לחודא אמרינן דאינו מועיל נגד קבוע אבל רובא וחזקה איכ"ל דמועיל דהפמ"ג בסי' ק"י והפלתי שם חקרו אי קרוב וחזקה מועיל נגד קבוע עיי"ש בסי' ק"י בפמ"ג אות י"ד הנה בפ' התערובות דתנן כל הקדשים שנתערב בהם חטאת המתות דאסורים במשהו וכל הנך דמנו שם כולם הי' להם חזקת היתר ואפי"ה אוסרים במשהו משום דבע"ח חשיבו ולא בטל וממילא יש כאן מוחזק באיסור קבוע ואין כאן נגד איסור הקבוע רק רוב אבל החזקת היתר אינו נגד הקבוע אדרבה יש כאן קבוע וחזקת איסור וקבוע בחזקת היתר ואיקבע איסורא וזה פשוט ומבואר שם בפ' התערוב' וביו"ד סי' י"ו בקבוע דאו"ב.

ובוודאי אם היו מתערבים הכבשים המבכרות עם שאינם מבכרות קודם לידתם יש לומר ולדון עפ"י מ"ש האו"ה כלל ז' דין ג' והובא במשבצות זהב סי' ס"ט ס"ק ל"ה והובא ג"כ באחרונים ביו"ד סי' ק"א דאם בשעה שמתחיל האיסור לא הי' ניכר בכה"ג אפילו חתיכה הראוי' להתכבד בטל וא"כ ה"ה בבע"ח כן וא"כ אם היו מתערבין קודם לידתן איכ"ל דבטלו ובאמת גם על דברי או"ה הנה כבר הקשיתי בימי חרפי וכעת מצאתי הקושיא כבר נדפסת מהא דאמרינן בבכורות דף נ"ז ובתמורה דף ל' בשותפין שחלקו ואחד נטל עשרה כבשים ואחד נטל תשעה וכלב דהנך עשרה כולם אסורים למזבח ואמאי הרי קשה וליבטל ברובא ורק משום בע"ח חשיבו ולא בטל והרי לא ניכר האיסור ובגמרא שם פריך ונברר חד מינייהו וקשה הרי כבר נתבטל לדעת או"ה הנ"ל וצ"ע ולפי תי' הש"ס דמיירי דמטפי אפשר דבכה"ג לא שייך ביטול אבל לס"ד קשה: ולחומר הנושא אמרתי לישב עפ"י מ"ש המל"מ בפ"ז דמעילה דין ו' דהיכא דאפשר להכיר האיסור או להוציא ממנו האיסור לא בטל וא"כ איכא למימר דהברייתא אתיא כמ"ד דיש ברירה והי' אפשר לברור ולכך לא קשה לי' דיתבטל ולכך פריך סתמא ונברר חד מינייהו ובזה יש לישב מה שדקדקו והובא בר"ן בנדרים ר"פ השותפין דאיך פריך בתמורה סתם ונברר והוי לי' להקשות למ"ד יש ברירה ונברר כדפריך בבכורות ולהנ"ל א"ש דסוגיא דתמורה ס"ל כדלעיל דברייתא זו ע"כ כמ"ד יש ברירה ובבכורות אפשר דס"ל דאתיא כר"י דמב"מ לא בטל וכמ"ד דגם ביבש לא בטל ולכל הפחות הי' אפשר לדחות כן ולכך מפרש למ"ד יש ברירה ונברר ועכ"פ כל זה אם נתערב קודם שנולד יש לצדד אבל אם בשעת לידה הי' נודע ואח"כ נתערב כל העדר אסור וכבר האריך מרן הגאון זצ"ל בחת"ס סי' ש"ז מיהו לא נשאלתי על זה: והנה מעלתו נ"י כ' דעפ"י דברי התוס' דעובר בחזקת אינו בכור במעי אמו מסתפק לי' אי ספק בן תשע לראשון או בן ז' לשני והאחד כהן אי חשיב כהן ספק או אוקמי' לי' אחזקה במעי אמו והאריך הנה גוף הדין מבואר

בהדיא בש"ס יבמות דף ק' דהוי ספק כהן לכל דבריו ופסקו ברמב"ם פ"ך דין י"ז מאיסורי ביאה ובש"ע אה"ע סי' וגוף סברת התוס' דחזקת עובר במעי אמו מהני הקשה השעה"מ בפ"ט מטומאת המת והקשה דא"כ חלב כוי יהא נמי מותר מדינא דנוקמי' אחזקת מעי אמו דחלב שליל שרי והרי אמרינן בכריתות דחייבין עליו אשם תלוי עיי"ש שכ' סברות לכאן ולכאן ואני אמרתי להסביר בוודאי כיון דידעינן דעכשיו אינו במעי אמו משתנה דינו ממאי שהי' במעי אמו מאי יועיל חזקת מעי אמו אלא בכור שאני דהרי שם תלה רחמנא בפטר רחם ואם כבר נולד מן הבהמה קודם וולד זה לא פטר זה את רחמה ואם הוא במעי אמו עדיין ג"כ לא מקרי פטר רחם שלא פטר רחמה ולכך אפילו לאחר לידה מוקמינן לי' בחזקת מעי אמו שאינו פטר רחם וכל זה לענין בכור אבל לענין שאר דינים כגון חלב או טריפות שמשעה שנולד לא שייך בי' כלל ענין של מעי אמו לא שייך לאוקמי' בחזקת מעי אמו כן נראה לפי ענ"ד נכון: וממילא חזקת העיבור אפילו של כהן במע' זרה דזר הוא לא משוי לי' בחזקת זר דמשעה שנולד נשתנה דינו בזה ובשעה"מ שם כתב בלשון אחרת ולדבריו אפשר דגם בכהונה י"ל חזקת זרות וכמו דס"ל לש"ש שמעתתא ו' פט"ז אבל הנראה לפי ענ"ד לחלק כמ"ש וסוגיא מפורשת ביבמות דף ק' והפוסקין מוכיחין שבכה"ג לא מקרי חזקת זר.

וגם, מ"ש דנימא השתא הוא דילדה כבר העיר הפליתי בסי' ק"י בבית הספק בזה והעיקר הטעם דרוב נשים מתעברות ויולדת ובמקו"א הארכתי בזה דאיכ"ל דכשם דאמרינן ברוב דאיתרע השתא הוא דאיתרע אע"ג דיצא מחזקה הבאה מכח רוב אפי"ה אמרינן כל דנוכל למעט זמן היציאה מרוב אמרינן ה"נ אם כבר יצא מהרוב אבל השתא אפשר דהוא שוב בחזקת הרוב אמרינן למאי דיצא יצא ומאי דלא ידעינן דיצא מהרוב אכתי אוקמי' אחזקתי' כן נראה לפיענ"ד להסביר במאי דנתקשו התוס' ביבמות דף ל"ז ע"א דאמאי באשה שהשתה זמן מרובה ולא ילדה נאמר עדיין רוב נשים מתעברות ויהי' איך שיהי' ע"כ הדין דין אמת דספק בן תשע לראשון ובן ז' לאחרון לעולם הוי ספק דברי ידידו מחו': ה"ק משה שיק מברעזאווע.

תשובה שי"ד החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המאוה"ג המפורסם כש"ת מוה' נפתלי סופר נ"י האבדק"ק קאדלבורג יע"א. מכתבו קבלתי וכו' ואשר ביקש ממני לחוות דעתי בענין בכור שנמכר אמו רק בקנין כסף אי רשאי לסמוך על הפוסקים דמהני להטיל מום בבכור ע"י גוי קטן דהוי דרבנן וטעמא דרוב הפוסקים ס"ל מעות קונה וכן המג"א בסי' תמ"ח סק"ד כ' כן בשם המ"ב אבל הח"י שם ס"ק י"ד השיג על זה דאדרבה רוב הפוסקים סוברים כר"ת וכ"כ שם המחשה"ק וכפי הסכמת הפוסקים הוי ספיקא דדינא וכיון דהספק נולד בדאורייתא אפילו נעשה אח"כ ע"י גרירה וגלגל דרבנן אמרי' ספיקא להחמיר כמ"ש הש"ך והפר"ח בכללי ס"ס ולכך כ' המל"מ בפ"ד מבכורות דין א' דגם לענין מום הדין כן בנידון שלו וה"נ בנידון דידן והראי' דשום אחד מהפוסקים לא התיר זה וגם מרן הגאון זצ"ל בחת"ס נהי דבמקצת תשובות צידד בזה היינו אם יש מלבד קנין כסף עוד סברות להתיר ובתשובה סי' שי"ז שהי' מלבד קנין הכסף עוד ספק סיטומתא שאם הי' מסכים עמו גדול אחד הי' נמנה עמו להתיר וא"כ בנידון הנ"ל שאין שום צד אחר להתיר מי יכריע נגד סתימת כל הפוסקים כן נראה לפי ענ"ד פשוט: אמנם בלא"ה אינו ברור לי דהטלת מום אפילו ע"י גוי קטן דאינו אסור מדאורייתא דאיכ"ל דע"כ לא שמענו דאמירה לגוי אינו אלא שבות ואיסור אלא היכא דבעינן מעשה אבל בבכור דילפינן בביצה דף כ"ז ע"ב מקרא דאסור לגרום אפילו גרמא בעלמא שיפול בו מום נראה דגם אמירה לגוי הוי גרם ובאמת ברמב"ם נהי שבפ"ב מבכורות דין ח' הביא גרמא וע"י גוי בחד דינא לענין דיעבד דאין רשאי

לשחוט עליו אבל לענין איסור לאו דהטלת מום שפסק בפ"א מאיסורי מזבח דין ז' דהביא איסור לאו לא הביא כלל לא דגרם אסור ולא שע"י גוי אסור ובכורות דף ל"ג ע"ב אמרינן דגרמא תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים אי רשאין להטיל מום בבע"מ וא"כ כיון דהרמב"ם לפימ"ש הכ"מ פסק כחכמים דרשאין להטיל מום בבע"מ איתר כל מום לגרמא והו"ל להרמב"ם לפסוק דגרמא אסור מה"ת וצ"ע ולרע"ב הקשה התויו"ט בפ"ה דבכורות משנה ג' בהיפוך דפסק תרווייהו לאיסור מיהו שם י"ל דהיינו מדרבנן אבל להרמב"ם קשה ואפשר לישב עפ"י מ"ש הרא"ש בפסקיו שם בבכורות דף ל"ג דלרבנן דברייתא רשאין להטיל מום אפילו בבע"מ עובר דאחזו דם הוי כמום עובר והמהרי"ט אלגזי שם כ' דנראה דהרמב"ם לא פסק כן וס"ל לר"ש דבבע"מ עובר אסור להטיל אא"כ אינו מכוון עיי"ש וא"כ איכ"ל דאצטרך כל מום לרבות בע"מ עובר לאיסור ואין ראיה לאסור גרמא מן התורה ולכך לא הביאו הרמב"ם וא"כ איסור גרמא רק מדרבנן ואיכ"ל ה"ה גוי אבל לאידך פוסקים הדבר ספק אצלי ובאמת מדברי הרא"ש בב"מ דף צ' ע"ב לענין איבעי דאמירה לגוי לענין שאר איסורים כ' דלענין בכור דאסור הוא משום חומרא דקדשים עיי"ש וכ' מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל דהיינו משום בזיון קדשי דהישראל עצמו באמירתו עצמו הוא מבזה וא"כ גם לדידי איכ"ל דמה"ת אסור דבזוי מצוה ילפינן בשבת דף כ"ב מקרא כ"ש קדשים ולי הי' נראה דכוונת הרא"ש איכ"ל דלכך החמירו בקדשים משום דגרמא אסור כמו שהבאתי א"כ גם הרא"ש לפי הנ"ל יש לדון דמה"ת אסור.

ועוד הרי התוס' בשבועות דף ג' ע"א בד"ה ועל ובליומוק"י בב"מ דף י' ע"ב ושם הובא גם בש"מ בשם מהרי"א דאי אמרינן כרבינא שם דהיכא דהשליח אינו בר חיובא יש שלד"ע איכ"ל דאפילו ע"י גוי יש שליחות וכה"ג ובספר נתיבות המשפט בסי' קפ"ב ביאר שם דעתם דילפינן מחצר דגניבה עיי"ש ולפי"ז גם בהטלת מום י"ל כן לדעת הרמ"א דפסק בחזו"מ סי' קפ"ב כרבינא ובאמת לפי סברא זו קשיא הא דאמרינן בש"ס דאמירה לגוי הוי רק שבות ונהי דבשבת יש לישב היטיב כמ"ש הב"מ באה"ע סי' ה' דשבת בשביתה תליא מלתא וזה דבר בגופו ולא שייך שליחות מ"מ בשאר איסורין דקא מבעי לי' בב"מ דף צ' הנ"ל עמדה הקושיא.

וראיתי שגם בספר נתיבות המשפט שם בסי' שמ"ח הקשה כן ודוחק עצמו לחלק ואי נימא דגוי אדעתיה דנפשי קא עביד ולא הוי שלוחו ותוס' ואינך היינו בגוי קטן זה תימה דנימא איפכא דהרי לענין זריעת כלאים אמרינן בפרק תולין בשבת דף קל"ט דבגוי קטן שרי ואפשר לחלק בין איסור שהאיסור מצד החפץ ובין שהאיסור מצד הגברא ובדבר שהאיסור על הנעשה כגון הקפת הראש דמצד הנעשה אסרו הקב"ה איכ"ל דאפילו ע"י גוי משא"כ לא תחסום דהאיסור על העושה שלא יתאכזר וכיוצא אז כיון דגוי עושה הוי רק שבות מ"מ סברות כאלו אינם מספיקים וצ"ע ועכ"פ דין זה אי שרי אמירה בכור להטיל מום צ"ע אי מה"ת אסור.

ועפ"י האמור יש לישב גם אידך פלוגתא דרש"י בע"ז דף י"ג כ' דבזה"ז אין איסור להטיל מום אלא מדרבנן והרמב"ם בפ"א מאיסורי מזבח כ' דמה"ת אסור אלא שאינו לוקה והלח"מ שם תמה עליו ולפי ענ"ד אי אמרינן דגם במום עובר שרי להטיל ולא קרינן בי' תמים יהי' לרצון איכ"ל דגם בזה"ז שרי אבל הרמב"ם לפי מ"ש המהרי"ט אלגזי הנ"ל דס"ל דמום עובר קרינן בי' תמים יהי' לרצון כיון דאפשר ברפואה ה"ה בזה"ז שמא יבנה המקדש ורפואת הגאולה יבוא במהרה לעולם וא"כ אמאי אמרי' שם בע"ז בזה"ז שרי אפילו למ"ד דאסור להטיל מום בבע"מ ונראה

דווקא התם דאמרינן דאסור להקדיש בזה"ז ואם הקדיש קנסי' לי' או משום שלא יבוא לידי תקלה שצריך להכניסו לכיפה וימות במהרה וא"כ אם לא נעקרי' ע"כ צריכין אנו לעשות טצדקי להמיתו ובקדשים שצריכין להמיתם שפיר אמרו דגרע מבע"מ דכאן לא חזי כלל דתחילת הווייתן לקודש הי' באיסור ועומד למיתה ובכה"ג איכא למימר דגרע מבע"מ וכ"ש מבע"מ עובר.

אבל בבכור דקי"ל דאין כונסין לכיפה וכמו שכתב בנוב"י סי' פ"ג וכ"כ מרן הגאון בעל חת"ס שם בוודאי נראה דאפילו חשבי' למום מ"מ לא גרע ממום עובר ולדעת הרמב"ם דסובר במום עובר אסור ה"ה בזה"ז והרא"ש אפשר לטעמי' וכן לרש"י בפרט שאין מבואר ברש"י דבזה"ז שרי אלא בקדשים שבר מיתת כיפה הן וא"כ יש לישב קושית הלח"מ דהרמב"ם מדינא קאמר ובקדשים דאין בהם חיוב להכניסם לכיפה ולכך אסור כן נראה לפי ענ"ד ועכ"פ גם זה דנימא בזה"ז יהי' רק איסור דרבנן להטיל מום תליא בפלוגתא ואפשר דבכור אסור מדינא וע"כ לא התירו הפוסקים אפילו בספק בכור לעשות כן והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה שט"ו שיל"ת חוסט יום ד' חי תמוז תרל"ב לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג בתורה הש"ת מוה' שמשון נ"י אבדק"ק לוק יע"א. מכתבו בשבוע העבר קבלתי ושם נאמר לשאול אותי בדבר הלכה למעשה בכהן שהי' לו בעדרו בכור ואמר למשרתו הרועה שלו שאין רשאים לשחטו אלא א"כ יהא נעשה בו חסרון באזנו או ברגלו ואחר ימים עשה הרועה בו מום מובהק באזנו ופשיטא שמום זה אין שוחטין עליו כדאיתא ביו"ד סי' שי"ג ובנידון זה דכהן הוא בלא"ה אין שוחטין על מום שנעשה בו כדאיתא בסי' שי"ד אלא דמעלתו נ"י מסתפק כיון דהש"ך בסי' שי"ג סק"ב כ' דאם נשחט יכולין אחרים לאכלו א"כ אפילו נימא דאינו יכול להפקיר דגם לכהנים אחרים יש להם זכות בו כיון דלאחרים שרי מ"מ מ"ש מהא דאמרינן בנדרים דף פ"ה ע"א דכיון דאסרינן עלי' שוי' כהפקר ויכולין כהנים ליטול בע"כ ואע"ג דמושכחת היתר לבעליו כשיפול בו מום ה"נ התם אפשר בשאלה ואפי"ה יטלו בע"כ וכמ"ש הר"ן שם וא"כ ה"נ זהו ספיקו של מעלתו נ"י ושוב הביא דבהגהת הגאון מו"ה ברוך פרענקיל זצ"ל השיג על הש"ך וכ' ראי' מפ"ד דשביעית מ"ב לאיסור דחיישינן שמא יערים כדי למכור וליתן לאחרים ומעלתו נ"י השיג עליו התם איירי אם נתיר לו למכור וליתן לכתחילה משא"כ הכא שכבר נשחט שפיר קאמר הש"ך וביקש ממני לחוות דעתי הבכור עושה היזיקות ויש בו חששים ומצוה למצוא היתר עכ"ל בקצרה: והנה לדינא פשוט בעיני דאין כאן שום היתר ונבאר דברי הש"ך בעזה"י דהנה בגוף הדבר אם עבר אדם על איסור וקנסוהו אי גם לאחרים קנסו יש בזה פלוגתא הש"ך ביו"ד סי' ט"ז סק"ג כ' דדווקא אותו קנסו אבל לא לאחרים והתבו"ש שם האריך להוכיח דגם לאחרים קנסו ועוד מצינו פלוגתא גם בהא דקנסוהו לדידי' ביו"ד סי' צ"ט בש"ך ס"ק ל"ב ס"ל דהקנס הוא שלא יהנה הוא ממעשיו הרעים וא"כ כשם שאסור לדידי' לצורך עצמו כך אסור למוכרו אם מרויח בזה והפר"ח שם פליג וס"ל דאפילו מרויח מותר למכור דדי דקונסין אותו שלא יגמור מחשבתו לאכול וליהנות מזה בעצמו והביא ראי' לזה.

והנה מהירושלמי המובא ברא"ש בפירושו למס' שביעית פ"ד מ"ב דאוסר למכור שדה שנטיבה וביאר הרא"ש הטעם משום דלמא אתא לערומי כדי שימצא קופצים לקנותו וא"כ ה"נ בדין דיו"ד סי' צ"ט במבטל איסור חיישינן דלמא יבטל האיסור כדי למוכרו יעויי"ש וקשיא לפר"ח וראיית הפר"ח כבר דחהו הפליתי והפמ"ג שם ועכ"פ לדעת הש"ך קנסו לדידי' שלא יהנה בשום הנאה ממעשיו הרעים וא"כ בנ"ד דהנאת בעל בכור לאו דווקא האכילה אלא מניעה טרחא וגידול שהוא

הנאה גדולה שבשבילה אמרו שהכהנים חשודים להטיל בו מום ואם נימא דשרי לאחרים לשחוט על מום שעשה אכתי הוי לי' הנאה ממעשיו הרעים ואפי' אם נימא כקושית מעלתו נ"י שהכהנים יטלו בע"כ בעצמם אפי"ה אסור להם לשחוט דדלמא אתי לאערומי ויעשה מום כדי שאחרים יבואו ויטלו ממנו בע"כ ויפטר מטיפולו וגידולו ולכך בוודאי אם הי' הדין שאחרים יטלו בע"כ או שהי' יכול להפקיר הי' אסור לכ"ע משום האי טעמא דאתא לאערומי.

אלא דהש"ך חידש לן הדין דאם כבר נשחט הן בשוגג הן במזיד מותר לאחרים והיינו הש"ך לשיטתו דכיון דלעושה העבירה אין שום הנאה מהא דאחרים אוכלין והש"ך לשיטתו בסי' ט"ז דלאחרים לא קנסו דלבעליו אין שום רווח לא מבעי' אם רשאיין ליטול בע"כ אלא אפי' אם נותן ואיסור הנאה אסור ליתן והאי בכור כיון דאסור לשוחטו על מום ההוא הוי לדידי' כאיסור הנאה מ"מ מושכחת לה, כמ"ש הר"ן בנדרים דף מ"ז ע"א ד"ה והוי יודע ופסקו בש"ע ביו"ד סי' רכ"ג בש"ך סק"ד באומר שזה אסור עליו וטלו מעצמיכם וא"כ אין העובר נהנה ומאי איכפת לי' באכילתן ולא שייך אתי לאערומי.

מיהו באמת הנוב"י מהדו"ק סי' כ' בחאו"ח ד"ה והנה מקור וכו' נראה מדבריו ג"כ דלא כהש"ך וס"ל גם מה שאחרים אוכלין מקרי לי' הנאה דכשם שאסור ליהנות כן אסור להנות ואיכא גם בכה"ג חשש אערומי וזה נראה דעת הגאון מוהרר ברוך פרענקיל הנ"ל ובאמת זה אינו מוכרח דזה דאסור להנות ג"כ איכא פלוגתא יעויין בבאר יעקב ביו"ד סי' כ"ט אבל לענין אתא לאערומי עבור זה הוא חששא רחוקה שיעשה מום וישתדל שישחט אותו אחר בשוגג כדי להנות בוודאי מילתא דלא שכיח הוא ולא גזרו: מיהו כל זה הש"ך לשיטתו אבל כבר אמרנו שהתבו"ש ביו"ד סי' ט"ז פליג על הש"ך וס"ל דהיכא דקנסוהו גם לאחרים קנסו וא"כ ה"ה הכא וכן כ' בהגהות הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל שהגיהה על הש"ך בסי' שי"ג הנ"ל מיהו הפמ"ג ביו"ד סי' צ"ט בש"ך ס"ק י"ב הסכים לדעת הש"ך דהיכא דנשחט מותר לאחרי' לאכול (ועיי' במהרי"ט אלגז"י בבכורות דף י"ג ד"ה ויש לחקור שהאריך בזה ותמיהני שלא הביא פלפול הנ"ל ונראה לי עיקר דדברי הש"ך נכונים אפי' לדעת התבו"ש דוודאי זה דעביד איסורא דאוריית' להטיל מום למ"ד דגם בזה"ז אסור מה"ת וכתבתי בזה במקו"א א"כ להתבו"ש קנסינן לכ"ע ולכך אסור לכ"ע לשוחטו אבל אי עבר אחד ושחטו זה עבר רק על דרבנן ובדרבנן לא קנסו אחרים כדמוכח ביו"ד סי' צ"ט גבי מבטל איסור ולכך מותר הבשר לאחרים שלא נעשה בשבילן כן נראה לפי ענ"ד נכון) וגם לרש"י בחולין דף ט"ו ע"א ובמהרש"א שם ס"ל דלא שייך קנס לאחרים אלא משום דלא ליתנהי ממעשה עבירה וע"ז כ' הש"ך כיון דלבנו שרי ע"כ דאינו אסור משום דלא ליתנהי ושבת חמור וא"ע אלא משום קנס ולכך שרי בדיעבד כיון דשחטו ואין נפ"מ לעובר עבירה ע"כ מותר לאחרים וכן נראה לפי ענ"ד לדינא.

וגוף הדבר שכ' מעלתו נ"י שיבואו ויטלו בע"כ זה בלא"ה אינו דהרי קי"ל בכור בזה"ז אפי' קודם שנפל בו מום יכולין הבעלים למוכרו כמבואר ביו"ד סי' ש"ז סעיף ג' דיכול למוכרו אפי' לישראל ובתנאי שינהג בו קדושת בכור ובאהע"ז סוסי' כ"ח פליגו אי יכול לקדש בו אשה ועכ"פ הוא ממון שלו ואיך יטלו ממנו בע"כ מיהו אם שחטו באיסור לאחר שעשה בו מום לדעת הש"ך הבשר מותר לאחרים ולדידי' אסור בהנאה ובעי קבורה איכ"ל דאז יטלו ובאמת גוף הדבר דקודם שנפל בו מום שיהא רשאי למכור הוא צ"ע הא אסור בהנאה קודם שנפל בו מום ונהי שלאחר מכאן אפשר שיותר מ"מ הוא נהנה היום ממנו דנוטל ממנו דמים וצ"ע ואין כאן מקומו.

והנה במהרי"ט אלגזי הנ"ל מתחילה רצה לומר דשרי לאחרים וסובר דגם בחמץ לא קנסו בניו אחריו ועיין בנוב"י סי' ק' שהבאתי לעיל ולי נראה דווקא במידי דשייך ירושה שיש בו דין ממון איכ"ל כיון דירש והוא שלו והוא לא עבר אינו ראוי לקנסו בממון דידי' ולכך לא קמבעי' לי' בחמץ דאסור בהנאה ול"ש בו ירושה כלל ממילא נשאר באיסורו גם בבנו דלא עביד איסור וממילא מוכח דלאחרים דלית להו פסידא ממון דידהו ממילא נגררים אחר הבעלים אפי' הי' שייך הפקר אינו מוכרח דלא קנסו אדרבה מדקנסו לבנו בחמץ משום דלא ירש והוי כהפקר א"כ ה"ה בכל הפקר וא"כ גם בבכור יש לומר דקנסו לאחרים: מיהו בעבר אחד ושחט דעבר רק אדרבנן שפיר אמרינן כמ"ש הש"ך דמותר לאחרי' למי שלא עשה ולא נעשה בשבילו כנ"ל ובמהרי"ט אלגזי מביא לשון רש"י בכורות דף כ"ט גבי דתני' דחשוד למכור בכורות דהם הטיל מום ושחט אסור בהנאה עיי"ש ולפי ענ"ד התם בלא הראה המום לחכם דמסתמא החשוד אינו מראה לחכם ובלא הראה בוודאי אסור כמבואר בכורות שם אבל בהראה לחכם ונשחט בדיעבד נראה לי כדברי הש"ך והפמ"ג הנ"ל אפי' לדעת התב"ש והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה שט"ז עוד להנ"ל בעזה"י"ת יום ג' ב' אב תרל"ב לפ"ק.

בימי המצרים יברכהו וישמרהו המאיר לארץ ולדרים ידידי הרב המופלג בתורה כש"ת מוה' שמשון נ"י מכתבו השנית קבלתי בשבוע העברה אחרי שכבר כתבתי לו תשובה על מכתבו הראשון. ועתה נאמר למעלתו נ"י מאיש יהודה אשר דירתו בכפר ההוא שגוי אחד אמר לו במסלפ"ת שנפל מחרישה על רגל הבכור ההוא ושיבר רגלו למעלה מהטלפים במקום שאינו עושה אותו טריפה ומעלתו נ"י שאל בשתים א' אם זה הוא מום שנוכל להתיר עליו ב' אם גוי מסלפ"ת מועיל בזה וביקש ממני לחוות דעתי ואשוב על ראשון ראשון הנה בש"ע סי' ש"ט החמיר והעתיק לשון רבינו יונה המוכא בטור וב"י שם דהאידינא דליכא מומחין אין מתירין אלא במום ניכר טובא כגון נסמית עינו או נקטעה ידו אמנם בכורות דף ל"ז ע"ב במתניתן מנה נסמית עינו ונקטעה ידו ונשברה רגלו נתרם ע"י שלשה בני הכנסת אם אין כאן מומחה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מבכורות ומבואר בכורות דף מ' דמיירי במומין במקום שאין עושה אותה טריפה דאי טריפה מאי קאמר דהוי מום ולכך מדייק לדעתו נשברה רגלו ונקטעה ידו להורות דברגל דאית בי' טריפות אפי"ה שייך בי' שיהי' שם שבירה רק מום דהיינו במקום שאין עושה אותה טריפה.

ומבואר נמי ברמב"ם בפ"ו מביאת מקדש דין ד' דשבר יד ורגל הם מומין קבועין ולא מום עובר יעו"ש וא"כ צריך טעם למה השמיט הר"ר יונה שבר רגל ואפשר משום שאמרו בכורות דף מ' דשבר רגל אפי' אינו ניכר אלא בהילוך הוי מום וזה איכ"ל דלא חשיב מום מפורסם ולא פסיקא לי' ולכך סתם ובאמת בלא"ה הי' קשה לי איך נמנה שבר יד ורגל למום קבוע הא מצינו לפעמים דעולה רפואה למכתו כדאיתא במהרי"ק בשורש ל"ח ופסקו בטור ש"ע ביו"ד סי' נ"ה דאם נקשר שבר א"ש יחדיו ידבקו אפי' אם הי' במקום שעושה אותה טריפה אפי"ה כשר ונראה דבכה"ג אינו צולע בהילוכו ואיך מנו אותו למום שאינו עובר לשחוט עליו ובאמת מעלתו כתב בשבר הנעשה בנידון הנ"ל שאפי' אם יתקשר בשבר אל שי"י יהיה צולע ואני לא אדע מנ"ל למעלתו נ"י זה מ"מ הוא תימה מאוד בעיני על סתימת הש"ס והפוסקים שהחליטו זה למום קבוע וצ"ע ואפשר כיון דעפ"י הרוב אינו נקשר שאשי"י ובכל דיני תורה אזלינן בתר רוב ומקרי מום קבוע וכן נראה לפי ענ"ד ואפשר עוד דדווקא אם נקרע גם עור העליון והבשר לא הדרא בריא מיהו בכורות דף מ' דקאמר דאפי' אם אינו ניכר רק בהילוך א"כ אפי' אינו נקרע העור עם הבשר וכן מדסתמו הפוסקים ואע"ג דהרבינו יונה לא מנה אותו מ"מ הרי הטור שם מנה זה למום והרמ"א

כ' דיש לסמוך גם בזה"ז להתיר על המומין שכ' הטור לכך נראה לפי ענ"ד דיש להתיר ומקרי מום קבוע בשבר עצם יד או רגל גם להתיר בזמן הזה וכ"ש בנידון דידן שכבר יש לו מום באזנו כמ"ש מעלתו נ"י במכתבו הראשון שהי' בו מום קבוע אלא שלא הועיל מדרבנן משום קנס ואיכא עלי' איסורא מדרבנן וא"כ בכה"ג בוודאי נוכל לסמוך על הטור בכל מומין שמנה שם.

ועתה נבוא לענין השני אי מהני מסלפ"ת בזה הנה בפ"ת סי' שי"ד הביא בשם תפארת למשה דמספקא לי' אי גוי מסלפ"ת נאמן וכ' דנראה דנאמן ובעל פ"ת כ' דיש לעיין בש"ך סי' ס"ח ס"ק ל"ד ששם כ' דאין מסלפ"ת נאמן אפי' בדרבנן אלא דבסי' ס"ט סעי' י' דאיכא נמי טעמא דאמנקהותא קפדי וא"כ גם כאן אינו נאמן ובגוף פלוגתא זו יש ג' שיטות לדינא הפר"ח בסי' ס"ט שם העלה דאין מסלפ"ת גוי נאמן והש"ך בסוסי' קל"ז העלה לדעת הרמ"א דבאיסור דרבנן מסלפ"ת נאמן מיהו דווקא בלא אתחזק איסורא אבל באתחזק איסורא אפי' בדרבנן אין גוי מסלפ"ת נאמן אמנם המג"א בסי' תקי"ג ס"ק י"ב נראה דבכל מילי דרבנן גוי מסלפ"ת נאמן וכן נראה לפי ענ"ד עיקר בכוונת הרמ"א: ומה שהוכיח הש"ך בסוף סי' קל"ז דלדעת הרמ"א לכתחילה אין לסמוך על גוי מסלפ"ת אפי' בדרבנן אבל בדיעבד או בשעת הדחק או במקום מצוה ושמחת יו"ט דהוי כדיעבד מאמינים לגוי מסלפ"ת וראיה לזה דהרי בסי' קכ"ב סעיף י"א כ' הרמ"א לחלק בין לכתחילה ושם לא אתחזק איסורא ובסי' קל"ז דהוי אתחזק איסורא והמחבר אוסר שם כ' הרמ"א ועיי' לעיל סי' קכ"ב איך נהגו וקשה מאי ענין האי דקכ"ב לסי' קכ"ז דבסי' קכ"ב לא אתחזק איסורא משא"כ כאן וע"כ דהרמ"א אינו מחלק ותו הרי שם לענין בצים באו"ח סי' תצ"ז כ' המרדכי בפ' אין צדין דמקרי אתחזק איסורא ואמרי' השתא הוא דילדה כמ"ש הש"ך בסי' ס"ח ס"ק ל"ד דאינו נאמן במליגה כבר כ' המנח"י בת"ח כלל ל"ב דברמ"א בת"ח שם מבואר להדיא בהיפוך דגם במליגה נאמן גוי במסלפ"ת וא"כ נראה דגם בנידון דידן דהוא דרבנן גוי מסלפ"ת נאמן: ואפילו לפי מ"ש הש"ך בכוונת הרמ"א דדווקא בלא אתחזק איסורא נאמן נראה דנידון שלנו דמי' ללא אתחזק איסורא שהרי המום לפנינו ונהי דהבכור הי' בחזקת איסור נגד זה הי' בחזקת היתר שאם יפול בו מום יהא מותר ועכשיו שאנו רואין בו מום אלא דמספקא לן אי נעשה ממילא או בידיים וע"ז לא אתחזק לאיסור וא"כ גוי מסלפ"ת נאמן וכיוצא בזה כ' המנח"י בת"ח כלל ל"ב וא"כ נהי דלהפר"ח בשום איסור דרבנן אין גוי מסלפ"ת נאמן כבר השיג עליו בא"ר סי' תקי"ג וכ' עליו כמה רב גוברי' לחלוק על הרמ"א בהכרעתו יעוי"ש אמנם בנידון דידן אם הגוי המסלפ"ת מכיר ויודע שיש חילוק בין נפל בו מום מאליו או לנעשה בו בידיים אנו באין שוב לפלוגת' דפרישה וב"ח שאוסרין והטו"ז והש"ך מתירין ביו"ד סי' ס"ט ומובא ג"כ במג"א הנ"ל סקי"א: ובלא"ה אפי' נימא דהוי מסלפ"ת ונימא כהפוסקים דגוי נאמן במסלפ"ת צריך בנידון שלנו דרישה וחקירה כיון שהכהן נחשד אולי קנוניא הוא ואם יתברר שהגוי בוודאי מסלפ"ת ושנראין הדברים שלא הי' קנוניא נראה לפי ענ"ד דיש לסמוך בדרבנן במקום הפסד וטרחא וגם חשש ביזוי קדשים להתירו ע"י ג' בני תורה ואם לא יהי' מקום להתירו יזהירו אותו לאסור לו להפקירו כי אין ההפקר מועיל כי הוא מחוייב להחזיקו בקדושה ואם מפקירו באיסור הוי כמקח שנעשה באיסור דאינו מועיל כדאיתא בת"מ סי' ר"ח ואחתום בברכה דברי ידיו הדורש שלומו הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שי"ז עוד להנ"ל בענין הנ"ל שיל"ת חוסט יום עש"ק ג' דחנוכה תרל"ג לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' שמשון אליעזר נ"י אבדק"ק לוק יע"א מכתבו קבלתי ושם נאמרה ונשנית השאלה שכבר כתבתי עליה תשובה פעמיים בענין

הבכור הידוע ואני לא אמרתי קבלו דעתי ואם נראה בעיני מעלתו שיש מקום להתיר הי' לו לשאול או מהגאון דק"ק לעמבורג או משאר גדולים ואין זה פגיעה בכבודי אדרבה זה רצוני שיצא האמת לאמתו ומיני ומינייהו תסתיים שמעתתא והנה ראיתי במכתב מעלתו נ"י שביני שיטה רמז לדחות מקצת דברי ושיש להתיר דהוי שבות דשבות ולאחרים מיהו יהא מותר ואין לחוש שיערים להטיל מום כדי לפטור מטיפולו שהרי יכול להכניסו לכיפה.

ואני בתומי אלך ואמינא מבואר בלשון הפוסקים וביאר היטיב מרן הגאון בעל חת"ס חיו"ד סי' ש"ב דעיקר הא דהכהנים חשודים הוא משום טיפולו וטרחתו וכופין את הכהן לקבלו כדדייק הג"א בביצה דף כ"ז ואם היו רשאים להכניסו לכיפה לא היו הכהנים חשודים כלל דמשום רווח ממון שיהיו רשאים לשוחטו דלא מצינו שנחשד בר ישראל על זה וטיפולו יכול לפטור עצמו על ידי הכנסה לכיפה וכבר כתב מרן זצ"ל שם בתשובה סי' שי"ד דאסור להכניסו לכיפה ובלאו הכי כשם שכופין הכהן לקבלו שלא לבזות מתנות כהונה ולשחת ברית הלוי ה"נ אסור מטעם זה להכניסו לכיפה מלבד צער בע"ח אם עשה בו מום אפילו ע"י גוי קנסו שלא יועילו מעשיו ואסור אפילו לאחרים דאל"כ שוב יהא חוטא נשכר ואמרינן דכללא הוא דאין חוטא נשכר להציל עצמו מכפי' שכפו אותו ליקח ואפילו עשה המום ע"י גוי אפילו אי הוי שבות דשבות אין שוחטין עליו ולישנא דש"ע סי' שי"ג סעי' א' מבואר דלא אמר דלא ישחוט אלא דאין שוחטין בין הוא ובין אחר והיינו מטעם הנ"ל שלא יהא חוטא נשכר רק לבנו לאחר מותו שרי דאז לא שייך טעם זה לכן הדין ברור בעיני כמ"ש דאסור בין לו ובין לאחרים וכמ"ש בתשובתי בראשונה.

אמנם שמתני כעת אל לבי כיון דאין איסור בכור הזה אלא הואיל והוא ביד כהן שחשוד להטיל או לצוות לעשות מום שאם היה ביד ישראל הי' מותר ע"י המום השני דנהי דאין הגוי נאמן שנעשה המום ממילא מ"מ הא אפילו עשהו הגוי ויש ספק אי עשה כדי להתירו פסקינן בסי' שי"ג סעי' ב' דשרי כ"ש היכא דיש ספק אם נעשה ממילא וא"כ בזה הבכור שבין מום הראשון ובין השני לפי מ"ש מעלתו הוא מום קבוע ואינו אסור אלא משום חשד בעליו ונ"ל לכאורה דאם הכהן ההוא ישבע שנעשה שלא בידיעתו ובגרמתו הוא נאמן וממילא מותר הבכור ע"י המום השני ונהי דהלכה פסוקה ביו"ד סי' ב' סעי' ג' ובסי' קי"ט דאין החשוד נאמן אפילו בשבועה נראה דהכא נאמן.

ואמינא טעמא דידי' א' עפ"י מ"ש הפמ"ג בש"ך סי' ב' ס"ק י"ב דאם הי' חשוד לאכול נבלות ח"ש איכ"ל דמועיל שבועתו דל"ש לומר דכבר מושבע מהר סיני דהתוס' בשבועות דף כ"ג ע"ב כ' דעל ח"ש אינו מושבע מה"ס והנה מרן זצ"ל בחת"ס סי' ש"ו ביאר דעת הרמב"ם דסובר דגם בזה"ז אסור להטיל מום מה"ת הוא מריבוי דכל מום לא יהי' בו וא"כ הוי כמו ח"ש וא"כ אינו מושבע ומועיל שבועה איברא דלכאורה בביצה דף כ"ז ע"ב דאסור רבא בוכרא ואמר לכהן דלמא את גרמת וקשה הי' לו להשביעו דהרי כל ראיות הרשב"א בסי' ס"ד וריב"ש תשובה י"ב דשבועה לא מהני במומר משום דלא מוקי ריש חולין האי ושחיטתן כשרה בכה"ג וא"כ ה"נ יש לדייק מדלא התיר רבא ע"י שבועה ודוחק לומר דרבא חייש לדר"ל ולומר דעל איסור דרבנן אינו נאמן משום דהוי מושבע מלא תסור דא"כ קשיא על מ"ש הפמ"ג הנ"ל.

מיהו נראה אדרבה מהאי דרבא יש להוכיח דנאמן בשבועה דהנה לכאורה קשה על רבא דשאל לאותו כהן שיאמר לו גופא דעובדא למה הי' צריך לזה ומאי איכפת לי' אי הי' כך או כך דהרי ידע לפי הנראה שם דהוא כהן ולכן נראה ראי' לדברי הנ"ל דמשום כהן הי' אפשר להשביעו

ושוב לא הי' חושש שישקר אבל באופן שנעשה ע"י גרמתו איכא למיחוש לבדדמי ולטעות שהוא סובר שלא נעשה בגרמתו ולכן גם שבועה אינו מועיל או שראה רבא בהכרת פניו ובחרדתו בשעת אמירה שהוא הגורם ואדרבה בעלמא מוכח מרבא דנאמן בשבוע' וכדעת הפמ"ג איברא דהפמ"ג סיים דלדינא יש להחמיר.

מ"מ נראה דהיינו דווקא באדם שידענו שעשה עבירה שנחשד עבורו ואיתרע חזקתו אבל חשד דהכהן נחשד שיטול מום הוא תימה רבתי איך שויינהו רבנן לכהן המחזיק בתורת ה' בוודאי דאל"כ אין נותנין לו מתנות וכיון שמחזיק בתורת ה' איך משום טרדא וטרחא עשו אותו כקל וכאין עומד בנסיון הזה ויהא חשוד לעשות מום לעבור על דין תורה או לעבור על לא תסור וחכמז"ל אמרו גדולה חזקה וגדולה מזו כ' החכ"צ סי' ל"א דאפילו חשוד גמור אם מקבל מכאן ואילך דברי חברות שיסיר מדרכו שוב נאמן בשבועה וא"כ כ"ש בכאן שיוכל לעשות כן וע"כ דקים להו לאכס"ל כמו שכתבתי כי השוחד יעור ויטעה ה"נ הטיפול וצער גידולו יורנו ויטענו לומר דמותר בזה"ז לעשות בו מום וש"ך ביו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ב הביא בשם רש"י דבי"נ היכא דקילא לי' טובא וסובר שאינו אסור איכ"ל דנאמן בשבועה וכ"כ הפר"ח רק שיפרטו לו ענין השבועה וא"כ הכא נמי (וזה נראה כוונת תי' הש"ס בבכורות ריש דף ל"ו דפריך לר"מ ומשני דל"ד לשאר חשד עיי"ש וה"נ לענין שבועה ל"ד לשאר חשוד) ועוד טעם דהרי הש"ך ביו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"א הקשה למה לנו לחוש כלל הא קי"ל דאפילו חשוד ונשבע שבועת ביטוי ועבר אינו נחשד ונאמן בשבועתו להוציא ממון וכ' בחד תי' דבאיסור החמירו וגם בתבו"ש סי' ב' אות י"ב הקשו הא קי"ל חשוד לדבר קל אינו חשוד לדבר חמור ושבועה חמירא בעיני בני אדם וע"כ כמו שכתב התבו"ש שהחמירו באיסור יעוי"ש שהחומרא הוא להרחיק עוברי עבירה מנאמנות לאיסור והיינו רק להחמיר אבל אם ע"י חומרא זו אתינן לידי קולא בוודאי מוקמינן אדינא וא"כ בנידון שלנו בבכור שיש לחוש לתקלה כמ"ש התוס' בזבחים דף ע"א דבקדשים שייכו חששות טפי וא"כ החומרא קולא וראוי להעמיד הדבר על הדין ומדינא נראה דנאמן בשבועה: וא"כ בנידון שלנו נראה דאם הוא מום גמור ישבע הכהן שלא ציוה ולא נעשה בגרמתו ודיעתו ויפרשו לו השבועה היטיב כמ"ש הפר"ח הנ"ל ראוי להתיר לשחוט לאחר שיראו ג' אנשי ביהכ"נ המום ויתירו אותו אמנם הואיל וזה דבר חדש אין אני רוצה שיסמוך עלי ואם יסכימו עוד ב' מורי הוראה מובהקים לאחר העיון להיתר זה אמטינא שיבא מכשורא בהדייהו ויהי' ד' עמו דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה שי"ח שיל"ת חוסט מוש"ק טוב אדר תרל"ג לפ"ק: החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג מעוז ומגדול המופלג כש"ת מוה' אורי מילער אבדק"ק ברעזאווע יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נאמר לבקש שאמהר תשובתי שיש לחוש לתקלה כי רק על איזה ימים ביקש מעלתו נ"י את הבעלים להמתין ובאמת הוא לתימה בעיני שאיך נחשדו בני ישראל להיות עבריינים שלא לשמוע בהוראות רבם להמתין אפילו זמן מרובה וככל אשר יצא מפיו החיוב עליהם לעשות מכל מקום לעשות לכבוד מעלת כבוד תורתו נ"י חפצתי וחשתי ולא התמהמהתי להשיב כאשר יורני ה' על דבר עז מבכרת שמכרו הבעלים את העובר בעד כסף לפי שוויו ונתן הקונה ערבון והעז ילדה ב' ולפי סתימת לשון מעלתו נ"י נראה דבכלל המכירה הי' בין יהי' אחד או יותר ולאחר הלידה נאמר לו לשאול את פי הרב נ"י לפי שהמכירה יש בה ספק אם מועלת דבעינן כסף ומשיכה ותו דהעובר דשלב"ל הוא ומעלתו נ"י הביא דברי הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קצ"ב דסמך בדיעבד להתיר ע"ד מהרי"א בסי' ק"ל דאמרינן דהקנה האם לוולדה וגם הביא דברי

מרן הגאון זצ"ל חי"ד סי' שי"ב דהתירעפ"י דעת כא"ז דבעובר שייך קנין כיון דהוכר עובר לא הוי דשלב"ל כדעת הרמב"ם ואדרבה כיון דבעובר לא מיתסרא משיכה איכ"ל דלכ"ע כסף קונה ואע"ג דמהר"מ מר"ב פליג עלי' סמך מרן זצ"ל לענין דיכול לומר לגוי הלוקח שיטול מום בוולד ואז יקנה ממנו בחזרה דהטלת מום איכ"ל דבזה"ז הוי רק דרבנן ומעלתו נ"י הוסיף עוד סברא עפ"י תוס' בכורות דף י"ח ד"ה אקנוי"י בתי' ראשון אפילו בלי מעשה קנין מועיל כיון דהבעלים רוצים להקנות לו עכ"ל בקיצור הצריך לנידון שלנו.

והנה מרן זצ"ל כ' דלא"ז ע"כ לא אמרינן כמהרי"א הנ"ל ולי הי' נראה דאפילו אי עובר הוי דשלב"ל ואמרינן מצד אומדנא דהקנה אם לוולד אפי"ה מקרי ל"ש משיכה דהרי הביא הנמוק"י בב"מ דף ד' בסוגיא דהילך דמשכון לא מקרי הילך דלענין משכון לא מהני משיכה כיון דאינו קונה גוף הדבר אלא לשיעבודו לדבר אחר אינו מועיל משיכה במשכון משום דאין גופו קנוי וכ' כן בשם הרנב"ר בשם ר"י הלוי ובחזו"מ סי' פ"ז סעי' א' הביא ג"כ שיטה זו וא"כ נראה דהאם לוולד דהיא משועבדת לוולד הוי כמשכון ולא שייך בי' משיכה לקנות הוולד וא"כ הי' נכונים דברי האו"ז גם לשיטת הפוסקי' דעובר הוי דשלב"ל אמנם אפי"ה קשה דמרן הגאון זצ"ל כ' דטעמא דמהר"מ מר"ב הוא רק משום דס"ל דאפילו בלא מחסרא משיכה אין כסף קונה ומשו"ה פליג על האו"ז אבל אני ראיתי בתה"ד סי' ע"ר שכ' דתליא בפלוגתא דעובר ירך אמו ומהר"מ סובר דעובר ירך אמו ומהני משיכת האם לוולד וא"כ נגד סברת האו"ז יש ב' ספיקות מב' שיטות וב' טעמים א' י"ל דאפילו בלא מיחסרא משיכה אין כסף קונה ועוד דלמא עובר ירך אמו ומועיל משיכת האם ופלוגתא דעובר ירך אמו הוא ספיקא דדינא עיין בר"ן חולין דף נ"ח ועיין בש"ך ביו"ד סוסי' ע"ט שכתב דקי"ל עובר ירך אמו עיי"ש והנה הב"ח בתשובה סי' קנ"א כ' דאין לסמוך גם על האו"ז הנ"ל מיהו יש לדייק מדבריו שכ' דנוהגין לסמוך ע"י קנין כסף לחודא מיהו הוא לא רצה לסמוך משום דאיסור כרת הוא ומשמע דלענין הטלת מום ע"י גוי הי' סומך אלא דשם לא נחית לתקנתא ההוא וא"כ משמע כדברי מרן זצ"ל וכבר הארכתי בזה במקו"א.

אמנם אני כתבתי במקו"א דנראה לי דלדעת האומרים דגם בזה"ז אסור מה"ת להטיל מום גם ע"י גוי אסור דלא גרע גוי מגרה והא ילפינן בבכורות דף ל"ה מקרא דגרמא בבכור נמי אסור מה"ת ולפי מ"ש לעיל מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וא"כ נידון שלנו הוי ספק בכור אבל לפי ענ"ד יש לדון אפילו הוי ספיקא אי כסף לחודא קונה אפי"ה אין דין בכור נוהג בו דהרי בספק פליגו אי בבכור תקפה אי מוציאין מידו כמבואר ביו"ד רסי' שט"ו ושם כ' הרמ"א לחלוק על המחבר וס"ל דקי"ל תקפו מוציאין מידו וכ' הש"ך שם הטעם משום דבעלים נקראים מוחזקים משום דאית להו טובת הנאה ליתנם לכל מי שירצה וזה שייך נגד הכהן: אבל כגון בנידון שלנו דהוא ספיקא דדינא בין הבעלים לגוי ומיד כשנולד ובא לעולם לא הי' לבעלים חזקה בבכור דהרי הוא של גבוה וטובת הנאה אינה ממון להרבה פוסקים איכ"ל דמודה הרמ"א דבכה"ג אין מוציאין מיד הגוי ובב"מ דף ו' ע"ב אמרינן אי תקפו אין מוציאין נמצא זה פוטר עצמו בממון של כהן אלמא כיון דאי תקפו אין מוציאין שוב לא מקרי ממון בעלים וכמ"ש הכא לענין לפטרו מבכורה ע"י קנין כסף דגוי דכל שיד גוי באמצע פטורה אפילו אין לו קנין ממש אלא כל שדינו אם לא ישלם לו יכול לתפוס קאמר רבא בב"מ דף ע' ע"ב מקרי יד גוי באמצע וא"כ ה"נ לפי האמת דקנין כסף לחודא הוי ספיקא לדינא ואם יתפוס הגוי לפי הנ"ל אין מוציאין מידו א"כ י"ל גם לדין בדיעבד מועיל קנין כסף בגוי לפטור בדיעבד מבכורה כגון בנידון הנ"ל: מיהו תימה על הפוסקים ורבותינו בתשובותיהם שלא כתבו כן ונראה דס"ל דגם בכה"ג תקפו מוציאין דיש לבעלים חזקה מרא

קמא כמ"ש הש"ך בסי' ס"ח סעי' כ"ג לענין מתנות ואיכ"ל דגם בבכור קודם לידה הי' לו חזקת מ"ק ומחזיקינן מעובר לוולד כמו שציידו התוס' בבכורות דף כ' ע"ב איברא דשער המלך בפ"ט מטומאת מת בד"ה ואולם הביא ראיות דחזקת עיבור אינו מועיל לוולד עיי"ש ובמקום אחר כתבתי בזה ואין כאן מקומו.

אמנם בנידון שלנו דילדה ב' וולדות יש מקום להתיר דבכתבי מהרי"א סי' ק"ל כ' להתיר בפרה שהי' ספיקא אם נפטרה וילדה ב' מכח ס"ס מיהו בסוף מסיק דלדעת הר"י דקי"ל כוותי' לא הוי ס"ס דהוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת וכ"ש חד בחד וכן פסק ביו"ד סי' שט"ז סעי' ג' והטו"ז שם ס"ק חולק ומתיר א' זכר וא' נקיבה מטעם ס"ס ובשני זכרים אוסר משום דהוי כבא לשאול עליו ועל חברו וכב' שבילין עיי"ש ובמל"מ פ"ב מחו"מ דין י"א תי' דברי הרמב"ם והוכיח כן מכתובות דף כ"ו דאם יש מחבואה אחת מצלת על כל וכו' דהיכא דהאיסור ספק מותר אפילו בבא לישאול עליו ועל חברו וא"כ בנידון הנ"ל וכן בנידון הטו"ז הא הוי רק ספק איסור ויהי' מותר אפילו בב"א וקשה על הטו"ז: מיהו לכאור' קשה בהיפוך הרי כאן נתערב חד בחד ולא מקרי ספק כלל דהרי אתחזק איסורא כמ"ש הש"ך בסי' ק"י כללי ס"ס אות כ"א ונראה דלוולדות אלו יש נגד אתחזק איסורא דחד וודאי אסור יש נגדו חזקת היתר קודם הלידה לפ"ד התוס' דחזקת העובר מהני לוולד ואיכ"ל בכה"ג שפיר ס"ס רק משום דהוי תרתי דסתרו ולא קשה אלא מהאי דמל"מ הנ"ל ויש לחלק ומכל מקום לפי דעת הטו"ז מבואר דבכה"ג הוי ס"ס והש"ך בקיצור כללי ס"ס בסי' ק"י אות א' כ' בלא נודע עד אחר שנתערב יש להקל במקום הפסד מרובה וצורך מצוה וא"כ בנידון שלנו לפי הנ"ל אינו אסור אלא משום תרתי דסתרו ואם נפל א' ומת או נעשה בו מום ממילא וכיוצא דלא הוי תרתי דסתרו הי' שרי ואפילו אם יש תרתי דסתרו כתבו התוס' בפסחים דף י' דאסור רק מדרבנן ויעויין בפמ"ג סוף כללי ס"ס לענין ס"ס דסתרו ובמהרי"ט ועכ"פ אינו אסור אלא מדרבנן ומדינא אינו בכור דאין ראוי להקרבה ולענין הטלת מום נראה דלא מקרי תרתי דסתרו אמנם היתר זה אי מוקמינן לוולד על חזקת העיבור כבר כתבתי שיש בזה פלוגתא מ"מ בנידון שלנו ממנ"פ יש מקום להתיר אי חזקת העיבור לא מהני לוולד א"כ לא נקראים הבעלים מוחזקים ואם תקפם הגוי אין מוציאין ממנו ואיכ"ל דחשיב יד גוי באמצע ואי חזקת עיבור מהני לוולד א"כ יש לכל אחד חזקת היתר ומדינא מוקמינן אחזקה והי' כל אחד מותר אלא משום תרתי דסתרו כב' שבילין ואיכ"ל כהמל"מ בפ"ב מחו"מ היכא דאינו וודאי איסור לא חישנין לתרתי דסתרו ולדעת מרן זצ"ל וכן נראה מדברי הב"ח יש לסמוך על הא"ז לענין להטיל מום ע"י אותו גוי שקנה כמבואר בחת"ס סי' שיי"ב הנ"ל ואם אומר לגוי רק כל המטיל מום אינו מפסיד איכ"ל דלא הוי שבות וגרמא ועדיף טפי ועכ"פ אם יהי' במום צריך שלשה שיראו מומם ויתירו ויאכלום בקדושת בכור כן נראה לפיענ"ד ואחתום בכרכה וכו' דברי ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע: תשובה שי"ט בעזהי"ת חוסט יום ב' ס' האזינו הרל"ה לפ"ק: גמר חתימה טובה וברכה והצלחה לתלמידי הרב המופלג המאוה"ג מוה' אלכסנדר אדלער נ"י אבדק"ק יארקאוויטץ יע"א.

מכתבך קבלתי וע"ד שאלתך בענין בכור שנעשה בו מום ע"י גוי שישראל האוהב של הב"ב אמר כן לגוי בלי ידיעת בעל הבכור אם רשאי הב"ב ליתן לאחר לשחטו והבאת דברי הכרם שלמה שהביא בשם לבושי שרד שאם גרם בעל הבכור מום ע"י אחרים מותר ליתן לאחר לשחטו לכתחילה עכ"ל וספר לבושי שרד איננו כעת בידי וגוף השאלה וההיתר שכ' בשם לבושי שרד לא אוכל להבין איך אפשר שהלבו"ש יתיר ליתן לאחר לשחטו הרי הוא ממון כהן וצריך ליתנו

לכהן כדאיתא ביו"ד סי' ש"ז ובאהע"ז סוסי' כ"ח ובב"ק דף י"ב אפילו לאחר שנפל בו מום ילפינן מקרא דחייב ליתנו לכהן ואם כוונתו ליתן לאחרים היינו לכהן ג"כ לא אוכל להבין מאי קנס יהי' זה להעושה או להגורם הרי קי"ל דאסור לגרום מום בבכור מה"ת כדאיתא בביצה דף כ"ו ופסקו הרמב"ם ואם יהיו רשאים ליתן לכהן הרי בלא"ה הוא מחוייב ליתן לכהן.

ובלא"ה כל מה שאסור לאדם ליהנות ממנו הוא אסור ליתן לאחרים שהנתינה עצמה הוא הנאה וגם סילוק הטרחא והטיפול שמוטלת עליו וההיזקות שעושה הבכור הוא ההנאה ולכך לא אבין מ"ש אם הוא עשה המום או אם עשה ע"י אחרים שכ' בשם לבושי שרד. ולכאורה נראה טעמו דע"י אחרים היינו ע"י גוי וס"ל דזה הוי רק דרבנן ובדרבנן ס"ל כעין סברא שהובא בפמ"ג סי' ט"ז סק"ג דבדרבנן אפשר דלא קנסו לאחרים וכפי מה שהסברתי הרי ההנאה הוא להעושה עבירה עצמה ובגוף הדין של הש"ך שהתיר בדיעבד אם כבר נשחט פליגו עליו האחרונים עיי' בהגהות הגאון ר' ברוך פרענקיל זצ"ל שם ובהגהות הגאון מהרע"ק איגר זצ"ל והש"ך לטעמי' אזיל ביו"ד סי' ט"ז ס"ק ג' והתבו"ש שם השיג עליו וביו"ד סי' צ"ט ובש"ך ס"ק י"ב אוסר הש"ך למי שביטל למכור לאחרים שלא יהנה ממעשיו הרעים והפר"ח שם פליג עליו והפליתי והפמ"ג דחו ראיותיו ואני כתבתי במקו"א מזה וכעת אין לי פנאי להאריך עיין לעיל בתשובה סי' שט"ו]: ועכ"פ לא אבין איך אפשר שב"ב שגרם ע"י אחר לעשות מום שיהי' מותר לו ליתנו לאחר וא"כ מאי הועילו חכמים בתקנתם דקנסו שהרי עיקר הנאה מן הבכור לבעלים הוא או ליתנו לכהן ואם אין כאן כהן שלא יהי' מוטל עליו הטרחא והטיפול וההיזקות שהבכור עושה ומזה הוא ניצל ע"י המום שנעשה בו וא"כ אהני ליה מעשיו ומאי קנס הוא לו וע"כ גם לדעת הש"ך אסור לשוחטו לכתחילה כדסתמו בגמרא שאין שוחטין בכור אם הטילו בו מום בגרמת ישראל ודי במה שהתיר הש"ך באם כבר נשחט כן נראה לפי ענ"ד נכון וכבר כתבתי שאין לי כעת ספר לבו"ש לעיין בו [ועיין מ"ש לעיל בתשובה סי' שט"ו] והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ש"ך בעזה"י חוסט תרל"ז לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' מיכל שטערין בק"ק פילדעש יע"א זה איזה שבועות וכו' שקבלתי מכתב שאלה הלכה למעשה בבכור מאת הרבני המופלג מוה' יצחק זאב כ"ץ נ"י ואין דרכי להשיב לאדם פרטי במקום שיש רב במתא וקי"ל דאין להורות באתרי' דחברי' לכך אני כותב לכבוד מעלתו נ"י והוא יכול למסור להרבני הנ"ל ותוכן שאלתו על בהמה מבכרת ומשום חשש בכור מכר אותה בקנין לגוי בדראה"ן גאב"ע והי' ביניהם הדיבור לילך למקום שהבהמות רועות באפר אצל הרועה כדי למשוך אותה אבל ביני וביני נתבטל ההליכה ההוא ולא עשה משיכה והבהמה ילדה זכר ודעת הרבני הנ"ל נוטה להתיר לסמוך על הפוסקים דכסף קונה בעכו"ם וגם עושה סניף להיתר הזה ממה שנאמר בדברי מרן זצ"ל בחיו"ד סי' ש"ז דס"ל דאולי החליף הוולד דנקיבה עדיפא לי' דדמיה מרובין יותר מדמי וולד זכר וא"כ י"ל דהוי ס"ס א' שמא מעות קונות ואת"ל דאינו קונה שמא ילדה נקיבה והרועה החליפה ולזה דעתו נוטה להתיר לומר לגוי להטיל בו מום עכ"ד: והנה קנין כסף לחודא או משיכה לחודא בעכו"ם הקונה מישראל ספיקא דדינא הוא כמבואר בח"י סי' תמ"ח וה"ה לענין בכור הוי סדא"ו אפי' לענין להטיל בו מום ע"י עכו"ם בזה"ז דהוי דרבנן אפי"ה כיון דעיקר הספק הוא על דאוריית' רק דנתגלגל להיות איסור דרבנן הוא אסור מה"ת כדפסקינן ביו"ד סי' ק"י ובאחרונים דבנידון כזה אזלינן לחומרא ובלא"ה גוף הדין לומר דע"י גוי אינו איסור תורה אינו מבורר דאיכ"ל כיון דלענין הטלת מום ילפינן מקרא דלא יהי' דאפי' לגרום לעשות בו מום אסור מה"ת

וא"כ ע"י גוי אפשר שהוא ג"כ לא הוי פחות מכמו גרם ובמקום אחר הארכתני בזה וגם לפי הסברא שכ' הרא"ש בב"מ דף צ' דהטלת מום על ידי עכו"ם הוי ביזיון קדשים וביזיון קדשים איכ"ל דהוי איסור דאורייתא כמו דילפינין בשבת דף כ"ב דביזוי מצוה אסור מה"ת.

וראיתי בתשובת מהרי"א אסאד זצ"ל הנקרא יהודה יעלה בחיו"ד סי' מש"ה דהביא השואל הרב דמאגע"ן דאר"ף להקשות למה החמירו הפוסקים בזה אפי' הוי ספיקא מ"מ הרי כ' התוס' בחולין דף י"א ובבכורות דיש לבכור חזקת היתר דבמעזי אמו לא הי' בכור וא"כ ספק בכור ע"י קנין כסף ג"כ הו"ל לאוקמא בחזקת היתר וכבר האריך בשעה"מ בפ"ט מטומאת מת על דברי תוס' אלו והרבה להוכיח ולהקשות מהרבה מקומות דאי אפשר לומר חזקה דקודם לידה ולי נראה דהתוס' נמי מודים לזה רק הם פלפלו על הבהמה שאין אנו יודעים ואנו מסופקים אם לא ילדה מכבר ע"ז כתבו התוס' די"ל דמוקמי' הוולד בחזקתו דהיינו הרי הקדושת הבכור הוא ע"י הפטר רחם ואם כבר ילדה וולד הרי וולד זה דהשתא לא פטר רחם ואנו מסופקין א' הוולד הזה פטר רחמה ע"ז שייך לומר דמוקמי' אחזקתו דבהיותו בתוך הבהמה לא הי' פוטר רחם ולכך שפיר איכ"ל דעדיין הוא כן שלא פטר גם עתה רחמה אבל אם הספק הוא בענין אחר כגון בקנין כסף כמו הכא אז גם התוס' מודים לזה דאין ענין עובר במעזי אמו דלא שייכי בי' כל הענינים דשייכי בצאתו מרחם אמו כמו שהאריך שם בשעה"מ פ"ט הנ"ל יעו"ש ובלא"ה כאן לא מהני דהוי ספיקא דדינא וכ' הפוסקים בסי' ק"י והאחרונים דבספיקא דדינא לא מוקמינין אחזקה דמשום חזקה לא נפשט הדין.

ומיהו נראה הא דחשבינן זה לספיקא דדינא היינו דווקא למי שטעה בדין וסבר דכסף לחודא קונה בעכו"ם אבל מי שידע הדין דכסף או משיכה לבד לא קנה ובפרט כמו נידון שלנו דהי' אומר לעכו"ם שימשוך גם כן. ובחו"מ סי' קצ"ח סעיף י"ב איתא דאע"ג דמסירה קונה בבהמה אם כיון למשוך לא קנתה המסירה דקנין בעי כוונה ודעתו לקנות וכיון שהי' רוצה לעשות משיכה לא הי' דעתו לקנות בכסף לחודא דלא סמכי' דעת' דבקנין בעינין סמיכת דעת כמבואר בב"מ דף י"ו ובב"מ דף י"ב אמרי' כיון דנפל עלה גלי דעת' דבנפילה ניחא ליה לקנות ובנמוק"י שם הביא דעת הרא"ה.

לחלק אם הוא קנין דאורייתא או דרבנן ובלא"ה כבר פקפק בענין המכירה לגוי שהרי אין הגוי קא מכוין לקנות וכמו שהאריך בתשו' מרן בעל חת"ס בחיו"ד סי' ש"י וסי' שי"ג וא"כ העיקר תליא בכוונת המקנה וכיון שהבעלים רצו שהגוי ימשוך ג"כ הרי לא גמרו להקנות במעות לחודא ולכך בכה"ג לדעתי נראה דכ"ע מודים דאין כסף קונה היכא דלא סמכו דעתייהו וא"כ אפשר דאפי' ספק לא הוי: ומ"ש הרב הנ"ל דיש לומר דהוי ס"ס והבי' ראי' מדברי מרן חת"ס זצ"ל סי' ש"ז דיש לספק אולי החליף הגוי לדעתי אין זה ספק דנהי דאסור להניח דבר היתר אצל הגוי דחיישינן לאחלופי אם אינו חתום בחותם א' או בב' מ"מ להקל בוודאי אינו מועיל ספק זה דהרי אנן קי"ל ברובא דתליא במעשה דלא הוי רוב וכ' האחרונים הטעם משום דמוקמי' בחזקת שלא נעשה מעשה.

וא"כ ה"נ בספק דתליא במעשה לא מקרי ספק השקול לתלות לצרפו לס"ס וגם לכאורה הוי כמו שם אונס חד דשני הספיקות הם דלמא הם של גוי אלא דלפי מאי שהביא הש"ך בכללי ס"ס בשם פסקי מוה' איסרל דכל שיש שינוי קצת בספיקות אפשר לומר דאינו שם אונס חד וא"כ ה"נ יש לדון ולצדד דהוי ס"ס אבל כבר כתבתי דכשם דאין הולכין בתר רוב דתליא במעשה ה"נ ספק

דתליא במעשה לא הוי ספק השקול וא"כ אפי' הוי קנין מעות ספק ליכא למיחשבי' לס"ס להטיל מום בבכור דלהטיל מום בבכור בזה"ז הוא איסור דאורייתא וכבר כ' מרן הגאון בחת"ס סי' ש"ו ועוד בשאר מקומות דלהטיל מום בבכור אסור מן התורה דילפינין מכל מום לא יהי' בו ובתשו' א' כ' הטעם לאסור משום במהרה יבנה ביהמ"ק ולטעם זה בספק בכור דאינו ראוי להקריבו בביהמ"ק א"כ אין בו איסור מה"ת אלא לפי הנראה לי יש מקום לומר דלמכור בהמה המבכרת בקנין ספק זה בעצמו הוי כמטיל מום ובפ"ח מהלכות פסולי המוקדשין דין ג' כתב הרמב"ם דכל הפוסל קדשים הן במחשבת פיגול או שאר מעשים וכו' הוי כמטיל מום בקדשים וא"כ לכאורה במקנה המבכרת בקנין ספק נמי הדין כן.

מיהו הרי הוא מוכר את הבהמה בעוד שהעיבור אין בו קדושת בכור ורשאי אז להטיל בו מום דהיינו קודם לידה וממילא משמע דאינו עושה איסור אם עושה אותו העיבור לספק בכור קודם הלידה מיהו בלא"ה במהרה יבנה המקדש ויבוא אליהו הנביא ויהי' עמנו ויתברר הדין אי כסף קונה או משיכה בגוי ולא יהי' אז ספיק' דדינא ואכתי איכ"ל דאסור להטיל מום בבכור מה"ת משום מהרה יבנה המקדש אבל מכירת קנין כסף ומשיכה מותר לעשות ממנ"פ אע"ג דלדין הוא ספיקא ועכ"פ בנידון הנ"ל בוודאי אין להתיר להטיל מום ע"י עכו"ם מצד כל הטעמים הנאמרים למעלה והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום וכו': ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה שכ"א בעזה"י יום ה' לסדר במדבר שנת תרל"ז פה חוסט: החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג בתורה כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א.

מכתבך קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בענין בכור ועובדא הכי הוי שאחד קנה שור מגוי והמעות זקף עליו במלוה והגיע העת לשלם ולא הי' לישראל הקונה מעות רק פרה מבכרת ואמר להנכרי אני מוכר לך הפרה בעד המלוה והוליך הפרה לביתו ואח"כ ילדה זכר ונסתפק מעלתו נ"י הרבה ספיקות כיון דרוב הפוסקים ס"ל דמלוה אינו קונה במכר וא"כ לא נשאר אלא קנין משיכה וכבר קי"ל ביו"ד סי' ש"ך דבעינין תרתי מעות ומשיכה ומשום חצר לא קנה הגוי דחצר משום שליחות אתרבאי אלא דאכתי איכ"ל כמ"ש בקצה"ח בסי' ס"ד ובמקו"ח סי' תמ"ח דבמלוה כיון דלא מיחסרא ממון איכ"ל דמשיכה לחודא קונה דהוי כמו במתנה ומעלתו נ"י כ' דאינו דומה למתנה דכאן רוצה בקנין מעות בכדי שו' וגם דאין דעת שניהם לקנות במשיכה והם לדעתם שכבר קנו במלוה ואפי' נימא דהישראל דעתו להקנותו במשיכה מ"מ בגוי לא מהני דעת אחרים מקנין אותו לפי מ"ש בקצה"ח בסי' שע"ד וכ"כ מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בתשו' ואפי' אם נימא דמהני דעת אחר' מ"מ גוף הסברא דגוי יקנה במשיכה אם הי' לו מלוה אין זה נראה כדלעיל וגם רבינו ירוחם הובא בסמ"ע בחו"מ בסי' ק"ה סק"ב וביתר ביאור הביא התומים שם סק"ד דברי הרבינו ירוחם דאין משיכה לחודא קונה ע"כ השאלה.

והנה בגוף הדבר יש הרבה צדדים בסי' ר"ד הביא ב' שיטות אם מלוה קונה במכר לדעת הרמב"ם וסייעתו מהני ע"י מחילת מלוה מיהו רוב פוסקים פליגו על זה והרמב"ן והרשב"א בב"מ דף מ"ח הובאו שם בשמ"ק כ' דאיכ"ל דגם הרי"ף לא ס"ל כוותי' מיהו לפי ענ"ד לפי מ"ש הב"ח בחו"מ סי' צ"ו אות כ"ג דמדברי הגאון שם נראה דאם נמצא מעות בעין ביד האשה בע"ח גובה הימנה ומזה למד הב"ח דה"ה אם לקח מאחד סחורה בהקפה בעל הסחורה קודם לשאר בע"ח והוה כאפותיקו הביאו הב"ש באהע"ז סי' צ' ס"ק ל"ח ובקצה"ח בחו"מ הביא דברי הב"ח להלכה ובסי' ק"ד ס"ק י"ד בחו"מ הקשה על הב"ח וכ' לישב ומשמע שמסכים עם הב"ח לדינא אבל

בטו"ז שמובצ"צ סי' קי"ז חלקו על הב"ח ועוד יש הרבה מהחולקים עליו הביאם בפ"ת בחו"מ סי' צ"ו סק"ב גם מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחחו"מ סי' כ"ה הסכים לדברי הצ"צ ובמקו"א כתבתי ג"כ פלפול בזה.

ולפי הנראה לדברי הב"ח דאם הסחורה בעין בעל הסחורה קודם משום דהוי כמו אפותיקו שלו והנה במקדש במלוה שיש עלי' משכון דקי"ל דאפי' במלוה דידה מקודשת כמבואר באהע"ז סי' כ"ח סעיף י"א דאיתא שם דיעה אחת דאפי' לא החזיר לה המשכון מקודשת כמ"ש התוס' בקידושין דף י"ט וא"כ לשיטה זו ה"ה בקונה במחילת מלוה שיש עלי' משכון נקנה ולפי שיטת הב"ח הנ"ל כל זמן שהחפץ בעין הו' כמשכון וא"כ בנידון דידי' שנראה מלשונו שעדיין הי' השור בעין שהוא לדעת הב"ח הנ"ל כמו משכון ובכה"ג לפי דעת י"א הנ"ל אפילו באשה מקודשת מכ"ש במכר ואפי' לדעת התוס' דס"ל דבעלמא בעינין דווקא שיאמר בהנאת מחילת מלוה אבל בכה"ג שהסחורה בעין ובעבורה נתחייב לו איכ"ל דגם לתוס' יכולים להקנות במכר ומידי ספיקא לא נפקא וממילא לדידי' הוי כקנין מעות ומשיכה דקונה.

ומ"ש מעלתו נ"י דיש לומר דלא נתכוון לקנות במשיכה ובקנין בעי' כוונה לפי מאי דפסק הטור וש"ע בח"מ בסי' ר' סעי' ח' אם מדד הלוקח קנה בכל ענין דמדידתו הוי כמשיכה והקשה הטו"ז הא קנין בעי' כוונה עיי"ש דכתב לישב דזה מקרי כוונה כיון דהמכוון הי' באמת לקנות לכתחילה יעויין בתשובת רע"ק זצ"ל ביאור כוונתו באריכות דכל שהוא מתכוון לקנות א' מדברים הוי כאלו כיוון וכ"ש הכא הרי הלקיחה תוך ביתו שזה הוא עיקר הקנין ואם זה נקרא שלא נתכוון לקנות א"כ גם אם נתן מעות ומשיכה י"ל שלא כיוון לקנות אלא במעות לחודא ואדרבה במלוה שאין מעות בא לידו בוודאי עיקר הקנין הוי המשיכה ונודע זה לכל אדם.

ועוד יש מקום להתיר לפי מ"ש הרי"ט אלגזי בבכורות דף ט"ו גבי המקבל צאן ברזל מגוי דהוולדות פטורין מבכורה דמסיק שם דיד גוי באמצע כיון דאי לא יהיב ליה דמי הוולדות יתפוס הגוי הוולדות הוי כיד גוי באמצע ופטור מן הבכורה וכ' דיש ללמוד מזה דאם גוי נתן מעות לישראל בעד בהמתו דפטורה מהבכורה אפי' למ"ד דרק משיכה קונה בגוי ולא מעות לפי סברת ר"ח שהביא הרא"ש בפ' חזקת הבתים גבי גוי שמכר קרקע לישראל וקיבל המעות ולא כ' שטר דאעפ"י שלא קנה הישראל קנין גמור מ"מ חלה זכות הלוקח על השדה שיהי' לו למשכון משעת מתן מעות ועוד האריך שם טובא ומרן הגאון בעל חת"ס ז"ל בחיו"ד סי' שט"ו כ' שחס ושלום לומר כן דהרי אין החיוב על אותה בהמה יותר ממה שיש שעבוד על שאר כל נכסיו.

מיהו בנידון הנ"ל דהגוי עשה משיכה בפרה ברצון בעל הפרה בשביל החוב שהי' להגוי עליו כה"ג לדעתי וודאי מקרי יד גוי באמצע דפטר מן הבכורה אע"ג דהי' רק מלוה מ"מ כיון דיש דיעות דמשיכה לחודא קונה והיכא דאיכא פלוגתא דרבנותא בתפס בהיתר הובא בפוסקים בקיצור ת"כ דאין מוציאין מידו וא"כ הוי כיד גוי באמצע דאמרינן כיון דאלו לא יהיב לי' דמי תפס וולדות פטר מן הבכורה וה"ה הכא ונהי דמהרי"ט אלגזי שם כ' דאין לסמוך על זה ותמה על הצ"צ בסי' ס"ד דסמך בנתן הגוי לישראל מעות לקנות פרה משום יד גוי באמצע ומהרי"א ז"ל בפסקיו סי' ק"ל ושאר פוסקים כתבו דווקא היכא שהי' הבהמה מעיקרא של גוי אז סמכינן על יד גוי באמצע כמו במקבל צאן ברזל עיי"ש מ"מ בנידון הנ"ל דאי תפס לא מפקינן דהוי ספיקא דדינא אמרינן אין מוציאין מידו ובב"מ דף ו' אמרינן דאם הדין דתקפו כהן א"מ מידו

נמצא דזה פוטר עצמו בממונו של כהן ומוכח מסוגיא ההוא דהיכא דאין מוציאין דהוי כממונו של גוי ופטור מן הבכורה ועדיף מיד גוי באמצע.

מיהו אפשר לומר למה שהוכיחו המפורשים מסוף פ"ק דכתובות דבגוי לא אמרינן הממע"ה דבשל גוי אינו שייך חזקה וכבר האריך במהרי"ט אלגז"י רפ"ב דבכורות דקשה באמת למה לא יהא לגוי חזקה והוא רצה לפרש דתליא בפלוגתא אי גזל גוי אסור או מותר ואינו אסור רק מפני חילל השם ולמ"ד גזל גוי מותר איכ"ל דגוי לא מקרי מוחזק ולפי"ז לדינא תליא זאת בפלוגתא ההוא אבל לדעתי אפשר לומר במ"ש דאין חזקה לגוי הוא למה שכ' האחרונים דבב"נ לא אזלינן בתר רובא דבעינין דווקא שיהא דבר וודאי וברור שיהא מותר לו י"ל דה"נ לענין ממון לא אזלינן בגוי בתר חזקה דבעינין דווקא ממון שלו ולכך שפיר אמרינן דאין לגוי חזקה וא"כ לפי"ז לא שייך מ"ש לעיל דאי תפס אין מפקינן מידו מ"מ עדיין צ"ע דזה שייך אי הוי כתוב פטר רחם בגוי פטור אז י"ל כנ"ל אבל בקרא בהיפוך כתיב פטר רחם בישראל וא"כ י"ל דווקא בישראל וא"כ איכ"ל כיון דאצל הישראל לא מקרי זה כממונו אלא ממון של גוי או ספיקא א"כ גם אצל הגוי לא חשיב כממונו של ישראל לכל הפחות ובבכור בעינין פטר רחם בישראל וצ"ע.

ולפי הנ"ל נראה דיש בנ"ד ס"ס א' אי הוולד הנוולדה מפרה הנ"ל הוי בכור דלמא מלוה בהדי משיכה באופן הנ"ל קונה בגוי והוי של גוי ואת"ל דאינו קונה מ"מ דלמא הוי עכ"פ כיד גוי באמצע דזה ג"כ פוטר מן הבכורה לדעת הרבה פוסקים כדלעיל ונהי דכ' המהרי"ט אלגז"י דספק בכור תליא בספק ממון ע"י ס"ס דהוי כרוב לדעת הרבה פוסקים כך גם לענין איסור בכור לא מהני ס"ס היינו אם אין הגוי מוחזק אבל בנידון הנ"ל אף דנימא דחזקת הגוי לא מהני לשווי' חזקה מ"מ גם הישראל אינו מוחזק ואיכא ס"ס במקום דליכא חזקה דמועיל בממון וה"ה דמועיל לענין איסור והנה במשיכה במקום דלא שייך מעות כבר כ' הקצה"ח בסי' ר"ד וכן כ' במקו"ח בסי' תמ"ח דבכה"ג מועיל משיכה לחודא אפי' בגוי וכן בהיפוך כסף לחודא במקום דלא שייך משיכה כ' הג"א בפ' הזהב דף מ"ז דכסף לחודא קונה ויליף לה מהא דאמרינן בבלן כיון דלא מיחסרא משיכה קונה אפילו בגוי וכמו שהאריך בזה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' שי"ב ודעת האו"ז המובא בהג"א דבכה"ג כסף לחודא קנה ומהר"מ מ"ב פליג עלי' ופלוגתא זו תליא באידך פלוגתא דפליגו תוס' עם רש"י בע"ז דף ע' אי משיכה לחודא קונה במתנה או במציאה וכ"כ להדיא המרדכי בפ' הזהב וא"כ ה"ה אם הי' לו מלוה ג"כ קונה במשיכה לחודא דמאי שנא.

וכן יש להוכיח מכח קושית הש"ס ב"מ דף ע"ב דפריך על מתני' דתנן דאין מקבלין צאן ברזל מישראל אלמא דקני המקבל ומ"ש מהא דאמרי' מקבלין צאן ברזל וכו' דלא קנה ושם מתרץ רבא דבכור שאני דיד גוי באמצע וקשה הא רבא ס"ל לשיטת רש"י כר"ל דבישראל משיכה קונה וא"כ בגוי כסף קונה וא"כ מאי קשיא לי' בשלמא במתני' דמיירי בישראל וישראל קונה הצאן ברזל במשיכ' משא"כ שם לענין בכור דמיירי דבהמה של גוי וישראל מגוי אינו קונה במשיכה אלא בכסף ובצאן ברזל ליכא ול"ש כסף ולכך לא קנה ומאי פריך וע"כ כיון דוולדות לא מיחסרא ממון וישראל מושך הבהמה להיות כאלו הקנה לו הבהמה לוולדות ולא מיחסרא ממון דגם בגוי משיכה קונה ופריך שפיר.

ולכאורה יש להביא עוד ראי' ממה שכ' בפסקי מהרא"י בסי' ק"ל דהוכיח מיעקב אבינו דמסתמא אמרינן דמקנה לו הבהמה ע"מ שיהיו הוולדות שלו דאל"כ במאי קנה יעקב אבינו הוולדות אלא

ע"כ שקנה האם לצורך הוולדות עיי"ש ואכתי קשה דנהי דאבותינו גם קודם מ"ת הי' להם דין ישראל מ"מ לבן הארמי הי' גוי ודינו דין ב"נ וישראל מגוי איננו קונה במשיכה לאותו מ"ד דס"ל הכי ויעקב אבינו הרי לא נתן לא מעות ולא מזונות משלו כדמשמע פשטותא דקרא אשובה ארעה צאנך אשמור משמע דלא הי' מגיע לו אלא שכר שימור וכ"כ במהרא"י דהי' לו רק שכר טיפולו וטרחו וקי"ל דישנו לשכירות מתחילה ועד סוף והוי מלוה אצלו והר"ן הוכיח בע"ז בפ' השוכר את הפועל בסוגיא דאתנן דאפילו הבטיח לפועל שכר ליתן לו מטלטלין צריך הפועל קנין בהם דלעולם השכר הוא המעות ולזה צריך קנין מחדש על החפץ וא"כ עדיין קשה במאי קנה יעקב אבינו את האם להוולדות הא הי' רק מלוה ומשיכה לחודא לא קונה אצל גוי ואלא ע"כ או כדעת הרמב"ם דגם לר"ל משיכה קונה בגוי או היכא דלא מיחסרא ממונא לכ"ע משיכה לחודא קונה כנ"ל.

ובלא"ה לפי ענ"ד צ"ע טובא דהרב מהרא"י הוכיח דאם מכר העובר אמרי' מסתמא הקנה האם לוולדות ויליף לה מהא דאמרי' ר"פ המפקיד דאמרי' שם דנעשה כאומר לו לכשתגנוב ותרצה ותשלימני יהא פרתי קנוי' לך סמוך לגניבה וכ' שם בש"מ דלכך אמרי' דנעשה וכו' משום אומדנא וא"כ קשה לי דגם לענין מלוה אפילו למ"ד דס"ל דמחילת מלוה אינו קונה אבל הרי הנאת מחילת מלוה לכ"ע קונה כמבואר בחו"מ סי' ר"ד וא"כ נימא נמי אומדנא דמסתמא כיון לומר וכו' ונימא דנעשה כאלו אמר בהדיא בהנאת מחילת מלוה דבשלומא בעלמא כשמוכר דבר במחילת מלוה איכ"ל דאין כאן אומדנא אבל בדבר שנוגע לו שלא יפסיד כמו בבכור וכו' שאמר מהרא"י דאמרי' אומדנא דמקנה האם לוולד וא"כ הכי נמי דנימא אומדנא ויהי' כאלו אמר בהנאת מחילת מלוה וצ"ע.

ובאמת בחי' אמרתי דזהו טעם הרמב"ם דפסק בהלכות מכירה דמכר קונה במלוה הוא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה אפילו לדידן דלא ס"ל כר"מ היכא דא"צ לשנות לשונו ורק בקידושין לא מהני אומדנא דקי"ל באה"ע סי' מ"ב כמ"ד סוף יבמות דעדות אשה כנפשות דמי ואפ"ה פריך שפיר בקידושין אימא סיפא ושווין במכר שזה קנה וא"ל כנ"ל דע"כ עדיין אינם שווים לענין אומדנא דבאמת גם במכר לא מהני אומדנא נגד חזקה וטענת ברי ובחידושי הארכתי בזה וגם במאי דקשה לי משם על דברי הרא"ש בפ"ק דקידושין במקדש בטבעת שאולה.

ועכ"פ.

מכל הנך טעמים נראה לצרף ולומר דהולד אינו בכור מצד הרבה ספיקות ומרן הגאון בתשובה הנ"ל בסי' שי"ב סמך רקעל האו"ז בשיטת הרמב"ם דבגוי בין בכסף ובין במשיכה קונה ובסי' שט"ו כ' דלדידן דקי"ל דשיעבודא דאורייתא וודאי אין חילוק בזה בין גוי לישראל וזה דלא כמו שציידד הפנ"י בסוגיא דהרהינו ומהיות טוב ויפה לעשות העצה שכ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל שם בסי' שי"ב בסופו ואם דמדברי מהרי"א הנ"ל דאמרינן אומדנא מהש"ס פרק המפקיד נראה כמש"ל וזה לא דמי לעודר בנכסי הגר וסבר שהוא שלו דמסתמא הגוי אינו מכוון לקנות את האם מ"מ אמרי' נעשה דכיון דאלו ידע ושם על לבו והוי כמתכוון בנידון דמהרא"י ובנידון שלנו ג"כ כן ומצד כל הנך טעמים שפיר י"ל דהוולד אינו בכור ומה שהקשה מעלתו בסוף המכתב דנימא דליקני בדיניהם או בקנין דרבנן דשוב הבעלים מתיאשים והוי כהפקר וכעין סברא זו כ' באבני מלואים בסי' כ"ח לענין קנין דרבנן ובאמת שיש חילוק גדול בין יאוש להפקר ובלא"ה הפקר אינו מועיל אא"כ הוא מפקיר לכל העולם וכבר חלק מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בסי' שט"ו על

הנוב"י וסובר דבהפקיר לאדם יחיד מהני אלא דמרן הגאון שם כ' דאין דין הפקר כמסיח דעתו ויאוש דנהי דיועיל מ"מ יכול לחזור וא"צ קנין חדש משא"כ בהפקר וכיון דביאוש יכול לחזור ממילא אפילו לא חזר עדיין מ"מ י"ל הואיל ועדיין לא יצא מרשותו לגמרי וכו' ובמקו"א הארכתי בזה וממילא בקנין דרבנן או בקנין דיניהם דנהי דמועיל מ"מ עדיין לא יצא מרשותו לגמרי ועכ"פ בנידון הנ"ל אין נפ"מ בזה והנראה לפי ע"ד כתבתי תשובה שכ"ב בעזה"י יום ו' עש"ק פ' אמור תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א.

החיים והשלום להרב המאווה"ג המופלג מוה' חיים צבי ווינקלער נ"י אבדק"ק ראצפערט יע"א. מכתבו קבלתי ומה שביקש ממני לחוות דעתי במעשה שאירע בקהלתו שערל אחד הי' בע"ח גדול ומכרו השופטים את כל אשר לו לישראל א' והוא הי' מכירו של הנכרי והבטיח להנכרי שאם באיזה זמן יחזיר לו המעות הוא יחזיר לו החפצים שלו ובין החפצים הי' ג"כ פרה מעוברת שעדיין לא ביכרה וביני וביני ילדה אצל הישראל ונשאל אם הוולד הוא בכור ומעלתו נ' האריך בענין אי משכונא הוי כזכינא כיון שהיתה משכון אצל ישראל ולפי ענ"ד אין נידון דידן תליא במשכונא זבינא דהנה פשיטא לי דאם ישראל נתן משכון פרה לגוי על חובו שחייב להגוי אע"ג שהגוי קיבל אחריות על הפרה אפי"ה אין מקרי בזה יד גוי באמצע לפוטרו מבכורה כמבואר ביו"ד סס"י ש"כ והוא מתשובת מהרי"ו סי' קע"ד ומדנקט סתם אחריות משמע אפילו אחריות אונסין לא מהני ולכאורה קשה ע"ז מהא דאיתא בש"ע או"ח סי' רמ"ו סעי' ד' דאם השכיר לעכו"ם בהמתו והעכו"ם קיבל אחריות אין הישראל עובר משום שביתת בהמה וע"כ הוא משום שהוא באחריות של הגוי שוב לא מקרי בהמתו של ישראל וכאן לענין בכור הרי לא בעינן אלא יד גוי באמצע ומקצת שייכות וא"כ אמאי פסק המחבר ואפילו ע"י אחריות לא מקרי יד גוי באמצע ובמג"א בס"י תקפ"ו ס"ג ס"קה כ' דאם גזל שופר של ע"ז כיון דחייב באחריות הרי הוא כשל ישראל דכן מצינו גבי חמץ והמפורשים הקשו עליו דהא גבי חמץ שאני דיש לן קרא יתירא.

ומרן בעל חת"ס ז"ל בחאו"ח סי' י"ב כ' לתרץ כיון דלך דכתיב בחמץ ילפינן מיני' דאפילו באחריות דגניבה ואבידה הוי כשלו ומנ"ל דלמא לא גלי קרא רק באחריות דאונסין וע"כ צ"ל דאחריות דאונסין לא צריך קרא והטעם כיון דאם קיבל עליו אחריות אונסין לכל דבר הוי כשלו ושפיר יליף המג"א מחמץ לאחריות אונסין דגם בשאר דברים ע"י האחריות אונסים הוי כשלו וא"כ גם על המג"א קשיא לכאור' מש"ע יו"ד סי' ש"ך הנ"ל דקי"ל לענין בכור אף שהוא באחריות על הגוי לא מקרי אפילו יד גוי באמצע וכ"ש דלא מקרי שלו גם לכאור' קשה על הך דיו"ד סי' ש"ך מהא דאמרי' לענין טבילת כלים בסוף ע"ז דמשכונתא דמיא לזבינא והרי במשכונתא אין לו עליו אלא אחריות ומעיקרא הי' נראה לי דמשכונתא אינו משכון פשוט אלא שאוכל ממנו הפירות כפי הרגל הלשון משכונתא בפרק איזה נשך דהיינו שאוכלין הפירות מהם זהו דמיחזי כזיבונא ועיין בתוס' ב"מ דף ס"ה ע"ב ד"ה ולא ישכור ממנו בפחות וכו' אבל באמת לפי מ"ש הש"ך שם ביו"ד סי' ק"ך ס"ק דגם בסתם משכון של גוי רשאי להשתמש בו ולא מקרי גניבת דעת ודלא כמהרי"ל וא"כ אפשר וגם בסתם משכון הוי כמשכונתא משום דגם ממשכון יש לו הפירות וא"כ לכאור' אם נותן הפרה לגוי למשכון והחלב והגיזה וכיו"ב יהי' הכל להגוי וא"כ הוי כספק זבינא והי' לנו לומר בכה"ג דיד גוי באמצע.

אבל באמת נראה דווקא אם הגוי יש לו חלק בוולדות אותה פרה שנתמשכן אצלו אז הוא דמקרי יד גוי באמצע כמבואר בש"ע סי' ש"ך סעי' ה' גבי בהמת ארנונא דקי"ל דפטורה מן הבכורה

משום דיש לשר שיעבוד עלי' ואע"ג דיוכל לסלקו ולפדותה במעות מ"מ כ' שם הרמ"א דעיקר השיעבוד הוא על הוולדות אבל אחריות שעל הגוי אינו פוטר מן הבכורה דגוף הדין שפסק בש"ע סי' ש"ך דאחריות על הנכרי אינו פוטר למד בתשובת מהרי"ו סי' קע"ד מבהמת ארנונא והסביר הסברא כמ"ש התוס' בפרק איזה נשך דף ע' ע"ב דכיון דעד עתה הי' של בעלים משום שיעבוד אינו יוצא מרשות בעלים ונהי דקי"ל בבהמת ארנונא דפוטר כבר כתבתי שכ' הטעם משום דעיקר השיעבוד על הוולדות אבל מה שלוקח לעצמו הגיזה והחלב אינו משום שהבהמה שלו אלא משום המזונות וכיו"ב לוקח החלב והגיזה ולכן נראה לפי ענ"ד באם פרה של ישראל היא ממושכן אצל נכרי אפילו אם הנכרי נהנה מהגיזה ומהחלב והם שלו מ"מ כיון שאין לו חלק בוולדות בוודאי הפרה חייבת בבכורה כן נראה לפיענ"ד.

ומטעם זה נראה ג"כ אם הוא בהיפוך דפרה היא של גוי והוא ממושכנת ביד ישראל והישראל קיבל עליו אחריות והחלב גם הגיזה הוא שלו מ"מ כיון שאין לו חלק בוולדות פטור מן הבכורה ודין זה נלמד מכח כ"ש מדין דלעיל דהא כאן הבהמה בעצמה באמת של הגוי אלא שהישראל קיבל עליו אחריות והחלב והגיזה המה שלו ובכור לא צריך יותר רק אם יד גוי באמצע וא"כ כיון שעיקר הפרה הוא של הגוי בוודאי מקרי יד גוי באמצע ויכול לסלקו לישראל בזווי ופטור מן הבכורה.

ואע"ג דמספקא לן סוף ע"ז לענין טבילת כלים אי משכונתא כזבינא דמי' נראה דזה רק מדרבנן וכמו דחייבו רבנן כלי זכוכית בטבילה מדרבנן משום דמאי לכלי מתכות דיש לו תקנה אפילו אם נשברו וה"נ אמרינן כזבינא דמאי ומספקא לן אי חייבי' מדרבנן בטבילה כן נראה לפי ענ"ד וכמ"ש המג"א בסי' תמ"א דאינו אסור אלא משום מ"ע וכן מוכרח דבשום מקום לא מצינו דמשכונתא כזבינא הן לענין רבית והן לענין לשמט בשביעית דאמרינן בגיטין דף ל"ז דווקא משום בע"ח קונה משכון מדר"י אינו משמט אבל בהלוה לו ודר בחצרו אע"ג דתפס אפי"ה משמט כמו שהביא גם המג"א ראי' לדבריו הנ"ל.

ועכשו נבוא לנידון דידי' דהיינו שהישראל קנה מיד שופטי העיר הבהמה אלא שהבטיח הישראל להגוי שאם יחזיר לו המעות יחזיר לו הפרה ובין כך ילדה הפרה ובכה"ג בוודאי הפרה קנוי' לישראל דקי"ל בחו"מ סי' קי"ד סעי' ב' דקנין בכה"ג משופטי העיר הוי קנין גמור ממש וא"כ הפרה הוא בוודאי של הישראל ואע"ג שהבטיח להגוי שאם יחזיר לו הדמים יחזיר לו את הפרה אפי' אם הי' עושה קנין עם הגוי אין במשמעות לשונו שהפרה של הגוי הוא מעתה אם יתן לו המעות אלא משמעותו מאז ואילך ותו דגם גוף התנאי הי' רק אסמכתא אם יתן לו המעות יחזיר לו הפרה וכשם דאסמכתא קי"ל דלא קניא כך א"א לאסמכתא שיבטל הקנין ונהי דקנין בעי כוונה ובלא כוונה לא קני ובדעת אחרת מקנה אותו פליגו גדולי הפוסקים בישראל לגוי והה"ד גם מגוי לישראל מ"מ כאן בוודאי הישראל כיוון לקנות עד אותו זמן שיחזיר לו הגוי המעות והוי כל הדברים מהפרה והפרה בעצמו של הישראל ובלא"ה כיון שהוא יכול לחזור בו מליתן לגוי אפילו מישראל לישראל לא חשוב קנין וחצרו של אדם קונה לו אפילו שלא מדעתו כמו שכ' המג"א בסי' תמ"א בסוף הסימן ראי' מחו"מ סוסי' ר"ג דאפילו אם אמר לו דהמשכון עומד לשקוע אפי"ה כיון שיכול לחזור לא קנה ועיי"ש במג"א והכא נמי כיון שיכול לחזור לא קנה הגוי אלא הישראל ולא מקרי יד גוי באמצע כלל וכמו שהבאתי לעיל דלא מקרי כה"ג יד גוי באמצע ולכך בוודאי חייבת בבכורה כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה שכ"ג בעזה"י חוסט א' בהעלותך תרל"ה לפ"ק החיים והשלום וכל טוב לאהובי חתני הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' יעקב פראגיר נ"י אבדק"ק אדא יע"א. מכתבך קבלתי בשבוע העבר וע"ד שאלתך לדעת חוות דעתי בענין הלכה למעשה שנשאלת מאת הנגיד הרבני המופלג בתורה מו"ה מרדכי לעוו נ"י בדין אם רשאים למכור חלק אחורים של בכור שנשחט במומו והסכמתם להתיר וכתבו איזה פלפול בזה ועיניך שפיר ראו דברי הפוסקים בענין זה ותמהת על דברי מרן בחת"ס בחיו"ד סי' ש"ג שכ' דבעינין דווקא שימכור אותו לאחר שחיטה ולא קודם שחיטה שאם ישחוט הגוי ויעשה נבלה ושוב יהא אסור בהנאה ותמהת שמדברי הפוסקים לא משמע כן שרובם מסכימים להתיר למכור אפילו חיים כמ"ש הברכ"י והרי"ט אלגזי ומהרש"ל ביש"ש פ"ד דחולין שהביא הש"ך אסור גם לאחר שחיטה ולדברי ברכ"י עדיף מחיים ואין כאן להאריך דגם היש"ש מודה ועוד הארכת.

ולפי ענ"ד החלב והגידין והדם מבואר בש"ע יורה דעה סי' ש"ו סעי' ו' דמותר למוכרו אפילו במשקל והיינו לגוים ואע"ג דלכאורה ראוי' שיהא גרע מבשר דדוקא בשר המותר לישראל י"ל דמותר להאכיל לגוי או לכלבים כמ"ש התוס' בבכורות דף ל"ג מ"מ כבר כתבו הראשונים כיון דהוא דבר דאינו עומד לאכילה בשום אפם לישראל הוא דינו כמו עור וכן הביא הרי"ט אלגזי שם בשם תוס' חיצוניות ולכאורה בחלק אחוריים דהבשר אינו אסור מצד עצמו ובמקומות שיש מומחה לנקר הוא נאכל ורק לנו שאין לנו מומחים לנקרו הוא אסור א"כ יש לעיין אם מותר למכור לגוי מיהו באמת כבר מבואר בתוס' זבחים דף ע"א ע"ב ד"ה ובטריפה .

כ' כיוצא בזה על הא דאמרינן שם בטריפה שנתערבה בקדשים דימכרו דהיינו ע"כ דימכרו לגוי כיון שנתערב בהם טריפה ואע"ג דאין פודין קדשים להאכילן לכלבים או לגוי הני מילי היכא דלא חזי מצד עצמן אבל התם דהקדשים מצד עצמן היו ראויין אלא ע"י שנתערב בהם טריפה אינו ראוי שפיר רשאים למוכרן לגוי וא"כ ה"נ החלק אחורים מצד עצמו מותר באכילה אלא מצד שנתערב בהן גידין של חלב ומבואר שם דמותר למוכרו וע"כ גם המהרש"ל מודה בכה"נ.

ולכאורה ה"ל ראי' ממשנה ההוא נגד דברי מהרש"ל שרצה . לומר דדוקא לזמן נכרי על שלחנו מותר אבל למכור לו אסור ושם מבואר דמותר למכור ובפרט שם דף ע"ד ע"ב מוקי ר' ינאי ור"ל האי טריפה ה"ד או דנתערב נפולה וס"ל הלכה צריכה בדיקה או דנתערב דרוסת הזאב בנקובת הקוץ ולכאורה הרי אנו קי"ל דטריפה אינה חי' ויש לה עוד תקנה בהמתנה י"ב חודש ולמה ימכרו כולם וספק טריפה מהני שהי' י"ב חודש וע"כ דלא חיישינן לתקלה דהרי גם בירעו עד שיסתאבו שייך תקלה וע"כ דהקדש מיבדל בדילו מיני' וא"כ יש תקנה בשהי': וע"כ.

דחדא מינייהו נקטה ואי ס"ד כמהרש"ל דיש איסור דמזלזל בחדשים אי מוכר לגוי וא"כ תקית שהי' י"ב חודש עדיף שאז לא יצטרך למכור לגוים ולמה יהיו רשאים להיות רועה אותם עד שיסתאבו ואח"כ למוכרן לגוים ואיכא חשש זלזול זהו ה"ל נראה לי ראי' גדולה נגד הרש"ל דכל פסולי המוקדשין שנפדו או בכור שהומם כיון שע"י המום או ע"י הפדיון אשתרי לישראל אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי נמי לנכרי כן נראה מלשון התוס': ובזה מובן להסביר גוף הסברא דאם היא טריפה ולא אשתרי לישראל א"כ הוא נשאר באיסורו כמו שהי' מקודם ואין מורידין אותו מקדושתו אע"ג דהשתא יצא לחולין מ"מ אין מורידין אותו ואסור בגיזה ועבודה ורק לענין אכילה הואיל ואשתרי אשתרי גם לגוי הן למכור לו והן לזמן אותו על שלחן ישראל ולכאורה בגוף הסברא ה"ל קשה מזה בזבחים דף ל"ג דס"ל לרבא שם הואיל ואדחי אדחי אמרינן הואיל

ואשתרי אשתרי לא אמרינן מ"מ יש לחלק דהתם שני דברים חלוקים משא"כ הכא ועכ"פ חלק האחוריים בודאי מוכח ממתני' דהתם דמותר למוכרו לגוי: אמנם אם יהא מותר למוכרו מחיים לכאור' הי' נראה דכיון דהותרה הותרה לאכלה ולמוכרה לישראל ה"נ אין חילוק ומותר למוכרה לגוי וכיון דהמכירה חל אפילו אם יעבוד בו הגוי ויגוז אותה אין לישראל חשש איסור משום לפני עור או כיוצא בזה דכיון שהוא של נכרי ואין הנכרי מצוה על זה וכשם שמותר למוכרו לאחר שחיטה אע"ג דאיכא חשש קצת זלזול אפי"ה אמרי' כיון דאשתרי אשתרי ה"נ אפילו אם יעבוד הגוי עמה לית לן בה כיון דהישראל אינו מוזהר אלא בלא תעבוד בבכור שורך א"כ הא היכי דמי אם הגוי עושה אותה נבלה וטריפה ג"כ אין חשש איסור לישראל דדווקא אם היא נבלה וטריפה בשעת מכירה אסור וקי"ל דאין פודין אבל כיון דבשעת מכירה הי' היתר למכור וקנאה הגוי והוא שלו ואין הישראל מצוה עליו לית לן בה מה שיעשה אח"כ הגוי עמה: והרי"ט אלגזי הקשה ע"ז למה יהא מותר למכור סתם הא אינו יכול למכור אלא מה שיש רשות לו אבל לפי ענ"ד לא קשה דהתורה אסרה עבודה וגזיזה רק לכתחילה אבל בדיעבד הוכיחו התוס' בבכורות דף כ"ה ד"ה שער דהגזיזה בדיעבד מותר וע"כ דעיקר האיסור הוא רק שהישראל מצווה לכבד את הקודש והיינו שלא יעשה בעצמו אבל אינו מצוה לשומרו שלא יבוא לידי בזיון כן נראה מלשון הפוסקים דהתירו סתם למכור אותו אפילו לגוי מחיים וכמו שהאריך ג"כ מהרי"ט אלגזי דאי אנו מצווין שלא לבוא לידי בזיון אצל גוי א"כ אפילו שחוט לא היינו רשאים למכור לגוי דשמא יחזור וימכרנו באיטלז ובמשקל ולדעת התוס' זה אסור מה"ת ולהכי לא חיישינן לזה וכן מוכח לכאור' נמי ממתני' דפ' התערובות הנ"ל דתנן סתמא ימכרו משמע דאין חילוק בין אם נמכר לישראל כגון שנתערב בקדשים שור שנעבדה בו עבירה ובין שנתערבה בהם טריפה שצריך למכור לגוי על שניהן תנן סתמא ימכרו משמע אפילו מחיים ואין צריכין לחוש שישחוט הגוי ויתנבל ע"י כן נראה מדברי הפוסקים וגם משמע מזה דלא כדברי מהרי"ט אלגזי שכ' דצריך להתנות עם הגוי שישחטנו בפניו כן הי' נ"ל ומכל.

מקום נראה לי דמרן הגאון בעל חתם סופר זצ"ל דבר גדול אמר דהנה לכאור' קשה דאיך באמת יהא רשאים למוכרו לגוי מחיים הא ילפינן בקידושין דף נ"ז ובשאר דוכתי דלא אמרה תורה שלח לתקלה וביארו האחרונים דמאי תקלה יכול להיות הרי הצודה את העוף הוא מותר לו מטעם דכל דפריש מרובא פריש וע"כ התקלה הוא משום מבטל איסור לכתחילה ומכאן הוכיח השע"מ והנוב"י דגבי יבש ביבש לכ"ע אסור לכתחילה לבטלו ומרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' כ' דיבש ביבש אסור לבטלו לכתחילה וכ' דיש ללמוד זה מקרא דאו מכור לנכרי מדכתבה התורה תקנה למכור לגוי ולא לבטל אלא ש"מ דאסור לבטל ולי לכאור' קשה על זה דאדרבה כיון דהתורה התירה למכור לגוי ניחוש שמא יחזור וימכרנה לישראל כשם דחיישינן אם שולח את העוף על פני השדה שמא יחזור ויצידנה ישראל ומ"ש דאסור שם משום אין מבטלין ואמאי לא נימא גם כאן כן: ואמרתי לישב דברי מרן זצ"ל דהרי יש דקדוק בקרא דכתיב לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי וכבר דקדקו המפורשים מאי ואכלה יעשה עמה מאי שירצה ואמרתי דהא דחיישי' שמא יחזור וימכרנה זה שייך רק ברוב טבחי ישראל אבל בלא"ה הרי אסור ליקח מגוי והנה גר תושב מותר להניח לשבת בא"י אבל הנכרי דלא קיבל עליו ז' מצות אסור להניחו לשבת בא"י והוא בא מחוץ לארץ דשם רוב טבחי נכרים מסתמא וא"כ אין חשש שישראל יקח ממנו דבלא"ה הרי כתבתי לעיל דבמכירה איכ"ל כמ"ש הכ"מ א"כ מדוייק לשון הקרא היטיב לגר אשר בשעריך דיש חשש שמא יחזור וימכור אז בעי' דווקא ואכלה היינו דצריכין לידע שיאכל

בפנינו או מכור לנכרי ואז לא בעינן ואכלה שאז אין חשש שיחזור וימכרנה לישראל ושפיר כ' מרן דמקרא הזה מוכח דאסור לבטל לכתחילה ביבש מדכתיב ואכלה.

וא"כ בנידון דידן ג"כ צריך לעיין איך רשאי למכור לנכרי דלפי המשנה הנ"ל דמיירי אפילו בבהמות הרבה דוודאי איכא חשש שמא יחזור וימכרנה לישראל הא הוי מבטל איסור לכתחילה ואפשר לישב זה עפ"י מ"ש המג"א בשם המרדכי דגבי דבר מצוה מותר לבטל משום דמצות לאו ליהנות ניתנו א"כ הה"ד בכל הקדש דאינו נהנה שום אדם ממנו ולכן אין איסור לבטל איסור לכתחילה גבי' וא"כ לכך שרי וא"כ א"ש דברי מרן ודברי מהרי"ט אלגזי הנ"ל דהתם איירי בבכור דההנאה של הבעלים ואסור לבטל ולכך אסור למכור לגוי למחרת ל"גוי אלגזי א"כ ישחטנו לפניו ומרן זצ"ל חידש דהרי מקח שנעשה באיסור אינו מועיל וא"כ אין הגוי קונה כל זמן שיש חשש שיחזור וימכרנה דהוי מקח שנעשה באיסור ואינו נגמר הקנין אלא בשעה ששחטו ואז נעשה נבלה ושוב אסור למוכרו ולכך כ' מרן שטוב שימכרנו לאחר ששחטו ישראל ועכ"פ הדרן לנידון שלנו דוודאי מותר למכור האחוריים לגוי וכן נוהגין וגם למכור אותו לגוי מחיים נראה מדברי הפוסקים דשרי אלא שמהרי"ט אלגזי צידד לומר דצריך להתנות עמו שישחטנו לפניו ומרן הגאון כ' דצריך שישחטנו ישראל ומ"ש הפוסקים דשרי למכור מחיים לגוי אין סתירה לדברי מרן דאיכ"ל דכוונתם למכור מחיים ע"מ שישחטנו לפניו וטוב לחוש לדבריהם וזה וודאי עדיף כמ"ש מרן זצ"ל והנראה לפיענ"ד כתבתי דברי חמיך וכו'.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שכ"ד בעזה"י יום ו' עש"ק פ' שלח תרל"ו לפ"ק חוסט יע"א. החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' יהודא ג"פ אב"ד ור"מ דק"ק סעמיהאל יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד בכור שנתן הבעה"ב אותו לכהן כדינו ובכית הכהן נעשה בו מום שנפגם אזנו ע"י ערל ולאחר החקירה נודע שאינו כמו שאמר הגוי שעשה כן כדי [חסר] אלא שקטן אחד אמר לו שיצרם אזנו ושאל מעלתו מאי דינו כי אחד רוצה להתירו דאין שייך קנס דהכהן לא עשה ולא כלום ומעלתו חולק עליו דמסתמא אמר הקטן זה להתירו וכיון שעושה הגוי כדי להתירו אסור לשוחטו על אותו המום ועוד שאל אם רשאי אותו הכהן ליתנו לחצרו של כהן אחר בחזקת בכור תם שיתלה פיתקא עליו שהוא בכור תם ג' אם מותר לקושרו בחבל סביב צווארו דהוי עבודה בקדשים לפי המבואר באו"ח סי' ש"ה סעי' י"ב לענין שבת וכן משמע מרמב"ם פ"א מהלכות פרה דאם קושרו במוסרה לא מקרי עול ד' לפי מאי דמבואר בש"ך בס"י ש"ו ס"ק דאסור להאכילו לכלבים אם מותר להאכיל העצמות לכלבים עכ"ל בקצרה והנה מום שנעשה ע"י אדם הן אם נעשה ע"י בעלים או ע"י אחרים אסור לכ"ע לשוחטו עליו דאע"ג דהבעלים לא עברו איסורא מ"מ אסור להערים לכך גם בחמץ קי"ל אם עבר עליו הפסח הן באונס או בשוגג אפילו לבנו קנסי' אפילו מת והוריש לבניו קנסינן ומבואר בנוב"י בח"א סי' כ' יעויי"ש וצריך להסביר מדוע בבכור לא קנסו בנו אחריו משום דשם לא שייך הערמה ולמה בחמץ קנסו בניו ובאמת במהרי"ט אלגזי רצה לומר דגם בחמץ לא קנסו בניו וצ"ע ועכ"פ דווקא בניו דהוי פנים חדשות ולא שייך הערמה אבל באדם אחר סתמא תנן במתניתן דאין שוחטין עליו ולא קאמר דהבעלים אין שוחטין וכן מוכח ממתניתן דף ל"ה שם ממעשה דתינוקת שם שלאחר שראו שגם לאחרים וכו' עשו מום אסרו וכל שנעשה כדי להתירו אפי' ע"י תינוק אסור וכו' שם הרמב"ם בפ"י המשנה משום דהוי כמו שלוחו כמו דאמרינן שם בשבת לענין שבת דגוי אפילו אם עושה

מעצמו לצורך ישראל אסור ליהנות ממנו דהוי כשלוחו וה"ה הכא וכן מבואר באו"ז הגדול בשו"ת סי' תשנ"א אות ה' המובא בד"מ ובש"ך סי' שי"ג מוכח דאמרינן דאם מוכחא מילתא דאתא להתיר אפילו לא אמר לו ישראל כלל אסור לכ"ע.

אמנם מבואר מדברי האו"ז שם וכן בהגהות מרדכי בחולין המובא בד"מ שם דאם עשה הגוי מעצמו אפילו אם נראה כעין רגלים לדבר מ"מ אינו אסור ולפי הנראה מדברי הרע"ב דלאו במתכוון להתירו תליא מלתא אלא דאם עושה כדי ליהנות ולעשות נחת רוח לבעלים דאז הוי כזכי דהוי כשליחות וכאלו אמר לו ולפי"ז נראה לי להסביר דווקא הכא דמוכחא דניחא להו להבעלים בהטלת המום וכעין הנך עובדא דמתניתן הנ"ל דעשה דבר זה הרבה פעמים ושתקו ומדשתקו ש"מ דניחא להו בכה"ג וודאי אסור אבל אם לא מוכחא מילתא ויש אפשרות דלא ניחא לי' אעפ"י שרגילות הוא דניחא לי' אבל כיון דמ"מ אפשר הוא דלא ניחא לי' וא"כ כיון דאסור לכל אדם ליגע בחפץ חברו ולשנותו בלי רשותו אפילו אם עפ"י רגילות ניחא לי' מ"מ אסור לאדם לשנות וליגע בחפץ שאינו שלו כ"ז דלא ידע בוודאי דניחא לי' ולכך אם עשה הנכרי בכה"ג מום היכא דיש רק אפשרות דלא ניחא לי' לבעלים מותר לשוחטו עליו זהו הנראה בדעת האו"ז והגהות המרדכי הנ"ל.

ולפי"ז אפשר לומר דגם הרא"ש בתשובה כלל כ' סי' כ"ב והש"ע שכ' הד"מ דלא מהני נראה לי דאיכ"ל דגם הם מודים דכבר הקשה הב"ח והטו"ז על תשובת הרא"ש הנ"ל שם ממה שאמרו בגמרא דאפילו במסלפ"ת בגוי מקרי שלא לדעתו ומותר ונראה דיש בזה ג' חילוקי דינים דאם הגוי עושה מעצמו וישראל לא רמז לו דניחא לי' אפילו אם הגוי מתכוון להתירו ע"כ הגוי אדעתו דנפשי' קעביד כדלעיל וכדמוכח ממתני' דבכורות דאפילו שאל לו הגוי מה טיבו של אותו וכו' והשיב לו מ"מ כיון שאין כאן גילוי דעת דניחא לי' ומותר ומזה הכלל אמרינן שם דמריבין דאפילו במסלפ"ת דהיינו שהישראל התחיל עם הגוי וסיפר לו דבכור זה אינו נשחט אלא במום דבזה הוי מקום לומר דלמה סיפר לו ולהוי כאלו גילה דעתו דניחא לי' ויהא אסור קמ"ל כיון דבאמת אמר רק במסלפ"ת וכדקי"ל באהע"ז סי' י"ז סעי' י"ד דבגוי שאמר במסלפ"ת מת בעלה לא אמרינן דכיון להעיד.

והכא נמי במסלפ"ת כיון שאמר דרך סיפור לא מוכח דניחא לי' וא"כ אין רשות לגוי מישראל לעשות בו מום ומה שעשה לדעתו דנפשי' עביד וזה מריבין מזה הכלל דבכה"ג נמי שרי ולכך פסקינן ביו"ד סי' שי"ג סעי' ג' דדווקא אם לא כוון הישראל לכך אז מותר משום דהוי מסלפ"ת אבל במעשה דהרא"ש דהישראל לא אמר להנכרי בדרך סיפור במסלפ"ת וא"כ כשם דגבי עדות אשה בכה"ג דמכוון להעיד ה"נ מכוון שהגוי יעשה מום ונגלה דניחא ליה וא"כ כשעושה הגוי המום עשה שפיר אדעתא דישראל ולהנאתו והוי כאמר לו ואין כאן סתירה: וזה כוונת הרא"ש וכן העתיק בש"ע דלכך אסור במעשה דהרא"ש מפני שהישראל כיון לכך והכוונה שמדבריו הי' נראה שרצונו שיעשה בו מום ובכה"ג אסור אבל אם יש מקום לתלות דליכא גילוי דעת דישראל דניחא לי' אפי' אם עשאו הגוי כדי להתירו מותר כיון דלא ידע הגוי דניחא לי' לישראל בוודאי רק אדעתו דנפשי' קא עביד עכ"פ בנידון הנ"ל שהקטן אמר לו להגוי לעשות מום בוודאי אסור לכ"ע אע"ג שהבעלים לא ציווהו על זאת כבר הוכחתי דאין חילוק בין הבעלים לאדם אחר כל שהגוי יודע דניחא לי' לישראל ועשה אדעתא דישראל הוי כשלוחו וכבר כתבתי דאם ישראל עושה המום אע"ג דהבכור של אחר הוא אסור לשחוט עליו: אמנם כ"ז כתבתי לברר הדבר

במקום הצורך אבל באמת בנידון הנ"ל אין אנו צריכין לכל זה דבלא"ה אסור לשחוט על מום הזה דהרי הבכור הוא ביד הכהן וקי"ל דהכהן נחשד על הטלת מום ואפי' הוא צדיק גמור אין מאמינים לו אלא בעדים וכ"כ הרא"ש להדיא בכלל כ' הנ"ל ובנידון הנ"ל כמדומה דלא שייך עדות שיכלו להעיד שהכהן לא צוה זה להקטן וכל מום שנעשה אצל הכהן אפי' אם נפל מעצמו צריך דווקא עדות וכל זמן דלא הוברר בעדים הרי הוא כבכור תם לענין זה: ומה ששאל אם מותר ליתן חבל בצווארו כבר כ' מרן הגאון בחת"ס בחיו"ד סי' ש"ה דאין לדמות שביתת בהמה לעבודה בקדשים בחבל ובכה"ג ודאי מותר: ולפי מ"ש למעלה מובן ג"כ תשובה על מה ששאל אם רשאי ליתן הבכור לכהן אחר דאין זה שאלה דהאי בכור בחזקת בכור תם ורשאי ליתן לכל מי שירצה רק שהשני ג"כ ישמרנו כדין בכור ואסור לשוחטו עד שיפול בו מום אחר כדין ועיי' בחת"ס בחיו"ד סי' ש"ב שעיקר מה שחשדו לכהן הוא משום שגידולו וטיפולו מרובה וא"כ גם אם יהא רשאי ליתנו לאחר הרי יהי' לו רווח טובא שניצל עי"ז מן הטיפול והגידול ועדיין יש לחוש שיעשה בו מום עבור רווח זה.

ומה ששאל עוד אם רשאי להאכיל העצמות הרכים בוודאי שרי כמו שהעיר ג"כ בהגהות מרדכי בחולין פ' כיסוי הדם לענין חלב כיון דלא חזי לישראל לאכלו הוי דינו כעור וכן הביא הריטב"א בשם תוספת חיצונית וכן מבואר מלשון הש"ע סי' ש"ו סעי' ו' דמותר למכור החלב והגידים אפי' במשקל ומסתמא היינו לנכרים וכן בכל חלק האחוריים ובמקום אחר הארכתי (עיי' בס' שלפני זה) ואין כאן מקומו והנראה לפי ענ"ד כתבתי: ומה שהקשה על לשון הרשב"א שהביא הב"י בטור יו"ד בס' קל"ב הא אי משיכה בגוי אינו קונה בוודאי מעות קינות וא"כ פשיטא דקנה המעות מיד ומותר להוציאן ומאי קשי' לי' לרשב"א זהו לא קשה מידי עיי' תוס' ב"מ דף מ"ג ד"ה מאי ארי' וכו' שפלפלו בזה אי גם במקום דמעות אינו קונות אי רשאים להוציאם ועיי' בחו"מ סי' ר"ט סעי' ו' דפוסק על שער שבשוק דאין קונה אלא למי שפרע ואפי' לר"י דמעות קונה ועיי"ש בנתיבות דאפי' הדבר ברשותו אלא שאין מוכר לו דבר ידוע ויכול ליתן לו יין אחר או חטים אחרים ג"כ לא קנה אלא לענין מי שפרע וא"כ שפיר מושכחת לה אפי' למ"ד דבגוי מעות קונות דלא קנה בכה"ג המעות משום דלא קנה החפץ ואפי' מי שפרע לא שייך גבי' ולכך שפיר הכריח הרשב"א לאוקמי' בגוונא ההוא ואחתום בברכה וכו': הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שכ"ה בעזה"י"ת יום ה' לסדר נשא שנת תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג בתורה מוה' אליעזר אב"ד דק"ק האנשוויץ יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד בכור שהטיל נכרי בו מום ע"פ מה שאמרה לו נכרי' אחרת שאם יטילו בו מום יהא מותר לשחוט וכ' מעלתו נ"י שיש סברא לומר שלא כווננו להתיר משום שעשו בו ב' מומין באוזן ובאלי' וביו"ד בס' שי"ג קיי"ל דאם לא נתכוון הגוי להתיר מותרין לשחוט עליו וכ' מעלתו נ"י שיש לחוש שאם לא נתירו שיבוא לידי בזיון שהגויים יהרגוהו ויאכלוהו עכ"ל בקצרה הנה לכאורה הי' מקום לצדד לפי מ"ש הרא"ש בב"מ דף צ' דאע"ג דאיבעי' דלא איפשטה הוא אי אמירה לגוי שבות בשאר איסורים וא"כ הוי ספיקא בדרבנן והי' לן לומר ספק דרבנן לקולא ואפי"ה אין לומר לגוי להטיל מום בבכור משום דאיכא בזיון קדשים וא"כ הי' אפשר לומר היכא דאם לא יטילו בו מום עי"ז יהי' בזיון קדשים ולא יועיל כלל במה שאין מטילין בו מום שוב איכ"ל האיבעי' לקולא מיהו זה אינו דאפי' אם הי' מקום לחשש זה מ"מ אין ספק מוציא מידי וודאי דבמטיל בו מום בוודאי איכא בזיון ואם לא יטילו הוי רק ספק אולי יהי' בזיון ובלא"ה גוף הסברא שיבוא לידי בזיון אינו מובן כלל דממנ"פ דהרי הדין שכופין את הכהן שיטול

הבכור ויגדלנו כמבואר ביו"ד סי' ש"ו ובתשובת מרן בעל חת"ס בחיו"ד בתשובה ש"ב ואם הבעלים פשעו הבעלים הם מחוייבין לגדלו וליתן אותו לשומר או לרועה ואם הבעלים פשעו ואינם עושים כפי הדין רק מניחין אותו הפקר וכי משום שהם עושין שלא כדין נתיר להם דבר שאסור מצד הדין וכן לא יעשה.

ולכאורה הי' נ"ל דאפשר לומר דאם גוי א' אמר לגוי אחר להטיל בו מום אפשר דמותר אם הגוי הראשון לא אמר לשני של מי הוא הבכור ועשה הגוי השני אדעת' דאמירת הגוי הא' והרי איכא איבע' אי גם בשאר איסורין אמירה לגוי אסור כמו בשבת ובשבת עצמו הביא בתשובת חו"י בסי' נ"ג פלפול בזה אי בשבת אסור לומר לגוי שיאמר לגוי אחר ובספר תוספת שבת בכללים בסי' רמ"ג כ' דמידי ספיקא לא נפקא וא"כ הי' מקום להתיר בבכור בכה"ג: מיהו גם היתר זה אינו לפי מ"ש הרא"ש שם דיש לאסור משום בזיון קדשים וא"כ גם בכה"ג איכ"ל דאסור עוד צדדתי אני במקום אחר די"ל דלענין בכור אמירה לגוי מה"ת אסור כיון דילפינין מקרא דהגרמה אסור מה"ת דאסור לגרום לו מום ואיכ"ל דע"י גוי נחשב ג"כ גרמא וא"כ אפ' אמירה לאמור לגוי אחר ג"כ אסור ובלא"ה בנידון דידן נהי דגוי אחר אמר לו שיועיל מ"מ לא צוה אותו וגם נראה שהוא ידע של מי הוא.

ועתה נבוא לעיקר הדין דמסתמא כל גוי שעושה מום בבכור עפ"י הרוב הוא עושה כדי להתיר ורק בדרך רחוק הוא שיעשה משום שחוק או שצריך הקזה וכיו"ב ודברים אלו הם רק על ההזדמן ודרך המיעוט ומ"ש מעלתו דבנידון דידן לא כוון להתיר זה אינו מובן איך י"ל דע"י שעשה ב' מומין נימא דלא כיון להתיר אדרבה מזה נראה שאמר אולי לא יהא סגי באחד ע"כ עשה גם השני: אלא שלפי הנראה מדברי הפוסקים יש בזה ב' שיטות מדברי רש"י בבכורות דף ל"ה נראה מבואר דס"ל כל שעשה הגוי המום כדי להתיר הוי כשלוחו של ישראל והוי כאלו נעשה ע"י ישראל ואסור וכעין דאמרינן בשבת דגם הנעשה ע"י גוי אסור לישראל ליהנות ממנו אמנם לפי שטת זו קשה טובא לשון מתניתין שם זה הכלל כל שנעשה שלא לדעתו של ישראל מותר לדעת ישראל אסור.

וגם הביא הגהות מרדכי ראי' מלשון הש"ס שם דקאמר דכל ממילא שרי והנראה לי מדבריה' דהכלל הוא בזה כמ"ש הר"ע ברטנורא דאם דעת הגוי לעשות נחת רוח לישראל אז מקרי לדעתו וזה א"א שיעשה כן על דעת ישראל ממש דאולי לא ניחא לי' להישראל ומי רשאי לצרום אוזן או לשבר רגל או לחתוך באלי' של בהמות חברו מבלי דעת בעל הבהמה ואי אפשר זה אא"כ הישראל גילה דעתו שיכול הגוי להבין מדבריו דניחא לי' ואז אם עושה הגוי המום מסתמא עושה לעשות נחת רוח לישראל וא"כ הוי כשלוחו ואסור להנות ממנו כמו דאמרינן באו"ח בסי' רע"ו בדין נכרי שהדליק נר בשביל ישראל ואסור כל בר ישראל להנות ממנו הן מי שנעשה לצרכו והן לאחר.

והיינו דאמרינן במתניתין כל שלא לדעתו ופירשו בגמ' אפ' אם ישראל מסיח לפי תומו שאין לבכור ההוא היתר כי אם ע"י מום אפ"ה אין כאן גילוי דעת כיון שהוא מסלפ"ת עפ"י מעשה וחובר דברים וכמו דקי"ל באהע"ז סי' קי"ז לענין עדות אשה ובכה"ג לא מקרי מכוון לעדות דיש לתלות שרק דרך סיפור אמר וא"כ ה"נ לא הי' רשות לגוי להטיל מום כיון שבעל הבהמה הסיח רק לפ"ת ואם הי' הישראל רוצה לתבוע את הגוי בערכאות הי' יכול לנצחו כמזיק וע"כ דהנכרי רק אדעת' דנפשי' עביד וזהו הנקרא במתניתין שלא לדעתו: אבל אם הישראל מסיח לפניו שלא

לפי תומו א"כ נראה שהישראל גילה דעתו בזה לפני הגוי דניחא לי' שיעשו בו מום ובכה"ג מקרי שלוחו ואסור לשום אדם מישראל ליהנות מן הבכור ע"י מום זה זהו דעת הגהות מרדכי בסוף חולין וזה דעת האו"ז המובא בד"מ.

והד"מ כ' דגם תשובת הרא"ש איכ"ל דס"ל כן. ובזה מובן דגם בש"ע ביו"ד סי' שי"ג ס"ג שהביא שם תשובת הרא"ש ג"כ איכ"ל דס"ל כן.

ודווקא אם גילה הישראל דעתו דניחא לי' אסור ולכך קרי לי' להמטיל המום משרתת היינו שעושה רצונו של אדם מקרי משרתת והא דכ' שם בסעיף ב' מעשה דקסדור אם כיון להתירו וכו' אסור איכ"ל ג"כ דאין הכוונה דאם הגוי נתכוין להתיר אסור מדלא נקט אבל אם כיון להיתר ונקט בלשון כינוי בו' להתירו לרמז בו שעושה להתיר לצורך בעליו והגוי יודע דניחא להו לבעלים ורק אז אסור דגם שם במעשה דקסדור ע"י שתיקה ששתקו לו במום ראשון שעשו לבכור השתיקה הי' גילוי דעת דניחא להו לבעלים ולכך אסרו אח"כ.

ועכ"פ לפי מ"ש הד"מ דגם תשובת הרא"ש איכ"ל דס"ל כהגהות מרדכי בוודאי י"ל דגם השו"ע סובר כן ולכך שינה לשון הרא"ש בסעי' ג' ונקט משרתת ועכ"פ כיון דיש ב' דיעות בזה והרמ"א כ' שם דהיכא דהוי ספיקא שרי וא"כ ה"ה בספיקא דפלוגתא דרבכתא דיש ג"כ להתיר. וא"כ בנידון הנ"ל אם לאחר חקירה ודרישה יתוודע שבאמת בלי גילוי דעת הבעלים עשה הגוי המום כי צריך דרישה וחקירה על זה כי הדבר תימה שיעשה הגוי מום בלי גילוי דעת הישראל ואם הבעלים הם כהנים קיי"ל דחשודים להטיל בו מום ואינם נאמנים כמבואר גם בתשובת הרא"ש שהוא ורק אם אין הבעלים כהנים ויתוודע ע"י דרישה וחקירה שלא נעשה המום בגילוי דעת של הישראל דאין חילוק אם גרמו הבעלים או ישראל אחר א"כ צריך ג"כ לדעת שלא נעשה המום ע"י גילוי דעת של ישראל אחר ובכה"ג נראה לפי ענ"ד דיש להתיר ע"י שלשה אם יראו שהוא מום גמור ששוחטין עליו גם בזה"ז כדאיתא שם ביו"ד ומה שנראה לפי ענ"ד כתבתי ואחתום בברכה וכו'.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שכ"ו החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי התורני והרבני המופלג מוה' מאיר גוטמאן נ"י במארמארש סיגעטה יע"א: מכתבו קבלתי ואם אמנם שאין אני מכיר אותו ואין אני יודע לתארו ואין דרכי להשיב להאיש אשר אין אני מכיר אותו ובפרט שבקהלתו רב לכם הרב הגאון הגדול המפורסם מוה' יקותיאל יהודא טייטלבוים נ"י ויוכל לשאול ממנו אפי"ה כיון שממכתבו נראה שיש בזה לאפרושי מאיסורא ע"כ אני כותב לו תשובה על אשר שאל ע"ד העושה עיסה מחטים ומעורב בתוכו גם קמח שנקרא טענגר"י מעה"ל אם חייב בחלה או לא דבש"ע יו"ד בטו"ז סי' שכ"ד מבואר דווקא אורז וחטים משום דגריר ואפי' להטור שכ' שגם שאר מיני דגן עם אורז אפשר איכ"ל משום דגריר וקצת נשים אופין על דרך זה עכ"ל הנה מבואר ברא"ש סוף הלכות חלה דאין צריכין לטעם דגריר אלא כיון שנותן הדגן טעם קיי"ל דטע"כ והיינו לדעת ר"ת דס"ל בעלמא לענין איסור דהיתר נהפך לאיסור א"כ ה"נ ולדעת ר"ח בתוס' חולין דף צ"ט בעינין דווקא שיהי' כזית בכדי אכ"פ ואז אמרינן דהיתר נהפך להיות איסור א"כ אם הקמח של מין הדגן הוא חלק הששית להרמב"ם ולדעת שאר פוסקים חלק שמינית דאז אמרי' היתר נהפך לאיסור דפרס ארבע בצים וזה נראה כוונת הטור דסתם ונהי דמדברי הטור ביו"ד סי' צ"ח משמע דס"ל כר' חיים בתוס' חולין הנ"ל מ"מ הכא חייש לחומרא דכל מקום שיש טעם אזלינן בתר טעם והיתר נהפך לאיסור וחייב בחלה ובאמת דברי הב"י בסי' צ"ח קשים

דמשמע מיני' דבזה גם ר"ת סובר כר"ח הנ"ל ומדברי הרא"ש הנ"ל בהלכות חלה לא משמע כן כמובן.

אמנם הרמב"ם לשיטתו בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות פסק דאם אין כזית בכא"פ אין מלקין אותו אלא מכות מרדות אבל בכזית בכדי אכ"פ אז טעם כעיקר דאורייתא אבל צריך לאכול כל הכזית בכדי אכ"פ וא"כ גבי חלה אם אין בדגן שיעור לחייב בחלה מצד הדגן לחודא אין כאן חיוב כיון דהיתר לא נהפך ואפי"ה פסק הרמב"ם בפ"ו מבכורים אם עשו עיסה מחטים ואורז חייב בחלה וע"כ הטעם משום דגריר כדעת הירושלמי וטעמו.

אלא דקשה לי על זה דהרי ש"ס דידן בזבחים דף ע"ח ילפינן מהאי מתניתין דעושה עיסה מחטים ואורז דחייב משום דטע"כ דאורייתא וכבר הקשה כעין זה הרמב"ן בהלכות ביכורים ותל' דאם טע"כ לאו דאורייתא ונתבטל הטעם בוודאי אינו יכול לגרור וא"כ הרמב"ם דפוסק דבאם אין כזית בכדי א"פ הוי רק טע"כ דרבנן וא"כ בוודאי ג"כ אינו גורר ואיך סתם הרמב"ם ופסק דאפי' בלא הוי כזית בכדי א"פ כמ"ש הה"מ בהדיא בפ"ו מה' מצה דין ה' מ"מ יוצא ידי חובת מצה.

הא לא הוי טע"כ לדידי' ולא הוי ג"כ גורר ואמאי יוצא י"ח מצה ואמאי חייב בחלה בשאין בו כזית בכא"פ וצ"ע. ונראה דיש להביא מכאן ראי' להמנחת כהן המובא בפמ"ג האו"ח בפתיחה כוללת להלכות פסח דגם דעת הרמב"ם דאם אין שם כזית בכדי א"פ אסור מה"ת ורק דאין לוקין עליו משום דהוי כמו ח"ש ודעת הראב"ד הוא שטה רביעית שכ' בפ"ו מה' ביכורים דהא דאמרין במתניתין העושה עיסה מחטים ואורז ויש בה טעם חטים דחייב בחלה דווקא אם יש שיעור חלה מן הדגן דהיינו מ"ג בצים וחומש ובאמת דברי הראב"ד קשים להבין דהביא ראי' מהירושלמי דפסק דהלכה כרשב"ג דס"ל כן אבל קשה ממנ"פ דע"כ ס"ל כהירושלמי דגריר וכיון דגריר למה לי שיעור מדגן לחודא הא זה עצמו נתחמץ ונעשה לחם ומכש"כ לפי מ"ש הראב"ד עצמו בהשגות בפ"ו ממצה דעיסה מחטים ואורז אם יש בו כזית בכא"פ יאכל פרס כולו אז יוצא ידי חובתו ואי אמרי' דגורר למה צריך לאכול כל הפרס.

ומזה נראה לי דהראב"ד ס"ל דלהירושלמי הא דגריר היינו דווקא לבסוף אבל בתחילה אינו גורר ולא בכל אופנים גורר ולכן אם יש שיעור דחייב בחלה בוודאי איכא חזקה דנשאר בחיובו ולכך בעי' דווקא שיהי' שם בוודאי שיעור חלה ולכך גבי מצה בעי' שיאכל כל הפרס ואז באמת לא צריך טעם דגריר ועדיין דברי הראב"ד צ"ע ויותר הי' נראה לי לומר דס"ל כהרמב"ן דס"ל בהלכות חלה דדווקא אם טע"כ דאורייתא שייך גרירה וס"ל כהרשב"א המובא בב"י ביו"ד סי' צ"ח ומספקא לי' ולהחמיר פסק טע"כ דאורייתא וממילא גם הגרירה הוא ספק ולכך בעינן אתחזק בחיוב חלה אבל מהא דפסק בפ"ו ממצה דביש כזית בכא"פ יוצא י"ח דווקא אם אוכל כל הפרס ואי סובר הטעם הזה הא יש כזית בכא"פ ולפי מאי דס"ל דטכ"ע דאורייתא א"כ למה צריך לאכול כל הפרס ואלא ע"כ דהראב"ד מספקא לי' אי פסקינן כהירושלמי דהטעם הוא משום גרירה או כש"ס דידן בזבחים דף ע"ח דהטעם הוא משום טע"כ והראב"ד סובר דבפחות מכא"פ טע"כ דרבנן וממילא אינו גורר ואם יש כזית בכא"פ טע"כ דאורייתא וגורר לדעת הרמב"ן אבל הרי אפשר דהש"ס בזבחים פליג על הירושלמי ולא ס"ל גריר ואי לא גריר אפילו אוכל כבא"פ הרשות מבטל המצוה כן נראה לי מיהו עדיין קשה הא אפילו בלא אתחזק הא ספק טבל הוי דשיל"מ ואפילו בדרבנן ספיקא להחמיר ונהי דבירושלמי איכ"ל דלא ס"ל כן דרב אשי בביצה דף ד' הוא חידש דבר זה ובזה מיושבים דברי הרמב"ם דלא קשה עליו מהא דפסק בירושלמי

דהלכה כרשב"ג מ"מ על הראב"ד קשה וצ"ל דהראב"ד מפרש דברי הרמב"ם דמחייב בחלה בוודאי וצריך לברך עלה ומטעם ספק אין לברך ולכך כ' דווקאביש שם בוודאי שיעור חלה מדגן.

ועכ"פ לענין חלה מצינו ד' שיטות א' להראב"ד אפילו בחטים ואורז דלהירושלמי גריר חד בחברי' אפי"ה אינו חייב בוודאי בחלה אא"כ יש בו מדגן לבד שיעור חלה ב' שיטת הרמב"ם בחטים ואורז ויש לו טעם חטים משמע אפילו א' בששים חייב בחלה אם נותן טעם ג' דעת הרא"ש והטור אפילו שאר מיני דגן לא מבעי' אם יש ממין דגן כזית בכדי אכ"פ דחייב אלא מדנקט סתם משמע אפילו ליכא כזית בכא"פ ונראה דהיינו מצד ספק לחומרא ונוטל חלה בלא ברכה אבל הא דפסק באו"ח בסי' תנ"ג דהעושה עיסה מאורז מעורב בשאר מינים ואפילו האורז הוא רוב אם יש בו טעם דגן יוצא בו וחייב בחלה זה בוודאי דבר תימה דמלשונו משמע אפילו הי' שם רק כזית וקשה ממנ"פ אי הטעם משום דס"ל כר"ת דלעולם היתר נהפך לאיסור א"כ למה נקט אורז דווקא ואי הטעם משום דגריר א"כ הא איתא בירושלמי דדווקא חטים גרור ולחד מ"ד גם שעורים אבל לא שאר מיני דגן וצ"ע דהרי ברא"ש לא הכריע וגם בטור יו"ד סי' צ"ח משמע דס"ל כשיטה הד' ושיטה ד' הוא שיטת רבינו חיים דדווקא בכזבא"פ אמרינן היתר נהפך לאיסור.

ועכשיו נבוא לנידון דידן לענין קמח מחטים תיגרמא היינו קיקירי"ץ מעה"ל הנה מרן בעל חת"ס בתשובה נ' לאו"ח כ' דנראה לו קרוב דנהי דטירשקע"ר וויי"ץ הנקרא קיקירי"ץ אינו מחמץ ואיננו אוסר אם נמצא בתבשיל בפסח כמ"ש החק יעקב מ"מ נראה דהוא כמו מין אורז ושייך בו גרירה דנהי דהסכים לברך עליו על הפת ותבשיל שנעשה ממנו שהכל נה"ב מ"מ ראוי שלא יאכלו ממנו רק בתוך הסעודה וא"כ כיון דהוא ספק מין אורז וא"כ כל שנותן ממנו ומערבו עם קמח חטים בוודאי חייב בחלה כל זמן שיש בו טעם דגן דהיינו א' בס' וצריכין להפריש ממנו חלה עכ"פ בלא ברכה.

ואם עירבו בתוך שאר מיני קמחים של שאר ה' מיני דגים ג"כ הדין לא מבעי' אם הוא חלק הששית או השמינית דהוי כזית בכדי אכ"פ דפוסק הטור דחייב בחלה ובאו"ח סי' ר"ח סעי' ט' פסק דאפילו במינים שאינם אורז דיש בו חשש גרירה אפי"ה אם יש שם כבא"פ צריך לברך המוציא וברהמ"ז ומשמע דסתם כדעת ר"ח דלעיל דס"ל דבכזבא"פ היתר נהפך לאיסור אבל אם אין שם כבא"פ וע"כ דס"ל דטע"כ בכה"ג דאורייתא ולכך מברך המוציא אבל אין ההיתר נהפך להיות איסור ולכך לענין ברהמ"ז דצריך כזית א"י לברך ברהמ"ז דאינו מצטרף לכזית ביתר מכדי אכ"פ אבל ברכה ראשונה כיון דהדין דעל פחות מכזית נמי מברך המוציא לזאת שפיר צריך לברך המוציא ומה שפסק שם דלאחריו מברך ברכה מעין שלשה כבר הקשה המג"א וביאר שם עיי"ש ועכ"פ נראה מסתימ' המחבר שם דאם יש כבא"פ נהפך הכל ללחם וכשיטת ר"ח ז"ל וא"כ גם לענין חיוב חלה בכה"ג אפילו אינו גורר בוודאי חייב בחלה.

ועכ"פ בטירקש"ע וויי"ץ היינו טענגר"ע מעהל דיש בו חשש דהוי כאורז כמ"ש מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל בוודאי אפילו אם עירב בהן רק מעט מקמח חטים צריך לפרוש הימנו חלה ואם עירב באותו קמח משאר ה' מינים כבא"פ נמי בוודאי חייב בחלה ופחות מכזית בכא"פ נוטל חלה מספק ונוטל בלא ברכה ובס' ברכ"י סי' שכ"ד הביא בשם ס' דברי אמת שהאריך בזה ואינו בידי לעיין בו ועכ"פ בכל אופנים הנ"ל צריך להפריש חלה רק בהרבה אופנים הדין דנוטל בלא ברכה והנראה לפי ענ"ד כתבתי דברי הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה שכ"ז החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסים מוה' אברהם יצחק וויינבערגיר נ' אבדק"ק קליין ווארדיין יע"א על.

מה שהעיר כבוד מעלתו נ' על דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחלק ששי בסי' ח"י לענין חלה שאם ערבו פרי האדמה שקורין ער"ד עפפע"ל עם קמח לעשות מהם פת ויש בו שיעור חלה דאי אפשר ליקח החלה מן אותו עיסה כמו דקי"ל ביו"ד סי' שכ"ד בשאור של עכו"ם בעיסה דאין בילה כו' יעוי"ש ונתקשה מעלתו נ' כי הנסיון יעיד על זה כי מבלי קמח א"א לעשות עיסה כלל ע"י פרי האדמה לחוד ובכל שהוא סגי וצ"ע עכ"ל ולדעת כוונת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל עפ"י מאי דס"ל להרא"ש והטור ביו"ד סוסי' שכ"ט דאם לש העיסה במי פירות אינו חיבור דדווקא שאר משקין מחברין ולא נתחייב בחלה וכן פסק באו"ח סי' תס"ב שאין ללוש במי פירות אלא פחות משיעור מיהו אם הי' המשקין האחרים מעורבים עם ז' משקין מהני וא"כ אם עירב ערדעפפע"ל עם קמח כמ"ש מרן בכה"ג אין בילה וא"כ הקמח שנבלל שנתחבר רק ע"י הערדעפפעל אינו חיבור דלא עדיף משאר משקין ואפשר דעוד גרע גרועי' מיני' דכ"ע מודים דאינו חיבור וא"כ נהי דבתוך ערדעפפעל יש ג"כ קמח מ"מ אפילו אם יש בו כשיעור חלה אפי"ה כיון דאין לו חיבור הוא פטור ואם מפריש מיני' חלה לשאר העיסה הוי מן הפטור על החיוב לכך שפיר כתב מרן זצ"ל הגאון דהעושה עיסה מקמח ומערד עפיל צריך להפריש חלה עלי' ממקום אחר כנ"ל ואחתום בברכה וכו' הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שכ"ח בעזהי"ת חוסט יום ד' לסדר נח תרל"ח לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג בתורה וביראה כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א. מה שהעיר מעלתו על דברי הש"ס בקידושין דף ו' דאמר רבא בתחילה בכ"מ מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ובפדה"ב לא מהני ולבסוף מסיק דגם בפדיון ובתרומה מועיל אלא שאסור לעשות כן ומעלתו נ"י תמה כיון דאין לו בתרומה רק טובת הנאה איך יוכל ליתן ע"מ להחזיר ואם לא החזיר אח"כ הרי לא קיום המצוה להוי כמי שחטף מצוה מחברו דצריך לשלם על שביטל חברו ממצוה אא"כ נימא לחלק דדווקא בחטף מצוה מחברו ועשאה הוא אז חייב לשלם עכ"ל בקצרה הנה באמת לרבא דס"ל בנדרים פ"ה דטובת הנאה ממון קשה מיהו כבר כ' האחרונים דבב"מ דף י"א משמע דרבא ס"ל דטובת הנאה אינה ממון ועיין בש"ך בח"מ סי' ש"ן ובאמת לא שייך זה כלל לנידון שלנו דאפילו למ"ד טוה"נ אינו ממון אסור לכל אדם לחטוף מבעלים דהנאה ההוא זיכה התורה להבעלים והוא מצוה שלהם והוא לכל הפחות כחצי שיעור וכחצי פרוטה וכעין שכ' ההמ"ג בפ"ח ממאכלו' אסורות דהנאה הוי כח"ש ואסור מן התורה אלא שאין לוקין ויש לדון בזה דהא לא שייך חזי לאיצטרופי ואין כאן מקומו.

אבל הנאת טובת הנאה בוודאי לא גרע משאר הנאה אלא דכיון דההנאה ההוא בא מעלמא שאחרים מחזיקים לו טובה א"כ הוי כדבר שאין בו ממש וקי"ל בחו"מ סוסי' רע"ו דלא שייך בי' ירושה ומתנה אבל הגוזלו ממנו נראה פשוט דהוי כגוזל ח"ש ויעויין בקצה"ח שם סי' רע"ו דלהש"ך גם אם אחר החזיק בה אסור ליקח ממנו הטובת הנאה והשל"ה פליג ע"ז עיי"ש וטעם הש"ך אפשר משום דהוי ספיקא דדינא אי טובת הנאה ממון ויוכל המחזיק לומר קים לי או דמדרבנן אפילו בהנאה יש קנין כמו דאמרינן בהפקר דבראי' בעלמא קנו (ושם בקצה"ח הביא דעת השל"ה דאינו יכול להקנות הטובת הנאה לאחר נראה דס"ל דגם פחות משו"פ אינו יכול להקנות כנראה מדברי רש"י בסוכה דף כ"ח ע"ב ד"ה כל האזרח וכו' ישבו בסוכות וכו' דלא

מטי' שו"פ לכל חד ומזה דייק המנחת חינוך דפחות משו"פ אינו כממון ואני אמרתי במקו"א דרק להקנות אינו יכול דנהי דהוא שלו מ' דחזי לאיצטרופי כדאיתא בגיטין דף כ' מ"מ הוי כאין גופו ממון דא"א להקנותו).

ועכ"פ כיון דיש לבעלים טובת הנאה ובתורה כתיב רק נתינה ונתינה ע"מ להחזיר שמה נתינה יוכל להתנות עבור טובת הנאה להחזיר לו התרומה או דמי התרומה ואין הדמים האלו שמחזיר לו דמי התרומה אלא הנאה הבאה מעלמא לו וכמו דאיתא בירושלמי דאיסורי הנאה אם החליף וקיבל דמים אין אלו דמיהם וה"נ אין דמי התרומה שמחזיר דמיהם של תרומה אלא דמי טובת הנאה.

ומסוגיא.

ההוא באמת קרוב יותר סוגית הרא"ש וסייעתו דצריך המחזיר ליתן במתנה והיא כמתנה חדשה נותן להנותן וכדקי"ל במג"א תרנ"ח ובחו"מ סי' רמ"א ושם האריך בזה בקצה"ח וכש"ס בקידושין דף ו' מפלפל רק אי נתינה ע"מ להחזיר חשיב נתינה וא"כ קיימו הבעלים בנתינה זו המצוה ואם המקבל לא החזיר הוי כגוזל חצי פרוטה ואין בו מצות השבה ואפי"ה לא נתבטל הנתינה לגמרי לפי מאי שהסכימו האחרונים וכ"כ מרן הגאון בתשובה ובחידושו למס' סוכה דף מ"ב בסוגיא דמתנה ע"מ להחזיר דאם מוחל הנותן התנאי מהני וא"צ להחזיר וממילא קיים מצות נתינה ובידו של הנותן לקיים המצוה ולא חטף הכהן שאינו מחזיר לו את מצות הנתינה ממנו וא"כ לא קשה קושית מעלתו נ"י דלא דמי לחוטף מצוה ובאמת גם סברת מעלתו נ"י א"ש וגם אידך קו' דהא אין לו בה אלא טוה"נ לא קשה דהחזרה אינו אלא לקיים התנאי ואין דמי התרומה אלא דמי הטובת הנאה וכבא ממקום אחר כן נראה לפיענ"ד ומה שהעיר מעלתו עוד דקנין דרבנן יהא כיאוש כבר כתבתי דיאוש הוי רק סילוק והזוכה אין דעתו לקנותו מן ההפקר ומן הסילוק אלא מכח קנין וקנין בעי' כוונה ולכך הוי רק קנין דרבנן ותליא בפלוגתא אי קנין דרבנן מועיל לדאורייתא וגם י"ל כמ"ש התוספת ב"ב דף קל"ח דרק אדעתי' דידי' אפקרי' וכדאמרי' גבי ארי' בב"ק דף קי"ו ה"נ רק אדעתי' דקנין דרבנן נתיאשו הבעלים ולא כדי שיטלו הזוכה מן ההפקר כן נראה לפי ענ"ד ואחתום וכו' ידידו ורבו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאוועתשובה שכ"ט בעזה"י חוסט ה' פ' תרומה תרל"ח פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלא ומופלג בתורה ובירא' כש"ת מוה' עמרם בלוהם נ"י אבדק"ק ה' מאדע יע"א. מכתבו קבלתי ומה שהעיר מעלתו במכתבו ע"ד התוס' בע"ז דף ט"ו פ"ב בד"ה מי דמי וכו' שכ' תדע דהא לא אמרי' מכירה וכו' ובוודאי כוונתם לא קאי על שבת דהא בשבת אין אדם מצווה על שביתת שדהו וכדמוכח מסוגיא דקבלנות וע"כ דקאי רק על שביעית וע"כ תמה מעלתו הלוא שביעית אינו נוהג רק בארץ כמבוא' כרמב"ם בפ"ד מהלכות שמטה עיי"ש ובא"י בלא"ה מכירה אסורה מה"ת משום חניית קרקע משום דמפקע לה מידי מעשרות ועוד האריך מעלתו נ"י בוודאי דברי מעלתו אמת דגר תושב מושכחת שפיר אבל קשה להעמיד זה בתוס' שהרי כבר כ' הרמב"ם בפ"י מהלכות שמטה ויובל דין ט' דגר תושב אינו נוהג רק בזמן שיובל נוהג ולדעת רש"י בגיטין דף ל"ו בבית שני לא ה' יובל נוהג והפשוט שהתוס' כווננו על מאי דאמרי' לקמן בע"ז שם דף כ' דבשדות איכא משום ל"ת ומשום דמפקע ממעשרות ולא הזכירו בשום מקום משום דמפקע משביעית ובגוף הדבר נראה לי דתליא בפלוגתא בב"מ דף צ' בתוס' ד"ה .

אבל הכא וכו' ובמהרש"ל שם ובתוס' שלפני זה שהביאו חרוש בו וכו' ובשמ"ק הקשה מאי חידוש והא בא"י מיירי ומ"ד אין קנ"ו אסור וא"כ רבותא טובא וצ"ע ועיי"ש דמבואר מדבריו דבשביעי' אפילו מעשה ע"י נכרי וכותי אסור יעוי"ש דבעינן ושבתה הארץ דתליא בשביתת הארץ וא"כ אם העכו"ם קונה ממנו למ"ד אין קנין לעכו"ם להפקיע וכו' א"כ עדיין נשאר השדה להישראל ואם העכו"ם עובד שם הישראל מצווה עליו מכ"ש אם רק שכרו ממנו כן נרא' לפיענ"ד ובאמת גם עיקר אזהרת שביעית אם ישראל עושה כמ"ש שש שנים תזרע שדך וגוף הדין צ"ע לפי שיטת רש"י בגיטין דף ל"ו הנ"ל דגם בב"ש לא ה' היובל נוהג ושמיתת הארץ היתה רק מדרבנן א"כ מאי פריך בע"ז דף ט"ו ע"ב מהלל על ר"ה דזבין פרה משום דאימור לשוחטה זבנה ומינא תימרא ומדייק משביעית ומביא שם רא' עיי"ש ומאי הביא רא' משם הא שביעית הוי רק מדרבנן וצ"ע ואחתום וכו' ידידו הדוש"ת.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ש"ל שנית בענין הנ"ל בעזה"י עש"ק ויקהל תרל"ח לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב הגדול המופלג בתורה מוה' עמרם בלוהם נ"י אבדק"ק ה' מאדע יע"א.

מכתבו הגיעני ע"נ ומעלתו האריך בחריפות ובקיאות להשיג עלי על מ"ש בכוונת דברי התוס' בע"ז דף ט"ו ד"ה מ"ד וכו' ואף שאין דרכי להשיב על פלפולים ומכ"ש עתה שאני חלוש רק כיון שמעלתו ביקש במכתבו להשיבו תשובה שנית לזאת הנני להשיבו על מכתבו בקיצור נמרץ הנה מעלתו נ"י התאמץ להביא רא' דכוונת התוס' הנ"ל הוא בגר תושב ואפשר שהוא כן בגוי שאינו עע"ז כמ"ש מעלתו נ"י ויעויין במהרש"א דנראה מדבריו דמפרש כמ"ש ואין נפ"מ לדינא בזה ולא באתי רק להעיר בדין שכתבתי בשם מהרש"ל דבשביעי' אפילו ע"י עכו"ם הוא אסור ומעלתו הקשה דל"ל דברי המהרש"ל הלוא הוא מבואר בע"ז דף ט"ו ע"ב דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעי' ובאמת משם אין רא' דלא מבעי' לפי התוס' דס"ל דלא משום לפ"ע פריך וא"כ מוכח רק אדם מצווה על שדהו הוא בעצמו אבל לא ע"י שלווחו דשם שייך המצוה ושבתה הארץ דלא כתיב ושבתה שדהו וכו' דאפילו על שדה חברו האדם מצווה על שביתתה וגם לפרש"י אינו מוכח משו' דבר ישראל מחוייב ורק הבעלי' שמדעתם עשו והם השכירו לו וכל שהוא נעשה מדעתם האיסור גדול טפי כיון שנעשה האיסור ע"י ממונו כשם דבניזקים קיי"ל דאם הזיק ממונו ממון חברו חייבין הבעלים לשלם משא"כ אם נעשה ההיזק ממילא ע"י גרמתו וה"נ בעבירה אם נעשית העבירה ע"י ממונו העבירה יותר גדולה כנ"ל בכוונת רש"י: אבל אם העבירה נעשית ע"י עכו"ם ועכו"ם אדעת' דנפשי' עביד ואעפ"כ יעברו הבעלים זהו דבר חדש ולא מצאתי מפורש כן רק ברש"ל ובאמת בס' מנחת חינוך מצוה קי"ב הביא כן מע"ז דף ט"ו דע"י מעשה הגוי הישראל עובר מן התורה אך לפי ענ"ד אינו מוכרח משם וכו"ל.

ואני מסופק אי נימא דע"י עכו"ם נמי הישראל עובר מה"ת אע"ג דלא הוי רק גרם בעלמא ואפשר דעוד גרע מגרה משום דעכו"ם אדעתא דנפשי' קא עביד א"כ הא דאמרינן בשבת דף י"ח דע"ש פוסקין מים לגינה והגינה שותה ממנו כל השבת אי זה דווקא בשבת כיון דהמצות שביתה רק על האדם אמרינן כן משא"כ כאן בשביעית דהצווי הוא דהארץ תשבות והמצוה הוא על הארץ ואפילו ע"י עכו"ם אסור וכ"ש שאסור לישראל שהארץ תשבתה ומשקה הוא אב מלאכה כדאיתא במ"ק דף ג' ע"ב.

ובאמת לפי"ז היא קשיא לי א"כ חרישה דאסור מצד מוסיף מחול על הקודש כדילפינין מבחריש דחרישה של ערב שביעית אסור והטעם כמבואר ריש שביעית דחרישה ההוא אינה מועלת עוד לשנה הששית רק לשנה השביעית וזה לכאורה מדינא אסור כיון דהתורה צוותה ושבתה הארץ וכו' וא"כ מאי פריך בר"ה דף ט' דלמה לי ועיניתם ללמד על תוספת עינוי ודשבת ויו"ט ת"ל מחריש וקציר ולהנ"ל מנ"ל למילוף משם דלמא שביעית שאני דהציווי של ושבתה הארץ הוא על הארץ ואפילו אם נעשה ע"י גרמא והאדם שובת אסור וכנ"ל נהי דעל הוספה שלאחריו דילפינן מבקציר שפיר נוכל למילף הוספה על שבת ויו"ט משם אבל על הוספה מתחילה א"א ללמוד משם וצ"ע קצת ועכ"פ הדין וודאי אמת דשביעית הציווי על הארץ ולדעת מהרש"ל הנ"ל אפילו ע"י עכו"ם וכבר כ' דמתוס' ושמ"ק לא משמע כן שם בב"מ.

ולכאורה לפי הנ"ל בתוס' שביעית דבא הציווי רק על האדם כמ"ש בחריש ובקציר תשבות דייקא אפשר לומר דהארץ אינה מצווה על שביתה וכן נראה האמת רק דמ"מ הטעם משום שביתת הארץ דהחרישה דמעיקרא מועיל שלא תשבות הארץ בשביעית עצמה וא"כ זהו חד עם הציווי של ושבתה הארץ ולכך מנו אותם המוני מצוות לחד עשה עם ושבתה רק דלכאורה זה אינו מוכרח לפי האמת דיש לן לימוד אחר על הוספה דצריכין בכל הדברים להוסיף מחול על הקודש מיהו התוס' במ"ק דף ג' ע"ב בד"ה יכול ילקה וכו' כ' התוס' דשביעית מתחלת קודם שנת שביעית וא"כ הוא כשביעית והכל אחת התוספת עם גוף השביעית ומה שפלפל מעלתו נ"י על קושיתי דשביעית בזה"ז לדעת רש"י דרבנן ומאי ראי' מייתי על שביתת בהמתו דהיא דאוריית' ות"י דגם המכירה לעכו"ם הוא דרבנן לדעת ר"י מביא בח"ל דליכא דאוריית' אין ראי' לבשר עוף וכו' וה"נ זה היא קושיתי ול"ד לרש"י גיטין דף ל"ו דאין יוכל נוהג אלא גם לדעת יתר הפוסקים שמצינו דסוברי' כן דבבית שני היא שביעית נוהג רק מדרבנן ובחינוך מצוה צ"ד פסק ג"כ כן וברמב"ם פ"א מתרומה בסופו שכ' דתרומה בזה"ז דרבנן וביאר הכ"מ כיון דכתיב תבאו דווקא ביאת כלכם משמע ובצל"ח ברכות בסוגיא דצלף האריך בזה וברמב"ם פ"ד משמטה דנראה שהוא מדאורייתא כבר האריכו המפורשים בזה זה היא כוונתי ואסיים בברכה המשולשת וכו': הק' משה שיק מברעזאווע תשובה של"א שיל"ת יערגין יום ד' כ"ח שבט תר"ה לפ"ק.

למי כל חמדה והמעלה היקר והגדולה. להם נאווה תהילה להרב הגדול המפורסם צדיק ונשגב הנגיד והגביר המהולל והמפואר בפי כל כש"ת מוה' צבי הירש לעהרין נ"י ויזרח ולאחוזת מרעהו הרב הגדול הקצין והגביר המהולל מאוד מוה' אליהו אברהם פרינטץ נ"י יצו ה' אליכם ועליכם ברכה החיים והשלום מעתה ועד עולם אמן: הן כל יקר ראתה עיני ואור על פני יחלוף בראותי מכתב קודש מעולפת ספירים מאת כבוד מעלתכם הרמה יצ"ו מתעוררת קנאה קנאת ה' צבאות תעשה זאת והייתי בין השמחה והתוגה נאנח בשברון מתנים על פרצת דורינו הנאצות והגידופים אשר רבו למעלה ראש מאת פריצי עמינו ואגיל ואשמח כי עוד השאיר ה' לנו שארית בארץ קדושים ונגידים פותחין פתח לבוא להסתופף בצלם לשלוח ולהריץ דברינו אליהם אשר עד כה היו טמונים ביבינו והם ישמיעו בחוץ קולם ע"י הדפסת דברינו לחלקם ביעקב.

ועתה שאו ידיכם קודש ומלאו ידכם לה' ולהדפיס את דברי הרבנים הקוראים אחרי הפריצים הקראים כאשר בשרתם בקהל רב וה' יהי עמכם לרדוף אחרי התועים ולהשיגם ולשלול שלל

וגם אני מזומן ועומד בכל עת לכתת ולשבר מלתעות האווילים הללו עד מקום שידי מגעת וה' יתן ברכה לכם יראו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות וישמע קול התור בארצינו בב"א.

דברי הכותב הדוש"ת הק' משה שיק מברעזאווע עבד לעבדי ה' פה ק"ק יערגין סמוך לק"ק פרעשבורג יע"א. קול הקורא ויקרא משה אל כל ישראל המחזיקים בתורה ובמצוות דת יקותיאל המפוזרים בארבע כנפות הארצות האל מהם חכמי מדע גדולים וגאונים כאוכל ואיתיאל.

מהם גבירים רוזנים ונגידים אפרתים וכל איש ישראל שלום עליכם ועל אהליכם ה' עליכם וחיו חיי עד חזקו ונתחזק בעד עמינו ותורתינו תורה שבכתב ותורה שבעל פהכי אחדים המה חיינו ואורך ימינו קומו משחו מגן כי עמנו אל. חגרו חרבכם על ירך החלש יאמר גבור אני על דבר אמת וצדק ללחום מלחמות אל מגדול עוז שם ה' בו נרוץ ונשגב כי לא יטוש ה' את עמו כי הוא קרוב וגואל: שמועה שמענו ותרגז בטנינו חיל ורעדה במתנינו מעדו קרסולינו ודמוע ידמעו עינינו הוי ואבוי על אשר כך עלתה בימינו בגדה יהודה וגם תועבה נעשתה בקרבינו יצאו אנשים שונים ויתאספו בשנה העבר בחודש יוני"י בעיר ברוינשוויי"ג וקראו בשמותם עלי אדמות בשם אסיפת רבנים ממדינת אשכנ"ז ויבוא גם השטן בתוכם ויקראו בקול גדול מסה ומריבה על תורת ה' שבכתב ושבעל פה.

פערו פיהם לבלי חוק שמו בשמים פיהם בדברים העומדים ברומו של עולם במצות ה' הרבו דברי שוא ומדוחים בשומרי מצוה ילעיבו ובביאת משיח יכזיבו. ירהבו נעריהם בזקנינו ואבותינו וחכמינו בעלי הקבלה והמסורת בעלי התלמוד הגדול והנורא וקולם כנחש ילך.

החציפו והעיזו פניהם אל קדושינו אנשי כנה"ג מאה ועשרים זקנים העומדים לנס מהם נביאים חגי זכרי' ומלאכי דניאל וחמו"ע נחמי' עזרא ועוד הרבה כמ"ש בהקדמת הרמב"ם לסדר זרעים ואחרים כלם חכמים גדולים החרש ומסגר מבינים בתורה ובכל חכמה ובכל מדע ובכל הלשונות כל רז מהם לא נעלם עיין ברמב"ם בהלכות סנהדרין הגדילו לעשות אך טוב לישראל בתקנותיהם ותפילו' וברכות הנה גם לאלה לא נשאו פנים ושמו בהם תיפלה שלחו אצבע וחקקו און לעשות שמות בארץ לנתק את מוסרתינו ולהשליך עבותינו מה' ומתורתנו ומשיחינו יושב בשמים ישחק עליהם הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים אם חכמים הם חכמים הם להרע ולהיטיב לא ידעו ולו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריהם כי תוודע בקהל ישראל חרפתם ולחרפה ולדיראון יהיו שמותם ודבר אלקינו תורה שבכתב ושבע"פ יקומו לעולם על במותם ועתה שמע ישראל והאזינה עם אלקי יעקב הלוא אוון מילין תבחן ממי יצאו דברי תוהו הנדפסים בשם (פראטיקא"ל דע"ר עירסטער ר"אבינער פ"א רזאמלונג) ומי אביהם האבות מזיקין הם ותולדותיהם כמוהם ולזאת החיוב להשמיע במחנה העברים בקול בכל מקומות מושבותיהם לידע ולהודיע ולהוודע שהאנשים התועים המדפיסים הנ"ל לא רבנים אלא קראים לובשים אדרת רבנים למען כחש ולעשות מעשה נחש מהם לא הגיעו להוראה ולשם רבנים ובין לילה ויום נעשו רבנים בלילה שכב ואיננו ובבקר פקח עינו והנהו רב ורבו ואם יתנו לו ס"ת שבע"פ ויאמרו לו קרא נא יהי' לו כל דבריהם כספר החתום ומהם כבר נתפרסמו בדבריהם בחיבוריהם בדברי מינות ואפיקורסת ועתה כלם יחד כתבו בחרט אנש שאין להם חלק בתורת דת ישראל הנמסרת איש מפי איש עד משה רבינו עה"ש והכופר בתורה שבע"פ אפיקורס הוא כי דבר ה' בזה כדאיתא ר"פ חלק ופסקו כן הרמב"ם שכל הכופר בקבלה והמה דברי הגמרא וכ"ש החולק עליהם ומתיר מה שאסרו הוא אפיקורס כמבואר ברמב"ם בהלכות תשובה פרק ג' דין ח' וריש פ"ג מממרים ואפיקור' דינו

אמור ברמב"ם פ"ד משחיטה דין י"ו שאין לו נאמנות בדין ואיסורין והוראה וביאר יותר הרמב"ם בפ"י המשנה פ"ק דחולין במשנה דהשוחט במגל יד וכו' יעוי"ש דכגוים גמורים הם חשובים לענין נאמנות וא"כ ידוע להוי לכוון כל בני ישראל כי אסור לאכול מהוראות האנשים התועים הנ"ל ספריהן ספרי קוסמין וספרי אפקורסים ומצוה לשורפן למען יסוף זכרם מן הארץ כמבואר ברמב"ם פ"ו מיסוה"ת דין ח' ואסור לשמוע מהם תורה ללמוד כמבואר במ"ק דף י"ז דכתיב תורה יבקשו מפיהו כו' כי מלאך כו' וכן פסק הרמב"ם וטוש"ע בהלכות ת"ת ועתה מה להם פה בישראל להזות במי ערמה וקרבתם טמא מראים תומה ותוכם מרמה אם לבם חלק מה' ותורתו ילכו להר גריזים לכתיים ולקראים במושבתם שם יקראו להם יענו ויאמרו הננו ועלינו תבוא ברכת בוראינו וישפות שלום לנו ולתורתינו וד' אלקים הוא יודע וישראל הוא ידע כי לא לאדם דרכו ומה' מצעדי גבר ומעשיו ומשפטיו כוננו לא לנו ישראל לא לנו ליתן דת וחקים או לשנות ח"ו חקים ומשפטים כי המשפט לאלקים הוא אלקי הרוחות לכל בשר הוא יודע משקל לרוח ונפש במה יקל ובמה יכבד מה טובה ומה אושרה ואנחנו מי יודע רוח בני אדם ומה חוקי' ומשפטיה ורק תורת ה' תמימה משיבת נפש ולזאת ה' הטוב ברוב טובו כרת עמנו ברית בחורב לשמור ולעשות ככל מצוותיו וחקותיו ולשמוע בקולו ורק בזה אפשר לנו להיות עם סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש ובערבות מואב השביע ה' אותנו באלות ובשבועה וזירז והוכיח אותנו עפ"י עבדיו הנביאים על מצותיו וחקותיו ואחרון הנביאים סיים זכרו תורת משה אשר צויתי אתכם בחורב ולא על תורה שבכתב בלבד ה' הברית והאלות והשבועה כי עפ"י הדברים האלה כרת את הברית על תורה שבע"פ כמו שאמרו רז"ל בגיטין דף ס' כי א"א לתורה שבכתב שתביא לידי אושר הנפש כי אם ע"י תורה שבע"פ כמו שהאריך הכוזרי במאמר ג' מפרק ל"ד עד סופו כי האדם ודעתו נוטה אחר תאוותו וגם האדם משתנה מיום ליום מה שהיום ירחק מחר יקרבו ועד יום מותו משתנה ומתחכם ומתי יאושר בארץ במעשיו ועד"ז אמר שלמה המלך עה"ש במשלי י"ט שמע עצה מוסר (דהיינו המסורת והקבלה) למען תחכם באחריתך ומתי אתה תעשה לביתך ולכך קשר והזהיר ה' אותנו לעשות רק עפ"י הקבלה ואך עפ"י הדברים הנאמרים מן המקום הוא הבהמ"ק ואפי' סייגים ותקנות ומנהגים ראה ה' כי יצר לב האדם רע וקשר אותם במוסרות וצוה ואמר לא תסור מן הדברים אשר יגידו לך מן המקום ההוא יעו"ש כל הפרשה וכמו שביאר הרמב"ם בפ"א ופ"ב מממרים ובהקדמתו הנפלאה לסדר זרעים שם האריך וביאר את כל הצריך לזה ואין צורך לנו להאריך.

כי כבר הוא ערוך. בפי ברוך: לא את אבותינו בלבד כרת ה' את הברית הזאת אלא עם כל הדורות עד עולם כמה שנאמר כי אם את אשר ישנו פה ואשר איננו פה וגם כל הדורות הם באלה ובשבועה על תורה שבכתב ותורה שבע"פ ועל התקנות ועל הסייגים כמו שלמדו חכז"ל בשבועות דף ל"ט ומקרא מלא נאמר במגילת אסתר קאפיט"ל ט' קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים אליהם וכו' וזכרם לא יסוף וכו' ולא יעבור כתיב וכו' מבואר דקבלת האבות מתקיימת על הבנים שאחריהם אע"ג דקבלת יחיד לא תעבור אל הבנים קבלת ציבור ורבים שאני כי כך צוה בוראינו וגילה לנו במתן תורתנו כי ראה מראשית אחרית דורות כדורינו.

כי יקימו לפרוץ ולטובתינו גדר בעדינו לחייב הבנים בקבלת האבות כי זה טוב לנו ולנפשיותנו להיות מושבעים לעשות הטוב וכבר הרבה הריב"ש בתשובה סי' שצ"ט עוד ראיות תלמידות מכריעות זה והאי דאמר הכתוב ובאת אל השופט אשר יהי' בימים ההם וכו' לא ח"ו שיהא רשות להשופט להרוס ולאבד מה שתיקנו וקיימו וקבלו הראשונים אלא כדמסיים קרא ועשית עפ"י

הדבר אשר ירוך מן המקום ההוא והכוונה אם יהי' הספק והפלפול בסברא היוצאת מן השרשים והעקרים אשר מציון יצאו ומהר ה' יבוא ומהראשוני' נמסרו אז אין לדיין אלא מה שעניו רואות לא להרוס ולשבר בזדון את אשר כבר עשהו ואדרבה אנו מחוייבין לכבד את אבותינו ואת רבותינו גם לאחר מותם ובכלל היראה והכבוד שלא לסתור דבריהם ואז יבנו חורבת עולם מוסדי דור ודור עבדים אנחנו עבדי ה' הוא עשנו ולא אנחנו הן יקטלני לו איחל כי נשא אותנו על כנפי נשרים בהוציאו אותנו ממצרי' והביא אותנו אל ארץ טובה ואף גם בהיותנו בארץ העמים בעבדותינו לא עזבנו אלקינו ויט עלינו חסד בכל מקומות מושבת ישראל תחת מלכי חסד ורחמים ה' ירום הודם וינשא מלכותם כאשר אנו דורשים בשלומם כמצווה עלינו וחסדי ה' נזכיר ומצותיו נשמור כאשר צוה עלינו לא נטה ימין ושמאל כעבדא קמי' מרי' ובזאת נבטח וניחל כי כאשר הי' עם אבותינו כן לא יעזבנו ויהי' עמנו ויצילינו משיני הדורסי' ומזימה תינצור עלינו ומקדשי רבינא ורב אשי בם נבוא לראות את פני ה' ועליהם נמסור נפשינו ורוחינו: ואחרי כל הבא והאמור למעלה עד כה מבואר לעין הקורא כי מחוייבי' אנו לאשר ולקיים את כל התורה הן המפורש והן המקובל וכמו כן התקנות והמנהגים והסייגים עפ"י השרשי' המקובלי' לנו והמבוארים ברמב"ם בפ"ב ממרים ובטור וש"ע סי' רי"ד ביו"ד ובכל עת שהלכו אבותינו בדרכים הנ"ל היו מצליחים והיו לנש לעיני העמים ומעת הודחו הלך וחסור רבתה המהומה וחסרנו את כל טוב וממילא בטלין ומבוטלין דברי האנשים התועים הנזכרים הן מה שאמרו בכלל והן מה שאמרו בפרט להתיר לקחת בת עמי הארצות שקר ענו והוא איסור דאורייתא ולוקין עלי' כמבואר במס' ע"ז דף ל"ז וברמב"ם פי"ב מאיסורי ביאה וטוש"ע והנביא מלאכי הוכיח וקילל את עושה אלה ואמר וצוח בגדה יהודה כי חילל יהודא קודש וכו' יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב ובניהם לא להם המה כי גוים המה כאמם עד יתגיירו ואפקורותא יתירה עשו וגילו פנים בתורה שלא כהלכה התירו המדינית לעיני ישראל בדברי מחזה שוא ומדוחים ולא יעמוד פינחס ויפלל: וכאשר הוא בזה הפרט כן הוא בכל כלליהן ופרטיהן הן מה שהסכימו מאז או אם עוד יוסיפו בני עולה לא תקראו קשר לכל אשר יאמרו אלו קשר כתוב בישעי' ח' ואמרו חכז"ל בסנהדרין דף כ"ו קשר רשעים אינו מן המנין וכל מה שהסכימו ועשו או שיעשו האסיפה מהקראים הנ"ל או חלף כיוצא בהם הוא בטל ומבוטל ואת כולם ישא רוח ואפי' וכו' ואפילו ב"ד הגדול אם טעו אסור לעשות כדבריהם כמבואר ברמב"ם בפ"י"ב משגגות והעושה רשע הוא בעונו ימית ואנחנו את נפשינו הצלנו ואל ישיאו אתכם לאמור כי מטה יד הדת נפלה ואין לה תקומה כי אם בתמורה והקלה.

בני אם יפתוך חטאים אל תאבה להם מנע רגליך מנתיבתם את מוראו לא תעריצו ולא תיראו כי יפול לא יוטל ושבע יפול צדיק וקם ומאי דלא הוי הוי נתן לנו התורה ודת אמת מה דהוי לא כ"ש ועל זה אמרו במליצותיהם בכל יום ויום בתקול יצאת מהר חורב וכו' שאם אז ה' אמר ויהי כ"ש עתה ולכך אוי להם מעלבונה של תורה וכבר הבטיח לנו יוצרינו כי לא ימיש ספר תורה מפינו וזרעינו עד עת ישיבו ישראל לגבולם כנאמר ושבת עד זה ה' וכו' וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ז דין ה': ונכון עלינו ד' הגדול והנורא כי ימלא דברו הטוב אשר העיד ובישר לנו ע"י כל נביאיו ובתורתו כתוב לאמר אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך וכו' ונאמר הרנינו גוים עמו ובישעי' י"א נאמר ונשא נס וכו' ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות וכו' וכן הנביאים מלאים מזה ואסירי התקוה עוד ישיבו לביצרון ואנחנו ע נעלוזה ונגילה בישועתו אנא ה' יתמו חטאים מן הארץ ועולתם תקפוץ פיה להפנות אליך כל רשעי ארץ והתועים ילמדו בינה ויעשו

אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם דברי הכותב בפיק ברכים ורפיות ידים ומצפה לרחמי שמים: הק' משה שיק מברעזאווע עבד לעבדי ה' ק"ק יערגין סמוך לק"ק פ"ב יע"א: תשובה של"ב בעזהי"ת חוסט יום ג' י' למב"י תרל"ז לפ"ק.

מכתבו קבלתי בשבוע העבר ושם בא לספר במעלות ויחוס הרב וגם מאת הרב קבלתי אגרת ערוכה וארוכה ושניהם לד"א נתכוננו שנראה ממכתבים שהרב הלשין עליו לפני שלא כדין ועי"ז מוחי את הרב במכתבי והאמת עד לעצמו שהרב לא הלשין אצלי ואני לא גניתי את כבוד הרב אלא שהדברים הנשמעים מאת קהל עדתו של הרב כ' שהם דברים מגונים והיותר תימה בעיני שהרב שלהם כ' לי במכתבו שיתאמץ בכל עוז לתקן תקנותיהם שיהא הכל נעשה עפ"י חוקי הש"ע ודת תוה"ק וזה תימה וכי זה שיעשקו את זכויות של כל הכת שנשאר ארטהדאקסען והסכימו לחזק עניני המיוסדי' דישראל להתחבר עם חברא שומרי הדת היתכן שע"ז יפסדו זכות המקוה ושאר עניני הקהל מה שאבות אבותיהם מסתמא עזרו מממונם לזה וסייעו בכל מאי דאפשר ויעויין במג"א סוסי' קנ"ד שאם קהלה אחת חלקו גם הדברים שיש להם בשותפות צריכין לחלק יעיי"ש כמה חילוקי דינים ויעויין בדברי מרן הגאון זצ"ל בחחו"מ סי' מ"ב שכ' שם אופן החלוקה: ואיך אפשר שציבור שקבלו עליהם לעשות כפי חוקי הש"ע יטלו בזרוע זכויות של הכת שנפרדו מהם והי' להם להושיב ב"ד על זה והדין יקוב את ההר וכ"ש שבאמת הכת של הארטהדאקסין לא נפרדו מהם אלא נשארו על מקומם וגם עכשיו הם ארטהדאקסין כמו שהיו מעיקרא אלא כדי להחזיק הארטהדאקסין שלא לבוא חדשים לפרוץ בגבולי התורה מנהגי אבותינו לזה נתחברו עם החברא שומרי הדת והכת שנגדם כיון שאינם רוצים בשם ארטהדאקסען ממילא הם בשם נפלאגען מכוונים והם שפירשו עצמם מהכת שהחזיקו ומחזיקים עוד היום במנהגי אבותינו.

אמנם אפילו לפי שיטתם איך אפשר שיעשו בני ישראל עולה כזו בעיוה"כ לפסול המקוה שהי' ממי גשמים למען אשר היהודים המחזיקים עוד בתורת ה' בחוקי הש"ע שנוהגים כפי המנהג הראוי' וכשר לטבול בעיוה"כ ובכדי שלא יכלו לקיים זאת פסלו המקוה אפילו שכת שכנגדם עשו להם רעה וכי לא ידעו מקרא מלא דכתיב לא תקום ולא תטור ועברו ע"ז בעיוה"כ ואיך אפשר להם לישא פנים לשני בוראינו להתפלל לפניו ואיך אפשר להם שיבטלו קהל אחר מפני שאינם רוצים להיות עמהם באגודה אחת לבטל אותם ממצוה גדולה שהחזיקו בה ישראל והרמב"ם בהלכות תשובה מנה כ"ד דברים שאין תשובה מועלת עליהם ואחת מהם המונע את חברו מלעשות מצוה ועוד רעה גדולה מזו עשו שהנשים שבאו מהגליל ההוא בשאר ימות השנה לטבול טבילה של מצוה לא הניחו אותם והוכרחו לשוב לביתם בלא טבילה ואנו לא שמענו כזאת אלא מהיוונים בימי חשמונאים שביטלו הטבילה מנשים והקב"ה עשה להם נס ואיך לא יכאב לבב אנוש אם אנו שומעים כזאת מזרע יהודים.

ובפרט לפי מ"ש הרב נ"י שקבלו עליהם והתחייבו עצמם לעשות הכל כפי דיני הש"ע וא"כ המה מוציאים לעז על השו"ע כאלו ח"ו הש"ע מצוה לעשות דברים זרים ורעים כאלה ועל כל הדברים האלו כתבתי כי אין לחשוד את הרב בזה כי מסתמא אין בידו למחות ואין שומע לו וח"ו לא גניתי אותו ולא את הרב אבל עדתו וקהל שלו הם מגנים אותו ע"י מעשיהם המגונים שמביאים אותו אצל מקצת אנשים לידי חשד ואומרים עליו כי הוא מסכים לכל אלה ובלא"ה איך לא ירעד ולא יפחד הרב נ"י מדברי שלמה המלך עה"ש שאמר מושל מקשיב עד"ש וכו' ומצד אלו הדברים

תמהני גם על מעלתי נ"י על מכתבו שכ' לי שהרי אני לא החלטתי הדברים אלא אמרתי אם נעשה כה וכה דבר זה מכוער וראוי לרחק מריב ומחלוקת רעה כזה ולפימ"ש הרב נ"י עצמו נראה שכל הנ"ל אמת וברור ותשובה זו היא ג"כ מכתב תשובה על מכתב הרב וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן: ובאמת בלא"ה תמה אני על מעלתו וכי לא שמע מאת אביו הגאון המנוח זצ"ל מעלות וחיוב להחזיק ולאמץ חברה שומרי הדת ולולא כי עשה ה' חסד נסים ונפלאות להקים החברה ההוא וע"י השתדלותם הרחבי ה' לנו כי לולא זאת ח"ו היו מתגברים כת הקאגרעסלער ואז חלילה ה' מתפשט המינות ח"ו ונשתכחה ח"ו תורה מישראל וכיון שהפליא ה' לעשות על ידיהם נסים ונפלאות ורק הם בעזרתו ית"ש הם מוסדי התורה והאמונה ומחוייבים אנו לאשר ולחזק ידיהם בכל מאי דאפשר ומי שאינו רוצה להתחבר עמהם עי"ז מתרפא כח החבורא שומרי הדת והוא כמסייע ידי עוברי עבירה וראוי להיות נפרד מהם וכ"ש שלא להתחבר עמהם אלה דברי החותם למען האמת והצדק וכו'.

ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה של"ג בעזה"י ד' לסדר פנחס תרל"ח לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להנגיד המפורסם התורני המופלא כש"ת מוה' יאקב לעווער נ"י בק"ק טאפאלטשון יע"א. מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד השטאטוסקווא שא"א להביאם להיות משומרי הדת ע"י הקאנשטיטואירונג אלא בקישוי גדול ובמחלוקת האם מחוייבים לעמוד בפרץ ולכנוס בעובי הקורה בעבור זה והנה הראשונות ישמעוני זה ערך לעשרים שנה או יותר השתדלו והתאמצו אנשי קהל פעסטה אצל השרים ושרי המלוכה יר"ה שיהא להם הממשלה הן בעניני הלימוד והן בשאר ענינים על כל יושבי אונגארין וזיבענברגין וכאשר נודעו הדברים ליראי ה' ולחושבי תורתו היו עומדים נגדיהם בכל מאי דאפשר כי נודע מעמד הלימוד וחינוך הנערים אשר בפעסטה אשר אפילו תפילין אינם מניחין ואינם יודעין מה הם תפילין וכ"ש בשאר מצות ואם על חיי בניהם אינם חסים מכ"ש אם חלילה יהי' בידם הממשלה וההנהגה על כל דרכי הלימוד של יושבי אונגארין והשולען והלימוד יהי' כפי רצונם והנהגתם בוודאי ח"ו ה' התורה והיראה נשכחת מבנינו וזרפינו כמו שהוא בפעסט: ואני אמרתי לפרש מ"ש חכז"ל והובא ברש"י בחומש בפ' תולדת למה מסר יעקב אבינו נפשו על הבכורה לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי לזה והדבר צריך ביאור הרי אז לא ה' ביהמ"ק ולא ה' עבודה ואמרתי דהנה הבני אדם העומדים בראש הם הבכורים כמאמר הכתוב ואני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ וגם הרמב"ן ביאר שם בחומש דקודם מ"ת דאז לא ה' הדין בכור נוטל פי שנים מ"מ ה' לו מעלה שהוא ה' המושל על כל זרע אביו ומשפחתם והנה ענין עבודת ה' והלימוד הכל תלוי בהמנהיג ומושל שאם המנהיג והמושל הוא איש רע מעללים כל הענינים שתחת ידיו הם עומדים בחזקת סכנה ועל דרך רע המה וזה כוונת הגמרא שלכך מסר יעקב את נפשו על הבכורה שאם תשאר הבכורה ביד עשו אז ממילא הוא יהי' המנהיג והמושל וכל האנשים אשר תחת ממשלתו יהיו כמוהו וזהו כוונת הגמרא שהביא רש"י דלכך מסר יעקב נפשו על הבכורה היינו על הגדולה היינו משום דראה דכל דרכי בני המשפחה והנהגתם תלוי בכור והיינו כנ"ל דאף קודם מ"ת היו הבכורים שבהמשפחה הראשים והמנהיגים וא"כ אין רשע זה כדאי לזה.

וכן הוא בכל עת ועת ובכל קהלה וקהלה במקום שהראשים הם טובים ויישרים הכל נמשך אחריהם על דרך הטוב אבל אם ח"ו הראשים והמנהיגים אינם טובים אז כל הדרכים הטובים והלימוד והיראה והאמונה הכל הוא בסכנה וכ"ש אם ח"ו המושלים של כל הארץ הם רעים וכמו שנאמר מלכה ושריה בגוים אין תורה.

ולזאת מאז התאמצו כל ישראל מאוד וכל הקהילות הקדושות לעשות את כל אשר הי' לאל ידם לעמוד נגד אנשי פעסט להפר עצתם ולקלקל מחשבתם הרעה שלא יהא ח"ו המינו' והאפיקורסת ושכחת התורה מתפשט בכל מדינות אונגארין. אמנם בשנת תרכ"ט כמעט כסדום היינו וח"ו כמעט הצליח מעשה שטן שלולא חסדי ה' ונפלאותיו היינו נופלים ברשתם אשר טמנו לנו וע"י נסים ונפלאות נפרדו מהם יראי ה' וחושבי תורתו ונעשו כקהל בפני עצמם וד' ית"ש הי' עמנו בעזרתנו שקודם המכה העמיד הרפואה שקודם אסיפת הקאנגרעס נתנו לנו שרי המלוכה והמלך יר"ה רשות להקים לנו חברא שומרי הדת ולולא שהסכימו שרי המלוכה והמלך יר"ה קודם הקאנגרעס על חברת שומרי הדת לפי הנראה בדרך הטבע לא הי' אפשר בשום אופן להעמיד את החברא ההוא אבל כיון שכבר הי' החברא שומרי הדת בפי שרי המלוכה נתחברנו יחד בחברה ההוא לעמוד נגד אנשי פעסטה המינים והאפקורסים עד שבנסים ונפלאות בחסדי ה' גם שרי הלאנדטאג קיימו וקבלו שהנעאלאגען הם כעס בפ"ע ואין להם חלק ונחלה בתוךבני ישראל הארטהדאקסין השומרים התורה כפי אשר היא מורשה לנו מדור לדור הרבה מאות ואלפים שנה.

ומאז ועד עתה אנו כשתי מחנות והקאנגרעסלער בכל עת עומדים על המשמר לחלוק עלינו ולמסור אותנו בכמה מסירות וכל חפצם ורצונם להפוך הקערה על פיה אבל היראים שומרי הדת וסייעתם הם העומדים נגדם להעמיד את האמת על מכונו וח"ו לולא השומרי הדת וסייעתם הלוחמים מלחמות ה' אז ח"ו כבר הי' עולה בידם שיתפשטו דרכיהם הרעה ודרכי בניהם בתוך קהלות ישראל הכשרים וזה לעומת זה עשה ה' בכל הענינים וכן הוא ת"ל ג"כ בענין הזה וכן צריך להיות שיהיו עומדים על המשמרת וצריך ללחום מלחמו' ה' ואז אנו בטוחים ומובטחים כי ה' יהי' בעזרתנו וכמו שאמרו חכז"ל כל הבא לטהר מסייעין אותו אבל ההתחלה צריך להיות ע"י בני אדם כנאמר פתחו לי וכו' כפתחו של מחט ואני אפתח לכם ארובות השמים.

אבל השטאטוסקווא אפילו הם חדושים וטהורים אין אני יודע האיך הם יוצאין י"ח שהם יושבים בבתייהם ובמשכנותיהם ולא איכפת להו כלל במה שרואים ביום שבות זרים חיל ה' ואיך הם אינם יראים מאמירת דבורה הנביאה שאמרה וקיללה את האנשים אשר לא באו לעזרת ה' בגיבורים כנאמר שם אורו מרוז וכו' ואמרו חכז"ל דגברא רבה הווה וכו' לכן בעיני יפלא על הקהלות הכשרות האיך הם יושבי' בין המשפתים לשמוע מה נעשה בין הקאנגרעסלער ובין שרידי עם ה' שומרי הדת ועוד מטעם אחר הרי אין אדם יודע ובטוח מה יולד יום ואע"ג דהאיזנא המה כשרים ויראי ה' בראש עדתם מ"מ כבר אמר מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל לפרש מאי שארז"ל במס' אבות איזה חכם הרואה את הנולד ודקדק מרן זצ"ל דלמה נקט הרואה את הנולד הרי תיבת נולד לפי מאי דמסיק בנדריים גבי הנודר מן הנולדי' גם שכבר נולדו משמע ות' דאם אדם מפחיד וירא מדבר שלא הי' מעולם ולא אתרמי מילתא כי האי על זה אמר שלמה המלך ע"ה אמר עצל ארי בחוץ וכו' אבל דברים שכבר היו בעולם בזמן העבר וירא שאפשר שגם לעתיד יהא כן ע"ז נאמר אשרי אדם מפחד תמיד ולזה נקטו ואמרו בלשונם הרואה את הנולד משמע לשעבר ומשמע לעתיד זהו חכם דירא כיון שכבר הי' כן א"כ יש לירא כי אפשר שיזדמן גם עתה וכן אנו יודעין כמה קהלות קדושות שהיו מלאות תורה ויראת שמים ונתהפכו רחמנא ליצלן ושועלים הולכין בה ולזאת צריכין אנו לעשות תקנות להעמיד על תילה את הדת למען מלט נפשינו ובנינו ודורות הבאים אחרינו וידעתי כי יש כמה קהלות קדושות הם שטאטוסקווא"א מפני שהם יראים וחרדים מפני המחלוקת והשלום באמת אהוב אבל כבר אמר זכרי' הנביא וצוה האמת והשלום אהבו ומתחילה בעינין להשגיח בעין פקיהא שישאר האמת על מכונו ואני יודע

שטעמם מפני שסוברים שטוב יותר להיות נשאר באגודה אחת עם האנשים שאינם מתנהגים כראוי ולבם אומר להם שע"י האחדות יתוקנו גם הקלים אבל הנסיון מעיד שרוב הפעמים יותר שכיח שהקלים מקלקלים את הטובים שעדיין אין להם חזקת היראה.

וא"כ אף שכוונת הקהלות ההם הם לטובה מ"מ כבר נאמר לכוזרי בחלום אם כי גם כי כוונתך רצוי אבל מעשיך אינם רצויים ולזאת הדבר צריך עיון וחקירה עפ"י בקיאים במעמד הקהיל' והאנשים אשר הם בתוכה אבל אם המה מתחברין לחברא שומרי הדת בקונשטאטורנ"ג היא חומה גבוה ובצור' נגד הרבה מעשים שאינ' מתוקנים ומפרסמין את הטוב ואת הישר אשר צדיקים ילכו בה וכל הנ"ל כתבתי לאחר הניסיון והבחינ' מאז ועד עתה והנה כיון ששאל אותי מעלתו לומר לו את דעתי וחליל' לי שלא לומר האמת הנרא' לפי ענ"ד ואחתו' בברכ' המשולש' כתבתי בהחפזי וד' יהי' עמכם וידריככ' בדרך הישר והאמת למען תורתו ואמונתו הקדושה ויראו יחדיו את האמת והשלום בכם כמאמר הנביא האמת והשלום אהבו דברי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה של"ד ב"ה חוסט חוה"מ פסח תרל"ג לפ"ק את חג המצות יחוג בדיצות ידידי הנגיד התורני המפורסם כש"ת מו"ה נ'.

מכתבו הנעים ותוכחה מגולה מאהבה מוסתרת קבלתי במועד וגדול השלום והענין המדובר להתיר לי להשיב במועד מפני הכבוד והניני למלאות משאלות מעלתו נ'י הנה ידעתי ושמעתי מאז מיקר תפארת קהל ובני תורה ויראי השם דעתת ישרון דקהלתכם יע"א ה' יברכם וגדול כבוד האחרון שבנפשם ובמאודם קמו בני תורה וירא ה' ובינונים להתחזק בעד עמינו ובעד תורתינו המורשה לנו מאבותינו וגדלו והצליחו וגם עשו פרי להיות לעדת ישרון חבר לשומרי הדת ואין פרץ ואין צווחה להם עם הכת שכנגדם והי' העדה הזאת למופת לשאר קהלות ישראל ובפתע פתאום שמעתי מאיש הגון שהעדה הזאת התאחדים עם הכת שלוחמים לנגדם וכורתים עמהם ברית וששני הראשים ישארו על מכונם והי' הבשורה הזאת למדקרת חרב בלבי וחיל ורעדה אחזני בכל גופי ופציתי את פי לומר כי בעוה"ר שוב הצליח מעשה שטן לעוור עיני פקחים ולסלף דברי הצדיקים ואם אז בצערי אמרתי וכתבתי דבר נגד מעלת בני תורה ויראי השם לא ימחלו לי כי אין אדם נתפס על צערו כי בא לנגד עיני המכשולים אשר אפשר שיבוא לבני ישראל הכשרים מן עשיית השלום הזה ועתה מישרי' אדבר עם מעלתו נ'י הנה כל המכיר אותי יעיד עלי שאני אוהב שלום ודן את חבריי לכף זכות אבל האמת אהוב לי ביותר כנאמר אמת ושלום אהבו וצריך אני להיות הולך רכיל מגלה סוד אשר נודע לי עפ"י ניסיון שהרבה קהלות ויראי השם אינם יורדים לדעת הלעלאגי"ן וסוברים שנשתנה דעתם אבל באמת לא שבו מדרכם עוד ומזימותם כל היום לחתור חתירה והמצוות והמנהגים להפילם אלא שרואים שטעו בדמיונם ואכלוה פגה להקדים הקאנגרע"ס וחוקיו וסעיפיו בכל מעשיהם בדור ובעת שעדיין לחלוחית יראת שמים ואהבת התורה המורש לנו מאבותינו ורבותינו הקדושים קיימת ולזאת קוראים בשלום ובפיהם שלום ידברו והמה מצפים למלחמה לעת מצוא שעת הכושר לעמוד שוב במעשיהם וביני ביני המה עוסקים ומשתדלים להביא כל עניני הקהל תחת ידיהם ולתקן דברים שיהי' קשה להיות נפרד מהם ועומדים על המשמר לאסוף כל כוחותיהם איש ואיש במקומו ממתיקים סוד לבצע זממם ח"ו אשר התחילו לעשות זהו תוכן של הקריאת שלום של בעלי הקאנגרע"ס והנעלאגי"ן בכלל ואמת הדבר שהנעלאגי"ן כת שנגדכם בקהלתכם אין אני מכיר מהותם ודעתם אבל למיחוש מיהא בעי' אמרו חכז"ל ועתה.

עם ה' דקהל הקודש פ' נייטרא אני קורא לכם דברי הכתוב אשרי אדם מפחד תמיד מי יודע רשת זו טמנו לכם ומי ערב שאין כוונתם כאשר נזכר למעלה ואם בדבר רשות צריכין ערב ו"ה אמר הביאו ערב קו"ח בדבר התלוי בו חיינו ואורך ימינו וחי דורות הבאים ואם חלילה יבוא תקלה מזה מה תעשו אז כו' ואם בצבא השמים אמרו א"א לשני מלכים שישמשו בכתר א' ק"ו בבני אדם הקנאה וכו' מוציאים את האדם מן העולם וגם זה הוא הירוס הקהלה והתורה והמצוות כמי שאמרו חכז"ל בקדירה דבי שותפי ומי לא ירא ויפחד מכל הנ"ל ועפ"י הנסיון ומיראתי כתבתי כיון שנשאלתי על זה ועתה עם ה' עדת ישורון פ' נייטרא שימו לבכם לכל הדברים הנ"ל ואתם בעצמכם תמצאו שההתאחדות כזה צריך עיון וחקירה גדולה והמתקת סוד עם יודעים ומנוסים וה' יציל אתכם מלכד דברי השוחר טובתכם וחותם בברכה ידידו הדו"ש ה"ק משה שיק מברעזאווע.

תשובה של"ה בעזה"י יום ג' וישב תרל"ו לפק פה חוסט יע"א נשאל נשאלתי מה איסור יש בסימינאר"ר הלוא טובה חכמה עם נחלה וחכז"ל אמרו יפה ת"ת עם דרך ארץ וזהו תשובתי הנה ברמב"ם סוף פ"ד מהלכות יסוה"ת מבואר שאינו ראוי לטייל בפרדס (הרמב"ם קורא פרדס שאר חכמות וידיעות) אלא מי שמילא כרסו לחם ובשר והוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהן בשאר המצוות וכו' שהן מיישבין דעתו של אדם תחילה ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה לישוב העוה"ז כדי לנחול חיי העוה"ב וכו' ולכך אמרו חכז"ל שד' נכנסו לפרדס ואעפ"י שחכמים גדולים היו לא הי' בהם כח לידע ולהשיג כל הדברים על בוריין ולכך נפגעו מהם והריב"ש בס' מ"ה כ' שכל מה שלמד הרמב"ם שאר החכמות זה הי' לאחר שכבר הי' גדול בתורה ובכל הש"ס וכו' ואפי"ה מצינו בתשובת הרמב"ם בפאר הדור שהתחרט על זה וכו' אעפ"י שלא לקח שאר החכמו' כי אם לרקחות ולטבחות מכל מקום נתמעט לו עי"ז עונת התורה ואם הרמב"ם ז"ל שהי' גדול בתורה שאין כמוהו אמר כן אנן מה נענה בתר"י: ובש"ע ביו"ד סי' רמ"ו פסק הרמ"א ג"כ כן וכתב דאין ללמוד כי אם מקרא ומשנה וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם ובזה יקנה העוה"ז והעוה"ב אבל לא בלימוד שאר חכמות ומ"מ מותר ללמוד באקראי בעלמא בשאר חכמות ובלבד שלא יהי' ספרי מינים וכו' וכבר כ' הפמ"ג בההקדמה שכל ישראל קבלו עליהם לפסוק כהרמ"א ואין לשנות ועוד כתוב ומבואר ברמב"ם פ"ג מסנהדרין דין ח' וז"ל דין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה אעפ"י שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות הרי זה המעמידו עובר בל"ת וכו' ואל יאמראיש פלוני יודע בכל לשון אושיבנו דין ונמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי לא מפני שהוא רשע אלא מפני שא"י וכו' ועוד אמרו כל המעמיד דין שאינו הגון כאלו הקים מצבה שנאמר ולא תקים לך מצבה אשר שנא ה' אלקיך וכו' ובמקום ת"ח כאלו נטע אשרה שנאמר לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ד' אלקיך וכו' וכן פסק בחו"מ סי' ח': וא"כ לפי"ז וודאי גלוי וברור שתלמידי הסימענאר"ר יודעים מעט מחכמת התורה וש"ס ופוסקים והרבה בני תורה ויראי השם יש ונמצא אשר תורתם אומנתם ובתורה יהגו יומם ולילה והמה ת"ח מפוארים ומובהקים וא"כ אם ירצו ליקח לרב מתלמידי הסימענאר"ר ויבחרו בו להיות מורה הוראה בשביל שיודע שאר מדעות בזה כבר כ' הרמב"ם דעוברים בלאו מפורש.

ובמקום ת"ח עוברים בשני לאוין. ודרחז"ל לשון אשרה מלשון מאשרי העם בישעי' קאפיטעל ג' דהיינו מנהיגים ומדריכים שאסור להעמידם בשביל צורך הנאתן והיינו לא תטע לך בשביל צורך צורך הגוף אשרה וגם לשון מצבה נמצא מורה על מנהיגים כדפרש"י ריש פ' נצבים וכבר האריך בזה במהרי"ק בשורש קי"ז המובא בכ"מ שם ועכ"פ תלמידי הסימענאר יש להם מעט

ידיעה בתורה אלא שיודעים בשאר המדעות וא"כ הממנה מהם לרב או למורה הוראה עוברים בכמה לאוין וכנ"ל ואפילו המעט שלומדים אינם יודעים שורש ומקור הדבר למישקל ולמטרי בעומק ותוך הענין לדמות מילתא למילתא והם מדמים מלתא למילתא שאינו דומה וכבר אמר החכם במשלי אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא וחכז"ל בסוטה דף כ"ב אמרו ורבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראתה ומורה ולדרש הזה נראה שכוון שלמה המלך עה"ש כל הפרשה דאשה זרה על חכמת החיצונית כעין הסימענאר שהתורה שלומדים שם הוא חלל בלי שום תוך ועומק חלולים חלולים וממילא עי"ז הוא תלמיד שלא הגיע להוראה ורבים חללים הפילה היינו החלולים מבלי שום תוך ועומק ולכך שפיר דרשו ועצומים כל הרוגיה הנאמר שם ואמרו חכז"ל שקאי על תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה והיינו כנידון הסימענאר שהת"ח המובהקים אשר ראויים באמת להוראה לא יניחום להורות והחלולים אשר אין בהם ממש המה המורים ובזה בוודאי עצומים כל הרוגיה והרבה מכשוליה ותקלות באים עי"ז והמה לאבן נגף לבני ישראל הכשרים.

ומטעם אחר עוד אסור לנו עפ"י התורה להעמיד רבנים מתלמידי הסימענאר דכבר מבואר בתורה וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מסנהדרין שהב"ד של ישראל צריכין שיהיו יראי ה' ובעלי מדות טובות ואנשי חיל היינו שיהיו גבורים במצוות ומדקדקין על עצמם וכובשין את יצרם ולא יצא עליהם שום שם גנאי ויהי' פרקו נאה וזה אי אפשר להשיג רק ע"י התורה הקדושה שהיא תבלין ליצה"ר אבל כל החכמות ושאר מדעות ידוע שאינם פועלין ואין בכוחן להיטיב לב האדם ומדותיו וליטע יראת ה' בלבו ורק התורה הקדושה כמו שאמרו חכז"ל המאור שבה מחזירו למוטב וראשית חכמה יראת ה' והחיוב ומ"ע על כל אדם פרטיי מכ"ש על המנהיג העומד בראש להיות לרב ולמורה דרך שיראתו יהי' לאות ולמופת ביתר שאת על כל הציבור וכבר הביאו בשם הרא"ש שכ' לר' ישראל מטילודא ידוע ומפורסם שהחכמות הנכריות מעבירין את האדם מיראת שמים ובריך רחמנא דשזבין מיני' וא"כ בוודאי אסור לקחת מתלמידי הסומענאר להיות רבנים ומורים.

ויש עוד טעם וראי' לאסור להקים רב ומורה מתלמידי הסימענאר דהנה דרשו חכז"ל הובא בילקוט פ' נצבים על קרא דלא בשמים הוא דאמר שמואל אין התורה מצויה באיסטראלאגען ושאלו אותו הא מר איסטראלאג ואעפ"כ הוא ת"ח והיתה תשובת שמואל דמעולם לא עסק באיסטראלאג אלא בשעה שהי' פנוי מתורה והלך לבית המים עיי"ש בילקוט והיינו באקראי בעלמא וכמ"ש הרמ"א המובא לעיל וא"כ יש קו"ח אם שמואל אמר דחכמה אחת של איסטראלאני העוסק בה אין התורה מצויה אצלו קו"ח תלמידי הסימענאר אשר רוב וכמעט כל ימי חיי הבליהם מבליים בחכמות ומדעות ובוודאי דאין בהם תורה להיותם ראוי ע"י תורתם להוראה וא"כ הסעמינאר הוא משכח את התורה והיא אבן ניגוף לכל בר ישראל.

וכל זה הוא מצד הדין תורה המבואר כדלעיל אפילו אם לא הי' לנו נסיון מכל הנ"ל ומכ"ש שיש לנו נסיון ונודע לכל שתלמידי בית הסימנאר אפילו הלומדים בסימענאר שהם מכונים בשם (סאמינער כשר) הנסיון מעיד וכן הוא ידוע לכל שתורתם הוא רק מהשפה ולחוץ ומיעוטא דמיעוטא ואין בהם יראת שמים והרבה מהם שיש בהם חלקי אפיקורסת הרבה וא"כ אסור לילך ללמוד שם ואפילו מי שאינו רוצה להיות רב או מורה ובעל הוראה דהרי קי"ל אפילו במידי דשייך לגוף אמרינן דאסור לאדם לילך תחת גשר רעוע וקיר נטוי א"כ ק"ו דאין אנו רשאים לילך במקום שיש סכנה לנפש והתורה אמרה השמר לך ושמור נפשך מאוד וכיון דהדין שאסור לילך

במקום סכנת הגוף וגם אנו מצווים שלא להניח אצלינו דבר שיש בו סכנה והוא לאו מפורש בתורה לא תשים דמים בביתך וא"כ קו"ח דאין לילך ואין לעמוד ואין להניח דבר שיש בו סכנה לנפש וכיון שהנסיון מעיד שהסעמינאר מעביר היראת שמים ועושה התלמידים הלומדי' שם לקלים חוץ שאר תקלות הבאים על ידי זה א"כ וודאי כן הוא דאסור לאדם ללכת שמה: ובלא"ה נראה לי דאסור ללמוד בהסעמינאר אפ"י מי שאין דעתו ואין רצונו להיות מורה או רב דכיון דהנסיון יעיד שרובם ככולם התלמידים היוצאים מהסעמינאר הם קלי הדעת ואינם חוששין לא לדברי תורה וכ"ש לדברים שחששו רז"ל וכבר פסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות ע"ז דלאו דלא תתורו אחרי לבבכם וכו' מורה לנו שאסור לאדם לראות או ללמוד דברים שאפשר שיביאו אותו לידי קלות או ספיקות באמונה עיי"ש לשונו הזהב שביאר זה היטיב וא"כ ה"ה דאסור לילך למקום המוכן לפורעניות להעביר אדם מדעת קונו ודעת חכז"ל מאיזה סיבה שיהי' שמעביר הסעמינאר את תלמידיו הן מצד לימודם והן מצד החברותא והן מצד המלמדים אסור לבר ישראל ללכת שמה מקרא דלא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם.

גם מהשכל והמושכל נראה מבואר גודל המכשלה של בית הסעמינאר דבכל הידיעות אנו רואים שמי שרוצה להיות שלם באיזה חכמה בעינין דווקא שישים עיניו ולבו רק על אותה חכמה בדיוק שאם רוצה ללמוד הרבה דברים אינו משיג שום דבר בשלימות דשכל האדם לואה וקצר להשיג הרבה דברים בשלימות לכן צריך לשים אל לבו שלא להשגיח על שום דבר רק על מה שצריך לאותה חכמה והידיעה שרוצה ללמוד בשלימות ואם זהו כן בשאר חכמות ק"ו בתורה כמו שדרשו חכז"ל בחגיגה דף ד' על המקרא דלא יערכנה זהב וזכוכית למה נמשלה התורה לכלי זהב דקשה להשיג התורה ככלי זהב וכלי פז ונוח לאבדן ככלי זכוכית וצריכה שקידה והשגחה רבה ועיון הדק היטיב וא"כ בוודאי אי אפשר שישגיג את חמדת התורה אם מערב בלימודו גם שאר מדעות ובפרט כי שאר המודעות הם קלי ההבנה ומושכי' את לבבות הנערים ודבר הקל ומושך ניחא לי' יותר לאדם מדבר שהוא קשה עליו.

וגדולה מזו אמרו חכז"ל בפ' כל כתבי דאסור ללמוד כתובים בזמן הדרשה משום דממשיך ואתי לבטולי מבית המדרש וא"כ מכ"ש בנידון הנ"ל ובלא"ה כבר אמרנו דבכל ענינים וכ"ש בת"ת א"א ללמוד בקביעות אלא א"כ דבדבר ההוא הוא משים כל עיונו ואפ"י במלאכים צבא השמים אמרו כיון שהם צריכין להיות שלמים בעינים דאין מלאך אחד עושה ב' שליחות וכן צריך להיות בתורה ולא די לאדם במה שקובע שעות זמניות לתורה אלא צריכין לעסוק בתורה יומם ולילה ואז יעלה ויצלה וע"ז אפשר רמז הכתוב תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא ואמרו חכז"ל אם הרב דומה למלאך ילמדו תורה מפיו ואם לאו אל ילמדו מפיו וממילא דאסור לשמוע תורה מתלמידים היוצאים מבית הסעמינאר: ועפ"י הדברי' הנאמרים למעלה שכל המשתדלים והמסייעי' והמורים והתלמידים כלם הם ממחטיאי הרבים ואין להם שום נאמנות באיסור והיתר כי איתרע חזקתייהו ואין פרקם נאה וי"ל דהוי כחשודים לאותו דבר להכשיל אחרים וכדקי"ל ביו"ד סי' א' דאם יש חרם לענין שלא לשחוט ועבר ושחט הוי כחשוד לאותו דבר וגם הא קי"ל דחשוד לדבר חמור חשיד לדבר קל ממנו כדאית' ביו"ד סי' קי"ט וגם כיון דאסרו בפ"י בהאסיפה הגדולה ואפ"י הם מעיזים לעשות הוי כעין מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' ח"י ולכך שומר נפשו ירחק מהם וה' הטוב יהפוך לב בני ישראל לטובה במהרה: תשובה של"ו שיל"ת חוסט יום ה' ד' אב תרל"ב לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לש"ב הרב המופלא ומופלג כש"ת מהורר שלמה שיק נ"י אב"ד דק"ק קארצאג יע"א: מכתבך קבלתי ושם נאמר לישאל את פי מאחר שבקהלתך התוועדו לקבל עליהם את הארגיניאזאטציא"ן שטאטו"ט של כת הארטהדאקסי"ן ועשו על פיהם שפעציא"ל שטאטוטע"ן וכתבו וחתמו לאשר ולקיים ויש ב' אנשים מתוך הקהל שאינם רוצים לבוא על החתום ואומרים שרוצים לפרוע הכל כמאז וגם שהם רוצים בשפעציא"ל שטאטו"ט אלא שאינם רוצים לחתום שהם משומרי הדת וע"ז הסכימו רוב העדה ורוב קרואי העדה לפרוש אותן ב' אנשים מכל זכיות הקהלה ולעת כזאת נולד לאחד מהם בת והסכימו שאם יבוא לבית הכנסת לתת שם לבתו יהא מוכרח ליתן ה' זהובים כסף ועי"ז נעשה רעש ומחלוקת גדולה לזאת בא לשאול ממני בהסכמת הרה"ק שלשה שאלות.

א' אם שב וא"ת עדיף בענין זה אם שנים ממאנים ימאנו. והב' אם כיון שאינם רוצים לחתום הם נידונים כפורשים מן הציבור והג' אם רשאים ראשי העדה לתקן תקנה כנ"ל שמי שאינו בא עלהחיתום על התקנות אעפ"י שמשלם כל ההתחייבות יהא מוכרח ליתן ה' זהובים עכ"ל שאלתו בקצרה: ואען ואומר הנה אמת נכון הדבר התקנות ארגינאזאטיציא"ן שטאטו"ט אינם צריכין לחברא שומרי הדת אלא בשנת תר"ל לפ"ק בחודש מנחם אב התאספו מקהלות אנשים חשובים יחידי סגולה יותר ממאה ובהסכמת ערך שלשים רבנים תיקנו התקנות ההם כדי לעשות סייג וגדר בכדי שנוכל לעמוד בפני פריצי עמינו ואנו חייבים לשמוע ולקבל עלינו תקנות הקהל כמו דקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעיף ל"ג שהנשבע שלא לכנוס בתקנות הקהל הוא שבועת שוא שאנו מושבעין לקבל עלינו תקנות הקהל יעויין בטו"ז שם ובמרדכי ר"פ שבועת העדות דשם מבואר דאנו מושבעין על זה מקרא דארור אשר לא יקים את דברי התורה ואם בתקנות הקהל הדין כן קו"ח בתקנות שנעשו באסיפה גדולה ובהסכמת רבנים ואין קיום הדבר אלא בחותמיו וגדולה מזו מצינו בימי אבותינו בימי עזרא ונחמי' שהי' אז פרצות בישראל וקבלו עליהם לאשר ולקיים התורה היו כותבין וחותמין כמבואר בנחמי' סי' י' למען יעמדו ימים רבים ומי שאינו רוצה בזה הוא פורש עצמו מן הציבור ורוצה להחליש התקנות ולהגביר יד פריצי עמינו ועושה שלא כדין וא"כ מהראוי והחיוב עלינו להפרישו מאיסורא ע"י כפי' מה שאפשר ומ"מ נראה דהאידינא יש בזה מוטב שיהי' שוגגין ואומר מותר דלפי הנראה יבוא מזה כמה עבירות והריסות אחרות ולכן אין לכפותו ועיין ביו"ד סוף סי' של"ד עיי"ש ולזאת אין לדחותו ולא לרחקו דאפי' מי שהוא חוץ ואין לו דין עירנות ראוי לקרותו בעת שהוא חיוב ולהניחו ליתן שם לבתו כמבואר מדברי המג"א סי' רפ"ג: ואם כי האמת דיש רשות לטובי העיר לקנוס בממון להמזידין לבטל הטוב ולעשות סייג לתורה כמבואר בחו"מ סי' ב' אבל צריך להיות מתון בזה כמבואר שם ולעשות הכלל שם שמים ובפרט במקום שיש לחוש למחלוקת ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל אמר דהמשנה דאבות פ"ה בדיוק נקטו איזה מחלוקת שהוא לש"ש מחלוקת הלל ושמאי ללמדינו שקשה להחליט ולומר שהמחלוקת הוא לש"ש דאפי' אם תחילתו הוא לש"ש.

אבל שיהא סופה להתקיים לש"ש זהו דבר קשה דהאי תיגרא דמיא לבידקא דמיא וכו' ורק כעין מחלוקת הלל ושמאי הוא דוגמא למחלוקת לש"ש שסופה להתקיים לש"ש ולזאת צריך בחינה ומתינות לקנוס בדברים לעשות סייג במקום שיש לחוש למחלוקת ולעיקר הדין בנידון הנ"ל הן לכל יחיד ויחיד בקהלתו יש ב' מיני זכיות א' זכיות הנוגעין רק לעצמו ואין לאחרים זכות או הפסד בזה והב' זכות שנוגעים לכל הציבור והיינו דזכיות כעין חיובים וקדשים ונתינת שם לזרעו הם זכיות לכל מי שמשלם מס וגם הוא שותף לפריעת צרכי הקהל והבה"כ ואין לאחרים היזק

מזה אמנם יש מיני זכויות הנוגעים לכלל להיות לו זכות לבחור או להיות נבחר להיות מהראשים וטובים או שאר ממוני הקהל ולבחור רב וכיוצא בהם דברים הנוגעים לתועלת כל הכלל ולפעמים א' מכריע ולזאת מי שבכל תשלומי וחיובי היחידי הקהל הוא עושה ומשלם אפי' אם אינו חתום בתקנות הקהל ראוי לזכות בכל הזכויות שאינם מפסידים לאחרים והם שווים לכל איש ואיש כשיגיע זמנו ויבוא יומו אם לא שרואין ראשים וטובים וקרואי העדה שבעת ההוא ראוי לקנוס אבל צריך לזה מתניות אמנם בהזכויות מאופן השני שנוגעים לכלל לבחור או להיות נבחר מי שאינו בא על החתום ופורש עצמו מן הציבור איבד את זכותו בזה: ואחרי הקדמות האלה הנני להשיב על השאלות הנ"ל דבוודאי החיוב על כל איש ואיש מבני ישראל להסכים עם תקנת הקהל במה שמסכימים הרוב וכ"ש אם התקנות הם כדי לחזק הדת והממאן בזה הוא פורש עצמו מן הציבור וחכז"ל אמרו אל תפרוש מן הציבור ואל תאמין בעצמך.

וכבר הבאתי דתקנות שהם לסייג אנו מושבעין בארור ומ"מ בנידון שלנו מי שאינו רוצה לחתום על התקנות הנ"ל והגיע זמן שצריך לתת ולקרות שם לבתו אין לכופו לא בנתינת מעות ולא בשאר כפיות מפני טעמים הנ"ל ובלא"ה אנו מקווים שסוף דבר הכל נשמע שגם אותן ב' אנשים בעיניהם יראו כי זהו הדרך הטוב והישר ובוודאי כל זמן שלא יחתמו עצמם על התקנות אין להם זכות בהענינים הנוגעים לכלל וכנ"ל והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על בני ישראל ובעיניהם יראו ובלבבם יבינו ושבו ורפא להם ויהי' ד' עמך וכו' דברי רבך הדורש שלומך החותם בברכה: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה של"ז הנה הרמב"ם פסק בפט"ז ממ"א דין כ"ז דאין הב"ד מצווין להפריש קטן הא"נ אבל אסור למיספ' לי' בידים והרב אב"ד דק"ק אלטונא נ"י בעלי שצ"ה מכתב מסתפק דלמא הא דאמרו להזהיר גדולים על הקטנים היינו אם הגדולים מחוייבים וישנם באזהרה זו אבל אם אינם בכלל הלאו ההוא אינם מצווים דלא למספי ולכאורה יש להביא ראי' לזה ממאי דקשיא לי' בנזיר דף נ"ז ע"ב דלר"ה אשה רשאי להקיף קטן ואמאי הא אסור למספי' בידים ולראב"א דמקיש מקיף לניקף כתב השעה"מ בפ' י"ב מהלכות ע"ז דהקפה שאני דגלי מלא תקיפו דהיכא דהניקף אינו חייב אין כאן אזהרה אבל לר"ה.

דלא מקיש קשיא וכבר כתבתי בזה [עיי' בחאו"ח סי' קנ"ח] וכעת ראיתי שבפמ"ג סי' שמ"ג העיר קצת בזה ואי אמרינן דהיכא דלית גבי' אזהרה אינו מוזהר על דלא למספי' הוי א"ש: אמנם יש להביא ראי' בהיפוך דהרי בנדה דף מ"ו ע"ב אמרינן לענין קטן שנדר או נשבע וכן לענין קטנה יתומה שנדרה אמרינן והא קטן או"נ הוא ואע"פ שהבעל והגדול אינו מוזהר ואין לומר דמכח כ"ש פריך זה אינו מדנקט או"נ הוא משמע דדין זה שוה לאו"נ וכן מבואר ברש"י ובתוס' שם בד"ה אין ב"ד וכו' דהקשו הא ר"י סובר ב"ד מצווין להפרישו ומאי קושיא התם שאני דאינו אסור לבעל וע"כ דס"ל דאין חילוק ודייקו כן מלשון הש"ס דנקט או"נ וכן מוכח בגיטין דף נ"ה ע"א ובתוס' שם בד"ה ועל הקטנה וכו' וכן פריך שם גבי חרש וחרשית וליכול קטן אוכל נבלות ועיי"ש בפרש"י ואע"ג דהבעל כהן ורשאי לאכול בתרומה אפי' מדמי' לי' לאו"נ: איברא דעדיין י"ל דבוודאי למ"ד ק' או"נ מצווין להפרישו ואם כן האיסור מצד הקטן האוכל א"כ אין חילוק אפי' מי שאינו מוזהר על לאו זה מ"מ צריך להפרישו מכח האוכל אבל לדידן דקי"ל דדווקא למספי' אסור א"כ אין האזהרה מכח הקטן וא"כ אפי' להפריש יהא מוזהר וע"כ מצד העושה א"כ דלמא דווקא אם זה דמספי' מוזהר אסור לו למספי' כדי להרחיקו וסחור סחור אמרינן לנזיר וכאשר הבאתי ראי' מהא דמקיף ואם הי' סברא זו אמת הי' מיושבין קושית המל"מ שם שהקשה על תוס' נדה דף מ"ו ד"ה אין ב"ד וכו' שהקשה דהו"ל להקשות דיהא אסור מטעם דאסור למספ'

ולהנ"ל דלטעם למספי שם לא שייך דשם אין הבעל באותו אזהרה ולכך הקשו רק מכח ר"י ולפי הנ"ל גם על הרוקח שפקפק שם לא קשה דאיכ"ל דהרוקח סובר כהטור ביו"ד סי' שע"ב דבאמת כהנים אפי' להפרישו מצווין וא"כ אפי' אשה שאינה מצווית מוזהרת להפרישו ולכך צריך לומר הטעם משום דהוולד במע"י ועפ"י הרוב אין אנו מצווין עליו כן י"ל לכאורה מ"מ מדברי הרשב"א המובא במל"מ הנ"ל שהקשה בקטנה שנדרה זהו כמו מספי בידים ואע"ג דהוא אינו מצווה אסור למספי וכן נראה לפי ענ"ד דמוכח מדברי התוס' פסחים דף פ"ח ע"א ד"ה שה לבית אבות וכו' דאע"ג דשרי לדידהו הקשו דאסור למספי וכן מוכח ביבמות דף ע"א דקא מבע"י לי' קטן ערל אי מותר לסוכו בשמן של תרומה וע"כ בכהן מיירי דישראל בלא"ה אסור הנאה של כלי' ואלא ע"כ בכהן ואע"ג דלדידי' שרי מ"מ פשיטא לי' דלדידי' אסור למספי וכ"כ הטו"ז ביו"ד סי' שע"ג לדייק מלשון הרמב"ם והטור דאפי' ב"ד ישראל מוזהרין עליו: והנה הא דפסק הרמב"ם דאב מצוה עליו להפריש בנו וגם מה שחלקו התוס' בין הגיע לחינוך וכו' נראה דהיינו לבתר דגלי לן קרא דאסור למספי לי' וחזינין דלא הותרה אצל קטן א"כ בעינין חינוך והפרשה אבל לולא שגילה לן התורה הו"א דקטן לא הי' בכלל האזהרה ואין כאן מצות פרוש ובזה מיושבים כמה קושיות עיי' במל"מ סוף ה' מ"א.

ועל דבר הקושיא מהא דמותר להקיף אשה לקטן נראה ראי' למ"ש הכ"מ פי"ב מע"ז דהיכא דאין הניקף מסייע לית בי' איסור כלל לניקף ואפי' מסייע מ"מ הוא אינו ספי לי' זה בידים: ולפי מ"ש למעלה דאפי' בדבר שלא מוזהר המאכיל אפי"ה אית בי' איסור למספי נראה לפי ענ"ד לישב דברי רמב"ם פ"ו מתרומות דף ד' שכ' דחרשית אפי' השיאה אביה אין אוכלת משום גזרה דחרש בחרשית והכ"מ תמה עליו מש"ס דגיטין דף נ"ה דמדחה גזירה זו דפריך וליכול קטן או"נ הוא ונראה דהרמב"ם סובר מה שמתירין לו לינשא חשיב כמאכיל ומקרי מספי לי' בידים וא"כ קשיא לי' מאי קאמר וליכול קטן א"נ הוא וניחא לי' להרמב"ם דנהי דאנן ביבמות מסקינן דבכ"מ אסור למספי מ"מ לר"ש דסובר כ"ש למכות לית בי' צריכותא דמה לשרצים שהוא בכ"ש דהא גם שאר דברים הוא בכ"ש וליכא צריכותא וכן לר' יאשי' בירושלמי פ"ג דערלה דיליף מלא יאכל חמץ דאסור למספי קשיא תרתי דם וחמץ ל"ל וע"כ הוי ב"כ וא"כ לדידהו מקשה כיון דמתני' דחרשת הלכה פסוקה הוא ולכך מקשינן וליכול קטן או"נ הוא וקשיא לר"ש ולר' יאשי' אבל לדינא דקי"ל דאסור למספי שפיר כ' הרמב"ם גזירה חרש בחרשית וא"כ גם מזה ראי' למ"ש דאיסור למספי שייך אפי' במי שאינו מוזהר.

אמנם טעמא מאי ומנ"ל בחמת זה ונראה בוודאי אם הי' נכתב האיסור על המאכל י"ל כן אבל באמת אין מקרא יוצא מידי פשוטו והקרא על האוכל נאמר אלא דמכח יתורא ילפינן דקרא דלא תאכלום כי שקץ הם בא לרבות את הקטנים וכן קרא דכל נפש לא תאכל דם גם לקטנים נאמר וקטנים לאו בני קבולי אזהרה הסוע"כ דכוונת הקרא להזהיר הגדולים על הקטנים וכיון דבקטנים תלה הקרא אין חילוק במאכל וכן לענין טומאת כהנים ואמרת אליהם לנפש לא יטמא קאי גם על בני אהרן הקטנים.

ובדרך זה יש לישב דברי הטור בסי' שע"ג שכ' דבכהנים האזהרה גם לפרושי והקשו עליו ולהנ"ל אמינא דקשיא לי' רישא דקרא דכהנים בני אהרן משמע דרק כהנים מוזהרים ומקרא דואמרת אליהם לנפש לא יטמא משמע דכולם מוזהרין אליהם ולכן מישב דלמספי אסור לכולם ורישא דקרא בכהנים היינו לאפרושי ודווקא אי גם סיפא דקרא מיירי לאפרושי צריך לדחוק דלאפושי

באזהרה לכהני' אתא ולעבור עליו בשנים אבל לפי האמת דהאזהרה לאסופי אתא לא צריך לאוקמי' באזהרה יתירה אלא רישא לאפרושי וסיפא למספי ולאפרושי דווקא כהנים מוזהרים כן נראה לפי ענ"ד כוונת הטור.

תשובה של"ח בעזהי"ת שבט תרכ"ט לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלג בתורה החרוץ והשנון מחותני כש"ת מוה' אברהם סג"ל פראנר נ"י: מכתבו קבלתי בהיותי בעיר פעסט אצל הקאנגרעס עמוס התלאות מיצר וכואב על חילול כבוד התורה במלתעות כופרים ופורצי גדרות לבטל התורה והיראה בדורות הבאות ואין דעתי צלולה להשיב בדברי התורה אשר מפז מסולאות וגם אין לי פה שום ספר אלא ב' גמרות ומשניות ומעלתו נ"י ביקש ממני לעיין בדין קטן שהוא בסכנה וצריך להאכילו ח"ז איסור אי מאכילין אותו הקל הקל וספק שלו כולל ב' דברים א' אי גם על ח"ש אנו מצווין שלא להאכיל לקטן ודלא למספי ליה בידים והשנית כיון דהוא ח"ש ואינו אלא אסור מה"ת ל"ש בי' הקל קל דח"ש מאיסור כרת או ח"ש מאיסור לאו הרי שניהם שווין ואינם אלא איסור עכ"ל הצריך לנו: ולפי ענ"ד ממקומו הוא מוכרע דגם מח"ש אנו מצווין להפרישו דהנה ביבמות דף קי"ד ע"א איתא ת"ש תינוק יונק והולך מנכריית ומבהמה טמאה ואין חוששין כיונק שקץ וכו' ומזה הוכיח דקטן או"נ אין ב"ד מצווין להפרישו וקשה לי הרי אמרו בכריתות דף י"ג דתינוק יונק מאשה טמאה במגע טמא מת והוולד טהור משום דהוי ס"ס ספק יונק כשיעור ס' לא יונק כשיעור ואת"ל ינק כשיעור ס' שהה יותר מכדי אכ"פ וא"כ גם כאן אפילו נימא דמצווין להפרישו ע"כ היינו מהנך ג' קראי דלא תאכל דם ואינך והתם בחיוב לאו נאמר ומנ"ל לענין איסור ח"ש דקי"ל אפי' מאיסור עשה וכ"כ התוס' בשבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי וכו' ולשיטת הרא"ם המובא במל"מ פ"א מחמץ דין ז' דאכילה בכ"ש ורק ההל"מ דבעינן כזית לענין מלקות וא"כ בכלל לא תאכל הבא להזהיר גדולים על הקטנים גם ח"ש בכלל.

אבל לפי מה שהשיג שם המל"מ עמדה הקושיא וצ"ל דמכל מקום כיון דבכלל איסור כל נפש לא תאכל וכן בכלל לא תאכלום ובכלל אמור ואמרת לא לבד על להזהיר הגדולים על הקטנים נאמר אלא גם אזהרה על הגדולים אלא דמכח יתורא ילפינן דנאמר ג"כ להזהיר גדולים על קטנים מ"מ כיון דבחזד אזהרה נאמרו ולא נאמר בפירוש להזהיר על הקטנים על כרחך שניהם דינם שוה ואתקשו להדדי וכשם שלהגדולים עצמם אסור להם ח"ש ה"נ להזהיר קטנים גם בחצי שיעור ועל כרחך דאין חילוק ביניהם.

ובזה מיושב אצלי ג"כ מאי דקשה לי בלא"ה בסוגיא דיבמות דף קי"ד דמוכח דאי קטן או"נ ב"ד מצווין להפרישו אפילו באיסור לאו הבא מכלל עשה נמי מצווין להפרישו כדמוכח מהרא"י שמביא שם מברייתא רבן חבר שהולך אצל אבי אמו כהן עם הארץ אין צריך לחוש שמא יאכלנו תרומה טמאה ואכילת תרומה טמאה אינו אלא איסור לאו הבא מכלל עשה דבשעריך תאכלנה וקשה מנ"ל איסור עשה מהנך תלתא קראי דהם איסורי לאו אמנם להנ"ל א"ש כיון דבכלל הקרא גם ח"ש או"נ מכ"ש איסור עשה דחמיר מח"ש כמ"ש בשם תוס' בשבועות הנז"ל: ועפ"י האמור ממילא נפשט גם אידך ספיקא אי ח"ש מאיסור כרת אינו חמור מח"ש דאיסור לאו דהרי שם ביבמות דף קי"ד קא עביד הש"ס צריכותא דמקרא דלא תאכל דם ליכא למילף שרצים דשאני דם דאית בי' כרת וקשה להנ"ל הא בכלל לא תאכל דם גם ח"ש בכלל דלית בי' כרת וע"כ דגם ח"ש מאיסור כרת חמיר מח"ש דאיסור לאו וח"ש דאיסור לאו לא חמיר כולי האי כח"ש דאיסור כרת דזה ח"ש רק מאיסור לאו מזה ח"ש מאיסור חמיר איסור כרת.

וכן מסתבר נמי וכן מוכח מהא דסתם הש"ס בסוף יומא גבי אחזו בולמוס דמאכילין אותו הקל קל וחשיב תרומה קיל מטבל וכו' וקשה הרי לחולה שיש בו סכנה מאכילין לכתחילה פחות מכשיעור ואז אין חילוק ומדסתם ע"כ דגם בח"ש מאכילין הקל קל וגם בקטן אפילו מאכילין ח"ש מאכילין אותו הקל קל כן נראה לפי ענ"ד ומ"ש על דברי הפמ"ג בפתחתו לשחיטות דגבי איסור עשה לכ"ע ח"ש אסור והוא בכלל וכו' וקשה עליו משבועות דף כ"ג ע"ב הארכתי שם בשבועות בקונטרס המיוחד לזה וכאן אין להאריך ואחתום בברכה ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה של"ט בעזה"י עש"ק פ' פנחס תרל"ג לפ"ק פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלא כש"ת מוה' אליעזר כהנא זעלטמאן בסעגדין. הנה.

מכתבו קבלתי ולא ידעתי אכנהו כי לא ידעתי אם הוא מורה הוראה שם או בן תורה או בחור וכו' והנה גוף השאלה הוא אם רשאי כהן לכנוס לחצר לאחר שהוציאו המת מן הבית תחת אויר הרקיע לחצר ואינו מאהיל עליו כלום שלפי דעת החכ"צ בסי' ק"ג נראה מלשונו דמותר עכ"ל והוא כתב באריכות והנה גוף הדין כבר מבואר בש"ע סי' שע"א סעי' ד' ברמ"א דיש מחמירין לכהן לצאת דרך שער העיר שסוף הטומאה לצאת שם ויש מתירין וא"כ לדעת המחמירין ליכנס תחת שער העיר מכ"ש תחת פתח החצר ההוא שיוציאו המת משם אם יש על הפתח אוהל טפח אלא שהח"צ תמה על דעת המחמירין והדגו"מ שם בסי' שע"א כ' תי' על הקושיא של החכ"צ על מהרא"י ואפי"ה הסכים לדינא דיכולין לכנוס תחת שער העיר וה"ה תחת שער החצר.

ובפתחי תשובה שם הביא דעת המהרי"ט ח"א סי' צ"ו בשם אביו המבי"ט זצ"ל דעיקר האיסור הוא לכהן לכנוס תחת הפתח שהמת שם בחצר דאולי יביאו המת בפתע פתאום כשיהי' עדיין הכהן תחת השער וא"כ נראה דזה שייך בשער שהוא רחב מאוד אבל בפתח הבית שאינו רחב כל כך ומסתמא א"א להוציא המטה כשבני אדם עומדין שם ומכ"ש במקום שמוציאין המת בעגלות נראה דגם המבי"ט מתיר וא"כ נראה דאם יש איזה צורך מצוה לכהן לכנוס שם ובפרט אם נודע להכהן ההוא שעדיין לא יוציאו המת אין לאסור לכהן לכנוס לשם אם אינו מאהיל במקום שהמת שם ובתנאי שלא יכנוס תוך ד' אמות של המת כן נראה לפי ענ"ד בפשיטו' כתבתי בהחפזי הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ש"מ בעזה"י י"ט אלול תרי"ג לפ"ק.

לשנה.

טובה יכתב ויחתם ידידי הרב המופלג הדיין המצויין בהלכה כש"ת מוה' פיש ווינטור נ"י בק"ק האליטש יע"א. מכתבו קבלתי ושם נאמר ששמע שהוריתי בעברי דרך בקהלתו שמי ששמע שמועה קרובה קודם קבורה וא"א לקוברו בו ביום שרשאי האונן למול את בן חבירו ולהתפלל אבל לא יניח תפילין ומעלתו תמה עלי מ"ש תפילין מתפילה והנה באמת אין דרכי להורות באתרא דחברו אלא שאז הי' הדבר נחפז בהיותי שם והלכתי לבית הכנסת דשם בשחרית ולמול ילד שכיבדו אותי במצות מילה ועברתי על פתח מוהל ההוא הידוע שהי' מיועד להיות לו חלק במילת הילד ההוא וסיפר לי המאורע שבא לו אז שליח ולהודיעו שמת אביו ושאל את פי כדת מה לעשות ושאלתי אימתי תהא הקבורה ואמר שלא תהי' עד למחרתו כאשר הוא במדינתנו מצד פקודת המלכות יר"ה והשבתי לו שיכול לכנוס לביהכ"נ להתפלל ולמול אלא שתפילין לא ילבש ושורש הדבר כבר מבואר במג"א סי' תרצ"ו ס"קיו דבפורים אע"ג דקורא ק"ש ומתפלל אבל תפילין לא ילבש משום דאקרי פאר ואע"ג דהאר"ר פליג עלי' שם היינו כיון דיום שמחה

הוא ואינו מתאבל לא איכפת לך בפאר אבל בגוף הדין מודה לך אלא שהוא דיבר ברמז ובקצרה כדרכו בקודש והביאור כך הוא הא דאונן אסור בתפילין הוא מצד ב' טעמים א' כמו דהוא פטור מכל המצות והב' משום דאמר' במוע"ק דף ט"ו ע"א דאבל אסור בתפילין ואמרו בסוכה דף כ"ה ע"ב דדווקא ביום ראשון משום דכתיב ואחריתה כיום מר ועיקר מרירותא חד יומא כפרש"י שם ולכך אסור בתפילין דבעינן פאר וכיון דמשום צערו מעולל בעפר קרנו אין זה פאר כך פי' רש"י בברכות דף י"א והלבוש באו"ח סי' ל"ח כ' משום היסח הדעת.

ועכ"פ כיון דלאחר קבורה אסור כ"ש קודם קבורה ויום מיתה אפילו אינו יום קבורה הוא עיקר אנינות דאורייתא לענין קדשים כמו שפסק הרמב"ם בפ"ב מביאת מקדש ה' י"ב ואמרו בזבחים דף צ"ט ע"ב משום ואחריתה כיום מר יום אסור לינה מותר וא"כ כיון דעיקר מרירות הוא ביום המיתה א"כ אסור אז בתפילין וגם פסק ביו"ד סי' שמ"א דאונן אינו יושב על המטה וכן מבואר בהדיא בירושלמי ר"פ מי שמתו והובא בחידושי הרשב"א שם שהקשה בירושלמי למה הוצרכו במתניתן לפוטרו מתפילין ת"ל מכח אבל דפטור והרשב"א הקשה מאבל דפטור ביום הראשון אבל בלשון הירושלמי פריך מר' יהושע דאוסר אפילו ביום שני והפ"מ דקדק למה באמת לא מקשה מיום הראשון ומתריך בירושלמי דבאמת רק איידי נקט לה: והרי מבואר דאונן פטור מתפילין משום ב' טעמים והנפ"מ דבשאר מצוות יש דעות הפוסקים דרשאי להחמיר כמבואר באו"ח סי' ע"א וביו"ד סי' שמ"א אבל בתפילין איסורא איכא דהרי אמרו אסור לאבל להניח תפילין ועוד איכא בינייהו באינו מוטל עליו לקבורו ואיכא למ"ד דלית בי' אנינות מ"מ אסור לו תפילין וכן אם אינו רשאי לקבורו וזה טעם מג"א בס"י תרצ"ו הנ"ל והא"ר שם פליג כיון דהוא יום שמחה לא מקרי מעולל בעפר קרנו וגם צריך ליתובי דעת' אין לחוש להיסח הדעת כמו דקי"ל באו"ח סי' תקמ"ח במג"א בחוה"מ שצריך להניח תפילין דגם להיסח הדעת אין לחוש כיון דמחוייב לשמוח אבל בנידון שלנו אפילו אם כיון דאינו יכול לקבורו אינו אונן מ"מ יום מר הוא וא"כ עכ"פ ביום המיתה וגם ביום השמיעה דקיימ"ל ביו"ד סי' שפ"ח דאבל אינו מניח תפילין ה"ה אונן אפילו באופן דאינו פטור מכל המצוות מ"מ תפילין לא יניח וכעת מצאתי כן בספר לשון חכמים שפסק כן בקצרה וטעמו ע"כ כנ"ל.

והנה ביום הקבורה כ' הדגו"מ בס"י שפ"ח בשם מהריט"ץ דחייב בתפילין והא"ר בס"י ל"ח ג"כ מביאו והם השיגו עליו מיום שמועה עיי"ש ולכאור' יש להביא ראי' נגד מהריט"ץ מדברי הירושלמי הנ"ל דפריך דת"ל מכח אבל ביום הראשון ולמהריט"ץ היינו דווקא אם יום המיתה והקבורה ביום א' ולכך קמ"ל דאפילו מי שמתו מוטל לפניו ואינו יום המיתה מ"מ פטור משום דפטור מכל המצוות.

מיהו י"ל אדרבה דבזה יש לישב דקדוק הפ"מ הנ"ל דהירושלמי באמת לא פריך מיום ראשון אלא מיום שני ולמהריט"ץ א"ש דמיום ראשון לא קשה משום דאיכ"ל כקושיא הנ"ל דקמ"ל דאפילו אינו יום המיתה ולכך פריך רק מיום שני ומזה גופי' יש להביא ראי' דלא כמהריט"ץ מדפליגו ביום שני משמע דביום ראשון דומיא דיום שני דאינו יום המיתה לכ"ע אסור בתפילין דאל"כ לפלגו ביום ראשון כשאינו יום המיתה וע"כ דלא כמהריט"ץ אלא הואיל וזה מוכח מכח יום שני לכך נקט הקושיא מיום שני ומיושב דקדוק הפ"מ ועכ"פ מבואר ביום המיתה או ביום השמיעה או יום הקבורה אפילו אינו פטור מתפילה פטור ואסור בתפילין: אמנם אם נמשך יותר מיום אחד שמת ביום א' אחר חצות ואינו נקבר עפ"י חוקי הממשלה עד יום ג' לאחר חצות אם

כן יום ב' אינו לא יום המיתה ולא יום השמיעה ולא יום הקבורה אינו מבואר מאי דינו אז לענין תפילין ולכאור' כיון דעיקר מרירותא חד יומא ולא נולד כאן דבר חדש בנתיים לעורר מרירתו טפי חייב ביום ב' בתפילין ואפילו מאן דפליג על המהריט"ץ מודה בזה מיהו מלשון הדגו"מ בס"י שפ"ט משמע כל זהו אונן לענין קדשים אפילו מדרבנן גם לענין תפילין פטור ובפ"ב מביאת מקדש הנ"ל פסק הרמב"ם דגם הימים שבנתיים הוי אונן מדרבנן וכן משמע בזבחים דף ק' ע"ב דימים שבנתיים פשיטא דהוי אונן עיי"ש בפרש"י ודין זה עדיין צ"ע וכל זה לענין הנחת תפילין אבל לענין שאר מצוות אם מכח הדת ופקודת הממשלה אין רשאי לקבור אותו הדבר מבואר בתשובת נוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' רי"א דלדברי המג"א בס"י תקמ"ח אינו פטור מכל המצוות אלא שהוא השיג עליו ושם כ' בארוכה מ"ש בדגו"מ בס"י תקמ"ח בקצרה ובס' לשון חכמים לא ראה בנוב"י וכ' דיש לחלק בין יום אד לפקודת המלך ובאמת הנוב"י אינו מחלק וסובר דלעולם הוא פטור מכל המצוות משום דצריך לעשות תכריכין וגוף דברי הנוב"י סותרין עצמן למ"ש במהדו"ק חאו"ח סי' כ"ז שם שכ' כה"ג ונזיר דאינו רשאי לטמא עצמו אין דינו כאונן ולכך צריך לשחוט פסחו ולמול בנו ואי אמרי' כסברת דגו"מ הנ"ל הא עדיין צריך לטרוח לעשות תכרוכין וא"כ דבריו סותרין.

מיהו בלא"ה דברי תשובתו בס"י כ"ז תמוהין דבירושלמי ר"פ מי שמתו מבואר דמשום טרדה דארון ותכריכין פטור ממצות וכן הוא מבואר בפוסקים לענין י"ט ברוצה לקבור ע"י עממין ועד כאן לא מסתפק לן אלא כאן כיון דהיום אילו יכול לקברו ועד למחר יש שהות טובא לעשות ארון ותכריכין איכא למימר דחייב אבל כה"ג ונזיר דצריך עתה לארון ותכריכין פשיטא דדינו כאונן ופטור מכל המצוות אמנם בנידון שלנו דאית לי' שהות טובא נהי דאיכ"ל דלא מסתבר בכה"ג לומר דפטור משום דצריך להתעסק בארון ותכריכין וכדברי המג"א בס"י תקמ"ח ס"ק הנ"ל גבי יום אד אפי"ה מדברי הרא"ש בפרק אלו מגלחין סי' ק"ב נראה דהוי אונן ולא מטעם הנוב"י אלא מטעם אחר שכ' בשבת דאע"ג דא"י לקברו מ"מ אסור בתשמיש ודבר שבצנעא נוהג משום דמוטל עליו לקברו למחר ולשמרו היום עיי"ש שעפ"י לשונו מבואר דאין ראיות מג"א ממי שאינו ניתן לקבור ליום אז ראי' ומכל מקום העיקר נראה דע"כ לא אמר הרא"ש אלא לאוסרו בדברים של שמחה או בעודונים וקלות ראש והה"ד אם באמת עוסק בצרכי המת ובשמירתו אבל לאסור משום כבודו לא אסרו והראי' לענין שבת וי"ט דאם מחשיך פטור מכל המצוות אבל משום דאי בעי מחשיך אינו פטור והטעם דדווקא אם יכול להתעסק בצרכי קבורה ולמהרו ואינו עושה אפילו מלאכתו נעשה ע"י אחרים מ"מ איכא בזיון למת וכמי שאינו חושש לכבודו עיין מה שהסביר הלבוש בס"י ע"א אבל בשבת וי"ט דווקא אם מחשיך אבל אם אינו מחשיך אין כאן בזיון וה"ה אם הוא מחק הממשלה שלא יקברו היום אין כאן בזיון ורק אם באמת הוא טרוד להשתדל עבורו לצורך ארון ותכריכין או שאר דברים לכבודו פטור אבל אם יש לו מי שיטרח עבורו אלא שהוא במקום אחר אין נראה לאסור וא"כ במדינתנו שיש חבורה כיון שכבר נתן חיובם וכ"ש אם גם תכריכיו עשויים אינו פטור מכל המצוות.

א ובלא"ה לא מסתבר לומר דזהו הוא כבודו של מת שלא יעסוק בשום מצוה מן המצוות ב' ימים ולכאור' יש להביא ראי' לזה מקושית הירושלמי ר"פ מי שמתו הנ"ל דמאי פריך דלמא איצטרך לאשמעי' כגון שאינו יכול לקברו עפ"י חוקי השררה או יום אד וא"כ אינו לא יום המיתה ולא יום הקבורה ולא מקרי יום מר וא"א לפוטרו מטעם אבל ואפילו לפי מ"ש לעיל דגם בימים

שבנתיים יש להסתפק מ"מ פשוט אינו ומנ"ל להקשות אלא וודאי דבכה"ג אינו פטור מן המצות ופריך שפיר ממנ"פ.

אמנם לכאורה קשה לפי"ז מאי פריך בברכות ר"פ מי שמתו דף י"ז סוף ע"ב מאי ארי' מי שמתו מוטל לפניו אפילו אינו מוטל לפניו נמי ומאי פריך דלמא הברייתא מיירי ביוכל לקברו אבל מתניתן מיירי באינו יכול לקברו ולכך בעינן דווקא לפניו דכיון דמשמרו וכעין שכ' הרא"ש בפ' אלו מגלחין הנ"ל והעוסק במצוה פטור מהמצוה ונראה דקושית הש"ס הוא גופי' למה נקט בכה"ג באינו יכול לקברו הו"ל לאשמעי' מעיקרא עיקר הדין ביוכל לקברו מאי דינו דפטור מהכל ואח"כ לאשמעינן במוטל לפניו וא"י לקברו דפטור ופריך שפיר ולעולם דמי שא"י לקברו ואינו עוסק בשמירתו וצרכו אינו פטור מן המצות וכ"ש דיש דעות דסוברין דאפילו אינן רשאי להחמיר לעצמו ולכך אני מורה דביום ראשון שאינו יום קבורה מחמת חוקי הממשלה אינו פטור מן המצוות וכן זכיתי לשאול את אדמ"ו הגאון מהר"מ סופר זצוק"ל והסכים דביום א' אינו פטור אכן כל זה לענין תפילה וברכה וכיוצא בזה אבל לענין מילה אפשר דגרע דנהי דרש"ל בתשובה סי' ע' והנוב"י סי' כ"ז הנ"ל כ' דמילה עדיף היינו מילת בנו אבל למול אחרים ולהיות שליח איכ"ל דנהי די"א דאונן רשאי להחמיר אמנם כיון שהוא אינו מחוייב בדבר לא אתיא רשות ופוטר את המחוייב ומי שאינו בתורת אותו דבר א"י לפטור ולהיות שליח כמבואר רפ"ב בקידושין וא"כ אכתי יש מקום לחוש לדעת הנוב"י הנ"ל דגם בכה"ג מקרי אונן ולית לן סמיכה רק על הי"א דרשות מיהא הוי וכאן אינו מועיל רשות מיהו גם זה אינו דגם מי שאינו מחוייב בדבר יוכל לפטור במעשה והא ראי' דבקידושין דף מ"ב שם למ"ד נכרי שתרם תרומתו תרומה מקרי אית' בתורת אותו דבר אע"ג דאינו מחוייב אלא שרשות בידו ויש להביא ראי' לזה מהא דפסק הרמ"א ביו"ד סי' רס"ד סעי' א' דאשה לא יתנו לה למול משום די"א דאשה פסולה למול מ"מ אינה מחויבת ואיך תוכל לפטור ואיך אפשר לה להיות שליח לבר חיוב ואלא ע"כ אי מילתה כשרה מקרית איתא בתורת אותו דבר אע"ג דרשות הוא וא"כ ה"נ בנידון שלנו כן נראה לפי ענ"ד נכון ובזה אחתום כו' מנאי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שמ"א הטור ושו"ע או"ח סי' רצ"ט סעי' ו' כ' דבשכח ולא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת וכו' מלשון זה משמע דווקא בשכח ולא הבדיל אבל הזיד אין לו תשלומין והוי מעוות שלא יוכל לתקן לכן מדייק הטור באו"ח סי' רע"א מלשון רב עמרם לענין קידוש וכן משמע מלשון הרא"ש בפסקיו בברכות ר"פ מי שמתו סי' ב' שכ' וז"ל הא דאמרינן טעה ולא הבדיל במ"ש וכו' היינו כשלא הי' לו יין שארעו אונס וכו' עכ"ל משמע נמי דווקא אונס או שוגג וקשה דלענין קידוש פסק הטוש"ע כהרמב"ם פ' כ"ט משבת דבין בשוגג ובין במזיד מקדש והולך כל היום וכ' הב"ח שם הטעם דהרמב"ם סובר דקידוש לא מקרי תשלומין אלא זמנו כל היום כולו ול"ד לתפילה דבמזיד קי"ל בסי' ק"ח דאין לו תשלומין במזיד וא"כ בהבדלה דפסק דווקא בשכח יבדיל צ"ל דהבדלה דמבדיל והולך היינו מטעם תשלומין ולכך דווקא בשוגג כמו תפילה ובמזיד לא מהני תשלומין וא"כ דין זה תליא בפלוגתא דהר"י והמהר"מ שברא"ש ר"פ מי שמתו דאם הי' אונן אם יבדיל והרא"ש והטור לשיטתם שפסקו דאונן לא יבדיל משום דהוי רק תשלומין וכיון דפטור בשעת אנינות שובאין תשלומין וא"כ שפיר דמיא לתפילה ודווקא בשוגג וא"כ תמהני על הב"י שפסק בש"ע יו"ד בסי' שמ"א כמהר"מ וא"כ ע"כ סובר דזמן הבדלה עד יום ג' כמ"ש הטו"ז בסי' שצ"ו בכוונתו וא"כ תקשה אמאי העתיק באו"ח סי' רצ"ט כלשון הטור והרא"ש דדווקא בשוגג ואונס יש להבדלה תשלומין הא אפי' מזיד נמי דמ"ש

מקידוש דפסק דאף במזיד מקדש והולך: ואמנם גם על הטור קשיא לי איך אפשר לומר ולחלק בין קידוש להבדלה הרי הש"ס בערבי פסחים דף ק"ה ע"א קמבעי' לי' אי לא קידש בע"ש מהו לקדש בתר הכי ופשט מבני ר"ח דאמרו מי שלא הבדיל מבדיל והולך וכו' וא"כ קידוש יליף לה מהבדלה ואיך אפשר דהבדלה דווקא שוגג ובקידוש אפי' מזיד דיו לבא מן הדין להיות כנידון וצ"ע.

תשובה שמ"ב שיל"ת יום א' פ' יתרו תרל"ג לפ"ק. החיים והשלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלא ומופלג בתורה כש"ת מו"ה שלמה שיק נ"י אבדקק קארצוג יע"א מכתבך קבלתי ואשר שאלת באונן אחד שהי' לו יא"צ ורצה לעלות לתורה ולומר קדיש ומעלתו נ"י פסק לו שאינו רשאי ולענין אמירת קדיש הביא דברי הפ"ת שהניח זה בצ"ע ושם בסי' שמ"ב הביא הלחה"פ בשם תשובת עבודת הגרשוני שיאמר לאחר הקבורה והקשה לאחר קבורה אינו אונן ומלשון הב"י שם שהקשה על הכל בו שכ' באונן שהולך לביהכ"נ והקשה למה ילך מאי יעשה שם משמע דגם קדיש לא יאמר וכן הורה אלא לאחר זה לא נקבר ביומ' צוה לו להכניס עשרה בביתו למנחה ואחר יאמר קדיש עבורו והוא יענה אמן כעין שפסק הא"ר סי' תרע"א לענין נ"ח באונן אמנם צירפו האונן למנין ולמעלתו נ"י נראה דאין יכולין לצרפו וראי' מכח קושית הב"י הנ"ל שהקשה למה ילך לביהכ"נ ודלמא בשביל לצרפו וע"כ דאונן אינו מצטרף עכ"ל בקצרה.

והנה בדין הב' אי אונן מצטרף למנין הביא בספר ברכ"י שם בסי' שמ"א כמה תשובות אחרונים דאין מצטרפין אותו ושכ"כ הפר"ח או"ח סי' נ"ה והנה שם בפר"ח אות ח' כ' ראי' דאונן אינו מצטרף מהא דקי"ל דאונן אין מזמנין עליו. ובספר ברכ"י פקפק על הראי' ונראה מדעתו דס"ל דמצטרף: ומריש הייתי מסתפק אי אונן רשאי להרהר דנהי דבדברי תורה אסור כמבואר בסי' תקנ"ד באו"ח ובמג"א שם משום דמשמח אבל תפילה וברכה מאי ולאחר העיון נראה כיון דאמרו בפ' מי שמתו בתחילתו דאונן פטור מק"ש ומתפילה ומכל מצות האמורות בתורה ושם בדף כ' תנן בעל קרי מהרהר ופליגו אי הרהור כד"ז נראה דאונן גם הרהור לא.

וגם זיל בתר טעמא דהרי לכך אסור לאונן ולהרבה פוסקים אינו רשאי להחמיר על עצמו בכדי שלא יתעצל בצורכי המת המוטל לפניו ואם כן אם יהי' מותר להרהר ג"כ יש לחוש כן ולכך פטרו אותו מכל המצות ולכך גם הליכה לביהכ"נ דמצוה הוא פטור ואסור להאי שיטה ולכך כ' הב"י דאין לו לילך.

אבל נראה פשוט אם יש מנין בביתו והוא שם דוודאי א"צ להאטים אזניו ויכול לשמוע ולהרהר וא"כ בכה"ג בוודאי כל בי עשרה שכינתא שרי' וא"כ למה לא יצרפוהו והרי גדולה מזו אמרו שם דחרש המדבר ואינו שומע מצטרף ולדעת י"א אפי' ישן מצטרף ולכן הי' נראה לכאורה כסברת הברכ"י וזימון שאני דהא צריך לענות ברוך.

מיהו יש לומר דגם בזה יש לחוש שע"י הצירוף יתעצל מלהתעסק בצרכי המת וגם זה בכלל האיסור לשיטת הפוסקים דאסור וכיון דמנהג העולם כדעת האוסרין דאונן אינו רשאי להחמיר וא"כ נראה דאין לצרפו למנין: ולענין אמירת קדיש ביום היא"צ באמת בתשובת עבוה"ג סי' ס"ב הכריע לבסוף דיכול לומר קדיש דמצוה כי האי שזמנה קבוע עושים ומ"ש לאחר קבורה בא למעט דברי הטו"ז בסי' שע"ז על אותו מת עצמו שהוא אונן עליו לא יאמר קדיש דאז עדיין אין דין גיהנם עליו אבל בברכ"י סי' שמ"א הביא בשם בית לחם יהודה דלא יאמר וכן הסכים

הוא אלא א"כ הוא בשבת וכן מסתבר דמתניתין כללא כ"ל דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות.

מיהו הנוב"י מהדו"ק שאלה כ"ז מספקא לי' לענין מצות כמו ספירת העומר דאין למדין מהכללות והעלה לבסוף שיספור בלא ברכה כיון שע"ז יפסיד כל המצוה אם לא יספור באותו היום. מ"מ בניהון שלנו שהקדיש הוא תיקון לנפש המת ואם אסור לאומרו אינו תיקון ואם לא יאמר והוא מקיים בזה מצוות חכמים עליו קיום המצוה ההוא הוא התיקון דחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה וא"כ כיון דמנהגינו כדעת האוסרים לאונן להחמיר על עצמו י"ל דגם ביא"צ לא יאמר קדיש כהכרעת הב"י: והא"כ שכ' בסי' תר"ע דאונן בשל חנוכה יניח לאשתו להדליק והוא יענה אמן לכאורה אינו מובן דהאונן אסור לענות אמן כדאיתא ביו"ד סי' שמ"א ונראה כיון דמספקא לי' אי חשיב אונן ויש מתירין דרשאי להחמיר וס"ל דהוי ס"ס מיהו כיון דפטור ואינו אלא רשות להאי דעה א"כ אינו מצוה ואסור לו לברך ברכת המצוות כיון דאינו מצוה אלא רשות אפ"ל להאי דעה וא"כ שוב אין כאן ס"ס ולכך התיר רק לענות אמן דאשתו חייבת ועניית אמן הוא מכח ס"ס וזה שייך בברכת המצות אבל בקדיש אין חילוק בין אמן לקדיש אי חשבינן זה לס"ס גם קדיש יאמר: ואחרי שכתבתי פלוגתת הפוסקים ושנ"ל כהסכמת הב"י מטעם הנ"ל מ"מ היינו ביום הקבורה עצמה אבל בניהון הנ"ל שלא קברוהו ביומו ונראה ששם מחמת פקודת המלכות מוכרחין להשהות המת עד שהות וזמן מעל"ע בכה"ג י"ל דביום ראשון אין לו דין אונן ובספר לשון חכמים כ' ג"כ דאם הוא פקודת המלכות דעד זמן ידוע אין לקברו אין לו דין אונן ול"ד למ"ש הדגו"מ ובנוב"י להשיג על המג"א בסי' תקמ"ח בענין אם נאנס מכח אד הגוים דבכה"ג עדיפא ובפרט אם מעמיד בני אדם תחתיו לקוברו ואני הארכתי במקום אחר [עיי' לעיל תשובה ש"מ] שבכה"ג ביום א' אין לו דין אונן ורק תפילין אסור לו להניח ואין להאריך כאן כיון שמעלתו נ"י לא העיר ששם יש פקודה ההוא והכלל לפי הנ"ל שאם הקבורה אפשר ביומו ואין שם פקודה ממושלי הקיר"ה יש פלוגתא הן לענין צירוף והן לענין יא"צ ולפי הנראה אין לצרפו ואין לומר קדיש ביא"צ אא"כ יש עוד צדדים כן נראה לפי ענ"ד ומה ששאל בענין הדקין לפי מאי שהוא לפני אין זה בועא אלא דלדול וכיון שאין בו צואה אין דינו כדק היוצא מהדקין וכמ"ש הפר"ח סוסי' מ"ז ונוהגין אנו להכשיר בלי פקפוק אם אינו נקוב ואין לדיין בזה אלא מאי שענינו רואות ואחתום בברכה יהי' ה' עמך ויברך וכו' דברי רבך הדורש שלומך: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שמ"ג החיים והשלום וכל טוב להרבני האברך המופלג החרוץ מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י: מכתבו קבלתי וכו' ועל אשר שאל אם רשאי רופא ישראל להיות טאטע"ן בעשויע"ר הואיל ולוקח שכר מזה והו"ל כמשתכר באיסורי הנאה הנה מעשים בכל יום מימי קדם דמושיבין שומר או שומרים הרבה לשמור המת ויש לו שכר עבור זה בכל מקום ומקום כפי מנהגו ומשתכר באיסורי הנאה קי"ל דאסור בכל איסורי הנאה כדקי"ל באו"ח סי' ת"נ דאסור להשתכר גם בחמץ בפסח ובאמת לכאורה קשיא לי ע"ז דלכאורה מוכח בע"ז דף ס"ד ע"א לפי חד פירושא בתוס' שם דף ס"ג סוף ע"ב ד"ה אין עודרין דאי מיירי ברייתא דאין עודרין בכלאי הכרם ואפ"ה פריך שם אי רבנן אפ"ל לקיומי' נמי שרי משמע דבשאר איסורי הנאה מותר להשתכר דלפי ס"ד מיירי בשכר וכן מבואר שם במהרש"א ומדברי הרמב"ם בפ"ה מכלאים דין ה' נראה דמפרש הברייתא כמ"ד דמיירי בכלאי הכרם וכן בש"ע יו"ד סי' רצ"ו וא"כ יהא מוכח דבשאר איסורי הנאה מותר להשתכר ורק בע"ז משום דרוצה בקיומו וא"כ קשיין דברי הש"ע אהדדי והרי גם בחמץ בפסח קי"ל דאסור להשתכר באיסורי הנאה ומינה דבכל

האיסורין כן וצ"ע ועיי' בחידושי לע"ז שם כתבתי ישוב לזה ועכ"פ הדין דין אמת דאסור להשתכר בכל איסורי הנאה: והנה ביו"ד בש"ע סי' קל"ג סעי' ו' קי"ל דאסור להיות שומר אצל יי"נ ואפי' בחנם משום רוצה בקיומו ובטו"ז סק"ט שם הקשה ת"ל משום דמחזיק לו טובה ולמה לו לומר משום רב"ק ותי' דמיירי באומר בפירוש שאינו מחזיק לו טובה וגם זה תימה דהמעייין בר"ן שם בפ' השוכר את הפועל שהביא זה בשם הרמב"ן וכ' בפירוש דמחזיק לו טובה ואפי"ה אוסר רק משום רב"ק וצ"ע על הטו"ז ובחידושי שם ישבתי ואמרתי דיש ב' מיני החזקת טובה א' החזקת טובה גמול עבור טובתו וזה הוי משתכר וא' החזקת דברים בעלמא כדאיתא בר"ן פ' ר' ישמעאל ובכה"ג מיירי הרמב"ן ועכ"פ מבואר דגבי איסורי הנאה אסור להיות שומר אפי' בחנם ואיך משמרים המת שאסור בהנאה ומקבלים שכר על זה (ובוודאי לפי הנראה מלשון הרמב"ן והר"ן הנ"ל נראה דמשתכר עצמו אינו אסור אלא בדבר שאסור להיות רוצה בקיומו והיינו באיסורי הנאה שאסורים מצד ריחוקם אבל האסורים מצד המעלה כגון קדשים ומת דאסור בהנאה מצד כבודו ואדרבה הוא מחויב להיות רוצה בקיומם בהנך אין איסור משתכר וראי' לזה מב"מ דף נ"ח ע"א משומרי פרה אדומה אע"ג דהיתה הקדש ואיסור הנאה נוטלין שכרם בשביל שמירתה אמנם לטו"ז קשיא): ולפי ענ"ד לישב גם לטו"ז ומנהגן של ישראל תורה הוא דזה הוא בכלל מצות קבורת מתים וגמילת חסדים והחיוב על כל ישראל אבל על הקרובים מוטל ביותר קבורת מתיהם וכמו בכל צדקה וג"א הקרוב קרוב קודם ומקרא מלא נאמר קרבו שאו את אחיכם והנה כיון שמוטל החיוב על הקרובים לקבור המת ובכלל זה לשמור אותו מן העכברים וכמו שאמרו חכז"ל עוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן העכברים וכיון שזה מוטל על הקרובים והם רוצים להעמיד איש בחריקם אין השומר נהנה מן המת אלא מן האיש הרוצה לפטור עצמו מן החיוב ההוא ונהי שהאיסור הנאה גרם זה החיוב על האיש וע"י נתחייב ושוב כשרוצה להיות פטור ממנו הוא משלם לו שכרו זה מקרי גרם דגרם ומותר באיה"נ (ויש לישב גם קושית הטו"ז בסי' קל"ג סק"ט הנ"ל בזה דבשלומא אם עושה מלאכה אצל איסור הנאה א"כ הוא משלם לו עבור טרחתו ועבודתו באיסור הנאה א"כ גרם לו האיסור הנאה שכר משא"כ בשומר שאינו פועל כלום אלא שהוא שומר תחת הבעלים מקרי גרם דגרם מיהו זה אינו נראה אלא העיקר) דבשלומא בשאר איה"נ אין חיוב על הבעלים לשומרם והרוצה להפקיר ממונם רשאי ואיך נוכל לומר שהשומר תחת הבעלים הרי אין הבעלים מחויבין בזה משא"כ בחיוב שמירה וקבורה שאינו תלוי ברצונם אלא החיוב מוטל על קרקפתא דגברא והם רוצים לפטור מזה על ידי השומר וא"כ שכרו לא מן המת אלא מן הבעלים שהוא משמר תחתיהם כן נראה לי נכון: וראי' לזה מש"ס דב"מ דף נ"ח ע"א הנ"ל דשוכר הפועל לשמור לו פרה דנוטל שכרו מתרומת הלשכה מוכח דכל כה"ג מותר וע"כ לטו"ז הוא מטעם הנ"ל אמנם לטעם הזה עדיין אינו מוסבר איך מותר לרופא ליקח שכר בעבור זה בוודאי אי נימא כטעם הראשון דכל היכא דאין איסור רוצה בקיומו גם משתכר אינו אסור א"ש ועיי' בבינה לעתים על הלכות יו"ט מהגאון פליתי זצ"ל ספ"א דס"ל אסור להשתכר שאיסורי הנאה של מת והיינו כטו"ז הנ"ל ומ"מ לסברא השני' הנ"ל א"ש וא"כ עדיין נשאר ספק הנ"ל לענין רופא: ונראה דמותר מטעם מ"ש אדמ"ו הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ק"ל דלכך לא מקרי שכר מצוה משתכר באיסורי הנאה הואיל והאדם מחוייב ומוכרח להביא צווארו בעבודת ה'.

וקבלת השכר הוא ממילא מטוב ה' וחסדו ודווקא במשכיר עצמו לאיסור הנאה מרצונו הוא הנקרא משתכר באיה"נ. וא"כ גם כאן ע"כ הוא מחויב לזה לילך לראות את המת ואפי' בלי

פקודת המלכות כיון שהוא בר ישראל ועליו ג"כ מצות קבורה וא"א לקברו בלתי אם יראנו הרופא תחילה ואצלו א"א לקיים ע"י איש אחר והוי כמת מצוה עליו שהוא מחויב לפקוח ולהשתדל על קברתו.

וכמו שדימה לזה מרן זצ"ל בתשובה סי' של"ח בסופו וכיון שהוא מחויב לעשות זה אע"ג דיש לו שכר בעוה"ז מהבעלים השכר ממילא קאתי ואינו בכלל משתכר באיה"נ: ועוד. נראה מטעם אחר וראי' מכתובות דף ק"ו ע"א מבקרי מומין היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה אע"ג דקדשים אסורין בהנאה כיון דהיו צריכין לישב ולבטל ממלאכתן לראות ולבקר את המומין אינם משלמין לו עבור הביקור אלא עבור החיוב שהתחייב עצמו להיות מוכן לזה וה"נ מצד שהוא מחויב לילך ולהיות מוכן לזה בכל עת צריכין ליתן לו שכרו ולא הוי אלא גרם דגרם ומותר כמו במבקרי מומין כן נראה לפי ענ"ד נכון.

תשובה שד"מ עוד להרבני הנ"ל הנה בשומר ציון מכתב רי"ג הביא לאסור להטמין נפל בסמים כדי ללמוד ממנו חכמת הניתוח א' משום חשש הנאה דכל איסורי הנאה אסור להשהותם וב' משום ציון דילפינן במ"ק דף ה' דמצוה לציין עיי"ש ומעלתו פקפק בזה דמה הנאה שייך במת נפל כזה הנה בוודאי אסור ליהנות מאיסורי הנאה כל הנאה במשמע אפי' הלימוד מאיסורי הנאה אסור והראי' מנדרים דף ל"ה ע"ב במתני' שמתירין ללמדו הלכות ואגדות כ' הר"ן משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ובנדרים דף מ"ח תנן אם אסרו הנאה זה מזה אסורים בספרים של אותו העיר ולכאורה קשה הא מצות לאו ל"נ וצריך לומר דהי' מוכרח לקנות ספרים אחרים ודווקא בלימוד הלכות שאסור בשכר מותר דאין כאן שום הנאה אחרת כ"א הלימוד אבל מאי שאפשר בשכר א"כ הוא נהנה שא"צ לקנות או לשלם לאחר עבור הלימוד (וכן פסק ביו"ד סי' רנ"א סעי' י"א דאסור ללמוד בספר הנאסר בהנאה) וא"כ ה"נ בנידון שלנו הוא נהנה שאינו צריך לדבר אחר ללמוד הניתוח ובלא"ה גם שם יש להקשות קצת אמאי מותר ללמדו הלכות מ"ש מתקיעו' שופר דחיישי' באו"ח סי' תקפ"ו סעי' ה' לדעת הכל בו ופסק דהמודר הנאה משופר אחר תוקע לו הואיל ויש בני אדם נהנים בתקיעה אסור לתקוע בעצמו וא"כ הא הלימוד ג"כ הנאה ופקודי ה' ישרים משמחי לב ואיכא הנאה מלבד המצוה ולמה מותר שוב ראיתי שהטו"ז בסי' רכ"א עמד קצת בזה עיי"ש ס"קמג ויש שם ט"ס אבל לא הבנתי תירוצו עיי"ש שכ' הואיל ומחוייב ללמדו בחנם ואין זה מובן:.

ואפשר דכוונתו עפ"י מ"ש בתשובה הקודמת (סימן שמ"ג) בשם מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' ק"ל דהיכא דהדבר חיוב ומוכרח עליו לעשותו לא מקרי משתכר באיסורי הנאה דהנאה ממילא קאתי וא"כ ה"נ אפשר כיון דהלימוד מחוייב אפילו נהנה ממנו ההנאה ממילא קאתי ויותר י"ל דהואיל ואינו מתכוון ליהנות הנאה זו דמשמחו לב וגם לא אפשר בענין אחר מותר כדאיתא בפסחים דף כ"ה ע"ב ואע"ג שהתוס' שם כ' דווקא אי ליכא פסיק רישא הר"ן בסוגיא דריחא מילתא כ' דבהנאה לא שייך פס"ר ועוד שלפי הנראה האי איסור שנהנה הוי רק כמו קול ומראה וריח דלית בי' מעילה ואסור רק מדרבנן ובדרבנן כ' המג"א בסי' שי"ד ס"ק דפס"ר שרי ובלא אפשר ולא קא מכוון שרי, וא"כ הא דאוסר באו"ח סי' תקפ"ו סעי' ה' להיות תוקע בעצמו ע"כ היינו באפשר ובזה יש לישב קושית הש"ך ביו"ד סי' רכ"א ס"ק נ"ט דביו"ד מיירי בלא אפשר ועכ"פ בנידון שלנו דאפשר א"כ להתוס' דגבי פ"ר אסור יש לאסור נידון שלנו דמלבד הנאה שא"צ ליתן שכר על זה הוא נהנה בידיעתו: ובאמת אדמ"ו הגאון זצ"ל בסי' של"ו לא ביאר זה

(אם הלימוד אסור משום הנאה ומ"מ אוסר שם משום חשש מכירה ונתינה) ואפ"ה אסר לה משום חשש מכירה ונתינה דהרי הנתינה באיסורי הנאה אסור מה"ת ואפשר לבוא בו לידי תקלה דהמת אפילו אפרו אסור כדאיתא סוף תמורה וכ"ש אם הוא מוטל בסמים ופק"נ לא מקרי לימוד הנתיחה כמ"ש הנוב"י סי' ר"י ובחת"ס סי' של"ו הנ"ל וא"כ יפה כ' בשצ"ה בנפל ישראל דישי לאסור ועיין מ"ש מרן זצ"ל בחאו"ח סי' קמ"ד: וגם לטעם השני שכ' בשצ"ה דאסור משום דמצוה לציין ומעלתו פקפק דלפני עור הוי דווקא בתרי עברי דנהרא וא"צ להשיב על פקפוקו שהרי הרב נ"י בש"צ הביא ש"ס דמוע"ק ואם לית בי' משום לפני עור אית בי' משאר לימודי הקרא דמצוה לציין מקרא דיחזקאל ובנו אצלו ציון ואינך קראי דמביא בש"ס דמוע"ק דף ה' ואף דא"כ קשיא על אביי שאמר משום לפני עור צריך ציין: אמנם איכ"ל אביי לטעמי' דמוכח מדבריו בע"ז דף ט"ו ע"ב דהקשה שם אביי לרבה מ"ט עביד מר הכא והא אזיל ומזבין לגוי מבואר דס"ל דלא תלינן ואפילו בספיקא איכא לפני עור יעויין בתוס' שם ד"ה רבה זבין חמרא וכו' ועכ"פ יהי' איך שיהי' אסור משום דמצוה לציין ועיין במג"א סי' קס"ג ס"קב שכ' אפילו לא הוי בתרי עוברי דנהרא איכא משום מסייע ידי עוברי עבירה אבל עיקר הטעם דאסור משום אינך קראי וא"צ לפנים.

תשובה שמ"ה בס' חכמת אדם כלל ק"נ סי' י"ח צווח על שנוהגין להכניס המת לביהכ"נ לכבודו להספידו שם ושלמדו זאת ממה שהכניסו שם הגאון מוה' אליהו ווילנער זצ"ל ושראוי לבטל זה ושמעתי להקשות עליו שהרי מבואר כן בש"ע סי' שד"מ סעי' כ' ובירושלמי נזיר דף כ"ג איתא כד דמך ר"י נשיאה דחף ר"ח לזעירא בכנישתא ופי' הפ"מ שהי' בביהכ"נ וכן הוא במדרש שהכניסו את רבינו הקדוש בי"ח בתי כנסיות עיין במדרש קהלת ועוד האריך בדברים וגם על לשון החכמת אדם ותבאו ותטמאו את מקדשי וכו' פקפוק דזה שייך בביהמ"ק והנה השואל לא הבין כוונת החכמת אדם ותימה על השואל מה הי' צריך לשאול מן הש"ע סי' שד"מ הרי גם החכ"א העתק זה שם באותו סעי' דחכם ואלוף וגאון מכניסין אותו לבית המדרש שלו והוא מדברי תשובות הרב האי גאון ואין בו ספק אלא דקי"ל ביו"ד סי' רמ"ג ברמ"א דבזה"ז אין דין ת"ח והאריך בזה במהרי"ק שורש קס"ג וכיון דאפילו דין ת"ח אינו בנמצא וכ"ש הכא דבעינן חכם ואלוף וגאון ואפילו מהרי"ט בסי' מ"ז דפליג על המהרי"ק הנ"ל מ"מ מודה לענין כמה דברים אין לצורבא מרבנן בזה"ז דין ת"ח מכ"ש כהן דהתנאי להיות חכם ואלוף וגאון ומאי ענין ראי' מרבינו הקדוש דמי לנו גדול ממנו: מיהו גם מהתם אינו ברור דהכניסו אותו לביהכ"נ דהפ"מ סוף הנושא פי' כנישתא היינו חבורות ושורות בני אדם עיי"ש ועכ"פ בחכם ואלוף וגאון גם החכמ"א כ' דמכניסין אלא על חכם בזמנו פקפק וע"ז כ' דהואיל וראו שעשו כן להגאון מוהר"א זצ"ל לכן עושין כן גם לשאר ת"ח ובאמת אין הנידון דומה מהגאון מוהר"ח זצ"ל בוודאי הי' בכלל חכם ואלוף וגאון אבל לסתם ת"ח מנ"ל ולכך משום לא פלוג כ' דטוב לבטל בכל גברי אפילו במופלג וזה כוונתו וא"ש: אלא שרמז לן הטעם שלא התירו כן לכל אדם או אפילו לכל ת"ח דביהכ"נ אסור לכנוס בה לכבודו אלא לצורך תורה כמבואר במגילה דף כ"ח ע"ב ולכך דווקא בחכם ואלוף וגאון דאית בי' כבוד התורה טובא מותר להכניס אותו לביהכ"נ אבל מנ"ל לומר דמותר לכבוד אחר שאין כל כבודו כבוד התורה זהו כוונתו וא"ש.

ומה שהביא מקרא ותבאו ותטמאו מקדשי מקרא זה לא מצאתי ונראה שכוון על הקרא ותבואו ותטמאו את ארצי שאמרו שם בירושלמי סוף הנושא על אותן אשר בחייהם לא עלו לא"י ובמותם צוו להוליך אותם לא"י והואיל ואמרינן במגילה שם שעתידין בתי כנסיות שיקבעו בא"י ואית

להו מעלות א"י עיין במהרש"א בח"א פ"ק דברכות על איכא סבי בבבל וכיון דחזינן לענין א"י אם הי' יכול לקבוע בא"י ולא קבע אינו ראוי להעלות שם ארוננו לאחר מיתתו וא"כ ה"נ במקדש מעט היינו ביהכ"נ שדינו כא"י ועיקר טעמו דאין נכנסין לביהכ"נ לכבוד בו"ד וה"נ ועכ"פ דין של החכמ"א הוא נכון וברור: תשובה שמ"ו בימי הפורים ישמרהו ויברכהו אלקי העברים למח' וידידי הרב המופלא ומופלג החרוץ והבקי כש"ת מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י אבדק"ק קאטה יע"א: גי"ה הגיעני ועל אשר בדק לן כמה שאירע באחד שהי' עליו חובות הרבה וחתך בצווארו ובנו חטף הסכין מידו וימים אחדים אחר זה מת והרופאים אומרים שלא מת מחמת חבלתו אלא שפגע בו שלא"ק ולאחר אותה מעשה התוודה ואמר שרוצה לקבל תשובה ומסתפק לי' למעלתו נ"י אי דינו כמאבד עצמו לדעת והספק מתחלק א' כיון דהתוודה והשני אולי באמת כדברי הרופאים ואענה על ראשון ראשון הנה באמת אמרו במס' שמחות פ"ב והפוסקים שהעתיקו את הלשון הנאמר שם דמאבד עצמו לדעת היינו שאמר שיפיל עצמו ועלה והפיל עצמו ומת ולשון ומת הוא לכאור' כמיותר דהרי במת מיירי אלא נראה דבא למעוטי לא שמת לאחר זמן ומקודם התוודה וקיבל תשובה וכוונת ונפל ומת היינו שמת לאלתר או שבא למעוטי שמת אח"כ דיש להסתפק דלא מת מחמת אותה נפילה והנה לכאורה הי' נראה דאם התוודה ועשה תשובה מתאבלין עליו שהרי הרמב"ן בתורת האדם המובא בב"י בסי' שמ"ה הסביר טעמו של הרמב"ם דאין קורעין ואין מתאבלין משום דלא עשה מעשה עמך וכל שעשה תשובה אפילו בדבר שאין לו תקנה אמרינן דמקרי עושה מעשה עמך כדאמרינן ביבמות כ"ב ע"ב אפילו בהוליד ממזר ובב"מ דף ס"ב אמרינן אפילו לא הספיק להחזיר הגזילה והרבית מקרי עושה מעשה עמך בעשה תשובה וא"כ ה"נ מקרי עושה מעשה עמך בעשה תשובה וחייבין להתאבל עליו.

ואין לחלק ולומר דבשלומא התם קאי על מה שאירע ואפשר לכבדו לאחר שעשה תשובה אמרינן דחייב משום שאז הוא עושה מעשה עמך משא"כ כאן כיון דכבר עשה בעצמו מעשה שימות ומאז כמת הוא כדאמרינן בגיטין דף מ"ג ע"א בעשאו טריפה חייב בכופר כמאן דקטלי' ואח"כ מה שמת כבר הי' מה שהי' וא"כ האיבול על אותה שעה שלא עשה מעשה עמו זהו אינו דהרי מוכח בסנהדרין דף מ"ז ע"ב אפילו אי בשעת מיתה הי' רשע או בשעת כפירה הו"ל, כפרה וחייבין להתאבל עליו כדפריך שם כיון דאיכבר הו"ל כפרה לאיתאבל עלי' וא"כ מכ"ש בנידון הנ"ל שאפילו בגמר המיתה כבר התוודה ועשה תשובה דמקרי עושה מעשה עמך בהאי שעה וחייבין להתאבל עליו כן הי' נראה לפי ענ"ד לכאורה ומ"מנראה דמוכרחין לומר דגם אפילו התוודה אין מתאבלין עליו דהרי כל המומתין מתוודין וכדתנן בסנהדרין דף מ"ג ע"ב וכל המתוודה יש להם חלק לעוה"ב ואפי"ה תנן התם דאין מתאבלין עליהן ונראה שם בסנהדרין דף מ"ז ע"ב משום דלא הוי לי' כפרה עד לאחר שסבל צערו בקברו והוי לי' כמת מתוך רשעו ונראה דהטעם משום דכתיב בעמיו וא"כ קשה הא התוודה וע"כ או משום דקי"ל בחו"מ סי' ל"ד סעי' כ"ט בכל פסולי עבירה הם בחזקת רשעתן אפילו התוודו אלא א"כ לקו וקבלו עונשן או שכבר נתברר שעשו תשובה גמורה ועיי"ש ועוד דהכא דהמיתה היא עצמה עבירה שסיבב לעצמו מיתה ע"י מעשיו וכעין שנאמר בחייבי סקילה דמיהם במ ולכך אין להם כפרה והם כרשעים עד שקיבלו עונשן צער מיתה וקבורה וכיון שנקלה אחיך לעיניך הרי הוא כאחיד.

וא"כ בין לטעם הראשון ובין לטעם הב' דון מינה לנידון מאבד עצמו לדעת מכ"ש דכל מאבד ע"ל הוא כרוצח וכמ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שכ"ו ובחאה"ע סי' ס"ט חלק ראשון וא"כ דינו כמוהם ובב' הטעמים האלו תליא הפלוגתא שהביא הש"ך ביו"ד סי' שמ"ו ס"ק והש"ך

נראה שהסכים לדינא כפי הנראה לטעם שני דווקא היכא שסיבב לעצמו המיתה ולכך אי אפשר לו כפרה אלא בחבלי מיתה וקבורה גבי חייבי מיתות ולכך לא סגי לי במה שהתוודה אלא צריך לסבול עונשו ומקמי הכא אינו נקרא עושה מעשה עמך אע"ג דלענין שאר דברים אפשר דמקרי עושה מעשה עמך מ"מ לענין אותו דבר לא מקרי עושה מעשה עמך וכעין שכ' התוס' בב"מ דף מ"ח ע"ב ד"ה בעושה וכו' ובאמת רש"י במתני' בסנהדרין דף מ"ו ע"ב דמפרש דלכך אין מתאבלין כי היכא דליהוי לי' כפרה וקשה דהרי לפי הנראה וכמ"ש הלח"מ בפ"א מהלכות אבל דין י"א מבואר בסנהדרין דף מ"ז ע"ב דלכך אין מתאבלין על הרוגי ב"ד משום דלא הו"ל כפרה עד לאחר דחזו צערא דקוברא ומינה נשמע דאיבול תליא בכבוד המתים וכיון דעדיין אינו עושה מעשה עמך אין מתאבלין וא"כ מאי בעי רש"י במאי שכ' טעם אחר ונראה או דרש"י ס"ל כדעת הרמב"ם המובא בטור ופסקו המחבר בש"ע יו"ד סי' ר"מ סעי' י"ח דאפי' ממזר חייב בכבוד אביו הרשע וא"כ אפילו אינו עושה מעשה עמך אפי"ה חייב בכבודו וא"כ ראוי להתאבל עליו וע"כ הוכרח רש"י לפרש כי היכא דלהוי לי' כפרה אי נמי דרש"י סובר דנהי דמוכח מהש"ס כמ"ש הלח"מ בפ"א מאבל דין י"א הנ"ל דהאיבול הוא משום כבוד המת מ"מ ע"כ אפילו במקום דאינו חייב בכבודו חייב להתאבל שהרי פסק ביו"ד סי' שמ"ה סעי' י' דאפילו צוה אביו שלא להתאבל עליו ז' ולמ"ד חייב הוא להתאבל וכמו שכ' מהרי"ו המובא בש"ך שם דהרי אפילו בבנו ובאחותו שאינו חייב בכבודם אפי"ה חייב להתאבל עליהם ולדעת הגאונים מה"ת ביום ראשון מקרא דלה יטמא ואין חילוק אם מצוה שלא יתאבלו עליו כיון דד"ת הוא ומשום כבוד החיים וא"כ קשיא סוגיא דסנהדרין דף מ"ז הנ"ל שממנו הוכיח הלח"מ שמשום כבוד המת הוא ולכך מישב רש"י כי היכא דליהוי לי' כפרה וא"כ איכ"ל דהחיים מחלו כבודם כי היכא דליהוי לי' כפרה כדאמרינן בסנהדרין דף מ"ז ריש ע"א גבי חזקי' שגרר עצמית אביו וא"ש.

ועכ"פ כיון דאפילו בהתוודה בעינן לגמר כפרה דווקא גם בזיון זה דלא להתאבל להיות לו כפרה וע"כ היינו מטעמים שכתבתי למעלה דלא עדיף מרוצח וכ"ש אם נימא כטעם שכ' בחינוך ריש פ' אמור דטעם דמצות איבול הוא כדי לידע שהכל בהשגחה עיי"ש א"כ בהומת בב"ד או מאבד ע"ל לא שייך זה ואין מתאבלין עליו אפי' בהתוודה ועפ"י האמור למעלה יש לישב שיטת הרמב"ן בתורת האדם שכ' דמתאבלין ע"מ עצמו לדעת ועיין בתשובות מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שכ"ו מה שתי' ועפ"י הנ"ל יש לומר או לפי מ"ש דע"כ גם משום כבוד החיים הוא כמו דמוכח מהא דאם צווה שלא להתאבל עליו או משום דס"ל דאפילו באינו עושה מעשה עמך חייב בכבודו ורק בהומת בב"ד אמרו דאין מתאבלין כי היכא דלהוי לי' כפרה כיון דהומת בב"ד אבל במאבד ע"ל כיון דעדיין רשע הוא אדרבה לא להוי לי' כפרה וכעין שאמרו בסנהדרין דף מ"ו ע"ב לענין קבורה דלרשע כתיב ולא יקבר כי היכא דלא להוי לי' כפרה ואם טעם הרמב"ן כן א"כ בעשה תשובה דהיינו בהתוודה אפשר דגם הרמב"ן מודה דאין מתוודין עליו כי היכא דלהוי לי' כפרה.

אמנם לא נראה לי דטעם דרמב"ן יהא כנ"ל דמנ"ל זה וכי אפשר לדון כזה מסברא כיון דאין ראי' לזה מש"ס לכן נראה לי יותר כי י"ל דטעמו של הרמב"ן דס"ל דווקא בהומת בב"ד דאתרו בי' הוא דמחזקינן לי' בחזקת רשע אבל במאבד עצמו אמרינן שמא שגג או טעה וסבר שאין איסור בזה דהרי קי"ל בחו"מ סי' ל"ד סעי' כ"ד דהיכא דאיכא למתלי אולי לא ידע שהוא עבירה או שכח תלינן ועיי"ש בש"ך ס"ק דאפשר דנאמן לומר שוגג הייתי וא"כ ה"נ וכ"ש אם הטביע את עצמו במים דיש עוד ספק אולי כשבא לתוך גלי הים התחרט והרהר בתשובה.

ונהי דבמס' שמחות פ"ב אמרינן דכל מידי דהוא לכבוד המת אין עושין עמו ואיבול כבר אמרנו דהלח"מ הוכיח דהוא משום כבוד המת היינו דאפילו אמר מותר ושגג מ"מ אינו אדם כשר דיפה שעה אחת בתשובה בעוה"ז וכו' ואם הוא ביזה את עצמו ולא חש לכבודו שהוא החיים והנשמה שבקברו אשר הוא כבוד האדם איך יחושו אחרים על כבודו להספיד על הפסד חייו וכל זה בדברים שאינם רק משום כבוד המת אבל מצות איבול שהוא מצוה (ואינו משום כבוד המת דאין אנו דורשין טעמא דקרא ואין אנו רשאין לסמוך על טעמא דקרא ולא קיי"ל כר"ש) אי אפשר לפטור ממנו אלא משום דבפ' טומאות כהנים היכא דרמיזה איכול כתיב בעמיו בעושה מעשה עמך וא"כ בהומת בב"ד דכבר אמרנו דאינו נקרא עושה מעשה עמך בזה פטורין מלהתאבל אבל במאבד ע"ל ס"ל להרמב"ן דאינו בחזקת אינו עושה מעשה עמך דדלמא שגג ולכך ס"ל להרמב"ן דמתאבלין עליו וא"כ לדעת הרמב"ן כ"ש בהתוודה דמתאבלין עליו אמנם כבר נקבע בש"ע ס' שמ"ו הלכה כהרמב"ם דאין מתאבלין עליו וא"כ ע"כ דמחזיקין נ"י כאין עושה מעשה עמך וא"כ אפילו אם התוודה אמרינן כן וכדלעיל ועיין מ"ש מרן בחת"ס סי' שכ"ו הנ"ל דלפעמים יכולין לעשות כרמב"ן עיי"ש.

ועתה נבוא לספק השני דאם יש לדון דלא מת מחמת מעשיו מאי דינו הנה לענין אי נאמין לרופאים פליגו בעלמא לענין איסורא ועיין בחת"ס חיו"ד סי' קע"ג וקע"ה דברופאים אמרינן רק דמשוי לי' ספק ואפילו אי בעלמא מאמינים היינו היכא דאמרינן ודנין על החי אבל כאן על המת רגילים לשחד הרופאים לומר כן משום כבוד המשפחה ולשו' ספק גם בלי אמירת רופאים אפשר נומר דהוי ספק דנהי דהשתא מת (וא"כ יש לתלות במצוי ומכח תבנתו מת מ"מ כיון דלפי הנ"ל מלשונו לא ראו ששחט הקנה וא"כ אינו מצוי שיפגע בוושט תחילה) לפי הנראה לי מלשון מעלתו נ"י בשעת מעשה לא ראו שעשה מעשה בסמינים ולכל הפחות לא ראו שפגע בוושט ובכה"ג לענין בהמה אמרינן דלא פגע בוושט עיין במ"ש מרן זצ"ל בחת"ס בחיו"ד סי' ק"א.

וא"כ י"ל דהרי במס' שמחות פ"ב אמרינן דווקא בנפל ומת ואיכא לדיוקי כמ"ש למעלה דווקא אם מת וודאי מכח מעשיו הוא דאין מתעסקין עמו אבל מספיקא מתעסקין עמו דהרי אמרו גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דשוא"ת ומצות עשה וא"כ כיון דבמ"ע ול"ת דאורייתא ספיקא להחמיר או מה"ת או מדרבנן וא"כ מכ"ש בכבוד הבריות ותו דלפי הנראה לפענ"ד דקרא דילפינן מיני' בברכות דף כ' דגדול כבוד הבריות אפילו אי הוי רק חשש בזיון מרבינן לי' ולכך משום עשה דל"ת לא הוי מרבה יעוי"ש בפ"י מיהו משום הא לא ארי' דכיון דמיירי במת שבוודאי צריכין לחוש לכבודו אפילו אי מניחין אותו לבוא לחשש בזיון כבר הוא מעתה ביזיון מכל מקום נראה הדבר נכון לפי ענ"ד דספק כבוד הבריות הוא להחמיר וא"כ בספק מאבד ע"ל חייבין להתאבל כן נראה לפיענ"ד ועכ"פ בנידון שלנו כיון דלשון מס' שמחות משמע דווקא ומת ויש לדייק מיני' אי ספק איבוד חייו או היכא דהתוודה ועשה תשובה חייבין להתאבל וא"כ בנידון שיש תרתי למעליותא וממנ"פ חייבין להתאבל עליו וכ"ש שמרן זצ"ל הנ"ל בלא"ה כ' מקום לדעת הרמב"ן הנ"ל.

וכל זה לענין אבילות אבל לענין אמירת קדיש נראה אפילו הוי רק חדא למעליותא דהיינו שהתוודה אומרינן קדיש עליו שהרי בלא"ה תמה מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל מנ"ל דלא נימא קדיש עליו להצילו מן הדין אע"ג דאמרינן בסנהדרין דף מ"ו ע"ב דברשעי' כתיב לא יקבר כי היכא דלא להוי להו כפרה מ"מ מנ"ל דאמרינן כן בעלמא דשאני התם דעפ"י הדיבור שאני ומכ"ש

לדעת הרמב"ם בפ"ו מממרים והש"ע בסי' ר"מ סעי' י"ח דאפילו בכבוד אביו רשע חייב ולומר דמשום סייג וגדר תקנו כן דמכין ועונשין שלא מן הדין ג"כ קשה לומר כיון דלא מצינו שתקנו כן.

מיהו בבאר יעקב סי' ר"מ כ' טעמא דהרמב"ם משום שמא הרהור בתשובה וא"כ זה לא שייך במאבד ממש ואני כתבתי במקום אחר דחיישינן שמא יעשה תשובה ויהיו כל עונותיו נחשבין לו למפרע כשגגות או כזכיות וזה נראה טעם הלח"מ בפ"ו מממרים דין י"א שכ' דלאחר מותו גם הרמב"ם מודה ובזה נתישב מאי דקשה לכאורה מהא דאיתא בסנהדרין דף מ"ז דהודו לחזקי' דגירר עצמות אביו ופרש"י שם דאינו חייב בכבודו מיהו זה יש בלא"ה לדחות דאין הטעם כרש"י אלא כיון דלכפרה עביד זהו כבודו או שעשה כן משום סייג וגדר והודו לו עכ"פ לפי טעם זה היינו לא התוודה אבל בהתוודה איכ"ל דחייב בכבודו (ונהי דלענין איבול כבר כתבנו לעיל דאינו מועיל משום דברגע קבורה תליא מלתא וכיון דאדחי אדחי משא"כ באמירת קדיש וכו') ומהרי"ק בתשובה בשורש ל' כ' דאמירת קדיש תליא בחיוב כבוד וא"כ חייבין באמירת קדיש היכא דהתוודה וגם בספק האחר היכא דהוי ספק מאבד וספק אי מת מכח חבלתו מספק חייבין בכבוד אביהן.

ואע"ג דאיתא בב"ק דף צ"א ע"ב דאין אדם רשאי לחבול בעצמו וא"כ אפילו אי לא מת מכח אותו חבלה מ"מ חבל בעצמו איכ"ל דמשום חבלה בעצמו לא אקרי רשע וחוטא קרי לי' התם בב"ק דיליף מציער עצמו על היין והר"ן בשבועות דף כ"ז כ' משום דאינו מפורש בקרא חל השבועה עליו וא"כ איכ"ל דבכה"ג עדיין חייבין בכבודו וצריכין לומר קדיש עבורו וכבר פסק מרן זצ"ל בתשו' חת"ס חיו"ד סי' שכ"ו הנ"ל דמספיקא צריכין היתומים האחרים ליתן להם קדיש עיי"ש מלתא בטעמא והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה שמ"ז ראיתי בעלי שצה"נ מכתב קט"ז שכ' מוהרר יעקב עטלינגער נ"י הוא הגאון האבדק"ק אלטונא יע"א לאסור לנוול המת לחתכו כדי ללמד לעשות רפואה לחולה אחר שהוחלה ג"כ בחולה כזה ומ"מ לפי הנראה שם מדבריו אם הוא מכר עצמו מחיים לזה או אם מחל מחיים מהני ומאי דפשיט' לי' להרב דבלא מחילה אפי' יש חולה בפניני שאפשר לרפאו ע"י שיבדקו את זה אסור לא נראה וגם מאי דנראה מדבריו דמחילה מהני לא נראה כן וכן ראיתי בדברי מרן הגאון בתשובת חת"ס סי' של"ו דמחילה לא מהני לזה והוא עפ"י מ"ש הרמב"ן בפ' כי תצא על פסוק כי קללת אלקים תלוי ולי נראה בלא"ה ראי' דא"י למחול דהרי אמרו בסנהדרין דף מ"ו ע"ב דאי קבורה משום בזיון אי אמר אל תקבורני אין שומעין לו וכ' הטור בסי' שמ"א משום דהוא בזיון דכל החיים וא"כ גם בניוול המת לחתכו אפשר ג"כ דאינו יכול למחול וכ"ש אם הוא לכבוד נשמתו שהיתה בו או משום כבוד קונו א"כ לא ניתן כלל למחילה והיינו אם אין כאן חולה אחר כיוצא בו אבל אם יש כאן חולה אחר כיו"ב מבואר מלשון נוב"י מהדו"ב חיו"ד סי' ר"י דמותר משום פיקו"נ דהאיך וכ"כ מרן הגאון בחת"ס סי' של"ו דבכה"ג קרוב לוודאי דמותר.

ונראה לי ראי' ברורה לזה מהא דאמרינן בעירוכין דף ו' בישבה על המשבר ומתה מביאין סכין וקורעין בטנה ופסקו הרמב"ם והש"ע בסי' ש"ל לאו"ח סעי' ה' ולמג"א שם סק"י אפילו משום מיעוטא אע"ג דרוב הפעמי' אין העיבור חי ואפילו משום מיעוטא מנוולין האם ודוחי' בוודאי ניוול המת בקום ועשה משום ספק מיעוט דהצלת העיבור וא"כ מבואר דספק פיק"נ דוחה ניוול

המת ובוודאי לפי מ"ש הרב הנ"ל האבדק"ק אלטונא שם דגבי יורשין מחלה מסתמא נוולה הי אפשר לומר משום מחילה דידה מיהו זה תימה דהרי מבואר בב"ב דף קנ"ד ע"ב וכמו שביאר הנוב"י בתשובה הנ"ל דלענין היורשין משום הנאתם אינה מוחלת ניוולה וא"כ לא דמי ניוול לזילותא דאמרינן בסנהדרין דמחיל בסתמא לגבי יתמי ובלא"ה כבר ביארנו דניוול המת לא ניתן למחול כלל ועוד.

דאי משום מחילה א"כ אי אמרה לא בעינין למחול אין כאן מצות פרו"נ וא"כ מנ"ל דדחי שבת הא בכתובות דף מ' ע"א אמרי' הואיל ואי אמרה לא בעינא אין כאן עשה אינו דוחה ואע"ג דישי לחלק וכמ"ש התוס' ישנים שם לענין כיבוד אב מ"מ י"ל כן ואינו פשוט וא"כ מאי פריך שם בעירוכין על מימרא הנ"ל מאי קמ"ל וכו' וע"כ דדינא הוא לנוול המת משום ספק פיקו"נ דאחרינא ובלא"ה נראה ראי' מבוארת כמ"ש הנוב"י וגם הרב הנ"ל ממאי דאמרי' אין לך דבר שעומד בפני פקו"נ אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד אלא שהרב הגאון הנ"ל מספק עלינו הואיל ובגזל ס"ל לרש"י בב"ק דף ס' דאין מצילין עצמו בממון חבירו ואפילו להטור והש"ע והח"מ ס' ש"פ כ' דמותר להציל עצמו וליטול ע"מ לשלם אבל לא שלא ע"מ לשלם ומזה למד הרב הנ"ל דה"ה ניוול.

ואומר דאפילו לפי שיטת הגאון הנ"ל זה אינו דהרי קשה איך אפשר לומר כן דבגזל צריך שיהרג וא"י הרי לולא דגילה לן קרא או דמסברא ידעינן בסנהדרין דף ע"ד בע"ז וג"ע וש"ד דיהרג וא"י שעומד בפני פיקו"נ הרי אפילו שפ"ד היו אמרינן דשרי וה"ש גזל ונהי דש"ד ילפינן דאסור מסברא דמאי חזית כו' וא"כ גזל מנ"ל וע"כ צ"ל אי ס"ד דגזל יהרג וא"י וכדאיתא בברייתא חיצונה בשם ר"מ המובא בש"מ בכתובות דף י"ט ע"א ע"כ צ"ל טעמא משום דאמרינן בב"ק דף קי"ט ע"א דהגוזל את חברו שו"פ כאלו נוטל נשמתו ונפשו דאולי אליו הוא נושא את נפשו ולכך אפשר נמי סבר ר"ח בכתובות דף י"ט ע"א דמשום פיקו"נ נמי לא יעידו שקר שגוזל את חבירו.

ואפשר דרב חסדא לטעמי' דסובר שם בב"ק כנוטל נפשו כנפש הנגזל לכן אמרי' לקטלו ולא יעידו וע"ז הקשה רבא הא אמרו אין לך דבר העומד בפני פיקו"נ אלא ע"ז ג"ע ש"ד בלבד הוא דקשיא לי' דווקא אם הוא שפיכות דמים בלבד ולא גזל דהוי רק כאלו שיפך דם וא"ש דקדוק לשון בלבד ועכ"פ כיון דאי אמרינן בגזל דאסור אפילו בפיקוח"נ דאסור היינו משום דלפעמים הוי כנוטל נפשו אבל בניוול המת פשיטא דלא שייך שפיכת דמים וא"כ שוב נאמר לו הכלל שאין לך דבר שעומד בפני פיקו"נ.

וכל זה כתבתי אפילו לפי דעת הרב מוה' יעקב טעלינגער ניי הגאון הנ"ל אמנם העיקר דגזל מותר במקום פי"נ לא מבעי' לרא"ש והטור והא דכתב דאסור לגזול שלא ע"מ לשלם אפילו במקום סכנה היינו משום דבזה שלוקח שלא ע"מ לשלם לית ביה קיק"ל ונהי דגם דלא תגנובו אפילו ע"מ לשלם אסור מ"מ שלא ע"מ לשלם איכא איסור טפי ועל זה אינו פיקו"נ ובמאי ידחה אבל אם הי' אפשר לצייר שיהי' פיקו"נ אם יטול ע"מ לשלם בוודאי רשאי לגזול וכמו שהקשה רבא בכתובות דף י"ט ואפשר דגם ברייתא חיצונה שהביא הרמב"ן דר"מ סובר דאף גזל לא הותר במקום פיקו"נ היינו כמ"ש הרא"ש והטור דצריך ליטול ע"מ לשלם דעל זה אינו פיקו"נ ואפילו רש"י שכ' בב"ק דאסור באמת תמה הפרשת דרכים דרוש י"ט עליו דאנן לן דבר שעומד בפני פיקו"נ מ"מ י"ל דרש"י כ' כן לר"ה אבל בוודאי מודה רש"י דקי"ל כרבא בכתובות דף י"ט

ועוד נראה דכוונת רש"י איכ"ל דהוא היכא שמעמיד עצמו ומסבב לעצמו סכנה שמוכרח להציל עצמו בממון חברו וכעין דס"ל להרז"ה המובא בר"ן בפרק ר"א דמילה היכא דאשתפיך חמימא דלאחר המילה קודם המילה דאסור לסבב שיהא סכנה שיהא צריך לחלל שבת משום סכנה ועד"ז מיושב לשון הקרא בשמואל ב' קאפיטעל כ"ג ויתיב בתוך החלקה ויצילה וכו' דמשם ילפינן שאסור וכו' וקאמר דהיינו ע"י שהתיבב שם וגרם הסכנה הזאת ושיהא צריך לשרוף עי"ז ויציל שאסור ויש להמתיק בזה המאמר בב"ק דף ס' התמוה וכמו שתמה הרד"ק בשמואל שם ועפ"י הנ"ל יש לישב קצת ואין כאן מקומו ועכ"פ הדרן לנידון שאנו בו וכיון שכן בוודאי במקום פיק"נ שרינן ניוול וגם מסברא נראה כן שהרי ניוול המת היינו משום כבוד נשמתו שהיתה בגופו וע"ז אמרו בברכות דף י"ט גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת ואפילו פסח ומילה בשב ואת אבל לא דרשו דדוחה פיק"נ וגם הכי מסתבר שהרי כבוד הבריות הוא משום שהי' בו חיי נשמה וא"כ כ"ש כשיש בו נשמה וזה נראה שרמזו חכז"ל בלשונם הוזהב שאמרו בחולין דף י' ע"ב משום איבוד נשמה דהאי ננוול' להאי ולשון איבוד נשמה הוא לכאורה לשון זר ואינו מובן דהרי הנשמה אינה אבודה ואי הכוונה עמ"ש וקרא הרמב"ם בפ"ד מיסוה"ת הלכה ע' נשמה עיי"ש במפרש נשמת רוח חיים מ"מ אמאי נקט לשון זה אלא נראה שרמזו לנו הטעם דמוטב שנוול' ונבטל כבודו נשמה שהיתה בו מפני כבוד נשמה שהוא עתה עדיין בחיים ולכך הדרינן לנידון שלנו דנראה ברור כמ"ש מרן הגאון הנ"ל זצ"ל וכמו שמבואר מלשון הנוב"י הנ"ל דניוול המת במקום פיק"נ שרינן היכא דיש חולה וכיו"ב הצריך לזה כן נראה לפי ענ"ד נכון וברור: ויש לומר עוד ראי' דהא וודאי אע"ג שאמרו גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת או פסח ומילה בשוא"ת אבל פיק"נ לא דחי דאי דחה א"כ עמדה קושית הש"ס בסנהדרין דף ל"ה דקבורת מ"מ ידחה שבת וא"ל רציחה יוכיח דמה לרציחה דאינו דוחה פיק"נ וע"כ דלא דחי וא"כ נהי דהתם בשוא"ת אי ס"ד דכבוד הבריות היינו ניוול המת בקום ועשה עדיף מפיק"נ אכתי נימא מק"ו דאפילו כבוד הבריות בשוא"ת ידחה שבת דמה פיק"נ דאינו דוחה כבוד המת בקום ועשה דוחה שבת אפילו בשם וא"ת ק"ו כבוד המת שאינו נדחה מפני פיק"נ מכ"ש שידחה ויבולע המות לנצח בכ"א: תשובה שמ"ח בענין הנ"ל תמהני על הרב הגאון מהרי"ע עטלינגער נ"י האבדק"ק אלטונא יע"א שראיתי שבמכתב קכ"ג החזיק בדבריו ושגם הרא"ש והטור איכ"ל דס"ל דגזל לא הותר להצלת נפש והרי בהדיא כ' הרא"ש בפ' הכונס סי' י"ב דפשיטא שאון לך דבר שעומד בפני פיק"נ וכ"כ הטור בסי' שנ"ט וא"כ ע"כ וחי בהם קאי גם אגזל והא דצריך ליטול ע"מ לשלם משום דאין ההצלה תלויה בזה דאפילו ישלם לבסוף יציל נפשו ולכך מתירין לו הקל קל וגזילה ע"מ לשלם קל יותר משלא ע"מ לשלם וכמ"ש בסי' הקודם והב"י הביאו שם ופסק כן בש"ע וא"כ אפילו נימא כמ"ש הרב הנ"ל ולא ניחא לי' להסכים דעת רש"י עם דעת שאר פוסקים וס"ל דרש"י פליג ע"ז מ"מ הלכה כרבים ובתראי ומכ"ש שלא אדע אנה ראה מעלת כבוד הרב הנ"ל שרש"י פוסק כן לדינא הרי גם ר"ח בכתובות דף י"ט לפי דעת הרב נ"י סובר כן ורבא פליג עלי' והקשה עליו דאין לך דבר שעומד בפני פיק"נ ורבא בתרא הוא.

ואפילו למ"ד הובא ברא"ש בפ' כיצד הרגל סי' ה' דנגד רבא לא אמרינן הלכתא כוותי' דרבא הוא מ"מ כל הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים פסקו כהאי דרבא דאנוסין מחמת נפשות אינם רשעים ורשאים להעיד שקר מחמת אונס נפשות וא"כ מוכח דלא כדברי הרב הנ"ל שדרש לעצמו דחי בהם קאי רק על חקות ועל מצוות שבין אדם למקום וגם אין לומר כאידך טעמא דגזל שהרי רבא לא דחה דברי ר"ח אלא מכח קושיא שאין לך דבר שעומד בפני סיק"נ

אלא ש"ד בלבד וא"כ ע"כ הנך דווקא ותו לא וא"כ אפי' אי רש"י סובר כן בדעת ר"ח מ"מ לא ס"ל כן לדינא וכ"כ הראב"ד בפ"ח מנזקי ממון דגם בגזל פשיטא דאינו עומד בפני פיקו"נ וכ"כ הרמב"ן במלחמות בפ' הגוזל ומאכיל דאע"ג שאין לך דבר שעומד בפני פיקו"נ מ"מ צריך לשלם דל"א לא ימסור ויהרג אלא ימסור וישלם ולכך מחייב הרי"ף בנשא ונתן ביד וזהו ג"כ דעת הרמב"ם כמ"ש התוספת יוה"כ ביומא דף פ"ב.

וגדולה מזו כ' התוס' יו"כ הנ"ל דנראה לו דשרי אפילו לחבול בחברו לעוור עינו או לקלקל לו שאר אבר בכדי להציל עצמו ומזה נראה דמ"ש הסמ"ע בסי' שפ"ח ס"ק י"ט דלכתחילה אסור למסור במקום סכנה כוונה שאסור לכתחילה למסור ע"מ שלא לשלם הואיל ואין ההצלה תלוי' בזה ולא קשה קושית התוס' יו"כ והנמוק"י והש"ג פ' הגוזל ומאכיל בשמעתי' דמסור כ' דרש"י ובעל העיטור סוברים כהראב"ד וא"כ מבואר דרש"י עצמו סובר דמותר להציל עצמו במקום סכנה בממון חברו דגם גזל אין לך דבר שעומד בפני פיקו"נ וע"כ או כמו שכתבתי למעלה בסי' הקודם לישב דברי רש"י בהכונס או דרש"י פ"א כן לר"ה אבל אנן לא ס"ל כן וכ"כ בתשובות מיימוני לס' נזקי' ס' כ' דגם בגזל אין לך דבר שעומד בפני פיקו"נ וא"כ פשיטא מראי' זו לחודא ג"כ נוכל לסמוך להתיר לנוולה מת משום פיקו"נ דאחרינא ולא כהרב מוהרי"ע נ"י הנ"ל דמחמיר.

אמנם מ"ש הרב נ"י להקל להנאת היורשין כבר כתבתי למעלה דמ"ש"ס ב"ב דף קנ"ד מוכח דלא מחלה להנאת היורשין והרב מהרי"ע נ"י כ' במכתב קכ"ג דהוא הביא ראי' מהש"ס והש"ע ביו"ד ס' שנ"ו דאדם מוחל זילותו אצל יורשין ואי קשיא מש"ס הנ"ל אולי הייתי מעיין בדבריו הייתי מוצא דהטעם דמחילה בעינין מחיים ושם מסיק אדעתי' משא"כ בהאי דב"ב ובזה מדחה הראי' שכתבתי לעיל מש"ס דעירווכין ולפי ענ"ד פשוט גם אם הייתי מעיין בדבריו חלילה הי' לי לייחם סברא זו לחכז"ל אשר מחכו עלה ואם נאמר כן החיים יודעין שימיתו אבל מי מכל החיים יעלה על לבו שלאחר מותו יגבו מעות עבורו לצורך תכריכיו ואם יהי' מותר יהא השוור מחול אצל יורשיו הוא דבר זר אשר אינו עולה בלב שום אדם וכ"ש שאין לבנות דין על סברא זו.

אלא וודאי כוונת רש"י כיון דאלו ידע ואסיק אדעתי' דבר זה הי' מוחל מחיים השתא נהי דלא אסיק אדעתי' אמרי' כמאן דאסיק וכאלו אמר כן מחיים וכעין סברת הרא"ש בפ"ק דקידושין ס' כ' במשאיל טבעת כיון דאלו ידע דצריך להיות שלו הי' נותן לו במתנה אע"ג דלא ידע ולא אמר שנותן לו כמאן דיידע וכמאן דאמר דמי וכן מצינו לענין יאוש שלא מדעת בנפל לים לכ"ע זהו פשוט בכוונת רש"י וא"כ אין חילוק בין האי לב"ב אי ס"ד דיש סתירה אבל באמת לא עלה בלבי שיש סתירה ושהרב הגאון הנ"ל מייתי זה לראי' דמה ענין ניוול לזילותא זילותא היינו דבר שהוא חוץ מגופו ואינו לפי כבודו משא"כ ניוול הוא בגופו ממש.

ובלא"ה לא ידעתי' אנה מצא הרב נ"י דרשאין לכתחילה לזלזל את המת לצורך היורשין דשם לא נאמר רק אם כבר נעשה הזילזול ואנו נאמר להוציא ולאבד זה על קברו אמרינן דניחא לי' יותר ליתן המותר ליורשיו מאשר ניתן אותו לזלף או לדימוס על קברו אבל לנוולו לכתחילה להנאת היורשין לא שמענו וא"כ אין דיחוי זה כדאי לדחות ומ"ש עוד שם דיש לחלק בין ניוול לניוול ומה שהדרך שעושין לחיים לא הוי ניוול וא"כ הי' מותר לחתוך רגלו של המת או ידו וכיון שמדמה מעלתו זה לגזל וכי רשאין לגזול אפילו פחות משו"פ וכ"ש האיך אנו רשאין לחתוך בטנו והלוא בנוב"י שם פלפל בחניטה ולא עלה על לב שום אחד לחלק בין ניוול לניוול אמנם

מ"ש בדיחוי הג' הואיל והיא גרמה לו וסגרה דלת באפי' זהו היה אפשר לומר וכן עלה בלבי אמנם מזה גופי' רא' שניוול המת לא הוי כמו שפיכות דמים דהרי גבי מיתה אפילו יחדוהו בעי' ליי'א ביו"ד סי' קנ"ח סוף ס"א בהג"ה דבעי' חייב מיתה וגם אמרו בתוספתא הובא ברש"י ורד"ק בשמואל ב' כ' דווקא אם הוא ג"כ בסכנה אבל אם הוא מבפנים ואינו בסכנה והם בסכנה אין דוחין נפש והוא הדין הכא הרי גופי' אינו צריך שינוול שהוא כמו סכנה.

ובלא"ה אין היא באת בגבולו וא"א לשוי' רודף אדרבה חשבינן בסנהדרין דף ע"ב ע"ב הוולד לרודף ומשמים הוא דרדפו לה וה"נ אצלה והיא לא פשעה דתנוול ליקח לה רשותה ולא דמי להאי דב"ב דף קנ"ד גבי לקוחות דהתם פשע המוכר שמכר אם אינו גדול לכך אמרו מאי איכפת לן בנוולה אבל כאן זה אינו ולכך לולא שהדין שדוחין ניוול מפני פיקו"נ לא היו רשאים לחותכה וא"כ גם רא' זו נכונה וגם מה שהשיב שם על מה שתמצית דעת רש"י דרש"י מיירי דהוא מסבב זה והקשה הא בלא"ה אסור לעמוד במקום סכנה זה אינו שהרי יוכל להציל עצמו בממון חברו ולא יהי' לו סכנה אלא דמשו"ה ראוי לחייבו ומ"ש עוד על הרא' השלישית שכתבתי לעיל בזה הדין עם הרב הנ"ל לפי שיטתו וגם אני לא כתבתי רא' זו אלא שלא נימא משום גדול כבוד הבריות נדחה פיקו"נ כמבואר מסידור דבריי שם ומכל הנ"ל מבואר דהעיקר כמ"ש בשם הנוב"י ומרן הגאון בעל חת"ס צ"ל וכדלעיל תשובה שמ"ט הנה השערות שרגילין הנשים בהם שקורין שאטלי"ך וכן הפוריקע"ן של שערות והם שכיחים לעשותן משער המתים אי יש לחוש הואיל ומת אסור בהנאה והנה כבר העיר בזה בתשובת יד אלי' תשובה סי' ס"ו והאריך שם להתיר וכן נראה לי וכדי לבאר זה נקדים לבאר דהא דמת אסור בהנאה הוא הלכה פסוקה דאסור מן התורה דיליף בע"ז דף כ"ט ע"ב מגזירה שוה דשם שם ותכריכי המת נמי אסורים ויליף לה בסנהדרין דף מ"ח ע"ב נמי בגז"ש דשם שם מע"ז ולפי הנראה מפשטות הש"ס הוא אסור מן התורה וג"ש מופנית הוא לכל הפחות מצד אחד דשם דע"ע מיותר כמו שיתבאר לקמן אי"ה אמנם המל"מ בפ"ד מהלכו' אבל דין כ"א העיר דמשמע קצת מדברי הרמב"ם דהאי דרשא וגז"ש הוא אסמכתא ואינו אלא מדרבנן עיי"ש.

ולכאורה יש להביא רא' מדברי הרמב"ם עצמו דהוא מן התורה דהרי תקרובת ע"ז לא יליף לה התם בע"ז דף כ"ט ע"ב דאסור בהנאה אלא מדקרו לה זבחי מתים ומת אסור בהנאה ואפי"ה פסק הרמב"ם בפ"ז מע"ז ה"ב דלוקין ולכאורה באמת קשה שם למד הרמב"ם איסור מלקות על הנאת תקרובת ע"ז מקרא דלא תביא תועבה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם והרי בש"ס ע"ז דף כ"ט ע"ב יליף איסור קנאה ממת וצ"ל דלולי דגלי לן קרא דתקרובת נאסר בהנאה לא הוי יליף דלא ידבק בידך מאומ' מן החרם אבל השתא דגלי לן קרא דהוא בכלל איסור הנאה שוב אמרינן כיון דנאסר ע"י ע"ז הוא בכלל ולא ידבק בידך מאומה ועכ"פ לפי"ז ע"י דאיתקש למת אמרינן דלוקה א"כ ע"כ דמן התורה הוא הא דמת אסור וקשיא לדעת המל"מ הנ"ל: מיהו אין רא' מזה דהרי כבר אמרו (עיי' תוס' ע"ז דף נ"ב ע"א ד"ה תנוהו ענין) עד דאתא דוד מאן אמרו דהלממ"ס הוא ואתא דוד ואסמכי' אקרא דויאכלו זבחי מתים וא"כ כיון דמה"ת הוא מהלממ"ס א"כ שפיר הוא בכלל לאו דלא ידבק בידך ומ"מ בוודאי מת אסור מה"ת כדמוכח בסנהדרין דף מ"ז ע"ב בקבר של רבים דמקומו טהור הואיל ורק גזירה דרבנן הוא אבל אסור בהנאה הואיל ואיסור דאורייתא הוא וכפרש"י שם וכן הא דשאלו לי' לשמואל בהנך דלקחו מקברא דרב לאשתא בת יומא ושמואל התירו משום דאינו נאסר במחובר ואי אסור רק מדרבנן הא פסקי' ביו"ד סי' קנ"ה בסופו דאיסור דרבנן שרי לחולה שאב"ס: ובירושלמי פ"ק דב"ק דף ב' סוף ע"ב

ממעט מוהמת יהי לו דמת אדם דאין בו הנאה מוכח ג"כ דמה"ת אסור בהנאה והא דקשי' לי למל"מ למה לא פסק הרמב"ם דלוקין עליו כמו על הנאת קדשים ולפי ענ"ד לא קשה דהרי פסק הרמב"ם כרבנן דר"מ בגמרא שבועות דף ל"א ע"ב דדון מינה ואוקי באתרה וה"נ יליף מע"ע ואוקי באתרה מאי בשר בחייו אינו אסור אפילו באכילה אלא באיסור עשה ה"נ מאי דילפינן במיתה דאסור הוא רק באיסור עשה ולכך בפ"ב ממ"א דין ג' כ' הרמב"ם דהאוכל מבשר אדם בין מן החי ובין מן המת אינו לוקה משום דאוקי באתרה: ומטעם זה לא נראה לי מה שרצה לומר בס' יד אליהו בתשובה הנ"ל דתכריכי המת דאסורין ויליף רבא בסנהדרין דף מ"ז ע"ב מע"ז תופסין דמיהן וחמורין ממת עצמו לא מסתבר לומר כן דהא קי"ל דון מינה ואוקי באתרה ועוד דהרי ע"ז של גוי ביד גוי אינה תופסת דמי' וכמ"ש התוס' בע"ז דף ס"ד ע"א ד"ה מסתברא וכו' דדווקא בישראל נאמר דתופסת דמי' דא"כ מנ"ל דאתקש אם החליפו ישראל הא עבדו שם הגוים כתיב מיהו זה יש לדחות דהא השתא בישראל מיירי מ"מ לא נראה משום דמוקמינן באתרה.

וכל זה במת ישראל אבל באמת גוי אינו מבואר בש"ס אי אסור בהנאה וכבר האריך במל"מ בפ"ד מאבל ומסיק בסופו דמצא בירושלמי דמת גוי מותר בהנאה וכבר כ' ג"כ בפני משה על הירושלמי דאפילו הרשב"א דאוסר בתשובה סי' ס"ה הוא עצמו כ' בב"ק דף י' בחידושו דמת עבד וגוי מותר בהנאה וא"כ כיון דמת גוי מותר בהנאה וא"כ בהנך שערות שאנו דנין עליהן מסתמא רובא דעלמא גוים נינהו ומותרין.

אמנם נהי דהמל"מ הנ"ל וגם הפ"ח בקו"א ביו"ד סי' ע"ט כ' כן וגם מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' של"ו נוטה כן מ"מ הפמ"ג בסי' ע"ט כ' והסכים כפסק הש"ע דגם מת גוי אסור ובפ"ת בסי' ש"ן הביא בשם תשובת אבן שוהם דמת גוי אסור מדרבנן עיי"ש וא"כ עדיין הדבר ספק ומ"מ נראה דמותר דהנה התוס' בנדה דף נ"ה ע"א ד"ה שמא וכו' כ' בת"י הב' דעור המת מותר בהנאה ובאמת ראיית התוס' דהואיל ויליף מכפרה דכתיב בה כקדשים א"כ בקדשי' גופי' העור לאחר זריקה מותר קשה דהרי כ' התוס' בקידושין דף נ"ז ע"א דמכפרה כקדשים נוכל רק למילוף דאסור מחיים אבל לאחר מיתה אדרבה סתם קדשים דמכפרו דהיינו חטאת מותרים לאחר זריקה לכהני' ואין בהם מעילה לזר אלא איסור אכילה וע"כ לאחר מיתה ילפינן מוערפו שם וכו' שם תהא קבורתה משמע דגם העור אסור.

ובפרט לפי גירסת תוס' רי"ד בקידושין שם דע"ע יליף משם וכו' משם תקבר דמרים ושם הרי נקברה בעורה ועיין תוס' קידושין דף נ"ז ע"א ד"ה כפרה הנ"ל וכן הקשה בצ"צ סי' י"ג על דברי התוס' כיו"ב ובאמת גם דברי הש"ס בע"ז דף כ"ט ע"ב קשיין דקאמר בע"ע מנ"ל וקאמר מכפרה כקדשים למה לא מביא מוערפו דהרי לפי הנ"ל מכפרה אין ללמוד ולכך נראה לפי ענ"ד עפ"י מאי שכ' התוס' רי"ד בקידושין הנ"ל וכ"כ שם הפ"י דמקרא דוערפו שם ליכא למילף שם תהא קבורתו אלא א"כ יליף שם שם ממת וא"כ בע"ז דרצה ללמוד איסור הנאה דמת מע"ע ליכא למימר דיליף מוערפו שם וע"כ צ"ל דיליף מכפרה דכתיב בה וא"כ עשאה הכתוב כקדשים וא"כ בקרא דוערפו שם דמיירי עדיין קודם עריפת העגלה העומד לכפרה ולערופה ואז העגלה הוא אסורה בהנאה וכתיב לשון שם ומינה יליף דה"ה שם דכתיב במת ג"כ אסור בהנאה וכיון שידעינן דמת אסור שוב ילפינן דאפילו לבתר עריפה אסורה בהנאה ולא אמרינן שלאחר שנעשה מצוותה מותר בהנאה ילפינן שם דוערפו משם תקבר דשם תהי' קבורתו והכל ניחא ואין הסוגיות סותרות.

ועפ"ז שפיר כ' התוס' כיון דבע"ע כתיב כפרה והיינו דעשאה הכתוב כדבר העומד לכפרה וכקדשים וא"כ נהי דיליף משם דאסור בהנאה לאחר ערופה מ"מ ע"כ צריך שלא יהא סתירה בין ב' הדרשות בין דרש וערפו שם ובין מאי דאיתקש לכפרת קדשים וא"כ אי נימא דגם העור אסור א"כ יש סתירה וחילוק דלא דמי' לקדשים דהרי אפילו בעולה דנשאר הבשר אסור בהנאה מ"מ העור מותר וע"כ כשם דילפינן מדמדמי לקדשים דאסורין מחיים ה"נ יליף דעור לאחר מיתה מותר ולימוד דוערפו שם תהא קבורתה קאי רק ללמד על בשר ע"ע וממילא גם עור המת מותר מן התורה ומיושב קושית הצ"צ הנ"ל: ובזה מיושב נמי קושית הרשב"א בס"י שס"ה דאיך אפשר לומר.

דעור מותר הא אפילו שער ס"ל לרב בעירוכין דף ז' ע"ב דאסור דלהנ"ל מוכח רק למאן דיליף כפרה כתיב בה כקדשים והיינו למאן דאסר מחיים אבל למ"ד דע"ע לא נאסר מחיים ולא דריש כפרה כתיב בה כקדשים כמבואר בלשון התוס' בחולין דף פ"ב ע"א ד"ה, רב ינאי וא"כ אין לו רק דרש וערפו שם ולדידי' באמת עור אסור.

ולרב שם אפילו שער (ואע"ג דלפי מ"ש לעיל דמשם תהא קבורתו ליכא למילף דאסור בהנאה לולא דיש לן לימוד דמת אסור בהנאה מ"מ אפשר מיתורא דשם יליף דהרי שם בע"ע מיותר ואף שראיתי בחי' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחידושו לע"ז שם שכ' דגז"ש דשם אינה מופנית דהרי שם דותמת שם מרים דרשינן ספ"ק דב"ב ובסוף מ"ק מיני' דמתה בנשיקה וכן ותקבר שם ילפינן מיני' במ"ק דף י"ח דאין משהין מטה של אשה מ"מ נראה דהוי מופנה מצד אחד דשם דעגלה מיותר ואיכא למ"ד בנדה דף כ"ב ע"ב דאפילו מצד אחד מופנה אין משיבין ועכ"פ מכח יתורא מוכח לה או לדידי' באמת מת דאסור בהנאה הלממ"ס הוא או מקרא דקבור תקברנו יליף לה).

ועכ"פ א"ש דברי תי' הזה של התוס' בנדה דף נ"ה ולא קשיא ג"כ דאי עור המת מותר א"כ הא זבחי ע"ז יליף רק ממת ואפי"ה תנן שם בע"ז דעורות לבובין איסורי הנאה הן לק"מ מלבד דכבר כתבתי לעיל בשם התוס' דהלממ"ס הוא דתקרובת אסור בהנאה עוד נראה מלשון הרמב"ם בפ"ז מהלכות ע"ז דהעור עצמו הוא תקרובת ע"ז שהרי ניחא לי' בעורה כדי להקריבה לע"ז והיא נמי תקרובת ולא גרע מנויי המת דאסור כדאיתא בעירוכין דף כ' דזבחי ע"ז יליף ממת כדלעיל ועור המת דשרי כבר כ' מרן זצ"ל שם דלא תקשה קושי' התוס' דסנהדרין דף מ"ח דלא גרע מתכריכין וע"כ דמיירי דדעתו'.

עלי' מעיקרא שלא לקבור עמו ואינו רוצה בנוי הזה: וכל זה במת או בע"ז דגם נוי ומשמשיה אסורין לעולם אבל בהקדש דהזריקה מפקיע האיסור אפילו מבשר עצמו בחטאת ואשם ואפילו בעולה מ"מ מעור מפקיע דכיון דניתן לשמים חלקו נתן הקב"ה העור שכר לכהנים ושאר הדברים משלחן גבוה קא זכו וא"ש אמנם דעת הרמב"ם בפ"ד מאבל משמע דס"ל דעור המת אסור ומכל מקום בשער פסק שם דשרי והיינו כרנב"י בעירוכין דף ז' שם אלא שהרשב"א בתשובה סי' ש"ל האריך לאסור וסובר דאין הפירוש בגמרא שם כן ועיי"ש בתוי"ט ולפיענ"ד לישב מה שדייק הרשב"א דמעיקר' פריך והא איסורי הנאה נינהו ולבסוף מסיק דשער מותר ולפיענ"ד לשון הגמרא איסורי הנאה נינהו לשון רבים דנקט קשה ולכך נראה.

דכוונת המקשן מ"ש מבהמה כיון דבהמה איסורי הנאה וגם המת איסורי הנאה ולזה פריך מ"ש ולכך נקט לשון רבים וע"ז משני רנב"י בהמה גמר דין אוסרה ולכך גם השער נאסר אבל מת

מיתה אוסרת ושער לא מיית. והנה גם הר"ן בחידושי חולין דף קכ"ב מפרש כפירוש הרמב"ם ולא כפירוש הרשב"א וא"כ שפיר פסק הרמב"ם כרנב"י כיון דהש"ס פריך על איקומתא דרב וכמ"ש הלח"מ שם וא"ש ועכ"פ נהי דבוודאי אין כח בידינו להכריע להתיר שער המת בהנאה כיון דהרשב"א והטור והשו"ע פסקו דשער אסור מ"מ כיון דהרמב"ם וסמ"ג וגם תוס' בב"ק דף י' סוברים דשער המת מותר אפילו בישראל יש להקל בשער של גוי דהרי אפילו אי מת גוי אסור נראה דהיינו מדרבנן וא"כ בדרבנן שומעין להקל והפמ"ג בסי' ע"ט כ' דעור אסור מדרבנן וא"כ כ"ש שער וא"כ באיסור דרבנן בוודאי יש לסמוך על הפוסקים דמת גוי אינו אסור כן נראה לפי ענ"ד נכון: ועפ"י האמור דאפילו בעור המת אם לא כיון מעיקר' לקברו עמו לא הוי בכלל תכריכי ונויי המת א"כ הני תכשיטין שיש במת ואין דעתו לקוברם עמו ואין הדרך לקבור עמו לא נאסרו מעולם ומעולם לא נעשו נוי המת והא דאסרו בפאה נכרית לדעת הרמב"ם דפסק כרנב"י אפשר דפאה נכרית באמת שרי אם אין דעתו לקבור המת עם הפאה נכרית אלא אפילו לדעת הטור דאוסר בפאה נכרית ע"כ היינו הואיל והדרך לקברה עמה מסתמא נעשה נויי המת וכגופה אבל טבעות וצמידין דאין דרך לקבור עמה לא אדע למה יהא אסור וכן העלה באמת בבכור שור בע"ז דף כ"ט דמותרין עיי"ש שהסביר להתיר מטעם אחר עיי"ש והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה ש"נ בעזה"י"ת יום ו' עש"ק לסדר ויצא תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלג מוה' שלמה קליין נ"י מקליין ווארדיין יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נשאלתי נידון אחד שלא הי' לבוש בציצית לא בטליתגדול ולא בטלית קטן כל ימי חייו ומת אם יש ללבוש אותו שעת קבורתו בציצית ואם אמנם שאין מדרכי ואין מן הראוי להשיב לו שהרי בקהלתו שם הרב הגאון מרא דאתרא נ"י ואם יש לו איזה ספק יכול לשאול שם אפי"ה כיון דכל הדברים האלה כבר מבוארין אמרתי להשיב מפני הכבוד והנה גוף הדין כבר מבואר בש"ע יו"ד סי' שנ"ב ובפוסקים שם ולפי דעת הש"ע שם נראה מבואר דלכל המתים מלבשים ציצית ואין מחלקין אם הי' רגיל להלביש ציצית בחייו או לא דהרי התוס' בכמה דוכתי ובנדה דף פ"א האריכו בפלפול הזה והש"ע סתם אמנם הרמ"א הביא בד"מ שיטת האו"ז וראב"י שחילקו בין אם הי' רגיל ללבוש בחייו או לא ומסתמא ע"ז סמך בש"ע בהגה"ה שהביא יש חולקים ומסיים ונוהגין להלביש ציצית ומסתמא כוונתו בכל גווי דאפי' לאדם שלא הי' לבוש בחייו וכבר האריך בזה ג"כ בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' קכ"א והובא בפ"ת סי' שנ"ב שאין לחוש כ"כ להלביש ציצית אפי' למי שלא לבש בחייו יעוי"ש: ולפי ענ"ד בנידון הזה אין לחוש בלא"ה כלל שהרי התוספת שם מסתפקים אם אין הלבישה גנאי ולועג למת הרש ואם לא ילבישו גנאי לחיים עיי"ש והיינו באדם שלא הי' לבוש ציצית מצד עניו ודלותו או מצד אונס אחר ויש לחוש ללועג אבל בנידון הנ"ל שעשה כן מצד קלות מה יש לנו לחוש שיהא לו ללעג אם ילבישו אותו ומאי לחוש ללעג של החיים שרואים שלקלים שזלזלו במצות אין לובשין להם ציצית במותם וא"כ בוודאי אין קפידא בין אם ילבשו או לא ילבשו ובפרט לפי מאי דנוהגין האידנא לפסול הציצית או שקושרים הכנפות אהדדי וזה צריך טעם ולא יזה תכלית נותנין לו ציצית ופוסלין אותן וע"כ צ"ל דהוא כדי להשריש האמונה בתחיית המתים וכמו דקי"ל דאין מצות בטלות לעתיד לבוא ובכדי לפרסם האמונה הזאת היא התכלית של הלבישם גם למי שלא לבש בחיים דיש לו זכי' קצת שגם ע"י יתפרסם ויתחזק האמונה הזאת ולכך אף לאיש כנ"ל יש להלביש ולכך שפיר סתם הרמ"א ומטעם זה נראה לפי ענ"ד שראוי לעשות כמ"ש הב"ח שלא לפסול הציצית רק לקשור הכנפות אחת בחברתה וי"ל עוד טעם למה סתם הרמ"א דהמנהג אפי' בקל

שלא הקפיד על המצוות בחיים דהנה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל כ' בחיו"ד סי' שמ"א דאפי' באיש שהי' עליו חשש שהמיר דתו אפי"ה אמרינן דוודאי מסתמא כשהי' סמוך למיתתו ופסק כל תאותו בוודאי עשה תשובה ועיי"ש שהאריך בסברא יישרה וא"כ גם בנידון הנ"ל מותר להלבישו ציצית דוודאי קודם מיתתו חזר מקלות דעתו ובוודאי היריהר בתשובה על מאי שלא קיים המצוות ומצד הטעמים האלו נראה לי דיש ללבוש לו ציצית אם לא הי' לכל הפחות מומר להכעיס ומצד הטעם הראשון אפי' בכה"ג מותר להלבישו בציצית כן נראה לפי ענ"ד וכו': הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה שנ"א בעזה"י יום ה' מ"ב למב"י תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א: החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלג בתורה כש"ת מוה' בנימין זאב מאנדיל בוים נ"י אב"ד דק"ק סאטמור יע"א: בשבוע זו קבלתי מכתב מאת התורני הנגיד מוה' אשר לעמיל בנעט נ"י גבאי דח"ק שם שכ' לשאול אותי ע"ד הוצאות המת בעגלה שמעלתו נ"י הסכים לשאול אותי ומסתמא הוא אומר אמת ומ"מ הא קי"ל דאסור להורות באתרי' דחברי' וגם לאו אורח ארעא הוא וע"כ אני כותב התשובה למעלתו נ"י ואם הוא יסכים אזי ימסור אותו לבעליו לתלמידי הרבני הנ"ל והנה השאלה הוא במקומכם מוציאין המת בעגלה אפי' אם אינו לפי כבודה והעיר היא גדולה ומקום ביה"ק הוא רחוק מהעיר וגנאי הוא להוציא את המת שאינו לפי הכבוד בעיני הגוים אם רשאי לעשות עגלה מיוחדת לפי כבוד המתים ואין בזה משום בחקותיהם לא תלכו כמבואר ברמ"א סי' קע"ח דכל שהוא לתועלת או לכבוד אין בזה משום בחקותיהם לא תלכו עכ"ל.

והנה אנו קי"ל מנהג אבותינו תורה הוא וילפינן כן מקרא דדברי קבלה דכתיב ואל תטוש תורת אמך ואיכא נמי משום בל יחל דרבנן כדאיתא פ"ב דנדרים ומימות העולם הי' המנהג להוציא המת בכתפי ואיתא נמי בכרכות בפ' מי שמתו דנושאי המטה הם פטורין מן התפילין וכיו"ב יעוי"ש ויש למנהג הזה ג"כ שורש עפ"י התורה כמבואר בקרא גבי בני קהת כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו ובפרק אלו מגלחין מדמה מיתת האדם וכו' שכל העומד בשעת יציאת נשמה צריך לקרוע דדומה כמי שרואה שנשרף ס"ת וכן פסקינן בש"ע סי' שמ"א וכיון שהנשמה דומה לס"ת ממילא גם הגוף דומה לארון וא"כ שפיר שייך גם בזה כי עבודת הקודש וכו' בכתף ישאו ואע"ג דלא דמי דהתם הלוחות עדיין מונחות והיו שם כשנשאו אבל כאן הנשמה כבר יצאה וא"כ אין כאן רק הארון מ"מ הנהיגו קדמונינו כן משום דמיין הנ"ל להחמיר ואמרינן בסוטה דף ל"ה דדוד המלך עה"ש נענש משום דאמר זמירות הי' לי חקיק וכו' שנכשל בדבר שאפי' תינוקת של בית רבן יודעין ורצה להוליך את הארון הקודש על העגלות ושמטו הבקר ואני אמרתי בכוונת ענין זה דבגמ' מצינו בכמה דוכתי דפליגו ר"י ור"ש אי דרשינן טעמא דקרא ולר"ש דרשינן וסמכינן עלי' אפי' לקולא וזהו הכוונה של זמירות הי' לי חקיק דדרש חקי התורה וחקר למצוא טעם בהם ונהנה מטעמי התורה וראה שפקודי ה' ישרים משמחי לב כמו זמר וסבר כר"ש דדרשי' טעמי' דקרא לסמוך על זה אפי' לקולא ולכך סבר הטעם דבכתף ישאו הוא משום כבוד וממילא אם עושה עגלה נאה מהודרת מאוד הוא כבוד יותר מן מה שישאו בכתף וע"ז אמר הקב"ה התורה דכתיב בה התעיף עיניך בה ואיננו שאם אתה עושה רק לפי ראות עיניך בטעמו של דבר אז איננו שתבוא לידי טעות וא"ש דברי הגמ' דשם.

ועכ"פ כיון דהתורה הקפידה בארון לשאת דווקא בכתף אפי' אם רוצה לעשות ג"כ דווקא עגלות יפות אינו רשאי לשנות ולכך הקפידו ג"כ חכז"ל דגוף של האדם דדומה להארון לשאת אותו

בכתף ועכ"פ נראה דיש למנהג הזה שורש דאורייתא ובפ' מי שמתו דימו ג"כ את המוליך עצמות של מת למוליך ס"ת עיי"ש.

אמנם במקומות שהבה"ק רחוק מהעיר וגם עוד חששו דבני אדם הטרודים על המחיה ועל הכלכלה ויש לחוש שלא ימצאו משתדלים לשאת את המת למקום רחוק ועוד שאר אמתלאות הקילו להם להוליך את המת בעגלה דאיכ"ל דבכה"ג לא הי' המנהג מעיקרא וכמ"ש המג"א סי' תר"צ דהיכא דנשתנה העת והדבר אינם עוברים על לא תטוש תורת אמך כן נ"ל להסביר וללמד זכות על בני ישראל אמנם על זה לא נשאלתי אלא שהשאלה הי' במקום אשר זה מכבר מוליכין את המת בעגלה שיזדמן להם אם רשאים מעתה לעשות להם עגלה מיוחדת לזה אי לית בי' משום חקות עכו"ם: ולפי ענ"ד מלבד הטעם שכ' לעיל בלא"ה ג"כ לית בי' משום בחקותיהם לא תלכו דהנה איתא בסנהדרין דף כ"ב ע"ב ודף כ"ג דהיכא דלא מינייהו ילפינן אלא מה"ת לית בי' משום בחקותיהם לא תלכו דהרי המשכן הביאו ונשאו ישראל על שש עגלות צב וה' צוה למשה שיקבל אותו מהם ויהי' לישא בהם הקרשים וכל צרכי המשכן בעגלות צבים וצבים פירש"י מכוסים ובפ' תרומה כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ופי' האלשיך הקדוש שע"י עשיית המשכן יזכו שהשכינה תהא שורה בגופם וגם פירשו המפורשים על הקרא ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן היינו דהאדם מכוון נגד המשכן ויש בו ג' חילוקים החצר הוא דוגמת גוף חלק התחתון הכרס והלב ואינך הוא דוגמת ההיכל והראש הוא דוגמת הק"ק: גם בספר הכוזרי האריך בזה ופי' בזה ג"כ הקרא ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן הוא דוגמת אדם אם זוכה למדרגה ההוא ולכך כשם שהוליכו את המשכן על עגלות צבים דהכוונה עגלות מכוסים כן ראוי להוליך את האדם שמת וכיון דיש לזה שורש מהקרא ולא מינייהו ילפינן לית בי' משום בחקותיהם לא תלכו ובק"ק פרעשבורג מוליכין המתים בעגלות מכוסים וכן עשו בחיי רבינו הגאון בעל חת"ס זצ"ל ולא הי' שם פוצה פה ומצפצף וכן הוא בשאר קהלות אמנם אעפ"י שנראה שעפ"י הדין אין חשש אפי"ה משום מראית עין אצל כמה אנשי בני נראה כאלו מן הגוים ילפינן זה ולפי"ז הי' לכאורה אסור משום מראית עין שהם חושדים וסוברים שעוברים על הלאו של ובחקותיהם לא תלכו ולכך יש למנוע מזה אם אפשר.

ולכל הפחות יש לזיזר שלא יעשה העגלה המיוחדת לזה דוגמת העגלה שעושין אוה"ע לענין זה דבכל דברים שאנו עושים כדי לדמות להם הם אסורים לנו משום כמה לאווין כמ"ש הרמב"ם בהלכות עכו"ם וחקותיהם לזאת ישכילו לשנות העגלה ההוא מן דרכי העגלות שעושין אוה"ע וחכם עיניו בראשו ישכיל ויבין כדת מה לעשות והנראה לפי ענ"ד כתבתי ויכולע המות לנצח ואין פרץ ואין צווחה ברחובות בני ישראל וכבר כתבתי אם יסכים לדברי הנ"ל כפי דעתו כן יעשה דברי החותם וכו' ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שנ"ב הנה ראיתי בעלי שצ"ה מכתב צ"ט שהעיר בשם הרב מוהר"א אב"ד דק"ק פעגרסהיים נ"י וכ' שמבואר בטו"ד סי' שס"ג דבעי' הרחקה בין עצמות המת לעצמות מת אחר ו' טפחים והקשה מהטור בסי' ת"ג דשם הביא ברייתא דמס' שמחות דאפי' לרע"ק דאוסר וחישי לתערובות אומר דנותנין בארזים ומוכח ע"כ דלא בעי הרחקה ולבסוף כ' דיש לחלק בין ארזים לקרשים דעלמא ולעולם דבעינן בין עצמות לעצמות ו' טפחים ולפי ענ"ד נראה דבין עצמות לעצמות לא בעינן הפסק ו' טפחים ולא מצאתי ולא ראיתי בש"ע שכ' כן ואדרבה נ"ל לדייק איפכא דהנה שורש דין זה דבעינן הפסק ו' טפחים ילפינן ג"ש מ' מב"במב"ב

דף ק"א דמבואר דבין כוך לכוכך אמה, אמנם הטעם לזה מבואר דשרשו הוא מהש"ס ב"ב דף י"ז ר"פ לא יחפור דצריך להיות בין בור לבור אמה ואמרינן שם דכותל בור היינו ג' טפחים.

אמנם קשה לפי מ"ש התוס' שם בר"פ ד"ה לא יחפור וכו' דהיינו דווקא באית בהו מים ומשום מתונתא וכן דעת הרשב"א ופסק כן בש"ע חו"מ סי' קנ"ה סעי' י' בהגה"ה דבאין בו מים צריך לתקן לפי עיני האומנין הבקיאין ולפי"ז קשה למה נתנו במת שיעור ו' טפחים וצריך לומר דמת דמי לאית בי' מיא דאית בי' מתונתא ולכך בעי' שיעור ו' טפחים ולא מבעי' אם כבר נקבר המת וקנה ותפס מקומו וזכה בבורו דצריך להרחיק ממנו כמו מבורו של חבירו אלא אפי' אם חופרין כוכין או ב' בורות כאחד ולא תפס שם עדיין מת מקומו וא"צ להרחיק מצד תורת מזיק מ"מ כיון דקים להו דדרך כותל בור המתקיים הוא ו' טפחים בין שניהם א"כ זהו מכבוד המת לעשות הבורות באופן המתקיים וצריך לעשות הפסק הנ"ל וכל זה בנקבר בו מת דאית בי' מתונתא אבל לקבור עצמות יבשות אצל עצמות יבשות דלית בהו מתונתא לא נאמר שיעור זה אלא קוברין אותו בכדי הפסקה לפי מאי שיכול לעמוד ולכך דייק רבינו רב האי גאון דווקא מת בצד עצמות או עצמות בצד המת דאית בי' מתונתא מחד צד לכל הפחות וסליק לצד האחר ובעי' בכדי הפסק הנאמר שם אבל בין עצמות לעצמות לא אמר וא"כ א"ש הא דמס' שמחות דנותנין בארזים דבין עצמות לעצמות לא בעי' הפסק ו' טפחים אלא בכדי שיעמוד הדופן.

אמנם כל זה לדעת התוס' וסייעתם דס"ל דווקא באית בי' מיא אבל לדעת הר"ן והנמוק"י דס"ל אפי' בלית בי' מיא נאמר זה השיעור מ"מ מבואר שם הטעם דבכל מרא ומרא שהוא חופר הוא מרפה לכותל בורו אם אינו מרחיק כשיעור ו' טפחים ומטעם זה באמת דעת מהר"מ שבמרדכי הובא בחו"מ סי' קנ"ה סעי' כ"א בהגה"ה דבקרקע סלע סגי בטפח והיינו כרשב"ג בב"ב דף ק"א דהכל לפי הסלע וכמבואר נמי מלשון הרמב"ן בתולדות האדם המובא בב"י סי' שס"ג ביו"ד ובאמת הרמב"ם והרע"ב בב"ב שם לא פירשו דברי רשב"ג כן.

ואפילו אי הפירוש ברשב"ג כפי' הרשב"ם הנ"ל מ"מ קשה לי איך פסק הרמב"ן כוותי' דהרי במשנה באהלות פי"ו משנה ד' סתמו דאין פחות מאמה בין קבר לקבר והוי מחלוקת ואח"כ סתם לפי מ"ש המג"א בסי' תפ"ט סקי"ז דבתרי סדרים יש סדר למשנה וטהרות בתר ניזקין נשנה וגם בתשובת חכ"צ סי' קמ"ט כ' דיש לחלק בין קרקע אבנים לסלע הבאה בידים.

ונראה דהיינו פלוגתא שבח"מ סי' קנ"ה סעי' כ"א הנ"ל ותליא אי בתרי סדרים יסל"מ או לא ומ"מ נראה אפי' אם גם בסלעים אמרו שיעור זה ע"כ הוא משום לא פלוג דבסלעים לא שייך דמרפי לי' לארעא ע"י מרא או באית בי' מיא וכפי' התוס' ומשום מתונתא וא"כ לפי פי' הנמוק"י אם נימא דגם בסלעים צריך שיעור הנ"ל היינו משום לא פלוג וא"כ זה שייך בקרקע אבל בארזים וקרשים לא שייך דמרפי לה לארעא וכל שמניח הפסק כראוי לא בעי' טפי.

ועכ"ז יש לישב קצת מנהג העולם שאין משגיחין על ו' טפחים וכמו שצווח עליהם החכ"צ בתשובה הנ"ל ולפי הנ"ל י"ל הרי מבואר בטור סי' שס"ג בשם הגאונים דבזמנם לא היו רגילין לקבור בכל המקומות בארון וא"כ י"ל דההפסק הנאמר בב"ב דף ק"א היינו דווקא בקובר בכוכ בלי ארון ורק הקרקע דפנוי בעי' שיעור הנ"ל מטעמים הנ"ל אבל בזמן הזה שקוברין בארון של עץ איכ"ל דלא בעי' הפסקה כולי האי ולכל הפחות בעצמות וגם בקרשים בוודאי נראה לפי ענ"ד נכון כנ"ל דא"צ הפסק אלא בכדי שיוכל לעמוד.

וגדולה.

מזו פסק הפרישה ביו"ד סי' ת"ג דאפילו בגומא אחת כל שנקברין באופן שלא יתערבו מותר לקבור עצמות מהרבה מתים בקבר אחד וכן התיר מרן הגאון בעל חת"ס סי' שנ"ג כל שיעשו הפסק באופן שלא יתערבו העצמות עיי"ש ועכ"פ הרחקה ו' טפחים לכ"ע לא בעי' בעצמות אפילו לפי משמעות לשון הטור דבעי' הפסק ארון וזה פשוט: ומה שהקשה הרב דק"ק פעגרסהיים עוד איך למדו בסנהדרין דף מ"ז דאין קוברין רשע אצל צדיק מקבר אלישע הא התם שאני דכתיב ויגע בעצמות אלישע וזה גופי' קשיא איך לא חששו על תפיסת המת לפי ענ"ד לא קשה באמת בוודאי חששו ובקרא כתיב רק וישליכו בקבר אלישע היינו במערות אלישע וכבר כ' הרד"ק במלאכים דהא דכתיב וילך ויגע בעצמות היינו שנתגלגל עד עצמות אלישע עיי"ש וגם לשון הקרא משמע שלא הי' זה במקרה ובסיבות מהירות ההשלכה אלא דזה הי' בנס כמו החיות והקימו על רגליו וא"כ זה כוונת הגמ' דבוודאי הקוברין הרחיקו שיעור ו' טפחים אלא משום דאין קוברין רשע אצל צדיק אפילו בהרחקה הראוי לא ניחא לי' לאלישע בשכינתו לזה נעשה הנס שנתגלגל אליו וע"י נגיעתו בו חי ויקם על רגליו וזה לא קשה למה הי' צריך נגיעה שגם בהחיותו בן השונמית בפ' קדושת נגיעתו ובזה א"ש הכל ותו לא מידי תשובה שנ"ג בעזה"י חוסט ט"ו אב תרל"ב לפ"ק החיים והשלום וכל טוב להרב המופלא ומופלג בתורה כש"ת מו"ה שמואל ראזענבערג נ"י אבדק"ק טשאבא יע"א.

מכתבו קבלתי ביום אתמול ובו נשאלתי בענין פינוי המתים שהוסכם מטעם הממשלה והמיניסטעריום לעשות אייזן באה"ן ושמו. דרך מהלכו דרך בית הקברות בקהלתו ואנשי קהלתו בקשו אצל המיניסטעריו"ם להפר עצה הזאת ולא הועיל ולזאת שאל מעלתו נ"י אם רשאים להניח לעשות הדרך על הקברים או טוב יותר לפנות הקברים וכ' שבפ"ת מביא בשם ס' שיבת ציון דברוצים לעשות דרך הרבים על הקברים טוב לפנות אלא שמספקא לי' למעלתו נ"י אולי בדרך האיזע"ן בא"ן שאין בו חשש חפירה וכיוצא לא אמר עכ"ל בקיצור ואני לא מצאתי זאת בפ"ת וס' שיבת ציון איננו בידי לעיין בו ונחזי אנן בעזה"י הרי אסרו לפנות המת אא"כ מפנין אותו לקברות אבותיו כדאיתא בירושלמי המובא בתוס' מו"ק דף י"ג ע"א ד"ה אין מפנין והובא בב"י ביו"ד סי' שס"ד דאין מפנין אלא לקבר אבותיו וב"י כ' שם דדווקא קאמר ואפי"ה הי' נראה לי בנידון כזה הדין דמפנין.

וטעמא דידי דהרי מח"ל לא"י מפנין וכ' הטעם משום דלכפרה מביאהו עי"ז וא"כ נראה דעי"ז שאין מפנין מוסיפין עליו חטא ג"כ מפנין כיון דמשום סילוק חטאו מפנין וכ"כ מרן הגאון חת"ס זצ"ל בחלק הששי סי' ל"ז דהיכא שיכול לבוא מכשול ע"י הפינוי בוודאי אין מפנין דהרי עיקר ענין זה בא לן מאיסור לא תלין נבלתו דצריכין אלו לחוש לכבוד המתים ואפי"ה כדי שלא יחללו עליו יו"ט מלינין ואמרו בפ"ק דביצה ד' ד' דהאידין דאיכא חברי חיישינן שלא יבוא מפסולי ותקלה לאחרים עיי"ז עיי"ש ברש"י ושם האריך בזה והנה בדרך שעובר האיזע"ן בא"ן על הקברים יש מכשול לרבים כי הכהנים העוברים ונוסעים באיזע"ן יעברו על לאו דעל כל נפשות מת לא יבוא דנהי דוודאי עגלות הבא"ן מחזיק ארבעים סאה ואינו מקבל טומאה כדאיתא פ' י"ח דכלים וא"כ ג"כ חוצץ בפני הטומאה.

מיהו הא פסק הרמב"ם בפ"א מטומאת מת הלכה ה' דאהל זרוק לא שמי' אוהל ואינו חוצץ וא"כ עוברים הכהנים על האיסור הנ"ל ואיכא מכשול רבים וכל שחברו נענש על ידו אין מכניסין

אותו במחיצתו של הקב"ה ולא ניחא לי' בזה ועדיף לי' בזיונו והוה כמו משום כפרת א"י דרשאינן לפנותו ה"נ בכדי לסלק מהם החטאים האלו רשאינן לפנות בכדי שלא ישלחו כהנים על ידיהם (והוי קבר המזיק לרבים דקי"ל דמפנין ואיתא בירושלמי פ"ט דנזיר והובא בכ"מ פ"ח מטומאת מת דאפילו קידם הקבר ובהיתר נעשה מיהו בש"ע לא הביאו ואפשר משום דהאידינא ליכא טהרות ומשום כהנים לא חייש ולכך כתבתי עוד טעמים) אמנם על טעם זה יש לפקפק דלפי מה שכתב המל"מ שם בפ"א ה"א דדווקא אהל זרוק באוויר לא שמי' אהל אבל שידה.

שהולכת ע"ג קרקע דינו כאהל וחוצץ בפני הטומאה וא"כ היינו עגלות של הבא"ן חוצצין בפני הטומאה אם אין הולכין שם בבה"ק למטה מן העגלה ונהי שהמל"מ בעצמו הקשה על חילוק זה מסוף חגיגה שאמרו שם למ"ד אהל זרוק ל"ש אוהל לא מצי לעבור דרך רצועה מארץ עממים ואי כדברי הנ"ל דבהולך ע"ג קרקע הוי' חציצה וא"כ מושכחת שפיר לעבור על דרך הרצועה ותי' המל"מ שם דזה לא שכיח דשידה כבדה יגררוה בארץ ותי' זה אינו מספיק אדרבה הרי מבואר בפ"ח דכלים מ"ב דהשידה הי' רגילין לעשות לה מוכנ' דהיינו כאופני העגלה וכפר ש"י בשבת דף מ"ד ע"ב א"כ אדרבה דרכו.

בהליכה.

ובריטב"א בעירובין מוכח ג"כ כן ותי' שם תי' אחר על קושית התוס' מדלתות שנתנו על הפרות דמאי מועיל ותי' דווקא אם אינו מקבל טומאה משום דבא במדה ואינו מטלטל לכך בזרקו שוב הוי כדבר המטלטל אבל דבר שאין בו קבלת טומאה מצד עצמו אפילו הוי אהל זרוק חוצץ ולדבריו נראה דה"ה אהל זרוק מכלי חרס דמצמיד פתיל כעין שפירשו שידה ומוכני רבותיו של רש"י המובא ברש"י שבת דף מ"ד ע"ב אפילו אהל זרוק חוצץ ובזה הי' ג"כ מיושבי' קושיות המל"מ מיהו גם על חילוק זה עמדה הקושיא מסוף חגיגה יעוי"ש ועכ"פ נראה דהא דכהנים עוברים על איסור טומאת כהנים אי הולכין בבא"ן העובר על מקום קברות הוא תליא ברברבתא ופולגת' הנ"ל וא"כ אינו מספיק טעם היתר זה.

ונראה להתיר מטעם אחר שהרי כ' ההגהות אשרי בפ' אין מגלחין בשם א"ז דאם הי' הקבר במקום שאינו משתמר מחשש גוים או מים מפנין אותו משם עיי"ש ובחכ"צ סי' נ' ובנוב"י מהדו"ק סי' פ"ט כ' דהיכא דיש לחוש דהגוי יחרוש ויזרע רשאינן לפנותו ואם זה בחשש הלוא בדברים שאסור לעשות בביה"ק הוא שלא יעשה שם קפנדריא ואם קפנדריא הוי גנאי ואסור משום בזיון כ"ש דרך רבים (ואיתא במשנה פי"ו דאהלות הגיע דרך הרבים שוב א"צ לבדוק דוודאי אין שם קבר מיהו י"ל משום דמזיק לרבים) וגם חשש בזיון קברי ועצמות המת יש לחוש ומ"ש מעלתו דנוכל להעמיד שם שומרים בעת עשיית האייזי"ן בא"ן אין אני יודע מי יערב לו על הדבר הזה וכי במחוגה יתארו אותו שלא יקחו רק מקום המצטרך לדרך הרי הם מניחים סביבות הדרך מקום פנוי ושם עושין כל צרכיהם וחופרין שם אם יצטרך להן ויש לחוש לביזוי הקברים ומצוה לפנות ויש עוד טעם דמותר לפנות דהרי דינא דמלכותא דינא לענין קרקעות דהמדינה שלהם וגם במלך ישראל אמרו בב"ק דף ס' ע"ב דרשאי לפרוץ לו דרך בכל מקום וכיון שהם אומרים שצריך למכור המקום שבו ביה"ק לצורך הדרך א"כ פסק המקום מלהיות שלו ודמיא להא דאמר' ב"ב דף קי"ב דזביני זבין אי אפשר דאי מטא יובל ומפקיע ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו וה"נ ומרן זצ"ל כ' בחת"ס חיו"ד סי' של"ד דמשום הא כדי שיהא קבור בשלו רשאינן לפנות יעיי"ש ונהי דבירושלמי מוע"ק הנ"ל משמע דווקא משום קברות אבותיו ומרן

זצ"ל שם בתשובה סי' של"ב ד"ה והשתא וכו' ביאר שאין ראי' מירושלמי נגד זה מ"מ מרהיטת לישנא דמל"מ פי"א דשמטה דין א' כ' דאין מפנין שאינו קבור בשלו מיהו נראה דהיינו דווקא כשהוא קבור בקרקע ישראל אבל אם הוא קבור בקרקע גוי נראה דמודה וכמ"ש החכ"צ סי' נ' דבלא"ה מקרקע גוי לקברות ישראל מפנין נראה דזה עצמו הוי גנאי דיהא תלוי בדעת הגוי אם לבזותו אם להניחו במנוחה ויהי' ביד הגוי כחומר ביד היוצר וכיו"ב הביא בפ"ת סי' שס"ד בשם תשובת תפארת צבי ואינו בידי לעיין בו מ"מ מהלין טעמא הי' נראה לי דיש לפנות אבל מי יתקע עצמו בדבר הלכה בדבר גדול ופומבי רבה ובענין פינוי הגאון מהר"מ בנעט זצ"ל שהי' בו טעמים יותר ברורים ופחדו ורדו עד שהסכימו גדולי העולם כמובא בתשובת מרן זצ"ל בחלק ששי הנ"ל סי' ל"ז כ"ש בנידון שלנו ולזאת ישאל עוד מרבנים מובהקים ואם יסכימו גם אני אמטוני' שיבא מכשורא והנראה לפי ענ"ד כתבתי ידידו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שנ"ד בעזה"י יום א' פ' לך תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב לאהובי הגדול המופלג מוה' וואלף סופר נ"י בק"ק פעסטה יע"א.

מכתבך קבלתי ועל האגרת הראשון שכ' קודם ר"ה כבר השמעתיך ומה ששאלת כעת על דבר אשה אחת שנקברת במקום שהי' דירתה בארץ נכרי' ומיד היתה רצון אמה להביאה למקום אחר לבית הקברות של משפחתה אלא שלא הי' הזמן מסכים וגורם להוליכה להתם ועתה לאחר ט"ו חדשים רוצית האם להוציא אותה מקברה ולהוליכה לביה"ק של בית אבותיה ונשאלת אם ראוי' לעשות כן ובקשת ממני לחוות דעתי והנראה לפי ענ"ד הנה כבר ראית בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחלק הששי סי' ל"ז דהא דמותר לפנות המת אם קברו אותו שם ע"מ לפנות זה דווקא אם התנה כן בעל הקרקע ומי שמוטל עליו לקברו וכתבת שבנידון הנ"ל לא הי' כן ואמת הדבר לא זכיתי לידע מנ"ל למרן הגאון ז"ל זה דבטור סי' שס"ד מבואר שאם הי' דעתו לפנותו מותר ונראה שלמד זה ממה שהביא הטור שבראשונה קברו אותם במהמורת וכו' עיי"ש והב"י כ' שכן כ' הרמב"ן בספר תורת האדם אמנם בש"ע נקט ע"מ לפנותו דווקא וצ"ב גוף הדבר מ"ש הרי כתבו הפוסקים הטעם דאין מפנין משום בלבול וחרדת הדין וא"כ צריך ביאור אמאי אם קברו אותו ע"מ לפנותו מותר וע"כ צ"ל בכה"ג דידעו מעיקרא ואמרו אז שיפנו אותו שוב ליכא בלבול וחרדת הדין וא"כ שוב צריך טעמא למה ואמאי כתב מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל דבעינן דווקא היינו עם בעל הקרקע וגם דעת מי שעליו לקברו.

ואפשר לי להסביר דלולא זה לא סמכי' דעתי' דהנפטר דאולי בעל הקרקע או מי שעליו לקברו יעכבו מלפנותו ולא סמכא דעתי' ושוב איכא בלבול וחרדה ואפשר דילפינן זה מהא דבראשונה הי' קוברין במהמורת וכו' שהי' ידוע שיפנו אותו משם וה"נ בעינן ידיעה ברורה שיש לסמוך עליה לפי"ז צ"ע בנידון שכ' מרן זצ"ל בנידון הנ"ל דנהי דהקרקע הי' שלהם וגם מי שעליו לקברו התנו מ"מ כיון דהי' הדבר תלוי ברצון הממשלה והשררה ואמרינן בפסחים דף צ"א דלא סמכינן לענין דינא על הבטחתם ואפשר דבנידון ההוא הי' ברור להם ביותר ולפי"ז בנידון דידן דלא ברירא כולי האי אפילו קברו ע"מ לפנותה אפשר דאינם רשאים לפנותה.

ומיהו לכאור' י"ל עוד דהנה לפום ריהוטא קשה לי למה אמרו הטעם דאין מפנין משום חרדה הא אפשר לומר משום דקי"ל סוף פרק הניזקין דקרב שזכה להיות נתון בצפון לעולם הוא בצפון ובדרום לעולם בדרום ומזה ילפינן בכמה דוכתי דכל דאתחזק אין משנין ובית שמניחין בו עירוב לעולם צריכין להניח בו מצד חזקתו וכן פסקינן באו"ח סי' שס"ו סעי' ג' וכן בכיו"ב באו"ח סי'

קנ"ג סעי' י"ז פסקינן כן וא"כ י"ל דהאיסור לפנות משום דכבר קנה המת המקום והחזיק המקום
ההוא בהמת ולמה צריך הטעם של חרדה ויעויין בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ק"ג דכ"ג טעם
אחר ודאין עיקר הטעם משום חרדה אלא משום ניוול וא"כ אפשר ג"כ לומר מטעם זה שכתבתי
אך אפשר לתרץ דמושכחת לה דמוכרחין לטעמא דחרדה במקום דיש לנו טעם לשנות ואז לא
שייך טענת חזקה כמבוא' בסי' שס"ו הנ"ל במג"א שם וא"כ היכא דליכא טעם לשנות בעינן
דווקא תנאי לפנותו ולפי"ז דברי מרן זצ"ל דבעינן התנאי מבעל הקרקע וממי שמוטל עליו לקברו
שלו ניתן הרשות למכור החזקה בקרקע שלו או ליטול ממנה החזקה ועפי"ז בנידון שלנו שלפי
הנראה מדברי מעלתו לא הי' תנאי כלל אלא שדעת האם הי' לפנותה וודאי דלא מועיל דעתה
ולא חשיב כנקבר על תנאי אמנם הטעם השני כדי שיביאו ויניחו אותה בקברות מקום אבותיה
זה וודאי הלכה פסוקה ביו"ד סי' שס"ד דמותר לפנות המת כדי להניחו בקברות אבותיו ומעלתו
נ"י כתב דלולא דברי הש"ך שם הי' אפשר לומר דהיינו דווקא בזמן שהי' לכל משפחה ומשפחה
קברות בפ"ע באהלים כדאית' בגמרא בכמה דוכתי וכמו שביאר הרמב"ן בפ' חיי שרה וא"כ הי'
לביה"ק הזה שני מעלות א' שיש לו חלק בו וב' שהוא מקום שבני משפחתו החשובים והחביבים
לו מונחים שם אמנם בירושלמי שם במוע"ק נראה דע"כ ב' דברים אמר דנהי דלשון הירושלמי
קשה שאמר שמפנין המת לתוך שלו דנוח לאדם בקברות אבותיו והטעם דפתח בו לא סיים בו
ושם מבואר נמי דאף לקבר שלו רשאינן לפנותו כיון דמדמה מפנין המת לפינוי בחוה"מ שרשאי
לפנות שלו וא"כ גם אם אינו קברות אבותיו ג"כ מותר כדאית' ג"כ ב"ב דף קי"א וקי"ב דגנאי
הוא לצדיק שיהא קבור בקבר שאינו שלו: וא"כ ע"כ הפירוש בהירושלמי כמ"ש הטו"ז הפירוש
שם דרשאינן לפנותו מעירו וממקום שלו משום קברת אבותיו וכדמסיים בירושלמי ותרתי ש"מ
א' דמותר לפנותו מקבר שלו וגם דמותר לפנותו ממקומו למקום שבני משפחתו שוכנים במנוחתם
שם ובזה מיושב מה שדקדק מרן הגאון בתשובה הנ"ל סי' ל"ז דלמה הוצרך להביא ראי'
מהירושלמי ותיפוק לי' דאמרינן בש"ס דידן בסנהדרין בהרוגי ב"ד שלאחר שהיו עצמות מפנין
אותן לקברות אבותיהן ומוכח דמועיל תנאי ולמאי הוצרך להביא ראי' מן הירושלמי ולפי הנ"ל
א"ש דמש"ס דידן אינו ראי' אלא על זמן המשנה שהי' לכל משפחה ומשפחה בה"ק בפ"ע אבל
הירושלמי מתיר לפנות לשלו אפילו אינו קברות אבותיו ומדמה לחוה"מ דמותר לפנות לתוך
שלו וע"כ הא דמתיר משום קברות אבותיו הוא אפילו אם אינו שלו משום דנוח לאדם להיות
קבור בקבר אבותיו וא"כ גם בנידון הנ"ל נראה דמן הדין מותר: אלא דלכאור' לפי מ"ש בתשובת
חכ"צ סי' נ' דהא דנקטו הפוסקי' הטעם דאין מפנין משום חרדת הדין מיירי דווקא אם הי' הארון
של המת ארון מסוגר ורק דמטלטלין אותו ממקום למקום ואז לא שייך רק משום חרות הדין
אבל לפתוח הארון וכ"ש אם קוברין כמו שקוברין עתה בזמנינו שהגוף מונח על הקרקע וצריך
ליקח משם הרקב והעצמות ולפעמים יש שם בשר נרקב בכה"ג בוודאי יש בזיון דניוול טפי ונהי
דנראה דאפי"ה עפ"י דין הש"ע מותר בכה"ג שהרי גם הש"ע מיירי כשקוברין בקרקע כדאי'
שם סי' שס"ב דראוי לקבור בקרקע ואפי"ה התירו בש"ע לפנותו כדי לקברו בקבר אבותיו בסי'
שס"ג מ"מ לדעתי יש לחוש אולי כשיפתחו הקבר ימצאו שם רקבון וגלד ולא יהי' באפשרי לקבץ
כל הנ"ל ונמצא שפתחו את הקבר וניוולו את המת בחנם לדעתי שב וא"ת עדיף כיון שאין הכרח
לזה וגם לא ראינו ולא שמענו וכעין זה הולכין אחר המנהג): ולכאורה אמרתי דבנידון הנ"ל
אדרבה יש קולא יותר דלפי האמור לעיל כבר עבר מעת שנקברה ט"ו חדשים ומת מסתמא נידון
י"ב חודש וא"כ שוב אין לחוש לחרדת הדין ומותר לפנותו ומטעם זה נראה לישב דקדוק של

מרן הגאון הנ"ל דשם בסנהדרין אמרינן דמפנין עצמות דקברות דהתם שאני כיון דכבר נכלה כל הבשר ולא נשאר רק עצמות שוב אין דין כמו שלמדו חכז"ל מקרא דבשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל וכמו שהביא שם בסי' שס"ג בשם תשובת הרשב"א ליתן סיד על הבשר מטעם זה: וא"כ מש"ס דידן מוכח רק עצמות כיון דאז שוב אין כאן חרדת הדין אבל עדיין לא ידענו במת שיש עליו בשרו אי מותר לפנותו לקברות אבותיו או לשלו ומישוב דקדוק של מרן הגאון זצ"ל ועכ"פ בענין הנ"ל נראה דיבקשו מחילה ממנה על מה שאין מפנין אותה לקברות משפחה הוא משום חששא דלא רוצים לנוול אותה כדלעיל ובזה לדעתי תנוח נפש המת וגם נפש האם הנעצבת למנוחה ומשיבת נפש תשיג כן נ"ל ומ"ש עוד בענין פינוי עיין בתשובת נוב"י ח"א סי' פ"ט ויהי' בולע המות לנצח וקול התור ישמע בארצינו כב"א דברי החותם בברכה כו'.

ה"ק משה שיק מברעזאווע. תשובה שנ"ה בעזה"י חוסט עש"ק פ' חיי שרה תרל"ז לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב הגדול המופלג בתורה וביראה כש"ת מו"ה יעקב טעננבוים נ"י אבדק"ק פוטניק יע"א מכתבו קבלתי לחוות דעתי בענין אדם יקר אחד מקהלתו ושמו ר' פינחס ווייס ז"ל שנחלה בדרך והוצרכו להביאו לק"ק אורשע ושם מת ושם נקבר והחברא דקהלתו חפצים לפנותו ולהביאו לקהלה שלהם מקום דירת הנפטר שהוא ה"ה הראשון והנכבד בקהלתם ואם אמנם שקרובים אין לו קבורים בביה"ק דשם וקודם מותו עשה צוואה והניח לק"ק אורשע ג"כ איזה מאות בעד מקומו לשם מקום קבורתו ודעת מעלתו נ"י נוטה לאיסור וביקש ממני ג"כ לחוות דעתי.

והנה גם לדעתי לא ראיתי שום היתר לפנותו מקברו דלית בי' שום ענין אשר מבואר ביו"ד סי' שס"ג מקום ואופן שיש היתר לפנותו וכמ"ש מעלתו נ"י דאי משום קבר שלו ממנ"פ לדעת האמרי אש בחיו"ד סי' קכ"א הכוונה דווקא במקום שיש להמשפחה בית הקברות בפ"ע ולדעת הגאון מרן בעל חת"ס זצ"ל בתשובה של"א וסי' של"ד דס"ל ביש מקום שנותנין ממון בשביל הקבר הוי חשוב כשלו ובגוף הפלוגתא הנ"ל אי בעי' דווקא מקום מיוחד למשפחתו או כדברי מרן זצ"ל נראה לפי ענ"ד דממקומו הוא מוכרע דבירושלמי ספ"ב דמוע"ק מבואר שם דבמועד אין מפנין מבית לבית אבל לפנות לבית שלו מותר וע"ז מביא הירושלמי שם דלענין מת ג"כ הדין כן וא"כ משמע דלעולם חשיב קבר שלו אפי' אין הבה"ק של המשפחה וכן בש"ע סי' שס"ג דסתם הרמ"א והפוסקים שם ובזמנם ה"ה כמו בזמנינו שלא היו קברות מיוחדים למשפחה ואפי"ה סתמו דלתוך שלו מפנין את המת אמנם לשון הירושלמי והש"ע תמוהים טובא וכמו שהעיר ג"כ בתשובת הגאון אמרי אש הנ"ל דקאמר שם בירושלמי וכן הוא בש"ע דלתוך שלו מותר לפנות דנוח לו לאדם להיות קבור בקבורת אבותיו דמתחיל לתוך שלו ומסיים משום דנוח לו אצל אבותיו וכבר דחקו הטו"ז והבאה"ג לבאר שם כוונתו ולפי ענ"ד דעוד קשה לי דבירושלמי הנ"ל משמע דיליף דבתוך שלו מותר לפנות מהדין דנשנה מקודם דבחוה"מ מותר לפנות מדירת אחרים לתוך שלו וקשי' לי טובא דמאי ענין זה לזה דבשלומא אדם חי שמפנה לשלו שהוא באמת שלו שייך סברא דניחותא בזה דיש לו שמחה אבל גבי מת דכיון שמת מה שהוא שלו אינו שלו עוד ואין לו שום קנין בעולם והכל ליורשיו וקרא אמר ערום יצאתי וכו' וערום אשיב שמה וכיון שמת האדם נעשה חפשי מן הכל ומאי נפ"מ לדידי' בין קרקע זו או אחרת וצ"ל דנהי שאינו שלו מ"מ הוא של יורשיו או של בניו או של אבותיו או של שאר קרובים הקרוב קרוב קודם וגם בזה יש לו ניחותא וכוונת הירושלמי כיון דבחי' האדם מותר לו לפנותו בחוה"מ לתוך שלו משום ניחותא

ולזה אמר דאף במת מותר לפנותו לתוך שלו ואם יקשה לך מאי נפ"מ במת הא לאחר מיתה שוב אינו שלו לזה מסיים הירושלמי משום דניחא לי' לאדם להיות קבור במקום אבותיו ולזה ניחא לי' למת להיות קבור במה שהי' שלו מחיים משום דזה נשאר לאחר מיתתו לקרוביו ומוכח מזה תרתי דלתוך שלו לעולם מותר ואפי' איננו ביה"ק של המשפחה כשם דמותר לאדם חי לפנות עצמו מדירתו שדר בה לתוך דירה שלו לתוך ביה"ק של אבותיו נמי מותר כן נ"ל.

ועפ"י הנ"ל נפשט ג"כ מה שפלפל באמרי אש הנ"ל אם קבר אבותיו דווקא או דהוא הדין שאר קרובים דבאמת בפוסקים מבואר משפחתו וע"ז גופי' קשה מנא להו דלמא אבותיו דווקא ולהנ"ל א"ש דזיל בתר טעמא דלפעמים יורשים אותו שאר קרובים מ"מ נראה לי דכל זה אם לא גילה דעתו שרוצה לבטל ניחותא ההוא ומסתמא אומדין דניחא לי' שיפנוהו אל קברות אבותיו אע"ג דהפינוי קשה למת כמבואר בש"ע דיש פחד ורעד אבל מצד ניחותא ניחא לי' כירושלמי הנ"ל אבל היכא דגילה דעתו דלא איכפת לי' בניחותא ההוא איננו יודע מהיכא תיסוק אדעתן דיהי' מותר לפנותו שהוא חשש פחד והרעדה מהדין.

וא"כ בנידון דאיירינין אפי' ידעינין דבמקום שהי' דר בו היו לו רעים אהובים ושכנים וטוב שכן קרוב מאח רחוק וכיון דבקרובי' שרי א"כ הי' אפשר לומר אולי גם בשכנים ורעים אהובים ניחא לי' לאינש כיון דבירושלמי מדמה מת לעדם חי דמאי דניחא לי' אז ה"נ כשם שבחיים ברעים ואהובים יש לו לאדם ניחא ה"נ לאחר מיתה כמאה"כ טוב שכן קרוב ואם דעל סברא זו אין אפשרות להתיר כיון דלא נאמר בש"ס ירושלמי אלא מקום אבותיו ואין ספק ניחותא מידי וודאי הרעדת הדין מ"מ ספק מיהו הוי אבל לפי מ"ש דמדעתו הי' נראה דלא איכפת לי' בניחותא ההוא אם כן אין כאן שום הוכחה להתיר: ועוד מטעם אחר נראה דאסור לפנותו דכבר הקשיתי במקום אחר (עיי' תשובה הקודמת בסי' שנ"ד) דל"ל טעמא משום פחד ורעדה תיפוק לי' משום חזקה דאמרנין בסוף פרק הניזקין דקראש שזכה להיות בצפון לעולם בצפון ומשם ילפינין נמי דמי שהוחזק במצוה לעולם הוא שלו וכן נמי לענין עירוב דקי"ל דבית שזכה לעירוב לעולם מניחי' ביה עירוב ואין לשנות כדקי"ל באו"ח סי' שס"ו וא"כ ה"נ גבי המת דהחזיקה הקרקע במת ההוא בוודאי אסור לפנותו ולמה לי טעמא משום פחד ורעדה אלא דז"א דמי זיכה המת לזה המקום הקוברים זיכו לו ואי ניחא לי' במקום אחר מאי מועיל דאחרים החזיקוהו למקום זה ולזה צריך הטעם משום פחד וסרפדה ולא משום חזקה וזה ניחא באינש דגלי דעת' דניחא לי' במקום אחר אבל בנ"ד דחזינא לדעת' דלא איכפת לי' וכמ"ש מעלתו נ"י ששילם עוד בחייו עבור מקומו שם בק"ק אורש"ע בוודאי אסור לפנותו גם מטעם זה דהחזיקה בו הקרקע ויש לה בו חזקה כן נראה לפי ענ"ד ויהי' מבולע המות לנצח ויציצו מעיר כעשב השדה יקימו וירננו שוכני עפר בב"א ידידו וכו'.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שנ"ו בעזה"ת פה חוסט יום עש"ק פ' אחרי שנת כתר טוב לפ"ק החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' אליהו נ"י רב בק"ק האלמין יע"א מכתבו קבלתי בשבוע זו על דבר ביה"ק בישוב טעקהא"ז שחוששין ויראים שהמים הזדונים הקרובים לביה"ק שלהם ויש לחוש שח"ו המים ישטפו המתים הנקברים שם לזאת רוצים לעשות ביה"ק חדשה במקום אחר רחוק מהמים ולפנות המתים ממקום אשר יש, לחוש ולהניחם בשלום על משכבותם בביה"ק החדשה וכבר ראה מעלתו נ"י את דברי מרן בעל חת"ס זצ"ל בחי"ד סי' שנ"ג דשם ביאר דבכה"ג וודאי רשאיין לפנות כמבואר ביו"ד סי' שס"ג

ואופן הפיננסי מבואר שם הכל באר היטיב כל הדינים וגם מה שנסתפק מעלתו נ"י אם הנשים והאנשים שכבר נישאו ונשאו לאחרים ג"כ כבר הביא, מעלתו נ"י דברי מרן בעל חת"ס זצ"ל שם בסי' שנ"ה דלאחר נישואין לאחרים נפסקה הקורבה של אישות אלא שמעלתו בקש לשמוע גם חוות דעתי בזה.

הנה כבר כתב שם מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל דחלילה לערב העצמות אלא צריכין לעשות ביניהם מחיצה של קיימא של חרס או רעפים כמבואר שם במתק לשונו יעויין שם אלא דלכאורה קשה לי על זה מדברי רב האי גאון המובא בטור סי' שס"ג דמשמע מדבריו דגם בעצמות בעינן הפסק ו' טפחים כמו בין מת למת לכתחילה שוב נזכרתי, שכיו"ב הקשה במכתבי שומר ציון מכתב צ"ט והסכים שם דבאמת בעינן הרחקה כמו בשאר מת ולפי ענ"ד דברי מרן זצ"ל נכונים וכבר הארכתי בזה במקום אחר (עיין לעיל סי' שנ"ב) עפ"י דברי התוס' ריש דף י"ז ב"ב ד"ה לא יחפור וכו' דהא דבעי' מבור לבור ו' טפחים היינו באית שם מים ומשום מתונתא יעויי"ש ועפי"ז איכ"ל דגם במת הריקבון והנצל נעשה מתונתא ולכך בעינן ו' טפחים משא"כ עצמות אצל עצמות יבשות שפיר איכ"ל דסגי בהפסק הקיים: וא"כ לפי"ז איכ"ל דרב האי גאון לפי הנראה מלשונו מיירי במת שנתון אצל עצמות שע"י המת נעשה מתונתא ולכך כ' דבעינן הפסק אבל עצמות יבשות אצל עצמות אחרים שפיר איכ"ל דמודה רב האי גאון דסגי בהפסק כל שהוא אם הוא של קיימא כדמוכח במס' שמחות וכמ"ש מרן זצ"ל ובמקום אחר (עיין לעיל סי' שנ"ב) הארכתי עוד בטעמים אחרים ועכ"פ לפי הטעמים הנ"ל צריך לזהר בפנינו בית הקברות שאם שכיח שם מתים שעוד בשרם עליהם ואיכא רקבון דצריך לקוברם כמו מתים מחדש דמסתמא אותן שעדיין אינו זמן רב משמתו ונקברו העצמות עדיין אינם יבשים וכן נראה מדברי מרן זצ"ל שם שכ' הטעם משום דבעצמות פנים חדשות הוא ואין ניכר כאן צורת האדם יעויי"ש: וא"כ במתים שעוד לא נרקבו לגמרי צריכין קבורה כדין דנהי דאין נזהרין האידנא להפסיק בין קבר לקבר ו' טפחים כמו שכ"כ העיר בזה בתשובת חכ"צ תשובה נ' מ"מ קבורה כמו שנוהגין בקבורת שאר מתים בעינן גם כאן אבל בעצמות נראה כהסכמת מרן זצ"ל וגדולה מזו נמצא ברדב"ז ח"ב סי' תרי"ח המובא בשומר ציון הנ"ל דהתיר אפילו לערב העצמות של מתים רבים והביא שם ראיות לזה מדברי המשנה בשקלים כל הכלים וכו' עד מותר וכו' והמגרפה וכו' יעויי"ש ונהי דקשה עליו ממס' שמחות המובא טויו"ד סי' ת"ג דמוכח שם כדברי מרן זצ"ל: תשובה שנ"ז עוד להנ"ל ועל דבר הבית עלמין החדש במה מיחדין אותו ומקדשין אותו הנה לפי המבואר ר"פ שני דשבועות לענין קדושת העיר ירושלים כשקידשוהו היו מסבבין את העיר והיו אומרים שיר של פגעים שהוא המזמור של יושב בסתר והוא מסוגל להבריח מזיקין (א"כ ראוי לאומרו גם כאן ביחוד ב"ע) וגם פיטום הקטורת מסוגל לעצור המות ולהבריח מזיקין ופגעים רעים ולפי מאי דאיתא שם שהיו מקדשין בשיירי מנחה דהיינו דברים הנאכלים וכו' מצד זה ראוי ג"כ לומר בשעת ההקפה איזה מזמורי תהילים שהרי עליהם ביקש דוד המלך שיאמרו שע"ז אמרו חכז"ל שאמר דוד ואגורה באהליך עולמים שע"ז שיאמרו אותם יהיו שפתותיו דובבת בקבר וא"כ הם כמו שיירי מנחה שמקדשין בהן בהילוך סיבוב העזרה בפועל דמיון כעין שכ' הרמב"ן בחומש בפ' לך ה"נ הוי אמירת תהילים שביקש עליהם דוד המלך שע"י יגור עולמים וה"נ בית הקברות הנקרא בית עלמין המנהג לומר שם בשעה שקובעין ומיחדין אותו לבית עלמין איזה מזמורי תהילים המיוחדים.

ומ"ש מעלתו שיש בידו קבלה להקיף שבע פעמים ובכל פעם יאמר ויכוון בשם אחד של שם מ"ב אנא בכח וכו' וגם איזה מזמורים המיוחדים וכתב לי ההעתק ואני לא שמעתי ואם קבלה הוא ולאחר שייחדו ויקדשו את הביה"ק החדש יקחו עצמם בני החבורה לפנות העצמות כמו שכ' מרן הגאון וביום שלאחר הפינוי ראוי לקבוע תענית על הבני חבורה והמתעסקים ולבקש מחילה מאת כל המתים עם כל העצמות שנקברו שם מחדש.

והנה הקרובים מבואר ביו"ד סי' ת"ג שמחוייבים להתאבל באותו יום עד צאת הכוכבים וכבר ראה מעלתו נ"י דברי מרן הגאון שם בתשובה וגם בסי' שנ"ה שכ' דאיש על אשתו ואשה על בעלה שנישאו או נשאו קודם הפינוי שוב אין צריכין להתאבל שכבר פסקה הקורבות שביניהם ולכאורה קשיא לי על זה מהא דאמרו חכז"ל על הקרא בישעי' נ"ז מאי דכתיב ומבשרך אל תתעלם שבכלל זה אשה שנתגרשה מבעלה ומביא שם במדרש ילקוט מעשה בריה"ג שגירש את אשתו ונישאת לאחר ועשה ריה"ג עמה צדקה וחסד מכח הפסוק ומבשרך אל תתעלם וצ"ע לכאורה.

ואפ"י ה' נראין דברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל ברורין כמ"ש שם ואפילו נימא דמקרי קורבה היינו מקצת קורבה ואינה קרובה כמו ששה קרובים המבוארים בפרשת אמור דמלה יטמא ילפינן התם מצות האבילות ומד"א שהוא דאורייתא ועיי"ש בחינוך בפרשת אמור וגם דבר פשוט שביום שמיחדים ומקדשים את הבה"ק החדשה יהי' זה דווקא שיתחילו לפנות ויקברו באותו יום שם העצמות ויהי' מבוטל המות לנצח וימחה ה' דמעה מעל כל פנים הנה הארכתי בזה בדברים פשוטים למלאות בזה בקשת כבוד מעלתו נ"י וה' ירחם ולא יהי' ח"ו פרץ וצווחה ברחובותיכם ויברך ה' את כל עמו ב"י וישמור צאתם ובואם לחיים ולשלום מעתה ועד עולם דברי ידידו הדרו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שנ"ח בעזה"י"ת כ"ה טבת תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א. החיים והשלום וכל טוב לאהובי האברך הרבני המופלג בתורה וביראה שלשלת היוחסין כש"ת מוה' שמעון סופר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק קליין ווארדיין יע"א.

מכתבו קבלתי בשבוע העבר ובו נאמר לשאול את דעתי בענין אילנות הנטועים בביה"ק על הקברים אי רשאי לחטוב ולקצוץ אותן ולתת מהם לעניים דחוקים מאוד בחסרון עצים בעתים הקרים הללו וכ' מעלתו נ"י דאותן שאינם עומדים על הקברות ממש לא קא מבעי' לי' כלל דוודאי מותר אלא על אותן שעומדים על הקברות ושאלה זו אם הי' כאן שאלה אין ראוי לרב א' להורות באתרי' דחברי' אם אמנם שמעלתו נ"י כ' שהוא בהסכמת הה"ג הגדול מרא דאתרא נ"י מ"מ לאו אורח ארעא אמנם באמת הלוא הדבר מבואר בש"ע יו"ד סי' שס"ח ובדבר המפורש רשאי לפלפל יען דאין כאן שאלה אלא פלפולא בעלמא.

והנה הש"ג בסנהדרין דף מ"ז האריך וכעין זה כ' הב"ח בסי' שס"א דביה"ק מדינא אסור בהנאה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מאבל דין י"ג והיינו משום דאתקנאי למצוותו וכעין קדושת ביהכ"נ עיין בר"ן ר"פ בני העיר דעת הרמב"ן ולהר"ן משום דתשמישי מצוה וא"כ הא דתניא במגילה דף כ"ט דאין רועין בו בהמות ואין לוקטין ממנו עשבים הוא פשיטא ונראה דהברייתא קמ"ל דאפי' תנאי ב"ד או תנאי המתנדבים או אפילו שבעה טובי העיר לא מהני ובזה עדיפא מביהכ"נ דכיון דהדבר ההוא גנאי להקבורים בו משום כבודם א"א להפקיע וגם זה לכאורה פשוט וברור ולא צריך לאשמעי' ועיקר הרבותא דברייתא דאם לקט הדין דשורפן במקומן והנה הרמב"ם בפ"ד

מאבל לא הביא כלל מזה וכבר האריך בש"ג מקושיא זו: ולפי ענ"ד לישב דהנה הש"ג במגילה שם כ' בשם הסמ"ג דמבריייתא זו ראי' לדעת רבינו ישעי' המובא בטור יו"ד סי' שס"ד דעפר הקבר שהחזירו לקבר אסור בהנאה ונראה פי' ראייתו דקשיא לי' למה שורפין במקומן ולא ניחא לי' בת' המרדכי שכ' שם שהוא משום קנס או חשד אלא כתי' וטעם הר"ן משום דאינם אסורין רק משום כבוד המתים לחוד רק מדינא הם אסורין בהנאה ולכך סובר ע"כ דהיינו משום דהעפר נאסר כרבינו ישעי' אמנם לכאורה קשיא למה לא פי' דאסורים בהנאה משום דיונקים מהמת עצמו וכ"כ המאירי במגלה שם וכן נראה לי מדברי המדרש רבה איכה על פסוק רבתי בגוים דהנך תלת חכימא דאמר חד מינייהו דהיין יש לו טעם דקברות מתים וכו' עיי"ש משמע דיוק מן המת.

ונראה דאי משום הא הו"ל כנזבלה באיסור הנאה דאמרינן בע"ז דף ל' דזוז"ג שרי והפירות מותרין דהקרקע הוא חד גורם והזבל הוא הגורם השני וא"כ ה"נ כן ואכתי קשה למה שורפין במקומן ומאי כבוד מתים איכא בזה ולכך שפיר הוכיח הש"ג בשם הסמ"ק כר' ישעי' דגם העפר אסור. אמנם להרמב"ם נראה דאזיל לטעמי' דסובר כהרי"ף רבי' כמ"ש הב"ח בסי' שס"ד דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש פליגו על רבינו ישעי' וע"כ העפר מותר והוי זוז"ג וקשיא הבריייתא וצריך לומר דהבריייתא ס"ל זוז"ג אסור ולכך שורפין במקומו אמנם אנן קיי"ל דזוז"ג שרי ולכך לא הביא הרמב"ם כלל ענין הבריייתא דגוף הדין פשיטא דאין לוקטין כדלעיל ודין דשורפין הא לא ס"ל וא"ש ומוכח דהרמב"ם סובר כהרי"ף כמ"ש הב"ח ועיין בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' של"ה שפקפק עליו: ואין להקשות הא אנן קיימינן להרמב"ם דסובר דביה"ק בלא"ה אסור בהנאה (ועיין בכ"מ בפ"ח מטומאת מת דין ה' דנראה דמדרבנן אסור בהנאה לגמרי) דנראה דמהיניקה לא אקצי' ואין ביטול מצוותו בזה כעין שאמרו בסוכה דף ל"ז ע"ב אתרוג של מצוה מותר להריח בו איברא דלכאורה קשה לדעת ר"י וסמ"ג וש"ג הנ"ל ממדרש איכה הנ"ל דנראה מבואר שם דהנך חכימא לא אסרו היין אע"ג שטעמו בו טעם הקבר דהרי לא משך יד ממנו מיד ולא אמר מיד לחברי' ונהי דקי"ל דאין למדין הלכה מדברי המדרש כמ"ש התוס' יו"ט פ"ה דברכות מדברי הירושלמי מ"מ מקצת ראי' יש.

ונראה דהרי בלא"ה קשה גם על הרמ"א סי' שס"ח שכ' דלצורך הצלת ביה"ק שרי ליהנות מפירות האילנות וכ' הבאר הגולה דע"כ היינו אפי' מאותן העומדים על הקברים יעויי"ש וקשה הא בסי' שס"ד הביא ב' דיעות וא"כ לדעת רבינו ישעי' אסורים מדינא ואיך אפשר להתירם משום צורך הצלה ואין זה דומה למ"ש מצות לאו ליהנות ניתנו דשם עושה בדבר האסור בהנאה מצוה אבל למכור לצורך מצוה בוודאי אסור ולכך נראה לי דזרעים ואילנות שנוטעים אותם משל היתר אע"ג שנתעבו אח"כ או הוציאו פירות אפי"ה גם לדעת רבינו ישעי' מותרין מדינא דהא הוי זוז"ג הנטיעה דהיתר והארץ דאיסור וכן נראה מדברי התוס' בנדרים דף נ"ז גבי גידולי היתר מעלין וכו' אלא שהתוס' שם כתבו דהוי רק חד גורם והיינו התוס' לשיטתם שם בע"ז דף מ"ט ע"א ד"ה שאם וכו' דכל שאין הגורמים שווין ומחד מינא לא מקרי זוז"ג אבל לולא זאת הן הפירות הן מה שהוסיפו האילנות בגודל ובעובי הוי זוז"ג וכ"כ מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחידושי נדרים שלו.

וע"כ לדניא דקיי"ל כרבינו ישעי' דלא כתוס' בזה דהלכה פסוקה בטור ש"ע בסי' רצ"ד סעי' י"ב בנטע אגוז של ערלה דמותר משום זוז"ג ולא חיישינן אם הגורמים שווין וע"כ באילנות וזרעים

שנטעו גם לרבינו ישעי' מותרים מדינא וא"ש דברי באר הגולה הנ"ל וגם דברי המדרש רבה הנ"ל דאפי' בעומדים על הקברים יש להתיר אם אית בי' משום צורך הצלה ונהי דיש לישב בקרקע עולם ונהי דהחכם ההוא לא ידע מ"מ כיון דבזמנא הי' הדרך לקבור בכוכין א"כ מסתמא כן הוא עיי' בתשובת מרן הגאון חת"ס הנ"ל שאינו מוכרח ודברי הרמ"א לכאורה נאמרים בקרקע עולם כעין כוכין דאל"כ גם לפי תירוצו קשיא דהרי הרמ"א נקט גם עשבים וע"כ דקאי על מ"ש שם בתחילה בקרקע עולם וא"כ אין ראי' לסברתי מ"מ נראה לפי ענ"ד נכון ואמת דלהרא"ש וסייעתו בין מה שעומד חוץ לקברים ובין העומדין על הקברים מותרין מדינא הן עשבים הן אילנות משום זוז"ג ולדעת הרב רבינו ישעי' בעשבים הגדלים על הקברים אסורים מדינא ובאילנות גם לדידי' באילנות הנטועים שם שרי מדינא ולפי"ז לכאורה יש לדון ולהתיר בנידון שנשאלתי דהרי הרמ"א התיר שם בקרקע עולם ליקח לצורך רפואה והוא מהש"ס והיינו כיון דאינו אסור אלא משום כבוד המתים ולצורך רפואה מסתמא אינזה גנאי להם וא"כ הא קי"ל באו"ח סוסי' רע"ו דהכל חולים אצל צנה וא"כ בקור הגדול הזה הוי כמו צורך רפואה ויהא שרי.

אמנם מלשון תה"ד סי' רפ"ד משמע הא דשרי לרפואה דווקא אם עפר אחר אינו ראוי לרפואה וא"כ זה עצמו חשיבות הוא וכבוד ולא גנאי עיי"ש וכ"כ בתשובת שיבת ציון סי' ס"ב המובא בפתחי תשובה סי' שס"א דדווקא אם א"א להביא ממקום אחר אפי' בכסף וא"כ אין ראי' בנ"ד להתיר איברא דאכתי הי' מקום להתיר דלפי מ"ש אפי' בעומדים על הקבר אין בו רק משום כבוד המתים והרא"ש שם במגילה כתב דבאילנות לית בי' משום כבוד מתים ולכאורה לפי המשך לשונו נראה דכוונתו לדיעה שכ' המאירי שם דווקא זרעים שהם בקרקע איכא משום כבוד אבל באילנות העומדים אפילו על הקבר לית בי' משום כבוד המתים ושרי וגם הב"ח בפירוש הראשון צידד לומר כן בסי' שפ"ח שגם כוונת התוס' והמרדכי שכ' שאינם על הקברים הוא כן עיי"ש ולי הי' נראה לפרש דבאילן שעיקר יניקתו הוא ט"ז אמה אפילו בעומד על הקבר אין זה נגד כבוד המת שידוע שאין עיקר יניקתו מכאן משא"כ בזרעים עיקר יניקתן מתחתיהם וכמ"ש התוס' ב"ב דף כ"ז ע"ב ד"ה בחטה וזה יש לכוון גם בלשון התוס' והמרדכי כן הי' נראה לי אבל הקרבן נתנאל לא כתב כן בפירוש הרא"ש והב"ח הכריע להלכה דאפילו לצורך צדקה ושמירת ביה"ק צריך ליזהר שלא יהי' על ספק קבר וכל האחרונים הביאו אותו לפסק הלכה וגם בתשובות שואל ומשיב ח"א סי' רל"ו פשיטא לי' כן ותו דהטור לא הביא כלל חילוק בין אילן לזרעים ואפשר שטעמו כמו שסיים הש"ג בסנהדרין דף מ"ז דהאידינא דלוקחין מקום הקבורה קניא מיתנא והוי כמו גידול הקדש דלא שייך בי' זוז"ג דבדבר שאיסורו תליא בממון לא שייך ביטול כמ"ש המל"מ בפ"ז דמעילה ומטעם זה קשיא לי על התויו"ט פ"ג דמעילה מ"ז דמביא ראי' לגידולי הקדש מגידולי קונם פ"ז דנדרים ושם בקונם בודאי אין מעילה דשם שייך זוז"ג כמו שהקשה הכ"מ שם והטו"ז בסי' רט"ז ורק משום דשיל"מ אסור ובאמת גם כאן כיון דאיסור הנאה אין לו בעלים ובפמ"ג בסי' ק"ט בטו"ז סק"א כ' די"ל דשרי וצידד בזה אם יש לו בעלים הוא הדין הכא לענין זוז"ג יש לחלק עכ"פ כיון שכל האחרונים שראיתי כתבו בעומדין על הקבר לאסור אע"ג דנראה לי דיש מקום להתיר אין בכחי להכריע ומי שלבו רחב ממני יכריע (ונראה דאפשר מת דאיתקש לע"ז ואסור במשהו והיכא דמשהו אסור גם זוז"ג אסור כמ"ש המג"א בסימן תמ"ה ועיין ברמב"ם פ"ח מטומאת מת בשדה שאבד בו קבר אין נוטעין בו אילנות יעויין שם בכ"מ בהלכה ב') דברי ידידו הדו"ש ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה שנ"ט כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר ידידי הרב הגדול המופלג החריף ובקי בחזרי תורה כש"ת מו"ה פינחס שיפער נ"י בק"ק

לעמבורג יע"א: מכתבו קבלתי ודברי תורה אשר כבדני דפח"ח ראויים למי שאמרן ומה שהקשה מעלתו נ"י רש"י בנזיר דף מ"ג ע"ב בד"ה נקטע אעפ"י שהוא בצד הגוף והב"י בסוף סי' שע"ג הביא זה מדברי שאר הפוסקים ועוד הקשה מוכח דהרוג מקרי חסר כדאיתא בנזיר דף ס"ה ע' דף כ"ז ע"ב לענין רקב ולענין אנוסה ושכונות קברות דהרוג מקרי חסר משום דנחסר דמו וא"כ בנקטע ראשו חסר מקרי משום דם ולמה לי משום ראשו ולפי ענ"ד בלא"ה קשה לי מאי פריך הגמ' על ר"ח דאומר נקטע ראשו אינו מטמא ולא מקרי לאביו מהא דתניא דמחזיר על כשעורה וא"כ חסר פורתא הרי הרמב"ם בפ"ט מטומאת הלכה ה' פסק לענין תבוסה ושכינות קברות דחסר מקרי דווקא אם חסר אבר שהנשמה תלוי' בו שאם ינטל מן החי ימות וכו' הכ"מ שהוא מתוספתא וא"כ דלמא ה"נ נקטע ראשו דבר שינטל מן החי וימות מקרי חסר אבל משהו לא מקרי חסר וצ"ע: ונראה דאיכ"ל דקושית הש"ס אינו כמו שפירש"י אלא לר"ח דממעט מלאביו דווקא שלם לא אצטרך לה למעט אברים וכמו שהקשו התוס' בסוטה דף ג' ע"ב ומדאצטרך למעט אברים ע"כ לאביו אפי' חסר ממנו פורתא מטמא לו ולעולם האי פורתא היינו הנשמה תלוי' בו ורק נגד כל הגוף מקרי זה פורתא ואז שפיר הו"א אפי' לאבר יטמא קמ"ל וא"כ קשיא ברייתא לר"ח ופריך שפיר ולעולם דבאמת גם בטומאת כהנים בעינין דווקא שיחסר אבר שינטל מן החי וימות ומיושב היטב דברי הר' יחיאל שהובא בב"י סוף סי' שע"ג בשם הכל בו.

ודברי התוס' בסוטה דף ג' ע"ב צ"ע לי דהרי בתורת כהנים דריש ג' דרשות מלה יטמא על וודאי מטמא ולא על הספק ולא לאחרים ולא לאברים יעוי"ש בהמפרש דהכל ילפינין מלה וא"כ לא מקשו התוס' מידי דאפי' לר"ח אצטרך לה לשאר הדרשות וצ"ע על התוס' אבל בשמעתין א"ש דמקשו קושית התוס' דכאן אינם מקשים מקרא אלא מלשון הברייתא וברייתא ייתא אמרה דלה בא למעט לאברים וקשיא לר"ח וא"ש.

והנה בכל בו שם מבואר דאם בעינין דבר שינטל מן החי וימות דם לא מקרי חסר וצ"ע הא גם בדם הנשמה תלוי' בה ונראה דהיינו ברביעית האחרון אבל אם נשאר רביעית שוב גזעו מחליף והדר ברי' ונפשו חוזרת ומי יודע אם נחסר גם הרביעית האחרון וכיון דמספקא לן נשאר אביו בחזקתו שנקרא אביו שלם וממילא הי' יכול לטמא לו אם לא הי' אלא רק משום חסרון דמו זהו הנראה בכוונת רבינו יחיאל וא"כ נראה דזה שייך כאן בטומאת כהנים דעד השתא הי' אביו ומספק נשאר בחזקתו אבל שם גבי רקב ותבוסה דפנים חדשות בא לכאן והלכה לממ"ס דבעי' שלם איכ"ל הואיל ונחסר דמו ולא ידעי' אם נשאר בו רביעית דם מספיקא לא נחית עלי' טומאת רקב או דין תבוסה ושכונות קברות כן נראה לפי ענ"ד ומ"מ תי' זה אינו מספיק לתרץ דברי רש"י דמפרש דקושית הש"ס על ר"ח דמברייתא מוכח דבחסרון כ"ש מקרי אביו וא"כ ע"כ סובר רש"י דאפי' חסרון מעט מפקיעו מלהקרא אביו ועמדה קושית פר"מ נ"י ונראה דהרי כבר הקשיתי דמנ"ל להמקשן להקשות דלמא יש חילוק בין הנשמה תלוי' בו ונראה דלכך פרש"י דנקטע ראשו והראש מונח בצדו והמקשן דייק כן משום דנקט נקטע ראשו ולא נקט חסר ראשו וכיוצא ולכך ס"ל כיון דהראש מונח אצלו ואינו חסר אלא דיבוק וחיבור זה לא מקרי רק חסר מעט ואם זה מבטל מלקרוא אותו אביו ה"נ חסרון פורתא וכל שינוי הניכר הנעשה בו דבעינין אביו כמעיקרא ולכך פריך מברייתא דלה למעט אברים אבל חסרון פורתא אינו מפקיע משם אביו וא"ש.

ובזה יש לישב מה שדקדק מעלתו נ"י למה הביא הב"י זה דאפילו מונח בצדו בשם הרא"ש הא מבואר כן ברש"י ונראה דמרש"י אין ראי' דדווקא לס"ד דלא ידע דיש מחלוקת בדבר פ"י כפשטא אפילו מונח אצלו וממילא אפילו חסר כ"ש נשתנה שמו אבל למסקנ' דפליגו בזה ור"ח סובר כד' זקנים ושם לא שמענו דפליגו עלי' דר' יהודא אלא בחסר לגמרי א"כ ע"כ נקטע היינו חסר ממש ואינו מוכח מדברי רש"י דאפילו במונח אצלו חשיב חסר ולכך הוצרך הב"י להביא מהרא"ש ולפי האמור נראה דגבי אביו דווקא אם נשתנה לאחר מותו ממה שהי' והיינו דווקא בחסרון הניכר וגלוי כעין דאמרין גבי מומין ואז לא הוי אביו כדמעיקרא אבל אם נחסר דמו אינו ניכר ועדיין שמו עליו ולכך אע"ג דגבי רקב ותבוסה בעינן נמי שלם וחסרון דם מקרי חסר היינו שם כך נאמרה הלכה לממ"ס אבל כאן דממעטינן רק מכח אביו או לה והיינו דווקא בנשתנה ואז נפקע שמו ע"י שינוי ודם לא מקרי שינוי דגזעו מחליף ולכך משום חסרון דם יוכל לטמא לאביו כן נראה לפי ענ"ד טעמא דרש"י.

תשובה ש"ס עוד להרב הגדול הנ"ל מה שהעיר מעלתו נ"י בנזיר דף ס"ד דבעי רמב"ח מת בכלי וכלי צף ע"ג מים מי אזלינן בתר כלי וכו' ואת"ל בתר כלי אזלינן וכו' ופסק הרמב"ם כאת"ל בפ"ד מאבות הטומאה הלכה ד' שרץ מונח ע"ג כלי וכלי צף ע"ג מים הו"ל כמונח על הארץ וטמא והקשה מעלתו דברי הרמב"ם אהדדי ממה שפסק בפ"ג משבת דין ד' בכלי צף ע"ג מים ופירות בתוך הכלי ופשט ידו ולקח מפירות הכלי והוציא פטור וא"כ לא חשיב כהניח והוי תרתי דסותרו עכ"ל ופלפל אי יש לחלק בין איסור לטומאה הנה בשבת דף ה' ע"ב גבי מים ע"ג מים היינו הנחתן שמן ע"ג יין וכו' נראה מבואר דלא מחלקו ולפי ענ"ד לא קשה דיש ג' חילוקי דינים יש הנחה ממש במקומו זו א' וב' שאינו קבוע כלל אלא צפה על פני המים או על האויר והג' שמונח ע"ג כלי והכלי צף דהדבר מצד עצמו מונח וקבוע במקומו אבל ע"י ד"א הוא מתנועע וכבר התעוררו התוס' בשבת שם דלאו כל אפי' שווין והנה לענין שבת כתיב אל יצא איש ממקומו וקרינן אל יוציא ממקומו וא"כ בעינן מקום קבוע ממש כמו שהיו קבועין במדבר ולכך אפילו אם מונח במקום אחד בכלי והכלי צף וע"י מטולטל החפץ אפי"ה לא דמ' למקום קבוע לגמרי והוי קבוע ואינו קבוע והיכא דבעינן קבוע ממש לא מקרי זה קבוע משא"כ לענין טומאה צפה על פני המים דכתיב ריבוי שרץ השורץ משמע דלא בעי' מקום קבוע ולכך סגי בקבוע ואינו קבועה ובמונח בכלי אף דהכלי צפה חשוב לענין זה כקבוע כיון דמחד צד קבוע ולכך אינו טהור אלא דווקא בצפה ע"ג לגמרי וכעין שכ' המג"א בס"י קמ"א ס"קב דסמיכה הוי כעמידה וישיבה היינו שאינו לא כעמידה ממש ולא כשיבה ממש וה"נ וא"ש ואחתום בברכה יהי' ה' עמו ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה שס"א בימי העומר ישמרהו השומר מגזירה קל וחומר לידיד נפשי הרב המופלג בתורה וביראה הדיין המצויין בהלכה רבה וברורה חרוץ ושנון כש"ת מוה' פייש נ"י בק"ק האליטש יע"א יקרתו הגיעני וכו' ועל דברי תורה אשר בדק לן מעלתו נ"י בשאלה אחת אשר נשאל בהא דקי"ל ביו"ד סי' שע"ה בבא ממקום קרוב דהדין דמונה עמהם דהיינו מהלך יום א' דהיינו עשרה פרסאות אם כעת שנתחדש האייזי"ז באין ויכולין לבוא מפראג להאליטש מקום מושבו ביום א' אם נימא דחשבינן לי' למקום קרוב או דלמא כיון דעני אין ידו משגת לפזור הוצאת דרך רב כזה מה שצריך לשלם ולדידי' חשיב כמקום רחוק ואם לעני הוי כמקום רחוק ולעשיר כמקום קרוב נתת דבריך לשיעורין והוי כחוכא ומטעם זה דעתו להחמיר עכ"ל בקצרה והנה פשיטא לי' למעלתו נ"י דלעשיר ראוי שיקרא מקום קרוב ולדעתי גם בזה יש לדון: אלא ששמעתי מפי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל שגדול אחד מחכמי פראג וכמדומה

שהוא הגאון מהר"מ פישלעס זצ"ל הורה להקל בכיו"ב ואמר דעתה שקבוע בי דואר במתא ויכולין לבוא למשל מפפ"ד לפראג על ידי הבי דואר ביום אחד נקרא מקום קרוב והגאון הנוב"י אמר על זה שכבר הורה זקן ומרן הגאון זצ"ל אמר שמזה נוכל לדון בדורנו כ"ש לאייזין באהן אלא דחזיתי לדעת' דמרן זצ"ל שאמר זה לחידוש ולא אמר לנו זה להלכה למעשה ובפרט הרי אמרו ב"ב דף ק"ל והובא בתשובת מרן חת"ס סי' ש"א דכל שלא נאמר להלכה למעשה אין סומכין עליו: והנה בגוף הדבר יש לדון הנה שיעור הזה דעשרה פרסאות ליום מקורו מפסחים דף צ"ג ע"ב לענין קרבן פסח ושם מבואר הדין ברמב"ם בפ"ה מה' קרבן פסח דין ח' דהיינו הליכה בנחת ברגליו אינו הולך יותר מעשרה פרסאות וכן מבואר בש"מ ב"מ דף כ"ח ע"א וכן מבואר בפסחים דף צ"ד ע"א דבסוסים ופרדים יכול לילך יותר וא"כ כיון שגם כאן שיעור הבה"ג דבא ממקום קרוב היינו י' פרסאות ואע"ג דאם רוצה לילך במרוצה יכול לילך יותר ונהי דלא קשיא לן דהוי לן לשער בהילוך סוסים דאיכ"ל כיון דלא קביעו וקיימו מקרי דרך רחוק וכן מקום רחוק.

אבל זה קשיא הא גם זה קבוע וקיימו דאם רוצה לילך במרוצה לא יהא מקום רחוק ואפי"ה לא משערין אלא בהליכה בנחת וא"כ אפי' תימא כיון דקבוע הליכת סוסים הוי כמו ברגליו מ"מ למה נשער בהליכה במרוצה כגון באייזי"ז בא"ן וצריך לומר כיון דאזלינין בתר רגליו משום דסוסים ופרדים לא קבועים ולא קיימים וההליכה ברגליו אינו דרך ואינו ראוי לילך במרוצה דפסיעה גסה נוטלת מאור עיניו ואפי' הולך במרוצה מ"מ אי אפשר לו לילך בכל עת במרוצה שע"י ההליכה במרוצה ייעף וייגע וכי ירוץ ולא ייעף וא"כ שוב אינו קבוע לו בכל עת במרוצה ולכך אמרינין דאזלינין בתר ההליכה ברגליו שהוא קבוע עולמית ודרכו בכך ואפי' אם האדם חלוש או חולה והתענג מהציג רגלו על הארץ זהו מקרי אונס ואונס כמאן דעבד דמי.

וכל זה בהליכה ברגליו אבל השתא דקביעא וקיימא ההליכה באייזי"ן בא"ן שהקריבו הרחוקים בזרוע וזה דרכה א"כ שפיר י"ל דמקרי מקום קרוב מקום שאפשר לבוא ממנו על האייזין באן ביום א' ואע"ג דהוא עני ואינו יכול לבוא מ"מ היינו מטעם אונס דזוזי הוא דלית לי' והוי אונס ואיכ"ל דאונס כמאן דעביד דמי ואע"ג דאונס קיי"ל דאונס רחמנא פטרי' וכמאן דלא עביד אבל לא כמאן דעביד יעויין בש"ך בחזו"מ סי' כ"א סק"ג דבירושלמי פליגו בזה ואיכ"ל כיון דבאבילות קי"ל כמאן דמקיל וא"כ איכ"ל דלענין אבילות קי"ל אונסא כמאן דעביד דהרי גם בהליכה ברגליו צריך לומר כן אם האדם חולה וחלוש מאי איכ"ל וע"כ מטעם זה הוא וא"כ גם בהליכה באייזין באן יש לומר כן.

ומ"ש מעלתו דרובא דעלמא עניים זה לא שמענו ונהי דאמרינין בנדריים בפרק ר"א דעניות שכיחא אבל הרי גם חולי שכיח כיו"ב וע"כ נראה לפי ענ"ד עפ"י האמור יש לקיים הוראות הגאונים הנ"ל דהרי סברת השיעור מהלך עשרה פרסאות הוא לפי מ"ש הרי"ף הואיל ואי הוי שמע הוי מצי למיתי ומטעם הואיל אע"ג דלא שמע הוי כמו שמע וה"נ כן.

שוב שמעתי מפי תלמידי רבינו הגאון זצ"ל שאמר שבמקום דקביעא בי דואר יש לצדד וכו' וא"כ מבואר דלא אמר כן הלכה למעשה וגם נראה דחכז"ל השוו מדותיהם ונקטו דרך האמצעי דוודאי יש בני אדם שיכולין לילך ט"ו פרסאות ויש שאינם יכולים להלך רק ה' ונקטו האמצעי וכן בימים נקטו האמצעי כי וודאי יש ימים גדולים דשיעור זה דעשרה פרסאות הוא ביום שהיום והלילה שווין כמו שהעיר הרב המופלג מוה' זלמן באנהאד נ"י אלא שנקטו האמצעי וה"נ בהליכה יש

הולכין ברגל ויש בקרון והאידינא יש כמה ההולכין על האייזי"ן בא"ן לזאת ראוי לן לקחת ההליכה האמצעי דהיינו בקרון וכיו"ב ועכ"פ נראה דאם יש לצדד עוד סברות וקולות ראוי ג"כ לצרף קולא זו.

ושוב ראיתי שנדפס בשומר ציון מכתב ק"י תשובה על זה ושם האריך לאסור דלעולם תיקון חכז"ל שוה] ובזה אסיים מנאי ידידו הד"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שס"ב שיל"ת חוסט יום ד' טוב אדר השני תרל"ב לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מוה' חיים צבי ווינקלער נ"י אב"ד דק"ק ראצפערט יע"א.

הנה מעלתו נ"י מספקא לי' הא דקי"ל ביו"ד סי' שע"ה בבא ממקום קרוב לגדול הבית אפי' בא ומצא מנחמין ואפי' כבר ננערו לעמוד הואיל ומצא מנחמין מונה עמהן אם דווקא דין זה הוא בשלא נודע לו עד שבא בין האבלים אבל בנודע לו קודם בואו לא או אפי' בנודע לו קודם בואו. הנה מלשון הפוסקים וש"ך שם שהאריך טובא נראה דדווקא בלא נודע לו עד שבא אצל האבלים אמנם ביתר ביאור מבואר דבר זה בלשון הרא"ש והטור בסי' שע"ה שכ' הטור בשם הרמב"ן דל"ש אם נודע לו לזה שבא שכבר שמע כן במקומו ול"ש אם שמע כן באותו מקום שנכנס ולא שנא אם לא שמע עד שמצא האבלים עיי"ש ג' חילוקים וע"ז כ' הטור בשם הרא"ש ז"ל שכ' דמיירי דווקא בלא שמע עד בואו אל אחיו מבואר דדווקא בלא שמע מקודם שנכנס לאחיו אז נעשה טפל להתאבלים כבר וכן מבואר הדבר דהרי הרא"ש דפליג על הרמב"ן בפ' ואלו מגלחין אות פ"ה עיקר טעמו משום כיון דכבר חל עליו האבלות קודם בואו במה יפקע וא"כ מבואר דהלשון בדיוק דווקא בלא שמע עד בואו אצל אחיו המתאבלים אבל בשמע קודם כניסה כבר חל עליו אבילות ולא פקעה בכדי וכן העתיקו האחרונים.

ובאמת לשון הרא"ש וכן לשון הטור בשמו קשיא טובא שכ' שהרא"ש כ' דווקא בלא שמע עד בואו אל אחיו דאי נודע לו ביום והתחיל להתאבל לא מסתבר כלל שיקצר האבלות אבל כשלא התחיל כלל ובא אל אחיו חשבינן לי' כאלו התחיל להתאבל עמהם והדברים סותרים מרישא לסיפא דבתחילה נראה מבואר מלשונו דבעינן דווקא שלא נודע לו כלל עד שבא ומסוף דבריו נראה בהיפוך דאפי' בנודע לו כל שלא התחיל להתאבל מונה עמהם וצ"ע.

ואפשר לישב דבריו דבסי' שצ"ו הביא הטור בשם הראב"ד וכן דעת הרמב"ן שאפי' נודע לו ולא נהג אבילות אינו נמנה למנין ז' והרא"ש שם פליג על זה דאפי' זלזול ולא נהג בתחילה אבילות כיון שנהג לבסוף גם הימים הראשונים מצטרפין עמו עיי"ש וא"כ י"ל לשיטת הראב"ד והרמב"ן דאינו נמנה אלא משעה שמתחיל להתאבל וא"כ בשמע ולא התאבל עדיין הוי כאלו לא ידע כלל ואין מתחיל אלא בכואו אל אחיו ורוצה לנהוג אבילות א"כ שם מתחיל אבילות של האבל הבא לשם וכיון דמתחיל שם הוי כלא ידע מקודם ונעשה טפל להם משא"כ לשיטת הרא"ש דמיד משעת שמיעה הוא מונה איכ"ל דבשמועה תליא מלתא.

ולפי"ז א"ש לישנא דהרא"ש דוודאי איהו לשיטתו שפיר פסק דבעי דווקא שלא שמע אבל לא יוכל לדחות דברי הרמב"ן לשיטתו ולכך כ' דלכל הפחות בהתחיל לא מסתבר טעמי' דהרמב"ן אפי' לפי שיטתו אבל הרא"ש לנפשי' ס"ל דבעינן דווקא שלא נודע כלל עד שבא אצל המתאבלים וכן העתיקו האחרונים ויש עוד ראי' מדברי הרא"ש בפסקיו שדחק עצמו בדברי הגאונים שכ' טעמן די' פרסאות מקרי מקום קרוב שיש בו כדי להודיעו ולבוא לכאן תוך ג' וכתב הרא"ש דהאי להודיעו אין פירושו להודיעו לו שמת לו מת דא"כ אינו מונה עם האבלים ואי ס"ד

דהרא"ש סובר דאם לא נהג אבילות מונה עם האבלים דהכא הא הוי מצי לפרש דהודיעו לו שמת אלא דלא נהג אבילות וע"כ דאפי' לא נהג כיון שידע מונה בפני עצמו לדעת הרא"ש כן נראה לפי ענ"ד בכוונת הרא"ש.

אמנם לדינא נראה לפי ענ"ד כיון דהרמב"ן סובר אפי' ידע ונהג אבילות בביתו כשבא נוהג עמהם ומאי שהקשה עליו הרא"ש דלא מסתבר נראה דס"ל כיון דקי"ל בדרבנן יש ברירה וכיון שדעתו הי' כששמע לבוא למקום גדול הבית כשבא לשם הוברר הדבר למפרע שמיד לא חל עליו החיוב אלא להשלים עם גדול הבית ונהי כשנהג אבילות קודם בואו לא הסכימו הפוסקים עמו אבל כשלא נהג אבילות עד עכשיו גם הריטב"א בחידושו למוע"ק דף כ"ג כתב שכן נראה לו ושכן דעת הרי"ף ובלשון הרא"ש הדיוקים סותרים ונהי שכתבתי לישב מ"מ בש"ע סי' שע"ה סעי' ט' כ' ג"כ דדווקא בהתחיל להתאבל אינו מונה עמהן.

ובספר לחם הפנים הביא בשם ספר ישמח ישראל שהעתיק כדעת הרמב"ן דלא מחלק כלל ונהי שהלחה"פ כתב דיש לדחוק דכוונתו כהש"ך לא נראה כן מלשונו מכל הלין טעמי הי' נראה לי בנודע לו ולא נהג שום אבילות עד שבא לבית האבל ויש שם גדול הבית ובא ממקום קרוב מונה עמהם והנראה לפי ענ"ד כתבתי (אבל מדברי האחרונים לא משמע כן והמנהג כדברי האחרונים) דברי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שס"ג בעזהי"י יום ג' לסדר וישלח תרל"ט לפ"ק חוסט. החיים והשלום וכל טוב לתלמידי ש"ב הרב המאוה"ג המופלג מוה' שלמה שיק נ"י אבדק"ק קארצוג יע"א.

מכתבך קבלתי וראיתי מה שחידש מעלתך שאבל בימי אבלו לא יברך על הבשמים במו"ש משום שהוא משיב את הנפש כמו דקי"ל באו"ח סי' תקנ"ו גבי ת"ב ועוד הבאת ראי' מגמ' דמוע"ק דף כ"ז ע"א גבי מכבדין וכו' ואין מביאין את המוגמר ולא את הבשמים בבית האבל וכו' ודין זה מובא ביו"ד סי' שע"ח סעי' ז' ושוב הבאת שהברכ"י סי' רצ"ז כ' בשם האבודרה"ם דאבל אין מברך על הבשמים ומביא ראי' מת"ב וממילה מיו"ד סי' רס"ה סעי' ד' גבי הדס דמביאין במילה.

בת"ב במילה אין מביאין רק אח"כ מסיק שאינו מוכרח ותמהת על זה למה לא הביא ראי' מוכרחת לדעתך מברייטא דמוע"ק הנ"ל עכ"ל בקצרה ולדעתי אין הראי' שהבאת ראי' דהנה צריכין אנו לשום עין ולתת לב מה הוא ענין המוגמר שהי' נוהגין אז והנה בפ' כיצד מברכין במ"ו דתנן שם הוא מברך על המוגמר פי' הרע"ב דרגילין היו להביא אחר הסעודה עצי בשמים במחתה על האש לריח טוב והיינו שאז הי' המנהג שלאחר האכילה היו מביאין בשמים להריח את הבית וזה אחד מן הקישוטין שהיו מקשטין את הבית לאחר האכילה וכשם שאסור לקשט את הבית ומצוה להפוך את המטה בבית האבל כך אין מביאין את המוגמר להריח לריח טוב להיות הבית מקובל להיושבים שם או להבאים שם ולזה אסור להביא שם מוגמר וגם בוודאי אם הי' מדליקין את המוגמר להריח בדיעבד וודאי היו צריכין לברך דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה ובבית המת שאין מברכין כמו דקי"ל ביו"ד סי' שע"ח דלא היו מברכין אבל היו מכניסין היינו דווקא שם שהכניסו המוגמר להעביר ריח הרע אבל היכא דלא שייך להעביר ריח רע אסור.

ובזה מובנים דברי רש"י ז"ל שכ' דבבית המנחמים דמביאין מוגמר דהיינו אותן המביאין מאכלים דהמוגמר שייך להמאכל אחר אכילה לכך גם זה הביאו עם המאכלים אבל בוודאי לא היו מדליקין

אותו דאם היו מדליקין אותו היו צריכין לברך כי אסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה ורק אם הדליקו אותו להעביר ריח רע אז א"צ לברך ולכך באמת שינו הפוסקים את לשון הגמ' המבואר שם.

ועתה נבוא לנידון מעלתו נ"י בוודאי אם יש לבעה"ב אנשים שאינם אבלים והוא מברך להוציא אותם כדרך העולם שהבעה"ב מברך ומוציא בוודאי אין כאן שאלה וע"כ מעלתו מיירי שכולם אבלים ואפי"ה לדעתי אין שום ספק ובוודאי צריך לברך דלכאורה הדבר תמוה דבשר ויין רשאי האבל לאכול ולשתות אע"ג שהבשר משמח וכדאמרינן אין שמחה אלא בבשר גם כתיב ויין ישמח לבב אנוש ואבל הרי אסור בשמחה ואפי"ה מותר באלו וריח שהוא רק להנאת הנשמה כמבואר באו"ח סי' רי"ז שהוא רק לשמח הנפש להשיבה וזה יהי' אסור ובשלומא בת"ב דאסור ג"כ לאכול ולשתות שפיר י"ל דאסור ג"כ להריח כשם שאסור לו לעשות תענוג לגופו אסור להריח ג"כ שהוא תענוג לנפש ולהש"ך ושאר פוסקים ס"ל דמותר להריח באמת כי אם במ"ש דמוכחא מילתא דבא להשיב הנפש אבל אבל דרשאי לשתות יין המשמח לב איך יהי' אסור להריח המשמח את הנפש והרי אמרו חכז"ל חמרא וריחא פקחין והם במדרגה אחת וכנ"ל ועוד הרי מבואר בסוכה דף כ"ה דפריך איך אבל מותר בק"ש ומשני דהאבל מחויב להעביר הצער מלבו כפרש"י שם ואבל אינו מחויב לצער עצמו אלא שלא לעשות דברים שאסרו לו משום כבוד המת אבל דבר שאינו אסור משום כבוד המת אינו מחויב לצער עצמו ולכאורה קשה שם דבת"ב יהיו אסורין בק"ש דבת"ב וודאי אנו מחוייבין לצער עצמינו וצ"ל כיון דבת"ב החיוב צער הוא משום כבוד שמים ועלבון תורתנו הקדושה ומין במינו אינם מבטלין זה את זה אבל להריח בבשמים במ"ש להשיב נפשו המנהג לאסור ובפרט שעתה נתבטל הקטורת משא"כ כאבל שאינו מחויב לצער עצמו צער מה שאינו לכבוד המת דווקא ובעניני הגוף ראוי למונעו בדברים הנוגעים בכבוד המת אבל בענין הנשמה שאינה קרובה לאבותינו או לשאר קרוביו למה תתאבל היא ולמה יהי' אסור להשיב נפשה כן נראה לפי ענ"ד נכון וכן הוא מנהג העולם דברי רבך ושאר בשרך הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שס"ד שיל"ת חוסט יום ד' פ' חקת תרל"ג לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג כש"ת מוה' ליפמאן נ"י רב בקהל פעלטהזו יע"א מכתבו קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בענין אשה שהגיעה זמן טבילתה בהיות בעלה אבל אי רשאית לטבול וכ' מעלתו שמוסכם אצלו מרבותיו שאסורה לטבול כדי שלא תהא קל בעיני בעלה לבוא עלי' וכעין שכ' הרמ"א ביו"ד סי' קפ"ג בשם הריב"ש גבי פנויות ונהי שיש לחלק כדמחלק ריש כתובות בין בעל ללא בעל מ"מ נראה לו דיש לחוש וכן אין לאשה לטבול בעיו"כ [אם מושכחת לה טבילה שלא בזמנה] כדי שלא יהא האיסור קל בעיניהם וזה לסייג שלא יבוא עלי' כן נראה לו פשוט אלא שרב א' דחה דין זה בשתי ידים ולזאת הוא שואל דעתי ע"כ תוכן השאלה: והנה המעיין בדברי הריב"ש סי' תכ"ה יראה דאין מחלק לענין זה בין בעל ללא בעל ואפי' בבעל אותה כ' דבריו דהרי מביא ראי' ומה שהיו נוהגין לטבול בימי התחלת ימי ליבונה כמ"ש התוס' בשבת דף י"ג ע"ב וכ' הרמב"ן שביטלו לטבילה זו משום חשש מכשול ושם לענין ימי ליבונה מיירי בבעל ולכאורה קשה באמת למה ניהוש והרי אמרו חכז"ל בסנהדרין דף ל"ז דהקרא מעיד על ישראל דסוגה בשושנים עיי"ש ואפילו באיסור דרבנן לא נחשדו וכדאמרינן בפ"ק דכתובות דף ד' דגם אבילות חמירא להו כנדה ולא נחשדו ואמרינן בסוף יומא ובביצה דף י"ח כל חייבי טבילות טובלין נדה ויולדת רשאין לטבול בליל יוה"כ וכ' התוס' בביצה דאתיא אפילו למ"ד טבילה בזמנה

לאו מצוה ומוכח דרשאין לטבול וסתמא דמלתא אפילו באית לה בעל שיודע שטבלה וביו"ד סי' קפ"ו סעי' י' נמי אמרינן דאם ראתה פעם אחת או ב' בליל טבילה אסורה לשמש בליל טבילה משום ווסת אע"ג דהוקל האיסור ע"י הטבילה דעכ"פ איסור נדה אזדא לי' ולא נשאר אלא איסור ווסת דהוא רק מדרבנן ועכ"פ מכל אלו מקומות נראה דאין לחוש שמא יבוא עלי' ע"י שהוקל האיסור ע"י הטבילה וא"כ למה כ' הרמב"ן הנ"ל דחששו.

ונראה דבנידון ההוא לא משום קלות האיסור חששו דהרי התורה העידה וכנ"ל אלא דחששו דע"י מעשה הטבילה דאינה צריכה לשום דבר ע"כ יוכיחו בדעתם ליתן טעות ללבם דהותרה ע"י הטבילה ולכך כל זמן שעסקו בטהרות והי' הטבילה לצורך הטהרות בוודאי גם פנויות טבלו כמבואר בש"ס פרק בנות כותיים שהטבילו בתה קודם לאמה וכן בימי ליבונה אבל השתא דאין נפ"מ יטעו דמותרת ע"י הטבילה דאל"כ לאיזה צורך ולמאי טבלה ויבואו עי"ז לקלקול וכן במעשה דריב"ש כמבואר שם דע"ז יאמרו זונה פנוי' אינה אסורה עיי"ש והשתא דברירנא דעת הרמב"ן והריב"ש א"כ לכאורה הדין כדברי מעלתו דנהי דאין טעמו נכון כדלעיל דמשום דהוקל האיסור וודאי לא חיישינן מ"מ הא גם כאן איכא לכאור' חשש הרמב"ן דמכח הטבילה יוכלו לבוא לידי טעות דלמאי נפ"מ הטבילה אם אינה מותרת.

מיהו אין זה מוכרח דאיכ"ל דדווקא התם דאין שום נפ"מ בטבילה דלאחר הליבון הרי צריכה שוב לטבול ובימי ליבון אין נפ"מ וא"כ שפיר אפשר לבוא ע"י הטבילה לטעות אבל כאן הא קי"ל דנדה אסורה בג' דברים למזוג לו הכוס ולרחוץ פניו ולהציע מטתו ובהיותו באבלותו הקילו והתירו לה לעשות ג' מלאכות אלו וגם נפ"מ לה שבטבילה זו תהא מותרת גם לבעלה לאחר האבלות וא"כ שפיר איכ"ל דכאן אין מקום לטעות וכשם בעת שהיו עוסקין בטהרות לא חששו לטעות ולמזיד ה"נ כאן אם יש איזה צורך בטבילתה אין לחוש לטעות מ"מ לדינא נראה לי דתליא בפלוגתא המובא באו"ח סי' תקנ"ד דשם פסקינן בש"ע ברמ"א בסעי' י"ט בת"ב שחל בשבת דברים שבצנעא נוהג והובא בא"ר פלוגתא דר"י ברונא כ' דאסורה לטבול משום שמא יבא עלי' ובשם ספר מנהגים כ' דמותרת לטבול ואסורה בתשמיש ולא חיישינן שמא יבוא עלי' ונהי דת"כ אבלות ישנה נראה דדינו כאבלות דהצעת המטה שרי וכן בת"ב לא אמר שם בסי' תקנ"ד סעי' י"ח אלא משום לך לך אמרינן נזירא כמו דאמרינן באבילות בסי' שפ"ג ביו"ד וא"כ כמו דחיישי' בת"ב לר"י ברונא שמא יבוא עלי' וע"כ דבליל טבילה חיישי' טפי דתקף לי' יצרי' ומדברי השכה"ג ומדברי הא"ר נראה דס"ל כוותי' ה"נ יש לחוש וראוי לפסוק לה דלא תטבול כדעת הר"י ברונא ובלא"ה נהגו הנשים המקפידים שלא לילך לטבילה אא"כ בזמן שבעלה בעיר ורשאי לטבול ובימים שהבעל מתאבל על חמיה או על חמותה דהיינו אביו ואמו בלא"ה בשבוע הראשונה אין נוהגין לרחוץ כמבואר ביו"ד בסי' שע"ד ברמ"א סעי' ו' זהו הנראה לפי ענ"ד בזה ואחתום בברכה דברי הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שס"ה שיל"ת חוסט יום ד' פ' חקת תרל"ג לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג בתורה כש"ת מוה' זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א.

הנה את מכתבו בשבוע העבר קבלתי ומה שבקשת לחוות דעתי בענין אשה שהגיעה זמן טבילתה בזמן אבל בעלה אם אמנם שנראה לך פשוט שמותרת לטבול ואין חוששין שמא יבוא עלי' דלא מצינו שחששו ע"ז אלא שמצא בא"ז הגדול שכ' בהלכות אבילות סי' תל"ה שכ' דלשמא יבוא

עלי לא חיישינן שהרי איסור אבילות מורכב עליו ומשמע דאם לא הי' איסור אבילות מורכב עליו הוי חיישינן והי' אסור לה לטבול עכ"ל הנה גוף השאלה נשאלתי זה זמן קצר מאת הרב דק"ק פעלטעהאז ושם כתבתי דנראה דהדבר שנוי' במחלוקת שהביא הא"ר באו"ח סי' תקנ"ד סעי' י"ט בא"ז ס"ק ובר"ר ס"ק י"ח שם הביא דר"י מברונא אסור לטבול בת"ב שחל להיות בשבת דקי"ל דברים שבצנעא נוהג ואסורה לטבול שמא יבוא עלי' ובעל מנהגים מתיר ולא חייש (וצ"ל דלא ס"ל כמנהג דידן דאין אשה טובלת בשבת אלא כשבעלה בעיר ומשום קו' כדקי"ל ביו"ד סי' קצ"ז) וא"כ הי' דעת הא"ז כדעת הר"י מברונא: אמנם בלא"ה אינו מובן דברי הא"ז מה שמסיים מפני שהאבילות מורכב עליו משמע דמחלק בין אבילות דידה לאבילות דידי' וקשה הא בכתובות דף ד' מבואר שאין חילוק בין אבילות דידה לדידי' וע"כ דכוונת הא"ז כעין שכ' הרא"ש שם בכתובות דאע"ג דמסיק היכא דהתירו חכמים להכניס המת לחדר וכו' משום קולא זו חיישינן דיזלזלו בשאר ימי אבילות וא"כ ניהוש ברגל נמי כיון דמונה וקדם ימי הרגל שמא עי"ז יזלזלו בו יותר וע"כ יהי' היחוד אסור ברגל ודחה הרא"ש דשם בחתן שהי' עליו אבילות ודחה שמחתו האבילות איכא למיחוש אבל הרגל הרי לא דחה האבלות ונשאר הרגל שהי' קודם כמו שהי' ואין היחוד אסור ברגל וה"נ קאמר האו"ז דהאבילות לא נדחה ול"ש דאתא לזלזולי וכן צידד מעלתו לומר כן בכוונתו ולדעתי הוא מוכרח ולפי"ז לכאורה מוכרח דס"ל כדעת בעל מנהגים הנ"ל דלא חיישינן שמא יבוא עלי' ותהא מותרת לטבול בימי אבלו של בעלה מיהו גם זה אין ראי' דהאו"ז לטעמי' דס"ל דטבילה בזמנו מצוה ובחי' כתבתי להקשות לפי מ"ש התוס' בקידושין דף כ"ט ד"ה אותו דמילה הוי מ"ע שהז"ג ונשים יהי' פטורות ותי' דמשם ואילך איכא לעולם מצות מילה וכל שעתא ושעתא זמנה הוא וא"כ בטבילה בזמנה מצוה דילפינן ביומא דף ח' מוחטאו ביום השלישי וביום השביעי וכו' ולאחר שעבר השביעי אין כאן מצוה כלל א"כ הוי מ"ע שהז"ג והאיך אמרי' באשה טועית דתטבול צ"ה טבילות הא אשה אינה מצווה על מ"ע שהז"ג והאיך כ' התוס' והב"י דבזמנה טובלת בשבת.

והנראה לפי ענ"ד דהאו"ז ע"כ סובר דגם טבילה בזמנה מצוה ומשם ואילך כל שעתא זמני' הוא דאל"כ איך שייך בזה"ז הדין דנשים שהם החמירו איך קרו לי' טבילה בזמנה וע"כ דסובר דמשם ואילך כל שעתא ושעתא זמני' הוא וא"כ במקום מצוה לא גזרו וא"כ לדידי' בימי אבל בעלה רשאי לטבול והיינו כדעת מנהגים לפי מ"ש הא"ז הנ"ל אבל לדידן הא סתם בש"ע יו"ד דאצלינו אין טבילה בזמנה מצוה וא"כ איכ"ל דמודה לר"י מברונא ולכאורה.

יש להביא ראי' לדבריו מהא דקי"ל באו"ח סי' תרי"ד דביוה"כ מדליקין כדי שלא יבוא לידי עבירה משמע היכא דיש שני איסורין הוי שמירה טפי מיהו אפילו חיישינן התם היינו רק מכח קדושת היום וגדלו בעי' שמירה טפי ובאמת נ"ל דלדידן דקי"ל דמדליקין אין הטעם להחמיר האיסור עי"ז דבירושלמי מבואר משום צניעות ויש לפרש דמשום חומרת היום חששו שמא ישכח שהיום יום כיפורים לכך אמרו שיהא נר דולק ועי"ז יוכר היום וכן ראיתי בפ"ה המשניות בס' תפארת ישראל אבל לעבור במזיד בוודאי לא חיישינן וא"כ טעמא דר"י ברונא ע"כ כדאית' במדרש דפתחי נדה באשה הוא כדי שתהי' חביבה על בעלה כחדשה ולכך ס"ל כמו דחששו בלא בעל ה"נ חששו בליל טבילה ע"כ לדעתי בנידון הנ"ל דהיינו בימי אבל בעלה אין לה לטבול בידיעתו והנראה לפי ענ"ד כתבתי ובתשובה להרב הנ"ל הארכתי יותר והסכמתי דלר"י ברונא אסור דת"ב ואבילות שווין לענין הרחקה וכן נראה לי להורות ומה שהקשה על הרשב"א המובא בב"י ביו"ד סי' שע"ב לא אדע מאי קשיא לי' המת הנמצא בוודאי הוא פריש מרובא וכל שנשתנה

כ' הטו"ז ביו"ד סי' ק"א ס"ק י"ד מקרי פריש מרובא וכ"ש מה הזה לכ"ע נקרא פרוש אלא שיש לעיין לדברי תוספות הרא"ש בב"מ דף ו' דהיכא דמיעטה התורה בפירוש הספק לא אמרינן בי' כל דפריש מרובא פריש קשיא מזה ובסברת הרא"ש מיושב הא דאצטרך לה למעט ספק וכן הקשה מהרי"ט בפלפול שכ' על הא דספק מה"ת להקל ואחתום בברכה הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה שס"ו יתענג על רוב שלום ידידי תלמידי המופלג בתורה מוה' יואל צבי בנעט נ"י: אשר שאל ממני איך לנהוג בענין הליכת אבל לסעודת ברית מילה שהביא ברמ"א ביו"ד סי' שצ"א סעי' ב' ב' דיעות בזה וכו' שנוהגין שלא לילך וכו' וכו' מעלתו שבקהלתו המנהג לילך ואפי"ה לבו נקפו הואיל והש"ע הביא דעה האוסרת לסוף אמנם הואיל וכתוב בספרים שיש תיקון למת בברכת הזימון וגם שלפעמים הוא נקרא להיות סנדק או מוהל וגם זה סגולה ותיקון למת ואין ביכולתו להכריע לזאת הוא שואל דעתי בזה להלכה ולמעשה זהו תוכן לשונו הצריך ולדינא אם האבל סנדק או מוהל הרי הדבר מבואר להדיא בש"ע סי' שצ"א סעי' ב' בהגה"ה דמותר לילך והוא מתשובות מהרי"ל המובא בב"י ובד"מ שם וכו' הב"י אע"ג דהמרדכי בשם כמה גדולים אוסרים מ"מ הוא הכריע כמהרי"ל להתיר לילך לסעודת ברית מילה להיות מוהל וסנדק.

וכן מסתבר לפי ענ"ד דזיל בתר טעמא מאן דאוסר ס"ל דסעודת ברית מילה נקרא שמחה משום דכתיב שש אנכי על אמרתך וכו' וא"כ כיון דרמיזא בקרא ראוי שתבוא עשה של יחיד שמחה של מילה לדחות מצות איכול של י"ב חודש דאין לו רמז בקרא וכעין זה כ' מרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שמ"ח ובזה יש לישב ג"כ מאי דקשיא לי' להנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' ק' דאפילו תוך ל' יהא שרי ומה שתי' שם אכתי עמדה הקושיא על סעודת מילה שג"כ כ' הרמ"א דווקא לאחר ל' שרי והא הוי נמי ס"ס דהא י"א דסעודת מילה לא מקרי שמחה ולהנ"ל יש לישב דתוך ל' יש לו רמז בדאורייתא דהרי למדו איסור תספורת במוע"ק דף י"ד מראשיכם אל תפרעו וקרא בשאר קרובים איירי וסתם גידול פרע שלשים יום ולכך לא אתא עשה דיחיד ודחי אבילות דיחיד אבל לאחר שלשים יום לא מצאתי רמז מה"ת ודחי עשה דשמחת מילה הרמוזה בקרא למצות אבל דלית לי שום רמז: ומהאי טעמא נמי אמרינן דדווקא בת"ב דנדחה דחי סעודת ברית מילה באו"ח סי' תקנ"ט משום דלא רמיזא מיהו מרן הגאון חת"ס האו"ח סי' קנ"ח וקכ"ט צידד לומר דיו"ט שלו של מצות מילה הוא מה"ת עיי"ש ובזה נדחה מ"ש הפ"ח באו"ח סי' תצ"ו אות י"ד לדחות הא דיו"ט שלנו הוא ומרן זצ"ל בחת"ס האו"ח סי' קצ"א יישב קצת אבל אי נימא דמה"ת הוא בלא"ה א"ש מילה וגם קרבן עצים מבני סנאה בן בנימין מיהו בנידון שלנו לאחר למד פשיטא דמוהל וסנדק מותר לילך לסעודת מילה כדלעיל ותוך ל' תליא בסברות הנ"ל לפיענ"ד אי שמחת מצות מילה הוא מה"ת או מדרבנן וכל זה אם הוא מוהל או סנדק אבל בלא"ה אם רוצה אבל לילך לסעודת מילה כבר כ' הד"מ בסי' שצ"א הנ"ל דמדברי מהרי"ל ומרדכי וב"י הנ"ל מוכח דאסור וא"כ שפיר הביא הרמ"א דעות האוסרין באחרונה ולא משום מנהג אלא מדינא מיהו שאר סעודות ג"כ אסורים חוץ לבית משום מנהג ובאמת אפילו בסעודת ברית מילה רבים מקילים ולכאורה אמרתי דיש ללמד זכות האידנא במקומות שאינם עושים סעודת של בשר אלא של מאכלי חלב ולדעת מהר"ש ומג"א סי' רמ"ט ס"קו אינם יוצאין ידי שמחה וע"כ סמכו האידנא על דיעות האומרים דסעודת ברית מילה לא מקרי שמחה וכמ"ש המג"א בסי' תקמ"ו ס"קה לדעת הש"ע וא"כ שרי מדינא ואפי"ה כבר העיד לן הרמ"א שהמנהג לאסור בכל סעודה שחוץ לבית וכ"כ הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' רי"ג שכן נהגו ונראה לדידהו אפילו מאכלי חלב

אסור מצד המנהג ונהי דרבים מקילין אין מביאין ראי' ממנהג ההמון עם ובני תורה היודעים ראייתי נוהגין איסור וכן ראוי לעשות ורק הנעשה עפ"י דת ודין של תורה ומנהג הוא תיקון והנראה לפי ענ"ד כתבתי תשובה שס"ז שיל"ת חוסט יום ד' פ' שלח תרל"ג לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לידידי הרב המופלג הדיין הגדול מוה' משה לייב כ"ץ נ"י דיין דקהל ניקלסבורג יע"א. מכתבו קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בדין אם רשאים ביום היא"צ לאכול בסיום מסכתא דהש"ך ביו"ד סי' רמ"ו בסוף ס"ק כ"ז הביא בשם מהרי"ל דאין לאכול בסעודת סיום מסכתא ומעלתו נ"י מסתפק אולי בפרהסיא כמו בנידון דידי' שהסיום הוא אצל הש"ס חברא שלומד מעלתו עמהם אפשר דשרי ונהי דע"י התרה יש להתיר מ"מ כיון דאינו מתחרט מעיקרא לא ברירא לי' זהו ענין הספק והנה ע"י התרה ע"י פתח חרטה דהיינו שמתחרט שלא שם על לבו להתנות מעיקרא שאם יהי' סעודת מצוה בכה"ג לא יתענה ואולי הי' יודע זה הי' מתנה בפירוש בפתח וחרטה זו יכולין להתיר ובפמ"ג סי' תקס"ח בטו"ז ס"ק כ' דמוהל אם בהתחלת היא"צ לא הי' עדיין מוהל אין' להתיר משום דאין פותחין בנולד ולא הבנתי דבריו דהרי יש סעודת מצוה מבלי מוהל ואפילו סעודת ברית מילה הא אפשר שיכבדו אותו בסנדק וכיו"ב והרי חרטה משום סעודת מצוה אינו נולד כן נראה לפי ענ"ד פשוט דעפ"י התרה כנ"ל בוודאי מותר אמנם בלא התרה נראה לפי ענ"ד דיש חילוקי דינים בדבר וכדי לברר הדברים נקדים הנה המהרי"ק שורש ל"א פסק דיום היא"צ הוא כנדר גמור והרש"ל בתשובה סי' ס' כתב ג"כ כן ונהי דפליג על המהרי"ק דס"ל דאם אירע יא"צ בשבת צריך לפרוע או להקדים או לאחר ומהרש"ל פליג ומ"מ בגוף הסברא מודה ולכך פסק דאם כבר אירע היא"צ בימי החול והשלים אם אירע אח"כ בע"ש ג"כ צריך להשלים והסכים עמו הב"ח והטו"ז בסי' רמ"ט פקפק עליו עיי"ש בס"ק.

ונראה לפי ענ"ד לבאר דברי שניהם דלכ"ע הוי כנדר אלא דכיו"ד סי' רי"ח קי"ל דלענין שבועה ונדר העיקר שאנו רואין את הדברים שבסיבתן נדר והולכין אחר ענין הסיבה ולא אחר הלשון וידוע בספרים סיבת תענית היא"צ או משום דריעא מזלי' וחשש סכנה או משום שדנין המת ביום הזה כדי להעלותו למדריגה יותר גבוה ובשבת ל"ש זה ויעקב ובניו ינוחו בו כו' השקט ובטח בעוה"ב ולכך כ' הרש"ל דנהי דהוי נדר בשבת לא צריכא פרעון ובלבוש סי' רפ"ח כ' דל"ש פרעון אבל דברי מהרש"ל נוחים לי טפי ולכך בשבת לא צריכא פרעון ובלבוש סי' רפ"ח כ' דל"ש פעם א' תענית יא"צ בחול והוי נדר להשלים דמסתמא כיוון דעתו לנהוג כן ויא"צ בעי השלמה כמ"ש בתשובת חוט השני סי' ס"ו היינו משום דמסתמא האי טעמא דריעא מזלא או דין המת הוי כל היום לכך ס"ל למהרש"ל דאם חל אח"כ היא"צ בע"ש דצריך להשלים דלענין זה דינו כתענית ציבור כיון דהסיבה שמתענין עבודה היא"צ שייך כל היום.

אמנם לדינא נראה לפי ענ"ד כהטו"ז דדברי מהרש"ל נכונים שפיר לשיטתו דס"ל דדווקא בשבת ויו"ט אין מתענין אבל אנן קי"ל בסי' תקס"ח סעי' ט' בהגה"ה דכל ימים שאין אומרים בהם תחנון אין מתענין וע"כ כיון דאין אומרים תחנון הם ימי רצון ורחמים וכשחל בהם יא"צ ל"ש לא ריעא מזלא ולא דין המת וא"כ לדידן נראה לדינא דגם בע"ש א"צ להשלים דבוודאי משעה שמקבלין השבת לא גרע מימים שאין אומרים בהם תחנון ול"ש תו הנך טעמים לא ריעא מזלא ולא דין כנלענ"ד נכון לדינא וכבר הסכימו כן האחרונים אלא שביארתי הדברים ועכ"פ לפי הנ"ל נראה מדברי הסכמת האחרונים דיא"צ הוא כנדר ומ"ש הא"ר סי' תי"ח דתענית יא"צ קיל מתענית חתן ולכך אין מתענין בניסן ולא בר"ח אב היינו אם עדיין לא קבעו ולא קבלו בנדר.

ועתה נבוא לחלק הב' הנה בנדר קי"ל ביו"ד סי' רל"ב סעי' ובסי' רט"ו דאי אתרמי סעודת מצוה אינו מבטל הנדר אפילו שבת ויו"ט ולא הוי נדרי שגגות אלא שפותחין בו בפתח ואפילו הי' טעות מיד בשעת האמירת הנדר לא מהני אא"כ הזכיר בלשונו זה ועיין במג"א סי' כ"ה סק"ג ובמחש"ק שם אמנם לענין נדרי אונסין פסק שם ביו"ד בסי' רל"ב סעי' ב' דנדרי אונסין הוא בחלה הוא או בנו שרי ובאמת הדבר תימה למה בנדרי שגגות בעי' דווקא שבשעת אמירה הי' טעות כמבואר שם סעי' ט' וי' וכן מוכח מנזיר דף ל"ב דדווקא בשכבר הי' אז הבהמ"ק חרב וכאן לענין אונס מהני אפילו חלה אח"כ ואפילו אונס ממון ובאמת הריב"ש סי' שפ"ז האריך וביאר דווקא בהדירו שיאכל אצלו ואז בשעת החלות הנדר מהני מה שנחלה אבל אם נחלה אח"כ לא מהני וכ"כ הב"ח שם מיהו שם בסעי' י"ז פסק כרשב"א דאפילו בנוולד האונס אח"כ וגוף הסברא צ"ע מ"ש מנדרי שגגות ובתשובות מהרי"ט סי' כ"ז צידד ג"כ בזה: ועכ"פ.

לכ"ע כ' הש"ך בס"ק כ' דהיינו דווקא אונס דלא שכיח וא"כ כיון שכבר אמרנו דיא"צ הוי כנדר אין סעודת מצוה יכול לבטלו גם מקצת חולי א"י לבטלו וא"כ דברי הש"ע סי' רי"ד סעי' א' דאם הנהיג להתענות בזמן ידוע ורוצה לבטל מחמת שאינו בריא בוודאי צריך התרה כדינו דלא מבעי' לפירוש הריב"ש סי' שפ"ז הנ"ל וב"ח וטו"ז דבעי האונס בשעת חלות הנדר אלא אפילו להש"ך הא בעינן אונס דלא שכיח ואומדנא וכ"ש בתענית דקי"ל באו"ח סי' תקס"ב סעי' ו' דהרהור הוי קבלה ובטו"ז שם ס"קה האריך דתענית הוי כקרבן וא"כ לא סגי בת' הדגו"מ ביו"ד סי' רי"ד שכ' דדווקא אם רוצה לחזור לגמרי אבל אם רק בעת חליו רוצה לחזור א"צ התרה וקשה אמאי הא הוי נדר ובנדרי אונסין לא מהני אונס דשכיח לכ"ע וצ"ע גדול עליו וע"כ צ"ל דגם הדגו"מ מודה לת' הש"ך וכמבואר מלשון הרמ"א עצמו באו"ח סי' תקס"ח סעי' ב' בדבר שהוא מנהג כל הנודר ע"ד המנהג נודר ואין המנהג להתענות אם הוא סעודת מצוה אלא דפליגו הדגו"מ עם הש"ך הדגו"מ סובר דגם במקצת חולי אין המנהג להתענות תעניתים אלו ואדעתא דהכי לא נדר ולכך התיר המג"א בסי' תקפ"א גם במקצת חולי בשעה שהוא חולה אמנם אם רוצה לחזור לגמרי ע"ז לא שייך אדעתא דהכי לא נדר ולכך צריך התרה וא"ש דברי הדגו"מ וכך מסתבר.

אמנם הב"י ס"ל דלענין אינו בקו הבריאה ומקצת חולי ל"ש לומר דהמנהג בכה"ג שאינו מתענה ולמלתא דפרהסיא שייך מנהג אבל מי יודע נסתרות של חברו ואיך איכ"ל דאדעתא דמנהגא נדר ובמקצת חולי לא יתענה דע"ז לא שייך מנהג ולכך ס"ל דאפילו באותו פעם דחלה קצת צריך היתר אמנם המג"א נראה דלא מחלק בזה דנהי דזה אינו נודע מ"מ זה נודע שמקילים בתעניתים אלו במקום שיש מקצת צורך ומאי לי צורך קצת דמה לו מת או מקצת חולי דעכ"פ כבר נתפרסם דבמקצת צורך מתירין לו ואינו מתענה ואדעתא דהכי נדר ולכך מותר וא"ש דברי המג"א וכדברי הדגו"מ: אך כל זה שייך בהנך תעניתים דימי התשובה וכיוצא אבל תענית יא"צ הוא דין ג' שהוא נדר גמור כל היכא דשייך טעם וסיבת התענית כמ"ש ולא נמצא בש"ע דהותר בסעודת מצוה או במקום מקצת חולי אלא דהטו"ז בסי' תקס"ח ס"קה חידש הדין הזה דכשם שמותר ביום שאין אומרים בו תחנון ה"ה באבי הבן דיו"ט שלו ומצוה מגינה ומצלת אותו ואת אבותיו מן הדין ומן ריעא מזלי' ויפה כתב וכן הסכימו אלא דפליגו האחרונים בדבריו דעת הפמ"ג דדווקא אבי הבן מותר דאמרינן דמצות שמחת ברית מילה דוחה לתענית יא"צ אבל למוהל ולסנדק לא הותר לאכול אם יש להם יא"צ דאפשר להם לקיים שניהם ולא דחי וכיו"ב כ' הפ"מ בתשובה ח"ב סי' צ"ח בכהן שיש לו פדיוה"ב ביום היא"צ דלא דחי.

אמנם הבאר יעקב שם ובפ"ת ביו"ד סי' ת"ב הביא בשם תשובתו הר הכרמל דאפילו למוהל ולסנדק שרי ונראה דס"ל דאין הטעם משום דיחוי אלא משום כיון דעוסק במצוה המצוה מגין ומציל ומטעם שכבר כתבתי לעיל בכוונת המהרש"ל בתשובה סי' ט' מטעם דקי"ל ביו"ד סי' רי"ח דאזלינן בתר סיבת ועיקרו של טעם הדבר והיכא דלא שייך הטעם לא נדר וא"כ אין חילוק בין האב למוהל וכן בפדיוה"ב וממילא אפילו בפדיוה"ב שלא בזמנו שומר מצוה לא ידע דבר רע ומזכה את אבותיו עמו ונהי דאין ראי' מסי' תקנ"ט שהביא הבאר יעקב דהתם בת"ב כולם שווין ובפרט ששם קשה למה באמת עשה דשמחת יחיד דוחה לעשה דרבים אא"כ נימא דשמחה דברית מילה הוא דאורייתא מ"מ אין ראי' לכאן מ"מ כך מסתבר וכך נהגו וכן נוטה דעת השערי תשובה.

אמנם מכל הפוסקים נראה דזה חילוק בין תענית ימי התשובה לתענית יא"צ דבימי התשובה מותר אפילו לשאר אנשים כל ההולכים מטעם מריעות הם מותרים לאכול משא"כ כאן ביא"צ אפילו לבאר יעקב ותשובת הר הכרמל דווקא לאבי הבן ולמוהל וסנדק שרי ביום היא"צ אבל אחרים שיש להם יא"צ אסור להם לאכול בסעודת ברית ותימה על השע"ת שם שנראה מדבריו שמותר גם לשארי אנשים שיש להם יא"צ שמכל המדברין בזה לא נראה כן והטעם פשוט דלענין תענית ימי התשובה דבררנו שהוא מותר משום דאדעתא דמנהגא קיבל א"כ גם באחרים המנהג כך אבל ביא"צ דל"ש אדעתא דמנהגא דלאו בדידי' ובדעת' תליא מלתא דחמירא סכנתא דריעא מזלי' או כבוד אביו בכדי להעלותו אלא דההיתר או משום דעשה דוחה או אפשר דיותר נכון הנראה לפי ענ"ד דמצוה מגינה ומצלי ול"ש הטעמים דמסיבתם מתענה היא"צ ולזה דווקא בעושי המצוה אבל הנטפלים למצוה נהי דאיכא ג"כ זכות אבל אינו דומה ואינו מוכרח דבכה"ג מגין ומציל וא"ש כל הדינים וכל אחד ואחד הוא מילתא בטעמא.

ומעתה נבוא לנידון שלנו בסעודת סיום וודאי מאן דלומד ומסיים, מסכתא דגדול ת"ת כנגד כולם ומגינה ומצלי בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה בוודאי מצוה כה"ג עדיפא וסעודה ושמחתה יש לה מקור מדאורייתא כמו שהביא הש"ך שם בסי' רמ"ו וברמב"ן בחומש בפרשת משפטים על הפסוק ויחזו את האלקים ויאכלו וישתי והיינו אם הסיום בזמנו וכמ"ש הא"ר בסי' תקנ"א ס"ק כ"ה נראה דבכה"ג אפילו הפמ"ג והפ"מ הנ"ל מודים דאותן הלומדי' וכ"ש הרב שלהם דבו תליא הכל לכ"ע מותרין לאכול בסיום אלא שמהרי"ל חידש לן למעשה דשאר אנשים דגם הם נטפלים למצוה ונקט סיום לרבנותא אעפ"י שהם ג"כ מחזיקים וכו' ושרי בימי התשובה ובימים שקודם ת"ב אבל ביא"צ לא מהני זה דהוי מדברים המותרין ואחרים נוהגין בו איסור דקיי"ל ביו"ד סי' רי"ד דהוי נדר גמור היכא דל"ש לומר דאדעתא דמנהגא נדר כגון ביא"צ כן נראה לפי ענ"ד כוונת מהרי"ל וספר מהרי"ל איננו בידי מ"מ הדברים בעצמם נכונים לפי ענ"ד לדינא ואחתום בברכה וכו' הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שס"ח בעזה"י יום ה' ויקרא תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א את חג המצות יחוג בדיצות מחותני הרב המאור הגדול המופלג כבוד ש"ת מוה' פנחס נ"י אבדק"ק סעליש יע"א.

נדרשתי לאשר שאלני וביקש ממני מעלתו נ"י לחוות לו דעתי בענין אשר נשאל באחד ששכר אומן בעבור יוצאי חלציו ללמדם חכמת המוזיק"ק וביני ביני מתה אמם ומוכרחים להתאבל על אמם אם רשאין ללמוד חכמת המוזיק"ק בשנת אבלם דכבר מבואר וידוע ביו"ד סי' שצ"א דאסור אבל בכל מיני שמחה כל י"ב חודש על אביו ואמו ואסור לו לילך לבית של מזמוטי חתן וכלה והשואל אומר שיוכלו לעסוק במוזיק"ק בנגונים שהם שוברים לבו של אדם ואינם משמחים ואם

לא ילמדו בימי אבלם יהיה לו הפסד גדול כי הוא מוכרח לשלם להאומן שכרו בין ילמדו בין לא והנה באמת נגונים המעוררים הספד ובכי ונהי אין מקום לאסור וקרא כתיב בירמי' ט' ולמדנה בנותיכם נהי ועל זמן החורבן קאי אבל הדבר רחוק שהאומן לא ילמד עמהם אלא נגונים ההם ואין זה אלא לפנים.

אבל מ"מ מדינא הי' אפשר לומר הא דאסרו שמחה היינו דווקא אם מכוון לשמחה אבל הלומד אומנות בעבודתו טרוד ואינו מכוון כי אם לידע האומנות ההוא הוי דבר שאינו מתכוון ופס"ר נראה דלא הוי לא מבעי' לסברת הר"ן בסוגי' דריחא מילתא דבהנאה ל"ש פס"ר אלא אפילו אי לא נימא כסברת הר"ן מ"מ נראה דלא הוי פס"ר דמקרא מלא נאמר במשלי כ"ה ושר בשירים על לב רע דאדרבה מכאיב ומצער לי' ובכל עניני תורה דבר שאי"מ מותר וכ"ש למ"ד דבדרבנן אפי' פס"ר שרי כן נראה לי ולכאורה כל הסימן שצ"א הנ"ל נגד זה דשם נראה מבואר דאפי' .

באינו מתכוון לשמחה ג"כ אסור לו לילך למזמוטי חתן וכלה וכיוצא וע"כ משום כבודו של מת דמי יודע אם מכוון לשמחה אם לא והרואה סובר דמכוון לשמחה ואיכא בזיון למת והבנות חייבין ג"כ בכבוד אביהם ואמם אפי' לאחר מיתה וא"כ גם בנידון הנ"ל איכ"ל דהשומע ישמע וידין דיוצאי חלציו של המת אינם חוששים על כבוד אמם שמתה וגנאי הדבר וכן מוכח לכאורה מדברי הפמ"ג באו"ח סי' תקנ"א שנשאל אם רשאין בעלי אומנות המוזיק' לנגן אצל גוים מר"ח אב ואילך עד לאחר ת"ב ונהי דהתיר שם מפני שזה הוא חיהם ופרנסתם אבל משום דבר שא"מ לא התיר וא"כ ה"נ כן נראה דלא סגי היתר מפני שאינו מתכוון וכדלעיל.

ועדיין יש לנו לדון ולומר דעכ"פ מותר משום פסידא דהנה באו"ח סי' ש"ז קי"ל שבות דשבות במקום מצוה או במקום פסידא מותר ומדמין מקום פסידא למקום מצוה משום דמצוה הוא שלא לאבד ממון ישראל וכיון דביו"ד סי' שצ"א הנ"ל התיר במקום מצוה היכא דא"א השמחה והמצוה רק ע"י מותר לילך להשמחה וא"כ ה"ה לכאורה ג"כ במקום פסידא.

מיהו י"ל במי שלומד אומנות הנ"ל כדי להחיות את נפשו ודמיה לדברי הפמ"ג הנ"ל אבל בנידון הנ"ל שכל לימוד המוזיק' הוא רק שחצנית ולא לפרנס את עצמו ובזה אדרבה איסורא איכא דכבר אמרו חכז"ל משעה שחרב ביהמ"ק גזרו חכז"ל שלא לנגן בכלי שיר ובכל מיני כלי זמר אסור וכמבואר באו"ח סי' תק"ס סעי' ג' וא"כ אם לומדים הוי איבוד ממון וגם עבירה בכה"ג וודאי אי אפשר לומר דיהי' מותר משום הפסד ממון אדרבה אם לומדים איכא ב' עבירות כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בכרכה המשולשת וישמח בשמחת החג הבא לקראתינו לחיים ולשלום דברי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שס"ט בעזהי"ת חוסט יום א' תרומה תרל"ה לפ"ק: יצו ה' אתך את הברכה והצלחה לתלמידי האברך המופלא ומופלג בתורה וביראה מוה' שמואל בראך נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק אוהעל יע"א. מכתבך קבלתי ובו ראיתי שמת אביך היקר ע"ה תנצבה"ח המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון ואשר שאלתני על הא דהדין דאבל חייב לשנות מקומו בביהכ"נ ונראה לך שצריך לשנות חוץ לד' אמות וכ"כ בפתחי תשובה ביו"ד סי' שצ"ג סעי' ב' והביא ראי' מדברי המג"א סי' צ' ס"ק ל"ד דהא דיקבע מקום לתפילתו היינו בתוך ד' אמות ותמוה לך עלי שראית ממני בהיותי מתאבל על בתי הצדיקת מרת רבקה עלי' השלום שניתי מקומי רק מעט דהיינו שעמדתי נגד מקומי בביהכ"נ במקום הליכת רבים עכ"ל בקצרה והנה בגוף הדין נראה לי ראי' ממג"א הנ"ל בהיפוך שכ' דין הנ"ל על הא דאמרינן שם דגם

בביתו צריך לקבוע מקום ולא כתב כן על התחלת הסעי' דצריך לקבוע מקום לתפילתו יעוי"ש: ומזה נראה לי ראי' פשוט דהא דאמרינן דד' אמות של אדם חשוב כמקומו היינו דווקא במקום הפקר ולחד מ"ד אפי' ברה"ר גם לענין שבת דאמרינן ביוצא חוץ לתחום יש לו ד"א משבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו היינו דיש לו ד"א היינו ג"כ ברה"ר ואם נתנוהו בדיר או בסהר כל המקום המחיצה לדידי' כד' אמות ואפי' למ"ד דגם שם אין לו אלא ד"א משבו איש תחתיו היינו הכל מדרבנן כמ"ש התוס' בעירובין דהאדם עד ראשו מרגליו מחזיק ג' אמות ואם פושט ידיו מחזיק ד' אמות והיינו שבו איש תחתיו דהיינו תחתיו של אדם.

וכן לענין מקום נקי מצואה לענין דברי תורה ותפילה דכתיב בקרא והי' מחניך קדוש ולשון מחנה דנקט היינו תוך ד' אמות וגם בזה ס"ל לר"ש בן אליעזר בברכות דף כ"ה דכל הבית כד' אמות: ובאלי' רבה סי' א' סק"ד הביא בשם השבות יעקב דמפרש דהמרדכי והב"י ס"ל כן לענין הדין שלא ילך ד' אמות בלי נטילת ידים דגם שם כל הבית נחשב כד' אמות והא"ר השיג עליו דלא קיי"ל כרשב"א.

ומ"מ האמת דבכמה מקומות מצינו דכל הבית נקרא חד מקום וכדקי"ל באו"ח סי' קע"ח לענין שינוי מקום דכל שמוקף מחיצות לא מקרי שינוי מקום והיכא דרואה את מקומו אפי' אינו מוקף לא מקרי שינוי מקום ובסוף פ' שלשה שאכלו אמרינן חבורה שרואין זה את זה מצטרפין והיינו לענין מקום אבל היכא דבעינן קביעות מקום או היכא דכתיב מקומו דהיינו מקום הקבוע לו ממש כדאמרינן גבי כיבוד אב שלא ישב על מקומו.

וזה הוא הטעם שעל תחילת הסעיף דאמר שם דיקבע מקום לתפלתו לא כ' המג"א דסגי בתוך ד' אמות דמסתמא בביה"כ האידינא דיש לכל אחד מקום קבוע ובעי' שיהי' התפילה במקום המיוחד לו ממש. וכן מוכח מסיום לשון המג"א דמסיים דא"א לצמצם והיינו במקום שאין מקומות מיוחדים אבל אצלינו בביה"כ"נ כל מקום מיוחד ומסויים בפ"ע.

ובהא דאמרי' בסי' ק"ב דלא ישב בד"א של אדם המתפלל דחק עצמו בהגהות יד אפרים במג"א ס"ק ד' שאצלינו שמקום כל אחד מיוחד בפ"ע למה לא חשיב כמו אם ישב כבר דאמרינן דהשני בא בגבולו עיי"ש ולי נראה להסביר דהטעם הוא משום דכתיב הנה חונה מלאך ה' סביב ליראיו וחנני' כבר כתבנו שהוא שיעור ד' אמות ואיך ישב במקום חניית מלאך ה' דבוודאי מחזיקינן המתפלל לירא ה' ולכך דווקא אם ישב כבר מותר וע"כ נראה לי דלענין אבל דבעינן שישנה את מקומו היינו מקום קביעותו המיוחד לו לתפילתו וא"כ אצלינו בביה"כ"נ כל שישנה מקומו המיוחד לו סגי.

ונראה לי עוד ראי' מהא דקי"ל באו"ח סי' תקנ"ט דבת"ב אין צריך לשנות מקומו וכ' הגאון ר' אלי' ווילנא זצ"ל בפירושו דהנה אבל בשבת שני' משנה מקומו ובראשונה הוא מתאבל וכיון דת"ב הוי כשבת ראשונה אינו צריך לשנות מקומו. והוא גופי' תקשה אם הי' צריך לשנות מקומו ד' אמות מנ"ל דבת"ב אינו צריך לשנות בשלומא אבל אינו יוצא לביה"כ"נ משא"כ בת"ב וע"כ כיון דצריך לישב ע"ג קרקע הרי כבר שינה מקום ישיבתו דעיקר שינוי מקום היינו לענין ישיבה ובספר לשון חכמים ראיתי שהעתיק בשם ס' נוהג כצאן יוסף דבק"ק פפ"ד נוהגין שאין מחליפין מקומם רק עם השכנים העומדים אצלם ועכ"פ ראוי להחליף עם אותו שכן שהוא רחוק יותר מארון הקודש ולא לקרוב יותר לשם עכ"ל והיינו משום שמקום הקרוב יותר לארון הקודש הוא חשוב יותר.

נראה דאין להחליף למקום שהוא חשוב יותר. ולכאורה הי' נ"ל להביא ראי' ממ"ק דף כ"ב סי' ע"ב דתנן התם בחכם שמת דכולן צריכין לשנות מקומם היושבין בדרום יושבין בצפון וא"כ מוכח דצריכין שינוי מצפון לדרום ומסתמא ביהכ"נ רחב ד' אמות דפחות מד' אמות לא מקרי בית גמור ובפלוגתא הוא שנוי' לענין מזוזה אמנם בש"ע יו"ד סי' שד"מ לא העתיקו כן אלא כתב סתם דכולם משנין מקומן והוא תימה בעיני אם לשון הגמ' דווקא למה לא העתיקו בש"ע לשון הש"ס.

ונראה לי לישב משום דקשה לי מאי יעשו היושבים במערב עם היושבים במזרח כיון דלמקום החשוב יותר לא מקרי שינוי ואם יחלפו עם היושבים במזרח או לצדדים הרי יהיו קרובים יותר לארון הקודש וזה הוי שינוי לעילוי ולא חשיב שינוי וע"כ דהם צריכין לשנות עם שכניהם היושבין ג"כ במערב וא"כ ע"כ דלשון הגמרא היושבין בצפון יושבין בדרום הוא לאו דווקא אלא להורות דלא בעי' שינוי לגריעותא למקום שהוא קרוב לפתח יותר ומזה עצמו משמע דא"צ ג"כ חוץ לד' אמות דמאי פיסקא דהביהכ"נ רחב שמונה אמות ועכ"פ מלשון המחבר ששינה לשון הגמרא וכ' סתם דצריכין לשנות את מקומם משמע ג"כ דכל דמשנה את מקומו המיוחד לו סגי אלא לפי מ"ש בס' נוהג כצאן יוסף הנ"ל לא ישנה למקום הקרוב לארון הקודש יותר וכן נראה לפי ענ"ד לדינא אבל באמת מה שכתבת שראית שאני עמדתי בשינוי קצת היינו במקום הילוך רבים נגד מקומי זה אין לו ענין ושייכות לפלפול הנ"ל וטעמי הי' משום שאני מסתפק אם הרב שבעירו שנוהגין בכל הקהילות שהקהל נותנין לו מקום מיוחד בראש ביהכ"נ והוא לכבוד הציבור והכבוד של הציבור הוא בכה"ג נראה לי דאין חייב לשנות דאינו ראוי למחול כבוד הציבור ונהי דאפי"ה לא יעמוד בוודאי על מקומו משום דעמי הארץ ילמדו מזה ויאמרו דא"צ לשנות והם לא ידעו לחלק לכך עשיתי פשרה כל דהו ובפרט שראיתי שהגאון הברכ"י הביא בשם האר"י הקדוש שבשבת לא שינה מקומו ונהי דווקא לגברא דכוותי' הותר כזה מ"מ בשבת יש קולא טפי וראיתי ג"כ בש"ע וכו' זה הי' טעמי ולדינא נראה כמ"ש לעיל מיהו בוודאי אם נוהגין דווקא לשנו' למקום שקרוב לפתח יותר דאין לשנו' המנהג ונהרא ונהרא ופשטי' תשובה ש"ע עוד להרבני הנ"ל ומה ששאלת על דבר תתקבל צלותהון שאין אומרים בבית האבל במקצת מקומות ואתה כשהיית מתאבל לא אמרת תתקבל כמנהג מקומך וחלקו עליך ואמרת שלמדת בבית מדרשי וראית שאני לא מחיתי באבל שלא אמר תתקבל הנה אמת הדבר ותימה לי עליך שלא שמעת זה ממני שכמדומה לי שזה שאין האבל אומר תתקבל הוא מנהג טעות שלמדו כן מת"ב ואיכ"ל דלא דמי ובימי חורפי כשהייתי מתאבל על אבי עה"ש אמרתי בביתי ואפי"ה אין אני משנה המנהג כמ"ש הרמ"א באו"ח סי' תר"צ שאין לשנות שום מנהג וכו' ואם במקום מושבך המנהג לומר וודאי דאין לשנות מפני המחלוקת וכן הדין בכל מנהג: ובגוף הדבר לאחר העיון ראיתי שיש מקום למנהג ההוא כמ"ש הרמ"א הנ"ל דהנהגה ביו"ד סי' שפ"ד פסק המחבר כדעת הרא"ש בתשובה כלל כ"ז דאם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל להוציא רבים ידי חובתן ומשמע דאם יש אחר להתפלל אין לאבל להיות ש"צ להוציא רבים י"ח וכן סתם הרמ"א והבאים אחריו ע"כ דס"ל להרא"ש או דהוצאת רבים י"ח הוי כלימוד ואסור במקום דאין רבים צריכין לו או דס"ל כיון דעל האבל מתוחה מדת הדין אינו ראוי להיות שליח כזה דהקריבהו נא לפחתך כתיב שאין ראוי לעשות שליח לאיש אשר מדת הדין מתוחה עליו עיין במג"א בס' נ"ג ס"ק ח' וא"כ לכאורה תימה שהמנהג פשוט שהאבל תוך שבעה נעשה שליח ציבור בביתו וראיתי בס' כרם שלמה שהביא שאין נוהגין כדברי הש"ע ולא כתב טעם לזה.

ולפי ענ"ד הטעם כמ"ש מרן הגאון בעל חת"ס בחאו"ח סי' ר"ה דהאידינ' שאין הש"צ מוציא אחרים י"ח אין נפ"מ כולי האי שהרי כל הקהל מתפללין בפני עצמן באותו נוסח ממש שמתפלל הש"צ וצריך לומר דגם בתפילתו בקול רם אינו מוציא אחרים י"ח שהרי כולם צריכין לשמוע ולענות קדיש וקדושה והש"צ הוא רק כמעורר את הציבור לדבר שהוא והן חייבין ולכך בכה"ג לא נאמרו דברי הרא"ש ושפיר יכול האבל להיות ש"צ שהרי גם הוא חייב בכל אותן הדברים כל התפילות וההודאות נאמרו בלשון רבים ומה לי הוא ומה לי אחר שומע כעונה וע"כ א' צריך להיות שאומר בקול רם ולכך אין חילוק כל זה בכל נסחאות התפילה אבל בתקבל צלותהון שנאמר רק שהש"צ מתפלל עבור הציבור והוי כמו מוציא אחרים י"ח לכך איכ"ל דאין אבל יכול להתפלל על הציבור כן נראה לי לקיים הדברים קצת.

ועוד נראה לי לבאר יותר דהא דבט"ב לא אמרי' לתקבל אינה הלכה פסוקה דבאבודרהם איתא דאומרים תקבל אבל מנהג כל העולם כמנהגינו דאין אומרים תקבל וכ' הטעם משום דכתיב שתם תפילתי והדבר קשה להבין וכי משום דכתיב שתם תפילתי לא נתפלל כלל והרי אנו מתפללין כל התפילות כמו שאר הימים ומבקשי' מאת השם כל צרכינו אפילו בט"ב ועוד שאנו אומרים יהי' לרצון אמרי פי ומה בין יהי' לרצון אמרי פי לתקבל צלותהון ורש"י באיכה פי' שתם תפילתי דנסתמו חלוני הרקיע וא"כ אפשר דאין הלשון מדוייק כ"כ במה שאומרים תקבל צלותהון והי' ראוי לנו להתפלל שיפתח לנו שערי השמים לשמוע תפילתינו וצ"ע: והי' נראה לי הכוונה עפ"י מאי שכ' בדגו"מ באו"ח סי' תק"ג על הא דהמנהג דאין אומרים או"א בבית האבל שכ' בשם שכהנ"ג הטעם דאין אבל עולה לדוכן והדגו"מ הקשה כיון דאם עלה לא ירד ראוי לן לומר ברכת או"א שהוא ברכת כהנים ובסי' תקנ"ט גבי ת"ב ג"כ הקשה על הא דאין אומרים או"א בת"ב ובסוף דבריו הוא מישב משום דהוי כשאילת שלום ובת"ב אין שואלין בשלום חבריו וקשה דא"כ א"ש גם באבל וצ"ל דסמך על סי' תקנ"ט משום שאילת שלום ושאילת שלום לאו דווקא באומר לשון שלום אלא הה"ד אמירת צפרא טבא למרא וכיו"ב ג"כ אסור ועדיין צריך ביאור הא אנו אומרים עושה שלום וכו' הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל גם בת"ב וצריך לומר כיון דמבקש זה גם על עצמו ולעולם יכלול אדם תפילתו לתפילת שלום אין זה כשאילת שלום רק כדורש בטובת חבריו ובברכת חבריו ובעקרים מאמר ד' ביאר דכל ענין ברכה הוא מורכב מתפילה וברכה: וא"כ אפשר לומר דכוונת המנהגים הוא כך דוודאי אם לא נכתב שתם תפילתי והי' תפילה להקב"ה על ישראל אפשר הי' מותר אבל כאן דכתיב שתם תפילתי אינו נראה כתפילה אלא כדרישת כלל ישראל שהשי"ת יקבל תפילת כלל ישראל וגם הוא כולל עצמו עמהם ולכך גם תקבל הוי כדרישת ובקשת שלום ולכך אין אומרים אותו בת"ב ולפי"ז א"ש דגם באבל דאסור לדרוש בשלום אחרים שפיר המנהג דאין לומר תקבל צלותהון כן נראה לפי ענ"ד להסביר טעם המנהג במקום שנוהגין כן ובמקום דנהוג נהוג תשובה שע"א עוד להמולג הנ"ל מה ששאלת עוד על מה ששמעתי בשמי מאת נכדי הבחור המופלג כה' פרץ גראס נ"י מק"ק ווין (הלך לעולמו בעודו בימי בחרותו דהא דקי"ל דשיעור גערה שלשה חדשים יש לחשוב מגילוח האחרון ולא משעת התחלת האבילות הנה באמת כן נראה לי מסברא דהרי קי"ל כפסק הנוב"י מהדו"ק סי' י"ד דבמקומות שנהגו לגלח הזקן שמתנוול אם אינו מגלח אותה איזה שבועות וחשבינן שיעור גערה בב' או ג' שבועות יעוי"ש וע"כ הא דבראש בעי' ג' חדשים היינו משום דקודם ג' חדשים אין השערות גדולים כ"כ ואינו מתנוול וא"צ כולי האי לגילוח עד ג' חדשים

ולפי"ז עיקר הניווול אם אינו מגלח הראש לא נעשה אלא בשבועות האחרונות והם המתירים לו לגלח.

וא"כ לא אדע מה חילוק יש כיון דבגילוח הזקן כיון דמתנוול בזמן מיעוט חשבי' לי' שיעור גערה א"כ בוודאי אם כבר גדלו שערותיו טרם שנעשה אבל דמנוולו אם ישהה זמן מה א"כ ג"כ הרי מתנוול ע"י אבילותו בזמן קצר כמו שהי' מתנוול לאחר ג' חדשים אם הי' מתגלח יום א' קודם ימי אבילותו דשרי' לי' בג' חדשים ה"נ ראוי לן לומר שאם גידלו שערותיו קודם ימי האבילות ובשבועות אחדים זמן קצר אחר האבילות יתנוול אם לא יגלח ראוי לן לחשוב שיעור גערה משעת גילוח.

ואמרת לישיב בזה לשון הרי"ף שכ' דשיעור גערה בעינין עד שיגדל פרע ויגער בו חבריו וברמב"ם כ' עד שיגדל פרע או יגער בו והב"י בס"י ש"צ דחק עצמו בלשון הרמב"ם גם שאר הראשונים הגיהו בירושלמי ולפי ענ"ד לישיב עפ"י הנ"ל דהגידול פרע סתמא דמלתא שלשים יום כדאמרינין לענין נזיר שבתוך שלשים בוודאי אסור לגלח אפי' אם כבר עברו משעת גילוח שיעור גערה ג' חדשים ואפי"ה אסור תוך שלשים אבל אם לא עבר שיעור גערה לא סגי בשלשים אלא עד שיהא שיעור גערה וא"כ מדוקדק היטיב לשון הרי"ף והרמב"ם דכ' תרווייהו דהיינו עד שיגדל פרע זה דבר חלטיי' דאפי' הי' שיעור גערה קודם מ"מ בעינין שיעור גידול פרע לאחר התחלת האבילות או דאם עדיין אינו זמן מרובה משעת גילוח בעי' עד שיגער בו חבריו כן הי' נראה לי.

אבל האמת שמלשון סתימת כל הפוסקים לא משמע כן ואפשר משום לא פלוג הנהיגו כן דלעולם בעי' משעת אבילות עד שיגער וכו' ולכך כיון שמדומה לי שהמנהג להמתין ג' חדשים משעת התחלת האבילות בטלה דעתי אח"כ יש עוד צדדי' בלא"ה להתיר כגון אם פגע רגל לאחר שלשים או שיש צורך גדול בגילוח בכה"ג נראה לפי ענ"ד שבמקום צורך גדול ודחק לא נהגו כן והנראה לפענ"ד כתבתי ומה ששאלת עוד על דברי התוס' בסנהדרין דף ח' הא דינאי המלך שאמר לו שמעון בן שטח קום ויסידידו בכך והקשו התוס' שם דהו"ל להושיב שניהם והקשית לדעת הב"ח והש"ך בחו"מ סי' י"ז סק"ג דביושב מעצמו אין צריכין לומר לו שיעמוד א"כ הו"ל לתוס' להקשות בלא"ה הא ינאי כבר ישב ולפי הנראה פשוט דדברי הש"ך אמורים אם נודע להב"ד שכנגדו שישב חברו מעצמו אבל אם לא נודע זה לחבירו ואפשר לטעות לו בזה שהב"ד הושיבו את חבירו וכ"ש ממלך בוודאי לא אמרו הב"ח והש"ך בכה"ג וא"כ שוב יש לחוש שיסתתמו טענותיו של הכנגדו ולכך שפיר הקשו התוס' דהו"ל לומר לשניהם שישבו כן נראה לי פשוט ואחתום בברכה המשולשת ויאושר כוחך וחילך לתורה ותהא אמיץ כח מלא ברכת ה' כאות נפשך ונפש רבך הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שע"ב שיל"ת יערגין יום ו' עש"ק ז' מנחם אב תרי"ו לפ"ק. בין המצרים יתברך ממאיר לארץ ולדרים האברך הרבני המופלא ומופלג בתורה החרוץ מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק ניקלשפורג יע"א.

מכתבו זה איזה שבועות קבלתי והואיל ולא היא צורך שעה הנחתיו ואחר עד עתה ועתה באתי להשיב על מה שהעיר מעלתו נ"י ע"ד החולקין על דברי הטורי זהב ביורה דעה סימן שצ"ז שסובר דגבי מיתה הואיל ואדם עלול למות אזלינין בתר חזקה דהשתא והנקודות הכסף שם והנוב"י סי' ל"א מהדורא קמא אהה"ע השיגו עליו ומעלתו הקשה הא סוגיא ערוכה הוא ב"ב דף

קנ"ג ע"ב אמר רבה הרי מת וקברו מוכיח אליו ואפילו לאביי דפליג מודה דספק משוי' לי וא"כ באבילות אזלינן להקל ועוד הקשה עמ"ש הנוב"י בתקע"ג מהדו"ק סי' מ"ג לחלוק על הריב"ש סי' שע"ט דכ' דב' חזקות עדיפות מרוב מהא דאמרינן בספינה שאבדה בגיטין דף כ"ח דנותנין חומרי חיים וחומרי מתים אף על גב דרובן למיתה וכ' הנוב"י מנ"ל דבכה"ג רובן למיתה והקשה מעלתו דהאסוגיא מפורשת הוא בב"ב דף קנ"ג ע"ב הנ"ל והא ספינה דרובן לאבד ועוד הקשה על לשון התוס' שם בב"ב דף קנ"ג ע"ב הנ"ל בד"ה השתא שכ' בספינה המטורפת דסופן לאבד וקשה ספינה המטורפת מאן דכר שמי' הא במטורפת הוא בחזקת חי והש"ס נקט דמתנין עלי' חומרי חיים וח"מ ועוד הקשה על הריב"ש הנ"ל דקשיא לי' מש"ס יבמות דף קי"ט בהלך הוא וצרתה למדיה"י דאמרינן ניזול בתר רובא ורוב נשים מתעברות ויולדת והקשה הא כ' תוס' שם ד"ה מחוורתא דאמרינן בחזקת שלא ילדה וא"כ איכא ב' חזקות וקושיא זו לא קשה כאשר יתבאר אי"ה אבל קושיות הראשונות קשים.

ונראה בעזה"ת דהתוס' והריב"ש והנוב"י לכולם דחיקא וקשיא להו סוגיא דב"ב הנ"ל ובחר כל אחד בשיטתו דהנה בגיטין דף כ"ח בהנך ג' דר"א בן פרטא בספינה שאבדה דנותנין חומרי חיים וח"מ כ' התוי"ט מלשון הרע"ב ורש"י ספינה שאבדה היינו טרעה והוי כמו נטבע במים שאל"ס דמחמירין וכ"כ הפנ"י שם דגם בתרומה יש להחמיר כמו בא"א והקשה על הריב"ש אמאי לא פירש כן כן עיי"ש.

ולי.

צ"ע דאיך אפשר לומר כהתוי"ט משום חומרי דא"א כמו במים שאין ל"ס הא התם רק לכתחילה מחמירין ואם נישאת ל"ת וא"כ מאי פריך אביי מיני' בב"ב דף קנ"ג ע"ב הנ"ל לרבא, הא בממון אין שייך להחמיר וצריך לאוקמי' אדינא ובספינה שנאבדה החמירו לכתחילה ותוס' לא ס"ל כסברת הריב"ש כדמוכח בתוס' בב"ב דף כ' ע"ב ד"ה היכא פשיט מר איסורא מממונא וכו' דכ' דבמים שאל"ס לא אזלינן בתר רוב לא מטעם ב' חזקות עיי"ש.

והנה מכח קושיא זו ס"ל לתוס' בב"ב דף קנ"ג ע"ב ד"ה השתא וכו' הנ"ל לישב דלאו מספינה שאבדה קשיא אלא מספינה המטורסת ולא מצו להקשות מרישא דאיכ"ל דמטורפת רובן לחיים או כולם לחיים לכך פריך מדיוקא דסיפא דדווקא באבדה דרובן לאבד נותנין חומרי חיים ומתים ואמרינן סמוך מיעוטא לחזקה לגמרי אבל אם אינה אבודה וטביעה לגמרי אלא כעין מטורפת שכ' הרמב"ם בפ"י המשנה שם שנשברו כל מלחי' דהוי פלגא ולכך כ' התוס' דהוי כמו סופן לאבד ורוב פעמים נעשה אבודה דהיינו טביעה וא"כ הוי ב' מיעוטים מיעוט שאינה נעשה אבודה דהיינו טביעה ואפי' נעשה טביעה איכ' מיעוט דאינו מת במים שאל"ס ותרי מעוטא אמרי' סמוך מיעוט למיעוט והוי פלגא ומוקמינן אחזקת חי וא"כ בהא דרבה אוקמינן אחזקה.

אמנם הריב"ש ג"כ קשיא לי' קושיא הנ"ל ולא ניחא לי' הקושיא מדיוק וע"כ הוכיח דינו דספינה שנאבדה לאו מכח חומרא ורק לכתחילה אלא אפילו אם נשאת תצא ומן הדין דב' חזקות עדיפא אפילו מרוב ובזה מיושב קושית הפ"י הנ"ל דלכך לא רצה הריב"ש לומר מטעם חומרא לכתחילה דא"כ מאי פריך וע"כ מצד הדין משום ב' חזקות ופריך על רבה דה"נ איכא ב' חזקות חזקת חי וחזקת ממון.

אמנם נראה דסברת הריב"ש לא נאמרה אלא היכא דמיד שנולד הספק אי ניזול בתר רוב איכא ב' חזקות כנגדה אבל אם בשעה שנולד הספק אי אזלינן בתר רוב אין כאן אלא חד חזקה כנגדה דאז הי' הדין דניזול בתר רוב ואחזקינן לי' בחזקת הרוב ושוב אח"כ נולד לן עוד חזקה כנגד הרוב בכה"ג לא מצרפין ב' חזקות ונשאר הדבר בחזקת הרוב כעין דאמרינן בס"ס דהיכא דלא נולדו ב' הספיקות בפעם אחד לא מצרפין וכעין שכ' התוס' בכורות דף כ' ע"א דאם כבר היו מחזקין אותו בתר רוב לענין איסור שוב אפילו אם נתגלגל אח"כ ובא לידי ממון בתר רוב וה"נ כן.

ובזה מבואר דלא קשה קושית הנוב"י שם בסי' מ"ג על הריב"ש מפרה אדומה דמהני שחיטה אע"ג דיש ב' חזקות חזקת אינו זבוח וחזקת טומאה של האדם שמזין עליו עיי"ש דכיון דבעשה שנשחטה לא הוי רק חזקה חדא ואזלי' בתר רוב ואחזקינן לפרה בחזקת כשר שוב אין בכח החזקה הבא אח"כ לגרע הרוב ומה שהקשה מעלתו מיבמו' דף קי"ט בלא"ה לא קשה מידי דנהי דלא ילדה עד השתא מ"מ הוא בחזקת שתלד והתוס' כ' כן גבי בהמה דלית לה רוב מתעברות הואיל ותליא במעשה אבל באדם דלא תליא במעשה כמ"ש התוס' שם ד"ה ר"מ וא"כ אדרבה הוא בחזקת הבא מכח רוב נשים דמתעברות שהיא בחזקת שתלד ובאמת בתוס' יבמות דף ל"ז ע"א בד"ה וזו הואיל וכו' עמדו בזה באשה שלא ילדה עד השתא איך נימא דרוב מתעברות מיהו זה אינו שייך להריב"ש אלא גם בלא"ה צריך ביאור.

ולפי ענ"ד גם זה לא קשה כמו דקי"ל ביו"ד סי' פ"א דאפילו נולד ריעותא ומצאנו הבהמה טריפה אפי"ה אמרי' השתא הוא דנטרפה והשתא יצאה מרוב וכשם דממעטינן מהשתא על מה שהיתה מעיקרא כן ממעטי' מהשתא על להבא ולכך אפילו חזינן דהשתא לא ילדה אמרי' דרק השתא יצאת מרוב אבל מכאן ואילך תהי' מן הרוב ולדעת רשב"א בסי' פ"א גבי הוגלד פי המכה עדיין צריך קושית התוס' מ"מ על הריב"ש לא קשה.

והנה להנוב"י סי' מ"ג קשיא לי' ג"כ סוגיא דב"ב דף קנ"ג הנ"ל ולא ניחא לי' כדעת הריב"ש הנ"ל כמ"ש בתשובה ולכך תירץ באופן אחר דבנטבע אם לא שהה שם בכדי שיוכל לחיות ולצאת יש ב' מיני הצלות א' לפעמים מיעוט ניצולין ועולין חיים במקומן ורובם מים אשפילונהו למקום שאין אנו יודעין ומ"מ גם התם במקום אחר אפשר לפעמים מיעוט אשר רווח והצלה יעמוד לו וא"כ אם לא שהו לראות אם עלו במקומם איכא ב' מיעוטי ומסמכי' מיעוטא למיעוטא והוי פלגא ומדינא הם בחומרי חיים וח"מ אבל אם שהו שם ולא עלו ואין כאן אלא חשש מיעוט דנהי דמיא אשפלינהו ונאבדו מכאן מ"מ אפשר דניצילו והוי רק חד מיעוט וחיישינן לחומרא לכתחילה ועכ"פ לפי פי' זה מפרש הנוב"י דרובן לאבד היינו כמו כל אבדה הנאמר בש"ס וכמו תעיתי כשה אובד דנאבד מאתנו ולא שנאבד מן העולם והיינו דרובם אינם ניצולים במקומם מ"מ מיעוט ניצולם במקומם ומיעוט הם אשר ניצולים שלא במקומם וסמוך מיעוט למיעוט והוי פלגא ופלגא וכמ"ש הר"ן באלו טריפות בסוגיא דבצים ונהי דאנכי כתבתי במקו"א דנראה דהא דכ' הר"ן דתרי מיעוטי הוי כפלגא הוי רק מדרבנן אינו מוכרח והנוב"י איכ"ל דלא ס"ל כן כן נראה לפי ענ"ד לישב את דבריו.

איברא טעמא דרבה דאמר הרי מת וקברו מוכיח וקושית אביי עליו צריך ביאור הרי בקידושין דף ע"ט ע"א אמרינן אי בתוך ו' חדשים בהא לימא רב הרי בוגרת לפנינו מבואר דפשיטא להו לבעלי הש"ס דחזקה דמעיקרא נגד השתא לכ"ע עדיפא ואיך פליג רבה ומכח זה הי' נראה

למעלתו דטעמו של רבה כהטו"ז דחזקת חי לא חשיב חזקה גמורה הואיל וסופו למות מיהו גם זה קשיא דא"כ איך אמרי' שם ב"ב דרבה כר"נ הא ברבה טעם אחר איכא מיהו זה יש לישב כמו דר"נ סבר היכא דאין חזקה דמעיקרא כנגדו אזלינן בתר חזקה דהשתא וה"נ כאן כיון דסופו למות אין חזקה דמעיקרא כנגדו ולכך אזלינן בתר השתא.

מיהו לפי ענ"ד נראה דטעמי' דרבה הוא כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' א' ס"ק ח' באדם דצ"ל אצלו דלמד ושוב שכח זה לא אמרינן ר"ל דלומר דב' שינויים הי' בנתיים זה לא אמרינן וה"נ גבי מת וקברו מוכיח דסתם מיתה הוא ע"י חולה כדאייתא במוע"ק דף כ"ח חלה ה' זה מיתת כל אדם וא"כ אע"ג דרוב חולים לחיים רוב המתים ע"י חולי מתים וא"כ אם נימא דהבריא מחולי הראשון ממילא צריכין לומר דשוב חלה מחדש וא"כ ב' שינויים לא אמרינן ואדרבה יש לן לומר כדאמרינן בחולין דף י' עצם וודאי פוגם ועור ספק ואין ספק מוציא מידי וודאי וה"נ יש לן לתלו' בחולי שחלה וודאי זהו טעמו דרבה.

וע"ז הקשה אביי מספינה שאבדה דג"כ מיירי דאותן בני אדם שהיו בספינה ידעינן דלא שבו לביתם ולא ידענו מה נעשה להם וא"כ ראוי לן לתלות בסיבה שנודע לן וודאי בספינה דמשום זה לא באו לביתם משום שנטבעה הספינה ואפי"ה חיישינן ואמרי' שאז ניצלו ושוב נולד להם סיבה אחרת שגרמה להם להיותם נעלם מאתנו שברחו כמ"ש הנוב"י שם בסי' מ"ג ואמאי תלינן בב' שינויים ולא תלינן בוודאי טביעה וגרם מיתה וזה הפירוש למדתי מחידושי הרמב"ן שם בב"ב וע"ז מביא אר"ה בר דר"י דרבה כר"נ והיינו דגם טעמי' דר"נ איכ"ל כן וממנ"פ אם הי' שכ"מ הרי חזקת ממון מסייעת לו ואיכא ב' חזקות וגם חזקת ממון עדיפא והראי' רק מאם הי' בריא שמוציאין ממון עי"ז ושם איכ"ל שפיר לב' שינויים שחלה ושוב נתרפא לא חיישינן וא"ש.

איברא דקשיא לי דהנה בקידושין דף ע"ט ע"ב רצה לומר דרב כר"נ ושמואל כר' יעקב ודחה דכ"ע בחזקת בריא קיימין וקשה למה לא דחה התם שאני דאין לן לומר חלה ושוב הבריא וזה קשה בלא"ה על הש"ך סי' א' ס"ק הנ"ל משא"כ גבי בוגרת איכ"ל השתא הוא דבגרה ועד עתה לא הי' שינוי וצ"ע ונראה לישב בעזה"י דבלא"ה קשיא שם דאיך קאמר שם דטעמי' דר"נ משום דכ"ע בחזקת בריאים קיימין א"כ מ"ט מחלק בין הוא השתא בריא או השתא שכ"מ ועוד קשה כמו שכבר הקשה התוס' בב"ב דף קל"ג ע"ב ד"ה ור' נתן שהקשו שם דהסוגיות סותרות דשם בקידושין מסיק דטעמי' דר"נ משום דכ"ע בחזקת בריאים.

ולפי ענ"ד קושיא חדא מתורצת באידך דהנה הפ"י בקידושין תמה איך אמרו דרב איכ"ל דסובר כר' יעקב הרי רב אזיל בממון בתר רובא ורוב בריאים ונוציא ממון עי"ז עיי"ש ובמח"כ אשתמט מיני' דברי הר"ן בתשובה סי' ס"ו והובא בב"י ביו"ד סי' ר"א גבי מקוה שם ביאר פלוגתא דר' יעקב ור"נ משום דחזקת בריאות עביד להשתנות פעמים חולי ופעמים בריא ובזה מוכן היטב דבקידושין דימה זה ליומא דמשלם שית דעביד להשתנות ואין כאן שום חזקה וה"ה בריאות ס"ל לס"ד דאין כאן שום חזקה ואעפי"כ הולך ר"נ בתר חזקה א"כ אין לומר דטעמו כהש"ך סי' א' הנ"ל דזה לא חשיב שינוי כיון דעביד להשתנות וע"ז מתרץ דר"נ סובר דאדרבה כ"ע בחזקת בריאים הם א"כ חשיב שינוי ואיכ"ל דטעמי' דר"נ כסברת הש"ך הנ"ל דאין לן לומר ב' שינויים וכסוגיא דב"ב הנ"ל ושני הסוגיות עולים כאחד אמנם ר' יעקב דס"ל דבריאות עבידא להשתנות ולכך אזיל בתר חזקת ממון ול"ד להא דרב דאזיל בממון בתר הרוב היינו היכא דהרוב לא עביד להתנות וא"ש.

ועכ"פ לפי הנ"ל אין מכאן ראיה לטו"ז סי' שצ"ז באמת הטו"ז לטעמי' דביו"ד סי' א' ס"ק ג"כ כתב ראיה ממרדכי דאפילו אי לא קי"ל כר"נ מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ליזול בתר חזקה דהשתא אבל המעיין במרדכי שם יראה דמשום מלתא דעל"ג ומשום רוב מצויין אצל לימוד מומחין הן אתא עלה אמנם אעפ"י שאין ראיה מכאן מ"מ כתבתי במקו"א דנראה לפי ענ"ד דהלכה כהטו"ז ולא מטעמי' אלא מטעם שכ' הרשב"א ביו"ד סי' פ"א בהוגלד פי המכה כיון שיצא זמן רב מהחזקה אמרינן מדהשתא מעיקרא נמי וה"נ ידעינן שכבר מת איזה ימים מספקינן על מעיקרא והש"ך בס"ק דבטו"ז ס"ק ג' כ' דהשו"ע ספק כרשב"א כן נראה לפי ענ"ד ובזה אחתום בברכה וכו' ידידו ה"ק משה שיק מברעזאווע: תשובה שע"ג שיל"ת ערב ר"ח ניסן תרל"ג לפ"ק חוסט יע"א.

החיים והשלום וכ"ט להרב המאוה"ג כש"ת מוה' אפרים פישל נ"י אבדק"ק נאנאש יע"א. מכתבו קבלתי ובו נשאלתי אודות איש אחד שפגע בו נכרי אחד ממקום מולדתו ושאל היהודי מה חידש יש במקומו והשיב לו שבן אחיו יבוא תיכף לכאן ממקום השוק הסמוך ושאל אותו מדוע אחיו בעצמו לא הי' שם במקום השוק והשיב הנכרי כי אחיו כבר מת וכשבא בן אחיו אח"כ שאל אותו על אחיו והשיב באמת הי' מסוכן אבל עתה שב לאיתנו והיהודי זה לא גילה לבן אחיו מה שאמר לו הנכרי לידע אם יכחישנו ועתה בא לישאל ומסתפק אי חשיב זה כהכחשה להנכרי המסלפ"ת ואי צריך להתאבל או לא דאפשר דבן אחיו לא רצה לגלות דאין דרך ישראל לגלות דבר כזה דאין רשאי להוציא דיבה וכ' שהפ"מ הקיל בגוי מסלפ"ת בכתב והחכמת אדם כ' ג"כ שיש להקל בספק עכ"ל הצריך ואנכי טרוד מאוד מ"מ ראית להשיב לו מיד כיון שהשעה צריכה לכך ולזאת אני משיב לו בקצרה.

הנה לפי הנראה בוודאי אין חשיב זה הכחשה לפי מ"ש מעלתו שלא סיפר לבן אחיו שהגוי אמר לו שאחיו מת ואפי"ה נראה דלא חשיב כלל מסלפ"ת דהרי הישראל התחיל עמו וקי"ל באהע"ז סי' י"ז סעיף י"ד וט"ו שאם הישראל התחיל לספר עמו לא מקרי מסלפ"ת דגוף הדין דיהא הגוי נאמן במסלפ"ת לחייבו להתאבל נגד חזקת חי אינו ברור דהרי קי"ל ביו"ד סי' קכ"ז דאפי' ע"א ישראל אינו נאמן לאסור דאולי לצערי' מכוון או אומר בדדמי ונהי דבעדות אשה נאמן גוי מסלפ"ת היינו משום חזקה דאשה דייקא ומנסבא ובב"ש סי' קנ"ח סק"א כ' דאין ע"א נאמן להעיד שמת אשת פלוני להתיר לישא לו אשה אחרת משום חשש חדר"ג ונהי דהנוב"י מהדו"ת חאה"ע סי' ל"ג חולק עליו הנה מרן הגאון בחת"ס חלק אהע"ז החזיק דבריו ונהי דהסכימו האחרונים בסי' שצ"ו להחמיר בגוי מסלפ"ת באבילות נראה טעמם כיון דנחית לזה לספר זה וגוי לא ידע דיש נפ"מ בזה אמרי' מסתמא ידע מילתא ולא חיישינן לצעורי' כיון דמסלפ"ת ונראה שדעתו לספר דבר אחר.

אבל בנידון הנ"ל ששאל אותו והשיב לו לכך אפשר דלצעורי' קא מכוון ובלא"ה כיון דהתחיל לספר עמו הרי קי"ל דלא חשיב מסלפ"ת ואפילו נימא דשאלה זו ששאל לו למה לא בא אחיו לשוק לא דמי כל כך לשאל עליו ממש מ"מ כל שאינו מסלפ"ת לכל הדיעות נראה דאין להאמינו וכ"כ נמי בחכמת אדם הנ"ל וכיוצא בזה התרתי פעם אחד שלא להאמין לגוי מסלפ"ת מפי ישראל אחר שהגוי אמר שלא ראה אלא ששמע כן מפי ישראל שסיפר לו כן ובב"ש שם באהע"ז הביא פלוגתא בזה אי גוי מסלפ"ת מפי ישראל נאמן וא"כ הה"ד בנידון הנ"ל כיון שהתחיל עמו כן נראה לפי ענ"ד.

איברא דלכאורה יש לפקפק על זה דבנידון הנ"ל אפי' ה' איסור תורה נאמן אפילו להקל לפי מ"ש הש"ך ביו"ד סי' צ"ח ס"ק לתרץ דלכך מאמינים גוי לטעום ולומר במסלפ"ת אפילו אי טע"כ דאורייתא משום דעומד להתגלות לאלתר כשיקחנו הישראל לפיו וא"כ ה"נ כיון שאמר לו שכן אחיו יבוא לאלתר ועבידא לגלויי לאלתר וא"כ לדעת הש"ך אפילו בדאורייתא נאמן מיהו דברי הש"ך עצמו תלויים בפלוגתא דאין זה מוכרח אלא לדעת הרמב"ם והמחבר דגוי אפילו אינו קפילא נאמן עיי"ש שהפליתי תי' בענין אחר ועיין בפמ"ג שם.

ועוד הרי אפילו במילתא דעל"ג מיד בעינן עמו מסלפ"ת וע"כ דחזקה דלא משקר בעל"ג מיד בגוי אשר פיהם דיבר שוא א"א לסמוך עליו מדרבנן ולכך איסור דאורייתא אזדא ע"י חזקה ההוא ולא נשאר רק איסור דרבנן ובאיסור דרבנן נאמן שוב במסלפ"ת כן נ"ל כוונתו וטעמו של הש"ך וא"כ כיון דבעינן גם מסלפ"ת וכ"ש הכא דאיכא חזקת חי ואוקי חזקת חי נגד חזקה דמלתא דעל"ג לא משקר א"כ כל ההיתר רק על מסלפ"ת וזה בנידון דמעלתו כבר אמרנו דנראה דאינו נקרא מסלפ"ת.

ונראה דבנידון דמעלתו לא ה' צריך לזה דהרי לפי לשון מעלתו שהעתיק לשונו שם לא רמז שאמר הגוי שעתה מת וא"כ אולי כבר עבר שלשים ובאנו למחלוקת המהר"י מינץ והטו"ז בסי' שצ"ו ונהי דהאחרונים לא הסכימו עם הטו"ז והעלו כתשובת מהר"מ מינץ דחזקה דמעיקרא חזקת חי עדיף ואמרינן השתא הוא דמת מיה' בנידון דידן דהבן אם ה' על השוק ומסתמא לא נסע מביתו בזמן האבילות וביו"ד סי' פ"א בהוגלד פי המכה חוששין למפרע ולדעת הש"ך שם זה דעת המחבר ויליף לה מכתם יבש וא"כ כל שא"א לומר השתא הוא דאיתרע אז חיישינן למפרע וה"נ א"א לומר השתא מת כדלעיל וא"כ בכה"ג גם שאר פוסקים מודים להטו"ז.

ונהי דאין זה מוכרח אולי הוא תוך שבעה והא דהתירו לו ליסע לשוק דלמא משום דבר האבוד דפסקינן בסי' שפ"ה דשוק הוי דבר האבד מ"מ נראה דלאו ביום הראשון הוא דהרי לדעת הגאונים אבילות דיום ראשון הוא דאורייתא מ"מ מסתמא ליכא למימר השתא מת ומטעם זה יש לישב גם דברי הטו"ז דלפי הנראה דלעולם בבא כתב א"א למימר השתא מת וא"כ לדעת הרשב"א וסייעתו שפסקו כן ביו"ד סי' פ"א חיישינן שמא כבר מת וכבר עבר שלשים ולפי"ז בנידון כזה דברי הטו"ז נכונים מיהו באמת בנידון דמעלתו אפשר שנודע שלא עבר שלשים ואין כאן טעם להתיר אלא טעם הראשון כמו שכתבתי ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות והנראה לפי ענ"ד כתבתי וה' הטוב ברחמיו הרבים יגזור פרצת ישראל ומחה דמעה מעל כל פנים וכו' ובמהרה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה וכו' ושמחת עולם על ראשם וכו' הכ"ד ידידו הבא עה"ח.

הק' משה שיק מברעזאווע **מקצת תשובות שנשמטו מהמעתיק ולא העתיקם להעמידם במקומם הראוי להם ע"כ יחדתי להם בכאן והן השמטות לחלק או"ח ויורה דעה. **תשובה שע"ד בעזה"י ט"ו כסלו תרכ"ז לפ"ק חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב לתלמידי הנגיד המופלא ומופלג בתורה מוה' דוד לאנגער נ"י בק"ק סאבאטיש יע"א. מכתבך קבלתי בעתו ובזמנו ונהניתי בדבריך שראיתך שאתה נותן לב לעשות כדין וכהלכה ואשר שאלת וכו' דקודם ר"ה היית אצל חינוך ביהכ"נ חדשה בקהל פ' וראית בעת בואם לביהכ"נ לחנוכה הלך הרב והדליק הנר תמיד וברך עליו וצונו להדליק נר של תמיד בשם ומלכות וגם ברך שהחיינו והי' נראה בעיניך דשלא כדין בירך הרב הנ"ל מלבד שהנוסחא להדליק

נר תמיד בלא"ה אינו מכוון וכי תמיד הוא שם אבל גוף הברכה לא מצינו ונראה לך דהוי ברכה לבטלה דלא שמענו ולא ראינו מברך על זה ואפי' במנהג קבוע פליגו הפוסקים אי מברכין על מנהג ואין כל המנהגים שווים ונראה לך דעל מנהג שלא נזכר בתלמוד אין מברכין וגם מה שמברך שהחיינו אם אמנם שמצינו סברות בזה וכבר הביא בחת"ס בחאו"ח סי' נ"ג דיש לברך הטוב והמעייט והרב הנ"ל ברכ' שהחיינו ולא הטוב והמטיב זהו תוכן דבריך ועוד הארכת: והנה אמת הדבר שהרב ההוא ברכ' לבטלה בברכה של להדליק נר תמיד והנה הסברא שכ' די"ל דדווקא במנהג שנזכר בש"ס מברכין.

סברא זו נזכרה גם בתשובת רמ"א סי' ל"ה אבל האמת דמנהג העולם לברך גם על מנהג שאין לו מקור בש"ס ופוסקים והכי פסקינן בש"ע או"ח סי' תרע"א דמברכין על הדלקת נ"ח בביהכ"נ והריב"ש בתשובה סי' קי"א נשאל ע"ד זה והעלה דהמנהג הוא מנהג נכון ושפיר מברכין עליו כמו שמברכין על ההלל בר"ח וכן הוא המנהג בכל תפוצות ישראל ואעפ"י ששמעתי שמרן הגאון בעל חת"ס מנע א"ע מלברך על הדלקת נ"ח בביהכ"נ מ"מ כן הוא המנהג וסוגיא דעלמא בלי פקפוק (וכן מברכין על הדלקת נר ב"כ שהוא רק מנהג כדאיתא בש"ע) וא"כ מבואר דגם על מנהג שאינו מוזכר בש"ס נמי מברכין וגוף הסברא שי"א דאין מברכין על המנהג הקשה מרן הגאון בחת"ס בחיו"ד סי' קצ"א למה באמת אין מברכין כיון דהחיוב עלינו לקיים המנהג משום אל תטוש תורת אמך ומנדין למי שעובר עלכמנהג וא"כ למה לא נברך וגם הקשה על הא דאמרי' בפרק מקום שנהגו בהנך דנהגו להפריש חלה מארוזא דליכול זר באנפייהו כי היכא ולא יבואו להפריש חלה מהפטור על החיוב דקשה כיון דלא מברכו על ההפרשה אם כן כבר ידעו דאין בו חיוב ולא יפרשו ממנו על החיוב עיי"ש.

ולפי ענ"ד לישיב עפ"י מ"ש הרא"ש בתשובה כלל נ"ה חילוק בין תקנה למנהג דתקנה הוא מה שחייבו אותנו לעשות אבל מנהג אמרו רק שטוב לעשות ובתקנה אעפ"י שבטל הטעם לא בטלה התקנה אבל במנהג כ' שם באות י' דהם מסתמא לעשות סייג לתורה כמחוייב עלינו אבל מצינו במנהג שאם נשתנה הענין ממה שהי' ונתבטל הטעם אין צריכין לנהוג יותר מנהג ההוא כמבואר במג"א סי' תר"צ ס"ק כ"ב בשם מהרי"ק.

והנה הרשב"א כ' בתשובה סי' י"ח טעם למה בקצת מצוות אין מברכין עליהן כלל והעלה כמה חילוקים וכ' דעל חליצה ויבום ועל כיוצא בהן אין מברכין שאין הם עיקר ושורש המצוה אלא המצוה בשביל דבר אחר ותכלית המצוה משום פ"ו וכיון דאין זה התכלית וסוף המצוה ולכך אין מברכין וא"כ מיושב היטב קושית מרן זצ"ל דכיון דהמנהג והתקנה הוא רק לסייג משום מצוה אחרת ראוי שלא לברך אפילו בדאורייתא אמנם בתקנה שאפילו בטל הטעם לא בטלה התקנה וא"כ הוא מצוה בפ"ע ולכך מברכין אבל במנהג שאם בטל הטעם בטל המנהג ועלינו לקיים המנהג כל זמן שלא נשתנו העיתים והדברים וראו אבותינו שראוי לעשות הסייג הזה לתורה לפי מעמדינו ולכך עלינו לקיים משום אל תטוש תורת אמך שסתם בנים הם כטבע אבותיהם אבל אם נשתנו העתים ונתבטל הטעם ל"ש אל תטוש תורת אמך וממילא כיון דהוא מצוה רק משום סייג וגדר לדבר אחר ואין זו תכלית המצוה ולכך אין מברכין אע"ג דהחיוב עלינו לקיים המנהג וא"ש הקושיא הראשונה.

וממילא מיושב גם קושיא שני' דאע"ג דאין מברכין מ"מ כיון דהחיוב עלינו לקיים המנהג יש לחוש שיפרשו מפטור על החיוב ולא יהי' להם ראי' דאינו מן החיוב מדאין מברכין על ההפרשה

דהרי כמה מצות דאורייתא אין מברכין הואיל ואינם חיוב מחמת עצמן וא"כ מחסרון הברכה אין ראי' דאין חיוב להפריש וא"ש וא"כ מצד זה הטעם נראה דלכ"ע אין חיוב לברך על מנהג כזה שהוא רק לסייג ולגדר.

אמנם אפי"ה יכולין לברך ק"ו מנשים דס"ל לר"ת דאע"ג דנשים אינם מצוות במ"ע שהז"ג אפי"ה יכולין לברך כיון שגם הם נוטלים שכר והם בכלל ישראל וחלק מהם ונהי דהתוס' והרא"ש סוף ס"ק דקידושין הקשו האיך יברכו וצונו אפי"ה הסכימו האחרונים וכן הוא מנהג העולם לברך כיון שישראל נצטוו והם חלק מהם וא"כ קל וחומר במצוה שמברכין עלי' שגם על חלק מן המצוה שהוא מנהג ונעשה לסייג ולגדר שרשאין לברך זהו דעת ר"ת וסייעתו דס"ל דמברכין המנהג.

מיהו נראה דזה דווקא במנהג שהוא לסייג למצוה או שמצינו ושייכה המצוה ההוא ביום אחר ומשם נשתלשל מצד המנהג לנהוג כן גם בימים אחרים וכיון דמברכין על העיקר יכולין לברך ג"כ על המנהג שהוא סניף מן המצוה ועיקר לשון וצונו קאי על עיקר המצוה ובזה מיושב קושית מרן זצ"ל שכ' הרא"ש ביומא דעל טבילה בעיוה"כ אין מברכין דלא נשתלשל מנהג זה לטבול להתפלל ביה"כ בנקיות מטבילות נדה או טבילות גר אבל הדלקת נר ביוה"כ נשתלשל ובא הן תקנות הדלקות נר בשבת ויו"ט רק דיש מקומות שחששו שיתאוו לאשתו אבל במקום שלא חששו נשאר על עיקר הדין וא"ש.

וכן אנו מברכין על עיקר המצוה או החיוב בכל מצוה שממנה נשתלשל המנהג ההוא וכשם שמברכין על בדיקת חמץ שהיא תחילת ביעור וה"נ במנהג מברכין על עיקר המצוה שממנה נשתלשל זה ולכך שפיר מברכין בהלל דר"ח שנשתלשל מן החיוב שאומרים הלל במועדים וימים טובים וגם ר"ח הוי כמו מועד (ובעירו כין דף י' פריך כיון דר"ח אקרי מועד הלל נמי נימא ומשני דאינו אסור במלאכה ועיין בתוס' בר"ה דף כ"ג ד"ה משום וכו' דנהגו שלא לעשות וא"כ שוב ראוי לומר הלל כמו בשאר מועד ולכך ראוי לברך) וכן הדלקת נ"ח בביהכ"ס שנמשך ונשתלשל מעיקר מצות הדלקת נ"ח אבל קריאת רות וקהלת אין לה שום שייכות לחיוב קריאת מגילת אסתר וכשלומא מגילת איכה י"ל דאיכא קצת המשך וטעם דכשם שמברכין על הטובה כן מברכין על וכו' אבל רות וקהלת אין להם שום המשך לזה ולכך אין מברכין לדידן על מנהג כזה.

ונראה דבחיבוט ערבה פליגו בזה אי עשו כסניף לעיקר ערבות שבלולב ועיקר הברכה נהי שאין מברכין על ערבה שבלולב על נטילת ערבה מ"מ לפעמים אם נטלה בפ"ע מברך עלי' וכדקי"ל באו"ח סי' תרנ"א סעי' י"ב ולכך דימו לזה הלל ומאן דלא מברך סובר דכאן בערבה הוי רק טלטול בעלמא שהרי כבר ברכו על הערבה שבלולב בכלל לולב ועכ"פ כבר נראה לי טעמא דמלתא דעל מנהג שאין לו מקור בשום מצוה חיובת אין מברכין: וא"כ הה"ד בנר תמיד הנ"ל ונהי שבמקדש הדליקו וברכו אבל אין להדלקה זו שבביהכ"נ מקור והשתלשלות משם ואדרבה דרשינן לא תעשו אתי דמות שמישי המשמשין בביהמ"ק לא תעשו ואסור לעשות כדאיתא בר"ה דף כ"ד.

ונהי שאנו מחוייבים לעשות זכר למקדש אבל לא לדמות כבוד ביהכ"נ לביהמ"ק אלא שאנו מחוייבין מצד עצמינו לכבד ביהכ"נ וילפינן לה מקרא דואהי' להם למקדש מעט וכשם שמחוייבין

לכבוד ולרבץ ה"נ חייבין בכבודה להדליק נר וכשם שאין מברכין על כיבוד וריבוץ ה"נ אין מברכין על הדלקת נרות ומאן דמברך עביד שלא כדין.

ובפרט בלא"ה ממנ"פ הוא ברכה לבטלה דמאיזה טעם ס"ד לברך משום מנהג משום אל תטוש הרי המנהג שלא לברך ועובר משום אל תטוש אם יברך ובכל הברכות ראוי לן לילך בתר המנהג וכמ"ש הטו"ז סי' מ"ו ס"קז דאזלינן בתר המנהג עיי"ש ובכל תפוצות ישראל המנהג שלא לברך ואם הי' הדין לברך הי' צריך לברך בכל פעם שכבה וחוזר ומדליקו וכדקי"ל כרבי דכל אימת דמניח מברך וע"כ הדבר פשוט שאין לברך על הדלקת נר תמיד והמברך מברך ברכה לבטלה וגם מ"ש שגם הנוסחא הוי שלא כדין גם בזה צדקת ודבריק ברורים.

אמנם לענין ברכת שהחיינו יש דיעות בזה ואיכא מאן דסובר דמברך אבל כבר הסכימו האחרונים שלא לברך וכמ"ש השע"ת באו"ח סי' רכ"ג ולפי ענ"ד גם ממקומו הוא מוכרע דהרי בבנה בית חדש וקנה כלים חדשים בהדי הדדי תנינן לה ובקנה ספרים כ' המג"א שם בסי' רכ"ג ס"קה דאינו מברך וא"כ ה"ה בבנה ביהכנ"ס למצוה אפילו לדעת ר"מ מינץ דסובר דמברך על ספרים נראה דזה דווקא בספרים שנשארו לו והם קניינו אבל ביהכנ"ס בכרכים לא חשיב שלו דאי אפשר למכרו וכדאמרי' בביהכנ"ס דכרכים ביומא דף י"ב דפטור מהאי טעמא ממזוזה דלא נקרא ביתך וא"כ ה"ה הכא כ"ש בברכה דאפילו הוי ספיקא מספק אין לברך אפילו ברכת שהחיינו כמבואר שם בפוסקים כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שע"ה בעזה"ת חוסט יום ב' שמות תרל"ו לפ"ק. החיים והשלום וכל טוב להרב הגאון המופלג מוה' אהרן שמואל נ"י האבדק"ק סערדהעל יע"א.

מכתבו קבלתי ובשולי מכתבו העיר לשיטת הפוסקים המובאים באו"ח ברמ"א סוסי' שמ"ג לענין קטן שגזל בקטנותו חייב לשלם לכשיגדל וחייב לעשות תשובה וא"כ קשה למעלתו נ"י בכתובות דף ל' ע"ב דפריך בגמרא מאי בין אביי דס"ל מיתה ככרת ולרבא דווקא בכרת לרנבה"ק פטור ואמרי' א"ב בזר שאכל תרומה ופריך מדאגבה קני' והוי לי' לשנויי דנפ"מ בקטן שגזל תרומה דפטור לשלם בקטנותו ובשעה שהביא שתי שערות בא עליו חיוב תשלומין ומיתה בב"א באכילתו וכעין שכ' הרמב"ם בפ"ה המשנה בכריתות דף י"ד עיי"ש וכ' עוד שבזה יש לישב דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכו' תרומו' שפסק דאם אכל תרומה במזיד לוקה ואינו משלם והקשה המל"מ הא קנה בהגבהה ולהנ"ל מושכחת לה בקטן שגזל תרומה ואכלה לאחר שהגדיל וכ' דהרמב"ם לא ס"ל כת"כ פ' אמור דיליף מקרא דאיש כי יאכל קודש בשגגה דגם קטן בן ט' שנים חייב עכ"ל בקצרה וכדי לבוא לתוכן הדברים אמרתי לברר דיש כאן ג' שיטות בחיובי הקטן א' באו"ח שמ"ג כ' הרמ"א דאם עשה עבירה בקטנותו צריך לעשות תשובה לכשיגדל ולשלם מה שהזיק וכ' שם המפרשים דהיינו כדי לצאת י"ש אמנם דעה ב' הוא דעת הג"א בפ' החובל דס"ל דקטן שהזיק חייב לשלם בגדלותו מדינא וכ' המל"מ בפ"י מהלכות מלוה הלכה י"ד ד"ה והיכא שדעת הג"א הוא דיעה יחידית וכ"כ התויו"ט בפ"ז מתרומות מ"ג דרוב הפוסקים פליגו עליו ודעה השלישית הוא דעת השבות יעקב ח"א סי' קע"ז שכ' דאע"ג דקי"ל בחו"מ סי' שמ"ט דקטן שהזיק אינו חייב לשלם כשהגדיל היינו אם הזיק ולא אכל אבל אם הזיק ואכל חייב לשלם והביא ראי' מחו"מ סימן רל"ה סעי' ט"ו דקי"ל התם אם לזה לצורך מזונותיו נפרעין הימנו.

ולפי ענ"ד דברי השבות יעקב תמוהין ואין הראי' שהביא ראי' לדבריו דהתם הטעם כמ"ש הסמ"ע בסי' צ"ו ס"ק נ"ג גם בסי' רל"ה שם סעי' ט"ו כ' הטעם משום כדי חייו של קטן שאם לא יצטרך

לשלם מה שלווה לא ילוונו שום אדם יעויי"ש משא"כ אם הזיק ואכל וודאי לא תיקנו חכמים משום כדי חייו וראי' לזה מפ"ק דתרומות מ"ג במאכיל לקטנים או לעבדים אפילו גדולים המאכיל חייב וכ' הרא"ש שם משום דקטנים לאו בני חיובא נינהו ומבואר דאפילו באוכל ונהנה אין הקטנים חייבין והתו' יו"ט שם מדייק מלשון הרב דס"ל כדעת הג"א הנ"ל ועכ"פ מוכח דכולם ס"ל דאין חילוק בין הזיק או אכל.

וכן מוכח עוד מסוגיא ערוכה בב"ק דף קי"ב דתניא התם דאם גזל והניח לקטנים חייבין ופריך קטנים מי מחייבו לא יהי' אלא דאזוקי אזיק דנמי פטורין ומוכח ג"כ עכ"פ דאין חילוק בין אזיק לאוכל וכ"כ בתשובת רע"א זצ"ל בס"י קמ"ז בפשיטות וא"כ דין השבות יעקב צ"ע וכיון שביארנו השיטות מבואר דלדעת שבות יעקב הנ"ל לכאורה הקושיא בכתובות דף ל' ע"ב שהקשה מעלתו דאמאי לא מוקמינן בקטן דאז לא צריך להקשות כמ"ש מעלתו הקושיא לדעת הרמ"א אלא דלכ"ע קשה דקטן שגזל ואכל תרומה דעל הגניבה אינו חייב משום שהוא קטן ועל ההנאה חייב ולרבא ולאביי פטור משום דהחיוב מיתה פוטר אותו.

מיהו באמת גוף הקושיא כפי מה שהקשה אותה מעלתו נ"ל לא הבנתי דהנה לפי מאי שהקשה לשיטת הרמ"א סוסי' שמ"ג לא קשה כלל דהרי אמרינן בב"מ דף צ"א דגם היכא דשייך קם לי' בד"מ חייב לשלם לצאת י"ש ואע"ג דהרשב"א בתשובה סי' ש"ב כ' דלר"פ שם וכן י"ל לאביי דמתרצין שם תי' אחר איכ"ל דלא ס"ל הא דרבא מ"מ נראה דאי אמרינן אליבא דר' נחוניא בה"ק דגם מיתה וכתר פוטר ובוודאי צריכין אנו לומר כרבא דהרי לא מקרית זונה אלא מחייבי כריתות ואיך חייב משום אתנן זונה כמ"ש התוס' שם ועכ"פ אינו מוכרח דאביי חולק בזה על רבא א"כ לא הוי מצוי למימר א"ב דאביי ורבא בקטן ולומר דבקטן כשהגדיל דיהא פטור לאביי משום דקלב"מ דממנ"פ דבלא לצאת י"ש אפי' בלי קלב"מ נמי פטור ולצאת י"ש אפי' בקלב"מ חייב.

וגם אם נימא דקושית מעכ"ת לדעת הג"א דס"ל דחייב מדינא ג"כ לא הבנתי קושיתו חדא כיון דהחיוב הוא על מעשה שעשה בקטנותו ומאז התחיל החיוב כמבואר בלשון התוס' יו"ט בפ"ז מ"ג הנ"ל אלא דבקטנותו אין כופין אותו ואין נזקקין לנכסיו אבל החיוב כבר התחיל מאז בעודו קטן. ולא דמי זה למ"ש הרמב"ם בפ"י המשנה כריתות הנ"ל דשם קאי על איסור דמכאן ואילך דבכל האיסורים נתחייב כשנעשה גדול ועוד דקטן אפי' נאמר כשיגדל חייב לשלם מ"מ בוודאי אינו חייב מיתה אפי' כרת ומיתה ביד"ש כמבואר בירושלמי המובא בר"ש פ"א מ"ג דתרומות דאפי' מאן דחשיב לי' בר דעת אינו חייב חטאת דהוי לי' כשוגג או כאונס והרי לענין תרומה גילה לן הקרא דאיש כי יאכל קודש בשגגה דמשלם דחייבי מיתות שוגגין אינו פוטר.

ומכ"ש מה שכ' מעלתו נ"י לישב דברי הרמב"ם אינו מובן דאם אכל בקטנותו בוודאי אינו לוקה ואם נשאר בידו עד שנעשה גדול מיד כשנעשה גדול חייב בתשלומין וגדולה מזו כ' התוס' בכתובות דף ל' ע"ב ד"ה אי דאפי' בפיו קודם שבלע אמרינן דחיוב תשלומין בא קודם דקנאה בפיו וע"כ הקושיא כשאכל כשהוא קטן וא"כ לא שייך מלקות.

והנה מאי דאיתא בת"כ איש כי יאכל דקטן בן ט' שנים כשאכל תרומה חייב קשה להבין לכל השיטות הנ"ל דאפי' אם נאמר כדעת הג"א או כדעת השבות יעקב הנ"ל דחייב כשהגדיל מדינא מ"מ לא אדע מה חילוק יש בין פחות מט' או בן ט' שנים דנהי דאפשר לחלק בין הגיע לעונות הפעוטות או לא דשורש הפלוגתא הנ"ל נראה דתליא בהא דקי"ל בחו"מ סי' שע"ח דאדם מועד

לעולם ואפ"י באונס חייב לשלם ומעשה קטן איכ"ל דחשיב כאונס כדאמרינן בעלמא פיתויי קטנה אונס הוא ומאן דפוטרי ע"כ ס"ל דוודאי בגדול שהי' יכול להיות נשמר מן האונס אבל קטן שלא הי' יכול להיות נשמר מן האונס בשום אופן פטור כעין אונס דקי"ל בחו"מ סי' שע"ח סעי' ג' דפטור ולכך אפשר לחלק בין הגיע לעונות הפעוטות או לא אלא דקשה הרי עונות פעוטות הוא מבן ו' עד בן י' ומ"ש ט' דנקט הת"כ.

ובאמת בספר התורה והמצוה על תו"כ כ' לפרש דכוונת הת"כ הוא להיפוך דיכול בן ט' שנים דיהא חייב ת"ל ואיש וכו' לפטור אבל הדבר קשה דלעולם ילפינן מתו"כ דו' אתיא לרבות החיוב ולי נראה לפרש כוונת תו"כ כר"י ב"ר יהודה בנדה דף מ"ה דס"ל דבן ט' שהביא שערות ועודן עליו השערות האלו בגדלותו הוי כגדול מאז וסתם ספרי כר' יהודא ואיכ"ל דר"י בר' יהודא כר"י ס"ל דבלא"ה א"א לפרש התו"כ דמחייב קטן בן ט' דהרי ממשנה פ"ז דתרומות מ"ג הנ"ל מוכח להדיא דקטן פטור].

ועכ"פ נראה דאין זה ענין כלל לפלפול דלעיל דנימא דאפ"י קטן חייב היינו דגזיה"כ הוא שצריך כפרה אבל במזיד דהחייב הוא משום מזיק וכן על הגניבה בוודאי פטור דמאי לי גונב תרומה ואכלה לגונב דבר אחר במזיד גם בלא"ה קטן אינו בר קנין היכא דאין דעת אחרת מקנה אותו ונראה דלא קנה הגזילה שיהא חייב עלי' באונסין אם נאבדה ע"י אחר אפ"י לדעת הג"א הנ"ל כן נראה לי ואחתום בברכה וכו' ידידו מחותנו הד"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע. תשובה שע"ו בעזה"ת יום ג' שמיני י"ג ניסן תרל"ד לפ"ק פה חוסט יע"א.

את חג המצות יחוג בדיצות הרבני המופלג בתורה וביראה המגיד המפורסם כש"ת מוה' יהודא גרינוואלד נ"י מכתבו קבלתי אתמול אחר חצות היום ואמנם קשה עלי להשיב א' מחמת רפיון וחולשת עיני ומלאכתי נעשית ע"י אחרים וגם אין הזמן פנוי ובכל זה למען אהבתי אליו לקחתי מעט פנאי להשיבו בקצרה על דבר שאלתו אודת ישראלים שיש להם שדות ואם לא יהי' רשאים לחרוש ולזרוע בחוה"מ יהא להם מזה הפס"מ אם יש היתר למכור אותם לעכו"ם והעכו"ם יזרע אותם בחוה"מ ע"כ תוכן השאלה.

והנה כבר הביא מעלתו בעצמו דברי המג"א בריש סי' תקל"ז דספק דבר האבוד שרי אלא שהפמ"ג והמחה"ש כ' דזה הוא לכאורה דווקא לשיטת הפוסקים דמלאכת חוה"מ הוא רק מדרבנן וכבר הביא המג"א בסי' תק"ל פלוגתת הראשונים בזה ולפי ענ"ד להמג"א דהתיר ספק דבר האבוד סתמא הוא משום דס"ל דזה דהוי פלוגתא דרבנן יש לדיינו לס"ס וכבר הביא הש"ך בסי' ק"י בכללי ס"ס אות י"ו דאם על דאורייתא יש ס"ס ועל דרבנן נשאר רק חד ספק שפיר יש לדונו לס"ס וא"כ ה"נ ספק דבר האבוד ויש להתירו לכ"ע ואת"ל דאינו דבר האבוד מ"מ דלמא אמרינן כמ"ד דמלאכת חוה"מ הוא רק מדרבנן וא"כ על דאורייתא איכא ס"ס ועל דרבנן הלוא סגי בחד ספק ונהי דש"ך סוסי' נ"ז האריך בזה אי מצרפינן פלוגתא דרבנן לס"ס מ"מ בכמה דוכתי מצינו דמצרפין גם פלוגתא דרבנן לס"ס.

ועוד אפשר לומר בכוונת המג"א דהרי ספק דבר האבוד אין פירושו שהוא ספק מצד חסרון ידיעה דזה אינו ספק ומסתמא כוונתו דהספק הוא אם לא יתרמי לי דברים המעכבים לאחר יו"ט ויהי' לו עי"ז שלא עשה בחוה"מ הפסד והספק הוא במציאות ולא בחסרון ידיעה וא"כ אפשר

לומר דאפילו אם לא יארע בסוף דבר המעשה ויהי אפשר לעשותם אח"כ מ"מ הואיל ואפשר דיארע לי עיכוב שרי מה"ת מצד הואיל כדאמרינן הואיל ואי מקלעי לי אורחים וכו' אלא דמצד הואיל אכתי איכא איסור דרבנן אם לא יהי דבר האבוד באמת אבל אם יהי באמת דבר האבוד יהי שרי לכ"ע ולכך סתם המג"א דספק בדבר האבוד שרי.

וא"כ בנידון דמעלתו דהעיד דיש ספק דבר האבוד לאחר הפסח אם לא יבואו גשמים א"כ לדברי המג"א מצד איסור מלאכה בחוה"מ הוא מותר וכ"ש שמלאכת החרישה והזריעה היא נעשה ע"י נכרי ואי הוי מלאכת חוה"מ מדרבנן איכ"ל דהוי שבות דשבות ואפילו ספק לדעת הרמב"ם ספק מותר מה"ת כיון דהוי ספק דבר האבוד ורק מדרבנן אסור וא"כ ע"י עכו"ם הוי שבות דשבות ואפילו במקצת מצטער כ' המג"א בסי' ש"ז דמותר לקצת פוסקים אלא שאין מדמין בשבותין זה לזה יעויין שם בסעי' ה' ס"קז ועכ"פ לפי האמור לעיל מצד חוה"מ כתבו הפוסקים סתמא דספק דבר האבוד שרי והיינו אם האיסור הוא רק משום חוה"מ: אבל מצד הזריעה שיש בו חשש איסור חמץ על זה יש לדון והנה מעלתו כ' דמין הגאון בחת"ס כ' דקי"ל דקליטה הוא בב' שבועות וא"כ נראה דבפסח לא יהא חשש חימוץ כן נראה מדבריו איברא אני כתבתי במקום אחר (בתשובה רצ"ב לעיל) דממשנה פ"ב דכלאים מ"ג ומירושלמי דהתם משמע דקליטה הוא ג' ימים במקום הטיט דהא אמרי' התם ימתין לה עד שיתליע ואיתא בירושלמי עד כמה מתלעת עד שתהא ג' ימים במקום הטיט וכו' במקום הטיט ולא במקום הגריד וכו' ופי' הרא"ש שם בפירושו דבארץ לחה מתפשטין הימנה שרשים דקים ואדומים כתולעת עיי"ש בהרא"ש וכן נראה הדבר מוכרח דאל"כ למה מהני היפוך השרשים וכן פסק הרמב"ם והש"ע כהירושלמי וא"כ מוכח דגם לדין סתם זרע קולט לג' ימים ובפרט בשעורים כ' רש"י במס' ע"ז דף ח' ע"ב דממהרין לקלוט יותר משאר תבואה.

ובזה אמרתי לישב דברי התה"ד שהובא בש"ך יו"ד סי' רצ"ג דכ' דסגי בג' ימים והקשה הנה"כ דהוא נגד הש"ס דקי"ל דצריך דווקא ב' שבתות ואמרתי לפי דברי הירושלמי הנ"ל לפי דרך העולם דחורשין וזורעין בשדות דווקא בזמן שהארץ לחה לזה סגי בג' ימים וע"כ דיש חילוק בין זרעים לאילנות ואע"ג דבפסחים דף נ"ה ע"א הביאו ג"כ דברי ר"י דמחלק בין לח לגריד ופריך עלי' מכל הרכבה לא קשיא חדא דשם איירי בדבר השתול כבר דדמי לאילן עיי"ש ועוד דהא כלל שם כל ההרכבות.

ועכ"פ לענין זריעה סמוך לפסח או בחוה"מ יש לחוש בזמן מועט לצמיחה משום איסור חמץ אלא דכבר כ' מרן הגאון בחת"ס עוד טעם עפ"י הרשב"א בתשובה דהצמיחה אינו אלא עיפוש ונפסל מאכילת כלב ועוד הביא טעמים להיתרא מיהו שם אינו מבואר אלא בדיעבד אבל לכתחילה נוהגין שאם זורעין סמוך לפסח מוכרין הקרקעו'עם הזריעות לנוי ואין ענין למכירה זו מ"ש מעלתו דתליא בפלוגתא דהבו"ש ומקור חיים סוסי' תמ"ח ובחת"ס סי' ס"ח מסכים להמקו"ח שמותר ליתן בהמות וכו' וזה לא תליא בפלוגתא זו דהכא דמי לגמרי לשאר מכירות חמץ ששוכר או מוכר החדר שלא יהי החמץ ברשותו וה"נ מוכרו שלא יהא החמץ ברשותו וגם כן מבטלין אותו בכלל שאר חמץ: וא"כ מה ששאל אם יכול לעשות זאת בחוה"מ זה ג"כ מותר שהרי יכול גם בחוה"מ לבטל קודם שיתחמץ כדאמרי' בפסחים דף ז' ע"ב דאף לאחר זמן איסורו מצי מבטל לי' קודם שהחמיץ וכ"ז כתבתי לדבריו שכ' שהוא דבר האבוד וכל זה לענין חוה"מ ומטעמים הנ"ל אבל חלילה למכור מכירה כזו שהוא כערמה כדי להתיר לחרוש בשבת או ביו"ט כמובן

ובפרט שבלא"ה אסור מפני שנקראת על שמו ונהי דבסוף פ"ק דע"ז משני שדה לאריסותי קיימא היינו אם הוא באמת מתחילה ועד סוף ארוס ונוטל חלק בשדה כמבואר במג"א בסי' רמ"ד סק"ה עיי"ש חילוקו וכן נ"ל ואחתום בברכה וכו' הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע חשובה שע"ז בעזהי"ת אור ליום ו' עש"ק פ' בחקותי תרל"ה פה חוסט יע"א. החיים והשלום וכ"ט לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג מוה' וכו' אבדק"ק כו' יע"א מכתבו קבלתי בשבוע העבר ושמחתי בבשורה טובה שבנו הבחור המופלג מוה' פ' נשתדך עם בת ת"ח ואמינא מזל טוב וברכה והצלחה לך ולכל ביתך ולהבחור החתן שיחי' ה' יזכה אותך בטובות והצלחת זרעיך בתורה ועבודה וברום המעלות ואשר כתבת לי שיש לך צער מפריצי עמינו כבר שמעתי מזה ואל תשים את לבך לזאת וה' ירים קרנך למעלה בכבוד ואל תראה ואל תפחד חזק וחמץ להרים קרן התורה והיראה וחפץ ה' בידך יצליח: ואשר שאלתני הלכה למעשה במנהג שנהגו וכו' שבשבתות ויו"ט רובם מתפללים שחרית בביתם ביחידות ולפעמים אינו נשאר לתפילת ציבור אלא ד' או ה' שלא התפללו ביחידות והמג"א בסי' ס"ט כ' דאם אין שם רוב מנין שעדיין לא התפללו יתפללו מיד בקול רם ונסתפק למעלתך בשבתות ויו"ט שאומרי' פיוטי' ויש לחוש להפסק איך יעשו ע"כ שאלתך בקצרה והנה אמת נכון שהמג"א רסי' צ"א כ' דבראש השנה שאומרים פיוטים אין היחיד יוכל להניח להוציא עצמו מן הש"צ ונראה מלשונו שם דפשיטא לי' דאמירת פיוטים הוי הפסק להוציא היחיד ולכאור' יש סתירה לזה מאו"ח סי' קכ"ח דפסקינן שם דאם טעה הש"צ בתפילת לחש באופן שמן הדין הי' צריך לחזור ולהתפלל יכול לסמוך על התפילה שבקול רם ומשמע שם בהגה"ה דמיירי גם בשבת ויו"ט וא"כ נראה דאמירת פיוטים אינו הפסק: ולכאורה הי' נראה לי לחלק דוודאי ש"צ המתפלל להוציא הרבים כפי תקנות חכז"ל כדאיתא באו"ח סי' קכ"ד וכבר קבלו הציבור עליהם לומר פיוטים כדאיתא באו"ח סי' ס"ח שאין לזוז מן המנהג ולכך לא חשיב הפסק כיון דהוא דבר דשייך לתפילת ציבור אבל ביחיד שאין המנהג לומר ביחידות פיוטים כדאיתא לעיל בסי' ס"ח ולדידי' חשיבו פיוטים הפסק ואין הש"צ יכול להוציא אמנם ראיתי בא"ר בסי' תקצ"א אות ג' שהעיר בזה מסי' קכ"ו והניח בצ"ע ומלשון הפמ"ג בסי' תקצ"א שהעתיק דברי הא"ר נראה מדבריו דס"ל חילוק הנ"ל שכתבתי דהיחיד וודאי א"י אלא דאם הש"צ יוצא בתפילת קול רם במקום תפילת לחש זה הניח בצ"ע ועכ"פ מבואר לפי"ז דאם הוא בשבת וימים טובים שאומרים פיוטים אין יכולין להניח להוציא עצמן יחידים מצד וודאי וש"צ מצד ספק: ועתה נבוא לדין השני שכ' המג"א שאם אין רוב שמתפללין יאמרו מיד התפלה בקול רם ולא הביא ראי' לדין זה אלא מכח סברא וכן כ' הא"ר ולכאורה נראה דדין זה תליא בפלוגתא דהמג"א קאי אמאי שכ' שם בשם הרדב"ז דיחידים שהתפללו כולם ביחידות שוב אינם רשאים להתפלל בקול רם עיי"ש והדגו"מ שם ובחידושי ר' עקיבא איגר זצ"ל על המג"א כ' דנראה דהמחבר פליג על זה וכבר כתבתי בזה למרן הגאון בעל חת"ס ותשובתו נדפסת בחת"ס חאו"ח סי' עיי"ש שביאר שם הדברים וכ' ג"כ דתליא בפלוגתא דבא"ר סוסי' ס"ט משמע דמחלק בע"א ועכ"פ נראה אם נימא דעשרה שהתפללו ביחידות אפי"ה נשאר עליהם החיוב להתפלל בקול רם לומר קדושה ומודים לדידהו בוודאי הדין אם יש יחידים שלא התפללו עוד כלל בוודאי הן צריכין מעיקרא להתפלל בלחש כתיקון חכז"ל ואח"כ יתפלל אחד בקול רם דלמה יגרעו מאם כבר התפללו כולם ביחידות בלחש וע"כ דהמג"א קאי לשיטת הרדב"ז שכן נוהגין דאם כבר התפללו כולם ביחידות פרח מהם החיוב להתפלל בקול רם ורק דווקא אם יש אחד שלא התפלל עוד כלל אז יוכל להתפלל בקול רם וכיון דהוא יחיד ואין רוב הציבור ולא

תיקנו ביחידים להתפלל שתי פעמים שרק בציבור תיקנו חכו"ל וכדאיתא באו"ח סי' קכ"ד ולכך כ' המג"א דיאמר התפילה מיד בקול רם.

ומלשון הרדב"ז המובא בא"ר סי' נ"ה ס"קז שכ' דאם יש אחד שלא התפלל כלל כיון דכולם ערבין זה על זה יכולין להתפלל בקול רם נראה דלא ס"ל כהמג"א דאי נימא דמיד יתפלל בקול רם ולא יתפלל אלא פעם אחד למה צריך זה הטעם שכולם ערבין אלא משמע דאז חוזר וניעור החיוב גם על אותן שכבר התפללו ביחידות וכעין זה פסקינן לענין ברהמ"ז באו"ח סי' קצ"ד דאם שכחו וברכו בלא זימון אפי"ה מצטרפין לאחרים שלא זימנו אלא דהתם בעינן רובא דעשרה משום דבלא"ה אינם רשאים לומר נברך אלקינו אבל הכא לענין תפילה דקי"ל דאפילו רק אחד שלא התפלל רשאי לומר קדושה בעשרה אפשר לענין זה כולן מצטרפין ולכך אפשר דגם הרדב"ז מודה בכה"ג שחוזר וניעור החיוב על כולן: וכן משמע בתוס' במגילה דף כ"ג ע"ב ד"ה ואין פורסין ויהי' איך שיהי' לכל הפחות תליא בפלוגתא זה אם אפשר שיצא בתפילה בקול רם אבל אם נאמר כספק הנ"ל דבשבתות ויו"ט שקבלו עליהם לומר פיוטים אין יוצאין בתפילה שבקול רם במקום תפילת לחש א"כ נראה דגם המג"א מורה דאם יש כאן אפילו פחות מרוב מנין יתפלל מעיקרא בלחש ואח"כ בקול רם: אלא דכל זה אם הי' ברור לנו דהפיוטים הוי הפסק אבל כבר כ' דהא"ר והפמ"ג הניחו זה בצ"ע וכדלעיל א"כ עדיין י"ל דפיוטים אינו הפסק וסגי בתפילה בקול רם ואם מתפללין שתיים הוי כמו ברכה לבטלה ובפרט בציבור בשבת ויו"ט דאין מתפללין נדבה כדאיתא באו"ח סי' ק"ז מיהו נראה די"ל דהוי ס"ס ספק שמא פיוטים הוי הפסק וצריך להתפלל שתיים ואת"ל דאינם הפסק דלמא אמרינן כהרדב"ז הנ"ל דגם על היחידים שכבר התפללו נשאר החיוב להתפלל שנית ובמקום דאיכא ס"ס שפיר יכול להתפלל מעיקרא בלחש ואח"כ בקול רם ואפילו בספק אחד פסקינן בסי' ק"ז לדעת הלבוש דאפילו בלא תנאי בספק אם התפלל יחזור ויתפלל בתורת חובה כן הי' נראה לי אבל אני אינו רוצה לסמוך על עצמי אלא א"כ יסכימו רבנים גדולים על זה ולכך אם אינם יכולים ליזהר שיהיו עכ"פ רוב מנין שלא התפללו ינהגו לומר הפיוטים אחר התפילה בקול רם כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה שע"ח בעזה"י יום א' לסדר לך תרל"ט לפ"ק פה חוסט יע"א מזלא. טבא וברכה והצלחה לתלמידי הבחור החתן המופלג כ"ה יהודא כ"ץ קרוין ני'.

מכתבך קבלתי ואם אמנם שאין אני משיב על קושיות כו' ורק מחמת שנתבשרתי שאתה נתקשרת עם בת הגאון המנוח מוה' משה קאמארן זצ"ל ואני וכו' ויה"ר שיהי' זיווגך עולה יפה אגב זה אשיב ג"כ מ"ש לי באיזה ענינים חדא אם רשאי כהן להשתמש בכהן אחר הנה בגוף הדין כבר האריכו הפוסקים ועיין מ"מ פ"ג מהלכות עבדים ובמקנה קידושין דף כ"א סברות לכאן ולכאן ואם כוונתך שאכתוב לך הכרעתי אין הכרעת תלמיד מכרעת. ומה.

שהקשית על הא דקי"ל ביו"ד דעובר שהוציא ידו קודם שנשחט אמו דאותו אבר אסור והשאר מותר ע"י שחיטת אמו והקשית הא אמרינן בביצה דף ל"ז דע"כ בבהמה אסור משום דינקו תחומים מאהדדי וא"כ גם כאן הרי יונקים מאותו אבר האסור ולמה יהי' השאר מותר ורצית לומר דשייך ביטול רק ידוע סברת המרדכי דבדבר שלא הי' מעולם בעין ורק נולד בתערובת ל"ש ביטול עכ"ל בקצרה וגוף הקושיא לא קשה דהרי שם בביצה ר"כ ור"א הקשו לרב ושתק להו ונראה שחזר מדבריו כמבואר בספרים ובצל"ח כ' שגוף הטעם הוא רק לרב לשיטתו דס"ל

מין במינו לא בטל ואנן לא קי"ל כוותי' ומ"ש דעת המרדכי הנ"ל זה אינו אדרבה קי"ל בסי' ק"ב בדבר שאינו ניכר מעולם אפילו בדבר שיל"מ בטל ועיין בפלתי בסי' הנ"ל שכ' לבאר דלכאורה דברי המרדכי סותרין זא"ז דבסוף חולין כ' המרדכי דהיכא דנולד האיסור בתערובת אינו בטל ובפ"ק דשבת כ' גבי גיגית שמלאה ענבים דאפילו בדבר שיל"מ בטל וכ' הפלתי דהביאור כן דוודאי אם גם ההיתר נולד בתערובות עם האיסור אז בכה"ג אין ההיתר יכול לבטל אבל אם ההיתר הי' בלי האיסור ואח"כ נולד האיסור בתערובות אפילו בדבר שיל"מ בטל.

וא"כ הכא דהעובר דקודם שיצא האבר לא הי' אסור ועתה לאחר שיצא האבר ונשחטה האם נעשה אותו האבר איסור אבל העיבור לא נקרא בתערובת איסור וכה"ג אפילו בדבר שיל"מ בטל והנה באו"ח בסי' שי"ח סעי' ב' ובמג"א שם סק"ח ובמחזה"ק שם ביאר הדברים שמצד אלו הטעמים הנאמרים למעלה קשה שם על הרמ"א שפסק שם דאם תלשו פרי בשבת לחולה אסור לבריא לאכול משום דגם בשבת נתגדל הפרי ואסור משום נולד כן פסק הרמ"א והמג"א הקשה אדרבה הא בכה"ג אפילו בדשיל"מ בטל כמו שכתבתי למעלה יעויין שם היטב.

ולי הי' נראה דהרמ"א ס"ל לחלק בין גידולי קרקע ובין גידולי הבהמה שנתגדלה ביו"ט ונראה קצת מדברי הגהות הגאון מוהרר אלי' ווילנא זצ"ל דהיינו מתרי טעמא או מטעמא דכ' הרא"ש בפירושו לנדרים דף נ"ז ע"ב דקא מבעיא לי' אם גידולי ההיתר מעלין האיסור וכ' שם הרא"ש שגידולין אינם בטלין בעיקר משום דאין מתערבין היטיב ולפי הנראה לי בכוונתו דהסמוך לארץ הוא מתגדל יותר וזה אינו שייך בבהמה ובינקו מאהדדי ועוד אפשר לומר סברא לחלק דבהמה עיקר גידולה מן המאכל והמאכל נתהפך לדם ונעשה אח"כ ליחות הבהמה ומשם מתעבה הבהמה א"כ אפשר לשמואל דס"ל בביצה דף ו' אפרוח שנולד ביו"ט מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה מוקצה ונולד נמי פוסק ממנה ויש פוסקים כשמואל עיי"ש ברא"ש.

וא"כ ה"נ כיון דהבהמה מתפטמת ומתעבה מכח הדם ואם נסתלק ממנה איסור הדם גם האיסור נולד אינו משא"כ בגידולי פירות אמנם לפי טעמים אלו הרמ"א חולק על דברי התוס' בב"ק דף ס"ט ע"א שכ' בסוגי' דצנועין דכל מה שגדל הפרי נתבטל ולכאורה קשה מסוגיא דנדרים דף נ"ז דלעיל דמוכח משם דזה אינו בטל מיהו י"ל דס"ל כמ"ש התוס' בכורות דף כ"ב בד"ה יתיב רב דימי יעויי"ש שכ' באמצע הדיבור בשם ר"ת דגידולין בטלין אלא דלא אמרי' לגבי' קמא קמא בטל לפי שנתרבו גידולי היתר אמרינן חוזר וניעור כיון דלא הוי הפסק בנתיים וא"כ קשיא על הרמ"א הנ"ל דסימן שי"ח מהתוס' הנ"ל וצריך לומר לפי ענ"ד תי' אחר דהנה הפלתי סוסי' צ"ח האריך בפלפול אי איסורין מבטלין זה א"ז ומדברי הרמב"ם נראה דאין איסורין מבטלין זא"ז עיי"ש מיהו אפילו אי נימא דאיסורין מבטלין זא"ז נראה דהיינו איסורי' שאין איסורם שוה כגון פיגול ונותר וטמא אבל אם ב' איסורים שווים כגון דשניהם איסור שבת או שניהם איסור יו"ט והוי כמו דאמרי' במנחות דף כ"ב לרבנן תרווייהו עולין ואין מבטלין זה את זה וה"נ הפרי דאסורה בשבת ויו"ט קודם שנישרה משום שמא יעלה ויתלוש וגם מה שגידל בשבת ויו"ט אסור משום מוקצה ונולד והוי כתרווייהו עולין ואין הפרי שהי' שם מע"ש יכולה לבטל את מה שגידל ונתעבה יותר בשבת או ביו"ט כי שני האיסורי' הם באים מכח איסור שבת ויו"ט.

וממילא כיון דכל זמן שהיו הפירות באילן קודם שנשרו לא הי' בכח מה שגידל מכבר לבטל מה שהוסיף לגדל בשבת ויו"ט ממילא אפילו לאחר שנתלש ואזיל ופסק מן הפרי שהי' כבר קודם שבת ויו"ט ונעשה היתר אם הי' חולה בעיו"ט ביושב ומצפה הנצרך לזה מ"מ שוב י"ל כיון

דהיתר נולד עם תערובות איסור וכאחת נתלשה עם מה שנתגדל בשבת ויו"ט וכבר כתבנו פי' המרדכי סוף חולין עפ"י פי' הפליתי כל שנולד ההיתר מיד עם תערובות איסור אין ההיתר חשוב שיוכל לבטל ולכך שפיר כ' הרמ"א דהרי שנתגדל בשבת אפילו נתלשה בשבת לצורך מי שהי' חולה מבעו"י אפי"ה אסורה לבריא משא"כ בב"ק דף ס"ט דשם נתגדל האיסור וההיתר כבר הי' קודם שנתגדל עוד האיסור וע"כ שפיר כ' התוס' שם דבטל כן נראה לי לישב דברי הרמ"א וא"כ ה"ה בנידון שלנו דיצא מקצת אבר בשעת שחיטה דהאבר אסור והשאר מותר ואפילו נימא דינק ההיתר מן האיסור כיון דההיתר הי' כבר אז מתבטל האיסור אפילו בדבר שיל"מ כן נראה לי נכון.

תשובה שע"ט עוד להנ"ל מ"ש עוד על דברי השמ"ק שהביא שיטת הרשב"א בכתובות דף מ' ע"א דס"ל דלאו הבא מכלל עשה דינו לענין זה כלאו דעשה יכול לדחותו והקשית על שיטת הרשב"א ויבמות דף כ' דאיתא שם אלמנה לכ"ג וכו' בשלומא מן הנישואין עשה ול"ת ופרש"י דכתיב והוא אשה בבתולי' יקח ולא הבא מכלל עשה ומבואר בכמה מפורשים דעשה דוחה ב' לאוין וא"כ לדעתך צ"ע לשיטת הרשב"א מאי בשלומא איכא כאן אדרבה לידחי העשה דלענין דחי' דינו כלאו ואם אמנם שבאמת התוס' ביבמות דף כ' כ' דעשה דיבום א"י לדחות עשה דמצרי ואדומי ולא ס"ל כרשב"א אבל הרמב"ם דהוא כ' בפ"ו מה' יבום דגם במצרי ואדומי אם בעלו קנו.

וביש"ש ביבמות שם וכן בשאגת ארי' תמהו עליו הא אין עשה דוחה עשה ונשאר העשה ואיך קנו: אמנם בחידושי כתבתי דהרמב"ם סובר כהרשב"א דלאו הבא מכלל עשה נדחה אלא שהשאג"א תמה מפסחים דף נ"ט ע"א דאמרי' שם דאין עשה דאכילת קדשים יכול לדחות עשה דהשלמה אע"ג דהוא לאו הבא מכלל עשה ובחידושי אמרתי דאפשר דהרמב"ם והרשב"א סוברין כדעת התוס' בפסחים דף נ"ט שם דכ' בחזקת תירוצא דהיכא דאלימ עשה דוחה עשה אחרת לא בעינין בעידנא ממילא בלאו הבא מכלל עשה אפי' אי נימא דחשיב כלאו דיוכל לדחות אפי' אינו אלימ מצד עצמו מ"מ לא גרע משאר עשה דול"ת ובעינין דווקא בעידנא ועוד הארכתי בחידושי ואין כאן מקומו.

מיהו קושיתך בלא"ה לא קשה מידי דאפי' להרשב"א היכא דאיכא לאו ועשה אפי' אם העשה הוא רק כלאו הבאה מכלל עשה מ"מ נתאלם הלאו דאפי' הלאו א"י לדחות וגדולה מזו כ' התוספת בקידושין דף ל"ד ד"ה מעקה דאפי' בנשים דליכא העשה מ"מ כבר נתאלם הלאו דלכך נכתב העשה כדי לאלם הלאו ולא קשה מידי, ומ"ש עוד בענין מצוה לל"נ שאם יש הנאת הגוף מלבד הנאת המצוה וכו' כמדומה שלא ראית את דברי השעה"מ בפ"ח מהלכות לולב אלא הצצת בו דבאמת שם הכל מבואר דיש בזה ב' שיטות דלר"ן וסייעתו כל שיש גם הנאת הגוף אסור גם במצוה ולדעת הרשב"א אפי' יש הנאת הגוף והיינו הנאת קיום המצוה מותר אא"כ נמשך ההנאה גם לאחר קיום המצוה ובנדרים דף ט"ו ע"ב דקשיא ע"ז וכמ"ש הר"ן כבר תי' שם הרשב"א בחידושו דהתם שאני דמצות עונה אינו מצד האיש אלא מצד האשה עיי"ש ואין להאריך בזה כי כבר ביאר הכל השעה"מ שם דברי רבך הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה ש"פ בעזה"י יום א' לסדר חי"י שרה תרל"ט פה חוסט יע"א.

החיים והשלום וכל טוב לאהובי תלמידי הרב הגדול המופלג בתורה וביראה המפורסם כש"ת מוה' זוסמאן אליעזר סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א. מכתבו קבלתי ובתוך מכתבו נתעורר על

מ"ש הרא"ה בס' החינוך סי' קנ"ה דהשותה חלב טמא שיעורו ברביעית וקשיא לי' למעלתו דהרי הרמב"ם בפ"ג מהלכות מ"א כ' דכל היוצא מן הטמא טמא אלא שאין בו אלא איסור עשה ולמאי נפ"מ כ' החינוך דשיעורו ברביעית ומ"ש מעלתו דהרא"ה אזיל לשיטתו לא הבנתי דהרי הקושיא דאין נפ"מ לענין שיעור שלם אלא לענין מלקות ועל עשה אין לוקין ולפי ענ"ד דבכאן שייך נמי קושית התוס' בחולין דף צ"ח שהקשו לשיטת הסוברים דבטע"כ אין בו אלא איסור עשה ואין בו לאו ומגעולי מדין שהוא עשה נפקא ולמה לא נאמר דהדרא לאיסורי' קמא עיי"ש בתוס' והנה למ"ד דחלב אינה מן הדם אלא חלב חידוש הוא משום דהוי כאבמה"ח וא"כ גם מעיקרא איכ"ל דהוי רק איסור עשה אבל אם נימא דחלב חידוש הוא משום דבא מן הדם ובדם מן הטמאים אמרינן בחולין דף ק"ב דאסור ג"כ ומסתמא אית בי' ב' איסורים מצד דם ומצד איסור טמא וא"כ איכ"ל דהדרא לאיסורי' קמא ובאמת זה דבר תימה דשם בחולין דף ק"ב אמרינן דלר"י דאבמה"ח נוהג בטמאים ויליף מדם וילפינן דבטמאים ג"כ איכא איסור דם ואינו מבואר שם דאית בדם מטמאים ב' איסורים א' משום דם וא' משום טמא ובנוב"י מהדו"ת בחיו"ד סי' ל"ה כ' דרבינו יונה איכא למימר דפסק כר"מ דדם נעקר ונעשה חלב ואפשר דגם הרא"ה הנ"ל סובר כן וס"ל דכשם דלאו דדם אית בי' ה"ה לאו דטמאים ובעיקר הדבר נהי דהרמב"ם בפ"ק מהלכות מ"א כ' דגם חלב לית בי' אלא איסור עשה אני מסתפק לפי מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' קי"ד על מה שהקשיתו לו ע"ד הרמב"ם פ"ו מה' מאכלות אסורות דס"ל דבהקדש אין משקין היוצאין מהן כמותן והקשיתי לפי מ"ש התוס' בחולין דף קי"ב וביאר הש"ך בנקה"כ ביו"ד סי' צ"ג דעיקר האיסור הוא משום אין מבטלין איסור לכתחיל' והקשיתי א"כ לדעת הרמב"ם למה בעי' מריקה ושטיפה וע"כ משום דאף דכל זמן שהיא משקה לא נקרא אכילה כמ"ש התוס' בחולין דף ק"ך דלכך אצטרך בהומחו חלב וגמעו משום דלא נקרא אכילה אבל כשבא לדבר מאכל או נקפה אסור וא"כ למה יהא אסור הרי קודם שבא לדבר מאכל הי' מותר ואח"כ כשבא לתוך דבר מאכל א"כ הרי שוב נתבטל.

ומרן זצ"ל האריך שם וביאר דיש ב' מיני משקין היוצא מהן א' היוצא ע"י סחיטה או שהמחוהו וגמעו ובזה אינו אסור אלא או מדרבנן או לכל היותר איסור עשה אבל היוצא ע"י בישול זה גם קודם שבא לתוך דבר מאכל הוא אסור לכ"ע מה"ת ואין בו קולא אלא דלא מקרי אוכל וכשבא לתוך דבר מאכל מלקין אותו וכאן שבא לדבר מאכל לכן מלקין אותו וכיון שאסור מה"ת אסור לבטלו ועיי"ש שהאריך בזה וגם בס' באר יעקב באו"ח סי' תמ"ב האריך בזה והסכים ג"כ כנ"ל: ובחלב שנעשית ע"י חום הטבעיים של הבהמה אני מסתפק אם זה הוי כמו רוטב שיצא ע"י בישול אצל האש וכן נ"ל וא"כ כשבא וכשנבלע רביעית חלב במאכל בוודאי חייב מלקות זהו דעת הרא"ה (וממיל' אפילו לא בא למאכל אפילו בלא ריבוי דקרא דהטמאים הי' אסור מה"ת והשתא דכתיב את הגמל וגם הטמאים ע"כ היינולחייב מלקות והרא"ה לא מיירי דבא לתוך המאכל דהרי נקט השותה וגם אפשר כשבא לתוך דבר מאכל שיעורו בכזית כמ"ש המג"א רס"י ר"ו עיי"ש) ושפיר כ' דברביעית איכא מלקות.

ולדעת הרמב"ם צ"ע אי חשיב חלב כמו משקין היוצאין ע"י סחיטה או כרוטב היוצא ע"י חמימות ובאמת בחלב י"ל בטעם הרמב"ם דהרי חלב נעשה ג"כ ע"י המאכל וברביעית חלב יש ג"כ חלק גדול מהמאכל מ"מ בחלק הזה צ"ע על הרא"ה ז"ל איך ילקה על זה אלא משום יוצא מן הטמא טמא וזה אינו אלא איסור עשה.

ובחידושי אמרתי עוד עפ"י דברי הרמב"ם דע"כ קרא דאת הגמל דבא לרבות חלב מן הגמל דאסור ובא ללמוד דלוקין עליו דאפילו בלא קרא הי' נראה לי לפי סברת מרן זצ"ל הנ"ל דמשקין כעין רוטב אי נעשו קפויים לוקין ואנן קי"ל בח"ש דאסור מה"ת משום דחזי' לאיצטרופי ואפילו היכא דלא כתיב כגון בשבועה כ' הר"ן רפ"ג דשבועות וכן דעת הרמב"ם דאסור משום דחזי' לאיצטרופי וה"נ כיון דאפשר להקפותו אפילו בלא קרא הי' אסור מה"ת ולמה לי את הגמל וע"כ לא בא הקרא ללמד אלא למלקות ומטעם זה הי' קשים לי דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות מא"ס הנ"ל למה כ' דהיוצא מן הטמא לית בי' אלא איסור עשה וע"כ דהרמב"ם מדמה זה למשקין היוצאין ע"י סחיטה או משום דאית בי' תערובת מן המאכל ובזה פליגו הרא"ה והרמב"ם כן נראה לפי ענ"ד.

ומ"ש גבי יבם ויבמה דאמאי מניחין אותן בהדי הדדי ואין מצווין להפרישן יעוי"ש במג"א סוסי' שמ"ג דהיכא דאיכא מצוה מצד אחד ואיסור מצד אחר מניחין אותן לעשות וכן פסח דלימנוייו הוא מצוה ושלא למנוייו אסור ומניחין אותם לאכול וא"כ ה"נ לענין יבום כנ"ל ואחתום בברכה וכו' ידיך ורבך הדו"ש הטוב: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שפ"א נשאלתי מאת הנגיד הגביר מוה' חיים פיינ מ' אם אין איסור עפ"י דת תורתנו לישראל לישבע לאוה"ע כדרך ונימוס המלכות בעת שיחובר להיות מקרואי העיר להיות לו בערגיר רעכט ואין השבועה בשם ע"ז אלא בשם אלקי השמים והארץ שלא ישקר בארץ ובמלכות הואיל ואמרו במדרש בפ' וירא שעשה אברהם אע"ה שלא כדין על שכרת ברית לאבימלך שבעבור זה אין לך אומה ששיעבדו בישראל יותר מהן עכ"ל בשינוי לשון קצת ולברר הדבר נאמר הנה בקרא בפ' משפטים כתיב לאו מפורש לא תכרות להם ולא להיהם ברית ונכתב הלאו הזה בפ' ואתחנן לא תכרות להן ברית וכו' בס' יראים בסי' פ"ז עמוד אלילים דהיינו שאל תבטיחם להשבע להם שלא להשחיתם וכו' עוד שמקרא זה מדבר בשעה שאינם מסורין בידך וכו' עיי"ש מיהו זה אינו מבואר מלשונו אי לאו זה שייך דווקא בז' אומות: ובאמת.

מהא דכ' דאי במסורין בידך הא כתיב לא תחיל כל נשמה נראה דמיירי בז' אומות ואע"ג דשם בסי' פ"ו כ' בלאו דלא ישב בארצך דסמוך לי' בפרשת משפטים דגם בשאר אומות או רשעים הדין כן היינו כמו שביאר שם מדסיים קרא פן יחטיאו אותך לי לרבות כל המחטיאים דומיא דדרשינן בקידושין דף ס"ח ע"ב כי יסיר לרבות כל המסירין גם שאר אומות והיינו לר"ש דדריש טעמא דקרא ובזה מבואר דלא קשה על החינוך בסי' צ"ג מה שהעיר עליו המל"מ בהגהותיו על ס' החינוך דלאו דכריתות ברית מיירי בז' אומות ולא דלא ישבו אפילו בשאר אומות ולהנ"ל התם שאני דכתיב פן יחטיאו וכו' וכן דעת הסמ"ג והחינוך בסי' צ"ג דלאו דכריתות ברית הוא דווקא בז' אומות וכ"כ התוס' ביבמות דף כ"ג ע"א בד"ה ההוא בשבעה אומות וכו' לחד תי'.

אמנם דעת ספר יראים נראה יותר דס"ל דגם בשאר אומות שייך לאו זה אלא דס"ל דקרא קאי על ז' אומות אלא דס"ל דילפינן מיני' לשאר אומות ולכך בתחילה סתם דאסור לכרות ברית לגוים ועל הקרא שפיר הוכיח דאי במסורין בידך הרי כתיב לא תחיל וכי תימא דאי ס"ל דקרא איירי בז' אומות מנ"ל למילף מיני' לשאר אומות נראה דס"ל דהאי לא תכרות ברית להם ולא להיהם האי ולא להיהם הוי כעין נתינת טעם דהוי משום ע"ז וכעין זה כ' הרמב"ן בפ' התורה בפירוש השני ולפי"ז כל זמן שלא קיבלו שבע מצות אין חילוק בין ז' אומות לשאר אומות אבל אם קבלו שבע מצות מותר אפילו עם ז' אומות אכן דעת הרמב"ם בפ"י מע"ז דקרא כולל גם

שאר אומות אך דכ' הלח"מ שם דנראה מלשונו דהיינו דווקא בשעת מלחמה ובפ"ו מהלכות מלכים נראה מלשונו שם בדין ה' דאפילו בקבלו עליו ז' מצות אסור לכרות עמהן ברית וכמ"ש לשיטת הרמב"ן בחומש סוף פ' שופטים ובפ"י מה' ע"ז משמע דווקא בעובד ע"ז והי' נראה לי דסובר דקרא כולל ב' אזהרות לא תכרות להם ברית היינו בז' אומות אפילו אינו עובד ע"ז ולאליהם אפילו אינו מז' אומות ואפי"ה אינו נחשב לב' לאוין דהרמב"ם לשיטתו בשורש ט' דלאו שבכללות כזה אינו נחשב לב' לאוין ונהי דלאו דלא תכרות להם ברית נכפל בפ' ואתחנן אבל לאו דלאליהם אינו נכפל ואינו ראוי להיות נחשב ללאו בפ"ע ובזה מיושב דאין סתירה בין ס' מנין המצות לרמב"ם שם ש' ללאו זה לגבי ז' אומות ובפ"י מע"ז כ' האיסור לכל האומות.

ובזה הי' מיושב גם הקרא דגבעונים דאמרו אולי בקרבו אתה יושב דמזה מבואר דיש חילוק בין ז' אומות לשאר אומות ולפי"ז הי' אפשר לומר דאפילו שלא בשעת מלחמה שייך לאו זה אמנם קשיא לי באמת איך כרת אברהם אבינו ברית עם אבימלך הלוא אמרינן סוף קידושין וביומא דף כ"ח דקיים אברהם אע"ה כל התורה כולה ואיך כרת ברית ואין לומר שידע באבימלך שאינו עובד ע"ז דהלוא כרת ברית עם תשקור לי ולניני ולנכדי ואיך ידע בנכדו ובעבודתו (ובאמת אין אני מבין איך אהני כריתות בריתו של אברהם אע"ה על יו"ח שהרי אף דהכריח הריב"ש בס"י שצ"ט דקבלת וגזירות או שבועות רבים מחוייבים יוצאי חלציהם לשמור מ"מ בשבועות יחיד קי"ל בחז"מ סי' ר"ט סעי' ד' בהגה"ה דאין היו"ח מחוייבים לשמור השבועה ואיך אמרו בספרי והובא ברש"י ביהושע ט"ו על פסוק ואת היבוסים וכו' לא יכלו ב"י להורישם יכולים היו אלא שלא היו רשאים מפני השבועה של אאע"ה וצ"ע כעת).

ועכ"פ מדכרת אברהם אע"ה ברית ואפי"ה קיימו חכז"ל שקיים כל התורה כולה ע"כ צ"ל או דכריתות ברית אינו אסור אלא בז' אומות ולהפוסקים דס"ל דאף בשאר אומות איכא לאו וע"כ דצריכין לומר כתי' א' בתוס' יבמות הנ"ל דהיינו דדווקא לשם ע"ז או כדעת הלח"מ וכדמשמע מלשון הרמב"ם דדווקא בעת מלחמה וכיון שגוי נקנה בכיבוש והוא שלנו לכך ראוי לנו שלא נכרות עמו ברית אלא כשקבל ז' מצות אבל שלא בשעת מלחמה ושלא לשם ע"ז בשאר אומות נראה לפי ענ"ד מוכרח דאין איסור ות"י השני בתוס' יבמות הנ"ל דמשמע דאם אינו גר תושב גם בשאר אומות אסור קשה וצ"ע עכ"פ נראה לדינא לפי הסכמת רוב הפוסקים דאין איסור כריתות ברית באופן השבועה אשר נשאלתי עלי' ועוד.

נראה אפילו אם הי' שייך איסור לא הי' שייך אלא באומות אחרות אבל במדינה ומלכות שאנו דרים בה והם מגינים עלינו ואנו מצווים מפי ה' על ידי הנביא ירמיה דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה ואנו מושבעין בשם ה' ועומדין ע"ז מכח מצות ה' עלינו שלא נשקר ולא נבגוד בהם שהם מגינים עלינו וכמ"ש בע"ז דף ט"ז בהני פרסאי דמגנו עלן וא"כ כבר אנו בברית עמהם עפ"י ד' ע"ז ואיך יהי' איסור לשבע להם שלא לשקר ושלא נבגוד ואיך נימא שעשה אברהם אבינו שלא כדין בזה ותו כיון דמשום איבה ודרכי שלום אנו רשאים לרפאותם ולהחיותם כדאיתא בע"ז דף כ"ו וביו"ד סי' קנ"א וכיון דאף חיות אנו רשאים ליתן להם איך יהי' אסור לאברהם אבינו ע"ה לכרות ברית לקיים חיותם.

אלא וודאי אברהם אע"ה רק הואיל וכרת הברית על הארץ אשר הבטיח לו השי"ת ליתן לו וגם שם לא ראיתי במדרש שגיננו אותו על שנשבע לאבימלך שבזה עשה משום איבה ומשום דרכי שלום אפילו הי' בו חשש וגם יצחק עשה כן ולא מצינו שנענש אלא על מה שהוסיף אברהם

אע"ה וביקש מאבימלך כריתות ברית ויתן צאן ובקר ושבע כבשות והוא כעין שאמרו ב"ש בנדרים דף כ"ח דבמה שהוא מדירו דווקא רשאי לידור עיי"ש ובוזה שהוסיף אברהם לבקש כריתות ברית ממנו שאבימלך יכרות עמו ברית וכאלו לא הובטח ולא הי' די בשמירת והבטחת השי"ת וכאלו הי' חלילה מחוסר אמונה זהו שאמרו עליו במדרשים ובתנא דב"א שלא הי' ראוי והגון לאברהם אע"ה לעשות ויש במדרש שאחר הדברים האלה ואלקים נסה את אברהם והיינו מטעם הנ"ל מצד שהי' אפשר שיהי' בזה חילול השם וחסור אמונה הראה הקב"ה לעיני כל חוזק בטחוננו ואמונתו בה' ית"ש.

ועכ"פ בשאלה שנשאלתי עלי' אין בה איסור אם הוא באופן הנ"ל היינו אם אין בו שם המיוחס לאלילים וגם אין בה נגד אמונת ביאת משיחנו אשר אנו מקווים בכל יום ואפילו אם יתמהמה נחכה לו לשוב במהרה לקרות מועדינו ולזאת צריך עיון בנוסח לשון השבועה ואם אין בה מחששים אלו לא מצאתי בו איסור כנלע"ד תשובה שפ"ב בעזה"י יום ב' לסדר עקב תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המופלג בתורה הדיין הגדול כבוד שמו תפארתו מוה' ישעיה' קנאפלער נ"י דיין דק"ק אוהעלי יע"א.

מכתבו קבלתי ובו נשאלתי לחוות דעתי בענין אשה שמוצאת קרטין בבדיקת העד ולפעמים הם נבלעים בתוך העד כמו טפת דם ואין לה כאב לא בכליות ולא בבטנה ויש לה ווסת קבוע כמו לשאר נשים והנה גוף השאלה כבר מבוארת בספרים ובתשובות האחרונים ענין הזה ממש יש אוסרין ויש מתירין וא"כ אין זו שאלה רק להכריע בין הפוסקים הגדולים ומי אני להכריע ורק מפני שמעלתו נ"י האריך הרבה בזה ודעתו להתיר צריך אני לבאר דעתי בזה והנה עיקר טעם של כבוד מעלתו הוא משום דס"ל בבירור דאותן קושיין או טיפת דמים בעד המה באים שלא בהרגשה ואין כאן רק איסור דרבנן ובדרבנן ס"ל דגם שם אונס חד מועיל לס"ס ואיכ"ל ספק מן הכליות ספק מן הצדדין ואע"ג דיש לפקפק דהרי יש כאן חזקת טומאה דהאשה היא בחזקת טומאה משום דבזמן הווסת בא הדם ממש בהרגשה ואיך אפשר לה לספור שבעה נקיים ס' מעלתו דאיכ"ל דזה לא נקרא חזקת איסור דהרי דם הווסת וודאי יפסוק בעת יעבור זמן הווסת ונהי דעדיין יש לפקפק עפ"י דברי הס"ט שכ' דאע"ג דדם שלא בהרגשה אינו מטמאה אבל אינו עולה בצם לימי נקיים הרי האבני מלואים בתשובתו כ' לחלוק על הסד"ט ומעלתו כ' עוד תקנה עפ"י הסד"ט בס' קנ"ו דהאשה תפסוק בטהרה בזמנה שאיזה ימים יש שאינה מוצאת הקרעין ואח"כ טוב' לא' תבדוק עד קודם טבילה ובאותו יום כיון דמקצתו הותר אמרינן מקצת היום ככולו עכ"ל והאריך לגבב סברות ודיעות האלו להתיר האשה לבעלה ועיקר ההקדמה שהביא מעלתו נ"י דאיכא ס"ס ס' מהכליות ספק מהצדדים לא ידעתי איך שייך מן הצדדים קרטין ואפי' דם ממש כבר כ' הש"ך בס' קפ"ז סק"כ דאין חוששין לצדדים אלא א"כ יש לתלות שמחמת מיעוד התשמיש בא מן הצדדים ואפי' נימא דכוונתו על דברי עבודה הגרשוני בתשובה כ"ב שכ' בשם רופא א' שע"י דחיקת אבדיקה אפשר שנפצעו הגידים הקטנים ובא מהם דם הנה אפי' אם לימא כדבריו זה איכ"ל דווקא בדם אבל שיבוא משם קרטין או חצין וכיוצא בזה זה מעולם לא שמענו: ובאמת גם הספק של העבודת הגרשוני קשה לי בלא"ה דלפי הנראה לפי ענ"ד דכשם דקי"ל בכורות דף כ' דרובא דתליא במעשה לא חשיב רוב וכ' המפורשים הטעם משום דמוקמי' אחזקתי' ואמרינן דלא נעשה המעשה ומטעם זה נראה לי דגם ספק דתליא במעשה ג"כ לא הוי ספק לסמוך עליו להתיר דג"כ מוקמינן בחזקת שלא נעשה מעשה וכנ"ל וא"כ צ"ע דברי העבודת הגרשוני ומ"מ אפי' לדבריו בקרטין לא שייך עדות הרופא ההוא שהובא שם בעה"ג וגם מכח

הס"ס שכ' השב יעקב דיש ס"ס אם בא מכליות ואף אם אינם באים מהכליות דלמא אינם נימוחים במל"ע מוכח דלא ס"ל לעשות ספק שמא מן הצדדים.

ובנידון הנ"ל נראה דלא שייך שמא לא נימוחו במעל"ע שהרי מעלתו כ' שלפעמים היא מוצאת רק טיפות דמים וכ' מעלתו נ"י דיש לתלות דע"י לחלוחית הידים נימוקו ובסוף סי' קפ"ז איתא דאם נימוקו מקצת מן הקרטין שוב א"צ לבדוק את האחרות ותולים דמסתמא גם אלו ימיתו וא"כ אין כאן ס"ס.

וגם מה שמעלתו ס"ל בפשיטות דבאים שלא בהרגשה והביא רא"י מתשובות שב יעקב הרי השב יעקב בעצמו בסי' ל"ח לא ברירא לי' דבר זה אלא שכ' בדרך ספק כן ואפי' אם לפעמים הם באים שלא בהרגשה מ"מ אין זה רא"י דלעולם הם באים שלא בהרגשה ושפיר יש לחוש שתהא טועה ותולה בהרגשת עד או בהרגשת מ"ר שהרי הרמב"ם בפ"ט מה' איסורי ביאה העיד שסתם דם בא בהרגשה ובכל רוב או חזקה אפי' ידעינן שפעם אחד יצא מן הרוב או מן החזקה אמרינן דרק השתא הוא דאיתרע.

ואפי' לקולא קי"ל ביו"ד סי' פ"א ובכמה דוכתי דכל מאי שנוכל למעט ולומר דהשתא הוא דיצאה מהרוב או מהחזקה אמרינן כן. וא"כ מכ"ש כאן אפי' אם הדבר מוכרח שלפעמים יצאה מהחזקה ויצא ממנה שלא בהרגשה מ"מ עדיין נשאר החזקה שחזקת דם בא בהרגשה בכל מקום שאפשר לומר כן שבא בהרגשה אמרינן דאוקמינן אחזקתי' ואמרינן שבא בהרגשה ואין כאן דרבנן כנ"ל וכיון דאפי' לקולא אמרינן דכל מה שנוכל לתלות בהחזקה תלינן אפי' להתיר ובפסקי מהרא"י זצ"ל סי' מ"ז כ' כן להדיא ודלא כתשובת שב יעקב בסי' ל"ח הנ"ל והנה גוף דברי הרמב"ם בפ"ט מאיס"ב הנ"ל דחזקת דם בא בהרגשה נ"ל דלמד כן מסוגיא מפורשת בב"ב דף כ"ד ע"א דמייתי שם רא"י לר"ח ממתני' דדם שנמצא בפרוזדור דחזקתו מן המקור ואע"ג דאיכא עלי' דמקרבא וכו' ובש"ש שמעתתא ד' פ"א הקשה דהא אין דם טמא מן התורה אלא א"כ יצא בהרגשה והרי נולד הספק במקום קביעות וכל קבוע כמחצה ע"מ עיי"ש שתי' דבאמת הרא"י רק דמוכח דמצוי מהני דשם ל"ש קבוע במצוי ורק הרוב הוא המסייע למצוי עיי"ש היטב ולי קשה טובא ע"ז דהרי מבואר בפלתי ובפמ"ג בסי' ק"י בכללי ס"ס דכשם דלא אזלינן בקבוע בתר רובא ה"נ לא אזלינן בתר קרוב וא"כ אי מיירי בהרגשה והספק נולד במקום הקביעות הרי בכה"ג לא אזלינן בתר קרוב ולכך אזלינן בתר מצוי ומנ"ל בעלמא דהיכא דלא נעשה הספק במקום קביעות מנא לן לומר דלא אזלינן בתר קרוב וצ"ע: ומכח זה נ"ל דבאמת מיירי התם בלא ארגשה אלא דאח"כ מצאה דם ומזה יליף הרמב"ם הנ"ל דחזקת דם שבא בהרגשה והוי כפירש קודם שנולד הספק דלא מקרי קבוע ובזה מיושב היטב מה שאמר רבא שם ש"מ רובא דאורייתא והקשו בתוס' הא בפירוש כתיב ותי דזה הוי רובא דליתא קמן וזה אינו מובן אבל לפי הנ"ל כיון דעיקר הא דר"ח דחייבין על דם ההוא הנמצא משום שבא בוודאי בהרגשה וזה חזקה הבאה מכח רוב דליתא קמן מוכח שפיר כרבא ומזה הוכיח הרמב"ם דינו וא"כ אין זה ספק אלא וודאי ומ"מ נהי דחזקת דם דבא בהרגשה היינו דווקא דם ממש אבל קרטין וחצין וכיו"ב אפשר דאין לן חזקה דוודאי בא בא בהרגשה וכן מצאתי בדברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד ס' קנ"ט וא"כ נהי דמספיקא לא נפקא מ"מ הא קיי"ל בכללי ס"ס בש"ך אות ט"ז דהיכא דעל האיסור דאורייתא הוי ס"ס ועל האיסור דרבנן הוי רק ספק אחד מהני וזה ג"כ ע"כ הוי סברת מעלתו שכ' דלענין דרבנן מהני ס"ס דשם אונס חד וא"כ בלא"ה איכא ס"ס ספק מן הכליות ואת"ל מן

המקור שמא בא בלא הרגשה וא"כ הוי על איסור דאורייתא ס"ס ועל איסור דרבנן חד ספק וכעין זה כ' בשבות יעקב בסימן ל"ח בחיו"ד.

אלא דעל כל גוף סברות אלו קשה לי דהא מסיק הש"ך בכללי ס"ס אות כ' ואות ד' א דספק בדרבנן במקום חזקה להחמיר וכ"ש. לדבר דאית לי' עיקר מה"ת ואע"ג דהפ"ח חולק עליו שם והשעה"מ בכללי ס"ס דרבנן מסיק כהש"ך וא"כ ה"נ אשה זו בחזקת איסור עומדת עד שתמנה שבעה נקיים ועכשו נולד הספק אם הם נקיים דהקרטין מכליות באו או דאינם נקיים דהקרטין מהמקור ואפי' לפי מה שציידד מעלתו דזה לא דמי לס"ס בשעת שחיטה מלבד דסברתו קשה כיון דדם סותר הוי כאלו עדיין לא פסקה.

אמנם אפי' נימא בכה"ג מועיל ס"ס לא הוי לגמרי נגד החזקה מ"מ לענין חזקה בספק דרבנן קי"ל כר' יוסי בפ"ב דמקוואות משנה א' דספק ליטטהר אפי' בדרבנן להחמיר וה"נ לענין ספירת נקיים דהוי כמקוה טהרה ומטעם זה נמי קשה מ"ש מעלתו נ"י להביא ראיה נגד הסד"ט דכ' דאיכ"ל דאפי' אי דם בלא הרגשה אינו סותר מ"מ אינו עולה וכו' וא"כ אפי' בלא הרגשה יש לחוש והביא מעלתו ראיה כדברי האבני מלואים סי' ס' מדברי מרן בעל חת"ס בחיו"ד סי' קע"ז דגם הוא ס"ל דעולה וזה ג"כ תימה דהא מדרבנן לכ"ע אפי' בלא הרגשה סותר כמבואר שם בדברי מרן זצ"ל בעצמו וע"כ צ"ל בכוונתו כיון דזה הוא רק מדרבנן מהני ספק אחד ואמרינן דלמא מן הכליות וקשה על זה מ"מ אתחזק איסורא אפי' בדרבנן להחמיר ובאמת לי קשה על דברי הש"ך בסי' ק"י הנ"ל מהא דקי"ל ביו"ד סי' קצ"ו דתוך שבעה נקיים אם הוא לאחר ג' תולין הכתם אם יש מקום לתלות דדווקא תוך ג' אין תולין דהוי עדיין כמקור פתוח אבל לאחר ג' תולין וקשה אמאי נהי דהוא ספק דרבנן מ"מ כיון דאתחזק בטומאה כל זמן שלא מנתה שבעה נקיים ומספיקא ה' ראוי להחמיר אפי' בדרבנן וע"ז אמרתי לישב כיון דקי"ל דחזקת דם בא בהרגשה יותר ניחא לן לומר דהדם מעלמא כדי שלא יהא נגד חזקת דם שחזקתו בא בהרגשה וכעין זה כ' בשב יעקב בתשובה הנ"ל לישב דברי הטו"ז בסי' ק"צ שכ' דאפי' בעד כזה יש מקום לתלות דתולין ועפי"ז י"ל דזה שייך היכא דמצאה דם דאיכא חזקה דבא בהרגשה אבל בקרטין דאמרינן דאיכ"ל דשם אין חזקה דבא בהרגשה ולא הוי חזקה נגד חזקה ונשאר חזקת טומאה דמעיקרא וא"כ בספק קרטין בימי נקיים הוי לן לומר דאפי' ספק דרבנן להחמיר כדברי הש"ך בסי' ק"י הנ"ל וצ"ע.

ועדיין ה' מקום לומר דיש להתיר עפ"י ס"ס הנ"ל עפ"י מ"ש הסד"ט וכ"כ בשב יעקב הביאו ג"כ מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' קע"ו דאין מצוי דם הנדה הבא מן המקור לבוא טפות קטנות וא"כ אפשר כיון דאינו מצוי והוי כרוב דאינו מן המקור נגד חזקת טומאה ושוב איכ"ל ספיקא דרבנן לקולא מיהו לפי ענ"ד נראה לי דכלל זה לא סגי להקל דהנה לכאורה קשה על הא דב"ב דף כ"ה הנ"ל דקאמר רבא מעיקרא קרא דאין להביא ראיה מר' חייא בדם הנמצא בפרוזדור לר' חנינא דרוב וקרוב משום דאיכ"ל דדם המקור הוא רוב ומצוי ושוב קאמר רבא שם מדר' חייא מוכח דרובא דאורייתא ופריך שם הא אמר רבא דשאני הכא דאיכא רוב ומצוי ומשני דהדר בי' רבא ותימה להבין מאי שייך בזה לומר דהדר בי' מזה דהרי עינינו רואות דהוי מצוי.

וע"ז אמרתי דכוונת הש"ס דוודאי דם מקור מצוי אבל לראות רק טפה כחרדל זה אינו מצוי כמ"ש בסד"ט ובכמה תשובות ולכך מעיקרא סבר רבא דדם טפה בעלמא טפה קטנה באמת לא מטמאינן מדאורייתא לשרוף עליו תרומה וכסברת הסד"ט וא"כ ע"כ רבי חייא מיירי בדם טובא ולכך שפיר קאמר דהתם הוי רוב ומצוי אבל לבסוף הדר בי' רבא וס"ל דאפי' טפה דם כחרדל

ג"כ תלינין במקור משום דאיכא רוב וקרוב דרוב דם הוא במקור והעלי' רק קרוב וזה אינו מצוי לענין טפה כ"ש ואפי"ה חייבין עליו וע"כ משום רוב וקרוב וא"כ לפי"ז לפי המסקנ' גם בטפה כ"ש אמרי' דבא מן המקור וזה דלא כסד"ט הנ"למיהו זה דווקא אם מצאה טיפת דם כ"ש אבל קרטיין וחציין זה לא שייך לומר דרוב צורות כה"ג הם במקור אדרבה מצויין יותר בכליות ואפשר דאיכ"ל בכה"ג דהוי מצוי נגד חזקת טומאה וספיקא להקל כן יש לקיים סברא הזאת אמנם הגם שאנו מדמין אין אנו רשאים לעשות מעשה ובפרט בנידון הנ"ל שכ' מעלתו דלפעמים היא מוצאת בעד טיפות דמים ורוב הגאונים בתשובותיהם לא סמכו על זה ועל כיו"ב.

אלא שמעלתו נ"י כ' עוד דלפי מ"ש הסד"ט בס' קצ"ו דמועיל אם פסקה בטהרה ובדקה ביום ראשון שוב אפי' לא בדקה עד יום שביעי לבסוף מועיל דאמרינין ביום השביעי מקצת היום ככולו וא"כ באשה הנ"ל דדרכה להיות לה הרבה פעמים ג' ימים נקיים מקארטיין הנ"ל ע"כ תוכל לבדוק רק בפסיקת טהרה ביום השביעי ונימא מקצת היום ככולו וזה הוא תימה גדולה איך עלתה על דעת מעלתו נ"י לומר הך דהרי הטעם שם בסד"ט דלכך סגי בהכי משום דמוקמינן לה בחזקת שלא ראתה כל שבעת הימים ימי הנקיים אבל באשה ההיא שהוחזקה להיות רואית קארטיין כאלה הוא בחזקה שאינה פוסקת לראות הקארטיין ח' ימים והוי כאלו ראתה בפנינו וכי אם לא תבדוק נימא שלא ראתה קרטיין זהו דבר תמוה כי בוודאי היא בחזקת שיצאו ממנה תוך שבעה נקיים קרטיין שהם ספק דם ומאי יועיל לה זה מאי שלא בדקה עצמה וע"כ לפי ענ"ד בוודאי אין להאשה ההיא תקנה שנוכל לסמוך עלי' אלא כמ"ש מרן הגאון בסי' קע"ו הנ"ל או שתבדוק הקרטיין אם יתמעכו או בבדיקת מהרי"ו ונהי שכתבתי למעלה דהכא לא מהני בדיקת המיעוץ דהרי לפעמים נמצא טיפות דם הבלועים בעד ולפי סברת מעלתו זה בא ע"י שנתמעכו הקרטיין גוף סברתו אינה מוכרחת דאפשר שבאו הטיפין כך ובוודאי אם תמצא הטיפין היא טמאה אבל אם נמצאים רק קרטיין נהי דלפעמים נמצאו גם טיפין אין ראיה אחת מוכרעת על ראיה שני' כן נראה ביו"ד סי' קפ"ח ובפסקי מהרא"י סי' מ"ז ונהי דאמרי' שם דבעי' שלא יתמעך מהן שום אחת היינו באותו ראיה עצמה אבל אין ראיה מראיה אחת לחברתה כיון שלא נתמעכו ע"כ הם כברי' ולפי הנראה מדברי מקצת פוסקים והשב יעקב אפי' בבאו מן המקור בכה"ג טהורין: ואני אמרתי לישב קושית הרא"ש בכלל ב' על מאי דאמרינין בנדה דף כ"ב דשאלו לרופאים ואמרו דמכה יש לה והטילו אותן לפושרון והקשה הרא"ש שם ממנ"פ וכו' ותי' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל דעל הכלל נאמנים אבל על הפרט אינם נאמנים ואני אמרתי כמו דאמרי' לענין איסורין הובא במג"א רי"ז דאם נשתנה איסור לדבר המותר הוא מותר וה"נ לענין טומאה כיון דנשתנו דאינם נימיחות אפילו הי' דם עתה אין דינו עוד כדם והחק"י בסי' תס"ז כ' על קו' מחלב תי' דכל זמן שלא גילתה לנו התורה דחלב שרי לא הוי מקרי נשתנה לדבר המותר וא"כ הנ"ל לדברי מרן דעל הכלל נאמנים כיון שזה בא להם מכח הניסוין ע"י ניתוח האברים א"כ נודע שיש דברים מותרים כקליפות השערות והקרטיין וא"כ אפילו אם דם מהמקור נשתנה לזה הוי נשתנה לדבר המותר ועכ"פ אם כולם לא נתמעכו כ' מרן הגאון זצ"ל להתיר וכן אם בדקו בבדיקת מהרי"ו עפ"י חכמת הבקואי' ונמצא שהמוך נקי באופן המבואר שם ובנוב"י סי' מ"ג בכה"ג נוכל לסמוך להתיר: וכ"ש מהיות טוב אם תעשה תרווייהו דהרי החות דעת חולק על הנוב"י דלא מהני בדיקת מהרי"ו ונהי דאין דבריו מוכרחים דהרי במוך דחוק מבואר שם בנדה דף ג' דמועיל וגם שם אינו מבואר דיש לחוש במוך היכא שהוא נקי לגמרי דזה הדבר הוא נגד החוש כמ"ש ג"כ הרבה פוסקים בתשובותיהם וכן מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל פסק כן אע"ג דבתשובתו בסי' קנ"ט לא

הכריע אבל תשובה קע"ו היא אחרונה ומינה לא נזוע כן נראה לפי ענ"ד ואחתום בברכה יהי ה' עמנו וידריכנו בדרך אמת למען שמו דברי ידידו הדו"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה שפ"ג שיל"ת חוסט יום עש"ק פ' דברים תרל"ב לפק חוסט יעי"א.

החיים והשלום וכל טוב להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מו"ה חיים צבי ווינקלער נ"י מכתבו קבלתי בשבוע העבר ושם נאמר לבקש ממני הלכה למעשה בענין הפער איי"ן שהוקם שהי' תכליתה שכל חתן וכלה שיתנו מעות הקצוב להם יקחו לעת חתונתם עפ"י אופנים כתקנותיהם בכפליים ויש מב"ב שנתנו מעות שהי' לו בן או בת לקנות אותם בחברה הנ"ל ולעת חתונתם מה שיקבלו יהא הרווח לחצאין ועתה נתבטל הפעראיי"ן והופסד המעות ותובע הנותן מעות מהמקבל שיתן לו מחצית ההפסד כמו בכל שותפות והמקבל אביו של החתן טוען שלא התנה על ההפסד והי' לו להתנות וכ' מעלתו נ"י שאם אמנם שנראה שדינו כשאר שותפות מ"מ יש לחלק א' שהחתן לא עשה שום קנין ואפילו אם שותפות מועיל בלא קנין משום דצייתו וגמרו ומקנו כאן גרע שהחתן לא עשה שום דבר אלא שחתם את שמו בהביכע"ל של הפעראיי"ן ועוד הא אמרינן בחו"מ סי' קע"ו סעי' מ"ח דאונסא דלא סליק אדעת' לא קיבל עלי' וה"נ לא סליק אדעת' עכ"ל בקצרה ולכאורה הי' נ"ל לפטור את המקבל עפ"י דברי הרמ"ה המובא בטוש"ע סי' קע"ו סעי' ו' דשותפין שאחד נתן מנה וא' מאתיים אע"ג דהדין דבין לרווח ובין להפסד הוא לאמצע אפי"ה אם הפסידו הכל אין בעל המנה משתעבד לשלם מביתו עיי"ש אע"ג דהש"ך הביא שם בשם המבי"ט ח"א סי' ר"ב דס"ל דהרמב"ם חולק ועיקר נראה כהב"ח דכל הפסד שבא מחמת משא ומתן גם הרמ"ה מודה להרמב"ם ובזה מיירי הרמב"ם אבל הרמ"ה מיירי שנפסד המעות ע"י אבדה וגניבה וכיוצא בזה בכה"ג סובר דלא נשתעבד לשלם מביתו וכן נראה לי דע"כ מיירי בכה"ג דאי מיירי בהפסד הבא מכח הא מושכח לה שיעלה ההפסד יותר גם מחלק של בעל מאתים שגם זה יצטרך לשלם מביתו וא"כ ע"כ גם לשלם מביתו נשתעבדו וכי נאמרו דברי' לשיעורין וע"כ דהרמ"ה מיירי שנפסד המעות ובכה"ג שפיר איכ"ל כדבריו וכן משמע לשונו וכ"כ הב"י שם בשם תשובת הרמב"ן וא"כ הה"ד בנידון שלנו לשלם מביתו לא שיעבד עצמו ואע"ג דהי' שותף לחצאין אבל באמת זה אינו דנראה דלכ"ע חייב המקבל אבי החתן או אבי הכלה לשלם גם ההפסד דהרי אמרי' בב"מ דף ק"ד דהאי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ומ"ש האי עיסקא משאר עיסקא דנהי דמבואר מלשון הגמרא שם דזה תקנתא דרבנן וכ"כ הרמב"ם בפ"ו משילוחין ושותפין דין ב' ובתקנה אמרינן דאין לך בו אלא מאי שתקנו אם יש שום סברא לחלק ועיין בתומים דף צ"ג אות י' מיהו נראה דק"ו הוא אם בעיסקא שצריך המקבל לפעמים לטרוח טובא שבטרחתו אפילו אם לא יהי' המעות מלוה וגם באחריותו והי' רק כפועל לפעמים ראוי לו שכר המגיע לחצאין ואפי"ה אמרו דפלגא הוא באחריותו ומלוה עליו כ"ש בנידון שלנו שאין להמקבל שום טרחא והוי זה נהנה וזה לא חסר וראוי לעשות בחנם והוא הבטיח לו החצי בוודאי ראוי שיהא נחשב פלגא מלוה.

ועוד דלפי הנראה מגמרא ב"ב דף ע' ע"ב עיקר התקנה הי' הא דפלגא פקדון דמעות לר"ה בב"מ דף מ"ג לשולחני אפילו קודם שימוש הם כהלוואה ולאחר שימוש לכ"ע וכ"כ שם הרשב"ם וכל מעות שניתן למחצית שכר הוא פלגא מלוה ופלגא פקדון דראו חכמים שאין ראוי שיהא המקבל עדיף מאדם העושה בשלו דטורח והוא באחריותו וא"כ כיון דפלגא הי' מלוה אצל המקבל ועכשו שנאבד הוא באחריות שלו אע"ג דלא התנו כך הוי ממילא ומי שאינו רוצה שיהא על אחריותו הוא צריך להתנות.

וראיתי בתשובות שבות יעקב סי' קס"ג ח"ג שכ' בנידון שלו באחד שהותנה למחצית שכר ומהפסד לא זכר כ' דמילא הוא גם להפסד ואפילו להרמ"ה צריך לשלם מביתו אלא דיש תימה עליו דלמה הוצרך לומר מסברא הרי הוא מדינא דגמרא דהאי עיסקא פלגא מלוה וכו' ומה לי עסק אחר או עסק ליתן בשפאר קאסע או בפעראיין ושוב ראיתי בקצה"ח סי' קע"ו סע"ו דבאמת כ' כן מטעם פלגא מלוה וכו' יעוי"ש וכיון שכן ל"ש מ"ש מעלתו ני' דהוי אונס דל"ש דלאו משום תנאי אתאינן עלה אלא כיון שלוה מחברו באיזה אופן שנאבד צריך לשלם לחברו כן נראה לפי ענ"ד ולא צריך קנין לענין הלוואה שיהא חייב באונסין דכיון שנטל המעות הוא חייב באונסין וה"נ כאן בנטילתו לעסק זה נעשה פ"מ ופלגא פקדון.

ולכאורה לא הי' הנותן רשאי ליקח רווח לחצאין מחלקו פקדון דגרע משאר עיסקא דרווח דנוטל אינו קצוב ואינו דומה כעין רבית קציצה משא"כ כאן דהי' קצוב ונהי' דמחלק פקדונו הוא נוטל מ"מ לולא חלק המקבל שהוא מלוה לא הי' נוטל שהרי יש להחברה ההוא קצבה דדווקא כשיתן סך הקצוב הוא זוכה בחלקו וא"כ גם מחלק הבעל פקדון ראוי לבעל חלק המלוה וכעין דקי"ל בחו"מ סי' קע"ו סעי' ה' באחד נתן מנה ואחד מאתים הריווח לאמצע וביארו הראשונים הובא בב"י משום דלולא המנה לא הי' יכול לקנות את השור יעוי"ש מיהו כשם שלבעל חלק המלוה ראוי לו מחצית מחלק בעל הפקדון ה"ה מחלק בעל המלוה ראוי לחלק בעל הפקדון ואוקי' חדא נגד חדא ושפיר ראוי לו משלו חלק מחצית הרווח וא"כ משונה עיסקא זו ואין צריך ליתן לו שכר עמלו או תרי תילתא בהפסד הנאמר ביו"ד שם סעי' ד' ואע"ג דבסוף סי' ק"ס אמרינן דאפילו טובת הנאה מקרי רבית התם אין המקבל טובת הנאה נגד טובת הנאה משא"כ הכא דשווין בטובתם ואין צריכין שכר עמלה ואין כאן חשש רבית כן נראה לפיענ"ד דינא דהאי עיסקא דהוא פלגא מלוה ופפ"ק וא"כ צריך המקבל לשלם חלקו מלוה להנותן כן נראה לפי ענ"ד ידידו החוב"ב הדור"ש.

הק' משה שיק מברעזאוועתשובה שפ"ד שיל"ת ח' אב תרל"ח לפ"ק חוסט יע"א. את ימי האנחה יהפכם ה' במהרה בימינו לששון ולשמחה להרב המאוה"ג המופלג כש"ת מו"ה אפרים פישל שרייבער אבדק"ק גאנאש יע"א.

מכתבו בשבוע העברה קבלתי ובו נשאלתי ע"ד האויסטאטונג"ס פער"ר אי"ן אשר הוקם להספיק לחתן ולכלה נדוניא באופנים שחקקו להם ועכשו נתבטל ויש אנשים ששלמו הקצוב ע"ש חתנים וכלות אחרים ולקחת ביכלע"ך עליהם ולעת החתונה יהי' הרווח לחצאין ועתה שנפסד הממון ששלמו הם תובעין לבאי כח החתנים והכלות ההם שישלמו חלק ההפסד ואיש אחד שהי' אגענ"ט להחברה הנ"ל והי' לו בן חתן דיבר אם רעהו שיקח ביכלע"ך על שם בנו החתן ויהא לחצאין וכן עשה וזה דיבר עוד עם אחרים שיקחו ביכלע"ך עליו שמצאו הדבר מכוון ונאות וקרוב לשכר והוציאו על זה לערך ששה עשר מאות ז"כ ששלמו להאגענ"ט הנ"ל והניחו הביכלע"ך בידו ועכשו הם תובעין אותו שישלם חלק ההפסד ואבי החתן האגענ"ט הנ"ל טוען שלא עלה על לבו להיות שותף להפסד ואם הי' רוצה לקבל הפסד הי' יכול ליקח בעצמו עוד ביכלע"ך ולא הבטיחו לו החצי רק בשביל שניח לרשום בנו על הביכלע"ך בשביל כבודו ומה שטוען הנותן מעות עוד שכאשר שמע מההתמוטטת החברא ורצו ליקח מן האגענ"ט הביכלע"ך למוכרם במישקאל"ץ והשיב לו האגענ"ט הנ"ל שאם יהי' רווח לא ירצה להפסיד חלקו והאגענ"ט

הנ"ל השיב שהי' רק שיחה בעלמא ומעלתו נ'י האריך בזה ומענין לענין וביקש ממני לחוות דעתי בזה.

והנה.

אם היו הנותני' המעות נותנים ביד באי כח החתן והכלה את המעות שיתנו להחברא הנ"ל לתכלית המבואר לחצאין פשוט בעיני שדינו ככל עיסקא דהוי פלגא מלוה ופפ"ק כמבואר בלשון רשב"ם בב"ב דף ע' ע"ב ד"ה שטר כיס דכל מעות הניתן למחצית שכר הוי פלגא מלוה ופלפ"ק וכן מוכרח מסוגיא שם דאם יש לחלק בין עיסקא לעיסקא מנ"ל לדמות שטר כיס להא דאמרו נהרדעי האי עיסקא וכו' דהרי שטר כיס הוא לשון שותפות כמו כ"ס א' יהי' לכלנו הנאמר במשלי ונראה דבדיוק קראו לעיסקא שטר שותפות וכניסה וכבר האריך הרי"ף בב"מ דף ק"ד דעיסקא אינו כשאר שותפות דיוכל שותף לחלק בלא דעת חברו יעוי"ש שהאריך והוא שם לכל נתינת מעות לחצאין דצריכין להיות כניסה אחת וזה מדמה לעיסקא וגם, מסברא נראה דאין לחלק דאם הי' אפשר לומר דהנותן להמקבל מחצית עבור חתימת שמו כ"ש שיש לומר בעיסקא שצריך לפעמים טרחא רבה ובאמת מצד הטירחא הי' ראוי לו לקבל החצי וראוי ליתן לו כאריס ואפילו לא יהי' עליו אחריות ואפי"ה דינו כפל"מ ופלגא פקדון ומכ"ש בדבר שאין בו טורח דקרוב הדבר לזה נהנה וזה ל"ח דלא מקבלין עלי' אגרא בוודאי מן הראוי שיהא המחצה באחריותו וחכז"ל כללא אמרו דהם תיקנו מילתא דניחא לי' ללוה ולמלוה דסברא הוא דלא עדיפא פונדקית מכהנת וה"נ האדם בשלו בכל עסק שהוא עוסק צריך למטרח בי' ככל הצורך לו וגם להיות עליו אחריות ולמה יהא המקבל עדיף מהבעלים בעצמם ודיו לעבד שיהא כרבו להיות עוסק בו ולהיות עליו אחריות לחצאין ונהי דעוסק גם בחלק הפקדון וע"ז צריך באמת לשלם לו שכר עמלו (ובתשובה הקודמת כתבתי דבעסק זה נראה דא"צ לשלם לו שכר עמלו ולא נשאלתי כעת ע"ז) והרשב"ם בב"ב האריך בביאור הא דניחא להו לתרווייהו נראה שכיוון ג"כ לזה.

וא"כ לפי"ז מבואר כיון דהמעות שנתן להחברה הוא פלמ"ל ופלפ"ק והופסד אצל החברא צריך החתן או שאר המקבלים לשלם חלקם החצי שהוא מלוה עליהם וחייבין עליו באונסין ואפילו למכור ולשלם מביתם לכ"ע וכ"כ הקצה"ח בס"י קע"ו סעי' ו' דאפילו אם המקבל א"י אם הפסיד הוי כאינו יודע אם פרעתין וחייב ודבר זה באמת קשה לי דהרי הדבר ההוא ראוי להיות בחזקת קיים וכדאמרין בגיטין דף ל"א דמפריש עליהן בחזקת שהן קיימין והרי טעמא דא"י אם פרעתין דחייב הוא משום דאוקי בחזקת חיוב וכיון שיש לאוקמי' בחזקת קיים יש לאוקמי' חזקה נגד חזקה וצ"ע.

ולכאורה נראה להביא רא' לדברי הקצוה"ח מדברי הרמב"ם בפ"י מה' שותפין דין ה' שכ' דין זה דאין השותף מנשבעין ונוטלין וכ' דמיירי ששניהם עסקו בשותפות וקשה למה צריך לזה ונראה דהרמב"ם לטעמי' בפ"ו משותפין דין א' שכ' דאפילו בהטילו שניהם מעות לשותפות אם אחד מתעסק הוי דין עיסקא ואז ס"ל כקצוה"ח דאפילו בא"י חייב ולכך כ' דמיירי בשניהם עוסקים אלא דקשיא לי על השו"ע ביו"ד סי' קע"ז סעי' ג' בהג"ה פסק כסמ"ג דלא כהרמב"ם דכל שהטילו שניהם לכיס אפילו רק אחד עוסק לא מקרי עיסקא וא"כ קשה למה סתם בש"ע בחו"מ סי' צ"ג סעי' י"ג כלשון הרמב"ם וצ"ע ועכ"פ יש רא' לדברי הקצה"ח אלא דקשיא לי על דבריו שכ' כן על עובדא דשב יעקב ושם הנותן המעות הי' גם מתעסק ול"ש פלמ"ל ופלפ"ק ואפשר דבאמת לא קאי על כיוצא בנידון השב יעקב.

ובגוף הדבר מאי דק"ל על קצוה"ח דמחייב גבי עיסקא אפילו בא"י משום דהוי כא"י אם פרעתיך והקשיתי דהרי טעמא דא"י א"פ חייב הוא משום דמוקמי' בחזקת חיוב ונגד זה האיכא חזקת קיים מיהו לכאור' הוי מצינן לחלק דוודאי נגד חשש דנאבד ונאנס איכ"ל חזקת קיים כבגיטין דף ל"א אבל אם נפחת ונפסד דרך מו"מ ביוקרא וזולא על זה אפשר לומר דאין כאן חזקה דלא הוזל אמנם מהא דקי"ל בב"ב דף ע' ופסקינן כן בש"ע בחו"מ סי' ק"ח דנשבע וגובה מחצה חלק המלוה אבל חלק הפקדון טענינן או החזיר או נאנס כפי השיטות שם ומכח זה ר"ל דמאן דסבר גובה כולה לא ס"ל כר"ח וקשה אכתי נטעון ליתמי דלמא הי' הפסד בזולא ויוקרא וע"כ דל"ח לזה ואפשר דהש"ס מוקי לה בידעינן דלא הוזל דאל"כ מ"ט דמאן דסובר דגובה כולה מיהו על הרמב"ם רפ"ז משלוחין דין א' דכ' ראי' מזה דמחלק מלוה אין הנותן מפסיד דאל"כ ניחוש דלמא הוי פסידא טפי ממחצה וע"כ היינו ע"י זולא דאבידה ואונס לפל"מ אין שייך להנותן מעות וכיון דכוונת הרמב"ם משום זולא א"כ קשיא סוגיא דב"ב דקשה מ"ט דמ"ד דגובה כולה וגם מנ"ל דטעמי' דמ"ד דגובה מחצה הוא משום חשש החזרה וכו"ח דלמא משום חשש זולא וצ"ע.

ועכ"פ הדרינן לנידון שלנו שכל שנתן מעות למחצית שכר הוי בין לרווח בין הפסד דפלמ"ל ופלפ"ק ולדעת הקצוה"ח אפי' בא"י המקבל שיש הפסד והנותן טוען ברי חייב ולפימ"ש לעיל אינו מוכרח ויש לחלק בין הפסד כעין זולא ובין אבדה והיינו מסתמא ובוודאי אם התנה שיהי' כל האחריות על הנותן כל תנאי שבממון קיים מיהו צ"ל דזה מילתא דל"ש דאל"כ למה לא טענינן בשטר כיס טענה זו ליתמי דלמא התנה אביהן דלא יהי' כלל באחריותו מיהו קשה לדעת הפוסקים חו"מ סי' ק"ח סעי' ח' דגם טענת נאנסו דל"ש טענינן ליתמי וא"כ קשה למה לא טענין ליתמי דלמא הותנה אביהן כנ"ל וצ"ע ואפשר דל"ש כלל ואביהן ג"כ לא הי' נאמן לטעון שהתנה כיון דהנותן מכחישו וא"כ בנידון שלנו אותן שקבלו המעות שיהא למחצית רווח ליתן להחברא הנ"ל הוי כשאר עיסקא וגם להפסד הוי לחצאין כן נראה לפי ענ"ד.

מיהו כל זה בנתן מעות לחתן וכלה או לבאי כוחם לידם והם נתנו להפעראי"ן אמנם אם הנותן המעות נתן לבאי כח הפעראי"ן והניח לכתוב שם החתן או הכלה כפי מה שהי' מדובר ביניהם צ"ע במאי קנו אפילו הי' מדובר ביניהם שיהי' למחצה הן לרווח והן להפסד במאי נעשה מלוה דהרי אם הלוה לא משך במאי יתחייב באונסין כדאיתא בב"מ דף צ"ט ובקידושין דף מ"ו ע"ב מיהו י"ל כיון דהביכעל נכתב על שם החתן ואם נכתב השטר מתחילה על שם הקונה קי"ל בחו"מ סי' ס"ו סוף סעי' א' בהגה"ה דקונה במסירה לחודא וא"כ כשמסר להחתן אז זכה במעות והה"ד אם מסר לאחר עבורו זכה לו מתורת זכי' וא"כ שפיר הוי כבא ליד החתן או הכלה.

ועוד י"ל עפ"י דברי הרמ"ה המובא בטור אהע"ז סי' ק"ך ובב"ש שם ס"קב דאפילו אם הקלף והדיו של הסופר ועשה להסופר שליח למסור הגט לאשתו אע"ג דבעינן שיהא הקלף והדיו של הבעל אפי"ה כשנותן הסופר הגט אל האשה בשליחות הבעל בבוא הגט לידה כאלו זכתה הוא הנייר והדיו שעליו לבעל וקבלתו ממנו וקנין הבעל וקנין דידיה באים כאחד וא"כ ה"נ כשנתן הנותן המעות את המעות להאגענט של החברה בשליחות ובשם החתן הוי כאלו זכה לחתן וממנו להחברה ושפיר הוי קנין.

אלא דיש לפקפק על זה דהרי קנין בעי כוונה ואפילו הוא עצמו עושה קנין ומכ"ש כשמזכה לאחר ואפילו אם יש דעת אחרת מקנה אותו דס"ל להראב"ד ב"ב בנמוק"י שם דף מ"א דלא בעי' כוונה מ"מ כתב מרן בחת"ס חיו"ד סי' שי"ג דהיינו דווקא במתנה יעוי"ש מיהו נראה דכעין האי דהכא

מקרי כוונה לזכות דהרי המקבל רוצה לזכות להחתן והכלה הריווח וזה נעשה ע"י קנין הביכוע"ל וכן האגענט והראי' שהרי הרמ"ה כ' כן לענין גט ומנ"ל שהאשה כוונה לזה ובלא כוונה אפילו בקנין דאורייתא לא קנה וכמ"ש מרן בחת"ס ג"כ שם סי' ש"י וע"כ כיון שקנין הגט שיהא נקנה להאשה להתגרש תלוי בקנין וזכיית הבעל כוונה אחת מועלת לתרווייהו כיון שאחת תלוי' בחברתה ויש עדיין לחלק ותו דהרמב"ן ושאר פוסקים פליגו שם על הרמ"ה בסי' ק"ך ואפשר דמטעם זה פליגו ועוד נראה דהרי השתא דאגלי בהתתייהו דהאי פערראי"ן ודבר ידוע דבדבר כזה דאין זה נולד בפעם אחת אלא או שמעיקרא או לכל הפחות זה כמה חדשים אשר התחילה להתמוטט ועומדת ליפול וא"כ לא הי' זכות כלל לומר בו זכי' ונהי שהר"ן בגיטין דף ל"ז בסוגיא דפרוזבול כ' כל שהוא עתה זכות אפילו בא ממנה חובה אזלינן בתר השתא ומקרי זכות היינו היכא דהשתא הוא באמת זכות משא"כ הכא ולא צריכין לזה ברירה לומר דהוברר למפרע אלא דכבר בא וכבר הי' ובלא"ה גם שם הרי מספקא לי' להר"ן ולדעת הטו"ז ביו"ד סי' קס"ב ס"ק דווקא בדרבנן אמר הר"ן דבריו ובלקוה"כ חילק עוד בחלוקים יעו"ש.

ואפילו אם כששמע זה שזיכו לו ניחא לי' לא מהני כמ"ש ההמ"ג בפ"ד מזכי' דין ב' דבחוב אפילו כשנתרצה כששמע אפי"ה אינו מועיל וא"כ בנידון שלנו לא מבעי' דלא שייך סברת הרמ"ה דלעיל דהא בפנ"ט זוכה עבור החתן וקנינו וקנין החתן באים כאחד כיון שאינו זכות אלא דגם טעם הראשון אינו דנקנה לו מלבד הטעם דהאי שטרא חספא בעלמא הוא ואין שייך בו קנין דהרי על שם אבי החתן אינו מכתב ובעי' בכה"ג כתיבה ומסירה ומסירה לחתן לא הוי לא מבעי' לדעת האומרים בחו"מ סי' ס"ו סעי' ט' דמסירת שטרות בעינן מיד ליד אלא אפילו אי בעי רק כשאר משיכה מ"מ הא בעי' או בפניו או שיאמר לו לך חזק וקני כדאיתא בחו"מ סי' קצ"ז וא"כ למאן נחייב לאבי החתן הרי לא משך לא המלוה ולא קנה הביכוע"ל ולהחתן ג"כ לא נוכל לחייב דהרי לא בא לידו באופן דיקנה וא"כ א"א לחייבם ובוודאי אם אבי החתן או שאר באי כחו ציוו לבעל המעות שישלם לב"כ הפטראי"ן עבור החתן לחצאין א"כ ה"ה כערב ונחשב כמו בא לידו וכדאיתא בקידושין דף ז' לענין קידושין דהוי כמאן דמסי' לידי' וה"נ כן ואם יש הכחשה דינו כמו כל הכחשה דחייב שבועה ואם רק אמר דבטוחים וביקשו ממנו שגם הוא ישתתף ויקח מנעל על בנו מסקנת הפוסקים דזה דווקא באמר חזי דעלך סמיכנא ודחו שהביא מעלתו"י דברי הש"ך בסי' קכ"ט ס"ק יעו"ש ובנתיבו' המשפט ועכ"פ כל שהנותן נתן לטובת עצמו אעפ"י שגם אבי החתן מרוצה ואפילו הפעראי"ן נראה לפי ענ"ד דפטורים כמ"ש לעיל ועכשו נבוא לנידון הג' שאבי החתן הי' האגענט ולידו נתן בעל המעות את המעות בזה צ"ע די"ל דהוי כבא לידו להתעסק עמהן דהיינו לשלחם להפעראי וממילא הוא חייב בהפסד המלוה או דלמא כיון דהוא הפעראי"ן והבא לידו הוי כבא לידם וא"כ איד כשנתנו לידו כבר באו ליד הפעראי"ן ולא זכו אותן לעצמן דיד פועל ביד בעה"ב דמי ונראה דהרי קיי"ל בחו"מ סי' ע"ר דין ג' דשברו ללקט מציאות אפי' מציאה אחרת קנה השוכרו וכאלו אין לו יד לאותו דבר א"כ ה"נ לאותו דבר והוי כמו בא לידם והוי כשלהם ועיין בש"ך בחו"מ סי' ק"ה סק"א ואינם יכולים לחזור בו וא"כ אין דינו כממון הניתן להחברא למחצית שכר דהוי פל"מ: ונהי דכבר כתב בשבות יעקב ח"ג סי' קס"ז דכל למחצית שכר חייב גם בהפסד אפי' אינו פל"מ"ל מיהו התומים סי' צ"ג סעי' י"א הא פליג ע"ז ובכה"ג דלא זכה בו המקבל נראה דלכ"ע אין לחייב דבמאי נתחייב כיון דמיד קיבל זה לצורך הפעראי"ן ולא עשה המשיכה ההגבהה לצורך עצמם: ונראה לפי ענ"ד דבכה"ג תליא בכוונה דאם נתן הנותן וקיבל המקבל כו"ד עצמו וכיון לזכות בו קנה אותו דגם אחין ושותפין יכולין

לומר לעצמי זכיתי יעויין בסי' רפ"ו ובסי' קע"ו ואיכ"ל דהוי בעיסקא או מטעם שבו"י הנ"ל מחייב המקבל בהפסד פלגא ואם הנותן טוען ברי שעל דעת זה נתן לו והוא קבלן על דעתו ויש הכחשה ביניהם בטענת וודאי (או בטענת רגילים לברר) ישבע ובטענת ספק יקבל בחרם שלא קבלו אלא ע"ד משלחו היינו לזכות לפעראיי"ן ואז פטור כן נראה לפי ענ"ד לדינא אמנם הואיל ואין לי ראי' ברורה לזה ודבר חדש הוא עוד אצל רב מובהק והבוחר יבחר ויהי' ה' אלקיו עמו דברי ידידו וכו' ה"ק משה שיק מברעזאווע תשובה שפ"ה בעזה"י יום פ' ויחי תרל"ח לפ"ק פה חוסט: החיים והשלום כל טוב להרב הגדול המופלג כש"ת מוה' נפתלי סופר אבדק"ק פעטשי ניידארף יע"א: מכתבו קבלתי בשבוע זו ביום א' ובו נשאלתי ע"ד המקוה שהיא מעין ואינה סמוכה לנהר וקשה לנקות אותה ע"י כלים נקובים ונוהגין שמה לנקות ע"י פלומפ"ף שמגיע עד סמיך לקרקע ועי"ז שואבין המקוה ושאל מעלתו נ"י כיון דפמ"ג באו"ח במשי סי' ס"ק י"א מסופק אם יש לפלומפ"ף דין כלי וא"כ אין רשאין לנקות דמבואר ביו"ד סי' ר"א סעי' מ' דבעי' לנקות ע"י כלי מנוקב דווקא וביאור הט"ז שם בס"ק מ"ז דלכאורה אפי"ה יהא אסור משום דנעשה ע"י אדם ות' כיון דהוא מחובר ע"י ניצוק מהנקב שבתוך הכלי שרי ולהש"ך שם בס"ק מ"ו שרי משום דאין רצון הבעלים שיפלו מן הכלי לתוך המקוה ואע"ג דמים שאובים שנפלו מעצמם לתוך המקוה אפילו שלא לדעת אפילו לא ניחא לי' פוסלין המקוה היינו אם נעשים שאובים אבל בכלי נקוב שאינם שאובים אלא ויהא הפסול משום דנעשה ע"י אדם ע"ז כ' הש"ך שפיר דכשם ואמרינן בעלמא בדבר שא"מ דלא הוי כעשה הוא ואפילו בפס"ר אמרינן בשבת דף ע"ה גבי חלזון כיון דטפי ניחא לי' דלא ימות הוי רק כמתעסק ופטור ולא הוי כאלו עשה הוא וה"נ לא הוי כאלו בא ע"י אדם כן הסברתי דברי הש"ך הנ"ל וגם מעלתו נ"י כ' כעין זה: וא"כ בנידון הפלומפע"ן (כנראה מדברי תשובת זכרון יוסף סי' י"ג בחיו"ד ומתשובת גידו"ט תשובה י"ד שהאריכו בדין הפלומפע"ן וכנראה מדבריהם שלא ידעו היטיב ענין הפלומפע"ן אם יש בהן חיבור למעיין ע"י ניצוק) הנה הגידולי טהרה בסי' י"ד האריך בזה ולבסוף סיים וכל זה בתנאי שהמשיכה והדחיפה יהא בדחיפה אחת שלא יהא הפסק בין הכוחות עד כדי שישער שהמים העליונים מחוברים עכ"פ דרך ניצוק עם המים התחתונים שבבאר ואם לא עשה כן לכתחילה יעשה לפחות כן לבסוף וש"ד וכו' עוד דנראה לו דאם המקוה ריקן לגמרי ונפלו לתוכה ג' לוגין בתחילה ע"י משיכה זו הנ"ל באופן שלא הי' חיבור ניצוק) אע"ג שירדו אח"כ לתוכה מ' סאה מי גשמים לא מהני כיון דלדעת ר"ת ג' לוגין מים שאובין פוסלין מן התורה וכיון דנענו בספיקא דאורייתא תו א"א לסמוך על צדדי היתר עכ"ל.

ומזה נוכל למילוף לנידון דידן לערות המים מהמקוה ע"י פלומפ"ף שצריכין שלא יגיע הפלומפ"ף עד לארץ בכדי שלא יהא חשש שנפלו שם ג' לוגין תחילה והי' צריך הפלומפ"ף להיות בגובה מעט מקרקעות המקוה אך י"ל כיון דקי"ל ביו"ד סי' ר"א סעי' מ' בהג"ה בספיקא במעין גמור יש לסמוך להתיר לפי דבריו בכה"ג כשאינו נוגע לגמרי.

אמנם אנכי כבר כתבתי במקום אחר שלפי ענ"ד אין כאן ספק ראיתי בסידור דרך החיים בה' נט"י שכ' דאם מניח ידיו על הקרקע ויוצק עליו מפלומפ"ף מותר ממנ"פ אי כלי הוא הרי הותר בנט"י ואי אינו כלי הרי הותר בטבילת ידים דהרי המים מחוברין להמעייין ע"י ניצוק ולפי ענ"ד לפי הנודע לי קצת מענין הפלומפ"ף אין כאן ממנ"פ דהברזל ששואבין בו בתחתיתו דוגמת כלי שקורין "מנעל", וכן למעלה אלא שיש לכלי זה שבתחתיתו שקורין "עווענטיל", שהוא פותח וסוגר ע"י דחיקא ואויר דוחק אותו למעלה ושוב נסתם וא"כ כיון דלכאורה דנעשה לקבלה על

אופן זה הוא מקרי כלי קנלה וכעין דקי"ל באו"ח סי' קנ"ט סעי' ה' לעיין טיטרוס שנעשה לקבלה באופן זה ואז כשיקבל שוב אין לו חיבור למעין ואי נימא דכה"ג לא חשיב כלי גם מחובר למעין אינו בשעה שנתמלאה ושופך לחוץ.

ועדיין צריך לחקור בתוכן ענין הכלי הזה כי אמרו לי שיש פלומפפע"ן בכמה גווני ולדעת הנוב"י מהדו"ת ביו"ד סי' קמ"כ אם נעשה בברזא לפתוח ולסגור הדין דאפילו בשעה שהוא פתוח חשיב ככלי ונהי דמרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל פליג על דברי הנוב"י הנ"ל וס"ל דכשהברזא איננו תחוב איננו חשוב כלי מ"מ אף לפי דבריו בוודאי אסור לעשות ע"י פלומפ"ף מקוה אבל לענין לערות המים לפי ענ"ד אפילו חשוב כלי אין בו חשש דכיון שבאו לתוך "הווענטעל", שוב אינו נופל ממנו לחוץ ומה שלא בא עדיין לתוך הכלי אין נפ"מ אם נופל למטה.

אלא שעדיין אני חושש שאפשר שקוד' שנתמלא המנעל שב"הווענטעל", אפשר שזבין ממנו המים שבתוכו וגם זה לדעתי אינו שהאוויר דוחק אותו למעלה מ"מ אפילו אז בעת שעדיין לא נתמלא "הווענטעל", דאז מקצתו פתוח ואפשר לזוב ממנו וע"ז אפשר שכיוון בספר דרך חיים הנ"ל בדרך ממנ"פ ומ"מ בנידון שלנו בוודאי כל כמה דלא נסתם לדעת מרן הגאון הנ"ל אין לו דין כלי ומשנסתם שוב אין נופל ממנו ומה שלא בא עדיין לתוך הכלי אין בו ריעותא אם זב ממנו למטה ע"כ לדעתי הי' אפשר לערות מים על ידי פלומפ"ף בלי שום חשש כן נראה לפי ענ"ד.

אלא שצריך ליזהר ג"כ במ"ש הגידולי טהרה שלא יפסק ביניהם ושצריך למשוך בתכיפה בלי שום הפסק כדלעיל וכ"ז כתבתי רק לפי מה שמדומה לי בענין הפלומפ"ף אבל באמת אין לסמוך על זה כל זמן שלא יחקרו וידרשו אצל היודעים בטיב הכלי ההוא על כל הנ"ל ואם אין אפשרות לזוב מן תוך המנעל למטה ואם הוא כן כמו ששיערתי לעיל ויתברר זה בבירור לדעתי אין בו חשש וצריך חקירת חכם (והנה חקרתי אצל תלמידי הרב הגדול מוה' זלמן שפיצר נ"י אב"ד דעיר מלוכה ווין ע"ד הפלומפפע"ן והשיב לי וז"ל לא יכולתי לעמוד על הדבר בבירור כי זה אומר בכה וזה בכה וקרוב שיש לחוש שנופל מתוך הרעה"ר לאחוריו אבל לא ידעתי בבירור ואם אדע בבירור אז אכתוב שנית עכ"ל) והנראה לפי ענ"ד כתבתי: תשובה שפ"ו עוד להרב הנ"ל מה שחקר עוד בענין ברית מילת קטן אם יש לאחור דאם יקדימו למולו לא יהי' להם מנין לסעודה לכאורה זה תלי' בפלפול שכ' המג"א בריש הלכות תפילין סי' כ"ה ס"ק ב' דכל שיהוי מצוה לא משהינן עיי"ש ויש ע"ז לכאור' תימה מאו"ח סי' תכ"ו לענין קידושלבנה דפסק שם דממתנין וכבר האריך בזה החכ"צ בסי' ק"ו ובמל"מ פ"א מהלכות מגילה דין י"א מיהו בחזא מצוה רשאי להשהות לעשותה מן המוכרח מ"מ כאן דאין המצוה נתגדלה עי"ז אלא דיהא אפשר להיות על הסעודה מנין דבר זה אינו מוכרח דיהיו רשאים להשהות בשביל זה המצוה ודמי' לדין דתפילין וציצית שכ' המג"א הנ"ל ואחתום בברכה המשולשת ידידו הד"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שפ"ז בעה"י ליום ו' עש"ק לסדר משפטים תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב לאהובי בן חורגי ה"ה הרב הגדול המופלג מוה' ישראל מרדכי נ"י אבדק"ק קרעסטוהר יע"א: מכתבו קבלתי ואני אדם חלוש ומונע א"ע מלהשיב שואלי דבר בענין הלכה ובפרט שמעלתו כ' להשיב מיד ואני זה איזה ימים אינני בקו הבריאה בט"י ולכבודו אמרתי להשיב בדרך קצרה ולא יסמוך עלי אם יש לו איזה ספק הנה מעלתו כ' שהמקוה שבקהלתו שצריכים לתקנה ונמצא בתיבה שבתוך המקוה מלבד הנקב שיש בו כשפוח"נ הי' שם בתיבה ההוא נקב רחב ג' טפחים ותחת שולי התיבה ההוא הי' מונח אבן בין שתי השוליים שמלבד

השוליי' שהוא בתוך המקוה הי' עוד שוליים של נסרים כדי לחזק שלא ירקב עד מהרה והאבן הי' מונח בין שתיהם והאבן ההוא הי' בו ג"כ נקב כשפופ"ה אלא שנסתם ואידך הנקב כשפופ"ה היו פותחין בזמן הטבילה של נשים והשידה התיבה ההוא הוא תלוי על שלשלת ומעלתו ני' האריך למאי צורך האבן ההוא וגודל הנקב ג' או ד' טפחים ולמאי נצרך הנקב שבתוך האבן והאריך בפלפולו מאוד.

ובאמת אינו מובן טעם מיסדי המקוה ההוא לא ראינו ולא שמענו כיוצא בזה אלא כיון שרוב המצויים לעשות מקוה מחדש מומחים הם מסתמא הי' להם טעם ואני לא אדע שתי נקבים של שפופה"נ והאחד יהי' סתום והשני יפתחו בשעת טבילה לאיזה תועלת הוא ובוודאי לפי מאי שהסכימו האחרונים אין לסמוך על נקב של שפופה"נ לחבר את המקוה למעין דמשום נקב כשפופה"נ לא נתבטל התיבה מתורת כלי ועדיין מקבלת טומאה ואין טובלין בכלי ואפילו הוא מחובר למעין מ"מ אין עומדין עלי' משום גזירת מרחצאות.

ולכך הסכימו האחרונים מלבד הנקב כשפופרת הנוד יעשו נקב כמוציא רימון שהוא כמו ראש של תינוק קטן ושיערו האחרונים שהוא כגודל טפח על טפח של אדם בינינו דהיינו ארבע גודלין שכל גידול מחזיק ז' שערות וכמ"ש הרמב"ם בהלכות ס"ת שהוא קרוב לצאלל של האומנין ועי"ז נתבטל מתורת כלי ויכולין אח"כ לסתום הנקב ההוא בדרך בנין בסיד או גפסית ויכולין ג"כ להניח עליו אבן ולא מקרי סתימה אבל הנקב של שפופה"נ צריך להיות פתוח בשעת טבילה.

מיהו קשה לסמוך על נשים להיות סומכין עליהן כמ"ש בתשובות מרן הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בחיו"ד סי' ר"ו ולכך ברוב קהלות שעושיין המקוה ע"י שידה הנקב של מוציא רימון יכולין לסתום כנ"ל ובס' גידולי טהרה בתשובה ד' החמיר שיסתמו הנקב של מוציא רימון באופן שיעשו כעין יתד מן עץ שילך לתוך הקרקע שע"ז יהיה מחובר לקרקע ולצאת ידי כל החששים לחוש לטומאת מדרס וכן עושים בכל הגליל שלי כשעושים מקוה צריכין לעשות באופן שיהי' מחובר לקרקע דלמטה או לכל הפחות לקרקע של מן הצד.

ובפרט כעין מקוה שבקהלתו שהיא תלוי' בשלשלת של ברזל ואפשר שג"כ היא מחוברת במסמורת שאינם עשויים לקרקע ולפי הנ"ל שאם תלוי' בשלשלת הוי כדבר המעמיד ויש בזה פלוגתא אי אזלינן בתר המעמיד ובאמת מדברי מרן הגאון בעל חת"ס בתשובה הנ"ל דנראה מדבריו דע"י שלשלת לא נקרא מעמד אלא בחשוקים של ברזל הקפידו וגם על זה צידד להקל ובאמת בש"ע יו"ד סי' ק"ך פסק המחבר דאין הולכין בתר המעמיד אבל בש"ך שם ס"ק י"ב הובא כמה דיעות דהולכין בתר המעמיד ובסוכה דף כ"א ע"ב בסומך סוכתו על כרעי המטה דמקבלין טומאה לר"ז משום מעמיד ועיי"ש בר"ן ולמה לא יקרא השלשלת דבר המעמיד ובאו"ח סי' תרכ"ט ובמג"א שם סק"ט הביא בשם הב"ח דגם בסוכה מדינא אסור ותימה קצת מדסתם בש"ע סי' ק"ך לענין טבילת כלים דלא אזלינן בתר המעמיד ומהתם משמע נמי דכעין שלשלת הוי מעמיד ותליא בפלוגתא וצ"ע וע"כ בוודאי טוב שיהא השידה מחובר לקרקע כמ"ש כן דעתי נוטה.

וכתבתי כל זאת בלי שום עיון בספר. ואפשר דמיסדי המקוה הראשונה עשו מתחילה הנקב באבן ההוא ושוב חזרו ואמדו דעדיף לעשות הנקב בהשידה עצמה כן נראה לפי ענ"ד.

ומ"ש מעלתו פע תשובת דברי חיים סי' פ"ד דאפשר לומר כיון דעל פני המים הוא שוה אינו פוסל מה שהוא למטה קטפרוס הנה ממה שהביא המרדכי בהלכות נדה בשם הראב"י והובא בב"י ביו"ד סי' ר"א ובד"מ שם דאמאי מותר לטבול בנהר דהא הוי קטפרוס ואינו חיבור אע"ג שלפי הנראה ע"פ המים הוא שוה ורק משום דקרקע הנהר אפשר משופעת קרי לה קטפרוס והב"י תר' שם דשיפוע מעט לא מקרי קטפרוס ושיעור של מעט זה שכ' הב"י לא ידענו בצמצום ואיך אמר דבריו לשיעורין ונראה דס"ל דווקא היורד מן ההר מקרי קטפרוס וא"כ יש לדון בנידון שלו אי מקרי קטפרוס ולפי ראות עיני הדיין ומה שפלפל עוד על ענין מקוה הישנה אם ע"ו האבן שהניחו שם כדלעיל כל שתוך המקוה אינו מקבל טומאה לא הבנתי מה עלה על דעתו לומר כן ואיך תלי' זה בזה ואדרבה איפכא מצינו דבסוף מס' חגיגה פליגו אי דבר שהוא מצופה אי הציפוי מבטלת העיקר או העיקר מבטל הציפוי לענין קבלת טומאה ומביא שם המשנה בשלחן שהי' מצופה באבני שיש והניח בו מקום להניח שם כוסות ולר"י חתיכות נמי אז מקבלת טומאה והנראה לפי ענ"ד כתבתי בלי שום עיון ואחתום בברכה משולשת יהי ה' עמו וכו' אבי חרגו הדו"ש הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שפ"ח לאהובי תלמידי הוותיק הבחור המופלג וכו' כ"ה זלמן נ"י שפיצער.

יקרתך הגיענו ועל דבר דברי תורה אשר באת להקשות על דבר הרא"ש והר"ן בנדריים דף ל"ד ע"ב בככר של הפקר ואמר ככר זה הקדש. הנה שורש הפלפול הזה נחלק לד' חלקים א' אי יכול להקדיש דבר שאינו שלו רק בידו לזכות בו והב' אם קיבל עליו להקדיש דבר שלא ב"ל כשיבוא לעולם אי חשוב נדר והג' אם אמר דבר זה כשאזכה בו יקדש אי חשוב כנדר והד' אם הוא בידו או ברשותו והוא מגבי' זה להקדש אי מהני כמו מגביה מציאה לחברו ואענה על ראשון ראשון: (א) דבר זה הביא המל"מ בפ"ז מעירוכין בשם התוס' והרא"ש בנדריים דף ל"ד ע"ב שככר של הפקר אפי' אינו בתוך ד"א שלו רק שהוא קרוב לככר ההוא ואין שם קרוב יותר ממנו שאם ירצה לילך שם הוא ברשותו ובכחו לזכות בו יוכל להקדישו ובזה מיירי רבא שם באומר על ככר של הפקר תהי' הקדש וע"ז הקשיא מ"ש מהא דפסקינן בב"מ דף ז' ע"א דגבי מטלטלין אפי' יכול להוציאו בדינין א"י להקדיש הואיל ואינו ברשותו ואמאי נימא כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי והארכת בזה וזה לק"מ ולא ראית בנדריים שם בדברי התוס' שהביאו ראי' לזה מקידושין דף ס"ב ושם מסיק הש"ס דכל שצריך ב"ד לא מקרי בידו דמי יימר דמזדקקו לי' בי דינא וכל זה לפי הבנתך.

אבל לפי האמת אין הנידון דומה לראי' כי זה בוודאי מוכח מכמה דוכתי דהיכא דבעי' שיהא שלו לא מהני אם בידו הוא להיות שלו כל זמן דאינו שלו ואפי' למ"ד דאמרינן הואיל הוכיח רש"י בפסחים דף מ"ח ע"א ד"ה אבל הכא וכו' דלא חשיב כה"ג שלו ואפי' היכא דהוא ממש בידו הוכיח הש"א בסי' צ"ז מסנהדרין דף קי"ב שאמרו דעיסה של מע"ש בגבולין לכ"ע פטור מוכח אע"ג דבידו לעלות לירושלים לא מקרי שלו משום דבידו (ואפי' לדעת התוספות וסייעתם שהביא שם הש"א מבואר דזה דווקא בדבר שהוא שלו אלא דלית בי' היתר אכילה ונמעט מלכם דיהא מותר לכל צרכיכם לזה מהני מה שהוא בידו): וממקומו הוא מוכרע שהרי ראיות הרא"ש הוא מכתובות דף נ"ט שדה זו לכשאפדנה תיקדש ושם עצמו מבואר דאם מקדיש מעכשיו קודם שיפדנה אינו קדוש דכל זמן שאינו שלו אינו יכול להקדישו וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' רנ"ח סקט"ו בהדיא וא"כ מבואר דלא מהני לשוי' דבר שאינו שלו למהוי כשלו הואיל שבידו לזכות בו ולכך לכ"ע בעינין שבשעת חלות ההקדש צריך שיהי' דבר שלו וברשותו וזה הוא דילפינן מיקדיש

את ביתו דהיינו בשעת חלות ההקדש בעי' שיהי' שלו וברשותו והיינו שלו וברשותו ממש ולא מהני דבר שאפשר לזכות בו שבזה עדיין איננו דומיא דביתו וכ"ז אם בשעת חלות וגמר ההקדש אינו שלו אבל אם מקדיש אותו על זמן שיהא ברשותו ואז אינו ממועט שוב מביתו אלא משום דבר שלב"ל אפשר למעט ולומר שאפילו מקדיש על זמן שיבוא ברשותו לאחר שיזכה בו אפי"ה לא מהני והוי כמו דבר שלב"ל ובכה"ג שפיר י"ל דהא דדשלב"ל אינו יכול להקנות ולא להקדיש היינו דווקא אם אינו בידו לעשותו כדבר הבא לעולם דאז אין הדבר חל עליו או מכח דלא סמכה דעת' או משום דאין קנין והקדש חל על הספק דמה שיש לו כח יוכל לזכות לאחר דמאי מכר ראשון לשני כח שיש לו אבל דבר שאינו בעולם ואין לו זכות לא יוכל לזכות לאחר וכ"ז אם אינו בידו לעשותו כבא לעולם אבל כל שבידו שפיר סמכה דעתו ויש לו זכות עליו ולכך שפיר מהני בין לענין קנין ובין לענין הקדש ויכול לזכות ולהקדיש דבר שאינו בידו הוא בכחו ורשותו לעשותו כשלו וכאלו הוא בעולם ונכונים דברי התוס' והרא"ש דיכול להקדיש ככר של הפקר אפי' אינו עדיין בידו אך אם הוא תוך ד' אמותיו הוא יכול להקדישו לכשיבוא לרשותו משא"כ התם ביכול להוציאו בדיינים שא"י להקדיש במטלטלין שם איירי אם רוצה להקדישו מעכשיו וזה בוודאי לא מהני ואינו כביתו אבל בכה"ג דהרא"ש נראה פשוט דאין חולק על זה וכמבואר בקידושין דף ס"ב דמהני מה שהוא בידו וגם הר"ן נראה דאין חולק על זה והא דפירש הסוגיא בגוונא אחרינא היינו משום דקשיא לי' דאם איירי כפי' הרא"ש אמאי מעל בנטלה ע"מ לאוכלה ניבעי' אכילה ממש אבל לדינא אין חולק על זה וכיוצא בזה כ' התוס' בנזיר דף י"ב סוף ע"א וא"ש דברי הרא"ש להלכה ואין חולק ב) בדין אם אמר וקיבל על עצמו ליתן לצדקה או להקדיש דבר שלב"ל או שאינו ברשותו לכשיבוא ברשותו הנה דין זה מבואר בהדיא ביו"ד סי' רנ"ח סעי' ח' בטוש"ע שאם אמר על דבר שאינו ברשותו לכשיבוא אתננה הוי נדר וכן פסק בחו"מ סי' רי"ב סעי' ז' וט' ושורש דבר זה מהרמב"ם בפ"ו מעירוכין דין ל"א ול"ב ול"ג עיי"ש שהביא ראי' ברורה לזה ממקרא מלא שאמר יעקב ונדר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדר והרי האומר לא אפטור מן העולם עד שאהי' נזיר חייב לנהוג נזירות מיד וכו' עיי"ש והראב"ד נמי הסכים עמו שהראי' מיעקב הוא ראי' ואע"פ שהראי' מנזיר דחה מ"מ מסכים עמו בדין וכן הסכים בטור חו"מ סי' רי"ב בשם אביו הרא"ש: ומטעם זה תמהני תימה רבתי על הב"ח ביו"ד סוסי' רי"ו דהביא בפשטות בשם תשובות מהר"ם שאם קיבל עליו ליתן מעשר מכל רווח שיעלה ממשא ומתן שלו אין חיוב עליו לקיים הואיל והוא דבר שלא ב"ל ותימה האיך הביא בפשיטות דבר שהוא נגד כל הנך פוסקים שהבאתי שהוא ממש הלכה פסוקה ובפרט שהרמב"ם הביא ראי' גדולה מוכרחת מקרא מפורש ותימה ג"כ על הש"ך שהביא דברי הב"ח הנ"ל בסוף סי' ר"ד סק"ה ולא העיר בזה ובאמת הש"ך שם רמז לעיין בסי' רנ"ח ובוודאי כוונתו להנ"ל ונראה דהנה יש ב' טעמים למה אין הקנין חל על דבר שלב"ל או משום דלא גמר ומקנה דלא סמכא דעת' דקונה ומקנה דקנין בעי כוונה וכדמשמע מפ"ק דב"מ דף ט"ז וכדאמר רבא מסתברא מילתא דרב בשדה סתם ומשום דסמכא דעת' והוי כעין אסמכתא דלא קניא והטעם הב' דמאי מכר ראשון לשני זכות שיש לו אבל כל זמן שאינו ברשותו או אינו בעולם אין לו רשות עליו ולזה אינו יכול להקנות אותו וי"ל דיש נפ"מ בין הנך ב' טעמים דלטעם הראשון כמו שאינו יכול להקנות ה"נ אינו יכול לחייב עצמו בדבר שלב"ל דלא גמר ומקנה והה"ד דא"י לנדור ולחייב את גופו בדבר שלב"ל דלא גמר ומקנה כדעת מקצת פוסקים לענין אסמכתא דגם בנדר לא חשיב נדר אם הוא באסמכתא כמבואר באו"ח סוף סי' תקס"ב וביו"ד סי' רנ"ח: אמנם לטעם

שני דאין יכול להקנותו הוא משום דאין לו זכות עליו וזה שייך אם רוצה להקנות החפץ אבל אם מחייב את גופו שהוא בעולם שפיר יכול לחייב את גופו אפילו בדבר שלב"ל וכמו דפסקינן הלכה רווחת בחו"מ סי' ס' סעי' ו' וכמו שהביא הב"י שם בשם בעל התרומות ראיות לזה וא"כ ע"כ אין הטעם משום דלא סמכא דעת' אלא משום דלא אפשר לו להקנות דבר שאינו בעולם וממילא אין חילוק אפילו בשדה סתם לא מהני ולכך לא קי"ל כדרבא ולכך גם לענין נדר יכול לחייב עצמו בדבר שלב"ל דאם להדיוט יכול לחייב עצמו ליתן כ"ש לגבוה דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי ותימה לכאורה על הרמב"ם למה לי להרמב"ם ראי' כלל פשיטא דיכול לחייב עצמו.

ונראה לישב דכוונת הרמב"ם א"ש דהנה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רמ"ג הקשה על הרמב"ם מדהביא ממעשר ולא הביא מוהאבן הזאת אשר שמת' מצבה יהי' בית אלקים וע"כ דמהתם אין ראי' דהתם מקרי דבר שבא לעולם וא"כ גם מעשר אעשרנו לך אין ראי' דלמא יעקב מילתא בעלמא אמר והשי"ת שאמר לו אשר נדרת לי נדר היינו הנדר של והאבן כו' יהי' בית אלקים עיי"ש שהאריך בזה (ובאמת מאי דפשיטא לי' למרן זצ"ל דהאי אשר נדרת לי נדר קאי על מצבה דנדר מעשר כבר קיים הרמב"ן בחומש לא כ' כן דכ' דקבלת נדרו הי' שיעשר שם בבית אל וא"כ שפיר קאי זה על נדרו וגם מ"ש מרן דזה הוי דבר שלב"ל תמהני ג"כ דנהי דהאבן והמקום הי' בעולם מ"מ הרי זה לא הי' נדרו אלא שיפליח שם להשי"ת כפי' רש"י מהתרגום אהא פלח וכו' והיינו שיקריב וינסך שם עליו וזה מסתמא לא הי' אז ברשותו שהרי במקלו עבר את הירדן ועיין עוד שם ברשב"ם דהא עשר אעשרנו לך היינו להקריב עולה או זבח על המצבה וקאי על דלעיל מיני') אכן נראה דוודאי גוף הדבר דיכול לקבל עליו נדר זה לא צריך קרא לזה דחל על גופו שיכול לחייב עצמו בדבר שלב"ל כדלעיל אלא דלפי"ז החיוב הוא רק אקרקפתא דגברא ואם מת פטורין היורשין מלקיים נדרו והרמב"ם בפכ"ב מה' מכירה דין י"ו פסק דאפילו מת מחוייבין היורשין לקיים מה שצוה וזה קשה מנ"ל דנהי דיכול לחייב עצמו אבל היורשין אינם חייבין וכמו שהביא התומים בסי' ס' ס"ק' בשם הכנה"ג יעוי"ש מה שחילק.

אבל יש לישב דזה עצמו כוונת הרמב"ם דהרמב"ן בפירושו על התורה בפ' מטות הקשה איך קרינן לנדר באומר הרי עלי להקריב עולה או להקדיש דבר הא כללא הוא דנדר מקרי מיתסר חפצא ושבועה הוא איסור גברא וא"כ איך אמר הרי עלי דהחיוב על האדם יהא מקרי נדר ות' כיון דמיד באומר הרי עלי נתחייבו נכסיו ונשתעבדו שפיר מקרי איסור חפצא עיי"ש עוד סברא ולפי"ז גם בכאן קשיא גבי נדר דיעקב שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך דנהי דחייב לקיים נדרו מ"מ היינו בחיוב גברא א"כ קשיא איך קרא לי' קרא נדר הא לא הוי אלא חיוב גברא וע"כ צ"ל דאפילו באומר הרי עלי ליתן מעשר מכל מה שארוויח מיד נתחייבו ונשתעבדו נכסיו לזה ליתן ולכך שפיר פסק הרמב"ם דגם היתומים חייבין לקיים אלא דזה גופי' טעמא בעי כיון דעדיין לא נדר אלא שקיבל על עצמו לכשיבוא רווח לידו יתן לעניים או להקדיש המעשר ואיך יהא נדר מעכשו ויהיו נכסיו משועבדין לזה ועל זה הביא הראי' דמצינו כיו"ב באומר לא אפטור מן העולם עד שאהי' נזיר הרי הוא צריך לנזור מיד דלכאורה אינו מוכן כלל מאי ענין זה לזה וכמו שהשיג הראב"ד והמל"מ שם בפרט מ"ש הרמב"ם דהוא נזיר מיד אפילו בלא קבלתו ולהנ"ל א"ש שהביא ראי' שאעפ"י שעדיין לא נדר בפועל ממש אלא קיבל עליו שינזור אמרי' כיון דדינא הוא שצריך לנזור מהשתא הוי נזיר ר ה"נ מהשתא הוי נזיר ונשתעבדו נכסיו וא"כ דברי הרמב"ם בפ"ו מעירוכין הם כפתור ופרח ועולין בקנה אחד עם מ"ש ופסק בפ' כ"ב ממכירה דין י"ו ועל זה פליג הראב"ד ולא ס"ל שנשתעבדו נכסיו ומ"מ סובר דנדר הוי.

ולפי האמור נראה לישיב גם דעת מהר"מ המובא בב"ח הנ"ל דנראה דס"ל דלא כהרמב"ם וגם לא ס"ל דיכול לחייב עצמו בדבר שלב"ל כמו שהביא בעל התרומות דיש חולקין ופוסקין כרבא טעם דאין אדם מקנה דשלב"ל הוא משום דלא סמכא דעתיה אלא דס"ל כמ"ש הב"י בשם הרי"ף בסי' תקס"ב באו"ח דאע"ג דבעלמא אסמכתא לא נקרא נדר נודר בעת צרה שאני דוודאי גמר ומקני ואם אמרו כן באסמכתא כ"ש שי"ל כן בדבר שלב"ל אם הטעם הוא משום דלא סמכא דעתיה אמרי' שפיר נדר בעת צרה שאני כן נראה לפי ענ"ד ועכ"פ מבואר לפי האמור דבנודר על דבר שלב"ל לכשיבוא יקדיש אותו או יתן לצדקה או יעשר חשוב נדר לדעת רוב הפוסקים חוץ מהר"מ המובא בב"ח הנ"ל אלא שהרמב"ם סובר דהחויב חל על נכסיו והראב"ד סובר דהחויב הוא רק אגברא ונפ"מ לענין אי בניו חייבין נקיים נדרו וכל זה באומר כשיבוא אתן או אקדיש (ג) באומר לכשיבוא יהי' או תקדש ועל זה חולק הרא"ש בתשובה המובא בחו"מ סי' רי"ב דבאומר יהא הקדש לא מהני ולא הוי נדר כלל אבל ברמב"ם מבואר בפ' כ"ב ממכירה דגם ביהי' הוי הקדש ואפילו באומר לכשיבוא תקדש משמע דהוי נדר ומתשובת מרן הנ"ל משמע דיש חילוק בין יהי' לתקדש עיי"ש והנה בדין זה הקשה הרמ"א בחו"מ סוסי' רי"ב דדברי המחבר סותרין אהדדי דשם סעי' ז' הביא דעת הרמב"ם בסתמא דיהא חשוב נדר ואח"כ בסעי' ע' הביא דעת הרא"ש בסתמא דדווקא באומר אתן או אקדיש הוי נדר אבל יהי' או תקדש לא חשיב נדר ואפילו לפימ"ש הבאה"ג שסעי' ט' קאי על סעי' ח' על היש מי שאומר מ"מ עדיין דחוק למה לא הביא בסעי' ז' חולק על דינו של הרמב"ם.

ונראה.

לבאר בעזה"י היטב דלכאורה נראה דזה תליא באיזך פלוגתא דהנה נראה דלעולם אדם המקדיש שום דבר הנה מכבר קודם שדיבר והקדיש כבר עלתה במחשבתו וגמר בלבו לעשות דבר זה וא"כ אי אמרינן דגמר בלבו מהני א"כ לעולם קודם שהוציא בפה הוא נדור ובא מכח המחשבה וגמר בלבו א"כ אפילו באומר הלשון שדה זו לכשאקחנה תקדש כבר הסכים וגמר בלבו לכשיבוא שדה זו לידו יתננה ליד הקדש א"כ כבר הוא נדור מכח אותו המחשבה וא"כ הרא"ש לטעמי' דס"ל דאין לנו הקדש בזה"ז ולענין צדקה דווקא דיבור ומחשבה וגמר בלבו לא הוי נדר ולכך שפיר אמר אם אמר יהח להקדש לא הוי נדר שהרי לא קיבל עליו ולשונו שאמר לא מהני ומחשבה לא מעלה ולא מוריד אבל לדעת הפוסקים דגם מחשבה מהני א"כ נראה דגם באומר יהא הקדש מהני מטעם הנ"ל ולפי"ז עד כאן לא פליג הרא"ש אלא בזמן הזה שאין כאן הקדש לבדה"ב אלא צדקה וכמבואר בלשון הרא"ש אבל בהקדש לבדה"ב גם הרא"ש מודה דגמר בלבו מהני דכתיב כל נדיב לב וא"כ בהקדש לבדה"ב לכ"ע הוי נדר אפילו באומר לכשיבוא יהי' הקדש וה"ה באומר לכשיבוא יהי' אסור עלי מהני לכ"ע כדאיתא להדיא בכתובות דף נ"ט ופסקו בש"ע יו"ד סוסי' ר"ד ולפי האמור דבריהרא"ש מיושבין מן הקושיא שהביא מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל מקרא דוהאבן וכו' יהי' בית אלקים דמוכח משם דיהי' הוי נדר משום דשם מיירי בקדשים דלכ"ע מהני במחשבה ולכך לכ"ע הוי יהי' נדר וסברא הנ"ל למדתי מדברי הריב"ש המובאים בבדה"ב ביו"ד סי' רנ"ח ועכ"פ לפי"ז מיושבים היטב דברי המחבר בחו"מ דבסעי' ז' הביא דברי הרמב"ם שדקדק בלשונו באומר יהי' הקדש לבדה"ב ובצדקה כ' לשון אתננו וא"כ בכה"ג אין חולק עליו ולכך הביא דעתו בסתמא אבל בסעי' ח' וט' שם הביא דברי השיטות לענין מחשבה בצדקה בזה"ז דאין לן הקדש בדה"ב וע"ז שפיר אמר בסעי' ט' וכמ"ש הבאר הגולה דזה שייך לאהדדי וכן אם אמר לכשאקחנו יהי' הקדש וכו' ואמר כן משום דהנך ב' דינים תלויים זה בזה וממילא לפי מ"ש

רמ"א דיש להחמיר דהוי נדר במחשבה בעלמא גם בכה"ג הוי נדר וזה שלא כדברי הרמ"א שהכריע בסעי' ז' בזה דלא כהרמב"ם ובסעי' ח' הכריע דמחשבה מהני להחמיר ולפי ענ"ד ע"כ אי מחמירין בהא הוצרכנו להחמיר ג"כ באידך.

ואין להקשות אם זה טעמא דהמחבר א"כ באמר לכשיוציא אילן זה כו' לעניים פסק דהיורשים מחוייבים ליתן וע"ז הא פליג הרא"ש זה אינו לפי מ"ש הב"י טעמא דהא מילתא משום דהיורשים קבלו עליהם זה וכאשר אמר תתנו זה לעניים קבלו עליהם דלכשיבוא יתנו זה לעניים וא"כ הוי נדר וג"כ לא פליג הרא"ש ואמנם לפימ"ש לעיל זהו מטעם אחר ועכ"פ בהא מסקינן באומר שדה זו לכשאקחנה יהי הקדש לבדה"ב לכ"ע מהני אבל באומר תהי' לעניים תליא בפלוגתא דהרמב"ם והרא"ש ולדידן דקי"ל בחישוב להחמיר יש להחמיר גם בזה אבל אין נראה סברא לחלק בין הוא דבר שלב"ל לגמרי או לא זהו לא מסתבר וכמ"ש הלח"מ בפ"ו מעירוכין.

ד) הוא אם חפץ של הפקר בא לידו או לד' אמותיו ודעתו שלא לקנות לעצמו אלא להקנותו להקדש כ' הר"ן דיכול להקדישו אע"ג דאינו שלו דהוי כמגביה מציאה לחברו קנה חבירו עיין בלשונו בנדריים דף ל"ד ע"ב גבי ככר של הפקר והקשית עליו חדא מסברא כיון דהר"ן סובר רפ"ב דקידושין דזכי' מטעם שליחות ובהקדש כ' והוכיחו הרשב"ם ותוס' ב"ב דף ע"ט והובא גם במג"א סוסי' קנ"ד דאין יד להקדש וכיון דאין יד מסתבר דאין שליחו' להקדש וממקומו הוא מוכרע דהתוי"ט פ"ג ממעילה מ"ו השיג על התוס' דנהי דאין יד מ"מ יש שליחות וא"כ ע"כ התוס' לא ס"ל דיש שליחות וגם לא מסתבר כדברי תוי"ט דמלתא דאיהו לא מ"ע האיך יעשה שליח עכ"ל בקצרה ויפה הקשית ועוד הקשית דמירושלמי פ"ד דפיאה על מתני' דנטל מקצת פיאה דמוקי לקרא דאני בעניי הכינותי כו' בקיימי' ראשון ראשון מוכח דלא כר"ן.

והנה באמת מזה מוכח להיפוך דמירושלמי ממש מפורש כדברי הר"ן דהרי בפ"ד דפיאה הנ"ל יליף ר"ל מקרא דאני בעניי הכינותי כו' דאדם זוכה לחברו במציאה ובפ"ח דגיטין הלכה ג' יליף מקרא דאני הכינותי כו' דד"א קונות ומזה נראה דשם בגיטין וכן בפ"ק דמציאה דיליף ד' אמות מינה סבר אי ס"ד דבא לידו והקדישה א"כ קודם הקדש כבר זכה בו והי' עשיר וע"כ שלא בא לידו אלא בתוך ד"א שלו ונהי דד"ה קונות להיות נקרא שלו מ"מ אפשר לקרות זה ואני בעניי וכו' וע"ז מדחה דמיירי בקיימי' ראשון ראשון ר"ל שבא לידו ואפי"ה קרי לעצמו עני שזה שבא לידו לא כיוון לקנות לעצמו אלא להקדש ולעולם לא זכה בו ולכך נקרא לעצמו עני ולפי דיחוי זו קאמר במס' פאה דמוכח דאדם זוכה לחברו דהיינו מגביה לחברו לפי התירוץ דמיירי בהקדיש ראשון ראשון וכפירוש הנ"ל דהגביה מיד ברגע הראשון לצורך הקדש ולכך מוכח שפיר דבהגביה לחברו קנה חברו ונהי דהירושלמי מדחה דאיכ"ל דעני שאין עשירות לפני המקום ועוד תי' שם בע"א מ"מ מוכח לפי הירושלמי כהר"ן וכן מבואר בהדיא הפירוש בהגהות מרדכי השני בפ"ק דב"מ וא"כ כיון שי"ל סיועתא לדברי הר"ן ולכל הפחות האמורא הראשון דמייתי ראי' מקרא דאני בעניי וכו' סובר כן וא"כ גם לדיד' צריך טעם איך מפרש כן דבמאי יזכה להקדש הא ממתני' בפ"ג דמעילה מוכח דאין יד ואין שליחות להקדש ובאמת ממתני' אין הכרח דכבר כ' הרמב"ן בחידושו לב"ב שם דלעולם יש יד להקדש אלא שאין בו דין מעילה וא"כ על הירושלמי לא קשה אבל על הר"ן עדיין תקשה אפילו אי ס"ל כהרמב"ן מ"מ סובר דאין מעילה ואיך אמר רבא דמעל: אלא נראה דהפירוש בהר"ן מידי דהוי כמגביה מציאה לחבירו דקנה חברו הוא הר"ן לטעמי' דנראה מדבריו המובאים בש"מ דס"ל הפירוש בביצה דף ל"ט דפליגו ר"נ ור"ש אי קנה

או לא קנה חברו והקשה ר"נ אדר"נ וס"ל להר"ן כתי' ר"ת דר"ש סובר קנה חברו ואפי"ה הוי כרגלי הממלא משום דהוי כאלו זכה בו ע"מ לזכות לחברו ולכך הוי כרגלי הממלא דאיהו הראשון ומזה הוכיח הר"ן דיכול לזכות ע"מ שיזכה ה"נ דעת' שהדיא לא יקנו לו אלא ע"ד לזכות להקדש ולא הי' לו מעיקרא זכות רק כמו קני ע"מ להקנות דקי"ל בנדריים דף מ"ח ע"ב דקנה לענין זה ומ"מ לא הי' מעיקרא ברשותו דיהא עליו כגזבר שאין לו בו זכות רק שיכול להקדיש ולכך אם נטלו לאוכלו הוציאו מרשות הקדש ולעולם דס"ל להר"ן דהקדש אין בו לא יד ולא שליחות מיהו גוף הדבר דאין יד ושליחות להקדש אינו מוכרח כ"כ ומרן הגאון זצ"ל כ' בגליון המג"א סי' קנ"ד דאין דין זה מוכרח דדלמא מיירי בחצר שאינו משתמר ועכ"פ דינו דהר"ן א"ש.

אבל זה אמת דדינו של הר"ן אין כל הפוסקים מודים לו בין אם הוא טעמא משום שליחות וס"ל כסברת התויו"ט הנ"ל דיש שליחות ואע"ג דאין יד אבל שליחות יש ואין זה סברא הפוכה דשלוחא דשמיא נינהו וקושית התויו"ט על התוס' לא קשה דהתוס' ס"ל כמ"ש הנמוק"י רפ"ק דב"מ דף י"א דאע"ג דאמרינן דלא גרע משליחות זה שייך היכא דדעת אחרת מקנה אותו אבל אם אין דעת אחרת מקנה אותו כגון במציאה לא שייך משום שליחות דהרי הוי תופס לבע"ח במקום דהוי חב לאחרים ולא מהני אפילו בעשאו שליח ובשלומא באדם שייך מגביה מציאה לחברו משום מגו דזכי לנפשי לא הוי חב לאחרי' אבל בחצר ע"כ הטעם משום יד אריכתא וכמו שכ' הנמוק"י וא"כ בחצר של הקדש דאין יד שפיר כ' התוס' ורשב"ם אפילו אי ס"ל כמ"ש התויו"ט דיש שליחות וא"כ נמי א"ש דברי הר"ן מיהו לפי"ז הרמב"ן ע"כ פליג על זה דהרמב"ן בחידושיו והובא בשמ"ק ב"מ דף י' סובר דלכך מגביה מציאה לחברו קנה דמציאה לא מקרי חב לאחרינא וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דהחצר משום שליחות הוא וזה נראה באמת מה שדחקו לרמב"ן בחידושיו לומר טעם אחרינא דלדידי אפילו אי אמרינן כתוס' מ"מ משום שליחות יזכה בו הקדש וכקושית התוס' ולכך פירש דמ"מ לית בי' מעילה כיון שלא הקדיש בפה ולפי"ז לא ס"ל לפרש כפירוש הר"ן דסובר ע"כ במגביה מציאה אית בי' מעילה אמנם לפי הת' הראשון שכ' דהר"ן סובר כפי' ר"ת וחשיב לי' כזכי ע"מ לקנות ולפי"ז ע"כ רש"י ואינך תירוצים דתוס' פליגו עלי'.

אמנם אם נאמר תרווייהו לאהדדי אפשר דלית מאן דפליג דלפירוש רש"י ותוס' הת' הראשון דלא ס"ל דהראשון קנה ע"מ להקנות איכ"ל דס"ל דיש שליחות ויש מעילה מכח שליחות דשלוחא דשמיא הוא ואפי"ה אמרינן שם במעילה דאינו מועיל משום דחב לאחרינא והוי תופס לבע"ח במקום שח"ל וא"כ הכא באדם דשייך מגו דזכי לנפשי' שפיר יש לומר מטעם שליחות מועיל ולשיטת הרמב"ן דסובר ע"כ דאין מעילה בכה"ג כנ"ל איכ"ל דכאן הוי כקני ע"מ להקנות ולעולם כ"ע אית להו כהר"ן ודברי חכמים שרירין וקיימין הארכתי בזה הואיל ועלתה על דעתך לדחות דברי הר"ן ולדחות פי' הרא"ש הראיתי לך בעזה"י כמה גדולים דברי חכז"ל ואם תהגה בהם ותחפוש מטמניהם אז דעת קדושים תמצא ועפ"י הפירוש שכתבתי לעיל בר"ן מיושב קושית העולם שמקשין על הר"ן מהש"ס דריש פ' שילוח הקן דפריך מוקדשין היכא מושכחת לה דכיון דקנו ע"מ להקנות אפשר חשיב לי' כמזומן ובהו אסיים ואחתום בברכה כאות נפשך ונפש ידיך ורבך הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שפ"ט בשמעתין דהפקר כמתנה נדריים דף מ"ג.

כלל א' דהפקר כמתנה הנה ר' יוסי ורבנן פליגו לדעת ר' יוחנן לר' יוסי אינו הפקר עד שבא ליד זוכה דהפקר כמתנה ולרבנן ס"ל דהפקר הוא מיד כשאומר הרי זה הפקר ולכאור' קשה לי מכאן

על פירש הרשב"ם בב"ב דף קל"ח ע"א דפירש שם אליבא דר"י הנותן מתנה לחברו והלה צוח ואינו רוצה לקבלה שכל הרוצה להחזיק יכול לזכות כר"ל בכריתות דף כ"ד דכיון שנתן הרי הסיח דעתו ממנו ולכך כל הרוצה להחזיק בו זכה וא"כ קשה איך קאמר ר"י כאן דהפקר כמתנה עד שיבוא לרשות זוכה הרי במתנה עצמו ס"ל דמיד שיצא מרשות בעליו אינו שלו ונראה לפי ענ"ד להסביר דהנה בלא"ה קשה הרי יאוש באבדה לכ"ע קנו וילפינן לה מקרא כמבואר בב"ב דף ס"ו או משמלה או מאשר תאבד ממנו וא"כ פשיטא דהפקר מועיל דהפקר וודאי עדיף מיאוש.

ונראה לישב עפ"י מ"ש מרן הגאון בעל חת"ס צ"ל בחיו"ד סי' שט"ו ושי"ו דמיירי שם בעניני הפקר וכ' דאם רק מסיח דעת מן הדבר בוודאי יכול לחזור בו יעוי"ש וא"כ נראה בוודאי דביאוש לא הוי אלא היסח הדעת שסבר שלא ימצא או דבר הנאבד ממנו עוד ושלא יבוא עוד לידו ואם מצאה אדם וזכה בו הוא שלו אבל אם חזר מן היאוש קודם שמצא' אדם שוב נתבטל היאוש וממילא כיון שיכול לחזור בו יש לדונו עדיין כשלו למאן דס"ל הואיל דהרי אפילו דבר דשייך בי' רק הואיל ויכול ליתשל עליו אמרינן דחשיב כשלו לענין כמה דברים מצד הואיל ה"ה כאן אם נימא דיכול לחזור בוודאי יש לדונו כשלו כיון דיכול לחזור ואינו מחוסר מעשה כלל משום הואיל למאן דס"ל כן ואפי"ה נראה דפטר מתרומות ומעשרות כדמוכח ר"פ אלומצאות זויאוש באבדה פטר מתרומות ומפשרות ולפי הנ"ל לכאורה קשה א וו"לי.

דהרי הפקר מן המעשרות ילפינן מקרא ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך וכו' יצא זה שיש ללוי ג"כ חלק שיכול לזכות וא"כ במ ביאוש אפילו אם נימא דיכול לחזור מ"מ כיון דיכולים גם אחרים לזכות בו ע"כ פטר מתרומות ומעשרות וזה שייך לענין תרופות ומפשרות אבל לענין מודר הנאה כיון שיכול לחזור ואינו חוזר להניח ליהנות ממנו המודר שפיר חשיב כמהנה אותו וא"כ נראה דמיושב היטב קושיא הנ"ל דאדרבה מכאן יצא לרשב"ם שגם ר"י סובר כר"ל דזה הוא החילוק דבמתנה דמיד כשיצא מרשותו הוי כיאוש אבל יכול עדיין לחזור מ"מ שפיר אמרינן שאם קדם אחר וזכה בו כר"ל הנ"ל וע"ז קאמר ר"י כאן דהפקר לר"י ג"כ כמתנה דהיינו דוודאי יצא מיד מרשותו ע"י היסח הדעת אבל דינו כמתנה דיכול לחזור כל זמן שלא הגיע ליד זוכה וה"נ ולכך אוסר ר"י כחן להמודר ליהנות ממנו ורבנן סברו דהפקר עדיף דמיד שאמר שהוא הפקר א"י לחזור ואין לו שייכות כלל לבעלים הראשונים ולכך המודר ג"כ מותר כן נראה לפי ענ"ד.

ועפ"ז אמרתי לישב קושית הרב וכו' בקהלת יעקב דהקשה על הא דאמרינן לקמן דר"י וריב"ל פליגו אי הפקר בעי דווקא מה"ת שלשה וכ' הר"ן והרא"ש דלדינא קי"ל כריב"ל והקשה למה להם לפסק הנ"ל הרי פלוגתא דר"י וריב"ל תליא בפלוגתא דר"י ורבנן דר"י אמר מילתי אליבי דר"י דהולך לשיטתו כפירוש הר"ן לקמן דבשנים לא יצא מרשותו עד דאתא לרשות זוכה ואם יש ג' גם ר"י מודה וכבר איתותב רבא לעיל דא"כ מאי לי קודם נדר וא"כ פשיטא דלא קי"ל כרבא דרק טעמא דר"י הוא משום מתנת ב"ח ולהנ"ל נראה לי לישב דהרי הר"ן מביא הגירסא בקושית רבא מקצתן לראשון וכולן לשני דמיירי בשני עבדים וכן הביא הרא"ש ג"כ סברא זו ואם נתן מקצת נכסים לעבד דלא קנה פ רש"י בגיטין דף ח' וט' דהטעם כיון דמה שקנה עבד קנה רבו ורק לחניפא בעלמא אמר לי' וא"כ יא הסיח דעתו ולא סילק עצמו מיני' משא"כ כהפקר דהוי כמתנה לפי הנ"ל אי אמרינן כר"ל דנהי דיכול לחזור מ"מ הסיח דעתו מיני' ויכול אחר לזכות מיני' וא"כ מאי קושיא דלמא לעולם לענין מודר הנאה דאין דעתו על מה שהפקיר וכיון דאסח

דעתו איאוש מתיאש מיני' שפיר יש לומר מסברא דאין דעתו על מה שהפקיר אבל בעבדים דלא אסח דעתו כלל מיני' ורק לחניפא לי' כתבו א"כ שפיר אמרינן וכולו לשני ודעתו גם על מה שנתן לראשון ומאי קושיא וצ"ל דרבא דאקשי' לי' הכי לא ס"ל כר"ל דבמתנה אם נתן לאחר ואמר הלה א"א דיהא הדין דכל הקודם בהן זכה ולא הסיח דעתו מיני' וכיון שאמר ר"י דהפקר כמתנה הה"ד בהפקר הוא ברשותו ודמי שפיר לעבד ופריך שפיר.

וכל זה לפי ס"ד אבל במסקנה דמחלק ר"י בין הפקר לשלשה ובין הפקר בפני שנים ופרש"י התם דאדעתא דשנים הפקיר רק אדעתא דידהו והקשה הנוב"י ח"ב בחיו"ד סי' קנ"ד הא הפקר בעי' דווקא עד שיפקירנו לכ"ע וא"כ אפילו באתא ליד הזוכה אמאי מהני ורצה ללמוד מכאן דאם הפקיר רק לאחד לא בעינן הפקר כשמיטה ומרן הגאון בעל חת"ס בתשובה הנ"ל השיג עליו וכ' דבאמת אינו מועיל מצד הפקר אלא מצד היסח הדעת וא"כ היינו כסברת ר"ל הנ"ל ומוכח כרשב"ם וא"כ גם על מתנה הדין כן דיצא מיד מרשותו לענין שאם קדם אחר וזכה קנה וכיון שכן ה"ה בהפקר גם אליבא דר"י דס"ל דהפקר כמתנה וא"י לחזור מ"מ מיד אסח דעת' מיני' ושפיר איכ"ל כיון דהפקיר אין דעתו על מה שהפקיר ול"ד לעבד ושפיר טכל לקיים דברי ר' יוחנן ולא איתותב ולכך הוכרח הר"ן והרא"ש לפסוק כריב"ל מצד סוגיא דעלמא כן נראה לפי ענ"ד נכון ודנה כסי' מ"ש למעלה דביאוש אע"ג דיכול לחזור בו מ"מ כיון דגם אחרים יכולים לזכות בו פטור ממעשרות לכאורה י"ל דתליא אי ילפינן פטור ממעשרות מקרא דובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה או מקרא דדגנך דאי ילפינן מקרא ובא וכו' כי אין לו חלק וכו' שפיר י"ל כדלעיל אבל אי ילפינן מקרא דדגנך הרי מקרי דגנך למ"ד הואיל כדלעיל וא"כ חייב בכה"ג בתרומות ומעשרות למ"ד הואיל ואפשר דגם אם ילסינן מקרא דובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך אי אמרינן הואיל שוב ליכא למימר יצא זה שידך וידו שווין דהרי אין יד אחרים שוה ליד הבעלים שאצל הבעלים אמרינן שמתעם הואיל הוא שלהם אפילו קודם חזרה ולא מקרי חלק עמו שאינו שוה עם הבעלים וצ"ע מיהו בריש פרק אלו מציאות מבואר דיאוש פוטר מתרומות ומעשרות ואי אמרינן כדלעיל דביאוש יכול לחזור הרי מוכח מהתם דאפילו בדבר שיכול לחזור יאוש פוטר.

סימן ש"צ גלל ב' נדין הפקר אליבא דרבנן הנה אנו קי"ל כרבב דרפקר הוא מיד כשהוא מפקיר והקצה"ח סי' פר"ג מספקא לי' אם הפקר עושה קנין או הוא רק מטעם שכ' הרמב"ם בפ"ב מנדרים דהוא כנדר וממילא אפשר דאם מת המפקיר בניו היורשים אינם צריכין לקיים נדרו וכן קי"ל בחו"מ סי' ר"ט וכן בשאר דוכתי דאין הבנים חייבין לקי"ם נדרם ושבעתם של האבות וכבר השיג עליו מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' שט"ו וסי' שי"ז שבוודאי מיד כשאמר דבר זה והא הפקר כבר הוא מופקר וצריך לקיים נדרו ואיך אפשר להבנים לחזור אחרי שכבר נדרו קיים ומ"ש הרמב"ם דהוי כנדר היינו אם רוצה אחרים למנוע מלזכות בהם ורוצה לחזור עובר משום בל יחל וגם בגוף הסברא שכ' הרמב"ם דהוי כנדר חקרו המפורשים מנ"ל להרמב"ם הא והקצה"ח הקשה דהרי בנדרים דף ו' קא מבעי' לי' אם יש יד להפקר או לא ומשם נראה דלמד הרמב"ם דיש להפקר דין נדר וכמ"ש הב"י באו"ח סי' תל"ד וכיון דקי"ל האיבעי' לקולא דאין יד א"כ אדרבה משמע דלדינא קי"ל דאינו כנדר.

מיהו גם בב"ב דף קמ"ח ע"ב נראה ג"כ דהפקר דינו כהקדש ולפי' הרשב"ם נראה דעדיף מהקדש עיי"ש דקא מבעי' לי' בשכ"מ שהפקיר נכסיו כיון דלעניינם ועשירים הוא גמר ומקני פירש

הרשב"ם משום דכוונתו לשמים מדלא נתן לקרוביו ואוהביו מוכח טפי שמסלק דעתו לגמרי ממנו מיהו גם הוא איבעי' דלא איפשטא וקי"ל לקולא וקשה ג"כ על הרמב"ם מיהו הא גם בהקדיש פסק הרמב"ם כן ובהקדש איכא בוודאי איסור בל יחל וספק איסורא ואפי"ה קי"ל דאין מוציאין וא"כ אין ראי' מהתם דהפקר אינו כנדר.

ונראה לפי ענ"ד להביא ראי' דהפקר הוי כנדר דהרי אמרינן לקמן דהפקר לזמן מועיל ולתי' עולא זה אתיא כרבנן (כוונת הפקר לזמן כבר כ' במקו"ח ס' תמ"ח באו"ח דהיינו אם יזכה אדם באותו זמן יהי' שלו עולמת ואם לא יזכה אדם בו עד אותו זמן יהא שלו) והרא"ש הקשה מנ"ל זה וכ' דילפינן ג"כ משמטה דהוי רק לשנה ודבריו צ"ע דהרי פירות שביעית הן הפקר לעולם אפילו בנשתיירו משנה זו עד זמן רב וא"כ זה לא דמי להפקר לזמן והנראה לי לישב עפ"י המכילתא דיליף מקרא דוהשביעית תשמטנה ונטשת דהמצוה על הבעלים שיפרצו פרצות בשדותיהם וכן הוא בנדרים דף מ"ב דקרקע של הבעלים רחמנא אפקרא לדריסת הרגל של כל העולם והיינו אינו הפקר רק לאותה שנה כהפקר לזמן כן יש להסביר דברי הרא"ש אלא דאכתי קשה לי דמ"מ הא כל דאי הוי אסמכתא וכיון שכל הפקירו הוא רק אם יזכה בו אדם תוך אותו זמן ואם לא יזכה בו אדם לא והא הפקר וא"כ הוי כמו דאי וקי"ל אסמכתא לא קניא אפילו באמר מעכשו קי"ל דלא מהני עד דאיכא ב"ד חשוב כדאיתא בנדרים דף כ"ו ובשלמא אי נימא דאתא כר' יוסי ור' יוסי לשיטתו ס"ל שם דאסמכתא קני' אבל לפי תי' עולא דאתיא גם כרבנן והכא קי"ל עמדה הקושיא.

ומכאן נראה שהוכיח הרמב"ם דע"כ הפקר הוי כלדר ובנדר של מצוה קי"ל ביו"ד סי' רנ"ח סעי' י' ובחו"מ סי' ר"ז דאפילו אסמכתא מועיל ולכך שפיר כיון דהפקר לעניים ועשירים חשבינן לי' למצוה ולכך אע"ג דהוי אסמכתא מועיל א"כ יש ראי' גדולה להרמב"ם וקשיא על סוגיא דנדרים דף ו' דקא מבעי' לי' אי יש יד להפקר וצ"ל כיון דהפקר לא שכיח דאם ירצו ליתן לעניים יתן בפירוש אבל להפקיר לא שכיח כדמשמע מהא דב"ב הנ"ל ולכך אין לך בו אלא חידושו דווקא מה שפירש בהדיא תלי' בהפקיר אבל מ"ש רק לזה אמרינן דרק לנפקותא בעלמא אמר כדאיתא התם כנ"ל.

ויותר נ"ל לישב דהרי שורש הדבר דאפשר לומר דהפקר מקרי כנדר היינו כדאמרינן בשבועות דף כ"ה באומר אתן דינר לעשיר לא הוי נדר אבל באומר אתן דינר לעני חשוב נדר וא"כ המפקיר שהוא נותן בין לעני ובין לעשיר לכלם הוא נותן כח וזכות לזכות בהן ולכך שפיר איכ"ל דהוי כנדר (ולמ"ד יש ברירה ורוצה לזכות בו עשיר אפשר לומר דלא חשיב כנדר דאיכ"ל הוברר הדבר למפרע דלא הי' זכות וצ"ע) מ"מ לדידן דקי"ל א"ב בדאורייתא שפיר מובן סברת הרמב"ם.

ולפי"ז נראה דאם ההפקר הוא באופן שאין יכול לזכות בו שום אדם ואפילו הוא רק מטעם ספק משום דהבעלים חשובים מוחזקים ואית להו חזקת מרא קמא אפילו בקרקע ממילא אם בא אדם לזכות בו יוכלו הבעלים לטעון שלא הפקירו ובלא"ה הרי יש להם חזקה והמוציא מחברו עליו הראי' וא"כ כיון דלענין ממון הדין שהוא עדיין בחזקת בעלים וממילא לא הוי נדר שהנדר תליא בזה אם יוכלו עניים ועשירים לזכות בהן וא"כ כיון דהוא איבעי' דלא איפשטא אי יש יד להפקר או לא וממילא יוכלו הבעלים להוציא מיד הזוכה וכן בב"ב דף קמ"ח קא מבעי' לי' בכה"ג בשכ"מ קי"ל ג"כ דאפילו יורשים מקרי מוחזקים ושוב לא מקרי נדר ואינו עובר על בל יחל ולכך קי"ל אבעיות אלו לקולא.

ואפשר ג"כ להסביר עפ"י דברי הרא"ם שהביא הרא"ש בסוף הסוגיא שכ' כיון דהפקר ילפינן משמטה דדרשינן ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו א"כ בעינן דווקא הפקר ברור עיי"שוא"כ כיון שאמר בלשון יד הוי ספק ולא הוי הפקר ברור ואין יכולין לזכות בו וממילא לא הוי כנדר ובזה מובן לשון הר"ן דף מ"ג ע"ב בד"ה תניא שכ' ב' סברות למה אפילו בזכה אחר דיכול להוציא ממנו וכ' בטעם השני ועוד כיון שרגילים להערים וכו' עדיין לא נגמר הפקרן ויכול לחזור בו דקשה להבין אמרו דלא נגמר הפקרן משמע אפילו הפקיר בלב שלם לא הוי הפקר ואמאי ולהנ"ל מיושב או מטעם הרא"ם או כפי הסברא שהסברתי דס"ל כהרמב"ם דהוי כנדר וכל זמן שיכול לטעון שהי' בערמה ולהוציא מיד הזוכה עדיין אינו נדר ועפ"י"ז ישבתי ג"כ מה שמקשין על הרמב"ם איך אפשר דהוי כנדר א"כ איך אמרו חכמים דתוך ג' ימים יכול לחזור הרי עובר על נדרו אמנם להנ"ל דכל זמן שאפשר לתלות בהערמה ויכול לטעון כן ולהוציא מיד הזוכה ממילא לא הוי עוד כנדר ובלא"ה קושיא הנ"ל לא שייך לדעת הר"ן דס"ל דתוך ג' אפילו אם זכה אחר יכול להוציא מידו וא"כ אין תועלת לנו ולא הוי נדר ולדעת הרא"ש דאם זכה בו אחר אינו יכול להוציא כבר כ' המאירי דאיכ"ל דבאמת זה תוך ג' לא הפקיעו חכמים ההפקר אלא שתיקנו שהבעלים מחוייבים לעשר וזה תליא בשני הגרסאות לקמן דהנה הרא"ש מביא הגירסא דקושית הגמרא אבל מדאורייתא קאי על תוך ג' והיינו משום דהרא"ש לשיטתו דס"ל דאם זכה בו אחר הוי הפקר מדאורייתא ובוודאי פטור מדינא ממעשרות בין אם נימא כדעת הרא"ש לקמן דאפילו זכה בו הוא בתורת זכי' פטור ממעשרות וכן אף אם נימא כדעת הרמב"ם בפ"ב מגדרים כפי מ"ש הכ"מ בכוונתו להכריע דאם זכה בו אחר קנה ופטור ממעשרות ואם זכה בו הוא חייב במעשרות לפי שיטה זו ג"כ בוודאי פטור ממעשרות מה"ת דמעשרות תלה באם גם אחר יוכל לזכות בו כדדרשינן ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ובזה יש לו חלק עמך דאם זכה בו אין יכולין הבעלים לחזור בהן וע"כ הטעם דחייב במעשרות כנ"ל כשיטת המאירי דהוא רק מדרבנן וזהו אם הגירסא כהרא"ש.

אבל הר"ן הביא הגירסא בקושית הגמרא אבל מדאורייתא לא הוי הפקר דקאי על לאחר ג' ימים והיינו משום דהוא לשיטתו דס"ל לעיל דאפילו זכה בו אחר יכול לחזור בו א"כ הוא מחוייב במעשרות מן התורה משום דהוא ע"כ מפרש כדלעיל דמן התורה לא הוי הפקר וכמו שביארתי וע"כ צ"ל דקושית הגמרא קאי על לאחר ג' ימים.

סימן שצ"א בדין הפקר בטעות דאם הפקירו דבר בטעות מבואר בתוס' גיטין דף מ"ז ע"א ד"ה אדעתא דלא מהני וכ"כ הר"ש רפ"ו דפיאה ולכאורה קשה על זה מהא דאמרינן בכריתות דף כ"ד שור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה וקשה הרי אין לך טעות גדול מזה דאם הי' יודע שיזמו את העדים בוודאי לא הי' מסלק עצמו ממנו ובאמת בירושלמי סוף פרק שור שנגח ד' וה' פליגו בו ר"י ור"ל בזה ולפי ענ"ד נראה לישיב דהנה בהגהות אשר"י בב"מ דף ס"ו ע"ב מסיק דמחילה בטעות הוי מחילה מידי דהוה אהפקירא דחשיב הפקר וא"כ שכנגדו קנאה ביאוש בעלים ודבריו שם קשים להבין מאוד.

ונראה לפי ענ"ד דיאוש אפי' בטעות הוי יאוש כל יאוש הוי בטעות דאם הי' יודע שימצאנה אדם לא הי' מיאש ואפי"ה ילפינן מקרא דיאוש קונה דכיון דהסיח דעתו ממנה ונסתלק זכותו אפי' אם הי' יודע לא הי' מסלק מ"מ כיון שסילק עצמו ממנו יוכל כל אדם לזכות בו אבל אם עדיין לא זכה אדם והוא חוזר ושם על לבו שאפשר לו עוד שישגיג הדבר הנאבד ממנו בוודאי

מועיל וכל זה לענין יאוש דהוי יאוש בטעות מועיל מה שחוזר אבל לענין הפקר דקיי"ל דהוי קנין דהיינו כדלעיל דזכה לרבים בזכות דבר הזה וא"י לחזור או משום נדר ואם הי' בטעות הוי קנין בטעות ואינו מועיל וא"כ א"ש דהתם קאמר גבי שור הנסקל כל הקודם זכה משום דמיאש מיני' אע"ג דהוי בטעות מ"מ כשזכה בו אחר א"י לחזור בו והוי הדבר להזוכה אבל בלא זכה בו עוד אחר בוודאי יכול לחזור אבל התם דמיירי בפאה דכל שאמר דלהוי פיאה מיד הוי לעניים וא"י לחזור בו אבל כשאמר דיהא זה קנוי לעניים ואם זכה בו גוי ממילא הוי קנין בטעות ולא קנאו העניים כלל ושפיר קאמר דלא הוי הפקר.

ובזה שפיר מובן דברי הגהות אשרי הנ"ל דמחילה בטעות דכבר קנאו וא"צ רק למחול בזה שפיר אמרינן דמהני אבל הפקר אין הטעם דמועיל משום דסליק נפשי' מיני' אלא משום דמקנה אותו לכ"ע בין לעניים ובין לעשירים והאומר אתן לעניים הוי נדר או כדמשמע מלשון הרשב"ם ב"ב דף קמ"ח ע"ב כיון דמקנה אותו לכ"ע לא בעי קנין דכשם דקיי"ל בחו"מ סי' קס"ג דאמירת רבים לא צריך קנין ומועיל באמירה בעלמא וה"נ אמירה לרבים לצורך רבים לא בעי קנין וזכה כל אחד בזכות הזה שאם יקדים ויזכה בו יהא שלו וממילא הוי כקנין או כנדר ובטעות קיי"ל דאינו מועיל קנין ולא נדר ולכך אמרינן הפקר בטעות לא הוי הפקר.

ולכך בגיטין דף מ"ז לגבי פיאה דמצד יאוש לא מהני דהרי יאוש בעי' אדעתא דכ"ע לענין שיהא מועיל לפוטרו מתרומות ומעשרות כדלעיל והפקר לעניים לחוד לא הוי הפקר ופיאה דפטור אינו מתורת הפקר אלא משום דזכו בו עניים והוי קנין בטעות וקנין דהוי בטעות אינו מועיל ולכך שפיר כ' התוס' דהטעם משום דהוי בטעות ובזה אמרתי לישב קושיא שמקשין על הא דאמרינן בכריתות שור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה מהא דאמרינן בב"ק דף צ' ע"ב דפריך שם וכי קדמו ודנוהו ד"נ מאי הוי לחזור ולידיינו דיני ממונות וכו' והקשה הגאון מוה' עקיבא איגר זצלה"ה דמאי פריך כיון דגמרו דינו להרוג הרי אמרינן כל המחזיק זכה ואין לו בעלים ואם אין לו בעלים פטור והובא הקושיא ג"כ בס' ערוך לנר בכריתות דף כ"ד ע"א ולהנ"ל אמרתי דיש לחלק דהרי לפי הנ"ל דהפקר בטעות לא הוי הפקר אלא דאפי"ה כל הקודם זכה משום יאוש והיסח הדעת ובהיסח הדעת כבר אמרנו דיכולים הבעלים לחזור בו ודבר שיכול לחזור בו נראה דעדיין שם בעלים עליו למ"ד הואיל דהרי אפי' היכא דשייך רק הואיל ואי בעי מיתשל עליו אמרי' בפסחים דף מ"ו דחשיב כשלו מכ"ש בדבר שבידו לחזור מעצמו ונהי שכתבתי לעיל דנראה דיאוש לכ"ע פטור מתרומות ומעשרות כדמוכח ר"פ אלו מציאו' היינו משום דהפקר פטור מקרא דובא הלוי וכו' יצא זה שיש לו חלק והי' יכול לזכות בו ולכך פטור מתרומות ומעשרות אבל שם בעלים לא פקעה מיני' ולכך שפיר פריך דלידינו דאכתי נקרא שם בעלים עליו למאן דאית לי' הואיל: ומובן בזה דברי הרא"ש התמוהים לי שכ' דאם זכה הוא או אחר אפילו תוך ג' ימים פטור מתרומות ומעשרות דלא חששו לרמאין דירא שמא יקדים ויזכה בה אחר אלא משום חשש רמאין תיקנו חכז"ל דאם חוזר בתורת חזרה חייבין במעשרות והדבר תמוה דממנ"פ הרי מההפקר אינם יכולין הבעלים לחזור אלא שיכולין ללקוט מן ההפקר ובכה"ג הא כ' שירא לנפשו וא"כ אפילו בלא תקנת חכמים לא הי' שום חשש דממנ"פ בתורת זכי' הוא חייב במעשרות ובתורת חזרה הא אינו יכול לחזור אלא ללקוט מן ההפקר ויכול ג"כ להקדים לו אחר והרי מה"ת ג"כ א"י לחזור מן ההפקר כמ"ש הרמב"ם הנ"ל ואפילו לאחר ג' ג"כ א"י לחזור ולר"י דיכול לחזור קודם שבא ליד זוכה לדידי' אינו פטור מן המעשרות קודם שבא ליד זוכה וראיתי בנתיבות המשפט בסי' ער"ג ס"קב שהרגיש קצת בזה ודבריו צריכין ביאור ויבואר לקמן

אי"ה: אמנם להנ"ל אפשר לישב לא מבעי' לר"י דס"ל דאין יכולין לחזור מהפקר איפ"ה כיון שהסיח דעתו נתיאש מיני' פטור מן המעשרות א"כ בוודאי יש לחוש לרמאין שיחזרו אפי"ה לדעתם יסברו שיפטרו מהמעשרות ע"י היאוש והיסח הדעת אלא אפילו לרבנן דמושכחת לה חזרה שיאמרו שהי' הפקר בטעות שאם היו יודעין שאיש פלוני או שאר מקרה שיזדמן להם שלא יהיו יכולין שוב לזכות בו או שהוא שונא לו וכיוצא אדעתא דהכא לא אפקרי' ואפי"ה פטורים משום יאוש מחיוב תרומות ומעשרות ולכך תקנו תוך ג' דיכול לחזור אפילו בטענות טעות חייבים בתרומות ומעשרות כן י"ל.

אכן י"ל בדרך אחר ולזה נראה שכוון בספר נתיבות המשפט הנ"ל דיש ב' מיני זכיות א' שזוכה בכל משהו ומשהו שהוא לוקט אבל יש עוד זכי' בדרך אחר כגון שהוא הפקיר השדה עם התבואות שבו וחוזר וזוכה בשדה ע"י דרפק בי' פורתא והוי כנעל ופרץ ונעשה השדה שלו ושוב הוי חצרו וזוכה לו הכל בפעם אחת ובזכי' כזו נראה דגם הרא"ש מודה דהוי כחזרה והוא בכלל תקנת חכמים בתוך ג' ובכה"ג אינו פטור מתרומות ומעשרות דלולי כן מה הועילו חכמים בתקנתן דיזכה בשדה ויהא הכל שלו ולא ירא מאחר וא"כ א"ש דברי הרא"ש שאם חזר מהכל אפילו בתורת זכי' אינו פטור דעדיין יש לחוש לרמאין על אופן הנ"ל אבל אם זכה רק במה שלוקט פורתא פורתא בכה"ג סובר הרא"ש דלית בי' משום חשש רמאין וגם בתוך ג' פטור מתרומות ומעשרות ומ"ש הרא"ש אבל אי הי' יכול לחזור היינו בתורת זכי' על השדה ומתוך כך יזכה בפירות ומקרי חזרה שחזר מכל ההפקר ולזה נראה שכוון בספר נתיבות המשפט הנ"ל אלא שלפי"ז סתם הרא"ש טובא.

סימן שצ"ב דין ההפקר בתוך שלשה ימים הלח"מ בפ"ב מהלכות נדרים הביא בזה ג' שיטת א' שיטת הרא"ש דדווקא אם חזר בו הוא מן ההפקר תוך ג' חייב במעשרות אבל אם זכה בו מן ההפקר בין הוא ובין אחר פטורים מן המעשרות דהוי הפקר גמור ודעת הר"ן לא מבעי' אם זכה הוא בעצמו דחייב במעשרות אלא אף אם זכה בו אחר ג"כ לא הוי הפקר וחייב במעשרות ג' דעת הכ"מ אליבא דהרמב"ם דאם זכה בו אחר אז אפילו תוך ג' הוי הפקר ופטור אבל אם זכה בו הוא תוך ג' אינו הפקר והלח"מהקשה ע"ז מדברי הרמב"ם סוף פ"ה מ"ה מתנות עניים שכ' המפקיר שדהו ולמחר השכים וזכה בו לעצמו דחייב בלקט שכחה ופאה ופטור מן המעשרו' א"כ חזינן אפילו אם זכה בו הוא עצמו ס"ל להרמב"ם דפטור ולפי ענ"ד לפי מ"ש לעיל (בסימן הקודם לזה) בדברי הרא"ש דיש לחלק בין דזכה גם בשדה וע"י השדה זכה בכל זה שיש בו מצד חצר בכה"ג שייך חשש רמאות אבל אם זכה רק בפירות כבר הרא"ש דבכה"ג ליכא חשש רמאות ואיכ"ל דמועיל הפקר אפילו תוך ג' ימים אפילו אם זכה גם בקרקע אלא שלא רצה שהקרקע יקנה לו בתורת חצר אלא שהוא בעצמו יקנה ע"י התלישה כל הפירות א"כ אז ליכא בוודאי ג"כ חשש רמאות לפי סברת הרא"ש דהרי קי"ל אם אמר דלא בעי לקנות אין החצר קונה לו כדאמרינן בב"מ דף י"א כיון דנפל עלי' בנפילה ניחא לי' דלקנות בד' אמות לא ניחא הוי והביא בנמוק"י שיטת הרא"ה דזה דווקא בקנין דרבנן הוא דמהני גילוי דעת דילי' אבל י"א וכן קי"ל דאפילו בדאורייתא נמי מהני גילוי דעת דילי' וא"כ ליכא חשש רמאות.

וא"כ לפי"ז איכ"ל דהכ"מ מיירי בזוכה בכל השדה והשדה קונה לי' בתורת חצר כל מה שיש בו וא"כ שייך בי' חשש רמאות ועוד קאמר דלא מצי לאפטורי' ממעשרות משא"כ בפ"ה ממתנות עניים דשם איירי בהפקיר כרמו ולמחר השכים וזכה לעצמו היינו דרק הפירות זכה לעצמו ולא

בתורת חצר ובזה ליכא חשש רמאות וע"ז שור כ' דפטור ממעשרות ובלא"ה פליגו בזה הראשונים אי הא דחייב לקט שכחה ופאה מיירי דווקא בזכה בשדה ג"כ או אפילו בלא זכה עיין בתוס' ב"ק דף צ"ד ובשמ"ק שם ומלשון הרמב"ם בסיומו משמע דס"ל הכי זכ' שהוא שלו וכו' משמע דזכה אפילו בשדה רק דאיכ"ל דלא רצה שיקנה הפירות בתורת חצר.

והנה זה דאמרינן בתוך ג' לא הוי הפקר אי הוי דאורייתא או דרבנן פליגו בזה הראשונים ויש כאן ג' שיטות א' שיטת המאירי דהוי הפקר מדאורייתא מיד ורק הא דחייב במעשר הוא מדרבנן ב' שיטות הר"ן נראה דס"ל ג"כ דהוי הפקר מיד מן התורה אלא דמ"מ חייב במעשר מה"ת דהא דהפקר פטור הוא משום דכתיב ובא הלוי וכו' כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק וכאן כיון דתיקנו חכמים דיכול לחזור א"כ אין לו חלק ומחוייב במעשר מדאורייתא שיטה ג' הוא דעת הרשב"א היכא דלא זכה בו הוא הוי הפקר מדאורייתא אבל היכא דזכה הוא תוך ג' הוכיח סופו על תחילתו דלא הוי הפקר מעיקרא כלל.

ולכל הנך שיטות יש לישב קושית המובא בס' קהלת יעקב דממנ"פ אי בתוך ג' לא הוי הפקר האיך יהי הפקר לאחר ג' דהא על לאחר ג' לא הפקיר והוי כהא דקידש אשה בשיראין דאינה מקודשת משום דלא סמכה דעתה אע"ג דאח"כ שמוה אותה אפי"ה אינה מקודשת דעל זמן זה לא קידשה וה"נ מ"ש ולהנ"ל מיושב לשיטת המאירי דבאמת הוא הפקר מיד ורק מדרבנן הוא חייב בתוך ג' ימים במעשרות ולשיטת הר"ן ג"כ הוי הפקר מדאורייתא מיד אלא שחייב משום דאין לו חלק ונחלה ולשיטת הרשב"א ג"כ דממנ"פ דאם לא זכה תוך ג' א"כ איגלאי מלתא למפרע דהוי הפקר מיד ואם זכה בו תוך ג' באמת לא הוי הפקר כלל.

ועכ"פ בזה שווין הרשב"א והר"ן דחייב מעשר הוא מה"ת ולא גרסו לקמן דהוי הפקר מדרבנן אבל לשיטת המאירי הוא רק מדרבנן מיהו יש נפ"מ אחרת בין טעם הרשב"א ובין טעם הר"ן דיש פלוגתא בראשונים והובא בס' קהלת יעקב אי הא דאמרי' דתוך ג' ימים לא הוי הפקר אי זה שייך דווקא לענין שדה או דגם בשאר מטלטלין ותוס' בשמעתינן כ' דדווקא לענין שדה ומעשרות והרא"ש לא כתב כן ובספר קהלת יעקב הקשה מב"מ דף ל"א ממעשה דר' ישמעאל בר"י דאמר לכ"ע יהי הפקר ולך לא יהא הפקר ואיך הי' יכול לחזור ות' בשמ"ק משום דהוי בתוך ג' ימים ולהפוסקים דזה שייך דווקא בשדה עמדה הקושיא איך יכול לחזור.

ולפי ענ"ד גוף הפלוגתא נראה די"ל דתליא בטעמי' דלעיל דלטעם המאירי והר"ן בכל דבר הוי מיד הפקר אפי' מדאורייתא א"כ מכ"ש במטלטלין רק במעשר הוא דפטור מטעם דלעיל אבל אי אמרינן כהרשב"א דהטעם דאיגלאי מלתא א"כ איכ"ל דהה"ד בכל מקום וזה איכ"ל אי אמרינן כרשב"ג בחולין דף ל"ט וא"כ איכ"ל דהפוסקים דס"ל דאפי' בתוך ג' הוי הפקר ס"ל כרבנן דרשב"ג דלא אמרינן הוכיח סופו אלא ע"כ דס"ל או כמאירי או כהר"ן אבל רשב"י של כרשב"ג דאמרינן הוכיח סופו וכו' ואיכ"ל דאין חילוק בין מטלטלין לקרקע דבכל מקום אמרינן דאיגלאי מלתא ולא הוי הפקר ולדינא אי קי"ל כרבנן או כרשב"ג עיי' טו"ז בי"ד סי' ז' סק"ב.

אמנם דעת הרא"ש בפירושו בשם הרא"ם דתוך ג' ימים אינו הפקר משום דלא דמי לשמיטה דלא הוי הפקר ברור דומיא דשמיטה וכן נראה מדברי הר"ן לחד פירוש דקאמר כיון שנהגו הארמאין ברמיותן כל ג' ימים אינו מתברר שיהא הפקר וכו' ולפיכך ראוי לומר שאפילו זכה בו אחר יכול המפקיר לחזור שעדיין לא נגמר הפקירו וכו' א"כ מדבריהם נראה דתוך ג' ימים לא הוי הפקר אפי' אם הפקיר משום חשש ערמה וע"כ גם סברת הר"ן משום דבעינן דומיא דשמיטה

וא"כ עמדה קושית הקהלת יעקב הנ"ל דממנ"פ איך אפשר להיות הפקר לאחר שלשה ימים וצריך לכאורה לומר כתירוצו דהוי כהפקר על תנאי אם לא יחזור ולכך אומדין דעתו אלא שהסברא מצד עצמו הוא קשה להבין וכי הפשוטי בני אדם יודעין הדין: ואפשר לפרש דבריו עפ"י מ"ש הרא"ש בפ"ק דקידושין בשואל טבעת קידושין נהי דאמר בלשון שאלה מ"מ כיון דחזינן דרצונו ליתן לו הטבעת אומדין דעתו דאף אם הי' יודע דאינו מועיל בלשון שאלה הי' נותנו בלשון מתנה על מנת להחזיר וא"כ הכא נמי ג"כ איכ"ל כיון דחזינן דרוצין הבעלים בהפקירא ואינם חוזרים וע"כ דניחא להו בהפקירא וכיון שכן אמדינן דעתם שאם היו יודעין דלשון כזה אינו מועיל הי' מפקירין ע"מ שאם לא יחזור בו בתוך ג' יחול ההפקר לאחר ג' ולפי זה נתחדש שיטה חדשה דבתוך ג' לא הוי הפקר כלל מן התורה ואחר ג"כ א"י לזכות בו.

אלא דאם באנו עליו מתורת אומדנא תליא זה בפלוגתא דראב"ע ורבנן אי אזלינן בתר אומדנא וכן כפי מ"ש שם בחידושיי איכ"ל דלמ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב גם בתר אומדנא לא אזלינן להוציא ממון וא"כ למאן דלא אזיל בתר אומדנא עכ"פ ס"ל כסברת וכדיעה שכתבתי למעלה דמיד הוא הפקר ואפי"ה תוך ג' ימים חייב במעשרות מצד הטעמים שכתבתי למעלה.

ולפי שיטתו של הרא"ש בשם הרא"ם כתבתי דנר' דלדידהו תוך ג' ימים לא הוי הפקר כלל מדינא אפשר דס"ל הכא רק בקרקע דנפ"מ לענין מעשרות דהוי רגילין לחזור כמ"ש הר"ן אבל בשאר מטלטלין דלא נפ"מ לענין מעשרות וערמות אפשר דגם הם מודים דהוי הפקר אפי' תוך ג' ימים. ולפי מ"ש לכל הפירושים לא קשה מאי ששמעתי להקשות לשיטת הרמב"ם דס"ל דהפקר הוי כנדר האיך היו יכולין רבנן לתקן דתוך ג' יכול לחזור הא הוא עובר משום בל יחל ולפי מ"ש לעיל מבואר דאין זה קושיא דלשיטת הראשונות שכתבתי דבאמת דהוי הפקר מיד ורק דאפי"ה חייב במעשר כדלעיל ולהרשב"א אם חזר תוך ג' ואיגלאי מילתא דלא הי' רק הערמה א"כ לא נדר כלל ואי אמרינן כסברת הרא"ש בשם הרא"ם א"כ מדינא לא הוי הפקר כיון דאינו ברור כשמטה וג"כ לא נדר כלל דבמחשבה לא הוי ניכר עד שיבטא בשפתיו כיון דהפקר בתוך ג' לא ברור וא"כ לא נדר כלל כן נראה לי.

סימן שצ"ג דין אם הפקיר ואין לבו עמו. הנה הפמ"ג באו"ח סוסי' תמ"ח כ' דאם ביטל והפקיר אף אם לא הי' לבו עמו מועיל והוי ביטול וכן אם הפקיר לפי דדברים שבלב אינם דברים ואפילו להרמב"ם דחשיב לי' להפקר נדר ובעינן לענין נדר שיהא פיו ולבו שווין הא קי"ל ביו"ד סי' ר"י דהיינו דווקא אם הי' דעתו לומר פת חטים ואמר פת שעורין ולא הי' דעתו לדבר כן הוא דמקרי אין פיו ולבו שווין אבל אם רצה לומר מה שהוציא בפיו פת חטין אלא שדעתו הי' בהיפוך מדיבורו ככה"ג וודאי אזלינן בתר דיבורו ומקרי פיו ולבו שווין עיי"ש וכ' שלכך כ' הרמב"ם דהפקר הוי כנדר ללמד לן זה דכשם דכנדר אזלינן בתר דיבור כן הוא נמי בהפקר ולכך כ' הרמב"ם דאסור לחזור בו דהיינו אפילו אם יאמר דלא הי' לבו עמו והי' דעתו לחזור אפי"ה אינו מועיל ואזלינן בתר דיבורו ולכאורה קשה סוגיא דשמעתין דאמרינן דתוך ג' אינו הפקר משום הרמאין שאין דעתן עמהן ומאי בכך מ"מ הרי הפקיר בפיו ומאי לי שאין דעת' עמהן ובוודאי אי אמרינן כפירושי' הראשונים שהבאתי לעיל (בסי' הקדום) כפי' המאירי או כפירוש הר"ן א"ש אבל לפי דעת הרשב"א קשה אע"ג דאיגלאי מילתא וכו' מ"מ הוי הפקר וכן לפי מ"ש הרא"ש בשם הרא"ם וכ' דנרא' שגם הר"ן סובר כן ולדבריהם מוכח לכאורה שאם לא הפקירו בלב שלם

אינו הפקר וקשי' דברי הפמ"ג הנ"ל וכן קשה על דבריו מהא דאיתא בירושלמי ר"פ כל שעה דאם הפקיר חמץ בערב פסח ונתנו למקום הפקר אפי"ה אסור לאחז"ה פ"ל ר"י שם.

משום דחיישינן לערמה וג"כ קשיא כנ"ל על שיטת הפמ"ג מיהו התם איכ"ל דלא אמר בפירוש דהוא מפקירו אלא שהניחו במקום הפקר אבל כאן דמיירי בוודאי שהפקירו בפירוש ואפי"ה אמרי' דאינו הפקר ברור דאולי ה"ל רק בערמה בוודאי קשה על הפמ"ג הנ"ל. ונראה לפי ענ"ד דלעולם איכ"ל לכ"ע כהפמ"ג והר"ן יישב זה במתק לשונו דהרי כתבו התוס' בריש פרק השולח דדברים שבלב דרגילים לא מקרי דברים שבלב וכ"כ הר"ן ר"פ האומר וא"כ כאן שהיו רגילין הרמאים להפקיר בערמה א"כ הוי דברים שבלב דמוכחי כיון שהי' ידוע שדרכם לעשות כך ולכך שפיר אמרינן דאם ה"ל באמת כן דעתם לא מקרי דבר שבלב ולא הוי הפקר ושוב כ' שפיר הר"ן אפילו אם ה"ל מפקירו לגמרי לא הוי הפקר כיון דאינו ברור דבעינן דומיא דשמטה כסברת הנז"ל ולפי"ז ממילא מוכח דזה שייך דווקא בדבר דשייך בי' מעשרות ורגיל לעשות בהן ערמה אז אם ה"ל לו במחשבה שאינו מפקירו אינו מועיל הפקירו אבל בשאר מטלטלין דלא שכיחא להערים אפילו אם הערים הוי רק דברים שבלב ואולינן בתר אמירת פיו כן נראה לי.

ולכאורה ה"ל אפשר לפקפק על דברי הפמ"ג הנ"ל שכ' אפילו חישוב בלבו הערמה אינו מועיל משום דדברים שבלב אינם דברים דזה ה"ל שייך אם הדברים שבלב היו סותרים לגמרי הדיבור אבל כאן דאמר סתם הפקר ובכלל הלשון הזה אפשר שיכלול רק הפקר לזמן והפקר לזמן ג"כ מקרי הפקר וא"כ אם בלבו ה"ל להערים דנהי דעל שעה מועטת הדברים שבלב סותרין הדיבור מ"מ נימא דלאחר שעה לא יהי' הפקר דעל לאחר שעה אין המחשבה סותר את הדיבור דהרי לא אמר שיהי' הפקר לעולם וצריך לומר כמ"ש הר"ן בעצמו בנדריים דף כ"ח דדווקא במקום אונס דיש רגלים לדבר דלא אסרו עליו אלא לזמן ולכך אמרי' דאם נדר לאונסין או להורגין נאמן לפרש דלא ה"ל כוונתו אלא לזמן מועט אבל אם אין אונס ואין רגלים לדבר אמרינן דמסתמא אם נדר לאסור לעולם משמע וה"ה אם נדר להפקיר לעולם משמע ולכך שפיר כ' הר"ן דאין הדברים שבלב יכולין לבטל מה שאמר בפה (ועיין בחאו"ח בסי' ר"כ).

סימן שצ"ד דין הפקר לזמן הנה בנדריים דף מ"ד איתא דאם מפקיר ליום או לשבת או לחודש הוי הפקר אלא דלכאורה תליא בפלוגתא דעולא ור"ל דלעולא אפילו לרבנן אינו הפקר עד שיבוא ליד זוכה ולר"ל לרבנן הוא מיד הפקר והרמב"ם פסק כעולא ולכך קשה וכן שמעתי הקושיא ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל על הא דכתב הטור באו"ח סי' רמ"ו בשם רבינו פרץ שאם היתה בהמתו מושכרת לגוי על תנאי שיחזירה קודם השבת דיש לו תקנה להפקירה על יום השבת וק' מאי מועיל זה כיון דאינו מפקיר אלא לזמן ובהפקר לזמן אינו הפקר עד שבא לרשות זוכה ועד אותו זמן הוא עדיין שלו א"כ הוא עובר משום שביתת בהמתו וכעת ראיתי הקושיא גם בספר מחנה אפרים: ובאמת כפי מה שהסביר הר"ן ושאר הראשונים דלכך הפקר לזמן לא הוי הפקר עד דמטא לרשות זוכה הוא כיון דחזינן דאינו מפקיר אלא לזמן ע"כ דאינו מפקירו בלב שלם ואינו רוצה בהפקר ולכך תלינן ג"כ דלא גמר דעתו להפקיר אלא עד דמטא לרשות זוכה וזה שייך בעלמא אבל אם היתה בהמתו ביד גוי וחושש שיעבור על איסור שביתת בהמה אם הפקירו לזמן בוודאי מפקירו בלב שלם ובוודאי רוצה הוא שתהא הפקר ומשמעות הר"ן והמפורשים נראה דבדעתו תליא מילתא ובוודאי מפקירו לגמרי וכעין תי' זה תי' ספר מחנה אפרים ובמקו"א (בחידושי לע"ז דף ס"ו) כתבתי עוד תי' ע"ז.

ואפשר עוד לחלק דאם אומר מיד בפיו דאינו מפקיר רק לזמן דהיינו דכוונתו כפי מ"ש לעיל (בסי' ש"צ) בשם ס' מקו"ח דאם יזכה בו אחר באותו יום יהי' הפקר ואם לאו לא יהא הפקר הרי תליא כל ההפקר בזכיית הזוכה ועד אותו הזמן ההפקר תלוי ועומד בספק וא"כ אנו צריכין לומר דאם זכה בו אחר באותו הזמן יהי' הפקר למפרע וכיון שתלוי ועומד ואנן קי"ל אפילו תולה בדעת אחרים אין ברירה וא"כ גם בלי סברת הר"ן הנ"ל יש לן לומר דחל ההפקר רק משעה שהוברר הדבר דעל זה הי' כוונתו דאל"כ לא הוי הפקר כלל אבל למ"ד יש ברירה איכ"ל דחל למפרע.

וכל זה באומר דאינו מפקירו רק לשעה אבל אם מפקירו סתם אלא מכח אומדן דעת אנו יודעין שאין כוונתו אלא לזמן דהרי סיבת הדבר שהוא מפקירו הוא רק בכדי שלא יעבור על שביתת בהמתו ולענין זה ג"כ חשיב כנדר ואזלינן בתר הסיבה כדתנן בנדרים פרק ז' מ"ג שמי שהי' טעון צמר והזיע וכו' ונדר צמר עולה עלי דאין כוונתו אלא למשא וכיוצא בזה פסקינן ביו"ד בהלכות נדרים סי' וכיון דרק ע"י אומדנא תלינן דלא הפקיר אלא לזמן ממילא האומדנא הוא עצמה מחזק דיש אומדנא דעל שבת הפקיר מיד לגמרי ולכך שפיר אמרינן כרבינו פרץ הנ"ל דאפי' אם הי' בדעתו רק על השבת מהני כן נראה לפי ענ"ד.

תשובה שצ"ה בעזה"י עש"ק פ' ויקהל תרל"ח לפ"ק פה חוסט. נשאלתי בענין הממון שמתנדבים עבור היתומים של הרב המאור הגדול דק"ק וכו' וצ"ל האיך יחלקו ואיך ינהגו בהמטלטלין שנשאר מאביהם והאיך יחלקו והנה מה"ת וודאי דווקא בנים יורשים (חכז"ל תקנו לזון הבנות עד שיתבגרו והאידינא אפי' ממטלטלין זונין וכן פרנסת נדוניא שצריכין ליתן לבנות ג"כ גם ממטלטלין נותנין כמבואר כל זה באהע"ז סי' קי"ב וקי"ג באריכות ולענין חלוק בנדבות אם אמנם שבסנהדרין דף מ"ח אמרינן דהמקבל במה שהתנדבו לו ע"י בזיונו וכאן הרי לכלם הבזיון שוה ואיכא לכאורה יש לחלק לכלם בשוה כי קנו כלם בשוה אבל באמת ביו"ד שה רנ"ו סעי' א' וסעי' ב' מבואר לענין קופה שהיא מתחלקת לפי הצורך.

ולכך נתחלק דווקא בג' דיינים כשאר דיני ממונות עיי"ש. וגם שם קיי"ל דקנו עניי העיר ואין לשנות הקיפה וע"כ דקנו ע"י בזיונם או ע"י הגבאים דהם נעשו כשלוחים ואפי"ה הדין דאין מתחלק בשוה אלא כל אחד ואחד כפי הראוי לו ואיך הה"ד בענין זה דכן יש לעשות.

ולכאורה הי' מקום לומר דנידון דידן משונה מהתם דהתם נגבית בכל שבוע ושבוע כדי לחלק להם מיד לצורך מזונותיהם שצריכין לשבוע זו וא"כ אז וודאי רק אדעתא דהכי התנדבו ליתן להם כפי צרכם משא"כ נידון שדנין עליו שהי' הנדבה בכפליים ושאם יהי' להם לפרנסתם ולמזונותם ברווח של הקרן ההוא ישאר הקרן על זמן שיתגדלו וא"כ הרווח בוודאי נתחלק לפי צורך הקרן בשוה.

אבל זה א"א לדון באומדנא אלא לפי ראות עיני הדיינים ובלא"ה כבר כתבתי דצריך לזה ב"ד גמור ואינו מתחלק אלא דווקא בשלשה וכדלעיל וכן לענין מזונות ופרנסת נדוניא על הכל צריכין ב"ד יפה והטוב בעיניהם יעשו ולפי מ"ש ממילא מובן דצריך לחלק העות לד' חלקים דהגדולה שבהם שיש לה מעות נדוניא וכרים וכסתות נתונים לה מירושת אביה הלכך אינה צריכה אלא מעט ולבנות מן שעת בוגרת עד שינשאאו להם יש מירושת אביהם רק פרנסת נדוניא בלא מזונות וממילא צריך ליתן להם מהנדבות יותר כי צרכם יותר מרובה ולהבנים זכרים גם כן החלק כפי צרכם ולכל אלה צריך ב"ד והב"ד כפי ראות עיניהם יעשו וכבר כ' מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד

בתשובה סי' רל"ט דדברים כאלה א"א להעמידם על דין תורה כמ"ש בתה"ד סי' שמ"ב דברי החותם וכו'.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שצ"ו בעזה"ת יום ו' עש"ק פ' בלק תרל"ז לפ"ק חוסט יע"א החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג מוה' סענדר פריינד נ"י אב"ד דק"ק באכטת יע"א. מכתבו הראשון והשני קבלתי ומה שביקש ממנו לחוות דעתי בענין רח"ש הנהוג בקהלות ישראל אם גם אם המחותנים אינם מן הקהילה ההוא צריכין לשלם הרח"ש וכמה הוא התקנה אם לפי ערך הנדן או באיזה אופן אחר עכ"ל בקיצור הנה בש"ע יו"ד בסי' רמ"ה פסק הרמ"א דיכול הרב לבוא לעיר שיש שם רב ואפילו אם מקפח קצת מפרנסת הרב הראשון וכגון שקיבלו אבל רב שהוא בא אכסנאי לעיר אינו רשאי לקפח פרנסת הראשון וכ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רל"ה דזה דווקא לפי המנהג שנהגו אז אבל לפי מה שמקבלין האידנא רב ופוסקין לו שכר קצוב כדי שישב בעירו וישגיח על כל עניני הדת באוה"ת וכל הענינים הצריכין בקהלה הרי הוא כשכיר בוודאי שכר ההוא הוא חיוב גמור וכו' עיי"ש.

וראיתי בשו"ת דברי חיים להגאון מסאנץ זצוקל"הה בח"א חיו"ד סי' נ"ב שהשיג על מרן הגאון וכ' דישתקעו הדברי' מלהאמר משום דהוי דשלב"ל ועוד האריך שם עיי"ש ותמהני עליו הרי דברי מרן הגאון שפתיו ברור מיללו והם מילתא בטעמא כדקי"ל בחו"מ סי' ל"ד דאע"ג דאין העדים רשאים ליקח שכר על עדותן מ"מ אם הבע"ד רוצים שילכו העדים למקום אחר בכדי שיראו שם העדות ע"ז שפיר רשאים ליטול שכר והנה נהי שאם באים לת"ח ושואלין ממנו בעניני תורה צריך לעשות בחנם וכמו שדרשו חכז"ל כאשר צונו וכו' מה אני בחנם כו' אבל שיהא מחוייב להעתיק עצמו ממקומו ולקבוע לו דירה במקום אחר כדי שיהא מוכן ומזומן לכל שואל ולכל מבקש איזה דבר בעניני תורה ולסדר קידושין וגיטין ושאר ענינים על זה וודאי רשאי ליטול שכר.

וכבר קיי"ל בחו"מ סי' ט' דאע"ג דאין רשאים ליטול שכר אבל הציבור מחוייבין לשכור להם ב"ד קבוע ולהספיקם בכדי שאם יצטרכו לב"ד יהיו מוכנים וכ"כ המהרי"ו סי' קנ"א בתחילה והובא ג"כ בפסקי מהראי' בסי' קכ"ו דאם קבלו הראשון עליהם אסור להשני ולהפסיד לו אלא דבסוף הביא דברי הא"ז דאפילו אם קיבלו את הראשון וכו' ובדברי הרמ"א נראה שנזהר בזה שכ' ונוטל פרס ויבואר בואר לקמן דפרס היינו דבר שאינו מחוייב משא"כ האידנא דנותנין לרב שטר רבנות ומחייבין עצמן בחיוב גמור וזה הוא וודאי שכירות ממש.

וכיון שהקהל מחייבין עצמן ומחוייבין בזה לקצוב להם שכר וקיי"ל ב"ב דף קנ"ז דאם כ' דאקני אי קנה מכר משתעבד וכ' שם הרשב"ם דאע"ג דאא"מ דשלב"ל מ"מ יכול להשתעבד בדבר שלב"ל ובסוגיא דמעמ"ש כ' הפנ"י להסתפק דאפשר דלדשב"ל יכולין נמי להשתעבד וקיי"ל בחו"מ בסי' רל"א דבני העיר יכולין להסיע ולכוף לקיים מה שתיקנו ביניהם ובפרט אם יש ת"ח המסכים עמהם וגם קיי"ל לבחו"מ סי' קס"ג דבני העיר יכולין לכוף זא"ז בדברים שהם מצרכי הקהל כגון לבנין מקוה או ביהכ"נ או לדיינים ובאו"ח סי' נ"ג מבואר דלקבל רב מופלג הוא קודם לחזן וא"כ כיון דבחו"מ סי' ט' קיי"ל דמחוייבין להעמיד להם ב"ד בוודאי יכולין לכפות זא"ז על זה כל בני הקהל אפילו מיעוט את הרבים ומשתעבדים עצמם על השכירות וה"ה דיכולים לשעבד את כל הבאים לקהלתם לאחר זמן הרוצים להיות עם ציבור שניהם ביחד והשכר שקוצבין גם המה משועבדים עליו.

ואע"ג דבלשון הפוסקים מצינו שנקרא זה פרס ופרס כ' רע"ב בפ"א מאבות מ"ג דהיינו מה שאדם נותן ואינו מחוייב ועיי"ש בתוס' יו"ט מ"ש היינו לענין דהמקבלין צריך להיות אצלם בערך פרס ואינו רשאי ויכולין לתבען ועיקר דברי מרן זצ"ל הם מחו"מ סי' קס"ד באופן שהוא נתקבל לרב אצל ציבור שקבלו אותו עליהם והשתעבדו וא"ז ומוכרחין ליתן לו שכר בשביל שהוא מוכן להורות להם בכל מה שצריכין בעניני התורה ומשמש אותם ועיי"ז משעבדן עצמם ואת הבאים אחריהם וא"כ דברי מרן זצ"ל נכונים וברורים.

והנה לפי המנהג הקהילות רגילין להטיל החיוב לצורך צרכי הרב בשני שרים א' דבר הקצוב לכל שבוע ושבוע להספיק להרב מזונותיו וזה יכול הרב לתבוע אבל הרי הרב לא לבד למזונות הוא צריך ויש הרבה צרכים חוץ מצרכי המזונות הנצרכים לו מידי יום ביומו לזה שוב יש תקנות הקהילות להספיק לו מתנות מן החתונות ושאר מתנות מענינים אחרים וע"ז באמת לא נמצא שום תקנות קדמונים אלא כל קהל וקהל עושין להם תקנה כמה יתנו להם בענין רח"ש ובאיזה קהילות התקנה לתת לפי ערך מכל מאה ובאיזה קהילות המנהג ליתן שוה בשוה מכל חתונה וזה אין הרב יכול לתבוע כפי רצונו אלא מגיע לו כפי תקנות הקהל ואין יכולין להביא לזה ראיות מקהלת אחרות אלא כל קהל וקהל צריכין לשום עינא פקחא להספיק את הרב שלהם לפי הצורך וכל מקום ומקום לפי ערכן צריכין לתקן תקנות בענינים כאלה וכך הוא מנהגי קהילות קדושות מאז ועד עתה.

ולפי האמור למעלה מבואר דהיינו דווקא מה דמהני תקנות הקהל בענין רח"ש או כיו"ב על הציבור דווקא על אלו דשייכים לאהדדי או שהן באין אח"כ להתחבר עמהם להיות מקהל שלהם כדקי"ל בחו"מ סי' רל"א דמסיעין על קיצתן אבל על האנשים הבאים מעלמא אין להקהל כח לכוף אותן ליתן להם כפי התקנה וכן הוא המנהג בהרבה קהלות שאם א' מהמחזותנים איננו מיושבי העיר ולא שייך לגליל ולקהל זה אינו נותן רק מחצית רח"ש.

אמנם אפי' שניהם מעיר אחרת מ"מ כבר כ' הנוב"י מהדו"ת בחלק אה"ע סי' פ"ג דכבר נהגו דאין רב אחר רשאי לסדר קידושין באתרי' דחבר' וממילא כיון שצריכין רשות מן הרב א"כ מן הסתם ממילא מן הראוי שמחוייבים ליתן להרב מרא דאתרא כפי התקנה שתיקנו הקהל או כולו או מקצתו דהיינו שהקהל צריכין לתקן זה בפירוש דמי שצריך להרב שלהם שיסדר להם קידושין או לאיזה ענין צריך ליתן כך וכך כן נראה לפי ענ"ד בענין הזה ואחתום בברכה ידידו הדו"ש: ה"ק משה שיק מברעזאווע.

תשובה שצ"ז שייך אחר תשובה רצ"ד לשנה טובה יכתב ויחתם כבוד הרבני המופלג בתורה כש"ת מוה' יקותיאל אל ווייס נ"י בעיר שאלל יע"א: הנה קבלתי שוב שנית מכתבו ע"ד הדרע"ש מאשי"ן שצידד מעלתו נ"י להתיר דאפשר לומר דדישה ההוא לא מקרי מלאכה כלל ועוד כיון דהמלאכה ההוא נעשה ע"י עכו"ם ואמירה לעכו"ם בשאר איסורים הוי איבעי' דלא אפשרטא בב"מ דף ק"ד לי"א וא"כ הי' אפ"ל ולצדד דהוי ס"ס דלמא אין כאן איסור כלל ואת"ל דהוי איסור דלמא אמירה לעכו"ם בכה"ג שרי ועוד האריך מעלתו נ"י אי ספיקא כה"ג מהני עכ"ל בקיצור והנה הדבר מבואר דבכלל דלא תחרוש בשור ובחמור לאו דוקא חרישה דה"ה לעשות בהם כל מלאכה אסורה והרמב"ם בס' המצות ל"ת רי"ח כ' להזהר מעשות מלאכה בכלאי בהמה יחד וכו' ובכל זמן שיעשה בהם מלאכה חרישה או דישה לוקה וכו' ר"ל שלא יחבר שניהם יחד

במלאכה אחת מהמלאכות יעויי"ש וכיוצא בזה כ' החינוך מצוה תק"ן שכל מלאכת חרישה או דישה אם נעשה ע"י שני מינים וכו' עוברים על הלאו שהוא ואין בזה ספק כלל עיי"ש.

וגם לענין אמירה לגוי נהי דהוי למקצת מפורשים בעי' דלא איפשטא מ"מ לרוב הפוסקים פסקינן להחמיר והמל"מ בפ' י"ג משכירו' תמה באמת למה פסקינן בזה להחמיר עיי"ש מכל מקום כבר כ' הר"ן בפ' תולין והראב"ד בפ"א מכלאים דפסקינן להחמיר עיי"ש ואפשר דטעמם משום דאין עושין ס"ס בידים אפילו בספק דרבנן או אפשר עפ"י מ"ש הרמב"ם בריש הלכות ממרים הגם מה דאסרו רבנן הוא אסור מן התורה אפי"ה ספיקא דרבנן לקולא וביארו הלח"מ ושאר מפורשים דכך התנו חכז"ל וזה שייך רק במקרה שאירע אבל באיבעי' אי תקנו חכז"ל בזה או לא כמו לענין אמירה לעכו"ם ל"ש ספיקא דרבנן לקולא ועכ"פ כיון דרוב הפוסקים פוסקים להחמיר מלבד הראב"ד המובא ברא"ש בב"מ שם והראב"ד עצמו סותר דבריו למה שפסק בפ"א מהלכות כלאים ודבר שהוא נגד הרוב אפילו אם הי' צד זה ס"ס כיון דיש רוב כנגדו לא חשיב ס"ס.

וכדי ליישב סתירת הראב"ד הנ"ל אמרתי לישב עד"ז והוא דהנה הנתיבות המשפט בחו"מ רס"י קכ"ב הוכיח מן דברי התוס' בשבועות דף ג' ד"ה ועל הזקן וכו' שכ' לענין שליח לד"ע ע"י עכו"ם דלר"ה חייב ועוד כמה מהראשונים שכתבו כעין זה והקשה הנתיבות עליהם הא אין שליחות לעכו"ם ות"י הנתיבות דוודאי לענין דבר מצוה וכיוצא אמרינן וילפינן מקרא דאתם גם אתם ואין שליחות לגוי אבל לענין שליח לד"ע היכא דגברא לאו בר חיובא דקי"ל בחו"מ רס"י קפ"ב דהיכא דהמשלח איננו בר חיובא אמרינן יש שליחות כר"ה דלא ילפינן מחצר דלא שייך סברת גם אתם ולכן בכה"ג אפי' גוי נעשה שליח מה"ת כן כ' הנתיבות ועיי"ש שהאריך ורק דעל זה קשה למה אמירה לעכו"ם הוי רק שבות תיפוק ליה דהוי איסור דאורייתא והנתיבות בסי' שמ"ח הקשה זאת ומה שתירץ עיי"ש: מיהו על שבת לא קשה די"ל כדברי הבית מאיר באהע"ז סי' ה' דבעינן רק שביתה בגופו והוי כעין תפילין דלא שייך לומר דיהא שליחו ויהא יוצא בהנחת תפילין של שליחו כיון דהוי מצוה שבגופו וכמו שביאר התוס' רי"ד בר"פ שני דקידושין אבל על הש"ס דב"מ דף צ' דקא מבעי' לי' בשאר איסורין הקושיא בתוקפה עומדת ובלא"ה הרי הוא ג"כ שיטתו של רש"י ז"ל בב"מ דף ע"א והובא ביו"ד בסי' קס"ט סעי' ה' דיש שליחות לעכו"ם לחומרא וקשה עלי' הסוגיא הנ"ל דב"מ דמאי קא מבעי' להו אי אמירה לגוי בשאר איסורין שבות הא אסור משום שליחות וצ"ע.

ונראה דרש"י לשיטתו א"ש גם התוס' לשיטתם אזלו. דהנה רש"י פירש שם דהאיבעי' חוסם פי פרתו ודש בה היינו דהדישה הוא של גוי והוא הנהנה ואדעת' דנפשי' קא עביד ובמקום שיש לו בה הנאה הרי קי"ל לענין שבת בקבלן דמותר משום דאדעת' דנפשי' קא עביד וכיון דאדעת' קא עביד לא נעשה שלוחו ואפי"ה בשבת אסור לומר לו שיעשה בשבת מצד איסור אמירה והיינו דקאא מבעי' לן בשאר איסורין היכא דאדעת' דנפשי' קא עביד אי רשאי לומר לו דהיינו ג"כ האיבעי' על האמירה אי שרי במקום דלא שייך שליחות ומיושב שיטות הנתיבות הנ"ל ולשיטת רש"י דיש שליחות לחומרא הנה לפי"ז אם הוא רק לצורך ישראל בוודאי אסור או מה"ת לשיטת הראשונים שהביא הנתיבות או לשיטת רש"י משום דיש שליחות לחומרא: וממילא במחובר לקרקע דקי"ל באו"ח סי' רמ"ד דכל מידי דפרהסיא במחובר אפי' אם הגוי עושה אדעת' דנפשי' דהיינו שהוא קבלן אפי"ה אסור משום מראית העין שיאמרו שהוא שכיר יום ואדעתא דישאל עביד וממילא ה"נ במלאכת דישה זוריעה דאירי בהו הראב"ד בפ"א דכלאים שהוא מלאכת

מחובר לזרוע כלאים א"כ אפי' הוא לצורך העכו"ם בוודאי אסור אפי' אי קי"ל דהאבעי' דלא איפשטא לקולא היינו אם עושה אדעתי' דנפשי' ואינו עושה מלאכתו במחובר בזה הוא דקא מבעי' לי' להש"ס אבל בעושה לצורך ישראל אין כאן ספק דכבר קי"ל בב"מ דף י"א דיש שליחות לחומרא ובמחובר חיישינן משום מראית עין שיאמרו שהוא לצורך הנאת ישראל ולכך אפי' להראב"ד דס"ל דפסקינן לקולא אפי"ה פוסק בזריעת כלאים שהוא במחובר ומלתא דפרהסיא דאסור ומיושבין שפיר דברי הראב"ד וא"כ גם בנידון דידן דהוי ג"כ מלתא דפרהסיא וקי"ל דיש שליחות לחומרא ולדברי הנתיבות אפי' מדאורייתא יש שליחות ולכך לדעתי י"ל דבכה"ג לכ"ע אמירה לעכו"ם אסור ואפילו אם העכו"ם עושהו כן נראה לפי ענ"ד בענין נידון הנ"ל ובאמת אנכי אדם חלוש ומוטרד טובא ואין אני יכול להשיב ולהאריך בפלפולים ולא הייתי משיב בזה עתה למעלתו נ"י אך משום שכבר התחלתי בענין הזה אמרתי עם לבי המתחיל במצוה אומרים לו גמור לכן הצעתי דעתי ואחתום בברכה המשולשת ובברכת השנים וכו' ידידו וכו': הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שצ"ח לשנה טובה יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים הרב המאוה"ג מוה' מאיר רייכהארט נ"י האבדק"ק קאטה יע"א מכתבו קבלתי ובו נשאלתי ע"ד מומרת שיש לה בת שילדה מגוי ועדיין הוא קטנה והמומרת נשאה לבה לשוב אל ה' וגם ליקח עמה בתה שילדה אותה מהגוי ונהי דאמרינן גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד היינו היכא דלית לה אב ואע"ג דגוי הבא עב"י הוולד ישראל מ"מ כיון שגם אמה מומרת לכל התורה ודינה כגוי' נסתפקמעלתו בזה לזאת שאל את הדין והנה באמת הוולד מומרת אפילו אם היא מגוי דגם מומר יש לו דין ישראל וקידושיו קידושין וכן קי"ל באה"ע סי' מ"ד סעי' ט' בהגה"ה וכיוצא בזה קי"ל ביו"ד סי' קנ"ט ואדרבה וולד מומרת עדיף משאר מומרת והוי כתינוק שנשבה לבין הנכרים שהוא כישראל לכל דבריו וכן איתא ביבמות דף י"ו כיו"ב ועכ"פ לא גרע התינוק ההוא מאמו ומה"ת דינו כישראלית לענין כל הדברים כי אם רק מה שמפורש בדברי חכז"ל במה מומר אין דינו כישראל ובמקום אחר הארכתי והסברתי הדבר גם בסברא ואי' כאן מקומו.

ועכ"פ האם עם הבת שניהם דינם כמומרים ומומר מיד שנשארו לבו לשוב אל ה' ובוכה ומתחרט על עון גדול אשר עשה מיד הוא כישראל כשר ומה"ד א"צ טבילה אלא דבש"ע ביו"ד סוסי' רס"ח העתיק דברי הנמוק"י דבעי' טבילה וקבלת דברי חברות בפני ג' ומחהש"ק בס' שכ"ו סק"ח ביאר וכו' דאפילו מדרבנן א"צ וזה רק מחומרא בעלמא וא"כ בנידון הנ"ל הבת דינה לגמרי כאמה המומרת עצמה ואביה עפ"י הדין אינו אביה כיון שהיא ישראלית ואביה גוי ומה שייכות יש לו עמדה.

וזרעו רחמנא אפקרי' בכה"ג שיהא זרעו בטל בזרע האשה הישראלית שהיא האם וכמ"ש בתורה כי יסיר את בנך מאחרי ונקרא בן ישראל ולא בן האב. ועיין בקידושין דף ס"ח ע"ב וכיון דא"צ לקבל דברי חברות בפני ג' וא"צ לומר הבת שהיא עדיין קטנה דאצלה וודאי עיקר הטבילה משום חומרא ומבואר בש"ע דקודם הטבילה יגלחו ראשם ואינו צריך גם אינו רשאי לדחותם וכ"ש שלא להכביד עליהם לומר להם עונשים חמורים ובוודאי מה דאפשר להם ללמוד מדתי ישראל קודם הטבילה טוב ונעים אבל אין זה מעכב כמו שהביא בפ"ת בסוסי' רס"ח כל זה כתבתי לפי מה שהוא עפ"י דיני התורה אבל מה שהוא מנימוסי המדינה צריך לחקור אחר זה מהאנשים היודעים דברים ברורים מחוקי המדינה ושלא לעשות ח"ו מה שהוא נגד חוקי המדינה ושרי הממשלה יר"ה דברי החותם בברכת כוח"ט הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע תשובה שצ"ט יתענג על רוב שלום מעתה ועד עולם תלמידי הרב המופלא ומופלג בתורה וביראה החרוץ והשנון כש"ת מוה' וואלף סופר נ"י אבדק"ק סאנגרוט יע"א: מכתבו קבלתי ושמחתי בו בתורתו ושלוותו ועל אשר שאלת ממני הלכה למעשה באחד שמכר וולד פרתו המבכרת בכסף לחודא בתנאי אם יהי זכר וילדה זכר מאי דינו לענין בכורה וכבר ראו עיניך דברי הנוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קצ"א וקצ"ב ודברי מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' שי"ב והנראה לפי ענ"ד בעזרת השם לבאר איזה חילוקי דינים וממילא יתברר הדין א) אי וולד מקרי דשלב"ל דבחו"מ סי' ר"ט וביו"ד סי' ש"כ פסק הטוש"ע דהוי דשלב"ל ובאה"ע סי' מ' הביא דעת הרמב"ם דיכול לקדש עיבור כשהוכר ובתה"ד סי' ע"ר הביא דעת הא"ז ומהר"מ דפליגו בזה וכ' דתליא בפלוגתא דחו"מ סי' ר"י אי הטעם לכשתלד קנה משום דעיבור מקרי איתא בעולם כפירוש רשב"ם או כפירוש ר"י דלדבר שלב"ל עדיף לר"נ ולפי"ז קשה עמ"ש הטו"ז שם בסי' ר"י להוכיח כי הרא"ש סובר כהרשב"ם דא"כ קשיא דהרא"ש סותר דבריו דבריש בכורות הביא דעיבור הוי דשלב"ל מיהו לשון הטו"ז לאו דווקא ויש ג"כ לומר דסובר כר"י ואז ג"כ לא קשה קושית הטו"ז ויש ג"כ לומר כמ"ש הקצה"ח דלר"י ג"כ בעינין גם סברת הרשב"ם לישב קושית הפנ"י בגיטין ואפי"ה כיון דלדבר שלב"ל עדיף בזה א"כ אין ללמוד מהתם דקונין לוולד וא"כ א"ש ומדוקדק ג"כ לשון הטו"ז והנה בס' מחנה אפרים בכלל דבר שלב"ל האריך להוכיח בראיות גדולות דוולד מקרי בא לעולם וכן כתב ג"כ בס' קצה"ח סי' ר"ט ובאו"ז גדול שנדפס זמן זה מחדש ראיתי שכ' דגם תוס' איכ"ל דמודו אלא שהם מיירי דעדיין לא נתעברו הבהמות ולכך כ' דהוי דבר שלב"ל וכן י"ל בדברי הרא"ש ריש פ"ק דבכורות הנ"ל.

ובספר נתיבות המשפט כ' דבוודאי ברוצה להקנות העיבור מקרי בא לעולם אלא דתוס' והרא"ש מיירי שרוצה דווקא למכור ולקנות לכשיהא נולד הוולד ולכך קרו לי' דשלב"ל וזה קשה מאי יועיל זה בבכור לפוטרו כיון דבשעת פטר רחם אינו של גוי ואיכ"ל דקנינו וקדושתו באין כאחד דמהני בכמה דוכתי.

או כיון דקונה דא"י לחזור הוי יד גוי באמצע ועוד מה שקשה על דבריו דא"כ הא דאמרינן בקידושין דף ס"ג דכל שבידו להקנות מעתה לא מקרי דבר שלב"ל וא"כ הה"ד הכא כיון שבידו לקנות מעתה אמאי קרו לי' דבר שלא ב"ל וצ"ל משום דשניהם אינם רוצים או דוולד פנים חדשות ובתורת וולד לקנות הוי דבר שלא בא לעולם.

ובאמת ביו"ד לענין בכור משמע דאף בתורת עיבור א"י להקנותו ואפשר לענין לוקח הוי כדבר שא"ב וכנפל לים עיון ב"ק דף צ"ח ואינו ברשותו קרי לי' נמי דשלב"ל דהבהמה אינו שלו ולא יכול ליטלה משא"כ לענין מוכר ובזה מיושבים מקצת קושיות עכ"פ מהרא"ש בבכורות אין ראי' וכמ"ש לעין ובזה מסולק מה שהקשה מהרי"ט אלגזי ריש.

בכורות על הב"י בסי' רי"ב דמסופק ברא"ש אי מקנה מעוברת דהו"ל למיפשט מרא"ש בבכורות הנ"ל ולפי"מ ש מהתם אין ראי' או כמ"ש האו"ז או כמ"ש הנתיבות המשפט. ומאי שנסתפק לך אי מועיל בדיניהם לענין דשלב"ל עיין בב"י ביו"ד סי' רס"ד הביא הגהות מרדכי בשם רבינו שמחה דאינו מועיל סטומתא בדבר שלב"ל ובתשובת רש"ל סי' ל"ו באמצע התשובה כ' דמועיל דינא דמלכותא ומשמע דגם סטומתא מועיל ובדיניהם עדיף קצת מסטומתא ומועיל בדשלב"ל ובדבר שלב"ל ממש נראה שם דג"כ קונה וכ"ש עיבור ואכ"מ לפי מ"ש מעלתו דבדיניהם קונין

עובר יש עוד סברא דיכול להקנות עיבור מיהו כבר כ' העבוה"ג וגם מרן זצ"ל בחת"ס דדווקא אם המכר הוא מכר באמת אבל אם קונה בפרוטה וכיוצא דרך זה אין מנהג ושוב לא קנה.

ובזה י"ל לשון הש"ע סי' ש"כ ביו"ד והדגו"מ הקשה שם מ"ש מסעי' ו' דפסק דאינו מועיל מכירת העיבור ובסעי' ז' פסק הרמ"א כמהרי"א דמועיל עיי"ש מה שתי' ויבואר לקמן אי"ה ולהנ"ל א"ש דבסעי' ו' איירי דהקנה רק אוזן וכיוצא ועל זה ל"ש בדיניהם דאצלם ל"ש כלל קנין כזה ודשלב"ל ל"ק אבל בסעי' ז' דבאמת הוי קנין גמור ואינו הערמה והפקעה בעלמא אז אפילו הוי דשלב"ל יש לן עוד סברא דאזלינן בתר דיניהם ומועיל אפילו לדבר שלב"ל וכיון דיש עוד צד להתיר פסק כמהרי"א הנ"ל וא"ש.

וא"כ בנידון שלנו אם יתברר דבדיניהם קונין עובר יש עוד סיוע להתיר. אמנם כיון דיש פוסקים דס"ל דאין קונין עיבור צריכין אנו לבוא להיתר ה' ש"כ' המהרי"א בסי' ק"ל דמסתמא הקנה האם לוולד והביא רא' מפרק המפקיד דאמרינן בשילם ולא רצה לישבע דהבעלים מקנים בהמה לכפל עיי"ש ובנוב"י מהדו"ת הנ"ל כ' דאם הורה המורה כדברי מהרי"א מועיל בדיעבד אי אקני לי' בכסף ומשיכה ומרן זצ"ל כ' בתשובה הנ"ל דה"ה לרש"י בכסף לחודא ואם עשה תרתי מהני אפילו לכתחילה כמהרי"א וכבר הבאתי בדגו"מ הקשה דברי הש"ע אהדדי דבסעי' ז' סמך על טעם מהרי"א הנ"ל ובסעי' ו' לא סמך על זה ומה שתי' הדגו"מ קשה דבראשונה תי' דסעי' ו' מיירי דפירש בלא אם וקשה להעמיד זה ברמ"א עיין בלשונו ומ"ש בתי' ב' לחלק בין ק"ס לא הבנתי.

ולפי ענ"ד לישב דהנה בלא"ה קשין לי דברי מהרי"א דנהי דהישראל גמר ואקני כדי להפקיע מבכורה אבל הרי הגוי אינו מכוון לקנות הבהמה והרי קנין בעי כוונה ואפילו בדעת אחרת מקנה אותו פליגו ובחת"ס סי' שי"ג כתב דבגוי לא מהני דעת אחרת לכ"ע מיהו במהרי"א מיירי בעומדת בחצר ואיכ"ל דחצרו קונה לו שלא מדעתו לטובתו ונהי דגם בחצר פליגו אי קונה שלא מדעתו במכירה ואבדה עיין סי' ר"ס סעי' ה' ובסמ"ע שם סק"ב מ"מ בעיבור דיש עוד בלא"ה צדדים בחילוק א' סמך לצרף נמי סברת מהרי"א.

א."

ועפי"ז מיושב קושית הדגו"מ דסעי' ו' דמיירי דמקנה לי' רק במעות ומשיכה ואפילו מקנה לו המקום כיון דהוי חצר שאינו משתמרת לשוכר הוי רק כחצר של שניהם וקונה רק מתורת משיכה דאם אינה משתמרת בעינין דעת אחרת מקנה ובגוי הא אמרנו דאינו מועיל דעת אחרת ולכך א"א לסמוך על מהרי"א דהגוי אינו מכוון על האם אבל בסעי' ז' דמיירי בחצר גוי שפיר סמך על מהרי"א ולפי"ז בנידון דהנוב"י לכאורה א"א לסמוך על מהרי"א דקשה דאינו מכוון לקנות ואפשר דהנוב"י סובר כיון דמכוון לקנות הוולד וא"א אלא ע"י האם הוי כמכוון לקנות גם האם ועכ"פ מרמ"א לפי תי' קושית הדגו"מ אינו סובר כן.

ומרן זצ"ל בחת"ס סי' שי"א פקפק על ראית מהרי"א מיעקב אבינו ולפי מ"ש הריב"ש בסי' שכ"ח דאיכ"ל דקודם מ"ת הי' קונה דשלב"ל ג"כ אין רא' מיעקב מיהו מריש בכורות בבריית' ישראל שקיבל מגוי וגוי שקיבל מישראל דלרבנן פטור ולר"י מחייב והוכיח שם המהרי"ט דע"כ לר"י צריך שיהא להישראל גם באם, מקצת חלק ותנא סתם משום דאמרינן כמהרי"ח יש רא' לדבריו וגם מרא"ש בפ"ק דקידושין וכן פסק באה"ע סי' כ"ח סעי' י"ט בשואל טבעת לקדש בו

אשה אזלינין בתר אומדנא דניחא לי' למשאיל דאם א"א בשאלה יהא שלו במתנה עמ"ל ואזלינין שם בתר אומדנא וה"ה הכא ומכח כ"ש דהרי רוצה להפקיע קדושת בכור מן הוולד.

איברא לפי מ"ש היד אפרים במג"א סי' תרנ"ח סק"ג שהקשה למה אתרוג שאול פסול ולא אמרינין דנהוי כטבעת שאול' לשיטת הרא"ש ות' לפי גירסת יד האפרים דמצד האומדנא מועיל רק דלא הוי גזל אבל לכם לא מקרי וא"כ ה"נ בעינין שיהא הבהמ' של גוי ולזה לא סגי באומדנא מיהו גם בבכור כיון דקי"ל דבהמת הפקר פטור מבכורה עיי' בחת"ס סי' שט"ז ובעלים רוצים להקנותהווי יכול לתפוס בו ואמרינין בב"מ דף ו' ע"ב אי תקפו אין מוציאין לא חשיב ממון שלו וא"כ ה"ה כאן ובכה"ג לא מקרי שלו ופטור מן הבכורה וא"כ א"ש הוראות הנוב"י ומרן זצ"ל הנ"ל.

אמנם בנידון שלנו יש ריעותא דמכר רק אם יהא זכר וכ' הנוב"י שם דבכה"ג הוי אסמכתא וצריכין אנו לבאר חילוק) והוא דהנראה לפי ענ"ד דבכה"ג אין לחוש לאסמכתא דב"ב דף ק"מ תנן אם תלד זכר יטול מנה כו' ילדה זכר נוטל מנה כו' וכ' הנמוק"י דלא חשיב אסמכתא דדווקא אם אמר בתורת קנס ונהמא עיי"ש מיהו הרמב"ם בפ"ח מזכ"ל כ' דין זה דדווקא בש"מ וכ' הה"מ לחד טעם דסובר כר"י מיג"ש דהוי אסמכתא מיהו גם להרמב"ם דווקא התם אבל אם הקנה בקנין מעות ומשיכה כדינו כ' הרמב"ם ריש פ"א ממכירה דלא הוי אסמכתא וא"כ הה"ד נידון שלנו: ולדעת הראב"ד בפ"ד מה' חמץ בגוי לית בי' משום אסמכתא וכמו שביאר המג"א בסי' תמ"ח סק"ד דגמר ואקני יעוי"ש ועוד כיון דנהנה דמפקיע מבכור עדיף מערב דמהני בהאי הנאה דמהימן לי' ובלא"ה הרי ביאר הסמ"ע בסי' ר"ז סקי"ז דדווקא אם יש סברא דאינו רוצה להקנות אבל כאן זה הוא עיקר תכלית קנינו אם יהי' זכר וכמו מקדש עובר אם תהי' נקיבה דלא חשיב אסמכתא דזה הוא צורך הקידושין וה"נ הכא וכמ"ש שם לענין תנאי ב"ג ובני ראובן והכא דלא כפל נימא דתנאי בטל לולא שיש אומדנא ומצד אומדנא אין כאן אסמכתא כן נראה לפי ענ"ד פשוט אלא דיש לחוש לחשש אחר כיון דאמר לכשאלד זכר דלמא אם לאחר משמע וא"כ בשעת פטר רחם עדיין הי' של ישראל אבל הר"ן בשבועות פ"ג גבי שבועה שלא אוכל זו אם אוכל זו כ' דדווקא בגט אמרינין אם לאחר אבל בדבר שאפשר שיתבטל לגמרי אם משמע מהשתא עיין שם ובלאו הכי כבר כתבנו דאפילו אם הקנין חל כשתלד מועיל ומהני לאפקועי מבכורה וכמ"ש בחילוק הא' דמוכח כן בנתיבות המשפט בסי' ר"ט וכן נראה מחת"ס בסי' שי"ג שם.

ועוד דהרי ראיות מהרי"א מר"פ המפקיד ושם לל"ק אמרינין דמהשת' מקנה לי' הבהמה וכפי' הרמב"ם ולל"ב הואיל וסגי לי' להקנות' מרגע קודם הגניבה אמדינין דעת על אותו הזמן ותפסת מועט והכא אי נימא דלא מהני לאחר שתלד ממילא אומדנא דמיד קאמר והוולד הא גם הגוי מתכוון לקנותו ואם שתי לשונות במשמע כדאיתא שם בגיטין ומטעם זה גם חשש אסמכתא מסולק דבמעכשיו ליכא אסמכתא ואכתי בנידון שלנו דלא הי' אלא כסף צריכין אנו לבאר חילוק הד'.

הנה כבר כ' הראשונים והאחרונים במקנה או בכסף או במשיכה הוי ספיקא דדינא והוי ספק בכור אלא שמרן זצ"ל כ' בסי' שי"ב דיש לסמוך על האו"ז שכ' דאם מקנה הוולד דלא מיחסרא משיכה לכ"ע קונה בכסף וע"ז יש לסמוך לגרום להטיל מום ע"י גוי קטן באמת ראיתי בתשובת ב"ח סי' קנ"א שכ' דאין לסמוך גם על האו"ז הנ"ל מיהו מסיים שם משום דהוי איסור כרת וא"כ

היינו דווקא בשוחט בלא מום אבל להטיל בו מום ע"י גוי יש לדוק מדבריו דמודה לדברי מרן זצ"ל אלא דלא נחית שם לתקנתא זאת.

אלא דקשיא לי דמרן זצ"ל כ' דרק דעת יחיד פליג עלי' דאו"ז וס"ל אפילו לא מחסרא משיכה אין כסף לחודא קונה ובאמת בתרומת הדשן סי' ע"ר כ' טעם אחר דלמ"ד עובר ירך אמו משיכת האם מועיל לוולד ומחסרא משיכה ואנן קי"ל כמ"ש הש"ך בסוס"י ע"ט סק"ח דעובר ירך אמו ומחסרא משיכה ותליא שוב בספיקא דדינא הנ"ל.

מיהו מלשון מרן זצ"ל בסי' שי"ז נראה דדעתו נוטה להקל אפילו בקנין כסף לחודא להטיל ולגרום מום ע"י גוי קטן אם יצטרף עמו גדול אחד וגם בב"ח בתשובה הנ"ל הביא דנוהגין לקנות בכסף אלא שלא רצה לסמוך משום דאיסור כרת הוא א"כ לגרום הטלת מום ע"י גוי מודה וכדאי מרן הגאון זצ"ל לסמוך עליו בזה והמחמיר תבוא עליו ברכה ואם יארע בו מום מובהק יותר ע"י ג' אנשי ביהכ"נ ואז יהא מותר ולמוכרו קודם בדיקה לגוים וכמ"ש בחת"ס בסי' ש"ג או לבדוק ואם ימצא טריפה יהא צריך לקברו עם עורו ואם יהי' כשר חלק הפנימי יאכלו לישראל וחלק של האחוריים ימכור לגוי ואע"ג שהש"ך בסי' ש"ו כ' יזמין היינו במותר לישראל ולכך אין רצוני לסמוך עלי' בזה וישאל עוד רב מובהק אחר ואם יסכים אמטוני' שיבא מכשורא ויהא שלום דברי רבך הד"ש: הק' משה שיק מברעזאווע.

תשובה ת החיים בעזהי"ת חוסט יום ב' פ' אמור שנת תרל"ז לפ"ק. והשלום וכל טוב לידידי הרב הגאון המפורסם מו"ה יוסף העניג ני' אבדק"ק נייטרא יע"א.

מכתבו קבלתי ומה שהעיר מעלתו ב"פ תזריע על קרא ועמוק איננו מן העור שכ' רש"י בחומש שא"י פירושו דכל נגע לשיטת רש"י הוא עמוקה וכבר הרמב"ן והמזרחי ושאר מפורשים וגם הרמב"ם והראב"ד פליגו בזה כפ"א מהלכות צרעת דהרמב"ם ס"ל דכל נגע עמוקה וקשיא עליו קרא הנ"ל ולכך ביאר הראב"ד שם וחולק על הרמב"ם וכ' דווקא בהרת היא עמוקה ולא שאר מראות נגעים ובכ"מ שם כ' דלהראב"ד לא קשה האי קרא ותמה מעלתו הרי הקרא דכתיב בי' ועמוק אין מראה מן העור בבהרת מיירי ולא בשאת ולפי ענ"ד דכוונת הכ"מ עפ"י תורת כהנים שדרש שם דמנין דבשאת ושאר מראית נגעים גם כן תלוי בפשיון ויליף שם מגז"ש נאמר בבהרת לבנה ות"ל למטן בשאת לבנה וא"כ הוי כאלו נכתבה גם שאת בהאי קרא. ולי.

נראה עוד יותר דכיון דלפי תורת כהנים בתיבת לבנה מרומז גם שאת ואז אין מסויים ועומק אין מראה מן העור דאם עמדו בהרת ושאת בהדי הדדי הוי השאת גבוה ואינו עמוקה ואפשר עוד לומר דהאי ו' דועמוק אין מראה מן העור היא ו' המחלקת וכאלו כתוב או עמוק אין מראה וקאי על ואם דכתיב ברישא דקרא ופי' אם בהרת לבנה או אם אינה עמוקה מן העור וזה קאי על שאר המראות ועוד יותר נ"ל לומר דה"ו מן ועמוק היא ו' המחברת דמראית נגעים מצטרפין זה עם זה אפילו מחצה בהרת ומחצה שאת מצטרפין ולכך נקט ואם בהרת לבנה וזה הוא כוונת הת"כ דאל"כ קשיא למה הוצרך לכתוב ואם בהרת לבנה הרי גם מעיקרא הפסוק שלפניו מיירי מבהרת לזה הוכיח הת"כ דמואם ילפינן דשאר מראות ג"כ אם אין שער לבן ופשיון בעינין הסגר כן נראה לפי ענ"ד בכוונת הכ"מ.

והנה מעלתו נ"י כ' לישב הקרא דועמוק אין מראה מן העור דמיירי כעין דאיתא בפ"ב דנגעים מ"א בגרמוני כר"י ולא יכולתי להבין כוונתו במ"ש כר"י אי כוונתו בתיבת כר"י היינו כ"ר יהודא דס"ל דלקולא אזלינן א"כ לת"ק לעולם מטהרין ואי כוונתו בתיבת כר"י כר' ישמעאל ולפי מ"ש דר' ישמעאל כרע"ק ס"ל דגם בגרמוני נידון כבאדם בינוני לברר ע"י הסימנים ולדידי שפיר הוי רבותא מ"מ קשה על זה מ"ש דמרמז הקרא זה באין בו שער לבן והו"ל למינקט זה גם בפסוק שקודם זה ואפשר לדחוק דמעיקר' נקט טבעי הדברים של בהרת מיהו עדיין הקרא צריך פירוש גם לאינך מ"ד: תשובה ת"א עוד להגאון הנ"ל: מה שהעיר מעלתו עוד ותמה על דברי המל"מ בפ"י ב"ב מטומאת צרעת הלכה י' שכתב שמלשון הרמב"ם ש"כ שם דפחות מג' על ג' מן הארוג אינו טמא דמיני' מוכח דהרמב"ם ס"ל דגבי נגעים לא אמרינן בארוג דטמא בכ"ש והקשה מעלתו דהא איכ"ל דמן הארוג היינו בדעתו לארוג עוד וכיוצא בזה קשה על הפנ"י בשבת דף כ"ז שכתב ג"כ כדברי המל"מ.

ובאמת על הפנ"י לא הבנתי מאי קשיא לי' והרי מדייק זה מלשון הרמב"ם בפ"י המשנה פ' כ"ז מכלים וכמו שביאר הפנ"י שם בשבת דף כ"ו בתוס' ד"ה אין ובתוס' שם בדף כ"ז ד"ה מה דביאר דהרבה מפורשים ס"ל דהא דארוג כ"ש מטמא היינו דווקא אם עשה כלי כחגורה וכאבנט אבל שאר הארוג דאינו כלי לא נטמא ובזה מדוייק לשון הרמב"ם דפחות משלש על ג' דווקא בפחות מג' מן הארוג אינו מטמא לאפוקי אם עושה ג' על ג' כלי וא"כ לא קשיא ודברי הפנ"י מדוייקים שפיר אבל על המל"מ דדייק כן מלשון הרמב"ם שם שפיר הקשה כבוד מעלתו נ"י: מיהו לפי ענ"ד כוונת המל"מ נכונה דהרי אי אמרינן כדעת התוס' דגם בארוג ילפינן דטמא בכל שהוא כמו בגד א"כ עמדה קושית התוס' בשבת דף כ"ו ד"ה אין וצ"ל כתירוצם דהארוג מטמא היינו דווקא באם אינו רוצה להשלים אבל אם רוצה להשלים אינו מטמא בפחות מג' על ג' ולכאורה זה שייך בטומאת שרצים ובטומאת מת אבל בנגעים דטמאה התורה בשתי וערב כדיליף בתו"כ וא"כ כיון דאפילו אם אינו משלים אית בי' טומאת נגעים בצמר ופשתים וא"כ נראה דבנגעים לא בעי' תשלום ואי ס"ד בארוג כ"ש טמא בנגעים ואפילו אם אינו נעשה כלי כדאמרינן ק"ו זה בשבת דף כ"ו ע"ב דהרי בנגעים אין זה ריעותא במה שעדיין אינו נשלם ואם ג' על ג' בשתי וערב טמא כ"ש אם כבר נארג ג' על ג' פחות מעט שהוא טמא.

וע"כ כיון דכתב הרמב"ם דבנגעים פחות מג' אינו מטמא ע"כ דס"ל דבנגעים דלית לן ריבוי על ארוג אפילו אין דעתו להשלים ג"כ אינו מטמא אלא א"כ עשה באופן שהוא כלי תשמיש כמ"ש הפנ"י הנ"ל כן נראה לי ואחתום בברכה ידידו הדו"ש: הק' משה שיק מברעזאווע. סי' ת"ב הנה מרן הגאון זצ"ל בחת"ס בחיו"ד סי' רצ"ה כתב בכוונת דברי הלחמו"ד שמצות פדיוה"ב הם ב' מצות נפרדות (א) המצוה על האב וב' (ב) מצוה על הבן מצות האב מבן שלשים ואילך ומצות הבן משיגדיל ואין פדיון עצמו תשלומין למצוה של אביו אלא מצוה בפ"ע ולפי ענ"ד יש ראי' לדברי מרן זצ"ל מדברי התוס' בקידושין דף כ"ט ע"ב בד"ה ואזל וכו' ש"כ דלכך פי' ר"י דאיכא חמש משעבדי כו' שעשאן אפותיקו וכו' והמהרש"א עמד שם דלמה צריך לומר שעשאן אפותיקו ודחק בזה ולדברי מרן זצ"ל ניהא דלפי הנ"ל כשמת האב נתבטל מצוותו וא"כ קשה איך יכולין לגבות מנכסי אביו וע"כ צריך לומר דאביו עשה נכסיו אפותיקו ואם יפדה עצמו מנכסים אלו הוא רק כגומר מצות אביו אבל בלא אפותיקו כיון שעתה מתחיל מצוה חדשה איך יוכל לגבות ממשעבדי שקנו כבר לצורך מצוה שהתחילה רק עתה.

אמנם צע"ג הרי סוגיא ערוכה בבכורות דף מ"ח ע"א וע"ב דאם מת אביו לאחר ל' יום כבר נתחייבו הנכסים ושם פריך פשיטא ומ"ט דר"מ וא"כ קשה טובא לומר כפי מרן זצ"ל בלחחמו"ד דפקע מצות אביו איך אפשר לומר דכבר נתחייבו הנכסים וצ"ע גדול ואפשר דע"כ לא קאמר הלחחמ"ד אלא אם אין כאן נכסים ולא חל השיעבוד עליהן מתחילה ואז פקע חיוב האב ומתחיל חיוב חדש אבל בותחייבו נכסים לא פקע חיוב האב ומאן דפודה עושה רק זכות דאביו וגומר מצותו כן נראה לפי ענ"ד כוונת מרן הגאון זצ"ל.

אמנם א"כ ליתא לת"י הנ"ל לתרץ דברי התוס' ועמדה קושית מהרש"א לכן נראה לישב בענין אחר דהתוס' באו לישב קושיא אחרת דלכאורה קשה דשם בבכורות מסיק דלכ"ע מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ונראה דלכאורה מצד ב' טעמים אינו גובה ממשעבדי למ"ד שיעבודא ל"ד א) משום דלא נשתעבד כלל מן התורה והב') אפילו אי נשתעבדו מ"מ משום פסידא דלקוחות לא גבי דבדר"פ עצמו יש ב' לשונות דבקידושין דף י"ג ע"ב קאמר משום דלית ל' קלא ובסוף ב"ב קאמר משום דשיעבודא לאו דאורייתא וס"ל לתוס' דאפי' אי אמרינן דהוי ככתובה בשטר מ"מ היינו לענין קלא אבל לענין שיעבוד בעינן דווקא שיהא מפורש בשטר וכפירש"י בגיטין דף נ'.

וע"ז אמר שם בבכורות דלכ"ע לאו ככתובה בשטר מפורש השיעבוד וממילא בכה"ג שיעבודא ל"ד ולא יכול לגבות מלקוחות אבל אם עשאה אפותיקו בע"פ א"כ משועבד מה"ת אלא משום דלית ל' קלא לא גבי וע"ז מועיל לר"י דכתיבה בתורה משוי קול כן נראה לפי ענ"ד. סימן ת"ג בעזה"י שיל"ת פה האליטש יום ג' ב' דר"ח תמוז תקצ"ד לפ"ק.

בעזרת צורי ומשגבי אתחיל לרשום מה שחנני ה' בשהלי בלמדי ספר תוה"ב להרשב"א זצ"ל [והוא מסומן על ספר תוה"ב והעתקתיו כאן כדי למלאות מספר הסימנים לת"י סימנים כאשר יבואר טעמי ונימוקי בההקדמה]: כלל א) דיני כותיים. אות א) במ"ש התוהב"י ונעשו נכרים גמורים וכו' לשון זה של הרשב"א יבואר לקמן אי"ה וראשונה אבאר בעזה"י מקור הדין עפ"י התורה וחכז"ל בכמה מקומו' מהש"ס פליגו אי כותיים גרי אמת הן או לא וכמה סתמי שסתם רבי כמ"ד גרי אמת במתניתין ר"פ שלשה שאכלו ועוד שם ברכות סוף פרק ה' כותי שברך וכו' ובסוף פ"ז דנדה ובכל אלו המקומות ועוד משאר המקומות מבואר מהר"מ בפ"י המשנה והרע"ב דפסקו נמי דגרי אמת הן וכן מוכח מלשון הרמב"ם פ"ו מעבדים דין ו' ומ"ש התיו"ט בפ"ז מנידה מ"ד דאנן פסקינן דגרי אריות הן צ"ע וכבר הקשה נמי בתוס' חדשים ואי"ה יבואר לקמן בסימן ג' רק דקשה מרב אשי דס"ל בחולין דף ג' ע"ב דגא"ר הן והוא בתרא וכן הקשה בפמ"ג בסי' ב' ובלא"ה הוא מלתא דתמוה כיון דכמה סתמא דלא כוותי' א"כ מאי איכפת ל' לרב אשי אי גם האי סתמא סובר כן ומאי אולמא וכו'.

ונראה דהנה התוס' כתב שם דמאן דקא סבר גרי אמת סובר דנתגיירו לבסוף וכוונת התוס' נראה דל"פ במציאות אי נתגיירו לבסוף ממש כ"א ואחד כשאר גרי צדק וכמו שהשיג על כיו"ב הרמב"ן והרישב"א בחידושם לקידושין דף ע"ד אלא כוונתם כמ"ש הרמב"ם בסוף פ"ח דברכות בפ"י המשנה דבאורך הימים קבלו התורה והיו מקפידין על המצוות והוחזקו שהיו מאמינים בדתינו עיי"ש.

וכוונתו נראה ע"ד שכ' הרמב"ן בחידושיו שם אלא שהוא בהיפו' מהנך י"א דבדור הראשון לכ"ע היו גוים גמורים אלא שלבסוף הואיל והוחזקו בתורה ומלו את בניהם וטבלו לקרים ולנדת' חשבו

להו כגרים וס"ל להנך מ"ד דכל כי האי גוונא חשיב גר אמת וכדאיתא ביבמות דף מ"ה ע"ב בהוא דקרו ליה בר ארמייתא וכו' וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והש"ע ביו"ד סי' רס"ח סעי' ג' ביו"ד ואידך סבר דבכה"ג לא חשיב גר ומעיקרא רק גרי אריות הוי אבל בוודאי נמי מודו דהלכו בדרכי ישראל ולא עבדו באורך הימי' ע"ז עד שמצאו להם דמות יונה וכו' וכן כ' התוס' בגיטין דף כ"ה בד"ה הלוקח יין וכו' וא"כ לדעת הרמב"ם שכ' הב"י בש"ע יו"ד סי' ב' דנכרי שאינו עובד ע"ז מותר לאכול מה"ת משחיתתו וא"כ מאי קאמר ר"א דגרי אריות הן מ"מ כיון דאינם עובדים ע"ז הרי שחיתתן מותרת.

אלא דאיכ"ל דר"א קאי רק על לכתחילה דמ"מ לכתחילה אסור להניח להם לשחוט ואפשר דגזרה קדומה הוי בנכרי שאינו עובד ע"ז ומוקי למתני' לאחר גזירה ובזה נמי מיושב קושית התוס' בחולין דף ה' ע"ב ד"ה ר"ג ובית דינו וכו' על רש"י שם ועפ"י הנ"ל י"ל ר"א מודה דגרי אמת הן לענין כל הדברים וכסתמא דמשניות רק דסובר כמ"ש הרי"ף והרמב"ם בפ"ג מאיסורי ביאה גבי ההוא דקרו ליה בר ארמייתא ביבמות דהא דמהני מי לא טבל לקריו היינו דווקא בדיעבד אבל לכתחילה לא חשיב גר אלא המתגייר ממש בפני ג' וקיבול עליו בפני ג' כדינו וע"ז קאמר ר"א דגרי אריות הן ר"ל הדור הראשון וממילא הדור האחרון לא חשיבו לענין לכתחיל' כגרי צדק וא"כ כיון דלכתחילה אסור ליכא לאוקמי' מתני' דהכל שוחטין אפילו כותיים כאביי ורבא וא"כ לפי"ז א"ש לדינא דאוריית' כותיים גרי אמת הן דענין דיעבד אבל לא לענין לכתחילה להניח לשחוט כותיים ובזה איכ"ל דקי"ל כרב אשי.

ומאי דקשה לר"א דעדיין יש לאוקמי' למתני' כאביי ורבא אלא במקום כותיי יאמר צדוקי דדיני ככותיי כמ"ש הרמב"ם בפ"ו מעבדים אין כאן מקומו לבאר וצ"ע כ"ז מעיקר הדין [ועיין לקמן כלל ב' סי' ב']: סי' ת"ד ב) לשון הרשב"א שם אח"ז מצאו לכותיים שקלקלו ועשאו כנכרים גמורים כדאיתא בחולין דף ו' ע"א והנה בטעם הדבר שגזרו עליהם ס"ל לרש"י דהוא דמצאו שמיעוטן קלקלו בהר גריזים ואף על גב דאנן לא קי"ל כר' מאיר דחייש למיעוטא מכל מקום כאן כדי להרחיק מהם ושלא יטמעו בהם גזרו עליהם בעילה כל שהוא דאי לא דמצאו שקלקלו לא הי' להם לחכמים מקום לתלות וכעין שכתב התוספות בשבת דף י"ו ע"ב ד"ה אף בנות כותיים וכו' אמנם הרמב"ן והרשב"א וסייעתם כתב דבימי ר"א ור"א כולם או רובם קלקלו ונעשו מומרים לפ"ז וגם בחילול שבת נחשדו כדאיתא בירושלמי בפ' בתרא דע"ז הלכה ד' ובשאר דברים וא"כ בכותי שאין אנו יודעין מה טובו אין אנו צריכין להגזירה וע"כ הא דאנו צריכין לגזירה היינו אפילו בכותיי חבר שאנו יודעין בו שלא קלקל אפי"ה גזרו ועשאו כגוים גמורים.

ולהרמב"ן מדוייק שם הגמרא דלגבי ר"מ אתא האי סבא וכו' אם בעל נפש אתה וכו' אבל בימי ר"א ור"א אמר לית כאן שומרי תורה משמע שקלקלו לגמרי וגם יש לישב בזה מה שמקשים על הש"ס דקאמר אי לשחיטה וי"נ מהתם גזר וכו' וקשה בפשיטות הו"ל להקשות האיך שלחו לקחת מהם יין הא מהתם גזר ולהנ"ל י"ל דבוודאי ידע הש"ס דלא קבלו הגזירה בימי ר"מ אלא דסבר הטעם דלא קבלו הוא משום דא"א לעמוד בו וכפרש"י ז"ל וע"ז הקשו דהשתא דאפשר לעמוד בו למה לי טעם חדש דלית כאן שומרי תורה תיפוק ליה מהתם ר"ל מטעם דהתם ר"ל שמצאו להם דמות יונה וכו' ומשני אינהו וכו' וכפירוש הרמב"ן דהא דלא קבלו אין הטעם משום דלא אפשר אלא דלא קבלו עלייהו דלא הוי רובם שקלקלו אלא מיעוטן הוא דקלקלו אבל ר"א ור"א דאתו עלה מטעם דלית כאן שומרי תורה קבלו מנייהו והנפ"מ בין הרמב"ן ורש"י

דלהרמב"ן וסייעתו לענין דברים שהמומר פסול כותי נמי פסול מדינא כגון לענין שחיטה ויי"נ כל זמן שלא ידענו מה טובו דכל דפריש מרובא וכו' אבל לרש"י לענין כל הדברים רק מדרבנן פסול ובכותי חבר גם להרמב"ן הפסול רק מצד הגזירה אמנם ברמב"ם בפ"ה המשנה סוף פ"ח דברכות שהבאתי לעיל עיי"ש לשונו משמע דמעיקרא רק החזיקו אותם שמאמינים בדת הישראלי אבל לאחר שמצאו להם דמות יונה החזיקו אותם בהיפוך ואתגלו בהתייהו דלא כווננו מעולם לשם הקב"ה עיי"ש וא"כ משמע דמדינא הם כגוים עיי"ש ויבואר אי"ה בסי' ג' בסמוך (והוא בסימן ת"ה) ועכ"פ לכל מר כדאית לי' היכא דהם כגוים (רק מדרבנן) או אפילו לקולא נמי דינם כגוי או לא דבר זה יפרד והי' לג' ראשים כאשר יבואר בסימנים הבאים לפנינוסי' ת"ה (ג) הנה דעת הרמב"ם בפ"ה המשנה בפ"ז דנדה מ"ד כ' דכותיים האידנא אינם מטמאים באוהל ואח"כ נמשך הרמב"ם בכמה מקומות שם במשנה ג' ובפ' עשרה יוחסין מ"ג דאפי' לקולא דינם כגוי והתויו"ט שם בנדה תמה על זה דאעפ"י שחטאו ישראל אינהו עיי"ש ות' דאנן קי"ל גרי אריות הן וכבר כתבתי לעיל בסי' ת"ג דדבריו צ"ע אמנם עפ"י דברי רמב"ם סוף פ"ח דברכות מבואר דהחזיקום בחזקת כותיים ר"ל דאיגלי מלתא למפרע דלא מלו וטבלו לשם יהודית אלא לשם הר גריזים וכיון דכבר כתבתי דלא גיירו כל אחד ואחד לפני ג' אלא מדמלו וטבלו הכריחו והחזיקום דיועיל להם כאלו התגיירו לגמרי אבל לבסוף החזיקום בחזקת כותיים דמעולם לא מלו וטבלו אלא לשם הר גריזים.

וזה נראה כוונת התויו"ט הנ"ל דאנן אית לן דגירי אריות הן ר"ל דלבסוף נגלה לכל דמעולם לא החזיקו באמת בדת הישראלי רק לשם הר גריזים וגירות דדור הראשון הי' גירי אריות. ועפ"י ז"א"ש דהרמב"ם סובר בכמה מקומות דאפי' לקולא דינם כגוי ואלמלי קידש אשה אין קידושו קידושין ולא ס"ל כדעת הש"ע באה"ע בסי' מ"ד סעי' י' וראי' לסברא זו דמעיקרא רק היו בחזקת גרים אבל לא בוודאי גרים מהא דאיתא בב"ק דף ל"ח ע"ב דפריך לר"מ ומי ס"ל לר"מ כותיים גרי אריות הם והקשה בשמ"ק דאמאי לא פריך נמי לרבנן דסוברים שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור ואי גרי אמת הן אמאי פטור ולהנ"ל א"ש כיון דרק מטעם חזקה אתאינין עלה והכא יש לישראל נגד האי חזקה חזקת ממון ולכך אין מוציאין ולא ק"מ לרבנן משא"כ לר"מ פריך שפיר מכיון דרק מעיקרא חזקה הוי ואח"כ אתגלי דלאו שפיר אתחזקו אלא דקשיא לפי"ז מאי קאמר בחולין דף ויו מאי כנכרים גמורים וקאמר לענין לבטל רשות דאינו יכול רק לשכור ואמאי לא קאמר דכגוים גמורים היינו אפילו להקל ועיין בפנ"י שם ולהרמב"ם קשה ונראה כיון דלהרמב"ם דינא הוא דהם כגוים א"כ מאי האי דקאמר דעשאוים כגוים גמורים הרי הם ממילא כגוים גמורים מכ"ש דקשה לישנא דאמרי' שם דאתו ר"א ור"א וגזרו וקבלו מינייהו מאי גזרו הרי כך הדין וע"כ דכוונת הש"ס דאפילו אי ידעינן דהכותי חבר וגר תושב הוא גזרו עליו לענין שחיטה ויי"נ ומכאן, מוכח כדעת הב"י ביו"ד רס"ב ב' בכוונת הרמב"ם דליכא למימר כדעת הש"ך שם דהא כותי להרמב"ם נמי מדינא פסול וע"כ דהכוונה רק דגר תושב מה"ת מותר ור"א ור"א גזרו עליהם וע"ז קאמר נמי לענין לבטל רשותו אע"ג דשם ריש פרק הדר קי"ל כראב"י דבעינן ב' ישראלים וכו' מטעם דנכרים חשידו עש"ד וא"כ בכותי הו"א דלא חשידו ע"ז כיון דכתיבא יהי' אוסרין אפילו ביחיד משום שלא ילמדו ממעשיהם קמ"ל דאפילו בגר תושב הדין כן וכדאיתא נמי ברמב"ם בפ"ב מעירובין דין ט' (וא"כ אפילו נימא דאע"ג דאיגלי בהתייהו דכותיים מ"מ דינם מדינא כגר תושב דמ"מ שבע מצות הם שומרים לפי דעת הע"ת באו"ח סי' קנ"ו והחזיקו במעוזה בספר סדר למשנה בפ"א מהלכו' יסודי התורה דנכרי א"מ על השיתוף ומהנך כותיים

שם במלכים י"ז יש קצת ראי' לזה דמבואר בקרא שם דרק לישראל נאסר שותף כי האי עיין בלשון הקרא שם בקאפיטעל י"ז פסוק ל"ד ולכך קאמר אפי"ה עשאום כנכרים גמורים וכן ס"ל ואיכ"ל בכוונת הרמב"ם דס"ל דכותיים אגלי לבסוף דגרי אריות הוי וא"כ מדינא אין דינם אלא כגר תושב ובימי ר"א ור"א גזרו עלייהו שיהיו כנכרים גמורים).

ולפי מאי דאיתא בפרקי דר"א שהביאו התוס' בחולין דף ד' ד"ה מצות וכו' וכן איתא במדרש ילקוט במלכים שם דגזרו עליהם בימי עזרא אע"ג דשם לא מרומז לענין יינם מ"מ נראה דכ"ש הוא מלענין פתם וצ"ל נמי דלא קבלו וא"כ תימה מאי הקשו תוס' הנ"ל בד"ה מצות וכו' אלא וודאי דס"ל להתוס' דבוודאי חרם הנ"ל איסור גמור הוא ורק על פתם גזרו דעל הלחם יחי' האדם ולא על היין וצ"ע ודעת הרע"ב נמי כהרמב"ם וכן דעת הש"ך ביו"ד סי' קנ"ט.

סימן ת"ו ד) דעת הטור באה"ע סי' מ"ד וכן בסי' ד' באה"ע דלקולא לא עשאום כגוים כיון דמדינא גרים הן אמרינן אעפ"י שחטאו ישראלים הם ואפילו לענין איסור דרבנן דהא פסק בסימן ד' דכותי בכותי אסור משום ספק ממזר אע"ג דזה רק איסור מדרבנן דממזר וודאי דווקא הוא בבל יבוא בקהל וכ"ש בקהל גרים וכדאיתא בסי' ד' ס"ק ל"ח בב"ש שם ואפשר דסובר הרא"ש וכן הטור בטעם שגזרו על הכותיים הוא כדעת רש"י דרק משום מיעוטא גזרו עליו ולכך פסק בסי' רס"ז דהמוכר עבדו לכותי הוא ספק אי יוצא לחירות אע"ג דעשאום כגוים ע"כ הואיל וזה קולא הוא דהמשחרר עבדו עובר בעשה.

וא"כ לפי"ז תקשה, קושית הש"ך ביו"ד בסי' קנ"ט סק"ה מהא דקי"ל בסי' רס"ז סעי' מ"ז דאמאי עדים כותיים פסולין בזה"ז לענין גט ומשמע דאם נתן גט כי האי לא מהני כלל ואין קידושין תופסין בה וכן מדלא הביא הטור בסי' רס"ז דין דעד כותי כשר משמע דלדין פסול לגמרי ועיין בסי' שאח"ז ובמה שאכתוב אי"ה לישב דעת הב"י והש"ע יתיישבו נמי דברי הטור מקושיא זו.

סימן ת"ז ה) דעת השו"ע באה"ע באה"ע סימן מ"ד סעי' י' דקידושיו קידושין וצריכה גט וביתר ביאור בב"י שם שכ' דאעפ"י שחטא ישראל הוא ובבית הלל שם הקשה דבסי' ד' סעי' ל"ו השמיט כותי ונמשך אחר הרמב"ם וזה מטעם דעשאום כגוים ואפילו להקל ולפי ענ"ד דהב"י ס"ל לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן ובאיסור דרבנן סמך על הרמב"ם להקל דכותיים דינם כגוים אפילו לקולא ושם בסימן ד' דהוא רק איסור דרבנן דקהל ספק וממזר ספק מותר מה"ת מה שא"כ בסימן מ"ד לענין איסור דאורייתא פסק דאעפ"י שחטאו ישראל נינהו אלא דנראה דס"ל כדעת הרמב"ן והרשב"א דרובם קלקלו ונעשו מומרים ולכך לא קשה מאי שהקשה הש"ך בסי' קנ"ט מהא דקי"ל ביו"ד סי' רס"ז סעי' כ' דכותי דינו כגוי לענין מוכר עבדו ועיי' מ"ש בזה בס' ארץ צבי באה"ע סי' מ"ד.

אלא דיש להקשות מטעם דהמשחרר עבדו עובר בעשה ולהנ"ל כיון דבפרק השולח מספקא להו להש"ס בכותי וכן במומר וכיון דלאחר שקלקלו הכותיים א"כ הוי ס"ס ספק אי יוצא מצד כותי ואת"ל דאינו יוצא ספק אי מצד מומר ואע"ג דהוי ס"ס בתיקו שבש"ס י"ל דחשיב ס"ס עי' ביו"ד בסי' ק"י ובפר"ח ובדגו"מ באה"ע"ז סוף סי' קנ"ה מכ"ש אי ספק דאורייתא מן התורה לקולא ולכך פסקו דיוצא לחירות.

והא דהקשה עוד הש"ך מהא דקי"ל דעד כותי פסול אפי' בג"נ וש"ע בזמה"ז משמע אפי' להקל נראה לישב כיון דעיקר הטעם דהי' כשר בג"נ מטעם דאלמלא כותי חבר הוי לא הוי ישראל

מיחתם לי' לכותי מקמי' וא"כ השתא דעשאום כגוים א"כ לית לן הוכחה זו דאפי' אם הי' הכותי חבר לא הוי לי' לישראל למיחתם עמו וכ"ש להניח את הכותי לחתום ראשון וכיון דלית לן הוכחה זו לא מבעי' לפי דעת הש"ע והרמ"א דנראה דסוברים כהרמב"ם לעיל [בסי' ת"ד] דרובם קלקלו א"כ מדינא פסול בג"נ כמו בשאר שטרות מטעם דכל דפריש מרובא פריש וא"כ מדינא הגט פסול אפי' להקל.

אלא אפי' לדעת הרא"ש והטור דנראה דסוברים כפרש"י דגזרו רק משום מיעוט וא"כ הדבר קשה קצת מ"מ נראה די"ל כנ"ל הואיל ולדידן ליכא האי הוכחה דאי לאו כותי חבר וכו' א"כ גיטי נשים שוה לשאר שטרות ולכך לא הביא הטור הדין ואי דנפ"מ מ"מ דאם חתום עליו כותי לא חשיב כמו נכרי ופסול הגט רק מדרבנן זה אינו דאפילו חתום עליו נכרי ורק שמסרו בפני עידי ישראל פסול רק מדרבנן דקיי"ל עידי מסירה כרתי וע"ח פוסלין רק משום מזויף מתוכו ואי ע"מ לפנינו וידעינן דהי' כותי בכה"ג יש חילוק בין נכרי לכותי מ"מ הרי מזה לא מיירי ולכך לא הביאו.

ועיין בספר ארץ צבי: ועתה נחזור לענינינו לענין שחיטה נראה מלשון הרשב"א שהתחלנו בו ונעשים נכרים גמורים דמדינא נעשו כן והיינו כן מסתמא משום דקלקלו והוו מומרים ומדינא שחיטתן פסולה בין להקל לענין או"ב מכ"ש להחמיר וכן לדעת הרמב"ם הדין כן] אבל אי ידעינן דכותי חבר הוא ובכה"ג אסור רק מדרבנן ותליא בהאי פלוגתא דלעיל אי אפי' להקל דינו כגוי ולפי המבואר לעיל ליכא למ"ד דסובר כן דכל הפוסקים הם סוברים בהדיא דלהקל לא אמרו ולהרמב"ם הא נמי סובר דגר תושב מה"ת כשר לענין שחיטה וא"כ הוא פסול רק מדרבנן ולהחמיר דווקא.

סי' ת"ח דיני צדוקי א) לשון הרשב"א ושחיטת צדוקי ובייתוסי' וכו' בתחילה אציין מקור הדין ואח"כ אבוא ללשון הרשב"א ז"ל. הנה בנדה דף ל"ג ע"ב בנות צדוקי וכו' הרי הן ככותיות ובעירובין דף ס"ח אמרינן דצדוקי אינו כנכרי ולפי התוספות שם בדף ס"א ע"ב ד"ה אמר ר"ג וכו' דינו ככותי ועדיפא ממומר המחלל שבת וכמבואר באו"ח סי' שפ"ה סעי' א' ובמג"א וטו"ז שם דצדוקים דהאידינא נחשבים כתינוק שנשבה לבין הנכרים וכ"כ ביו"ד בסי' קנ"ט ובש"ע שם בסעי' ג' והש"ך שם בסק"ו פליג ואינו מוכרח כל כך כיון דמדינא מצווים להחיותם, וכדמשמע ל' להב"י מלשון הר"מ בפיהמשנה עיי"ש ונהי דרבנן אמרו דמורידין אותן לא להקל אמרו עיי"ז ליקח מהם רבית פוק חזי כדי למעטם ולהרחיקם אמרו דמורידין אותן ואיך נעסוק בהן בריבית דמשכא ויטמעו בהן.

ועכ"פ בנידון דידן לענין שחיטה כיון דמדינא ישראלים הם שחיטתן בעע"ג כשרה לא מבעי' אי אחזקו אלא אפילו לא אתחזקו בתורת שחיטה שבע"פ מ"מ להרמב"ם דהדין דאפילו נכרי שאינו עע"ז כשר דבע"ז תליא מלתא וכדאיתא בב"י רסי' ב' ובאחרונים אמנם לאינך פוסקים דשחיטה תליא בחושש לזבוח הדבר ספק לפי ענ"ד דיש לומר כיון דאנן דיינינן לי' כתינוק שנשבה יהא שחיטתם כשר אמנם התבו"ש אוסר בכה"ג לדידן משום שאינו חושש לזבוח וצ"ע.

אבל באיתחזקו דכשר בעומד ע"ג כ' הפר"ח דאפילו לכתחילה כשר ומלשון הרמב"ם בפ"ד משחיטה דין י"ו שכ' דשחיטתן אסורה שמא יקלקלו ולא נקט שמא קלקלו משמע דיש לדייק כדמדייק הש"ס דף י"ב ע"ב ומזה י"ל דהרמב"ם מיירי באינו מומחה ובכה"ג אסור לכתחילה שמא הישראל שיראה דבעינן עומד ע"ג יסבור דהוא משום דצדוקי הוא וא"כ לא יקפיד לראות

הכל ויסבור דמכל מקום הצדוקי מרתת ובאמת באינו מומחה לא סגי יוצא ונכנס אמנם הפוסקים הסכימו דדווקא ביוצא ונכנס בעינן מומחה ואז כשר ואפילו לכתחילה ובעומד ע"ג אפילו לא ידעינן אם הוא מומחה כשר לכתחילה והא דסגי ביוצא ונכנס משמע ברשב"א ור"ן בחולין דף ג' אפילו בבהמות של כותי וצדוקי שייך לומר דמרתת וכן מוכרח בע"ז בפרק ר"י בסופו לפי התוס' וסייעתם.

אמנם לפרש"י בע"ז שם משמע דביין של נכרי ולא כתב התקבלתי אינו מרתת וא"כ נראה שהוא הדין וכ"ש בבהמת צדוקי דלא מהני ולפי"ז תקשה בש"ס דף ד' ע"א דקאמר ולרבא קשיא רישא וכו' מאי פריך הא איכ"ל דמיירי בבהמת כותי דומיא דסיפא כיוצא בו מצא בידו דקוריא וכו' וצ"ע אמנם בש"ע וכל הפוסקים ביו"ד סי' קל"א לא חילקו בזה וה"ה כאן ואפילו ישראל עומד ע"ג או יוצא ונכנס במומחה דכשר אפילו לכתחילה פסק השו"ע בסי' ב' סעי' ט' דבעינן עוד בדיקת סכין שכן דעת הר"ן והריטב"א בחידושי נמי לענין כותי סי' ת"ט ב) אם שחט צדוקי בלא עומד ע"ג ויוצא ונכנס אם אינו מומחה פשיטא דאסור ובמומחה דעת הרשב"ם והרשב"א דקי"ל כת"ק דרשב"ג ולא מהני אחזיקו לסמוך בחותך כזית בשר וכו' וברמב"ם פ"ו מהלכות עבדים דין ו' דפסק עד כותי וצדוקי פסול משמע אפילו בכתיבה לא סמכינן עלייהו והיינו לכאורה כר"א דאין בקיאיין בדקדוקי מצות ומזה תקשה לדעת הב"ח והש"ך בס"ק כ"ב בדעת הרמב"ם דאפי' נימא דסוברים כרשב"ג הוי להו לאפלוגי בין אם אחזיקו או לא ולדעת הרשב"א דסובר דקי"ל כת"ק דרשב"ג אפילו נאמר דס"ל דלרבנן תרתי בעי קשה האי דבפ"ק דגיטין דסתם כר"א וגם הרי"ף הביאו רק דכ' דלדידן אין נפ"מ דעשאום כגוים וצ"ע (ואפשר דרשב"א מודה דפסקי' כר"א ובא למעוטי רק דלא קי"ל כרשב"ג).

או י"ל דס"ל דבאמת עדות בשטר לא חשיבא להו ככתיבא עיין בפני יהושע שם בגיטין ואפילו לא אמרינן כהרמב"ם דעדות בשטר הוא מדרבנן וכ"ש להרמב"ם. והגמרא שם קאמרה רק בדרך את"ל מני מתני' אי ת"ק וחשבית לי ככתיבא אפילו שאר שטרות נמי וע"ז שכ' התוס' שם לרשב"ג אבל לפי האמת קי"ל לפי דעת הרי"ף והרמב"ם דלא חשיב ככתיבא רק אחזקו לחודא לא מהני ומוכח כדעת הב"י ולא כהב"ח והש"ך ובלא"ה לפי מ"ש הכו"פ בסי' ב' דבצדוקים לא מצינו דאחזקו כלל עיי"ש.

ובקושית הש"ך בס"ק כ"ב נראה פשוט לישב דלפי מאי דמוכח בגיטין דף י' דהא דפליג ר"א דאין בקיאיין וכו' היינו מסתמא אבל בידעינן בכותי דחבר הוא סמכינן עלי' ומינה נשמע דה"ה לרבנן דפליגו על רשב"ג דבאחזיקו לא סמכינן עלייהו נראה נמי דהיינו מסתמא אבל בידעינן דכותי חבר הוא שפיר סמכינן עליו וא"כ אין מאביי ורבא הכרע כלל דס"ל כרשב"ג ולכך מוכרח הש"ס לומר בטעמא דר"א משום דגרי אריות הן דאל"כ עדיין תיקשה דלוקמה בכותי חבר ובוודאי אע"ג דחבר הוא היינו רק במה דאחזיק בי' אבל לענין לפני עור עדיין נחשד דאל"כ אינו כותי כלל רק חבר ממש ולכך בעינן עע"ג או חותך כזית וכו' ולא קשה מידי כן נראה לפי ענ"ד ולדברי הפליתי הנ"ל דבצדוקים ל"ש אחזיקו כלל בשום תורה שבע"פ נראה לי ראי' ברורה מהא שהקשיתי לעיל בסי' ת"ג דאכתי לוקי בצדוקי עיי"ש ולהנ"ל א"ש דבצדוקי שום צדוקי כל זמן שנושא שם צדוקי עליו לא אחזיק בשום תורה שבע"פ ול"ש חותך כזית בשר וכו' ובזה א"ש נמי מה שהקשה בראש יוסף בחולין דף י"ז דלר"א תקשה הכל שוחטין דתנן לקמן מאי מרבינן ולהנ"ל א"ש דמרבינן צדוקי ועוד יש לישב קושית הרא"ש יוסף הנ"ל עפ"י מ"ש לעיל בסי'

ת"ה לדעת הרמב"ם דלאחר גזירה חשבינן לכותיים גרי אריות עיי"ש והנה הבעהמ"א ז"ל מפרש מ"ד בש"ס רבא מ"ט לא אמר כשמעתי ר"ל דהוי לי' לאוקמי' מתניתין ראשונה במומר דכותי לא מסתבר כולי האי לרבות כיון דלבסוף עשאום כגוים ועוד דאיכ"ל כותיים גרי אריות הן וא"כ זה עצמו הוא כוונת הש"ס לישב אליבא דר"א קסבר כותיים גרי אריות או דהכוונה השתא לדידן גרי אריות הן ולכך יותר ניחא לי' לאוקמא רישא לרבות מומר וסיפא כותי וא"כ מיושב נמי קושיא דלעיל (בסי' ת"ג) מר' אשי ואפי' נימא דהכוונה כפשטא כדלעיל סימן ת"ג מ"מ הכוונה כיון דקסבר גרי אריות הן יותר ניחא לי' לאוקמא רישא בכה"ג וסיפא לרבות כותי דבלא"ה מצינו כמה סתמא דס"ל גרי אמת הן ועתה אבוא לבאר לשון הרשב"א הא דכתב דמומחה צדוקי בעומד ע"ג מותר לאכול משחיטתו כבר כתבתי דאפשר לומר דמדייק מלשון הרמב"ם כתי' הב' של הבית יוסף דלענין לכתחילה בעינן מומחה ועומד ע"ג אבל לתירוץ ראשון של הבית יוסף נראה דחסר כאן או יוצא ונכנס וכן הוא בתוה"ב הקצר ולא נימא דווקא בדיעבד לכך קאמר כדינא דכותיים דמוקמינן לרבות מהכל ואפילו לכתחילה וי"ל דנקט מומחה לרבותא דאפי"ה לא מהני חותך כזית וכו' דל"ת דדווקא בלא ידעינן שהוא מומחה וגם הא דאחזיקו אפילו לרשב"ג מסתמא הוא רק רובא וא"כ יש לן תרי מיעוטא לאסור קמ"ל אפילו ידעינן שהוא מומחה לא מהני חותך וכו' ודכוותי' בצדוקי וביתוסי ומשמע מהרשב"א דגם הם אחזיקו אלא דלא סמכינן עלייהו דלא כהפליתי הנ"ל ודברי הפליתי נכונים בהרמב"ם וא"כ כל דברי הרשב"א נכונים לדינא כנ"ל רק דקי"ל דבעינן נמי בדיקת סכין וגם לפי דברי הפליתי מוכח מדברי הש"ע דלא כדעת התב"ש שהבאתי לעיל דבדלא אחזיקו חשיבו אינם חוששין לזבוח אלא כמ"ש דהם כתינוק שנשבה.

ואם נשבע הצדוקי דשחט שפיר הי' מותר לסמוך עליו וכדאיתא ביומא דף י"ח שהשביעו לכהן גדול שלא ישנה ממעשה הקטורת וכן הסכים עמי מורי הגאון מו"ה משה סופר נ"י אבדק"ק פ"ב יע"א ובכותיים צ"ל דשאני בזה מצדוקים דאל"כ תקשה בחולין דף ד' בדוקוריא של צפורי דנעבד לתקנה זו דישבע וכל זה מדינא אבל הש"ך הביא דהאינדא קלקלו הקראים לגמרי ודינם כמומרים לכל התורה וא"כ אין נפ"מ לדידן בכל הנ"ל.

תשובה ת"י הנה הנודע ביהודא בסי' מ' הקשה על הראבי' דקאמר הטעם הטעם דלכן מותר לישב בסוכה בשמיני משום דלא מברך ואיכא היכר אבל לישן בסוכה אסור משום דאז ליכא היכר אע"ג דמלקא לא לקי איסורא מיהא איכא וא"כ לפי דבריו מאי זה מקשה בגמרא דלמא ס"ל כמ"ד כיון שבירך ביום שוב אינו מברך ולראבי' הנ"ל האיך היו מותרים לישב בסוכה בשמיני כיון שלא היו מברכין אלא ביום ראשון א"כ ליכא הכירא עיי"ש ונראה לי לישב דהנה הר"ן והריטב"א הקשו האיך אמרינן בגמרא לישנא אחרינא דפליגו אי יתבינן בסוכה ואיך אפשר לומר כן הא הוי ספיקא דאורייתא ות"י דר"י קאי לאנן דבקיאיין בקביעא דירחא.

והנה הערוך לנר הקשה עליהם הא הרמב"ם בהלכות קידוש החודש כ' דמאביי ורבא ואילך התחילו לקדש שלא עפ"י ב"ד אבל עד אביי ורבא הוי מקדשין עפ"י ב"ד וא"כ איך תי' דר"י קאמר על זמן דבקיאיין בקביעא דירחא ות"י דר"י ס"ל כמ"ד ס"ל דב"ח א"צ כוונה א"כ אם ישב בסוכה ליכא ב"ת ואם לא ישב א"כ אינו מקיים מצות סוכה אם הוא עדיין שביעי ע"כ בין כך ובין כך איכא חשש ס' איסור דאורייתא והדרינן לכללא דשוא"ת עדיף עיי"ש.

ודברים אלו קשים לי טובא חדא הא הג"א בר"ה דף כ"ח כ' דפלוגתא דב"ת תליא בפלוגתא דרב ור"י בחולין דף ל"א אי טבילה צריכה כוונה ור"י ס"ל התם טבילה צריכה כוונה משום דמצצ"כ וא"כ אם ישב ליכא ב"ת ועוד הא אמרינן בעלמא דעדל"ת ובוודאי כי היכא דוודאי ל"ת אתיא וודאי עשה ודחי אותה ה"נ אתיא ספק עשה ודחי ספק ל"ת.

ולכאורה הי' נ"ל לתרץ דבריש היו בודקין אמרינן דכי אמרינן דיש לחוש לטעות ה"מ בג' או בד' לחודש אבל היכא דיצא רוב החודש ליכא למיחוש לטעות דאז הכל יודעין אימתי נקבע ר"ח ופליגו שם רש"י ורמב"ם אימתי הוא רוב החודש רש"י ס"ל אחר כ"א יום והרמב"ם ס"ל דלאחר ט"ז ימים ושמעתי מהגאון אדמ"ו מרן בעל חת"ס זצ"ל דלפי"ז קשה האיך אנו עושין ב' ימים טובים בימים האחרונים של יו"ט הרי אז כ"ע ידעו אמתי נקבע ר"ח וליכא ספק ות' דמשו"ה אנו מחוייבין לעשות ב' ימים דאל"ה יהי' זלזול לימים ראשונים וא"כ שמ"ע שהוא יום כ"ב בחודש דאז כ"ע ידעו ואינם עושין רק משום זלזול ימים הראשונים והוי רק דרבנן ולהכי איכ"ל דגם מיתב לא יתבינין.

אלא שראיתי בקונטרס כ"י של הגאון אדמ"ו זצ"ל שכ' ת' אחר דאיכ"ל כמו דאמרינן בפ"ק דמגילה לענין מה שאין הכפריז מקדימין בזה"ז ליום הכניסה משום דדווקא בראשונה שהיו ישראל בתיקונם היו מקדימין אבל אח"כ שנתפזרו אפשר דאפילו לאחר רובו של חודש לא נתגלה בבירור איזה יום קבעו הב"ד ר"ח וממילא דגם אחר רובו של חודש יש להסתפק ספק גמור בגלות וא"כ עדיין עמדה הקושיא הנ"ל של הר"ן והריטב"א הנ"ל דאיך אפשר לומר דאפילו מיתב לא יתבינין.

אמנם נראה לפי ענ"ד לישב הקושיא בפשיטות לפי מ"ש במקום אחר בכמה דוכתי וכבר כ' כן הנוב"י בחיו"ד סי' נ"ד דאפילו בזמן שקידשו עפ"י הראי' אפי"ה עפ"י הרוב הי' יום הראשון יו"ט דאורייתא ורק משום חשש מיעוט עשו יו"ט שני דהרי העידו חכז"ל דמומות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר וכן אמרינן בר"ה דף י"ט דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר אע"ג דפריך שם ע"ז כבר כ' שם בפנ"י דאפי"ה עפ"י הרוב בוודאי כך הי' וא"כ כיון דבכל התורה כולה אזלינן בתר רובא וא"כ אפילו בזמן שקידשו עפ"י הראי' הי' יו"ט שני רק מדרבנן וכן הא דשמיני ספק שביעי הוא ג"כ רק מדרבנן החיוב סוכה ולכך שפיר איכ"ל לל"ב אפילו יתובי לא יתבו משום זלזול יו"ט דאורייתא ומיושב קושית הר"ן והריטב"א.

אמנם יש לפקפק לכאורה על זה וכמו שהביא בספר עטרת חכמים להגאון המובהק ר' ברוך פרענקיל זצ"ל דאיכ"ל רוב זה הוי רובא דתליא במעשה שע"י השגחה וזריזות היו זהירים להשגיח במאוד על מולד הלבנה שלא יהיו צריכים לעבר וכיון דתליא במעשה לא חשיב רוב לר"ה בבכורות דף כ' וא"כ לדידי' איכ"ל לשוב דהוי ספק דאורייתא ועיין בראש יוסף בחולין דף ט' שהביא פלפול בזה אי הא דרובא דתליא במעשה לא הוי רוב אי הוי דאורייתא דלדעת התוס' שם נראה דהוי רק דרבנן וא"כ נראה דבזה גופי' פליגו הנך תרי לישנא דלל"ק דפליגו רק לענין ברכה אבל יתובי בוודאי יתבינין ס"ל כרבינא דרובא דתליא במעשה מה"ת לא הוי כרוב וא"כ הוי ספק דאורייתא ולכך לכ"ע מיתב יתבינין אבל ל"ב סובר כאינך מ"ד בבכורות שם דגם רובא דתליא במעשה חשיב רוב וא"כ אפילו בזמן שקידשו עפ"י הראי' לא הי' יו"ט שני רק דרבנן וה"ה לענין סוכה בשמיני ספק שביעי ולכך ס"ל דלר"י אפילו יתובי לא יתבינין: והנה.

מצד הסברא נראה לי הוי ספק גמור וספיקא דאורייתא ל"ש ב"ת ול"ש תרתי דסתרו ול"ש אתא לזלזולי שהרי שניהם שקולים ספק יו"ט דהיינו שמיני וספק שביעי וחייב בסוכה מה"ת וחייב זה וזה לעשות שכן צוותה התורה דבכל ספק צריכין אנו להחמיר בכל צד וא"כ כיון דרחמנא צוותה כך מאי ב"ת שייך כאן או אתו לזלזולי או מאי תרתי דסתרו הוי כיון שכן צוותה התורה לעשות שניהם וממילא אפילו אם אינם עושים היכר וודאי דאפי"ה צריכין לישב בסוכה ול"ש לומר דמחזי כמוסיף.

וא"כ מיושב קושית הנוב"י הנ"ל על הראב"י שהוא כתב כן לדידן דאנן בקיאינן בקביעא דירחא והוא וודאי ח' ורק רבנן חששו שמא יבוא לקלקולא בכה"ג חיישינן דמחזי כבל תוסיף וצריכין לעשות היכר כי היכא דלא להוי זלזול ליו"ט וודאי אבל בל"ק ס"ל דיו"ט הוי ספק דאורייתא וא"כ החיוב משניהם עליו היינו חיוב סוכה וחיוב יו"ט שמיני ול"ש כלל האי חששא ופריך הש"ס שפיר דלמא ס"ל כיון שבירך יו"ט ראשון שוב א"צ לברך ואפי"ה שפיר היו יושבין בסוכה ולא הוי מחזי כב"ת וכנ"ל.

והנה הלח"מ בפ"ז מהלכות סוכה הקשה על הרי"ף שכ' הטעם דלכך יתובי יתבינן וברוכי לא מברכינן כי היכא דלא להוי תרתי דסתרי והקשה הרי כבר פליגו הרמב"ם והראב"ד הרמב"ם בסוף פ"ג ממעילה פסק דעל ספק מצוה אין מברכין והראב"ד שם השיג עליו דגם על ספק מצוה דאורייתא מברכין ורבינו יונה בברכות דף כ"א ביאר הדבר היטיב וכ' לדחות טעם הרמב"ם שכ' דלכך אין מברכין משום דברכות הוי רק דרבנן והוי ספק דרבנן וכ' שזה אינו דכיון דהתורה צוותה לנו בכל ספק שאנו מחוייבין לעשותו א"כ אם מחוייבין אנחנו לעשות מצוה זו והוי כוודאי ושפיר חייבין לברך מן התורה ואפילו להרמב"ם דס"ל ספד"א מה"ת לקולא ואיכא מ"ד דאפילו בספק מצוה ס"ל כן אפי"ה מדרבנן עכ"פ וודאי מחוייב וא"כ צריך לברך ג"כ ועכ"פ הרמב"ם לא ס"ל כן.

וא"כ לדידן הא דיתבו יתבינן אפילו אי הוי ספק דאורייתא מ"מ הוי רק ספק ועל ספק להרמב"ם א"צ לברך והה"מ כ' שם דהרי"ף ג"כ ס"ל כהרמב"ם וא"כ למה לי להרי"ף לומר הטעם משום דהוי תרתי דסתרו ת"ל משום דשיבת סוכה הוי רק משום ספק ע"כ תוכן דברי הלח"מ. ובאמת הכ"מ הביא שם שחכמי לונ"ל השיבו על הרמב"ם והביא הרמב"ם בתשובתו שם ראי' מהא דיתבו יתבינן ברוכי לא מברכינן והביא שם הכ"מ דהרמ"ה ושאר הראשונים השיגו עליו דבסוכה הוי הטעם משום תרתי דסתרו משום זלזול וא"כ אין ראי' משם ולפי מ"ש לעיל י"ל דראית הרמב"ם הוא מל"ק דאם הוי סד"א ל"ש חשש זלזול ולא תרתי דסתרו וכמו שכתבתי אלא שאני תמה על לשון הגמרא בשבת לפי תירוץ אביי דאמר וודאי דבריהם בעי ברכה ס' דבריהם לא בעי ברכה ולכך דמאי אין מברכין עליו ופריך הש"ס אלא מעתה יו"ט שני אמאי מברכין ומשני כי היכא דלא לזלזולי בי' ולי קשה מאז אמאי נקט יו"ט שני הא גם יום טוב א' הוי ספק לפי מ"ש הצ"ח בביצה דעד ימי אביי ורבא היו מקדשין עפ"י הראי' וא"כ יום הראשון הוי ספק כמו השני.

ואמרתי לישב דביו"ט הראשון שלפנינו יום ראשון ויום שני ואם בשניהם לא יעשה יו"ט בוודאי עובר על ד"ת דכבר כתב הרב מהרי"ט דאפילו להרמב"ם דסד"א לקולא מ"מ היכא דהוי תרתי דסתרו אסור מה"ת וא"כ יו"ט הראשון בוודאי צריך לשמור דלמא לא ישמור יום ב' ותהא תרתי דסתרו ועיקר הספק רק על יו"ט שני ולכך נקט הש"ס יו"ט שני דהא אביי תירץ דלכך אין

מברכין על דמאי משום דהוי ספק דדבריהם אף דהוי ספק דאורייתא מ"מ להרמב"ם לא הוי רק מדרבנן להחמיר ולכך פריך שפיר אלא מעתה על יו"ט שני אמאי מברכין.

וע"ז משני שפיר דיו"ט שני משום הכי מברכין עלי' משום דלא ליתו לזולזולי' בי' ורבא פליג התם וס"ל דעל ספק דבריהם נמי בעי' ברכה. והיינו אם הספק הוא ספק דאורייתא אלא שמן התורה להקל ורק מדרבנן חייב כמו יו"ט שני בזמן שקידשו עפ"י הראי' בכה"ג בוודאי צריך לברך כמו על כל מצות דרבנן דאנו מצווין מלא תסור או מן שאל אביך ויגדך ומאי דאין מברכין על דמאי משום דשם רוב עמי הארץ מעשרין וליכא חיוב מה"ת כלל ועיקרו רק מדרבנן ולכך אין מברכין עליו והרמב"ם בפ"ג מחנוכה הביא על הא דמברכין על יו"ט שני דהטעם משום דאתי לזולזולא והלח"מ שם האריך הרבה בזה עיי"ש: ולפי הנ"ל נ"ל לישב דודאי יו"ט שני בזמן שקידשו עפ"י הראי' דהי' הספק סד"א ומדרבנן הי' ראוי להחמיר ולכך באמת אין צריך לטעם משום דאתו לזולזולא משא"כ ביו"ט שני דידן דלגמרי לא הוי רק דרבנן משום חשש קלקול ולא הוי כלל ספק דאורייתא ומן הראוי הי' שלא לברך ולזה צריכין בטעם דמברכין משום דאתו לזולזולי' בי': ולכאורה אמרתי לישב גוף דברי הרי"ף מקושית הלח"מ הנ"ל אע"ג דס"ל כהרמב"ם דעל ספיקא דאורייתא ג"כ אין מברכין מ"מ לכאורה בשמיני ספק שביעי הי' ראוי לברך לפי מה שהסברתי לעיל דלהכי אין מברכין על ספק כיון דמה"ת ספיקא דאורייתא לקולא ורק מדרבנן להחמיר והוי חיוב דרבנן ומשום ספק אזלינן לקולא וכל זה אי לית לן חזקת חיוב אבל באם איכא חזקת חיוב אוקמא אחזקה וצריך לברך והנה בסוכה בשמיני לכאורה יש לדמות אותו לחזקת חיוב דהרי סוכה לא מיפסקי לילות מימים והוי כיומא אריכתא וא"כ עד השתא וודאי הי' מחוייב ורק עתה אנו מסופקים אי חייב עוד או לא הי' לנו לומר דמוקמינן אחזקתי' וחייב לברך ולכך צריך הרי"ף לומר הטעם דמשו"ה אין מברכין כי היכא דלא להוי תרתי דסתרו.

אלא דלכאורה יש להקשות על זה דא"כ מאי קאמר ר' יוסף נקוט דר"י בידך דהא ר"ה וכל גדולי הדור בסוכה הוי יתבו וכו' ומסיק גמירי דמאפר קאתו ולפי הנ"ל מאי ראי' מינייהו הא גבייהו לא הוי חזקת חיוב דהרי מאפר קאתו ולא הוי יתבו בסוכה כל ז' אבל באמת איכ"ל היכא דיתבו כל ז' בסוכה והי' לו חזקת חיוב באמת חייב לברך וצ"ע.

אמנם נראה לישב עפ"י דברי הריטב"א בעירובין דף ל"ו שעמד שם על הא דאמרינן במקוה שנמדדה ונמצאת חסר אמאי לא אמרינן דמוקמינן הטהרות בחזקת טהרה וכו' לתרץ דלעולם צריכין אנו לדון מהיכא בא הספק דאם שורש הספק יש לו חזקה אז מוקמינן אחזקה אבל אם בתחילת שורש הספק ליכא חזקה רק עתה שעל הטהרות יש לן חזקה זה לא הוי ספק וא"כ ה"נ לא הוי חזקת חיוב כיון דהאי ספק הוי כוודאי ורק על האי גברא אית לן חזקה זה לא הוי חזקה וא"כ עמדה קושית הלח"מ: ולפי ענ"ד נראה פשוט דהנה כבר כ' הכ"מ שם דהא דס"ל להרמב"ם דעל ספק דאורייתא נמי אין מברכין זהו דווקא ספק שאירע כגון ספק כוי ואנדרוגינוס וכדומה אבל היכא דתיקנו רבנן זה לא הוי לן ספק דהרי אנן מכח וודאי אנו חייבין לעשות זה א"כ אף דעיקר תקנת רבנן הי' רק משום ספק מ"מ אנן מכח וודאי עבדינן וכוודאי הי' ראוי לברך לדידן דקי"ל דעל מצוה דרבנן חייבין לברך ולפי מ"ש למעלה גם על מה שתיקנו משום ספק דאורייתא ג"כ לרבא לפי מה דמסיק צריך לברך וא"כ שפיר קשיא לי' להרי"ף אמאי אין מברכין בשמיני ספק שביעי כיון דרבנן תיקנו אותו ואפילו אם נימא דמעיקרא לא הי' תיקון חכמים אלא היוחייבין לישב בסוכה מצד הספק מ"מ השתא דבקינן ותיקנו חכמי' בוודאי הי' ראוי לברך כמו שאנו

מברכין ביו"ט שני על אכילת מצה ומרור ולכך כ' הרי"ף דמשו"ה אין מברכין כדי שלא יהא תרתי דסתרו וכ' הר"ן דהיינו משום זלזול וכמ"ש אליבא דהרמב"ם.

ולפי"ז נראה דהרמב"ם והרי"ף פליגו בזה דהרמב"ם בתשובה הנ"ל ס"ל דהא דאמרינן בשמיני ספק שביעי דמיתב יתבי' ברוכי לא מברכינן דהטעם משום דעל ספק מצוה דאוריית' אין מברכין וזה שייך לומר אי לא תיקנו רבנן ובאמת נראה דגם אם הוא ספק גמור תיקנו רבנן וא"כ איכ"ל דהרי"ף והרמב"ם לדיעה אחת נתכוונו דהנה כ' אם אמרינן דגם על ספק דרבנן מברכין א"כ ליכא תרתי דסתרו אהדדי אבל אי אמרינן דעל ספק אינו מברך אלא היכא דהוא תיקון דרבנן וע"כ הרמב"ם לטעמי' דכתב דעל ספק מצוה דאורייתא אינו מברך א"כ על שמיני עצרת הוא מה"ת דהא ביום שמיני עצרת מקרא קודש וכו' וחייב לברך אבל על הסוכה אינו כ"א ספק ואם יברך יהי' שפיר זלזול ליו"ט ויהי' תרתי דסתרו אהדדי וכ"ש לבתר דידעינן בקביעא דירחא דוודאי הוא יו"ט ובוודאי אין שייך לברך על הסוכה: ובזה.

אמרתי עוד לישב קושית הנוב"י שהקשה לל"ב דאמרינן דכ"ע ס"ל דאין מברכין ופליגו רק אי יתבינן בסוכה, לר"י דאין יושבין בסוכה בשמיני ואמר ר"י נקוט דר"י בידך דמרא דשמעתתא בשמיני חוץ לסוכה יתיב והקשה הא לל"ק אמרינן דכל גדולי הדור ישבו בשמיני בסוכה והאיך הכריע כל גדולי הדור עיי"ש.

ונראה לפי ענ"ד לישב דהנה כתבנו הטעם דאין יושבין בסוכה בשמיני משום זלזולי יו"ט והנה לעיל ס"ל לר"א מי שלא אכל ביום ראשון בסוכה משלים בשמיני א"כ לדידי' ליכא זלזול די"ל דיתבי לשם תשלומין אבל כל זה ניחא אי לא יתיב בסוכה ביום ראשון אבל אי יתיב בסוכה ביום ראשון שוב ל"ל דיתבי לשם תשלומין וא"כ שוב יש זלזול ליו"ט ומיושב שפיר קושית הנוב"י הנ"ל דבשלומא אנן שפיר אין רשאין לישב בסוכה בשמיני משום זלזול אבל הני גדולי הדור שפיר ישבו בסוכה דהא הגמרא מסיק דמאפר קאתו וא"כ לא יתבי בסוכה בראשון ושוב ליכא זלזול ליו"ט דמאן דחזי יאמר דס"ל כר"א הנ"ל ויתבו לשם תשלומין ע"כ אמר דממרא דשמעתתא נוכל להוכיח דהלכה כר"י מדיתבי חוץ לסוכה בשמיני כן נראה לי נכון וברור.